

Q U A S   I N   R O M.

JOANNES   PERRONE

E   SOCIETATE   JESU

IN   EOD.   COLL.   THEOLOGIAE   PROFESSOR.

4

EDITIO XXI.   RATISBONENSIS I.

NOVISSIMIS   CL.   AUCTORIS   CURIS   AC   NOTIS   ORNATA   ET   AUCTA.

VOLUMEN   VII

DE   GRATIA   ET   SACRAMENTIS   IN   GENERE.

RATISBONAE   MDCCCLIV.

SUMPTUS   FECIT   G.   JOSEPH   US   M A N Z

TRACTATUS

II F, (III ATI A CHRISTI.

PROOEMIUM.

1. In eum praecipue finem Unigenitus Dei Filius nostram sibi sumpsit naturam, tum ut homines a labe et poena eriperet, quam ipsi et primi parentis culpa contraxerant et privata sua nequitia sibi quisque consciverat, tum etiam ut illos ad Dei consortium revocaret atque ad aeternam felicitatem eveheret. Deus enim proposuit, ut loquitur apostolus, *in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quae in coelis, et quae in terra sunt, in ipso* (Ephes. I. 10.). Haec porro *instauratio* in impii justificatione potissimo consistit, et in adjumentis sive subsidiis, quibus homines adjuvantur ad eam sibi comparandam, atque in eadem jam comparata perseverandum, fructusque vita aeterna dignos eliciendos, donec ad Dei perveniant adspectuin. Haec autem sunt, de quibus in praesentia agere instituimus, de **gratia** nempe, ut vocant, **actuali**, item de **gratia sanctificante** sive de **justificatione**, tum denique de **merito**; ex quibus profluit totius tractatus in tres partes distributio.

PARS I.

2. Si magna illa *instauratio*, quam Christus perfecit per sacrificium mortis suae, in eo potissime consistit, quod hominem lapsum reparat, atque in pristinum, ex quo exciderat, statum revocat; patet talem ac tantam inter statum hominis innocentis et lapsi, ac demum per Christum reparati, intercedere veluti necessitudinem ac dependentiam, ut alter ab altero divelli omnino non possit. Ex recta siquidem aut prava notione primaevae conditionis primorum parentum. aut orthodoxa aut haeretica doctrina dimanat circa gratiam atque, ut deinceps videbimus, circa justificationem et meritum bonorum operum. Ex hoc. enim primo veluti anulo, tota contexitur series aut veritatum, quae doctrinam catholicam constituunt, aut errorum sibi mutuo adversantium, quos pro diversa indole haeretici professi sunt, ad illam quoquomodo labefactandam.

3. I t igitur contrarius pateat aut veritatum aut errorum nexus, atque uno veluti intuitu dignoscatur primae hujus tractatus partis conspectus, juverit hic subicere diversa haeticorum systemata, eaque conferre cum doctrina ecclesiae catholicae. Inde enim eruemus errorum seriem ex suo veluti principio, atque unitatem catholicae doctrinae ex suo pariter fonte profluentem. Magnam hinc praeterea lucem mutuabimur ad intimius dignoscendam diversae doctrinae indolem, quam sive propugnare sive convellere npbis proposuimus.

4. I. **Pelagiani** inficientes primum parentem ad statum supernaturalem per gratiae collationem fuisse evectum, ac dono integritatis a Deo cumulatum, confecerunt nullam dari primigeniam labem, quae in posteros transmitteretur; nullum vulnus, nullam infirmitatem ex ea homines contrahere; homines sibi sufficere, neque eis opus esse alio subsidio seu gratia Salvatoris,

sive ad mandata servanda, sive ad acquirendum quaecumque utut sublimem perfectionis gradum, ipsamque *ἀπὸ βίαν* sive *imperturhabilitatem* assequendam. Ad haec enim sibi comparanda, in horum systemate habent homines dona Creatoris, quibus instructi sunt; hinc omnem gratiae interioris necessitatem rejecerunt.

5. II. **Sociniani** cum pelagianis plane conveniunt. **Rationalis** tamen eadem sectantes vestigia, in eosdem errores lapsi sunt. In istorum enim systemate homo paradisiacus non fuit nisi typus primitivus idealis perfectionis, ad quem in se referendum ejus posterius provocantur, cui additus est alius typus longe praestantior in Christo Jesu. Homo quippe ex principio naturali perfectibilitatis semper potest in perfectione adipiscenda ulterius progredi, ita ut non solum typum referre, sed etiam ipsum superare queat. Nullus datur status supernaturalis, ex quo homo exciderit, aut ad quem revocari debeat: nulla praeterea ipsi opus est gratia, sive ad malum vitandum, sive ad bonum proseguendum.¹

6. III. **Semipelagiani** quamvis peccatum originale admiserint, ejusque in posteros Adae propagationem cum praecipuis saltem consecrariis, quae ex hoc dogmate profluunt, non tamen omnia ipsius consecraria fassi sunt. Parum namque sibi constantes, dum plus quam par est liberi arbitrii viribus tribuerunt, initium salutis in homine collocarunt ac perseverantiam absque peculiaris gratiae subsidio. Quare cum pelagianis tum gratiae necessitati, quoad salutis initium et finem, tum ejus gratuitati detraxerunt, permiscentes statum integritatis cum statu elevationis, ad ordinem supernaturalem per gratiam, qua primi parentes aucti a Deo sunt.

7. IV. Contra vero **novatores saeculi XVI.** ex principio quod constituerunt, protoparentum integritatem ac statum supernaturalem partem essentialem constituisse humanae naturae, confecerunt: 1°. per peccatum originale ita foedatam in essentiali sua parte esse humanam naturam, ut nihil sani et integri ea retinuerit, 2°. amisisse hominem liberum arbitrium, ita ut omni actu et potentia sive intellectus sive voluntatis destitutus fuerit, non solum ad pios motus, sed ad ipsa opera moraliter honesta elicienda²; 3°. haec opera sine gratia peracta totidem esse vitia et peccata; 4°. gratiam hominem cogere ad agendum, seu gratiam humanae voluntati ineluctabilem necessitatem inferre, aliaque ejusmodi, quae ex eodem principio dimanant, quaeque suo loco enucleatius exponemus. Interea ad scopum quem nobis hic praestituimus, quod attinet, constat hominem in istorum systemate passive sub gratia se habere, nihilque agere eidem gratiae assentiendo aut cooperando.

*) Cf. quae de hoc argumento scripsimus tom. V. *De Deo Creat.* n. 490. et seq. cum notis apposis.

2) Cf. ibid. n. 483 et seqq. et in

8. V. **Bajus**, et ex eo **Jansenius** et **Queenolus**, novatorum systema adoptantes quoad primam protoparentum conditionem, dum autumarunt justitiam originalem cum donis ac privilegiis conjunctis debitam eis fuisse ex ipsa creatione, in eisdem scopulos impegerunt, tum circa amissionem libertatis et opera infidelium et peccatorum, tum circa gratiae naturam et efficaciam, tum denique circa praedestinationem absolutam. Quocirca, si verba mutaveris, inuro quandoque nec ipsa verba, recte vocaveris systema jansenistarum systema protestandum nova methodo propositum.

9. **Po-T0 ecclesia catholica** ex opposito principio de integritate primi hominis, deque ejus elevatione ad ordinem seu statum supernaturalem tamquam dono naturae superaddito, accidentali ac plene gratuito, a quo ipse per peccatum excidit, et cum eo universa ejus propago, oppositas recensitis erroribus et contradictorias consecutiones deduxit. Ac 1°. quidem docet, tum integritate tum elevatione ad statum supernaturalem hominem per peccatum constitutum esse, seu ipsum penitus amisisse justitiam originalem eum donis ipsi justitiae conjunctis. 2°. In ordine ad statum supernaturalem et gratiam sanctificantem docet, hominem lapsum secundum animam mortuum esse; in ordine autem ad integritatem, ipsum secundum animam et corpus in deterius mutatum fuisse. 3°. Relate pariter ad hanc integritatem, liberum hominis arbitrium per peccatum viribus fuisse attenuatum et inclinatum. 4°. Cum vero haec omnia relativa sint ad privilegia et dona gratuita naturae superaddita eique accidentalia, patet ex ecclesiae, catholicae doctrina, hominem lapsum his privilegiis et donis gratuitis expoliatum, in eum statum incidisse, in quo, dempta culpa, fuisset conditus, si Deus nolisset eum ad ordinem supernaturalem elevare ac integritate ceterisque donis cumulare, illi propterea imbecillitati obnoxium, quam per se postulat naturae humanae conditio. 5°. Hinc ecclesia docet, nulla ratione posse hominem quidpiam sua virtute aut desiderare. aut velle, aut operari in ordine ad statum supernaturalem: sed ad eum recuperandum omnino necessariam ei esse gratiam Salvatoris. 6°. Quod consequens est, hanc gratiam esse prorsus gratuitam, atque ex mera Dei largitate propter Christi merita homini concedi. 7°. Cum tamen homo lapsus, ut diximus, liberum arbitrium, quale natura humana in se spectata exposcit, conservaverit, nec illud fuerit debilitatum, nisi relate ad eum statum integritatis ex quo excidit, hinc docet ecclesia, hominem posse libere cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti per gratiam, atque etiam dissentire, si velit³: respuit proinde doctrinam de gratia necessitatem inferente. 8°. Ex eodem principio profluit ejusdem ecclesiae doctrina, juxta quam homo lapsus

³) Huc referuntur can. IV cl V. sess. VI. mus. Cf. interca in tract, cit. n. 483 et concil. trid. ac propositiones in Bajo et seqq. Quetsuelo proscriptae, quas inferius dabi-

per liberum arbitrium, quo non fuit destitutus, potest aliquod morale bonum velle et officere, ac opera moraliter honesta, seu sine gratia peracta, non esse totidem peccata.⁴ 9°. Docet tamen in arduis praeceptis, et cum gravibus urgetur tentationibus, hominem lapsum gratia medicinali indigere, sive ad illa adimplenda, sive ad has superandas, prout auxilio aliquo, licet naturalis ordinis, pariter indiguisset, si Deus homini a se condito neque adjecisset donum integritatis, neque eum elevasset ad ordinem supernaturalem.⁵ 10°. Deum, cum Christus universum humanum genus instauraverit seu reparaverit, Deus vero, etiam supposita originali noxa, omnes homines salvos fieri voluerit, fideles praesertim ac justificatos, docet ecclesia Deum pro opportunitate auxilia necessaria omnibus conferre, praesertim fidelibus ac justis, ad ea praestanda, quae propriis viribus praestare non possent. ⁶

10. Atque haec satis in praesentia sint quoad utriusque systematis haeretici ac doctrinae catholicae expositionem; cetera enim, quae ex oppositis utriusque adversae doctrinae principiis consequuntur, sive sint errores sive veritates, pergemus explanare, ubi erit locus, cum scilicet de justificatione ac merito agemus, deinde etiam cum de sacramentis.

11. Interea ex duplici conspectu, quem breviter ac summatim exposuimus, tum errorum, in quos haeretici prolapsi sunt, tum veritatum catholicarum quas tenet ecclesia, cum cujusque origine, nexu ac dependentia, patet, quodnam munus nostrum sit in prima hac tractatus parte.⁷ Agendum scilicet erit de gratiae necessitate, de ejusdem, ut vocant, gratuitate, natura ac distributione. In totidem propterea capita hanc tractatus partem dispertiemur, exposita prius ejusdem actualis gratiae multiplici acceptione ac divisione, ut methodo ac perspicuitati consulamus.

CAPUT I. PRAELIMINARE.

DE GRATIAE ACTUALIS NOTIONE ET DIVISIONE.

12. I. Gratia generatim sumpta quodvis donum aut beneficium significat, sive externum sive internum, ex mera liberalitate a Deo rationali creaturae tributum. Quo sensu creatio, conservatio aliaque his adnexa, multo magis lex, doctrina, exempla atque alia his similia gratiae nomine donari possunt.

Ex can. VII sèss. cil. cone. hid. el propp. damnatis in Bajo el Quesnclo, quas suo loco adducemus.

s) Cf. tract, cit. n. 338 el seqq.

tj Cf. quae scripsimus tom. IV. Tract. *De Deo ejusque attributis*, n. 459 et seqq.

7) Haec autem, quae vix hic adumbravimus, latius explanabimus in hujus primae partis decursu, cum nempe veritates catholicas constituemus adversus contrariam doctrinam singulorum adversariorum.

Id ipsum dicatur de donis illi quae vulgo *gratiae gratis datae* nuncupari solent, cujusmodi e. gr. sunt potestas miracula edendi, vaticinia etc., quae in aliorum potius quam in illius, qui ea recipit, utilitatem cedunt.

13. II. Prout vero hic accipitur, gratiae nomine intelligimus gratuitum illud internum auxilium, quod Deus per Christi merita homini lapso largitur, tum ut ejus infirmitati consulat atque ita ipse valeat mala declinare ac bona praestare, tum ut eum erigat ad statum supernaturalem, atque idoneum faciat ad actus supernaturales eliciendos, ut justificationem possit adipisci, in eaque jam consecuta perseverare, donec perveniat ad vitam aeternam.

14. Ex hac porro gratiae notione non modo patet, agi hic de dono gratuito ac interno naturae superaddito, cujus causa *efficiens* Deus sit, *meritoria* Christus, *finalis* vita aeterna: verum etiam de dono illo agi, cujus duplex est effectus, tum scilicet subveniendi naturae infirmitati per peccatum contractae, tum hominem lapsum restituendi in statum supernaturalem, ex quo homo ipse per Adae culpam exciderat, ut sic idoneus efficiatur ad actus supernaturales eliciendos, qui impetratorii quidem esse possunt justificationis, non autem meritorii ipsius justificationis, aut vitae aeternae. Hos enim, ut postea videbimus, non potest homo, nisi insuper gratia sanctificante sit instructus, elicere. Quatenus gratia hominem lapsum sanat ab infirmitate, quam per amissionem doni integritatis contraxit, eique praebet vires ad bene agendum, ad superandas tentationes atque ad malum declinandum, gratia *medicinalis* nuncupatur: quatenus autem hominem elevat ad statum supernaturalem, gratia *elevationis* vocari consuevit.

15. Quamvis passim utrumque officium simul gratia praestet, attamen duo haec simul permisceri non debent, cum ex tali permixtione nec pauca nec levia incommoda oriantur. Fieri enim potest, ut gratia conferatur tantum ad robur addendum, ut homo ea praeditus ardua perficere aut mala valeat declinare, uti in infidelibus contingit, etsi propterea ipsorum opera non possint dici supernaturalia; tum etiam fieri potest, ut detur gratia solum ad ponenda opera supernaturalia, aut etiam meritoria, etsi vires non addantur, cum nempe agitur de re facili, ad quam vires naturales pertingere possunt. Hinc est quod distinguere solent theologi inter *substantiam* operis ac ejusdem, ut vocant, *supernaturalitatem*. Ad substantiam operis sufficit gratia supernaturalis *intrinsiciva*, ut scholae loquuntur; ad ejus supernaturalitatem requiritur praeterea *objectum formale* seu *motivum* supernaturale. Quando vero duo haec simul concurrunt, exurgit gratia illa, quae proprie ac stricte sumpta supernaturalis est, et ita nuncupatur tum ratione *sui* tum ratione *modi*. Ceterum prius, quod recensuimus, gratiae officium potissime afficit voluntatem; posterius afficit potissime intellectum.

16. Haec enucleatius circa gratiae notionem exponere voluimus ad omnia adversariorum diverticula praetenda. Si quis porro cuperet accommodatiorem

gratiae actualis definitionem, eam dicimus *donum Dei internum ac supernaturale creaturae rationali per Christi merita concessum in ordine ad vitam aeternam*.

17. 111. Gratia sic exposita multifariam dividitur juxta varias ejus operationes aut etiam exitum. Nos potiores ac. celebriores divisiones ad finem, quem intendimus, subjiciemus.

18. Prima partitio est in gratiam *praevenientem* sive *excitantem*, quae et *operans* interdum dicitur, et in gratiam *cooperantem* sive *coricomitantem*. In hanc divisionem concedunt veteres ac recentiores; ast non eadem fortasse veteribus ac recentioribus his nominibus significatio subest. Etenim s. Augustino gratia *praeveniens* nihil aliud est, nisi gratia, quae nullum antecedens meritum supponit, sed omne meritum *praevenit*¹⁾; a recentioribus autem gratiae *praevenientis* nomine intelliguntur motus illi indeliberati, qui ad bonum alliciunt, ac in nobis a Deo excitantur sine nobis, quatenus a nostra non pendent voluntate. Quod sedulo notandum est tum ad s. Doctoris intelligentiam, tum ad praecavendam confusionem.²⁾ Gratia *cooperans* est concursus super-

¹⁾ Nullus fortasse locus adduci potest ex s. Augustino, in quo ipse vocem *praevenire*, aut gratiae, qua nos Deus *praevenit*, aut gratiae *praevenientis* non usurpaverit eo sensu, quem diximus. Salis hic sit decretorium ipsius testimonium afferre ex *Epist. CCXVII. ad Vital*, n. 28. edit, maur. (quod in posterum semper subintelligendum est), ut pateat, quatenam sit ejus mens, dum vocem *praevenire* adhibet; sic igitur loquitur s. Doctor: *Haec et alia testimonia divina . . . ostendunt, Deum gratia sua auferre infidelibus cor lapideum, et praevenire in hominibus bonarum merita voluntatum; ita ut voluntas per antecedentem gratiam praeparetur, non ut gratia merito voluntatis antecedente donetur*. Vid. etiam *Enchir.* cap. 32; *De natur, el grat.* cap. 31; *Contra duas epist. Pelag.* lib. II. cap. 9. n. 21; item ibid, cap. 8. n. 17; cap. 6. n. 11; lib. IV. cap. 6. n. 13; *De gestis Pelag.* cap. 14. n. 34; *Epist. CCXIV. ad Valent*, n. 4; *De praedest.* cap. 3. n. 7. etc. Ac eodem sensu eandem vocem adhibet s. **Prosper**, *Epist. CCXXV.* inter augustinianas, n. 3, 4, 5, 6. Praeterea, quod animadvertendum est, ipsum **concilium tridentinum**, sess. VI. can. III. ad sancti Augustini mentem hanc vocem adhibuit et eadem signi-

ficatione; quod pariter praestitit, ibid. cap. 5. ubi exposuit, quo sensu declaraverit a Dei per Christum Jesum *praeveniente* gratia exordium sumendum esse justificationis, dicens: *Hoc est ab ejus vocatione, (pia nullis eorum existentibus meritis vocantur*.

²⁾ Nam quatenus gratia significat illustrationem, non potest nisi immediate afficere intellectum, qui solus capax est illustrationis; ac mediate afficit voluntatem, quatenus haec motivis ab intellectu cognitis movetur ad aliquid optandum ac volendum. Sic etiam concupiscentia, per motus suos indeliberatos, nonnisi mediale et indirecte agit in voluntatem ipsam. Idque poscit natura ipsa creaturae rationalis, quae nonnisi mediante intellectu moveri potest ad aliquid volendum vel rejiciendum. Cum propterea affirmatur, gratiam *praevenientem* operari immediate in ipsam voluntatem, id intelligi debet, quatenus, ut diximus, in sensu veterum, gratia *praeveniens* utramque gratiam complectitur *illustrationis* et *inspirationis*, seu, ut recentiores loquuntur, gratiam *praevenientem* et *cooperantem*. Cf. Zorzi. *Prodromo della nuova enciclopedia italiana*, Siena 1779, Appendice *Gratia efficace*, num. 5 et seqq.

naturalis ad illud bonum volendum et eliciendum, ad quod per gratiam praevenientem excitatur humana voluntas, quia Dens gratia sua simul cum humana libera voluntate ad bonum faciendum cooperatur. Hoc inter utramque gratiam intercedit discrimen, quod gratia praeveniens immediate in intellectum, mediate autem agat in voluntatem; gratia coopérons afficiat directe ac immediate voluntatem. Si motus, quos excitat gratia praeveniens, sunt ordinis supernaturalis. tunc actio, quae elicitur per gratiam cooperantem, erit supernaturalis; secus consistent in ordine naturalis honestatis, ut in infidelibus contingere solet. Utrique autem gratiae simul sumptae, prout supernaturalis est, convenit illa definitio s. Augustini, nempe gratia est *inspiratio dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus* seu ut alibi idem loquitur, quae datur *non solum ut facienda noverimus, verum etiam ut cognita faciamus; nec solum ut diligenda credamus, verum etiam ut credita diligamus.* 4

19. Partitio altera est in gratiam *sufficientem* et *efficacem*. *Sufficiens* gratia ea dicitur, quae caret effectum, seu cui voluntas non assentitur; contra *efficax* ea est, quae obtinet effectum ad quem datur, seu cui consentit voluntas. Utrum vero hic assensus vel dissensus voluntatis repeti debeat ex diversa gratiae sufficientis et efficacis natura, an a sola libera hominis voluntate, non consentiunt doctores in scholis catholicis, ut suo loco exponemus.

20. Gratia sufficiens subdividitur in *proxime* ac *remote sufficientem*. *Proxime sufficiens* vocatur ea, quae praebet immediate vires necessarias ad agendum; *remote* autem *sufficiens* ea dicitur, quae nonnisi mediate, e. gr. per orationem, ejusmodi vires suppeditat.

21. Cum interdum in hac ipsa prima tractatus parte necessario mentionem facere debeamus de gratia *sanctificante* seu *habituali*, ne penitus ignoretur, quid sub hoc nomine veniat, ipsius subjicimus notionem ad dicendorum intelligentiam. Gratia itaque *sanctificans* seu, ut ajunt, *habitualis ea est*, qua homo immediate conjungitur Deo, fit justus ac vitae aeternae haeres, estque in homine permanens, et per modum habitus eidem inhaerentis concipitur. Qui ea ornatus est, dicitur esse in statu gratiae. Verum de hac postea.

22. His, quatenus opus erat, circa variam gratiae acceptionem et divisionem expositis, iter, quod nobis constituimus, jam aggredimur.

[1] Lib. IV. *ad Bonif.* seu *Contra duas epist.* Peltig. cap. 5. n. 11.

[2] *De tjral. Christi*, lib. I. cap. 12. 13. Haec est gratiae idea, quam constanter praedicat s. Augustinus, qui *De peccat. meritis*, lib. II. cap. 17. n. 26. munus gra-

tiae demonstrat in eo esse, *ut innotescat, quod latebat, et suave fiat, quod non delectabat*; et ibid. cap. 19. n. 32. vocat gratiam *certam scientiam et victricem delectationem . . . lucem, qua illuminantur tenebrae, et suavitatem, qua dat fructum suum terra nostra.*

CAPUT II.

DE GRATIAE NECESSITATE.

23. Quadruplici ratione gratia actualis dici ac esse potest necessaria: vel scilicet ad opus ordinis naturalis, vel ad opus ordinis supernaturalis, vel ad opus meritorium, vel denique ad perseverandum in bono usque ad vitae exitum. Varii porro nobis occurrunt adversarii pro diversis hujus necessitatis respectibus, quos recensuimus. Pelagiani sub quovis respectu divini hujus auxilii necessitatem rejiciunt. Semipelagiani hanc necessitatem aggrediuntur tum quoad initium fidei, tum quoad perseverantiam. Novatores ac jansenistae ex adverso nimis urgent hanc ipsam necessitatem,

minem posse, vel etiam non posse sine fide, immo neque praestare posse bonum opus qualecumque sine justificatione aut gratia sanctificante. Cum igitur ex contrario principio profluxerint ejusmodi errores, et alii per defectum, ut aiunt, alii vero per excessum aequae impetant gratiae necessitatem, ut perspicuitati consulamus, in quatuor distinctos articulos hoc totum argumentum partiemur; in quorum duobus prioribus adversus eos qui per defectum, in duobus posterioribus adversus eos qui per excessum pugnant circa gratiae necessitatem, agemus. Sic enim, omnem evitantes confusionem, universam, qua late patet, doctrinam complectimur catholicam sub uno eodemque capite; ex quo deprehendemus, quid homo possit aut non possit propriis viribus tum in ordine supernaturali! tum in ordine naturali, ac demum quousque sese extendat gratiae necessitas ad opera sive supernaturalia sive moralia elicienda.

ARTICULUS I.

DE ERRORIBUS PELAGIANORUM CIRCA GRATIAE NECESSITATEM.

24. Cum primus hominum parens in systemate pelagianorum, ut innuimus, neque supra naturae suae conditionem a Deo evectus fuerit per gratiae sanctificantis collationem, neque auctus dono integritatis, hinc Adam per peccatum nec excidit a tali statu, nec ullam infirmitatem contraxit; id est, neque expoliatus fuit supernaturalibus, neque fuit vulneratus in naturalibus. Quapropter ejus filii sine peccato nascuntur, ac in eodem statu nascuntur, in quo primus homo a Deo conditus fuit, cum nativa illa imbecillitate, quae propria naturae humanae est, obnoxii ignorantiae, concupiscentiae colluctationi ac demum morti. In hac hypothesi facile erat inferre, neque Adam post peccatum neque ejus posteros qualicumque indiguisset

auxilio supernaturali, quo ad statum supernaturalom restituerentur, neque adjutorio quo aut eorum intellectus illustraretur, aut voluntas validior redderetur ac idonea ad bonum quodvis peragendum, aut ad superandos tontatlorum impetus. Quod si a Deo ejusmodi conceduntur subsidia, ea quidem faciliorem efficient hominis laborem tum ad veritatis inquisitionem tum ad bonum praestandum; verumtamen ejusmodi praesidia aut furent externa, aut si interna, absolute ac per se minime essent necessaria.

25. Tale est pelagianorum systema, quod totam evertit gratiae necessitatem. Illud tamen **Pelagius** aperte minime professus est; sed verbis est usus ad fallendum compositis, utpote qui et catholicus videri et haereticus esse vellet. Etenim 1°. gratiam fassus est; sed gratiae nomino dona naturalia Creatoris significabat; 2°. gratiam aliam addidit praeter naturam, nempe legem ac revelationem; 3°. exempla Christi ac peccatorum remissionem; 4°. his juxta aliquos adjecit aliquam interiorem illustrationem, qua indirecte saltem excitaretur hominis voluntas ad *facilius* operandum. Quo referuntur s. Augustini verba, lib. *De gratia Christi*, ubi postquam commemorasset Pelagii dictum: *Ut, quod per liberum homines facere jubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam*, subdit: *Tolle facilius, et non solum plenus, verum etiam sanus est sensus.* Hic stetit Pelagius cum suis celebrioribus discipulis **Caelestio** et **Juliano**. Siquidem numquam admisit necessitatem gratiae, qua immediate excitaretur atque adjuvaretur voluntas ad actus supernaturales eliciendos, tum nempe quoad ipsius actus substantiam, ut ajunt, tum quoad modum; numquam scilicet admisit gratiam voluntatis seu, ut vocant, inspirationis. Quod vero spectat ad gratiam praevenientem, eo sensu nempe, quo eam recentiores theologi exponunt, de motionibus indeliberatis, quibus per illustrationem excitamur ad bene agendum, eatenus eam admittere visus est, quatenus facilius nobis per ipsam redditur actuum salutarium ac mandatorum exeeutio, minime vero quatenus ad actus singulos eliciendos sit absolute necessaria. Dixi eo sensu, quo gratiam *praevenientem* exponunt recentiores theologi; siquidem, prout hanc vocem veteres accipiebant de gratia interioris illustrationis et inspirationis seu operante et coopérante, quae omne meritum nostrum praeveniret, eam, ut videbimus capite seq. numquam admiserunt pelagiani.

26. Ex his colligimus: 1°. controversiam, quae inter pelagianos et ». Augustinum vixit circa gratiae necessitatem, in postrema periodo tandem

’) Cap. 29. n. 30. Nonnulli ex his Augustini verbis conjiciunt, Pelagium tandem aliquando admisisse veram gratiam interioris illustrationis et inspirationis; ast perperam, ut patet ex iis, quae scribit s. Doctor, ibid. cap. 26. n. 27: *htam Dei gra-*

tiam in divinis eloquiis manifestam etiam Pelagius manifeste fateatur, seque tamdiu contra sensisse non operiat impudentisbno pudore, sed dolore saluberrimo aperiat... Cognitionem et dilectionem, sicut sunt discernenda, discernat.

deductam eae ad necessitatem gratiae, quae Immediate afficeret voluntatem, eam praeveniando ac adjuvando; non autem, ut perperam contendit Jansenina, ad gratiam, quae necessitatem inferret voluntati, quam a Pelagio admitti voluisset s. Augustinus.² Colligimus 2°. hanc gratiae necessitatem, quatenus complectitur et praevenientem et coopérante^{TM}, ad actus singulos salutare absolutam esse, ut adstruebat s. Augustinus partes ecclesiae catholicae sustinens, secus ac volebat Pelagius ejusque discipuli.³ Ambae propterea hae veritates catholicae sequentibus propositionibus propugnandae sunt ac vindicandae adversus expositos pelagianorum errores. Sit igitur

PROPOSITIO I.

Ad omnes et singulos actus salutare necessaria est interior Spiritus Sancti gratia illustrationis et inspirationis.

27. Haec propositio est de fide; duobus siquidem his canonibus eam confirmavit **concilium tridentinum** sees. VI. can. II.: *Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gratiam per Christum Jesum dari, ut facilius homo juste vivere ac vitam aeternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed aegre tamen et difficulter possit, anathema sit.* Et

2) Lib. V. *De haeresi pelagiana*, cap. 11. pag. 110. edit. Rothomag. 1652, et sic in posterum, hac enim editione utor. Ibi igitur Jansenius lotus in eo est, ut adstruat, quantum statum controversiae pelagianae in eo stetisse, ut Pelagius contenderet, gratiam nullam inferre necessitatem libero arbitrio, ita ut voluntas ei semper possit resistere aut obtemperare, contra vero s. Augustinus juxta catholicae ecclesiae Udem exigeret praeterea, ut talem gratiam admitteret, quae cogeret voluntatem ineluctabili necessitate ad agendum.

.) Circa historiam pelagianae haereseos cf. Petavius, *De pelagianorum et semi-pelagianorum haeresi*, lib. un.; card. Norisius, *Distor, pelagiana*, lib. I. opp. edit. Veron. 1729, tom. I; Joann. Garnerius S. J. *Disseri, in historiam pelagianam*, quae extat in appendice augustiniana Joann. Clerici, pag. 40 et seqq. nec non Marii Mercatoris opera studio Joann. Garncrii, Puris. 1673, praesertim appendix posterior ad primam partem operum Marii Mercatoris, complectens dissertationes septem, in quibus

integra continetur historia pelagiana, pag. 125 et seqq. Tanti porro fecit card. Norisius lucubrationes Joann. Garncrii, etsi in omnibus ei non assentialur, ut scripserit ad Magliabccuin: „Hoc tamen te monitum velim, ne feliciori aliis in scriptis Garncrii eruditioni quidpiam per me detractum putes; illum enim tanti facio, ut si ejusdem de rebus pelagianis commentaria historiam, quam de eadem haeresi hoc anno patavinis typis excusam emisi, praevenissent, mea saltem scripta (quod sincere affirmo ac sancte juro) in angulum omnino projecissem." (Tom. III. opp. col. 1176.) Cf. praeterea Nat. Alexander, *Hist. eccl. saec. V. cap. 3. De haeresibus, quibus infestata ecclesia est saeculo V. art. 2 et 3*, nec non duae egregiae P. Livini Meyer dissertationes, quarum altera perstat ad calcem vol. I. *Hist, de auxiliis*, edit. Antverp. 1705, pag. 734, sub hoc titulo: *Dissert, de genuinis Pelagii et massiliensium erroribus*; altera ad calcem vol. II. *Hist, de auxiliis vindicatae*, Bruxel. 1715, Diss. IV. cui titulum praefixit: *De pelagianorum et massiliensium contra fidem erroribus*.

can. III. : 8» *dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse, sicut oportet . . . anathema sit.* Praeiverant concilio tridentino in hac ipsa doctrina catholica adstruenda plura concilia in causa pelagiunorum celebrata, ut **diospolitanum** anno 415. in quo fuit proscriptus septimus Pelagii articulus his verbis conceptus: *Gratiam Dei atque adjutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege ac doctrina* 1; **milovanum** II. seu potius **carthaginense** III. anno 416, in cujus cap. IV. statuitur: *Quisquis dixerit, gratiam Dei per J. C. D. N. propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur et aperitur intelligenda mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus; non autem per illam nobis praestari, ut, quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus, anathema sit. . . . Utrumque donum Dei est, et scire quid facere debeamus, et diligere ut faciamus* 2; pariter **arausicanum** II. anno 529, can. VII.: *§i quis per tuiturae vigorem, inquit, bonum aliquid, quod ad salutem pertinet vitae aeternae, cogitare, ut expedit, aut eligere, sive salutari, id est, evangelicae praedicationi consentire posse confirmat absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti . . . haeretico fallitur spiritu.* 3

28. Hanc porro doctrinam **sacras litteras** tradere sic luculenter evincimus. Justa Scripturam omnes ac singuli actus salutare gratiae adscribendi sunt, si ex eadem nos sine gratia nec cogitare, nec velle, nec operari quidpiam possumus, quo ad salutem perveniamus: jam vero id constanter de nobis praedicat Scriptura. Etenim ad cogitationem quod attinet, sic loquitur apostolus: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est* (II. Cor. III. 5.). Quoad voluntatem praeterea et actionem idem apostolus scribit: *Deus est, qui operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate* (Philipp. II. 13.). Atque universim pronunciat: *Ipsius Christi factura sumus, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus* (Ephes. II. 10.). Ex quibus patet, nos in ordine ad aeternam salutem comparari rebus non existentibus, quae scilicet ex nihilo educuntur ut sint, subsistant et agant. Haec autem cohaerent Christi ipsius verbis, Joann. VI. 44.: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum;* et ibid. XV. 4 et 5.: *Sicut palmes non potest facere fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil potestis facere.*

*) Cf. *Acta concil.* Hard. tom. I. col. 2011- De vafritie Pelagii ad synodum diospolilanani decipiendam cf. modo citati auctores.

’) Ibid. col. 1218.

*) Ibid. tom. II. col. 1099.

Quare nisi jugitor Christus gratia sua praesto sit homini, nihil omnino homo ex se potest aut cogitare, aut velle, aut operari, quod salutare sit. Optime propterea s. Augustinus, haec Christi verba commentans, ait: *Sive parum, sive multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest.** Hinc s. Jacobus, I, 17.: *Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum.*

29. Non alium porro fuisse **ecclesiae sensum**, multiplici ratione patet, quin singillatim patrum testimonia adducere debeamus. Ac primo ex ipsa agendi ratione Pelagii, qui cum primum innovare quidpiam circa hunc articulum nisus est, catholicis formulis haeresim suam tegere contendit, nec nisi ambiguis verbis vafritiem suam propinare ausus est.⁵ Argumentum igitur ineluctabile est, contrariam plane doctrinam in ecclesia viguisse. Ex eo praeterea constat, quod simul ac episcopi suspicati sunt, dogma catholicum de gratiae necessitate a Pelagio appeti, illico undique in concilia coeuntes in haeresiarchae doctrinam inquisierint, eamque proscripserint: nec aliter valuit Pelagius damnationis sententiam effugere, quam repudiando (quamvis subdole id fecerit), articulos novae doctrinae, qui ipsi adscribebantur. Tertio tandem liquet ex eo, quod, detecta fraude et omni ambiguitate sublata, ab universa ecclesia proscripta fuerit nova doctrina tamquam haeretica.⁶ Sane tum s. Hieronymus, qui omnium primus in arenam descendit adversus pelagianos, ac deinceps s. Augustinus tamquam in novarum rerum auctores ac haeretica dogmata serentes insurrexerunt. Praescribebat igitur ecclesiae catholicae doctrina hisce innovationibus.

30. Demum systema pelagianum **ratio theologica** duplici ex capite evertit; ac primo, ex falso principio unde profluit, hominem scilicet paradisiacum ad statum supernaturalem minime fuisse evectum, nec proinde per peccatum ab eo excidisse amittendo justitiam originalem, cui ejusmodi elevatio erat conjuncta. Porro nos «contrarium suo loco ostendimus.⁷ Secundo per proportionem, quae intercedere debet inter finem ac media. Nam si finis,

⁵) Traci. LXXXI. in Joann, n. 3.

⁶) Hac ratione fefellit synodum palaestinam, dum aliud teneret, aliud profiteretur; quare absolutus dimissus est. Postea tamen, fraude detecta, et iterum et saepius damnatus est. Hic observare juverit, haereticos ipsis suis innovationibus testimonium reddere avitae fidei, quae ante ipsos in ecclesia obtinuit; dum enim numero pauci sunt, nonnisi timide atque cunctanter novitates suas incautis propinant verbis ambiguis atque ad fallendum compositis, ita ut ipsam catholicam doctrinam profiteri videantur. Quum numero validiores fiunt,

larvam deponunt, ac palam haeresim detegunt, quam jamdiu in animo condiderant; ita sese gessit Arius, ita Nestorius, ceterique omnes, cum constans haec sit eorum ars. >

Id constat ex concilio ephesino oecumenico, quod can. IV. damnavit sentientes cum Nestorio et Caelestio, apud Hard, tom. I. 1623, et ex tot synodorum particularium, ac romanorum pontificum decretis, latis adversus eandem pelagianorum doctrinam, de quibus cf. citati auctores, qui scripserunt de pelagiana haeresi.

⁷) Cf. tom. V. part. III. capp. 2 et 3.

ad quem homo per Christum reparatus pervenire debet, est supernaturalis beatitudo, ut pariter alibi a nobis demonstratum est⁸, media item ad eum obtinendum supernaturalia esse necesse est. Quod si ejusmodi media sive subsidia supernaturalia sunt, id est, super naturae conditionem posita eamque excedentia, evidens est ea a solo Deo posse praeberi, et nihil prorsus in tali rerum ordine hominem per se praestare posse, ac proinde summam et absolutam esse gratiae necessitatem ad actus salutes tum internos tum externos eliciendos, prout demonstrandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

31. I. Obj. Inter actus salutes principem locum obtinent fides, spes, caritas, conversio; rursum bona voluntas, opera pia, eleemosynae, e. gr. orationes, jejunia, actus misericordiae in pauperes, aliaque ejusmodi. Quis porro sanus sibi persuadeat ad ejusmodi praestanda jugiter opus esse superaddito gratiae auxilio, cum homo per se ultro haec perficere possit? Etenim credere vel non credere in hominis potestate est; illi propterea, cui aliquid credendum proponitur, motiva adduntur, quibus credibile fiat, e. gr. miracula, vaticinia, aliaque ejusmodi; ex conformitate insuper, quam ratio deprehendit in articulis fidei cum principiis sibi ab auctore naturae inditis, eos vel rejicit vel admittit, quin alio auxilio indigeat; idipsum dicatur de spe, quae concipitur ex Dei promissis et ex possibilitate assecutionis ejus, quod promittitur. Multo facilius poterit homo Deum diligere, quum ejus animadvertit amabilitatem, resipiscere poterit et converti, quum terrore percellitur judiciorum Dei. quae ipsi per revelationem proponuntur: cetera denique propriis viribus hominem praestare posse, exempla tot honestorum ethnicorum, qui gratia destituti virtutibus excelluerunt, manifeste ostendunt. Nec aliter docent sacrae litterae: *Praedicate*, inquit Christus, *evangelium omni creaturae; qui crediderit calvus erit*, nec aliam conditionem injicit. Sic sexcenties sperare in Domino jubemur, quin ulla necessitatis ad id gratiae mentio fiat; ad Deum amandum provocamur, ad nos convertendos et ad alia his similia praestanda, quae frustra a nobis exigerentur, nisi in nostra essent potestate posita. De voluntate demum aperte ac universim pronunciat apostolus: *Velle adjacet mihi* (Rom. VII. 18.). Ergo.

32. Resp. *D. min.* Prout hi actus in se spectantur, seu in sua, ut dicitur, *materialitate*, *Tr.* de his enim inferius agemus; prout actus salutes sunt ac supernaturales, seu ratione *modi*, *N.* Duo haec inter se permisceri nequeunt. Fieri enim quandoque potest, quod postea enucleatius expendemus, ut nonnulli actus in se spectati faciles sint, ac praestari proinde possint sine peculiari gratiae auxilio, infirmitatem per peccatum contractam

e) Tom. V. η. 579 et seqq.

sanante. At de his hic non agitur. Sed quaestio versatur circa actus saluta-
tares ac supernaturales, quibus homo aut disponitur aut perducitur ad super-
naturale in bentitudinem assequendam. Porro hoc ipso, quod hic ordo supra
naturam hominis est, patet hominem, nisi gratia praeveniat, excitetur ac
adjuvetur ad ejusmodi actus eliciendos, in absoluta impotentia versari relate
ad eosdem. Hinc est quod in fidei decretis, seu in sanctione catholicae
doctrinae semper addatur: *sicut oportet*.

33. Hisce positis, per se concidunt, quae objecta sunt sive ex ratione,
sive ex sacris litteris. Atque ad argumenta primum quod attinet ex ratione
petita, ex iis ad summum hoc unum colligitur, quod nunc in controversiam
non venit, posse hominem propriis viribus fidem naturalem habere, spem,
amorem, posse item varia opera naturalis ordinis exhibere; minime vero se-
quitur. sine gratia posse hominem haec ipsa prout supernaturalia sunt, velle
aut perficere. Implicant enim ac se collidunt duae ideae, nempe haec opera
solis naturae viribus eliciuntur, et haec opera supernaturalia sunt; si enim
sunt supernaturalia, ex naturae viribus non proficiscuntur, et e converso.

34. Ad ea vero, quae adjiciuntur ex sacris litteris, juxta principia ibi-
dem posita et ex toto systemate patet, eas semper ac necessario supponere
gratiam. Etenim si homo in ordine ad statum supernaturalem *mortuus* in
Scripturis perhibetur⁹, *coecus*¹⁰, ineptus sine gratia praeveniente et exci-
tante ad quidpiam cogitandum, volendum et operandum¹¹; si praeterea, quo-
ties agitur de fide supernaturali, trahi a Deo dicuntur, qui ad Christum ve-
niunt, a Deo edocti¹², ita ut Deus dicatur cor adaperire eorum, qui fidem
excipiunt¹³, eos praeordinare ad vitam aeternam¹⁴; nulli dubium subesse
potest quin in objectis locis, in quibus sermo occurrit de fide, aliisque ope-
ribus salutaribus, subintelligatur gratia praeveniente ac opitulante ea esse
praestanda, cohaerenter ad illa principia, etsi nulla expressa de ea mentio
occurrat, ut passim in aliis fit.

35. Quod demum ex apostolo objicitur: *Velle adjacet mihi*, ad prae-
sens argumentum non refertur. Nos enim agimus de necessitate gratiae ad
actus salutaes; apostolus autem ibi loquitur de insita infirmitate in lucta,
quam homo experitur in superanda concupiscentia, de qua inferius pertracta-
bimus.

36. Inst. Homo a Deo fuit libero arbitrio instructus, quorsum vero
hac libera facultate pollet, si ea uti nequeat ad finem, ad quem fuit a Deo,

⁹) Ephes. II. 1: *Cum essetis mortui delictis et peccatis vestris*. Cf. etiam I. Cor. II 14, et Joann. VIII. 34.

¹⁰) Ibid. V. 8: *Eratis aliquando tenebrae*.

¹¹) II. Cor. III. 5; Philipp. I. 6; Rom. IX. 16.

¹²) Joann. VI. 44.

¹³) Act. XVI. 14.

¹⁴) Ibid. XIII. 48.

conditus, ita ut homo semper ope gratiae indigeat ad actus salutes eliciendos?

37. **Resp.** Ut libere gratiae praevenienti et excitanti assentiatur, ac libere, gratia coopérante adjutus, bonum operetur, atque hac ratione homo aut se disponat ad justificationem. aut hanc adeptus meritoria opera per gratiam efficiat, ut uberius suo loco ostendemus. Prout enim libertas naturalis facultas est, non ordinatur nisi ad opera naturalis ordinis, minime vero ad opera, quae hunc ordinem excedunt ac superant, cujusmodi sunt opera salutaria, uti exposuimus et ostendimus. Ad haec enim elicienda opus est, ut Deus gratia sua hominem interius praeveniat, excitet, illuminet atque adjuvet.

38- II. **Obj.** quae est rationalistarum: 1. Operationes gratiae *immediatas et supernaturales*, jam olim nonnulli recte monuerunt, nec diserte promissas esse in libris sacris, nec necessarias, quum, quae ad animum emendandum valeant, omnia legibus naturae a Deo optime efficiantur, nec denique ita conspicuas, ut cognosci certa ratione et intelligi possint. 2. Accedit, quod libertatem et studium hominum impediunt, mysticorum somnia foveant, et Deum ipsum auctorem arguunt peccatorum ab hominibus non emendatis commissorum. 3. Verum ipsi scriptores sacri multis in locis mediatos et naturales gratiae divinae effectus significant aut commemorant, sana tantummodo ratione et experientia confirmatos. 4. In ea igitur sententia quiescendum esse censemus, Deum non modo virium humanae mentis et legis moralis, animo quasi inscriptae (Rom. II. 15.), in universum, et modi, quo quisque his facultatibus instructus est, auctorem esse atque conservatorem, sed etiam fontem illius efficaciae, qua Christiana religio bene intellecta ad recti bonique studium animos excitat, eosque spe ac solatio implet. 5. Denique ipsum Deum rerum physicarum aequae ac moralium summum auctorem ac moderatorem, ad quem homo vera pietate imbutus, supra causarum intermediarum nexum exurgens evehitur, largissime praebere opportunitates et immittere incitamenta, quibus singuli homines, salvis quidem legibus et physicis et moralibus a Deo ipso institutis, ad doctrinam illam cognoscendam, ejusque beneficiorum fructum percipiendum adducuntur. 6. Omnis igitur de gratia divina disputatio rectius ad doctrinam de providentia Dei singulari et concursu refertur. . . . Quem quicumque pie veneratur, is, omissis quaestionibus quibusvis argutis atque inexplicabilibus, praesentissimam quidem Dei vim et operam salutiferam in morali sicut in physico rerum ordine expectabit. 7. Neque tamen ideo facultates et incitamenta ad animum emendandum ipsi supeditata temere negliget, vel de iis optime ad usum translatis tamquam de singulari suo merito gloriabitur.¹⁵ Ergo.

,J) Ita Wegscheider, §. 152-

39. Reap, ad 1. *D.* Perperam tamen hoc illi monuerunt et contra apertam Scripturarum auctoritatem, *C.* recte, *N.* Nam ipsis rationalistic fatentibus 16, scriptores saltem Novi Testamenti docent, homines Christianos et Deo ipsi et Jesu Christo 17 ejusque Spiritui 18 et Spiritui Sancto (quem ipsi a Spiritu Christi distinguunt), varia in animos suos effecta salutaria immittentibus, tribuere debere *primum* religionis Christianae cognitionem eamque profitendi consilium 19, *deinde* animi immutationem evangelii praeceptis convenientem 20, *tum* perseverantiam in fide evangelio praestanda atque in virtute perficienda conspicuam 21, singulas *denique* virtutes et motus pios 22, dotes etiam singulares quasdam cum baptismo interdum conjunctas 23, vel eum praecedentes. 24 Falsum igitur est et contra omnem veritatem, quod hi monitores adstruunt, operationes gratiae *immediatas* et *supernaturales* nec promissas in libris sacris esse nec necessarias. Quod si haec referant adversarii ad voces *immediatas* ac *supernaturales*, certe has non habent sacrae litterae, prout non habent voces *mediatas* ac *naturales*, quas tamen ipsi usurpant. Quaestio porro est de *re*, non de *formulis* quibus res significatur. Turpe, autem est et contra dialecticae leges, a formulis ad rem transitum facere. Probationes, quas ex Scripturis adduximus ad dogma catholicum vindicandum, prorsus convellunt ea, quae rursum pravi ejusmodi monitores obtrudunt, *omnia per leges naturae a Deo optime effici, nec ita conspicuas gratiae operationes esse, ut cognosci certa ratione et intelligi possint.* Dogma enim luculentissime traditum est, quod in praesentia sufficit.

40. Ad 2. IV. Libertatem enim et hominum studium gratiae operationes juxta doctrinam catholicam mirifice promovent, cum ea perficiant. Nam si gratiae operationes spectentur prout naturales hominis facultates elevant ad ordinem supernaturalem, ac idoneas reddunt ad actus supernaturales perficiendos, qui non humanis viribus, sed instinctu influxuque divino elici debent, ut per se patet, nihil eis detrahunt; sed ea tantum adjiciunt, quae libertas et hominum studium per se nec habebant nec habere poterant. Quod si gratiae operationes spectentur prout medicinales sunt, ac tollunt impedimenta,

*) Disserens enim cit. auct. §. 148. de doctrina biblica circa gratiam divinam: *Ut homines, inquit, salute per Christum oblata potiantur Deus ipse eos adjuvare decrevit; id quod testantur scriptores sacri, ac singulari attribuunt favori et gratiae.*

”) II. Thess. II. 15 et 16; III. 3-5.

‘.) Rom. Vni. 9; Gal. IV. 6; Philipp. I. 19; II. 1 et 13; I. Cor. III. 16; coll. VI. 19; XI. 6; Rom. XII. 3 et seqq.

*) Joann. VI. 44; Act. XVI. 14; I. Cor. I. 4-6; XII. 3; II. Cor. IV. 6; Ephes. I. 17 et seqq. Philem. 1. 3 — 6.

-o) Joann. HL 5; I. Cor. VI. 11; Ephes. IL 5; Philipp. IL 13; II. Tim. II. 25; Tit. HL 4 — 6.

«) I. Cor. I. 8; III. 6; VI. 19; II. Cor. I. 21; Ephes. III. 16 et seqq.; Philipp. I. 9; Col. I. 10; I. Thess. V. 23; II. Tim. I. 14; I. Petr. V. 10.

Gal. V. 22 et seqq.; I. Petr. I. 21; IV. 14; Rom. VIII. 26; Ephes. V. 18 et seqq.

Joann. III. 5; Act. XIX. 5 et 6; Ephes. V. 26; Tit. III. 5.

«) Act. X. 47.

quae ad bonum operandum opponunt infirmitas ac imbecillitas humanae naturae. tentationes et cupiditates, nemo est qui non videat, per eas libertatem et hominum studium maxime perfici, prout data opera inferius ostendemus. Ea vero, quae adduntur de mysticorum somniis ac de Deo peccatorum auctore, relinquimus lutheranis et calvinistis, quibus talia accepta referenda sunt.

41. Ad 3. A'. Ut liquet ex iis, quae nuper diximus, cum responderemus eidem difficultati a pelagianis objectae.

42. Ad 4. et seqq. D. Spiritui privato obsequendo adversus divinam revelationem, C. hanc adhuc retinendo. A' Siquidem systema rationalisticum componi nequaquam potest cum divina revelatione, quae eidem omnino adversatur. Hoc enim perinde est, ac si quis sibi ex arbitrio velit religionem extruere. His vero principiis admissis, absonum est adhuc ingerere mentionem de *religione Christiana, ubi recte consideretur*; cum ex istorum mente recta Christianae religionis intelligentia nil aliud sit nisi ejusdem eversio. Hucusque nondum pertigerat Pelagius cum suis. Ridiculum porro est, quod quinto loco in specie subdunt hi rationalistae *de vera pietate*. Quaenam vera pietas fingi animo potest sine fide, sine gratia, sine revelatione? Quamnam pietatem praestolemur ab iis. qui *praesentissimam Dei vim et operationem salutiferam in morali ac physico ordine exspectant*? Ergone Christus ideo venit in mundum, ut in se typum moralem et physicum praeberet, ex quo rationalistae demum facultates et incitamenta ad animum emendandum suppeditata non negligerent? Huc usque deducta res est apud protestantes.

PROPOSITIO II.

Necessaria est Dei gratia homini lapso, tum ad omnes veritates ordinis naturalis cognoscendas, tum ad universam legem adimplendam. tum denique ad graves tentationes superandas.

43- Ad fidem catholicam spectat quoad omnes suas partes haec propositio, quam s. Augustinus adversus pelagianos vindicavit. Pelagius enim, ut praemisimus, inficiatus est primum hominem integritate naturae auctum a Deo esse: cumque propterea nullam ipse admitteret ex peccato originali naturae corruptionem, intulit non minus valere ejus posteros tum ad verum cognoscendum, tum ad bonum perficiendum atque ad vincendas difficultates, quae iisdem opponuntur, quam Adam ipse immediate a Deo conditus haec praestare potuerit.

44. Porro ex doctrina catholica de peccato originali ejusque effectibus discimus, protoparentem illam integritatem naturae a Deo accepisse cum iustitia originali, eamque per peccatum amisisse, *totumque Adam*, ut loquitur

concilium tridentinuin, *per illam praevaricationi» offensam secundum corpus d animam in deterius commutatum fuisse.* ' Haec autem totius Adam in deterius commutatio potissimum complectitur ignorantiam ex parte intellectus, in malum pronitatem ex parte voluntatis, et concupiscentiam ex animae et corporis conjunctione. Nisi igitur haec vulnera, homini inflicta per peccatum, medicinalis Christi gratia curet, ineptus homo est ad tria ilia praestanda, quae enumeravimus.

45. Animadvertendum autem hic est majoris perspicuitatis causa: 1. agi in praesenti propositione de sola operis moralis *substantia*, ut in scholis loquendi mos obtinet, non autem de *modo* seu de *opere supematurali* aut *salutari*, adeoque agi de necessitate gratiae, quae supernaturalis quidem sit *ratione sui*, non autem *ratione modi* seu *finis*. Utrumque enim concurrat necesse est ad gratiam absolute supernaturalem constituendam ac proprie talem. Haec autem omnium prima vocatio est ad fidem una cum interiori illustratione et inspiratione, ut postea dicemus. 2. Notandum est, cum asserimus gratiam necessariam esse tum ad *omnes* veritates ordinis naturalis cognoscendas etc., hoc non solum spectare nexum harum veritatum aut divinorum praeceptorum, verum etiam et abstrusiores veritates ac difficiliora praecepta tum absolute tum relative, ac praecipue praeceptum diligendi Deum super omnia. 3. Notandum est impotentiam, in qua nunc homo lapsus versatur respectu horum omnium, quae recensuimus, *moralem* esse, non *physicam*²; alioquin homo reus culpae non esset, aut cum gravi tentationi cederet, aut cum arduum praeceptum transgrederetur; nec viribus a natura esset comparatus, quae proportionem servarent cum lege naturali seu moralis ordinis, ad quem suapte natura homo ordinatus est; nec vere libero arbitrio polleret. Moralis autem haec impotentia plures gradus admittit, tum in se, tum respectu particularis cujusquam individui, spectatis praesertim temporis, loci aliisque individui ipsius adjunctis.

²) Cone. trid. sess. V. can. I.

*) *Physica* impotentia idem valet ac impotentia *absoluta*, quae superari nullatenus potest; cujusmodi e. gr. est in homine ad volandum, quia alis destitutus est. Impotentia *moralis* ca dicitur, quae aegre quidem ac difficulter, attamen absolute vinci potest; qualis in aegroto concipitur ad pondus quoddam attollendum, quod ipsi molestiam afferret. Moralis porro haec impotentia, seu verius difficultas, plures gradus admittit tum absolute tum relative; *absolute*, cum haec oritur ex ipsa rei arduitate; *relative*, cum non solum ex arduitate operis pendet, verum etiam ex ratione temporis, loci, in-

dividui, aliorumque adjunctorum seu, ut vocant, circumstantiarum, quae negotium illud jam per se arduum comitantur. Quandoque vero eo pervenit talis moralis impotentia aut difficultas, ut physicae seu absolutae aequivaleat; cujusmodi e. gr. esset homini sanae mentis nudum per vias incedere, se ex alta turri in terram dejicere etc. Haec autem sedulo animadvertenda erant, quia nonnulli inveniuntur scriptores praesertim ex factione janseniana, qui, ad invidiam declinandam, quandoque moralem impotentiam nominant, at sub hoc vocabulo moralem summam, quae physicae et absolutae aequipolleat, significant, et hac ratione fucum incautis faciunt.

46. His ita positis, per partes assertam propositionem evincimus. Ac primo quidem non posse hominem absque gratiae subsidio omnes **ordinis naturalis cognoscere veritates**, illa omnia evincunt quibus ostendimus necessitatem supernaturalis revelationis adversus incredulos et rationalistas, argumento potissimum ducto ex omnium saeculorum experientia. Inde enim comperimus, tot ac tantis ignorantiae tenebris homines revelatione destitutos laborasse, ut nec populi rudes neque populi philosophorum doctrina et scientia exculti ita potuerint se ab iis expedire, ut in plures eosque gravissimos errores adversus sanam ethicen non impegerint. Comperimus praeterea philosophos ipsos, etsi omne studium in veritatis inquisitionem contulerint, in perniciosissimos tamen errores delapsos esse, non secus ac recentiores incredulos, qui seposita revelatione eonati sunt novam sibi ethicen cudere; siquidem in desperationem acti propriam impotentiam demum ultro fassi sunt.³ Et haec satis sint; nec est cur plura congeramus ex vitae brevitate, mentis angustia, multitudine officiorum, ex difficultate applicationis eorundem officiorum ad praxin, ex collisione praeceptorum, aliisque prope innumeris, quae urgeri possent.

47. Quod vero secundo loco positum est, non posse scilicet hominem lapsum absque Salvatoris gratia universam legem implere, aperte evincit ex una parte summa difficultas, quae inest quibusdam praeceptis; ex altera autem insita homini imbecillitas. Injuriarum condonatio, inimici dilectio, continentia aliaque, quae a lege praescribuntur non pauca, tantam prae se ferunt difficultatem, ut homo per se eam aut aegre omnino aut nullatenus superare valeat. Atque ut in continentia sistamus, libri Sapientiae auctor de se profitetur cap. VIII. 21: *II scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, et hoc ipsum erat Sapientiae, scire cujus esset donum, adii Dominum et deprecatus sum illum.* Quo spectat et illud apostoli dictum: *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum, non invenio* (Rom. VII. 18.); immo huc integrum refertur caput VII. epistolae ad Romanos, ubi graphice apostolus describit hominis impotentiam ad legem sine Christi gratia servandam. Ex hac porro difficultate, quam in se homo experitur ad continendum se in officio, origo potissima habetur idololatriae ac polytheismi, quibus ad turpissima quaeque cohonestanda gentes usae sunt, ut sic conscientiae stimulos et angores aliqua ratione suffocarent. Quibus si addantur nonnulli casus nec infrequentes, in quibus homo inter legis violationem ac vitae discrimen colluctatur, inter delictum, quod sibi innoxium fore pollicetur, et lucrum constitutus, ad longum tempus profecto non subsistit.⁴ Quod autem de lege in universum dictum est, peculiari ratione affirmari debet de praecepto diligendi Deum

3) Cf. vol. I. *De vera relig.* n. 54 cl seqq.

4) Cf. Roberti S. J. *Della probità naturale.*

super omnia, amore nempe *appretiativo*, qui observantiam totius legis includit, ut per se patet; nec pluribus ad id demonstrandum opus est.

48. In immensum denique prope augetur haec difficultas ex eo, quod tertio loco constituimus, cum graves nempe **tentationes** animum pulsan, quas sine **gratia sanante vincere** homo non potest. Ejusmodi autem tentationes aliae inditae homini sunt, quas scilicet ingenerant cupiditates; aliae externae, quae vel ex daemonis aggressionibus, vel ex mundi blandimentis ac illecebris oriuntur. Vehementes quandoque et acres adeo stimulos cupiditates excitant, ut nonnisi aegre ab iis homo non abripiatur: *Caro enim concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem* (Gal. V. 17.), inquit apostolus; qui praeterea de se ex persona hominis sub lege constituti scribit: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis* (Rom. VII. 23.). Quod et viderunt ethnici ipsi juxta tritum illud poetae dictum :

---- Aliud cupiditas, mens aliud suadet;
Video meliora proboque, deteriora sequor.

Quo quidem vocem naturae foedatae ac in malum pronae poëta expressit. His incitamentum addunt daemonis insectationes, ut passim Scripturae testantur, atque mundi blandimenta, ut infelix nimis experientia ostendit. Non aliter proinde poterit homo se his subducere eaque superare quam per Dei gratiam, qua opitulante excitatur ad officia excolenda, eaque omnia praestanda, quae muneris sui sunt, virtutemque sectandam. Quod declarat apostolus loc. cit. ubi, postquam exclamasset: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* statim subdit: *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* (ibid. vv. 24 et 25.).

49. Constat igitur, quod proposuimus, necessariam scilicet esse Dei gratiam homini lapso, tum ad omnes veritates naturalis ordinis cognoscendas, tum ad universam legem adimplendam, tum denique ad graves tentationes superandas.⁵

DIFFICULTATES.

50. I. Obj. 1. Humana ratio iis omnibus a Deo instructa est facultatibus, quibus satis exulta ad veritates sui ordinis, ethices praesertim ac religionis pervenire possit. 2. Sane id, quod sunt brutis animantibus sensus et instinctus, est homini ratio; ergo, quemadmodum illa finem suum assequi possunt absque exteriori subsidio, ita et homo sola ratione potest ad finem suum pervenire per cognitionem veritatis, primae praesertim quae Deus est; dein etiam officiorum, quibus adstringitur erga Deum, erga se ac societatem. 3. Porro ratio ad instar seminis in homine latet, quod successu temporis⁴

4) Cf. Bellarni. *De gral. et lib. arbit.* lib. V. a cap. 4 ad 9.

evolvi debet, ut crescat, et perfectionem sibi propriam attingat. Institutione propterea indiget ratio et cultu, experientia, communicatione, ceterisque praesidiis, ut perveniat ad veritatem; quae si adsint, veritatem certe assequetur. Ergo.

51- Resp. ad i. *D.* Physice et absolute, *C.* moraliter. *A*". Do hac vero morali potentia loquimur. Physica enim potestate ad veritates cognoscendas, ad quas ordinatus est, hominem lapsum adhuc pollere, non inficiamur; verum haec non sufficit, cum expedita non sit, ac multis difficultatibus sit circumsepta. quibus omnibus superandis multo opus tempore, labore, vigiliis ut experientia ostendit; ex qua praeterea discimus vel ipsos sapientes post plurimum saeculorum conatus numquam eo pervenisse, ut veritatem erroribus iisque gravissimis immunero cognoverint. Deinde semper deest ejusdem ad officia practica applicatio: quae ut rite fiat, novis conatibus et eluctationibus opus est. Theoriae, utajunt. ac mentis humanae molitiones pulcherrimae non raro sunt; brevi tamen experimentum eas evertit.

52. Ad 2. *paritatem*, cum bruta sensibus et instinctu necessario agantur; at homo per ipsam rationem liber fit, quae, utpote certis finibus conclusa, non omnem veritatem agnoscit; unde et homo pravis cupiditatibus irretitus illa, heu! saepius, nimis prave utitur. Cupiditates enim, institutio, auctoritas ceterorum hominum, anticipata judicia eam saepe ita labefactant, ut verum dignoscere non valeat. Subsidio proinde indiget homo, ut recte incedat. et ad finem suum certo perveniat. Nec ei satis est ut Deum cognoscat et officia generalia, quibus adstringitur; sed necesse insuper est ut haec in particulari cognoscat ac rite applicet. Hoc porro opus, hic labor est.

53. Ad 3. *Cone, antec. et neg. cons.* Utique ratio ad instar seminis est, quod germinare debet, ut maturitatem attingat: sed ut germinet, requiritur gratiae subsidium, quod nisi praesto sit, tenuia illa ipsa principia facile corruunt ac prave inflectuntur; et nedum ad optatam perfectionem pertingant, extremam sibi perniciem consciscunt. Non aliter navis, etsi optimis instrumentis instructa sit ad mare trajiciendum nisi ab experto nauta dirigatur, aut in syrtes incidet, aut ad scopulos se illidet. 6

54. II. Obj. Scriptura passim ut certum assumit, posse hominem

*) Nonnulli auctores, ut se ab hac difficultate expediant, recurrere consueverunt ad humanae naturae infirmitatem, quae ex lapsu primorum parentum provenit. Ast hi ipsi non advertunt, eandem imbecillitatem locum habituram fuisse in hypothesi, quod Deus hominem noluerit dono indebito integritatis instruere, et tunc recurreret eadem difficultas solvenda. Si enim demas nonnulla accidentalia, eadem fuisset con-

dilio hominis non elevati nec dono integritatis aucti, ac nunc est, postquam homo per peccatum dona illa amisit. Hoc solum intercedit discrimen, quod in tali hypothesi imbecillitas humanae naturae foret naturalis hominis conditio, nunc vero rationem habeat poenae ac infirmitatis. Cf. quae diximus tom. V. in Tract. *De Deo Creat.* num. 337 et seqq.

suis viribus totam legem implero. 1. Sic Deuter. XXX. 11. Moyses ait: *Jfandatum hoc, quod ego praecipio tibi hodie, non supra Le est, neque procul positum.* Eccli. pariter XV. 16. dicitur: *Si volucris mandata servare, conservabunt te.* 2. Quare apostolus universim pronunciat: *Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt* (Rom. II. 14.): possunt igitur *naturaliter* seu naturae viribus sine gratia legis naturalis praecepta servari. Prout 3. de semet ipso testatur apostolus, quod, cum nondum sub gratia esset, sed solum sub lege constitutus, *secundum justitiam, quae in lege est, sit conversatus sine querela* (Philipp. III. 6.). 4. Hinc s. Joann. Chrysostomus scribit: *Admiratione dignos esse gentiles, quod nec lege ipsis opus fuerit, et tamen omnia, quae legis erant, praestiterint*⁷; 5. cui cohaerens s. Hilarius duplicem librum distinguit, ad illud Ps. LXVIII: *Deleantur de libro viventium*; alterum viventium, alterum justorum; affirmat autem: *Eos in viventium libro esse, qui antea sine ulla Christi cognitione pie in lege versati omnia praescripta legis impleverint, de quibus secundum legem apostolus Paulus ita docuit* (Rom. X.): *Quia qui fecerit ea, vivet in illis.*⁸ 6. Sane lex naturalis intra naturae limites continetur, neque proinde naturalem hominis facultatem excedit. 7. Cavendum propterea est, prout scite concludunt rationalistae, ne imbecillitatem istam naturae humanae nimium jactando, facilem peccantibus excusationem suppeditemus; in eo potius elaborare debent doctores publici, ut cujuslibet male facti pravitatem et turpitudinem vehementer praedicent, et facultatem homini, benigne a Deo concessam, vitiositatem quamvis superandi et, Deo ipso juvante (juxta naturalem providentiae ordinem), optima quaeque efficiendi magis magisque explanent, ut eam homines diligentius excolant.⁹ Ergo.

55. **Resp. Ncg. antec.** Ad 1. prob. *D.* Per auxilium divinae gratiae, *C.* sine illo, *Ar.* In his enim ac similibus testimoniis, in quibus sermo est de legis observantia, aut fit ad eam implendam exhortatio, semper subintelligitur gratiae opitulatio cohaerenter ad illa, quae ibi aut alibi dicuntur. Etenim ante adductum ex Deuter. testimonium jam dixerat Moyses v. 6.: *Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum et seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo et in tota anima tua.* Quo pariter spectant illae prophetarum preces, quibus a Deo petunt, ut aut sibi aut populo cor docile tribuat ad legis mandata custodienda; quae innumerae prope sunt.¹⁰

56. Ad 2. *D. Naturaliter* gentes ea, quae legis sunt, faciunt, quatenus opponitur legi scriptae, *C.* quatenus opponitur gratiae, *N.* Scopus enim apostoli adducto testimonio est ostendere, gentes, etsi legem scriptam ut judaei non habuerint, non fuisse tamen sine lege; cum eam in cordibus suis velut

7) *Hom. V. in Episl. ad Rom. n. 5.*
δια τοῦτο γάρ, ὑψίτιν. τίλοι θαυμαστοί,
ον νομοῦ οὐκ Ιβτρίτιαν. καὶ τα τοῦ νό-
μου πάντα ΙξίβτιΖαvro.

s) *E.cpos. in Ps. LXVLLI. η. 24. edit.*
Cousl.

9) *AVegscheider, §. 118-*

,0) *III. Reg. HL. 9; Ioto Ps. CXV1L1. etc.*

in sculptam gesserint, ut ex ipsorum bene aut malo factis ostendebant, testimonium ipsis perhibente conscientia. Quemadmodum vero judaei non sine gratiae auxilio legem servabant, ita nec sine eodem gentes legem naturalem implebant. Non igitur gratiam excludit apostolus; sed eam potius includit ac supponit¹¹

57. Ad 3. *D.* Secundum justitiam legalem externam, seu coram hominibus, *C.* internam et proprie, dictam coram Deo, A' Alibi enim contrarium profitetur.¹²

58. Ad 4. D. In sensu apostoli nuper exposito, C. in sensu adversario-
rum. A; Expresse enim s. Doctor Hom. XIII. in eamdem Epist. docet, legem
sino gratia minime sufficere: nec salutis spem ac tentationum victoriam sine
speciali Dei auxilio haberi posse. 13

59. Ad 5. In libro viventium in ordine ad vitam temporalem, C. in ordine ad vitam aeternam, A'. Alioquin nimis probaret, posse nempe quempiam per opera moraliter honesta pervenire ad salutem aeternam. 14

60. Ad 6. *D.* Non excedit naturalem hominis facultatem physicam, *C.* moralem, de qua loquimur, *A'*

61. Ad 7. *D.* Si physicam inesse homini impotentiam doceremus et omni gratia hominem destitutum urgente praecepto, *C.* si moralem tantum, nec sine gratia, urgente praecepto, hominem esse docemus, *N.* Tunc enim solum peccanti facilis praeberetur excusatio, si eum absolute impotentem ad legem servandam adstrueremus. ac sine omni gratiae auxilio, cum grave aliquod praeceptum urget, eum esse diceremus. Ast ab his sensibus abhorret doctrina catholica. Nemo quippe nisi volens ac libens peccato inquinatur. Quare adhortationes rationalistarum optime quidem congruunt doctoribus protestantibus, qui docent, hominem per Adae peccatum omnem amisisse libertatem, ac necessitate ineluctabili ad peccatum impelli, non autem catholicis, qui, etsi hominis lapsi imbecillitatem praedicent, numquam tamen eum docent destitutum omni penitus gratiae subsidio, cum praeceptum instat, ad quod servandum impar ille sit, ut inferius adstruemus.

62. III. Obj. 1. Si qua tentatio difficilis censi debet, ejusmodi profecto est comminatio mortis imminētis: jam vero hanc solis arbitrii viribus hominem superare posse, innumera prope exempla ostendunt; primo quidem roma-

) Cf. Bernard, a Piconio *Triplex expositio* in hunc loc.

,4) Cf. Epist. ad Titum III. 3 et seqq.
L Tim. I. 13 etc.

**) N. 3 et seq. Immo in hac ipsa Hom. V. quae objicitur ab adversariis, id aperte declarat s. Joann. Chrysost. n. 4 et 5.

H) Id patet ex toto contextu, ubi duplicem distinguit librum, *viventium* nempe *et iusto-*

rum. Ad librum justorum asserit pertinuisse eos, quibus justitia Christus factus est; ad librum autem viventium eos pertinuisse affirmat, qui legem sine Christi cognitione observarunt: *4 In quo libro, inquit, cum omnem populum deleri Moyses metueret, se primum deleri deprecatus est. Metuebat autem Moyses, ne morti daretur populus, prout Deus comminatus fuerat.*

norum, qui non dubitarunt se passim morti devovere ex patriae amore; secundo tot haereticorum et schismaticorum, qui ad tuendas pravas suas opiniones gravissima interdum supplicia pertulerunt, nec tamen ad haec sustinenda Christi gratia communiti erant. 2. Pariter gravis aestimari solet tentatio, quae ex concupiscentiae colluctatione oritur; de ea tamen Gen. IV. 7. dicitur: *Sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius*. Potest igitur homo viribus suis concupiscentiam rationis imperio subicere eique dominari. 3. Hinc optime s. Hieronymus: *Liberi arbitrii, inquit, nos condidit Deus, nec ad virtutes nec ad vitia necessitate trahimur. Alioquin ubi necessitas, nec corona est.* ¹⁵ 4. Huic adstipulatur s. Thomas, qui aperte docet motum voluntatis non ex necessitate sequi passionem, immo posse voluntatem *non velle concupiscere, aut concupiscentiae non consentire*; et quidem viribus liberi arbitrii, quod ibi tuetur. ¹⁶ Ergo.

63. Res p. ad I. *Diet. min.* Per vehementiorem validioremque cupiditatem aliamve similem causam, C. per motivum moraliter honestum, *subdist.*, accedente gratiae auxilio, C. sine ipso, A¹. Non inficiamur, interdum nonnullos homines vehementi aliquo aut gloriae stimulo, aut cupiditate qualicumque, aut ferocia animi ex pertinacia inflammata ita abripi, ut quaevis superent mortemque contemnant. Quis tamen hanc veram fortitudinem aut virtutem appellet? Huc porro referuntur quamplurima facinora romanorum, aut etiam haereticorum, schismaticorum aliorumque ejusmodi. Quod si ex motivo vere honesto compulsi nonnulli ex iis fuere ad talia perferenda, e. gr. ex laudabili patriae amore, aut ad adstruendam aliquam veritatem, non sine gratiae auxilio tam arduum ac difficile opus aggressi sunt, ut docet s. Augustinus, qui lib. *De patientia*, cap. XVIZL hoc gratiae donum dicit esse, *non filiorum et haeredum, sed exhaeredatorum*; quod scilicet non ad hoc eis conceditur, ut per ipsum ad regnum coelorum promoveantur, sed ut mitius propter alia peccata puniantur. Comparans praeterea ibid. s. Doctor cap. XVH. patientiam ex concupiscentia cum patientia ex gratia parta, haec praeclare scribit: *Concupiscentia, quae non est ex Patre, sed ex mundo, quanto fuerit in homine vehementior et ardentior, tanto fit quisque, pro eo quod concupiscit, omnium molestiarum dolorumque patientior..... Non est ista patientia desursum descendens ..... illi falsae patientiae potest sine adjutorio Dei humana voluntas sufficere, tanto durior, quanto cupidior, et eo tolerabilius mala sustinens, quo ipsa fit pejor; huic autem, quae vera patientia est, ideo voluntas humana, nisi desuper adjuta et inflammata, non sufficit, quia Spiritus Sanctus est ignis ejus.*

64. Ad 2. D. Potest homo rationis imperio subicere concupiscentiam eique dominari physice sive absolute, C. moraliter, *subdist.*, Deo adjuvante,

¹⁵) Adv. Jovinian. lib. U. n. 3. edit.   ¹⁶) 1. 2. qu. 10. ari. 3. ad 1. Vallare.

qni non permittit nos tentari supra id, quod possumus, C. non adjuvante, N. In exposito porro sensu objectum Geneseos testimonium intelligi debet. 17

65. Ad 3. Eadem esto distinctio. Tuetur enim s. Hieronymus liberum voluntatis arbitrium adversus Jovinianum; non posse autem hominem ex se omnem vincere tentationem, non semel ipse profitetur.,a

66. Ad 4. D. Docet s. Thomas motum voluntatis non subjici necessitati physicae. C. morali, A'. Patet ejus mens ex comparatione brutorum, qua hic utitur angelicus Doctor. Contendit enim motum voluntatis liberae activum ac sui juris esse, nec subjici physicae necessitati: at non negat eum subesse necessitati morali.19

DE ERRORIBUS SEMIPELAGIANORUM CIRCA EANDEM GRATIAE NECESSITATEM.

67. Semipelagiani ita appellati sunt, quod errores cum pelagianis quodammodo dimidiarunt. Ipsi necessitatem gratiae admittebant, sive ad augmentum fidei, sive ad opera salutaria fidem subsequenda, atque in hoc differebant a pelagianis. Ipsis tamen consentiebant in repudianda necessitate gratiae ad initium fidei, et ad perseverandum in eadem fide usque ad finem. Hac ratione initium salutis atque in ea perseverantiam *a se ipsis* repetebant, non autem *a gratia Dei earum voluntates praeveniente*.1

68. Origo istius erroris, ut supra innuimus, ex eo peti debet, quod semipelagiani elevationem primi hominis ad statum supernaturalem permiscuerint cum ejus integritate: hinc ex eo, quod non adeo depravatam existimarent per peccatum humanam naturam, ut non posset homo lapsus et aegrotus ex se saltem optare, velle ac petere sanitatem, inferebant, posse hominem per se habere initium fidei, immo et fidem ipsam seu credulitatis affectum2, atque in eadem perseverantiam usque in finem. Fide autem per proprias vires obtenta, docebant, eadem instructos deinde petere ac obtinere a Deo tum fidei augmentum tum opera salutaria. Ex hoc fundamentali errore ceteri profluebant, in quos semipelagiani delabebantur, gratiam scilicet juxta

17) Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 8.

18) Cf. Bellarm. ibid.

19) En ejus verba: *Immutatio hominis per passionem duobus modis contingit. Uno modo sic. quod totaliter ratio ligatur . . . et de talibus eadem est ratio sicut et de animalibus brutis, quae ex necessitate sequuntur impetum passionis.*

*) Cf. Carolus Joseph Tricassinus Ord. Capp. *De indifferenti lapsi hominis arbitrio*, Paris. 1673, part I. sect. I. §. 3 et

seqq. praesertim §§. 16 et 17. Hic autem revocandum in mentem est, quod adnotavimus circa notionem *gratiae praevenientis* in sensu veterum, quae nempe complecteretur tum gratiam, quam nos dicimus *illustrationis*, tum eam. quam vocamus *inspirationis*. Haec enim animadversio hic nobis inservit.

*) Hoc enim sensu semipelagiani contendebant fidem ex nobis esse; nam *fidem formalem*, ut mox dicemus, gratiae adscribebant.

merita dari; Deum velle omnes homines salvos fieri, ita tamen ut prius id ipsi velint solo voluntatis arbitrio; nullam dari praedestinationem ad gratiam. De quibus ex parte egimus, et ex parte postea agemus.

69. Ut interea consistamus in eo sornipelagianorum errore, qui attingit necessitatem gratiae ad fidei initium et in ea perseverantiam, ad praecavendas jansenistarum fraudes animadvertendum est, semipelagianos non omnimode negasse necessitatem gratiae circa utrumque articulum recensitum, sed solum necessitatem gratiae, quae afficeret voluntatem; nam gratiam illustrationis sive intellectus necessariam esse ultro admittebant.³ Quare s. Augustinus, qui adversus eos disputavit, perpetuo urgebat necessitatem gratiae, quae ipsam voluntatem immediate attingeret. Ex hoc vero intulit Jansenius, semipelagianos admisisse gratiam ad initium fidei, et in eo fuisse haereticos, quod contenderent gratiam istam talem esse, cui voluntas posset resistere vel obtemperare. Quare haec ejus propositio, quae est η. IV. *Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae necessitatem ad singulos actus. etiam ad initium fidei; et in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare*, proscripta fuit ab Innocentio X. ut *falsa et haeretica: falsa* nimirum ex parte historica, *haeretica* ex parte theoretica.⁴

3) Nam pelagiani ipsi admittebant necessitatem gratiae, quae dicitur illustrationis seu intellectus; sed nullam agnoscebant gratiam in voluntate necessariam; ut pluribus ostendit cit. auctor in op. *De praedestinatione ad 'gloriam*, part. II. sect. 3. §. 10. punct. II. Jam vero semipelagiani circa fidei initium et in ea perseverantiam, ac propterea circa *gratuilatam* gratiae plane consentiebant cum pelagianis, ut passim s. Augustinus testatur, ac facile adductis ex s. Augustino testimoniis ostendi posset, nisi ipsemet Jansenius id fateretur, *De haeresi pelag. et semipel.* lib. VIII. cap. 1.

qui incipit: *Non enim*, pag. 162. ubi scribit: *Certissimis enim divi Augustini et Prosperi testimoniis constat, doctrinam eorum (semipelagianorum), qua ab ecclesia dissidebant, non alio nomine fuisse repudiatam, quam quod pelagianam haeresim restaurarent.*

4) Post ejusmodi censuram mirum est, nonnullos theologos catholicos adhuc cum jansenistis ausos esse adstruere, semipelagianos agnovisse necessitatem gratiae ad fidei initium. Hoc enim perinde est ac velle contradictoriam propositionem illi,

quae damnata est a rom. pontifice tamquam *falsa*, defendere ut *veram*. Hic admonendum est, Jansenium ideo statuisse pelagianos ac semipelagianos admisisse gratiae necessitatem ad fidei initium, ut deinde inferret, totam controversiam, quae inter Augustinum et illos vixit, agitatum tantum esse circa vim et efficaciam gratiae; ita ut pelagiani ac semipelagiani contenderent integram seu indifferentem permanere libertatem sub gratia, s. Augustinus autem adstrueret adversus eos juxta catholicam doctrinam gratiam inferre necessitatem ineluctabilem voluntati. Dolendum propterea est, eosdem catholicos theologos adstipulatos fuisse etiam ex hac parte Jansenio circa statum controversiae inter semipelagianos et s. Augustinum, saltem circa efficaciam gratiae; secus ac veritas historiae patiatur, et auctoritas romanorum pontificum declaraverit. Hoc enim est catholicam causam prodere, ad privata placita inconsulto statuenda. Cf. inter ceteros Nat. Alex. loc. cit. art. 2. *De Pelagianorum erroribus*, §. 3 et seqq. Interim si secernatur gratia *illustrationis* seu intellectus, quam tam pelagiani, ut diximus, quam semipelagiani admiserunt ad fidei ini-

Adversus hunc semipelagianorum errorem sequentem statuimus propositionem

PROPOSITIO.

Sine Sancti Spiritus illuminatione, inspiratione et adjutorio non potest homo habere salutare initium fidei et in fide perseverantiam usque in finem.

70. De fide est haec propositio, ut constat ex definitione **concilii tridentini** sess. VI. can. IV. *Si quis dixerit, sine Spiritus Sancti inspiratione atque ejus adjutorio hominem credere posse, sicut oportet . . . , ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit.* Tridentino praeiverat **conc. araucanicum** II. can. V. *Si quis sicut augmentum ita etiam initium fidei ipsumque credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui justificat impium, et ad generationem sacri baptismatis pervenimus, non per gratiae donum, id est, per inspirationem Spiritus Sancti . . . . sed naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius approbatur;* et can. VII. *Si quis per naturae vigorem . . . . evangelicae praedicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti . . . haeretico fallitur spiritu.* ¹

71. Ita vero catholicae hujus fidei sanctiones ex **sacris litteris** in primis vindicamus. Divina oracula non soli externae fidei praedicationi et illustrationi tribuunt fidem et fidei initium, sed interiori Spiritus 8. operationi illuminanti atque inspiranti, si docent, neminem nisi trahente Patre ad Christum pervenire posse; fidem donum Dei esse, quod non nisi ex misericordia et gratia conceditur, et ita concedi divinam hanc misericordiam, ut nemo gloriari possit in operibus suis, quasi illud non acceperit; si denique perhibeant eos, qui fidem susceperunt, id praestitisse Deo cor adaperiente ac praeordinante ad vitam aeternam. At haec omnia luculentissime Scripturae tradunt. Christus enim Joann. VI. 44. *Nemo, inquit, potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.* Apostolus autem I. Cor. VII. 25. ¹ *Misericordiam, inquit, consecutus a Domino, ut sim fidelis: item ad Philipp. I. 29. scribit: Vobis donatum est, pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini;* subdit vero Ephes. II. 8. *Gratia salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur.* Hinc I. Cor. IV. 7. fidenter interrogat: *Quis enim te discernit? Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Quo praecipue testimonio, ait s. Augustinus, etiam ipse*

tium, a gratia *inspirationis* seu *voluntatis*, cujus necessitatem utrique pertinaciter infitiati sunt; si praeterea secernatur fidei initium a fide formali, quam semipelagiani inter *opera* ipsa recensebant, et quibus

eliciendis gratiae necessitatem agnoscebant, tollitur omnis amphibologia.

*) Cf. *Acta Cone.* Harduini, torn. II col. 1098.

Convictus sum, cum similiter errarem, putans fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed a nobis esse in nobis. 7 Ac rursum Rom. XI. 35, 36. interrogat apostolus: *Quis enim prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.* Quae omnia falsa essent in seminipelagianorum systemate. Verum illud demum evertunt facta ipsa in libris «acris relata. Etenim de Lydia purpuraria legitur Act. XVI. 14: *Dominus aperuit cor ejus intendere his, quae dicebantur a Paulo;* et ibid. XIII. 48. generatim dicitur: *Crediderunt quotquot erant praeordinati ad vitam aeternam.*

72. Post haec supervacaneum videretur, patrum testimonia congerere: qui uno animo omnes in eundem sensum conveniunt. Vix propterea ex uno aut altero, ne longiores simus, testimonia promemus, etsi vulgatissima sint. S. Cyprianus ex latinis: *In nullo gloriandum, ait, quando nostrum nihil sit*³, et s. Ambrosius: *Non in potestate nostra est cor nostrum et nostrae cogitationes.*⁴ Ex graecis s. Gregorius nazianzenus: *Qui dedit, inquit, quod primum est, dabit et quod secundum est*⁵, id est, plenam et integram fidem.⁶

73. Ad haec accedit universalis ecclesiae sensus, quae semper orare consuevit pro infidelibus, ut ad fidem a Deo perducantur, atque in ea semel accepta jugiter perseverent. Pro certo igitur habuit, tam fidem quam ejus initium atque in eadem perseverantiam totidem Dei dona esse. Neque enim, ut optime arguit s. Augustinus, ab alio poscimus, quod in nostra est potestate: *Quando enim, inquit, non oratum est in ecclesia pro infidelibus atque inimicis ejus, ut crederent? . . . Nam, si haec ab ipso Deo quidem poscit ecclesia, sed a se ipsa sibi dari putat, non veras, sed perfunctorias orationes habet; quod absit a nobis. Quis enim veraciter gemit, desiderans accipere, quod orat, a Domino, si hoc a seipso se sumere existimat, non ab illo?* 7 Etenim: *Oratio, ut idem s. Doctor loquitur, clarissima est gratiae testificatio.* 8

74. Denique per hoc semipelagianorum commentum tota labefactatur

1) Lib. *De praedest. Sanet*, cap. 3. n. 7.

3) *Testimon. ad Quirinum*, lib. III. cap. 4. Hoc porro testimonium s. Cypriani laudat s. Augustinus, loc. cit.

4) Lib. *De fuga saeculi*, cap. 1. η. 1.

5) *Orat.* XLIV. in *Pentec.* n. 11: σ«, ἡ οἶδα . ὁ το πρῶτον δον; και τό δεύ-
τηρον. Edit. Paris. 1630. tom. I. pag. 710.

6) Cam janseniani patres graecos semipelagianismi accusare non vereantur, ut pateat quam injuste haec calumnia tot sanctissimis et doctissimis viris struatur, satis erit consulere egregium opus Isaaci Habert, epi-

scopi vabrensis, quod inscribitur *Theologiae Graecorum Patrum gindicatae circa universam materiam gratiae*, vol. un. fol. Paris. 1646. Vide praesertim lib. I. cap. 8. cui tit. *Gratiae ad actum credendi et initium fidei summa necessitas ex mente perpetua graecorum patrum;* ubi argumentum, de quo hic agimus, copiosissime evolvit, ac difficultates disjicit, quas ex istorum patrum scriptis tum jansenistae tum* ipsorum antesignani calvinistae promovere solent.

7) Lib. *De dono perseverant*, cap. 23. n. 63.

s) *Epist.* CLXXVII. n. 4.

gratiae oeconomia. Nam 1. non amplius gratuita foret, secus ac exposcat ipsa gratiae notio, ut inferius ostendemus. 2. Primas in salutis negotio partes sibi homo vindicaret, non Deus. 3. Homo per Adae peccatum non excidisset omnino astatu supernatural!, nec opus Redemptore haberet ad eundem statum recuperandum. 4. Demum, ceteris omissis, in eo peccat adversariorum systema, quod assumat, posse hominem, utcumque viribus naturalibus instructum, vel etiam in integritate naturae, actum supernaturalem elicere ac salutarem, quod tamen falsum est.⁹ Hoc ipso enim, ut alias jam animadvertimus, quod *supernaturalis* est aliquis actus, excedit naturae vires; nec nisi ab eo, qui supra naturam creatam omnem sit, dari potest, scilicet a Deo. Si autem a Deo datur fides, ab eo pariter debet conservari. Ergo tum ad fidei initium tum ad fidem ipsam atque ad perseverandum in ea, necessaria est Spiritus S. gratia, quae et mentem interius illustret, et moveat voluntatem, prout ostendendum assumpsimus.

D IFFICULTATES.

75. I. Obj. Scriptura passim primas partes in salutis negotio, ac propterea circa fidem ejusque initium, homini tribuit. Sic Prov. XVI. 1. dicitur: *Hominis est praeparare animam, et Domini gubernare linguam*, et v. 9. *Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus*: Zachar. I. 3. *Convertimini ad me. ait Dominus, et convertar ad vos*. Sed clarius in N. T. id ipsum traditur; nam Matth. XXV. 15. Christus perhibet, sub hominis parabola, Deum dedisse talenta *unicuique securidum propriam virtutem*; ac 9. *Petite, ait Christus, et dabitur vobis, quaerite et invenietis, pulsate et aperietur vobis*. Hinc apostolos suos instruens Matth. VII. 6. *Nolite, inquit, dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos*: et ibid. X. 11. *In quamcumque civitatem intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit, et ibi manete*. Ergo.

76. Resp. Neg. ant. Ad prob. Dist. Divina gratia illustrati et adjuti homines animam praeparant, disponunt viam suam, convertuntur ad Dominum etc., C. solis naturae viribus, N. Haec enim aliaque ejusmodi sacrarum Scripturarum eloquia semper gratiam praevenientem supponunt, cohaerenter ad alia loca, in quibus hae ipsae praeparationes, dispositiones, con-

9) Quod animadvertendum est; siquidem fieri potuit, ut Deus primos parentes instrueret dono integritatis, nec eos elevaret ad ordinem supernaturalem, et e converso. Unum enim ab altero dono distinguere ac dispesci potest. Deus tamen utrumque donum conjungere voluit in Adam, ut ostenderet divitias bonitatis suae. Hinc

ad ulrumque reparandum diversa gratia opus est; ad reparandam enim infirmitatem ex peccato contractam indiget homo gratia *medicinali*, ad recuperandum statum siipernaturalem indiget gratia *elevationis*; quando vero agitur de opere difficili ac supernatural!, utriusque gratiae conjunctio et subventio necessaria est.

versiones Ipsi Deo tribuuntur, et cohaerenter ad ea, in quibus, ut vidimus, Deus dicitur operari in nobis velle et perficere, nihil sine eo nos efficere posse, non posse nos a nobis quasi ex nobis quidpiam salutare cogitare. Hinc non aliud significant prolati textus, nisi nos libere cooperari divinae gratiae, prout eos exponit concilium tridentinum iliis verbis: *Cum dicitur: Convertimini ad me et ego convertar ad vos, libertatis nostrae admo- nemur. Cum respondemus: Converte nos, Domine, ad te, et conver- temur: Dei nos gratia praeveniri confitemur.* 10

77. Posito generali hoc principio, responsio patet ad ea, quae semipe- lagiani subtexuerunt. Etenim *virtutem* illam, de qua Matth. XXV. sermo fit, non ex natura, sed ex praevia gratia illi sibi compararunt. Nam *unicuique nostrum data est gratia*, ut loquitur apostolus, *secundum mensuram donationis Christi.* 11

78. Sic etiam, ut recte petamus et oremus, a Spiritu Sancto est, teste eodem apostolo, scribente: *Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* (Rom. VIILL 26.)

79. Dum Christus Matth. VII. apostolos instruit, eos quidem monet, ne omnibus promiscue hominibus communicarent absque delectu doctrinam evangelicam, nec eam irrisioni ac profanationi exponerent: at non asserit eos, quibus debebant annunciare eandem doctrinam, illius dignos fuisse factos virtute propria. Dei enim solius est ex indignis dignos facere. Ex quo pa- riter solvitur, quod postremo loco propositum est.

80. II. Obj. Plura suppetunt ex Scripturis exempla eorum, qui propriis viribus sese ad fidem disposuerunt atque eam promeruerunt. 1. Illustria sunt exempla Zachaei, boni latronis, centurionis: qui aut desiderio Christum va- dendi, aut sua confessione, suisve orationibus et eleemosynis fidem et conver- sionem promeriti sunt. His addi potest alter centurio, de quo Matth. VIH. 10. ait Christus: *Non inveni tantam fidem in Israel.* Quod si hanc fidem ex Dei gratia consecutus esset centurio, miratus eam non esset Christus, ac di- cere potius debuisset: *Non dedi tantam fidem in Israel.* 2. Demum aliud hujus rei luculentissimum exemplum praebet David, qui, ut legitur HI. Reg. VIII. 17. *Voluit aedificare domum nomini Domini Dei Israel, et ait Daminus ad David: Quod cogitasti in corde tuo aedificare domum nomini meo, bene feci- sti, hoc ipsum mente pertractans. Verumtamen tu non aedificabis mihi do- mum.* Jam vero haec cogitatio profecto bona fuit, cum eam Deus commen-

10.) Sess. VI. cap. 5.

11.) Ephes. IV. 7. Cf. in hunc Matth. lo- cum Cornelius a Lapide, qui putat, illud *propriam virtutem* aut ad emblemata pa- rabolae pertinere, ideoque nullam intentam

peculiarem significationem prae se ferre, aut spectare ad gratias gratis datas et sta- tus, ut magistratum, episcopatum, aposto- latum, sacerdotium etc. quos status Deus naturae viribus attemperare solet.

daverit; nec tamen a Deo fuit, alioquin Deus non avertisset effectum. 12 Ergo.

81. Resp. Neg. ant. Ad 1. prob. Neg. haec aut similia quae afferri possent, exempla eorum qui ad fidem conversi sunt, absque praeveniente Dei gratia luisse. Nam *manifestissime credendum est*, inquit concil. arausicanum, *quod ei illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam revocavit, et Cornelii centurionis, ad quem angelus Domini missus est, et Zachaci, qui ipsum Dominum accipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed divinae gratiae largitate donata.* u Idipsum dici debet de altero centurione; cujus fidem si miratus est Christus eamque commendavit, non praecise ob fidem ut donum Dei, sed ob liberam ejus cooperationem id fecit, in qua utique centurio prae tot aut incredulis aut oscitantibus israelitis commendabilem se exhibuit.

82. Ad 2. prob. Neg. min. quae dicit eam bonam Davidis voluntatem a Deo non fuisse. Non autem obest, quod Deus ejus effectum seu executionem noluerit; simili enim ratione se gessit cum Abraham, cui etsi aperte immolationem Isaac imperasset. noluit tamen, ut eam execution! mandaret, sola voluntate et obedientia contentus: ut cetera exemplo praeteream. 14

83- III. Obj. Patres graeci ac latini pene omnes ante s. Augustinum eandem doctrinam, quam postea semipelagiani amplexi sunt, omnino tenuerunt. Omnium vetustissimus **Hermas** in *Pastore: Quorum*, ait, *viderat Dominus puras mentes futuras, et servituros ei ex totis praecordiis, illis tribuit poenitentiam.* 15 **S. Justinus M.** inter cetera scribit: *Qui cum ratione vivere, Christiani sunt, quamvis athei, et nullius numinis cultores habiti sunt; quales inter graccos fuere Socrates, Heraclitus atque iis similes.* 16 Censuit igitur, sine gratia potuisse homines recte honesteque vivere. Neque ab eo dissentit **Clemens alex.**, qui praeterea docet, veteres philosophos a philosophia justificatos fuisse 17, atque illud memorandum subdit: *Praeparat ergo philosophia graeca ei viam muniens qui a Christo perficitur.* 18 Ex latinis s. **Ambrosius**, ceteris omissis: *Ideo hanc gratiam*, inquit,

,T) Haec aliaque ejusmodi non pauca urget Cassianus, *Collât.* XIII. cap. 12. adversus quem scripsit s. Prosper, suppresso tamen ejus nomine. Cf. edit. *Opp. Cassiani cum notis et commentariis D. Alardi Gazaei*, ord. s. Bened. Paris. 1642.

”) Can. XXV. apud Harduinum, loc. cil. coi. 1102.

H) Cf. s. Prosper pro Augustino contra Collatorem ad calcem opp. s. Augustini, tom X. edit maur. cap. 12. η. 33 et seqq. ubi hanc aliasque Cassiani objectiones disjicit.

1J) Lib. III. *Simii*. VIII. num. 6. apud Cotelcr. *Scripta Patrum Apost.* tom. I.

,s) *Apolog.* I. n. 46- edit. Prud. Maran. *Οί μετά λόγον βιώσανται, χριστιανοί τῆς, καὶ ἀθεοὶ ἰνομήσαντες· οἱ ἰν ἑλλήσι μὲν Σωκράτη καὶ Ἡράκλειτο καὶ οἱ ὁμοιοὶ αὐτοί.*

η) *Strom.* lib. I. η. 20. edit. Potteri, Vend. 1757. Tom. I. pag. 377.

*) Ibid. n. 5. pag. 331. *Προπαρασκευάζει τοίνυν ἡ φιλοσοφία, προοδοποιούσα τον ὑπὸ Χρίστου τελειούμενον.* Quod d saepius ibidem repetit.

meruit ecclesia a Christo, quia Verbum Dei quaesivit, desideravit. 19* S. Optatus milevit. scribit: *Est enim Christiani hominis, quod bonum est, velle, et in eo, quod bene voluerit, currere; sed homini non est datum perficere, quia nostrum est aurrerc, Dti autem perficere.* 30 Demum s. Hieronymus aper-
tissime docet: *Baptismus non servare justitiam] quae labore et industria ac diligentia, et semper super omnia Dei clementia custoditur, ut nostrum sit ro-
gare, illius tribuere quod rogatur; nostrum incipere, illius perficere; nostrum offerre quod possumus, illius implere quod non possumus.* 21 In quo porro dif-
ferunt semipelagianorum placita ab his patrum dictis? Quid mirum proinde, si s. Prosper scripserit ad s. Augustinum, quod semipelagiani *obstina-
tionem suam vetustate defendunt, et ea, quae de epistola apostoli Pauli, Ro-
manis scribentis, ad manifestationem divinae gratiae praevenientis electorum
merita proferuntur, a nullo unquam ecclesiasticorum ita esse intellecta, ut nunc
sentiuntur, affirmant?* 22 Ergo.

84. Resp. N. A. Ac in primis eandem doctrinam non tenuit Hermas, qui cit. loc. tantum asserit, tribui a Deo poenitentiam, seu peccatorum ve-
niam bene dispositis, non autem negat hanc dispositionem a Deo profluere. 23

85. S. Justinus contendit, novam non esse religionem Christianam, prout ethnici, quibus respondet, opponebant; cum a divino Verbo, cui par-
ticiparunt quotquot recta ratione bene usi sunt, dimanarit omne verum. Vocem igitur *christiani* improprie ac larga significatione usurpavit s. martyr. 24

86. Clemens alex., in adductis verbis nil aliud vult, nisi indicare veterem philosophiam exordium ac veluti praeambulum fuisse sanctioris reli-
gionis, nempe Christianae; cui philosophia quodammodo nam stravit, duos

19) *Apol. II. David*, cap. 9. η. 47.

M) *Hist. Donat*, lib. II. edit. Albaspin. Paris. 1631- pag. 56.

21) *Dial, contra Pelag.* lib. III. n. 1.

22) *Epist. s. Prosp. ad August*, n. 3. quae praemissa est libro ejusdem s. Docto-
ris, *De Praedest. Sanctor.*

M) Apposite Cotelierius, n. 79. ad hunc loc. adnotat: „Porro imprudenter existima-
tum fuit, in verbis Hermae caveri debere pdagianismum. Neque illa dubitationem habere mihi videntur. Deus illis dedit poe-
nitentiam, a quibus vidit mentes puras ge-
stum iri, nempe per gratiae auxilium, per Spiritum divinitus concessum, ut loquitur Pastor.- Quamquam et haec emollienda sunt; siquidem non ex praeviso hominum consensu Deus largitur gratiam. Videtur mens Hermae fuisse, Deum iis graliam poenitentiae non concedere, quos praevidet

ea abusuros, ac deteriores proinde evasu-
ros. Quo spectant verba Augustini lib. *De dono perseverantiae*, cap. 10. „Qui-
dam disputator catholicus non ignobilis hunc Evangelii locum (Matth. XI.) sic ex-
posuit, ut diceret, praescivisse Dominum ty-
rios et sidonios a fide fuisse postea reces-
suros, cum factis apud se miraculis credi-
dissent, et misericordia potius non eum illic ista fecisse; quoniam graviori poenae obnoxii fierent, si fidem, quam tenuerant, reliquissent, quam si eam nullo tempore tenuissent.“ Verum et hoc pariter impro-
bandum est, nisi eam adhibeas animadver-
sionem, quam Petavius subjicit, *De Deo*, lib. IX. cap. 4. n. 5 et 6.

24) Cf. Maran, *Praef. in opp. s. Jusi.* part. II. cap. 7. η. 5. ubi s. martyrem plu-
ribus egregie defendit a quavis suspicione.

et agrestes animos expoliendo et hac ratione magis idoneos reddendo ad suscipiendam evangelicam praedicationem. Haec autem nihil habent cum tide aut merito aut justificatione commune; cum non sint nisi dispositiones, ut vocant, negativae. 25 Hinc videmus, ut plurimum apostolicos homines prius in id incumbere debere, ut e sylvestribus efficiant homines, ut ita dicam, rationales, deinde vero efficiant Christianos per evangelicam praedicationem.

87. S. Ambrosius loquitur de merito per gratiam comparato, et quidem improprie sumpto. Absurdum enim est existimare, ethnicos praesertim, ex quibus pro majori numero coaluit ecclesia, ex propria virtute sua quaesivisse ac desiderasse Verbum, quod ignorabant, ideoque meruisse Christum. 26

88. S. Optatus non disserit de perfectione, ideoque nec de voluntate in sensu semipeiagianorum, sed de ea perfectione, quae nullum admittit peccatum, quam excepto Christo in terris nemo habuit, sed solum in coelis reservata beatis est. Cum ergo dixit, hominis christiani esse bonum velle et illud operari, non de nudo arbitrio, sed de Christiano, qui jam instructus fide sit et Christi donis, intellexit. 27

Quo spectat sensus prioris loci, qui objectus est: *Quamquam per se quoque aliquando graecos justificabat philosophia.* Ad plenius tamen assequendum germanum sensum tum Justinii tum Clementis, animadvertendum est, eos existimasse philosophiam apud gentes idem praestitisse, quod praestitit lex apud hebraeos; dum functae sunt veluti munere paedagogi ad Christum ducentis. Hinc adstruunt, utramque donum Dei fuisse, licet longe aliter Deus duxerit hebraeos quam gentiles. Sic enim rursus Clemens, pag 331. allatis verbis ex Prov. II. 3 et seqq. ..Deus enim dat sapientiam ex ore suo et sensum simul et prudentiam, et justis instar thesauri recondit auxilium; *subdit:* Iis enim, qui a philosophia fuere justificati, auxilium reconditur ea quoque consensio, quae ducit ad pietatem in Deum. Atque erat quidem ante Domini adventum philosophia graecis necessaria ad justitiam; nunc autem est utilis ad pietatem, cui necessario praemittenda est ab iis, qui fidem ex demonstratione percipiunt. . . Omnium enim bonorum Deus est causa; sed aliorum quidem principaliter, ut Testamenti Veteris et Novi, aliorum autem per consequentiam, sicut philosophiae. . . Nam ipsa quoque graecos paedagogi more ducebat, sicut lex hebraeos ad Christum.' Vid. tex-

tus Clementis ad calcem voluminis. Neque ab hoc sensu abludit ipse Gerard. Joann. Vossius *Hist. de controversiis Petag.* Lugd. Batav. 1618. Lib. III. part. III. thés. XL Ceterum idem Clemens, *Strom.* lib. II. vocat fidem *πρώτην ὁωτηρία* *vivdiv. primam salutis inclinationem.*

M) Ibi s. Doctor, seu quivis sit auctor hujus apologiae, exponit sensu mystico et allegorjco lapsum Davidis, atque ecclesiae accommodat, quod de Belhsabee legitur in Scriptura. Agnovisse autem auctorem hunc, ecclesiam non sine gratiae praesidio Christum meruisse, latiori scilicet sensu, patet ex verbis n. 46. ubi scribit: *Obliviscitur enim per gratiam, quod hauserat per naturam.*

,7) Id patet ex contextu; sic enim insurgit in donalistas: ..Et jam vos ipsi, qui sancti et innocentes videri ab hominibus vultis, dicite, unde est ista sanctitas, quam vobis licentius usurpatis? quam Joannes apostolus profiteri non audet, qui ait: *Si dixerimus* etc. Hoc qui dixit, sapienter se ad Dei gratiam reservavit. . Deinde adjicit verba, quae objiciuntur; tandem concludit: *Quia ipse solus Deus est perfectio, et perfectus solus Dei Filius Christus. Ceteri omnes semiperfecti sumus.* Hinc admirationis causa est, quod Natalis Alex.

89. Verba s. Hieronymi ei attentius introspiciantur, nullam prae se ferunt difficultatem; cum ipse non excludat a labore, diligentia ac industria nostra gratiae subsidium, sed aperte includat, dicens: *Semper super omnia Dei clementia justitiam custodiri*: et clarius Epist. CXXX. ad Demetriadem: *Ipsamque quod nostrum est, sine Dei miseratione nostrum non est*. Commendat itaque liberum arbitrium adjutum ac praevenit a divina gratia in faciliioribus, ut deinde per orationem uberiores gratiam ad difficiliora persequenda impetremus. 28

90. Ex his patet, longe patres abfuisse a semipelagianorum pravitate. Dum vero ipsi vetustate seu antiquorum patrum auctoritate se tuebantur, decepti sunt ex nonnullis liberioribus formulis, quibus illi interdum usi erant, prout usu venit, nondum excitata quaestione, ac proinde nondum technologia constituta. Accedit, patres antiquiores dimicare debuisse adversus oppositum errorem pro libertate, quam impugnabant marcionitae, manichaei aliique ejus temporis haeretici; nil mirum propterea, si locutiones minus accuratas interdum usurparunt, quibus postea semipelagiani abusi sunt. Hinc recte s. Augustinus ad expostulationem sibi a s. Prospero propositam respondit: *Quid igitur opus est, ut eorum scrutemur opuscula, qui priusquam ista haeresis oriretur, non habuerunt necessitatem in hac difficili ad solvendum quaestione versari? Quod procul dubio facerent, si respondere talibus cogarentur*. *9 Sane ipsi cum universa ecclesia orabant pro infidelium conversione, ac propterea hoc ipso fatebantur, fidei ac fidei initium dona Dei esse. Atque hac ratione exponi debent nonnulla s. Joann. Chrysostomi effata aliorumque, quae difficultatem facessere videntur. 30

91. Etenim s. Joann. Chrysostomus, de cujus mente ob viri auctoritatem praecipua quaestio agitur, et quem nonnulli non modo ex haereticis 31, verum etiam ex catholicis semipelagianismi labe adpersum autumant, ea scribit,

scribere potuerit: *His verbis praeformatus videtur semipelagianorum error, vixque in bonum sensum [lecti possunt*. (Disseri. *De necess. grat.* art. 2. quaesi. 22. in saecul. V.) Idem fere judicium tulit Romig. Cellier, *Hist. des auteurs ecclésiastiques*, tom. VI. pag. 671. dum scripsit: *Il prétend contre la doctrine de saint Paul, que l'homme tombé non seulement peut vouloir le bien de lui-même, mais aussi s'avancer dans le bien*. Asl talis non fuit mens s. Optati.

a) Cf. Vallars. in not. b in hunc loc. ac rursum ibid. num. 10. not. a. Adnotat porro editor, fuisse tunc temporis quoddam velati proverbium: *Velle nostrum est*. Nempe

eadem ferme ratione ac adagium illud apud nos oblinet: *Dio dice: ajutati, che io ti ajuto*; apud Gallos vero: *Aide-toi, le ciel t'aidera*. Quibus verbis non intendimus excludere divinum auxilium, dum partes nostras implemus.

J9) Lib. *De praedest. Sanctorum*, cap. 14. n. 27.

30) Cf. Isaacus Haberi, op. cit. lib. I. cap. 2 et seqq. quoad patres graecos; quoad s. Hilarium, cujus duriuscula dicta objici solent, cf. D. Constant in praefatione ad opera hujus s. patris, §. 9. n. 259 et seqq.

31) Calvinus, *Instit.* lib. II. cap. 2. Eandem calumniam, ut supra adnotavimus, ingeminat etiam Jansenius.

quae omnem a se suspicionem repellant. Sic enim loquitur: *Nihil ex te habes, sed a Deo accepisti. . . . Ergo cum acceperis, habes: non hoc vel illud, sed omnia quae habes; non enim haec tua recte facta sunt, sed ex Dei gratia proveniunt. Si fidem dixeris, ex vocatione illa venit.* 12 Ad haec igitur hisque similia non pauca 33 exigere debent, quae duriuscula hic illic scripsit, c. gr. cum de Abraham loquens: *Et vero, ait, istud ipsum, quod patriarcha, qui ante gratiae tempus et ante legem fuit, a se ipso, et scientia, quae naturae insita est, in tantum pervenit virtutis fastigium, sufficit, ut omnes nostras excusationes refutet. At forte dicent aliqui: Vir ille multam a Deo gratiam consecutus est, et omnium Dominus tjsus sbigulare habuit curam. Etiam id et ego fateor. Verum nisi primus et ipse, quod suum erat, fecisset, non tanta a Domino obtinisset. . . . L'ûZûtù, quomodo ab initio, quae, a se ipso erant, attulerit, et propterea divina quotidie ubertim suscepit?..... Cum e:iderü Deus sanam mentem nostram, et nos conari et eniti ad virtutis certamina, statim nutu et subsidies suo nos adjuvat.* 34 Sic illa, quae scribit in Epist. ad

31) Hom. XII. in 7. Epist. ad Cor. η. 1 et 2: Οὐδὲν γάρ οἰκοθεν ἔχει · ἀλλὰ παρὰ τοῦ θεοῦ λαβὼν . . . οὐκ οὖν λαβὼν ἔχει . οὐχὶ τόδε, καὶ τόδε, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἔχει . Οὐ γάρ σά κατορθώματα ταντα, ἀλλὰ τη* τοῦ θεοῦ χάριτο · καν την πίστεν ιπη * ἀπό τή κλήσεω γίγνε κ. τ. λ.

33) Plura affert cit. Habert loc. cit.; inter cetera nobis videntur plane palmaria, quae scribit s. pater, Hom. IV. in cap. II Epist. ad Ephes, in illud: *Gratia salrati estis per fidem*, ubi haec habet: *Iva γάρ μή το μέγεθο των ευεργεσιών ιπάρη σε, ορα πώ σε καταστέλλει · τή χάριτέ Ιστέ σεσωσμενοι, φηβί, διά πίστεω · Ειτα ινα μη πάλιν τό αὔτεΕούσιον λυμήνητακ ἴθηκε καί τά ημῶν καί πάλιν αὐτό ἀνειλε. καί φησι· και τούτο οὐκ ΙΕ ημῶν οὐδε ἡ πίστε . φησίν, ΙΕ ημῶν ει γάρ μή ἤλθεν, ει γάρ μή Ικάλεσε, πώ ἡδυνάμεθα πιστεύσαι; . . . ὥ τε οὐδε τό τή πίστεω ἡμίτερον θεοῦ, φησί, τό δῶρο ν οὐκ ΙΕ ἔργων.....τούτο αὐτό Ζεοῦ δῶρο γ ἰστιπ· — Ινα μή τιικαυ-χόσι-ται, ιρα εὐγνώμονα περί την χάριν ποιήση.* »Nam ne beneficiorum magnitudo te extollat, vide, quomodo te coercet et comprimit. Gratia enim, inquit. estis salvati per fidem. Deinde rursus, ne liberum perimeretur arbitrium, posuit etiam, quae sunt nostra. Et rursus ipsum sustulit, et dicit:

Et hoc non ex nobis. Ne fides quidem, inquit, est ex nobis. Nam sinon venisset, si non vocasset, quomodo potuissemus credere? . . . Quare nec fidei donum est nostrum, sed Dei, non ex operibus; non enim suffecisset, inquit, fides ad salutem. . . . Hoc ipsum est Dei donum, ne quis gloriatur, ut nos gratos efficiat circa gratiam.† Alia recale loc. cit.

34) Καί αὐτό & τοῦτο, τό τορ πατριάρχη καί προ τή χάριτο , καί προ τοῦ νόμου γεγονότα, ο<κοδέρ καί ἀπό τή εν τη φύσει κείμενη γνώσεω ει τοσουτον μετρον αρετή Ιλθεῖν, πόση ημά απολογία αποστ:ρησαι δυνήσεται. Ἰλλ' ἴσω Ιρούσί τι νε , οτι πολλή ἀπέλαυσε τη παρὰ τοῦ Σεον κηδεμονία ὁ ἀνὴρ, καί πολλην επεδείματο την περί αὐτόν πρόνοιαν ὁ των ὁλων \$iò\$. ΝαΑ ομολογώ · αλλ' εἴ μη πρότερο τα παρ' Ιαυτοῦ καί αὐτό ἱπεδείματο, οὐκ ἂν των παρὰ τοῦ δεσπότου ἀπήλαυσε.. . Εἶδε πω εἰ αρχή καί Ικ προοιμίων τά παρ' Ιαυτοῦ ει ἔφερε. καί διά τούτο καί τά παρὰ τοῦ Σέου κα3 ἰκάστην ἰκαρπουτο μετὰ πολλή τη δαφιλεία ; ... Ὁ γάρ τά ἀπόρρητα τη διανοία ημῶν Ιπιστάμενο , ἱπειδάν ἰδη υγιή γνώμην Ιπιδεικνυμενου ^ καί προ τοῦ τη αρετή αγώνα ἀποδύεσ\$αι Ισπουδακότα . παραχρημα καί την παρ Ιαυτοῦ παρέχει ροπήν· Hom. XLII. in Genes, η. 1.

Hebr. *Nostrum quidem est, praeeligere et velle, Dei autem est perficere . . . . quando nos elegerimus, tum multum nobis affert auxilium.* ¶ Neque enim haec aliaque ejusmodi dicta sunt ad exclusionem gratiae praevenientis et excitantis, cujus necessitatem praedicavit, sed comparate ad uberiora auxilia, quae Deus nobis cooperantibus cum primis illis gratiis adjicit. Praeclare enim animadvertit Petavius, quod haec uberiora auxilia veteres illi gratiae nomine, nempe completae ac plenae, insignire consueverint: *Non raro, inquit, veteres, cum de gratia loquuntur, plenam et perfectam intelligunt, non inchoatam ac rudem, quae prima nominatur, cujus plerumque mentionem non habent . . . ut Theodoretus, Photius, Oecumenius, Theophylactus, atque ipse quoque Chrysostomus: . . . . Non enim primum voluntatis motum et rationis in gratia numerant, volutipia desideria, quibus ad plenioram quaerendam fidem, ac Dei notitiam, et amorem excitamur, quae sunt excellentiora gratiae munera, proindeque gratiae nomen ac titulum praecipue merentur.* 36

92. IV. Obj. 1. Deus hominem libero instruxit arbitrio, quod, etsi per peccatum inclinatum sit ac debilitatum, non est tamen extinctum; quorsum vero libertate Deus hominem ditasse. t, si ista ne valeret quidem ad sanitatem optandam, volendam, ac ad medicum *et* remedium efflagitandum? 2. Ergo medici quidem est infirmum sanare, sed aegri est velle sanari. 3. Hinc constanter hanc salutis oeconomiae ideam ingerunt Scripturae, quod nempe Deus aliquid exigat a nobis, ut sua dona conferat: *Si credideris, salvus eris:* ex quo patet, alterum offerri a Deo, nempe aeternam salutem, alterum exigere, quod in nostra potestate sit nempe fidem. 4. Profecto si ex eo, quod petimus, recte infertur illud in nostra potestate non esse, pariter ex incitamentis, exhortationibus, quibus provocamur ad petendum, ad volendum, ad nos ipsos convertendum colligitur in nostra potestate esse petere, velle et inchoare conversionem nostram; alioquin supervacaneae forent omnes exhortationes. 5. In semipelagianorum demum hypothese omnia facile declinantur absurda, quae ex dogmate catholico dimanant: quare nempe fides ejusque initium donum Dei sit, et non omnibus concedatur, cum Deus tamen velit omnes homines salvos fieri; quare excusabiles non sint qui in infidelitate per-

3i) Ἡμῶν γάρ τὸ προελέσθαι καὶ βοηθῆναι, βίου δὲ τὸ ἀνύσαι καὶ εἰς τέλει ἀγαγόν . . . et supra jam dixerat: Ὅταν δὲ ἡμεῖς Ἰωάννης, τὴν πολλὴν τῆς βοήθειαν ἡμῶν- HOUL. XII. in epist. (id Hebr. num. 3.

M) De Deo, lib. IX. cap. 4. n. 8. Operae pretium est perlegere tanti scriptoris capp. 4 et 5, in quibus praeclare ostendit, graecos patres, qui accusari solent pelagia-

nismi aut semipelngianismi, immunes prorsus ab hac macula esse. Si ad ista principia attendisset Vasquez, non adeo facilem se praebuisset in reprobando. seu saltem deserendo s. Joann. Chrysostomo (Disp. XCL in I. 2. part. s. Thom. cap. 8.) Nec obest, quod Cassianus magistrum habuerit s. Joann. Chrysostomum; potuit enim a magistri instituto desciscere, aut prave ejus mentem assequi, quod non infrequenter fit.

manent; quare denique Deus censi neque. it personarum acceptor, dum aliis tribuit, quod aliis denegat. Ergo.

93. Re.sp. ad 1. *D.* Deus hominem libero instruxit arbitrio ad ea, quae ordinis sunt naturalis, et quidem intra quosdam limites, *C.* ad ea quae sunt ordinis supernaturalis. *subd.* ut libere gratiae praevenienti consentiat, *C.* ut praeveniat gratiam, -V. Hoc enim absurdum est, cum natura terminos suos minime transgredi possit: transgrederetur autem, si homo per liberi arbitrii vires posset se elevare ad gratiam sibi comparandam, ad credendum, aliaque praestanda, quae ad ordinem supernaturalem spectant. Porro quaecumque demum liberi arbitrii vires sint, ut jam animadvertimus, ad ejusmodi ordinem supra naturam constitutum assurgere non valent. Necesse proinde est, ut gratia hominis sive in statu naturae integrae sive in statu naturae lapsae praeveniat quemcumque conatum, desiderium, petitionem, ut illuc pertingere possit.

94. Ad 2. *D.* In naturalibus, *Tr.* in supernaturalibus, iV. Majus enim aut minus robur, quo pollet homo, respicit tantum *substantiam* operis, non autem *modum*, ideoque quaecumque proferantur, ejusmodi argumenta erunt semper extra rem. Addo, et gratiae munus esse, quod homo se aegrotum cognoscat et sentiat, ideoque et sanitatem optet ac velit, et medicum quaerat, a quo sanetur.

95. Ad 3. *D.* Exigit Deus consensum nostrum et cooperationem ad primum, ut ita dicam, gratiae aditum, per quem ad uberiora dona conferenda sibi viam parat, *C.* quin ipse nos prius excitet ac praeveniat, A'. Hinc illud: S» *credideris*, perinde valet ac si diceretur: si obtemperaveris et obsecutus fueris iis, quae tibi indidi, fidei primordiis, ac deinceps si usque ad plenam et completam fidem perveneris, ac reliqua praestiteris, quae fides ipsa exigit a cultoribus suis, salvus eris.³⁷

96. Ad 4. *D.* Sensu modo exposito, *C.* ad gratiae praevenientis exclusionem, A'. Ingens porro interest discrimen in eo, quod nos petimus, et in exhortationibus, quibus provocamur ad petendum, ad nos convertendum etc. Nam cum ex Scriptura, ut vidimus, nos nec cogitare, nec optare, nec velle, nec petere quidpiam ad salutem conferens absque gratiae munere possimus, exhortationes, quibus ad ea praestanda provocamur, supponunt solum, has primas gratias gratis umnino nobis concedi, ut deinceps dependenter a cooperatione nostra reliquae conferantur majori vel minori copia pro majori aut minori fidelitate nostra ac sedulitate. Sane ipsi semipelagiani has exhortationes supervacaneas minime esse putabant, quibus post acceptum fidei donum nos provocamur ad pia salutis opera perficienda, etsi tamen in ipsorum systemate ad haec pia opera inchoanda ac perficienda, quae fidem subsequuntur, necessariam gratiam esse ultro faterentur.³⁸

°) Çf. P»Hav. loc. cil. cap. 4. num. 9.

“) Cf. Tricassinus *De indifferenti lapsi*

97. Αἰτ̃ 5. Negamus ex doctrina catholica ea profluere absurda, quae adversarii sibi fingunt. Etenim non profluit *primum*; quia hoc ipso quod Deus velit omnes homines salvos fieri, omnibus prorsus hominibus, ut inferius ostendemus, subsidia necessaria largitur, quibus si bene homines utantur, poterunt ad fidem pervenire, si iisdem obluctentur ac obsistant, sibi tantum tribuere debent, non autem Deo, si ad eam non pertingant. Nempe eadem ratione ac. sibi, non Deo, imputare fideles debent, si opera pia, quae fidem consequuntur, praestare negligunt, etsi ad haec, fatentibus semipelagianis' necessaria sit gratia, quae omnibus praesto est, urgente praesertim praecepto.

98. Non profluit *alterum* absurdum, quia si, ut diximus, Deus omnibus gratiam confert, qua rite homines utentes ad fidem pervenire possunt, jam abunde liquet, inexcusabiles esse infideles, ut vocant, positivos, hoc ipso quod fidei gratiam immediate sibi oblatam repulerint; inexcusabiles etiam esse infideles negativos, non ob fidei defectum, sed quia primis gratiis sibi collatis obstiterunt, quibus si cooperati fuissent, et ipsi ad fidem pervenisent. Infideles propterea negativi damnantur ob peccata actualia, quibus se commacularunt, aut saltem ab aeterna salute excluduntur ob peccatum originale, quod contraxerunt.

99. Non profluit denique *tertium* absurdum de personarum acceptione apud Deum; quia acceptio personarum aut supponit jus aliquod in eo, qui in collatione donorum negligitur, aut respectum personalem, qui datorem moveat ad illud conferendum; neutrum vero in Deum cadere potest. Praeterea, hoc ipso quod Deus omnibus gratiam conferat, sequitur non ex Deo esse, quominus homines ulteriora auxilia non accipiant, ac ideo fidem non consequantur.³⁹

hominis arbitrio, part. I. sect. I. §. 3 et seqq.

Praeclare s. Joann. Chrysostomus, *Horn. L in Epist. ad Ephes*, explanans illa verba apostoli: *Oui praedestinavit nos in adoptionem filiorum etc.* haec habet: *Οὐ γάρ ἀπό πόνων οὐδὲ κατορθωμάτων τούτο γίνεται, ἀλλ' ἀπό ἀγάπρ, οὔτε ἀπό ἀχαπρί μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπο τριῖ ρμετέρα ἀρετίρ. Εἰ γάρ ὁρ ἀπό ἀγάπρι μόνρι, ἰχρρν ἀπανταὶ βωθρναι· εἰ δὲ ἀπό τριῖ ρμετίρα ἀρετρι πάλιν μόνρι, περιττρ ἢ παρουσία αὐτοῦ. καὶ πάντα τὰ οἰκονομρ^έντα. ἀλλ' οὔτε ἀπό ἀγάπρι μόνρι, οὔτε ἀπό τιρ ημετέρα ἀρετρι, ἀλλ' Ἰί ἀμγοτέρων.* »Non enim nostris ex laboribus vel recte factis hoc suppetit, sed ex caritate, nec ex caritate solum, sed etiam ex virtute nostra. Nam, si id e sola caritate penderet, salvari

omnes oporteret. Sin autem sola ex virtute nostra, supervacaneus fuisset adventus illius, et quaecumque sunt ab eo administrata. Verum neque sola ex caritate neque sola ex virtute nostra illud accidit, sed ex utroque." Hanc autem virtutem ex Dei munere et gratia esse juxta s. Doctorem, patet ex iis, quae paulo post ibid, subdit: *Το γάρ Ἰναρίτουϊ γενέϋθ-αι καὶ πιδτεύσαι καὶ προίελθεῖν, καὶ τούτο μεν αὐτοῦ ρν τού καλέσαντο;, πλρν ἀλλὰ καὶ ρμέτερον.* «Etenim virtute esse praeditos et fide, atque ad Deum accedere, fuit id quidem vocantis ipsius beneficium; sed nihilominus et nostri aliquid fuit." Ex quibus magis magisque apertum fit, Chrysostomum illam ipsam affectionem animi nostri, causamque praedestinationis ad gratiam, in nobis ipsis non oriri sine Dei auxilio putasse.

A R T I C U L U S II.

DE ERRORIBUS NOVATORUM SAECULI XVI. ET JANSENISTARUM CIRCA GRATIAE
NECESSITATEM

100. Novarum doctrinarum repertores saeculi XVI. seu, uti oos jam vocant protestantes, *emendatores sacrorum*, ex contraria, quam sibi straverunt, via circa statum hominis primordialis, in errores prolapsi sunt plane contrarios iis. quos pelagian! ac semipelagiani sunt professi circa gratiae necessitatem. Nam cum novatores isti autumaverint, justitiam originalem cum donis seu privilegiis adnexis partem essentialem constituuisse humanae naturae, eidemque connatnralem esse, collegerunt, hominem lapsum per peccatum amisisse *imaginem Deil*. mortuum ad quodeumque bonum naturale seu morale esse, neque aliam retinuisse aptitudinem nisi ad peccandum.² Hominem nondum *renatum* in omnibus operibus suis peccare, nihil ab eo prodire, quod damnabile non sit, ideoque omnia infidelium opera totidem peccata esse ac philosophorum virtutes totidem vitia.³

101. Bajus et jansenistae, cum novatorum principium amplexi sint circa statum primi parentis, statuantes debitam homini esse justitiam originalem, ac partem saltem intégraient constituuisse illius naturae, eo adducti sunt, ut eorundem novatorum errores debuerint profiteri circa statum hominis lapsi. Ac 1°. pro certo habent, hominem lapsum sine gratiae subsidio nullum omnino morale bonum efficere posse, nullam vel levem tentationem superare. 2°. Statuunt fidem formalem, ut vocant, primam gratiam esse, quam Deus homini conferat, nec ullam prorsus ante fidem a Deo homini tribui. 3°. Inde inferunt, omnia infidelium opera, quae in hoc systemate sine gratia fiunt, totidem esse peccata ac vitia proprie dicta, quae aeternam damnationem merentur. 4°. Constituunt, fidem illam, quae in ipsorum hypothesis prima gratia

¹) Sic enim legitur in *Solid, dedar*. I. *De peccato origin*. §. 9. pag. 64: „Doce-
tur, quod peccatum originis sit horribilis
defectus concreatae in paradiso justitiae ori-
ginalis et amissio seu privatio imaginis
Dei.-

²) Ibid. §. 31. pag. 616 et 617: *Repu-
diantur, tpii docent, hominem ex prima
sua origine adhuc aliquid boni, qu an tui u ut-
cumque etiam et quam exiguum atque
tenue id sit. reliquum habere, c a p a c i-
tat em videlicet et aptitudinem et vi-
res aliquas in rebus spiritualibus*. Reli-
qua documenta cf. apud cl. Mohler, *Sym-
bolique*, trad, de Galieni. Besançon 1836.

pag. 52 et seqq. et pag. 80. edit. Bruxell.
1838.

³) Sic Melanchlhon. *Loc. ltheol*. pag. 22.
*Esto. fuerit quaedam in Socrate constan-
tia, in Xenocrate castitas, in Zenone
temperantia . . . . non debent pro veris
virtutibus, sed pro vitiis haberi. . . Ne-
gant tamen pelagiani, id est, catholici eam
esse vim peccati originalis, ut omnia
hominum opera, omnes hominum cona-
tus sint peccata*. Calvinus, *Institut*, lib. II.
ita inscribit caput 3. *Er corrupta homi-
nis natura nihil nisi damnabile prodire*.
Cf. Mohler, ibid. pag. 73 et seqq.

est, inseparabilem esse a caritate seu justificatione, ac propterea homines non justificados peccare in omnibus operibus suis; unde concludunt, desideria, conatus, orationes ipsas, quibus peccatores nituntur justificationem adipisci aut recuperare per sinceram conversionem, totidem lethalia peccata esse, et eo deteriores peccatores fieri, quo majores et frequentiores sunt ipsorum conatus ad Deum redeundi.⁴

102. Doctrina catholica. quae inter duo haec, tum pelagianorum et semipelagianorum tum novatorum ac jansenistarum extrema medium iter tenet, ex principio de elevatione gratuita ac superaddita humanae naturae ad statum originalis justitiae infert, post peccatum originale naturam humanam in suis essentialibus integram permansisse; detritam quidem fuisse imaginem Dei in homine per amissionem superadditi integritatis doni, non autem omnino deletam; sauciatam naturam, non autem extinctam in suis essentialibus facultatibus. Unde sequitur juxta doctrinam catholicam in ordine morali: 1°. hominem lapsum posse sine gratia aliquas ordinis naturalis veritates cognoscere, et opera saltem faciliora naturalis honestatis peragere, levesque superare tentationes, ac propterea non omnia infidelium opera totidem esse peccata. 2°. Ante collationem fidei concedi seu tribui a Deo gratias necesarias, quibus instructus homo lapsus possit difficiliora opera moralis ordinis efficere, et graves vincere tentationes. 3°. Fidem posse subsistere sine caritate, ac propterea peccatorem fidelem per gratias, quae ipsi a Deo tribuuntur, posse se disponere ad justificationem recuperandam. 4°. Quamvis autem opera, quae fidem seu fidei vocationem praecedunt, sint tantum ordinis naturalis (etsi non absque aliquo gratiae auxilio patrata), ideoque sterilia in ordine ad salutem, non tamen peccata esse. 5°. Multo minus peccatis esse accensenda opera supernaturalia, id est, quae fidem subsequuntur et gratiae ope sunt parta a peccatore, quamvis nondum sint meritoria in ordine ad vitam aeternam, utpote patrata ante justificationem.

103. Talia sunt catholicae doctrinae capita, quae adversus novatores et jansenistas vindicanda a nobis sunt circa gratiae necessitatem. Quod quidem praestare sequentibus propositionibus aggredimur.

PROPOSITIO I.

Potest homo lapsus absque speciali gratiae auxilio nonnullas ordinis naturalis veritates cognoscere, tum faciliora ejusdem ordinis naturalis opera perficere, ac leves tentationes superare.

104. Spectat haec propositio ad doctrinam catholicam, ut patet ex thesi in Bajo damnata, η. XXVII. *Liberum arbitrium sine adjutorio Dei non nisi*

⁰ Haec constabunt ex iis, quae inferius proferemus.

ad peccandum valet; cuius contradictoria est: Liberum arbitrium sine adjutorio Dei ad aliquid praeter quam ad peccandum valet, id est, valet ad aliquid efficiendum opus, quod peccatum non sit; jam vero non potest liberum arbitrium sine gratiae adjutorio, prout ostendimus, difficiliora opera moralis ordinis efficere, neque graves superare tentationes; ergo saltem ad faciliora molienda, levioresque repellendas tentationes homo lapsus libero voluntatis arbitrio absque speciali subsidio valeat necesse est. Huc pariter referuntur propositiones in Quesnelo proscriptae.¹ Opus autem bonum et honestum illud vocamus, quod tale est ex officio et fine saltem proximo.

105. His porro facilioribus operibus, quae cum libero voluntatis arbitrio sine peculiari superveniente auxilio hominem lapsum patrare posse contendimus, accensemus etiam amorem Dei ut auctoris naturae, seu in ordine naturali, imperfectum et inchoatum, illum scilicet amorem, quo homo nondum diligit Deum super omnia, non quasi ei aliquid positive praeferat, in quo vitium intercederet, sed *negative*, quatenus ab omni comparatione praescindit.

106. Jam vero sic per partes assertae propositionis veritatem ostendimus. I. **Posse hominem lapsum veritates aliquas naturalis ordinis cognoscere**, constat ex omnibus illis **Scripturae locis**, in quibus cognitio Dei ac legis naturalis, quoad generaliora principia, homini tribuitur, ac ita tribuitur ut eas cognitiones aut ex inspectione creaturarum hauriat, aut quodammodo in corde insculptas gerat. Ejusmodi porro sunt prope innumera; sic Sap. XIII. 5- dicitur: *A magnitudine enim speciei et creaturae cognoscibiliter poterit Creator horum videri*; et Rom. I. 18 seqq. *Revelatur enim ira Dei de coelo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent; quia quod notum est Dei, manifestum est in illis, Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas, ita ut sint inexcusabiles.* De lege autem naturali loquens idem apostolus ait, ibid. II. 14. *Ejusmodi legem scriptam non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis.*

¹) Prop. XXXVIII. .Peccator non est liber nisi ad malum, sine gratia liberatoris. .^{*} prop. XXXIX. -Voluntas, quam gratia non praevenit, nihil habet luminis nisi ad aberrandum, ardoris nisi ad se praecipitandum, virium nisi ad se vulnerandum, est capax omnis mali, est incapax ad omne bonum .« prop. XL. .Sine gratia nihil amare possumus nisi ad nostram condemnationem etc. . Quorum omnium propositionum unus est sensus, nempe sine gratia hominem nul-

lum omnino bonum etiam ordinis naturalis efficere posse, ac propterea nihil sine gratia in homine esse, quod peccatum non sit. Hae autem propositiones proscriptae sunt a Clem. XI. anno 1713. in Constitutione dogmatica *Unigenitus*. Cf. eadem propp. cum animadversionibus et adnotationibus P. Faure in *Appendice monumentorum ecclesiasticorum ad Manuale controversiarum* Becani, Colon. 1750. pag. 69 et seqq.

Nec patres ab his dissentiunt. Unus audiatur **Augustinus**, qui inter cetera haec liabet: *Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripsit: Quod tibi non vis fieri, ne feceris alteri. Hoc et ante quam lex daretur, nemo ignorare permissus est, ut esset unde judicarentur, et quibus lex non esset data.*²

107. II. Posse item perficere hominem lapsum opera faciliora ex propriis viribus, pariter Scripturae testantur. Etenim apostolus arguit philosophos, qui, cum cognovissent Deum, *non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt.*³ Ergo supponit, hos sapientes eadem ratione, qua naturali lumine Dei existentiam agnoverunt, potuisse illum naturalibus viribus ut auctorem naturae glorificare, tribuere nempe eidem gloriam tamquam rerum omnium principio, eum saltem imperfecte amare ut auctorem omnium bonorum, cum amor praecipua ratio sit Deum glorificandi.⁴ Rursum idem apostolus disserens de lege naturali scripta in cordibus nostris, ait: *Gentes, quae legem mosaicam non habent . . . naturaliter ea quae legis sunt, faciunt.* Etsi vero fateamur, ut superius animadvertimus, ibi vocem *naturaliter* non per oppositionem ad gratiam usurpari ab apostolo, sed ad legem scriptam; attamen, ubi non agitur de difficilioribus praeceptis, aut ubi gravi tentatione homo non urgetur, in quibus gratia necessaria est, patet, hominem naturae viribus eam servare posse, saltem ad breve tempus, et in peculiaribus nonnullis actionibus, ex ipso systemate adversariorum, qui negant Deum gratiam aliquam largiri homini lapso ante fidem supernaturalem et theologicam. Etenim ethnici illi, de quibus loquitur apostolus, juxta adversarios nec fidem habuerunt nec gratiam; atqui tamen quae legis sunt *naturaliter faciunt*, teste eodem apostolo; ergo ethnici naturae viribus legem servabant; non servabant autem quoad praecepta difficiliora absque gratia, ut ostendimus; ergo saltem faciliora legis praecepta absque gratia adimplebant. Placet id ipsum confirmare auctoritate s. **Augustini**, qui explanans haec apostoli verba: *Habentes opus legis scriptum in cordibus,*

Enarrat, in Ps. LVII. n. 1. Reliqua testimonia cf. apud Bellarm. De gratia et lib. arbit. lib. V. cap. 9.

²) Rom. I. 21.

⁴) Hinc s. **Augustinus**, *Episl. CLXVII. Quid est pietas, nisi Dei cultus? et unde ille colitur, nisi caritate?* Quare vel ipse Estius, in II. *Sent. dist. XXVI. §. 28:* •Apostolus, *inquit*, eo loco non negat, illos, qui sic Deum cognoverunt, dilexisse Deum; sed negat, sicut Deum glorificasse, ei gratias egisse, sine quibus duobus stare potest aliqualis dilectio. Quod autem talis dilectio

non sit ex gratia Dei per Christum, sic probatur; non enim habet ordinem ad beatitudinem supernaturalem, nec ad spem vitae aeternae. Admitto quidem hujus theologi sententiam; ast mihi non probatur ratio, quam adducit, ut ostendat philosophos illos sine gratia Dei per Christum potuisse habere Dei dilectionem. Quasi nempe in censu gratiarum referri non debeant auxilia illa medicinalia, quae a Deo, et quidem per Christum, conferuntur ad sanandam infirmitatem naturae. Hoc enim falsum est. Cf. tamen ejusdem *Comment, in epist. ad Rom.* in hunc loc.

ait: *Id esi, non omnimodo deletum est, quod ibi per imaginem Dei, cum crearentur, impressum est. . . Nam et ipsi homines erant, et vis illa naturae inerat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis sentit et facit. '*

108. III. Demum, quod proposuimus de victoria levium **tenta*** tionum in ordine ad bonum morale **solis naturae viribus**, sequitur ex dictis. Nam si potest homo lapsus vi sua morales veritates aliquas cognoscere, si valet praeterea faciliora legis implere, quidni poterit leves etiam tentationes propulsare ac vincere, quae eidem bono honestoque adversantur? Huc spectat propositio XXIX. Baji, quae a summis pontificibus notata est: *Non soli fures ii sunt et latrones, qui Christian, viam et ostium veritatis et vitae negant, sed etiam quicumque aliunde quam per ipsum in viam justitiae hoc est, aliquam justitiam conscendi posse docent, aut tentationi ulli sine gratiae ipsius adjutorio resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur, aut ah ea non superetur.*⁶

109. Ratio vero, qua triplex evertitur error, quem hic impugnauimus, petitur ex falsitate fundamenti, ex quo profluit adversariorum systema; ideo enim adversarii negant, quidpiam veri aut boni in ordine naturali ac moralis honestatis posse cognosci ab homine lapso, aut perfici solis naturae viribus, quia originalem justitiam cum privilegiis, quae ipsam comitabantur, debitam fuisse humanae naturae ac ejus partem constituisse autumant. Hac per peccatum amissa consequens esse contendunt, amissam pariter esse ac prorsum deletam imaginem Dei, nec propterea quidpiam aut cognoscere aut velle aut moliri hominem posse, absque superveniente gratiae subsidio, etiam in

®) Lib. *De spiritu et Utera*, cap. 28. η. 48.

6) Ex hujus propositionis censura colligitur, perperam Vasquezium docuisse, I. 2. s. Thom. disp. CXC. hominem sine supernatural! gratiae auxilio nullum posse morale opus perficere, nullamque vel levem superare tentationem. Vellet quidem ipse se a censura liberare in Baji propositionem prolata, tum quia, inquit, tam haec quam multae aliae Baji propositiones ob acre iudicium, quo doctor ille aliorum propositiones criminabatur, damnatae sunt; tum quia se alio sensu sententiam profitetur adstruere ab eo, quem tenuit Bajus. Verum, ut animadvertit Suarez, *Proleg. VI. De scriptis probatam de gratia doctrinam continentibus*, cap. 2. n. 12. -Pontifices aperte et sine ulla distinctione declarant, illas sententias *in rigore et proprio Verborum sensu ab assertoribus intento*

tali censura dignas esse. Quae verba, si attente spectentur, duo continent: unum est, assertiones illas in proprio verborum sensu esse tali censura dignas; aliud est, illum sensum fuisse ab assertoribus intentum. . . . Quoniam alias unicuique liberum erit, proprium sensum, tamquam ab auctore intentum, illis verbis affingere, et illi accommodare iudicium pontificis, ut propriam opinionem verbis magis consentaneam ab illa censura liberet; et declaratio illa pontificis inutilis fiet, quia non ad certam doctrinam confirmandam, sed ad excitandas verborum contentiones deserviet." Sed cf. ipse Suarez, tum hic, tum *De gratia*. lib. L- capp. 6, 23 et 29. In quo postremo capite etiam refellit Bellarmini sententiam, qui adstruit, hominem non posse sine peculiari auxilio Deum diligere, neque perfecte neque imperfecte, nec ut auctorem naturae nec ut auctorem gratiae.

ordine morali. Floc, autem principium falsum est, ut suo loco ostendimus.⁷ Ergo falsae etiam sunt doctrinae, quae illinc deducuntur. Hinc praeclare s. **Augustinus**: *Quia, inquit, non usque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint; unde merito dici possit, etiam in ipsa impietate vitae suae facere aliqua legis vel sapere.** S. Augustino consentiens s. **Thomas** scribit: *Quia tamen natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, ut scilicet toto bono naturae privetur, potest quidem etiam in statu naturae corruptae per virtutem suae naturae aliquod bonum particulare agere, ... non tamen totum bonum sibi connaturale, ita quod in nullo deficiat; sicut homo-infirmus potest per seipsum aliquem motum habere, non tamen perfecte potest moveri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinae.*⁹

DIFFICULTATES.

110. I. Obj. 1. Scripturae, patres et concilia omnia adversus pelagianos ac semipelagianos celebrata, omnia bona opera nostra divinae gratiae referunt accepta. 2. Sane opus moraliter honestum vel per legem fit vel per gratiam: porro per legem fieri nequit, teste apostolo Rom. IV. 15. *Lex enim, ait ipse, iram operatur*, et cap. V. 20. *Lex subintravit, ut abundaret delictum*. 3. Hinc optime s. **Augustinus**: *Agnoscamus, inquit, gratiam, quae facit prodesse doctrinam; quae gratia si desit, videmus etiam obesse doctrinam*¹⁰; quod quidem iterum atque iterum inculcat adversus pelagianos. 4. Nisi propterea admittatur gratiae necessitas ad quodvis opus honestum perficiendum, frustra s. Doctor pugnasset adversus eos haereticos, frustra saepe adeo clamasset in istorum hypothesei evacuata esse crucem Christi, frustra Christum nobis gratiam promeruisse. 5. Cohærenter ad hæc inconcussa s. Augustini principia **concilium** araus. II. *Multa, ait, facit Deus in homine bona, quae non facit homo; nulla vero facit homo bona, quae non Deus praestat, ut faciat homo*¹¹; et clarius etiam: *Nemo habet de suo, nisi mendacium et peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque iustitiae, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati non deficiamus in via.*¹² Ergo.

⁷) Cf. Traci. *De Deo creat*, n. 550 et seqq.

⁸) Lib. oit. *De spiritu el lit.* cap. 28. n. 48. ubi notandum est, adducere s. Doctorem in confirmationem hujus doctrinae verba apostoli: *Gentes, quae, legem non habent, naturaliter quae legis sunt, faciunt*. Unde patet, a s. Augustini doctrina recessisse Bajum, qui in prop. XXIII. asserit:

Cum Pelagio sentiunt, qui textum apostoli ad Hom. I. Gentes quae legem etc. intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus.

⁹) I. 2. qu. 109. art. 2.

¹⁰) *Epist. CCXVII. ad Vital*, cap. 4. n. 12.

¹¹) Can. XX. loc. cit.

¹²) Can. XXII.

111. Resp. ad 1. *D.* Bona supernaturalia, *C.* naturalia, *subd.* ardua ac difficilia, aut gravi urgente tentatione, *C.* omnia prorsus, *Al.* Sic innumeris prope testimoniis, quae in medium ab adversariis adduci solent, occurrendum est, nec est cur singula inutili labore discutiamus.

112. Ad 2. *D.* Si sermo sit de difficiliore opere aut gravi pulsante tentatione, fit per gratiam, (\ si de faciliore, ac ubi nulla obsistit gravis tentatio, *A'* Ad probat, vero, sive ad objecta apostoli testimonia, *D.* *Lex iram operatur*, aut *subintravit lex, ut abundaret delictum*, per accidens et ex causis extrinsecis, *C.* per se, *V.* Lex enim data est ad coercendum delictum: sed inde homo occasionem nactus est gravius delinquendi ex malitia aut infirmitate legem transgrediendo, sive cum gratia in difficilioribus praeceptis, sive sine gratia in facilioribus, atque ita Dei in se iram provocavit. Si quid enim evincunt haec aliaque his similia loca, ostendunt legem per se gratiam minime conferre, hominemque se reum constituisse in transgressione legis tam cum gratia quam sine gratia. ¹³

113. Ad 3. *D.* Ita ut ex mente s. Doctoris disputantis adversus pelagianos homo sine gratia medicinali non possit universam legem implere, *C.* ita ut facilia saltem legis praecepta servare nequeat absque gratia Salvatoris, *-V.* Nec aliud demonstrant citata verba aliaque his affinia, quae semper legem universam complectuntur, nec attingunt causam quam tuemur.¹⁴

114. Ad 4. *A'* Siquidem duo profitebatur Pelagius, quae longe distant ab assertionem nostram, tum scilicet hominem posse per solas naturae vires universam legem implere, omnes superare tentationes, omniaque peccata vitare; tum haec opera moraliter honesta meritoria esse gratiae et vitae aeternae. ¹⁵ In hac haeretica hypothesis utique Christi crux evacuetur, ac frustra gratiam Christus nobis promerisset.

115- Ad 5. *D.* In ordine supernaturali, *C.* in ordine moralis honestatis, et in iis quae facilia sunt, *N.* Non aliam mentem fuisse concilii arausicani, constat ex ejus scopo, qui fuit damnare semipelagianorum doctrinam, qui a propriis viribus repetebant fidei initium, ac propterea sibi arrogabant initium salutis.

116. II. Obj. 1. Sine gratia homo lapsus adeo infirmus est, ut nequeat concupiscentiae aut tentationi resistere, nullumque valeat declinare peccatum nisi per aliud peccatum. 2. Quod ex ipsa rei natura patet; homo enim sine gratiae auxilio non agit nisi ex timore poenae et non ex amore justitiae, ex cupiditate et non ex caritate; jam vero, qui sic agit, peccat, ut passim docet s. **Augustinus**: *Sub lege est, inquit, qui timore supplicii, quod lex*

**) Cf. Bellarm. *De grat. et lib. arb.* lib. V. cap. 9 et seqq., Suarez, *De grat.* lib. 1. cap. 19.

u) Cf. auctores citati.

*4) Cf. Suarez, *Proleg.* cap. 6, 7 et 8.

51

*minatur, non amore justitiae se sentit, abstinere ab opere peccati, nondum liber, nec alienus a voluntate peccandi. In ipsa enim mala voluntate reus est, quae mallet, si fieri posset, non esse quod timeat, ut libere faciat, quod occulte desiderat*¹⁶; et alibi: *Regnat, enim, ait, carnalis cupiditas, ubi non est Dei caritas*.¹⁷ Qui praeterea 3. nullam aliam agnoscit in homine bonam voluntatem nisi caritatem: *Quasi vero, dicens, aliud sit bona voluntas quam caritas, quam Scriptura nobis esse clamat ex Deo et a Patre datam, ut filii ejus essemus*.¹⁸ Ergo.

117. **Resp.** ad 1. *D.* Si vehementior sit concupiscentia aut tentatio, *C.* si levior, *A'* Sic etiam: peccatum declinare non valet homo infirmus nisi per aliud peccatum, *D.* ut plurimum, *Tr.* semper, *A'* Hoc enim absonum est. Adde, non semper requiri, ut homo distinctum bonum opus agat ad declinandum peccatum, nec. semper superandam ei esse concupiscentiam et tentationem ad quodvis opus bonum explendum, ut cum honorat parentes et similia efficit.

118. Ad 2. *A'* Ad probat, pariter *Neg.* hominem non agere nisi ex timore poenae aut ex cupiditate; cum enim ipse flectitur miseratione, et operit nudum, aut fovet aegrotum, aliaque ejusmodi peragit, quinam timor aut cupiditatis motus in his invenitur?

119. Ad primum autem Augustini textum, *D.* Et loquitur s. Doctor de timore, ut vocant, serviliter servili, *C.* loquitur de timore simpliciter servili, *A'* ut patet ex ipsis ejus verbis. Sed de hoc timore alibi erit sermo.

120. Ad alterum vero textum, *D.* Regnat carnalis cupiditas, ubi non est Dei caritas 'habitualis, quae tamen non semper vim suam exerat in actus singulos, *C.* quae jugiter in actus singulos influat, *A'*. Saepe enim, ut vidimus, homo non agit ex carnali cupiditate, etsi gratia non sit instructus. Quare opposita doctrina proscripta est in Bajo et Quesnelo.¹⁹

121. Ad 3. *D.* Cum agit de bona voluntate, quae requiritur ad opus supernaturale et meritorium adversus pelagianos, *C.* cum agit de bona voluntate, quae requiritur ad bonum naturaliter honestum, *subdist.* non aliam

*') Lib. *De nat. et grat.* cap. 57. n. 67.

*) *Enchir.* cap. 117.

") *De grat. Christi*, cap. 21. num. 22.

*) Propositiones Baji, quae huc referuntur, sunt: Prop. XXXVIII. „Omnis amor creaturae rationalis aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quae a Joanne prohibetur, aut laudabilis illa caritas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa Deus amatur;“ prop. XL. „In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.“

Propositiones vero Quesneli sunt: Prop. XLIV. »Non sunt nisi duo amores, unde volitiones et actiones omnes nostrae nascuntur: amor Dei, qui omnia agit propter Deum, quemque Deus remuneratur; et amor, quo nos ipsos ac mundum diligimus, qui, quod ad Deum referendum est, non refert, et propter hoc ipsum fit malus;“ prop. XLV. „Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est ut in eo regnet cupiditas, omnesque actiones ejus corrumpat.“

agnoscit bonam voluntatem quam caritatem naturalem et improprie dictam, C. caritatem theologicam et proprie dictam, A'. Etenim s. Augustinus duplicem agnovit et admisit caritatem *divinam* et *humanam*, seu theologicam et naturalem, et hanc declarat quandoque licitam quandoque vero illicitam; illius autem textus inferius afferemus. Quo posito, cum in adducto testimonio bonam voluntatem vocat caritatem, loquitur, ut ex ejus verbis liquet, de caritate theologica adversus pelagianos, aliam non excludens. 20

122. III. Obj. 1. Ex doctrina s. Augustini omnis amor rei creatae vitiosus est, nisi amor Dei subordinetur. 2. Hinc, cum omnes hominum actiones vel ex amore Dei prodeant vel ex amore mundi, cumque nulla ex amore Dei actio elici possit absque gratia, sequitur omnem actionem absque gratiae subsidio elicita, malam ac vitiosam esse. 3. Quod quidem ex alio s. Augustini principio confirmatur, quo adstruit, absque gratia veram inesse in homine lapso necessitatem peccandi. *Multum erras*, ut loquitur contra Julianum, *qui vel necessitatem nullam putas esse peccandi, vel eam non intelligis illius peccati esse poenam, quod nulla necessitate commissum est* quod et saepius repetit, sive cum 4. tradit, nullam sine gratia esse in homine lapso libertatem ad bonum “: sive cum 5. docet adversus eundem Julianum, nullum opus bonum sterile esse, ut ille contendebat, sed quodlibet bonum opus promereri vitam aeternam; unde manifestum fit, nullum opus bonum sine gratia juxta s. Augustinum fieri posse; alioquin per opus moraliter honestum homines promererentur vitam aeternam, secus ac fides doceat. Ergo.

123. Resp. ad 1. D. Nisi amor Dei subordinetur vel naturali vel supernatural!, C. supernatural! tantum, N. Si autem actio bona sit ex officio et fine proximo, ut jam diximus, hoc ipso subordinata est amor Dei naturali. Ad hoc autem, si sermo sit de opere facili, non requiritur speciale gratiae auxilium.

124. Ad 2. Responsio patet ex modo dictis: elici enim potest actio moralis ex amore Dei naturali. Sed falsum praeterea est, quod assumunt adversarii, omnem actionem, quae fiat ex amore mundi seu creaturae, esse

*) Huc pariter spectant propositiones Baji et Quesneli a rotn. pontificibus proscriptae; Baji quidem prop. XXXIV. -Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ut auctor naturae, et gratuiti, quo Deus amatur ut beatificator, vana est et commentitia, et ad illudendum sacris litteris et plurimis veterum testimoniis excogitata.- Quesneli prop. XLI. ..Omnis cognitio Dei etiam naturalis, etiam in philosophis ethnicis, non potest venire

nisi a Deo, et sine gratia non producit nisi praesumptionem, vanitatem et oppositionem ad ipsum Deum, loco affectuum adorationis, gratitudinis et amoris.-

*) *Op. iiuperf.* lib. I. cap. 105.

M) Praesertim lib. I. *Ad Honif.* cap. 3. n. 3. ubi sic loquitur: >.Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adjuvetur ab eo, qui malum non potest velle, hoc est, gratia per J. C. D. N.”

vitiosam; etenim tunc solum vitiosa esset, cum eliceretur ex amore creaturae inordinato; quo sensu affirmat s. Augustinus, vitiosam esse actionem ex amore mundi aut creaturae profectam, qua e. gr. ita homo in ipsa creatura haereat atque consistat ut in fine ultimo, aut creaturam praeferat Creatori etc., non autem si quis e. gr. diligat parentes ex amore naturali ac ordinato.

120. Ad 3- *D.* Adstruit s. Augustinus esse in homine lapso absque gratia necessitatem peccandi vagam, generalem et respectu totius legis, et quidem moralem, *C.* necessitatem proprie dictam in singulis actionibus, *N.* Hoc patet ex ejus scopo in controversia cum pelagianis, contendentibus, posse hominem in praesenti statu universam legem propriis viribus adimplere, ac omnia collective vitare peccata.

126. Ad 4. 7). Nullam esse absque gratia libertatem ad bonum supernatural, *C.* ad bonum naturale, *subd.* ad arduum ac difficile expeditam libertatem non habet, *C.* ad facile, *N.* Responsio patet ex dictis.

127. Ad 5. *D.* Contendit s. Doctor nullum esse opus moralis honestatis sterile in hypothese pelagiana, quae nullam agnoscebat distinctionem inter ordinem naturalem ac supernaturalem, *C.* in sententia catholica, *N.* Hinc arguebat s. Augustinus ex adversariorum principiis, qui, cum nullam admitterent elevationem ad ordinem supernaturalem, contendebant tamen, opus bonum intra limites moralis honestatis sterile esse posse ad vitam aeternam²³; quod profecto absurdum erat et contradictorium.

128. IV. Obj. Saltem nequit haberi absque Dei gratia aliquis Dei amor. 1. **Scripturae** enim nullum alium amorem Dei agnoscunt praeter supernaturalem, nempe caritatis, quae I. Joann. IV. 7. *ex Deo* esse dicitur, et per Spiritum Sanctum *diffusa in cordibus nostris*, Rom. V. 5, atque inter fructus Spiritus numeratur, Gal. V. 22. Quare 2. s. **Augustinus** a nobis amorem Dei naturalem excludit in celebri illa sententia: *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus* ²⁴, et **concilium arausi canum**: *Prorsus donum Dei est, inquit, diligere Deum.*^{2b} Ergo si *proruis*, profecto nullus amor ejusmodi est, qui non sit Dei donum. 3. Quod vel ex ipsa **rei natura** patet; neque enim duplex fides datur, altera naturalis, supernaturalis altera; ergo nec duplex Dei amor. 4. Si enim daretur amor Dei naturalis, reperiri posset in homine infideli et peccatore; quod fieri nequit, alioquin Dei amici essent. 5. Hinc vel ipse **Beliar minus** nullum

u) Tricassinus, qui alias strenue adversus Calvinum et Jansenium germanam tuetur s. Augustini doctrinam, in op. *De necevaria ad salutem gratia omnibus et singulis data*, contendit part. II. sect. II. §. 5 et seqq. s. Augustinum nullas unquam agnovisse actiones ex omni parte bonas in infidelibus, qui saltem veri Dei cognitio-

nem non habuerunt, quae proinde actiones steriles essent in ordine ad vitam aeternam. Quid de hac sententia censendum sit, paulo infra significabimus.

²⁴) *Epist. CXVII. ad Vital*, cap. 4. η. 12.

“) Can. XXV. Cf. Suarez, lib. I. *De neecess. grat.* cap. 29. num. 13 et seqq.

agnoscit Dei amorem, sive perfectum, sive imperfectum aut inchoatum, qui non sit ex gratia Dei. Ergo.

129. *Resp. Neg. antec.* Ad 1. prob. IV. Ex apostolo enim vidimus, supponi amorem Dei naturalem in illis, *qui, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt*; allati autem textus non loquuntur nisi de caritate supernaturali, quae utique ex gratia est.

130. Ad 2. *D.* Ad diligendum Deum amore supernaturali, ('. naturali, *subd.* amore perfecto seu super omnia, *C.* imperfecto et inchoato, *A.* Atque hac eadem ratione exponendus est sensus concilii arausicani, quod loquitur de amore supernaturali et salutari adversus semipelagianos.

131. Ad 3. *D.* Fides theologica et salutaris, *C.* humana ac sterilis ad salutem, *A.* Idem dicatur de duplici Dei amore.

132. Ad 4. *Neg. sequelam*; cum ex imperfecto Dei amore ac naturali nemo possit constitui Dei amicus: vel *D.* Amici Dei essent respectu operis, quod Deo non displicet, *C.* ratione sui, *A.*

133. Ad 5. *D.* Ita ut dissentiat potius verbis quam sententia a communi doctrina. *C.* secus. *A.* Nam Bellarminus ipse fatetur, homini inesse quamdam naturalem in Deum propensionem: opera moraliter bona, quae faciliora sint, sine gratiae speciali subsidio fieri posse, quae tamen bona esse nequeunt sine virtuali saltem fine ad Deum. Ceterum argumenta, quae ipse profert ad sententiam suam tuendam, ut animadvertit Suarez, non efficiunt, nisi Dei amorem supernaturalem, in quovis gradu demum sit, ex gratiae munere provenire²⁶; praeterea scripsit ante exortam haeresim jansenianam.

134. V. *Obj.* 1. At omnis tentationum victoria a Scriptura, conciliis et patribus gratiae tribuitur. 2. Nos indiscriminatim Deum oramus, *ne nos inducat in tentationem*; ergo etiam ad leves superandas tentationes ope divinae gratiae indigemus; 3. alioquin gloriam victoriae nobis adseribere possemus, quod nequit admitti. Ergo.

135. *Resp. ad 1. D.* Victoria salutaris, *C.* naturalis, *subd.* si gravior sit tentatio, *C.* si levior sit, *A.* prout toties exposuimus.

136. Ad 2. *Dist. cons.* Ope gratiae indigemus ad quaslibet tentationes superandas victoria salutari. *C.* victoria sterili quoad vitam aeternam in levioribus, *N.*

137. Ad 3. *Neg.* Siquidem omne bonum, quod in homine est, sive illud naturale sit sive supernaturale, a Deo est, aut ut auctore naturae, aut ut auctore gratiae.²⁷

²⁶) Loc. cit. et cap. 33. n. 2 et seq.

Cf. Suarez, lib. cit. cap. 23. n. 14 et seq.

PROPOSITIO II.

Potest homo lapsus, antequam fidei gratiam assequatur, aliqua opera moraliter bona efficere, nec omnia propterea infidelium opera vitia sunt aut. peccata.

138. Et haec propositio spectat ad catholicam doctrinam; contradictoria enim propositio proscripta est in Bajo, prop. XXV. quae his verbis exprimitur: *Omnia infidelium opera peccata sunt, et philosophorum virtutes sunt vitia.*¹

139. Notandum autem est: 1°. haec infidelium opera moraliter honesta fieri posse aut sine gratia, si de facilioribus sermo sit, aut cum auxilii superadditi ope, si agatur de operibus difficilioribus, juxta ea quae hactenus adstruximus. Haec autem opera ante fidem peracta, quacumque tandem ratione peracta sint, seu cum gratiae adjutorio seu sine illo, non praetergrediuntur limites operis naturaliter honesti, cum sine fide nullum detur opus supernatural. Notandum praeterea est 2°. ejusmodi opera naturaliter honesta nihil conferre ad salutem. Notandum denique 3°. hic agi de peccato aut vitio proprie dicto ad mentem adversariorum, qui contendunt, nulla opera infidelium, utut bona ac honesta videantur, culpa vacare, ob quam infideles aeternum puniri debeant. /

140. Hanc vero doctrinam Scripturae, patres, ratio denique ipsa plane evertunt. Sane **Scripturae** nonnulla ethnicorum opera commendant, praemio aliquo digna exhibent, immo et consulunt. Obstetrices enim aegyptiacas, quae *timuerunt Deum*, atque Pharaonis jussis non sunt obsecutae servantes infantes masculos hebraeorum, laudat Scriptura, ac praemio a Deo donatas exhibet, dicens : *Benefecit Deus obstetricibus, et quia timuerunt Deum, aedificavit eis domos.* 2 Quamvis vero postea mentitae sint, hoc tamen subsequens ipsarum mendacium non coinquinavit opus bonum antea peractum : *Non est in eis*, apposite inquit s. Augustinus, *remunerata fallacia, sed benevolentia: benignitas mentis, non iniquitas mentientis.* 3 Sic etiam apud Ezecliielem Deus testatur, se dedisse regi Nabuchodonosor terram Aegypti, ad eum remunerandum ob bellum feliciter gestum adversus tyrios, prout ei imperaverat: *Dedi ei terram Aegypti, pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus.* 4 In quae verba s. Hieronymus scribit: *Ex eo, quod Nabuchodonosor*

*) Huc pariter spectat prop. XLVIII. Qaesneli: *Quid aliud esse possunt nisi aberratio et nisi peccatum sine fidei lumine, sine Christo, sine caritate?* Hanc doctrinam Bajus, Jansenius et Quesnelus

mutuati sunt a novatoribus, ut ex documentis superius allatis aperte constat.

2) Exod. I. 20, 21.

3) Lib. *Contra mendae*, cap. 15. n. 32.

4) Ezechiel. XXIX. 20. Quod luculen-

mtrcedem accepit boni operis, intelligimus, etiam ethnicos, si quid boni fecerint, non absque inrcecdc Dei iudicio praeteriri. Unde et per Jeremiam Nabuchodonosor columba Dei appellatur, eo quod adversum populum peccatorem Dei servierit voluntati.^s Denique eundem regem Daniel excitavit ad eleemosynas, dicens: *Peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum.*⁶ Atque, ut cetera omittam, lib. I. Machab. cap. VIII. celebrantur virtutes romanorum. Jam vero, si ethnicorum seu infidelium opera totidem peccata essent. Deus remuneratus esset peccata. Scriptura eorum peccata celebrasset, peccata consulisset; quae dictu impia sunt et blasphema. Fatendum igitur est, posse hominem lapsum antequam assequatur fidei donum, opera naturaliter honesta perficere, nec omnia ipsius opera totidem esse peccata.

* 141. Doctrinam lutheranam et jansenianam patres pariter evertunt, dum pro certo sumunt ab infidelibus opera moraliter bona interdum fieri, dum eos ob haec ipsa opera laudant, dumque ob haec ipsa a Deo temporalibus praemiis eos affectos aperte docent. Haec porro omnia de infidelium operibus tradit s. Augustinus, qui. disputans adversus Julianum, scribit: *Quanto ergo tolerabilius illas quas dicis in impiis esse virtutes, divino muneri potius quam eorum tribueres tantummodo voluntati?*" Et postea: *Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera, quae faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius qui bene utitur malis.*⁸ Pro certo igitur habet s. Doctor, infideles aliqua bona opera peragere, quamvis Dei auxilio adjutos. Alibi vero duplicem distinguens caritatem divinam et humanam, et hanc rursum in licitam et illicitam, sic exhortatur plebem sibi commissam: *Liceat vobis humana caritate diligere conjuges, diligere filios, diligere amicos vestros, diligere cives vestros. Omnia enim ista nomina necessitudinis habent vinculum et gluten quoddam caritatis. Sed videtis, illam caritatem esse posse et impiorum, id est, paganorum, judaeorum et haereticorum.*⁹ Ergo censuit s. Augustinus, infideles possCz habere caritatem licitam. Sed certum praeterea est, ipsum docere, Deum romanis terrenam excellentissimi imperii gloriam concessisse, *ut redderetur merces, ut ipse loquitur, bonis artibus eorum, id est, virtutibus, quibus ad tantam gloriam pervenire nitebantur.*¹⁰ Ac deinceps enumerat has ipsas virtutes, dicens: *Privatas res suas pro re communi, hoc est, rcpública, et pro ejus aerario contempserunt, avaritiae restiterunt, consuluerunt patriae consilio libero: neque*

tius etiam apparel ex verbis v. 18- *fili hominis. Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum adversus Tyrum . . . , et merces non est reddita ei neque exercitui ejus, de Tyro, yro servitute qua servivit mihi adversus eam.*

5) Lib. IX. In Ezech. loc. cil.

*) Dan. IV. 24.

*) Contra Julian. lib. IV. cap. 3. u. 16.

Ibid. η. 32.

Semi. CCCXLIX. De temp. capp. 1

De civ. Dei: lib. V. cap. 15.

delicto secundum suas leges, neque libidini obnoxii. Illis omnibus artibus tamquam vera via nisi sunt ad honores, imperium et gloriam. ** Neque aliter loquitur s. Hieronymus: *Ex quo perspicuum est, inquit, natura omnibus inesse Dei notitiam, nec quemquam sine Christo nasci, et non habere semino in se sapientiae et justitiae reliquarumque virtutum. . . . Unde multi absque fide d evangelio Christi vel sapienter faciunt aliqua vel sancte, ut parentibus obsequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena, diripiant.* 12 Hinc s. Thomas, ex eo quod in infidelibus non omnino corruptum sit bonum naturae, concludit: *Manifestum est, quod infideles . . . opera bona, ad quae sufficit donum naturae, aliququaliter operari possunt. Unde non oportet, quod in omni suo opere peccent.* 13

142. Ratio ipsa abhorret ab hoc paradoxo, illudque penitus evertit. In hypothesi enim adversariorum infidelis, qui sibi vim inferret ad superandam vitiosae naturae inclinationem, qui commiseratione commotus stipem indigenti

11) Jansenius. lib. IV. *De Statu naturae lapsae*, cap. 6. totus in eo est, ut evincat, s. Augustinum non de veris virtutibus haec scripsisse, sed de virtutibus fucatis. quae speciem quidam prae se ferrent virtutum, sed reipsa non essent nisi vitia, saltem ex fine perverso, quo infideles illas actiones praestiterunt. Ex quo concludit, Deum quidem praemio donasse infideles ob actiones ex officio bonas, sed eos punivisse ob finem malum. Verum in eo licet auctor hallucinalur, quod existimet, s. Doctorem nomine *verae virtutis* significasse opus moraliter honestum atque steriliter bonum, cum tamen loquatur s. Augustinus de virtute illa, qua homines perducuntur ad aeternam vitam, qualis certe non erat virtus infidelium. Ceterum s. Augustinum nonnullas saltem actiones agnovisse in infidelibus, quae non fuerint ex omni parte malae, constat etiam ex iis, quae scripsit lib. *I de spir. et lit.* cap. 27. „Impiorum, nec Deum verum veraciter justeque colentium, quaedam facta vel legimus, vel novimus, vel audimus, quae secundum justitiae regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito recteque laudamus; quamquam, si discutiatur, quo fine fiant, vix inveniuntur quae justitiae debitam laudem defensionemve mereantur;“ et cap. 28. „Sicut enim non impediunt a vita aeterna justum quaedam peccata venialia, sine quibus haec vita non ducitur, sic ad salu-

tem aeternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cujuslibet pessimi hominis invenitur.* Ergo ex s. Doctore, etsi *raro*, tamen *nonnulla* dantur in infidelibus opera ex omni parte bona, id est, tum ratione officii, tum ratione finis, saltem proximi et immediati. Perperam Jansenius declinare contendit vim hujus argumenti, asserendo, s. Augustinum non ex propria sententia, sed ex suppositione et in sensu pelagiauorum esse locutum; nam contextus contrarium plane evincit, ubi duas subjicit interpretationes textus apostoli: *Gentes, quae legem non habent* etc., alteram scilicet de gentibus ad fidem conversis, alteram de gentibus infidelibus; utramque porro dat ex proprio sensu. Addo agi hic *de facto*, nec potuisse s. Doctorem affirmare, *nulla prorsus* infideles opera efficere potuisse nisi ex perverso fine. Hoc enim constare non potest nisi uni humanorum cordium scrutatori, qui Deus est.

,a) *Comm.* in cap. I. *Epist. ad Galat.* pag. 391. edit. Arallars. Reliqua patrum testimonia, quae hanc veritatem adstruunt, vid. apud Bellarm. *De grat. et lib. arb.* lib. V. cap. 9.

,3J II. 2. qu. 10. art. 4. qui totus est de hoc argumento; quaerit enim s. Doctor: *Utrum omnis actio infidelis sit peccatum*; respondet autem *negative*.

tribuerer, qui proximum ab imminente mortis periculo liberaret, qui obsequeretur parentibus, ipsorum necessitatibus subveniret, atque id genus alia perageret, deterior fieret coram Deo. Consulendum proinde ei esset, quum nullo praesertim impellitur praecepto, ut ab iis se retraheret, ne in peccatum incideret. ac poenam inde promeritam incurreret: quae quam absurda sint, societati perniciosa atque a communi hominum sensu et aestimatione aliena, nemo est qui non videat. Deinde quid vetat, quominus homo, recta ratione utens, actionem eliciat, quae ex se, seu quoad suam substantiam, bona sit ac honesta, et ex honesto fine ipsi quodammodo insito, cujusmodi esset stipem erogare ad alienam sublevandam inopiam? Nonne in hoc aut alio simili casu actio honesta tum ex officio tum ex fine proximo haberetur? Porro finis, qui proxime bonus est, pondere, ut ita dicam, suo fertur in finem bonum ultimum, eumque saltem virtualiter, ut aiunt, includit. Sic praeripitur adversariis praecipuum fundamentum, quo adducuntur ad asserendum, nulla ab infideli opera elici posse, quae non sint inquinata peccato. Constat igitur, sive Scripturarum, sive patrum auctoritatem consulamus, sive rationem ipsam, posse hominem lapsum, antequam fidei gratiam assequatur, opera naturaliter honesta patrare, seu non omnia infidelium opera totidem esse peccata, prout ostendere nobis propositum erat. 14

DIFFICULTATES.

143. I. Obj. Neque sine gratia, neque cum gratia sine fide potest homo lapsus aliquod bonum moraliter honestum elicere. 1. Etenim apostolus Rom. XIV. 23. ait: *Quod non est ex fide, peccatum est*; 2. et Hebr. XI. 6. *Sine fide impossibile est placere Deo*. Cui principio insistens idem apostolus 3. de infideli ad Tit. I. 15. ait: *Coinquinatis et infidelibus nihil est mundum; sed inquinatae sunt eorum mens et conscientia*. 4. Eidem consentit Joannes, dum I. Epist. II. 16. de mundo seu de infidelibus per oppositionem ad fideles pronunciat: *Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae*; 5. immo et Christus ipse, docens Matth. VI. 23. *Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit*. Quae quidem omnia aliaque his similia eo recidunt, ut affirmant, nihil absque fide in Christum homini inesse, quod malum, pollutum, inquinatum non sit, aut ob principium, ex quo profluit, aut ob finem, in quem tendit. Ergo.

144. Resp. Neg. antec. Ad 1. probat. D. Quod non est ex fide, id est, juxta practicum conscientiae dictamen, C. id est, juxta fidem theologicam, N.

n) Cf. s. Thomas in II. Sent. dist. XLI. qu. 2. art. 2. ubi scribit: -Ratio naturalis vel prudentia potest dirigere in aliquem finem proximum; ei quia ille finis proximus est ordinabilis in finem ultimum,

etiamsi actu non ordinetur, ideo in infidelibus, quorum actus per rationis vim diriguntur, possunt aliqui actus esse boni, sed deficientes a perfecta bonitate."

Jam nemo est, qui aliter exponat hoc. apostoli dictum, cum subjecta materia, quae est de delectu ciborum, eam expositionem necessario postulet. Patres omnes graeci ac latini ante s. Augustinum, et alii plures post ipsum hunc ei sensum tribuerunt; immo concilium ipsum oecumenicum lateran. IV. cap. XLI. illud de conscientiae dictamine exposuit dicens: *Quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est, vnodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide praescriptio, tam canonica, quam civilis.* 15

145. Ad **II**. D. Sine fide impossibile est placere Deo in ordine ad salutem, C. in ordine ad moralem honestatem, *subd.* ratione operantis, C. ratione operis, N.

146. Ad 3. D. Infideli, id est, judaizanti nullus cibus mundus est ob erroneam, qua laborat, conscientiam, C. infideli proprie dicto nulla actio munda est seu honesta, A'.16

147. Ad 4. D. Omne, quod est in mundo, id est, in mundi amatoribus, et operantibus juxta prava mundi dictamina, C. non operantibus juxta illa, ut saepe contingit, N.

148. Ad 5. D. Si quis operetur juxta perversam intentionem. quae significatur per oculum nequam, C. si praeter hanc intentionem operetur. A".17

149. Ex his patet nihil inveniri in sacris litteris, quod faveat conclusioni adversariorum; neque unum ex objectis testimoniis esse, quod ad rem praesentem faciat.

150. II. Obj. Omnia infidelium opera totidem esse peccata, doctrina germana est s. **Augustini**, qui ex professo hanc thesim tuetur adversus Julianum contendentem, veras inesse gentilibus virtutes seu opera moraliter bona, etsi fateretur, eas steriles esse ad salutem. Hinc docet s. Augustinus: 1. Nullum opus vere bonum esse, nisi tale sit tum ratione officii tum ratione

,5) *Act. Cone.* Hard. tom. VII col. 50. Agitur vero in hac sanctione de praescriptione, quae sine bona fide nec incipere nec continuari potest. Quare concluditur: *Unde oportet, ut, qui praescribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienae.* Cf. etiam Bernardinus a Piconio, in hunc apostoli textum. Sed quod caput est, ipsemet s. Augustinus in hoc ipso lib. IV. *Contra Julian*, n. 24. non abnuat, apostolum hic loculum esse de cibis.

1ß) Refutat hic s. Paulus errorem judaizantium, qui certos cibos immundos reputabant, quasi lex mosaica adhuc vigeret; contra quos apostolus docet, nullum cibum, aut natura sua, aut Dei praecepto, Christianis immundum esse. Itaque *mundis*, id est, Christianis in sanguine Christi mun-

dati, *omnia munda* sunt, seu nullus cibus ex se, vel ex lege, immundus est. *Coinquinatis autem et infidelibus*, id est, immundis et infidelibus, seu judaizantibus, nullus cibus est mundus, ob eorum scilicet infidelitatem et conscientiam erroneam. Putant, juxta legis mosaicae praescriptum, sibi a carne suilla e. gr. abstinendum; vel ergo abstinere ab illa, et sic contra fidei veritatem peccant superstitione: vel non abstinere, et sic peccant contra conscientiam dictantem sibi abstinendum esse. Hoc significant verba apostoli: *Inquinatae sunt eorum mens et conscientia; mens* per errorem suum; *conscientia* per peccatum, quod erroris sui fructus et effectus est. Ita Bernard, a Piconio in hunc locum.

*7) Cf. Maldon. in hunc locum.

finis; 2. sine fide officia quidem posse interdum bona esse, numquam vero finem, quia, *quod non est ex fide, peccatum est; et sine fide impossibile est placere Deo*; 3. nullum opus ex omni parte bonum sterile censi posse in ordine ad vitam aeternam: ac propterea rejicit distinctionem Juliani inter opus sterile et opus meritorium. 4. Urget s. Doctor Julianum ex eo capite, quod, si infideles possent vel unum actum ex omni parte bonum, ex objecto nempe et fine, elicere, gratis Christus mortuus esset. 5. Concludit, infideles ob ejusmodi opera, bona quidem ex objecto, sed vitiosa ex fine, fore puniendos in die judicii, licet *mitius*, qui opus bonum ex objecto patrarunt, at vitiatum ex fine; *gravius*, qui opus malum ex objecto et fine posuerunt, utpote peiores. *Nullo modo igitur, inquit, homines sunt steriliter boni* (ut autumabat Julianus); *sed qui boni non sunt, possunt esse alii minus, alii magis mali*.¹⁸ Ex qua postrema animadversione facile componuntur, quae in systemate s. Augustini sibi adversari videntur: cum e. gr. laudat et extollit virtutes romanorum ac nonnullorum philosophorum, ac simul contendit, eas virtutes vitia fuisse: cum adstruit, bona illorum opera absque gratiae subsidio facta non esse ac praemio donata, et simul docet, ob haec ipsa opera infideles mitius puniri; nempe celebrat infidelium opera ratione objecti, carpit ratione finis seu intentionis operantis. Hoc ipsum systema s. Augustini refert s. **Prosper**, dum ex ejusdem s. Doctoris sententia scribit: *Omnis infidelium vita peccatum est. et nihil est bonum sine summo bono; ubi enim deest agnitio aeternae et incommutabilis veritatis, falsa virtus est etiam in optimis moribus* ¹⁹; et alibi: *Manifestissime patet, in impiorum (infidelium) animis nullam habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda esse atque polluta*.²⁰ Ergo vel deserenda doctrina s. Augustini, qui tamen eam adstruit tamquam fidei dogma²¹, vel admittenda doctrina janseniana et quesneliana.

151- **Resp. Neg. antec.** Id enim est pervertere sensum et doctrinam s. Augustini. Ut germanus ejus sensus habeatur, necesse est inquirere in doctrinam Juliani, quem s. Doctor impugnat. Julianus enim ex principio pelagiano fundamentalis, quo asserebat, primum hominem minime fuisse eventum ad statum et ordinem supernaturalem, ac propterea per ejus peccatum posteros nullam contrahere labem, sed nasci in eo statu naturalis justitiae, in qua primus homo conditus est, haec inferebat: 1. Posse hominem suis viribus totam legem servare; 2. per actus seu virtutes moraliter honestas

¹⁸) Illa lib. IV. *Cont. Julian*, toto cap. 3.

¹⁹) In libro *Sententiarum s. Augustini*, quae est ordine CVI. et sic inscribitur: *Ouod tota infidelium vita peccatum sit.*

M) In lib. *Contra Collatorem*, cap. 13. n. 39.

²⁰*) Ita Tricassinus exponit systema s. Augustini circa opera infidelium, in op. cit. *De necessaria ad salutem gratia*, part. II. sect. II. 5 et seqq.

(nullas quippe supernaturales admittebat) posse hominem promereri sibi gratias ad facilius etiam legem adimplendam; 3. per has actiones vitam aeternam obtinere. Actiones porro naturaliter honestas vocabat eas, quae tales essent ex objecto, non autem ex fine, qui in ipsius hypothese operi superveniebat, et juxta quem homo actus moraliter ac intrinsece bonos dirigit aut ad temporalia aut ad aeterna; si ad temporalia a voluntate dirigantur ejusmodi actus, docebat eos fieri steriles; si ad aeterna, eos meritorios evadere contendebat.²²

Adversus hanc theoriam s. Augustinus excipit: 1. nonnisi per gratiam medicinalem Salvatoris universam legem servari posse; 2. per virtutes morales neminem posse gratiam promereri, multo minus consequi vitam aeternam; 3. demum, quod controversiae caput erat, contendit s. Doctor, actiones moraliter honestas atque ex omni parte bonas esse non posse ex solo objecto, sed praeterea bonas intrinsece eas constitui *ex fine* qui influit ad intimam actionis bonitatem constituendam, et non extrinsece solum, ut autumabat Julianus, quod pluribus ostendit. Ex quo principio rejicit illam ejusdem Juliani distinctionem inter opera steriliter bona ac meritoria; quia si actus boni sunt ex solo objecto, nec ulli dantur in hypothese pelagiana actus nisi morales, concludit inanem esse distinctionem provenientem ex fine extrinseco superveniente, seu a voluntate dirigente peculiare actus ex se bonos ad aliquem finem extrinsecum actibus ipsis.²³ Hinc cum finis, juxta s. Doctorem, influens in intimam actus naturam, eamque intrinsece bonam aut malam constituens, quo actus referatur ad aeterna, haberi nequeat absque fide, deducit, aut nullum in infidelibus esse posse actum moraliter honestum et ex omni parte bonum, ex defectu finis supernaturalis in *operante* minime vero ex defectu finis operis; aut, si quis sit, eum esse meritorium, sed in hypothese Juliani; quod si ejusmodi opus ex omni parte bonum in infideli daretur, non posset vocari sterile, sed in hypothese Juliani;

“) Id patet ex verbis s. Augustini, *Contr. Julian*, lib. IV. cap. 3. n. 21. «Non veris, *inquit*, non officiis sed finibus a vitiis discernendas esse virtutes. Officium est autem, quod faciendum est; finis vero, propter quod faciendum est. Cum itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur. Quae tu non attendens, fines ab officiis separasti, et virtutes veras officia sine finibus appellandas esse dixisti.»

”) S. Doctorem agnovisse in aliis locis ac admisisse distinctionem inter opera mo-

raliter honesta ac steriliter bona, et inter opera supernaturalia ac meritoria, evidenter patet ex iis, quae scribit lib. *De spir. et lit.* cap. 28. n. 48. „Nam et ipsi homines erant, et vis illa naturae inerat eis, qua legitimum aliquid anima rationalis et sentit et facit; sed pietas, quae in aliam vitam transfert beatam et aeternam, legem habet immaculatam, convertentem animas, ut ex illo lumine renouentur.” Quo etiam referuntur, quae paulo post ibidem subdit, et alias retulimus: *Sicut non impediunt a vita aeterna etc.....sic ad salutem nihil prosunt impio aliqua bona opera etc.*

quod si daretur ejusmodi opus meritorium vitae aeternae, Christus gratis mortuus esset, sed rursus in eadem hypothesis

152. Ct autem magis evertat Juliani theoriam, s. Augustinus ostendit sine fide vix aut ne vix quidem in opere praesertim arduo dari actum, qui inquinatus non sit ex aliquo line perverso, prout late disserit; quia aut inani gloria, aut avaritia, aliove pravo affectu ut plurimum infidelis ad operandum movetur, quod verissimum est. Deinde ostendit, nullum dari posse actum moraliter honestum et meritorium vitae aeternae sine fide, quia deest semper in quacumque infidelium actione finis; quo absente quaevis actio relate ad vitam aeternam vitiata est et inquinata; quod si praeterea ad haec accedat perversio intentionis seu finis moralis, prout in plerisque operibus infidelium contingit, tunc fiunt proprie dicta peccata, ob quae puniri merentur, qui sic operantur. Hac ratione intelligitur sensus verborum, quae profert s. Prosper.

153. Ceterum, nisi haec esset mens s. Augustini, plura sequerentur ex ejus doctrina absurda et contradictoria, ac 1. necessariam esse gratiam ad opus ponendum, quod semper ac natura sua esset vitiatum et peccato intrinsece infectum ex defectu finis, qui solum per fidem haberi posset²⁴; 2. Deum ratum habere ac praemio ornare opus intrinseca peccati labe pollutum²⁵; 3. excitari non posse homines ad opera moraliter honesta elicienda, quae tamen ex mente ejusdem s. Doctoris, ut vidimus, ratione officii et finis saltem proximi bona sunt, et ab ipso commendantur. Haec quidem aliaque ejusmodi evidenter ostendunt, alium prorsus sensum fuisse s. Augustino disputanti adversus Julianum, quum adhibuit voces *peccati* et *operis naturaliter honesti*, ab eo. quo easdem voces usurpat in aliis libris suis. Scilicet in his agnoscit actus bonos morales, at intra limites moralis honestatis, seu, ut nos dicimus, ordinis naturalis, qui nullam dicant relationem ad vitam aeternam, aut ad gratiam. In libris vero contra Julianum ob rationem adductam nullos admittit actus bonos morales in infidelibus; sed cum eos vocat *actus morales*,

**) Nam s. Augustinus passim docet, *voluntates bonas* infidelibus *a Deo esse inspiratas*, quas Deus in cordibus eorum *interna et occulta, mirabili ac ineffabili potestate operatur*, ut loquitur lib. I. *De grat. Christi*, cap. 24. n. 25. Et lib. IV. *Contra Julian*, cap. 3. n. 16. fatetur, in infidelibus esse virtutes, sed *divino muneri tribuendas; bona opera*, sed simul *dona Dei*.

n) *Epist. CXLIV.* n. 2. agnoscit in infidelibus *justitiam* et *actus strenuos*, quibus ipsi *a Deo temporale promereantur praemium*, ut alia praeteream superius com-

memorata. Ex bis sequitur, aut s. Augustinum reipsa admississe in infidelibus aliquot opera bona seu moraliter honesta, aut sanctissimo Doctori tribuendam esse doctrinam adeo execrabilem, qua statuatur, *Deum interna et Occulta, mirabili ac ineffabili potestate operari in cordibus hominum*, tamquam *sua dona* et *coelestia munera* approbare, ac remunerari praemio ea, quae juxta eundem hipponcensem antistitem *solus impius neget esse peccatum*. Quasi nempe Deus, qui inspiravit opus bonum, et vires ad illud efficiendum praestitit, non potuerit inspirare bonum finem, saltem naturaliter honestum. Haec absurda sunt.

loquitur in sensu Juliani, et designat reipsa actus supernaturales. Hac autem ambiguitate abutentes janseniani, contendunt, nullum unquam agnovisse s. Augustinum in infidelibus actum moraliter honestum, eumque contendisse, omnia opera infidelium totidem esse peccata proprie dicta et poena digna. 26

154. III. Obj. Omnes, ac propterea etiam infideles tenentur cunctas actiones suas referre in Deum ut bonae esse possint, juxta generale praeceptum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Hoc autem praeceptum exponens apostolus, scribit I. Cor. X. 31. *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*; et Coloss. III. 17. *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum*; et I. Cor. XVI. 14. *Omnia vestra in caritate flant*. 2. Porro infideles, praesertim qui verum Deum non noverunt, neque ex caritate neque propter Deum tamquam finem ultimum agunt; necesse propterea est, ut in omnibus operibus suis peccent. 3. Quare infidelibus recte Christi verba accommodari possunt: *Non potest arbor mala bonos fructus facere*. Ipsi enim haec arbor mala sunt, 4. quorum opera a Deo esse non possunt: alioquin inutilia non forent, cum quod bonum est, inutile esse nequeat. Ergo.

155. Resp. ad 1. D. Tenentur etiam infideles omnes actiones suas referre in Deum tamquam in auctorem gratiae, N. tamquam in auctorem naturae, *subd.* sive explicite sive implicite, C. explicite ac semper, N. Etenim absurdum in primis est contendere, omnes infideles teneri praecepto referendi omnes actiones suas in Deum tamquam in finem ultimum supernaturalem; cum hoc praeceptum ignorent. Si itaque praecepto aliquo tenentur dirigendi actus suos in Deum, satis est ut eos referant in Deum tamquam auctorem naturae, ut huic praecepto satisfaciant. Deinde, ut infideles hoc praeceptum adimpleant, necesse non est ut singulas actiones suas explicite, ut aiunt, in Deum referant; verum sufficit si implicite seu virtualiter id praestent per opus bonum, quod fiat propter bonum aliquem finem proximum; nam hoc ipso ejusmodi opus cedit in gloriam Dei tamquam auctoris omnis moralis honestatis. 27 Et haec quidem in hypothesisi, quod existât ejusmodi praeceptum positivum semper referendi omnes actiones in Deum; plures enim, nec immerito, contendunt hoc praeceptum esse potius negativum, ita ut per ejus vim nulla eliciatur actio, quae in Deum referri non possit;

M) Cf. Scipionis Alaflei *Historia Theologica*, lib. XV. cap. 1. n. 2 et seqq. Francofurti ad Maenum 1756; praesertim yero P. Fontaine S. J. *Constitutio Unigenitus theologice propugnata*, Romae 1719. Tom. II. part. II. in prop. XLIV. et in

propos. XLVIII. cap. 4. ubi doctus et eruditus auctor doctrinam s. Augustini praeclarissime explanat.

27) Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 2. n. 24. Jam supra retulimus verba s. Thomae, quae eundem sensum referunt.

quo sensu exponunt textus apostoli, qui nobis opponuntur ·8; immo nec desunt qui in citatis verbis nonnisi consilium insinuari contendunt.²⁹

a) Cf. Bernard, a Pic. in hunc loc. Epist. ad Coloss.

*) Animadvertendum vero hic est, iansenistas cum novatoribus contendere, in citatis apostoli verbis contineri praeceptum positivum referendi actualiter omnes actiones in Deum tamquam in finem ultimum, et quidem explicite, ita ut. si omittatur ejusmodi actualis intentio in Deum per se dilectum, actio evadat peccatum letbale, ac poenae proinde aeternae digna. Jam vero plures theologi catholici sentiunt, in apostoli verbis non haberi nisi praeceptum *negativum*, ita ut nihil quispiam operari debeat, quod non sit honestum in se et ex fine proximo, ac proinde natura sua ferri non possit in Deum. Ita Bern, a Picon, loc. cit. nec non Gammachaeus, Duvallius, Ysambertus, doctores sorbonici, in *Comment.* in I. part. s. *Thom.* qu. 109. ari. 4. Sic etiam Malderus doctor lovaniensis, Sylvius doctor duacenus, Alphonsus Curellius et Montesinos doctores salmanticenses. Pesantius doctor romanus, Capreolus et Medina Ord. Praed., Puteanus Ord. s. Aug. Praeterea Dornin. Soto Ord. Praed. ac theologus in conc. trid. asserit, omnes scholas impugnare contrariam sententiam Gregorii ariminensis, qui id fatebatur. En verba Dom. Soto, ex lib. *De nat. et grat.* cap. 20: *At vero non immerito scholae omnes theologorum sifti (Gregorio arhn.)reclamant. ut ipse fatetur.* Andreas Vega alter theologus concilii tridentini, *Opusc. de justificatione*, qu. XII. contendit, doctrinam peculiarem Gregorii arim. similiter adversari tum rationi tum Scripturarum auctoritati; el lib. VI *De justif.* cap. 41. scribit: *Sed illius opinio summo quidem jure explosa est ab scholis.*

Alii censent, non prae se ferre Pauli verba nisi piam admonitionem et consilium, ut Bellanninus loc. cit.

Estius *Comment.* in I. *ad Cor.* X. 31. in verbis apostoli agnoscit quidem praeceptum positivum, sed ita tamen, ut 1°. ad ipsum adimplendum satis sit, si *virtute*, ut ipse loquitur, aut *habitu* ad Deum actiones

referantur; 2°. non respiciat illud praeceptum *infideles*, sed solos fideles.

S. Thomas 1°. *Quaest. unie. de Car.* art. 11. ad 2. exponit istud praeceptum *negative*, et subdit: *Hoc pertinere ad perfectionem caritatis, ad quam omnes tenentur, quod omnia virtute referantur in Deum.* 2°. *Led.* VII. in L *ad Cor.* X. 31. exponit de relatione *implicita*. *Relatio haec*, inquit, *intelligitur vel in actu, vel in abitudine referendi. quae non est solum iq bonis, sed etiam in indifferentibus.* 3°. *Leet.* III. in *Epist. ad Coloss.* cap. III. explicat de relatione *habituali*, quae ex gratia sanctificante exurgit, quaeque nequidem excluditur per peccatum veniale. *Quidam dicunt*, scribit, *quod hoc est consilium; sed non est verum. Sed dicendum est, quod non est necessarium, quod omnia in Deum referantur actu, sed habitu. . . Venialiter autem peccans non facit contra hoc praeceptum simpliciter, quia licet non actualiter, tamen habitualiter omnia refert in Deum.* Eadem repetit, *Quaest.* VII. *De malo*, art. 1. ad 9. 4°. Statuit, hoc praeceptum utpote affirmativum non obligare *ad semper*, ita ut in concursu duorum praeceptorum fieri possit, ut quispiam unum sine altero adimplere possit sine transgressionem alterius; sic enim scribit, I. 2. qu. 100. ari. 10. ad 2: >Et cum ista (praecepta referendi omnia in Deum et honorandi parentes) sint duo praecepta affirmativa non obligantia ad semper, possunt pro diversis temporibus obligare.. Et ita potest contingere, quod aliquis implens praeceptum de honoratione parentum, non tunc transgrediatur praeceptum de omissione modi caritatis.-

Doctus card, de Aguirre Ord. Ben. in *Theologia s. Anselmi*, disp. CXXX. sect. 4. fusius ostendit, sententiam contrariam peculiari Gregorii arim. doctrinae esse germanam sententiam ss. Thomae et Bonaventurae, quos omnes secuti sunt posteriores scholastici, ita ut vix quispiam reclamaverit adversus illam, si paucos haereticos excipias. En ejus verba ex sect III. n. 20:

156. Ad 2. *D.* Infideles non agunt ex caritate supernaturali, *C.* naturali, prout exposuimus, *A'*. Ita pariter, non agunt infideles propter Deum ut auctorem ordinis supernaturalis, *C.* non possunt saltem agere propter Deum ut auctorem naturae, *N.*

157. Ad 3. *I).* Infideles arbor mala sunt, cum agunt ex principio infidelitatis aut ex aliquo perverso fine, *C.* cuin agunt ut homines et ex recto fine proximo, *N.*

158. Ad 4. *D.* A Deo esse non possunt ut auctore ordinis supernaturalis, *C.* ut auctore naturae, *A'*. Actus autem naturaliter honestus utilis est, tum ad satisfaciendum praecepto naturali, tum ad poenam vitandam, tum denique ad praemium temporale promerendum.

PROPOSITIO ni.

Potest homo actuali gratia adjutus, ante obtentam justificationem, actus bonos ac supernaturales elicere, adeoque non omnia peccatorum opera totidem sunt peccata.

159. Propositio haec est de fide adversus wicleffitas et hussitas, quorum articuli, qui huc referuntur, proscripti sunt in conc. constantiensi tum.

.Hanc sententiam luculenter tradere videntur duo sancti ecclesiae doctores, Thomas et Bonaventura.. .. quos Scolus, Durandus ac celeri posteriores scholastici tum veteres tum recentiores indubie sequuli sunt, nullo pene usque ad hanc diem contradicente, nisi paucis quibusdam haereticis sacculi praecedentis." Demum concludit ibid. sect. XIV. num. 148: ..Quis autem credat, Deum piissimum et amanlissimum ecclesiae suae, singulis hisce sacculis praeditae viris doctissimis ac sanctissimis, doctrinam adeo salutarem ipsi invidisse, aut noluisse manifestam facere nisi haeresiarchis praecedentis saeculi, et postea Michaeli Bajo ac Jansc-nio, atque ex horum traditione paucis quibusdam?" Inter hos paucos recenset Conlensonium, *quem plurimum deditum doctrinae recentiorum lovaniensium* dicit. Attamen jansenistae perfricta fronte audent fidei dogmatibus accensore doctrinam de obligatione referendi singulas actiones explicite et in actu ad Deum propter se dilectum. *Dolus, an virtus, quis in hoste requirat?* Cf. citi. Estius loc. cit., Aguirre lotta disp. CXXX. quae complectitur 15 pro-

lixas sectiones, Fontaine op. cit. in proposit. XLVI. Quesneli, cap. 2 et seqq. Ex his palet, fulilem esse distinctionem, quam nonnulli introducunt inter opus et operantem, quasi opus infidelium bonum sit in se, sed malum semper ob finem operantis. Nam, praeterquam quod haec distinctio componi nequit cum censuris latis a Clemente XL in Const. *Unigenitus*, in prop. LXXXII. *Oui a malo non abstinet nisi timore poenae, illud committit in corde suo, et jam est reus coram Deo;* et ab Alex. VIII. in prop. XXXII. *Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem et disconvenientiam cum natura rationali sine ullo ad Deum respectu;* repugnat tum theoriae s. Augustini, qui contendit, finem influere in intimam actionis naiuram, tum doctrinae s. Thomae, quem cf. I. 2. qu. 18. art. 4. et II. 2. qu. 10. art. 4. in quae loca vid. Cajetanus refellens Gregorium ariminensem.

‘) Ari. 16. »Si homo est vitiosus et agit quidquam, tunc agit vitiose; et si est virtuosos et agit quidquam, tunc agit virtuose; quia sicut vitium, quod crimen di-

adversus lutheranos et calvinistes, quorum doctrina proscripta est in concilio tridentino. quod sees. VI. hunc ipsis canonem opposuit, qui est η. VII. 6ⁱ 9»« *dia-erit, opera omnia quae ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vera esse peccata, vel odium Dei mereri, aut, quatio vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eo gravius peccare, anathema sit.* Cum vero horum novatorum errorem instauraverit Bajus prop. XXXV. his verbis concepta: *Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est;* summi pontifices Pius V., Gregorius XIII. et Urbanus VIII. iterum eum confixerunt. Eandem doctrinam denuo damnavit Clemens XI. in Constit. *Unigenitus*, proscribens prop. XLV. Quesneli: *Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, nccsse est, ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones tjus corrumpat;* et prop. LIX. *Oratio impiorum est novum peccatum, et quod Deus illis concedit, est novum in eos iudicium.* Denique a Pio VI. in Const. *Auctorem fidei: Doctrina synodi pistoriensis de duplici amore dominantis cupiditatis et caritatis dominantis, enuntians, hominem sine gratia esse sub servitute peccati, ipsumque in eo statu per generalem cupiditatis dominantis influxum omnes suas actiones inficere et corrumpere: quatenus insinuat in homine, dum est sub servitute, sive in statu peccati, destitutus gratia illa, qua liberatur a servitute peccati et constituitur filius Dei, sic dominari cupiditatem, ut per generalem hujus influxum omnes illius actiones in se inficiantur et corrumpantur, aut opera omnia, quae ante justificationem fiunt, quacumque ratione fiant, sint peccata: quasi in omnibus suis actibus peccator serviat dominanti cupiditati, declaratur falsa, perniciosa, inducens in errorem a Tridentino damnatum ut haereticum, iterum in Bajo damnatum art. XL. (prop. XXXIII.)* 2

160. Licet vero hic error communis sit, ad rei substantiam quod attinet, tum lutheranis et calvinistis, tum jansenianis, non idem tamen est principium, ex quo profluxit. Novatores enim ideo docuerunt omnia peccatorum opera vera esse peccata, quia ex ipsorum systemate, de justitia *naturali* hominis primordialis seu paradisiaci amissa per peccatum originale, hoc peccatum juxta ipsos tamquam *positiva qualitas ipsius naturae humanae* semper influit in omnes hominis lapsi actiones tum bonas tum malas, ut enucleatius, ubi erit locus, exponemus; quae propterea totidem peccata sunt, et quamvis justis non imputentur, imputantur tamen peccatoribus, qui nondum justificati sunt per externam imputationem justitiae Christi. Quare ex isto-

citur, seu mortale peccatum, inficit universaliter aclus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes aclus hominis virtuosus." Alter articulus proscriptus hic est: „Ex principiis fidei est per se notum, quod quidquid homo in mortali peccato fecerit, peccat mor-

taliter." Vid. *Actu Concit* Hard. tom. VIII. col. 912. et ibid. col. 405.

5) Art. XL. Baji hic citatus ita se habet: *In omnibus sttis actibus peccator servit dominanti cupiditati.*

rum mente opera ac peccata hominis lap«i non sunt nisi *manifestationes* peccati originalis. ¶ Jansenistae contra ex principio affini, de justitia originali debita primo homini tamquam sequela creationis, docent, per peccatum hominem adeo debilitatum fuisse, ut nihil boni efficere per se valeat, et agi necessario debere a cupiditate dominante per peccatum, quamdiu non agatur a dominante caritate per gratiam sanctificantem, quarn per justificationem adipiscitur. Haec porro cupiditas, quamdiu in homine dominatur, influit ex istorum systemate in omnes ejus actiones, easque maculat ac vitiosas efficit, utpote a vitioso principio exortas. Hoc igitur intercedit discrimen inter utrnmqe systema, quod juxta theoriam novatorum, actiones peccatorum totidem peccata sint ex principio intrinseco naturae corruptae et infectae per concupiscentiam, in qua consistit qualitas positiva, et formalis ratio peccati originalis, quod se manifestat in singulis hominis lapsi actionibus; juxta theoriam vero jansenistarum, hoc provenit ex principio extrinseco et hominem excitante ad peccandum in singulis actionibus per cupiditatem dominantem. Hac de causa autumarunt janseniani, doctrinam suam minime fuisse per tridentinum canonem, in novatores latum, proscriptam. Sed frustra; cum enim conclusio eadem sit, parum interest, an principia, ex quibus dimanat, diversa sint, ut patet ex nota, quae inusta fuit propositioni nuper relatae synodi pistoriensis.

161. His praemissis, ad enunciatae propositionis veritatem vindicandam descendimus. Ex **demonstratis** in superiori propositione patet, non omnia infidelium opera esse peccata; ergo multo minus peccata censenda sunt omnia opera peccatorum.

Praeterea **Scriptura** tum dictis tum factis constanter supponit, opera bona et salutaria a peccatoribus ante conversionem elici; immo ad haec praestanda eos hortatur, et laudat, cum ea praestiterint. Sic Ezech. XVUI. 30. legitur: *Ait Dominus Deus: Convertimini, et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris*: Luc. XVIII. 13. exhibetur publicanus *a longe* consistens, qui non audebat in coelum oculos suos attollere; *sed percutiebat pectus suum*, (*licens: Deus, propitius esto mihi peccatori*. De Cornelio centurione legitur Act. X. 1 et seq. *Vir erat . . . religiosus ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper*. Porro in novatorum ac jansenistarum hypothesi Deus ipse adhortatus esset homines

’) Sic porro exponit cl. Möhler doctrinam reformatum circa hunc articulum : „Selon les symboles réformés, les fautes actuelles ne sont plus que les fruits du mal héréditaire, que sa manifestation successive dans des cas particuliers. Pour eux aussi le péché d’Adam est le seul péché; c’est la source unique à laquelle puisent tous les mortels sans jamais l’épuiser; source infinie, toujours vivante, qui se nourrit de ses propres eaux; péché actif, sans cesse agissant, qui veut à jamais se reproduire à la lumière." *Symbolique*, tom. I. pag. 87. edit. cit.

ad peccatum; publicanus et Cornelius per illos humilitatis ac poenitentiae actus, per illas eleemosynas et orationes novis se peccatis commaculassent, ac Deum propterea ad iracundiam provocassent. At Deus passim arguit israelitas, eo quod noluerint se convertere; Christus exhibet publicanum justificatum a Deo; Deus misit angelum ad centurionem. Adeo nempe Scripturae divinae sensus et doctrina abhorrent a sensibus et doctrina novatorum et jansenistarum !

162. Concilium arausicanum II. declarat can. XXV., manifestissime credendum esse, ut superius vidimus, nec pii latronis, nec Corneli centurionis, nec Zachaei conversionem sino divinae largitatis dono accidisse; ergo censuit, illos actus, quibus isti ad conversionem accesserunt, bonos ac salutare fuisse, nec sine fide elicitos, nec propterea totidem peccata fuisse, ut adversarii autumant.

163. Post haec supervacaneum est confirmare hanc fidei veritatem auctoritate s. Augustini, qui ubique et constanter praedicat, peccatores esse inexcusabiles, si non convertantur, eo quod neglexerint opera misericordiae praestare, noluerint poenitere et confiteri peccata sua, noluerint orare ceteraque efficere, quibus veniam a Deo ac justificationem impetrare potuissent. Ergo hoc ipso censuit s. Doctor, non omnes peccatorum actiones totidem esse peccata. Haec autem ejus testimonia inferius afferemus.⁴

164. Demum id ipsum efficitur ex eo, quod si omnes actiones ante justificationem elicited vitiatae et corruptae essent, ac totidem peccata, praecluderetur omnis via peccatoribus sese convertendi, sese in Dei gratiam recipiendi ac sese disponendi ad justificationem; quae omnia absurda sunt ac universam justificationis oeconomiam labefactant.

Accedit quod falsa sunt principia, ex quibus profluit doctrina novatorum et jansenistarum; nempe aut peccata actualia non esse nisi manifestationes peccati originalis, quod perpetuo homini lapso inhaereat ut positiva qualitas, quae inficiat omnes ejusdem hominis lapsi actiones, ut novatores autumant; aut hominem peccatorem semper operari ex cupiditate dominante, quae corrumpat omnes ejusdem actus, ut contendunt jansenistae; cum saepe saepius neque justi agant juxta sanctitatis normam, neque peccatores juxta cupiditatis influxum.⁵

DIFFICULTATES.

165. Obj. Opera peccatorum Deus in Scripturis indiscriminatim tamquam mala rejicit ac damnat: 1. Etenim Prov. XV. 8. dicitur: *Victimae impiorum abominabiles Domino*; Isaiae I. 13, 14. *Incensum abominatio est mihi. Calendas vestras et solemnitates vestras odit anima mea.* 2. Siquidem,

4) Cum scilicet agemus de gratiae part. I. sectio IV. 3 et sequentes. distributione. Interea cf. Tricassinus, s) Cf. P. Fontaine, op. cil. in propos. *De gratia ad salutem necessaria*, XLV.

ut dicitur Matth. VII. 18. *Non potest orbor mala bonos fructui fdcere*; 3. et *Dais peccatores non audit*, ut legitur, Joann. IX. 31. Nec mirnm, 4. siquidem peccator semper agit ex cupiditate; ergo semper peccat juxta illud apostoli I. Timoth. VI. 10. *Radix enim omnium malorum est cupiditas*. Ille enim agit ex cupiditate, qui non agit ex caritate; nam nullum est medium; atqui peccator non agit ex caritate, alioquin esset iustus; ergo agit ex cupiditate. 5. Hinc S. Augustinus: *Ubi non est dilectio, inquit, nullum opus imputatur, nec recte bonum opus vocatur*. 6 Ergo.

166. Resp. Neg. antec. Vd 1. prob. D. Victimae impiorum ac incensum abominatur Dominus, si ex perverso fine ac perversa voluntate offerantur, C. si, ut decet, ad Deum honorandum ac placandum, N. Putabant enim illi, quos arguit Scriptura, satis sibi esse cautum, dummodo sacrificia offerrent, etsi gravissimis interim sceleribus se commacularent et affectum ad peccatum retinerent. 7

167. Ad 2. D. Quamdiu homo agit ut arbor mala, seu ex prava voluntate, C. si non agat ut arbor mala, seu ex prava voluntate, N. Arbor enim bona aut mala est bona aut mala voluntas; jam vero peccator non semper operatur ex perversa voluntate. 8

168. Ad 3. D. Ad alios seducendos per miracula, C. ut peccator est, qui resipiscere velit, A. Talem esse sensum horum verborum coeci nati, patet ex contextu. 9

169. Ad 4. Neg. Ad argum. Dist. maj. Nullum datur medium inter cupiditatem et caritatem habitualement, seu inter statum justitiae et peccati, C. nullum datur medium inter cupiditatem et caritatem actualem theologice et proprie dictam, N. Datur enim caritas improprie dicta, seu voluntas recti et honesti, juxta quam homo, etsi peccator sit, saepe, adjutus praesertim divina gratia, bonum vult et operatur. Apostolus autem loquitur de amore pecuniae seu de avaritia, quam vocat omnium malorum, temporalium scilicet et aeternorum, fontem. 10

6) Lib. *De grat. Christi*, cap. 26.

7) Cf. Cornel, a Lap. in hunc loc., tum Bellarm. loc. cit. cap. 10. n. 1.

8) Cf. Maldon. qui existimat, hanc Salvatoris sententiam esse accipiendam sensu, Qtae sunt, morali, nempe ex communiter contingentibus, adeo ut fieri non possit, quin falsi prophetae, qui simulatione sanctitatis pravam doctrinam confirmare contendunt, diu se ita ovina pelle tegant, ut tandem aliquando, qui sub ea latet, lupo non appareat. Non enim potest diu simulatio veritatem imitari. Quod in omnibus haereticis fieri videmus. Recenset praeterea quinque

vel sex sibi adversantes errores haereticorum, qui hoc Christi dicto abusi sunt, ut manichaei. donatistae, pelagiani, calviniani etc.

9) *Adhuc inunctus* (id est, catechumenus) loquitur, inquit s. Augustinus. ..Nam et peccatores exaudit Deus. Si enim peccatores Deus non audiret, frustra ille publicanus oculos in terram demittens, et pectus suum percussit, diceret: Deus propitius esto mihi peccatori." (Traci. XLIV. in Joann. n. 13.) Cf. Maldon. in hunc loc.

10) Cf. Bern, a Pic. et Corn, a Lap. in hunc loc.

170. 'Ad 5. D. Ubi non est dilectio, id est, bona voluntas aut pia affectio, C. id est, caritas theologica et proprie dicta, xV. Hoc porro sensu vocem dilectionis a s. Augustino passim usurpari, ad denotandum scilicet bonam voluntatem aut piam affectionem, constat inter cetera ex iis, quae scribit in lib. *De </rat. d lib. arbitr.* ubi: *Quod quidem liberum arbitrium, inquit, sine suo /'ructu admoneretur. nisi prius acciperet aliquid dilectionis, ut addi sibi quaereret, unde quod jubebatur, impleret*^{ll}; tum etiam patet ex iis omnibus locis, in quibus s. Doctor affirmat, fidem, quae est in peccatoribus informis, non esse sine dilectione.

ARTICULUS IV.

DE ERRORIBUS CIRCA GRATIAE NECESSITATEM POST ACCEPTAM JUSTIFICATIONEM.

171. Ad absolvendam gravissimam hanc, in qua versamur, quaestionem, superest ut, postquam expendimus, quae sit gratiae, necessitas ad opera salutaria incipienda ac perficienda adversus pelagianos ac semipedagianos, tum quousque sese extendat ejusdem necessitas quoad opera moraliter honesta adversus novatores et jansenistas, tum denique quid homo lapsus cum ea aut sine ea possit ante fidem et justificationem: superest, inquam, ut inquiramus in ejusdem gratiae necessitatem post acceptam justificationem.

172. Pelagiani ex praejacto principio de actuali hominis integritate, eo progressi sunt, ut assererent, posse hominem suis viribus ad omnimodam pertingere perfectionem, immo, ut diximus, ad ipsam *apathiam* seu imperturbabilitatem¹¹, postea vero se ipsos emendare volentes, fassi sunt ad hunc statum obtinendum ea gratia opus esse, quam ipsi admittebant. Rationalistae pariter, qui perfectibilitatem, ut vocant, attributum proprium humanitatis esse autumant, existimant hominem posse pervenire ex viribus sibi insitis usque ad aemulandum, non solum ideale prototypum hominis paradisiaci, sed ipsum reale, quod in se exhibuit Christus Jesus

") Cap. 18. η. 37.

') Cf. s. August. *De gestis Pelagii*, cap. 6. η. 20, 22. Subdole Pelagius gratiae nomine vocabat *possibilitatem*, quam Dei dono homo accepit per liberum arbitrium, ideoque ipsam naturam significabat. Hic cuira haeresiarcha tria distinguebat in homine, *possibilitatem*, *voluntatem* et *actionem*: ..possibilitatem scilicet, qua potest homo esse justus, voluntatem, qua vult esse justus, actionem, qua justus est; horum trium primum, id est, possibilitatem, datam confitetur a Creatore naturae, nec esse in no-

stra potestate... duo vero reliqua[^] id est voluntatem et actionem, nostra esse asserit, atque ita nobis tribuit, ut nonnisi a nobis esse contendat. Ita exponit versutiam Pelagii s. Augustinus, lib. *De grat. Christ*, cap. 3. η. 4. Hinc refert, hac arte eum illuisse episcopis Palaestinae, dum adstruebal posse hominem esse sine peccato cum Dei adjutorio.

Hic notandum est etiam novatores admisisse impeccabilitalem in homine justificato, sed alio prorsus sensu, atque ex alio omnino principio. Nempe ipsi docent, catenas hominem justum non amplius pec-

173. Semipelagiani, qui ut initium fidei ac salutis ex nobis esse voverunt, sic et progressum ac perseverantiam in nostra potestate absque peculiari gratiae auxilio, indirecte saltern, paritor esse contenderunt; quatenus nempe, ut inferius dicemus, volebant haec opera bona ac supernaturalia et perseverantiam enasci a gratia parta viribus liberi arbitrii.

174. Contra vero fides catholica docet adversus pelagianos ac rationalistes, nec justos ipsos posse citra speciale privilegium in praesenti hominis infirmi statu, toto vitae tempore, omnia vitare peccata venialia; adversus semipelagianos autem docet, sicut fidei ac salutis initium ita et perseverantiam usque in finem Dei munus esse. Hanc proinde doctrinam in sequentibus propositionibus vindicandam suscipimus.

•i a .< I — § ; . ; , ' ' ii) . ' i - Z . * T<t i!! - ' , li» nl" i 8<ñ-| φ ; J

PROPOSITIO I.

Non potest homo justificatus in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali privilegio.

INI

175. De fide est haec propositio; conceptis enim verbis hanc veritatem definivit tridentina synodus sess. VI. can. XXIII. *Si quis hominem semel justificatum dixerit . . . posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet ecclesia, anathema sit.*

176. Ad plenioram propositionis explanationem praemittimus: 1°. Eam comprehendere peccata venialia *omnia*, ideoque tam deliberata quam indeliberata, quae nempe nostram plenam advertendam praeveniunt, ac oscitanti- bus nobis obrepunt. 2°. Sese extendere *ad totam vitam*, ideoque non bre- vem tantum ejus periodum; hinc est quod theologi passim docent, non posse hominem etiam justum ad longum tempus se immunem ab his maculis ser- vare. 3°. Hanc omnimodam a quovis vel levi peccato puritatem hominem justificatum non obtinere ordinariis gratiae auxiliis, sed solum ex speciali privilegio. An vero praeter b. Virginem, ut ecclesia tenet, alii ejusmodi

care posse, quatenus peccata ipsi non am- plias a Deo imputantur ob Christi justitiam, quam homo per fidem apprehendit. Hinc in istorum sententia hanc rectius vocaveris *impunitatem* quam *impéccdbilitatem*, quia quod attinet ad peccatum, ultro* falenlur ju- stos semper in quolibet opere peccare; sed haec peccata in illorum systemate justis ob Christi justitiam non imputantur ad poenam. Sic docent calvinislae, justum non amplius excidere posse ab accepta justitia; quia

fides, qua apprehenditur justitia, propria tantum est electorum, nec amitti potest; lu- therani vero censent, tamdiu amitti non posse justitiam, quamdiu justii fidem ser- vant; nam juxta ipsos fidei amissio est so- lum peccatum, quo justus a justitia exci- dere possit, et in istorum doctrina fides non est inamissibilis. Verum haec satis hic sint ad dignoscendam diversam haeretico- rum doctrinam; de his enim suo loco.

privilegium consecuti fuerint necne, nostrum inquirere non eet, nec talis inquisitio attingit limites propositionis nostrae. 4". Animadvertendum est non agi hic de potentia aut impotentia physica, sed solum de potentia aut impotentia morali: alioquin. si homo justus potentia physica ad vitanda levia haec peccata destitutus esset, nec peccata essent, ideoque nec culpa impu-
tari possent. 5°. Demum propositionem nostram spectare collectionem, ut loquuntur, horum peccatorum, minime vero peccata seorsum sumpta: sic enim, praesertim deliberata, singillatim justum ordinaria gratia adjutum praecavere posse, nemo est qui ambigat. l

177. Sensu propositionis ita constituto, ejus veritatem ita ostendimus: **Sacrae litterae**, etiam cum de justis loquuntur, eos peccatis obnoxios et irretitos pronunciant; nam Prov. XXIV. 16. dicitur: *Septies enim cadet justus*: Eccles. ATI. 21. *Aon est enim homo justus in terra, qui faciat bonum et non peccet*. Et apertius etiam in novo foedere; Jacobi enim III. 2. legi-
tur: *In multis offendimus omnes*: et I. Joann. I. 8. *Ni dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est*. Non autem sunt mortalia peccata illa, in quae passim justis labuntur; ergo venialia. Hinc est quod Christus Matth. AT. omnes indiscriminatim, ac propterea etiam justos jussit sic orare: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos di-
mittimus debitoribus nostris*; ergo et justis, licet ordinariis gratiae auxiliis suf-
fulti sint, non omnia valent peccata venialia vitare.

178. Nec aliter sane haec Scripturarum effata **patres** intellexerunt.

’) Quo melius intelligatur doctrina ca-
tholica circa peccata venialia, animadverten-
dum est, hominem per gratiam sanctifican-
tem consequi *veram* quidem justificationem,
sed *non perfectam*: *veram*, quatenus homo
justificatus est reipsa Deo carus et acceptus,
sed *non perfectam*, quatenus justus, quam-
diu in hac vita est, non reparatur quoad
integritatem naturae. Hinc et infirmus re-
manet, ignorantiae et concupiscentiae ob-
noxius. Ex hac porro concupiscentia fit,
ut ipse jugem debeat experiri luctam inter
carnem et spiritum, ac perpetuo vigilare, ne
ulli tentationi cedat, orare ut obtineat auxi-
lia, quibus omni suggestioni resistat, eam-
que superet; ex insita autem sibi infirmi-
tate fit, ut homo justus nec semper ea, qua
par est, diligentia vigilet, nec omnes quae
subrepunt, sensus illecebras evitet, nec
semper advertat omnia, quae interdum la-
tent, pericula. Inde oriuntur illae quotidia-
nae noxae, quas ipse lacrymis suis abluit,
et ob quas Deum rogat: *Dimitte nobis*

debita nostra, confirmatur in humilitate, et
optat dissolvi ex corpore mortis hujus, ut
adipiscatur plenam libertatem filiorum Dei.
Quo major est in justo sanctitatis progres-
sio, quo ferventius est in ipso mortificatio-
nis exercitium, eo minus se ejusmodi ma-
culis inquinat, ut ex sanctorum exemplis
compertum est. Non pauci inventi sunt,
qui votum emisissent numquam deliberate
peccandi venialiter, quolidieque in perfe-
ctione crescendi, seu faciendi quod melius
esse cognoverint. Cf. s. Thom. I. 2. qu. 8.
praesertim art. 3. ubi ostendit, hominem in
statu innocentiae, ac proinde integritatis,
non potuisse peccare venialiter. Ex his in-
telligitur, quo sensu speciale requiratur pri-
vilegium ad vitanda omnia peccata venialia
praeter ordinaria auxilia; nempe requiritur
privilegium, quo infirmitas sanetur huma-
nae naturae, quam profecto non *tollunt* or-
dinaria auxilia, sed tantum ei *auxiliantur*,
ut nomen ipsum *auxilii* et *adjutorii* in-
dicat.

Ex pluribus tum graecis tum latinis, qui adduci possent, unum aut alterum brevitatis gratia seligemus. S. Gregorius nazianzenus: *Illud cognoscamus, inquit, quod omni quidem vitio carere ejusmodi procul dubio est, ut humanum modum excedat, solique Deo conveniat*¹: et alibi: *Quandoquidem eum vitae statum, qui omni prorsus peccato vacet, supra humanae naturae modum Deus constituit*.² S. Hieronymus sic urgebat Pelagium: *Quamdiu ille finis adveniat, et corruptivum hoc atque mortale incorruptione ac immortalitate mutetur, necesse est, nos subjacere peccato, non naturae et conditionis, ut tu calumniaris, vitio, sed fragilitate et commotione voluntatis humanae, quae per momenta variatur: quia Deus solus est immutabilis*.⁴ De, mente s. Augustini nihil attinet dicere, cum passim ac valide id inculcaverit adversus pelagianos.

179. Vix autem e latebris prodiit perniciosus hic error, dum statim concilia, per ea tempora adversus pelagianos celebrata, eum proscripserunt. Concilium carthag. anno 418. hos canones edidit; Can. VI. „Item placuit, quod ait s. Joannes apostolus: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est*, quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat, propter humilitatem oportere dici, nos habere peccatum, non quia vere ita est, anathema sit. Sequitur enim apostolus, et adjungit: *Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est et justus, qui remittat nobis peccata et mundet nos ab omni iniquitate*. Ubi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim apostolus dicere: Si dixerimus, quia non habemus peccatum, nos ipsos extollimus, et humilitas in nobis non est; sed cum ait: Nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est, satis ostendit eum, qui se dixerit non habere peccatum, non verum loqui, sed falsum.“ Can. VII. „Item placuit, ut quicumque dixerit, in oratione dominica ideo dicere sanctos: *Dimitte nobis debita nostra*. ut non pro se hoc dicant, quia non est eis jam necessaria ista petitio, sed pro aliis, qui sunt in suo populo peccatores, et ideo non dicere unumquemque sanctorum: Dimitte mihi debita mea, sed: Dimitte nobis debita nostra, ut hoc pro aliis potius quam pro se justus petere intelligatur, anathema sit.“ Can. VIII. „Item placuit, ut quicumque verba ipsa dominicae orationis, ubi dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*, ita volunt a sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, et non hominibus, sed ipsi Domino

2) Oral. XV. *In pingam grandinis, δὴ τὸ παντελὴ ἀναμάρτηταν, ὑπερ τὴν ἡ- pag. 234. edit. Par. 1630- ἰνωμεν.· ὅτι τὸ 3ρωπίνην (ρνῶιν ἰτα&εν ὁ Θεός . μὴν μηδὲν ἀμαρτεῖν, ὄντω ὑπερ ἀνθρώπων καὶ μόνον Θεόν.*

3) Oral. IV. *fn Julian. pag< 128. Επει- 4) Dialogo IL contra Pelag. η. 30. edit. Vallars.*

mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, et corde dicit, quae sibi dimittantur, se debita non habere ?“ 5

180. His congruit ratio, quam profert s. Thomas, dum ait: *Aon potent homo abstinere ab omni peccato veniali propter corruptionem inferioris appetitus sensualitatis, cujus motus singulos quidem ratio reprimere potest (et hoc habent rationem peccati et voluntarii), non autem omnes; quia, dum uni resistere nititur, fortassis alius insurgit: et etiam quia ratio non potest esse semper pervigil ad hujusmodi motus litandos.* °

DIFFICULTATES.

181. I. Obj. 1. Christus Matth. V. 48. ad omnimodam nos perfectionem provocat, dicens: *Estote ergo perfecti, sicut et Pater vester coelestis perfectus est.* 2. Quam quidem perfectionem homini justo possibilem esse Scriptura ubique supponit; etenim L Joann. V. 18. dicitur: *Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat;* et Ps. CXVUI. 1. *Beati immaculati in via;* tales autem censeri nequeunt, qui peccatis venialibus se commaculant. 3. Hinc nobis exhibet Luc. I. 6. Zachariam et Elisabeth *incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.* 4. Ecclesia ipsa in festo s. Joannis Baptistae canit, ipsum sub teneris annis antra deserti petiisse, *ne levi posset maculare vitam crimine linguae,* seu, ut antea dicebatur, *ne levi saltem maculare vitam crimine posset.* 5. Quare s. Augustinus: *Si a me quaeratur,* inquit, *utrum homo sine peccato esse possit in hac vita, confitebor, posse per Dei gratiam et liberum ejus arbitrium.* 7 Ergo.

182. Resp. Ad 1. Aeg. Verumtamen citatis verbis Christus nos provocat ad illam perfectionem, cujus capaces sumus spectata infirmitate nostra, ac praesertim ad imitandum Patrem coelestem in condonandis injuriis nobis illatis, atque ad beneficentiae opera exercenda etiam erga inimicos nostros, ut patet ex contextu. 8

183. Ad 2. Aeg. juxta adversariorum mentem. Neque id evincit primum testimonium, ex quo solum eruitur, non peccare eum, qui operatur ex principio nativitatis divinae, nempe ex caritate; non autem dum agit ex alio principio, scilicet ex cupiditate. ° Sic Psalm. CXVTU. beati praedicantur, qui vitam transigunt absque gravi saltem legis transgressione. Hic enim aliique ejusmodi textus pro subjecta materia semper intelligi debent, atque ex communi acceptione de illa sanctitate et justitia, quae passim in sanctis

5) Arta *Concit.* Harduin. tom. L sub titulo concilii milevitani, coi. 1218 et seq.

6) I. 2. qu. 109. art. 8. Cf. etiam art. 9.

7) *De peccat, merit. et remiss.* lib. II. cap. 6.

s) Cf. Maldon. in hunc loc.

’) S. August. *De peccat, inerit, et remiss.* lib. II. cap. 8. exponit hunc Joannis textum de perfecta renovatione, quam adipiscuntur justii in vita beata; sic etiam ibid, cap. 9.

obtinpt, quaeque numquam absoluta esso solet juxta receptum effatum : *Ille maximus, qui urgetur minimis.*

184. Ad 8. 7). Id est, ad legis praescriptum, ita ut in nullius reprehensionem incurrerent, C. ita ut nullam vel levem maculam coram Deo contraherent. Ar. Communi enim loquendi usu scribit evangelists, qui non alium sensum admittit prneter expositum, prout etiam hunc locum interpretatur s. Augustinus. 10

185. Ad 4. D. Nec tamen affirmat ecclesia, s. Praecursorem hoc obtinuisse, C. secus, *subd.* ex privilegio speciali, Tr. hoc secluso, N. — — —

186. Ad 5. D. Confitetur s. Augustinus, id fieri posse physice et absolute, C. mpraliter et in praxi, N. Alioquin frustra inter praecipuos pelagianorum errores hunc recensuisset, dicens: *Tria sunt, ut scitis, quae maxime adversus eos (pelagianos) catholica defendit ecclesia: quorum est unum, gratiam Dei non secundum merita nostra dari . . . alterum est, in quantacumque justitia sine quibuscumque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere: tertium est, obnoxium nasci hominem peccato primi hominis.* 11 Perperam propterea ad hunc errorem convellendum tot libris desudasse t.

187. IL Obj. 1. Justus potest per breve tempus omnia venialia vitare; ergo semper, 2. tum ob facilitatem habitus inde acquisiti, 3. tum ob majora gratiae subsidia, quae exinde, promeretur. 4. Sane si potest singula vitare, quare non omnia poterit divina gratia adjutus, quae semper praesto est? 5. Quod si reipsa omnia vitare non posset, jam necessario ea patraret, plecti propterea non posset. 6. Adde, in tali hypothese non posse justum efficax concipere propositum omnia peccata vitandi, pro tali fuga Deum rogare; quae absurda sunt et contraria sanctorum praxi, qui interdum ad id voto se obstrinxerunt, immo et praxi ecclesiae, quae orare consuevit, *ut in nullum declinemus peccatum: ct ab omni peccato Deus nos liberet.*

188- Resp. Ad 1. Neg. cons. Etenim optime ad hanc ipsam difficultatem respondit s. Hieronymus : *Nec, quia ad breve tempus possum, coges*

10) Lib. *De grat. Christi* cap. 48. „Dictam enim esi, *inquit*, quantum mihi videtur, secundum quamdam inter homines conversationem probabilem atque laudabilem, quam nullus hominum juste posset in accusationis ei criminationis querelam vocare. .. Non autem dictum est hoc secundam illam perfectionem justitiae, in qua vere atque omni modo immaculati perfectique vivamus.”.

“) Lib. *De dono persev.* cap. 2- n. 4. Animadvertendum tamen est, s. Doctorem interdum docere, absolute hominem posse

divinae gratiae ope quaevis vitare peccata: ast non determinat, cujusmodi haec gratia sil, ordinaria scilicet an extraordinaria. Porro ejus mens colligitur ex eo, quod saepius repetat, se arbitrari, praeter Christum ae b. Virginem neminem prorsus extitisse, qui omni prorsus peccato immunis fuerit; ex quo manifeste constat, gratiam illam, qua fieri posse asserit, ul quispiam inveniri possit sine ullo peccato, esse omnino extraordinariam, specialem, quamque nos privilegium nuncupamus. Itaque discrimen est in ratione loquendi, minime vero in re ipsa.

me, ut possim jugiter. Passum jejunare, vigilare, ambulare, legero, psallere, dormire. Numquid in perpetuum?12

189. Ad 2. D. Si non ageretur nisi de una eademque peccatorum specie, Tr. si de diversis atque a so disjunctis, A'. Innumera propemodum sunt, quae justis obrepere possunt, a quibus moraliter impossibile est, ut aliquando saltem leviter non abripiantur. Sed nec verum semper est, frequentem victoriam facilitatem ac robur addere; quandoque enim fastidium et lassitudinem ingerit, praesertim infirmo homini.

190. Ad 3. D. Si praecedentibus gratiis semper obsecutus sit, si fidelem se exhibeat praesentibus, si nullum obstaculum torpore aut desidia opponat subsequentibus, C. secus, X. Ast hoc opus, hic labor est.

191- Ad 4. Resp. quia in singulis non invenitur illa difficultas, quae exurgit ex omnium collectione, ut constat ex iis, quae hactenus disseruimus.

192. Ad 5. D. Si deberet evitare omnia simul, Tr. quia ad hoc praestandum non laboraret justus nisi impotentia morali, ut professi sumus; si solum singillatim vitare debet, A' Toties propterea reus efficitur ac poena tenetur, quoties in ea labitur.

193. Ad 6. D. Effective efficax ad longum tempus, C. affective saltem efficax. A* Omnes enim, quoad fieri potest, tenentur omnia vitare, ac proinde bonum voluntatis propositum semper commendatione dignum est, quamvis interdum deficiat. 13 Potest praeterea etiam effectu non solum propositum, sed scopum obtinere quoad venialia deliberata, et circa haec votum interdum emiserunt sancti, in quo nihil est quod obsistat. Ecclesia etiam cupit, ut omnia etiam levia peccata declinentur; ideo sic nos orare docet, maxime quod semper incerti simus, utrum brevior an longior vita nostra futura sit.

PROPOSITIO IL

Non potest homo justificatus sine speciali Dei auxilio in accepta justitia perseverare.

194. Propositio haec est de fide juxta id, quod tridentina synodus sess. VI. can. XXII. sancivit: *Θi quis dixerit, justificatum vel sine speciali auxilio*

*) Cont. Pelaij. lib. III. n. 12, qui praeterea ibid. n. 4. jam dixerat: -Hoc et nos dicimus, posse hominem non peccare, si velit, pro tempore, pro loco, pro imbecillitate corporea, quamdiu intentus est animus, quamdiu chorda nullo vitio laxatur in cithara; quod si paululum se remiserit, quomodo qui adverso flumine lembum trahit, si remiserit manus, statim retrolabitur, et fluentibus aquis, quo non vult, ducitur; sic

humana conditio, si paululum se remiserit, discit fragilitatem suam, et multa se non posse cognoscit.-

,J) Hoc declarari solet exemplo eorum, qui sagittas ad scopum emittunt, qui solent eas altius dirigere, ut 'optatum punctum attingant. Alioquin, nisi sic eniteremur, longe plura venialia patraremus. Itaque majus proponimus, ut minus saltem efficiamus.

Dei in accepta justitia perseverare posse, vet cum eo non posse, anathema sit.

195. Et hic juvat, nonnulla ad majorem propositionis declarationem praemittere. Ac I. quidem perseverantiae nomen usurpari ad significandam tum majorem minoremve in bono jam obtento constantiam et continuationem, tum jugem in eodem consistentium usque ad vitae exitum, in comperto apud omnes est. Si de priore sermo sit, dicitur imperfecta ac improprie talis: si de altera, ea vocatur perfecta et cui proprie perseverantiae denominatio competit; de hac autem potissimum quaestio hic agitur.

196. II. Haec perseverantia proprie dicta sub duplici iterum respectu spectari potest; quatenus scilicet fidelem denotat ad singulares gratias actuales cooperationem, et quatenus in hac ipsa actuali cooperatione homo ex hac vita decedit; prior dicitur perseverantia activa, posterior perseverantia passiva; utriusque conjunctio constituit speciale illud donum, quod ratione beneficii singularis nuncupatur perseverantia finalis.

197. III. Prout perseverantia passiva est, eam speciale Dei munus esse non diffitebantur semipelagiani; id enim in omnium oculos incurrit, sive spectetur in infantibus recens baptizatis, sive spectetur in adultis, qui moriuntur statim post acceptam justificationem. Quod enim antea non fuerint ex hac vita educti, et quod decesserint, postquam cum Deo amicitia juncti sunt, ex sola divina misericordia ac speciali providentia pendet, juxta illud quod legitur Sapientiae IV. 11 : *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius..... placita enim erat Deo anima illius.*

198. IV. Controversia igitur tota volvitur circa perseverantiam activam, quam, cohaerenter ad suum systema in ordine ad gratiam actualem, semipelagiani inficiabantur peculiare Dei munus esse. Siquidem, cum gratia actualis eadem quoad substantiam sit ac illa, qua tum opus salutare inchoatur et perficitur, tum in coepta semel justitia aliquis susceptum iter persequitur et finem attingit, applicabant semipelagiani perseverantiae activae theoriam prius ab ipsis admissam in oeconomia gratiae actualis. Hinc, cum ex ipsorum principio homo possit propriis viribus obtinere initium fidei ac salutis, seu saltem primas partes habere in negotio salutis, inferebant, has etiam partes habere liberum arbitrium ad perseverandum in eadem fide ac salute; per illud enim quidlibet absolvitur, per quod coeptum est. ¹

¹) Cf. Tricassin. *De indiflerenti lapsi hominis arbitrio*, part. 1. sect. 5. §.21. ubi ostendit, semipelagianos ideo sibi, seu proprii arbitrii viribus, fidei initium, atque in ea perseverantiam vindicasse, quia putabant, se sufficienter per istam talem, propriis meritis sibi comparatam, evitare absolutam a Dei gratia dependentiam in salutis nego-

lio, promerendo scilicet et impetrando per eam omnia, quae ad salutem necessaria sunt, ipsamque in bonis operibus usque in finem perseverantiam. Atque hoc pacto sibi videbantur aliqua ratione a se ipsis pendere, et non a gratia, cum etiam eam ipsam gratiam, quam admittebant ut necessariam ad opera salutaria, sibi ac suis me-

199. V. Priusquam veritatem catholicam vindicemus, illud demum animadvertimus, *magnum* istud *perseverantiae donum*, ut synodus tridentina ipsum appellat, duo complecti, gratiam scilicet interiorem, de qua diximus, et exteriorem: *interiorem* quidem, per quam homo justus vel a peccatis retrahitur, vel ab iis, si rursum lapsus fuerit, certo resipiscit, ac tandem in accepta justitia perseverat: *exteriorem* vero, per quam àb homine justo (Deo protegente) occasiones peccandi, tentationes aliaque salutis obstacula remonentur, ac denique innumeris prope hujus vitae periculis subductus justus ex hac vita rapitur eo tempore, quo diffusam habet caritatem in corde suo.

200. Jam vero perseverantiam activam ex speciali Dei auxilio, non autem ex propriis viribus, ut autumabant semipelagiani repetendam esse, sic cum b. **Augustino** ex **sacris litteris** evincimus. Plülipp. I. 29. dicitur: *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini.* Super quae verba animadvertit s. Augustinus: *Horum unum pertinet ad initium, alterum ad finem: utrumque tamen donum Dei est.* Allegat deinde s. Doctor verba Jeremiae XXXII. 40. *Timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me.* Quod quid est aliud, pergit s. Augustinus, *quam talis ac tantus erit timor meus, quem dabo in cor eorum, ut mihi perseveranter adhaereant?* Addidit verba Ps. LXXIX. 18. *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, et super filium hominis, quem confirmasti tibi, et non discedimus a te.* Manus igitur Dei est ista, inquit Augustinus, *non nostra, ut non discedamus a Deo.* Huc et illa spectant, quae Philipp. I. 6. leguntur: *Qui coepit in vobis bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu;* ac I. Petri 1. 5. *Qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem.*

201. Eandem veritatem ostendit s. Doctor ex universa **oratione dominica**. praesertim ex illis postremis verbis: *Et ne nos inferas in tentationem; sed libera nos a malo.* Sancti quid aliud, inquit, *quam ut in sanctitate perseverent, precantur?* Probat insuper ex publicis **ecclesiae precibus**, quae *orat*, ait ipse, *ut credentes perseverent.* Deus ergo donat perseverantiam usque in finem.²

202. Quapropter **concilium arausicanum** H. Divini, inquit, *esi muneris, cum et recte cogitamus, et pedes nostros a falsitate et injustitia continemus.* Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, *ut operemur, operatur;* et can. X. *Adjutorium Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possint opere perdurare.*³

203. Demum s. **Coelestinus** pontifex definit: *Neminem, etiam baptis-*
matis gratia renovatum, idoneum esse ad superandas diaboli insidias et ad

ritis vindicarent contra ecclesiae doctrinam,
quam propugnabat s. Augustinus.

’) Cf. lib. *Be dono persev.* a cap. 2 ad 7,

3) *Act. Cone*, apud Hard. loc. cit.

vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseverantiam bonae conversationis acceperit. *

DIFFICULTATES.

\$204. Obj. 1. Nisi in homine justo constitutum esset perseverare, frustra ipse laboraret ad perseverandum. 2. Si enim perseverantia donum Dei est, supervacanea plane erit quaevis hominis sollicitudo; nam si Deus illud largitur, justus profecto perseverat; quod si illud Deus non largiatur, quavis adhibita diligentia labitur ac ruinam sibi parat. ' 3. Hinc inutilis fit omnis adhortatio aut correptio, ne homo vel in praesumptionem vel in desperationem incidat, 4. maxime quod ejusmodi donum justus mereri non possit. 5. Praeterea et illud intelligi nequit, quomodo justus, qui ad gloriam jus habet, non habeat pariter ad perseverantiam, eamque non teneat in sua potestate; 6. praesertim cum apostolus Rom. V. aperte doceat, multo magis Christum nobis profuisse, quam nocuerit Adam, qui tamen, Augustino ipso teste, habuit in sua potestate *posse perseverare* absque speciali aliquo subsidio. 7. Quaquaversum igitur spectetur doctrina ista de gratuita perseverantia, patet ipsam consistere non posse cum spe Christiana; ex illa profluere omnia consectoria, quae urgentur adversus praedestinationem absolutam, illamque fatalismum inducere; quibus permoti adrumetini monachi eam merito respuerunt. Ergo.

205. Resp. ad 1. D. Si suis solum viribus niteretur, C. si cum Dei gratia, quae nemini denegatur, N. In hypothesis semipelagianorum, qui ab

0 *JUpist. ad Galliar. episcopos*, cap. 6; extat vero haec epistola in *appendicis primae* parte II. ad calcem opp. s. Augustini contra pelagianos, tom. X. edit, maurin. Excitatis verbis s. Coelcstini liquet gratiam, quae post acceptam justificationem requiritur ad perseverandum, esse gratiam actua-lem, illam nempe ipsam, quae necessaria est tum ad superandas tentationes, tum ad vincendas carnis concupiscentias, nihilque per se addere peculiare ad activam perseverantiam. Ex quibus intelligimus *primo*, non alio sensu tum ab antiquis patribus, qui pugnarunt adversus semipelagianos, tum a concilio tridentino, quod receptum apud veteres loquendi usum usurpavit, gratiam ad perseverandum necessariam vocari *speciale Dei auxilium*, quam ut significaretur auxilium *distinctum* a gratia justificante seu, ut dicunt, habituali. Gratia enim sanctificans constituit quidem hominem justificatam, Deo acceptum et earum, ac reparat

statum supernaturalem amissum per peccatum Adae, sed non ordinatur ad reparandas vires amissas per idem peccatum; ad has enim reparandas requiritur auxilium actuale, et quidem juge; alioqui non potest homo consistere in accepta justificatione ob insitam sibi infirmitatem. Intelligimus *secundo*, supervacaneam prorsus esse quaestionem, quae passim a theologis instituitur, num praeter gratiam sanctificantem ad bene operandum necessaria praeterea sit gratia actualis; nam ut ex dictis patet, quaestio haec non ad scholasticas quaestiones pertinet, sed est fidei dogma ab ecclesia definitum. Et haec ratio est, quare nos quaestionem hanc praetermisimus. Ex eo quod haec de perseverantia controversia non satis fuit explanata, molestissima orta est in scientia theologica perturbatio. Cf. Vasq. in I. 2. s. Thom. tom. II. disp. 197. cap. 2; et disp. 217. cap. 5. num. 42.

humana tantum industria repetebant perseverantiam in fide, procul dubio perperam laboraret homo justus ad eam sibi comparandam; ast in doctrina catholica nullam amplius vim habet proposita difficultas. Ex hac enim doctrina nonnisi gratia instructus potest eam perseverantiam obtinere per attentam ac fidelem cooperationem gratiae actuali, quae pro tempore ac loco, ut inferius ostendemus, nemini deest, praesertim justo.

206. Ad 2. *JD.* Prout perseverantia passiva est, juxta dicta, *C.* prout est activa, *A'*. Nam perseverantia, quatenus est activa, non differt a quavis gratia actuali; cui si justus assentiatur, illam comitatur, ac subsequitur perseverantia passiva. Quod si huic gratiae justus resistat ac labatur, sibi soli imputare debebit ruinam, quae inde proveniet; numquam enim nisi culpabiliter perseverantia amittitur.

207. Ad 3. *A'* ut ex modo dictis constat. Homo enim sub gratia, ut inferius ostendemus, semper liber est. Quapropter cum ejus sit gratiae resistere aut obtemperare, merito fiunt correptiones et adhortationes, *ne in vacuum gratiam Dd recipiat*, ut loquitur apostolus II. Cor. VI. 1; et ut semper vigilet, ne alius accipiat coronam suam. Ideoque nullum est periculum aut in praesumptionem aut in desperationem proruendi; sed cum timore ac tremore salutem suam quisque operari debet.

208. Ad 4. *D.* Merito proprie dicto seu, ut vocant, *de condigno*, *C.* merito improprie dicto, seu *de congruo*, *A'*. Eadem nempe ratione ac nemo potest mereri gratiam ulteriorem actualement efficacem *merito proprie dicto*, potest tamen per fidelitatem praestitam praecedentibus gratiis et per orationem eam impetrare; donum perseverantiae *suppliciter emereri potest*, ut loquitur s. Augustinus.⁵

209. Ad 5. *D.* Si jus istud haberet etiam in futurum, *C.* si habeat tantum actu atque de praesenti, *X* Utique, quamdiu homo in statu gratiae perseverat, jus habet ad gloriam; ast jus non habet ad gratias ultiores efficaces, ex quibus pendet perseverantia, et propterea gloria. Etenim *qui perseveraverit usque in finem*, ait Christus, *hic salvus erit*, Matth. X. 22. Nemo insuper sibi polliceri potest fidelem cooperationem ad ejusmodi gratias.

210. Ad 6. *D.* Obtinendo scilicet nobis uberiores gratias iis, quibus instructus fuit Adam, *C.* aliter, *A'*. Non ex uno capite, sed ex pluribus Christus magis nobis profuit, quam Adam nocuerit; nempe 1°. quia positive indignis gratias promeruit, quibus non ab uno tantum, sed ab innumeris prope peccatis liberaremur; 2°. quia gratias longe uberiores nobis promeruit, quibus fit ut non solum possimus perseverare, quod Adae praestitum fuit, sed actu plures reipsa perseverent in accepta justitia; 3°. quia praeter gratiam illustrationis, qua sola ex plurium sententia ob naturae integritatem

s) Lib. *De don. persev.* c. 6- n. 10.

indigehat Adam, obtinuit nobis gratiam inspirationis ac roboris, qua ea fulciretur iniirmitas voluntatis humanae, quam incurrimus ob originariam culpam, prout late prosequitur s. Augustinus.⁶ Si una cum gratia sanctificante consequerentur homines ipsam actualementem perseverantiam, jam nullus justus a semel accepta justitia excideret, cum tamen luctuosa experientia contrarium ostendat.

211. Ad 7. *Nego* omnes enumeratas sequelas, quae solum oriuntur ex praepostera doni perseverantiae notione, ut ex dictis facile colligi potest. Si enim perseverantia activa, de qua unice est controversia, non aliud denotat quam ulteriorem gratiae actualis collationem, jam intelligitur, eas solas urgeri posse sequelas adversus perseverantiae sic expositae doctrinam, quae adversus oeconomiam gratiae actualis ejusque necessitatem possent opponi. Haec certe nihil commune habent aut cum praedestinatione absoluta aut cum fatalismo, neque opponuntur spei Christianae, maxime quod Deus neminem gratia sua deserit, si non deseratur, ut pie semper justequae vivatur, ut loquitur s. Augustinus 7, cujus verba usurpavit Tridentinum.⁸

CAPUT III.

DE GRATUITATE GRATIAE.

212. A catholicae veritatis via circa gratuitatem gratiae digressi sunt pelagiani ac semipelagiani, at diversa ratione pro diversis, quibus movebantur, causis. Quandoquidem vero ex accurata expositione utriusque illorum systematis pendet germana orthodoxae doctrinae notio, quae eorundem erroribus opponitur, juverit sedulo expendere, quid circa hunc articulum illi senserint, et quae vera ac genuina fuerit ipsorum mens.

213. **Pelagiani** ex potissimo suae doctrinae capite, quod, spectata bominis naturali conditione, ei non sit absolute necessarium gratiae auxilium ad bene ac salutariter operandum, sed solum ad operandum *facilius*, et quidem per solam gratiam illustrationis, intulerunt posse hominem suis viribus divinam opem promereri. Quo posito, docuerunt Deum pro meritis gratias suas homini elargiri. Dumque ita videbantur gratiam adstruere, eam funditus diruebant.¹ Diversas tamen immutationes haec ipsorum doctrina subiit;

·) Lib. *De corrept. et yrat.* cap. 12.

7) Lib. *De natura et grat.* cap. 26.
n. 29.

s) Sess. VI. cap. 11.

·) Cf. Tricass. *De indifferenti lapsi hominis arbitrio*, part. I. sect. 5. §. 1. ubi ostendit, pelagianos statuere merita gratiam praecedentia, et gratiam Dei illis subsequen-

tem [fecisse, non vero praevenientem opera seu merita nostra. Sic enim apud s. Augustinum, lib. *De gest. Pelag.* cap. 14. ait Coelestius pelagianus: *Dei gratia secundum merita nostra datur; quia, si peccatoribus Deus illam det, videtur esse ini-quus.* Ex quibus verbis Coelestius sic infert, ut ait s. Augustinus: *Propterea et*

Julianus enim eo devenit, ut, compulsus s. Augustini argumentis, admitteret Deum expectare nostros tantum conatus, voluntatem nostram, desiderium salutis, ac ceterorum operum, ut tribueret gratiam suam; prout postea semipelagiani, ut mox videbimus, professi sunt quoad initium salutis, quamvis cum aliquo temperamento.² Ceterum hic pelagianorum error prodiit ex ipsorum systemate, juxta quod docebant primum hominem neque ornatum luisse peculiari dono integritatis, nec elevatum ad statum supernaturalem, ac proinde viribus per se ac natura sua instructum esse ad sibi comparandam salutem idoneis.

214. **Semipelagiani** attenuatas quidem vires liberi arbitrii per peccatum admittebant; attamen nimium etiam huic tribuerunt circa fidei initium et perseverantiam, ut vidimus, atque in hoc eorum plerique fere conveniebant cum pelagianis, etsi in ceteris ab iis dissentirent, praesertim circa necessitatem gratiae ad augmentum fidei et ad opera fidem subsequencia.

215. Dixi *eorum plerique* fere conveniebant cum pelagianis, siquidem nec eosdem errores admiserunt, nec eadem ratione progressi sunt omnes semipelagiani. Quod ut planius fiat, notandum est:

I. Ex nonnullorum sententia fidei initium ita ex nobis procedere, ut tamen non putarent necessarium esse, ut istud *semper* praecederet divinam gratiam, sed quandoque etiam ipsam divinam gratiam tali initio priorem esse, ut patet ex Cassiano, qui docet quidem Zachaeum prius pulsasse et postulassem quam ei gratia daretur ut pulsaret, et ita per suam sedulitatem Chri-

ipsa gratia in mea voluntate posita est, sive dignus fierem, sive indignus. Quare Deus in istorum hypothesi voluntatem jam naturaliter bonam, et inchoantem negotium salutis, gratia sua superveniente tantum adjuvat, sive ad perficiendum illud initium salutis, sive ad perficienda opera cetera salutaria singula, quae semper incipiunt ab homine, independenter a Dei gratia.

*) In hoc enim differt error Juliani pelagiani a semipelagianorum errore, quod, ille tribuerit constanter primas partes libero hominis arbitrio in operibus omnibus salutaribus, sive ante sive post acceptam fidem, ita ut Deus gratia sua succurreret homini jam volenti, incipienti, inchoanti; semipelagiani vero docuerint, hominem praevenire tantummodo Dei gratiam ad initium fidei ac salutis, minime autem quoad opera fidei initium subsequencia ac salutaria, circa quae conveniebant cum catholicis, docentes hanc praeveniri a Dei gratia. Cf. Tricass. op.

cit. §. 19. Ex permixtione errorum pelagianorum cum erroribus semipelagianorum factum est, ut jansenistae inferrent, semipelagianos etiam quoad opera, quae fidem subsequuntur, idem sensisse cum pelagianis (cum tamen constet, ipsos admisisse necessitatem gratiae praevenientis ad opera bona), ideoque concludunt, in hoc tantum fuisse haereticos, quod nollent admittere cum pelagianis gratiam, quae necessitatem voluntati inferat. In quo tamen decepti sunt, cum, teste s. Augustino, semipelagiani longe distarent ab erroribus pelagianorum quoad opera fidei initium subsequencia. En ejus verba ex lib. *De praedest. SS.* cap. 2. *Pervenerunt massilienses etiam, ut praeveniri voluntates hominum Dei gratia fateantur, atque ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum sibi quemque sufficere posse consentiant.* Ergo quoad ista opera non reprehenduntur semipelagiani a s. Augustino, immo catholice sentire declarantur.

atuin praevenisse; at docet simul Matthaeum et Paulum aliosque apostolos praeventos fuisse a gratia Dei; et praeterea scribit: *Et ita semper gratia Dei nostro in bonam partem cooperatur arbitrio, atque illud in omnibus adjuvat, protegit ac defendit, ut nonnumquam etiam ab eo quosdam conatus bonae voluntatis vel exigat vel expectet.*³ Ergo non semper, sed nonnumquam gratia ex istorum sententia exigat et expectat quosdam bonae voluntatis conatus.⁴

216. II. Alii fatebantur bona opera esse ex gratia; verum animadvertendum est ipsos inter bona opera neque fidei initium, neque orationem, neque voluntatem, qua quis sanari desiderat, adnumerasse. Hinc ejusmodi *initio ex nobis*, orationi etc. adjiciebant gratiam, seu docebant tribui a Deo gratiam, quam etiam necessariam admittebant ad initia operum fidem subsequendum, et non solum ad ea perficienda, verum etiam ad ea inchoanda, dummodo tamen voluntas nostra aut oratio praecessisset. Hi comparabant gratiam publico fonti, ex quo, qui vellet, posset aquam haurire; vel soli, qui omnes illuminat, dummodo ipsi oculos aperiant; vel medico liberalissimo qui omnes prius volentes curare paratus est.⁵

217. III. Sedulo animadvertendum est hos semipelagianos numquam dixisse istud initium, quod ex nobis est, et cui gratiam subnectebant, esse meritorium *de condigno*, ita ut illi merito proprie dicto gratia a Deo redderetur tamquam debita, quia sic destruxissent gratiae notionem. Sed neque in eo errabant, quod dicerent gratiam Dei certissime nobis incipientibus esse promissam. In hoc enim nullus est error; quod enim ex gratuita promissione datur, gratuitum semper censendum est, cum promittatur et detur ex mera liberalitate. Error igitur illorum in eo consistebat, quod dicerent, aliquid dari ratione meriti praecedentis, etsi exiguum illud sit, quia semper retribueretur.⁶

³) *Collât.* XUI. cap. 13; tum ibid, cap. 15.

¹) Cf. Vasquez in I. pari. s. Thoin. disp. LXXXIX. cap. 5. n. 28.

⁵) Cf. Vasquez ibid. nh. 29, 30. Sane s. Hilarius scribens ad s. Augustinum specialim de his semipelagianis, qui scilicet minus errabant, ita exponit istorum sententiam: „Ceterum ad nullum opus, vel incipiendum, nedum perficiendum, quemquam sibi sufficere posse consentiunt; neque enim alicui operi curationis eorum annumerandum putant, exterrita et supplici voluntate unumquemque aegrotum velle sanari. Quod enim dicitur: *crede et salvus eris*, unum horum exigui asserunt, aliud

offerri; ut propter id quod exigitur, si redditum fuerit, id quod offertur deinceps tribuatur. Unde consequens putant, exhibendam ab eo fidem, cujus naturae id voluntate conditoris concessum est; et nullam ita depravatam vel extinctam putant, ut non debeat vel possit se velle sanari.** (Inter opp. s. Aug. ante lib. *De praedest.*, **SS.**)

^{fl}) Cf. Vasquez ibid. n. 32. Hinc Casianus, *De institut. coenobior.* lib. XII. cap. 14. scribit: „Dicimus enim, secundum Salvatoris sententiam dari quidem petentibus, et aperiri pulsantibus, et a quaerentibus inveniri; sed petitionem, et inquisitionem, et pulsationem nostram non esse con-

218. IV. Cum semipelagiani nullum meritum proprie dictum agnoverint in illo initio bonae voluntatis, in illis conatibus, desideriis etc. sed solum improprie dictum atque, ut nos vocamus, *de congruo*, censebant per istud non tolli notionem gratiae gratuitaae. Hinc est quod non dubitaverint appellare *gratis vocatos*, quos Deus gratia sua vocat, etiamsi illi sua industria initium praeberint. Sic enim loquitur Cassianus: *Eam (gratiam) sub colore cujusdam desiderii ac laboris impartit Deus, et nihilominus gratia Dei semper gratuita perseverat, dum exiguis quibusdam parvisque conatibus tantam immortalitatis gloriam, tanta perennis beatitudinis dona inaestimabili tribuit largitate.*⁷ Ubi patet gratiam vocari ab ipsis *gratuitam*, etsi intuitu atque occasione nostri laboris concedatur, eo quod labor minimus sit et non condignus.

219. Ex his intelligitur, errorem fuisse communem pelagianis ac semipelagianis, gratiam juxta merita dari, quae ex libero hominis arbitrio oriantur. Magnum tamen in hujus erroris professione patet inter utrosque discrimen intercessisse: quod scilicet pelagiani contenderent, opera liberi arbitrii meritum constituere proprie dictum, seu *de condigno*; semipelagiani autem tantum *de congruo* merita illa esse autumarent. Quod illi merita exigerent ad habendam gratiam, qua *facilius* ac *melius* operarentur homines ea instructi; isti admitterent gratiam ex meritis de congruo profluentem tamquam *necessariam* ad bene operandum. Quod juxta illos semper gratia secundum merita retribueretur; juxta istos non *semper*, sed, in hypothese quod adessent, Deus bis moveretur ad gratiam conferendam. Quod demum illi in quibusvis operibus sive ante, sive post acceptam fidem censuerint praecedere bonam hominis voluntatem, cui subsequeretur gratia; isti bonam voluntatem existimaverint solum praecedere initium fidei ac salutis. Ex his autem meritis gratiam praecedentibus tam pelagiani quam semipelagiani eruebant, electionem et praedestinationem ad gratiam et ad gloriam non ex solo Dei beneplacito pendere, sed ex his ipsis meritis naturalibus aut existentibus aut saltem praevisis; ac hominem propria industria ac labore se discernere a *perditionis massa*, juxta pelagianos, aut saltem *posse* se discernere, juxta semipelagianos. Ad hos errores convellendos totus incubuit s. Augustinus, adstruendo adversus utrosque gratuitam praedestinationem ad gratiam, ac propterea ad gloriam; cum juxta catholicam doctrinam nulla opera naturalia possint habere rationem meriti, quo Deus quacumque ratione permoveatur ad gratiam suam conferendam.⁸

dignam, nisi misericordia Dei id quod petimus dederit, vel aperuerit quod pulsamus, vel illud quod quaerimus fecerit inveniri. Praesto est namque, occasione sibi tantummodo a nobis bonae voluntatis oblata, ad haec omnia conferenda." Cf. in hunc loc. nota Alardi Gazaei, edit cit.

T) Collât. XIII cap. 13.

·) Ex his lux dimanat ad dignoscendam controversiam de praedestinatione, quae viguit inter pelagianos ac semipelagianos et s. Augustinum; nempe certum inde fit, actum esse de praedestinatione *adaequata*, ut vocant, ad gratiam scilicet et ad gloriam.

220. Licet porro haec catholica doctrina affinis omnino sit ei, quam capite praecedenti declaravimus de necessitate gratiae ad quodvis opus supernatural incipiendum ac perficiendum, cum eadem tamen permisceri non debet. Fieri enim absolute seu in alia providentia posset, ut necessaria esset gratia ad opus salutare incipiendum ac perficiendum, nec tamen gratuita sit haec ipsa gratia, qua opus supernaturale incipitur ac perficitur.

PROPOSITIO.

Gratia est omnino gratuita, seu nulla opera ordinis naturalis possunt mereri gratiam sive de condigno sive de congruo.

221. Haec propositio pertinet ad fidem, quae declarata est in synodo diospolitana, in qua Pelagius compulsus est confiteri, *gratiam Dei . . . non dari secundum merita nostra* ¹; et iterum in synodo arausicana H. his verbis: *Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, petentibus, quaerentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus, non autem ut credamus etc. et aut humilitati aut obedientiae humanae subjungit gratiae adjutorium . . . resistit apostolo dicenti: Quid habes, quod non accepisti? et: Gratia Dei sum id quod sum*²; et apertius etiam cap. XVIII. *A nullis meritis gratiam praevenientibus debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant.*³

222. Diximus autem: 1°. *opera ordinis naturalis*; hoc enim solum definitum est; opera siquidem ordinis supernaturalis, sive a justo sive a peccatore eliciantur, possunt de congruo gratiam actualem mereri, vel ad obtinendam conversionem, vel ad perseverandum in bono. 2°. Diximus *opera ordinis naturalis*, seu moralis honestatis, *neque de condigno neque de congruo* posse gratiam mereri, ad excludendam quamlibet positivam dispositionem, quae se teneat ex parte nostra, et vim habeat movendi Deum ad primam gratiam nobis conferendam; et ut praeccludatur omnis aditus ad quemvis conatum, desiderium etc., ita ut praeveniat Dei electio.

223. Porro sensu thesis constituto, ita ejusdem veritatem adstruimus. Si aliquod desiderium, aliquis conatus, aliqua actio naturalis ordinis vim meriti sive proprie sive improprie dicti apud Deum prae se ferret, ita ut eum determinaret, aut positive moveret ad gratiam suam illorum intuitu confe-

Praedestinationem namque ad gratiam juxta doctrinam catholicam adstruxit s. Augustinus plane gratuitam, dum pelagiani et semipelagiani ex principio haeretico contendebant, homines posse propriis meritis na-

turalibus eam sibi comparare, ac se a non praedestinis discernere.

¹) Cap. 7.

²) Cap. 6.

³) Apud Harduin. *Actu Concit*, loc. cit.

rendant hominibus, jam homines hoc ipso sibi primas vindicarent in negotio salutis. Deus eis gratiam concedendo retribuere, homines propriis viribus se discernere, atque ab ipsis penderet propria electio ad fidei vocationem et ad gloriam, ac destrueretur ipsa gratiae idea. Atqui haec hypothesis aperte adversatur Scripturis ac sensui traditionali, immo prorsus destruit gratiae ideam.

224. Sane **Scripturae** docent Deum priorem esse ad nos diligendum, ut I. Joann. IV. 19: *A'os ergo diligamus Deum, quoniam, Deus prior dilexit nos*; et Rom. XI. 35. Paulus absolute interrogat: *Quis prior dedit illi, et retribuetur ei?* Quin potius Rom. X. 20. col. Is. LXV. 1. dicitur: *Inventus sum a non quaerentibus me; palam apparui iis qui me non interrogabant*; tum I. Cor. IV. 7: *Quis te discernit?* scribit apostolus, *quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* et Rom. IX. 16. concludit: *Igitur non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.* Dixi concludit, siquidem gratuita vocatio ad gratiam est argumentum totius partis dogmaticae epistolae ad Romanos.

225. Neque alius unquam fuit **ecclesiae sensus**, ut patet ex ejus agendi ratione adversus novitates pelagianorum ac semipelagianorum; vix enim ecclesia eas persensit, dum statim exhorruit atque damnavit in tot conciliis, quae per id tempus celebrata fuerunt, et quorum canones paulo ante recensuimus. Quare s. **Augustinus** sic perstringebat gratiae adversarios: *Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratis datur? Quia merita tua non praecesserunt; sed beneficia Dei te praevenerunt. Illi ergo gloria, qui nos liberat.* * Et alibi: *Si propterea gratia est, quia gratis est, nihil tum praecessit, ut acciperes. Nam si aliqua bona opera tua praecesserunt, pretium accepisti, non gratis; pretium autem, quod nobis debetur, supplicium est. Quod ergo liberamur, non nostris meritis, sed illitis gratia est.* 5 Et alibi passim, praesertim in lib. *De praedestinat. sanctorum* et *De dono perseverantiae*, in quibus ex professo hanc doctrinam de gratuita electione ac praedestinatione ad gratiam tuetur. 6

226. Ex allatis autem s. Augustini verbis et illud constat, quod diximus, scilicet in adversariorum sententia destrui ipsam gratiae ideam quae omnem respuit meriti cujuscumque praecedentis rationem, nec cum eo componi potest; si enim est gratia, non est ex merito; alioquin non gratia, sed merces esset., ut ipse apostolus Rom. IV. adstruit. Addi praeterea debet principium meriti non posse cadere sub meritum, sed necessario ad illud praerequiri. Principium enim meriti est ipsa gratia actualis ad opus salutare efficiendum; ergo notio meriti jam gratiam praerequirit. ut patet ex iis, quae

Enarr. II. in *Ps.* XXX. n. 6.

4) *Enarr.* II. in *Ps.* LXX. n. 1.

6) Cf. Tricassinus, *De praedestinat. ad*

gloriam, part. I. sect. i el scqq.; et Vasquez l. c. disput. LXXXIX. c. 6 et seqq.

de necessitate gratiae ad actus salutare ostendimus. Denique absurdum est asserere opere ordinis naturalis quempiam posse mereri id, quod est ordinis supernaturalie, cujusmodi est gratia. ⁷

227. Sive igitur Scripturas, sive sensum ecclesiae traditionalem, sive denique ipsum gratiae conceptum spectemus, patet sub nullo respectu opera naturalis ordinis posse mereri gratiam; sed eam esse omnino gratuitam, prout propositum nobis erat ostendere.

DIFFICULTATES.

228. I. Obj. 1. Gratiae distributio non ex beneplacito, sed juxta sapientiae leges fieri debet, quae postulant, ut magis dispositis ea conferant; alioquin arbitraria prorsus esset ac sine consilio, quod de Deo nemo suspicari potest. 2. Sane angelis, docente s. Thoma ⁸, major minorve gratia collata est pro majori minorive praestantia uniuscujusque naturae. 3. Dato propterea quod electio a Deo pendeat, attamen inficiatur nemo, electionem supponere majorem dignitatem in eo, qui eligitur. 4. Nec tamen inde fit, ut gratiae idea destruat; quamvis enim gratia ob merita solo arbitrio parta conferretur, cum haec merita homo sibi comparare nequeat nisi ex dono gratuito sibi in creatione concesso, patet gratiam semper gratuito dari; cum merita illa semper proveniant ex dono, quod ex mera liberalitate concessum est; prout non desinit gratia esse quae conceditur aut peccatori aut justo, etsi hi operibus suis seu cooperatione ad anteriores gratias saltem de congruo sibi eam meruerint, juxta illud Augustini dictum: *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat: neque enim nullum est fidei meritum.* ⁹ 5. Nec praeterea obest, quod obtruditur de principio meriti, quod non cadit sub meritum; fieri enim potest, ut Deus ex praevisione boni usus ipsius gratiae eam dare decernat tamquam praemium ejusmodi meriti praevisi. Ergo.

229. Resp. ad 1. D. Si gratiae distributio ex debito aliquo fieret, C. si ex nullo debito, N. Negamus praeterea, si ex divino beneplacito fiat gratiae largitio, illam propterea non juxta sapientiae leges fieri aut sine consilio; etsi enim nobis perspecta non sint inscrutabilia Dei judicia, quibus uni gratias suas prae altero concedat, et ita etiam concedat, ut in altero effectum sortiantur, in altero non item, prout inferius videbimus; non inde tamen concludi debet, improvide Deum ita se gerere aut sine consilio, etiam si illud nos lateat. Difficultas praeterea supponit id, quod in quaestione est positum, dum in ea *magis dispositis* gratia conferenda esse dicitur. Nam, si opera moralis honestatis nullum prorsus meritum includunt nullamque posi-

⁷) Cf. s. Thomas I. 2. qu. 109. art. 5-

⁹) Ep. CXCIV. n. 9.

s) Part. I. qu. 62. art. 6.

tivam dispositionem, hoc ipso patet dari non posse ante omnem gratiam, comparativam dispositionem in sensu exposito.

230. Ad 2. *D.* Sed immediate a Deo ordinante ipsam angelorum naturam ad gratiam, *C.* per naturae merita, quae nulla esse poterant, *N.* Talis porro est mens angelici Doctoris.

231. Ad 3. *D.* Electio supponit majorem dignitatem in electo, quando illa est remuneratoria, seu ad mercedem, *C.* *si sit* gratuita, ut in casu nostro, *A.*

232. Ad 4. *A**. Ad prob. vero, *D.* Si opera, quae ex vi naturae, quam quilibet in creatione sit sortitus, eliciuntur, rationem meriti habere possent, *C.* si habere nequeant, *A'* Hic igitur rursum assumitur ab adversariis, quod falsum omnino est, opera scilicet naturalia posse meriti rationem prae se ferre; alioquin enim homo viribus naturae mereri posset gratiam, per gratiam justificationem, per justificationem demum vitam aeternam, ac propterea primus totius progressionis motus esset ab operibus naturalibus, quod admitti nequit, juxta dicta in probationibus. Hoc etiam vel ex eo capite pugnat, quod opera pure naturalia possent mereri id, quod spectat ad ordinem supernaturalem, cujusmodi gratia est. Atque hinc etiam patet disparitas in adducta comparatione justi, aut etiam peccatoris, qui ideo possunt de congruo mereri gratias ulteriores, quia primam gratiam, quae ejusdem ordinis est, gratuito consecuti sunt, ideoque progressio incipit ex gratia supernatural! omnino gratuita.

233. Ad 5- *N.* Ad prob. *D.* Si ageretur de possibilitate absoluta, seu in alia providentia, *Tr.* si agatur de praesenti rerum ordine, de quo nobis constat ex divina revelatione, *A'*. Scribit enim apostolus, Deum nos elegisse, *ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus*, non autem quia praevidit, nos tales futuros.

234. II. 0 bj. Catholica doctrina de dispensatione gratiae ex solo divino beneplacito, nulla habita ratione praecedentium operum, nos deducit in absurda virtuti perniciosa. Etenim 1. homini idem esset sive in omni vitiorum coeno volutaretur, sive integrum se ab omni inquinamento servaret; cum tamen experimento compertum sit, homines corruptissimos longe remotiores esse a fide illis, qui honestam ac morigeratam vitam vivunt. 2. Nullum discrimen intercederet inter eos, qui ex destinata malitia delinquant, et eos, qui ex ignorantia aut infirmitate peccant; cum tamen apostolus de se profiteatur: *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* 3. Atque hinc est quod s. Thomas passim doceat, eum, qui in sylvis sit enutritus et omnia legis naturalis praecepta servet, a Deo minime derelinquendum, sed aut per evangelicum operarium, aut per angelum etiam, aut per internam revelationem edocendum esse necessaria ad credendum. 10

,e) Qu. XIV. *de Verit.* art. XI. ad I. En ejus verba: »Hoc ad divinam providen-

1. Demum receptum est celebre axioma in scholis catholicis per tercentum continenter annos: *Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam*. Quod quidem effatum cum potissimum infideles negativos respiciat, de eo necessario exponi debet, qui facit quod in se est ex naturae viribus, seu etiam, si lubet. ex viribus naturae per gratiam medicinalem ad difficiliora et ardua praestanda adjutis; quae quidem gratia etsi per Christum detur, non elevat tamen actiones ad ordinem supornaturalem; nulla enim ante fidei vocationem datur gratia supernaturalis stricte sumpta; alioquin nullum unquam opus mere naturale saltem difficilius daretur, atque actiones infidelium supernaturales essent, quod nemo dicet. 5. Hoc. reipsa sensu veteres fere omnes intellexerunt istud axioma, immo et ex recentioribus ii pariter idem axioma accipiunt, qui divinam providentiam defendunt contra incredulorum criminationes, asserentium eandem providentiam erga infideles justitiae leges non servare. Aut igitur semipelagianismi incusandi sunt omnes antiqui illi scholastici ac recentiores theologi, aut fatendum est ab omni erroris suspitione immunem esse ejusmodi interpretationem; ideoque posse hominem actibus moralis honestatis sibi Deum conciliare, ut gratiam naturalia opera praestanti largiatur. Ergo.

235. *Resp. Neg. antec.* Ad 1. prob. 7V. Quia, etsi Deus gravi peccatorum sarcina onusto possit gratiam conferre, et quandoque etiam conferat ad divitias bonitatis suae patefaciendas, juxta consuetum tamen suae providentiae ordinem iis ut plurimum confert, qui minora obstacula eidem gratiae opponunt. Atque hinc ratio habetur, quare illi, qui ad honestatis normam mores suos componunt, minus alienos se exhibeant ab amplectenda evangelica doctrina. Qui vero cupiditatibus obsequuntur, maxime eandem doctrinam avversantur, cum eis annuntiatur, aut eam amittunt, si jam receperunt, aut saltem ita languescit ejus vis in sceleratis quibusque hominibus, ut nulla pene in eis esse videatur; quod superiori saeculo ac aetate nostra in non paucis factum esse lugemus.

236. Ad 2. *Neg.* pariter, ut ex modo dictis constat; qui enim ex infirmitate atque ex ignorantia delinquant, minora impedimenta divinae gratiae opponunt, quam ii, qui ex malitia in peccata proruunt; quo sensu ajebat apostolus se misericordiam a Deo consecutum esse, minime vero se ob ignorantiam dignum exhibuisse ea misericordia, quam ei Deus ex sola liberalitate sua tribuit, quamque potuisset denegare.

tiam pertinet, ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex parte ejus non impediatur. Si enim aliquis, taliter (in sylvis) nutritus, ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni et fuga mali, certissime est tenendum, quod ei

Deus vel per internam inspirationem revelaret ea, quae sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei praedicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium.· Opp. tom. VIII. part. II. edit. Rom. 1570.

Ad 3. *D.* Quatenus hic *positivam* prae se ierat dispositionem, qua Deus moveatur ad ei per fident succurrendum, *IV.* quatenus removet impedimentum per fidelitatem ad anteriores gratias, quas jam Deus ei contulerat. *C.* Talem mentem esse s. Ductoris non dubito, quaeque ex universa ejus theoria aperta fit. Ipse enim pro certo habet, Deum omnibus semper praesto esse auxilio suo tum ordinis naturalis tum ordinis supernaturalis, utpote fontem totius bonitatis, qui copias suas in omnes effundit. ¹¹ Quare, si quis primis gratiis se fidelem exhibeat, *removens prohibens*, ut ipse loquitur. seu tollens impedimentum ulteriorum subsidiorum, sponte sua Deus haec ipsa concedit per media sive interna, sive externa, quandoque etiam extraordinaria, ut eum lucrifaciat. Deus enim homines condidit ad salutem, non ut eos perdat: cum non laetetur in perditione, vivorum ¹², ac vita sit in voluntate ejus. ¹³

238- Ad 4. *Cone*, axioma in sensu exponendo, et *neg. cons.* Aliud enim est dicere: Facienti quod in se est, Deus *non denegat* gratiam, aliud vero: Facienti quod in se est, Deus *dat* gratiam. Haec duo permisceri nequeunt, cum valde inter se distent. Si enim opera naturalia cunjuscumque meriti vim in se includerent, Deus gratiam omnino concederet, ac propterea aliter effatum illud enunciaretur, ita ut talis foret ejus vis ac significatio: *Facienti quod in se est, Deus dat gratiam*; et sic sensum semipelagianum includere posset. Cum vero dicitur, Deus *non denegat* gratiam, hoc ipso innuitur non ex debito aliquo, aut merito, quod supponatur in eo, qui facit quod in se est, aut ex aliqua positiva dispositione Deum moveri ad conferendam gratiam; sed ex solo suo motu, ut ita dicam, ac liberali sua largitate, prout mentem exposuimus angelici praeceptoris. Neque id statim quidem, sed quandocunque ei visum fuerit, citius aut serius, aut etiam in extrema vitae periodo; indefinite proinde dicitur *non denegat* °, quovis id demum tempore contingat.

*) Hoc ostendemus, cum senno erit de distributione gratiae.

“) Sap. I. 13.

H) Cf. Suarez, Tract. *De divina grat.* pari. II. lib. IV. cap. 15. ubi cum fuse perpenderit germanum hujus axiomatis sensum, demum n. 41. in compendium redigens ea, quae late in toto capite exposuerat, concludit: ^Ostendimus, excitantem gratiam necessariam ad salutem generali lege omnibus esse per Christum oblatam et promissam, non absolute, sed sub aliqua conditione ab ipso homine pendente. Haec autem conditio non est meritum aliquod vel dispositio proportionata supernaturali gratiae; ergo tantum esse pplesl conditio

non ponendi obicem. Patet consequenter, quia nulla alia potest cogitari, quia licet interdum bona aliqua actio sit necessaria, cum illa per se nihil ad gratiam conducat, solum potest esse necessaria, ut obicem peccati impediat, vel potest esse utilis, ut pravas dispositiones et vilia, quae hominem ad opera gratiae ineptiorem reddunt, impediat. Confirmatur, quia, si aliquis adultus omnino caret hac gratia excitante interna, id non est primario ex parte Dei, quia ipse maxime cupit illam omnibus conferre; ergo est ex parte hominis. Causa autem ex parte hominis esse non potest, quod illam non mereatur, vel ad illam se moraliter non praeparet, cum id facere non possit ante primum auxilium; ergo solum esse potest

239. Ex qua hujus axiomatis explanatione etiam illud consequitur, scilicet parum referre sive de viribus naturae, sive de viribus gratiae intelligatur. Qui enim diversimode ipsum interpretantur, verbis potius quam re inter se dissidere videntur. Nam qui de viribus naturae illud sumunt, non excludunt, ut vidimus, gratiam medicinalem ad ardua ac difficiliora praecepta servanda, aut ad graves subinde incurrentes tentationes superandas necessariam, quae ex Christi meritis datur. 15 Eo autem sensu vocant vires naturae, quatenus actiones ejusmodi gratiae adjumento factae non praetergrediuntur terminos moralis honestatis; et sic effugiunt difficultates, quae in aliorum expositione urgentur. Qui vero de viribus gratiae istud effatum sumunt, gratiae nomine significant illas, ut Augustinus vocat, fidei conceptiones, quae in infidelibus ipsis quandoque reperiuntur, et largo quodam sensu ad actus supernaturales infidelem disponunt ob subsequentes gratias, quas accipit. 16

240. Ad 5. D. Sensu modo exposito, C. sensu semipelagiano, N. Pro-lata enim hujus effati explanatio semipelagianum sensum excludit. Exinde etiam patet, nullam amplius adesse causam, cur inuratur haec nota tot tan-tisque viris, qui per tot saecula illud axioma de naturae viribus exposuerunt. 17 Hanc calumniam novatores saeculi XVI. primum intentarunt in scholasticos, utpote nimis aperte ipsorum erroribus adversantes 18; postea ingeminarunt

causa, quia ponit aliquod impedimentum gratiae Dei; ergo e contrario conditio in dicta lege inclusa solum est, ut homo non ponat obicem gratiae Dei. Denique haec conditio est justissima, et non repugnat di-gnitati vel liberalitati gratiae Dei; ergo ita est intelligenda. °

s) Certum est in praesenti rerum or-dine quamlibet gratiam dari a Deo per Christi merita, qui dedit scmctipsum re-demptionem pro omnibus. Attamen accu-ratiores theologi distinguentes gratiam pro-prie dictam, quae incipit a vocatione ad fidem, ab illa quae tribuitur infidelibus ne-gativis et est improprie dicta; solent cum ss. Augustino et Prospero priorem gratiam vocare *gratiam Christi*, aut *gratiam per Christum*, aut etiam *gratiam Salvatoris*; posteriorem autem, quae datur infidelibus negativis, et incipit ab imperfectissima Dei cognitione, vocare solent peculiari nomine *gratiam Dei*. Cf. doctus P. Steph. De Champs S.J. *De haeresijanseniana*, lib. III. disp. 8. cap. 12. η. 3 et seqq. vol. un. fol. edit. Paris. 1728, P. Souciet. Haec autem distinctio prae oculis habenda est, cum lu-

cem afferat ad controversias sequentes di-rimendas.

16) Haec sunt s. Augustini verba ex lib. I. *Ad Simplic.* quaest. II. n. 2: »Fiunt ergo inchoationes quaedam fidei, conceptionibus similes; non tamen solum concipi, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniatur ae-ternam.«

17) Cf. Lessius, *De gratia efficaci*, cap. 10. atque *Append.* ad cap. 10. ubi ostendit scholasticos communiter, si unum aut alterum excipias, praefatum axioma per tercentum et amplius annos intellexisse de faciente quod in se est ex viribus naturae, nempe eo sensu, qui a nobis expositus est. Sed vid. praesertim Carol. Du Plessis' d' Ar-gentré, op. cit. in opusculo: ..Observatio-nes in testimonia doctorum scholasticorum, qui a duodecimo saeculo ineunte ad hanc usque aetatem de gratia pro conditione cor-ruptae naturae disputarunt,“ art. 1. §.15 et seqq., ubi accurate in mentem scholastico-rum inquit circa istud axioma, cosque vin-dicat a novatorum calumnia de pclagianismo aut semipelagianismo.

18) Hos recensitos vide apud Vasquez, loc. cil. disp. XCI. cap. 10.

jansenistac eadem de causa; ac nimia forsán levitate nonnulli scriptores catholici adoptarunt, non advertentes se hac ratione ecclesiae obtrectatoribus causam praebere eam objurgandi, quod passa sit impune ac publice in scholis tradi per tantum temporis spatium doctrinam haereticam, neque pro sapientia et auctoritate, qua pollet, unquam in eam animadverterit, ut decuisset; *obscuratas* proinde nonnullas in ecclesia veritates esse, donec ejus vigilantiam haeretici excitaverint. Quae omnia absurda sunt, atque a veritate et pio catholicorum sensu aliena. Quod si nonnulli scholastici ulterius, quam par erat, progressi sunt, nec verba omnia ad amussim temperarunt, exigui numero hi sunt 19, nec confundendi cum multitudine eorum, qui praefatum axioma in sensu exposito acceperunt, ac proinde numquam docuerunt homines per opera moralis honestatis Deum sibi conciliare ad gratiam tribuendam, intuitu alicujus meriti etiam çle congruo, quod talibus operibus inesset, prout semipelagiani docebant.

4 . . .

CAPUT IV.

DE NATURA AC DIVISIONE GRATIAE ACTUALIS IN ORDINE AD COOPERATIONEM LIBERI ARBITRII.

241. In salebrosam hic incidimus quaestionem, quae non solum catholicos a novatoribus ac jansenistis dividit, sed magnam praeterea et acerbam in scholis excitavit contentionem.

242. Duo sunt, quae difficultatem ingerunt, infallibilis nempe vis et efficacia gratiae ac libertas sub ejusdem efficacis gratiae motione. Ambo hi articuli, ut dicturi sumus, ad fidem spectant; conatus propterea theologorum *eo* tendunt, ut ambos adstruant ac simul amico foedere componant. Dum in id incumbunt, alii videntur nimis solliciti de gratiae virtute extollenda cum detrimento humanae libertatis; alii vero, dum volunt humanae libertati prospicere, videntur id praestare cum gratiae virtutis et efficaciae jactura. Hinc diuturnae querelae, quibus altera schola alteram exagitabat. Nos in pacis viam, quam nobis constituimus, insistentes, expositis ac profligatis novatorum ac jansenistarum erroribus, qui germanae catholicae doctrinae adversantur, diversa scholarum placita, prout ab ipsorum patrocinatoribus propugnantur

.) Calvinus, *Inslit.* lib. 11. cap. 3. §. 10. scribit: „Qua gratia non quoslibet promiscue dignatur Dominus, quemadmodum vulgo jactatur illud, nisi fallor, occamicum, eam nemini denegare facienti quod in se est. Et ibid. §. 13. indiscriminatim catholicos omnes, qui suo dogmati repugnant, pelagianos vocat. Wegscheider, op. cit. §. 149:

„Placita semipelagianorum, *inquit*, qui initia emendationis c viribus animo humano insitis, progressum vero e gratiae divinae auxiliis repetere maluerunt, haud paucis per multa saecula probata fuerunt." Saepe praeterea meminit semipelagianismi scholasticorum.

aut impugnantur, afferemus, uniuscujusque judicio relinquentes, ut illud quisque systema eligat, quod viderit melius scopum attingere ac solvere difficultates, quae ab ejusdem gratiae adversariis proponi solent. Neque enim nunc tempus rixandi est, sed potius jungendi vires animosque ad teterrimos propulsandos impetus, quibus Dei et ecclesiae hostes religionem aggrediuntur, quo optimis quibuscumque nihil antiquius esse debet.

243. Ut igitur propositum assequamur, animadvertendum est: I. praesentem controversiam de gratia praeveniente agitari; II. hanc gratiam spectari posse aut in genere aut in specie, seu vel in se et natura sua, vel in suis effectibus. Gratia praeveniens in genere, prout modo in scholis accipitur, consistit, ut superius diximus, in illustratione mentis, in impulsu seu mota voluntatis, ac demum in auxilio ac robore addito hominis infirmitati: quae omnia sunt essentialiter supernaturalia. Omnis itaque gratia *illuminat, movet* et *auxiliatur*; itaque in his homo semper passive se habet.

244. In hoc propterea sensu omnis gratia est semper efficax *ab intrinseco*, ut dici solet; talis vero efficacia, quae praescindit a futuro hominis consensu, in scholis *efficacia virtutis* nuncupatur. Hac porro homo instructus potest vel bonum agere, vel a malo declinare; contra vero hac destitutus nulla ratione valet ad bonum salutare assurgere, neque, si gravibus appetitur tentationibus, a malo abstinere, aut bonum naturalis ordinis praestare, si arduum ac difficile sit, prout ostendimus.

245. Sed praeter hanc efficaciam virtutis alia efficacia admittitur, quae *connexionis* dicta est, ac respicit futurum hominis consensum. Hinc, si adsit haec efficacia connexionis, gratia dicitur *efficax*: sin vero haec efficacia connexionis desit, ita ut non habeatur consensus, gratia dicitur *sufficiens*. Atque exinde profluit celeberrima illa in scholis distinctio gratiae in *efficacem* et *sufficientem*.

246. Si excipias pelagianos, socinianos ac rationalistas, quos superius refutavimus, nemo est qui non agnoscat hanc connexionis efficaciam, cujus indicia sunt bona hominum opera, nec ulla viget in hac parte controversia. Ast ejusmodi connexio inter gratiam et consensum in quo consistit?

247. Juxta Iu th e r a n o s et c a l v i n i s t a s sita est in physica quadam vi necessitatem inferente, cui humana voluntas refragari non possit.

248. Juxta j a n s e n i a n o s in coelesti quadam consistit delectatione voluntatem physice praedeterminante ac necessario eam ad consensum trahente, utpote quae sit intensior opposita concupiscentiae delectatione, et illius relative per gradus victrix.

249. Juxta t h o m i s t a s repeti talis connexio debet ex physica praedeterminatione ad actum salutarem.

250. Juxta a u g u s t i n i a n e n s e s, saltem in praesenti hominis lapsi

statu in delectatione coelesti, quae sit gradibus superior oppositae effraeni concupiscentiae, reponenda est.

251. Hi omnes proinde efficaciam gratiae repetunt ab ipsa natura et essentia gratiae, quae secunda includit actum, ad quem movet; vocantque propterea gratiam efficacem *a se et ab intrinseco*, cum hoc tamen discrimine, quod iuatores ac jansenistae doceant, gratiam actum includere, seu ad eum movere ac praedeterminare *necessario*, ceteri autem id *Ubere* gratiam efficere contendunt.

252. **Congruistae** respicientes essentialem hanc gratiae connexionem cum actu seu effectum, confugiunt ad praescientiam divinam atque ad efficaciam gratiae, seu potius connexionem gratiae ipsius cum hominis consensu repetunt tum ex vi gratiae, tum ex praescientia Dei, qui cum certo cognoscit, quid futurum sit, si talis gratia daretur, et decreverit aliquem convertere, eam gratiam confert, cui praevidet certo hominem esse consensurum. Hanc idcirco gratiam vocant efficacem *ab extrinseco*, ex praevisto nempe libero hominis consensu.

253. Quod vero spectat ad gratiam *sufficientem*, ea est cui homo resistit, seu cui non consentit; nonnulli eam vocant *inefficacem*, non *inefficacia virtutis*, sed respectu consensus, quem reipsa ab homine non obtinet.

254. Calvinus post Lutherum nullam gratiam mere sufficientem admisit.

255. Jansenius fidissimus eorum discipulus pariter gratiam vere ac mere sufficientem numquam agnovit, nec nisi verbo tenus ab iis differt.

256. Ex scholasticis thomistae et augustinianenses inefficaciam gratiae sufficientis repetunt ab ipsa natura seu essentia gratiae, quae dat quidem *posse*, sed non dat *agere*, seu *possibilitatem* tantum confert, non autem *actum*.

257. In sententia congruistarum ejusmodi inefficacia a solo pendet voluntatis arbitrio.

258. Nostri muneris proinde est, primo hominis libertatem sub gratiae motione tueri adversus novatores ac jansenistas; deinde tentamina exponere quibus theologi, juxta uniuscujusque scholae placita, gratiae efficaciam cum libertate conciliare adnisi sunt; tertio denique gratiae sufficientis existentiam vindicare. Haec autem tribus peculiaribus articulis praestabimus.

ftlMbrill ». * IU i ? l[X i . > i i ' 3 f l , : ' ;i ,iX ' Λ V

DE GRATIA EFFICACI.

fi

259. Novatorum doctrina circa naturam gratiae, quae hominem necessario impellat et adigat ad operandam, connectitur cum ipsorum theoria de primi parentis statu ac sequenti lapsu, quam supra exposuimus. Cum enim homo per peccatum in ipsorum hypothesis omnem actionem seu, ut vocant,

activitatem voluntatis amiserit ac ipsam *potentiam* ad volendum in ordine potissimum ad justificationem, plane consequitur hominem ad instar machinae aut lapidis permoveri a Deo debere. Hoc principium, quod sub alio verborum apparatu sibi jansenistae usurparunt, eos pariter adduxit in eandem consecutionem. Inde enim Jansenius theoriam suam de systemate delectationis relativo per gradus victricis, quo homo lapsus necessario ab alterutra delectatione, coelesti aut terrena, ageretur, mutuatus est. Aut enim homo omni destitutus intrinseca ac propria voluntatis actione dominio subest victricis concupiscentiae, et necessario in malum ac peccatum fertur; aut subest dominio victricis delectationis coelestis, et necessario ad bonum adigitur ac physice praedeterminatur¹; nec tamen sub hoc imperio meriti aut demeriti incapax fit.² Etsi vero, si rem spectemus, perniciosus hic error tum novatoribus tum jansenistis communis sit, atque ex eodem principio profluat, cum nihilominus diversa ratione novatores ac jansenistae eundem tueantur, hinc distinctis propositionibus eum oppugnare cogimur.

PROPOSITIO I.

Gratiae efficacia nullam infert homini necessitatem, seu homo liber est in actibus salutaribus.

260. Haec propositio est de fide; definita enim est a concilio **1714** **æ**en tino adversus novatores, sess. VI. can. IV: *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat ac praeparet, neque posse dissentire, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere mereque passive se habere, anathema sit.*

261. Sic autem ex **sacris litteris** ejus veritatem ostendimus: ubi voluntas se ipsam movet, flectit, atque ad agendum determinat, ubi agit et operatur, ubi demum sic agit et operatur, ut possit non agere et operari, ibi auxilium divinum seu gratia, sive accedendo sive movendo, nullam infert voluntati necessitatem; atqui ita se habere voluntatem in operibus piis ac salutaribus, ac propterea cum gratia efficaci peractis aut peragendis, sacrae litterae luculentissime docent.

262. Ac primum quidem inter cetera testimonia, haec aperte ostendunt: Zach. I. 3: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos*; Ps. CXVIII. 112: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas*; et apostolus I. Timoth. IV. 7. sic Timotheum hortatur: *Exerce teipsum ad pietatem.*

¹) Ita Jansenius, lib. VIII. *De gratia* quantum satis est, enucleare lentabimus. *Salvatoris*, cap. 3. cujus verba inferius 2) Cf. Tract. *De Deo creat*, n. 495 et dabimus, ubi etiam hoc systema fusius seqq.

263. Alterum vero constat ex eodem apostolo, qui Philipp. II. 12: *Cum metu, inquit, d tremore salutem vestram operamini*; et I. Cor. III. 8. scribit: *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem: Dei enim sumus adjutores* (graece *avregyoi*, id est, *cooperatores*)¹ qui praeterea de se ipso testatur, ibid. XV. 10: *Gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi, non ego autem, sed gratia Dei mecum.*

264. Tertium denique evincunt, quae leguntur Eccli. XXXI. 10: *Qui potuit transgredi et non est transgressus, facere mala et non fecit*; ac I. Cor. VII. 37: *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, et hoc quidem judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.*

265. Post adeo aperta Scripturarum oracula supervacaneum foret, patrum congerere sententias ad eandem adstruendam veritatem, cum Calvinus ipse unanimem ipsorum consensum contra se esse plane fateatur; sic enim scribit: *Voluntatem movet gratia, non qualiter multis saeculis traditum est et creditum, ut nostrae postea sit electionis, motioni aut obtemperare aut refragari, sed illam efficaciter afficiendo.*² Quoniam vero in s. Augustino patrocinium se invenisse jactat, ideo illi unius s. Augustini auctoritatem opponimus, qui integrum librum *De gratia et libero arbitrio* ad refellendum exitiosum Calvinii errorem scripsisse visus est. Sic porro scopum suum in hoc opere exarando ab ipso limine aperuit s. Doctor: *Quoniam sunt quidam, inquit, qui sic gratiam Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium, aut, quando gratia defenditur, negari existiment liberum arbitrium; hinc aliquid scribere . . . compellente mutua caritate, curavi.*³

266. Absurda demum, quae ex novatorum hypothesis sequuntur, in omnium oculos veniunt. Illa siquidem semel constituta, impune homines in quaevis flagitia proruerere possent sub praetextu, quod ea gratia destituti sint, qua impellantur in bonum. Nulla jam aut virtuti laus aut meritum relinqueretur; nullum incitamentum homini superesset, quo ad bene ac pie agendum excitaretur, aliaque his similia, quae longum esset enumerare. Verum his praetermissis sic pressius novatores perstringimus: Falsa est ea doctrina, quae ex falso profluit principio; tale porro est principium novatorum, amisum nempe et extinctum fuisse primi parentis peccato liberum voluntatis arbitrium, ut suo loco ostendimus.⁴ Ergo.

ii

’) “Εκαστο? τόν ιδιον μισθόν λρψιται κατά τον Ιδιον κόπον. Θιοϋ γάρ Ιβμιν συνίργοι. Hujus vocis occasione novatores vocant catholicos, docentes liberam ad gratiam cooperationem, *synergistas*.

a) *Instil.* lib. II. cap. 3. §. 10. edit. Amstelodam. 1667.

3) Cap. 1.

4) Tract. *De Deo Creat*, loc. cit. Cf.

DIFFICULTATES.

267. I. Obj. Efficacia, quam Scripturae tribuunt gratiae, talis est, ut omnem indifferentiae activam libertatem homini adimat. Etenim Ezech. XXXVI. 26. ex Dei nomine legitur: *Auferam cor lapideum de carae vestra, d dabo vobis cor carneum . . . et /aciam ut in praeceptis meis ambuletis*; et Joann. VI. 44: *Nemo potest, inquit Christus, venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*; et v. 45: *Omnis, qui audivit a Patre et didicit, venit ad me*. Apostolus denique Philipp. II. 13: *Deus est\$ qui operatur in vobis d velle et perficere pro bona voluntate*. Gratia igitur Christi nullam in homine actionem relinquit, qui passive omnino se habet sub ipsius potentia et actione.

268. Resp. Neg. antec. Ad adductas vero probationes, resp. I. generatim, D. Et adducta testimonia bisque similia infallibilem divinae gratiae efficaciam adstruunt, qua Deus ab humana voluntate obtinet, quidquid vult, C. adstruunt gratiae efficaciam, quae necessitatem inferat, N. Contrarium enim ubique Scripturae supponunt, ut probationes, quas protulimus, immo et totius salutis oeconomia juxta easdem sacras litteras ostendunt. Quo autem pacto infallibilis gratiae efficacia et illaesa humana libertas simul amice consistent, gordius nodus est, quem jampridem s. Augustinus agnovit et. praedicavit illis verbis: *Ista quaestio, ubi de arbitrio voluntatis et Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut, quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur, quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri*. 5 Ad ipsum enodandum scholarum systemata invecta sunt, de quibus postea. Interim utrumque tenendum, tum nempe infallibilis gratiae effectus, tum libera hominis cooperatio, ut fides docet, etsi utriusque nexum intime pro imbecillitate rationis nostrae minime introspeciamus. Effata autem Scripturarum, quae objiciuntur, hanc veritatem minime evertere, vel ex eo constat, quod ipsa gratiae effectum tantummodo patefaciant, etsi non attingant modum quo hominis assensus obtineatur, quem plane liberum esse alibi aperte declarant.

II. Hisce positis ad singula descendimus.

269. Ezechielis verba gratiae vim significant, qua peccatorum corda flectuntur ad conversionem, C. vim, quae necessitatem inferat, N. Alioquin Deus ea locutione usus non esset: *Et faciam, ut in praeceptis meis ambuletis*, id est, efficiam, *ut in praeceptis meis ambulent*, ut expresse dicitur in loco parallelo XI. 19. per novum spiritum, quem eis promittit. Nec obest metaphora *cordis lapidei* ad significandum cor pertinax et indocile quod opponit

etiam Bellarm. lib. VI. *De Grat, et lib. arbitr.* cap. 10 et seqq.

5) *De grat. Christ*, cap. 47.

cordi carneo, apto scilicet recipiendae disciplinae⁶; attendendum siquidem est in troporum usu ad indolem hebraicae linguae.⁷

270. Trahit Pater ad Filium modo liberae humanae voluntati consensuaneo, C. auferendo libertatem, A' *Videte*, inquit s. Augustinus, *quomodo trahit Pater: docendo delectat, non necessitatem imponendo*.⁸ Sic etiam: omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad Christum per liberam cum gratia cooperationem. C. necessitate ductus, Al.

271. Dens denique operatur in nobis velle, nos excitando et adjuvando, ut libere velimus, C. ipsum velle in nobis ac sine nobis producendo, Al. Aon enim, quia dixit apostolus: *Deus est enim qui operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate, ideo liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ita esset, superius non dixisset: Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini*. Ut iterum hunc locum exponit s. Augustinus.⁹

272. In st. Peccatores in Scripturis passim mortui ac sepulti dicuntur; nihil igitur operantur, cum per Christi gratiam in vitam revocantur.

273. Resp. Neg. cons. Licet enim peccatores reipsa mortui sint in ordine ad vitam spiritualem, fruuntur tamen vita naturali, dum propterea per gratiam praevenientem excitantur, capaces fiunt ad assensum praestandum, si eidem gratiae velint obtemperare.¹⁰

274. IL Obj. S. Augustinus totus est in ineluctabili gratiae vi commendanda adversus pelagianos ac semipelagianos. Etenim 1. in lib. *De grat. Christi: Deus*, inquit, per gratiam *ita docet, ut, quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat, agendoque perficiat*.¹¹ 2. Et in lib. *De corrept. et grat.* scribit: *Subventum est infirmitati voluntatis humanae, ut divina gratia indeclinabiliter et insuper ab Hiter ageretur*¹²: 3. et iterum ibid. Aon est dubitandum, inquit, *voluntati Dei... humanas voluntates non posse resistere*.¹³ Et rationem reddit 4. adjiciens: *Sine dubio habens humanorum cordium, quo placeret, inclinandorum omnipotentissimam potestatem*. u Et haec speciminis gratia; 5. siquidem s. Doctor totus in eo est, ut hanc veritatem inculcet et adstruat. Ergo.

275. Resp. Neg. antec. Tantum enim abest, ut hanc ineluctabilem gratiae vim statuatur s. Augustinus adversus pelagianos ac semipelagianos, ut nulla usquam de hoc argumento inter sectarios illos et sanctum Doctorem Intercesserit disceptatio. Quin potius cum ab ejus aemulis haec impacta

e) Cf. Rosenmüller, in haec loca.

7) Cf. Bellarm. lib. VI. *De grat. et lib. arb.* cap. 15. nn. 3, 4, 5.

s) *Tract. XXVI. in Joann.* n. 7. cf. etiam ib. nn. 4, 5, 6.

9) Lib. *De grat. et lib. arbitr.* c. 9.

10) Cf. Bellarm. lib. VI. *De grat. et lib.*

arb. cap. 15. nn. 23, 24.

11) Cap. 14.

12) Cap. 13. n. 38.

13) Cap. 14. n. 45.

H) Ibidem.

fuerit s. Augustino calumnia, hanc ipse totis viribus a se repulit ac propulsavit, ut tum ex dictis tum ex dicendis planum fiet. Scopus igitur Augustini hic est, ut adstruat certitudinem infallibilem divinae praedestinationis. Porro, ut hoc sibi propositum obtineat, ad duplex confugit adjumentum, nempe ad omnipotentiam Dei et ad ejus scientiam. Ad omnipotentiam quidem, quatenus ipsa plures habet gratias in sua potestate, ita ut, si homo uni resistat, aliam ei tribuat; ad scientiam vero, quatenus eam tribuat, cui praevidet hominem libere consensurum. Quare duo haec semper s. Doctor conjungit, e. gr. dum scribit ad Simplicianum : *Quoniam non potest effectus misericordiae Dei esse in hominis potestate, ut frustra ille misereatur, si homo nolit; quia « Vellet etiam ipsorum misereri, posset ita vocare, quomodo illis aptum esset, ut d moverentur, et intelligerent, et sequerentur. »*¹⁵ Et paulo infra: *Rullius Deus frustra miseretur; cujus autem miseretur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respicat.*¹⁶ Nec unquam destitit s. Doctor ab horum attributorum conjunctione in gratiae virtute exponenda, ita ut in postremo suorum operum adversus Julianum scribat: *Absit ut impediatur ab homine omnipotentis et cuncta praescientis intentio.*¹⁷ Frustra autem confugisset ad Dei praescientiam, si Deus voluisset necessitatem inferre humanae voluntati; ad hoc enim satis erat, urgere solam omnipotentiam.

276. Deinde perperam permiscent adversarii *omnipotentiam* cum *gratia* Dei. Gratia enim utpote creata ac finita potest suo effectui frustrari, non autem Dei omnipotentia, cui nulla resistere profecto potest creata voluntas. Et hinc responsio patet ad singula objecta testimonia aliaque id genus, quae afferri possent. Verumtamen, ut illuc etiam admoveamus haec principia, sic pergimus.

277. Ad 1. *D.* Ita Deus docet, ut homo videat, appetat, ac perficiat libere, *C. necessario, N.*

278. Ad 2. *D.* Ageretur, id est, *corroboraretur* infirmitas humanae voluntatis adversus concupiscentiam et hujus vitae calamitates, *C.* ageretur ad indeclinabiliter et *insuperabiliter*¹⁸ operandum, *2V.* Hunc enim sensum postulat

*5) Lib. I. qu. 2. n. 13.

16) Ibid. n. 13.

*) *Oper. imperf. contra Jul.* lib. I. cap. 93.

,8) Non levis exorta est controversia circa germanam hujus loci lectionem. Alii enim contendunt, legendum esse *insuperabiliter*, alii vero *inseparabiliter*. Maurini edlioies legunt *insuperabiliter*, nec admonent, ut alias facere solent, non paucos codices huic lectioni refragari. Ante ipsos eandem lectionem usurparunt editores lovanienses, in edit, antwerpiana ex officina

plantiniana, 1576. Demum retinuit Joann. Clericus in nova editione recensiois benedictinorum, quam dedit sub ementito nomine loci, anno 1700, siquidem typis prodiasse dicitur *Antiverpiae sumptibus societatis*, cum exploratum sit hanc editionem infidelem faciam fuisse ab haeticis Amstelodami. Cf. *Acta SS. Holland.* ad diem 28. Augusti, pag. 214, ubi fraus detegitur. Haec editio ab ipsis sectariis improbatur; nam et interdum verba in ea mutata sunt et integrae periodi sublatae. Quod quidem monui, ne minus cauti decipiantur. Celerum

totns contextus. Hae enim voces non in humanam voluntatem cadunt, sed in concupiscentiam et adversitates hujus vitae, a quibus voluntas, divina gratia instructa ac roborata, superari non possit, si gratiae firmiter obtemperare statuerit. Subdit enim post citata verba: *Et idea, quamvis infirma voluntas non tamen deficeret, neque adversitate aliqua vinceretur.* 19

Ad 3. D. Voluntati Dei resisti non potest, C. Dei gratiae juxta dicta, A".

280. Ad 4. D. Cum vocat, ut scit ei congruere, ut vocantem non respuat. C. necessitatem inferendo, A.

281. Ad 5. Nego talem unquam fuisse mentem s. Augustini, qui ex professo hunc errorem respuat ac toties refellit. *Liberum ergo, inquit, arbitrium evacuamus per gratiam? Absit, sed magis liberum arbitrium statuimus.* 20

PROPOSITIO II.

Gratia efficax non consistit in delectatione coelesti indeliberata, superiori, et relative ad minorem oppositam concupiscentiam victrici, voluntatem ad assensum necessario impellente.

282. Propositio haec est de fide adversus Jansenium, cujus quinque propositiones, quas referemus tamquam *haereticae* damnatae sunt a romanis pontificibus, quorum judicium exceperit et probavit universa ecclesia. Id ipsum patet ex canone superius relato concilii tridentini, in quo anathema iis dicitur, qui asserunt per gratiam tolli liberum arbitrium. 2

plores MSS. codices utrique lectioni favent. Habent inter ceteros *inuperabiliter* cod. s. Marci, 662, 1, XI; cod. 5 Medie, plut. 12, 5, 15; cod. 8 et 21. Med. Fesul. saec. XV. Habent *inseparabiliter* MS. s. Marci 642, 5, X1II; item 668, 5, X. Optimae notae MS. sancti Marci, 661, anni 1429, legit *inseparabiliter adjuvetur*. Sed quaecumque lectio retineatur, perinde est; sensus enim catholicus, quem exposuimus, eodem recidit. Ex quo jam detegitur pessima agendi ratio Clerici in edit, citata, ubi ad haec s. Augustini verba in margine posuit: *Gratia, tpia infirmae voluntati subvenitur, eam indeclinabiliter et insuperabiliter agit*. Cf. tamen Mare. Scipion. Maffei *1/ist. theologicae gratiae*, lib. XH. cap. 7. §. 2. edit. cit. pag. 200.

Cf. Tricassinus, *De indifferenti lapsi hominis arbitrio* part. I. sect. 2. et

part. III. sect. 3. §. 1. ubi egregie hoc versat argumentum.

i0) Lib. *De spirit, et lit. cap.* 30. Cf. Tricass. op. cit. tota parte secunda, in qua octoginta argumentis ex s. Augustino depromptis luculenter ostendit, s. Doctorem constanter indifferentem voluntatis humanae libertatem sub gratia praedicasse; tum parte tertia, in qua plenissime solvit difficultates Calvinii et Jansenii. Vid. praeterea Maffei opus, lib. XIV.

1) Cf. Tournely, Tract. *De grat.* part. I. quaest. 3. *De Jansenio*, ubi late totam historiam jansenismi ejusque damnationis persequitur,» Cf. etiam Dechamps, op. cit. *Praef.*

’) Frustra janseniani eo praetextu adiuntur se anathemati tridentini concilii subducere, quod Jansenius profiteatur se liberum arbitrium tueri sub gratia, quia ipsi

283. Janeeniue suam theoriam tum alibi tum lib. VITI. *De gratia Salvatoris*, praesertim vero cap. III. aperuit, quod sic inscripsit: *Adjutorium Christi determinat ac praedeterminat etiam physice voluntatem, ut velit, et ardentius velit, d ex quo capite istud accidat.* Porro ibid, ostendere nititur, id accidere ex delectatione: *Quae, facit, inquit, ut nccesse sit animum istud sequi, et secundum istud operari, quod amplius delectaverit.** Totum vero suum systema deducit ex principio antea a se constituto de amissa per peccatum libertate indifferentiae, ut constat ex iis, quae scripsit lib. III et IV. *I)e statu naturae lapsae;* quo iit, ut voluntas moveri ac flecti non possit, sive ad bonum sive ad malum, nisi necessitate antecedenti ab alterutra delectatione terrena aut coelesti producta agatur.

non opponitur nisi coactio, non autem necessitas. Frustra, inquam, quia Calvinus ipse ultro fassus est, et quidem saepissime, se non aliud admittere liberum arbitrium, quam quod immune est a coactione, quae sola verae libertati opponitur. Plura possem ad hoc ostendendum ex Calvino testimonia promere; sed istud, ne nimius sim, sufficiat, quod extat *Instit.* lib. II. cap. 3. §.5: .Porro, *inquit*, quod libertate abdicatam voluntatem dico necessitate in malum vel trahi vel duci, mirum est si cui videatur aspera loquutio, quae nec absonum habet quidpiam, nec a sanctorum usu aliena est. Offendit autem eos, qui inter necessitatem et coactionem distinguere nesciunt. At si quis eos interroget: Annon Deus necessario bonus sit? Annon diabolus necessario malus?... Ergo, si liberam Dei voluntatem in bene agendo non impedit, quod necesse est illum bene agere: si diabolus, qui nonnisi male agere potest, voluntate tamen peccat; quis hominem ideo minus voluntarie peccare dicet, quod sil peccandi necessitati obnoxius?" Sed cohibere me nequeo ab alio ejusdem haeresiarchae textu affereundo ex lib. II. *De lib. arb. advers. Pighium*, edit. 3. Gencv. pag. 153. ubi: »Si coactioni, *inquit*, opponitur libertas, liberum esse arbitrium et fateor et constanter assevero, ac pro haeretico habeo, quisquis secus sentiat. Si hoc, inquam, sensu liberum vocetur, quia non cogatur, aut violenter trahatur externo motu, sed sponte agatur sua, nihil moror." Nec alia fuit sententia Lntheri, qui in libro *De servo arbitrio*, fol. 468. ita mentem suam aperit: ..Sequitur

nos necessario operari; necessario vero dico, non coacte; hoc est, homo, cum vacat Spiritu Dei, non quidem violentia, velut captus obtorto collo, nolens facit malum, sed sponte et libenti voluntate facit. Hoc vocamus modo necessitatem immutabilitatis, quod voluntas se se mutare et vertere alio non possit. Rursus ex altera parte, si Deus in nobis operatur, mutata et blande assibilata per Spiritum Dei voluntas iterum mera lubentia et pronilate ac sponte sua vult et facit, non coacte pro natura voluntatis, quae si cogeretur, voluntas non esset; nam coactio potius est, ut sic dicam, noluntas.u Alia plura cf. apud Dechamps, op. cit. lib. I. disp. II. cap. 2; tum lib. IL disp. III. cap. 1 seqq. Cum igitur hanc doctrinam utpote haeticam anathemate perculerit synodus tridentina, patet haeticam esse doctrinam Jansenii, ac merito proinde hanc notam ei inussisse romanos pontifices. Ceterum quamvis per ambages nisus sit Jansenius se a Calvino secernere, parum tamen his fidens, non obscure innuit, Calvinum ab Augustini, quam ipse autumat, doctrina non recedere; sic enim scribit Ixb. VIII. *De grat. Salvat.* cap. 21. pag. 570. coi. 2: ..Quod si qua in re Calvinus cum Augustino et antiquis patribus senserit, non propter Calvinum Augustino indignandum est, sed propter Augustinum Calvinum potius gratulandum.' Et ibid. pag. 255: .Facessat, *inquit*, et ista hinc invidiosa querimonia, quod Augustini sententia Calvinum aut Luthero favere videatur. Si enim Augustini est, illorum enor esse non potest."

3) Ibid. pag. 346.

284. Jam vero gratiae efficaciam ab hac physica praedeterminatione, necessario impellente humanam voluntatem per delectationem coelestem, gradibus superiorem opposita delectatione seu concupiscentia, ac ideo necessario relative victricem, minime esse repetendam, sic in primis ostendimus. Gratia efficax non perimit liberum arbitrium, ut ex iis, quae disseruimus in praecedenti propositione, liquet; liberunt autem arbitrium non consistit in sola immunitate a coactione, sed consistit praeterea in immunitate a necessitate, seu in libertate indifferentiae, ut constat tum ex iis, quae de hoc argumento alias egimus⁴, tum ex prop. III. Jansenii quae uti *haeretica* proscripta est: *Ad merendum. vel demerendum* etc. Ergo ab hac physica praedeterminatione, necessitatem inferente humanae voluntati per delectationem gradibus relative victricem repetenda non est gratiae efficacia, quae indifferentiae libertatem destruit.

285. Insuper: In eo principio constitui nequit haec efficacia, quod est *falsum, haereticum* ac *pugnans cum reliqua ejusdem auctoris doctrina*. Tale porro est principium Jansenii de relative victrici delectatione.

286. I. *Falsum est*. Non enim delectatio est unicum medium, quo homo, saltem proxime, e vitiorum coeno educitur, atque ad conversionem ac salutem fertur, uti Jansenius constituit ac pro certo sumit; plura siquidem alia suppetunt media, quibus homo a vitiis retrahitur, atque ad bonum inflectitur, ut sacrae litterae docent. Nam Eccli. I. 27. dicitur: *Timor Domini expellit peccatum*; et Jerem. XXXII. 40: *Timorem meum dabo in corde earum, ut non recedant a me*. Demum Christus ipse Matth. X. 28. ait: *Nolite timere cos, qui occidunt corpus. animam autem non possunt occidere, sed potius timeate eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam*.

287. Praeclare diversas rationes, quibus per gratiam ad sanctitatem trahimur, post magistrum suum Augustinum s. **Prosper** recenset, dicens: *Trahit timor; principium enim sapientiae timor Domini. Trahit laetitia; quoniam laetatus sum in his, quae dicta sunt mihi. Trahit desiderium; quoniam concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Trahunt delectationes; quam dulcia enim faucibus meis eloquia tua, super mei et favum ori meo. Et quis perspicere aut enarrare possit, per quos affectus visitatio Dei animum ducat humanum, ut quae fugiebat, sequatur; quae oderat, diligat; quae fastidiebat, esuriant; ac subito mutatione mirabili, quae clausa ei fuerant, fiant aperta; quae onerosa, sint levia; quae amara, sint dulcia; quae obscura, sint lucida? Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult.*⁵

4) Tract *De Deo Creat*, loc. cit.

J) Lib. *Contra Collet*, cap. 7. inter opp. s. August, tom. X. Plura alia cf. apud

Fontaine, op. cit. in prop. XLIX. Quesneli, ubi adductis Scripturarum ac patrum auctoritatibus ostendit, hominem moveri a pluribus aliis motivis ad bene agendum prae-

288. Quoniam vero Jansenius s. Augustini potissimum auctoritate nititur, ineluctabilia ejusdem s. Doctoris testimonia eidem opponimus. Etenim *De peccator, merit, et remiss.* lib. II: *Etiam illa peccata junte imputari, inquit, quae non delectationis illecebra committuntur, sed causa devitandae molestiae aliqujus aut doloris, aut mortis.* ⁶ Sed praecipue illud urgemus, in quo ipse sanctus de se ipso profitetur, non semper se operatum fuisse pro majori, quae eum praeveniebat, delectatione: *Non faciebam, inquit, quod et incomparabili affectu amplius mihi placebat.*¹ Ex his itaque patet: 1°. falsum esse delectationem tamquam unicam rationem haberi posse, qua Deus a peccato nos retrahit. 2°. Falsum esse s. Augustinum per celebre illud effatum: *Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est*, intellexisse delectationem antecedentem ac indeliberatam. 3°. Falsum propterea esse, prout ex sacris litteris et ex b. Augustino constat, principium totius janseniani systematis.

“ 289. II. *Sed haereticum praeterea est.* Haereticum enim illud principium censendum est, ex quo necessario ac evidenter profluunt haereticæ consecutiones, quodque eas includit; tale autem est istud Jansenii principium. Posito siquidem Jansenii systemate de delectatione relative ac necessario victrice, jam sequitur :

290. 1°. *Aliqua praecepta hominibus justis volentibus et conantibus secundum praesentes, quas habent, vires sunt impossibilia, deest quoque illis gratia, qua possibilia flant.* Cum nempe in homine justo delectatio minor coelestis, seu gratia parva, confligit cum delectatione terrena majori opposita, ille necessario trahitur ad peccatum. Haec autem propositio damnata est ut *impia et haeretica*.

291. 2°. *Interiori gratiae in statu naturae lapsae numquam resistitur.* Coelestis enim delectatio juxta Jansenium semper producit effectum, ad quem datur, sive superior gradibus sit sive inferior opposita delectatione. Nam, si superior sit, necessario vincit terrenam delectationem; si sit inferior, producit necessario illos indeliberatos motus, ad quos confertur. At haec pariter secunda propositio declarata est *haeretica*, et ut talis damnata.

292. 3°. *Ad merendum vel demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione;* quandoquidem homo meretur etiam in his, quae necessario agit. Quare et haec propositio *haeretica* fuit declarata et damnata.

293. 4°. Ob eandem rationem sequitur quarta propositio, quae ut *falsa et haeretica* dijudicata est, quae ita se habet: *Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei;*

ler caritatem et delectationem; nec non in prop. XLIV.

6) Cap. 10. n. 15.

7) *Confess*, lib. VIII. cap. 8. n. 20.

et in hoc erant haeretici, quod vellent cam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vd obtemperare.

294. 5°. Demum producit, quod in quinta propositione, ut *haeretica* item proscripta, asserit Jansenius: *^emipelagianorum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse.* Etenim pro iis tantum mortuus est Christus, pro quibus gratias vere sufficientes obtinuit; tales vero non sunt in Jansenii systemate nisi victrices, quas oppido plurimi non consequuntur. 8

295. III. *Denique pugnat absurdum hoc principium cum doctrina, quam ipse Jansenius alibi profitetur.* In eo enim gratiae relative \ictrices non essent efficaces ab intrinseco: non darentur nisi habito respectu ad gradus oppositae delectationis terrenae seu concupiscentiae cognitos per scientiam mediam, protoparentes peccare non potuissent in innocentia constituti; quae tamen omnia adversantur doctrinae, quam ipse alibi tenet, aberrant ab ejus scopo, quaeque propterea ipse vehementer insectatur in molinistis. Ergo. 9

DIFFICULTATES.

296. I. Obj. 1. S. Augustinus in *Comment, in Epist. ad Galat.* . . velut axioma statuit: *Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est.* 10 2. De indeliberata porro et antecedenti delectatione intelligendum esse celebre hoc effatum, constat ex iis, quae scribit idem s. Doctor in lib. II. *De peccat, merit, et remiss.* ubi: *Nolunt, inquit, homines facere quod justum est, sive quia latet an justum sit, sive quia non delectat. Tanto enim quidque vehementius volumus, quanto certius quod bonum sit novimus, atque delectamur ardentius.* 11 3. Quod vel ex ipsa gratiae actualis definitione colligitur, quam s. pater toties praebet, dum eam vocat *inspirationem dilectionis, amoris, caritatis* etc. aut *victricem delectationem.* 12 4. Quae quidem omnia de sola delectatione antecedenti ac indeliberata intelligi possunt. Quid enim aliud ipsa delectationis vox denotat nisi amorem indeliberatum et antecedentem? 5. Amor siquidem deliberatus non est delectatio, sed fructus praeviae delectationis. Quoties propterea s. Augustinus majorem delectationem nominat, de praevia delectatione loquitur atque de amore indeliberato. 6. Quamvis nec ratiocinationibus opus sit, cum satis aperte ipsemet mentem suam declaret, scribens: *Pe? fides confugiat ad misc-*

s) Cf. Tournely, op. cil. part. I. quaest. 3. *Systema doctrinae Jansenii.*

’) Cf. ibid. part. II. quaest. 9. art. 2. unica conci. Cf. etiam Dechamps, op. cit. lib. III disp. 3. cap. 6. nec non Caroli du Plessis d'Argentrê. *Variae quaestiones theologicae*, Paris. 1712, opusc. 1. *De voluntaria necessitate, et morali impotentia re-*

de agendi etc. contra Nicolium accurata disputatio.

Num. 49.

«) Cap. 18.

’’) Ibid. lib. IV. ad Bonif. cap. 5. n. 11; *De peccat, merit*, lib. II. cap. 19. n. 32 et 33 etc.

*ricordiam Dei, ut del quod jiibel, atque intpirala gratiae suavitate per Spiritum Sanctum faciat plus delectare quod praecipit, quam delectat quod impedit.*¹³

7. Vero igitur dixeris systema delectationis relative per gradus necessario victricis germanum s. Augustini systema esse: quod ipse perpetuo inculcat, quodque ab eo Jansenius mutuatus est ac luculentius explanavit.

297. **Keep.** Ad 1. *D.* Quod amplius nos delectat delectatione deliberata et electiva seu consequenti, *C.* delectatione indeliberata et voluntatis assensum praeveniente, secundum id agamus necesse est, *A'*. Sensus itaque istius effati est: Secundum id operemur necesse est, quod magis diligimus, seu secundum id quod magis arridet. ita ut necessitas non sit nisi consequens. En quomodo mentem suam aperiat s. Doctor paulo post citata verba: *Manifestum est, inquit, certe secundum id nos vivere, quod sectati fuerimus, sectabimur autem quod dilexerimus. Itaque si ex adverso existant duo, praeceptum justitiae et consuetudo carnalis, et utrumque diligitur, id sectabimur, quod amplius dilexerimus . . . sed pax Christi vincat in cordibus nostris.* ¹⁴

298. Verum ut omnis vocis ambiguitas removeatur, qua passim adversarii abutuntur in exponenda mente s. Augustini, animadvertendum est, duplicem a s. Doctore distinguere delectationem, alteram *objectivam* seu inhaerentem objecto ipsi, quod vel pulchritudine sua vel suavitate aliisve illecebris necessario et antecederet mentem aut sensus allicit; et haec delectatio nec subest rationis imperio, nec ipsam invitam determinat ad agendum; alteram vero *subjectivam*, quae ex arbitrii seu voluntatis determinatione pendet, ac libera propterea omnino est, et electiva dicitur et consequens. Delectatio objectiva tam competit gratiae quam concupiscentiae, quibus anima antecederet, indeliberate, immo necessario urgetur; nec enim anima potest non sentire quod sentit, neque potest non allici aut titillari ex inhaerente ipsis objectis dulcedine ac suavitate. Delectatio autem subjectiva cum subsit mentis imperio, ex ea pendet, ita ut ex duabus objectivis, quae sibi offeruntur, delectationibus, et a quibus ad opposita urgetur[^] perpensis motivis aliisque praestitis quibus opus est, ad unam potius quam ad alteram se flectat, unam prae altera amplectatur et eligat, in una potius quam in altera delectetur.¹³

u) Lib. de spirit, et lit. cap. 29. nam. 51.

Expos, epist. ad Gal. n. 54.

11) Placet haec omnia confirmare ex iis, quae habet s. Doctor *Semi. XVII. De verbis apostoli*, ubi latissime et ex professo hanc versat materiam, de qua sic incipit loqui, cap. 2. dicens: *luter omnia, quae delectant, plus te delectet ipsa justitia*, en duplicem delectationem, objectivam et subjectivam; *non ut alia non delectent ob-*

jective, sed plus illa (justitia) delectet delectatione subjectiva, quae ab electione pendet. Delectant enim quaedam naturaliter, id est, non libere, sed necessario infirmitatem nostram, ut cibus et potus delectant esurientes atque sitientes: ut nos delectat haec lux, quae de coelo funditur... delectat canora vox et suavissima cantilena, delectat odor bonus, delectant etiam lactum nostrum quaecumque pertinent ad carnis aliquam voluptatem. Et haec omnia,

Cum vero de utraque passim delectatione loquatur s. Augustinus, qui ejus auctoritate abutuntur, utramque miscent atque perturbant, ut videantur absurdam doctrinam ex Augustino haurire; eidemque s. Doctori eam adseribere non verentur. Ceterum quoties s. Doctor loquitur de gratia aut concupiscentia, toties eis adseribit delectationem objectivant; quoties vero de montis assensu ac de effectibus gratiae et concupiscentiae, toties pariter loquitur de delectatione deliberata, consequenti ac libera seu subjectiva. His declaratis ita singillatim ad propositas difficultates respondemus.

299. Ad 2. A. Ad prob. D. Loquitur s. Doctor cit. loc. de delectatione subjectiva et consequenti comparate ad delectationem objectivant et antecedentem, C. loquitur de sola delectatione antecedenti, A^l. Responsio patet ex dictis et ex verbis ipsis.

300. Ad 3, 4, 5 et 6. D. Agens de delectatione objectiva in ordine ad subjectivam, C. secus, IV. Eadem enim est responsio. Nam detecta aequivocatione seu potius adversariorum fraude, difficultates omnes ex se concidunt.

301. Ad 7. A'. Tantum enim distat mens s. Augustini a mente et sensu Jansenii, quantum lux a tenebris, ac coelum a terra; ut ex superius facta animadversione constat, et qua sola cetera omnia, quae huc referuntur, quaeque sive ex s. Augustino sive ex ratione petita objici possent, facile disjiciuntur, nec tempus in iis enucleatius exponendis terendum est.¹⁶

quae nos delectant in sensibus corporis, aliqua licita sunt. Delectant enim, ut dixi, oculos spectacula ista mayna naturae: sed delectant oculos etiam spectacula theatrorum. Haec licita, illa illicita. Psalmus sacer suaviter cantatus delectat auditum; sed delectant auditum etiam cantica histrionum. Hoc licite, illud illicite. Delectant olfactum flores et aromata, et haec Dei creatura; delectant olfactum etiam thura in aris daemoniorum. Hoc licite, illud illicite... Videtis ergo, carissimi, esse in istis corporis sensibus licitas et illicitas delectationes. Justitia sic delectet, ut vincat etiam licitas delectationes; et ei delectationi, qua licite delectaris, praepone justitiam. Ergo ex mente s. Doctoris ab electione nostra ac optione pendet in uno potius objecto quam in altero delectari, quod falsum esset, si ipse loqueretur de delectatione antecedente ac trahente necessario assensum nostrum. Magis hoc patet ex pluribus exemplis, quae ipsemet subjicit, ibid. cap. 3. ad rem hanc

declarandam, fidei nempe et carnis, servi deformis et fidelis ac servi speciosi et infidelis, auri et justitiae etc. De hac porro delectatione subjectiva deliberata, consequenti, quaeque ab electione pendeat, disserere s. Augustinum in celebri effato, quo tantopere abutitur Jansenius: *Quod amplius nos delectat, secundum hoc operemur necesse est*, patet ex integro contextu, qui ita se habet: »Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est; ut, verbi gratia, occurrit forma speciosa foeminae, et movet ad delectationem fornicationis; sed si plus delectat pulchritudo illa intima et sincera species castitatis, per gratiam, quae est in fide Christi, secundum hanc vivimus, et secundum hanc operamur." Agit igitur de actione externa, docetque nos operari exterius secundum id, quod per electionem et deliberatum voluntatis actum magis amamus.

ie) Cf. Tricassin *De indifferenti lapsi hominis arbit.* part. II sect. ôi; tum Dechamps, *De haeresi janseniana*, lib. III.

ARTICULUS II.

THEOLOGORUM SYSTEMATA CIRCA GRATIAE EFFICACIAM.

302. In eo omnes catholici theologi conveniunt adversus novatores et jansenistas, hominem liberum esse sub gratiae praevenientis motione ac libere eidein cooperari, prout definitum est in concilio tridentino.

303. Dissidium tantummodo inter ipsos exoritur, quum conciliare volunt infallibilem gratiae efficaciam cum libera hac humanae voluntatis cooperatione, ita ut homo quem gratia praevenit, semper possit, si velit, ei resistere aut obtemperare. Varia porro ad hoc excogitata sunt ac circumferuntur in scholis catholicis systemata seu opiniones. Ad tria praecipua omnia commode revocari possunt: ad systema scilicet *thomistarum*, *augustinianensium* et *congruistarum*. Maxima, qua per nos licebit, perspicuitate eorum quodque cum suis fundamentis et exceptionibus, quibus urgetur, exponemus, ut inde, quemadmodum praefati sumus, liceat cuique, quod sibi magis arriserit meliusque propositum finem obtinere videbitur, adoptare; cum nullum ecclesia iudicium de iis tulerit.

SYSTEMA THOMISTARUM.

304. Gratia efficax in sensu thomistarum ea est, quae adnexam habet praedeterminationem physicam, qua Deus antecederet ad voluntatis electionem sic eam determinat ad actum eliciendum, ut repugnet eam illud non velle ad quod movetur, cum haec praedeterminatio includat actum ipsum volitionis, cumque efficiat seu producat. Hac autem praedeterminatione instructus homo non modo semper ac infallibiliter agit, verum etiam repugnat eum non agere; prout repugnat ipsum agere et operari cum sola gratia sufficienti, quae destituta est hac praedeterminatione tamquam conditione essentiali ac necessaria ad agendum et operandum.

305. Ideo vero hic gratiae motus *praedeterminatio* nuncupatur, quia antecedit consensum, *non prioritate durationis sive temporis*, inquit Gonetius, *sed dumtaxat naturae seu causalitatis et dependentiae*.¹ *Physica* autem dicitur,

disp. 3. cap. 6 et seq. Dionys. Peta-vii, *De tridentini concilii interpretatione, et s. Augustini doctrina*, lib. un. Item *De delectationibus coelesti ac terrena ad graduum superioritatem trahentibus serum infallibiliter id, quod magis delectat*, duplex disputatio, altera polemica, altera

scholastica, auctore Jos. Carpani S. J. in *Thesauro Theolog. Zachariae*, tom. V.

*) In *Clypeo theologiae thomisticae*, edit, sexta Lugd. 1681, tom. I. disp. 9. quae est *De concordia libertatis cum decreto praedeterminante*, art. V. §. 1. n. 66.

non quod formo naturalis sit, prosequitur idem auctor, seu per modum naturae, ad unum determinans, absit, sed quia e.r propria essentia et ab intrinseco est efficax, independenter a quocumque creato consensu, quod est esse physicam theologice, non philosophice. 2

306. Quare juxta hoc systema in omni opere salutari hic ordo seu processus concipitur: datur 1°. gratia sufficiens, quae confert *posse* velle et agere; 2°. gratia efficax, quae voluntatem physice praedeterminat, praebetque *telle et agere*, cum sit motus applicans ad actum potentiam illam, quam contulerat gratia sufficiens; 3°. consensus et gratia concomitans.

307. Sed illico adversae partis theologi insurgunt: Nonne per physicam hanc praedeterminationem funditus libertas evertitur? Nequaquam, reponunt thomistae, dummodo confugiatur ad sensum, ut ajunt, *compositum et divisum*. In sensu composito, id est, praesente gratia, seu supposita collatione hujus gratiae, impossibile utique est hominem non agere, cum gratia efficax per physicam praedeterminationem includat ipsum actum; implicat autem idem simul esse et non esse. In sensu tamen diviso et absolute homo potest non agere, ut qui actu sedet, repugnat eum non sedere, potuit tamen non sedere.³

308. In sui systematis subsidium proferunt thomistae illa omnia Scripturarum oracula, in quibus gratiae efficacia commendatur; e. gr. Ezech. XXXVI. *Dabo vobis cor carneum* etc. Philipp. II: *Deus est, qui operatur in nobis et velle* etc. aliaque ejusmodi superius commemorata.

309. Ex patribus adducunt omnia illa testimonia, in quibus illi omne bonum nostrum Deo referunt acceptum. Communiunt praesertim suum systema auctoritate s. Augustini et s. Thomae. Ex s. Augustino quidem ea loca proferunt, in quibus s. Doctor gratiae efficaciam extollit, quaeque nos retulimus in objectione secunda superioris prop. Ex s. Thoma illud inter cetera adducunt, quod scripsit s. Doctor p. I. qu. III, art. 2: *Solus Deus efficaciter potest morere voluntatem. angelus autem et homo per modum suadentis*. Haec porro doctrina, inquiunt, falsa esset iu hypothesis de motione

’) In *Clyyeo theologiae thom.* loc. cit. n. 67.

’) Cf. Gonel, l. c. art. IV. §. 2 et seqq. Quidam recens auctor scribit: „Haec distinctio (de sensu diviso et sensu composito) aliquanto subtilior est; sed perspicua, ni fallor, reddetur, ubi fiat comparatio voluntatis determinatae a Deo cum voluntate se ipsam determinante ad mentem adversariorum. Jam vero fingamus, voluntatem se ipsam propriis viribus efficaciter determinare ad amorem; certe in sensu composito

fieri non potest, quin amet; alias esset efficaciter determinata ad amorem, ut supponitur, et non esset, quia illa determinatio, quae non habet effectum, efficax dici non potest; libera nihilominus dicetur voluntas sic determinata, quia potest non amare in sensu diviso et absolute. Eodem plane modo cum efficaci gratia in sensu composito non potest esse actus contrarius; alias sequeretur, eandem gratiam non esse efficacem; potest tamen esse in sensu diviso et absolute, quod ad libertatem sufficit.

tantum morali, et non phyfica et propria; cum et angelus et homo possint nos non solum exterius, sed etiam interius hortando, rogando, terrendo et persuadendo moraliter movere. ‘ Quod demum omne dubium removet circa hujus systematis veritatem, ajunt, sunt ipsae orationes, quibus ecclesia Deum rogat, ut *nostras ad se rebelles compellat voluntates*. °

310. His positis concludunt in hoc systemate primae causae, nempe Dei, influxum apprime patefieri ac supremum Creatoris dominium in suas creaturas; statui praeterea et commendari humilitatem, quandoquidem homini nihil supersit, in quo gloriatur juxta apostoli sententiam: *Quid habes} quod non accepisti?* In hoc enim systemate et bona voluntas, et potentia, et actus, et consensus, et operatio a sola gratia repeti debent. 6

311. Adversae tamen partis theologi reponunt: 1°. Nihil adjumenti ex ejusmodi systemate haberi ad optatam gratiae et libertatis conciliationem; innuo simplicem catholicae fidei doctrinam, qualis in synodo tridentina declarata est⁷, longe majori claritate fulgere, dum ea in hoc systemate caligine potius involvitur. 2°. Videri sibi hoc ipsum systema nimis accedere ad novatorum placita⁸ ac jansenistarum; quo factum est, ut novatores et jansenistae saepe sub hac veluti veste, licet per injuriam, se contexerint.⁹ 3°. Sane, subdunt, si subtilior hujus praedeterminationis physicae disquisitio instituatur, planum fiet reipsa hominem sub tali praedeterminatione absolute non posse non velle, aut aliter agere ac operari quam id, ad quod determinatur, cum ipsa includat actum ipsumque efficiat, immo producat ac faciat voluntatis *flexum*: quemadmodum e contra ea destitutus impossibile intrinsece et essentialiter est, ut homo velit, agat et operetur, ea ratione qua sine alis fieri nequit, ut quispiam in altum se attollat ac volet. Hinc actum

*) Alia cf. apud Did. Alvarez, *De auxiliis divinae gratiae* disp. XCL edit. Rom. pag. 608 et seq.

s) In orat. seer. Dom. IV. post Pentecost.

6) Cf. inter ceteros pro hac sententia pugnantes praeter Gonelum loc. cit. Did. Alvarez, op. cil. disp. LXXXIII cl’seqq. praesertim XCI; Th. de Lcmos, *Pdnoplia gratiae*, tom. I. tract. 4. *fie sensu composito et diviso*; tom. III. pag. 1. tract. 4. *fie concursu Dei praevie in/luente, prout nomine physicae praedeterminationis exprimitur*; loin. VI. tract. 4. *De auxilio divinae gratiae efficaci*. Hi enim uberrime de hoc argumento scripserunt. Cf. etiam *Historia de auxiliis* P. Serry, vol. I. fol.

T) Sess. VI. cap. 6.

’) Ita Bellarminus, *fie grat. et lib.*

arbit. lib. I. cap. 12. n. 8 et 9. Ast in merito, ut inferius dicemus.

9) Ita Jansenius, *De grat. Salvat*, lib. VIII. cap. 1 et 2, alique passim post ipsum. Cf. de hoc argumento P. Livinus Meyer, praefatio in vol. I. *Hist, contro. de auxiliis*, art. 4. *De mutua jansenistarum in praedictos thomislās benevolentia*: et art. 5. *Jansenistarum erga thomislās amicitia simulata. Quos palam laudant, clam inter se rident atque contemnunt*. Ubi adductis documentis luculenter quod sibi proposuit, ostendit. Qui praeterea, ibidem art. 2 et 7. productis pariter documentis ostendit, Paschasium Quesnelum manum admovisse ad *Historiam de auxiliis* P. Serry emendandam et corrigendam, eodemque Serry probante, non pauca eaque falsa ex suo abjecisse.

prorsus esse inferunt de gratia, quae *vere* sit sufficiens; si enim nomon permutetur, in quonam, essentia rei ac natura spectata, differt gratia sufficiens thomistarum praedeterminatione physica destituta, ut postulat ejus conceptus, a gratia parva jansenistarum? 4°. Hinc patefaciunt ea omnia incommoda, quae ex eo profluunt: neminem scilicet operari posse aliter, quam quomodo operatur; impossibilia esse Dei praecepta iis omnibus, qui ea non servant, quandoquidem ideo non servant, quod physica praedeterminatione destituti sint; sicut enim impossibile est. immo implicat homines hac instructos praecepta non servare, ita-implicat eadem servari ab eis, qui illa destituti sunt; quam insuper nec optare, nec velle, nec impetrare possunt, cum hi omnes actus conferantur ab ipsa praedeterminatione physica. Haec aliaque ejusmodi non pauca incommoda enumerant, quae quisque per se mente revolvere potest.¹⁰

312. Pergunt deinde ad eliminanda, quae ad hoc systema sive cohonestandum sive adstruendum afferuntur. Etenim, ajunt, nihil prorsus confert ad illius defensionem subtilis distinctio inter sensum compositum et sensum divisum, Quid enim sibi vult illud *in sensu composito*, nisi praesente gratia non posse hominem agere nisi id ad quod jiraedeterniatur? Verum cum adstruitur libertas, adstruitur praecise sub gratiae motione; quid refert si *in sensu diviso*, nempe absente gratia possit quis aliter agere? 11 Cum tamen conc. tridentinum cap. V. doceat, hominem posse gratiam respuere: *Quippe qui, inquit, illam et abjicere potest.*

313. Perperam porro Scripturarum aut patrum auctoritates adducuntur ad idem adstruendum systema, quod ab utrisque plane nimium differt. Scripturae enim et patres infallibilem quidem gratiae efficaciam adstruunt, ast nusquam hanc efficaciae infallibilitatem a physica praedeterminatione reperiunt; immo eam prorsus eliminant in iis omnibus locis, in quibus peccatores arguunt, quod gratiae Dei eos convertere adnitenti restiterint, ut omnia evincunt, quae ad libertatem hominis sub gratia ac liberam voluntatis cooperationem adstruendam adversus haereticos adduci solent.

314. S. Augustinus nominatim semper confugit ad Dei praescientiam, ut gratiae efficaciam cum ejus infallibilitate componat. Perperam igitur a nonnullis apologia doctrinae s. Augustini prius intexitur, prout praestiterat Jansenius, pro certo summentibus totum pro se Augustinum esse.¹²

10) Cf. Lessius, *De grat. effic.* cap. 2 et seqq. praesertim cap. 9; Suarez, *De divina gra.* part. V. lib. V. a cap. 9 ad cap. 24; Tricass. op. cit. part. III. sect. 1 et 2. 1 et seqq. Bastida apud Meyer, *Dist. controvers. de auxiliis* lib. VI cap. 15.

11) Cf. Liv. Meyer, diss. cit. *De mente*

conc. trid. cap. 8. *De sensu composito et diviso Calvinii et aliorum*; quae extat vol. II. *Dist. contr. de auxiliis vindicata*. Cf. etiam Caroli du Plessis d'Argentré, op. mox citando, cap. 4. *De sensu composito et diviso*, turn cap. 5.

*) Cf. ejusdem Liv. Meyer dissert. *De*

III

315. S. Thomas tantum abest ut huic systemati faveat, ut potius rejiciat voluti humanae libertati adversans. Sic enim loquitur s. Doctor in p. II. dist. 28. qu. 1. art. 1: *Aon esset homo liberi arbitrii, nisi ad eum determinatio sui operis perlineret*; et ibid. dist. 25. qu. 1. art. 1. ad 3. modum declarans, quo Deus cum causis liberis concurrit, scribit: *In libero autem arbitrio hoc modo agit, ut virtutem agendi sibi ministret, et ipso operante liberum arbitrium agat; sed tamen determinatio actionis et finis in potestate liberi arbitrii constituitur*; et alibi passim.¹³ Ad adductum vero textum aliosque ejusmodi reponunt, s. Thoniam tantummodo loqui de virtute, quam Deus intellectuali naturae tribuit se inclinandi, quam utique angeli conferre non possunt; vel loqui de cooperatione divina, seu concursu simultaneo juxta veteris philosophiae placita¹⁴, ut constat tum ex omnibus principiis simul collutis, tum ex omnium ferme antiquorum scholasticorum, praesertim vero thomistarum interpretatione, usque ad Bannezium praedeterminationum physicarum, ut vocatur, auctorem.¹⁵ Sic enim intellexerunt s. Thomam Cajetanus, Conradus, Capreolus, Sancinas, alique passim.¹⁶ Sane, ceteris omis- sis, Cajetanus in p. I. qu. 19. art. 8- solvens primum argumentum Scoti, scribit, hanc propositionem: *Causa secunda movet seu agit in quantum mota a prima*, non posse intelligi de motione praevia propria actioni causae secundae: *Aon enim, inquit, causa secunda movet ob hoc praecise, quia movetur, sed etiam ex virtute propria*. Hinc est, quod nusquam s. Thomas nominet praedeterminationem, nec ullum de gratia peculiare systema confecerit.¹⁷

316. Dum vero ecclesia a Deo postulat, ut ipse rebelles ad se *compellat* voluntates, poscit ut id efficiat per gratias, quas ipse noverit liberum assensum a nobis obtenturas, cohaerenter ad fidem, quam ipsa profitetur de

mente s. Augustini circa gratiam physice praedeterminantem, quae est n. III. ibid. Cf. item Tricassin. op. cit. *De indifferenti* etc. tota part. II et part. III; Dechamps, *De sancti Augustini auctoritate*, cap. 1 et seqq.

Ji) Cf. Suarez, loc. cit., nec non *Commentarius historicus de praedestinat, ad gloriam* Caroli du Plessis d'Argenlré, socii sorbonici et doctoris, *De praedeterminat. physica*; cap. 2: *Vera sententia s. Thomae de motione Dei ad operationem naturae creatae requisita*; et cap. 3: *Ani- madversiones in librum Antonini Afas- soulié de divina motione et libertate creata*.

M) Cf. Fortunat, a Brixia, *Philosophia mentis*, tom. II. *Afelaphys.* part. III. sect. 3.

n. 60 et seqq. Hinc etiam Gonetus loc. cit. progreditur ex principiis philosophicis de natura libertatis humanae, ut evincat libertatem bene consistere cum decreto determinante. Sic etiam Thomas de Lemos, alique passim. Ex philosophia applicatum fuit hoc principium etiam efficaciae gratiae in theologia. Ex his liquet totam quaestionem hanc philosophicam potius quam theologicam esse, seu potius fuisse. Haec enim vix a recentiori philosophia eliminata non sunt.

15) Cf. *Hist, congr. de auxiliis* Liv. Meyer, tom. I. lib. II. cap. 1.

16) Cf. Lessius op. cit. cap. 5. n. 7 seqq. et cap. 8. n. 16 seqq.

17) Cf. Meyer, op. cit. lib. VI. cap. 17.

libera nostrae voluntatis cooperatione cum gratia sua, quacumque demum ratione propositum sibi effectum obtineat.^{ia}

HI I

317. Facillime denique sibi videntur expedire se posse ab argumentis prolatis, petitis nempe a dominio Dei super creaturas. Quia si haec ratio valeret, multo magis admittenda essent placita calvinianorum et jansenistarum, cum in istorum hypothesi magis eluceat ejusmodi dominium, et vel ipsa liberi arbitrii ac indifferentiae nomina eliminantur, quod venio tamen prudens admittet. Ceterum non minus solliciti esse debemus de extollendo Dei dominio, quam de sarta tectaque sub ipso tuenda hominis libertate; quam de[^]fide est integram in homine sub gratia perseverare. Falsam praeterea asserunt esse humilitatem, quae non consistat in veritate; eo magis quod et novatores hanc humilitatem praetexuerint ad suos errores circa gratiam propinandos. Verba demum s. Pauli: *Quid habes* etc. in quocumque systemate catholico verissima sunt, cum omnes profiteantur cum ecclesiae doctrina, nullum opus salutare neque operis salutaris initium haberi aut concipi posse absque subsidio gratiae praevenientis et excitantis.

H

§. π.

SYSTEMA AUGUSTINUNEXSIUM.

318. Augustinianenses gratiae efficaciam explicant per delectationem coelestem; quae si fulgens et ardens fuerit, *victrix* seu *efficax* censetur, sin remissa, *sufficiens* tantum haberi debet. Sedulo autem adnotant, se in eo differre a jansenianis, quod isti velint victricem gratiam inducere *necessitatem*, contra vero ipsi illam *infallibilem* quidem, at *non necessarium* effectura gignere affirmant.

319. Ast moraliterne an physice delectatio hujusmodi agit in hominem, ejusque obtinet consensum? Physice, reponunt, saltem recentiores, si sermo sit de statu naturae lapsae; moraliter autem, si de statu naturae integrae; adeo ut in praesenti naturae statu una cum thomistis admittant necessitatem physicae praedeterminationis, in statu autem naturae integrae cum congruistis illius necessitatem rejiciant.

j3

,s) Cf. Dechamps, *De haeresi jansen.* lib. IIL cap. 7 et seq. ubi hoc idem argumentum ab orationibus petilum et objectum a Calvino et Jansenio dissolvit. Cf. etiam Daniel, *Recueil de divers ouvrages philosophiques et theologiques*, Paris 1724. tom. IL *Traité théologique touchant l'efficacité de la grâce*, praesertim vero *seconde partie*, où l'on répond au livre du P. Serrg, intitulé: *Schola thomistica vindicata*. Vid. etiam ibid. *Lettre du P. Daniel au R. P.*

Antonin Cloche, et *Réponse au R. P. Serrg*, una cum tribus aliis epistolis ad eundem datis. Cf. etiam *Instruction pastorale de Monseigneur l'archevêque de Cambrai* (Fénelon), Cambrai 1714, seconde partie, *Qui explique les principaux ouvrages de s. Augustin sur la grâce, l'abus que les jansénistes en font, et l'opposition de leur doctrine à celle des Thomistes*. Lettre XII. *Sur la prémotion des Thomistes*.

?

320. Iisdem propterea argumenti» pugnant, quibus pugnant thomistae ad physicam hanc praedeterminationem adstruendam in praesenti hominis conditione, et iisdem quibus congruistae ad eandem rejiciendam, cum quaestionem instituunt de statu naturae innocentis. His adjiciunt illa omnia testimonia, quae in causae suae subsidium adducit Jansenius, ut constituent relativo victricem delectationem, qua gratia obtinet consensum; cum eo tamen temperamento, quod modo indicavimus. Quocirca iisdem rationum momentis impugnatur systema istud, quibus thomistae et congruistae se se mutuo aggrediuntur, et quibus theologi omnes nituntur evertere fundamentum janseniani systematis. Supervacaneum proinde est in medium singillatim adducere argumenta adversae partis theologorum.¹

§. in.

SYSTEMA CONGRUISTARUM.

321. Congruistae, rejecta quavis physica praedeterminatione, nullam admittunt gratiam *a se efficacem*, quae nempe natura sua includat actum, ad quem datur, ac efficiat ipsum voluntatis flexum; nullum idcirco agnoscunt discrimen essenziale seu, ut vocant, *entitatis* inter gratiam efficacem et sufficientem. Quare in horum systemate omnis gratia, quantum ex se est, et intrinseca ac propria virtute praebet in *actu primo*, ut ajunt, seu in potentia veram, proximam et expeditam, relate ad circumstantias in quibus homo versatur, agendi facultatem. Hac propterea homo gratia instructus, si per liberum arbitrium se determinet ad bonum volendum et amplectendum, haec ipsa gratia fit efficax, cum per ipsum una cum auxilio coopérante reducatur ad *actum secundum*, ut vocant, seu ad effectum; si vero eidem resistat ac reluctetur, ita ut culpa sua eam inefficacem reddat, sufficiens manet et absque effectum.

322. Licet porro in horum systemate actus essentialiter non includatur in gratia ipsa, sed eidem extrinsecus sit, utpote proprius voluntatis a gratia praeventae et adjuvae, non omnis tamen gratia aequalis est; sed alia est alia fortior, alia alia in se vividior. Quoties proinde Deus constituit quempiam absolute convertere, illam gratiam eidem impertitur, cui per praescientiam suam novit eum infallibiliter et libere consensurum. *Infallibiliter* quidem, alioquin Deus in scientia sua falleretur; *libere*, quia cum haec infallibilis cognitio actus futuri consequens logice seu ordine sit ad liberam praeviam hominis electionem sub tali gratia, nulla exurgit ejusmodi assensus necessitas

*) Cf. card. Noris opp. edit. Veron. tom. I. *continens sacra*, et tom. II. dissert. V. *Janseniani erroris calumnia, sublata* etc. Belli, *Mens Augustini de modo reparatio-*

nis humanae naturae post lapsum, vol. II. in 4. Romae 1737; Berti, *De theologicis disciplinis*, tom. III. *De gratia*, cap. 20 et seqq.

nisi hypothetica. Ex his constat, juxta hoc systema gratiao efficaciam infallibilem a duobus exurgere, et a virtute nimirum *intrinseca* ipsius gratiae tamquam a principio activo, et a scientia Dei tamquam a principio directivo.

323. Hac ratione, concludunt qui huic sententiae adstipulantur, sarta tecta dogmata fidei catholicae habentur de gratuitate et necessitate gratiae adversus pelagianos ac semipelagianos, ac de libertate hominis sub gratiae motione adversus novatores et jansenistas; mira denique elucet gratiae efficacis et liberi hominis consensus concordia.¹

324. Consonam vero esse hanc doctrinam **sacris litteris** illa omnia testimonia evincunt, quae liberam hominis cooperationem supponunt ac praedicant e. gr. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei* (II. Cor. VII. 1.); *Convertimini ad me* (Is. XLV. 22; Jerem. XXXV. 15; Zachar. I. 3.); *Sic currite ut comprehendatis* (I. Cor. IX. 24.); *Dei adjutores sumus* (ib. III. 9.); *Cum timore et tremore salutem vestram operamini* (Philipp. II. 12.), aliaque ejusmodi prope innumera. Item testimonia illa, in quibus aperte dicitur, non ex defectu gratiae, sed ex sola hominum malitia inefficacia Dei auxilia extitisse, e. gr. Is. V. 4: *Quid est quod debui ultra facere vineae meae, et non feci ei? An quod expectavi, ut faceret uvas, et fecit labruscas?* Matth. XXII. 37: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti?* et similia. Jam vero quorsum haec omnia, si ad agendum aliquid praeterea requireretur, quod non esset in hominis potestate, cujusmodi est auxilium praedeterminans? Quid si Deus decrevisset, illud non praebere, prout illis omnibus non praebuit? Sed potissimum urgent, quod legitur Matth. XI. 21: *Vae tibi, Corozain, vae tibi, Bethsaida; quia, si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent.* Ex quibus verbis liquet, eandem gratiam futuram fuisse efficacem apud tyrios sidoniosque, quae inefficax fuit apud cives Corozain et Bethsai-dae, alioquin Christus frustra, immo injuste prorsus eos objurgasset, quia id non praestiterunt, quod in eorum potestate non erat ut facerent.

325. Nec aliud, pergunt, docuit s. **Augustinus**, qui physicam praedeterminantem motionem repellit, ut vidimus, ac omnipotentiam et scientiam Dei semper conjungit, ut gratiae efficaciam seu infallibilem ejus effectum amice cum libertate consociet in eo, quem decrevit Deus absolute convertere. Hinc usitata ejus loquendi ratio de *vocatione congrua*, dum de ejusmodi gratia disserit.² Ac demum luculenter affirmat, cum eadem gratia alium converti, alium vero non item ex voluntatis defectu: *Noluit Esau, inquit, et non cucurrit; sed et si voluisset, cucurrisset. Dei adjutorio pervenisset,*

¹) CL Bellarm. *De grat. et lib. arb.*
lib. I. cap. 12.

Cf. Tricass. *De indifferenti* etc.
parL LL sect LIV.

qui à etiam currere cl velle vocando praestaret, nisi vocatione cerniempta reprobis fieret.³ Id ipsum scribit de tyriis et sidoniis, qui etiam credere poterunt, si mira illa Christi signa vidissent. *

326. Angelicus Doctor et ipse pro certo ac explorato assumit, ex hominum cooperatione Heri, ut eadem gratia praeventi et adjuti alii aliis magis proliciant. Decretoria plane sunt ejus verba, p. III. qu. 69. art. 8. ad2. Quia, inquit, etiamsi aequalem gratiam duo percipiant, non aequaliter ta utuntur; sed unus studiosius in ea proficit, alius per negligentiam gratiae Dei dust. Eadem alibi passim inculcat.⁵

327. Tandem ut hi theologi calumnias depellant, quibus potissimum jansenistae contendunt hanc doctrinam obscurare, animadvertunt, licet quandoque natura sua seu ratione *doni* una eademque sit gratia, qua alius convertitur, alius vero non convertitur, non unam tamen eandemque esse ratione *beneficii*: sive quia datur ut praevisa efficax uni potius quam alteri, sive quia una est intensior ac vividior altera, sive quia confertur in iis circumstantiis, in quibus praevidetur certus et infallibilis futurus assensus. Hac ratione, inquiunt, in tuto est supremum Dei dominium in creaturas et gratuita ejus vocatio, dum ex beneplacito suo fortiter simul ac suaviter obtinet effectum, quem intendit et in quo intendit, dumque integris libertatis jurbus- humanam voluntatem omnipotentissima virtute sua inflectit. Qui autem convertitur tali gratia adjutus, quae saltem ratione beneficii altera gratia potior est, nihil habet in quo gloriari possit; numquam siquidem conversus fuisset, nisi gratia, et tali gratia esset a Deo praeventus: nec propterea seipsum ab alio discernit virtute sua, quem idcirco jure compellare apostolus potest: *Quid habes, quod non accepisti?* etc. Qui vero non convertitur, sed vocationi divinae resistit, cum omnia per ejusmodi gratiam consecutus fuerit, quibus expedite ac proxime obsequi potuisset, sibi soli imputare debet, si eidem non obtemperavit. Ex quo et illud profluit, nonnisi summa injuria *versatilem* ejusmodi gratiam posse vocari; versatile enim illud censi debet, quod in utramque partem flectitur; hoc autem in gratia contingere nequit; si enim homo eidem pareat, illa obtinet suum effectum; quod si ei resistat eamque respuat, caret effectu suo; neque enim ad peccandum gratia opus est. Alioquin, si versatilis nuncupanda esset gratia, cui homo reluctari potest et obsistere malitia sua, versatilis esset dicenda gratia, qualis a tridentina synodo asserta ac definita est adversus novatores, cui scilicet homo semper resistere potest, quod tamen nemo catholicus dicet; versatilem gratiam consecuti essent judaei illi, quos s. Stephanus arguit, quod semper

³) *Ad. Simptic.* lib.I. quaest.2. num. 10.

⁴) Lib. *De dono persev.* c. 14. num. 34.

⁵) Vid. Daniel, *Lettres au Ii. Père Alexandre*, in op. cit. praesertim lettre X.

Vid. pariter Franc. Xnver. Mannhart S. J.

De ingenua indole gratiae efficacis dissertatio, quae exlat in *Thesauro* Zachariae, tom. V.

Spiritui Sancto restiterint. Adeo verum est, ajunt, in disputationis aestu minus considerate verba proferri! Quod demum ab ipsis jansenistis adducitur ex actis congregationis *De auxiliis* de Constitutione jamjam imminente, qua systema istud foret damnationi subjiciendum, ab ejusdem patrocinatoribus tamquam fabula respuitur, utpote erutum ex actis a Pegna, Coronello et Lemosio conscriptis, quibus nullam habendam fidem esse solemni decreto Innocentius X. die 23. Aprilis 165-1 edixit.⁶

328. Et haec quidem in suae causae patrocinium congruistae. Ceterum adversae partis theologi non pauca excipiunt; ac potissimum, quod gratia versatilis foret in ejusmodi systemate; quod adversentur eidem quae Scripturae et patres de gratiae virtute ac efficacia praedicant; quod eadem oriantur ex eo incommoda quibus isti contrariam sententiam impetunt; quia, si gratia, quae confertur illi qui convenitur, saltem ratione beneficii major aut uberior sit ea, quae tribuitur illi qui non convertitur, nulla est causa,

6) En verba decreti: -Ceterum, cum tara Romae quam alibi circumferantur quaedam acta manuscripla, et forsitan typis excusa, congregationum habitarum coram fel. rec. Clemente VIII. et Paulo V. super quaestione de auxiliis divinae gratiae, tara sub nomine Francisco Pegnae, olim Rotae romanae decani, quam F. Thomae de Lemos, ord. praed., aliorumque praelatorum et theologorum, qui, ut asseritur, praedictis interfuerunt congregationibus, nec non quoddam autographum seu exemplar assertae constitutionis ejusdem Pauli V. super definitione praedictae quaestionis de auxiliis ac damnationis sententiae seu sententiarum Ludovici Molinae Soc. Jesu, eadem Sanctitas sua praesenti hoc suo decreto declarat ac decernit, praedictis assertis actis, tam pro sententia FF. ordinis s. Dominici, quam Ludovici Molinae aliorumque Soc. Jesu religiosorum et autographo sive exemplari praedictae assertae constitutionis Pauli V. nullam omnino esse fidem adhibendam, neque ab alterutra parte seu a quocumque alio allegari posse vel debere; sed super quaestione praedicta observanda esse decreta Pauli V. et urbani VIII. suorum praedecessorum." His non deterritus jansenista Grégoire in *Histoire des sectes religieuses*, Paris 1828, tom. II. chap. 21. pag. 304. scribere non erubuit: »Sa condamnation (doctrinae Molinae) était sur le point d'être prononcée par Clément VUL, quand ce pape

mourut subitement. Sous Paul V. son successeur la bulle de condamnation était rédigée; mais les jésuites lui avaient rendu un service important dans des circonstances épineuses, leur crédit en empêcha la publication.- Bene tamen comes De Maistre, *De l'Église gallicane*, édit. de Lyon, tom. I. liv. I. chap. 9. de Molina ejusque systemate haec habet: „ün homme de génie, auteur d'un système, à la fois philosophique et consolant, sur le dogme redoutable qui a tant fatigué l'esprit humain, système qui n'a jamais été condamné et qui ne le sera jamais; car tout système publiquement enseigné dans l'église catholique pendant trois siècles, sans avoir été condamné, ne peut être supposé condamnable; système qui présente après tout le plus heureux effort qui ait été fait par la philosophie chrétienne pour accorder ensemble, suivant les forces de notre faible intelligence *res olim dissociabiles, libertatem et principatum*." Atque in nota 3. subdit: -On sait que l'esprit de parti, qui ne rougit de rien, est allé jusqu'à fabriquer une bulle qui anathématise ce système. Observons que ces rebelles, qui bravent les décrets du Saint-Siège, les croient cependant d'un tel poids dans leurs consciences, qu'on les verra descendre jusqu'au rôle de faussaire pour se procurer cet avantage contre leurs adversaires. Ainsi bravant l'autorité, ils la confessent.«

quare isto objurgari possit, quod so non converterit; aliaque ejusmodi opponunt, quae longum esset recensere.⁷

329. Interim ex his nos concludimus, longo praestare quaestionem hanc satis obscuram, quaeque suis difficultatibus in quovis systemate non caret, omnino deserere, cum impossibile videatur posse eidem quaestioni affundi uberiores lucem post tot disceptationes, quae tanta animorum contentione bine inde agitatae sunt. Juverit propterea, his dimissis, profiteri cum ecclesia catholica, gratiam efficacem libertati humanae haudquaquam adversari, cum ei semper possit homo resistere, secus ac doceant novatores et jansenistae ab ecclesia idcirco proscripti. Circa rationem autem qua gratiae efficacia et hominis libertas simul amice consistent, nostrum non est curiosius investigare; quae investigatio forte non fieret absque gratiae illius amittendae periculo, pro qua contenditur. Cum vero haec ipsa ecclesia nihil circa hanc rationem definierit, poterit quisque ei sententiae tuto adhaerere, quam viderit melius prodesse ad novatorum et jansenistarum difficultates repellendas.⁸ Ita fiet ut catholici omnes arctiori inter sese foedere conjuncti, unius labii ac cordis effecti, consociatis quodammodo viribus et animis felicius praeliari possint praelia Domini adversus tot fidei infensissimos hostes, qui in dies insurgunt ad evertendam, si fieri posset, ecclesiam, quam *Deus acquisivit sanguine suo*.

330. Sane tum thomistae longe absunt ab omni calvinianismi suspicionem, tum augustinianenses a jansenianismo, tum denique congruistae a semipelagianismo: alioquin, si ejusmodi labe ipsorum systemata infecta essent, ecclesia profecto non solum eos non commendaret, sed procul a se abjiceret. Porro romani pontifices non semel eos, eorumque doctrinam ac labores laudibus extulerunt. Satis sit inter cetera documenta, quae in hujus rei confirmationem adduci possent, afferre verba Constitutionis, quam edidit Clemens XII. die 2. Oct. 1733 quibus hactenus dicta mirifice comprobantur. In ea igitur Constitutione, quae incipit: *Apostolicae providentiae*, praemissa mentione Constitutionis *Unigenitus*, ita pergit romanus pontifex: *Nos paternam quoque sollicitudinem inhaerentes magnopere dolemus, tenebras a dissen-*

. |

*) Videri possunt apud auctores citatos pro utraque sententia.

s) Hinc Albertini ord. praed. *De grat.* Acroasi XIV. n. 15 et 16: «Quamquam, *inquit*. infortunatus (fatendum tandem candide) congregationum de auxiliis exitus satis rem conficit, nihil scilicet in acerrimis illis disputationibus de fide, totum de adiaphoris.... Ita me sentire volunt et reverentia erga indemnatos theologos, et pietas adversus ecclesiam, quae singulos dicta sua propugnare

libere sinit, et perspicue veritatis amor, qui theologo maxime cordi esse debet, et jansenistarum potissimum mala mens, ut videant, nihil de veteri ecclesiae fide apud nos immutatum, nec apostolicam sedem semipelagianam haeresim fovere, sed scholasticas opiniones pati, quae, si rite expendantur, omnes ex aequo et gratiae necessitatem ac vim, et arbitrii nostri jura (hoc jansonianis maxime displicet) rite custodiunt et feliciter explicant.

stonis filiis effusas nondum cr quorundam mentibus salis esse discussas, sed plerosque diam intolerabili pertinacia contendere, censura laudatae Constitutionis doctrinam ss. Augustini et Thomae de divinae gratiae efficacia esse perstrictam. Ut igitur nullas caritatis partes ad revocandos errantes nobis reliquas faciamus universis et singulis Christi fidelibus . . . . in virtute sanctae obedientiae districte praecipimus et sub canonicis poenis mandamus, ne disputantes aut docentes, sive in scholis, sive in concionibus, sive scriptis editis, sive aliter, propositiones defendant aut enuntient, quae antedictas novatorum calumnias firmare aut promovere possint. Mentem tamen eorumdcm praedecessorum perspectam habentes, nolumus aut per nostras aut per ipsorum laudes thomisticae scholae delatas, quas iterato nostro iudicio comprobamus et confirmamus, quidpiam detractum ceteris catholicis scholis, diversa ab eadem in explicanda divinae gratiae efficacia sentientibus, quorum etiam erga hanc sanctam sedem praeclara sunt merita, quominus sententias ea de re tueri pergant, quas hactenus palam et libere ubique etiam in hujus almae Urbis luce docuerunt- et propugnarunt. . . . Pacem siquidem, quam cum veritate diligendam Dominus praecipit, inter catholicae ecclesiae filios favere et communire debemus, et curamus, ut, conjunctis diversarum licet scholarum studiis, firmitus sit adversus erroris insidias praesidium.

331. Gratia sufficiens ex omnium catholicorum sensu ea est, quae homini vires praebet veras ac perlecte completas, et quidem relate ad praesentes ejus circumstantias, ad opus bonum eliciendum. Dispesci solet in proxime ac remote sufficientem. Prior est ea, quae potentiam seu facultatem ad agendum immediate confert; posterior vero, quae nonnisi mediante oratione, eleemosyna etc. ejusmodi facultatem suppeditat; juxta notissima s. Augustini verba, a tridentino concilio usurpata: *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet, et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat ut possis.*¹ Ideo autem sufficiens dicitur, quia ad discrimen efficacis effectum non sortitur, ad quem datur, ex humanae voluntatis resistentia, seu ex hominis culpa. Praeter novatores nullam admittendam esse gratiam sufficientem jansenistae docent, ut superius diximus, etsi verbis ad fallendum compositis utantur. Dum enim gratiam *parvam* commendant, quam sufficientem etiam interdum vocant, non significant nisi gratiam sufficientem, quae talis sit, ut loquuntur, *absolute*, non autem *relative* ad subjecti circum-

¹) Sees. VI. cap. 2.

8tanüafl; ac propterea sufficientem nomine admittunt, roipsa tollunt.² Ad hunc propterea eliminandum errorem, «it

PROPOSITIO.

Datur in praesenti statu gratia mere et vere sufficiens, quae homini completam et relative ad praesentes ejus circumstantias expeditam ad actus bonos eliciendos facultatem tribuit, quae inutilis redditur ex humanae voluntatis resistantia.

332. Diximus in *praesenti statu*, nempe naturae corruptae, dari gratiam mere ac vere sufficientem; siquidem fatentur jansenistae, tum angelis tum homini innocenti ejusmodi gratiam collatam fuisse.¹ Dum vero de hac gratia loquimur, sub ejus nomine vel proxime vel remote sufficientem significamus. Quod etiam intelligi volumus de iis, de quibus postea disseremus.

333. Haec autem propositio de fide est, prout constat ex contradictoriis propositionibus tamquam haereticis in sensu Jansenii damnatis, quarum prior est: *Aliqua Dei praecepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.* Sed gratia, qua possibilia fiunt divina mandata, nec tamen observantur a justis, est gratia mere et vere sufficiens; ergo de fide est dari in praesenti statu talem gratiam. Altera Jansenii propositio est: *Interiori gratiae in statu naturae lapsae numquam resistitur.* De fide proinde

*) Cf. Dechamps, qui *Haeres. Jans.* lib. I. disp. VLH. *De gratia sufficienti*, cap. 1. ostendit, Jansenium omnem gratiam sufficientem rejecisse. Sane Jansenius inscribit cap. 3. libri III. *De grat. Salvat. Quam monstrosa sit gratia sufficiens.* Cap. 2. ostendit ibid. Dechamps hanc doctrinam Jansenium deprompsisse a recentioribus haereticis. Cap. 3. evincit, argumenta, quibus Jansenius probare nititur, nullam hoc in statu gratiam effectum suum carere, ex haereticis descripta esse. Interdum tamen tam Jansenius quam ejus asseclae gratiam *parvam* ab ipsis admissam non dedignantur vocare *sufficientem*, non quatenus reipsa sufficiat *ad agendum*, sed tantum ad jansenianos luendos ab armis adversariorum; atque, ut nonnulli inter ipsos loquuntur, quamvis per summam injuriam, vocant gratiam *sufficientem in sensu thomistico*. Quapropter quidam professores duacenses scribebant ad Arnaldum: «Gratia sufficiens thoraistarum est veluti nebula, in

cujus sinu mysteria gratiae obvolvuntur. Si illa non sufficit ad agendum, sufficit ad nos tuendos ab armis adversariorum.» Et D. de Ligny, *epist.* s. Augusti scripta anno 1690: pNecesse est, *inquit*, uti voce gratiae sufficientis in sensu thomislico, ad illius societatis effugiendum impetum, quae nescit parcere.** En ipsius verba: »Je suis persuadé que la grace suffisante des Thomistes est une sottise; cependant il me semble, comme vous renseignez vous même (scilicet Arnaldus ad quem scribit), qu'il est nécessaire de se servir de ce mot de grâce suffisante au sens des Thomistes, pour éviter la persécution de la société vindicative.** Cf. *Le véritable esprit des nouveaux disciples de s. Augustin*, Bruxelles 1706, tom. I. lettre IX. pag. 228 et seqq. ubi plura alia documenta ejusmodi inveniuntur. Cf. etiam *Lettre VIII. du R. P. Daniel au R. P. Alexandre*.

f) Cf. Tricassin. *De indifferenti* etc. part. II. sect. LUI.

est in praesenti statu dari gratiam cui resistitur; talis est autem gratia mere ac vere sufficiensj ergo.

334. Jure porro meritoque ut haereticas damnatas fuisse duas has Jansenii propositiones, darique propterea in praesenti statu gratias mere ac vere sufficientes, sic in primis ex **Scripturis** ostendimus. Is. V. 3 et seqq. ita Deus loquitur: *Judicate inter me et vineam meam: quid est quod debui ultra facere vineae meae, et non feci ei? an quod expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas?* Christus Alatth. XXIII. 37. ita Jerusalem increpabat: *Jerusalem, Jerusalem . . . quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti?* Stephaniis demum judaeorum incredulitatem et duritiem arguens Act. ATI. 51 : inquit, *semper Spiritui Sancto resistitis*. Unde sic ratiocinamur: Ibi gratia vere et pure sufficiens adstruitur, ubi Deus profitetur se ea auxilia contulisse, quibus homines recte utentes poterant ac debebant bene ac salutariter agere ac operari, et quae effectu suo non caruerunt nisi ex sola culpa ac resistentia illorum qui ea receperunt, et hac ipsa de causa a Deo graviter arguuntur; atqui . . . ; ergo.

335. Scripturarum auctoritati s. **Augustinum** adjicimus, ex cujus prope innumeris testimoniis, quae adduci possent, unum aut alterum proferemus. Nam lib. LXXXVI Quaestionum haec habet: *Ad illam coenam, quam Dominus dicit in Evangelio praeparatam, nec omnes qui vocati sunt, venire voluerunt, neque illi qui venerunt, venire possent, nisi vocarentur. Itaque nec illi debent sibi tribuere, qui venerunt, quia vocati venerunt, nec illi, qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, sed tantum sibi; quoniam ut venirent, vocati erant in libera voluntate. . . Propterea, etsi quisquam sibi tribuit, quod venit vocatus¹, non sibi potest tribuere, quod vocatus est. Qui autem vocatus non venit, sicut non habuit meritum praemii ut vocaretur, sic inchoat meritum supplicii, cum vocatus venire neglexerit.*³ Lib. de Spir. et lit. loquens de infidelibus evangelio non credentibus, ait: *Experturi sunt in suppliciis potestatem ejus, cujus in donis misericordiam contempserunt.*⁴ Praeterea s. Doctor aperte negat omnem gratiam efficacem esse, dicens: *Sed si vocatio ista ita est effectrix bonae voluntatis, ut omnis eam vocatus sequatur, quomodo verum erit: Multi vocati, pauci electi*''? Et alibi passim constanter id ipsum docet.⁶

*) Et hic obiter notetur, s. Augustinum non refragari quominus quispiam sibi tribuat consensum, quem gratiae praestitit, nec existimare apostoli verba: *Quid habes quod non accepisti?* huic libero assensui contraria esse.

J) Quaest. LXVIII. n. 5.

*) Cap. 33. n. 58.

s) *Ad Simplie.* lib. L quaest. II. n. 13.

6) Conf. Tricass. *De indifferenti* etc. part. II. sect. LIIL ubi innumeris prope adductis ex s. Doctore testimoniis evidenter ostendit, ipsum locutum esse de gratia interiori ac medicinali, cui saepe resistitur. Id ipsum praestitit P. Dechamps, op. cit. lib. III. disp. 8. cap. 1 et seqq. ac omnia Jansenii diverticula luculenter non minus quam solide evertit.

Joann. VI. 45: *Omnis, qui audivit a Patre meo et didicit, venit ad me.* Quae verba expendens s. Augustinus: *Quid est, interrogat, omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me, nisi, nullus est qui audiat a Patre et discat, et non veniat ad me? Si enim omnis, qui audivit a Patre et didicit, venit; profecto omnis, qui non venit, non audivit a Patre, nec didicit; nam si audivisset et didicisset, veniret.* 11 Ergo nulla datur gratia mere sufficiens, cum nemo sit, qui verae ac internae vocationi resistat.

339. Resp. ad 1. *D.* Nomen seu vox *gratiae sufficientis* nusquam in Scripturis commemoratur, prout pariter non occurrit nomen *gratiae efficacis*, *C.* non commemoratur res per nomen significata, *IV.* Quae attulimus ex Scripturis testimonia, id abunde docent.

340. Ad 2. *A'.* Etenim superius jam animadvertimus, duo ab adversariis permisceri, quae sunt inter se distinguenda, *omnipotentiae* scilicet ac *voluntatis* divinae vim et efficaciam, ac vim et efficaciam *gratiae*. Divinae omnipotentiae ac voluntati, quidpiam absolute decernenti, nemo profecto est, qui resistat aut resistere possit. Tot enim ac tanta eidem suppetunt adjumenta ad finem obtinendum, quem absolute intendit, ut impossibile sit talem finem Deum non assequi. Ast non idem dici potest de gratia, quam homo semper respuere potest, seu cui potest assensum denegare. Ideo Deus, juxta s. Augustinum, cum quempiam vult absolute convertere, eam gratiam seligit ac confert, cui per scientiam suam praevidet libere quidem, verumtamen certe eum assensurum. Nempe illum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat. Nec aliud evincunt objecta testimonia Scripturarum, quae semper loquuntur de omnipotentia ac voluntate Dei, non autem de adjumentis seu de gratiis, quibus utitur divina omnipotentia, aut quod idem est, divina voluntas ad conversionem, quam efficaciter vult, obtinendam. Ut igitur aliquid proficerent adversarii, deberent ostendere Deum semper absolute velle aut conversionem aut mandatorum observantiam. Ast quomodo id poterunt efficere, si in singulis fere sacrarum Scripturarum paginis Deus conqueritur de hominum malitia, resistantia, duritie, ob quas ejus voluntati obsistunt, ita ut flagella ac punitionem aeternam eis minitetur? Quae quidem sunt totidem argumenta ineluctabilia ad evincendum, non semper Deum absolute quidpiam velle, ac propterea gratias hominibus conferre, quibus isti, si velint, obluctentur; alioquin aut Deus fingeret, nec serio haec diceret, aut poenas aeternas intentaret hominibus, qui absque sua culpa deliquissent, quae sunt absurda. Et hinc responsio patet ad singula adducta loca, quibus responderi debet, *D.* Verbum Dei faciet quaecumque Deus vult, aut Dei voluntati nemo resistit etc., cum Deus quidpiam absolute intendit aut decernit, et quidem per media idonea, *C.* si ea ratione nec intendat nec velit, *N.*

“) Lib. *De praedest. sanet.* cap. 8. η. 13.

341. Ad 3. *D.* Omnifl venit, qui audivit *et didicit*, id est, assensum prae-
buit, *C.* qui solum audivit, at non didicit seu assensum recusavit, *N.* Plures
enim sunt, qui audiunt, at non discunt, non ex defectu loquentis, sed audien-
tium, qui *nolunt intelligere ut bene agant*.¹² Quare Theophylactus illud *didici-*
cit exponit *credidit*. Eodem sensu loquitur s. Augustinus, nempe de gratia
efficaci seu reduplicative sumpta, qui scholarum est sermo. Hinc negamus
conseq. Si enim verae ac internae vocationi nemo resisteret, non dixisset
Deus Prov. I. 24: *Vocavi, et renuistis*: aut Is. LXV. 12: *Pro eo quod vocavi,*
d non respondistis: locutus sum, et non audistis ... et quae nolui elegistis.

342. *Inst.* 1. S. Augustinus de gratia efficaci exponit verba Christi
Joann. VI: *flemo potest venire ad me, nisi Pater ... traxerit eum*.¹³ Ergo
cum sine gratia efficaci nemo possit venire, patet gratiam sufficientem nullam
existere, quae completam conferat agendi potentiam. 2. Etenim, *si Deus*
miseretur, etiam volumus, ut idem Sanctus testatur.¹⁴ 3. Ideo autem Deus
alicujus miseretur impertiendo ei gratiam, quia vult eum salvare; divinae
autem voluntati salvandi hominem, juxta eundem, numquam resistitur; sic
enim loquitur: *Volenti salvum facere nullum hominum resistit arbitrium*.¹⁵
Ergo.

343. *Resp.* ad 1. *Dist. cons.* Nemo potest efficaciter venire, nisi effica-
citer trahatur seu ex praevio hominis consensu, *C.* nemo potest absolute
seu simpliciter venire, nisi ita trahatur, *N.* Ac propterea nego sequelam.
Responsio patet ex superius dictis.¹⁶

344. Ad 2. *D.* Si Deus ita misereatur, quomodo scit ei congruere, ut
vocantem non respuat, *C.* secus, *N.*

345. Ad 3. *D.* Divinae voluntati salvandi hominem *absolutae* juxta
dicta, *C.* conditionatae, *N.* De hac enim conditionata voluntate sic loquitur
idem Sanctus: *A quo interitu, hoc est, a poenis sempiternis, Deus misericors*
volens homines liberare, si sibi ipsi non sint inimici, et non obsistant misericor-
diae Creatoris sui.¹⁷

346. II. *Obj.* Haec doctrina de gratia sufficienti pro praesenti hominis

«) Ps. XXXV. 4.

M) *Tract. XXVI. in Joann*, num. 2
et seqq.

”) *Ad Simp.* Lib. I. qu. 2. n. 12.

,s) *Lib. de corrept. et grat.* cap. 14.
n. 43.

16) Ut luculentius pateat mens s. Docto-
ris, salis est afferre ejus verba ex loco no-
bis objecto. Sic porro loquitur n. 4: »Noli
te cogitare invitum trahi; trahitur animus
et amore... Quomodo voluntate credo, si
trahor? Ego dico: parum est voluntate,
etiam voluptate traheris. Quid est trahi

voluptate? Delectare in Domino, et dabit
tibi petitiones cordis tui.“ Et paulo infra:
>.Da amantem, et sentit quod dico. Da de-
siderantem, da esurientem, da in ista soli-
tudine peregrinanlem atque sitientem, et
fontem aeternae patriae suspirantem, da ta-
lem, et scit quid dicam. Si autem frigido
loquor, nescit quod loquor.* Demum n. 7.
concludit: «Videte, quomodo trahit Pater:
docendo delectat, non necessitatem impo-
nendo.»

17) *Lib. De catechiz. rudib.* cap. 25.
n. 56.

statu adversatur universae theoriae s. Augustini, quam ipse tradidit praesertim in libro *De corrept. et grat.* Etenim s. Doctor in hoc libro 1. pro certo sumit, dari disparitatem inter gratiam status naturae innocentis et status naturae lapsae; ita ut in statu naturae innocentis Deus contulerit gratiam sufficientem, quam homo respuere posset, prout reipsa eam respuit; in statu autem naturae lapsae conferat gratiam efficacem seu longe validiorem, quam homo respuere nulla ratione valeat. 2. Hinc propterea duplex illud celebre adjutorium distinguit, quod recte vocaveris elavem ad intelligentiam doctrinae s. Augustini aptissimam, immo unicam: *Ipsa adjutoria, inquit, distinguenda sunt. Aliud est adjutorium, sine quo aliquid non fit, et aliud est adjutorium, quo aliquid fit. Nam sine alimentis non possumus vivere; nec tamen, cum adfuerint alimenta, fit ut vivat, qui mori voluerit. Ergo adjutorium alimentorum est sine quo non fit, non quo fit ut vivamus. At vera beatitudo, quam non habet homo, cum data fuerit, continuo fit beatus. Adjutorium est enim non solum, sine quo non fit, verum etiam quo fit, propter quod datur. Quapropter hoc adjutorium et quo fit est, et sine quo non fit. . . Primo itaque homini . . . datum est adjutorium perseverantiae, non quo fieret ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Nunc vero sanctis in regnum Dei per gratiam Dei praedestinati non tale adjutorium perseverantiae datur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur. . . Ut ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bono perseverantiam primus homo, sed perseverare vel non perseverare in ejus relinqueretur arbitrio, tales vires habebat ejus voluntas, quae sine ullo fuerat constituta peccato, et nihil ex se ipso ab concupiscentiae impetu resistebat. .. Nunc vero, postea quam est illa magna peccati merito amissa libertas, etiam majoribus donis adjuvanda remansit infirmitas. .. Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanae, ut cum divina gratia indeclinabiliter et insuperabiliter ageretur. 18 Ergo.*

347. **Resp. Neg. antec.** Theoria enim s. Augustini est, gratia medicinali Salvatoris hominem lapsum et infirmum fuisse *sanatum* 19, *restitutum ad pristinum statum*, ex quo ceciderat 20, *instauratam imaginem Dei*, in qua conditi eramus 21, ut toties inculcat. Jam vero, adversariis fatentibus, primus homo seu homo innocens praeditus erat libertate indifferentiae, gratiis pollebat indifferentibus; ergo ex s. Augustini doctrina homo lapsus eadem libertate indifferentiae iisdemque gratiis instructus sit necesse est.

348. Cum tamen homo innocens in absoluta naturae integritate existeret,

*8) Cap. 12. n. 34, 37 cl 38. Hic mire exultant Calvinus, Jansenius eorumque asseclae.

De civ. Dei, lib. XIV. cap. 2. n. 2: *Ea, inquit, quae vitiosa ac depravata fuerat natura, sanata atque correcta.*

10) *Retract*, lib. I. cap. 9. n. 2.

11) *Lib. De spir. et lit.* cap. 27. n. 47. Alia vide apud Tricass. op. cit. part. II. sect XXI.

ac plena propterea libertate frueretur ad bonum agendum, ac perseverandum in eo statu, in quo constitutus a Deo fuerat; ideo ipsi opus non erat ad actus salutes eliciendos nisi gratia illustrationis, qua ad hos actus excitaretur. Contra vero homo lapsus, ob amissam per peccatum illam integritatem ac naturae vigorem infirmus effectus est, et gravibus urgetur interioribus ac exterioribus tentationibus, quae maxime sibi sunt impedimento ad bonum cognitum volendum et amplectendum; sola proinde gratia illustrationis non recuperaret amissam illam libertatis plenitudinem, quam habuit homo integer. Ad hanc igitur integritatem recuperandam, restituendam ac restaurandam, seu ad adipiscendam illam plenitudinem libertatis necessaria praeterea eidem est gratia inspirationis seu fortitudinis, vigoris ac roboris, qua possit omnia interna ac externa impedimenta vincere ac superare. Hanc porro homini lapso promeritus est Christus, et hanc gratiam sanitatis seu voluntatis, ut vocant, quae gratia illustrationis longe firmior ac fortior est, vindicat et adstruit s. Augustinus adversus pelagianos in lib. cit. Immo ulterius progreditur; disputans enim adversus monachos adrumetinos totus in eo est, ut gratiam hanc sanitatis, qua instruitur homo lapsus per Christi merita, efferat et commendet prae illustrationis gratia, qua praeditus erat homo innocens. Inter cetera porro discrimina et hoc recenset, quod gratia illa dederit primo homini solam perseverantiae possibilitatem seu potentiam; cum haec conferat et ipsam perseverantiam, ut patet in praedestinatiis, qui eam actu habuerunt; etsi magna intercedat disparitas inter conditionem hominis innocentis et hominis lapsi relate ad facilitatem vel difficultatem perseverandi, ut ipse s. Doctor late prosequitur.²² Perperam tamen quispiam inferret, non dari hominibus lapsis aliam gratiam praeter efficacem, aut perseverantiam ipsam finalem, prout activa et passiva est. Numquam talis mens fuit s. Augustini; ut constat ex omnibus locis, quae ex ipso adduximus, et longe pluribus, quae afferri possent. Si his addatur, quod alias non semel animadvertimus, hanc gratiae efficaciam ex praescientia Dei, quae ipsius omnipotentiam comitetur, repeti a s. Doctore, patet totam male constructam corruere adversariorum machinam.²³ His praemissis ad intelligentiam s. Augustini, respondemus ad singula.

«) Num. 38.

°) Cf. Tricassin. op. cit. part. II. sect. XXUI; tum in op. cui titulus: *De praedestinatione ad gloriam*, part. I. sect. IV. puncto 1. ubi plura profert s. Augustini testimonia ad hoc evincendum. Cf. etiam idem auctor, *De indifferenti* etc. part. II. sect. LV. Satis hic sit, luculentissimum testimonium adducere ex s. Doctore, inter innumera quae afferri possent, ut pateat, ipsum plenam ac perfectam agnovisse ho-

minis lapsi electionem sub gratia. Sic enim loquitur, *Enarr. in Ps. LI*, exponens verba illa: »Dilexisti malitiam: Benignitas ante te; iniquitas ante te; compara et elige.“ Et infra ibid, loquens de lingua: >.Ante te, *inquit*, est aequitas, ante te est iniquitas, unam linguam habes, quo vis eam vertis: quare ergo potius ad iniquitatem, et non ad aequitatem?... Sicut eligis quo vescaris, sic elige quid loquaris; praeponis iniquitatem aequitati, et praeponis malitiam

349. Ad 1. prob. *D.* Pro certo sumit s. Augustinus, dari disparitatem inter gratiam hominis innocentis ac lapsi, quod nempe illa fuerit illustrationis et haec praeterea inspirationis, *C.* quod illi resisti potuisset, isti vero non possit, *A'*.

350. Ad 2. *D.* Ita ut per *adjutorium sine quo* significet s. Doctor gratiam illustrationis et per *adjutorium quo* gratiam inspirationis, quae praedestinatibus tribuat ipsam actualem perseverantiam, *C.* gratiam indifferentem et gratiam solum efficacem pro status diversitate, xv. Responsio patet ex dictis.²⁴

benignitati, ta quidem praeponis.' Et inferius: »Ecce, quo te teneas, ad id quod manet in aeternum. Nam ad foenum et ad florem foeni si te tenueris, quoniam foenum arescet, et flos decidet, destruet te Deus in finem." (Nn. 10 et 12.) Ubi evidenter omnimodam liberam electionem boni aut mali s. Doctor commendat, et propriam hominis determinationem ad unum eorum per haec verba: *tu praeponis* et *quo te teneas*. Et rursum in Ps. XCL n. 3: «Satanas, *inquit*, astutiam suadendi habet. Sed si satanas loqueretur, et laceret Deus (scilicet non suadens contrarium per gratiam suam), haberes unde te excusares; modo aures tuae positae sunt inter monentem Deum et suggerentem serpentem. Quare huc flectuntur, et hinc avertuntur? Non cessat satanas suadere malum; sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanas autem non cogit invitum; iu tua potestate est consentire aut non consentire etc. Quid clarius pro libera electione sub gratia, quae respui possit?

'«) De hoc celebri Augustini effato, quo tantopere gloriatur Jansenius, quasi primus illud vidisset, ac propterea illud passim appellat elavem, quae aperit intelligentiam controversiae inter pelagianos et s. Augustinum, quaeque patefacit discrimen inter gratiam sanitatis et medicinalem etc.; de celebri, inquam, hoc effato et Jansenii invento cf. P. Decchamps, op. cit. *De haeresi janseniana*, lib. L qui est de *Jansenio haereticorum plagiario*, diss. III. cap. 3; ubi ostendit, totum hoc inventum surripuisse Jansenium a Calvino, qui plus quam vices repetit hoc s. Augustini testimonium desumptum ex lib. *De corrept. et grat.* et inculcat plus quam tricies hoc discrimen in-

ter gratiam naturae innocentis et lapsae. Nobis salis sit adducere, quod hic haeresiarcha scribit in *Antidoto Cone. Trid.* ad sess. VI. cap. 4. edit. tert. pag. 278: «In eo, *inquit*, hallucinantur (tridentini patres), quod motum nobis offerri somniantur, qui mediam electionem nobis relinquat. Denique in eo falluntur, quod nullum observant inter regenerationis gratiam, quae nunc miseriae nostrae subvenit, et primam, quae Adae data fuerat, discrimen. Quod diligenter Augustinus exponit. Istam, *inquit*, gratiam non habuit primus homo, qua numquam vellet esse malus. Tale quippe erat adjutorium, quod desereret cum vellet, et in quo permaneret si vellet, non quo fieret ut vellet, sed polentior est gratia in secundo Adam, qua fit etiam, ut velimus." Deinde profert Calvinus ibid, aliud argumentum Jansenio familiarissimum: «Dico, *inquit*, aperte pugnare, quod hic pronunciant tridentini patres, cum illa Christi sententia: *Quisquis audivit a Patre meo, venit ad me*. Nam, ut prudenter animadvertit Augustinus, inde sequitur, nullum a Deo audire cl discere, quin simul in Christum credat; molumque Spiritus Sancti sic esse efficacem, ut fidem semper gignat. Constituunt autem hoc in hominis optione, ut Dei inspirationi, si velit, auscultet." Attamen haec duo sunt praecipua Jansenii argumenta! Sed Calvinus nec ipse invenior est; fatetur enim ingenue se haec hausisse a Luthero. De sensu autem hujus duplicis adjutorii cf. idem doctissimus auctor, lib. III. disp. III. cap. 13 et seqq. Cf. praeterea P. Franc. Ant. Zachariae S. J. *De adjutorii sine quo non et adjutorii quo vera germanaque notione diatriba*, in ejusdem *Thesauro theol.* tom. V.

351. III. Obj. Pro quam gratia pugnaverit s. Augustinus, melius cognosci nequit quam ex doctrina pelagianorum ac semipelagianorum, adversus quos agebat. Atqui certum est, totam controversiam, quae inter hos et 3. Augustinum agitata est, versatam fuisse in eo, quod isti sectarii contenderent talem esse gratiam, quae hominibus in praesenti conditione conceditur, cui humana voluntas resistere posset aut obtemperare; et quod e contra s. Augustinus hanc sententiam velut haereticam insectaretur. 1. Etenim Pelagius admiserat gratiam *possibilitate*, cum qua scilicet homo possit bene agere; 2. hanc *possibilitatem* vocabat gratiam; ac 3. profitebatur eam a Deo gratuito tribui; 4. adjiciebat praeterea per gratiam a Deo concessam hominem salutariter agere posse, dummodo velit eidem gratiae assentiri. 5. At tamen s. Augustinus ejusmodi gratiam constanter rejecit, eo quod non fateatur Pelagius talem gratiam semper esse cum effecta conjunctam. 6. Verum id luculentius patet ex systemate semipelagianorum. Isti enim agnoscebant necessitatem gratiae interioris ad initium fidei et bonorum operum, cum tamen contenderent, huic gratiae posse hominem libero voluntatis arbitrio resistere aut obtemperare, in eo fuerunt haeretici, eosque s. Augustinus ut tales insectatus est. 7. Nam ex eodem Sancto patet eos fassos fuisse, *ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum sibi quemque sufficere posse*.²⁵ 8. Cum vero fides sit opus bonum, hoc ipso patet semipelagianos ad ejus pariter initium gratiae necessitatem admisisse. 9. Sane Faustus et Vitalis, qui semipelagiani erant, primas partes tribuebant gratiae in negotio salutis.²⁶ 10. Gennadius, et ipse semipelagianus, in libro *De ecclesiasticis dogmatibus* aperte docet: *Initium salutis nostrae Deo miserante nos habere*. In quo igitur erravit? In eo quod subdit: *Ut vero acquiescamus salutiferae inspirationi, nostrae est potestatis*. Cum vero s. Augustinus hanc doctrinam ut haereticam repudiaverit, patet quod propositum est, totam scilicet controversiam in eo stetisse, quod s. Augustinus nullam agnoverit gratiam in praesenti statu quae non sit efficax, secus ac illi contenderent. Ergo.

352. Resp. Neg. min. Sed tota controversia in eo fuit, quod, cum pelagiani inficiarentur peccati originalis propagationem, nullam admitterent gratiae medicinalis necessitatem, qua voluntas infirma sanaretur ad bonum agendum et ad superanda salutis impedimenta sive interna sive externa. Hinc prius solam admiserunt gratiam creationis, quam et *possibilitatis* vocarunt, deinde gratiam legis ac doctrinae, tandem, ut nonnullis placet, etiam gratiam interioris illustrationis ad facilius operandum; at gratiam inspirationis seu medicinalem, quae sanaret voluntatem eamque roboraret, numquam admiserunt; et pro hujus necessitate pugnavit s. Augustinus. Semipelagiani hujus quidem

“) Lib. *De praedest. SS.* cap. 1. num. 2.

26) Apud Jans. *De haeresi pelag.* lib. VII. cap. 3, 4 et 7.

necessitatem admiserunt ad opera bona, non tamen ad initium fidei ac perseverantiam, ut suo loco docuimus; quare primas partes in negotio salutis sibi tribuebant; et hunc errorem insectatus est s. Augustinus. De gratiae autem efficacia nullam unquam cum illis controversiam habuit. Itaque

353. Ad 1. prob. *D.* Pelagius admiserat gratiam *possibilitatis*, quae nempe in solo consisteret libero arbitrio, *C.* in gratia proprie dicta, *A'* ut superius vidimus.

354. Ad 2. *D.* Vocabat gratiam ad illudendum catholicis atque ad damnationem declinandam, *C.* vere ac proprie, *Al.*

355. Ad 3. *D.* Profitebatur gratiam gratis concedi a Deo ut auctore naturae, *C.* ut auctore gratiae, *A'*

356. Ad 4. *D.* Adjecit gratiam *illustrationis*, *Tr.* *inspirationis* sanantis voluntatem, *Al.*

357. Ad 5. *A'*. Hoc enim aperte falsum est, et a solis calvinistis et jansenianis excogitatum ad calumniam struendam adversus doctrinam catholicam. 27

358. Ad 6. *Al.* Haec siquidem est ipsa propositio Jansenii ut *falsa* et *haeretica* proscripta, prout paulo ante ostendimus.

359. Ad 7. *D.* Dempta fide, quam meritis suis semipelagiani adscribebant, aut saltem desideriiis aut naturae conatibus, *C.* etiam ad initium fidei, *Al.*

360. Ad 8- *D.* Ita tamen ut ejus initium semipelagiani sibi tribuerent, *C.* secus, *A'*. Aliud enim est loqui de fide formali, aliud vero de vocatione ad hanc fidem, circa quam errabant semipelagiani, ut pariter suo loco ostendimus.

361. Ad 9. *D.* Id est, Faustus, *Tr.* Vitalis, *subdist.* primas partes in negotio salutis tribuebat gratiae illustrationis, ut pelagiani, *C.* inspirationis sanantis infirmitatem per peccatum in voluntate contractam, *N.* Sic enim semipelagianorum errorem refert s. Prosper, scribens ad s. Augustinum. 28 Immo et Augustinus ipse eos impugnans ait: *Haec est illa pelagianorum mala meritoque reprobata . . . sententia, qua dicunt gratiam Dei non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse vel in lege atque doctrina.* 29

362. Ad 10. *Neg.* Gennadium inter semipelagianos recensendum esse;

”) Cf. Tricassin. *De indifferenti* etc. part. L sect. V. §. 1.

M) En ejus verba, quibus de semipelagianorum errore edocet s. Augustinum: *Propositum autem vocantis gratiae* (quae est ad primam fidem) *in hoc omnino definiunt, quod Deus constituerit nullum in regnum suum nisi per sacramentum regenerationis assumere, et ad hoc salutis donum* (nempe initium) *omnes homines universaliter sive per naturalem, sive per*

scriptam legem, sive per ecangelicam praedicationem vocari (scilicet per solam gratiam illustrationis et quidem extrinsecam seu objectivam), *ut et qui voluerint* (nempe per liberum arbitrium cum sola praedicta gratia illustrationis seu intellectus) *fiant filii Dei, et inexcusabiles sint qui fideles esse noluerint* etc. Epist. praemissa lib. s. Aug. *De praedest.* SS. n. 4.

“) Cf. plura testimonia apud Tricass. op. cit. part. I. sect. III et seqq.

quod si interdum ipsis plus quam par esset Gennadius induisit, ab eorum sententia recessit; nihilquo in opere citato occurrit, quod semipelagianismurn sapiat. Quare loco cit. catholicam doctrinam expressit. 30

363. IV. Obj. Gratia sufficiens est inutilis, perniciosa, ideoque Deo indigna. Ac 1. quidem inutilis est, cum ad operandum nihil inserviat; caret enim effectu. 2. Sed praeterea est perniciosa, *qua nemo unquam, falentibus diam scholasticis, nisi majorem damnationem assecutus est.* 31 3. Sane nisi talis esse, posset peti a Deo; quod tamen nemo dicet. 4. Hinc ecclesia semper petit gratiam efficacem. 5. Quorsum enim Deus eam daret, cum jam

«) Cf. Maffei, *Hist. Theol.* lib. XVI. cap. 10. ubi Gennadium ostendit virum fuisse catholicum. Sane Gennadius scribit: «Manet itaque ad quaerendam salutem arbitrii libertas, sed admonente prius Deo et invitante ad salutem. Nullum credimus ad salutem, nisi Deo invitante, venire." Inter op. August, tom. VIII. pag. 78, apud eundem Maff. loc. cit. Ipse Nat. Alex. *Diss. IV. in hist. eccl.* saec. V. agens de libro Gennadii, ex quo objectum est testimonium, nempe *De dogmat. ecclesiast.* dicit eum catholicum esse et dogma ab arausicana synodo traditum in eo contineri, et a Gennadio jam resipiscente fuisse editum et missum ad pontificem Gelasium. Of. Meyer, *Hist. de Aux.* vol. II. pag. 331. Circa Faustum regiensem, de cujus orlbodoxia a Norisio, Tillemontio aliisque dubitatum est, cf. Sliltingus, tom. VII. mensis Septembris, ad diem XXVIII. ubi §. 8 et seqq. pag. 670 et seqq. proluxa dissertatione ipsum defendit ab omni erroris suspicione. Quoniam vero de Gennadio et Fausto agitur, placet afferre iudicium, quod Gennadius tulit de libris Fausti, ut appareat utriusque orthodoxia: «Edidit quoque (Faustus), *inquit*, opus egregium de gratia Dei, qua salvamur, et libero humanae mentis arbitrio, in quo salvamur. In quo opere docet, gratiam Dei semper et invitare et praecedere et juvare voluntatem nostram; et quidquid ipsa libertas arbitrii pro labore piae mercedis acquisierit, non esse proprium meritum, sed gratiae donum." Ita in *Catalogo illustrium viror*, inter opp. s. Hieronymi, edit. Rom. 1572. tom. IX. pag. 316. Haec erant animadvertenda ad fraudem praecavendam Jan-

senii, qui ut facilius, haereticam doctrinam suam tamquam catholicam obtrudat, solet erroris postulare plures antiquos scriptores catholicos, ut evincat errorem semipelagianorum in eo stetisse, quod vellent immunitatem *a necessitate consistere sub gratia.* Quidam minus cauti decepti sunt. Si jansenistas audias, quotquot non admittunt sua paradoxa, totidem pelagiani aut semipelagiani sunt; hinc illae querelae, quod nulla haeresis adeo diffusa sit, nec lamdiu perseveraverit. Ita Grégoire, *Hist. des Sectes*, tom. II. *Nouveaux Pélagiens*, pag. 295: «Le pélagianisme est l'erreur la plus répandue.....l'erreur d'une foule de prétendus chrétiens qui, sans le professer extérieurement, comptent sur leurs forces naturelles pour opérer le bien. A celle erreur se rattachent toutes les défections qui, dans le cours des siècles, ont affligé l'église (exceptis lutheranismo, calvinismo et jansenismo)... Illum tamen recreat et consolatur, quod: ..L'Italie eut toujours d'habiles défenseurs de la doctrine de saint Augustin sur les vérités de la grâce. Parmi les écrivains italiens qui, dans ces derniers temps, les ont soutenues, se distinguent Tamburini, Natali, Palmieri, . . . l'archiprêtre Guadagnini.»

3') Ita Jans. *De grat. Salvatoris*, lib. III. cap. 3. ubi scribit: »Jam vero quid monstrosius proferri potest quam quoddam distinctum a ceteris -adjutorii genus, quod numquam ab initio lapsus humani generis usque ad iudicii diem, ullum in humana voluntate effectum habuit aut habiturum est?"

praeviderit eam nonnisi in perniciem esse cessuram? Indigna proinde Deo est. Ergo.

364. Resp. *D. Antec.* In sensu janseniano, *C.* in sensu catholico, *N.*

365. Ad 1. prob. *D.* Ad operandum nihil inservit, et caret effectu ex culpa hominis, qui eam respuit, *C.* ex defectu sui, *X* Omnes enim ejusmodi difficultates, et si quae sunt aliae, laborant, ut logici loquuntur, falso supposito; ex eo enim oriuntur, quod ponatur intrinsecum discrimen inter gratiam efficacem et gratiam sufficientem, quod tamen ecclesia non docet. Si igitur gratia sufficiens nil aliud est nisi gratia rejecta, seu gratia quae ex sola hominis malitia effectu suo caret, patet, nullam inde peti amplius posse difficultatem. Nihil enim ejusmodi gratiae deest, quod requiratur ad effectum obtinendum: sola siquidem perversa hominis voluntas efficit, ut ea non producat effectum, ad quem expeditam ac plenam tribuit facultatem.

366. Ad 2. *xv.* Nemo enim catholicorum docet, quod ipsis affingit Jansenius. Hinc jure Alexander VIII. hanc Synnichii propositionem confixit: *Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere: a gratia sufficiente libera nos, Domine.* 32

367. Ad 3. *D.* Posset peti a Deo prout simpliciter gratia est, *C.* prout sufficiens est, seu reduplicative sumpta, *N.* Esset enim, juxta dicta, petere a Deo resistantiam gratiae, quam ipse confert.

368. Ad 4. *A.* Sed ecclesia petit ac efflagitat in genere Dei gratiam ad bene agendum.

369- Ad 5. Resp. eadem ratione Deum largiri gratiam, quam praevidet in perniciem cessuram esse ei, qui pervicaciter ipsi resistit, qua tot bona etiam in ordine naturali misericorditer tot hominibus tribuit, etsi praevideat ea in muscipulam fore pedibus insipientium. Cum enim ipse ingenium, opes, valetudinem aliaque ejusmodi hominibus tribuit, profecto patefacit bonitatem suam, etsi praevideat ex recipientium malitia vertenda ea esse in injuriam munifici largitoris et in ruinam atque extremam eorum perniciem, qui illis abusuri sunt. Resolvitur propterea haec quaestio in alteram generalem de permissione mali moralis: de qua recolantur, quae suo loco disputavimus.³³

32) Cf. Viva, *Damnator. Thesium theologica trutina*, ad prop. VI. inter damnatas ab Alex. VIII. Paria huic damnatae propositioni protulit Gerberonius, qui scribere ausus est: »Si diabolus posset gratiam dare, non aliam daret quam sufficientem, quia favet ipsius intentioni homines damnandi. Unde potest appellari gratia damnationis.« De Gerberonio ejusque II-

bris cf. *Le véritable esprit des nouveaux disciples de s. Augustin*, tom. III. *Lettre (l'un docteur de Sorbonne à un homme de qualité sur le procès fait par J/r. l'archevêque de Malines à Dont. Gabriel Gerberon, moine bénédictin de la Congrég. de s. Afaur*, pag. 1214 et seqq.

”) De Deo, n. 137 et seqq. tom. IV. pag. 55 seqq.

CAPUT V.

DE GRATIAE DISTRIBUTIONE.

370. Eodem spectant ea, quae suo loco scripsimus de vera ac sincera voluntate Dei salvandi omnes et singulos homines, ac de morte Christi ex eodem affectu pro omnibus et singulis hominibus, et ea quae nunc in quaestionem veniunt circa gratiae divinae distributionem; immo posterius hoc argumentum ab illo priori pendet. Nec enim Dei voluntas sterilis est; et, si ipse ad hominum salutem ipsam decrevit Christi mortem, dubium ne suppressa potest, quin ob Christi merita velit omnibus ac singulis hominibus subsidia necessaria conferre, quibus isti salutem sibi comparare valeant? Hinc jansenistae qui cum novatoribus contendunt, non omnibus gratiam a Deo conferri necessariam ad salutem, hoc ipso negarunt Deum sincere velle omnes omnino homines salvos fieri, et Christum pro omnibus prorsus hominibus mortem obiisse aut sanguinem suum fudisse; adeo arctus est nexus ac dependentia alterius articuli ab altero. Quare, post ea quae fusius in tractatu de Deo disputavimus 1, supervacaneum videretur hanc adnectere peculiarem disceptationem; cum tamen suis argumentis et adstruatur ac impugnatur quod de gratiae distributione traditur, cogimur proinde de ea, data opera, disserere.

371. Ne autem ab ordine ac perspicuitate digrediamur, dispescere debemus ea, quae de fide sunt, ab iis quae eundem certitudinis gradum minime obtinent. Ex his porro quae dogma non attingunt, alia sunt quae communi fere suffragio catholicis theologis probantur, alia autem quae privati doctores aut inficiantur aut saltem in dubium revocant; secus ac ferat catholicae doctrinae pia sententia, quae non patitur Deum exhiberi gratiarum suarum avarum, qui reipsa avarus non est nisi animarum nostrarum. 2 Itaque jan-

*) Cf. n. 460 et seqq.

’) Ita passim s. Augustinus, qui Deum vocat *avarum salutis nostrae et animarum nostrarum*. Jam vero Deus profecto non esset avarus animarum, si earum aliquas relinqueret sine gratia sufficienti ad opera bona facienda, ad mala vitanda et ad consequendam vitam aeternam, ut per se patet; siquidem proprium avarorum est, nihil praetermittere eorum, quae necessaria sunt ad acquirendam pecuniam. Porro s. Augustinum ita Deum avarum exhibere, constat ex *Serm. XV.* apud Sirmondum, apud Maurinos vero *Serm. CXXV.* n. 8: *Parum est, inquit, Domino meo, avarus est, sed*

avaritia Dei salus nostra est. Avarus est. nummos suos quaerit (bona opera nostra), *imaginem suam colligit* (scilicet animas nostras, quae ad ejus imaginem factae sunt). *Dares, inquit, pecuniam nummulariis, et ego veniens cum usuris exigere.* Et *Serm. XXXVII.* inter sirmondianos, apud maur. CCCLIX. n. 2: *Consolatur te non avarus [rater tuus (Christus)... Dixi eum non avarum, et [orte invenio avarum. Avarus est; sed nos vult habere, nos vult acquirere. Pro nobis tantum pretium dedit seipsum; nihil ad hoc pretium addi potest. Enarr. in Ps. XCIX. n. 10. scribit: Avarus est Deus salutis nostrae.*

senistae contendunt, vel ipsis justis volentibus ac conantibus interdum deesse Dei gratiam, qua valeant Dei praecepta adimplere; multo magis id affirmant de peccatoribus fidelibus, praesertim vero de impiis illis, qui vulgo *obcoecati et indurati* audiunt, ac de infidelibus. Nonnulli theologi cum iis consentiunt circa peccatores obduratos et obcoecatos, maximo vero quoad infideles; etsi cum ceteris teneant, non negari a Deo gratias peccatoribus communibus. Nos igitur totidem propositionibus primo de justis, deinde de peccatoribus, postea de obcoecatis et obduratis, denique de infidelibus disceptabimus.

372. Praemittimus vero I. hic non agi de distributione gratiae efficaci, cum nemo sit, qui contendat hanc omnibus dari, sed solum de distributione gratiae proxime aut remote sufficientis, juxta notionem quam de ea praebuimus, quae nempe veram, completam ac relate ad praesentes subjecti circumstantias bene operandi facultatem tribuat. II. Non agi de sola gratiae *oblatione*, ut nonnulli minus accurate loquuntur aut etiam subdole, ut fucum faciant imperitis, sed de reali gratiae *collatione*. Ille enim qui esurienti panem offerret, quem tamen ipse attingere nequiret, ei illuderet; ita enim esuriens fame interiret. Sic etiam Deus, si solum *offerret* gratiam, quam tamen reipsa non *conferret*, homini illuderet, non autem ipsum adjuvaret quod, vel etiam cogitare absurdum est. His positis sit.

PROPOSITIO I.

Justis omnibus, praesertim i ero volentibus et conantibus, urgente praecepto, datur a Deo gratia vere ac relative sufficiens ad servanda omnia praecepta.

373. De fide est haec propositio adversus Jansenium, cujus propositio I: *Aliqua praecepta etc.*, damnata est ut *haeretica*.

374. Ita porro ex **Scripturis** catholicam veritatem evincimus: Apostolus, I. Cor. X. 13. de justis scribit: *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere*. Atqui vera haec minime essent, nisi Deus justis praesto esset gratia sua, urgente praecepto. Huc pariter referuntur verba Eccli. XV. 16: *Si volueris mandata servare, conservabunt te*. Immo et Christi ipsius, Matth. XI. 30. dum dixit: *Jugum meum suave est, et onus meum leve*. Et I. Joann. V. 3: *Mandata ejus gravia non sunt*. Haec autem, quibus suavitas ac facilitas mandatorum divinatorum commendatur, nisi saltem in justis vera essent, in nullo alio locum haberent. Jam vero juxta ipsos adversarios, gratia non opitulante, praecepta Dei non modo levia non essent, sed prorsus impossibilia evaderent; cum tamen contrarium de Dei praeceptis in Scripturis prorsus praedicetur, argumento est ineluctabili, saltem justis non deesse gratiam, qua possibilia fiant ac levia.

375. Non minus facile haec eadem veritae ex 0. **Augustino** adstruitur, cujus verba haec sunt: *Deus, cum per mediatorem Dei et hominum hominem Jesum Christum spiritualiter sanat aegrum, vel vivificat mortuum, id est, justificat impium, et cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam justitiasque perduxerit, non deserit, si non deseratur, ut pie semper justequae vivatur.* ¹ Et alibi fidenter interrogat: *Te jam justum ex fide viventem negliget, deseret, dimittet?* Immo vero et hic fovet, et hic adjuvat, et hic necessaria subministrat, et noxia resecat . . . *Dominus curam habet tui, securus esto . . . Nusquam tibi deest; tu illi noli deesse, tu tibi noli deesse.* ²

376. Quare **concilium** a r a u sic. II. can. XXV. sic loquitur: *Hoc secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante et coopérante, quae ad salutem animae pertinent, possint et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.* ³ Ergo fides catholica docet, omnes baptizatos, ac propterea multo magis justos, divina praecepta adimplere posse; quomodo vero nisi per gratiam? Clarius adhuc **tridentina synodus** catholicam hanc fidem adstruit, sess. VI. can. XVIII: *Si quis dixerit, Dei praecepta homini etiam justificato et sub gratia constituto tsse ad observandum impossibilia, anathema sit.* Jure proinde **Innocentius X.** allatam superius Jansenii propositionem jam *anathemate damnatam* declaravit; quamvis janseniani clament, nihil commune esse inter errorem a tridentino canone in novatoribus proscriptum et Jansenii propositionem. ⁴

DIFFICULTATES.

377. I. Obj. S. Petrus, quamvis justus, caruit gratia, urgente praecepto; sancti enim patres aperte id docent, ut Hilarius qui affirmat, ipsum

¹) Lib. I. *De nat. et grat.* cap. 2.

²) *Enarr. in Ps. XXXIX.* n.27. Plura alia testimonia ejusdem s. Doctoris cf. apud Dechamps, op. cit. lib. III. disp. VIII. capp. 3, 4 et 5.

³) Apud Hard. *Act. Cone.* tom. II. col. 1101.

⁴) Nempe Jansenius cum suis contendit, *De grat. Christi*, lib. III. cap. 19. concilium tridentinum in adductis locis non loqui de gratia actuali, sed de habituali lanium, idque unum sacram synodum discernere: Deum nempe non ante a justis recedere per sanctificantis gratiae subtractionem, quam ipsi per lethale peccatum (ad quod vitandum gratia necessaria actuali destituti sunt, ac propterea vitare non potuerunt) a Deo recesserint. Ideo vero juxta Jansenium usurpat concilium tridentinum

illa verba: *Deus justificados non deserit*, ut probet adversus novatores, justos non desinere tales esse, quod persaepe in venialia peccata incurrant. Ast miserum hoc effugium evertunt verba ejusdem concilii, sess. XIII. cap. 13. ubi manifestum est concilium locutum fuisse de auxilio actuali, quod numquam justis deest; ait enim de justis: »Tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare et reponere omnes debent. Deus enim, nisi ipsi illius gratiae defuerint, sicut coepit opus bonum, ita perficiet, operans velle et perficere.« Quis haec verba ad gratiam habitualement detorqueat? Gratia illa, qua Deus, nisi illam abjiciamus, operatur velle et perficere, est gratia operans et cooperans, ideoque actualis, et non habitualis. Cf. Dechamps, op. cit. lib. II. disp. VIII. cap. 3.

non potuisse vitare culpam ut s. Joann. Chrysost. qui scribit: *Negatio Petri non tam erat socordiae et negligentiae, quam e.r eo quod Deus eum deseruerat.* 6 Sed prae ceteris s. Augustinus, cujus verba decretoria sunt: *Quid est homo, inquit, sine gratia Dei, nisi quod fuit Petrus, cum negaret Christum?* 7 Quod saepe alias repetit. Ergo.

378. Resp. D. A. Et Petrus erat ex justis humilibus volentibus et conantibus, ut supponitur in propositione Jansenii, A'. erat ex iis qui nimium propriis viribus, constantiae ac firmitati suae confidunt, C. Talem autem Petrum fuisse, tum ex Scriptura tum ex adductis patrum testimoniis abunde constat. Extra causam igitur s. Petri exemplum affertur. Apposite propterea ajebat de Petro s. Augustinus, cujus auctoritate adeo abutuntur janseniani: *Quis enim dubitaverit, quod . . . Petrus, si voluisset, ter Dominum non negasset?* 8 Nam, dum se perculsum sensit, deponere potuit mentis tumorem, et Deo cum propheta dicere: *Adjutor meus esto, ne derelinquas me.* 9 Ergo juxta s. Augustinum derelictus fuit Petrus ob mentis suae tumorem: nec ita derelictus est, ut gratia orationis fuerit destitutus. Addo, ex s. Augustino ab adversariis adductum testimonium apocryphum esse. 10 S. Hilarius loquitur de potentia consequenti, ut ajunt. non autem de antecedenti et absoluta; ut patet ex contextu. 11 S. Joann. Chrysostomus ideo dicit Deum deseruisse s. Petrum, *quia elato erat animo et de se praesumpserat.* 12

s) Cap. 32. in *Jfatth.* η. 4.

·) *Hom.* XXXL in *Epist. ad Ilebr.* num. 3-

·) *Serm.* CXXIV. *De temp.* n.

8) *Lib. De unit. Eccles.* cap. 9.

·) Passim s. Augustinus docet, Petrum de se praesumpsisse, cum profiteretur se paratum ad mortem pro Christo subeundam. Quoniam jansenistae toties obtrudunt exemplum Petri, ut evincant justo volenti et cenant gratiam interdum deesse, juverit nonnulla s. Augustini testimonia hic subicere, ut pateat eos longe discedere ab Augustini mente, dnm talia effutiunt. *Tract. XXVI. in Jnann.* η. 1. sic Christum ad Petrum loquentem inducit: *Quid tantum praesumis? Quid de te sentis? «Quid esse te credis? Audi quid sis: Amen, amen dico tibi- etc.; ibid. η. 2: Non tamen pro Doinino, ut temere praesumebat, praecessit.- Tract. CXUL. n. 6: ..Ecce, inquit, medici completa est praedictio, aegroti convicia praesumptio.· Serm. CCXCVII. n. 1: -Praesumptionem ferebat, tumorem suum nesciebat.* Serm. CCXCVI. n. 3: -Inven-*

tum est quomodo praedixerat medicus, non quomodo praesumpserat aegrotus;·' et alibi passim.

,0) Conf, in Append, tom. IV. *Serm. LXXJX.* n. 1.

·) Totus hic est, ut excuset s. Petrum, quoad potest; hinc ait: «Et vere prope jam sine piaculo hominem negabat, quem Dei Filium prius agnoverat; tamen quia ex infirmitate carnis vel ambiguus extitisset, amarissime flevit, recolens trepidationis istius culpam, se nec admonitum potuisse vitare." Hanc eandem interpretationem dederat s. Ambrosius, lib. X. in *Luc.* n. 82. Sed exploditur a s. Hieronymo et Augustino. CE hic „nota edit. maur.

·) Subdit enim immediate post cit. verba: ..Erudiens, ut humanam sciret mensuram, et non repugnaret iis, quae dicebantur a magistro, neque magis quam alii altum saperct. . . Nam quoniam erat verisimile eum sibi placere, et elato esse animo· etc. 77αιδ«ύοντο< αὐτὸν ἰδέναι τὰ ἀνθρώπινα μέτρα. καὶ μὴ ἀντιλέγειν τοῖι παρα τοῦ διδασκάλου Αὐγούῖνοιι. μηδὲ

379. II. Obj. 1. S. Auguatinufl, lib. *De nat. ct grat.* ait: *Fideles orantes dicunt.: et ne nos inferas in Lcntationcm; sed libera nos a malo. Si adest possibilitas, ad quid orant?* 13 Nec reponere juvat, justis a Deo conferri saltem gratiam orationis, qua bene utentes possint mandata servare; hoc siquidem alienum est a s. Doctoris mente. In hac enim hypothese ratio pateret, quare ex justis alii perseverent, alii tentationi cedant, quod alii nempe oraverint, alii vero orare neglexerint. 2. At s. pater fatetur, causam hujus discriminis se plane ignorare: *Si, inquit, ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi ita suadeatur, ut persuadeatur, illi autem non ita; duo sola occurrunt interim, quae respondere mihi placeat: O altitudo ... et: humquid iniquitas apud Deum?* 3. Adde: juxta s. Doctorem justos interdum ipsa orationis gratia destitui: *Nonne, ait ipse, aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida et pene nulla, immo omnino interdum ita nulla, ut neque hoc in nobis cum dolore advertamus. . . Quid ergo aliud ostenditur nobis, nisi quia et petere et quaerere et pulsare ille concedit, qui ut haec faciamus jubet?* 15 Ergo.

380. Resp. ad 1. D. Si adest possibilitas per naturam in sensu pelagiano, C. per gratiam, N. Ad sensum itaque Pelagii ibi loquitur s. Augustinus. Hinc ipsi objicienti: *Non juberet Deus, quod sciret non posse ab homine feri;* respondet: *Ideo jubet Deus aliqua, quae non possumus, ut noverimus, quid ab illo petere debeamus.* Supponit igitur, omnes justos habere semper saltem gratiam orationis.

381. Ad 2. D. Id est, fatetur s. Augustinus se ignorare, cur alteri detur gratia praevisa efficax tum orationis tum alterius cujusque operis salutaris, C, cur detur gratia sufficiens ad haec praestanda vel non detur, A'. Numquam enim de hoc dubitavit aut haesit s. Doctor, cum pro certo habuerit, omnibus hanc gratiam praesto esse; quare semper in hominum culpam (non quidem originalem aut actuales praeteritas, ut autumant jansenistae) refundit, quod non perseveraverint ob suam negligentiam, socordiam, superbiam; qua fit, ut cum *deserunt, deserantur.* 16

382. Ad 3. D. Et hic loquitur s. Doctor de effectu ipsius gratiae, C. de ipsa gratia seu potentia orandi, A'. Loquitur scilicet de ipsa actuali oratione, *quam, ut ait, aliquando ita negligimus, ut vel tepide, vd frigide, vel nullatenus oremus, ct de eo non doleamus.* Hi siquidem sunt omnes effectus potentiae orandi et non orandi, de quibus solum disserit, non autem de potentia orandi, de qua sola hic agimus. Adde, hic s. Augustinum minime

uiiZova των άλλων (ppovtív . . . Intibi}

γάρ ιϊκόι ην αυτόν μιγα (ppovetv, χ. τ. λ.

,J) Cap. LILI. η. 62.

H) Lib. *De spin-* et lit. cap. 34.

15) *Ad Simplic.* lib. I. quaest. 2. n. 2.

18) Cf. Tricassin. *De necessaria ad salutem gratia omnibus et singulis data*, sect. 4. §. 4.

loqui de eo casu, in quo insistit praeceptum aliquod adimplendum, quod ut possibile fiat, necessaria gratia est. 17

383. III. Obj. 1. Si omnibus justis, saltem urgente praecepto, daretur gratia sufficiens, justis omnes etiam non praedestinati perseverare possent. 2. Hoc porro adversatur doctrinae s. Augustini, qui in lib. *De dono perseverantiae* cap. XXII. docet, a justo non praedestinato Deum subtrahere obediendi vires, ideoque et gratiam relative sufficientem. Etenim prolatam sententiam monachorum adrumetinorum: 81 *qui obeditis, si praedestinati estis rejiciendi, subtrahentur obediendi lires, et obedire cessetis*, ut veram agnoscit, ac solum quoad asperiores loquendi modum temperat, commutando secundam verbi personam in tertiam, scribens: *Non dicatur: Si qui obeditis, si praedestinati estis rejiciendi; sed si qui obediunt, et caetera per verbi personam tertiam dicantur, non per secundam.* Ergo.

384. Resp. ad 1. Cone, juxta doctrinam concilii tridentini, dum ait: *Deus semel sua gratia justificatos non deserit, nisi ab iis prius deseratur* 18: et juxta doctrinam s. Augustini dicentis: *Homo, in eo, quod audieras et teneras, perseverares, si velles.* 19

385. Ad 2. N. Etenim s. Augustinus praedictam sententiam prout a monachis afferebatur, rejecit ut *abominabilem*, non solum quoad modum, verum etiam quoad rem ipsam. Quod enim *abominabile* est, semper tale est, sive in secunda, sive in tertia persona proferatur. Dum vero eam emendavit, sustulit penitus illam *subtractionem virium*, in qua sita est vis difficultatis, sic enim eandem propositionem emendatam proponit: *Quid sententiae deperit*, inquit, «i dicatur: *si qui autem obediunt, sed in regnum ejus et gloriam praedestinati non sunt, temporales sunt, nec usque in finem in eadem obedientia permanebunt.* Tunc enim sensus hic redditur: Si qui obediunt, et non sunt praedestinati, culpa sua a perseverantia excident, atque ex praevisa hac culpa damnabuntur. Ita mentem s. Augustini exponit s. Prosper in *Responsione ad XII. objectionem Gallorum*, dicens: *Wires itaque obedientiae non ideo cuique subtraxit Deus, quia eum non praedestinavit, sed ideo eum non praedestinavit, quia recessurum ab ipsa obedientia esse praevidit.* 20 Quo sensu propositio vera est, neque aliquid ei *deperit* circa doctrinam de perseverantia in fide, quam s. Doctor propugnabat adversus semipelagianos.

386. IV. Obj. 1. S. Augustinus passim docet, justos interdum volentes et conantes servare praecepta non posse, juxta praesentes, quas habent, vires, ut lib. *De grat. et lib. arbit.* cap. XVII: *Qui ergo vult facere Dei mandatum*

*) Cf. Tricass. ibid, el §. 5. Certe s. Augustinum supponere, omnibus gratiam praesto esse ad mandata servanda, patet ex ejus effato, lib. *De perf. justit.* cap. 105. ubi animae, quae gravia seu difficilia ea

sentiat, dicit: *Oret gemitu voluntatis, ut impetret donum facultatis.*

*) Sess. VI. cap. 11.

”) *De correpi, et grat.* e. 17. n. 2.

10J In Append, ad tom. X. opp. s. August.

d non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam et invalidam; poterit autem, cum magnam habuerit et robustam. Quod et saepe repetit. 2. Adde, Deum gratiam nulli debere; justis propterea denegare posse. Ergo.

387. **Resp.** ad 1. *D.* Per gratiam proxime sufficientem, *Tr.* vel *C.* per gratiam remote sufficientem, *A.* Et hac ratione tum allatam testimonium tum reliqua his similia exponi debent.

388. Ad 2. *D.* Seclusa gratuita Dei promissione, *C.* hac supposita, *N.* et hinc *neg. cons.* quia, etsi ex justitia Deus nemini teneatur gratiam conferre saltem efficacem, tenetur tamen ex fidelitate, quam sibi debet, et ex quadam convenientia sapientiae suae ac bonitatis justis vires ad servanda praecepta concedere.

PROPOSITIO II.

Deus omnibus fidelibus peccatoribus non obduratis gratias sufficientes tribuit, quibus possint tum peccata praecavere tum a peccatis resipiscere.

389. Spectat haec propositio ad doctrinam catholicam, assertam in concilio arans. II. can. XXV. superius laudato. Diximus porro in propositionis enunciatione, gratias a Deo tribui *ad praecavenda peccata*, ideoque sub hoc respectu toties dari, quoties praeceptum urget implendum; dum vero diximus, *tum ad resipiscendum a peccatis*, non ita accipienda propositio est, quasi Deus singulis quibusvis momentis gratias conferat; sed pro loco, tempore ceterisque adjunctis, in quibus Deo placuerit illas concedere.

390. **Prior** autem **propositionis** pars iisdem adstruitur Scripturarum testimoniis, quibus ostendimus, prop, praecedente, conferri a Deo justis gratias ad divina mandata servanda. Nam et quoad peccatores vera esse debent verba Christi, quibus affirmat: *Jugum meum suave est et onus meum leve*; tum Joannis effatum: *Mandata ejus gravia non sunt*. Jam vero nec suave reddi potest peccatoribus Christi jugum, nec onus mandatorum ejus leve, nisi per gratiam. Ergo.

Quod vero attinet ad alteram propositionis partem, evincitur ejus veritas ex illis Dei verbis apud Ezech. XXXIII. 11: *Vivo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua et vivat. Convertimini, convertimini a viis vestris pessimis; et quare moriemini domus Israel?* Evincitur etiam ex illa generali Christi invitatione, Matth. XI. 28: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos.* Unde sic argumentamur: Non potest peccator converti, neque ad Christi sinum iterum se recipere, nisi per gratiam; Deus tamen peccatores omnes, praesertim fideles, ad conversionem invitat, et Christus peccatores omnes ad se

vocat: ergo peccatoribus omnibus, saltern fidelibus et non obduratis, Deus adest per gratiam suam.

391. Longum esset velle patrum testimonia recensere, quibus eadem veritas quoad utramque partem ostenditur; unum vel alterum proinde solum laudabimus. Nota sunt verba s. Leonis M. *Juste enim nobis instat praecepto, qui praecurrit auxilio.*¹ S. Augustinus vero haec praeclare scribit: *Cum ubique sit praesens, qui multis modis per creaturam sibi Domino servientem aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentes adhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, neque illud, quod vulnerata membra non colligis: sed quod volentem sanare contemnis.*² Hinc accedit ejus discipulus s. Prosper, scribens: *Nemini Deus correctionis adimit viam, nec quemquam boni possibilitate dispoliat.*³

392. Demum, ceteris omissis, **concilium tridentinum** adversus Lutherum et Calvinum negantes, posse quemlibet poenitentiam agere, haec habet: *Qui accepta justificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus Justificari poterunt, aim, excitante Deo, per poenitentiae sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procuraverint.** Pro certo igitur habet concilium, peccatoribus omnibus praesto esse divinae gratiae subsidium, quo ipsi possint a peccato resipiscere.

b *

DIFFICULTATES.

393- L Obj. S. Augustinus ut exploratum assumit, gratiam non omnibus a Deo conferri. 1. Ait enim: *Scimus, gratiam non omnibus hominibus dari. Scimus, eis, quibus datur, misericordia gratuita dari. Scimus, eis, quibus non datur. Justo Judicio Dei non dari.* ³ 2. Loqui autem s. Doctorem de gratia sufficienti, patet ex iis, quae scribit in lib. *De corrept. et grat.* ubi agens de gratia Adamo collata, ideoque de gratia sufficienti, ait: *Nunc quibus deest tale adjutorium, Jam poena peccati est.* ⁶ 3. Ergo juxta ipsum culpa originalis et a fortiori culpa personalis ratio est, quare Deus interdum peccatori gratias sufficientes non tribuat. 4. Sane peccatores indigni sunt quavis gratia. Ergo.

394. Resp. Neg. Ant. Ad 1. autem probat. D. Adstruit s. Augustinus,

¹) .Sfrwi.XVL *De Pass. Domini*, cap. 6. edit. Baller.

^r) Lib. *De nat. et grat.* cap. 67. n.80. Quae refert ac repetit ex iis, quae scripserat s. Doctor *De lib. arbit.* lib. III. cap. 19.

[']) *Resp. ad XV Object. Vincent.* In App. ad tom. X. opp. s. Aug.

[']) Sees. VI. cap. 14. Qui plura cupit, adeat Tricassin. op. cit. *De necessaria* etc. sect. 5. §. 1 et seqq.; nec non Dechamps, op. cit. lib. IU. disp. 8. cap. 6.

®) *Episi. CCXVII. ad Vitalem*, cap. 5. n. 4, 5 et 6.

⁶) Cap. 2. n. 32.

non omnibus dari gratias in sensu somipelagianorum, quos illic impugnat, C. in sensu catholico, *subdist.* non omnibus semper dari gratias efficaces aut etiam gratias proxime sufficientes, C. gratias remote sufficientes, N. Semipelagiani enim contendebant, Deum gratia sua semper omnibus praesto esse, neque expectore nisi naturales conatus nostrae voluntatis ad eam conferendam.

395. Ad 2. *D.* Quibus deest tale auxilium, nempe proxime sufficiens, jam poena peccati est, C. remote sufficiens, N.

396. Ad 3. *Dist. sequel.* In infidelibus ratio hujus subtractionis est utraque culpa, originalis videlicet et actualis, C. in fidelibus culpa originalis, N. Hoc enim est principium jansenistarum, qui, etsi concilium tridentinum declaraverit, in renatis nihil esse quod Deus odio habeat, ac nihil damnationis esse in iis, qui sunt in Christo Jesu, tamen autumant peccatum originale semper influere in ipsos baptizatos; quod aliud non est nisi doctrinam novatorum profiteri, de qua postea agemus. Itaque in fidelibus sola culpa personalis efficere potest, ut Deus aut gratias efficaces, aut saltem proxime sufficientes interdum subtrahat, non autem gratiam remote sufficientem, quam nemini unquam denegat juxta illa quae diximus.

397. Ad 4. *D.* Si Deus gratiam tribueret juxta dignitatem nostram, C. si juxta benignitatem ac misericordiam suam, N. Nonne Deus *est praestabilis super malitia?* ut loquitur Joel. II. 13. Quid fieret de iis, qui talia obtrudunt, si Deus pro dignitate nostra gratias suas largiretur?

398. II. *Obj.* Ideo statuitur Deum peccatoribus gratia sufficienti adesse, quoties urget praeceptum, praesertim supernaturale, quia alioquin praecepta forent impossibilia, nec ad culpam imputari posset illorum transgressio; atqui contrarium plane docet s. Augustinus: 1. siquidem in lib. *De perfect, justitiae: Cum videmus, inquit, claudum, qui sanari potest, recte utique dicimus, debet homo iste esse si?ie claudicatione, et si debet, potest. Nec tamen cum vult, continuo potest, sed cum fuerit adhibita curatione sanatus, et medicina adjuverit voluntatem*⁷⁾ 2. et paulo post: *Peccatum est, subdit, cum vel non est caritas, quae esse debet, vel minor est, quam debet: sive hoc voluntate vitari possit, sive non possit: quia, si potest, praesens voluntas hoc facit; si autem non potest, praeterita voluntas hoc fecit*³⁾; ac demum generatim 3- pronunciat, lib. III. *De lib. arbit. Sunt etiam necessitate facta improbanda, ubi vult homo recte facere, et non potest.*⁹⁾ 4. Cum vero ab hac doctrina recesserit Pelagius, ejus articulus damnatus est in concilio diospolitano: *Oblivionem et ignorantiam non subjacere peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem.* ¹⁰⁾ Ergo.

7) Cap. 3. n. 5.

8) Cap. 6. n. 15.

9) Cap. 18. n. 51,

10) Apud s. August, lib. *De gestis Pelag.* cap. 18. n. 42.

399. Resp. A'ey. *min.* Ad 1. prob. 7). Docet s. Augustinus in adductis verbis, non semper habere peccatores viros ad surgendum a peccatis aut ab iis se abstinendum per gratias immediate et proxime suficientes, C. mediate per orationem, A'.

400. Ad 2. D. Peccatum est, cum non est caritas, aut minor est etc. hypothetice seu dominante cupiditate actuali consequente seu voluntaria, C. dominante cupiditate, quae mediante saltem oratione vinci nequeat, aut haberi major caritas non possit, A'.

401. Ad 3. D. Ut tamen non imputentur ad culpant, C. ut ad culpam imputentur. A'. Loquitur enim s. pater in adducto textu de motibus inordinatis et involuntariis concupiscentiae, qui eatenus improbantur in se, quatenus et ex peccato sunt et ad peccatum inclinant. 11

402. Ad 4. D. Quatenus Pelagius affirmabat secundum necessitatem evenire, quae ex oblivione et ignorantia per gratiam vincibili patrantur, C. secundum necessitatem absolutam ex oblivione et ignorantia invincibili provenientem, xV. Cum enim ille haeresiarcha gratiam proprie dictam ejusque, necessitatem inficiaretur, inferebat hominem absque gratiae subsidio totam legem servare posse: quod si in nonnullis casibus id reipsa praestare non posset, potius quam admitteret gratiae necessitatem, sive ad ignorantiae tenebras dispellendas, sive ad robur addendum, negabat hominem in illis peccare. Quid porro hoc commune habeat cum doctrina quam tuemur, non video. 12

Φ

X 7:

PROPOSITIO III.

Deus peccatoribus etiam obduratis et obcoecalis gratias vere sufficientes confert pro loco et tempore, quibus possint et peccata cavere et a peccatis resipiscere.

403. Priusquam propositionem vindicemus, juverit exponere, quinam in numero istorum peccatorum sint ponendi: id vero praestabimus verbis ipsis

11) Id palet ex scopo s. Doctoris atque ex contextu. Scopus enim ejus est, ut ostendat, concupiscentiae rebellionem poenam esse peccati originalis, quod omnes contraximus. Contextus porro hic est: in hoc ipso cap. 18. n. 50. jam dixerat: nQuaecumque ista causa est voluntatis, si non potest ei resisti, sine peccato ei ceditur. Si autem potest, non ei cedatur, et non peccabitur." Deinde n. 51. ponit verba nobis objecta, atque immediate prosequitur: »Nam unde sunt illae voces: Non enim quod volo, facio bonum, sed quod nolo

malum, hoc ago. Et illud: Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. Et illud: Caro concupiscit etc. Sed haec omnia hominum sunt, ex illa mortis damnatione venientium; nam, si non est ista poena hominis, sed natura, nulla ista peccata sunt... Nunc autem quia ita est, non est bonus (homo) nec habet in potestate ut bonus sit... poenam istam esse quis dubitet?" Exinde patet mala adversariorum fides, dum talia obtrudunt.

,s) Cf. auctores citt. locis citt.

g. Bernardi, qui nie cor durum describit: *Ipsum est, inquit, quod nee compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus; minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad iudicia saevum, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium in divina, praeteritorum obliviscens, praesentia negligent, futura non providens.*¹

404. Sic porro expositam propositionem ut *certam* propugnamus sacram Scripturarum, patrum ac conciliorum auctoritati innixi, et gravissimis rationum momentis ex ratione theologica depromptis.

405. **Scriptura** in primis obduratos ejusmodi peccatores et obcoecatos arguit ob resistantiam, quam ex propria sua malitia divinae gratiae opponunt; minatur ipsis irae thesauros propter suam impenitentiam atque duritiam; testatur ita Deum temperare punitionem aut patienter cum ipsis agere, ut possint mutari a propria malitia, et omnes sine exceptione ulla ad poenitentiam reverti. Supponit igitur, non omni eos prorsus gratia destitui.

406. Etenim s. Stephanus, Act. VII. 51. sic obduratos judaeos alloquitur: *Dura cervice et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis.* Et apostolus ejusmodi pariter peccatores arguens, Rom. II. 4. scribit: *An divitias bonitatis ejus et patientiae, et longanimitatis contemnis? Ignoras, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam et impenitens cor thesaurizas tibi iram in die irae et revelationis justi judicii Dei.* Auctor libri Sapientiae praeterquam quod cap. XI. generatim dicit, Deum alloquens: *Misereris omnium quia omnia potes, et dissimulas peccata hominum propter poenitentiam. Diligis omnia quae sunt, et nihil odisti eorum quae fecisti;* cap. XII. 20. de chanaanaeis scelestissimis et obduratis hominibus subdit: *Si inimicos servorum tuorum et debitos morti cum tanta cruciasti attentione, dans tempus et locum, per quae possent mutari a malitia, cum quanta diligentia judicasti filios tuos?* Demum II. Petr. III. 9. scribit apostolorum princeps: *Patienter agit Deus propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.* Ergo.

407. Eadem ratione loquuntur patres. Nam s. Augustinus, *Enarr. in Ps. VI. n. 8.* explanans verba apostoli: *Tradidit illos Deus in reprobum sensum,* haec habet: *Ea est coecitas mentis. In eam quisquis datus fuerit, ab interiori Dei luce secluditur, sed nondum penitus, cum in hac vita est. . . . Penitus enim esse extra Deum quid est, nisi esse in summa coecitate?* Ergo nemini omnis prorsus gratia subducitur in hac vita degenti, nec quispiam perfecta et absoluta obduratione ac coecitate punitur. Quod quidem saepius repetit, ut *Tract. XII. in Joann, n. 12.* ad illa Christi verba: *Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mun-*

¹) *De consiti*» lib. I. cap. 2. n. 3. edit. maur.

*dum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Ergo, inquit, quantum in medico est, sanare venit aegrotum. Ipse se interimit, qui praecepta medici observare non vult. Venit Salvator ad mundum; quare Salvator dictus est mundi, nisi ut salvet mundum, non judicet mundum? Salvati non vis ab ipso, ἢ te judicaberis. Et alibi passim.*²

403. Nec aliud docent concilia. Etenim praeter arausicanum II. cujus can. XXII. superius retulimus, quique huc etiam refertur, cum ejus verba generalia sint concil. valentin. III. declarat, can. II: *Malus non ideo perire quia boni esse non potuerunt, sed quia boni esse noluerunt.*³ Et concilium lateran. IV. cap. *Firmiter*, nullam exceptionem apponens, definit: *Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram poenitentiam semper potest reparari.*⁴ Ast in adversariorum sententia hoc falsum esset; deficiente enim omni gratia, impossibile est quempiam reparari posse per veram poenitentiam; supponit igitur concilium hanc nunquam homini, quamdiu vivit, penitus deesse.

409. Ratio denique theologiae eaque multiplex et gravissima huic doctrinae adstipulatur, immo aperte eam demonstrat. Ex iis enim, quae suo loco ostendimus Deus sincere vult istorum etiam salutem, et Christus pro istorum salute mortuos est; Deus jubet ipsos sperare ac ita jubet, ut rei gravissimi delicti efficiantur salutem desperando, urgente praesertim praecepto conversionis in articulo mortis, ut omnes docent. Jam vero quomodo veram poterunt habere spem tamquam *anchoram firmam*, quorum semel imbuerit animum sententia adversariorum, quod nempe ipsi destituti sint omni gratia? Quomodo poterunt sine gratia actum supernaturalem spei theologiae elicere? Hoc adeo receptum est in ecclesia, ut quoties casus contingat, ut aliquis ex ejusmodi perditis hominibus et effusis in omne vitium, immo et in incredulitatem, graviter decumbat, toties accurrant ejus ministri, ut eum hortentur ad resipiscentiam salutarem, ac fideles pro eo preces ad Deum fundant. Ergo pro certo habet ecclesia, neminem, quamdiu in vivis est, omni prorsus gratia destitui; alioquin ridicula et absurda esset ejusmodi sollicitudo. Quod si quovis tempore abjicienda procul fuit dura ejusmodi sentiendi ratio, luctuosa hac nostra aetate cavendum maxime ab ea est, qua tot cernimus in omne malum et incredulitatem prolapsos; siquidem de his omnibus actum esset, omnesque ut reprobi, pro quibus nulla spes superest, relinquendi essent. Quis catholicorum hoc ferat? Talia sensa concipere potuisse jansenistas, qui ut alias animadvertimus, non sunt nisi deistae larvati, mirum

Cf. apud. Tricassin. *De necessaria*
etc. sect 4; et apud Dechamps op. cit.
lib. III. disp. 8. cap. 15 et seqq.

3) Apud Harduin. *Acta concil.* tom. V.
col. 89.

Ibid. tom. VII. col. 17 et 18.

non est; verum quod ita sentiant catholici theologi, indignationem et impetum movet, ac incredulis religionem Christianam invisam reddit.⁵

410. Rursum, quoties homines peccant, libere peccant; ergo numquam omni gratia destituuntur: Quir enwn, interrogat s. Augustinus, *peccat in eo, quod nullo modo caveri potest? Peccatur autem; caveri igitur potest.*⁶ Atqui juxta adversarios ipsos caveri non potest peccatum absque gratia. Merito igitur concludit Doctor angelicus: *Dicere, quod aliquod peccatum est in hac vita, de quo quis poenitere non possit, erroneum est: primo quidem, quia per hoc tolleretur libertas arbitrii; secundo, quia per hoc derogaretur virtuti gratiae, per quam moveri potest cor cujuscumque peccatoris ad poenitendum.*⁷

DIFFICULTATES.

411. I. Obj. 1. Deus peccatores excaecat et indurat, ut dicitur Exod. ΓX. Is. VI. Joann. XII. et alibi passim. Atqui Deus non indurat et excaecat impertiendo malitiam, juxta notum Augustini effatum⁸; ergo saltem subtrahendo gratiam. 2. Totalem porro esse ejusmodi subtractionem, ex citatis locis facile evincitur; nam Joann. XII. 39. legitur: *Propterea non poterant*

5) Apposite cl. Manzoni, *Sulla morale cutlolica*, Roma 1826, cap. 9. *Sui ritardo della conversione*: »Ci s'insegni, *inquit*, questa dottrina {*de impotentia conversionis*), e si dica quali ne saranno le conseguenze applicabili alia condotta morale. L'uomo non puô converlirsi a Dio, dunque al peccatore non rimane che ia disperazione: stato incompatibile con ogni sentimento pio, umano, dignitoso; stato orribile, in cui l'uomo, se potesse durarvi ed esser tranquillo, non potrebbe farsi altra legge che procurarsi il più di piaceri, fin che puô a qualunque costo. L'uomo non puo convertirsi a Dio: dunque non più pentimento, non più mutazione di vita, non più preghiera, nè speranza, nè redenzione, nè vangelo; dunque il dire ad un peccatore di diventar buono per motivi sopranaturali, sarebbe fargli una proposizione assurda. L'uomo non è giudicato nello stato in cui si trova all'uscir da questa vita: dunque non v'è stato di giuslizia e d'ingiuslizia: poichè che sarebbe una giustizia che non rimellesse Γ uomo nell'amicizia di Dio? e che sarebbe una amicizia di Dio che lasciasse l'uomo nella pena eterna? Dunque non sarà vero che vi sieno premi e pene per le azioni di questa vita, perché non

si suppone in questa vita uno stato in cui l'uomo possa esser degno degli uni e delle altre: dunque non vi sarà una ragione certa e prépondérante di operar bene in tutti i momenti della vita. Queste ed alire simili sarcbbcro le conseguenze di una tale dottrina. .. Sotto il regime della dottrina cattolica è la passione che conduce Γ uomo al traviamenlo; in questa supposta dottrina più Γ uoipo sarebbe ragionatore, più dovrebbe pervertirai. Nella dottrina cattolica il mezzo di prevenire le conseguenze immorali è di richiamare gli uomini alia dottrina: qui è nella dottrina che starebbe l'immoralità. Ma una lai dottrina è cosi contraria alie nozioni della ragione e ad ogni sentimento religioso, che non è stata proposta, nè potrebbe mai essere ricevuta.**

6) *De lib. orbit.* lib. III. cap. 18.

7) Part. III. qu. 86. art. 1; cf. s. Joannes damasc. *De fide*, lib. II. cap. 29; vid. etiam *Commentarius historicus* cit. Caroli du Plessis d'Argenlré, cap. 3. assert. 12.

8) Ita passim s. August, lib. II. *Quaest. in Exodum*, praesertim quaest. XXIII el seqq. Expresse vero cap. 194. n. 14. ubi scribit: *Nec obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo misericordiam.*

credfre, quia Isaias dixit: excaecavit oculos eorum, et induravit cor eorum. His cohaerent, quae leguntur Ecclesiast. VII. 14: *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit.* Hinc Isaiæ V. Deus patefacto judaeorum ad collate ipsis beneficia ingrato animo, sub vineae figura sic vv. 5 et 6. concludit: *Et nunc ostendam vobis, quid ego faciam vineae meae: auferam sepem ejus, et erit in direptionem; diruam maceriem ejus, et erit in conculcationem, et ponam eam desertam; non putabitur, et non fodietur, et ascendent vepres et spinae; et nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem.* Quae quidem verba de spirituali derelictione patres intellexerunt. Etenim s. Hieronymus: *Tollitur, inquit, Dei auxilium ab his, qui indigni sunt ut, quia non senserant Deum per beneficia, sentiant per supplicia.*⁹ S. Cyrillus alex, scribit: *Dimittam vineam meam, non putabitur, non fodietur.*¹⁰ Id est, nulla ei cura impendetur, quae eam possit corrigere et in melius reducere. Demum s. Thomas: *Auferam sepem ejus, id est, auxilia angelorum, quibus contra hostes protegebatur..... Non putabitur admonitionis aut correptionis vomere, quando peccat etc.*” Ergo.

412. Resp. ad 1. Dist. maj. Deus negative peccatores excaecat et indurat, caecitate ac induratione omnimoda ac perfecta, seu omnem eis penitus denegando gratiam, A'. imperfecta, uberiora subtrahendo auxilia, C. Responsio patet ex s. Augustini textu superius citato; alioquin, si penitus essent extra Deum, invenirentur in caecitate summa, quae propria tantum est damnatorum, eorum scilicet qui *viatores* esse desierunt. Quamdiu autem homines viatores sunt, possunt finem seu metam attingere; non possent autem sine omni prorsus gratia; ergo aliquam semper habeant necesse est, per quam possint converti.

413. Ad 2. Neg. Ad primam autem prob. seu ad textum Joann. XII, D. Non poterant credere impossibilitate consequenti ac voluntaria, C. antecedenti ac necessaria, iv. Apposite idem s. Augustinus in haec verba: *Non poterant, inquit, credere, quia hoc Isaias propheta praedixit; hoc autem propheta praedixit, quia Deus hoc futurum esse praescivit; quare autem non poterant, si a me quaeratur, cito respondeo, quia nolebant; malam quippe eorum voluntatem praevidebat Deus, et per prophetam praenuntiavit.* 12

·) In Isai. lib. II. in v. 5 et 6. capitis 5. edit. Vall.

*^o) *On aprico τον ἀμπῆλϋιά μου, καὶ οὐ μὴ) τμη\$η, οὐδ' οὐ μὴ) βκαφί). Comm, in is. lib. I. Orat. III. pag. 84. ed. cil.

“) Expos, in Isaiam, cap. V. opp. edit. cit. Rom. 1570. tom. XIII. fol. 8. a tergo.

*') Tract. LUI. in Joann, n. 6. Mens s. Doctoris melius cognoscitur c.x toto con-

textu; numero siquidem 4. jam dixerat: *Fecerunt ergo peccatum judaei, quod eos non compulit facere, cui peccatum non placet; sed facturos esse praedixit, quem nihil latet. Et ideo, si non malum, sed bonum facere coluissent, non prohiberentur.* Deinde n. 5. subdit: «Si non poterunt credere, quod peccatum est hominis non facientis, quod non potest facere? Si autem non credendo peccave-

414. Ad alteram autem probat, deductam ex Ecclesiast. *D.* Quem Deus despexerit despectione perfecta et absoluta, eademque despectione manente, *C.* imperfecta *subdist.* difficilius prae ceteris corrigi potest, *C.* nullo modo, *N.* Eodem enim sensu id affirmavit Ecclesiastes, ac dixerat superius, cap. I. 15: *Perversi difficile corriguntur.*

415. Isaias vero de punitione temporali judaicae reipublicae loquitur, *C.* de spirituali derelictione, *N.* prout contextus ostendit, in quo praedicitur Judaeae vastatio et futura captivitas. Quod si patres etiam sensu spirituali et mystico citata verba intellexerunt, exponi debent de derelictione imperfecta; loquuntur enim de gratia conversionis, nempe efficaci, aut de gratia proxime sufficienti, qua interdum peccatores destitui possunt, quod et nos fatemur; non autem de privatione orationis, qua ceteras gratias obtinere valeant.¹³

416. *Inst.* Frustra saltem obdurati ad Deum oratione confugiunt, a quo exaudiendi non sunt, ut videre est in Antiocho, de quo II. Machab. IX. 13. dicitur: *Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.* Ergo.

417. *Resp. D. A.* Si non ut par est, confugiant, *C.* si debita ratione, *N.* Ad exemplum porro Antiochi reponimus, ipsum oravisse quidem ad impetrandam salutem corporis, non autem animae. Extra rem propterea tum istud tum similia ejusmodi exempla proferuntur.

418. II. *Obj.* 1. S. Augustinus, Lib. V. *eant. Julianum: Caecitas cordis*, inquit, *quam solum removet illuminator Deus, et peccatum est, quo in Deum non creditur, et poena peccati, qua. cor superbum digna animadversione punitur, et causa peccati, cum mali aliquid caeci cordis errore committitur.*¹⁴ 2. Et *Exposit. in Ps. GLXVII: Ecce Deus deserit peccatorem, ecce non vocat, ecce non aperit sensum, ecce non infundit gratiam.*¹⁵ 3. Denique lib. *De nat. et grat.* ait: *Nec cogitat praevaricatorem legis, quem digne lux deserat veritatis, qua desertus utique fit caecus, et plus necesse est ut offendat, et*

runt, potuerunt ergo credere, et non fecerunt. Demum solvit quaestionem, n. 6. verbis a nobis relatis.

Cf. Sanctius in b. l. n. 23 et 24. Quod suadet integrum istius capitis argumentum et nexus. Primum enim israeliticus populus sistitur sub imagine vineae a vitatore iu fertili solo plantatae et cultae, providaque et liberali cura educatae, sed in edendis fructibus domini sui expectationem deludentis, camque ob causam omni influxu coelesti et cura atque custodia vinitoris privandae ac penitus diruendae (a v. 1 ad 6-). Deinde propheta v. 7. hujus parabolae si-

gnificationem exponit. Tum singula populi scelera perstringit, nempe avaritiam et rapacitatem (a v. 8 ad 10.), intemperantiam, luxuriam, temeritatem et inconsiderationem (a v. 11 ad 14.), ratiocinia improba, quae suadent peccandi licentiam (v. 18 cl 19.), eversionem omnium veri et justi legum ꝑlc. Denique horum scelerum et criminum poenas denunciai (a v. 24 ad finem), nempe direptionem Judaeae a longinquis populis. Cf. etiam Rosenmüller in hoc caput.

u) Cap. 3. n. 8.

›5) N. 26.

cadendo vexetur, vexalusque non surgal. 16 4. Et alibi passim inculcat: *Desertum omni lumine veritatis velle non posse*¹⁷: 5. tum: *Cogimur fateri, aliis quibusdam peccatis ita excaecari meruisse, qua tamen excaecatione non putuerunt credere.*¹⁸ Exploratum est igitur ex toto Augustini systemate, omni prorsus gratia induratos peccatores destitui et omni lumine, in eoque statu constitutos surgere non posse, sed necessario in graviora impingere.

419. Resp. S\g. cons. Sed potius nihil magis inde exploratum osse colligitur, quam abusum perpetuum doctrinae s. Augustini ex parte adversariorum, quos impugnamus, quique non verentur contra apertam ejus mentem ejusmodi urgere testimonia.

420. Quandoquidem in istis textibus s. Augustinus vel loquitur hypothetice, ostendendo quid foret de homine omni prorsus gratia destituto, caeco et obdurato, ut evincat ejusdem gratiae necessitatem adversus pelagianos; vel agit de eo, quod contingit illi, qui destitutus est gratia efficaci aut proxime sufficienti in poenam superbiae ac jactantiae. Ast nunquam asserit, dari hominem omni prorsus gratia a Deo privatum, immo contrarium semper docuit.

421. Igitur ad 1. D. Si daretur ejusmodi caecitas, illa sequerentur quae enumerat s. Doctor, C. reipsa datur ex mente s. Augustini, A'. Disputans enim adversus Julianum pelagianum, qui gratiae necessitatem negabat, s. Augustinus patefacit, quid esset homo sine gratia, aut illam respuens, ut patet ex verbis illis: *Caecitas cordis, quam solum removet illuminator Deus.* Nusquam vero asserit, Deum illam caecitatem non remove; quod tamen deberent ostendere adversarii, ut aliquid proficerent.

422. Ad 2. D. Explicans effectus desertionis, si daretur, C. quae tamen revera detur, A' humo prosequitur s. Augustinus, ibid.: *Quis seipsum liberabit, si ille deseruerit? et quis liberat? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Deinde hujus gratiae effectus commendans erga vel durissimos peccatores, subdit, quod, etsi *congelaverint et crystallum facti fuerint, non erunt duri misericordiae Dei, emittet verbum suum et tabefaciet ea* etc.¹⁹; et addit: *Duri sunt enim per superbiam,* quae scilicet contemnit omnem gratiam.

423. Ad 3- D. Qui superbia intumescens gratiam respuat aut ei resistit, C. qui gratiae, quam ei Deus largitur, obsequitur, A'. Responsio patet ex dictis, et ex contextu. Subdit enim s. Doctor, cap. seq.: *Deserti luce justitiae et per hoc contenebrati, quid pariant aliud quam haec omnia, quae commemoravi opera tenebrarum, donec dicatur eis, si dicto obaudiant: Surge, qui dormis* etc.²⁰

Cap. 22.

”) Lib. *De perfect, just.* c. 19. n. 41.

*) Lib. *Septendecim Quaest. in Mattii.*

quaest. XIV. n. 3.

19) Loc. cit.

“) Cap. 23. n. 25.

424. Ad 4. N. Sod Boltim dicit, eum, qui desertue esset omni lumine veritatis, praecepta servare non posse: quod quidem verissimum est, ast longe alienum ab adversariorum assertione, qui ea objiciunt tamquam absolute dicta ab Augustino.

425. Ad 5. D. Non potuerunt impotentia culpabili et voluntaria, C. absoluta, A'. Adjicit enim s. pater post adducta verba, istos sic fuisse excaecatos, ut tamen illa excaecatio eis *ad humilem confessionem} et sollicitam inquisitionem, et obcdientem conversionem, et ferventem dilectionem valeret.*²¹

426. HL Obj. 1. Si obdurati acciperent gratias sufficientes ad salutem, nullum jam intercederet discrimen inter ipsos et peccatores reliquos, quod tamen admitti nequit. 2. Deinde quis nesciat determinatum esse peccatorum numerum, ultra quem Deus nullum aliud dimittere decrevit, juxta illud Amos, I. 3 et seqq.: *Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum?* 3. Hinc fit, ut obdurati et obcaecati interdum repentina morte abripiantur, aut in subitam incidant amentiam post peccatum admissum. His profecto nulla suppetit gratia ad salutem. 4. Accedit doctrinam ejusmodi theologorum, qui liberaliter ac indiscriminatim omnibus gratias diffundunt, perniciosam in praxi esse: etenim hac doctrina semel constituta, virtus non amplius esset regula constans ac norma totius vitae, sed potius ei substitueretur ratio componendi pessimam vitam cum optima morte.²² Ergo.

427. Resp. Ad 1. N. Nam peccatores reliqui uberiores et frequentiores gratias consequuntur prae obduratis et obcaecatis.

428. Ad 2. D. Determinatus est peccatorum numerus quoad eos, qui post patratum aliquod peccatum aut moriuntur aut in amentiam perpetuam incidunt, C. quoad eos, qui in vivis supersunt et mentis compotes in ordine

21) Cf. ibid. s. Doctor. Vid. Tricassin. op. cil. *De necessaria ad salutem gratia*, sed IV. §. 1 et seqq. ubi perquam luculenter patefacit malam adversariorum fidem in bis testimoniis aliisque similibus afferendis. Cf. etiam Dechamps, *Haeres. Jansen.* lib. III. disp. XV et seq. Mirum propterea est, nonnullos theologos ausos esse haec ipsa s. Augustini testimonia proferre, quae Calvinus et Jansenius urgent, ut evincant Deum excaecalis et obduratis nullam gratiam tribuere.

M) Ita Sismondi, *Hist. des Rèpubl. Ital.* tom. XVI. pag. 415 et 416; ubi scribit: »La vertu, au lieu d'être la tâche constante de toute la vie, ne fut plus qu'un compte à régler à l'article de la mort. Il n'y eut plus aucun pécheur si aveugle par ses pas-

sions qu'il ne projetât de donner, avant de mourir, quelques jours au soin de son salut; et dans cette confiance il abandonnait la bride à ses penchants déréglés. Les casuistes avaient dépassé leur but en nourrissant une telle confiance; ce fut en vain qu'ils prêchèrent alors contre le retard de la conversion; ils étaient eux-mêmes les créateurs de ce dérèglement d'esprit, inconnu aux anciens moralistes; l'habitude était prise de ne considérer que la mort du pécheur, et non sa vie, et elle devint universelle.« Magis mirari subest, hunc auctorem potuisse exprobrare catholicis morum corruptionem proveniente ex principio de possibilitate conversionis, qui sectam profitetur, in qua praedicatur inutilitas bonorum operum ad salutem, quique praeterea idololatriae apologiam texuit.

ad gratias efficaces, *Tr.* in ordine ad gratias proxime aut remoto sufficientes, quibus semper resipiscere valeant. _V. Eo ipso enim quod peccatores semper teneantur praecepto conversionis et spei, nunquam omni gratia, quamdiu vivunt, privantur juxta illa quae dicta sunt. Testimonium vero Amos est tantum de poena temporali, nec proinde ad rem praesentem facit. 23

429. Ad 3. Qui tamen usque ad id temporis gratias necessarias ad salutem obtinuerint, *C.* secus. *Λ'*. Justo proinde Dei judicio plectuntur post tot gratiarum abusum. Addo ejusmodi difficultatem perinde ac praecedentem aequae premere eos, qui saltem peccatoribus communibus gratias dari contendunt.

430. Ad 4. *N.* Immo opposita doctrina, quae omnem spem adimit conversionis in extrema vitae periodo constitutis, viam facilem aperit ad quaevis scelera; cum nullo fraeno coerceantur illi, quorum animos haec sententia imbuerit. Quo enim se vertent, quorum desperata salus declaratur? Qui autem abutuntur catholica doctrina, quae docet spem semper superesse salutis, sibi ipsis perniciem consciscunt. Spes enim eo difficilior evadit, quo major praecessit gratiarum abusus. Committunt ipsi negotium omnium maximum incerto eventui, cujus omnia adjuncta prorsus ignorant. Itaque deterrendi sunt peccatores, quamdiu vivunt; sed non deneganda ipsis consolationis ac spei jucunditas est. dum in extremis versantur, cum scilicet nullum aliud remedium praeteritis malis amplius suppetit, nullusque illinc datur regressus.²⁴

u) Cf. Sanctius in hunc loc. qui in primis adnotat, ibi ternarium numerum pro indefinita multitudine scelerum a propheta usurpari; deinde illam conversionem longe verisimilius vim habere sensus negativi, ita ut haec sententia ex Dei nomine exurgat: Si populus illam solum communem peccatorum multitudinem admisisset, non converterem illum, seu ei non parcerem, ac punirem; nunc nullo minus parcam, postquam quarto peccato seu novo scelerum genere cumulum ceteris peccatis addidit. Demum ostendit agi de supplicio temporali, quod vv. seqq. propheta designat; siquidem nihil aliud praeter bellum, fugam et incendium comminatur, quae omnia longe absunt a spirituali supplicio.

Praestat huc quoque afferre, quae in hanc rem scribit cit. Manzoni: »Ma se la Chiesa, *ait ipse*, ha tanto poca fiducia nelle conversioni della morte, perché si mostra così sollecita nell'assistere il peccatore moribondo? Appunto perché la sua

fiducia è poca, ella riunisce tutti i suoi sforzi; appunto perché l'impresa è difficile, ella impiega tutta la carità del suo cuore e delle sue parole. Un filo di speranza di salvare un suo figlio basta alla Chiesa per non abbandonarlo: ma con questo insegna ella forse agli uomini a ridursi ad un filo di speranza? Quegli uomini benemeriti che amministrano i soccorsi a colui che è tratto da un fiime con poca o nessuna apparenza di vita, ponno forse essere tacciali di incoraggiar gli uomini ad affogarsi?

Si osservi a questo proposito che la Chiesa sembra avere due linguaggi su questa materia; essa cerca d'ispirare terrore ai peccatori che nel vigore della salute veggono e si promettono confusamente nell'avvenire il tempo di peccare e di convertirsi; e cerca d'ispirare fiducia ai moribondi. Nel che non v'è contraddizione, ma prudenza e verità. I peccatori nell'uno e nell'altro stato non sono disposti che a

PROPOSITIO IV.

Infidelibus omnibus, diam negativis, datur pro loco ac tempore gratia sufficiens ad salutem.

431. Iniiileles *negativi* illi nuncupantur, qui nihil unquam de fide audierunt. *Positivi*, qui cum fidei notitiam habuerint, eam amplecti noluerunt, aut eam respuerunt. De istis nulla quaestio esse potest. De primis proinde fere tota lis est. Omni penitus gratia sive proxime sive remote sufficienti ad salutem eos destitutos esse contendunt non solum jansenistae omnes, sed nonnulli etiam theologi catholici, adversus quos enunciata propositionem tamquam *certam* pariter propugnamus.

432. Sane ab Alexandro VUL proscripta est haec propositio, quae est num. IV: *Pagani, judaei, haeretici aliique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum, adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem, sine omni gratia sufficienti.*¹ Proscriptae pariter sunt a Clemente XI. sequentes Quesneli propositiones, nempe XXVI: *Nullae dantur gratiae nisi per fidem*: XXVII: *Fides est prima gratia et fons omnium aliarum*: XIX: *Extra ecclesiam nulla conceditur gratia*. Doctrina igitur catholica docet, paganis, judaeis etc. dari gratiam sufficientem, dari gratias

guardare fissamente una parte della questione; la Chiesa fa loro présente la parole che essi dimenticano.

I primi sono pieni dell'idea della possibilità, ed è utile rappresentar loro la difficoltà; gli altri sono portati a veder questa sola così vivamente, che per essi uno dei più grandi ostacoli al convertirsi è appunto il diffidare della misericordia di Dio."

Respondens demum expostulationi, quam Sismondi proponit his verbis: „Aucun incendiaire (en Italie), aucun brigand, aucun empoisonneur ne monte sur l'échafaud sans avoir fait, avec une componction profonde, une bonne confession, une bonne communion, sans faire ensuite une bonne mort; son confesseur déclare sa ferme confiance que l'âme du pénitent à déjà pris son chemin vers le ciel" etc.; haec subdit: „Essa (la Chiesa) accoglie, è vero, il reo cacciato dalla società e dalla vita, il suo ministro si pone fra il giudice ed il carnefice, sì, fra il giudice ed il carnefice, perché ogni posto dove si possa sanificare un' anima e

consolaria, dove vi sia una ripugnanza da sormontare, una serie di sentimenti! penosi che non terminino ad una ricompensa temporale, ivi è per un ministro della Chiesa il posto d'onore. . . . Chi può dire quale sia l'angoscia d'un uomo che ha il patibolo dinanzi agli occhi, e rifuggendosi alla sua coscienza vi trova la memoria del delitto? di colui che aspetta la morte non per una causa santa, ma per le sue passioni? E la Chiesa trascurerebbe di render utile un tanto dolore all'infelice, che è costretto a guslarlo! E vi sarebbe un caso in cui essa non avesse misericordia da promuovere! in cui essa pure abbandonasse un uomo! Essa gli apre le braccia, non dimentica che il sangue di Gesù Cristo è stato versato anche per lui, e si adopera perché non sia stato per lui versato invano. Ma la certezza non la dà, né a lui né agli altri, e chi la piglia, va direttamente contro il suo insegnamento."

*) Cf. Viva, op. cit. in Prop. IV et V. damnatas ab Alex. VIII. n. 5.

ante fidem, ideoque et iis, qui fidem non profitentur, siro ejus notitiam habuerint sive non. Quod argumentum eo magis urget, quod damnatae fuerint hae propositiones Quesneli in sensu auctoris.²

433. Inniti autem hanc doctrinam **Scripturarum** auctoritati, patet ex testimonio apostoli, I. Timoth. II. 1 et seqq. qui vult a fidelibus orationes fieri *pro omnibus hominibus*. . . *Hoc enim bonum est, ait, et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Jam vero, nisi Deus gratias saltem sufficientes ad salutem tribueret infidelibus, dici non posset eum habere sinceram voluntatem ipsos salvandi, aut Christum pro iis mortuum osse; nam, ut optime loquens de hac Dei voluntate angelicus Doctor ait: *Hujus voluntatis effectus est ipse ordo naturae in finem salutis, et praemoventia in finem omnibus communiter proposita tam naturalia quam gratuita.*³

434. Rursum Joann. I. de Verbo divino dicitur: *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem vadentem in hunc mundum.* Quae quidem verba expendens s. Joann. Chrysostomus, quaerit: *Si illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quonam pacto homines sine lumine permanent?* Respondet autem: *Quantum in ipso est. Si qui autem sponte suae mentis oculos claudentes, hujus lucis radios percipere nolint, non ex natura lucis evenit, quod in tenebris maneant, sed ex nequitia eorum, qui sponte se hoc privant munere. Gratia quippe in omnes effusa est. . . Qui vero nolunt hoc frui dono, hanc sibi ipsis caecitatem imputent oportet.*⁴ Eidem reliqui patres graeci omnino consentiunt.

430. Graecis patribus latini item consonant. S. Ambrosius, *In Psalm. CXVIII: Mysticus sol ille justitiae, inquit, omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est et omnibus resurrexit. . . Si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat.*⁵ S. Augustinus, *In Psalm. AT777. Et non est, qui se abscondat a calore ejus. Cum autem Verbum, inquit, etiam caro factum est et habitavit in nobis . . . non permisit ullum*

*) Cf. Fontaine in *Constitui. Unigenitus theologicè propugnata* ad has propositiones, quarum verum sensum prius aperit, quod nempe actus fidei theologiae sil prima gratia; deinde late tum ex Scriptura, tum ex patribus, conciliis ac theologiae confutat.

3) In *I. Sent.* dist. XLVL quaest. 1. art. 1.

Το γι' τῆς ψυχῆς ἡκον. Εἰ δέ τι τινὶ τὸ κερταῖον τῆς διάνοιας δοσὸς αὐτοῦ ἐν τῇ

τῇ, μὴ βούλουτο παραδίξασθαι τοῦ φωτὸς τοῦτου τὰ ἀκτῖνα, οὐ παρίη την τοῦ φωτὸς <?ὅτιν ἢ σκότωση ἰκίνοι. ἀλλὰ παρὰ τὴν κακουργίαν των ἱκοντὶ ἀπιοατῖρουντων ἱαντοῦ τῇ δωριά - Ἡ μὲν γὰρ χάρις τῇ πάχτα? ἰκκέχεται. . . . Οἱ δὲ οὐκ ἔστιν ἀπολαύσα» τῇ δωριά τούτῃ. ἱαντοῦ δικαιοι ταύτην ἂν τινὲς λογίσασθαι τὴν πῆρωτιν. Hom \ III. al. VII. In Joann. tom. VIII. op. pag. 48.

5) *Serin.* VIII. n- 57. edit. maar.

*mortalium excusare se de umbra mortis; et ipsam enim penetravit Verbi calor.*⁶ Antiquus auctor librorum *De vocatione gentium*, lib. II. cap. XXVI. inter cetera scribit: *Opitulatio divina per innumeros modos, sive occultos, sive manifestos, omnibus adhibetur; et quod a multis refutatur, ipsorum est nequitiae; quod autem a multis suscipitur, et gratiae est divinae et voluntatis humanae.* Et cap. XXXI. concludit: *Elaboratum est, quantum Dominus adjuvit, ut non solum in novissimis diebus, sed etiam in cunctis retro saeculis probaretur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuisse, providentia quidem pari et bonitate generali, sed multimodo opere diversaque mensura; quoniam sive occulte, sive manifeste, ipse est (ut apostolus ait) Salvator omnium hominum, maxime fidelium.*⁷

436. Constat igitur tum ex Scriptura tum ex patrum graecorum et latinorum unanimi consensu, qui innititur et voluntati Dei sincerae salvandi omnes homines et Christi morti pro omnibus, nemini prorsus a Deo negari auxilia necessaria, quibus ad salutem pervenire quilibet possit; ideoque et infidelibus tum positivis tum negativis gratias sufficientes a Deo concedi.

437. Ne tamen videamur ludere in ambiguo, ad praecavendas difficultates animadvertendum est, si proprie sit sermo de infidelibus negativis, non eo sensu a nobis affirmari ipsis gratias sufficientes praesto esse, quasi illae supernaturales sint tum ratione substantiae tum ratione finis. Exploratum enim est, ut superius adnotavimus, nullas dari gratias supernaturales proprie dictas, seu etiam *ratione finis* ante vocationem ad fidem, undecumque haec ad fidem vocatio proveniat, sive ex medio externo praedicationis, sive ex medio interno illustrationis supernaturalis. Quare gratiae de quibus agimus, et quas ostendimus dari infidelibus, sunt gratiae medicinales, quibus adjuti infideles possunt adimplere, legem naturalem ac vincere difficultates, quae ejusdem observantiae adversantur; opera autem horum adjumentorum ope parta intra ordinem moralis honestatis continentur. His autem gratiis si infideles obsequantur, majora eis subsidia adjiciuntur, donec Deus ex gratuita sua misericordia vocet eos ad finem supernaturalem per initium fidei sive per homines ad hoc missos, sive per angelum, sive interius per se, sive quavis alia ratione, prout ei bonum visum fuerit. Quo spectant verba, quae superius retulimus ex s. Thoma, *Quaest. XIV. De verit.* art. XI. ad 1: *Si aliquis taliter nutritus* etc,⁸ Atque hinc rectius intelligitur verus sensus

e) *Enarr. J.* n. 7.

7) Inter opp. s. Leonis, edit. Baller, tom. II.

8) Eadem habet, *Contra gent.* lib. III. cap. 159, ubi scribit: „Licet aliquis per motum liberi arbitrii divinam gratiam nec promereri nec acquirere possit, potest ta-

men se ipsum impedire ne eam recipiat... Cum hoc sit in potestate liberi arbitrii, impedire divinae gratiae receptionem, vel non impedire; non immerito in culpam imputatur ei, qui impedimentum praestat gratiae receptioni., Jam vero qua ratione posset homo nisi gratia medicinali adjutus haec

efiati theologici, de quo superius egimus: *Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam.*

438- I. Obj. 1. Apostolus, Act. XIV. 15: *Deus, inquit, in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas: et XVII. 30: Tempora huius ignorantiae despiciens Deus.* Gentes igitur omni penitus gratia caruerunt. 2- Quatenam enim fuerit istarum gentium conditio, declarat idem apostolus, ad Ephesios (II. 12.) scribens: *Eratis illo in tempore sine Christo... promissionis spem non habentes et sine Deo in hoc mundo.* 3. Tantum vero abest ut Deus velit omnes gentes ad fidem vocare, ut Paulus et Barnabas, prout legitur Act. XVI. 6-, vetiti fuerint *a Spiritu Sancto loqui verbum Dei in Asia.* Ergo.

439. Reap, ad 1. D. Dimisit Deus gentes ingredi vias suas, ac illa ignorantiae tempora despexit, non eis tribuendo immediate gratiam fidei, prout tribuerat iudaeis, C. omnem absolute gratiam denegando, qua potuissent ad fidem ac salutem pervenire, X. In utroque enim loco testatur apostolus, non sine testimonio Deum se reliquisse, quo gentes potuissent ipsum quaerere et invenire; quod sine gratia saltem sufficienti fieri nequit.

440. Ad 2. D. Respectu iudaeorum in quorum comparatione apostolus ephesios olim gentiles alloquitur, C. in se et absolute, N. ut patet ex contextu; dicit enim eos alienatos fuisse a conversatione Israel et hospites testamentorum.

441. Ad 3. D. Id est dilata est in aliud tempus praedicatio evangelii

impedimenta tollere? Similia habet, *In II. Sent.*, dist. XXVIII. art. 4: neque unquam contrarium docuit, ut nonnulli autumant, eo quod I. 2. qu. 109. art. 6. ad 2. ejusmodi effatum theologicum exponat de faciente quod in se est ex viribus gratiae: >Et ideo cum dicitur, *inquit*, homo facere quod in se est, dicitur, hoc est in potestate hominis secundum quod est motus a Deo; ibi enim loquitur s. Doctor de praeparatione ad gratiam sanctificantem seu ad justificationem. En statum quaestionis, quem ipse declarat in corpore articuli: .Duplex est, *inquit*. praeparatio voluntatis humanae ad bonum. Una quidem ad bene operandum et ad Deo fruendum; et tamen praeparatio voluntatis non potest fieri sine habituali gratiae dono, quod sit principium operis meritorii; alio modo potest intelligi praeparatio voluntatis humanae ad consequen-

dum ipsum gratiae habitualis donum; ad hoc autem, quod praeparet * se homo ad susceptionem hujus doni, non oportet praesupponere aliquid aliud donum habituale in anima, quia sic procederetur in infinitum; sed oportet praesupponi aliquod auxilium gratuitum Dei interius animam moventis, sive inspirantis bonum propositum. His enim duobus modis indigemus auxilio Dei... Haec interpretatio communis fere est pluribus antiquis scholasticis illius aetatis. Cf. apud Du Plessis d'Argenlrc, op. cit. *De multiplici genere divinae gratiae* etc. Immo addo hoc effatum, quod vix in terminis non habetur apud Isidorum peius, lib. V. cp. 459. scholasticos juxta sensum a nobis expositum hausisse ex antiquis patribus, ut ostendit cl. Isaacus Habert, op. cit. *Theol. Graec. Patrum*, lib. I. cap. 24. praesertim 3 et 4.

in Asia, C. negata est in perpetuum, A. Non multo enim post iidem apostoli evangelium ibidem annunciarunt, ut referunt ipsa Acta apostolica. Interim non omni gratia destituti asiatici fuerunt, ut ex dictis colligitur.

442. II. Obj. 1. Fides ex concilio trid. sees. VI. cap. VIII. *est initium el radix omnis justificationis*. 2. Fides igitur in Christum est prima gratia: quod plane cohaeret cum doctrina s. Augustini, qui lib. *De praedest.* 88. cap. VII. Joquens de fide, ait: *Ipsa prima datur, ex qua impetrentur cetera, quae proprie opera nuncupantur, in quibus juste vivitur*; et lib. *De grat. et lib. arbit.* cap. XIII: *Gratia, inquit, per fidem Jesu Christi eorum tantummodo est, quorum est ipsa fides*; et *Tract. HI. in Joann*, η. 8- sciscitatur: *Quam gratiam primo accepimus? Fidem*, respondet, *quia*, ut ibidem subdit num. 9. *ipsa fides gratia est*; quam doctrinam iterum inculcans s. Doctor in lib. *De gestis Pelagii*, cap. XIV. n. 34: *ipsa* (fides), scribit, *initium est unde bona opera incipiunt*. Constat proinde fidem omnium gratiarum primam omnino esse; cum vero eadem fide careant infideles negativi, plane consequitur nullam ipsis gratiam tribui.

443. Resp. ad 1. D. Fides est prima gratia proxime influens in dispositiones ad justificationem, C. est prima gratia, quae infidelibus conferatur, N. Multi enim vocantur ad fidem per gratias remote sufficientes, quibus si bene utantur, Deus gratuito et ex sua liberalitate, ut diximus, eis tribuit fidei donum, ut ex facto Cornelii patet, aliisque passim.

444. Ad 2. D. Est prima gratia Salvatoris, proxime disponens ad justificationem, C. simpliciter et absolute, A7. ut contextus ipse ostendit; disserit enim s. Doctor de operibus salutaribus, ad quae requiritur gratia supernaturalis ac proprie dicta. Atque ita responsio extenditur ad reliquos textus, qui eundem sensum prae se ferunt; nec aliud evincunt, nisi vocationem ad fidem esse primam gratiam supernaturalem proprie dictam, quae proxime disponit ad justificationem per opera salutaria.

445. III. Obj. Si gratiae saltem remote sufficientes ad salutem darentur infidelibus omnibus etiam negativis, quibus ipsi instructi per mandatorum observantiam possent pervenire ad fidem, plura consequerentur absurda non minus a s. Augustini quam a totius ecclesiae doctrina prorsus aliena. Ac 1. sequeretur opera naturaliter honesta homines disponere ad fidem; 2. vocationem ad fidem non amplius esse gratuitam, sed dari juxta merita naturalia; 3. gratiam esse omnibus communem; 4. qui sunt totidem errores pelagianorum et semipelagianorum; atque ut postremo huic errori insistamus, 5. praeterquam quod gratia communis omnibus non esset amplius gratia, et 6. quemadmodum loquitur s. Thomas: *Si gratia omnibus datur, non videtur aliud esse quam aliquod naturale donum; nam in nullo inveniuntur omnes homines convenire nisi in aliquo naturali* 9; 7. s. Augustinus expresse pronunciat de

9) Quaest. XXIV. de verit. a. 15.

gratia: *Scimus non omnibus hominibus darii*¹⁰* et s. Prosper fidentes lacescit semipelagianos in *Carminibus de ingratis*, cap. XI. v. 273 et seqq. :

.... Dic, unde probes, quod gratia Christi
Nullum omnino hominem de cunctis, qui generantur.
Praetereat, cui non regnum vitamque beatam
Impertire velit?"

Ergo.

446. *Resp. Neg. ant.* Ad primam prob. *D.* Sequeretur ejusmodi opera disponere homines ad fidem negative, *C.* positive, *A'*. ut patet ex iis, quae disseruimus agentes de gratiae necessitate et gratuitate; fidelis enim mandatorum observantia, quae per auxilium divinae gratiae obtinetur, removet tantum obstacula ad ulteriora et uberiora auxilia excipienda¹², ac minus indignos homines efficit divina et gratuita vocatione. Si sermo vero sit de iis, qui in Deum creatorem et remuneratorem credunt, dici possent hi non omni penitus fide destitui supernatural!, quamvis ea sit adhuc imperfecta, et quodammodo inchoata per supernaturale aliquod lumen ipsis a Deo inditum, cujusmodi fuit in Cornelio, de quo scribit s. Augustinus: *Non sine aliqua fide donabat et orabat*¹³: et qua per gradus usque ad perfectam perveniri potest mediante cooperatione ad ultiores gratias. *Fiunt ergo*, inquit idem s. Doctor, *inchoationes quaedam conceptionibus similes: non tamen solum concipi, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniatur aeternam.*¹⁴

447. Ad 2. *A'*. juxta modo dicta; his enim dispositionibus non obstantibus posset Deus vocationis gratiam non concedere.

448. Ad 3. *D.* Qualem adstruimus, *C.* gratiam supernaturalem proprie dictam tum ratione sui, tum ratione finis, nempe fidei, *A'* *Non enim omnium est fides*, inquit Apostolus, II. Thess. III. 2.

449. Ad 4. *A'*. Siquidem error pelagianorum in eo erat, quod inficiarentur gratiae necessitatem, cum sine illa, ex istorum systemate, homines propriis viribus possint tum totam legem servare, tum gratiam promereri. Error vero semipelagianorum versabatur pariter circa gratuitatem gratiae; cui aliud adnectebant veluti corollarium, gratiam nempe aequali ratione omnibus propositam esse, neque expectare ad sese communicandam nisi praeviduum liberae voluntatis motum, ut suo loco exposuimus. Nihil porro commune habet cum his erroribus doctrina catholica, quae tradit ex sola Dei liberalitate dari hominibus infidelibus gratias sufficientes, quibus sanetur infirmitas per peccatum originale contracta ad legem servandam.

¹⁰) *Epist. CCXVII ad Vitat*, n. 16.

¹²) Opp. s. Prosperi, edit. D. Joann. Sallinas, Romae 1732.

¹³) S. Thom. vocat *removens prohibens*.

¹⁴) *De praedest. Sanct.* cap. 7.

^H) Lib. I. *Ad Simplic.* quaesi. II. num. 2.

In hoc ipso numero scribit: »Incipit homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna, vel externa admonitione motus ad fidem."

450. Ad 5. xV. Ut enim aliquid gratia dicatur et eit, eatis est ut non sit debitura; jam vero Deus ex sola misericordia sua ac intuitu meritorum Christi gratiam confert. Sane creatio omnibus rebus existentibus communis est, num propterea non erit amplius gratuita? Nonne gratia omnibus angelis communis fuit, fatentibus jansenianis, et communis fuisset omnibus hominibus, si Adam non peccasset?

451. Ad 6. J). Et loquitur s. Thomas de gratia sanctificante in praesenti statu, C. loquitur de gratia actuali, N. Quid enim senserit de istius distributione, patet tum ex iis, quae paulo ante ex ipso retulimus, tum ex iis, quae lib. III. *Contra gentes*, cap. CLIX. scribit: *Deris quantum in se est, paratus est omnibus gratiam dare; vult enim omnes homines salvos fieri et ad cognitionem veritatis venire. . . Sed illi soli gratia privanturi, qui in se ipsis gratiae impedimentum praestant; sicut sole mundum illuminante in culpam imputatur ei, qui oculos claudit, si ex hoc aliquod malum sequatur, licet videre non possit, nisi lumine solis praeveniente.* ‘

452. Ad 7. D. Et s. Augustinus, s. Prosper aliique, quorum similia testimonia adduci possent, negant gratiam fidei omnibus dari, praesertim in sensu seraipelagianorum, adversus quos agebant, C. sensu catholico a nobis exposito, xV. Gratia actualis fidei perfectae et justificationis profecto non omnibus datur, et hoc sensu recte illi patres id inficiati sunt adversus semipelagianos, contendentes hanc pariter omnibus dari, praesertim si per conatus, per desiderium, per naturalem humanam voluntatem, aut merita naturalia sibi comparata propria virtute eam promeruerint. Mentem seraipelagianorum exponit idem s. Prosper, *Carm.* cit. cap. I. v. 29 et seqq.

Nullum autem *ex cunctis* exortem muneris hujus
Judicio genitum esse Dei; sed *quemque mereri*
Libertate sua, ut capiat promissa vocantis,
Quae sint aversis indebita, *debita rectis*,

•i .

Nos vero adstruimus, nemini deesse gratiam sufficientem ad servanda divina mandata.

453. IV. Obj. 1. Si infidelibus tribuerentur gratiae sufficientes ad servandam legem naturalem, possent in illo statu diligere Deum super omnia; quod tamen dici nequit, alioquin possent justificari et salvari sine fide in Christum. 2. Praeterea, si infideles iisdem gratiis bene utentes possent ad fidem pervenire, nulla amplius in ipsis daretur ignorantia invincibilis et inculpabilis mysteriorum fidei; atqui haec propositio in Bajo damnata est. Veram porro fore hanc Baji propositionem in hypothesis quod omnibus darentur gratiae sufficientes, ita conficitur: Illud saltem indirecte vincibile et culpabile censendum est, quod est voluntarium in causa; atqui illa mysteriorum fidei ignorantia esset voluntaria in causa, ob voluntariam nempe legis naturalis transgressionem. 3. Quamquam ex facto ipso ejusmodi hypothesis

destruitur; si enim gratia fidei iis concederetur, qui gratiis saltem remote sufficientibus bene obsequerentur, debuisset profecto dari tyrlis et sidonlis, qui credituri fuissent in Christum, visis p̄ius miraculis, quae, patravit apud corozaitas et bethzaiditas, quae tamen iis data non fuit. 4. Patet proinde, nullam infidelibus gratiam conferri, quae non nisi noxia ipsis foret; imputarentur enim ad culpam propter hanc gratiam eorum transgressionem legis naturalis, quae sine illa, utpote involuntarie seu necessario factae, non imputarentur, saltem in doctrina catholicorum. Ergo.

454. Resp. ad 1. *Neg. m̄i.* nempe dici non posse cum huiusmodi gratiis infideles Deum diligere super omnia, cum nihil obstat. Nec tamen inde inferri potest eos justificari: cum ejusmodi amor non esset nisi naturalis ordinis: sine Jide autem, ac propterea sine actu supernaturali nemo potest justificationem adipisci, cujus illa radix, initium et fundamentum est. 15

455- Ad 2. *Neg.* Ad prob. *Neg.* iterum. Ad hoc enim ut aliquid voluntarium in causa censi debeat, duo requiruntur: tum nempe ut effectus ex ea necessario proficiat, tum ut saltem in confuso, ut ajunt, idem effectus senturus praevideatur. Cum autem infideles nullam, ne levem quidem notitiam aut suspicionem habeant mysteriorum fidei, nulla ratione, dum naturalem legem transgrediuntur, illorum ignorantiam aut volunt aut intendunt. Falso praeterea, qui haec opponunt, pro certo sttmunt, his operibus deberi gratiam fidei. Hoc porro sublato fundamento corrumpit difficultas.

456. Ad 3. -V. Ad prob. *D.* tyriis et sidoniis collatu gratia fidei fuisset, si haec pro meritis vel ex praevisto bono ipsius usu conferretur, *C.* si gratuito ac independenter ab ejusmodi praevisione, 3'. Deus enim dominus est donorum suorum, nec quidpiam alicui debet.

457. Ad 4. 3'. ut ex dictis constat. Negamus praeterea, ejusmodi gratias, quae conferuntur infidelibus negativis ad mandatorum observantiam, ipsis noxias fore. Cum enim facultatem expeditam tribuant ad praecepta implenda, si infideles iis resistant vel non obsequantur, sibi debent imputare, si ea non impleant; maxime quod, iis etiam gratiis absentibus, legis naturalis

141 Nonnulli theologi contendunt in infidelibus negativis ad hoc, ut actum supernaturalem cum gratia eliciant, sufficere fidem implicitam in Christum. Quo referunt verba apostoli, flebr. XI. 6: „Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirantibus se remunerator sil.“ Hanc sententiam tenuerunt Scotus, Soto, Suarez alique non pauci. Card. Gotti, *Theol. Scholastico-Dogmatica*, tom. X. seu I. in II. 2. s. Thomae, *Tract. de fide*, quaesi. II. dub. IV. §. 1. de hac sententia scribit: »Sen-

tentia negans, fidem explicitam Christi et Trinitatis esse ita necessariam, ut sine ea nemo justificari aut salvari queat, valde probabilis est. Eam enim videtur docere s. Thomas tum hac II. 2. qu. 10. art. 4. ad 3. tum part. IIL qu. 69. art. 4. ad 2. ubi de Cornelio centurione ait: Ante baptismum Cornelius et alii similes consequuntur gratiam et virtutes per fidem Christi et desiderium baptismi implicite vel explicite." Cardinalis tamen adhaeret sententiae affirmanti tamquam *probabiliori* et *tutiori*.

transgressionem ipsis imputari deberent ad culpam, cum physica saltem potentia polleant ad eam servandam; necessitas proinde, in qua versarentur sine gratia, non esset nisi moralis, minime vero absoluta.

PROPOSITIO V.

Deus, quantum ex se est, media sufficientia etiam infantibus decedentibus absque baptismo praeparavit, quibus ad salutem pervenire possent.

458. Tota quaestio in eo versatur, utrum Deus, quantum ex se est, sufficienter providerit media salutis obtinendae infantibus, qui ex solo naturali rerum seu naturae cursu ex vita excidunt, quin ulla ratione potuerit ipsis baptismi remedium applicari. Alii negant, alii affirmant. Nos_Jiis subscribimus, sequentibus rationum momentis ducti.

459. I. Deus sincere vult etiam istorum parvulorum salutem; ergo, quantum ex se est, debuit ipsis salutis media sufficienter providere, quibus ad eam pervenire, possint.

460. II. Christus pro his quoque infantibus mortuus est, et sanguinem suum fudit ex vero ac sincero desiderio eos salvandi; ergo iis etiam media vere sufficientia, quibus aeternam vitam consequi possint, meritus est ac praeparavit.

461. Haec autem nonnullis exemplis confirmari ac declarari possunt. Eadem ratione, ac censerentur vere ac sufficienter medicus vel dominus providisse saluti infirmi aut libertati captivi, qui remedium vel summam pecuniariam ad eos per famulum miserint, etsi hic famulus vel subita morte correptus vel alio modo detentus fuerit, vel ex propria oscitantia alio divertens pharmacum aut pecuniam non attulerit; sic Deus censendus est, quantum est ex se, sufficienter istorum infantium saluti prospexisse per baptismi sacramentum, licet administrari illud ipsis minime potuerit ex aliquo impedimento, vel a naturali naturae cursu exorto, vel ex negligentia aut culpa hominum.

DIFFICULTATES.

462. Obj. 1. Deus sufficienter iis remedium salutare non providit, si ipso *nolente* nullo pacto remedium istud applicari potest; id porro saepe testatur s. Augustinus, qui praesertim in lib. *De dono persever.* cap. XII., et Epist. *CXCIV.* aperte docet, plerumque parvulo non conferri baptismum *Deo nolente*. 2. Loquens praeterea loc. cit. *De dono persever.* de infantibus, quorum aliqui baptizantur, alii vero baptizari non possunt: *Quare*, interrogat, *illos potius quam illos liberat?* Respondet autem: *O homo, quis es qui respondeas Deo? inscrutabilia sunt judicia Dei.* Pro certo igitur sumit ex sola Dei voluntate fieri, ut alius baptizetur, alius vero baptizari nequiverit; non igitur

ex naturae cursu aut alia causa id repeti debet. 3. Sane qui eum naturae ordinem instituit, in quo praevidit futurum, ut infans prius moriatur, quam ei baptismum administrari possit, non censetur istius saluti sufficienter prospexisse: *Insanum omnino et contra rationem est, dicere, voluntatem Dei ex Dei voluntate non fieri*, ut recte arguebat adversus semipelagianos s. Prosper. | Ex Dei autem voluntate hic naturae ordo constitutus est, et cum tali praevisione. 4. Accedit, quod omnis provisor teneatur malum avertere ab eo, cui providet, ut vere dici possit sufficienter ejus bono prospicere. Cum igitur Deus ab infantibus ejusmodi impedimentum non averterit, evidens est remedium salutare iis minime providisse. Ergo.

463. Resp. ad 1. D. Si administrari non possit baptismum Deo nolente positive. C. Deo nolente negative seu permissive, ut ajunt, *subd.* antecedenter ad praevisionem causarum impediens, C. consequenter tantum, X Voluntas enim Dei antecedens salvandi homines semper conditionata est, dummodo nempe nihil obstet vel ex mala hominis voluntate, si sermo sit de adultis, vel ex generali naturae cursu, si sermo sit de infantibus. *Non est ex defectu divinae misericordiae*, inquit s. Thomas, *quod in maternis uteris existentibus remedium non exhibetur, sed quia non sunt capaces illius remedii. . . quia non possunt subjici operationi ministrorum ecclesiae.* 2 Nec alio sensu intelligi debet s. Augustinus, qui pluries ostendit adversus Julianum, etiam pro his infantibus Christum mortuum esse. 3

464. Ad 2. D. Interrogat Augustinus quare unus infans prae altero in talibus adjunctis constituatur, ut baptizari possit, alter vero non possit, seu comparative, C. absolute, X Talem vero esse mentem s. Augustini, ostendunt quae ipsemet scribit, *Epist. CXCV.* n. 32 et seqq. in qua quaerit: *Cur providentia Dei non consulit omnibus parvulis filiorum suorum, et nonnullis consulit filiis impiarum;* et exclamandum docet cum apostolo: *O altitudo!* Quandoquidem ab inscrutabilibus Dei judiciis pendet, cur alter in ea rerum dispositione collocetur, in qua vivat et sanctum lavacrum percipiat, alter vero non item.

465. Ad 3. D. Si ille, qui talem naturae ordinem instituit, directe et in eum finem eum instituisset, ut non posset applicari remedium salutis ejusmodi infanti, C. si hunc finem non intendat, X Natura enim in prae-

‘) In *Resp. ad VL Object, Vincentian.*
In App. ad tom. X. opp. s. Aug.

*) In IV. *Sent.* dist. VI. qu. 1. art. 1.
ad 1.

3) Sic *Cont. Jul.* lib. VI. cap. 4. Cum Julianus negaret parvulos mortuos esse per peccatum, s. Augustinus ostendit illos reipsa per peccatum mortuos esse, *quia*

Christus mortuus est pro illis perinde ac pro ceteris; ait enim: »Si abs te quaeram: si non sunt inter peccatores, quomodo pro eis (parvulis) mortuus est, qui pro peccatoribus mortuus est?" Eadem habet s. Doctor *Op. imperf.* lib. II. cap. 134 et alibi passim. Cf. Tricassin. *De necessaria ad salutem gratia*, sect. V.

senti casu est subjectum gratiae, cui scilicet gratia supervenit, quae proinde per accidens omnibus vicissitudinibus subjacet, cui subjacet ipsa natura, quam gratia, ut ita loquar, complet et informat. Cum propterea Deus prius sit auctor naturae quam gratiae (logice saltern, seu ratione et ordine), hinc voluit hanc naturae vicissitudines sequi, quas ut provisor universalis nullo modo impedire aut evertere tenetur, etsi aliquis per accidens pereat.

466. Constat itaque s. Prosperi effatum accipiendum esse, cum cetera paria sunt, minime vero cum agitur de collisione duorum ordinum, quorum alter ab altero pendet, eique subordinatus est, nec est nisi conditionatus.

467. Ad 4. *D.* Si sermo sit de provisoro particulari, *C.* si de universalis, *N.* Etenim *provisor universalis*, ut bene animadvertit s. Thomas, *permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius. Unde corruptiones et defectus in rebus naturalibus dicuntur esse contra naturam particularem: sed tamen sunt de intentione naturae universalis, in quantum defectus unius cedit in bonum alterius, vel etiam totius universi.*⁴

*) Part. I. qu. 22. ari. 2. ad 2. Cf. Suarez, *hi III. part. s. Thom.* tom. III. qu. LXIX. art. VII disp. XXVII. sect. III. circa finem. Cf. praeterea quae de hoc ipso argumento scripsimus in Tract. *De Deo*, num. 544 et seqq.

PARS II.

ib.

II

»|

468. Gratia sanctificans, quae et habitualis nuncupari solet, vulgo definitur *supematuralc Dei donum permanenter inhaerens animae, quo homo immediate et formaliter sanctus redditur, justus, Deo gratus, filius Dei adoptivus, capax eliciendi opera meritoria vitae aeternae, ejusdemque haeres.*

469. Ex hac definitione totum catholicae doctrinae systema colligitur circa hujus gratiae naturam, ejusque effectus: ac 1°. eam esse animae nostrae intrinsecam seu formaliter et intime inhaerentem; 2°. illam esse, quae animam a sordibus abluit, ac divino quodam decore fulgentem efficit; 3°. inseparabilem propterea esse hanc sanctificantem gratiam a justificatione, quae ab illa pendet, cum uno eodemque actu peccator justus sanctusque efficiatur; 4°. eam donum Dei esse, ad quod homo, actuali Dei auxilio praeventus, se quidem disponere, nunquam tamen illud proprie mereri potest, neque fide neque aliis operibus, cum a Deo gratis communicetur, praeviis tamen necessariis dispositionibus in iis, qui ad eas sunt idonei, ita ut in hoc dono recipiendo activus simul et passivus homo sit; 5°. non ea tamen ratione inhaerentem esse ejusmodi gratiam homini, ut ipse eam amittere amplius non possit; sed sicut libere per gratiam actualem se disposuit ad eam recipiendam, ita libere rursum eandem per peccatum amittere potest; 6°. quod consequens est, cum nunquam sciat homo certitudine fidei, num omnes dispositiones attulerit, quae ad formalem sanctitatem seu justificationem adipiscendam praerequiruntur, patet neminem credere posse, multo minus debere, fide divina, se gratiam

justificantem esse consecutum; 7°. pariter colligitur, quod si reipsa quispiam justificatus sit per ejusmodi donum ac sanctificabis, nihil in eo esse, quod Deo displiceat, cum peccatum, quod separat a Dei amicitia, sit prorsus ab eo depulsum, neque ei amplius noceat concupiscentia, quae justo relinquitur ad agonein, qui dum pro viribus ei resistit, meritorum fit ipsi uberrima seges, suppeditando jugem humilitatis ac vigilantiae materiem. 8°. Demum infertur, opera meritoria osse fructum gratiae sanctificantis, quae per haec ipsa opera augeri potest; et si quis in ea perseveret usque in finem, ipsum haeredem fieri vitae aeternae, cujus gloria major aut minor erit pro meritis, quae sibi comparaverit.

470. Talis est doctrina catholica circa gratiam sanctificantem, justificationem ac meritum, quam tridentina synodus totidem canonibus definivit, quos inferius dabimus. Interea, ut pateat nexus hujus doctrinae cum reliquis veritatibus et cum toto systemate, animadvertendum est, catholicam hanc gratiae sanctificantis doctrinam profluere et necessario conjungi cum ecclesiae doctrina circa statum primi hominis ejusque lapsum.

471. Etenim, cum gratia originalis, prout toties inculcavimus, gratuitum donum fuerit, quo Deus in primo parente naturam humanam cumulavit, et quod ipsi addidit, spectari debet ea gratia velut *accidentalis* respectu ejusdem naturae. Hinc, tali gratia per peccatum amissa, humana natura expoliata pariter fuit omnibus donis gratuitis, quae gratiam seu justitiam originalem comitabantur. Attamen haec ipsa natura, etiam post lapsum, ob amissionem hujus doni accidentalis, cujusmodi justitiam originalem esse diximus, nihil amisit de suis essentialibus. Cum igitur intelligendi ac libere eligendi facultates ad naturae humanae essentiam spectent, patet hasce facultates activitate ipsis propria pollere, quamvis attenuatae et infirmae evaserint post lapsum, relate ad integritatem primaevae conditionis a Deo elevatae ac tot donis auctae. Reparata propterea per Christum humana natura, atque in pristinam dignitatem restituta, per gratias medicinales valida efficitur ad vincendam concupiscentiam obluctantem atque ad praecepta servanda; per gratias praeterea supematurales illuminatur intellectus et excitatur hominis voluntas ad detestanda peccata, atque ad se disponendum ad justificationem et gratiam sanctificantem adipiscendam. Posita autem ultima seu proxima dispositione Deus gratiam sanctificantem in animam infundit, qua prorsus ab ea omne peccatum expellitur et destruitur, fitque propterea homo Deo gratus et amicus, ac jus acquirit ad aeternam beatitudinem ob adoptionem, quam recipit, in filium Dei. Exinde homo gratia adjutus elicit opera meritoria, aliaque praestat superius commemorata. Talis est nexus harum veritatum in doctrina catholica.¹

472. Longe diversum, immo vero contrarium est systema novatorum saec. XVI. Nam ipsi, uti saepius pariter exposuimus, ex falso principio, quod gratia sive justitia originalis fuerit pars *essentialis* humanae naturae, ex lapsu hominis paradisiaci intulerunt ipsam humanam naturam fuisse *essentialiter* ac *substantialiter* labefactatam atque corruptam. Peccatum originale in horum doctrina est *qualitas positiva*, immo *substantia* quaedam *mala*, quae homini lapso necessario inhaeret. 2 Per hoc peccatum intelligontia et voluntas, etiam prout facultates naturales sunt, omnem suam activitatem amiserunt, nec inserviunt nisi ad peccandum. 3 Peccata actualia non sunt nisi totidem manifestationes peccati originalis perpetuo subsistentis. 4 Fieri proinde non

log. special, part. III. pag. 338 seqq. circa gratiam sanctificantem et justificationem. Etenim cum ipse reposuisset naturam sen-
essentiam peccati originalis in vitiata concupiscentia, ex doctrinae nexu eo perductus est, ut constituerit 1°. duplicem *justificationem*, *habitualement* scilicet et *actualement*: priorem extendit ad omnes prorsus homines adeoque oecumenicam facit, eaque est, quae liberat a peccato originali; posteriorem coarctat ad solos adultos. 2e. Justificatio habitualis juxta ipsum consistit in *positiva voluntate* seu *decreto Dei* imperiendi homini subsidia interna actualia et necessaria ad vincendam *inordinatam concupiscentiam*, seu ut conceptis verbis loquitur Hermesius, ad *vincendum* in se *originale peccatum*. 3°. Distinctionem essentialem admittit inter gratiam habitualement seu sanctificantem et gratiam transeuntem seu actualement. 4°. Constituit gratiam habitualement seu sanctificantem (quae juxta ipsum in mera quadam Dei erga nos *benevolentia* consistit) unice in Deo haberi, vcluti *quemdam ejus existendi modum*, ac *quemdam statum suum*, non autem in homine. 5°. In homine eandem gratiam spectari non posse, nisi *meram relationem* ejusdem hominis cum Deo. 6°. Gratiam habitualement seu sanctificantem *fundamentum esse* et *conditionem* gratiae actualis. Quae quidem omnia quam abhorreant a vera catholica doctrina, fuse ostendimus in cit. dissert. *Pi/lessioui sui metodo etc.*

a) Lutherus in *Ps. L*: «Lutum illud, *inquit*, ex quo vasculum hoc fingi coepit, damnabile est... Foetus in utero, antequam nascimur et homines esse incipimus, pec-

catum est." Sic etiam Melanchlh. *Loc. Theol.* pag. 19: „Sicut in igne est genuina vis, qua sursum fertur, sicut in magnete est genuina vis, qua ad se ferrum trahit, ita est in homine nativa vis ad peccandum.* Ex Luthero paradoxum suum hausit Matthias Flaccius Illyricus, quod peccatum originale sit *substantia*. Cf. Bellarm. *De statu peccati*, lib. V. cap. 1 et cap. 15. Cf. etiam Mohler, *Symbolique*, tom. I. pag. 56 et seqq.

3) *Solid, declar.* I. §. 10. pag. 614: «Praeterea affirmatur, quod peccatum originale in humana natura non tantummodo sit talis, qualem diximus, horribilis defectus *omnium bonarum virium* in rebns spiritualibus ad Deum pertinentibus; sed quod etiam in locum imaginis Dei amissae successerit intima, pessima, profundissima (instar cujusdam abyssi), inscrutabilis et ineffabilis corruptio *totius naturae et omnium virium*, imprimis vero superiorum et principalium animae facultatum, quae infixae sit penitus intellectui, cordi et voluntati hominis. Itaque jam post lapsum homo haeredilario a parentibus accipit congenitam pravam vim, immunditiam cordis, pravas concupiscentias et pravas inclinationes...." Hinc passim primi novatores adversus *avvipyuav*, *synergismum* seu *cooperationem* insurrexerunt, eamque penitus rejecerunt, ut *advvaπlav*, seu absolutam *impotentiam* statuerent. Postea vero aliquantulum ab hac doctrina deflexerunt. Ita Wegscheider, §. 149. in not.

4) Melanchlh. *Loc. Theol.* pag. 19: «Scriptura, *inquit*, non vocat hoc originale, illud actuale peccatum; est enim et origi-

potest in hoc systemate, ut homo se disponat ad justificationem, quam novatores sejungunt a gratia sanctificante seu a sanctificatione⁵; cum juxta ipsos non justificatio a sanctificatione, sed sanctitas a justificatione pendeat. Impossibilia eunt in ejusmodi systemate propter ea opera bona ante justificationem, quae formaliter ex fide producitur, independenter a quavis hominis cooperatione. Haec porro justificatio, immo et sanctitas tota exterior est in horum hypothesi, et tota consistit in remissione seu absolute poenae peccatis debitae, prout contingit in justificatione forensi; culpa autem sive originalis sive actualis remanet, etiam post baptismum et justificationem. Etenim si peccatum originale constituit partem *essentialem* ipsius naturae corruptae, si peccata actualia non sunt nisi manifestationes peccati originalis; evidens est nec illud nec ista tolli posse per justificationem aut gratiam sanctificantem, quae juxta novatores exterior est, et solum efficit, ut Deus has culpas non consideret, perinde ac si tectae essent oculis suis, quas propterea non imputat. Haec sanctitas et justitia non est hominis justificati *propria*, sed est ipsa sanctitas et justitia formalis Christi ab homine apprehensa, et ea est, quae bona opera profert tamquam fructus vel signa apprehensae hujus Dei vel Christi sanctitatis et justitiae, eodem tempore ac natura humana manifestat per actualia peccata jugem subsistentis peccati originalis existentiam.⁶ Ejusmodi est monstrosus systema protestantismi circa justificationem, sanctitatem, opera bona, quod per partes explanabimus in hujus tractatus decursu.

473. Et hae sunt, quae inter se pugnant, doctrinae, et de quibus viget controversia inter catholicos et protestantes. Reliqua libere in scholis agitantur. Disceptant enim theologi catholici inter se: 1°. Utrum gratia sanctificans sit qualitas physica vel moralis, creata vel increata, et an sit ipsa Spiritus Sancti persona, quae substantialiter animae justae communicetur eamque vivificet.⁷ 2°. Utrum gratia per modum habitus inhaereat animae justae, an potius sit ipsa gratia actualis, quae jugiter influat in animam justae eamque fecundam efficiat?⁸ 3°. Utrum gratia haec sanctificans a virtute caritatis

nale peccatum plane actualis quaedam prava cupiditas." Cf. Mòhler, *Symbolique*, tom. I. pag. 62. ubi scribit: „Après cela, nous devons comprendre le dogme selon lequel tous les péchés délibérés, c'est-à-dire, tous les péchés actuels ne sont qu'autant de manifestations, de formes particulières du péché originel, que les branches, les fleurs et les fruits de cet arbre mauvais.¶ Alque in nota 3: *Luther dit (Luth. Werke, Wittemb. 1551. part. II. pag. 335.):* > „On peut fort bien l'appeler un péché père (Erzsünde); car il n'est point un péché que l'on commette comme les autres; mais il

est le péché unique qui fait et produit tout péché, et tous les autres ne sont rien que les fruits de ce péché père..“

5) Cf. Mohler, op. cit. pag. 104 et seqq. qui plura tum antiqua tum recentia documenta affert hujus novatorum doctrinae.

6) Suis locis apposita documenta afferemus.

7) Cf. Petav. *De Trin.* lib. VIII. cap. 4 et seqq. cui praeiverat Magister Sent. lib. I. dist. 1. quaest. 17.

8) Cf. Joann. Morinus in *Commentario historico de disciplina in administrationibus sacr. Poenitentiae*, lib. VIII. cap. 2 et

realiter distinguatur, nec ne? 4°. Utrum praeter virtutes theologicas infundatur praeterea una cum gratia sanctificante etiam virtutum moralium habitus, qui in facilitate quadam et propensione ad recto operandum consistunt?⁹ Hoc verisimilius esso consuit concilium viennense, ut patet, ex Clementina, *De summa Trin.* ubi legitur: *Opinionem, quae dicit, tam parvulis quam adultis conferri in baptismo gratiam informantem et virtutes, tamquam probabiliorem et dictis Sanctorum et Doctorum modernorum theologiae magis consonam et concordem, sacro approbante concilio, duximus eligendam.*¹⁰

seqq. Antwerp. 1682, praesertim cap. 8. ubi plurimos et celeberrimos refert scholasticos, qui affirmant, per mille supra centum annos totam habituum infusorum doctrinam in ecclesia latuisse. Profert praeterea patres, qui ante illud tempus sacramentorum effectum, hominis impii justificationem, fidei operumque nostrorum meritum sine gratiae habitualis mentione explicarunt, nec commemorarunt nisi actualia auxilia gratiae et opera hinc profecta. Ostendit nondum esse definitum, gratiam habitualement ad hos effectus esse necessariam; et nonnullos doctores etiam nunc istos effectus sine ea explicare. Unius nobis salis sit ex tot scholasticis quos Morinus adducit, verba proferre, nempe Barthol. Medinae Ord. Praed. qui in I. 2. qu. 110. art. 2. de loca doctrina ista sic scribit: „Secunda conclusio. Non est certum secundum doctrinam fidei, quod gratia sit habitus infusus in anima inhaerens. Nam hoc non colligitur ex sacris litteris, neque ex traditione ecclesiastica, neque ex definitionibus conciliorum. Et concilium trident, locis supra commemoratis, ut recte admonet doctissimus P. Solo, lib. II. De nat. et grat. cap. 18. consulto abstinent a nomine habitus, sed tantum definivit hominem justificari per justitiam diffusam in cordibus nostris, quae illi inhaereat." Et paulo post in solutione objectionis: „Illud etiam advertendum, quod illa justitia interior et inhaerens, et illa mutatio voluntatis, qua peccator ex pravo fit rectus, potest fieri duobus modis. Uno modo per infusionem alicujus qualitatis supernaluralis in animam; alio modo potest fieri a Deo sine infusione alicujus qualitatis permanentis, sed per solam actualem motionem divini auxilii, quod auxilium sua efficacia convertit animum hominis a pravitate ad

rectitudinem. Utrum vero Deus efficiat hanc interiorem renovationem per aliquam qualitatem permanentem et infusam, vel potius per solam motionem actualis auxilii divini, concilium tridentinum non definit. Non enim illa quaestio perlinebat ad id, quod erat propositum in concilio.“ Cf. etiam Vasquez, in I. 2. dist. 187. cap. 2- loca et longa disput. 203: disp. 210. cap. 8; disp. 196. cap. 3. num. 11 seqq. n. 15; disp. 211. cap. 3. num. 17: disp. 218. cap. 3. n. 15; disp. 219. cap. 1. n. 3, 4; in III. art. 2. dub. 3. n. 17. Haec adnotare volui, ne minus periti in rebus theologis decipiantur, permiscentes cum articulis fidei quaestiones mere scholasticas, atque ita traducant tamquam haereticam aut erroneam eorum doctrinam, qui nullam agnoscunt distinctionem inter gratiam habitualement et actualem. Quod sane de fide non est. Ceterum cum doctrina, quae ponit distinctionem inter utramque gratiam, communis sit ac ab omnibus nunc recepta, nos ab ea non discedimus; immo certa nobis videtur ac magis conformis Scripturis et sensui ecclesiae, ut postea ostendamus. Cf. Suarez, lib. VI. *De essentia gratiae seu justitiae habitualis*, capp. 8 et 9. Quamvis ipse ulterius progredi videatur, dum censet, de fide esse infundi habitus virtutum theologiarum per baptismum, et verba concilii viennensis exponit de habitibus virtutum moralium. Ceterum et ipse Bellarminus, *De Justif.* lib. II. cap. 15. utrum justitia inhaerens, per quam formaliter justi sumus, sit justitia habitualis, an actualis, an utraque, inter disputationes catholicorum theologorum censet.

⁹) Cf. Suarez, loc. cit.

¹⁰) Cf. *Act. Concit.* Harduini, tom. VII. col. 1359. Placet integrum decretum referre, ut melius pateat concilii mens. Exposita

5. Utram dispositiones, quao in adultis ad gratiam sanctificantem assequendam requiruntur, veram meriti, saltem *de, congruo*, rationem habeant, eoque nomine designari possint, nec no? 6°. Utrum ad actum salutarem *constituendum* et eliciendum, praeter gratiam sanctificantem, etiam in facilioribus, opus sit gratia actuali, ut supernaturalis dici possit?

474. Has vero aliasque non paucas quaestiones, si primam excipias, de qua quid nobis verisimilius videatur, aperiemus, utpote minus necessarias praetermittimus, ut dogmatibus catholicis tuendis insistamus. Cum proinde, ut diximus, gratia sanctificans illa sit, qua homo justificatur et capax efficitur eliciendi opera meritoria vitae aeternae, prius de justificatione agemus, acturi in tertia hujus tractatus parte de merito.

CAPUT II.

DE JUSTIFICATIONE IMPII.

475- Quaecumque ad impii justificationem spectant, revocari possunt vel ad ejusdem justificationis naturam, vel ad dispositiones, quae ad eam adipiscendam requiruntur, vel demum ad ejus proprietates. Per partes rem totam expendemus.

ARTICULUS I.

DE JUSTIFICATIONIS ESSENTIA SEU NATURA.

476. Justificatio, quae a *justitia* seu *justum faciendo* dicitur, si nomen spectes, quatuor modis in Scripturis usurpatur; interdum enim pro lege sumitur, ut Ps. CXVHI. passim legitur: *Justificationes tuas custodiam; doce me facere justificationes tuas*; interdum vero pro acquisitione justitiae, ut I. Cor. VI. H: *Haec quidem fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis*; aliquando pro incremento justitiae, in Apocal. XXII. 11: *Qui justus est, justificetur adhuc*; demum pro declaratione externa justitiae modo forensi, cum judex e. gr. quempiam justum declarat ac insontem illius criminis, de quo accusatus fuerat, quo sensu Prov. XVII. 15. dicitur: *Qui justificat impium, et qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum.* ¹

doctrina de necessitate baptismi ad salutem, ita pergit: ..Venim quantum ad effectum (baptismi) cum theologi varias opiniones habeant: videlicet dicentibus quibusdam, parvulis culpam remitti, sed *gratiam non conferri*; aliis econtra asserentibus, quod et culpa eisdem in baptismo remittitur, et virtutes ac informans gratia infunduntur quoad habitum, etsi non pro illo

tempore, quoad usum, nos attendentes generalem efficaciam mortis Christi, quae per baptismum applicatur pariter omnibus baptizatis, *opinionem secundam*, quae dicit etc.“ Ex quibus patet, minus conformem videri menti concilii interpretationem modo allatam a Suarezio.

¹) Cf. Bellarm. *De justificatione*, lib. I. cap. 1.

477. Jam vobis Lutherus et Calvinus cum suis asseclis contendunt, hunc postremum tantum sensum hujus vocis esse, cum sermo est in Scripturis de justificatione peccatoris, juxta eorum systema nuper expositum; ex quo inferunt: 1°. per justificationem vere peccata non remitti, sed tantum non imputari; 2°. nullam fieri in justificatione interiorem renovationem per gratiam animae inhaerentem, sed solam externam imputationem justitiae Christi, vel etiam, ut autumavit Osiander, per inhabitationem in nobis essentialis justitiae Dei, qua nempe Deus essentialiter justus est. 2 Alii autem alia ratione eandem doctrinam exponunt; verum in eo omnes conveniunt, quod velint justitiam seu causam formalem justificationis esse nobis extrinsecam, non autem animae inhaerentem, qua homo vere intrinsece justus sit.³

478. In sententia catholicorum justificatio definitur *translatio ab i. o statu, in quo homo nascitur filius primi Adae, in statum gratiae et adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Jesum Christum, Salvatorem nostrum*. Ex qua definitione, quae est ipsius concilii tridentini⁴, patet justificationem in sensu catholico consistere in interiori animae renovatione, per inhaerentem ipsi gratiam, ob Christi Salvatoris nostri merita. Exponens propterea concilium causam formalem nostrae justificationis, pergit: *Unica formalis causa est justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit, qua videlicet ab eo donati renovamur spiritu mentis nostrae: et non modo reputamur, sed vere justi nominamur et sumus*.⁵ Et iterum paulo post: *Id, inquit, in hac impii justificatione fit, dum ejusdem (Christi) sanctissimae passionis merito per / Spiritum Sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhaeret. Unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum haec simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem et caritatem*.⁶ Quibus verbis tum vera doctrina de justitia intrinseca et inhaerente adstruitur, tum rejicitur error fundamentalis adversariorum de justitia extrinseca, ex quo ceteri errores dimanant de ipsa formali justitia Dei in nobis habitante, aut de justitia Christi nobis imputata, aut de sola remissione peccatorum quoad poenam modo forensi, alique ejusmodi.⁷

479. Cum igitur totius quaestionis nodus in eo sit, quod juxta haereticos maneat culpa originalis in homine ejusque propagine, colluvies scilicet peccatorum actualium, quae sunt ejus manifestatio, et quorum poena tantum

2) Osiander in sua *Harmonia ecangelica* autumavit gratiam sanctificantem esse *substantiam*, quia, inquit, gratia nil aliud est quam justitia et sanctitas ipsius Dei constituens hominem justum et sanctum, sicut lux solaris nihil est aliud quam praesentia solis super totum hemisphaerium. Cf. Gotti, tom. IIL in L 2- qu. 3. dub. 2.

Cf. Beilarm. *Dejustif.* lib. II. cap. 1.

Sess. VI. cap. 4.

Ibid. cap. 7.

*) Ibid.

7) Cf. Bellarm. *Dejustif.* lib. II. cap. 2.

remittitur ac culpa tegitur, ex quo sequitur justitiam seu causam formalem justificationis esse extrinsecam; juxta catholicos vero, quod tum peccatum originale tum peccatu actualia, quae ex libera hominis voluntate unice prodeunt, vero dimittantur, non solum quoad poenam, verum etiam quoad culpam, per interiorum hominis renovationem, quam efficit gratia sanctificans homini infusa; plane consequitur duo a nobis praestanda: ostendendum scilicet in primis est peccata vere remitti, deinde gratiam, qua justificamur, intrinsecam prorsus ac nobis inhaerentem esse. Sit igitur

it A Jwvr* mAv iVu A to \

i« -Wh'* 'Wfl .

PROPOSITIO L

In justificatione impii peccata vere remittuntur ac prorsus delentur.

480. Propositio haec de fide est, can. V. sess. VI. Tridentini his verbis sancita: *Si quis per Jesu Christi gratiam, quae in baptismo confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi, aut non imputari; anathema sit.* Quod vero hic dicitur de peccato originali, id ipsum dicendum de peccatis actualibus, cum eadem sit ratio; solum vero memorat tridentina synodus peccatum originale ad mentem novatorum.

481. Sic autem veritas propositionis ex **Scripturis** ostenditur: Scriptura docet Deum ita peccata remittere, ut ea tollantur, auferantur, deleantur, et homines ab iis prorsus mudentur; atque ea ratione tolli, auferri, deleri, hominesque. a peccatis mundari, ut non amplius ea remaneant, et justificati dicantur abluti, mundi, purgati, ac veluti ipsa lux effecti, non habentes maculam. Ergo juxta Scripturam, non solum quoad reatum poenae peccata remittuntur, verum etiam quoad reatum culpae, ita ut haec penitus evanescat. Etenim Joann. I. 29. de Christo dicitur: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi;* Act. III. 19: *Convertimini, ut deleantur peccata vestra;* ILReg. XII. 13: *Dominus trans tulit peccatum tuum.* Rursum Is. XLIV. 22 : *Delevi ut nubem iniquitates tuas, et quasi nebulam peccata tua;* hinc David Ps. L. 9: *Lavabis me, et super nivem dealbabor...* Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis; I. Cor. VI. 11: *Abluti estis, sanctificati estis, justificati estis;* Hebr. I. 3. de Christo scribit idem apostolus: *Purgationem peccatorum faciens;* ibid. IX. 28: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata;* ad Ephes. V. 8: *Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino;* ac ibid. 26 et seq. testatur, Christum passum esse ut ecclesiam mundans sanctificaret lavacro aquae. . . ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.

Aptioribus profecto verbis significari non poterat perfecta culpae ablatio, ac mundities et puritas inde secuta.¹

28 Non minus aperte haec eadem veritas ex **sensu traditionali** evincitur. Ex innumeris porro patrum testimoniis, quae adduci possent, ut brevitati consulamus, unum vel alterum seligimus. 8: **Joann. Chrysostomus**: *Corporis lepram, inquit, purgare, inimo potius nullatenus purgare, sed purgatos probare tantum Judaeorum sacerdotibus licebat . . . . his vero (nostris) non corporis lepram, sed animae sordes, non dico purgatos probare, sed purgare prorsus concessum est.* - **S. Augustinus**: *Dicimus baptismum dare omnium indulgentiam peccatorum, et auferre crimina, non radere.*³ Quod saepius alias repetit.

483. **Ratio** denique **theologica** id ipsum ostendit, Si enim peccata post justificationem adhuc existèrent nulla facta hominis renovatione., de peccatoribus dici non posset, eos per gratiam translatos esse de morte ad vitam, aut resurrexisse cum Christo, aliaque ejusmodi. Atqui talia affirmant s. Joannes, I. Epist. IU. 14, et apostolus Paulus, Rom. VI. 1. Ergo.

484- Haec adeo luculenta sunt, ut sequiores sectarii conati fuerint sic magistrorum suorum sententias temperare et emollire, perinde ac si nihil aliud sibi voluerint significare, quam peccata remanere adhuc *materialiter*, quatenus semper verum sit, talem hominem legem aliquando violasse, non autem *formaliter* quantum ad culpae aut poenae reatum.⁴ Verum enim vero, qui sic exponunt veterum novatorum sententiam, totum eorum systema ejusque nexum aut assecuti non sunt, aut se non assequi finxerunt.

*) Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 7. ubi n. 6. praeclare observat: «Scriptura utitur omni genere vocabulorum, quae excogitari poterant ad veram peccati remissionem significandam/ut si quis de industria quaerat vocabula, quibus perspicue declaret, peccatum aliquod vere tolli et aboleri, non possit aliquod reperire, quod ipsa Scriptura divina ante non occupaverit."

7) *Λύτραν αώματοι ἀπαλλάττιν. ἡ ἀ- λον οἱ οπαῖλαττιῖ»' μιν οὔδαμώτ. τοῦ δι ἀπαλλαγίντα; δοκιαάΞίῖν μόνον' ἰῖχον ἡ.ον- Οἱαν ο' τών Ιουδαίων ἱτρεῖι. . . Ονται δε οὔ λύτραν σώματο , ἀλλ' ἀκαθαροσίαν ψυ- χη , οὐκ α-αλλαγίσαν βομυδῆττιν. ἀλλ' ἀ.ταλλάττιῖν παντελῶι ἱλαβον Ι&ονσίαν. De sacerdot. lib. LU. η. 6.*

3) *Ad Bonifac.* lib. I. cap. 13. n. 26.

‘) Ita rem explicat abbas Molanus in *Cogitationibus privatis*, apud Bossuetum,

tom. premier des *Oeuvres posthum.* édit, de Liège, 1767. pag. 56 et scq., ubi exposita distinctione inter actum materiale, qui praeteriit, et id quod dicitur *formale* peccati, concludit: «Statuimus peccata tam actualia quam habitualia, quoad formale, sive reatum culpae et poenae, tolli in justificatione vere et totaliter per remissionem, condonationem, non imputationem... Quod autem *nonnulli* protestandum theologorum dixerunt, peccatum in justificatione nou tolli, sed manere, id intelligunt de peccato originis, et specialiter de prava concupiscentia, quam in renatis manere contendunt, non quoad formale, sed quoad materiale, nempe quoad habitualement in malum propensionem, absque tamen dominio." At haec non est doctrina protestandum, ut patet ex adductis aliisque non paucis, quae afferri possent.

DIFFICULTATES.

485. 1. O bj. i. Peccata in justificatione impii teguntor tantummodo, seu ad poenam non imputantur. 2. Etenim, Ps. XXXI. 1 et seqq. dicitur: *Ikati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.* Perinde igitur est, iniquitates remitti et tegi, ac non imputari. 3. Prout etiam, Prov. X. 12. legitur: *Universa delicta operit caritas.* 4. Quae confirmantur ab apostolo, qui non modo Rom. IV. 7. refert verba Ps. XXXI. nuper adducta, sed praeterea exponit U. Cor. V. 19. qua ratione Deus peccata dimittat, dicens: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum.* Ergo non *delendo*, sed *non reputando*, Deus peccata dimittit. 5. Sane hanc esse apostoli mentem magis constat ex iis, quae scribit Rom. VII. 17: *Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.* Ergo adhuc in justificatis peccatum permanet, ac propterea non deletur.

486. Resp. ad 1. D. Teguntur a Deo peccata ita, ut non amplius subsistant, C. ut permaneant, A. Sic etiam: Non imputantur per condonationem, C. *per* non imputationem, N. Figuratae enim ejusmodi locutiones cum ad Deum referuntur, non alium sensum habere possunt' quia, si peccata quoad culpa reatum reipsa in peccatoris anima permanerent, nec tegi coram Deo, neque non imputari dici pbssent.

487. Ad 2. seu ad 1. probat. jv. Sic enim eum textum exponit s. Augustinus: *Cooperta sunt peccata, abolita sunt, tecta sunt. . . Non sic intelligatis, quod dixit: cooperta sunt, quasi ibi sint et vivant.*³ Ejusmodi porro esse sensum germanum horum verborum, tum contextus declarat, tum evincunt testimonia cetera a nobis prolata, immo postulat ipsa natura rei de qua agitur; si enim adhuc peccata reipsa subsisterent, quomodo tegerentur coram Deo, cui *omnia nuda sunt et aperta oculis ejus?*⁶

488. Ad 3. seu 2. probat. D. Caritas operit, id est, *extinguit* universa delicta, ut rursum interpretatur hunc Proverbiorum locum s. Augustinus, C. operit tamquam velum ac tegumentum, N. ⁷

5) Enarr. II. in Ps. XXXI. n. 9.

·) Cf. Behann. *He just.* lib. II. cap. 9. Vix quisquam superest inter protestantes, qui adhuc contendat, alium esse sensum verborum, quae nobis objiciuntur. Salis sit adducere interpretationem Georgii Rosenmülleri, qui in cap. 4. epist. ad Rom. v. 6. haec scribit: *δικαιοσύνην λογι2ισ3αι τινι est nova loquendi formula, quae posita esse videtur pro δικαιονν -ινά absolvere aliquem; nam in Psalm. (XXXI.) de re-*

missione peccatorum sermo est. Et in v. 7. prosequitur: *Felices eos, inquit David, quorum scelera condonata, quorum peccata deleta sunt, proprie tecta, id est, omnino remissa, et oblivioni tradita. Indicatur totalis ciuvqGrtia. αμαρτιών, Hebr. VIII. 12; X. 17. Sic apud Cicero-*
nem pro Coelio, cap. 18. vitia multis vir-
tutibus objecta commemorantur.

7) Tract. I. in ep. I. Joann, n. 6.

489. Ad 4. xV. Etenim ad Rom. loc. cit. apostolus in eum tantum finem adducit verba Psalmi XXXI. ut ostendat, gratuitam prorsus esse justificationem, non vero ut absolutam sive adaequatam justificationis notionem exhibear. multo minus ut doceat, prout autumant adversarii, remissionem peccatorum in non imputatione consistere, non autem in vera ablatione. Haec siquidem nihil ad ejus scopum conferebant, et praeterea ejus doctrinae alibi traditae adversantur.

490. Sensus verborum, quae ex Epist. ad Corinth, adducta sunt, juxta 8. Joann. Chrysostomum aliosque graecos patres et interpretem syrum, hic est: Deus erat in Christo reconcilians mundum sibi, gratis remittens et condonans delicta ipsorum per Christi merita, seu intuitu ejus passionis. Nec alia est expositio patrum latinorum. 8

491- Ad 5. D. Peccatum improprie dictum seu concupiscentia, C. formale ac proprie dictum, A'. Ideo autem concupiscentiam vocavit apostolus peccatum, quia, ut declarat concilium tridentinum. *a peccato est et ad peccatum inclinatur*; alioquin non dixisset paulo post idem apostolus: *Nihil nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu*.

492- II. Obj. 1. Verbum *justificare* in sacris litteris modo forensi accipitur, ita ut idem significet ac *justum pronuntiare*, minime vero *justum efficere*. 2- Sic Rom. VIII. 33: *Quis accusabit adversus electos Dei? Deus, qui justificat? Quis est qui condemnet?* et alibi passim. 3. Quod et ex usu profanorum scriptorum confirmari posset, qui nunquam nisi hac significatione vocem justificandi usurparunt.⁹ Verum necesse non est, ut voci insistamus, cum rem ipsam Scripturae exhibeant; 4. ad plenum siquidem justificationis opus significandum Scripturae non adhibent nisi voces ex formis judiciariis depromptas; ita videmus: *judicium*, Ps. CXLV. 7; *judices*, Joann. V. 27; *tribunal*, Rom. XIV. 10; *accusatum*, ibid. III. 19; *accusatorem*, Joann. V. 45; *testes*, Rom. II. 15; *acta processus*, Col. II. 14; *advocatum* L Joann. II. 1; *sententiam*, Ps. XXXI. 1; *executionem* Luc. XVI. 22 etc. Cum igitur omnes occurrant formae forenses seu legales in toto justificationis negotio, quidni etiam in justificatione ipsa? 5. Nil mirum propterea, si inveniamus Rom. V. 13: *Usque ad legem peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur*; 6. Sap. XI. 24: *Misereris omnium . . . et dissimulas peccata hominum*. 7. Nil mirum, si de hominibus etiam justificatis Scriptura pronunciet, neminem *arbitrari* posse se esse justum, e. gr. Ps. CXLII. 2: *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*; Job. IX. 2: *Vere scio . . . quod non justificetur homo compositus Deo*; et Matth. VI. 12. omnes peccatores et justis indiscriminatim jubeantur dicere :

8) Cf. Bellarm. loc. cit. et Bernard, a Piconio in hunc locum.

9) Ita Chemnitius apud Bellarm. loc. cit.

Dimitte nobis debita nostra, et alibi passim. Quae quidem omnia in systemate protestandum de peccatis perseverantibus etiam post justificationem optime inielliguntur, ast componi nulla ratione possunt in systemate catholico cum absoluta peccatorum abolitione. Ergo.

403. **Resp.** ad 1. *D.* Verbum *justificare* accipitur interdum in sacris litteris modo forensi, *C.* semper et praecise in casu nostro, *N.* Testimonia enim, quae in probationibus adduximus, contrarium prorsus evincunt. Quod si interdum vox *justificare* etiam in subjecta materia, de qua agimus, in sensu *declarationis* usurpatur, tropice intelligenda est, quatenus per eam significetur, Deum reipsa efficere interius, quod exterius in foro judiciali fit. Nam cum iudices reum praesumptum absolvunt, declarant hoc ipso eum immunem esse ab iis delictis, quae, ipsi affingebantur, cum non aliud praestare possint; Deus vero, qui praeterea potest reum justum efficere, dum eum justum declarat, hoc ipso per interiorem immutationem talem constituit, ut veritas interna cum externa declaratione simul cohaereant. Quod evidentius fiet ex dicendis.

494. Ad 2. *D.* *Deus qui justificat*, et interiori peccatorum abolitione, et exteriori declaratione, *C.* sola exteriori declaratione, *N.*

495. Ad 3- **R e s p.** nil mirum esse, si scriptores profani non alio sensu vocem hanc aliasvc ejusmodi usurpaverint, quia inter homines nulla alia datur justificatio praeter declaratoriam sive forensem, ac, omni prorsus idea sublimioris ac. interioris justificationis destituti fuerunt. Ast insolens non est, in Scripturis easdem voces longe excellentiori adhiberi significatione ac diversa ab ea, qua iis utuntur scriptores profani, ob rationem quam attulimus.¹⁰

496. Ad 4. *D.* Non adhibent Scripturae nisi voces ex formis judiciariis depromptas ad plenum justificationis opus significandum, ut symbolorum et emblematum exteriorum ope quodammodo referant, quod invisibiliter ac spiritualiter Deus in anima operatur, *C.* ut consistant in symbolorum et emblematum cortice, *N.* Cum enim mundus spiritualis et invisibilis in lucem prodire nequeat, nisi quodam, ut ita dicam, exteriori ac sensibili indumento vestiatur, hinc fit, ut quoties invisibilis et spiritualis aliqua veritas aut operatio hominibus proponitur, toties ad horum captum per sensibilem aliquam formam significetur. Quod pluribus exemplis ostendi facile potest: e. gr. aeterna beatitudo sub symbolis domus, civitatis, convivii, esus et potus, aliisque similibus exhibetur in sacris litteris; statCs corporum gloriosus sub emblemate aquilae, vituli subsilientis etc. Frustra autem, immo et absurde quispiam contenderet, et contra omnes sacrae exegeseos leges, non in alio consistere aeternam beatitudinem, quam in domo, convivio etc.;

¹⁰⁾ Cf. Bellarm. *De justif.* lib. II. cap. 9. n. 18 et seq. cum *Vindiciis Viti Erbermanni*.

id ipsnm de conditione corporum gloriosorum dicatur. Jam vero idem contingit circa justificationem, ad quam adumbrandam et ob oculos nostros quodammodo subjiciendam Scriptura figuras et symbola petit ex iis, quae in humanis judiciis in usu sunt, nec propterea aliquis inferre potest, Deum exterius homines justificare, ut humani iudices solent. Haec magis confirman-
 tur ex indole orientalis philologiae, quae passim symbolicis ac figuratis locutionibus redundat. 11 Ergo quo plures ejusmodi phrases congerunt adversarii, eo melius evincunt nonnisi figurate ea accipienda esse, quae de justificatione ex sacris litteris ipsi exhibent. Ceterum eadem sacrae litterae omnem ambiguitatem circa hujus vocis vim amoveant, cum tradunt Deum peccata *de-
 lere, abluere, auferre, tollere* etc. ut superius ostendimus. 12

497. Ad 5. *D.* Peccatum non imputabatur ad legis scriptae normam definitis seu statutis poenis, *C.* non imputabatur omnino, *iv.* Contrarium ostendit ipsa Genesis, in qua transgressores legis naturalis gravissimis poenis multati exhibentur, uti e. gr. cum homines universi, praeter Noe familiam, aquis diluvii, sodomitae autem igne consumpti sunt etc.

498. Ad 6. *D.* *Dissimulat* dilatione punitionis promeritae, ut sontes resipiscant, *C.* dissimulat non imputatione. *iv.* Sensus obvius est.

499- Ad 7. *D.* Nisi Deus gratuita miseratione culpis hominum ignoscat eas remittendo, *C.* si remiserit, *At.* In his porro aliisque similibus textibus hoc solum Scriptura significat, neminem posse de propria justitia gloriari, sive quia homines, si quam habent interiorem justitiam et sanctitatem, a

”) Cf. Glassii *Philologia sacra*, ex edit. Dathii et Baveri, Lips. 1797. tom. II. part. post. partis primae, cap. 3. §. 49 et seqq. et lib. II. tract. 1, cap. 7 pag. 957 et seqq. Ceterum Winer in suo *Lexica manuali hebraico*, ad vocem *דִּיכָּאִיּוֹשׁׁן* fatetur apud veteres hebraeos vocem *justificare* usurpata passim fuisse de justitia interna, quod adductis exemplis ostendit. Winero praeiverant Grotius, in *Prolegom. atl. epist. ad Roman.*, Geyg. Bullus, in *Harmonia apostolica*, diss. 1. cap. 1. §. 1. ubi solum contendit, verbi *δικαιοῦν* significationem *forensem* non perpetuam **prorsus, tantummodo maxime obviam et familiarem** esse. Ernestus Grabe, in *Annotatis* ad cap. 1. et praecise ad §. 2. dissertationis Bulli colligit praeterea non pauca loca ex V. T. in quibus ipsi rigidiore protestantes vocem *justificandi* in sensu *justum faciendi* usurpari agnoverunt, ut Dan. XII. 3; Eccli. XVIII 22; Ps. LXXI 13; tum Isai. LIII.

11. Ex N.T. autem praeter Apoc. XXII. 11. ostendit idem auctor eandem vocem usurpari praeterea Rom. VI. 7. in eadem significatione. Demum Rom. item IV. 25. verba illa: *Resurrexit propter justificationem nostram, δικαιοῦσιν ἡμῶν*, infusionem justitiae nobis inherens significare, ex protestantibus docuerunt Martinus Borraeus, in Genes. XV. pag. 161, Petrus Martyr, in Ep. ad Rom. IV, ac Martinus Bucerus ad eundem locum. Ilis locis addere potuisset Grab*, quod legitur Rom. V. 17. ubi vocem *δικαιοῦσιν*, *justitiae*, poni in sensu morali ipse contextus manifeste ostendit: instituit enim ibi apostolus comparisonem inter injustitiam, quam per Adae inobedientiam contraximus, et justitiam, quam per obedientiam Christi consecuti sumus; ut de reliquis taceam.

*) Cf. etiam Mōhler, *Symbolique*, tom. I. pag. 124 et seqq.

Deo habent; sive quia plerumque in ipsis pietatis operibus ac recte factis aliquid admiscent imperfectionis ex propria infirmitate, socordia, aut malitia; sive quia peccatis saltem levibus se commaculant, propter quae divinam clementiam exorare debent: sive demum per comparisonem ad justitiam Dei incommutabilem atque essentialem, in cujus conspectu quaevis justitia nostra penitus evanescit, ut lux lucernae ad solis adventum. Qua ratione exponi pariter debent nonnulla patrum dicta, quin diutius in iis singillatim expendendis tempus teramus; adeo enim constat de ipsorum mente, ut adversarii ultro non semel id fassi sint, atque ab iis se recedere palam profiteantur.¹³

500. Ex dictis patet quid sentiendum sit de adversariorum conclusione, utrum nempe Scripturarum effata melius concilientur cum doctrina catholica an cum systemate novatorum. Nulla enim difficultas ex doctrina catholica oritur; contra vero in systemate novatorum, praeterquam quod ex falso principio haec doctrina dimanat, Deus declararet justum esse eum, qui actu impius est, non cerneret peccata in eo, qui illis est undique pollutus; nec posset omnipotenti virtute sua ea radicitus extirpare; aliaque ejusmodi profluerent non minus a sana fide quam a recta ratione abhorrentia.¹⁴

PROPOSITIO II.

Impii formaliter non justificantur vel sola imputatione justitiae Christi vel sola peccatorum remissione, sed justificantur per gratiam et caritatem, quae in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffunditur, atque illis inhaeret, neque gratia, qua justificamur, est tantum favor Dei.

501. Propositio haec de fide est; totidem enim verbis concilium tridentinum eam definivit, sess. VI. can. X: *Si quis dixerit, homines per eam ipsam (justitiam Christi) formaliter justos esse; anathema sit.* Can. XI: *Si quis dixerit, homines justificari vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et caritate, quae in cordibus eorum per Spiritum S. diffundatur, atque illis inhaereat, aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei; anathema sit.*

502. Hanc porro fidei veritatem adversus recensitos novatorum errores ita in primis adstruimus. Justificatio juxta **Scripturas** non in sola peccatorum remissione forensi consistit, vel externa justitiae Christi imputatione, sed in interiori renovatione, si ipsae conceptis verbis testentur, in justificatione caritatem seu gratiam diffundi in cordibus nostris, ac ita diffundi, ut abundantiam ipsius gratiae in nobis accipientes regeneremur et renovemur,

.) Cf. Bellarm. loc. cit.

u) Cf. Môhler loc. cit.

ac Deus in nobis mansionem per gratiam suam faciat. Jam vero haec omnia luculentissime sacrae litterae affirmant. Etenim Rom. V. 6. scribit apostolus: *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*: et v. 17. de justis prosequitur: *Abundantiam gratiae et donationis et justitiae accipientes, in vita regnabunt per unum desum Christum*. Rursum in Epist. ad Tit. III. 5: *Salvos, inquit, nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius haeredes simus secundum spem vitae aeternae*. Christus ipse jam dixerat, Joann. III. 5: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne, caro est; quod natum est ex Spiritu, spiritus est*. Et ibid. XIV. 23. de homine justo affirmaverat: *Ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus*, utique per gratiam saltem inhaerentem. Ergo.

503. Ex **patribus** unum appellamus **Augustinum**, qui in lib. *De spir. et lit.* cap. IX. loquens de justificatione quam adipiscimur per fidem, qua creditur in Christum, ait: *-Sicut autem ista fides Christi dicta est. non qua credit Christus, sic et illa justitia Dei, non qua justus est Deus; utrumque enim nostrum est; sed ideo Dei et Christi dicitur, quod ejus nobis largitate donatur*. Et cap. XXXII. n. 56: *Caritas quippe Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos: sicut justitia Dei. qua justus ejus munere efficimur, et Domini salus, qua nos salvos facit, et fides Jesu Christi, qua nos fideles facit*. Haec ipsa vero adeo frequenter inculcat s. Doctor, ut Calvinus plane fateatur se ab Augustino discedere, quia: *Gratiam, inquit, ad sanctificationem refert, qua in vitae novitatem per Spiritum regeneramur*.¹

504. Hanc demum **theologicam rationem** ex intima rei, de qua agimus, natura petitam urget angelicus Doctor: In praesenti statu nullum datur medium inter dilectionem Dei et ejus odium, quod generat peccatum impediendo effectum dilectionis divinae; hinc, sublato peccato, necessario reviviscit effectus istius dilectionis, quae dilectio seu amor Dei non supponit bonitatem in objecto, quod diligit, sed efficit et producit; non potest proinde concipi remissio peccati, quin concipiatur infusio gratiae, per quam homo interius renovetur, et ex objecto odii fiat objectum amoris et dilectionis.² Hinc non solum constanter docet, justificationem esse quemdam motum et transitum de statu in statum; sed praeterea docet, qua ratione id fiat, seri-

¹) Lib. HI. *institut*, cap.2. §.15. Chemnitius pariter fatetur, patres saltem ratione loquendi cum catholicis consentire; nam in *Examine Cone. Trid.* part. I. scribit: *Non movemus litem, quo modo justifiea-*

tionem accipiant patres. Et paulo post: *Non ignoro, inquit, aliter loqui patres: sed de proprietate linguarum quaestio est*.

²) I. 2. qu. 113. art. 2.

bens: *Justificatio impii non est successiva, sed ordine naturae unum eorum at prius altero, et inter ea naturali ordine primum est gratiae infusio, secundum motus liberi arbitrii in Deum, tertium est motus liberi arbitrii in peccatum, quartum est remissio culpae.* ¹

505. Et haec circa dogma. Si quis vero quaerat, cujusmodi sit gratia haec inhaerens, qua formaliter justificamur, utrum habitualis, ut vocant, an vero actualis? Reponimus cum communi theologorum doctrina, nos pro certo habere, eam habitualement esse, non autem actualem.

His porro rationum momentis cum Suarezio ducimur ad hanc sententiam tenendam. Tunc homo efficitur formaliter justus, quando ex Deo nascitur et filius Dei constituitur; ergo per eandem gratiam justificatur, per quam ex Deo generatur et constituitur filius Dei. Jam vero gratia, per quam homo ex Deo generatur, est habitualis et permanens. Etenim I. Joann. III. 9. dicitur: *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit quoniam semen ipsius in eo manet.* Ac iterum, Joann. XIV. 23: *Ad eum veniemus* (per gratiam), *et mansionem apud eum faciemus.* Haec praeterea doctrina confirmatur ex conc. viennensi, cujus verba superius retulimus, atque ex conc. tridentino, quod sess. VI. utitur passim voce *inhaeret*, loquendo de gratia sanctificante, qua justificamur, et praeterea cap. VII. docet justificationem esse renovationem interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae et donorum; cap. XI. addit, gratiam justificationis non amitti per venialia peccata, et cap. XVI. acceptam gratiam aliquos justificatos perpetuo conservare; sensit igitur, gratiam justificantem esse aliquid permanens. Sane parvuli et perpetuo amentes, dum baptizantur, accipiunt gratiam et virtutes; atqui eam non recipiunt per modum motionis ad operationem cujus incapaces sunt; ergo per modum habitus. Quae quidem postrema ratio ineluctabilis prorsus est.⁴

a) I. 2. qu. 113. art. 8.

4) Cf. Suarez loc. cit. Ad ea vero, quae profert Morinus ex patribus, reponimus, utique patres non meminisse gratiae *habitualis* vel etiam *sanctificantis*, cum haec nomina serius inducta sint; damus praeterea ipsi, patres minime locutos fuisse de infusione habituum, aut de qualitatibus, cum hac pariter loquendi formae nonnisi sequiori aevo obtinuerint in scholis, postquam scilicet Aristotelis philosophia invalescere coepit. Verum aliud est de vocibus ac nominibus, aut etiam de ratione exponendi aliquam doctrinam disserere, aliud vero de ipsa re. Porro falsum est, patres non agnovisse statum permanentis justitiae

et sanctificationis in hominibus justis. Satis sit oculos conjicere in innumera pene patrum testimonia, quae referi ac illustrat Petavius, *De Trinit.* lib. VIII. capp. 4, 5, 6, 7, ex quibus apertissime constat, patres sensisse, Deum *inhabitare* in anima justis, eam *implere, efficere divinae naturae participem*, in ea *perpetuo manere* etc., animam justis eum *percipere*, fieri templum Spiritus Sancti etc., immo nec a voce *qualitatis* patres abhorrent. Id enim aperte constat ex verbis s. Cyrilli alex. lib. IX. *in Joann.* ubi ait: *Πῶ δὲ Sciāt φύσιω κοινωνοί, κατὰ τὰς τῶν ἁγίων φωνάς, οἱ πνιύματοι μέτοχοι, τὴ γινητομ ἱναρῖS-μὶόν ἴσῃ, καὶ οὐγὶ μάλλον ἢ. ἀντρί ἡμῖν ῥῃS Stīai φῶ-*

DIFFICULTATES.

506. I. Obj. 1. Scriptura saepe testatur, nos justos esse ex sola justitia Christi. 2. Nam apostolus, Philipp. III. 9: *Et inveniar, inquit, in illo non habens meritam justitiam, quae ex lege est, sed illam, quae ex fide est Christi Jesu; quae ex Deo est justitia in fide.* 3. Er I. Cor. 1. 30. de Christo scribit: *Qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio.* Loqui porro apostolum de justitia extrinseca Christi nobis imputata, patet 4. ex antithesi. quam II Cor. V. 21. instituit dum de Christo ait: *Eum, qui non novenerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.* Atqui nonnisi extrinsece peccatum factus est Christus; ergo pariter nonnisi extrinsece nos efficimur justitia Dei in Christo.

507. Resp. ad 1. D. A. Tamquam causa *meritoria*, C. tanquam causa *formali*, N. Quae ut intelligantur, juverit afferre doctrinam concilii tridentini circa causas justificationis, quae ita se habet: *Hujus sanctificationis causae sunt: finalis quidem gloria Dei et Christi, et vita aeterna: efficiens vero misericors Deus, qui gratuito abluit et sanctificat, signans et ungens Spiritu promissionis Sancto, qui est pignus hereditatis nostrae: meritoria autem dilectissimus Unigenitus suus D. X J. C. qui, cum essemus inimici, propter nimiam caritatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit, et pro nobis Patri satisfecit: instrumentalis item sacramentum baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli umquam contigit justificatio. Demum unica formalis causa est justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit, qua videlicet ab eo instructi renovamur spiritu mentis nostrae etc.* 3 Sublata hoc modo omni ambiguitate, primum erit, objecta

(Τίω? προ'κσιν, ου δι-κνούμινον δι αὐτῆς th p/zof ùi ἀλλότριον ο'ΑΛ', tv οὔτα», i'.τω, xoiozipf wr.-rtp τ« τῇ fκôrgrof Iv ἡμῖν γινόμενον. καί ἐν το« ὁγίot; κατοικούν, καί ἀγομίνον διὰ παντόι. d τη iairrùn διάνοια τον ογῶα.λιδὸν διὰ πάση Ιπιικίαι ἀποκα^αῖροιτι. καί διὰ τη< di πάσαν ἀρτήν ανεγδότου σπουδῇ συντηροῦν ιατυτοκ τῇν χάριν; Id est: *Quomodo.* inquit, *divinae naturae participes, secundum dicta sanctorum, erunt ii. quibus communicatur Spiritus, si hic conditis rebus annumeratur, et non potius ex ipsa nobis divina natura procedit, non ita, ut per ipsam in nos tamquam alienus transeat, sed, ut ita dicam, qualitas veluti quaedam divinitatis in nobis insit, et in sanctis habitet, ac perpetuo maneat; si mentis suae oculum omni probitate purgantes, et virtutum*

omnium indefesso studio gratiam sibi conservent? Sed consulatur cit. eruditissimus vir. Abiectis igitur, si placet, vocibus *habitualis. habituum, qualitatis* in sensu peripateticorum, sine insignis temeritatis nola vix fieri posse existimo, ut doctrinam de permanente jugiter in hominibus justis gratia sanctificante in dubium revocetur. Stultum porro est de vocibus litem serere, quum de re ipsa constat. Quando scholastici, quos refert Morinus, incognitam exhibent antiquitati doctrinam de gratia *habituali*, loquuntur relate ad doctrinam de *infusione habituum*, non autem de permanentia gratiae sanctificantis in homine justificato. Cf. etiam Bellarm. *De justif.* lib. II. cap. 15 et seq.

s) Sess. VI. cap. 7

Scripturarum testimonia aliaquo ejusmodi explanare, eonimque veram ac germanam significationem assequi.

508. Ad 2. seu 1. probat. *D.* Ut inveniar in illo non habens *meam* justitiam, id est, *propriam* independenter a meritis Christi, *C.* propriam, id est, intrinsecam seu inhaerentem per Christi merita ejusque gratiam, *N.* Ut patet ex contextu, in quo apostolus opponit justitiam legalem, propriis meritis partam, justitiae, quam per fidem in Christum consequimur ob ejus merita.

509. Ad 3. *D.* Christus factus est nobis justificatio *efficienter* et *meritorie*, *C.* *formaliter*, *A'*. Metonymicé hic siquidem, ut alibi passim, effectua pro causa ponitur; ut Ps. XXVI. 1. inquit David: *Dominus illuminatio mea et salus mea*, id est, causa illuminationis et salutis.

510. Ad 4. *D.* Id est, Pater fecit Christum peccatum improprie, nempe eum fecit hostiam pro peccato, *C.* peccatum sensu proprio et formali, *N.* Hoc enim absurdum est. Hinc negamus Christum sensu exposito nonnisi extrinsece peccatum factum esse; nam vere hostia pro peccato factus est Christus. Constat propterea, sensum antithesis in eo esse, ut, quemadmodum causa meritoria mortis Christi fuere peccata nostra, ita causa meritoria justificationis nostrae fuerint Christi cruciatus.

511. II. Obj. 1. Pluries Scriptura docet, justos nos *reputari*, *constitui*, *denominari*. 2. Sic Rom. IV. 5: *Credenti in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam*; et alibi passim. 3. Rursum idem apostolus, ibid. V. 19. scribit: *Per unius obeditionem justi constituentur multi*. 4. Item Jacobus in Epistola sua cap. II. 23. cum retulisset verba Geneseos: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam*, subdit: *Et amicus Dei appellatus est*. Ergo non per inhaerentem justitiam homines justi sunt; sed tales reputantur per externam imputationem ac denominationem.

512. Resp. ad 1. *D.* Scriptura pluries docet, justos nos *reputari* etc. quia tales reipsa efficimur ob inhaerentem justitiam, *C.* sine rei veritate, et per solam extrinsecam imputationem, *A'*.

513. Ad 2. *D.* *Fides* reputatur ad justitiam, *C.* *justitia Christi* nobis reputatur ad justitiam, *A'*. Haec enim duo permisceri non debent; cum aliud prorsus sit, fidem reputari ad justitiam, id est, Deum gratuito acceptare et reputare tamquam dispositionem actualem ad justitiam conferendam 6; aliud

*) Sic enarrat verba apostoli Bernardinus a Piconio in *Paraphrasi*, ac sensum totius orationis exponit. V. 3. ..Declarat Scriptura, Genes. XV, *Credidit Abraham Deo*; et haec Abrahae fides a Deo fuit illi imputata ad justitiam. V. 4. Juxta quae verba sic ratiocinor: homini, qui opus exercet, merces rependitur, non gratis, sed ex justitia, et tamquam quid ei debitum. V. 5.

E contra vero homini, qui nullum exercet opus, sed qui tantum credit in eum, qui peccatores justificat, huic, inquam, homini, si justitia detur, datur non quasi merces debita, sed gratis et ex gratuito Dei proposito, cui placet hujus hominis fidem acceptare ad justitiam; atqui constat ex jam citata Scriptura, quod justitia Abrahae luit data ex solo Dei reputantis nutu; hoc enim

vero justitiam Christi nobis formaliter imputari ad justitiam. Primum affirmat apostolus; alterum do suo addunt seu obtrudunt novatores.

514. Ad 3. *D.* Per unius obeditionem justii constituentur multi *meritarie*, *C. formaliter*, *A'*. Opponit enim apostolus effectus inobedientiao Adam effectibus obedientiae Christi.

515. Amicus Dei appellatus est eo quod talis vere factus esset, *C* per solam denominationem, *A'* Judith enim VIII. 22. dicitur: *Abraham tentatus est, ei per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est.* Quo autem sensu dicatur in libro Geneseos: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam*, patet ex responsione ad 2.

516. III. Obj. Saepe monemur induere justitiam, seu gratiam, qua justii efficimur, ut Ephes. IV. 24: *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est injustitia et sanctitate ventatis*; et Ps. CXXXI. 9: *Sacerdotes tui induantur justitiam*; et iterum apostolus Rom. XIII. 14. scribebat: *Induimini Dominum Nostrum Jesum Christum*; et ad Galatas III. 27: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Porro indumentum est quid extrinsecum. Ergo.

517. Resp. *Dist. min.* Indumentum materiale extrinsecum est, *C.* spirituale, *A**. Eadem quippe ratione, qua excitamur ad *induendum novum*, provocamur pariter ad *deponendum* seu exuendum *veterem hominem*, id est, ad interiores peccati maculas eluendas, malasque consuetudines abjiciendas. Ideo autem juxta s. Augustinum David et apostolus indumenti similitudine utuntur, ut innuant, justitiam nostram non ex nobis esse, sed ex Dei dono. *Justitia sit*, scribit, *sed ex gratia sit: a Deo tibi sit, non tua sit. Sacerdotes tui, inquit, induantur justitiam; vestis accipitur, non cum capillis nascitur; pecora de suo vestiuntur.* ' Revocari praeterea in mentem debent, quae de orientali philologiae indole superius adnotavimus. Nec obest, quod haec justitia, quam induere dicimur, vocetur *justitia Dei*; Dei siquidem justitia nuncupatur ratione causae efficientis, minime vero ratione causae formalis.

518. TV. Obj. Saltem in sola peccatorum remissione collocanda est formalis causa justificationis, 1. juxta id quod apostolus docet, Rom. IV. 25. scribens de Christo: *Qui traditus est propter delicta nostra*; ideoque ad solam peccatorum remissionem obtinendam. Et confirmatur ex I. Joann. III. 8.

significat: *et reputatum est*; ergo gratis data est, ergo non ex operibus, sed ob fidem; ergo et nos pariter gratis per fidem sine operibus justificamur. Deinde ostendit, ibi agi non de prima justificatione, sed de qjusdem justificationis augmento. Nam, cum illa verba adducta ex Genesi prolata sunt, Abraham jam justus erat. Conciliat

denique hunc textum apostoli Pauli cum textu Jac. II. 21, ex eo quod Paulus loquatur de fide per caritatem operante ac viva; s. Jacobus de bonis operibus, quae profluant ex fide, cum fides bonorum operum sit principium, mater et altrix.

7) Serm. XV. *De verb. Apost.* in ord. ed. maur. CLXIX. cap. 9.

ubi dicitur: *In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli.* Non alia porro diaboli opera eunt nisi peccata. Hinc II. Cor. V. 19. Deus dicitur in Christo reconcilians mundum sibi: *Non reputans illis delicta ipsorum,* nempe dimittendo peccata. In Actibus vero apost. XIII. 38. sic apostolus judaeos alloquebatur: *Per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, et ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari.* Sane non aliud petentem praeter remissionem peccatorum publicanum inducit Christus Luc. XVHL illis verbis: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Sola proinde peccatorum remissione justificatus exhibetur prae pharisaeo justitiam suam jactante. 2. Concludendum igitur, doctrinam de justitia inhaerente et justificante esse Christo injuriosam, et humilitati adversantem.

519. Resp. N. A. Ad 1. probat. D. Ad peccatorum remissionem obtinendam per culpaе abolitionem ac mediante interiori gratia sanctificante, C. ad gratiae sanctificantis exclusionem, N. Eadem porro ratione cetera, quae adducuntur, testimonia explicanda sunt, quae semper supponunt dari remissionem peccatorum juxta modum, quo Deus eam conferre statuit et quem Scripturae alibi tradunt. Ceteris enim omissis, exponens apostolus ad Coloss. II. 13. quomodo Deus peccata remittat, scribit: *Et vos cum mortui essetis indelictis: convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta;* et alibi passim. Ideoque ex eo quod non semper expresse tradat Scriptura totam justificationis seriem, concludi nequit, sacras litteras gratiam interiorem et inhaerentem non complecti, multo minus excludere. Et sic responsio patet ad id, quod subditur de publicano, quem praeterea docet Christus fuisse justificatum ob suam humilitatem, rejectum vero pharisaeum ob superbiae tumorem. 8

520. Ad 2. N. Cum potius major gloria Christo proveniat ex eo, quod magis in hac doctrina patefiat efficacia meritorum suorum, quibus factum est, ut non solum poenae absolutionem forensem, uti adversarii autumant, sed totalem culpaе destructionem obtinuerit, nos vivificando ac renovando gratiae suae dono. Magna e contra Christus injuria afficitur in novatorum hypothesi, juxta quam ejus meritorum efficacia seu virtus adeo extenuatur, quasi non potuerit reipsa diaboli opera dissolvere per culpaе destructionem ac plenam hominis interioris renovationem. Falsa praeterea est illa humilitas, quae mendacio nititur; cum humilitas non aliud sit, ut ita loquar, quam *expressio veritatis.* 9

8) Conf. S. Thom. I. 2. quaest. 113. ari 6.

s) Conf. Bellarm. *De justifie*, lib. II. cap. 12 et seqq.

ARTICULUS IL
DE DISPOSITIONIBUS AD JUSTIFICATIONEM.

521. In novatorum systemate justificationis processus est hujusmodi. Homo, qui essentialiter peccator est, omnique activitate destitutus, in peccatis jacet, donec perterrefactus per legis praedicationem, quae ei praebet cognitionem peccatorum, ab evangelio, quod ei praesto est, subveniat, ne in desperationem incidat; ejus cor terrore perculsum apprehendit per fidem, quae sola justificat, merita Salvatoris. Propter haec merita Deus hunc fidelem declarat justum, etsi in se minime justus reipsa sit. Quamvis porro hac ratione innocens reputetur et immunis a poena peccatis debita, peccatum originale cum suis manifestationibus jugiter perseverat in homine sic extrinsece justificato. Etsi vero fides sola justificet, sola tamen non permanet; sed justificationi accedit sanctificatio, ac fides se manifestat per bona opera, quae fidei fructus sunt. Confundi tamen simul in hoc systemate nequeunt justificatio et sanctificatio; alioquin non posset ulla amplius haberi certitudo sive obtentae remissionis peccatorum sive salutis aeternae, quae tamen certitudo est proprietas essentialis fidei Christianae, id est, *fiduciae*. Hinc opus regenerationis ad Deum solum spectat; homo nullam activam partem in ea habet; quia solus Spiritus Sanctus, qui producit actum hominis, est exclusive activus. Hac ratione tota gloria in Deum unice redundat, quin ullam ejus particulam in justificationis opere homo sibi arrogare possit. Ita lutherani.¹

Calvinistae quoad rei substantiam cum illis conveniunt, nec differunt nisi in accidentalibus, in eo e. gr. quod Calvinus contendat non sola fide hominem

¹) Ita ipsi in *Solid. dedar.* V. *De Lege et Evangel.* §. 6. pag. 678: -Peccatorum cognitio ex lege est. Ad salutarem vero conversionem illa poenitentia, quae lanium contritionem habet, non sufficit; sed necesse est, ut fides in Christum accedat, cujus meritum, per dulcissimam et consolationis plenam evangelii doctrinam, omnibus resipiscentibus peccatoribus offertur, qui per legis doctrinam perterriti et prostrati sunt. Evangelium enim remissionem peccatorum non securis mentibus, sed perturbatis et vere poenitentibus annunciat. Et ne contritio et terrores legis in desperationem vertantur, opus est praedicatione evangelii, ut sit poenitentia ad salutem.- Et iterum, *Apolog.* VI. §.45. pag. 87: ..Fides illa, de qua loquimur, existit in poeniten-

lia, hoc csl, concipitur in terroribus conscientiae, quae sentit iram Dei adversus peccata, et quaerit remissionem peccatorum et liberari a peccato." *Apolog.* IV. *de justit.* §.26. pag. 76: -Igitur sola fide justificamur, intelligendo justificationem ex injusto justum effici seu regenerari." §. 19. pag. 72: -Nec possunt acquiescere perterrefacta corda, si sentire debent, se propter opera propria, aut propriam dilectionem, aut legis impletionem placere, quia haeret in carne peccatum, quod semper accusat nos..." §.25. pag. 75: -Dilectio etiam et opera sequi fidem debent, quare non sic excluduntur, ne sequantur, sed fiducia meriti dilectionis aut operum in justificatione excluditur," Cf. Mohler, op. cit. pag. 96 et seqq.

HB

1' I

expergefieri a peccatis suis, sed quod hunc effectum tribuat praeterea evangelio: quod ex fide ingenerari censeat poenitentiam ac deinceps sanctificationem: justificationem demum velit esse propriam tantummodo electorum, aliaque ejusmodi propria habeat quae deinceps exponemus. 2

522. In doctrina catholica aliter omnino ex contrariis principiis instituitur justificationis processus, quem sic exponit synodus tridentina: *Declarat praeterea, ipsius justificationis exordium in adultis a Deo per Christum Jexum praeveniente gratia sumendum esse, hoc est, ab ejus vocatione, qua nullis eorum txisteniibus meritis vocantur; ut, qui per peccata a Deo aversi erant, per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiae libere assentiendo et cooperando disponantur: ita ut, tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam et abjicere p otest, neque tamen sine gratia Dei movere se ad justitiam coram illo libera sua voluntate possit.* 3 . . . *Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti, fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum, credentes vera esse, quae divinitus revelata et promissa sunt, atque illud in primis a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quae est in Christo Jesu; et dum peccatores se esse intelligentes, a divinae justitiae timore quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore, iliumque, tamquam omnis justitiae fontem, diligere incipiunt, ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem.* * . . . *Hanc dispositionem seu praeparationem justificatio ipsa consequitur, quae non tst sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio, et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae et donorum. Onde homo ex injusto fit justus, et ex inimico amicus, ut sit haeres secundum spem vitae aeternae etc.*5

523. Ex quibus intelligimus, haec intercedere discrimina inter novatorum doctrinam et doctrinam catholicam in quaestione, de qua agimus: 1°. Quod novatores, nullam admittentes activitatem in homine ante justificationem et regenerationem, inferant nullam requiri dispositionem ad eam consequendam; catholici ex adverso, libero arbitrio praeditum agnoscentes hominem lapsum,

’) Ha Calvinus, *Instit.* lib. III. cap. 3. §.1. pag. 152. edit. cit.: ..Proximus autem a fide ad poenitentiam nobis erit transitus; quia, hoc capite probe cognito, melius patebit, quomodo sola fide et mera venia justificetur homo, neque tamen a gratuita justitiae imputatione separetur realis, ut ita loquar, vitae sanctitas. Poenitentiam vero non modo fidem continuo subsequi, sed ex ea nasci, extra controversiam esse debet...

Quibus autem videtur fidem potius praecedere poenitentia, quam ab ipsa manare vel proferri, tamquam fructus ab arbore, nunquam vis ejus fuit cognita, et nimium levi argumento ad id sentiendum moventur.”

3) Sess. VI. cap. 5.

Ibid. cap. 6.

5) Ibid. cap. 7.

inferant aliquas dispositiones praerequiri, ut se Dei gratia praevenum disponat ad justificationem. 2°. Quod in systemate novatorum lidos sola sit, quo justificat, sive instrumentum sit, quo homo apprehendit merita vel justitiam Christi e; in doctrina catholica praeter fidem requirantur aliae dispositiones cujusmodi sunt spes, contritio, poenitentia etc. 3°. Quod fides, quae in hypothesis adversariorum justificat, sit *fiducia* illa, qua quis pro certo habet, sibi imputari justitiam Christi, dimitti peccata, id est, peccatorum poenam, et se in Christo ut innocentem et sanctum spectari a Deo, etsi peccata omnia intus quoad culpam permaneant: in doctrina vero catholica fides, quae est initium, fundamentum et radix omnis justificationis, sit firmus assensus ad ea omnia, quae divinitus revelata sunt. Nostrum igitur est, tres enumeratas veritates adstruere, ac refellere totidem eisdem adversantes errores.

PROPOSITIO I.

In adultis ad justificationem consequendam aliquae praeter fidem dispositiones praerequiruntur, seu sola fides non justificat.

524. Est de fide haec propositio, quam concilium trid. definivit, sess. VI can. IX. his verbis: S» *quis dixerit, sola fide impium justificari, ita ut inteUigat, nihil aliud requiri, quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse eum suae voluntatis motu praeparari atque disponi; anathema sit.* Duo, ut patet, hoc canone concilium definivit:

e) In *Apolog.* II. 70. dicitur: «Fides non ideo justificat aut salvat, quia ipsa sit opus per sese dignum, sed tantum quia accipit misericordiam promissam." Et in *Form. Cone, solid, decl.* 684 et seqq. et 688 et seqq.: «Ad justificationem . . . necessaria sunt: gratia Dei, meritum Christi, et fides, quae haec ipsa Dei beneficia in promissione evangelii amplectitur; qua ratione nobis Christi justitia imputatur; unde remissionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, adoptionem in filios Dei, et hereditatem vitae aeternae consequimur." Ceterum optime cl. Mohler op. cit. exponit nexum doctrinae novatorum de justificatione cum eorundem doctrina circa peccatum originale. Sic enim scribit, tom. L pag. 102: »Il n'est pas moins clair, que les luthériens ne peuvent admettre la libre coopération; car, selon leur doctrine, le péché originel consiste dans la destruction de

l'image de Dieu, c'est-à-dire, dans l'extinction des facultés qui seules peuvent agir avec l'Esprit-Saint. Aussi enseignent-ils, que la régénération est exclusivement l'ouvrage de Dieu, que l'homme n'y a pas la moindre part. Déjà dans la célèbre dispute de Leipzig Luther soutint cette erreur contre le docteur Eck; il compara l'homme à une scie qui, purement passive sous la main de l'ouvrier, se laisse mouvoir dans toutes les directions. Plus tard il se plut à l'assimiler à un tronc, à une pierre, à une statue, qui n'a ni coeur, ni yeux, ni oreille." Sane Lutherus, in *Genes*, cap. 19: «In spiritualibus, *inquit*, et divinis rebus, quae ad animae salutem spectant, homo est instar statuae salis, in quam uxor patriarchae Loth est conversa, immo est similis trunco et lapidi, statuae vita carenti, quae neque oculorum, oris, aut ullorum sensuum, cordisque usum habet."

primo scilicet, nonnullas dispositiones in homine requiri, ut perveniat ad justificationem; secundo, fidem non osso solam dispositionem, sed praeter fidem alias insuper necessarias esse. Duo haec propterea ostendenda assumpsimus in hac propositione, quae duas has veritates simul complectitur.

520. Verum, antequam haec ostendamus, praemittendum est ad majorem rei, de qua agimus, perspicuitatem: I. has dispositiones exposci ad impedimentum gratiae seu justificationis removendum, non autem quod illae habeant rationem meriti *proprie dicti*, siquidem gratis a Deo gratia sanctificans infunditur intuitu meritorum Christi; ac proinde illae dispositiones sunt tamquam conditio, *sine qua non* infunditur gratia, aut solum habent rationem meriti, ut $\nu\omicron\omicron\eta\eta\zeta$ *de congruo* seu *impetrationis*.

Praenotamus II. has dispositiones praeter fidem, quae omnium consensu ad justificationem requiritur, esse timorem, spem, caritatem saltem inchoatam, poenitentiam et propositum servandi in posterum divina mandata, ut exponit tridentina synodus loc. cit.

526. His positis, sic accedimus ad **priorem propositionis partem** ostendendam: **Scripturae** exigunt ad justificationem assequendam ab hominibus adultis conversionem et poenitentiam; ergo aliquas dispositiones velut necessariam conditionem ad eandem assequendam requirunt. Nam Ezech. XVIII. 21. dicitur: *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis sicis, quae operatus est, et custodierit omnia praecepta mea, et fecerit iudicium et justitiam, vita vivet et non morietur.* Zach. I. 3: *Convertimini ad me, ait Dominus exercituum, et convertar ad vos.* Absoluta autem necessitate talem poenitentiam requiri, constat ex Christi verbis Luc. XIII. 3: *Alm poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Quare apostolus Petrus Act. II. 38. sic judaeos compunctos ad ejus praedicationem alloquebatur: *Poenitentiam agite, d baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum.* Luculenter igitur ex Scripturis evincitur, dispositiones aliquas requiri, ut quispiam justificationem consequatur.

527. Frustra post haec adeo luculenta Scripturarum oracula **patrum** testimonia congereremus ad hanc veritatem, unanimi illorum consensu firmatam, adstruendam. Sed unus prae ceteris audiatur **Augustinus**, cujus notum effatum est ex *Serm. AT. de verbis apostoli*: *Qui fecit te sine te, non te justificat sine te. . . Fecit nescientem, justificat volentem.* ¹ Quibus verbis complexus est s. Doctor rationem, quae ex intima rei natura exurgit. Quemadmodum nempe impius voluntarie peccando recessit a Deo[^] ejusque obsistit gratiae; sic congruum est, ut non accipiat reconciliationem, nisi per suam voluntariam conversionem ad Deum.

528. Ad **alteram autem propositionis partem** quod attinet, eam

¹) Cap. 11. n. 13.

paritor sacris litteris inniti, sic demonstramus: Saerao litterae praeter fidem ad justificationem requirunt opera. Ergo . . . Jacobus enim, Epist. 11.24: *Ex operibus, inquit, justificatur horno, et non ex fide tantum.* Et suae assertionis hanc rationem affert (v. 26.): quia nempe *fides sine operibus mortua est.* Et apostolus Paulus Rom. II. 13: *Son enim, scribit, auditores legis justi sunt apud Deum; sed factores legis justificabuntur.* Ac iterum I. Cor. XIII. 2:

habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum. Demum Galat. V. 6. exponens, cujusmodi debeat esse fides, quae ad justificationem requiritur, haec habet: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae per caritatem operatur.* Ergo ex apostolo non sola fides, quae sterilis sit ac sejuncta a caritate et operibus, confert ad justificationem, sed quae cum ipsa caritate et per ipsam operetur seu vivificetur. Proinde non solam Jacobi epistolam veluti *stramineam* 3 rejicere debuisset Lutherus ad portentosum dogma suum stabiliendum de sola fide justificante, sed praeterea omnes paulinas epistolas, quae ejusmodi errorem pariter evertunt.

529. Rursum, quemadmodum alicubi Scriptura justificationem fidei tribuit, ita alibi aliis eam tribuit dispositionibus. Si dicitur Rom. III. 28: *Arbitramur hominem justificari per fidem:* etiam Eccli. I. 28- legitur: *Qui sine*

5) *Ἐν Χρυστῷ Ἰησὺ οὔτε περιτομή τι ἰσχυεῖ. οὔτε ἀκροβυστία· ἀλλὰ χριστὸς δὲ ἀγάπῃ ἰνεργουμένη.* Ubi notanda est vis hujus vocis *ἰνεργουμένη*, *operatur*, in sensu passivo, non autem activo usurpatae; quae tantumdem valet ac *mota* atque *acta* caritate. Cf. Bellarni. *De justif.* cap. 4. n. 11.

3) Ita Lutherus in *Praef.* antiquissima edita Wiltembergae ante annum 1525; quamquam in recentioribus editionibus opp. Lutheri omissa sunt verba, quibus ille hanc Jacobi epistolam vocabat stramineam, si comparetur cum epistolis Petri et Pauli, atque iudignam esse affirmabat indole evangelica. Quare Witackerus aliique iudices, qui Edmundum Campianum S. J. tamquam calumniatorem traduxerunt, quod illa Lutheri affinxerit, ea dein in antiquioribus editionibus reppererunt. Rem totam fuse refert Bayle in suo *Diction, critico*, art. *Luther*, Rem. O.P. Lutherum secuti sunt A. Allhamerus et Centuriatores magdeburgenses.

AVetstenius cum retulisset haec verba Lutheri: «Meam sententiam nemini obtrudam; tantum dicam, me epistolam Jacobi

non existimare esse scriptum apostolicum, ob hanc rationem, primo quia directe contra Paulum et omnem Scripturam operibus justificationem tribuit; denique Jacobus iste ita confundit omnia ac permiscet, ut mihi vir bonus aliquis ac simplex fuisse videatur, qui, arreptis quibusdam dictis discipulorum apostolicorum, ea in chartam conjecerit etc.;' his, inquam, adductis, sic scribit: „Si enim Jacobus Paulo contradiceret, utique non Jacobus, qui id aperte docet, quod lex naturae, quod Scriptura ubique, quod Paulus alibi inculcat, sed illae Pauli epistolae, in quibus dogma a reliquis dissidens contineretur, fuissent abjiciendae. At, si rem recte consideremus, nulla inter Jacobum et Paulum est pugna; quum Jacobus loquatur de lege naturae et de lege Christi, Paulus vero de lege et oeconomia Mosis." Cf. Rosenmüll. *Schol. in Epist. Jacobi.* Cf. etiam J. D. Michaelis, *Inlrod. au Nouveau Testam.* Genève 1822, tom. IV. chap. 25. sect. 2 et sect. 6. Frustra proinde nonnulli rationalistae autumant, Jacobo hoc propositum fuisse, ut Pauli sententiam refutaret.

timore est, non potent justificari; et Prov. XX VIII. 25: Qui sperat in Domino, sanabitur; ac I. Joann. III. 14: Qui non diligit, manet in morte; ut alia praeteream paulo ante commemorata loca, in quibus eadem justificatio poenitentiae adseribitur. Ergo sicut non excluditur fides in iis Scripturae testimoniis, in quibus solius timoris, spei, caritatis, poenitentiae etc. fit mentio, cum sermo occurrit de justificatione, ita neque excluduntur timor, spes etc. ubi solius fidei mentio fit.

530. Sancti ecclesiae **patres** videntur data opera scripsisse ad hos novatores refellendos; nam s. **Joann. Chrysostomus**, *Hom. LXIV. in Matth. 23: Nisi vitam fide nostra dignam ducamus, extremas dabimus poenas.* 4 Et s. **Augustinus**, *Serm. XVI. cap. VI. de verbis apostoli: A fide, inquit, incipit homo; sed et daemones credunt, et contremiscunt. . . Adde ergo fidei spem . . . speique ipsi adde caritatem.* 5 Et *Serm. XXVII. cap. I: Domus Dei, scribit, credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.*

531. Denique novatorum systema falsitatis arguitur 1°. in eo quod perperam supponat *liden*, quae velut organum et instrumentum spectatur ad apprehendendam *Justitiam* Christi, non aliud esse *nisi iudiciam*; quod tamen mox ostendemus falsum esse. 6 2°. In eo, quod assumant adversarii, fidem hanc justificantem toto jraelo esse distinctam a virtute qualibet, et praesertim a caritate; quod pariter falsum est; cura ex ea ceterae virtutes profluant, praesertim caritas, quae ex fide germinat, ut perveniatur ad justificationem. In quo praeterea adversarii sibi non cohaerent, qui deinceps fatentur, ut mox videbimus, caritatem ex fide gigni, evolvi et crescere veluti plantam ex germine.⁷ 3°. Denique, ceteris omissis, ex eo falsum ejusmodi systema deprehenditur, quod praecidat omnia virtutum germina, omniumque operum bonorum necessitatem excludat, hominem velut truncum spectet omni libero motu et activitate carentem ante justificationem et sub gratiae, vel concupiscentiae motione; quae exitiosa sunt omnia et absurda, ut tum ex iis, quae superius diximus, tum ex inferius dicendis planum fit.

N. 4. *"Αν μη και βιον -ρο&ωμεν τη{ -ιϋτεωι αξιον, την Ιϋχάτην δώσομεν δίκην.* Torn. VII. op. pag. 640.

s) Totum hoc caput est de hoc argumento, ut evincat, juxta apostolum vivam fidem, quae discernitur a fide daemonum, esse fidem, quae per dilectionem operatur. Eadem fere habet, *Semi. LIII. cap. 10. n. 11.* Ubi inter cetera scribit s. Doctor: «Discernenda est fides nostra a fide dae-

monum. Fides enim nostra mundat cor; fides autem illorum reos facit... Non est talis fides, quae mundat cor. **Fide**, inquit, **mundans corda eorum.** Sed qua fide, quali fide, nisi quam definii apostolus, ubi ait: **Fides, quae per dilectionem operatur?***]

6) Cf. Bellarm. *De justif.* lib. I. cap. 18.

7) Cf. Mohler, op. cit. tom. I. pag. 178 et seqq. tum pag. 184.

DIFFICULTATES.

532. I. Obj. Scriptura constanter fidei tribuit justificationem, ac ita fidei soli tribuit, ut quaelibet opera excludat. Nani Rom. III. 28. scribit apostolus: *Arbitramur, justificari hominem per fidem sine operibus legis*; et ibid. IV. 2: *Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum*. Ex quo concludit, ibid. v. 5: *Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiae Dei*; et cap. V. 1: *Justificati ergo ex fide*. Haec eadem repetit Galat. II. 16: *Scientes, quod non justificatur homo ex operibus legis*; et Ephes. II. 8: *Gratia estis salvati per fidem*; et alibi passim eadem inculcat. Immo recte dixeris, hanc esse thesim, quam ostendendam assumpsit apostolus in Epistola ad Romanos, quamque statuit cap. III. v. 24. illis verbis: *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Jesu*, et quam evolvit sequentibus capitibus. Ergo.

il.
NI

533. Resp. D. A. Scriptura constanter tribuit justificationem fidei vivae, quae scilicet per caritatem operatur, C. fidei mortuae ac sine operibus, N. Sic etiam responderi posset: Fidei soli tribuit ad exclusionem eorum operum, quae praecedunt fidem seu vocationem ad fidem, C. quae fidem sequuntur et in fide fundantur, immo et ex ea oriuntur, A'. Scopus enim apostoli in adductis locis est ostendere, justificationem esse donum Dei gratuitum, quod per opera solum naturaliter honesta, qualia gentes jactabant, aut per opera ex sola legis cognitione sine gratia ac fide in Christum facta, in quibus gloriam suam, immo et justitiam collocabant judaei, promereri nullatenus potuerit. Ex quo infert apostolus, tam judaeos quam gentiles non fuisse consecutos vocationem et justificationem nisi per solam fidem in Christum ipsis gratuito concessam; quia, si quispiam potuisset justificari ex operibus sine gratia factis, ac propterea sine fide in Christum, Christus gratis mortuus esset.⁸ Opera autem, quae fidem consequuntur et ex ipsa proveniunt, non rejecisse apostolum, omnes ejus epistolae testantur, in quibus exhortatur fideles, ut eis strenue sese dedant.

534. II. Obj. Scriptura solius fidei meminit, quoties loquitur de justificatione et remissione peccatorum. Sic Matth. IX. 22, et Luc. VII. 50: *Fides tua te salvam fecit*; ac iterum Luc. VIII. 50: *Crede tantum, et salva erit*; Joann. I. 12: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus*; et ibid. IU. 36: *Qui credit in Filium, habet vitam aeternam*. Quare Philippus, Act VLH. 37. ab eunucho baptismum petente solam fidem petiit: *Si credis ex toto corde, licet*. Ergo.

535. Resp. L N. A. Quia, etsi interdum Scriptura solius fidei men-

8) Cf. Bellarm. *Dejustif.* lib. I. cap. 19.

tionem injiciat, cum loquitur de justificatione, saepe tamen etiam alias virtutes aut sacramenta commemorat, disserens de eadem justificatione. Ut Luc. VII. 47: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*; Tob. XII. 9: *Eleemosyna a morte liberat*; Rom. VIII. 24: *Spe salvi facti sumus*; Eccli. I. 27: *Timor Domini expellit peccatum*; Tit. III. 5: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*; Ephes. V. 26. loquens de ecclesia, ait: *Mundans eam lavacro aquae in verbo vitae* nec tamen quispiam jure aut soli dilectioni, aut soli spei, timori etc. justificationem adscribere potest. Cum igitur plures causae ad eundem effectum producendum concurrunt, consuevit Scriptura modo uni, modo alteri causae illum tribuere, quin ceteras excluderet. Hinc, cum ejusmodi causae ordine quodam inter se conjunctae sint, ac fides reliquas omnes praecedat ac producat, restat ut concludamus, Scripturam reliquas includere, dum solius fidei meminit, seu loqui de fide viva, activa et operatrice, dum ei tribuit justificationem.

536. Resp. II. Ad primos duos textus, *D.* Et in his sermo est de miraculo seu sanatione corporali, *C.* de justificatione, *N.*

537. Quoad reliqua testimonia, *D.* Loquuntur de fide tamquam de prima dispositione, ex qua ceterae profluunt, ut dictum est, *C.* tamquam de dispositione unica et adaequata, *N.* Hinc optime s. Augustinus ad factum Philippi, quod opponitur: *Scriptura, inquit, tacuit, atque intelligenda dimisit cetera, quae cum illo spadone baptizando Philippus egit, atque in eo, quod ait: baptizavit eum Philippus, intelligi voluit impleta omnia', quae licet taceantur in Scripturis gratia brevitatis, tamen serie traditionis scimus implenda.* 10

538. In st. Atqui Scripturae loquuntur de fide sola tamquam unica et adaequata causa justificationis; ac praeterea de ea loquuntur tamquam *instrumento et organo* ejusdem justificationis, non autem tamquam de *dispositione*, quae ceteras includat. Atque ad primum quod attinet, 1. nota sunt apostoli verba, Rom. I. 16: *Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti, justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem*; ergo non ex fide in opera, quae nempe fides inchoet. 2. Eodem sensu dicitur, Habacuc II. 4: *Justus ex fide vivit*; ergo fides, et quidem sola, vitam quam inchoavit, continuat. 3. Sane Abraham, cum dictum est de eo, Gen. XV. 6: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam*, novitius non erat, sed sanctitatis omniumque virtutum exemplar; ergo non ei adytum, ad justitiam patefecit fides, ut aliunde postea justificatio compleretur. 4. Quin potius opera, quae fidei superveniunt, a justificatione exclusit apostolus, qui, loquens de Abraham jam credente, Rom. IV. 2. ait: *Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.* Sed, ubi analysis justificationis instituitur, id magis

’) *Ko&ap̄ibai* ῥα λουτρῷ τοῦ ἰῶατο;
lv *fijuart.* In textu graeco deest *vitae.*

*o) Lib. *De fide et oper.* cap. 9.

patefiet, 5. Siquidem prius est in nobis justificatio, quam caritas, quao est bonorum operum initium, dicente Joanne, I. Epist. IV. 10: *Non quasi nos dilexerimus Deum : sed quoniam ipse prior dilexit nos.* Porro Deus nos diligendo justificat. Ad alterum vero quod spectat, facile evincitur, quia, si fides ac virtutes reliquae tamquam dispositiones in homine requirerentur ad justificationem, 6. his dispositionibus tribuenda esset justificatio; attamen concilium arausicanum definivit: *Ut a peccato purgemur, Deus voluntatem nostram non expectat.* “ 7. Plures reipsa quotidie justificantur absque ulla suae voluntatis cooperatione, ut amentes, lethali morbo correpti omnique rationis usu destituti, quibus sacramenta administrantur. Ergo.

i. E ¹

539. Resp. A*. A. Ad 1. prob. D. Revelatur justitia Dei ex fide inchoata et imperfecta in fidem perfectam et caritate formatam, C. ex fide in fidem sine caritate, ac bonis operibus, -V. Hic enim posterior sensus excluditur per ea omnia, quae superius adduximus. 12

540. Ad 2. D. Justus ex fide vivit, ex fide viva quae per caritatem operatur, C. ex fide mortua, nempe sine operibus, N. Fides enim, quae sit sine operibus, mortua est ut declarat apostolus Jacobus loc. cit. Quod autem mortuum est, alteri vitam praebere non potest. Hinc bene intelligitur, quare dixerit apostolus Paulus justitiam Dei esse de fide in fidem, quia scriptum est: *Justus ex fide vivit*; quatenus justitia Dei quae ex fide imperfecta inchoatur, in fidem perfectam, hoc est, vivam, desinit sive adducit.

541- Ad 3. D. Ideoque novum accepit justificatio Abrahae incrementum, quia ex fide in fidem progressus est juxta dicta, C. secus, N. Hinc Jacobus

“) Cap. 4.

,s) Cf. Bellarm. *De justif.* lib. L cap. 20. Postremis hisce temporibus protestantes passim accesserunt ad catholicam explicationem fidei vivae seu formatae, ut conferat ad justificationem, atque ita recesserunt a primis proleslantium placitis. Sane Knappius in Commentatione XIII. quae est *De dispari formula docendi, qua Christus, Paulus atque Jacobus de fide et factis disserentes usi sunt, item de discrimine ἰργων νόμου* et ἰργων ἀγαθῶν, effata s. Pauli et s. Jacobi exponit de fide, quae sit principium bonorum operum: „Ipsius Christi auctoritate, *inquit*, dici sine ulla haesitatione potest, etiam factis (τῇ ἰργων) homines impunitatem et salutem consequi. At qualibus? Num iis, quae a fide sejuncta sunt, aut fidem excludunt? Minime vero. Sed his, quae a fide, Deo et Jesu Christo

habita nascuntur, velut e bona arbore boni fructus; ut, si quis professus fuerit, salutem se ob pie facta (*IE ἰργων ἀγαθῶν*) sperare, perinde id habendum sil, ac si dixisset: e fidei effectis et documentis. Nam omnes sacri scriptores, inde usque a Mose, in hoc una mente consentiunt, omnium recte factorum, quae quidem Deo probentur, principia a fide duci; summaque eorum, quae illi praeceperunt, haec est: *χωρὶ πῶτιωὶ ἀδύνατον ὑπάρχειν τῷ θεῷ*; sine fide impossibile est placere Deo; item τὸ τέλει τῇ πίστει σωτηρία: *Pinis fidei, salus animarum*, Hebr. XI. 6; I. Petr. I. 9. cf. vv. 5 et 21. Quae deinde late prosequitur. Cf. (*r. Christiani Knappii scripta varii argumenti*, Halis Saxonum 1823, tom. II. pag\ 419 et seqq. Hac ratione recentiores protestantes apologiam texunt illius catholicae doctrinae, cujus causa eorum majores ab ecclesia discesserunt

quoque hoc retulit Gcnescos testimonium ad ostendendum, fidem sine operibus non justificare; et, quoniam fides per opera justificat, ideo per opera ex tide peracta in dies augetur et crescit haec ipsa justificatio, robustior ac fecundior fit, juxta illud Prov. IV. 18: *Justorum semita quasi lux splendens, quae procedit et crescit usque ad perfectum diem.*

542. Ad 4. *D.* Secrevit apostolus a justificatione opera, in quae fides vim suam non indiderit, *C.* opera ex fide elicita, *A'*. Placuit igitur Deo patriarcha Abraham et per primam fidem, qua justificatus est, ac deinceps semper magis placuit, quatenus hac fide instructus nova semper opera edidit, quae meritum suum ex fide influente in ea, consequuebantur.¹³

543. Ad 5. *D.* Prius est justificatio quam caritas habitualis, quam Deus nos diligendo per Spiritum Sanctum diffundit in cordibus nostris, *C.* prius est quam caritas actualis, cujusmodi ad justificationem una cum fide requiritur, *N.* Utraque porro caritas gratuita est, procedens ex divina erga nos dilectione.

544. Ad 6. *D.* Tamquam conditionibus, sine quibus non tribuitur a Deo justificatio, *C.* tamquam meritoriis, *N.* Concilium autem arausicanum, ut superius ostendimus, loquitur adversus semipelagianos, qui, excludentes gratiam praevenientem, docebant, Deum nostram expectare voluntatem.

545. Ad 7. *D.* Perpetuo amentes, qui infantibus aequiparantur, *C.* ceteri, *nibdist.* absque ulla ipsorum cooperatione actuali, *C.* praecedente, quae virtualiter perseveret, *A'*. Haec enim sufficit ad justificationem, praesertim in enunciatis casibus.

546. III. Obj. Patres unanimi consensu soli fidei justificationem adseriunt. **S. Hilarius:** *Fides, inquit, sola justificat.* ¹⁴ **S. Ambrosius,** seu Auctor *Comment, in Epist. ad Rom.* in cap. III: *Sola fide justificati sunt dono Dei.* ¹⁵ **S. Joann. Chrysostomus:** *Fidelem, ait, sine operibus possum ostendere et vixisse, et in regnum coelorum ivisse. . . Latro tantum credidit, et vitam habuit.* ¹⁶ **S. Augustinus:** *Quantaelibet, scribit, fuisse virtutis antiquos praedices justos, non eos salvos fecit, nisi fides Mediatoris* ¹⁷, et alibi passim. **S. Leo:** *Fides vera justificans impios et creatis justos.* ¹⁸ Denique juxta s. Bernardum ideo Christus tantum dixit: *Qui non crediderit, condemnabitur*, ut per hoc innueret: *Solam interdum fidem sufficere ad salutem.* ¹⁹ Ergo.

n) Cf. Bernardin, a Piconio in hunc loc. Cf. etiam Pallavicini, *Istoria del Concilio di Trento*, lib. VIII. cap. 4. n. 18 et seq. ubi refert diversas rationes, quibus theologi in concilio trid. verba apostoli juxta doctrinam catholicam exposuerunt.

H) Cap. 8. in Matlh. n. 6.

'«) In v. 24.

,6) *Homil. de Fide*, n. 1.

17) Lib. I. *Cont. duas epist. Pelag.* cap. 21. n. 39.

*8) *Ep. CXXIV.* cap. 4, edit. Baller, alias **Lxxxm.**

*9) *Epist. seu Tract, ad Hugonem de s. Victore, de Baptismo*, cap. 2. n. 8. edit, maur.

547. Resp. *D. A.* Per oppositionem ad legem seu ad opera tantum naturaliter honesta, *C.* per oppositionem ad reliquas dispositiones et ad opera ex fide elicitata, *N.*

Sane s. **Hilarius** fidem opponit legi; ait enim ibid, hominem fuisse ab illo peccato liberatum, *quod lex lavare non poterat: fides enim sola justificat.*

549. Eodem sensu loquitur **Ambrosiaster**, spectans opera elicitata absque fide.

550. **S. Joann. Chrysostomus**, seu potius auctor illius *Homiliae de fide* loquitur de operibus externis, quae non sunt ejusdem necessitatis ac fides, ut patet ex subjecta materia. Latro enim credit, speravit et dilexit. Ceterum haec homilia spuria est.

551. **S. Augustinus** per citata verba, ut alibi semper, docet, veteres sanctos non fuisse justificados per opera legis, sed per fidem in Christum et gratiam ejus, non secus ac nos; ut constat ex ejus scopo adversus pelagianos.

552. **S. Leo** loquitur de fide catholica per oppositionem ad falsas sectas haereticorum, in quibus salus haberi nequit.

553. **S. Bernardus** disserit de actuali susceptione baptismi, quae absolute interdum necessaria non est, ut liquet ex contextu, ubi ostendit, fidem cum voto baptismi in casu necessitatis actualem ejusdem perceptionem supplere posse; alibi enim aperte docet: *Nec fides sine operibus, nec opera sine fide sufficiunt ad animi rectitudinem.*²⁰

PROPOSITIO

Fides, quae ad justificationem requiritur, non est fiducia in divinis promissionibus, sed firmus assensus ad ea omnia, quae Deus revelavit.

554. Hoc est de fide, ut patet ex can. XII. sess. VI. conc. tridentini: *quis dixerit: fidem justificantem nihil aliud esse quam fiduciam divinae misericordiae peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua justificamur: anathema sit.*

555. Ut autem melius intelligatur status quaestionis, animadvertendum est I. protestantes triplicem distinguere fidem¹⁰ *historicam*, qua credimus vera

10) *Serin.* XXIV. in *Cantica* n. 8. Et hic observo, neminem ex patribus inveniri, qui constanter non doceat, necessarias esse cum fide reliquas dispositiones ad justificationem et salutem; ut patet ex iis ipsis locis in suo contextu speciatis, quae nobis

objiciuntur a protestantibus. Hi enim verba detraxerunt a contextu, ut aliqua ratione evincerent, ipsos primos non fuisse ad paradoxum istud excogitandum de fide sine operibus justificante.

esse quae Dene revelavit, *miraculorum*, qua illi intelligunt facultatem miraculorum edendorum, *promissionum*, qua quie credit verae esse promissiones, quas Deus fecit de remittendis peccatis, tum in genere quoad omnes homines, qui credunt in Christum, tum in specie quoad singulos homines credentes sibi remitti peccata, seu potius sibi esse remissa per Christum. Hanc porro fidem specialem, qua quis certo credit, sibi esse dimissa peccata, quamque fiduciam appellant, eam esse contendunt, quae sola justificet.¹

556. Animadvertendum est II. in systemate novatorum fidein hanc seu fiduciam, quae apprehendit misericordiam vel promissiones divinas tamquam organum et instrumentum, non esse *subjectivam* seu intrinsecam homini, nec ullam intrinsecam seu intimam relationem afferre inter hominem et Christum; sed esse solum *objectivam* et extrinsecam, alioquin esset *debilis* et *imperfecta*; quod explicat Calvinus per similitudinem *ollae fictilis, quae in se recondit aurum*.² Porro nulla est intrinseca relatio inter aurum et vas fictile; illud enim semper pretiosum est, istud semper vile. Sic Christus Jesus, apprehensus per fidem, est ipsa puritas; homo autem fidelis est impurus in mente et corde suo.³ Ex hoc patet ingens discrimen, quod inter-

*) Cf. Bellarm. *Dejustif.* lib. L cap. 4.

2) Ita Calvinus, *Instit.* lib. III. cap. 11. in quo confutat Osiandrum, qui, ut ipse loquitur, monstrum nescio quod essentialis iustitiae invexit. Respondens itaque §. 7. pag. 192. ad septimum Osiandri argumentum, ita scribit: „Quod objicit, vim justificandi non inesse fidei ex seipsa, sed quatenus Christum recipit, libenter admitto. Nam, si per se vel intrinseca, ut loquuntur, virtute justificaret fides, ut est semper debilis et imperfecta, non efficeret hoc nisi ex parte; sic manca esset iustitia, quae frustulum salutis nobis conferret. . . Neque tamen interca tortuosas hujus sophistae figuras admitto, quum dicit, fidem osse Christum, quasi vero olla fictilis sit thesaurus, quod in ea reconditum sit aurum. Neque enim diversa ratio est, quin fides, etiamsi nullius per se dignitatis sit vel pretii, non justificet, Christum afferendo, sicut olla pecuniis referta hominem locupletat.... Jam expeditus est quoque nodus, quomodo intelligi debeat vocabulum fidei, ubi de justificatione agitur." Neque alia ratione sentiunt aut loquuntur lutherani. Etenim in *Apolog. IV. de Justifie.* §. 18. pag. 71. dicitur: »Et rursus quoties nos de fide loquimur, intelligi volumus objectum, scilicet

misericordiam promissam. Nam fides non ideo justificat aut salvat, quia ipsa sit opus per se dignum, sed tantum quia accipit misericordiam promissam." Sic etiam Chemnitius, *Exam. Cone. Trid.* pag. 1 et 294.

3) Cf. Mohler, op. cit. pag. 165. ubi apposite ait: «Nous l'avons entendu, la foi n'est point un écoulement de l'Esprit du Christ; elle n'est point une puissance affranchissante, un principe de vie régénérant le fidèle; mais elle est à Jésus-Christ ce que le vase d'argile est au trésor. Comme le vase et le trésor ne deviennent pas une et même chose, comme l'un reste de l'argile et l'autre de l'or, de même la foi n'unit pas l'homme intimement à Jésus-Christ, de même entre le Christ et le fidèle il n'existe que des rapports purement extérieurs. Jésus-Christ est la pureté même, le chrétien est impur dans son esprit et dans son coeur; le Christ est offert à Dieu par son disciple et son disciple ne devient pas un sacrifice agréable à Dieu." Deinde ostendit hic idem auctor, hanc rationem exponendi proprium suum systema ex ipsa natura ejusdem systematis necessario descendere. Semel enim constituto principio quod iustitia sit extra nos, primum erat inferre, non nisi extrinsece posse homini-

cedit inter fiduciam, qualem concipiunt novatores ut necessariam ad justificationem, et inter spem seu fiduciam, quam praeter fidem etiam catholici necessariam agnoscunt inter ceteras dispositiones ad justificationem assequendam.

557. His ita constitutis, consonam esse **sacris litteris** veritatem catholicam, quam enunciavimus. sic ostendimus: Sacrae litterae ad justificationem. requirunt firmum assensum ad ea omnia, quae Deus revelavit; ergo. Nam Marci cap. ult. v. 15. ait Christus: *Praedicate euangelium omni creaturae: qui crediderit . . . salvus erit:* Joann. XX. 31: *Haec scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus:* Rom. X. 9: *confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis; salvus eris.* Demum, aliis omissis, Act. VIII. 37. eunucho baptisma petenti respondit Philippus: *credis ex toto corde, licet;* et respondens (eunuchus), ait: *Credo, Filium Dei esse Jesum Christum.*⁴ Jam vero in his omnibus ne verbum quidem occurrit de novatorum fiducia.

558. Consonam quoque esse eandem doctrinam universae **traditioni**, constat ex antiquissima consuetudine, quae jam a primis ecclesiae saeculis in ecclesia universa obtinuit, exigendi a catechumenis ante baptisma professionem praecipuorum fidei nostrae articulorum, qui in symbolo apostolico continentur⁵; in quibus nullum vestigium occurrit de speciali fiducia sibi dimissorum peccatorum. Argumentum, quod ex hac constanti et universali consuetudine exurgit, nunquam non vehementer torsit haereticorum ingenia.

559. Hinc supervacaneum putamus **patrum** testimonia singillatim appellare, quae longo agmine adducit Bellarminus.⁶ Certe s. **Basilius** docet, fidem illam ad salutem et justificationem necessariam esse, qua creduntur, quae Deus revelavit⁷; s. **Cyrillus hierosol.** fidem justificantem vocat fidem dogmaticam, qua credimus Jesum esse Christum atque a mortuis resurrexisse⁸; nec alia insedit sententia Gregorio nazianzeno⁹, 8. Joann, Chrysostomo¹⁰, s. Augustino¹¹, s. Fulgentio¹² aliisque omnibus, qui hanc

bus applicari obedientiam seu merita Salvatoris.

4) Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 6 et seqq.

s) Cf. quae scripsimus in Tract. *De Trinit.* n. 104. cum notis apposis. Cf. etiam Bingbami *Origines sive antiquitates* etc. Halae 1727, vol. IV. lib. XL cap. 7. §. 8 et seq.

6) *De justif.* lib. I. cap. 9.

7) *Hom. de Fide*, num. 1. opp. edit, inaur. tom. II. pag. 224.

8) *Catech.* V. *De Fide et Symbolo*, n. 10.

9) *Orat.* XL. *in sanctum baptisma*, n. 51. edit. Paris. 1630, tom. I. pag. 671 et seq.

10) In duabus *Homiliis de Symbolo*, edit. Chevallon, Paris. 1536, torn. V. fol. 205 et seqq.

*) *Enchirid.* capp. 2, 5, 7, 8 etc.; tum in lib. *De Fide et Symbolo*, qui totus est de hoc argumento; cf. ejusdem libri conclusio, n. 24.

w) Lib. *De Fide, ad Petrum*, qui totus pariter de eodem argumento est.

B.

i

t,v

fidei notionem ex verbi» apostoli hauserunt cap. XI. Epist. ad Hebr., quibus describit fidem justificantem seu illam qua justus vivit: *Est autem, inquit, fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*, id est, persuasio et convictio illa intellectus qua quis assentitur iis, quae non assequitur, eo quod mentis ipsius angustae captum excedunt¹³; quae profecto non est illa, quam protestantes praedicant, fiducia specialis.

660. **Ratio** demum commentum hoc novatorum excludit. Specialis enim fiducia de dimissis sibi peccatis per Christum supponit et sequitur justificationem, quae in ipsa peccatorum dimissione consistit; ergo eam nec praecedit nec producit, nisi velint adversarii effectum praecedere causam.¹⁴ In hac praeterea hypothesis omnis intercluditur adytus orationi; siquidem frustra quis diceret: *Dimitte nobis debita nostra*, si fide credere deberet, sibi jam dimissa esse peccata; quod si hanc fidem non habet, frustra petit sibi dimitti peccata, cum nemini sine fide peccata dimitti possint. Addo, hoc commentum esse contra systema ipsorum protestantium, juxta quod ante justificationem homo omni libertate destitutus est. Ergo.

DIFFICULTATES.

561. **Obj.** Soli fiduciae adseribit Christus remissionem peccatorum, Matth. IX. 2: *Videns fidem illorum, dixit paralytico: confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*; et v. 22. ait haemorrhoeissae: *Confide, filia, fides tua te salvam fecit*; Luc. XVII. 19: *Fides tua te salvum fecit*. Quam fiduciam ut magis inculcaret, Marc. XI. 24. dicebat discipulis suis: *Omnia, quaecumque orantes petitis, credite, quia accipietis, et evenient vobis*. Quod si cetera per fiduciam obtinentur, multo magis peccatorum remissio. Hinc Paulus Act. XIII. 38. sic judaeos alloquitur: *Notum igitur sit vobis viri fratres quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur . . . . in hoc omnis, qui credit, justificabitur*. Et conceptis verbis passim fidem vocat fiduciam, ut cum Ephes. III. 12. de Christo scribit: *In quo habemus fiduciam et accessum in confidentia per fidem ejus*; et Hebr. XI. 1: *Fides est sperandarum substantia*

¹³) Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 8, cum vindi-
citiis Erbermanni adversus Amesium.

H) Hoc ipsum plures protestantes ani-
madverterunt; hinc confugerunt ad distin-
guendos duos modos, quibus peccata di-
missa esse credant. Primo quoad decretum
Dei et mortem Christi ex decreto illo jam
obilam; secundo vero quoad efficacem ap-
plicationem, tum ex parte Christi donantis
remissionem peccatorum, tum ex parte cre-
dentium fide eam accipientium. Istorum

itaque mens est, nobis donari atque appli-
cari remissionem peccatorum, quia certa
fiducia Christum amplectimur, et persuasi
sumus Christum juxta Dei decretum pec-
cata nostra morte sua delevisse atque ex-
piasse. Alii simpliciter concedunt peccata
nobis esse dimissa, antequam credamus, et
fidem justificatione posteriorem esse. Adeo
strenue se implicant! Cf. Ludov. Le Blanc,
verbi divini minister, in op. *Theses theo-
logicae*, Londini 1675, Thes. *De Fidei
justificantis natura*, n. 58 et seqq.

rerum, seu ut graeco legitur *πρόταβι*, nempe *expectation* ex quo patet non aliud fidem esse praeter expectationem misericordiae divinae, nec proinde consistere nisi in fiducia. Sane quoties aliquid nobis vel promissum vel oblatum est, nihil aliud requiritur ex parte nostra quam acceptatio; porro justificatio nobis a Christo promissa et oblata est. Ergo.

562. *Resp. Dût. aid.* Adscribit Christus remissionem peccatorum fiduciae, quae oriatur ex lirino assensu iis omnibus, quae Deus revelavit, C. fiduciae de dimissis sibi peccatis, ut novatores autumant, *F.* Nisi enim quispiam pro certo habeat quidquid Deus revelavit, impossibile est ut concipiat fiduciam de remissione peccatorum quam Deus pollicitus est iis omnibus, qui in ipsum credunt et conditiones adimplent ad veniam peccatorum obtinendam necessarias. Fides enim reliquas omnes dispositiones sustentat tamquam initium, radix et fundamentum, Haec propterea fiducia, quam Christus requirit, habet pro objecto veritatem divinarum promissionum; ast hoc non sufficit, sed necesse praeterea est ex parte subjecti, ut ab eo ponantur conditiones omnes seu dispositiones, quas Deus requirit, ut sibi in specie hae promissiones applicentur. Deberet proinde haec fiducia in sententia novatorum complecti actum fidei de praestitis a se conditionibus, ut posset quis sibi blandiri de dimissis peccatis per Christum; quod absurdum est, et totum protestantium systema evertit. Hac de causa ipsi rejecerunt omnes dispositiones velut non necessarias, immo ut prorsus inutiles ad consequendam justificationem, docentes hanc fieri per solam apprehensionem extrinsecam meritorum Christi. Quo posito jam facile est singulis objectis testimoniis occurrere.

563. Itaque Christus ait paralytico: *Confide, id est, pro certo tene, quod possim et velim peccata tua remittere*, Ad haemorrhoidiam: *Fides tua te salvam fecit, id est, sanitatem obtinuisti per fidem, qua credidisti me id potuisse praestare.* Idipsum dicatur de leproso illo, de quo Luc. XVII. sermo est; Marc. XI. commendat Christus efficaciam orationis, quae ex fiducia in Christi omnipotentia et bonitate oritur. Apostolus Act. XIII. annunciat remissionem peccatorum credentibus in Christum et firmum assensum praebentibus iis omnibus, quae ipse docuit. Hinc, qui in Christum credit et praestat ea, quae ipse facienda praescripsit ad veniam peccatorum obtinendam, profecto justificatur. Ad Ephesios vero scribit, omnem spem nostram et fiduciam in Christi meritis esse collocandam; quod nemo ambigit. Ideo vero Hebr. XI. fides dicitur, *sperandarum substantia rerum*, quia fides, qua in Deum credimus, est spei fundamentum; subdit enim: *Argumentum non apparentium.* Hinc prosequitur: *Fide intelligimus aptata esse saecula verbo Dei..... Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sitn* et alia quae sequuntur, in quibus commendatur fides patriarcharum et reliquorum justorum, qua firmo assensu credebant Dei

omnipotentiae, fidelitati, voracitati; nusquam vero commendatur fiducia de dimissis sibi peccatis per apprehensam justitiam.¹⁰ Sic eodem sensu cetera, quae objici solent testimonia, exponi debent, cum non aliam patiantur interpretationem.

564. Ex dictis pariter responsio patet ad illud, quod postremo loco inferebatur de promissione et acceptatione; si enirn promissio absoluta sit, nihil aliud certe requiritur praeter acceptationem; ast, si sit conditionata, acceptatio non sufficit, sed praeterea requiritur conditionis positio. In casu autem nostro conditiones sunt dispositiones, quae a nobis praerequiruntur. *Invenies eum, si tamen toto corde quaesieris*, dicitur Deut. IV. 29, et Act. II, 38: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum*; et alibi passim.¹⁶

ARTICULUS III.

DE PROPRIETATIBUS JUSTIFICATIONIS.

565. Novatores ex principio, quod fides instrumentalis, ut ipsi loquuntur, non sit nisi objectiva et exterior, nullamque interiorum relationem producat inter hominem lapsum et Dei misericordiam ejusque promissiones, quas fidelis apprehendit, tria inferunt corollaria, quae constituunt tres proprietates illius justificationis, quam fides operata est. Ac primo quidem hanc justificationem ajunt esse certam certitudine fidei, adeo ut quisque credere teneatur, se Deo esse carum et acceptum per justitiam imputativam Christi vel Dei.¹ Secundo inferunt, hanc justificationem aequalem esse in omnibus, cum sit ipsa justitia Christi vel Dei per fidem apprehensa et imputata. Tertio contendunt, hanc justificationem esse inamissibilem, nisi fides ipsa amittatur, juxta lutheranos parum sibi cohaerentes; vel inamissibilem absolute, juxta reformatos seu calvinistas.

566. Quo vero melius cognoscatur nexus harum proprietatum justificationis cum reliquis totius eorum systematis partibus, revocandum in inentem est totum negotium justificationis a Deo solo active peragi in homine, qui passivus est. Eadem porro ratione, qua Deus solus coepit justificationem, injiciendo in hominem fidem, qua apprehenditur misericordia aut justitia Christi imputativa, pergit Deus ipse in homine justificato credere, sperare etc.

Is) Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 11. n. 4 et seq.

'.) Cf. Becanus, *Manuale controvers.* I. cap. 16. quaesi. 4.

') Ita passim Calvinus, toto cap. 2. libri III. *Instit.* ubi inter cetera §. 16. pag. 145. scribit: *In summa, vere fidelis non est, nisi qui solida persuasione Deum sibi pro-*

pitium benevolumque patrem esse persuasus, de ejus benignitate omnia sibi pollicetur: nisi qui, divinae erga se benevolentiae promissionibus fretus, indubitatam salutis expectationem praesumit. Et iterum, ibid.: *Fidelis non est, nisi qui, suae salutis securitati innixus, diabolo et morti confidenter insultat.*

quasi principium extrinsecum.³ Cum vero haec justitia Christi apprehensa et imputativa non tollat ab homine nec destruat peccatum originale cum suis manifestationibus seu peccatis actualibus, pergit peccatum originale se manifestare; prout se pariter signis externis manifestat justitia imputativa homini communicata per fidem, spem, dilectionem, opera bona. Hinc duae istae manifestationes simul in uno eodemque homine lapso et justificato consistunt, summa nempe flagitia cum summa sanctitate; flagitia, quae hominis sunt, nec tamen imputantur ad poenam per fidem, quae permanet; et sanctitas, quae ex fide nascitur in homine justificato.

Pronum propterea inde fuit inferre excellentiam, aequalitatem, inamissibilitatem justitiae, quia justitia et sanctitas ipsius Christi est, quae est ratio, ob quam protestantes interdum se comparant non solum cum sanctis quibuslibet, sed et cum Beata Virgine et Christo ipso.³

Pronum praeterea ipsis fuit inferre, summa flagitia nullo modo officere sanctitati⁴, cum non possint officere sanctitati aut justitiae Christi. Inde rursum originem habet illa securitas, illa jucunditas, qua inter fornicationes, adulteria, homicidia, aliaque ejusmodi peccata laetantur protestantes, dummodo firmi in fide persistent juxta Lutherum, vel dummodo sint electi juxta Calvinum.

Ad has igitur perniciosas justificationis proprietates evellendas, quae omnia moralis honestatis principia subruunt, has opponimus propositiones.

³) Cf. Mohler, op. cit. tom. I. pag. 171 et seq.

3) Lulherus, *Serin, de Naliv. B. V. JI.* : „Omnes Christiani, *inquit*, aequae magni sumus atque Mater Dei et aequae sancti ac ipsa."

4) Lutherus saepe haec inculcat; nam in lib. *De captivit. Babylon*, tom. II. fol. 284: »Ita vides, *inquit*. quam dives sit homo christianus, etiam volens non potest perdere salutem quantiscumque peccatis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata eum possunt damnare, nisi sola incredulitas. Cetera omnia, si redeat vel stet fides in promissionem divinam baptizato factam, in momento absorbentur per eandem fidem."

Ex hoc principio profluit, quod scribebat idem Lutherus anno 1521. ad Melancthonem : «Si gratiae praedicator es, gratiam non fictam sed veram praedica; si vera gratia est, verum non fictum peccatum ferto, Deus non facit salvos fictos peccatores. Esto

peccator et pecca fortiter; sed fortius fide et gaude in Christo, qui victor est peccati, mortis et mundi; peccandum est, quamdiu hic sumus. Vita haec non est habitatio justitiae; sed expectamus, ait Petrus, coelos novos et terram novam, in quibus justitia habitat. Sufficit, quod agnovimus per divitias gloriae Dei agnum, qui tollit peccata mundi; ab hoc non avellet nos peccatum, etiamsi millies, millies uno die fornicemur aut occidamus. Putas tam parvum esse pretium et redemptionem pro peccatis nostris factam in tanto ac tali agno?..

Hac ratione quaerebat Lulherus conscientiae suae stimulos angoresque temperare. Diu enim nocturne omnibus indulgebant vitiis. Hinc receptum illud proverbium apud primos protestantes, qui vellent diem flagitiose transigere: *Hodie luthernice vivamus*. Cf. Mohler, op. cit. pag. 165 et seqq. Attamen hi ipsi audebant non solum se cum Christo in sanctitate comparare, verum etiam se eidem aequare!

PROPOSITIO I.

Nemo, absque speciali revelatione, certus esse potest certitudine fidei de sua justificatione, nec fide proinde tenetur credere se esse justificatum.

567. Duplex est propositionis pars, quarum prior est *certa* adversus Ambrosium Catharinum docentem, posse quempiam certum esse certitudine fidei *divinae*, non autem *catholicae* 1, se esse justificatum; negat tamen hic auctor hominem per ejusmodi fidem justificari, in quo distat ab haeresi novatorum. Posterior pars est dogmatica seu de fide adversus recensitos Lutheri et Calvinii errores.

568- Diximus, priorem partem propositionis esse certam, non solum quia communi consensu a theologis traditur, sed praeterea quia aperte declaratur ab ipso concilio tridentino, sess. VI. cap. IX. his verbis: *Sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet; sic quilibet, dum seipsum, suamque infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere potest; cum nullus scire valeat, certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum*. Eadem ferme repetit cap. XVI. 2

569. Diximus, alteram partem esse de fide, his siquidem canonibus contrarius novatorum error profligatus fuit ab eadem synodo, ibid. can. nempe XHI: *Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certo et absque ulla haesitatione propriae infirmitatis et indispositionis, peccata sibi esse remissa; anathema sit*. Et can. XIV: *Si quis dixerit, hominem a peccatis absolvi ac justificari, ex eo, quod se absolvi ac justificari certo credat; aut neminem vere esse justificatum, nisi qui credat se esse justificatum; et hac sola fide absolutionem et justificationem perfici; anathema sit*.

570. Dum vero excludimus certitudinem fidei sive divinae sive catholicae de adepta justificatione, non removemus tamen eam, quam vocant certitudinem *moralem*, vel si accuratius loqui velimus, *conjecturalem*; quae nititur bono conscientiae testimonio, ex quo pax et conscientiae tranquillitas oritur, qua justi passim fruuntur.

*) Ambrosius Catharinas hoc posuit discrimen inter fidem catholicam et fidem divinam, quod illa proposita sit universae ecclesiae, haec vero non item, cum sit propria cujusque in particulari. Verum in eo deceptus est, quod pularit, posse fidei divinae subesse falsum, non autem fidei ca-

tholicae. Ast quaenam fides divina ejusmodi esset, cui posset falsum subesse? Cf. quae adversus hanc distinctionem scribit Bellarminus, *De justif.* lib. III. cap. 3. §.11 et seqq.

¹) Cf. Bellarm. ibid. cap. 4.

571. Sed ut jam accedamus ad assertae propositionis veritatem adstruendam, quoniam posterior ejus pars a priori tamquam a suo principio ac fundamento pendet, utramque propterea simul sequenti argumento perstringimus: Nemo tenetur fide divina credere se esse justificatum, si nemo tunc divina absque speciali revelatione certus esse potest, se justificatum esse.

Jam vero neminem, excepto casu specialis revelationis, certum esse posse de propria justificatione, sic primo ex **sacris litteris** ostendimus:

572. Eccles. IX. t. dicitur: *Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei, et tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit; sed omnia in futurum servantur incerta.* Prov. XX. 9. interrogat sapiens: *Quis potest dicere: mundum est cor meum, purus sum a peccato?* Hinc de se aperte profitetur apostolus, I. Cor. IV. 4: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me, Dominus est.* Ergo.

573. Eandem veritatem **patres** unanimi consensu confirmant, quorum testimonia collegit Bellarminus.³ Nos, ne nimii simus, unum ex his proferimus **Augustinum**, quem unice aestimare videntur adversarii. Porro ita scribit s. Doctor (ad verba illa Psalmi XLI: *Ad me ipsum anima mea turbata est*): *Novi, quia justitia Dei mei manet; utrum mea maneant, nescio.** Et in libro *De perfect, justit.:* *Quantalibet, inquit, justitia sit praeditus homo, cogitare debet ne aliquid in illo, quod ipse non videt, inveniatur esse culpandum.* Saepius alibi haec ipsa ingeminat. Talis praeterea est sensus sanctorum omnium; qui, quo ulterius in perfectione ac sanctitate progrediuntur, eo magis timent, ac humiliores ex conscientia propriae imperfectionis fiunt; quod in ipsorum historiis nullibi non est videre.

574. **Ratio** in promptu est. Etenim nemo fide divina credere potest, multoque minus tenetur, nisi quod a Deo revelatum est; atqui nusquam revelatum est, talem vel talem in specie prae se tulisse dispositiones necessarias ad justificationem assequendam, vel etiam fuisse assecutum. Ergo. Error autem haereticorum inde oritur, quod perperam doceant, opus justificationis solius Dei esse absque hominis cooperatione; quam doctrinam superius confutavimus. Verum, in hac quoque erronea hypothese, quis seclusa revelatione, certo nosse poterit, sibi collatam esse fidem instrumentalem ad percipiendam justitiam Christi aut Dei? Nonne et ipsi protestantes requirunt opera ut signa adeptae justificationis? Nihil porro his incertius est; cum saepe aut illusioni homines sint obnoxii, aut ex principio naturali operentur. Ergo.

s) Cf. Bellarm. ibid. cap. 7.

s) Cap. 15. n.33.

4) N. 12.

DIFFICULTATES.

575. I. Obj. Textus Eccles, non evincit, incertam esse justitiam nostram: 1. si enim ad verbum reddatur, ita se habet: *Et amorem et odium non sciens homo, omnia ante eos.* 8 2. Quae quidem evincunt, hominem agnoscere non posse acceptum se Deo esse ex eventis externis: *eo quod universa aequae eveniant justo et impio*, ut immediate prosequitur Ecclesiastes; 3. alioquin nec peccator certo scire posset, se dignum odio esse. Ergo.

576. Resp. Neg. ant. Ad 1. prob. Resp. textum hebraicum sententiae nostrae non obesse; cum sermo sit de amore et odio coram Deo. Ceterum versio vulgata, quae est s. Hieronymi, ac proinde antiquissima, refert eleganter simul ac fideliter sensum Ecclesiastae.⁷

Nec pariter 2. obstant verba immediate sequentia; nam, si de notitia loqueretur Salomon quae haberi tantum potest ex eventibus externis, non autem absolute, non adjecisset: *omnia ante eos*, seu *omnia in futurum servantur incerta*; cum hanc cognitionem homo sibi posset comparare etiam in praesentiarum ex internis suis affectionibus.

Nec demum officit 3. quod postremo loco additur, cum de *solis justis* loquatur Ecclesiastes. 8

577. II. Obj. 1. Assertam certitudinem aperte adstruit non uno in loco apostolus Paulus, immo instar principii sumit. Nam Rom. VIII. 38: *Certus sum, inquit, quia neque mors, neque vita . . . neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quae est in Christo Jesu Domino nostro.* 2. Cujus rei rationem tradit, ibid. v. 16. dicens: *Ipsa Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei*; jam vero testimonium Spiritus Sancti certum est ac infallibile. 3. Quapropter, huic principio innixus, sic II. Cor. XIII. 5. provocabat fideles: *Vosmetipsos tentate, si estis in fide, ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Jesus in vobis est? nisi forte reprobi estis*; 4. ac rursum, I. Cor. II. 12. *Accepimus, inquit, Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis.* Quorsum vero haec nisi exploratam habuisset ejusmodi certitudinem? 5. Fidenter propterea de semetipso II. Cor. I. 12. affirmat: *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae.* Neque 6. ab apostolo Paulo dissentit s. Joannes, qui I. Epist. V. 13. haec habet: *Haec scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis aeternam, qui creditis in nomine Filii Dei.* Eadem igitur certitudine cognoscere possumus Christum esse in nobis, ac certi sumus de fide nostra: atqui omnimodam certitudinem fidei nostrae habere possumus. Quare

s) v.T ρκ nwir_03 f d h k - o a

~ . * ; . bon π i v v t
T v T

syriaca, arabica etc. eundem sensum referunt, ut videre est in *Bibliis polyglottis Walton*.

7) Omnes antiquae versiones, graeca,

8) Cf. Bellarm. loc. cit.

ibid. v. 19. prosequitur: *Scimus, quoniam ex Deo sumus*; et cap. III. 14: *SciTnus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fra-* / *res*; et Apoc. II. 17: *Vincenti dabo manna absconditum . . . quod nemo* / *scit, nisi qui accipit.* Ergo.

578. Resp. Neg. ant. Ad 1. prob. D. Certus sum, id est, Dei cari- / *tate et beneficiis auctus, ejusque ope innixus, confido, nulla sive prospera* / *sive adversa, nullamque creaturam sive in coelis sive in terra, me separa-* / *turam a Deo, C. certus sum ex assecuta justificatione.* 2V. Hic sensus pror- / *sus alienus est a mente apostoli et contrarius omni exegeseos regulae.* Ille / *enim s. Paulus commemoratis tum immensa caritate Dei erga homines, tum* / *beneficiis, quibus a Christo iidem cumulati sunt, divino quodam impetu* / *abreptus, exclamat, se, divina ope fretum, certum seu persuasum habere,* / *nihil esse tam potens, quod valeat ipsum avellere a Dei dilectione; eo ferme* / *sensu, quo jam in ea verba Psalmista proruperat: Ego dixi in abundantia* / *mea: non movebor in aeternum.*⁹ Ex quo patet, hic magnificari in Deum / *fiduciam in posterum, arguendo ex praeteritis.*¹⁰ Unde igitur certitudo et / *securitas protestantium de assecuta justificatione?*

579. Ad 2. D. Certum est et infallibile Spiritus S. testimonium in / *se, C. respectu nostri, A'.* Quatenus enim nobis exhibetur, non est nisi / *conjecturaliter et moraliter certum, eo quod certi non simus, utrum affectus,* / *quos experimur, a Spiritu Sancto procedant, an a malo spiritu transfigurante* / *interdum se in angelum lucis.* 11

*) P\$. XXIX. 7.

**) Cf. Barnard. a Piconio in hunc loc. Sed juverit hanc interpretationem confir- / *mare auctoritate hominis protestants et ra-* / *tionalistae. Sic igitur in v. 35. hujus ca-* / *pitis scribit Georg.Rosenmüller: -Ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ,* / *potest significare cum amo-* / *rem. quo Christus nos complectitur, vel* / *etiam amorem eum, quem nos erga Chri-* / *stum habemus. Plurimi interpretes prio-* / *rem significationem praeferunt; quia de be-* / *neficiis Dei in fideles collatis, atque de eo-* / *rum felicitate fit sermo. Tum sensus igi-* / *tur erit: Quis nobis possit eripere amorem,* / *quo Christus nos complectitur? vel privare* / *nos benevolentia et amore Christi? Quid-* / *quid adversi nobis eveniat, nos nihilominus* / *firmiter erimus persuasi, nos a Christo* / *amari. Si ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ est pietas* / *in Christum, tum sensus est: Quis infrin-* / *gat, tollat nostrum amorem in Christum?* / *Quis nos permoveat, ut deserenda religione* / *rursus excidamus hoc tanto Dei Christique*

amore? Haec interpretatio praeferenda esse / *videtur. Non enim dicit apostolus: Quis* / *Christum abstrahat ab amore erga nos?* / *Sed: Quis nos abstrahat ab amore erga* / *Christum? Post tot ac tanta beneficia de-* / *bemus cum constanter amare." Demum* / *concludit v. 39. juxta sensum apostoli:* / *..Nihil igitur in rerum natura ὑπηρεται...* / *κυρίῳ ἡμᾶς, nos poterit abstrahere ab illo* / *amore erga Deum, qui in nobis inest, pro-* / *pier Christum Jesum Dominum nostrum,* / *qui oritur e beneficiis, quae Deus nobis* / *propter et per Christum ejusque doctrinam* / *tribuit ac destinavit."*

**) Idem auctor ita refert sensum apo- / *stoli ad hunc v. 16: ..Ipse ille sensus et* / *animus animum nostrum convincit nos esse* / *Dei filios. Αὐτὰ το πνύμα scilicet v!ο·* / *3ισία(, animus ille et sentiendi agendique* / *ratio liberalior, qua non amplius timore* / *servili regimur, sed ex amore Dei et plena* / *fiducia recte agimus, nobis est quasi testi-* / *monii loco, nos esse filios Dei." Qua*

580. Ad 3. *D.* Ita ut haec tentatio ac probatio habeat pro objecto fidem miraculorum operatricem, *C.* fidem theologicam, vel *N.* vel *subditi.* caritate formatam, et quidem in coetu ipso fidelium, *C.* solam fidem in singulis fidelibus seorsum sumptis, *A'*. Ut enim patet ex contextu, apostolus vult ostendere ex dono miraculorum, quod tunc temporis commune erat in ecclesiis, Christum esse cum illis, quibus praedicaverat; ex quo infert, se verum fuisse Jesu Christi apostolum. Et haec est etiam expositio s. Joannis Chrysostomi.¹² Nihil propterea hic locus commune habet cum fide protestantium.

581. Ad 4. *D.* Ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis, id est, beneficia, quae per Christi mysteria toti humano generi totique ecclesiae collata sunt, *C.* quae collata sunt singulis individuis per fidem illam specialem, quam adstruunt adversarii, *N.* Hunc sensum pariter series orationis postulat.¹³

582. Ad 5. *D.* Quod sincere in ministerio suo se gesserit, *C.* quod certitudinem habeat suae justificationis, de qua hic non loquitur, *IV.*

583. Ad 6. *Diti. min.* Omnimodam certitudinem habere possumus fidei nostrae theoreticae seu speculativae, *C.* practicae seu ejus, quae per caritatem vivit et operatur, *N.*

584. Reliqua duo testimonia respiciunt universum fidelium coetum, non autem singula individua, nec sine dilectionis apposita conditione.

585. Textus denique Apocalypseos est de interna quadam animi suavitate, de qua supra in resp. ad 2.

586. *III. Obj.* Patres tam graeci quam latini in eo conveniunt, quod affirmant 1. animam certam esse de dimissis sibi peccatis, ut s. Basilios et s. Gregorius nazianz.; 2. testimonium Spiritus Sancti omnem tollere a nobis ambiguitatem, an simus filii Dei, ut s. Joann. Chrysostomus et s. Cyrillus alex.; 3. nullum in nobis locum esse anxietatibus et sollicitudinibus, ut s. Cyprianus et s. Hilarius; 4. certum esse, qui Christo adhaeret et spiritalis est, de sua salute, ut s. Ambrosius et s. Hieronymus.¹⁴ 5. Adhortantur nos, ut Deo gratias agamus ob acceptam justificationem, ut s. Augustinus passim, qui praeterea docet, nos non dicere: *Dimitte nobis peccata nostra, quae remissa credimus in baptismo, nisi de ipsa fide dubitemus.* ¹⁵ Quibus verbis et illud insinuat s. Doctor, nos certitudinem adipisci de nostra justificatione ex efficacia sacramentorum, quae sunt totidem ejusdem pignora

posita interpretatione concidit omnis difficultas.

n) Cf. Bernard, a Picon, in hunc loc.

II) Cf. pro his etiam textibus hic ipse expositor in apposis locis.

14) S. Ambros. *Sacrament*, lib. V. cap. 2,

et *Serm.* V; s. Hieronym. *Comment*, in cap. 6. Ep. ad Galat.

») *Tract*, in *Ps.* LXXXVIIH; tum *Serm.* XXVIII. *de verbis Domini*; *Tract.* XXII. in *Joann*, etc. Haec porro tum s. Augustini tum ceterorum patrum testimonia cf. apud Bellarm. *De justif.* lib. III. cap. 10.

et sigilla. 6. Demum ratio id ipsum suadet; alioquin in perpetua fluctuatione et anxietate versari deberemus, cum tamen dicat apostolus: *Justifie ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum.* 16 Ergo.

587. Resp. Xeg. Ant. Cum nemo sit inter patres adductos qui loquatur de certitudine fidei, quam adstruunt novatores et Catharinus cum illis, sed de certitudine tantum conjecturali aut morali disserunt, qualis ex testimonio propriae conscientiae haberi potest aut ex virtute spei Christianae, quae certum ac immobile habet fundamentum in Dei promissis, dummodo nihil desit ex parte nostra. Itaque singillatim:

588. Resp. ad 1. D. Ex parte Dei, C. ex parte nostra, *subdist.* est anima certa certitudine conjecturali ac morali, C. certitudine fidei, N. De hac enim nec verbum habent; sed de ea, quae oritur ex affectu in Deum et ex odio peccati, nempe supposita conditione ex parte nostra hi patres loquuntur.

589- Ad 2. D. Generatim, C. in particulari, *subdist.* adimpleta conditione, quam requirunt ac supponunt, C. absolute, A.

590. Ad 3. D. Quae se teneat ex parte divinarum promissionum, C. quae se teneat ex parte nostra, *subdist.* ex quadam certitudine experimental! et conjecturali, C. omnimoda et absoluta, A. Vult enim s. Cyprianus pares atque idoneos reddere fideles ad fortiter quaevis pro Deo superanda atque ad contemnendum nimium mortis metum. S. Hilarius loquitur de fide in resurrectionem corporum, quae utique certa esse debet.

591. Ad 4. D. Si certi sint certitudine fidei, se vera caritate Christo adhaerescere ac spirituales esse, C. secus, N. Ut per se constat.

592. Ad 5. D. Quam, adhibita morali diligentia in dispositionibus necessario afferendis, confidimus nos esse assecutos, C. quam certitudiue fidei novimus obtinuisse, A. Etenim s. Augustinus alloquitur loc. cit. neophytos; et ex praesumptione, ut vocant, quod ii omnes necessarias attulerint dispositiones ad baptismum cum fructu suscipiendum, certiores eos facit de obtenta justificatione. Prout et nos praestamus quoad poenitentes, quos apte dispositos judicamus, cum ad poenitentiae sacramentum accedunt. Hinc sacramenta nos etiam efficacia per se esse credimus; ita ut gratiam *ex opere* operato producant; attamen, si sermo sit de adultis, in rite tantum dispositis ea gratiam conferre dicimus.¹⁷

593. Ad 6. A. Ad hoc enim, ut optatam pacem habeamus, satis est, ut bono conscientiae utamur testimonio, quod ex recte factis exurgit, juxta illud I. Joann. III. 21: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* Quaevis alia pax quaeratur, falsa erit ac perniciosa. Nunc addo

,6) οὐν ἰκ πῖβεωί, εἰρήνην ἔχομεν ἰρὰ τὸν Βιὸρ. Ad Rom. V. 1.

*7) Cf. Bellarm. loc. cit. ubi singulorum patrum testimonia accurate discutit.

longo melius conscientiae securitati ac tranquillitati prospicere doctrinam catholicam, quam systema lutheranorum aut calvinistarum. Cum enim in systemate lutheranorum fides imminui ac amitti possit, hoc ipso statim fidelis laceratur atrocibus conscientiae morsibus; in hypothese autem calvinistarum, cum fides propria tantum electorum sit, illico homines dubitationum fluctibus agitantur, cum quispiam jure anceps esse debeat, utrum ipse in electorum numero sit, an in censu reproborum.¹⁸ Quare vel ipsi reformationis auctores seu *emendatores sacrorum*, ut vocant, teterrimis angustiis vexati fuere¹⁹, etsi mendacem jucunditatem ceteris polliciti sint.

18) Calvinus, qui *Instit.* lib. III. §. 16. pronunciaverat iterum atque iterum, non esse fidelem eum, qui non sit persuasus Deum sibi propitium, eum qui securitati salutis suae non sit innixus, §. 17. turpiter sibi contradicit. Sic enim sibi proponit objectionem: «Atqui (dicet quispiam) longe aliud experiuntur fideles, qui, in recognoscenda erga se Dei gratia, non modo inquietudine tentantur (quod saepe illis contingit), sed gravissimis etiam terroribus quatefiunt, tanta est ad deturbandas eorum mentes tentationum vehementia.† Respondet autem: «Nos certe, dum fidem docemus esse debere certam ac securam, non certitudinem aliquam imaginamur, quae nulla tangatur dubitatione, nec securitatem, quae nulla sollicitudine impetatur; quin potius dicimus, perpetuum esse fidelibus certamen cum sua ipsorum diffidentia.** Hoc vero prosequitur in toto capite; ac modo certitudinem, modo fluctuationem commemorat. Id est, fluctuat ipsemet inter haereticum dogma suum et dictamen practicum conscientiae, quod idem dogma evertit.

19) Quid in se expertus sit Calvinus, vel ex ipsis, quae modo attulimus, verbis satis constat. Quid in se senserit Lutherus, inter alia ostendunt, quae in suis *Colloquiis familiaribus* ipse scribit. Ex quibus aliqua hic subjicimus juxta versionem gallicam op. cit. cl. Môhler: «J'ai tout cru, *inquit*, sur la foi du Pape et des moines; mais à présent ce que dit Jésus-Christ, qui certes ne ment point, je ne le crois, je ne puis le croire assez fermement. C'est là une chose fâcheuse; n'en parlons

plus jusqu'à l'autre vie... l'esprit est prompt et la chair est faible, dit Jésus-Christ, en parlant de lui-même. S. Paul dit aussi: l'esprit voudrait se donner entièrement à Dieu, aller à lui dans la foi et l'obéissance; mais la raison, la chair et les sens résistent; ils ne veulent, ni ne peuvent obéir. Aussi Dieu, notre seigneur, a-t-il patience avec nous, il n'éteint pas la mèche encore fumante; car les fidèles ont seulement les prémices de l'esprit, mais non la dîme et la perfection. — Comme quelqu'un demandait pourquoi Dieu ne nous donne pas une connaissance parfaite? Le docteur Martin Luther répondit: Si un mortel pouvait croire véritablement, il ne pourrait de joie ni boire, ni manger, ni faire quoique ce soit. — Un jour on chantait à la table du Dr. Martin Luther ces paroles du prophète Osée: **Haec dicit Dominus.** Alors le docteur Luther dit au docteur Jonas: Aussi peu que vous croyez que ce chant soit beau, aussi peu je crois assez fermement que la théologie soit vraie. J'aime tendrement ma femme, je l'aime plus que moi-même; oui, n'en doutez pas, je mourrais volontiers pour elle, et pour ma pauvre petite enfant. J'aime tendrement Jésus-Christ qui, par son sang, m'a délivré de la puissance et de la tyrannie du démon; mais ma foi devrait être beaucoup plus grande et beaucoup plus vive. Ah! Seigneur, n'entrez pas en jugement avec votre serviteur etc." (*Symbol.* tom. I. pag. 172 et suiv.) Talis erat securitas et tranquillitas, qua isti fruebantur!

PROPOSITIO π.

Accepta justitia conservatur et augetur coram Deo per bona opera, non at propterea in omnibus aequalis.

594. Hoc est de fide, ut constat ex can. XXIV. concilii trid. *De justificatione*. his verbis concepto: *Si quis dixerit, justitiam acceptam non conservari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera; sed opera ipsa fructus solummodo et signa esse justificationis adeptae, non autem ipsius augendi causam; anathema sit.*

595. Permisceri nequit novatorum error, quem impugnamus, cum errore Joviniani contententis, virtutes omnes pares esse perinde ac vitia, juxta Stoicorum placita.¹ Novatores enim nec pares virtutes faciunt, nec paria vitia: immo sentiunt, quempiam posse majori aut minori virtute pollere aut vitiis plus minusve sordescere. In eo igitur versatur haeretica novatorum, quam impugnamus, doctrina, quod ipsi asserant, justitiam formalem qua justificamur, esse ipsam justitiam Christi nobis extrinsece imputatam. Cum igitur haec justitia Christi sit prorsus immutabilis, incrementi ullius aut decrementi incapax, fit ut eadem in omnibus prorsus aequali ratione seu mensura inveniatur. Praeterea, cum doceant, nullas dispositiones ad eam apprehendendam, praeter fidem, requiri, consequitur, bona opera, quae inter dispositiones a nobis recensentur, nullam vim in justificationem exercere, sive ut illam adipiscamur, sive ut illam jam adeptam conservemus aut augeamus. Demum, cum in hoc systemate bona opera non sint nisi signa et fructus adeptae justificationis, nec quidpiam conferant ad salutem, opera vero mala propter fidem non imputentur ad poenam, inferunt, haec saluti minime nocere.

Atque haec animadvertenda hic erant, tum ad intelligentiam canonis tridentini, tum ad certiores systematis novatorum cognitionem. Perspicue enim ex dictis colligitur, hunc errorem esse merum corollarium constituti principii de justitia externa imputativa, adeoque praeoccupatum ac eversum esse in propositione, qua ostendimus, justitiam seu gratiam sanctificantem, per quam formaliter justificamur, internam esse seu nobis inhaerentem. Ea proinde, quae hic adducemus, dum directe probant veritatem assertae propositionis, indirecte confirmant magis ac magis principium catholicum de causa formali justificationis.

596. Sic igitur breviter evincimus, quod proposuimus: **Sacrae litterae** I. exhibent nobis justos proficientes in sanctitate. Etenim Proverb.

Cf. S. Hieronym. *Cont. Jovin.* lib. II.

IV. 18. legitur: *Justorum semita, quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectum diem.* II. Corinth. IX. 10: *Deus augebit, inquit Paulus, incrementa frugum justitiae vestrae.* Demum Apocal. XXII. 11: *Qui justus est, justificetur adhuc, et sanctus sanctificetur adhuc.* Ergo, si justorum sanctitas et justitia augetur et crescit ita, ut justi in adepta justitia ulterius semper progredi possint, evidens est, eam non esse in omnibus aequalem.

II. Huc pariter referuntur, quae de caritate eadem sacrae litterae testantur. Caritas siquidem aut identilicatur cum justitia, aut saltem ab ea inseparabilis est; porro Scripturae constanter docent, caritatem in diverso gradu in hominibus justis reperiri. Sic Joann. XXI. 15, Christus Petrum interrogat: *Diligis me plus his?* Ac rursum, ibid. XV. 13. dicitur: *Majorem caritatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis;* et I. Joann. IV. 18: *Perfecta caritas foras mittit timorem;* et alibi passim.²

597. Huc accedunt omnia illa Scripturarum loca, quae ostendunt, varietatem dari praemiorum et coronarum; quae quidem praemiorum diversa distributio varium meritorum gradum supponit, ideoque inaequalitatem justitiae; haec autem suo loco adduximus.³

598. Nec alia est sanctorum **patrum** doctrina. Ceteris omissis, s. Augustinus, *Serm. de verbis apostoli, XVI. n. 5: Justificati, inquit, sumus; sed ipsa justitia, cum proficimus, crescit.* Et *Epist. CLXVII. n. 13. ad Hieronymum: Induti sunt sancti justitia, alius magis, alius minus.** Demum *Tract. VI. in Joann, n. 8: Ipsi, scribit, sancti in ecclesia . . . sunt alii aliis sanctiores, alii aliis meliores.*

599. His postremis Augustini verbis congruit **ratio theologica**, quam adducit s. Thomas, scribens: *Prima causa hujus diversitatis accipienda est ex parte ipsius Dei, qui diversimode suae gratiae dona dispensat ad hoc, quod ex diversis gradibus pulchritudo et perfectio ecclesiae consurgat; sicut etiam diversos gradus rerum instituit, ut esset universum perfectum.*⁵

Difficultates, quae hic urgeri possent, jam praeoccupatae sunt in propositione, qua adstruximus, causam formalem justificationis esse nobis intrinsicam et inhaerentem.

pr o p o s i t i o   m.

Justificatio est amissibilis, et amittitur per subsequens peccatum lethale.

600. Et haec propositio de fide est. Dogma enim hoc catholicum sanxit eadem tridentina synodus, sess. VI. can. XXIII: *Si quis hominem semel ju-*

2) Conf. Bcllarm. *De justif.* lib. III. cap. 15.

4) Cf. in eandem epist. n. 15.

3) Tract. *De Deo Creat,* n. 620 et seqq.

5) 1.2. qu. 112. art. 4.

stificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideo eum, qui labitur d peccat, numquam vere fuisse justificatum . . . anathema sit.

601. Ferit hic canon peculiarem errorem calvinistarum, qui, cum statuerint, impios justificari per solam fidem, quae tamquam causa instrumentalis apprehendit Christi justitiam absquo ulla praecedenti dispositione, intulerunt. nullo peccato posse eandem justitiam amitti. Peccata enim, quae justificationem subsequuntur, in istorum hypothesi non amplius ad poenam imputantur; hinc semel justus, quamvis enormia quaeque scelera patret, non ideo tamen macula aliqua se inquinat, Hoc tamen privilegium non est proprium nisi electorum, qui soli justus esse possunt.¹ Dixi, esse *peculiarem errorem calvinistarum*; nam lutherani, ut alias animadvertimus parum sibi constiterunt, cum ex una parte statuerent, fidem justificantem independentem esse a dispositionibus impii, ac proinde a solo Deo sine humana cooperatione produci seu in hominem immitti; ex altera vero docerent, fidem amitti posse per infidelitatem, qua amissa, ipsa amittitur justificatio, et his fere ex improviso statim peccata denuo imputari ad poenam², ac propterea subjici aeternae damnationi, nisi iterum per fidem justitiam amissam apprehendant.³ Quare lutherani dimidiato impeccabilitatis seu potius immunitatis privilegio fruuntur.

602. Absurdam porro ac impiam hanc novatorum theoriam plane evel-
Junt sacrae litterae. Hae siquidem perpetuo admonent justos, ne a justitia excidant: declarant, illico reos se constituere eos omnes, qui post adeptam justitiam novo se polluant peccato: ac demum plures justos exhibent

*) Nam juxta Calvinum soli electi g-ratiae divinae fiunt compotes, et vere credunt, Deumque soli timent. Hinc isti perire nequeunt, nec a fide deficere, Sic enim inter celera scribit, *instil*, lib. III. cap. 24. §. 6: -Quos nominis sui cognitione illuminatos in ecclesiae suae sinum Christus adsciscit, cos dicitur in fidem tutelamque suam recipere. Quoscumque autem recipit, ei a Patre commissi esse dicuntur ac concrediti, ut in vitam aeternam custodiantur. Quid nobis volumus? Clamat alta voce Christus, quotquot Pater salvos esse velit, eos sibi in protectionem tradidisse.' Et §. 7: »Nec inficior, quin (*reprobi*) habeant vocationis similia cum electis signa, sed illud certum electionis stabilimentum, quod fideles a verbo evangelii petere jubeo, illis minime concedo.' Quod et prosequitur §.8. ubi addit: »Hoc membrum, fateor, intelli-

gendum de iis, qui fidei professione in ecclesiam ingrediuntur, sed Christi sanctificatione nequaquam induti. Talia ecclesiae suae dehonestamenta et velut *καρκινώματα* non sustinebit perpetuo Deus; sed prout meretur eorum turpitudine, extra projiciet..

*) Cf. Mōhler, *Symbolique*, §. 20.

3) Lntherus propterea, *Disput.* tom. I. pag. 523. ajebat: »Si in fide fieri posset adulterium, peccatnm non esset..'¹ Melancthon, eidem principio innixus docebat, *Loc. Theol.* pag. 92, nihil homini fideli nocere posse, dummodo firmas teneat promissiones, quas fide apprehendit: «Qualiacumque sint opera, comedere, bibere, laborare manu, docere, addo etiam, ut sint palam peccata' etc. Attamen his ducibus tot miseri homines negotium omnium maximum, cuiusmodi est aeterna salus, commiserunt!

sive reprobos sive praedestinos gravissimis sceleribus coinquinatos ac Dei inimicos effectos.

603. Primum patet ex Christi verbis, Matth. XXVI. 41: *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem*; ex verbis item apostoli, I. Cor. X. 12: *Qui se existimat stare, videat, ne cadat*; et Korn. XI. 20: *Tu fide stas: noli altum supere, sed time*; et alibi passim.

604. Alterum habetur apud Ezech. XXXIII. 12: *Justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit*; et v. 13: *Etiam si dixero justo, quod vita vivat, et, confisus in justitia sua, fecerit iniquitatem, omnes justitiae ejus oblivioni tradentur, et in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.*

605. Tertium denique constat ex angelis malis, Adam, Saule, Davide, Salomone, Petro, Juda aliisque, qui omnes, cum prius essent justus, graviter deliquerunt, Scriptura teste; quorum alii in peccatis mortui sunt, alii autem jugibus lacrymis suas culpas eluerunt.⁴

606. Ex **patribus** unum afferimus **Augustinum**, qui veritatem catholicam, quam adstruimus, ad instar principii ab omnibus admissi supponit; ut cum, lib. *De corrept. et gratia*, totus in eo est, ut evincat hominem, si jam regeneratus et justificatus in malam vitam sua voluntate relabatur, esse corripiendum, quia acceptam gratiam suo in malum libero amisit arbitrio⁵: et alibi saepe. Confirmatur vero ex ss. Cypriano, Ambrosio, Paciano, Augustino ceterisque omnibus, qui operam navarunt in defendenda catholica doctrina, circa facultatem ecclesiae a Christo datam remittendi quaevis peccata post baptismum patrata, adversus montanistas et novatianos. Perperam siquidem propugnasset adversus ejusmodi sectarios illam facultatem, si in ecclesia tunc temporis obtinuisset error, quem impugnamus, de inamissibilitate justificationis.

607. Denique veritas doctrinae catholicae evincitur ex **absurdis**, quae ex adversariorum hypothesi profluunt, quaeque expendit Grotius in *Discussione apologiae Riveti: Christiani pectoris*, inquit, *est horrescere ea dogmata, quae pietati nocent, quale illud est a nonnullis defensum: Pecca fortiter, sed crede fortius, et nihil nocebunt tibi centum homicidia et mille stupra. Hi sunt genuini fructus illius dogmatis, credere quempiam debere justitiam Christi sibi imputari, quasi ipse eam praestitisset; certo se esse perseveraturum; certe et absolute salutem sibi destinatum; peccata fidelium, utut magna et gravia esse possint, non imputari ipsis propter fidem in Jesum Christum; posse eos cadere in crimen majestatis, in homicidium, adulterium etc. et nihilominus eos pro certo habere, se numquam totaliter ac finaliter excidere posse ex paterna Dei caritate erga se.*⁶ Hanc eandem pseudo-reformatorum doctrinam non minus valide

4) Conf. Bellarm. *De justifie*, lib. III. cap. 14.

*) Cf. praesertim cap. 6 et seqq.

e) Pag. 217. Huc etiam spectant quae scribit Leibnitzius in *System. Theologico*, pag. 48: nNon tamen putandum est, divi-

alii non pauci ex ipsis sectariis aggressi sunt.⁷ Talia profecto nequo Christus, neque apostoli docuerunt.

DIFFICULTATES.

608. I. Obj. Scriptura passim testatur, caritatem seu gratiam sanctificantem inextinguibilem esse, insuperabilem ac numquam amittendam, ideoque nec fidem; cum sine fide caritas esse non possit. Sic Cant. VIII. 7: *Aquae multae non potuerunt extinguere caritatem, neque flumina obruent illam.* Et Christus Joann. IV. 13: *Qui biberit, inquit, ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum; sed ... fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.*⁸ Quare apostolus Rom. VIII. 38: *Certus sum, scribit, quia neque mors, neque*

nam salvandi homines voluntatem et meritum Christi, vel saltem efficacem gratiam pertinere ad solos electos, quibus scilicet summa illa datur gratia finalis beatae perseverationis. Nam Christus quidem pro omnibus mortuus est; efficax autem gratia et vera conversio ac regeneratio per Spiritum Dei, qua in filiorum numerum recipimur, multis concedi potest, qui non sunt perseveraturi; nec video, quid viros quosdam doctos ad grandia illa paradoxa defendenda impulerit, a quorum interiore sensu et consequentiis ipsi abhorrebant, ut scilicet, Deo leges praefigentes et divinae gratiae oeconomiam pro arbitrio circumscribentes, putarent, eum, qui perseveraturus non est, gratiam et Spiritum Sanctum revera non accipere, quidquid agat aut utcumque pius ac bene animatus sibi aliisque videatur; contra vero qui electus et finalem poenitentiam vere acturus est, eum acceptam a Deo gratiam et Spiritus Sancti inhabitationem non amittere, utcumque inter adulteria et homicidia vitam agat. Quae quidem dogmata nova et offensionis plena, etiamsi excusari possent, non video tamen quo fundamento nitantur, aut quem usum habeant ad aedificationem. Si quae enim alicubi locutiones occurrunt, quae sententiae tam crude favere videntur, praestat eas aliarum multo plurium comparatione mollire, quam rigorosa interpretatione exasperare, et Deo dignius videtur gratiam dare temporalem et revocabilem, sed conspicuam, quam perpetuam et inamissibilem, sed plane obrutam et cum pessimo animae habitu summisque sceleribus consistentem.

Sed hi auctores non animadverterunt, doctrinam hanc, quam ipsi maxime exeerantur, necessario fluere ex principio fundamentalis ipsius doctrinae reformationis circa justificationem extrinsecam et objectivam.

’) Anabaptistae vehementer insurrexerunt adversus doctrinam lutheranam de justificatione. Eam pariter respuerunt quackeri, melhodistae etc. Rationalistae vero per quamdam, ut ita loquar, reactionem adversus doctrinam primitivam protestantium in oppositum errorem delapsi sunt. Rejecta siquidem omnis fidei et gratiae necessitate totum salutis aeternae negotium a *solis operibus honeste factis*, id est, sine fine et sine gratia unice repetunt. Sic enim scribit Wegscheider, §. 155: «Prodiit (*dogma de justificatione*) e notionibus aevi incultioris anthropopathicis, et e studio impugnandi atque refutandi opiniones certas, quae antiquandae videbantur. Quamobrem nonnulla continet, quae tempori quidem, quo primum exortum, et illi, quo a sacrorum emendatoribus contra pontificiorum decreta denuo defensum atque sancitum est, bene accommodata sunt, minime vero cum purioribus evangelii praeceptis*. etc. Swedenborg in op. *Les merveilles du ciel et de C'enfer*, trad, du latin, Berlin, 1782, hac de causa exhibet Lutherum et Melancthonem in inferorum carcerem detrusos; et pag. 481- introducit Lutherum ita loquentem: «Quapropter non miror quod ego erraverim, sed miror quod unus delirans tot deliros potuerit producere...

In graeco textu v. 14.

vita... poterit non separare a caritate Dei; et I. Cor. XIII. 8: Caritas numquam excidit. Ergo.

609. **Reep. D. A.** In *bp*, *C.* in nobis, *subdist.* nisi velimus, *C.* secns, *N.* Et hinc sensus patet eorum testimoniorum, quae adducta sunt. Alioquin non diceretur in Apocal. II. 4: *Habeo adversant te, quod caritatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque, unde excideris;* et Gal. V. 4: *A gratia excidistis.* Itaque, manente caritate, nec aquae tribulationum nec adversa quaeque, poterunt obesse: manente caritate, non sitiet, qui ea est instructus, cum habeat in se fontem aquae vivae: manente caritate, nihil nos poterit a caritate Dei separare, caritas ex se numquam excidet: at nos possumus a caritate excidere eamque amittere.⁹

610. **II. Obj.** Saltem electi non poterunt a caritate excidere: 1. dicente apostolo Rom. VIII. 30: *Quos justificavit, hos et glorificavit;* 2. et David Ps. XXXVI. 24. de justo electo pariter affirmante: *Cum ceciderit, non collidetur.* 3. Hinc I. Joann. III. 9. dicitur: *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, nec peccare potest, quia ex Deo natus est.* Quod confirmatur cap. V. 18: *Scimus, quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat; sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum.* 4. De reprobis propterea disserens idem apostolus, ibid. II. 19. scribit: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Ergo qui peccant, reprobi fuerunt, nec unquam proinde justificati.

611. **Resp. Neg. ant.** Ad 1. prob. *D.* Id est, *magnificavit*, seu gloriosos effecit in hac vita, *C. glorificavit* in altera vita, *subdist.* ex praevisa perseverantia usque in finem, *C.* absolute in sensu novatorum, *N.* Duplex est patrum expositio in hunc locum; nam patres graeci nonnullique ex latinis eum intelligunt de glorificatione in hac vita per adoptionem vocatorum in filios Dei, et per cetera dona quibus ipse nos cumulat, prout innuit graeca vox *ἐδόξαοε*, *celebres, magnos et gloriosos* effecit, seu ut vertit s. Ambrosius, *magnificavit;* quo sensu admissio, nulla jam remanet difficultas. Plerique tamen patres latini post s. Augustinum intelligunt hunc apostoli locum de praedestinatione ad gloriam in altera vita; et juxta hanc interpretationem reponimus, quod Deus illos *glorificavit*, vel supposita praescientia perseverantiae finalis in ea gratia, a qua vocati potuerunt excidere, vel supposita praescientia resipiscen-
tiae a lapsu a quo infallibiliter revocandi sunt electi ex divina misericordia¹⁰; ac iterum cessat difficultas.

612. **Ad 2. Neg.** Ibi enim sermo est de tribulationibus justorum, quibus licet in hac vita ipsi vexentur, non tamen colliduntur, quia *Deus supponit manum suam.* *II*

⁹) Conf. Bellarm. loc. cit. cap. 15.

¹⁰) Cf. Lorin, in hunc loc. innno ipse

¹⁰) Cf. Bernard, a Picon, in hunc loc.

Rosenmüller.

613. Ad 3. *D.* Qui natus est ex Deo, non peccat, quamdiu semen ac generatio Dei in ipso manet, *C.* si ejusmodi Dei semen ac generationem per peccatum justus abjiciat. *IV.* Alioquin non scripsisset Joannes III. 7. in hac ipsa epistola: *Filioli, nemo vos seducat: et: Haec scribo vobis, ut non peccetis.* Hinc apposite Hieronymus, lib. II. *Adversus Jorinianum*, eodem errore infectum, interrogat: *omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, nec a diabolo lentari potest, quomodo praecipit, ut caveant, ne tententur?* 12 Et s. Augustinus, *In Epist. I. Joannis*, de justo ait: *In quantum in ipso (Christo) manet, in tantum non peccat.* 13 Itaque tum haec tum alia ejusmodi testimonia in sensu, ut vocant, reduplicativo accipienda sunt, minime vero absoluto. 14

614. Ad 4. *D.* *Non erant ex nobis* secundum aeternam praedestinationem, *C.* non erant ex nobis secundum temporalem sanctificationem, *N.* Ita s. Augustinus qui in lib. *De dono persev.* haec habet. *Quid est, quaeso, non erant ex nobis? Nonne utrique a Deo vocati fuerant et vocantem secuti, utrique ex impiis justificati, et per lavacrum regenerationis utrique renovati? Sed si hoc audiret ille, qui sciebat procul dubio quod dicebat, respondere posset et dicere: vera sunt haec, secundum haec omnia ex nobis erant: verumtamen secundum aliam quamdam discretionem non erant ex nobis.* 15

615. III. Obj. Patres docent, nec reprobos unquam justificatos fuisse, nec justos unquam excidere a justitia. 1. Nam s. Gregorius M. *Moral*, lib. XXXIV. cap. XV. scribit, quod reprobi *ante oculos Dei numquam veram sanctitatem habuerunt'*, 2. et s. Leo M. b. Petrum alloquens: *Vidit, inquit, in te Dominus non fidem victam, non dilectionem aversam, sed constantiam fuisse turbatam.* 16 3. In quem sensum pariter de eodem apostolo s. Bernardus, *De amore Dei*, lib. II. cap. VI. scripsit: *Petrus cum peccavit, caritatem non amisit... sic et David cum peccavit, caritatem non perdidit.* Quod et ratio ipsa suadet: 4. etenim si electi aliquando a justitia exciderent, essent objectum odii simul et amoris Dei; quod repugnat. Ergo.

616. Resp. Neg. ant. Ad 1. prob. *D.* Reprobi, id est, falsi justi, de quibus hic loquitur s. Gregorius, *C.* reprobi simpliciter, *N.* Subdit enim: *Saepe namque homo multis occidit peccatis involvitur, et in una aliqua virtute magnus videtur.* 17

H) Placet hanc responsionem confirmare etiam auctoritate s. Hieronymi, qui loc. cit. ita exponit sensum verborum s. Joannis, quae nobis nunc objiciuntur a novatoribus recentioribus, et olim objiciebantur a Joviniano: «Propterea, *inquit*, scribo vobis, filioli mei: Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, ut non peccetis, et tamdiu

sciatis vos in generatione Domini permanere, quamdiu non peccaveritis. Immo qui in generatione Domini perseverant, peccare non possunt." Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 15. »

») Cap. 9. η. 21.

1β) *Serm.* XL. ac *De Passione* IX. edit. Bailerin.

γ) Ibid. n. 29. ubi prosequitur: «Quae ipsa quoque virtus inanescens deficit; quia,

617. Ad 2. *D.* Quatenus s. Petrus directe non peccaverit contra fidem aut contra caritatem, *C.* quatenus indirecte saltem non peccaverit contra has virtutes ex timore hominum, *N.* Talem esse mentem s. Leonis in adductis verbis constat ex ejus scopo atque ex toto contextu. 18

618- Ad 3. *N.* Siquidem hoc opus, quod jam s. Bernardi nomine circumferebatur, supposititium esse critici norunt. 19 Auctor autem hujus operis loc. cit. eodeip sensu exponi debet ac s. Leo.

619^<Ad 4. *D.* Essent electi illi, qui a justitia exciderunt, objectum odii et amoris Dei sub diverso respectu, *C.* sub eodem respectu, *N.* Etenim electi, prout actu peccatores existant, Deo odibiles sunt, juxta illud Sap. XIV. 9: *Odio sunt Deo impius et impietas ejus;* prout vero sunt electi, diliguntur a Deo in ordine ad collationem illius gratiae, quam Deus constituit illis dare, ut a statu peccati aliquando revocentur, et in adipiscenda per eam gratiam justitia usque in finem perseverent.

dum innotescit hominibus, procul dubio laudatur, ejusque laus inhianter appetitur. Unde fit, ut et ipsa virtus ante oculos Dei virtus non sit, dum abscondit quod displicet, prodit quod placet.* Ceterum hic s. Doctor nec verbum habet de reprobis.

8) Nam evidenter s. Leo supponit Petri lapsum; immediate enim ante objecta verba ait: «Felices, sancte apostole, lacrymae tuae, quae ad diluendam culpam ne-

gationis, virtutem sacri habuere baptismatis; affuit enim dextera Domini Jesu Christi, quae labentem te, priusquam dejicereris, exciperet."

19) Cf. opp. s. Bernardi, edit. Mabillonii, vol. II. pag. 244 et seq. Ostendit cl. editor, hunc librum seu tractatum *De natura et dignitate amoris* fuisse conscriptum a Guillelmo abbate. Ceterum hic auctor eodem sensu locutus est ac s. Leo.

PARS III

620. Justus, per interiorē gratiam habitualement sibi inhaerentem sanctificatus, non solum fit haeres vitae aeternae, cujus et jus et pignus in se certissimum habet, sed in Christo Jesu *complantatus*, ut loquitur apostolus¹, atque, ut ita dicam, inoculatus, fructificat Deo per opera sancta, quae sunt fructus Spiritus. Hos fructus enumerat apostolus, dicens: *Fructus autem Spiritus est: caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.*² Est enim gratia sanctificans velut semen ac germen vitae aeternae, quod evolvitur in corde justī, et erumpit in sanctas operationes, quibus et crescit in adepta sanctificatione, et justitiae coronam sibi promissam magis ac magis perficit, et novis ornamentis cumulat ac pretiosiores reddit.

In his porro actibus in justitia factis meriti ratio consistit, quod incipit a gratuita collatione gratiae tum actualis tum sanctificantis per Christi merita, ac desinit in vitam aeternam, mediante fideli cooperatione ulterioribus gratiis, quas justus in tali statu acquirit. Et haec quidem in doctrina catholica,

621. Contra vero in novatorum systemate res accidit. Cum enim in istorum hypothesi justitia Christi per fidem apprehensa tota exterior sit ac imputata, nec intimos cordis recessus penetret, hinc nec justum sanctificat ipsum transferendo ex statu peccati in statum sanctitatis, sed eum relinquit interius in suis sordibus, quae solum ad poenam modo forensi non imputantur. Inde fit, ut peccatum originale velut substantia quaedam jugiter in justo permaneat, quod eum inficit una cum suis operationibus. Quemadmodum vero peccatum hoc originale se manifestabat in homine ante justificationem per

¹) Galat. V. 22 et 23.

peccata actualia, aie pergit so manifestaro per eadem peccata post justificationem. Manifestat autem se tum in operationibus perversis, tum in motibus concupiscentiae, quae totidem peccata sunt in horum sententia, tum denique in operationibus bonis, quas coinquinat. Narn, licet opera bona efficiantur virtute gratiae et Spiritus Sancti, qui, gratia necessitatem inferente, justos impellit ad eas eliciendas, cum tamen prodeant ab homine peccato infecto atque, ut ita dicam, a substantia mala, consequitur, eadem opera pariter mala fieri et *peccaminosa*. 3

Evidens porro est in hoc systemate, 1°. nullum dari opus meritorium vitae aeternae ejusque augmenti per augmentum gratiae sanctificantis, quam numquam justus intus adipiscitur.

2°. Evidens pariter est, opera bona nihil conferre ad vitam aeternam, ac propterea sub hoc respectu fieri inutilia. 4 DLsi *sub hoc respectu*; nam novatores ea saltem admittunt veluti signa fidei ac justitiae justis aut electis imputatae.

3°. Evidens est, impossibilem fieri etiam justis observantiam divinorum mandatorum; quia, cum semper in ipsis permaneat peccatum originale, se jugiter manifestans in actualibus peccatis et in concupiscentiae motibus licet

3) Ita Lutlierus, *Assert. omn. artic.* opp. tom. IL fol. 335. *b*: „Opus bonum optime facium est veniale peccatum. Hic (*articulus*) manifeste sequitur ex priori, nisi quod addendum sit, quod alibi copiose dixi: hoc veniale peccatum non natura sua, sed misericordia Dei tale esse... Omne opus justii damnabile est et peccatum mortale, si judicio Dei judicetur." Cf. *Antilatoi*i. (Confutatio Luth, rationum Latomi, Doctoris Lovan.) loc. cit. fol. 406. 6, 407 et seqq.

Nec aliter loquitur Melanchthon, *Loc. theol.* pag. 168: „Quae vero, *inquit*, opera justificationem consequuntur, ea, tametsi a Spiritu Dei, qui occupavit corda justificatorum, proficiscuntur, tamen, quia fiunt in carne adhuc impura, sunt et ipsa immunda;" et pag. 158: «Nos docuimus justificari sola fide ... opera nostra, conatus nostros nihil nisi peccatum esse."

4) *Solid. Dedar.* IV. §. 15. pag. 672. dicitur: «Inierim tamen diligenter in hoc negotio cavendum est, ne bona opera articulo justificationis et salutis nostrae immisceantur. Propterea hae propositiones re-

jiciuntur: bona opera piorum esse necessaria ad salutem etc." Immo eo progressi interdum sunt novatores, ut bona opera declaraverint pernicioosa et saluti contraria. Nam Arnsdorf, Lutheri amicus, opus edidit, cui titulum praefixit: *Niklas von Arnsdorf*. «Quod propositio: Bona opera noxia sunt saluti, est propositio justa, vera, Christiana, praedicata a s. Paulo et^Luthero," anno 1559. Sane Lutherus hanc thesim proposuit: „Fides nisi sine ullis, etiam minimis operibus, non justificat, immo non. est fides." (Opp. tom. L pag. 523.) Cf. Mohler, *Symbolique*, tom. I. pag. 222 et seq. In colloquio altenburgensi rigidi quidam lutherani dixerunt: „Opera bona et novam obedientiam non ad regnum Christi, sed ad mundum pertinere... Ad satanam spectare christianos cum operibus bonis. ... Adeo non esse necessaria opera bona, ut etiam ad salutem incommodent, sintque pernicioosa. ... Precari oportere, ut in fide sine omnibus operibus usque in finem perseveremus." Cf. Bellarm. *De justif.* lib. IV. cap. 1. Tales fuerunt *sacrorum emendatores*, queis curae erat propria vivendi ratione has theorias confirmare!

indeliberatis, ac necessario impellens in nova semper peccata, fit ut justus nequeat se abstinere a peccatis, nec proinde possit mandata servare.⁵

4°. Exinde ortus est ille horror, quem vel in ipsum *meriti* nomen novatores professi sunt; cum in horum doctrina nullum aliud meritum detur nisi meritum Christi Jesu. Alia vero merita admittere, juxta ipsos non sapit nisi superbiam et jactantiam, quae adversantur humilitati Christianae; nihil aliud est quam evacuare crucem Christi. Quare ipsi sese conspiciunt ut inquinatos et immundos in conspectu Dei; apprehendentes autem per fidem Christi merita, securi fiunt de non imputatione peccatorum suorum. Inde originem denique habet illa fiducia, immo securitas vitae aeternae, quam sibi certo ac de fide pollicentur, non obstantibus quibuscumque sceleribus.⁶

t?

622. Tale est systema luthoranorum, calvinistarum, zwinglianorum, aliarumque sectarum, quae ab illis profluxerunt, si excipias accidentales nonnullas modificationes, quas in eo exponendo tenuerunt. Nonnulli quidem visi sunt systema istud temperare.⁷ Ast frustra; etenim, praeterquamquod expulsum est non absque stomacho et indignatione ejusmodi temperamentum a ceteris sectariis, emolliri ac corrigi doctrina novatorum circa bonorum operum meritum nequit, quin totum labefactetur systema a suis fundamentis; ita siquidem partes omnes inter se copulatae atque invicem sunt connexae, ut nulla detrahi possit absque manifesta incohaerentia.⁸

623. Nos igitur ut vindicemus catholicam doctrinam de merito, praemissis ejus notionibus, progrediemur ad ejusdem meriti existentiam adstruendam adversus novatores; deinde conditiones, quae ad meritum requiruntur exponemus, postremo expendemus ea, quae meriti objectum constituunt.

*) Melanchth. *Loc. theol.* pag. 127: „Maledixit lex eos, qui non universam legem semel absolverint. At universa lex nonne summum amorem erga Deum, vehementissimum metum Dei exigit? A quibus cum tota natura sit alienissima, ut maxime pulcherrimum pharisaismum praestes, maledictionis tamen rei sumus.” Sic ceteri primi novatores passim. Quare, cum catholici Lulhero objicerent, si mandata sunt impossibilia, cur Deus ea hominibus servare praecepit? Ipse ab hac difficultate festive se expedit, respondens: -Praecipere et obtemperare duo sunt longe inter se diversa; *praecipere* cito dicitur; ast obsequi longe difficilior.” Ita ipse in *Comment, in Epist. ad Galat.* pag. 233. Sed si ita est, divina mandata erunt *potius* idealia, quam realia.

®) Cf. Becan, op. cit. cap. 16. quaest. 3. num. 3.

7) Plures causae effecerunt, ut protestantes paulatim ab absurda ac pernicioosa ejusmodi doctrina recederent, impossibilitas nempe eam conciliandi cum Scriptura, pessimus influxus quem in sectarios exercebat, objectiones demum catholicorum. Hinc in *Apol. IV. De dilect. et implet, legis*, §. 50. pag. 91. tantum dicitur: «Haec ipsa legis impletio, quae sequitur renovationem est exigua et immunda;» §. 46. pag. 88: „In hac vita non possumus legi satisfacere. Atque ita conciliantur diversae formulae, quibus protestantes hunc articulum proponere solent.

’) Cf. Mohler, op. cit. tom. I. pag. 244 et seqq.

CAPUT I.

PRAENOTIONES.

DOCTRINA ECCLESIAE CATHOLICAE ET THEOLOGORUM OPINIONES CIRCA MERITUM.

624. Doctrinam catholicam de bonorum operum merito his verbis proponit concilium trident, sess. VI. cap. XVI: *Bene operantibus usque in finem, et in Deo sperantibus, proponenda est vita aeterna, et tamquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa, et tamquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda.....* Cum enim ille ipse Christus Jesus, tamquam caput in membra, et tamquam vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem infuat, quae virtus bona eorum opera semper antecedit et comitatur et subsequitur, et sine qua nullo pacto Deo grata et meritoria esse possent; nihil ipsis justificatis amplius deesse credendum est quominus plene illis quidem operibus, quae in Deo sunt facta, divinae legi pro hujus vitae statu satisfecisse, et vitam aeternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, vere promeruisse censeantur.....Ita neque propria nostra justitia tamquam ex nobis propria statuitur, neque ignoratur aut repudiatur justitia Deiⁱ. Quae enim justitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhaerentem justificamur, illa eadem Dei est, quia a Deo nobis infunditur per Christi meritum. Neque vero illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris litteris usque adeo tribuatur, ut etiam, qui uni ex minimis suis potum aquae frigidae dederit, promittat Christus, eum non esse sua mercede cariturum, et apostolus testetur, id, quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operari in nobis; absit tamen, ut Christianus homo in se ipso vel confidat, vel gloriatur, et non in Domino; cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quae sunt ipsius dona. Hanc porro eandem doctrinam sanxit can. XXVI. et XXXII. quos inferius dabimus.

625. Interea ex ejusmodi expositione et definitionibus constat: I. Justos vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam et augmentum gloriae.

626. II. Hanc merendi virtutem inniti Dei misericordiae, qui nostris bonis operibus aeternam retributionem promittere dignatus est, cum potuisset illa a nobis exigere absque ulla retributionis spe. Quare optime s. Thomas adnotat: *Deum non esse factum simpliciter debitorem nobis sed sibi ipsi, in quantum debitum est, ut sua ordinatio impleatur.* ¹

627. III. Hanc insuper promerendi virtutem inniti meritis Christi, a quibus justorum opera totum suum meritum trahunt.

¹) I. 2. qu. 114. art. 1. ad 3.

628. IV. Denique merita omnia nostra esse dona Dei, quia a gratia tum actuali tum sanctificante seu habituali promanant. Hinc optime s. Augustinus: *Cum Deus. inquit. coronat merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua.* ² Ex quibus etiam liquet, in doctrina catholica valde commendari humilitatem Christianam, minime vero excludi, ut clamant protestantes.

629. His fidei dogmatibus majoris claritatis gratia addunt theologi, meritum distinguere in illud, quod vocant *de condigno*, et in illud, quod *de congruo* appellant. Prius est meritum proprie dictum, seu vere et stricto tale, cui scilicet praemium vel merces ex justitia aut fidelitate, debetur; posterius autem est improprie dictum, cui cum nulla facta fuerit promissio, hinc in stricto jure nihil debetur, spectata nihilominus ipsius operis bonitate congruum ac decens videtur, ut aliqua tribuatur remuneratio.

630. Haec distinctio fundatur in doctrina patrum, praesertim vero s. Augustini, qui docet, impios per fidem mereri remissionem peccatorum; ait enim: *Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori, et descendit justificatus merito fidelis humilitatis.* ¹ Non est autem meritum istud stricte sumptum seu *de condigno*; ut enim ibidem prosequitur s. Doctor: *Nullane sunt merita justorum? Sunt plane, quia justi sunt. Sed ut justi fierent, merita non fuerunt.* ⁴ Est igitur meritum *de congruo* et improprie dictum illud quod praecedit justificationem. Hanc eandem distinctionem expressis verbis tradidit angelicus Doctor. ⁵

631. Quamvis porro, quae de hac meriti distinctione ejusque specie, ac natura traduntur, explorata sint apud omnes fere catholicos theologos, ad fidem tamen minime spectant, cum nulla habeatur circa haec ecclesiae definitio, et in controversiam a nonnullis vocentur. Quapropter scribit Bellarminus circa meriti qualitatem: *Sunt tres de hac re quaestiones: una, sitne meritum justorum dicendum ex condigno, an ex congruo? altera, sitne condignum ratione promissionis tantum, an ratione operis? tertia, num Deus remuneret opera justorum supra condignum, et impiorum citra condignum?* ⁶

632. Circa postremam hanc quaestionem, etsi nulla aperta habeatur ecclesiae definitio, Deum nempe opera justorum ex sua liberalitate supra condignum remunerari, nunc jam haec doctrina in dubium revocari nequit post proscriptam Baji prop. XIV. quae ita se habet: *Opera bona justorum non accipient in die judicii extremi ampliorem mercedem, quam justo Dei judicio mereantur accipere.*

633. De fide pariter non est, omnia bona opera justorum esse aeternae

*) *Epist. CXCIV. cap. 5. n. 19.*

3) *Epist. cil. cap. 3. n. 9.*

4) *Ibid. n. 6.*

s) 1-2. qn. 114. ari. 3; ct *In II. Sent. distinct. 27. a. 3.*

6) *Ibid. cap. 16.*

vitae meritoria, seu quaenam in specie opera mereantur gloriam ejusque incrementum, an opera temperantiae, spei, fidei et alia praeter caritatem; quia Tridentinum non delinivit, talia opera in specie mereri. Bellarminus censet: *Bonum opus non esse meritorium vitae aeternae, nisi ex caritate procedat.* 7* Eandem sententiam tenere Scotus, Gabriel, Durandus alique. Vasquezius e converso contendit, *quodlibet opus hominis justi bonum et secundum virtutem moralem meritorium esse vitae aeternae*3, et hanc sententiam adscribit s. Bonaventurae, Capreolo et Soto.

634. Constat denique de fide non esse, justum posse mereri pro aliis quocumque merito, ne quidem de congruo, vel conversionem peccatoris, vel aliam gratiam; sibi autem sive perseverantiam sive resipiscentiam post lapsum; quia nulla extat de his definitio, et in varias sententias abeunt theologi. De his porro controversiis consuli possunt auctores citati. 9 Nos interea ad dogma catholicum de meriti existentia adstruendum adversus novatores accedimus.

CAPUT II.

DE EXISTENTIA MERITI.

635. De hac meriti existentia praecipua, immo unica est controversia, quae inter catholicos et protestantes agitatur. Si concordēs circa eam essent, facile in ceteris protestantes convenirent. Ex dictis porro superius constat, banc meriti existentiam aut negationem non esse nisi corollaria utrinque oppositae doctrinae catholicorum et protestandum circa justificationem. Nos igitur ex vindicatis principiis de justificatione sic progredimur.

PROPOSITIO.

Justi per bona opera ex gratia facta vere merentur gloriam aeternam ejusque augmentum.

636. Propositio haec est de fide; concilium enim trid. sess. VI. eam definivit, tum can. XXVI: *Si quis dixerit, justos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerint facta, expectare et sperare aeternam retributionem a Deo per ejus misericordiam et Jesu Christi meritum, si bene agendo et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint: anathema sit* . tum can. XXXII: *Si quis dixerit, hominis justificati bona opera ita esse dona Dei,*

7) *De justif.* lib. V. cap. 15.

·) Cf. *In 1. 2. S. Thorn*, tom. II disp. 217. cap. 2 et seqq.

·) Cf. etiam Veronius, *Regula fidei*

catholicae, quae extat ad calcem vol. II.

Controuers. Fratrum De Walembwrg, cap. 2. §. 1. *De meritis gratiae et gloriae.*

ut non sint etiam bona ipsius justificati merita; aut ipsum justificatum, bonis operibus, quae ab eo per Dei gratiam et J. C. meritum cujus vivum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam, et ipsius vitae aeternae, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriae augmentum; anathema sit.

637. **Scripturae** hanc lidei veritatem apertissime ostendunt; vitam enim aeternam vocant *coronam justitiae, bravium, mercedem* reddendam homini justo pro laboris ratione magis minusve copiosam. Ergo justiper bonorum ipsorum opera ex gratia facta vere merentur coram Deo. Et sane apostolus, II. Timoth. IV. 7. de se scribit: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex;* et I. Cor. IX. 24: *Nescitis, inquit, quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis;* et iterum in eadem Epist. III. 8: *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem;* et cap. XV. ut ostendat diversam fore retributionem pro diversitate meritorum, ait v. 41: *Alia claritas solis, alia claritas lunae, alia claritas stellarum; stella enim a stella differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum.* Consequentia est evidens; merces enim, corona, bravium non datur nisi veris meritis.

638. Non minus luculenter haec eadem veritas ex **patribus** ostenditur. **S. Irenaeus:** *Pretiosam, inquit, arbitremur coronam, videlicet quae per agonem nobis acquiritur.* 1 **S. Basilus:** *Homo ex operibus justitiae salvatur.* 2 **S. Joann. Chrysostomus:** *Ambo (improbis et justis) pro dignitate recipient illic; hic quidem coronas patientiae tolerantiaeque, ille vero supplicia poenasque improbitatis.* 3 **Tertullianus:** *Ordo, inquit, non aliud quam meritorum dispositor. Merita autem quum corpori quoque adseribantur, ordo quoque corporum disponatur necesse est, ut possit esse meritorum.* * **S. Cyprianus:** *Justitia opus est, ut promereri quis possit Deum iudicem; praeceptis ejus et monitis obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem.* 5 Denique, ceteris praetermissis, s. **Augustinus:** *Nulla ne, interrogat, sunt merita iustorum? Sunt plane, quia justiper sunt. Sed ut justiper fierent, merita non fuerunt.* 6 Ac iterum: *Vita, inquit, aeterna est totum praemium, cujus promissione gaudemus. Nec praemium potest praecedere merita, priusque homini dari,*

1) *Contra haeres.*, lib. IV. cap. 37. n. 7. edit. Massueli. Integrum caput est de hoc argumento, ita ut videatur s. Irenaeus voluisse novatorum systema evertere.

2) Lib. *De Spir. Sancto*, cap. 24. n. 55: *Ὁ ὕψόμενος ἐκ τῶν τῇ δικαιοσύνῃ ἐργῶν ἀνθρώπου . . .* Tom. III. pag. 47.

3) *Hom. IV. de Lazaro*, η. 2: *Ἀμγό-*

ρεπὸς τὸ κατ' αἰῶνα ἀποχρῆσθονται ἱκεῖ, ὁ μὲν τοῦ στίουανου τῇ υπομονῇ καὶ τῇ καρτερίᾳ, ὁ δὲ τὰ κολάσει καὶ τὰ τιμωρία τῇ πονηρίᾳ. Tom. I. pag. 753.

*) Lib. *De Resurr. cam.* cap. 48. edit. Rigall.

5) Lib. *De imitate Eccles.* pag. 199. edit maur.

e) *Epist. cit. CXCIV.* cap. 3. n. 6.

*quam dignus est, Quid enim hoc est injustius, et quid justius Deo? Non ergo debemus poscere praemium, antequam mercamur accipere.*⁷ Quibus verbis, ut animadvertit Bellarminus, plane evertitur novatorum systema.⁸ Huc accedit concilium ara usi c. U. quod cap. XVIII. ita decrevit: *Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant.*

639. **Ratio** id ipsum aperte suadet. Ideo enim protestantes infician-
tur, opera bona meriti rationem habere, quia in ipsorum hypothesis nulli vere
justi existant, qui possint bene ac juste operari; cum omnia ipsorum opera
totidem peccata sint, utpote a mala substantia elicita. Porro ejusmodi para-
doxa falsa sunt et absurda, ut ex dictis constat. Deinde, si vera esset no-
vatorum doctrina, nullus jam locus esset judicio a Deo de hominibus insti-
tuendo. *Non quia nullum est meritum*, inquit s. Augustinus, *vel bonum pio-
rum, vel malum impiarum; alioquin quomodo judicabit Deus mundum?*⁹ At-
tamen apostolus II Cor. V. 10. scribit: *Omnes nos manifestari oportet ante
tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bo-
num, sive malum.* Ergo.

DIFFICULTATES.

640. **I. Obj.** 1. Vita aeterna in Scripturis passim vocatur haereditas;
porro haereditas filiis debetur, non ex merito et labore, sed ex solo jure
filiationis seu adoptionis. 2. Sane vita aeterna est corona misericordiae, ut
dicitur, Ps. CI. 4: *Qui coronat te in misericordia et miserationibus*; et Matth.
V. 7: *Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequantur*; 3. est prae-
terea ex omni parte gratia Dei, apostolo Rom. VI. 23. dicente: *Stipendium
peccati mors; gratia autem Dei vita aeterna.* Nisi enim tota gratia esset,
dixisset apostolus, prout poscebat antithesis: *Stipendium bonorum operum vita
aeterna*, prout jam dixerat: *Stipendium peccati mors.* 4. Hinc gratis, non pro
meritis, Deus eam concedere perhibetur, juxta illud Isaiae LV. 1: *Venite,
emite absque argento et absque ulla commutatione vinum et lac.* Ergo.

641. **Resp. I.** Ad 1. *Dist. maj.* Vocatur haereditas *etiam*, C. solum, N.
Etenim vocatur praeterea *merces*; ex duplici proinde titulo confertur vita
aeterna, haereditatis scilicet et mercedis, posterior autem hic titulus in priori
fundatur.

642. **Resp. II.** *Dist. min.* Haereditas debetur filiis naturalibus, C. ad-
optivis, *subd.* si absque ulla apposita conditione adoptati sint, ut in haeredi-
tatem patris succedant, C. si sub aliqua conditione, N. Nam tunc et titulo
adoptionis et adimplendae conditionis succedunt. Jam vero Deus homines in
filios adoptavit, ut consequantur haereditatem sub iis tantum conditionibus,

7) *De moribus Eccl.* lib. I. cap. 25. n. 55.

9) *Epistol.* CCXIV. *ad Valentinum*,

8) *De justif.* lib. V. cap. 4. apud quem n. 4.

alia cf. testimonia.

quas ipsemet proposuit, quibus *digni habeantur regno Dei*, ut inquit apostolus, II. Thess. I. 5. si sermo sit de adultis¹⁰; infantes enim ex solo titulo haereditatis eam percipiunt.

643. Ad 2. D. Vita aeterna est corona misericordiae simul ac justitiae, C. solius misericordiae, .V. Responsio patet ex dictis.

644. Ad 3. D. Quatenus ex gratia Dei omne meritum nostrum initium habet, C. quatenus ex sola gratia absque nostra cooperatione tribuatur, ideoque ad exclusionem meritorum nostrorum, A'. Ita fere s. Augustinus, lib. *De gratia et lib. arbit.* capp. VIII et IX. ubi animadvertit, apostolum recte potuisse dicere: *Stipendium justitiae vita aeterna*, prout dixit: *Stipendium peccati mors*.¹¹ Sane aequivalenter sensum hunc expressit apostolus, Rom. II. 6. illis verbis: *Reddet Deus unicuique secundum opera ejus; iis quidem, qui secundum patientiam boni aperis gloriam et honorem et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam: iis autem, qui sunt ex contentione . . . ira et indignatio.*

645. Ad 4. A'. Textus autem Isaiae non refertur ad vitam aeternam, sed ad gratiam, quae in hac vita a Deo tribuitur, quaeque sub vini ac lactis symbolis significatur. Nemo porro inficiatur, gratiam gratis conferri; sed haec exigit laborem et cooperationem nostram.

646. II. Obj. 1. Luc. XAIII. 10. ait Christus: *Cum feceritis omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite: quia servi inutiles sumus; quod debuimus facere fecimus.* Nihil igitur merentur opera nostra, utpote inutilia. 2. Verum non solum inutilia, sed et immunda praeterea sunt, ut testatur Isaias, LXIV. 6. dicens: *Facti sumus ut immundus omnes nos, et quasi pannus menstruatae universae justitiae nostrae.* Ergo per se potius indignationem quam praemium merentur.

647. Resp. ad 1. D. Ad excludendam jactantiam, C. ad excludendum meritum bonorum operum, quae in Deo sint facta, X. Talis est communis patrum expositio in locum, qui objicitur.¹² Inde discimus, nos nihil nobis adseribere posse ex bonis, quae facimus; quia nisi Dei gratia nos praevenisset et adjuvisset, nihil praestare potuissemus; totum praeterea emolumentum

¹¹

,e) Cf. quae diximus Tract. *De Incarnatione*. n. 644.

¹¹) Quo magis pateat, novalores abluere a sensu et mente s. Augustini, dum eum suum esse jacent in systemate justificationis, libet ipsius s. Doctoris verba afferre. Sic porro scribit, cap. 8- n. 20: -Apostolus cum dixisset: *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur; vidit utique, putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola suffi-*

ciat; et rursus posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi ipsi sufficiant; mox itaque addidit *ipsius enim sumus figmentum- etc....* Et cap. 9. n. 21: -Cum prius dixisset (apostolus): *Stipendium peccati mors....* ubi cum posset dicere, et recte dicere: *Stipendium autem justitiae vita aeterna*, maluit dicere: *Gratia autem Dei vita aeterna*, ut hinc intelligeremus, non pro meritis nostris Deum nos ad aeternam vitam, sed pro sua miseratione perducere."

**)) Cf. Bellann. *De justifie*, lib. V. cap. 5.

non Deo, qui operibus nostris non indiget, sed nobis provenire, et quidem ex gratuita ac liberali promissione Dei de aeterna mercede ipsis bonis operibus retribuenda. Ceterum apostolus, II. Timoth. II. 21. scribit: *Si quis emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctiflcatum et utile Domino*; et Christus ipse, Matth. XXV. 23 dixerat: *Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam.* ¹³

648. Ad 2. N. Ad prob. D. Et loquitur propheta de peccatis ac fictitiis Judaeorum justitiis, ob quas puniebantur, C. loquitur de bonis justorum operibus, N. Antea enim dixerat: *Occurristi laetanti et facienti justitiam*; deinde immediate post objecta verba subdit: *Et cecidimus quasi folium universi¹ et iniquitates nostrae quasi ventus adstuierunt nos.* ¹⁴

649. III. Obj. 1. Christus meruit nobis vitam aeternam. 2. Ergo vel Christi merita per se sufficiunt, vel non sufficiunt: si ea dicamus sufficere,

ls) Εὐ, δοῦλί ἀγαSt καί πιῦτι· Ἰπὶ ὀλίγα πιστοί, ἰπὶ πολλῶν ὕε καταστήῦω· λίftÀSi ds την χαράν του κυρίου (Του. Cf. Maldonatus in objectum textum ex Luc. XVII. 10. ubi contendit hunc esse sensum illorum verborum: *Cum feceritis omnia* etc. non quidem nihil praeceptorum observatione meruisse; sed nihil meruisse praeter mercedem, quae praeceptorum observationi respondet. Vult igitur Christus non gloriari nos, cum praecepta servavimus; quia, etsi mercedem nostram meriti sumus, tamen nihil singulare, nihil egregium et eximium fecimus, nihil quod non quilibet servus facere debuerit. Nec tam est laudabile, quod id fecerimus, quam vituperabile esset, si non fecissemus. Non solent laude gloriaque videri digna, nisi quae egregia et singularia sunt. Quae quidem fuse ibidem prosequitur, et omnes calvinianorum technas dissolvit. Ostendit praeterea adversus Calvinum, ibi non agi de mancipio, sed de servo mercenario seu conducto, qui operatur pro pacta mercede.

Cum tamen Kuinoelius Calvinii vestigiis insistens contendat, in parabola sermonem non esse de mercenario, de aratore aut bubulco conductitio, sed de mancipio, ceteris omissis, juverit ipsum refellere ex ipsa voce δοῦλοι, prout a graecis usurpabatur. Si enim δοῦλοι esset servus cimplilius aut mancipium, non dixisset Sophocles, *Oedip.* T. 1123: *Ἡ δοῦλοι οὐκ ὦνη-
rôs, ἀλλ' οἴκοι τραφῆί, κ. τ. Λ. Sane ser-*

vus non emptus, sed domi educatus etc. neque Thucydides aperte distinxisset τὰ ἀνδράποδα πάντα, καί δοῦλα, καί ἱλιῦ¹ερα, *omnia mancipia et servi et liberi*; immo vero Seholiastes Theocriti, v. 5. ex Chrysippo docet, etiam ἀπελευθέρου{ seu *libertos* vocari δουλou, 'servos. Igitur δοῦλο! nihil aliud est quam *servus*, ita ut ejus correlatevus sit δεσπότη, *herus*, et opponatur quidem plerumque voci ἱΧtv3tpot (I. Cor. XII. 13.), sed *mancipium* minime unquam sit; hoc enim graece dicitur ἀνδράποδον; unde derivatur ἀνδραποδίβτηί, *plagiarius* seu *mancipii venditor*, I. Timoth. I. 10. et apud alios scriptores graecos ἀνδραποδώνηί, *mancipiorum emptor*.

Haec ideo adnotavimus, quia haeretici inde 1°. colligebant, nullam nos mereri mercedem ob bona opera cum gratia patrata, prout nulla rependitur merces mancipio; 2°. colligebant, nullum opus, ut dicitur, *supererogationis* a nobis elici posse, cum nullum sit prorsus opus bonum quod Deo non debeatur, qualia sunt opera mancipiorum respectu dominorum suorum.

H) Cf. Sanctius in hunc loc. qui censet, nihil aliud significari hoc dicendi genere proverbiali, quam foetere judaeorum sacrificia, quae *justitiae* vocantur, apud Deum, et ipsum ad illam fucatam sanctitatis speciem nauseare non aliter quam ad ea, quae propter foeditatem aversantur oculi, aut propter amaritiam et crudelitatem fastidit stomachus. Cf. etiam JRosenmüller.

frustra igitur requiruntur opera nostra; si dicamus non sufficere, injuriam irrogamus Christo. 3. Vel saltem inde sequeretur, nos gloriam dividere inter Christum et homines, si praeter ejus merita nostra etiam requireremus atque vitam aeternam obtinendam.

650. **Resp.** ad 1. *D.* Christus meruit nobis vitam aeternam, concedendam tamen nostrae cooperationi per opera meritoria, *C.* absolute nostra cooperatione, *A.* Nam Christus non eo sensu meruit nobis vitam aeternam ut nos nihil praestare deberemus; sed eo sensu meruit nobis, ut compararet gratias quibus coopérantes applicaremus nobis merita ipsius, et hac ratione opera nostra efficerentur meritoria, ut suo loco ostendimus, disserendo de ipsius Christi satisfactione.

651. Ad 2. respondeo, sufficere Christi merita et non sufficere sub diverso respectu. Sufficiunt quoad se, cum Christus superabundanter et cumulatissime pro nobis meruerit ac satisfecerit; non sufficiunt quoad nos ex positiva Dei voluntate, qui noluit, ut Christi merita nobis prodessent, nisi accederet cooperatio nostra. Tantum vero abest, ut inde detrahatur meritis Christi, quin potius maxime commendetur eorum efficacia, qua non solum obtinuit nobis jus vitae aeternae, sed etiam vim et virtutem merendi. Hinc quemadmodum nihil detrahatur de gloria vitis, si palmites ipsius multum fructum afferant; immo quo uberiores fructus palmites ferunt, eo magis laudanda est vitis, quia quidquid vivi succi et humoris habent palmites, totum ex ea habent; ita nihil detrahatur de gloria meritorum Christi per merita nostra, quae ab ipsis procedunt; sed potius merita Christi per merita nostra etiam atque etiam commendantur.¹⁵

652. Ad 3. *N.* Nam nulla prorsus essent merita nostra, nisi gratia Dei nos praeveniret et adjuvaret. Merita enim nostra dona sunt Christi, ut superius exposuimus juxta doctrinam concilii tridentini.¹⁶

653. *IV. Obj.* Patres passim docent, vitam aeternam gratis nobis a Deo donari, ut s. Basilius; nulla item esse merita nostra, ut s. Hilarius, et s. Augustinus, aliique cum ipsis.¹⁷ Ergo.

654. **Resp. Neg. antec.** Nam patres vel loquuntur de gratuito principio meritorum nostrorum, nempe de gratia et gratuita Dei promissione, vel de meritis naturalibus adversus pelagianos, vel de nulla proportionem durationis, ut mox dicemus.

655. *V. Obj.* 1. Ad verum meritum requiritur proportio inter opus et mercedem. Atqui inter opera justorum et vitam aeternam nulla est proportio,

*5) Cf. Bellarm. loc. cit.

,e) Hinc patet, stulte prorsus Calvinum debacchatum esse in Magistrum sententiarum, quod bonorum operum meritum commendaverit; sic enim, *Instil.* lib. III. cap. 3.

43. scribit: nQuis non merito tales bestias exeeretur?... O magistrum talibus dignum discipulis, quales in insanis rabularum scholis nactus est!'

17) Apud Bellarm. loc. cit. cap. 6.

dicente apostolo, Rom. VIII. 18: *Non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.* 2. Nemo praeterea potest Deum super omnia et perfecte diligere. Ergo nemo potest mereri.

656. Reap, ad 1. *Dist. min.* Nulla est inter opera justorum et gloriam aeternam proportio durationis et aequalitatis rei ad rem, qualem exigit justitia commutative, C. nulla est proportio dignitatis et meriti, supposita promissione, qualem exigit justitia distributive, N. Etenim inter opera ex gratia sanctificante facta et gloriam ea intercedit proportio, quae adest inter semen et arborem, praesertim si attendatur ad gratuitam Dei promissionem. 18 Quare s. Augustinus asserit: *Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, ut dicamus: Redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti; et hoc tu fecisti, qui laborantes juvisti.* 19

657. Ad 2. N. Siquidem per Dei gratiam tria illa praestare possumus, quae ad accuratam praecepti dilectionis divinae observantiam requiruntur: nempe 1°. ut Deum omnibus praeferamus; 2°. ut nihil nisi in ordine ad Deum diligamus; 3°. ut ad majorem semper in Dei amore perfectionem eluctemur. 20

CAPUT III.

DE CONDITIONIBUS AD MERITUM REQUISITIS.

658. Alias statuunt conditiones ad meritum requisitas novatores, alias catholici. Novatores, ut sibi viam sternant ad omne meritum nostrum eliminandum, has quatuor ad meritum constituendum conditiones effingunt et exposcunt: 1°. ut opus debeat esse perfectum seu omnibus numeris absolutum, purum propterea a qualicumque imperfectionis naevo; 2°. ut nullo titulo sit debitum; 3°. ut nostrum sit et non alienum, seu gratia partum; 4°. ut proportionem habeat aequalitatis cum mercede.

Catholici e converso, rejectis his conditionibus, quibus positus omnis meriti ratio ab operibus nostris tolleretur, alias enumerant conditiones ad opus meritorium constituendum, quarum aliae certae sunt et ab omnibus admissae, aliae in controversiam vocantur.

659. Ac primo quidem, supposita distinctione inter meritum proprie dictum seu *de condigno* ac meritum improprie dictum seu *de congruo*, alias assignant conditiones ad meritum de condigno, alias ad meritum de congruo, sive ex parte operantis sive ex parte operis, sive ex parte retribuentis, quas breviter referemus.

») Cf. s. Thom. I. 2. qu. 114. art. 1, 2, 3, 4. ubi totum hoc argumentum egregie evolvit, ac omnes difficultates novatorum praeoccupavit ac solvit.

») *Serm.* CLVIII. al. XVI. *De Verbis Apost.* cap. 2. n. 2.

20) Conf. Maldon. in cap. XVII. 10. s. Luc.

660. Ad meritum de condigno ex **parte operantis** duae conditiones essentialiter requiruntur: 1°. ut sit viator; 2°. ut sit justus seu in statu gratiae.

661. Quod qui meretur, debeat esse **viator**, nullum dubium esse potest dicente Christo, Joann. IX. 4: *Venit nox quando nemo potest operari*; et apostolo. Gal. VI. 10: *Dum tempus habemus, operemur bonum*. Hinc monebat Ecclesiastes IX. 10: *Quodcumque potest facere manus tua, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas*.

662. De **statu gratiae**, quae requiritur ad meritum, constat ex verbis Christi, Joann. XV. 4: *Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis*; et ex verbis apostoli, I. Cor. XIII. 3: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest*.

Hinc merito confixae fuerunt a s. Pio V. et Greg. XIII. sequentes Baji propositiones, XII: *Pelagii sententia est: opus bonum citra gratiam adoptionis factum non est regni coelestis meritorium*; XIII: *Opera bona, a filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo, quod fiunt per Spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei; sed tantum ex eo, quod sunt conformia legi, quodque per ea praestatur obedientia*; XVII: *Sentire cum Pelagio, qui dicunt, esse necessarium ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum deificum*.¹

663. Ex **parte operis** tres conditiones necessario requiruntur ad verum meritum: 1°. ut sit liberum a necessitate; 2°. ut sit bonum et honestum; 3°. ut sit supernaturale et quoad entitatem seu essentiam, et quoad motivum seu finem.

I.

Quod attinet ad **primam conditionem**, est de fide, ut patet ex damnata ut haeretica propositione Jansenii: *Ad merendum* etc. ut suo loco ostendimus.²

Circa **secundam** ratio aperta est, quia nihil potest esse praemio ac mercede dignum apud Deum, qui sanctus est, nisi sit rectum, bonum ac ipsi gratum. Opus porro bonum ac honestum illud censetur, quod tale est ex parte objecti, finis ac circumstantiarum omnium, juxta tritum illud axioma a theologis omnibus adoptatum: *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu*.

Necessitas **tertia conditionis** eruitur ex disceptatis adversus pelagianos, contra quos ostendimus, opus supernaturale constitui ex parte prin-

¹) Apud Hard. *Act. Concit*, tom. X. col. 1207. Origo harum propositionum repeti debet ex Baji principio, quod justitia originalis fuerit primo homini naturalis, ei-que debita.

²) In Tract. *De Deo Creat*, n.495 et seqq.

cipil, gratiae nempo actunlis, ntqne ex parte finie, seu rnotivi, quod referatur scilicet in Deum tamquam auctorem supematuralis ordinis ut habeat aequalitatem propositionis cum gloria. 3

664. Haec certa sunt apud omnes. Sed his conditionibus plures theologi addunt et. aliam, ut scilicet opus eliciatur ex imperio caritatis, juxta verba Jac. I. 12: *Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se.* Talis est etiam sententia s. Thomae, 1. 2. qu. 114. art. 4. * Alii tamen, ut innuimus, refragantur. 5

665. Demum ex parte Dei retribuentis requiritur repromissio. Hinc est, quod in sacris litteris vita aeterna sub generico promissionis nomine passim designetur. Apostolus enim Hebr. VI. 12. ait: *Fide et patientia haereditabunt promissiones*: et ibid. X. 36: *Patientia vobis necessaria est, ut, voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.* Atque id declaravit tridentina synodus, sess. VI. cap. XVI; et sane hanc conditionem exposcit ipsa natnra mercedis, quae non redditur nisi ex pacto.

666. Ad meritum de congruo fallibili omnes recensitae conditiones requiruntur praeter statum gratiae et promissionem ex parte Dei. 6

CAPUT IV.

DE OBJECTO MERITI.

hi 'ih.iqomi » ; ïïψ.,.: i.?!? ! j . oi pr-. rfrM l

667. Duo sunt, quae cadunt sub meritum, gratia et gloria. De gloria jam ostendimus, eam una cum ejus augmento cadere sub meritum de condigno in homine justo per opera in Deo facta.

668. Ad gratiam quod spectat, haec certa sunt:

’) Conf. s. Thom. loc. cit. art. 1. tum ari.2. ubi inter cetera ita scribit: »Vita aeterna est quoddam bonum excedens proportionem naturae creatae, quia etiam excedit cognitionem et desiderium ejus, secundum illud I. Cor. 2: Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Et inde est, quod nulla natura creata est sufficiens principium netus meritorii vitae aeternae, nisi superaddatur aliquod supernaturale donum, quod gratia dicitur.-

«Meritum, inquit, vitae aeternae primo pertinet ad caritatem, ad alias autem virtutes secundario, secundum quod earum actus a caritate imperantur. Similiter etiam

manifestum est, quod id, quod ex amore facimus, maxime voluntarie facimus; unde etiam secundum quod ad rationem meriti requiritur, quod sit voluntarium, principaliter meritum caritati attribuitur.**

5) Cf. Vasquez, loc. cit.

Cf. Bellarm. *Dejustif.* lib. V. cap. 12 et cap. 14. Cf. etiam Vasquez, in III. pari, qu. 94. art. 1. dub. 4: .Idem dicimus, *scribit*, meritum de congruo, quod impetratorium opus, impelratorium meritum, quod de congruo dici solet; meritum de congruo illud est, quod impetrat illud, cujus est meritum; meritum congruum in sola imperatione consistit."

I. Primam gratiam, actualem nempe, nullo modo cadere sub meritum, ut ex dictis constat adversus pelagianos ac semipelagianos. ¹

II. Gratiam sanctificantem pariter non cadere sub meritum de condigno, ut superius diximus; cum ex apostolo, Rom. III. 24. nos simus *justificati prae gratis per gratiam ipsius: et* aperte idem declaret Tridentinum, sess. VI. cap. VIII.

III. Hominem justum posse promereri de condigno augmentum gratiae sanctificantis, ut definivit synodus tridentina, eadem sees. can. XXXII, Quod si justus potest mereri augmentum gratiae sanctificantis, hoc ipso per justificationem acquirit jus ad gratias actuales, quae necessariae sunt ad opera bona perficienda, ex quibus illud augmentum pendet.

IV. Posse hominem peccatorem promereri de congruo infallibili, stante divina promissione ², primam gratiam sanctificantem per contritionem perfectam et actum dilectionis Dei super omnia tamquam per ultimam dispositionem ad eandem infallibiliter consequendam, juxta illud quod saepe retulimus s. Augustini dictum: *Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, M fides hanc impetrat; neque enim nullum est meritum fidei.* ³

669. Disputatur autem inter theologos: 1°. Utrum justus possit mereri sibi veniam post culpam. 2°. Utrum sibi praeterea possit mereri perseverantiam finalem. 3°. Utrum demum justus possit alteri mereri primam gratiam.

670. Jam vero ad primum quod attinet, certum est de condigno non posse quempiam sibi id promereri, neque etiam quempiam id posse de congruo infallibili, cum nulla habeatur divina promissio et per peccatum amittatur omne jus ad recuperandam gratiam; an vero id possit justus per meritum de congruo fallibili, communior sententia affirmat cum Bellarmino.⁴ Videtur certum, posse saltem justum sibi hanc reparationem precibus impetrare ad instar Davidis, qui Ps. LXX. 9. orabat: *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* ⁵

671. Ad alterum eadem fere ratione respondemus, quia nusquam promittitur justis perseverantia concedenda tanquam merces; quin immo Scripturae exhortantur fideles, ut cum timore et tremore salutem suam operentur, ut videant ne cadant, et satagent, ut per bona opera certam suam vocationem et electionem faciant. Id ipsum sancivit synodus tridentina, sess. VI. can. XVI. quem superius retulimus. Communis tamen theologorum doctrina est, posse justum perseverantiam de congruo fallibili mereri, juxta tritum illud Augu-

¹) Cf. praeterea s. Thom. L 2. qu. 114. art. 5.

²) Cum superius diximus, a theologis excludi a notione meriti de congruo divinam promissionem, ut patet, id intelligi de-

bet de merito congruo in genere seu fallibili.

³) *Epist.* CLXIV. loc. cit.

⁴) *De justif.* lib. V. cap. 21. num. 3.

⁵) Cf. s. Thom. II. 2. qu. 186. art. 10.

stini effatum: *Hoc Dei donum suppliciter emereri potest, amitti contumaciter non potest.* ⁶

672. Quoad tertium denique inter theologos catholicos convenit, neminem, excepto Christo, posse alteri de condigno promereri primam gratiam; cum hoc munus proprium sit Salvatoris ac Redemptoris nostri, qui semetipsum tradidit pro peccatis nostris. Communis nihilominus sententia catholicorum est post s. Thomam ⁷, posse justos alteri obtinere merito de congruo fallibili primam gratiam. Quare s. Jacobus, cap. V. 16. sic fideles hortatur: *Orate pro invicem, ut salvemini.* Nec desunt exempla conversionum, quae factae fuerint ad aliorum preces, qualis perhibetur s. Pauli, quem Stephani precibus patres conversum tradunt, et s. Augustini, quem piis lacrymis s. Monicae ad meliorem frugem revocatum ecclesia pro certo sumit.

Hactenus de gratia, de eo nempe coelesti munere, quo Deus per Christi merita gratis nos praevenit, quo operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate cui nos libere assentiendo consortes efficimur divinae ipsius naturae, ut fructus uberiores in dies emittendo ad futuram gloriam pervenire contendamus, quae revelabitur in nobis. Quam ut assequamur, a Deo enixe efflagitandum est, ut hac gratia sua semper nos praeveniat et sequatur, ac bonis operibus praestet jugiter esse intentos.

⁶) *De dono persev.* cap. 5. num. 10.

⁷) I. 2. qu. 114. a. 6.

ifî

n>45 w

i'h r

l*

p

π< jr^h

<: r*J   !.Π t<

Π 4.:

bilk

-Viluit   j

'»*»«   r.'rt

-ñ

"~1 Y

i.v   4

i {5»l*rât   l

Be-l

b' η nî

»^{*}» Uj iK

40 yAVUřfJ n.

-ññ bil. il.-. Jfl.

Φ'Πl

HO)λ

TRACTATUS

SACRAMENTIS IN GENERE

TRACTATUS

DE SACRAMENTIS IN GENERE

κ

iWl

PROOEMIUM.

1. Homo, utpote non sola mente sed et sensibus praeditus, sensibilibus ritibus indiget, quibus ad pietatem excitetur et ad divinum cultum instituat. Quaevis propterea religio, quod jam monuerat s. Augustinus peculiares habuit ritus symbolicos ad hunc finem obtinendum institutos. In vera autem religione instituti a Deo externi ritus sunt et ad alium finem, ut scilicet tamquam vehicula quaedam, ad gratiam sive sanctitatem conferendam seu communicandam animis nostris, inserviant, Arariis nominibus hi symbolici ritus appellantur. Interdum enim *signa*, *signacula*, interdum *mysteria*, *symbola* fuerunt vocati 2; communior demum facta est denominatio *sacramenti* apud latinos, *μυστηρίον* apud graecos. Haec autem mysterii aut sacramenti vox rem arcanam, quaecumque demum sit, sive latentem significat. 3 Varius

» JIWltHTû'SA. iJi>† '»

‘) *Contra Faustum Munich.* lib. XIX. cap. 2: -In nullum nomen religionis, seu verum seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio colliguntur etc." quod ibid, pluribus prosequitur.

*) Tertullian. *Apolog.* cap. 47. *De praescript. haeret*, cap. 40. *De anima*, cap. 9. *Sacramenti* nomen eo sensu, quo nunc usurpatur, Tertullianum adhibuisse omnium primum, loquendo de baptismo et sacra

coena, autumat Wegscheider, §. 166. num. 2. Ast hic auctor aut Tertullianum non legit, aut se non satis ingenuum prodit. Siquidem in *Apologetico* loquitur Tertullianus generatim de sacramentis; in lib. *De anima*, alio plane sensu accipit sacramenti vocem; in lib. *De praescript.* loc. cit. tria expresse commemorat sacramenta, baptismum, confirmationem et eucharistiam.

3) Haec autem res arcaua tam potest consistere in verbis quam in actione. Si

exitit ejusdem vocis usus tum apud profanos, tum apud scriptores sacros ol ecclesiasticos. Nunc jam sumitur primo pro re sacra, secundo pro re sacra ac latente, tertio pro signo sensibili rei sacrae.

2. Cum sacramenta, ut innuimus, sint veluti quaedam vehicula seu instrumenta. quibus Deus, imbecillitati nostrae consulens, gratiam sanctificantem, et proinde justificationem confert, patet, intimam intercedere necessitudinem ac relationem inter ea, quae de gratia sanctificante et justificatione disseruimus, et sacramenta, de quibus in praesentiarum disputare aggredimur. Sane ex contraria via, quam ecclesia catholica avitae fidei insistens tenuit, et quam novatores, qui cuncta perturbarunt circa justificationis notionem ac naturam, iniverunt oritur doctrinae oppositio inter dogmata catholica et novatorum placita in re sacramentaria.

3. Etenim ecclesia catholica ex principio de identitate justificationis et gratiae sanctificantis, infert, sacramenta esse signa practica gratiae, signa nempe, quae continent ac conferunt gratiam, quam significant. Hinc recepta apud catholicos sacramenti definitio quam tradidit Catechismus romanus: *Sacramentum est res sensibus subjecta, quae ex Dei institutione sanctitatis et justitiae tum significandae tum efficiendae vim habet.* 4 Dicitur porro *res sensibus subjecta*, seu *signum*, quia hominum mentem adducit in cognitionem alterius rei, et quidem *sensibile*, quia sui ipsius speciem sensibus ingerit, *ex Dei institutione*, ut sciamus, solum Deum sive Jesum Christum auctorem esse sacramentorum, cum ipse solus possit signis sensibilibus seu symbolicis producendae gratiae virtutem indere; dicitur demum: *sanctitatis et justitiae tum significandae tum efficiendae vim habet*, ut edoceamur, sacramenta non posse nisi rem sacram exprimere, et quod exprimunt efficere. Si verborum autem discrepantiam tollas, quoad rem ipsam, omnes quae a catholicis doctoribus traduntur sacramenti definitiones, in hanc conveniunt.

4. Contra vero novatores, qui gratiam sanctificantem a justificatione separarunt, ita ut haec non consistat nisi in sola forensi peccatorum remissione, seu potius in sola poenae peccatis debitae non imputatione, vi fidei apprehendentis instrumentaliter justitiam Dei vel Christi extrinsece imputatam, contrariam plane sacramenti notionem invehere debuerunt. Sacramenta in hac hypothesis nuda signa evadunt, quae vel fidem excitent ad apprehendendam Christi justitiam, vel pignora justitiae per fidem jam imputatae, vel signa in ordine ad societatem ad quam quis pertinet. Nec sane aliam sacramentorum ideam praebent variae, quas dederunt novatores, sacramenti definitiones. Juxta Lutherum sacramenta sunt nuda *signa*, vel *sigilla* divinarum promissionum ad excitandam fidem, qua credatur, per Christum peccata

in verbis, quodcumque dictum obscuram aut allegoricum *mysterium* seu *sacramentum* nuncupatur; si in actione, ita vocatur

actio certo modo consecrata et cum promissione quadam solemni conjuncta.

Part. II. cap. 1. n. 9.

dimitti. 4 Juxta Zwinglium et Calvinum «aeramenta sunt *signa divinae gratiae*; nempe juxta Zwinglium, quibus *se homo ecclesiae probat aut candidatum aut militem esse Christi, redduntque ecclesiam totam potius certiore de tua fide*, ut ipse loquitur, *quam te**\ juxta Calvinum autem, quatenus electum certiore faciunt de adepta fide ac divinis promissis. 7 Anabaptistae decernunt, sacramenta esse *signa allegorica* vitae spiritualis. 8 Arminianis, menonitis, socinlanis sacramenta sunt caeremoniae seu nudi ritus exteriores, quibus Christiani ab aliarum religionum cultoribus distinguuntur. 9 Quackeris sacramenta sunt *actus spirituales* et interni *effectus coelestis luminis*. 10 Swedenborgianis sacramenta sunt symbola, quibus Deus et homo invicem conjunguntur. 11 Rationalist!» denique sacramenta sunt ritus longe praestantiores ritibus paganorum tum significatione symbolica tum fine morali. 12

5. Ex his definitionibus aut notionibus sacramentorum constat: 1°. Eas omnes fluere ex principio fundamentalis protestantismis primitivi, prout illud Lutherus et Melanchthon excogitarunt circa justificationem. 2°. Constat

s) Lutherus, opp. edit. Jen. torn. III. fol. 266. b: *Omnia sacramenta*, inquit, *ad fidem alendam sunt instituta*. Melanchthon in *Loc. Theolog.* pag. 46: *Apparet*, scribit, *quam nihil sacramenta sint nisi fidei exercendae μνημόσυνα*; et ibid. pag. 141 et seq. subdit: «Nostra imbecillitas signis erigitur, ne de misericordia Dei inter tot insultus peccati desperet. Non aliter atque pro signo favoris divini haberes, si ipse tecum coram colloqueretur, si peculiare aliquod pignus misericordiae qualcumque miraculum tibi exhiberet, decet de his te signis sentire, ut tam certo credas, tui misertum esse Deum, cum beneficium accipis, cum participas mensae Domini. . . Fidei excitandae gratia signa sunt proposita. Probabilis et illi voluntatis sunt, qui symbolis seu tesseris militaribus haec signa comparerunt, quod essent *notae tantum*, quibus cognosceretur, ad quos pertinerent promissiones divinae.

e) In *Confess. ad Carol. imp.* opp. tom. II. pag. 447. qui ibid. pag. 541. addidit: «Credo, immo scio, omnia sacramenta tam abesse ut gratiam conferant, ut ne afferant quidem et dispensent. Nam gratia ut a Spiritu divino datur, ita donum istud ad illum solum pervenit. Dux autem vel vehiculum Spiritui non est necessarium. . . Hoc libens admitto, sacramenta dari in te-

stimonium publicum ejus gratiae, quae cuique privato prius adest."

7) Non unam exhibet Calvinus sacramenti notionem, *Instit.* lib. IV. cap. 14. Etenim §. 1. definii sacramentum: *externum symbolum, quo benevolentiae erga nos suae promissiones conscientis nostris Dominus obsignat ad sustinendam fidei nostrae imbecillitatem, et nos vicissim pietatem erga eum nostram, tam coram eo et angelis quam apud homines testamur*; §. 17. scribit, hoc munus tantum sacramentis esse divinitus inditum, *testificari nobis ac sancire Dei in nos benevolentiam*; §. 18. affirmat, esse signa, quae hominibus Deus mandavit *ut certiores securosque de promissionum suarum veritate redderet*. Et haec quidem quoad solos electos; etenim, juxta ipsius systema, reprobi praeter externum symbolum nihil recipiunt.

s) Nam juxta Münzerum sacramenta non sunt nisi actiones symbolicae et emblemata, quae significant patiendi necessitatem. Cf. Mohler, *Symbolique*, tom. II. pag. 185 et seq.

9) Ila sociniani in *Catech. Racov.* VL 3; arminiani, *Confess. Remonst.* XXII. 3; De menonitis cf. Beck, *Comment*, pag. 772.

*^o) Cf. Mohler, op. cit. tom. II. pag. 235.

**^o) Ibid. pag. 330 et seqq.

^o) Wegscheider, §. 165.

sectas ex lutheranismo progenitas proprias edidisse sacramentorum notiones, evolvendo germen primitivi protestantismi. 3°. Ejusmodi definitiones magia ac magis abscedere a vera sacramenti notione, donec amiserint omnem relationem ad gratiam et justificationem, ac vix umbram et vestigium sacramenti retinuerint.

6. Quomodo hoc idem novatorum principium circa justificationem influerit in numerum sacramentorum, in eorum ministerium ac ritus, evolvemus agentes de singulis his articulis. Interea ex iis, quae exposuimus, tum circa doctrinam ecclesiae catholicae, tum circa systemata haereticorum in ordine ad sacramenta, patet, ad quatuor praecipua capita controversiam hanc, quam inimus, revocari posse : ad eorum scilicet numerum, efficaciam, ministerium ac ritus seu caeremonias, quae usurpantur in solemni eorum administratione. Ut propterea brevitati ac perspicuitati consulamus, in totidem capita totam hanc tractationem distribuemus; ex his enim singillatim constitutis ac vindicatis ceu totidem corollaria facile reliqua deducemus, quae sive definita sunt, sive communi ecclesiae et theologorum sensu tenentur, atque probantur. Hic adjiciemus nonnulla scholia, ad controversias theologicas exponendas et elucidandas.

DE SACRAMENTORUM NUMERO.

7. Cum in doctrina catholica justificatio et sanctificatio ita identificentur, ut prior ex posteriori pendeat. sequitur, sacramenta, quae ejusdem sanctificationis et justificationis signa practica sunt atque instrumenta, et per quae gratia et justitia nobis communicantur, plura esse debere, quibus non solum amissa justitia reparetur, sed et conservetur et augeatur. Hinc septem recensentur sacramenta, quae in vita spirituali analogiam prae se ferunt ac quamdam veluti necessitudinem cum iis, quae contingunt in vita naturali, ut praeclare exponit s. Thomas. 1 Quemadmodum enim homo nascitur in vita naturali, roboratur, alitur, ac, si in morbum incidit, a medicina valetudinem recuperat, deletisque omnibus morbi reliquiis, incolumitatem pristinam nanciscitur, propagatur, ac sub magistratibus cum ceteris civibus communem vitam ducit, haec ipsa in vita spirituali ope sacramentorum homini contingunt. Haec proinde hominem semel in vitam spiritualem editum nunquam deserunt, jugiter comitantur in omnibus vitae vicibus ac variis conditionibus, in quibus reperitur; eum e mundo inferiori abducentes, evehunt ad mundum superiorem et invisibilem, ad quem ordinatus est.

8. In hypothesisi vero novatorum, cum justificatio nonnisi immunitatem a

Part. III. qu. 65. art. 1. Cf. etiam BeHarm. *De Sacram.* lib. II. cap. 26.

poena peccatis debita per fidem in divinas promissiones significet, primum erat minuere sacramentorum numerum, eaque tollere, quae nullam relationem dicunt ad ejusmodi peccatorum remissionem. Quamvis porro in numero sacramentorum, quem retinere protestantes constituerunt, magnam ab initio mobilitatem ostenderint, ac modo plura, modo pauciora admiserint², demum tamen acquieverunt in numero binario, in baptismo scilicet ac sacra coena. Omnes sectae, seu potius frustula ac fragmenta, quae ex primitivo protestantismo prodierunt, licet idem principium circa justificationem non admiserint, in binarium tamen sacramentorum numerum concesserunt, aut omnia potius rejecerunt, magis sibi cohaerentes. ³

3) Lutherus lib. *De capt. babyl.* fol. 276. b. edit. Jen. 1680, et Melanchthon, *Apol.* V. 167, VII. 200. scribit: *Vere igitur sunt sacramenta-, baptismus, coena Domini, absolutio, quae est sacramentum poenitentiae. Nam hi ritus habent mandatum Dei et promissionem gratiae.* Zwinglius matrimonium, Calvinus ordinationem interdum sacramentis, quae latius dicuntur, adnumerarunt. Duo tamen primaria nominat Calvinus, *Inst.* lib. IV. 18. Iterum Melanchthon, *Apol.* VII. 200: *Nec multum, inquit, referre putamus, etiamsi docendi causa alii numerant aliter, si tamen recte consentent res in Scriptura traditas. Nec reteres eodem modo numeraverunt* etc. Ex quibus patet, quot quanlisque dubitationibus novatores laborarent in recensendis sacramentis! Circa horum novatorum, Lutheri praesertim, instabilitatem in numero sacramentorum constituendo cf. praeter Bellarm. loc. cit. cap. 22, Starckius in *Convivio Theoduli*, seu *Entretiens philosophiques*, Paris 1818, pag. 13 et seqq.; nec non Doctoris Christophori Besold, *Motiva sui reditus ad Rom. Cath. Ecclesiam elaborata, translata et edita*, per P. W. K. Augustae Vindel. 1828, *Appendix secunda*, pag. 319 et seq.

3) Apposite observat Mohler, op. cit. tom. I. pag. 303 et seq. Juxta principia novatorum sacramenta prorsus inutilia evadere; quod et ipsi primi *emendatores sacrorum* viderunt. «Aussi dès le commencement de la réforme, *scribit cil. auctor*, remarquons-nous une indifférence commune pour les Sacrements; et plusieurs, tels que Carlostad et Schwenkfeld allèrent même

jusqu'à les nier d'une manière formelle. Déjà plus d'une fois Luther et Mélanchthon avaient dit que l'homme ferme dans la foi aux promesses divines n'a pas besoin, de ces moyens de salut. Les Sacrements, d'après cela, ne sont nécessaires qu'autant qu'ils sont le gage du pardon des péchés. Mais bientôt Carlostad fit cette observation: Celui qui a la mémoire du Sauveur a la paix avec Dieu par le Sauveur, si le Christ est notre assurance, comment des choses créées et sans âme pourraient-elles nous donner la paix et l'assurance?" Sane Melanchthon, *Loc. theol.* pag. 142: «Sine signo, *inquit*, restitui Ezechias potuit, si nudae promissioni credere voluisset, vel sine signo Gedeon victurus erat, si credidisset. Ita sine signo justificari potes, modo credas." Lutherus, *De captio. Babyl.* fol. 280: ..Neque enim, *inquit*, Deus aliter cum hominibus egit aut agit quam verbo promissionis. Rursus nec nos cum Deo unquam aliter agere possumus, quam fide in verbum promissionis ejus. Opera ille nihil curat, nec eis indiget, quibus potius erga homines et cum hominibus et nobis ipsis agimus." Ibid. fol. 280. b: «Qui eis credit, is implet ea, etiamsi nihil operetur." Multo minus debuisset Calvinus admittere sacramenta, cum in ejus hypothesi fides sit prorsus inamissibilis. Quid opus est confirmare aut excitare fidem, quae nec minui nec amitti potest? Hinc etiam intelligimus, quare Zwinglius docuerit, sacramenta instituta esse ad certiore potius faciendam ecclesiam de fide, quam quispiam habet, quam semetipsum: Si enim (ait ipse, *De vera et falsa relig. comm.* tom. II. fol.

Nos igitur avitam fidem de septenario sacramentorum numero hic primum adstruendam suscipimus adversus sectarios omnes qui ab ea recesserunt. Sit igitur

PROPOSITIO.

Sacramenta novae legis a J. C. D. A. instituta nec plura sunt nec pauciora quam septem: Baptismus videlicet etc.

9. Haec propositio de fide est, his verbis a concilio trid. sess. VII. can. I. definita: S» *quis dixerit, sacramenta novae legis non fuisse omnia a J. C. D. N. instituta, aut «se plura vel pauciora quam septem: videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem d Matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie sacramentum: anathema sit.* Duo, ut patet, complectitur hic canon, septenarium videlicet sacramentorum numerum et eorum institutionem a Christo Domino; probationes, quas in medium afferemus ad propositionem evincendam, utrumque conficiunt.

10. Argumenta, quae veritatem cujusque sacramenti seorsum sumpti ostendunt, idoneo loco, cura de singulis disceptandum erit, producemus; hic interim, quae septenarium numerum propius attingunt, eumque evincunt, protulisse sufficiat.

11. Jam vero vetustissima **latinorum sacramentalia** apud Martenium¹, **graecorum euchologia** apud Allatium², **armenorum** apud Serpos³, **aliarumque orientalium nationum** apud Assemanum⁴, etsi a romana ecclesia pluribus abhinc saeculis fuerint separatae, septem signa ad gratiam conferendam divinitus instituta recensent. Mirae vero hujus consensionis non alia ratio afferri potest nisi apostolica traditio, juxta tritam Augustini regulam: *Quod universa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.*⁵ Augustino praeiverat Tertullianus, scribens: *Quod apud multos unum invenitur, non est erratum, sed traditum.*⁶ Praesertim cum agatur de re usu quotidiano recepta, cujusmodi est collatio sacramentorum.⁷

197—199) *fides tua non aliter fuerit absoluta, quam ut signo caeremoniali ad confirmationem egeat, fides tua non est.* Alia cf. apud Mohler, loc. cit.

*) *De antiquis ecclesiae ritibus*, libri quatuor.

*) *De perpetua occident, et orient, eccles. consensione*, libri tres; tum in *Graecia orthodoxa*, et alibi.

3) *Compendio storico di memorie cronologiche concernenti la religione e la*

morale della naxione Armena, vol. III. Venez. 1736.

4) In *Biblioth. Orientali*.

5) *De Bapt. contra Donat*, lib. IV. cap. 24. n. 31.

6) Lib. *De praescript.* cap. 28- edit. Rigaltii.

7) Cf. Renaudot, *La perpétuité de la foi de l'Eglise Cathol. sur les Sacrements*, tom. V. liv. 1. chap. 1. ubi hoc argumentum egregie evolvit.

12. Eadem est fides patrum tum graecorum, tum latinorum, qui, oblata sibi occasione, modo unum modo alterum sacramentum recensent. De Baptismo sacra Coena eos passim mentionem facere, adversarii ultro fatentur; sed non minus aperte de Confirmatione loquuntur, tamquam de peculiari eacramento a Baptismo distincto, inter ceteros Tertullianus, Cornelius papa, Cyprianus; de Poenitentia disserunt Origenes, Tertullianus et quotquot deinceps sive adversus montanistas, sive adversus novatianos collatam a Christo Domino ecclesiae suae potestatem omnia dimittendi peccata vindicarunt; sacramentum Ordinis Joann. Chrysostomus, Epiphanius, Hieronymus, Optatus millevitanus, Augustinus praecipue, et quotquot praeterea adversus donatistas et Aerium scripserunt, commemorant. Extremae Unctionis Origenes meminit, Victor antiochenus, Chrysostomus alique passim. Demum de Matrimonio veluti de re sacra et sacramento Ignatius M., Tertullianus, Justinus, Athenagoras ac subséquentes scriptores loquuntur. Singulorum testimonia profereamus ac vindicabimus, cum de singulis sermonem instituemus.

13. Accedit argumentum ineluctabile praescriptionis, cum nulla epocha ab adversariis proferri possit, qua aliquod ex recensitis sacramentis primum obtinuerit in ecclesia, cum patres et monumenta ecclesiastica omnia de iis loquantur tamquam de re communiter recepta et in usu posita, ut ex dicendis luculenter constabit.

14. Cum igitur romana ecclesia nullo non tempore septem agnoverit sacramenta, ecclesiae omnes per orbem dispersae septem administraverint, sectae omnes licet antiquissimae septem admiserint, et singulorum tradendorum ritus et caeremonias diligentissime recensuerint, cum patres et monumenta omnia sacrae antiquitatis totidem a Christo instituta praebuerint; concludendum est, septem omnino esse ejusmodi sacramenta a Christo D. N. instituta, neque plura neque pauciora, prout demonstrandum assumpsimus.

15. Si quis quaerat, utrum omnia novae legis sacramenta fuerint immediate a Christo instituta, an vero quaedam solum mediate, respondemus, esse longe verisimilius omnia fuisse immediate a Christo instituta. Nam de solo sacramento Extremae Unctionis esset dubitandi locus; ast concilium tridentinum sess. XIV. can. I. satis aperte adstruit, ipsum a Christo Domino Nostro institutum esse et a b. Jacobo apostolo promulgatum, licet tamen hoc definitum non sit.

DIFFICULTATES.

16. I. Obj. 1. Nuspiam Scripturae, 2. nuspiam patres septem sacramenta a Christo instituta commemorant. Ergo.

17. Resp. ad 1. D. Id est, nuspiam notis arithmetice Scripturae septem sacramenta commemorant, ea plane ratione, qua nec duo nec tria enumerant, C. id est, non tradunt unumquodque ex septem sacramentis, IV. Pro-

testantes prins privato sensu exponunt Scripturas, et alia omnino ratione sumunt, quae de sacramentis in Scripturis occurrunt, deinde negant septeni sacramenta in Scripturis contineri. Verum enim vero, cum hic agatur de re practica, quamque ecclesia in usu quotidiano habuit etiam antequam Scripturae ederentur, ex sensu et usu ecclesiae germana interpretatio locorum sacrae Scripturae, in quibus de sacramentis mentionem occurrere dicimus, eruenda est. Cum igitur ecclesia septem semper administraverit sacramenta, ac aetates aetatibus ea per manus tradiderint, loca illa Scripturarum, quae catholici proferunt, de sacramentis in usu receptis mentionem injicere nulla subesse potest dubitatio. 8

18. Ad 2. Eadem esto distinctio. Nam nonnisi data opportunitate patres de uno aut altero, quandoque etiam de pluribus sacramentis disseruerunt. Si simul conferantur patrum testimonia, in quibus aut alicujus sacramenti virtutem exponunt, aut aliquod eorum vindicant ab haereticorum impugnatione, luculenter septenarius eorum numerus adstruitur, ut ex dicendis planum fiet.

19. Inst. Atqui septenarium numerum patres excludunt. Etenim 1. si alicubi de sacramentis ex instituto loquuntur, bina aut terna a Christo instituta affirmant. Sic s. **Justinus** in *Apologia J.* solum meminit Baptismatis atque Eucharistiae. 9 Idem praestitit s. **Cyrillus hierosolym.** in *Catechesibus mystagogicis*, nec non s. **Ambrosius**, quamvis sex de sacramentis libros ediderit, ac in lib. VI. professus sit, se nihil de hoc argumento praetermisisse, dicens: *Ergo accepisti de sacramentis, plenissime cognovisti omnia.* 10 S. **Gregorius M.** in suo *Sacramentario* tria tantum recenset: *Baptisma, Chrisma, Corpus et Sanguinem Domini.* 11 S. **Augustinus** vero duo sacramenta constanter adstruit, tum *Enarr. I. in Ps. CDJ. 14.* ubi referens sacramenta ob *disciplinam arcani* profanis abscondita, duo tantum profert, dicens: *Quid est quod occultum est, et non publicum in ecclesia? Sacramentum Baptismi, sacramentum Eucharistiae. Opera enim nostra bona vident et pagani, sacramenta vero occultantur iblis;* tum lib. III. *De doctrina Christiana*, cap. IX. ubi sacramenta N. L. cum sacramentis V. L. comparans: *Quaedam pauca,*

·) Profecto, quum oboritur dubitatio circa sensum alicujus loci aut Demosthenis aut Ciceronis alleriusve antiqui scriptoris, in quo sermo sit de re practica, quid praestandum docent canones criticos? Attendendum scilicet esse ad usus, qui in republica aut regno invalescebant: ad quos ea dicta referuntur; ex his enim usibus, praesertim si constantes sint ac universales, determinatur sensus eorundem scriptorum. Non alios canones sequuntur adversarii in inter-

pretatione veterum scriptorum; at anticipatis judiciis abrepti in re nostra viam illam deserunt. Malunt nempe haeretici potius esse quam critici.

9) N. 65 et 66.

10) Cap. 2. n. 5.

11) Apud Gratian, in cap. *Multi saecularium*. Cf. apud Petrum Pitoeum, *Corpus juris canonici* etc. Paris. 1687, tom. I. pag 135.

inquit, *pro multis, cademque factu facillima et intellectu augustissima, et observatione castissima, ipse Dominus et apostolica tradidit disciplina, sicuti est Baptismi sacramentum, et celebratio Corporis et Sanguinis Domini.* 2. Quod si interdum videtur plura commemorare sacramenta, latiori quodam sensu ac improprio sacramenti nomen usurpat s. Doctor, ut patet ex lib. IL *De peccat, merit*, cap. XXVI. scribens: *Catechumenos secundum quemdam modum suum, per signum Christi, et orationem manus impositionis, puto sanctificari; et quod accipiunt, quamvis non sit Corpus Christi, sanctum est tamen, et sanctius quam cibi quibus alimur, quoniam sacramentum est.* 3. Hinc receptum passim apud patres, ut verba Joann. XIX. 34: *Unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua*, exponant mystice de duobus sacramentis Baptismate videlicet et Eucharistia, quae ex Christi latere fluxerunt, ut Chrysostomus, Cyrillus alex., Augustinus. 4. Unde ergo acceperunt pontificii, septem esse sacramenta, nisi ex visione mulieris fornicariae sedentis super bestiam habentem capita septem et cornua decem, prout hujus mysterii explicationem dedit angelus, Apocalyp. XVII. 7 et seqq.’2, vel a septem morbis mulieris a Christo sanatae ? 13 Ergo.

20. Resp. *Neg. min. subsumptam.* Ad 1. prob. *D.* Juxta scopum sibi propositum duo aut tria sacramenta interdum patres commemorant, *C.* in sensu, ut ajunt, exclusive, *N.* Cum enim patres numquam ex instituto egerint de novae legis sacramentis, factum proinde est, ut, nonnisi quando sese praebebat occasio, de uno vel altero scripserint, quin cetera excluserint, ut jam innuimus, eo vel magis quod ita ferret recepta tunc temporis arcani disciplina.¹⁴

21. Sane s. **Justinus** ideo quadam necessitate compulsus meminit Baptismatis et Eucharistiae, quia ethnici ex occasione nostrorum rituum calumniam struxerant in Christianos, quod caedes thiesteas frequentarent, ac foeda quaeque in clanculariis coetibus suis patrarent. His calumniis judaeorum malitia et flagitiosa gnosticorum vivendi ratio ansam praebuerunt. ¹⁵

22. S. **Cyrillus hierosolym.** et s. **Ambrosius** sibi non proposuerunt in laudatis operibus plenam fidelibus instructionem de omnibus sacramentis suppeditare; volebant tantum ea docere catechumenos, quae specta-

**) Ita Chemnit. II. part. *Exam. cone. Trid.*

”) Wegsch. §. 166. n. e.

u) Cf. Emman. a Schelstrate in *Dissert, apolog. de disciplina arcani*, Romae 1685, capp. 2 et 3. ubi ostendit, veteres consuevisse occultare infidelibus et catechumenis non solum sacramenta baptismi et eucharistiae, verum etiam sacramenta reliqua: quod speciatim ostendit de sacramentis confirma-

tionis, ordinis, olei sancti, in medium productis patrum et ecclesiasticorum scriptorum testimoniis. Hanc obtinuisse disciplinam, ex haereticis fatentur Tentzelius, Alberlinius, Casaubonus apud eundem.

*5) De praecipuis Christiano nomini affectis criminibus, eorumque origine cf. Maran, *Praefat.* in opera s. Justini M. part. III. cap. 4. §. 1 et seqq.

bant ad tria illa sacramenta, quae simul ipsis tradebantur, nempe ad Baptismum, Confirmationem et Eucharistiam. Sane s. Ambrosius, ut refert ejus biographus Paulinus assiduus erat in excipiendis confessionibus, et potestatem clavium acriter defendit adversus novatianos. 16

23. S. Gregorius in *Sacramentatio* ea potissimum complexus est, quae pertinent ad sacram liturgiam in celebratione missae solemnis; attamen vel in hoc ipso *Sacramentario* ritum exponit administrationis olei infirmorum. Verba autem, quae a Gratiano referuntur, spuria sunt. 17

24. S. Augustinus in eadem *Enarrat*, jam dixerat: *Respice ad munera ipsius ecclesiae. Munus sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia, in ceteris sanctis sacramentis* 18, ergo alia innuit esse sacramenta proprie dicta praeter duo recensita. Quod si plura affirmat fuisse sacramenta in veteri lege quam in nova, non idcirco consequitur, eum duo tantum agnovisse sacramenta in lege nova. Ideo vero hic Baptisma tantum et Eucharistiam in exemplum adducit, quia haec satis erant ad ostendendam majorem facilitatem sacramentorum nostrorum prae sacramentis veteris Testamenti, prout sibi proposuerat

25. Ad 2. D. Interdum latiori sensu s. Doctor sacramenti nomen usurpat, C, semper, loquens praesertim de iis, quae nos vere et proprie sacramenta esse contendimus, A'. Etenim, lib. II. *Contra Epist. Parmeniani*, ita loquitur de Baptismo et Ordine: *Ctrumque sacramentum est, et quadam consecratione utrumque homini datui, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur, ideoque in catholica (ecclesia) utrumque non licet iterari* 19; et lib. II. *Contra Litter. Petiliani*: *Sacramentum Chrismatis, inquit, in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus, sed potest esse in hominibus pessimis* 20, scilicet propter characterem. En duo alia sacramenta proprie dicta praeter Baptismum, juxta s. Augustinum. De Poenitentia vero, lib. I. *De adulterinis conjugis*, scribit: *Quae Baptismatis, eadem Reconciliationis est causa.* 21 Matrimonium pariter sacramentum passim vocat sensu proprio in libro *De bono conjugali*, atque ita concludit: *In nostrarum quippe nuptiis plus valet sanctitas sacramenti quam foecunditas uteri.* 22 Denique extremam Unctionem, lib. V. *De Baptismo*, cap. XX. inter sacramenta recenset, quae a malis ministris valide conficiuntur, vocatque *benedictionem olei.* 23 Quibus si

16) Cf. vita s. Ambrosii a Paulino ad b. Augustinum conscripta, n. 39. ad calcem opp. s. Ambros. edit. maur. Cf. etiam *Admonitio* eorundem editorum maur. in libros *De poenitentia* ejusdem s. Doctoris, opp. tom. II.

n) Scilicet recitata verba non sunt. Gregorii, sed s. Isidori hispal. *Originum* seu *Etymol.* lib. VI cap. 19. qui certe non

loquitur sensu, ut ajunt, exclusivo; alibi enini de aliis sacramentis disserit.

18) Num. 9.

19) Cap. 13. n. 98.

w) Cap. 104. n. 239.

*) Cap. 38. n. 35.

“) Cap. 28. n. 21.

«) N. 27 et 28.

addas Eucharistiam, babes septem sacramenta vere et proprie dicta in s. Augustino.

26. Ad 3. *D.* Nonnulli patres mysticam illam interpretationem ediderunt, quin reliqua sacramenta excluderent, *C.* omnes, et sensu exclusivo aliorum sacramentorum, *IV.* Aliqui patres, mysticam significationem sectantes, adumbrata dixerunt duo illa sacramenta, sive ob analogiam Baptismi ad aquam, et Eucharistiae ad sanguinem, manantes ex Christi latere, sive quia praecipua haec sacramenta sunt: Baptisma quidem propter summam suam necessitatem, Eucharistia autem ob summam suam excellentiam ac dignitatem. Reliqua sacramenta patres citatos noluisse excludere, vel ex eo abunde liquet, quod iidem reliqua alibi commemoraverint a Christo Domino instituta. Ceterum alii patres alias mysticas significationes in aqua et sanguine agnoverunt, nec ii ipsi in illa expositione constantes fuerunt. ²⁴

27. Ad 4. *Resp.* ejusmodi sannas et scurrilitates dedecere gravitatem controversiae summi momenti, qualis est ea, quam agitamus. Qui haec obtrudunt, non advertunt se inter capita bestiae connumerare Baptismum et Eucharistiam. Quo non impellit haereticus furor?

28. *II. Obj.* Frustra catholici jactant orientalium ecclesiarum consensionem. Etenim 1. notum est, nonnisi post saeculum XII. coepisse latinos septenarium sacramentorum numerum propugnare. 2. Porro ea ipsa aetate institutae sunt a latinis expeditiones ad orientalis orbis plagas, Constantinopolim, Palaestinam, immo et Syriam occuparunt; a latinis proinde tum graeci tum orientales populi illam doctrinam mutuati sunt. 3. Ceterum neque omnes constantes in hac professione fuerunt; siquidem plures missionarii, quos vocant, graecos accusarunt, quod non omnia sacramenta admittant. Thomas a Jesu et Guido Carmelitae, et Jobus Ludolphus eandem accusationem intarunt adversus aethiopes et abyssines²⁵, Maturinus autem Veyssierius La-

M) Ita s. Ambrosius, qui *In Luc.* lib. X. π. 135. scribit: *Aqua et sanguis exivit. illa quae diluat, iste qui redimat.* S. Augustinus ipse, *Tract. CXX. in Joann.* n. 2. exponit etiam de commixtione aquae cum vino in celebratione eucharistiae, dicens: *Aqua illa salutare temperat poculum.* Tertoll. lib. *He baptismo*, cap. 16. interpretatur de duplici baptismo aquae et sanguinis seu martyrii: *Hos duos baptismos*, inquit, *de vulnere perfossi lateris emisit*; ubi cf. not. Kigali. De duplici pariter baptismo eundem locum exponit s. Cyrill. hierosolym. *Catech.* III. n. 10. dicens: nQui orbem per crucem redemit Salvator, latus transfixus sanguinem et aquam emisit, ut alii quidem pacis tempore per aquam, alii vero perse-

cutionum temporibus propriis sanguinibus baptizarentur. Nam et martyrium baptismi nomine significare suevit Servator etc.* Alii alias expositiones secuti sunt. Cf. Cornei, a Lap. in Joann, cap. 19. v. 34. Cf. etiam Bellarminus, lib. cit. cap. 27. num. 3.

2i) Jobus Ludolphus, *Historia Aethiopica*, Francof. ad Moenum 1681, vol. I. fol. lib. III. cap. 5. n. 44. ubi scribit: *Pergimus ad sacramenta, quorum abyssini neque commune nomen, neque numerum habent. Confirmationem et extremam unctionem plane ignorant.* Ac rursum in op. *Commentarius ad Hist. Aethiop.* edit. ibid, anno 1691, lib. III. cap. 1. eadem confirmare nititur auctoritate Godigni et Tellezii S. J.

crozius adversus armenos ac nestorianos malabaricos. 26 Mirum porro non est, ejusmodi gentes unum aut alterum sacramentum non agnoscere; siquidem ea aetate, qua latini appulerunt ad oras asiaticas, nondum satis firmiter constitutus fuerat septenarius sacramentorum numerus. 4. Nam Magister sententiarum, Hugo a s. Victore, b. Bonaventura autumarunt Confirmationis et extremae Unctionis sacramenta ab apostolis instituta fuisse, vel etiam a concilio meldensi, saec. ecclesiae IX; ut de Confirmatione affirmat Alexander Alensis. Jacobus autem de Vitriaco, Durandus aliique ab ipso adducti matrimonium a sacramentorum albo excludunt. 5. Quae cum ita se habeant, merito Cyrillus Lucaris patriarcha constantinopolitanus in fidei professione, art. XV. testatur: *Graecorum perpetuam et constantem esse doctrinam, duo tantum sacramenta, Baptismum et Eucharistiam, a supremo legislatore Christo sancita.* Ergo.

29. Resp. ad 1. D. Id est, post saeculum XII. coeperunt scholastici conceptis verbis septenarium numerum sacramentorum propugnare, Tr. in ecclesiam tum primum illum sacramentorum numerum intulerunt, Al. Quemadmodum in reliquis fidei nostrae articulis factum est, ut per scholasticam methodum in certas classes redigerentur ac propugnarentur, id ipsum contigit in fidei articulis de re sacramentaria; at aliud est novam methodum adoptare in tradenda ac propugnanda doctrina catholica, aliud vero novam doctrinam obtrudere. Quomodo enim scholastici potuerunt primi invehere septem sacramenta, si extant libri rituales latinorum et euchologia graecorum et orientalium, quae longe superant aetatem scholasticorum, et in quibus septem sacramenta recensentur, et cujusque administrandi ritus describitur?

30. Ad 2. iv. quia 1°. euchologia graecorum pluribus saeculis latinorum expeditionem antecedunt²⁷; 2°. quia summa viget rituum diversitas in administratione sacramentorum, ob quam frequentes inter ecclesias orientales et occidentales extiterunt querelae; 3°- quia spectata orientalium indole, aemulatione, simultate adversus latinos, impossibile id ipsis vel tentare fuisset. 28

31. Ad 3- A'. Nam plerumque missionarii aut incertis testimoniis aut rituum diversitate decepti sunt; Ludolphus vero ac Lacrozius, utpote hae-

2β) *Hist. Christianismi Indor.* Hagae Comitum 1724.

tius, *De perpet. Fid.* tom. V. lib. I. cap. 7.

”) Satis est oculos conjicere in syl-
labum Ritualium praemisum a Martenio
operi suo *De antiquis Eccles. ritibus*,
ut pateat, plures mss. cod. longe
excedere aetatem, qua expeditiones in
Palaestinam sub Urbano II. coeperunt,
post annum 1088. Conf. etiam Renaudo-

“») Si unquam alias viguerunt simulta-
tes inter graecos et latinos, maxime istae
exarserunt hoc ipso tempore, quo latini Con-
stantinopolim occupabant; eo quod graeci
ob eam, quam prae se ferebant, indolem
fraudentam nimium ac versipellem du-
riusculum a latinis tractarentur. Cf. Renau-
dot. loc. cit.

retica labe infecti, decipere voluerunt. Ceterum adversus eos omnes prostant publica documenta, quae omnem dubitationem amoliuntur. 29

32. Ad 4. I). Id est, consuerunt illi scholastici duo recensita sacramenta non fuisse instituta a Christo immediate, sed solum mediate nempe per apostolos, *Tr.* fuisse instituta ab apostolis auctoritate propria, *N.* Nihil porro officit fidei illa sententia, quam adhuc tenent quidam theologi, nec detrahit numero sacramentorum. Alex. Alensis cum ceteris convenit, Confirmationem esse sacramentum; quod nobis satis est. Quod vero institutam ipsam consuerit in concilio meldensi, peculiaris ejus fuit sententia, in qua graviter hallucinatus est; nec quempiam habuit sectatorem. 30

33. Jacobus de Vitriaco et Durandus nunquam inficiati sunt Matrimonium vere et proprie esse sacramentum, ut suo loco ostendemus; sed tantum voluerunt, Matrimonium in remedium concupiscentiae praesertim fuisse institutum.³¹ Durandus praeterea suam sententiam emollivit, eo quod in aliorum reprehensionem incurrerit, ut pariter agendo de hoc sacramento ostendemus.

34. Ad 5. Resp. Cyrillum Lucarim, qui sese auro hollandico devoverat, aperte mentitum fuisse, dum haereticam suam professionem pro confessione ecclesiae graecae obtrusit. Hinc jure merito in synodo hierosolymitana, anno 1672. celebrata, dicitur: *Anathema Cyrillo nova dogmata fabricanti, et credenti non esse ex institutione Jesu Christi, neque ex apostolica traditione pratique perpetua, septem ecclesiae sacramenta, Baptismum scilicet etc. . . . sed mentiendi duo tantum a Christo in Euangelio fuisse tradita, Baptismum scilicet et Eucharistiam.* Eidem synodo jam praeiverat Jeremias patriarcha constantinopolitanus.³² Nunc fraude detecta, ac veritate compulsi, protestantes ejusmodi patrocinatorum deseruerunt.

M) Cf. Leo Allatius, *De eccles. Orient, et Occident, perpetua consens.* lib. III. disputans advers. Anton. Caucum archiep. corcyrensem, nec non Renaudotius, op. cit. cap. 1 et seqq. Certe Ludolphus plura conatur abyssinis et aethiopicis affingere dogmata lutheranorum propria. Ex quo patet nimia ejusdem scriptoris propensio in suam sectam.

30) Nonnulli quaerunt emollire aut alio vertere mentem Alexandri Alensis; ast irritum labore. Ejus verba in *Summa Theol.* part. IV. qu. 9. memb. 1. *resol.* haec sunt: *Institutum fuit hoc sacramentum* (Confirmationis) *Spiritus S. instinctu in concilio meldensi, quantum ad formam verborum et materiam elementarem, cui etiam Spiritus Sanctus contulit virtutem sanctificandi.* Cf. edit. Venet. 1575. Digni ali-

qua venia sunt scholastici illi, qui ea aetate scripserunt, quae laborabat inopia monumentorum, quibus nos abundamus.

31) Cf. Eslius *In lib. IV. Sent.* dist. 26. §. 9-

3a) De hoc Cyrillo Lucari simoniaci, intruso et haeretico patriarcha constantinopolitano cf. Leo Allât, op. cit. lib. III. cap. 11. qui fuse de eo scribit, et calvinistarum fraudes omnes detegit; ac refert praeterea ingentes pecuniae summas ab iis erogatas tum ipsi Cyrillo Lucari ad extorquendam ab eo haereticam confessionem, tum etiam aliis ad ejus revocationem obtinendam ab exilio, in quod fuerat conjectus ob tumultus ac turbas in eundem excitatas a contribulibus suis ob haereticam, quam profitebatur, doctrinam. Cf. etiam Renaudotius, op. cit. lib. I. capp. 5, 6 et 7.

35. III. Obj. Si patribus et scholasticis standum esset, plura quam septem deberent admitti sacramenta. 1. Etenim alii monasticam professionem et preces pro defunctis oblatas sacramentis adnumerant, ut graeci passim; alii virginitatem et martyrium, ut Tertullianus et Hieronymus, saltem quoad martyrium; alii aquam lustralem, cineres in capite jejunii benedictos, paschales cereos aliaque ejusmodi, ut Hugo Victorious; 2. alii potissimum pedum lotionem, ut ss. Ambrosius et Bernardus. 3. Et sane huic neque divina deest institutio, nec ritus sensibilis, neque divinae gratiae promissio; ut colligitur ex illis Christi verbis ad Petrum. Joann. XIII. 8: *££ non lautro te, non habebis partem mecum.* 4. Hinc recepta olim ejusmodi lotio in ecclesia ante Baptismi collationem. 5. Theologi insuper tria passim baptismata distinguere consueverunt, fluminis, flaminis et sanguinis; septem etiam ordines tamquam totidem habent sacramenta. Ergo.

36. Resp. Neg. antec. Ad 1. prob. D. Analogice seu quoad effectum collatum cum effectu baptismatis et poenitentiae ex dispositionibus eorum, qui aut vota religiosa nuncupant, aut virginitatem profitentur, aut martyrium subeunt, C. vere et proprie dictis sacramentis adnumerant, A. 33 Quod praesertim attinet ad Hugonem Victorinum, quae recensita sunt, vocat sacramenta latiori sensu pro *sacramentalibus*, quatenus *salus ex eo augetur, in quantum devotio exercetur*, ut semet fusius explicat.³⁴

37. Ad 2. D. Significatione, C. efficacia, A. Ita exponendi sunt ss. Ambrosius et Bernardus, quando lotionem pedum vocant *sacramentum*, quatenus scilicet significat remissionem peccatorum venialium, superbiae et concupiscentiae coercionem per opus humilitatis, quod per illam ablutionem exercetur; neuter enim affirmavit, remissionem peccatorum per se conferri ejusmodi lotionem. Profecto, si ad hoc instituta fuisset pedum lotio, quotidie frequentaretur in ecclesia; jam vero nonnisi semel in anno, nec ubique usurpatur.

M) Cf. Renaudolius, ibid. cap. 8. ubi cliam solvit difficultatem petitam ex Dionysio vulgo Areopagita nuncupato, qui visus est aliquibus nonnulla alia numerare sacramenta; ac ostendit hunc auctorem tantum agere de ministeriis, quae ab episcopis cum solemnitale celebrantur; et solvit, quod sibi objecerat Allatius loc. cit.

31) Cf. ipse Hugo de s. Victore, opp. tom. III. Venel. 1588, tum in opere *De caeremoniis, sacramentis, officiis* etc. lib. I. cap. 12. ubi expresse *septem* esse docet sacramenta, quae in ecclesia ministrantur, de quibus etiam singillatim agit; tum in *Dialogo* de sacramentis legis naturalis et

scriptae, ubi fol. 184. b. distinguit inter sacramenta, quae improprie dicuntur, et ea, quae proprie talia sunt. Priora affirmat in sola significatione consistere, posteriora in significatione et efficacia. Cum porro docuisset, sacramenta in tribus consistere, *rebus, verbis, factis*, enumerans res, in quibus potest haberi ratio signi, affirmat esse: *in agna, in pane, in vino, in sale, in cinere, in oleo, in igne et in ceteris hujusmodi.* Ex his palet, qua ratione haec dixerit sacramenta, nempe ratione signi et significationis rei sacrae, ad quam adhibentur. Eadem tradit in tract. 4. *De Sacramentis in generali*, ibid. cap. 1. fol. 205.

38. Ita explicantur, quae scribit s. Ambrosius lib. *De Mysteriis*: *Ideo planta ejus abluitor, ut hacreditaria peccata tollantur*³⁵, Id est, superbia, concupiscentia etc., ut exponunt maurini editores. Item quae scribit lib. III. *De Sacramentis*, cap. I. n. 5: *Mysterium est et sanctificatio*³⁶, nempe *dispositive*.

39. Sic cum s. Bernardus in *Serm. de Coena Domini* n. 2. ait: *In hunc itaque modum appropinquans passioni Dominus, de gratia sua investire curavit suos, ut invisibilis gratia signo aliquo visibili praestaretur. Ad hoc pedum ablutio, ad hoc denique ipse Baptismus initium sacramentorum omnium. Et n.4: Nam ut de remissione quotidianorum minime dubitemus, habemus ejus sacramentum, pedum ablutionem. Cum, inquam, haec hisque similia ibidem protulit s. pater, nonnisi improprie ac sola significatione sacramenta esse intendit, prout animadvertit Mabillonius. Quod pariter intelligi debet, cum hanc pedum ablutionem confert cum Baptismate et Eucharistia, quibus longe diversam efficaciam tribuit, in hoc ipso sermone, quam tribuerit pedum ablutioni.*

“) Gap. 6. n. 32. In quem locum adnolant maurini editores, citatis s. Ambrosii verbis non significari ipsum originale peccatum, sed concupiscentiam, quae, quatenus a peccato est et ad peccatum inclinatur, ab apostolo peccatum vocatur. Putavit igitur s. antistes per pedum lotionem peculiarem gratiam conferri ad resistendum huic *lubrico delinquendi, lubrico calcanei, lubrico haereditatis*, ut ipse alibi loquitur, et quidem quatenus *majus subsidium sanctificationis* suppeditat ejusmodi fidei ac devotionis exercitium.

36) In hunc locum cf. pariter eorundem editi, nolae. Ceterum s. Ambrosius, seu quisquis est auclor horum librorum *De sacramentis*, de quo vid. praefat. maurin., fatetur hoc ipso in loco, hanc consuetudinem pedes lavandi in administratione baptismatis apud ecclesiam romanam non obtinuisse. Insuper, ibidem n. 7. subdit hic auclor: .Respondit illi Dominus . . . qui lavit etc. Quare hoc? quia in baptismate omnis culpa diluitur. Recedit ergo culpa; sed quia Adam supplantatus a diabolo est, et venenum ei effusum est supra pedes, ideo lavas pedes; ut in ea parte, in qua insidiatus est serpens, majus subsidium sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non possit. Lavas ergo pedes, ut laves venena serpentis. Ad humilitatem quoque proficit, ut in mysterio non erubescamus, quod dedigna-

mur in obsequio.!' Ex his magis mens ejus dignoscitur.

37) Hoc pro certo tenendum est, s. Bernardum noluisse alia sacramenta admittere, quam quae in ecclesia romana agnoscebantur et administrabantur, ac propterea *materiallem* pedum ablutionem minime pro vero ac proprie dicto sacramento habuisse. In quaestionem proinde criticam et exegeticam recidit controversia, quid nempe sibi voluerit mellifluus Doctor, dum talia de lotionem pedum scripsit. Alii in alias sententias dilabuntur, cum illius verba explanant.

Carol, du Plessis d'Argentré in peculiari opusculo, quod exaravit de hoc argumento, censet, s. Bernardum sub materiali lotionem pedum spiritualem ablutionem quotidianorum peccatorum per confessionem obtinendam designasse. Quod quidem ostendit: 1°. ex scopo s. patris, inducendi fratres suos ad harum levium nostrarum confessionem; 2°. ex disciplina, quae vigeat adhuc aetate s. Bernardi in ecclesia, ut fideles graviora peccata confiterentur in capite quadragesimae, leviora, quae contrahi poterant toto quadragesimae tempore, feria V. in Coena Domini; 3°. ex contextu ipso, ex quo patet, s. Doctorem per caput et manus seu brachia intellexisse peccata lethalia, per pedes autem venialia; 4°. ex adhortatione ad frequentandam quotidianam hanc pedum

Eodem sensu exponendus Arnoldus abbas Bonae Vallis, auctor *sermonis de ablutione pedum*, qui sub s. Cypriani nomine olim proferebatur.

40. Ad 3. *D. Non habebis partem mecum* ob inobedientiam, *C.* ex defectu pedum ablutionis in se spectatae, xV.

41. Ad 4. *D. Recepta erat in aliqua particulari ecclesia*, *C.* in ecclesia universali, iV. Etenim hunc ritum, fatente ipso s. Ambrosio, non servabat ecclesia romana; imrao nec servabant ecclesiae africanae, aliaeque permultae. Verum hoc ipso, quod in nonnullis ecclesiis ante Baptismi collationem hic ritus in usu esset, liquet eum in sacramentorum album minime, fuisse susceptum. Nam Baptismus velut sacramentorum janua semper habitus est.

42. Ad o. *D. Impropie dicta*, *C.* proprie dicta, xV. Baptismata enim flaminis et sanguinis nonnisi analogice baptismata dicta sunt; septem vero ordines sacramenta interdum fuerunt vocati tamquam *partes totius potential*[^], ut loquitur s. Thomas 39, non autem qnoci habiti fuerint veluti totidem sacramenta distincta.

I 1

C A P U T II.

DE SACRAMENTORUM NOVAE LEGIS EFFICACIA SIVE EFFECTIBUS.

43. Duo recensentur sacramentorum novae legis effectus, gratia sanctificans et character. Prior competit omnibus sacramentis, posterior tribas tantum, Baptismo scilicet, Confirmationi et Ordini. Rursum gratia in duobus sacramentis, Baptismo nempe et Poenitentia, primo *confertur*, exitialis culpae labe profligata: eadem mirum in modum per sacramenta reliqua *augetur*. Invaluit porro usus, ut gratia illa, qua primum justificatio per duo illa sacramenta confertur, dicatur *gratia prima*; altera vero, qua adepta justificatio

ablutionem, quae certo de materiali ipsa pedum lotionem intelligi nequit. Ex his concludit cit. auctor, s. Bernardum spectasse *materialem* lotionem pedum, in ultima coena a Christo institutam, ut figuram spiritualis ablutionis quotidianorum peccatorum per confessionem. Quod si de sacramentali confessione locutus est s. Doctor, patet nullam amplius ex ejus verbis peti posse difficultatem. Sed cf. auctor ipse in op. *Variae disputationes theologiae ad opera Martini Grandin*. Paris 1712, pag. 208-

w) Pamelius ad haec Arnoldi abbatis verba: „Ultima lavacri species quotidianis expiationibus commodata,“ *scribit*: „Poenitentiam haud dubie inlelligit; nempe qua (ut paulo post inquit) adhaerentes animae sordes quotidiana satisfactione lavantur.“

w) *Suppi*, qu. 37. art. 1. ad 2: «Divisio Ordinis, *inquit*, non est lotius integralis in suas partes, neque totius universalis, sed totius polentialis, cujus haec est natura, quod lotum secundum completam rationem est in uno, in aliis autem est aliqua participatio ipsius; et ita est hic; tota enim plenitudo sacramenti hujus est in uno ordine, scilicet sacerdotio, sed in aliis est quaedam participatio ordinis ... et ideo omnes ordines sunt unum sacramentum.- Ad haec si attendisset Calvinus, minime scripsisset, ex mente catholicorum hoc sacramentum esse *adeo foecundum. ut septem ex se sacramentubt pariat* (*hislit.* lib. IV. cap. 19. §. 22-). Verum de hoc suo loco.

per sacramenta reliqua augetur, appelletur *gratia secunda*: vel etiam ut sacramenta, quibus primum justificatio tribuitur, nuncupentur sacramenta *mortuarum*; cetera, quibus ejusdem justificationis incrementum confertur, dicantur sacramenta *vivorum*. Praeter gratiam sacramentis omnibus communem alia quaedam singulorum propria distinguitur, quae *gratia sacramentalis* vocari consuevit, ad peculiarem cujusque sacramenti effectum exprimendum. Haec vero gratia sacramentalis ratione sui non distinguitur a gratia sanctificante seu habituali; ratione effectus adjicit gratiae sanctificanti opportunam opem ad *sacramenti finem* obtinendum.

44. *Character* vulgo definitur: *Signum quoddam spirituale et indelebile in anima impressum*, quo qui insigniti sunt, deputantur ad recipiendum vel tradendum aliis ea, quae pertinent ad cultum Dei, ut loquitur s. Thomas. ¹

45. Utrumque effectum novatores sacramentis denegant. Nam 1°. juxta systema superius expositum, gratiae conferendae vim fidei soli adscribunt, quae per sacramenta excitatur vel nutritur; et ad hunc finem unice instituta esse sacramenta autumant. 2°. Nullum propterea intrinsecum discrimen agnoscunt inter veteris et novae legis sacramenta. 3°. Contendunt, verba, quibus sacramenta conficiuntur, esse concionatoria non autem consecratoria. 4°. Invehuntur proinde in illam dicendi formulam, a tridentinis patribus adscitam, quod scilicet sacramenta novae legis gratiam conferant *ex opere operato*, tamquam in verborum monstrum, calumnianturque catholicos, quasi docerent, sacramenta gratiam adultis tribuere *absque bono ipsorum motu*, seu absque dispositionibus. 5°. Denique characterem rident, utpote *veteribus ignotum, et magis consentaneum incantationibus magicis, quam sanae evangelii doctrinae*, ut loquitur Calvinus. ²

46. Catholici contra, ex opposito principio de fide dispositive tantum justificante, docent: 1°. Sacramentis novae legis inesse propriam quamdam efficientiam vereque suam, seu sacramenta continere gratiam quam significant, eamque non ponentibus obicem conferre ex vi ipsis a Deo indita atque, ut ajunt, *ex opere operato*.³ Quapropter docent, 2°. esse intrinsecum discrimen

*) Part. III. qu. 63. art. 3.

*) In *Antidoto Cone. Trid.* Sess. VII. can. 9. et alibi passim; ipsi praeiverant Wiclffus, *Trialogi* lib. IV. cap. 15; Lutherus, *De captiv. Babyl.*, quos ceteri haeretici secuti sunt, quorum dicteria non vacat proferre.

3) Circa vim hujus locutionis seu dicendi rationis, *ex opere operato*, cf. Bellarm. *De Sacram.* lib. II. cap. 1. ubi malam adversariorum fidem detegit in hujus

dicti interpretatione, ut absurda affingant catholicae doctrinae. Hac enim perpetua fraude haeretici omnes usi sunt. Deinde clare ac nitide exponit sensum hujus formulae, dicens perinde esse dicere: «Sacramentum conferre gratiam ex opere operato, ac, conferre gratiam ex vi ipsius actionis sacramentalis a Deo ad hoc institutae, non ex merito agentis vel susipientis.» Id ipsum celeri theologi toties declararunt, praesertim Estius, *In IV. Sent.* d. t. 7. Sed haeretici aures habent, et non audiunt.

inter veteris ac novae legis sacramenta. 3°. Quod consequens est, affirmant, verba, quibus conficiuntur sacramenta, esse consecratoria, non autem concionatoria, nec tamen ex parte suscipientis, si adultus sit, necessarias dispositiones excludunt, immo plane eas requirunt, cum ex ecclesiae doctrina sine ipsis, seu sine *bono motu*, fructus nullatenus percipi possit. 4°. Demum docent in iribus, quae recensuimus, sacramentis imprimi characterem, quo iit, ut ea absque piaculo iterari non possint.

47. Cum igitur totius controversiae caput, ex quo cetera pendent, quae spectant ad hanc gratiae producendae vim, consistat quoad priorem effectum in efficacia, quam sacramentis inesse diximus gratiae conferendae, in hoc praecipuo capite vindicando operam nostram impendemus.

Iloc enim semel constituto, reliqua in quibus a catholica doctrina dissident novatores, sponte veluti sua concidunt. Quare, ad temporis compendium faciendum, ex vindicata sacramentorum novae legis efficacia, reliqua ceu totidem corollaria, quae ex eo dimanant, colligemus.

48. Permiseri autem non debet dogmatica haec controversia cum domestica concertatione, quae in scholis agitur circa modum, quo sacramenta gratiam producant, utrum scilicet, ut passim thomistae contendunt, per efficientiam *physicam*, an vero, ut plerique alii theologi cum scotistis existimant, per solam efficientiam *moralem*. Nostrum non est hanc attingere quaestionem. Posterior tamen sententia nobis longe clarior videtur juxta quam applicatio ritus, quo sacramentum constat, Deum movet infallibiliter, ut vi datae a se fidei et factae institutionis gratiam et characterem recipientibus conferat. Scholastici de hac sacramentorum efficientiae ratione fuse disserunt. Qui eam propterea intimius cognoscere cupit, eos adeat.⁴ Nos interim adversus fidei catholicae osos sequentes propositiones statuimus.

PROPOSITIO I.

Sacramenta novae legis non sunt instituta ad solam fidem nutriendam, sed continent gratiam, quam significant, eamque non ponentibus obicem conferunt ex opere operato.

49. Est haec propositio de fide quoad omnes suas partes, ut constat ex quatuor canonibus conc. tridentini, sess. VII qui ita se habent: Can. 17: *Si quis dixerit haec sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse;*

«) De statu quaestionis cf. Bellann. *De Sacram*, lib. I. cap. 1. Circa controversiam scholasticam pro sententia de *causa physica* cf. inter ceteros Drovenius, *De re sacramentaria*; lib. I. cap. 2; Suarez in III. part. s. Th. qu. 62. disp. 9. sect. 1 et 2, qui

luetur sententiam thomistarum. Pro sententia contraria cf. Vasquez, in I. part, s. Th. disp. 176; card. Lugo, S. J. *De Sacrament*, disp. 4. sect. 5; Frasscn O. M. *Scotus Academicus*, tom. III. disp. proemiali, art. 1. qn. 2. concl. 2.

anathema sit. Can. VI: *Si quis dixerit, sacramenta novae legis non continere gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptae per fidem gratiae vel justitiae, it notae quaedam Christianae professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus; anathema sit.* Can. VII: *Si quis dixerit non dari gratiam per hujusmodi sacramenta semper, et omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando et aliquibus; anathema sit.* Can. VIII: *Si quis dixerit per ipsa novae legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam sufficere; anathema sit.*

50. Sic porro veritatem nostrae propositionis adstriimus: sacramenta novae legis non sunt instituta ad solam fidem nutriendam, sed continent gratiam, quam significant, eamque conferunt non ponentibus obicem, et quidem ex opere operato, seu ex virtute sibi insita et propria, si Scripturae, patres, ac perpetuus denique et constans ecclesiae sensus ritibus ipsis officiisque exterioribus, quibus sacramenta conferuntur, gratiam tribuunt hominisque sanctificationem; atqui . . . ergo etc.

51. Etenim Christus, Joann. III. 5. de Baptismo loquens ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Item Paulus Ephes. V. 25: *Christus dilexit ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae;* atque ad Tit. III. 5: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti.* Hinc etiam Petrus, Act. II. 38. dicebat compunctis judaeis: *Baptizetur unusquisque vestrum... in remissionem peccatorum;* et ibid. XXII. 16. Ananias Saulo: *Exurge, et baptizare, et ablue peccata tua.* Si igitur per baptismum renascimur, mundamur, salvamur, renovamur, remittuntur nobis peccata, immo et abluuntur, dicendum profecto est, hanc ex Scripturis Baptismo inesse virtutem, non vero per ipsum fidem tantum excitari ad ejusmodi effectus obtinendos, quod nusquam Scripturae docent. Idipsum de ceteris sacramentis dicatur, ut cum perhibetur *per manuum impositionem dari Spiritum Sanctum*, nempe per Confirmationem, Act. VIII. 17 et 18, tum *remissionem peccatorum* per Poenitentiam, Joann. XX. 23, aut per Eucharistiam *vitam aeternam*, ibid. VI. 55 et seqq. Quibus sane nihil luculentius in rem nostram dici potest.

52. Quare patres constanter tradiderunt, sacramenta vigere sanctitate propria et ex se parere gratiam, ubi suscipiens impedimenta non opponat. Unus vel alter audiatur sive ex graecis sive ex latinis. S. Basilii, *Homil. XIII.* affirmat, per Baptisma *renovari animam;* et paulo post: *Baptismus ergo, inquit, est peccati mors, animae regeneratio, adoptionis gratia.* | Sed

*) N. 5. *Βάπτισμα Σάvarof ἁμαρτίας, ριϋμα.* Tom. I. opp. edit. maur. pag. *παλιγγινίβια* . . . *vîoSiGias χά-* J17.

praestat audire **Gregorium nyssonum**, qui in *Orat, in Christi baptisma*, non solum ipsum vocat *expiationem peccatorum, remissionem delictorum, renovationis ac regenerationis causam*; sed praeterea subdit: *Aqua cum nihil aliud sit quam aqua. superna gratia benedicente ei, in eam, quae mente percipitur, hominem renovat regenerationem. Quod si quis mihi rursum dubitando et ambigendo negotium exhibeat, continenter interrogans et sciscitans, qua ratione aqua regeneret? dicam optimo jure ad eum; Ostende mihi modum nativitatis, quae fit secundum carnem, et ego tibi vim regenerationis, quae secundum animam fit, exponam.*² **Cyrillus hierosolym.** *Catech. III.* adhortatur catechumenos, ut spectent *ad gratiam Sancti Spiritus, quae una cum aqua datur.*³* **Graecis** patribus assentiuntur latini. Nam **Tertullianus**, lib. *De resurr. carnis*: *Caro, inquit, abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima consecratur. Caro signatur, ut et anima muniatur. Caro manus inpositione adumbratur, ut et anima Spiritu illuminetur. Caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur.* ± **S. Augustinus**, *Tract. LXXX. in Joann.* Unde, interrogat, *ista tanta virtus aquae, ut corpus tangat et cor abluat?*³ Demum **s. Leo M.** *Serm. VI. de Xativ. Domini*: *Omni homini, inquit, renoscenti aqua baptismatis instar est uteri virginis, eodem Spiritu Sancto replente fontem, qui replevit et Virginem, ut peccatum, quod ibi vacuavit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio.*³ Et ista sufficiant, quae adeo aperta sunt, ut ea Calvinus nulla alia ratione eludere potuerit, quam affirmando, ea paulo magnificentius a veteribus scripta fuisse, ac figuras esse hyperbolicas.⁷ Quod tamen non est, nisi vanum haeretici hominis effugium.

P

53. Quod demum spectat ad perpetuum et constantem ecclesiae

2) Το ύδωρ οὐδὲν ἄλλο τυγχάνον ἢ ύδωρ, ανακαινίζει τον άνθρωπον ἐκ τὴν νοητὴν ἀναγίννησιν, τὴ ἀχω^εν χάριτο <υλογοῦβρί αὐτό, Ἰάν δι μοι πάλιν διστά-2.ων τι καὶ ἀμγιβάλλων πράγαατα πα·ρίχη. συνεχών Ἰρωτών καὶ διαπυν^ανόμε-νο | πώ ύδωρ ἀναγεννα, καὶ ἡ Ἰπ Ἰκείνω τελούμενη μυσταγωγία :. . . λίΕω προ; αν-τον δικαιοτάτα· στήσόν αοι τόν τρόπον τὴ γεννήσεω τὴ κατὰ σάρκα, κάγώ σοι διη-γήσομαι τὴ κατὰ ψυχὴν παλιγγενεσία τὴν δύναμιν. Edit. Paris. 1615- tom. II. pag. 803.

3) Νετά του υδατο δεδομένη πνευμα-τική χάριτι* edit. maur. η. 3. Plura alia in eundem sensuro cf in hac ipsa Catechesi.

*) Cap. 8. ubi adnotat Rigaltius: *Siri-*

dim hoc loco recensuit, sed appositissime declarant, baptismum, mictionem, signaculum crucis, manuum impositionem (confirmationem), eucharistiam. Cf. etiam Pamcilius in hunc loc.

6) Cap. 3. edit. Ballerin.

7) *Instit.* lib. IV. cap. 14. §. 26. En integra ejus verba; .Forte miseros istos sophistas (catholicos) deceperunt immodica etiam illa sacramentorum encomia, quae de signis nostris apud veteres leguntur. Quale est illud Augustini, quod veteris legis sacramenta Salvatorem tantum promittebant, nostra vero dant salutem, Has et similes dicendi figuras, quum non animadverterent hyperbolicas esse, et ipsi hyperbolica sua dogmata promulgarunt.!

sensum, praeter verba symboli nicaeno-constantinopolitani: *Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum*, ipse liquet ex infantium baptismo, qui efficax semper habitus fuit, etsi in infantibus fidem excitare nequeat. Hoc exemplum et praxis ecclesiae semper torsit novatorum ingenium, qui nihil unquam invenire potuerunt ad ejus vim infringendam, cum luculentissimum ac evidens sit testimonium de veritate doctrinae catholicae.

54. Cum vero, ut ex dictis patet, talis sit vis sacramentorum novae legis, ut gratiam contineant eainque conferant ex opere operato non ponentibus obicem ; consequitur 1°. haec ipsa sacramenta intrinsece et quoad efficaciam a sacramentis antiquae legis difflere, non solum autem extrinsece, ut novatores contendunt. Hinc jure sanxit concilium trident, can. II: *Si quis dixerit, ea ipsa novae legis sacramenta a sacramentis antiquae legis non differre, nisi quia caeremoniae sunt aliae et alii ritus externi, anathema sit.*⁸ Consequitur 2°. verba quibus conficiuntur sacramenta, consecratoria, non autem concionatoria esse, ut adversarii assumunt cohaerenter ad suum systema de fide, quae per sacramenta excitatur ac nutritur. Consequitur 3°. non omnia novae legis sacramenta esse inter se paria, nec esse ad salutem superflua, prout ex eodem suo principio deducunt novatores, secus ac definivit eadem tridentina synodus can. III: *Si quis dixerit, haec septem sacramenta ita esse inter se paria ut nulla ratione aliud sit alio dignius: anathema sit:* et Can. IV: *Si quis dixerit, sacramenta novae legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua et sine eis aut eorum voto, per solam fidem, homines a Deo gratiam justificationis adipisci, licet omnia singulis 'necessaria non sint: anathema sit.* Ex uno enim eodemque principio hae consecutiones a conc. tridentino proscriptae profluunt; quod si subvertitur, et istae evanescant necesse est, quin opus sit diutius in his refellendis operam impendere.

DIFFICULTATES.

55. Obj. 1. Scripturae soli fidei justificandi virtutem tribuunt, non autem aut baptismati aut aliis sacramentis. Ita Act. XV. 9. Petrus loquitur: *Nihil Deus discrevit inter nos et illos (gentiles), fide purificans corda eorum:* qui praeterea, I. Ep. I. 23 et seqq. de fidelibus scribit: *Renati . . . per Verbum Dei vivi et permanentis in aeternum. . . Hoc est autem verbum, quod evangelization est in vos:* et iterum, ibid. II. 21: *Salvos facit Baptismus, inquit, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum, per resurrectionem Jesu Christi.* Quare et Jacobus, Epist. I. 18. scribit: *Genuit vos verbo veritatis.* Neque ab his discrepat Paulus, qui non solum, Hebr. X. 38. universim pronunciat: *Justus ex fide vivit,* sed praeterea, Rom. X. salutem et

8) Circa sensum hujus canonis sessionis VII, vide, quae postremo capite in scholiis dicemus.

justitiam adseribit verbo fidei, quod praedicatur; sic etiam, Ephes. V. 26. mundandi virtutem, quae lavacro inest, tribuit *verbo vitae*, id est, verbo doctrinae, ut exponit Hieronymus. 2. Neque id diffiteri possunt catholici, ut sibi constare velint; cum et ipsi admittant, solum Deum esse auctorem gratiae, 3. et effectus sacramentorum a dispositionibus suscipientium pendere. Ergo.

56. Resp. Ad 1. *D.* Scripturae justificandi virtutem tribuunt soli fidei tamquam primae dispositioni, a qua dispositiones reliquae atque ipsa justificatio pendent, *C.* tamquam causae formali ipsius justificationis, *A*. Etenim *fides*, ut loquitur Tridentinum, *est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire.* 9 Exinde responsio patet ad omnes adductos textus aliosque ejusmodi, qui proferri possent: nisi enim praecessisset praedicatio doctrinae evangelicae, eique per divinae gratiae adjumentum illi, quibus nunciata est, pronas aures praebuissent, assentiendo pio credulitatis affectu, neque tingi potuissent neque ad salutem pervenire. Huic proinde fidei tum baptismatis tum aliorum sacramentorum effectum tamquam necessariae dispositioni adseribunt apostoli citatis verbis. 10

57. Ad 2. *D.* Admittunt catholici, Deum esse auctorem gratiae ejusque causam efficientem, qui eam conferat per sacramenta tamquam per causam instrumentalem et secundariam, *C.* ad horum exclusionem, *A'*. Deus enim gratiam et sanctificationem communicat per sacramenta velut per signa praefica aut instrumenta.

58. Ad 3. *D.* Effectus sacramentorum in doctrina catholica pendet a dispositionibus tamquam conditionibus, quibus indiget quaelibet creata causa, utut activa, ad agendum, *C.* pendet a dispositionibus tamquam vim ipsam causae conferentibus, *Ar.* Quid enim actuosius est igne? Nisi tamen ad ipsum ligna arida admoveantur, non exerit ignis activitatem suam; nec tamen dici potest, ligna vim urendi igni conferre. 11

59. I. In st. S. Augustinus, *Tract. LXXX. in Joann*, n. 3. allata Scripturarum eloquia ita exponit, ut a sola fide vim justificandi in sacramentis repetat. Sane expendens s. Doctor Christi dictum Joann. XV : *Jam vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis*, scribit: *Quare non ait: mundi estis propter Baptismum, quo loti estis, sed ait: propter verbum, quod locutus*

9) Sess. VI. cap. 8.

10) In eo decipiuntur adversarii, quod simul permiscant conditionem *necessariam*, sine qua non obtinetur ab adultis effectus sacramentorum, cum causa formali ejusdem effectus. Haec conditio consistit in praerequisitis dispositionibus, quarum prima fides

est. a qua ceterae gignuntur ac proveniunt. Hac sublata verborum ambage omnis difficultas evanescit, et omnia Scripturarum testimonia facile intelliguntur.

11) Cf. Bellarm. *De Sacram*, lib. II. cap; 9.

sum vobis, nisi quia et in aqua verbum mundat? *Detrahe verbum, et quid est aqua nisi aqua?* *Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum, etiam ipsum tamquam visibile verbum.....* Unde ista tanta virtus aequae, ut corpus tangat et cor abluat, nisi faciente verbo; non quia dicitur, sed quia creditur? Nam et in ipso verbo, aliud est sonus transiens, aliud virtus manens. Hoc est verbum fidei, quod praedicamus, ait apostolus, quia si confessus fueris in ore tuo, quia Dominus est Jésus, et credideris in corde tuo, quia Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem. Vnde in Actibus apostolorum legitur: *Fide mundans corda eorum, et in Epistola sua b. Petrus: Sic et vos, inquit, baptisma salvos facit, non camis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio. Hoc est verbum fidei quod praedicamus; quo sine dubio, ut mundare possit, consecratur et Baptismus. Christus quippe, nobiscum vitis, cum Patre agricola, dilexit ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea. Lege apostolum, et vide quid adjungat: Ut eam sanctificaret, inquit, mundans eam lavacro aquae in verbo. Mundatio igitur nequaquam fluxu et labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo. Ergo juxta s. Augustinum Scripturae verba de sola fide justificante accipi debent; ergo verba sacramentalia non consecratoria, sed concionatoria sunt ad excitandam fidem.*

60. **Resp. Dist. antec.** In adultis a fide tamquam dispositione seu conditione, *sine qua* sacramenta vim justificandi *non* habent, C. a fide tamquam causa formali justificationis, N. Non aliud est propositum s. Augustini in hoc loco, nisi ut necessitatem fidei ex parte adultorum suscipientium baptismum commendet. Quoad parvulos autem fidem ecclesiae, cujus auctoritate baptizantur, satis esse docet; quod paulo infra videbimus.

61. Quo melius mens s. Augustini in objecto sermone dignoscatur, joverit per partes ipsius verba explanare, ut superstructis adversariorum argumentis planior responsio fiat.

62. Ideo a s. Doctore adducuntur Christi verba: *Jam vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis*, ut inde conficiat, sine effectu percipi sacramentum Baptismi ab adultis, si non praecedat in eis, vel saltem commitetur fides in Christi doctrinam, quae complectitur ipsa verba, quibus Christus sacramenta ecclesiae instituit; ut patet ex Joann. III. ubi Nicodemum sic allocutus est: *Nisi quis renatus fuerit* etc. atque ex Matth. ult. ubi deinde baptismi legem promulgavit, apostolis praecipiens: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris* etc.

63. Subdit porro: *Detrahe verbum, et quid est aqua nisi aqua?* *Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum*; id est, accedente formula a Christo praescripta in collatione Baptismi sacramentum conficitur. Sane hoc verbum, quod accedit ad elementum, ex mente s. Augustini esse formulam Baptismi: *Ego te baptizo* etc. conceptis verbis tradit s. Doctor, *De baptismo contra*

Donatistas, lib. III. cap. 15. et alibi. 12 Neque ulla ratione concio seu praedicatio evangelicae doctrinae dici potest verbum, quod *accedat* ad elementum: 1°. Quia concio praecedit baptismum, non vero ad ipsum accedit; 2°. quia in infantium baptismo prorsus omittitur; 3°. quia, detracto verbo concionis, adhuc aqua baptismi coillati *in nomine Patris* etc. non est tantum aqua, sed sacra aqua et sacramentalis, ut recte observat Bellarminus 13; 4°. denique quia alioquin haereticorum concio, in qua ipsi veram Christi doctrinam blasphemant, esset verbum quod accedens ad elementum faceret sacramentum; quod est absurdum.

64. Sed ne quis sibi in animum induceret, Baptismi verba per se mundare, etiamsi nulla adsit fides ex parte suscipientium, addit s. Augustinus: *Unde ista tanta virtus aquae, ut corpus tangat et cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur?* ac si diceret: Ne tamen putetis, prolationem verborum, quibus ecclesiae ministri in baptizando utuntur, ad mundationem animae sufficere. Nisi enim is, qui Baptismum suscipit, credat in Christum juxta verbum fidei, quod apostoli praedicarunt, atque adeo firma fide persuasus sit, in materiali sono verborum, quibus aqua consecratur, divinam virtutem inesse (*nam et in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens*, ut ibidem ait), spiritalis mundationis effectum non recipiet. Ex fide igitur, quam verbo Dei habemus, mundatio animae pendet.

65. Quod si parvulos baptizatos objicias, respectu eorum fides ecclesiae sufficit, cujus auctoritate baptizantur. *Hoc verbum fidei*, inquit, *tantum valet in ecclesia Dei, ut per ipsam* (seu ut alii legunt u, *per ipsum*) *credentem, offerentem, benedicientem, Unguentem, etiam tantillum, mundet infantem*; quae verba omittuntur ab adversariis. Quibus ita explanatis, sic jam juxta scholasticas formulas respondemus argumentis inde confectis ab adversariis.

66. **Dicunt** 1. s. Augustinus cit. loc. asserit, a se mentionem fieri ejusdem verbi, de quo Dominus ait: *Jam vos mundi estis propter verbum* etc.; atqui his dictis verbum evangelicum significatur; haec enim genuina est sententia verborum Christi: *Jam vero mundi estis, quia sermonibus meis fidem*

”) N. 20. ubi ita scribit: *Quamobrem si evangelicis verbis: In nomine Patris, etc. Marcion baptismum consecrabat, integrum erat sacramentum.* Cf. etiam ibid, cap. 14.

w) *De Sacrament*, lib. I. cap. 20. num. 3.

”) Edit, theologorum lovaniens. Antwerp. 1576, legitur *per ipsam*; Alaurini legunt *per ipsum*. Utraque lectio veram sententiam exprimit. Notandum tamen est,

hic a s. Augustino fidem, quam necessariam esse dicit in ministris ad baptizandam, non aliam intelligi nisi eam, qua pro certo habeant, eum ritum, quem ut ecclesiae ministri conferre intendunt, ab ecclesia catholica, cujus auctoritate agunt, ut sacrum et divinitus institutum haberi; nisi enim id crederent aut parentes aut ministri, nemo esset, qui aq̃t traderet infantes baptizandos, aut qui baptismum conferret; seu requirit, uti nos dicimus, ut conferant cum intentione faciendi quod facit ecclesia.

adhibuistis. Ergo. 2. 8. Augustino» praeterea de illo verbo, quod mundat, *non quili dicitur, sed quia creditur*, ait: *Hoc est verbum fidei, quod praedicamus, ait apostolus* etc.; atqui verbum fidei, quod apostoli praedicabant, in sermonibus Christi seu evangelica praedicatione, versabatur; ergo 8. Augustinus ibi non agit de singularibus verbis, quae sint forma sacramenti.

67. **Resp.** Ad 1. *Diet. min.* Verbum evangelicum significatur, quatenus complectitur et formam a Christo praescriptam et efficaciam sacramentorum, C. secus, N.

68. Ad 2. *Dist maj.* Verbum, quod mundat, quia creditur, appellatur as. Augustino verbum fidei, quod apostoli praedicabant, *ratione objecti*, et quia partem constituit verborum Christi quibus suscipientes Baptismum fidem adhibere debent, C. aliter, N. Sic corruunt etiam ceterae conclusiones adversariorum. 15

69. II. In st. Attamen s. Augustinus, 1. *De Trin.* lib. XV. cap. XXVI. n. 46. negat, ab apostolis datum esse Spiritum Sanctum, licet sacramenta administrarent. 2. Quod si infantes non credunt ex se, credunt tamen fide ecclesiae, ut rursum idem s. Doctor affirmat, *Cont. Julian*, lib. VI. 3. Quare apostolus nullum agnovit discrimen inter sacramenta veteris et novae legis. Etenim I. Cor. X. 1 et seqq.: *Patres nostri*, inquit, *. . eandem nobiscum escam spiritalem manducaverunt*. Cum vero comparisonem eo loci instituat inter Christianorum et judaeorum scelera, quibus spiritalis esca subsidio non fuit, ne a Deo punirentur, ut apta esset comparatio, oportuit ostendere, nihil esse inaequalitatis inter nos et ipsos in iis bonis, quibus falso gloriari nos vetabat. Ergo in sacramentis pares nobis eos facit s. Paulus. 16 4. Quod probe novit s. Augustinus; qui in *Tract. 1. in Joann*, paria esse docet veteris et novi foederis sacramenta. 5. Nec alia est ceterorum patrum sententia, qui sacramenta vocant *signa, sigilla, symbola, pignora* etc. gratiae nempe per fidem adeptae. Ergo.

70. **Resp.** Ad 1. *D.* Negat s. Augustinus ab apostolis datum esse Spiritum Sanctum virtute propria, eo modo quo datur a Patre et Filio, C. negat datum esse ab ipsis ut causa ministeriali, A7. Mens s. Augustini patet ex contextu. 17

,J) Cf. de hoc s. Augustini textu Belarm. loc. cit. necnon Carol, du Plessis d'Argentré in opusc. *Genuina s. Augustini de verbo fidei* etc. cit. pag. 205 et seqq.

*) Ita Calvin. *Instil*, lib. IV. cap. 14. §.23.

,r) En integrum textum: ..Quomodo ergo Deus non esi, qui dat Spiritum San-

ctum? Immo quantus Deus est, qui dat Deum? Neque enim aliquis discipulorum ejus dedit Spiritum Sanctum. Orabant quippe, ut veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis praepositis etiam nunc servat ecclesia.*. Ubi aperte loquitur s. Doctor de sacramento Confirmationis, quod per orationem et manus impositionem confertur. Ex eo autem quod Christus miserit seu

71. Ad 2. *D.* Ut baptizentur, *C.* ut justificentur ea fide sine Baptismo, λ', Infantibus enim ex eodem 3. Augustino: *Credere est baptizari, noli éredere autem est non baptizari*, 18

72. Ad 3- Aey. Ad prob. *D.* Si a simili argumentatus ibi esset apostolus, *C.* si a minori ad majus, A' Eo enim redit apostoli sententia: Si illi, qui male *signis* et *figuris* usi sunt, perierunt, quanto magis peribunt, qui male utuntur *re* et figurato? Nam ibidem subdit s. Paulus: *Omnia in figuris contingebant illis*.¹⁹

73. Ad 4. *D.* Quoad significationem, *C.* quoad rem significatam, A'. Hinc in *Ps. LANHI.* n. 2. scribit: *Sacramenta Novi Testamenti dant salutem, sacramenta Veteris Testamenti promiserunt Salvatorem*.

74. Ad 5. *D.* Patres vocarunt sacramenta *signa* practica, *C.* speculativa, A'. Vel etiam appellarunt *sigilla, symbola, pignora* etc., *D.* Gratiae adeptae vel adipiscendae per haec eadem sacramenta, *C.* adipiscendae per fidem, *N.*

75. III. I n s t. I. Saltem haec formula: *ex opere operato* barbara est et contra grammaticae leges. 20 2. Eo magis ea est a sacramentis removenda, quod pium motum omnemque dispositionem a suscipiente excludat. Ergo.

76. Reap, ad 1. *D.* Quae tamen aptissima est ad omne effugium haereticorum praecludendum, *C.* in se, *Tr. Non requirenda aurea vel argentea clavis* (uti apposite in simili casu reponebat Vincendus Lupoli²¹, *quae aperiendo sit imparj desiderenda ferrea vel etiam lignea, modo ad aperiendum claudcndumque idonea videatur*. Cum itaque formula haec puram fidem exprimat, satis est, etsi ad puram phrasim non sit exacta. 22

dederit Spiritum S. die Pentecostes, colligit s. Doctor ipsius Christi divinitatem.

*) *De peccat, nier, et remiss*, lib. I. cap. 27. η. 40: *Quis autem nesciat, inquit, credere esse infantibus baptizari, non credere autem non baptizari?* Cf. Bellarm. op. cit. lib. I. cap. 20. n. 23 et seqq. qui nitide exponit, qua ratione intelligi debeat, quod vulgo dicitur: Necesse est, ut infans baptizetur *in fide ecclesiae*, vel *in fide parentum*; non quatenus requiratur fides actualis, ita ut sine illa baptismus infructuosus sit, sed quatenus de facto, si nullus esset fidelis, nullus moveretur ad baptizandum infantes.

**9) Cf. Bernard, a Picon, in hunc loc.

M) Ita Calvin, in *Antid. Conc. Trid.* sess. VII. Chemnitius vero in *Examin.* II. part. pag. 115. addit, concilium, cum hoc verbum protulit, non servasse inviolatam

verborum formam, quam teneri jubet apostolus II. Timoth. I. 13. eo quod sit contra grammaticae leges assumere *operatum* in sensu passivo; ita illi nugantur!

21) *Juris Eccles*, tom. III. cap. 1. §. 3.

”) Cf. Bellarm. *De Sacrament*, lib. II. cap. 1. n. 9. ubi observat, in Ep. ad Hebr. XIII. 16. contra grammaticae legem accipi passive *promeretur*. *Talibus enim hostiis promeretur Deus*; et s. Augustinum maluisse dicere *ossum, ossi*, quam *os, ossis*, ut facilius intelligeretur, dicens: *Melius est, ut nos reprehendant grammatici, quam ut non intelligant populi* {*Enarr. in Ps. CXXX V///.*). Mirum est, Oberthtir, in *Idea Biblica Ecclesiae Dei*, Sulisbaci, 1822. part. I. ubi agit de sacramentis, nusquam docere, sacramenta gratiam conferre *ex opere operato*. Ast plura habet hic auctor, quae potius protestantium quam catholicorum doctrinam praeseferre videntur.

77. Ad 2. *Neg.* Haec enim eat mera calumnia, a tridentinis patribus 8088. IV. do justificatione et alibi passim depulsa, et a qua nos liberant doctiores ipsi protestantes, Fabricius²³, Grotius²⁴, Leibnitzius aliique. Nobis satis sit, hic subjicere verba Leibnitzii: *Inierim, inquit, ut gratia sacramenti suscipiatur, animam suscipientis bene constitutam esse neccsse est, ne obex ponatur: et ita aliquod opus operantis (hoc est, status suscipientis) est requisitum operis operati.* 25

PROPOSITIO IL

In tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine, imprimitur character in anima, hoc est, signum quoddam spiritale et indelebile, unde ea iterari non possunt.

78. De fide hoc est, ut constat ex Can. IX. conc. tridentini, his verbis expresso: *Si quis dixerit, in tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spiritale et indelebile, unde ea iterari non possunt; anathema sit.*

79. Licet vero haec veritas satis aperta significetur in Scripturis, omnem tamen firmitatem suam mutuatur potissimum ex constanti traditione et ecclesiae sensu.

80. Ac primo quidem significatur in **Scripturis**; etenim II. Cor. L 22. scribit apostolus: *Qui unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris* l; seu juxta graecum textum: *Unxit nos, qui, et obsignans nos, dedit pignus* etc.; tum Ephes. I. 13: *In quo* (verbo veritatis) *et credentes signati estis Spiritu promissionis Sancto*: tum ibid. IV. 30. ubi eos hortatur, ne velint, *contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo, inquit, signati estis in diem redemptionis.* Quibus verbis Paulus cum *unctionem* ab *obsignatione* distinguat et asserat fideles post auditum veritatis verbum conceptamque fidem *signatos fuisse*, non obscure Baptismi illic et Confirmationis *sigillum* et *characterem* denotat. 2

”) Joann. Fabricius in *Consideratione conroversiar. quae Evangelicos inter et Romano-Catholicos Reformatosque agitantur*. Hehnstadii 1705, in art. *De Sacrament. N. L. efficientia ex opere operato*, relata accusatione confessionis august, ari. 13. Chemnili et Gerhardi, quod pontificii asserant: *Sacramenta valere et efficacia esse sine bono motu utentis, adeoque sine fide*, profert plures scriptores protestantes, qui catholicos ab hac criminatione purgant, inter ceteros ipsum Chemnitium, qui tradit hanc sententiam esse *quorundam* dumtaxat *scholasticorum*, Callixtum, Fabricium,

Danhaver, Carpzovium, Forbesium etc. ac ingenue fatetur, post datam declarationem Alphonsi et Bellarmini illam phrasim admitteri posse, nec ullam amplius superesse controversiam.

Adnotat. ad consuit. Cassandri, art. 13.

M) In *System. Theolog.* pag. 212 et seqq.

*) 'Ο καὶ (Τφραγιδάμινος ρμα», >ε“ 5οῦ; τον αρραβώνα τοῦ πνιύματος Ιν rats καρδίαμ ημών.

2) Hoc magis constabit ex eo, quod patres omnes, qui commemorant caracte-

81. Deinde ex constanti **traditione** iirmissime haec veritas constat. Hujus testes sunt patres, quorum auctoritates diligenter collegit Trombellius.¹ Etenim ex patribus alii docent, per Baptistnum imprimi *sigillum nanctum, indthbile*, ut Chrvsostomus Cyrillus hieros. ., Basilius⁶, Epiphantias⁷, Gregorius nazianz.⁸ atque hujus exempla petunt vel a nota sanguinis, qua hebraeorum domus in Aegypto fuerunt insignitae, vel a circumcissione, qua Abrahami soboles a reliquis gentibus secernebatur, vel denique a militari tessera; alii vocant *signaculum spiritale*, ut s. Ambrosius⁹; alii demum conceptis verbis *characteris* nomen praedicant, ut Augustinus passim, praesertim vero *Tract. VI. in Joann*, n. 16. scribens: *Tene ergo quod accepisti; non mutatur, sed agnoscitur; character est regis mei, non ero sacrilegus, corrigo desertorem, non immuto characterem.* ^o

82. Pro certo demum semper habitum est apud omnes characterem imprimi peccatoribus ad ejusmodi sacramenta accedentibus, cum sit gratia gratis data; ideoque Augustinus affirmat manere eum etiam in apostatis et schismaticis: *Sed unde damnentur, non unde coronentur.* Atque hinc factum

rem, in ejus confirmationem proferant haec apostoli dicta.

1) *De Dapi.* tom. V. diss. XV. part. III. qu. 3. cap. 1, et *De Confirm.* tom. I. diss. IV. sect. 2. cap. 1.

4) *Hom. II. in Epist. ad Ephes*, n. 2. ubi scribit: *Εσ< >ραγισθῖ)σαν και οι ισραηλῖται, ο'ΑΑερ περιτομή. κα3ά-ιρ και τα βοσκήματα, και τα άλογα.* .Signati fuerunt etiam israelitae, sed circumcissione sicut pecora et bruta. Nos quoque sumus signati, sed sicut filii, Spiritu." Similia scribit *Hom. III. in Epist. ad Cor.*

s) *Catech. III. n. 3. Ενώπιον μύριαδων στρατιάν αγγέλων μέλλει το τό άγιον σιρραγίσαν ἑμῶν τά{ ὕνυάf.* .Multis, *inquit*, angelicorum exercituum myriadibus praesentibus Spiritus S. animas vestras obsignaturus est. In quem locum cf. not. Touttei, qui ostendit, tum hic tum aliis in locis, quos citat, s. Doctorem loqui de characterе proprie dicto, atque confirmat ex doctrina aliorum ss. patrum.

.) *Hom. III. in s. Bapt.* n. 5. vocat baptismum *sigillum, quod conatu nullo frangi potest.* Α'ς>payi> ανι-ιχιῖρητο . Vid. etiam ibid. η. 4.

') *Haeres. V. edit. Petav. n. 6: Έκιῖ γάρ ή χιριτομή σαρκική . . . ιω» τηῖ μιγά-λη> περιτομή, τουτέστι τοῦ βαπτίσματοι*

roC . . . σφραγίσαντο, ήμαf tlf άνομα Swv. . . Nam illic corporis praescripta circumcisio est . . . quoad ingens est illa circumcisio subsecuta, Baptismus videlicet, quo . . . in Dei nomine signamur.**

s) *Orat. XL. n. 4.* Huic adde s. Gregorium nyss. *Orat, de poenit.* torn. II pag. 168.

9) *De Spir. S. lib. I. cap. 6. n. 78 et 79.* Sub quo posteriori numero haec praeclare scribit in rem nostram: «Signati ergo Spiritu a Deo sumus . . . Spiritu signamur, ut splendorem atque imaginem ejus et gratiam tenere possimus, quod est utique spirituale signaculum. Nam etsi specie signamur in corpore, veritate tamen in corde signamur, ut Spiritus Sanctus exprimat in nobis imaginis coelestis effigiem." Hoc autem testimonio refellitur Bingham, qui vol. IV. *Origin. Eccles*, lib. XI. cap. 1. §.7. negat, a veteribus characteris nomine fuisse significatam internam qualitatem ceu spiritualem virtutem a Baptismo distinctam et animae impressam.

10) Plura alia ejusdem s. Doctoris testimonia cf. apud Trombellium, *De Bapt.* loc. ciL Cf. praeterea Joann. Morinus, *De sacris ordination*, part. II. sect. 3. cap. 2. §. 1 et seqq.

est, ut haec tria sacramenta numquam iterari potuerint aut possint, prout constanter ecclesia docuit; neque id diffitebantur ipsi donatistae. 11

DIFFICULTATES.

83. I. Obj. 1. Ex Scriptura characteris doctrina evinci nequit, cum adducta loca alio omnino sensu exponi possint, de interiori nempe Spiritus Sancti gratia. 2. Patres eandem doctrinam penitus ignorarunt. Quod si eorum aliqui characterem nominant, eo nomine vel significant *signaculum visibile* seu ipsam sacramenti collationem, vel *fidei professionem*. Ut s. Augustinus, qui in *Serm. ad plebem ecclesiae Caesariensis*: *Ego, inquit, attendo fidem in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Iste est character imperatoris mei. De isto caractere militibus suis, vel potius commilitibus suis, ut hunc imprimerent eis, quos congregabant castris ejus, praecepit, dicens: Ite baptizate gentes in nomine etc.* 12 Ergo ex s. Doctore ipse Baptismus collatus in nomine Trinitatis est character, quin alium quaeramus. Pergit praeterea ibidem s. Augustinus: *Si Donatus, quando schisma fecit, in nomine Donati baptizaret, desertoris characterem infingeret: ego quando vocarem ad unitatem, si invenirem desertoris characterem, exterminarem, delerem, abolerem, abjicerem, non approbarem, respuerem, anathematizarem, damnarem.* Porro quod exterminari, deleri aut aboleri potest, externum ac visibile est; atqui talis est character ex mente s. Augustini. 3. Quod si res deducatur ad scholasticos, clarius adhuc patebit ejusdem doctrinae novitas. Alii enim de caractere penitus siluerunt, ut Magister Sententiarum; alii contenderunt characterem non esse nisi *ens rationis*, ut Durandus; alii inficiati sunt, ex Scriptura et patribus characterem ostendi posse, ut Scotus, qui professus est, se ejus existentiam solum admittere ex auctoritate ecclesiae, et quidem non valde antiqua, subdit Cajetanus. 4. Et recte id quidem, cum ipsum omnium primus in ecclesiam invexerit Innocentius III. 5. plures proinde theologi in concilia tridentino, ut refert card. Pallavicinus 13, volebant, ut articulus de caractere tamquam *probabilior* adstrueretur; nec nisi opera Seripandi factum est, ut articulus de fide declaratus fuerit. Ergo.

84. Resp. ad 1. D. Characteris doctrina ex sola Scriptura evinci nequit, *Tr. q* Scriptura per sensum traditionalem exposita, A1. Jam vero nullus est ex patribus, qui adstruunt characterem imprimi, qui uno vel altero ex adductis Scripturarum testimoniis non nitatur, vel saltem iis eam doctrinam non communiat.

”) Nam donatistae, perinde ac s. Cyprianus alique, qui contendebant, rebaptizandos aut ab haereticis aut a peccatoribus ablutos, non ex amissione Baptismi semel rite collati id faciendum autumabant; sed ex eo quod nullum omnino ac irritum et

inane consuerint Baptisma sive ab haereticis sive a publicis peccatoribus collatum. Hinc valde abhorrebant hi omnes a *rebaptizantium* nomine.

12) Num. 2.

13) Lib. IV. cap. 5.

85. Ad 2. A. Etenim nos contrarium productis eorum testimoniis ostendimus. Falsum praeterea est, patres characteris nomine designasse, *signaculum lisibile*: ut constat 1°. ex antithesi ab iis instituta inter circumcisionem, quae in corpore, et characterem Baptismi, qui in anima imprimitur; 2°. ex eo, quod aperte dicant, hoc signaculum esso *spiritale* et *invisibile*; ex quo verusutia Binghami deprehenditur, qui haec obtrudit. 14

86- Quare ad primum testimonium s. Augustini, qui collationem Baptismi in nomine 88. Trinitatis vocat characterem, I). Sumpta causa pro effectu, C. ipsum formalem characterem, A*. Cum invocatio ss. Trinitatis sit ratio, quare imprimatur character, ideo s. Doctor, causam pro effectu sumendo scribit illam invocationem esse characterem imperatoris sui, non quod illam invocationem aut fidem characterem ipsum esse censuerit. Invocatio enim illa transit, et fides etiam interdum amittitur; character autem indelebilis juxta s. Augustinum perseverat etiam in iis, qui foras exeunt, veramque fidem amittunt. Hinc ibid, praemiserat: *In errante et deserente milite crimen est desertoris, character autem non est desertoris, sed imperatoris.*

87. Ad alterum vero, quod ex Augustino objicitur, D. Id est, pro nullo haberet s. Doctor Baptismum in hypothesis impossibili, quod collatus esset in nomine et auctoritate Donati, C. secus, A'. Omnes enim locutiones, quas hic sensu figurato congegit s. Augustinus, eo tendunt, ut significet nullum fore Baptisma, quod conferretur in nomine et auctoritate Donati, cum unius Dei sit, tum gratiam infundere tum characterem imprimere.

88. Ad 3. A'. Etenim Petrus Lombardus seu Magister Sententiarum prius implicite meminit characteris, dum negavit tria illa sacramenta iterari posse, quia juxta Augustinum *quadam consecratione dantur*.¹⁵ Deinde etiam explicite, dum nominat *characterem spiritalem Ordinis*.¹⁶ Ceteri autem scholastici prolixas disputationes de ejusdem characteris natura instituunt.

89. Durandus solum contendit, characterem nihil reale praeseferre, sed tantum relationem rationis, seu denominationem externam, qua homo deputatur ad aliquid agendum vel recipiendum.¹⁷ Pro certo igitur habebat existentiam characteris; alioquin in ejus essentiam minime inquisivisset.

90. Scotus pariter, admissa characteris existentia, vult, ipsum consistere in quadam relatione reali extrinsecus in animam adveniente velut effectu

u) *Origines* etc. loc. cit.

,s) Part. IV. dist. 8. ubi agens de confirmatione, scribit: „Nec debet iterari, sicut nec Baptismus vel Ordo; nulli enim sacramento facienda est injuria, quando non iterandum iteretur... Nam de Baptismo et Ordine, quod non debeant iterari, aperte Augustinus dicit. Utrumque sacramentum

est, et quadam consecratione datur, illud quidem cum baptizatur, istud vero cum ordinatur..... Quod indubitanter etiam de Confirmatione tenendum est.* Cf. Estius, *In IV. sent.* dist. 1. §. 20 et 21.

“0 Ibid. dist. 23.

17) Ejus sententia cf. apud Vasquez, in III. part. s. Thom. disp. 134. cap. 2. ubi eam refellit.

Sacramenti. 18 Dum igitur affirmat 8β characterem admittere ob ecclesiae auctoritatem, hoc ipso innuit, ex divina revelatione ejusdem existentiam constare, cum ecclesia non aliam doctrinam tradat praeter earn, quam a Christo et ab apostolis didicit.

91. Cajetanus in eam venit sententiam, quod falso putaverit, quaestionem rebaptizantium ortam esse ex nondum satis constituta in ecclesia doctrina de characterem. At non leviter in hoc deceptus est. Omnes enim, non exceptis ipsis donatistis, unitatem Baptismi agnoscebant. Controversia igitur tantum agitabatur de valore Baptismi, aut extra ecclesiam collati, aut administrati a pravo ministro. Hinc non sine stomacho a se repellebant veluti calumniosam *rebaptizantium* denominationem. Ceterum haec etiam verba, inter cetera in ejusdem Cardinalis operum editione, quae Romae adornata est, jussu sancti Pii V. expuncta sunt. 19

92. Ad 4. N. Profecto dum Chemnitius Innocentio III. doctrinam characteris tribuit, ostendit se parum admodum critices peritum. Innocentius enim anno 1215. floruit, porro ante Innocentium de characteris indelebilis impressione, tamquam de re omnibus explorata, locutus jam fuerat Petrus pictaviensis. 20 Ante hunc ejusdem characteris meminerat Gratianus. 21 Ante Gratianum Petrus Lombardus. Ante hos scholasticos s. Joannes damascenus 22, qui antiquiorum patrum doctrinam in unum collegit.

93. Ad 5. D. Id est, *notnulli* in privatis ac praeparatoriis congregationibus, nec re satis discussa, C. *plures* et in ipso concilio, A' Ex hoc enim facto, uti et ex aliis non paucis, ostenditur, liberum in congregationibus fuisse

1s) Cf. Vasq. ibid, qui praeterea observat, cap. 1. n. 20: „Testimonia, quae adduci solebant ab scholasticis tempore Scoti, nullius esse momenti.“ Eadem porro ratione exponendus Albertus M. dum *In IV. sent.* dist. 6. a. 4. scripsit: „De characterem, in sensu quo magistri disputant, de eo parum invenitur in dictis sanctorum.“*

*) Verba expuncta ex vetustioribus editionibus Venel. 1525 et 1567, ita se habebant. -Adverte hic duo: primum, quod sacramenta imprimere characterem ex sacra Scriptura non habetur, sed ab ecclesiae auctoritate, et non nullum antiqua, ut patet ex sacris canonibus et priscis quaestionibus patrum de reiteratione Baptismi, quae locum non haberent, si ecclesia jam determinasset, imprimi in anima characterem per Baptismum etc."

“) Ad dist. 24. lib. IV; obiit porro Petrus pictaviensis anno 1205. Cf. Praefat.

Domni. Hugon. Mathoud, Ord. s. Bened. in lib. V. *Sentent.* Paris. 1655.

ai) *De consecrat.* dist. 4. cap. 41. cujus verba haec sunt: „Ovem, quae foris errabat, et dominicum characterem foris accipiebat, venientem ad christianae unitatis salutem, ab errore corrigi (debere), characterem tamen dominicum in ea agnosci potius, quam improbari.“ Edit. Pithoei, tom. I. pag. 473.

22) *De fide orthodoxa*, lib. IV. cap. 9. ubi: ἡμεῖς μὲν οὖν διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν ἀπαργύρην τοῦ ἁγίου πνεύματος λαμβάνομεν, καὶ ἀρχὴ ἑτέρου βίου γίνεται ἡμῶν ἡ παλιγγενεσία καὶ σφραγὶς, καὶ φυλακτήριον, καὶ φωτισμός. Et nunc quidem, inquit, *Spiritus S. primitias per Baptismum accipimus; et regeneratio, alterius nobis vitae initium, et signaculum, et praesidium, et illuminatio efficitur.* Edit. Le-Quien, tom. I. pag. 261.

patribus propriam promere sententiam. Immo, quo majori fervore articuli hinc inde discussi sunt, eo melius patet, nonnisi cum magno delectu et singulari maturitate edita esso decreta. Quod evenit in concilio tridentino, jam evenerat in omnibus superioribus conciliis. atque in ipso concilio ab apostolis Hierosolymis celebrato, in quo antequam ederetur decretum, *magna conquistio* facta est. 23

94. II. Obj. Rationum momenta, quae adduci solent ad constabiliendum articulum de characterē, satis ejus futilitatem produnt: 1. ideo quippe scholastici contendunt imprimi characterem, quia tria illa sacramenta iterari non possunt; at neque iteratur prima tonsura, nec matrimonium utroque vivente conjuge. 2. Si quis porro ab iis quaerat, quare tria haec sacramenta iterari nequeant, illico reponunt: quia imprimunt characterem; quod si quis iterum e converso ab iisdem sciscitetur, quare haec sacramenta imprimant characterem, respondent: quia iterari non possunt; in quo quidem latet *circulus vitiosus*. 3. Sed nec validior est ratio, quae a quibusdam affertur, petita a *consecrationis* natura, quae postulat indelebilem notam: per omnia siquidem sacramenta nos Deo mancipamur et consecramur. 4. Natura ejusmodi characteris aenigma aedipodeum redolet: nil mirum proinde, si tot fere sint circa eam sententiae, quot capita. 5. Nemo profecto mente concipere potest, qui demum fiat, ut signum et quidem spirituale et invisibile in anima item spirituali et invisibili imprimi possit. 6. Demum cui bono ejusmodi character imprimeretur? Homines enim illum videre nequeunt; Deus eo non indiget, ut agnoscat homines sibi speciali ratione consecratos. Ergo.

95. Resp. Neg. ant. Non enim rationum momentis, quas comminiscuntur protestantes, hic fidei articulus innititur, sed revelatione divinitus facta, quae nobis innotescit per Scripturam et sensum ecclesiae traditionalem, prout ostendimus. Reliqua, quae adduci solent, non sunt nisi rationes conjecturales, ut vocant, ac rem ipsam probabiliorē tantum efficiunt.

96. Ad 1. prob. D. Suppositis probationibus ex Scriptura ' et traditione deductis, C. ad illarum exclusionem, A'. Quod vero haec sacramenta iterari nequeant, est illius doctrinae consecutio.

97. Ad 2. D. Si haec esset unica ratio, qua veritas characteris ostenderetur, Tr. si praeterea, immo praecipue ex divina revelatione eadem constat, ut vidimus, xV. Ceterum circulus vitiosus non cadit in argumentationem,

Cf. Pallavic. *Storia dei Cone, di fede: il che e, ad esercizio d' ingegno. Trento*, lib. IX. cap. 5. ubi ostendit, a theologis disputatum esse in congregationibus privatis de *natura*, non de *existentia* characteris, et concludit: *In tali materie, il se è, appartiens a certezza di* Id est: *In hujusmodi argumentis, quaestio: utrum sit? perlinet ad certitudinem fidei; quaestio: quid sit? ad ingenii exercitium.* Ibid, valide confatat Paulum Sarpium.

qua probatur effectus per causam, et viciseim causa per effectum, cum de utroque constat.

98. Ad 3. *D.* Per omnia sacramenta Deo consecramur., at diversa ratione ab ea, qua consecramur per tria illa, de quibus disserimus, *C.* eadem ratione, *N.* Etenim per tria illa tantum fideles vel Christi familiae, vel militiae, vel ministerio speciali modo addicuntur; confertur praeterea iisdem fidelibus potestas aliquid recipiendi vel tradendi aliis, quod pertinet ad divinum cultum, secus ac fiat in sacramentis reliquis.

99. Ad 4. *D.* Prout in ceteris omnibus, quae spiritualia sunt, contingit, quorum adaequatam ideam nobis efformare non possumus, *C.* quod peculiare sit hujus characteris, *N.* Cum agatur propterea de re in se obscura, nil mirum, si scholastici, qui subtilius in ejus essentiam inquisierunt, in diversas sententias distracti sint. Porro controversia nostra est de existentia, non autem de natura. Quamdiu illa in tuto est, sufficit.

100. Ad 5. *D.* Si signum istud per modum cujusdam rei materialis ac sensibilis concipiatur, *C.* secus, *iv.* Jam vero juxta s. Thomam: *Character habet rationem signi per comparisonem ad sacramentum sensibile a quo imprimitur: sed secundum se habet rationem principii.* Vidimus praeterea aliquot scholasticos contendere, characterem non habere nisi *rationem relationis.* Ceterum nihil vetat, quominus eum concipiamus per modum cujusdam permanentis animae modificationis, in quo nihil est quod repugnet.²⁵

101. Ad 6. *D.* Si daretur character ad solam distinctionem, *Tr.* si ad aliquam praeterea datur potestatem, seu *habilitatem*, ut vocant, obtinendam, prout dictum est, *N.* Addo perennem haerere hanc notam, ut et beatis in gloriam et damnatis in poenam cedat.

**) S. Thom. part. III. qu. 63. art. 1. et Estius loc. cit.

“) Cf. de hoc argumento Vasquez, loc. cit ubi diversa scholasticorum placita expendit Sed placet adversus novatores hic proferre, quae scribit Leibnitzius, *Syst. Theol.* pag. 210: «De caractere, *inquit*, seu signo indelebili, quod imprimitur in anima ejus, qui sacramenta Baptismi, Confirmationis aut Ordinis suscipit, multa nonnulli disputant ex scholasticis; sed res plana est, si tantum cogitetur, hominem, suscepto hoc sacramento, aliquam qualitatem permanentem nactum esse, quae et invalide et illegitime iteratur. Et tales qualitates reperiuntur et in jure civili. Nam nemo rem suam acquirere potest, seu qui in solidum dominus rei est, dominus ejus

amplius fieri non potest; quod si eam non posset ex toto vel parte ulla ratione alienare, lege forte aliqua id impediatur, quemadmodum jus regni, vel etiam alicubi dominium constat esse inalienabile, jam habemus aliquod characteri simile, quod scilicet invalide iteratur; eo ipso autem, dum actus (iteratus scilicet) administrandi sacramentum est irritus sive nullus, etiam fit illegitimus sive prohibitus. Sacrilegium enim est, vel certe grave crimen, sacramentum inaniter celebrare scientem; per Baptismum autem homines christianiani redduntur, per Confirmationem novo auctiore quasi sacramento (scilicet jurejurando) christianae militiae adstringuntur, per Ordinem susceptum ecclesiae ministri fiunt; quae sane qualitates sunt permanentes.^o

CAPUT HI.

DE MINISTRO SACRAMENTORUM.

102. Si sacramenta nullam aliam vini habent nisi excitandi fidem juxta protestandum systema, ex eodem plane profluit, valide ea posse administrari seu conferri a quovis sive clerico sive laico, sive masculo sive femina, immo et a diabolo ipso, prout colligit Lutherus. ' Hic enim articulus est corollarium, quod necessario sequitur ex illo principio. Ejusdem pariter principii est corollarium alterum, quod inde pariter colligit Lutherus, valere scilicet sacramenta utcumque administrata, etiam absque ulla intentione, immo irrisorie aut mimice.

103. Contrariam semitam tenuerunt veteres donatistae, quibus subscripserunt saec. XII. waldenses et albigenses, saec. XIV. wicleflitae et hussitae. Hi omnes autumarunt, nulla ac irrita esse sacramenta ab improbis ministris collata. 2 Donatistae tamen eo progressi sunt, ut irrita assererent sacramenta a publicis peccatoribus ac scelestis, a fortiori vero ab haereticis 3 administrata.

104. Quamvis porro cum errore donatistarum permisceri nequeat error, quem non pauci episcopi orientales et africani professi sunt saec. ecclesiae IU. contententes, irritum ac nullum esse Baptisma ab haereticis collatum, vii tamen ob argumenti affinitatem ac necessitudinem alter ab altero sejungi potest. Hi, qui denuo tingebant ab haereticis baptizatos, communi jam *rebaptizantium* nomine nuncupari solent; quamvis ipsi summo opere ab ejusmodi appellatione tamquam sibi valde injuriosa, ut diximus, abhorrerent.

105. Priorem novatorum errorem commodius refellemus agendo de sacramentis singillatim, praesertim vero in *Tractatu de Ordine*. Posteriores vero, qui est de intentione, nec non errorem rebaptizantium, uti et donatistarum

1) In lib. *De Missa privata*, apud Belarm. *De Sacram.* lib. I. cap. 24. num. 2.

2) Cf. Nat. Alex. *Histor. Eccles.* saec. XI et XII. cap. 4. art. 13. §. 2. *De erroribus Waldensium*; tum saec. XIII et XIV. cap. 3. art. 1. *De Albijensibus*, §. 2. *De Albigensium erroribus*, et art. 22. §. 4. *De erroribus Wicleffi*; item saec. XV et XVI. cap. 2. art. 1. §. 2. Ex his si excipias wicleffitas, ceteri nonnisi indirecte hunc errorem professi sunt.

3) Hic adnoto, a pluribus theologis una simul vindicari validitatem sacramentorum, quae fuerint collata tum ab *haeretico*, tum ab *impio* ministro. At, quamvis pleraque

argumenta, quibus valor sacramentorum sive ab *haeretico* sive a *pravo* catholico ministro confectorum aut adslruilur aut impugnatur, communia sint, nec possunt tamen nec debent ambae hae theses permisceri; cum inter se differant, nec par utriusque sit ratio. Ceteris enim omissis, valere sacramenta omnia a pravo ministro catholico confecta, de fide esi, cum sit expresse definitum; sic pariter de fide est, ratum esse Baptisma ab haeretico administratum; at de fide non est, valida esse cetera sacramenta ab haeretico collata. Sane, ut suo loco dicemus, non desunt auctores catholici, qui, licet immerito, id negent.

cotcrorumquo haereticorum, qui eos secuti eunt, hic perstringimus. Tribus propterea propositionibus rem totam complectimur. Quarum prima erit de valore sacramenti, ac praecipue Baptismi absque fide a ministro collati, altera de probitate ministri sacramentorum, tertia demum de necessitate intentionis ad validam eorumdem administrationein.

PROPOSITIO I.

In sacramentorum ministro ad valide conferenda sacramenta non est necessaria fides; adeoque validus est Baptismus ab haereticis rite collatus.

106. Haec propositio, quod spectat ad Baptismum, de fide est, ut constat ex can. IV. *De Bapt.* concilii tridentini: *Si quis dixerit, Baptismum, qui etiam datur ab haereticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, cum intentione faciendi quod facit ecclesia, non esse verum Baptismum; anathema sit.* Quod vero attinet ad sacramenta reliqua (si Poenitentiam excipias, non quidem ex defectu fidei, sed ex defectu jurisdictionis, qua carent haeretici), certa est ac fidei proxima. Licet enim nulla expressa habeatur de illis ecclesiae definitio, jam ex communi consensu probatur atque ex ejusdem ecclesiae praxi, pluribus saltem abhinc saeculis confirmata, ut suo loco ostendamus. Eadem sane ratio, quae suffragatur valori Baptismi collati ab haereticis, suffragatur pariter valori ceterorum sacramentorum, quae omnia Christi sunt. Quare quae de Baptismo dicuntur, ob intimam analogiam de reliquis sacramentis dicta etiam intelligi debent. De solo autem Baptismo hic agimus, quia major de ejus valore extitit contentio; eo vel magis quod disceptationes excitatae circa valorem aliorum sacramentorum, quae ab haereticis conficiuntur, magna ex parte a priori illa quaestione pendeant. Propterea, valore Baptismi ab haereticis collati in tuto posito, de valore reliquorum sacramentorum pariter constabit. Ceterum de his peculiariter agemus, cum in tractatibus de sacramentis in specie quaestio haec iterum recurret.

107. Vehemens igitur, ut innuimus, olim agitata est circa valorem sacramenti Baptismi controversia, postquam scilicet Agrippinus Carthaginiensis episcopus, saeculo circiter ecclesiae III. omnium primus usum invexit iterum tingendi ab haereticis tinctos. ¹ S. Cyprianus Agrippini successor eandem consuetudinem retinuit, ratus, nullum esse Baptisma, quod extra ecclesiam administraretur. Coacto Carthagine concilio hanc sententiam, seu potius praxim

¹) Censent nonnulli. Tertullianum omnium primum invexisse hanc doctrinam de invaliditate Baptismi ab haereticis administrati ob ejus verba, quae leguntur, lib. *De liaplismo*, cap. 15. ubi de haereticis: „Non idem, *inquit*, Deus est nobis et illis, nec

unus Christus, id est, idem, ideoque nec Baptismus unus, quia non idem; quem quum rite non habeant, sine dubio non habent." Alii tamen refragantur. Cf. Kigali. in hunc loc. el De la Cerda, tom. II, not. 175.

adstruxit % misitque do more Romain ejusdem concilii acta ut a rom. pontifice confirmarentur. Asperius synodi legatos excepit s. Ôtephanus, qui tune romanae ecclesiae praeerat, ac novitati restitit, rescribens: *Sihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus imponatur in pouitcentiam.* Judicio rom. pontificis non acquievit s. Cyprianus: sed numerosiori ex Africa peno universa accito concilio sententiam suam confirmare conatus est. 4 Vicit demum, ut par erat. Stephani decretum, quod defervescentibus studiis tum in Africa tum in Oriente paulatim praevaluit⁵, donec omnis contentio sublata est.

108. Veritatem porro assertae propositionis quoad Baptisma ostendimus ex verbo Dei tradito constantique ecclesiae praxi, prius quam haec qualemcumque immutationem subiisset. Hujus siquidem traditionis ac praxis testis est s. Stephanas, ut patet ex verbis seu decreto, quod opposuit s. Cypriano;

') Et est carlhagm. IL ex cyprianicis de Baptismo. Cf. tum in opp. s. Cypr. *Epist.* LXXII. tum apud Hard. *Acta Cone.* tom. I. coi. 158 et seqq.

s) In *Epist.* LXXIV. s. Cypr. ad Pompejum.

*) Est autem carthag. III. de Baptismo, collectum ex tribus provinciis Africae, cui interfuerunt episcopi LXXXVH, in opp. s. Cypr. edit. maur. pag. 329, et apud Hard. loc. ciL

Ut enim videbimus, non pauci episcopi non solum post Stephani decretum, sed etiam post concilia arelatense et nicaenum I. perrexerunt hanc tenere consuetudinem baptizandi ab haereticis ablutos. Atque hic animadverto, totam hanc controversiam a recentioribus quibusdam aut negari aut in dubium revocari. Alii enim, admissa controversiae veritate, inter scripta apocrypha, aut saltem dubia rejiciunt concilia Carthaginensia commemorata, epistolam Firmiliani, epistolas omnes s. Cypriani de hoc argumento ad Magnum, Pompejum. Jubajanum etc. Hoc primum lentavit Tourneminius: ..Conjectures sur la supposition de quelques ouvrages de saint Cyprien et de la lettre de Finnilien;* quae insertae sunt *Documentis trevoltiensibus*, mens. Decemb. ann. 1734. art. CXVIII. pag. 2246 et seqq. Ast P. Rayin. Missorius Ord. Conv. hic non stetit, sed in *Dissert. critica*, quam vulgavit Vend. 1733, *fn epist. ad Pompejum*, inter cyprianicas LXXIV, totam controversiam anabaplismi, quae in-

ter orientales africanosque et s. Stephanum viguit, veluti confictam ab Eusebio traduxit, et citata monumenta conficta esse contendit a donatistis. Cl. Morcelli S. J. in erudita *d* eleganti, quain Brixiae 1817. edidit, *Africa Christiana*, vol. II. admissa controversiae hujus veritate, ad annum CCLX. n. 11. anceps haerere videtur circa epistolam s. martyris ad Pompejum; non tamen audet eam tamquam conficiam omnino respuere.

Nobis in animo haud est, criticam hic instituere quaestionem. Animadvertimus tamen 1°. nonnisi perpaucos, eosque non magnae auctoritatis controversiam universam de anabaptismo veluti fabulosam rejicere; 2°. nullis positivis momentis duci eos, qui vel tamquam dubia vel tamquam apocrypha rejiciunt scripta Cypriani et Firmiliani, quae ad rem praesentem referuntur; contra quae nec levia nec pauca stant argumenta positiva; 3°. eosdem permoveri solis conjecturis parvi, ut nobis videntur, momenti; 4°. hanc eorum agendi rationem, si reciperetur, inducere quemdam pyrrhonismum in universam fere historiam ecclesiasticam.

Ceterum cf. *Vita s. Cypriani* a maurinis edit, conscripta, cap. 29 et seqq.; *Acta liollandiana*, tom. IV. mens. Sept, ad diem XIV. pag. 295. a §.38 ad 56; nec non Joann. H. Sbaralea, Ord. Conv. in op. *Germana s. Cypriani et Afrorum, nec non Firmiliani et Orientalium opinio* etc. Bonon. 1741; praeter Tillemont, *Mémoires* etc. ad annum 256, Natalem Alex. etc.

imi?

ex quo constat, haereticos non iterato baptismo, sed sola manuum impositione in ecclesiae gremium admissos fuisse; testis est antiquissimus anonymus scriptor saeculi III. qui librum edidit ad rebaptizantium confutandum errorem⁶; testis est s. Augustinus, qui affirmat avitam consuetudinem recipiendi haereticos sola manuum impositione *er. apostolorum traditione* derivatam esse; qui praeterea id ipsum conficit ex confessione ipsius s. Cypriani asserentis: *Hanc saluberrimam consuetudinem per Agrippinam praedecessorem suum quasi coepisse corrigi, sed verius corrumpi*⁷; testis est Vincentius lirinensis, qui publicis factis innixus, *Commonit.* cap. VL scribit: *Agrippinas Carthaginiensis episcopus, primus omnium mortalium contra divinum canonem, contra universalis ecclesiae regulam, contra sensum omnium sacerdotum, contra morem atque instituta majorum, rebaptizandum esse censebat.* Similia occurrunt apud Hieronymum⁸, atque pontifices Siricium ac Innocentium I.⁹ Hinc decretum Stephani confirmatum est a plenario illo concilio, de quo loquitur s. Augustinus¹⁰; quodque alii censent esse arelatense, alii autem oecumenicum nicaenum I.¹¹; quod reipsa can. VIII. decrevit, sola manuum impositione recipiendos esse novatianos ab schismate ad ecclesiam revertentes.¹²

109. Sed, quod sedulo notandum est, ipsimet episcopi asiatici et africani rebaptizantes totidem testes locupletissimi sunt hujus traditionis et praxis, quam propugnamus. Quod ut intelligatur, animadvertere debemus ecclesiae patres interdum esse traditionis testes, interdum simplices disputatores aut philosophos.

Dum patres assertiones quasdam historice proponunt, ut ita loquar, tamquam a Deo revelatas et in communi totius ecclesiae doctrina inclusas, tunc patres sunt universae traditionis testes, eamque obtinent auctoritatem, qua patres et ecclesiae doctores praestant. Nam Christiana fides revelatione divina fulcitur, revelatio autem, quum in *facto* consistat, evinci unice per testimonia potest, nequaquam vero per solas doctrinales discussiones et ratiocinia.

Dum patres solum ratiocinantur, tunc vix aut ne vix quidem a philosophis differunt; qui ea tantum auctoritate gaudent, quam sibi vindicat vis intrinseca rationum, quae ab ipsis proferuntur.

6) Cf. ad calcem opp. s. Cypriani ita inscript. *Anonymi liber de Rebaptismo.*

Innocentius, *Epist.* XVII. *ad Rufum et soc.* ibid. col. 836.

7) *De Baptismo*, lib. II. c. 7. n. 12.

10) *De Rapt.* lib. I. cap. 7. n. 9.

8) In *Dialogo advers. Lucifer*, n. 8 et 9. | | |.

*) De hac quaestione cf. inter ceteros card. Norisius, *Bist. Donatist* part. I. cap. 10. pag. 175 et seqq. edit. Veron. cum apposis adnotationibus fratrum Balleriniorum.

9) Siricius, *Epist.* I. *ad Himerium Episc. Tarrac.* apud Couslant, *Epistolae Rom. Pontif.* tom. I. col. 624 et seq. In-

**) Apud Harduinum *Acta Cone.* tom. I. coi. 326.

Quo posito, africani et orientales episcopi, confitentes consuetudinem ab Stephano assertam, se praebebant velut testes traditionis, eo nimirum praeditos caractere, per quem solum possunt et debent haberi sicut ecclesiae patres; ideoque, nedum Baptismi ab haereticis collati valorem oppugnent suis testimoniis, luculenter confirmant. Contra vero cum istius Baptismi validitatem ratiociniis et cavillationibus evertere nituntur, tunc ii nobis sunt veluti disputatores, quibus obsequium illud minime debetur, quo ecclesiae patres semper catholici prosecuti sunt.¹³

DIFFICULTATES.

110- I. Obj. Scriptura ea passim docet, quae cum valore Baptismi ab haereticis administrati componi nequeunt. 1. Etenim apostolus, Eph. IV. 5. clamat: *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma*. Sed haeretici carent fide, ergo et Baptismo. 2. Hinc ecclesia, Cantic. IV. 12. dicitur *hortus conclusus. fons signatus, puteus aquarum viventium*; nequeunt proinde haeretici extra ecclesiam constituti hortum illum ingredi, ut fructus ac de fonte illo aut puteo aquas hauriant. 3. Adde ex apostolo, Galat. III. 27. Christum induere, quicumque in Christo baptizantur; jam vero quomodo poterunt Christum induere, qui in baeresi tinguntur? 4- Nonne praeterea filii Dei gigni tantum possunt a vera Christi sponsa, quae est ecclesia? 5. Merito proinde, I. Petr..III. 20. ecclesia arcae comparatur, *in qua pauci, id est, octo animae salvae factae sunt per aquam. Quod et vos nunc similis formae saluos facit Baptisma*. Ergo extra hanc arcam baptizati diluvio peribunt.

111. Resp. Neg. ant. Ad 1. prob. D. Unum Baptisma a Christo institutum, quod idem est, a quovis administretur, sive in ecclesia catholica sive extra ecclesiam, C. unum eo sensu, quod nullum sit extra ecclesiam collatum, iV. Sic etiam una est fides objectiva, C. subjectiva, N. Nec enim fides, prout complectitur veritates a Deo revelatas, pro uniuscujusque credentium arbitrio multiplex evadit.¹⁴ Hinc, ex eo quo quispiam veram fidem amiserit, non consequitur, eum amisisse verum Baptisma, utpote quod independens omnino sit ab hominum vitio aut voluntate.

*3) Cf. in hanc rem egregium opus, cui tit. *De optima legendorum Patrum methodo*, August. Taurin. 1742, praesertim part. III. cap. 11. Adversus Launojum, *ferocis ingenii hominem*, ut eum vocat Norisius, contendentem, antiquam traditionem potius s. Cypriano quam s. Stephano favere, cf. idem Norisius, op. et loc. cit ac Gottefridus Lumper Mon. Bened. *Historia theologico-critica de vita, scriptis atque doctrina ss. Patrum*, Augustae Vindelicorum. 1795. Hic enim auctor, part. XI. sect. 3.

in peculiari dissert. cap. 5. *De doctrina s. Cypriani*, art. 2. §. 4 et seqq. enucleavit, quantum erat necesse, universam hanc controversiam, ostenditque, Slephani sententiam ortam ab apostolis esse. Qui praeterea et illud efficit, prout doctissimi scriplores jam ante ipsum praestiterant, s. Slephanum non probasse Baptismum haeticorum indiscriminalim, sed illorum tantum, qui rite illum contulissent, id est, juxta legitimam materiam et formam.

M) Bernard, a Pic. in hunc loc.

112. Ad 2. *D.* Ecclesia est hortus conclusus, fons signatus etc. quoad oliectum seu regenerationis gratiam idque respectu adultorum, *C.* quoad ipsa sacramenta in se spectata, seu quatenus Christi sunt, *N.* Neque enim, si fur ex horto, fonte aut puteo quidpiam surripiat, illud, quod furtive sublatum est, desinit in so esse aut bonus fructus, aut aqua vivens. 15

113. Ad 3. *D.* Quantum ad perceptionem sacramenti, ut loquitur Augustinus 1G, *C.* quantum ad vitae sanctificationem, *N.* Illud enim et bonis et malis potest esse commune, alterum proprium bonorum est atque piorum.

114. Ad 4. *D.* Si ecclesia filios gignere non posset nisi utero suo, *C.* si praeterea eosdem gignere potest utero ancillarum, *N.* Ita rursum s. Augustinus. 17

115. Ad 5- *D.* Ecclesia arcae comparatur ratione Baptismi, quo cooptantur in ecclesiam, si infantes sint, *C.* si adulti, *svbdist.* si bona fide ab haereticis Baptismum suscipiant iterum, *C.* si mala fide, *N.* In hoc enim casu, si respectu istorum Baptismus arca non est, provenire id unice debet ex prava suscipientium dispositione, non autem ex defectu rei susceptae.

116. Π. Obj. Perperam catholici ad traditionem appellant Etenim tinctos ab haereticis rebaptizandos praecipiunt 1. Canones apostolici XLVI et XLVII, nec non Constitutiones apostolicae, lib. VI. cap. 15. 2. Anabaptismus vigit Tertulliani aetate; et s. Dionysius alex, testatur. *Superiorum episcoporum temporibus in ecclesiis populosisissimis et in conciliis fratrum apud Iconium et Synnada et apud alios plurimos idem* (institutum baptizandi) sancitum fuisse. 18 Huic consonat Firmilianus, Caesareae in Cappadocia episcopus, qui in *Epist. ad Cyprianum* affirmat: *Ab initio hoc tenentes} quod a Christo et ab apostolis traditum est. Nec meminimus, hoc apud nos aliquando*

B) Apposite observat cit. Lumper §. 5. Cyprianum et Firmilianum sic semper adversarios refellere, quasi isti peccata ab haereticis baptizantibus dimitti contenderent, ac proinde in hac hypothesis difficile iis non fuisse manifestam pugnam in suis adversariis demonstrare. Ast talis non fuit mens s. Stephani, qui id unum docuit, per Baptismum ab haereticis rite collatum tunc solum peccata dimitti, cum abjurata hacresi ad ecclesiam reverterentur; cum soli ecclesiae datum sit peccata dimittere per baptismum et reconciliationem, si sermo sit, ut supponitur, de adultis. Paulo aliter Constant mentem s. Stephani exponit; sed res eodem recidit. Cf. op. cit. *Epist. Rom. Pontif.* tom. I. pag. 227. *Dissertatio, qua vera Stephani circa receptionem haereticarum sententia explicatur*, §. 4. Sane,

si bene perpendantur, quae tum a s. Cypriano et Firmiliano tum a rebaptizantibus reliquis objiciebantur, patebit, eos semper in eo errasse, quod non distinguerent inter sacramentum et usum seu effectum sacramenti, qui est gratiae collatio et per eam peccatorum remissio, et quod hunc posteriorem sensum affingerent Stephano aliisque catholicae veritatis assertoribus.

,6) Lib. *De unico Baptismo*, cap. 8. et alibi passim.

17) *De Bapt.* lib. L cap. 10. num. 14.

*8) Apud Euseb. *flist. Eccl.* lib. VII cap. 7. *Προ πολλού κατὰ του προ ήμών ΙπiΟκόπον Ιν ταῖ πολυαν^ρωποτάται Ικκλησίαι , καί ταῖ Ουνόδοι των αδiλφων, Ιν 'Ζκονίῳ) καί Συννάδοι , καί παρά πολλοῖ τοῦτο ἴδοζ,iv.* In quem locum cf. adnot. Valesii.

coepisse: cum semper isthic observatum sit, ut nonnisi unam Dei ecclesiam notsemus, ut sanctum Baptisma nonnisi sanctae ecclesiae computaremus.¹⁹ Verum quod rem hanc conficit est 3. auctoritas ss. Optati milovitani, Athanasii, Basilii. Gregorii nazianzeni et Cyrilli hierosol. qui, non obstantibus decretis Stephani et conciliorum arelatensis ac nicaeni I. unanimiter tenuerunt, haereticos rebaptizandos esse; quod 4. et constituit s. Gregorius M.²⁰ relate ad bonosiacos, licet in *Trinitate* eos baptizatos esse declaraverit concilium arelatense II. can. XVII. Ergo.

117. Resp. Seg. antec. Ad 1. prob. A. Ejusmodi enim constitutiones et canones, ntpote ab auctoribus rebaptizantium errore infectis exarati, nullius sunt auctoritatis, si tamen in iis de nova collatione Baptismi rite administrati sermo sit.²¹

118- Ad 2. D. In particularibus nonnullis ecclesiis, C. in ecclesia universali, A'. Etenim Firmilianus in hac ipsa, quae objicitur, epistola admittit, diversam in ecclesia romana consuetudinem viguisse.²² S. Cyprianus id pariter non diffitetur, dicens: *Consuetudo sine veritate, vetustas erroris est. Propter quod, relicto errore, sequamur veritatem.*²³ Et in concilio carthag. III. ea vox erupit: *In Evangelio Dominus: Ego sum, inquit, veritas', non dixit: ego sum consuetudo.*²⁴ Dionysium alex. S. Hieronymus inter rebaptizantes recenset²⁵: attamen ex 3. Basilio contrarium constat.²⁶ Quin

”) Inter cyprianicas *Epist.* LXXV. edit, maar. pag. 149.

²⁰) Lib. XI. *Epist.* LXVII.

Circa originem Canonum apostolicorum cf. *Judicium Cotelcrii* in hos canones. tom. I. pag. 424 et seqq. nec non Gulielmi Beveregii, *De Canonibus apostolicis judicium*, ibid. pag. 427. Nunc exploratum ac fere certum est apud eruditos, hanc collectionem confectam esse saeculo circiter ecclesiae III. ex canonibus seu decretis synodorum particularium, quae per id temporis celebratae fuerunt. Haec potissima ratio est, quare Firmilianus et Cyprianus, licet alludent ad canonem antiquum (synodi fortasse iconiensis), nunquam tamen provocent ad aliquem canonem apostolicum. Sed nec illud omittendum est, quod Beveregius observat, tum *Codicis canonum primitivae ecclesiae vindicati ac illustrati*, lib. II cap. 12. *de Baptismo haereticorum*, §.4, tum in annotat, ad can. XLVII, in hoc canone irritum pronunciari Baptismum, qui collatus sit ab haereticis formam vitiantibus; cujusmodi fere omnes

erant haeretici duorum aut trium priorum saeculorum, hermogeniani, praxeani, cataphrygae, Valentiniani, marcionitae, quintilianistae, gnostici etc. Siquidem in can. seq. constituitur, ut Baptismus rite collatus denuo non administretur. Huic observationi congruit titulus antiquus can. XLVII vulgatus a Cotclerio, sic inscriptus: *De iis, qui iterum baptizant baptizatos ab haereticis.* Caput vero XV. libri VI *Constit. apost.* nil aliud constituit, nisi quod a canone apostolico sancitum jam fuerat. Atque hinc eos deceptos existimo, qui praetendebant, sibi favere antiquam consuetudinem alicubi receptam iterum baptizandi tinctos ab haereticis.

”) Cf. cit. *Epist.* pag. 144.

w) *Epiât.* LXXIV. *ad Pompejan.* p. 141.

”) Inter op. Cypriani cit. edit. pag. 333.

x') *De ciris illustribus*, cap. 69.

²⁶J *Epist. Canon.* CLXXXVII. *ad Amphiloch.* cap. 5. ubi mirari se ait, quod haereticorum Baptismum Dionysius susciperet, et nec illum quidem pepuzenorum rejiceret, *qui in Patrem et Filium. Montanum.*

etiam ipsemct do se testatur, se ad Heraclae praedecessoris sni exemplum singulos ad ecclesiam venientes, nullo illorum Baptismo iterato, suscepisse.²⁷

119. Ad 3. *Trana*. Mirum enim esse non debet, si, non obstantibus editis decretis illorum conciliorum, in hac sententia nonnulli perstitisse visi sunt. Etenim: *Nisi prorsus fallimur, inquit Trombellius, horum conciliorum decreta illis non innotuerunt: quae si innotuissent, aut, ut equidem puto, iisdem decretis paruissent, aut saltem ea sibi objecissent, et aliqua explicatione eludere studuissent: quod minime fecerunt. Neque enim locum aliquem afferre poteris, in quo ab iis fiat mentio canonum aut arelatensis aut nicaeni, in quibus de hac quaestione actum sil. Neque mirum id est, arelatense enim celebratum est, ut donatistarum ecclesiae se jungere recusantium, evasiones tollerentur..... Canones porro hujus concilii ab antiquis citatos minime inveni.... Quod vero attinet ad nicaenos canones, induNitalum est per universam ecclesiam non fuisse admodum notos.* 28

120. Nec illud omittendum est, quod scite adnotavit Ballerinius, nulum scilicet nicaenum canonem exhibere expressum atque generale decretum de haereticorum Baptismo, sed ex duobus canonibus, VIII. videlicet ac XIX. legitima tantum deductione colligi; quippe can. VIII. catharos ad ecclesiam venientes impositione manuum recipi, can. vero XIX. paulinianistas omnino baptizari jubet. Discrimen si quis attente inquirat, in eo situm deprehendet, quod, ut notavit Innocentius I. 29, cathari sive novatiani in nomine Patris et Filii et Spiritus S. baptizabant; paulinianistae vero non item. Hanc discriminis rationem quicumque observavit, quaestionem de Baptismo nicaenis canonibus definitam deprehendit. Cum vero haec discriminis ratio ex ipsorum canonum verbis non incurrat statim in oculos, nil mirum, si non omnes, qui legerunt ipsos canones, eandem quaestionem ipsis canonibus definitam cognovere; nihilque pariter mirandum, si ob ejusdem animadversionis defectum s. Basilius ad eam quaestionem definiendam aliquod concilium desiderans, et a nicaenis patribus definitam non animadvertens causam varietatis ea in materia diversae disciplinae et oeconomiae vindicavit. Eadem animadversio pariter fugit, s. Cyrillum hierosolym. episcopum, qui etiam post nicaenum concilium scripsit in *Prologo* ad suas *Catecheses*: *Soli haeretici rebaptizantur, siquidem prius illud non fuit Baptisma.* 30

Priscillamque baptizabant. Cf. not. maurin. edit. opp. S. Basilii in hunc loc.

”) Cf. Vallarsius, tom. II. *Opp. s. Micron*. ad loc. cit. *De viris illustribus*. Inde concludit Vallarsius, s. Hieronymum memoriae lapsu deceptum esse. Interim ex his patet, duas ecclesias metropoliticas, matrices et apostolicas, romanam et alexandrinam, consentientes fuisse in admittendo

juxta traditionem apostolicam Baptismo haereticorum.

’8) *De Baptismo*, tom. IV. diss. VIH. part. II art. 3. qu. 1. cap. 8. §. 3. qui fuse adversus Launojum de hoc argumento disserit.

Epist. ad Macedones, η. 10. apud Coustant.

30) Petri Ballerinii, *De vi ac ratione*

121. His adjiciendum, catharos sive novatianos spectatos potius fuisse ut schismaticos quam ut haereticos; porro rebaptizantes Baptisma schismaticorum ratum habebant. Hinc hac fortasse de causa quidam putarunt, nicaenos patres illorum Baptisma validum declarasse.³¹ Adde, plerosque ex objectis patribus, non exclusis Cypriano et Firmiliano, spectasse hanc quaestionem veluti disciplinarem, minime vero ut dogmaticam; ac proinde satius esse duxerunt, propriae ecclesiae, ad quam spectabant, consuetudinem sequi, quin contrariam praxim, quam in aliis ecclesiis, praesertim vero romana, vigentem noverant, impugnarent aut reprehenderent.³²

122. Ad 4. *D.* Vel errore facti deceptus, vel quia bonosiaci post arelatense concilium Baptismi formam vitiarunt, *C.* quasi censuerint nullum esse haereticorum Baptisma, 3' Certum enim est, bonosiacos interdum baptizasse in nomine ss. Trinitatis, interdum vero non item.³³

PROPOSITIO II.

Minister in peccato mortali existens, modo omnia essentialia, quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, vere conficit aut confert sacramentum.

123- Est de fide haec propositio; totidem siquidem verbis eam definivit tridentina synodus, sess. VII. can. XII: *Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre sacramentum; anathema sit.*

primatus Rom. Pontif. Veronae 1766, cap. 13. §. 9. pag. 166. noL 1.

31) Cf. Sbaralea, op. cit. *Germana s. Cypriani* etc. diss. 1. cap. 1. §. 32; nec non edit maur. opp. s. Basilii in nota ad citat. *Epist.* CLXXXV1IL tom. III. pag. 268; card. Noris. *Hist. Donat* edit. cit. pag. 188 seqq. Touttacus, opp. s. Cyrilli hierosol. diss. 3. *De doctrina s. Cyrilli*, cap. 8. n. 67; *De Raplismo ab haereticis collate*.

32) Cf. Norisius, Ballerinius, Coustant loc. citi. Hic distingui debet quaestio in sua, ut ita loquar, natura speciata, a ratione, qua veteres plerique eam considerarunt. In se certe dogmatica est, secus ac Launojus contendit; ast veteres plerique consueverunt veluti disciplinarem controversiam hanc habere, ut ex certissimis documentis constat, quae apud citatos auctores videri pos-

sunt, quaeque hic praetermittimus, ne longiores simus. Huic sententiae etiam adsulatus est doctissimus D. Maurus Cappellari, qui virtute ac sapientia ad summi pontificatus verticem sibi viam paravit, appellaturque Gregorius XVI. in opere Ventiis 1832. iterum edito sub titulo: *U Trionfo della Santa Sede* (quod opus gallice prodit Lovanii 1834), cap. 20. ubi non solum naviter ac erudite confecit quod sibi proposuit, verum etiam solvit difficultates quae ob stare videntur.

M) Cf. Christ. Lupus, opp. edit. Venet. 1725. tom. IV. disseri, secunda prooem. pag. 106 et seqq. et nota edit. maur. ad cit. *Epist.* s. Gregorii Magni, qui in objecto loco diserte scribit, bonosiacos perinde ac calaphrygas minime baptizasse in ss. Trinitate.

124. Est autem adversus donatistas, qui saec. IV. ecclesiam diro schismate laceraverunt. Ili nomen et errores hauserunt a duobus Bonatis, altero in Numidia episcopo voluti eorum auctore, altero antistite Carthaginensi veluti prionotore. Privata quorundam seniorum et Luciliae factiosae feminae vindicta factum est, ut pulso Caeciliano legitimo praesule, sub obtentu quod ipse a proditore sacrorum codicum ordinatus fuerat, in ejus sedem Carthaginensem intruderetur Majorinus. Hinc ortum schisma, quod brevi in haeresim declinavit.¹ Donatistae igitur, ut proprium schisma cohonestarent, docuerunt, sacramenta a proditoribus, ac deinde etiam a peccatoribus quibuscumque, saltem manifestis, collata, nulla ac irrita esse. Hunc errorem proscripsit Melchiades papa in conc. romano, ac denuo proscripsit concilium arelatense.² Cum eundem errorem renovaverint, ut diximus, waldenses, albigenses, wicleflitae et hussitae, iterum eum proscripsit concilium constantiense, a quo damnatus est IV. articulus Wicleffi: *Si episcopus vel sacerdos existât in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non confiât, non baptizat.*³ Cum denique anabaptistae hanc doctrinam suam fecerint, concilium tridentinum tulit adversus eam canonem citatum.

125. Hac porro ratione assertam fidei veritatem adstruimus: Sacramenta vim suam a Christo institutore et causa meritoria totam habent; ergo valida sunt a quovis ministro conficiantur et conferantur. Jam vero sacramenta totam vim ac virtutem suam a Christo ipsorum auctore et causa meritoria haurire, patet ex iis, quae Joannes Baptista testatus de Christo est, Joann. I. 33. dicens: *Hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto.* Quamvis Christus per se minime contulerit Baptisma, sed per discipulos suos, ut legitur Joann. IV. 2, attamen ipse dicitur baptizasse. Hinc optime s. Augustinus, *Tract. VI. in Joann*, n. 7 et 8. recitata verba commentatur: *Petrus baptizet; hic est qui baptizat, Paulus baptizet, hic est qui baptizat; Judas baptizet, hic est qui baptizat. .. Illud, quod datum est, unum est; nec impar propter impares ministros; sed par et aequale, propter: hic est qui baptizat.* Haec confirmantur ex iis, quae scribit apostolus I. Cor. III. 7: *Neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Tota igitur in sacramento potestas Christi est, sacerdotis vero seu ministri tantummodo administratio. Malus autem sacerdos seu minister cum Christi vi ac potestati

¹) Praeter Natalem Alex. *Hist. eccl.* saec. IV. cap. 3. art. 1, et Tillemont, *Mémoires pour servir à l'Hist, ecclés.* tom. VI pag. 1 et seqq. et 697 et seqq. cf. *Historia Donatistarum* card. Norisii, edita a fratribus Balleriniis, Veron. 1732. opp. auct. vol. IV. Haec siquidem historia longe copiosior et accuratior est.

²) Cf. Norisius opere cit. part. I. cap. 7 et cap. 10.

³) Apud Hard. *Acta Concil.* tom. VIII. col. 909.

■) Cf. etiam in lib. *De unitate Ejectes.* cap. 21. n. 58.

impedimentum afferre nequeat, rata ac valida esse debent sacramenta illa, quae mali sacerdotes confecerint, quorumque administratores fuerint.

126. Eadem veritas hoc altero ejusdem a. Augustini argumento mirifice illustratur: *Dedit Judas Baptisma, nec baptizatum est post Judani: dedit Joannes, et baptizatum est post Joannan*, Act. XIX. 5; quia, qui datus est a Juda Baptismus, Christi erat: qui autem a Joanne datus est, Joannis erat. At, qui abluti fuerunt a Juda, tingendi iterum fuissent, si ministri improbitas officeret valori sacramentorum, nec Joannis Baptismati Baptisma a Juda collatum praeponendum esset. 5

127. Argumentatur deinde s. Augustinus in hunc modum: semina, sive puris sive impuris agricolarum manibus terrae mandentur, fructuosa sunt; ergo etiam sacramenta, sive a justis sive a peccatoribus fuerint administrata. 6 Nam si non essent fructuosa, id maxime esset, quia peccatorum faece contaminata spoliarentur omni virtute; quo nihil absurdius fingi potest. In hac praeterea hypothesis salus nostra non levi parte a ministrorum probitate aut improbitate penderet, ac sortes nostrae in istorum manibus quodammodo repositae essent. 7

128. Hanc eandem veritatem demum perpetuus ac constans ecclesiae sensus traditionalis luculentissime evincit. Nunquam enim in ecclesia excitatum dubium est de valore sacramentorum, quae ab impiis fuerint admiui-

*) Lib. *De unitate Eccles*, loc. cit. et *Tract. V. in Joann*, n. 18 et alibi passim.

·) *Contr. Crescon.* lib. III. cap. 8. qui praeterea, *Tract*, cit. *in Joann*, n. 15. hac pulchra utitur similitudine: »Per lapideum canalem transit aqua ad areolas; in canali lapideo nihil generat; sed tamen hortis plurimum fructum affert. Spiritualis enim virtus sacramenti ita est ut lux; et ab illuminandis pura excipitur, et, si per immundos transeat, non inquinatur." Nec omittenda hic est elegans similitudo, qua ad hoc ipsum declarandum utitur s. Gregor, nazianz. *Orat. XL.* n. 25: -Νxosit δι οὐτωί· feTco χρυσό , ἴστω σίδηρο . δακτύλιοι δι αμφότιροι, καί τρν αυτήν Ιγκεχαράχ3ωσαν ικόνα βασιλικήν, tira κηρόν Ιντυπούτωσαν· τί διοίσι σφραγί αυτή τή σφραγίδο Ικί· νη ; οὐδίν. 'Επίγνω^ι τήν ύλην Ιν τώ κη· ρω, καν ή σοφώτατο , ἱῖπί τί μίν του σι· δήρου, τί δ« του χρυσού τό Ικσφράγισμα. καί πώ ἴν Ιστι; τή γάρ ύλη τό διάφορον. οὐ τοῦ χαρακτήρα . Ούτω ἴστω σοι πα βαπτιστή . καν τῷ πολίTHα προίχη, ολλ ή γι τοῦ βαπτίοματο δύναμι ιθη. »Sint,

inquit, duo annuli, alter aureus, alter ferreus, atque ambo eandem imperatoris imaginem insculptam habeant, ac deinde ceram imprimant. Quid tandem hoc signum ab illo signo differet? Nihil. Materiam in cero internosce... Dic utrum e duobus signis, aureo annulo, utrum ferreo, expressum sil, quoque modo unum idemque signum existai. Discrimen enim in materia est, non in signo. Sic tibi quoque omnes, qui baptizandi munere funguntur, idonei habeantur. Quamvis enim alius alium vitae probitate antecellat, eadem tamen Baptismi vis est. 11 Opp. edit. Paris. 1630, tom. L pag. 656.

·) Hoc pariter argumentum urget s. Augustinus, *Contr. Cresc.* lib. III. capp. 9,10 et H. ostenditque innumera prope incommoda, quae ex hypothesis donatistarum orientur, et schismata, quae necessario exinde deberent efformari. Cf. S. Thomas, part. III qu.64. art. 5, et lib. IV. *Cont. Gent.* capp. 77. ubi hoc argumentum, ut solet, egregie evoluit.

strata. Vix donatietne coeperunt innovare adversus receptam hanc ecclesiae doctrinam, dum statim impugnati sunt et condemnati. 8 Ergô.

DIFFICULTATES.

129. I. Obj. Scriptura prave ministros ineptos esse ad sacramenta administranda aperto docet. Nam 1. Exod. XIX. 22. dicitur: *Sacerdotes, qui ascendent ad Dominum, sanctificentur.* Item Levit. XXI. 17: *Uomo . . . qui habuerit maculam, non offerat panes Deo suo.* Prov. XV. 8: *Victimae impiorum abominabiles Deo* declarantur. Quare Jerem. III. 15. promittit Deus, se posthac daturum *pastores juxta cor suum.* Deus enim, ut dicitur Joann. IX. 31. *peccatores non audit;* et Christus, Matth. VII. 18. ait: *Non potest arbor mala bonos fructus facere.* Largiturus propterea apostolis suis potestatem dimittendi peccata, prius illis Spiritum Sanctum tribuit iis verbis, quae leguntur Joann. XX. 22: *Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Cum igitur improbi ministri Spiritum Sanctum non habeant, nec potestate proinde fruuntur dimittendi peccata, aliaque sacramenta conficiendi aut administrandi. 2. Accedit, absurdum esse, ut ii, qui sunt contra Christum, immo et *ex patre diabolo*, ut dicitur Joann. VIII. 44. possint esse ejusdem Christi ministri. 3. Sane aliquod debet intercedere discrimen inter bonum pravumque ministrum; jam vero, si uterque aequè valide administraret sacramenta, par esset utriusque conditio. 4. Hinc ecclesia ipsa a sacris tractandis arcet prave ejusmodi ministros. Ergo.

130. Resp. D. A. Docet Scriptura, prave ministros ineptos esse ad licite et honeste administranda sacramenta, C. ad valide ea conficienda et conferenda, N. Omnes porro adductae probationes ex sacris litteris praesens argumentum non attingunt: cum vel de honestate et sanctitate loquantur, qua sacrum ministrum ornatum esse decet, ut licite ac sancte fungatur officio suo, vel disserant de materia omnino diversa ab ea, de qua hic agimus. Etenim.

131. Exod. XIX. sermo est de purificatione legali praemittenda a sacerdotibus, antequam ad sacra accederent, ut licite et honeste ea attingerent. Levit. XX. agitur de dotibus exterioribus, quibus instructus esse debebat summus sacerdos.

132. Prov. XVI. victimae impiorum dicuntur abominabiles ex prava offerentium dispositione, non vero ex parte rei oblatae.

133. Jerem. III. promittit Deus, se posthac daturum moderatores sibi gratos et acceptos; non quales reges Israelis et Judae fuerunt, qui populum ad idolorum cultum detorserunt.

*) Cf. auct. citt. qui scripserunt historiam donatistaram. Quibus addi potest inter ceteros Henric. Valesius, qui ad calcem

versionis a se adornatae opp. hist. Eusebii, salis prolixam adjecit et accuratam dissert. *De schismate Donatistarum.*

134. Joann. IX. dicitur, Deum peccatores non audire ad patranda miracula, quae confirment falsam doctrinam.

135. Matth. VII. ait Christus, arborem malam non posse fructus bonos facere, cum arbor mala, id est, homo, fructus producit ex propria virtute, non autem cum producit ex virtute aliena, nec prout arbor mala est.

136. Joann. XX. dedit Christus potestatem remittendi peccata; hinc, si pravi ministri non habent in se Spiritum Sanctum inhabitantem per gratiam, habent tamen operantem per sacramenta ad aliorum salutem.

137. Ad 2. *D.* Pravi ministri sunt contra Christum et ex patre diabolo, prout peccatores et mali sunt, *C.* prout operantes ex virtute Christi, *A.*

138. Ad 3. *D.* Quoad vitae meritum, *C.* quoad facultatem in sacramentis administrandis, *A'*. Alioquin innumera prope incommoda sequerentur.

139. Ad 4. *D.* Ne illicite sacra pertractent, *C.* quasi invalide sacramenta administrarent, *A'*.

140. H. Obj. 1. Patres aperte professi sunt, nullum esse sacramentum ab impiis collatum. Etenim s. Ambrosius, lib. *De mysteriis*, cap. IV: *Non sanat, inquit, Baptisma perfidorum, non mundat, sed polluit*, et s. Hieronymus, *In cap. III. Sophoniae*, testatur, quod sacerdotes, *qui Eucharistiae serviunt, et sanguinem Domini populis ejus dividunt, impie agant in legem Christi, putantes, Eucharistiam imprecantis facere verba, non vitam; et necessariam esse tantum solemnem orationem, et non sacerdotum merita*. Hinc s. Leo M. *Epist. CLVI.* pro certo sumens, irrita esse sacramenta a nefariis hominibus confecta, deflet miserum ecclesiae alexandrinae statum: *Manifestum, inquit, quippe est, per crudelissimam insanissimamque saevitiam, omne illic coelestium sacramentorum lumen extinction*. Quare vel ipse s. Augustinus, lib. III. *De Baptismo*, id demum agnovit, scribens: *Quomodo ergo baptizabant, qui fundos insidiosis fraudibus rapiebant. . . Si sola illa columba (ecclesia) simplex et casta et perfecta baptizat!* 9 Et infra: *Tales (avari et raptores) ipsius Cypriani temporibus baptizabant, quos coepiscopos suos fuisse cum magne gemitu confitetur. . . Remissionem tamen peccatorum non dabant. . . Non enim raptoribus et foeneratoribus diceret Dominus: Si cui dimiseritis peccata, dimittentur illis*. 10 2. Atque haec procul dubio causa extitit, cur fuerit constans, ut affirmat Morinus 11, atque universalis sensus et praxis reiterandi saltem sacramentum Confirmationis in iis, qui fuerint ab haereticis vel schismaticis chrismate consignati; in quam sententiam concessit quoque Maldonatus. 12 Adde auctoritatem romani pontificis Eusebii, in *Epist. ad Tusciae et Campaniae episcopos*, Nicolai I. jubentis iterum confirmari bulgaros a photianis

9] Cap. 17.

10) Cap. 18.

”) *De ypenit.* lib. IX. cap. 11. num. 7.

12) *De Sacram. Confirmat.* tom. I. quaesL 2. edit. Paris. 1677. coi. 79.

chrismate inunctos; ac patrum asserentium, Baptismum datum ah haereticis non esse repetendum, sed solam iterandam esse Confirmationem, quia effectus proprius Confirmationis est conferre Spiritum Sanctum; quod omnes antiqui contenderunt fieri non posse apud haereticos, qui eo carent. Haec porro ratio pariter valet quoad peccatores. Ergo.

141. **Resp.** ad 1. *D.* Patres professi sunt, nullum esse sacramentum ab impiis collatum, quoad effectum seu fructum in iis qui scienter illorum Impietati participant, *C.* nullum, id est, irritum in se ob improbitatem ministri, *N.*

142. Sane s. **Ambrosius** loc. cit. loquitur de baptismatibus judaeorum et infidelium, et quidem superstitiosis, non autem de ecclesiae baptismo, ut ostendit contextus; prosequitur enim: *Judaeus urceos baptizat et lavat.* 13

143. **S. Hieronymus** reprehendit improbos illos sacerdotes, qui putabant, se *digne* posse Eucharistiam consecrare ex hoc solo, quod fuerint sacerdotes, quamvis essent sceleribus inquinati 14; nec alia mens potuit esse s. Doctoris, qui, in *Dialogo adversus Luciferianos*, donatistarum errorem data opera confutat. 15

144. **S. Leo M.** conqueritur de extincto coelestium sacramentorum lumine, non eo sensu, quod putaverit, nulla aut irrita esse sacramenta ab impiis administrata, de quo nec suspicari critica permittit; sed quod cessaverit eorundem sacramentorum administratio ob Dioscori saevitiem. Nam, ut ibidem subdit s. pontifex: *Intercepta est sacrificii oblatio, defecit chrismatis sanctificatio, et parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria.* 16

145. **S. Augustinus** negat, prodesse sacramenta suscipientibus ea a ministris improbis et schismaticis; ut constat ex tota orationis serie. Tria

1s) Cf. not. editorum maur. in hunc loc. qui, expenso quaquaversus hoc s. Ambrosii dicto, concludunt: „Utrumque porro res se habeat, certum est, perperam in hac controversia citari hunc Ambrosii locum; non enim in eo de haereticorum (multo minus impiorum catholicorum), sed judaeorum, aut etiam de infidelium, quae tertia acceptio est, baptismo agi, tum ipsa orationis series, tum auctor operis de sacrament. lib. II. cap. 1. n. 2. testatum reddunt.*

u) Ita s. Thomas part. III. qu. 82. art. 5. ad 1. Cf. not. Vallars. in hunc loc. Id unum enim hic cavet s. Doctor, ne, dum de sola sibi sacerdotes potestate blandiuntur, redam vivendi deserant normam, et quod potestate construunt, exemplo destruant. Clarius etiam constat hic sensus

ex iis, quae paulo post (coi. 721. edit cit.), subdit, ubi hoc ipsum inculcat.

,5) Cf. Lib. *Cont. Lucifer*, n. 5 et seqq. ubi haec ipsa argumenta a luciferianis objecta solvit.

16) Cap. 5. Ut autem magis pateat, eandem semper haereticos indolem patefecisse, placet verba exscribere, quibus eutychianorum saevitiem et audaciam sacrilegam ibid, describit: „Nec ullo modo, *inquit*, ambigi potest, quid de his decernendum sil, qui post nefanda sacrilegia, post sanguinem probatissimi sacerdotis effusum et concremati corporis cinerem in contumeliam aëris coeli-que dispersum, audent sibi jus perversae dignitatis expetere, et apostolicac doctrinae inviolabilem fidem ad concilia provocare." Edit. Ballerin.

enim ibi affirmat s. Doctor, quao ejus mentem luculenter declarant: 1° ubique inveniri *sacramenti integritatem*, non autem peccatorum remissionem; 2° non posse quempiam juvari precibus sanctorum, dum pessime vivere perseverat, non obstante *pio columbae ministerio*; 3° si convertantur, *non rebaptizantur*, et tamen incipiunt *ad columbam pertinere*. 17

146. Ad 2. *Xeg.* Ostendit enim eruditissimus Christianus Lupus, deceptos illos scriptores fuisse; cum in monumentis, quae illi adducunt, non agatur nisi de poenitentiae sacramento, quod juxta diversos effectus, quos producit in illis, quibus confertur, interdum a veteribus dicebatur dari in aliis *in poenitentiam*, in aliis *in Spiritum Sanctum*. 18 Animadvertit praeterea, Eusebii pontificis Decretalem nullius ponderis esse, utpote supposititiam.

147. Ad responsum vero, a Nicolao L bulgaris datum, idem auctor concedit, sanctum pontificem in hac parte secutum esse opinionem satis suo tempore communem, qua irrita habebatur, ac proinde iteranda chrismatio ab haereticis facta. Idemque sensisse autumat eundem pontificem circa ordinationem, re nondum tunc temporis eliquata, prout postea factum est. 19 Ast perperam. Hac siquidem sententia minime permotus fuisse videtur Nicolaus L dum jussit iterari confirmationem a photianis collatam; sed quia Bulgaria spectabat ad patriarchatum Occidentis, in quem nullam poterat Photius exercere auctoritatem; quare a romanis pontificibus Bulgariae presbyteris delegatio et jus conferri debebat administrandi sacramentum Confir-

17) En ejus verba ex cap. 17. lib. cit.: „Sacramenti autem integritas ubique cognoscitur; sed ad peccatorum illam irrevocabilem remissionem extra unitatem ecclesiae non valebit. Nec in haeresi aut schismate constitutum sanctorum orationes, id est, illius unicae columbae gemitus, poterunt adjuvare; sicut nec intus positum possunt, si adversum se ipse per vitam pessimam teneat debita peccatorum, non solum si per accipitrem, sed etiam si per ipsius columbae pium ministerium baptizetur.-

18) *Diss. de octava Synod-* edit. Venel. 1724, tom. IIL column. IV. pag. 341 et seqq. ubi hoc argumentum pluribus evolvit, confutans Morinum et Maldonatum Ceterum Morinus ipse in altera sui operis, *De poenitent*, edit, nempe data Antverp. 1682, hanc opinionem retractavit. Cf. edit. cit. „Auctoris de recognitione operis sui ad lectorem admonitio.“ Hic enim expositis rationum momentis, quae favere videbantur sententiae a se assertae, quae tamen reperit eidem adversari, concludit: „Puram puto fuisse

caeremoniam, quam in haereticorum reconciliatione et ecclesiae incorporatione adhibebant (veteres).- Quod attinet ad Maldonatum, P. Alegambe in *Bibliotheca Scriptorum Soc. Jesu*, Antverp. 1643, pag. 257. scribit: „Disputationum ac controversiarum decisarum circa septem ecclesiae romanac sacramenta tomi II. in 4. Lugduni sine typographi nomine 1614. vulgati, sub Alaldonati nomine, nec illius nec ullius de societate sunt, et suos etiam errores continent.“ Attamen eidem Maldonaldo hoc opus vindicat editor opp. théologie, ejusdem auctoris adversus P. Alegambe. Cf. Joann. Maldonati, *Opem varia theologica tribus tomis comprehensa*. Lutet. Paris. 1677. Vid. Praef. *De vita et scriptis Maldonati*. Certe in hoc opere non videntur reperiri illi errores, quos autumat in eo esse P. Alegambe.

19) Cf. ibid. pag. 343. Cf. de hoc argumento Bellarm. *De Sacram*, lib. I. cap. 25, Estius, *In IV. lib. Sent* d. 1. §. 25 ei seq., Vasq. in *III. part. s. Thom.* disp. 137.

mationie; ex hujus propterea delegationis defectu irritam declaravit Nicolaus chrismatis consignationem factam a graecis presbyteris, 20 Quod vero spectat ad ordinationem, destruitur per ea ipsa quae idem auctor alibi scripsit. 21 Ast de hoc alias iterum.

PROPOSITIO III.

In ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, requiritur intentio saltem faciendi, quod facit ecclesia.

148. Hoc est de fide juxta definitionem datam a Tridentino, sess. VH. can. XI: *Si quis dixerit in ministris non requiri, dum sacramenta conficiunt et conferunt, intentionem saltem faciendi, quod facit ecclesia; anathema sit.* Tridentinis patribus praeiverat Martinus V. in conc. constantiensi et Eugenius IV. in conc. florentino. Est autem illa propositio adversus protestantes, qui, cum in sacramentis non aliam agnoscant virtutem nisi fidei excitandae, ea proinde valere inferunt, quamvis mimice ac irrisorie conferantur.

149. Intentionis nomine hic venit illa animi deliberatio, qua quis intendit facere rem sacram, quam Christus instituit, aut quae in ecclesia fieri consuevit. 1 Si haec intentio habeat tantum pro objecto rem illam sacram materialem, ut ajunt, seu externam actionem, *intentio externa* nuncupari consuevit; si praeterea habeat pro objecto intimam rei sacrae naturam seu actionem, ita ut quis intendat efficere reipsa actionem sacramentalem, vocatur *intentio interna*. Controversia, quae inter catholicos et protestantes agitur, est de intentione externa. Quid porro sentiendum verisimilius sit de intentione interna, de cujus necessitate disceptant inter se theologi catholici, aperiemus in scholiis, quae ad calcem tractatus apponemus. Intentio potest esse aut actualis aut virtualis, quae nempe perseverat virtute deliberationis, quae praecessit: prior est optima, sed non necessaria in sacramentorum collatione; posterior, quae sufficit ad actum humanum constituendum, omitti nequit, ac ea est, de qua disceptatur.

150. Ejusmodi porro intentionem, saltem externam et virtualem, necessario requiri in sacramento conficiendo et conferendo, ea omnia **Scriptura-**rum testimonia evincunt, in quibus sacramentorum administratores vel

“) Cf. idem auct. *Schol. in Can.* IV. *Synod.* VIII. pag. 268.

”) Cf. in Disseri, secunda prooemiali *De simoniae criniine* etc. cap. 17. edit. cit. tom. IV. pag. 104 et seqq.

’) Diligenter animadvertendum est non semper opus esse, ut conferens baptisma sciat illud esse a Christo institutum, aut

intendat facere quod Christus instituit; sed salis est, ut intendat facere, quod novit in ecclesia seu in coetu Christianorum fieri. Alio,quin, si paganus ignoraret Christi institutionem, invalide conferret baptisma, dum intendit ponere id, quod in ecclesia novit fieri. Hinc addidimus: *Aut in ecclesia fieri consuevit.*

exhibentur tamquam *ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei*, ut I. Cor. IV. 1: vel jubentur a Christo Eucharistiam conficere in sui ipsius commemorationem, ut Luc. XXII. 19; vel demum judiciaria potestate donantur, illis ejusdem Christi verbis Joann. XX. 23: *Quorum remiseritis ptf>cata* etc. Jam vero nec tales esse possunt nec talia peragere, qui indeliberate ac temere delirantium more operantur.

151. Accedit, quod ad sacramenti valorem requiratur, ut actio, quae fit, ut diximus, sit actio humana ac deliberata; talis vero actio esse nequit, nisi ex intentione procedat; praesertim cum de aliqua actione agatur, quae ad varios fines referri possit, neque ad unum possit determinari nisi ex operantis voluntate et intentione³: alioquin pater ad balneum ducens puerum suum ob solam munditiem et sanitatem, si, dum illum immergit, more Christiano invocet nomen ss. Trinitatis, puer revera baptizatus censeretur, quo nihil absurdius. Talia porro sunt pleraque sacramenta.

152. Demum omne dubium removet *ecclesiae praxis*, ex qua edocemur, ordinationem Novatiani pseudopontificis ab episcopis temulentis factam, *adumbratam et inanem manuum impositionem* appellari a Cornelio in *Epistola ad Fabium antiochenum*.³ Baptismus item a femina praestigiatrice collatus sub finem saec. II. incunctanter ab omnibus irritus est declaratus quia nempe et in illis episcopis et in hac femina non credebatur esse praesens rationis usus, unde necessaria intentio posset haberi. Alioquin, si psittacus ita edoctus aquam profunderet ac verba pronunciaret. Baptisma conferret, quod nec protestantes admittunt; et nihilominus ex eorum principiis actio ista apta esset ad fidem excitandam.

At psittacus, dices, non est homo. Repono, quare ergo ab homine conferendum est sacramentum, nisi ut humano modo conferatur, ac propterea cum intentione, voluntarie et libere?

DIFFICULTATES.

153. Obj. 1. Ado viennensis, cui adstipulatur Martyrologium romanum, VII kal. Sept, refert, Genesium mimice in theatro baptizatum. 2. Rufinus,

111.

*) Apposite s. Thomas, part. III. qu. 64. art. 8: Quando, *inquit*, aliquid se habet ad multa, oportet, quod per aliquid determinetur ad unum, si illud effici debeat. Ea vero, quae in sacramentis aguntur, possunt diversimode agi; sicut ablutio aquae, quae fit in baptismo, potest ordinari et ad munditiem corporalem, et ad sanitatem corporalem, et ad ludum, et ad multa alia hu-

jusmodi. El ideo oportet, quod determinetur ad unum, id est, ad sacramentalem effectum per intentionem abluentis."

Apud Euseb. *Hist, eccles.* lib, IV. cap. 43.

Hoc factum refert Finnilianus *Epist. ad Cyprian*, quae inter cyprianicas edit, maur. est n. 75. cf. pag. 146.

Socratos atquo Sozomonus tradunt, a puerulo Athanaslo alios pueros ludicre baptizatos, atque ab Alexandro episcopo alexandrino rata habita esse ejusmodi baptismata. 5 3. Idem sensit s. Augustinus de Baptismo a Nicephoro archiatro *nugaciter* suscepto, qui, abjecta nugacitate, reiteratus non est. 6 Hinc 4. *Traci. Γ. in Joann*, n. 14. loquens idem s. Doctor de ministro Baptismi: *Aon timeo*, inquit, *adulterum, non timeo ebrium . . . quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: hic est qui baptizat*. 5. Et lib. VII. *De Baptismo*, propositis sibi quaestionibus, an valeat Baptismus *in mimo cum fide*, si quispiam *inter agendum repentina pietate moveatur*; tum, an valeat illud, *quod in mimo datur, si quis existat, qui fideliter subito commotus accipiat*, anceps haesit, et *divinum judicium* per alicujus revelationis oraculum implorandum dicit ad decernendum, an valeat, quod *totum ludicre et mimice et joculariter ageretur*. 7 Quomodo igitur, post XII ferme saecula, ecclesia potuit decernere, illud minime valere? 6. Rursum idem Augustinus, *Contra Cresconium*, lib. III. cap. VIII. sacramenta semini comparat, quod operarium quidem exposcit, sed, *qua mente operetur, qua labore intentione*, non curatur. 7. Augustino consonat Chrysostomus, dicens: *Pater et Filius et Spiritus S. omnia facit; neque enim justum est, propter alterius malitiam ad salutis nostrae symbola fideles accedentes offendi*. 8 8. Consonat Isidorus pelusiota, qui nefarios sacramentorum ministros comparat *Balaami asinae* 9] quae pariter Chrysostomi similitudo est. Ergo.

154. Resp. ad 1. D. Attamen non dicitur validum ejusmodi Baptisma, C. secus, *Tr. Addo*, Genesium in sanguine suo baptizatum fuisse. 10

s) Rufin. *Hist. eccl.* lib. X. cap. 14; Socral. *Hist. eccl.* lib. I. cap. 15; Sozomen. lib. II. cap. 17, atque ex iis Niccphorus, lib. VIII. cap. 44.

6) *Epist. CCXXVII. ad Alipium*.

7) Cap. 53.

8) *Hom. LXXXVII. in Joann*, n. 4. edit. maur.

9) *Epist. XXXVII. lib. II.* edit. Billii, Paris. 1638.

10) De hoc Genesio diversi diverse sentiunt. Nonnulli in dubium revocant ejus historiae veritatem; sed perperam. Cf. *Acta ss. boUand.* tom. V. mens. August, pag. 119 et seqq., Ruinart. *Aeta Martyrum sincera*. edit. Veron. pag. 236. Alii saltem dubia movent circa collationem ejus Baptismi in scena; quia, inquiunt, nemo de hoc baptismo in scena collato mentionem iniecit usque ad Adonem vienn. qui est saeculi IX.

scriptor; defunctus siquidem est Ado anno 880. Ast vero Ado non proprio marte haec scripsit; sed refert acta antiqua, quae simplicitate sua se commendant, ac propterea a Tillemontio aliisque recensitis scriptoribus praeferuntur actis surianis. Cf. Tillemont, *Mémoires pour servir à l'hist. ecclésiastique*, tom. IV. pag. 694 et seqq. Ceterum duobus modis exterior ecclesiae ritus per jocum exerceri potest: altero quidem, ut ritus simulate tantum repraesentetur; et hic modus, ulpote ille in quo sistit tota agentis ratio, sacramenti veritatem impedit; allero vero, cum quis intendit facere, quod facit ecclesia, etsi ad jocum, lucrum aliunde malum finem; hac porro posteriori ratione administratum Baptisma valet, cum hic modus extrinsecus sit ipsi Baptismo, aut alii cuilibet sacramento. Cf. Thomas, part. III. qu. 74. art. 2. ad 2. Potuit propterea hoc posteriori modo Baptisma adini-

155. Ad 2. *D.* Illud tradunt laudati scriptores ex dubia fama, quaeque falsa ex chronologia deprehenditur, non solum a Tillemontio sed et ab ipso Basnagio¹¹, *C.* vere, *subdist.* rata habita sunt ab Alexandro ejusmodi baptismata, postquam deprehendit in Athanasio animum imitandi, adeoque et faciendi, quod in ecclesia fieri vidit, prout subdunt iidem historici, *C.* alias, *N.* Id ipsum dicendum de puero hebraeo in ora maritima a pueris ludentibus baptizato. testante Nicephoro Callixto. ¹²

156. Ad 3. *D.* Id est, deposita, quam prius ostenderat, animi levitate et inconstantia ob eam. quam Nicephorus expertus est, Dei punitionem, *C.* id est, mimice seu fictae, *N.*¹³

157. Ad 4. *D.* Scilicet *ebriosum* seu *malum* juxta s. Augustini scopum et emendatiores editiones ** *C.* vere *ebrium*, *N.*

158. Ad 5. *D.* Haesit s. Doctor, si quispiam *repentina pietate moveatur*, vel *subito fideliter commotus accipiat*, *C.* haesit circa haec baptismata in se spectata, *Al.* In priori igitur tantum casu praecise anceps fuit s. Augustinus, ut ejus verba declarant; ac in tali casu implorandum censuit divinae revelationis oraculum, quod postea editum est ab ecclesia, cui divina assistentia praesto erat, utpote legitimae Scripturarum et traditionis interpreti. Quod si in hypothesis adversariorum ecclesia post *XII* saecula non potuit definire quaestionem circa quam haesit dubius s. Augustinus, quare ipsi affirmant, valida esse haec ipsa baptismata post *XII* saecula?

159. Ad 6. *D.* Non attenditur juxta s. Augustinum in ministro, an ejus intentio fuerit bona vel mala, ad sensum Cresconii donatistae, *C.* an *nulla* omnino fuerit, *N.* ¹⁵

160. Ad 7. *D.* Non obstante bona vel mala sacerdotum vita, de qua

nistrari Gencio in hypothesis illorum, qui pugnant pro ejus validitate.

*) Diversa pariter, immo contraria sunt eruditorum judicia circa hoc Baptisma, quod perhibetur a s. Athanasio adhuc puero collatum. Hanc Rufini historiam, ex qua postea eandem hauserunt Socrates et Sozomenus, rejiciunt Tillemontius, *Mémoires* etc. tom. VIII. pag. 651. nol. 2. *Sur L'histoire du baptême de s. Athanase*; maurini editt. in *Vita s. Athan.* opp. tom. 1. pag. 3. n. 2. Quibus assentitur ex heterodoxis Basnagius, *Annal. politico-eccles.* tom. II. ad annum 326. n. 14. Eam vero recipiunt praeter Baronium, ad annum 311. num. 61, Pagius, *Critica*, ann. 311. n. 20, Papebrochius ad diem 2. Maji pag. 288. §.20; Henschenius autem ad diem 26. Febr.

pag. 636. *c.* haeret dubius. Quidquid porro sit, saltem valde suspecta ea esi, ac difficile omnino cum chronologia conciliatur.

*2) *Hist. eccl.* lib. III. cap. 37. Referi tamen idem historicus ibid, puerum illum a ludentibus infantibus prius in mari tinctum, jussu constantinopolitani episcopi de novo fuisse baptizatum saltem, ut innuit, sub conditione.

*) Ut patet ex loto contextu. Cf. ibid, s. Doctor.

H) Ita legunt lovanienses, maurini, Clericus ipse; et exigit orationis series. Scribit enim loc. cit. s. August.: «Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam.»

*J) Nempe ibi agitur de intentione mala extrinseca ipsi actioni baptismatis, ut paulo ante declaravimus.

loquitur 8. Joann. ChryaostomuH, C. deficiente intentione, N. De hac enim ibi non disserit a. Doctor.

161. Ad 8. D. Similitudine utene inadaequata, C. adaequata, N. Alioquin etiam bruta animantia possent sacramenta administrare. Ceterum sensus s. Isidori colligitur ex iis, quae ibidem scribit: *Is qui initiatur, quantum ad salutaria symbola spectat, ex improba sacerdotum vita nullo damno afficitur.* 16 De sola proinde ministrorum improbitate loquitur.

162. I. In st. 1. Innocentius IV. in III. *Decret*, scribit minime requiri, *quod baptizans sciat, quid sit ecclesia . . . . nec quod gerat in mente, facere quod facit ecclesia; immo, si contrarium gereret in mente, scilicet et non facere quod facit ecclesia, sed tamen facit, quia formam servat, nihilominus valere Baptismum.* 2. Ratio est, quia minister est instrumentum; in instrumento autem nulla requiritur intentio. 3. Praeterea, uti sacramentorum, ita divini verbi dispensatores sunt sacerdotes; porro divini verbi efficientia non pendet ab intentione ministri, ita neque efficientia sacramentorum, ut luculenter patet in Eucharistia, quae sine ulla intentione vere distribuitur; sic etiam oratori regio satis est, si mandantis litteras ostendat, quidquid demum animo verset 4. Demum, si vera esset catholicorum doctrina, illinc perpetuus metus et graves ambages exurgerent in animis sacramenta suscipientium, nunquam satis tuti essent, utrum ea legitime susceperint necne. Ergo.

163. Resp. ad 1. D. *Dummodo baptizare minister intendat*, ut ibidem declarat Innocentius, C. si non intendat baptizare, A^l. Non debuit propterea Turretinus, qui nobis Innocentii auctoritatem objicit, haec verba omittere. Rom. pontifex declarat, quod superius dixerat, exemplo Saraceni baptizantis, qui tamen ignorat, quid sit ecclesia. 17

164. Ad 2- D. Ast vivum, animatum et liberum, C. inanimatum, N. 18

165. Ad 3. Xeg. has paritates, quia verbum divinum est speculativum, non autem practicum, cujusmodi sunt sacramenta; cum Eucharistia porrigitur, jam confecta est; oratoris regii exemplum pariter non est ad rem, cum non agatur de actione practica.

ιβ) Ὁ τελούμενο οὐδὲ παραβλάπτεται
df rd ὡτηριώ^η σύμβολα, εἰ ὁ ιερὺ μι)
εὔβιο εἰη. Pag. 137. Idem prorsus est
sensus s. Joann. Chrysostomi qui loc. cit.
quaerit reverentiam conciliare sacerdotibus,
etsi isti interdum non ea, qua ipsos decet,
morum sanctitate viverent.

7J Cf. Innoc. IV. *In quinque libros
Decretalium Commentaria*, Venct. 1588,
fol. 187. ubi inter cetera scribit: „Et ipse
(Saracenus) baptizans tamquam minister con-
ferat, quod alii baptizantes conferunt; licet

non credat ipsum posse aliquid operari,
vere baptizatus est; sed, si hoc non inten-
deret, non baptizaret; nec est necesse, quod
aliquis sciat, quid in his ecclesia intelligat,
vel etiam quod sciat, vel credat ecclesiam
esse." Non poterat profecto hic pontifex
clarius mentem suam aperire. Adde, haec
commentaria juris canonici non prae se
ferre auctoritatem, ulpole ab ipso exarata,
cum adhuc in minoribus esset.

u) Cf. s. Thomas part. III. qu. 65. ari. 8
et 9. ad 1.

166. Ad 4. Quae exoriri aequae possent ex defectu aliquo vel materiae vel formae, C, ex sola intentione, etsi nullum adsit externum indicium, N. Censet etiam s. Thomas, ministrum agere ex nomine ecclesiae, ac proinde in verbis, quae profert, exprimi intentionem ecclesiae, quae sufficit ad perfectionem sacramenti.¹⁹

CAPUT IV.

DE SACRAMENTORUM RITIBUS SEU CAEREMONIIS.

167. Relicta philologis cura investigandi originem et etymologiam vocis *caeremoniae* *, nos per eam intelligimus *ritum externum ac religiosum, institutum ut majori pompa atque splendore peragantur sacra*; nam *mentes fidelium*, ut inquit Tridentinum, *per haec visibilia religionis et pietatis signa ad rerum altissimarum contemplationem excitantur*. z

168. Varias sunt caeremoniarum species. Aliae consistunt in verbis, ut exorcismi: aliae in actionibus et corporis motibus, ut crucis signa, genuum flexus; aliae in externarum rerum usu, ut aqua lustralis, lumina, vestes. Quaedam Christum ipsum auctorem habent, quaedam apostolos, quaedam ecclesiam. Ex his aliae in universa ecclesia usurpantur, aliae vero in peculiaribus ecclesiis tantum obtinent. Nos de iis, quae universim receptae sunt, hic agimus. Hunc caeremoniarum apparatus in solemni sacramentorum administratione plerique protestandum, praesertim ex calviniana secta, rident et aspernantur. Adversus quos sit.

PROPOSITIO.

Recepti et approbati ecclesiae catholicae ritus in solemni sacramentorum administrations adhiberi consueti, nec contemni, nec sine peccato a ministris pro libito omitti, neque in novos alios per quemcumque ecclesiarum pastorem mutari possunt.

169. Est hoc de fide. Concilium enim trident, sess. VII. can. XIII. tulit his verbis expressum: *Si quis dixerit, receptos et approbatos ecclesiae*

,9) Cf. S. Thomas loc. cit.

*) Cf. praeter s. Isidorum, *Originum* lib. VI. lit. *De officiis*, fratrum Domin. et Carol. Macri *Uierolexicon*; Jos. Vicecomitis, *Observationes eccles. de antiquis Baptismi ritibus*, Paris. 1618, cap. 2; Ger. Joann. Vossii *Etymologicon*, ad vocem *caeremonia*, opp. edit. Amstel. 1695, tom. L Cete-

rum accurate Domin. Macri observat in op. *Notizia de' vocaboti ecclesiastici*, illud intercedere discrimen inter *ritum* et *caeremoniam*, quod habetur inter aquam et lotionem; etenim caeremonia juxta mentem concilii trid. est *ipsa actio*, ritus est *modus praescriptus*, quo fit ipsa actio. Promiscue tamen usurpari hae voces consueverunt.

Sess. XXII. cap. 5.

catholicae ritus, in solemni sacramentorum adminislracione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque ecclesiarum pastorem mutari posse; anathema sit.

170. Haec porro definitio directe afficit potestatem, qua ecclesia a Christo instructa est ea instituendi, quae spectant ad sacramentorum administrationem, salva eorum substantia; prout declaravit eadem synodus, sess. XXI. cap. II. (licens: *Hanc potestatem perpetuo in ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati, seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate magis expedire judicaret.* Quare perinde est receptos et approbatos ecclesiae catholicae ritus contemnere aut pro libito omittere aut in novos privata auctoritate mutare, ac denegare potestatem ecclesiae a Christo collatam; quod, salva fide, fieri omnino nequit. 1

171. Hac autem potestate ecclesiam a Christo instructam esse constat I. ex apostolo, qui I. Cor. XI. cum plura de Eucharistiae sacramento scripsisset, concludit v. 34: *Cetera, cum venero, disponam.* Quibus verbis nonnulla, quae ad maiorem conciliandam huic sacramento venerationem et ad uberiolem fructum ex eo percipiendum spectant, se constituturum pollicetur apostolus, prout probe animadvertit s. Augustinus, qui haec ipsa verba expendens: *Unde intelligi datur, inquit (quia multum erat, ut in epistola totum illum agendi ordinem insinualet, quem universa per orbem servat ecclesia), hoc ipso ordinatum esse; quod nulla morum diversitate variatur.* 2

172. Id constat II. ex horum rituum institutione, quae coepit ab ipso Christianae religionis exordio. Illorum enim meminerunt Justinus³, Tertullianus⁴ alique II. et III. saeculi scriptores, qui de iis loquuntur tamquam a tempore immemorabili ubique receptis, eosque repetunt ab apostolica traditione. Horum testimonia ac monumenta reliqua, quae id ipsum confirmant, summo studio collegerunt et expenderunt praeter Bellarminum, Bona, Casalius, Vicecomes, Robertus Sala, Pellicia alique. 5

’) Hic notandum tum quoad hanc tum quoad alias ejusmodi theses, eatenus eas de fide esse, quatenus continent factum cum jure conjunctum. *Factum* in praesenti propositione sunt ritus ipsi seu caeremoniae, quae usurpantur in solemni sacramentorum adminislracione; hac profecto neque sunt divinitus institutae, neque in divina revelatione continentur. *Jus* est potestas a Christo ecclesiae collata ejusmodi ritus seu caeremonias instituendi; porro de hoc jure ex divina revelatione constat. Negare propterea, contemnere aut docere, posse hosce ritus sine peccato omitti, est indirecte saltem

impetere jus ipsum, quod ex divina institutione ecclesiae competit; hoc siquidem contra fidem est.

2) *Epist.* LIV. *ad Januar.* cap. 6. u. 8. Tum haec tum sequens altera epistola, ad Januarium datae, sunt de hoc argumento ac legi merentur.

3) *Apolog.* I. n. 61. ubi meminit jejunii, orationis, immersionis in collatione Baptismi; et num. 65. ubi memorat osculum, acclamationem, preces, gratiarum actiones, distributionem in celebratione eucharistiae.

De Corona, cap. 3 et 4.

5) Casalius, *De veteribus sacris Chri-*

173. Constat illud III. ex antiquissimis **Constitutionibus**, quae apostolicae dictae sunt et Clementis romani; ex **liturgiis** omnibus orientalibus et occidentalibus, quae in iis, quae ad substantiam spectant, omnes mire consentiunt, ac produnt propterea hoc ipso consensu communem originem, quod vel ipsi doctiores protestantes animadverterunt. 6

174. Quare vel ipsi pseudo-reformati, qui prius ecclesiae catholicae succensuerant, eo quod tali potestate uteretur, postea eandem sibi arrogarunt; nam in praefatione *Confessionis Helveticae* fatentur: *Semper in ritibus et caeremoniis Christi ecclesias usas esse libertate*, idque ex historia innotescere. Eandemque potestatem sibi vindicarunt ac in praxim deduxerunt non ita pridem lutherani in regno Borussiae. 7

175. Non posse autem sine peccato ejusmodi ritus, in universa ecclesia receptos, a quolibet ecclesiae pastore privata auctoritate aut omitti aut mutari, vel inde patet, quod hi ritus valde conferant ad instructionem fidelium, utpote arctissime conjuncti cum doctrinis dogmaticis et moralibus; quarum, ut ita loquar, expressio sunt. 8 Hinc est, quod quicumque novitates in ecclesia machinati sunt, semper coeperint a receptis his ritibus immutandis ac innovandis, non sine ingenti pacis et tranquillitatis jactura et populi offensione. 9 Hoc pariter demum fassi sunt iidem protestantes, qui in *Confessione augustana atque saxonica* aperte affirmant: *Peccare illos, qui caeremonias cum scandalo violant, atque superbe contemnunt, quippe ordinem disciplinae ac regiminis intervertentes et turbantes tranquillitatem*. His consonat Melanchthon, Oecolampadius, Hoffmeisterus, Grotius. 10

stianorum ritibus, vol. I. fol. Romae 1647. praesertim lib. II; Jos. Vicecomes, op. cit. *De antiquis Baptismi ritibus*; Rob. Sala in notis et illustrat. *Rerum liturgicar.*; card. Bona, vol. IV. fol. Augustae Taurin. 1747; Pellicia, *De Christianae Ecclesiae primae, mediae et novissimae politia libri sex*, vol. II. Vend. 1782- Sed cf. etiam Gab. Albaspinaci, *De veteribus Ecclesiae ritibus Observationum* lib. II. Paris. 1623.

6) Cf. apud Rob. Sala, op. cit. tom. I. lib. L cap. 6. pag. 90 et seqq. tum apud Coteler. *Patrum Apostol.* tom. I. ubi etiam cf. Guill. Bevcregii, *De canon, apost. iudicium*.

7) Paucis abhinc annis Borussiae rex proposuit *Liturgiam cultus euangelici* ecclesiis protestantibus lutherano-calvinianis, quae numerantur 7782. Ex his regis iussu 5343 obtemperarunt, et in praxim eam deduxerunt. Argumenta siquidem

illius regis multum valent ad persuadendum. Cf. *E Ami de la Relig.* n. 1143.

8) Sane s. Augustinus ex ritibus exsufflationis, exorcismorum etc. adhiberi solitis in ecclesia, argumentum instruit adversus pelagianos, ad constabiliendam fidem, in eadem ecclesia receptam, de peccato originali.

9) Haec non ita pridem in jansenistarum molitionibus tum ad antiquas ac ubique receptas consuetudines abrogandas, tum ad novas inducendas contigisse comprimus tam in Galliis quam in Italia.

10) Grotius *Adnotat. ad Cassandrum*, tom. IV. pag. 622; Hoffmeisterus, *Harmon, confess. August.* pag. 325; Oecolampadius in *Epist. ad Erasmus Ritterium*; Melanchthon, in *Epist. ad Rom.* cujus tantum verba, ne longior sim, hic adducam: „Non probo, *inquit*, petulantiam illorum, qui ritus et traditiones sine probabili causa ubi-

176. Sive igitur hujue potestatis originem spectemus, sive perpetuam ecclesiae praxim et sensum traditionalem sive ipsorum adversariorum confessionem et praxim ac intimam ipsius rei naturam, luculenter patet, quod proposuimus, receptos nempe etc.

DIFFICULTATES.

177. O bj. 1. Caeremonias suas ac ritus ecclesia ab usibus hebraeorum et ethnicorum derivavit, ut pluribus ostendit Spencerus. 11 2. Aliquae praeterea ex illis ridiculae sunt, 3. et omnes inutiles; cum nihil conferant ad sacramentorum fructum, qui juxta catholicos ex opere operato producitur. 4. Sed et improbatae fuerunt ab apostolo, qui Coloss. II. 8. docet, non esse ab hominibus petendam doctrinam de vero Dei cultu, ne per inanem fallaciam adducamur a grege Christi *secundum traditionem hominum*. 5. Eadem habet s. Augustinus, monito apostoli obtemperans. 12 6. Sane primitiva ecclesia cultu admodum simplici mysteria celebrabat in spiritu et veritate; 7. praesertim cum semper instet periculum, ne ejusmodi rituum apparatu ac multitudine fidelium mens obruatur, et quae caeremonialia sunt, cum essentialibus commisceantur, prout contigit Cornelio pontifici, qui dubitavit de validitate Baptismatis Novatiani, eo quod absque his ritibus ei fuerit administratum; 8. immo et contigit theologis ipsis, qui propterea nunc disputant de materia essentiali et integral! sacramentorum. Ergo.

178. Resp. ad 1. D. Omnes caeremonias ecclesia ab usibus hebraeorum et ethnicorum derivavit, N. nonnullas, Tr. vel *subdist.* mutato objecto et fine, C. secus, N. Cum ritus ipsi per se indifferentes sint, ac totam suam bonitatem vel malitiam ex objecto et fine mutuuntur, mirum esse non debet, si nonnullos ritus ecclesia ab hebraeis aut ethnicis adoptaverit, purificatos tamen ac mundatos ab omni superstitionis specie, ut faciliorem iisdem viam sternerent ad veri Numinis cultum amplectendum, ut observat Benedictus XIV.¹³ Non desunt eruditi viri qui negent, ecclesiam nonnullos ritus ab ethnicis

que violent, seu studio novitatis, seu quadam contumacia. In his enim non solum pietas, sed etiam humanitas desiderari potest. Quid enim est inhumanius, quam aspernari publicos mores, praesertim si videantur disciplinae causa instituti?" Hinc Alphons. Virvesius, *Philippica* XIV. catholicos a suorum dicteriis liberat, quod in his caeremoniis vim agnoscant: »Nemo est, *inquit*, inter catholicos tam stupidus et superstitiosus, qui credat, vestium colorem aut formam, et caeremonias alias hujusmodi giustificare."

“) *De legibus Hebraeorum ritualibus*, libri tres, praesertim lib. III. diss. 1. cap. 2. sect. 4. et cap. 8.

n) *Epist.* LV. *ad Jan.* cap. 19.

,s) Cf. *De Sacrif. Missae*, lib. I. turn *De beat. et canon. Sand.* lib. I. cap. 1. Cf. etiam erudita *Epist. Emman. de Azevedo S. J. Ad Liturgicae Academ. Conimbrinc. auditores*; praemissa opp. Bened. XIV. edit. Rom. 1747. Recolantur quae diximus, *Tract. de Cultu SS.* n. 101.

desumpsisse, sed contendant, eos vel ex naturae lege et instinctu, vel ex hebraeorum institutis divinitus praescriptis, vel ex quibusdam divinorum librorum effatis, vel ex catholicis dogmatibus originem habuisse. Verum Loc omissio, si ex eo, quod ritus quidam nostri hebraicis ethnicisque ritibus communes sunt, illi abrogandi essent, ergo et templa et altaria essent destruenda; siquidem et ea tum apud hebraeos tum apud ethnicos in usu fuere; quod nemo profecto contendet. 14

179. Ad 2. D. Si pravis aspiciuntur oculis, neque attendatur ad eorum significationem, C. si debito pietatis sensu et ratione habita significationis, A'.

180. Ad 3. V. Apposite multiplicem sacrorum rituum utilitatem sic exponit card. Bona: *Licet ipsae caeremoniae nullam secundum se perfectionem, nullam contineant sanctitatem, sunt tamen actus externi religionis, quibus quasi signis excitatur animus ad rerum sacrarum venerationem, mens ad superna elevatur, nutritur pietas, fovetur caritas, crescit fides, devotio roboratur, instruuntur simplices, Dei cultus ornatur, conservatur religio, et veri fideles a pseudo-christianis et heterodoxis discernuntur.* 15

Ad illud vero, quod additur de fructu sacramentorum ex opere operato, reponimus, nihil obesse hanc doctrinam fructui accidentali, qui ex rituum apparatu colligi potest, pro majori vel minori pietatis ac fervoris sensu, ut ajunt, qui in animis nostris excitari potest, et *opus operantis* vocari consuevit.

fidei, non autem de ritibus aut caeremoniis. Merito autem asserit, s. Paulus, fidem nostram non esse petendam ab doctrinis hominum, qui Christo contraria docent, agit enim hic de superstitioso pharisaismo et de hebraizantibus. 16

*«) Profecto idem Spencerus hunc veluti scopum sibi proposuit in op. ciL Deum scilicet voluisse, ut Moyses plures ex aegyptiis et zabienis ritus adoptaret, ut hac ratione populum sibi commissum ab idololatria atque a superstitione averteret, commutando eisdem objectum. Certum est. lotionem seu Baptismum in usu fuisse tum apud hebraeos, praesertim post captivitatem, tum apud ethnicos in mysteriis Isidis et Mithrae. Num propterea abjicere debemus Baptismum, quem constat a Christo fuisse institutum et praeceptum? Huc porro conducunt principia adversariorum. Ad haec profecto non advertit Ant. Thysius, dum *Exercit.* VI. contendit, ex gentilibus pontificios aspersionem suam accepisse. Cf. apud Th. Crenium, fascic. IV. *Opusculorum*, Rotterd. 1694, pag. 477. Haec omnia praeoc-

cupata fuerant a nostris. Satis est oculos conjicere in opus mox citandum card. Bona, qui ejusmodi nugae non minus docte quam pie disjicit.

r>) *Dirin. Psalm.* cap. 19. §- 3; Benedict. XIV. *De Sacrif. 'fissae*, lib. L et Trombellius, *De liaplisinp*, inter ceteros rituum sacrorum usum et dignitatem late exponunt. Nec defuerunt ex ipsis protestantibus, qui apologiam texuerint nostrorum rituum; inter quos non infimum locum tenet Claudius Harms Kiel archidiaconus protestans, qui pluribus editis operibus sese opposuit pseudo-reformatorum semper novis pullulantibus opinionibus, et catholicorum vindicias suscepit annis 1824 et 1825; qui propterea calumniis ac dictis a suis lacessitus fuit.

ie) Cf. Bernard, a Pic. in hunc loc. Eliam

182. Ad 5. Vel *N.* vol *I*). Loquitur Augustinus de iis caeremoniis, quae a privatis hominibus induciae fuerant, quaeque nullum in Scriptura, traditione aut publico ecclesiae universalis usu habebant fundamentum, *C.* loquitur de iis, quas nos propugnamus, *jV*. Id patet ex orationis serie.¹⁷

183. Ad 6. *D.* Ea scilicet aetate, qua fideles metu persecutionum compulsi in cryptis plerumque ac coemeteriis delitescerent, sacra peragere cogebantur absque illo magnifico rituum apparatu, quo postea, pace reddita, illico ab iisdem celebrata sunt, *C.* absque ullis prorsus caeremoniis, *N.* Contrarium enim constat ex iis, quae retulimus.

184. Ad 7. *N.* Ex dictis enim patet, fidelium mentem mirifice ad pietatem adjuvari, neque timendum est periculum, quod jactant adversarii, ex caeremoniarum usu, dummodo accedat opportuna instructio. Sane nemo est qui nesciat, validum esse Baptisma in casu necessitatis absque caeremoniis collatum; id ipsum de ceteris dicatur. Nunquam porro dubitavit Cornelius de Baptismi fructu ex defectu caeremoniarum Novatiano dati; sed dubitavit de ejusdem dispositione, prout suspectum ecclesiae semper fuit hac ipsa de causa Baptisma clinicorum, eorum scilicet qui nonnisi in extremo vitae exitu Baptismum suscipiebant.¹⁸

185. Ad 8. *D.* Quoad omnia sacramenta, *A'*. quoad aliqua, *subdist.* quia adhuc reipsa incerta est essentialis materia ob traditionis obscuritatem, et quia ecclesia nihil circa eam decrevit, *C.* ob rituum inductionem, *N.* Adde, ejusmodi theologorum disceptationes speculativas esse nec quidpiam praxi officere.

Georg. Rosenmüller id fatetur, qui, explanans hunc locum, inter cetera scribit: „Verba: **Secundum decreta et doctrinas hominum**, conjungenda sunt verbo *δογμα-*

v. 20. et sensus totius loci v. 20, 21, 22 est: quid suscipitis aut fertis, si quis vobis ingerit ista decreta (qualia sunt: noli tangere, neve gustare, neve contrectare hujus rei aliquid, quod est vetitum lege mosaica veterumque praeceptis, cibos in primis interdictos, quod omne perit tamen, scilicet conficitur ipso usu), quae certe decreta proficiscuntur a praeceptis doctrinisque humanis."

”) Nam in hac ipsa *Epist.* LV. probavit, quae ab universa ecclesia instituta sunt et ubique servantur; demum cap. 19. n. 35.

invehitur in illos, qui nova semper obtrudunt, quique *servilibus*, ut ipse loquitur, „oneribus (ecclesiam) premunt, ut tolerabilior sit conditio judaeorum, qui, etiamsi tempus libertatis non agnoverunt, legalibus tamen sarcinis, non humanis praesumptionibus subjiciuntur." Existimat proinde, ubi facultas tribueretur, haec esse resecanda. Sed haec nihil commune habent cum ritibus, de quibus nos disserimus.

,s) Adeo semper ecclesia abhorruit ab ejusmodi Baptismi dilatione, ut irregulares declaraverit eos, qui in moris periculo susceperint Baptisma. Causas vero, quibus plures inducebantur ad differendum Baptismum, suo loco recensebimus.

C A P U T

IN SUPERIUS DISPUTATA SCHOLIA.

186. Ne cogeremur disputationis seriem abrumpere, quam adversus haereticos instituimus, intexendo peculiare controversias, quae in scholis catholicis agitantur, maluimus nonnulla adjicere scholia, quae simul et quaestiones istas complectantur, et lucem affundant iis, quae disputata sunt.

SCHOLION L

187. Circa sacramenta, quae antiquitus viguerunt, inquiri solet a theologis in primis, num in statu innocentiae sacramenta fuerint, aut saltem futura fuissent, si diu status ille permansisset. Porro nulla fuisse aut etiam futura fuisse sacramenta in illo innocentiae statu, si diutius ejusmodi status permansisset, censet s. Thomas: cum neque ut homines per ea sanctificarentur, neque ut depellerentur sensuum illecebrae, quae nullae in eo erant, sacramenta essent instituenda. ¹ Alii tamen contrariam sententiam tuentur.² Res incerta est, nec nos quidpiam affirmabimus aut negabimus.

quam adultis aliquo sensibili signo fuerit applicata fides, qua illi ab originali peccato, isti praeterea a peccatis actualibus ablui ac sanctificari potuerint. Quoad adultos fere omnes conveniunt, aut per preces aut per sacrificia una cum interioribus dispositionibus eos consequi potuisse remissionem peccatorum.³ Verum quoad pueros res valde incerta est; cum Scripturae de hoc remedio ad delendam in ipsis originariam labem penitus sileant, patres vero in diversas abeant sententias. Certe Tertullianus⁴, s. Grego-

^{*)} Cf. pari. IIL qu. 61. ari. 2.

¹) Ut Suarez, *In III. part. s. Th. quaesi. 61. ari. 2. disp. 3. sect. 3*; Isambertius, *De Sacram. in genere*, ad quaesi. 61. disp. 1. ari. 2. alique, quos non vacat enumerare. Quod tamen magis mireris, est, nonnullos protestantes, qui vix duo sacramenta a Christo instituta agnoscunt, contendere tamen, sacramenta fuisse in statu innocentiae. Jos. Wolf. Jaegerus lutheranus, in *Jure Dei foederato cum hominibus*, quaest. 5. autumat, arborem vitae sacramentum fuisse; Joann. Braunius, in *Doctrina foederis*, v. 1. part. ILL cap. 11- agnoscit duo sacramenta, *paradisum* scilicet et *arborem vitae*; Herman. Wistius, in lib. I.

De oeconomia Dei cum hominibus, censet fuisse quatuor: *paradisum*, *arborem vitae*, *sabbatum*, et *arborem scientiae boni et mali*. Si quis cupiat ulterius inquirere, utrum forent sacramenta quoad posteros Adae, si ipse non peccasset, consulat Vasquez, *In III. part. s. Th. tom. IL disp. 130. cap. 2 el seqq.*

³) Dixi: *Fere omnes conveniunt*; nam non desunt ex theologis scholasticis, qui inficiati fuerint, extitisse sacramenta in statu legis naturae, ut Dom. Soto, Ledesma, Durandus apud Vasquez, loc. cit. ari. 3. quibus accessit Vasquez ipse.

⁴) *Lib. de Bapt. cap. 13.* ubi respondens difficultati sibi propositae contra ne-

rius M.5 et fl. Bernardus® consuerunt, per *solam parentum fidem* absque sensibili peculiari «igno parvulos fuisse justificatos; alii autem docuerunt, etiam infantibus opus fuisse ad justificationem aliquo externo sacramento, ut s. Augustinus. S. Thomas priorem sententiam probabiliorem arbitratur. 7 Nihil proinde certi constitui posse videtur.

189. In statu legis scriptae, ad quam refertur circumcisio, licet jampridem haec fuerit Abrahae a Deo praescripta, certum est, plura in eo sacramenta fuisse, agnum paschalem, sacerdotum ac pontificum consecrationem ac diversi generis sacrificia.

190. Doctrina conciliorum florentini ac tridentini est, plurimum differre sacramenta antiquae a sacramentis novae legis. In quo autem discrimen istud ponendum sit, theologis investigandum reliquerunt. Porro differunt inter se quoad caeremonias, facilitatem, numerum, et quia vetera ad tempus, nova usque ad consummationem saeculi instituta sunt. Atque ista apud omnes rata sunt.

191. Controversia autem viget circa[^]ratiae conferendae vim. Communiter theologi, angelico praeceptore duce, existimant, sacramenta mosaica omnem conferendae gratiae virtutem *ex opere operantis* habuisse, seu ex merito fidei vel ministri vel suscipientis. Etenim apostolus Galat. IV. 9. sacramenta illa vocat *infirmum et egenum elementum*, et Hebr. IX. 9. scribit: *Munera et hostiae offerentur, quae non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem*: et ibid. v. 13: *Sanguis hircorum et taurorum et cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis*, id est, tribuunt sanctitatem legalem; quia addit ibid. X. 4: *Impossibile est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata*. Communem hanc sententiam adoptavit Eugenius IV. 8, et insinuavit Tridentinum.

cessitatem baptismi, eo quod prius *satis* fuerit fide?: ..Fuerit, *inquit*, salus retro per fidem nudam ante Domini passionem et resurrectionem.*

s) *Moral*, lib. IV. cap. 3. Cujus verba haec sunt: «Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii."

6) Tract. *De Iiaptism*. cap. 1. n. 4: »In nationibus, *inquit*, quotquot inventi sunt fideles, adultos quidem fide et sacrificiis credimus expiatis, parvulis autem solam profuisse, immo et suffecisse parentum fidem."

0 Nam *In IV. Sent.* dist. I. qu. 2. art. 6. scribit: «Quidam dicunt, quod non

sufficiebat fides sine protestatione fidei facta per aliquod exterius signum . . . sed quia hoc non videtur consonare cum verbis Gregorii . . . ideo alii probabilius dicunt, quod parvulis sufficebat sola fides sine omni exteriori signo." Hugo Victorius, *Summa* tract. 3. cap. 1. censuit, etiam pro parvulis necessaria fuisse sacramenta. Cf. tom. III. fol. 205.

*) *Instruct. Armen*. Recensitis enim septem novae legis sacramentis prosequitur summus pontifex: ..Quae mullum a sacramentis differunt antiquae legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant; haec vero nostra et continent gratiam, et ipsam digne suscipientibus conferunt.. Apud

192. Alii autem nec pauci nec ignobiles theologi sentiunt, veteris Testamenti sacramenta, utpoto signa protestativa fidei, vim habuisse remittendi peccata *ex opere operato*, non quidem *per se*, sed, ut ajunt, *per accidens*, quatenus Deus his signis fide protestativis alligaverit gratiam suam. Nam, ajunt hi theologi, sacramenta veteris legis *per se* instituta sunt ad significandum Christum; ratione aurem hujus significationis gratiam producebant. Ita Hugo a S. Victore, s. Bonaventura, Estius, aliique.⁹ Hi propterea hoc agnoscunt discrimen inter utriusque legis sacramenta, quod mosaica primo et per se ordinata fuerint ad significationem futurorum, non autem ad efficiendum aliquid nisi exterius circa carnem. Attamen, quia significabant id, quod fides credit, in eorum susceptione fuerunt fidei protestatio, atque idcirco per accidens et secundo illa sacramenta justificabant; sacramenta vero novae legis, cum primo et per se ordinata sint ad gratiam conferendam, et non tantum ad significandum aliquid, justificant per se. Ita fere s. Bonaventura, qui concludit, sacramenta novae legis justificare per se, sacramenta autem veteris legis non justificasse nisi per accidens.¹⁰

193. Haec sententia his theologis commodior videtur ad componenda Scripturarum et patrum testimonia, quae videntur vim aliquam tribuisse V. T. sacramentis. Sic Levit. I. VI. et XVH. et Num. XV. sacrificiis leviticis, quae pro peccato offerebantur, effectus remissionis peccatorum tribuitur his atque similibus verbis: *Orabitque pro eo sacerdos, et dimittetur ei, et propitius erit ei Dominus. . . Sanguis pro animae piaculo est.* Haec confirmantur ex iis, quae scribit apostolus Hebr. V. 1. de sacrificiis V. T.: *Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quae stant ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis.* Quibus consonant, quae de sacramentis V. T. habent s. Augustinus et s. Ambrosius, quorum prior dicit, ea *inenarrabiliter plurimum valerell*: alter vero: *Circumcisio, inquit, purificavit, sanctificavit lex, vivificavit gratia.*¹²

Hard. *Acta Concil.* tom. IX. col. 439. Prolixam porro hanc doctrinam, quam ibi tradit Eugenius, descripsit ex s. Thomae *Opusculo V. de Sacramentis.*

’) Cf. Estius *In IV. Sent.* dist. 1.

,0) *In IV. Sent.* dist. 1. qu. 5: «Multo probabilius est, *inquit*, quod magister Hugo posuit, quod cum in illo opere operato esset professio fidei facta, quod ratione fidei conjunctae erat in illis primo, et per illa (per accidens tamen) justificatio.* Opp. edit. Rom. fol. tom. V. pag. 13.

“) *Cont. Faust*, lib. XIX. cap. 2.

”) *In Luc.* lib. VII. η. 166. Cf. Estius,

loc. cit. qui praeterea solvit difficultatem petitam ex s. Thoma « *causa efficiente* sacramentorum, passione scilicet Christi, quae non potuit esse prior suo effectui. Respondet enim, Christi passionem esse *causam meritoriam* justificationis, ut declaravit Tridentinum, hinc eadem ratione poterat operari per sacramenta V. L. qua operatur in sacramentis N. L. Observat insuper per contrariam sententiam plus efficaciae tribui fidei in V. T. quam in Novo; etenim sine sacramentis et sacrificiis potuisset justificare, quod amplius nunc non potest; deinde videntur in ea enervari probationes catholicorum, qui ex similibus N.T,

194. Quidquid porro de hac controversia sit, quam diutius non vacat expendere, illud commodi ex ea habemus, quod tuto possit affirmari, sententiam asserentem sacramenta veteris legis produxisse gratiam ex opere operato saltem per accidens, fidei non adversari. ut enim scite observat Bellarminus, haec scholasticorum doctrina, quae talem tribuit efficaciam sacramentis veteris legis praesertim vero circumcisioni, confundi nequit cum erroribus haereticorum. Isti enim sacramentorum omnium tam novae quam veteris legis vim exaequant detrahendo novae legis sacramentis, dum negant ab istis produci gratiam *ex opere operato*; contra vero scholastici illi sacramentis a Christo institutis nihil detrahunt, sed vetera tantum extollunt, nec sine aliqua restrictione.¹³

195. In istorum theologorum sententia facilius etiam componuntur, quae de vi et efficacia circumcisionis contraria praedicari videntur sive a sacris litteris sive a sanctis patribus.

Etenim Genes. XVII. 14. legitur: *Masculus, cujus praeputii caro circumcisa non fuerit^ delebitur anima illius de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.* Quibus verbis potissimum innixus s. Augustinus, contendit circumcisionem institutam fuisse ad delendam originalem labem. Eum plures theologi sequuntur. Contra vero apostolus I. Cor. VII. 19: *Circumcisio, inquit, nihil est.* Et Genes. XVII. 11. instituta circumcisio perhibetur, *ut sit in signum foederis*, initi scilicet cum Abraham ejusque posteritate. Hinc s. Justinus scribit: *Circumcisionem (Abraham) accepit in signum, non ad justitiam.*¹⁴ Similia habent Irenaeus, Tertullianus, Chrysostomus, alique patres graeci ac latini.¹⁵ Bellarminus hos secutus nihil in circumcisione praeter merum signum

testimoniis probant, sacramenta novae legis gratiam conferre.

,s) *De Sacram*, lib. II. cap. 13. n. 6. Qui tamen censuit tum a conc. florentino tum a conc. tridentino definitum fuisse, mosaica sacramenta non producere gratiam ex opere operato. Sic enim initio hujus capituli, scilicet n. 1. scripserat: „Catholici omnes conveniunt, sacramenta V. L. quae proprie mosaica dicuntur, non contulisse gratiam ex opere operato. Id enim docent omnes theologi, in IV. dist. 1; et idem definivit concilium florentinum in Instruet, armenorum, et conc. tridentinum, quamvis brevius et obscurius, quia non erat necesse, cum jam res esset definita, sess. 7. can. 2.“ Ast si id jam fuisset definitum, nemo catholicorum ausus fuisset docere, aut circumcisionem aut sacramenta mosaica reliqua vim habuisse producendi gratiam ex opere

operato, saltem *per accidens*, seu quatenus saltem erant signa protestativa fidei; attamen non pauci hanc sententiam, ut vidimus, tenuerunt. Adde, Instructionem armen. non posse, si accurate loqui velimus, vocari definitionem concilii florentini: nam, ceteris omissis, sequeretur, de fide esse, porrectionem instrumentorum in collatione ordinum majorum esse materiam essentialem horum ordinum, quod tamen nec ipse Cardinalis contendit, immo contrarium adslruit, ut suo loco dicemus. Concilium denique tridentinum loc. cit. hoc non definivit, uti exposuimus.

H) *Την περιτομήν δι βημίτον, ἀλλ' οὐκ δι δικαιοσύνην tXafitv.* In *Dial. CUm Tryph.* n. 23.

,s) Cf. apud Bellarm. *De Sacram*, lib. II. cap. 15.

agnovit, nullam habens tollendi poecara efficaciam. Hi proinde theologi spectant circumcisionem in se; alii, qui s. Augustino adstipuantur, spectant circumcisionem velut fidei protestativam. Nihil porro votat, quominus sub hoc posteriori respectu in circumcisione etiam agnoscat remedium ad delendum peccatum originale, dummodo tamen id non inteliigatur in sensu, ut ajunt, exclusive: cum plura alia media ad hunc effectum producendum esse poterint praesertim pro infantibus, qui ante octavum a nativitate diem decessissent, et pro feminis. 16

SC HO LION II.

196. Et haec de sacramentis veteris legis adnotanda erant. Nunc vero quod attinet ad **sacramenta novae legis**, atque ad ea, quibus ea constituuntur et constant. Duabus ipsa praesertim conflantur partibus. Has veteres patres et ecclesiastici scriptores appellarunt *res, signa, elementa*, et *verba, orationem*; instar omnium sit Augustinus, qui scribit: *Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum*. Postquam vero aristotelica philosophia in Christianis scholis adoptari coepit, *materiae* et *formae* vocabula in theologiam translata sunt, atque adseita a concilio tridentino et ab Eugenio IV. qui in celebri suo *Decreto* scribit: *Omnia sacramenta tribus perficiuntur; rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi id, quod facit ecclesia*. 17 Idque factum est ob quamdam analogiam, quae intercedit inter partes physici compositi et partes sacramenta constituentes.

Jam vero per *materiam* sacramenti intelligitur id, quod ante verba a ministro proferenda praeexistere concipitur: per *formam* verba, quae a ministro proferuntur in collatione sacramenti. Ceterum non semper aliquid materiale in ea re, quae *materia* nuncupatur, requirendum est.

197. De forma conditionata ita scribit Benedictus XIV. *De Synodo dioecesis*. lib. VIT. cap. VI: Eam a scholasticis esse adinventam, nonnulli viri eruditi existimant; sed eos toto coelo aberrasse, ait Martene. 18 Licet porro ante saec. VIII. praedictae conditionatae formulae expressam mentionem in conciliis et patribus non inveniamus non recte tamen inde intulit Natalis

ie) Hic obiter notanda est singularis Bedae sententia, quam referi Hugo Vicforinus, tract. III. *De Sacrum*, tom. III. 205. ubi scribit: >De mulieribus autem quaeritur, quod remedium contra originale peccatum haberent. Respondetur: fidem, oblationes ei sacrificia. Solet quaeri etiam de parvulis, qui moriebantur ante octavum diem, quod remedium haberent, vel utrum

damnarentur; Beda videtur dicere, quod damnarentur, dicens etc. M Prudenter tamen concludit Hugo: -Sed melius videtur hoc Dei relinquendum judicio, quam temere aliquid definire."

”) Apud Hard. loc. cit.

IS) *De Antiq. Eccl. ritibus*, tom. I. lib. I. cap. 1. art. 16. num. 9.

Alex, illam non fuisse in usu; quin irnmo ex antiqua et constanti ecclesiae praxi oppositum colligi putamus. Quod hac argumentatione ostendimus.

Perpetuum catholicae fidei dogma fuit, unicum esse Baptisma; quod propterea rite collatum sine gravi piaculo iterari posse, semper ecclesia negavit. At eadem ecclesia, quae ita docuit, eos nihilominus, de quibus disputabatur, an essent in Christo regenerati, incunctanter baptizandos praecepit. Jam vero ne dicamus ecclesiam incidisse in errorem rebaptizantium, quem toties detestata est, necesse est existimare, eam non aliter in ea dubietate Baptismum conferri voluisse quam sub tacita et mente concepta conditione: *st nondum es baptizatus*. Haec autem conditio, quae prius mente tantum concipiebatur, coepit saec. VHI. cum ipsa Baptismi forma exprimi et pronuciari: quam quidem disciplinam Alexander III. ubique servandam edixit, eandemque sanctionem confirmavit Joannes XXII. 19 Ita Bened. XIV. Porro illis rom. pontificibus accessit Pius VI. a quo *deliberatio synodi* (pistoriensis), *qua praetextu adhaesionis ad antiquos canones in casu dubii Baptismatis propositum suum declarat de omittenda formae conditionalis mentione* (et est Prop. XXVIII) proscribitur, in Constit. *Auctorem fideij tamquam temerariaj praxi} legi} auctoritati ecclesiae contraria*.

198. Illa tamen conditio passim ac temere non est adhibenda; sed tunc solum ea uti licebit, cum prudens et probabilis subest dubitatio, an quis rite fuerit baptizatus et ordinatus, nec potuit post diligentem praemissam indagationem rei veritas innotescere. 20 Atque haec quoad sacramenta characterem imprimant. Quoad Sacramenta reliqua consuli possunt theologiae moralis tractatores.

SCHOLION III.

199. Notandum est ex dictis circa formam, quae tacite ac mente conceptam conditionem includebat, quaeque obtinuit septem prioribus ecclesiae saeculis, non modicam lucem affulgere ad enucleandam controversiam circa objectum intentionis, quae ad sacramentum conficiendum in ministro requiritur. Juxta Ambrosium Catharinum stat omnino ac valet sacramentum, si minister dumtaxat intendat celebrare ritum illum, quem ecclesia celebrat et illum reipsa libere, serio, omnique semoto joco, exterius usurpat, materiam adhibens formamque pronuncians, in iis maxime circumstantiis, ex quibus determinatur ad agendum tamquam ecclesiae minister. Hinc nihil juxta ipsum obest valori sacramenti, si minister intra mentis latebras contrariam intentionem gerat, qua nolit actionem suam esse talem sacramenti actionem, qualem Christus instituit. 21

”) Apud Raynaldum ad annum 1333. n.42. dubitatio adesse praesumi possit, ita ut licite sub conditione Baptisma conferri queat.
w) Ita rursum Bened. XIV. loc. cit. num.3. Apud quem ef. quando *probabilis* Cf. Ambros. Catharinus, *De neces-*

200. Catharini sententiae subscribunt plerique galli theologi, his potissimum rationum momentis permoti: 1°. Si sacramenti valor ab interiori ministri intentione penderet, jam pravitas ministri officeret sacramenti valori, secus ac ecclesia doceat adversus donatistas. 2°. S. Augustinus, Innocentius IV. et s. Thomas internam intentionem minime requirunt ad valorem sacramenti, ut constat ex eorum testimoniis suo loco adductis. 22 3°. Haeretici ad unitatem redeuntes interrogantur ab ecclesia de materia et forma. qua susceperunt sacramenta; nihil vero de intentione ministri. Cur? nisi quia ritum exteriorem satis esse putat. 4°. Male animarum bono ac tranquillitati prospexisset Christus, si sacramentorum vim a ministri intentione pendere voluisset. 5°. Sacramenta operantur ex *opere operato*. Itaque sunt ut ignis, quem si stupae admoveas, utut vehementer nolis, eam accendit.

201. Contrariae sententiae de necessitate interioris intentionis adstipulantur plerique theologi itali ceterarumque nationum, qui his ferme argumentis pugnant: 1°. Ministri sacramentorum sunt ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei; ergo eos oportet habere proprie dictam intentionem faciendi illud, quod Christus instituit. Id vero non praestat, qui simulat ministrare, immo positive intendit nolle facere, quod Christus instituit. 2°. Eugenius IV. et concilia exigunt in ministro intentionem faciendi, quod facit ecclesia; sed ecclesia non simulat, sed intendit facere rem sacram. 3°. Alexander VI. hanc propositionem, quae est η. XXVIII. proscripsit: *Valet Baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: non intendendo facere quod facit ecclesia.* 23 4°. In rubricis Missalis romani, a Clemente VIII. probatis, irrita declaratur consecratio ejus qui habens coram se undecim hostias *intendat consecrare solum decem, non determinans, quas decem intendit*, cujus declarationis haec affertur ratio: *Quia requiritur intentio*, utique interna, ut patet. 5°. Ad haec accedit praxis universae ecclesiae circa formam conditionatam, de qua nuper disseruimus, conditione tantum mente concepta; quae quidem praxis per septem integra saecula viguit. Cum igitur haec conditio mente retenta ideo apponeretur, ne iterum administraretur sacramentum jam rite collatum, patet, interiorem intentionem ex sensu ecclesiae influere in valorem sacramenti; alioquin perperam apposita fuisset.

202. Horum ope difficile non est istis theologis, sese ab adversariorum extricare argumentis. Hinc reponunt, longe diversam fuisse causam donatistarum, ut permiscere eam non liceat cum praesenti controversia; illi enim ex pravitate morum inferebant invaliditatem sacramentorum, hic vero agitur

saria intentione in perficiendis Sacramentis, opera Jac. Hyac. Serry, Patavii 1727: qui postea edidit aliud opus, cui tit. fecit: *Vindiciae vindiciarum Ambrosii Catharini.*

ubi nitidius etiam Catharini sententiam exponit.

”) Cf. sup. n. 153 et seqq.

”) Cf. Viva, op. cit. in hanc prop.

do intentione requisita ad conficiendum sacramentum. De vera s. Augustini mente, nec non Innocenti! ac s. Thomae constat ex iis, quae disputata sunt adversus novatores. Ideo autem ecclesia ah haereticis ad unitatem redeuntibus nihil quaerit de intentione ministri, quia hujus rationem nullam reddere possunt revertentes; atque haec in ipsis ministris haereticis fuisse praesumitur, nisi contrarium probetur. Incommoda, quae urgent, nullius momenti sunt; cum haec non minus ab intentionis defectu, quam a vitiata materia vel forma oriri possint. Deus praeterea supplere potest per interiores dispositiones in adultis. Cetera ejus providentiae relinquenda sunt. Argumentum denique ex ignis comparatione deductum supponit, quod in quaestione est positum, utrum scilicet sacramenta sine intentione administrata velut ignis an velut glacies spectari debeant.

203. Ceterum Benedictus XIV. etsi fateatur, longe distare sententiam Catharini ab errore Lutheri, affirmat tamen negari haud posse, *grave vulnus* Catharini opinioni fuisse inflictum ab Alexandro VIII. Hinc sapienter edixit: *Si constet quempiam, aut Baptismum contulisse, aut aliud sacramentum ex iis, quae iterari nequeunt, administrasse, omni adhibito externo ritu, sed intentione retenta aut cum deliberata voluntate non faciendi, quod facit ecclesia: urgente quidem necessitate erit sacramentum iterum sub conditione perficiendum. Si tamen res moram patiatur, sedis apostolicae oraculum erit exquirendum.* 24

M) *Dc synodo dioeces.* lib. VIII. cap. 4. illorum theologorum sententiam, qui nen. 9. Ex his constat, nihil in praxi valere gant necessitatem interioris intentionis.

VOLUMINIS VII

TRACTATUS DE GRATIA CHRISTI.

Prooemium	P@?.	5
PARS 1 De orratia actuali		
CAPUT I. Praeliminare. De gratiae actualis notione et divisione		
CAPUT II. De gratiae necessitate		13
ARTICULUS I. De erroribus pelagianorum circa gratiae necessitatem		13
Prop. I. Ad omnes et singulos actus salutare necessaria est interior Spiritus Sancti gratia illustrationis et inspirationis		15
Prop. II. Necessaria est Dei gratia homini lapso, tum ad omnes veritates ordinis naturalis cognoscendas, tum ad universam legem adimpJendam. tum denique ad graves tentationes superandas.....		22
ARTICULUS II. De erroribus semipelagianorum circa eandem gratiae necessitatem....	30.....	
Prop. Sine Sancti Spiritus illuminatione, inspiratione et adjutorio non potest homo habere salutare initium fidei et in fide perseverantiam usque in finem.....		32
ARTICULUS III. De erroribus novatorum saeculi XVI. et jansenistarum circa gratiae necessitatem....	44.....	
Prop. I. Potest homo lapsus absque speciali gratiae auxilio		

nonnullas ordinis naturalis veritates cognoscere, tum faciliora ejusdem ordinis naturalis opera perficere, ac leves tentationes superare	45
Prop. II. Potest homo lapsus, antequam fidei gratiam'asse- quatur, aliqua opera moraliter bona efficere, nec omnia propterea infidelium opera vitia sunt aut pec- cata ..... ¹ . . . 'i.....	55
Prop. III. Potest homo actuali gratia adjutus, ante obten- tam justificationem, actus bonos ac supernaturales elicere, adeoque non omnia peccatorum opera toti- dem sunt peccata - - - - -	65
ARTICULUS IV. De erroribus circa gratiae necessitatem post ac- ceptam justificationem.....	70
Prop. I. Non potest homo justificatus in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali privi- legio.....	71
Prop. II. Non potest homo justificatus sine speciali Dei au- xilio in accepta justitia perseverare.....	76
CAPUT III. De gratuitate gratiae.....	81
Prop. Gratia est omnino gratuita, seu nulla opera ordinis naturalis possunt mereri gratiam sive de condigno sive de congruo - - - - - ; . . ; . .	85
CAPUT IV. De natura ac divisione gratiae actualis in ordine ad cooperationem liberi arbitrii .	92
ARTICULUS I. De gratia efficaci.....	94
Prop. I. Gratiae efficacia nullam infert homini necessitatem, seu homo liber est in actibus salutaribus - - - -	95
Prop. II. Gratia efficax non consistit in delectatione coelesti indeliberata, superiori, et relative ad minorem oppo- sitam concupiscentiam victrici, voluntatem ad assen- sum necessario impellente.....	100
ARTICULUS II. Theologorum systemata circa gratiae efficaciam .	107
Paragr. 1. Systema thomistarum.....	107
Paragr. 2. Systema augustinianensium.....	112
Paragr. 3. Systema congruistarum.....	113
ARTICULUS III. De gratia sufficiente	118
Prop. Datur in praesenti statu gratia mere et vere suffi- ciens, quae homini completam et relative ad prae- sentes ejus circumstantias expeditam ad actus bonos	

eliciendos facultatem tribuit, quae inutilis redditur
ex humanae voluntatis resistentia.....119

CAPUT V. De gratiae distributione..... 131

- Prop. I. Justis omnibus, praesertim vero volentibus et co-
nantibus. urgente praecepto, datur a Deo gratia vere
ac relative sufficiens ad servanda omnia praecepta . 132
- Prop. II. Deus omnibus fidelibus peccatoribus non obdura-
tis gratias sufficientes tribuit, quibus possint tum
peccata praecavere tum a peccatis resipiscere . . . 137
- Prop. III. Deus peccatoribus etiam obduratis et obcoecatis
gratias vere sufficientes confert pro loco et tempore,
quibus possint et peccata cavere et a peccatis resi-
piscere 140
- Prop. IV. Infidelibus omnibus, etiam negativis, datur pro
loco ac tempore gratia sufficiens ad salutem - - - 149
- Prop. V. Deus, quantum ex se est. media sufficientia etiam
infantibus decedentibus absque baptismo praeparavit,
quibus ad salutem pervenire possent..... 157

PARS II. De gratia sanctificante.....160

CAPUT I. Praenotiones..... 160

CAPUT II. De justificatione impii.....165

ARTICULUS I. De justificationis essentia seu natura - - - - 165

- Prop. I. In justificatione impii peccata vere remittuntur ac
prorsus delentur.....167
- Prop. II. Impii formaliter non justificantur vel sola impu-
tatione justitiae Christi vel sola peccatorum remis-
sione, sed justificantur per gratiam et caritatem, quae
in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffunditur,
atque illis inhaeret, neque gratia, qua justificamur,
est tantum favor **Dei**.....173

ARTICULUS II. De dispositionibus ad justificationem - - - - 180

- Prop. I. In adultis ad justificationem consequendam aliqua
praeter fidem dispositiones praerequiruntur, seu sola
fides non justificat 182
- Prop. II. Fides, quae ad justificationem requiritur, non est
fiducia in divinis promissionibus, sed firmus assensus
ad ea, quae Deus revelavit.....190

ARTICULUS III. De proprietatibus justificationis..... 195

- Prop. I. Nemo, absque speciali revelatione, certae esse potest certitudine fidei de sua justificatione, nec fide proinde tenetur credere se esse justificatum . . . 197
- Prop. II. Accepta justitia conservatur et augetur coram Deo per bona opera, non est propterea in omnibus aequalis 204
- Prop. III. Justificatio est amissibilis, et amittitur per subsequens peccatum lethale.....205

PARS ■■■. De merito.....212

CAPUT 1. Praenotiones.

Doctrina ecclesiae catholicae et theologorum opiniones circa meritum.....215

CAPUT II. De existentia meriti.....217

9 40.< i *i. . i

Prop. Justi per bona opera ex gratia facta vere merentur gloriam aeternam ejusque augmentum.....217

CAPUT III. De conditionibus ad meritum requisitis . 223

CAPUT IV. De objecto meriti.....225

TRACTATUS DE SACRAMENTIS IN GENERE.

Prooemium..... 231

CAPUT I. De sacramentorum numero.....234

Prop. Sacramenta novae legis a J. C. D. N. instituta nec plura sunt nec pauciora quam septem: Baptismus videlicet etc.....236

CAPUT II. De sacramentorum novae legis efficacia seu effectibus.....246

Prop. I. Sacramenta novae legis non sunt instituta ad solam fidem nutriendam, sed continent gratiam, quam significant, eamque non ponentibus obicem conferunt ex opere operato..... 248

Prop. II. In tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione et Ordine, imprimatur character in anima, hoc est, signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt..... 257

CAPUT III. De ministro sacramentorum.....	PM. 264
Prop. I. In sacramentorum ministro ad valide conferenda sacramenta non est necessaria fides: adeoque validus est Baptismus ab haereticis rite collatus....	265
Prop. II. Minister in peccato mortali existens, modo omnia essentialia, quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, vere conficit aut confert sacramentum.....	272
Prop. III. In ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, requiritur intentio saltem faciendi, quod facit ecclesia.....	279
CAPUT IV. De sacramentorum ritibus seu caeremoniis	284
Prop. Recepti et approbati ecclesiae catholicae ritus, in solemn! sacramentorum administratione adhiberi consueti. nec contemni, nec sine peccato a ministris prohibito omitti, neque in novos alios per quemcunque ecclesiarum pastorem mutari possunt - - - . .	284
CAPUT V. In superius disputata scholia	290

3&iz:ii) zi

us

I HW1 |

T ΠA'I

I .Λ .M .)

2

<Jl

11 u i n ' <t i > η <
. 3 J i t > -r' '? «

-4-x /.
in. un . ttf

■:

-finii lao >

ni J

. ni

!W* ιΟ 1Π

◇||

T *

QUAS IN COLL. ROM. S. J. HABEBAT

JOANNES PERRONE

E SOCIETATE JESU

IN EOD. COLL. THEOLOGIAE PROFESSOR.

EDITIO XXI. RATISBONENSIS I

NOVISSIMIS CL. AUCTORIS CURIS AC NOTIS ORNATA ET AUCTA.

VOLUMEN VIII.

DE SACRAMENTIS IN SPECIE.

RATISBONAE MDCCCLV.

SUMPTUS FECIT G. JOSEPHUS MANZ.

TRACTATUS

DE

**BAPTISMO, CONFIRMATIONE, EUCHARISTIA,
POENITENTIA ET INDULGENTHS.**

TRACTATUS

x

PROOEMIUM.

1. **Baptisma** primum sacramentorum, per quod aditus in Christi ecclesiam patet, variis nominibus in Scriptura et antiquitate donatum est pro diversitate vel actionis vel effectuum. Interdum enim *sacramentum aquae, vitae novae, fidei, illuminationis*: interdum *nativitas secunda, lavacrum regenerationis et renovationis* nuncupatur. ¹ Definitur autem a Catechismo romano: *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo.* ² Quatenus est sacramentum, cum reliquis convenit, in genere nempe visibilis signi gratiae invisibilis; quatenus dicitur *regenerationis*, exprimit spiritualem nativitatem, quam per ipsum consequimur; quatenus additur *per aquam in verbo*, denotantur essentielles ejusdem partes, quae ex materia et forma constituuntur.

2. Veritatem hujus sacramenti omnes sectarii recentiores, qui saltem adhuc retinent sacramenta, admittunt. Nobis propterea onus non incumbit eam adstruendi. Veteres siquidem haereses archonticorum, marcosianorum, valentinianorum et quintilianorum, qui rejecerunt Baptisma tamquam a Deo Sabaoth aut malo principio profluens, jamdiu obsoletae sunt, nec opus est eorum deliramenta insectari.

3. De Baptismatis a Christo instituti praestantia litem intentarunt nova-

¹) Nomina, quibus insignitus fuit Baptismus in primitiva ecclesia, pluribus prosequitur Bingham, *Orig. et anti-* *quit, ecclesiast.* vol. IV. lib. XL toto capite 1. Part. II cap. 2. §. 5.

tores, dum voluerunt ipsum conferre cum baptismo Joannis, ut sic ea paria facerent. Hic error confixus est a Tridentino, Sess. VII. Can. 1: *Si quis dixerit, Baptismum Joannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi; anathema si* L Verum cum hic error jamdiu a nobis praeoccupatus fuerit, sive cum adstruximus sacramenta novae legis gratiam producere ex opere operato; sive cum ostendimus, sacramenta veteris et novae legis minime esse inter se paria; sive demum cum animadvertimus, tridentinorum patrum definitionem eos ferire, qui ideo paria faciebant haec omnia sacramenta, ut detraherent vi sacramentorum novae legis, non autem eos, qui tribuunt aliquam efficaciam sacramentis legis veteris, supervacaneum ducimus, peculiarem instituere disputationem de praestantia Baptismi Christi prae Baptismo Joannis. Itaque siquidem controversiae satis est eadem aptare principia, ut ejus resolutio habeatur.³

4. His itaque omissis, operae pretium est agere de natura hujus sacramenti, materia nempe et forma, deque ipsius ministro, subjecto, necessitate et effectibus, ea tamen lege, ut, quae aut minus necessaria sunt, aut vix in controversiam veniunt, levi calamo, cetera, quae nunc maxime agitantur, data opera prosequamur. Aliquot more nostro his adjiciemus scholia ad nonnullorum illustrationem.

’) Patres unanimiter agnoscunt discrimen inter Baptisma Joannis et Baptisma Christi quoad vim et efficaciam, quorum longum esset catalogum exhibere. Eorum testimonia profert Bellarminus, lib. *De Baptismo*, cap. 21. §. 12 et seqq. Calvinus ipse non diffitetur, patres diversam vim agnovisse in utroque Baptismate; sed more suo Patrum auctoritatem contemnit. Scribit enim, *Instit.* lib. IV. cap. 15. §. 7: «Neminem perturbet, quod alterum ab altero discernere veteres contendunt, quorum non tanti esse nobis debet calculus, ut Scripturae certitudinem quatefaciat. Quis enim Chrysostomo potius auscultet neganti in Joannis Baptismo comprehensam fuisse peccatorum remissionem, quam Lucae contra asserenti? . . . Nec recipienda est illa Augustini argutia, in spe dimissa fuisse peccata Baptismo Joannis, Christi Baptismo recipi dimitti.” Verum, ut animadvertit Bellarminus, hic non agitur, utrum potius Lucae quam Chrysostomo aut Augustino auscultandum sit; sed utrum melius s. Lucam intellexerint s. Joann. Chrysostomus et s. Augustinus quam Calvinus. Si qui

patres visi sunt aliquam efficaciam tribuisse Baptismo Joannis, ut s. Basilius et s. Cyrillus hierosolymitanus alique, hi aut de virtute poenitentiae, ad quam excitabat Baptisma Joannis, loculi esse dicendi sunt, aut adhibenda responsio Estii, qui *In IV. lib. Sent.* d. 2. §. 4. haec scribit: «Non videtur negandum, quin ea quorundam veterum sententia fuerit, per Joannis Baptismum datam fuisse remissionem peccatorum; sed ii omnes tamen Baptismo Christi plus aliquid tribuunt, nempe quandam gratiae excellentiam, quam non tribuunt Baptismo Joannis; quomodo et de circumcissione cum Baptismo collata dicere liceat. Et fortasse propter hujusmodi quasdam veterum sententias noluit synodus tridentina definire, Baptismo Joannis nullam adfuisse vim remissionis peccatorum; sed generaliter tantum sub anathemate statuit, ipsum non eandem habuisse vim cum Baptismo Christi. Qua iu re plane veteres omnes inveniuntur consentire.*1 Eadem ferme habet Toutteus in dissert. III. *De doctrina s. Cyrilli hierosol.* cap. 8. n. 60 et seqq. ubi ipse cf.; erudite enim de hoc argumento pertractat.

CAPUT I.

DE MATERIA BAPTISMI.

5. Duplex a theologia distinguitur Baptismi materia, *remota* et *proxima*. Remota est aqua, proxima ablutio. De utraque disserendum. Etenim dimissis antiquis haereticis, quorum alii omnem omnino materiam rejecerunt, ut seleuciani et herminiani, manichaei eorumque soboles pauliciani, alii vero Baptismum sanguinis aquae Baptismati suffecerunt, ut suffecisse *flagellantes* perhibentur; recentiores novatores non pauci, duce Luthero, censent, aptam Baptismi materiam esse *quidquid balnei loco esse potest*.¹ Sociniani autem alii-que cum ipsis non aliam aquam ad Baptismum admittunt nisi metaphoricam.²

6. Quod spectat ad modum administrationis Baptismi sive ablutionis, graeci saepe saepius crimini ecclesiae romanae verterunt, quod Baptisma per aspersionem aut infusionem conferat; nec veriti nonnulli ex illis sunt latinam ecclesiam incusare, quod verum non habeat Baptisma; ideoque rebaptizandos esse per solam aspersionem aut infusionem ablutos. Duo itaque hic conficere debemus, tum scilicet verum Baptisma per aquam tueri, tum ecclesiae romanae doctrinam et praxim vindicare ab insana graecorum criminatione.

’) In *Colloquiis symposiacis*, cap. 17. apud Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 2. qui et aliorum errores recenset. Incaute tamen secutus est Bernardum luxemburgensem asserentem, jacobilas non baptizare in aqua, sed in igne. Ast de hoc postea.

Sociniani hunc errorem hauserunt ex Calvino, qui passim inculcat, aquam in Scripturis, cum sermo est de Baptismo, non *proprie*, sed *metaphorice* accipiendam esse. Sed ulterius progressi sociniani, Baptismum ipsum metaphorice explicandum esse contendunt. Hos secuti sunt melhodistae. Hunc errorem propugnarunt in Anglia Willelmus Dell et Benjam. Holme; prior in op. cui lit *Doctrina baptismatum ab antiquis et recentibus corruptionibus expurgata*; posterior in opusc. quod inscribitur: *Invitatio seria ad omnes, an Spiritum Christi in seipsis agnoscant*. Quackeri pariler nul-

lam agnoscunt aquae materialis necessitatem in collatione Baptismi, immo omnem prorsus abjiciunt exteriorem ritum. Etenim Roberlus Barclajus, *Theologiae vere Christianae apologia*, edit. see. Lond. 1729, pag. 341: ..Sicut unus, *inquit*, est Deus, et una fides, ita et unum Baptisma, non quo carnis sordes, abjiciuntur, sed stipulatio bonae conscientiae apud Deum per resurrectionem Jesu Christi, et hoc Baptisma est quid sanctum et spirituale, scilicet Baptisma spiritus et ignis, per quod consepulti sumus Christo, ut a peccatis abluti, et purgati, novam vitam ambulemus.^u Ex quibus patet, ex istorum sententia Baptismum non esse nisi solam cordis ablutionem, munditiem ab omni inquinamento ac novae vitae principium. Barclajus omnes probationes suas ex Fausto Socino depromit. Cf. Môhler, *Symbol*, tom. II. §. 63.

PROPOSITIO I.

Aqua vera et naturalis est de necessitate Baptismi.

7. Est haec propositio de fide, his verbis proposita a tridentina synodo, Sess. VII. Can. 2: S» *quis dixerit aquam veram et naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba illa D. N. J. C.: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, ad metaphoram aliquam detorserit; anathema sit*

8- Operosum porro non est, hujus fidei articuli veritatem adstruere. Adeo enim luculenta sunt **Scripturarum** constantisque utriusque ecclesiae praxis documenta, ut nullum possit de ea superesse dubium. Etenim Christus, Joann. IU. 5. Nicodemum alloquens, ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quibus verbis tum externa corporis per aquam ablutio tum interna animae nativitas per Spiritum S. significatur. Sed, ceteris omissis, ne in re tam aperta nimii simus, germanum Christi verborum sensum ostendimus ex iis, quae habentur Act VUL 36 et seqq. ubi. cum Philippus eunuchum reginae Candacis de fide Christiana edocuisset: *Venerunt ad quamdam aquam, et ait eunuchus: ecce aqua, quid prohibet me baptizari?... Et descenderunt uterque in aquam, Philippus et eunuchus, et baptizavit eum.* Ibid. X. 47. cum repente Spiritus Sanctus descendisset in eos, qui Petrum audiebant, *respondit Petrus: numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut et nos?*

9. Non alium propterea Baptismum agnovit ecclesia nisi per aquam administratum; cujus fidei et praxis testes sunt **patres** omnes, quoties de Baptismo loquuntur. Quare interrogat s. **Augustinus**: *Quid est Baptismus Christi? Lavacrum aquae in verbo. Tolle aquam, non est Baptismus; tolle verbum, non est Baptismus.* ¹ Testes pariter sunt, quotquot supersunt **rituales** et **pontificales libri** latinorum et **euchologia** orientalium ecclesiarum, uti erudite ostendit Renaudotius, tom. V. *Perpetuitatis fidei*², ubi defendit jacobitas a criminatione de collato ab ipsis Baptismo in igne, quod pariter praestitit Jos. Assemanus in *Bibliotheca orientali*. ³

DIFFICULTATES.

IO. I. Obj. Perperam catholici exteriorem Baptismum adstruunt ex aqua, cum exploratum sit, 1. aquae vocem passim metaphorice usurpari, ut

*) *Tract. XV. in Joann, n. 4.*

3) Tom. II. diss. t. *De monophysitis.*

’) Liv. IL chap. I-

Joann. IV. 13; VII. 37 et seq.; prout et metaphorice pariter Baptismi nomen sumitur I. Cor. X. 2; Marci X. 38 et alibi. 2. Hinc Joann. Baptista, Mattii. III. 11: *Ego quidem, clamabat, baptizo vos in aqua..... Ipse baptizabit vos in Spiritu Sancto et igni.* Quibus verbis Baptisma suum cura Christi Baptismo contulit, ita ut suum in aqua constitutum esse significaverit, Christi vero Baptisma in caritatis igne, qui per virtutes flammescere debet. Quod et ipse Christus visus est explicasse dicens, Act. I. 5: *Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post inultos hos dies.* Totus igitur Christianorum Baptismus in exteriori sanctitate consistit et in interiori Spiritus Sancti illustratione; uti 3. docebat Petrus I. Epist. III. 21: *Salvos facit Baptisma: non carnis depositio sordium sed condendae bonae interrogatio in Deum.* Nec aliter docuit Paulus, qui Hebr. IX. 10. exterius Baptisma inter imperfectas recenset veteris Testamenti caeremonias; atque Tit. III. 5, 6. scribit: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos.* Ubi non aliud lavacrum apostolus admittit quam Spiritus Sancti effusionem; qui praeterea Rom. VI. 4. hoc elogio Baptisma nostrum insignivit: *Consepulti sumus cum Christo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus.* Porro mors et resurrectio Christiani hominis metaphoricae tantummodo sunt; itaque metaphoricus esse tantum debet mysticus scilicet et interior Baptismus; quod et Augustinus vidit, cum *Tract. XI. in Joann,* illa Christi verba: *Nisi quis renatus etc.* non carnaliter, sed spiritualiter esse intelligenda contendit. Ergo.

11. Resp. Neg. antec. Ad 1. prob. D. Aquae et Baptismi voces interdum in Scriptura metaphorice usurpantur, C. semper et in casu nostro, N. Igitur ex subjecta materia, ex collatione cum reliquis textibus parallelis, atque ex sensu traditional! et praxi dignosci debet juxta exegeseos canones, quando litteraliter, quando metaphorice voces a scriptoribus adhibeantur.

12. Ad 2. D. Ad patefaciendam diversam vim et efficaciam inter Baptisma suum et Baptismum Christi, C. ad excludendam aquam a Baptismo Christi, N. Sic enim verba Praecursoris et Christi ipsius universa intellexit antiquitas. 4

13. Ad 3. seu sequentes omnes probationes, D. Ad commendandos in-

4) Cf. Bcllarm. lib. *De Bapt.* cap. 21. Recentiores critici in diversas abierunt sententias circa hunc Baptismum *in Spiritu Sancto et igni.* Has collegit et expendit doctus P. Cast. Innoc. Ansaldi Ord. Praed. *De Baptismate in Spiritu S. et igni,* IMcdiol. 1752. in 4. Ceteris porro sententiis refutatis, Ansaldi suam adjecit ac propugnavit, quae est de donis prodigiosis tamquam

novi templi ornamentis a Messia proferendis juxta receptam apud hebraeos traditionem. Clem. Biagi ex Ord. Camaid. in notis, quas apposuit in sua versione *Dictionarii theol.* Bergier, ad vocem *Battesimo,* aliam interpretationem adseivit, ac verba illa: *Et igni,* contendit significare poenarum comminationem in incredulos. Cf. loc. cit.

feriores Christiani Baptismi effectus, C. ad exteriorem ablutionem removen-
dam. xV. Nam s. Petrus significat, materialem ablutionem non sufficere, si
desint interiores dispositiones. 4 S. Paulus in Ep. ad Tit. pariter extollit
efficaciam Baptismi, per quem regenerati ac renovati sumus gratiae sanctifican-
tis collatione; in Epistola ad Rom. alludit ad ritum conferendi Baptisma per
immersionem, quo ritu significari affirmat spiritualem mortem et resurrectio-
nem, quas baptizatus vi ipsius lavacri consequitur. 6 S. Augustinus excludit
carnalem Nicodemi interpretationem. 7 Colligimus interea ex adversariorum
proposita argumentatione, quo homines ducant, seposita ecclesiae auctoritate,
innovandi furor atque libido juxta protestantium principium de spiritu privato.

14. II. Obj. 1. Nicodemus Joann. III. a Christo redarguitur, quod, cum
esset magister in Israel, hoc ignoraret; jam vero, si Christus voluisset eum
docere quod aqua materialis vim divinitus habeat animam abluendi, non
potuisset Nicodemus non intelligere, cum hic ritus symbolicus usitatissimus
esset apud judaeos, immo et apud ipsos ethnicos, ad interiorem munditiem
significandam 8; ergo voluit rem prorsus novam et inusitatam Christus Nico-
demo insinuare, Baptismum scilicet spiritualem ac mysticum. 2. Hoc ipsum
eruitur ex conjunctione aquae et Spiritus Sancti; certum enim est, nos non
baptizari in Spiritu Sancto, neque ex ipso renasci, nisi sensu spirituali; igitur
nonnisi spirituali quoque sensu dicimur ex aqua renasci.

10. Resp. ad 1. D. Redarguitur Nicodemus a Christo, quod de carnali,
non vero de spirituali regeneratione Christum locutum fuisse existimarit, uti
plures et figurae et vaticinia in V. T. pronunciata innuebant, C. aliter, N.
Id patet ex contextu. Immo hoc ipso, quod ritus ille symbolicus in usu
esset apud hebraeos ad significandam interiorem animae munditiem, facilius
debuisset Nicodemus mentem assequi divini praeceptoris. Illud vero novum,
quod intulit Christus auribus Nicodemi, erat vis sanctificationis producendae,
et non solum significandae, quam Christus eidem patefecit assequendam ex
suo Baptismate, cujus necessitatem propterea ei inculcavit. 9

4) Alii paulo aliter haec Petri verba
exponunt, de efficacia nempe Baptismi, qui
non in depositione carnis sordium consistit,
sed in depositione sordium ipsius animi.
Cf. Cornelius a Lapide in hunc loc.

e) Cf. Bernard, a Pic.

7) Satis est oculos conjicere in loc. cit.
ut ejus mens apertissime dignoscatur; ibi
enim tradit, Nicodemum intellexisse Chri-
stum de generatione carnali; nec opus est
in medium proferre verba ipsius.

B) Cf. Huetius, *Alnetan. Quaeslion.*
lib. II. cap. 20. §. 2. Cf. etiam J. A. Danzii
Diss. *De Baptismo proselytorum judaico,*

ad illustrandum Bapt. Joannis; item ejus-
dem *Antiquitas Baptismi initiationis israe-
litarum vindicata* in Meuschenii *Novo
Test. e Thalmude illustrato*, pag. 235—
505.

Cf. Maldonat. in hunc loc. Cf. in-
super Christiani Knappii *Commentatio in
colloquium Christi cum Nicodemo de na-
tura atque usu disciplinae suae*, Joann.
III. 1—21. in opere: *Scripta varii argu-
menti*, tom. L edit. 2. Halls Saxon. 1823.
pag. 181 et seqq. Plura in ea scitu digna
reperiuntur, quibus auctor ostendit, agi in
citatibus Christi verbis de vero externo Ba-

16. Ad 2. *N.* Christus enim aquam et Spiritum Sanctum conjunxit, ut significaret, materiali atquo exteriori aquae ablutioni adjectam esse interiorem Spiritus Sancti gratiam ad producendam regenerationem, de qua loquebatur, cum aqua sola id minime efficere possit: prout semper intellexit ecclesia.

17. III. Obj. Saltem non desunt exempla, ex quibus constet, in necessitatis casu posse in alia materia praeter aquam conferri Baptisma. 1. Joann. Moschus ac Nicephoros tradunt, judaeum morti proximum defectu aquae per arenam superinfusam baptizatum esse et sanitatem inde recuperasse. 2. Stephanus II. ratum habuit Baptisma in vino collatum infanti, qui vita periclitabatur; prout paritor ratum longe ante jam declaraverat ejusmodi Baptisma Siricius, 3. et optime quidem, cum interior animi ablutio tam per aquae quam per alterius cujuscumque liquoris lavacrum significari possit. Ergo.

18. Resp. Neg. antec. Ad 1. prob. Neg. Illud enim Baptisma, iisdem referentibus scriptoribus, invalidum judicatum est a s. Dionysio antistite, ac propterea denuo collatum in aqua fuit. Quod si judaeus ille sanitatem recuperavit, id consecutus est ratione fidei et desiderii Baptismi, quo flagrabat.

19. Ad 2. *D.* Cujus tamen responsum tamquam supposititium aut saltem mendosum a pluribus criticis habetur, *C.* in hypothesisi quod sincerum et authenticum esset, *subdist.* excusavit pontifex Stephanus sacerdotis baptizantis ignorantiam, *C.* approbavit Baptisma, *N.11* Sic etiam ut supposititium rejicitur

ptismate in aqua, ejusque evincit necessitatem. Non tamen absque delectu hoc opusculum lustrari debet; etenim hinc inde nonnulla in eo habentur, quae rationalismum sapiunt, prout usuvenit in omnibus fere scriptis protestantium recentiorum.

,0) Joann. Moschus in *Prato spirituali*, cap. 176. in *Biblioth. Patrum* De la Vigne, tom. II. pag. 614; Niceph. *Hist.* lib. III. cap. 37.

") Hoc responsum, quod est n. 11. ac perbibetur datum a Stephano II. vol, ut alii contendunt, a Slepiano III. in Carisiaco villa, Britanniae monasterio, quodque omnium primus vulgavit Sirmondus, *Condi. antiqua Galliae*, Lutet. Paris. 1629. tom. II. pag. 16. ita se babel: „Si in vino quis, propterea quod aquam non inveniebat, omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla ei exinde adscribitur culpa. Infantes sic permaneant in ipso Baptismo. Nam, si aqua adfuit praesens, ille presbyter excommunicetur, et poenitentiae submittatur, quia

contra canonum sententiam agere praesumpsit."

Circa hoc responsum diversa sunt criticorum judicia. 1°. Alii, ut Natalis Alex. *Hist. Eccl.* saec. VIII. cap. 1. art. 6. putant, esse corruptum. 2°. Alii, ut Labbaeus, censent verba, quae ibid, leguntur et difficultatem faciunt: *Infautes sic permaneant in ipso Baptismo*, esse glossema, e margine in textum temere intrusum. At hae sunt merae conjecturae, quae in nullo codice fundantur, et praeterea ex decreto Siricii, in quo eadem pene verba occurrunt, refelluntur. 3°. Alii putant, haec responsa non esse data a Stephano papa, sed a Stephano, episcopo tornaccensi, qui sub finem saec. IX. floruit; at hoc etiam sine fundamento et sine testibus adstruitur. 4°. Demum Ant. Jos. Binterim in opere germanico, cui tit. fecit: *Praecipua monumenta ecclesiae christiano-catholicae ex primo, medio et novissimo aevo*, Mogunt. 1825. tamquam spuriam rejicit totam hanc responsionum

decretum Siricii, utpote nullo idoneo testimonio firmatum; illud enim omnium primus protulit Theodorus cantuariensis in suo *Poenitentiali*; porro Theodorus tribus circiter saeculis a Siricio distat. Quamquam dubitant etiam docti viri, utrum hoc Poenitentialia Theodori sit.

20. Ad 3. *D.* Si talis praeterea fuisset Christi voluntas, a qua id unice pendet, *C.* secus, *Tr.* De illa porro constat ex sensu ecclesiae traditionali et praxi. 12

PROPOSITIO II.

Vera est de Baptismi sacramento doctrina vicens in ecclesia romana, quae tenet. illum aequale valere sive per immersionem sive per infusionem aut aspersionem conferatur.

21. Hac ratione, concepta propositio de fide est, cum ab aliquot saeculis in ecclesia romana conferatur Baptisma per infusionem, atque in Rituali romano a s. Pio V. edito utraque ratio baptizandi juxta uniuscujusque ecclesiae consuetudinem sive per immersionem sive per infusionem aut etiam per aspersionem probetur; insuper a concilio trid. editus hic canon. HI. de Baptismo est: *quis dixerit, in ecclesia romana, quae omnium ecclesiarum mater est et magistra, non esse veram de Baptismi sacramento doctrinam, anathema sit.*

22. Ad hoc porro fidei dogma tuendum, satis est nobis ostendere, modum, Baptismi conferendi non spectare ad sacramenti essentiam sive substantiam, sed ad meram disciplinam, quae propterea ecclesiae potestati subest. Id autem facili ratione evincimus.

Illud enim ad sacramenti substantiam non pertinet, sine quo sacramentum consistere potest, atque ut tale quovis tempore habitum est; atqui ejus-

collectionem, atque a monachis contendit esse confictam, pluribusque argumentis intrinsecis et extrinsecis in medium adductis adnititur id evincere, quae hic recensere non vacat; et concludit: Neque Slephanus, neque Siricius Baptisma in vino vel in ipso extremae necessitatis casu approbarunt.* Cf. idem auctor, tom. II. part. I. §. 2- pag. 10 et seqq.

n) Atque hic juverit specimen exhibere pessimae fidei, qua laborant, aut turpis ignorantiae, in qua versantur plures protestantes circa doctrinam et praxim ecclesiae catholicae. Refert enim Hughes in *Contraversiis cum Breckenridge*, alias cit. *Con-*

trov. VII. pag. 72. se interfuisse in statibus foederatis Americae cuidam congressui generali, in quo episcopi (protestantes) discutiebant quaestionem, utrum validus sit Baptismus collatus a sacerdote catholico. Satis difficilis visa ipsis est haec quaestio. Hinc quosdam legarunt, ut eam mature perpenderent. Qui in conventu frequenti retulerunt invalidum esse hujusmodi Baptisma ob has duas praecipuas rationes: 1°. Eo quod a catholicis administretur infantibus Baptisma lingua *latina* (quam profecto infantes non intelligunt); 2°. quia ab ipsis baptizatur in *oleo*. Risum teneatis amici!

modi est Baptisma sine immersione, sed sola aut infusione aut aspersione administratum. Ergo.

23. Jam vero, licet Baptisma sive per unam sive per trinam immersionem communiter obtinuerit in ecclesia usque ad s. Thomae aetatem, qui propterea scribebat, *tutius esse baptizare per modum immersionis, quia hoc habet communior usus* *, nunquam tamen spectata fuit ejusmodi immersio tamquam essentialis sacramento. Etenim semper exceptiones aliquae admissae sunt; cum Christus praeceperit quidem baptizare, non autem modum baptizandi determinaverit.

24. Id constat I. ex **Baptismate clinicorum**, eorum praesertim, qui morti proximi constituti erant; quibus, ut patet, non alia ratione, quam per infusionem aut aspersionem illud conferri potuit. Isti porro clinici, qui postrema vitae periodo tincti fuerunt, frequentissimi erant primis ecclesiae saeculis, ut liquet ex patrum scriptis, qui declamarunt quidem adversus eos, qui moras nectebant ad suscipiendum Baptisma, numquam tamen dubium moverunt de valore Baptismatis, quod fuerit administratum absque immersione.²

25. Constat II. ex **pluribus documentis**, quae suppetunt ex antiquitate, ac ostendunt baptizandi ritum per infusionem aut aspersionem obtinuisse. Talia sunt Acta Lucilii martyris apud Surium 3, nec non s. Bacchi junioris apud Combefisium 4, Acta s. Gratiliani, nec non Acta s. Lindgeri, qui praeterea exhortabatur mulieres ut morituros infantulos baptizarent *intinctos aqua vel superinfusos* *b* cum invocatione ss. Trinitatis; ut omittam Acta s. Laurentii, qui s. Romanum urceo baptizavit in carcere. 6

26. Constat IU. ex eo, quod Romae jam a saec. IV. non raro observatus fuerit **ritus baptizandi sine immersione**, ut ostendit Mabillo-nius.⁷ Sane s. Gregorius M. tum unicam immersionem tum infusionem ad valorem Baptismi sufficere declaravit apud cone, toletanum IV. 8

27. Constat IV. ex **veteribus picturis et sarcophagis**, in

’) Part. III. qu. 66. art. 7.

*) Cf. s. Gregorius naz. *Orat. XL. In sanctum Baptisma*; s. Gregorius nyss. *Orat. Adversus eos, qui differunt Baptisma*; s. Basii. *Homil. in s. Baptisma* etc. Cf. etiam Bingham, *Origin*, etc. vol. IV. lib. X. cap. 11.

3) Tom. IV. in *Actis s. Laurentii* pag. 612. ubi legitur, quod, cum s. Laurentius calechizasset Lucilium, accepta aqua, eaque *benedicta, fudit super caput ejus*.

*) In op. *Christi Martyrum lecta trias*. Paris. 1666. pag. 83 et seq. ubi hic Baptismum administrandi ritus veluti passim re-

ceptus exhibetur. Cf. ejusdem Combefisii nola, n. 6.

5) Apud Martenium, *De antiquis Eccl. ritib.* lib. I. cap. 1. art. 14. ubi plura alia exempla invenies.

6) Apud Surium loc. cit. pag. 614. Id ipsum testantur adhuc antiquae imagines, quae in ejus ecclesia asservantur, ut urceus ille, qui adhuc ibi extat.

7) In *Musaeo Italico*, tom. I. pag. 71 et 79.

8) Cf. card, de Aguirre, *Collectio maxima Cone. Ilisp.* tom. II. in not. n. 106. in cap. 6. ejusd. conc.

quibus cernitur Baptisma infusione datum, quae memorant Martenius⁹ et Ciampinius. ¹⁰

2B. Constat V. ex confessione ipsorummet orientalium, qui docent, deficiente sufficienti aquae copia, posse administrari Baptismum per infusionem, ita Ecbanassal Edimini canonist» aegyptius, Gregorius Abulfragius ex auctoritate Jacobi edesseni apud Renaudotium. ¹¹ Quin immo graeci ipsi, ut refert Goarius oculatus testis, solent recens natos infantulos *super-infusione baptizare*. ¹²

29. Exinde patet quam inepte et contra sensum et praxim passim receptam in propria ecclesia quemadmodum et in ecclesiis orientalibus, patriarcha photianus constantinopolitanus in synodo in hunc finem collecta declaraverit invalidum esse Baptismum ablutione seu aspersione collatum, adeoque esse omnino rebaptizandos, qui non fuerint per immersionem tincti. Cui decreto assenserunt, suumque adjecerunt calculum schismaticus pariter patriarcha alexandrinus cum sua synodo, alique passim episcopi graeci in imperio turcico degentes, atque in novo Graeciae regno. Hi tamen non adverterunt, se hac sententia non minus latinos quam graeco-russos impetere, qui non alia ratione quam per ablutionem Baptisma conferre consueverunt. ¹³ Verum odium in ecclesiam latinam eos excaecavit, qui praeterea crassa laborant ignorantia.

Ceterum cum ex allatis documentis aliisque quamplurimis, quae afferri possent, certissime constet, ritum baptizandi per solam immersionem inviolabiliter in ecclesia custoditum non esse, adeoque modum abluendi non spectare ad Baptismi essentiam, sed debere adnumerari inter ritus disciplinae, quae varietati subjicitur, hinc aperte infertur, perperam graecos ecclesiae latinae succensere, quasi illa verum Baptisma non retinuerit.

30. Plures porro eaeque gravissimae causae ecclesiam romanam induxerunt ad adoptandum ritum infusionis. Ac 1°. quidem ob usum, qui paulatim inductus est ex majori facilitate collationis hujus Baptismi, quique adeo invaluit, ut rituales libri editi sub finem saec. XIV. jam praescripserint, Baptismum infusione conferendum. 2°. Ut tenellae aetati infanti prospiceretur, cui immersio nocere potest; atque ut averteretur periculum, ne infantes manibus ministri delapsi in profundum baptisterii suffocarentur, quod non semel contigit; neve aquae fontis baptismalis foedarentur, quod malo omine habebatur, ut in ablutione Constantini Copronymi observatum est ¹⁵, et sic

⁹) Loc. cit.

u) Cf. *Univers* 8. Fevr. 1852.

¹⁰j) *Vetera monimenta*, part. II. tab. 4 et 5.

u) Cf. auctores citi

u) Op. cit. liv. H. chap. 4.

*5) Cf. Theophanis *Chronographia*, edit.

n) Cf. *εὐχολόγιον* sive *Rituale graecorum*, vol. L fol. Lut. Paris. 1647. in Baptismatis officium, η. 24. pag. 365 et seq.

Combesisii, Paris. 1655. ad annum 711. pag. 335.

non absque gravi labore renovanda aqua esset, quae satis proluxa benedictione consecratur. 3°. Ut consuleretur pudicitiae mulierum post abolitum diacnissarum ministerium. 16 4U. Ad tollenda incommoda, quae in regionibus septentrionalibus praesertim habentur in collatione Baptismi per immersionem algentibus aquis. Ceterum in nonnullis adhuc latinis ecclesiis Baptisma per trinam immersionem confertur, ut e. gr. in mediolanensi.

DIFFICULTATES.

31- Obj. 1. S. Paulus asserit Rom. VI. 4. nos consepultos esse cum Christo per Baptismum, cujus *sepulturam triduanam*, inquit s. Leo M., *imitatur trina demersio*. 17 2. Patres praeterea docent, immersionis ritum oriri ex traditione apostolorum et Christi praecepto. 3. Poenae proinde statutae fuerunt contra eos, qui semel immergebant. 4. Atque hujusmodi ablutionem apud eunomianos usitatam patres concilii constantinopolitani I. irritam declararunt¹⁸; prout postea pariter eandem irritam pronunciavit esse apud bonosiacos Gregorius II. 5. Cornelius item pontifex perinde ac Magnus dubitarunt de Baptismate per infusionem dato. Ergo.

32. Resp. ad 1. *D.* Per Baptisma quavis ratione collatum, *C.* sola immersione, *subdist.* expressiori significatione, *C.* substantiali, *Al.* Et hoc sensu exponi debent verba s. Leonis M. qui alludit, quemadmodum etiam apostolus, ad ritum, qui tunc temporis obtinebat.

33. Ad 2. *D.* Patres docent immersionis ritum ex traditione descendere apostolica, at ecclesiastica et disciplinari, *C.* divina et dogmatica, ideoque nulli mutationi ac varietati obnoxia, *N.* Alioquin Baptisma clinicorum non probassent.

34. Sic etiam docuerunt profluere hunc ritum ex praecepto Christi, *D.* Late sumpto, quale nempe profluere censetur ex Baptismo ab ipso in Jordane per immersionem suscepto, *C.* stricte sumpto ac riguroso, *N.* Alias numquam passi essent aliquam fieri exceptionem; non omnia autem quae Christus gessit, vim praecepti obtinent, ut ex aliis multis constat.

35. Ad 3. *D.* Poenae statutae sunt, eo quod tales recederent a recepta tunc temporis disciplina, quod privato homini, seposito necessitatis casu, non licet, *C.* eo quod invalidum censeretur ejusmodi Baptisma, *N.* Et hinc responsio patet ad ea, quae etiam opponi solent ex can. IV. apostolico, quo depositionis poena infligitur episcopis et presbyteris, qui vel ex negligentia vel ex

16) Qua ratione olim mulierum pudicitiae consultum esset, dum baptizarentur, cf. Martenius, Vicecoiues, Binghamus locis cit.

17) *Epist. XVIII. ad universos episcopos per Siciliant constitutos*, cap. 3. edit. Ballerin.

18) Horum omnium patrum et conciliorum auctoritates collectas invenies in notu Guillelmi Bevcregii *ad can. L. Apostolic.* de quo infra; apud Cotelarium, *Patrum apostolic*, tom. I. pag. 8.

contemptu recedebant ab ecclesiastico more conferendi Baptismum per trinam immersionem.¹⁹

36. Ad 4. *D.* Eo quod praeterea peccarent onnomiani circa formam, *C.* ob unicum praecise immersionem, vel *A'*. vel *subdist.* utpote illicitam pro ea aetate ac propter haereticum principium eunomianorum, ex quo profluebat haec illorum ablutio, *C.* utpote. invalidam, *xv.* Cum enim eunomiani ac bonosiaci perverse de Trinitate crederent, corrupta propterea ab iis est Baptismi forma; hinc tincti iterum ab ecclesia sunt, qui fuerant ab his haereticis baptizati.

37. Ad 5. *D.* Dubitavit Cornelius de Baptismi effectu propter malam Novatiani dispositionem, *C.* de substantia Baptismi, *A'*. prout jam notaverat eruditus Valesius ²⁰; quod pariter de omnibus in lecto decumbentibus, et Baptismum efflagitantibus ob metum mortis imminantis, dubitandum esse generatim observavit synodus neocaesariensis.²¹ Atque ob hanc prudentem suspicionem factum est, ut irregulares haberentur in mortis articulo baptizati. Quod si Magnus dubitavit de valore Baptismi per infusionem collati, ejus dubium excussit s. Cyprianus ²²; immo omne dubium sustulit ecclesia universa, quae semper ejusmodi Baptisma ratum habuit, ut constat ex dictis.²³

CAPUT II

DE BAPTISMI FORMA.

38. Evangelicam Baptismi formam vitiarunt gnostici, Valentiniani, montanistae aliqui, sabelliani, priscillianistae aliique, de quibus haeresiographi late disserunt.¹ Zwingliani, calvinistae, sociniani formam quidem catholicae ecclesiae retinent, ita tamen ut eam minime necessariam censeant; cum ex eorum systemate Baptismi virtus, perinde ac aliorum sacramentorum, ex sola fide pendeat.² Ex catholicis haud pauci theologi atque scriptores

19) Cf. Guill. Bevereg. loc. cit.

20) In lib. VI. *Hist. eccl. Eusebii* cap. 42.

a') Can. XII Cujus haec verba sunt: »Si quis aegrotans fuerit baptizatus, non potest in presbyterum evehi. Fides enim ejus non est ex instituto, sed ex necessitate. Nisi forte propter consequens ejus studium et fidem, hominumque raritatem.« Cf. in hunc canon. Beveregii annotatio. Vid. etiam circa hoc clinicorum Baptisma s. Joann. Chrysostomus, *Hom. LX. ad Catechum.*

23) *Epist. LXXVI.* Ubi non solum ejusmodi Baptismum plenum ac legitimum esse censet, sed praeterea clinicos nihilo inferior-

res esse ait iis, qui sani Baptismum in ecclesia susceperunt. Hoc ipsum confirmat auctoritate Scripturarum. Haud ignoro, a nonnullis tum hanc tum alias epistolas s. Cypriani inter spuria aut saltem dubia ejus scripta rejici; at perperam, ut postea dicemus. Interim cf. in eandem ep. notae Stephani Baluzii.

M) Conf. s. Thomas part. III. qu. 56. art. 7.

') Cf. Bingham, lib. XI. cap. 3.

a) Sane Lutherus his omnibus praeivit, scribens in lib. *De captiv. babilon.* de Baptismo: ..Baptismum esse ratum quibus-

ecclesiastici recensentur, qui putant, ab apostolis ex quadam dispensatione administratum fuisse Baptisma in nomine Jesu tantum, immo ejusmodi ablutionem ratam habuisse nonnullos patres; nec desunt qui valuisse ejusmodi Baptisma collatum in *uno Christi nomine* quovis tempore arbitrentur.³ Controversia prior, quae dogmatica est, non debet permisceri cum posteriori quaestione, quae est tantum critica. Hanc propterea rejicientes ad scholia, quae inferius adjiciemus, illam in praesentia solum expendimus.

PROPOSITIO.

Feta est de sacramento Baptismi doctrina in ecclesia romana, quae tenet baptizandum esse sub distincta invocatione trium divinarum personarum.

39. Hoc est de fide, ut constat ex adducto in sup. propos. Can. III. concilii tridentini, collato cum Can. IV. quem inferius proferemus, in quo sub anathematis telo idem concilium ratum ac verum esse decernit Baptismum datum ad haereticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Forma igitur praescripta ab ecclesia romana est: *Ego te baptizo in nomine Patris* etc. Ab ea quoad substantiam non differt forma, quae in usu est in ecclesia graeca: *Baptizatur, βαπτίζεται, servus Dei in nomine* etc.¹ Eadem viget in ceteris ecclesiis orientalibus. Dum propterea defendimus formam, quae obtinet in ecclesia romana, adstruimus pariter Baptismi formam ecclesiae universalis.

40. Veram porro esse ecclesiae romanae doctrinam relate ad memoratam formam, patet I. ex **Christi verbis**, Matth. cap. ult.: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti.*

41. Patet II. ex unanimi **patrum consensu**, qui docent, nullum esse Baptisma, quod non constiterit invocatione trium personarum divinarum. **Tertullianus**, lib. *De Baptismo*: *Lex tingendi, scribit, imposita est, et forma praescripta. Ite, inquit, docete nationes, tingentes eas in nomen Patris et Filii et Spiritus S.* 2 **S. Cyprianus**, Ep. *LXXIII. ad Jubaian.*: *Quando ipse Christus, inquit, baptizari jubeat in plena et adunata Trinitate.* 3 **S. Ambrosius**, lib. *De Mysteriis*: *Fisi baptizatus fuerit catechumenus in nomine*

eumque verbis collatum, modo non in nomine hominis, sed in nomine Domini detur.“ Cf. Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 3. num. 7.

3) Cf. Bellarm. loc. cit. n. 8.

1) Non autem, ut nonnulli scribunt, *baptizetur*. Cf. Goarius, op. cit. pag. 335 cl seqq. ubi plura affert graecorum officia s. Baptismatis; nec «non Ar-

endius, *Concordia ecclesiae orientalis et occidentalis*, cap. 8. Graecis orientales ecclesias reliquas assentiri in Baptismi forma ostendit Renaudotius, *Perpétuité de la foi*, tom. V. liv. II. chap. 5.

2) Cap. 13. edit. Rigalt.

3) Edit. maun In quem locum cf. not. mauriu. edit.

*Patris et Filii et Spiritus Sancti, remissionem non potest accipere peccatorum.*⁴ S. Basiliius, lib. *De Spiritu Sancto*: *Sicut enim credimus in Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, sic et baptizamur in nomine Patris etc.*⁵ Et hi pauci ex multis sufficiant.⁶

42. Patet III. ex perpetua constantique utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis praxi. de qua non solum constat ex synodis arelatensi I. et nicaena I: sed praeterea ex multiplici argumento, quod ex eadem praxi patres eruerunt ad confundendos sabellianos, arianos, macedonianos, eunomianos aliosque Trinitatis osos.

Id ipsum conficitur IV. ex omnibus utriusque ecclesiae euchologiis et ritualibus libris, aliisque monumentis allatis a Martenio ac Renaudotio. Ergo.

DIFFICULTATES.

43. Obj. Si verba Christi: *Baptizantes in nomine* etc. inducunt necessitatem ea proferendi in collatione Baptismi, etiam alia verba: *Euntes docete*, inducerent necessitatem proferendi inter docendum: *Ego vos doceo*: quod nemo dicet. 2. Adde, illud *in nomine* solum significare *in virtute et fide*. Hinc 3. cum divinarum hypostaseon una sit substantia, ac per *circuminsessionem* una persona in altera sit, perinde erit, sive in unius sive in trium distincte personarum nomine Baptisma conferatur, aut etiam in nomine Trinitatis, ut nonnullis placuit.⁷ 4. Immo omnis omittitur forma in illa collatione Baptismi, quae a s. Ambrosio, seu auctore librorum *De Sacramentis*, lib. II. cap. VII. describitur. Prout etiam omittitur in *Libro Gelasiano* ex codicibus Thomasii et Colbertino.⁸ Ergo.

44. Resp. ad 1. Neg. In factis enim attendi debet ad voluntatem institutoris; porro voluntas Christi patefacta est ex praxi ecclesiae, quae ita intellexit verba Christi, ut ea sola exprimerentur, quibus ipsa utitur in administratione, alia vero non item. Idque merito, quia docendi actio satis ipsa per se innotescit absque additamento: *Ego te doceo*; actio autem tingendi, cum per se indifferens sit ad plura denotanda, coarctari debuit ad actionem sacramentalem per invocationem ss. Trinitatis.

45. Ad 2. Neg. illud *in nomine* solam significare virtutem et fidem.

4) Cap. 4.

5) Cap. 12. γὰρ πιδτιϋομίν tli ~a-
τίρ'a val utov και άγιον ^ηϋμα, οντω και
βα-τιΞόαι^α df το όνομα του πατρός, κ. τ. λ.
Atque hic animadvertendum, s. Basilium
data opera refellere eos, qui contendebant
valere Baptisma collatum in nomine solius
Christi.

e) Reliqua testimonia cf. apud Pame-

lium, Annot. I. in lib. *Tertulliani de Baptismo*.

7) Inter quos recensetur Cajelanus /n
III. part. s. Th. quaesi. 66. art. 5. ubi
etiam alias formas proponit et discutit.

·) Cf. apud Moratorium, in op. *Liturgia romana vetus*, Venet. 1748. tom. I.
col. 57Q. et 596.

Significat enim praeterea invocationem et appellationem trium divinarum personarum, quae gratiam largiuntur et sanctificationem efficiunt.

46. Ad 3. *Keep*. Esto, quod unaquaeque trium divinarum personarum, ratione identitatis naturae aut circuminsessionis, in altera sit; cum tamen Christus formam praescripserit in invocatione trium distincte personarum, atque ecclesia ita in praxim deduxerit, non absque gravi piaculo saltem inutilitatis sacramenti alia quaevis forma adhiberetur. Diversae formae a nonnullis scholasticis excogitatae, quamvis quoad sensum videantur convenire cum forma a Christo praescripta et ab ecclesia usurpata, nulla ratione in praxi admitti possunt. ⁹

47. Ad 4. *Neg.* Etenim s. Ambrosius, seu auctor librorum, *De Sacramentis*, prout observant maurini editores, enumerat interrogationes mersionesque, non quo ordine, sed qua mente, quamve ad rem exhibendam fierent. Praemittebantur enim olim interrogationes, iisque absolutis inchoabantur mersiones cum apposita forma, ut patet tum ex omnibus liturgicis libris tum ex eodem ipso auctore qui nobis opponitur. Hic enim, *ibid.* lib. II. cap. V. n. 14. jam dixerat: *Coelestia verba, quae Christi sunt, quod baptizemus in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*; et cap. VII. n. 22: *In uno autem nomine baptizari nos iussit Christus, hoc est, in nomine Patris et Filii, et Spiritus Sancti*. ¹⁰

48. Eadem responsio aptari debet ad id, quod objicitur ex silentio *Libri Gelasiani*, cum eadem sit ratio; eo magis quod in eodem Sacramentario gelasiano, juxta codices regium et noviomensem, haec reperiatur forma pro Baptismo infirmorum: *Baptizo te in nomine Patris et Filii et Spiritus S. ut habeas vitam aeternam*. ¹¹

49. Atque hic obiter animadvertendum est, ejusmodi additiones: *ut habeas vitam aeternam*, vel, ut addunt graeci: *Baptizatur servus Dei in nomine Patris, amen, et Filii, amen, et Spiritus S. amen. Fune et semper et in saecula saeculorum, amen*, non attingere substantiam, ideoque non officere sacramenti valori.

⁹) Inani prorsus labore nonnulli scholastici diversas Baptismi formas excogitarunt. ut deinceps inquirerent, utrum validum, an vero invalidum censendum sit Baptisma tali vel tali forma administratum. Etenim absque gravi piaculo nemini fas est a recepta in ecclesia forma recedere. Quod si id fiat, saltem sub conditione Baptisma esset iterandum. In his enim, ex quibus pendet aeterna salus, tutior omnino via teneri debet.

¹¹) Cf. in objectum locum annotatio editt.

maur. Perperam Chardon, *Histoire des Sacrements*, liv. I. sect. 1. part. II. chap. 5. contendit adversus laudales editores, reipsa s. Ambrosium nullam Baptismi formam necessariam cit. loc. agnovisse. Hoc enim perinde est ac velle in meridiana luce caecutire. Atque hic quidem animadverto, hunc auctorem eruditum se exhibere, sed interdum etiam nimis liberum esse et novitates aucupantem.

ⁿ) Cf. apud Marten, loc. cit. art. 18. *Ordo* V.

CAPUT HI.

DE MINISTRO BAPTISMI.

50. Duplex quaestio institui potest circa Baptismi ministrum, ad validam scilicet et ad licitam hujus sacramenti administrationem. Ad ejus valorem non requiri in ministro fidem ac probitatem, suo loco ostendimus.¹⁾ Num vero praeterea ad Baptismum rite ac valide administrandum determinata ministrorum requiratur conditio, anceps videtur calvinianorum sententia. Interdum enim videntur Baptisma a laicis, feminis praesertim administratum, tamquam invalidum rejicere; interdum vero tantum ut illicitum illud videntur respuere, quamvis in casu necessitatis ab illis conferretur. Quidquid porro de istorum haereticorum mente sentiendum sit, nostrum erit ostendere, posse in necessitatis casu a quocumque Baptismum conferri, ita ut ratus ac licitus haberi debeat.

51. Et haec quidem, cum urget, ut diximus, necessitas; extra hanc enim nequit Baptismus licite conferri nisi a proprio ejus ministro, qui potest esse *ordinarius* aut *extraordinarius*.

52. Quae ut planius intelligantur, ratio habenda est triplicis hujus sacramenti administrationis, quae distinguitur in *solemncm*, *publicam* et *privatam*. *Solemns* censetur ea, quae in solemnitatibus Paschatis et Pentecostes olim praecipue obtinebat 2; *publica* ea dicitur, qua passim in ecclesia Baptisma

¹⁾ Tract. *De Sacram*, in genere, n. 123 et seqq.

2) Duos hos dies Paschatis et Pentecostes a primis ecclesiae saeculis Baptismo solemniter conferendo consecratos fuisse, Tertullianus, lib. *De Raptismo*, cap. 19. diserte his verbis testatur: »Diem Baptismo solemniorum Pascha praestat. . . Exinde Pentecoste ordinandis lavacris latissimum spatium est." Qui mos ut illaesus servaretur, cum summi pontifices Siricius, Leo, Gelasius etc., tum concilia quamplurima operam dederunt; neque tamen efficere potuerunt, quominus identidem violaretur, ac Baptismus per diversas regiones in praecipuis festivitatibus solemniter conferretur. De Natali Domini luculentum est s. Gregorii M. testimonium, lib. VIII. *EpiSt.* XXX. Indict. 1. ad Eulogium scribentis: „In solemnitale autem dominicae nativitatis, quae hac 1. Indictione transacta est, plus quam decem millia angli ab eodem nuntiati sunt

fratres et coepiscopo nostro (Augustino) baptizati. Eodem die Clodoveum francorum regem regeneratum esse, memorat Avitus viennensis episcopus, in epistola ad ipsummet regem. Eumque morem in Galliis usu receptum esse, liquet ex Gregorio tiron. lib. *De gloria confess*, cap. 69 et 76. nec non *Hist. Francorum*, lib. VIII. cap. 9. Idem et de natali s. Joann. Baptistae die censendum esse, persuadet hic postremus Gregorii turonensis locus. Plura sunt antiquorum testimonia pro Epiphaniae die. Hac praesertim festivitate saeculi baptizari amabant; quod s. Leo M. *Epist.* XVIII. n. 2 et 9. improbat. S. Greg. nyssen. ea ipsa die orationem ad baptizandos habuit. Morem eundem adstruunt s. Greg. naz. *Orat.* XL., Joann. Moschus in *Prato spirit.* cap. 214. et Ratherius veron. *Serm.* L. de quadrag. Plura alia cf. apud Constant. *Epist. Rom. Pontif.* in adnot. ad EpisL s. Siricii ad Himerium, coi. 626.

confertur «uis ritibus ac caeremoniis; *privata* denique ea est, qua, gravi impellente necessitate, quovis loco ac tempore idem sacramentum administrari consuevit.

53. Itaque Baptismi *solemnis* minister proprius et ordinarius est episcopus; *publici* est sacerdos, delegatus vero et extraordinarius est diaconus; *privati* denique quilibet esse potest, sive clericus, sive laicus, sive masculus, sive femina, nec non haereticus et infidelis.

54. Circa Baptismi solemnem et publici ministrum ordinarium et extraordinarium nulla nobis est controversia cum protestantibus; quare in hoc tradendo doctrinae capite breves esse possumus; non item vero in altero capite vindicando ob dissensionem calvinianorum, de qua modo diximus.

PROPOSITIO I.

Sacramenti Baptismatis ministri ordinarii sunt episcopi et presbyteri, extraordinarii vero et ex delegatione diaconi.

55. Est *certa* quoad singulas suas partes haec propositio. Ac primo quidem, episcopos ordinarios esse hujus sacramenti ministros, numquam dubitatum fuit. Tales praeterea esse presbyteros, *subordinates* tamen, constat ex Eugenio IV. qui in suo *Decreto* seu *Instructione pro Armenis*, aperte tradit: *Minister hujus sacramenti Baptismi est sacerdos, cui ex officio competit baptizare.*¹

Nititur autem haec doctrina **sensu ecclesiae traditionali**!, quae semper illa Christi verba: *Euntes docete, baptizantes*, quod attinet ad collationem Baptismi, intellexit tam de episcopis quam de presbyteris. Sane **Constitutiones apostolicae** permittunt baptizare *solos episcopos ac presbyteros, ministrantibus diaconis.*² Sic Innocentius I. pro certo habet presbyteros baptizare, *seu extra episcopum, seu praesente episcopo.*³

Immo nititur doctrina haec **apostolorum agendi ratione**, ut colligitur ex Act. X. 48. ubi Petrus Cornelium ejusque familiares per alios baptizari jussit, atque ex I. Cor. I. 15 et seqq. ubi apostolus profitetur, nonnisi paucos a se baptizatos esse, addens, *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare.* Quare Act. XIX. idem apostolus aliorum ministerio baptizavit duodecim Joannis discipulos, quibus postea ipse manus imposuit.

56. Quod si interdum nonnulli patres episcoporum facultatem exigere videntur, ut presbyteri tingere possint, vel de solempni Baptismi administratione intelligendi sunt⁴, vel de servando ordine in ecclesiastica politia et

*) Apud Hard. *Acta Cone.* tom. IX. cil. cum notis apposis. Id ipsum constat ex *Can. Apostolic.* XLVII, XLVIII et L.

2) Lib. III. cap. 11 : *Ἀλλ' ἡ μόνον Ἱπ-
Ικό~οι, καὶ πρεσβυτέρου, Ἱνπηρίτουμένων
αὐτοῦ τῶν διακόνων.* Cf. apud Coteler. op.

3) *Epist.* XXV. *ad Decent*, η. 6.

Ila quidem *Catechismus rom.* p. II
η. 22.

recta regiminis forma, juxta quam par erat, ut, quum baptizantium episcoporum copia suppeteret, presbyteri ab eo munere se temperarent licet sui ordinis proprio: prout neque nunc temporis omnibus indiscriminatim presbyteris licet Baptisma conferre, sed solum ex parochi licentia; vel denique haec patres ilii docuerunt, ut commonefacerent, presbyteros non esso nisi ministros *subordinates*, prout supra animadvertimus.⁵

57. Diaconos porro ministros esso extraordinarios ablutionis sacramentalis. constat ex Act. Apost. VIII. 38. ubi Philippus diaconus baptizasso perhibetur eunuchum, et v. 12. baptizasso viros et mulieres. Jam vero eum id praestitisse ex apostolica delegatione, eruitur ex sensu totius antiquitatis, in qua diaconi exhibentur tantum ut ministri extraordinarii hujus sacramenti. *Diaconis enim nullum in ecclesiastico ordine sacramentum perficere conceditur; sed hoc dumtaxat, ut eorum, quae perficiuntur, ministri sint*, uti loquitur s. Epiphanius⁶: et ante ipsum Constitutiones Apost. aperte ferunt: *Illos non baptizare*⁷, scilicet ex munere proprie suo. .Miquando enim hoc sacramentum collatum ab iisdem fuisse aut conferri posse, quum *necessitas extrema compellat*, patet ex cap. *Diaconus* 8, quod ex epistola Gelasii ad episcopos Lucaniae depromptum est. Isthac autem necessitas aestimabatur ex opportunitate Baptismi conferendi et absentia episcopi vel sacerdotis, ut ex concilio illiberitano colligitur.⁹ Immo constat, in ecclesia romana in

s) In antiqua ecclesia rigidior disciplina viguisset videtur circa jus conferendi Baptisma, quod uni fere episcopo tribuebatur. Nam s. Ignatius, *Epist. ad Smyrn.* cap. 5. scribit: *Non licet sine episcopo, neque baptizare.* Tertull. lib. *De Dapi.* cap. 17: *Dandi quidem* (Baptismi), inquit, *habet jus summus sacerdos. qui est episcopus, deinde presbyteri et diaconi, non tamen sine episcopi auctoritate.* S. Hieronym. *Dial. adv. Ludf.:* *Unde venit, ut sine episcopi jussione neque presbyter neque diaconus jus habeant baptizandi.* Quocirca, ubi episcopum abesse contingebat, Baptisma diebus Paschae et Pentecostes solemmter conferri consuetum omittebatur, ut pluribus ostendit eruditus Murtene, *De anliq. Eccles. ritibus.* tom. L lib. I. ari. 3. Cum igitur perhibentur presbyteri baptizare, *etiam praesente episcopo*, ut in *Epist. X. s. Siricii*, cap. 4. subaudiendum est *et jubente*: sicut cum concilium hispalense II. ann. 619. celebratum, cap. 17. decernit: «Neque coram episcopo licere presbyteris in baptisterium introire, nec praesente antistite infantem tingere;" subintelligendum est: Nisi ipse

jubeat." Hac ratione facile componuntur et conciliantur illa decreta in speciem pugnantia, et antiquae disciplinae inveniuntur consentanea, ut advertit Coustant loc. cit. Ceterum, cum s. Ignatius loc. cit. addat, presbytero sine episcopo haud licere, *neque agapen celebrare*, id est, Eucharistiam conficere, ac apud omnes exploratum sit, presbyteris jus ordinarium competere consecrandi Eucharistiam, sic dubitari nequit, veteres, cum interdicunt ipsis baptizare sine licentia episcopi, minime adimere iisdem voluisse jus ordinarium baptizandi. Id unum propterea volunt, hoc jus, utpote subordinatum, non potuisse a presbyteris in praxim deduci absque episcopi jussione et facultate.

®) Haeres. LXXIX. n. 4. edit Petav. *Kal γάρ ovrt διάκονοι Iv τij Ικκ2ηϋιασ~ικ^ τάλu Ιχιστιϋ3ηάν τι μνϋτήριον Ιπιτιλιϋν, άλλα υδνον διακονιϋν τά Ιπιτιλούμινα.*

7) Lib. VIII. cap. 28. ubi aperte dicitur: *Διάκονοι ... ον βαπτίζα. Diaconus ... non baptizat.*

·) Distinct. 93. cap. 13. edit. Pithoei.

9) Can. LXX. qui ila sc babel: .Si quis diaconus regens plebem, sine episcopo

Paachatis pervigilio diaconis antiquitus indultum fuisse baptizare, propter ingentem eorum multitudinem, qui ad Baptismum accedebant¹⁰; quod pariter passim praestabant in diaconiis, in quibus ipsi plebem regebant, ut liquet ex cit. concilio illiberitano. Hac ratione exponitur, quod in diaconorum ordinatione dicitur: *Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare et praedicare*. Quae verba significant quidem, diaconos vi propriae ordinationis idoneos effici, ut ad praedicandum ac baptizandum assumi seu deputari possint; sed non excludunt mandatum et delegationem, prout autumat Cellotius¹¹, contendens inde, diaconis jus competere conferendi Baptismum *ex officio*. Apposite ostendit s. Thomas, diaconos praecise institutos esse, *ut ministerium adhibeant aliis majoribus (ordinibus) in sacramentorum exhibitione*.¹²

58. Cum circa hanc propositionem nulla, ut diximus, sit nobis cum protestantibus controversia, ac, si quae oriantur difficultates in conciliatione veterum monumentorum, praeoccupatae jam fuerint, supervacaneum ducimus eas proponere.

PROPOSITIO II.

Necessitate cogente a quocumque, sive masculo sive femina, immo et ab haeretico et infideli Baptismus valide ac licite administrari potest.

59. Spectat haec propositio ad fidem, ut constat ex concilio lateranensi IV. cap. *Firmiter*, ubi haec sancita sunt: *Sacramentum Baptismi, quod ad invocationem individuae Trinitatis .... consecratur in aqua, tam parvulis quam adultis in forma ecclesiae a quocumque rite collatum, proficit ad salutem*.¹ Clarius etiam id ipsum decretum est ab Eugenio IV. in *Instruet. Armenorum*: *In casu autem necessitatis, inquit, non solum sacerdos, vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immo etiam paganus et haereticus baptizare potest*.²

60. Sane quod ad laicos attinet, valide ac licite eos posse urgente necessitate Baptismum conferre, patet ex **Tertulliano** ita scribente: *Alioquin et laicis jus est*³, nempe conferendi Baptismum, de quo hic loquitur;

vel presbytero aliquos baptizaverit, episcopus eos per benedictionem perficere debet.⁴ In quem canonem cf. Albaspinæus et card. De Aguirre, tom. I. *Collectionis maximae conciliorum omnium Hispaniae*.

,0) Id patet ex *Epist. X. Siricii ad Eplsc. Gall.* cap. 4. η. 10. ubi haec leguntur: *..Paschae tempore presbyter et diaconus per paroecias dare remissionem peccatorum (per Baptismum) et ministerium implere consueverunt, etiam praesente episcopo in fontem quoque ipsi descendunt*."

**) *De Hierarchia et Hierarchis*, lib. VI. cap. 13.

,2) Part. III. qu. 67. art. 1. Sane in cit. epist. s. Siricii post adducta verba pergit s. pontifex: *..Diaconis vero nulla licentia (baptizandi) invenitur esse concessa*."

‘) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. VII. col. 17.

2) Ibid. loc. sup. cit.

J) Lib. *De Baptismo*, cap. 17.

him ex s. Hieronymo, qui id pro certo sumit, dicens: *Baptizare, si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere laicis* nec non ex 8. Augustino, qui disserens de Baptismo a laicis collatu: *Nulla, inquit, cogente necessitate si flirt, alieni muneris usurpatio est: si autem necessitas urgeat, aut nullum aut veniale delictum est.* 5 Domum, ceteris omissis, id ipsum constat ex concilio i H i b e r i t a n o, quod jam statuerat. posse fidelem, si ecclesia in proximo non fuerit, peregrinantem catechumenum in necessitate infirmitatis positum baptizare. 6 Nec pluribus opus est documentis, cum id aperte receptum fuisse ab ipsis ecclesiae incunabulis fateatur ipse Calvinus scribens: *Quod autem multis abhinc saeculis, adtoque ab ipso fere ecclesiae exordio usu receptum fuit, ut in periculo mortis laici baptizarent, si minister in tempore non adesset, non video, qua firma ratione defendi queat.* 7 Ast defenditur perpetuo ipso ecclesiae usu.

61. Valide praeterea ac licite tum ab haereticis tum ab infidelibus Baptisma, mortis periculo impendente, administrari posse, ab iisque peti ac suscipi, ex dictis colligi facile potest. De haereticis jam nullum dubium superest, et ab adversariis ipsis admittitur. 8 Enim vero, ut alias ostendimus, validum est Baptisma ab ipsis rite collatum; legitime igitur in necessitatis casu ab iisdem administrari potest, ac legitime per eorum ministerium suscipi: cum impellente necessitate quisque possit ac debeat optima, qua fieri potest, ratione propriae saluti prospicere.

62. Circa valorem Baptismi ab infidelibus collati licet anceps aliquando haeserit s. Augustinus, inclinavit tamen in partem affirmativam. Etenim lib. II. *Contra epist. Parmeniani*: *Haec quidem, inquit, alia quaestio est, utrum et ab iis, qui nunquam fuerunt christiani, possit Baptismus dari: nec aliquid temere inde affirmandum est sine auctoritate tanti concilii, quantum tantae rei sufficit.* 9 Deinde vero lib. VII. *De Baptismo*, scribit: *Nequaquam se dubitaturum, habere eos Baptismum, qui ubicumque et a quibuscumque illud verbis euangelicis consecratum sine sua simulatione et cum aliqua fide acceperant.* 10 Re proinde melius eliquata jam a saec. IX. Nicolau s I. in *Desponsione ad consulta Bulgarorum* affirmavit, valere Baptismum ab homine judaeo vel pagano collatum. 11 Atque id demum, ut vidimus, sanxit concilium oecumenicum la te ran. IV, et postmodum Eugeni us IV. Nullum propterea jam super-

In *Dial. cont. Lucif.* n. 9. edit. Valars. tom. II. col. 282.

5) *Contra epist. Parmen.* lib. II. cap. 13. η. 29.

6) Can. XXXVIII. quem inferius integrum afferemus.

Inst. lib. IV, cap. 15. §. 20.

8) Nam ipse Calvinus, loc. cit. §. 16. Baptismi ab haereticis collati valorem ex professo luetur, ac reliqui reformati et protestantes admittunt.

9) Cap. 13. n. 30.

10) Cap. 53. n. 102.

11) Apud Harduin. *Acta Cone.* tom. V. coi. 383.

est dubium circa hujusmodi lavacri valorem; nec videntur ipsi novatores do hoc amplius ambigere.

83- Sane veritas de valoro Baptismi ab infideli collati est voluti corollarium alterius veritatis, de valoro scilicet Baptismi ab haeretico administrati, ex qua tamipiam ex suo germine sacculorum decursu evoluta est. Ideo enim Baptisma datum ab haereticis valet, quia sacramentum est Christi, minister autem non est nisi instrumentum, quo Christus utitur, juxta splendidissimum Augustini principium: *Baptismus a quocumque ministretur, semper est Christi.* 12 Haec porro ratio aequae militat pro Baptismo collato ab infideli, prout ab ecclesia declaratum est. Quod si tenet lavacrum ab infideli datum, hoc ipso colligitur, juxta ratiocinationem paulo ante institutam, licite posse compellente necessitate Baptismum ab eo peti, prout demonstrandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

64. I. Obj. 1. Iis solis jus competit baptizandi, quibus a Christo jus datum est praedicandi, ut constat ex Matth. XXVIII; porro solis apostolis eorumque legitimis successoribus jus praedicandi tribuit Christus; ergo et baptizandi. 2. Hinc nusquam legimus in Scripturis, a laicis administratum esse Baptisma. 3. Quare nec s. Gregorius nazianzenus nec s. Satyrus, licet in evidenti naufragii periculo constituti, existimarunt se potuisse a laicis tingi. 4. Aliter etiam Poenitentia peti ab ipsis posset, quae post lapsum ejusdem est necessitatis ac ipsum Baptisma. 5. *Constitutiones apostolicae* interdiciunt laicis usum conferendi Baptismum. 6. Cypnantis, Firmilianus, Basilius volebant baptizatos ab episcopis haereticis considerare *tamquam a laicis baptizatos*, id est, invalide juxta eorum principium. 13 7. S. Hieronymus, in *Dialogo adversus Lucifer*, concedit, a laico poenitentiae deponendum esse *sacerdotium laicis*, seu Baptisma ab ariano episcopo, id est, in eorum hypothesis a laico receptum. 14 8. Quod si concilium illiberitanum facultatem facit laico baptizandi in necessitatis casu, adjicit tamen: *Dummodo lavacrum suum integrum habeat, nec sit bigamus.* Ergo.

65. Resp. Ad 1. D. Publice et ex officio, C. privatim et necessitate cogente, A\ Nam privatim etiam laici alios docere possunt, prout id praestiterunt Aquila et Priscilla, ut legitur in Act. Apost. 15

66. Ad 2. Tr. Ex traditione propterea, perinde ac plura alia doctrinae capita, talis est depromenda facultas. Ceterum non desunt, qui contendunt, Ananiam, a quo baptizatus est Paulus, fuisse simplicem fidelem,

”) Conf. *Décret. Gratiani*, part. III. de *Consecrat*, disl. 4. ubi plura congeruntur in hanc rem s. Augustini testimonia.

,3) *Epist. s. Iliasil. CLXXXVHI. ad Amphilocho*, cap. 1.

n) Num. 4.

*4) Cap. XVIII. 26 et seq.

nec non fratres illos, a quibus jussu Petri tinctus est Cornelius cum domo sua. 16

67. Ad 3. *D.* Quia non putarunt se in tali constitutos esse periculo Gregorius et Satyrus, ut licite possent a laicis petere Baptismum, C. quasi putaverint absolute non posse a laicis Baptismum administrari, vel *Tr.*¹⁷ vel X

68. Ad 4. *D.* Si laici eadem potestate a Christo praediti essent circa Poenitentiam ac circa Baptisma, C. si hac instructi non sunt, A'. In his tota ratio facti est voluntas facientis. Ex sensu porro ecclesiae traditional! constat, a laicis administrari posse Baptisma urgente necessitate, non autem sacramentum Poenitentiae. Accedit, infantibus non aliter prospici posse quam per Baptismum; aliquod propterea intercedit discrimen inter utriusque sacramenti necessitatem.

69. Ad 5. *D.* Interdicunt *Constitutiones apostolicae* laicis usum administrationis Baptismi solemnis et publici. C. privati in necessitatis casu, *iv.* Id patet ex orationis serie, in qua agitur de muniis sacerdotalibus. 18

*) Perperam Turrelinus, Loco XIX. *De Bapt.* §. 12. evadere tentât, dum respondet, pro privatis habendos non esse, qui jussu et auctoritate apostolorum Baptismum administrarunt; perperam, inquam, cum ecclesia in pastorali officio eadem potestate fruatur, qua apostoli donati sunt tamquam ecclesiae pastores; si propterea juxta ipsum valide ac licite deputati ab apostolis Baptismum contulerunt, valide ac licite conferunt ii omnes, qui in necessitate constituti idem sacramentum conferunt, ecclesia probante, immo et praecipiente. Quamvis, si rectius loqui malimus, non ab ecclesia sed a Christo ipso hanc potestatem in ejusmodi casibus laici acceperunt; ecclesia solum interpreter Christi voluntatis est.

'7) Tillemontius, *Mémoires pour servir à l'Hist. ecciés.* tom. IX. pag. 327 et seq. censet, validitatem Baptismi per laicos collât! tunc adhuc non satis notam fuisse graecis, ac ne latinis quidem omnibus. Hoc vero confirmat tum ex factis ss. Gregorii nazianzeni ac Satyri, tum auctoritate s. Basilii loco a nobis superius cit. In hanc pariter sententiam concessit Henschenius in *Actis Sanet.* mens. Maji, tom. II. in annot. ad cap. II. vitae s. Gregorii nazianz. pag. 379. Cf. etiam Chardon, *Hist. des Sacrements*, tom. I. pag. 332 et seq. qui ostendit, grae-

cos et orientales sensim ac sine sensu ab ejusmodi rigore recessisse. Addo porro, non levia vestigia in antiquitate reperiri Baptismi a laicis administrati, quique ratus habitus sit. Etsi enim daremus, falsam esse historiam, quam Rulinus, et ex eo Sozomenus alique referunt, Baptismatis a puerulo Athanasio collati; cum tamen hi historiographi ralum habitum fuisse ab Alexandro episcopo alexandrino perhibeant ejusmodi lavacrum, secuti ipsi sunt in hac historia referenda sententiam in oriente receptam de valore hujus sacramenti per laicos colluti. Id ipsum dicatur de facto, quod refert Joann. Moschus, hebraei nempe arena superfusa a laicis baptizati; quod Baptisma ea tantum de causa improbatum est, quod non idonea materia fuerit datum, non autem ex defectu ministri, de quo nemo dubitavit, ut legentibus cap. 176. *Prati spiritalis* patebit. Miror propterea haec fugisse diligentiam Tillemontii.

,s) Sic enim legitur, *Const. Apost.* lib. HL cap. 10: nSed nec laicis permittimus quamlibet sacerdotalium functionum usurpare, ut sacrificium, vel Baptisma, vel impositionem manus, vel benedictionem tum parvam tum magnam. Nec enim quisquam assumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo. Nam per impositionem manuum epi-

70. Ad 6. *D.* Laicis non christianis in ipsorum hypothesis, *Tr.* vel *C.* fidelibus, *N.* Rebaptizantes uti haereticorum sic etiam a fortiori infidelium Baptisma rejiciebant. 19

71. Ad 7. *D.* Arguendo ab absurdo, ut dicitur, et ad hominem, *C.* ex propria sententia, 17. Contendit scilicet s. Doctor non esse deponendos ab episcopatu poenitentes, prout volebant luciferiani, eadem ratione, qua non deponuntur a Baptismo rite suscepto poenitentes laici. 20

72. Ad 8. *D.* Ut liceat, dignioribus praesentibus, *C.* ut valeat, *N.* Ita passim doctiores canonistae obscurum hunc canonem exponunt. Petavius censet, reipsa ab his patribus nullum habitum esse Baptismum a bigamo collatum. 21

73. II. Obj. Invalidum, aut saltem illicitum erit censendum Baptisma a feminis administratum. Consentiant enim veteres *γυναικαβαπτισμὸν* illegitimum esse. **Tertullianus:** *Non permittitur, inquit, mulieri in ecclesia loqui, sed nec docere, nec tingere, nec offerre* 22; mulieres propterea, quae tingere audebant, vocat *petulantes et procaces*. 23 S. Epiphanius hac ipsa de causa reprehendit marcionitas et pepuzianos. 24 Concilium carthagin. IV. can. C. statuit: *Mulier baptizare non praesumat*. 25 Perperam porro additur

scopi datur haec dignitas. Qui autem eam non habet sibi commissam, sed sibi illam rapuit, Oziae supplicium sustinebit.* Eadem fere leguntur lib. VIII. cap. 46. nec non lib. II. cap. 17. Ceterum de necessitate in toto hoc opere ne verbum quidem. Cf. erudita adnot. 72. Colelerii ad cap. 9. lib. III. *Constit. apost.*

**) Hunc esse sensum rebaptizantium, non obscure colligitur ex *Epist. Eirmiliani*, pag. 149 et 150. edit, raur. Refragatur tamen Petavius, loco mox citando disserens de s. Basilio.

**) Cf. Vallarsius in hunc loc.

*) In *animadv. ad expositionem fidei s. Epiph.* pag. 341. Cf. tamen card. De Aguirre in *Adnotat.* in hunc can. qui integer ita se habet: „Peregre navigantes, aut si ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate, ita ut, si supervixerit, ad episcopum eum perducatur, ut per manus impositionem perfici possit." Jam vero doctus hic auctor verba illa: *Oui lavacrum suum integrum habet*, exponit de eo, qui gravi aliqua culpa

post Baptismum non se inquinaverit, neque poenitentiam ullam subierit; prout jam pariter ea exposuerat Albaspinus. Ex his autem verbis intelligitur, concilium majoris tantum decentiae causa statuuisse, ut conferendo Baptismo in necessitatis casu praeferatur agamus et culpa vacuus bigamo ac peccatori seu poenitenti. Actio enim baptizandi per se spectat ad officium sacerdotale; nil mirum proinde, si patres concilii illiberilani in ejus ministro quamvis laico requisierint, quoad ejus fieri potuit, ut propius accederet ad disciplinam sacerdotalem. Quo refertur celebre illud Tertulliani effatum in lib. *De pudicitia*, de quo suo loco fusius agemus: „Ubi ecclesiastici ordinis non est consessus, et linguis et offers, et sacerdos es tibi solus. .. Digamus offers, digamus linguis?" Exploratum igitur est, in objecto canone non agi de Baptismi valore a poenitente aut bigamo collati.

**) Lib. *De virginibus velandis*, cap. 9.

21) *De praescript.* cap. 41.

Haeresi XLII. cap. 4. edit Petav.

2i) Apud Hard. *Acta Cone.* tom. I. col. 984.

a Gratiano et Magistro sententiarum: *nisi cogente necessitate* ^{TM}, quae clausula concilii non est. Ergo.

74. Resp. *Neg.Ant.* Ad omnes vero adductas probationes respondeo, eas respicere Baptisma solemne aut publicum, quale nempe haeretici pepuziani, marcionitae et collyridiani feminis demandabant, perinde ac cetera munia sacerdotalia; quod profecto nefas est. Hinc **Tertullianus**: *Ipsae muliera haereticarum, inquiebat, quam procaces! Quae audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan et tingere.*¹ Ad concilium autem **Carthaginiense** speciatim quod attinet, ejus mens in citato canone liquet ex can. praecedente XCIX: *Mulier, quamvis docta et sancta, viros in conventu docere non praesumat*; videlicet ea vox in conventu subaudienda est in can. seq.: *Mulier baptizare non praesumat*, nempe ubi adsunt viri. ²⁸

75. Addo haec aliaque ejusmodi argumenta, quae urget Turretinus, aequae, immo magis premere valorem et honestatem Baptismi ab haereticis administrati; quem tamen ipse cum suis ut validum ac legitimum habet. In his siquidem attendendum est ad doctrinam et praxim ecclesiae.

76. IU. Obj. Saltem juxta doctrinam patrum nullum erit Baptisma ab infideli collatum. Patres enim refellebant rebaptizantes ex principio, quod haeretici dare potuerint Baptismum, quem ipsi acceperant, nec per haeresini amiserant; censebant igitur conferre illum non posse, qui eo careret. Ita **Tertullianus**, qui ideo evincit laicos in necessitate tingere posse, quia *quod ex aequo accipitur, ex aequo dari potest.* ²⁹ Sic s. Hieronymus eidem principio innixus scribebat: *Ut enim accepit quis, ita et dare potest* ³⁰, qui propterea luciferianum alioquens: *Novam, inquit, rem asseris, ut christianus quisquam factus sit ab eo, qui non fuit christianus.* ³¹ Quare in *Capitularibus* ab Angeliso et Benedicto levita collectis, lib. VIII. *praecipitur, ut qui a paganis baptizati sunt, denuo a sacerdotibus in nomine ss. Trinitatis baptizentur* ³²; ibid. lib. VI: *Si quis presbyter ordinatus deprehenderit, se non esse baptizatum, baptizetur et ordinetur iterum, et omnes quos prius baptizavit.*³³ Ergo.

77. Resp. *Trans*, vel *neg. antec.* Exploratum enim est, nondum aetate illa excitatam fuisse quaestionem de valore Baptismi dati ab infideli; hinc nullum documentum afferri potest ex patribus antiquioribus, quod directe aut

56) Gratianus in *Decreto*, pari. III. de *eo iisecr.* disl. 4. cap. *Mulier*, edit. cit. Magister Sent. lib. IV. d. 6.

27) *De praescript.* loc. cit. Cf. de Baptismo a muliere collato eruditus Cotelierius, in lib. III. *Const. Apostolic*, nota 72. ad cap. 9. el. η. 73. ad cap. 10.

18) Haec interpretatio est s. Thomae, part. III. qu. 67. art. 4. ad 1; ac alteri prae-

ferenda videtur datae a Gratiano et Petro Lombardo; quamvis et istorum expositionem ex sese veram exhibeat, immo et priorem supponat.

») *De Baptismo*, cap. 17.

w) *Dial. adversus luciferianos*, n. 9.

») Ibid. n. 12.

«J Cap. 401.

33j Cap. 94-

faveat aut adversetur ejusmodi Baptismi valori. Dixi *directe*; siquidem veritas haec, ut innuimus, vehit in germine continebatur in doctrina de valore Baptismi ab haereticis collati, qui ideo valet juxta patrum doctrinam, quia hujus sacramenti minister in nomine et auctoritate Christi agit. Haec enim praeter traditionem est ratio potissima ab ipsis adducta, ac praesertim a s. Augustino, prout superius vidimus, ut conticeretur validum esse haereticorum lavacrum. Haec autem ratio aequae militat pro valore Baptismi dati ab infideli, quia, spectata summa hujus sacramenti necessitate, Christus voluit, ut ministri qualitas seu conditio ejus valori minime obsisteret; quod progressu temporis ecclesia voluntatis ejus interpretes declaravit. Rationes reliquae subsidiariae potius sunt quam decretoriae. Accedit, nondum tunc temporis satis eliquata controversia de valore Baptismi collati ab haereticis, nil mirum esse, si nonnulli inter patres visi sunt vel illum repudiare vel saltem dubitare, utrum valeret Baptismus a pagano administratus. Atque exinde patet responsio ad singula quae objecta sunt.

78. Ceterum s. Hieronymus in testimonio, quod ex n. 12. *Dialogi adversus luciferianos* prolatum est, loquitur de eo, qui orthodoxus ab haeretico factus perhibetur, non autem de eo, qui simpliciter christianus effectus sit seu baptizatus, ut constat ex tota orationis serie, in qua sermo est de homine ab arianis tincto.

79. Capitularia ab Angeliso et Benedicto collecta juxta Natalem Alexandrum loquuntur in cit. locis de Baptismo, in quo neque servata fuerit forma, neque ecclesiae ritus. Haec sane videtur unica ratio conciliandi capitularia illa inter se. Nam ibid. lib. V. cap. 6. legitur: *Si quis baptizatus est a presbytero non baptizato} et sancta Trinitas in ipso Baptismo invocata fuit, baptizatus est.* 34

CAPUT IV.

DE BAPTISMI SUBJECTO.

80. Ex lutherano systemate de justificatione per solam fidem obtinenda intulit Storchius, anabaptistarum parens, rebaptizandos esse eos omnes, qui in infantia fuerunt abluti, utpote fidei actualis incapaces. 1 Servetus pariter

”) Cf. Nat. Alcxand. *Theol. dogm. et moral*, lib. II. cap. 5. prop. 3. ubi eadem ratione exponit ceteros canones, qui huic doctrinae adversari videntur.

’) Anabaptistae ex lutherano systemate progeniti sunt. Etenim, si juxta lutheranos sacramenta non sunt nisi instrumenta, quibus apprehenditur iides seu fiducia, per

quam homines justificantur applicando sibi Christi justitiam, evidens est, infantibus, qui, utpote rationis usu destituti, incapaces sunt hujusmodi apprehensionis, frustra administrari sacramentum Baptismi, aut quodvis aliud sacramentum. Hoc corollarium juxta rigorosas dialecticae regulas deduxerunt Nicolaus Storchius, Marcus Thomas,

inficiatus est, infantes tingi posse. Sociniani paedobaptismum profane irrident: *Infantes*, inquit Smalcus, *recens natos, discipulos Christi fieri, tam est credibile quam psittacos et reliquas aves.* ² Arminiani socinianos sicut in pluribus aliis articulis sic et in isto sectantur, ut constat ex Episcopo, Curcellaeo atque Limborchio. ³

81. Erasmus contendit, interrogandos esse pueros, cum ad annum discretionis pervenerint, *ratum ne habeant, quod susceptores illorum nomine polliciti sunt in Baptismo: si respondeant, se ratum habere, tunc publice renovetur ea professio;* quod si negent, omnibus mediis frustra adhibitis, concludit: *Expediet illos non cogi, sed suo relinqui animo, donec resipiscant; nec ad aliam interim vocari poenam, nisi ut ab Eucharistia sumenda reliquisque sacramentis arceantur.* ⁴ Hoc paradoxum adoptavit Lutherus, et protestantes omnes in praxim deduxerunt: eamque caeremoniam vocant *confirmationem*. ⁵ Sunt praeterea qui addunt, permittendum saltem esse pueris, cum adoleverint, fidei examen, ne *ex enthusiasmo*, ut ajunt, seu *fanatisme*) credere censendi sint.

82. Utrumque errorem convellere in primis satagemus, atque ex principiis catholicis rite constitutis, veluti totidem corollaria, veritates ceteras, quae huc referuntur, quasque sanxit tridentina synodus, adversus novatores deducemus.

Marcus Stubner, Thomas Münzer, Mariions Cellarius, qui fuerant primi anabaptistarum parentes. Hi porro ex principio lutherano de justificatione in consequentias delapsi sunt plane contrarias doctrinae priorum protestandum; indeque odium exarsit inter utramque sectam, quae sese usque ad internecionem invicem confoderunt. Cf. Mohler, *Symbolique*, liv. II chap. 1. *Idée mère de cette secte* (scilicet anabaptistarum).

1) Contra Franzium, *Theolog. Christ.* lib. V. cap. 68. pag. 321.

3) Omnem scilicet paedobaptismi necessitatem excludunt. Cf. Limborchii *Theolog. Christ.* lib. V. cap. 68. §. 15. edit. Amsterdam. 1750.

*) In *praefal.* conscripta anno 1552-*In Evanyelfum Matthaei paraphras.* opp. edit. Lugduni Batav. 1706. tom. VU

4) Ila passim protestantes ac pseudo-reformali. Supervacaneum est in re adeo nota adducere peculiare testes ad hoc probandum. Satis propterea sit ex recentioribus nonnulla afferre, quibus constet, novatores hac in parte a majorum suorum in-

stitutis minime recessisse. Sic igitur scribit Wegscheider in suis *Institutionibus theologiae Christianae dogmaticae*, §. 172: *..Addi huic infantum Baptismo, tamquam initiationis ritui iteratione non egenti, suo tempore confirmationem, quam dicunt summa cum gravitate et severitate administrandam, perquam utile est, immo necessarium, primum ut homo adolescens perfecta religionis christianae cognitione instructus semetipsum exploret, atque decernat, utrum Christianorum societati, cui Baptismate adscriptus est, diutius sit nomen daturus, an ad aliam quamdam accessurus; deinde ut solemniter suscipiat et jura et officia, quae cum illa professione conjuncta sunt.** Sic etiam rem hanc exponunt Stephanus, *ITinAe zur Vervollkommnung der Confirmande*», seu *Nutus ad perfectiorem instructionem confirmandorum*, Eri. 1810; H. W. Rôdeker, *Ueber Confirmation etc. De confirmatione et confirmandorum instructione, Specimen historico-practicum*, Gott. 1823; Bretschneider, *Dogmat.* 3. trad. Lips. 1828. tom. II pag. 677 et seqq.

p r o p o s i t i o   i .

Praestat parvulos baptizare, licet actum credendi non habeant.

83. Est de fide haec propositio. Eam enim definivit Tridentinum, Sess. VII. Can. XII. *De Bapt.:* *Si quis dixerit, neminem esse baptizandum nisi ea aetate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo; anathema sit.* Et Can. XIII: *Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea, cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos, aut praestare omittorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide ecclesiae; anathema sit.*

84. Licet in **Scripturis** expressum non habeatur de Baptismate parvulorum testimonium, haec tamen veritas ex ipsis colligitur atque aperte insinuatur. ¹ Ac primo colligitur ex iis, quae Christus affirmavit, Joann. III. 5: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Haec autem, cum generalia sint, etiam infantes complectuntur, qui quoniam *per unius delictum* venerunt *in condemnationem* per carnalem generationem, sic et ipsi *per unius justitiam* venire debent *in justificationem vitae* per spiritualem regenerationem; qua sola infantes fiunt membra Christi. Alioquin dimidia fere humani generis pars, quae tenera illa aetate perire consuevit, extorris esset a beneficio redemptionis Christi.

Secundo insinuatur in omnibus iis locis, quae perhibent apostolos baptizasse integras domus; cujusmodi fuerunt Lydiae purpurariae², Stephanae ³ et satellitis carcerem custodientis⁴, in quibus verisimile est infantes aliquot fuisse.

*) Hic silentio praetermitti nequit novatorum agendi ratio, qui incusant catholicos inconstantiae ex eo, quod provocent ad sacras litteras, dum vindicant paedobaptismum ab anabaptistarum incursibus; dum vero nituntur adstruere Scripturarum imperfectiorem (id est, insufficientiam) ad dogmata omnia vindicanda adversus protestantes, qui haec ipsa dogmata tuentur, adstruunt paedobaptismum ex sola traditione constare. Ita Vossius, *Disput. XIII. de Bapt.* thesi 1. qui hac de causa Bellarmino succenset. Asperperam; siquidem Bellarminus, *De Bapt.* lib. I. cap. 8. docet, optimo jure ex principiis catholicis adstrui hanc veritatem Scripturarum auctoritate adversus anabaptistas, nullo autem modo id praestare posse lutheranos et calvinistas ex sua ipsorum theoria

circa justificationem. Hinc §. II. haec scribit Bellarm.: „Secunda classis argumentorum continet testimonia ecclesiae, quae tamquam traditionem apostolorum id semper et docuit et servavit. Utitur hoc argumento etiam Philippus in Locis, tit. de Baptismo parvulorum, idque tamquam firmissimum in prima acie posuit; sed merito ridetur ab anabaptistis. . . Nos igitur est hoc argumentum, non adversariorum.“⁴ Profecto omnia argumenta, quae ex Scripturis ad asserendum paedobaptismum profert Vossius, voluti inepta rejiciuntur a Limborchio, *Theol. Christiana*, cap. 68. §. 8 et seqq.

») Act. XVI. 15.

3) L Cor. I. 16.

<) Act. XVI. 33.

85. Verum, quod nonnisi implicate Scripturae habent, expresse exhibet **traditio et perpetua ecclesiae praxis** ab apostolis deducta. Hujus testis est s. **Augustinus**, qui loquens de parvulorum Baptismate: *Hoc, inquit, ecclesia semper habuit, semper tenuit: hoc a majorum fide percepit; hoc usque in finem perseveranter custodit.* ³ Praecessit Augustinum **Origenes**, qui in Epist. ad Rom. scribit: *Ecclesia ab apostolis traditionem suscepit, diam parvulis Baptismum dare*⁶: praecessit s. **Irenaeus** Polycarpi discipulus, qui fuit Joannis apostoli auditor, dicens: *Christus omnes venit per semdipsuni salvare; omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, et parvulos, et pueros, et juvenes et seniores.* ⁷ Testis praeterea est s. **Cyprianus**, qui insuper totius Carthaginensis synodi a se collectae nomine rejecit opinionem Fidi episcopi, existimantis, nonnisi octavo die a nativitate conferendum esse parvulis Baptisma, exemplo ducto a circumcissione; ejus verba alias attulimus. ⁸

86. Hoc adeo exploratum erat, ut ne pelagiani quidem id inficiarentur, ac patres eos propterea perstringerent ad admittendam peccati originalis transfusionem. ⁹ Ergo.

DIFFICULTATES.

87. I. Obj. 1. Paedobaptismum nusquam Scriptura praecipit; 2. immo eum excludit, dum perhibet Christum sive praecipientem conjunctionem instructionis cum Baptismo: *Docete . . . baptizantes*, ut Matth. ult., sive requirementem fidem a baptizandis, ut Mare. ult.: *Qui crediderit et baptizatus fuerit*; item dum inducit apostolos exposcentes poenitentiam, ut Act. II. 38: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum.* Etenim infantes nec instru-

s) *Serin. CLXXVL de Verb. Apost.* II. 2.

6) Lib. V. in cap. VI. Epist. ad Rom. Quamvis porro hi commentarii interpolati sint, nec nobis de iis supersit nisi versio Rutini, nulla tamen suspicandi est ratio de veritate verborum, quae adduximus; cum nullo modo pelagianismo faveant, quin potius eidem plane adversentur.

T) *Coni. Haeres*, lib. II. cap. 22. n. 4. al. cap. 39.

8) *Epist. LIX.* Ut luculentius pateat, quantum recesserint novatores a veterum sanctorum doctrina circa Baptismi vim ac necessitatem, non abs re erit hic iutegra verba s. Cypriani subjicere: -Quantum, *inquit*, ad causam infantum perlinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem, quo nati sint, constitutos baptizari non

oportere, et considerandam esse legem circumcisionis antiquae, ut intra octavum diem eum, qui natus est, baptizandum et sanctificandum non putares, longe aliud in concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit; sed universi potius judicavimus, nulli homini nato misericordiam Dei et gratiam denegandam. Nam, cum Dominus in Evangelio suo dicat: **Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed salvare**, quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est." Edit. maur. pag. 98.

9) Conf. Nal. Alexand. dissert. 13. in saec. XI et XIII. *De Baptismo infantium, contra petrobmssianos, in watdensibus, attigentibus et anabaptistis redivivos.*

ctionls, nec fidoi, neque poenitentiae capaces sunt. 3. Nec officit generale Christi effatum, Joann. III: *Nisi quis* etc.; prout nec aliud obstat, quod protulit Joann. VI: *Nisi manducaveritis* etc. quia infantes mandati incapaces sunt. Hinc 4. obsolevit antiquissimus parvulos communicandi ritus; quidni et alius eos baptizandi? 5. Profecto fides omnibus necessaria est ad salutem, dicente Paulo, Ilebr. XI. 6: *Sine fide impossibile est placere Deo*; qui propterea constanter docet, homines justificari *per fidem*. Haec tamen conditio a parvulis poni nequit; sed nec altera ab ipsis praestari potest, de qua loquitur Petrus, I. Epist. III. 21. dicens: *Salvos facit Baptisma, non camis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum*. 6. Quare Christus doctrinam suam exemplo confirmavit, qui noluit baptizari, nisi cum esset triginta annorum. 7. Quem morem secuti sunt viri plures pietate insignes; prout 8. debita rebus divinis reverentia exigit, ut harum nemo particeps fiat, nisi qui sanctitatem earum perceperit; 9. eo magis, quod injustum videtur, infantibus nescientibus imponere Christi jugum. Ergo.

88. Resp. I. generatim. Haec aliaque ejusmodi ex constanti ac perpetua ecclesiae praxi, quae ab apostolis originem habet, penitus convelluntur. Absurdum autem est affirmare, eos, qui quindecim saeculis ab apostolis distabant, melius sensum et mentem Christi assecutos esse in citatis oraculis, quam illa intellexerit societas a Christo ipso instituta, quae ejus doctrinam statim in praxim deduxit.

89. Resp. II. Ad 1. *D.* Expresse, *Tr.* vel *C.* implicite, *N.* ut ex dictis patet. In subsidium propterea traditionem advocavimus. Videant protestantes, rejecta traditione, quomodo ab his anabaptistarum argumentis se extricent.¹⁰

90. Ad 2. *Neg.* Ad tres autem adductas probationes petitas ex instructione, fide et poenitentia, *D.* Et hacc afficiunt adultos, *C.* infantes, *A*; Quod ex substrata materia liquet.

91. Ad 3. *D.* Et ejusmodi Christi effatum prae se fert conditionem necessariam ad ingressum regni coelorum, *C.* mandatum, *subdist.* quoad adultos, *C.* quoad infantes, *N.* Nec enim ob violatum Christi mandatum de suscipiendo Baptismo infantes non abluti arcentur a Dei regno, sed ob originalem

10) Profecto protestantes, constituto semel principio de Scriptura tamquam unica et adaequata credendorum regula, omnem sibi viam occluserunt ad solvendas anabaptistarum difficultates. Etsi enim maxime conati sint ex sacris litteris argumenta promere, quibus ostenderent validum esse infantium Baptisma, anabaptistae tamen ea penitus evertunt, ac longe validiora ex iisdem Scripturis argumenta urgent adversus protestantes, qui statuerunt sacramenta non esse nisi pignora ac signa adeptae justitiae

per fidem seu fiduciam in divinas promissiones, cujus tamen fidei infantes incapaces sunt. Divinae prorsus providentiae consilio facium esse arbitror, ut vix quinquennio elapso a protestanlismi ortu insurrexerint anabaplistae, qui, iisdem prolestantium principiis innixi, istorum hypothesim absurdam esse ostenderunt. Hoc ipsum paulo post magis enituit ex controversiis socinianorum et rc^nonstratensium. Ita Deus caecos hos duces confudit.

noxam, qua sunt contaminati. Negamus porro paritatem in eo, quod adversarii obtrudunt ex Eucharistia: diversam siquidem utriusque sacramenti necessitatem ecclesia semper agnovit. ¹¹

92. Ad 4. *D.* Ob assignatam disparem utriusque sacramenti necessitatem, *C.* secus, *X* Quod idoneo loco ostendemus.

93. Ad 5. *D.* Fides est necessaria in adultis, *C.* in infantibus, *N.* Superius vidimus, quod juxta s. Augustinum infantibus *credere est baptizari, non credere est non baptizari.* ¹² Et sic respondetur ad singula objecta Scripturarum testimonia. Ilinc praeterea totum labescit protestantium systema de sola fide justificante. Ridendum se prodit Calvinus, qui, ut se liberaret ab hac molesta anabaptistarum difficultate, reposuit, infantes in actu Baptismi *irradiari exigua quadam scintilla fidei.* ¹³ Lutherani, ut se pariter ab eadem difficultate extricent, teste Wegscheidero, *fidem realem, actualem, personalem, subjective propriam, implicitam et directam infantibus, reflexam et explicitam adultis tribuunt.* *u* Nescio, an tam solidae responsioni anabaptistae acquiescant.

94. Ad 6. *D.* Si Christo Baptisma fuisset necessarium ad salutem perinde ac nobis, *C.* si libere et ad humilitatis tantum exemplum Christus se eidem subjecit, *X* Ita s. Gregorius naz. anabaptistarum difficultatem praevenit. ⁰

90- Ad 7. *D.* Distulerunt Baptisma ob peculiare causas, *C.* ob anabaptistarum principia, *X* Usus enim differendi Baptismi non illae fuerunt causae, quas comminiscuntur anabaptistae, sed aliae illis peculiare. Nonnulli enim prorogabant Baptismum, ne cogerentur contractas post Baptismum maculas luctuoso poenitentiae stadio eluere, quia catechumeni poenis canonicis non

*') El hie, seposito ecclesiae sensu ac magisterio, impossibile est protestantibus, ostendere adversus anabaptistas disparem utriusque sacramenti, Baptismi scilicet et Eucharistiae, necessitatem; cum Scripturae vix non eadem ratione de utroque sacramento disserant, et praxis sex fere prioribus saeculis obtinuerit utrumque sacramentum infantibus administrandi, ut suo loco dicemus.

¹²⁾ *De peccatorum meritis et remiss.* lib. I. cap. 27. n. 40.

¹³⁾ *Instil*, lib. IV. cap. 16. §. 19. Ejus verba haec sunt: »Quos pleno lucis suae fulgore illustraturus est Dominus, cur non iis quoque in praesens, si ita libuerit, exigua scintilla irradiaret; praesertim si non ante exuit ipsos (infantes) ignorantia, emam eripit ex carnis ergastulo?" Qui praeterea mirum in modum toto hoc capite se tor-

quet, ut se expediat ab anabaptistarum difficultatibus; neque dubitat confugere ad traditionem, quam adeo despicit in aliis argumentis, in quibus eam sibi contrariam) experitur, ut nos non semel advertimus.

H) *Op. cit.* §. 170. Sed plura in hanc rem cf. apud Bellarmin. lib. *De Baptismo*, cap. 10. ubi adductis non paucis Lulheri testimoniis ostendit, ipsum in infantibus admisisse quamdam fidem *actualem* ante susceptionem Baptismi; exortis porro anabaptistis, ut se extricaret ab eorum objectis, cum negasse in infantibus necessitatem cujusque fidei sive actualis sive habitualis, tum ante Baptismum, tum in ipsa Baptismi collatione. Ita se implicabant novatores!

li) *Orat.* XL. *in sanctum Baptisma*, n. 28 et seqq.

subjiciebantur. Nec aliud fere spectabant plerique eorum qui baptizari differebant, quam ut interea peccandi libertatem non amitterent¹⁶: quidam ut ad recipiendam gratiam variis virtutum actibus exculti digniores se praeberent. Quae praxis, etsi in speciem bono munita fuerit consilio, ecclesiae displicuit, quae consuevit prolem recenti partu editam ad Baptismi suspensionem admittere, ut justificationem adipisceretur.¹⁷

96. Ad 8- *D.* Ex parte adultorum, *C.* infantum, *A*⁷. His enim haec una praeparatio sufficit, quod non opponant obicem contrariae voluntatis, qui certo ab ipsis poni nequit. Quapropter antiquissima ecclesiae disciplina fuit, non modo Baptismum, sed etiam Confirmationem et Eucharistiam administrare parvulis.¹⁸

97. Ad 9. *D.* Si ageretur de eo, quod unicuique jure naturae liberum est, cujusmodi e. gr. esset matrimonium contrahere vel clericalem statum eligere, *C.* si de eo quod quisque jure naturae praestare tenetur, prout est Dei jussis obtemperare, *N.* Quin e contrario crudele nimium esset et ab omni pietatis sensu abhorrens, divinum infantibus remedium denegare. Num crudelitatis aut injustitiae speciem habet, aegrotum opportuna medicina sanare? Verum de hoc alias iterum.

98. II. Obj. 1. Ejusmodi praxis tingendi infantes abhorret a patrum sensu. Ut enim observant Vives¹⁹, Grotius²⁰, Salmasius²¹, Suicerus²²,

*) Cf. Benedict. XIV. *De synodo dioec.* lib. XII. cap. 6. §. 7. qui plura congerit ad hoc argumentum spectantia.

n) Cf. edit. maur. in adnotat. ad n. 52. lib. L s. Ambrosii, *De excessu fratris sui Satyri*, qui inter cetera scribunt: „Nihil quidem illis temporibus usitatus erat, quam hoc sacramentum usque ad proveciorem aetatem protrahere, quod cum a multis ea mente fieret, ut liberius cupiditatibus suis fraena laxarent, a patribus graviter reprehendebantur, quemadmodum in Ambrosio nostro saepius licuit observare. Verum Satyri vita tam pie sancteque instituta hic describitur, ut hujusmodi suspicione prorsus liberetur. Potuit nihilominus ipse hoc de se caute vereri, quod de Augustino Monica mater, nimirum ne baptismalem gratiam, qua eum nunquam excidisse Ambrosius testatur, aliquo juvenili aestu abreptus amitteret, si ad eam immaturiori adhuc aetate accessisset.*

Cf. dissert. P. Joann. Haiden S. J. De instituto ecclesiae infantibus mox cum Baptismo conferendi sacramenta Confirma-

tionis et Eucharistiae;* quae reperitur in *Thesaurο theologico* Zachariae, tom. X. part. I. pag. 217 et seqq.

*) *Â*3.) *Annot. in lib. 1. de Civit.* cap. 27. ubi ait: „Olim neminem admotum fuisse sacro baptisterio, nisi adulta jam aetate, et cum idem ipse et sciret, quid sibi mystica illa aqua vellet, et se illa ablui peteret, nec semel peteret." Quae adnotatio ab editoribus lovaniensibus opp. s. Augustini expuncta fuit.

20) *Annot. ad cap. XIX. 13. s. Matthaei*, ubi prolixam intexuit disputationem. Cf. in *Criticis sacris*, tom. VIII. pag. 681.

21) *Epist. ad Justum Pacium*, sub nomine Simplicii Verini, apud Suicerum, loco mox citando.

22) In *Thesaurο ecclesiastico*, tom. II. ad vocem $\sigma\upsilon\nu\alpha\epsilon\sigma$, pag. 1136. His omnibus praeiverat Walafridus Strabo, qui floruit anno 850. Sic enim scripsit in lib. de *Helms ecclesiast.* cap. 26: „Nutandum deinde, primis temporibus, illis solummodo Baptismi gratiam dari solitam, qui et corporis et mentis integritate jam ad hoc pervene-

aliique. soli adulti patrum sententia baptizandi erant ut primis saeculis nemo accipiebat Baptisma, qui prius non fuisset in fide instructus, et non potuisset testari, se credere articulos fidei. 2. Canone proinde VI. concilii neocaesar. statuitur posse baptizari mulierem, quae uterum gerit; cujus decreti hacc ratio affertur: *Neque enim ea quae parity cum factu qui pavitur, ea in re habet aliquid commune: quod proprium uniuscujusque institutum ac propositum in confessione ostendatur.* 23 Ac 3. Tertullianus lib. *De Bapt.* aperte scribit: *Ait quidem Dominus, nolite illos prohibere ad me venire. Veniant ergo dum adolescent; veniant, dum discunt, dum quo veniunt docentur; fiant christiani, quum Christum nosse potuerint. Quid festinat innocens aetas ad remissionem peccatorum?* 24 Sic etiam Gregorius naz. melius fore existimavit, si homines sacro fonte provectiones aetate aspergerentur. 25 4. Neque ab his dissentit s. Hieronymus, qui in cap. ult. s. Matth. scribit, fieri non posse, *ut corpus Baptismi recipiat sacramentum, nisi ante anima fidei receperit veritatem.* 26 Ut autem ab his rationum momentis se liberarent, qui contrariam consuetudinem tuebantur, respondere solebant eos infantes credere per fidem parentum, susceptorum, ecclesiae, quae eis vicariam linguam accommodat ad actum fidei per sponsores eliciendum; quod o. quam absurde et inepte diceretur, liquet ex iis, quae episcopus Bonifacius objiciebat Augustino: *Si constituam, inquit, ante te parvulum, et interrogem utrum, cum creverit, futurus sit castus, vel fur non sit futurus; sine dubio respondebis: Nescio. Et utrum, in eadem parvula aetate constitutus, cogitet aliquid boni vel mali; dices: Nescio. Si itaque de moribus ejus futuris nihil audes certi promittere, et de ejus praesenti cogitatione, quid est illud quod, quando ad Baptisma offeruntur, pro eis parentes tamquam fidedictores respondent et dicunt, illos facere, quod aetas cogitare non potest, aut si potest, occultum est etc.?* 27 Adeo vero parum apte, inconvenienter adeo et frigide, inquiunt anabaptistae, has difficultates solvit Augustinus, ut nemini satisfacere videatur. Dicit enim, parvulos non habere fidem sacramenti, habere tamen fidei sacramentum; uti nunc dicitur, habere eos

rant, ut scire et intelligere possent, quid emolumenti in Baptismo consequendum, quid confitendum atque credendum, quid postremo in renatis in Christo esset servandum.

23) Ita ex versione Gentiani Herveti apud Labb. *Collect. Cone.* tom. I. col. 1482. Graecus enim textus in iis, quae ad rem nostram faciunt, ita se habet: *Αιὰ το ἱκάστος Ἰδίαν την –ροαιπτΓιν την Ιχλ τή ομολογία δικ-* yixrSat.

«) Cap. 18.

“) *Orat.* XL n.27. pag. 658- ubi scribit: *Περὶ δὲ τῶν ἄλλων δίδωμι γνώμην, την*

τριτίαν ἀναμίναντα, ἢ μικρόν ἐν τῷ τοῦ, ἢ ν-ἱρ τοῦτο . . . οὕτω ἀγιάζουσιν καὶ ψυχῇ καὶ σώματα τῷ μεγάλῳ μυστηρίῳ) τῇ τλινώσίῳ . „De reliquis (infantibus), quibus nullum ingruit mortis periculum, ita censeo, ut triennio expectato aut aliquanto breviori aut longiori temporis spatio . . . ita demum per magni Baptismi sacramentum et animos et corpora sanctificent.⌋

2β) In v. 19.

“) Apud s. August. *Epist.* XCVIII. num. 7.

fldem, non actualem, Red habitualem; quae quidnam Bit, se intelligere non posse adversarii ipsi profitentur. Ergo.

99. Resp. Ad 1. *Neg. anlec.* Ad 1. prob. *J*). Id observant contra omnem veritatem, a nescio quo spiritu ducti anabaptistis, seu potius socinianis velificandi, C. juxta rei veritatem, A'. Ex iis enim, quae superius protulimus, documentis contrarium omnino constat. Alioquin nec de infantium Baptismo conquestus esset Tertullianus; neque ex universali praxi infantes baptizandi collegissent patres doctrinam do peccato originali, neque pelagiani jure infantes baptizari concessissent, saltem ad regnum Dei consequendum 28; nec de susceptoribus infantium tot tantaque extarent in veterum patrum scriptis et in antiquis liturgiis; nec de infantibus baptizatis referta esset veterum temporum historia non minus quam recentiorum. 29 Hos auctores decepit inultorum abusus, quinto praesertim saeculo, protrahendi Baptismum usque ad adultam aut seram aetatem, quandoque etiam ad extremam usque vitae periodum, ob recensitas causas. Quem quidem abusum aegre semper tulit ecclesia, ac patres passim in eum insurrexerunt.

100. Ad 2. D. Ut suadeat genitricis fidem et Baptisma infantibus in utero delitescantibus non prodesse, C. in lucem editis per collationem Baptismi, N. Ceterum ejusdem ponderis non sunt rationes in canonibus usurpatae ac canones ipsi, ut theologi suo loco ostendunt.30

“) Sane Caelestius ipse in libello, quem Romae edidit, fassus est, «infantes baptizari in remissionem peccatorum, secundum regulam universalis ecclesiae et secundum evangelii doctrinam;» ut refert s. Aug. lib. *De peccato origin.* cap. 5.

~q) Cf. Joann. Gerard. Vossius, *Disput.* 14. *De Baptismo*; qui diligenter collegit parum graecorum et latinorum testimonia nec non conciliorum auctoritates magno numero pro paedobaptismo. Ex bis porro erroris arguitur Walafridus Strabo, nec non Suicrus, qui loc. cit. scribere non dubitavit: «Primis duobus saeculis nemo Baptismum accipiebat, nisi qui, in fide instructus et doctriua Christi imbutus, testari posset, se credere, propter illa verba: Qui crediderit et bapiizatus fuerit. Ergo prius erat credere.» Item erroris expostulatur Grotius, qui pariter loc. cit. scribit: «Videtur autem mihi antiquitus Baptismus infantium multo magis in Africa quam in Asia aliisque mundi partibus fuisse frequentatus, et cum majori quadam necessitatis opinione.» Et paulo post: «Graecorum

plerique ab omni aevo ad hunc diem morem servant differendi parvulorum Baptismum, donec ipsi fidei suae confessionem possint edere.. Etenim ipso Grolio non diffitente, *Constitutiones* antiquissimae apostolicae ita praescribunt: Βαπτίζετε ὑμῶν καὶ τὰ νήπια καὶ τοὺς ἑσθλούς. *Baptizate etiam parvulos vestros, et eos educate in bona disciplina et praeceptis Dei.* Lib. VI. cap. 15. In quem locum cf. adnot. Cotclerii. De paedobaptismo praeterea, ut vidi- mus, ex graecis loquitur Origenes, loquitur vetus auctor *Quaestionum et responsionum ad orthodoxos*, quaesi. 56. Porro Renaudolius in op. *Perpétuité de la foi*, tom. V. lib. II. chap. 2 et suiv. falsitalis arguit gratuitam Grotii assertionem de dilatione Baptismi apud graecos et orientales usque ad annos discretionis.

30) Circa sensura hujus canonis interpretes divisi sunt. Doctus Alaspinaeus cum Martino bracarensi hunc canonem sic interpretatur: «Nam nihil in hoc participat mater infanti qui nascitur; propterea quod

tOl. A«i 3. *D.* Ex singulari istorum patrum sententia et citra mortis periculum, *C.* secus, *A'* Unius porro aut alterius docturis et patris cogitatum non esse decreto totius ecclesiae praeferendum, monuit hac in ro ex Vincentii lirinensis effato ipso Gerardus Vossius, quamvis heterodoxus, allegatis prius patrum omnium antiquissimorumquo conciliorum testimoniis, quae vim, virtutem et receptissimam Baptismi infantum consuetudinem tradidere.³¹

102. Ad 4- -V. Hieronymus enim illic loquitur do solis adultis, qui propterea ad Laetam scribens affirmat, filios *reos esse, peccati*, si Baptisma non acceperint, et *scelus referri ad eos* qui dare noluerint ³²; et *Dial. 111. adv. Pelagiam* tradit, *infantes in remissionem peccatorum baptizandos.* ³³

103. Ad 5. *D.* Infantes credere per fidem parentum etc., id est, collatione ipsa Baptismi, *C.* alia ratione, *N.* Hoc sensu accipi debent, quae de vicaria fide, lingua, sponsione, traduntur. Quare necesse non est, ut susceptores sciant, utrum infantes futuri sint casti nec ne, utrum sint nec ne credituri. Id vero certum est, totum interrogandi, respondendi abrenuncian-
dique in Baptismo ritum pro adultis fuisse primitus institutum; parvulis postea fuisse accommodatum, ut, quod proprie fit in adultis, per quamdam similitudinem in solemni aut publico Baptismo fieret in parvulis, qui non per actualem parentum, sponsorum aut ecclesiae fidem, sed per sacramentum fidei salvantur, quod est Baptisma, et per habitum fidei in collatione Baptismi illis divinitus infusum. Hoc autem formaliter, ut ajunt, et habitualiter fideles efficiuntur. ³⁴ Quo igitur abeunt tot Bonifacii nugae, quas tanti faciunt anabaptistae ?

unicuique propria voluntas in confessione monstretur.¹ Videtur tunc temporis dubium excitatum fuisse, an potuerit tingi mulier quae uterum gestaret, ne una cum matre foetus baptizatus esset censendus. Concilium vero neocaesariense declarat, posse mulierem gravidam baptizari, quia ejus Baptisma nihil commune habet cum foetu, qui nondum in lucem editus sit. Quare mihi verisimilius videtur, hunc canonis sensum esse, unumquemque seorsum debere aquis Baptismatis lustrari per propriam confessionem, quam vel adultus per se vel infans aliorum ore emitteret, idque juxta disciplinam, quae etiam tunc temporis vigeat, ut susceptores seu fidejussores responderent pro infantibus baptizandis.

31) Cf. cit. thesis XIV. Verba autem Vincentii lirin. extant *Commonit.* cap. 39. Ceterum, ut animadvertit Cotelierius, *Annot.* cit. in lib. VI. *Constit. Apost.* id solum

colligitur ex his patrum dictis, dempto necessitatis casu, nullam tunc temporis ecclesiae legem extilisse, quae tempus praescriberet, quo infantibus esset administrandum Baptisma. Dixi *dempto necessitatis casu*: uterque enim, Tertullianus scilicet et s. Gregorius naz. instante mortis periculo profitentur non solum posse, sed debere infantem baptizari; ille lib. *De Anima*, cap. 39 et 40; iste loc. cit. Ait enim : "*Π καὶ τὰτα βαπτίζομεν; πάννυε ὑπὲρ τι; Πλείοι κίνδυνο;*. *An eos quoque (infantes) baptizabimus? Ita prorsus, si quod periculum immineat.*

Num.6. edit. Vallars. tom.I. pag.678.

33) Num. 17, 18 et 19.

31) Susceptores seu fidejussores onus in se suscipiebant, infantem, cum adoleverit, rite pieque instituendi in Christi doctrina, informandique ejus mores ad vitam ducendam professione Christiana dignam; ut patet ex Tertulliano, lib. et loco cit. Cf.

PROPOSITIO II.

Parvuli baptizati, cum adoleverint, interrogandi non sunt, an ratum habere velint, quod patrini, eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; et, ubi se nolle responderint, non surd suo arbitrio relinquendi.

104. Do fide hoc eat, utpote a Tridentino sancitum Can. XIV. de Bapt. : *ii quis dixerit hujusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos esse* etc.

105. Duo, ut patet, complectitur propositio, fidem et mores: utrumque enim sponsores ex nomine infantum in collatione Baptismi polliciti sunt. Tenentur itaque infantes, cum adoleverint, utrumque praestare, quin interrogari debeant, an ratum, quod eorum nomine promissum est, habere velint.

106. Priusquam utramque propositionis partem vindicemus, status quaestionis aperiendus est. Haec enim quaestio satis celebris effecta est, postquam ex protestantium principiis J. J. Rousseau et Freret illam primum promoverunt circa adultos, anonymus autem quidam circa finem saeculi elapsi, sub ementito genevensis philosophi nomine applicavit ad infantes.

107. Essentia siquidem protestantismi consistit in triplici libertate, *examinis* videlicet, *fidei etcultus*, quibus et quarta adjici debet libertas, nempe *morum* seu *conscientiae*: basis enim Christianae moralis est fides. Contra vero essentia catholicismi consistit, ut ita loquar, in auctoritate ecclesiae infallibilis proponentis veritates a Deo revelatas, ideoque in *unitate fidei, cultus* et *hierarchiae*, proinde et *marum*.

108. Exinde factum est, ut frequens apud protestantes ac passim recepta sit calumnia, temerariam et caecam esse in catholica ecclesia rudium Christianorum fidem. Rousseau et Freret, dum eadem tela tractant, paulo vividius in nos pugnant, seu revocant manichaeorum placita, quae s. Augustinus jamdiu disjecerat, praesertim in libro *De utilitate credendi*. l

109. Ex hac generali controversia profluxit altera partialis, eorum nempe, qui contendunt, catholicis pueris, cum rationis beneficio frui coeperint, dubitationem esse permittendam de religionis ecclesiaeque suae veritate, quousque, re bene perspecta, cui parti adhaerendum sit, prudenter deliberent. Quam opinionem circa medium, ut innuimus, saeculi elapsi propugnavit Anonymus, datis ad Anisii-Podii episcopum litteris. Illo enim episcopus in

Marten. *De antiquis Eccl. ritib.* lib. L cap. i. art. 16. §. 10 et seqq. et Joseph. Vicecomes, *De antiquis Bapt. ritib.* lib. I. cap. 30 seqq. qui pluribus hoc argumentum persequitur.

*) Horum incredulorum argumenta profert et expendit Spedalieri in op. cui tit. : *Analisi deli esame critico dei sig. Nic. Freret*, cap. 12. art. 1. Eadem porro solvit art. 6.

opere, quod adversus incredulos ediderat, de rationis usu et iuro agens in religionis negotio, affirmaverat, fateri nos quidem, nos ratione non comprehendere *quid* credendum sit, mysteria scilicet quae rationis aciem excedunt, nos tamen in examen revocare *quare* credendum sit, nec actum fidei posse Deo acceptum esse, nisi ex prudenti motivo credibilitatis processerit.² Sic ille, ut J. J. Rousseau et Freret responderet objicientibus, a catholicis omnem rationis usum interdici in religionis negotio.

110.. Verum Anonymus ille subsumpsit, catholicos rationis usum verbis extollere, factis et praxi negare. Etenim, si non potest Deo gratus et acceptus esse fidei actus, quem non praecesserit examen motivorum credibilitatis; ergo, inferebat, parvulis baptizatis, cum adoleverint, danda est facultas ejusmodi examinis instituendi, ut sciant *quare* credant; alioquin caeco more, ex *fanatisme* ac *enthusiasmo* credent, et solum quia ita fuerunt instituti. Ne igitur hoc admittatur, debent illis exponi omnia motiva; quod dum fit, debent ipsi omnem assensum cohibere ac suspendere, donec omnibus rite perpensis ac de omnibus persuasi, eliciant fidei actum. Tum poterit dici rationabile obsequium fidei. Ast praxis ecclesiae romanae adeo distat ab hoc examine, ut vetet interrogare pueros, cum ad annos discretionis pervenerint, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine polliciti sunt; et cogit eos ad credendum sive persuasi sint sive non.³

111. Nostrum igitur est, vindicare ecclesiae catholicae praxim, ostendendo, hos pueros non sine motivo credere, ac propterea ipsis permittendum non esse examen dubitativum articulorum fidei. Dixi *dubitativum*; duplex siquidem examen distinguitur: alterum, quod vocant *dubitativum*, cum nempe

2) Haec autem intelligi debent de iis, qui ex infidelitate aut incredulitate ad veram fidem pervenire cupiunt. His enim permitti potest, immo quandoque necessarium est, saltem de via ordinaria, examen extrinsecum, ut vocant, motivorum credibilitatis. Nam quoad eos, qui in errore versantur, dubium est veluti primus gradus, ut alias innuimus, ad veritatem; hoc porro dubium ipsi excutere debent per examen motivorum credibilitatis, quibus fulcitur vera religio, atque in hoc examine instituendo partes suas exerit humana ratio. Hinc apposite s. Thomas, II. 2. qu. 1. art. 4. ad 2: -Ea, quae subsunt fidei, *inquit*, dupliciter considerari possunt; uno modo in speciali, et sic non possunt esse simul visa et credita; alio modo in generali, scilicet sub communi ratione credibilis, et sic sunt visa ab eo, qui credit. Non enim crederet, nisi videret

ea esse credenda, vel propter evidentiam signorum, vel propter aliquid hujusmodi.¹ Saepe tamen, ut dicemus, neque hoc examine opus est.

3) Cf. Op. cui titulus: *Controverse pacifique sur l'autorité de l'église ou lettres de M. D. C. à L'évêque de P, avec les réponses de ce prélat*, pag. 12 et suiv. et pag. 27. Cf. etiam *Dictionnaire historique*, art. *Franc de Pompignan* (Jean-Georges). De hac controversia, ab anonymo pseudo-philosopho genevensi excitata saeculo elapso, fuse agit ad rem suam D. Gerbet, *Des doctrines philosophiques sur la certitude*, chap. 8. pag. 175 et seqq. Paris 1826. Adversus quem cf. P. J. L. Rozaven, S. J. *Examen d'un ouvrage intitulé: Des doctrines philosophiques sur la certitude*, chap. 7. pag. 341 et seqq. Avignon 1831.

mens anceps et suspensa haeret circa veritatem alicujus articuli: alterum, quod appellant *confirmativum*, cum scilicet aliquid pro certo habetur, sed ignorantur peculiaria motiva seu rationes intrinsecae, quibus tales veritates innituntur, nec prodit ejusmodi ignorantia nisi negationem scientiae. Prius examen cum fide consistere nequit, posterius bene cohaeret. *

112. Illis positis, praemittendum adhuc est, infantes, cum baptizantur, consequi habitum fidei, qui consistit in illa dispositione, quam gratia Baptismatis ipsis confert, ut facile erumpant in fidei actum, cum illis proponuntur objecta fidei credenda.⁵ Hinc, si nihil obstat, vix ac ipsis ab ecclesia fidei articuli proponuntur cum suo motivo formali, auctoritate scilicet Dei revelantis, statim acquiescunt, et actum fidei eliciunt, praeventi, ut supponitur, et adjuti auxiliis gratiae ad id necessariis. Nunc vero parvi laboris est enunciatam propositionem directe adstruere et vindicare; quod ut obtineamus, sic progredimur: Illud examen permitti non debet hujusmodi parvulis, quod I. destruit dispositionem ab iis in Baptismo adeptam, II. quod est fidei totius eversivum, III. quod non potest esse illorum aetati accommodatum, IV. quod denique suppletur per ecclesiae auctoritatem. Atqui tale est examen, quod juxta protestantes permitti deberet infantibus baptizatis, cum rationis usum attigerint. Ergo.

113. I. Sane **examen dubitativum et suspensivum destruit dispositionem in Baptismo adeptam.** Per Baptismum enim, ut diximus, infunditur seu tribuitur habitus fidei, dispositio scilicet proxima ad eliciendos suo tempore fidei actus. Porro haec dispositio destruitur per examen dubitativum. Nam per hoc revocantur in dubium ea, quibus per fidem firmiter adhaerere intellectus et voluntas debent. Dubium enim et firma adhaesio mutuo se destruunt atque collidunt, quemadmodum una simul consistere nequit sanitas cum adversa valetudine.

114. II. **Illud examen est fidei totius eversivum.** Illud enim fidei eversivum est, ex quo nullus alius percipitur fructus quam fidei eversio. Tale autem est ejusmodi examen. Etenim per ipsum deberent omnes et

q Ex his intelligimus prudenti omnino consilio non ita pridem ab archiepiscopo coloniensi adversus gliscentes novitates hanc Ihesim inter ceteras subscribendam clero suo propositam esse, quae n. i. est: «Credo et confiteor damnabilem esse errorem, si quis dubium **positivum** tamquam basim omnis theologiae inquisitionis facere tenet, quoniam haec via tenebrosa, et ad errorem omnigenum ducens, declinat a regio tramite, quem universa traditio et ss. patres in exponendis et vindicandis fidei veritatibus stravere." Quid porro sentiendum

de harum novitatum auctore, qui dicitur viginti annos insumpsisse ad certo sibi persuadendam existenliam Dei? Cf. quae scripsimus de Hermesio in tract. *De veru relig.* part. II. n. 64. not. 4.

6) Cf. s. Thomas II. 2. qu. 6. art. 1. A Suarezio in tract. *De fide*, disp. 7. sect. 1. n. 3. definitur: «Habitus inclinans et dans supernaturalem facultatem eliciendi assensum, propter auctoritatem primae veritatis revelantis." Alii aliis verbis id ipsum significant.

singuli articuli perpendi, opus esset inquirere in ipsorum fundamenta, expendere illos Scripturarum textus quibus inniti dicuntur, conferro inter se, ipsorum germanum sensum attingere, et quidem spiritu uniuscujusque privato ac prout unusquisque affectus est; haec porro via univorsum labefactat fidei systema. Non alia ratione, nec alia de causa haereses ortae ac multiplicatae sunt.⁶ Hoc veluti principium est, quod corrodit ac dissolvit, ut ita loquar, unam post aliam veritates, donec tandem omnes consumptae fuerint; ut patet ex facto ipso protestantismi, apud quem tanta exorta est opinionum discrepantia, ut plerique illorum, qui sibi cohaerentes fuerunt, in desperationem acti omnem abjecerint fidem, et in deismum ac rationalismum declinaverint, ut suo loco ostendimus.⁷

115. **III. Illud examen non potest esse illorum aetati accommodatum.** Illud enim puerili aetati accommodatum esse nequit, quod talem cognitionum exigit apparatus, cui vix pauci vel inter ipsos doctos homines pares sunt. Siquidem ad ejusmodi examen rite instituendum requiritur apparatus scientiarum naturalium, linguarum, exegeseos, hermeneuticae, criticae, historiae etc.: requiritur profunda ac diuturna meditatio, comparatio etc. quibus profecto puer, seu adolescens decem, quindecim aut viginti etiam annorum impar omnino est. In hypothesis propterea, quam impugnamus, semper suspendere puer et adolescens actum fidei deberet usque ad annum quadragesimum aut quinquagesimum. Quod si neque ea aetate posset se determinare, continget saepius debere illum prius ex hac vita migrare, quam actum fidei elicere.

116. **IV. Velint itaque nolint adversarii, huc demum delabendum est, ut sola ecclesiae proponentis auctoritate innixi parvuli debeant, cum ad rationis usum pervenerint, actum fidei elicere absque ejusmodi examine.** Talis enim est ecclesiae auctoritas, ut sola possit intrinsecis motivis, quorum vim pueri perpendere non valent, supplere; haec autem ecclesiae proponentis auctoritas vocatur motivum extrinsecum, seu infallibilis fidei regula proxima.⁸ Quaevis alia via excogitetur, aut absurda illa est, aut ad incredulitatem ducit, ut ex dictis constat.

6) De origine priorum haereticorum disserens Hegesippus apud Eusebium, *Hist. eccl.* lib. IV. cap. 22. inde eam repetit, quod propria placita seu proprias opiniones invexerint contra publicum ecclesiae magisterium. Sic enim enumeratis septem haeresibus menandrianorum, marcionistarum etc. pergit hic antiquissimus auctor: *Ἐκαστοῖ Ἰδῶν καὶ πῶς ἰδίαν δόξαν παρίστηγαγεν· ἀπὸ τούτων ψευδόγριστοι· ψευδοπροφῆται· ψευδαπόστολοι· οἱ τινὲς Ἰμριῖαν τήν ἐνω-*

ῶν ἡρίψ Ἰκκλησίαι (ρῥοριμαλομ λόγοκ κατὰ τον θεοῦ καὶ κατὰ τον Χριστοῦ αὐτοῦ. Id est: »Ex his manarunt qui seorsim singuli proprias opiniones induxerunt. Ex his orti sunt pseudo-chrisli, pseudo-prophetae, pseudo-apostoli, qui adulterinam invehentes doctrinam adversus Deum et adversum Christum ejus, unitatem ecclesiae disciderunt/

7) In tract. *De vera religione*, part. II. n. 177 et seqq. et n. 222 et seqq. tom. I.

s) Cf. Suarez, tract. ciL sect. 2 et seq.

117. Reliquum est, ut evincamus, non esse pueros interrogandos quoad promissiones eorum nomine factas per sponsores, an scilicet eas ratas habere velint. Quod sic ostendimus. Nec potest nec debet admitti interrogatio, qua in dubium revocatur obligatio illa, quae ex jure divino et naturali exurgit; talis porro est interrogatio de qua agitur.

118. Sane in primis, ejusmodi interrogatione in dubium revocari contractam obligationem, patet ex eo, quod interrogatio, an quis velit hoc vel illud efficere aut praestare, supponat libertatem in eo qui sic interrogatur, supponat solutionem a quovis vinculo. Si enim quispiam sic interrogatus responderet affirmative, libere ac sponte hoc ipso profiteretur se in se suscipere obligationem aut onus, a quo antea liber erat, alioquin frustra exploraretur ejus voluntas; quod si respondeat negative, hoc ipso pariter declararet se immunem esse ac liberum a quavis obligatione, ut per se patet; nam obligatio, et immunitas ab obligatione sunt notiones, quae sese invicem excludunt.

119. Quoad alterum vero, obligationem scilicet, standi promissis, oriri ex jure divino ac naturali in infantibus baptizatis, res ipsa clamat. Ac primo quidem de jure divino constat ex verbis, quibus Christus legem Baptismi tulit, Mattii. XXVHL 19: *Euntes docete omnes gentes... docentes servare omnia quaecumque mandavi vobis*. Haec igitur est conditio, sine qua rite nec conferri nec suscipi potest Baptisma. De jure autem naturali patet ex eo, quod illi, qui baptizantur, cooptentur in ecclesiam seu in societatem a Christo institutam; jam vero quicumque aliquam societatem ingreditur, hoc ipso jure naturali tenetur leges servare ejusdem societatis, cujus membrum est. Quod vel ipsius civilis societatis exemplum ostendit. In quavis enim societate quivis nascatur, ex eo instanti obstrictus fit jure naturali ad peculiare illius societatis leges servandas. Hinc vix infantes adolescunt, quin interrogentur, an velint nec ne legibus obtemperare, illico coguntur per poenas in delinquentes statutas iisdem obsequi.

120. Addatur, per Baptismum unumquemque a maximo sibi impendente malo eripi, et ad maximum bonum jus acquirere. Tenetur igitur unusquisque ad eam conditionem adimplendam, sine qua nec malum illud evadere, aeternam scilicet damnationem, nec tantum bonum, cujusmodi est aeterna vita, assequi potuisset. Cum enim ecclesia sciat hanc conditionem a Christo appositam baptizando, nemini conferre vult regenerationis lavacrum quin sibi constet de ipsius voluntate aut expressa aut praesumpta ejusmodi conditionis adimplendae. Quare -aut praesumi debet talis voluntas in infantibus, aut omnes a Baptismate essent arcendi; cum vero posterius hoc nec adversarii admittant, prius concedere debent. Ut autem majori solemnitate id constet, accommodat pia mater his infantibus vicariam linguam et sponsionem susceptorum. Dixi -*majori solemnitate*, non autem ex necessitate; quia etiamsi

Baptismus privatim administraretur absque ejusmodi sponsionibus, teneretur tamen infans, cum adoleverit, eam conditionem adimplero, quam ex Christi voluntate Baptismus includit ac praesefert.

121. Haec autem, praeter exemplum civilis societatis, confirmantur ex perpetua ecclesiae praxi, quae nunquam consuevit puerorum sciscitari voluntatem, et ex praxi veteris synagogae, quae, nulla praemissa interrogatione, infantes circumcisos semper adegit ad legis observantiam.

122. Constat igitur, quod proposuimus, neque circa fidem neque circa mores interrogandos esse parvulos baptizatos etc. Merito igitur statuit concil. tridentinum, Can. VII de Bapt.: *S» quis dixerit, baptizatos per Baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fleri, non autem universae legis Christi servandae; anathema sit.* Et Can. VIII: *quis dixerit, baptizatos liberos esse ab orAnibus sanctae ecclesiae praeceptis, quae vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint; anathema sit.*

DIFFICULTATES.

123. I. Obj. 1. Ad credendum, sicut oportet, non sufficit pia motio et affectio, sed certissimus requiritur assensus, quem intellectus praestare non potest, nisi objectum fidei credibile menti videatur, illudque intellectus praevio sufficienti examine tale esse judicaverit; hoc porro examen ante consensum suspensionem involvit; itaque, qui tale examen prohibent, rationabilem aequae vetant fidem et ab orthodoxorum principiis recedunt. 2. Sufficiens autem dici nequit motivum, quod in romana communione pueris rationis usum adeptis proponitur, auctoritas scilicet ecclesiae; cum hoc ipsum motivum proponatur pueris graecorum, quorum fidem tamen romana ecclesia non approbat. Quamvis vero daretur infallibilitas ecclesiae, quonam pacto nosse posset puer aut adolescens solam ecclesiam romanam esse infallibilem? Praesertim cum 3. si sincere loqui velimus, non alia de causa pueri tandem credant, nisi quia ita credendum esse eos docent parentes, catechistae, institutores; sed, si semel constitueretur sufficiens esse ejusmodi motivum, jam in quavis secta pueri veram cognoscere et habere fidem possent; hoc autem perinde esset atque universalem inducere religiosum tolerantismum. Quare ne in hoc delabamur absurdum, restat ut pueris, cum adoleverint, liberum permitti debeat examen circa credibilitatis fidei motiva, ne, cito nimis et absque examine credentes, per entusiasmum tandem et imprudenter credant. 4. Non aliam proinde ob causam in romana communione pueri non prius admittuntur ad sacram synaxim, quam satis in fide confirmati censeantur. Ergo.

124. Resp. Ad 1. D. In adultis nondum baptizatis, et quidem errori-

bus et falsis opinionibus praeoccupatis, *Tr.* 9 in parvulis baptizatis et vix rationis usum assecutis, Λ' . ut patet ex dictis; praesertim cum pueri, anticipatis judiciis vacui, ipso naturae lumine facile intelligant, quod agebat s. Augustinus, esse *ab ipso Deo auctoritatem aliquam constitutam, quo veluti gradu certo innitentes adtollamur in Deum.* ¹⁰ Profecto, si ipse Augustinus jam adultus de se profitebatur: *Ego vero euangelio non crederem, nisi me catholicae ecclesiae commoveret auctoritas* ¹¹, quanto magis haec eadem ecclesiae auctoritas accommodatum et sufficiens motivum erit infirmitati et simplicitati pueri, ad supernaturalem praesertim ordinem per Baptismum jam evecti, ut fidei objecta percipiat certoque credat?

125. Ad 2. *N.* vel *D.* Si isti pueri in primo fidei actu veram ecclesiam a falsis distinguere deberent, *C.* si plures esse communionem, quae sibi ecclesiae nomen usurpent, ne suspicentur quidem, seu ignorent, *N.* Jam vero puero ecclesiae dotes et proprietates explicantur, ex quibus intelligit, quanto sit a Deo auctus beneficio, cui contigit in ea nasci et institui, quin ulterius quaerat. Num enim, ut silvestris americanus verus Christianus fiat, necesse est, ut ipsi discrimen proponatur, quod inter religionem Christianam sectasque judaicam et islamiticam intercedit? Neque ipsi protestantes id contendunt. ¹²

126. Verum, ut radicitus haec difficultas convellatur, juverit rem totam a suis principiis repetere. Ac primo instar fundamenti ponendum est, quod, quicumque in diversis sectis nascuntur et baptizantur, in veram Christi ecclesiam cooptentur, quae est ecclesia catholica. Quando isti adolescunt, et ipsis pariter proponuntur articuli credendi nomine et auctoritate verae ecclesiae a Christo institutae; ideoque semper catholici sunt. Neque obstat, quod interdum permisceantur erroneae doctrinae una cum veris fidei articulis; siquidem ad ejusmodi falsa objecta non extenditur sive gratiae habitus sive gratia actualis, vi cujus pueri sic instituti actum fidei eliciunt; cum propterea bonae fidei sint, iis non obstantibus, catholici esse perseverant. ¹³ Tunc vero solum catholici esse desinunt et incipiunt ad sectam peculiarem pertinere, cum incipiunt esse malae fidei, vel dum volentes dubium positivum

9) Transmisi primum distinctionis membrum, quia neque in adultis absolute necesse est, ut *semper* examen praecedat fidem. Hinc Bossuetus non minus vere quam profunde dixit: „Necesse non est, ut semper examinetur, priusquam credatur." Sane plures crediderunt absque examine a gratia Dei subito illustrati ac moli.

¹⁰) Lib. *De utilitate credendi*, cap. 16. n. 34.

*) *Contra epist. Fundam.*, n. 6.

n) Cf. Spedalieri, *Analisi dell' esame critico di Freret*, loc. cit.

¹³) Hic juvat in medium afferre doctrinam s. Thomae, qui *In lib. III. Sent.* dist. XXIII. qu. 3. art. 3. sol. 2. haec praeclare scribit: „Fidei habitus infusus in duobus nos adjuvat, scilicet ut credamus ea quae credenda sunt, et ut eis quae non sunt credenda, nullo modo assentiatur."

in animum admittunt, vel dum veritatem erroribus sectae contrariam agnoscunt et non amplectuntur, immo sectae erroribus pertinaciter adhaerent, in quo gratiae interiori resistunt.

127. In eo porro, quem delineavimus, rorum statu adollescunt lili cathollicorum, adollescunt et lili haereticorum, utrique per instructionem formantur et per examen, ut diximus, confirmativum, quo repellitur ignorantia. Ilinc, si utrique fideles se exhibeant Dei gratiae, catholicorum filii magis ac magis confirmantur in fide semel adepta, praesertim cum motiva credibilitatis, quae favent catholicae ecclesiae, talia sint, ut in omnium oculos incurrant, cujusmodi sunt, e. gr. ejus origo, unitas, perpetuitas, universalitas, sanctitas etc.¹* Contra vero filii haereticorum incipiunt dubitare, et quo honestiores, meliores, fideliores fuerint gratiae jam acceptae, eo magis dubitaro pergunt de veritate sectae, in qua nati sunt et enutriti; et eo facilius, quod omnia ipsis dubium ingerere debeant, natura scilicet haeresium, origo, epocha, nomen, antiqua monumenta, templa, inscriptiones, sepulcra etc. donec perveniant ad cognitionem veritatis. Itaque filii catholicorum semper in ordine progressivo sunt circa veram fidem, filii vero haereticorum in ordine retrogrado respectu propriae sectae; quare, si pro virili gratiae obsecundent, conjungentur ecclesiae catholicae: quod si gratiae resistant, sectae, in qua nati sunt, errores profitebuntur, et ad ecclesiam catholicam pertinere jam desinent.

128. Ad 3. *D.* Immediate eos docent parentes etc. *C.* mediate, *N.* Isti enim omnes respectu puerorum ecclesiam repraesentant, dum ipsis objecta fidei credenda proponunt auctoritate et nomine ecclesiae, juxta dicta. Quin immo vel ipsi schismatici et haeretici, qui Christi et ecclesiae auctoritatem urgent in pueris instituendis, istos ducunt ad veram fidem et ad actus super-

“) Hic praeterea observandam est, inter ceteros fidei articulos ecclesiam catholicam annumerari, seu ecclesiam catholicam fidei objectum esse, juxta id quod in symbolo apostolico profiteamur: *Credo ecclesiam catholicam*. Cum igitur habitus fidei animum inclinet in ea, quae sunt credenda, vi hujus habitus fidei, quem per Eaplismum infans infusum habet, inclinatur, cum adolescit, ad assentieudum huic fidei articulo, seu ad ipsum credendum cum ei proponitur, ut per eum inducatur ad credendos articulos reliquos ejusdem fidei, quos ecclesia proponit. Apposite Bossuet in opusc. *lié/lexions sur un écrit de Monsieur Claude*, Refl. IV; «C’est une erreur de s’imaginer qu’il faille toujours examiner avant que de croire. Le bonheur de ceux qui naissent, pour ainsi dire, dans le sein

de la vraie église, c’est que Dieu lui ait donne une telle autorité, qu’on croit d’abord ce qu’elle propose, et que la foi précède, ou plutôt exclut l’examen. Dieu... ne manque pas de motifs pour attacher ses enfants à son église, à laquelle il a donné des caractères si particuliers et si éclatants. Cela même, qu’elle est la seule de toutes les sociétés qui sont au monde, à laquelle nul ne peut montrer son commencement, ni aucune interruption de son état visible et extérieur par aucun fait avéré, pendant qu’elle le montre à toutes les autres sociétés qui l’environnent, par des faits qu’elles-mêmes ne peuvent nier; cela même est un caractère sensible qui donne une inviolable autorité à la vraie église...» Oeuvres de M. Bossuet tom. V. pag. 671 et seq. édit, de Liège, 1766.

naturales eliciendos, quumdiu ovangellico lacti venenum schismatis aut haereseos non immisceant. Ecclesia quippe, quae, ut loquitur Augustinus, vel per se vel per uteros ancillarum infantes in Baptismo gignit, in institutione paritor veritatum lidei pueros vel per suum vel per ancillarum sinum alit, fovet et nutrit, donec malae fidei esse incipiant.

129. Ad 4. Al.#. differri Eucharistiam parvulis defectu fidei aut examinis, ut adversarii autumant; sed majoris reverentiae causa erga tantum sacramentum, prout et ipsi protestantes facere consueverunt. Atque id quidem ex libera disciplina. Quis enim ignorat, primis ecclesiae saeculis datam ipsis eucharistiam fuisse et confirmationem una cum Baptismate, ut superius diximus?

130. II. Obj. 1. Nemo tenetur nisi ad id, quod ipse per se, vel alter ex suo consensu promisit; atqui promissiones in Baptismo neque puer fecit, neque consensu pueri sponsores; itaque, nisi promissiones illas, cum adoleverit, confirmet, ad eas implendas minime tenetur. 2. Nec obstat protestantium praxis, quae hac in parte reprehensibilis etiam est, quamquam tolerabilior eorum sit agendi ratio; pueris enim, cum usum rationis attigerint, lectionem praecipiant Scripturarum, juxta illud apostoli, H. Timoth. III. 14: *Tu vero permane in iis, quae didicisti et credita sunt tibi.... Et quia ab infantia sacras litteras nosti.* Hinc videt in illis puer baptizatus objecta fidei suae, et cum eodem apostolo dicere potest: *Scio, cui credidi, et certus sum,* magis certum habens hoc pacto credibilitatis motivum. In ecclesia autem romana pueris talis lectio interdicitur. Ergo.

131. Resp. ad 1. D. Ex suo consensu vel expresso vel interpretativo aut praesumpto, C. tantum expresso, N. Quoties enim agitur vel de maximo aliquo impendente malo avertendo, vel de summo aliquo bono aut beneficio adipiscendo, toties praesumitur voluntas ejus, ad quem illa spectant. Sic vel ipsae leges humanae jure naturali innixae statuerunt. Talis est porro casus noster. Num posset quispiam se retrahere a solvendis impensis medico aut pharmacopolae debitis ac per sponsores promissis, eo quod ipse sensibus destitutus eas per se minime promiserit, aut sine expresso suo consensu illi eas promissiones fecerint?

132. Ad 2. D. Si fides a Scripturarum lectione, quam protestantes praecipiant, penderet, *Tr.* si *ex auditit*, ut affirmat apostolus, A^l. Jam vero Scripturarum lectio innumeris prope rudibus est impossibilis; sed et hoc dato, impossibile rursum est, ut pueruli ex ejusmodi lectione fidem aut fidei articulos sibi cudere possint, cum neque adulti et docti absque ecclesiae auctoritate et magisterio id consequi possint, ut ex protestandum experimento facile evincitur, qui hac methodo fidem omnem amiserunt, et in absurda quaeque delapsi sunt. Primi fideles absque Scripturis optimi Christiani fuerunt, perinde ac barbari illi, de quibus scribit s. Irenaeus, qui *sine charta*

ei *atramento scriptam habebant per Spiritum in cordibus suis salutem*.¹⁵ Addo, absque infallibili ecclesiae auctoritate ipsis constare non posse de Scripturarum canone, authenticitate et inspiratione. Sed do his suo luco. Interim ex his colligitur, absurdam plane esse protestantium methodum atque ad illudendum excogitatam.

CAPUT V.

DE NECESSITATE BAPTISMI.

133. Duplici ratione potest aliquid necessarium esse, vel necessitate *medii*; ut vocant, vel necessitate *praecepti*. Necessarium est necessitate *medii*, si absque eo finis obtineri nullatenus possit; necessitate autem *praecepti*, si ita quidpiam sit imperatum, ut etiam eo omisso, inculpabiliter tamen, finis possit obtineri. Duplici hoc modo necessarium esse Baptisma, sive in re sive in voto, tenet ecclesia catholica, quoad adultos, quibus saltem innuit evangelium; necessarium vero docet necessitate *medii* quoad infantes, nisi ejus vices suppleat martyrium. Et hoc quidem contra manichaeos, pelagianos, vraldenses, calvinianos et socinianos, qui Baptismi necessitatem rejecerunt, saltem quoad filios christinianorum, aut eos qui fidei nostrae educatione Christum profitentur. Hunc errorem sibi adseiverunt passim protestantes, praesertim vero rationalistae. ¹ Adeo vero invaluit haec perniciosa sententia in Anglia, ut, nisi saeculares magistratus infantium saluti datis legibus prospexissent, absque salutari lavacro passim isti relinquerentur. ² Contra quem errorem sit

n) *Contra haeres*, lib. III. cap. 4. num. 2.

*) Mirum est, qua fiducia omnes sectarii rejiciant necessitatem Baptismi. Limborchius, *Theol. christ*, lib. V. cap. 69. §. 25 concludit: «Unicuique libertatem concedendam esse, Baptismum suscipiendi;» cum juxta ipsum Baptismus neque sanctitatis Christianae pars sit, neque intus animum purificet. Suicerus in *Thesouro eccles.* loc. cit. pag. 1137: *Ubi opinio*, inquit, *ex tab it de necessitate utrimque sacramenti* etc. nempe Baptismi et Coenae. Wcgscheider, §. 170: «Commentum de necessitate Baptismi profligatum videmus.» Sic ceteri passim tumentes ejusmodi homines loquuntur; in orno Beza, *Epist. VIII. ad*

GrindaUum, episc. londinensem, aperte doctrinam de absoluta necessitate Baptismi vocat *errorem*, (*piem nimium multi jam pridem asseruerunt*, pag. 74 et seq. edit, ann. 1575.

2) Ex hac persuasione de nulla Baptismi necessitate, quae apud protestantes vulgata est, fit, ut eorum ministri adeo oscitanter hoc sacramentum administrent, ut grave dubium ortum sit de valore Baptismi ab illis collati. Hinc receptum est, ut passim non solum in Anglia, Galliis, Germania, verum etiam Romae, sub conditione iis, qui ex diversis sectis redeunt ad ecclesiam catholicam, iterum Baptisma conferatur.

PROPOSITIO.

Baptismus liber non est, sed est necessarius ad salutem.

134. Propositio haec est de tide juxta Can. V. concilii trid. SesB-.VII: *Si quis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem; anathema sit.*

135. Majoris claritatis gratia in re tanti momenti praemittimus : I. Neque infantes, neque adultos Baptismi lege statim obstrictos fuisse, cum Christus, Joann. III. ejus necessitatem Nicodemo patefecit, aut Matth. ult. eam omnibus indixit, sed solum post sufficientem evangelii promulgationem.

II. Non omnes theologos consentientes esse in epocha definienda ejusmodi promulgationis, licet passim ipsi assignent decem annos plus minus pro universa Palaestina, et quadraginta pro imperio romano.

III. Ejusmodi sufficientem promulgationem esse *relativam*, non autem absolutam, id est, eadem ratione minime dimetiendam esse relate ad diversas gentes; e. gr. relate ad americanos vix saec. XVI. dici poterat, fidem esse sufficienter promulgatam. Quin immo et illud addendum est, ejusmodi promulgationem relativam esse non solum quoad diversas gentes, verum etiam quoad individua, ut patet, cum lex evangelica non solum gentes, sed et individua singula obliget et obstringat; hinc, si aliquis inculpabiliter illam ignoret, ea minime obligatur. ¹

IV. Animadvertimus, infideles negativos ante sufficientem ejusmodi promulgationem in eodem statu et conditione versari, in quibus versabantur universae gentes ante Christi adventum circa salutis media, sive respectu adultorum, sive respectu infantium.

V. Baptismi institutionem, quae, ut diximus, relate ad adultos rationem obtinet medii et praecepti, relate ad infantes non posse habere nisi rationem medii: quare, si ipsis conferatur, hi jus acquirunt ad aeternam ac supernaturalem felicitatem, ad beatitudinem scilicet *per se* humanae naturae indubitam. Quod si his non applicetur, quamcumque demum ob causam id contingat, illi non privantur nisi beneficio gratuito, nec peior fit eorum conditio, perinde ac si numquam humana natura evecta esset ad ordinem supernaturalem. Haec quidem privatio in praesenti rerum ordine rationem habet

¹) Individua enim sunt, quae damnantur aut salvantur; *gentis* seu *nationis* vox est abstracta ad collectionem individuorum significandam. Quo spectant s. Bernardi verba, *Tract, de Bapt.* cap. 2. num. 6: .Sed ex eo tempore tantum cuique coepit

antiqua observatio non valere, et non baptizatus quisque novi praecepti (a Christo dati) reus existere, ex quo praeceptum ipsum inexcusabiliter ad ejus potuit pervenire notitiam. . .« Opp. editt. Mabill. tom. II. pag. 634.

damnationi»ob relationem ad culpam originalem, quae ab infantibus nascendo contrahitur; ast in se et absolute nihil detrahit ex eo, quod exposcit humanae naturae conditio, ut late suo loco exposuimus. 2

136. Quibus ita compositis*, sic accedimus ad enuntiatae propositionis veritatem vindicandam: **Christus**, Matth. XXVIII. 19. praecepit apostolis: *Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos etc.*; et Marti XVI. 15: *Euntes in mundum universum, praedicate euangelium omni creaturae. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.* Ejusdani igitur necessitatis est Baptisma ad salutem ac fides: sed fides, adversariis ipsis ultro latentibus, necessaria est omnibus et quovis tempore; ergo et Baptisma omnibus et quovis tempore necessarium est ad salutem, uec temporarium proinde est hoc praeceptum, neque solos afficit infideles vel infidelium filios.

137. Rursum: Idem **Christus** ait, Joann. III. 5: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancio. non potest introire in regnum Dei.* Quae verba pariter generalissima sunt, nec judaeos tantum aut ethnicos respiciunt, sed omnes prorsus tam praesentes quam futuros homines cujuscumque sexus, conditionis, religionis et generis, cum tam late patere debeat ejusmodi *renovatio* seu regeneratio quam ortus et generatio. Quare ex hoc testimonio, si paucos aliquot obscurissimi nominis haereticos excipias, universi non modo orthodoxi, verum etiam universae heterodoxorum sectae, tenuerunt, Baptismum ad religionis Christianae professionem aequae ac ad salutem absolute necessarium esse. Tantum porro abfuit, ut vel suorum omnium consensum obtinuerit Socinus, dum Baptismi necessitatem impugnavit, ut ex ipsius sectariis complures extiterint valde ab ejusmodi errore abhorrentes, qui etiam editis scriptis eum confutaverunt. 3

138. Ex his porro Christi verbis, quae postremo loco adduximus, merito colligebat s. **Ambrosius**: *Etique nullum excipit Christus, non infantem, non aliqua praevenit necessitate* 4: et **Gennadius** inter firmissima ecclesiae dogmata et istud recenset, dicens: *Baptizatis tantum iter salutis esse credimus.* 5 Sic reliqui omnes ecclesiae patres sive graeci sive latini, ipsis adversariis minime diffidentibus. 6

139. Sed melius colligi non potest **utriusque ecclesiae** orientalis atque occidentalis **sensus**, quam ex perpetua sollicitudine tingendi eos omnes, qui in vitae discrimine constituti essent, missis omnibus solemnita-

*) In tract. *De Deo Creatore*, n. 458 et seqq.

3) Haec magna solertia recenset Reimanus in sua *Bibliotheca theologica*, sect. 2. cap. 13.

«) *De Abraham*, lib. II. cap. 11. §. 84. in quem locum cf. adnot. edit. maur. Idem s. Doctor ibid. §. 79. jam scripserat: Quia

nemo ascendit in regnum coelorum nisi per sacramentum Baptismatis."

*) Lib. *De ecclesiasticis dogmatibus*. cap. 41. In append, tom. VIII. opp. s. August. edit. maur.

6j Hos collegit Joann. Gerard. Vossius, disput. VII. *De Bapt.* thesi XXI-

Libua, a quibusvis sivo viris sive feminis, sive catholicis sive haereticis, immo et infidelibus.

Colligitur praeterea idem ecclesiae sensus ex argumento, quod inde patres, praesertim vero Augustinus, disputantes ad hominem, ut inquit, adversus pelagianos desumebant, ut ex omnimoda necessitate Baptismi adsinieront in omnes homines originariae labis propagationem.

Eandem demum lidem de absoluta salutaris lavacri necessitate adhuc retinere diversae communionis orientales sectas, luculentissime ostendit Renaudotius.⁷

140. Quod et hac **ratione theologica** conficitur a s. Thoma: nemo potest salutem obtinere, nisi Christo incorporetur, effectus membrum ejus; atqui id aliter, saltem in nova lege, fieri nequit nisi per Baptismum sive in re sive in voto susceptum, juxta dictum apostoli, Gal. III. 27: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christian induistis.* ⁸ Ergo.

DIFFICULTATES.

141. I. Obj. Neque ex Matth. ac Mare. ult., neque ex Joann. III. ulla adstrui potest sive absoluta Baptismi necessitas, sive ejusdem praeceptum universale atque perpetuum. Etenim 1. post adducta Christi verba, Marc. XVI. subdit Christus: *Signa autem eos, qui crediderint, haec sequentur: in nomine meo daemonia ejicient* etc.; jam vero haec signorum et prodigiorum copia ad apostolicam tantum spectabat ecclesiam, minime vero ad adultam; ergo et ad ecclesiam tantum ex judaeis et gentibus constituendam totus pertinet ille baptismalis caeremoniae apparatus, non autem ad ecclesiam jam constitutam; cui eo pacto, quo necessaria non sunt signa illa, ita neque necessarius est exterior Baptismi ritus. 2. Multo vero minus id conficitur ex Joann. III; ut enim observat Calvinus, verba illa: *Quis renatus fuerit* etc., non sunt intelligenda materialiter de aqua, sed de gratia Spiritus Sancti, quae utique ad salutem necessaria est; haec tamen absque Baptismo per solam fidem justificantem obtineri potest, prout exponit Joannes Baptista, Luc. III. 16. dicens de Christo: *Ipse vos baptizabit Spiritu Sancto et igni.* Quod pariter declarat Christus, eodem Joann. III. 6. dum ait: *Quod natum (st ex Spiritu, spiritus est; et v. 8: Omnis, qui natus est ex Spiritu, spiritus est.* 3. Sane eadem ratione ac Christus, Joann. III. disserens de Baptismo, dixit: *Nisi quis renatus fuerit* etc., loquens ibid. VI. 54. de Eucharistia, ait: *Am' manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* 4. Nec tamen ex his posterioribus verbis, quidquid dixerit s. Augustinus, colligi posset absoluta necessitas eucharisticae sum-

⁷) *La perpétuité de la foi*, tom. V. liv. II. chap. 1 et 2.

⁸) Part. III. qu. 68. art. 1.

ptionis, cum contrarium definierit concilium trident. Seas. XXI. cap. et can. IV. Ergo.

142. *Resp. Neg. antec.* Ad 1. prob. *D.* Signa sequentur eos, *qui crediderint, C. qui baptizati fuerint, N.* Si quid igitur evincerent objecta verba, efficerent adversus protestantium hypothesim, fidei praeceptum neque universale neque perpetuum esse; quod nec tamen ipsi admittunt, nec sociniani. Signa autem illa necessaria tunc temporis non fuerunt, nisi ut motivum credibilitatis iis exhiberent, qui ex infidelitate ad fidem veniebant. Addo, nec cessasse huiusmodi signa in ecclesia catholica, ut ex fastis sanctorum patet, neque aliquid commune habere cum Baptismo.

143. Ad 2. *Neg.* Ut constat ex iis, quae superius diximus, agendo de Baptismi materia. Ad illud vero, quod subdunt ex Christi verbis: *Quod natum est ex Spiritu* etc. *D.* Ex Spiritu tamquam causa principali et efficiente, et aqua tamquam causa instrumental!, *C.* ex Spiritu sine aqua, *V.* Loquitur enim ibid. Christus de nativitate spirituali per aquam obtinenda, de qua prius disseruerat.

144. Ad 3. *-V.* Nam vel ipsa loquendi ratio, quam Christus usurpavit in posteriori loco, indicat, ipsum alloqui praesentes, ideoque adultos et praecepti capaces; in priori autem textu agens de Baptismo, omnes indiscriminatim comprehendit. Hoc autem patet ex utriusque testimonii collatione⁹, atque ex diversis adjunctis, in quibus Christus objecta verba protulit. Hinc diverso sensu haec testimonia intellexit ecclesia, quae pueris in mortis periculo constitutis consuevit ab aetate apostolica Baptismum administrare, non item vero Confirmationem et Eucharistiam; qui mos nonnisi serius obtinnit, neque fuit universalis. ¹⁰ Verum de hoc argumento iterum sermo instituetur, ubi agemus de Eucharistia.

140. Ad 4. *Negamus*, s. Augustinum absolutam Eucharistiae necessitatem ex citatis verbis docuisse. Ut enim suo loco ostendemus, s. Doctor nuspiam parem utriusque sacramenti, Baptismi scilicet et Eucharistiae necessitatem asseruit aut praedicavit.

⁹) Verba enim Chrisli Domini, Joann. III: *Nisi quis* etc. generalissima sunt, ut patet, utpote indefinite ac in tertia persona prolata; contra vero Joann. VI. Christus alloquitur capharnaitas adultos et praecepti capaces in secunda persona, dicens: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Deinde aliud est, sine Baptismo non posse quempiam introire in regnum coelorum, aliud vero non *habere vitam in se*; his enim tantum significatur, non posse sine alimento spirituali vitam

ali, conservari etc. quoad eos nempe, qui vires reparare debent. Cum vero infantes hac virium reparatione non indigeant, hinc patet, ad eos non posse haec verba Christi extendi. Verum de hoc alias. Inierim cf. Cornelius a Lapide in hunc loc.

¹⁰) Cf. Joann. Haiden, S. J. in cit. dissertatione, *De instituto ecclesiae infantibus mox cum Baptismo conferendi sacramenta Confirmationis et Eucharistiae*, quaesi 2. un.; nec non Jac. Pamelius in *Annotat. in lib. s. Cypr. De lapsis*.

146. II. Obj. Dato etiam quod in adductis Christi verbis, Joann. III: *Sisi quis* etc. verum significaretur praeceptum universale et perpetuum, ast l. praeceptum est positivum, a quo proinde excusat ignorantia aut impotentia, ut aperto profitetur s. Augustinus, utens exemplo pii latronis, qui sola fide salvus factus est; ait enim: *Quantum valeat etiam sine visibili sacramento Baptismi, quod ait apostolus: Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est;* ac praeterea subdit: *Sed tunc impletur invisibiliter, cum ministerium Baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit.* ¹¹ 2. Exemplo latronis adjicere potuisset exempla Apollo, apostolorum ac b. Virginis, qui nullibi Christi lavacro tincti perhibentur. Ergo.

147. *Resp.* Ad 1. *D.* Est praeceptum simul et medium quoad adultos, qui aquae Baptismum supplere possunt in necessitatis casu per ejus votum aut martyrium, *C.* quoad infantes, *subdist.* est praeceptum, *N.* est medium, quod per solum martyrium suppleri potest, *C.* Ea revocanda sunt, quae initio hujus capitis praemisimus. Porro de infantibus ita scribit s. Augustinus: *Quisquis dixerit, quod in Christo vivificabuntur etiam parvuli, qui sme sacramenti ejus participatione de vita exeunt, hic profecto et contra apostolicam praedicationem venit, et totam condemnat ecclesiam; ubi propterea tum baptizandis parvulis festinatur et curritur, quia sine dubio creditur, aliter (os in Christo vivificari omnino non posse.* ¹²

148. Ad 2. *D.* Id est, in Scripturis non legitur, *C.* non fuerunt baptizati, *A.* Etsi enim horum ablutionem Scriptura non referat, non inde consequens est, eos tinctos non fuisse. Sane de apostolorum Baptismo patres dubitare non sinunt; quia verisimile non est, eos, qui tamquam discipuli Salvatoris et ministri tingeabant alios, non fuisse antea lavacro salutari ablutos.¹ Immo Augustinus contendit, oppositum credi non posse absque

¹¹) *J De Bapt.* lib. IV. cap. 22. n. 29.

¹²) *Epist. CLXVI. ad Alieron.* cap. 7. n. 21. ubi adnotandum est, s. Doctorem Mtilhesim instituisse cum apostolo, I. Cor. XV. 21, 22. inter eos, qui moriuntur in Adam, et eos, qui vivificantur in Christo; pronunciat vero, neminem ex iis, qui in Adam mortui sunt, vivificari in Christo nisi per Baptismum. Ex quo colligimus, cum ion existimasse pueros, qui in utero matrum moriuntur, parentum fide aut volo a peccati originalis reatu solvi posse, nec palasse, prout nonnulli autumant, ad eos non spectare Christi sententiam: *Nisi quis renatus* etc.

¹³) Card. Bellarm. *De Bapt.* lib. I.

cap. 23. n. 21. ut evincat, apostolos baptizatos fuisse Christi Baptismo, adducit inter ceteras auctoritatem etiam Tertulliani ex lib. *De Baptismo*; at certum est ex cap. 12. libri cit. Tertullianum silere prorsus de Baptismo Christi apostolis collalo, ac solum conjicere apostolos tinctos fuisse Baptismo Joannis. Sic minime assecutus est mentem Tertulliani Pamelius, qui citato capiti hunc titulum praefixit: *Quod apostoli baptiztiti fuisse videantur.* Verum quod non tradidit afer scriptor, qui non vidit epistolam Evodii inscriptam: *To φὼ\$, Lumen*, alii antiqui scriptores scripto consignarunt. Itaque Evodius, immediatus s. Petri in ecclesia anliochena successor, in lau-

erroris culpa, etiamsi evangelium non referat apostolorum Baptisma. 14 Nequo enim omnia, quae gesta sunt, litteris fuerunt consignata.

149- Quod spectat ad b. Virginem, non defuerunt qui negarent, eam percepisse Baptismum, nim quia ex causis, ob quas illo suscipitur, nulla per-movere poterat Mariam, tum quia injuriosa fuisset eximiae innocentiae et sanctitati Virginis susceptio Baptismi; hoc enim pacto quodammodo decla-rasse!. se originali labe pollutam etiam post Christi partum. 15 Non defuerunt tamen, qui affirmarent beatam Virginem comprehensam fuisse praecepto Christi, Joann. III: Αἱ» *quis etc.* quorum sententia probatur Vasquezio et Dominico Soto lô, etsi Virgo neque peccatum originis contraxerit, neque ulla vel levi actuali noxa se commaculaverit. Nam, quamvis Baptismus ad remittenda peccata necessarius sit. censetur tamen adhuc necessarius ad profitendam Christi fidem, ac ad sacramenta reliqua percipienda, atque ita ad consequen-dum regnum coelorum. Quamvis praeterea b. Virgo obligatione hujus prae-cepti minime, obstricta esset, voluisset nihilominus baptizari, si status ipsius cum essentia et institutione sacramenti non pugnaret, prout reipsa non pugnat. 17

150. III. Obj. 1. Masculis hebraeorum ante octavum a nativitate diem, feminis eorum omnibus antequam ad rationis usum pertingerent, satis erat fides parentum, ut ad salutem pervenirent; eadem adhuc est ratio parvu-lorum. qui nascuntur ex infidelibus negativis, qui in eadem versantur condi-tione qua versarentur ii, qui pertinebant ad legem naturae. Si igitur infantes Christianorum absoluta Baptismi necessitate tenerentur, pejor foret istorum

data epistola, cujus fragmentum profert Ni-cephorus, *Hist. eccles.* lib.II. cap.3: ••Chri-stus, *inquit.* manibus ipse suis Petrum tan-tummodo baptizavit. Petrus porro Andream et filios Zcbedaei. Ii deinceps reliquos apo-stolos. Septuaginta autem illos Petrus et Joannes theologus dictus baptizarunt.' Cum tamen aliis suspecta sit haec Evodii epi-stola, hinc ea praetermissa, Clemens alex. Tertulliano coaevus, *Hypotyposeon* lib. V. explicans illud aposolicum dictum : *Gratias ago Deo, quia neminem vestrum bapti-zari;* -Christus, *ait,* dicitur Petrum solum baptizasse; Petrus Andream, Jacobum et Joannem; illi autem reliquos. Cf. hoc fragmentum apud Joann. Moschum, in *Prato spiritali*, cap. 176, ex quo illud referi Joann. Potlerus episcopus oxoniensis, in sua edit, operum Clementis alex. tom. II. pag. 1016. Venet. Ad hanc traditionem al-ludit Eulhymius, dum in verba Joann. III: Venit *Jesus* etc. dicit, viros apostolis pro-

ximos scripsisse, Petrum a Christo bapti-zatum. Cf. s. Augustinus, *Epist.* CCLXV. *ad Seleucianam.* Plura etiam vide apud La Cerda in *Adnott. ad* cap. 11 et 12. *libri Terlull, de Bapt.*

M) *Epist.* cit. *ad Seleucianam*, num.4.

15) Cf. apud Trombellium in op. *Var-riae ss. vita ac gesta*, Bonon. 1763-tom. IV. part. I. diss. 34. quaest. 1. ubi co-piose, ut solet, eruditus hic auctor ea con-gessit, quae utrique sententiae, affirmanti scilicet aut neganti, favent.

*6) Vasquez, *In III. part. s. Thomae* disp. CXIX. cap. 7. n. 65; Dom.Soto, *Com-ment. in IV. Sent.* dist. 5. qu. un. art. 2. tom. I. pag. 237 et seq. edit. Methymnae Campi, 1581.

17) Cf. alii auctores apud Trombell. loc. cit. Cf. etiam Joann. Ger. Vossius, disp. VII *De Dapt.* thesi XVI.; caute tamen legendus hic auctor, ob errores sectae suae, quos ubique intermiscet.

conditio, quam esset et sit conditio filiorum, qui nascebantur sub naturae lege, aut nascuntur ex infidelibus negativis; quod absurdum est. Nec enim Christus venit, ut coarctaret media salutis, sed ut ea potius amplificaret. 2. Multo minus Christi praecepto obstricti dicendi sunt infantes, qui in utero matris moriuntur, seu quamdiu in lucem editi non sunt; nam isti, cum nondum *nati sint*, non possunt *renasci* per Baptismum; alioqui tertiam nativitatem per Baptismum consequerentur, ut animadvertit s. Augustinus 18; et 3. praeterea in physica impossibilitate inveniuntur, a qua nec per se nec per parentes liberari possunt; ergo Christus, utpote sapiens legislator, non potuit eos praecepto illo positivo comprehendere. V. Ne igitur dicatur, Christum voluisse ipsos excludere a beneficio generali redemptionis, concludi debet cum s. Bonaventura 19, Cajetano aliisque theologis catholicis, posse defectum Baptismi in ejusmodi casu per fidem et votum parentum suppleri; qui propterea ad preces fundendas in hunc finem provocandi sunt, cum agatur de sententia probabili, inmo probabilissima, quam ecclesia numquam proscripsit.²⁰ Ergo.

151. Resp. Ad 1. D. Satis erat fides parentum per aliquod signum externum illis applicata, juxta verisimiliorem sententiam, C. sola fides absque ulla externa applicatione, *Tri et nego paritatem*. Transmisimus alterum distinctionis membrum, quia agitur de re nobis ignota et incomperta, circa quam nec patres nec theologii inter se consentiunt.²¹ Ex tali propterea sententiarum discrepantia nihil concludi potest.

Negavimus paritatem, quia aperte nunc nobis patefacta est Christi voluntas, a qua id unice pendet; illa porro semel constituta, omnes ratiocinationes nostrae conticescere debent. Exinde etiam responsio patet ad id quod subditur de pueris, qui ex infidelibus negativis procreantur, qui utique in eadem conditione versantur ac illi, qui inveniebantur in lege naturae; ast ignota nobis est ratio, qua illorum infantes salvarentur, ut diximus, utrum scilicet per solani fidem parentem, an per aliquam externam ejusdem fidei applicationem.

152. Nec tamen, etiam in hypothesis de sola fide parentum, inferri potest,

”) *Lib. seu Epist. CLXXXV* II. *ad Dardamtn*, cap. 10.

”) Part. II. qu. 1. art. 1. qui haec scribit: „Neminem obligat Deus ad impossibile ex suo praecepto, ut dicit Hieronymus; et iterum, quod quis non potest facere, reputatur ei pro facto.” Huic praeiverat s. Bernardus, qui *Epist. LXXVII. seu potius Lib. de Baptismo ad Hugonem a s. Victore*, cap. 2. num. 6: „Sane parvulis, inquit, nedum ratione utentibus, quia sola

nocere creditur peccati contagio, non etiam mandati praevaricatio, lamdiu credendum est, antiqua valuisse sacramenta, quamdiu palam interdicta constiterit. An vero ultra? Penes Deum est, non meum definire.** Opp. edit. Mabill. tom. II. pag. 634.

20) Ita fere anonymus quidam in peculiari opusculo, anno 1837. edito, de hoc argumento.

21) Cf. quae scripsimus in tract. *De Sacram, in genere*, num. 187 et seqq.

Christum quoad Christianorum parvulos restrinxisse modia salutis; nam, ut constat ex historia, paucissimi ante adventum Christi veram fidem conservarunt, ideoque paucissimis infantibus prodesse potuisset parentum fides; contra vero, cum evangelium ubique terrarum promulgatum fuerit, certo longe pluribus infantibus subtentum est, et subvenitur per lavacrum regenerationis.²⁴

153. Ad 2. Ad 1. autem prob. respondeo, illos natos esse censendos, qui, quamvis in lucem nondum editi, attamen concepti sunt et anima vivificati, ut patet ex Matth. I. 20; nec tamen cum infantes in lucem prodeunt, dici possunt denuo nati, ita ut tertia nativitas dici debeat, quam ipsi per baptismum obtinent. Communi enim loquendi usu, cum infantes in lucem eduntur, tunc primum dicuntur nasci, quia perfecta est ipsorum nativitas et completa; contra vero in conceptione et progressu non est nisi inchoata et imperfecta. Ceterum s. Augustinus ideo loc. cit. inficiatur, natum dici posse, qui nondum editus est, ut adstruat praecise, quod nos intendimus, nempe nulla ratione posse, si miraculum excipias, quempiam sanctificari in utero materno.²³

154. Ad 3. suppositionem adversariorum, verba scilicet Christi, relate ad infantes habere rationem *praecepti positivi*, ut ipsi autumant; superius enim animadvertimus, respectu infantium nunq habere nisi rationem *medii* seu conditionis necessario ponendae, excepto martyrii casu, ut ipsi jus aequi*

Haec difficultas, quae petitur ex filiis infidelium, ad quos nondum pervenit evangelii notitia, quique sola parentum fide in nonnullorum sententia salvari potuerunt «aut etiam possunt, haec, inquam, difficultas, si theoretice specietur, magni ponderis esse videtur; si vero practice, seu, ut ajunt, *in concreto*, nullius momenti esse deprehenditur. Quamvis enim non abnueremus, solam fidem parentum filiis profuisse absque ulla externa applicatione, quis tamen ignorat, nonnisi paucissimos, fidem intemeratam servasse, quam ex avita traditione perceperant, in Deum creatorem ac reparatorem? Sane vix ulla vestigia hujus fidei reppererunt apud infideles missionarii illi, qui primi ad illorum oras appulerunt. Adde, hic agi de infantibus jam in lucem editis; de ceteris vero nemo est ex veteribus, qui tradat ipsis profuisse parentum fidem.

M) Id patet ex toto contextu. Juverit tamen nonnulla ex objecto loco proferre, ut magis constet de germana s. Docturis mente. Sic igitur scribit, *Epist.* cit. n. 32: -Illa

sanctificatio, qua efficimur et singuli templa Dei, et in unum omnes templum Dei, non est nisi renatorum, quod nisi nati homines esse non possunt;" et n. 33: »Si igitur homo regenerari per gratiam Spiritus in utero potest, quoniam restat illi adhuc nasci, renascitur ergo antequam nascitur; quod fieri nullo modo potest. Proinde in compagem corporis Christi tamquam in vivam structuram templi Dei, quae est ejus ecclesia, nati homines... renascendo per gratiam transferuntur tamquam de massa ruinae ad aedificii firmamentum. Praeter hoc enim aedificium, quod beatificandum construitur ad aeternam beatitudinem Dei, vita hominis omnis infelix, et mors est potius appellanda quam vita. Quisquis ergo habitabitur a Deo, ne ira Dei maneat super eum, ab hoc corpore, ab hoc templo, ab hac civitate non erit alienus. Omnis autem non renatus alienus est." Qua igitur ratione afferri potest auctoritas s. Augustini pro contraria sententia?

rant ad beneficium indebitum, cujue modi est supernatural[^] beatitudo. Hinc concidunt argumentationes superstructae.²¹

155. Ad 4. A', quoad s. Bonaventuram; tantum enim abest, ut seraphica Doctor aliqua ratione huic sententiae adstipulatus sit, ut eam ex professo impugnaverit. ²⁵ Dum vero docet, fidem ecclesiae prodesse parvulis, aperte tradit id fieri *in collatione Baptismi*.

156. Quod si Cajetani aliorumque paucorum theologorum sententia expresse damnata non est ab ecclesia, ex eo solum conficitur, eam non esse *haereticam*. Ceterum sententia Cajetani a congregatione theologorum in concilio tridentino improbata fuit ac censura digna dijudicata; eadem jussu 3. Pii V. expuncta fuit in editione ejus opp. Romae facta; ac Dom. Sotus eam tamquam haereticam impugnavit. ²⁶ Ex quibus constat, quid ecclesia de ea sentiat. Sane, si veluti probabilem hanc sententiam ecclesia judicaret, adhortaretur parentes, aut ad preces fundendas, aut ad actum fidei eliciendum, ut eorum filii in utero degentes salvarentur, quod tamen numquam praestitit.²⁷

*4) Cf. tract. *De Deo creat*, n. 808 et seqq. et tract. *De gratia*., n. 458 et seqq.

u) *In lib. IV. Sent.* dist. IV. part. II. dub. 4. ubi sibi proponit plures difficultates, congestas ab adversariis quos impugnamus; ac 1°. quia adultus, cum non potest, excusator a praecepto (Baptismi); ergo mullo magis parvulus. 2°. Dominus fidem parentum reputat quasi esset parvuli; ergo si ex fide et caritate offerant parvulum, videtur Dominus reputare illam esse parvuli; ergo non damnatur sine Baptismo. 3°. Ponatur, quod aliquis occiderit parvulum, cum deferitur ad Baptismum, ne baptizetur; num dicemus parvulum damnari, qui propter susceptionem sacramenti mortuus est? Videtur enim hoc esse magna crudelitas. Quod si dicamus illum salvari, non ergo verum die ille Augustinus, quod non salvantur, etiam si ad Baptismum deferantur. 4°. Item si damnantur; ergo pejorata est conditio parvulorum respectu status legis naturae, in quo salvabantur sola fide parentum.

Ita s. Bonaventura, qui has difficultates expendit et solvit concludendo, nulla ratione salvari infantes, nisi Baptismo aut martyrio. Ad postremam vero difficultatem respondet: »Nec sequitur, quod tunc melioris conditionis esset (status naturae), quia nullus status est melior propter generalita*

tem remedii; particularis autem personae conditio potest esse deteriorata. Deus autem in institutione sacramentorum statum concernit generalis ecclesiae, non particularis personae; et quoniam certitudo remedii major et communior est in sacramento, quam in fidei merito, ideo palet illud.** Dum igitur loc. cit. s. Doctor affirmat, Deum neminem obligare ad impossibile etc., loquitur de adulto, qui Baptismo fluminis potest in necessitatis casu supplere Baptismum fluminis, ut ex serie orationis liquet; ad summum excipit casum specialis privilegii, quale assequuli sunt Jeremias, et s. Joannes Baptista. S. Bernardus loc. cit. agit de filiis eorum infidelium, qui negativi dicuntur, de quibus recale, quae superius scripsimus.

26) Cf. *Hist. Cone. Triti*, card. Pallavicini, lib. IX. cap. 8. n. 3 et seqq.

17) Cf. de hoc ipso argumento cl- Tronibellius, qui copiosissime illud versat in tract. *De Sacramentis*, tom. III. diss. 7. *De Baptismo*, quaest. 2. cap. 1 et seqq. ubi lres exponit celebriores sententias, quas sive veteres sive recentiores theologi aut invenerunt aut instaurarunt; quarum prima est Cajetani, contententis, posse pueris in utero matrum degentibus subveniri efficaci desiderio illis conferendi Baptismi, quod

157. IV. Obj. Saltem universalia dici nequit haec doctrina de absoluta necessitate Baptismi, neque constans. 1. In primitiva siquidem ecclesia plurimi ad aetatem adultam Baptismi susceptionem protrahebant. 2. Constitutum praeterea fuit, ut Baptisma nonnisi solemnibus Paschatis et Pentecostes diebus administraretur, prout patet ex epist. IV. s. Leonis; 3. qui ritus adeo rigide observatur in Thessalia, inquit Socrates, *ut plerique apud illos absque Baptismo moriantur*.²⁸ 4. Alii praeterea diu in catechumonatu Baptismi gratiam expectare cogeantur; 5. quod si contigisset aliquos extemplo ex hac vita migrare, sacrificia et oblationes pro ipsorum animabus offerri consueverant in ecclesia, teste s. Ambrosio in oratione, quam recitavit in funere Valentiniani imperatoris adhuc catechumeni, ab Arbogaste dolo sublatis. 6. Hinc bene semper speratum est de iis, qui in ecclesiae unitate absque Baptismo defuncti fuissent, ut indicat s. Cyprianus *Epist. LXXIII. ad Jubajanum*; ubi, cum sibi ipsi adversus sententiam de rebaptizandis in haeresi baptizatis opposuisset: *Quid ergo fiet de his, qui in praeteritum de haeresi ad ecclesiam venientes sine Baptismo admissi sunt?* respondet: *Potens est Dominus misericordia sua indulgentiam dare, et eos, qui ad ecclesiam simpliciter admissi in ecclesia dormierunt, ab ecclesiae suae muneribus non separare*.²⁹ Quo factum est 7. ut controversia anabaptismi semper habita fuerit tamquam ad liberam disciplinam spectans. 8. Adde, coptos, teste Thoma a Jesu, nonnisi post triginta dies parvulos suos tingere, et quidem per solos presbyteros,

parentes concipiant, quodque desiderium et fidem suam, si fieri id possit, exteriori aliquo signo manifestent. Altera est Ignatii Ludovici Bianchi; is in libro edito Venetiis anno 1768. quem inscripsit: *De remedio aeternae salutis pro parvulis in utero clausis sine Baptismo morientibus*, contendit, salvari posse ejusmodi infantes per oblationem pueri, quam Deo mater extrinsecus faciat. Tertia sententia est Eusebii Amort, canonic, regularis, qui *Theol. moralis*, tom. II. tract. 11. §.3- *De subjecto Baptismi*, pag. 120 et seqq. edit, anni 1758. Augustae Vindob. et Oeniponti, censet, non esse a verisimili remotam opinionem eorum, qui putant, Deum, efficacissimis parentum precibus exoratum, *extra-sacramentaliter* pueros in utero detentos justificare, ac adducit pro se plures veteres, s. Bonaventuram, Gersonem, Gabr. Biel, Eckium etc. Porro haec ipsa sententia est, quam adstruit anonymus, de quo mentionem injecimus.

Has porro sententias omnes jamdiu ex-

agitaverat, et inanes esse ostenderat doctus theologus Vasquez, quem vide *Zh ZZZ. part, s. Thom. disp. CLI. cap. 1 et seqq.* Quid praecise senserit Venusianus Hiebel theologus bavarus, cujus liber inscriptus: «Justificatio parvuli sine martyrio et sacramento Baptismi in re suscepto decedentis», Landshuti 1752. proscriptus est decreto 4- Apr. 1755. mihi compertum non est, cum hunc librum legere nequiverim. Verum in hac opinandi licentia fines omnes excessisse videtur, D. De la Marne, *Traité métaphysique des dogmes de la Trinité, de l'Incarnation, de l'Eucharistie, de la grâce, du péché originel et de la résurrection des corps*, Paris 1826; qui, ut refert *Revue encyclopéd. de Paris*. Mars 1827, *suppose que les enfants renfermés dans le sein maternel peuvent connaître. Dieu, l'aimer et avoir le Baptême de désir*.

23) ζ/ιο σφοδρὰ ἰτΧrjv ολίγων οἱ λοιποὶ uij βοπτισ&ίντι; drcc&vÿtskovÿiv. *Hist. eccl* lib. V. cap. 22. ex versionis Valesii.

w) Edit. maur. pag. 136.

adeo ut eos potius mori patiantur, quam ut anto statutum diem, et ab alio quam a presbytero baptizentur, uti apud calvinistes mos obtinet. Ad summum, testibus Wanslebio et Zagazabo, aegyptii supplent Baptismi defectum nonnullis unctionibus super infantem defunctum, juxta suorum canonum praescriptum; aethiopes vero persuasum habent, sanctificari infantes in utero matris per Eucharistiae sumptionem, quin proinde necessarium credant Baptisma. Ergo.

158. *Resp. Neg. antec.* Ad 1. prob. *D.* Protrahebant Baptismum ex inveterato abusu, quem semper ecclesia detestata est, et ob peculiare causas, quas superius recensuimus, *C.* eo quod ce[^]suerint, Baptismum necessarium non esse ad salutem, et ecclesia probante, *N.* Responsio patet ex dictis.

159. Ad 2. *D.* Pro administratione Baptismi sollemnis ac secluso mortis periculo, *C.* pro administratione Baptismi privati, instante praesertim mortis periculo, *N.* Inimò semper summam sollicitudinem ostendit ecclesia, urgente periculo, ne infantes absque Baptismo decederent, ut ex dictis de ministro constat.³⁰

160. Ad 3. *D.* Qui propterea usus, seu potius abusus, ab universa ecclesia improbatus est, utpote singularis et contra praxim universaliter receptam, *C.* secus, *N.* ³¹

161. Ad 4. *D.* Ob pravam ipsorum dispositionem, quandoque etiam ob ipsorum crimina, prout pariter apud nos differtur absolutio non rite poenitentibus, *C.* per se, *N.* ³²

162. Ad 5. In nonnullis ecclesiis particularibus, et ex praesumpto Baptismi voto, *C.* in ecclesia universali, *N.* Varia enim hac in parte in diversis ecclesiis obtinuit disciplina, et quidem ex praesumpta vel expressa ipsorum voluntate suscipiendi Baptisma, dummodo tamen praeter aliquam ipsorum culpam ad ipsum pervenire minime potuerint, ut contigit Valentiniano juniore per prodicionem ab Arbogaste perempto. ³³

163. Ad 6. *D.* Ex peculiari placito s. Cypriani aliorumque rebaptizantium, qui alior se extricare non poterant ab ejusmodi difficultate, *C.* ex sententia ecclesiae, *subdist.* ex praesumptione voti Baptismi, quem recipere non potuissent absque sua ipsorum culpa, *C.* absolute, *V.* Error semper est timidus, nec valet omnes consecutiones persequi. ³⁴

30) Cf. Vicecomitis *Observationes eccles.* lib. I. cap. 21.

*) Id abunde constat ex argumento lotius capitis, in quo Socrates recenset singulares usus peculiarium ecclesiarum, quae a communi lotius ecclesiae regula et consuetudine ubique recepta recesserant, nec sine aliqua amplificatione, ut ibid, adnotat eruditus Valesius.

31) Cf. Bingham, *Origines* etc. lib. X. cap. 2. §. 17.

33) Cf. s. Ambrosius, *De ohitu Valentiniani consolatio*, η. 51 et seqq. cum adnotalt. editt. maur.

34) Hanc eandem difficultatem sibi objecit Firmilianus in *Epistola*, quae inter Cyprianicas, edit. maur. est n. 75. pag. 149. ac diversa prorsus ratione ab ea, quam ad-

K

164. Ad 7. D. A rebaptizantibus, et quidem supposita necessitate Baptismi, *Tr.* ab universa ecclesia, *N.* Etenim nec isti rebaptizantes semper sibi constantes fuerunt; modo enim ut firmissimum dogma suam praxim propugnabant, modo ut rem disciplinarem et liberam. In quavis tamen hypothesi semper fassi sunt necessitatem alicujus Baptismi, hinc urgebant necessitatem rebaptizandi ab haereticis tinctos.

\$1

165. Ad 8- Acy. ut constat ex dictis in probationibus. Ad allata vero documenta reponimus, illos missionaries deceptos fuisse aut ex particularibus nonnullorum abusibus, quos toti ipsorum ecclesiae tribuerunt, aut ex indiscreta atque, ut sic loquar, anomala quarumdam feminarum pietate, contra firmam illarum ecclesiarum fidem de absoluta Baptismi necessitate; ut ex innumeris prope antiquis patriarchalibus constitutionibus et canonum collectionibus evincit Renaudotius, cum quibus permisceri non debent novae quaedam et privatae collectiones. Observat praeterea hic eruditus auctor, omnium orientalium orthodoxam fidem de absoluta Baptismi necessitate fundari in laudatis Christi verbis: *Nisi quis* etc. 35

L>

DE BAPTISMI EFFECTIBUS.

166. Circa Baptismi effectus non parum tum a veteribus tum a recentioribus haereticis erratum est. Alii enim adeo Baptismum depresserunt, ut

hibuit s. Cyprianus, eam solvit. Scribit enim: .Si de saeculo excesserunt (haeretici sine novo Baptismate in ecclesia recepti), in eorum numero habentur, qui apud nos catechizati quidem sunt, sed prius, quam baptizarentur, obierunt... Qui autem adhuc in saeculo permanent, baptizentur ecclesiae Baptismo...- S. Basilius, *Epist.* CLXXXVUI. *ad Amphilocho.* can. 1. censet quidem, oeconomiae gratia catharos, encralitas et bydroparastatas posse absque novo Baptismo in ecclesiam admitti, sed rationem ejus rei hanc adducit: *z/iort ἡ μὴν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχῆματοι γίγνιν.* Propterea quod principium quidem separationis per schisma factum fuerat. Porro suo loco ostendimus, anabaptizantes discrimen agnovisse inter tinctos ab haereticis ac tinctos a schismaticis. Cf. quae scripsimus in tract. *De Sacram.* in genere, num. 121.

M) Cf. op. cit. liv. II. chap. 2 et 3. Dif-

ficultates, quas petunt calvinistae ex foedere inito inter Deum et Abraham, quod autumant extendi ad filios fidelium nec non eas, quas increduli ex ratione urgent, praeoccupavimus et solvimus in tract. *De Deo Creat.* n. 825 et seqq. Quoad reliquas vero, quas promovet cum suis Gerard. Joann. Vossius, disp. VII. *De Dapt.* thesi XVII et seqq. adversus absolutam Baptismi necessitatem, partim eas disjecimus, partim autem ex se concidunt; siquidem auctoritates, quas adducit ex s. Bernardo, *Epist.* LXXVIL, ex Petro blessensi, *Serm.* XXII. *De Trin.*, et *Serm.* XXIV. in festo Jacobi: .Sufficit spiritus et aqua, sufficit spiritus et sanguis, si aquam non exclusit contemptus religionis, sed articulus necessitatis; quae deprompta sunt ex s. Augustino, ac citantur pariter ab Ilugone a s. Victore, non afficiunt nisi adultos, qui in casu necessitatis per Baptismi votum salvari possunt; quod nos non inficiamur, immo contendimus.

! cum manicliaei» assererent, illum *nihil cuiquam salutis afferre* ’; tales sunt sociniani, arminiani, nec pauci recentiores protestantes, juxta quos, ut suo loco scripsimus, Baptisma non est nisi ritus et caeremonia cooptationis in Christianorum coetum. Ab his non ablusit anglicanus Gorham aetate hac nostra, qui inlicatus est Baptismatis effectum esse regenerationis gratiam, ab episcopo suo propterea damnatus; tamen ex laicorum judicum sententia parochus renunciatus est aeterno episcopi anglicani Phillippots probro. Nulla siquidem anglicani episcopi in Anglia auctoritate jam fruuntur, quae ad solum regem seu reginam devoluta est. Antiquiores protestantes cum Proclo origenista et messalianis contenderunt, per justificationem, quam Baptismi ope consequimur, originale peccatum ejusque manifestationes, peccata scilicet actualia, non prorsus tolli, sed solum tegi, radi aut non imputari, multo minus characterem per Baptismum imprimi. Alii autem Baptismi effectum adeo extollunt, ut doceant, per ipsum non solum praeterita peccata deleri, sed etiam futura, vel/saltem cum Joviniano³ tenent, semel adeptam per Baptismum justificationem amitti non posse; vel’ denique Christianorum peccata, quae mortalia essent, fieri venialia.

Hos omnes errores synodus tridentina proscripsit. Ac primo quidem Sess. V. can. V: *Si quis per Jesu Christi D. N. gratiam, quae in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, sed dicit tantum radi, aut non imputari; anathema sit: in renatis enim nihil odit Deus* etc.; tum Sess. VII. can. VI. *De Bapt.* *Si quis dixerit, baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcumque peccet, nisi nolit credere; anathema sit.* Et can. X: *Si quis dixerit, peccata omnia, quae post Baptismum fiunt, sola recordatione et fide suscepti Baptismi vel dimitti vel venialia fieri; anathema sit.* Demum can. XI: *Si quis dixerit, verum et rite collatum Baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad poenitentiam convertitur; anathema sit.*

167. Ex his patet, non solum proscriptos esse quatuor praecipuos novatorum errores: nempe 1°. per Baptismum nullam gratiam conferri; 2°. non penitus tolli originale peccatum una cum ceteris actualibus, si quae sint; 3°. inamissibilem esse semel adeptam justificationem, aut peccata in bapti-

Ita s. Augustinus in lib. *De haeresibus*, hacresi 46.

2) Cf. J. Gondon in *Praefatione* quam praemisit collationibus doctoris Newman, quas ex anglico in gallicum idioma vertit, ubi a pag. IX. ad LI. fuse exponit quidquid spectat ad hoc negotium. Patefecit episcopi Exeter, Phillippots, humilem seu vilem agendi rationem, qua, ne privaretur

suis proventibus, magistratui civili in causa fidei se subjecit. Ostendit episcopatum anglicanum omni prorsus spirituali auctoritate destitutum, ac vile gubernii mancipium. Cf. *Confèrences prêchées à l’oratoire de Londres par le reo. P. John Henry Newman*, traduits de l’anglais par Jules Gondon, Paris 1851.

3) Apud August, ibid. η. 82.

zatis ex mortalibus venialia fieri; 4°. deleri posse Baptismi characterem vel amitti; sed praeterea concupiscentiam, quae in renatis adhuc superest, habere peccati proprie dicti rationem, qui est quintus novatorum error, quem his verbis eadem tridentina synodus proscripsit: *Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta synodus fatetur et sentit, quae cum ad agonem relictæ sit. nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet; quin immo qui legitime certaverit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando apostolus peccatum appellat, sancta synodus declarat, ecclesiam catholicam numquam intellexisse peccatum appellari, quod vere d proprie in renatis peccatum sit; sed quia ex peccato t, d ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit; anathema sit.*⁴

168. Patet insuper, veros ac praecipuos Baptismi effectus ad quatuor revocari posse: *primum* scilicet et principalem esse gratiam justificationis et sanctitatis, qua labes primigenia et quaevis alia noxa actualis tollitur; *alterum* vero, omnem per Baptismum tolli poenae reatum in altera praesertim vita luendae; *tertium*, per eum patere aditum ad ecclesiam, dum Cliristo tamquam *membra capiti* sociamur, et ad reliqua sacramenta percipienda jus acquiri; *quartum* denique, characterem imprimi in animis nostris.

169. Ne tamen actum agere videamur, propositum hic nobis non est, vel singulos recensitos errores refellere, vel expositos effectus singillatim propugnare. Quod enim spectat ad peccatorum abrasionem et tegumentum, tum ad justificationis *inamissibilitatem*, vel ad concupiscentiae fomitem, ea jam refellimus in tractatu *De gratia* 3; characterem vero imprimi nec deleri posse, ostendimus in tract *De Sacramentis in genere*.⁶ De aditu ad ecclesiam et jure inde proveniente ad reliqua sacramenta, res per se patet, neque in controversiam ab adversariis vocatur. Restat propterea ut agamus de gratia, qua per Baptismum tollitur peccatum originale una cum peccatis reliquis, si quae sint, in rite suscipiente Baptismum, et omnis poenae reatus; quod in sequenti propositione praestabimus.

PROPOSITIO.

Per D. A; J. C. gratiam, quae in Baptismo confertur, reatus originalis peccati remittitur, ac tollitur totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet.

ITO. Haec propositio est de fide, ut constat ex adducto can. V. sess. V. concilii tridentini. Licet vero concilium in eo non loquatur expresse nisi de reatu peccati originalis, prout ferebat ejus scopus; evidens tamen est, per

4) Sess. V. can. 5.

4) Part. IL cap. 2. art. 1 et seqq.

e) Cap. 2. prop. 2.

gratiam, quae ope Baptismi infunditur, tolli pariter reatum alterius cujus-cumque peccati actualis; immo cum Baptismus vocetur passim sacramentum *renovationis* ac *regenerationis*, liquet per eandem gratiam, quae in Baptismo confertur, tolli etiam omnem poenae reatum; quae quidem omnia complexi sumus in hac propositione ne longius quam par sit, progrediamur, cum eadem probationes haec omnia simul conficiant.

171. Jam vero por Baptismum gratiam conferri, qua omnia rite dispositol peccata deleantur, ostendunt apertissima **Scripturarum** testimonia. Ac primo quidem prae.nunciatus hic effectus est per Ezechielem, XXXVI. 25. iis verbis: *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Sed praecipue in N. T. praesertim Act. II. 38. ubi Petrus: *Baptizetur, inquit, unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum?* tum ibid. XXII. 16. ubi Ananias sic Paulum affatur: *Baptizare, et ablue peccata tua.* Hoc ipsum pluribus declarat apostolus, toto cap. VI. Epist. ad Rom. ubi inter cetera, v. 3. scribit: *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus*, et v. 11: *Ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu Domino Nostro;* et cap. VIII. 1. concludit: *Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu.* Ut innumera prope alia sacrorum eloquiorum testimonia praeteream, quae significant, nos per Baptismum *ablui, mundari, renasci, sanctificari, Christum induere* etc. quibus palam fit, omnem prorsus cujusvis peccati reatum turn culpa tum poenae per Baptismi gratiam auferri.

172. Nec alia unquam fuit **catholicae ecclesiae fides**, ut patet ex symboli constantinopolitani articulo: *Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum.* Haec adeo in primitiva ecclesia pervulgata erant, ut in idem ansam sumpserint Christianae religionis hostes ecclesiam calumniandi, quod una aquae ablutione sceleratos quosque et mulierculas criminibus one-ratas in sinum suum reciperet ac puros efficeret, inter quos eminet Celsus.² Ratio praeterea potissima haec fuit, quare plures, ut superius vidimus, ad provectionem aetatem, quandoque etiam ad extremam vitae periodum, Baptismi susceptionem protraherent. Hinc, denique ecclesia, huic fidei articulo innixa, numquam consuevit baptizatis ullum satisfactionis seu poenitentiae onus in-jungere³, secus ac se gesserit circa lapsos post Baptisma in gravia peccata.

*) Cum caedem prorsus dispositiones requirantur in adultis ad rite suscipiendum sacramentum Baptismi ac ad rite suscipiendum sacramentum Poenitentiae, de iis propterea agemus in hujus sacramenti tractato.

4) Apud Origen., *Cont. Celsum*, lib. III. n. 51. Haec eadem confirmat Gibbon, *Hist.*

castis imperii romani, cap. 15. Cf. quae scripsimus in tract. *De vera reliq.* n. 380.

3) Dixi *baptizatis* nullum satisfactio-nis aut poenitentiae onus injunctum ab ec-clesia fuisse; nam Baptisma petentibus seu catechumenis plura poenitentiae opera ea-que non levia injuncta fuisse nemo, qui hospes non sit in Christiana antiquitate, ignorat. Haec fuse prosequitur inter ceteros

173. Supervacaneum post haec existimamus congerere patrum testimonia ad id evincendum, quod tum ex prolatis Scripturarum oraculis, tum ex publicis factis et documentis luce ipsa meridiana clarius apparet.*

DIFFICULTATES.

174. Obj. 1. Sententiam theologorum, qui docebant per Baptismum parvulis gratiam infundi, Clemens V. in concilio viennensi tantummodo ut probabiliorem amplexus est; ergo ante concilium florentinum et tridentinum nondum erat exploratum, per Baptismum gratiam conferri, saltem ex opere operato, infantibus. 2. Ad summum dici potest, per Baptismum unicum tolli peccatum originale, juxta illud Joann. I. 29: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*. Qua de causa 3. Baptismus *regenerationis* sacramentum vocatur, quia per ipsum deletur, quod carnali generatione contractum est. 4. Quod si adultis collatum quandoque dicitur Baptisma in remissionem peccatorum, haec remissio poenitentiae tribuenda est, quae Baptismum praecebat aut comitabatur, juxta illud Act. 11.38: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum*. 5. Deleto porro peccato, non omnem dimitti poenae reatum evidenter ostendunt illae, quas vocant, poenalitates a renatis tolerandae, 6. quae quomodo sublata originali noxa, nempe causa, remaneant vehit effectus, plane non intelligitur; certum enim est in baptizatis non minorem vigere in malum proclivitatem et difficultatem in bonum, ac ante Baptismum. Ergo.

175. Resp. Ad 1. Neg. Siquidem, ut suo loco ostendimus, quaestio

Vicecomes, op. cit. lib. III. cap. 3 et seqq. Id ipsum dicatur de plena confessione peccatorum, quam praemittere debebant baptizandi, antequam ad sanctum lavacrum admitterentur; de qua passim veteres loquuntur. Satis nobis sil verba afferre Tertulliani, qui lib. *De Bapt.* cap. 20. inter ceteras poenae salutaris exercitationes et hanc commemorat, totius videlicet anteaclae vitae noxas cum proposito melioris vitae consuetudinem confitendi: „Ingressuros Baptismum, *inquit*, orationibus crebris, jejniis, et geniculationibus, et pervigiliis orare oportet, et cum confessione omnium retro delictorum." In quem locum cf. adnotatt. De la Cerda. Huc referuntur, quae Act. XIX. 18. habentur, ut suo loco dicemus.

Celerum de hac ipsa omnium singillatim peccatorum confessione, quae praemittebatur Baptismo, cf. cit. auctor loc. cit. cap. 5. nec non Alaspinaeus, *Observat.*

lib. II. cap. 1 et seq. qui plura patrum testimonia in hanc rem proferunt, quae longum esset hic recensere. Nobis satis sit animadvertere, patres tanti fecisse hanc peccatorum confessionem ante Baptismum, ut s. Basilios inter cetera, quae adducit ad deterrendos catechumenos a dilatione Baptismi usque ad mortem, et hanc causam urget, *Hom. IV. in sanctum Baptisma*, dicens: *Τὶ ἀναμίνιμι πυρίτου ὑοὶ ἄωρον γινίσσαι το βάπτισμα; ὁρὲ οὐδὲ φ&ιγζ.α<3\$αι ἀννάϋρ τα δωτήρια ρήματα . . . οὐχ ὁμολογήῃαι ασφαλώ* Id est: *Quid expectas, ut beneficio febris et munere Baptisma accipias? quando neque salutaria verba proferre poteris . . . non diligenter confleri.* Edit. maur. tom. II. pag. 119.

4) Cf. Trombellii tract. *De Sacram.* tract 5. diss. 26. cap. 1. art. 1 et seqq. ubi copiosissime documenta ex antiquitate collegit.

agitata tunc temporis inter scholasticos non versabatur circa gratiae collationem per Baptismum, de quo numquam in ecclesia dubitatum est, sed circa ejusdem gratiae naturam, an scilicet per modum habitus et qualitatis infunderetur nec ne, ad sensum peripateticae philosophiae. Hoc autem neque ante neque post memorata concilia unquam fidei articulum constituit. 5

176. Ad 2. A. Probationes enim quae a nobis allatae sunt, contrarium evincunt. Nec obest, quod in singulari dictum sit: *Ecce, qui tollit peccatum mundi*, hic enim peccatum significat genus, ac sumitur pro quovis peccato. 6

177. Ad 3. D. Quatenus homo in spiritu per Baptismum renascitur, qui prius in carne natus erat, C. quatenus illud solum deletur, quod in priori generatione ille contraxerat, 2V. Apostolus enim ad Rom. V. 15. scribit: *Non sicut delictum, ita et donum . . . nam judicium quidem ex uno in condemnationem : gratia autem ex multis delictis in justificationem.*

178. Ad 4. D. Tribuenda est poenitentiae *dispositive*, ut ajunt, seu tamquam conditioni sine qua non, C. efficienter seu formaliter, N.

179. Ad 5. D. In hac vita ad agonem et ad majorem cum Christo uniformitatem 7, C. in altera vita, N.

180. Ad 6. D. Sublata est causa in persona, C. in natura, quae vitiata est, neque in praesenti vita ad integritatem a Christo restituta, N.⁸ Atque bine etiam ratio patet, quare permaneat in renatis concupiscentiae fomes, ex quo illa in malum proclivitas ac difficultas in bonum provenit.

J) Cf. tract. *De Grat.* n. 473. not. 8. cl η. 505. not. 4. Placet quae docuimus confirmare auctoritate s. Augustini, cujus verba *Epist. CLXXXVH. ad Dard.* cap.8. η. 76. luculentissima sunt: «Dicimus ergo in baptizatis parvulis, quamvis id nesciant, habitare Spiritum Sanctum. Sic enim eum nesciunt, quamvis sil in eis, quemadmodum nesciunt et mentem suam, cujus in eis ratio, qua uti nondum possunt, velut quaedam scintilla sopita est, excitanda aetatis accessu."

,fi) In hanc expositionem facile concedunt non solum omnes catholici interpretes, verum etiam interpretes protestantes, sive antiquiores, ut patet ex *Synopsi criticorum sacrorum* in hunc loc. sive recentiores, Rosenmüller, Kuinoel etc. Hinc nulla jam superest de hac expositione controversia.

7) Cf. tract. *De Incarnat*, n. 644. cum apposita adnotatione.

8) Apposite s. Thom. part. HI. qu. 69. art. 3. ad 3: ..Peccatum, *inquit*, originale hoc modo processit, quod primo persona infecit naturam, postmodum vero natura infecit personam. Christus vero converso ordine prius reparat id, quod personae est, et postmodum simul in omnibus reparabit id, quod naturae est. Et ideo culpam originalis peccati, et etiam poenam carentiae visionis divinae, quae respiciunt personam, statim per Baptismum tollit ab homine. Sed poenalitates praesentis vitae, sicut mors, fames, sitis et alia hujusmodi respiciunt naturam, ex cujus principiis causantur, prout est destituta originali justitia. Et ideo isti defectus non tollentur nisi in ultima reparatione naturae, per resurrectionem gloriosam.- Sed cf. totus ari. cit. et scq. Vid. etiam Bellarm. *De Bapt.* cap. 13.

G A P U T VII.

IN DOCTRINAM HACTENUS VINDICATAM SCHOLIA.

181. Duo potissimum sunt, circa quae nonnulla adjicere censuimus, nempe forma et subjectum hujus sacramenti.

SCHOLION I.

182. Ad formam quod attinet, inquirendum superest, 1°. num validum censi possit Baptisma vel sub sola sanctissimae Trinitatis invocatione absque distincta singularum personarum mentione collatum, vel sub invocatione unius tantum personae, vel in nomine solius Jesu Christi. 2°. Num saltem apostoli ex quadam dispensatione contulerint Baptisma in solo nomine Jesu Christi.

183. Primum placuit non paucis scholasticis, quos enumerat Domin. Soto praecipue vero Cajetano et Hadriano VI. in suis Commentariis, quos ante pontificatum conscripserat. 2 Ex heterodoxis hanc sententiam amplexus est Joann. Gerardus Vossius. 3 Arerum in praxi nulla ratione recedendum

*) *In IV. lib. Sent.* dist. 3. quaest. un. art. 6.

’) *In IV. Sent.* qu. I. art. 2. quaestione 2.

3) Disp. II. *De Baptismo*, thesi V. ubi hoc argumentum late prosequitur, ac patres adducit, qui sibi favere videntur, praesertim vero s. Ambrosium *De Spiritu S.* lib. I. cap. 3- n. 42: «Si unum in sermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum Sanctum, fide autem nec Patrem, nec Filium, nec Spiritum S. abneges, plenum est fidei sacramentum etc.* Quo loco praecipue, advertente Bellarmino, moti sunt ven. Beda, Nicolaus L, Petrus Lombardus atque scholasticorum vulgus ad admittendum valorem Baptismi in nomine solius Christi, aut alterius etiam divinae personae collati. Verum editores maur. opp. s. Ambrosii ad cit. loc. observant, longe aliam fuisse mentem s. Doctoris in adductis verbis. Nempe, cum in Actis apostolicis traditur apostolos baptizasse in nomine Jesu, contendit, alias duas personas inclusas contineri, ubi quaelibet divinarum personarum exprimitur; idcoque non agere s. Doctorcm de forma Baptismi, sed de verbis Act. apost. Nec

alia certe est mens s. Basilii, quem s. Ambrosius, ut in aliis, sic in hoc loco sequutus est; id ipsum docet s. Athanasius in lib. *De Trinit.* n. 17; quos adducit Vossius pro se, Nicolai. *Observat. ad s. Thom.*, Nat. Alex. *Diss.* 13. in sacc. III., et Harduinus, *De Bapt. in nomine Christi*, fortasse probabilius censent, hoc loco s. Ambrosium de illa tantum fidei professione explicandum, quam, qui baptizabantur adulti, edere solebant. Namque interrogati: *Credis in Patrem?* respondebant: *Credo*; et sic de duabus aliis personis. Hos igitur s. Doctor baptizandos, etsi de una sola Trinitatis persona rogati essent, Baptismum tamen legitimum accepturos fuisse censet, dummodo rectam de tota Trinitate fidem animo retinerent. Certum enim est, s. Basilium, lib. *De Spiritu S.* cap. 12. et lib. V. *In Eunom.* cap. 3. et s. Ambrosium, qui a s. Basilio non recedit. *In Lucam*, lib. VHL n. 67. et lib. *De Mysteriis*, cap. 4. n. 20. et alibi, aperte docere, nullum esse Baptisma absque expressa trium divinarum personarum invocatione. Hinc ruit praecipuum fundamentum hujus sententiae. Celerum cf. citati auctores et ex heterodoxis *Critici sacri*,

est a forma ab ecclesia usurpata; reiterandum propterea sacrum lavacrum esset, si aliter administraretur. Immo Alexander VIII. hanc propositionem proscripsit: *Valuit, aliquando Baptismus sub hac formula collatus in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti) praeteritis illis: ego te baptizo.*'*

184. Alterum placuit b. Thomae; qui propterea scripsit: *Ex speciali Christi revelatione apostoli in primitiva ecclesia in nomine Christi baptizabant) ut nomen Christi, quod erat odiosum Judaeis et gentilibus, honorabile redderetur per hoc, quod ad ejus invocationem Spiritus Sanctus dabatur in Baptismo.*⁵ Ex antiquioribus scholasticis hoc pariter adoptarunt Albertus M., s. Bonaventura, Scotus, quem scotistae passim secuti sunt. Ex recentioribus scriptoribus hanc sententiam nervis omnibus defendere et illustrare aggressus est card. Ursius⁶; ast nemini, quod sciam, hanc suam sententiam persuadere potuit, eamque acriter impugnavit Drouvenius⁷, alique non pauci. Card. Gotti et Billuart utramque opinionem, affirmantem scilicet et negantem, probabilem censent, et exponunt s. Thomam ita, ut locutus potius fuerit *hypothetice* quam *absolute*', quod jam insinuaverant auctores Catechismi romani⁸, qui tamen deinceps tenent, reapse apostolos baptizasse sub invocatione distincta trium personarum; quod vero in Actis apostolicis legitur de Baptismo dato in nomine Christi, exponunt⁹ distinctionem Baptismi a Praecursore collati, qui dicebatur Baptisma Joannis. Haec nobis videtur vera sententia.⁹

SCHOLION II.

185. Quod spectat ad Baptismi subjectum, magna olim extitit controversia inter scotistas et thomistas, num videlicet, invitis parentibus[^] infidelium infantes tingi possint. Affirmat Scotus cum suis; negat cum suis s. Thomas. Ecclesiae praxis thomistarum sententiae favet. Praestat vero huic sententiae adstipulari ipsis verbis, quibus b. Thomas eam propugnat: *Maximam, inquit, habet auctoritatem ecclesiae consuetudo, quae semper est in omnibus aemulanda: quia et ipsa doctrina catholicorum doctorum ab ecclesia auctoritatem habet: unde magis standum est auctoritati ecclesiae, quam auctoritati vel Augustini (audiant jansenistae) vel Hieronymi vel cujuscumque doctoris.*

in cap. XXVIII. Matth. et Quili. Beveregius in *Adnot. in can. apostolic.* L et LI. apud Cotclerium, tom. II. pag. 468.

4) Cf. Viva, *Damnatae theses* etc. in prop. XXVII. inter proscriptas ab Alex. VIII.

s) Part. III. qu. 66. art. 6. ad 1. Ποπο s. Thomas in corpore articuli rejecerat sententiam illorum, qui censebant validum esse Baptisma sub invocatione unius tantum personae administratum.

Diss. historica de Baptismo in no-

mine J. C. collato, Mediol. 1733, atque *Vindiciae dissertationis de Baptismo in nomine J. C. a sorbon. doctors* (Drouvenio) *objectis*, Florent. 1735.

7) *De re sacramentaria*, lib. II. qu. 3. cap. 2.

9) Part. II. cap. 2. §. 15.

°) Cf. de toto hoc argumento Trombell. op. cit. tom. IV. diss. 10. ubi collectum invenies, quidquid fere de hac quaestione veteres ac recentiores auctores scripserunt.

Hoc autem ecclesiae usus numquam habuit, quod Judaeorum filii, incitis parentibus, baptizarentur: quamvis fuerint retroactis temporibus multi catholici principes potentissimi, ut Constantinus, Theodosius, quibus familiares fuerunt sanctissimi episcopi, ut Sylvester Constantino et Ambrosius Theodosio, qui nullo modo praetermisissent ab eis impetrare, si hoc esset consonum rationi. Et ideo periculosum ridetur hanc assertionem de novo inducere, ut praeter consuetudinem, in ecclesia hactenus observatam, judaeorum, invitis parentibus, filii baptizentur. Et hujus ratio est duplex: una quidem propter periculum fidei... alia vero ratio est quia repugnat justitiae naturali etc. 10 Quas quidem rationes luculentissime evolvit, Rationes scotistarum magis subtiles quam solidae videntur, quae expendi poterunt apud Estium, qui horum partes suscepit.¹¹

186. Launqjum, qui temere vellicat tum s. Thomam tum Scotum, egregie confutavit P. Joann. Nicolai ,2, et malae fidei eum esse ostendit in textibus afferendis. Inepte autem synodus pistoriensis *vetitum* ab ecclesia asserit baptizare infidelium filios invitis parentibus. 13 Quippe, juxta Horatianum illud:

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

SCHOLION III.

187. Illicitum pariter atque a Christianae pietatis spiritu alienum esse, quempiam adultum invitum ad Baptismum cogere, nemo inficiatur. Utrum vero ejusmodi Baptisma ratum ac validum sit nec ne, disceptant inter se theologi. Verior et communior sententia stat pro ejus valore, quando quis timore inducitur ad illud suscipiendum; quia non censetur omnino et simpliciter invitus, qui ex timore nec gravi neque cadente in virum constantem movetur. Ast de his consulantur theologiae moralis institutores.

ni ...

SCHOLION IV.

188. Post ea, quae de sacramentorum caeremoniis generatim diximus, non est cur de peculiaribus Baptismi ritibus in specie disseramus. Hi ritus seu caeremoniae, non semper iidem fuerunt. Nonnulli in desuetudinem abie-

*) II. 2. qu. 10. art. 12-

“) *In IV. lib. Sent.* d. 6. §.2- Quamvis porro hic theologus probabilem Scoti sententiam existimet, caute tamen ac prudenter addit: »In hac re, sicut in aliis nullis, non tantum quid liceat, verum etiam quid expediat, videndum est. Id quod etiam locum habere debet in altera quaestione huic cognata: An infideles, qui numquam fidem susceperunt, poenis licite compelli

possint ad eam suscipiendam. Cujus affirmantem partem similiter tenet Scolus, aliis plerisque diversam asserentibus.-

,5) In duabus dissertationibus anno 1666. editis, nempe: *De Baptismi antiquo usu, et De judaeis aut quibuscumque infidelibus ad Baptismum non cogendis.*

*3) *Atti e decreti det concilio diocesano di Pistoja dell' anno 1786.* sess. IV.

runt, alii flemper rotondi Hunt. 14 Id tantum adjicio, tum temere protestantes penitus sustulisse exorcismorum formulam, quae a remotissima antiquitate in ecclesia usurpata fuit 15, tum improvide synodum pistoriensem coarctasse facultatem concessam a tridentinis patribus assumendi duos patrilios sive susceptores, marem nempe et feminam, prout mos ubique fere obtinet, sub obtentu obsecundandi spiritui ecclesiae a concilio tridentino repraesentatae. 16 Haec enim agendi ratio non sapit nisi inquietam cuncta innovandi libidinem. Ast de bis hactenus.

[4) Ex illis ritibus, qui adhuc usu obtinent, noveni recensentur, qui Baptismum praecedunt: aquae baptismatis consecratio, mos baptizandi ante fores ecclesiae, nominis impositio, catechismus, exorcismus, frontis aliarumque partium obsignatio, manuum impositio, salis degustatio, salivae ad nares cl aures delibatio. Quatuor comitantur Baptismum, scilicet, abrenunciatio, sacri olei inunctio, fidei professio et inquisitio voluntatis baptizandi. Tres denique eum subsequuntur: nempe chrismatis inunctio, vestis albae impositio et ardentis cerei traditio; quae omnia in Rituali romano servanda praecipiuntur, de quibus consuli potest Bellarm. lib. *De llapt.* cap. 24 et seqq. De bis praeterea ac de aliis, quae olim obtinebant, ac postea in desuetudinem abiierunt, cf. Martene, *De antiquis eccl. ritib.* lib. I. cap. 1 et seqq. praecipue vero Jos. Vicecomes, qui copiosissime de his omnibus egit in op. saepius laudato, *De anti-*

quis fiaptismi ritibus et caeremoniis. Ex helerodoxis hanc provinciam illustravit Jos. Bingham op. cil. *Originum eccles.* tom. IV. lib. X seqq.

n) Antiquiores protestantes ancipites circa usum exorcismi in Baptismi collatione se praebuerunt, aliis eum penitus abjicientibus, aliis propugnantibus. Praecipue improbavit Aegid. Hunnius, in *Thesibus de abrogando exorcismo*, Gerin. 1608; quem secutus est J. Melch. Kraft, *Hist, de exorcismo*, Hamb. 1750. Demum abrogari coepit saec. superiori in pluribus eorum coetibus, ut refert Wegsch. §. 169. n. i.

,6) *Stimiamo* inquit synodus, sess. IV. *di secondare to spirito della Chiesa, rappresentato dal general concilio di Trento col presi rioe.r e, che i maschi abbiano il solo compare, e le femmine la sola comare.* Sed cf. quae de hoc argumento scripsit Trombelli, op. cit. tom. II. diss. 6. sect. 15. quaest. 5 et seqq.

TRACTATUS

PROOEMIUM.

1. Confirmatio veluti quaedam Baptismi consummatio atque perfectio quovis tempore spectata fuit. In ecclesiae Christianae exordiis non solum adultis, verum etiam infantibus mox post Baptismum administrari consuevit; quare secundo loco post Baptisma in sacramentorum ordine Confirmatio numeratur.

2. Variis nominibus donata est, nempe ratione effectuum dicta est a veteribus *perfectio*, et *consummatio*, *sacramentum plenitudinis gratiae*; ratione materiae vocata est *impositio manuum*, vel *sacramentum chrismatis*, *oleum sanctificatum*, aut absolute *chrisma*, *unguentum*, vel cum addito *chrisma sanctum*, *unguentum perenne*, *supercaeleste*, ac demum *chrisma salutis*: ratione signi crucis quae supra frontem teritur, vel characteris in anima impressi, dicta est *sigillum*, *signaculum spirituale*, *dominicum*. Graeci ac orientales plerique eam vocant *μύρον*.¹ Definiri autem solet: *Sacramentum novae*

¹) De nominibus, quibus a veteribus graecis ac latinis insignitum (uit hoc sacramentum, fuse egit Jos. Vicecomes, *De antiquis Confirmat, ritibus*, lib. I. cap. 2 et 3. in quo posteriori capite ostendit, *Confirmationis* nomen antiquis etiam in usu fuisse; cum praeter s. Gregorium M. iu *δ'α-cramentar. de die Sabb. Sanet.*, s. Isidoro hispal. *De eccles. off.* lib. II. cap. 26-

Eucherium lugdun. seu potius antiquum auctorem *Homil. in dit- Penlec.* ejus meminerit s. Ambrosius, lib. *De mysteriis*, cap. 7. et Auctor *Commentar, in Epist. s. Pauli ad Ifebr.* VII. vulgo Ambrosiaster nuncupatus, qui eadem fere aetate ac s. Ambrosius vixit. Quo falsitalis arguitur Suicerus, qui in *Thesouro Ecciesiast* ad vocem *χρίσμα*, audacter pronueiat, neminem veterum la-

legis, quo baptizatis gratia sanctificans augetur, et additur robur Spiritus Sancti, tum ad firmiter credendum, tum ad fidem ipsam strenue profitendam.

3. Doctrinam hujus sacramenti sanxit, tridentina synodus, Seas. VII. Ills tribus canonibus. Can. I: *Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiosam caeremoniam esse, et non potius verum et proprium sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse quam catechesim quamdam, qua adolescentiae proximi fidei suae rationem coram ecclesia exponebant; anathema sit.* Can. II: *Si quis dixerit, injurioses^e spiritui Sancto eos, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.* Can. III: *Si quis dixerit, sanctae Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem; anathema sit.*

4. Ex hac porro doctrina non modo oppositi deteguntur novatorum errores, sed via nobis praeterea sternitur ad hunc tractatum in tria capita dispendendum: quorum *primum* erit de hujus sacramenti veritate, *alterum* de ejus ministro, *tertium* de materia, forma et effectibus. His more nostro *quartum* adjiciemus ad complectenda nonnulla scholia, quibus lucem affundamus iis, quae dicta sunt, aut dicenda supererunt, ad plenioram rei, de qua agimus, cognitionem.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

5. Quamvis veteres haeretici aut neglexerint hujus sacramenti susceptionem, ut de Novatianis refert Theodoretus 1, aut ipsum superstitiosis ritibus temeraverint, ut de valentinianis conqueritur Irenaeus 2, numquam tamen

tinorum patrum mentionem facere *Confirmationis* hoc significatu, immo hujus nominis vestigium occurrit apud s. Irenaeum, *Contra Iudaeos*, lib. I. cap. 21. edit. Massueti. Quod, quamvis usurparetur a valentinianis, salis ostendit in ecclesia pariter viguisse, cum haeretici plura soleant ab ecclesia, a qua discedunt, secum ferre. Cf. Feuardentius in hunc Irenaei locum. Sic pariter falsum est, quod idem Suicerus affirmat, apud Graecos scriptores nec inveniri vocem, quae Confirmationi respondeat; siquidem in *Constitutionibus Apost.* lib. III. cap. 17. aperte dicitur: *Το μύρον, βιβαιώσκ τρι ομολογία;*, seu *Chrisma Confirmatio est confessionis*. nempe Baptismi, de quo agitur cap. praec. Cf. apud Cotelerium, *Patrum apostolic*, vol. I. pag. 288,

1) *Haeret, fabul.* lib. III. cap. 5. qui sic de Novatianis scribit: *Τοι; ὑπο σῶν βαπτισμένοι; το πανάγιον ὄχι ἔχονσι •χρίσμα- διὰ τοῦτο καὶ τοῦ» ἵκ τηδε τη; αἰρίσει τὸ σῶσαι τή; ἐκκλησία; συνα—ο—μένον; χρίειν οἱ πανεύφημοι πατερε; προ;—εταίαν.* Id est: .Iis, quos baptizant, sanctissimum chrisma non praebent. Quapropter eos, qui ex hac haeresi corpori ecclesiae conjunguntur, laudatissimi patres inungi praeceperunt.' Qui quidem mos, ut observat eruditus Valesius, in adnotationibus in cap. 43. lib. VI. *Hist. eccles. Euseb.* manavit ex eo, quod ipsorum auctor Novatianus Baptismum sine chrismatione accepisset.

2) *Cont. Haeres.* lib. I. cap. 21. n. 3. edit. Mass, de quo loco inferius erit sermo.

ejus veritatem inficiat! sunt. Protestantes propterea omnium primi, cohaerenter ad suum systema de justificatione, cum sacramentis reliquis, praeter Baptisma et Eucharistiam, Confirmationem etiam rejecerunt. ³ Lutherus inter caeremonias ecclesiasticas Confirmationem recenset⁴; ceteri autem haeretici ab eo prognati ulterius progressi sunt, dum spiritu vere satanico conviciis ac blasphemiiis, quas vel referre taedet, in hoc sacramentum sunt debacchati.⁴ Inter eos tamen, qui hujus sacramenti veritatem impugnarunt, eminent Joann. Dallaeus ⁵ et Samuel Basnagius. ⁷ Nunc vero postquam deferbuerunt contentiones istae, non pauci ex recentioribus protestantibus ad saniora consilia devenisse visi sunt. ⁸

PROPOSITIO.

Confirmatio baptizatorum non est otiosa caeremonia sed verum et proprium sacramentum.

6. Est de fide haec propositio, ut patet ex primo canone tridentino paulo ante recitato. Adstruitur autem ejus veritas ex Scripturis sensu traditionali expositis, nec non ex perpetua et constanti totius ecclesiae praxi.

7. Ad **Scripturas** quidem quod spectat, pervulgata sunt, quae Act. VIII. 14 seqq. leguntur: *Cum audissent apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem: qui, cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum*

III

tk

³) Bellarm., lib. *de Confirm.* cap. i. n. 4. inter eos. qui rejecerunt sacramentum Confirmationis, numerat waldenses et wicleffitas. Porro Bossuetus, *Histoire des Variat.* liv. XI. ostendit, illos haereticos aenovisse septeni sacramenta, ideoque et Confirmationem.

⁴) Lib. *De capt. babyl.* cap. *De Confinit.* Attamen idem Lutherus alias veritatem hujus sacramenti confessus est. Cf. *Catéchisants christianus docturis Martini Lutheri ex suis operibus simul collectus per Ludovicum L'ssleber*, 1744, denuo recusus in op. doctoris Christophori Besold, *Mottea sui reditus ad rom. cath. eccles. elaborata. translata et edita P. IF. A'. Auijustae Vindel.* 1828, *Appendix secunda*. Cf. pag. 320. Cum Besold vellet hoc opus typis edere Francofurli, a tolerantibus protestantibus haec ei fuit denegata facultas;

hinc Augustam venit, ibique illud vulgavit Lipsienses et wittembergenses in conventa lipsiensi, anno 1548, septem pariter admiserunt sacramenta, et nominarunt Confirmationem. Cf. Bellar. l. c. n. 1.

⁵) Has refert Bellarm. loc. cit. num. 6.

⁶) Tribus libris Joann. Dallaeus hoc sacramentum impugnavit in op. *De duobus latinorum ex unctione sacramentis, Confirmatione et Extrema*, ut vocant, *Unctione*, vol. L in 4. Genevae, 1659.

⁷) In *Annal. politico-eccles.* ad annum 37. §. 36 et seqq.

⁸) Praeter Leibnitzium, *System, theol.* pag. 202 et seq., veritatem hujus sacramenti admiserunt Daubac et Fessler. Cf. *-Apologia della religion cattolica tratta dagli scritti di autori proteslanti dei sig. Esslinger, negli Annali delle scienze religiose...* Maggio e Agosto 1836. pag. 361.

Sanctum. Atque ibid. XIX. 5: His auditis baptizati sunt (ephesii) in nomine Damini Jesu; et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos. In quibus duobus testimoniis habetur, quidquid ad sacramenti rationem praerequiritur: signum nempe sensibile per manuum impositionem et orationem designatum, institutio Christi quae ex ipso apostolorum facto protinus deducitur collatio demum gratiae per Spiritum Sanctum, quem conferebant, indicata.

8. Sensus porro traditionalis horum textuum ex patribus eruitur. Etenim s. Irenaeus, *Cont. haeres*, lib. IV. scribit: *Quibuscumque enim imponebant apostoli manus, accipiebant Spiritum Sanctum, qui est esca vitae* 2, ideoque gratia sanctificans. Sic etiam Tertullianus, lib. *De Baptismo: Dehinc* (post Baptismum) *manus imponitur, per benedictionem advocans et incitans Spiritum Sanctum.* 3 Theophilus antiochenus Justino coevus idem manifeste indicat, scribens *Ad Autolicum*, lib. I: *Nos ideo christiani vocamur, quod Dei oleo ungamur.* 4

9. Et hi quidem ad II. saeculum pertinent. Ex tertio vero in promptu sunt s. Cyprianus et Firmilianus. Cyprianus enim, *Epist. LXXII.* contendit adversus Stephanum, satis non esse haereticis ad ecclesiae sinum redeuntibus manus imponere, sed prorsus rebaptizandos eos esse, quia *tunc demum*, inquit, *plene sanctificari et esse Filii Dei possunt, si utroque sacramento nascantur.* 5 Et *Epist. LXXIII.* disserens de tinctis a Philippo in Samaria: *Quod deerat, inquit, id a Petro et Joanne factum est, ut oratione pro eis habita, et manu imposita, invocaretur et infunderetur super eos Spiritus Sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut, qui in ecclesia baptizantur, praepositis ecclesiae offerantur, et per nostram orationem et manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur, et signaculo dominico consummentur.* 6 Eadem habet Firmilianus, ejusdemque meminit manus impositionis, quae apud asianos obtinebat, et quae apud afros post Baptisma ad conferendum Spiritum S. adhibebatur. 7 His ex eodem saeculo duo adjici debent, scilicet anonymus auctor libri *De Rebaptismate*, synchronus b. Cypriano et 8. Cornelius papa. Prior inter cetera scribit: *Per manus impositionem episcopi datur unicuique credenti Spiritus S. sicut apostoli circa Samaritanos post Philippi Baptisma, manus eis imponendo, fecerunt, et hac ratione Spiritum Sanctum in eos contulerunt.* 8 Alter, in *Epist. ad Fabium*, haec de Novatiano

1) Cf. Bellam, loc. cit cap. 2.

2) Cap. 38. η. 2.

3) Cap. 8. in quem locum cf. La Cerda.

4) *Τοιγαρουν puti τουτου tivtutv καλοϋμι^α χριστιανοί, οτι χριόμ&a ιλαιον* §108. N. 12. edit. Maran. Cf. in hunc loc. editoris adnot.

5) De quo s. martyris loco cf. Sirmondus in *Antirrhelico* II. part. I. cap. 5. opp. Sirm. tom. IV. Paris. 1696.

6) Edit. maur. pag. 132.

7) Ibid. pag. 147.

8) Ad calcem opp. s. Cypr. pag. 355.

habet: *Neque ab episcopo consignatus est. Hoc autem signaculo minime percepto, quo tandem modo Spiritum Sanctum potuit accipere?* 9 Huc pariter refertur quod praescriptum episcopo est in **Constitutionibus apostolicis**, ut *postea baptizatos ungat chrismate*.¹⁰

10. Es IV. denique et V. saeculo, **concilium** **iberitanum**, can. XXXVIII. jubet, catechumenum baptizatum in periculo mortis, *si supervixerit, ad episcopum perducere, ut per manus impositionem perfici possit*, sacramento scilicet Confirmationis. **Innocentius I.** *Epist. ad Decentium*, docet, a solo episcopo hoc sacramentum debere administrari.¹² De eodem sacramento agit s. **Hieronymus**, *Dial. adv. Lucifer*.¹³; s. **Joann. Chrysostomus**. *Hom. XVII. in Acta apostol.*; s. **Augustinus** passim, praesertim *De Trin.*, lib. XV, ubi ait: *Quem morem* (apostolorum imponendi manus et orandi, ut veniat Spiritus S. sicut in samaritanis) *in suis praepositis etiam nunc servat ecclesia*.¹⁵ Sed praecipue eminet s. **Cyrillus hierosolym.** *gnljotam catechesim* insumit, agens de Confirmatione adei Tut Chemnitius vocaverit hoc sacramentum *chrisma cyrillianum*.¹⁷ Et haec quidem speciminis causa attulisse aut indicasse satis sit ex innumeris prope testimoniis, quae afferri possent, quaeque expendit Nat. Alexander.¹⁸

11. Quod demum ad perpetuam et constantem totius **ecclesiae** pra-

’) *Ὁν μὴν οὐδὲ τῶν Λοιπῶν ἰτυχι . . . τοῦ τι Ὀρραγιῖ ἤναι ὑπο τοῦ ἰ᾿ι᾿ικό-ον . τούτον δ᾿ μη πυγῶν . πῶι αν τον ἀγίου -νινματο, ἰτυχι*; apud Euseb. *Hist. Certes*. lib. VI cap. 43. pair. 199

,e) *Ἰητά τούτο ὁ Λατῖκοποι χριτω τοῦ < /i>axrtiSêFrac ι <J utpo>*. Lib. III. cap. 16. Huc etiam spectat inscriptio sepulcralis, quam affert Mabillonius, in *Itinere itatico*, pag. 71:

D. MA. SACRUM. XL.
LEOPARDUM- IN. PACEM. CUM
SPIRITA. SANCTA. ACCEPUM
EUMTE. .ASTATIS. INNOCINTEM
POSUER. PAR. ft. AN. N. VII. MEN. VU-

Ad qu.mi epigraphen Mahillonius tria notat: 1°. D. MA. SACRUM pertinere *ad prima illa tempora . quibus cruda adhuc quorundam in cordibus Christiana religio aliquid de paganici ritus superstitione retinebat*. 2°. Illud XL. positura esse *ad designandum tumulum*. 3°. Quod vero ad SPIRITA SANCTA etc. attinet: *Hic*, inquit, *manifestus est de Confirmatione locus*, quae antiquitus junetim eum Baptismo dabatur. Observat praeterea Mazzochius, in *Spicilegio iiblico*, tom. 1. Neap. 1762-

pag. 17. not. 5. hujus Leopardi parentes, cui titulum posuerunt, judaeos syrosve natione fuisse, eoque factum, uf, quem ceteri Christiani *Spiritum Sanctum*, ipsi (utpote latini sermonis pene rudes) SPIRITAM SANCTAM appellaverint, eo nimirum genere, quo sua dialecto in *Spiritu* enuntiando utebantur. Itaque ro Γικ᾿ΗρΓι Γ᾿Γ?, *Spiritam Sanctam* latine reddebant.

11) In quem cunonem cf. card, de Aguirre et Alhaspinacus.

*) *Epist.* XXV. A. 6. apud Coustant.

,J) N. 9. edit. Vallars.

H) N. 3. edit. maur.

,s) Cap. 25. n. 46.

,e) *Calech.* XXI. quae est Myslagogica IIL et inscribitur: *Ἰltpi χριόμα- τοί, De Chrismate*.

*) Apud Bcllarm. *De Confirm*, cap. 1. n. 6.

,s) *Diss.* X. in saec. IL Cf. etiam Wistasse, tract. *De sacrum. Confirm*, qui uberima documenta ex universa antiquitate collegit, ad demonstrandam hujus sacramenti veritatem.

um spectat, praeter documenta huc neque adducta ex conciliis, pontificibus et patribus, eam evincunt omnia ritualia et euchologia ecclesiae occidentalis et orientalis, in quibus ratio traditur conferendi hoc sacramentum, ac ritus describuntur, qui in utraque ecclesia semper in usu fuerunt. Ea autem inveniendi numero proferunt inter ceteros Martenius 19 et Renaudotius 20; hic insuper ineluctabilibus monumentis ostendit, omnium ecclesiarum orientalium perpetuum et universalem consensum in hoc fidei dogmate profitendo eum ecclesia latina. Ergo.

DIFFICULTATES.

12. I. Obj. Neque ex allatis Scripturarum auctoritatibus in se spectatis, neque ex earum sensu traditionali quidpiam colligi potest, quo veritas hujus sacramenti adstruatur. 1. Etenim in adductis testimoniis *Spiritus Sancti* nomine non gratia sanctificans indicatur, sed *gratis data*, de qua Joel. II. 28. dictum est: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri*; idque non obscure apparet in ephesiis, qui Act. XIX. 6. accepto Spiritu Sancto *loquebantur linguis et prophetabant*. Profecto apostoli illum Spiritum Sanctum conferebant, cujus dandi facultatem ab iis poposcit Simon spondens pecuniam, nempe donum miraculorum, et Samaritani tincti a Philippo illum spiritum acceperunt, quo antea caruerunt; carebant autem gratiis gratis datis, minime vero gratia sanctificante, quam adepti erant per Baptisma. 2. Sed dato, quod aliquid ad Baptismi confirmationem apostoli manuum impositione conferrent, perperam deducitur, illam manuum impositionem fuisse sacramentalem, cum passim eam usurparent ad diversos effectus producendos; 3. sic Ananias, licet non fuerit episcopus,, attamen Saulo manus imposuit, ut visum reciperet et *impleretur Spiritu Sancto*, Act. IX. 17; 4. praeterea Petrus Act. X. 44. cernens, quod *cecidit Spiritus Sanctus super omnes, qui*

) *De antiquis eccl. ritib.*, lib. I. cap. 2.

M) *Perpétuité de la foi*, tom. V. liv. II. chap. II, 12 et 13. Quibus adjici possunt Petrus Arcudius, *De concordia ecclesiae occidentalis et orientalis in septeni sacramentorum administrations*, lib. II. Paris 1626: Jac. Goar, in *Euchologio* sive *Rituali graecorum*, Lut. Paris. 1647. pag. 628 et seqq.; Joann. Simon Assemanus, *Biblioth. Orient*, part. I et II.

Hic porro observaro juverit, argumentum, quod ex perpetua omnium orientalium communionum consensione eruitur, quodque a recentioribus eruditis viris in illustri positum est, tanti ponderis esse, ut protestantes penitus ab eo conterantur. Qui enim fieri potuit, ut sectae antiquissimae, a se

invicem discrepantes, quaeque furore, ut ita dicam, impelluntur adversus ecclesiam romanam sive catholicam, potuerint conspirare in agnoscenda veritate hujus sacramenti, perinde ac reliquorum? Ad hunc scopulum infringuntur omnes subtilitates, effugia, inventa, mendacia Lutheri, Calvini, Dallaci, Basnagii celcrorumque illorum simularum, qui constanter easdem strophas occinunt. Numquam autem poterunt se ab illius vi subducere, eo vel maxime quod non agatur hic de aliquo principio speculativo, sed de re practica, atque in usu quotidiano posita. Hae tamen communionnes omnes unanimi consensu ab apostolica traditione Confirmationem repetunt.

audiebant verbum, stiper Cornelium scilicet ac familiares ejus, antequam isti baptizati essent, ab imponendis supor eos manibus abstinuit post Baptismi collationem. 5. Apposite propterea Augustinus, *De Bapt.* lib. III; *Quid at aliud manus impositio*, interrogat, niw *oratio super hominem?* 21 Gratianus ipse, causa I. cap. *Arianos*, negat, manuum impositionem esse sacramentum. 11 Ratio porro in promptu est, 6. tum quia sic injuria irrogaretur Baptismo, quasi per ipsum non conferretur nisi gratia dimidiata; 7. tum quia apostolos nos monet, qua ratione Spiritum S. obtinere possimus, scribens Ephes. V. 18: *Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino.* 8. Quod si id non sufficiat, non deest panis eucharisticus, qui cor hominis confirmat. 9. Notat proinde s. Cyprianus, *Epist. LIV.* Christi athletas, ad martyrium properantes, solo roboratos fuisse divinae Eucharistiae, clypeo et sacramento. Ergo.

13. *Resp. Neg. antec.* Ad 1. prob. *D.* Id est, praeter gratiam sanctificantem, quae erat effectus principalis, significatur etiam gratia gratis data tamquam accidentalis, qua visibiliter invisibilis gratia conferebatur, *C.* sola gratia gratis data ad exclusionem gratiae sanctificantis, *N.* Quod igitur gratiae etiam gratis datae conferrentur ab apostolis, accidentale erat ratione status et conditionis nascentis ecclesiae, seu, ut loquitur Augustinus, *Tract. VI. in Joann.* *signa tempori opportuna:* qui praeterea *De Bapt.* lib. III. subdit: *A'equae enim temporalibus et sensibilibus miraculis attestantibus, per manus impositionem, modo datur Spiritus Sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, et ecclesiae primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc expected, ut ii, quibus manus ad accipiendum Spiritum S. imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed invisibiliter et latenter intelligitur propter vinculum pacis eorum cordibus divina caritas inspirari.* 23 Verus proinde ac proprius Confirmationis effectus tum etiam ille erat, qui a Christo fuerat promissus, Christus autem, Luc. XXIV. 49. non promisit Spiritum S. ad gratias gratis datas, sed ad gratiam confirmatricem roboris et fortitudinis ad strenuam fidei testificationem: *Donec induamini virtute ex alto.*

Accedit, super omnes baptizatos advocatum fuisse Spiritum S. cum impositione manuum, neque tamen omnes donis extraordinariis praeditos fuisse, teste apostolo, I. Cor. XII. 29 et seq.: *Numquid omnes prophetae?... Numquid omnes gratiam habent curationum? Numquid omnes linguis loquuntur?* Consequens proinde est, gratiam Spiritus Sancti per impositionem manuum acceptam, fuisse omnino diversam a donis extraordinariis. Manuum porro

2*) Cap. 16. n. 21.

*) Quaesi. I. n. 73. edit. Pilhoei.

Cap. 16. Christophorus Ranzovicus, in *Epist. ad Georg. Callixtum* data, in

qua sui ad ecclesiam catholicam reditus causas affert, profitetur, se valde fuisse his verbis Augustini commotum.

■npositionem communem omnibus Christianis fuisse, patet ex eodem apostolo, qui Hflbr. VI. 1 et 2. eam memorat inter ea, quae ad fundamenta religionis spectant, dicens: *Non rursum jacentes fundamentum poenitentiae ab operibus aortitis, et fidei ad Deum: baptismatum doctrinae, impositionis quoque manuum.* 24 Et sic. responsio patet ad ea, quae ex Joele atque ex Actis apostolorum de ephesiis, Simone ac Samaritanis a Philippo baptizatis objiciebantur: gratia sutem, qua carebant Samaritani, erat gratia Confirmationis.

14. Ad 2. *Neg.* Quamvis porro ad varios effectus adhiberetur ab apostolis manuum impositio, non idcirco excluditur finis peculiaris, de quo disserimus, quem sibi praestituebat intentio ministri et adjecta oratio qua invocabatur Spiritus Sanctus, uti adhuc in ecclesia fit. 25

15. Ad 3. *D.* Ananias manus Saulo imposuit, ut visum reciperet, *C.* ut impleretur Spiritu S. *subdist.* mediante Baptismo, quem eidem statim contulit, *C.* per se, *N.* Illa enim manuum impositio, utpote facta ante Baptisma, non potuit esse sacramentalis; ideoque unice directa erat ad visum restituendum, prout ostendit ipse contextus.

16. Ad 4. *D.* Id est, non legitur, Petrum Cornelio ejusque familiaribus manus imposuisse post Baptismi collationem, *C.* non imposuit, *N.* Ex eo enim, quod in Scripturis aliquid non legatur, minime inferri legitime potest ejus omissio; quod pluribus exemplis ostendi facile posset. 26 Fieri praeterea potuit, ut s. Petrus illam omiserit, postquam vidit Spiritum S. illapsum esse extraordinaria ratione super Cornelium aliosque ibi praesentes, prout se communicaverat apostolis in die Pentecostes. 27

■Hij πάλιν Αιμίλιον καταβαλλόμενοι μετανοία από νεκρών ἔργων, καὶ πῦτew ἡλ3ων, βαπτισμῶν διδαχὴ ἰπισθίω re χαρῶν. G. Rosenmüller fatetur in *ScholiU* in hunc loc. hic recenseri ab apostolo impositionem manuum, quae sit symbolum donorum Spiritus Sancti, quae promissa atque data sunt Christianis. Quamvis, prout erat protestans et rationalista, exponat cum Nossel manuum impositionem et collationem Spiritus S. de quadam animi concitatione, qua tamquam divini Numinis alflatu « senserint impulsos, qui eam accipiebant, ut illam doctrinam laeti ac imperterriti prollerentur. Cf. in I. Tim. IV. 14. In eandem sententiam concessit Kuinoel, *Connu, a lib. N. T. hist.* in cap. VIII. Act. Apostl. v. 15 et 16. Hi enim se invicem exscribere wlent.

M) Erat manus impositio familiaris et communis caeremonia ecclesiasticae disci-

pliniae non tantum ante Baptisma sed in ipsa immersione et post illam, atque in Confirmatione, Ordinum collatione, extrema Unctione, exorcismis, decursu poenitentiae, quae sola quatuor manuum impositiones diversas continebat; ita ut pene rarum esset ecclesiae beneficium, quod impositione manuum non esset insigne. Suarez, in *///. part.* dist. 34. sect. 1. manuum impositionem divisit in curativam, confirmatoriam, consecralivam sive ordinativam, caeremonialem ad Baptismum, reconciliativam, deprecativam. Cf. De la Corda, *Adnotatt.* ad cap. 7. lib. *De Bapt.* Tertulliani.

26) Cf. nota Mansi, quae est ad calcem diss. 10. in saec. II. Nat. Alex.; in qua tum hanc tum ceteras Basnagii cavillationes disjicit.

17) Cf. s. Thomas part. III. qu. 27. art. 6. ad 3.

17. Ad 5. /). Manna impositio reconciliatoria, C. sacramentalis, V. Loquitur scilicet s. Augustinus loc. cit. de illa manuum impositione, qua olim haeretici cum ecclesia reconciliabantur. Ait enim ibid.: *Manus initem impositio non sicut Baptismus repeti potest.* Et lib. V. cap. XXIII: *Manus autem impositio si non adhiberetur ab haeresi venienti, tamquam extra omnem culpam esse judicaretur.*²³ Exploratum tamen est, s. Doctorem chrismatis sacramentum tamquam signaculum indelebile habuisse, illudque contulisse cum ipso Baptismo, qui semel rite administratus amitti non potest, nec propterea iterum conferri. De eadem porro reconciliatoria, ideoque caeremoniali manuum impositione, disserit Gratianus in objecto loco.

18. idem esset utriusque sacramenti effectus, C. si plane diversus, A'. Jam vero effectus Baptismi est spiritus renovationis, regenerationis et adoptionis; effectus vero Confirmationis est gratia roboris ac plenitudinis, qua spiritualiter ad virilem proficimus aetatem, et ad fidem contra ejus hostes generose profitendam. Per Baptisma evadimus Christianae civitatis membra; per Confirmationem membra evadimus Christianae militiae. Tametsi spiritus in Baptismate acceptus esset spiritus perfectionis et virtutis, Baptismo tamen adjiciebatur olim Eucharistia, quam propterea sacramentum fuisse non negant adversarii; cur igitur negabunt dignitatem sacramentalem chrismati, eo quod collatum renatis fuerit et regeneratis per Baptismum? Conferebatur igitur Baptismus, ut renasceretur homo; Confirmatio, ut ad virilem veheretur fortitudinem; Eucharistia denique ut roboratus nutriretur; quin ulli sacramento censeretur fieri injuria, aut dimidiata gratia per Baptismum conferri.²⁹

”) S. Doctor constanter adversus donatistas distinguit sacramentum ab effectu sacramenti, nempe gratia. Contendit, sacramenta rite administrata valide conferri extra ecclesiam; ast negat, per ea gratiam conferri, iis scilicet qui scienter ab haereticis vel schismaticis sacramenta suscipiunt. Docet porro, sacramenta producere gratiam, cum resipiscentes ad ecclesiam veniunt, cum videlicet, ut nos loquimur, auferunt ejusdem gratiae obicem. Jam vero ecclesia haereticos ad se revertentes manus impositione recipere solebat; et haec manus impositio caeremonialis ea est, de qua hic disserit s. Augustinus, quam vocat orationem super hominem, quamque citra culpam omitti posse s. Doctor affirmat. Permisceri haec autem nequit cum impositione manuum sacramentali, de qua ipse sub nomine unguenti loquitur. Quoniam ejus

verba confirmant id, quod hactenus de ejus mente adnotavimus, placet haec ipsa afferre ex lib. II. *Cont. Uti. Petitioni*, cap. 104. quae ita se habent: „In hoc unguento sacramentum Chrismatis vultis interpretari; quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus, sed potest esse et in hominibus pessimis... Discerne ergo visibile sanctum sacramentum, quod esse et in bonis et in malis potest, illis ad praemium, illis ad judicium, ab invisibili unctione caritatis, quae proprie bonorum est.-

M) Hos diversos Baptismi et Confirmationis effectus apprime distinguit et fuse exponit s. Cyrillusbicosolym. *Catech.XW.* Mystagog. ILL n. 3, 4 cl 7. Cf. Toutleus, *De doctrina s. Cyrilli*, dist. 3. cap. 8. n.57 et seqq.

19. Ad 7. *D. Implemini Spiritu Sancto*, id est, sancta spiritus hilaritate ot jucunditate, quae ex sobrietate gignitur, quamque apostolus opponit ebrietati et intemperantiae, C. Spiritu S. proprie dicto, qualis per sacramenta tonfertur, A'. Sensus enim, quem exposuimus, ipsa apostoli verba exposcunt et orationis series, 30

20. Ad 8. *D.* Non deest panis oucharisticus, qui cor hominis confirmat ipsum nutriendo, C. roborandu ad modum Confirmationis, A. Responsio patet ex dictis ad 6.

21. Ad 9. *D.* Quia athletae illi una cum Baptismo Confirmationem acceperant, prout ferebat illius temporis disciplina, C. secus, iV. Chrismate enim jamdiu delibuti, nulla alia re ad martyrium egebant, nisi ut eucharistico pane reficerentur.

22. II. Obj. Non magis favet sacramento Confirmationis sensus traditionalis. Nam patres antiquissimi 1. vel plane silent de hoc sacramento, ut Clemens romanus, Ignatius, Athenagoras, Justinus; 2. qui tamen s. martyr, ut observat Basnagius 31, profitetur, se in sua *Apologia* omnia Caesaribus exponere, quae in Baptismo fieri solebant, *ne maligne quidquam et dissimulanter agere videretur*³²; attamen, ut patres anteriores reliqui, de Baptismo et Eucharistia loquitur, alte vero silet de Confirmatione; 3. vel de Confirmatione, tamquam de parte integral! Baptismatis seu caeremoniali, sermonem habent patres. Ita quidem Tertullianus, a quo, lib. *De Bapt.* cap. VII. vocatur unctio illa profluens *de pristina disciplina*, veteris nempe Testamenti, quia sacerdotes de oleo cornu ungi solebant, eamque propterea Baptismo adjungit, ut patet ex ipsa libri inscriptione, quae est *De Baptismo*; quem idcirco cap. X. bis verbis absolvit: *Diximus, quantum mediocritati nostrae licuit, de universis, quae Baptismi religionem struunt.* Hinc unctioni adjecit degustationem lactis et melis, quae in Confirmatione locum non habent; scribit enim, *Contra Marcionem*, lib. I. cap. XIV. de Christo novae legis auctore: *Usque nunc nec aquam reprobavit Creatoris, qua suos abluit: nec oleum, quo suos unguat: nec melis et lactis societatem, qua suos infantat.* 4. Tertulliano consonat s. Cornelius papa, qui affirmat, Confirmationem ab episcopo recipi debere *juxta ecclesiasticam regulam.* 5. Quare passim veteres vocant Confirmationem seu manus impositionem *Baptismi perfectionem*, ut concilium illiberitanum 33, vel *supplementum*, ut s. Cyprianus 34; 6. qui proinde *Bpist. LXXII.*

3ß) Cf. Cornel, a Lapide et Bernard, a Piconio in hunc loc. Neque ab his dissentit Rosenmüller, qui verba: *Ἀλλὰ πληροῦσὲν ἰν πνίύματι*, κ. τ. λ. vertit: „Sed sensu pietatis a Spiritu Sancto affectae pleni estote, vosmetipsos excitate ad gaudia (non vino, intemperanter bibendo, sed) carminibus Deo Christoque canendis.’

31) Loc. cit. n. 38.

3i) *ΛμοΙ.* I. η. 61. pag. 71: *”Οπω μη τοντο παραλιπόντι, δόζωμιν πονηριθύν τι ἰν τη Ιζ,ηγήσι.*

3ĭ) Can. XXXVIII.

Bpist. LX XIII.

subdit: *Tunc daman* (homines) *plene sanctificari et esse filii Dei possunt, si sacranunto utroque, nascantur*; censuit igitur unum reipsa sacramentum esse, alioquin falsus subesset ejus assertioni sensus. 7. Immo nec patres desunt, qui hujus Confirmationis originem ab haereticis valentinianis repetant; uti Irenaeus, qui *Contra haeres*, lib. L ipsis exprobrat, quod opobalsamo uterentur ad suos neophytos inungendos. Ut igitur aliquid pergratum illis fieret, qui sectam valentinianorum ejurantes in ecclesiam se recipiebant, ut conjicit Basnagius, in ecclesiam deductum est chrismatis institutum. 35 Ergo.

23. *Resp. Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Nonnulli patres siluerunt, aliis loquentibus, *C.* secus, *A'*. Pauca admodum documenta patres illi, quos recenset Basnagius, nobis reliquerunt: eorum autem scopus non ferebat, ut de Confirmatione loquerentur. Ceteri ac fere suppare copiose de eodem sacramento disserunt tamquam de re receptissima et passim usurpata: nihil igitur causae catholicae obest paucorum illorum silentium. Tertullianus vero qui luculenter adeo de Confirmatione disseruit, vix quinquaginta annis ab obitu apostoli Joannis floruit. Interdum nonnulli patres silent de Baptismo et Eucharistia, quin tamen exinde concludi aliquid possit. 36

24. Ad 2. *D.* Profitetur s. martyr, se omnia manifestare Caesaribus, quae ad depellendas calumnias necessaria erant. *C.* omnia prorsus religionis Christianae mysteria, *IV.* Hae porro calumniae, ut alias adnotavimus, impetebant potissimum ritus Baptismi et Eucharistiae, bos propterea exponit Justinus. ut Christianos apud Caesares justificaret; non autem singula per modum catecheseos minute prosequitur, quod nec ferebat recepta per id temporis disciplina. Magni profecto Caesarum non referebat scire, an Christiani homines post lavacrum etiam oleo perungerentur, aut eis manus imponeretur; ut verendum propterea fuerit, prout frigide autumat Basnagius, ne id silentio Justinus involvens, tantum facinus sanguine elueret, neve eam ob causam adversus Christianos gladiis et ignibus Caesares desaevirent. 37

25. Ad 3. *Neg.* Nec sane id evincit Tertullianus, qui in primo textu nobis objecto unctionem chrismatis docet ex pristina disciplina provenire, quatenus praefigurata erat in *V. T.*, non autem quatenus identica esset, seu quoad rem et efficaciam. 38

Ji) Loc. cit. n. 3.

'.) Cf. card. Orsi, dissert. *De chrismate confirmatorio*, Mcdiol. 1733. cap. 2. §.8.

J7) Praestat apponere verba ipsa, quibus Basnagius exaggerat periculum, quod Justino ac ceteris christianis instabat, si silentio ritum Confirmationis praeteriisset: «Ejus utique caeremoniae, *inquit*, meminisse debuisset, ut munus promissi conferret, neve a desertore aliquo ecclesiae cri-

minis postularetur, quod sciens et prudens nobilissimam Christianae disciplinae caeremoniam occulisset. Quo facto et sibi et christianis, quorum patronum agebat, creasse! periculum." Ita strenue nugatur!

M) Cum haec unctio juxta veteres patres significet regiam ac sacerdotalem dignitatem, quam per Confirmationem, qui tangebantur, acquirebant, juxta illud Petri efatum: *Vos genus electum et regale sa-*

26. Ex altero autem textu deflumpto sive ex libri inscriptione sive ex ejusdem conclusione nihil pariter inferri potest adversus veritatem sacramenti, quam propugnamus; cum notum sit, veteres spectasse Confirmationem vehit appendicem et perfectionem Baptismi; nec tamen unum idemque censebant esse sacramentum, quod coalesceret tamquam partibus ex Baptismo et Continuatione. Exinde factum est, ut utrumque quidem sacramentum conjungerent, quia simul illa sacramenta conferebantur una cum Eucharistia, non tamen permiscerent. Diversam enim materiam, ministrum et effectum unicuique sacramento assignant. Sane idem Tertullianus, praeterquamquod in ipso cit. loco apertissime unum ab altero secernit, ut patet ex ejus verbis adductis in probatione thesis, in lib. *De Resurr. carnis*, Baptismi, Confirmationis et Eucharistiae materiam et effectus his verbis declarat: *Caro abluitur, ut anima emaculetur* (en effectus Baptismi); *caro ungitur, ut anima conucretur*; *caro signatur, ut anima muniatur*; *caro manus impositione adumbratur. ut et anima spiritu illuminetur* (en effectus Confirmationis); *caro Corpore et Sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur* (en effectus Eucharistiae).

27. In tertio demum textu ostendit Tertullianus, aquam, oleum, mei et lac creaturas a Deo bono conditas in V. T. perhiberi, cum usurpatae sint in administratione sacramentorum N. L., cujas auctorem Deum bonum esse fatebantur marcionitae; minime vero eas ut partes essentielles sacramenti recenset, nec enim has accurate distinguere scopus Tertulliani fuit. Ceterum post allata verba immediate prosequitur: *Aec panem, quo ipse corpus suum repraesentat*. Nec tamen praejudicium affert veritati sacramenti Eucharistiae.

28. Ad 4. *Neg.* pariter in sensu adversarii. Ad prob. *D.* Juxta *ecclesiasticam regulam* in ordine ad caeremonias omissas in Baptismo clinicorum, *C.* in ordine ad Confirmationem, *subdist.* quoad susceptionem, *C.* quoad institutio-

cerdotium; cum praeterea in V. T. ea adhiberetur ad reges ac sacerdotes inaugurandos. recte Tertullianus asseruit, de veteri disciplina provenisse hunc ritum inaugurandi christianos in reges et sacerdotes spirituales. Quo sensu auctor *Ouaestioni* *orthodoxos*, quaest. 137. pariter scripsit: *Α'ριό.μα το? παλαι».* Ιλαίρ, ἵνα γινόμεθα Χρίστου, veteri oleo ungimur, ut fuimus Christi.* S. Gregorius naz. eodem respicit, cum dicit Baptismum vocari *χρίσμα ὡ; Ιερὸν καὶ βασιλικόν. Unctionem ut sacram et regiam.* Sic Cyrillus bicros. *Catech. Myst.* III. alique passim. Cf. *Const. apost.* lib. III. cap. 15. edit. Cotel.

39) Gap. 8. Quibus addenda sunt, quae lib. *De liapt.* cap. 7. scribit: «Sic et in nobis carnaliter currit unctio, sed spiritualiter proficit; quomodo et ipsius Baptismi carnalis actus, quod in aqua mergimur; spiritalis effectus, quod delictis liberamur.” Sic etiam, lib. *De pruescript.* cap. 36: ..Aqua, *inquit*, signat, Sancto Spiritu vestit, Eucharistia pascit.” Et cap. 60: ..Ipsas quoque res sacramentorum divinorum idolorum mysteriis aemulatur (diabolus). Tinguunt et ipse quosdam, utique credentes et fideles suos... Mithra signat illic in frontibus milites suos; celebrat et panis oblationem.”

nem et originem, X Neque enim haec permisceri debent, cum ea apprime Cornelius distinguat. 40

29. Ad 5. Vocant veteres Confirmationem Baptismi *perfectionem* etc. ratione effectus. C. ratione sacramenti, zV.

30. Ad 6. D. Ut quis sit plene sanctificatus seu christianus perfectus nempe fortis et adultus, C. christianus simpliciter, A'. Sane, qui dicit *utroque sacramento*, duo sacramenta distinguit. Porro juxta datam expositionem liquet, nullum falsum sensum subesse posse in s. Cypriani assertionem. **

31. Ad 7. *Xeg.* Ad probationem vero, quae ex s. Irenaeo petitur, D. Exprobrat Irenaeus valentinianis abusum ob profanas vocum novitates et incantationes ab ipsis introductas, C. usum ipsum opobalsami, vel zV. vel *subdist.* opobalsami nondum ab ecclesia usurpati, *Tr.* secus, A'. Duo haec propterea inter se permisceri non debent. Confirmationis nempe collatio per manuum impositionem et olei unctionem et permixtio opobalsami alteriusve liquoris postea adjecta. Nos de priori hic solliciti sumus; de altera vero, quid sentiendum verisimilius sit, inferius aperiemus. Basnagius utrumque confundit, ut Irenaei testimonio fretus, ex valentinianorum fontibus chrismatis usum in ecclesiam deducat. 42

♦) En integrum textum: -Sed neque postquam liberatus est (Novatianus) morbo, reliqua percepit, quae juxta, ecclesiasticam regulam percipi debent. Deinde immediate proseguitur: .Neque ab episcopo consignatus esi etc." Ergo distinguit s. pontifex Baptismi solemniam, quae Novatianus recuperata valetudine neglexit contra ecclesiasticam regulam, illa supplere praecipientem, a consignatione chrismatis sacramentali. Cf. Vales, in hunc loc.

Λ") De hoc argumento ex professo disputat vetus auctor operis *De Dehuptisinale*. Cum enim prius dixisset: «Per manus impositionem episcopi datur unicuique Spiritus Sanctus, sicut apostoli circa Samaritanos post Philippi Baptisma manus eis imponendo fecerunt, et hac ratione Spiritum Sanctum in eos contulerunt, *subdit*: Quod hodierna quoque die non potest dubitari esse usitatum et evenire solitum, ut plerique post Baptisma sine impositione manus episcopi de sacculo exeant: et tamen pro perfectis fidelibus habentur. Quod confirmat exemplo eunuchi a Philippo baptizati, qui sine manuum impositione episcopi perfectus extitit christianus. Sed eum adi. Interim ex his patet, non eo sensu voca-

tam a veteribus esse Confirmationem *perfectionem*//) *Daptis/ni*, quasi sine ipsa Baptisma imperfectum esset censendum, sed quatenus gratiae in Baptismate collatae alia fortitudinis et roboris adjiciebatur, ut exponit s. Cyrillus, *Catech* cit.

°) Notandum porro hic est, s. Irenaeum, lib. I. cap. 21. num. 3. juxta edit. Mass, haud improbare hunc ritum in gnosticis, sed solum referre. En ejus verba: *Ἐπιταμυρίξουσιν τὸν τίτελιβμίνον τὸ ὁπω τοῦ ὀ-οβαλβάμον· τὸ γὰρ μύρον τοῦτο τύπον τῇ ὑπὲρ τα ὅλα ἰώδῃα τίvat λιγouvαιν.* nTum autem eum, qui initiatus est, opobalsamo inungunt, Hoc enim unguentum fragrantiae illius, quae omnia exsuperat, typum esse ajunt. Cf. in hunc locum annot. Feuardenlii (in cap. 18. juxta vet. edit.), ubi vindicat catholicum ritum adversus haereticos calvinistas, qui hoc loco abusi sunt, ac recte huic applicat, quod in simili argumento scripsit s. Augustinus, *Contr. Faust*, lib. XX. cap. 21: .Non enim est detestanda sanctimonialium virginitas, quia et vestales virgines fuerunt; nec reprehendenda sacrificia patrum, quia et sacrificia gentium fuerunt; quia, etsi usus quarundam rerum similis esse videtur nobis cum

32. Illud porro, quod idem Baenagiua subdit, ecclesiam nempe, ut rem gratam faceret valentiniunis, ritum hunc adoptasse, falsum est. Ecclesia enim, ut magis fideles ab haereticis averteret, perpetuo consuevit abhorreere ab istorum usibus et institutis, et contrariam plane inire viam. Accedit, in ecclesia nonnisi saeculo circiter VL ut suo loco ostendemus, opobalsami usum adoptatum fuisse, quo magis vis ac efficacia hujus sacramenti significaretur. Jam vero ea aetate constat nullos superfuisse gnosticos et valentinianos, qui praeterea tales numquam auctoritate et numero fuerunt, ut catholica ecclesia illis velificari vellet.

33. **Inst.** S. Hieronymus in *Dialogo cont. lucifer*, mota quaestione, cur in ecclesia per manus episcoporum conferatur Spiritus Sanctus, concedit, id quidem ex ea descendere auctoritate, qua post Christi ascensionem apostoli usi sunt; addit tamen, nulla necessitate factum esse ut manus baptizatis imponerentur in Spiritum Sanctum, multisque in locis id factum fuisse ad honorem potius sacerdotii quam ad legis alicujus necessitatem. Nulla igitur lege munitur Confirmationis caeremonia, sed merae disciplinae res est.

34. **Resp. Dist. antec.** Addit s. Hieronymus, nulla necessitate factum esse, ut manus baptizatis imponerentur etc. in sensu luciferianorum, quos perstringit s. Doctor, C. per se, Al. Inficiatur scilicet s. Hieronymus, potuisse dari remissionem peccatorum absque collatione Spiritus Sancti, prout luciferiani juxta nonnullorum placitum contendebant. Negat proinde, absolute necessariam esse manuum impositionem ad Spiritum S. conferendum, quo remitterentur peccata iis, qui rite fuissent ab haereticis baptizati; non autem prout affert gratiam roboris et fortitudinis. 43 Quia vero noverat, apud orientales a presbyteris conferri solitam Confirmationem, ab episcopis vero apud occidentales: inde ait, plurimis in locis ad honorem potius sacerdotii quam ad legis divinae necessitatem factum esse, ut episcopi manus imponerent in Spiritum Sanctum, quatenus dat robur et fortitudinem. Non igitur de Confirmationis natura et dignitate disserit Hieronymus, sed de ipsius usu,

gentibus (adde cl haereticis), ut cibi, polus, teclorum, vestimentorum, lavacrorum, longe tamen aliter his utitur, qui ad alium finem carum usum refert, et aliter qui ex his Deo gratias agit, de quo falsa non credit." Palat quidem Feuarentius, gnoslicos hanc caeremoniam a catholicis mutuatos esse; Ist auctoritates, quibus ad hoc conficiendum utitur, vel sunt apocryphae, vel agunt de sola unctione in genere, quin sermo sit in iis de balsamo, vel de unctione olei. Sed cf. cardin. Orsi in cit. dissert. *De chrismate confirniatorio*, qui cap. 1. §. 7. egregie Basnagium confutat.

43) Et hic animadvertendum est, receptam passim apud veteres phrasim fuisse, ut per Baptismum dicerent nos consequi remissionem peccatorum, per Confirmationem autem Spiritum Sanctum, seu Spiritum sanctificationis, gratiam adoptionis etc. Cf. Toutleus, diss. III. cap. 8. Hac loquendi formula abusi nonnulli sunt, praecipue vero luciferiani, quos refellit s. Hieronymus, ut efficerent, ab haereticis baptizatos Spiritum Sanctum minime assecutos esse, eo magis quod ariani sacramentum Confirmationis minime administrarent.

effectu et ministro, ut virtutem Baptismi juxta ecclesiae ritum etiam in haeresi suscepti vindicet.⁴⁴

35. III. Obj. Materia, forma, minister et finis hujusmodi latinorum Confirmationis ecclesiasticam ejus institutionem produnt. 1. Materia enim sacramentorum quae certo a Christo instituta sunt, est simplicissima, aqua scilicet pro Baptismo, panis et vinum pro Eucharistia; in Confirmatione vero manuum impositio, oleum, balsamum etc. Forma vero illis verbis concepta est, quae valde abhorrent a majestate evangelica. nempe: *Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis*, quae puerilitatem redolent. Ministri ceterorum sacramentorum juxta catholicos, si ordinationem excipias, sunt sacerdotes; hujus autem soli episcopi, qui admodum rari sunt, ac in pluribus regionibus nulli inveniuntur. Hinc ingens multitudo tam salutari sacramento perpetuo carere deberet, quod a Christi bonitate alienum est. Finis denique, ob quem instituta dicitur Confirmatio, esset communicandi spiritum roboris ac fortitudinis; jam vero Paulus hunc effectum tribuit ipsi Baptismo seu evangelicae disciplinae scribens. II. Thimoth. I, 7: *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis. Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri.* 2. Concludendum igitur est, Confirmationem non esse nisi ecclesiasticam caeremoniam, manuum impositioni curatoriae, quae cum apostolis cessavit, saeculo circiter ecclesiae III. substitutam per chrismatis consignationem, cujus nullum vestigium occurrit in Actis apostolicis. 3. Quo factum est, ut mire inter se dissentiant catholici circa institutionem, materiam, formam, ministrum, subjectum, ritum, necessitatem, genera probationum, effectum, caeremonias ejusmodi novitii sacramenti. Ergo.

36. Resp. Neg. antec. quod totidem falsis suppositionibus, ut ajunt, laborat. Norunt siquidem eruditi. 1°. incertum esse, num balsamum ad essentiam hujus sacramenti pertineat; quod, ut innuimus, longe probabilius plerique inficiantur; 2°. incertum esse, num omnia verba illa: *Signo te* etc., constituent formam essentialem ejusdem Sacramenti, ut inferius videbimus. Addo, ejusmodi formam desumptam esse ex apostolo scribente, II. Cor. I. 21: *Qui confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos, Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*; nullam propterea puerilitatem redolere potest; 3°. incertum esse, num facultas, quae jure ordinario competit episcopis, a divino an ab ecclesiastico jure, ut pariter videbimus, repetenda sit; illud porro certum est, posse hanc facultatem a romano pontifice communicari presbyteris. Deus praeterea, cum opus fuerit, supplere potest extraordinaria ratione defectui mediorum externorum, praesertim cum agatur de sacramento ad salutem non absolute necessario ⁴⁵; 4°. falsum esse, apo-

Cf. Vallars. in adnot. in hunc loc.
nempe n. 9.

<s) Conf. S. Thomas part. III. qu. 72, art 1. >f> 3?

stolum in citato Joco agere de Baptismo ant evangelica disciplina; cum loquatur do gratia, qnam per sacram ordinationem acceperat Timothens, ut series orationis ostendit. Cum itaque partim incerta, partim falsa sint, quae adversarii assumunt ad impugnandam hujus sacramenti veritatem, sponte sua corruunt conclusiones inde deductae.

37. Ad 2. AT. Hae namque sunt merae conjecturae argumentis negativis inniiae, quibus obstant omnia, quae adduximus argumenta positiva, et quod caput est, sensus traditionalis perpetuus universae ecclesiae, quo solo omnis protestantium machina dissolvitur. Quod vero attinet ad chrisma, nonnulli censent, illud sub generali manus impositionis formula significari in Actis apostolicis. Verum de hoc infra.

38. Ad 3. D. Salva tamen veritate sacramenti, C. secus, N. Eam fateantur protestantes; de reliquis autem nondum ab ecclesia definitis liberum pariter ipsis erit, si lubet, disputare, prout non parum disputant circa Baptismum et Eucharistiam, quin tamen ea in dubium revocent.

39. IV. Obj. Falsum aut saltem incertum est, orientales agnoscere Confirmationis sacramentum; id enim non pauci inficiantur illarum regionum missionarii. Ergo.

40. Resp. Neg. aniec. Ad prob. D. Ignorantia aut errore decepti, C. iure ac merito, N. De fide orientalium ecclesiarum circa hoc sacramentum Renaudotius agens, *Liturgiarum orientalium* tom. II. evidenter ostendit, productis certissimis documentis apud omnes omnino illas ecclesias semper ipsum fuisse receptum et adhuc administrari. Ostendit praeterea, missionaries illos duplici de causa fuisse deceptos, 1°. quod cernerent praeter consuetudinem ecclesiae latinae Confirmationem conferri statim post Baptismum, 2°. quod viderent illam administrari passim a presbyteris. Hinc factum est, ut in suspicionem venerint, non agnosci hoc sacramentum ab orientalibus. 46 Haec autem confirmat Assemanus in *Codice liturgico ecclesiae universae* 47, ita ut nullum jam supersit dubium apud eruditos de orientalium fide circa hunc articulum.

C A P U T II.

DE CONFIRMATIONIS MINISTRO.

4L Quaestioni de veritate sacramenti Confirmationis ideo statim subjicimus quaestionem de ipsius ministro, ut viam nobis aperiamus ad alterum dogma adstruendum a tridentina synodo definitum.

Cf. in notis ad *Litiirgiam Philoxeni*, n.3. nec non in opere saepius laudato, *De la Permet*, liv. I. chap. 8 ct suiv.
”) Cf. Jos. Aloysii Assemani *Codex liturgicus ecclesiae universae*, Romae 1750. *J)e Confirmatione*, lib. III. Vid. etiam ejusdem praefationem, §. 2. Hic vulgo appellatur Assemanus junior.

42. Exploratum enim est apud omnes catholicos juxta tridentinam sanctionem. solum episcopum esse ordinarium Confirmationis ministrum; quod et nos vindicabimus adversus Photium, waldenses, wicloffitns, hussitas, ceterosque, qui eos secuti sunt.

43. Verum circa ministrum extraordinarium non ita sunt inter se consentientes theologi et eruditi homines, ut nulla apud eos sit controversia.

44. Morinus in *Exercitatione de sacramento Confirmationis* contendit, ejus administrationem presbyteris olim demandatam fuisse non solum in Oriente, sed etiam in Occidente; et primo quidem in gallicanis ecclesiis, deinde in hispanicis, quemadmodum colligitur ex cone, taletano L 1 Eandem consuetudinem in Sardiniae insula viguisse, ex celebri s. Gregorii M. testimonio confirmat. 2 De graecorum deinceps atque orientalium consuetudine disserens, ostendit, episcopos, archipresbyteros, atque etiam presbyteros inimus hujusmodi fere promiscue exequi solitos fuisse, illos quidem ordinarie ac proprio jure, hos extraordinarie atque ex episcoporum concessione. Aegypti^a denique, potissimum vero alexandrinae ecclesiae, eandem fuisse 'consuetudinem, sanctorum patrum testimoniis et inferiorum temporum scriptoribus et monumentis clare adeo evincit, ut ea de re vix dubitari posse videatur. 3 Morino adstipulantur Christianus Lupus⁴, Lucas Holstenius⁵, Goarius⁶, Renaudotius⁷ praestantioresque nostri temporis theologi, qui illorum laboribus et monumentis uti feliciter potuerunt.

40- Quatuor vero sunt, quae post veteres nonnullos ab Estio, Petro Aurelio (abbate sancti Cyrani), Sambovio atque Herminerio adversus praefatam doctrinam opponuntur. Factum videlicet Nicolai I. jubentis iterum

*) In fin. can. XX.

’) Verba s. Gregorii M. lib. IV. *Epist.* IX. *ad Jamiar. episc. calaritan.* haec sunt: Pervenit quoque ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tangere in fronte eos, qui baptizati sunt, prohibuimus, et nos quidem secundum usum veterem ecclesiae nostrae fecimus. Sed, si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus." Alii legunt *baptizandos*, et exponunt s. Gregorium de unctione, quae adhibetur in ritu ipso Baptismi. Hos carpit Morinus et contendit legendum omnino esse *baptizatos*. Ast maurini editt. opp. s. Gregorii M. codicum auctoritate veram vindicant lectionem, quae est *baptizandos*, ac simul ostendunt, s. pontificem agere de chrismate confirmatorio sen sacra-

mento Confirmationis. Cf. adnotat. in *Epist.* XXVI. libri EV. Indict. XII.

3) Cf. Joann. Morini *Opera posthuma*, vol. I. in 4. Paris. 1703. Exercitatio *De sacrum. Conf.* a cap. 12 ad 18.

*) In disseri. *De octava synodo generali*, calumnia IV. tom. III. opp. edit VeneL 1724.

4) *Dissertatio duplex de sacramento Confirmat.* Romae 1666. iterum recusa ad calcem opp. posthum. Morini. Cf. *De ministro Confirmationis*, diss. I. cap. 4.

6) In *Euchologio* cit. Cf. not. in Baptismatis officium, pag. 367.

’) *Perpétuité* etc. liv. II. chap. 13. Quibus addi potest Arcudius, *De concordia ecclesiae occidentalis et orientalis in septem sacrum, administration?*, lib. II cap. 10 et seqq. Paris. 1626-

confirmaro, quos sub Photio presbyteri graeci in Bulgaria consignaverant, ac tria romanorum pontificum decreta; Constitutio nempe Innocentii III. qui Confirmationem a presbyteris Constantinopoli administratam videtur irritam pronunciassc; Constitutio data ab Innocentio IV. ad episcopum tusculanum, in regno Cypri legatum apostolicum, in qua, no Confirmatio in posterum a presbyteris conferretur, prohibuit, nihil tamen pronuncians de illius valore; Instructio demum Clementis VIII. *De ritibus graecorum*, qua non modo id ipsum prohibet, verum etiam ex eorum *Euchologio in ordine Baptismi* jussit ea verba expungi, quibus statim post Baptismum subjicitur ratio administrandi Confirmationem; jussit praeterea episcopos latinos, sub_conditione eos iterum confirmare, qui a presbyteris graecis tincti et confirmati fuerant, praesertim si eos ordinibus insignire debeant.

46. Ast facilis patet ad haec omnia responsio. Ideo enim Nicolaus I. statuit denuo confirmari bulgaros, quia, ut alias diximus, Bulgariae provincia spectabat ad patriarchatum occidentalem: quapropter non a Photio, sed a romano pontifice presbyteri delegari debuissent ad dandam Confirmationem; eo magis quod erroribus Photii imbuti sacerdotes illi, se ordinaria potestate praeditos ad hoc sacramentum conferendum arbitrarentur. 8

Innocentii III. decretum ferit presbyteros latinos Constantinopoli degentes, qui ad imitationem graccorum sibi jus arrogaverant confirmandi absque pontificis delegatione, quod occidentalibus nefas erat. Constantinopolis porro tunc temporis erat sub ditione francorum; patriarcha vero venetus erat

Sic etiam Innocentii IV. decretum non afficiebat nisi solos cyprios, in quos pariter latini dominabantur, ob peculiaria illius insulae adjuncta. Cum enim populus plura conspiceret praestari a graecis presbyteris quam a latinis, hos parvi faciebat. Hinc jurgia oriebantur ac simultates; ad quas compe-scendas vetuit pontifex quominus in posterum graeci presbyteri in insula consignarent.

Instructio denique Clementis VIII. respicit solum italo-graecos latinis episcopis subjectos, prout postea a Benedicto XIV. panier sancitum est, ne in dioecesi latina graeci presbyteri Confirmationem administrarent. 9

*) Lucas Holstenius, diss. cit. cap. 2. aliud de hoc facto judicium tulit; sic enim scribit: «Nequaquam praevaricari dixerim cum, qui schismatis occasionem causasque nunc diligentius expendat. Inter eas una est chrisimalionis sacerdotalis improbatio ejusdemque iteratio apud bulgaros.» Ast disputationis aestu abreptum eo dilapsum doctum virum reor. Cf. etiam Morinus, diss. cit. cap. 20, et Christ. Lupus, dies, et loc. cit. Nos adhaesimus responsioni

Benedicti XIV. *De synodo dioecesana*, lib. VII. cap. 9. §. 3. Nicolaum pariter adversus Photium strenue defendit Arcudius, op. cit. lib. II. cap. 11 et 12.

9) Cf. de hoc argumento praeter IMurinum, loc. cit. cap. 22. Lupus loc. cit. More suo pluribus agit Trombellius, *De Confirmatione*, tom. II. diss. X. Cf. Bened. XIV. *Constitui*. LVIL §. 3. in ejus Builario, tom. I. pag. 167. et *Constit.* CXXIV. §. 4 et 5. in cod. Bullar. tom. I. pag. 513.

47. Ei his colligitur I. errasse scholasticos illos, qui ex eo, quod presbyteri apud graecos et orientales hodie chrismato consignent, intulerunt perinde ac missionarii illi, de quibus antea diximus, sacramentum istud in ecclesiis orientalibus minime obtinere. Hunc autem errorem graviter perstringit Benedictus XIV. qui ex florentino concilio ait certo consequi oportere, graecorum Confirmationem, etsi a sacerdote administratam, a latinis patribus ratam habitam esse, concludens: *Aliis in locis, in quibus christnatio, data a sacerdotibus graecis, non tsf a sede apostolica expresse improbata, ea pro valida est habenda. ob tacitum saltem privilegium a sede apostolica illis concessum: cujus quidem privilegii praesumptionem inducit ipsamet connivenlia et tolerantia romanorum pontificum, qui praedictum graecorum morem scientes, non contradixerunt, nec unquam illum damnarunt.*¹⁰ Ita pontifex.

Ex quo intelligimus, tridentinam synodum, can. III. cit. anathema dicentem eis, qui affirmaverint, ordinarium Confirmationis ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis presbyterum, respexisse tum eorum errorem, qui eam episcopis reservatam asserebant propter cupiditatem lucri et honoris temporalis, tum etiam eorum, qui presbyteros esse tuebantur ordinarios hujus sacramenti ministros; minime vero perstrinxisse probatam graecorum et orientalium praxim, apud quos generali quadam dispensatione presbyteri delegati praeconciipiuntur ad sacramentum istud administrandum, vel potius retentum apud ipsos semper fuit antiquum jus, numquam a s. sede sublatum, juxta quod poterant episcopi presbyteros delegare ad conferendam Confirmationem.¹¹

48. Colligitur II. a vero ablusisse nonnullos theologos praesertim gallos, dum inficiati sunt, posse jacerdotem in ecclesia latina, ex speciali delegatione rom. pontificis, Confirmationem administrare, etiam chrismate ab episcopo consecrato. Etenim, praeter auctoritatem s. Thomae, qui id expresse docet, cum plurimi romani pontifices hanc saepenumero facultatem fecerint presbyteris missionariis in Palaestina, ac praecipue in India versantibus, ubi nulli aut admodum rari sunt episcopi, prout refert Benedictus XIV.¹² non satis intelligitur, quomodo absque aliqua saltem temeritatis nota possint theologi orthodoxi id in dubium revocare. Nam si, ut ex Morini exercitatione aliisque, quos superius adduximus, auctoribus patet, olim jure veteri poterant episcopi etiam in occidentali ecclesia presbyteros ad consignandum delegare; quare id praestare non poterit romanus pontifex, apud quem residet summa potestas.¹³

*) *De Synodo dioee.* lib. VII. loc. cit.

n) De hac distinctione inter jus vetus et novum circa facultatem presbyteros delegandi ad sacramentum Confirmationis administrandum, praeter Morinum et Holstenium cf. Christ. Lupus loc. cit.

n) Op. cit lib. VII. cap. 7. §. 4 et seqq.

II) Nobis videtur frustra ingenium suum lorquere Drouvenius, dum *De re sacrament.* lib. LII cap. 7. §.4. scribit: „Gravissimis peneque insuperabilibus argumen-

49. Colligitur III. graviter pariter errasse Morlnum, Lucam Holstenium et Sirnionduni, dum autumarunt, olim ab episcopis datam fuisse vel ipsis diaconis facultatem Confirmationem administrandi. Unicum ipsorum fundamentum in verbis Innocenti! I. positum est, scribentis ad Decentium: *De his vero baptizatis, qui postea a daemonio, vitio aliquo aut peccato interveniente. arripiuntur, est sollicita dilectio tua, si a presbytero vel diacono possint aut debeant consignari. Quod hoc, nisi episcopus praeceperit, non licet. Nam eis imponenda omnino non est, nisi episcopus auctoritatem dederit id efficiendi: ut autem fiat, episcopi est imperare, ut manus ei vel a presbytero vel a ceteris clericis imponatur.* Jam vero, ut animadvertit Moretus Morini editor, et pluribus confirmat Petrus Constant ad cit. epist., nullus est hic sermo de sacramento Confirmationis, quod tunc temporis una cum Baptismo et Eucharistia conferebatur.

Adde nimis probare laudata verba, posse nempe episcopum clericis omnibus promiscue facultatem communicare administrandi Confirmationem, quod nemo dixerit; praesertim cum ecclesia romana aegre semper concesserit vel ipsis presbyteris hanc confirmandi facultatem, ut patet ex cit. s. Gregorii M. *Epist. ad episcopum calaritanum.* Agitur itaque in epistola cit. de ritu episcopis reservato manus imponendi super energumenos.

50. His praelibatis, jam accedimus ad definitionem concilii tridentini propugnandam, prout jacet. Dixi*?rout *jacet*, cum Tridentinum unice defini-erit, episcopum osse ministr.um ordinarium hujus sacramenti, nec esse communem cum presbyteris facultatem, quam habent episcopi, confirmandi; neque declaraverit, quo jure, divino scilicet an ecclesiastico, id episcopis competat. Nec enim desunt gravissimi theologi, qui jure tantum ecclesiastico ea facultate episcopos pollere contendunt. In hanc sententiam, utpote commodiorem ad solvendas difficultates ac traditioni magis conformem, propensum se ostendit, et pluribus argumentis nisus est illam adstruere Trombellius. 15 Juverit saltem ea, quae de fide sunt, discernere ab iis, quae inter theologos disceptantur.

lis premi sententiam, quam plerique sequuntur, de irrita Confirmatione, quam presbyter conferat sine ecclesiae aut romani pontificis venia: dumque profitetur se non assequi; quo pacto irritum evadat sacramentum propter omissam rem, quae ex divina institutione non sit omnino *essentialis*, quum sacramentorum essentia a solo divino auctore pendeat. At theologi multiplices ratione se ab hac difficultate expediunt. Ceteris porro omissis, communior ea esi, qua docent per characterem sacerdotalem

presbyteros obtinere potestatem radicalem, ut vocant, et inchoatam ad quaedam munia obeunda circa corpus Christi mysticum, perficiendam ab eo, qui tali fruatur in ecclesia auctoritate, a quo scilicet delegationem sacerdotes accipiunt ad ea officia praestanda, quae vi solius characteris praestare non possent. Cf. Bellarm. lib. *De Confirm.* cap. 13. n. 17.

u) Cap. 6. n. 9.

,s) *De ministro Confirm*, dissert. X. sect. 1. quaest. 2. § 6 et seqq.

PROPOSITIO.

Episcopi habent potestatem confirmandi, quae non est. illis cum presbyteris communis; sanctae enim Confirmationis ordinarius minister est solus episcopus, non autem quivis alius sacerdos.

51. Est de fide haec propositio, ut constat ex Can. VII. Sess. XXIII, concilii trid. *Si quis dixerit episcopos . . . non habere potestatem confirmandi .....et eam quam habent illis esse cum presbyteris communem .... anathema sit;* atque ex Can. III. Sess. VII. superius recitato.

52. Hujus porro assertionis veritas non obscure traditur in Act. apost. cap. VIII. ubi legitur, quod cum audivissent apostoli recepisse Samariam verbum Dei, miserunt illuc Petrum et Joannem apostolos, atque ideo episcopali dignitate insignitos qui recens a Philippo baptizatis manus imponerent ac darent Spiritum Sanctum.

53. Hanc autem manuum impositionem praestitisse Petrum et Joannem, prout erant episcopi, discimus ex universa ecclesiastica antiquitate, juxta quam receptum videmus, ut soli episcopi manus imponerent ad conferendum Spiritum Sanctum. Quapropter scribebat s. Cyprianus, ut vidimus, *eos, qui in ecclesia baptizantur, praepositis ecclesiae offerri, ut per nostram orationem ac manuum impositionem Spiritum Sanctum consequantur.* Quo pariter referuntur illa omnia patrum testimonia, quae capite superiori protulimus, quin necesse sit ea rursum in medium adducere. Ex his omnibus documentis patet, semper in utraque ecclesia, orientali et occidentali, spectatum fuisse episcopum velut ordinarium Confirmationis ministrum, cui nempe ex officio ac proprio jure competit illam administrare, presbyteros vero nonnisi ex episcoporum auctoritate et delegatione, donec jure novo haec delegandi facultas, saltem in Occidente, solis romanis pontificibus reservata est, juxta ea. quae praenotavimus initio hujus capitis. 2

DIFFICULTATES.

54. Obj. 1. Incertum est, utrum apostoli tamquam episcopi, an vero tamquam presbyteri Confirmationem contulerint. 2. Certe Tertullianus qui episcopis, presbyteris,, diaconis, immo et laicis, *cum urget circumstantia peri-*

’) Hic obiter animadverto, Basnagiurn contendere, Dei favore demandatam esse apostoli facultatem manus imponendi, prout erant *apostoli*, non prout erant *episcopi*, ad posterios propterea non transmittendam. At quibus documentis id evincit homo he-

terodoxus? Catholici e converso ostendunt, apostolos manus imposuisse, prout erant episcopi, ex sensu et praxi universae antiquitatis. Cf. Mansi loc. cit. in append, ad dis's. X. sacc. II. Nat. Alex.

Cf. Trombellius, diss. cit. quaest. 1,

ditantis, baptizandi jus tribuit, supponit, ab iisdem conferri Confirmationem juxta illius aetatis disciplinam, cum eam minime excipiat. 3. Sic s. Ambrosius, lib. *De Mysteriis*, docet: *Unctionem unguenti* (Confirmationem) *fleri a sacerdote*. 3* 4. Cui assentitur Hieronymus, qui non solum affirmat, *ad honorem potius sacerdotii, quam ad legem necessitatis*, factum esse, ut soli episcopi consignarent, sed praeterea, *Epist. ad Evangelum*, interrogat: *Quid facit, excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat?* * 5. *Sola quippe Ordinatione*', inquit s. Joann. Chrysostomus, *superiores* (episcopi) *sunt, et hinc tantum videntur presbyteris praestare*. 5 6. Sed clarius etiam Beda, in Ps. XXVI. docet, unctionem, *quae fit per manuum impositionem ab episcopis ... et vulgo Confirmatio dicitur, eandem esse cum secunda* (quae iit in Baptismo); *propter arrogantiam tamen non concessa est singulis sacerdotibus, sicut et multa alia*. 6 7. Ad haec accedunt Constitutiones apostolicae, quae lib. VII. hanc, confirmandi facultatem presbytero non secus ac episcopo inesse supponunt, dicitur enim: *De Baptismo, episcopo aut presbyter, jam quidem antea constituimus, et nunc vero dicimus . . . Unges autem prius oleo sancto; deinde baptizabis aqua; postremo signabis unguento*. 7 8- Agnoscunt hanc eandem facultatem in presbyteris sacri canones; concilium enim tolet. I. can. XX: *Statutum est, inquit, diaconum non chrismare, sed presbyterum, absente episcopo; praesente vero, si ab eo fuerit praeceptum*. 8* Cone, arausiacum I. concedit *haereticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderant, si desit episcopus, a presbyteris chrismate et benedictione consignari*. ü Cone, regense de presbytero statuit: *In ecclesia, in qua ordinatus fuerit, consecrandi virginem sicut confirmandi neophytos jus habebit*. 10 Cone, barcinonense, can. II. statuit, ut, *cum chrisma presbyteris dioecesanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris pretio accipiatur*. ” Sed praestat audire cone, hispalense II. quod can. VII. haec habet: *Quamvis cum episcopis plurima illis (presbyteris) mysteriorum communis sit dispensatio, quaedam tamen auctoritate veteris legis, quaedam novellis et ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint: sicut présbyterorum, et diaconorum, ac virginum consecratio; sicut constitutio altaris, benedictio vel unctio; siquidem nec licere eis ecclesiam vel*

3) Cap. 6.

«) Λ>. CXLV. η. 1. edit. Vall.

J) *Hom. XI. in I. Ep. ad Timoth.* n. i. *Tg γὰρ χειροτονία μόντ) ὑπίρβιβήκαβι, καί τοιτ<;> μόνον δοκοῦναι πλιονεκταν roof ηρε-αβντῖρονί,* Tom. XL pag. 604.

s) Tom. VIII. col. 558 et seqq. Opp. edit. Basil. 1563.

7) Cap. 22. *IJtpl βαπτίσματοί. ω Iπi- <3κοκί, i) xptUflÜTipt, ἡδη μίν καί πρότιρον διῖταζ.άμ&α, καί νυν 0« <?αμιν. . . Χρί-*

δί πράκ ?λαίω· άγϋ,ο txeira βαπτιϋῖῖ ὕδατι· καί τελίνταῖον <J<ppayi<Jttf μόρ<·>. Pag. 368.

8) Celebratum est aulem hoc concilium anno 400. Apud Hard. *Ada Concit*, lorn. I. col. 992.

9) Anno 441. can. I. Ibid. tom. L col. 1783.

,0) Anno 439. can. V. Ibid. col. 1750.

“) Anno 599. Ibid. tom. III. col. 537.

altaria consecrare, nec per impositionem manus fidelibus baptizatis vel conversis e® haeresi, Paracletum Spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare . . . Haec enim omnia illicita esse presbyteris vel chorepiscopis, quia pontificatus apicem non habent, quem solis deberi episcopis auctoritate canonum praecipitur, ut per hoc et discretio graduum et dignitatis fastigium summi pontificis demonstretur. '. Ergo nonnisi novellis et ecclesiasticis regulis et canonum auctoritate presbytero interdictum est Confirmationem administrare, uti et alia multa praestare, quae per se ac jure sibi proprio possent

55. Resp. I. *D.* Et haec omnia ad summum evincerent, ordinarius jns episcopis non competere jure divino proprie dicto, sed solum, ut scholastici loquuntur, *reductive*, *C.* ipsis non competere saltem jure ecclesiastico, *N.* Haec autem quaestio, ut praemisimus, dogma non attingit, sed domestica est, quam theologi juxta diversa placita, prout libet, salva fide tuentur.

56. Resp. II. Ad 1. *D.* Si cortici litterae inhaereamus, *Tr.* si traditionem, quae Scripturam exponit, sequamur, *N.* 13

57. Ad 2. *D.* Et eo ipso, quod diaconis et laicis in necessitatis casu tribuat Tertullianus facultatem baptizandi, satis aperte ostendit, non semper cum Baptismo administratam fuisse Confirmationem, *C.* aliter, *N.* Inauditum siquidem est, a diaconis aut laicis collatum aliquando esse Confirmationis sacramentum: cum igitur Tertullianus presbyteros conferat cum diaconis in collatione Baptismi, hoc ipso significat, presbyteros non contulisse Confirmationem una cum Baptismo. Immo suo loco vidimus, jus conferendi Baptisma Tertullianum soli episcopo tribuisse, multo proinde magis soli episcopo jus tribuit administrandi Confirmationem. Demum, quod ille tantum insinuat, scriptores reliqui eidem suppare expresse docuerunt.

58- Ad 3. *D.* Ita ut *sacerdotis* nomine ibi episcopum s. Ambrosius significet. *C.* presbyterum, *A'* Quod ex orationis serie patefit. Paulo ante jam vocaverat sacerdotem *summum*. 14

59. Ad 4. *Neg.* Ad priorem autem textum s. Hieronymi, *D.* *Ad honorem potius sacerdotii* etc. spectata divina Christi dispositione, *Tr.* spectata dispositione ecclesiae, *N.* 15

*) Anno 619. Ibid. tom. HI. col. 559 et apud card. de Aguirre, *Collectio maxima* etc. tom. II. pag. 464.

†) CL Trombelli, *Confirmat*, tom. II. diss. X. sccl 1. qu. 1.

*) Cap. 2. n. 6. ubi scribit. *Vidisti illic* (in regenerationis sacrario) *levitam, vidisti sacerdotem. vidisti summum sacerdotem*, id est. episcopum, quem ibi perhibet ministrum Baptismi praesentibus testibus, diaconis nempe et secundi ordinis

sacerdotibus; eundem porro conferentem Confirmationem exhibet cap. 6. Cf. edit. maur.

18) Alludit s. Doctor in objecto textu ad usum passim in Oriente receptum, ut presbyteri, ex facultate sibi demandata, neophytos consignarent. Hic autem usus, ut obiter dicam, in orientalibus ecclesiis ideo invaluit, quod retenta illic fuerit antiqua disciplina tria simul administrandi sacramenta, Baptismum, Confirmationem et Eu-

60. Ad alterum vero pariter, *D. Quid facit* etc. jure ordinario vel extraordinario, *C. ordinario, N.*

61. Ad 5. Eadem esto distinctio; siquidem et s. Joann. Chrysostomus id unum significat, posse scilicet facultatem, quae propria episcopi sit, communicari extraordinaria ratione ipsis etiam presbyteris, si ordinationem excipias.

62. Ad 6. *D. Ratione materiae*, ut aliqui contendunt, *C. ratione efficaciae et virtutis*, vel *N. vel subd.* quae juxta Bedam jure ecclesiastico adempta est presbyteris, *Tr. secus, N.* Reor porro, verum sensum hujus obscurissimi textus esse, unctionem, quae nunc reservata est jure ordinario solis episcopis, eandem omnino esse ac secundam, quam olim passim presbyteri ex dispensatione conferebant confirmando baptizatos; quae facultas postea presbyteris ob nonnullorum arrogantiam ablata est, ac reservata soli episcopo. Hinc non cogimur cum abbate s. Cyrani, tamquam corruptum traducere illum textum, prout ipse contendit absque codicum auctoritate, ut suis praeconceptis opinionibus indulgeat.

63- Ad 7. *D. Supponunt Constitutiones apostolicae inesse presbytero facultatem confirmandi*, cum debita ab episcopo dependentia, *C. per se, A'. 16*

64. Ad 8. *D. Et haec aliaque ejusmodi concilia agnoscunt in presbyteris hanc facultatem ex episcopi delegatione ipsis factam*, prout ferebat antiquum jus juxta dicta, *C. sibi propriam atque ordinariam, A'. Sane non aliud evincunt adductae auctoritates, si bene perpendantur, praesertim vero synodus hispalensis, prout ejus verba aperte ostendunt. 17*

Christianam, quae adhuc obtinet. Crescente baptizandorum multitudine, cum non possent episcopi per se praesto esse omnibus initiandis, in pagis praesertim et in villis, facultatem dederunt presbyteris administrandi sacramentum Confirmationis. Hinc receptum est, ut ab orientalibus universis unica semper ad haec usque tempora unctio fieret, quae est confirmatoria. Cum vero in ecclesia occidentali passim sibi solis chrismatis administrationem episcopi reservaverint, ne baptizati a sacerdotibus sine ulla omnino unctione ex hac Vita migrarent, receptum est, ut presbyteri in ipsa Baptismi actione in vertice a se baptizatos ungerent, episcopi vero postea frontem linirent administrando sacramentum Confirmationis. Haec duplicis unctionis divisio vulgo s. Silvestri pontificis institutioni ascribi solet; at res est incerta, cum tritum sil apud eruditos, decreta et acta, quae sub Silvestri nomine circumferuntur, supposili-

lia esse; nec Damasus (alius a Damaso I. pontifice), qui id tradit in pontificali, magnam fidem meretur, utpote qui forte haec scripsit non ante annum fere octingentesimum. Illud certum est, mentionem fieri hujus verticalis unctionis ab auctore lib. *De sacramentis*, lib. HL. cap. 7. item initio et fine lib. IV. qui sub nomine s. Ambrosii citatur.

,6) Cf. Colelerius, in adnot. in hunc locum.

17) Quidam recens auctor haec conc. hispalensis II. verba: *Novellis et ecclesiasticis regulis*, exposuit de *legibus novi Testamenti*. Quae quidem expositio plane inaudita adversatur toti contextui, ut per se constat, quin aliud adjiciamus. Itaque longé melius Lucas Holstenius, *De minist. Conf.* dissert. I. cap. 4. pag. 12. recitato can. VII. subdit: Ubi nota, non jure divino, non veteri ecclesiae instituto, sed novellis et ecclesiasticis regulis haec

CAPUT III.
Α' Μ Φ Π' Ι Π

Ü JIA

DE MATERIA, FORMA ET EFFECTIBUS CONFIRMATIONIS.

65. Valde implexa est controversia de materia et forma Confirmationis, si decertantium numerus, auctoritas ac rationum pondus spectentur, quibus illi innituntur ad suam quisque sententiam propugnandam, rem in abstracto, ut ajunt, seu tbeoretice inspiciendo: nullius vero momenti est, in concreto atque in praxi eam considerando. In praxi enim ecclesia tum manuum impositionem tum chrismatis consignationem usurpat una cum verbis, quae utramque actionem comitantur.

66. Quatuor in abstracto, ut dixi, numerantur sententiae circa materiam essentialem et adaequatam hujus sacramenti, ideoque et circa formam, de qua postea.

67. I. Nonnulli theologi contendunt, in sola manuum impositione essentialem Pt adaequatam Confirmationis materiam consistere, ut Isaacus Habert, Sirmondns, Sambovius, Herminierius. II. Alii propugnant, in sola chrismatis unctione eam collocandam esse, ut s. Thomas, Bellarminus, Maldonatus, Poncius, Farvaquezius, Van-Roy, Morinus; atque hi plerumque censent chrisma impositioni manuum substitutum fuisse. III. Aliqui existimant, in alterutra seorsum sumpta eam sitam esse, ita ut unaquaeque materia plena sit atque adaequata, ut Ruardus Tapperus et Morini editor. 1 IV. Alii denique, quales

vetita dici, Innocentii scilicet I. decreto, cujus verba citat. Neque hoc solum in publica Boelicae synodo, cui Isidorus hispalensis metropolita praefuit, constitutum, sed etiam privaiim ab eodem Isidoro relat-um in lib. VII. Elymolog. cap. 12- totidem pene verbis." Ceterum canonem XX. superius recitatum cone, tolelani I. post Suarez, *i)e sacr. Confirm.* disp. 34. sect. 1. Binius exponit de unctione caeremoniali, quae in solemni Baptismate in vertice baptizandi adhibetur. Ast praeter Monitum ei Holslenium, qui ostendunt de ebrismatione sacramentali, quae fit in fronte, esse omnino intelligendum illum canonem, id ipsum efficiunt Cabassutius, *Notitia ecclesiastica histor.* Lugd. 1680. pag. 210. ubi agit de can. 1 et IL cone, arausicani L et Constant, in noL 3. ad cap. 3. *Epist. s. Innoc. I. ad ep. Euyubinum*, ubi et illud ob-

servat, s. Innocentium, cum scribit: „De consignandis vero infantibus manifestum est, non ab alio quam ab episcopo fieri licere. Nam presbyteri, licet secundi sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent;- observat, inquam, apparere tum ex superioribus decretis ac totius epistolae prooemio, hoc s. Innocentium maxime cavere voluisse, ne ecclesiae, quae a romana fidem susceperunt, ad alienos ab ejusdem ecclesiae consuetudine ritus declinarent; moremque ei gessisse cone, hispal. II., Theodulphum episc. aurelianensem, conc. parisiense VI. mcldense etc.

In nota a. ad cap. 8. diss. *De Confir.* Morini. Hic censet et manus impositionem et chrismalionem materiam essentialem esse sacramenti Confirmationis; sed nunc utramque simul, nunc alterutram tantum, pro diversa locorum, temporum, ecclē-

recentioribus fere omnes sunt, arbitrantur, turn in manuum impositione turn in chrismatis unctione simul usurpatis essentialem et adaequatam hujus sacramenti materiam agnoscendam esse; sic inter ceteros Natalis Alexander, Merbesius, Juvenius, Lud. Habert, Tournelius, Dronvenius etc. sed prae omnibus card. Orsi in laudata *Dissertatione historico - theologica de chrismate confirmativ.* 2

68. Praecipua fundamenta **primae sententiae** sunt: 1°. auctoritas Scripturarum, quae solam manuum impositionem memorant; 2°. silentium veterum Ritualium et Pontificalium circa chrismatis unctionem; 3°. ea patrum testimonia in quibus mentio fit solius manus impositionis. 3

69. **Secundae sententiae** patroni 1°. urgent potissimum Euchologia et praxim graecorum et orientalium omnium ecclesiarum, in quibus non nisi chrismatis consignatione Confirmatio dari consuevit. 2°. Deinde proferunt auctoritatem etiam latinorum scriptorum, qui pariter solam unctionem commemorant, et antiquissimos ecclesiarum etiam occidentalium rituales libros, in quibus sola chrismatis unctio praescribitur. 3°. Demum nituntur hanc sententiam communire auctoritate Innocentii III. et Eugenii IV. docentium, unctionem suffectam fuisse impositioni manuum, pro ecclesiae facultate decernendi in specie illorum sacramentorum materiam et formam, quas Christus tantum in genere, ut ajunt, praescripsit. Sic enim loquitur Innocentius III. cap. *Cum venisset*, Extra. *De sacra unctione: Per frontis chrismationem manus impositio designatur, quae alio nomine dicitur Confirmatio.* 4 Eugenius vero IV. in decreto pro unione Armenorum haec habet: *Loco manuum impositionis datur in ecclesia Confirmatio.* 5 His additur moguntina synodus, anno 1549. celebrata, quae cap. XVIII. docet: *Hoc sacramentum ab initio sola manuum impositione exhibitum, mox sub ipsis temporibus apostolorum ex eorumdem traditione, adhibita chrismatis unctione, coepisse conferri.* 6

70. Qui **tertiam sententiam** tuentur, argumentis pugnant utriusque opinionis seorsum sumptis pro temporum diversitate.

71. Qui demum **quartam sententiam** amplexi sunt, in medium afferunt omnia documenta sacrarum Scripturarum, sanctorum patrum, nec non Ritualium et Euchologiorum, quibus se muniunt theologi, qui alteri ex

siarum consuetudine. Ubi vero utraque simul adhibetur, nihilo plus conferri, quam si alterutra adhibeatur; dari per utramque simul, dari per alterutram Spiritum Sanctum. Quod illustrat exemplo Eucharistiae, qua nihil plus confertur, sive alterutra, sive utraque species distribuatur.

’) Praesertim cap. 3 et seqq.

’) Cf. apud Trombellium, op. cit. tom. I. disseri. 5. sect. 2.

4) Cf. in *Gestis Innocenti III.* a Steph. Baluzio vulgatis, ante epist. collect. Paris. 1682. tom. I. §. 76. pag. 38.

3) Apud Hard. *Acta Cone.* tom. IX. col. 458. Quae verba ut reliqua omnia, quae ad sacramenta spectant, sicuti alias animadvertimus, desumpta sunt ex Opusculo V. s. Thomae, *De sacramentis.*

°) Ibid. col. 2118.

recensitis sententiis adstipulantur; observant praeterea, patres et Euchologia promiscue commemorare aut manuum impositionem aut chrismatis unctionem, immo interdum ac passim utramque conjungere, ut Tertullianus, Cyprianus, Firmilianus, alique a nobis recensiti, cum ageremus de hujus sacramenti veritate.⁷

72. In hac porro opinionum discrepantia nos animadvertimus, quartam sententiam commodiorem esse, utpote quae hoc lucri habeat, ut aliarum praesidia sibi vindicet omnia, et omnes difficultates, quibus unaquaeque trium priorum urgetur, facile declinet. Nec enim potest oppugnari nisi argumentis, ut vocant, negativis, quibus argumenta positiva opponuntur. Addimus, quod circa primam sententiam adversarii animadvertant, Scripturae loquendi usum ei non omnino adstipulari, cum soleat sacramentum denominare ex aliquo tantum ritu; Scripturam praeterea non esse unicum doctrinae catholicae fontem, sed insuper dari traditionem; difficile porro est, rejecta chrismatis unctione, ex veteribus monumentis ostendere veritatem hujus sacramenti. Martenius, ingenti numero Ordinum Confirmationis in medium adducto, evincit, semper praescribi unctionem in illis Ordinibus, in quibus ritus Confirmationis ex professo describuntur: in iis vero, in quibus siletur de chrismate, ut plurimum pariter nullam mentionem haberi manuum impositionis, sed solam orationem praescribi; quia cum infantibus plerumque Baptisma conferretur a sacerdotibus, qui absque delegatione confirmare non poterant, hinc sola oratio ab ipsis recitabatur, quin Confirmationem administrarent.⁸

73. Circa secundam sententiam adnotant adversae partis theologi: 1°. falsum esse, vetera Euchologia et praxim orientalium rejicere inanum impositionem. Etenim Renaudotius ostendit, eam in non paucis Euchologiis offendi, atque concludit: *Impositio manuum in plerisque graecorum libris ritualibus praescripta repetitur. quamquam ut praecipua Confirmationis pars non habeatur. Quod non ideo fit. quasi graeci et orientales magnam in impositione manuum efficaciam non agnoscant, sed quia, cum illa in omnibus ferme sacramentis fiat, unctionem, quae paucarum propria est, principalis materiae tenere locum existiment.*⁹ Renaudotio concinit doctissimus Jos. Simon Assemanus, qui eandem manuum impositionem praeterea invenit in Rituali nestorianorum in Chaldaea degentium.¹⁰ 2°. Falsum praeterea esse animadvertunt, patres et scriptores ecclesiasticos, sive graecos sive latinos, solam commemorare unctionem; cum certum exploratumque sit, eosdem manuum impositionis mentionem fecisse et plerumque utramque conjungere, ut patet ex productis eorum testimoniis. Quod si interdum alterutrius materiae vel

⁷) Harum sententiarum fundamenta cf. apud Trombelliura, loc. cit. sed. 3 et 4.

^s) *De antiquis. Eccl. ritib.* lib.L cap.2. art. 3. 7.

⁹) *Perpétuité de la foi*, liv.II. chap.II.

¹⁰) *liibl. Orient*, tom. III. pag. 11. *Dissert. de Syris Nestorianis*, pag. 272 et seqq.

ritus tantum meminerint, hoc ipso constat, eos ab alterutro ritu sacramentum hoc designare, quin alterum excludant. 3°. Dicunt, Innocentium III. Eugenium IV. et concilium moguntinum nil aliud voluisse indicare quam nominis immutationem, adeo ut illud ipsum sacramentum, quod aetate apostolica nomine impositionis manuum significabatur, postea vocatum fuerit Confirmatio sive *chrismatio*; quod sedulo singulorum verba perpendenti planum fiet. Certe concilium moguntinum ibid, subdit: *Hinc ab ecclesia catholica acceptam normam tradendi Spiritus Sancti per manus apostolorum.* 11

74. Adversus Moretum observant, valere animadversiones factas in utramque sententiam modo expositam, praesertim cum constet, graecos ab aliquot saeculis non amplius sejungere manus impositionem ab unctione, atque idcirco utrumque ritum eos simul complecti, dum chrismatis tantum meminerunt. Profecto Simeon thessalonicensis de episcopo neophytos confirmante verba faciens, haec habet: *Per manuum impositionem et inspirationem unguenti gratiam inserit.* 12 Quem locum expendens Goarius, scribit: Simeonem thessalonicensem *Scripturae loquendi modum fuisse imitatum, nec se a vocibus a patribus graecis usurpatis reddidisse alienum, immo potius theologorum nostrorum mentem et verba, ubi manuum impositionem cum unctione confundunt, fuisse secutum.* 13

75. Quae cum ita se habeant, nos lubenti animo in postremam hanc sententiam concedimus, utpote communioem, atque ut nobis videtur, solidioribus rationum momentis fulcitam. Verum hic duae rursum emergunt quaestiones, altera circa manuum impositionem, altera circa chrisma.

76. Etenim cum duplex distinguatur manuum impositio, quarum altera ea est, quae comitatur ipsam unctionem, altera vero, quae protensis manibus peragitur, quaeritur, quaenam velut necessaria et essentialis censenda sit. Certum videtur, veteres de posteriori hac loqui, cum manuum impositionem ab ipsa unctione secernunt; cum vero generatim de manuum impositione sermonem instituunt, aut utramque comprehendere, aut verisimilius priorem designare. Grotius ipse, permultis Scripturarum adductis testimoniis ostendit, *ἡποα d/.reivai*, *manum extendere*, perinde valere ac deprecari *divinam virtutem* et gratiam. Qua sententia admissa, nullo negotio conciliantur, quae prima fronte sibi adversari invicem videbantur, Scripturarum oracula ac monumenta antiquitatis, nec non Innocentii III., Eugenii IV. et moguntinae synodi locutiones, immo et illorum theologorum, qui pugnant aut pro manuum impositione aut pro unctione chrismatis. 15 Nulla propterea neces-

**) Loc. cit.

*3) *Euchologium*, in notis ad Baptismi officium, η. 21. pag. 367.

”) Lib. *De divino templo*, in praef. D. 2. *Τῶν χειρῶν καὶ ἱμπνύσει τοῦ μύρου χάριν Ἰν&ηβιν*. Extat hoc opusculum latine in *Biblioth. max. Patrum*, Lugd.' tom. XXII.

H) In cap. IX. s. Matth. v. 18. et XIX. 13. Cf. in *Criticis sacris*.

’■) Sane cum Bellarm. *De Confirm.* cap. 2. n. 15. Chemnitio occurrere vellet

sitate cogimur ad deserendam sententiam Benedicti XIV. dum *De Synodo*, lib. III. cap. XIX. advertit, spectari non posse ut essentialem illam manuum impositionem, quam praemittit episcopus, preces fundens in administratione hujus sacramenti, eo quod eam minime repetat super eos, qui, illa absoluta, ad Confirmationis sacramentum accipiendum subinde accedunt; quae agendi ratio, ut ipse loquitur, cum communiter recepta sit, et passim servetur, nemine penitus contradicente, patet eam minime essentialem esse, alioquin nullum irritumque esset Confirmationis sacramentum sic administratum iis, qui in locum priorum successerunt.¹⁶ Exinde plane etiam consequitur, non-nisi manus impositionem, quae unctionem comitatur, pro essentiali hujus sacramenti materia habendam esse, una cum ipsa chrismatis unctione.

77. L't aliquid jam attingamus circa alteram quaestionem de chrismate, in primis pro explorato tenendum est. oleum ex olivis expressum necessario requiri ad chrismatis confectionem; cum patres ac monumenta vetera constanter olei meminerint, de hoc sacramento disserentes; olei autem nomine absque ullo addito significari illud, quod ex olivis exprimitur, theologi omnes fatentur.

78. Verum quaestio in eo versatur, utrum necessaria sit opobalsami admixtio, seu unguenti, quod a graecis tribus aut quinque supra triginta aromatibus conficitur.¹⁷ Ex theologis alii affirmant, alii negant; licet in praxi tutior pars sit eligenda, adeoque aut suppleri debeat, quod incaute fuerit praetermissum, prout declaravit Innocentius III.¹⁸ aut, quod recentio-

objicienti, manus impositionem nos rejecisse, ac subjecisse in ejus locum unctionem chrismatis, respondet, ipsam unctionem et signationem, cum manu fiat, manus impositionem rectissime dici. Lubet hanc Bellarmini responsionem confirmare auctoritate Amalarii episcopi trevirensis, qui, *De offic. ecclesiast.* lib. I. cap. 27. haec scribit: »Ut ab episcopis solis inungatur per manus impositionem, ab apostolis praeceptum est." Quibus perspicue declarat, ipsam episcopi actionem, qua frontem manu sua illinit, esse illam ipsam manus impositionem, qua juxta Act. apost. VIII. conferebatur per apostolos Spiritus S. Cf. Cabasutius loc. cit et card. Orsi, diss. cit. cap. 1. §. 4; Combefis. in notis ad Bacchi junioris vitam, n. 6. pag. 133 et seqq.

18) N. 16 et 17. Recte dixit sapientissimus pontifex, praxim illam, de qua hic loquitur, *passim* servari; nam in nonnullis ecclesiis ob discrepantes theologorum sententias receptum jam est, ut templi fores

claudantur, cum episcopus manus super omnes praesentes protendit et orationem fundit, ne alius superveniat et ungatur absque priori illa manuum impositione, atque ut hac ratione periculum amoveatur, ne irritum sii sacramentum. Sane auctoritates, quas pro manuum impositione affert Sambovius, *Disp.* III. *De materia Conf.* prop. I et II quamvis omnes decretoriae non sint, non videntur contemnendae. Quapropter Witasse, cum in *Tract, de Conf.* monumenta, quae alterutri sententiae favent, attullisset, demum pag. 63- utramque in sua probabilitate relinquit, eademque prudentia se gerit auctor additionum ad Eslium, *In lib. IV. Sent.* d. 7. §.16. litt. b. pag- 87.

*) Horum aromatum catalogum exhibet Goarius in *Eucholoyio*, pag. 637.

*) Cap. *Pastorali.* Extra. *De Sacram, non iterandis.* Interrogatus enim pontifex: *An iteranda esset Confirmatio* cujusdam hominis *solo oleo* inuncti absque balsamo,

ribus plorisqufl {Jacet, tota Hit sub conditione Confirmatio iteranda. Tamen, salva fide, negari potest, necessariam esse ejusmodi admixtionem; ut tenet etiam Bellarrninus adversus Cheinnitium, qui ex ea ansam sumpsit scholasticos calumniandi.¹⁹ Jam diximus, eruditos viros contendere, saeculo tantum ecclesiae VI. induci coepisse hanc opobalsami sive unguenti admixtionem.

79. Eadem plane ratione disserimus de necessitate **benedictionis chrismatis**, eo quod theologi pariter circa eam in diversas sententias abeant; alii enim eam adstruunt de necessitate praecepti divini, quia veteres ut plurimum loquuntur de *chrismate sancto* ac de *chrismate benedicto*; alii contra ejusmodi patrum locutiones intelligunt de sola necessitate praecepti ecclesiastici, cum pari ratione memorent, dum de Baptismo scribunt, aquae consecrationem vel trinam immersionem, quas tamen esse de praecepto divino aut de necessitate sacramenti nemo dixerit.

80. De jure ordinario ejusmodi benedictionem competere solis episcopis, teste Benedicto XIV. nemo est qui dubitet.²⁰ Ast quaestio movetur, utrum per solum rom. pontificem, an vero etiam per episcopos possint presbyteri delegari ad chrisma conficiendum. Non desunt auctores gravissimi disceptantes sive circa potestatem romani pontificis sive circa potestatem episcoporum. Sed quod attinet ad rom. pontificem, vix subesse potest dubitandi ratio. Si enim ipse potest, uti ostendimus, sacerdoti facultatem communicare administrandi hoc sacramentum, quare delegare eundem non poterit ad chrisma conficiendum, cum plerique nunc contendunt, hanc benedictionem non requiri nisi de praecepto ecclesiastico? Quod spectat ad episcopos, distinguendum est jus antiquum a jure recentiori; juxta antiquum jus certum videtur, potuisse episcopos ejusmodi extraordinariam facultatem delegare presbytero; juxta vero jus novum, saltem in ecclesia latina, episcopi non possunt id praestare, cum uni rom. pontifici ea reservata sit.²¹

decrevit: »Nihil iterandum esse, sed caute supplendum id, quod incaute omissum fuerat."

”) *De Conf.* cap. 9. n. 17. Prima balsami, quod sciam, expressa mentio occurrit apud occidentales in *Libro sacramentorum* sen pontificali s. Gregorii M. ubi legitur: „Praeparantur ampullae duae cum oleo, quarum melior defertur pontifici, ut, accepto balsamo et commiscitato cum oleo, manu sua impleat eam." Opp. edit. maur. vol. III. pag. 65. Verba vero quae citantur a Bellarmino et Nat. Alexandro, ex ejusdem s. Doctoris *Expositione in Cant, cant.* cap. 1. ad v. 15: «Botrus Cypri dilectus meus in vineis Engaddi," nempe: »In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo pontificali benedictione chrisma effi-

citur, quo dona Sancti Spiritus exprimuntur; »a criticis expuncta sunt, ac desumpta videntur ex Beda, *In Cant*, ad eundem vers. Cf. edit. maur. in hunc loc. Dixi *expressa* mentio; nam subobscura saltem cujusdam mixturae s. Optatus, *Adv. Parmen.* lib. VII. η. 4. meminisse videtur. Cf. edit. Alaspinaei, pag. 109. ac nonnulli alii ex graecis, ut auctor *Const. Apost.* lib. VII. cap. 54. Quod colligitur non tantummodo ex voce *chrismatis* aut *unguenti*, qua illi auctores utuntur, cum exploratum sit eruditus, eam passim adhiberi ad simplex oleum significandum, sed ex fragrantia, quam ipsi memorant.

²⁰⁾ *De Synodo*, lib. VII. cap. 8. η. 1.

²¹⁾ Cf. Bened. XIV. loc. cit. Hic ad-

81. Ex theologorum disceptationibus circa essentialem Sacramenti Confirmationis materiam pronum est colligere, easdem viguisse controversias circa formam. Qui enim adstruunt, solam manuum impositionem sive extensionem, quae ab episcopo praemittitur supra omnes congregatos, esse materiam essentialem, inferunt, solas preces, quae in ea funduntur, veram et essentialem formam constituere. Qui vero simultaneam manus impositionem et unctionem tamquam integram ac essentialem materiam tuentur, colligunt, ex verbis, quae in ea actione pronunciantur, formam exurgere: idem tenent, qui in sola unctione seorsum sumpta materiam esse arbitrantur. Hi porro omnes affirmant, essentialem formam apud graecos et orientales in illis verbis contineri: *Signaculum doni Spiritus Sancti*, cum alia ab ipsis non usurpetur, licet perperam nonnulli theologi ex praeconceptis opinionibus refragentur.²² Perinde enim hanc formam exponit orthodoxa confessio ecclesiae orientalis a Nectario edita anno 1662. atque a quatuor sedibus apostolicis approbata, ac si per eam dicatur: *Inunctione sacri hujus unguenti obsignaris, confirmarisque in Spiritus Sancti donis, quae in Confirmationem christianae fidei tuae accipis.*²³ Apud latinos autem formam constitui contendunt per verba: *Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris etc.*²⁴

dendum, quod observant edit. maur. opp. s. Greg. M. in nolis ad *Epist. XXVI. libri IV*: nAfris presbyteris, *inquit*, ne chrisma conficerent, plurimis canonibus prohibitum fuerat; illos tamen circa nonum saeculum chrisma confecisse supponit Joannes Diac, in *Epist. ad Senarium*, quam Musaei italici tom. I. Mabillonius edidit. Sed nec illud tangat animum, *scribit* n. 8. quod sibi aliquando quaedam vis necessitatis assumit, veluti (quod nunc per Africam fieri dicitur) ut presbyteri sanctum chrisma conficiant; quod merito moveret, si istam pontificalis auctoritas licentiam non dedisset. Unde constat a pontificibus quodammodo fieri, quod in tanta rerum necessitate, ut a presbyteris effici possit, superior ordo constituit.*

”) Morinus, Nicolaus Cabasilas, Christianus Lupus, aut negant in illis verbis formam sacramenti Confirmationis consistere, aut saltem minus aptam eam sibi videri affirmant. Ast eam tuentur Arcudius, Bessarion, Goarius, Renaudotius, Holstenius, quibus jam plerique omnes assen-

tiuntur. Profecto, cum nulla alia forma occurrat in graecorum et orientalium Eucharologiis, aut dicendum illas omnes ecclesias semper caruisse vero Confirmationis sacramento, quod vel suspicari nefas est, aut fatendum in his verbis veram formam haberi. Traditur jam haec forma in concilio generali constantinopolitano I. can. VII. his ipsis verbis: $\Sigma(\cdot > \rho \alpha \gamma \iota \S \delta \omega \rho \epsilon \acute{\alpha} ; \textit{izh} \acute{\upsilon} \mu \alpha \tau \omicron \iota \alpha \gamma \iota \omicron \upsilon \nu$. Apud Hard. *Acta Cone.* tom. I. col. 813.

Cf. *Orthodoxa confessio catholicae atque apostolicae ecclesiae orientalis*, interprete Laurentio Normanno, Lips. 1695. pag. 162. Opus hoc germanice prodiit Francofurti, anno 1727. cura J. L. Frisch, sub titulo *Magni Catechismi ftussorum*. Si cl. "Wiest (*Instit. theol.* torn. III. pag. 98.) fides habeatur, auctor ejus est Petrus Mogilas, kioviensis metropolita.

^{34J} Non pertinere ad essentiam singula haec verba, plura sunt quae suadeant. Cf. Chardon, *Hist. des Sacremens*, tom. I. sect, seconde, chap. 1. pag. 419 ct suiv.

82. Haec porro verba veram ac essentialem sacramenti Confirmationis formam in ecclesia latina constituere, vel ex eo constat, quod haec sola, saltem quoad substantiam et sensum, reperiatur in omnibus, qui supersunt, sacramenti hujus Ordinibus, quos refert Martenius, initium ducens a medio circiter octavo saeculo, usque ad annum millesimum quadringentesimum. 25 Contra vero eadem non habetur constantia quoad illam orationem: *Omni-potens sempiterne Deus etc.* quam recitare consuevit episcopus, dum manus super omnes confirmandos protendit. In nonnullis enim Ordinibus postponitur unctioni, in aliis praemittitur, omittitur penitus in aliis, ut in libro sacramentorum moysacensis monasterii, qui in bibliotheca colbertina asservatur; in quibusdam vero sola refertur oratio, at nulla fit mentio manuum impositionis, ut in antiquo codice s. Benigni divionensis ante annum 800. ut refert Martenius, nec non in rituali gemmeticensi aetate Theodorici abbatis exarato, in duobus item colbertinis annorum ad minimum 800. 26 His omnibus robur invictum accedit ex graecorum et orientalium praxi, apud quos nulla occurrit in administratione hujus sacramenti oratio ad invocandum Spiritum Sanctum, nec propterea prior illa manuum impositio. 27

III

83. His itaque constitutis circa materiam et formam sacramenti Confirmationis, restat ut pauca subjiciamus circa ejusdem sacramenti effectus.

84. Jam vero duo effectus recensentur. Primus nempe est **Spiritus Sancti gratia** ad robur et fortitudinem in fide praesertim strenue profi-tenda, adeo ut illi, qui quasi modo geniti infantes per Baptismum evaserunt, per Confirmationem virtute Spiritus Sancti in viros perfectos evadant. Quare apud veteres Confirmatio passim dicebatur *appendix, complementum, perfectio* et *consummatio* Baptismi, eo scilicet sensu, quo expositum est. Recepta inde pariter erat consuetudo apud eosdem statim confirmandi eos, qui baptizati erant. Ad hunc vero effectum obtinendum requiri statum gratiae, omnes consentiunt. Alter Confirmationis effectus est **character**; quo fit, ut semel rite confirmatus iterum consignari non possit. De hoc posteriori effectu disseruimus in tractatu *De sacramentis in genere* 23, quin aliquid adjici necesse sit.

Quae cum ita sint, jam accedimus ad refellendum circa virtutem chris-matis novatorum errorem.

,s) Martenius, op. cit. lib. I. cap. 2. ari. 3. viginti tres Ordines profert.

27) Conf. Renaudotius, op. cit. liv. II. chap. 12.

PROPOSITIO.

Injurii non sunt Spiritui Sancto, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt.

85. Propositio est de fide, totidem siquidem verbis definita est a concilio tridentino Sess. VII. Can. II. superius recitato.

86. Operosum porro non est, post ea quae hic praemissa sunt, ejus veritatem adstruere. Vel enim chrismatis unctio spectat ad essentiam hujus sacramenti, prout communis jam fert theologorum sententia, quae nobis certa videtur, vel habetur ut caeremonia ad magis declarandos hujus sacramenti effectus, in hypothesi illorum theologorum, qui contendunt materiam essentialem et adaequatam Confirmationis in sola manuum impositione consistere. Si prius admittatur, hoc ipso evincitur propositionis veritas. si posterius, nulla profecto injuria irrogatur Spiritui S. si ritus ab ecclesia servetur in tota antiquitate receptus, ad ejusdem sacramenti mirabiles effectus uberius significandos, prout et in aliorum sacramentorum solemni administratione fieri consuevit. In hac enim sententia cum unctio nihil addat seu conferat ad sacramenti essentiam, quae sarta tecta habetur in manuum impositione, non afficit nisi rationem illud administrandi. Porro ecclesiam praeditam esse potestate nonnullos ritus, ac caeremonias instituendi ad solemnem sacramentorum administrationem, suo loco ostendimus. ¹ Ergo.

87. Cum omnes fere difficultates, quas urgere solent protestantes adversus chrisma ex silentio Scripturae ac veterum, aut ex ejus origine, aut etiam ex superstitione, quam in ista unctione inesse autumant, praeoccupatae a nobis fuerint, ne temporis jacturam facere videamur, ab eorum strophis referendis supersedemus, quae ut plurimum in solis sannis et scurrilitatibus consistunt. ²

CAPUT IV.

IN EA QUAE DISCEPTATA SUNT, SCHOLIA COMPLECTENS.

88. Ad pleniorum hujus tractatus dilucidationem nonnulla breviter circa institutionem, subjectum, necessitatem et caeremonias Confirmationis adjicienda supersunt.

¹) In tract. *De Sacram, in genere, Confirm*, cap. 9 et seqq. Cf. etiam Trombelli, *De Confirm*, tom. I. disp. 4.

⁴) Videri poterunt apud Bellarm. *De*

SCHOLION I.

89. Circa institutionem velut certum tenendum est adversus nonnullos veteres scholasticos, s. Bonaventuram, card. Jacobum de Vitriaco, Petrum Aureolum aliosque, immo et adversus synodum Beneventanam anno 1374. celebratam, sacramentum Confirmationis fuisse immediate a Christo Domino institutum, non autem mediate tantum, ut illis placuit. 1 Id enim satis aperte docet tridentina synodus definiendo, omnia N. L. sacramenta fuisse a Christo Domino instituta. 2 Quo vero tempore aut in quibus rerum adjunctis illud Christus instituerit, res omnino incerta est: nec ulla suppetunt certa documenta sive ex Scriptura sive ex Traditione, ut determinari id possit. 3

SCHOLION II

90. Subjectum Confirmationis non potest esse nisi fidelis baptizatus, cum Baptisma omnium sacramentorum primum sit, ac veluti janua, qua in Christianae vitae societatem ingredimur. At circa aetatem ac tempus illam administrandi diversa diversis temporibus et in diversis ecclesiis viguit et adhuc viget disciplina. Etenim in ecclesia latina olim administrabatur statim post Baptisma, ut innumeris prope documentis ostendit Martenius 4; qui mos perseveravit per duodecim fere saecula; siquidem ineunte saec. XIII. jam passim obsoleverat, ut non obscure innuit MS. Pontificale ecclesiae apamiensis in Syria anno 1214. exaratum 5, licet in nonnullis particularibus ecclesiis occidentalibus, in Galliis praesertim, diutius retentus sit. Quod vero spectat ad ecclesiam graecain aliasque orientales communiones, antiqua disciplina adhuc viget. 6 Ceterum, cum in ecclesia latina a saec. XIII. invaluerit disciplina separandi administrationem Confirmationis a collatione Baptismi,

*) Cf. Trombelli, op. cit. disp. 1 et 2.

a) Cf. quae diximus in tract. *De Sacram. in genere*, n. 15.

’) Cf. s. Thomas part. III. qu. 72. art. 1. ad 1; item Estius, *In IV- Sent.* dist. 7. §.4; Drouvenius, *De re sacram.* lib. III. cap. 2. qu. 6; qui exponunt, quam ratione accipiendum sit dictum s. Thomae loc. cit.: „Quod Christus instituit hoc sacramentum non exhibendo sed promittendo... el hoc ideo, quia in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus Sancti, quae non erat danda ante Christi resurrectionem et ascensionem.“ De singulari opinione Alexandri de Ales alias disseruimus. Falsum porro est, quod generatim affirmat Sambovius in

tract, de *Sacr. Confir.* disp. 1. art. 2. ubi refert scholasticorum placita, s. Bonaventuram *In IV. Sent.* d. 7. qu. 1 et 2. amplecti doctrinam magistri sui, nempe Alex. Alensis. Nihil enim dicit de hujus sacramenti institutione in conc. meldensi, sed solum asserit formam et materiam dementarem fuisse ab immediatis apostolorum successoribus institutam Spiritu Sancto dictante. Eum adisis loc. cit- Opp. ed. Rom. 1596. tom. V.

4) Loc. cit. art. 2-

5) Erat tunc temporis Syria sub ditone latinorum. Cf. etiam Vicecomes, op. cit. lib. I. cap. 5.

6) Cf. Renaudotius, loc. cit,

receptum in ea est, ut non conferatur, nisi cum infantes pervenerint ad rationis usum, si peculiares circumstantiae aliud non suadeant. Hac ratione componuntur, quae contraria tradere videntur *Catechismus romanus* ac *Homannutn Pontificale*. Catechismus enim docet, minus expedire hoc fieri, prius quam pueri usum rationis adepti fuerint, ideoque nisi cum septimum aetatis annum attigerint 78 Pontificale vero tamquam certum ponit, sacramentum Confirmationis etiam infantibus ab episcopo administrari, dicens: *Infantis per paternos ante pontificem chrismare volentem teneantur in brachiis dextris*. Catechismus siquidem loquitur de eo, quod ceteris paribus observari debet; Pontificale autem de eo, quod necessitate aliter exposcente fieri potest.

91. Benedictus XIV. *De synodo* lib. VII. indidem colligit, laudandum esse episcopum, qui paratum se profiteretur ad Confirmationem administrandam infantibus in extremo constitutis, aut juberet ut sibi chrisma ministraret aut in hoc aut in illo suae dioecesis loco exhibeantur pueri, cum facilis ad eos in posterum sibi futurus non sit accessus.⁸

92. Praeter statum gratiae olim requirebatur, ut nonnisi a jejunis tum conferretur tum susciperetur Confirmatio 9; quod nunc in desuetudinem abiit.

SCHOLION III.

93. Quoad necessitatem, omnes theologi consentiunt, Confirmationem minime necessariam esse necessitate medii. Verum non aequè conveniunt, si sermo sit de necessitate praecepti, saltem ecclesiastici, adeo ut gravis criminis reus fiat, qui ipsam negligeret, cum possit facile suscipere; alii enim affirmant, alii negant. Verum consuli poterunt de hoc argumento theologiae moralis institutores.¹⁰

SCHOLION IV.

94. Superest, ut percurramus potiores hujus sacramenti caeremonias seu ritus, qui adhuc observantur in ejus administratione, olim siquidem plures alii usurpabantur, ut ostendit Martenius.¹¹

Ac I. est unctio chrismatis in fronte apud latinos; graeci enim ac plerique orientales ungunt oculos, nares, os et aurps.¹² Cur vero apud nos frons inungatur, exponit Catechismus romanus.¹³

7) Part. II. cap. 3, 17.

8) Cap. 10. π. 8 et 9.

9) Cf. Martenius op. cit. lib. I. cap. 2. art. 2-

*) Cf. etiam Estius, *In IV. lib. Sent.* d. 7. 18 et 19; ubi copiose et accurate de hoc argumento disserit.

”) Loc. cit, arl. 3. Cf. ctiam Vicecomes,

De antiquis Confirm, ritibus, duobus integris libris.

*) Interdum etiam liniebant pectus, manus, pedes etc. Praeter Arcudium, Goarium, Renaudotium, qui ritus graecorum et orientalium describunt, cf. *Admonitio* Touttei *ad Cateches. III. mystagog.* s. Cyrilli.

*) Part. II. cap. 3. η. 23. Cf. praeterea s. Thomas part. HL qu. 72- art. 9.

95. II. Frons oleo sacro illita vitta linea ac probe munda cingitur; atque olim quidem septem diebus ejusmodi vitta deferebatur, vel per tri-
duum, vel saltem per integrum diem. Alicubi, ut observat Bellarminus,
continuo abluitur et exsiccatur chrisma a sacerdotibus, ut fascia opus non
sit. Consuetudo igitur est tenenda, qualis in unaquaque ecclesia viget.

96. III. Accedit usus antiquissimus susceptorum, qui quasi parentum
officium obtinent, ac proinde *patrini chrismandorum* vulgo nuncupantur. Quae
autem munia ejusmodi susceptoribus seu patrinis incumbant, fuse exponit in
cone, mediolanensi V. s. Carolus. 14 Statuit porro concilium trid. non con-
trahi spiritualem cognationem, nisi inter confirmantem et confirmatum, illius-
que patrem et matrem ac tenentem 15, quorum propterea nomina in libro ad
hoc destinato consignari debent etiam ex plurium synodorum praescripto.

97. IV. Alapam episcopus levem infligit confirmato. Mysticam hujus
caeremoniae, rationem aliis rectius assecutus videtur s. Carolus, qui inter
cetera de ea praeclare haec habet: *Episcopus eum leviter in maxilla caedit,*
quem chrismate confirmat. Hunc ritum parochus ita docebit, ut sciat homo
christianus, se jam militem esse, cujus pugna et victoria eluceat in patiendis
injuriiis, non in illis inferendis, deinde se in Christiana militia constitutum esse,
in qua non hujus vitae jucunditates et commoda quaerat, sed incommoda po-
tius, atque adeo mala multa patienter ferat: ac praeterea intelligat officii sui
esse, in acie stare, telaque unde veniant observare: ita ut, quamvis illis telorum
ictibus corpus, honor opesque laedantur, anima tamen nullo pacto offendatur. 16
Hanc porro caeremoniam originem habuisse arbitratur cl. Muratorius ex so-
lemn! equitum institutione, quae olim vigeat, cum rex aut imperator virum
aliquem strenuum raro tunc et insigni honore ac. nomine equitis donans,
alapam illi infligeret. Idque colligit tum ex significationis analogia, tum
etiam ex eo, quod ante Durandum mimetensem, qui ea aetate floruit, qua
potissimum illa caeremonia usurpabatur, nullus reperiatur scriptor, nullus
liturgicus aut pontificalis liber, qui ejus ritus mentionem faciat. 17

H) *Acta cone, provinc. V. part. I.* Cf. *Acta eccles. Mediol. a Carolo card, s. Praxedis Archiep. condita, Friderici card. Borromaei jussu edita*, Mediol. 1599. pag. 220. tum ibid. *Instruct, de sacram. Confirm*, pag. 509 et seqq.

J) Sess. XXIV. cap. 2. *De ref.*

16) Cf. ibid. *Instruct, de sacr. Conf.* pag. 508. Quae quidem instructiones inte-
grae legi merentur, praesertim ab iis, qui-
bus incumbit cura animarum.

17) Cf. *Anliquit. italic, medii aevi*, dis-
sert. LIII. tom. IV. col. 686. Mediol. 1741.

TRACTATIS

DE AUGUSTISSIMO EUCHARISTIAE SACRAMENTO.

PROOEMIUM.

1. Eucharistiam sacramentorum omnium praecipuum ac nobilissimum, immo et totius religionis Christianae compendium, summis laudibus veteres patres commendarunt atque extulerunt. Christiani omnes veneratione et grati animi sensu supremum hoc caritatis miraculum quovis tempore prosecuti sunt. Increduli, recentiores biblici ac rationalistae e converso, furiosos novatores aevi nostri imitati, tela omnia huc contorquent, ut scilicet suavissimum hoc peregrinationis nostrae solamen nobis eripiant; et, qui Incarnationis ac Redemptionis mysterium evertere conati sunt, Eucharistiam, quae velut Incarnationis continuatio et extensio est, ac uberrimos redemptionis fructus in se continet nobisque communicat, e medio pariter tollere sategunt. Ast irritum conatu; Deus enim ecclesiae suae praesto est. Nulli intere[^] et nos industriae parcere debemus, ut veritatem propugnemus ineffabilis hujus mysterii, in quo Deus divitias amoris sui erga nos adeo liberaliter profudit.

2. Multis splendidisque nominibus *Eucharistia*, quae tantumdem significat ac *bona gratia* seu *gratiarum actio*, a Scriptura et patribus exornatur. Etenim a tempore institutionis *Coena* nuncupatur: 2°. ab eo quod continet, *Carpus*, *Caro*, *Sanguis Christi*, item *Sancta* in liturgiis graecis, *Sancta sanctorum*, *Sanctum Domini*: 3°. a **materia**, ex qua conficitur, *Panis* dicitur, *Panis supersubstantialis*, *Panis angelorum*; 4°. a forma consecrationis *Eulogia* seu *Benedictio* et *Consecratio*; 5°. ab effecti-

bus vocatur *Vita, Communio, Communicatio et Viaticum*, 6®. demum a loco, in quo conficitur, *Sacramentum altaris*, item *Synaxis* ob praesentem fidelium coetum; a **distributione** *Fractio panis*; a **proprietatibus** *Novum Testamentum*. l

3. Definitur porro Eucharistia *Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi sub speciebus panis ac vini ad spiritualem fidelium refectionem a Christo Domino institutum*. Duo hujus sacramenti elementa seu symbola sunt, sed unum nihilominus est sacramentum significans animae nostrae alimoniam. Vera autem *sacramenti* ratio in speciebus panis et vini consecrati consistit, prout docet Catechismus romanus, seu in ea rerum conjunctione, quae post peractam consecrationem habetur, ideoque non in sola consecratione ac perceptione, quae sacramenti rationem non habent. Differt enim Eucharistia a sacramentis reliquis 1°. in eo, quod cetera usu perficiantur, istud vero in ipsa perficiatur consecratione materiae, et propterea tamdiu perdurat, quamdiu species sensibiles panis ac vini incorruptae manent; 2°. quod in aliis substantia materiae non immutetur, mutetur tamen in isto; 3- demum hoc uni sibi veluti proprium vindicat, ut non modo sit sacramentum, sed etiam verum sacrificium; ac proinde quatenus est sacramentum, tendit primario ad hominum sanctificationem, quatenus vero est sacrificium, primario ad Deum refertur in recognitionem supremi ipsius in res creatas omnes dominii.

4. Ex postrema et praecipua hac differentia, qua Eucharistia ab aliis sacramentis distinguitur, patet, ipsam duplicem habere respectum, sacramenti scilicet et sacrificii; ex quo exurgit totius tractatus in duas partes distributio, in quarum priori agetur de Eucharistia, prout est sacramentum, in posteriori autem de eadem, prout est sacrificium.

’) Potissima nomina hic recensuimus. *ἡ ἑὺχάρις*, cf. Suicerus in *Thesouro eccl.* sub Ceterum de vocibus *euloyia, προνοφωρα, ευλογια*, vocibus istis. Hic tamen ubique se calvinistam prodit. *Sutfta, λειτουργία, Οὐνδιίφ, μυστήριον, κοι-*

PARS

DE EUCHARISTIA PROUT EST SACRAMENTUM.

↑ : illi

Praetermissis minus necessariis quaestionibus, de quibus consuli possunt scholastici, nos ab ea statim auspicabimur catholica veritate stabi-
lienda, quae totius disputationis est fundamentum, a reali nempe Christi in
Eucharistia praesentia. Hac enim semel constituta, pronum est de modo
disserere, quo Christus fit realiter praesens per *transubstantiationem*. Ex his
porro duobus praecipuis articulis tamquam totidem corollaria deducemus re-
liqua doctrinae capita, de quibus nobis litem novatores intenterunt, circa
ejusdem scilicet sacramenti adorationem, communionem sub unica specie, et
quidem ex praesantificatis, circa ejusdem denique necessitatem ac disposi-
tiones ad ipsum percipiendum.

CAPUT I.

DE REALI CHRISTI PRAESENTIA IN EUCHARISTIA.

6. A Joanne Scoto cognomento Erigena saeculo IX. primum impugna-
tam fuisse realem Christi praesentiam in Eucharistia nonnulli existimant,
quae tamen res incerta admodum est. 1 Vulgo omnium *sacramentariorum* 2
parens censetur Berengarius, ecclesiae andegavensis archidiaconus sae.c. XI.

*) Cf. *Perpétuité de la foi de f église catholique touchant l'Eucharistie*, Paris 1704. tom. I. liv. VIII. chap. 12. nec non ibid. *Réfutation de l'écrit* «l'un ministre etc. troisième partie, chap. 3. ubi ostendi-
tur nullo solido fundamento inniti eos, qui incusarunt Joannem Scotum, quod perpe-
ram senserit circa realem Christi praesen-

tiam. Verum de hoc postea.

a) *Sacramentarii* a lutheranis primum vocali sunt zwingliani et calvinistae, eo quod rejicerent dogma de reali Christi praesentia in Eucharistia, neque agnosce-
rent in ea nisi *sola symbola* seu *sacra-
mentum nudum* corporis et sanguinis Do-
mini.

adversus quem undique insurrexerunt viri non minus doctrina quam sanctitate praestantes, pluraque celebrata concilia sunt; in quibus iterum atque iterum haeresim suam illo ejuravit, in quam tamen homo levissimus saepius post ejurationem prolapsus est, donec vere poenitens in communione ecclesiae vivere desiit. 3 Eum deinceps Wicleffua anno 1359. secutus est, cujus art. 3: *Christus non est in eodem sacramento identice et realiter in propria praesentia corporali*, proscripsit concilium constantiense. 4 Demum saec. XVI. Zwinglius, Carlostadius, Oecolampadius, Bucerus, Calvinus⁵, sociniani omnes ac rationalistae eandem impietatem sectati sunt.

7. His catholici dogmatis impugnatoribus nos ecclesiae doctrinam opponimus, quae in tridentina synodo Sess. XIII. can. I. his verbis sancita est: *Si quis negaverit, in sanctissimae Eucharistiae sacramento contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate D. N.*

3) Cf. Nat. Alex, dissert. L in saec. XI et XII. *De causa Berengarii*; Joann. Mabillonii dissert. *De Berengario ejusque haereseos ortu et progressu*: nec non diss. historico-critica P. Joseph! Plager, S.J. »An Berengarius jam inde a saec. XI. recentioribus heterodoxis ita praeluserit, ut realem corporis et sanguinis Christi praesentiam in Eucharistia inficiaretur, proinde sacramentarium parens e vero habeatur.*. Hae dissertationes collectae reperiuntur in *Thesouro theologico* Zachariae, S. J. tom. X.

4) Sess. VIII. Apud Hard. *Acta Cone.* lom. VHI. coi. 299.

s) Salis constat, qua vocum ambiguitate usi fuerint Bucerus et Calvinus, ut viderentur ab avita doctrina minime recedere circa realem Christi praesentiam, atque ut invicem conciliarent, aut saltem ad se lutheranos et zwinglianos pertraherent. Hac eadem fraude usi sunt, et adhuc utuntur, qui *irenica* seu pacificam conciliationem perficere aggressi sunt, praesertim in Borussia, inter lutheranos et calvinianos. Anno 1817, 27. Sept, prodiit celebre edictum Guillelmi III. ad sectas illas inter se consociandas. Hoc porro conciliatorium systema optatum exitum ex parte saltem obtinuit in nonnullis regni borussici partibus; in toto magno ducatu nassoviensi anno 1817, in principatu hanoveriensi, in regni bavarici parte transrhenana anno 1818, in ducatu anhallino-bernburgensi anno 1820, in ducatu waldeccensi et pyrmontano anno

1821, eodemque anno in magno ducatu badensi, ubi solemnia hujus consociationis celebrata sunt die 28. Octobr., in magni duc. Hassiae parte rhenana anno 1823, in ducatu dessaviensi die 16. Maj. 1827.

Ita protestantes progrediuntur, omnem conscientiam, immo et pudorem exuentes. Quasi perinde sit, frustulum panis, aut Christi corpus accipere, adorare Christum praesentem, aut exeerari hunc ritum velut idololatricum. Nonnulli quidem lutherani tantam impietatem exosi ac detestati, adversus ejusmodi conciliationem insurrexerunt, ut Harms in lib. XCV. *Thesen*, 1817; Ammon, *Bittere Arznei*, seu *Amara medicina*, 1817; J. A. N. Tittmann, *Ueber die Vereinigung der ev. Kirchen*. seu *de Unione ecclesiarum evangelicarum*, Lips. 1818, alique pauci. Quibus se se opposuerunt Schleiermacher, *An Herrn Ammon über seine Prüfung der harmsischen Siilze*, seu *Ad Dominum Ammon, de ejus examine propositionum Harmsii*. Berol. 1818; Marées, *Gegen eine Tiltmannsche Yerunglimpfung in seiner Schrift*, seu *Adversus quamdam injuriam Tittmanni in sua scriptione*, Dessau 1818; alique de quibus fuse disserit Bôchel, *Irenaeon*, qui plurima hac de re scripta recenset apud Wegscheider. Ceterum sive Calvinus, sive celeri, qui eum secuti sunt, omnesque isti pseudo-irenici, remotis ambagibus, in eo conveniunt, ut realem Christi *absentiam* ab Eucharistia statuunt.

J. C. ac proinde totum Christum; sed dixerit, tantummodo esse in eo, ut in signo, vd figura, aut virtute; anathema sit. Hujus autem fidei veritatem tum Scripturarum tum perpetuae constantisqun ecclesiae traditionis auctoritate constare, propositiones, quas jam subjicimus, patefacient.

PROPOSITIO I.

Christus, prout in primis sacrae litterae docent, vere, realiter et substantialiter in sanctissimae Eucharistiae sacramento continetur, et non ut in signo tantum vel figura aut virtute.

8. Adeo arctus est nesus, qui intercedit inter verba, quibus Christus Dominus se carnem suam daturum in cibum promisit, Joann. VI. et ea, per quae datam fidem solvit, Matth. XXVI. 26, Marci XIV. 22, Luc. XXII. 19 et L Cor. XI. 23. ut alia ab aliis divelli ac dispesci nequeant. Ex utroque propterea fonte, majoris perspicuitatis gratia distinctis paragraphs, veritatem hanc adstniimus*, quam recte aetate hac nostra lapidem lydiurn vocaveris variarum confessionum, ac controversiam praecipuam, quae inter catholicos vigeat et protestantes cujusvis sectae ac denominationis.

EXPENDUNTUR VERBA, QUIBUS CHRISTUS CARNEM SUAM MANDUCANDAM ET SANGUINEM SUUM BIBENDUM PROMISIT, JOANN. VI.

9. Duo sunt quae in quaestionem veniunt: I. utrum Christus Joann. VI. loquatur de Eucharistia; H. utrum praeterea loquatur de orali, an potius de spirituali manducatione per fidem.

10. Priusquam vero has quaestiones attingamus, juverit integrum textum praemittere, circa quem viget disceptatio, immo et totius capitis argumentum, unde non minima lux dicendis affulgebit. Jam vero s. evangelista a v. 1. ad 26. refert miraculum a Christo patratum in multiplicatione panum; a v. 27. Christum exhibet commendantem panem coelestem, ac fidem in se ipsum hunc panem pollicentem¹; a v. demum 51. ad finem capitis Christum inducit

¹) Dixi, Christum commendantem panem coelestem, ac *fidem in seipsum, hunc panem pollicentem*, seu pollicentem Eucharistiam. Haud ignoro, plerosque interpretes catholicos lotum hoc caput VL Joann, in lres partes dividere, quarum prima referat miraculum a Christo patratum, a v. 1. ad v. 26; secunda, a v. 27. ad 50, quae Christi sermonem de fide in semetipsum complectatur; postrema, a v. 51. ad finem,

quae contineat promissionem de Eucharistia. Verum omnibus[^]perpensis, longe mihi verisimilior visa est expositio s. Cyrilli alex, et Theophylacti, qui etiam secundam hujus capitis partem referunt ad Eucharistiam, seu ad Christum fidem in se commendantem ac pollicentem Eucharistiam. Hoc aperte indicare videntur Christi verba, v. 27: **Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam**

Hi

clarius et apertius exponentem hujus coelestis panis naturam, proprietates, effectus ac necessitatem. Quoniam igitur in postrema hac parte enucleatius exponit Christus, quae ad hunc panem referuntur, integrum textum jam sub-
jicimus: *Ego sum, inquit, panis vivus, qui de coelo descendi. Si quis man-
ducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum, et panis quem ego dabo, caro mea
at pro mundi vita. Litigabant ergo judaei ad invicem, dicentes: Quomodo
potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergo eis Jesus:
Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis
ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et
bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novis-
simo die. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Qui
manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in
illo. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui man-
ducat me, et ipse vivet propter me. Hic est panis, qui de coelo descendit. Non
sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc
panem, vivet in aeternum.*

11. Jam vero Christum in adducto textu in primis loqui de Eucharistia,

aeternam, quem Filius hominis dabit vobis; hunc enim Pater si-
gnavit Deus. Ex quibus intelligimus, Christum, arrepta occasione miraculi a se
patrati in multiplicatione panum exhibuisse jndaeis cibum longe excellentiorem, nempe
Eucharistiam. Ut autem conciliaret fidem sibi hunc cibum pollicenti, patefacit neces-
sitatem fidei in suam divinitatem, quum is solus, qui Deus sit, possit talem cibum
promittere et praebere. Quo expleto, v. 35. iterum redit ad id, quod ab initio sermo-
nis proposuerat, idque prosequitur usque ad finem capitis. Objectum proplerea to-
tius capitis, si partem historicam excipias, est panis eucharisticus, ad quem refert
fidem, quae necessaria est in semetipsum, qui hunc panem proposuit, et omnibus fere
verbis ad hunc panem alludit ejusque pro-
prietates et effectus.

Accurata perpensio hujus sermonis fa-
cile id suadebit, nam 1°. loquitur Christus
in tempore futuro v. 27. uti et v. 52;
v. 32. se ipsum vocat panem de coelo
verum a Patre datum, v. 33. qui de coelo
descendit, et hunc panem opponit manna
dato hebraeis in deserto, et v. 58. hanc
eandem phrasim et comparisonem usur-

pat; 3°. v. 35. dicit se ipsum *panem, vi-
vum*, et hoc ipsum repetit v. 51. ac de hoc
pane vivo, qui de coelo descendit pronun-
ciat: *Si quis manducaverit ex hoc pane*
etc.; 4°. v. 49: *Patres vestri*, inquit,
manducaverunt manna in deserto etc., ea-
dem ingeminat v. 59. Ex quibus omnibus
luculenter patet, de eodem objecto loqui
Christum in priori hujus sermonis parte
ac in posteriori, nisi quod luculentius ea,
quae subobscurae protulerat in priori parte,
evolvit et confirmat in altera. Hac ratione
veluti sponte sua concidunt praecipuae dif-
ficultates, quibus protestantes urgent expo-
sitionem catholicorum in secunda parte hu-
jus sermonis; discrepantia praeterea eva-
nescit, quae viget inter catholicos interpre-
tes in assignando praecise transitu sermo-
nis Christi a fide ad realem manducatio-
nem corporis sui. Cf. card. Toletus S. J.
in suis *commentariis in Joannis Evunye-
Hum* in cap. VI. qui et ipse totum hunc
Christi sermonem exponit de Eucharistia,
seu de promissione quam hic facit Chri-
stus de dandis carne et sanguine suo in
cibum et potum alendis animabus nostris,
et egregie doctissimus hic interpret rem
omnem explanat. Hanc eandem interpreta-
tionem sequitur Cornelius a Lapide.

non autem de sola fide, ut plerique protestantes contendunt², ostendimus: 1°. ex **analogia**, quae intercedit inter manna, quod praebuit Moysea hebraeis in deserto, et manna praestantius, quod ex ipsorum traditione, praebitu³ erat Messias, cum adveniret³; ad quod signum et traditionem alludunt manifeste judaei, immo et Christus ipse (Joann. VI. 31, 32 et 59.). Ergo, sicut prius erat verus cibus, ita et posterius. 2°. Ex **phrasaeologia**, qua utitur Christus, dum loquitur de hoc cibo; si enim sub carnis ac sanguinis emblemate voluisset Christus commendare fident in semetipsum, invertisset omnes loquendi leges, et gravissimum offendiculum sine causa objecisset judaeis, ubi eos potius allicere debuisset. Quoties enim in Scripturis occurrit phrasis metaphorica *manducandi carnem alicujus*, totius in malam partem usurpatur⁴, et idem valet ac *moliri alicui gravem injuriam, praecipue per calumniam* vel *falsam accusationem*. Judaei praeterea ab omni idea carnis humanae manducandae aut sanguinis bibendi summopere abhorrebant. Absolum proinde est asserere. Christum, si nihil aliud quam fidem commendare voluisset, usum esse imagine ac tropo, qui adeo judaeis erat horrori. 3°. Ex

’) Dixi *pleriiue* protestantes; non enim omnes contendunt, Christum in posteriori sermonis parte disserere de sola fide seu de manducatione spirituali per fidem; sed non pauci jam nobis assentiuntur, Christum vere promississe cibum eucharisticum reali comestione sumendum. Omissis siquidem Caiixto, Hackspanio, Grünenberg aliisque; quos recenset Wolfius in *Curis philol. et criticis in 4 Evang.* edit. 3- Hamburg! 1799. pag. 864. Hierom. Taylor, hoc pro concessio sumens, ex textibus hujus partis, ulpote cum coena Domini connexae, argumenta depromit; cf. *Worthy Communicant*. Lond. 1660, pag. 271. Sherlock, ulterius progressus, ostendere satagit, ad aliud hanc partem referri non posse. Vid. *Discourse of religious assemblies*, 3. ed. Lond. 1700. pag. 364.

’) In *Midrasch Cohelet*. expos, ecclesiastae legitur: .Rabbi Berechiah dicit nomine R. Isaac: Sicut fuit primus Goêl (Liberator), sic et secundus erit. Primus Goêl descendere fecit manna, sicut scriptum est: Ego faciam vobis pluuere panem de coelo, sic et alter Goêl faciet manna descendere.- Cf. Schôltgenius *Horae hebraicae et thalimud.* tom.I. pag. 359. Lips. 1733.

4) Ila Ps. XXVI. 2. Cf. Rosenmuller, Psalm, edit. 2. vol. II. pag. 724. Lips. 1823; Job. XIX. 22; Mich. III. 3; Eccles. IV. 5; Job. XXXI. 31 et XIV. 10; Galat. V. 25; Dan. III. 8, VI. 24. In eodem sensu usurpatur haec phrasis in linguis affinibus, ut in arab. Koran, Sura XLIX. 12, et alibi. Sic etiam apud latinos, ut patet ex Horat *Epist.* lib. II. cap. 1. v. 160; *Sat.* lib. I. v. 81; Martial, lib. IV. epigr. 64. v. 31; lib. V. epigr. 50. v. 8; lib. XIII. epigr. 2. etc. Id ipsum viguit apud graccos, syros etc.; et consentiunt praecipui philologi recentiores Michaelis, Jahn, Ammon, Winer, Gesenius, ex quibus si Jahn excipias, ceteri protestantes sunt. Ex quo sequitur, Christi auditores eligere solummodo potuisse inter sensum naturalem et litteralem atque metaphoricum; ast sensus iste melaphoricus in hac circumstantia absurdus est; concludere igitur debemus, Christum Dominum hic reapse docere necessitatem manducandi realiter carnem suam ac bibendi sanguinem suum. Cf. cl. Wiseman, qui egregie et selecta eruditione hoc argumentum fuse evolvit in op. *Lectures on the real presence* etc. vol. I. pag. 64 et seqq. Lond. 1836- Ex quo opere profitemur nos plura hausisse ex iis, quae in hac propositione proferemus.

constanti an tithrs i, quam Christus adhibet inter *cibum et potum, manducationem et polionem, carnem et sanguinem*, quae nullum locum habet, cum de sola fido sermo est, ubi praesertim distinguitur objectum manducationis et potionis, uti in casu nostro fit. 4°. Ex futuro tempore, quo utitur Christus, dum hunc panem promittit, vv. 27, 52: porro fides in Christum seu Messiam, immo et in ipsius passionem vigeat apud judaeos et actu ipso Christus eis illam commendabat; de altero cibo propterea ipsis in futurum dando disserit Christus, qui cibus alius non est nisi eucharisticus. 5°. Ex confessione plurium adversariorum, qui fatentur quidem hic loqui Christum de Eucharistia, quamvis contendat modo spirituali sumenda⁵, quod nobis in praesentiarum sufficit. Ergo.

12. Quod porro ad alteram quaestionem attinet, utrum videlicet Christus locutus sit de orali manducatione carnis et sanguinis sui, an vero de manducatione tantum spirituali per fidem, de priori sermonem Christum instituisse his argumentis ostendimus. 1°. Ex intelligentia auditorum et methodo a Christo servata: siquidem objectio judaeorum et murmur inter ipsos excitatum, v. 53. nonnisi in sensu litterali de proprie dicta manducatione fundari potest, quod plures interpretes protestantes latentur⁶, et protestandum in catholicos convicium, quod hi scilicet sicut judaei rem carnaliter sumant, id ipsum confirmat. Ast Christus, qui alias obscura nonnulla dicta sua exponere consuevit, etsi non ita magni momenti fuissent⁷, hic non solum non temperat aut explicat, quod de manducatione carnis suae dixerat, sed contra ad confirmandum dictum suum coepit distinguere v. 54. inter carnem et sanguinem suum, quod antea non fecerat, ac deinceps ter in vv. immediate sequentibus repetit et inculcat. Insuper sin minus jurejurando, saltem asseveratione vehementer confirmatoria, quod docuit, iterum adstruit⁸, et quidem ad sensum auditorum, qui de carnali manducatione ejus verba acceperant. 2°. Ex epithetis, quibus Christus suam doctrinam post offensionem judaeorum confirmat, et ex agendi ratione discipulorum ejus. Vix enim judaei litteralem sensum dictorum Christi sectantes offenduntur, dum Christus, nihili faciens eorum murmur et scandalum, insistit dicens:

s) Cf. Alberlinus, *De Each.* 1. I. c. 30.

*) Cf. Rosenmuller, *Schol. in Aon. Tat.* toni. II. in hunc loc.

7) Exemplo sunt; colloquium cum Nicodemo, Joann. III. 5 et seqq., Maith. XVI. 6. de fermento pharisaeorum. Cf. Luc. XII. 1: Joann. XV. 32; Maith. XIX. 24; Joann. VIII. 21 et 32, 40, Joann. V. 13; XVI. 18, 22. Illud etiam hic notandum est, quod, cum judaei recto intelligentes ejus verba ex litterali sensu aliquid ei objicie-

bant, Christus verbis steterit, et verba ipsa repetere et inculcare solitus fuerit; conf. Malth. IX. 2; Joann. VIII. 56; Joann. VI. 42.

s) Optimae nolae philologi observant, phrasin *Arnen, ameu dico vobis* etc. non esse juramentum, sed asseverationem vehementer confirmantem. Judaei vocant *corroborationem et confirmationem dicti*

“1?2{<2ñl IOVpl- Cf. Glass, *Philologia sacra his temporibus accommodata*, tom. I. Lips. 1776. pag. 397. *In confirmando* etc.

Cerro *mea vere est cibus, sanguis meus vere est putus*⁹, immo phrasim mutans, cibum et potum simul complectitur, addens: *qui manducat me, vivet propter me*; quibus profecto excludit omnem allusionem ad violentam suam mortem, ut plerique protestantes interpretes recentiores priorem textum exponunt. ¹⁰ Quod rite intelligentes Christi discipuli scandalizati sunt, dicentes: *Durus est hic sermo*, id est, *asper, horribilis*¹¹, ita ut non adjecerint: *Quis potest talia credere?* sed: *Quis potest eum audire?*¹² 3°. Ex **miraculo**, quo Christus doctrinam suam ad sensum discipulorum se confirmaturum pollicetur, subdit siquidem: *Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius?* Quae Kuinoel et Bloomfield exponunt: 6*i ascendero in coelum, vos desinetis scandalizari et offendi.* Nempe, ut solet, Christus appellat ad ascensionem suam tamquam ad signum divinae suae auctoritatis in docendo, et ad adstruendam sub quacumque difficultate necessitatem credendi.¹³ 4°. Ex **Christi caractere** seu indole et **adjunctis**; Christus enim, qui via, veritas et vita est, iis ipsis, quos tanta cum benignitate prius aluerat doctrina in deserto, ac. postea pavit cibo corporali per ingens miraculum, scandalum objecisset metaphoricis locutionibus, quod una vocula dissolvere potuisset, insistit tamen: asseveratione solemni juxta eorum intelligentiam dicta sua confirmat: difficultatem, juxta interpretationem protestantium, in immensum auget: patitur discipulos ipsos suos scandalizari: futuro miraculo promissionem suam adstruit, immo et in perpetuum eos excidere ab aeterna vita ultro sinit, et facultatem abeundi tribuit vel ipsis apostolis, quibus datum erat nosse mysteria regni Dei (Luc. VIII. 10.), quin aut expositionem subjiciat, aut erroneam interpretationem tollat. Qui haec omnia animo suo Teputet, fieri non potest, ut adducatur ad haec adeo absurda et aliena a miti Christi indole admittenda. Hoc credere magis profecto difficile est quam ipsum quodammodo Eucharistiae mysterium.¹⁴ 5°. Ex **agendi**

’) Gr. Ἀληθώς; *vere*, in nullis tamen Mss. optimae notae versionibus et patribus, legitur adjunct. aApSrjr. *vera*. Cf. Griesbach. in hunc loc.

*) Uti Rosenmüller, Kuinoel, Tillmann, Tholuck, Lampe, Schulz, Bloomfield, Escley etc. in commentariis in hoc capuL

**) Cicero, *Philipp.* VIII. simili phrasi utitur: -In reipublicae corpore, ut totum saluum sil, quidquid est pestiferum, amputetur. Dura vox. Multo illa durior: Salvi sint improbi, scelerati, impii.“ Demetrius his verbis: Ἀπηνή! οὐτοί ὁ λόγος! καὶ σκληροί, eodem sensu utitur, scilicet de praecepto aciei ordinem servandi a militibus dato, etiam cum periculo ne ab hosli-

bus occidantur. Alia exempla cf. in *Criticis sacris*, in hunc loc.

”) Hinc s. Joann. Chrysosl. *Hom.* LIV. ali. LIII. in *Joann*, n. 3. vocem aequat βοῦμοσαι: Ἐνταῦθα τὸ μὴ δύναιτο, τὸ μὴ βούλεσθαι Ἰῶτιν. Et infra: Ὁρα; ὅτι τὸ οὐ δύνασθαι, τὸ μὴ βίαν λῆγει; tom. VIII. pag. 319.

13J Kuinoel, pag. 374; Bloomfield, pag. 220. Sane congruit huic expositioni, quod legitur Joann. I. 50 et 51, Matth. XXVL 63 et 64.

u) Cf. Moore: *Voyages d'un jeune Irlandais à la recherche d'une religion*, chap. 22. trad, de l'angl. Paris 1836.

ratione ovangelifltae, qui quoties refert obscurum aliquod Christi effatum neque ab ipso Christo explanatum, toties illud, quo sensu Salvator protulerit, exponit 15; hic vero de erronea aut falsa intelligentia judaeornm ac discipulorum nihil admonet, quamvis in hypothesis protestantium obscurissima fuerit Christi loquendi ratio, ac in errorem inducens. 16 6°. Ex **unanimitate interpretatione patrum** sex priorum saeculorum, immo et sensu ipsius ecclesiae, cum non aliam originem habuerit praxis, quae sex prioribus saeculis obtinuit, conferendi Eucharistiam infantibus nuper baptizatis, quam ex Christi verbis: *Nisi manducaveritis* etc. cujus rei testes locupletissimi sunt s. Innocentius I. et s. Augustinus, qui exinde argumentum sumunt ad commentitiam evertendam pelagianorum distinctionem inter regnum Dei et vitam aeternam.¹⁷

1J) Cf. Joann. II. 19-21; VII. 38-39. etc.

’) Neque hic omittendum est, ex scopo s. Joannis in conscribendo suo Evangelio magis apertum fieri, quod agatur in hoc sermone de reali Christi carnis comestione et sanguinis polione. Nempe scopus s. Joannis hic fuit, ut praeter Verbi seu Christi divinitatem adstrueret realein et veram Christi Domini carnem adversus docetas seu phantasiastas; quidquid porro conferre poterat ad hanc veritatem constabiliendam, magna sedulitate protulit s. cvangelista. Jam vero ob intimum nexum, qui inter Eucharistiam et Incarnationem intercedit, nemo est qui non videat, necessario ex veritate carnis, quam edendam, et sanguinis, quem potandum nobis hic Christus exhibuit, colligi veritatem carnis et sanguinis ejus. Nihil autem evangelista confecisset, si de spiritali manducatione per fidem Christi verba intelligenda essent. Ex quo deprehendimus, non minus falso quam impie Kaiser, in *Biblioth. theol.* L pag. 263. existimasse, nullum apud Joannem sacrae coenae mentionem fieri, „quia verisimile est, quod coelus illi, in quibus Evangelium Joannis primum usitatum fuit, sacrae coenae ritum nondum adscivissent.“ Huic adstipulatur Wegschneider, dum §. 173. n. e. subdit: >Hoc quidem tenendum est, loco Joann. VI. 51 et seqq. mysticam quamdam cum Christo unionem significari, nec ulla hujus ritus in ecclesiis Asiae minoris celebrati vestigia apud scriptores sacros deprehendi. Cl. Ephes. IV. 4 — 6. ubi coenae sacrae

mentio desideratur. Verisimile videtur, Joannem, quippe qui cultum Dei spirituales inprimis commendaverit (cf. Evang. IV. 23 et 24; VI. 63.), Baptismi et sacrae Coenae ritus, tamquam res externas parum curasse, nec nisi sub velamine quodam mystico ritus istos adumbrasse, Ev. III et VI.*. Ita etiam Dav. Schulz, *Die christl. Lehre* etc. seu *Doctrina Christiana de sacra coena, juxta textum fundamentalem Nov. Test.* Lips. 1824. lib. I. pag. 161 et seq., Knapp, *Chr. Gl.* II. pag. 376 et seq. Illa rationalistae Scripturam lacerant. Interea, ut videbimus, s. Ignatius mart, discipulus s. Joannis ex reali Christi carne in Eucharistia docetas perstringit, qui umbratilem carnem Christo tribuebant. Ut autem pateat, quomodo hi Susannae testes inter se conveniant, juverit exscribere verba Kuinoelii, in Evang. Matth. cap. XXVI. 26. uCeterum, *inquit*, Joannes nihil de sacrae coenae institutione commemoravit, quoniam, ut recte monuit Eckermannus, Handb. B. 4. pag. 432. illius celebratio inter Christianos, cum Joannes scriberet, ubique nota et usitata erat." Optime: itaque vera ratio, cur s. Joannes institutionem Eucharistiae praetermisit, haec est, quia sibi proposuit supplere, quae a ceteris evaangelistis omissa fuerant, et quia de Eucharistia late disseruerat loto cap. 6.

17) Cf. Maldonatus in Joann, qui tamen ulterius, quam par erat, progreditur, dum autumat, sexcentos circiter annos sententiam viguisse in ecclesia, Eucharistiam etiam infantibus esse necessariam.

Hanc interpretationem tria concilia oecumenica confirmant: ephesinum 1f*, nicænum II. 19 et tridentinum.²⁰

13. Sive igitur spectemus sanioris exegeseos regulas, ac leges philologicas et hermeneuticas. sive attendamus ad adjuncta omnia, ac ad perpetuum et constantem sensum traditionalem et ecclesiae praxim, constat quod proposuimus. scilicet Christum, in adducto sermone Joann. VI. locutum esse tum de Eucharistia, tum de orali manducatione, non autem aut de sola fide, aut de manducatione spirituali per fidem; quod demonstrandum nobis erat propositum.

14. I. Obj. Orationis series, phraseologia, adjuncta omnia postulant, ut Christi verba v. 51 et seqq. de sola fide intelligamus. Nam 1. cum Christi oratio ipsa manifeste figurata sit, et figura nitatur in praecedenti commemoratione cibi naturalis, de sacra coena explicari non potest.²¹ 2. Sed, quae Christus dixit v. 51. intelligi debent de ipsius doctrina, quam vv. 35 et 48. professus erat se quasi nutrimentum et cibum proponere eorum animis, qui aures illi praebebant.²² 3. Quare his verbis, prout leguntur in graeco textu: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*^{TM}, hic sensus inest: eatenus quoque ego animis vestris cibum et nutrimentum praebebo, quatenus moriar, vos necem meam in usum quam maxime salutarem convertite. Haec verborum interpretatio simplicitate sua sese commendat, atque cum totius orationis serie aptissime cohaeret. Verba enim faciebat Jesus de morte sibi imminente, ut dilueret discipulorum reliquorumque auditorum suorum praeconceptas opiniones de regno messiano terreno, et ut sibi, cum ipse mortem subiisset, in memoriam revocarent, quae praedixisset.²⁴ 4. Ut eum irriderent, quidam verba ejus torquebant v. 53; quidam illa veluti in sensu proprio ac non figurato prolata considerabant, ac proinde plane absurda pronunciabant, alii sensum quidem iis inesse affirmabant, sed ea tamquam satis arroganter dicta rejiciebant. Quare Jesus, qui probe videbat, verba sua iis non esse obscura, ea non ulterius explicabat, sed (ut supra v. 48.) quae dixerat, magis magisque praedicabat, dicens v. 54: *Nisi manducaveritis carnem* etc., quae idem declarant ac superiora verba, nempe, morte cruenta, quam Christus subiit ut novam religionem sanciret et stabi-

,e) In *Epist. ad Nestor.* Conf. *Acta Conc.* Harduini, tom. L coi. 1290.

*) Actione VI. apud Hard. tom. IV. col. 370.

Sess. XIII. cap. 2, et sess. XXL cap. 1.

ai) Ita Kuinoel, *Comment, in cap. VI. Joann*, pag. 369.

M) Ibid. pag. 367.

”) *Kal ò áρτο; δι' ον ἰγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἵστίην, ἣν ἰγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς*

2<) Ibid. pag. 370.

liret, ut remitterentur hominibus peccata, *eo*a non offendi, sed fructus mortis ipsius ad se transferre et percipere debere, iisque excitari ad amorem in eum, ad imitationem exempli ipsius etc., alioquin non potuissent felicitatem obtinere; v. 55. eadem sententia affirmative, repetitur; v. 56 et 57. idem inculcat, perinde ac si diceret: Morte mea cruenta (σάρξ 7. *Uī aiua*, *caro* et *sanguis*) praebeo animi nutrimentum verissimum, c morte mea fructus uberimi in genus humanum redundant. Demum Christus orationi suae finem facturus ad ea, quae hactenus de doctrina et morte sua dixerat, respiciens, generatim affirmat v. 58. se esse cibum a Deo datum, se alimenta saluberima praebere, omnesque, qui iis utantur, perpetuo felices fore.²⁵ Ita quidem se habet orationis nexus et phraseologia. 5. Accedit, Eucharistiam nondum fuisse institutam cum haec Christus diceret: prorsus ergo obscura et apostolis et reliquis auditoribus haec ipsius oratio fuisset, nec intelligi potuisset. 6. Quod si etiam postea, cum Jesus sacram coenam instituisset, clarior haec oratio discipulis reddita esset, ea tamen minus perspicua fuisset reliquis ipsius auditoribus; parum ergo apta haec Christi fuisset oratio; nec 7. perspicui posset, quonam consilio haec ille dixisset.²⁶ Ergo.

15. *Resp. Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Figurata est oratio in voce *panis*, quam propterea Christus explanat, *C.* est figurata in voce *caro*, *N.* Alioquin caro, quam Christus pro mundi vita dedit, scilicet in cruce, juxta adversariorum expositionem, esset figurata et metaphorica; cum vero manducatio ad carnem referatur, patet inde de manducatione proprie dicta Christum locutum esse. Cibus porro naturalis, de quo antea sermo fuit, praebuilt tantum Christo occasionem proponendi doctrinam suam de pane eucharistico, ut alias contigit.²⁷

16. Ad 2. *fieg.* 1°. Quia, uti praemisimus, Christus in toto hoc sermone loquitur de cibo eucharistico, seu potius loquitur de se ut promittente hunc cibum, in quem finem in se ipsum fidem exigit et sibi conciliat. 2°. Quia in vv. 35 et 48. non loquitur Christus de sua doctrina, sed de se ipso, dicens: *Ego sum panis vitae*, seu *Ego sum panis vivus*, ac proinde semetipsum exhibet ut nutrimentum et cibum, non autem suam doctrinam. 3°. Quia, dato etiam quod Christus, juxta communem interpretationem, locutus sit in priori

“) Loc. cit. pag. 372, et cum eo Rosenmüller in hunc loc.

16) Ibid. pag. 369. et cum eo Lampe et Schulz in adnol. in hunc loc.

”) Salvatoris apostolorumque usus erat, sermonem circumstantiis accommodare, vel ex miraculis nuper patratis exordiri. Sic Christus cum Samaritana se gessit, dum ab aqua, quam ab ea petiit, transiit ad disserendum de aqua spirituali, nempe de fide

et gratia sua (Joann. IV. 10.). Ita post resurrectionem diuturni morbi doctrinam de resurrectione proponit (Joann. V. 203. Ex ejecto daemone figuras petit, Matth. XII. 43. Ex caeco sanato pharisaeos arguit coecitatis, Joann. IX. 39. Sic etiam Petrus, post miraculum in nomine Jesu patratum', de eodem Jesu nomine eloquitur, Act. III. a v. 6 ad 16.

sermonis parte de fide in se et in suam doctrinam, non sequitur eum pariter de eadem tude esse locutum in tertia parte hujus sermonis, cum diversa phraseologia, qua usus est in priori ac posteriori partu, manifesto suadeat, transitum ipsum fecisse a cibo spirituali ad cibum sacramentalein. Etenim, ceteris omissis, Christus in priori parte prudenter aeque ac constanter evitat phrasim: *manducare seipsum*, ajens: *Qui venit ad me, et qui credit in me*; insuper simpliciter dicit, *Patrem dare verum panem*, v. 32; *Panem Dei dare ritam mundo*, v. 33; et ita vv. 36. 37, 40, 44, 45, usque ad 48, cum quo desinit prior sermonis pars. Contra vero in posteriori mutat phrasim, et voce *manducare* utitur, eamque iterum atque iterum ingeminat a v. 49 ad 59. Praeterea, quamdiu loquitur de se ut objecto fidei sub figura cibi spiritualis, hunc cibum ut *a Patre* datum exhibet, vv. 32, 33, 39, 40, 44; at v. 48 et deinceps de eo loquitur ut a *semetipso* dando, v. 52. Demum utrobique quidem effectus hujus doni vita aeterna et resurrectio dicitur, vv. 40, 44, 47, 52, 55, 59- Ast in priori parte asserit, nos ad ipsum *venire* per attractionem Patris vv. 35, 37, 44, 45; quae locutio, ubi de fide agitur, locum habet Matth. XI. 25 et 27. In altera autem parte affirmat, *nos in ipso et ipsum in nobis manere*, v. 57. Quae phrasis unionem per amorem significat, Joann. XIV. 23; XV. 4 ad 9; ac in I. Joann. II. 24. distinguitur a fide ut effectus a causa: cf. etiam ibid. IV. 12, 13. 16, 17, et III. 24. Mutatio igitur phraseologiae subjectum illius sermonis mutari patefacit, et de reali carnis manducatione et sanguinis potione, non autem de fide aut doctrina sicut in priori parte, ut aliis placet, hic Christum agere. 28

17. Ad 3. *Neg.* Cum prorsus ejusmodi expositio gratuita sit atque violenta. Eidem obest intelligentia judaeorum, et Christi responsio, quae eandem confirmat, inculcando necessitatem manducationis carnis suae et potionis sanguinis sui, v. 53 et seqq. Quod si explicatio, qualis ab adversariis ingeritur, simplicitate sua se commendat, qui factum est, ut, qui litteralem rejiciunt interpretationem, adeo inter se dissentiant in exponendis verbis Christi, ut vix duo inter se conveniant? 29 Neque ea intellexerint Christi auditores?

Et haec quidem ut liberaliter cum adversariis agamus. Celerum recolantur, quae paulo ante adnotavimus; objectum enim attributionis, ut logici loquuntur, totius capitis est cibus eucharisticus, ad quem etiam refertur miraculum multiplicationis panum, veluli praeambulum et symbolum istius cibi longe praeslantioris. Cum vero Christus luculentius et aperte magis a v. 51- quod jam tradiderat vv. praecedentibus, inculcaverit, exinde factum est, ut plerique existimaverint, ipsum transisse a commendatione fidei ad promissionem Eucharistiae;

prout etiam recens et doctus protestans interpres Tholuck in *Comment, ad Evang. Joann.* Hamburg! 1828. pag. 129. observavit, dum fatetur. Christum v. 51. non eadem, quae antea jam dixerat, exponere voluisse, quod nobis salis est. Celerum fidem, quam in seipsum seu in suam divinitatem hic commendat et exigit Christus, exigit tamquam medium ad credendam promissionem carnis suae in cibum et sanguinis sui in potum per Eucharistiam a se instituentem.

”) Salis est vel leviter oculos conii-

Christus praeterea, non data opera, ut adversarii fingunt, ad labefactandas praeconceptas ideas de regno messiano terreno, sed obiter tantam commemoravit mortem suam; atque, ideo id dixit, ut indicaret, non spiritualem aut metaphoricam, sed veram carnem suam, quam in mortem daturus erat, ab ipsis manducandam esse.

18. Ad 4. zVqy. Siquidem pariter gratuita sunt hae adversariorum assertiones, cum nullum ibi occurrat indicium irrisionis; sed potius turbae patefaciunt difficultatem deducendi in praxim sibi a Christo propositam carnis suae manducationem, ut verba ipsa declarant. Quibus positis, cetera huc. ab adversariis congesta ex se concidunt, Christum nempe noluisse dare ulteriorem verbis suis explicationem, eo quod videret ea non obscura esse, inculcasse mortem cruentam a se subeundam per distinctionem carnis et sanguinis, aliaque ejusmodi, quae totidem fabulae sunt ad eludendam hujus sermonis vim excogitatae. Absurdum praeterea est, quod ipsi assumunt, *manducare carnem alicujus* perinde osse ac *credere in aliquem* vel alicujus doctrinam, uti ostendimus, cujus nullum suppetit exemplum neque ex philologia biblica neque ex universa philologia orientali et occidentali; alioquin, cum nos credimus in Trinitatem, possemus dicere, nos *manducare Trinitatem*. Quot absurda devorant hi biblici rationalistae, ne credant verbis Christi! Demum quem fructum possunt homines capere aut nutrimentum in hypothesis adversariorum, quos refellimus, qui negant dominicam Incarnationem et vim expiatoriam in morte Christi?

19. Ad 5. D. Id est, nondum instituta Eucharistia non poterant Christi auditores assequi rationem, qua possent aut manducare ejus carnem aut bibere ejus sanguinem, C. non poterant intelligere Christum loqui de vera manducatione aut potione, N. Hoc enim optime intelligere poterant, prout reipsa intellexerunt. Sane judacorum difficultas versabatur circa modum: *Quomodo potest hic* etc. Accedit, Christum cum Nicodemo, Joann. III. locutum esse de Baptismo nondum instituto.³⁰

20. Ad 6. Esto, quod adhuc reliquis auditoribus et discipulis incredulis post Eucharistiae institutionem minus perspicua haec Christi oratio fuisset, sibi enim solis id imputare debuerunt. Num ex eo, quod Christus tot futuros

tere in interpretes protestantes, ut quisque videat, mirifice eos inter se dissentire, et quod ab uno pro certo sumitur, ab alio refelli. Nam alii Christi verba referunt ad Eucharistiam, ita tamen ut iis adstruatur *realis* et *vitalis* praesentia Christi, non autem *corporalis*, ut Dr. Hampden, Profess. Theolog. univers. oxon. in *Augurai discourse*; alii accipiunt totum Christi sermonem de sola fide, alii de morte sua, alii

de commendatione suae doctrinae etc. Cf. Kuinoel, Rosenmüller, Beveridge etc. Vid. Wiseman, op. cit. pag. 145 et seqq.

30) Juxta Kuinoel aliosque cum ipso Christus hic locus est de morte sua violenta ac de fide in hanc mortem. Asl Christus nondum mortuus fuerat. Ita adversarii propriis armis necem sibi quodammodo inferunt.

haereticos, incredulos et rationalistas praeviderit doctrina sua ac mysteriis a se traditis offensum iri, debuisset abstinere ab iis tradendis? Et ad hos siquidem quotidie ingeminat: *Numquid d vos vultis abire?*

21. Ad 7. Resp. optime id perspici; quemadmodum scilicet, cum ageretur de magna aliqua re in posterum aut molienda aut instituenda, consuevit Christus animos disponere ac praeparare, ne nimis percellerentur rei novitate^{3*}. ita se gessit circa hoc mysterium eucharisticum, ut animadverterat s. Joann. Chrysostomus³²; hinc factum est. ut apostoli neque mirati sint neque turbati, cum demum pridie mortis suae Christus Eucharistiam instituit. Inde novum exurgit argumentum, de sermone hoc ad eam referendo.

22. II. Obj. Saltem non loquitur Christus de orali manducatione, sed de spirituali per fidem. Etenim 1. ut observat Waterland, recensens Christus effectus manducationis carnis suae, ait: *Qui manducat. vivet in aeternum . . . habet vitam aeternam. . . Atri manducaveritis, non habebitis vitam in vobis.* Jam vero in catholica interpretatione debent plures fieri restrictiones: *si digne, si unquam* etc.: atqui interpretationi, quae pluribus restrictionibus fulciri debet, praeferenda est illa, quae paucioribus vel nulla indiget, prout contingit in interpretatione de manducatione spirituali per fidem.³³ Ergo. 2. Praeterea, ut optime prosequitur Beveridge, hoc sacramentum tunc nondum erat institutum, attamen hic dicitur in praesenti tempore, qui non *manducat ex* hoc pane, morietur (v. 54.), quisquis vero ex eo manducat, vivet (vv. 52. 55 et 57.). Ergo loquitur Christus de cibo spirituali fidei.³⁴ 3. Hoc ipsum luculenter Christus declarat, dicens v. 64: *Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam; verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.* 4. Quod quidem probe intellexit Petrus, qui Christo dicenti duodecim apostolis: *Numquid et vos vultis abire?* respondit omnium nomine: *Domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes; et nos credidimus et*

Jl) Sic saepe Christus praedixit futuram mortem et resurrectionem suam. Et huc applicari possunt Salvatoris verba, Joann. XIV. 29: >Et nunc dixi vobis, prius quam fiat, ut, cum factum fuerit, credatis." Apposite Maldonatus *Comment*, in hunc loc.: «Quaeso, *inquit*, si de sacramento Eucharistiae agere voluisset (Christus) illudque omnino depingere, quibus clarioribus verbis uti potuisset? Cur carnem et sanguinem, cur esum et polum distinxisset? Xisi quia de carne et sanguine suis ad modum cibi et potus, specie panis et vini dandis, loquebatur? Si nullum postea specie panis et vini sacramentum instituisset, aliam quaereremus interpretationem, conaremur-

que. quocumque possemus modo, ad cñs mortem accommodare, nos per fidem manducare ejus carnem, ejus sanguinem bibere. Cum autem sacramentum paulo post Eucharistiae constituerit, ubi tam aperte, tam proprie manducamus et bibimus, non intellego, cujus sil judicii atque prudentiae, relictis quae clara, quae propria, quae facilia sunt, obscura, metaphorica, difficilia consecrari.

ffom. LXXXVII. in Matth.

M) Waterland. vol. VII. pag. 102.

,4) *Thesaurus theoloificus, Or a complete system of divinity*, vol. II. pag. 271. Lond. 1710.

cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei. De «ola igitur manducatione per fidem, non vero de orali comestione Christus locutus fuerat.

23. **Resp.** *Fcg. antcc.* Alioquin tot non exantlassent labores haeretici biblici ac rationalistae ad hos textus detorquendo». Hujus enim veritatis fulgor nimis eorum oculos perstrinxit.³⁵

24. Ad 1. prob, *D.* In catholica interpretatione debent plures fieri restrictiones, quas ipsa praecepti indoles exposcit ac includit, et quidem in quacumque, hypothese, *Tr.* vel *C.* exclusive in sola interpretatione catholica, -V. Nam 1°. ipsemet Waterland in hunc sermonem observat, quod *hic debent restrictiones fieri.* 2°. Nulla proprie dicta adest restrictio, quia, cum in lege, vel in Scripturis, vel ubicumque remuneratio aut promissio refertur, verba ipsa, quae indicant actum faciendum, illum semper et essentialiter significant *rite* faciendum. Sic, quum mentio iit de fide, cui praemium adnexum sit, fides realis et sincera per caritatem operans semper intelligitur: nam et *daemones credunt et contremiscunt* (Jac. II. 19°). Quum omnes, qui credunt et baptizati sunt, praedicantur salvandi, hoc relate ad dispositiones necessarias sumitur. Quum efficacia sacrificiis vet. Testam, tribuitur, facile intelligitur, eam cum interiori fidei, poenitentiae, grati animi et humilitatis sensu fuisse conjunctam, quibus offerentes afficiebantur. Lex semper supponit actum legitime factum.³⁶

25- Ad 2. *D.* Dicitur in praesenti tempore, id est, indefinite, in ordine ad illam temporis periodum, qua caro Christi esset sumenda, *C.* quasi hic et nunc esset manducanda, jV. Hoc enim absurdum est; cum Christus promiserit, se eam carnem postea daturum: *Panis, quem ego dabo.* Cum propterea Salvator asserit: *Qui manducat* etc. hoc tantum sibi proposuit, ut exponeret necessitatem, proprietates et effectus hujus cibi, suo tempore sumendi.

26. Ad 3. *W.* Etenim, si vox *spiritus* perinde valet ac spiritualiter et metaphorice, vox *caro* tantumdem significare debet ac litteraliter et proprie. Porro nusquam in Scripturis vox *caro* occurrit ad sensum litteralem verborum significandum. Hinc est quod protestantes ipsi hanc verborum Christi

M) Johnson apud Th. Moore id fatetur, dum scribit: ..Un des principaux motifs, qui force les théologiens modernes à ne pas vouloir entendre de l'Eucharistie, le sixième chapitre de s. Jean, c'est que les effets admirables attribués à la participation de la chair et du sang de Jésus - Christ, tels que la vie éternelle et toutes les bénédictions évangéliques, sont trop grands, trop précieux, pour que la communion puisse les produire... ..Rien sans doute,

subdit Moore, de plus juste, et de plus naïf que cette remarque. Ainsi tous les efforts des théologiens de l'église anglicane n'ont tendu qu'à dérober à la doctrine catholique l'autorité de ce chapitre, afin de conduire les protestants à ne plus avoir de l'Eucharistie que l'idée basse et commune qu'en ont conservés les Sociniens ou les Hoadleytes... (Op. cit. chap. 13.)

³⁶J Cf. Maldonat. loc. cit.

interpretationem jam deseruerint. Quare eeteris omissis interpretationibus, haec nobis verisimilior videtur: *Spiritus est qui vivificat, caro non prodat quidquam: verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt*, id est: verba mea talia sunt, quae homo per se non potest recipere, sed magna requiritur gratia ad ea recipienda. Haec expositio 1°. cohaeret cum iis, quae Christus ibidem subdit: *Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt... propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo*. 2°. Fundatur in usu constanti loquendi, qui in Scripturis obtinet; quando enim *caro* et *spiritus* in novo Testam, sibi opponuntur, sensus illorum numquam varius est. Plenam hujus phraseos explicationem habes Rom. VIII. a v. i ad 14; exinde enim patet, quod *caro* idem significet ac corruptam seu pravam dispositionem et malignas cogitationes naturae humanae; *spiritus* vero exprimat sensus hominis elevati per gratiam. 3°. Quia sensum hic expositum plura Scripturarum eloquia evidenter confirmant, e. gr. Galat. V. 13 et 26; I. Petr. IV. 6; Matth. XXVI. 41; Joann. III. 6; Rom. VIT. 5, 6 et 23; I. Cor. V. 5; II. Cor. VII. 1; Gal. III. 3; IV. 8; I. Petr. III. 18. Originem hujus phrasis quaere Joann. VUI. 15; Rom. XIII. 14; Gal. II. 20; H. Petr. II. 10. Demum 4°. licet ab initio valde ab hac expositione adversarii abhorrerent^{37,*} nunc jam, veritatis luce compulsi, hoc nobis concedunt, ut Kuinoel Schleusner^{39,*} Horne^{40,*}, Koppe 41, Sartorius^{42,*}, Store 43,* Schmid Roller⁴⁵ aliique.

27. Ad 4. D. Id est, Petrus compendiosa oratione per professionem explicitam Christi divinitatis implicite confessus est vera esse, quaecumque Christus huc usque docuerat, C. ad solam manducationem per fidem restrinxit Christi verba, V. Eadem scilicet ratione hic se gessit Petrus ac postea

37) Cf. Maldon. in v. 63. hujus cap. 6.

38) In Joann. VI. 63. tom. III. pag. 375 et seq. ubi etiam confutat expositionem Lampii, Boltenii etc. qui contendunt, per *carnem* significari sensum litteralem; tum expositionem eorum, qui per spiritum intelligunt *cibum spiritualem*; tum expositionem Paulusii, qui per spiritum intelligit *nutrimentum animi* post Christi absentiam ex hoc mundo, ita ut ejus doctrina exerat vim vitalem in fidelium animis.

M) *Lexic. Nov. Test.* ad vocem σάρξ et πνεύμα, ubi scribit: Σάρξ, pravitas, vitiositas humana... πνεύμα, vis divina, qua homines adjuti proni et faciles reduntur ad amplectendam et observandam religionem Christianam. Joann. VI. 63.

4e) *introduction*, vol. II. pag. 456. edit. VU. et vol. IV. pag. 522.

41) *Excursus IX. in Epist. ad Galat.*

42) *Disseri. Theol. de notione vocis σάρξ* in *Nov. Test.* Tübing. 1778.

43) *Commentatio de vocum carnis et spiritus sensu genuino* etc. Tubing. 1732.

44) *De potestate vocabulis σάρξ et νῦτνπαροι in Nov. Test. subjecta*, Viteb. 1775.

4i) *De vocum σάρξ et πνεύμα in Pauli Epist. ad Galat. sensu*, Zvric. 1778. Bendsten referi haec verba ad philosophiam orientalem (*Miscellan. Hafn.*); et Windischmann, *Die Philosophie im Fortgang der Weltgeschichte*, seu *Philosophia in progressu historiae mundi*, part. I. lib. II. pag. 1889. Bonnae 1832. ostendit affinitatem ipsius cum opinionibus in theologia sankhiana receptis.

Martha, quam cum Christus interpellasset de ejus fido circa suam potestatem extinctos ad vitam revocandi, respondit Joann. XI. 27: *Etique, Domine, ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei, qui in hunc mundum venisti.* Num propterea non credidit .Martha, potuisse Christum mortuos excitare? Data enim Christi divinitate, cetera sequuntur: *Quia non est impossibile apud Deum omne verbum.*

28. III. Obj. Catholici interpretes non pauci haec Christi verba de comestione per fidem exposuerunt. Ergo.

29. Resp. Hos non plures, sed paucos omnino esse, sex circiter aut septem, nec nisi post exortam calixtinorum haeresim. Ut igitur praecipuum istorum telum retunderent, ex Joann. VI. 53: *Fisi* etc. petitum, inficiati sunt, Christum hic locutum esse de reali carnis suae comestione.⁴⁶ At immerito et contra communem interpretationem id inficiati sunt, alioquin calixtini ea verba urgere minime potuissent adversus catholicos: immo et contra unanimem patrum ac conciliorum oecumenicorum sensum exposuerunt Christi verba, ita ut merito a Maldonato temeritatis nota iis inusta fuerit.⁴⁷

§. II.

EXPENDUNTUR VERBA INSTITUTIONIS EUCHARISTIAE.

30. Promissis suis stetit Christus, cum in postrema coena nobis reipsa contulit carnem suam ad manducandum et sanguinem suum ad bibendum; illam, inquam, carnem, quam paulo post daturus erat in cruce pro mundi vita, et sanguinem illum, quem in remissionem peccatorum erat effusus. Hanc institutionem referunt Matthaeus XXVI. 26: Marcus XIV. 22; Lue-XXH. 19; Paulus, I. Cor. XI. 23, iisdem pene verbis. Sic igitur admirabilem hanc institutionem describit s. Matthaeus: *Coenantibus autem eis, accepit Jesus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Ille est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* ¹

31. Controversia, quae inter catholicos et sacramentarios, seu potius

⁴⁶) Nempe timuerunt, ubi non erat li-
mor; uti enim suo loco videbimus, ex illis
Christi verbis nullum erui potest praece-
ptum de sumenda Eucharistia sub utraque
specie.

⁴⁷) Loc. cit. in v. 53. Alberlinus loc. cit.
nec unum quidem ex ss. patribus pro sua
potuit afferre sententia; plerique vero ex
doctoribus catholicis, quos recenset, aperte
contrarium profitentur.

¹) Ἐϋζιόντων δε αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰη-
σοῦς τὸν ἄρτον, καὶ εὐλόγησάι, ἰκλαθε, καὶ
ἰδίδου ῥοτὶ μα^αρταῖι, καὶ εἶπε· Παβετε,
φύγετε· τὸντό ἰβτι το θωμά μόν. Καὶ λα-
βὼν το ποτήριον. καὶ ευχαριστήσάι. Ἰδω-
κεν αὐτοῖι, λίγων· Πίετε ἰζ. αὐτον πάντει·
Γούτο γύρ ἰίτι το αἷμα μόν, το τή και-
νή διαθήκη, το περί πολλῶν ἰκ^αννόμενον
εἰ ἀφεῖν ἁμαρτιῶν. Cap. XXV I. v. 26 —28.

recentiorum protestantium et rationalistarum agmen, agitur circa istorum verborum sensum, haec est: utrum in nativa ac propria significatione verba illa intelligi debeant, prout cum universa antiquitate semper intellexit et accepit ecclesia catholica; an vero in sensu metaphorico et figurato, ut contendunt protestantes et rationalistae, qui eam a possessione sua exturbare nituntur. Cum protestantes receptam doctrinam impetere aggressi sint, in ipsos jure possemus totum probationis onus conjicere; ne tamen videamur intrinsecis etiam solidisque argumentis destituti, ita catholicae ecclesiae interpretationem vindicamus.

32. Ac I. si qua ratio esset inducendae metaphorae, ea foret, vel quia substrata materia sensum litteralem non patitur, vel quia sensum figuratum ipsa verborum formula insinuat, vel demum quia ex communi loquendi usu metaphora obvia est. Haec sane praecipua est hermeneuticae regula. Jam vero nihil ejusmodi in adductis Christi verbis occurrit. Non primum, siquidem, etsi maxime adversarii conati sint adstruere repugnantiam in reali Christi praesentia, tamen, ut postea ostendemus, id ipsis impossibile fuit. Non alterum, cum nullum vel leve indicium figuratae locutionis in his verbis: *Hoc est corpus meum; hic est sanguis meus*, reperiatur. Non postremum, cum nusquam receptum sit aut fuerit, per panem corpus humanum significari.

33. II. Non solum *hermeneutica*, sed ipsa *philologia* a verbis Christi omnem amovet sensum figuratum. Nam verba, quae Christus usurpavit in benedictione calicis, emphasim prae se ferunt, quae in simplicem figuram cadere non potest; sic enim juxta graecam vim reddi ea debent: *Hic enim est sanguis ille meus, ille novi foederis, ille qui pro multis in peccatorum remissionem effunditur*; quod nec adversarii dissimulant, inter quos Horneus, qui scribere non dubitavit: *Enaquaesque syllaba in textu graeco (praecipue vero articuli) insigniter emphatica est*; qui praeterea hanc istorum verborum subnectit paraphrasin: *Hic est enim meus ille sanguis, omnibus judaeae legis sacrificiis praefiguratus, praesertim vero effusione et aspersione sanguinis agni paschalis, ille sanguis sacrificii ad confirmandum novum foedus mactati; ille sanguis mox effundendus pro multitudine, tam pro gentibus quam pro judaeis, in remissionem peccatorum, peccati sive originis sive actualis* etc. 2 Quorsum voro haec *maxime emphatica* verba? Nempe ut significaret Christus, si istos audiamus, vinum illud, utpote rubri coloris, fuisse symbolum sanguinis sui, et panem symbolum corporis sive *cadaveris exanguis*, quale est hominis in cruce mortui, quod *tam siccum est quam panis!* Quae est expositio Wetstenii aliorumque haud paucorum protestantium. 3 Quis hoc ferat?

*) An introduction to the critical study and linocledge of the sacred scriptures, fifth edit, corrected, seu Introductio ad studium criticum et cognitionem sacrarum Scripturarum, tom.II. pag.514. edit.5. emendata, Lond. 1826.
3) En verba Wetstenii ex ejus Comm. in Matth. XXVI. 28. pag. 519: Facile qui-

34. III. *Er parallélisme* inter verba, quibus usus est Moyses in pangendo veteri foedere, et ea, quibus hic usus est Christus, dum novum foedus suum sanxit. Porro quod Moyses, Exodi XXIV. 8. dixit: *Π3Π Ecce sanguis illius foederis, quod pepigit Jthova vobiscum*, idipsum, ut observat Glassius *, *ἱεβρ. IX. 20.* ubi eadem verba recitantur, sic a Paulo effertur: *Hic sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus*. Ubi notandum adverbium *ἰδὲ*

ecce, rem ipsam, sanguinem scilicet, palam ostendere, nec admittere figuras, umbras aut metonymias; ipsam, inquam, rem adesse praesentem particula haec demonstrativa ostendit, ita ut sensus sit: ecce sanguis victimarum, quo jam in vos distributo aut sparso, hoc foedus inter vos et Deum sancitur. Eandem igitur demonstrationis, scilicet rei praesentis, vim habere omnino censendum est demonstrativum pronomen *τοῦτο*, quod pro *Π3Π* ibi ponitur.

Cura vero eadem verba recitentur a Christo in sacrae coenae institutione, ita ut novum foedus sanciendo Dominus ad illud antiquum respexerit, et inde verba conjunctiva foederalia mutuatus fuerit, discriminis causa duabus tantum oculis *meus* et *novi* additis: *Hic est sanguis meus novi foederis*, non est dubium, quin et hic vere praesens demonstretur sanguis Christi in eucharistico poculo; et, propter paritatem rationis, etiam vere praesens demonstretur corpus Domini his verbis: *Hoc est corpus meum*.

35. IV. Id ipsum conficitur ex *adjunctis*. Christus enim instituebat et sacramentum et testamentum; ab utroque autem omnis abesse debet metaphorica locutio, ac simplicissima communique sermone trita loquendi ratio in his adhiberi debet, ne in re gravissima detur deceptioni occasio; alioquin nullum censeretur testamentum, quo quis alteri legaret domum, domus autem nomine intelligeret ejus imaginem aut figuram.⁵

36. V. Ex difficultate extundendi sensum metaphoricum et figuratum, quem, relicto sensu litterali, consecretantur adversarii. Ingenium suum torsisse veteres sacramentarios ad assignandam in qualibet vocula figuram, quam frustra quaerebant, supervacaneum esse arbitror ostendere, cum res notissima

dem. inquit, *intelligimus, quomodo vimini rubrum possit significare sanguinem* (nempe quia Eustathius in *Iliad.* B. v. 234, Achilles Tatiuss, lib. II. v. 67. et Pluhrrchus *De Iside et Osiride*, pag. 313. vinum rubrum terrae aut uvae sanguinem appellant!). «At non facile est intelligere, quatenam similitudo intercedat inter corpus humanum et panem? Responderi tamen potest; cadaver exangue, quale est hominis in cruce mortui, tam siccum esse quam panis; deinde corpus Christi, si mystice consideretur ut

caro sacrificii, alere mentem, ut panis corpus alit.' Quam plana haec sunt et acute dicta! Attamen Kuinoel hanc expositionem sequitur, quam plurium interpretum, nempe protestantium, esse affirmat, in *Comm. in Matth.* XXVI. 28. pag. 512. edit. Lips.

4) *Philologia sacra* a Joann. Aug. I)athio *vulgata*, Lips. 1776. lib. I. tract. 5. pag. 395.

5) Cf. Maldonatus, *Comm. in Maith.* XXVI. 26 et 28.

sit.⁶ Ast non minori labore protestantes recentiores perperam insudarunt, nec scopum suum attigerunt. Alii enim, ut vidimus, panem significare corpus Christi autumant, eo quod cadaver sit siccum et exsanguē; vinum porro sanguinem repraesentare arbitrantur, eo quod utrumque sit rubri coloris, ut Wetstenius et Kuinoel⁷; alii idem censent, quia corpus Christi, cruci affixum, est alimentum animarum, ita ut sensus Christi verborum sit: *Hic est panis corporis mei*, seu etiam: *Hic est panis foederis mea morte instaurandi*, ut Eichhornius alii volunt Christum appellasse panem corpus suum, praecipue in eum finem, ut inde intelligeremus, ejus passionem et mortem tam certo nostram esse *quam si ipsimet pro nostris peccatis poenas dedissemus ac Deo satisfecissemus*, ita Winer⁹; alii vocem *corpus* de corpore paschatis, de agno paschali, cibo foederali, Christum sumpsisse contendunt, ut G. Paulus¹⁰, Kaiser¹¹, Stephanialii autumant, illis verbis Christum significasse quasi receptionem quamdam universae suae doctrinae, exemplo et morte ipsius confirmatae, ut rursum G. Paulus¹³ et Wegscheider¹⁴; quidam tandem inficiantur quidquam symbolis eucharisticis significari, ut Baumgarten-Crusius.¹⁵ Quasi vero haec minime sufficerent tum ad *orientalismum* ac *syriacismum*

*1 Conf. Bellann. *De sacram. Euch.* lib. I. cap. 8. ubi inter cetera refert, anno 1577. prodiisse libellum, *in quo ducentae numerantur haereticorum vel expositiones rei depravationes horum paucorum verborum: Hoc est corpus meum*. Ipsemet cardinalis ibid, testatur, tot jam prodiisse aetate sua haereticorum expositiones, ut fere numerari non possent. Nihilominus longum adhuc restabat iter usque ad nostros biblicos et rationalistas.

7) Loc. cit.

5) *Ueber die Einzelsungs-Warte des hl. Abendmahls*, seu *De verbis institutionis sacrae coenae*, in ejusdem *Allgemeine Bibliothek*, seu *Bibliotheca universalis*, tom. VI. pag. 771.

’) *Comparative Darst. d. versch. chr. Lehrbegr.* id est: *Comparativa expositio diversarum doctrinarum Christianarum*, Lips. 1824, pag. 78. Anmerk. 2, et *Catech. Heidelberg.* quae L. 78 et 79. pag. 559. ubi inter cetera haec leguntur: „Num ergo panis et vinum sunt ipsum corpus et sanguis Christi? Nequaquam... Christus non sine gravi causa sic loquitur (panem appellans corpus suum). Videlicet, non solum ut nos doceat, quemadmodum panis

et vinum corporis vitam sustentant, sic etiam crucifixum suum corpus et effusum suum sanguinem vere esse animae nostrae cibum et potum, quo ad vitam aeternam nutriamur; verum multo magis, ut hoc visibili signo ac pignore nobis certum faciat, nos non minus vere corporis et sanguinis sui per operationem Spiritus S. participes esse, quam sacra ista symbola in ejus memoriam ope corporis percipimus; tum etiam, quod ejus passio et obedientia tam certo nostra sit, quam si ipsimet pro nostris peccatis poenas dedissemus et Deo satisfecissemus.“

,0) *Comment.* III. pag. 557.

II) *Biblioth. Theol.* II. pag. 38 et seq.

,a) *Das heil. Abendmahl*, scilicet: *Sacra coena*, Landsh. 1811 et 1826. Juxta hunc auctorem vox $\sigma\theta>\mu\alpha$ pro $\Gamma\cdot\Theta\Theta\gamma\iota$

Rabbinorum, de *corpore paschalis*, seu de agno paschali, cibo foederali sumitur.

,3) *Heidelb. Jahrb.* 1824. Nov. pag. 1054. Juxta hunc auctorem phrasim: *Sumere corpus Christi*, huic alteri acquivalet: *Ciceronem in succum et sanguinem convertere!*

n) *Bibliolh. TheoL* pag. 427.

confugiunt¹⁶, tum ad glossomata, quae irrepaerint in textus Lucae ac Pauli,⁷ tum ad fictum illud *protocvangclium aramaeum*, ex quo autumant evangelistas et Paulum historiam de institutione eucharistica desumpsisse, nec bene illud intellexisse, aut in graecum non satis accurate transtulisse, ut Eichhorn¹⁸, Kuinoel.¹⁹ Demum Paley fassus est, talem in protestandum explicatione (quae tamen ipsi placet) reperiri *difficultatem quae, ut minimum dicam, acrem investigationem et eruditionem requirit, quo amoveatur*.²⁰ Ita quidem strenui ac magni inter suos nominis doctores omnia moliantur, absurda quaeque devorant, sese invicem lacerant et confutant, dummodo obvium et litteralem Christi verborum sensum declinent. Praeclarus sane, si quis unquam, catholicae veritatis triumphus!

37. VI. Denique ceteris omissis, *eo: absurdis*, quae in adversariorum hypothese profluerent, catholica veritas evincitur et confirmatur. Nisi enim in sensu litterali ac proprio ea verba protulisset Christus, apostolos ipse decipisset et per eos ecclesiam, quae, ut ex dicendis patebit, semper ea literaliter accepit; ac proinde Christus eam ineluctabiliter in turpem idololatriam conjecisset²¹; quae omnia absurda sunt atque a divina bonitate prorsus aliena.

38. Sive igitur verba illa, quibus Christus Eucharistiam promisit, sive ista, quibus eam instituit, in omnibus suis adjunctis perpendamus, evidens est, Christum in sacramento Eucharistiae non tantummodo esse ut in signo, vel figura, aut virtute, sed vere, realiter ac substantialiter in eodem contineri, prout ex utroque capite demonstrandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

39. I. Obj. Verba, quibus Christus Eucharistiam instituit, possunt, immo et debent in sensu figurato intelligi. 1. *Possunt*, cum compertum sit,

”) Kuinoel, loc. cit.

*) In *Comment. De verbis instil*, loc. cit. tom. VI. pag. 759 — 772.

18) Ibid. pag. 769.

”) In *Matth* tom. I. pag. 713. edit. cit.

“) *The evidence of Christianity by IK Paley*. D. D. part. II. cap. 3. tom. II. pag. 91. edit. Edimburg. 1817. Cf. cl. Nic. Wiseman in op. *Horae syriacae*, tom. L §. 1 et seqq. Romae 1828. ubi Horneum egregie confutat.

’) Antea protestantes idololatriae arguebant catholicos, eo quod sanctos invocarent eorumque imagines venerarentur, nunc, ea calumnia relictā, eosdem idololatriae reos traducunt ob adorationem ss. Eucharistiae.

Cf. inter cetera opusc. cui tit. *The letters of Omega and Omicron on trqjisubstantiation*, By The Rev. Francis P. Kenrick, Louisville, 1828. in quo minister protestans americanus acerbe conqueritur de pluribus idololatrarum myriadibus; vid. pag. 12 et seqq. et pag. 25 et seqq. Nempe vanissimi isti homines superbissime praesumunt, suis nugis et perpetuis contradictionibus se demonstrasse, contra apertam adeo Scripturarum auctoritatem et sensum perpetuum traditionalem ecclesiae catholicae, non contineri in Eucharistia, nisi panis frustulum et vinum rubrum. Ecquis tantam ferat audaciam?

in Scripturis verbum substantivum tw passim in sensu *significandi* aut *repraesentandi* usurpari. Nam 1°. Gen. XLI. 26: *Septem boves.... sunt septem anni*; Dan. VII. 24: *Cornua..... reges sunt*; Matth. XIII. 38 et 39: *Ager est mundus*; 1. Cor. X. 4: *Petra erat Christus*; Galat. IV. 24: *Haec sunt duo testamenta*; Apec. I. 20: *Septeni stellae angeli sunt septem ecclesiarum*. 2°. Joann. X. 7: *Ego sum ostium*; XV. 1: *Ego sum vitis vera*. 3°. Gen. XVII. 10: *Hoc est paetum meum*. 4°. Exod. XII. 11: *Est enim phase (id est transitus) Domini*. Ili porro textus paralleli sunt textibus Matth. XXVI. 26, Marci XIV. etc. -2 Quemadmodum igitur quadruplex illa textuum classis verbum *esse* in sensu *significandi* ac *repraesentandi* exhibet, ita pariter et isti. 2. Accedit consuetudo *figuram* ex nomine subjecti appellandi; quid enim communius quam de simulacris et imaginibus dicere: hic est Plato, hic est Socrates? Ergo.

40. Resp. I. generatim *Aeg. antec.* Siquidem in nulla prorsus lingua verbum substantivum *esse* sensum habet aut habere potest *significandi*, sed unice adhibetur ad exprimendam extremorum conjunctionem. Si quae figura in propositione occurrit, haec numquam haeret verbo *est*, sed vel subjecto vel praedicato, ut cum de agno dicitur *est phase*, figura est in nomine *phase* quod nomen sumitur non proprie pro transitu, sed pro agno, qui transitum significabat, et ita porro.³³

Resp. II. Iterum *Seg. ant.* Ad 1. prob. *Dist. min.* Si parallelismus exurgeret px similitudine *vocis* seu *verbi*, *Tr.* si exurgat ex similitudine *rei*, *S.* Nisi enim ex rei similitudine petatur locorum parallelismus, ex sola similitudine *vocis* seu *verbi* nihil conficiunt adversarii. Ipsi enim congerunt nonnulla loca, in quibus verbum *esse* pro *repraesentare* aut *significare* ponitur; at catholici iisdem opponunt mille alia, in quibus verbum *esse* proprie sumitur. Si ergo illi seligunt sua ut parallela, nostris rejectis, catholici innu-mera proferunt ut parallela in sensu proprio, excludendo pauca illa, quae pro se afferunt protestantes; nec ullus patebit controversiae exitus. Ut igitur aliquid proficerent, deberent ostendere aliquas controversis locis inesse proprietates, quae ipsa ad suam classem determinent.

41. Jam vero quid est parallelismus? En quid respondeant ipsimet protestantes. Emeati: *Proximum erit*, inquit *considerare, an vera similitudo sit satisque similia sint loca, hoc est, an sit in utroque eadem res, non*

“) Omnes textus, quos huc referri autumant protestantes, jam diu collegerat A. Clarke in op. *A discourse on the nature, institution and design of the holy Eucharist, commonly called the sacrament of the Lord's Supper*, secunda edit. Lond. 1814. pag. 51 et seq. ex coque ceteri describere solent, et, perinde ac si catholici

numquam eos excusserint, perpetuo obtrudunt, veluti novam difficultatem objicientes.

«) Cf. Maldonatus in Matth. XXVI. 26. ad vocem *est*, ubi eos qui contendunt verbum *esse* in sensu *significandi* accipi debere, dignos judicat qui ad verbera grammaticorum mittantur.

modo idem verbum 24; cui Ammon vehementiorem hanc notam subjecit: *Tenendum itaque, similitudinem rei, non verbi, parere parallelismum*. Hanc regulam adoptavit etiam Horne.²³ Hinc sequitur, non sufficere, ut verbum *est* in utrisque textibus occurrat; sed debet praeterea ad parallelismum constituendum agi de eadem re vel subjecto.

42. Applicando porro hanc regulam locis controversis, facile est colligere, in nulla ex quatuor textuum classibus adductis reperiri parallelismum cum verbis institutionis. Ut enim cetera omittam, in illis semper agitur de *explicatione symboli*; in loco autem nostro agitur de *institutione alicujus symboli*, et de tali institutione, quae non ex natura rei, sed ex sola pendet positiva voluntate instituentis; cum nulla intercedat similitudo inter panem et corpus Christi. Quoniam igitur non agitur in objectis textibus de eadem re aut de eodem subjecto, nullus propterea habetur inter utrosque textus parallelismus.

43. Transmisimus autem primum membrum distinctionis, quia plura ex iis locis, quae adducuntur tamquam parallela in sensu *significandi*, reipsa talia non sunt; habito enim respectu aut ad subjectum aut ad praedicatum in illis locis saepe verbum *esse* retinet proprium sensum. Ex parte quidem subjecti, cum usurpatur tamquam specialiter modificatum ex occasionis circumstantiis et quasi spoliatum illa qualitate materiali, quae identitatem cum alio subjecto destruit; sic cum Paulus dicit: *Petra erat Christus*, vox *petra* non petram materialem declarat, sed mysticam seu spiritualem; quare apostolus, ibid.: *Bibebant*, inquit, *de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus*; et hac ratione verbum *esse*, suam genuinam vim retinens, identitatem tantum exprimit similitudinis, quae intercedit inter subjectum et praedicatum; nos porro ex difficultate idearum abstractarum ei substituimus notionem *repraesentationis*. Ex parte vero praedicati, cum istud tamquam adjectivum, vel epithetum subjecto tribuitur, cum scilicet subjecto tribuitur praedicatum tamquam concreta expressio qualitatum ad aliud subjectum pertinentium; ut si quis diceret: *Petra erat Christo similis*; ubi nomen Christi ex omni parte enunciat qualitates, quas quis in petra deprehendit, quaeque prae se ferunt similitudinem cum Christo; et sic rursum verbum *esse* suam propriam retinet significationem, et exprimit identitatem qualitatum, quae insunt subjecto et praedicato, ex quibus exurgit similitudo, quae enunciat inter subjectum et praedicatum.²⁶ Id ipsum de ceteris ejusmodi locis dicatur.

44. Debemus ergo rejicere sensum litteralem, si duo materialia objecta indicantur tamquam identica, ut in locis citt. in sua ordinaria significatione

«) *Instit.* pag. 61.

a) Loc. cit. pag. 308. Confer etiam Jahn, *Enchiridion hermeneuticae genera-*

lis, Vien. 1812. cap. 3. *De locis parallelis*, pag. 81.

2fi) Cf. Maldonat. *In Matth.* XXVI. 26.

accidit. Sed hoc non habet locum, quando unus ex his terminis vage et indefinite profertur, atque existentiam subjectivam non habet, donec hanc alter terminus ipsi conferat. Christus enim non dixit: *Panis est corpus meum*, sed *hoc*, quod nihil aliud est quam corpus, quorum in fine sententiae identificatur; quod magis ex graeco textu: *Τοῦτό ἐστὶ τὸ σῶμά μου* patet, ubi *τοῦτο* ad *ἄρτον*, ob generis differentiam nullatenus referri potest.²⁷

45. Ad locum classis quartae speciatim quod spectat, nempe Exod. XII. 11: *Est enim phase (id est transitus) Domini*, qui est aegis pro Zwinglio suae figuratae interpretationis, observat Rosenmüller, hebraice dativum esse: *Domino pascha seu phase hoc. est*.²⁸ Atqui haec constructio semper significat aliquid *sacratum, dedicatum*, ut Exod. XX. 10: *Sabbatum* (devotum) *Domino*²⁹, et XXXII. 5³⁰, uti etiam v. 27. cap. XII. Exodi, qui alludit ad v. 11. sic legi ad verbum debet: *Hoc est Domino sacrificium paschatis*³¹, ubi sermo est de festo paschatis, non tamquam de emblemate *transitus Domini*, sed tamquam de ejus sacrificio, et res, de qua ita sermo est, dicitur sacra Deo. Verbum hanc ideam exprimens debet sumi in suo strictissimo sensu ac in propria significatione, nam affirmat factum consecrationis ipsius. Reddendum ergo: *Hoc est festum paschatis sacrum Domino*. Ex quibus intelligimus, prorsus *astrum* fuisse spiritum illum, qui Zwinglio hunc textum proposuit.³²

46. Ad 2. *Neg. parit.* Nam in his phrasibus explicatur symbolum ac figura jam pro tali habita. Simulacrum enim aut imaginem esse *figuram* est de ejus essentia, ac in ipsius definitionem necessario ingreditur *repraesentare*, hoc ipsum conventio, hoc oculi ipsi docent: ergo deest tantum notio, *cujus* sit. Non ita de pane res se habet, uti patet. Insuper, si nummum, cui regis imago impressa sit, exhibens, diceres: *Hic est rex*, intelligeretur utique; non item vero, si frustum auri ostendens iisdem verbis uteretur.

47. II. *Obj. et in st.* Atqui apostoli non aliter quam sensu figurato accipere poterant aut debebant Christi verba: 1. quia probe noverant, rem plane impossibilem sibi exhiberi per verba litteraliter intellecta³³; non poterant proinde, etsi vellent, ea litteraliter sumere.³⁴ 2. Quia animus ingenuus, et qui nondum omnem humanitatem exuit, non potest non ingenti horrore perfundi, incidens in eam cogitationem quod sibi vescendum sit carne ac

”J Ex qua animadversione intelligimus, esse prorsus arbitrariam Kuinoelii glossam, qui in hunc loc. *τοῦτο* pro *οὗτο* ὁ ἄρτος positum esse autumat.

« .³

JO

festum Domino.

”) Cf. Rosenmüller *Schol.* in XII. 11. Exodi.

”) Ita A. Clarke, op. cit. pag. 51, cl Tomline, *Elements of Christian Theology by George Pretymn (Tomline) Lord Bishop of Lincoln*, vol. II. pag. 186. 2. edit. 1799.

”) Clarke, op. cit. pag. 51. Tomline loc. cit. pag. 198.

sanguino hominis, nedum summi benefactoris, amici, magistri. Itaque discipuli Christi non sine cunctatione ac vehementi contradictione, quam aliis in rebus miris ac novis sibi visis prae se ferre non dubitarunt, fructum tam flagitiosum et inauditum tamquam legem imponi sibi passuri fuisse videntur. Quum vero in sacra coena instituenda nihil eos offenderet aut in admirationem raperet, cogitasse videri debent de fructu, qui, quamquam sub imagine oblatus, tamen animo non corpore perciperetur.³⁵ 3. Quia jndaeis eo tempore gravi lege interdictum erat, ne sanguine vescerentur, hoc ne iis quidem licebat, qui e paganorum numero inter Christianos recepti essent. Jam vero, si in sacra coena instituenda apostolis verus sanguis bibi visus esset, necesse erat, ut hunc usum a ceteris secernerent, et quantum Christi sanguis, a vetito potu distaret, aut ostenderent aut saltem vel leviter alicubi significarent. Verumtamen nusquam in novo Test, ubi Christianorum epulae, quibuscum sacrae coenae usus conjungi soleret, commemorantur, ne minimum quidem additur, quod indicet corpore gustari sanguinem et corpus Christi.³⁶ 4. Quia sensus obvius verborum Christi erat apostolis sensus figuratus. Judaei enim pascha celebrantes dicebant: *Hic est panis afflictionis* (scilicet repraesentatio vel memoria illius panis), *quem manducarunt patres nostri in terra Aegypti*. Ergo viri (scilicet apostoli) his phrasibus audiendis adsueti, eundem plane sensum Christi verbis inesse intelligebant; item phrasis: *Corpus paschatis*, dicta de agno paschali, apostolis speciem symboli suggerebat in verbis Christi.³⁷ 5. Quia denique Christus Syriace seu syro-chaldaice locutus est: porro in ea lingua *nullum vocabulum* habetur, quo *significandi, repraesentandi, denotandi idea exprimatur*. Hinc fit ut locutio illa: *Hoc est*, saepenumero usurpetur in sacris litteris non alio sensu quam pro ista: *Hoc repraesentat* seu *significat*. Volens propterea Christus dicere: *Hoc repraesentat corpus meum*, non aliter exprimere id potuit quam dicendo: *Hoc est corpus meum*.³⁸ Ergo, sive substratam materiam, sive indolem personarum, sive archaeologiam, sive philologiam spectemus, constat etc.

48. **Resp. Neg. ant.** Ad 1. prob. vel *ncg.* vel *dist.* Si apostoli *possibilitatem* aut *impossibilitatem* alicujus doctrinae adhibuissent tamquam criterium ad Christi verba interpretanda, *Tr.* scilicet haec objectio aliquam prae se ferret difficultatis speciem; si Christi auctoritatem, *N.* Nam apostoli, etsi pii, tamen ex classe illiteratorum erant qui hanc unam propositionem putant esse contradictoriam, scilicet quod aliquid sit Deo omnipotenti impossibile. Christum vero omnipotentem esse apostoli crediderunt, ut ex pluribus ejus

,J) Ila Schulz, *Die chr. Lehre v. heil. Ahendmald*, seu *Doctrina Christiana de sacra coena*, Lips. 1824. pag. 70 et seqq. Quid porro per *frudum* sibi velit hic auctor, non salis inlelligilur.

36) Ibid.

37) Sic Whilby, *Commentary on the N. T.* vol. I. pag. 256. Lend. 1744.

38j Ila Home op. cil. part. II. cap. 5. seel. 1. tom. II. pag. 590.

miraculis collegerunt, cum eum viderint mortuos suscitare, super aquas ambulare, aquam in vinum vertere, turbas quinque panibus satiare etc.; quod pariter collegerunt ex doctrinis, quandoquidem postquam Christus e. gr. dixit: *Apud homines hoc impossibile est*, non addidit: *Sed apud Deum hoc est possibile*, sed potius adjecit: *Apud Deum autem omniaabilia sunt*. Cf. Matth. VIII. 10; IX. 28; XIX. 19, 26; Joann. XI. 21, 22, 41, 42; XX. 19 et 26.30 Cum igitur diversam omnino semitam tenuerint apostoli ab ea quam tenent protestantes ac rationalistae subjicientes scilicet doctrinam examinationis, ut de ejus veritate aut falsitate iudicium forant, ne locum quidem habere potest objecta difficultas; apostoli enim captivabant intellectum in obsequium fidei, rationem auctoritati subijciendo.

49. Ad 2. D. Si corpus ac sanguis sumenda essent in propria specie, C. si sub symbolis et in specie aliena, N. Utique inhumanum est homines vesci humana carne, quam ipsi dilaniaverint, ac sanguinem potare, quem ipsi fuderint: ast Dei hominis carne et sanguine per ingens prodigium sub aliena specie latentibus animam nutrire, se hac ratione arctissime conjungere cum benefactore omnium maximo, amico omnium fidelissimo. Salvatore demum ac Deo ipso, ad hauriendam omnium gratiarum copiam, et ad obtinendum immortalitatis ac futurae resurrectionis pignus, non solum nihil habet quod offendant, sed argumentum est fidei ac dilectionis maximae. Profecto novi nostri capharnaitae, qui nihil nisi abjectum et carnale sentiunt ac sapiunt,

”) Recens auctor protestans Dr. Faber, *Difficulties of Romanism*, Lond. 1826. pag. 54. fatetur, nihil hoc argumentum valere, quod ducitur ex impossibilitate; nam asserit, veritatem hujus nostrae catholicae doctrinae de transsubstantiatione, seu de reali ac substantiali corporis Christi praesentia in Eucharistia, aequae ex positiva auctoritate solius revelationis pendere ac mysterium ss. Trinitatis. Quare non alia via nisus est se subducere ab illius pondere, quam eam negando. Optime Maldonatus in 3latlh. XXVI. 26: »3Iulta in Christiana regione difficiliora mysteria et ab humano sensu remotiora et nos et illi (calvinistae) credebamus, Trinitatis, Incarnationis Christi, carnis resurrectionis. Nullum eorum in sacris litteris tam dilucidis, tam perspicuis, tam disertis verbis explicatum erat. Cur illa credunt, hoc etiam non credunt? Cur in illis figuras non inveniunt, ubi ariani, marcionitae, manichaei, origenistae inveniebant? Hic inveniunt, ubi illi non invenerunt. Cur, quando semel reli-

gionis lineas egressi sunt, non fiunt graviter et rebus omnibus haeretici? Duae, ut opinor, cos retinent causae... Altera, quod sua eos incredulitas, quam pro fide ducem sequuntur, in hunc, qui magis apparebat, scopulum primum impulerit, in alios impulsura postea, cum minoribus in rebus exercitati ad majora molienda aptiores erunt. Habet enim hacresis et incredulitas, sicut omnis doctrina, methodum suam, ut ab his, quae notiora nobis et propinquiora sunt sensibus, exordiat, et per gradus ad majora remotioraque perveniat. Experientia docti loquimur; multos jam calvinistas videmus, qui ingeniosiores et magis increduli, id est, magis calvinistae ceteris erant, eo jam pervenisse, ut, qua ratione hoc prius mysterium non credebant, nunc Trinitatis mysterium non credant, ceterosque calvinistas, sicut calvinistae nos, tamquam nimis simplices et credulos rideant.* Quid dixisset Maldonatus, si in nostros rationalistas incidisset?

ex co offenduntur quod omnium aaccnlonirn admirationem excitavit, et gratum animi aeneum vel ab invito pectore extorsit. Nonne et ipsi matrum suarum lacto fuerunt enutriti, quod nihil est aliud quam quaedam carnis et sanguinis humani modificatio?

50. Ad 3. Eadem esto distinctio. Non enim opus erat apostolis fideles de hoc discrimine admonere, cum res ipsa per se pateat. Falsum praeterea est, nuspiam in novo Test, commemorari, aut ne minimum quidquam addi, quod indicet, in epulis Christianorum sacris ore gnstari sanguinem et corpus Christi. Ecquid aliud sibi volunt verba apostoli, I. Cor. X. 16: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?*⁴⁰ Ubi *κοινωνία* sonat realem participationem, uti in v. 18. *participes altaris, κοινωνοὶ* dicuntur. Judaei porro ac ethnici non figuram carnis, sed carnem ipsam immolatam comedebant, ergo et christiani, quibuscum illi conferuntur. Quid rursum aliud ferunt ejusdem apostoli verba, ibid. XI. 27: *Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini?*⁴¹ Ubi *reus*, *ἔνοχο* dicitur de poena ob offensionem *personalem* ⁴², quod profecto de mero symbolo dici nequit. Hoc ipsum adstruunt, quae subdit, ibid. v. 29: *Non dijudicans corpus Domini.*⁴³ Quaenam enim ratio aut necessitas haberetur hujus distinctionis, si Christi corpus reapse non adesset? At adversariis nostris forsitan haec erunt totidem glossemata, quae in textum irrepserunt.

51. Ad 4. *Neg.* hunc ritum jam aetate Christi obtinuisse ut judaei in celebratione coenae paschalis illa verba proferrent. Nam neque in tract. *Pesachim*, neque in tract. *Beracoth* (in Thalmude), neque apud veteres quoscumque verbum aliquod de hoc ritu occurrit. Omnium primus, saec. tandem XH. Maimonides illam formulam memorat; verum et ipse expresse testatur, hanc formulam, quae stante adhuc secundo templo nondum obtinuerat, solum post vastationem templi et magnam captivitatem usu receptam esse,

40) *Το ποτήριον τῆ ἰνλογία, ο ἐῖ'Αο-
γοῦ/zfM, οὐχί κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ
Χριστοῦ ἴστι; τὸν ἄρτον ον κλώμεν, οὐχί
κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χρίστου ἴστιν.*

41) *Ὁ ἄν Ἰσ'ίῃ) τον ἄρτον τούτον η
τίνρ το -οτήριον τοῦ κυρίου ἀναίλω, ἰνο-
χοὶ ἴσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ
κυρίου.*

«*) Sane: *Reus*, *ἔνοχο* dicitur de poena, rī quidem mortis; Matth. XXVI. 66. de additione ad tribunal, ibid. V. 21 et 22; semel de objecto, quod offenditur, cf. Jacob. IL 10: *Erit ojnnum reus* (scilicet prae-

ceptorum). Item in Jure rom. *Reus laesae majestatis*. Hoc certe de symbolo dici nequit. Quando ariani statuas imperatoris Constantini male tractarunt, aulici ei blandientes dixere: En quomodo facies tua limo operitur ac male foedatur; Constantinus faciem suam manu explorans, respondit: Ego nihil sentio. Si Christi corpus in Eucharistia non adesset, Paulus aptius et melius ex bonitate vel auctoritate Christi arguisset quam ex offensione *personali*; nam, qui regem non afficit injuria personali, non tenetur reus majestatis, saltem stricto sensu.

43) *Δίτj διακρίνων rd σώμα τοῦ κυρίου.*

dicens: *Ecce autem formula hymni ejus, quem nunc temporis omnes omnino judaè longe lateque dispersi ac dissipati ad mensam ineunte paschale recitant. Arrepto poculorum altero, ita dicunt: Ex Aegypto properantes excessimus. Tum vero hymnum incipiunt istum: Hic est panis afflictionis* etc.⁴⁴ Accedit etiam quod in illo hymno una tantum commemoretur identitas qualitatis; panis enim azymus, quem hebraei comedebant, ipsis in mentem revocabat afflictionem, quam perpassi fuerant patres eorum in Aegypto; contra vero Christi verba testamentaria sunt ac novam institutionem referunt. Quare nulla repetitur inter utramque formulam necessitudo aut comparatio.⁴⁵

52. Ad alteram formulam quod attinet, ostendit Schottgenius, PjJ) nempe *corpus* esse syriacismum, qui perinde valet ac *veritas* seu *existentia realis alicujus rd*, ac propterea, si iisdem verbis Christus usus esset in institutione Eucharistiae, magis confirmaretur thesis. Nam verba: *Hoc est corpus meum*, hunc sensum prae se ferrent: *Hoc sum ego ipse*.⁴⁶

53. Ati 5. *Neg.* nullum in lingua syriaca vocabulum inveniri, quod ideam *significandi* aut *repraesentandi* exprimat. Etenim cl. Wiseman productis auctoritatibus magno numero ostendit, in ea lingua 41, immo 54 voces haberi ad hanc ideam *repraesentationis* exprimendam; quin etiam ulterius progressus, demonstrat auctoritate scriptorum syrorum, Christum alia omnino ratione ab ea, quam tenuit, debuisse verba proferre, si intendisset solum symbolum

⁴⁴) Schottgen. *Horae hebraicae et thal-inud.* tom. I. pag. 227.

⁴⁵) Cf. ibid, qui praeterea addit in rem nostram: „Ponamus vero, nondum tamen concedamus, verba islhaec ad ultimam antiquitatem pertinere, tamen non probant id, quod prohare debent. Nam legitimus eorum sensus procul dubio talis est: Hic est panis, quem Deus nos hoc tempore comedere jubet, in memoriam rei, quae circa exitum ex Aegypto cum patribus nostris gesta est. Qui sensus ex parte coincidit cum verbis Christi: *Hoc facile in meam commemorationem*. Porro verba ista non id notare possunt: Hic panis significat panem, vel est signum panis, quem majores nostri sub exitu ex Aegypto comederunt. Nam cuinam rei illa significatio conduceret? Deus praecepit, ut res ipsis quotannis in memoriam reduceretur, id quod ex sacris litteris constat; ergo panis ille nihil amplius significare potuit. Quae verba judaeis numquam in mentem venire potuerant, ad ea Christus quoque non respexit; nec, si id fecisset, hoc, quod adversarii volunt,

denotant; ex iis male explicatio verborum institutionis desumitur."

⁴⁶) Sed audiamus iterum Schottgenium, qui ibid. pag. 282. haec habet: *Nondum probatum est illud, usitatam fuisse judaeis hanc formulam: HDD H^oc est corpus agni paschalis adeoque res nullo adhuc argumento est adstructa. Deinde, quod vox J^o lac locutione occurrit, id ex idiotismo linguae, scilicet dialecti syro-chaldaicae, qua judaei tunc temporis utebantur, derivandum est; dum corpus rei pro re ipsa dixerunt, quemadmodum σώμα τῇ ἀμαρτία et σώμα τὸ θανάτου dixit Paulus in Epist. ad Rom. Observamus porro vocem rpj non frustra addi, sed ad denotandum id, quod latini alias dicunt ille ipse. Si ergo Christus panem porrigendo dixisset: VJII ffit, Hoc sum ego ipse, nimirum lotus Christus, sequeretur hoc absurdum, quod pontificii, si quis eorum invenisset, summopere exoscularentur, nimirum totum Christum cum solo pane exhiberi. Auctor porro, qui haec scribit, est Iulheranus.*

sui corporis in pane nobis relinquere, exclusa realitate.⁴⁷ Adde, sensum verborum Christi a scriptoribus sacris, qui gracc scripserunt, fuisse determinatum.

54. III. Obj. 1. Etiam post consecrationem, vinum Luc. XXII. 18. a Christo dicitur *generatio vilis*, ct Matth. XXVI. 29. *genimen vilis*, 2. uti et post consecrationem alterum symbolum pariter I. Cor. X. 16. *panis* vocatur ab apostolo. 3. Christus, ex Act. III. 21. remanet in coelo usque in tempora restitutionis omnium; nequit igitur praesens esse in sacramento.⁴⁸ 4. Cogitari praeterea nequit, corpus et sanguinem Christi etiamnum in coena sacra vere exhiberi; quia, ex ipsorum formulae istius defensorum sententia, Christo ad dexteram Dei exaltato nec corpus terrestre nec sanguis animalis esse potest. Sin autem aliud corpus, glorificatum quod dicitur, illi attribueris, nihilo magis fit clarum, ejusmodi corpus, ubicumque Eucharistia celebratur, vere adesse vel saltem operari posse; namque commentum illud de unione sacramentali plane incomprehensa, at vero credenda, ad scholasticorum somnia omnino relegandum est. 5. Manifestum est, exhibitionem veri ac substantialis corporis et sanguinis Christi in sacra coena plane nullius frugis esse; quippe quum effectus supernaturalis nec experientia percipi queat, nec aliud quidquam, quam quod simplici panis et vini usu, efficiatur. 6. Quae quum ita sint, per se patet, Jesu Christo, qui sapientissime cultum Dei internum, eundemque rationalem, praecepit (Joann. IV. 24; VI. 64; Rom. XII. 1;

⁴⁷) Cf. in erudito op. cit. *Horae Syriacae*, §§.4 et seqq. Scopum, quem sibi proposuit, tanta auctoritatum et exemplorum copia obtinuit, ut Horne in VII. editione introductionis suae penitus sustulerit assertionem doctoris Clarke, quod lingua syriaca nullam vocem habeat ad exprimendam ideam *repraesentandi*. Inter ceteros scriptores syros, quos adducit cl. Wiseman, eminet s. Maruthas tangritensis episcopus, qui floruit sub finem saec. IV. quique in *Commentario ad Evangelia* motiva institutionis ss. sacramenti pandens ita scribit: „Praeterea etiam privati fuissent communione corporis ct sanguinis fideles posteriores (nisi hoc sacramentum Christus instituisset); sed nunc, quotiescumque ad corpus ct sanguinem accedimus, et super manus nostras accipimus, sic credimus nos corpus amplecti, et nos carnis ejus et ossium ejus (participes fieri), juxta id quod scriptum est. Enim vero Christus illud non appellavit typum aut figuram, sed (dixit): vere hoc est corpus meum, et hic est san-

guis meus." Quid aptius ad confundendos nostros protestantes *orientalistas*? Quid si adderetur, Christum Dominum minime lingua syra aut syro-chaldaica usum esse, sed peculiari dialecto, *hierosolymilana* nuncupata, quae eadem est cum lingua rabbinica? Rem porro ita se habere, palet ex versione syriaca Nov. Test, in qua verba dialecto hierosolymitana a Christo usurpata, quaeque referuntur ab evangelistis, e. gr. *Eli eli lamina sabactani*, aliaque ejusmodi, interpretes syrus vertit in linguam syriacam. Jam vero lingua rabbinica seu dialectus hierosolymitana, vocibus ad significandam *repraesentationem*, *figuram*, *symbolum* abundat, uti ostendit cl. Drach, *Inscription hébraïque*, 2. edit. Romae 1831. pag. 33 et seq. Attamen nullus est inter protestantes recentiores, qui hanc difficultatem e syriaco sermone petitam non urgeat! Cf. ciIt. *Letters of Omega and Omicron.* etc. pag. 10.

⁴⁸) Ita Horne loc. cit. et cum eo Faber et Tomline.

I. Thess. V. 21.), sententiam istam omnino attribui non posse, nisi luculentissimis scriptorum sacrorum testimoniis confirmata fuerit.⁴⁹ 7. In tanta opinionum et superstitionum diversitate concludendum est, nullum alium fructum ex hac *syinbolica* et *mnemonico-praeiica* institutione colligi posse quam *moralem* et *alleguricam* significationem, 8. praesertim quum hic ritus, quatenus vel vera vel symbolica quadam corporis humani manducatione et sanguinis humani potione continetur, etsi recentioris aetatis hominum iudiciis et moribus non aequae ac populorum antiquiorum opinionibus atque institutis conveniat, tamen nostra etiam aetate, dummodo sapienter et aevi cultioris ingenio accommodatus fuerit, in usum moralem optime converti potest.⁵⁰

55. Resp. Ad 1. *Neg.* Nam de poculo diverso ab eo, quod fuerat consecratum, objecta verba protulit Christus, ut ex s. Luca constat, et nos inferius ostendemus.

56. Ad 2. *D.* Emphatice tamen dicendo panem *hunc*, *C.* simpliciter apostolus vocat panem, *A.* Praeterea etiamnum catholici Eucharistiam vocant *panem sanctum vitae aeternae*, dicunt: *Panem coelestem accipiam*; attamen realem praesentiam probe credunt. Neque illud omittam, frequentissimum esse in Scripturis loquendi usum, ut res jam immutata priori nomine, quod obtinuerat, appelletur; sic Joann. IX. 17: *Dicunt ergo coeco* (jam videnti); Exod. VII. 12: *Devoravit virga* (jam serpens) *Aaron virgas* (jam versas) *eorum*, et alibi passim.

57. Ad 3. *Cone. ant. Neg. cons.* Nam neque catholici negant Christum in coelo manere; hinc patet, rem reduci ad quaestionem philosophicam de *reduplicatione* seu *muUilocatione* corporum, de qua postea. Sensus objectionis refellit Paulus, affirmans Christum sibi in itinere praesentem adfuisse, I. Cor. XV. 8, coll. Act IX. 5, XXH. 8.

58. Ad 4. *D.* Cogitari nequit ab iis, qui negant tum Christi tum ceterorum hominum resurrectionem, uti faciunt adversarii nostri, *C.* a catholicis, qui utramque credunt. *N.* Nam hi cum s. Gregorio M. confitentur, corpus Christi post resurrectionem esse *ejusdem naturae et alterius gloriae*, quam fuerit corpus passibile. Si ejusdem naturae est corpus Christi gloriosum, ac fuerit ante passionem, jam sequitur, et esse corpus *terrestre*, et sanguinem *animalem* habere. Quod autem corpus gloriosum vocetur a Paulo *spiritalis*, I. Cor. XV. 44. ratione diversi status ita illud nominat.

59. Ridiculum porro se exhibet Wegscheider, dum ad scholasticorum somnia amandat commentum de *unione sacramentali*: cum illud omnium primus excogitaverit ipsius parens Lutherus in suo dogmate de *impanatione*. Jus porro clamat, *suum cuique esse tribuendum*. Nos ei tam praeclaram gloriam non invidemus.

*) Sic Wegscheider §. 177.

Mj Ibid. §. 179 et 180.

60. Ad 5. *Neg.* nullius frugis esse exhibitionem corporis et sanguinis Domini in Eucharistia. Multiplicem ejus utilitatem superius commemoravimus. Denique, si Christus id praestitit, blasphemi tantum hominis est affirmare, ejusmodi exhibitionem nullius frugis esse. *Da amantem*, diceret s. Augustinus, *et sentit quod dico ... si frigido loquar, nescit quod loquor*.

61. Ad 6. *D.* Praecepit Christus cultum internum una cum cultu externo, *C.* ad exclusionem cultus externi, *N.* ut ex dictis suo loco constat. Quod autem additur, non posse tribui Christo sententiam de reali corporis sui praesentia et comestione, nisi *luculentissimis* scriptorum sacrorum testimoniis confirmata fuerit, magis prodit scriptoris quem impugnamus, impietatem. Etenim paulo ante scripserat: *Quod apostoli, quibus lege mosaica strenue interdictum erat sanguine vesci, sacro quodam horrore percussi ejusmodi epulas thyesteas* (a Christo propositas) *repudiaturi fuissent, si vero sanguine et corpore summi benefactoris ipsis vescendum erat*.⁵¹ Proinde juxta ipsum, si minus luculenter locutus Christus fuisset, eum minime intellexissent apostoli; si verbis vero luculentissimis corpus suum edendum et sanguinem potandum dedisset, sacro horrore percussi exhibitionem *suarum epularum thyestarum* répudiassent. Quaerimus praeterea, quibus luculentioribus verbis potuerint uti scriptores sacri, ut testarentur, Christum nobis verum corpus suum manducandum, et sanguinem bibendum dedisse? Quid clarius, quid luculentius verbis Christi: *Accipite et comedite: hoc est corpus meum: bibite: hic est sanguis meus?* Adeo enim luculenta sunt, ut, tota archaeologia et philologia, si superis placet, excussa, omnibus grammaticorum argutiis excogitatis, syriaco orientali et occidentali sermone investigato, eorum tamen perspicuitatem hactenus adversarii nequiverint obscurare. Istorum enim lucubrationibus tanto molimine et impietate, addo et circulatoria jactatione editis, catholici paucula illa verba opponunt, quae sua quodammodo luce protestandum et rationalistarum oculos nimium perstringunt.⁵²

62. Ad 7. *Neg.* suppositum, in doctrina scilicet catholica reperiri opinionum diversitatem circa sensum institutionis: hanc relinquimus adversariis,

*) J n . . .

51) §. 177. pag. 556. Quibus non contentus impudens homo, num. 2. haec addit: *Cicero, De Nat. Deor.* lib. I. cap. 26: 7n *Deo, quid sit quasi corpus, aut quasi sanguis, intelligere non possum; nec tu quidem: sed non vis fateri*, ibid. III. cap. 16. *Quum fruges Cererem, vinum Liberum dicimus* (panem corpus Christi; vinum sanguinem Christi): *genere quidem nos sermonis utimur usitato; sed ecquem tamen amentem esse putes, qui illud, quo vocatur, Deum credat esse?* Eo usque sci-

licet progressa est impietas rationalistarum, ut, quod Cicero adversus epicuraeos et stoicos urget, ipsi applicent Eucharistiae a Christo institutae, ut eam irrisioni exponant!

“) Sane Schlussemburgius lutheranus ait, haec Christi verba esse »lam clara, ut nullus angelus e coelis, nullus homo in terris possit clarius loqui". Cf. apud Erbermannum in *Vindiciis Bellar*, ad lib. III. *De Euchar.* Tamen V egscheidero verba Christi minus luculenta sunt!

qui rationis suae iudicium praeferunt Christi et ecclesiae auctoritati, ut circumferantur omni vento doctrinae. Quodnam majus incitamentum ad juste sancteque vivendum excogitari potest quam dogma de reali Christi praesentia? Hoc enim dogmate dignitas hominis adeo extollitur, ut ipsi vilescat quidquid divinum non est.

63. Ad 8- Resp. novam hanc esse theoriam ac plane inauditam, ut veritates Christianae religionis, seu divinitus revelatae, ab indole et moribus, a cultioris aevi ingenio, aut incultioris ruditate pendere debeant; ita ut si aevum incultius sit, aliqua veritas dici debeat revelata; si vero fuerit ex-cultum. non amplius revelata sit. En quo dilapsi sint protestantes ac rationalistae! Sane talis est origo et progressus protestantismi in hac veritate repu-dianda, ut de ceteris sileamus: ante Lutherum boni catholici pro rudioris aevi ingenio fidem realis Christi praesentiae sectabantur, prout et nunc se-ctantur, cum nullum progressum fecerint; at Lutherus, utpote minus rudis, rejecit transsubstantiationem; Zwinglius, Calvinus, Bucerus, immo ipse Me-lanchthon magis proficientes inficiati sunt realem Christi praesentiam; ratio-nalistae ulterius progressi negarunt ipsam symbolicam repraesentationem; restat adhuc *moralis usus*, ut vocant, tamquam unicus fructus ex Eucharistia percipiendus. Expectamus fore ut, progrediente magis hominum ingenio, hoc etiam, quod isti reliquum fecerunt, si tamen aliquid est, ab eorum successo-ribus plane rejiciatur. Certe non desunt ex recentioribus haereticis, qui pro solis apostolis coenam institutam esse affirmant.⁵³ Nobis interim post ea, quae hactenus ex sacris litteris disputavimus adversus istos saeculi hujus prudentes et sapientes, liceat solvere Deo Patri eucharisticum hymnum ver-bis ipsis, quibus usus est Christus Filius ejus: *Confiteor tibi, Pater, Domine coeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita Pater, quoniam sic placitum fuit ante te.*⁵⁴

⁵³) Etenim anabaptistae, et mennonitae coenam sacram tantum caeremoniam eccle-siasticam esse docent, memoriae mortis Christi recolendae inservientem. Gerhard X. 164- sociniani et arminiani Eucharistiam esse ritum *mnemonicum* a Christo praece-ptum contendunt. Quackeri usum coenae sacrae plane rejiciunt. Sic enim scribit Bar-clay, *Apolog. theol. vere Christianae*, thcs. 18. §. 6 et seq.: „Figura aliquando

in ecclesia apostolica imbecillium causa ce-lebrata, sed veluti umbra, ubi substantiam assecuti sumus, cessans, et hodie Christia-nis minime incumbens.“ Nempe his recte applicaveris dictum Joel 1.4: „Residuum erucae comedit locusta, et residuum locu-stae comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo.“

S'J Matlh. XI. 25.

PROPOSITIO II.

Eadem veritas ex constanti et universa ecclesiae traditione evincitur.

64. Hic timidius protestantes nobiscum pugnant. Licet porro Mornaeus du Plessis, Chamierius, Albertinus, Claudius ex nonnullis subobscuris patrum effatis ansam sumpserint nobis opponendi eorundem auctoritatem, adeo tamen protriti sunt, ut recentiores protestantes novam hanc aciem deserentes, denuo ad arcem, ut vocant, Scripturarum se receperint.¹ Aliqui etiam ingenue fassi sunt, de causa actum esse, si quaestio ad patrum auctoritatem revo-cetur.² Nec mirum; floruerunt enim ecclesiae patres, cum dominaretur ad-huc *incultioris aevi ingenium*, ideoque credebant realem Christi praesentiam in Eucharistia.

65. L Sane universalis constantisque ecclesiae traditionis, circa hujus do-

¹) Quo tamen exitu, superiori proposi-tione vidimus. Ceterum Mornay du Ples-sis, omnium facile primus inter calvinistas aggressus est, data opera, subsidium pa-trum quaerere ad calvinianam doctrinam ad-struendam; ast ipsum et voce in privatis congressibus et scripto in libris editis ple-nissime confutavit card. Jac. Dav. Du Per-ron. Conf. ejus *Traité du sacrement de l'Eucharistie*, édit. 3. in fol. Paris. 1633. In scenam postea prodiit ex calvinianis Dan. Charniers, cujus *Panstratiam* edidit Bern. Turretinus anno 1626; potissimum vero Edmundus Albertinus in opere *De Eucharistiae sive coenae dominicae sa-cramento libri tres*, quod vulgavit David Blondellus, Daventriae 1654. vol. I. fol. Hos confutavit Petrus Nicolius anno 1659. in praef. officii ss. Sacramenti; cui, cum respondere conatus esset Joann. Claudius minister charentonensis, iterum Nicolius eum repressit op. cui titulum fecit: *La perpétuité de la foi de l'église catholique louchant l'Eucharistie*, 1664. Ast Clau-dius, tum adversus hoc opus, tum adversus librum Jac. Novetii S. J. *La présence de J. C. dans le Sacrement*, insurrexit anno 1668. Tunc demum prodiit in lucem cele-berrimum opus: *La perpétuité de la foi de l'église catholique touchant l'Eucha-ristie défendue contre le livre du sieur Claude*, IV. vol. in 4. Paris 1704. quibus

accessit vol. V. Renaudolii, una cum defen-sione *Perpetuitatis fidei*, in qua non solum argutiae omnes Claudii dissipantur, verum etiam nova proferuntur monumenta ad per-petuum ecclesiae fidem confirmandam. Hoc opere calviniani plane protriti sunt.

²) Possem hic non pauca adversario-rum testimonia congerere. Verum non est necesse, cum res notissima sit. Satis mihi erit afferre verba Hospiniani, qui in *Hist. sacramentariae* part. I. lib. VI. cap. 2. scribit: „Confirmare superstitiosorum ho-minum catholicorum sententiam phrases hyperbolicas primitivae ecclesiae patrum, ss. Cypriani, Ambrosii, Chrysostomi, Cyrilli, Augustini etc. quibus majestatem quamdam et venerationem huic sacramento conciliare voluerunt, non nuda et inania signa in coena proponi etc.“ Hospiniano plane con-sentit Wegscheider, qui §. 174. haec habet: „Plerique (cur non omnes?) tamen anti-quiores ecclesiae doctores, in eo convene-runt, quod sacramenti vim atque effecta per ambitiosam quamdam eloquentiam vel ser-monis audaciam nimis extollerent laudibus, ita ut, praesertim mysterii tremendi nomine illi indito, tum lectores, tum eos, qui po-stea coena sacra fruebanlur, horrore quo-dam sacro percellerent.“ Nunc jam uemo est ex protestantibus, qui ad patres confu-giat, ut subsidium suo errori quaerat. Nem-pe victas hac in parte manus dederunt.

gnmtis veritatem, tot snnt testes, quot patres, quot peno soctao sunt ante saeculum XVI. ab ecclesia divisae, ac denique quot fero in Christianos ab ethnicis impactae sunt calumniae, ita ut vix aliud fidei nostrae dogma sit pleno adeo consensu firmatum. No tamen brevitatis limites, quos nobis proposuimus, praetergrediamur, adductis patrum, qui ad priora saecula spectant, praecipuis testimoniis, cetera in certas classes distribuemus, indicatis auctoribus, apud quos collecta reperiuntur.

66. Ex **patribus apostolicis** eminet saec. I. s. **Ignatius**, qui in *Epist. ad Smt/rnen**. cap. VII. de haereticis docetis sou phantasiastis scribit: *Ab Eucharistia et aratione abstinere; eo quod non confiteantur Eucharistiam carnem esse Servatoris nostri Jesu Christi, quae pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit.*³

Saec. II. s. **Justinus**, *Apolog.* I. n. 66. profitetur, Eucharistiam a fidelibus non sumi ut communem panem neque ut communem potum, sed *incarnati illius Jesu et carnem et sanguinem esse edocti sumus.*^{4*} S. **Irenaeus**, *Contra haereses*, lib. IV. disputans adversus haereticos, qui negabant Christum Jesum esse Filium Creatoris, et Verbum verum corpus materiale assumpsisse, sic eos ex Eucharistia perstringit: *Quomodo constabit eis, eum panem, in quo gratiae actae sunt, corpus esse Domini sui, et calicem sanguinis ejus?*⁹ Et iterum adversus eosdem, qui praeterea negabant futuram corporum resurrectionem, ita disputat ex Eucharistia: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem devenire, et non percipere vitam, quae corpore Domini et sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutant, aut abstineant offerendo, quae praedicta sunt.*⁶ Adeo igitur universae ecclesiae, immo et haereticis ipsis exploratum erat tribus prioribus ecclesiae saeculis, in Eucharistia realiter Christi corpus et sanguinem contineri, ut ea veritate tamquam medio uteretur s. Irenaeus, ad veritatem Incarnationis et futurae resurrectionis comprobendam.⁷

3) *Εὐχαριστία καὶ προσευχή ἀπὶ χον-ται, διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν εὐχαριστίαν σάρκα τινὰ τοῦ ὄντος! τῶν Τησοῦ Χριστοῦ, ἔχον νπὶρ ἀναρτιῶν ἡμῶν ἁλοῦσαν. ἣν τρ χρηστότητα ὁ πατήρ ἡγῆσιν.* Cf. ill hunc locum Colelerius, qui observat adversus Dalheuin, vocem προ^υ-χρ» usurpasse s. Ignatium non latissimo modo, pro omni prorsus oratione, sed aut de prece mystica locutum esse, oratione nempe solemni, qua corpus Christi conficitur, ut Hieronymus *Epist.* LXXXV. et *Ad Sophon.* III. Augustinus lib. III. *De Trin.* IV; prout «ὕχρ appellatur a Justino M. *Apology.* I. et Origene, tum VILL *in Celsum*, tum *ad Matth.*

XV. 17. aut potius s. martyrem intelligere ea voce preces liturgicas, sive Missam, juxta *Constit. apostolic.* lib. II. cap. 54, Cyrilli hieros. *Catech. rnyst.* V. et Zonaram *Ad can. apost.* XI. et Ncocaesar. XIII. etc. adeoque rectam esse saltem quoad sensum allegationem Theodoret, *Dial.* III: *Εὐχαριστία, καὶ προ φοράι οὐκ ἀποδίδονται. ab Eucharistia et Sacrificio* etc.

4) Εκείνου τοῦ σαρκο~οιη3ίντο(Τησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα Ἰδιδάχ^ημιν tirai.

J) Cap. 18. η. 4. edit. Mass.

e) Ibid. η. 5.

7) Cf. Diss. III. Massueti adv. Grabium.

Saec. HI. **Tertullianus**, *Cant. Marcion.* lib. IV. cap. XL: *Acceptum panem, et distributum discipulis, corpus suum illum fecit, hoc est coipus meum, dicendo;* et lib. *De ree. carnis*, cap. VIII: *Caro, inquit, corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur.* **Origen** es, agens de sollicitudine auditorum in retinendo verbo Dei, sic eos adhortatur: *Volo, inquit, eos admonere religionis vestrae exemplis. Nostis, qui divinis mysteriis interesse consuevistis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela et veneratione servatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid delabatur: reos enim vos creditis, si quid inde per negligentiam decidat. Quod si circa coipus ejus conservandum tanta utimini cautela, et merito utimini: quomodo putatis minoris esse piaculi verbum Dei neglexisse, quam corpus ejus?*⁸ S. **Cyprianus** de lapsis accedentibus ad Eucharistiam, prius quam debita functi essent poenitentia, scribit: *Vis infertur corpori ejus et sanguini; et plus modo in Dominum manibus atque ore delinquunt, quam cum Dominum negaverunt.*⁹

67. Res nimis prolixa esset, singillatim ceterorum patrum, Atbanasii, Cyrilli hierosolym., utriusque Gregorii, Basilii, Ambrosii, Hieronymi, Joann. Chrysostomi, Augustini etc. recensere testimonia. Hoc insuper perinde foret ac actum agere, cum ea vulgatissima sint. Juverit propterea velut in synopticam tabulam patrum doctrinam redigere, quae non solum simplicem assertionem, sed argumenta exhibeat, quibus catholica veritas probatur, et sola figura aut efficacia a sacramentariis excogitata exploditur.

Haec porro ad decem praecipua capita revocantur. 1°. Est eorum patrum, qui expresse excludunt solam figuram; ita Ambrosius, Epiphanius, Euthymius, Joann. damascenus, Theophylactus etc. 2°. Eorum est, qui docent, Christum in hoc Sacramento non solum fide, sed reipsa nobis conjungi et commisceri; neque solum per voluntatum concordiam, sed etiam per corporis sui contactum nobis copulari; ita Joann. Chrysost., Hilarius, Cyrillus hieros. et Alexandrinus etc. 3°. Qui extollunt caritatem Christi ex eo, quod nec pastores oves suas, nec matres filios suos carnibus propriis alunt, ut ipse carne ac sanguine suo nos pascit; ita ss. Joann. Chrysost., et Augustinus. 4°. Qui rationem reddunt, ob quam Christus voluit sub speciebus panis et vini, et non in propria specie nobiscum manere, et corpus suum manducandum nobis ac sanguinem bibendum dare, scilicet ut fides probaretur et exerceretur, et ut sine horrore caro et sanguis ejus sumerentur; ita ss. Ambrosias, Augustinus, Cyrillus, Damascenus etc. 5°. Qui affirmant, grande in hoc sacramento intervenire miraculum et divinae omnipotentiae opus; ita Justinus,

8) *Hom.* XIII. *in Exod.* Aliud testimonium cf. *Hom.* VII. *in Levil.* Quod vero afferri solet ex *Hom.* V. *in diversos*, eruditorum judicio spurium est.

9) *Lib. de lapsis*, edit. maur. pag. 186. Alia ejusdem non minus luculenta testimonia pro veritate realis Christi praesentiae in Euchar. cf. in editor, praef. §. 13.

Ambrosius, Chrysostomus etc. 6°. Qui profitentur, hoc sacramentum perfici per *veram conversionem* panis in corpus, vel panem *fieri* corpus, vel ex pane *fieri* vel *creari* corpus Christi; et ad persuadendam hanc conversionem utuntur exemplis creationis et conversionis aquae in vinum; ita Ambrosius, Cyrillus hierosolymit. etc. 7. Qui laborant, ut persuadeant fidelibus in hoc mysterio non esse credendum sensibus sed verbis Christi; et hunc articulum proponunt ut creditu difficillimum, et ideo Christi auctoritatem et omnipotentiam extollunt; ita Joann. Chrysostomus, uterquo Cyrillus etc. 8°. Qui ex veritate hujus mysterii alia nostrae religionis mysteria confirmant; ita ss. Irenaeus, Chrysostomus, Leo M., Hilarius. 9°. Qui disserunt de sacrificio incruento N. L. in quo non solum panem et vinum, prout exhibent passionem Christi, sed ipsum corpus et sanguinem Christi offerri et incruente immolari docent, ac fideles participes inde fieri affirmant ejusdem corporis, quod a Verbo susceptum est in utero Virginis, et ex ea natum jacuit in praesepio, occisum est in cruce, ac post resurrectionem in coelum assumptum est; ita Ignatius M., Cyrillus hieros. et Alexandrinus, Chrysostomus. 10°. Demum eorum, qui utuntur epithetis, quae de figura tantum corporis Christi inepte et ridicule adhiberentur; ut dum hoc mysterium vocant *terribile, horrendum, adorandum, panem vivum, inconsumptibilem cibum, sanctum et incorruptibilem, quem cum homo sumit, Dominus ad ipsum ingreditur*; ut Ambrosius, Cyrillus, Augustinus ° etc.

Jam vero nunc sciscitamus ab adversariis, num haec ulla ratione nudo signo aut figurae aptari possint? Ergo aut patribus omnibus valedicendum, prout prudentiori consilio nunc demum recentiores protestantes fecere ad tuendam causam suam, aut victoria catholicae veritati est ab ipsis omnino adseribenda.

68. II. Liturgiae omnes, quae ante saec. XVI. editae sunt, uti scribit Le Brun, in eo conveniunt ut adstruant realem Christi praesentiam. || Has inter ceteros proferunt et illustrant praeter Le Brun card. Bona n, auctor *Perpetuitas fidei* 15° card. Thomasius Renaudotius 15, Assemanus 16, Mabillo-

°) Horum singula testimonia profert, evolvit et ab adversariorum technis defendit Bellarminus, toto lib. II. *De Eucharistia*, qui cf. una cum vindiciis Viti Erbermanni. Idipsum copiose praestitit card. Du Perron in op. cit. *Traité du saint Sacrement de C Eucharistie*. Contra Alberlinum vero, qui impugnavit opus card. Perronii, et adversus Claudium id ipsum praestitit auctor *Perpetuitatis fidei*, qui et ipse in quasdam classes patrum testimonia redegit, tom. II lib. IV, V, VI cl VH.

**) *Explication de la Messe*, tom. III. diss. 12. art. 5. Paris 1741.

2) *Rerum Uturgicarum*, lib. L cap. 8 et seqq.

u) Tom. III. liv. huitième.

H) Opp. tom. L part. L *De liturgia et psalmodia antiqua*, Romae 1741.

15) *Liturgiarum orientalium collectio*, Paris. 1716.

ia) *Codex Uturgicus ecclesiae universae*, Romae 1749.

nus °7, Muratorius.18 Jam vero in his liturgiis, nulla excepta, rogatur Deus, ut panem per Spiritum S. *transmutet, transferat, convertat in corpus*, aut *faciat* corpus Jesu Christi *proprium*, quod pro nobis crucifixum est, et vinum pariter transmutet etc. in sanguinem, qui pro nobis effusus est19; seu simpliciter, ut in liturgia romana eaque antiquissima20, *ut nobis corpus et sanguis fiat D. N. J. C.*

Argumentum autem quod ex liturgiarum consensu eruitur, est plane ineluctabile; etenim praeterquamquod illae ab apostolica traditione, saltem quoad rei substantiam, ad nos pervenerunt21, et agitur in his de cultu publico, et fides patefit non unius aut alterius privati doctoris, sed ipsius ecclesiae. Accedit usus antiquissimus et universalis, qui per plura saecula in ecclesia viguit, ut sacerdos administraturus Eucharistiam diceret, hostiam ostendens: *Corpus Christi*, et unusquisque responderet: *Arnen*, id est, *verum est, i(a est*.22 Merito propterea Grotius in *Voto pro pace contra Rivetum: Consensus*, inquit, *liturgiarum per omnia loca et tempora in precibus illis, ut*

*7) *De liturgia gallicanes*, Paris. 1685.

18) *Liturgia romana vetus*, Venet. 1748.

°) Innumera prope congeri possent testimonia ex liturgiis antiquis, quae catholicum dogma de reali Christi praesentia clare adeo adstruunt, ut caecus sit oporteat, qui id non videat. Exempli causa, ne longiores simus, unum vel alterum proferemus. In *liturgia coptica*, s. Basilii nomine inscripta, legitur: „Transfer eos (panem et calicem), ita ut panis quidem hic fiat corpus tuum sanctum, et hoc mixtum in hoc calice sanguis tuus pretiosus, ut sint nobis in praesidium etc.“ Et in *liturgia graeca alexandrina* s. Basilii et s. Gregorii: »Tu Domine voce tua commuta haec, quae sunt proposita (scilicet panem et vinum). Tu coram nobis positus perfice nobis hoc ministerium plenum mysteriis, mille super nos gratiam Spiritus Sancti, qui sanctificet et transferat haec dona proposita in corpus et sanguinem salutis nostrae, et hunc quidem panem facias corpus tuum sanctum etc., *et rursus* hunc calicem sanguinem pretiosum testamenti tui novi etc.“ In *Missali gothico*, seu gallicano antiquo, sic legitur in Missa de Epiphania: „Ut, qui tunc aquas in vina mutavit, nunc in sanguinem suum oblationum vina convertat.“ Et in Missa dominicali sic habetur in oratione secreta. „Precamur mente devota te, Majestas aeterna, ut operante vir-

tute panem mutatum in carnem, poculum versum in sanguinem, illum sumamus in calice; qui de te fluxit in cruce ex latere.“ Post orationem vero dominicam prosequitur sacerdos: „Libera nos a malo, Christe Jesu, corpus tuum pro nobis crucifixum edimus, et sanguinem sanctum tuum pro nobis effusum bibimus.“

Surgat nunc Calvinus cum omnibus calvinianis suis, ac eludat haec testimonia, et interpretetur de *figura et symbolo* corporis et sanguinis Christi. Surgat Lutherus cum suis lutheranis, et inveniat panem et vinum cum substantia corporis et sanguinis Domini. Porro, ut dicebam, innumera prope sunt ejusmodi documenta, quae diversis verbis idem dogma adstruunt. Cf. auctor, citt.

°) Cf. Muratorius, op. cit. Diss. *De origine liturgiae*, cap. 2.

**) Ibid. cap. 1.

Origo hujus usus, respondendi *amen* aut post consecrationem aut ante communionem, repeti debet ex haeresi docetarum; qui cum veram carnem in Christo non agnoscerent, nec proinde in Eucharistia, ecclesia constituit, ut a fidelibus responderetur *amen* ad profitendam veram carnem Christi in hoc sacramento. Cf. quae etiam de hac voce scribit Moore, op. cit. chap. 20. pag. 118 et seq.

*Deus dona per Spiritum sanctum sanctificet, eaque faciat carpus et sanguinem Christi, me dubitare non sinit, venire hoc a prima apostolorum institutione.*²³

69. III. Sectae omnes, eaeque antiquissimae, vel a primis Christiani nominis saeculis ab ecclesia catholica separatae, cujusmodi sunt mnrco-
siani, plures gnosticorum familiae²⁴, deinceps nestoriani, eutychiani, armeni, syri jacobitae, graeci schismatici etc. uno ore hunc fidei articulum cum ecclesia romana profitentur, ut constat ex actis authenticis, publicis confessionibus. liturgiis, quae adhuc supersunt. ²⁵

70. IV. Demum calumniae ipsae et exprobrationes ethnicorum adversus christianos, id ipsum ostendunt. Eo enim spectant, quae de epulis thyesteis. infanticidiis, anthropophagia, apud ethnicos divulgata erant, utpote ex confusa notitia mysteriorum nostrorum exorta. Dixi *confusa*, siquidem Christiani tanta sedulitate mysterium eucharisticum ethnicis occultabant, ut mori potius quam secretum prodere mallent.²⁶ Quis porro sibi persuadeat etiam cum vitae discrimine voluisse christianos ethnicis subtrahere cognitionem eucharistici mysterii, si in hoc ipsi non agnovissent cum protestantibus nisi nudum *symbolum, typum* aut *figuram*? Quanam ratione se gererent protestantes et rationalistae, si in crimen et vitae periculum hac de causa vocarentur? Attamen cum olim rumor illorum criminum non semel furorem popularem in christianos excitasset, unde mota fuerit saevissima persecutio tamquam in homines impios, infanticidas et anthropophagos, qui carnibus infantis prius in clanculariis coetibus occisi vescerentur, et sanguinem potandum adstantibus distribuerent; christiani, qui tacentes suppliciis atrocissimis objiciebantur, insanum ejusmodi furorem cohonestare quodammodo videbantur. Si duo haec simul conferantur, calumniae scilicet ethnicorum et altum ac eloquens Christianorum silentium, ne mysterium proderent, aliud exurgit de fide priscae ecclesiae circa realem Christi praesentiam in Eucharistia ineluctabile prorsus argumentum.

®) Opp. tom. IV. pag. 670. Grotio alios adjecit Th. Moore op. cit. recentiores protestantes, qui id ipsum fatentur, nempe Clarke, Wake, Bull, etc- Cf. cap. 17.

94) Cf. Massuetus, diss. I. in opp. s. Irenaei, art. 2- §. 6. el diss- III. art. 7. n. 76 et seqq.

M) Cf. auctores superius citati qui scripserunt de re liturgica.

Summa prudentia enituit in responsione, quam pagani dedit, s. Blandina. Pagani enim a nonnullis servis catechumenis acceperant, reipsa christianos vesci carne et sanguine humano in suis mysteriis; quare magis exarsit furor populi in christianos. Judices voluerunt tormento-

rum vi adigere Sanctum et Blandinam ad hoc patefaciendum; ast Blandina respondit: »Qui fieri posset, ut infantes comederent, quibus ne sanguinem quidem animantium degustare licet?*. En ex parte a servis patefactum mysterium Eucharistiae pagani, et rursum occultatum ex Blandinae prudentia, quae negavit quidem flagitium Christianis impactum, sed occultavit, quod secreto arcano debebat custodiri. Cf. *Acta martyrum sincera* Ruinartii, pag. 51 et seqq. edit. Veron. 1731.

ÎT) Cf. Moore, *Voyages* etc. chap. 14 pag. 74 el seqq. edit. cit. qui praeclare hoc argumentum evolvit.

71. V. Ad haec accedit argumentum, quod petitur ex **praescriptione**. Patentibus enim protestantibus, cum saec. XVI. Zwinglius et Calvinus *sacrorum emendatores* exorti sunt, ecclesia universa credebatur realem Christi praesentiam. Porro unanimis haec omnium Christiani nominis gentium fides, in tot dissitis orbis plagis degentium, ex sola apostolica doctrina originem habere potuit. Quaevis enim alia huius consensus causa assignetur, inepta est et absurda. Fingere, ut adversarii solent, unum Paschasium Radbertum fidei immutationem in ecclesiam intulisse, aut sensim sine sensu, nemine advertente, hanc mutationem irrepsisse, totumque Orientem et Occidentem pervasisse, vere est camelum deglutire.²⁸

72. Si argumenta haec singula ad propositam a nobis veritatem adstruendam vim tantam habent, ut iis conscientia resistere nequeat, quid non efficient simul congesta? Dolendum nobis sane infelicitatis humanae est documentum, quod praebent adversarii, dum, ut verbis cl. Muratorii utar, cernimus, viros, sacris litteris impensam operam dantes, in magni momenti rebus, et e quibus aeterna salus aut damnatio pendet, quam quisque opinionem falsam atque absurdam a pueritia et schola semel imbiberit, eam mordicus deinde et pervicacissime tueri, atque omnia tentare, ne victas det unquam manus vel in rebus luce patenti circumfusus. Exorandus est in primis Deus ut sincerum pacatumque animum et mentem, unius veritatis et pacis avidam, fratribus nostris, ab unitate ecclesiae sejunctis, impertiatur.²⁹

a) Cf. *Perpèt. de la foi*, liv. IX. Admirabilis sane est protestantium agendi ratio. Vidimus Hospinianum fateri, sibi snisque omnino adversari patres, cum conspirent in admittenda reali Christi praesentia in Eucharistia. Zwinglius pariter professus est in lib. *De vera et falsa religione*: «Tempore sancti Augustini opinionem de carne corporali jam victricem fuisse." Græbius in annotationibus ad lib. V. Irenaei, cap. 2. edit. Oxon. pag. 399. adstruit, jam a tempore concilii nicaeni tum realem Christi praesentiam, tum etiam transsubstantiationem agnitam et admissam fuisse, praesertim a Cyrillo hieros., Gregorio nysseno, Joanne damascene, *aliisque fortasse pluribus* patribus propugnata esse. Cf. Massuetus, diss. III. n. 97. Tamen occinere non desinunt a Paschasio Radberto primum in ecclesiam anno 818. inductum fuisse dogma de reali praesentia; ita ut in tanta monumentorum et criticae luce Wegscheider, §.174. adhuc scribere non erubuerit: „At IX. tandem saeculo, Paschasio Radberto auctore, doctrina de praesentia physica, sci-

licet de substantia panis et vini per consecrationem in substantiam corporis et sanguinis Christi vere mutata, proposita ac divulgata est... Tanta est in haereticis perversitas voluntatis! Ceterum cf. egregia dissert. Joann. Mabillonii, *De controversiis eucharisticis saeculi noni*, quae extat in *Thesouro theol.* Zachariae tom. X. pag. 864. ubi et illud conficit Mabillonius §. 4. controversiam, quae extilit inter Paschasium et ejus impugnatores, fuisse litem de verbis. Paschasius enim affirmaverat, carnem Christi, quae est in Eucharistia, eandem esse ac illam, quae nata est ex b. Virgine, alii autem negabant, et contendebant, eam locutionem adhibendam esse cum distinctione, ita ut debuerit dici, eandem carnem *naturaliter*, diversam *specialiter*, seu relate ad species panis et vini, sub quibus latet caro Christi in Eucharistia. Ex hac ipsa controversia cognoscimus saec. IX. apud omnes obtinuisse fidem de reali Christi praesentia in sacramento.

a⁹) *Diss. de rebus liturgicis*, cap. 8. ubi detegit malam Binghami fidem.

DIFFICULTATES.

73. Cum fere omnes protestandum difficultates ex nonnullarum vocum ambiguitate, quibus veteres interdum usi sunt, enascantur, operae pretium duximus, eas voces ad quasdam classes revocare, ut faciliori ratione, omni aequivocatione sublata, praedictis difficultatibus occurrere possimus.

Ac I. quidem patres Eucharistiam appellant *figuram* ratione specierum, ratione corporis mystici Jesu Christi, quod est ecclesia, ratione corporis Christi in cocio, ubi speciebus sacramentalibus non tegitur; interdum etiam ratione realitatis corporis, quod per figuram exteriorum exhibetur; non igitur Eucharistia figura nuncupatur ad ejusdem realitatis corporis Christi exclusionem. Id ipsum dicatur de appellatione *signi*, nempe suimetipsius, gratiae etc.

U. Vocant *panem*, quia est panis animae, quia est ex pane, quia prae se fert species panis; non quod censuerint in ea manere substantiam panis.

III. *Typum* eodem sensu Eucharistiam dixerunt, quo vocarunt figuram, imaginem et signum, quia Christus in ea sub alienis speciebus latet; quatenus vero *typus* sumitur pro signo rei absentis, nec est conjunctus cum re quam significat, negarunt patres Eucharistiam vocari posse *typum* aut *symbolum*, *figuram* aut *imaginem*.

IV. Sic cum vox *antitypon* plura ac diversa significet, tum nempe symbolum rei praesentis ac latentis, tum adimplementum typi jam praeteriti, typum etiam aut figuram alterius rei interioris aut etiam futurae, semper tamen cum realitate conjuncti, patres hac multiplici significatione vocarunt passim Eucharistiam *antitypum* aut *antitypa*. Prout vero *antitypum* significat signum vacuum rei absentis, inficiantur patres, posse Eucharistiam dici antitypum aut antitypa.³⁰ Habito porro respectu diversae istius significationis, conciliantur, quae sibi invicem opponi videntur patrum dictiones. Nam Christi corpus in Eucharistia, quatenus complet figuras Eucharistiae, quae in vet.

30) Ul haec clariora evadant, juval exponere, quid litterali sensu sint typus et antitypum; sic enim sensus figuratus seu njetaphoricus, illis vocibus expressus, faciliori ratione intelligitur. *Typus* itaque proprie est instrumentum quodeumque ob-signans, sic litterae metallicaes sunt typi; *anlitypon* est figura per typum ob-signata. Istud porro anlitypon potest iterum fieri typus respectu alterius, ut patet ex lithographia, in qua littera seu figura, in lapide per typum expressa, fit typus respectu papiri, iu quo eadem figura rursus imprimitur.

Haec transferendo ad sensum figuratum in argumento, de quo disserimus, Eucharistiae typi fuerunt figurae et symbola hujus sacramenti, quae in V. T. praecesserunt, c. gr. Manna in deserto, agnus paschalis etc. respectu harum figurarum Eucharistia est antitypum. Rursus species eucharisticae sunt typus et symbolum rei praesentis, et latentis, nempe Christi corporis; et typus rei futurae cl absentis, nempe gloriae futurae, cujus ipsa pignus in se continet; quo sensu Eucharistia ex antitypo fit typus.

Testam, praecesserunt, est antitypum; quatenus in se continet figuram ejusdem Christi in coelo regnantis, Eucharistia fit typus, sed plenus, non autem vacuum rei absentis.

V. Interdum patres negant, *sacramentum* esse corpus et sanguinem Domini; sed nomen sacramenti stricto sensu accipiunt, prout species sensibiles sunt signum, typus aut symbolum rei latentis, nempe ipsius corporis et sanguinis. Sane species sacramentales non sunt ipsum Domini corpus aut sanguis.

VI. Dicitur a patribus Eucharistia *spiritualiter* manducanda; at in oppositione ad manducationem cruentam, capharnaiticam, quia animam nutrit; ac etiam pro eo quod est *invisibiliter*, quia cum fide et devotione sumi debet.

VII. Saeculo XI. alii negarunt idem in Eucharistia adesse Christi corpus, quod natum est ex b. Virgine, passum et crucifixum; aliis autem idem affirmantibus. Jam vero dissidium non erat de substantia, sed *de statu et affectionibus* corporis Christi.

VIII. Demum interdum nonnulli patres tria distinguentes in Eucharistia, speciem nempe externam sensibus subjectam, substantiam intus latentem et solo fidei contuitu aspectabilem atque mysticam quamdam sacramenti significationem; haec, inquam, distinguentes, negant partem illam externam seu visibilem esse corpus, quod Christus nobis edendum dedit; internam praeterea sacramenti naturam fidelibus satis notam, nonnisi leviter et quasi obiter attingunt, ut mysticas et allegoricas significationes consecantur.³¹

Haec si prae oculis habeantur, facile erit per eorum applicationem dis-jicere, quae ab adversariis contra catholicum dogma proferuntur. Itaque

74. I. Obj. 1. Patres apostolici nihil aperte de reali Christi praesentia scriptis tradiderunt; 2. alioquin philosophi ethnici perinde ac cetera dogmata sic et istud, immo istud praecipue impugnassent, aut Christianis saltem ob-jecissent; quod tamen minime praestiterunt. Patres vero posteriores ita de Eucharistia loquuntur, ut evidenter supponant, illam nonnisi mystice seu typice et symbolice vocari corpus et sanguinem Christi. Etenim 3. s. Irenaeus, *Contra haeres*, lib. IV. scribit: *Carnem nostram ali Corpore et Sanguine Christi*³² et 4. Eucharistiam *duabus rebus consistere, terrena* (pane scilicet et vino) *et coelesti* (id est coelesti gratia).³³ 5. Origenes vero, praeterquam quod vocat Christi corpus in Eucharistia *typicum* et *symbolicum*³⁴ 6. negat panem eucharisticum comedentem ex se sanctum efficere³⁵, aut utilem esse

31) Hujus agendi rationis exempla potissimum praebent, ut inferius videbimus, Origenes et s. Augustinus.

M) Cap. 18. n. 5. edit. Mass..

Ibid.

34) Tom. XI. *In Matth.* in cap. 15. edit, maur. pag. 500. *Και ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τυπικοῦ καὶ συμβολικόν σῶματος . Et haec quidem de typico et symbolico corpore.*

35) Ibid. pag. 499.

nisi pro suscipientis fide³⁶; 7. tum affirmat, nisi *spiritualité*? accipiatur illud dictum: Aïs» *manducaveritis* etc., litteram occidere³⁷; 8. scribens vero adversus Celsum, asserit, oratione panos fieri *quoddam corpus sanctum*³⁸, non igitur absoluto; 9. sic *Hom. XXXII. in Joann.* addit, *offulam* quam Christus Judae porrexit, ejusdem generis esse ac eam, quam dedit apostolis, dicens: *Accipite comedite* etc.³⁹ 1Ü. Sed palmaris est Origanis locus in *Comment. super Matth.* ubi haec luculenter scribit: *Aon enim panem illum visibilem, quem tenebat in manibus, corpus suum dicebat Deus Verbum, sed verbum, m cujus mysterio fuerat panis ille frangendus. Nec potum illum visibilem sanguinem suum dicebat, sed verbum, in cujus mysterio potus ille fuerat effundendus. Xam corpus Dei Verbi aut sanguis quid aliud esse potest, nisi verbum, quod nutrit, et verbum, quod laetificat cor?*^w Quare recte omnino iconomachi in concilio constantinopolitano vocarunt Eucharistiam *imaginem vivifici corporis, quae pretiose ac honorabilité? fit.*^{*l} Ergo.

75. Resp. Ad 1. A'. Etenim luculentissimum est testimonium, quod ex s. Ignatio attulimus, cui non pauca alia non minus clara pro reali Christi praesentia ex eodem s. martyre adjici possent. Quod si ceteri patres apostolici parcius scripserunt de hoc mysterio, ideo est, aut quia nulla illis se praebuit occasio aut quia morem gesserunt receptae jamdiu arcani disciplinae.⁴² Ceterum plura monumenta illius aetatis deperdita lugemus.

76. Ad 2. D. Si novissent, C. secus, *Tr.* Porro ethnicos nonnisi confusam de Eucharistia notionem habuisse, constat ex vagis calumniis, quas superius recensuimus. Juliani autem apostatae opera non omnia ad nos pervenerunt; ejus insuper impugnator s. Cyrillns alex, silentio pressit, quae spectant ad Eucharistiam ex prudenti oeconomia. Etenim *plurima*, inquit, *de his alia et vera dicerem..... nisi profanorum aures metuerem.*⁴³

77. Ad 3. D. In ordine ad futuram resurrectionem, C. per panis et vini substantiam, A' Ut patet ex orationis serie, atque ex scopo s. martyris, qui, ut vidimus, ex Eucharistia intendit ostendere veritatem futurae corporum nostrorum resurrectionis adversns gnosticos.⁴⁴

78. Ad 4. D. Affirmat s. Irenaeus Eucharistiam consistere duabus rebus, terrena et coelesti, id est, *divina* et *humana* natura, quae quidem hu-

“*) In Matth.

Ibid.

†8) Lib. VIII. num. 33. 'z/prow ïo\$io-miv βωαα ytvouivovf. . . - άγιόν τι.

M) Num. 17.

◊0) *Commentar. Series in Maith*, η. 85.

3I) ApudHarduin. *Acta Concit*, torn. IV. col. 367.

*) Cf. Moore, *Voyages* etc. loc. cit.

. 33) Lib. VII. tom. VI. pag. 249. opp.

edit. Paris. 1638. Έγην δε άν και iripa xipl τούτων -AtiGzd τε οβα και dAifiç ... ιι μή . . . τάλ των άμνήτων έδεδlein άκοάι.

34) Cf. Massuetus, diss. III. η. 83. Sane sensum s. martyris declarat integer ejus textus, qui sic se habet loc. cil. *Quomodo autem*, inquit, *rursus dicunt* (haeretici), *carnem in corruptionem devenire et non percipere vitam, quae corpore Domini et sanguine alitur?*

mana natura de terra est et de Virgine assumpta, C. in sensu adversariorum, A' Nam scopus s. Patris est adstruere veritatem carnis Christi adversus docetas.⁴⁵

79. Ad 5- D. Vocat Origenes corpus Christi in Eucharistia *typicum* et *sytnbolicum* ratione *sacramenti* seu specierurn, ratione rei contentae, A'.⁴⁶

80. Ad 6. D. Id est, negat Eucharistiam ex se efficere sanctum comedentem, aut utilem esse nisi pro suscipientis fide ad evincendum, non sufficere materialem Eucharistiae perceptionem ad hominem sanctificandum, sed praeterea requiri internas animi dispositiones, C. ad excludendam realem Christi praesentiam ab Eucharistia, A'.⁴⁶

81. Ad 7. D. *Spiritualités'*, id est, sacramentaliter per oppositionem ad comestionem cruentam et carnalem, C. per solam fidem, A'.

82. Ad 8. A'. Nec enim ibi loquitur Origenes de Eucharistia, sed de cibus seu oblationibus, quae per benedictionem sanctificantur; ut ostendit Uuetius, et fatetur ipsemet Albertinus.

83. Ad 9. D. Ejusdem generis quoad aliqua, seu quoad effectum et vim juvandi aut nocendi pro sumentis habitu, de quo hic disserit Origenes, C. quoad omnia, seu quoad naturam offulae illius et panis eucharistici, *Tr.* vel A' Dixi *transeat*, cum nondum exploratum sit, utrum Origenes non censuerit, prout tenent Cyrillus et Anastasius Sinaita, offulam illam fuisse panem ipsum eucharisticum Judae porrectum; et in hac hypothesi omnis evanescit difficultas. Si quis contendat, Origenem voluisse, quod offula Judae data diversa fuerit a pane eucharistico, tunc dicimus juxta ipsius scopum, dictam ab eo fuisse ejusdem generis offulam cum pane eucharistico quoad vim et efficientiam (intra limites tamen suos) juvandi aut nocendi juxta suscipientis dispositionem.⁴⁷

84. Ad 10. A'. Nam inficiatur solum Origenes *visibilem* panem et *visibilem* potum, seu species sacramentales esse corpus et sanguinem Dei Verbi incarnati. Dum vero dicit, verbum, quod nutrit, et verbum, quod laetificat, esse Christi doctrinam, supposita veritate sacramenti, deflectit ad allegoricam seu symbolicam expositionem ejusdem mysterii, prout facere consueverat. Etenim ibidem jam dixerat: *Panis iste, quem Deus Verbum corpus suum me fatetur, verbum et nutritorium animarum . . . . et potus iste, quem Deus Verbum sanguinem suum fatetur, verbum est potans et inebrians* etc. Sic alium sensum praeter allegoricum de verbo Dei agnovisse Origenem liquet ex *Ilomil. XVI. in Num.:* *Bibere dicimur*, inquit, *sanguinem Christi*,

“*) Cf. Mass. ibid. η. 84 et seqq. ubi Grabium egregie refellit

4i) Conf. Huetius, *Origeniana*, lib. II. qn. 14. n. 2 et seqq., ubi haec omnia Origenis loca discutit adversus Alberlinuin.

”) Cf. ibid. pag. 180. et Natal. Alex. Diss. XVI. in saec. III. art. 4: *Utrum Origenes de Eucharistiae sacramento recte senserit*, recteque Origenem circa fidei nostrae articulum sensisse ostendit

Non solum sacramentorum ritu, sed et cum sermones eius recipimus in quibus vita consistit.⁴⁹

85. Ad 11. D. Iconomachi vocarunt Eucharistiam imaginem plenam, ideoque adorandam cultu latriae, juxta ipsorum scopum, C. vacuam, A'. Vocabant enim haeretici illi Eucharistiam imaginem corporis Christi, habita ratione Incarnationis, in qua Verbum corpus habuit in propria specie, dum in Eucharistia latet sub specie aliena. Exinde concludebant, hanc solam imaginem esse adorandam cultu latriae, quem solum admittebant, respicientes cultum relativum catholicorum. Ex quo patet, ipsos veritatem corporis Christi in Eucharistia agnovisse; alioquin cultum latriae minime admisissent. Attamen graviter vapulant a concilio nicaeno II. quod praeter receptum loquendi usum vocaverint Eucharistiam *imaginem*, quamvis plenam et non vacuam.⁴⁹

86. H. Obj. Saltem negari nequit, patres latinos realem Christi praesentiam in Eucharistia non agnovisse. 1. Tertullianus enim scribit Christum non reprobasse panem, quo ipsum Corpus suum *repraesentat*.⁵⁰ Qua vero ratione id praestiterit, 2. ipsemet exponit, dicens, Christum panem appellasse *corpus suum*, ut intelligeremus, ipsum *corporis sui figuram pani dedisse*⁵¹, et clarius adhuc: *Acceptum panem et distributum discipulis, corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei*.⁵² 3. Eadem ratione loquitur s. Hieronymus, qui *Comment, in cap. XXVI. Matth.* et ipse affirmat Christum *repraesentasse* corpus et sanguinem suum⁵³, et proinde, *In cap. LXVI. Isai.* aperte negat, ab impiis recipi corpus et sanguinem Christi, dicens: *Nec comedunt carnem Jesu, nec bibunt sanguinem ejus de quo ipse loquitur: Qui comedunt carnem meam et bibunt sanguinem meum, habent vitam aeternam*.⁹⁴

87. Resp. Neg. ant. Ad 1. prob. D. *Repraesentat*, id est, praesens corpus suum efficit, seu praesens exhibet, C. imaginem tantum refert, N.

”) Cf. de hoc testimonio Origenis maurin. editor, opp. tom. III. pag. 898. Siquidem ipse omnium primus ex duobus Mss. illud vulgavit. Ad sinceram porro Origenis sententiam vindicandam inter cetera observat, Origenem de mystica sacramenti significatione per lotum articulum disserere, verba institutionis Eucharistiae allegorice interpretando de verbo Dei, quod instar cujusdam panis et potus caelestis *nutrit et laetificat, potat et inebriat praeclare corda virentium*. S. Augustinus, *Serm. CCLX.XII. ad infantes*, eodem fere modo, quo hic Origenes, disserit de altaris sacramento, cum hoc tamen discrimine, quod s. Augustinus symbolicam mysterii eucha-

ristici significationem ad unitatem fidelium in uno eodemque Christi corpore mystico, Adamantins vero ad verbum Dei deflectat. DJerque ipsam sacramenti naturam, fidelibus satis notam, leviter et quasi in transitu attingit, unice attentus ad mysticas rationes aperiendas. Ila D. De la Rue.

49) Cf. Nat. Alex. *Diss. IV. in saec. VIII. De fide icononiachoruni circa Eucharistiam*.

50) *Conlr. Marcion.* lib. I. cap. 14.

M) *Ibid.* lib. HL cap. 19.

51) *Ibid.* lib. IV. cap. 40.

M) In vv. 26, 27 et 28. edit. Vallars.

In v. 17. in fine.

Familiarem porro fuisse Tertulliano vocem istam in sensu exposito, evidenter patefaciunt loca, quae ex eo congeffit Pamelius; sic e. gr. lib. *De Resur. carnis*, cap. XVII. scribit: *Carnem diam idcirco repraesentandam esse judico*, id est, *praesentem esse sistendam*, et *Contra Marc.* lib. IV. cap. XXII. ait, quod Deus, *repraesentans cum*, nempe Christum in monte Thabor, *dixit: Hic est Filius meus*, et alibi passim.⁵⁵

88. Ad 2. *D.* Ad evincendum contra Marcionem Christi corpus non fuisse phantasticum, utpote quod sub specie panis delitescere potuerit, *C.* ad significandum meram corporis sui effigiem Christum in sacramento reliquisse, *N.* Hoc enim fuisset contra Tertulliani scopum; etenim ipse ex dogmate, quod adhuc retinuerat Marcion de Eucharistia, vult ostendere veritatem corporis Christi, prout pariter praestitit, ut vidimus, s. Irenaeus, disputans adversus docetas, qui eodem errore laborabant. Itaque *figurae* nomine intelligit Tertullianus id, quod substantiam aliquam exterioribus signis circumscribit; unde ait: *Vacua res, quae est phantasma, figuram capere non posset*, cum solum corpus solidum sub figura latere queat. Quare Christi verbis hunc sensum assignat: *Hoc est coipus meum*, id est, figura quae corpus meum circumscribit, est sacramentum, quo mei corporis substantia continetur. Ex his duplici ratione catholicam veritatem confirmare possumus. Constat enim, Tertulliano auctore, 1°. verum Christi corpus in Eucharistia nobis donari; siquidem in hoc sacramento figuram accipere non posset, si res vacua et phantastica esset; 2°. nihil panis superesse praeter speciem sive figuram; ex Marcionis enim sententia sequeretur, figuram vacuum sub vacua figura delitescere; quod quidem numquam observasse! Tertullianus, si panis substantiam cum ipsa figura et specie superesse sensisset.⁵⁶

89. Ad 3. Responsio patet ex dictis, eo magis quod verbum *repraesentare* significet proprie *rem praesentem facere*, ut ex lexicis patet, et s. Doctor ibi opponat veritatem corporis et sanguinis Domini figuris hujus sacramenti, quae praecesserunt in vet. Testam. ⁵⁷

90. In altero textu loquitur de ethnicis, qui carnis voluptatibus capti ecclesiam non ingrediuntur, in qua soli fideles de Eucharistia cum fructu participant.

91. I. Ins-t. S. Augustinus non poterat clarioribus verbis catholicorum figmentum evertere. Nam 1. praeterquam quod passim Eucharistiam vocat *panem, figuram signum* corporis Christi, 2. *Epist. XCVUI.* ad Bonifacium

”) Cf. Pamel. not. 112. in lib. *De resurrectione carnis*.

Cf. Maran in praefat. opp. s. Justini M. part. II. cap. 9. n. 6.

47) En integrum textum ex cit. edit.:
•Postquam typicum pascha fuerat imple-
tam, et agni carnes cum apostolis come-

derat, assumit panem, qui confortat cor hominis, et ad verum paschae transgreditur sacramentum, ut, quomodo in praefiguratione ejus Melchisedech, summi Dei sacerdos, panem et vinum offerens fecerat, ipse quoque in veritate sui corporis et sanguinis repraesentaret.*

scribit, quod *secundum quemdam modum sacramentum Corporis Christi Corpus Christi est*⁵⁹, et 3. in *Serm. ad infantes*, explicans, quid significetur per corpus Christi in Eucharistia, ait: *Corpus ergo Christi si vis inttlligvre, apostolum audi dicentem fidelibus: Vos estis corpus Christi et membra. Si ergo vos estis corpus Christi et membra mysterium vestrum in mensa dominica positum est.*⁵⁹ 4. Hinc celebris illa s. Doctoris regula tradita, *De doct. Christiana*, lib. III. cap. XVI. ad distinguendum sensum figuratum a litterali: *praeceptiva locutio est, inquit, aut fiagitium aut facinus velans aut utilitatem aut beneficentiam jubens, non est figurata. Si autem fiagitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem aut beneficentiam vetare, figurata est. Xisi manducaveritis, inquit, carnem filii hominis et sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis. Facinus vel fiagitium videtur jubere; figura est ergo praecipiens passioni dominicae communicandum, et suaviter atque utiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro ejus crucifixa et vulnerata sit.* 5. Recte propterea *Tractat. in Joann*, loquens de manducatione corporis Christi dicebat: *Vt quid paras dentes et ventrem? Crede et manducasti.*⁶⁰ Nam 6. ut subdit *Tract. XXVI: Credere, in eum hoc est manducare panem vivum; qui credit, manducat.*⁶¹ 7. Demum semper sibi constans s. Doctor lib. *Coni. Adimantum*, cap. XII: *Son enim, inquit, Dominus dubitavit dicere: Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui*⁶², porro si quis alteri aurum daret, subdit Albertinas, numquid recte de eo diceretur; non dubitavit aurum appellare; quod dabat? Ergo.

92. *Resp. Xeg. ant.* Etenim inter ecclesiae patres nemo fortasse reperietur, qui de reali Christi praesentia in Eucharistia expressius et copiosius disserat quam s. Augustinus. Exponens enim verba Psalm. XCVIII: *Adorate scabellum pedum meorum*, haec nullo modo eluenda scribit: *Anceps factus sum; timeo adorare terram, ne damnet me, qui fecit coelum et terram; rursus timeo non adorare scabellum pedum Domini mei, quia psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum ejus. Quaero, quod sit scabellum pedum ejus; et dicit mihi Scriptura: Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans converto me ad Christum, quia ipsum quaero hic; et invenio, quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum ejus; suscepit enim de terra terram; quia caro de terra est, et de carne Mariae carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit: inventum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.*⁶³ Alia plura ejusdem

ss) Num. 9.

M) *Senn.* CCLXXII.

i0) Num. 12.

4) Num. 1.

6i) Num. 3.

M) Num. 8. Haec fere ad verbum mutuatus est s. Doctor ex s. Ambrosio *De Spiritu Sancto*, lib. III. cap. 11. ut adno-

8. Doctoris non minus luculenta testimonia facili negotio congerere possemus, si opus esset, ex quibus ejus fides circa hunc articulum omnino cum reliquis patribus et universa ecclesia catholica evidenter convenire dignoscitur; sed, ut brevitati studeamus, ab iis afferendis supersedemus⁶³, unum attulisse contenti, quod omne prorsus dubium tullit circa germanam, s. Doctoris mentem de reali Christi praesentia in Eucharistia. Enarrans siquidem Psalmum XXXIII. allatis verbis ex libro I. Reg. XXL 15. quae juxta versionem LXX ita legebantur: *Et ferebatur in manibus suis*, scribit: *Hoc vero, fratres, quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum litteram, non invenimus, in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus manibus suis.*⁶⁵ Ex quibus patet s. Augustinum affirmare Christum tenendo Eucharistiam in manibus suis id fecisse, quod nemo alius facere potuerit. Ergo loquitur evidenter de veritate corporis sui in eadem Eucharistia; quia si s. Doctor locutus fuisset de figura tantummodo corporis, non solum non fecisset, quod nemo alius facere posset, sed quod nemo facere non posset, nec solum David, sed quivis omnino homo figuram corporis sui secum et in omnibus portare potest. Ergo Christus ex s. Augustino ferebat corpus suum non in figura sed in veritate.

93. Ad 1. prob. I). Vocat *panem* etc. ratione specierum, et quatenus est figura ac signum plenum, C. ratione substantiae, et quatenus sit figura aut signum vacuum, N. Responsio patet ex superius dictis et praenotatis.

94. Ad 2. D. Prout *sacramentum* est *signum rei sacrae*, ac relate ad species externas, C. prout adaequate sumitur una cum re contenta, seu juxta internam rei veritatem, N. Quaenam fuerit Augustini mens, ex allatis ejusdem testimoniis evincitur; quibus et istud addere juverit desumptum ex lib. IX. *Confess*, cap. XIII. ubi de piissima matre sua Monica loquens: *Memoriam sui, inquit, ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei praetermissione servierat, unde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis.* Porro si ad altare dispensatur victima illa sancta, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis, evidens est, juxta s. Augustinum, inspecta interna rei veritate, non *secundum quemdam modum*, sed vere, realiter et absolute in Eucharistia contineri corpus Christi, quo in mortem tradito redempti sumus.

95. Ad 3. D. Supposita veritate realis corporis Christi, C. ad hujus

tant hujus s. patris opp. maurini editores in hunc loc.

cramento altaris fides s. Augustini in Theatro theologico Zachariae, tom. X.

6i) Ennarat. I. in Ps. XXXIII. n. 10. edit, maurin.

Cf. Dissertat. P. Bovii S. J. *De sa-*

exclusionem, A'. Recolantur quao diximus de Origeno; et quae praenotata sunt ad n. 8.

96. Ad 4. *D.* Facinus videtur jubere in sensu carnali capharnaitico, quasi caro Christi esset in irusta concidenda et manducanda, ut alias ipsemet exponit et declarat s. Augustinus C. in sensu catholico per sumptionem sacramentalem, qua juxta apostolum I. Cor. XI. mors Domini annuntiator, ideoque communicatur dominicae passioni, A'.

97. Ad 5. et 6. *D.* Loquens de tide, C. de Eucharistia, N. Nempe loce, citat explanat s. Doctor, quod dixerat Christus judaeis: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille*; item, quao addit ibid. Christus v.35: *Ego sum panis vitae; qui venit ad me, non esuriet; et qui credit in me, non sitiet unquam*. Quae profecto de fide in Christum sunt; quamvis, ut animadvertimus, haec dicta non fuerint absque relatione ad Eucharistiam.

98. Ad 7. *D.* Id est, non dubitavit Christus vocare *corpus suum* signum seu symbolum externum ac sacramentale corporis sui, quo corpus ipsum continebatur, C. substantiam ipsam sub signo latentem, A'. Id patet ex scopo s. Doctoris contententis adversus Adimantum manichaeum, vere potuisse sanguinem animalium vocari *animam* eorum, quia sanguis est in pecoribus animae signum, quod per synecdochen dictum est *anima*. Id autem declarat exemplo Eucharistiae, cujus signum seu symbolum externum dictum est a Christo corpus suum; etsi reipsa non sit nisi veri ejus corporis symbolum et signum, sub quo latet Christi corpus. Exinde solutio profluit animadversionis Albertini; siquidem inepte quidem de auro in propria specie, quod alteri praeberetur, quis diceret: Aon *dubitavit aurum appellare, quod dabat*: at recte, si aurum praeberetur sub aliena specie.

99. IL Inst. Facundus hermianensis *manifeste* realem Domini praesentiam ab altaris sacramento excludit. En ejus verba: *Sacramentum adoptionis suscipere dignatus est Christus et quando circumcisisus est, et quando baptizatus est; et potest sacramentum adoptionis, adoptio nuncupari; sicut sacramentum corporis et sanguinis ejus, quod est in pane et poculo consecrato corpus ejus et sanguinem dicimus; non quod proprie corpus ejus sit panis et poculum sanguis,*

M) Audiamus iterum s. Augustinum, mentem suam exponentem *Tract. XXVII. in Joann.* n. 5. ubi enarrans verba Christi: *Caro non prodest quidquam*, scribit: »O Domine, magister bone, quomodo caro non prodest quidquam, cum tu dixeris, nisi quis manducaverit carnem meam etc... Non prodest quidquam, sed quomodo illi intellexerunt; carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur.* Iste propterea est

sensus, quem excludit s. Doctor, juxta quem utique flagitium juberi videtur. Verum de hoc aliisque s. Doctoris testimoniis, quibus haeretici abusi sunt, cf. card. Du Perron: ..Réfutation de toutes les objections tirées des passages de s. Augustin allégués par les hérétiques contre le sacrement de l'Eucharistie.“ Vol. in fol. Paris 1624. Conf. praesertim cap. 10. ubi textum, de quo loquimur, fuse exponit.

ud quod in se mysterium corporis ejus sanguinisque contineant. Hinc et ipse Dominus benedicens panem et calicem, quem discipulis tradidit, corpus et sanguinem suum vocavit. Quocirca, sicut Christi fideles, sacramentum corporis et sanguinis ejus accipientes, corpus et sanguinem Christi recte dicuntur accipere; sic et ipse Christus, sacramentum adoptionis filiorum quum suscepisset, potuit recte dici, adoptionem filiorum suscepisse. 67 Ergo.

100. Resp. Neg. Si quid enim evincunt objecta Facundi verba, evincunt potius *manifeste* realem Christi praesentiam in Eucharistia. Nam scopus ipsius est excusare seu benigne interpretari, quod dixerat Theodorus mopsuestenus, cujus capitulum damnatum est in cone. V. generali, scilicet Christum adoptionem filiorum suscepisse, quum in Jordane baptizatus est. Quod ut efficiat, totus in eo est, ut evincat recte dici potuisse a Theodoro Christum suscepisse adoptionem, quia adoptionis suscepit *sacramentum* nempe Baptismum, qui, licet improprie, attamen aliquo sensu potuit vocari *adoptio*. Hoc autem declarat exemplo Eucharistiae, in qua etsi exteriores species non sint vere et proprie ipsum Christi corpus et sanguis, cum tamen sub se *contineant mysterium corporis et sanguinis ejus*, id est, corpus et sanguinem Domini, aliquo sensu, licet improprio, dicuntur corpus et sanguis Christi; cum tamen reipsa illae non sint nisi *sacramentum* seu *signum externum* ejusdem Christi corporis et sanguinis. Nisi enim Facundus veritatem Christi corporis in Eucharistia credidisset, et credi ab omnibus pro certo habuisset, numquam hoc argumento usus esset ad emolliendum Theodori effatum. Hoc vero magis clare elucet ex eo, quod ibidem dicat: *Potest sacramentum adoptionis* (scilicet Baptisma) *adoptio nuncupari*. Nam quamvis Baptismus tantummodo sit *sacramentum adoptionis*, hoc est, visibile signum *adoptionis*, et non sit ipsa *adoptio*, nulla dubitatio est, quin homines, Baptismum recipientes, veram et non figuratam, adoptionem filiorum Dei accipiant. Ergo a pari juxta Facundum, etiamsi sacramentum, id est, signum visibile corporis et sanguinis Domini *proprie non sit ipsum corpus et sanguis Domini*, qui tamen ipsum sacramentum sumit, veram et non figuratam carnem et sanguinem Christi recipit; quia species panis et vini revera *in se mysterium*, hoc est, arcanam tremendamque praesentiam 68 *corporis sanguinisque* Domini *continent*, et nos in pane et poculo consecrato carnem ejus et sanguinem sumimus, ut diserte Facundus testatur.69

w) Lib. IX. cap. 5. op. *Pro defensione trium capitulorum*.

«J Cf. s. Joann. Chrysos. *Hom. XIX. in Epist. ad Rom.* n. 6. qui *mysterium* appellat, *quod ignotum et arcanum est, quod mirabile sit ac praeter opinionem. Μυστήριον το ἀγνωσθμινον καί ἀπόρρητον, καί πολὺ τὸ Σαδὺα, πολὺ δὲ τὸ παράδοξον* Iχον.

69) Cf. nota Sirmondi in hoc caput, nec non Muratorius, op. cit. dissert. *De rebus liturg.* cap. 8. Omnes siquidem antiquiores protestantes opportune atque importune, ad impugnandam veritatem catholicam tum de reali Christi praesentia tum de transsubstantiatione, Facundi verba adferre et inculcare consueverunt, ut Cave, Fellus, Binghamus etc.

101. Ex hactenus disputatis, circa germanam patrum sententiam de reali Christi praesentia in Eucharistia, constat, optime quadraro in adversarios animadversionem ejusdem Facundi, qui cit. loc. haec vere scripsit: *Queidadmodum calumniantium haereticorum est, c.v dubiis et obscuris, quae certa et manifesta sunt, male interpretari; ita solitum est prudentiae ac pietatis catholicae, ex indubitatis atque evidentibus firmare ambigua, et latentia declarare.*⁷⁰

PROPOSITIO III.

Ostendi nequit, dogma de reali Christi praesentia in Eucharistia rectae rationi adversari.

102. Majoris perspicuitatis gratia nonnulla praemittenda sunt, priusquam manum admoveamus ad evincendam propositionis veritatem.

103. Ac I. animadvertimus, difficultates, quae prae se fert dogma de reali Christi praesentia in Eucharistiae sacramento, communes esse ceteris fidei-nostrae mysteriis, cum omnia pariter mentis nostrae captum excedant.

104. II. Profitemur, nulli nos peculiari philosophiae placito exclusive adhaerere ex tot, quae circumferuntur circa corporum essentiam, nullumque eorum respuere, cui probati philosophi ac theologi calculum adjecerint, ut solverent difficultates, quas increduli aut haeretici urgent, quibus dogma catholicum velut impossibile et absurdum traducunt. Qui enim philosophiae peripateticae student, omnia exponunt juxta theoriam substantiae et accidentium, quae vocant absoluta. Hi negant, Christi corpus in sacramento esse in loco respectu sui: sed asserunt, illud solum esse in loco respectu accidentium panis, ibique existere per modum substantiae, quae abstrahit ab omni quantitate, qualitate, motu, situ etc. De hac ratione fuse scholastici antiqui disserunt, nec ab ea abhorre videtur Leibnitzius ipse.¹ Illi vero, quibus cartesiana principia arrident, quique corporis essentiam in actuali extensione in ordine ad locum constituunt, contendunt, omnes difficultates solvi posse per particularum corporis compressionem, sive mutuam partium accessionem.² Qui tuentur boschowichiana elementa seu puncta simplicia, censent, sese a difficultatibus expedire posse per partium, ut vocant, compenetrationem et respectum, quem corpora habent ad coëxistentia corpora. Nos itaque, his aliisque placitis praetermissis, malumus negative, sive via indirecta enunciatam adstruere propositionem.

70) Initio cap. 5. de quo egimus.

*) *Syst. Theoloy.* pag. 228.

2) Cf. Gerdil in appendice ad opus:

Immatérialité de l'ame contre M. Locke,
tom. III. pag; 261 ct seqq. opp. edit. Rom.

105. Omnibus adversariis latentibus, Eucharistiae mysterium, perinde ac reliqua mysteria religionis nostrae, hurnanae rationis captum superat. Jam vero implicat, ostendi posse quidpiam rectae rationi adversari, quod eam excedit. Etenim, ut ostendi posset aliquid rationi adversari, deberet ostendi repugnantia intrinseca duarum idearum seu terminorum, quorum clara cognitio habeatur, ut comparari inter se possent ad eorum evincendam intrinsecam repugnantiam, circuli e. gr. atque quadrati, quae sese in eodem subjecto simultanéé excludunt; comparari autem inter se nequeunt, quae mentis aciem fugiunt et excedunt. Haec porro applicantes casui nostro, sic progredimur: Ut ostenderent adversarii, realem Christi praesentiam in Eucharistia repugnare, deberent probe cognoscere intimam corporis essentiam et statum seu modum, quem dicimus sacramentalem, quo Christi corpus existit in Eucharistia, ut ex eorum collatione repugnantiam evincere possent. Atqui, etsi daremus eos optime callere naturam corporis, nullam adaequatam ideam aut cognitionem habent status seu modi sacramentalis, quo Christi corpus praesens est in Eucharistia: impossibile propterea ipsis est, instituere comparationem horum duorum terminorum; nequeunt proinde a fortiori ostendere eorum intrinsecam repugnantiam. Hinc fit, ut nullius ponderis sit quaevis difficultas ab ipsis proposita, neque ulla prorsus sit, quae hac indirecta ratione solvi non possit.

DIFFICULTATES.

106. I. Obj. Dogma de reali Christi praesentia in Eucharistia repugnat in se: destruit omnem certitudinem ex parte sensuum; scatet innumeris incommodis. Ergo. Ac 1. fieri nequit ut Christi corpus in Eucharistia praesens sit, quin detur compenetratio, et multilocatio: atqui utraque repugnat; compenetratio enim pugnat cum physicae notionibus, sed illa etiam admissa in Christi corpore, prout praesens est in Eucharistia, inde sequeretur, aliud esse corpus a vero Christi corpore diversum; corporis enim essentia in partim seu elementorum certo ac determinato modo seu nexu et dispositione consistit. 2. Repugnat praeterea multilocatio, qua fieret, 3. ut idem corpus esset divisum a se ipso, ut 4. esset unum et multiplex pro multitudine locorum, 5. ut contrariis plane affectionibus in diversis locis subjiceretur, 6. posset ubique esse, 7. majus et minus etc. Ergo.

107. Resp. Neg. ant. Ad 1. autem prob. *Transmittimus maj. et min.* quoad compenetrationem, cum nostrum non sit quaestiones philosophicas expendere, multo vero minus dirimere, Neg. quoad multilocationem. Ceterum compenetrationis et punctorum simplicium systema nec unica nec tutior fortasse via est ad solvendas difficultates; nos alias praeterea recensuimus. Ideoque duplici ratione peccat Bayle, qui nobis hanc obtrudit difficultatem: tum scilicet in eo, quod affirmet, non posse aliter quam per compenetrationem

fieri, ut integrum Christi corpus existât in Eucharistia; tum in eo, quod autemet, compenetracionem absolute, ac in se repugnare, cum non pauci philosophi contrarium doceant: quod si haec via ipsi non arridet, aliam eligat. Sicque responsio patet ad id, quod adjicitur de diversitate corporis, quae inde exurgeret. Nec enim fidei dogmata permisceri debent cum placitis philosophicis, perinde ac si illa ab istis dependerent.

108. Ad 2. prob. *Neg.* vel *Dist.* Repugnat multilocatio naturaliter, *Tr.* supernaturaliter et in se, A. Praetermissis enim omnibus theologis, philosophi, iique gravissimi vel inter protestantes, hanc repugnantiam minime novērunt; cujusmodi inter ceteros sunt Leibnitzius et Voet, professor et minister ultrajectinus, apud Feller.³ Immo nec desunt, qui contendunt, naturaliter etiam fieri quandoque posse, ut idem corpus duplicem habeat existentiam seu bilocationem *, licet modus, quo id contingat, mente concipi nequeat. Verum ex eo, quod non assequamur, qua ratione id fiat, non ideo negare jure possumus, multo minus affirmare, illud repugnare. Profecto non melius assequitur caecus natus ejusdem corporis in pluribus speculis repraesentationem, quam nos ejusdem corporis replicationem in pluribus locis; stulte tamen omnium judicio caecus se gereret, si ex eo, quod rationem non concipit, qua multiplex ejusdem corporis repraesentatio eodem tempore in pluribus speculis fieri possit, eam contra ceterorum auctoritatem obstinate negare vellet. Recepta passim opinio est, praesentiam unius substantiae respectu alterius, in sola consistere ejusdem immediata operatione in alteram; in hac hypothēsi dici posset, corpus Christi, potentia quidem extraordinaria, quae tamen captu difficilis non est, producere eodem tempore per se absque causa intermedia illos effectus, quos prius producebant panis et vinum tot in locis, in quibus quotidie hoc mysterium celebratur, et sic praesens esse eodem tempore pluribus in locis.⁵

109. Ad 3. *Neg.* Sed idem corpus diversos tantum haberet respectus ad corpora coexistentia, quod divinitus fieri potest.

110. Ad 4. *Neg.* Ut ex dictis patet.

111. Ad 5. *D.* Contrariis affectionibus subjiceretur accidentalibus et ratione loci, C. essentialibus et ratione subjecti, *N.* Alioquin se mutuo destruerent.⁶

112. Ad 6. *D.* Pro ratione panis consecrati, C. absolute, *N.* Quod si absolute dici nequit, corpus Christi ubique esse, multo minus dici poterit

s) *Catéchisme philosop.* tom. III. art. *Eucharistie*, §. 441. π. 3.

*) Ibid.

s) Cf. Abb. de Lignac, *Présence corporelle de l'homme en plusieurs lieux prouvée possible par les principes de la*

bonne philosophie Paris. 1764. nec non Monlon S. J. *Meditazioni per fissar la credenza*, Médit. 23. *Della Eucaristia*, Ferrara 1803. Hauser, S. J. *Ontologie*, part. IV. art. 5. §. 579 et seqq.

s) Cf. Hauser, loc. cit. §. 576.

immensum, ut nonnulli objiciunt; ad immensitatis siquidem proprietatem requiritur, ut illud, de quo immensitas praedicatur, sit infinitum actu ac natura sua, atque ab intrinseco immensum, ita ut nequeat non esse in omni loco; quae certo Christi corpori convenire nullatenus possunt.

113. Ad 7. *Neg.* Neque enim multiplicitas respectuum seu relationum aliquid addit subjecto sic multiplicato. Atque hac ratione occurrendum est innumeris prope ejusmodi tricis, quas possemus jure contemnere.

114. I. *Inst.* Saltem istud dogma omnem certitudinem destruit ex parte sensuum. Nam 1. sensus, facta etiam consecratione, non enunciant nisi panem. 2. Immo non ita pridem instituta a nonnullis analysi chymica cujusdam particulae consecratae, nulla in ea reperta est substantia animalis, sed solum substantia vegetalis; attamen nos credere teneremur, esse Christi corpus. 3. De nulla itaque re certi esse possemus; 4. praesertim cum panis consecratus nos nutriat, et vinum inebriet, ac cetera praestent, quae panis vinique substantiae efficere solent. 5. Nec reponere juvat cum s. Thoma, accidentia, quae, destructa panis vinique substantia, per miraculum absque subjecto subsistunt, illos ipsos effectus producere, quos substantia producere solebat sive passione sive actione, quia per modum substantiae subsistunt; theoria enim de accidentibus absolutis tum a physica tum a sana philosophia rejicitur, cum species nihil aliud sint nisi materiae modi et affectiones, quae propterea nec Dei virtute ab ea separari possunt, prout separari nequeunt volitiones a voluntate. 6. Accedit, quod nec concipere nos possimus, qua ratione integrum humanum corpus in parvae hostiolae spatio contineatur, 7. illudque majus minusve sit pro majori minorive hostiae magnitudine, quae si frangatur, pro fragmentorum numero crescat ejusdem corporis multiplicatio. Ergo.

115. *Resp. Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Sensus annunciant species sive apparentiam panis, C. substantiam seu naturam panis, *N.* Officium enim sensuum, praesertim vero visus, non versatur circa corporis naturam aut essentiam, seu ut cum Lucretio loquar: *Nec possunt oculi naturam noscere rerum*; sed solum versantur circa existentiam, et ea, quae apparent in eodem corpore; immo in hoc ipso corrigendi quandoque sensus sunt a ratione. Multo igitur minus eorum adhaerere judicio debemus, cum nos commoneat divina auctoritas, non esse in Eucharistia nisi apparentiam panis; quam Deus vel per se vel per media sibi soli nota, destructa panis substantia, in nobis excitare potest.⁷

116. Ad 2. *Resp. I. D.* Si posset analysis chymica institui corporis

*) Cf. Bergier, *Traité historique et dogmatique de la vraie Religion*, tom. IV. pag. 341. et tom. X. pag. 147 et seqq. Palmieri, *Analisi ragionata* etc. tom. VI. pag. 356 et seqq.

gloriosi, adeoque *incorruptibilis*, cujusmodi est Christi corpus post ejus resurrectionem, C. secus, xŷ.

Resp. II. impietatem ac stultitiam adversarios hac. vice fefellisse. Impossibile siquidem est, ut instituatur processus chymicus, ut vocant, nisi species panis corrumpantur, non secus ac quivis alius cibus in stomacho nostro, in quo, velut in elaboratorio chymico, dum lit nutritio, partes seceruntur. Ergo, quemadmodum cessat in stomacho nostro realis Christi corporis praesentia, statim ac corrumpuntur eucharisticae species; sic cessat, dum per chymicam operationem eadem species immutantur. Accedit III. Deum, qui voluit latere Christi corpus sub panis speciebus, has ipsas destructa substantia, species offerre intuendas, dum in sua elementa hostia consecrata resolvitur.

117. Ad 3. *Keg.* sequelam. Seposita enim peculiari Dei auctoritate, nos tuto judicare possumus de objectis juxta id, quod de iis nobis sensus referunt. Sed neque in Eucharistia nos sensus decipiunt. Sensus enim nostri solum versantur circa species, nobisque referunt species panis et vini, quae reipsa adsunt in Eucharistia; ideoque evanescunt nugae omnes a Bayle excogitatae.

118- Ad 4. *D.* Id est, Deus vel per se, uti supra dictum est, vel per media sibi soli nota ad exercendam fidem nostram eosdem producit physicos effectus, quos produceret substantia panis aut vini, si adesset, C. ipsum Christi corpus, A' Nos non tenemur modum exponere aut determinare, quo haec fiunt, sed solum ostendere fieri posse. Id ipsum dicatur de ceteris omnibus, quae circa species sacramentales accidere possunt, quaeque non attingunt corpus Christi gloriosum, quod harum affectionum aut passionum, in statu praesertim sacramentali, incapax est.

119. Ad 5. Transmittimus totum argumentum. Fides enim nos docet credere realem Christi praesentiam, non autem aut accidentia absoluta peripateticorum aut aliud quodlibet philosophicum systema. Fides semper simplex est, hominum additamenta ut plurimum implexa sunt ac difficilia.⁸

s) Cf. Emman. Maignan Ord. Minim. *Philosophia sacra*, vol. I. cap. 22. prop. VI. n. 20. pag. 878. Tolosae 1661. Ex bis patet, quam inepte, immo prorsus falso Beausobre, *Hist. de Manichée et Manichéisme*, liv. V. chap. 1. §. 12. scripserit: »On ne connoissoit point encore (saec. III.) de modes ou d'accidens sans sujet, et l'on connoissoit encore moins de translation des accidens d'un sujet dans un autre sujet. Nous sommes redevables de ces belles découvertes au nouveau mystère de la transsubstantiation." Etenim nec inniti-

tur dogma de reali praesentia ac de transsubstantiatione systemati accidentium, quae vocant absoluta, nec novum est mysterium transsubstantiation!». Utcumque enim dogma patres quovis saeculo crediderunt et propugnarunt absque doctrina peripatetica de accidentibus absolutis, et adhuc adstruunt uterque fidei articulus absque illa. Iteratis experimentis comperi, nullam esse incredulis ac haereticis validiorem rationem impugnandi doctrinam catholicam, quam mendacia et gratuitas assertiones.

120. Ad G. D. Si existeret modo naturali, *Tr.* si modo sacramentali, *N.* Responsio patet ex dictis.

121. Ad 7. *Neg.* Sed Christi corpus relationem seu habitudinem tantum habet ad majorem aut minorem hostiae magnitudinem. Sic Deus neque crescit neque minuitur per creationem aut destructionem mundi, quem implet. Ex his etiam responsio fluit ad id, quod postremo loco objicitur, de corporis multiplicatione pro fragmentorum numero, ut patet ex speculi fracti exemplo; tot enim post speculi fractionem habentur ejusdem objecti repraesentationes, quot sunt speculi fragmenta.

122. II. In st. Nemo inficias iverit, plurima incommoda, immo et absurda ex ejusmodi dogmate necessario profluere. 1. Atque in primis, quod Christi corpus indignis profanationibus subjiceretur; 2. tum etiam quod prae se ferret figuram et affectiones panis; 3. quod panis verteretur ac immutaretur in Deum. 4. Falsum praeterea esset illud omnium ore tritum axioma: Totum est majus sua parte; nam in ultima coena Christus in manu sua, quae est pars, gestasset corpus suum, quod est totum. 5. Quare merito concludebat Tillotsonus, nec apostolos credere potuisse Christo affirmanti, illud, quod in manibus gerebat, esse corpus suum; ipsi enim per visum, gustum, odoratum et tactum certi efficiebantur de pane, quem manducabant, per solum auditum novisse poterant, Christum praebuisse corpus suum; quomodo porro uni tantum testi fidere poterant, reliquis quatuor testibus reluctantibus? 6. Multo minus nos credere possumus; siquidem per sensus physice nobis constat, Eucharistiam esse panem; esse autem Christi corpus, non innotescit nobis nisi per moralia certitudinis argumenta. Atqui certitudo moralis praevalere nequit certitudini physicae. Ergo.

123. *Resp. Neg. ant.* Ad 1. prob. *N.* Eadem nempe ratione, qua ejus divinitas, quae omnia implet et ubique est, ab ejusmodi profanationibus non attingitur, neque proinde attingitur ejus humanitas glorificata ac in statu sacramentali, prout hic existit, cum sit illarum incapax. Homines sacrilegi sibi ipsis propterea nocent, non autem Christi corpori, quod eorum affici contumeliis nullo modo potest; et ita de ceteris dicatur.

124. Ad 2. *D.* Id est, uti jam innuimus, Deus excitat in nobis figuram easque affectiones, quas objective producebat seu excitabat in sensibus nostris substantia panis, *C.* ipsum Christi corpus subjective hanc figuram affectionesque subit, *N.* Hujus rei possumus aliquod exemplum capere ex *pétrifications*, in qua licet petra succedat ligno, attamen petra retinet figuram et lineamenta omnia ligni; idem porro phaenomenon in substantiis animalibus cernitur, ut in *ichthyolithis* etc. Potest proinde tota substantia immutari, non immutata figura.

125. Ad 3. *A7.* Fides enim catholica docet, panem converti in Christi corpus, cui per concomitantiam, ut scholae loquuntur, tum anima tum divi-

nititas hypostatice unitae sunt, numquam autem docuit, *panem converti in Deum*. Somniant proinde increduli, dum absurda, quao sibi animo lingunt, adscribunt fidei catholicao.

126. Ad 4. *Neg.* vel *D.* Si in eodem statu, seu eodem existendi modo, Christi corpus fuisset, *C.* si plane diverso, adeo ut in manu, quae modo et statu naturali subsistebat, gesserit seipsum existentem modo et statu sacramentali, *A'*. Sic evanescit grandis illa difficultas, quam plenis buccis voluti novam ac insolubilem proposuit J. J. Rousseau. Eam jam sibi proposuerat et disjecerat s. Augustinus.⁹

127. Ad 5. *Neg.* Probe enim noverant apostoli, auctoritatem Christi Filii Dei praeferendam esse testimonio sensuum, quorum officium, ut saepius diximus, non est renuciare substantiam alicujus objecti, sed objectivas tantum affectiones.

128- Ad 6. *Eeg.* pariter eandem ob causam. Manifestam porro esse tum praecedentis tum bujus argumenti fallaciam, ex eo liquet, quod exinde sequeretur. apostolos non potuisse sibi persuadere, Jesum Christum fuisse Deum simul et hominem; cum eorum sensus ipsis non exhiberent Christum, nisi ut hominem, ideoque humanam personam. At certum est, eos Christum ut Deum divinamque personam habuisse. Quod vero adjicitur de conflictu inter physicam et moralem certitudinem, jam pridem diluimus¹⁰; quare necesse non est his nugis diutius detineri.

CAPUT II.

DE MODO QUO CHRISTUS FIT PRAESENS IN EUCHARISTIA, SEU DE TRANSSUBSTANTIATIONE.

129. Conveniunt lutherani cum catholicis in profitenda reali corporis et sanguinis Domini praesentia in Eucharistia; dissentiunt vero circa modum, quo Christi corpus et sanguis in sacramento praesentia fiunt. Uno enim animo respuunt catholicam doctrinam de transsubstantiatione; at in diversas sententias abeunt in exponenda ratione, qua Christus fit praesens ac manet in Eucharistia. Nonnulli inter eos invexerunt unionem hypostaticam Verbi incarnati cum pane, quam unionem appellarunt *impanationem*; alii affirmarunt Christi corpus esse *in* pane, *cum* pane, *sub* pane, qua *consubstantiatione*, ut vocant, seu commixtione aut concomitantia duae illae substantiae in Eucharistia ita uniuntur, ut neutra in altera includatur.¹

¹) Ut constat ex iis, quae ex s. Doctore paulo ante attulimus, *Enarr.* I. in Ps. XXXHI. In Rhythmo etiam ecclesiae dicitur: *Se dat suis inanibus.*

¹⁰) Tract. *De vera religione*, n. 177 d seqq.

^{*}) Conf. Bellarm. *De Euch.* lib. III. cap. 11.

130. Contra hos haereticos tridentina synodus, Sees. XIII. can. II. decrevit: *Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiae sacramento remanere substantiam panis et vini una cum corpore et sanguine D. N. J. C., negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus d totius substantiae vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et rini, quam quidem conversionem catholica, ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat; anathema sit.*

131. Ex hoc porro canone patet L articulum *transsubstantiationis* esse dogma peculiare ac distinctum a dogmate de reali Christi praesentia et cessatione omnis substantiae panis ac vini; merito propterea Pium VI. in Constit. *Auctorem fidei*, damnasce veluti *perniciosa, derogantem expositioni veritatis catholicae circa dogma transsubstantiationis, ac faventem haereticis*, propositionem XXIX. synodi pistoriensis, quae tradit, in postremis his duobus articulis haberi plenam fidei doctrinam de Eucharistia.²

132. Patet II. in dogmate *transsubstantiationis* inesse rationem, ut loquitur Bellarminus³, existentiae Christi et cessationis panis et vini in Eucharistia; ideoque rursum in censura apostolica doctrinae synodi pistoriensis loc. cit merito notatam esse omissionem: *qua notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis tum etiam vocis ab ecclesia consecratae ad illius tuendam professionem adversus haereses*, ac propterea illos decipi, qui autumant modum, quo Christus praesens fit ac existit in Eucharistia, neutiquam ad fidem pertinere.

133. Patet III. solam *transsubstantiationem* spectare ad fidem, minime vero varias illas ac multiplices rationes a scholasticis excogitatas ad eam explicandam; multo vero minus ad fidem pertinere plures paucioresve illas conditiones, quas iidem postulant ad veram proprieque dictam conversionem constituendam. Ceteris proinde omissis, nobis valde probatur sententia Vasquezii, quam adoptavit Franciscus Veronius utpote quae simplicitate sua se commendat, et faciliorem reddat hujus dogmatis vindiciam. Censet itaque Vasques, transsubstantiationem in suo conceptu formali consistere in relatione (et quidem extrinseca et solius rationis) ordinis inter substantiam, quae desinit, et eam, in quam desinere dicitur vi verborum Christi; ita ut *transsubstantialio* nihil aliud addat reali praesentiae nisi *cessationem panis in ordine*

¹) Cf. card. Gerdilius: «Animadversiones in notas, quas nonnullis pistoriensis synodi propositionibus damnatis in dogmatica constit. SS. D. N. Pii VI quae incipit Auctorem fidei, cl. Feller adjiciendas censuit," §.2. tom. XIV. pag. 315 et seqq. opp. edit. Roro. Sane Bellarminus loc. cit. n. 11. tradit, lutheranos magis reprehendere catho-

licos, «quod transsubstantiationem faciant articulum fidei, quam quod eam defendant.¹ Adeo nempe explorata res erat, tum apud catholicos tum apud haereticos, definitam ut articulum fidei doctrinam de *transsubstantiatione*.

³) Loc. cit. cap. 13. n. 1.

Regula fidei, §. 12. n. 5.

ad realtm Christi praesentiam, quo verba Christi sint vera. Desinit autem panis substantia per destructionem.⁵

134. Patet IV. dogma *transsubstantiationis* esse veluti sequelam alterius dogmatis de reali Christi praesentia; hoc propterea nondum constituto, perperam illud adstrueretur. Res proinde hic nobis est directe cum lutheranis, nec nisi indirecte adversus calvinistas ac sacramentarios reliquos hic pugnare possumus, cum desit fundamentum. Quibus ita compositis, sit

PROPOSITIO.

Tota substantia panis ac vini in Eucharistia per consecrationem convertitur in substantiam corporis et sanguinis D. N. J. C.

135. Haec propositio est de fide, ut constat ex citato canone conc. tridentini. Sic vero ejus veritatem in primis ex **Scripturis** ostendimus. Lutheranis latentibus, verba Christi in sensu litterali proprio accipienda sunt; atqui haec Christi verba: *Hoc est corpus meum*, in sensu litterali proprio solum Christi corpus significant seu designant, non autem panem, cujus nulla fit mentio. Ergo, si solum Christi corpus significant ad exclusionem panis, ut vera sit Christi propositio litteraliter intellecta, debuit necessario panis in Christi corpus mutari seu converti. Hoc idem rursum sic brevius conficimus: Haec verba *Hoc est corpus meum*, vel intelligunt adversarii de pane in Christi corpus mutato, vel de pane ut panis est, seu de pane non immutato; si de pane mutato intelligunt, jam nobiscum sentiunt; si vero de pane non mutato, jam falsa esset eorum significatio; nam panis triticeus non est Christi corpus.¹

136. Verum quod omnem dubitationem tollit circa germanum Christi verborum sensuro est **traditio**. Etenim *pia antiquitas aperte satis declaravit, panem mutari in corpus Christi, vinum in sanguinem, passimque hic veteres agnoscunt μεταῤτοικείωοιν, quam latini transsubstantiationem recte verterunt ... et quemadmodum igitur alias, ita hic quoque explicanda est Scriptura ex traditione, quam custos ecclesia ad nos usque transmisit*. Ita Leibnitzius lutheranus homo.² Et sane nihil exploratius in tota antiquitate hoc

») Cf. *In III. part. s. Thom.* lom. III. disp. 181. cap. 11 cl seq. Nec ab eo dissentit quoad rei substantiam Bellanninus, loc. cit. cap. 18.

') Cf. Beilarm. ibid. cap. 19, Becanus, *Manuale contr.* lib. II. cap. 3. n. 9 et seqq.

') *Systema theol.* pag. 226. Nec ab eo dissentit Schullless, qui in *Annalibus theologicis* scribit: »Cum admittitur realis ac

substantialis praesentia corporis et sanguinis Christi Jesu in Eucharistia, necesse est pariter admittere, quod panis ac vinum subeant mutationem incomprehensibilem aliquo determinato temporis puncto; et ecclesia catholica nihil aliud efficit, nisi quod hoc punctum determinet. Eadem ratione ipsa potest litterae Scripturarum inniti, quoniam in iis dicitur: Τοῦτο ἴση (hoc est),

dogmata eat, ut constat tnm ex patribus tum ex litnrgiis omnibus. Non pauca huc referuntur documenta, quae jam adduximus, cum ageremus de veritate realis Christi praesentiae ex traditione; quibus tamen nonnulla alia hic adjicimus.

Itaque **patres** passim docent, 1°. panem et vinum verbis Christi in corpus et sanguinem *converti*: ita **Cyrillus alex.**, scribens in *Epist. ad Calosyrium: Convertens ea* (oblata) *in veritatem propriae carnis*. **Eusebius emissenus**, adducto exemplo creationis, s. Greg. M. alique apud Bellarminum.³ 2°. Affirmant panem *mutari, transmutari, immutari*-, ita ss. Cyprianus, Cyrillus hierosolym., Ambrosius, Gregorius nyssenus, Joann. Chrysostomus, Joann. damascenus, ibid. 3°. Adstruunt panem *transire, transformari, fieri, transelementari* in Christi corpus; ita ss. Remigins rhemensis, Joann. damascenus, Theophylactus, Augustinus, alique passim.⁴ Ad hanc porro mutationem persuadendam utuntur exemplis petitis, ut vidimus, a creatione, conversione aquae in vinum etc. et expresse negant quidpiam remanere de pane ac vino post consecrationem. Sic enim inter ceteros loquitur s. **Cyrillus hieros.**: *Aquam olim in vinum, quod sanguini affine est, in Cana Galilaeae transmictavit: et eum parum dignum existimabimus, cui credamus, quum vinum in sanguinem transmutavit?*⁵ Sic etiam s. **Ambrosius**: *Quantis, inquit, utimur exemplis? probemus, non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravat, majoremque vim esse benedictionis, quam naturae, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur.*⁶

137. Quod spectat ad **liturgias**, satis est recolere, quae ex eis superiorum testimonia prolata sunt, ut evidenter constet, non aliam in universa ecclesia fidem unquam viguisse. Ne denuo eadem proferamus, sufficiat hic verba canonis aethiopici referre, quae ita se habent: *Ostende faciem tuam super hunc panem et super hunc calicem, quos proposuimus super hoc altare spirituale tuum: benedic, sanctifica et purifica illos; et transmuta hunc panem, ut fiat coipus tuum purum, et quod mistum est in hoc calice, sanguis tuus pretiosus*. In haec porro verba sic animadvertit Renaudotius: *Veram mutationem significat vox aethiopica, ref' scilicet unius in aliam, ut agnoscit ipse Ludolfus in lexicis suis, multique Scripturae loci, in quibus usurpatur, palam*

nnmquam vero: Ἐν τούτῳ (in hoc).“ Cf. Esslinger, *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestons* etc. 1832.

') Lib. III. cap. 20.

<) Ibid.

1) Το οἶωρ ποτὶ τὴν οἶνον μεταβιβλῆ-
hν οἰκίον αἵματι Ἰν Κανᾶ ρηf Γ'αλιλαία.
καὶ οὐκ ἀΕιόπιστοὶ ἴσταν, οἶνον μεταβαλὼν
th alua; *Cat. myst.* IV. η. 2- Hoc ipsum
pariter inculcat n. 6 immo in tota hac Ca-

techesi, quae de hoc argumento est. Cf. Toutteus, diss. III. cap. 9. Quemadmodum vero Cyrillus hanc conversionem vocavit *μεταβολήν, mutationem*, sic Greg. nyss. eam modo vocat *μεταποιηβιν*, quae vox pariter significat *mutationem*, modo *utra-στοιχειώσιν, trauselementationem*, Joann. Chrysostomus *μεταβρν&μιν, trans/or-motionem*.

6) Lib. *De myster.* cap. 9. n. 50.

faciunt. Si vel levissima de ejus significatione esset dubitatio, vox coptica, cui respondet, et vrsiones arabicae illam plene discuterent. 7*

DIFFICULTATES.

13S- I- Obj. Christus, Joann. VI. 5t. dixit: *Ego sum panis*, quin fie in panem immutaverit; ergo neque cum dixit: *Hoc est corpus meum*, panem convertit in corpus suum. 2. Haec praeterea propositio: *Verbum caro factum est*, est vera, quamvis duae fuerint in Christo naturae; cur ergo vora non erit haec alia: *Hoc est corpus meum*, si fuerint in Eucharistia duae substantiae? 3. Hinc de ferro candente ac de dolio vinum continente vere dicitur: *Hic est ignis . . . hoc est vinum*, etsi nulla aut in ferro aut in dolio facta fuerit immutatio. 4. Hac de causa apostolus sexies Eucharistiam vocat panem; praesertim vero I. Cor. X. 16. ubi scribit: *Panis, quem frangimus, nonne participatio* (graece *κοινωνία*, *communicatio*) *corporis Christi est?* 8. Si panis autem nomine intellexisset ipsum Christi coquis, inepte prorsus dixisset, corpus Christi esse communicationem ipsius corporis Christi. Ergo.

139. Resp. ad 1. D. Ita tamen, ut addiderit *vivus*, ostendens sic figurate se loqui, C. secus, V. Jam vero in verbis consecrationis, lutheranis fatentibus, Christus adhibuit locutionem in sensu litterali proprio.

140. Ad 2. Neg. paritatem. Ad hoc enim ut ea propositio ad lutheranorum propositum esset accommodatu, debuisset Christus dicere: *Corpus meum factum est panis*.

141. Ad 3. D. Quia sic fert receptus apud omnes loquendi usus, qui eas propositiones accipiunt in sensu figurato, significando continens pro contento, C. ubi hic usus non invaluit, ut in casu nostro, N.

142. Ad 4. D. Sexies apostolus Eucharistiam vocat panem, at in Corpus Christi conversum. C. non conversum, zV. Talem porro esse Scripturae consuetudinem, ut rebus post conversionem aut mutationem eadem nomina

7) *Collect, liturgiæ orient*, tom. I. pag. 504 el 527. Paris. 1716. Cf. etiam ibid, ejusdem *Comment, ad litinrg. copticam s. fiasilii*: item Muratorius, diss. cil. cap.9 el seqq. Tain clara, tam luculenta sunt testimonia, quae in omnibus, quotquot supersunt, veteribus liturgiis de hoc fidei dogmate reponuntur, ut sola incredulitas haereticorum possit sibi vim inferre, ne eorum pondus sentiat. Cum vero illa omnibus obvia sint, supervacaneum censemus ea hic exscribere. Subjiciemus potius praeclaram observationem cl. Mõhler, qui in *Symbolic*» tom. I. pag. 361. loquens de transsubstantiatione. scribit: „Celle doctrine occupe

une place importante dans le système catholique. Et qui ne pense aussitôt au changement moral qui transforme tout notre être? Qui ne se rappelle que l’homme terrestre finit el Γ homme céleste commence, tellement que ce n’est plus nous qui vivons, mais c’est le Christ qui vit en nous?... Cette même croyance est Γ expression la plus formelle de Γ objectivité de la nourriture divine; car elle nous montre la substance matérielle anéantie devant l’aliment supérieur.“

* s) *Τον άρτον ορ κλωμιν, ούχι χοινυη via τοῦ σώματα, του Χριστού Ιστιν* ;

tribuat, quae prius obtinebant, superius ostendimus. Quod vero additur ex Epistola ad Corinthios, facile disjicitur, si notetur, apostolum Eucharistiam vocasse panem ratione specierum; ejus propterea locutionis sensus hic est: Quod sub specio panis distribuimus, nonne communicatio Corporis Christi est? Sic evanescit omnis difficultas. 9

143. IL Obj. 1. S. Joann. Chrysostomus in *Epist. ad Caesarium monachum*, Theodoretus in *I)ialogis I et JJ. contra eutychianos*, et Gelasius in lib. *De duabus naturis*, transsubstantiationis commentum prorsus evertunt. Etenim s. Joann. Chrysostomus de pane eucharistico scribit: *Panis, divina illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus dominici corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit, et non duo corpora, sed unum corpus Filii praedicamus.*10 Theodoretus vero, cum apollinarista probare apud ipsum contenderet, naturam humanam in divinitatem esse conversam, et exemplo uteretur Eucharistiae, in qua substantia panis in corpus Christi convertitur, ei respondet: *Fetibus, quae ipse texuisti, captus es. Neque enim symbola mystica post sanctificationem recedunt a sua natura. Manent enim in priori substantia, et figura et forma, et videri tangique possunt sicut prius.*11 Et clarius adhuc: Deus in hoc sacramento *visibilia symbola*, inquit, *corporis et sanguinis appellatione honoravit, non naturam quidem mutans, sed naturae gratiam adjiciens.*12 Demum Gelasius: *Sacramenta*, inquit, *quae sumimus, corporis et sanguinis Christi, divina res est... et tamen esse non desinit substantia vel natura panis et vini.* 13 2. His si addatur, tum patres citatos, tum alios passim, **Justinum** praesertim, unionem panis et vini cum corpore et sanguine Christi comparare cum unione duarum naturarum in mysterio Incarnationis, quas inconfusas permansisse dogma fidei est, constabit 3. non solum barbaram *transsubstantiationis* vocem novam esse, verum etiam incognitam plane

’) Lutherus non alia ratione potuit ex apostolo patrocinium pro sua impanatione quaerere, quam ejus verba ita corrumpendo: -Nonne cum pane in Eucharistia omnibus, qui illo vescuntur, simul datur corpus Christi?“ (opp. XX. 1365.) apud Wegsch. §. 178. qui et ipse eum improbat. Nempe haeretici, ut quidam auctor observat, „unam perpetuo scripturam clamitant, sed, ubi ventum est ad eam, auditis quomodo legant. Tam aperta sunt verba; in omnibus evangelistis sunt eadem. Omnia tamen pervertunt, omnia ad suam haeresim trahunt.« Apud Moore, op. cit. chap. 14. pag. 79.

*) In append, ad tom. III. opp. s. Joann.

Chrysost. edit. maur. pag. 744. deest textus graccus hujus loci.

“) Dial. II. *Inconfusus*, tom. IV. pag. 85. opp. edit. Paris. 1642. *Έάλωι ah ύφηναί άρκυσιν. Ουδὲ γάρ μετὰ τον άγιασαον τά μυστικά σύμβολα τηι οικείαι ιΕίσταται φύ- αεωί. ΙΗΙνει γάρ Ι-ι τη> -ροτερα; ούσϊα , καί του σχήαατοι, καί τοῦ ὕδονί, και ορατά Ιστι. καί απτά οΙα καί πρότερον ήν.*

*) Dial. I. pag. 18. *Τά όρώμενα σύμβολα τη τοῦ σώματορ καί αίματαοι προιηγο- ρία τετίμηκεν, ου την φύσιν μεταβολών, ιίλλα την χάριν τη φύσει προίτε^εικώι.*

1J) *Lib. de duabus naturis udo. Eutych. et Nesi.* tom. IV. col. 565. in *Biblioioh. Pa irum.* De la Vigne edit. sec.

toti antiquitati rem seu notionem per illam significatam, quae in concilio lateranensi IV. primum invecata est. Ergo.

144. *Resp. Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Et citati patres *naturae ac substantiae* nomine significant rerum naturales sensilesq. qualitates, *C.* intimam rerum essentiam, seu substantiam ac naturam proprie dictam, *A.* Juverit porro hanc responsionem firmare auctoritate hominis lutherani, scilicet Leibnitzii, qui in *Systemate theologico* haec praeclare scribit: *Saepe superstitionibus speciebus nomen panis et vini attributum est, cum sensu non distinguantur: sic Ambrosius dixit, ita efficacem esse sermonem Domini, ut sint quae erant, et in aliud convertantur, scilicet accidentia sunt quae erant, substantia conversa est: nam idem ait, post consecrationem nihil aliud quam carnem et sanguinem credendum esse; et Gelasius pontifex romanus innuit, panem transire in corpus Christi, manente natura panis, hoc est, qualitativus ejus sive accidentibus; neque enim tunc ad metaphysicas notiones formulae exigebantur; quo sensu d Theodoretus dixit, in hac conversione, quam ipse μεταβολήν vocat, mystica symbola propria natura non exui.* 14 Accedit, plures criticos Gelasio abjudicare librum sub ejus nomine citatum 15; editores pariter maurinos, nec non Maffejum, atque Stiltingum ostendere, epistolam, quae sub s. Joann. Chrysostomi nomine circumfertur ad Caesarium, supposititiam esse 16; Centuriatores denique magdeburgenses lutheranos fateri, Theodoretum sibi adversari ac periculose legi. 17

”) Pag. 226.

15) Cf. Nat. Alex. saec. V. cap. 3. art. 19. §. 3.

Cf. maur. edit loc. cit. in admonit. praevia; nec non Stiltingus, in Arh's NS. tom. IV. Sept. in vita s. Joann. Chrysost. §. 82. qnī Le Qaien, Harduini, Montfauconii, Maffei argumenta omnia complectitur, ad ostendendum spuriam esse hanc epistolam, quibus non pauca de suo adjecit, ut idipsum luculentius evincat. Accedit, Jac. Basnagium, ad tom. L lectionum Canisii, tom. L pag. 226. ingenue fateri, nihil inde hauriri adversus catholicorum sententiam.

n) Centuria V. cap. 10. edit. Basii. 1562. coi. 1008. En ipsorum verba; »De coena periculose dicit, symbola corporis et sanguinis Domini post invocationem sacerdotis mutari et alia fieri Dialogo II, *inconfuso*. Sane Theodoretus scribit: Ἐβουλήν . . . ἵνα μεταβολή. Ceterum cf. quae de sensu horum patrum, qui nobis opponuntur, praeter card. Bellarmin., card. Perronium, Na-

tal. Alexandr., Auct. *Perpet. fidei* etc. praeclare et accurate de his scripsit Muratorius in diss. cit. *De rebus liturgicis*, cap. 12.

Quod specialim attinet ad s. Joann. Chrysostomum, mirum est, adversarios ipsum ad se pertrahere lentasse; adeo enim luculenter et miro animi affectu disserit de Eucharistia, ut merito nuncupatus fuerit *Doctor Eucharistiae*, sicut s. Augustinus *Doctor gratiae*, ut verbis utar cl. Bigotii. Sane non solum saepius dogma catholicum de Eucharistia et *transsubstantiatione* s. Joann. Chrysostomus docet et inculcat, sed pluribus comparationibus illustrat. Modo enim comparat Eucharistiam cum Incarnatione, *Hom. LXXXIII. in Matth.*, ut ostendat non fide tantum, sed *reipsa* unum nobiscum corpus effici; modo cum pastore et matre, ibid, dicens: ..Quis unquam pastor propriis membris oves nutrit? Et quid dico pastores? Multae matres saepe aliis nutricibus alendos infantes dederunt, ipse vero non ita; sed ipse nos proprio sanguine

145. Ad 2. *D.* Ita tamen, ut comparatio inter Incarnationem et Eucharistiam sit inadaequata *C.* adaequata vel *N.* vel *subd.* ita ut comparatio instituat inter externas naturae seu substantiae proprietates, *C.* inter naturas ipsas, *N.* Duplici ratione solvitur haec difficultas. Sunt enim, qui existimant, patres hoc exemplo usos esse ad refellendos eutychianos et synusiastas illos, qui duas in Christo naturas ita confusas ac permixtas fuisse contendebant, ut humana natura quantum ad omnes proprietates a divina absorpta esset. Hinc ex eo, quod in sacramento Eucharistiae praeter Christi corpus et sanguinem existât etiam *natura* seu *species* aut proprietates sensiles panis et vini, unum tamen sit sacramentum, inferebant patres, in Incarnatione quoque unam esse in duabus naturis personam. Sic ipsi ad hominem, ut ajunt, argumentabantur adversus eos, qui humanam Christi naturam ab ipsius naturae divinae proprietatibus non videbantur distinguere.

Alii vero reponunt, neque Chrysostomum neque patres reliquos sibi assumpsisse ostendendum in Christo remanere essentiam carnis seu corporis, quam apollinaristae et post ipsos eutychiani contendebant indistinctam esse a divinitate, sed totam controversiam agitatam esse circa exteriores proprietates, circumscriptionem et complexionem accidentium seu specierum; cum inficiarentur haeretici illi, Christum, saltem post ascensionem, illas retinuisse aut retinere 18; ad eos propterea refellendos proferebant patres exemplum Eucharistiae, quae ita dicitur corpus Christi, ut in ea remaneant impermixtae naturales proprietates panis, quas liberiori stylo vocabant *naturam* seu *substantiam*. Posterior haec responsio planior et verisimilior videtur.

146. S. Justinus vero in eo Eucharistiam cum Incarnatione comparat, quod, quemadmodum in Incarnatione caro Verbi ab ipso Verbo corpus assumpte profecta est, ita etiam in Eucharistia panis et vinum caro et sanguis fiant *per precem verba ipsius continentem*, id est, omnipotentia ejusdem Verbi, cujus verba exhibet precatio seu forma consecrationis. Credebat ergo Justinus, carnem Christi eadem omnipotentia, qua in utero Virginis formata est, in Eucharistiae sacramento praesentem apponi. 19

nutrivit. 0 Modo comparat cum amantibus, qui interdum prae nimio amore morsu appetunt eos, quos diligunt, ut eo modo significant sc, si fieri posset, uniri et unum fieri cum illis; Christum autem hoc mirabili modo per Eucharistiam effecisse, ut vere corpori ejus uniremur, *Hom. XLV. in Joann.* Modo comparat cum Helia, „qui melotem discipulo reliquit; Filius autem Dei ascendens suam carnem dimisit. Sed Helias quidem exutus, Christus autem et nobis reliquit, et ipsam habens ascendit. *Hom. II. ad popul. antioch.* Modo cum

Salomone, qui non aliter duarum illarum mulierum litem valuit componere, quam dividendo corpus infantuli; Christus vero totum se ulrique ecclesiae, triumphanti et militanti, inter se contententibus, reliquit. Modo terram comparat cum coelo. altare cum praesepio etc.

18) Cf. Pelav. *De Ineam.* lib. I. cap. 14 et seq. et Lud. Haberi, *Tract, de Euchar.* cap. 14.

19) Cf. Maran. *Praef. opp. s. Justini*, part. III. cap. 9.

147. Ad 3. Sciscitamus in primis ab adversariis nostris, num *contubstantiationis* ac *impanationis* voces elegantiores et antiquiores sint voce *transsubstantiationis*. Deinde *D.* Nova est quoad sonum, *Tr.* quoad rem per eam significatam, jV. Omnia siquidem documenta, quae ex patribus et antiquis liturgiis protulimus, aliaque pene innumera, quae adduci possent, evidenter ostendunt, coevam esse ipsi ecclesiae, et ab apostolis originem traxisse doctrinam de conversione panis in corpus et vini in sanguinem Christi in Eucharistia. Cum de re constat, ridiculum est de voce litem intentare. Hac ratione surgebant adversus ecclesiam sabelliani, eo quod contra eorum novitates illa adoptaverit voces *personae* et *naturae*: ariani ob vocem *homousion*, nestoriani ob appellationem *Deiparae*, et ita porro. Sola quippe haereticorum vafrities ecclesiam quovis tempore coëgit ad novas formulas adsciscendas, ut veterem doctrinam ab ipsorum impio molimine tueretur. Haeretici e converso, cum hac ratione viderint suas machinationes detectas et protritras, sub novi nominis praetextu doctrinae novitatem obtruserunt.²⁰ Fucum proinde imperitis faciunt novatores nostri, dum clamant, in concilio lateranensi IV. primum invectam esse catholicam *transsubstantiationis* doctrinam, ex eo quod concilium illud adversus berengarianos a scholasticis jam pridem adoptatam *transsubstantiationis* vocem auctoritate sua sanxerit et confirmaverit.

148. HI. Obj. 1. Dogma *transsubstantiationis* sanae philosophiae adversatur, juxta quam impossibile est, unam substantiam in alteram converti; cum essentiae rerum sint prorsus immutabiles. 2. Ex eo praeterea sequeretur substantiam corporis Christi corrodi quandoque a muribus, 3. putrefieri, vermes producere, aliaque ejusmodi non minus absurda, quam dictu impia. Ergo.

149. Resp. ad 1. *D.* Prout ab adversariis fingitur, *C.* prout ab ecclesia credendum proponitur, X Si quod dogma est, in quo adversarii monstrum sibi invenisse autumant, profecto est istud, quod propugnamus. Existimant siquidem per *transsubstantiationem* significari transitum ex una substantia tamquam medio aut materia in alteram, ita ut una substantia, aut

*a) Apposite s. Athanasius, *Epist. de decretis Nic. Syn.* n. 21. sic arianos perstringebat, qui accusabant nicaenam synodum, eo quod novas voces induxisset: „Si verba ista velut nova ac peregrina admittere recusant: sententiam ipsam admittant, quam synodus his indicare voluit; et quibus illa anathema dixit, ipsi similiter dicant anathema, ac de cetero, si possint, verba reprehendant... Sin autem sententiam ipsam velint redarguere, omnibus patebit, frustra illos nullaue de causa verba reprehendere,

sed solum occasiones impietatis confirmandae sibi ipsis fingere. Haec igitur causa fuit, cur hujusmodi voces fuerint institutae. Quod si rursus murmurent, quod illae in Scripturis non extent, hoc ipso tamquam futiles et mente non sani sunt rejiciendi. Seipsos porro hic etiam potissimum accusent, quod primi huic rei locum dederint, qui ipsis excogitatis vocibus, quae in Scripturis non habentur, bellum Deo coeperint inferre." Tom. I. part. I. pag. 226 et seq. opp. edit. maur.

aliquod individuum unius substantiae, fiat alterum, quod repugnare clamant. At nil tale credendum proponit ecclesia catholica, sed solum conversionem unius substantiae in alteram, relinquens doctoribus discutiendum, quot qualesque conditiones requirantur ad veram ac proprie dictam conversionem constituendam. Dummodo vera conversio in tuto sit, reliqua dogma non constituunt.²¹ Porro nos cum Vasquezio, Veronio aliisque diximus, hanc conversionem fieri per cessationem, seu destructionem unius substantiae, nempe panis et vini, in ordine ad positionem alterius, nempe corporis et sanguinis Christi, ita ut conceptus seu ratio formalis *transsubstantiationis* consistat in relatione unius termini, qui desinit, ad alterum, in quem desinit, ut Christi verba sint vera. Jam vero quid absurdi aut quid factu impossibile in ejusmodi explicatione inveniunt adversarii? Itaque sibi imputare debent increduli aut haeretici, si quid absurdi videntur sibi deprehendere in fidei nostrae dogmatibus, minime vero fidei ipsi, prout ab ecclesia catholica proponitur.²²

150. Ad 2- *Neg.* Cum enim gloriosum ac spirituale Christi corpus, ut ipsum vocat apostolus²³, sub symbolis spiritali prorsus modo seu sacramentali et ad modum spiritus praesens sit in Eucharistia, non magis diei potest illud corrodi a muribus, comburi, pedibus calcari, quam divinitas: quae, licet ubique substantialiter sit praesens, nec corroditur, nec comburitur, nec pedibus calcatur. Ut enim minime Deum dedecet praesentem esse muri, cani, luto et sordibus, ita nec Christi corpus dedecet reperiri aut in mure aut in sordibus. Sola phantasia nostra ea est, quae nescio quem horrorem sibi confingit in his, quae per se nihil sunt.

151. Ad 3. *Neg.* Cum Deus denuo producat materiam ad occultandum mysterium, ne experimentum humanae rationis aut sensum tollat fidei meritum. Etenim cum species eo devenerint, ut corpus sive materia dissolvi seu corrumpi deberet, cessante reali corporis Christi praesentia, Deus omnipotentia sua iterum producit materialem panis aut vini substantiam in eo

†l) Bellarminus quatuor requirit conditiones ad veram conversionem, 1°. ut aliquid desinat esse; 2°. ut aliquid succedat in locum ejus, quod desinit esse, ne sit mera corruptio et annihilatio; 3°. ut sil connexio quaedam et dependentia inter *desitioneni* unius et successionem alterius, ita ut unum desinat ei alterum succedat, et *vi desitionis* fiat successio; 4°. ut tam terminus a quo, quam terminus ad quem, sil vere positivus. Adjicit praeterea, in conversione eucharistica non haberi, *productio-nem*, sed *adductionem*, cum corpus Christi jam existât, et solum vi verborum conse-

crationis adducatur in locum panis, qui destruitur, ideoque conversionem esse adductivam, non autem productivam. Cf. Lib. III. cap. 18.

*) Recte propterea Feller, in *Catérh. philosoph.* art. *l' Eucharistie*, affirmat, perinde esse negare possibilitatem realis Christi praesentiae cl transsubstantiationis ac negare Dei omnipotentiam, et proinde Deurn ipsum. *Puisque*, ut ipse loquitur, *c'est refuser à Dieu le pouvoir de détruire un morceau de pain, et de cacher un corps humain sous ses apparences.*

I. Cor. XV. 44 et seqq.

statu, quo naturaliter inveniretur, si conversio nulla praecessisset, ut fidea locum habeat.¹⁴ Accedit, vermes ex materia heterogenea, quae speciebus adhaeret, ingenerari posse, eos siquidem ex putredine nasci, commentum est, ut alias diximus, a saniori physica jam diu explosum.

CAPUT III.

DE EO QUOD SUB QUALIBET SACRAMENTI SPECIE CONTINETUR
DEQUE CATHOLICAE DOCTRINAE COROLLARIIS.

152. Propositis et explanatis iis, quae ad praecipuas atque, ut ita loquar, fundamentales veritates fidei catholicae circa Eucharistiae sacramentum spectant, reali scilicet Christi praesentia et *transsubstantiatione*, de quibus potissimum viget controversia cum sectariis breviores in reliquis esse poterimus. Ista enim ex illis dependent.

153. Sacramentarii, qui Christum solum in signo aut figura aut virtute in sacramento praesentem esse contendunt, catholicorum doctrinam carpunt, quae statuit, Christum vere, realiter ac substantialiter sub alterutra tantum specie sive panis sive vini contineri. Rident quod catholici docent, vi verborum sub specie panis solum corpus praesens fieri, per concomitantiam vero, ut loquuntur, etiam sanguinem una cum anima et divinitate; sic et sub specie vini vi verborum solum sanguinem fieri praesentem, per concomitantiam autem etiam corpus una cum anima et divinitate. Lutherani obscure, cunctanter ac diversimode circa hunc articulum locuti sunt; idque ut viam sibi facilius sternerent ad evincendam necessitatem sumendae Eucharistiae sub utraque specie.¹ Addiderunt praeterea, Christum non esse in Eucharistia nisi in usu seu in actu sumptionis, ut hinc inferrent, Eucharistiam non esse adorandam. Ad hos propterea errores singillatim convellendos sit

PROPOSITIO I.

In venerabili sacramento Eucharistiae sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totus Christus continetur.

154. Haec propositio est de fide, his verbis a Tridentino Sess. XIII. can. III. definita: *Si quis negaverit in venerabili sacramento Eucharistiae sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri: anathema sit.*

155. Haec porro veritas est **corollarium** dogmatis de *transsubstan-*

M) Cf. Vasquez *In III. part. s. Thom.* disp. 195. cap. 3 et seqq.

Cf. Beilarm. *De Evehar*, lib. IV. cap. 21. a n. 1 ad 6.

tiatione; pania et vinum per consecrationem convertuntur in illud Christi corpus et sanguinem, quod in coelis est, et in eodem statu glorioso; jam vero corpus illud inseparabile est a sanguine, anima et divinitate, et e converso pariter sanguis separari nequit a corpore, anima et divinitate; ergo sub quavis specie totus Christus praesens fiat necesse est; quod demum non pauci ex ipsis protestantibus professi sunt.²

156. Eandem veritatem innuit **Christus**, dum Joann. VI. 57. dixit: *Qui manducat me, et ipse vivet propter me*; at non manducatur Christus nisi sub specie panis; jam vero in Christo sunt duae naturae in una divina persona subsistentes.

157. Huic ipsi veritati aperte suffragatur **universa traditio**. Etenim ex patribus alii affirmant, nos in Eucharistia comedere carnem, *quam Pater suscitavit*, ut loquitur s. Ignatius in *Epist. cit. ad smymenses*; alii, nos *Agnum ipsum integre* comedere, ut s. Ephrem 3; alii, nos *accipere Christum*, ut s. Hieronymus *; ideoque nos effici per communionem *Christiferos*, ut loquitur s. Cyrillus hieros.⁵; Christum in Eucharistiae institutione *se ipsum propriis manibus gestasse*, ut s. Augustinus.⁶ Hinc recepta in universa ecclesia praxis Eucharistiam cultu latriae adorandi, ut paulo post ostendemus. Porro neque in solo corpore neque in solo sanguine seorsum sumptis habetur aut caro Christi vivificata, aut Agnus integer, aut Christus, aut denique cultus latriae objectum; sed esset solum exangue cadaver. Ergo.

158. Diximus autem in enunciatione propositionis, totum Christum sub singulis cujusque speciei partibus contineri, *separatione facta*; quia hoc solum definivit tridentina synodus. Theologi tamen passim docent, etiam ante factam separationem totum Christum contineri in singulis cujusque speciei partibus; eo quod assequi non valeant, qua ratione verba consecrationis, quae jam transierunt, possint, facta separatione specierilm, Christi corpus reproducere. Alii vero refragantur, cum nulla reproductione opus sit, ut Christi corpus habeatur in hostiae fragmentis.⁷

2) Leibnitzius, *Sgst. theol.* pag. 250: „El quidem, *inquit*, negari non potest, sub alterutra specie integrum sumi Christum vi concomitantes, ut loquuntur theologi; neque enim caro ejus a sanguine separata est" Cf. etiam Esslinger, *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestons*, art. *Du sacrement de l'autel*. Quoad antiquiores, qui id ipsum fatentur, cf. Beilarm. loc. cit.

’) In serm. *De iis, qui Filii Dei naturam scrutantur*, tom. III. pag. 424. opp. edit. Josephi Assemani. Rom. 1746.

4) *Epist. XLVIII. ad Pammach.* edit. Vail. tom. I. col. 225. ubi loquens de iis, qui Eucharistiam non audebant in ecclesia sumere, domi tamen eam sumebant: An *alius*: *inquit, in publico, alius in domo Christus est?*

5) *Catech. Myst.* IV.

6) *Enarr. in Ps. XXXI.* loco sup. cit. Alia patrum testimonia cf. apud Beilarm. loc. cit. n. 15 et seqq.

Cf. de hac controversia scholastica Vasquezius, tom. III. *In III. part. s. Thom.* disp. 188. cap. 1 et seqq.

DIFFICULTATES.

159- Ūbj. 1. Symbola, sub quibus Christi corpus et sanguis includuntur. distincta sunt; ergo etiam corpus et sanguis. Alioquin 2. Christi corpus aut sanguis Christus esset; 3. cum tamen Christus, panem ostendens, ipsum dixerit corpus suum esse, et calicem porrigens, ipsum vocaverit sanguinem suum. 4. Ecquis porro sanae mentis Christi corpus aut sanguinem Deum et hominem appellet? 5. Sane, si Christus se totum esse sub qualibet specie significare voluisset, dixisset: *Ego sum*; minime vero: *Hoc est corpus meum*.⁸ Ergo.

160. Resp. ad 1. _Yr<7. cons. Ex eo enim, quod symbola distincta sint, hoc unum sequitur, res nempe esse distincte significatas. Quare autem Christus voluerit has distincte significare, paulo post aperiemus.

161. Ad 2. Xeg. pariter cons. Etenim hoc tantum sequitur ex doctrina catholica, corpus ratione concomitantiae, ut vocant, numquam esse absque sanguine et anima et divinitate, ac vicissim numquam sanguinem esse absque corpore, anima et divinitate; quia id necessario exposcit praesens Christi gloriosi conditio. Ex quo recte inferunt theologi, quod, si apostoli consecrassent intra triduum mortis Christi, seorsum corpus et seorsum sanguinem hypostatice tamen conjunctum cum divinitate, sub qualibet specie adduxissent

162. Ad 3. D. Christus dixit, panem esse corpus suum, ast vivum, ac propterea una cum sanguine etc., C. mortuum, N. Nam Christus per verba, quae in consecratione protulit, panem et vinum in corpus et sanguinem convertit in eo statu, in quo tunc erant; erant autem viva et invicem arctissime consociata.

163. Ad 4. D. Et eo ipso, quod catholici sanae mentis sint, id numquam asseruerunt, C. aliter, A Calvinus utique insanivit, dum affirmavit, catholicos appellare corpus Christi Deum et hominem; catholici enim tantum dicunt, illud quod sub specie panis aut vini latet, esse Deum et hominem.

164. Ad 5. D. Si Christus praeter realem sui praesentiam nihil aliud significare intendisset, C. si praeterea voluit significare sub distinctis symbolis passionem et mortem suam, ac instituere sacrificium, N.

·) Ita Calvin., *Instit.* lib. IV. cap. 18. §. 18 et seqq.

PROPOSITIO IL

Peracta consecratione in admirabili Eucharistiae sacramento est corpus et sanguis D. E. J. C. et non tantum in usu, dum sumitur, sed ante et post, ita ut remaneat verum corpus Domini in hostiis seu particulis consecratis, (piae post communionem reservantur vel supersunt.

165. Oe fide est haec propositio; totidem enim verbis concilium trid. Sess. XIII. cap. IV. eam definivit: *Si quis dixerit, peracta consecratione* etc. Quae definitio, uti jam innuimus, lata potissimum est adversus lutheranos, contententes, nonnisi in usu, perinde ac sacramenta reliqua, Eucharistiam consistere¹; ex quo pariter inferebant, eam nec asservari posse, nec deferri ad infirmos; cui errori alium canonem opposuit tridentina synodus, nempe can. VII. qui ita se habet: *Si quis dixerit, Non licere sacram Eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam, aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferatur; anathema sit.*

166. Ita porro catholica haec veritas ex **verbis institutionis** evincitur: Antequam apostoli manducarent aut biberent, verba Christi: *Hoc est* etc. *Hic est* etc. vix prolata, et vera et efficacia fuerunt, ac operata sunt conversionem, quam significant. Ergo Eucharistia neque in solo usu, neque

¹) Courajerius in suis adnotationibus ad *Hist. cone. trid.* a Paulo Sarpio conscriptam, studium omne contulit, ut emolliat doctrinam lutheranorum, contendens, quaestionem, quae agitur inter catholicos ei lutheranos, potius vocis esse quam rei. Etenim catholici, scribit ipse, asservando Eucharistiam non inficiantur, consecrationem referri semper ad usum; lutherani vero non ita coarctant praesentiam Christi in Eucharistia ad momentum, seu ad instans sumptionis sive usus, ut non fateantur, eam se se extendere ad omnes actiones, quae relationem aliquam ad ipsum habeant. Discrimen igitur, pergit ipse, est potius in praxi quam in dogmate, in eo scilicet, quod lutherani contendunt, sacramentum non esse asservandum, nisi propter solum usum, minime vero, ut faciunt catholici, ad hoc, ut tamquam objectum adorationis praeterea constituent, ac deferant in publicis supplicationibus, ac publi-

cae adorationi exponant absque ulla relatione ad communionem. In hoc affirmari potest, quod, si mos servandi Eucharistiam propter infirmos magis sit consentaneus antiquitati, mos tamen eam praecise servandi, ut efficiatur objectum cultus, sit absolute contrarius praxi ecclesiae primitivae, cujus nullum apparet in tota antiquitate vestigium. Ita hic posillator apostata. At multiplici ratione labitur. De vera enim sententia lutheranorum constat 1°. ex concilio tridentino, 2°. ex argumentis lutheranorum, 3°. ex collatione, quae ab ipsis fit Eucharistiae cum sacramentis reliquis, quae in actu transeunte consistunt seu perficiuntur, 4°. ex praxi lutheranorum, 5°. ex ipsorum confessione, ut Leibnitzii, cujus verba proferemus. Falsum praeterea esse, quod assumit Courajerius de usu seu praxi antiquitatis comparata cum praxi praesentis ecclesiae, luculenter ostendemus.

in sola consumptione consistit. Immo vera fuissent etiam in hypothesis, quod apostoli manducare aut bibere recusassent.

167. Omne praeterea dubium dispellit **universa traditio**, ex qua constat, 1°. Eucharistiam fuisse per diaconos ad absentes delatam, testibus s. Justino : et s. Irenaeo³; 2°. fuisse asservatam propter infirmos, ut liquet ex historia Serapionis, ad quem jamjam animam agentem infirmus sacerdos Eucharistiam per puerum misit 3°. a laicis passim ad proprias aedes fuisse delatam, ut ea pro opportunitate uterentur, uti constat ex Eusebio⁵ et s. Ambrosio⁶, cujus consuetudinis vestigia adhuc nonnulla supererant saeculo ecclesiae **XI**⁷; 4°. asservatam in templis fuisse in pastophoriis, ciboriis, columbis, turriculis⁸; 5°. in ecclesia graeca eandem consuetudinem viguisse, patet ex antiquissima ac celebri *Missa praesanctificationum*, quae celebratur cum Eucharistia diebus praecedentibus consecrata.⁹ Haec fatetur Calvinus, scribens: *Qui sic faciunt, habent veteris ecclesiae exemplum. Fateor, verum in re tanta, et in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est, quam ipsam veritatem sequi*¹⁰, quam ipse scilicet cum Lutheri tandem aliquando invenit.

168. Veritatis luce compulsi protestantes non pauci victas demum manus dederunt. Nobis hic satis sit Leibnitzii verba proferre. *Certum est, inquit, antiquitatem tradidisse, ipsa consecratione fieri conversionem, quemadmodum apparet ex verbis Ambrosii paulo ante allatis, neque unquam veteribus auditum est novum quorundam dogma, quod in momento perceptionis demum adsit corpus Christi. Certum enim est, nonnullos sacrum hunc cibum non statim consumpsisse, sed aliis misisse, et secum domum, immo in itinera, in deserta tulisse, eumque morem aliquando fuisse commendatum, quamquam postea abrogatus sit majoris reverentiae causa. Et profecto aut falsa sunt, quae a*

*) *Apol.* I. num. 67.

⁹) Apud Euseb. */list. eccl.* lib. V. cap. 44.

⁶) Cf. Euseb. *ibid.* lib. VII. cap. 44.

s) Lib. VIII. cap. 11. cum annoll. Valesii.

*) In *Orat. fimeb. s. Satyri* cum annot. edit, inaur.

Id conflat ex serm. synodali s. Udalrici juxta Gretzcrum, vel Ratherii episcopi veronensis juxta Valesium, qui floruit saec. X. in quo hic usus nominatim interdicitur his verbis: »Infirmos visitate, et eos reconciliate, et juxta apostolum oleo sancto inungite et propria manu communicate, et nullus praesumat tradere communionem laico aut feminae ad deferendam infirmo.»

⁹) De his fuse agit Pellicia in op. cit. de *Ecclesiae politia*, tom. III. diss. I. Hunc porro usum antiquissimum esse in ecclesia, constat ex *Constitut. apostolicis* lib. VII. cap. 13. ubi fit mentio *pastophorii*, in quo Eucharistia asservabatur; legitur enim: *ἵνα ὅταν ἀντὶ τῆς μεταλάβωσι καὶ πᾶσαι λαβόντι οἱ διάκονοι τὰ κειμήλια τῆς ἁγίας -αρτοφῶρια.* „Cumque universi et universae communicaverint, accipientes diaconi quae supersunt, inferant in pastophoria.- Ex quo solo documento falsitatis arguitur Courajerius.

9J De his Missis *praesanctificationum* cf. Goarius in *Euchologio* edit. cit. pag. 205.

10J *Inst.* lib. IV. cap. 17. §. 39.

sacerdote pronuntiantur, verba institutionis, quod absit, aut necesse est, quod benedictum est, esse corpus Christi, etiam antequam manducetur. Ut taceam, qui sic sentiunt, in tricas incidere, utrum in labiis aut in ore aut in gula, aut in stomacho primum incipiat, an ne in hoc quidem, si vitio ejus symbola non consumantur. 11 Quo sane nihil praeclarius in rem nostram dici poterat.

DIFFICULTATES.

169. Obj. 1. Christus Eucharistiam instituens praecepit apostolis, ut statim illam absumerent, ne quidpiam de ea remaneret, 2. prout de agno paschali ac de manna hujus sacramenti figuris, praeceperat Moyses. 3. Neque obstant exempla de servata interdum Eucharistia; quia, cum non servaretur nisi ad usum, ea potius evincunt, illam ad solum usum seu comestionem institutam a Christo fuisse. 4. Quis praeterea ignorat, morem obtinuisse in ecclesia septem prioribus saeculis tradendi igni, aut pueris, aut jejunis clericis absumendas superstites e sacrificio particulas, ne in crastinum servarentur, uti testes sunt cone, matisconense II. in Galliis anno 585. celebratum¹², Gregorius turonensis¹³, Hesychius, qui saeculo septimo ineunte floruit¹⁴, alique non pauci? Ergo.

170. Resp. I. *Neg. cons.* Haec enim solum evincerent, Eucharistiam diu saltem asservandam non esse, minime vero, prout adversarii contendunt, non adesse Christi corpus, statim a peracta consecratione, vel postea.

171. Resp. II. ad 1. *D.* Ita ut Christus vetuerit Eucharistiam servari utilitatis aut necessitatis gratia, *N.* secus, *Tr.* Praeceptum enim positivum, cujusmodi est istud quod Christus dedit apostolis in Coena, indicat tantum, quid praestandum sit ad praecepti normam; non autem est universale, cujusmodi est praeceptum negativum. Ejus vis propterea ex usu dignosci debet¹⁵; usus autem ecclesiae, ut vidimus, nobis suffragatur.

172. Ad 2. *D.* Ita tamen ut non in omnibus semper figurae figurato respondere debeant, *C.* in omnibus prorsus, quasi figurae debeant *veritatem* figurati *adaequare*, ut loquitur s. Thomas, *N.* Alioquin, tum succinctis renibus, tum baculum gestantes, inter coenandum deberemus Eucharistiam sumere; quod nemo certe contendet. Accedit, manna non modo tota die sabbati servari solitum, sed pluribus saeculis in arca asservatum esse; sed etiam panes propositionis, qui pariter figura fuerunt Eucharistiae, super altare tota hebdomada repositos stetisse.

173. Ad 3. *N.* Sed Eucharistia servata ad usum, solum evincit, hunc

⁶) *Syst. theol.* pag. 228 et seq.

⁹) *Can. VII.* apud Hard. *Acta conc.* tom. III. coi. 462.

10) *De gloria martyr.* lib. I. cap. 10. Ruinart. Paris. 1699. De eodem argu-

mento loquuntur Evagrius, lib. VI. cap. 36. et Nicephorus, *Hist. eccles.* lib. XVII. cap. 25.

11) In *Levilic.* lib. II. cap. 8. fol. 49. edit. Basil. 1527.

12) Bellarm. *De Euchar.* lib. IV. cap. 5.

13) *ferrone*, Praelectiones theolog. VIU.

esse finem primum institutionis; quod non inficiamur. Addatur, veteres identidem non ad solum usum, sed ad alios fines praeterea Eucharistiam asservasse, interdum scilicet ad se tutandos in itinere, ut de s. Satyro exploratum est, teste s. Ambrosio: interdum ad recuperandam valetudinem, ut de pia foemina refert s. Augustinus 16: interdum ad majorem haeresum detestationem significandam, ut Theodorus rom. pontifex, qui Christi sanguine tamquam atramento usus est in damnatione Pyrrhi: atque ut alia ejusmodi exempla praeteream, summi pontifices Victor et Pius transmiserunt Eucharistiam ad episcopos in signum communionis. 17 Demum aliud est servari Eucharistiam ad usum, aliud vero non agnoscere, Christum realiter praesentem in Eucharistia ante hunc usura. Hoc deberent ostendere adversarii, ut aliquid proficerent, quod numquam profecto ostendent.

174. Ad 4. D. Ob peculiares causas et quidem in particularibus nonnullis ecclesiis, C. eo quod crederetur. Eucharistiam vel in solo usu consistere, aut asservari non posse, A'. Porro non una fuit causa, cur in nonnullis ecclesiis diu non servaretur Eucharistia: ac 1°. ne ingruente persecutione impiorum profanationi exponeretur; 2°. ne ex diuturna asservatione vitium aliquod forte contraheret, ita ut nemo illam amplius degustare posset, prout habetur ex Hesychio, non vero ne servaretur in crastinum. 18 Sane, si in matisconensi concilio praescriptum fuit, ut quarta vel sexta feria ab innocentibus ac jejunis superstites ex Missa reliquiae perciperentur, evidens est, reliquis diebus fuisse asservatas. 3°. A caesaraugustano vero et toletano conciliis prohibita fuit conservatio Eucharistiae, ne sese priscillianistae obtegerent non communicando in ecclesia, eamque secum deferrent ut profanarent.

PROPOSITIO HI.

Christus in Eucharistia adorandus est cultu latriae.

175. Haec propositio de fide est: synodus enim tridentina adversus hujus cultus obtrectatores Sess. XIII. hunc canonem VI. edidit: *Si quis dixerit, in sancto Eucharistiae sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriae, etiam externo, adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus, secundum laudabilem et universalem Ecclesiae sanctae ritum et consuetudinem, solemniter circumgestandum,*

ie) Oper. imperf. lib. III. cap. 162-
l') lit refert s. Irenaeus, Epist. ad s. I i-
clorein, apud Euseb. Hist. Eccl. lib. V. cap. 24.
.) Cf. loc. cit Ceterum in aliis eccle-
siis asservari solitum fuisse hoc sacramen-

tum, aperte tradidit Gregorius luron, lib. cit. De gloria mart. cap. 86. ubi refert miraculum patratum, dum diaconus vellet deferre turrim (id est, vas, in quo continebatur Eucharistia) ad altare, ut ibi repone-
retur.

vd non publice, ut adoretur, papulo proponendum, et ejus adoratores esse idolatrae; anathema sit.

176. Et recto quidem; dogma enim de permanentia Christi in sacramento ita conjungitur cum ejus adoratione ex sententia ipsorum calvinistarum, nt absque impietate unurn ab altera nequeat separari. Nam illum eundem Deum, inquiunt tridentini patres, praesentem in eo (sacramento) adesse credimus, quem Pater aeternus introducens in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei, quem Magi procidentes adoraverunt, quem denique in Galilaea ab apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur.1

177. Ad haec accedit **universa traditio**; etenim s. Joann. Chrysostomus dicit, non solum homines, sed et angelos in Missae sacrificio praesentem Deum adorare.2 S. Cyrillus hieros, praecipit, ut communicandus pronus et adorationis in modum accedat.3 Theodore tus: Symbola mystica, inquit, et creduntur et adorantur.4 S. Ambrosius exponens verba Ps. XCVIII: Adorate scabellum pedum ejus: Per scabellum, scribit, terra intelligatur: per terram autem caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, et quam apostoli in Domino Jesu adorarunt.5 Verba s. Augustini superius retulimus testantis: Nemo illam carnem manducat, nisi prius adoraverit.

‘) Sess. XIII. cap. 5.
-) Hom. XXVIII. ad pop. antioch. Eadem habet lib. VI. De sacerdotio; Hom. LXXXIV. in s. Matthaeum, et alibi passim.
3) Catech. mystag. V. n. 22.
■) Dial. II. tom. IV. edit. cit. pag. 85.
*) De Spir. Sancto, lib. III. cap. 11. n. 78 et 79, in quem locum cf. annot. edit, maur. Cf. de hoc argumento Traité de sacrement de l'Euchar., par le card. Du Perron, liv. III. chap. 1 et suiv., ubi ipse omnia pene antiquitatis documenta expendit, quae luculenter ostendunt, verum latriae cultum Christo in Eucharistia semper fuisse exhibitum. Ex his refellitur etiam Beausobrius, qui, Histoire de Manichée, liv. IX. chap. 1. contendit, aetate s. Augustini catholicos non exhibuisse Eucharistiae cultum latriae, sed solam quamdam venerationem, qualis decet symbola sacra, quae referunt imaginem corporis et sanguinis Christi; sic enim scribit, §. 7: »La vérité est que ces derniers (les catholiques) n’avaient pour le pain et pour le calice qu’un respect religieux, fondé sur ce que ces

éléments n’étaient plus un pain et un vin communs, dont l’usage est uniquement de nourrir le corps, mais un pain et un vin mystiques, c’est-à-dire, les figures, les mémoriaux, les sacrements du corps et du sang de Jésus -Christ.“
At falsitalis hunc scriptorem arguunt tum s. Ambrosius tum s. Augustinus ; s. Ambrosius quidem, qui loc. cit. disserens de natura cultus, quem catholici deferebant Eucharistiae, profitetur, se loqui de cultu latriae, de eo scilicet cultu, qui soli Deo debetur; ait enim n. 78: »Neque adorandum quidquam praeter Deum legimus, quia scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis et ipsi soli servies. Quomodo ergo adversus legem propheta praeciperet, sub lege nutritus et eruditus in lege? Non mediocris igitur quaestio; et ideo diligentius consideremus, quid sil scabellum. Legimus enim alibi: Coelum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda est nobis quia creatura est Dei.* Pergit deinde n. 79. ad exponendum scabellum de carne Christi. S. Augustinus iisdem verbis utitur, uti superius vidimus.

178. Et haec quidem quoad adorationem, quam recte Clausen doctor protestans vocavit *consequentiam logicam* dogmatis do reali Christi praesentia. 6

Quoad *modum* vero exterioris cultus, eum determinare ac moderari ad ecclesiam spectat, quae juxta diversa et temporum et locorum et rerum adjuncta statuere potest, quod communi utilitati magis conferre judicaverit. Hinc apposite Leibnitzius: *Adoratio, scribit, sacratissimi Eucharistiae sacramenti, tametsi non semper aequae usitata fuerit, laudabili tamen pietate recepta est. Primi enim christiani in omnibus, quae ad externam cultus demonstrationem pertinent, Christiana simplicitate utebantur, quae quidem reprehendi non potest; intus enim animi vera pietate flagrabant. Cum vero paulatim refrigeret zelus, necessarium fuit adhibere exteriora signa, ritusque solemnes instituere, quae officii admonerent, ardoremque devotionis resuscitarent, praesertim ubi magna ratio aut occasio esset.* Nulla autem facile major praeberi Christianis potest, quam quae se offert in divino hoc sacramento, ubi Deus ipse nobis praesentiam assumpti corporis praestat. . . Itaque, si unquam, tum certe maxime conveniens fuit adorationem institui; recteque adeo introductum est, ut in sacramento Eucharistiae externi Christianorum cultus quasi summum fastigium collocaretur, quod ad supremum etiam cultum Christianorum internum, hoc est, divinum amorem inflammandum, et caritatem testandam atque nutriendam a Salvatore est institutum. 8

*) Apud Esslinger op. cil. *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestans*, art. *Du Suer, de Cautel*. Lutherus ipse sub finem vitae suae vocavit Eucharistiam sacramentum *adorabile*. Quare acriter vapulat a Calvino, qui in *Epist, ad Bucerum*: «*Quorsum, inquit, illud Lutheri adorabile sacramentum, nisi ut idolum in templo Dei erigatur*»?

') Cf. Bolland. *Acta ss.* mensis April, ad diem 5. in vita b. Julianae leodiensis. Huc etiam refertur miraculum, quod Volsinii prope Urbemvelerem contigit anno 1264. sacerdoti Belgae Romam petenti, qui, dum subdubitaret, Missam celebrando, de reali Christi praesentia, contigit, ut in hostiae fractione sanguinis guttae diffunderent, quibus respersum est linteam ac altare (quas quidem maculas imaginem Salvatoris prae se ferentes tum Volsinii super altaris lapides tum Urbeveteri super corporale non semel meis ipse oculis conspexi). Quo miraculo permotus Urbanus IV. qui Urbeveteri tunc degebat, demum instituit festum

Corporis Christi. Cf. *Historie di Cipriano Manente da Orcieto*, lib. II. pag. 129. Vene- nez. 1516. et *Commentari historici di Monaldo Monaldeschi*, lib. VII. pag. 47; tum *Synodus dioecesis Fr. Josephi delta Corgna*, Urbev. 1677. pag. 179. titl XXXV. De hoc ipso miraculo agit Bened. XIV. *De festis*, cap. 13. n. 6.

8j *Syst. theol.* pag. 258 et seqq. Leib- nitzio inter ceteros addi potest Hierem. Taylor episc. protestans anglicanus, qui aperte scribit: „Objectum eorum (catholi- corum) adorationis in ven. Sacramento est unicus verus et aeternus Deus hypostatice conjunctus cum sua sancta humanitate, quam humanitatem ipsi credunt actualiter praesentem sub velo signorum sacramen- talium; et, si putarent ipsum non esse praesentem, tantum absunt ab adorando pane in hoc casu, ut profiteantur, id prae- stare esse idololatriam. Cf. ejus lib. *De libertate prophetandi*, cap. 20. Ex his os obstruitur, recentioribus protestantibus, qui idololatriae incusant catholicos ob latrariae

DIFFICULTATES.

179. Obj. 1. Christus Eucharistiam instituens nullum dedit adorationis praeceptum; 2. immo neque patres aliquando latrariae cultum commendarunt, sed solam reverentiam sacris mysteriis debitam; et jure, quia 3. si Christus esset cultu latrariae in sacramento adorandus, eodem cultu deberemus prosequi creaturas omnes, cum in omnibus Deus sit substantialiter praesens. 4. Ab artolatraria proinde catholici excusari nullatenus possunt, qui, sin minus pa- nem, saltem panis species una cum Christo adorant 5. juxta tridentinorum patrum doctrinam, qui Sess. XIII. cap. V. affirmant, *latrariae cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento a fidelibus exhiberi*. 6. Saltem eo nomine haec adorationis praxis rejici debet, quod fideles idololatriae periculo exponat; cum sive malitia, sive incuria sacerdotis, sive denique ordinationis defectu fieri possit, ut hostia, quae adoranda proponitur, consecrata non sit. Ergo.

180. Resp. ad 1. D. Non dedit Christus in institutione Eucharistiae praeceptum adorationis expressum, Tr. tacitum sive implicitum, A' Satis enim aperte Christus significavit, deberi Eucharistiae cultum latrariae, dum significavit sc vere et realiter esse in hoc sacramento, cum scriptum sit: *Dominum Deum tuum adorabis*. Oritur siquidem necessitas hujus cultus ex ipsa rei natura.

181. Ad 2. N. Etenim s. Augustinus de ea loquitur adoratione, quae creaturis deferri nequit *absque impietate*; s. Cyrillus de ea, quae debetur *supremo regi*; s. Joann. Chrysostomus de ea, quam exhibuerunt magi, nega- batque Paulus samosatenus. 9 Perperam igitur Salmasius adnititur patrum auctoritatem eludere. <

182. Ad 3- Neg. paritatem. Nam in Eucharistia unum solum est sup- positum divinum cui tribuimus adorationem; in creaturis adest quidem Deus substantialiter praesens, sed non est cum illis unum suppositum, neque Deus et creaturae unum sunt per hypostasis unitatem.

183- Ad 4. N. Siquidem catholicorum adoratio dirigitur in Christum Jesum. Quomodo enim ipsi adorare possunt panem, cujus substantiam per consecrationis verba conversam in Christi corpus osse profitentur? Sed ne- que species adorare possunt, cum istae ex recepta philosophorum doctrina non sint nisi affectiones subjectivae animae nostrae ortae sive excitatae oc- casione corporum. Non desunt qui contendunt, in casu nostro has ipsas affe- ctiones a Deo ipso immediate produci ex occasione Eucharistiae. 10

cultum, quem deferunt Christo in Eucha- ristia.

*) Notus est versus Juvenci presbyteri relatus a s. Hieronymo, *Comment, in Matth.*

lib. I. cap. 3: „Thus, aurum, myrrham, re- gique, hominique, Deoque dona fuerunt.*

,0) Cf. Emman. Maignan, ord. Minim.

184. Ad 5. *D.* Docent tridentini patres, a fidelibus latriae cultum exhiberi sacramento, prout sacramentum dicit rem signatam seu Christum ipsum, C. prout tantum dicit signum, V. ut patet ex contextu, et ex can. VI superius recitato.¹¹

185- Ad 6. *D.* Haec adorationis praxis tideles exponit periculo idololatriae *materialis*, *Tr. formalis*, *N.* Alioquin non a sola adoratione, verum etiam ab ipsa sumptione abstinendum ipsis foret; quod profecto nec novatores admittunt. Nonne praeterea lutherani, Leibnitzio teste, *adorationem in ipsa perceptione Eucharistiae exhibent?* ¹²

PROPOSITIO IV.

Neque Dei praeceptum neqzte salutis necessitas postulant, ut omnes et singuli Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiae sacramenti sumere debeant.

186. Haec propositio, quae necessario pariter fluit ex veritate, praecedentium propositionum', de fide est, quam Tridentinum sanxit, Sess. XXI. can. I: *Si quis dixerit, ex Dei praecepto, vel necessitate salutis, omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiae sacramenti sumere debere, anathema sit.*

187. Tum ex praecepto divino tum ex necessitate salutis unumquemque fidelem teneri ad participationem Eucharistiae sub utraque specie, omnium primi docuerunt Petrus dresdensis ludimagister et Jacobellus concionator misnensis ²; horum partes suscepit Joannes Huss: quos omnes damnavit concilium constantiense. Hunc errorem postea instauravit Lutherus, demum vero Calvinus, qui quamvis suis non reliquerit in sacramento nisi sola ac nuda symbola, his tamen amarulentis conviciis ecclesiam catholicam arguit: *Er eadem prodit officina (satanae) et altera constitutio, quae dimidiam Coenae partem meliori populi Dei numero vel furata est vel eripuit; nempe symbolum*

Philosophia sacra, tom. I. cap. 21. prop. V et seq. Tolosae 1661.

u) Exinde patet, quam inepte Paulus Sarpius carpat tridentinos patres, quod Sess. XIII. cap. 5. docuerint, huic *sacramento* deberi cultum latriae. Quare pariter non accusavit universam ecclesiam, quod canat: *Tantum ergo sacramentum veneremur cernui?* Sed cf. Pallav. *Hist. Conc. Trid.* lib. XII. cap. 7.

*) *Syst. theol.* pag. 262.

1) Hoc pariter ingenue fassi sunt nonnulli protestantes, inter quos Doctor Clau-

sen, qui scribere non dubitavit: ..Admittendo transsubstantiationem, fatendum est, difficultates adversus communionem sub utraque specie parvi ponderis esse relate ad dogma ac plenitudinem sacramenti. Apud Esslinger, op. cit.

Mirum est, quo furore saevierint calixtini adversus sacerdotes catholicos, eo quod ipsis recusarent usum calicis; ipsos passim caedebant et durioribus cruciatibus subjiciebant. Cf. *Histoire de l'hérésie de Wicleff, Jean Hus et Jérôme de Prague*, Lyon 1662.

*Sanguinis, quod, laids d profanis (his scilicet titulis Dei haereditatem insi-
gniunt) interdictum, rasis d unciis in peculium cessit. Edictum aeterni Dei est
ut omnes bibant.* 3

188. Nullum porro aeterni Dei edictum extare, quo omnes et singuli fideles teneantur Eucharistiam sumere sub utraque specie, neque id exposcere necessitatem salutis, hoc ineluctabili argumento adversus sectarios omnes ostendimus. Si quod esset Christi praeceptum de sumenda ab omnibus et singulis Eucharistia sub utraque specie, vel si aliqua salutis necessitas id exposceret, id profecto novisset ecclesia, illa, inquam, ecclesia, quae immediate a Christo et ab apostolis sacramentum hoc accepit. Atqui numquam ecclesia aut in verbis institutionis aut in verbis promissionis praeceptum ejusmodi agnovit aut ejusmodi necessitatem. Ergo.

189. Jam vero minor propositi argumenti quatuor luculentissimis ac publicis documentorum classibus evincitur.

I. Classis petitur ex **communione aegrotorum**. Certe si quod esset tempus, quod divinum praeceptum de sumenda Eucharistia sub utraque specie urgeret, et quo nihil esset negligendum ex iis, quae necessaria sunt ad salutem, illud foret, quo instat mortis periculum. Atqui ubique terrarum et quavis aetate consuevit ecclesia Eucharistiam asservare sub una panis specie ad ejusmodi infirmos reficiendos, ut constat ex citata historia senis Serapionis, ad quem aegrotans sacerdos, ex episcopi alexandrini praescripto, sacrum edulium sub unica panis specie misit 4, nec non ex vita s. Ambrosii, ad quem pariter animam agentem, teste Paulino ejus biographo, s. Honoratus episcopus Vercellensis *detulit, Domini corpus, quod ubi accepit ac glidivit, emisit spiritum*.5

190. II. **Complectitur communionem parvulorum**: testis enim est in primis s. Cyprianus; qui refert, puellam quamdam continere visceribus non potuisse Eucharistiam sibi praestitam, postquam gustaverat de idolothy- tis, et solum commemorat calicem. 6 Idem mos adhuc retinetur in ecclesia graeca et in ecclesiis orientalibus, uti testantur Arcudins7, Allatius 8 atque Goarius.9 Pari ratione idem ritus tamdiu apud latinos obtinuit, quamdiu

’) *Inst.* lib. IV. cap. 17. §. 47.

4) Apud Euseb. *Hist. Eccl.* lib. cit. cap. 44.

Num. 47. in append, opp. s. Ambrosii, edit. maur.

·) Lib. *De Lapsis*, edit. maur. pag. 189. Sic enim scribit: ..Reluctanti licet (puellae) de Sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus et vomitus. In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit. Tanta est

potestas Domini, tanta majestas.¶ Alia ejusdem sancti testimonia in praefat. edit. maur. §§. 13 et 14.

7) *De concordia ecclesiae occident, et orient*, lib. III. cap. 40.

s) *De ecclesiae nccid. atq. orient perpetua consensione*. Colon. Agrip. 1648. Cf. ad diss. *De missa praesantif. dnnot. de communione orient, sub unica specie*, auctore Berlholdo Nihusio, et Leonis Allatii ad Nihusium epist. duae.

9) Ibid. *Attentatio Jac. Goarii*, Ord.

Eucharistia statim post Baptismum administrata est °; quia, cum prao tenella aetate panem infantes suscipere non possent, solus sanguis digito sacerdoti.} dabatur eis sugendus. 11

191. III. Desumitur ex **communione domestica fidelium**, qui, persecutione saeviente, in proprias aedes sacra dona deferebant, et quidem sub unica panis specie, arca ut plurimum lignea inclusa. Hujus consuetudinis testes habemus Tertullianum 12 et Cyprianum *3, nec non s. Zenonem veronensem, qui scribit: *Omnibus peraeque unus panis cum ligno daturw*, quibus verbis, adnotantibus FF. Ballerinis, s. *Zeno* significavit, Eucharistiam in arca lignea domum deferendam.15 Ejusdem praeterea consuetudinis exemplum reperimus in Actis ss. Indis et Domnae apud Surium 16, in Actis s. Eudoxiae apud Bollandum 17, aliaque non pauca, de quibus egerunt Sandellius18

Praed. et in *Euchologio* in notis 178 et seqq. ad Missam s. Joann. Chrysostomi.

‘.) Cf. Haiden in diss. cit. *De instituto ecclesiae infantibus* etc.

*) Hunc usum testatur H_us_o a s. Victore, *De Sacram*, lib. L cap. 20. his verbis: -Pueris recens natis idem sacramentum in specie sanguinis et ministrandum digito sacerdotis. Quia tales naturaliter sugere possunt.*

M) *Ad uxor*. lib. IL cap. 5. dicens: «Non sciet maritus (ethnicus), quid secreto ante omnem cibum gustes? et, si sciverit panem, non illum credit esse, qui dicitur?” Cf. not. Rigaltii in hunc loc.

*3) Lib. *De laps*. pag. 189.

H) Lib. I. tract. XIV. cap. 4. edit. Baileirin. Veronae 1739.

u) Adnot. 18- in loc. cit. qui id confirmant ex eo, quod idem s. Zeno scribit, tract. V. n. 8. de gentili viro cum femina Christiana conjuncto: Arrepto, *inquit*, forsitan sacrificio tuo tuum pectus obtundet, tuam faciem deformabit.” Capsulis enim ligneis (subdunt Ballerini), in quibus *Sacrificium*, id est, Eucharistia condebatur, ictus et vis ejusmodi congruit, ut et pectus obtundere et faciem deformare possent. Huc forte respicit Cyprianus, in lib. *De lapsis*, mentionem faciens mulieris, quae cum *arcam suam*, in qua Domini Sacramentum fuit, aperire lentassel, igne inde erumpente deterrita est, ne auderet attingere.

.e) Ad diem 26. Septembris.

17) *Act*. ss. mens. Mart. tom. I. pag. 19-ubi cap. 12. η. 44. haec leguntur: «Verum,

antequam traderet ultro se lupis agna Christi, brevi mora impetrata prodeundi, accurrit in sacram aedem; reserataque illic arcula, in qua divinum donum reliquiarum sancti corporis Christi servabatur, inde particulam acceptam sinu recondidit, et sic statim cum militibus abiit.”

‘.) *De sacris synaxibus*, cap. 19. ubi turriculam sacramentariam ex argilla rubricata, Romae e coemeteriis effossam, exhibet ad prototypi magnitudinem expressam, cujus iconem eidem misit eques Joann. Passeri descriptione hac addita: „Forma quadrata est, ut quodammodo altaris imaginem redoleat, quod ex quadrato lapide atque unico constare solebat... Hujusmodi unum integerrimum habeo Pisauri, ex antiquissimo s. Mariae Magdalenae monasterio erutum, in cujus fronte crux ampla excisa est cum Christi benedictis imagine.” Testatur praeterea idem eques, similium turricularum fragmenta, non semel se Romae in coemeteriis collegisse, „adhaerentibus, sive aliquando divulsis lucernis non adhuc argilla turriculae agglutinatis, ut perenni lumine aliquis etiam in privatis aedibus honor mysterio tam venerabili tribueretur.” Mirum vero non esse subdit, si vasculorum hujusmodi fragmenta plurima in iis locis inveniuntur, *in quibus saepe vivi latitabant, et mortui tumulabantur*. Ex his porro monumentis non solum haereticos, sed et Courajerium refelli, apertum est, qui negant ullum cultum antiquitus Eucharistiae delatum esse.

et Berlendis.19 His adjici debent monachi in vastis solitudinibus degentes, qui secum Eucharistiam asportabant sub unica specie, ut de eadem decurrente tempore participarent, testibus s. Basilio20, Theodoro stndita21, et biographe e. Lucae eremita apud Combefisium 22 et Bollandum.23

192. IV. Classis demum, ut alia praeteream, coalescit ex ipsa **communione publica**, quae nimirum in ecclesia frequentari solebat. Etenim 5. Leo M. *Serm. IV. de Quadrag*. observat, diu in ecclesia romana latuisse manichaeos, qui eucharisticum panem cum ceteris accipientes abstinebant a vino. Jam vero latere non potuissent, nisi libera sub unica specie panis fuisset communio; alioquin ob rei singularitatem statim notati ac deprehensi fuissent. Nec Romae solum, sed et Constantinopoli eandem viguisse libertatem, constat ex facto, quod de pervicaci muliere macedoniana refert Sozomenus.24 Huc pariter refertur Missa *praesandificationum*, in qua non praebetur communio, nisi ex particulis praeconsecratis. Hanc autem Missam ab immemorabili frequentant graeci toto quadragesimae tempore, diebus dominicis exceptis; latini autem eam celebrant sacro Paraseeves die. 23 Ipsi denique protestantes non cogunt abstemios ad sumptionem calicis, prout numquam eos coegit ecclesia; jam vero non exiguo numero hi semper fuerunt, quibus tamen juxta adversariorum principium communio sub unica specie deneganda fuisset.

193. Constat igitur certissimis documentis, numquam ecclesiam judicasse, communionem sub utraque specie omnibus et singulis necessariam esse ad salutem, aut aliquod Christi extare praeceptum, quo ad eam fideles omnes adigantur.26

‘.) *De oblationibus ad altare. De oblationibus communibus*, §. 5.

M) *Epist. XCIII. ad Caesariani patriam, de communione*, edit. maur.

21) Lib. I. epist. LVII. tum in ejus vita, 4L inter opp. Sirmondi, Paris 1696. lom. V.

”) *Novi auctarii liiblioth. Patrum*, lom. II.

”) *Acta ss.* mens. Febr. ad diem 7. pag. 92. n. 42.

M) *Hist. Eccles*, lib. VIII. cap. 5. et ex eo Nicephorus, lib. XIII. cap. 7; Baronius ad ann. 400.

“) Cf. Diss. Allatii, *De missa praesanet*. ad calcem op. de *Eccles, occid. et orient, consensione*.

îe) Cf. Bellarmin. *De Euch.* lib. IV. cap. 24; Bossuet, *Traite de la Communion*

sous les deux espèces; Pellicia op. et diss. cil. ubi pag. 78 et seqq. luculenter ostendit, 1°. *numquam et nuspiam* absoluta liturgia asservatam fuisse Eucharistiam sub specie vini. 2°. A primo ecclesiae saeculo usque ad VII. *nullum* reperiri exemplum communionis infirmorum sub utraque specie, neque apud graecos neque apud latinos. 3°. Per quinque postea saecula in ecclesia latina, id est, usque ad saec. XIII. morem obtinuisse porrigendi infirmis hostiam sanguine intinctam, ob quandam, quae inter doctores praevaluit, opinionem; qui mos demum penitus evanuit. 4°. Tam graecos quam abyssinos et coptos, aliosque orientales, a primis temporibus ad nos usque administrasse et administrare Eucharistiam *sub sola panis specie*. Ipsum adi.

DIFFICULTATES.

19-1. L Obj. 1. Quod Christus jam praeceperat in verbis promissionis, Joann. VI. 54: *ζῴῃ manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, 2. denuo inculcat in verbis institutionis, Matth. XXVI. 27. dicens: *Bibite ex hoc omnes*. 3. Quae verba verum mandatum continent non secus ac superiora: *Accipite et manducate*; 4. immo, uti observat Lutherus, praevidens Christus aliquos aliquando futuros, qui vellent fideles a calice arcere, in sola porrectione calicis dixit: *Bibite ex hoc omnes*; 5. praesertim cum apostoli tunc fideles omnes repraesentarent. Ergo.

195. Resp. ad 1. D. Ita ut addocta Christi verba respiciant rem sumendam. C. modum sumendi, A'. Talem sane germanum esse verborum Christi sensum aperte ostendunt Christi scopus et orationis series. Scopus enim Christi, Joann. VI. fuit, promittere Eucharistiam, ejusque inculcare necessitatem, et fructus exponere, uti superius ostendimus. Orationis seriem id unum pariter exposcere, collatio textuum inter se clarissime evincit. Apposite proinde tridentini patres observant, ipsum Christum, qui dixit: *ATsi manducaveritis etc.* dixisse quoque: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum. . . Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum. . . Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Hinc non immerito plures interpretes animadvertunt, particulam *et* in subjecta materia esse disjunctivam ex Scripturarum usu. Sic Petrus Act. III. 6- dixit claudio: *Argentum et aurum non est mihi*, id est, argentum aut aurum; sic etiam Exod. XXI. juxta hebraicam veritatem, legitur: *Qui percusserit pa.trem et matrem, morte moriatur*; et alibi passim. Juxta horum expositionem, in usu biblico fundatam, hunc sensum prae se ferrent objecta Christi verba: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, aut biberitis ejus sanguinem etc.*; quod non obscure insinuat ipse apostolus, I. Cor. XI. 27. scribens: *Quicumque manducaverit panem hunc vel biberit calicem Domini indigne, reus erit Corporis et Sanguinis Domini*.

196. Ad 2- N. Ad prob. D. Quae tamen verba *bibite etc.* respiciant praesentes, C. absentes, praesertim non conficientes, N. Etenim praeter contextum, qui clare ostendit, haec verba ad solos apostolos convivantes dirigi, aperte id habemus apud Marc. XIV. 23. qui exeeutionem dominici mandati refert, dicens: *Et biberunt ex illo omnes*. Dictis consonant antiquae versiones syriaca, arabica, aethiopica apud Waltonum, in quibus sic referuntur verba Christi: *Bibite ex hoc omnes vos, seu vos omnes*.

197. Ad 3. D. Quae proinde solos praesentes afficiunt, C. secus, N. Ut enim animadvertit Maldonatus, perperam protestantes contendunt, praeceptum de sumenda Eucharistia illis verbis institutionis: *Comedite, bibite,*

datum a Christo esse, cum ea non respiciant nisi solos conficientes, quibus dixit: *Hoc facite*. Praeceptum enim, quod omnes reipsa obliget, Christus jam dederat Joann. VI. 54. cum dixit: *Nisi manducaveritis etc.*²⁷ Hinc ruunt, quae superstructa sunt ab adversariis argumenta.

198. Ad 4. D. In sola porrectione calicis dixit Christus: *Bibite etc.* ut intelligerent apostoli, non totum calicem, sed partem tantum ab unoquoque esse hauriendam, C. aliter, N. Idem enim significant apud Matth. et Marcum: *Bibite ex hoc omnes*, quod apud s. Lucam: *Dividite inter vos*.²⁸ Quae ratio non aeque militat pro panis symbolo; quum Christus illud jam fregerit ac distribuerit. Haec expositio jam ab ipsis protestantibus admittitur. Sane Kuinoel ita Christi verba exponit: *Sumite hoc, et in orbem ex eo bibite*; quae verba plane nostris respondent: *Dedit nimirum Christus calicem apostolo, qui ei proximus accumbebat, hic secundo, secundus tertio, et ita porro*.²⁹ Ex quibus patet, se non satis acutum perhibuisse Lutherum.

190. Ad 5. D. Repraesentabant apostoli omnes fideles eo ferme pacto, quo primates et magistratus repraesentant totam rempublicam, *Tr.* vel C. fideles singulos, vel N. vel *subd.* Quatenus exposcit eorum conditio, C. strictiori sensu, A'. Alioquin non solum ipsis jus competeret conficiendi et distribuendi, sed ipsum juris exercitium; quod tamen adversarii non admittunt.

200. Inst. Atqui ita apostoli singulos fideles repraesentabant, ut jus isti consecuti sint ad utramque speciem percipiendam. 1. Etenim Christus, peracta consecratione, Luc. XXII. 17. dixit: *Hoc facite im meam commemorationem*. Jam vero omnes et singuli fideles tenentur ad commemorandam Christi passionem, dum communicant; ergo et ad sumendam Eucharistiam sub utraque specie. 2. Quare apostolus, I. Cor. XI. semper conjungit esum et potum; 3. quin immo ibid v. 26. affirmat, communionem esse sumendam in commemorationem passionis Christi, haec porro non exprimitur, ut insinuat idem apostolus, solo panis symbolo, eo quod non satis referat sanguinis effusionem, 4. propterea v. 28. aperte docet, ab omnibus sumendam esse Eucharistiam sub utraque specie, dicens: *De pane edat et de calice bibat*. 5. Ergo tum divino mandato tum divinae institutioni adversantur catholici, cum dimidiata coena, dimidiata haereditate, sub unica tantum specie. Eucharistiam distribuunt.

201. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. D. Peracta consecratione panis illa verba protulit Christus, C. peracta consecratione calicis, N. Etenim s. Lucas, qui ea refert Christi verba, prolata ea solum exhibet post panis consecrationem, ut intelligeremus, nullo inde fideles adstringi praecepto ad

v) Cf. In Matth. XXV[. v. 26 et 27. Sic etiam Becanus, *Manuale controvers.* lib. I. cap. 9. n. 111.

2h) Cap. XXII. 17: *laruroù.*
29) *Comment, in libros V. T. Hislor,* in Matth. cap. XXVI. v. 27 et 28.

utriusque symboli sumptionem. Seu etiam rectius dici potest, Christum in adductis verbis id unum intendisse, ut nempe, quoties eucharisticum mysterium celebraremus, ejus, qui illud instituit, recordaremur, sive alterutrum sive utrumque symbolum perciperemus, uti ipsi interpretes protestantes ea exponunt.³⁰ Id enim aperte insinuat apostolus, qui, eadem verba referens post consecrationem calicis, sic Christum loquentem inducit: *Hoc facile, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.*³¹

202- Ad 2- *D.* Quatenus refert institutionem Christi sub utraque specie, *C.* quatenus velit necessitatem sumptionis utriusque symboli significare, *A.* Etenim, ut modo vidimus, apostolus, disserens de calice, conditionate tantum, non absolute loquitur; deinde utitur particula disjunctiva, dicens: *Vel biberit calicem.* Quae quidem omnia alterutrius symboli usum commendant, minime vero utriusque necessitatem.

203. Ad 3- *Dist. min.* Non exprimitur in solo pane mystica repraesentatio cruentae immolationis, quae fit consecrando seorsum corpus ac seorsum sanguinem, requiriturque ad rationem sacrificii, *C.* non exprimitur seu non habetur commemoratio dominicae passionis per sensibile signum corporis Christi pro nobis immolati et a sanguine divisi, quaeque sufficiat ad rationem sacramenti, *A.* Permisceri praeterea non debent repraesentatio et commemoratio, minus quippe requiritur ad commemorationem quam ad repraesentationem alicujus rei.³²

204. Ad 4. *Xeg.* Scopus enim apostoli in citatis verbis est ostendere necessitatem probationis, quam quisque praemittere debet, antequam ad sacram synaxin accedat, non autem inculcandi utriusque symboli sumptionem, ut constat ex orationis serie; ait enim: *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat.*³³ Id est: Probet seu excutiat conscientiam suam, antequam ad Eucharistiam accedat.

205. Ad 5- *D.* Si sub alterutra specie non daretur totus et integer Christus, *C.* si totus detur uti ostendimus, *A.* Ex his propterea sequitur, eundem fructum, ceteris paribus, percipi sive ab eo, qui unam, sive ab eo, qui utramque speciemumat, Falsuro propterea est, per subtractionem unius symboli dimidiari coenam aut haereditatem, ut adversarii ecclesiam calumniantur.³⁴

30) Sic inter ceteros Georg. Rosenmüller objecta verba exponit in suis sermionibus in Luc. cap. XXII. 19: -Id facite in mei recordationem, vel: quotiescumque hoc facietis, et religiosum convivium celebrabitis, gratam mei memoriam recolite."

31) I. Cor. XI. 25.

32) Cf. Becanus loc. cit. n. 131.

33) I. Cor. XI. 28.

34) Apposite Becanus loc. cit. n. 5. ..Utrique, *inquit*, merito arguendi: Calvinistae, quia carnem et sanguinem Christi tollunt e sacramento, et tota haereditate (ut ipsi vocant) dissipata, praeter nudas tabulas, nihil relinquunt laicis; lutherani, quia non viventem et integrum, sed mortuum et dissectum Christum legatariis distribuunt, ejusdem dimidiam partem sub specie panis,

206. II. Obj. 1. Patres tradunt, ex dominico praecepto quemlibet teneri ad calicis sumptionem. 2. Ita s. Cyprianus eos reprehendit, qui *in calice dominico sanctificando et plebi ministrando non hoc faciunt, quod Jesus Christus Dominus et Deus noster sacrificii hujus auctor et doctor fecit et docuit.*³⁵ 3. Atque in *Sermone de coena Domini: Lex*, inquit, *esum sanguinis prohibet, euangelium praecipit, ut bibatur.*³⁶ Similia habet s. Augustinus³⁷, alique non pauci. 4. Sed neque constanti huic patrum doctrinae obstant exempla in probationibus adducta de communione sub unica specie: uti enim animadvertit Callixtus, cum in ecclesiae coetibus utraque pars sacramenti exhiberetur, videntur aliqui e calice bibisse, panem vero manu acceptum sibi servasse, ut hoc sumpto domi absolverent sacrum epulum, quod cum pars esset sacramenti in ecclesia accepti, veluti ejusdem appendix spectari poterat. 5. Hoc vero ne deinceps fieret, Gelasius pontifex decrevit, ut omnes *aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.*³⁸ Ergo.

207. Resp. Ad 1. *D.* Tradunt patres, quemlibet teneri ad utriusque speciei sumptionem ex dominico praecepto late seu improprie dicto, *C.* presse seu proprie dicto, *N.* Scilicet patres cohaerenter ad disciplinam tunc temporis vigentem hortabantur fideles utsumerent Eucharistiam, prout administrabatur, a qua recedere privatis hominibus fas non erat. Ut fideles propterea compellerent ad utriusque speciei participationem, urgebant praeceptum Christi, quale praesumebatur ex ejus exemplo et institutione, eadem ratione ac urgebant praeceptum Christi, cum commendarent sive Baptismi collationem per immersionem, sive pedum lotionem aliaque ejusmodi, quae non nisi latiori sensu poterant dici a Christo praecepta, uti adversarii nostri ultro concedunt. Non igitur rigorosum ac proprie dictum praeceptum patres agnoverunt, quo Christus omnes obligaverit, ad communicandum sub utraque specie; alioquin neque patres, neque fideles unquam recessissent ab ejusmodi sumptione, cum tamen constet contrarium passim ab ipsis factum esse, uti certissimis documentis ostendimus. Addo, has ipsas patrum crebras obiurgationes evidenter evincere, communionem sub unica specie vulgo obtinuisse; alioquin illae inutiles fuissent.

208. Ad 2. *D.* Reprehendit s. Cyprianus hydroparastatas seu aquarios

reliquam sub specie vini, seorsim sumi a laicis arbitrantur. Et tamen ultrique, tam lutherani, quam calvinistae, posteaquam rem ipsam sacrilege dissiparunt, de solis symbolis litem nobis intendunt, perinde ac illi, qui, absumpto patrimonio, de nudis codicillis altercantur." Cf. etiam ibid. n. 68. et 135 et seq.

35) *Epist. LXIII. ad Caecilium.*

36) In append. opp. s. Cypr. coi. 113. edit. maur.

37) *Ouaest. LVII. in Levit.* n. 4.

38) Apud Gratianum, *Dee. LU. De consecr. dist. II. cap. Comperimus.*

sacrificantes in sola aqua vel persecutionis metu vel errore aut ignorantia deceptos, C. omnes promiscue, xV. ut constat ex toto epistolae argumento et scopo, ac solide ostendit Pamelius. 39

209. Ad 3. D. Sub alterutra specie, C. sub specie vini, *subd.* praecepto late sumpto, uti paulo ante exposuimus, *Tr.* vel C. stricte sumpto. V. Eadem ratione exponendus est s. Augustinus, aliique patres, qui loquebantur juxta disciplinam tunc receptam. Praetermittendum insuper non est, auctorem citati sermonis non esse s. Cyprianum, sed Arnoldum abbatem Bonae-vallis, uti eruditus notum est.⁴⁰

210. Ad 4. *Negamus* quidpiam veritatis aut soliditatis habere Callixti animadversionem, qua potius seipsum jugulat. Sane, si fideles sumebant in ecclesia solum calicem, et panem domum asportabant, jam non unam sed duas sub unica specie communionem habebimus, primam sub specie vini in templis, alteram sub specie panis inter domesticos parietes. Ridiculum siquidem est contendere, duas communionem, per diem, per hebdomadam, per mensem, quandoque per annum sejunctas, unam, candemque communionem constituere. Quamquam nec his opus est, cum facta contrarium prorsus evincant.

211. Ad 5. D. Ita ut illo decreto Gelasius, prout pridem jam praestiterat s. Leo, perculerit manichaeos, C. omnes indiscriminatim, saltem directe. xV. Hoc enim fuit peculiare temperamentum ab illis pontificibus adscitum ad manichaeos detegendos, ostenditque contrariam consuetudinem inolevisse. Quare vel ipse Leibnitzius scribit: *In eadem sede (romana) Gelasius paulo post eos repulit (er manichaeorum, ut puto, reliquiis), qui sumpta tantummodo corporis sacri portione, nescio qua superstitione, a calice sacrati cruoris abstinebant.*⁴¹

PROPOSITIO V.

Non errat ecclesia, dum justis causis et rationibus adducta jubet laicos, atque diam clericos non conficientes, sub una tantum specie communicare.

212. Arcto inter se nexu copulantur praesens ac antecedens propositiones. Enim vero si nullum extat divinum praeceptum, quo omnes promiscue obligentur ad sumendam Eucharistiam sub utraque specie, si nulla

w) Adnot. 2. in hanc epist. Cf. edit. Paris. 1574.

■^o) Hesselius et Pamelius contendunt, hunc auctorem non esse loculum in adductis verbis de vera ac propria sanguinis

potione, sed de potione spirituali ac mystica. Mihi tamen videtur orationis series huic expositioni refragari.

n) *Syst. Theol.* pag. 246. Cf. Becanus, loc. cit. n. 45 et seq.

salutis necessitas id exposcit, jam patet, calicis usum rem esse disciplinarem, quae non afficit sacramenti substantiam, Atqui in ecclesia, prout declarat tridentina synodus, .Sess. XXL cap. II. haec potestas perpetuo fuit, *ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire judicaret. Id autem apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait: Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei: atque ipsum quidem hac potestate usum esse salis constat, cum in multis aliis tum in hoc ipso sacramento, cum, ordinatis nonnullis circa ejus usum, cetera, inquit, cum venero, disponam.* Ergo potest ecclesia tali potestate a Christo instructa omnibus hinc inde mature discussis, prohibere calicis usum, prout reipsa in conciliis constantiensi et tridentino prohibuit; seu potius lata lege confirmavit inolitam jamdiu consuetudinem communicandi sub altera tantum specie. Hinc eadem tridentina synodus in cit. Sess. hunc canonem II. edidit: *Si quis dixerit, sanctam ecclesiam catholicam non justis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos atque clericos non conficientes sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse; anathema sit.*

DIFFICULTATES.

213. Obj. Si quae legitimae causae inducere potuerunt ecclesiam ad interdicens usum calicis, eae profecto sunt periculum irreverentiae aut scandali; atqui ejusmodi causae nullae sunt, si conferantur praesertim cum incommodis, quae ex hac prohibitionem oriuntur. Etenim 1. tali periculo non obstante, catholicis fatentibus, communio sub utraque specie in usu fuit per duodecim fere saecula in ecclesia occidentali, et in ecclesia orientali adhuc viget; 2. praevalere proinde debuit universalis et adeo antiqua consuetudo, quae originem habuit ab exemplo et institutione ipsius Christi; 3. quia demere usum calicis est mutilare sacramentum; 4. calix enim pertinet ad sacramenti substantiam; 5. utpote qui ordinatus est ad separationem sanguinis, quae per Christi mortem facta est, significandam, et ad significandum plenum convivium, quod sane non in solo cibo instruitur sed in cibo et potu; 6. quia denegare fidelibus calicem est eos privare ea gratia, quae huic sacramenti parti adnexa est, et confertur communicantibus sub utraque specie; 7. quia saltem calicis subtractio adimit fidelibus partem consolationis spiritualis, quam non solum haeretici hussitae, sed plures etiam iique pii catholici summopere exoptabant atque ardentem petebant, ut Gerson⁴², Georgius Cassander², aliique docti et orthodoxi theologi in concilio

⁴²) Tract. *De commun, laicor. sub utraque specie.*

5) *In consultatione de articulis religionis*, art. 22.

tridentino apud Pallavicinum³; 8. n. i enim Christus voluisset calicem a fidelibus sumi, in eo minimo consecrasset⁴; 9. eo magis, quod ipsi longo saeculorum usu jus praescriptionis acquisierant, a quo minime exciderunt ob contrariam plurimorum desuetudinem; 10. cum demum aliud sit ob peculiare circumstantias aliquam regulae exceptionem pati, aliud vero ipsam exceptionem tamquam legem ac regulam constituere, uti praestitit concilium tridentinum.⁵ Ergo.

214. Resp. *Dist. maj.* Adductae causae etiam potuerunt ecclesiam permovere ad usum calicis interdicens, C. solae, A' et *neg. min.* Ecclesia enim, utpote mater nobis a Deo data, non tenetur filiis rationem reddere, cur hac potius vel illa ratione se gerat in suis determinationibus. Quamvis porro eas causas, quibus inducta fuit ad talem legem ferendam, minime patefecerit, pro certo a nobis tenendum est. eas gravissimas fuisse.

Si quid tamen ex concertationibus, quae agitatae sunt in congregationibus concilii tridentini, colligere possumus, hae fuisse videntur: 1°. periculum effusionis in magna praesertim populi frequentia; 2°. nausea et repugnantia nonnullorum in labiis admovendis ad eundem vel calicem, vel calamus, syphunculum, aut aliud quodvis instrumentum suctorium; 3°. maxima difficultas in asservanda specie vini pro aegrotis in regionibus praesertim calidioribus aut nimis frigidis; 4°. ejusdem vini inopia in multis locis, ad quae non facilis est accessus, ut illuc inferri possit; 5°. multorum naturalis constitutio qui a vino summopere abhorrent, quique abstemii vocantur⁶; 6°. spontanea fidelium desuetudo ab sumptione calicis saec. XII. et XIII. introducta; 7°. haereticorum protervia, qui temerario ausu ecclesiae succensere non verentur, perinde ac si ipsa leges a Christo datas aut ignoraverit aut contempserit.

215. Ad 1. prob. *D.* Simul tamen non concurrentibus iisdem causis, C. secus, A'. Ceterum, etsi laudanda sit pia antiqua consuetudo, non ideo reprobanda nova est disciplina. Numquam ecclesia positivo aliquo decreto vetuit calicis usum, nisi cum saec. XV. inquieti ac turbulenti ingenii homines eam accusare coeperunt de gravissimo errore ac divini praecepti neglectu.⁷

3) *Storia dei Cone, di Trento*, lib. XVIII. cap. 3 et seqq.

Ita novissime Filaret metrop. moschov. in op. *Rozmotcy etc. sen Dialogi inter dubitantem et persuasum de orthodoxia orientalis graeco-russae ecclesiae*. Petropoli 1829.

5) Sic Courajerius in nolis ad historiam conc. trid. a Paulo Sarpio editam, lib. IV. §. 11. not. 31.

·) Ipse Wegscheider, §. 180. A not. 6.

scribit: Quum fuerint, qui communionem calicis valetudini infestam esse demonstrarent, videndum est, ut pericula inde metuenda praecaveantur, et avertantur, v. c. usus calicis, a quo per fistulam vinum sugitur, in nonnullis ecclesiis conservatus, abrogetur.“

7) Id abunde constat ex historia callixinoruni. Ci. Aeneas Sylvius in *Hist. Bohemorum*, cap. 35.

216. Ad 2. *D.* Ab institutione et exemplo Christi ac traditione apostolorum, disciplinari tamen et libera, atque ecclesiae auctoritate moderanda, C. praeceptiva ac necessaria ad salutem, A'. Aliud enim est institutio et exemplum Christi, aliud vero mandatum; unum enim sine altero optime consistere potest. Alioquin alia plura praestare deberemus, quae neque adversarii ipsi contendunt, ut saepe adnotavimus.

217. Ad 3. *Neg.* Totum enim ac integrum habetur sacramentum sub unaquaque specie.

218. Ad 4. *D.* Calix consecrandus[^] C. calix distribuendus, *N.* Ut constat ex dictis.

219. Ad 5. *D.* In sacrificio, C. in sacramento, *subd.* quae tamen separatio satis significatur in alterutra specie, prout superius animadvertimus, C. nullo modo significatur, *N.* Etenim etiam immersio, qua olim administrabatur Baptismus, expressius repraesentat dominicam sepulturam, quam infusio; quin tamen ce-nseatur ab adversariis ipsis necessaria aut praecepta. Id ipsum dicatur de convivio, quod integrum ac plenum est in alterutra specie, in qua totus Christus sumendus exhibetur, quamvis non adeo expresse cibus et potus seorsum repraesententur. Alia praeterea est ratio convivii communis, alia convivii spiritualis; illud enim sine potu mutilum est, non item vero convivium sacramentale, in quo sub unaquaque specie cibus et potus tribuuntur.

220. Ad 6. *D.* Privantur fideles per subtractionem calicis aliqua gratia *necessaria ad salutem** et ex opere operato, A'. quae haberi posset ex opere operantis, cui suppleri potest ferventiori affectu, *Tr.* Declarat enim concilium trid. Sess. XXI. cajx III. *fatendum esse, etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum verumque sacramentum sumi, ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solum accipiunt.* Transmisimus autem alterum distinctionis membrum, eo quod theologi inter se disceptent circa fructum accidentalem, qui proveniat ex alterius speciei sumptione, quem alii contendunt inde erui, alii negant.⁸

·) Bellarminus, *De Each.* lib. IV. cap. 23. postquam pluribus ostendit adversus haereticos, nullum fructum ad salutem necessarium ex unica sumptione amitti, demum, prop. IV. statuit: „Nihil spiritualis fructus capitur ex duabus speciebus, quod non capiatur ex una.“ Quam conclusionem argumentis intrinsecis et extrinsecis solide adstruit. Attamen Alex. Alensis et Gaspar Casalius eam in dubium revocant; Vasquez vero, *In III. part. s. Thom.* disp. CCXV.

Perrone. Praelectiones theolog. VII.

cap. 2. censet esse probabilius, majorem fructum gratiae ex utraque specie hujus sacramenti quam ex altera tantum percipi. Prior sententia verisimilior videtur. Ceterum accidentalis hic fructus peculiaris, si reipsa duretur, esset prorsus negligendus, cum graves causae suadent calicem uon omnibus esse promiscue permittendum. Ea certe constans fuit ecclesiae agendi ratio. Sic, quamvis certum sil, gratiam ex opere operato tum ab Eucharistia tum a Confir-

221. Ad 7. *D.* Ita ut possint longe solidiorem consolationem sibi comparare ex obedientiae merito, *C.* secus, *Tr.* In his enim, quid magis conducat ad fidelium utilitatem et solidam consolationem, standum est ecclesiae iudicio, quae ex longo ac diuturno experimento satis eomperit, quid magis expediat. Vera ratio, quare nonnulli etiam catholici vehemens illud desiderium concessionis calicis patefecerunt, partitu repetenda est ex illa naturae nostrae allectione, qua nitimur in vetitum cupimusque negata, partim ex quadam praeconcepta spe facilius revocandi dissidentes ad ecclesiae unitatem.⁹ Jam vero, si ex factis aliquando concessionibus arguere liceat, an expediat calicem restituere, vix unquam expedit. Eas enim concessionem nullos unquam fructus attulisse, patet ex iis, quae fuse disputat Benedictus XIV¹⁰, qui praeterea eos omnes recenset, quibus etiam nunc temporis Eucharistiam sub utraque specie sumere permittitur. Hinc idem pontifex nobili cuidam matronae, quae Luthero ejurato redierat in gratiam cum catholica ecclesia, privilegium, quod petierat, constanter denegavit, ut in privato domus suae sacello Eucharistiam sub utraque specie recipere posset. 11

222. Ad 8. *D.* Si praeter sacramentum noluisse Christus instituere sacrificium, *C.* si sacrificium insuper instituere intendit, ut inferius ostendimus, *A;* 12

223. Ad 9. *Neg.* Etenim, cum Christus sacramentorum dispensationem reliquerit pastoribus ecclesiae a se institutae, nullum unquam jus, ideoque neque praescriptionem fideles acquirere potuerunt quovis saeculorum decursu. Fideles jus quidem habent ad sacramenta, si legitime ea postulent, non autem ad modum ea percipiendi, quem statuendum, ut vidimus, Christus ecclesiae suae reliquit.

224. Ad 10. Esto. Ex his tamen exceptionibus constat, sumptionem

matione parvulis conferri, attamen a pluribus saeculis neutrum sacramentum infantibus ecclesia administrare consuevit, quin propterea adversarii litem ecclesiae intentent. Sed cf. Bellarm. loc. cit.

*) Cujusmodi certe fuit Cassander, qui, zeli sui aestu abreptus, longius quam par esset, progressus est. Quod spectat ad Gersonium asserere non dubito, eos, qui pro communione laicorum sub utraque specie ejus auctoritatem adducunt, numquam hunc tractatum legisse. Acriter siquidem insistit in toto tractatu, ut nulla ratione usus calicis concedatur; invehitur in Bohemos, qui illum expetebant, oslendilque plura incommoda ex ejusmodi concessione oriri. Cf. ipse ejus tractatus, tom. I. pag. 458. in opp. edit. Ellies Dupin, Antwerp. 1706. in-

scriptus: *Contra haeresim de communione laicorum sub utraque specie.*

,0) *De sacrif. Missae*, lib. II. cap. 23. n. 17 et seqq.

“) *De synodo dioeces.* lib. VI. cap. 9. n. 6.

12) Sic evanescit magna Filareti difficultas. Hic vir nullius fidei, professione quidem schismaticus, at doctrina totus protestans, dum videtur suadere schismatis professionem subditis imperii russiaci, ac modis omnibus catholicos ad schisma transferre, doctrinas inierim haereticas lutheranorum et calvinistarum, incautis propinat. Immo, ut ejusmodi hominibus contingere solet, ea docet, quae ad rationalismum recta perducunt et ad plenam conscientiae libertatem.

Eucharistiae aut sub una aut sub duplici specie non spectare ad dogma, sed ad disciplinam. Si res porro disciplinaris est ejusmodi sumendi ratio, jam subest ecclesiae regimini, cujus est iudicium ferre, utrum expediat nec ne tali potius modo quam alio communicare. Etiam Baptismi collatio per infusionem olim erat exceptio, postea vero ecclesia, omnibus probantibus, iudicavit fidelium utilitati magis expedire, ut ille lege constanti sola infusione administraretur; prout alia pene innumera immutatae disciplinae exempla pariter evincunt. 13

CAPUT IV.

DE EUCHARISTIAE NECESSITATE, DISPOSITIONIBUS ET EFFECTIBUS.

225. Vix superest, qui adhuc propugnet absolutam Eucharistiae necessitatem. Antiquata pariter est impia novatorum doctrina, qui ex praepostero principio de sola fide justificante inferebant, optimam dispositionem ad Eucharistiam rite suscipiendam esse gravem peccatorum sarcinam; quamobrem Lutherus scribebat: *Optima dispositio, qua pessime es dispositus*!; et Calvinus affirmabat, has epulas non prodesse justis. 2 Ex eodem principio pariter inferebant novatores, remissionem peccatorum esse primum hujus sacramenti effectum. Cum vero hujus doctrinae jam pudeat novatores ipsos, hinc nonnisi leviter haec argumenta agitabimus.

*) Apposite Leibnitzius, *Sysl. Theol.* pag. 254 et seq.: „An autem nunc praestet, *inquit*, calicem reddi populis, hoc est, an non praeponderent rationes, quas tot principes et nationes allegarunt, id quidem definire non perlinet ad privatos, sed ad ecclesiae rectores, maxime aulem ad summum pontificem, cui concilium tridentinum lotum hoc negotium reliquit. .. Interea, si forte peccarent ecclesiae rectores nimia severitate, ipsorum id periculo foret, neque ad subdilos perveniret crimen, quos par est obedire. .. Nihil autem dubito, de rebus hujusmodi statuere posse eos, qui praesunt, iisque parendum poliusquam schisma faciendum esse, quod super omnia pene mala grave malum Augustinus ostendit. Ecclesiae quidem potestas definiendi late porrigitur, ad ea etiam (sed certo modo),

quae juris divini sunt, ut patet ex mutatione sabbati in dominicam diem, permissione sanguinis et suffocati, canone librorum sacrorum, abrogata immersione in baptismo, matrimonique impedimentis, quae partim ipsi protestantes sola ecclesiae auctoritate, quam in aliis spernunt, luti sequuntur. ..

*) Apud Bellarm. *De Euch.* lib. IV. cap. 17. n. 1 et seqq. qui plures atTert hujus *sacrorum emendatoris* blasphemias, quas hic referre non vacat.

2) *Inst.* lib. IV. cap. 17. §.42: „Minerimus, *inquit*, has sacras epulas aegrotis esse pharmacum, peccatoribus solatium, pauperibus largitionem; quae sanis, justis et divitibus, si qui reperiri possent, nullum afferrent operae pretium. ..

PROPOSITIO I.

Nemini actualis Eucharistiae perceptio necessaria est necessitate medii, sed solis adultis necessitate praecepti.

226. Utraque propositionis pars de fide est, a tridentina synodo definita; nam Sees. XXI. can. IV. statuit: *Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiae communionem; anathema sit.* Et Sess. XIII. can. IX: *Si quis negaverit, omnes et singulas Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in paschate ad communicandum, juxta praeceptum sanctae matris ecclesiae; anathema sit.* †

227. Sane quod spectat ad **primam partem**, si actualis dominicae -communionis perceptio omnibus absolute necessaria esset, nemo posset absque ejus actuali perceptione aeternam consequi salutem. Constans autem fuit ecclesiae doctrina, infantes post susceptum Baptisma decedentes aeterna frui beatitudine, quippe qui per illud sacramentum fuerint ab originali noxa mundati et sanctificationem adepti. Exinde factum est, ut, postquam abiit in desuetudinem parvulorum communio, nemo reprehenderit disciplinam noviter introductam, quasi haec esset parvulis perniciosa. Cum olim praeterea in particularibus nonnullis ecclesiis obtinuerit lex aut consuetudo denegandi lapsis sacram synaxim etiam in exitu mortis, nemo unquam dubitavit de salute illorum, qui sola absolutione rite percepta ex hac vita decessissent, vel illorum, quibus in infirmitate collatum est Baptisma quin ipsis potuerit administrari Eucharistia.

228. Alteram porro **propositionis partem**, quae est de necessitate praecepti, qua adulti omnes tenentur Eucharistiam sumere, evincunt, quoad praeceptum divinum, aperta Christi verba, Joann. VI. 54: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quoad praeceptum ecclesiasticum, ostendunt sanctiones tum concilii lateranensis IV. cap. *Omnes utriusque sexus* etc. tum concilii tridentini in recitato canone. Ergo.

DIFFICULTATES.

229. Obj. 1. Eadem ratione, qua Christus pronunciavit Joann. VI: *Am manducaveritis etc.* dixit pariter Joann. III: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei;* et Luc. XIII. 3:

‘) Hoc canone concilium declarat ac determinat tempus, quo praeceptum divinum est execution! mandandum.

,V«t *poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*; atqui Baptisma et Poenitentia post lapsum necessaria sunt necessitate medii. 2. Recepta proinde fuit in universa ecclesia antiqua consuetudo, numquam conferendi Baptismum absque Eucharistia. 3. Ex hac vero praxi s. Augustinus argumentum instruxit adversus pelagianos, qui parvulis non baptizatis pollebantur vitam aeternam, ut ostenderet, hos infantes non solum a regno Dei verum etiam a vita aeterna excludi, quae promissa fuit eucharisticae participationi. Sic enim Julianum, relata Innocentii I. sententia, perstringit: *Vide, inquit, quid respondeas . . . qui parvulos definivit, nisi manducaverint carnem Filii hominis, vitam prorsus habere non posse. Huic responde, immo ipsi Domino, cujus ille antistes usus est testimonio.*² Et alibi passim eadem inculcat. Neque ab Innocentio et Augustino dissentit Gelasius, qui eandem urget necessitatem. Ergo.

230. Resp. ad 1. Neg. eadem ratione Christum locutum esse, sive cum de necessitate Baptismi, sive cum de necessitate Poenitentiae et Eucharistiae disseruit. Loquens enim Christus de Baptismo, verbis generalissimis usus est, dicens: *Nisi quis* etc. quae profecto omnes prorsus includunt; cum vero de Poenitentia et Eucharistia sermonem habet, loquitur in secunda persona: *Nisi poenitentiam habueritis. . . Nisi manducaveritis*, quibus insinuavit se alloqui praesentes, adultos, ideoque praecepti capaces. Quare ecclesia diverso omnino sensu haec Christi oracula intellexit.

231. Ad 2. D. Ut perficeretur per Eucharistiam, quod in Baptismo incoeptum ac inchoatum est, C. quasi crederetur, ejusdem necessitatis esse Baptismum et Eucharistiam, A/. Cum enim per Baptisma infantes vitam spiritualem adepti fuerint, quae perficitur et alitur per Confirmationem et Eucharistiam, consuevit ecclesia tria illa sacramenta simul conferre. Nunquam tamen sensit, singula illa ejusdem esse necessitatis, uti de Confirmatione nemo unus dubitat.

Accedit, neque constantem fuisse neque universalem consuetudinem illam; in casu enim necessitatis, ut suo loco ostendimus, etiam a laicis administrabatur Baptisma absque reliquis sacramentis, quae laici conferre non poterant; attamen certissima omnium sententia erat, infantes qui ita decessissent, salutem aeternam assecuturos. Haec omnia complexa est tridentina synodus, Sess. XXI. cap. IV. dum docuit: *Parvulos, usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiae communionem; siquidem per Baptismi lavacrum regenerati et Christo incorporati adeptam jam filiorum Dei gratiam in illa aetate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit: ut enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam pro illius temporis*

²) Coni. Jul. lib. I. cap. 4. n. 13-

ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia credendum est.

232- Ad 3. D. S. Augustinus ex praxi porrigendi Eucharistiam infantibus instruxit argumentum ad hominem adversus pelagianos, stulto invehentes distinctionem inter regnum Dei et vitam aeternam, C. quasi consuerit Eucharistiam infantibus absolute necessariam esse ad salutem, jV. Mens s. Doctor» aperte colligitur ex iis, quae disputavit de praedestinatione; ubi profert exemplum illius infantis, qui, ita disponente providentia, ablui potuit, et illius, qui festinantibus ministris baptizari nequivit; ubi in necessitatis casu nihil aliud requirit ad salutem praeter Baptismum.³ Constat id praeterea ex ejus doctrina, qua saepe inculcat, nihil retardare posse infantem per sacrum lavacrum macula originali ablutum a consecutione salutis, et ex aliis ejus principiis luculentissimis, quae idem evincunt.⁴

Quoties igitur urget adversus pelagianos praxira administrandi Eucharistiam infantibus, ut per eam adipiscantur vitam aeternam, eam urget ex illorum principiis; etenim, si ipsi tandem confitebantur, non posse infantes introire in regnum Dei absque Baptismo, quia scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit*, debebant, ut sibi cohaerentes essent, pariter fateri, absque Eucharistia, quae nonnisi post Baptismum ipsis administrabatur, non posse habere vitam aeternam: cum pariter scriptum sit: *Nisi manducaveritis etc.* praesertim cum ecclesiae praxis huic administration! suffragaretur.⁵

3) Cf. *Contra duas epistolas Pelagian.* lib. II. cap. 6. n. 2. lib. *De praedest. SS.* cap. 12; lib. *De dono pers.* cap. 12. n. 31, et alibi saepe.

Talia sunt, 1°. cum s. Doctor affirmat, omnium peccatorum remissionem conferri per Baptisma, ut in lib. *De Bapt. et concvp.* cap. 25. et alibi. 2°. Cum asserit, infantes per Baptismum creari in Christo, fieri haeredes Dei et cohaeredes Christi, ut in lib. *De peccat, merit,* cap. 18. 3°. Cum dicit, parvulis in Baptismo latenter gratiam infundi, sic ibid. cap. 9. 4°. Cum docet, parvulos per Baptismum fieri juslos et sanctos, ut in *Op. imperfect, contra Jul.* lib. V. cap. 64. Haec porro aliaque ejusmodi principia componi profecto non possunt cum absoluta Eucharistiae necessitate ad habendam vitam aeternam. Cf. etiam s. Doctor, *De origine animae*, lib. I. cap. 9. el lib. IIL cap. 9.

s) Cf. card. Norisius in *Vindiciis Augustin.* cap. 4. §. 4. qui accurate animadvertit, dixisse quidem veteres, non posse

infantes sine Eucharistia, quae statim post Baptismum conferebatur, habere vitam aeternam seu aeternam salutem; at numquam dixisse, infantes tantum baptizatos ante Eucharistiae sumptionem non habere gratiam Dei et jus ad vitam aeternam. Quae duo permiscenda inter se non sunt. Primum quidem optimum sensum habet juxta ecclesiae praxim et indolem disputationis seu controversiae pelagianae, cum perinde esset ac affirmare, infantes sine Baptismo salvos esse non posse. Alterum vero est aperte falsum, et contrarium veterum menti, ut constat ex dictis. S. Fulgentius in responsione ad duas epist. Ferrandi diatoni, quod dictum est a s. Augustino et reliquis patribus de necessitate Eucharistiae quoad infantes, exponit de participatione spirituali, qualis obtinetur per Baptismum, quo infantes Deo conjunguntur fide et caritate. Huic expositioni favet s. Thomas. Esto; eam non respuo. Spectata tamen praxi antiquae ecclesiae, ad quam alludunt veteres, praesertim s. Innocentius et Gelasius summi pon-

Eadem ratione exponi debent 8. Innocentius et Gelasius, qui loquebantur cohaerenter ad disciplinam tunc temporis in ecclesia vigentem; cum pariter non ignorarent, salvos haberi eos, qui solo Baptismate abluti ex hac vita migrassent.

PROPOSITIO II.

Peccatorum remissio neque est praecipuus neque unicus sanctissimae Eucharistiae effectus, nec sola fides est sufficiens praeparatio ad sumendum sanctissimae Eucharistiae sacramentum.

233. Ambae propositionis partes, quae arcto inter se nexu copulantur, de lide sunt. Etenim tridentina synodus, Sess. XIII. can. V. statuit: *Si quis dixerit, vel praecipuum fructum ss. Eucharistiae esse remissionem peccatorum vel ex ea non alios effectus provenire; anathema sit.* Canone vero XI. ejusdem sessionis sanxit: *Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem praeparationem ad sumendum ss. Eucharistiae sacramentum; anathema sit.*

234. Utraque autem pars sic adstruitur: Apostolus I. Cor. XI. 28. scribit: *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans Coipus Domini.* 1 Probationem vero istam non in sola fide consistere, sed in conscientiae puritate et caritate habituali, praefiguratum in veste nuptiali Matth. XXII. tum in pedum lotionem Joann. XIII., patet ex universa traditione et constanti ecclesiae sensu.

Primis enim ecclesiae saeculis poenitentes nondum reconciliati una cum catechumenis vel ab ipso Eucharistiae conspectu arcebantur.* Omnia concilia, ut eliberitanum, can. LXXVTL et LXXIX. 3, ancyranum., can.

tifices, et spectatis apertis s. Augustini testimoniis, in quibus loquitur de propinatione sanguinis facta infantibus, non videtur sufficiens ratio eorum, qui mentem veterum ita interpretantur. Satis sit unum afferre s. Augustini testimonium. Sic enim ipse loquitur, *Op. imperf.* lib. I. cap. 30: -Cur ministratur sanguis, qui de similitudine carnis peccati in remissionem fusus est peccatorum, quem bibat parvulus, ut habere possit vitam, si de nullius peccati origine venit in mortem? Quae certe de sola spirituali sumptione explicari non possunt. Ceterum ex dictis patet, non posse erroris argui s. Augustinum et cilt. rom. pontifices, dum adslruere visi sunt neces-

sitatem Eucharistiae etiam quoad infantes, ut Alaldonalus, in cap. VI. Joann, v. 54. insinuat, et Petavius, qui inter errores s. Augustini et hunc recenset in lib. unico *De cone. trid. adversus Abbatem*, cap. 5. Cf. etiam card. Bona, *Rerum liturg.* lib. II. cap. 14. §. 1. cum notis Rob. Sala.

*) Cf. in hunc loc. Bernard, a Piconio, qui aperte ostendit, de sola conscientiae puritate verba apostoli intelligi posse.

Cf. editt. maur. in not. ad Orat, funebr. s. Ambrosii in morte s. Satyri, loc. cit.

3) Cf. card. de Aguirre in *Collect, maxima Cone. Hisp.* tom. I. comment, in hos canones.

IV, V, et VII.4, nicaenum, can. XI.5, vetant dari Eucharistiam peccatoribus ac poenitentibus nondum reconciliatis.

235. Ex **patribus**, s. **Justinus**, *Apol. I.* ajobat: *Nemini alii liat esse participem, nisi. . . qui ita vivat, ut Christus tradidit.* S. **Cyprianus**, *Epist. A.* valde improbat eos, *qui contra euangelii legem . . . ante actam poenitentiam, ante exomologesim gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab episcopo et clero impositam, offerre pro illis (lapsis) et Eucharistiam dare audeant, cum scriptum sit: Qui ederit panem* etc.⁷ S. **Joann. Chrysostomus** tum alibi, tum *Homil. LXXXII. in Matth.:* *Nullus ergo, inquiebat, Judas adsit, nullus avarus. Si quis discipulus non est, recedat; non recipit haec mensa eos, qui tales non sunt. Cum discipulis, inquit, meis facio pascha.*⁸ Et iterum: *Quanta ergo puritate oporteret eum esse, qui hoc fruitur sacrificio? Quanto radiis solaribus puriorem esse oporteret manum illam, quae hanc carnem secat, os, quod spirituali repletur igne, linguam, tremendo sanguine tinctam?* Demum, ceteris omissis, s. **Augustinus**, *Tract. XNVI. in Joann.:* *Innocentiam, scribit, ad altare apportate. Peccata, etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera^ antequam ad altare accedatis, attendite quod dicatis* etc.¹⁰

236. **Satio** ipsa, sub qua institutum est hoc sacramentum, satis per se clamat, vivum esse oportere eum, qui eo vescitur: nec enim cibus mortuos alit aut vivificat.

Hoc demum visi sunt agnoscere ipsi **protestantes**, qui, recedentes ab absurda majorum suorum doctrina, probationem, quae in conscientiae discussione ac peccatorum confessione consistat, praemittere jam passim consueverunt hujus sacramenti perceptioni.¹¹

9 Apud Harduin. *Acta Cone.* tom. I. col. 275 et seq.

») Ibid. col. 434.

6) Ονδενί α,Ιλω μιτασχῶν ἰδόν ἰστιν η τω . . . . οὕτω βιοῦντι ὥί ο Χριστό χαρίδωκεν.

7) Tota epistola est de hoc argumento, ac systema prolestanlium evertit.

*) Μηδει τοῖνυν Ἰουδα χαριστώ- μη-ριΛαρ/υροί. Εἷ τι μη ααβητή. χα-ραχωρείτω· οὐ δέχεται τοῦ» μή τοιοῦτον ἢ τράχιΞα-μερα γάρ των μαβητών μου, <ρησί, χοιώ τό χάσχα. Edit, maur. num. 5. tom. VII pag. 789.

U) Τίνο ουν ουΚ ἰδει κα^αρώτερον εἶναι τον ταῦτη ἀχολαύοντα τη 3υ4(α : χοία ἡλιακη ακτίνα την χείρα την ταύ-την διατῖμνουσαν την σάρκα, τό στόαα τό χληρούμενον χυρό χνευματικοῦ, την γλώσ-

σαν την φοινισσομένην αἵματι φρικωδι-στάτφ; Ibid. pag. 788.

10) Num. 11. Ceterum recte animadver- tit Bellarminus loc. cil. in sententia Lu-theri, lum b. Virginem tum apostolos fuisse excommunicatos, cum sibi conscii non es- sent peccati mortalis, ut possent accedere ad sacram synaxim.

”) Testis hujus praxis lutheranorum est Wegscheider, qui §. 176. scribit: *Admit- tendos autem esse ad coenum sacram ju- dicat ecclesia* (lutherana), *quictunque con- firmatione* (non baptismate; quid porro intelligant protestantes *confirmationis* no- mine, alias exposuimus) *in societatem Chri- stianorum recepti, fide et animo bene praeparato*, L Cor. XI. 26. *confessi prius peccata et absoluti ad hoc sacramentum pie celebrandum accesserint.* Subdit vero

237. Et haec, adversus haereticos. Institutores theologiae moralis dis- positiones tum corporis tum animae praerequisitas recensent ad percipiendam uberiori cum fructu sacram synaxim.

Circa **frequentem communionem** non pauci theologi in sententias extreme oppositas prolapsi sunt. Alii, obliti reverentiae Jesu Christo debitae in Eucharistia, atque unice intenti utilitatibus, quas frequens et vero etiam quotidiana communio producit, id tantum sibi proposuerunt, ut faciliorem redderent ejus participationem, non inculcantes, ut par est, eam praepara- tionem, quam expostulat mysterium adeo augustum. Nimiam hanc opinionum licentiam notarunt romani pontifices; ab Innocentio enim XI. proscripta est haec propositio: *Frequens confessio et communio, etiam in his qui gentiliter vivunt, est nota praedestinationis.*¹²

238. Alii unice occupati in extollenda sacramenti magnitudine ac digni- tate, in exponendo infinito intervallo, quo divina majestas superat hominis vilitatem, ita sublimes exposcunt dispositiones, ut non solum justī, sed neque eximiae sanctitatis viri, nisi caritatem illam ac robur heroicum primitivae ecclesiae exaequent, coelesti pane, etiam in paschate se recreare valeant.

Summis insuper laudibus extollunt nonnulli liturgicam communionem, quam fieri cupiunt in *sola* parochiali ecclesia, in qua *unum* sit altare, ac nolunt asservari consecratas particulas, nisi propter infirmos aliamve gravem necessitatem, amantque ciboria in *alto loco* collocata, ut modis omnibus dif- ficiliorem reddant angelici panis sumptionem; et, quasi ista non sufficerent, fraudulentis vocibus apud historiae ecclesiasticae imperitos beatissima ilia praedicunt tempora, quibus, juxta ipsos, fideles nonnisi rarissime com- municabant.

239. Quemadmodum porro Innocentius XI. nimis liberas hac in re con- fixit propositiones, ita Alexander VIII, duas nimis rigidas damnavit, quarum altera, quae est η. XXII. ita se habet: *Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad communionem percipiendam praetendunt, antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint*, Altera est η. XXIII: *Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers.*¹³

in nota c: ..Confessione el absolutioni pri- valae temporis successu plurimis in eccle- siis lulheranis publica vel addita vel sub- stituta est.** Qui tamen, §. 180. b. n. 3. hortatur suos ad societatem facilius cum calvinistis ineundam, ..ut sacra coena ad pristinam simplicitatem et caeremoniam, re- jecta simul, quae illam praecedere solet, confessione privata, reducatur.** Addit ihid. praeterea «cavendum est ecclesiarum anti-

stilibus, ne forte ex illa utriusque partis prolestanlium consociatione jura pastoralia detrimenti aliquid capiant; ideoque curan- dum, ut pecunia pro auditione confessionis peccatorum ct absolutione hucusque lutbe- rauae ecclesiae ministris persoluta, aliis mo- dis iisque liberalioribus ac magis decoris resarciatur.“

n) Est n. 56. anni 1679. Cf. Viva, op. cit. ,3) Cf. Viva, in bas proposilt. Op. cit.

240. Ceterum, utrum praestet, ut fideles saepe ad communionem accedant. an potius ut ab ea abstineant, non potest generation definiri. Hoc enim huic quaestioni commune est, ut recte admonet Petavius u, cum omnibus aliis quaestionibus, quae praeficae dicuntur, et quae, cum pendeant ex variis circumstantiis temporum, locorum, hominum, conditionum, munerum, dignitatum aliisque, non possunt universali enunciatione dirimi, sed sunt in partes dividendae, ita ut singulis partibus singillatim expensis plene satisfiat

Duo tamen certa sunt: *primo*, optasse semper ecclesiam nt fideles saepe accederent ad sacramentum tam salutare infirmitatibus eorum quotidianis; *secundo*, ecclesiam nemini illud subduxisse unquam, qui animum afferret a peccati contagione, quantum imbecillitas humana pateretur, diligenter purgatum. 15 Quamobrem res tota in prudentia ministrorum posita semper fuit, ut declaravit Innocentius XI, 16

DIFFICULTATES.

241. Obj. Eucharistiae proprium effectum esse remissionem peccatorum, tum ipsa ecclesiae liturgia, tum patres omnes passim apertissime tradunt. Ecclesia enim ita in sua liturgia orare consuevit: *Haec nos communio purget a crimine . . . sit ablutio sederum.* S. Joann. Chrysostomus scribit: *Hoc remedio* (sacramento) *omnis morbus extinguitur.* 17 S. Ambrosius: *Accedite, inquit, ad eum, et absolvimini, quia remissio peccatorum est.* 18 Haec autem doctrina Christi verbis innixa est, qui Matth. XXVI. 28. dixit: *Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum:* et Joann. VI. 52: *Panis, quem ego dabo, Caro mea est pro mundi vita.* Ergo.

242. Resp. *Dist. ant.* Eucharistiae effectus proprius est remissio peccatorum, quoad poenam, C. quoad culpam, *subd. est* remissio venialium, C. lethalium saltem per se et immediate, *N.* Etenim Eucharistia, quatenus est sacrificium propitiatorium, ut inferius ostendemus, vim habet dimittendi peccatum quoad poenam, levia autem etiam quoad culpam; qui effectus Eucharistiae etiam, prout sacramentum est pariter tribui solet. 19 Ast, si sermo

M) *De poenitentia*, lib. III. cap. 3- §. 1.

”) Cf. Petavius, in octo libris *De poenitentia*, quos opposuit pestilentissimo operi Arnaldi, inscripto: *De frequenti communionem*.

lfi) In decreto *Cum ad aures*, circa communionem quotidianam. Apud Viva, *Damnatio thesium* etc. in appendice ad prop. JjVI. damnata ab Innoc. XL

,71 *IJâdav vô'Sov ôßi/Jat δυνήϊται τοῦτο*, Hom. IV. in *Matth.* n. 9.

,s) *Serm.* XVIII. in *Ps.* CXVIII. num. 28.

”) Utrum vero praeter peccata venialia sacramentum Eucharistiae remittat etiam peccata mortalia *per accidens*, ut dicitur, disputant theologi; alii affirmant, alii vero negant. Cf. Vasquez, *In III. pari. s. Thom.* disp. CCV. cap. 3 et 4.

sit de culpis gravibus, certum est, Eucharistiam, etiam quatenus est sacrificium, ipsas nonnisi mediate delere, impetrando nimirum gratias ac dispositiones necessarias ad earum detestationem, uti suo loco explanabimus. Quo multiplici sensu adducti textus aliique ejusmodi intelligi debent, prout semper eos intellexit ecclesia, ut allata documenta apertissimam fidem faciunt. Hinc, *ne tantum sacramentum indigne, atque adeo in mortem et condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta synodus* (tridentina) *illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris necessario praemittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, praedicare vel pertinaciter asserere, aut etiam publice disputando defendere praesumpserit, eo ipso excommunicatus existât* (Sess. XIII. can. XI.).

243. Et haec de Eucharistia, prout sacramentum est. De ejus enim materia, forma et ministro commodius agemus in altera tractatus parte, quae de eadem Eucharistia est, quatenus est sacrificium.

PARS II

Sacrificii vox, quae est a sacro faciendo, tum impropria seu latiori significatione usurpari solet, tum significatione propria et stricte sumpta. Priori sensu quivis religionis actus, sive interior sive exterior, Dei causa susceptus ipsique gratus sacrificium vocatur; qua significatione virtutum officia in ipsis sacris litteris dicuntur sacrificium laudis, hostiae spirituales, sacrificium spiritus contribulati. Posteriori sensu, qui est proprius et theologicus, sacrificium vulgo definiri solet: *Oblatio rei sensibilis soli Deo facta per legitimum ministrum ad recognoscendum supremum ejus in res omnes dominatum, quae ritu mystico consecratur et immutatur*. His postremis verbis ajunt, qui hanc tradunt definitionem, poni discrimen, quod intercedit inter oblationem quae nullam exigit mutationem, et sacrificium, quod mutationem rei, quae offertur, exposcit, e. gr. effusionem sanguinis, si res sit animata, vel partium divisionem vel ignis ustionem, si sit inanimata.

245. Haec tamen definitio non omnibus theologis arridet, tum eo quod nonnulla contineat, quae ad essentiam sacrificii non requiruntur l, tum etiam

l) Sic e. gr. quod dicitur de *legitimo ministro*, non videtur ad essentiam sacrificii pertinere, eo quod in lege naturae, antequam vel a Deo ipso vel a societate aliqui destinarentur ad sacrificium offerendum, licitum esset unicuique Deum hoc cultus genere honorare; hinc, quamvis Abel non esset primogenitus, Deo tamen obtulit sacrificium. Id ipsum dicendum de iis, qui seorsum singuli viverent. Deinde observant isti theologi, totam hanc definitionem posse aptari solemni thurificationi, quae

etiam consistit in oblatione rei sensibilis ad colendum Deum ordinata, quae fit a legitimo ministro, et quae destruitur et immutatur. Nemo tamen dicet, thurificationem esse sacrificium proprie dictum, nisi ad summum ex intentione thurificantis, qui velit cultum latriae exhibere, uti contingebat in ethnicis dum thus adolebant idolis suis tamquam diis. Ceterum ex se seu ratione sui thurificatio censeretur non potest sacrificium, et adhibetur etiam hominibus, sive vivis sive defunctis, nempe in funeribus.

quod formalem rationem sacrificii, ut vocant, non satia patefaciat²; tum denique quod postrema definitionis conditio, quae est de immutatione victimae seu rei oblatae, non videatur in sacrificio Missae verificari, ideoque ipsam definitionem non posse sacrificio incruento aptari.

246. Quare Vasquezius, his difficultatibus permotus, aliam subiecit definitionem, quae illas declinet et faciliorem sternat viam ad veritatem sacrificii nostri vindicandam adversus protestantes. Ipse igitur generatim observat, rationem formalem sacrificii positam .esse in significatione omnipotentiae Dei auctoris vitae et mortis ³; ex quo infert, rei oblatae immutationem non esse de ratione formali sacrificii. Juxta hanc notionem ipse definit sacrificium hoc modo: *Sacrificium est nota existens in re, qua profitemur Deum auctorem vitae et mortis.* ⁴

247. Quo posito fundamento, duplex distinguit sacrificium, alterum, *absolutum*, alterum *relativum* seu *commemorativum*. Absolutum illud dicitur, quod tale per se est absque relatione ad alterum, nec est alterius commemoratio, veluti mactatio pecudis, vel alterius rei consumptio: relativum vero seu commemorativum illud vocatur, quod tale tantum est ob relationem, quam habet ad alterum, cujus commemorationem seu repraesentationem continet; cujusmodi est sacrificium Missae, quod refertur ad sacrificium crucis, cujus commemorationem, immo et repraesentationem prae se fert per duarum specierum consecrationem seu mysticam immolationem. ⁵

248. In sacrificio absoluto ex parte materiae necessario requiritur rei immutatio, ut idem prosequitur; non item vero in sacrificio relativo seu commemorativo. Ad hujus enim commemorativi sacrificii rationem sufficit immutatio, quae in absoluto sacrificio praecessit; nam commemorativum sacrificium ad absolutum refertur, illudque exhibet atque commemorat. Siquidem, cum ratio sacrificii in significatione omnipotentiae Dei auctoris vitae et mortis formaliter posita sit, si detur oblatio aliqua, per quam absque rei oblatae immutatione vera et reali Deus auctor vitae et mortis denotari et coli possit, vere et proprie sacrificium illa dici debet. Sic, ut eidem exemplo sacrificii Missae inhaereamus per distinctam utriusque speciei consecrationem Christus ipse praesens sistitur absque reali sui immutatione, attamen ut victima. Per hanc enim hostiae veluti immolatae praesentiam Deus ut vitae et mortis auctor colitur; in quo vera sacrificii ratio, uti in-

¹) Nam, si ratio formalis sacrificii consisteret in profitenda submissione Deo debita et cultu laetitia exhibendo, non differret, ajunt, ratio formalis sacrificii ab adoratione, in qua iidem actus erga Deum exercentur, eo magis quod Deo submissionem et adorationem tam per sacrificium quam per simplicem oblationem testari pos-

simus. Sed conf. Vasquez, *In III. part, s. Thom.* disp. CCXX. cap. 3.

³) Ibid. disp. CCXXII. cap. 8.

⁴) Disp. CCXXI. cap. 3. In hac definitione habetur ratio formalis sacrificii.

⁵) Ibid. disp. CCXX. cap. 3. et disp. CCXXII. cap. 8.

nuimus, eonsistit. Enim vero hac mystica immolatione Christus illud idem exhibet sacrificium, quod reali sanguinis effusione in cruce consummavit,

249. Accurate autem animadvertit idem auctor, ad constituendum veri nominis sacrificium, etiamsi commemorativum illud fuerit, non sufficere simplex signum rei oblatae, sed insuper rem ipsam requiri, Si enim signum tantummodo adesset, non sacrificium haberetur sed sacrificii imago, Hinc in sacramentariorum hyporhesi Christus vere se ipsum immolatum non exhiberet, sed immolationis in cruce olim peractae figuram tantum nobis reliquisset, adeoque verum non haberetur sacrificium. 6

250. Ita hic doctus theologus. Nos minime contendimus, hanc unicam viam esse ad veritatem sacrificii nostri adstruendam; sed hoc unum dicimus, eam nobis videri commodiorem ad propositum finem obtinendum, sive quia tollit praecipuam difficultatem, qua eadem veritas impugnatur, sive quia patrum effata optime cum ea conciliantur, sive demum quia protestantes, ea semel constituta, nihil amplius habent, quo a doctrina catholica circa hunc articulum admittenda retrahantur. 7

Duo siquidem tantum in hac sententia requiruntur et sufficiunt, ut adstruatur veritas sacrificii Missae, realis scilicet Christi praesentia in Eucharistia, quam superius constituimus, et repraesentatio sacrificii crucis, quam nec ipsi adversarii inficiari possunt inesse in Eucharistiae celebratione. Tantum porro abest, ut exposita doctrina fidei nostrae aliqua ratione adversetur, ut non pauci theologi in concilio tridentino eam proposuerint ad constabiliendam catholicam veritatem hujus sacrificii. 8

251. Et haec quoad notionem sacrificii; quod attinet ad ejus divisionem, multiplex est. Siquidem 1°. ratione temporis alia sacrificia dicta sunt *legis naturae*, alia *legis scriptae*; 2°. ratione materiae, quae offerebatur, alia dicebantur *hostiae* vel *victimae*, alia *immolationes*, alia *libamina*; 3°. ratione modi, quo perficiebantur, aut *holocausta*, aut *hostiae pacificae*, aut *hostiae pro peccato* nuncupata sunt, de quibus fuse in Levitico; 4°. ratione finis nonnulla appellata sunt *latreutica*, per quae Deo exhibebatur obsequium subjectionis et servitutis; nonnulla *eucharistica*, quae scilicet in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis; nonnulla *impetratoria*, quae ad beneficia obtinenda: nonnulla denique *propitiatoria*, quae ad placandum Deum offensum ob culpas admissas peragebantur. Has omnes proprietates, quae multiplici huic sacrificiorum divisioni locum dederunt in veteri lege, et hos varios fines omnes in se complectitur unicum novae legis sacrificium, de quo agere instituimus.

·) Vasquez. disp. CCXXII. cap.8. n.66.

T) Hinc merito Veronius, *Regula fidei*, cap. 2- §. 14. exposita doctrina Vasquezii, subdit: *Quid facilius creditu, sacrificio*

vero et proprio, solum tamen commemorative, non absoluto, sic explicato?

s) Cf. Pallavicini, *Istoria dei Concilio di Trento*, lib. XVIII. cap. 2.

CAPUT L

DE VERITATE SACRIFICII EUCHARISTICI EJUSQUE NATURA.

252. Non solum, quotquot e novatoribus realem Christi praesentiam in Eucharistia rejiciunt, ut calvinistae, zwingliani, sociniani, methodistae, rationalisée, veritatem sacrificii proprio dicti respuunt; sed et ipsi lutherani, qui Christum realiter praesentem in sacramento admittunt, ejusdem sacrificii veritatem inficiantur, quasi sacrificio crucis injuriosam. Horum enim parens Lutherus. sacrificium, quod in Eucharistiae celebratione offertur, vocat *abominationem*, ac in colloquio, quod cum malo daemone habuit, fatetur, mendacem hunc spiritum sibi auctorem et suasorem fuisse ad abrogandum Missae sacrificium. Concilium tridentinum anathemate hunc errorem perculit, Sess. XXII. et dogma catholicum asseruit quatuor canonibus, quos jam subjicimus. Can. I: *& quis dixerit, in Missa non offerri id, quod verum est proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud quam nobis Christum manducandum dari; anathema sit.* Can. II: *Si quis dixerit, illis verbis. Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse apostolos sacerdotes, aut non ordinasse ut ipsi aliique sacerdotes offerrent Corpus et Sanguinem suum: anathema sit.* *Si quis dixerit, Missae sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere; anathema sit.* Can. IV: *Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto per Missae sacrificium, aut illi per hoc derogari; anathema sit.* Ad hanc doctrinam vindicandam sequentibus propositionibus accedimus.

·) Cf. Bellarm. *De Euchar.* lib. V. cap. 5. num. 3. Ex his deprehendimus, duos priores *sacrorum emendatores*, qui inter se decertabant de principatu rebellionis adversus ecclesiam Dei concitatae, Lutherum nempe et Zwinglium, alterum magistrum habuisse spiritum, quem ipse nesciebat, albusne an ater esset, cujus hortatu

negavit realem Christi praesentiam in Eucharistia; alterum praeceptorem habuisse diabolum ipsum. Quomodo non pudeat haereticos, sese in disciplinam tradere horum *emendatorum*, seu potius diaboli, qui utrique magister extitit? Nec enim talia a catholicis excogitata sunt; sed ipsimet haeresiarchae ea litteris consignarunt.

PROPOSITIO I.

In Missa offertur Deo verum et proprium sacrificium, prout sacrae litterae in primis ostendunt.

253. Christus in coena seu in institutione Eucharistiae verum ac proprium Deo obtulit sacrificium. Porro quod ipse fecit, id ipsum ab apostolis eorumque in sacerdotio successoribus faciendum esse mandavit illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem.*² Ergo in Missa verum pariter ac proprium Deo sacrificium offertur.

254. Major hujus argumenti propositio, in quam solam cadere potest difficultas, multiplici ratione evincitur.

Ac I. patet ex iis quae diximus de sacrificii eucharistici notione ad formalem rationem sacrificii commemorativi seu relativi, cujusmodi eucharisticum esse declaravimus, duo requiruntur et sufficiunt, realis nempe Christi praesentia in Eucharistia, et repraesentatio mortis Christi ad significandam omnipotentiam Dei auctoris vitae et mortis. Jam vero primum adstruximus adversus sacramentarios, alterum vero a nullo adversariorum in dubium revocari potest; consecrationem enim duplicis symboli, seu panis et vini, seorsum factam, ad significandam separationem sanguinis a corpore., quae contigit in Christi morte, referri, omnes protestantes non solum admittunt; sed contendunt, ut superius vidimus³; haec praeterea repraesentatio ac proinde relatio ad immolationem, quae facta est in cruce, cum ipsi consecrationi intrinseca sit, intrinseca pariter ipsi est ratio formalis sacrificii veri et proprie dicti.

II. Id ipsum conficitur ex ejusdem institutionis adjunctis. Christus enim Eucharistiam instituit, immolato veteri paschate in corpore agni, cui novum suffecit in oblatione corporis sui. Quod si verum sacrificium fuit veteris paschalis celebratio⁴, verum quoque debuit esse sacrificium celebratio

Luc. XXII. 19: *Totro ποιεῖτε εἰ τὴν Ἰμὴν ἀνάμνησιν.*

3) Cum nempe de promissione Eucharistiae ex Joann. VI. et iterum cum de communione sub ulraque specie ageremus. Hic tamen notandum est, sacrificium Missae ad sacrificium crucis referri ratione diversa ab ea, qua relatum fuerit in coenae celebratione. Nam in coena referebatur institutio Eucharistiae ad sacrificium crucis mox futurum, in Missa refertur, ad idem sacrificium jam praeteritum.

4) Ut nobis protestantes eriperent ar-

gumentum, quod eruitur ex immolatione agni paschalis tamquam figura sacrificii nostri, inficiati sunt, in agni illius immolatione haberi rationem sacrificii. Ast, praeterquam quod ex ipsa rei natura eruitur veri sacrificii ratio, Josephus Flavius agni immolationem passim expresse vocat *sacrificium*, ac omnes judaei idipsum profitentur. Demum ipsi protestantes et in hac parte manus victas dederunt, dum postea agnoverunt et fassi sunt, agni mactationem verum fuisse sacrificium. Cf. inter ceteros Bochart in *Hierozoico*, lib. II. cap. 50. in

novi; illud solum inter utrumque sacrificium intercessit discrimen, quod ttriflcium in agni mactationem oblatum fuerit sacrificium absolutum, quod autem in institutione Eucharistiae oblatum est, fuerit relativum ad sacrificium crucis mox in cruce peragendum. Rursus quo tempore Eucharistiam Christus instituit, novum foedus seu testamentum condidit, dicens: *Hic est sanguis novi testamenti*; testamentum autem et foedus ex apostoli doctrina, Hebr. IX. 17 et seqq. sacrificio et sanguine dedicari oportuit; quare, sicut Moyses de sanguine vituli dixit, Exod. XXIV. 8: *Hic est sanguis foederis quod pepigit Dominus vobiscum*, seu ut haec verba refert apostolus Hebr. IX. 20: *Hic est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus*³, ita ad haec Christus alludens, immo iisdem pene utens verbis in novo suo foedere sanciendo, ait: *Hic est sanguis novi testamenti*. At Moysis verba dicta sunt de sanguine oblato sacrificii; ergo et Christi verba de oblato sacrificio in sanguine suo prolata esse intelliguntur.⁶

255. Haec autem majus robur accipiunt ex Actis apostolicis atque ex doctrina Apostoli. In Actis siquidem cap. XIII. 2. de prophetis et doctoribus antiochenis legitur: *Ministrantibus autem illis Domino et jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus* etc.⁷ Quae de sacrificii oblatione intelligenda esse, aperte constat ex graeca voce *λειτουρροῦντις*, quam Erasmus vertit: *Quum illi sacrificarent*⁸, et Henricus Stephanus: *Dantibus operam rebus dominicis*.

Paulus vero, I. Cor. X. 18 et seqq. ut fideles avocaret ab idolothytis, scribit: *Videte Israel secundum carnem, nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?... Sed quae immolant gentes, daemoniis immolant, et non Deo.*

quo prolixam instituit disputationem de *Agnō paschali*, ac §. 3. ex professo ostendit. tum ex Scriptura, tum ex ritu ipso Pascha verum fuisse sacrificium. Tom. I. coi. 551 et seqq. Opp. edit. Londin. 1663. Attamen Kuinoel, in cap. I. Joann. v. 29. adhuc contendit contra aperiā Scripturarum auctoritatem et consensum totius judaeae gentis, agni paschalis mactationem non fuisse sacrificium proprie dictum, sed solum improprie.

5) *Τοῦτο ὁ ἀφ' αὐτῆς τῆς διαθήκης ἡ Ἰνστιτούτο πρός ὑμᾶς* d 3tdf.

Hoc loco revocanda est in mentem observatio Glassii, quam supra retulimus, qnacque hic etiam percommoda cadit. Glasius ex collatione textus mosaici cum textu paulino et verbis Christi recte concludit veritatem realis Christi praesentiae in Eucharistia; nos recte ex iisdem quoque inferimus veritatem sacrificii eucharistici, quod in coena institutum est, cum sanguis a

Christo in coena apostolis datus conferatur cum sanguine ex mactatis et oblatis victimis vet. Test.

7) *Λειτουργοῦντων δὲ αὐτῶν τῇ κυρίῳ καὶ νηστεύοντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον*

8) Licet vero Erasinus graecum textum vertat, uti attulimus, in nota tamen exponit de praedicatione evangelica, scribens: *Λειτουργοῦντων, quod proprium est operantium sacris. Nullum autem sacrificium Deo gratius quam impartiri doctrinam euangelicam*. Cf. tom. VI. opp. edit. Lugd. Bat. 1705. Et ita passim protestantes expositores in criticis sacris ad hunc loc., si Grotium excipias, qui exponit juxta syrum et arabem vocem illam in sensu *precandi*, eo quod jungatur cum jejuniō. Grotio adstipulantur Rosenmüller et Kuinoel, qui addunt, id contigisse aliquo die festo ac solemnī. Adversus hanc expositionem cf. Corn, a Lapide.

Nolo vos socios fieri daemoniorum; non potestis calicem Domini bibere et calicem daemoniorum. Non potestis mensae Domini participes esse et mensae daemoniorum. Quibus verbis apostolus confert mensam et altare Christianorum cum mensa et altari ethnicorum; atqui mensa et altare referuntur ad sacrificium; ergo sacrificium Christianorum confert apostolus cum sacrificiis ethnicorum. Jam vero haec, esto malis spiritibus seu diis oblata, sacrificia tamen erant proprie dicta: igitur ex mente apostoli verum ac proprie dictum censendum est sacrificium Christianorum.

Rursus idem apostolus Ilebr. XIII. 10. revocaturus pariter eosdem fideles ab usu sacrificiorum judaicorum: *Habemus, inquit, altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.* Ut ergo judaei, sic et Christiani habebant altare (gr. *ἱερὸν ἱερουργεῖν*, *sacrificatorium*), de quo ederent. Cum vero Christiani de altari suo nil aliud edant quam Eucharistiam, plane inde consequitur, Eucharistiam juxta apostolum offerri in sacrificium; alioquin perperam meminisset altaris, si cibus ille, qui dicitur de altari sumptus, Deo in sacrificium oblatus antea non esset.

256. Haec confirmantur ex **vetere Testamento**; omissis enim, tum quae de Melchisedech sacrificio in pane et vino oblato leguntur Genes. XIV. 18, quo adumbratum fuisse oblatum a Christo in ultima coena sacrificium, patres uno ore docent; tum quae de immolatione agni paschalis aliisque veteris legis sacrificiis, quae totidem fuerunt typi sacrificii eucharistici, de quibus fuse Bellarminus⁹, celebre est oraculum Malachiae, I. 10. In eo siquidem dicitur: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum; et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum ingentibus, dicit Dominus exercituum.* Hoc porro oraculo significari 1°. veterum sacrificiorum abrogationem; 2°. novi, excellentioris sanctiorisque sacrificii exterioris et proprie dicti in eorum locum suffectionem, offerendi per novos sacerdotes, qui assumi deberent ex gentilitate; 3°. ejusdem demum per universum orbem oblationem et celebrationem, suo loco ostendimus.¹⁰ Atque tria haec in solo sacrificio eucharistico reperiuntur. Ergo.

DIFFICULTATES.

257. I. Obj. In institutione Eucharistiae nulla vox occurrit, quae vel leviter insinuet, oblatum esse a Christo sacrificium, nuspiam siquidem legitur, Christum dixisse: *Offero, sacrifico* aut aliquid ejusmodi. 2. Immo non pauca in ea habentur, quae oblationem sacrificii excludant. In coena

⁹) *De Euch.* lib. V. qui est primus *De sacrificio*, cap. 7.

¹⁰) *Tract. De Incarn.* n. 129-

enim Christus testamentum condidit et sacramentum instituit. Jam vero ratio sacrificii consistere, nequit cum notione testamenti et sacramenti. Nam sacrificii ratio in eo posita est, ut aliquid nos Deo offeramus; contra vero per testamentum et sacramentum nobis aliquid a Deo datur. Insuper testamenti et sacramenti promissio fide accipitur, sacrificium vero ex fide oritur; et quemadmodum idem esse non potest oratio, et quod per orationem consequimur, sic nequeunt idem esse testamentum et sacrificium. Demum eadem ratione, qua non dicitur per testamentum aliquid dari testatori ab haerede, cum potius testator haeredi relinquat rem suam; sic etiam fieri nequit, ut per Eucharistiae sacramentum Deo aliquid offeramus. Ergo.

258. Resp. ad 1. N. Ostendimus enim, verba, quibus usus est Christus in consecratione calicis, et adjuncta reliqua, quae institutionem Eucharistiae comitata sunt, rationem denique ipsam institutionis eucharisticae per duplicis symboli distinctam consecrationem ad repraesentandam Christi mortem mox futuram, necessario postulare ac involvere oblationem veri sacrificii. Cum vero ratio sacrificii non in verbis, sed in rebus ipsis, seu in ipsa insit actione significante Deum ut auctorem vitae et mortis, hinc opus non erat, ut in ejus oblatione diceretur *offero* aut *sacrifico*; prout neque verba haec proferebantur a sacerdotibus mosaicis in immolatione victimarum, neque prolata sunt a Christo ipso, cum in cruce moreretur; attamen adversarii non inficiantur, Christum in cruce verum obtulisse sacrificium.

259. Ad 2. N. Ad probationes vero adductas dico, optime in una eademque re sub diversa ratione consistere notiones testamenti et sacramenti cum notione sacrificii. Etenim quatenus Eucharistia conficitur, per notam, qua profitemur Deum auctorem vitae et mortis, ratio habetur sacrificii, et dicitur a nobis Deo offerri, quia per illud potentiam ejus significamus. Quatenus vero eadem Eucharistia suscipitur a nobis, est signum et causa gratiae nos sanctificantis, ac propterea sacramentum, et dicitur a Deo nobis donari, quia Deus per illud nos sanctificat. Ex hac porro animadversione concidunt reliqua ab adversariis superstructa, quae laborant eadem falsa suppositione. Nam sub diversa ratione et aliquid a Deo petimus et idem illud Deo offerimus; fide promissiones accipimus, et ex fide sacrificium peragimus; sic etiam ut haeredes per testamentum bona a Deo consequimur, et per sacrificium Dei omnipotentiam significamus.

260. II. Obj. Catholicorum doctrina de sacrificio Missae nullo modo cum doctrina apostoli conciliari potest. Docet enim apostolus, 1. solum cnicis sacrificium ita sufficiens esse ad peccatorum omnium remissionem, ut nullum aliud in religione Christiana sit requirendum; nam Ilebr. IX. 12. de Christo ait: *Per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa*; v. 28: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaustiendae peccata*; tum cap. X. 10: *In qua voluntate Dei sanctificati sumus per obla-*

tionem corporis Jesu Christi semel; v. 14. subdit: *I na oblatione consum-*
mavit in sempiternum sanctificate. Quae quidem dixit Paulus, ut discrimen
constitueret inter sacerdotes veteris legis, qui quotidie repetebant sacrificia,
et Christum, qui una tantum oblatione opus nostrae redemptionis peregit,
et idcirco, ibid. v. 18. addidit: *Lbi autem horum* (peccatorum) *remissio, jam*
non est oblatio pro peccato: quod et significavit Christus ipse, Joann. XIX. 30.
dicens: *Consummatum est.* id est, perfectum uno illo crucis sacrificio redem-
ptionis opus. Docet 2. apostolus, praeter summum atque aeternum Pontificem
Christum, qui semetipsum obtulit et per proprium sanguinem introivit semel
in Sancta, nullum esse in nova lege sacerdotem agnoscendum, qui offerat
in sanguine alieno: *Alii quidem,* inquit, ib. VII. 23. *plures facti sunt sacer-*
dotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. Hic autem, eo quod
maneant in aeternum, sempiternum habet sacerdotium . . . qui non habet neces-
sitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes . . . hostias offerre . . . Hoc enim
fecit semel, seipsum offerendo. Quod si Christus nullum habet in sacerdotio
successorem in terris, nec ulla in terris adsunt sacrificia, quae sacrificio
illius succedere possint. Atqui catholicorum systema admittit alterum praeter
illud crucis sacrificium, atque alios praeter Christum admittit sacerdotes of-
ferentes, non suum, sed Christi sanguinem; adversatur igitur doctrina ca-
tholica doctrinae apostoli.

261. *Resp. Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Docet apostolus, solum crucis
sacrificium sufficiens fuisse ut causam generalem meritoriam nostrae redem-
ptionis et sanctificationis. *C.* ad exclusionem sacrificii eucharistici ut causae
particularis, qua nobis Christi redemptio et sanctificatio in cruce promerita
applicaretur, xV. Hanc esse apostoli mentem, constat ex antithesi, quam
ipse instituit inter sacrificia veteris legis et sacrificium crucis. Illa enim
quamvis multiplicata per quotidianam iterationem non poterant ex sese peccata
delere nec sanctificationem officere: contra vero sacrificium Christi in cruce
peractum, utpote infiniti valons, utrumque cumulatissime praestitit, ita ut
alio ad nos redimendos et sanctificandos cruento sacrificio non opus sit. Hac
ratione omnes adducti textus exponi debent. Non excludi autem ab apostolo
oblationem incruentam sacrificii, quod in celebratione Eucharistiae quotidie
offertur, ut per eam nobis in particulari meritum sacrificii in cruce peracti
applicaretur, evidenter constat ex ipsa etiam protestantium doctrina. Nam
ipsi unanimiter docent, fide, qua apprehenduntur veluti per instrumentum
Christi promissa et merita, haec nobis applicari seu effici, ut unicuique
nostrum imputentur merita Christi: docent, sacramenta esse aut signa aut
pignora hujus per fidem faciendae aut factae imputationis. Ergo per suum
ipsum systema protestantes profitentur, non esse sufficiens crucis sacrificium
ad nostram justificationem et sanctificationem, sed opus praeterea esse aliquo
medio, quo fructus illius sacrificii ad nos perveniat et nobis prosit. Hoc

autem principio semel constituto, sola controversia, quae vigere potest inter
catholicos et protestantes, versatur circa naturam, efficaciam aut modum,
quo istud medium efficiat in nobis justificationem et sanctificationem pro-
meritam a Christo per sacrificium in cruce peractum. Protestantes tenent,
id fieri per imputationem extrinsecam, catholici vero per applicationem in-
trinsecam; ast aequae conveniunt in admittenda necessitate alienjus medii
quoad *imputationem* aut *applicationem*. Ergo medium istud nulla ratione
derogat valori sacrificii crucis. Quod si per ejusmodi medium nil detrahatur
meritis a Christo in cruce comparatis, et vero etiam necessarium est, ut nos
fructum illorum capiamus, perinde erit sive unum sive plura admittantur,
sive fidem et sacramenta solummodo, sive insuper sacrificium altaris, ut
catholici docent, nulla profecto ratio suppetit protestantibus, quare eo prae-
textu. quod detrahatur meritis Christi, illud respuant vel derisui habeant,
nisi pariter proprio suo systemati valedicant. ||

262. Ad 2. *D.* Docet apostolus, nullos esse praeter Christum sacer-
dotes, qui Christo succedant, et offerant sacrificium cruentum redemptionis, *C.*
nullos esse sacerdotes, qui tamquam Christi ministri ejus nomine et vice
ipsius offerant sacrificium incruentum, quo sacrificii ejus cruenti merita nobis
applicentur, *N.* Eo enim modo, quo proreges et episcoporum vicarii agunt
ex persona, nomine et auctoritate aut regis aut episcopi, etsi non dicantur
iis succedere, ita sacerdotes ut ministri Christi, ex nomine, persona et
auctoritate Christi, juxta ejus institutionem et mandatum, offerunt sacrificium
et reliquis sacerdotalibus ministeriis fungiuntur, etsi propterea nec dicantur
nec sint ejus successores. || Offerunt praeterea sacrificium incruentum et

“) Id ipsum evidenter adstruitur ex
protestantium doctrina, quam superius im-
pugnativimus, nempe Eucharistiae sacramen-
tum administrari ac suscipi in remissionem
peccatorum. Si ipsi hac ratione derogare
non putant valori sacrificii crucis et meri-
tis inde per Christum comparatis, quare hic
abominari se profitentur sacrificium Missae,
eo quod per ipsum derogetur sacrificio cru-
cis et Christi meritis? Ast quaerere ratio-
nem ab iis, qui sibi proprio marte articu-
los fidei cudunt, est operam perdere.

*) Egregie Dr. Mohler clarissimo in lu-
mine id ponit, scribens: „Considérée sous
un rapport l’église représente, d’une ma-
nière vivante, Jésus-Christ se manifestant
et agissant à travers tous les siècles; éter-
nellement elle continue son ouvrage; tous
les jours elle renouvelle l’oeuvre de la ré-
demption. Le Sauveur n’a pas seulement

vécu il y a dix-huit siècles. Non, il n’est
point disparu du milieu de nous; mais tou-
jours vivant en son église, il y révèle sa
présence sous des formes sensibles. Dans
la prédication de sa parole, il est lui-même
le docteur éternel; s’associant l’homme
par les eaux du baptême, pardonnant au
pécheur, fortifiant l’adolescent, bénissant
l’union des époux, il s’unit dans l’Eucha-
ristie à tous ceux qui soupirent vers la vie
bienheureuse; c’est lui qui console, encou-
rage le mourant; c’est lui qui consacre les
organes par lesquels son infatigable bonté
répand tous ces bienfaits, toutes ces fa-
veurs. Mais si Jésus-Christ, caché sous
un voile terrestre, doit continuer jusqu’à
la fin l’ouvrage qu’il a commencé sur la
terre, il s’ensuit que, dans tous les temps,
il s’immole à son Père pour le genre hu-
main. Or nous devons retrouver dans son

comniemorativum, non tamquam causam meritoriam nostrae redemptionis, sed tamquam medium seu tamquam causam particularem, qua nobis applicentur merita a Christo in crucis sacrificio parta, ut paulo ante declaravimus, quemadmodum eadem merita, licet diversa ratione, nobis applicantur per sacramenta. Optimo proinde concilium trid. Sess. XXII. cap. I. declarat, quod Christus *in coena novissima, qua nocte tradebatur, ut dilectae sponsae ecclesiae visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repraesentaretur, ejusque memoria in finem usque saeculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quae a nobis quotidie committuntur, peccatarum applicaretur... Corpus et Sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit, ac sub earumdem rerum symbolis, apostolis, quos tunc novi Testamenti sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit, et eisdem eorumque in sacerdotio successoribus ut offerrent, praecepit per haec verba: **Hoc facite in meam commemorationem;** uti semper catholica ecclesia intellexit et docuit. Ex his vero constat, qua ratione intelligi debeant apostoli verba.*

263. III. Obj. 1. Si Missa est sacrificium, erit novum testamentum, immo vero quot sunt Missae, tot erunt testamenta; ergo ut rata sint, Christus in singulis debet mori, siquidem testamentum nonnisi in morte testatoris confirmatur; et ita fit, inquit Calvinus, ut prima mors pro nihilo sit.

église la représentation vivante de ce Sacrifice; car le Sauveur y célèbre son existence immortelle.

Efforçons-nous de pénétrer le dogme catholique dans toute sa profondeur; puisse enfin notre doctrine être saisie par les protestons! Jésus-Christ s'est immolé sur la croix pour nos péchés. Mais, comme le Fils de Dieu, qui est mort et ressuscité, a voulu, d'après ses propres paroles, résider dans l'Eucharistie, à Jésus-Christ, présent d'une manière mystique et seulement visible aux yeux de la foi, l'église a substitué (par l'ordre du Sauveur, Luc.XXII.20.) le Christ historique aux sens corporels; c'est-à-dire elle a pris l'un pour l'autre, car le Christ qui a souffert et le Christ eucharistique ne sont qu'un. Ainsi l'Agneau de Dieu, dans l'auguste mystère, est la victime de propitiation pour les péchés du monde. En effet, pour nous exprimer avec toute la précision qui nous est possible, le Sacrifice de la croix n'est qu'une partie d'un ensemble organique: toute la vie du Sauveur, ses actions, ses souffrances et sa mort, ne forment qu'un immense Sacrifice,

qu'un acte d'amour et de miséricorde. A la vérité cet acte se compose de plusieurs momens; mais aucune de ses parties ne constitue le chef-d'oeuvre de la bonté divine. La volonté du Christ de se donner à nous sur nos autels entre aussi dans cette grande immolation; car elle compte parmi les mérites qui nous sont imputés. Le Sacrifice de la Messe est donc un véritable Sacrifice; mais on ne peut toutefois le séparer de la vie du Sauveur, comme on le voit clairement par le but de son institution. Dans cette dernière partie de son Sacrifice, Jésus-Christ nous donne tout ce qu'il a fait pour nous; son immolation, d'objective, qu'elle était, devient subjective, propre à chacun de nous en particulier. Le Rédempteur s'immolant sur la croix nous est encore étranger; dans le culte, il est notre bien propre, notre victime. Là il se donna pour tous les hommes, ici il se donne à chacun de nous. Là il n'est que victime, ici il est reconnu, adoré comme tel." *Symbolique*, edit. cit. liv. I. §. 34.

2. Quod si hostia non occiditur aut non immutatur, sacrificium esse non potest. Quidquid enim Deo ita offertur, ut illaesum maneat ac integrum, illud quidem recte vocaveris donum, munus, oblationem, sed verum sacrificium minime dixeris; atqui in celebratione Eucharistiae nulla in victimam ipsam aut occisio aut immutatio cadere potest. 3. Dicendum igitur, non haberi in Missa nisi simplicem ac nudam commemorationem passionis Christi; 4. cum contradictoria sint, reale sacrificium, quod rem contineat, et sacrificium mysticum, quod rem tantum repraesentet. 5. Ac reipsa non defuerunt in ipso concilio tridentino gravissimi theologi catholici qui negaverint, Christum in coena verum obtulisse sacrificium, ut refert card. Pallavicini '3, ac propterea in Missa offerri verum sacrificium.

264. Resp. ad 1. N. Nec enim Eucharistia est novum testamentum; sed sanguis solum dictus est a Christo novum testamentum seu confirmatio novi testamenti. Qua vero ratione sanguis sit confirmatio seu sanctio novi foederis seu novi testamenti, an quatenus per consecrationem in calice continebatur, an vero quatenus effusus est in cruce, theologi inter se non consentiunt; alii enim, juxta graecam vocem in tempore praesenti & *χυνόμενον*, qui pro multis *effunditur* contendunt, id dictum esse a Christo de sanguine in coena apostolis ad bibendum dato 14, alii vero, juxta lectionem Vulgatae, qui *effundetur*, in tempore futuro, id referunt ad sanguinem mox in cruce effundendum, ac propterea ad Christi mortem, qua novum testamentum confirmandum erat¹⁵; alii denique utroque modo sanguinem dictum esse novum testamentum existimant, licet diversa ratione; in coena quidem quatenus mystica separatione a corpore repraesentavit effusionem in cruce peragendam, in cruce autem per realem separationem ac mortem ipsam.¹⁶ In quavis sententia corrui Calvini difficultas, cum enim in Missa sanguis sit novum testamentum, eadem ratione ac fuerit in coena, si Christus in coena mori non debuit ad testamentum confirmandum, neque mori debet in Missa; et quem-

,J) Lib. XVIII. cap. 2.

H) Ila Maldonatus in cap. XXVI. Matth. v. 28.

,s) Sic Vasquez /n *III. part.* disp. CXXXL cap. 4.

15) Maldon. loc. cit. contendit, Christum reipsa in coena novum testamentum seu foedus feruisse, illudque sanxisse sanguine, quem bibendum dedit apostolis, juxta morem, qui tunc temporis apud omnes fere gentes obtinebat, non autem in cruce. Nihil est quod huic sententiae obstet, immo omnia suadent, Christum reipsa in coena testamentum suum confecisse, et sanguine,

quem in poculo tradidit apostolis, sanxisse. At nihil velat, quominus dicatur, Christum in cruce per realem sanguinis effusionem et mortem suam, ad quam mystica effusio et mortis repraesentatio, quae In coena facta est per Eucharistiae institutionem, refertur, iterum testamentum confirmasse ac sigillo, ut ita dicam, commuivisse. Et enim juxta doctrinam apostoli, ut testamentum valeat seu firmum sit, mors necesse est intercedat testatoris. Hac ratione, quae sibi contrariae videntur theologorum sententiae optime, inter se componuntur.

admodum in coena et in cruce non fuerunt duo testamenta, sed unum idemque. ita non sunt totidem testamenta, quot Missae celebrantur.

265. Ad 2. D. Non est sacrificium absolutum, in quo solo necessarii est victimae occisio aut mutatio, *Tr.* vel *C.* non est sacrificium commentativum seu relativum, *zV.* Recolantur superius dicta.

266. Ad 3. -V. Nam praesens adest victima ipsa, quae mystice immolatur per distinctam utriusque symboli consecrationem, qua repraesentatur Christi mors, et cum qua sacrificium Missae necessariam habet relationem. 17

267. Ad 4. *zV.* Utrumque enim simul consistere potest, reale seu *verum* sacrificium in realitate victimae, *mysticum* in modo, quo victima ipsa offertur. 18

268. Ad 5. V. Immo unanimis fuit omnium sententia in asserenda veritate sacrificii Missae. 19 De sola natura hujus sacrificii quaestio agitata fuit, atque, ut fit in rebus difficilibus, in diversas sententias patres abierunt, nec quidpiam de ea definitum est juxta plurimorum suffragium. 20

PROPOSITIO II.

In Missa offerri Deo verum et proprium sacrificium, constat ex sensu traditionali.

269. Longa nimis res esset, si in medium omnia afferre ex antiquitate monumenta nobis proponeremus, quae veritati sacrificii eucharistici adstipulantur. Vetustissimi enim ecclesiae graecae et latinae **rituales libri** omnes publica ecclesiarum auctoritati conscripti et ubique usu recepti preces suppeditant et ritus ad incruentum Eucharistiae sacrificium celebrandum.1

”) Adeo necessaria est haec relatio, ut sine ipsa Missa veri sacrificii rationem non haberet, juxta ea, quae praenotavimus.

’) Id pulchre illustravit P. Laynez, in colloquio poissiano, exemplo regis, qui redux ex bello feliciter confecto vellet in theairo actionem ipsam victoriae repraesentare. Hic enim rex et praesentia sua et repraesentatione pericula et victoriam inde partem referret.

9) Cf. Pallavic. *Hist. Cone. Trid.* lib. XVIII. cap. 1. n. 1. ubi scribit: «Tutti convennero in riconoscere la Messa per vero Sacrificio dei nuovo Testamento.»

M) Ibid. cap.2. n. 10: «La terza classe (patrum trident.) fu d'opinione, che si ponesse nella dottrina: Cristo essersi offerto

al Padre nella cena; ma non si dicesse, che 'i fece in questa o in quella maniera: imperocchè essendo in quistione, e non apparentone verun luogo evidente della scrittura, non se ne doveva far canone o decreto ... e molli ancora degli aderenti alia seconda parte convennero poi nello stesso partito.- Ac reipsa ita facium est, ut patet ex verbis cap. 1. sess. XXII. concilii.

’) Cf. Le Brun, *Explication de la Messe*, Paris 1741. tom. III. dissertat. 12. *Uniformité de toutes les liturgies du monde chrétien dans ce qu'il y a d'essentiel au Sacrifice*, art. 1; Renaudotius, *Liturij. Oriental*, diss. 1. *De Liturgiis orientalium origine et auctoritate*, cap. 2 et

Nationes **Christianae** omnes totius orbis terrarum, illis non exceptis, quae milio atque amplius annis ante Lutherum distractae sunt a catholicae ecclesiae unitate, consueverunt offerre in sacrificium corpus et sanguinem Christi. 2 **Patres** omnes, quotquot scripserunt de Eucharistia, passim eam vocant *sacrificium*, *oblationem*, *hostiam*, *victimam etc.*; utuntur vocibus *sacrificare*, *offerre*: *sacerdotes* memorant et *altare*; referunt ad sacrificium nostrum sacrificium Melchisedech, Agni paschalis, oraculum Malachiae; impugnant hydroparastatas aliosque haereticos antiquissimos, qui in aqua sacrificium offerebant, aut quoquo modo ab ecclesiae usu discedebant. 3 Cum autem agatur de factis publicis et pervulgatis, supervacaneum arbitramur singulorum testimonia recensere.

270. Verum, quae ad pleniorum ecclesiae catholicae triumphum faciunt, sunt ipsi **novatores**, quorum aliqui adeo se premi senserunt horum monumentorum pondere, ut ingenue fassi sint, talem semper et ubique vel ab ipsis ecclesiae incunabulis fidem de sacrificio viguisse. Eminent inter hos s. Irenaei operum editor, Joann. Ernestus Grabius. Cum enim sanctus martyr, Adv. *haeres*, lib. IV. cap. 17. ai. 32. doceat, Christum instituisse novam oblationem, quam ecclesia ab apostolis accipiens in universo mundo offert Deo, atque hanc oblationem a Malachia propheta multo ante praenuntiatam ostendat, notam hanc ad Irenaei locum Grabius apposit: *Certum est, s. Irenaeum aliosque patres, quorum scripta habemus, tam eos, qui viderunt apostolos, quam eos, qui immediate ipsis successerunt, spectasse Eucharistiam velut sacrificium novae legis, et obtulisse Deo Patri stiper altare panem et vinum, veluti dona sacra offerentes ante consecrationem tamquam primitias creaturarum ad recognoscendum supremum ejus in res omnes dominatum, et post consecrationem velut corpus et sanguinem mysticum J. C. % ad sic repraesentandum sacrificium*

seq.; Muralorius, *Liturgia Rom. Vetus*, lom. I. diss. *De origine sacrae Liturgiae*, cap. 16 et seqq.

2) Cf. Joseph Aloys. Assemanus, *Coder. liturgicus ecclesiae universae*, sex voluminibus comprehensus, Romae 1749.

4) Cf. Bellarm. *De Euch.* lib. V. cap. 13 et seqq. et Nat. Alexand. diss. 13. in saecol. XIII et XIV.

4) Meminisse debemus, auctorem, qui hic loquitur, esse protestantem. Juverit hujus protestantis errorem corrigere alterius protestantis testimonio, scilicet Leibnitzii, qui in *Sysl. Theol.* haec de sacrificio praeclare scribit: >Res oblata sive victima aut hostia est ipse Christus, cujus caro et sanguis sub specie symbolorum utique immolationis atque libamenti officium subit. Nec

video, quid hic desit ad veram sacrificii rationem; quidni enim id, quod sub symbolis praesens est, Deo offerri possit, cum... quod sub his in Eucharistia continetur, sit omnium rerum pretiosissimum Deoque offerri dignissimum. Itaque hoc pulcherrimo invento divina benignitas egestatem nostram juvit, ut offerre possimus aliquod munus, quod Deus aspernari non possit; et cum ipse infinitus sit, quidquid autem alias a nobis proficisci potest, ad infinitam ejus perfectionem nullam proportionem habeat, nullum libamentum placando Deo par invenire potuit, quam quod infinitae et ipsum perfectionis esset; mirabili enim ratione iit, ut Christus in hoc sacramento, quoties consecratio fit, se nobis semper redonans, semper denuo offerri Deo possit,

cruentum, quod ipse fecit corporis et sanguinis sui in cruce, et ad obtinendo» fructus mortis suae pro iis omnibus, pro quibus oblatum est. Ceterum haec doctrina non est doctrina unius ecclesiae vel peculiaris ductoris, sed erat doctrina et praxis ecclesiae universalis: ecclesia eam acceperat ab apostolis, apostoli a Christo. Est id, quod s. Irenaeus nos docet, quod s. Ignatius et s. Justinus nos docuerunt ante ipsum, quod Tertullianus et s. Cyprianus nos docuerunt post. Est id, quod clare continetur in Epist. s. Clementis ad Corinth.; testimonium quod magni ponderis esse debet, quoniam auctor hujus epistolae est ille, de quo s. Paulus dixit nomen suum scriptum esse in libro vitae; et quoniam epistola sua exarata est duos vel tres annos post mortem ss. Petri et Pauli et viginti annos ante mortem s. Joannis, ita ut dubitari non possit, quin ea non sit doctrina apostolorum, et oporteat eam tenere, licet non haberetur aliquod testimonium Scripturae ad eam firmandum. Nam s. Paulus in II. ad Thess. ipsis praecipit conservare traditiones, quas sive viva voce acceperant, sive per epistolas; sed non desunt Scripturae testimonia ad probandum sacrificium Eucharistiae. Tandem concludit: Utinam, quoniam plures doctores protestantes cognoverunt circa hoc punctum veram doctrinam ecclesiae apostolicae et errorem Lutheri et Calvini, omnes convenire possent ad resolutionem reddendi majestati divinae hunc supremum honorem, qui ei debetur, et ad hoc restituerent usum sacrarum liturgiarum quas male rejecerunt, et in quibus modus patet, quo Deo offerri debet hoc sanctum sacrificium. 5

271. Huic tam apertae catholicae veritatis confessioni aliae addi facile possent, nisi res esset explorata, plerosque recentiores protestantes id nobis ultro concedere. 6 Immo nec abnuunt professores universitatis oxoniensis in

eoque modo perpetuam efficaciam suae primae oblationis, quae in cruce facta est, repraesentet atque obsignet... Neque enim Deo gratus quicquam et cujus suavior odor sit, a nobis, si mundo corde ad hanc aram accedamus, immolari potest. Et praeclare Bernardus: Totum, quod dare possum, miserum corpus istud est, et si minus est, addo et corpus ipsius.* Pag. 285 et seqq.

J) In hac nola Gravius profecto et virum ingenuum se prodidit et veritatis interpretem fidelissimum; ei propterea si gratulati merito sunt Actorum trevultiensium scriptores ad ann. 1702. mens. Octobr. et novus Irenaei editor Ren. Massuetus, diss. 3. n. 96. ita e contra Buddaeus, Pfafflus atque Deylingius, haereticae communionis homines, aperte in cum iracundia exarserunt, quod tam praeclarum veritati testimonium

dederit. Merito praeterea addunt scriptores trevultienses: Eadem ratione, qua doctus hic protestans invenit in operibus s. Irenaei ceterorumque patrum sacrificium ss. Eucharistiae, potuisset, si voluisset eadem animi dispositione inquirere, invenire cetera religionis catholicae dogmata, ac praesertim realem Christi praesentiam. Adjiciunt insuper, mirum esse, quod Gravius post repertam hanc veritatem vivere pergat in illa secta, in qua omnis conatus fit ad abolendum hoc sacrificium, institutum a Christo et praedicatum ab apostolis ad Deum honorandum.

·) Ita Augusti, Bretschneider, Wix, Stephens aliique, quorum singillatim testimonia profert Esslinger in cit. *Apologia doctrinae catholicae ex auctoribus protestantibus*, §. 5. Quid senserit Leibnizius, paulo ante vidimus.

Anglia admittere efficaciam 80. Eucharistiae velut *sacrificii commemcrativi* inter religionis dogmata, quae ad nos pervenerunt ex verbo Dei non scripto 7 juxta regulam Vincentii lirinensis: *tyuod semper, quod ubique, quod ab omnibus*.

272. Ne quid desit ad absolutam propositionis nostrae demonstrationem, addimus, **rationem ipsam theologicam** id confirmare. Etenim sacrificium est ritus, quo Deum supremum rerum omnium Dominum profitemur, ac propterea est actus religionis totius praecipuus. Hinc, quemadmodum religio quaeque sacrificium habuit, sic et Christiana suum habeat oportet. Presbyteri insuper et episcopi ab apostolorum aetate *sacerdotes* et *pontifices* sunt appellati⁸; at enim juxta doctrinam s. Pauli, Hebr. VIII. habere debet sacerdos *aliquid quod offerat*. Nihil aliud autem catholici sacerdotes offerunt quam ss. Eucharistiam; ergo ista est verum et proprie dictum sacrificium. Quod magis etiam certum fit ex perpetuo altarium usu, quae semper in ecclesia fuerunt, quaeque ipsa ecclesia solemniter ritu dedicare consuevit. Sane protestantes, qui sustulerunt sacrificium, una cum ipso et sacerdotis nomen et altaria pariter aboleverunt. 9 Huc demum accedit ineluctabile **argumentum praescriptionis**, quo fit, ut nulla aetas ab adversariis assignari possit, qua primum in ecclesia Sacrificium oblatum sit, donec perveniamus ad apostolicam, immo ad Christi ipsius institutionem. 10

DIFFICULTATES.

273. Obj. 1. Patres non aliam plerumque in Eucharistia oblationem agnovere quam repraesentativam atque commemorativam sacrificii crucis, 2. quod unicum et singulare novae legis sacrificium constanter appellant. 3. Sicubi vero Eucharistiam sacrificium dixerunt, ideo id factum est, ut observat Chemnitius, aut quod in illius celebratione offerretur panis et vinum ad ministrorum sustentationem et ad Eucharistiam conficiendam, aut quod communes et solemnes preces in ea funderentur, aut etiam quod fieret in ea commemoratio sacrificii in cruce peracti, aut denique quod actio coenae, in qua Christus Eucharistiam instituit, fuerit sacra, juxta vocis *sacrificii* etymologiam. 4. Neque obstat argumentum ex liturgiis deductum; siquidem

7) Sic Prof. Keble apud Wiseman, *Disserazione suito stato attuale dei Protestantesimo in Inghilterra*, Roma 1837. pag. 18.

5) Cf. Bellarm. *De Euchar.* lib. V. cap. 17. Cf. etiam Cotelierius, *Patr. Apost.* tom. I. in annotat, in priorem s. Clementis *Epist. ad Corinth.* n. 40.

9) Sane Calvinus, *Instit.* lib. IV. §. 12. loquens de differentia inter Eucharistiam et

sacrificiun. proprie dictum, scribit: «Mensam nobis dedit (Christus), in qua epulemur, non iltare, super quod offeratur victima, non sacerdotes consecravit, qui immolent, sed ministros, qui sacrum epulum distribuant."

10) Wegscheider fatetur §. 174. quod *satis mature jam sacrificii notio ad coenam sacram vario modo applicata est*, ac citat Justinum, Irenaeum, Cyprianum etc.

non divinam, sed humanam liturgiae habent institutionem, quae non Christi, sed vel Clementis, vel Basilii, vel Chrysostomi dicuntur. Ergo.

274. Resp. ad 1. *D.* Supposita veritate sacrificii eucharistici, patres interdum Eucharistiae celebrationem vocarunt sacrificium mysticum, commemorativum aut repraesentativum respectu immolationis in cruce peractae, *C.* ad exclusionem veritatis sacrificii eucharistici, ita ut non agnoverint in Eucharistiae celebratione nisi inanem et vacuum sacrificii repraesentationem, *N.* Etenim, cum haec oblatio tum veritatem tum repraesentationem contineat; veritatem quidem quoad praesentiam realem victimae quae offertur, repraesentationem vero immolationis cruentae, quae facta est in cruce, quoad modum quo offertur, jure merito patres celebrationem Eucharistiae sacrificium vocarunt commemorativum et repraesentativum. Verum haec ipsa offerendi ratio, victima realiter ac substantialiter praesente, supponit, ut diximus, et exigit veritatem sacrificii.¹¹ Numquam propterea patres Eucharistiam dixerunt vacuum repraesentationem.¹²

275. Ad 2. *D.* Appellant patres sacrificium crucis unicum et singulare respectu multitudinis sacrificiorum mosaicorum et gentilium, ac prout cruentum fuit, *C.* ad exclusionem sacrificii eucharistici, *N.* Utrumque enim semper conjungunt.

276. Ad 3. *A'* In eo porro decipitur Chemnitius, quod perpetuo permisceat sacrificia improprie dicta cum vero et proprio sacrificio, de quo tantum hic agitur. Patres autem ea de sacrificio nostro praedicant, quae sacrificio improprie dicto convenire nullatenus possunt. Affirmant enim, Eucharistiam esse verum sacrificium a solis sacerdotibus offerendum¹³; ergo sacrificii nomine non significant ea pietatis opera, de quibus loquitur Chemnitius, quaeque omnes indiscriminatim homines sive viri sive feminae praestare possint. Deinde patres vocant Eucharistiam *sacrificium summum*,

”) Apposite cl. Mohler in *Symiolica* loc. cit. scribit: -La foi en la présence réelle est le fondement de toute la doctrine catholique sur la Messe. Niez que Jésus-Christ soit présent sur nos autels, et la célébration de la Cène n'est phs que la commémoration du sacrifice de la croix, de même qu'un tableau, un symbole quelconque rappelle dans notre mémoire une personne qui nous fut chère. Mais, si nous admettons au contraire que le Sauveur continue d'habiter parmi nous, alors le passé nous devient présent; alors tous les mérites de Jésus-Christ, tou. ce qu'il a fait pour nous, se trouve uni à sa personne divine; il est sur l'autel selon tout ce qu'il

est et avec toutes ses oeuvres, il est, en un mot, une véritable victime. Que cette croyance parle au coeur un langage touchant !“

”) Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 15. n. 26 et seqq.

*3) Exemplo sit can. XIV. (ex vers. Isidori) conc. nicacni: „Pervenit ad sanctum concilium, quod in locis quibusdam et civitatibus presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula neque consuetudo tradidit, ut hi, qui offerendi sacrificii non habent potestatem, his, qui offerunt, corpus Christi porrigant.” Apud Harduin. *Acta Cone.* tom. I. col. 329. et col. 331.

verissimum et singulare corporis et sanguinis Domini, minime vero *sacrificium laudis et orationis*; unde colligi possit, figurate eos locutos fuisse. Apertis praeterea verbis asserunt, in Eucharistia vere offerri et immolari corpus et sanguinem Christi; quod scribere haud potuissent, si persuasum illis esset, in Eucharistia solum repraesentari sacrificium crucis, sed non effici, quamvis modo incruento, quod in cruce oblatum atque immolatum est. Demum, si Eucharistia diceretur sacrificium, quia est actio sacra, Baptismus pariter vocaretur sacrificium; quod nemo dixerit.¹⁴

277. Ad 4. *Neg.* Ad prob. vero, *D.* Liturgiae Clementis, Basilii etc. dicuntur, quia ipsi praescripserunt et ordinarunt precum formulas ritusque servandos in celebratione, sacrificii, quod a Christo institutum est, *C.* quia ipsi sacrificium instituerunt, *N.* Hoc argumentum non magis contra nos facit quam illud, quo quis vellet probare doctrinam Evangelii non esse Christi, quia a Matthaeo et Marco nomen habet. Accedit, plures liturgias inscriptas esse nomine apostolorum, ut Petri, Jacobi etc. non quod isti liturgias conscripserint, sed quia in his descripta sunt, quae apostoli servanda in sacrificii oblatione viva voce tradiderunt.¹⁵

PKOPOSITIO III.

Sacrificium Missae est etiam propitiatorium pro vivis atque defunctis.

278. De, fide pariter esse hanc propositionem, constat ex can. III. Concilii tridentini. quem superius dedimus. Ut faciliori ratione catholicum hoc dogma vindicemus, praestat nonnulla praemittere.

279. Ac I. quidem notamus, aliter propitiatorium fuisse sacrificium crucis, aliter vero propitiatorium esse sacrificium Missae; nam sacrificium illud *meritorium* fuit redemptionis seu remissionis peccatorum, gratiarum omnium, quae nobis conferuntur, et in eo meritum omne Christi Domini consummatum fuit; istud vero Christus voluit esse *velut instrumentum*, ut loquitur Vasquez, *quo meritum passionis suae nobis applicaretur*, uti applicatur per sacramenta aliaque salutis nostrae subsidia, juxta modum tamen uniuscujusque proprium.¹

280. II. Notandum, non esse propitiatorium sacrificium Missae nisi *mediate*, quatenus habet *vim impetrandi gratiae auxilium, quo et a mortalibus et a venialibus peccatis justificari et in justificatione sua homo crescere*

H) Cf. Bellarm. loc. cit. n. 11 et seqq.

s) Cf. Moratorius, *Liturgia romana*, diss. cit. cap. 1. *De origine sacrae liturgiae*, ubi ostendit adversus Le Brun, saeras liturgias longe ante saecul. V. fuisse

litteris consignatas, juxta id, quod apostoli viva voce ad sacri mysterii usum servandum esse tradiderunt.

‘) In III. part. disp. CCXXIX. cap. 2.

possit. ut idem auctor loquitur, seu *per impetrationem* 2; noti autem *immediate*, ut sacramenta Baptismi et Poenitentiae. Idem dic do bonis temporali-
libus quae *per impetrationem* virtute hujus sacrificii obtinentur.

281. III. Animadvertendum praeterea, licet certa apud theologos omnos doctrina sit, per hoc sacrificium proxime et immediate remitti semper et certo poenam temporalem viventium juxta cujusque dispositionem (quo sensu propitiatorium dicitur pro vivis atque defunctis), de fide tamen non esse, *certo semper* seu *certa lege* poenam hanc temporalem remitti, prout idem theologus observat. 3

282. IV. Animadvertendum, neque de fide esse, praedictos effectus tam pro vivis quam pro defunctis sacrificium Missae producere *ex opere operato*. Immo certum est, defunctis sacrificium istud nullo alio modo prodesse posse, quam remittendo poenam temporalem, neque hanc ipsis remitti certa lege, sed solum per modum suffragii eis prodesse, prout Deo placuerit illud acceptare. Ex quo infertur, effectum hujus sacrificii non ita certum esse erga defunctos, sicut est erga viventes. 4

283- V. Monendum denique est, de fide non esse, valorem hujus sacrificii esse infinitum; haud pauci enim theologi negant virtutem seu efficaciam hujus sacrificii respectu nostri esse infinitam 5, uti ex dicendis aperte constabit Haec si prae oculis habentur, facile erit tum veritatem assertae propositionis adstruere, tum adversariorum difficultates disjicere.

284. Porro doctrinam catholicam sic luculenter exponit **tridentina synodus**, Sess. XXII. cap. II: *Docet sancta synodus, sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri, ut si cum vero corde et recta fide, cum metu et reverentia, contriti ac poenitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus. gratiam et donum poenitentiae concedens,*

s) Disp. CCXXVIII cap. 2 et 3.

6) Quamvis de fide non sit, per sacrificium Missae certo semper seu certa lege poenam temporalem ex opere operato remitti, esi tamen *certa* theologorum doctrina ex opere operato poenam ejusmodi per sacrificium remitti. Cf. card. Bona, *De sacrific. Missae*, cap. 1. §.3. qui scribit: .Constans semper fuit catholicorum sententia habere hoc (sacrificium) infallibiles et determinatos effectus ex opere operato, nisi ille, pro quo offertur, obicem ponat, remissionem videlicet alicujus poenae peccatis jam remissis debitae, vel donum alicujus gratiae praevenientis ad obtinendam commissorum remissionem. Atque hic obiter ob-
servo, quod nonnulli, cun audiunt aliquid

non esse de fide, sibi licitum esse existimant, illud negare aut respuere, perinde ac si nullus alius gradus certitudinis haberetur. Ast, licet aliqua doctrina non sit de fide, potest tamen esse fidei proxima, certa etc. quibus respondent (*pialificaliones*, ut vocant, diversae ob negatam illam doctrinam, quod e. gr. propositio sit *proxima haeresi, haeresim sapiens, erronea* etc.

*) Ibid. cap. 4.

s) Seu, ut alii loquuntur, sacrificium esse quidem valoris infiniti in se seu *intensive*, non autem quoad effectum seu *extensive*. Conf. Vasquez. loc. cit. disp. CCXXX. cap. 1 et seqq.

crimina et peccata etiam ingentia dimittit: una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cujus quidem oblationis cruentae, inquam, fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur; tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur. 6

285. Quae cum ita sint, hoc modo progredimur: Ut ex dictis constat, sacrificium Missae est verum et proprium sacrificium. Jam vero de ratione veri et proprii sacrificii est, ut Deum, cui offertur, placet reddatque propitium, ac ab eo impetret aut veniam peccatorum, aut poenarum remissionem, aut alia bona. Ergo.

Sane **apostolus**, Hebr. V. 1: *Omnis, inquit, pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis.* 7 Quibus verbis describit Paulus munus sacerdotis in universum, ut inde colligat, Christum eodem modo assumptum fuisse, et pro hominibus a Deo constitutum sacerdotem. Cum igitur in ecclesia sua ipse etiam reliquerit et constituerit sacerdotes, opus fuit ut ad offerendum munera et sacrificia pro peccatis eos constitueret: nullum autem aliud ipsis reliquit sacrificium nisi sacrificium Missae; ergo necesse est, ut illud ab eis pro peccatis offeratur.

286. Praeterea, adversariis ipsis latentibus, sacrificia veteris legis, quatenus figurae erant sacrificii in cruce a Christo offerendi, vere ac proprie propitiatoria erant pro peccatis, et ad bona a Deo impetranda idonea; attamen dici nequit, per ejusmodi proprietatem illa aliquo modo derogasse sacrificio crucis. Ergo multo magis propitiatorium dicendum est atque ad beneficia impetranda idoneum sacrificium Missae, quod non solum figuram prae se fert sacrificii crucis, sed eandem continet victimam, quae immolata est in cruce, et ab eodem summo Sacerdote Christo offertur, qui profecto non sese offert, ut deroget sacrificio in cruce peracto.

287. Nec alius profecto **sensus** unquam fuit **totius antiquitatis**, cujus monumenta certissima sunt omnes antiquae **liturgiae**, quarum longum nimis esset testimonia singillatim proferre. Nos contenti erimus unius liturgiae antiquissimae, quae s. **Jacobi** apostoli nomine inscribitur, verba recitare,

6) Ex hac catholicaes-doctrinae expositione patet, non excludi pium motum, fidem, spem, contritionem etc. ut adstantes fructum ex sacrificio capiant; calumniantur propterea ecclesiae doctrinam protestantes, dum affirmant, ecclesiam catholicam docere, solam praesentiam materialem sufficere ad hoc, ul obtineatur peccatorum remissio ex sacrificii

oblatione, cui fideles intersunt. Hae profecto aliaeque ejusmodi calumniae vere decent saeculum nostrum. Attamen Schrökius cum Gerhardo adhuc haec obtrudit.

7) *PJaf àp%itpiùs Iç. ανθρώπων λαμβανόμενοι; ὑπὲρ ανθρώπων καθίσταται τα προ; τον θιόν, 'να προίφιρρ δώρα τι και θυσια ὑπὲρ αμαρτιών.*

quae ita se habent: *Offerimus tibi incruentum sacrificium pro peccatis nostris et ignorantibus populi.* ⁸

Patres pariter unanimes sunt in hoc dogmate adstruendo, quorum testimonia profert Bellarminns. ⁹ Satis nobis sit hic unum commemorare Cyrillum hierosolymitanum, qui *Catech. mystag.* Γ. non solum vocat Eucharistiam *hostiam propitiationis.* sed praeterea scribit: *Christum mactatum pro peccatis nostris offerimus, clementem Deum eum pro illis* (defunctis) *tum pro nobis demereri et propitiare satagentes.* ¹⁰

Accedit usus antiquissimus et universalis in ecclesia offerendi sacrificium pro defunctis, de quo loquitur Tertullianus ¹¹, deinde vero Cyprianus ¹² ac plura concilia passim ¹³; ita ut res testatissima sit. Jam vero cum pro defunctis non offerretur sacrificium nisi ad poenarum expiationem, hoc ipso constat, semper spectatum fuisse Missae sacrificium ut propitiatorium.

288. Non solum igitur ex dictis patet propositum, sed praeterea colligitur I. sacrificium Missae offerri posse tam pro vivis, quam pro defuncti¹⁴ qui in purgatorio poenas luunt.

289. Colligitur II. sacrificium, prout est propitiatorium, offerri non posse pro Sanctis, sed solum in ipsorum honorem, ac prout est eucharisticum, *ut orent ipsi pro nobis* sicuti loquitur s. Augustinus ¹⁴, ut gratias agamus Deo de victoriis, quas ejus beneficio et misericordia de teterrimis salutis nostrae hostibus atque adversariis reportarunt. Quare concilium trid. Sess. XXII. cap. 3: *Quamvis, inquit, in honorem et memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis sacrificium offerri docet; sed Deo soli ... de illorum victoriis gratias agens* (sacerdos), *eorum*

5) Seu, ut integre haec verba leguntur apud Renaudotium, op. cit. tom. II. pag. 30: «Deus Pater, qui. propter amorem tuum erga homines magnum et ineffabilem, misisti Filium tuum in mundum, ut ovem errantem reduceret, ne avertas faciem tuam a nobis, dum sacrificium hoc spirituale, terribile et incruentum celebramus; non enim justitiae nostrae confidimus, sed misericordiae tuae. Deprecamur ergo et obsecramus clementiam tuam, ne in iudicium sis populo tuo mysterium hoc, quod institutum nobis est ad salutem; sed ad veniam peccatorum, remissionem insipientiarum, et ad gratias tibi referendas." Et ibid. pag. 51. post consecrationem sic pergit sacerdos: ..Offerimus tibi hoc sacrificium terribile et incruentum, ut non secundum peccata nostra agas nobiscum, Domine, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis, sed secundum mansuetudinem tuam et «morem tuum erga

homines magnum et ineffabilem de peccata nostra, servorum nempe tuorum tibi supplicantium." Eadem, quamvis diversis verbis, leguntur in omnibus prorsus liturgiis.

γ) *De Each.* lib. VI. cap. 2. et cap. 7.

δ) *Χριστον έσφαγιασμένον υπέρ των ήμετέρων αμαρτημάτων προιγέρονεν, ΙΙ-λεούμενοι υπέρ αυτών τε και ημών τον φι-λάνθρωπον θεόν.* N. 10. edit. Toultei, cuius cf. in hunc loc. adnotatio, pag. 328.

ε) Lib. *De Corona*, ubi scribit: *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Similia habet in lib. *de Monogamia.* et lib. II. *Ad uxorem.*

ς) Lib. I. epist. IX.

ζ) Ita concilium carthag. UL, braccarense, cabillonense, wormaliense etc. apud Bellar, lib. cit. cap. 7. Cf. quae scripsimus in tract. *De Deo creat.* n. 665 et seqq.

η) *Tract.* LXXXIV. in Joann, η. 1.

patrocinia implorat. Quam doctrinam sancivit can. V: *Si quis dixerit, imposturam esse Missas celebrare in honorem Sanctorum et pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut ecclesia intendit; anathema sit.*

290. Colligitur III. divinum hoc sacrificium, quoniam propitiandi Deum vim habet, habere etiam vim beneficia impetrandi, ut idcirco *impetratorium* a catholicis etiam appelletur. Si enim Deum placare nobis potest ac propitium facere, quidni poterit nova nobis ab ipso et uberrima gratiarum dona, nova cujusvis generis beneficia, quae ad animam, corpus et res externas pertineant impetrare? ¹⁵ Itaque, si pleni bonae spei, si pietate inflammati ad hoc sacrificium nos conferamus, Deum facile exorabimus, ac nihil erit tam arduum ac factu difficile, quod impetrare non possimus.

291. Si quis quaerat, in quam ex tot actionibus, quae in Missae celebratione occurrunt, collocanda sit tota sacrificii essentia; reponimus, inter tot, quae circumferuntur, theologorum sententias longe nobis verisimiliorem videri sententiam illam, quae sacrificii essentiam in sola consecratione constituit. Illa enim actio sola essentialis censenda est, in qua sacerdos agit nomine Christi, et vi cuius victima in sacrificio praesens sistitur, et offertur veluti immolata in honorem Dei auctoris vitae et mortis; atqui in sola consecratione sacerdos agit nomine Christi, praesens in sacrificio victima constituitur et offertur in statu immolationis, quo repraesentatur Christi mors, dum vi verborum seorsum corpus, seorsum vero sanguis exhibetur; consecratio igitur sola essentialis actio censenda est, in qua ratio sacrificii consistit. Quo fit, ut oblatio, fractio, communio haberi tantum debeant tamquam totidem ejusdem sacrificii partes integrales. ¹⁶

¹⁵) Sane s. Cyrillus hieros. *Catech.* cit. n. 8. scribit: *Ἐπὶ τῇ θυσίᾳ ἐκελθὲν τὸν Πασχοῦ παρακαλοῦμεν τὸν θεόν νπὲρ κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνῃ · ὑπὲρ τῆς τοῦ κοίτης ἰστώσεως · ὑπὲρ βασιλέων · ὑπὲρ στρατιωτῶν καὶ συμμάχων ὑπὲρ τῶν ἐν ἀσθενείᾳ · ὑπὲρ τῶν καταπονοῦμένων καὶ ἀταξιαῶν ὑπὲρ πάντων βοήθεια ὑπομένων δεόμεθα πάντες ἡμεῖς, καὶ ταύτην προ-γῆρομι' τὴν θυσίαν.* Id est: ..Super illam propitiationis hostiam obsecramus Deum pro communi ecclesiarum pace, pro recta mundi compositione, pro imperatoribus, pro militibus et sociis, pro iis qui infirmitatibus laborant, pro iis qui afflictionibus premuntur, et universim pro omnibus, qui opis indigent, precamur nos omnes et hanc victimam offerimus." Eadem occurrunt in liturgiis omnibus totius Christiani orbis, nulla excepta, nec non in Tertulliano, lib. *Ad*

Scapulam, in Justini *Apol.* I. loc. cit. ceterisque patribus apud Moratorium in laudata dissert. cap. 1.

¹⁶) Cf. Vasquez loc. cit. disp. CCXXII. cap. I et seqq. Bellarm. lib. V. cap. 27. qui tamen prop. VII. statuit, sacramenti consumptionem, ut fit a sacerdote sacrificante, esse partem essentialem sacrificii. Cujus assertionis hanc affert rationem, quia in nulla alia Missae actione est *realis destructio* victimae praeter quam in ista. At haec ratio ex duplici capite nutat; ac primo quidem, quia per solam consumptionem ante corruptionem specierum non desinit esse corpus Christi sub speciebus; quare potius in corruptione specierum quam in manducatione pars essentialis sacrificii consisteret, adeoque sequeretur pariem essentialem sacrificii non in altari fieri a sacerdote, sed in stomacho, quando in eo species corrup-

DIFFICULTATES.

292. Obj. 1. Mosaica lege sancitum est, ut in sacrificio propiliatorio tota victima combureretur, quo factum est, ut holocausti nomen acceperit. At sacrificii eucharistici participes fiunt non solum sacerdotes, sed quotquot ad sacram mensam accedunt. 2. Certa praeterea est apostoli sententia Hebr. IX. 22: *Sine sanguinis effusione non fit remissio* 17; nulla autem in Missae sacrificio sanguinis effusio fit. 3. Intelligi nequit, qua ratione Missae sacrificium possit esse propiliatorium; etenim tale esso nequit ex se, alioquin evacuetur sacrificium crucis; sed nec propitiatorium esse potest virtute sacrificii in cruce peracti, quia sequeretur, insufficiens istud esse ad Deum nobis propitiandum. 4. Exploratum demum est, omnia prorsus peccata nobis dimissa esse beneficio crucis Christi. Ergo.

293. Resp. Ad 1. *D.* Aliquando et in nonnullis sacrificiis, *C.* semper et in omnibus, *X.* Kti constat ex Levit, capp. IV et VII. in quibus praescribitur, ut soli masculi in loco sancto edant de victimis oblati pro peccatis. Accedit, sacrificium Missae esse insuper et eucharisticum, cujus propterea saltem sacerdotes participes esse debent.

294. Ad 2. *D.* Sine sanguinis effusione *non fit remissio*, *C.* *non fit remissionis applicatio*, prout etiam fit in Baptismo, absolutione peccatorum, jejuniis, ceterisque operibus satisfactoriis, *N.*

295. Ad 3. Resp. Sacrificium Missae propitiatorium esse virtute sacrificii in cruce oblatis, quod consummatio fuit omnium meritorum Christi, 8;

puntur, quod videtur absurdum. Secundo nutat, quia ipsa etiam corruptione specierum in ipso Christo, qui offertur in sacrificium, nulla fit mutatio secundum *esse*, sed tantum secundum modum existendi sub speciebus, eo quod sub illis desinit esse; quae quidem mutatio apta non est ad essentiam sacrificii constituendam. Alioquin quodeumque aliud genus consumptionis huius sacramenti, quale esset per ignem, aut quodvis aliud, per quod Christus desineret esse in hoc sacramento, si fieret ex affectu colendi Deum, posset constituere partem essentiali sacrificii; quod pariter videtur absurdum. Accedit, nullam esse peculiarem rationem, quare consumptio ex parte sacerdotis spectet ad essentiam, minime vero quatenus fit ex parte populi. Hoc principio, ut videbimus, abusi sunt non pauci neoterici, ut constituerent, communionem populi spectare ad sacrificii essentiam.

,7) *Xiapif a'ματικχvσται οὐ γίνvται αοιττῖf.*

”) Notandum porro hic est, actiones quidem singulas Christi Domini per se, seu seposito Patris decreto, fuisse meriti ac valens infiniti utpote actiones theandricas; quare unaquaeque sufficere potuisset ad mundum redimendum, ac propterea etiam sacrificii eucharistici institutio meritoria fuit et idonea ad omnium peccata delenda. Ast vero ex Patris decreto ipsa mors erat a Filio Dei subeunda, ut mundus redimeretur ac tollerentur omnia peccata nostra; nisi proinde Christus mortuus esset, nec deleta fuissent per actiones ejus reliquas peccata, nec mundus fuisset redemptus. Quo sensa scripsit apostolus, Hebr. V. 9: *Et consummatus* (Christus), *factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae*. Ideoque Christus solo sacrificio coenae nobis non obtinuit remissionem peccatorum.

nec tamen inde sequitur, quod adversarii contendunt, insufficiens fuisse sacrificium crucis. Nam Christi mors meruit remissionem peccatorum; sacrificium vero, quod in Missa offertur, ut alias declaravimus, applicat unicuique in particulari fructum ejusdem meriti, prout applicatur per sacramentum Baptismi aliaque superius recensita media,

296. Ad 4. *D.* Quoad pretium redemptionis, *C.* quoad applicationem pretii, *N.*

297. Cum vero summa difficultatum, quas adversarii urgent tum adversus sacrificium ipsum, tum adversus ejus virtutem propitiatoriam ex eo proveniat, quod nolint distinguere inter pretium oblatum pro peccatis nostris et ejusdem pretii ac meriti applicationem, juverit doctrinam catholicam illustrare nobilissimo exemplo, quo card. Stanislaus Hosius usus est. *Est fons, ait ipse, in medio civitatis collocatus, omnibus expositus, a quo nemo arcetur quin eo libere uti possit: tam est autem copiosus et redundans, ut ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas abunde sufficiat. Num ideo tu sitim tuam explevis, aut sordes abluisti, quod hic fons est in medio omnibus expositus, tam copiosus? Certe, nisi ad eum accesseris, nisi ex hoc hauseris, neque sordes ablueris, neque sitim sedaveris, neque ullum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus et redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum otiosus, ac illius tantum copiam et abundantiam admiratur: verum illud agit, ut quod videt omnibus communicatum, ejus ad se quoque partem aliquam derivet: fistulas admovet, sive tubos aut canales, per quos communem aquam in suum quoque privatum et proprium usum transferat. Non dissimilis est ratio fontis hujus vitae perennis, qui in latere Christi in cruce pendentis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus et redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis usum aliquem hujus fontis habere, si vis fructum ex eo consequi, necesse est ut ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, et per eam, qui solus peccata nostra abluit salutemque nobis confert, Christi sanguinem ad te derives atque attrahas: ut per eum ablutus et sanctificatus aeternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulae sive canalisis, verum Christi sanguinis*

Quapropter, qui ad evincendam virtutem propitiatoriam sacrificii in coena oblatis afferant verba, quae Christus protulit in consecratione calicis, *qui pro vobis effunditur*, juxta graecam lectionem, non videntur salis solida ratione inniti. Accedit quod etiamsi evinceretur sacrificium coenae fuisse hoc

sensu meritorium et propitiatorium, non inde tamen inferri posset etiam meritorium et propitiatorium esse sacrificium Missae; nam Christus in coena, ulpote adhuc viator, mereri poterat, non item vero post mortem, in qua omne meritum ejus desiit.

te per canalem irrigantis virtute. Hinc videre licet, quod omnia, quaecumque ad salutem nostram perlinent, nonnisi illi soli sacrificio in cruce peracto, nonnisi fonti, qui apertus est in Christi latere, tribuuntur. Verum fructum ex illo fonte capere non possumus, nisi eum, qui fusus est ex Christi latere sacrosanctus Christi sanguis, per instrumenta et quasi canales quosdam ad nos derivemus. Ejusmodi canalis est Baptismus, ejusmodi canalis est quotidianum hoc sacrificium, quod vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti sacrificii et fusi pro Iobis pretiosi sanguinis fructum in nos transferimus, nobis applicamus et appropriamus. Falso itaque nobis impingunt satanae ministri, quod per quotidianum hoc sacrificium illud in cruce peractum obscuretur, cum illustretur magis. Annon absurde facere censeretur, si quis baptizare se volentem insinularet, quod is per Baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentae, et redemptionem suam in aqua Baptismi collocare potius quam in Christi sanguine, quo solo redempti sumus? Cum Baptismo nihil aliud agatur, quam ut redemptionis in cruce nobis obtentae particeps fieri, qui baptizatur, et ejus fructus in se transferri queat. Atqui non minus absurde faciunt, qui nobis objiciunt, quod per quotidianum illud sacrificium, illud in ara crucis peractum est, obscuremus, et ejus dignitati ac merito detrahimus: cum nihil aliud agatur, nihil aliud quaeratur a nobis in hoc quotidiano sacrificio, quam ut quod Christus nobis promeruit tinica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, et ea ad salutem nostram uti queamus. 19

CAPUT II.

DE MISSA PRIVATA.

298. Quamvis proprie loquendo sacrificium privatum illud dici nequeat, quod offertur in gratiarum actionem pro beneficio publico, cujusmodi est mors Christi, quodque a publico ecclesiae ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus offertur;; usus tamen invaluit, ut aliae Missae *privatae*, aliae *publicae* et *solemnnes* vocentur. *Privata* autem dicitur, vel quia in privato loco, vel quia non die festo, vel quia non ad aram templi principem celebratur, nec parochialis est, ut loquuntur, seu conventualis, vel quia denique nemo ex assistantibus sacramentaliter saltem communicat. 1

*) In *Confessione catholicae fidei in synodo petricoviensi* MDLI. Viennae August. 1560. cap. 41. fol. 91. Cf. etiam Nat. Alex. diss. XIII. in saec. XIII et XIV. *De sacrificio Missae* etc. Cl. Binlerim in op. *Praecipua ecclesiae christiano-catholicae monumenta*, tom. II. part. I. pag. 92 et seqq. erudite disserit de verbis illis, quae

pronunciantur in consecratione calicis, »y-sterium fidei, quae ostendit ex traditione apostolica provenire, ex iisque conficit, sacrificium nostrum semper ut propitiatorum habitum fuisse.

') Praeter Beliarmin. cf. card. Bona, *Rerum liturgie*, lib. I. cap. 13. cum adnotail. Roberti Sala, edit. Taurin. 1753.

299. Lutherus ex praeconcepto errore suo, quod Eucharistia non habeat rationem sacrificii, sed solum sacramenti, in libro *De abroganda Missa privata* stulte debacchatur in eas Missas, in quibus solus sacerdos participat, casque *solitarias, singulares, angulares* appellat aliisque contumeliosis nominibus afficit. ²

300. Huic lutheranorum errori haud parum favet synodus pistoriensi[^], quae, cum statuisset *victimae participationem esse partem sacrificio essentialem*, subjungit: *Non tamen se damnare ut illicitas Missas illas in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, ideo quia isti participant, licet minus perfecte, de ipsa victima, spiritu illam recipiendo.* Quae propositio, quatenus insinuat, *ad sacrificii essentiam deesse aliquid in eo sacrificio, quod peragatur sine nullo adstante, sive adstantibus, qui nec sacramentaliter nec spiritualiter de victima participant, et quasi damnandae essent ut illicitae Missae illae, in quibus, solo sacerdote communicante, nemo adsit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet*, a Pio VI. in Constit. *Auctorem fidei* proscripta est ut *falsa, erronea, de haeresi suspecta, eamque sapiens.* ³

301. Synodo pistoriensi jam praeiverat Nannaronius (qui tamen publice errores suos ejuravit \ qui pene sopitam a Benedicto XIV. ⁵ controversiam Cremae exortam inter antistitem Calinium et canonicum Guerrierum: *An sacerdos privatim Missam celebrans laicis petentibus Eucharistiam distribuere omnino teneatur*, acrius excitavit. ⁶ Contendit enim, communionem

*) Ut nihil desit conviciis, quibus protestantes insectantur Missas privatas, Gerhardos, loc. X. pag. 295 et seq. scribit, Missas privatas eas esse, quae ad privata altaria in *angulis* ecclesiarum, nemine praeter sacerdotem praesente, *demurmurantur.*

») Prop. XXVIII.

4) Hic plura opuscula ediderat circa publicum jus divinum ad communionem eucharisticam in ipsa sacrificii actione, quae in indicem librorum prohibitorum relata soni decr. 18. Augusti 1775. Ast ann. 1779. publice errores suos retractavit; quam quidem retractationem anno 1780. in epist. Foggiae data die 5. Mart, his verbis confirmavit: «Ubbidisco alia cieca, spogliandomi affatto in materia dottrinale di ogni mio particolare raziocinio, e discorso. . . Spero più faeilmente salvarmi in qualità di ianciullo, che da gigante privo dello spirito della semplicità cristiana.» Utinam his ipsis humilitatis sensibus omnes illi, qui in aliquem errorem a s. sede proscriptum inciderunt, eum imitarentur!

5) Per Encycl. *Certiores effecti*, ad omnes Episc. Italiae, die 12. Nov. anni 1742; extat vero in ejus Bullar. tom. I. pag. 212. Blandiebatur vero sibi optimus pontifex se hac Encyclica omnem controversiam e medio sustulisse, ut patet ex iis, quae scripsit, *De Sacrificio Missae*, lib. II. cap. 22. §. 17. ubi concludit: *Ea epistola in modum instructionis data omnis de medio sublata controversia est.* At spes eum fefellit, siquidem postea quaestio magis recrudit. ⁷

e) Qui optaret cognoscere controversiam cremensem, conferat librum inscriptum: «Storia della celebre controversia di Crema sopra il pubblico divin diritto alia comunione eucaristica nella Messa, con una dissertazione sullo stesso argomento delf Ab. Benedetto Volpi," Venet. 1790; cujus libri analysis exhibetur in *Supplemento al giornale ecclesiastico di Roma* ann. 1790. quint. IV. pag. 145 et seqq.

populi lifurgicam esse partem divino sacrificio intrinsecam, connaturalem, inseparabilem, substantialem, sine qua minime perfectum sit sacrificium; praeterea addidit, fidei dogma esse, cui absquo haeroseos nota nequeat contradici, ministrandam esse jure divino fidelibus Eucharistiam in sacra synaxi ex particulis in ea consecratis, excepto casu communionis infirmorum, qui Missae nequeunt intéressé, aliove gravis necessitatis motivo.

302. At trid en tin i concilii doctrina, Sess. XXII. cap. VI. haec est: *Optaret quidem sacrosancta synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali diam Eucharistiae perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi hujus sacrificii fructus uberior proveniret; nec tamen si id non semper fiat, propterva Missas illas. in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, ut privatas et illicitas damnat, sed probat atque adeo commendat, siquidem illae quoque Missae vere communes censi debent, partim quod in eis populus spiritualiter communicet; partim vero quod a publico ecclesiae ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.* Cohærenter ad hanc doctrinam, can. VIII. definivit: *Si quis dixerit, Missas in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas; anathema sit.* Juxta hanc doctrinam sit.

PROPOSITIO I.

Missae, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitae non sunt, neque propterea abrogandae.

303. De fide est haec propositio, ut constat ex recitato canone. Sic porro ejus veritatem ostendimus. Illicitae illae Missae non sunt, ideoque nec abrogandae, in quibus finis ille obtinetur, ad quem praecipue institutae sunt, quaeque non dissentiunt ab usu in tota antiquitate recepto, nec ulli Christi praecepto adversantur. Tales autem sunt Missae, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat. Ergo.

304. Aci. quidem, primarius et praecipuus finis sacrificii est Deo supremum latriae cultum exhibere eumque nobis propitiare, Christi fidelibus tum vivis tum defunctis veniam, requiem, pacem omniaque bonorum genera impetrare, pro collatis beneficiis gratias agere. Jam vero haec omnia independenter a populi communione ex sola sacrificii actione habentur, ut per se patet.

305. II. Cum veterum institutis et consuetudine ejusmodi Missae probe cohaerent, ut ex monumentis ecclesiasticis constat. Nam Marcellus pontifex sacra mysteria fecit in domo Lucinae, Nazianzenus senior in domestico cubiculo, Ambrosius Romae in quadam domo trans Tiberim, Pau-

linns Nolanus instante morte in altari ante lectulum suum parato; ut alia plura exempla omittam. Usus ergo antiquitus obtinuit Missas celebrandi absque solemnitate et coctu fidelium, et in quibus solus sacerdos particeps sacrificii esse poterat.

Quod ex sequentibus testimoniis confirmatur: s. Joann. Chrysostomus; *Hom. III. in Epist. ad Ephes*, illos increpans, qui tantum in quadragesima participabant sacra mysteria: *Frustra est, inquit, quotidianum sacrificium, frustra adstamus altari; nemo est, qui participet.* 2 Porro, ut observat Benedictus XIV. non eo progreditur s. Doctor, ut dicat, Missam non esse quotidie celebrandam, quod quotidie adstantes non communicent. Ait quidem Chrysostomus, *frustra est quotidianum sacrificium*, verumtamen vox *frustra* non ad sacrificium, sed ad communionem refertur, celebratur enim Missa, tum ut Deo offeratur sacrificium, tum ut sacro eucharistico pane populus recreetur. Quod si nemo sit qui communicet, sacramentalis communio populi suo caret effectu, non item vero sacrificium. 3 S. Ambrosius populum admonet, ut singulis diebus intersit Missae, mox addit, ut in quadragesima, die saltem dominico offerat, et communicet, S. Augustinus hortatur fideles, ut dominicis saltem diebus accedant ad coeleste convivium, cum saepissime testetur, sacrificium quotidie offerri. 4 Concilium agathense, anno 506. can. XXI. praecipit, ut omnes die dominico Missae intersint, ad communionem vero can. XVIII. eos non adigit, nisi in die Nativitatis, Paschatis et Pentecostes. 5 Usus praeterea Missae quotidianae saec. VI. pro vivis et defunctis atque ad recolendam memoriam martyrum meminit Ferrarius diaconus, s. Fulgentii discipulus; sic enim scribit in epistola data anno 533. et nuper edita a doctissimo card. Angelo Majo: *Et sicut ecclesiam suam docuit (Christus) in quotidianis sacrificiis hanc custodire regulam, ut pro peccatoribus, sive adhuc in terra laborantibus sive de saeculo recedentibus, orationem faciat, pro martyribus vero gratiarum referat actionem.*

306. III. Nulli denique praecepto Christi has Missas adversari exinde constat, quod, etei protestantes hoc praeceptum sedulo quaesie-

*) Cf. Pellicia op. cit. *De polit, eccles.* lib. II. cap. 10; nec non card. Bona, *Re-rum liturg.* lib. I. cap. 13. cum adnotatt. Roberti Sala, tom. I. pag. 268 et seqq. edit, cil. qui exempla istarum Missarum plura ex antiquitate collegerunt, quibus nihil op-poni possit.

’) N. 4. *ΕΙκη θυσία κο&ημυρινή, ικη παριτήκαμιν τ<\$ 3v(Jia^ri)piüp, ovbtis ó μιτήων.*

’) *De Sacrificio*, loc. cil. §. 14. In

toto hoc capite multa habet doctus hic pontifex scitu digna ad rem nostram. Cf. etiam Nat. Alex. diss. XIII. in saec. XIII el XIV.

4) Cf. Bellann. *De Euch.* lib. VI. cap. 9. n. 24 cl seqq.

s) Apud Harduin. *Act. Cone.* tom. II. col. 1000.

6) In *Scriptorum veterum collectione e vaticanis codicibus edita*, tom. III. pag. 183. Romae 1828.

rint, nondum tamen potuerint invenire. Nec enim satis est ad praeceptum ejusmodi constituendum, ut afferant Christi verba, quibus dedit facultatem apostolis Eucharistiam conficiendi; sed praeterea opus est, ut illa adducant, quibus prohibuerit, ne aliter possent conticere, nisi adsint, qui participant; haec vero nuspiam inveniuntur. Atque hinc foetum est, ut post tot jurgia et clamores demum ipsi protestantes coenam celebrent, quamvis nemo sit qui accumbat.⁷

DIFFICULTATES.

307. **Obj.** 1. Christus non modo de consecratis comedit et bibit, sed ea simul edenda et bibenda discipulis distribuit, dicens: *Accipite et manducate. . . Bibite ex hoc omnes.* 2. Ut idem fieret a discipulis, cum consecrarent, praecepit illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem.* Cum igitur ipse distribuerit, ut sacerdotes faciant, quod Christus fecit, et ipsi adstantibus distribuere debent. 3. Quare apostolus, I. Cor. cap. X. panem et calicem benedictum vocat *participationem* seu *communicationem* corporis et sanguinis Domini. 4. Fractio ipsa panis, quae in Coenae institutione facta est, quaeque ipsi actioni eucharisticae nomen dedit, ut patet ex Act. apost. cap. II. 42 et alibi, nonne ordinata erat ad communionem adstantium. 5. Hinc idem apostolus in cit. Epist. cap. XI. 20. scribit: *Convenientibus vobis in unum, jam non est dominicam coenam manducare; unusquisque enim suam coenam praesumit ad manducandum* ⁹; quo in loco quum coenam dominicam ita opponat apostolus coenae privatae, ut hanc non esse dominicam coenam affirmet, satis indicavit se privatam solius sacerdotis communionem tamquam illicitam reprehendisse. 6. Sane liturgiae omnes tum latinae tum graecae continent orationes, quae non solius sacerdotis nomine, sed plurium nomine

Sane abbas Molanus, *Cogitation, privat*, part. II. tantum abest, ut a Missis his privatis abhorreat, ut potius scribat, *se non repugnaturum, quin sui illis intersint.* Neque id ex sensu suo promit, sed palam profitetur, ne a ceteris quidem lutheranis Missas id genus haberi ut plane illicitas. *Quis, inquit, intra suas quoque ecclesias in necessitatis casu sibi ipsi, nemine amplius praesente, sacram coenam interdum non exhibeat?*" Leibnitzius quoque *System. Theol.* pag. 292- scribit: -Porro, cum jugis sacrificii tanta sit dignitas atque utilitas, receptum denique est, ut creberrime Deo offeratur pro fidelium necessitatibus, etiamsi non semper accederet dispensatio... Non ideo tamen honori divino aliquid detrahendum fuit, quia communicantes non

semper habentur, Quare, ex quo sanctissimum sacrificium in omnibus ecclesiis quotidie celebrari laudatissima pietate institutum est, consequens fuit, ut sufficere judicaretur perceptio offerentis sacerdotis; atque haec Missarum, quas privatas vocant, origo est, quarum fructu sane maximo privari ecclesiam cum divini honoris detrimento aequum non est." Döderlein, *Instit. Theol. Christ-* tom. II. pag. 789. fatetur, Missam privatam, improbatam a Luthero, a theologis recentioribus lutheranis passim commendari.

s) -Πῶς ὁ/ζ᾿τῦρ οὐν υμῶν *bel ro avtó, oúk fati κυριακόν δῆπνον <ραγῖν. ~Εκατοῖ γόρ τό ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνω* *Ἰν τω ῥαγῶν.*

funduntur; essent autem nugatoriae orationes istae, si vel nulli sint, qui sacrificio adstent, vel do eodem sacrificio minime participant. 7. Accedit, quod canones ecclesiae vetustissimi praecipunt communionem fidelibus sacrificio adstantibus et ab ecclesiae liminibus arcant eos, qui non obtemperaverint. 8. Quo lit, ut numquam apud graecos absque communicantibus Missae celebrentur. Ergo.

308. **Resp.** ad 1. *D.* Ita tamen, ut non omnia, quae Christus gessit in coena, ad essentiam sacrificii pertineant aut praecepti vim habeant, *C.* secus, *N.* Ex iis enim, quae Christus fecit in Eucharistiae institutione, alia quidem pertinent ad ejus substantiam, alia vero non item; quod si in omnibus omnino exemplum Christi ad substantiam spectaret aut praecepti vim haberet, multa sane praestanda essent, quae tamen neque catholica ecclesia neque ipsimet novatores imitanda sibi proposuerunt.⁹ Quae autem illa sint, quae constituent rei substantiam, aut praeceptum involvant, non privatorum est definire, sed ecclesiae, quam Christus ipse reliquit interpretem suae voluntatis atque doctrinae. Quum igitur ecclesia tamquam licita probaverit sacrificia privata, in quibus Eucharistia non porrigitur populo, inde colligitur, communionem adstantium non constituere essentiam sacrificii, atque exemplum Christi Eucharistiam distribuentis, vel non continere praeceptum, vel conditionatum tantum continere, si nimirum adsint qui petant communionem, atque insuper si legitime petant. Ad summum ex his eruitur, magis conforme esse Christi exemplo communionem adstantibus distribuere, si qui sint qui eam legitime petant, prout se optare declaravit synodus tridentina; minime vero sequitur, aliquid deesse essentiae sacrificii, si nulli sint qui velint communicare; aut illicitas esse Missas, in quibus nemo sit, qui communicet.

309. **Ad 2. N.** Nam citata verba non referuntur ad distributionem Eucharistiae, sed ad facultatem, quam Christus dedit apostolis, eorumque in sacerdotio successoribus, Eucharistiam conficiendi, ac propterea sacrificium offerendi. Quod si adversarii contendat, etiam ea esse referenda ad distributionem; reponimus, hoc etiam dato, verba ea non continere nisi praeceptum affirmativum, cui parendum est, uti scholae loquuntur, pro tempore, loco et circumstantiis,

310. **Ad 3. D.** Quatenus praesentibus ac legitime petentibus negari

) Huc refertur, quod s. Augustinus scribit, *Epist. LIV. al. CXVIII. ad Januar. de ritibus ecclesiarum*, cap. 6. ubi de Eucharistia ait: „Liquido apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus et sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Numquid tamen propterea calumnian- dum est universae ecclesiae, quod a jejunis semper accipitur? ... Et ideo non praecepit

(Christus), quo deinceps ordine sumeretur, ut apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam, si hoc ille monuisset... credo eum morem nemo variasse!..” Quae omnia ibid, complectitur, dicens: „Si quid horum tota per orbem frequentat ecclesia, quin ita faciendum sil, disputare, insolentissimae insanae est."

non debet sacrum hoc epulum, quod in spiritualem fidelium omnium alimoniam institutum est, C. quatenus necesse sit, ut pauci vel multi communicent, quoties offertur sacrificium, Al.

311. Ad 4. D. Quia et institutioni Eucharistiae, et illis Christianorum coetibus, de quibus fit mentio in Actis apost., praesentes aderant, quibus distribuenda erat Eucharistia, C. quasi non potuerit, aut non possit celebrari Eucharistia et offerri sacrificium, si nulli sint qui possint aut velint participare, A'. Eodem semper vitio laborat haec adversariorum argumentandi ratio. Addendum praeterea est, fractionem non referri ad solam distributionem; sed habere insuper mysticam significationem; quo fit ut locum habeat, etiam cum nulli communicantes sunt. 10

312. Ad 5- D. Ita ut per *dominica coenam* apostolus convivium illa significet, quae vel praecedebant, vel subsequerentur eucharisticam communionem, quaeque *agapae* dicebantur, C. communionem ipsam, Al. Id enim non solum constat ex Chrysostomi, Augustini et Oecumenii expositione, verum etiam ex ipsa orationis serie, in qua s. Paulus divites carpit, qui pauperes excluderent a participatione eorum, quae ipsi secum afferebant; quo fiebat, ut alii quidem esurirent, alii autem ebrii essent; quare concludebat: *Aumquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent?* 11

313. Ad 6- D. In hypothesi quod fideles adsint, velint ac legitime, communionem petant, juxta ecclesiae desiderium, C. quasi irritum sit ac illegitimum sacrificium, cui fideles non intersint, aut nolint communicare, illegitimeque petant, A' Talem porro esse liturgiarum sensum, patet ex liturgia romana, in qua legitur: *Ut quotquot ex hac altaris participatione* etc. Hinc sacerdos interdum etiam numero loquitur singulari: *Libera me per hoc sacrosanctum corpus et sanguinem tuum. . . . Corpus D. N. J. C. custodiat animam meam in vitam aeternam, amen.* Post haec admonet rubrica: *Si qui sint communicandi, eos communicet, antequam se purificet.* Supponendo vero aliquos adesse, subdit sacerdos: *Quod ore sumpsimus, Domine, pura mente capiamus:* quibus alluditur ad communionem seu a solo sacerdote seu etiam a populo factam.12 Accedit, plures esse causas, cur praeter communionem

10) Cf. card. Bona, *Rerum liturg.* lib. II. cap. 13. §.3. et adnot. Roberii Sala, qui Binghamum, *Orig. eccles.* lib. XV. cap. 3- §. 35. calumniantem expositionem hujus ritus, refellit, ostenditque, plures subesse huic ritui mysticas significationes. Id vel ex eo etiam deprehenditur, quod ecclesia romana hostiam dividat in tres partes, gracci in quatuor, olim mozarabes in novem. Sed ut insistamus in ritu ecclesiae romanae,

vulgati sunt versus, quibus ille exponitur:

Tres parte» faetae de Christi corpore signant,
Prima suam carnem, sanctosque secunda sepultos,
Tertia viventes; haec est in sanguine tincta.

**) V. 22. Cf. in hunc loc. Bernard, a Piconio, qui eum praeclare evolvit.

**) Ceterum Renaudotius, *Liturgia aethiopica*, observat. II. adnotat, quod, cum antiquae liturgiae praecipiant eos exire, qui

plurali nomine eas orationes fundat sacerdos, quas quidem causas recenset concilium tridentinum verbis superius recitatis.

314. Ad 7. Al. Ut enim ostendit ipse Joann. Gerhardns Vossius, non praecipiant veteres canones, ut quisquis, quoties adest, communicet, sed ne quis nondum peracta communione discedat. 13

315. Ad 8- A' *Missas absque communicantibus non celebrare* (graecos) *falsum est*, scribit Allatius: *Qui non credit, adeat ipsas graecorum ecclesias ubicumque terrarum constitutas; in omnibus sacerdotes, πᾶ plurimum nulla interveniente communione, tum privatim tum publice celebrant.*

PROPOSITIO II.

Neque realis neque spiritualis victimae participatio ex parte populi est pars essentialis sacrificii: neque ullo sive divino sive ecclesiastico praecepto tenentur laici ad liturgicam communionem: non sunt proinde ut invalidae aut illicitae damnandae Missae illae; in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter sive spiritualitèr communicet.

316. Haec propositio directe impugnat doctrinam synodi pistoriensis, eorumque, qui non erubuerunt causam victam dare lutheranis ut patet 1°. ex affinitate, quam istorum doctrina habet cum errore a nobis in superiore propositione impugnato; 2°. ex argumentorum identitate, quae ad eam propugnandam adversarii urgent; 3°. ex eodem principio, quod assumunt, victimae scilicet participationem, sive ut loquuntur lutherani, populi commu-

non communicabant, non respiciant illos qui ea die non erant communionem percepturi, sed eos, qui ad eam suscipiendam jus non habebant, ut audientes et catechumeni, vel qui illud amiserant, ut poenitentes. Cf. *Liturg. Orient*, tom. I. pag. 533.

13) Loquens enim de can. X. inter apostolicos, quo privantur communione fideles, qui ingrediuntur ecclesiam, *ne sacram Eucharistiam percipiunt.* prout legebatur in veteri conciliorum editione Petri Crabbii, disp. XXI. thes. 2. in primis exhibet veram versionem hujus canonis, quae ita se habet: *Quicumque fideles ecclesiam ingrediuntur et scripturas audiunt, neque apud preces et sanciam communionem permanent, cos, tamquam qui ordinis perturbationem inducant, a communione arceri oportet.* Deinde concludit: *Itaque sententia canonis erit, non ut quisque, quoties adest, communicet,*

sed ne, necdum peracta communione, discedat. Nempe etiam illi, qui non communicant, ipsi remanere jubentur, usque dum alii, non clerici tantum, sed etiam laici ceperint panem sanctum." Hunc ipsum ostendit esse sensum concilii anliocheni can. 2 Cotelierius autem observat, canonem X. (seu VII in sua edit.) apostolicum esse ipsum canonem secundum synodi antiochenae, in quem iidem errores irrepserant, qui reperiuntur in antiqua horum canonum collectione.

H) *De eccl. oeciil. et orient, consens.* lib. III. cap. 15. n. 3. Ita Allatius confutat mendacia Chytraei, quem exscribunt protestantes. Addit tamen ibid. Allatius, consuetudinem vigere in ecclesiis graecis, ut, Missa absoluta, distribuatur panis, ex quo excisae sunt particulae consecratae, et vulgo vocatur ἄτιδωροζ.

nionem esse partem essentialem liturgiae. Cum voro se catholicos profiteantur illi, quos impugnamus, iis omnibus suppositis, quae superiore propositione a nobis disputata sunt, sic eos perstringimus:

317. Victimae participatio seu populi communio non pertinet ad sacrificii essentiam, si concilium tridentinum non solum validas, sed etiam licitas Missas illas declaravit, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat. Jam vero, ut ex concilii verbis constat, non solum validas, sed etiam licitas Missas illas concilium declaravit, immo et canone sanxit. Ergo.

318- Porro, si populi communio illius necessitatis est, quam synodus pistoriensis cum suis autumat, sacrificia illa, in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet, non solum non essent licita, sed nulla prorsus ac irrita forent; cum illud censeatur essentialē, sine quo res nec est nec concipi potest.

319. Ex quo colligitur, I. contradicere sibi synodum, dum profitetur, se non propterea damnare Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, et eo subdolam atque captiosam hanc adjectionem tendere, ut non videatur a se rejici canon tridentinus.

320. Collieitur II. sive communio fiat in Missa, sive extra Missam ex praesanctificatis, rem non esse dogmaticam, sed plane disciplinarem; circa quam proinde ecclesia, ex potestate sibi a Christo concessa in administratione sacramentorum, potest id statuere, quod magis opportunum e re esse judicaverit

321. Colligitur III. recte propterea ac sapienter Benedictum XIV. in cit. Encyclica, *Certiores effecti*, data anno 1742. ex occasione controversiae cremensis, laudare quidem tamquam rem exemplo Christi commendatam, et Eucharistiae institutioni atque ecclesiasticae disciplinae consentaneam, ut Eucharistia administretur adstantibus, qui eam suscipere parati sunt; sed illud etiam monere, nihil nisi bene ac rite ordinatum in ecclesia esse debere; unde fit, ut, si in quibusdam circumstantiis minime expedire arbitrentur episcopi, Eucharistiam in Missa hoc vel illo altari celebranda ministrari adstantibus, non idcirco adversus episcoporum jussa turbae sint excitandae.

322. Colligitur IV. nullum extare praeceptum divinum aut ecclesiasticum, quo fideles teneantur communicare in Missae sacrificio. Etenim, praeter dicta, in Rituali romano praecipitur, ut *aliquot particulae consecratae eo*

*) Cum card. Bellarm. *De Euch.* lib. VI. cap. 10. n. 13. solvens quendam difficultatem adversus Missas privatas, scribit: In liturgiis fit mentio distributionis, quia semper fieri potest ac debet sacramenti distributio in Missa eorum sacerdotum, qui curam animarum ex officio gerunt, si sint aliqui parati ad communicandum; illud

debet non stricto sensu accipiendum est, sed ceteris paribus. Nam ex constitutione seu Encyclica Bened. XIV. discimus, etiam pastores animarum satis munere suo fungi, quamvis extra Missam Eucharistiam dispensent. Non praevidit doctus et pius cardinalis, nonnullos ecclesiae perturbatores fore, qui abuterentur ejus verbis.

*numero, qui usui infirmorum et aliorum fidelium communioni satis esse possit, conserventur in pyxide.*² Quod quidem fundatum est in praxi, quae ab immemorabili obtinuit in universa ecclesia, ut etiam extra Missam fideles eucharistico cibo reficerentur, uti constat ex iis, quae superius scripsimus, tum de communione domestica, tum de communione eorum, qui in carceribus detinebantur aut in solitudine degebant, nec non de Missis praesanctificationum diebus aliturgicis. Accedit usus receptus jam a saeculo IV. in ecclesia Hierosolymitana asservandi pariter pro diebus aliturgicis particulas consecratas pro communione peregrinorum, qui ad eam ex toto terrarum orbe confluebant.³ Jam vero, si communio liturgica de praecepto divino esset, satius fuisset communionem extra Missam praetermittere quam praeceptum divinum violare. Dicendum praeterea esset in adversariorum systemate, omnes sacerdotes, omnes episcopos summosque pontifices pluribus exitialibus culpis fuisse ac esse irretitos, gravissime pariter hactenus laicos peccasse qui Eucharistiam non in ipso sacrificio sumpserunt, nisi forte eos ignorantia invincibilis excusasset; quae omnia absque summa ecclesiae injuria dici non possunt.⁴

323. Quod si communio liturgica ad sacrificii essentiam non spectat, multo minus ad ejusdem essentiam spectare potest communio spiritualis nusquam praecepta⁵, alioquin semper dubitari posset de valore sacrificii, cum spiritualis ejusmodi communio interior sit, nec ulla ratione sensibus subjiciatur.

DIFFICULTATES.

324. Obj. 1. Nullum, inquiunt, est argumentum depromptum ex invaliditate sacrificii, in quo nemo sit qui communicet, cum communio populi tunc a sacerdote suppleatur. 2. Fideles praeterea jus habent ad sacramenta

*) Nannaronius reponit, haec postrema verba intrusa fuisse; ast hoc desperatorum effugium est; siquidem in eodem Rituali, lit. *De ordine ministrandi sacram communionem*, regulae servandae proponuntur in administratione Eucharistiae extra Missam, inter quas ea habetur, ut sacerdos indutus sit superpelliceo et stola coloris officio illius diei convenientis etc. S. Carolus in cone. II. provinc. pag. 1. jubet sacerdotem indui stola alba, stola vero rubra, ubi servatur ritus ambrosianus. Verum, cum agatur de facto notorio et publico, inutile est plura ad id ostendendum congerere.

3) Cf. Mabillon. *De liturgia gallicana*, lib. I. cap. 9. n. 26. et in *Comment, ad Ordinem Rom.* n. 9. et Bened. XIV. *De sacris Missae*, lib. II. cap. 22.

*) Cf. Joseph Maria Elefante, *Dissertation? teologico-critica*, Nap. 1774; nec non Natal. Alex. diss. XIII. in saec. XIII et XIV; Estius in IV. d. XII. §. 18.

5) Tridentinum affirmat quidem, eo etiam nomine Missas illas, in quibus nemo sit qui communicet, esse communes, quod plures spiritualiter ex adstantibus communicent; ast non eo fine id asserit, quasi insinuare voluerit, Missas censendas esse illicitas, multo minus invalidas, in quibus nemo sit qui spiritualiter communicet; neque id profert ut conditionem, sine qua Missae illae celebrari non debeant; alioquin innumeris perturbationibus via aperiretur. Loquitur igitur de eo, quod fieri potest, et fieri consuevit a piis fidelibus.

a Christo pro ipsorum salute instituta. 3. Certum est, eum, qui in Missa communicat, cui interfuit, obtinere effectum orationum, quae a sacerdote pro communicantibus funduntur, ideoque magis proficuum esse communionem in Missa quam extra ipsam. 4. Dominica institutio, liturgiae, ecclesiae praxis, veteris ecclesiae disciplina, collectae ac preces, quae in Missa recitantur, communionem liturgicam suadent. Ergo.

325. Resp. Ad. 1. A'. Etenim, si communio populi, sive realis sive spiritualis, ad essentiam sacrificii pertinet, suppleri a sacerdote nequit. In hac praeterea adversariorum hypothesi frustra propugnaretur necessitas communionis liturgicae; dum itaque haec nobis opponunt, seipsos confodiunt. Dici etiam pariter posset, Christum potuisse supplere communionem apostolorum: ruit proinde, quidquid ipsi ex Eucharistiae institutione proferunt.

326. Ad 2. D. Fideles jus habent ad sacramenta percipienda, C. ad modum, quo illa percipi debent, A' Praestituere enim modum, tempus, locum, ceteraque adjuncta, quae sacramentorum collationem respiciunt, spectat ad ecclesiam, cui Christus hanc potestatem contulit. Quodnam igitur jus jactare possunt fideles ad liturgicam communionem ?

327. Ad 3. Resp. I. Trans. Certum enim pariter est, sacerdotem, consecrationis verba proferentem super hostias in pyxide asservandas, recitare etiam ipsas preces pro fidelibus, qui suo tempore communicabunt: *Ut quotquot ex hac altaris participatione corpus et sanguinem sumpserimus.* Ast et hoc adversariis dato, communionem liturgicam potius esse illa, quae fit ex praeconsecratis, non tamen inde conficitur, quod ipsi contendunt.

Hinc Resp. II. Neg. cons, cum ex uberiori fructu, qui posset percipi ex liturgica communione, minime sequatur divinum extare praeceptum aut ecclesiasticum, quo fideles ad illam semper adstringantur. Sed neque argui ecclesia potest, si majorem hanc utilitatem rationabili de causa negligat, seu saltem efficaciter non curet, etenim, ut superius vidimus, quamvis major gratia proveniret infantibus recens baptizatis ex collatione Confirmationis et Eucharistiae, ecclesia tamen veterem illam disciplinam justis de causis immutavit. Id ipsum dicatur de communione sub utraque specie, licet disputent inter se theologi, utrum ex ea gratiam aliquam accidentalem fideles consequerentur.

328. Ad 4. D. Et haec omnia aliquam congruentiam pro communione liturgica ostendunt, C. ejusdem praeceptum, 2V. Itaque haec omnia, magno eruditionis apparatu congesta, non evincunt nisi aliquam congruentiam communicandi in Missa. Qued si in nonnullis liturgiis verba reperiuntur, quae id praecipere videntur, plerumque in iis solum sermo est de participatione sacramenti, minime vero de communione in ipso sacrificio. Quo fit, ut adversarii nostri in pierisque suis argumentis a sacrificii ratione ad participationem sacramenti tillaciter transeant. Haec praeterea argumenta disjecimus

in refutatione protestandum superiori propositione; unde non est cur diutius in iis immorari debeamus.

CAPUT III.

DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRIFICII EUCHARISTICI.

329. Cum illud proprium sibi vindicet Eucharistia, ut sit sacramentum et sacrificium, eadem proinde est materia et forma tum sacramenti tum sacrificii. Ad formam quod attinet, declinatis quaestionibus scholasticis: utrum scilicet Christus sola voluntate an vero verborum prolatione panem ac vinum commutaverit in corpus et sanguinem suum; item an verba, quae in canone praecedunt vel subsequuntur consecrationem, ad ejus essentiam pertineant; his, inquam, declinatis concertationibus, quae certe non magni videntur momenti, nos cum communi ac certa sententia asserimus, formam essentialem tum sacramenti tum sacrificii consistere in illis verbis: *Hoc est Corpus meum*, et *Hic est Sanguis meus seu calix Sanguinis mei*.¹ In hoc consentiunt patres omnes sive graeci sive latini, qui praeterea in eo conveniunt, quod Christus in conficienda Eucharistia verbis usus sit, quae in Evangelio referuntur.

330. Circa materiam omnes tenent, eam in solo pane triticeo et vino de vite consistere. Verum quaestio agitur inter graecos schismaticos

¹) Nonnulli perperam existimarunt, graecos et orientales credere, non verbis ipsis Christi Domini, sed precibus, quas in Missa fundit sacerdos post recitata verba ipsius Christi, ad invocandum Spiritum Sanctum, ut illabatur in sacra dona, caque *commutet*, *convertat* etc. acceptam referendam esse ipsam immutationem, qua panis et vinum in Christi corpus et sanguinem convertuntur. Ita inter ceteros Le Brun et Renaudotius. At certum est, graecos professos inisse in concilio florentino, sess. ult. eandem esse de efficacia verborum Christi fidem graecorum et latinorum; nempe, non hominum orationibus, sed Christi verbis sacramentum perfici. Quare card. Bessarion nomine totius ecclesiae graecae contestatus est: nSe didicisse a patribus suis, ac s. praecipue Chrysostomo, sola virtute verborum Christi panem in corpus, et vinum in sanguinem mutari, iisque solis admirandam istam mutationem et transsubstantiationem adseribendam esse. Atque hoc semper credidisse, et in aeternum creditu-

rum esse." Hinc araeci restiterunt, ne haec veritas insereretur in decreto unionis, eo quod in ignominiam graecorum ejusmodi insertio cessura esset. Armenis tamen instructionem fidei petentibus Eugenius IV. statuit: *Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit*. Id ipsum declaratum est a cone, tridentiuo, Sess. XIII. cap. 3.

Ex his consequitur, non ob aliam causam preces illas, quibus invocatur Spiritus Sanctus, apud orientales recitari, quam ad majorem declarationem illius mutationis quae per Christi verba jam effecta fuerat, ut pluribus exemplis ostendi posset. Cf. de hoc argumento proluxa dissertatio Joann. Benedicti S. J. quae sic inscribitur: *De augustissimo Eucharistiae sacramento antirrhelicon adversus R. P. Lebrunum et Eusebium. Renaudotium*; extat in *The sauro Theol.* Zachariae tom. X. pag. 525 et seqq. Ea tamen mihi videtur nimis vehemens et acris adversus homines bene adeo de veritate ctiholica meritos.

et latines, an vnlida materia censendus sit panis azymus? Latini fatentur, perinde esse quoad valorem Eucharistiam conficere sive in pane azymo sive in pane fermentato; graeci vero contendunt, non valere consecrationem nisi in solo pane fermentato. Sic etiam protestantes omnes cum catholicis consentiunt, vinum do vite validam esse materiam Eucharistiae; ast rejiciunt et impugnant praxim ecclesiae admiscendi paululum aquae in calice.

331. Hae controversiae magno olim animorum aestu agitatae sunt; ast vix nunc non obsoleverunt. Siquidem, ad panem quod spectat azymum aut fermentatum, vix qui stupidus non sit ex graecis adhuc litem movere audet, quod ex diversitate hac accidentali valor pendeat sacrificii eucharistici. Protestantes vero circa aquae immixtionem jam pariter recesserunt a majorum suorum impotenti furore, et ultro jam nobis dant, ex Christi exemplo hunc ritum fuisse ab ecclesia receptum. Ne tamen videamur penitus praetermittere haec argumenta, quae tantum olim excitarunt fragorem, paucis complectemur, quae ad has quaestiones spectant.

332. De ministro lis viget inter protestantes et catholicos, eo quod illi contendant fideles omnes Baptismi vi ministros esse Eucharistiae. Verum de ea controversia agendum nobis erit in Tract, de sacramento Ordinis. Hic potius eos neotericos perstringemus, qui autumant, fideles omnes adstantes sacrificio, non secus ac sacerdotes, vere et proprie dictos ac immediatos esse offerentes, immolatores et sacrificatores ², nec aliter differre laicos in hac actione a sacerdote affirmant, quam in consecrandi potestate, quae soli competit sacerdoti, in quo se a protestantibus secernunt. Synodi demum pistoriensis doctrinam refellemus circa specialem sacrificii applicationem pro singularibus individuis, quam fieri posse temere synodus inficiatur.

PROPOSITIO I.

Panis triticeus, sive azymus sit sive fermentatus, est materia valida sacramenti et sacrificii eucharistici.

333. De fide est haec propositio, ut constat ex concilii florcentini decreto, in quo utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis patres: *Definimus item, inquiunt, in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici.* ¹

334. De pane fermentato, uti praemisimus, nemo est qui dubitet; restat igitur, ut ostendamus, vere confici Eucharistiam etiam in pane azymo.

¹) Ita Janseniani, quitus, ut videbimus, dit, hanc doctrinam ad fidei dogmata spectare. more suo adhaesit synodus pistoriensis; nec Apud Harduin. *Acta Concit*, tom. IX. non Nannaronius, qui praeterea et illud addi- coi. 986.

Jam vtro id inprhnis conficitur exemplo ipsius Christi. Pro certo enim sumimus, Christum postremo anno vitae suae pascha judaicum celebrasse, secus ac contra sensum totius antiquitatis atque ecclesiae universae, immo contra apertam Scripturarum auctoritatem nonnulli arbitrati sunt 2, quorum sententiam merito Benedictus XIV. *nimis audacem* appellat. 3 Sane vix jam est, qui eam adstruat inter catholicos. Quo posito, sive dicamus, Christum eo anno pascha celebrasse die praecedente eum, quo judaei celebrarunt, ut praeter Paulum burgensem tenent Jansenius gandavensis4, Maldonatus6, Petavius 6, Natalis Alex. 7, aliique non pauci; sive asseramus, ut plerique volunt, eadem die cum judaeis Christum pascha manducasse, in ntraque hypothese ipse debuisset juxta legis mosaicae ordinationem in azymis celebrare, ideoque et in azymis conficere Eucharistiam; cum lex aperte dicat: *In die primo non erit fermentum in domibus vestris.* 8 Christum autem hac die prima azymorum pascha legale celebrasse, tres testantur evangelistae: Matth. XXVL 17: *Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: ubi vis paremus tibi comedere pascha?* 9 Mare.

*) Christum Dominum pascha legale celebrasse, jam saeculo II. inficiatus fuerat Marcion, quem confutat s. Epiphanius, *Haeres.* XLII. Marcionem in hac sententia secutus est saeculo*VI. Joann. Philoponus eulychiano errore infectus, de quo loquitur, ejus tamen nomini parcens, Pholius, *Biblioth.* cod 115 et 116. Cum vero saec. XI. controversia exarserit graecos inter et latinos, azymusne an fermentatus [-anis sit, in quo Eucharistia confici debet, nonnulli graeci, quos commemorant Theophylactus et Euthymius in s. Joannem, eandem sententiam amplexi sunt, universa ecclesia graeca reclamante. Latini ad haec usque tempora unanimes fuerunt in sententia affirmativa, donec Nicolaus de Villa Gagnonis eques hierosolymit. et Hieronymus Vccchietlo florentinus coeperunt paucorum illorum graecorum sententiam propugnare. Obscura tamen jacuit usque ad Bernardum Lamy oratorianum, qui in op. *Harmonia et concordia quatuor evangelitarum*, anno 1689. multiplici eruditione eandem opinionem instaurare nisus est, ac pluribus iterum confirmavit adversus suos impugnatores in dissertationibus, quas anno 1697. vulgavit sub titulo, *Continuatio tradatus historici de veteri judaeorum Paschate*. Huic deinceps adstipulatus est opi-

nioni Tournemine in thesibus, quas Lute-tiae propugnavit; Calmet, dissert. *De Paschale*, salis ostendit, se Lamy sententiae suffragari. Verum reliqui omnes, quotquot haec studia profitentur, ejusmodi sententiam acerrime impugnarunt; inter quos eminent Tillemontius, not. 26. ad vitam J. C.; Honoratus a s. Maria, *Observat, super critic*, tom. II. lib. IV. diss. 6; Witsasse. *De sacram. Eucharist*, sect. IV.

3) *De festis*, lib. I. cap. 6. n. 7. Suaresius vero eidem *haeresis* nolam inussit, *In III. part. s. Thomae* qu. 50. art. 9. sect. 3. Ast ulterius, quam par esset, progressus est in ejusmodi censura: etenim, ut sapienter monet card. Gotti, priusquam propositioni cuipiam haereseos notam inuramus, judicium ecclesiae expeclandum est. Cf. Bened. XIV. loc. cit.

4) *Comment, in concord. Evangelic.* cap. 128.

s) In cap. XXIV. Matth. v. 2.

6) *De doctrina temp.* lib. XII. cap. 15 el seqq.

7) Diss. XI. in saec. XI el XII.

8) Exod. XII. 15.

9) *be πρώγρ των άZύμων προτηλ-3ον ος' μα^ηται τω Ιησού, λῆγοντιί αντο'. Που St'Atif Γιοιμάίωμῖν σοι φαγῖν το πάσχα;*

Et primo die azymorum, quando pascha immolabant °; Lue. XXII. 7: *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha.* Cum ergo prima azymorum die Christus pascha celebraverit et instituerit Eucharistiam, nullus remanserat panis fermentatus, in quo potuerit eam conficere, adeoque in pane azymo illam consecravit.

835- Pro sententia catholica tot insuper habemus testes, quot ex antiquis scripserunt, Christum in azymis celebrasse; qui omnes prorsus sunt ecclesiae patres tum graeci tum latini, quamvis fortasse sit quaedam inter eos discrepantia circa diem 12, ob difficultatem conciliandi s. Joannem cum evangelistis reliquis, de qua postea agemus. Jam vero, si patres uno aniino censuerunt, Christum instituisse sacramentum et sacrificium eucharisticum in azymis, pro certo profecto tenuerunt, azymum panem esse idoneam hujus sacramenti et sacrificii materiam.

336. Accedit usus, isque antiquissimus, adhibendi panem azymum in ecclesia occidentali ad conficiendam Eucharistiam» Quamvis enim non ingrediamur quaestionem criticam a viris doctissimis agitatam, utrum nempe novem prioribus ecclesiae saeculis in ecclesia latina usus obtinuerit consecrandi in solo pane fermentato, ut vult Sirmondus 13; an vero in solo azymo, ut Ciampinus¹⁴, Mabillonius¹⁵ aliique contendunt; an denique promiscuus saltem fuerit utriusque panis azymi ac fermentati usus in eadem ecclesia occidentali, ut prae ceteris vult card. Bona, cujus sententiae jam plerique eruditi viri calculum adjiciunt¹⁶; tamen nemo sobrius negabit, monumenta non obscura in antiquitate reperiri, ex quibus constet, Eucharistiam non raro fuisse confectam in pane azymo apud ecclesias occidentales. Nam in cone. tolet. XVI. can. VI. praescribitur, *ut non aliter panis in altari Domini sacerdotali benedictione sanctificandus proponatur, nisi integer et nitidus, qui ex studio fuerit praeparatus: neque grande aliquid, sed modica tantum oblata, secundum quod ecclesiastica consuetudo retentat.* ¹⁷ Ostendit porro Mabillonius, tum ex usu mozarabum etgothorum, tum ex opusculo Edelfonsi episcopi, haec verba nonnisi de solo pane azymo intelligi posse. ¹⁸ Idipsum evincunt, quae de oblati in *ferramento characterato* coctis ad usum sacrificii

¹⁰⁾ *Kαὶ τῇ πρώτῃ γούρα των ἀζύμων, οτι τὸ ἄσχα fēvon.*

¹¹⁾ *Ἡ ἁσέ δι ἡ γούρα των ἀζύμων, In ρ ιδει SutCSai τό πᾶσχα.*

¹²⁾ Cf. apud Bellarm. *De Euchar.* lib. VI. cap. 7 et seqq.

¹³⁾ In opusc. *Disquisitio de azymo*, aim. 1651. inter ejus opp. tom. IV. pag. 513 el seqq. edit. Paris. 1696.

¹⁴⁾ *De perpetuo azymorum usu in ecclesia latina, vel saltem romana*, Romae 1688.

Dissertatio de pane eucharistico azymo ac fermentato, Paris. 1674.

¹⁵⁾ Cf. *Propilaeum seu praemonitio* Robert! Sala ad caput 23. libri primi *Rerum liturgicar.* card. Bona, tom. II. part II. pag. 141 et seqq. Augustae Taurin. 1749.

¹⁶⁾ Apud Qarduin. *Acta Concit.* tom.III. coi. 1796 seq.; celebratum autem est hoc concilium anno 693.

¹⁷⁾ Dissert. cit. cap. 8. pag. 85 seqq.

memorat h. Udalricus. ¹⁹ Akuinus, qui initio saeculi IX. obiit, testatur, quod *panis, qui in corpus Christi consecratur absque fermento ullius alterius infectionis, debet esse mundissimus.* ²⁰ Quae non possunt intelligi nisi de solo pane azymo. Atque ut cetera monumenta omittam, quae recoli possunt apud eitt. auctores, in Missa ambrosiana, quam Pamelius cum codice Mss. melioris notae contulit et vulgavit, hic titulus legitur: *Oblatio panis azymi cum patena facienda.* ²¹ Hujus Missae auctorem Walafridus Strabo agnoscit s. Ambrosium ²²; at eam s. Ambrosio esse antiquiorem et ab apostolica traditione repetendam, ostendit cl. Mazzuchelli praefectus bibliothecae ambrosianae.²³

337. Juverit propterea concludere, Christum in azymo certissime Eucharistiam confecisse, etsi nullum praeceptum dederit, ut in solo azymo consecraretur, ut enim loquitur Algerus: *Quamvis Christus de azymo pane corpus suum fecerit, forsitan non quia res, quae fiebat, hoc exigebat, sed quia coena, in qua hoc factum est, panem alium non exhibebat, panem tamen fermentatum non prohibuit.* ²⁴ Res propterea disciplinaris est usus alterutrius

¹⁹⁾ *Consuetudines cluniacenses*, lib. I. cap. 40. scribit: *lu quinquagesima solere apponi ea, quae in ferramento characterato de conspersione farinae tenuissimae fiunt, et ab hominibus romanae linguae nebulae, a nostratibus appellantur oblatae.* Porro, bas oblatas in usum sacrificii adhibitas esse, constat ex epistola LII Eginhardi, qua Vicedomino aliisque fidelibus praecipit, *ut eulogias praeparari faciant secundum consuetudinem, sicut solet homo ad opus Domini facere.* Vixit Eginhardus sub Carolo M. ejusque filio Ludovico Pio: ea proinde aetate hostiae intra ferrum characteralum et absque fermento fiebant. Item in lib. II. de miraculis s. Wandregesili abbatis, cap. ult. legitur, quamdam sanctimoniam seu devotam feminam, quae meritis ejusdem sancti anno 891. sanata fuerat, *oblata, quas oblatura Domino in crastinum erat, formasse;* tum accessisse ad ignem, *ei ferrum, quo comprimendae ac decoquendae erant oblatae*, arripuisse. Item sancta Redegundis regina saeculo VI. ut refert Venantius Fortunatus, jam facta sanctimonialis, *more s. Germani in quadragesima frumentum sua manu commolebat. et exinde oblationes suis manibus faciens, locis venerabilibus incessanter dispensabat.* Id ipsum legitur de matrona romano in vita s. Gregorii M. Cf. Mabillon. loc. cit.

Ex his aliisque plurimis documentis, quae ex saec. V, VI, VII etc. referri possent, arguitur stupiditatis et inscitiae Wegscheider, qui §. 176. magna securitate scribere non dubitavit, in nota d: *Pro azymis, a Christo adhibitis, ecclesia antiquior diu pane fermentato, saeculo VIII et IX. autem ecclesia occidentalis primum non fermentato usa esse videtur, neque tamen constanter ante saeculum XI. quo, graeca quidem ecclesia panis fermentati usum retinente, placentulae istae orbiculares, hostiae oblatae dictae, coeperunt usurpari.* Attamen Mabillonius profert numismata cusa sub Chariberto rege Francorum anno DLXI. quae prae se ferunt imaginem calicis et hostiolae rotundae, quales nostrae sunt. Cf. cap. 8. pag. 70 et 71.

²⁰⁾ Epist. LXIX. edit, chesniana.

²¹⁾ Apud Mabill. op. cit. pag. 59.

²²⁾ Lib. *De rebus ecclesiasticis*, cap. 22.

²³⁾ Conf. Osservazioni intorno al saggio storico-critico del rito ambrosiano del P. Fumugalli cisterciense, fatte da Pietro Mazzuchelli, prefelto della biblioteca ambrosiaca, Milano 1828; ubi ostendit, s. Ambrosium liturgiam, quae ante ipsum viguerat in ecclesia mediolanensi, solum auxisse praefationibus, collectis etc.

²⁴⁾ *De sacramento corporis et sanguinis Domini*, lib. II. cap. 10.

panis, atque ecclesiae auctoritati subjicitur, quae pro diversis temporum, locorum ac rerum adjunctis diversum usum adscivit. Is idcirco usus sancte custodiendus, qui in ecclesia, in qua Eucharistia conficitur, obtinet, prout praescriptum est in concilio florentino.²⁵ Nec possunt aut debent latini incusare. graecos, quod in fermentato consecrent; nec possunt graeci latinis crimini vertere, quod conficiant in azymis; multo vero minus possunt rejicere azymos tamquam materiam Eucharistiae conficiendae ineptam ac illegitimam.

DIFFICULTATES.

338. I. Obj. Christi exemplum consecrantis in pane azymo non juvat causam latinorum, cum longe probabilius sit, Christum eo anno pascha legale non celebrasse, uti ex Evangelio s. Joannis non obscure colligitur. Nam cap. XII. 1 et seq. legitur: *Ante diem festum paschae sciens Jesus, quia venit hora ejus . . . coena facta* etc. Cap. XVIII. 28. refert evangelista, judaeos non introisse in praetorium, *ne contaminarentur, sed ut manducarent pascha*, et cap. XIX. 14. subdit: *Erat autem parasceue paschae*, id est, vigilia, cum Pilatus morti Christum addixit; v. 31. proinde prosequitur: *Judaei ergo, quoniam parasceve erat, ut non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati), rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura et tollerentur*. Si igitur *ante diem festum paschae* Christus coenam celebravit, si in vigilia paschae crucifixus est, patet, aut Christum nullo modo pascha legale celebrasse, aut die saltem praecedenti pascha manducasse, adeoque, cum panis fermentatus adhuc in usu fuerat, Eucharistiam instituisse. Hoc vero confirmatur ex eo, quod, cum Christus Joann. XIII. 27. dixisset Judae proditori: *Quod vis facere, fac citius*, apostoli haec verba intellexerint de jussione a Christo facta, ut ea Judas emeret, quae *opus erant ad diem festum*. Quae interpretatio locum non habuisset, si dies paschatis jam esset inchoatus. Accedit, quod si Christus reipsa comedisset pascha pridie mortis suae, morti datus fuisset ipso die festo, eodem die fuisset e cruce depositus; a quibus profecto die festo celeberrimo abhorrebant judaei juxta legis praescriptum. Ergo.

339. Resp. Neg. Ant. Ad allatas porro probationes reponimus, optime conciliari tres priores evangelistas cum evangelista Joanne, si dicamus, Christum celebrasse pascha judaicum in primis vespers diei festi paschalis, qui est dies 14. mensis Nisan, id est, ad occasum diei 13. Cum enim dies festi judaeorum incipiant a primis vespers diei praecedentis expleto sacrificio

) Apud Harduin. Icc. cit. ubi, postquam definitum est a concilio, veraciter confici Eucharistiam in azymo sive fermentato pane triticeo, additur: «Sacerdotes-

que in altero ipsum Domini Corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suae ecclesiae, sive occidentalis sive orientalis, consuetudinem.

jugi vespertino, ut lex ferebat²⁶, potuit Christus legaliter die 14. quae incipiebat a primis vespers, immolare agnum paschalem in templo juxta thalmudicam traditionem²⁷, post solis occasum comedere cum discipulis suis in coenaculo.²⁸

Hac ratione omnia bene componuntur: ac. 1°. quidem Christum vere eo anno celebrasse pascha judaicum, ut tres referunt evangelistae; 2°. ipsum praeterea celebrasse in azymis, prout a Mose praescriptum fuerat²⁹; 3°. et celebrasse illud nihilominus *ante diem festum paschae*, ut scribit s. Joannes, et, quod consequens est, vere judaeos non introivisse in praetorium Pilati, *ne contaminarentur, sed ut manducarent pascha*, adhuc ab ipsis immolandum in secundis vespers ejusdem diei 14. post expletum jube sacrificium vespertinum; 4°. fuisse eundem diem parasceven paschae, quatenus ante has secundas vespers omnia gesta sunt, quae referuntur in Christi passione, ac debuisset deponi corpora e crucibus, cum ex lege eadem die sepulturae mandari

**) Quodlibet judaeorum festum celebrari debet ante finem vigiliae seu diei praecedentis, cujus partem adjicere diei festo hebraei dicunt *addere profanum sacro*: רפויק 51111. Haec detractio diei praecedentis fieri potest duabus horis ante solis occasum, seu ut loquuntur rabbini, constare potest duodecima parte diei civilis seu astronomici. Ita Maghen - David, in *Oranh-Hayim*, n. 261. §. 2; R. Joseph Karo, in *Ba-yt-Hhadasch*, alique passim. Ne turbaretur holocaustum jube, quod *immolabatur* hora secunda cum dimidio post meridiem, et *offerebatur* hora tertia cum dimidio, vetitum erat hebraeis ante id temporis aliud sacrificium offerre. Hinc eo expleto incipiebat immolari in templo agnus paschalis, *ad vespem*, ut dicitur in Scriptura. Die porro 14. mensis Nisan, ut tempus sufficiens haberetur ad hanc immolationem a tribus societatibus faciendam, jube sacrificium offerebatur integra hora maturius quam moris esset, ut traditur in Thalmude, fol. 55 et 64. in tract. *Pesachim*, in Mischna, cap. 5. 1 — 5.

”) Nam dies 14. erat dies festivus, seu, ut dicebatur, *festum introductionis*. Hoc porro festum, ut cetera omnia, apud judaeos incipere debebat a primis vespers. Quo tempore cantum erat, ne quid operis servilis perageretur, sed insuper ne in ulla judaeorum domo, panis fermentatus inveniretur, ut traditur in Thalmude tract, cit.

Pesachim, cap. 1. §. 1. quod repetit Maimonides, tract. *De fermento et azymo* cap. 2. Ab his ipsis primis vespers incipiebat obligatio immolationis agni paschalis; exinde provenit prohibitio, ne quis eo die abscederet ab urbe Hierusalem, etiam summo mane committendo se itineri, ac sic exponeret se periculo non celebrandi pascha cum ceteris, et cogeretur illud transferre in mensem proxime sequentem. Hinc, si lex determinat horam immolationis agni paschalis, cum sol ad occasum vergit, unice id est, ut diximus, ne impediretur jube sacrificium. Ita in Thalmude, tract. *Pesachim*. fol. 58. in Mischna, cap. 5. §. 1.

28) Quamvis agnus paschalis ante solis occasum immolaretur, non poterat tamen manducari nisi noctu, et debebat absolvi haec comestio ante mediam noctem. Comedebatur vero in privatorum domibus intra ambitum Hierusalem. Thalmud, loc. cit. fol. 26, 89 et 120, et *Zebachim* in Mischna, cap. 5. §. 8. Hinc Christus Dominus agnum paschalem manducavit *vespere facto*, in quadam domo ad hoc electa in Hierusalem.

Exod. XII. 15: *Septem diebus azyma comedetis, in die prima abolebitis, auferetis* יִתְּצֶה/ִי *fermentum de domibus vestris*. Cf. etiam ib. v. 8 — 11. Auferebatur vero fermentatum, ut diximus a primis vespers diei 14. seu in secundis vespers diei 13.

deberent³⁰; 5°. demum recte potuisse, quae dicta fuerunt Judao a Christo Domino, apostolos interpretari de emptione eorum, quae necessaria erant ad diem festum, nempe azymorum, qui post pascha celebrabatur die sequenti, nempe 15. mensis Nisan³¹: 6°. nos non cogi admittere, Christum aut cruci fuisse affixum aut ab ea depositum die ipso solemnissimo azymorum, qui confundi non debet cum die ipsa immolationis agni paschalis; quae pridie illius diei in primis vesperis communiter fieri solebat. Ipsa judaeorum traditio habet, Christum fuisse crucifixum in vigilia paschatis.³¹ Ruunt propterea graecorum adversus latinos difficultates. ³³

340. II. Obj. 1. Azymus non est verus panis, sed aridum lutum ex farina; at vero panis, qui a Christo fuit consecratus, dicitur *ἄρτο* , id est. *elevatus*, quod fit vi fermenti, cujusmodi etiam erant panes a Melchisedech oblati; Christus autem fuit Sacerdos secundum ordinem Melchisedech. 2. Verum, dato etiam quod Christus in azymis consecraverit, non exinde sequitur posse nos in azymis Missam celebrare; usus enim azymorum spectabat ad legalia, quibus Christus oeconomiae gratia se subjecit; jam vero per Christi mortem legalia primum mortua, deinde mortifera evaserunt; sane nemo licite nunc se circumcideret, quamvis Christus fuerit circumcisis. 3. Hinc soli nazaraei, ebionitae, nonnullique alii judaizantes haeretici in azymis consecrarunt, a quibus ut christiani se secernerent, in solo fermentato consecrabant Eucharistiam. 4. Accedit, apostolos eorumque primos successores in domibus privatis et furtim, saeviente persecutione, obtulisse sacrificium; nec verisimile est eos habuisse in promptu azyma multitudini fidelium distribuenda. 5. Sane populus, qui offerebat suam sacrificii partem in pane, eum, prout vulgo adhibebatur, offerebat consecrandum; panis vero hic erat fermentatus. 6. Hinc patres passim *panem communem et usitatum* vocant panem eucharisticum seu panem, ex quo conficiebatur Eucharistia. 7. Concilium trullanum vetat, *ne clerici aut laici comedant azyma ju*

3-) Deut. XXI. 23-
Jl) Feslum azymorum, quod constanter in diem 15. mensis Nisan incidebat, erat celeberrimum. Cf. Exod. XII. 15.
M) Ita in Thalmude, tract, cit. fol. 43. Et fol. 67. expresse dicitur, Jesum Nazarenum cruci affixum esse *in vigilia paschalis* nCD Traditio praeterea constans synagogae est, hanc vigiliam paschatis incidisse in diem veneris. Sic auctor libri *Tholedot Jesciu*, qui loquens de Christi morte, scribit: *Erat eadem haec dies et parasceue Paschatis, et simul sabbati parasceue*, ΓΖΞ CP71 "Γ'XI

lium *Tela ignea satanae*, pag. 18. Altdorf. Noric. 1681.
33J Hanc explicationem acceptam refero cl. Dracli, qui profecto in iis, quae spectant ad ritus gentis suae, ceteris est praefendus, ac praeterea ob eruditionem suam notissimus est in republica litoraria; ipse sibi proposuit ejusmodi explicationem peculiari dissertatione illustrare. Si cui lamen haec explicatio non arrideat, nec ei satis cohaerere videatur cum communi sententia, jure suo uti poterit, cum de re omnino libera agatur.

daeorum.^{3*} 8. Azyma sunt signa doloris, Eucharistia autem laetitiae maximae. Ergo.
341. Resp. Ad 1. *Neg.* In communi enim aestimatione verus panis est in azymis non secus ac in fermentato, cum ejus substantia in mixto farinae et aquae igne subacto consistat. Apud non paucas antiquiores nationes per plura saecula usu obtinuit panis absque fermento confectus.³⁵ Scriptura sexcentis in locis aequae vocat panem sive azymum sive fermentatum: e. gr. Judic. VI. 20. de angelo legitur, quod *tetigit carnes et panes azymos*. Nihil porro refert, quod panis a Christo adhibitus vocetur *ἄρτο* ; cum notum sit voces, quae in usu sunt, longe alia significatione saepe usurpari, quam postularet etymologia; ut pluribus exemplis facile ostendi posset, si opus esset. Sane Luc. XXIV. 30 et 36. vocatur *ἄρτο* panis, quem Christus post resurrectionem suam accepit ac fregit, et in cujus fractione duo discipuli eum cognoverunt. At certum est, illum panem fuisse azymum, cum hoc factum contigerit diebus azymorum. Oblatio demum Melchisedech figura fuit, quae adimpleta est sive in pane azymo, sive in pane fermentato. Praetereo, adversarios gratis assumere, panem, quem Melchisedech obtulit, fuisse fermentatum. Unde hoc sciunt?
342. Ad 2. *D.* Mortua, immo mortifera evaserunt legalia, quae cum professione Christiana componi non poterant, *C.* omnia prorsus, *N.* Nam abstinencia a sanguine et suffocato etiam pertinebat ad legalia; attamen ab apostolis retenta est, et per plura saecula in ecclesia perduravit. Id ipsum dicatur de pluribus usibus, qui a veteri synagoga in ecclesiam Christianam pervenerunt.^{3?} Itaque illa sola legalia abolita sunt, quae cum Christiana professione consistere non poterant, cujusmodi erant, quae Christi adventum et gesta praefigurabant, aut quae professionem judaismi includebant, ut circumcisio. Usus autem azymorum est ritus indifferens, qui bonus aut malus esse potest, juxta animum seu intentionem eum adhibentis. Jam vero numquam ecclesia azyma adseivit animo judaizandi.

«) Can. XI.
ω) Ciampinus, op. cit. *De azymo et fermentato*, cap. 2. plura conguessit testimonia tum medicorum tum historicorum, quibus ostendit, azymum semper ut verum panem spectatum fuisse, immo interdum prae fermentato commendatum; illius praeterea usum invaluisse per plura saecula in republica romana, ita ut non solum milites, sed etiam ingenui et cives, ipsique imperatores, non modo Curiorum tempore aut Fabriciorum, verum etiam Antoninorum, non alio pane quain azymo vescerentur. Quare si duobus prioribus ecclesiae saeculis, juxta adversarios, apostoli eorunique in sacerdotio successores ad conficiendam Eucharistiam utebantur pane qui pro opportunitate praesto erat, cum constet utrumque panem in usu fuisse, in utroque promiscue eos confecisse consequens est. Sed cf. idem. auctor, loc. cit.
30) Ex praxi judaeorum profluxit mos aedificandi templa, quae versa essent ad orientem, oranoi praeterea facie ad orientem versa, aliaeque quamplures consuetudines provenerunt, de quibus mentio fit apud veteres scriptores.

343. Ad 3. P. Et haeretici illi ex prava animi dispositione ita se gesserunt, ac merito propterea ab ecclesia proscripti sunt, *O.* praecise ut Christi exemplo magis se conformarent, prout praestitit ecclesia, *A.* Responsio patet ex modo dictis.³⁷ Illi enim haeretici animo judaizandi non solum pane azymo in mysteriis celebrandis utebantur, sed praeterea totam legem judaicam conjungere satagebant cum religione Christiana, eamque conjunctionem necessariam esse ad salutem profitebantur. Id ipsum dicatur de haereticis monophysitis, qui perhibentur in azymis confecisse ad unitatem naturae in Christo significandam. Isti enim omnes re in se bona ac indifferenti abutebantur.

344. Ad 4, 5 et 6. *Trans.* Nec enim nos contendimus, numquam aut apostolos aut eorum successores in pane fermentato consecrasse; immo dicimus, verisimilius pro opportunitate tum in azymo tum in fermentato ab iis sacrificium oblatum fuisse; cum uterque panis idonea materia sit ad consecrationem. Adepta demum pace, in diversis ecclesiis diversus ritus obtinuit, donec cogitatum est de uniformitate ritus in ecclesiis praesertim occidentilibus introducenda, ac usus panis azymi universalis factus est. utpote qui sit candidior, minus fragmentis obnoxius, et proprius accedens ad exemplum ipsius Christi, qui tali pane, ut vidimus, in conficienda Eucharistia usus est- 38

345. Ex his pariter difficultas diluitur ex voce *fermenti* deducta, qua usi sunt romani pontifices Melchiades. Siricius ac Innocentius I. loquentes de oblationibus, quas ad absentes mittebant. 39* Res enim reducitur ad

37) Optime s. Thom. III. part. qu. 74. art. 4- ad 2: -Conficientes, *inquit*, ex azymo non intendunt caeremonias legis servare, sed conformare se institutioni Christi. Et ideo non judaizant Alioquin et celebrantes in pane fermentato judaizarent, quia judaei panes primitiarum fermentatos offerebant Plures scholastici existimarunt, utramque ecclesiam graecam et iatmam ab initio usam esse in consecratione panibus azymis exemplo Christi, qui in azymis consecravit; postmodum vero supervenisse haeresim ebionitarum, qui docebant, legalia praecepta simul cum evangelio servanda esse, ideoque in mysteriis azymo pane utebantur. In eorum porro detestationem universam ecclesiam orientalem et occidentalem, rejectis azymis, fermentatum panem ad mensam Domini adhibuisse. Demum illa haeresis profligata, Iatinam ecclesiam ad primum morem azymorum rediisse, graecis receptam ea occasione fermentati

consuetudinem retinentibus. Jam vero card. Bona *Rer. litur.* lib. L cap. 23. §. 5. edit. Roro, hanc historiam rejicit, utpote omni destitutam fundamento. Fusius vero ista prosequitur eminenlissimus auctor in edit parisiens» billaineana, §. 6.

M) Cf. Franc. De Berlendis, *De oblationibus ad altare*, §. 1. n. 5 et seqq. Venet. 1743.

39) In libro pontificali, qui sub nomine Anastasii circumfertur, de Melchiade legitur: Hic fecit, ut oblationes consecratae per ecclesias ex consecratu episcopi dirigerentur, quod declaratur *fermentum.*" Ibid, in gestis Siricii pariter dicitur: «Hic constituit, ut nullus presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum episcopi loci designati susciperet declaratum, quod nominatur *fermentum.*» In epistola denique Innocentii I. ad Decentiam episc. eugubinum, cap. 5: -De *fermento* vero, quod die dominica per ti-

quaestionem criticam, circa quam eruditi viri in varias sententias abierunt. Alii enim, inter quos Baronius³⁸, vocem illam interpretantur de eulogiis, sive de pane benedicto, qui coelesti pane non refectis distribuebatur post Missam⁴¹; alii, ut Schelatrato⁴² ac Benedictus XIV,⁴³ eam exponunt quidem de Eucharistia, ita tamen ut *fermentum* diceretur, non quod ex pane fermentato confecta fuerit, sed quia ecclesiis ad quas mittebatur, fermenti vim praestaret, eisque inter se unionis vinculum esset, sicut fermentum massae, cui commiscetur. B. Joseph Thomasius cardinalis, ex vetustissimo codice membranaceo monasterii s. Galli in partibus Helvetiorum, in quo ordo ecclesiae romanae in prisca sua puritate continetur, datam interpretationem ita confirmavit, ut omnem pene dubitationem sustulerit.⁴⁴

346. Ad 7. *D.* Prohibet concilium trullanum accipere azyma ajudaeis ad comedendum, *C.* ad conficiendam Eucharistiam, *N.* Nec enim in adducto canone sermo est de eucharistico sacrificio, sed de familiaritate vitanda cum judaeis. En canonis verba: *Nemo eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel laicus, judaeorum azyma comedat, vel ullam cum eis familiaritatem ineat, vel in morbis accersat, vel ab eis medicinas accipiat.*⁴⁵

iulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, cum omnes ecclesiae nostrae intra civitatem sint constitutae, quarum presbyteri, qui die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco *fermentum* a nobis confectum per acolythos accipiunt, ut se a nostra communione, maxime illa die, non judicent separatos. Quod per parochias fieri debere non puto; quia non longe portanda sunt sacramenta (nec nos per coemeteria diversa constitutis presbyteris destinamus), et presbyteri eorum conficiendorum jus habeant atque licentiam.- Mirum est, quantum laboraverint viri eruditi ad haec monumenta illustranda.

10) Ad annum 313.

41) Non minor fere viguit inter eruditos disceptatio circa eulogias, quas alii contenderunt esse panem benedictum diversum a pane eucharistico; alii autem eas vere Eucharistiam esse autumarunt. Videtur longe probabilius eulogiarum nomine interdum panem euebaristicum, interdum autem, et fortasse frequentius, panem tantum benedictum significatum esse. Non desunt certe monumenta, quae utrique significationi favent. Cl. Binterim, *Praecipua ecclesiae Christ. cathol. monumenta*, lom. IV. part. III. schol. 2. cap. 2. §. 14. pag. 531 et seqq. in

nova explicatione can. XIV. Conc. laodic. de solo pane benedicto eulogias intelligendas esse adslruit.

12) *De disciplina Arcan.* cap. 7. art. 5. pag. 139.

43) *De Sacrific. Missae*, lib. II. cap. 20. §. 15 et seqq.

14) Cf. integer hic ordo, quem primus vulgavit b. card. Thomasius, apud Ciampinum, op. cit. cap. 5. pag. 113 et seqq. qui praeterea alias eruditorum sententias singillatim affert et discutit. Posterior haec sententia, in quam jam concedunt doctissimi viri, Pagius, Mabillonius alique non pauci, verisimilior nobis videtur. Cf. eruditus Robertus Sala in annot. ad card. Bona, lib. L cap. 23.

11) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. III. coi. 1663. Sane concilium trullanum inter *αδιάρτοπα* reposuisse usum azymi ex eo aperte colligitur, quod armenos monophysitas, qui Eucharistiam et in vino puro et in pane azymo conficiebant, graviter can. XXXII. reprehenderit, quia *οἶνον ὑδρὸν, solum vinum* absque aquae temperamento in mensa sacra offerebant, nec ullam fecerit mentionem de aymo. Cf. Mabillon. diss. cit. *De pane azymo et ferment*, cap. 4. pag. 45 et seqq.

347. Ad S. D. Azyma sub aliquo respectu sunt signa doloris, C. sub omni respectu, X Utique Moses vocat azymum *panem afflictionis*, quia ad hebraeorum memoriam revocabat vexationes, quas in Aegypto passi fuerant; at insuper argumentum erat ingentis laetitiae, propterea quod ab iisdem angustiis fuerint liberati. Utrumque pariter significant eucharistica azyma, dolorem quidem, dum recolunt memoriam passionis Christi; laetitiam vero, quia conferunt gratiam, et amoris Christi dant pignus certissimum. Quare apostolus, I. Cor. V. 8. scribebat: *Epulemur in azymis sinceritatis et veritatis*.

PROPOSITIO II.

Solum vinum de vite est materia idonea sacramenti et sacrificii eucharistici.

348- Veteres ebionitae et encratitae sub sobrietatis praetextu aquam vino suffecerunt in celebratione eucharistiae¹; hydroparastatae, seu ut eos vocat s. Augustinus, aquarii illos secuti sunt², licet ex diverso principio. Non defuerunt novatores protestantes, qui docuerint, in necessitatis casu ad conficiendam Eucharistiam inservire posse, ut aptam materiam, quidquid vini loco bibi solet.³ Ast vero ad fidem pertinet, solum vinum de vite necessariam esse hujus sacramenti et sacrificii materiam, ut patet ex decreto Eugenii IV. pro Armenis: *Tertium est Eucharistiae sacramentum, cujus materia est panis triticeus et vinum de vite*.

¹) Cf. s. Epiphan. *Haeres.* XLVI. edit. Petav. alias XXVL n. 2; s. August. *Haeres.* LXIV; Theodoret. *Haerelic. fabularum*, lib. I. cap. de Taliano; Nicetas Chômâtes, *Thesauri orthod. fid.* lib. IV. cap. 14. ubi marcionitis eumdem tribuit erroreip; Philastrius brixiens. *Haeres.* LXXVII.

²*) Loc. cit

³) Id constat ex Beza, qui *Epist.* XXV. haec scribit: ..Rogatus piaae memoriae vir D. Calvinus a fratribus, qui tum in America erant, ubi nullus est vini usus, liceatne pro vino uti in coena Domini vel aqua simplici, qua plerumque illic utuntur, vel alio illic non inusitato potionis genere? respondit, fuisse in hoc instuendo sacramento consilium, ut spiritualis alimoniae, id est, sui ipsius *κοινωνία* nobis sub communis cibi ac potus symbolis repraesentaret, ac proinde, si non fuisset tum in Iudaea communis vini usus, procul dubio alia vulgari potionem usarum fuisse, quod ex ipsius scopo ac consilio liquet. Itaque nihil a Christi consilio ac voluntate alie.

num facere videri, qui non contemptu neque temeritate, sed ipsa necessitate adacti, pro vino aliud in iis regionibus usitatae potionis genus usurparent. Hoc D. Calvini responsum, ut optima ratione nixum et Christi consilio consentaneum, noster coetus adeo comprobavit, ut eos superstitiose facere censuerit, qui a vini symbolo usque adeo penderent, ut alteram coenae partem omittere mallent, quam *ἀνάλογον* aliud symbolum, ita cogente necessitate, usurpare.* Id ipsum tenuit Melanchthon, qui in libro *De usu integri sacramenti* scribit, rulhenos ob vini inopiam recte facturos, si pro eo usurparent τὸ ὑπόμειλι, hoc est, aquam mellitam seu medonem. Vossius pariter hanc sententiam amplexus est. Ita isti pro *suprema potestate*, qua pollent, seu quam sibi arrogant, qui nihil volunt esse admittendum, nisi quod in Scriptura conceptis verbis continetur, quique acriter insectarentur hanc sententiam in catholicis, si ipsam adoptassent. Sed protestantibus omnia licent.

349. Veritas autem ejus constat ex Matth. XXVI. 29, atque ex Luc. XXII. 18. ubi vinum a Christo in coena adhibitum vocatur *genimen vitis*; nec id diffitentur adversarii ipsi.⁴

Constat praeterea ex perpetua ecclesiae **traditione** et praxi. Etenim concilium Carthaginense III. statuit: *Ut nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit, hoc est, panis et vinum aqua mixtum*.⁵ Eadem habent s. Justinus⁶, s. Cyprianus⁷ aliique patres, ac monumenta omnia antiquitatis ecclesiasticae. Hinc s. Augustinus scribens de aquariis: *Aquam*, inquit, *offerunt in poculo sacramenti, non illud quod omnis ecclesia*.⁸ Itaque si solum vinum de vite est apta consecrationis materia, ineptus erit quilibet alterius generis liquor; nulli enim mutationi subest materia a Christo instituta.

350. Objiciebant aquarii verba Christi Joann. VII. 37 et seqq.: *Si quis sitit, veniat ad me et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae*. Quibus respondebat s. Cyprianus his verbis non Eucharistiae, sed Baptismi significatum esse sacramentum, seu potius collationem Spiritus Sancti, prout ea exponit ibidem ipse evangelista.

351. Afferebant praeterea exemplum quorundam episcoporum. Verum episcopi illi solam aquam offerebant, ne ex vini odore in suspicionem venirent religionis Christianae apud ethnicos, et ad mortem quaererentur. Quam ob ignaviam vapulant a s. Cypriano, qui tamen nullam eis haereseos notam inussit, quia non ex errore hoc faciebant, sed ex timore.⁹

352. Protestantes in suae sententiae subsidium afferebant decretum Innocentii VIII. quo facultatem concessisse perhibetur Norvegis, ut sine calice sacrificium offerrent. Ast notum est, illud privilegium esse commentitium, atque a Dominico viterbiensi et Francisco Maldente Norvegis obtrusum; quo-

4) Notandum porro, verba adducta ex Matthaeo et Luca non fuisse quidem prolata de vino consecrato, sed de alio poculo, quod ex more hebraeorum sumebatur sub finem coenae; attamen ex illis satis aperte colligitur, vinum illud, quod Christus vocavit *genimen vilis*, esse de eodem vino, quod in poculo praecedente consecraverat. Ceterum ex traditione thalmudica constat, quatuor solemnes vini calices in coena paschali bibi consuevisse; postquam vero quartus calix haustus esset, usque ad diem 15. bibi amplius vinum non potuisse. Hinc sensus intelligitur illorum verborum, quae Christus protulit, ibid.: *Non bibam amodo de hoc genimine vilis, usque in diem illam, cum illud bibam vubiseum novum in regno Patris mei*. nempe post suam resurrectionem. Sane, cum ei oblatum est de more

in passione *vinum myrrhatum*, noluit bibere. Ex his etiam constat, calicem illum, post tujus haustum dixit Christus: *Non bibam amodo*, fuisse calicem quartum. Cf. *Pesachim*, cap. 10. §.8. in Thalmud. fol. 119 el seqq.; Maimonides, Tract. *De azy-mis*, cap. 8. §.9; Moyses Kolzensis, *Praeceptum affirmativum* XLI. Constat propterea, certissime Chrislum manducasse pascha legale, cum omnes servaverit ritus in eo servari ab hebraeis consuetos.

s) Apud Hard. *Acta Cone.* tom. 1. coi. 964. et est canon XXIV.

6) Num. 65.

7) *Epist.* LXIII. ad Caecilium.

8) Lib. *De haeresib.* haeres. LXIV.

9) Accurate scripsit de aquariis Christ. Lupus in schol. ad can. XXXII. conc. trulani, tom. IU. opp. edit, Vcnet. 1724.

nun fraus ut detecta est, capitali poena ambo mulctati sunt, ut refert Raynaldus. ⁶⁰

PROPOSITIO in.

.tęu/i miscenda est vino in calice offerendo.

353. Haec propositio est de fide; etenim concilium tridentinum, Sess. XXII. hunc canonem edidit: S» *guis dixerit, aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem; anathema sit.*¹

Ferit porro hic canon directe novatores qui accensuerunt humanis figmentis ejusmodi commixtionem, aut saltem rem liberam esse autumarunt. Quamvis autem recentiores protestantes jam ultro lateantur, Christum aqua vinum in calice, quem consecravit, permiscuisse², ac totam antiquitatem ad exemplum Christi hanc praxim secutam esse, tamen malunt se conformare exemplo monophysitarum et armenorum schismaticorum, qui vinum purum in usum sacrificii adseiverunt ad suum errorem de unica in Christo natura confirmandum, quam exemplo Christi et ecclesiae catholicae.

354. Animadvertendum tamen est, nos minime hanc aquae immixtionem propugnare perinde ac si ad essentiam sacramenti aut sacrificii pertineret; etenim, ut loquitur Catechismus romanus, *quamvis aquae admiscendae ita graves sunt rationes, ut eam sine mortali peccato praetermittere non liceat; ea tamen, si desit, sacramentum constare potest.*³ Neque etiam eam propugnamus necessariam ex praecepto divino; quod ex solo facto Christi desumi nequit. Alias panis azymus aliaque non pauca dicenda essent a Christo praecepta; quod nemo dixerit. Propugnamus igitur, eam necessariam esse ex praecepto ecclesiastico, quod patefit ex usu numquam interrupto ipsius ecclesiae, et ex pluribus canonibus, qui illam admixtionem supponunt, et ex liturgiis, quae eandem praecipiunt.

⁶⁰ Ad annum 1490. n. 22.

¹) Jam alias monui, licet objectum quorundam canonum, quos edidit conc. tridentinum sit, solum disciplinare, cum tamen indirecte afficiat potestatem ecclesiae a Christo concessam, ideo dogmaCcos esse censendos.

²) Cf. Kuinoel, *Commeit. in lib. N. T. historic*, in Maith. XXVI. 26; qui praeterea affert textum ex *Pesachin*, fol. 117. quem paulo ante inuimus, semper: ..Poculum tertium est poculum benedictionis, cum benedicatur post cibum. Vinum purum infun-

ditur, et fit commixtio aquae in poculo. Quartum est, super quo perficit Hallel, additque benedictionem cantici: Laudent te, Domine, omnia opera tua, benedictus sit, qui creavit fructum vitis. Et postea quicquam non gustat (Israelila) illa nocte.⁴ Verum in eo decipitur, quod censueritj Christum Eucharistiam instituisse post haustum quartum poculum. Cf. etiam Vossius, disp. XXII. *Da sacris dominicae coenae symbolis*, thesi 8.

³) Pari. II. cap. 4. n. 16.

355. Sic determinato propositionis sensu, jam accedimus ad ejus veritatem evincendam. Evincimus autem illam ex universa **traditione**. Hujus Siquidem testes sunt I. **patres antiquissimi**; nam s. **Irenaeus** memorat *temperamentum calicis*⁴; praeterea scribit: *Quando et mixtus calix, et factus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis et corporis Christi*.⁵ S. **Cyprianus**: *Quando in calice, inquit, vino aqua miscetur, Christo populus adunatur*.⁶ Eadem habent s. Justinus, s. Cyrillus hieros. alique passim.⁷

II. Hujus praxis praeterea monumenta certissima sunt antiquissimae **liturgiae** ss. Jacobi, Marci, Basilii, Cyrilli aliaeque orientales omnes, apud Renaudotium, qui de hac mixtione aquae loquens: *Quam, inquit, omnes ecclesiasticae orientalium leges praescribunt*⁸; nec non occidentales apud Le Brun, Muratorium et Assemanum.

III. Id ipsum constat ex **conciliis** Carthaginensi III, bracarensi, trullano, wormatiensi⁹; ita ut nullum subesse possit de hac traditione et praxi dubium.

IV. Constat demum ex **confessione**, ut vidimus recentiorum protestandum.

356. Tres hujus ritus **rationes** affert **tridentina synodus**, Sess. XXII. cap. 7. dicens: *Monet sancta synodus, praeceptum esse ab ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent: tum, quod Christus Dominus ita fecisse credatur; tum etiam quia e latere ejus aqua simul cum sanguine exivit, quod sacramentum hac mixtione recolitur; et, cum aquae in Apocalypsi b. Joannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repraesentatur*.¹⁰

DIFFICULTATES.

357. Obj. Rationes a Tridentino allegatae nullius ponderis sunt. Et enim 1. prima in Scripturis non reperitur, 2. altera juxta patres denotat

4) *Coni. Haeres*, lib. IV. cap. 33. n. 2. edit. Mass. al. 57.

J) Lib. V. cap. 2. n. 3. *Ὁτότι καὶ το κικραμίνον ποτήριον. καὶ ὁ υcyovcuf apros, Ιχώιχεται τον λόγον του θεοῦ, καὶ γίνιται ἡ ὑχαριστία Οὐίμα ΧριΟτοῦ κ. τ. λ.* Ita in textu Massucti; videtur deesse *αἷμα*.

*) *Epist. cit. LXIII.* ed. maur. pag. 108.

’) Cf. Bellarm. *De Euchar.* lib. IV. cap. 10. n. 12 cl seqq.

·) *Liturg. Orient, collect*, lom. in *Comment. ad Liturg. Copt. s. Basilii*, pag. 194.

’) Nonnulla ex his conciliorum documentis dedimus; alia cf. apud Bellarm. loc. cit.

10) Scholastici solent hic varias instituere quaestiones, utrum scilicet aqua convertatur in sanguinem nec ne, utrum convertatur in aquam, quae ex latere Christi fluxit; utrum convertatur prius in vinum, ac deinde in sanguinem; an vero immediate in sanguinem. Si quis his oblectetur aliisve similibus quaestionibus, eos adeat. Cf. praesertim Paymund. Capisucchius, *Ord. Praed. Controversiae theologiae selectae*, Romae 1670. Quaes’. unie. A» *aqua sacri calicis transsubstantietur immediate in sanguinem Christi*, quam prosequitur tolis 35 paragraphes.

sacramentum Baptismi; 3. tertia symbolica tantum est, ideoque nullam vim habet. 4. Quare merito concilium aurelianense, anno 541. celebratum, statuit can. IV. *ut nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod fracta vite premitur, d hoc sine aqua mixtum, offerre praesumat.* Ergo.

358. Resp. *Nep, Ant.* Ad 1. *D.* Ita tamen ut silentium Scripturarum suppleat traditio, uti ostendimus, *C.* ita ut non suppleat, *A'.* Addendum, uti adnotavimus, recentiores protestantes id jam nobis concedere; verum in hoc falluntur, quod hunc ritum ex sola vinorum orientalium generositate repetant, exclusa quavis mystica significatione. Contra vero patres numquam eam rationem attulerunt. Imnio ipsi hebraei in hac mixtione ^xmysterium agnoscunt. 11

359. Ad 2. *D.* Aqua, quae ex Christi latere fluxit, juxta patres etiam sacramentum Baptismi denotat, *C.* solum, *A'.* Nulla enim est repugnantia, quod eadem res plura et diversa significet. 12

360. Ad 3. *D.* Symbolica est, et proinde non est demonstrativa, *C.* nullam vim saltem congruentiae habet, *A'.* Neque enim patres tridentini eam rationem ut demonstrativam attulerunt, sed, posita veteris ecclesiae consuetudine, ejusdem mysticam significationem exposuerunt. 13

361. Ad 4. *Neg.* In accuratioribus enim editionibus concilii aurelianensis IV. sic legitur objectus canon: *Ut ttullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineae speratur, et hoc aqua mixtum, offerre praesumat.* 14

*) In tract. *Tur Schulchan- I/aruch*, seu *Summa Theologica*, tract. *Benedictionis post coenam*, n. 183. §-2- legitur: *Debet in calicem immitti vinum purum; cum vero pervenitur ad benedictionem terrae (seu fructus vilis), miscetur.* Adnotatur vero in hunc locum in *Maghen Abraham: Rabbi auctor libri Retyoseph scribit: Quod hic usus viget in regione sua, quamvis vina minime generosa sint. Etenim in eo continetur mysterium cabhalisticu n* (id est *traditionale*), *H/Zp"* aliaque motiva. Cf. praeterea Rolandus, *Antiqq. Hehr.* pag. 266. ubi agit de ποτρίφ ητ> ύλογλα;. Lightfoolus, *flor. Hebr. et Thalm.* pag. 476, 478 et seq. edit. Carpzov.; Schütigenius, *Ilorae Hebr.* lorn. I. pag. 226 et seqq.

11) Cf. Bened. XIV. *De Sacrif. Missae*, lib. II. cap. 10. n. 10.

12) Concilium trid. fere ad verbum desumpsit ex s. Cypriano symbolicam seu potius mysticam expositionem quam attulimus, ritus miscendi aquam in calice. En quomodo s. martyr scribat, *Epist. LXIII. ad Caecil.* pag. 108. edit, maur.: «Aguas namque populos significare, in Apocalypsi Scriptura divina declarat, dicens: Aquas, quas vidisti etc. Quod scilicet perspicimus et in sacramento calicis contineri.»

13) Cf. Sirmondus, *Concilia antiqua Galliae*, pag. 261 et seq. tom. I. Paris 1624; Labbaeus, *Collect. Concit.* tom.V. coi. 382; Harduinus, *Acta Concil.* torn. 11. coi. 1437.

PROPOSITIO IV.

Solus sacerdos conficietis est immediatus et proprie dictus offerens et minister sacrificii eucharistici fideles autem adstantes nonnisi mediati et improprie dicti offerentes et celebrantes sunt.

362. Est certa haec propositio ac fidei proxima, ut ex dicendis patebit. Ne in ambiguo versari videamur, nonnulla circa verum quaestionis statum breviter perstringenda sunt. 1°. Non agi de offerente primario, qui est Christus Dominus, per se patet. Ex Tridentino enim Sess. XXII. cap. II. *una est hostia, idem nunc offerens Christus Jesus sacerdotum ministerio.* Sermo igitur est de offerente secundario, qui juxta doctrinam catholicam immediatus et proprie dictus est solus sacerdos, qui conficit Eucharistiam; juxta neotericos autem etiam sunt fideles. 2°. Non eo sensu adversarii, quos impugnamus, contendunt fideles esse pariter offerentes immediatos et proprie dictos, quod ipsis tribuant facultatem consecrandi, sed quatenus participant de Eucharistia per communionem liturgicam. 3°. Ideo autem in horum sententia fideles per communionem liturgicam proprii ac immediati offerentes dicendi sunt, quia juxta ipsos essentia sacrificii non in consecratione consistit, sed in *sola consummatione*, seu in participatione de victima; quae cum sit tam sacerdoti quam populo communis, inferunt communem ex aequo utrique esse actionem sacrificialem, adeoque utrosque eadem ratione esse offerentes ac celebrantes. In istorum enim hypothesi consecratio non est nisi conditio sine qua non potest offerri sacrificium. 4°. Juxta catholicam doctrinam solus sacerdos est proprie dictus offerens immediatus, ac quatenus ipse solus totam complet actionem sacrificii, fideles vero tantum mediati ac improprie dicti offerentes sunt; idque triplici potissimum de causa: tum quia sacerdos ut minister publicus omnium nomine seu nomine totius ecclesiae offert sacrificium et preces in eo fundit; tum quia fideles interiori affectu uniuntur cum sacerdote ad sacrificium Deo offerendum; tum denique quia concurrunt oblationibus atque eleemosynis in eum finem, ut sacrificium a sacerdote offeratur. 2

363. Sensu propositionis ita explanato, sic ad ejus veritatem vindicandam accedimus. Doctrina adversariorum tota innititur duobus principiis: I. quod essentia sacrificii eucharistici in sola participatione seu consummatione consistat; II. quod participatio ex parte populi ad sacrificii essentiam

*) Ita Nannaronius in *Catechismo sulla comunione del s. Sacrifizio della Messa*, tom. I- dial. 1. pag. 85 el seqq. Cf. etiam ejusdem: *Apologia del catechismo* etc. prop. V. nec non: *Ristretto di propo-*

zioni spettanti ul Sacrificio della Messa estratte dal catechismo etc. colle annotazioni di Eusebio Filadelfio.

2) Cf. Vasquez, *In HI. part. s. Thom.* disp. CCXXVII. cap. 1. n. 10 el seqq.

spectet, immo etiam eandem essentiam constituat.³ Porro primum omnino nutat, cum ea sententia peculiaris sit paucorum theologorum et a communi doctrina prorsus aliena; vix enim unus vel alter theologus eam singularem sententiam docuit, quae a ceteris explosa est, qui ad summum contendunt, essentiam sacrificii tum in consecratione tum in consummatione sacerdotis consistere.⁴ Alterum vero principium est falsum, ut constat ex iis, quae superius disputavimus.⁵ Alioquin valor sacrificii Missae a liturgica adstantium communione penderet; quod abhorret a doctrina catholica, et damnatum est tum a concilio tridentino can. superius recitato, edito adversus lutherano», qui rejiciunt Missas privatas, tum a Pio VI. in Constitut. *Auctorem fidei*. Hinc ne unus quidem ex theologis illis, qui tenuerunt consummationem pertinere ad essentiam sacrificii seu esse partem essentialem sacrificii, asseruit, populi communionem partem essentialem constituere sacrificii. Sublatis igitur principiis, evanescit corollarium inde deductum, quemadmodum everso fundamento corrui aedificium.

364. Haec autem confirmantur ex doctrina concilii tridentini, dum docet, eundem nunc esse offerentem Christum sacerdotum ministerio; in hypothese autem adversariorum debuisset dicere concilium: *Fidelium adstantium cum sacerdote ministerio*. Alibi idem concilium, can. scilicet II. Sess. XXII. definivit: *Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi alique sacerdotes offerrent corpus et sanguinem suum: anathema sit*. Tantum igitur abest, ut fidei dogma sit, fideles Missae adstantes veros pro-

3) Hunc esse sensum synodi pistoriensis constat ex resolutionibus casuum conscientiae, quae ad usum cleri dioeceseos pistoriensis typis editae sunt anno 1785. In his siquidem, pag. 75. legitur: „Sed nec solius sacerdotis est sacrificare ... etiam fideles adstantes non latiori quodam sensu, sed vere et proprie sacrificant.“ Deinde theologus, ad parochos verba faciens, ita prosequitur: „Ovibus suis demenstrent necessitatem communicandi ex particulis consecratis in Missa, cui adsunt, ad hoc ut dici possit eos vere et perfecte sacrificare.“

4) Ita inter ceteros tenet Bellarminus, ut vidimus, *De Sacrif. Missae*, lib. I. cap. 17. num. 16. qui tamen expresse negat communionem populi pertinere ad sacrificii essentiam; his enim vernis proponit propositionem septimam: „Sacramenti consumptio, ut a populo fit, non est pars sacrificii;

cui; ut autem fit a sacerdote sacrificante, pars est essentialis, sed non tota essentia.“ Deinde pergit explanans suam propositionem: „Quod attinet ad populi sumptionem, res certissima est; qui enim edunt victimas, participes sunt altaris, ut apostolus ait... Non est autem idem sacrificium offerre et de altare participare. Attamen ejus doctrina abutuntur adversarii. Ideo vero Bellarminus statuit, communionem, quae fit a sacerdote sacrificante partem esse essentialem sacrificii, quia adoptavit sacrificii definitionem, quam superius commemoravimus. Ita enim scribit: „In tota actione Missae, ut mox ostendemus, nulla est alia realis destructio victimae praeter istam; requiri autem realem destructionem, supra probatum est, cum definitionem constitueremus.“

s) Cap. 3. prop. III.

pricque dictos ac Immediatos esae offerentes, quemadmodum adversarii autumant, ut fidei catholicae id prorsus adversetur.

365. Accedit, quod si fideles essent proprie dicti offerentes, eosdem fore veros sacerdotes, cum ex doctrina apostoli, Hebr. V. 1. offerre sacrificia et munera sit officium proprium sacerdotis, ad quod ex hominibus assumitur ac pro hominibus constituitur. Tribuere autem fidelibus laicis sacerdotium proprie dictum, haereticum est atque a Tridentino anathemate confixum.

DIFFICULTATES.

366. Obj. Liturgiae exhibent sacrificium velut actionem communem populo adstanti et sacerdoti. Ceteris enim omissis, 1. in liturgia romana legitur: *Offerimus tibi, Domine, calicem salutaris... Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu hio hodie. . . Orate, fratres, ut meum ac vestrum sacrificium acceptabile fiat.. . Sacrificium laudis, quod tibi offerimus, vel quod tibi offerunt* etc. Ergo fideles adstantes vere et proprie offerunt, immolant atque sacrificant, prout etiam 2. docet Bossuetius in *Methodo assistendi Missae*⁶; quod quidem cohaeret patrum doctrinae inter quos 3. s. Irenaeus scribit: *Omnes justi sacerdotalem habent ordinem* 7; 4. s. Hieronymus commemorat sacerdotium *laid*⁶, 5. s. Petrus Damianus haec praeclare scribit: *Luce clarius constat, quia sacrificium, quod a sacerdote sacris altaribus superponitur, a cuncta Dei familia generaliter offertur* 9; cui 6. concinit Guerricus abbas, dicens: *Non solum sacerdos sacrificat; sed totus conventus fidelium, qui adsunt, cum illo sacrificant*.¹⁰ Nec desunt in antiquitate exempla Missae a laicis celebratae. Etenim 7. in Actis s. Saturnini, Felix, qui laicus erat, sic judici respondit: *Ego mente devota celebravi Dominicum* (id est, sacrificium), *collectam cum fratribus fed, quia christianus sum*.¹¹ 8- Refert praeterea Evagrius, Domnum antistitem antiochenum et Simeonem stylitam, hominem scilicet laicum, simul sacrificasse Corpus immaculatum, et mutuam sibimetipsis dedisse vivificam communionem¹²; aliaque ejusmodi non pauca. Ergo.

367. Resp. D. A. Ratione fructus vel finis, ob quem offertur, C. ratione actionis ipsius, *subd.* ob varias causas, quas assignavimus, C. per simultaneum concursum ad eandem actionem constituendam, N. Multiplici

’) In op. *Manière de bien entendre la sainte Messe, à l’Oratione fratres*, ubi scribit: „Cet endroit de la Messe est très-important. Le prêtre, prêt à entrer dans l’action du Sacrifice, se retourne pour avertir les assistans que c’est en leur nom qu’il va offrir, et il demande la société de leurs prières dans le Sacrifice qu’ils doivent offrir avec lui.“

Coni. haeres, lib. IV. cap. 8. n. 3. al. cap. 18.

8) *Dialog, adv. Lucifer*, n. 4.

9) In opusc. *Dominus vobiscum*, cap. 8.

10) *Serm. De Purificat.*

11) Apud Ruinarl. *Acta martyr, sincera*. Edit. Veron. pag. 344,

12) *Hist. eccles.* lib. I. cap. 13.

utique sensu dici potest sacrificium commune sacerdoti et adstantibus, quia illud sacerdos offert, uti diximus ut minister publicus, quia omnium nomine offert, quia omnes repraesentat, quia ob communem offert utilitatem, non vero quasi actio divisa sit inter sacerdotem et «datantes.

368. Ad 1. *D.* At diversa ratione, juxta dicta, C. eadem ratione, A. Offerunt etiam fideles, sed suo modo, mediante sacerdote, dum fide et devotione oblationem sacerdotis prosequuntur, cum quo et spiritu uniuntur, vel etiam quod externum aliquid praestent Missae ministrando, vel necessaria ad sacrificium suppeditando. Quamvis vero aetate hac nostra obsoleverint panis ac vini oblationes, attamen nulla in liturgicis precibus mutatio facta est ab ecclesia. Hinc si sacerdos, dum offert calicem, dicit: *Offerimus tibi Domine calicem*, ideo est, inquit Benedictus XIV. cum card. Bona 13, quod juxta romanum ritum olim in Missa solemni sacerdos eam orationem recitabat simul cum diacono, qui vinum calici infuderat (quod nunc etiam fit), et sanguinem populo ministrabat. Idem vero ritus, qui ad Missam solemnem pertinebat, in Missa privata retentus est. Et sic aliae formulae exponendae sunt. Ceterum solum sacerdotem esse immediatum ac proprie dictum offerentem, evincit formula, quae in panis oblatione recitatur: *Suscipe, sancte Pater, omnipotens aeternae Deus, hanc immaculatam hostiam, quam tibi offero*; tum haec, qua sacerdos absolvit Missam: *Placeat tibi, sancta Trinitas, obsequium servitutis meae, et praesta, ut sacrificium, quod oculis tuae Majestatis indignus obtuli, tibi sit acceptabile, mihi et omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile.*

369. Ad 2. *D.* Mediante sacerdote, seu per manus sacerdotis, ut ibidem scribit Bossuetius 14. C. immediate et per se, V.

370. Ad 3 et 4. *D.* Justi sacerdotalem habent ordinem spirituales et improprie dictum, C. verum et proprie dictum, A. 15

·') *De Sacrlf. Missae*, lib. II. cap. 10. n. 7.

”) Sic enim Bossuet exponit mentem suam, ubi loquitur de *Offertorio*: »Il faut songer que le prêtre offre au nom de toute l'Eglise, et qu'en lui et par lui tous les assistants doivent aussi offrir à Dieu leur Sacrifice; de sorte que la meilleure manière de participer à cette sainte action, c'est de s'unir à l'intention du prêtre offrant, et de s'offrir à Dieu avec Jésus-Christ comme une hostie vivante pour accomplir sa volonté en toutes choses.· *Oeuvres complètes de Bossuet* . tom. XXVIU. pag. 300. Paris 1826.

,s) CL Massuetus, in not. ad hunc loc. Cum enim Gravius hoc s. martyris testi-

monio abusus esset, haec scribit vir doctus: «Apertus est verborum istorum sensus; nec in iis offenderet vel caecus quispiam. Nempe David vocat sacerdotum scitum, quia omnes justus (vel ut habet alia lectio, omnis rex justus) sacerdotalem habent ordinem. Id ipsum est quod de piis quibusque Christianis dixit Petrus, Epist. 1. cap. 2: *Regale sacerdotium, sanctum sacerdotium esse*, videlicet, ut statim explicat, *ad offerendas Deo spirituales hostias*. Ecce tamen Gravius primus omnium, quem sciam, iis Irenaei verbis misere abutitur, ut sanctissimum antistitem per fas et nefas, et obtorto, ut ajunt, collo, puritanis tradat; quasi illius sententia fuerit, quod omnes fideles sint sacerdotali ordine ac potestate praediti,

371. Ad .) et 6. *D.* Suo modo ac latiori sensu juxta illa, quae diximus, C. vere, proprio ac immediate, N. 16

372. Ad 7. *D.* Id est, interfui, C. vero obtuli, N. ,7.

373. Ad 8. *D.* Nempe adstetit Simeon Domno sacrificium offerenti in altari prope columnam erecto, C. vere celebravit, N. Sic etiam dederunt sibi communionem vivificam, id est, pacem per osculum sanctum. 18 Ex his patet, quam ratione per vanum eruditionis apparatus ecclesiae perturbatores imperitis fucum faciant. Quod si leviter excutiantur, quae ab ipsis monumenta afferunturpenitus evanescunt.

PROPOSITIO V.

Specialis sacrificii applicatio pro aliquibus personis a sacerdote fieri potest, qua fit ut specialis fructus iis, pro quibus applicatur, ceteris paribus, proveniat.

374. Est fidei proxima haec propositio; adstruitur autem, ut innuimus, adversus synodum pistoriensem, quae prop. XXX. *profitetur credere, sacrificii oblationem extendere se ad omnes, ita tamen, ut in liturgia fieri possit specialis commemoratio aliquorum tam vivorum quam defunctorum, precando Deum peculiariter pro ipsis. Non tamen quod credamus, in arbitrio esse sacerdotis, applicare fructus sacrificii, cui vult: immo damnamus hunc errorem telut magnopere offendentem jura Dei, qui solus distribuit fructus sacrificii, cui vult, et secundum mensuram, quae ipsi placet; unde et consequenter tradit vehit falsam opinionem invecam in populum, quod illi, qui elemosynam subministrant sacerdoti, sub conditione quod celebret unam Missam, specialem fructum ex ea percipiant.* Haec autem doctrina sic intellecta, ut praeter peculiarem commemorationem et orationem specialis ipsa oblatio seu applicatio sacrificii, quae fit a sacerdote, non magis prosit, ceteris paribus, illis, pro quibus applicatur, quam aliis quibuscumque: quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis aut personarum ordinibus faciendam commendat ac praecipit ecclesia, speditim a pastoribus pro suis ovibus, quod velut ex divino praecepto descendens

ejusque exercitium, ubi necessitas requirit, obire queant. Quem absurdum sensum solus in Irenaei verbis expiscatus fuerit, nullus certe alius ex mortalibus, si sanus fuerit, deprehenderit.· Attamen adversarii nostri non verentur causam communem agere cum protestantibus. Sed cf. idem aucl. diss. III. art. 8. §. 100. ubi late Gravius confutat.

,fi) Conf, adnotatio Vallarsii in hunc locum.

n) Cf. Ruinart, in loc. cit. not. 20.

Is) Cf. tamen Valesius ad loc. cit. Evagrii. Ipse tamen supponere videtur, Simeonem fuisse presbyterum. Cf. praeterea Nat. Alex. Diss. XIII. in saec. XIII et XIV. Eccles.

a tridentina synodo diserte est expressum, ut falsa, temeraria, pernicioſa, ecclesiae injuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleſſo, proſcribitur in dogmatica Constitutione Auctarem fulci.

375. Sic vero propositionem nostram adstruimus: Specialem oblationem, seu sacrificii applicationem pro determinatis personis aut personarum ordinibus, commendat et praecipit ecclesia, speciatim pastoribus pro ovibus suis, idque tamquam ex praecepto divino descendens. Sic enim loquitur Tridentinum, Sess. XXIII. cap. I. *De reform.:* *Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre.* Ex quibus verbis Benedictus XIV. in Encyclica *Cum semper*, intulit: *Eos, quibus animarum cura demandata est, non modo sacrificium Missae celebrare, sed illius etiam fructum medium pro populo sibi commissio applicare debere, nec illum pro aliis applicare.*¹ Tam igitur ex concilio tridentino, quam ex Benedicto XIV. pro certo assumitur specialem posse fieri applicationem sacrificii pro determinatis personis. Ergo specialis sacrificii applicatio a sacerdote fieri potest.

376. Quod vero ex speciali hac applicatione specialis fructus proveniat iis, pro quibus offertur, manifeste colligitur ex errore Wicleſſi in concilio constantiensi damnato: *Speciales orationes applicatae uni personae per praelatos vel religiosos non plus prosunt eisdem quam generales.* Doctrina proinde ecclesiae est, fructum specialem ex hujusmodi speciali applicatione pervenire. Licet enim Wicleſſus locutus tantum fuerit de applicatione speciali orationis, cum tamen eadem ratio militet pro sacrificio Missae, merito infertur, peculiarem fructum, ceteris paribus, pervenire in eos, pro quibus specialiter offertur. Missa enim quoad applicationem ad genus orationis pertinet.²

377. Quare non solum in vetere Testamento offerri solebant sacrificia pro particularibus personis aut negotiis, sed etiam in novo Testamento innumera prope suppetunt ex antiquitate documenta hujus peculiaris oblationis seu applicationis. Tertullianus enim: *Pro cujus spiritu* (primae defunctae uxoris), inquit, *postulas, oblationes annuas reddis.*³ S. Cyprianus noluit, ut juxta antiquos canones sacrificium offerretur pro anima Victoris, qui clericum constituerat honorum suorum oeconomum.⁴ Oblatum pro anima imperatoris Constantini sacrificium refert Eusebius in ejus vita.⁵ S. Augustinus testatur, oblatum esse pro matre sua *sacrificium pretii nostri*⁶; idemque factum esse in obitu ejusdem s. Doctoris, narrat Possidius.⁷ Thomas-

In ejus *Dullario*, tom. I. pag. 367.

«) *Epist. LXVI. ad clerum et pleb. furnitan.*

’) Cf. Drouvenius, *De re sacrament.* lib. V. quæsi. 7. cap. 3.

s) Lib. IV. cap. 71.

e) *Confess.* bb. XL cap. 12. n. 32.

3) Lib. *De exhortât, caslit.* cap. 11. Eadem habent in lib. *De monogam.* cap. 10.

*) Cap. 31. ubi scribit: *Nobis coram pro commendanda corporis depositione*

sinus plura affert exempla Missarum, quae saec. VI et VII. celebrabantur pro singularibus personis. 8 In lib. *Sacram*, s. Greg. M. plures pariter exhibentur orationes pro animabus illorum, pro quibus offerebatur sacrificium. 9 In Missali ambrosiano plures Missae continentur pro singularibus personis ac negotiis. 10 Omnes liturgiographi, Renaudotius, Assemanus, Mabillonius ceterique Missas pro singularibus personis applicatas collegerunt.

378. Hinc optime s. Thomas ex ecclesiae universalis praxi ita argumentatur: *Si ergo suffragium pro multis factum valet singulis tantum, ac si pro uno tantum fieret, videtur, quod ecclesia non debuit instituere, ut pro aliquo fieret singulariter Missa vel oratio, sed quod semper diceretur pro omnibus fidelibus defunctis; quod patet esse falsum.* 11

379. Tum igitur ex natura rei, tum ex doctrina et praxi constanti, universali ac perpetua ecclesiae constat posse a sacerdote Missam specialiter applicari seu offerri pro aliquibus personis, quo fiat ut specialis fructus iis, pro quibus applicatur, ceteris paribus, proveniat. 12

DIFFICULTATES.

380. **Obj.** 1. Quod est infiniti valoris, cujusmodi est sacrificium nostrum non magis prodesse potest uni, pro quo speciatim offertur, quam universo fidelium coetui; 2. praesertim si fructus sit generalis et singulos tam vivos quam in caritate defunctos comprehendat; at omnes reipsa sacrificium Missae comprehendere binae illae orationes indicant, quae in ejus celebratione recitantur, nempe: *Memento Domine.....omnium, quarum tibi fides cognita est et nota devotio. . . Et omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii, lucis et pacis, ut indulgeas deprecamur.* 3. Stipendium propterea sacerdoti datum, ut Missam celebret, illud unum meritum habet

sacrificiium Deo oblatum est, et sepullus est. Opp. s. Augusl. edit. maur. tom. X. in append, pag. 280.

*) *De Beneficiis*, part. L lib. II. cap. 75. el part. III. lib. I. cap. 69. pari. II. lib. I.

’) Cf. tom. IIL opp. s. Greg. M. edit. maur. pag. 217 el seq.

*) Uli e. gr. pro imperatore, pro rege, pro sponsis etc. In Sacramentiariis gelasiano ac leoniano, editis primum a b. card. Thomasio, ac deinde a Muratorio, reperiuntur orationes, quibus *dona offeruntur et divinum auxilium pro offerentibus enixe efflagitur.* Gregorius turonens. lib. *De gloria confessor*, cap. 65. referi, quod mulier quaedam quotidie fecerit *oblationem*

pro memoria viri, non diffisa de Domini misericordia, quod haberet defunctus requiem in die, qua Domino oblationem pro ejus anima delibasset. Cf. opp. edit. Ruinarlii, Paris. 1699. pag. 947. cum nota editoris.

11) In *Supplem.* quaest. 71. art. 13.

*2) Cf. Martenius, *De antiquis Eccl. ritib.* lib. I. ari. 9. §.8; tum art. 17. *Ord.* VI. cap. 4. ari. 1. §. 6. ubi plures recenset Missas, quae pro singularibus personis aut personarum coetibus celebrari consueverant. Id ipsum constat ex Mabillonio, *De lilurg. ijullicana*, append. V. pag. 463, 465. Cf. etiam De Berlendis, op. cit. *De oblationibus ad altare*, pag. 253 et seqq. et alibi passim.

quod proprium est exhibitae eleemosynae; 4. tametsi magis expediret omnem hanc eleemosynarum largitionem tamquam abusum e. medio tollere, quippe quae nimis valent fovendae sacerdotum avaritiae, et scandalo ac offensionem sunt ipsis fidelibus. 5. Etsi igitur in liturgia specialis pro fidelibus commemoratio a sacerdote fieri possit, in ejus tamen potestate non est, sacrificii fructus applicare, cui voluerit; 6. quia hac ratione laederentur jura Dei, qui solus praedictos fructus pro libito distribuit. Ergo.

381. Resp. Ad 1. D. Quod est infinitum seu infiniti valoris tum ratione sui tum ratione effectus seu efficaciae, C. quod infinitum tantum est ratione sui, non autem ratione effectus, xv. Licet enim sacrificium altaris ratione victimae, quae offertur, ac principalis offerentis, qui est Christus Dominus, sit infinitum seu infiniti valoris, tamen non infinitos producit effectus, sed applicat nobis meritum sacrificii crucis modo finito. Ita enim voluit auctor ejus Christus, qui nec meritum sacrificii crucis ad omnes extendit, nempe ad angelos rebelles, quos a redemptione exclusit. 13 Posito autem, quod sacrificium altaris finitum sit quoad suos effectus, plane consequitur, iis plus prodesse, ceteris paribus, quam aliis, pro quibus non applicatur. Quoad eos etiam, pro quibus applicatur sive offertur, finitos tantum producit effectus, ut patet ex praxi ecclesiae, quae consuevit pro uno eodemque defuncto plura offerre sacrificia; alioquin unum satis esset ad omnium animarum libertatem impetrandam. 14

382. Ad 2. D. Si in applicatione ageretur de fructu *generali*, C. si de fructu *medio*, ut vocant, A'. Omnes enim norunt, triplicem esse fructum Missae, generalem, specialem et medium. Primus pertinet ad omnes fideles, et ex eo provenit, ut loquitur card. Bona, quod generaliter pro omnibus fidelibus vivis et defunctis offertur. Est enim idem quoad substantiam cum sacrificio crucis, quod pro omnibus oblatum est: et ex Canone constat, debere sacerdotem pro omnibus applicare, pro papa, pro episcopo, totaque ecclesia militante et purgante: et non potest non applicare, cum sit ab

*) Cf. card. Bona, *De sacrif. Missae*, cap. I. §. 4. qui inter celera scribit: „Neque considerandum est id, quod in sacrificio continetur, tamquam ens qaoddam naturale, agens secundum summum gradum virtutis suae, sed ut ens liberum, cujus operatio tantam habet efficaciam, quantam habere vult ipsum agens principale Christus Redemptor noster, qui Ime incruento sacrificio vult nobis applicari finitum tantum et limitatum fructum suae passionis.“

*) De Berlendis, op. cit. *De oblut.* etc. §. 12- n. 7. ostendit usum antiquissimum

de celebratione anniversaria sacrificii Missae pro defunctis, nec non de eadem celebratione die *tertia*, *septima*, *nona*, *trigesima*, *quadragesima* a die obitus; idque evincit auctoritate Tertulliani, Ambrosii, Augustini. Quibus vir doctus addere potuisset auctoritatem s. Gregorii Magni, in cujus libro Sacramentorum exhibetur *Missa unius defuncti*, item *Missa in die depositionis defundi*, *sive tertio*, *septimo*, *trigesimoque*. Cf. opp. edit. maur. tom. IIL pag. 218.

ecclesia ad hoc specialiter deputatus. Quocirca is fructus ad omnes fideles extenditur, qui neque ab ecclesiae unitate sunt divulsi, neque ullum ponunt obicem. Secundus fructus est proprius celebrantis, et in eo fundatur, quia sacerdos offert etiam pro se ipso: *Offero*, inquit, *pro innumerabilibus peccatis d offensionibus et negligentiis meis*, juxta doctrinam apostoli, Itebr. V. 3. Tertius fructus subest dispositioni sacerdotis, ut applicet cui voluerit, et oritur ex natura sacrificii, quod ita institutum est, ut pro hominibus offeratur, ac praeterea iis prodesse debeat pro quibus offertur. 15 Porro ab hac speciali applicatione pendet medius hic fructus, qui plane distinguitur a duobus prioribus.

383. Ad 3. Neg. Nam, praeter meritum eleemosynae, qui eam tribuit, habet jus, ut pro se applicetur seu offeratur sacrificium, iliumque fructum reportet, qui ex ejusmodi applicatione in ipsum redundat, si nihil obest aut saltem per illum efficacius sese disponere possit ad obtinenda auxilia, quibus a peccato liberetur.

384. Ad 4. Neg. posse vocari abusum hanc institutionem ab ecclesia probatam, et a remotissima antiquitate provenientem, nempe ex oblationibus, quas fideles faciebant, tum ut praesto esset, quidquid sacrificio necessarium esse poterat, tum ut ipsi ministri sustentarentur. 16 Quod si ex hominum malitia aliquis abusus irrepsit, abusus corrigendus est, non autem usus tollendus. Hos reipsa abusus, quantum ex se erat, sustulit concilium tridentinum 17; ac deinde romani pontifices numquam non vigilarunt, ac pluribus editis Constitutionibus sedulam navarunt operam, ne denuo inducerentur, aut, si qui introducti erant, depellerentur. 18 Quae si rite observentur, nullum profecto scandalum inde pati possunt fideles ex ejusmodi eleemosynis: cum et ipsi bene noverint, vivere debere de altari qui altari serviunt. 19

385. Ad 5. Neg. Siquidem applicatio nihil aliud est quam oblatio pro illis, quorum generatim aut singillatim commemoratio fit, ex intentione ut, ceteris paribus, magis eis prosit. *Pro quibus tibi offerimus*, dicitur in Canone. Vi enim hujus intentionis, quam habet offerens, determinatur oblatio pro peculiari aut peculiaribus personis pro qua aut pro quibus ille sacrificium offert. 20

15) Cf. card. Boua, op. et loc. cit.

e) Cf. Mabillon. in *Prologo ad III. saeculi. Benedict*, part. I. §. 62. Cf. etiam op. cit. P. De Berlendis, *De oblationibus peculiaribus sive de Missae stipendio*, pars altera, §. 1 et seqq. ubi erudite versat hoc argumentum, ita ut nihil desiderari possit.

IT) Sess. XXII. in decreto *De observandis et evitandis in celebratione Missae*.

*) In *Bullar.* ejusdem pontif. tom. I.

pag. 56. Ante Benedictum XIV. plures alii pontifices id ipsum praestiterunt haud paucis editis constitutionibus, quae notissimae sunt.

JO Joann. Gersonius in opusc. *De sollicitudine ecclesiasticorum*, quod torn. II. opp. edit. Eli. Dupin, egregie adslruit honestatem usus seu praxis recipiendi eleemosynas pro celebratione missarum.

Cf. card. Bona op. cit. cap. 1. §. 3-

386. Ad 6. *Neg.* Cum onim Christus contulerit ecclesiae suao facultatem sacrificii offerendi, hoc ipso dedit ei facultatem illud applicandi quoad fructum medium, de quo disserimus, pro particularibus personis, ut ex ejus perpetua praxi luculentissime constat. Absurdum porro est, affirmare eripi ab ecclesia supremo Numini libertatem habendi gratum, acceptum ratumque, quod in votis se habere profitetur haec eadem ecclesia juxta potestatem sibi a Christo traditam; multo autem absurdus est, asserere per ejusmodi potestatis exercitium laedi jura Dei. Num minister censetur jura principis laedere, dum favorem alicui impertitur, si ab ipso principe eum dispensandi prius habuit facultatem ? 21

CAPUT IV.

DE IDIOMATE, VOCE AC CAEREMONIIS, QUIBUS MISSA CELEBRANDA EST.

387- Discussis ac vindicatis, quae ad intrinsecam sacrificii eucharistici naturam spectant, superest ad tractatus absolutionem ut ordinem tueamur ab ecclesia praescriptum in ejusdem celebratione. Hoc autem assumimus tum adversus novatores, qui ecclesiae crimini vertunt Missae celebrationem in ignota lingua, ut ipsi ajunt, atque submissa voce, caeremonias vero tamquam ludicras et theatrales traducunt, tum adversus synodum pistoriensem, quae illorum vestigia premere verita non est, sub specioso praetextu collapsam veterem disciplinam instaurandi.

PROPOSITIO I.

Azc ZiceZ *nec expedit lingua tantum vulgari Missam celebrare.*

388- Sic enim decrevit tridentina synodus, Sess. XXII. cap. VII: *Etsi Missa magnam contineat populi eruditionem, non tamen expedire visum est patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur. Quamobrem, retento ubicumque cujusque ecclesiae antiquo et a sancta romana ecclesia omnium ecclesiarum matre et magistra probato ritu, ne oves Christi esuriant.....mandat sancta synodus pastoribus et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem vel per se vel per alios ex iis, quae in Missa leguntur, aliquid exponant, atque inter cetera sanctissimi hujus sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus praesertim dominicis et festivis. Et can. IX: Si quis dixerit . . . lingua tantum vulgari Missam celebrari debere, anathema sit.*

*) Alias difficultates seu potius tricas aflert et diluit s. Thomas, *Suppi. Summae*, quaest. 71. art. 13.

Ex his patet, merito in Constitue *Unigenitus* proscriptam esse propositionem LXXXVI. Qucsncilli, quae ita se habet: *Eripere simplici populo hoc solatium jungendi vocem suam voci totius ecclesiae, est usus contrarius praxi apostolicae et intentioni Dei;* et in Constit. *Auctorem fidei* merito pariter proscriptam esse eandem synodi pistoriensis doctrinam, quae his verbis exhibetur: *Propositio synodi, qua cupere se ostendit, ut causae tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiae ordinem spectantium, revocando illam ad majorem rituum simplicitatem, eam vulgati lingua exponendo et alta voce proferendo* (prop. XXXIII.). Ambae enim hae propositiones adversantur doctrinae concilii tridentini.

389. Porro, nec licere neque expedire, lingua tantum vulgari Missam celebrare, hac ratione evincitur: Nec licet nec expedit id, quod adversatur ecclesiae legibus, antiquae item et ubique receptae consuetudini, quodque haud levibus incommodis ac periculis obnoxium est. Tale autem est adversariorum principium.

Etenim, quod spectat ad **ecclesiae leges**, satis id constat ex tridentini concilii decretis, quae attulimus, atque ex Constitutionibus pontificiis. Quod vero attinet ad **antiquam** et ubique receptam ecclesiae praxim et consuetudinem, abunde liquet ex factis ipsis. Nam in ecclesiis occidentalibus semper viguit usus Missam celebrandi latina lingua; in ecclesiis vero orientalibus adhuc celebratur Missa aut lingua graeca antiqua, aut antiqua syriaca, coptica, armena etc., quamvis omnes linguae istae vulgares esse a pluribus saeculis desierint, uti ostendit Renaudotius. 1 Nemo autem usque ad pseudoreformatores reclamavit. Quod demum respicit **incommoda et pericula**, patet 1°. ex eo, quod usus Sacrorum linguis vernaculis unitati fidei, religionis, caritatis societatisque non parum adver-

*) *Litvrg. orient collect*, tom. I. disert. *De litnryiarum oriental, origine el auctoritate*, cap. 6. ubi tamen illud ostendit a vero abhorreere, quod nonnulli statuerunt, lres tantum linguas, hebraicam, graecam et latinam, quibus titulus crucis inscriptus fuit, in liturgia celebranda usurpatas fuisse.

Ceterum mirum est virum alioquin doctum et eruditum, cujusmodi fuit Jac. Usserius annachanus archiepiscop. in sua *Historia dogmatica controversiae inter orthodoxos* (anglicanos) *et pontificios de Scripturis el sacris vernaculis nunc primum edita*, Londini 1690- in hunc errorem incidisse, quod graeci el orientales uterentur in liturgia lingua vernacula, cum explora-

tum sit antiquas linguas a pluribus saeculis penes illos populos desiisse esse vernaculas, el nihilominus liturgiam in illis antiquis linguis jugiter perseverasse. Immo constat nestorianos syros migrasse magna ex parte in Persidem, in superiorem Tartarian!, in Indias, in Sinas, attamen numquam linguam liturgicam mutasse. Constat coptas jacobitas pariter in lingua antiqua coptica sive aegyptiaca liturgiam celebrare, etsi post invasionem muhametanam lingua apud eos vulgaris sil lingua arabica, et ita porro. Quid propterea mirum, si ignobiles el ignari extensores ephemeridis melitensis, *Indicatore*, nonnulli scilicet apostatae, Achilli alique ejusdem furfuris homines iueundem errorem inciderint?

setur; cum ille tollatur communicationis nexus, quo ecclesiae earumque pastores in divinis rebus sociari debent. 2 2°. Ex eo quod vulgares linguae firmiter constitutae non sint, ac per singulas fero aetates mutationem subeant, ut quotidiana experientia docet. Ideoque 3°. si liturgia vulgari lingua perageretur, vel risus in audientibus ob stili diversitatem excitaretur, vel saepissime mutandae essent ob perpetuas linguae vernaculae vicissitudines; quod absque gravi periculo fieri non potest, ut patet ex versionibus, quas sectarii identidem dederunt sacrarum Scripturarum, in quibus errores suos obtruserunt. 3 4°. Accedit, nullam linguam adeo vulgarem esse, ut in pluribus villis ac pagis vernacula dici possit; quare, si valeret adversariorum ratio, tot deberent fieri versiones, quot sunt linguarum dialecti, cum saepe rustici linguam vulgarem minime intelligant; quod numquam factum est, nec forte fieri posset.

390. Hinc, quamvis protestantes magno impetu insurrexerint ab initio adversus usum ecclesiae romanae celebrandi Sacra latino idiomate, demum experientia docti, hac etiam in parte a proposito aliquantulum recedere visi sunt. Non ita pridem professores universitatis oxoniensis conquesti sunt, quod a *reformatione*, ob utilitates imaginarias derelicta fuerit idea cultus uniti, vi cuius identitas temporum et linguae apud diversas nationes conservata fuerat. 4

DIFFICULTATES.

391- Obj. 1. Haec disciplina aperte adversatur apostolo, I. Cor. XIV. 13 et seqq.: *Qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur. Nam, si orem lingua* (peregrina), *spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente, psallam spiritu, psallam et mente. Ceterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotae, quomodo dicet, amen, super tuam benedictionem? Quoniam, quid dicas, nescit: Nam tu quidem gratias agis; sed alter non aedificatur.* 2. Apertum igitur est, neglectis versionibus Missae vernaculis, negligi utilitatem ac devotionem fidelium circa Missae sacrificium. 3- Quare Martenius, adductis in medium quorundam Sanctorum exemplis, demonstrat, vernacula lingua sacrificium olim offerri consuevisse. 4. His exemplis permoti romani pontifices Adrianus H., Joannes VIII., Innocentius IV. permiserunt illyricis, ut vernacula lingua uterentur in Sacris faciendis; Paulus vero V. idipsum concessit sinen-

’) Cf. com. De Maistre. *Du Pape*, liv. I. chap. 20.

1) Cf. Guasco, *Dizionario ricciano e antiricciuno*, ad voces *Passio Vetturale*, ubi nonnulla amoena snecdola refert ex introductione linguae vernaculae orta in ce-

lebratione divinorum officiorum juxta decretum pseudo-synodi pistoriensis.

4) Apud Wiseman, *Dissert.* cit. *Stillo stato attuale del protestantesimo in Inghilterra*, Roma 1837. pag. 10.

gibus; improvido proinde consilio tridentini patres declararunt, *nem expedire*, quod pontifices illi expedire facto ipso ostenderunt. Duplici propterea de causa improbandum est tridentinum decretum, tum quia nec rationum pondere neque exemplorum auctoritate defendi potest, tum quia, ut advertunt Sarpus et Courajerius, cum decretis romanorum pontificum, maxime vero Joannis VIII. conciliari nullo modo potest. Ergo.

392. Resp. Ad 1. N. Nam neque apostolus loquitur de Sacrorum celebratione, neque conveniunt omnino ejus verba casui nostro. Non loquitur de Sacrorum celebratione, ut patet ex contextu, in quo sermo est de donis supernaturalibus, ac praesertim de dono linguarum quo qui instructi erant, in fidelium coetibus loquebantur lingua non sua, quamque nemo assequi poterat, et inducebatur confusio et perturbatio in ecclesia seu in coetu, in quem illi conveniebant. 5 Aptari praeterea nequeunt apostoli verba casui nostro; cum lingua, quam adhibere solet ecclesia in liturgia et in suis precibus, non possit absolute dici lingua ignota ipsi populo, quoniam per pastorum instructiones et explanationes eorum, quae in liturgia fiunt et dicuntur ad Deum laudandum atque ad gratias Deo agendas, fidelis quilibet satis edoceri possit. Hi sunt interpretes illi, quos requirebat apostolus. 6

393. Ad 2. N. Etenim, si pastores et singuli animarum curam gerentes obsequantur decreto concilii tridentini, certum est, in fidelium animos devotionis ac pietatis fructus uberiores provenire, quam si divinum sacrificium vulgari idiomate celebraretur. Placet, ad majus synodi pistoriensis dedecus, haec confirmare auctoritate hominis protestantis, scilicet Leibnitzii, qui scribit: *De lingua, qua celebretur divinum pfficiam, deque caeremoniis sacrisque introductis, non est quod multa dicam. Constat enim de his statuendi potestatem penes ecclesiam esse, modo decor servetur et eorum, quae submisce et lingua sacra dicuntur, notitia et interpretatio fidei populo non desit. Atque certe nunc nihil in eo genere desiderari potest, ex quo complures libelli vernaculi prodire, in quibus canon Missae, et quidquid ad rem divinam pertinet, abunde explicatur.* 7

394. Ad 3. D. Ita tamen, ut, quod sibi proposuit Martenius, non ostenderit, C. ut reipsa ostenderit, N. Martenii quidem eruditionem et nos

s) Hoc ipsum fatetur Rosenmüller senior, in *Scholiis in lib. N. T.* in hunc locum. Grolius praeterea in *Critic, sacr.* in hunc locum, ac Rosenmüller in *Scholiis* fatentur, heic agi ab apostolo non de sacra ac publica synaxi, sed de privatis coetibus ebristianorum, in quibus ex more judaeorum solebant ad preces etiam et psalmos recitatos a privatis respondere Amen. Adeoque nulla ratione loquitur apostolus in ob-

jecto loco de publica liturgia. Exinde palet immerito in art. XXIV. anglicano per allusionem ad hunc textum dici: *Lingua a populo non intellectu publicas in ecclesia preces peragere aut sacramenta administrare, Verbo Dei plane repugnat.*

6) Cf. Fontana, *Constitutio Unigenitus theologicæ proptigi* Uita, tom. III. pag. 933 et seqq.

7) *Systema Thul.* pag. 294-

valde suspicimus; sed ejus auctoritate hac in re permoveri non possumus; cum ejus argumenta non id efficiant, quod ipse molitur, uti egregie ostendit Robertus Sala, singulis Martenii argumentis discussis. 8

395. Ad 4. *D.* Nempe eo ipso quod agatur de libera disciplina, quae ecclesiae potestati subest, interdum romani pontifices judicarunt justis de causis derogare disciplinae universaliter receptae, *C.* his causis non existentibus, *N.* Concilium enim tridentinum edixit, *quid, ceteris paribus*, magis expediat; romani pontifices, *quid in nonnullis casibus aliter expediat fieri*. Nulla propterea pugna intercedit inter decretum concilii tridentini et concessionem factas a romanis pontificibus. Addo, ingens adesse discrimen inter concessionem factas a romanis pontificibus et illud, de quo loquitur concilium tridentinum. Aliud enim est permittere alicui genti vel regno, ut, cum primum convertuntur ad fidem, adhibere possint in Sacris linguam sibi vulgarem et propriam; aliud vero permittere, ut linguae jamdiu receptae in Sacris faciendis ideo succedat alia lingua, quia prior illa desiit, haec autem coepit esse vulgaris. Jam vero primum illud permiserunt, qui ab adversariis laudantur, pontifices; minime vero hoc alterum, quod in praesentia nos quaerimus, atque a tridentinis patribus pertractatum est. Ex hac porro observatione cetera corruunt, quae objici solent ab adversariis, ac petuntur ab antiquis liturgiis, quae in variis linguis, praesertim apud orientales receptae sunt. 9

PROPOSITIO II.

Non omnia in Missa alta voce sunt recitanda.

396. Hoc pariter sancitum est in concilio tridentino, quod cit. Sess. XXII. cap. V. sic habet: *Cum natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli; propterea pia mater ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quaedam submissa voce, alia vero elatiore in Missa pronuntiarentur, instituit.* Et adversus novatores hunc canonem IX. edidit: *Si quis dixerit, ecclesiae romanae ritum, quo submissa voce pars canonis et verba consecrationis proferuntur, damnandum esse.... anathema sit.* Mirum proinde post haec videri potest, quod synodus pistoriensis in cit. propos, ostendat, se cupere, ut liturgia *elata voce* proferatur.

8) In adnoll. ad lib. I. cap. 5. 4. n. 6-card. Bona, tom. I. pag. 85 et seqq. ubi plura erudite congerit ad rem nostram.

9) Cl. Bened. XIV. *De Sacrif. Missae*, lib. II. capp. 22 et 23; nec non Joseph Isolta, in disseri. *Delia Messu in lingua*

vulgare etc. Vercelli 1788. His adjice, quae scribit cl. Muratorius adversus Binghamum, qui eandem cantilenam cecinit, quod romana ecclesia in sacris quotidie *utatur lingua populo incognita*. Diss. *De reb. liturg.* cap. 20.

Quae propositio propterea ut *temeraria, in ecclesiam contumeliosa, favens haerdicorum in eam conviciis*, damnata est.

397. Causae quae moverunt ecclesiam ad hunc ritum servandum, sunt: **exemplum veteris legis**, in qua ex Dei ipsius jussu plura a sacerdotibus submissa voce immo nec vidente populo, recitanda erant. 1 2°. **Antiqua institutio**, de qua plura monumenta suppetunt ex historia ecclesiastica 2 et ex antiquis liturgiis, in quibus omnibus receptum est a remotissima antiquitate ut alia elatiore voce, alia omnino secreto recitarentur et adhuc recitentur. 3 3°. **Major veneratio**, quae ex secreto redundat erga res divinas, atque ex silentio excitatur et alitur 4, quo fit ut sacerdos et adstantes, quae peraguntur et repraesentantur, mysteria meditari possint attentius. Et haec quidem ad tuendum decretum concilii tridentini adversus novatores; nam, quod spectat ad synodum pistoriensem, satis est ipsi opponere auctoritatem ecclesiae, praesertim vero canonem concilii tridentini.

DIFFICULTATES.

398. **Obj.** Neque antiquae liturgiae neque canon tridentinus adversantur praxi Missae alta voce recitandi. 1. Vox enim *secreto* et ex ea *secretae* a *secerno* provenit; quia, priusquam recitarentur orationes secretae, poenitentes et catechumeni ecclesia amovebantur; vel quia oblationes solebant separari. 2. Quod vero dicitur in canone tridentino de *submissa voce*, intelligi debet *sine cantu*, ut constat ex Amalario aliisque scriptoribus medi aevi, qui memorant *cantum in silentio*, et ex antiquo officio hebdomadis sanctae, quod asservatur in ecclesia pistoriensi, in quo haec invenitur rubrica: *Horas diei sub silentio cantamus; horae diei sub silentio dicuntur.* 3. Nec aliter esse potest; constat enim ex antiquis liturgiis post verba consecrationis populum consuevisse respondere: *Arnen.* 4. Justinianus imperator vetuerat, ne canon secreto recitaretur 5; ecclesiae porro, quae in ejus ditione erant, ipsi paruerunt. Ergo.

399. **Resp. Neg. antec.** Ad 1. prob. *D.* Spectata etymologia, *Tr.* spectato sensu et ecclesiae usu, *Ar.* Quidquid enim sit de hujus vocis *secretae* etymologia, in quam hic inquirere diutius non vacat, certum est ex ecclesiae usu, in alio omnino sensu ab ecclesia eam usurpari ab eo, quem obtrudere vellent adversarii. Etenim, prout observat Martenius, his conjecturis plus aequo indulgentes nullo veterum testimonio nituntur, eisque refragatur anti-

Cf. Bellarm. *De Euch.* lib. VI. qui est II. *De Sacrif.* cap. 12. n. 5.

7) Cf. Fontana, op. cit. part. III. prop. 86. cap. 4.

J) Cf. Le Brun, *Explic. de la Messe*, suite du VI. vol. *Quinzième Dissertation*,

Sur l'usage de reciter en silence une partie des prières de la Messe dans toutes les églises et dans tous les siècles.

O Cf. Fontana loc. cit.

5J Novella CXXXVII. al. CXXIH. cap. 6.

quus libor sacramentarins MS. ecclesiao turonensls, in quo orationes prae-dictae, non *secretae* sed *arcae* nuncupantur; cui adjicere possumus omnes antiquos sacrorum rituum expositores, praesertim vero Amalarium eae. IX., Rhemiginm saec. X. qui secretas a silentio secreto derivant. 6

400. Ad 2. .V. Mabillonins enim innumeris prope allatis documenta ex Venantio Fortunato, Reginone, Hincmaro, Gregorio turonensi etc. luculenter ostendit, voces *cantus*, *canere*, *cantare*, adhibitas fuisse sensu *recitandi*, ac propterea perinde esse *sine cantu* ac *submissa voce*. 7 Nobis satis sit adducere testimonium RItemigii antisiodorensis, qui in explicatione super canonem Missae, ubi rationem reddit, cur canon *tacite* recitetur: *Idcirco*, inquit, *venit consuetudo, ut tacite ipsa obsecratio atque consecratio a sacerdote cantetur, ne verba tam sacra vilescerent*. 8 Ex quo facile quisque intelliget, *submissa voce* non idem esse ac *sine cantu*, sed secreto, ut bene adnotat Marrenius. 9 Addit vero Le Brun, pluribus abhinc saeculis morem obtinuisse celebrandi Missas privatas fere omnes sine cantu. Qui igitur fieri potuit, ut tridentini patres serio decreverint, in hujusmodi Missis, in quibus nihil prorsus canitur, nonnulla sine cantu esse recitanda? Ac revera tempore Tridentini nemo contendebat, canonem et secretas debere dici cum cantu. Tota controversia inter catholicos et haereticos ea erat, quoad haeretici clamitarent, non docere populum verba secretarum non audire, cumque ritum irridere quasi similem illi, quem magi in suis incantationibus usurpabant. Omissis praeterea conciliis provincialibus per id temporis celebratis

*) Cf. Marten. *De antiquis Eccl. ritibus*, lib. I. cap. 4. ari. 8. §. 5.

Disquisitio de cursu gitHirano, quae est ad calcem op. *De lilurgia gallicana* ejusdem auctoris. Cf. pag. 412—416 et seqq. Sane antiquissimus auctor, a Cocleo primum, ac deinde Melcb. Hillorpio *ex venerandae vetustatis* codicibus editus, quaerit in expositione Missae: *Cur Te igitur secreto canitur?* Addo, ipsum codicem pistoriensem, qui nobis objicitur, id ipsum confirmare. Satis enim est verba ipsa perpendere, ut pateat, velut synonymas poni voces *dicere* et *cantare*.

8) Apud Mabillon. loc. cit. Vid. etiam apud Marten, loc. cit. art. 11. antiqua expositio Missae romanae ante annos nongentos scripta, pag. 447. Alia cf. apud Robertum Salam, adnoLL ad card. Bona, *Rerum liturg.* lib. II. cap. 13. §. L not. 9 et 10.

'J Hic enim eruditissimus auctor, in op. *Thesaurus novus anecdotorum*, Paris. 1717. tom. V. pag. 102. edidit *antiquum*

ordinem romanum ad usum monasteriorum ante annos circiter mille accommodatum. Porro in hoc ordine legitur: „Dicat (sacerdos) orationem, et secrete nullo alio audiente, nisi tantum ut venerit ad hoc verbum: *per omnia saecula saeculorum*.“ In admonitione, quam in hunc ordinem praemisit, Martenius haec praeclare adnotat: -Qui locus sufficere debet ad refutandos nonnullos novitatum amatores, qui contra universalis ecclesiae romanae consuetudinem propria auctoritate integram Missam, secretas orationes Canonemque ipsum eodem vocis sono, hoc est, alto pronunciant. Nam quid respondent variis antiquisque auctoribus secretas et canonem *sub silentio* recitari praescribentibus? Quod, inquam, ajunt, silentium apud illos cantui tantum, non altae voci opponi, omnino falsi convincitur, ut nullus sit amplius effugiendi locus, cum *secrete nullo audiente* ante annos mille in ecclesia romana aliisque ipsius ordinem sequentibus haec dicerentur.

ab iis ipsis, qui interfuerunt concilio tridentino, quaeque eas preces submissa voce recitare jubent, Rubrica adprobata a s. Pio V. cui, quae ad Missale perlinent, commiserat emendanda Tridentinum, agens de recitandis *submissa voce*, haec habet: *Quae vero secrete dicenda sunt, ita pronuntiet* (sacerdos), *ut ipsemet se audiat, et a circumstantibus non audiatur*. Ergo verba Tridentini *submissa voce*, intelligi debent de iis, quae secreto sunt proferenda, per oppositionem ad ea quae elatiori voce sunt pronuncianda, id est, voce alta et intelligibili. 10

401. Ad 3. D. In nonnullis ecclesiis particularibus, praesertim orientalibus, *Tr.* in ecclesia latina, iV. Ostendit enim laudatus Le Brun, examine critico instituto testimoniorum, quibus innixi nonnulli hanc sententiam amplexi sunt, ea minime evincere, consuetudinem olim obtinuisse respondendi *amen* a populo adstante immediate post consecrationem. 11 Contra vero certis documentis evincit, saltem in ecclesia latina nuspiam hanc viguisse consuetudinem, et a quarto saltem saeculo neque viguisse in ecclesiis orientalibus. Ex his praeterea documentis constat, populum respondisse *amen*, prout nunc etiam fit a ministro, sub finem canonis, nempe ad illa verba, quae alta voce profert sacerdos: *Per omnia saecula saeculorum*. 12

402. Ad 4. D. Et haec ipsa imperatoris nova constitutio luculenter evincit consuetudinem in ecclesia antea viguisse Missam celebrandi submissa voce, C. non viguisse, aut saltem post hanc constitutionem morem hunc ubique locorum obtinuisse, N. Hic siquidem imperator, qui ecclesiae jura sibi perperam arrogabat, voluit innovationem inducere, ac tacite saltem fatetur, numquam ante ipsum morem in aliqua ecclesia receptum esse, ut tota Missa elata voce celebraretur. 13 Assentatores, qui numquam desunt, morem ei gesserunt, plerique vero restiterunt. Hinc comperimus etiam in ecclesia graeca tum sub hoc imperatore tum post ipsum servatum esse antiquum ritum prout in praesentiarum et apud orientales et apud graecos adhuc obtinet.

“) Cf. Le Brun. diss. cit. prem. partie, ari. 1.

“) Ibid, trois, partie, art. 1.

“) Adversus Binghamum cf. Murator, diss. cil. loc. cit.

“) Sane imperator in cil. *Novella* ad cohonestandum edictum suum non affert exempla ex antiquitate, sed solum nililur interpretatione privata verborum apostoli,

quae etiamnum a novatoribus objici solent, et rationibus congruentiae. Ceterum, etiam in ecclesiis graecis et orientalibus pariem Missae submissa voce recitatam esse, patet ex vocibus $\mu\sigma\eta\kappa\acute{\omega}$; $\iota\kappa\phi\omega\nu\acute{\omega}$; quae constanter occurrunt in ipsarum euchologiis, ut videre est apud Renaudotium, *Liturg. orient.* tora. II. pag. 21 et 63.

u) Cf. Le Brun. loc. cit.

PROPOSITIO III.

Alia est in Missae caeremoniis, quibus utitur ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium.

403. Est de fide haec propositio; cum eam adversus novatores sanxerit conc. tridentinum Sess. XXII. can. VII: *quis dixerit, caeremonias, vases et externa signa, quibus in Missarum celebratione ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis; anathema sit.*

404. Defervescente primo illo, quo protestantes aestuabant, furore adversus ecclesiam catholicam a probris et contumeliosis conviciis, quibus Missae caeremonias insectabantur, recesserunt, immo interdum etiam eas commendarunt, et non paucas in usus proprios adsciverunt. ¹ Quare haec controversia cum ipsis finem fere habuisse dicenda est. Verum in aciem prodierunt pistorienses, qui vestigiis jansenistarum insistentes plerosque ritus, qui in usu sunt in ecclesia catholica, circa liturgiam carpere ac damnare veriti non sunt. Adversus has novitates ecclesiae vindicias suscipere cogimur.

405. Verum, antequam id aggrediamur, praemittimus: 1°. Nos hic non agere de caeremoniis singillatim sumptis, cum hoc non ferat scopus noster: 2°. sermonem nos instituere de caeremoniis, quae communi usu in universa ecclesia romana receptae sunt ², adversus quam insurrexerunt tum novatores tum pistorienses. Id autem praestabimus prius argumento generali adversus novatores, deinde peculiaribus rationibus adversus pistorienses.

406. His positis, sic assertam propositionem ostendimus. Nihil est in Missae caeremoniis, quibus utitur ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium, si caeremoniae istae ex apostolica traditione et disciplina descendant, si praeterea iis majestas tanti sacrificii commendetur, si denique per ipsas fidelium mentes ad rerum altissimarum, quae in hoc sacrificio latent, contemplationem excitentur. Porro tria haec reperiuntur in caeremoniis et ritibus, quos ecclesia catholica adhibet in celebratione sacrificii.

¹ Jam alibi scripsimus, regem Borussiae non ita pridem novam liturgiam seu *Agendam* suis servandam proposuisse; in hac vero nova liturgia plures ritus ecclesiae catholicae adscivit *novus hic pontifex*, ut ex admixtione rituum catholicorum et protestantium incautis illuderet, at eum spes fefellit sua. Wegscheider, §. 176. scribit: «Ritus autem illos, qui usui sacrae coenae sensim adjecti erant, sacrorum emendatores

partim abrogarunt, partim servarunt vel immutarunt." De his ritibus ex protestantibus rationalistis scripserunt Planck II. VI. pag. 416 et seqq. et Henke, III. pag. 326 et seqq. et 341 et seqq.

2) De hac rituum diversitate, quae olim viguit in particularibus ecclesiis aut religiosorum coetibus, et adhuc viget, aliqua saltem ex parte, cf. card. Bona, *iterum liturgie*. lib. I. capp. 6 et 7.

407. Ao. primo quidem caeremonias, quas adhibet ecclesia catholica, ex apostolica traditione et disciplina manare, evincunt omnes antiquae liturgiae, tum Orientales tum occidentales, quae adhuc supersunt. Praecipui enim ritus ac caeremoniae in his descriptae habentur, et quoad substantiam omnes apprime consentiunt, ut liturgiographi ostendunt. ³ Jam voro has liturgias continere, quod viva voce ab apostolis in oblatione sacrificii institutum est, post ea, quae suo loco adnotavimus, in dubium revocari nequaquam potest, ac fassi sunt praestantiores ipsi protestantes. ⁴ Id ipsum constat ex antiquissimis patribus, qui modo unum, modo alterum ex his ritibus memorant, ut Justinus, Tertullianus*, Cyprianus, Ambrosius, Cyrillus Hierosolymitanus, Basilius, Hieronymus, Augustinus aliique passim. ⁵

408. Item commendari per ejusmodi caeremonias tanti Sacrificii majestatem, ex iis constat, quae Deus ipse in legalibus victimis offerendis praescripsit circa certum locum ejusque ornatum, altare et altaris formam, ministros ac peculiare eorumdem vestes, purificationes, consecrationes, speciales hostiarum immolandarum ritus, lumina eorumque numerum, thymiamata aliaque id genus plurima, quorum omnium non alia erat praecipua ratio quam Dei cultus et honor, ad cujus reverentiam lex volebat homines inducere. Quanto igitur magis ad sacrificium nostrum legali quovis sacrificio sanctius et excellentius commendandum, ejusque augendam venerationem decuit certas aliquas caeremonias ab ecclesia praescribi, ut maxima, qua fieri posset, exteriori solemnitate et religionis significatione perageretur?

409. Fidelium demum mentes per haec visibilia religionis ac pietatis signa ad mysteriorum in hoc sacrificio latentium contemplationem attolli, facile intelliget, qui secum reputet, hominem ita a natura esse comparatum, ut exterioribus rebus saepe indigeat, quibus ad rerum divinarum cognitionem et amorem erigatur.

410. Quare Deus ipse, qui in veteri Testamento voluit novae legis mysteria adumbrare, non solis locutionibus ea tradidit; sed, quia sensibilia animum magis movent dum oculis subjiciuntur (siquidem *segnius irritant animum demissa -per aures, quam quae sunt oculis subjecta fidelibus*), caeremonias instituit, quae haberent umbram futurorum, ut hebraei Christum ejusque mysteria facilius intelligerent. Cum igitur quaecumque in hujus sacrificii celebratione fiunt, vel Christi passionem in mentem revocent, vel ejus corporis mystici dispositionem allegorice denotent, vel devotionem ac reverentiam, qua hoc sacramento utendum est, tropologice significant, ut

3) Cf. auctores saepe laudati Renaudolius, Martenius, Assemanus, Le Brun etc.

card. Bona, cap. 6. §. 1. qui plures protestantes adducit.

5) Cf. quae scripsimus in tract. *De Sacram. in genere*, num. 171 et seqq.

4) Cf. apud Rob. Sala in not. ad lib. I.

ait s. Thomas 6, et liturgici scriptores claro in lumino collocarunt, quis non videat, caeremonias, quibus ad invisibilia cognoscenda et amanda veluti manu ducimur, insectari idem osse ac velle omnem pietatem ae religionem p medio tollere? Sive igitur caeremoniarum quibus in sacrificio eucharistico offerendo ecclesia catholica utitur, originem et antiquitatem spectemus, sive naturam et finem, constat nihil in iis esse, quod pium sanctuinque non sit.

411. Ex his porro sic generatim adversus novatores constitutis inferimus juro ac merito in Constitutione *Auctorem fidei*, tamquam *temerarias, perantiquo ac vigenti probaloque ecclesiae mori injurias*, insequentes propositiones pseudosynodi pistoriensis fuisse damnatas: nempe XXXI: *Propositio synodi enuntians, conveniens esse pro divinorum officiorum ordine et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibi que adeo placere morem illum restituere*: et XXXII: *Item praescriptio vetans, ne super altaria sacrarum reliquiarum thecae floresve apponantur*.

412. Quamvis enim prout diversa temporum adjuncta postulabant, primis ecclesiae saeculis in singulis templis nonnisi unum passim erigeretur altare, non desunt tamen antiqua monumenta, quae non eandem ubique disciplinam viguisse ostendant. Immo vel a priscis ecclesiae temporibus plura in uno eodemque templo erecta fuisse altaria Aringhius 7 et Boldettus 8 ex eo certissime colligunt, quod plura in una eademque ecclesia humata fuerint sanctorum martyrum corpora: quoties vero martyris alicujus corpus humabatur, toties super illud erigeretur altare. 9 Constat praeterea, in basilica vaticana olim plura jam altaria collocata fuisse 10, uti et in basilica s. Pauli via ostiensi. 11 In celebri ac vetustissimo templo s. sepulcri Hierosolymis a Constantino extructo tria excitata sunt altaria 12; plurium altarium meminit s. Ambrosius dum refert, *milites irruisse in altaria* 13; item s. Paulinas nolanus 14; s. Petrus Chrysologus obtulit diadema aureum ecclesiae

Cf. Part. Ili. qu. 83. ari. 3 et 5.
Roma subterranea, lib. I. cap. 31.
Observat, ad coemeteria Urbis, lib. I. cap. 9 et seqq.

Cf. Baronius ad annum 57. n. 105.
*) Cf. Ciampinus, *De sacris aedific.* cap. 4. sect. 4. pag. 51.

n) Mabillonius, *Comment, in ordinem Rom.* n. 4. pag. 46.

u) Cf. idem auct. in *Adis ss. lienedictin.* saec. III. part. I. pag. 504. Anaslasius bibliothecarius in vita s. Silvestri inter cetera dona, quae basilicae constantinianae obtulit imperator Constantinus, recenset *altaria septem ej: argento batutili peuxuntia singula libras ducentas*. Cf. in edit, Franc. Blanchinii, Romae 1718. tom. I.

pag. 38. Verum nescio, an ex hoc possit aliquid erui pro altarium multitudine in eadem ecclesia; siquidem, ut observat Ben- cini apud eundem Blanchinium, tom. II. pag. 310. altaria olim dicebantur mensae ministeriales deputatae ad sacra vasa et ad ministrorum officia, quae episcopo celebranti ad altare usui erant. Hinc mensarum frequens mentio in Ordine et Diurno romano, quo denotabantur loca ad recipienda vasa sacra, quorum erat varius et multiplex usus.

11J In *Natal.* XI. s. *Felicitis*, v. 398. edit. Nlurator. Veronae 1736. in quem locum cf. editoris adnotatio.

3. Cassiani forocorneliensis et collocavit super *altare majus* 15; Gregorius M. scribens ad Palladium sanctoniensem episcopum: *Veniens, inquit, lator prae-sentium, insinuavit nobis, fraternitatem vestram ecclesiam . . . construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse*. 16 Et haec quoad latinos.

Quoad graecos vero, tametsi ut plurimum nonnisi unicum altare in ecclesia habeant, plura tamen, inquit card. Bona, ipsi ecclesiae proxima muroque. disjuncta construunt sacella sive oratoria, quae *parecclesiae* ab aliis vocantur, quasi ecclesiarum appendices in quibus, ut refert Goarius, pro festis diebus liturgias privatim agunt. 17

413. Sic etiam inter altarium ornamenta olim pariter recensebantur capsae et reliquiae sanctorum super ipsum altare expositae, uti et nunc fit, in loco paululum a mensa submoto. Id enim aperte colligitur ex Gregorio tnronensi, qui refert, se respondisse: *Requiescant beatae reliquiae super altarium, donec mane procedamus ad occursum earum*. 18 Leo IV. qui obiit anno 847. decrevit: *Super altare nihil ponatur, nisi capsae cum reliquiis sanctorum, aut forte quatuor Euangelia aut pyxis cum corpore Domini*. 19 Eadem verba habet Katherius veronensis. 20

414. Flores naturales a vetustioribus saeculis super altare posuerunt Christiani, qui ad altaris ornatum corollas e floribus affabre innectebant: uti testantur s. Augustinus 21, et Venantius Fortunatus 22 alique non pauci. 23 Hinc forte cum, defervescente antiqua fidelium pietate, aut etiam quod semper praesto non essent flores naturales, altaria saepe floribus carerent, illorum loco flores fabrefacti substituti sunt. Consuetudinem porro flores collocandi super altaria induxerunt fideles, eo quod florum plura symbola hiblica habeantur, tum ad Christum ac beatam Virginem, tum ad christia-norum bona opera significanda idonea.

415. Ex his satis constat, pseudosynodum, non antiquitatis amore, sed

5) Ut in ejusdem lectionibus secundi Nocturni legitur.

*) Lib. VI. indict. XIV. ep. XLIX. edit, maur. Plura alia documenta cf. apud Rob. Sala in adnot. ad lib. I. *Rer. lituri*, card. Bonn, cap. 14. §. 3 et 4. Cf. praeterea Paulowich in op. *Sacrorum altarium multiplicitas et cultus a novatorum technis et impelli vindicatus*. Anconae 1791.

17j *Rer. liturg.* lib. I. oap. 14. §. 3. Conf. etiam Goarius in notis ad *Euchol.* pag. 16.

*) *Hist. Franc.* lib. IX. cap. 6.

19J Apud Labbaeum *Acta Cone.* tom. VIII. col. 34. Si lamen Leonis est homilia, quae ipsi tribuitur.

-9) In *Sgnodica*, n. 6; cf. ejus opp. editio Balleriniorum, vol. unico in fol. Veronae 1765. pag. 414. ubi cf. editorum adnoll. Floruit porro Ralherius saec. ecclesiae X.

21) *De civil. Dei*, lib. XXII. cap. 8.

22j Lib. VIII. *Carm.* IX. *ad Radegundem*, quod carmen *De floribus super altare* inscribitur.

33) Uti s. Hieronym. in *Epitaphio Negotiant*; s. Paulinus nolan. *Natali* III. 5. *Felicitis*; Gregorius Iuronens. *De gloria Confessorum*, cap. 50. Quorum testimonia affert card. Bona, *Rer. liturg.* lib. I. cap. 25. §. 13. ubi etiam cf. adnolalt. Rob. Sala. Cf. etiam Pellicia, op. cit. lib. II. cap. 6.

novitatis potius libidine eo fuisse adductam, ut usus longissimo saeculorum cursu in universa ecclesia probatos carperet. Jansenistarmn enim placitis obsequi maluit, quam Christi ecclesiae obtemperare, in cujus est potestate, quae ad divinum cultum spectant, pro loco ac temporum adjunctis discernere.

DIFFICULTATES.

416. I. Obj. 1. Christus in Eucharistiae institutione nullis usus est caeremoniis; 2. neque apostoli eis usi sunt, ut ex I. Cor. XI. satis patefit, ubi nullae ejusmodi caeremoniae recensentur; 3. frustra propterea catholici in ipsis Missae *nervos* collocant ipsamque sacrificii substantiam. Ergo.

417. Resp. Ad 1. *D.* Ita tamen ut facultatem dederit ecclesiae eas instituendi, *C.* secus, *iv.* Nam, ut alias ostendimus, eo ipso quod apostolos eorumque successores constituerit pastores ecclesiae suae, facultatem eis tribuit, ut, quae ad ecclesiae utilitatem conducibilia essent, possent instituere, ut patet ex apostolo, I. Cor. XI. 34. 24

418. Ad 2- *A.* Ut constat ex dictis de liturgiarum origine. Neque officit, quod apostolus eas caeremonias minime recensuerit; ejus enim scopus non fuit describere ritus celebrationis eucharisticae, sed solum ea tradere, quae a Christo acceperat, ut ibidem ipse profitetur.

419. Ad 3. *N.* Hae siquidem totidem calumniae sunt. Nullus unquam catholicus censuit aut docuit, sacrificii essentiam in caeremoniarum apparatu positam esse, aut Missae vim in caeremoniis consistere. 25

420. *H.* Obj. Saltem plura altaria in uno eodemque templo dedecent: 1. cum altare sit symbolum Christi, qui profecto unus est. 2. Hinc s. Ignatius M., s. Cyprianus, s. Optatus aliique passim unum altare memorant in locis sacris erectum. 3- Non super altare, sed sub altari, uti insinuatur in Apocalypsi, sanctorum corpora requiescere debent, prout reipsa veneranda antiquitas Sanctorum reliquias recondere consuevit; 4. ab eoque, praeter crucifixi imaginem et candelabra, cetera ornamenta exulare debent, ac flores in primis, quorum usus a paganorum superstitione repetendus est, nec parum officit simplicitati, quae in Christianorum Sacris elucere debet. Ergo.

421. Resp. *Neg. Ant.* Ad 1. prob. *D.* Ita tamen, ut hoc symbolum non destruat per multiplicationem altarium in eodem templo, quemadmodum non tollitur hoc symbolum per erectionem plurium templorum in eadem urbe, *C.* ita ut amplius consistere non possit, *N.* Ejusmodi enim analogiae nimis urgeri non debent, nisi velimus in absurda incidere. Nam etiam

Cf. *De Sacram, in genere*, loc. cit. difficultates cf. apud Bellarm. *De Euchar.*) Reliquae antiquiorum protestandum lib. VI. cap. 13 et seq.

templum est Christi symbolum; nemo tamen contendit, non posse in una eademque urbe plura templa exaedificari eo scilicet praetextu, ut talis analogia conservetur. Itaque symbolum Christi permanet in unoquoque altari seorsum sumpto. 2ß

422. Ad 2. *D.* Constat ex his patribus, alicubi et ad tempus unicum tantum altare erigi consuevisse, *Tr.* ubique et semper, *N.* Varia enim etiam in hac parte olim vixit disciplina; in nonnullis provinciis unum in singulis ecclesiis altare collocabatur, in aliis plura erigebantur. Crescente fidelium multitudine, ut omnibus satisfaceret, plura ubique locorum in eodem templo altaria posita sunt. 27

423. Ad 3. Esto, quod olim passim sanctorum reliquiae conderentur sub altari: non tamen desunt, uti ostendimus, documenta, ex quibus constat, etiam interdum repositas fuisse Sanctorum reliquias super altare. Ea certe res disciplinaris est, ut sive subter sive super altare sanctorum reliquiae collocentur; omnes propterea acquiescere debent disciplinae, quae jam a tot sacculis in ecclesia obtinet et ab ecclesia probatur. Ceterum, Christum velle, ut sanctorum reliquiae, olim immortalitate donandae, peculiari honore fruantur, constat ex ipso Apocalypseos libro ab adversariis objecto, ubi legitur: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo; sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus.* (Cap. III. 21.) Quid magis consonum, quam ut juxta effigiem Christi Domini e cruce pendentis membra dilaniata eorum resideant, qui e cruce virtutem patiendi traxerunt?

424. Ad 4- *Neg.* Quid enim magis minusve conferat ad cultus divini simplicitatem aut decorem, ab ecclesia judicandum est, non autem a privatis hominibus iisque factiosis. Porro in *Caeremoniali episcoporum* legitur, cap. XII. *De ornatis: Sed ipsum ciborium floribus frondibusque ornari poterit.* Hunc autem usum consentaneum esse antiquitati, ostendimus. 28

425. Quoniam homines, quos impugnamus, se totos s. Augustino addictos profitentur, coronidis gratia unum aut alterum ex s. Doctore testimonium subijcimus, ut innotescat, quantum ipsi suis novitatibus abscedant a sensibus s. praesulis hipponensis. Distinguens igitur ipse, *Epist. ad Januarium*, ea, quae toto terrarum orbe servantur, ab iis, quae per loca terrarum regionesque variantur, de prioribus ita pronunciat: *Si quid horum tota per orbem frequentat ecclesia . . . quin ita faciendum sit, disputare insolentissimae insaniae est.* De posterioribus vero, adducto s. Ambrosii effato: *Cum Romam*

25) Cf. Gerdilius, *Esame del motini nelC opposizione fatta da Jimisig. Vescovo di Nola ulla pubblicazione della Holla Auctorem fidei*, art. XVII. §. I. tom. XIV. pag. 213 et seqq. opp. edit. Rom.

”) Ibid. pag. 324. ubi inter cetera observat cum Thomassinio, in op. *Vetus et*

novel eccl. disciplina, part. I. lib. II. cap. 21. num. 2: 2Vbn fuisse (primis ecclesiae temporibus) ullas ruri ecclesias, ac ne in urbibus tptidem praeter calhedralem, quod ostendit ex ss. Ignatio, Justino etc.

3ß) Ibid. §. 2- pag. 237.

venio, jejuno sabbato; cum hic sum, non jejuno, ita prosequitur: Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tamquam eam coelesti oraculo acceperim. Sensi enim saepe, dolens et gemens multas infirmorum perturbationes fleri per quorumdam fratrum contentiosam obstinationem . . . qui tam litigiosas excitant quaestiones, ut, nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum existiment. Demum concludit: Nec disciplina ulla est in his melior gravi prudntique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit ecclesiam, ad quam forte devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, et propter eorum, inter quos vivitur, societatem servandum est. . . Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quae adjuvat utilitate, novitate perturbat. Quapropter, quae utilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est. 29

**) Epist. LIV. Quoniam doctrina synodi pistoriensis placuit conventui *Enis* vulgo nuncupato, adversus novitates, quas hucusque impugnavimus, subnectimus verba gravissima card. Gerdilii, qui loc. cit. pag. 233. scrihit: .Nulla per certo vi ha *neque contra fidem*, neque *contra* n/orrsnella mol-lipiicilâ degli altari in una slessa chicsa; ma ê gran male il lentare di mollere in discre-dito, e voler far apprenderc, come men conformi alia santila della disciplina, usi ed istituti da tanti secoli sussistenti uella

chicsa sollo l'ispezione di pin c pili gene-rali e particolari concilii, sollo gli occhi di lanii e lanii venerandi vscovi in ogni parle della crislianilà, ne solo senza rccla-mazione, ma anzi cou positivo assenso, c cooperazione de' phi distinti per dollnna. zelo c pietà. Gran male l'insinuare in lai guisa Dell' animo de' fedeli una scandalosa diffidenzu, c disprezzo delle religiose insli-luzioni de' maggiori, suscitare fazioni, ove prima regnava pace e concordia!"

TRACTATUS

PROOEMIUM.

Praeclare admodum ac verissime tridentina synodus Sess. XIV. cap. I: *Si ea, inquit, in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut justitiam in Baptismo, ipsius beneficio et gratia susceptam, constanter tuerentur, non fuisset opus aliud ab ipso Baptismo sacramentum ad peccatorum remis-sionem esse institutum. Quoniam autem Deus, dives in misericordia, cognovit figmentum nostrum, illis etiam vitae remedium contulit, qui sese postea in peccati servitute et daemonis potestatem tradidissent, sacramentum videlicet Poenitentiae, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis Christi applicaretur.* De hoc tam necessario fragilitati nostrae sacramento acturi, nonnulla circa Poenitentiae ipsius notionem praemittere peropportunum ducimus, ut ad ea, quae deinceps tractanda sunt, faciliorem nobis muniamus viam.

2. Poenitentia duplici spectari ratione potest, vel prout est virtus, y o ! prout est sacramentum. Quatenus est virtus, ea quovis tempore necessaria fuit ad hominem Deo reconciliandum. Deliniri autem solet: *Virtus super-naturalis, qua homo movetur ad detestationem, sui peccati, ad firmum melioris vitae propositum ac ad sui vindiciam in compensationem injuriae Deo per peccatum illatae.* Quae definitio, Scripturarum auctoritate innixa, excludit Lutheri doctrinam, qui in sola novitate vitae vel resipiscentia ac consilii mutatione Poenitentiam plene contineri affirmabat, nullo praeteritae vitae

odio, nullo animi dolore concepto. ¹ Qua in re vel ab ipsis ethnicis erroris arguitur, ex quorum constanti sententia in antactae vitae criminum detestatione Poenitentia consistit. ²

Quatenus vero **sacramentum**, Poenitentia passim definitur: *Sacramentum a Christo Domino institutum, quo per juridicam sacerdotis absolutionem homini contrito et confesso remittuntur peccata post Baptismum commissa*. Quae definitio quemadmodum summam continet totius, catholicae doctrinae circa hoc sacramentum, ita etiam tractatus hujus nostri summam complectitur. De veritate siquidem sacramenti agere in primis nobis propositum est; tum de ejus partibus, contritione videlicet, confessione et satisfactione; de materia denique, forma ac ministro.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI POENITENTIAE.

3. Novatores saeculi XVI. omnium primi veritatem hujus sacramenti adorti sunt. Nam neque montanistae aut novatiani, neque waldenses aut wicleffitae, uti ostendit Bossuetus ¹ illud rejecerunt. Lutherus principio incertus animi pendens, modo retinuit, modo expunxit Poenitentiam e sacramentorum albo. - Quae inconstantia in auctoribus lutheranis plerisque omnibus reperitur.³ Calvinus cum suis *reformatis* sacramentum hoc penitus sustulit. Omnes tamen protestantes et reformati in eo conveniunt, quod Poenitentia non aliud sit quam recordatio Baptismi nec ab ipso distinguatur. Cum enim in ipsorum principiis gratia non conferatur per sacramenta, nec deleantur peccata, sed solum non imputentur vi fidei, quam sacramenta

¹) Cf. Bellarm. *De Poenit.* lih. I. cap. 7. ubi arguit stultitiam doctorum illorum, qui, potius grammaticos quam theologos agentes, vocum significationes ex etymologia maluerunt ducere quam ex communi Scripturae et probatissimorum auctorum usu. Nam Laurentius Valla, Erasmus, Lutherus, Beza vocem *μετάνοιαν* constanter *resipiscentiam* latine vertunt, et auctorem vulgatae reprehendunt, quod verbum *μετάνοιαν* reddiderit *poenitentiam agere*. In notione vero *resipiscentiae* Lutherus constituit fundamentum suae doctrinae circa Poenitentiam.

a) Noti sunt versus Ovidii, lib. I. *De Ponto*, Ep. I. v. 59:

Poenitet, o! si quid miserorum creditur ulli,
Poenitetj et facto torqueor ipse meo.

liem Ausonii *Epigram.* XL ubi sic Poenitentiam loquenlem inducit:

Sntn Den quae facti non faetlque exigo poenas.
Xeipe, ut poeuiteat, sic Metanoea votor.

Hist. des Variations, lib. XI. n. 104 cl n. 165.

*) Cf. Baron de Stark, *Entretiens philosophiques*, pag. 15. Paris 1818; cl *Catechism. Christianas Jöccloris Martini Lutheri*, pag. 323- editus a doctore Christophoro Besold, Augustae Vindel. 1828. qui plura referunt ex Lutheri operibus collecta testimonia, quibus ille adstruit veritatem sacramenti Poenitentiae divinitus instituti et omnimode *necessarii* ad salutem.

3) Conf. Möhler, *Symbolique*, tom. I. pag. 314 et seq. edit. cit.

excitant, inde, fit ut peccatum originale cum suis *formis particularibus* jugiter perseveret in homine post Baptismum. Itinc, cum peccatum istud primordiale non imputetur ad poenam ob fidem, quam semel excitavit Baptisma, sequitur quoque ex istorum hypotthesi, ejusdem peccati primordialis *manifestationes* seu *formas particulares*, scilicet peccata actualia non imputari pariter ad poenam ejusdem lidci virtute, qua peccatum originale non imputatur. Satis propterea homini est in memoriam revocare Baptismum, ut non imputatio seu absolutio generalis illa Baptismi producat suos effectus, cum se se extenderit ad peccata omnia tum praeterita tum futura. Itaque ea est protestandum sententia, ut effectus Poenitentiae omnes a Baptismo producantur, nec Poenitentiae ullus sit reliquus inter sacramenta locus. *

Cum vero ex doctrina ecclesiae catholicae sacramenta vere producant gratiam, vere Baptismus deleat peccatum, et gratia ista per novum peccatum amitti possit, sequitur, alia tabula post naufragium opus esse, ut homo post Baptismum lapsus possit se in portum salutis recipere. Quare fides ecclesiae est, Poenitentiam sacramentum esse a Baptismo distinctum. Ut hanc ecclesiae doctrinam vindicemus, duo debemus efficere, primo adstruere veritatem sacramenti Poenitentiae, deinde ostendere hoc sacramentum a sacramento Baptismi plane discriminari. Quae ut assequamur, sit

PROPOSITIO I.

Poenitentia est vere et proprie novae legis sacramentum a Christo institutum i ad delenda peccata post Baptismum commissa.

4. Est de fide haec propositio; etenim concilium trid. Sess. XIV. hunc canonem I. edidit: *Si quis dixerit, in catholica ecclesia Poenitentiam non esse vere et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis a Christo Domino nostro institutum; anathema sit*. Itoc vero sacramentum tum praecipue Christus instituit, ut docet eadem synodus, cap. I. cit. sess. *cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos, dicens: Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*. Quo tam insigni facto, et verbis tam perspicuis, potestatem remittendi et retinendi peccata ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universarum patrum consensus semper intellexit.

5. Et sane in adductis Christi verbis tria illa inveniuntur, quae, omnibus latentibus, ad vere et proprie dictum sacramentum constituendum

1) Cf. 31jhier, loc. cit.

leguntur Matth. XVIII; quandoquidem de privatarum injuriarum mutua condonatione exponenda ea esse, suadet evidenter orationis series, 7. et auctoritas ss. patrum, inter quos s. Augustinus, qui *Scrm. LXXIJ.* sic ea praeclare exponit: *Coepisti habere fratrem tuum tamquam publicanum? ligas illum in terra. . . . Cum autem correxeris et concordaveris cum fratre tuo, solvisti illum in terra, solutus erit et in coelo.* 9 Eadem ferme scribit Theophylactus et s. Hieronymus, qui in cap. XIV. Isaiae docet, apostolos solvisse peccatorum funes et vincula, juxta id quod dictum est illis: *Quaccumqiu solveritis etc. sermone Dei, et testimoniis Scripturarum et exhortatione virtutum.* 10 Ergo.

9. Resp. Seg. Ani. Contrarium enim docuit tridentina synodus quoad utrumque textum Sess. XIV. cap. VI; quae praeterea can. III. adjecit: *Si quis dixerit, verba illa Domini Salvatoris: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento Poenitentiae, sicut ecclesia catholica ab initio semper intellexit; detorserit autem, contra institutionem hujus sacramenti, ad auctoritatem praedicandi evangelium; anathema sit.*

10- Ad 1. prob. A'. Etenim munus seu mandatum praedicandi evangelium, quod Christus apostolis omnibus imposuit Matth. XXVIII. et Luc. XXIV. permisceri non debet cum altero munere remittendi peccata, quod Christus pariter iisdem contulit Joann. XX; unum enim ab altero evangelistae accurate secernunt. Matthaeus enim et Lucas referunt, Christum missionem priorem contulisse undecim discipulis; sanctus vero Joannes refert alteram contulisse Christum discipulis, absente Thoma, scribens: *Thomas autem unus ex duodecim . . . non erat cum eis quando venit Jesus.* 11 Non ergo idem, sed diversum plane munus obeundum apostolis commisit Christus

9j In edit. maur. *Serin.* LXXXII. cap.4. n. 7.

*) *In hai.* lib. VI. cap. 14. edit. Valars. pag. 225.

”) Kuinoel ita hoc testimonium exponit, ut intelligendum sit de improbis e coetu christianorutn ejiciendis poenisque iisdem minitandis, ubi vero, annunciata peccatorum venia, resipuerint, iu fidelium coctum iterum recipiendis. Quae interpretatio probatur Lessio, Michaelis, Moro, Langio. Alii significari per ea verba iniclligunt liberationem a poenis criminum, scilicet morbis, adeo ut *remittere peccata* perinde sit ac remove consequens peccati, sive a morbis liberare, *retinere* autem *peccata*, morbus immittere vel sanitatem non restituere.

Alii, inter quos Kuinoel ipse, contendunt, hunc eorundem verborum sensum esse: omnes Dei favorem, beneficia, delictorum veniam consequuntur, quibus peccatorum veniam annuntiaveritis, quosque in coetum Christianorum receperitis, ea tamen lege, ut meam doctrinam profiteantur, factisque ac moribus expriment; contra vero omnes, quos non receperitis, quos indignos declaraveritis qui recipiantur, contumaces, facinorosi, quibus adeo contumaciae, et flagiliorum poenas annuntiaveritis, non perfruentur Dei favore, carebunt beneficiis, quibus Christiani homines cumulantur, poenas luent. Constat scilicet, protestantes, traditione rejecta, nullo unquam in loco certos posse consistere.

ab eo, quod iisdem demandavit, cum illos ad praedicandum evangelium et ad denuneiandam gentibus poenitentiam misit.

11. Ad 2. D. Id est, delegavit Christus apostolis eandem potestatem, quam ipse a Patre acceperat ad remittenda peccata, C. ad solam evangelii praedicationem, A. Ut enim legitur Matth. IX. 6. Christus hanc peculiarem potestatem sibi vindicavit, dicens: *Ut sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata* etc. Eam praeterea exercuit Luc. VII. 42. et alibi passim; hanc igitur potestatem communicavit Jesus discipulis Joann. XX.

12. Ad 3. A. Ut patet ex dictis in resp. ad 1.

13. Ad 4. D. Docens, quomodo possint verba, quae apud Lucam leguntur, digeri seu disponi cum iis quae legantur apud Joannem, C. docens de una eademque potestate esse intelligenda, quae occurrunt in istis evangelistarum locis, A. Immo s. Doctor duplicem distinguit Christi apparitionem in adductis testimoniis, ut ex orationis serie aperte constat. 12

14. Ad 5. D. Etiam, C. solum, A. Nam et per Baptisma et per Poenitentiam peccata remitti docet s. Cyrillus. En ejus verba: *Remittunt porro peccata vel retinent spiritu afflati homines duobus, ut arbitror, modis; vel enim dignos ad Baptismum vocant . . . vel prohibent et a gratia divina arcent eos, qui nondum digni sunt, vel alio quidem modo peccata remittunt ac retinent, nempe cum filios ecclesiae peccantes accipiunt, vel poenitentibus ignoscunt.* 13

15. Ad 6. A. Christus enim Dominus distinguit inter delatorem, qui injuriam passus est a fratre suo, testes atque ecclesiam, et soli ecclesiae tribuit judiciariam potestatem, dicens: *Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Quorum verborum hic sensus est: Si ecclesiae liganti non obtemperaverit, sit tibi, contra quem peccavit, quique eum detulisti, tamquam ethnicus et publicanus. Alius est ergo, qui injuriam accipit, alius qui ligat et solvit 14; hinc protinus addidit Christus: *Arnen dico vobis, quaecumque alligaveritis* etc.

*) Sic enim loquitur s. Doctor: »His item verbis possunt adjungi, quae Lucas tacet, dicit autem Joannes. . . His rursus adjungamus, quae Joannes praetermisit, Lucas commemorat. . . Nempe texuit cate-nam, nt vulgo dicitur, narrationis evangelistarum connectendo textus inter se. Sub finem hujus numeri aperte adnotat, diversam esse apparitionem, quae contigit absente Thoma, et in qua Christus verba protulit, de quibus disserimus, ab illa in qua inerunt omnes apostoli, et ea Christus dixit, quae apud s. Lucam leguntur.

*) *Αφιάβι γ« μὴν ἀμαρτία , ἥτοι κατί-γουνβιν οι πνευματόφοροι, κατά δύο τρό-πον , κατά γε διάνοιαν ἰμὴν ἡ γάρ κα-Αουffte Μ το βάπτισμα... ἡ διακωνουδι τινα , καί τη 3ία χαριτο ἰΕυίργουνβιν ἔτι οὕπω τέω γεγονοραf αΕιονι' ἡ καί κα3' ἔτιρον τρόπον ἀφιάνι τί καί κρατοῦθιν ἀμαρτία , ἰπιτιμώντε μίν ἀμαρτάνουσι τοῖ τη ἰκκληθία τίκνοι μετανοοῦσι δι cfuyyt-νώσκοντι .* Pag. 1101.

H) Cf. Maldonatus *In Matth.* XVIII. 18, et XVI. 19, uec non Estius, *In IV. Sent.* dist. 14. § 6. et dist. 18. §. 3.

16. Ad 7. A'. Nonnulli patres per accommodationem seu extensionem quamdam exposuerunt Christi verba de injuriarum condonatione, C. t-eum proprio aut ad ejus exclusionem, A'. Scilicet unus aut alter ecclesiae pater, quod juxta proprium verborum sensum dictum a Christo est solis apostolh eorumque successoribus, per quamdam extensionem omnibus fidelibus accom- modarunt. 15 Interdum etiam, ut alias usuvenit, nonnulli patres, supposito obvio et litterali sensu, qui est de judiciaria potestate, ut vidimus, apostolis coilata. aliam adjiciunt expositionem sensu mystico, ut dicitur, ac minus proprio, Hac ratione disjiciuntur, quae sive ab Augustino sive ab aliis patribus proferunt adversarii. Sane s. Augustinus alibi affirmat Christi verba: *Quaecumque alligaveritis etc.* intelligi *de praepositis, per quos ecclesia gubernatur* °; quod et de ceteris pariter constat. Ex his calumnia quoque evanescit impacta in tridentinam synodum a Paulo Sarpio ejusque postillatore Courajerio, quod nimia scilicet facilitate appellaverit ad universalem patrum consensum absque praevia eorundem patrum discussione. 17

17. II. Obj. 1. Nullum in vet. Testamento institutum fuit sacramentum ad eluenda peccata, quae fatente ipsa tridentina synodo, Sess. XIV. cap.I. sola debebantur Poenitentiae virtute; quorsum igitur institutum censendum erit in nov. Testamento, nisi ut pejor fieret nostra conditio? 2. Sane: Qufi *potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Nullus proinde homo hanc sibi arrogare potest judiciariam potestatem, secus ac catholici docent, a sacer- dotibus fieri per sacramentum Poenitentiae. 3. Quare, in Scripturis num- quam peccatoris justificatio adseribitur sacramento Poenitentiae, sed impiorum conversioni; utZachaei, mulieris poenitentis, Petri exempla declarant, immo et parabola filii ad patrem consumpta haereditate revertentis, in qua Christus perfectae resipiscentiae exemplar exhibere voluit. 4. Addo, quod si Christus in adductis testimoniis sacramentum instituisset, sequeretur, sacramentum confici, nedum quando sacerdos absolvit, verum etiam quando ligat seu peccata retinet; quod nemo dicet. Ergo.

18. Resp. ad 1. Neg. Quamvis enim nullum jnstitutum fuerit in vet.

M) Eadem ratione se gesserunt circa alia, c. gr. quoad sacerdotium, quod sensu extensivo et improprio tribuerunt etiam lai- cis, eo quod in casu necessitatis cl ipsi baptizent; cum tamen hoc munus proprium sit solius sacerdotii proprie didi; et ita de pluribus aliis dicatur.

)(C) De civ. Dei, lib. XX. cap. 9. num. 2. Eadem habet, Semi. CCXCV. alias CVIII. n. 2. Serm. CCLIL cap. 3. n. 8. et alibi passim. Id ipsum dicatur de Thcophylaclo, qui in cap. XVIII. Matth. dum et ipse ex- tendit verba Christi ad omnes fideles, ea-

glie de injuriis condonandis interpretator, distinguit potestatem sacerdotum propriam absolvendi a peccatis. En ejus verba; *Ον γάρ μόνον uCa λβουδιν οϊ t'iptif, liai h- λvμῖνα.* Id est: *Λοχ enim solum, quae solvunt sacerdotes, sunt soluta.* In cap. XX. expresse docet Christum apostolis dedisse potestatem, *ut remittant peccata*, urw *αφιλναι rd άναρτήματα.* Sic etiam s. Hieronymus, f*omm. ad Matth. cap. Xλ'Πi apostolis hanc datam potestatem affirmat.

”) Cf. card. Pallav. Distor. Conc. Trid. lib. XXL cap. 12. n. 7.

loge sacramentum ad peccata delenda, perperam inde infertur, nullum pariter institutum esse in lege nova; alioquin ex eodem principio inferre possemus, neque Baptismum neque Eucharistiam esse sacramenta a Christo instituta, oo quod neutrum fuerit in vet. Testamento. Haec enirn pendent a positiva Dei voluntate, qui congrua media diversis temporibus aptare, novit. Cum praeterea agatur de facto, inquirendum nobis hoc unum superest, utrum Christus reipsa hoc sacramentum instituerit nec ne. ,Cum de eo constiterit, congruentiae rationes ex se concidunt. Non tamen sequitur, in peiori nos conditione quam hebraeos in vet. Testamento versari. Etenim praeterquam quod actualis Poenitentiae sacramenti susceptio suppleri potest contritione et voto in necessitatis casu, ut praeclare observat Catechismus romanus, per hoc sacramentum Christus sollicitudini et anxietati nostrae subvenire voluit, cum per illud non modicum solatium, conscientiae pacem et tranquillitatem ex sacerdotis absolutione consequamur: *Neque enim, inquit, aliter accipienda est vox sacerdotis peccata nobis legitime condonantis quam Christi Domini, qui ait paralytico, Matth. IX. 2: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.* 18

19. Ad 2. D. Potestate propria vel excellentiae, C. potestate com- municata et ministerial!, A!. Utique Deus solus potestate propria potest peccata dimittere uti et gratiam largiri: potest tamen utrumque praestare per hominum ministerium et per sacramenta. Hinc sacerdotes possunt peccata dimittere potestate a Deo accepta, subordinata ac ministerial!, ut vocant, non secus ac rex et praefectus (quae comparatio Chrysostomi est) potest reos in carcerem detrudere et liberare. 19

20. Ad 3. D. Antequam institueretur sacramentum, C. post ejus in- stitutionem, N. Omnia propterea adducta exempla extra rem proferuntur; ut quidpiam concluderent adversarii, ostendere deberent, posse homines, si necessitatis casum excipias, obtinere peccatorum remissionem absque actuali hujus sacramenti perceptione, in casu autem necessitatis absque ejus voto, quod semper in vera conversione includitur.

21. Ad 4. Neg. seq. vel D. Si ligaret actu positivo et directe, Tr. si negative et indirecte, N. Eatenus autem ligat sacerdos, quatenus non ab- solvit; nulla proinde intercedit paritas inter ligandi et absolvendi actus. Sive tamen liget sacerdos sive solvat, utrumque praestat vi judiciariae potestatis sibi traditae, quam alterutro modo exercet. Eadem difficultas in hypothesi adversariorum urgeri posset adversus Baptisma, cum scilicet ecclesiae praepositi ab eo arcent indignos. Addo, sacerdotem etiam ligare opera satisfactoria injungendo.

,s) Part. II. cap. 5. n. 9. Alia emolu- menta, quae ex administratione hujus sa- cramenti in homines proveniunt, immo in

lotam societatem, inferius recensebimus cum sermonem instituemus de Confessione. *) De Sacerdol. lib. III. loc. cit.

PROPOSITIO II.

Poenitentia est sacramentum a Baptismi sacramento distinctum.

22. Est de tide haec propositio, a Tridentino, Sess. XIV. can. II. definita his verbis: *Si quis sacramenta confundens, ipsum Baptismum Poenitentiae sacramentum esse dixerit, quasi haec duo sacramenta distincta non sint, atque ideo Poenitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari; anathema sit.*

23. Quemadmodum vero protestantes ex praepostero principio de justificatione Pt peccato originali cum suis necessariis manifestationibus intulerunt hoc corollarium, quo omnes effectus Poenitentiae tribuunt sacramento Baptismi, ita catholici ex contraria doctrina de justificatione ac peccato originali et peccatis actualibus voluntariis inferunt contrariam plane consecutionem. Hoc tamen intercedit essenziale discrimen inter agendi rationem, quam secuti sunt protestantes, et aliam, cui catholici insistunt, quod illi dogmata *a priori*, ut ita dicam, sibi fingant et propriae theoriae accommodent, vel ex illa deducant, hi autem constanti ac perpetua ecclesiae doctrina ac praxi dogmata statuunt.

24. Ecclesia enim catholica distinctum in utroque sacramento agnovit ministerium, distinctum subjectum distinctam materiam, distinctam formam, distinctos effectus, distinctam institutionem, distinctas proprietates. Nam minister Baptismi, saltem in necessitatis casu est quilibet homo, minister Poenitentiae solus sacerdos: subjectum Baptismi est quilibet homo, subjectum Poenitentiae solus baptizatus: Baptismi materia est aqua, Poenitentiae ex communi sententia actus poenitentis; forma Baptismi exprimit ablutionem, Poenitentiae absolutionem; institutum fuit sacramentum Baptismi Matth. XXVIII. sacramentum Poenitentiae Joann. XX. ut paulo ante ostendimus; effectus Baptismi est delere una cum originali quaelibet personalia crimina tum quoad culpam tum quoad omnem poenae reatum, ita ut per illum vere renascamur. Poenitentiae effectus est remittere solas actuales noxas et poenam aeternam, quae inde consequitur, non autem, saltem ordinarie, omnem poenam temporalem, ita ut reconciliemur Deo non sine magnis nostris fletibus et laboribus, immo et satisfactionibus; proprietas denique Baptismi est, ut iterari non possit, nec per modum iudicii deleantur peccata, Poenitentiae vero proprium est, ut per modum iudicii administretur, et quoties peccator noxarum suarum poenitens ad sacrum tribunal confugerit. Hinc patres appellare consueverunt Poenitentiam *laboriosum quendam Baptismum* vel

secundam post naufragium tabulam, ut Tertullianus, Ambrosius, Hieronymus. ¹

25. Accedit, quod juxta protestandum systema non solum Poenitentia, sed ipsa Eucharistia ex numero sacramentorum deberet expungi. Etenim, si juxta ipsos ideo Baptismatis memoria seu recordatio vim habet remittendi peccata, in quo Christianus labitur, quia revocat ei in mentem signum sed pignus justificationis, quam est adeptus per fidem, quorsum instituta est Eucharistia, quae pariter per fidem suos producit effectus? Ergo.

DIFFICULTATES.

26. I. Obj. In Scripturis semper Baptismus cum Poenitentia conjungitur, ac Baptismo tribuitur peccatorum remissio. Sic Act. II. 38. dicitur: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum ... in remissionem peccatorum.* Marci I. 4. praedicatur Baptismus poenitentiae *in remissionem peccatorum.* Nec alia ratione Christus ex apostolo, Ephes. V. 26. ecclesiam suam sanctificavit, quam *mundans eam lavacro aquae in verbo vitae.* Quare universim pronunciat Christus, Marc. ult.: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.*

27. Resp. D. A. Conjungitur Baptismus cum Poenitentia, prout virtus est, in adultis, ut peccatorum anteactorum veniam obtineant, C. cum Poenitentia, prout sacramentum est, ad delenda peccata post Baptismum patrata, A; Quando in Scripturis Poenitentia exigitur, ut adulti cum fructu suscipiant sacramentum Baptismi, exigitur ut dispositio, ac prout virtus est. Dicitur vero conferri Baptisma in remissionem peccatorum, non absolute, sive de omnibus peccatis, quae post Baptisma patrantur, sed de iis quae Baptismum praecesserunt, ut per se constat. TSane quoad peccata, in quae fideles post Baptismum lapsi sunt, numquam haec perhibentur deleta vi Baptismi, neque Scripturae fideles peccatores cohortantur ad recordationem suscepti Baptismi, ut eorum veniam consequantur, sed illos ad solam Poenitentiam excitant. Hinc Act. VIH. 22. Petrus Simoni jam baptizato dixit: *Poenitentiam age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui.* Sic etiam incestuosum illum Corinthium, quem apostolus ex potestate sibi a Christo data ligaverat I. Cor. V., ex eadem potestate II. Cor. II. solvit in persona Christi. Hac ratione exponi debent Scripturarum testimonia, quae nobis objiciuntur ex conjunctione Baptismi cum Poenitentia.

¹) Cf. apud Bellarm. *De Poenil.* lib. I. cap. 13. Observat Môhler, loc. cit. pag. 315: „Luther ne peut-il pardonner à s. Jérôme d'avoir appelé la Pénitence la seconde planche de salut; car la première, qui est le baptême, ne peut se perdre, dit notre docteur, tant que l'homme, effrayé par les

Perrone, Praelectiones theolog. VIH.

péchés, retourne aux promesses de ce sacrement. Suivant les catholiques, le bain de la régénération doit, à travers tout notre pèlerinage, nous rendre purs et saints aux yeux de Dieu; d'après Luther il doit consoler l'homme dans tous ses péchés.“

28. Ad id vero, quod subdunt ex apostolo, facilis responsio patet; mundavit enim Christus ecclesiam suam in regeneratione per ingressum ad vitam spiritualem. Sic etiam, qui crediderit, salsus erit, si fidem tamen et gratiam, quam per Baptismum est consecutus, operibus teneat, ut loquitur s. Gregorius ^{VI} M.

29. H. Obj. 1. Patres remissionem peccatorum omnium uni Baptismo acceptam passim referunt; luculentissime id docet inter ceteros s. Augustinus, qui scribens ad Bonifacium: *Quidquid, inquit, ab eis, qui post acceptum Baptismum hic vivunt, infirmitate humana contrahitur quarumcumque culparum, propter ipsum lavacrum dimittitur.* Et clarius adhuc, lib. I. *De nuptiis*, ubi apostoli dictum: *Christus diexit ecclesiam .... mundans lavacro aquae*, sic accipiendum esse contendit: *Ut eodem lavacro regenerationis et verbo sanctificationis omnia prorsus mala hominum regeneratorum mudentur atque sanentur, non solum peccata, quae omnia nunc remittuntur in Baptismo, sed etiam quae posterius humana ignorantia vel infirmitate contrahuntur: non ut Baptisma, quoties peccatur, toties repetatur, sed quia ipso, quod semel datur, fit, ut non solum antea, verum etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur*³, et alibi saepe. Hinc 2. s. Fulgentius ejus discipulus, in lib. *De fide ad Petrum*, appellat Baptismum *sacramentum fidei et Poenitentiae*. * Post clara adeo patrum testimonia jam patet, 3. quid sentiendum sit de catholicorum nugis, de distincta nempe materia, forma etc. quae, etiamsi distincta sint in Baptismo et Poenitentia, ad unum tamen idemque sacramentum referri possunt, uti reipsa ad idem sacramentum Eucharistiae referuntur distincta materia, forma et symbola. Ergo.

30. Resp. Ad 1. *D.* Acceptam referunt patres remissionem peccatorum omnium Baptismo tamquam causaë remotae necessario praerequisitae subsequenter salutis subsidiis, *C.* tamquam causae proximae et formali, exclusis sacramentis reliquis ac salutis subsidiis, *N.* Aliam non esse Augustini mentem in objectis locis constat ex iis, quae ibidem adjecit. Nam in *Epist. ad Bonifacium* post adducta verba ita prosequitur: *Neque enim aliquid prodest non baptizato dicere: Dimitte nobis debita nostra.*⁵ In libro vero *De nuptiis* loc. cit. pariter addit: *Quid enim prodesset vel ante Baptismum*

’) *Epist.* CLXXXV. cap. 9. n. 39-

s) Cap. 33. n. 38.

*) Cap. 30.

s) Scopus s. Augustini in hac epistola est refellere donatistas, qui contendebant *in ea se esse ecclesia*, (*piae jam non habet maculam aut rugam aut aliquid hujusmodi*, ut refert s. Doctor, n. 38; quibus respondet, hoc fieri non posse in ecclesia militante, quae nempe in his terris adhuc

militat; sed hunc statum reservatum esse ecclesiae in coelis cum Christo regnanti in futuro saeculo; cum hic semper rogare Deum debeamus illis verbis: *Dimitte nobis* etc. Quae petitio frustra fieret ab eo, qui non esset Baptismo regeneratus; cum ex vi ipsius Baptismi nobis prosit tum haec oratio, tum alia salutis subsidia, quae Christus ecclesiae suae reliquit.

*Poenitentia, nisi Baptismus sequeretur, vel 'postea, nisi praecederet?*⁶ Comparat scilicet s. Doctor regenerationem spiritualem generationi carnali. Quemadmodum vero huic voluti primae causae et vita et sanitas et medicinae operatio adseribendae sunt, sic regenerationi spirituali et vitae perfectionem et nutritionem et amissae valetudinis recuperationem, quae per Confirmationem, Eucharistiam et Poenitentiam habentur, adseribit.

31. Ad 2. *I).* Vocat s. Fulgentius Baptismum *sacramentum fidei et Poenitentiae*, quia sine his dispositionibus absque fructu Baptismus perciperetur, *C.* quasi unum sacramentum esse censuerit Baptismum et Poenitentiam, *N.* Addit enim, explicans semetipsum: *Id est, per Baptismum.* Deinde exponit, qua ratione adultis ad Baptisma accedentibus sit necessaria Poenitentia, non item vero parvulis. *

32. Ad 3. *Neg.* paritatem; in Eucharistia enim utraque species eandem cum Christo unionem significat, ad eandem refertur spiritualem animae refec-tionem, eandemque demum gratiam producit. Hinc s. Thomas docet, Eucharistiam esse quidem sacramentum *materialiter* multiplex, unum tamen perfectione signi et gratiae productione.⁷ Contra vero in Baptismo et Poenitentia confertur diversa gratia, ac diversa est etiam significationis ratio. Siquidem Baptismus est spiritualis regeneratio, Poenitentia autem reconciliatio est regeneratorum; ideoque duo haec sacramenta, non materiali tantum ratione, verum etiam formali, ut ajunt, sunt inter se distincta.

CAPUT II.

DE CONTRITIONE.

33. Veritate sacramenti Poenitentiae constituta, reliquum est, ut ejus partes expendamus, quas tres esse, contritionem videlicet, confessionem et satisfactionem, tridentina synodus adversus novatores declaravit ac sanxit, in laudata Sess. XIV. hoc can. IV: *Si quis negaverit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in poenitente quasi materiam sacramenti Poenitentiae, videlicet contritionem, confessionem et satisfactionem, quae tres Poepitentiae partes dicuntur: aut dixerit, duas tantum esse Poenitentiae partes, terrores scilicet incussos conscientiae, agnito peccato, et fidem conceptam ex evangelio vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata; anathema sit.*

34. De unaquaque proinde ex ordine disserendum est, ac primo de

Melius etiam dignoscitur s. Augustini mens ex iis, quae hic immediate subdit: »In ipsa quoque oratione dominica, quae quotidiana est nostra mundatio, quo

fructu, quo effectum diceretur: *Dimitte nobis debita nostra*, nisi ab eis, qui baptizati sunt, diceretur? etc.“

’) Part. III. qu. 73. art. 2.

contritione, quae ab eadem synodo, ibid. cap. IV. delinitur: *Animi dolor ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero. Ille porro dolor, si cum fiducia divinae, misericordiae et voto praestandi reliqua conjunctus sit. quae ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur, ex eadem synodo hominem post Baptismum lapsum praeparat ad remissionem peccatorum.*

35- Verum hic non pauca discutienda occurrunt, quorum alia ad fidem spectant, alia sunt fidei proxima, alia denique libere in scholis catholicis agitantur. Juverit alia ab aliis accurate discernere, ut perspicuitati consultum sit.

36. **Aci.** quidem de fide est, *contritionem illam imperfectam, quae attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed solum moventis, quo poenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine sacramento Poenitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento Poenitentiae impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitae ad Jonae praedicationem plenam terroribus, poenitentiam egerunt, et misericordiam a Domino impetrarunt.* Ita tridentina synodus loc. cit. quae can. V. quem paulo post subjiciemus, eandem doctrinam anathemate firmavit.

37. **II. Fidei proximum** est, *contritionem, quam aliquando caritate, perfectam esse contingit, hominem Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur; ita Tridentinum loc. cit. quod praeterea docet, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adseribendam.* Hoc ipsum pariter eruitur ex pluribus propositionibus, quas inferius referemus, in Bajo damnatis, quibus tradebat doctor hic lovaniensis, posse peccatum consistere cum contritione perfecta et voto sacramenti.

38. Hinc, quod consequens est, ad fidem proxime accedit, saltem post concilium tridentinum. ad Poenitentiae sacramentum rite suscipiendum necessariam non esse contritionem caritate perfectam; secus ac docent jansenistae, qui *dominantem caritatem* in peccatore postulant, quae sit concepta ex purissimo Dei amore, in eum finem ut ille possit in sacramento Poenitentiae justificari; dolor enim, qui ex gehennae metu concipitur, juxta Quesnellum exeerabilis est hypocrisis.

39. **III. In scholis autem catholicis controvertitur:** 1°. Utrum ad justificationem per sacramentum Poenitentiae obtinendam praeter attritionem illam, quae oritur ex consideratione gehennae et poenarum vel turpitudinis peccati, requiratur amor aliquis saltem initialis, an vero sufficiat

attritio, ut vocant, formidolosa, concepta ex solo timore poenarum. 1 2°. Utrum iste amor initialis consistat in solo amore spei, seu, ut dicitur, *concupiscentiae*, quatenus scilicet Deus diligitur prout est bonus nobis ac finis noster, an vero in amore *amicitiae* sen *benevolentiae*, quo nempe Deus diligitur, prout bonus est in se atque ob infinitas suas perfectiones. Qui propugnant amorem concupiscentiae, censent, caritatem distinguere in perfectam et in imperfectam specio seu specifico motivo, ita ut amor concupiscentiae sit caritas imperfecta, quae specie differt a caritate perfecta, quae juxta ipsos consistit in amore benevolentiae. Qui vero pugnant pro solo amore benevolentiae, docent, caritatem perfectam distinguere ab imperfecta non specie, sed tantum gradus intensitate, adeo ut juxta ipsos amor initialis, quem necessarium esse affirmant ad justificationem assequendam in sacramento, sit quidem *apprehensive* summus, non vero sit summus *intensive*. Si enim acer, vehemens ac intensus fuerit amor, tunc juxta eorundem sententiam caritas erit perfecta. 2 Hinc, qui habet hunc amorem initialem, Deum quidem omnibus praefert ac super omnia diligit, ast remisse diligit quoad affectum. 3°. Juxta alios caritas theologica et proprie dicta, quaeque requiritur ad justificationem, non in amore amicitiae ac benevolentiae consistit, sed in solo amore concupiscentiae. Hi porro docent, caritatem perfectam ab imperfecta distinguere ex motivis, ita ut, si Deus solus diligatur, quia bonus nobis est, sit censenda perfecta, si vero diligatur cum aliquo extrinsecco ei superaddito vel cum mixtione timoris, censeretur imperfecta. 3

*) Qui contendunt, sufficere dolorem conceptum ex solo timoris molivo aut turpitudinis peccati, *attritionislae* audiunt; qui praeterea requirunt amorem initialem, vocantur *cuntritionistae*. Alexander VII. io decreto die 5. Maj. 1667. vetuit sub excommunicationis poena, quominus alii aliam sententiam aliqua censura notarent, adiciens, *sententiam, negantem necessitatem dliqualis dilectionis Dei in attritione, videri hodie communioem inter scholasticos*. Cf. Bened. XIV. loco mox citando. Trident. Sess. VI. cap. 6. docet, impios praeparari ad justificationem etiam per actum, quo Deum *tamquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt*.

’) Hic prae oculis habenda esi propos. XXXVI. synodi pistoriensis, quae sic intellecta, «ut, non solum contritio imperfecta, quae passim attritionis nomine donatur, etiam quae juncta sit cum dilectione, qua homo incipit diligere Deum tamquam omnis justitiae fontem, nec modo contritio

caritate formata, sed el fervor caritatis dominantis, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus bonis probatus, generaliliter et absolute requiratur, ut homo ad sacramenta, et specialim poenitentes ad absolutionis beneficium admitlantur;’ damnata esi a Pio VI. tamquam «falsa, temeraria, quietis animorum perturbativa, et probatae in ecclesia praxi contraria, sacramenti efficaciae detrahens et injuriosa.”

3) Cf. Bolgeni, *Delia caritit, o amor di Dio*, Roma 1788, una cum ejusdem apologia, Fulginii 1792. Benedictus XIV. *De synodo dioecesis*. lib. VII. cap. 13. enumerat varias rationes, quibus contritio potest dici imperfecta; §.5. inter cetera scribit: «Tertio, et plerumque, nomine contritionis imperfectae intelligitur dolor de peccatis, unice conceptus atque elicitus propter eorum turpitudinem, aut solum metum poenarum et gehennae, absque ulla Dei dilectione.” Verum card. Gerdilius, in opusc. *Dell’ attri-*

40. IV. Non defuere qui adstruerrnt sufficientem esse ad sacramentum Poenitentiae rite suscipiendum contritionem *mere existimatam* seu putativam, quamvis vera contritio reipsa non habeatur. 4

41. V. Disceptatio praeterea viget in scholis catholicis circa timorem, quo attritio concipitur; utrum scilicet sufficiat ad justificationem in sacramento Poenitentiae obtinendam timor ille, qui oritur ex metu supernatural! poenarum temporalium, an vero debeat insuper concipi ex metu poenarum aeternarum.

Haec sunt praecipua capita a nobis expendenda. Nos itaque *primo* fidei dogma propugnabimus adversus novatores protestantes, *deinde* adstruemus doctrinam ecclesiae catholicae adversus jansenistas.

PROPOSITIO I.

Contritio illa, quae concipitur ex peccatorum gravitate, multitudine, foeditate, amissione aeternae beatitudinis et aeternae damnationis incurso, cum proposito melioris vitae, est verus et utilis dolor, ac praeparat ad gratiam, non vero facit hominem magis hypocritam ac magis peccatorem; neque est dolor coactus, sed liber ac voluntarius.

42. Ilanc propositionem de fide esse constat ex can. V. conc. tridentini: *quis dixerit, eam contritionem quae paratur per discussionem, collectionem et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animae suae, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, foeditatem, amissionem aeternae beatitudinis et aeternae damnationis incursum, cum proposito melioris vitae, non esse verum et utilem dolorem, nec praeparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam et magis peccatorem, demum illum esse dolorem coactum et non liberum ac voluntarium; anathema sit.* 1

zione, tom. XIX. pag. 118. opp. edit. Rom. accurate observat, hic a docto pontifice cum magno theologorum numero permixta fuisse duo motiva, quae s. Thomas expresse distinguit. Nam illi theologi contendunt, attritionem servilem aequè gigni tam e consideratione turpitudinis peccati, quam ex consideratione poenarum ac gehennae. Contra vero s. Thomas, part. III. qu. 85. art. 5. ad 1. secernit unum ab allero, tribuens timori contritionem, quae oritur ex consideratione poenarum, caritati autem tribuit contritionem, quae oritur ex consideratione turpitudinis peccati. Sic enim loquitur s.Do-

clor: „Peccatum primo incipit homini displicere (maxime peccatori) propter supplicia, quae respicit timor servilis, quam propter Dei offensam vel peccati turpitudinem, quod perlinet ad caritatem.*.

4) Ita Joann. Bapt. Faure S. J. in dissertatione non ita pridem Lucani edita, nempe anno 1840. sub titulo: *Dubitatio- nes theologicae de judicio practice*. Quae quidem sententia numquam mihi arrisit.

‘) Hic satis mirari non possumus prudentiam patrum tridentinorum, qui ita asseruerunt doctrinam catholicam, ut detegerent ac damnarent errores protestantium.

43. Priusquam vero manum admoveamus ad hujus dogmatis veritatem vindicandam, nonnulla praemittamus neccsse est, ut status quaestionis clarior evadat.

Cum tota controversia versetur circa timoris honestatem, notandum est timorem multiplici ratione distingui. Alius est enim timor mundanus, alius naturalis, alius supernaturalia seu divinus. *Mundanus* est ille, quo quis Ita poenas ab hominibus infligendas metuit, ut propterea in Creatorem peccare non metuat. *Naturalis* ille dicitur, quo quis ipsa natura duce mala temporalia reformidat. *Supernaturalis* seu *divinus* est ille, quo quis a peccato abstinet vel dolet de peccato patrato ob poenas, quas sibi infligendas a Deo timet.

Hic postremus timor in duas veluti species dispertitur; alius nempe est servilis, alius vero filialis seu castus. *Servilis* ille nuncupatur, cum quis gehennae ac poenarum metu divinam legem exequitur vel de ejus transgressione dolet, seu ille est, qui non solum manum, sed et voluntatein cohibet a peccato. *Filialis* seu *castus* timor habetur, cum quis Deum ut dominum ac patrem amantissimum reveretur; quo fit ut hoc timore permotus aut retrahatur a culpa, aut doleat de commissa. Ex his duobus tertius coalescit timor, qui idcirco *mixtus* seu *initialis* vocatur, et est timor culpae propter offensam Dei et metum poenae. Praeter hos recensetur praeterea a theologis timor, qui ab ipsis dicitur *serviliter servilis*, quo quis ita poenam timet, ut actu paratus sit ad peccandum, si poena deesset, seu ille est, qui solam manum cohibet, voluntatem autem non retrahit a peccato.

44. Jam vero timor omnis, qui hominem a peccato amovet, *in se* bonus est; cum non possit malum esse, quod bonum producit effectum; potest tamen malus esse ex prava dispositione illius, qui prave utitur re, quae per se bona est. 2 Quare, cum timor mundanus inducat hominem ad

simulqne varias scholarum quaestiones declinant. Etenim 1°. ca recensent doloris motiva, quae aequè consistere possunt sive *cum umore* sive etiam *sine illo*; 2°. statuunt quidem, contritionem ex illis motives conceptam *verum et utilem* esse dolorem; minime vero asserunt eam esse *sufficientem*; 3°. adstruunt demum hujusmodi contritionem praeparare ad gratiam; ast non dicunt, utrum *remote* an *proxime*.

‘) Notandum porro est, timorem servilem quoad suam substantiam tam posse consistere cum *servilitate*, ut vocant, quam sine illa. Sine servilitate, cum timetur quidem poena, sed non tamquam summum

matum; cum servilitate, cum timetur ut summum malum. Hanc doctrinam paucis at clarissimis verbis tradit s. Thomas II. 2. qu. 19. art. 4. ad 3. dicens: „Timor servilis secundum suam substantiam non importat nisi timorem poenae. Sive timeatur ut principale malum (quod constituit servilitalem, prout exponitur in corpore articuli), sive non timeatur ut principale malum.” Bellarminus praeterea, *De Poenit.* lib. II. cap. 17. n. 24. adjicit: nTimere malum, quod accidere potest, ac praesertim malum summum et sempiternum, qualis est cruciatus gehennae,” consentaneum esse naturae et rationi, et hujus effectum opti-

peccandum, omnium consensu vitiosus est. 3 Timor naturalis bono accedente voluntatis affectu, bonus evadit; malo vero affectu accedente, malus litJ Sic etiam timor serviliter servilis, licet in se bonus, subjective tamen et ipse malus evadit ob pravam animi allectionem. Timorem filialem ac castum bonum esse, omnes admittunt. Idem dicendum do timore mixto. De timore igitur simpliciter servili, ut vocant, tota quaestio versatur inter catholicos et protestantes, eosquo omnes, qui eorundem vestigia secuti sunt. Luflicrw enim, qui docuit expergefieri peccatorem conscientiae terrore, a quo solum liberatur per fidem, qua velut per organum quoddam apprehendit merita Christi Jesu ac sua facit, excludit a dispositionibus Poenitentiae timorem. Hunc timorem rejicit ut malum, utpote qui hominem hypocritam ac magis peccatorem efficiat. 5 Lutheri doctrinam hac in parte adoptavit Quesnellns. Concilium vero tridentinum declarat hujusmodi timorem, quatenus voluntatem a peccato retrahit, donum Dei esse proindeque bonum et utilem, ac disponere ad justificationem eum, qui dolet de peccatis a se patratiss et statuit non peccare de cetero ad vitanda aeterna supplicia ceteraque mala, quae peccatum consequuntur. Hanc porro doctrinam sic evincimus.

45. Contritio illa bona et utilis est, neque proinde hominem hypocritam facit magisque peccatorem, quae concipitur ex timore illo, quem Scriptura, patres et ecclesia donum Dei et medium idoneum proponunt, tum ad fugienda ac detestanda peccata, tum ad salutarem Poenitentiam disponens. Atqui...

46. Ac primo quidem peremptoria sunt **Christi verba**, Luc. XII. 5: *Timete eum, qui postquam occiderit* (corpus), *habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc timete.* Hunc praeterea timorem- donum Dei esse, aperte ostendunt **apostoli verba**, Korn. VIII. 15. quibus supponit judaeos timorem sub veteri lege a Deo accepisse, scribens: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore.* Hunc timorem efflagitabat **David**, Ps. CXVHI. ita Deum deprecans: *Confige timore tuo carnes meas; a judiciis enim luis timui.* Plena denique sunt **prophetarum** volumina comminationibus, quarum timore ipsi nitebantur peccatores ad poenitentiam

mum esse, sive coerceat voluntatem a peccando, aut saltem impediat opus, quia non potest arbor mala bonos fructus facere.

3) Cf. s. Thomas II. 2. qu. 19. art. 3.

4) Supervacaneum videtur admonere, timorem naturalem nihil conferre ad justificationem; immo contrarium asserere damnatum est ab Innocentio XI. anno 1679. Cf. Bened. XIV. loc. cit. n. 3-

*) Cf. Belk^m. *De Poenit.* lib. II. cap. 2. num. 2 et seqq. et cl. Mübler, *Symholica*, §.33. qui sic exponit systema protestandum: „D’après les protestans l’effroi de la con-

science nous rend seul dignes des mérites de Jésus-Christ: puis la foi comme organe, délivrant l’homme de ces terreurs, le fait juste et saint aux yeux de Dieu. Ensuite, quand le fidèle est justifié, le dessein de changer de vie et l’amour de Dieu naissent de la foi; en sorte que ces deux sentimens ne contribuent en rien à la justification, et n’entrent point par*conséquent dans l’idée de la pénitence.’ Quem influum haec doctrina exercuerit circa dogma Confessionis, inferius cum eodem auctore exponemus.

adducere, atque ut reliquo» missos faciam, Jonas, ut revocaret Ninivitas a vitiis, coepit praedicare: *Adhuc quadraginta dies et Ninive subvertetur.*

X 47. **Patres** unanimes in hac doctrina habemus. Quoniam vero adversarii, cum quibus agimus, s. Augustini potissimum auctoritate abutuntur, satis nobis erit ex s. Doctore unum aut alterum testimonium promere. Haec igitur scribit s. **Augustinus**, *Enarr. in Ps. CXXVII: Ille timor nondum castus praesentiam* (Domini) *et poenas timet. Timore facit, quidquid boni facit; non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum. Non timet, ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi; sed Umet, ne mittatur in gehennam. Bonus est et iste timor, utilis est.* 6 Et *Tract. IX. in Epist. Joann.: Opus est ergo, inquit, ut intret timor primo, per quem veniat caritas. Timor medicamentum, caritas sanitas.* 7 Alibi passim haec ipsa inculcat. 8

48. **Ecclesiae** demum sensus aperte constat ex iis omnibus, quae attulimus ex concilio tridentino, et ex propositionibus Quesnelli, quas Clemens XI. proscripsit in Constit. *Unigenitus*, quae ab universa ecclesia recepta est. Tales sunt prop. LX: *Si solus supplicii timor animat Poenitentiam, quo haec est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem.* LXI: *Timor nonnisi manum cohibet; cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiae non ducitur:* LXH: *Qui a malo non abstinet nisi timore poenae, illud committit in corde suo, et jam est reus coram Deo.* Aliisque ejusmodi omissis, LXVII: *Timor servilis non sibi repraesentat Deum nisi ut dominum durum, imperiosum, injustum, intractabilem.* 9 Cum vero hanc Quesnelli doctrinam, quae cum lutherana convenit, nonnulli instaurassent, rursum ab Alexandro VIII. insequentes propositiones proscriptae sunt, nempe XV: *Timor gehennae non est supernaturalis:* et XVI: *Attritio, quae gehennae et poenarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiae propter se, non est bonus motus ac supernaturalis.* 10

49. Si igitur gehennae ac poenarum timor a Deo ipso immittitur in cor peccatoris: si Deus ipse poenas ac supplicia minatur ad hominem a peccato retrahendum aut revocandum: si hoc timore percussos homines ad se venientes Dpus ad poenitentiam recipit; profecto timor iste supernaturalis est, bonus ac utilis, voluntatem a peccato retrahit, ad poenitentiam disponit,

3) N. 4. Totus hic tractatus legendus esset, ut pateat, quaenam fuerit mens s. Augustini circa timorem.

*) Quoad reliquorum patrum testimonia cf. Bellarm. *De Poenit.* lib. II. cap. 17.

9) Cf. Fontana, *Constitutio Unigenitus theologice propugnata*, in has propo-

siliones, ubi innumeras prope congerit ex Scriptura, patribus, conciliis cl theologis auctoritates, quibus ostendit, doctrinam in illis contentam adversari doctrinae catholicae.

,tr) Cf. Viva, *Trutina*, ad has propositiones.

nec hominem aut hypocritam aut magis peccatorem facit. Jam vero ex dictis talis est timor simpliciter servilis. Ergo.

50. Ne tamen in ambiguo vorsemur ad praecavendas innumeras prope difficultates seu potius cavillationes, quas adversarii instituunt ad impugnandam catholicae ecclesiae doctrinam, juverit prae oculis haec habere principia: 1°. Timorem posse malum dici non in se, sed, uti jam monuimus, subjective pro mala dispositione ejus, qui timore percellitur. 2°. Spectari insuper timorem possd aut absolute aut respective; absolute bonus est, respective vero ad caritatem imperfectus, seu potius minus perfectus est, et latiori sensu sub hac consideratione malus quandoque dicitur, id est, minus bonus. 3°. Timorem poenarum a Deo infligendarum esse *medium* seu habere rationem medii ad vitandam culpam, non autem habere rationem finis neque interpretative. 11 4°. Timorem ortum ex amore ordinato erga nosmetipsos esse bonum et honestum, cum Deus velit nos amare ordinate upsmetipsos, ait enim: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Haec si prae oculis habeantur, facile erit ea omnia disjicere, quae ex Scriptura, patribus ac ratione nostrae thesi adversari videntur.

DIFFICULTATES.

51. I. Obj. Joannes, I. Epist. IV. 18: *Timor, inquit, non est in caritate; sed perfecta caritas foras mittit timorem, quoniam timor poenam habet.*

”) Timor siquidem est medium, quo utitor peccator ad imperandum affectibus suis, vel actibus, qui dicuntur *imperati*, ut odio habeat, quod sibi est contrarium, seu suae aeternae felicitati, cujusmodi est peccatum; cum enim sciat, peccatum offensam Dei esse ab coque puniri, ex timore incurrendi in poenas a Deo paratas peccatori, movetur ad considerata motiva, quibus peccatum odio habeat, detestetur, fugiat etc. quaecumque demum haec motiva sint, cum unus alio, alter vero alio motivo magis afficiatur. Celerum timor per se non habet pro objecto immediato nisi poenam. Ex hac animadversione patet, corruere praecipuum fundamentum haereticorum, quod scilicet omnis actio, etiam quae a Deo sub interminatione aeterni supplicii imperatur, orta ex timore annexam habeat *peccantinam* hanc adeoque liberam voluntatis conditionem: *nollem praeceptum servare, si impune possem*. Quod est absurdum, ac rationi ipsi contrarium. Nam qui efficaciter limet gehennam, id est, ita timet, ut toto conatu vitare velit: si sciat,

eam non modo incurri externa violatione praecepti, sed etiam conditionata violandi praeceptum voluntate, profecto hoc ipso, quod ex salutari gehennae metu praeceptum exterius servat, etiam servat interius, ideoque tam voluntatem quam manum a peccato cohibet. Nec illud vident novatores, quod dicunt de timore, in spem retorqueri posse. Pari enim jure contendere possem, eum, qui ex spe aeterni praemii mandata custodit, hanc animo semper scelestam voluntatem fovere: *Nollem praecepta servare, si nulla servantibus promissa esset retributio*. Sicut ergo motivum spei, ex quo hic et nunc operor, non excludit motivum aliud, e. gr. amoris benevoli, ex quo operari possem, si nullum praemium recte agentibus constitutum esset: ita nec motivum timoris excludit alterius virtutis motivum, ex quo operari possem, si nulla poena decreta esset Dei mandata violentibus. Immo timore inducor ad motiva illa considerata, quae me retrahere debent a peccato, et ad praecepta divina servanda.

Qui *aident timet, non est perfectas in caritate*. Hinc apostolus, Rom. VIII. 15. Christianos alloquens, dicit: *Eon enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum*. Ergo 1. timor opponitur caritati, 2. habet pro objecto malum, 3. nec proinde donum Dei est; 4. qui cum eo operatur, malo agit, 5. juxta illud, quod scribit idem apostolus, 1. Cor. XIII. 2: *Si caritatem non habuero, nihil sum . . . nihil mihi prodest*.

52. Resp. Ad 1. D. Timor opponitur caritati improprie ut medium fini et via termino, seu minus perfectum magis perfecto, C. proprie seu contrarie, ut malum bono, N. Alioquin Christus timorem non commendaasset.

53. Ad 2. D. Habet malum pro objecto, id est, poenam immediate, C. mediate, N.

54. Ad 3. D. Non est donum Dei adeo perfectum, cujusmodi est caritas, C. absolute et per se, A'. Contrarium enim praedicat constanter Scriptura, et ipse apostolus in objecto loco.

55. Ad 4. D. Qui ex timore operatur, male agit, id est, minus perfecte, C. absolute, A'. Aut etiam male agit, si timor ille non excludat affectum ad culpam, C. si excludat, N.

56. Ad 5. D. Sine caritate nihil sum, nihil mihi prodest in ratione meriti ad vitam aeternam, C. in ratione dispositionis ad justificationem, A'.

57. II. Obj. 1. Patres passim timorem reprobant tamquam malum. 2. Hoc ponunt discrimen inter legem veterem et novam, 3. quod illa timorem injiciens homines a malo opere exterius perpetrando deterreret, ista vero, quae amoris est, cohibeat etiam interiorum affectum animi. 4. S. Augustinus praesertim, *Epist. CXLV.* aperte docet: *Inaniter putat, victorem se esse peccati, qui poenae timore non peccat; quia, etsi non impletur foris negotium malae cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis*.¹² Et contra duas *epist. Pclagianorum*, lib. II: *Quando timore poenae, inquit, non amore justitiae, fit bonum, nondum bene fit bonum; nec fit in corde, quod fieri videtur in opere*.¹³ Et alibi passim.¹⁴ Ex his igitur aliisque ejusmodi s. Augustini testimoniis luculenter patet, timorem poenae hominem magis officere peccatorem ac hypocritam, nec posse quempiam ex puro timore ita effugere unum peccatum, ut in aliud non incurrat.

58. Resp. Ad 1. D. Reprobant patres timorem mundanum, qui ad peccatum inducit, aut etiam reprobant timorem *serviliter servilem*, C. timorem Dei *simpliciter servilem*, A'. Hunc enim timorem numquam desistunt inculcare patres atque commendare. Apologetae religionis Christianae eo utuntur ad paganos revocandos a cultu falsorum numinum. Ipsi martyres in suis respon-

”) Alias CXLIV. n. 4.

*) Cap. 9. n. 21.

*) Haec loca recenset Jansenius, *De v'rat. Christi*, lib. I. cap. 29 cl seqq.

sionibus poenas aeternas ad eundem finem suis persecutoribus, nisi respi-
scerent. ex parte Dei comminabantur. Haec porro vulgatissima sunt. 15

59. Ad 2. *D.* Hoc ponunt discrimen velut notam characteristicam
inter utramque legem, *C.* in sensu exclusive, *Al.* In utraque enim lego veteri
ac nova amor et timor inveniuntur, licet in veteri praevaluerit timor, prae-
valeat autem amor in nova. Hinc orta nota veluti characteristicam utriusque
legis, ut vetus timoris, nova amoris lex nuncupetur, prout expresse docet
8. Augustinus, *De moribus eccles.:* *Quamquam utmmque in utroque* (Testa-
mento) *sit, praevalet tamen in vetere timor, amor in novo.* 16

60. Ad 3. *D.* Aliquando, *C.* semper, *iV.* Cum scilicet lex vetus ut
plurimum nonnisi poenas temporales in transgressores decerneret, cujusmodi
erant poena mortis, talionis etc., hinc, qui harum tantum poenarum intuitu
a legis transgressione abstinebant, utique transgressores ac peccatores in
corde erant, licet opus exterius non ponerent; at quoad eos, qui poenas
aeternas metuebant, vel etiam poenas temporales, at a Deo infligendas, qui
scrutator est cordium, non solum manum, sed et animum a peccato retra-
hebat hic timor. Hoc sensu proinde explicanda sunt non pauca sanctorum
patrum effata.

61. Ad 4. *D.* Dum loquitur s. Augustinus de timore mundano, aut
serviliter servili, C. dum loquitur de timore supernatural! ac *simplicité)* *servili*
ut medio ad fugiendam culpam et poenam, *N.* Alterum enim timorem ab
altero s. Augustinus aperte distinguit, ac priorem quidem, utpote vitiosum,
damnat; posteriorem vero ubique, commendat. En quibus verbis timorem
mundanum ac *serviliter servilem* describat: *Et latro, inquit, timet malum,*
et ubi non potest, non facit, et tamen latro est. Deus enim cor interrogat,
non manum. Lupus venit ad ovile ovium, quaerit invadere, quaerit jugulare,
quaerit devorare; vigilant pastores, latrant canes, nihil potest, nihil aufert,
non occidit: sed tamen lupus venit, lupus redit. Numquid, quia ovem non
tulit, ideo lupus venit, et ovis redit? 7 Timorem vero supernaturalcm ac
simpliciter servilem quem Deus nempe in corde excitat, ejusque utilitatem
ita praeclare proponit: *Quomodo, si videas avem veluti jam cadere in musci-*
pulam, facis majorem strepitum, ut volet de muscipula; sic et martyres jam
forte aliqui ipsorum intendebant collum in dulcedinem vitae hujus; Dominus
qui erat in illis, fecit strepitum gehennarum, et erutus est passer de muscipula
venantium. . . Muscipula erat dulcedo vitae hujus. 18 Quare non solum, ut

*4) Conf. Bellarm. *De Poeiit.* lib. II. cap. 17. ci Fontana, loc. cit.

*6) Lib. I. cap. 28. n. 56.

n) *Serm.* LXXVHL al. XIX. *De verb. Apost.* n. 10.

'») *Enarr. in Ps.* CXXIH. n. 12. Huic

testimonio aliud adjicere libet ex eodem
s. Doctore, quod plane decretorium est ad-
versus novatores; sic igitur ipse loquitur
Serm. CLXI. *De verb. Apost.* I. Cor. VI.
n. 8: ..Dico ergo tibi, libidine cum viciis
habes consentientem, quare non committis

vidimus, expresse vocat hunc timorem *bonum et utilem*; sed praeterea inci-
pientes adhortatur, ut timore veluti duce operentur, si nondum possunt
amore justitiae, dicens: *Eae, fac timore poenae, si nondum potes amore*
justitiae. 19 Quatuor demum praecipuos salutare effectus hujus timoris
recenset: *primo*, quod a peccando impediatur; *secundo*, quod ad dilectionem
perducatur: *Time tamen, inquit, ut ista formido custodiat te, ut perducatur ad*
dilectionem. Timor enim iste, quo gehennam times, et ideo mala non facis,
*continet te, et sic volentem peccare animum interiore non sinit*20; *lotio*,
quod pravam illam peccandi consuetudinem, quam ipse, *Confess.* lib. VIII.
cap. 5. *ferream voluntatem* appellabat, emolliat, ut fiat consuetudo justitiae :
Cum per timorem, scribit, continent se a peccato, fit consuetudo justitiae, et
*incipit quod durum erat amari, et dulcescit Deus*21; *quarto* demum, quod
divinae justitiae timore utiliter concussi peccatores ad considerandam Dei
misericordiam se convertant et in spem erigantur, ut constat ex adductis
testimoniis.

62. Ex dictis igitur patet, s. Augustinum interdum timorem reprobare,
interdum vero eundem timorem summis laudibus celebrare. Ut propterea
s. Augustinum cum Augustino componamus, ac ne secum minime cohaerere
ipsum dicamus, restat, ut necessario inferamus, loqui s. Doctorem de timore
mundano ac vitioso, deque prava hominis male timentis dispositione, eum
eum reprobatur; loqui vero de timore supernatural! ac disponente ad justi-
ficationem, cum eum commendat et ad eum homines fideles exhortatur.

63. III. Obj. 1. Metus gravis cujusmodi est metus gehennae, aufert
libertatem, et assensum violenter extorquet, ergo inutilis est. 2. Immo
noxia est ejusmodi poenitentia, quae ex timore oritur, nec potest non esse
mera hypocrisis; cum homo per ipsam exterius simulet odium peccati, quod
tamen intus in corde amat, quodque libentissime patraret, nisi ferreis timoris
vinculis impediretur; ut praeclare animadvertit s. Augustinus, dicens: *Qui*
gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. 22 Sed 3. praeterea hic
timor facit hominem magis peccatorem, quia majorem legis cognitionem

adulterium? Et respondebis, quia timeo
gehennam, limeo supplicium ignis aeterni,
timeo judicium Christi, timeo societatem
diaboli, ne puniar ab illo, et cum illo ar-
deam. Quid dicturus sum? Male limes?
Quomodo tibi dicebam de adversario, quia
quaerebat corpus luum occidere. Ibi enim
recte dicebam: male times; securum te fe-
cit Dominus luus, dicens: *Nolite timere*
eos, qui corpus occidunt. Modo cum di-
cis mihi: gehennam timeo, ardere timeo,
in aeternum puniri timeo, quid diculus
sum? Male times? Vane limes? Non au-

deo quandoquidem ipse Dominus, ablato
timore, subiecit timorem; et ait, ubi dixit:
nolite timere eos etc. Cum ergo Dominus
timorem incusserit, et vehementer incusse-
rit, et repelendo verbum comminationem
geminaverit, diculus ego sum: male ti-
mes? Isla non dicam. Plane time, nihil
melius times, nihil est quod magis timere
debeas."

°) *Serm.* CLVI. n. 14.

20) *Serm.* cit. CLXI. loc. cit.

ai) *Enarr. in Ps.* CXXVII. n. 7.

«) *Epist.* CXLV. n. 4.

inducit, testante apostolo, Rom. V. 20: *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum*. 4. Ipsa natura odii id evincit: nemo siquidem potest aliquid odisse, nisi ejus oppositum diligat, cum amor sit prior odio, immo ex ipso amore gignatur; cuin igitur timor servilis non oriatur ex amore justitiae, non potest odium peccati in nobis gignere; et 5. cum non oriatur nisi ex *φιλαυτία* seu *amare proprio*, hoc ipso quod homo ex timore a peccato abstinet aut de eo dolet, convincitur non amare nisi seipsum, idquo eo magis, quo magis timet. Ergo.

64. Resp. Ad 1. *Neg.* vel *D.* Timor gravis minus liberum animum efficit, seu, ut loquitur s. Thomas, aufert libertatem *secundum quid*, *C.* tollit absolute. *A**. Alioquin frustra Deus incuteret timorem, et Christus timere gehennam nos docuisset. Ecclesia eos semper poenitentiae subjecit, qui tormentorum timore ac vi fidem ejurarunt.²³

65- Ad 2. *D.* Si solam manum cohibeat, ut timor poenae infligendae ab hominibus, et quidem ex prava subjecti dispositione, *C.* si ut medium cohibeat etiam animum a prava voluntate, cujusmodi plerumque est timor poenarum a Deo infligendarum, *A*;

66. Hinc patet responsio ad primam probationem, qua asseritur, hominem exterius simulare odium peccati, quod intus amat, cum id falsum sit; etenim cum homo velit finem suum, suam nempe felicitatem, ejusmodi poenitens utitur timore poenarum quasi medio efficaciori, quo moveat se ad de-testanda peccata, per quae illam amisit, vel eo utitur, ne peccet eamque amittat.

67. Quod vero spectat ad effatum s. Augustini, responsio patet ex iis, quae de germana s. Doctoris mente exposuimus. Loquitur enim in objecto loco de timore vitioso, qui oritur ex prava subjecti dispositione. *Per hoc*, inquit, *'in ipsa voluntate reus est, qui vult facere, quod non licet fieri: sed ideo non facit, quia impune non potest ferri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse justitiam peccata prohibentem atque punientem.*²⁴ De hoc porro timore nobis non est quaestio.

68. Ad 3. *Neg.* Ad prob. vero, *D.* Timor quandoque hominem magis peccatorem facit ex ipsius malitia. *C.* ex natura timoris aut legis, *N.* Hinc idem apostolus, ibid. VII. 7. subdit: *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi nisi per legem .... occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Itaque timor servilis per se bonus ac utilis est, atque ad caritatem viam sternit, licet ex humana infirmitate aut malitia possit fieri subjective malus, ut cum impii exinde occasionem sumunt Dei justitiam blasphemandi et odio habendi.

69. Ad 4. *D.* Non potest timor odium peccati in nobis gignere imme-

Conf. Bellarm. *De Poenit.* lib. II. 24) *Epist.* cit. loc. cit. cap. 18. n. 3.

dinte, *C.* mediato, *N.* Nascitur enim ejusmodi timor, ut jam diximus, ex amore, quem homo necessario habet ad semeiipsum, quo fit ut ea timeat, (piae suae felicitati adversantur, cujusmodi in primis poenae aeternae sunt. Cum igitur sciat peccator, se incurrisse in poenarum istarum reatum per lethales culpas, ideo his sibi comminatis poenis movetur ad ejusmodi culpas detestandas, quae se in tantam infelicitatem dejicerent. Sic, quia diligimus sanitatem, abhorremus a cibis suavis, qui valetudini adversantur; contra vero potiones amaras eligimus ad eam conservandam aut recuperandam.

70. Ad 5. *D.* Oritur timor, de quo disserimus, ex *amore proprio* ordinato et honesto, *C.* inordinato et vitioso, *A'*. Amor enim, quem erga se habet homo, quatenus ordinatus est ad aeternam felicitatem, quae illi tamquam finis proponitur, bonus est atque a Deo in animum injectus; ideoque et bonus est timor peccati, qui inde nascitur, ne suo fine ac felicitate homo privetur. Alioquin, quoties Sancti propter aeternam retributionem mali aliquid passi sunt, aut aliquid boni sunt operati, toties graviter deliquissent; quod nemo nisi insanus affirmare audeat. Ille vero, saltem interpretative, ut dicitur, se ipsum ut finem ultimum constitueret, adeoque perverse se ipsum amaret atque ex prava dispositione peccaret, qui metueret timore *serviliter servili*. Hic enim timeret poenam ut summum malum, id est, magis poenam quam culpam, in quo servilitas consistit. Hic timor profecto neque attritionem gignit, neque ad justificationem disponit. Nos autem disserimus de timore, qui voluntatem a culpa removeat.²⁵

PROPOSITIO II.

Contritio caritate perfecta hominem Deo reconciliat, priusquam sacramentum Poenitentiae actu suscipiatur, non tamen sine sacramenti voto, quod in illa includitur.

71. Haec propositio, ut supra indicavimus, fidei proxima est, et janse-nistas ac quosdam catholicos perstringit, qui, non obstante aperta concilii tridentini doctrina, et condemnatione propositionum Baji, docentis, peccata cum perfecta caritate posse consistere, inficiari ausi sunt, contritionem caritate perfectam sine actuali sacramenti susceptione hominem statim cum Deo reconciliare. Anonymus enim, quem fuse refellit Bellarminus', contendebat, his perfecte contritis et caritate flagrantibus non remitti peccata ac reatum poenae aeternae absque actuali Baptismi aut Poenitentiae susceptione, *nisi forte in articulo mortis*. Alii censent, non remitti nisi *raro*, in casu nempe necessitatis ac deficiente confessarii copia; non autem *ordinarie*, neque *fre-*

M) Cf. s. Thom. II. 2. qu. 19. art. 2 et seqq.

De Poenit. lib. II. cap. 13.

quenter, multo minus *semper*. ' Demum nonnulli existimant, non omnem Dei amorem *super omnia ex certa tepe* hominem justificaro.³

Frustra porro tum jansenistas tum theologos illos laborare, sic evincimus: Doctrina illa fidei proxima censenda est, atque ab omni proinde catholico theologo tenenda quae expresse traditur ob oecumenica synodo et romanis pontificibus, quaeque luculentissime Scripturarum et patrum auctoritati innitur. Talis est autem doctrina, quae in propositione enuntiatur.

73. Ac primo quidem expresse tradi hanc doctrinam ab oecuménica synodo, constat ex verbis, quae paulo ante retulimus ex concilio tridentino, Sess. XIV. cap. IV.

74. Hanc eandem doctrinam adstruero **romanos pontifices** liquet ex propp. XXXI, XXXII, LXX et LXXI Baji damnatis a S. Pio V, Gregorio XIII. et Urbano VIII. Reliquis porro omissis, quae sunt de caritate perfecta. LXXI. ita se habet: *Per contritionem, etiam cum caritate perfecta et cum voto suscipiendi sacramentum conjunctam, non remittitur crimen extra causam necessitatis aut martyrii, sine actuali susceptione sacramenti*.⁴ Ergo contradictoria propositio vera et catholica est.

75. **Scripturarum** autem auctoritate hanc doctrinam fulciri, constat tum ex iis omnibus locis, in quibus traditur, per veram conversionem illico peccata dimitti; ut Ezech. XXXIII. 12: *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua*: tum ex textibus illis, in quibus docetur, peccatum cum caritate, quae individua comes est contritionis, consistere non posse; uti Prov. VHI. 17: *Ego diligentes me diligo*; I. Petr. IV. 8: *Caritas operit multitudinem peccatorum*; Luc. VII. 47: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*.

76- Inniti demum auctoritati ss. **patrum**, ex luculentis ipsorum testimoniis, quae collegit Bellarminus, abunde patet.⁵ Nos, brevitatis gratia, unum aut alterum ex iis afferemus. **S. Joann. Chrysostomus**: *Sicut ignis, inquit, in silvam ingressus omnia purgare solet, sic dilectionis fervor quocumque inciderit, omnia tollit et exscindit... ubi caritas est, omnia sublata sunt mala*.⁶ **S. Augustinus**: *Sola caritas, ait, extinguit*

³) Ita Estius, *hi IV. Sent.* d. 17. §.2 et seq.

³) Sic censet Aurel. Pielle, *Elucidationes difficiliorum Theologiae quaestion.* part. IV. qu. 7.

⁴) Apud Hard. *Acta Cone.* tom. IX. col. 1206 et seqq. Prop. XXXI. ita se habet: *Caritas perfecta et sincera, quae est ex corde puro et conscientia bona et fide non fida, tam in catechumenis quam in poenitentibus potest esse sine remissione peccatorum*. Prop. XXXII: «Caritas illa,

quae est plenitudo legis, non semper esi conjuncta cum remissione peccatorum." Prop. LXX: «Homo existens in peccato mortali, sive in reatu aeternae damnationis, potest habere veram caritatem; et caritas etiam perfecta potest consistere cum reatu aeternae damnationis...

⁵) Loc. cit.

⁶) *Hom. VII in II. ad Timoth.* n. 3. Καβάπερ *ils ὅλην πυρ ditASὸν πάντα διακαΐρειρ εἷω\$ε*», *οὕτω καὶ ἡ τῷ ἀγάπη; ὁπουπερ αν Ιμπίσοι, πάντα ἀναι-*

delicta.⁷ **S. Leo M.**: *Nullas patitur veniae moras rora conversio, dicente Spiritu Dei per prophetam: Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris*.³ **S. Petrus Chrysologus**: *Absolvi vis? Ama: caritas operit multitudinem peccatorum*.⁹

77. His addimus auctoritatem s. **Thomae**, qui in IV. dist. 17. qu. 2. art. 5. scribit: *Quantumcumque parvus sit dolor, dummodo ad contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet*. Ergo.

DIFFICULTATES.

78. I. Obj. Scriptura non semel insinuat, non semper peccata dimitti, quamvis poenitentes perfecta flagrent caritate. Etenim 1. Luc. VU. de muliere poenitente legitur in praesenti: *Remittuntur peccata multa*, licet jamdiu praecesserit dilectio: *Quoniam dilexit multum*. Quod 2. pridem jam animadverterat s. Augustinus, qui de eadem muliere scribit: *Accessit ad Dominum immunda, ut rediret munda; accessit aegra, ut rediret sana* 10: et post ipsum s. Gregorius M. qui *Horn. XXXIII. in Euangelia: Lavanda* (non lota), inquit, *ad fontem misericordiae cucurrit*. Sic etiam s. Bernardus ait: *Tangit pedes mundi atque mundantis immunda, et vestigiis Creatoris mulier criminosa procumbit*. 11 3. Paulo, qui jam vas erat electionis, dixit Ananias, Act. XXII. 16: *Exurge et baptizare et ablue peccata tua*. 4. His principiis innixus, s. Augustinus passim docet catechumenis, licet caritate flagrantibus, absque Baptismo vel *securam non esse justitiam*, vel aliquid deesse *ad capessendum regnum coelorum*, vel cordis conversionem nonnisi in necessitate supplere Baptismum, ut *De Baptismo*, lib. IV. 12, et *Tract. XIII. in Joann.* affirmat: *Quantumcumque catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suae portat; non illi dimittitur, nisi cum venerit ad Baptismum*.¹³ Quod facto suo confirmat; sic enim de seipso scribit, *Confess*, lib. IX. cap. 4: *Gaudens in fide laudavi nomen tuum. Et ea fides me securum esse non sinebat de praeteritis peccatis meis, quae mihi per Baptismum tuum remissa nondum erant*. 5. Augustino autem consonant patres reliqui, inter quos 6. S. Leo: *Sic divinae, scribit, bonitatis praesidiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri*. 7. Haec omnia confirmantur ex ipso concilio tridentino, quod Sess. XIII. can. XI. praescribit confessionem omnibus antequam ad Eucharistiam accedant, *quantumcumque se contritos*

ptt καὶ διακόπτει . . . τῷ Sa ἸβτIν ἀγάπη, ~άντα ἀνῆρῃται τὰ κακά. Tom. XI. pag. 703.

⁷) *Tract. I. in I. Epist. Joann.* n. 6.

⁸) *Epist. CVIII. alias LXXXIII. cap. 4.* edit. Baller.

⁹) *Serm. XCIV. in Biblioth. Pair.* Lugd. tom. VII. col. 920.

¹⁰) *Ser/n.XCIX.* al. *Hom. XXIII. cap. 2.*

¹¹) Serin. *In festo b. Alariae Magdal.* n. 1.

¹²) Cap. 22.

¹³) Num. 7.

¹⁴) *Ep. CVIII. al. XCI. cap. 2.*

existiment. solo excepto necessitatis casu, et cum copia confessarii non habetur. Ergo.

79. Reap. *Neg. Ant.* Ad i. prob. D. Per confirmationem coram hominibus factam ipsi mulieri, C. coram Deo, A'. Alioquin bis mulier illa absoluta fuisset ab iisdem peccatis, siquidem paulo post iterum dixit Christus mulieri: *Bemittunlur tibi peccata.* Hoc etiam confirmatur exemplo haeniorrhoissae, quae etsi sanitatem jam obtinuisset, tamen Marc. V. 34. dixit ei Christus: *Esto sana a plaga tua.* Verba autem illa: *Quoniam dilexit multum,* non aliud significant juxta Bellarminum, quam magnam dilectionem causam fuisse magnae indulgentiae. 15

80. Ad 2. D. Docent citati patres, mulierem illam accessisse immun- dam. nondum lotam etc. in aestimatione hominum, C. vere et coram Deo, vel *neg.* vel *subd.* cum accessit, cucurrit, procubuit, nondum perfecta caritate incensa, C. cum perfecta caritate dilexit, A'. Quod expresse docet s. Bernardus, *Serm. IV. de dedicat, eccles.* dicens: *Errabat pharisaeus, qui tamquam adhuc peccatricem horrebat, quae divinis inhaerens vestigiis, rigabat fletibus, tergebat crinibus, osculo premebat, ungebat unguento* etc. 16

81. Ad 3. D. Adimplendo conditionem a Christo praescriptam, vel ad habendum gratiae signum, C. perinde ac si adhuc in peccatis suis esset, A. Idem dicere possumus de Paulo jam converso, quod de Cornelio scripsit s. Augustinus: *Cornelius, ait ipse, audiens et credens, quod praedicaverat Petrus, ita mundatus est, ut ante visibilem Baptismum, cum suis qui aderant, acciperet donum Spiritus Sancti; verumtamen nec visibile sacramentum contemni potuit, ut ablutus etiam extrinsecus lavaret quodammodo vestimenta sua.* 17

82. Ad 4. D. Hoc dicebat s. Augustinus de catechumenis absque legitima causa Baptisma protrahentibus, C. per se, A'. In adductis enim locis aliisque non paucis s. Augustinus eos perstringit catechumenos, qui diu differre Baptismum consueverant; ac merito affirmat, his absque Baptismo, quamvis sibi viderentur caritate flagrare, non remitti peccata, nisi adimplerent, quae Christus jussit; cum contritio non remittat peccata independentem a virtute sacramenti. Ejus proinde susceptionem saltem in voto habere debent vere contriti.

83. Ad 5. D. Cum disserunt de iis, qui nondum habent caritatem perfectam, C. secus, N. Ut patet ex allatis documentis.

„J) *De Poenit.* lib. II. cap. 14. num. 2.

1ß) Num. 3. Qui ibidem subdit: -Num- quid possibile est regnare peccatum in animo contrito et spiritu ingemiscienti, aut non multa caritas operit multitudinem peccatorum? Dimissa sunt ei peccata inulta, quoniam dilexit multum. Merito proinde jam

non peccatrix, juxta tuam, pharisaec, sententiam.* El haec quidem verus Bernardus. Nam, quae ab adversariis objiciuntur, desumpta sunt ex sermone spurio. Cf. edit. Mabill. opp. s. Bernardi, vol. II. pag. 734.

17) *Quaest. XXXHI. in humeros*, n. 9.

84. Ad 6. I). Vel in re vel in voto, C. in re tantum, N. Scopus enim s. Leonis est retrahere, peccatores a procrastinanda poenitentia. 18

85- Ad 7. D. Ob periculum et facilitatem deceptionis in re tam gravi, C. quasi consuerit, non semper remitti peccata, dum vere adest contritio caritate perfecta, A'. Adeo aperta est mens concilii tridentini, ut nullus supersit ambigendi locus. 19 Aliud porro est loqui in abstracto, ut ajunt, aliud vero in concreto. Nam quin contritio caritate perfecta talem producat effectum, dubitare non possumus; semper tamen incerti sumus, an ejusmodi contritionem rcipsa habeamus.

86. II. Obj. Si contritio caritate perfecta ante actuale Baptismi aut Poenitentiae susceptionem semper justificaret catechumenos aut poenitentes, jam sequeretur, 1. inutilem fore realem illorum sacramentorum susceptionem. 2. falsam pariter fore. Baptismi aut absolutionis formam: 3. contritionem et caritatem praecedere debere peccatorum remissionem. Quae quidem omnia falsa ac erronea sunt. Ergo.

87. Resp. At. primani sequelam; quia, uti jam observavimus, non confertur remissio peccatorum per actum contritionis aut caritatis nisi intuitu et virtute sacramenti, quod operatur vel *in voto existens*, vel *in actu se exercens*, ut loquitur s. Thomas. 20 Hinc si-culpabiliter sacramentum non suscipiatur, nulla evadit adepta justificatio. 21

88. Aci/, pariter alteram sequelam, tum ob rationem modo adductam, quia virtus clavium semper operatur sive actu sive voto; tum etiam quia forma absolutionis tam primam quam secundam aut tertiam remissionem pro subjecti capacitate significat; tum denique quia juxta s. Thomam perinde valent verba *Ego te absolvo* ac *sacramentum absolutionis* tibi impendo 22, id est, per ea significatur visibiliter, quod invisibiliter Deus jam operatus est seu operatur.

89. Ad 3. D. Debet praecedere contritio aut caritas prioritatem causae

1s) Ut palet ox cap. 5. ubi concludit: „Unde oportet unumquemque Christianum conscientiae suae habere iudicium, ne converti ad Deum de die in diem differat etc.”

”) Cf. card. Pallav. *Storia dei Concil. di Trento*, lib. XII. cap. 10- n. 26 et seqq. Nam num. 27- refert, jam canonum paratum esse ad damnandam contrariam sententiam; qui tamen editus non est, eo quod Balthasar Heredia se interposuerit.

20) In *Suppi.* qu. 18- art. 1.

”) Hic quaestio agitur a theologis, utrum peccata, per contritionem cum volo sacramenti dimissa, reviviscant, si quis postea culpabiliter negligat susceptionem sacramenti; nec enim defuerunt, qui id af-

firmarent; verisimilior tamen, immo certa videtur sententia, peccata semel remissa, quacumque demum ratione remissa sint, sive per sacramentum sive extra sacramentum, numquam renasci, neque quoad reatum culpae neque quoad reatum poenae. Nam, cum remittantur peccata per gratiae sanctificantis infusionem, penitus anima purgatur et sanctificatur, et peccata illa destruuntur; quod vero destructum est, reviviscere nequit. Id tamen non vetat, quominus, qui negligit sacramentum, puniatur ob hoc speciale peccatum. Ceterum cf. Vasquez, *De Poenit.* qu. 88. art. 4. dub. 1. praesertim n. 74 et seqq. ubi late de hac controversia disserit.

22) Pari. III. qu. 84- art. 3. ad 5.

et naturae, C. prioritatem temporis, X Actus enim contritionis vel caritati» est ultima dispositio ad gratiam et remissionem peccatorum consequendam.

PROPOSITIO III.

Ad sacramentum Poenitentiae rite suscipiendum non est necessaria contritio caritate perfecta.

90. Haec propositio, quae sequitur ex praecedente, ejusdem certitudinis est, praesertim post concil. trid. Nec enim ignoramus, a veteribus scholasticis ante Tridentinum, saltem usque ad s. Thomam, passim propugnatam fuisse contritionis perfectae necessitatem ad percipiendum cum fructu sacramentum Poenitentiae, communemque apud illos hanc fuisse doctrinam.¹ In concilio tamen tridentino quaesitum est serio in ejusmodi opinionem ob aflinitatem, quam prae se ferre videbatur cum erroribus protestandum, quod scilicet a sacerdotibus non reipsa remittantur per verba absolutionis hominum peccata, sed solum declarentur esse remissa.² Nulla tamen censura patres tridentini illam sententiam perstrinxerunt, ne veteribus illis notam erroris inurerent. Ceterum, si jansenistas, qui fere obsoletam hanc doctrinam suam fecerunt, et paucos admodum theologos excipias, catholici, quotquot sunt, ab ea recesserunt.

91. Sic igitur propositionis nostrae veritatem adstruimus: Ex concilio tridentino Sess. XIV. cap. IV. duplex distinguitur contritio: altera, quae aliquando caritate perfecta est, hominemque cum Deo reconciliat, priusquam sacramentum actu suscipiatur; altera imperfecta, quae quamvis sine sacramento per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, eum tamen ad Dei gratiam in sacramento Poenitentiae impetrandam disponit. Supponit igitur Tridentinum ac pro certo habet, 1°. non esse necessariam perfectam contritionem ad sacramentum rite suscipiendum; alioquin non *aliquando* dumtaxat, sed *semper* peccator, priusquam sacramentum actu susciperet, justificatus foret; 2°. peccatorem vulgo ad justificationem perducere in sacramento Poenitentiae per solam contritionem imperfectam sive attritionem.

Quae quidem confirmantur ex Catechismo rom. qui inter cetera haec habet: *Quin etiam, statim ut eam* (contritionem perfectam) *mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis a Deo tribui . . . prophetae verba*

Nimis longum esset velle etiam per summa capita veterum scholasticorum placita referre, nec ulla utilitas exinde sequeretur. Qui tamen optaret sibi plenam de illis cognitionem comparare, consulat Olorinum, tum in op. *De Poenitentia*, lib. VIII. cap. 2 et seqq. tum in op. *De contritione*

et attritione, exercitatio historico theologiae, part. I. *De mente doctorum scholasticorum*. Non tamen sine aliquo delectu doctissimi hujus viri opera legi debent.

¹) Cf. card. Pallavic. op. cit. lib. XII. cap. 12. n. 6.

*illa declarant: Dixi: confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Atque ejus rei figuram in decem leprosis animadvertimus, qui a Salvatore nostro ad sacerdotes missi, antequam ad illos pervenirent, a lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, verae contritionis eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim a Domino impetremus.*³ Cum vero idem Catechismus passim doceat, per verba absolutionis relaxari peccatorum vincula, pro certo proinde habet, non esse necessariam contritionem perfectam ad rite suscipiendum sacramentum.

92. Ad haec accedit, damnatam esse prop. LVIII. Baji, quae ita se habet: *Peccator poenitens non vivificatur ministerio sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui poenitentiam suggerens et inspirans, vivificat eum et resuscitat ministerio autem sacerdotis solum reatus tollitur.*⁴ Jam vero, si necessaria esset contritio caritate perfecta ad rite suscipiendum sacramentum Poenitentiae, *numquam* ministerio sacerdotis absolventis, sed *semper* a solo Deo peccator vivificaretur. Hoc propterea esset peculiare paradoxon hujus sacramenti in adversariorum hypothesi, ut *in re numquam* produceret effectum, quem significat, produceret vero *semper in voto*, quod sane absonum est.

DIFFICULTATES.

93. I. Obj. 1. Si rejicienda ut erronea foret opinio de absoluta necessitate contritionis perfectae, ideo esset, *primo*, quod finis et causa institutionis sacramenti Poenitentiae, quae est remissio peccatorum, cessaret, cum eam jam supponeret ante actuale sacramenti susceptionem; *secundo*, quod non amplius formae absolutionis sua veritas constaret, quia sacerdos solum declararet peccata esse remissa, minime vero reipsa absolvendo remitteret. Atqui hae rationes aliaeque ejusmodi nihil evincunt; cum 2. ex ipsa Tridentini doctrina contritio peffecta hominem Deo non reconciliet nisi dependet a sacramenti voto, quod in illa includitur; et aliunde 3. ipsa contritio pars essentialis sit ejusdem sacramenti. 4. Nonne, qui tenent, hominem semper Deo reconciliari por contritionem perfectam ante actuale sacramenti susceptionem, tum veritatem formae absolutionis vindicant, tum sacramenti utilitatem? Ergo.

94. Resp. Ad 1. *D.* Etiam, *Tr.* vel *C.* solum, *N.* Potissima enim ratio, ob quam catholici theologi passim ut erroneam praefatam sententiam rejiciunt ac impugnant, est, quia adversatur apertae tridentini concilii doctrinae, quae .Scripturarum, patrum universaeque traditionis auctoritati innititur, prout ex dictis constat atque ex dicendis magis patefiet. Hinc jam collabe-

3) Pari. II. cap. 5. n. 30.

Cf. apud Hard. *Acta Concil.* loc. cit.

quae fuit sententia nonnullorum antiquorum scholasticorum.

scit superstructa argumentatio. Verum, et hoc omisso, *nego minorem* propositi argumenti.

95. Ad 2. seu ad 1. prob. *D.* Cnm casus ilio extraordinarius datur, ut contritio sit caritate perfecta, per accidens, *C.* per se et natura sua, *X.* Alioquin sequeretur illud absurdum, quod paulo ante indicavimus, ita videlicet a Christo esse institutum hoc sacramentum, ut in voto *semper* operari debeat, *numquam* vero possit operari in re.

96. Ad 3. *D.* Contritio est pars essentialis sacramenti in ipsa actuali ejusdem administratione, *C.* ante actualem administrationem. *A'.*

97. Ad 4. *D.* At diversa ratione, scilicet in casu extraordinario, ut diximus, ac per accidens, *C.* eadem ratione, *X.*

98. *H.* *Obj.* 1. Haec sententia a Tridentino damnata non fuit; 2. eamque tribus eoque amplius saeculis docuerunt uno fere ore theologi; nec defuerunt. qui vel in ipso concilio, Pallavicino teste 5, vel post concilium, eidem mordicus adhaeserint. 3. patrum auctoritati innixi, qui sacerdotum partes in hujus sacramenti administratione adumbratas docuerunt a Domino, sive cum mundatum a se leprosum ad sacerdotes misit, ut eum sanatum declararent, sive cum Lazarum a se excitatum a mortuis jussit apostolos ab exterioribus vinculis eum solvere. 4. Inter illos patres eminent s. Augustinas et s. Gregorius M. qui aperte tradunt, vivum esse oportere, qui peccata confitetur: nec quemquam esse absolvendum, nisi quem sacerdos cognoverit vivificatum. 5. Ab istorum patrum doctrina non discessit s. Thomas, qui in IV. dist. 21. art. 2. in corp, et alibi id ipsum docet concludens, quod *ordinatur confessio directe ad dimissionem poenae*. Ergo.

99. *Resp.* ad 1. *D.* Ita tamen ut concilium eam improbaverit atque rejecerit, *C.* ut non rejecerit, *N.* Ex eo quod concilium nullam specialem notam illi sententiae inusserit, ob quamdam erga veteres scholasticos reverentiam, id unum inferri potest, eam non esse *faereticam*. At ex eo, quod non sit haeretica, non sequitur, eam esse catholicam.

100. Ad 2. *D.* Antequam ab ecclesia reprobata esset, adeoque innoxie, *C.* postquam ecclesia contrarium docuit, *subd.* ajansenistis ac paucis illis, qui istorum vestigia sectari maluerunt quam ecclesiae doctrinam, *C.* a cordatis theologis, *N.* Veri enim theologi munus est non propria, sed ecclesiae sensa reverenter complecti.

101. Ad 3. *Neg.* Immo contrarium plane patres docuerunt, cum affirmarunt, 1°. claves aeterni adyti traditas esse arbitrio Petri coeli janitoris; 2°. hanc inesse sacerdotibus potestatem, ut beneficio absolutionis vere peccata dimittant; 3°. nonnisi ad preces sacerdotis peccatoribus indulgentiam a Deo concedi; 4°. sententiam sacerdotum priorem esse divina; 5°. poenitentes ad

s) Loc. cit. n. 2 et seq.

vitam excitari solemn! absolutionis ritu; 6°. donec ad sacramentum veniant, catechumenos et poenitentes semper esse vinculis peccatorum adstrictos.⁶ Quae certe principia consistere nequeunt cnm adversariorum doctrina. Cum igitur patres adducunt exempla leprosi a Christo mundati ac Lazari excitati a mortuis, id unice significare volunt, Deum esse, qui interiori gratia sua peccatores vivificat et mundat, sacerdotes vero non esse nisi causas instrumentales, quibus Deus utitur ad peccata mundanda, ut exponit Catechismus romanus.⁷

102. Ad 4. *D.* Vita inchoata et inchoata resurrectione, quam imperfecta contritio operatur per gratiam actualem, quae animam interius movet et excitat, *C.* vita plena et perfecta resurrectione, quae est effectus gratiae justificantis per sacramentum conferendae, *N.* Id patet ex ipsis s. Gregorii verbis, qui in eadem *Uom. XXVI. in Evangel*, quae nobis opponitur, scribit: *¶ Quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat.*⁸ Idem patet ex verbis s. Augustini, qui aperte de illis, qui sacerdotum objurgationibus *displicentes sibi, mutare vitam instituunt*, affirmat: *Resurrexerunt isti, revixerunt, quibus displicet quod fuerunt, sed reviviscentes ambulare non possunt. Haec sunt vincula ipsius reatus. Opus est ergo, ut, qui revixit, solvatur et ire permittatur. Hoc officium discipulis dedit, quibus ait: Quae solveritis etc.*⁹

103. Ad 5. *D.* In *Commentariis in Magistrum sententiarum*, *C.* in *Summa*, ubi, si quid minus caute antea scripserat, rerum momentis maturius perpensis emendavit, *N.* Porro in part. III. qu. 84. art. 2 et 3. doctrinam nostram propugnat. Sic enim scribit, art. 3: *¶ Qujñ sacramenta novae legis efficiant quod figurant, oportet, quod forma sacramenti significet id, quod in sacramento agitur, proportionaliter materiae sacramenti... Hoc autem sacramentum, scilicet Poenitentiae, nec consistit in consecratione alicujus materiae sanctificatae, sed magis in remotione cujusdam materiae, scilicet peccati, prout peccata dicuntur esse materia Poenitentiae. Talis autem remotio significatur a sacerdote, cum dicitur: Ego te absolvo.*¹⁰

6) Horum omnium testimonia cf. apud Bellarm. *De Poenit.* lib. III. cap. 2 et seqq.

7) Loc. cit. n. 35-

8) Num. 6.

9) *Senn.* XCVIII. alias XLIV. *De verbis Dom.* cap. 6.

10) Certum videtur, plerosque scholasticos usque ad s. Thomam docuisse necessi-

talem contritionis ad sacramentum poenitentiae rite suscipiendum, immo et s. Thomam ipsum, quidquid asserat Drouvenius, tum in aliis operibus tum in commentariis in Magistrum sententiarum adhaesisse communi tunc temporis sententiae, donec in Summa mutavit sententiam, quam postea numquam non est professus. Cf. Morinus, op. et loc. cit.

CAPUT III.

DE CONFESSIONE.

104. Confessio, quae altera pars est sacramenti Poenitentiae, definiri solet: *Accusatio peccatorum, quae quis post Baptismum commisit, legitimo sacerdoti facta ad illorum absolutionem obtinendam.* Wicleflus necessitatem confessionis impugnavit in casu perfectae contritionis, ut patet ex ejus art.VIL a concilio constantiensi proscripto: *8ⁱ homo debite fuerit contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua et inutilis.* ^l Novatores confessionem interdum uti bonam ac salutarem commendant, interdum vero tamquam cruentissimam animarum carnificinam ac tormentum innocentianum exeerantur, vel ad summum contendunt ejus usum liberum esse utpote institutionis mere ecclesiasticae. Increduli eandem viam tenent. Veteres montanistae ac novatiani admiserunt confessionis divinam institutionem, restrinxerunt tantum facultatem a Christo datam ecclesiae absolvendi rite poenitentes ab omnibus peccatis. Jansenistae improbant usum confitendi peccata venialia. Hos errores omnes refellere aggredimur.

PROPOSITIO. L

Confessio sacramentalis omnium et singulorum peccatorum mortalium, quae post Baptismum commissa sunt, divinae institutionis est et necessaria ad salutem: quod in primis sacrae litterae ostendunt.

105. De fide est haec propositio ad quam sanciendam hos canones edidit concilium trid. Sess. XIV. can. VI: *Si quis negaverit, confessionem sacramentalem vel institutam vel ad salutem necessariam esse jure divino, aut dixerit, modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum: anathema sit.* Can. VII: *Si quis dixerit in sacramento Poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino, confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta, et quae sunt contra duo ultima decalogi praecepta, et circumstantias, quae peccati speciem mutant... anathema sit.* Can. Vni: *Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem ecclesia servat, esse impossibilem et traditionem humanam, a piis abolendam . . . anathema sit.*

106. Suppositis testimoniis superius ex sacris litteris recitatis: *Quae-*

^l) Apud Hard. *Acta Concit.* torn. VIH. coi. 299.

cumque alligaveritis etc. Quorum remiseritis etc. ita instituimus argumentum: Evidens est ex his verbis, sacerdotes constitutos a Christo esse judices facultate instructos ligandi atque solvendi, retinendi atque remittendi peccata; atqui, inquit Tridentinum 2, *constat, sacerdotes judicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque aequitatem quidem illos in poenis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, et non potius in specie ac singillatim sua ipsi peccata déclarassent.* Id ipsum fori civilis consuetudo plane demonstrat, ubi nisi judices pro tribunali sedentes reorum causas vel ex propria confessione vel accersitis testibus diligentissime inquirerent, discuterent, ponderarent, eorum judicia ut iniquissimae, praevaricationes haberi deberent. Cum itaque Christus tribunal spirituale Poenitentiae ad instar fori civilis erexerit, necessario fatendum est ex Scripturae auctoritate, nisi praevia singulorum peccatorum lethalium cum suis circumstantiis, quae speciem mutant, confessio fiat, remitti ac retineri peccata non posse.

107. Hunc praeterea ac non alium sensum esse verborum, quibus Christus contulit hanc potestatem absolvendi aut ligandi, remittendi aut retinendi peccata, constat ex ratione, qua in praxim haec facultas ab ecclesia deducta est, atque ex constanti traditione ac interpretatione patrum, per quos eorum verborum significatio determinata est. Quod sequenti propositione luculentissime ostendemus. Interim animadvertimus, confessionem ipsam divinae institutionis esse, ac necessariam ad salutem, non autem, *modum* confitendi sive palam sive secreto; qui modus afficit tantum disciplinam, cujus ecclesia moderatrix esse debet. ³

DIFFICULTATES.

108. I. Obj. 1. Christus citatis verbis sacerdotes judices minime constituit, cum ex apostolo, I. Cor. cap. IV. et II. Cor. cap. V. non sint nisi *legati, ministri et dispensatores mysteriorum Dei.* 2. Verum, dato etiam quod vere judices sint, nequeunt propterea peccata remittere, quod solius principis est; judicis vero munus statutas a lege poenas tantummodo exequi. 3. Princeps praeterea judices constituendo non prohibet, quominus subditi possint ad se immediate confugere; multo igitur minus Christus, tribuens

^{*)} Sess. XIV. cap. 5.

³⁾ Conc. trid. hoc aperte indicat, Sess. XIV. cap. 5. Cf. Morinus, *Be Poenit.* lib. II. cap. 10. §. 14 et seq. tum etiam cap. 9. ubi non pauca exempla profert ejusmodi confessionum, quae in publico consessu interdum fieri consueverunt. Id ipsum ostendit Massuetus, *Biss. Hl. fren.* cap. 7. Scio, Petavium in adnot. in s. Epiphan.

Haeres. LXXIX. §. 5. contendere, numquam confessionem publicam viguisse. Verum ipse loquitur de publica peccatorum confessione, quae aliqua lege fuerit praescripta, praesertim in universa ecclesia. In quo utique ei assentimur. Ast negari non potest, in nonnullis ecclesiis et per aliquod tempus ejusmodi confessionem obtinuisse.

apostolis facultatem remittendi aut retinendi peccata, vetuit, ne fideles ad se immediate confugiant, ut remissionem peccatorum obtineant, Dicendum est igitur, liberam saltem esse omnibus confessionem, nisi 5. agatur de publicis peccatoribus, qui velint baptizari aut cibo eucharistico refici; non autem de occultis, quorum reatus, cum lateant ecclesiam, nullum propterea ipsa jus habet in eos inquirendi et judicandi. 4 Ergo.

109. **Resp.** Ad 1. *Neg.* Ad prob. *D.* Id est, sacerdotes iudices non sunt auctoritate suprema et propria, *C.* ministerial! et communicata, *A.* Christus enim apostolis eorumque in sacerdotio successoribus missionem contulit et auctoritatem administrandi sacramenta eo modo, quo ab ipso instituta sunt. Sacramentum porro Poenitentiae, voluit ut administraretur ad modum iudicii; ergo hoc ipso instituit sacerdotes vere iudices in hoc sacramento.

110. Ad 2. *D.* Nomine et auctoritate propria, *C.* nomino et auctoritate Christi et juxta leges ab ipso latas, *V.*

111. Ad 3. *D.* Nisi constaret de aperta Christi voluntate, ut non consequamur peccatorum remissionem nisi virtute clavium, *C.* si de hac voluntate constet, *V.* Sane vel ipsa clavium metaphora, qua usus est Christus, aperte ostendit, non posse nos alia ratione peccatorum remissionem obtinere quam per illorum ministerium, quibus ipse claves commisit. Quorsum enim alicui claves traderentur, si cuique domus aditus pateret? 5

112. Ad 3. *V.* Responsio patet ex modo dictis.

113. Ad 5. *Neg.* Distinctio enim, quam Binghamus invexit, arbitraria est; nam Christus nullum faciens discrimen inter peccata publica et occulta, omnia remittendi facultatem dedit apostolis. Quod si ecclesia in foro externo non iudicat de occultis, de iisdem tamen iudicat in foro interno juxta potestatem sibi a Christo datam.

114- **Inst.** 1. Absolutio est alieni beneficii exeeutio, non autem iudicium; 2. Christus enim mandatum quidem dedit remittendi peccata, at non dedit mandatum de peccatis cognoscendis; 3. quod ostenditur ex Baptismi exemplo, qui confertur in remissionem peccatorum absque ipsorum manifestatione. Ergo.

115. **Resp.** Ad 1. *D.* Est exeeutio alieni beneficii conferendi per actum iudiciale, adeoque cum causae cognitione, *C.* conferendi quacumque ratione, *N.*

116. Ad 2. *D.* Dedit Christus mandatum remittendi peccata simul et

*) Ita passim Chemnilius, et post cum Dallaeus et Bingham.

4) Cf. Scheffmacherus, *Lettres cf un docteur allemand del'université de Stras-*

bourg à un gentilhomme protestant, Strasbourg 1730. tom. I. lettre IV. troisième proposit. Cf. etiam Maldonatus, *De sacram. Poenit.* cap. 3.

retinendi si opus fuerit, *C.* solum remittendi, *N.* Jara vero, nisi prius peccata cognoscantur, non potest ejusmodi facultas rite exerceri.

117. Ad 3. *A><l. paritatem;* cum enim per Baptismum pateat infidelibus ingressus in ecclesiam, nequit haec in non subditos verum ac proprium exercere iudicium. *Quid enim mihi*, interrogat apostolus, *de iis, qui foris sunt, judicare?* 6 Per plura aut pauciora experimenta propterea ecclesia tentât catechumenos, antequam eos admittat ad Baptismum. 7

118. **H. Obj.** 1. Nuspiam legimus, apostolos compulisse fideles ad confessionem peccatorum apud se faciendam. 2. Immo apostolus Paulus solum exegit conscientiae propriae discussionem a fidelibus, ut digne accederent ad sacram synaxin, dicens: *Probet autem se ipsum homo* 3, innixus certe doctrinae Christi, qui 3. Matth. VI. nos docet in oratione dominica peccatorum remissionem immediate a Patre suo petere illis verbis: *Dimitte nobis:* et 4. promittit, Patrem suum nobis dimissurum, prout et nos debitoribus nostris dimiserimus; jam vero nos debitores nostros ad duram hanc conditionem non adigimus, ut prius singillatim offensas nobis illatas confiteantur. 5. Hinc Christus, Apocalyps. II et III. variis episcopis delinquentibus nihil aliud injungit ad peccatorum veniam obtinendam, quam ut poenitentiam agant, ut praecipiebatur in vet. Testam. 6. Neque enim credere fas est, in lege gratiae impositum esse gravissimum jugum, cui minime subiciebantur qui sub lege servitutis constituti erant. Ergo.

119. **Resp.** Ad 1. *Trans.* Nec enim desunt, qui confessionis praxim colligant ex Jacob. V. 16. aliisque testimoniis. 9 Verum hoc omisso, *D.* Non legitur, *C.* non compulerunt fideles ad confitendum, cum opus esset. *N.* Nuspiam enim legimus, apostolos baptizasse infantes, attamen hinc inferri non potest, numquam infantes ab apostolis tinctos fuisse. Cum igitur constet de divina confessionis institutione, nos potius concludimus, apostolos fidelibus

6) I. Cor. V. 12.

7) Jam alias monuimus, antiquitus obtinuisse, ut inter cetera experimenta exigeretur singulorum peccatorum confessio a catechumenis; postea tamen haec praxis in desuetudinem abiit. Dixi: inter *cetera experimenta;* siquidem illa non erat confessio sacramentalis, ut patet; neque ecclesia ullam exercebat jurisdictionem proprie dictam in illos catechumenos; sed solum ad humilitatis exercitium, atque ut se certiore faceret de catechumenorum dispositionibus, priusquam eos admitteret ad Baptismum.

*) I. Cor. XL 28.

D) Cf. Scheffmacherus loc. cit. Maldonatus in cit. tract. *De Poenit.* contendit, minus solidum esse testimonium, quod afferri solet ex epistola Jacobi: *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra*, ad evincendum praeceptum confessionis. Attamen alii magnum pondus probationis inveniunt in eo textu. Morinus enim, *De Poenit.* lib. VIII. cap. 8. §. 4. non solum mordicus vindicat hoc testimonium velut efficax ad demonstrandam necessitatem confessionis, sed ostendit praeterea, talem esse ejusdem textus interpretationem ss. patrum antiquissimorum. Cf. cit. loc.

confessionem injunxisse, cum opus esset, quamvis id litteris minime fuerit consignatum.

120. Ad 2. *D.* Probatione a Christo praecepta, *C.* quomodocumque facienda, A'

121. Ad 3. *D.* Obtinendam per adjumenta a se instituta, *C.* ad horum exclusionem. A'.

122. Ad 4. *D.* Quoad dimissionem ipsam et effectum dimissionis, *C.* quoad modum, *V.* Longe enim diversa ratione nobis dimittit Deus ab ea, qua nos dimittere debeamus debitoribus nostris, qui nullam ad veniam concedendam nostris offensoribus conditionem apponere possumus; potest autem Deus, prout rcipsa apposuit.

123. Ad 5. *D.* Modo tamen a Christo injuncto, *C.* ad ipsorum arbitrium, *N.*

124. Ad 6. Hic agitur *de facto*; si de eo constiterit, conjecturae nostrae evanescunt. *Resp.* II. *P.* Quod tamen leve est habita ratione tot legalium lustrationum, sacrificiorum etc. quae in veteri lege exigebantur ad remissionem peccatorum obtinendam, ac leve praeterea fit uberiori gratia, *C.* secus, A'. Addo confessionem in solatium ac in commodum nostrnm cedere. 10

X 125. III. Obj. Auricularis confessio pluribus nominibus impossibilis est, perniciose et periculi plena. Ac 1. impossibilis est integra peccatorum confessio tum defectu memoriae, tum defectu cognitionis, tum denique defectu discretionis inter peccata lethalia ac venialia; hinc anxietates et scrupuli, quibus nou semel perturbatur conscientia. 2. Perniciosa est, quatenus qui

10) Cf. Môhler, *Symbolique*, liv. L §.33. ubi n. 2. inter cetera scribit: „Tout ce qui affecte véritablement l'homme, doit de nécessité se produire au dehors.... Quand l'âme est brisée par le repentir, ce sentiment vent se révéler au grand jour; alors nous confessons nos péchés à l'Eglise; et tout ce que nous faisons au Prêtre, nous l'avons fait à Jésus-Christ, car il tient sa place... Que deux ennemis désirent sincèrement se réconcilier, ils se sentent entraînés à confesser leurs loris; et ce n'est nou plus que par cet aveu que leur réconciliation devient véritable, que la paix rentre dans le coeur. Telle est en effet la

nature de l'homme, qu'il ne croit point lui-même à ses propres affections, s'il ne les voit manifestées à l'extérieur; et dans la réalité, les mouvemens de notre âme ne sont parvenus à leur dernier complément, que lorsqu'ils ont reçu une forme visible.... Celui qui déteste, abhorre le péché, le confesse avec douleur et tout ensemble avec joie: avec douleur, parce que le péché est le mal propre du pécheur; avec joie, parce qu'en le confessant le pécheur s'en sépare et s'en éloigne." Nimius essem, si vellem huc afferre, quae cl. Manzoni praeclare scripsit de hoc argumento, *Sulla morale caltolica*. cap. 8. §. 3.

confitetur, ex veniae facilitate ausam sumit in pejus quotidie ruendi, ac temerariam sibi securitatem pollicetur; cum de unica materiali confessione sollicitus vix ipsi cura subsit de criminum detestatione. 3. Periculi demum plena est confessio ex parte reipublicae, quae sibi omnia metuere potest ex arcana hac conscientiae manifestatione, in qua sacerdotes suadere possunt pocnitentibus, ne principum jussis obtemperent, et ut machinationes moliantur adversus publicam tranquillitatem aut principum vitam. Sed nec periculo vacat quoad ipsos confessarios, qui foedissima quaeque tum legere tum audire coguntur, quibus perdifficile est eos non inquinari: hinc constitutiones adversus *sollicitantes* editae. Periculi demum plena est respectu ipsius confitentis, dum ea recolere memoria debet, quae ipsum in delectationem conjicere possunt eorum, quae detestari teneretur; ex saepe praeterea iterata eorundem criminum narratione fit, ut verecundiam omnem exuat, ac vix unqnam e peccatorum coeno emergat. Ergo.

126. *Resp.* I. generatim: Agitur *de facto* uti jam animadvertimus; hoc semel constituto, quae ambizioso ac vano eruditionis ac verborum apparatu congerunt adversarii, per se concidunt. Paralogismis praeterea pugnant adversarii, dum ea urgent adversus auricularem confessionem, quae sibi protestantes animo seu potius imaginationis aestu fingunt, aut quae ex hominum vitio et abusu proveniunt, non autem ex rei ipsius institutione ac legitimo usu.

127. *Resp.* II. *Neg.* Ad 1. prob. *D.* Si nos teneremur ad id, quod vires nostras excedit, *C.* si ad id solum, ad quod vires nostrae divina gratia adjutae pertingunt, A; Jam vCro, ut ex tridentina synodo didicimus, nos non tenemur confiteri nisi ea peccata, quae post debitum ac diligens examen menti subeunt. Id ipsum de ceteris dicatur, quae recensent adversarii; cum juxta practicum conscientiae dictamen peccata sua fideles patefacere debeant. Iis vero, qui forte rudiores esse possunt, confessariorum caritas et solertia praesto est.

128. Ad 2. *D.* Ex propria malitia, *Tr.* vel *C.* ex sacramento ipso, A*. Tantum enim abest, ut confessio facilitatem peccandi praebeat, ut, quo meliores homines sunt, eo magis eam frequentent. Quod si nonnulli tam rndes sint, ut in confessionis veluti cortice quiescant, parum solliciti de interioribus animi dispositionibus, quae ad rite hoc sacramentum suscipiendum requiruntur, instruendi ii sunt ac commonendi, non vero abolenda confessio. Tot enim, experientia duce, tantaque emolumenta in christianos ex ea proveniunt, ut nullum fortasse frenum magis idoneum excogitari possit ad homines a vitiis retrahendos, aut ad eos continendos in officio. Ipsimet protestantes ac increduli non semel hoc ipsum animadverterunt ac ingenue

lassi sunt”’, atque hinc saepe ejus usum, licet frustra, restituero contenderunt. ,a

129. Ad 3. Αλ?. Quin potius respublica haud pauca inde commoda percipit. Confessorii enim norunt, scriptum esso: *Admone illos -principibus d potestatibus subditos esse.* 13 Sane machinationum et seditionum architecti sacerdotum insectatores ac hostes teterrimi sunt. Non ignorant praeterea confessorii, teneri se ad poenitentes adigendos, ut furto aut fraude sublata restituant, famae laesae damna reparent, ceteraque praestent, quae damno quavis ratione injuste illato civibus compensando sunt necessaria. Ex his aliisque haud paucis, quae brevitatis gratia praetermitto, luculenter constat, perniciem ne, an potius utilitates maximas ex confessione respublica sibi polliceri jure debeat. 14 Neque ullum est confessariis pertimescendum periculum, si oratione freti, et ea qua decet modestia, gravitate, prudentia, caritate ad excipiendas confessiones se conferant, prout quovis tempore cum ingenti suo et animarum lucro sanctissimi viri hoc sacramentum administrarunt. Recte observat Bergier, deteriores sacerdotes nihil magis abhorrere quam ab audiendis confessionibus. 15 Profecto hoc ministerium perpetua admonitio ipsis confessariis est. Si qui vero moribus projecti eo quandoque abutuntur, ipsi viderint: rationem enim reddent ei, cujus vice in sublimi hoc ministerio funguntur. 16 Neque demum periculo est poenitentibus confessio, si et ipsi intimo cordis dolore perculsi peccata sua recolant, eaque exponant ea, qua par est, cautela ac verecundia; alioquin vel ipsa confessio, quae coram Deo juxta adversarios esset facienda, periculo non vacaret, omnisque conscientiae

*) Baro de Starck plura adducit documenta ad hoc evincendum tum ex protestantibus tum ex ipsis incredulis. Inter ceteros Voltaire, *Annales de l’empire*, tom. I. pag. 41. haec scribit: -Les ennemis de l’Eglise romaine, qui se sont élevés contre une institution si salutaire (la confession auriculaire), semblent avoir ôté aux hommes le plus grand frein qu’on peut mettre â leurs crimes secrets. Les sages de l’antiquité en avaient eux mêmes senti l’importance." Sed conf. *Entretiens philosoph.* pag. 28 el seqq. Conf, etiam comes De Dfaistr, *Du Pape*, liv. III. chap. 3. §. 1. nee non Esslinger, op. cit. §. 1.

*) Cf. Scheffmacher, op. et loc. cit. ubi inter cetera profert actum, quo ministri protestantes enixis precibus petierunt a magistratu argentoralensi, ut restitueret usum confessionis. Alia cf. apud Bergier, *Diction.* art. *Confession*.

«) Ad Tit. III. 1.

H) Claud. Harms protestans sic alloquitur regem Borussiae: .Nescirem majestati tuae majori fervore rem aliam magis commendare quam confessionem; etenim ecclesia nullum medium efficacius illa habet ad christianos continendos in timore Domini, qui est basis timoris, obsequii et subjectionis, quam regi suo subditi debent. Error hac de re (licet, ut spero, qui illum evulgant, ignorent) includit germina perduellionis et thronos minatur." Ita in *Ephcm eranyelica berlinensi* 1829. n. 81. Plura alia huic similia ex protestanlibus afferre possem. Inierim cf. Esslinger, op. cit., Bergier, *Diction, de Theol.* art. *Confession*.

,J) Loc. cil.

,e) Cf. quae de hoc argumento apposite scribit Manzoni, op. et loc. cit. nee non Feller, *Catéchisme philosoph.* art. *Confession*.

discussio fugienda esset, eum tamen pius Ezechws de se profiteatur: *Reco- gitabo libi omnes annos meos in amaritudine animae meae.* 17

PROPOSITIO II.

Eandem confessionem sacrammtalc m divinae esse institutionis et necessariam ad salutem demonstratur ex sensu traditianali.

130. Protestantes recentem esse contendunt doctrinam et praxim, aut saltem obligationem seu necessitatem l confessionis, atque ab Innocentio III. in concilio lateranensi IV. demum obtrusam anno 1215. Si igitur ostenderimus, 1°. omnibus retro saeculis patres confessionis divinitus institutae necessitatem inculcasse gravium criminum reis, 2°. praxim sive usum confessionis in universa ecclesia numquam non viguisse; illorum ignorantia aut mala fides, aut etiam utraque simul manifestae erunt. Jam vero id ostendere operosum non est.

131. Ac primo quidem, constantem ac perpetuam esse patrum doctrinam circa hunc articulum, ostendunt eorum testimonia, quae, ne longiores simus, more nostro in certas classes redigimus.

Harum I. est eorum, qui affirmant, nonnisi sacerdotes posse criminum vincula solvere post eorum manifestationem; ita ex latinis s. Cyprianus, s. Ambrosius, s. Innocentius, s. Leo M., s. Augustinus, s. Gregorius M.; ex graecis vero Origenes, s. Basilius, qui ad interrogationem 288: *Quibus peccata sint aperienda?* respondet: *Peccata iis confiteri necesse est, quibus credita est dispensatio divinorum mysteriorum* ~, et s. Joann. Chrysostomus. 3

Classis II. eorum est, qui docent, sacramentalem confessionem esse regulam imponendae poenitentiae sive publicae sive privatae juxta sacerdotis prudentiam; ita patres citati % et concilium laodicenum, can. H. praecipiens, ut poenitentibus perseverantibus in humilitate confessionis statuatur poenitentiae tempus *pro qualitate peccati*5, concilium cabillonense 6, trullanum

Isai. XXXIII. 15.

’) Nunc jam fere omnes protestantes veritate compulsi fatentur, usum confessionis antiquissimum esse; verum contendunt, illum esse liberum, ita ut ex Christi dispositione nulla vigeat confessionis obligatio, nec nisi serius ab ecclesia eam fuisse inductam. Ita Dallaeus, Bingham etc.; ad eos demum anno 1784. accessit Eybel in opere, quod de hoc argumento scripsit.

*) *Reyulae brevius tractatae.* Αναγ- ραιον τοῖι πιπιῖτινμῖνοιξ τήν οικονομίαν Τὸν μυντφρίων τοῦ θεον Ιζομολογῶ^3αι

τὰ ἀμαρτήματα. Tom. II. opp. edit. maur. pag. 516.

3) Ne in citandis auctoribus infiniti fere simus, cf. haec singillatim testimonia collecta turn a Bellarmino, *De Poenil.* lib. III. cap. 5 el seqq. turn a Schefimacbero, op. cit. *Quatrième Lettre*, prop. II et III, nec non a Uluzzarelli, *Il buon uso della logica*, opuscolo XIII. *Confessione auricolare*, tom. IV. opp. edit. Florent. 1822.

<) Ibid.

5) Apud Hard. *Acta Cone.* tom. I. col. 782.

6) Can. VIII. ibid. tom. III. col. 949.

seu quinisextum, quod canr CII. praescribit sacerdotibus *peccati qualitatem considerare, et ejus qui peccavit ad conversionem promptum studium, et sic morbo convenientem afferre medicinam.*⁷ Eodem medicinae exemplo jam longe ante usus fuerat Origenes.⁸

Classis III. eorum est, qui adstjuunt, evangelium irritum reddi a quocumque delicta occultante, quae in corde latent, fortiter esse increpandam eorum verecundiam in peccatorum manifestatione sacerdote, eamque suffugientes infici aposthemate exitioso, nullum denique lethalibus noxis contaminatum accedere posse ad sacram synaxim, nisi prius exomologesim fecerit; sic rursum citati patres, inter quos ita loquitur Origenes: *Si quid in occulto perimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri, proferri autem ab illo, qui accusator peccati est et incentor.*⁹ Sic pariter Tertullianus.¹⁰

7- 132- Ad alterum vero quod attinet, ad usum scilicet et confessionis praxim ante Innocentium III. illud constat 1°. ex imperatorum, regum ac virorum principum exemplis, qui confessarios habuisse leguntur a saeculo XII. ad saec. VII u; 2°. presbyterorum per id temporis excipientium confessiones militum; 3°. episcoporum, qui prae nimia poenitendum multitudine hos ad monachos remittebant: 4°. sacerdotum, qui in Missis orabant: *Pro omnibus, quorum confessiones suscepi*; 5°. eorum, qui juxta canonum sanctionem certo tempore confiteri tenebantur: episcopus enim juxta praeceptum concilii rothomagensis in dioeceseos lustratione interrogare debebat: *Si aliquis ad confessionem veniat vel una vice in anno, id est, in capite quadragesimae*; 6U. infirmorum, qui in mortis periculo exomologesim faciebant; 7°. summae sollicitudinis, quam ostendit ecclesia per eam aetatem, ne infirmi absque sacramentali confessione ex hac vita decederent; 8°. fidelium, qui, antequam ad sacram synaxin accederent, gravia peccata confitebantur; ut constat ex

’) Ibid. col. 1698.

®) *Hom.* II. in *Ps.* XXXVII. cujus haec verba sunt, n. 6: «Sicut ii, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho graviter et moleste immanentis abundantiam, si vomuerint, relevantur: ita etiam hi, qui peccaverunt, si quidem occultant et retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur et propemodum suffocantur a phlegmate vel humore peccati. Si autem sui accusator fiat, dum accusat semetipsum et confitetur, simul evomit et delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui

debeas causam languoris exponere etc. Edit. maur. tom. II. pag. 688.

Hom. III. in *Lev.* η. 4. ibid. pag. 196. Non alia ratione potuerunt se subducere protestantes ab horum testimoniorum pondere, quam asserendo, has homilias falso esse Origeni adscriplas, uti fecit Dallaeus; sed cf. liuetius in *Origenian.* lib. III. sect. III., Carol. De la Rue in monito ad novissimam opp. Orig. editionem, Nat. Alex. in *Synopsi /list. eccl.* saecul. III.

,0) *De Poenit.* cap. 8. Nec enim assentior Albaspinæo, qui ea, quae hic Tertullianus scribit, de sola poenitentia publica exponit.

”) Horum omnium documenta cf. apud Scheffmacherum *Epist. cit.* prop. I.

Anastasio Sinaita scriptore saeculi VI.¹² nec non ex s. Paulino aqnilejensi¹³; adeo ut in variis confessionum seu examinis conscientiae formulis, exaratis saoc. VI, VII et VIII, et hoc peccatum recenseatur: *Ego Corpus-et Sanguinem Domini polluto corpore sine confessione et poenitentia indignus accepi* 9°. miraculorum, quae patrata referuntur; exemplo sit quod scribit Petrus venerabilis de juvene infirmo; nam *invitatus ad eum more ecclesiastico presbyter, ut ejus confessionem susciperet*, eo quod peccatum reticuisset, numquam potuit sacram particulam deglutire.¹⁵ 10°. Ut alia plura praeteream, id ipsum constat ex eo quod, qui in Angliam sub s. Gregorio M. ejnsque successore Vitaliano religionem Christianam intulerunt, inter cetera et praeceptum sacramentalis confessionis introduxerint.¹⁶

133. Jam vero haec omnia documenta assurgunt a saeculo XII ad saecul. VI. Porro saeculo V. s. Augustinus, ut peccatorem inducat ad poenitentiam dum bona valetudine fruitur, hanc rationem profert: *Quia, si ad ultimum vitae steterit, nescit, si ipsam Poenitentiam accipere, ac Deo et sacerdote peccata sua confiteri poterit.*¹⁷ Saecul. IV s. Ambrosius, teste Paulino in ejus vita, in excipiendis secretis fidelium confessionibus summa caritate ac benignitate operam navabat: *Siquidem, scribit, quotiescumque illi aliquis ob percipiendam Poenitentiam lapsus suos confessus esset, ita flebat, ut et illum flere compelleret; videbatur enim sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum, quae illi confitebatur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur.*¹⁸ Saec. III. Origenes monet poenitentes, *ut circumspiciant, cui presbyterorum debent confiteri peccatum suu*fn.¹⁹ Saec. II. Jabente, celebre est factum, quod refert s. Irenaeus de mulieribus a Marco praestigiatore circumactis, quae *postea ad Dei ecclesiam reversae cum reliquo suo errore hoc quoque confessae sunt*²⁰, nempe secundum corpus se ab eo contaminatas, nec non miro in ipso amore exarsisse, nonnullas vero earum hoc crimen con-

1!) En ejus verba: *Ἐξομολόγησαι Χριστῷ διὰ τῶν ἁρτίων ~ds ἀμαρτία σου.* Id est: *Confitere Christo per sacerdotes peccata tua.* *De sacra Synaxi*, n. 5. apud Combefis. in *Auctario novo*, pag. 890.

”) *Lib exhortation, ad Henricum ducem Forojul.* cap. 33. edit. Madrisii Venel. 1737. Cf. nola editoris in hunc loc. ubi plura alia ss. patrum testimonia congessit.

H) Apud Scheffmacher. loc. cit.

,s) Ibid.

15) Cf. Lingard, *The antiquities of the Anglo-Saxon Church*, chap. 7. pag. 200 et seq. edit. 2. Newcastle 1810. qui plura documenta profert ex Egberlo, libro legali ceddes., Beda aliisque, ex quibus constat, vi-

Perrone, Praelectione theolog, VIII.

guisse in Anglia ea aetate *praeceptum* confessionis adversus Welock, qui putavit, liberam tunc temporis fuisse hanc confessionis praxim apud anglo-saxones: inter cetera verba haec ex *Serm. de Poenit.* collect. a Welockio ipso urget: ..Revera nemo veniam peccatorum a Deo impetrabit, nisi illa alicui c divinis ministris confiteatur, et poenitentiam agat juxta illius judicium.-

”) *Serm.* CCCXCIII. alias *Hom.* XLL *De Poenitentibus.* Totus sermo est de hoc argumento.

,8) Num. 39.

Loc. cit.

20) Lib. I. cap. 6. n. 3.

fiteri veritas, a vita Dei desperasse. 21 Tertullianus eodem saeculo damnat eos, *qui publicationem sui suffugere aut de die in diem differre praesumunt, pudoris magis memores quam salutis*. 22 Hi loquuntur de usu confessionis tamquam proveniente ex divina institutione. *Institutam a Domino exornolagesim* eam apertis verbis vocat Tertullianus. 23 Ergo saeculo I. eam jamdiu introductam esse fateamur necesse est, alioquin, si recens inducta esset, ad Christum eam patres illi minime retulissent.

134. Huc accedit doctrina de divina confessionis institutione ac necessitate, et confessionis usus apud graecos annenos, coptos, aethiopes, reliquasque orientales sectas nestorianorum et monophysitarum, quae a saec. V. ab ecclesia romana divisae sunt. 24 Hae profecto sectae ab Innocentio III. hanc doctrinam et praxim non sunt mutuatae. Et hinc rursum ineluctabile exurgit argumentum praescriptionis, cuius pondere haeretici omnes opprimuntur.

135. Quae cum ita se habeant, quis non miretur protestantium illorum stupiditatem aut impudentiam, qui adhuc obtrudunt in tanta critices luce, ab Innocentio III. scilicet XIII. saeculo, inductam confessionem aut saltem ejus obligationem fuisse? Nempe eadem ratione, qua doctrinam de reali Christi praesentia in Eucharistia paucis etiam abhinc annis vidimus nonnullos protestantes affirmasse a monacho Paschasio saec. IX. invectam in ecclesiam fuisse. Ceterum nos ab aetate apostolica patres et scriptores ecclesiasticos attulimus, qui docent, divinam esse confessionis institutionem, usque ad saec. XII. descendentes, ac rursus a saec. XH. ascendentes usque

”) Ibid. cap. 13. edit. Mass. η. 5. ubi iterum scribit: »Hae saepissime conversae ad ecclesiam Dei confessae sunt, et secundum corpus exterminatas se ab eo velut cupidine et inflammatas valde illum se dilexisse.” Ubi praeterea refert de uxore cujusdam diaconi ita abrepta: nPosl deinde, cum magno labore fratres eam convertissent, omne tempus in exomologesi consummavit.« Et n. 7: „Multas seduxerunt mulieres, quae cauterizatas conscientias habentes, quaedam quidem etiam in manifesto exomologesin faciunt; quaedam autem reverentes hoc ipsum, in silentio sensim semetipsas retrahunt, desperantes a vita Dei, quaedam quidem in totum abscesse-runt; quaedam autem inter utrumque dubitant.»

”) Lib. *De Poenit.* loc. cit.

Ibid. cap. 11. Ex quo magis efficitur adversus Albaspinæum, agi hic a Ter-

tulliano de confessione proprie dicta a Christo instituta et praecepta, minime vero de exteriori tantum ac publica poenitentia, seu de exteriori tantum apparatu, et de confessione quadam gtnerica, qua peccator se ipsum apud Deum accusat. Publica enim haec poenitentia non a Domino, sed ab ecclesia instituta est; nec conciliari cum ea interpretatione possunt, quae Tertullianus exaggerat de pudore, verecundia etc. Quem enim pudorem experiuntur protestantes in suis publicis genericis confessionibus? Non advertit vir doctus, ultramque confessionem, publicam scilicet et privatam, sacramentalem eo tempore fuisse, ut observat Massuetus, *Dies. III. Iren.* art. 7. n. 75

14) Conf. Renaudotius, *Perpétuité* etc. tom. V. liv. III. chap. 3 et seqq. el liv. IV. chap. 1 et seqq.

ad aetatem apostollcam monumenta certissima praxis et obligationis hujus confessionis divinitus institutae dedimus, praeter consensum omnium sectarum, quae V. ecclesiae saeculo jam ab unitate desciverunt.

DIFFICULTATES.

136. I. Obj. Allata documenta non evincunt necessitatem auricularis confessionis, sed 1. vel usum alicujus confessionis, quae Deo soli fieret, non autem sacerdoti; vel 2. confessionis cujusdam generalis, non autem omnium singillatim peccatorum; vel 3. confessionis liberae, quae devotionis gratia peragebatur, a monachis primum inductae, non autem necessariae; vel 4. ad recipiendam instructionem aut congruam poenitentiam, ut facilius obtineretur reconciliatio sub spe divinae misericordiae; vel 5. denique confessionis peccatorum publice, non vero secrete patratorum. Quod 6. ex graecorum aliorumque veterum orientalium moribus confirmatur, apud quos nullus aut fere nullus obtinet confessionis usus, adeoque neque praeceptum. Ergo.

137. Resp. Ad 1. N. Etenim patres et scriptores ecclesiastici, quos adduximus, loquuntur I. de ea confessione, quae Deo soli fit *per sacerdotem*, ut ait Anastasius Sinaita,²⁵ et constat praeterea ex s. Gregorio M. aliisque documentis non paucis circa sensum hujus formulae de Confessione Deo facienda. 26 Loquuntur item, ut vidimus, de ea confessione, a qua nonnulli prae, verecundia retrahebantur, et ideo a salute excidebant, ut patet ex Irenaeo, Tertulliano, Chrysostomo aliisque passim.

138. II. Agunt de confessione cunctorum singillatim peccatorum; nam *cuncta*, inquit Origenes, *necessc est publicari*; quibus similia habet Cyprrianus. 27

139. HI. Disserunt de absoluta necessitate confessionis, sine qua nulla datur peccatorum remissio, ut constat ex dictis. 28 Ridiculum porro est,

“) Loc. cit. Quoniam vero inter patres qui perhibentur docuisse confessionem soli Deo esse faciendam s. Joann. Chrysostomus potissime affertur, juverit germanam ejus mentem ex luculentissimo facto exponere. In synodo *ad Quercum* celebrata adversus cum, praesentibus XLV episcopis, inter cetera crimina eidem objecta legitur septimo loco: «Quod licentiam peccantibus praebeat, sic dicens: Si iterum peccasti, poenileat iterum, et quoties peccaveris *veni ad me, ego te sanabo*.” Apud Harduin. *Acta cone.* tom. I. coi. 1042. At quorsum *venissent ad illuni*, si satis ipsis fuisset *Deo soli* confiteri? Eo pluris hoc factum

aestimandum est, quod s. Joann. Chrysostomus successerit Nectario, a quo juxta protestantes abolita est auricularis confessio. Cf. etiam Socrates *Hist. Eccles*, lib. VI. cap. 21.

M) Cf. Muzzarelli, dissert cit.

27) Lib. *De lapsis*, pag. 191. Cf. ejus verba superius cit. Alia plura ejusdem s. martyris in hanc reni testimonia congerit ac vindicat adversus Felium editorem oxoniensem maurinus editor in praefat. §.8.

28) Cf. admonitio edit. maur. in librum *De lapsu virginis consecratae*. Opp. s. Ambrosii, tom. II.

quod addunt, confessionem scilicet devotionis causa fuisse introductam a monachis; ut onim coterā omittam, mulieres illae, quae seductae fuerunt u Marco, non erant monachi aut sanctimoniales.

140. IV. Neque confitebantur fideles ad recipiendam instructionem, sed ad obtinendam peccatorum remissionem ab iis, quibus claves regni coelorum, ut uno ore patres loquuntur, commissae sunt ad ligandum et solvendum.²⁹

141. V. Non denique sermo fit de sola confessione peccatorum publicorum, sed de confessione praeterea *occultorum*, ut ex adductis testimoniis constat.³⁰

142. Ad "ST A' Renaudotius enim, Morinus, Wanslebius irrefragabilibus documentis contrarium evincunt, adeo ut nihil sit exploratius.

143. II. Obj. Sanctorum antiquiorum sive episcoporum sive presbyterorum biographi nullibi referunt, eos fidelium confessiones excepisse, immo nec sanctos ipsos, saltem in vitae discrimine constitutos, exomologesim fecisse. 2. Nuspiam legimus, ethnicos aliquid objecisse adversus confessionem. 3. In nosocomio a Fabiola Romae instituto nullum invenimus presbyterum excipiendis confessionibus praefectum: nullum, cum lues Carthagini aut Alexandriae grassaretur Cypriani et Dionysii alexandrini aetate; nullum, qui militum vel in navibus iter agentium confessiones audiret. 4. Incomptae olim sive confessariorum sive poenitentium instructiones, cum tot hodie eruperint *Summae*, *Summulae*, *Curatorum manipuli*, *Poenitentialia*, *Confessariorum specula*, *Instructiones*, *Aphorismi*, *Decisiones casuum*, *Meddullae* etc., quae nostras occuparunt bibliothecas. Ergo.

144. Resp. I. Haec omnia argumenta negativa *esse*, nec minimum attingere tot positiva quae recensuimus. Nec rationes desunt silentii istius, ut 1°. inopia monumentorum, quae ex primis saeculis ad nos pervenerunt; 2°. arcani disciplina, quae tunc temporis severissime vigeat; 3°. methodus, quam sectabantur biographi, non omnia singillatim a sanctis gesta persequendi, uti nunc obtinet.

145. Resp. II. Ad 1. *fleg*. Contrarium enim ostendimus ex iis, quae retulimus ex s. Irenaeo, ex Origene, praesertim vero ex Paulino de

Apposite Massuetus, diss. HL ari. 7: «Certe, *inquit*, si quo alio sibi ipsae opitulari posse remedio existinassent eae mulieres, si uni Deo facta confessio, privataque sponte suscepta poenitentia sceleribus expiandis satis fuisset, quid ambigebant? quid ab ecclesia deficiebant, vel animo dubiae inter defectionem et reconciliationem haerebant? Quin potius tam facili remedio sibi ipsae consulebant? Nodum hunc sol-

vat Grabius, videalque, num apud suos ejusmodi pudor et anxietas peccatorum mentes usquam torserit. Ne ejusmodi ambagibus unquam implicarentur, abscissa penitusque resecta tot molestiarum causa, solliciti caverunt. Sed tam expeditum salutis iter necdum Irenaci aetate notum erat."

30) Cf. Muzzarelli, loc. cit.

s. Ambrosio. Quod si expresso non legimus, sanctos illos episcopos et sacerdotes peccata sua in vitae discrimine confessos esse, tacite saltem id innuunt hagiographi, dum referunt, eos Eucharistiam percepisse.³¹ Certum enim est, sanctos illam praemisisse Eucharistiae sumptioni probationem, quam omnibus indicit apostolus, quamque iidem sancti ceteris inculcabant. Plerumque praeterea sancti illi episcopi et sacerdotes martyrio naevos suos abluebant. Ceterum de s. Eligio legimus, eum totius anteactae vitae confessionem fecisse.³²

146. Ad 2. *Trans*. Siquidem, ut alias animadvertimus, ethnicis notitia mysteriorum nostrorum subducebatur; nil mirum propterea, si haec ab illis ignorarentur. Baronius autem censet, calumniam a gentilibus impactam Christianis apud Minucium Felicem in *Octavio*, quod virilia sacerdotum adorarent³³, inde ortam fuisse, quod poenitentes ad genua sacerdotum procumberent, dum sua illis peccata confiterentur.³⁴

147. Ad 3. *Dist*. Id est, *non legimus*, sacerdotes praefectos fuisse confessionibus excipiendis, *C*. non fuerunt praefecti, *N*. Nam ex analogia, ex doctrina patrum; ex praxi confessionis, debemus potius inferre, presbyteros constitutos esse ad audiendas confessiones, cum opus esset. Alioquin ex eodem argumento inferre deberemus nec administratam olim fuisse Eucharistiam, cum nullos huic administrandae praefectos fuisse illi nosocomio, iter agentibus etc. legamus.

148. Ad 4. *Trans*. Alia enim ratione iis supplebant veteres patres. Addo, regulam ipsis fuisse canones conciliorum, quibus non multo post successerunt Poenitentialia ac Ritualia etc. Jam a saeculo VI. habemus formulas et instructiones tum pro confessariis tum pro poenitentibus. Hinc, quemadmodum non fuerunt conscripti tot tractatus theologiae dogmaticae ante scholasticam methodum, sic neque tot institutiones theologiae moralis, quae prodierunt, postquam ad scientiae normam redactae fuerunt. Idem dic de tot decisionibus, quae exhibitae fuerunt a jurisconsultis, quae olim desiderabantur, etsi leges jam latae fnissent, codicesque theodosianus et justinianeus prodiissent.

*) Gibbon, *De casu imp. rom.* observat, s. Ambrosium primum omnium esse, qui legatur Eucharistiam ante obitum suscepisse. In hoc tamen fallitur..

**) Cf. in ejus vita a s. Andeono conscripta, lib. I. cap. 7. Idem refert Gregorius turon. in vita s. Aredii apud Mabillonium, *Anecdotor.* tom. IV. Idipsum legitur de s. Tillone in ejus vita apud Bollandum, die 7. Januar.; aliaque plura exempla suppeditat Martenius, *De anliq. eccles. ritualib.* lib. I. part. II. cap. 6. art. 2. §. 9.

33) In *liiblioth. Patrum*, edit. Venet. tom. II. pag. 386.

34) Ad annum 56. η. XVIII. Hic obiter observo, olim non genuflectendo, sed sedendo confessionem fieri consuevisse, ut pluribus documentis ostendit Martenius *De antiq. eccl. rit.* lib. I. part. II. cap. 6. art. 3. §. 5; quem ritum adhuc retinere graecos, testatur Allatius, *De consensu eccl. occid. et orient*, lib. HI. cap. 9. η. 6. Ratio, quam hujus ritus affert Martenius, est prolixitas confessionum, eo quod rariores antiquitus fuerint.

i49. III. Obj. Opponitur celeberrimum Nectarii factum, quod anno 390. contigit. Cum enim nobilis quaedam mulier patefecisset in confessione, se turpem cum diacono consuetudinem habuisse, *el cum cam ob causam*, inquit Socrates, *ecclesiastici homines dicteriis appeterentur, Eudaemon quidam ecclesiae presbyter, Alexandria oriundus, episcopo Nectario suasit, ut poenitentiarium quidem presbyterum expungeret, unumquemque vero pro arbitrio et pro animi sui conscientia ad sacramentorum communionem sineret accedere.* 35 Ex qua narratione infert Calvinus cum Choinnitio aliisque non paucis: ergo auricularis confessio abolita est; est igitur confessio ecclesiasticae institutionis.³⁶ Infert autem Dallaeus: ergo nondum auricularis confessio Nectarii aetate vigeat; alioquin ejus meminissent Socrates, Sozomenus et Nicephorus, qui hanc historiam referunt. 37

150. Resp. Neg. utramque conseq. Nam Nectarius solum abolevit munus presbyteri poenitentiarum, institutum saeculo III. post Decii persecutionem, ut refert idem Socrates. 38 Hujus porro poenitentiarum munus erat non modo excipiendi secretam et sacramentalem confessionem, verum etiam inquirendi, si opus esset, pro delicti qualitate in delinquentes, adigendi poenitentes ad denunciandos peculiare peccatores, processus instituendi, episcopum informandi in eum finem, ut posset in ipsos procedere, uti contigit in facto istius nobilis mulieris. Haec enim mulier duplicem fecit confessionem, ut refert Socrates; in priori confessione *delicta post Baptismum a se patrata singillatim confessa erat*; deinde, seu ut idem scribit Socrates: *progressu temporis mulier aliud facinus confessa est, ecclesiae videlicet diaconum cum ipsa stupri consuetudinem habuisse.* 39 In posteriori tantum hac confessione compulsata est mulier ad diaconum denunciandum, qui propterea ab ecclesia ejectus est, et inde oborta populi indignatio et dicteria in ecclesiasticos viros. Hoc igitur mixtum, ut ita dicam, tribunal, et quidem ad tempus, in ecclesia constantinopolitana abrogatum fuit, et confessio ad pristinam simplicitatem revocata. 40 Sane Sozomenus, qui idem factum refert, ac solum 40

Ji) Lib. V. cap. 19. pag. 585. ed. Cantabrig. 1720.

35) *institut.* lib. III. cap. 4. §. 7. ubi et illud subdit: «Hic aures asini isti arrigant. Si lex Dei erat auricularis confessio, qui ausus esset Nectarius eam refigere et convellere?»

37) *De sacramentali sire auriculari latinorum confessione.* lib. IV. cap. 24. Genev. 1661.

w) Initio cap. cit.

39) *Κατά μέρος εξομολογείται τὰ αμαρτία αἱ Ἰπεπράχει μετὰ τὸ βάπτισμα . . . τ) δι γνή -ροβαίνουσα καὶ ἄλλο πταίσμα*

ἐαυτὴ κατηγόρει· ἔλεγε γάρ, ὡ εἴη συγκάενδῃσα αὐτῇ τῇ Ἰκκλησία διάκονο. Causa erroris adversariorum in eo est, quod ipsi secuti sint versionem Chrislophorsoni, qui locum hunc ita reddiderat: *Mulier longius in confitendo progressa* etc. Ostendit porro Va4esius, hanc versionem mendosam esse; cum non loquatur Socrates de una eademque confessione, sed de duabus plane inter se distinctis, ambabus secretis coram solo presbytero factis.

40) Cf. Valcsius in hunc locum; nec non Pelavius; *Animadu. in s. Epiphan.* ad haeres LIX.

annos post Nectarium scribebat; pro certo sumit, necessariam esse confessionem ad peccatorum remissionem obtinendam. *Cum in petenda venia peccatorum*, inquit, *necessario confiteri oporteat, grave ac molestum ab initio jure merito visum est, sacerdotibus tamquam in theatro, circumstante totius ecclesiae multitudine, crimina sua evulgare.* 41 Hinc licet experimentum capere bonae fidei et sapientiae Calvini, Chemnitii, Dallaei ceterorumque haereticorum, dum talia adhuc obtrudunt. Ex hoc enim facto ad critices lancem exacto habemus ineluctabile argumentum tum de necessitate tum de praxi confessionis jam a saeculo IV. vigentis.

151. IV. Obj. Plures tum paulo ante tum paulo post concilium lateranense propugnarunt, liberam esse confessionem, quae fit sacerdoti; cum sufficiat soli Deo confiteri. Sic 1. concilium cabillonense II. quod, hac relata sententia, eam non damnat. 42 2. Petrus Lombardus, qui etsi eam rejiciat, nullam tamen haeresis notam ei inurit. 43 3. Gratianus, qui recenset sapientes et religiosos viros docentes *sola cordis contritione et secreta satisfactione absque oris confessione quemquam posse Deo reconciliari.* 44 Et hi quidem ante concilium lateranense. Post concilium vero Joannes Semeca Gratiani glossator confessionis oralis necessitatem aperte rejicit; Petrus vero uxamensis in libello, quem de confessione edidit, has theses propugnat: 1°. deleri lethalia peccata sola contritione sine ordine ad claves; 2°. quod specialis peccatorum confessio non sit de jure divino; 3°. quod pravae cogitationes confiteri non debent. Ergo.

152. Resp. Dist. ant. Id est, pauci, iique ut plurimum canonistae, nonnulliusque nominis, idcoque deserendi, C. plures N. 43 Hi enim aperte a recepta ecclesiae fide ac perpetua traditione recesserunt.

153. Ad 1. prob. D. Concilium cabillonense non inussit haeresis notam illorum sententiae, vel quod nullum adhuc prodierit ecclesiae decretum, vel quod illius fautores potius ex ignorantia quam ex malitia peccarent, C. non improbavit, N. 46

154. Ad 2. Idem esto responsum. 47

") Lib. VII cap. 16. *Ἐν τῷ παραιτεῖσθαι συννομολογεῖν τὴν αμαρτίαν χρεών, φορτικόν, ὡ εἰκό, Ἰξ ἀρχή, τοῖ ἱερεῦσιν, ἰ&οίεν, ὡ Ἰν βεάτριπ ὑπο μάρτυρι τῇ πλήτῃ Ἰκκλησία, τὰ ἁμαρτία Ἰξαγγέλλειν.* Pag. 229. ed. Canlabr.

") Apud Hard. *Acta Cone.* tom. IV. col. 1037.

<) Lib. IV. dist. 17.

M) Dist. 1. *De Poenilent.*

c) Cf. Nat. Alex. *Diss.* XIV. in *sae-cul.* XIII et XIV. §.35.

Ut patet ex contextu illius canonis,

ubi sermo fit de errore practico, ut vocant, potius quam de speculativo ac theoretico.

47) Apposite s. Thomas, *Comment, in IV. Sent.* dist. 17. textum, qui nobis apponitur, exponens: „Quod ponitur, *inquit*, hic pro opinione, haeresis est. . . In talibus, antequam determinetur per ecclesiam, quod ex eis sequatur aliquid contrarium fidei, non judicatur haeresis esse. Et sic Magister et Gratianus hoc pro opinione ponunt; sed nunc post determinationem ecclesiae, sub Innocentio III. factam, haeresis reputanda est.“

155. Ad 3. *Tr.* Tum quia adhuc incertum est, utrum haec distinctio de poenitentia genuinus sit Gratiani foetus, quod graves critici inficiantur⁴⁸; tum quia longo verisimilius est, Gratianum, si ejus auctor est, non agitare quaestionem de necessitate confessionis, sed utrum dimitti possint peccata per solam contritionem cum voto sacramenti, si desint confessarii, prout etiam nunc ut certum docent catholici theologi omnes, an vero semper requiratur actualis confessio, uti nonnulli tunc temporis sentiebant; tui denique quia compertum est, illum auctorem errore facti esse deceptum. Certum est enim, omnes doctores Gratiano coevos necessitatem confessionis ut dogma catholicum propugnasse, prout ostendit, adductis illorum testimoniis, Natalis Alex.⁴⁹, qui praeterea observat male ab hoc auctore citata fuisse verba ex Poenitentiali Theodori cantuaricnsis: *Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, ut graeci; quidam vero sacerdotibus esse confitenda percensent, ut tota fere sancta ecclesia.* Siquidem in Poenitentiali Theodori nihil ejusmodi occurrit, ut patet ex manuscriptis codicibus thua-naeae bibliothecae, ex quibus illud edidit Jacobus parvus. In canone autem NXXIII. concilii cabillonensis II. ex quo textus ille desumptus est, desunt illa verba: *ut graeci*, nec non et alia: *ut tota fere sancta ecclesia.*⁵⁰ Petrus porro uxamensis ut haereticus damnatus est a Sixto IV. ejusque cathedra combusta.

pr o p o s i t i o m.

Nullum est peccatum, quod rite dispositis ab ecclesia virtute clavium remitti non possit.

156. Haec propositio est de fide, ut constat ex eo, quod ecclesia statim ut haereticos habuerit montanistas ac novatianos, qui ei hanc illimitatam facultatem adimebant.¹ Montanistae enim graviora crimina, idololatriam, homicidium, moechiam absolvi posse ab ecclesia inficiati sunt. Novatiani schismatis auctores, Novatianus et Novatus, hanc facultatem ecclesiae dene-gabant quoad lapsos. Ipsorum asseclae postea extenderunt immitem hanc doctrinam ad atrociorum criminum reos, ac demum ad omnes, qui post Baptisma in lethalia crimina prolapsi essent. Soli porro divinae misericordiae haec peccata remittenda relinquebant, Non pauci sociniani, saltem ex parte, crudeli huic haeresi subscripserunt.²

„SJ Inter ceteros Antonius Augustinus, *De Gratiani emendatione*, lib. L dial. 18.
*) Diss. et loc. citt.
i0) Cf. Pithocus in hunc tractatum Gra-tiani, *De Poenitentia*› diss. I. n. 90- qui est decreti II. pars, causa 33. quaesi. 3. Ce-terum praeter auctores superius saepe lau-

datos, cf. Nat. Alex. diss. cit. ubi accura-tissime quatuor libros Dallaei de Confes-sione refellit; nec non Morinus, *De Poe-nit.* lib. I, II et III.
) Cf. Morinus, op. cil. lib. I. cap. 4 et 5.
2) Etenim Smalcius, *Refutat, thesium*

157. Sic porro adversarios nostros urgemus: Ideo recensita crimina aliaque ejusmodi ecclesiae clavibus non subjiciuntur, nec propterea ab ecclesia remitti possunt, aut quia generalissima Christi verba, Matth. XVI: *Quaecumque solveritis* etc. et Joann. XX: *Quorum remiseritis etc.* intelligi debent de Baptismo; aut quia Christus ipse exceptionem aliquam apposuit; aut quia denique omnium remittendorum criminum facultas solis apostolis concessa fuit, minime vero ipsorum successoribus, prout illi haeretici conten-debant. Jam vero nihil horum dici potest.

158. Non **primum**, ut constat ex iis, quibus ostendimus, Poenitentiam sacramentum esse a sacramento Baptismi plane diversum, atque adducta testimonia ad solum Poenitentiae sacramentum referri. Constat praeterea ex eo quod, prout observat s. Pacianus, homines post Baptismum pejoris condi-tionis forent quam sint ipsi infideles: *Quod si, inquit, ad gentes hanc sol-vendi licentiam vel ligandi spectasse concedam, multo magis ad baptizatos pertinuisse convincam. Nam, si is solvi potuit vel ligari, qui non habuit vin-culum, quanto magis ille, quem fidei jura tenuerunt?* ³

159. Non **alteriim** admitti potest; siquidem tantum abest, ut exce-ptionem aliquam alicubi Christus fecerit, ut omnem prorsus exceptionem excluserit. Optime rursus barcinonensis antistes ibid, subdit: *Quaecumque solveritis, inquit* (Christus). *Omnino nihil excepit: quaecumque, inquit, vel magna vel modica.* * Et s. Ambrosius, *Deus*, scribit, *distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, et relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit.* ⁵ Idque confirmat exemplo incestuosi Corinthii, quem absolvit Paulus, et Simonis magi omnium haereticorum parentis, cui tamen dixit Petrus, Act. VIH. 22: *Poenitentiam age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui.*

160. Non denique **tertium**, quia in bonum ecclesiae hanc facultatem Christus concessit: alioquin sequeretur potestatem administrandi cetera sacra-menta ad solos apostolos limitatam fuisse; quod tamen novatiani non ad-mittebant. Hinc rursus s. Pacianus ita eos perstringebat: *Si ergo et lavacri et chrismatis potestas . . . ad episcopos inde descendit, et ligandi jus adfuit et solvendi.* ⁶

161. Quare universa ecclesia et patres omnes, statim ac *immanissima*, haec haeresis (ut eam vocat s. Cornelius papa) erupit, in eam insurrexerunt

Wolfy. *Franzii*, el Jonas Schlichlingius, *Bisput. contra Meisnerum*, poenitentiam agentibus sub extrema vitae periodo ve-niam oblidere posse omnino inficiantur; ac *vi novi foederis* damnandum eum esse, qui in peccatis lamdiu manserit, ut ei non amplius tempus suppetat, ut vitam et mo-res emende^ absolute pronuncianl.

3) *Epist.* III. *ad Spmpronianttm*, n. 61. apud Aguirre, *Collect, maxima Cone.* }/isp. tom. II.
4) Ibid. n. 62.
s) *De Poenit.* lib. I. cap. 3. n. 10. *Epist.* I. *ad Sympron.* n. 17.

unanimi consensu, atque damnarunt veluti contrariam verbis Christi et constanti ecclesiae praxi.⁷

DIFFICULTATES.

162- I. Obj. Christus ipse exceptionem aperte apposuit generali ac indefinitae facultati, quam ecclesiae tradidit per allata testimonia. 1. Etenim Matth. XII. 31: *Omne peccatum, inquit, et blasphemia remittetur hominibus; spiritus autem blasphemiae non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum. non remittetur ei, neque in hoc saeculo, neque in futuro.* Hanc limitationem ipsi apostoli agnoverunt, ut constat ex 1. Joann. V. 16. ubi dicitur: *Est peccatum ad mortem: non pro illo dico, ut roget quis;* atque ex apostolo Paulo, Hebr. VI. 4. scribente: *Impossibile est, eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum coeleste et participes facti sunt Spiritus Sancti et prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam:* qui praeterea ibid. X. 26. subdit: *Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis jam non relinquitur pro peccatis hostia;* quod XII. 17. confirmat 2. exemplo Esau, qui *non invenit poenitentiae locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam.* 3. His adjici possunt, quae etiam in vet. Test. de nonnullis peccatis plane irremissibilibus leguntur; cujusmodi sunt, quae de peccatis in Deum commissis dicebat Heli filiis suis, I. Reg. II. 25: *Si peccaverit vir in virum, placari ei poterit Deus; si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo?* Hinc de Antiocho, II. Machab. IX. 13. scriptum invenimus: *Orabat hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.* Ergo.

163- Resp. Neg. ant. Ad allatas vero probatt. D. Ex delectu dispositionis in subjecto seu peccatore, Tr. vel C. ex defectu facultatis in ecclesia, N. Haec enim aliaque ejusmodi testimonia ostendunt quidem summam difficultatem seu moralem impossibilitatem obtinendae remissionis ex defectu dispositionis in istorum criminum reis, quod non diffitemur, quaecumque demum peccata ea sint⁸, de quibus sermo est in adductis testimoniis: nullo vero modo attingunt defectum facultatis in ecclesia, suppositis debitis dispositionibus. Id evidenter constat ex eo, quod omnia illa testimonia respiciant Deum ipsum immediate, seu peccatores his peccatis inquinatos in ordine ad

7) Conf. Eusebius, *Hist. eccl.* lib. V. cap. 18 et 19, et lib. VI. cap. 43 et seqq.

5) Haud parum inter se dissentiunt interpretes in determinando peccato, de quo agitur in objectis locis. Alii enim de apostasia, alii de impenitentia finali, alii de incredulitate, alii de aliis peccatis ea exponunt. Res incerta est; verisimilior nobis videtur expositio de apostasia, ut indicare

videtur scopus eorundem scriptorum sacrorum praesertim apostolorum Pauli ac Joannis. Verba Christi plerique explicant de iis qui aperte impugnant veritatem sibi cognitam, et ex sola animi perversitate eam adoriuntur, quales haeresiarchae ut plurimum sunt eorumque ministri. Cf. Morinus, *De Poenit.* lib. IX. cap. 28.

difficultatem veniae a Deo obtinendae ob pessimam animi dispositionem: de facultate vero ecclesiae nec verbum quidem in his habetur, ex quo argui possit, eam limitatam esse quoad haec peccata. Quo fit, ut non possint adversarii ea testimonia urgere, quin evertant propriam doctrinam: alioquin enim sequeretur, neque, ab ipsa divina misericordia posse illa peccata dimitti, nec ejusmodi peccatores veniam a Deo posse obtinere, secus ac montanistae ac novatiani docerent.

164. Ad 2. D. Non invenit Esau poenitentiae locum in patre, relate ad jam collatam benedictionem, C. peccatorum suorum, N. De his enim hic non est sermo.

165. Ad 3. Resp. I. Haec non esse ad rem; nos siquidem agimus de facultate a Christo ecclesiae data, ad quam certe, quae obijciuntur, referri nequeunt. Resp. II. D. Peccata in Deum patrata difficilius sunt remissionis juxta dicta. C. absolute, N. Addo, et hanc difficultatem, si quam vim haberet, evertere adversariorum systema. Idem dicatur de eo, quod adversarii obijciunt ex Antiocho.

166. II. Obj. Patres non pauci hanc exceptionem agnoverunt. Nam 1. s. Hernias de scelestioribus quibusdam peccatoribus loquens- *Iis, inquit, non est per Poenitentiam regressus ad vitam . . . hujusmodi homines morti sunt destinati.*⁹ 2. Auctor Constitutionum apostolic, docet, concedi quidem idololatriis veniam *per sinceram poenitentiam* revertentibus, non autem ei, qui *velut acie rebeli tentet Deum.* . . . *Hujusmodi venia carebit.*¹⁰ 3. Hinc Origenes et Theognostus «apud s. Athanasium allegata apostoli verbii de iis intelligunt, qui post Baptismum in peccata relabuntur, *eosque, ajunt, misericordiam consecuturos.*¹¹ 4. Sic etiam ss. Cyprianus et Ambrosius aperte docent, nonnullorum peccatorum nonnisi Deum misereri posse.¹² Sancti vero Athanasius et Hieronymus vocant blasphemiam in Spiritum Sanctum peccatum *irremissibile, inveniabile, indeprecabile.*¹³ Ergo.

167. Resp. Neg. Ant. Ad 1. et 2. prob. D. Ad significandam summam remissionis difficultatem in peccatoribus ita prave dispositis, C. ad significandam aliquam limitationem facultatis ecclesiae a Christo concessae quoad rite dispositos, N. Etenim de hac nullo modo loquuntur objecti auctores.

168. Ad 3. D. Qui propterea deserendi sunt in hac singulari interpretatione ac refellendi, prout eos ipsa confutat s. Athanasius, C. secus, xV.

Pastor, lib. III. Simii. VI. n. 2.

,0) Lib. II. cap. 23.

*) *Epist.* IV. *ad Serapion*, n. 9. tom. I. pari. II. opp. edit, maurin.

**) S. Cyprian., lib. *De lapsis*, edit. maur. pag. 186. Alia ejusdem s. martyris in hanc rem testimonia congessit editor maurinus,

in Praefat. §. 8. pag. 21. S. Ambrosius in lib. *Ad virg. lapsam*, cap. 8.

**) S. Athanasius, *Epist.* IV. *ad Scrap.* S. Hieronym. *Epist.* XLII. *ad arcellam*, edit. Vallars. alias CXLIX. Alia similia testimonia ss. patrum profert Morinus, *De Poenit.* lib. IX. cit. cap. 28.

Sic enim s. Athanasius eos perstringit: £* *eorum causa, qui post lavacrum peccant, id dictum fuisset, et illi veniam obtinere non possent, cur hominem apud Corinthios poenitentem in caritate confirmat Paulus, Galatas vero retrorsum abeuntes parturit, donec formetur iterum in eis Christus? n* Qui deinde pergit demonstrare, illis verbis ab apostolo *non excludi peccatores a Poenitentia, sed ostendi unicum et non duplex esse ecclesiae catholicae Baptisma.*

169. Ad 4. *Neg.* Id enim in primis s. Cyprianus intendit, ut evincat, poenitere nolentes martyrum precibus liberari non posse. Hoc vero confirmat exemplo Moysis, Job ac Noe, qui ejusmodi peccatoribus veniam suis precibus non potuerunt impetrare. Insinuat praeterea contra Felicissimum diaconum, solius Dei esse sic misereri, ut omnem satisfactionem omnino remittat. 15

170. S. Ambrosius, si tamen ipse est auctor *Libri ad virginem lapsam*, infelicem virginem stupri et infanticidii ream perpetuae poenitentiae mancipavit; attamen nusquam affirmat, ejusmodi peccata esse prorsus irremissibilia: alioquin eam poenitentiae minime subjecisset. 16

171. Dum vero ss. Athanasius et Hieronymus dicunt, blasphemiam in Spiritum S. peccatum esse *irremissibile* etc. non id affirmant ratione peccati in se, sed ratione subjecti, ut paulo ante exposuimus.

172. III. Obj. Ecclesia interdum quorundam criminum reos a reconciliatione arcebat vel in ipso mortis articulo. Ergo.

173. *Resp. I. Neg. Ant.* Cum illa agendi ratio non fuerit toti ecclesiae communis, sed propria particularium ecclesiarum, et quidem ad tempus, atque, ut nonnulli verisimilius censent, quoad solam reconciliationem externam et publicam.

174. *Resp. H. Dist. cons.* Ita se gessit ecclesia ex prudenti quadam

Hj Loc. cit. n. 13. *ΑΑΛωί re, tl των μετά rd λουτρόν άααρτανόντων χάριν εϊρηται τούτο τό ρητόν και τοντοι άσύγγνω- ffrôf tffriv ή των -ληαμίλημάτων δίκη, ~ψ<τω μίν Iv Κορίñω μετανοοϋντι. κνροί την αυτήν αγάπην ό απόστολοί, του; δϊ Γ'αλλά-ται παλινδροαήϋαντα; ωδίνει, άχρι; ού πά-λιν μόρφωσή ΧpiSrôt Iv αύτοϊl. Pag. 704. Benigne tamen nititur s. pater exponere, quae retulit ex Origene et Theognosto.*

.§) Cf. editor maurin. praef. §. 8. ubi ostendit, pluribus allatis in medium s. martyris testimoniis, nihil ipsum de ligandi ac solvendi potestate, nihil de judicio sacerdotum detrahare; sed certis quibusdam

legibus judices adstringere, ita ut non facile dimittant, quae non facile a Deo dimittantur. S. Cyprianum jam egregie defenderat s. Pacianus in saepe laudata *Epist. III. ad Sympronian.*

16) Hic porro notandum est, quod diximus, difficiliorem esse istorum peccatorum remissionem ob perversam subjecti dispositionem, non ita inllegendum esse, ut nonnplli autumant, quasi Deus induratis peccatoribus omnem gratiam conversionis deneget; quod absonum omnino est et alienum a sensu catholicae ecclesiae, ut alias ostendimus; sed eo sensu, quod istiusmodi peccatores gratiae Dei resistant.

oeconomia, *Tr. 17*; ita 8c gessit, eo quod existimaverit, limitatam fuisse facultatem sibi a Christo concessam ad remittenda peccata, *N.*

\\ /

PROPOSITIO IV.

Recta et utilis est peccatorum venialium frequens confessio, et piorum usui consentanea.

175. Haec propositio est certa adversus jansenistas, qui ad facilius omnem confessionem abolendam insurrexerunt in confessionem peccatorum venialium. Hac enim sublata, sola fieret confessio de peccatis lethalibus, quae propterea palam proderet interiori poenitentium statum. Hinc, ex timore se publice prodendi lethiferorum criminum reum, vix reperiretur, qui accederet ad hoc sacramentum. 1 Jansenistis, ut par erat, subscribit synodus pistoriensis, cujus propositio XXXIX: *Declaratio synodi de peccatorum venialium confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur ejusmodi confessiones, temeraria, perniciosa, sanctorum*

l') In hau quaestione critica, utrum nempe nonnullis peccatoribus etiam in articulo mortis ecclesia reconciliationem seu absolutionem denegaverit nec ne, gravissimi auctores inter se dissentiunt. Affirmant inter ceteros Albaspinacus, *Observait*, lib. II. cap. 7. qui etiam affert rationes de olim denegata absolutione in articulo mortis; card. De Aguirre, tum alibi, tum in *Comment. in can. XLVII. conc. illiberitani*; Christ. Lupus in dissert. *De peccatorum ac satisfactionum indulgentiis*, tom. VI. opp. edit. Ven.; Sirmondus in *Historia Poenitentiae publicae*, cap. 1. tom. IV. opp. edit. Paris.; Pelavius, *In s. Epiphani. animadv.* ad haeres. LIX. Novation, pag. 227 et seqq. Sic enim censuit Marten, op. cit., editor maur. opp. s. Ambros. in admonit. *De lapsu virg. consecratae*. Contra vero Morinus, *De Poenit.* lib. IX. cap. 20, Pelavius item in diatriba *De Poenit. et reconciliatione*, quam edidit in secunda edit. Synesii, Paris. 1633. ubi emollivit, quae scripsit in animadv. in s. Epiphanium, Nat. Alex. diss. VII. in sacc. ecclesiae III, maurinus editor opp. s. Cypriani, nempe D. P. Maran cum aliis contendunt, numquam, saltem in ecclesia universali, denegatam fuisse sacramentalem absolutionem in mortis articulo. Quaestio difficilis est; longum

esset ulriusque sententiae argumenta expendere. Hoc unum dico, hanc disciplinam, si aliquando viguit, ad breve omnino tempus viguisse, aliquanto scilicet post mortem apostolorum usque ad s. Zephyrinum; ex eo enim tempore a duriori illa severitate magis ac magis recessum est. Cf. auctores citt. Palet igitur ex dictis, disciplinam illam, in hypothesis quod usquam obtinuerit, non perdurasse ultra annos plus minus 40.

*) Cf. Habertus, Vabrorum antistes, qui in examine libri *De frequenti communione*, hoc jam adverterat, scribens: nJudicet lector, quo ista, quam tanto molimine Sancyranus nitebatur inducere, collimet ^doctrina de abolenda peccatorum venialium confessione, ut nempe confessio, quae juxta hanc methodum fieret de solis peccatis mortalibus proderet palam interiori poenitentium statum, animam emortuam infamium et lethiferorum criminum sordibus opertam. Sic enim confessionis onus, quod jam inde et per se salis grave est, efficeretur minus tolerabile, atque ita metu se prodendi et reddendi publice infamem; quilibet a confessione averteretur! Quem fuisse praecipuum Sancyrani scopum, salis exploratum est.«

ac piorutn praxi a s. cone. trid. probatae contraria declaratur et proscribitur a Pio VI. in saepius cit. Const. *Auctorem fidei*.

(76. His itaque novatoribus opponimus in primis auctoritatem concilii trid. quod Sess. XIV. cap. V. haec habet: *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, et in quae frequentius labimur, quamvis recte et utiliter citraque omnem praesumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt*. Venialia igitur confitendi praxis a patribus tridentinis magnopere commendatur tamquam *recta* et *utilis* atque piorum hominum usui consentanea.

177. Non reddi autem contemptibilem hanc venialium confessionem, si frequentaretur, constat ex iis, quae scribit s. Francisons Salosius (cujus hac in re auctoritas magni facienda est), dum sic docet Philoteam: *Confitere humiliter et devote in hebdomada, et, si furi potest, ad sacram synaxin accede, etsi nullius peccati gravis conscientiam habeas; quoniam per Poenitentiae sacramentum non tantum a venialibus noxis confessis absolveris, sed magnam tibi comparabis vim ad eas evitandas, magnum lumen ad eas rite dignoscendas, et uberem gratiam ad reparandum damnum ab illis illatum.*²

178. Sed praeterea usum confitendi peccata venialia antiquitus obtinuisse constat. Etenim **Tertullianus**, in lib. *De pudicitia*, quem jam montanista conscripsit, inter peccata remissibilia, seu quae virtute clavium remitti possunt, plurima peccata venialia recenset.³ **S. Cyprianus**, lib. *De lapsis*, de fidelibus aetatis suae scribit: *Apud sacerdotes Dei dolenter et simpliciter confitentes, exomologesim conscientiae faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet et modicis vulneribus exquirunt.*⁴ **S. Basilius** hanc praxim apud sanctimoniales obtinuisse testatur.⁵ **S. Augustinus**: *Semper confitere, inquit, semper habes, quod confitearis. Difficile est in hac vita, ut sic mutetur homo, ut nihil inveniatur in eo, quod reprehendatur.*⁶ **Mabillonius**, in *Praef. ad Acta Sanet. Benedictinorum* III. saeculi, ostendit, olim viros pios singulis diebus aut singulis saltem hebdomadis confiteri solitos fuisse, idque ordinarium fuisse apud monachos, allatis diversorum ordinum statutis, evincit. Ostendit insuper, et apud laicos eamdem consuetudinem viguisse; inter cetera exempla affert illud s. Segoleneae, quae apud sacerdotem monachum *parva minimaque peccata, sine quibus esse non possumus, cum gravia deessent, cum lacrymis confessa est*. Sic apud Drogonem episcopum, meldensem ipsius fratrem quotidie confitebatur Ludovicus Pius. Alia plura hujus usus documenta ex antiquitate proferunt Morinus⁷,

Pari. II. cap. 19.

3) Gap. 19. edit. Rigaltii.

4) Pag. 190. edil. maurin.

5) *Reyulae brevius tractatae*, Inter-

rog. IV. opp. tom. II. pag. 415. edit. Garnerii.

6) *Enarrat, in Ps. XCIX.* n. 16.

7) *De Poenit.* lib. V. cap. 3, 5 et 32.

Renaudotius B, Martenius v, Chardonius °, ita ut necesse non sit ea singillatim persequi: ex quibus luculenter constat, turn in ecclesia graeca, ac reliquis orientalibus Christianis societatibus eamdem praxim communiter fuisse receptam. Ergo,

DIFFICULTATES.

179. **Obj.** 1. Nuspiam legimus in veterum sanctorum vitis vel encomiis, eos de levioribus culpis secreta confessione se accusasse. Ergo hic usus antiquitus non obtinuit. 2. Duplex exinde emolumentum proveniebat: alterum nempe in confessionem ipsam, quae sic majori fervore frequentabatur, dum ex nimia assiduitate vilescebat; alterum in peccatores gravium criminum reos, qui hoc lucri et commodi percipiebant, quod ecclesia se iis jungeret pro delictorum expiatione; contra vero nullis amplius publicis poenitentibus superstitionibus, id exequi amplius non potest. Ergo.

180. **Resp.** Ad 1. *Neg.* Plura enim exempla recensuimus, quibus suffragatur doctrina veterum patrum, qui fideles ad confessionem etiam leviorum nozarum adhortabantur; multo igitur magis ipsos hanc confessionem frequentasse dicendum est.

181. Ad 2. *Neg.* Etenim nec primum, quod autumant, emolumentum provenit; cum experientia quotidiana nos doceat, longe melioribus dispositionibus praeditos eos esse, qui nonnisi levibus maculis inquinati ad eas abstergendas per frequentem confessionem accedunt, quam qui gravissimis criminibus implicati semel in anno ad Poenitentiae tribunal se conferunt. Quod si in nonnullis abusus aliquis irrepsit, abusus corrigendus est, nec ideo tollenda aut improbanda est praxis, quam sancti piique viri tanto cum fructu frequentant. Nec illud omitti debet, saepe homines dubitare, utrum suae culpaee lethales an veniales sint, cum difficillimum interdum sit ex multiplici capite, rectum de iis iudicium ferre, ut s. Augustinus ipse profitetur. ||

182. Sed neque secundum emolumentum provenit; alioquin in jansenistarum hypothesi soli publici peccatores communionis Sanctorum et orationum ecclesiae participes essent. Ecclesia autem pro omnibus orat.

8) *Perpét. de la foi*, Ion.; V. liv. III. chap. 6.

9) *De antiq. eecles. ritib.* lib. I. part. II. cap. 5- art. 5.

10) *Histoire des Sacremeiis*, Ioin. II. chap. 6. pag. 524 et seqq.

***) *De civit. Dei.* lib. XXI. cap. ull. ubi scribit: „Venialia peccata... periculosissimum est definire. Ego certe usque ad hoc tempus, cum satagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui."

DE SATISFACTIONE.

183. Contritio et confessio essentiam constituunt sacramenti Poenitentiae, et ad culpam et poenam aeternam condonandam conferunt; satisfactio ejusdem integritatem constituit, inservitque ad eam poenae temporalis partem remittendam, quae plerumque remanet post sacramentum persolvenda sive in hac sive in altera vita. Est autem satisfactio compensatio injuriae Deo nostris peccatis illatae. In omni siquidem gravi peccato tamquam gemina proprietas reperitur, nempe culpae et poenae aeternae reatus, qui tollitur, statim ac homo cum Deo in gratiam redit, et reatus poenae temporalis, qui plerumque remanet post delicti condonationem, et pro cujus expiatione homines eleemosynas, orationes et jejunia, ut. docet Tridentinum ¹, aliaque pia opera, vel poenas sive sponte susceptas, sive patienter toleratas, sive a sacerdote injunctas debent Deo persolvere, ut pro virili injuriam Deo peccatis illatam compensent, ejusque justitiae satisfaciant.

184. Protestantes omnem satisfactionis necessitatem velut Christi cruci injuriosam rejiciunt; cum in ipsorum systemate Deus nobis imputet Christi merita, ne poenam a nobis exposcat. Immo unicum hunc esse meritorum Christi effectum profitentur.² Adversus quem errorem sit

PROPOSITIO L

Non tola simul poena cum culpa semper remittitur a Deo, sed plerumque, poena aeterna virtute clavium sublata, poena temporalis manet exsolvenda.

185. De fide est haec propositio, juxta canonem XII. Sess. XIV. concilii tridentini: *Si quis dixerit, totam poenam simul cum culpa remitti semper a Deo . . . . anathema sit.*

186. Ne autem ad rem non ita perdifficilem evincendam e sacris litteris argumenta depromamus, nobis satis erit adversarios provocare ad notissima exempla Adae, Moysis, Aaron, praesertim vero David, quibus omnibus, licet Deus culpam dimiserit, immo ab ipsis transtulerit, ut dixit Nathan ad David, gravissima tamen temporalis poena luenda fuit.

187. Patres unanimis esse in hoc dogmate adstruendo constat ex apertis ipsorum testimoniis. S. Cyprianus, lib. *De lapsis*: *Dominus*, inquit,

*) Sess. VI. cap. 14.

3) In tract. *De Grat.* cum ageremus de justificatione, ostendimus, protestantes juxta novum suum systema docuisse, homines

minime sanctificari per renovationem interiorem, sed solum tegi seu non imputari ad poenam eorum peccata, ita ut culpa semper vigeat in anima justificati.

orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus est.' S. Augustinus praeterea rationem affert, dicens: *Cogitur hamo tolerare etiam remissis peccatis; quamvis, ut in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum. Productior est enim poena quam culpa; nc parva putaretur culpa, si cum illa liniretur et poena.*² S. Joann. Chrysostomus, *De sacerdotum* lib. II: *Quamlibrem, inquit, multa quidem arte opus est, ut aegri sacerdotum remediis libenter se subdicere suadeantur.*³ Et pauca haec ex multis sufficiant, cum nec adversarii diffiteantur patres sibi contrarios esse. Nam Calvinus aperte scribit: *Dicam simpliciter, omnes fere patres, quorum libri extant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimis aspere et dure locutos.* * Haec quidem ille pro consueta modestia sua.

188. Rationem theologicam suppeditant patres tridentini, Sess. cit. cap. VTH: *Sane, inquiunt, et divinae justitiae ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter vero, qui semel a peccati et daemonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, scientes templum Dei violare et Spiritum Sanctum contristare non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leviora putantes, velut injurii et contumeliosi Spiritui Sancto, in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die irae.*

DIFFICULTATES.

189. I. Obj. Tria sunt quae catholicorum doctrinam de satisfactione prorsus evertunt: primum Dei iterata promissio dandi plenam peccatoribus veniam, ita ut ipsorum peccatorum prorsus obliviscatur; sic Isaiae XLIU. 25: *Igo sum, inquit, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor;* et Ezech. XXXIII. 12: *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua.* Jam vero haec aliaque ejusmodi falsa essent in hypothesi catholicorum. Secundum est superabundans Christi pro peccatis nostris satisfactio non solum quoad poenam aeternam, verum etiam quoad poenam temporalem, juxta illud I. Joann. IL 1 et seqq. *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum*

1) Pag. 187. Integer liber est de hoc argumento, nempe ut ostendatur satisfactionis necessitas; huc etiam referuntur epistolae quamplurimae ejusdem s. martyris, quas scripsit adversus factionem Felicissimi, qui lapsos ab omni satisfactione liberabat.

2) *Tract.* CXXIV. in Joann. n. 5.

3) *Jtā* τοῦτο πολλοί *XP*ῆτα *r*0> *μηχα- yji, iva neiaSũtiy Itiðyrtf iavrouf ðpíχυν raif παρά τῶν ἡρώων \$εραπιῖαι ol káμ~*

Perrane, Praelectiones theolog. VIII.

νοντí. Edit. maur. tom. L pag. 374. Hoc vero argumentum ibid, fuse prosequitur s. Doctor.

*) *Inst.* lib. III. cap. 4. 38. Cheinnitius pariter el Centuriatores fatentur, *patres fere omnes agnoscere satisfactionem, qua Deus placetur, et peccata redimantur.* Cf. Erbermannus in *Vindiciis* ad cap. 9. lib. IV. *De Poen.* Bellarmini.

justum: d ipse est propitiatio pro pereatis nostris... Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus. Tertium demum, quod hanc satisfactionem evertit, est, quod nuspiam in nov. Test, poenitentibus ea injuncta inveniatur. Omnes enim condonationes peccatorum gratuita perhibentur. Talis illa publicani est, qui descendit e templo justificatus, Luc. XVIII; talis servi, cui Dominus omne debitum dimisit, ac ipsam carcerie poenam. Matth. XVIII: gratuita pariter Petro concessa est venia, de qua perbelle s. Ambrosius dixit: *Lacrymas ejus legimus, satisfactionem non legimus; gratis concessa est venia paralytico, mulieri poenitenti, latroni.* Ergo.

190. **Resp. Neg. Ant.** Ad 1. prob. *D.* Promisit Deus plenam veniam dare quoad reatum culpae ac poenae, aeternae, *C.* quoad reatum poenae temporalis, *A'.* Non aliud sane evincunt illa omnia testimonia, quae congerunt adversarii. Hinc eadem ratione, qua retributio poenae aeternae, non impedit, quominus Deus ob bona nonnulla opera a reprobis gesta, ipsis bona temporalia elargiatur, sic dimissio culpae et poenae aeternae non impedit, quominus Deus in poenitentes ob dimissas culpas animadvertat poenis temporalibus. 5

191. Ad 2. *D.* Si superabundans Christi satisfactio nobis applicaretur independenter a nostris satisfactionibus, *C.* si dependetor ab istis, *A'.* Porro, ut alias ostendimus, juxta concilii tridentini doctrinam, Sess. XIV. cap. VIII. Pator non acceptavit Christi satisfactionem pro nobis oblatam, nisi quatenus nos piis operibus ac satisfactionibus nostris, quae totam vim hauriunt a Christi meritis, eam nobis applicaremus. 6 Exinde patet, optime inter se conciliari satisfactionem Christi et satisfactiones nostras.

192. Ad 3. *D.* Ob peculiare causas, *Tr.* quasi excluderetur omnis satisfactio a poenitentibus in novo Testamento, *A.* Peculiares vero hae causae potuerunt esse. 1°. absoluta Christi auctoritas qua solus rex et dominus potitur, non autem potiuntur administratores, oeconomi et ministri; 2°. doloris vehementia ex caritate perfecta concepti, quem solus Christus utpote cordium scrutator cognoscere poterat, nos vero latet, Nec omittendum, flevisse Petrum et quidem amare toto vitae suae tempore latronem in satisfactionem peccatorum suorum ipsum crucis supplicium patienter toleratum offerre potuisse. De ceteris vero dici potest, justificados quidem eos fuisse quoad culpam, minime vero quoad poenam temporalem, de qua Scriptura omnino silet. 7

193. Ad textum vero s. Ambrosii reponimus, *satisfactionis* nomine ibi significari defensionem sive excusationem, ut orationis series patefacit. 8

5) Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 11.

fi) Cf. tract. *De Incarnat.* n. 645.

7) Conf. Bellarm. *De Poenil.* lib. IV. cap. 16. n. 6.

8) Sic enim loquitur s. Ambros. *In s. Lucam*, lib. X. §. 88: «Non invenio quid dixerit, invenio quod fleverit; lacrymus ejus lego, satisfactionem non lego; sed

194. II. **Obj.** 1. Scripturae et patres Deum passim exhibent animadvertentem in justos, non ad vindictam, sed ad exercitium virtutis: 2. et recte, siquidem satisfacere. Deo homines pro peccatis suis nullatenus possunt; 3. quia offensa Deo illata quodammodo infinita est, finita vero quaelibet humana satisfactio; 4. quia satisfactio ex indebitis fieri debet, nihil autem nos habemus quod Deo utpote Domino debitum jam non sit jure creationis, redemptionis et sanctificationis, quodque ei acceptum referri non debeat; 5. quia Christus poenas peccatis nostris debitas tulit, a quibus proinde liberamur, ut gratuita dici possit justificatio: 6. quia ratio ipsa clamat, sublata causa tolli et effectum; dimissa igitur culpa, poenarum nostrarum causa, poenae cessent necesse est. Ergo.

195. **Resp.** Ad 1. *D.* Etiam, *C.* solum. *Al.* Ex allatis enim probationibus contrarium evincitur. Optime propterea s. Augustinus sic David Deum alloquentem inducit: *Ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti, ita servatur misericordia et veritas: misericordia, quia homo Uberatur: veritas, quia peccatum punitur.* 9

196. Ad 2. *D.* Meritis propriis, *C.* meritis Christi et gratuita Dei acceptione, *N.*

197. Ad 3- *D.* Est. finita satisfactio nostra in se, *C.* ex meritis Christi, e quibus nostra merita omnem dignitatem et virtutem hauriunt, *N.*

198. Ad 4. *Tr.* plures enim theologi id negant; verum hoc omisso, *O.* Nisi Deus voluerit id. quod possumus et ea qua possumus ratione offerre, gratuito acceptare, *C.* secus, *A'.* Jam vero hoc ipso, quod Deus a nobis poenas et satisfactiones ob peccata exposcat, declarat se eas acceptare.

199. Ad 5. *D.* Absque detrimento earum temporalium satisfactionum, quas a nobis Deus exigit, *C.* liberando nos ab omni onere, *A'* Responsio patet ex dictis de applicatione. Ad id vero quod subjicitur de gratuita justificatione, reponimus, intelligendum id esse de remissione culpae et poenae aeternae, quae immediate a Deo per Christi merita tribuitur, aut etiam de poena temporali, quatenus gratis nobis gratia confertur, qua nos Deo satisfaciamus congrua poenitentia.

○ Ad 5. *D.* Si effectus a causa pendeat, ut sit vel conservetur, *C.* si pendeat a causa, ut producat in esse permanente, *Al'* Nec enim tollitur vulnus, sublato gladio, aut cessat simulacrum amoto artifice.' 10

quod defendi non potest, ablui potest etc." Ex quibus specimen habemus delicatae Calvini conscientiae, dum sic imponere nititur

9) *Enarrat, in Ps.* L n. 11.

10) Cf. Bellarm. lib. cil. cap. 10 cl seqq.

PROPOSITIO II.

Possunt et debent ministri Poenitentiae salutare et convenientes satisfactiones poenitentibus injungere.

201. Haec propositio, quae dogmatica est, profluit ex modo vindicata doctrina, et traditur a conc. tridentino his verbis: *Debent ergo sacerdotes Domini. quantum spiritus et prudentia suggerit, pro qualitate criminum et poenitentiam facultate, salutare et convenientes satisfactiones injungere, ne, si forte peccatis conniveant et indulgentius cum poenitentibus agant, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem prae oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad praeteritorum peccatorum vindictam et castigationem; nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed et ad ligandum concessas etiam antiqui patres et credunt et docent.*¹ Quam doctrinam deinceps can. XV. idem concilium sanxit: *Si quis dixerit, claves ecclesiae esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum, et propterea sacerdotes, dum imponunt poenas confidentibus, agere contra finem clavium et contra institutionem Christi... anathema sit.*

202. Patres porro et credidisse et docuisse quovis tempore claves ecclesiae concessas a Christo fuisse non solum ad solvendum, verum etiam ad ligandum per salutare et convenientes satisfactiones, abunde constat tum ex illorum testimoniis, quae paulo ante attulimus in superiori propositione, tum ex ipsis, quae descripsimus, cum ageremus de confessione auriculari. Ex his enim patet, patres comparasse confessarios medicis et iudicibus forensibus. Ne igitur denuo haec documenta proferamus, unius s. Innocentii I. verba recitasse sufficiat, qui in *Epistola*, quam *ad Decentium* dedit, scribit: *De pondere aestimando delictorum, sacerdotum est judicare, ut attendat ad confessionem poenitentis... ac tum jubere dimitti (poenitentem) cum viderit congruam satisfactionem suam.*² Tot praeterea hujus ecclesiae fidei ac praxis monumenta extant, quot canones supersunt et libri poenitentiales, qui regulas hujus imponendae satisfactionis exhibent.³

203. Sanctus autem Thomas ejusdem agendi rationis rationem theologiam assignat, dicens: *Quandoque per contritionem amota culpa, et reatu poenae aeternae soluto, remanet obligatio ad aliquam poenam temporalem, ut justitia Dei salvetur, secundum quam culpa ordinatur per poenam. Cum autem subire poenam pro culpa iudicium quoddam requirat, oportet, quod poe-*

*) Sess. XIV. cap. 8.

2) Cap. 7.

3) Cf. Morinus, *De Poenit.* lib. IV. et lib. VL

nitens, qui se Christo sanandum commisit, Christi iudicium in taxatione poenae expectet, quod quidem per suos ministros exhibet Christus, sicut et cetera sacramenta. ⁴

204- Et haec quidem adversus protestantes. Addendum porro est adversus jansenistas, hanc satisfactionem necessario praemittendam non esse absolutioni, ut ipsi autumant. Quamvis enim antiquitus disciplina obtinuerit, ut nonnisi peracta injuncta satisfactione daretur reconciliatio, cum tamen agatur de re. libera ac disciplinari, quae non afficit substantiam sacramenti, nonnumquam ecclesia ab illa praxi recessit. Sane in concilio Carthaginiensi III. anno 225. sub s. Cypriano statutum est, dandam esse absolutionem et Eucharistiam instante persecutione tum iis, qui in deserta fugiebant, tum iis denique omnibus concedendam esse pacem, qui vere contriti existimabantur, adeoque nondum persoluta vel etiam nondum inchopta satisfactione.⁵ Constat praeterea, a mille circiter et tercentum annis ecclesiam graecam, et duodecim ad minus saeculis ecclesiam latinam consuevisse ante completam satisfactionem injunctam poenitentibus sacramentalem absolutionem impertiri, eosque ad sacram synaxin admittere.⁶ Quis porro nisi haeretico spiritu ductus audeat affirmare, ecclesiam tanto saeculorum decursu a recto veritatis tramite aberrasse?

205. Hinc, cum Petrus de Osma docuisset: *Non peracta poenitentia confitentes absolvi non debere*, a Sixto IV. velut haeretica ejus doctrina proscripta est⁷; et Alexander VIII. damnavit propositionem, quae est η. XVI: *Ordinem praemittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio ecclesiae, sed ipsa Christi lex et praescriptio, natura rei id quodammodo dictante** Cum vero Qucsnellus eamdem doctrinam renovasset prop. LXXXVII: *Modus plenus sapientia, lumine et caritate est dare animabus tempus portandi cum humilitate et sentiendi statum peccati, petendi spiritum poenitentiae et contritionis et incipiendi ad* *mi* *Utis satisfacere justitiae Dei, antequam reconcilientur*, Clemens XI. eam denuo confixit.⁹

206. Mirum post haec videri potest, quomodo pseudo-synodus pistoriensis ausa sit eumdem errorem instaurare prop. XXXV. his verbis: *Si caritas*

4) *Cont. gent.* lib. IV. cap. 72.

5) Conf. Morinus op. cit. lib. X.; Nat. Alex. diss. IX. in saecul. III. prop. II et seqq.

*) Cf. Petav. *De Poenit.* lib. II. cap. 10. §§. 11, 13 et 14. Cf. etiam Morinus, *De Poenit.* lib. VI. cap. 24. Cum quidam Brachet, in lib. *Verus pacificus*, carpsisset hodiernam hanc disciplinam, Facultas sorbonica adversus illum librum hoc edidit decretum anno 1644: „Temerarium est, erroream et haeticum damnare disciplinam

ab omnibus catholicae communionis ecclesiis receptam quanluncumque diuturnam."

In *Constil.* data anno 1479. apud Hard. *Acta Cone.* tom. IX. col. 1499.

s) In quam propos. et seqq. XVII et XVIII, quibus idem error adstruitur, cf. Viva op. cit. *Damnatae theses.*

9) Cf. Fontana, *Const. Unigenitus theologice propugnata*, tom. ILL in hanc propos. cap. 5 et seqq. ubi copiose ac scitu dignissima scribit adversus hanc jansenistarum thesim.

*in principio semper debilis est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum hujus caritatis oportet, ut sacerdos praecedere faciat eos actus humiliationis a poenitentiae, qui fuerunt omni aetate ab ecclesia commendati. Redigere hoc actus ad paucas orationes, aut ad aliquod jejunium post jam collatam absolutionem, videtur potius materiale desiderium conservandi huic sacramento nudum nomen poenitentiae, quam medium illuminatum et aptum ad augendum illum fervorem caritatis, qui debet praecedere absolutionem. Longe quidem absumus ab improbanda praxi imponendi poenitentias etiam post absolutionem implendas. Si omnia nostra bona opera semper adjunctos habent nostros defectus, quante magis vereri debemus, ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et magni momenti opere nostrae reconciliationis? Quae propositio, quatenus innuit, poenitentias, quae imponuntur adimplendae post absolutionem, spectandas potius esse vclut supplementum pro defectibus admissis in opere nostrae reconciliationis, quam ut poenitentias vere sacramentalcs et satisfactorias pro peccatis confessis: quasi, ut vera ratio sacramenti, non nudum nomen servetur, oporteat de via ordinaria, ut actus humiliationis et poenitentiae, qui imponuntur per modum satisfactionis sacramentalis, praecedere debeant absolutionem, declaratur et proscribitur a Pio VI. in dogmatica Constitui. *Auctorem fidei*, tamquam falsa, temeraria, communi praxi ecclesiae injuriosa, inducens in enamrem haereticali nota in Petro de Osma confixum.*

DIFFICULTATES.

207. Obj. Nulla penitus satisfactio a sacerdotibus injungi debet, cum haec agendi ratio apostoli doctrinam prorsus evertat. Immo vero 1. Roni. V. 20. ipse aperte docet: *Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia*: et clarius adhuc 2. ib. VIII. 1: *Nihil. inquit, damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu. Si nihil, ergo neque* quoad culpam, neque quoad poenam. Quare 3. ad Ephes. IV. 28. nihil aliud a conversis requirit quam novam vitam, scribens: *Qui furabatur, jam non furetur.* 4. Apostoli mentem exponens s. Joann. Chrysostomus, *Hom. XXVIII. in I. Epist. ad Cor.* ita praeclare scribit: *Non inquit apostolus, si puniamus, si supplicium de nobis sumamus, sed si dijudicaremus, hoc est, si nostra tantum voluerimus peccata cognoscere, si nos ipsos condemnare, liberaremur ab hujus et futuri saeculi suppliciis.* 5. Rationem vero affert Theophylactus in citata verba ad Ephes, dicens: *Illud enim* (punitio) *ad forum externum: hoc autem* (cessatio a vitio) *ad doctrinam Christianam spectat.* 6. Sane nulla apparet ratio, cur imponendae sint in sacramento Poenitentiae satisfactiones, cum nullae injungantur in Baptismate. 7. Quod si interdum ecclesia poenas aliquas exegit vel a justis vel a poenitentibus, eas non ut punctiones exegit, prout infligit justitia vindicative, sed solum ut certamina et exercitationes in nova vita, atque in aliorum aedificationem. Ergo.

208. Resp. Neg. ant. Ad 1. prob. D. Quantum ad ipsam gratiae rationem, ut loquitur s. Thomas, quia magis gratis beneficium remissionis peccatori confertur °, C. ad exclusionem satisfactionis, N.

209. Ad 2. D. Iis scilicet, qui vere consepulti sunt cum Christo per Baptismum in morte, seu renatis per Baptismum, C. poenitentibus post Baptismum, *subd.* quoad culpam et reatum poenae aeternae, C. quoad reatum poenae temporalis, saltem de via ordinaria, N.

210. Ad 3. D. Primum ac principaliter, C. solum, N. “

211. Ad 4. A. Nec enim hic agit s. Joann. Chrysostomus de satisfactionibus sacramentalibus, de quibus hic nec verbum habet, sed de suppliciis a Deo immissis aut immittendis sive in hac sive in altera vita. Alibi propterea expendens eadem apostoli verba, *Horn*, nempe *XLL* alias *XLII. in)latlh.* satisfactionum necessitatem magnifice praedicat: *Audi, scribit, Paulum dicentem: Quoniam si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur. ... Et quomodo inquires, de nobis judicabimus et a nobis rationes expetemus? Luge, acerbe ingemisce, te ipsum humilia et afflige*2 etc.

212. Ad 5. D. Ea punctione, quae in foro saeculari per leges infligitur invito, C. ea punctione, quae exigitur in foro conscientiae atque a poenitente ultro suscipitur, N. 13

213. Ad 6. Neg. Haec enim assignatur ratio, seu potius disparitas a tridentinis patribus, Sess. XIV. cap. II: Quia per Baptismum nova efficitur creatura, plenam et integram peccatorum omnium remissionem assequimur, *ad quam novitatem et integritatem per sacramentum Poenitentiae sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus.*14

214. Ad 7. D. Etiam ob ejusmodi causas ecclesia poenas illas sanxit, C. solum, N. Laboriosa siquidem Poenitentiae opera ecclesia injungere consuevit, tum ut iis divinae imprimis justitiae pro admissis peccatis satisfieret, tum ut revocarentur impii a peccatorum consuetudine, tum ut justii perfectio-

*o) Part. III. qu. 89. art. 2. ad 3.

*) Cf. Bernard, a Picon. *Tripler, ex-* pos. in hunc loc.

,1) Num. 4. edit. maur. "ζ/κουσΘμ Παό-λου λίγοντοί, ότι tl ία ντονί inpiro-gec, ούκ ήν Ικρ ι ν ό u a. . . Καί πώί έικάόομιν ή άπαιτήόομιν ία ντονί δικην, 7^5>; SpijvyCov, στίναΕον πικρόν, ταπί-νωλον σαντόν, κάκωόον, κ. τ. λ. Siquidem asque ad fiucm hujus homiliae sermo est de hoc argumento.

n) Sensus Theophylacti aperte liquet ex iis, quae immediate subdit, invehens adversus catharos *poenitentiam auferentes*,

ni ait ipse: uNon enim, *pergit*, salis est a peccato quiescere, sed contraria ei via esi adeunda, diversum ab eo conficiendum iter. Antea operabatur malum? Jam nunc operetur bonum, neque id simpliciter, verum cum labore, partim quidem ut conterat Corpus etc.** Τίαι ου-γ' απλωί, αλλά μιτά κόπον· αμα μί'ν, ira (Juvrpnpp το σώμα, κ. τ. λ. Cf. ejusd. opp. tom. II. pag. 403. edit. Vcnet. 1755.

*) Alia ejusdem concilii verba ex cap.8. quae id ipsum evincunt, paulo ante attulimus.

res evaderent juxta cujusque statum. Quod si satisfactio aedificationem tantum respiceret, nulla esset pro peccatis occultis imponenda satisfactio. Optime Leibnitzius haec simul complexus est. scribens: *Satisfactiones pro peccatis, quas quisque vel jussu sacerdotis vel spontanea pietate suscipit, duplicem vim habent: unam, ut animae medeantur et prophylactica sint contra recidivam; alteram, ut divinam castigationem mitigent, quae sive in hac vita sive postea ex justitiae rationibus irrogatur... ac de his satisfactionibus sapienter s. Gregorius M.: qui se illicita meminit commisisse, a quibusdam studeat licitis abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisfaciat.* 15

215. Dices cum jansenianis: Si nobis foret in patrum sententiam descendendum, satisfactio necessario praemittenda esset absolutioni. Docent enim ipsi, absolutionem esse *mercedem*, satisfactionem esse *pretium*, quo redimuntur peccata. Jam vero mercedis ratio postulat, ut non detur, nisi soluto pretio, nec delictum relaxetur, nisi praemissa solutione Ergo.

216. Resp. Neg. Ant. Ad prob. D. Haec aliaque ejusmodi patres attulerunt velut rationes congruentiae juxta disciplinam, quae passim tunc temporis obtinebat, C. quasi significare voluerint, ut adversarii autumant, hunc ordinem praemittendi satisfactionem absolutioni ex Christi institutione et sacramenti natura servandum esse, A'. Alioquin nullam unquam patres exceptionem fieri hac in parte passi essent; attamen ipsimet passim eam fecerunt. Ex quo solo patet rationem adductam ex natura mercedis et pretii esse latiori quodam sensu accipiendam.

de poenitentia publica et canonica.

217. Doctrina hactenus a nobis discussa de satisfactione intimo quodam nexu continetur cum poenitentia publica et canonica, quae olim in ecclesia obtinuit; operae propterea pretium esse duxi, nonnulla veluti scholia hic subjicere, eo potissimum animo ut minus peritos praemuniam adversus ecclesiae perturbatores, qui, ut male cautos in fraudem inducant, unam assolent sonare antiquitatem (verbis utor Francisci Simonii), praesentis autem ecclesiae deploare tenebras et labefactatam fidem.1

218. Omissis, quae ad varios poenitentium gradus spectant, *flentium* scilicet, *audientium*, *prostratorum* et *consistentium*, ad eorum stationes et laboriosa opera, de quibus consuli inter ceteros possunt Natalis Alexander2,

*4) *System. Theol.* pag. 278.

2) Diss. VII. in saec. III.

1) *De fraudibus haereticorum*, parLII. fraud III.

Joann. Morinus 3, Chardonius4, potissimum autem Petavius 5 et Sirmondus 6: bis, inquam, omissis observo, 1. non esse permiscendam, prout passim permiscunt jansonistae, Poenitentiam *sacramentalem* quae a Christo praecepta est, ac proinde omnibus est necessaria, uti ostendimus, et Poenitentiam *canonicam* quam theologi passim recte vocant, *cacremonialetn*, quae utpote disciplinaris nec perpetua nec constans, sed varia fuit pro diversitate temporum, locorum et circumstantiarum, ac denique antiquata est.

219. II. Observo, non esse pariter confundendam, prout iidem novatores et pistorienses confundunt, Poenitentiam *canonicam* cum Poenitentia *publica*, quae sub aliquo respectu viguit vel ab ipsa aetate apostolica, licet, ut adnotat Petavius 7, ob scriptorum et monumentorum inopiam in magna obscuritate versemur circa ea, quae ad eam spectant; et methodum servatam a sacerdotibus in injungendis poenitentiis primis duobus ecclesiae saeculis. Ideo autem utramque Poenitentiam pistorienses confundunt, ut inferant ex apostolica traditione ordinem Poenitentiae canonicae repetendum esse, atque sic postea ecclesiae crimini vertant hujus ordinis mutationem. Merito idcirco a Pio VI. prop. XXXIV. synodi pistoriensis proscripta fuit, quae ita se habet: *Declaratio synodi, qua, postquam praemisit, ordinem Poenitentiae canonicae sic ad apostolorum exemplum ab ecclesia statutum fuisse, ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpa, sed praecipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se in ordine illo mirabili et augusto totam cognoscere dignitatem sacramenti adeo necessarii, liberam a subtilitatibus, quae ipsi decursu temporis adjunctae sunt: quasi per ordinem, quo sine peracto canonicae Poenitentiae cursu hoc sacramentum per totam ecclesiam administrare consuevit, illius fuisset dignitas imminuta, declaratur temeraria, scandalosa, conducens in contemptum dignitatis sacramenti, prout per ecclesiam totam consuevit administrari, ecclesiae ipsi injuriosa, in Const. Auctorem fidei.*

220. III. Observo, Poenitentiam canonicam nonnisi saeculo III. labente ex occasione haeresis novatianorum ab ecclesia institutam fuisse, et quidem ad tria tantum delicta coercenda: idololatriam videlicet, moechiam et homicidium8; nec omnibus indiscriminatim fidelibus sed certis tantum ac determinato individuorum coetui fuisse injunctam; excipiebantur enim ab ea cie-

J) Op. cit. *De Poenit.* lib. IV.

9 *Hist. des Sacrements*, tom. III. sect. III. seconde partie. Hic porro auctor in epitomen fere redegit, quae fusius scripserat Morinus.

s) In libris VIII. *De Poenitentia* quos opposuit Arnaldo, cujus opus *De frequenti communione* confutat. Cf. praesertim ad rem nostram lib. II. cap. 11.

6) *Historia Poenit. public*, loc. cit. His addi possent Alaspinaeus, *Obserunt*, lib. 11. ab observ. 22 ad 34. Marten. *De antiq. eccl. rit.* lib. I. part. II. cap. 6. art. 4-

7) Lib. II. cap. 2. §. 2. el lib. VII. cap. 22.

8) Cf. Petav. op. cit. lib. II. cap. 2. num. 2 el seq. nec non Morinus, lib. IV. cap. 1 et seqq.

rici majores, quandoque etiam mulieres, et conjugati juniores etc.⁹; delictorum praeterea publicorum reos eidem fuisse addictos, adeo ut nulli adigerentur ad eam Poenitentiam, nisi qui fuerint in jus vocati et juridice convicti, ut passim testatur s. Augustinus, praesertim *Serm.* CCCL1. ubi haec scribit: *Attero a communione prohibere quemquam non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive saeculari sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum* ¹⁰; et demum pro una vico tantum, prout ex veteribus monumentis constat.¹¹

221. IV. Observo cum cl. Marchetti ¹², accurate secernendam esse praxim et disciplinam ecclesiae universalis circa Poenitentiam canonicam a praxi et disciplina ecclesiarum particularium, ac proinde canones et decreta ecclesiae universalis a canonibus et decretis alicujus episcopi, vel concilii, vel ecclesiae particularis, et quidem ratione habita diversorum temporum. Haec enim simul omnia permisceri non debent, ut plures solent ea confundere, ut inde statuunt a quo definiant, *ecclesiae veteris*, ut ipsi loquuntur, disciplinam ita se habuisse circa poenitentias canonicas. Nam, si excipias concilium nicaenum I. quod tres canones edidit, quibus Poenitentiae addixit solos apostatas a religione Christiana et lapsos in idololatriam, nullum aliud oecumenicura concilium canones poenitentiales condidit, et mira semper viguit in ecclesia varietas, quod jam pridem animadverterat doctissimus Petavius. ¹³

222. V. Denique cum eodem eruditissimo Petavio ¹⁴ observo, Poenitentiam, qualis nunc viget, esse magis consonam temporibus apostolicis et primitivae ecclesiae, quam fuerit illa, quae postea invaluit, atque a sanctis episcopis, disertis canonibus, postea instituta est, majori aut minori adbibita

⁹) Cf. Pelav. ibid. lib. II. cap. 13.

¹⁰) Alias *Hom.* I. cap. 4. n. 10.

¹¹) Semel tantum publicam poenitentiam concessam inutile prorsus est ostendere, cum id exploratissimum sit. Sed fortasse aliquis non inopportune quaeret: quid igitur erat de iis, qui semel poenitentia perfuncta iterum in eadem peccata lapsi essent? Reponimus, statutum fuisse, ut *a dominicae mensae convicio in posterum segregarentur*, ea tamen lege, ut eis communio restitueretur in mortis articulo. En verba s. Syricii, *Epist.* I. *ad Ilimesium. tarracon.* n. 6: «De his vero non incongrue dilectio tua apostolicam sedem credit consulendam, qui acta poenitentia tamquam canes ac sues ad vomitus pristinos et volutabra redeunt etc. De quibus, quia jam suffugium non habent poenitendi, id

duximus decernendum, ut sola intra ecclesiam fidelibus oratione jungantur; sacrae mysteriorum celebritati, quamvis non mereantur, intersint; a dominicae autem mensae convivio segregentur. . . Quos tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munire, cum ad Dominum coeperint proficisci, per communionis gratiam volumus sublevari.' Apud Constant, *Itoni. Pontifie. Epist.* tom. I. col. 629.

¹²*) *Critica della storia ecclesiastica e de discorsi det sig. ab. Claudio Fleury*, Roma 1819. tom. I. art. 1. §. 6. n. 31 et seqq. ubi plura scitu digna inveniuntur circa poenitentias canonicas.

¹³n) *De Poenit.* lib. U. cap. 8. §. 4. et cap. 13-

¹⁴*) Ibid. lib. II. cap. 8. §. 16 el 17.

severitate pro conditione teinporurn et indole eorum, qui ejusmodi remediis indigebant.

223. Quae si prae oculis habeantur, facile est querulosis illorum declamationibus occurrero, quibus suspirant ad auream et intemeratam ecclesiae primaevae disciplinam, quam adeo extollunt, ut eam dejiciant, quae in praesentia obtinet. Hac enim ratione facilius ab utraque, vetere scilicet et recentiori, disciplina feriati vivunt; a vetere quidem, quae in desuetudinem abiit, a recentiori, quam ipsi contemnunt. ¹⁵ Inter hos praecipue eminent pistorienses, quorum propositio XXXVIII. proscripta est, quae ita se habet: *Item doctrina, qua, postquam synodus professsa est, se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quae, ut ait, ad Poenitentiam non ita facile, et forte numquam cum admittebat, qui post primum peccatum d primam reconciliationem relapsus esset in culpam, subjungit, per timorem perpetuae exclusionis a communione et pace, etiam in articulo mortis, magnum fraenum illis injectum iri, qui parum considerant malum peccati et minus illud liment.* Quam doctrinam quis non exhorreat?

C/ VPUT V.

DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRAMENTI POENITENTIAE.

224. Parcius nobis agendum erit de materia, cum nulla sit de ea cum novatoribus controversia. Aliquanto fusius disseremus de forma et ministro ob haereticorum errores et neotericorum falsa principia.

225- Atque in primis exploratum apud omnes est, duplicem in hoc sacramento dari **materiam**, scilicet proximam et remotam; remotam item aut necessariam aut liberam esse. *Necessaria* materia sunt omnia peccata lethalia post Baptismum patrata; materia vero *libera* peccata venialia aut etiam lethalia rite alias confessa. Haec materia remota sive necessaria sive libera est illa, ut loquuntur scholae, *circa quam* versatur sacramentum. Verum de hac nulla viget in scholis controversia. Ast non minima viget inter thomistas et scotistas relate ad materiam proximam, *ex qua* constat sacramentum. Utriusque scholae theologi admittant tres esse hujus sacramenti partes: *Contritionem, confessionem* et *satisfactionem*; quas partes sive actus cone, tridentinum *quasi materiam* hujus sacramenti esse dixit, quia nempe, ut exponit Estius I, materia hujus sacramenti non est aliquid corporeum aut dementare,

¹⁵*) Apprime congruunt jansenistis, quae Joann. Salisburiensis scripsit de curialibus, in op. *De Nugis Curialium*, lib. VII. cap. 19: *Unde ergo nova et vetera proferunt, qui*

¹⁶*) *In IV. Sent.* d. 15. 2. in resp. ad ull.

cujusmodi sunt aqua, oleum, panis etc. sed actiones, quae idcirco non ita *proprie* materia vocari possunt. Thomistae igitur contendunt, praefatos hos tres actus esse *proprie dictam* materiam proximam, *ex qua* conficitur sacramentum. Scotistae censent, absolutionem a sacerdote poenitenti impertitam veram esse materiam proximam, quatenus est ritus sensibilis, et habere praeterea rationem formae, quatenus significat effectum sacramenti. Maldonatus vocat sententiam thomistarum *communem*, sententiam vero scotistarum *verriorem*.² Recte ne, an secus hoc iudicium tulerit doctus hic auctor, nostrum non est pronunciare; expendi poterunt rationum monumenta apud utriusque scholae theologos. Et haec de materia sufficiant.

226. Quod attinet ad formam, protestantes autumant, eam non esse nisi declarativam remissionis peccatorum, non autem ejusdem effectivam; verum hos refellemus peculiari propositione. Ceterum omnes theologi in eo conveniunt, ut affirmant, eam consistere in verbis illis: *Ego te absolvo a peccatis tuis*.³ Praescindendo a positivo ecclesiae praecepto, perinde esse videtur quoad ejus substantiam, utrum ea oratione *indicativo*, *an deprecative* exprimatur. Exploratum enim est ex certissimis antiquitatis documentis, per plura saecula non aliam obtinuisse in ecclesia latina nisi formam deprecatoriam, cui paucis annis ante s. Thomam successit forma indicativa⁴; adhuc vero in ecclesia graeca formam deprecatoriam obtinere, certissime pariter constat ex eorum euchologiis apud Goarium et Arcudiuin aliosque passim.⁵

227. Ut nonnulla de **ministro** delibemus, error protestandum est, quemlibet fidelem clavium potestatem a Christo accepisse. Waldenses, wicleffitae et hussitae potestatem absolvendi tribuebant laicis probis, denegabant vero sacerdotibus pravis; flagellantes juxta Balucium eodem errore de-

2) In tract. *De Poenil.* part. III. thés. VIL ubi fuse de hoc argumento disserit.

3) Dum dicimus, formam in adductis verbis consistere, loquimur de substantia ipsa seu sensu. Nec enim contendimus, singula verba ad essentiam pertinere. Sunt enim qui censent non pertinere ad essentiam vocem *ego*, alii verba subsequencia *a peccatis tuis*. T)c his consuli poterunt scholastici.

*) Coni. s. Thomae *Opusculum* XXII. cap. 5. ex quo id non obscure colligitur.

*) Cf. Goar. *Eucholog.* pag. 676. Arcudius *De concordia eccl.* etc. lib. IV. cap. 3. Non pauci scholastici, inter quos Suarez cum s. Thoma, tom. IV. in III. part. disp. 19. sect. 1. n. 25. praecipue vero Simonnet, *In slit, theol.* tom. III. tract. XV. *De Poen.* disp. 8. contendunt, essentialem formam

consistere in verbis indicativis, ita at nulla prorsus ac irrita sit forma verbis deprecativis enunciate. Simonnet praeterea negat, unquam viguisse in ecclesia latina formam deprecativam. Ast certissimum est, nullum vestigium occurrere formae indicativae in ecclesia latina ante annum 1200. nec aliam quam formam deprecativam obtinuisse et adhuc obtinere in ecclesia graeca, ut evincunt omnia documenta, quae affert Morinus, *De Poenil.* lib. VIII. cap. 8 et seqq. quibus nihil solidi opponit Simonnet, qui Morinum refellere aggressus est. Documentis a Morino adductis adjici debent, quae postea protulit Martenius, *De antiq. eccl. ritib.* lib. I. part. II. cap. 6. art. 5. §. 12. et art. 7. Cum *de facto* agitur, monumentis decertandum est, non rationibus philosophicis.

tinebantur. Sub finem saeculi elapsi nonnulli ecclesiae perturbatores contendere ausi sunt, tum approbationem episcopalem ad valide excipiendas confessiones non consistere in jurisdictione, sed in solo *capacitatis* et *idoneitatis* testimonio; tum confessarios omnes vi ordinis ab omni casu reservato sin licite, saltem valide absolvere posse.⁶ Pistorienses, ut par erat, illorum sententiam fecerunt suam, atque in hoc turpiter secum pugnant; siquidem jura, quae non solum dubia, sed prorsus episcopis indebita sunt, iisdem impense alias concedunt; hic vero, quae sunt certissima, ab ipsis praesulibus auferre totis viribus contendunt.

His igitur sive haereticis sive erroneis doctrinis sequentes propositiones opponimus, quibus huic tractatui finem facere constituimus.

PROPOSITIO I.

Absolutio sacramentalis sacerdotis est actus judicialis, et non nudum ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata confitenti.

228. De fide est haec propositio his ipsis verbis definita a Tridentino, Sess. XIV. can. IX: 87 *quis dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum judiciale, sed nudum ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum..... anathema sit.*

229. Ita vero ejus propositionis veritatem ostendimus: si in ecclesia, uti ex hactenus disputatis constat, potestas residet dimittendi cujusvis generis peccata per Poenitentiae sacramentum, consequens est, absolventem sacerdotem vere reconciliare Deo peccatores judiciali auctoritate a Christo accepta. Sane Christus, dum sacramentum Poenitentiae instituit, dixit: *Quorum remiseritis etc.*, non autem: *Quorum declaraveritis* peccata esse remissa. Hinc, quemadmodum non dicitur sanare vulnus, aut vincula solvere, qui alteri tantum denunciat vulnus esse sanatum, aut vincula esse soluta, ita nec potest dici remittere peccata, qui tantum denunciat ea esse remissa. In obvia porro et nativa significatione vocem *remittere* usurpatam esse a Christo, erui-

5) Ita docuerunt Aloysius Litta in Epist. *Delia sacramentale assoluzione de' casi ritervali*; Joann. Bapt. Guadagnini, *Nuovo tume di alcuni testi dei concilio di Trento relativi all' assoluzione de' casi riserrati, ed ait approvazione de' confessori*; Georg. Sicardi. can. cedes, calbed. iViontisregalis, *Della validità delle assoluzioni dai peccati data in virtu del suo ordine sacerdotale, senza veruif ultra facoltti ed ap-*

provazione; Cornaro praepositus Villungi in Etruria, *De parochi libri selle*, Pavia 1788. Quibus plures accesserunt auctores anonymi, quorum inutile est catalogum texere. Verum his omnibus praeiverant in Galliis auctores opp. «Des pouvoirs légitimes du premier et du second ordre dans l'administration des sacremens et des gouvernemens de l'église,- *Dissertation sur les interdicts arbitraires*, 1759.

tur ex versu immediato praecedenti: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*. Pater vero misit Redemptorem, ut vere peccata dimitteret, uti roipsa vero remisit paralytico et mulieri peccatrici; quod etiam commonstrant querimoniae et murmur pharisaeorum: *Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus*! Hanc vero expostulationem non solum non correxit Christus, sed potius confirmavit. restituta per miraculum paralytico sanitate; dicens: *Quid est facilius dicere.... Dimittuntur peccata tua: an dicere: Surge et ambula?* Haec omnia praeterea confirmantur, ut paulo ante animadvertimus, ex metaphora *clavium*: claves enim alicui traduntur, non ut declaret ostia clausa aut aperta esse, sed ut ea reipsa aut aperiat aut claudat! cum igitur Christus claves tradidit apostolis, significavit, se ipsis revera tribuere potestatem peccata aut remittendi aut retinendi, non autem solum declarandi illa esse aut remissa aut retenta.

230. Id ipsum conficitur ex auctoritate patrum, quorum testimonia superius attulimus. Ex iis enim edocemur: 1°. Christum delere peccata per Poenitentiam ministerio sacerdotum: 2°. sacerdotes sedere iudices in tribunali Poenitentiae: 3°. illorum sententiam coeli sententiam anteire, immunditiam ab anima procul arcere, solvere peccatorum vincula, sacerdotes praestare angelis et archangelis. quibus haec potestas collata non est. Haec autem aliaque ejusmodi lusorie pronunciarentur, si decretorium non esset, sed solum declaratorinm sacerdotum iudicium. 2 Controversia demum, quae vixit inter catholicos atque montanistas et novatianos saec. II et III. circa ecclesiae potestatem in remittendis peccatis, evidenter id ipsum adstruit. Ridicula plane fuisset haec controversia, si actum tantum esset de potestate *declarandi* peccata esse remissa vel non remissa.

*) Mirum esse non debet, si Christus utatur vocibus *solvendi* aut *ligandi* dum loquitur de clavibus, dummodo ratio habeatur usus serae, quae obtinebat apud hebraeos. Sera enim non erat nisi pessulus ligneus volubilis valvae portae affixus, qui ingrediebatur in foramen postis, et incisis quibusdam dentibus incidebat in rostrum; quare lorum, aut fortasse duo lora pessulo annexa, per foramen permeabant in exteriorem portae faciem, quorum allero attracto, pessulus serae in foramen postis promovebatur, et dentibus in illud rostrum incidebat, ut retrahi non posset. Aperiens habebat elavem ligneam satis magnam et instar falcis aduncam, qua per foramen im-

missa, pessulum ex rostro sublevabat, et alteri loro subtrahebat; quod ut facilius perficeret, attrahebat ad se portam. Clavis ex metallo confecta et nonnumquam ansa eburnea ornata aevo monarchiae bebraica a dispensatore domus regiae, tamquam insigne sui muneris, in humero gestabatur. Is. XXII. 25. Cf. Jahn, *Archaeol. Biblica*. §. 37.

2) Conf. Morin. *De Poenit.* lib. VIII. cap. 1. ubi luculentissimis testimoniis patrum, aliisque monumentis ex ecclesiastica historia petitis, ostendit, qui semper fuerit ecclesiae sensus circa vim et efficaciam absolutionis sacerdotalis. Cf. etiam Sirmondi, *Dist. Poenit. publi.* cap. 11.

DIFFICULTATES.

231. **Obj.** 1. Vox *dimittere* aut *remittere* interdum denotat meram peccati relaxati declarationem, ut patet ex Luc. VII. 48. dum Christus dixit mulieri peccatrici: *Demittuntur tibi peccata tua*, quae jam remissa perhibentur v. 47. per ejusdem Christi verba: *Demittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* 2. In hac porro significatione usurpari hanc vocem a Christo, Joann. XX. constat ex voce *retinere*; dum enim sacerdotes peccata retinent, vel etiam *ligant* peccatores, declarantis officium agunt; ergo etiam dum peccata *remittunt*, aut *solvunt* peccatores, officium pariter declarantis complent. 3. Quod vel ex ipso iudicis ministerio quod catholici sacerdotibus tribuunt, aperte colligitur; ministerium enim iudicium est pronunciandi seu declarandi, utrum accusatus, reus an insons iuxta legem sit. Affirmare propterea sacerdotes esse iudices, et contendere illorum officium in alio consistere praeterquam in nuda declaratione, est sibi contradicere. 3 4. Hoc magis adhuc apertum fit ex eo, quod Christus, cum dedit facultatem apostolis remittendi aut retinendi peccata, non apposuerit distinctionem inter peccata et peccata, sed solum inter personas et personas, dicendo: *Quorum remiseritis, quorum retinueritis peccata*, id est, distinxit inter *poenitentes* et *non poenitentes*: propterea sacerdotum munus est declarare, quoniam sint veri poenitentes, aut quoniam tales minime sint censendi. 4 5. Sane non defuerunt scholastici, qui docuerint, Deum solum peccata condonare posse, sacerdotes vero per absolutionem tantum declarare publice vel privatim, pro ratione, datae absolutionis, poenitentem esse a Deo justificatum et sacramentorum ecclesiae capacem. ° Ergo.

232. **Resp.** Ad 1. *Tr.* Ex adjunctis porro et contextu dignosci debet, quando verbum *remittere* in significatione *declarandi* usurpetur. Negamus vero, in adducto textu hac postrema significatione accipi hanc vocem. In utroque enim versiculo una eademque exprimitur remissio peccatorum; v. enim 47. Simoni ait Christus remitti peccata peccatrici, et v. 48. idem ipsi peccatrici confirmat.

233- Ad 2. A!p. Etenim, sive sacerdotes absolutionem impertiant sive non, in utroque casu vere solvunt aut ligant, remittunt aut retinent peccata. Contrariorum siquidem eadem est ratio. Dum poenitentes propria peccata sacerdoti confessi sunt, sacerdos ex eadem potestate iudiciaria solvit aut ligat poenitentem, retinet aut remittit peccata iuxta potestatem sibi a Christo collatam. In neutro autem casu declarantis officium exercet. 6

3) Ita Paulus Sarpius, *Hist. Cone. Trid.* lib. IV. n. 29. cum suo postillalore Courajerio, in hunc loc.

«) Ibid.

5) Apud Morinuium, loc. cit. cap. 2. n. S.

6) Cf. Petav. *De Poenit.* lib. I. cap. 8.

234. Ad 3. *D.* Judices *meri*, ut vocant, munus habent *declarandi*, *C.* judices *mixti*, beneficium aliquod principis exequentes, *A.* Duplex siquidem distinguendum est judicum genus; alii eniin rationes, quibus litigatores nituntur, simpliciter declarant; alii, tamquam beneficium aliquod principis exequentes. jus aliud conferunt, quod ante latam ab ipsis sententiam non pxtabat. Hi vero posteriores sunt judices illi, quibus committitur, ut cum causae cognitione possint tamquam a principe delegati venias, relaxationes aliaque hujusmodi concedere. Primi vocantur *meri* exeentores, alii dicuntur *mixti* a jurisperitis. Ad hoc porro posterius judicum genus spectant confesarii, quos, ut loquitur Tridentinum, Christus *suos vicarios tamquam judices et praesides* constituit. ⁷

235. Ad 4. *D.* Christus distinxit inter personas et personas in ordine ad peccata, quibus illae se obstrinxerunt, earumque dispositiones, *C.* inter personas tantum, *V.* Hoc fatetur ipsemet Courajerius, dum affirmat in hypothese de necessitate confessionis, ex Christi verbis sequi peccata esse aperienda, ut relaxari possint. ⁸ Deinde alibi Christus directe dixit: *Quaecumque ligaveritis, quaecumque solveritis.*

236. Ad 5. *Tr.* Res siquidem incerta est quo sensu unus aut alter scholasticorum id docuerit; quos tamen Richardus a s. Victore, qui illorum refert sententiam, confutat cum scholasticis reliquis omnibus. ⁹

PROPOSITIO II.

Soli sacerdotes sunt sacramenti Poenitentiae ministri.

237. Et haec propositio dogmatica est; etenim Tridentinum Sess. XIV. postquam cap. VI. declaravit, *falsas esse et a veritate evangelii penitus alienas doctrinas omnes, quae ad alios quosvis homines praeter episcopos et sacerdotes clavium ministerium perniciose extendunt*, can. X. definivit: *Si quis dixerit non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum: Quaecumque ligaveritis etc. Quorum remiseritis etc. quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem dumtaxat, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem; anathema sit.*

238. Ad solos autem apostolos eorumque in sacerdotio successores reci-

§.7. Maldonatus, *De Poenit.* part. III. *Thesi quinta*, paulo aliter hanc solvit difficultatem.

7) Cf. card. Pallavicini, *Storia del cone, di Trento*, lib. XII. cap. 14. §. 8.

8) In not. ad num. 29. libri VI. *Jiist. Conc. Trid.* Pauli Sarpil.

9) Cf. florin. op. cl loc. cit. n. 8. Quod attinet ad Magistrum sententiarum, cf. MaldonaL op. cit. part. III. *Thesi quinta*. Circa mentem s. Bonaventurae cf. Pallavic. loc. cit. cap. 12. §. 6.

tata verba pertinere, ideoque cos tantum praeditos esse facilitate remittendi et retinendi peccata, praeter aperta Scripturarum testimonia, perpetua ecclesiae praxis et unanimis patrum consensus luculentissime ostendunt. Nam ritualia omnia latina, et graeca euchologia, quae modum describunt dandae reconciliationis, solos semper episcopos aut sacerdotes appellant. ¹ Hinc 3. **Ambrosius**: *Jus hoc, inquit, solis permissum sacerdotibus est.* ² **S. Basibus**: *Peccata iis confiteri necesse est, quibus mysteriorum Dei concredita at dispensatio.* ³ **S. Leo**: *Sic divinae bonitatis praesidiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri.* ⁴ Exinde colligebat s. **Joann. Chrysostomus**, sacerdotes imperatoribus ac regibus praecellere. His omnibus praeiverant Origenes Tertullianus, Cyprianus aliique, quorum testimonia superius protulimus; quare necesse non est pluribus ostendere veritatem, quam omnium saeculorum quotidiana praxis luculenter demonstrat.

239. Valori porro absolutionis non officere sacerdotum pravitatem, definivit tridentina synodus in eodem canone paulo ante adducto, cujus prima pars haec est: *Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere . . . anathema sit.* Quod plenius constat ex iis, quae suo loco adversus donatistas disputavimus. ⁵

240. I. Obj. 1. S. Jacobus, loquens de sacramentali confessione, ait: *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra* ⁶, nulla distinctione apposita inter sacerdotes et laicos. 2. Quare s. Augustinus: *In omnibus, inquit, Scripturis divinis utiliter ac salubriter admonemur, ut peccata nostra debeamus jugiter et humiliter, non solum Deo, sed etiam sanctis et Deum timentibus confiteri. Sic enim per Jacobum apostolum nos admonet Spiritus Sanctus, dicens: Confitemini* etc. ⁷ 3. Sane Baptismus in necessitatis saltem casu ab omnibus promiscue administrari potest; ergo et absolutio.

241. **Resp.** Ad 1. *Tr.* Etenim, ut vidimus, non pauci interpretes et theologi negant, in adducto testimonio agi de confessione sacramentali, contententes, sermonem ibidem haberi de humili quadam anteactae vitae confessione, qua quis se peccasse profitetur, ut alios ad orandum pro se excitet. Verum et hoc dato, negamus, hic apostolum de confessione omnibus promiscue facienda disserere; de sola enim loquitur confessione facienda

*) Cf. auctores cilt. Martenius, Rcnaudotius, Morinus etc

*) *De Poenit.* lib. I. cap. 2. n. 7.

J) *Interrog.* CCLXXXVIII. sup. cit.

4) Epist. CVIII. cap. 1. edit. Ballerin.

Perrone, Praelectione* theolog. VIII.

s) *Tract, de sacramentis in yen.* n. 123 et seqq.

6) Cap. V. 16. *Ἐὐομολογίση^ζ (οὖν) ἀλλήλοβ τα παραπτώματα*, seu ut habent aliae lectiones, τὰ ἁμαρτία ,

») *Hom.* XII.

ecclesiae presbyteris, quos vocandos osse dixerat ad inungendos infirmos. Quod patefit ex particula *ergo*, qua hunc versiculum connectit cum versiculo immediate praecedenti, scribens: *Confitemini ergo* etc. Patres omnes, qui exponunt Jacobi verba de confessione sacramentali, ad solos presbyteros ea referunt. 8 Usus denique eorum sensum determinavit.

242. Ad 2. Aep. Nec enim sermo, ex quo illa verba adducta sunt, genuinus foetus est s. Augustini. 9 Hujus praeterea sermonis auctor loquitur de confessione caeremoniali, de qua mox dicemus.

243- Ad 3. *Neg.* paritatem inter utrumque sacramentum; quia, uti ostendimus. Christus aliter de collatione illorum sacramentorum statuit. Hoc porro pendet a libera Christi voluntate.

244. II. Obj. 1. Ex certissimis documentis a Morino collectis constat, in necessitatis casu etiam diaconis datam fuisse facultatem excipiendi delicti exomologesim, ut loquitur s. Cyprianus, manum imponendi ad poenitentiam, et dandi pacem. 10 Sic etiam statuerunt concilia illiberitanum et triburiense in Hispania, eboracense et londinense in Anglia, Odo episcopus parisiensis in Gallia, immo Petrus Cantor non solum diaconos, sed et subdiaconos docet posse *ligare auctoritate Domini papae, non sua.* 11 Quae omnia confirmantur ex jure canonico, cap. *Fures extra, de furtis*, ubi legitur, quod si fures *comprehensi aut vulnerati presbytero vel diacono confessi fuerint, communionem non negamus.* 12 In quem locum glossa adjicit: *In necessitate, etiam laico.* Innumera pariter suppetunt munimenta apud Martenium et Alabillonium de confessione tum diaconis et clericis inferioribus, tum laicis ipsis facta. H 2. Immo constat, passim abbatissas suarum subditarum confessiones excepisse, quibus per manus impositionem, id est, per veram sacramentalem absolutionem peccata remittebant, ut ostendunt auctores citati. 14 Ergo.

245. *Resp.* Ad 1. *D.* Excipiebant diaconi exomologesim caeremonialem, et conciliabant poenitentes in foro externo, *C.* sacramentalem et in foro interno, *N.* Ita ipse Morinus in *Recognitione operis sui de Poenitentia.* 15

®) Cf. apud Morin, op. cil. lib. VIII. cap. 8. n. 4.

’) Cf. opp. s. August, edit. maur. tom.V. in append. *Serm.* CCLIII.

,0) *Epist.* XII.

n) Apud Morinum, op. cil. lib. VIII. cap. 23.

“) Ibid.

”) Marten. *De anliqu. eccl. rit.* lib. I. cap. 6. art. 6. §.7 et seqq. Mabillon, in *Adis ss. Ord. s. Benedicti.*

H) Apud Marten., loc. cit. §. 9.

,5) Cf. edit. Antverp. 1682. ubi ita scribit, pag. 3: nQuae de absolutione a dia-

conis, atque etiam a laicis data, plurimis testimoniis historice referuntur, cap. 23 et 24. libri VIII. expressissime moneo, initio cap. 23. cl in fine 25. ubi historia rei finitur, ista non esse intelligenda nec intelligi posse de absolutione sacramentali, cujus effati rationes locis adnotalis explicantur; immo plurimas ex ipsis auctoribus, qui hanc sui saeculi consuetudinem testantur, diserte asserere, nullam prorsus illis esse a peccatis absolvendi potestatem. Itaque non potest aliud esse absolutio illa quam caeremonia, sive sacramentale ali-quod a quibusdam ecclesiis, In absentia

Nec aliud corte evincunt, quae proferuntur, documenta, quam poenitentes in absentia episcopi vel sacerdotis reconciliatos cum ecclesia fuisse a diaconis per absolutionem ab illa poenitentiae canonicae parte, quam adhuc persolvere debebant. Interdum vero in sacerdotis absentia diaconi, clerici inferiores, aut laici etiam excipiebant confessiones illas spontaneas et caeremoniales, quas passim subsequentibus saeculis faciebant animam agentes coram ipsis ad majorem peccatorum dolorem concipiendum, et ut adjuti ecclesiae precibus veniam a Deo facilius impetrarent. Hanc confessionem s. Thomas vocat *quodammodo sacramentalem* 16, quae juxta scholasticos una cum contritione virtutem sacramenti habebat. 17 Inducti autem potissimum sunt ad hanc amplectendam sententiam ab auctoritate libri *De vera et falsa poenitentia*, olim s. Augustino adscript! In hujus enim libri cap. X. inter cetera haec leguntur: *Tanta vis confessionis est, ut, si deest sacerdos, confiteatur proximo. . . Et si ille, cui confitebitur, potestatem solvendi non habet, fit tamen dignus venia ex desiderio sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis.* 18 Hac una ratione plana fiunt omnia, quae ex conciliis, Petro Cantore, jure canonico objiciebantur; nec diutius in his immorari debemus.

246. Ad 2. *D.* Constat abbatissas excepisse confessiones caeremoniales, et humilitatis gratia factas, prout mos adhuc obtinet in nonnullis religiosorum ordinibus ad reddendam conscientiae rationem, *C.* sacramentales, *A;* vel *subd.* ita ut, si aliquis abusus obrepserit, sublatus statim sit, *C.* secus, *Tr.* Fieri utique fortasse potuit, ut ex illa consuetudine reddendi rationem propriae conscientiae, nonnullae ulterius progressae, sibi ex ignorantia aut audacia arrogaverint indebitum jus impertiendi absolutionem. Verum, cum primum tam sacrilega usurpatio pervenit ad aures praesulum ecclesiae gallicanae, confestim compressa fuit. Id ipsum praestitit Innocentius III. quoad abbatissas Hispaniae. 19

247. Ceterum confessiones apud laicos factae perdurarunt usque ad

veri sacramenti ... quo morientis aut gravissime periclitantis interior dispositio excitabatur et incalescebat, atque a Deo precibus ecclesiae sacramenti effectum poenitens promerebatur." Cf. card. De Aguirre, *Colled, maxim. Concit. Hisp.* tom. I. in can. LXXVII Cone, illiber.; Albaspinæus, *De veteribus eccl. rit. observat*, lib. U. observ. 17; Petavius, turn in *Animadv. in t. Epiphan.* ad haeres. LIX. el in *Append.* ad casd. animadv. cap. 2. turn in diatriba *De Poenit.* cap. 2. ad calc, secund, edit. Synesii.

ie) In Suppl. qu. 8. art. 2. ad 1.

”) Cf. Bened. XIV. *De Synodo*, lib. VII.

cap. 14. §. 9 et seq. Ex hac porro consuetudine confitendi laico, absente legitimo ministro, quae antiquitus obtinuit, novum argumentum erui potest adversus protestantes, quod sententia de absoluta necessitate confessionis fidelium omnium animos pervaserit longe ante celebrationem concilii lateran. IV.

Append, tom. VL opp. s. Aug. edit. maur. Cf. admonitio editoris in hunc librum.

Cf. Chardon, *Hist, du Sacrem. de Pénit.* sect 1. chap. 7; Martene, op. el loc. cit. §. 9. ubi tamen in nonnullis vir doctus labitur.

saeculi XIV. initium; sed justis de causis coeperunt paulatim intermittere, donec tandem obsoleverint. Nec desunt, qui existiment, in praesenti graviter eas esse illicitas, tum quia per ipsas absque causa quis semetipsum infamaret scandalumque praeberet, tum quia praeberet lutheranao haeresis suspicionem. 20

PROPOSITIO III.

Ad valide absolvendum in sacramento Poenitentiae praeter potestatem ordinis requiritur potestas jurisdictionis.

248. *Certa* est haec propositio et *fidei proxima*, adeo ut ei opposita propositio sit *falsa, temeraria, erronea, et concilio tridentino contraria*. Talis est enim nota, quam Pius VI. in Const. *Auctorem fidei* inussit propositioni XXXVII. synodi pistoriensis his verbis expressae: *Doctrina synodi, quae de auctoritate absolvendi accepta per ordinationem enuntiat, post institutionem dioecesium et parochiarum conveniens esse, ut quisque iudicium hoc exerceat super personas sibi subditas sive ratione territorii sive jure quodam personali, propterea quod aliter confusio induceretur et perturbatio; quatenus post institutas dioeceses et parochias enuntiat tantummodo, conveniens esse ad praecavendam confusionem, ut absolvendi potestas exerceatur super subditos, sic intellecta, quod ad validum usum hujus potestatis non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa jurisdictio, sine qua Tridentinum declarat nullius momenti esse absolutionem a sacerdote prolatam, falsa, temeraria etc.*

249. Et sane Tridentinum Sess. XIV. cap. VII. haec habet: *Quoniam natura et ratio illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in ecclesia Dei fuit, et verissimum esse synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem*. Ante concilium tridentinum idem jam docuerat florentinum, scilicet, *ministerium Poenitentiae esse sacerdotem, habentem auctoritatem absolvendi vel ordinariam vel ex commissione superioris*.¹ Jam vero concilium tridentinum nomine *jurisdictionis ordinariae et subdelegatae* significare jurisdictionem ecclesiasticam evidens est: etenim si, dum ait: *Sacerdos non habens jurisdictionem*, intellexisset divinam, quae nempe consistit in potestate ordinis, tum ea verba hunc sensum prae se ferrent: *Sacerdos, qui non habet potestatem ordinis*, id est, *sacerdos, qui non est sacerdos*; qui sensus plane absurdus esset et contradictorius. Rursum: a Tridentino potestas sive jurisdictio, quae sacerdotibus confertur, *subdelegata* dicitur; inauditum porro eat

¹⁰) Cf. Ben. XIV. loc. cit. §. 11.

*) In decreto Eugenii IV. *De unione*

Armen, apud Hard. *Acta Cone.* tom. IX. coi. 440.

asserere *subdelegatam* esso potestatem, quae a Deo in ordinatione immediate confertur, quaeque in characterе sacerdotali consistit et prorsus inamissibilis est. Doctrina igitur concilii est, irritam et nullius momenti esse absolutionem impertitam a sacerdote, qui jurisdictione ecclesiastica sit destitutus, prout omnes theologi unanimiter intellexerunt usque ad novos istos perturbatores, quos impugnamus.

250. Verum, quod omnem dubitationem amovet circa germanum concilii tridentini sensum in adductis verbis, illud est, quod romani pontifices interdum suis decretis sacerdotes omni declararunt auctoritate destitutos, ac nullam esse absolutionem ab ipsis collatam. Instar omnium sit Benedictus XIV. qui in Const. *Sacramentum Poenitentiae* his verbis ademit confessario omnem facultatem absolvendi complicem in peccato turpi: *Sublata propterea illi (confessario) ipso jure quacumque auctoritate et jurisdictione ad qualemcumque personam ab hujusmodi culpa absolvendam; adeo quidem ut absolutio, si quam impertierit, nulla atque irrita omnino sit, tamquam impertita a sacerdote, qui jurisdictione ac facultate ad valide absolvendum necessaria privatus existit, quam ei per praesentes has nostras adimere intendimus*.¹ Jani vero quorsum haec spectarent, si facultas absolvendi ita pendeat a potestate ordinis, ut nulla praeterea jurisdictione opus sit ad eam valide exercendam?

251. Hoc ipsum adstruitur ex analogia, quae inter forum civile et internum intercedit. In foro enim civili iudices nullam possunt auctoritatem exercere nisi in subditos, quos ipsis princeps assignaverit; sic nullam possunt sacerdotes in foro interno potestatem exercere nisi in subditos ipsis a praelatis attributos.

252. Possem hanc ipsam propositionem ex monumentis totius antiquitatis ecclesiasticae evincere, ex quibus constat, olim solos episcopos Poenitentiae sacramentum administrasse deinde vero monachis id muneris eos demandasse, nec unquam alios sacerdotes hanc sibi facultatem arrogasse.³

¹) Cf. ejus Bullar. tom. I. pag. 52 et 53. Cf. item, quae scripsit idem sapientissimus pontifex in op. *De synodo* lib. VII. cap. 14. His, si opus esset, adjici posset s. Carolus Borromaeus, qui in concil. IV. mediol. anno 1576. mandat, ut confessarii bene noscant casus reservatos, *in quibus absolvendi auctoritatem nullam habent*. El in synodo dioec. XI. anno 1584. jurisdictione destituit confessarium quoad socios, quos habuerit incrimine, atque addit praeterea: »Si quam vero auctoritatem jurisdictionemque habeat, ea, ne abutatur, privamus, quod ad hanc causam culpamque attinet; nec vero abso-

lutio, si quam impertierit, ullius roboris sit, sed irrita plane ac rescissa, nullaque omnino, tamquam ab eo impertita, qui jurisdictionis expers sit.” Cf. *Acta ecclesiae mediolan. a Carolo card. s. Praxedis collata*, Mediol. 1599. Porro s. hic cardinalis executioni mandavit decreta conc. tridentini sua aetate celebrati.

³) Cf. Christ. Lupus, dissert. *De peccatorum ac satisfactionum indulgentiis*, cap. 2. tom. VI. pag. 275 et seqq. opp. edit Venet. 1725. Conf. etiam Marten, op. cit. lib. I. part. II. cap. 6. art. 6. §. 2 et 3.

Verum, quoniam res nobis hic est cum iis, qui so catholicos profitentur, sufficit ostendisse ecclesiam catholicam ita sentire.

253. Interea ex dictis adversus neotericos colligimus, 1°. episcopalem approbationem non esso merum *idoneitatis* testimonium, sed veram potestatis et jurisdictionis collationem; 2°. absque antistitum approbatione et jurisdictionis potestate non solum illicite, sed prorsus invalide ministrari sacramentum Poenitentiae.

DIFFICULTATES. " (&

254. I- Obj. 1. Omnibus indiscriminatim sacerdotibus, cum inaugurantur, ab episcopo dicitur: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis* etc.; ergo ordinationis suae vi sacerdotes omnes valide absolvent. Quod 2. non obscure insinuat ipsa tridentina synodus, dum Sess. XIV. cap. VI. docet, sacerdotes in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipere; et cap. V. jam dixerat, Christum *reliquisse sacerdotes tamquam praesides et judices .... qui pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient*. 3. Ergo ex Tridentino Deus ipse in sacerdotum ordinatione immediate confert jurisdictionem: hoc enim ipso quod Deus tribuit absolvendi potestatem, eos constituit judices. 4. At judex non potest sine subditis esse. 5. Hoc pariter confirmat Catechismus rom. dicens, præsbyteros in sua ordinatione duplicem recipere potestatem, alteram in corpus Christi *reale*, alteram in corpus Christi *mysticum*, id est, in omnes Christi fideles, qui propterea evadunt sacerdotum subditi. Ergo.

255. Resp. Ad 1. D. Si subditos habeant, in quos potestatem vi ordinationis acceptam exercent, C. si non habeant, A. Jam vero subditi non assignantur sacerdotibus nisi per ordinariam aut subdelegatam jurisdictionem. Sic enim Christus disposuit, dum noluit hanc potestatem exerceri praeterquam in subditos et instar judicii. Non igitur permiscenda est potestas cum exercitio potestatis; potestas habetur immediate a Deo, exercitium immediate ab episcopo per subditorum assignationem. Hinc quemadmodum sacerdos ordinationis suae vi sic accipit potestatem in corpus Christi reale, ut tamen ad potestatis hujus exercitium pane et vino indigeat, ita quamvis sacerdos veram ligandi et solvendi obtinuerit in ordinatione potestatem, nihilominus ut ea utatur seu reducat in actum, indiget jurisdictione, qua illi assignentur subditi. Hac ratione verba illa indeterminata: *Quorum remiseritis* etc. determinantur ad eos, quibus per jurisdictionem subditi constituuntur.

256. Ad 2. Neg. Ut constat ex dictis. Nam Tridentinum in objectis verbis nihil aliud intendit quam statuere adversus lutheranos, Christnm non omnibus promiscue fidelibus contulisse potestatem absolvendi, sed solis sacerdotibus. Utrum vero sacerdotes, quam adepti sunt in ordinatione, potestatem

exercere valeant absque jurisdictione necne, concilium capp. V et VI. quae nobis objiciuntur, non discutit; cap. vero VII. de hoc agit, statuitque, in eum finem requiri *jurisdictionem ordinariam* aut *subdelegatam*.

257. Ad 3. Kcg. vel D. Potestatem, C. exercitium potestatis, iv.

258. Ad 4. D. Qui talis sit in actu> C. qui talis tantum sit quoad potestatem, A'. Responsio patet ex dictis.

259. Ad 5. A'. Sed ea ipsamet docet Catechismus romanus, quae vidimus docuisse concilium tridentinum. Sane loquens de ministro Poenitentiae asserit: *Sacerdotem esse, qui ordinariam aut delegatam absolvendi potestatem habeat, ex ecclesiasticis sanctionibus satis apparet; habeat enim oportet non solum ordinis, verum etiam jurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet*. 4

260. H. Obj. 1. Saltem dicendum, concilium cap. VII. loqui tantum de absolutione a censuris, quae quidem jurisdictionem in absolvente requirunt utpote fori ecclesiastici, non vero de absolutione sacramentali, prout indicat ipse capitis titulus, qui est *De censuris*. 2. Hac ratione tolluntur illa absurda, quae ex contraria doctrina sequuntur, scilicet, ad valide absolvendum praeter potestatem divinitus traditam requiri potestatem humanam, aut potestatem divinam pendere debere in suo exercitio a potestate humana; absolutionem non jam conferri in nomine J. C. sed in nomine episcopi; aliaque ejusmodi. 3. Si nihilominus contendat contrariae doctrinae patroni, ideo requiri in confessario jurisdictionem ad legitime absolvendum, quia sententia ferri debet in subditos, quilibet fidelis dum coram sacerdote se sistit, hoc ipso se ejus subditum constituit; cum tribunal Poenitentiae pro iis sit institutum, qui sponte ad illud accedere volunt. 4. Demum omitti nequit institutam esse administrationem sacramenti Poenitentiae ad instar *compromissi* inter poenitentem et confessarium, quo fit ut iste acquirat subditum voluntarium, atque adeo possit illum valide absolvere; sacerdos enim est judex *compromissarius* a Christo institutus inter Deum offensum et peccatorem a quo laesa divina justitia est. Ergo.

261. Resp. Ad 1. A*. Tum quia titulus hujus capitis non est de solis censuris, sed *de peccatis et censuris reservatis*, aut simpliciter *de casuum reservatione*; tum quia concilium in eodem capite distinguit peccata a censuris, dicens: *Praesertim quoad illa* (atrociora crimina), *quibus excommunicationis censura annexa est*; tum denique quia loquitur de reservatione casuum graviorum, quae vim habeat *coram Deo*, non autem tantum *in externa politia*, nt ibidem dicitur.

262. Ad 2. Neg. suppositum, quod adversarii confingunt. Etenim praeter quam in eorum cerebro nusquam extant ejusmodi absurda, quae ipsi

urgent; jurisdictio, prout exposuimus, se habet tantum ut conditio, qua potestas absolvendi, in ordinatione a Deo collata, in praxirn seu in actum deducatur. Per eam siquidem subditi assignantur, in quos possint sacerdotes ministerium suum exercere.

263. Ad 3. *D.* Possunt fideles sese pro arbitrio sistere coram quolibet sacerdote, qui fuerit legitime ad confessiones excipiendas a praelato approbatus, *C.* possunt sibi iudices constituere seu eligere, *N.* Alioquin sequeretur, jurisdictionem spiritualem et supernaturalem non ab ecclesia, cui Christus hanc contulit auctoritatem, in confessarios derivari, sed a fidelibus; quod est absurdum.

264. Ad 4. *Neg.* Fictitium enim ac plane inauditum hoc *compromissi* paradoxum aperte repugnat Tridentino, docenti: *Christum . . . sacerdotes sui ipsius vicarios reliquisse tamquam praesides et iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur.* § Si igitur sacerdotes sunt praesides et iudices a Christo constituti, id est, *iudices per imperium*, ut loquitur s. Thomas 6, tales erunt, antequam quisquam ipsis tamquam arbitris sese ultro subjiat. Accedit juxta Tridentinum etiam istud, quod absque jurisdictione ordinaria vel subdelegata iudicium sacramentale nullius momenti sit. At vero in iudicio compromissario nulla requiritur jurisdictio. Demum jurisdictio ecclesiastica divinam habet institutionem: in hypothesi autem istius compromissi ab humana penderet institutione, cum illam confessario poenitens quilibet tribueret. 7

PROPOSITIO IV.

Episcopi jus habent reservandi sibi casus non solum quoad externam politiam, sed etiam coram Deo: ideoque sacerdotes, qui extra mortis articulum nihil possunt in casibus reservatis, invalide prorsus ab iis poenitentes absolvunt.

265. De fide est propositio; contrarium enim asserentes concil. tridentinum, can. XI. cit. sess. anathemate perculit: *Si quis dixerit, episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere quominus sacerdos a reservatis vere absolvat: anathema sit.* Hic porro canon cohaeret doctrinae jam traditae ab eodem concilio, cap. VII. *Magnopere ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis patribus nostris visum est, ut atrociora quaedam et graviora*

s) Sess. XIV. cap. 5.

6) In *Suppl.* qu. 8. art. 4.

7) Cf. s. Thomas, *Contra gent.* lib. IV. cap. 72; nec non Zaccaria in op. cui tit. *Delle storte idee raddrizzate*, Fuligoo 1784; Joann., Bapl. Zuccala, diss. duae *De*

Potestate presbyterorum in administratione sacr. Poenitent. Bergomi 1787; Vine. Rossi, *Osservazioni teologiche, sopra la diatriba delta ralidità etc.* Brescia 1793; Gio. Ballista Gemini Solitario, *La cabala diseoperta de' fdosofanti del secolo.*

crimina non a quibusvis, sed a summis dumtaxat sacerdotibus absolverentur. Vnde merito pontifices maximi pro suprema potestate, sibi in ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari iudicio reservare. Neque dubitandum est . . . quin hoc idem episcopis omnibus in sua cuique dioecesi, in aedificationem tamen, non in destructionem liceat, pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores sacerdotes auctoritate, praesertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem, consonum est divinae auctoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere. . . . Extra articulum mortis sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum poenitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores et legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant.

266. Post tam apertam Tridentini doctrinam, mirari subit quod ecclesiastici scriptores catholicum nomen profitentes ausi fuerint impugnare jus reservationum casuum, et usum, qui in ecclesia obtinet, casus quosdam reservandi, nec veriti sint eam absolutionem a casibus reservatis validam propugnare, quam sacerdos tali potestate destitutus contulerit. Cum horum doctrinam amplexa fuerit synodus pistoriensis, binas ejus propositiones Pius VI. proscripsit: nempe XLIV : *Propositio synodi asserens, reservationem casuum nunc temporis aliud non esse quam improvidum ligamen pro inferioribus sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro poenitentibus, assuetis non admodum curare hanc reservationem, declaratur falsa, temeraria, male sonans, pernicioza, concilio trid. contraria, superioris hierarchicae potestatis laesiva.* XLV. autem : *Item de spe, quam ostendit fore ut reformato Rituali et ordine Poenitentiae, nullum amplius locum habiturae sint hujusmodi reservationes; prout attentata generalitate verborum innuit, per reformationem Ritualis et ordinis Poenitentiae factam ab episcopo l vel synodo aboleri posse casus, quos Iridentina synodus (Sess. XIV. cap. VII.) declarat pontifices maximos potuisse pro suprema potestate sibi in universa ecclesia tradita peculiari suo iudicio reservare, pariter proscribitur ut falsa, temeraria, concilio trid. et summorum pontificum auctoritati derogans, et injuriosa.*

267. Jus porro reservandi aliquot majoris momenti causas penes ecclesiae praelatos esse ex divina institutione non solum in politia externa, sed etiam coram Deo, adversus eos, qui se catholicos profitentur, abunde constat ex allatis documentis. Ad haereticos lutheranos quod attinet quibus canonem suum opposuit tridentinum, id patet ex ipsa institutione sacramenti Poenitentiae ad modum forensis iudicii, in quo aliae causae sunt reservatae tribunali ipsius principis, aliae aliis inferioris ordinis, ut omnes norunt.

*) Apposite card. Bona *De reb. liturg.* lib. L cap. 7. §. 2. haec in rem nostram scripsit: «Sectariorum hoc proprium fuit,

ut cum a fide deficerent, libros quoque rituales vel suis erroribus inficerent, vel praescripta auctoritate immutarent.

268. Id pariter constat ex usu. qui viguit in tota antiquitate, praesertim vero ex non paucis epistolis s. Cypriani.² Occurrunt praeterea exempla ejusmodi reservationis in decem et septem conciliis, partim oecumenicis, partim nationalibus, partim demum provincialibus, ante Tridentinum celebratis.³ Notum insuper est, tria majora delicta canonica nuncupata episcopis passim reservata fuisse, interdum soli summo pontifici, praesertim homicidium. ut constat ex Actis s. Redonis.⁴ Illustre hujus reservationis exemplum saec. IV. habemus in Lamproniano presbytero, quem criminis convictum ipsius metropolitanus episcopus Synesius remisit absolvendum ad Theophilum patriarcham alexandrinum.^{5*} Praxis demum ordinaria in antiquitate et quidem constans fuit, ut poenitentes a solo episcopo absolverentur vel ab iis sacerdotibus, quibus episcopus id demandasset, ut innumera prope documenta evincunt, quae collegerunt Martenius⁶, Morinus⁷, Chardonius⁸, aliique passim.

269. Ex his patet, quodnam sit ferendum judicium de pistoriensibus aliisque ecclesiae perturbatoribus, qui se profitentur rigidioris doctrinae et antiquae disciplinae sectatores studiosissimos. Verum, ut habeant veteratores isti, unde majori pudore suffundantur, juverit exscribere, quae homo lutheranus, Leibnuius, de hoc argumento adnotavit: *Id ipsum enim, inquit, de jure divino est, ut absolutionem non consequatur, qui ecclesiae judicium contemnit, et quas illa conditiones sive in confitendo exigit, sive post confessionem imponit, negligere audet. Hinc etiam in pontifice maximo et episcopo potestas est statuendi casus reservatos, qui a quovis sacerdote remitti non possunt nisi in periculo mortis, et praescribendi canones poenitentiales . . . quibus a confitente neglectis . . . irrita absolutio esset.*⁹

DIFFICULTATES.

270. I. Obj. 1. Potestas, quae confertur sacerdotibus, dum inaugurantur, absque ulla reservatione est, cum iis dicatur: *Quorum remisistis* etc.

2) *Epp.* IX, X, XI, XXVII, in quibus sermo est de absolutione data lapsis a presbyteris absque episcopi facultate.

3) Cf. *Sermoni instrultivi di un vecchio parroco della Toscana al suo popolo* etc. serm. IX. Vercelli 1/96.

4) Apud Mabillon. *Acta ss. ord. Bénédictin.* saec. IV. Cf. Chardon, loc. cit.

5) Cf. *Epist.* LXVI. *Synesii ad Theophilum*, edit. 2. Petavii, pag. 215. ubi haec leguntur: *Solvendi* (Lampronianum) *porro jus et auctoritatem ad pontificiam sedem rejeci. Τοῦ δε λῦσαι τὴν ἀνθεντίαν δι τὴν ιερατικὴν καὶ ὄραν ἀνίπεμ*⁹*a.* Hic porro

sermo esse non potest de absolutione a poenitentia publica, cum ageretur de sacerdote. Fleury, qui certe auctor suspectus non est, *Hist. eccl.* lib. XXII. §. 44. cum retulisset facium Synesii, apposuit hanc animadversionem: *On voit ici une absolution réservée au supérieur, même par un métropolitain, qui avait imposé la peine.**

ej Op. cit. lib. L part. II cap. 6. art. 6.
) *De Poenit.* lib. II. cap. 11. §. 13 et seq.

8) Loc. cit.

9) *System, theol.* pag. 274.

Haec autem facultas generalis concipi nequit, quotiescumque ab omni peccato sacerdotes omnes valide non absolvant. 2. Tridentinum, Sess. XXIII. cap. L eodem modo loquitur de potestate a Christo apostolis tradita, *'eorumque in sacerdotio successoribus, consecrandi, offerendi et ministrandi corpus et sanguinem Domini, ac de potestate peccata dimittendi et retinendi;* atqui potestas consecrandi nullo modo auferri, suspendi aut circumscribi potest; ergo neque potestas absolvendi.

271. Resp. Ad 1. D. Quae tamen ex ipsa natura rei supponitur ac subintelligitur, C. secus, N. Si quid enim evinceret adversariorum argumentatio, eodem jure inferri posset: ergo, quia nulla verae Poenitentiae fit mentio, quilibet etsi impenitens, ex eo quod peccata sua confiteatur, erit absolvendus; ergo, quia nulla ibi fit limitatio loci, episcopi omnes auctoritate ordinaria in aliena dioecesi poterunt quoslibet absolvere. Quae quidem aliaque ejusmodi paradoxa cum probari nequeant homini sano, consequens proinde est, verba evangelica: *Quorum remisistis* etc. intelligenda esse cum ea circumscriptione, quam ipsa verba non excludunt; immo supponunt atque exposcunt. At haec limitatio ab infallibili ecclesiae decreto declarata fuit, uti ostendimus.

272. Ad 2. D. Eodem modo loquitur Tridentinum de utraque potestate, at diverso sensu, C. eodem sensu, perinde ac par sit utriusque potestatis ratio, N. Jam vero, nisi sibi concilium turpiter contradixisset, non potuit affirmare eandem esse utriusque potestatis rationem. Quod enim spectat ad potestatem dimittendi aut retinendi peccata, jam declaraverat, Sess. XIV. cap. VII. hanc ita pendere a jurisdictionis collatione, ut *nullius momenti* absolutionem esse dixerit quam sacerdos in eum proferret, in quem ordinariam aut subdelegatam non habeat jurisdictionem, et extra mortis articulum *nihil* possit in casibus reservatis. Non poterat igitur concilium contrarium statuere, dum statuit parem esse rationem utriusque potestatis, qua pollet sacerdos super corpus reale ac mysticum Christi Domini.

273. II. Obj. Valida saltem erit absolutio collata vel ab episcopo relate ad casus reservatos a summo pontifice, vel a parochis relate ad casus reservatos ab episcopo, tum quia 1. a Tridentino, can. XI. solius *sacerdotis* fit mentio, tum quia 2. non potest fieri aliter haec reservatio quam subditos subtrahendo; atqui isti ab episcopis vel parochis, qui ordinaria gaudent jurisdictione, nonnisi per ablationem officii subtrahi possunt. Iis enim subditi necessario addicti sunt. Ergo.

274. Resp. Neg. A.nt. Ad 1. prob. D. Tridentinum can. XI. meminit solius sacerdotis, quia id tantum ferebat ejus scopus adversus lutheranos, C. quia consuit non posse summum pontificem sibi casus reservare in universa ecclesia, A' Hoc enim esset aperte contrarium ei, quod docuerat cap. VH.

cujus verba retulimus. Itaque hoc canono voluit tantum ferire haereticos, qui episcopis hoc jus denegabant.

275. Ad 2. A". Etenim tam parochis quam episcopis subtrahi subditi possunt non adempto officio, quemadmodum contingit cum pars dioecesis vel paroeciae detrahitur, et quemadmodum etiam nova parte addita, potest paroecia vel dioecesis augeri. Numerus igitur subditorum potest augeri vel minui salvo officio ac dignitate episcopi vel parochi, prout saepe evenit. Eadem proinde de causa potest minui ipsorum jurisdictio seu facultas ex subtractione alicujus partis materiae, quae superiori potestate reservatur.

276. Ad id porro, quod adjicitur de potestate ordinaria, *D.* Si haec potestas ordinaria sit suprema, *C.* si sit subordinate, *N.* Quamvis igitur tara episcoporum quam parochorum jurisdictio ordinaria sit, et quoad officium *essentialis* et *totalis*, non tamen ejusmodi est, quae *immediate* summi pontificis et superiorum praesulum jurisdictioni minime sit subjecta, ita ut ab ipsis nequeat coarctari ad populi Christiani disciplinam et religionem conservandam, cujus cura primario romano pontifici, et sub ipso episcopis, et dein parochis concredita est

277. Quoniam de ministro Poenitentiae verba fecimus, non abs re esse putamus verba subjicere magni **Gregorii** quibus animarum pastorem instruit, qua ratione erga peccatores ad se confugientes se gerat: *Necesse est, inquit, ut cum peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, magna se sollicitudine etiam districtio ipsa moderetur, quatenus sic jura disciplinae contra delinquentes exerceat, ut pietatis viscera non amittat. Curandum quippe est, ut rectorem subditis, et matrem pietas, et patrem exhibeat disciplina. . . Miscenda ergo est lenitas cum severitate; faciendum quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Quod juxta Pauli vocem bene illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul et manna est; quia cum Scripturae sacrae scientia in boni rectoris pectore, si est virga districtio sit et manna dulcedinis. Hinc David ait: Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga enim percutimur, baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgae, quae feriat, sit et consolatio baculi, quae sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens; sit vigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderate saeviens: sit pietas, sed non plusquam expediat, parcens* ¹⁰ Haec quidem ad animarum pastores s. Gregorius. **S. Pacianus** vero sic peccatores ipsos alloquitur: *Nec quisquam adeo peccatricis animae vilitate desperet, ut se jam non necessarium Deo credat. Neminem nostrum perire vult Dominus, etiam modici et minimi requiruntur. Si non creditis, intuemini ecce in evangelio drachma requiritur, et vicinis inventa monstratur ovicula, suppositis reportanda*

¹⁰0) *Regulae pastoral*, part. II cap. 6. edit. maur. tom. II pag. 23-

cervicibus, non est onerosa pastori. Super unum peccatorem poenitentiam agentem in codis angeli gaudent, et chortis coelestis exultât. Heus, tu peccator, rogare ne desinas; vide, ubi de tuo reditu gaudeatur. ll

*) *Paraenesis, sive exhortatio ad Poenit.*, in *Bihlioth. Patrum* De la Vigne, Paris. 1589. tom. III. pag. 457. Haec sanctorum Patrum documenta in animabus edocendis regendisque non sine ingenti fructu consecratus est hac fere aetate s. Alphonsus Maria de Liguori in tot libris, quos in hunc finem scripsit. In bis porro libris qui vel moralem theologiam vel ascesim explanant, s. sedes iteratis decretis *nil censura dignum* contineri declaravit. Cum tamen nonnemo etiam post ejusmodi decreta dubius haereret, utrum confessarii tuto doctissimi aequae ac sanctissimi auctoris sententiis in praxi acquiescere possent necne in adminislracione sacramenti Poenitentiae, pius card. de Rohan-Chabot, archiepiscopus vesunlinus anno 1831- haec dubia sacrae Poenilentiariae proposuit: 1°. Utrum sacrae theologiae professor opiniones, quas in sua theologia morali profitetur b. Alphonsus Maria de Ligorio, tuto sequi ac profiteri possit? 2°. An sit inquietandus confessarius, qui omnes b. Alphonsi Mariae de Ligorio sequitur opiniones in praxi sa-

erae Poenitentiae tribunalis, hac sola ratione, quod a s. sede apostolica nihil in ejus operibus censura dignum repertum fuerit? Eadem sacra Poenitentiam die 5. Julii 1831. respondit ut sequitur. -Ad 1. affirmative; quin tamen inde reprehendendi censeantur, qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequuntur. Ad 2. negative; habita ratione mentis s. sedis circa approbationem scriptorum servorum Dei ad effectum canonizationis." Quare non admodum eorum obtemperantia mihi videtur commendanda qui adhuc pergunt tamquam minus lutam insectari doctrinam sanctissimi ac doctissimi viri, qui, ut loquitur Pius VII. S. M. in decreto *An tuto* etc. dato XII. Kalend. Januar. MDCCCXV: «Apostolo dignas virtutes quasi jubar emisit, cum voce ei scripto in media saeculi nocte errantibus viam ostendit, qua eruti de potestate tenebrarum transire possent in Dei lumen et gloriam.*. Cf. aureum opuscul. *JRi/lessioni sopra t'esimia santità e dottrina del b. Alfonso Alaria de Liguori*, Reggio 1825.

TRACTATUS

PROOEMIUM.

1. Per Poenitentiae sacramentum culpam nobis ae poenam aeternam remitti, nec tamen semper condonari totam poenam temporalem peccatis nostris debitam. in superiori tractatu ostendimus, Verum enim vero cum satisfactiones, quas Deo persolvimus, adeo exiguae sint atque a gravitate noxarum adaequanda longissime distent, Deus, qui est misericordiarum pater, huic insufficientiae providit, facta ecclesiae potestate Indulgentias largiendi in supplementum ac subsidium poenitentiae nostrae.

De his Indulgentiis dicere in praesentia aggredimur tum adversus montanistas, waldenses ac wicleffitas, tum adversus protestantes. Notum est istorum parentem, Lutherum, ex harum in Germania publicatione insurgendi adversus ecclesiam occasionem nactum esse 1: hujus furorem Calvinus imitatus, mirum est, quot in Indulgentias dicteria evomuerit. 2 Hi porro ipsam facul-

Singulare porro est Lutherum, vel ipso falente, veram de Indulgentiis doctrinam non cognovisse, cum eas impugnare aggressus est, prout referunt Audin in ejus vita, et Michelet in *Memor*, de Luthero.

·) *Inst.* lib. III. cap. 5. §. 2. Parum ei fuit vocare indulgentias *sordes*, *imposturas*,

furta rapacitates, aliisque probris ac contumeliis eas afficere, sed praeterea cas describere contendens: «Sunt autem illae (Indulgentiae) *inquit*, sanguinis Christi profanatio, salanacque ludibrium, quo Christianum populum a Dei gratia, a vita, quae est in Christo, abducant, et a vera salutis via avertant.·

tatem concedendi Indulgentias earumque utilitatem inficiati sunt una cum asseclis suis. Jansenistae autem ac neoterici non pauci germanam earum notionem temerarunt. Adversus utrosque propterea catholicae ac sincerae doctrinae de Indulgentiis vindicias sumere cogimur, ut absoluta evadat haec commentatio.

2. Est autem Indulgentia *remissio poenae temporalis adhuc post remissam culpam et poenam aeternam peccatis debitae, in foro interno coram Deo valida facta per applicationem thesauri ecclesiae a superiore legitimo.* Cnjus definitionis si verba perpendantur singula, patebit: 1°. quatenam sit vera ac praecipua Indulgentiae natura ac notio, quae versatur solum circa poenam temporalem peccatis nostris debitam extra forum conscientiae remittendam, suppositis debitis dispositionibus in subjecto, et debita auctoritate in conferente; 2°. ejusmodi poenae remissionem non excludere satisfactiones nostras, sed eas supponere, ideoque Indulgentiam spectari debere veluti supplementum satisfactionum nostrarum, saltem sacramentalium, earumque ad quas nos excitat ipsa interior animi dispositio, quae inest sincerae conversioni 3, 3. non esse Indulgentiam simplicem canonicae poenitentiae relaxationem in foro dumtaxat externo validam, verum etiam in foro interno et coram Deo, seu esse remissionem partialem aut totalem illius satisfactionis, quam ob patratas culpas sive in hac sive in altera vita persolvere divinae

3) Talem esse ecclesiae mentem in Indulgentiarum largitione, constat ex lib. I. epist. XXXIV. s. Gregorii VII. qui Remigio episcopo plenariam Indulgentiam exposcenti rescripsit: Absolutionem peccatorum tuorum, sicut rogasti, auctoritate principis apostolorum fulti tibi mittere dignum duximus» si tamen, bonis operibus inhaerendo, commissos excessus plangendo, quantum valueris, corporis tui habitaculum Deo mundum templum exhibueris." Card. Baronins ad annum 1073. n. 71. postquam eam sententiam exposuit: »Ut appareat, *inquit*, sedis apostolicac Indulgentias illis communicari, qui, quantum suppetunt vires, bene operari non praetermittunt; non autem ignavis, otiosis ac negligencia torpescentibus." Nec vacat alias ad id conficiendum congerere auctoritates, cum unanimes theologi in ea sententia sint. Ne tamen praestitutos limites praetergrediamur, juverit hic exscribere, quae habet Boned. XIV. *Instit.* LUI: xCard. Cajetanus ad obtinendam Indulgentiam censuit non modo praescriptis operibus satisfaciendum, sed etiam necessario

deliberandum, salutari poenitentia criminum labes peculiariter expiare. Card. Cajetanura Navarrus quoque sequitur; licet alii plures eam sententiam nequaquam probent: et nos ipsi, quibus opinionum novitas displicet, illam pariter omittamus. Nullum quippe diploma pontificium pro concedendis Indulgentiis unquam vidimus, in quo ea singularis conditio praeferatur. Singulis tamen card. Bellarmini doctrinam proponendam ducimus: Accipiunt prudentes christiani Indulgentias, ut simul etiam studeant dignos poenitentiae fructus facere.!" Illam card. Pallavicinus, cum de usu Indulgentiarum sermonem habet, his verbis explicat: «Neque sane fideles indulgentiarum causa négligentes fiunt, ut pro expurgandis criminibus alia pietatis opera Deo minime persolvant. Cum enim ancipites sint, utrum reipsa Indulgentiam sibi meruerint, stimulo quodam incitantur, ut pro caelesti hoc thesauro tutius comparando varias salutaris poenitentiae rationes aggrediantur; ex aha parte injuncta pietatis opera, si fiant, studium religionis adaugent.

justitiae tenemur; 4. non solum turpiter errasse waldenses. wicleffitns, lutheranos et calvinistas, aliosque qui ab istis orti sunt, facultatem ecclesiae a Christo datam esse concedendi Indulgentias denegantes, sed et cum iisdem haereticis graviter lapsos esse jansenistas, pistorienses, nonnullosque scriptores neotericos, tum circa Indulgentiarum notionem, dum eas coarctant ad solam poenitentiae canonicae relaxationem, tum circa thesaurum ecclesiae, quem veluti scholasticorum commentum traducunt, tum circa Indulgentiarum valorem quoad animas defunctorum, quem nullum esse autumant; 5. denique ex eadem definitione patebit, quo loco haberi debeant tot illae haereticorum atque incredulorum calumniae et scommata, quibus etiamnum Indulgentias earumque dispensationem insectantur tamquam omnis *moralitatis*, ut ajunt, eversivas, quaeque omnem peccandi licentiam tribuant; quidque sentiendum sit de Indulgentiis illis, quas passim pleno ore protestantes *per anticipationem* dari in ecclesia romana adhuc effutiunt. *

3. Haec summa doctrinae catholicae est circa Indulgentias, cui vindicandae operam navare constituimus. Ne tamen in hac satis difficili discussione ea quae fidei sunt permisceamus aut cum iis, quae tantum sunt fidei proxima, aut cum iis, quae libere in scholis catholicis agitantur, juverit alia ab aliis accurate discernere.

4. Duo itaque in iis, quae ad Indulgentias pertinent, de fide sunt: I. potestatem esse in ecclesia concedendi Indulgentias divinitus ei traditam; II. Indulgentiarum usum Christiano populo maxime salutarem esse.

5. Fidei vero proximum est: I. fidelibus per Indulgentias relaxari poenas pro peccatis remissis Deo debitas; II. has item Indulgentias applicari posse animabus in purgatorio detentis, seu valere per modum suffragii quoad animas defunctorum: III. dari praeterea in ecclesia thesaurum, seu collectionem meritorum seu satisfactionum Christi, sanctorum ac electorum omnium, cujus dispensatio ad eandem ecclesiam et romanum pontificem nec non ad episcopos singulos pro diversa ratione pertineat. 5

4) Ut specimen aliquod exhibeam de anticipatis judiciis, quibus plerique protestantes laborant circa doctrinam catholicam de Indulgentiis, non equidem alienum aliquem, sed hominem proteslantem testem dabo, qui in *Revisione Britannica*, anno 1829. tom. III. pag. 101 et seq. scribit: nAngli etiam doctiores in deploranda versantur ignorantia dogmatum christianae religionis; e. gr. nemo fere unus invenitur, incipiendo a poëla laureato (Southey) usque ad infimum paroeciae clericum, qui fidem non praestet Indulgentiis per anticipationem. Attamen non solum non con-

ceduntur ejusmodi Indulgentiae, sed vetitae praeterea sunt et proscriptae veluti contrariae principiis fundamentalibus ecclesiae romanae." Qui deinde ibidem subjicit anecdoton quoddam suum de colloquio circa confessionem cum matrona romana habito, cum Romae versaretur, ut ostendat nullam a catholicis, immo et sacrilegam eam confessionem censer, quae absque *sincerae conversionis* proposito peragatur.

5) Cf. Veronius, *Regula fidei*, cap. 2. §. 4; Bossuet, *Exposition de la doctrine de l'Eglise cath.* §. 8; Petrus Ballerinius, *Praelectio* III. in L part. *Summae theolo-*

G. Quod vero spectat ad interiores animi dispositiones suscipientium, ad Indulgentias speciales earumque fructum, ad applicationis modum, aliaque non pauca, intra scholarum septa continentur haec omnia, quae unusquisque majori minorive probabilitate tuetur.

7.' Nostrum igitur erit *primo* adversus heterodoxos fidei dogmata propugnare; *deinde* germanam doctrinam catholicam vindicare adversus jansenistas eorumque asseclas; *tertio* demum nonnulla adjicere scholia, ad ea quae adhuc circa Indulgentias illustranda supersunt juxta verisimiliores probatissimorum scriptorum sententias.

PROPOSITIO I.

Est in ecclesia potestas a Christo concessa conferendi Indulgentias, earumque usus est christiano populo maxime salutaris.

8. Utraque propositionis pars, uti innuimus, de fide est; expresse enim concilium tridentinum, Sess. XXV. in decreto de Indulgentiis haec habet: *Cum potestas conferendi Indulgentias a Christo ecclesiae concessa sit, atque hujusmodi potestate, divinitus sibi tradita antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosancta synodus Indulgentiarum usum christiano populo maxime salutarem, et sacrorum conciliorum auctoritate probatum, in ecclesia retinendum esse docet et praecipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in ecclesia potestatem esse negant.* Atque in fidei catholicae professione a Pio IV. edita, fidelis quilibet profiteri tenetur, *Indulgentiarum potestatem a Christo in ecclesia relictam esse, illarumque usum christiano populo maxime salutarem esse.*

9. Atque ut a priori propositionis parte exordiamur, Christum hanc facultatem ecclesiae reliquisse relaxandi poenas temporales peccatis nostris debitas, tum *sacrae litterae*, tum perpetua et constans ejusdem ecclesiae praxis luculentissime evincunt. Matth. enim XVI. 19. ait Christus Petro: *Tibi dabo claves regni coelorum. Et quodeumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis; et quodeumque solveris super terram, erit solutum et in coelis.* Rursum ibid. XVIII. 18. ita apostolos omnes affatur: *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo; et quaecumque solveritis iuper terram, erunt soluta et in coelo.*

Unde sic ratiocinamur: si Christi verba in amplissima sua significatione accipiantur, non solum solutionem a culpa et poena aeterna significant, verum etiam a poena temporali, quae, culpa et poena aeterna dimissis, luenda superest. Jam vero ad solam culpa ac poenae aeternae solutionem

gicae s. Antonini quae est *De Indulgentiis*, cap. 1. §. 2. opp. s. Antonini edit. Veron. 1740. part. L

Perrone* Praelectiones theolog. VIII.

coarctari debere Christi verba numquam evincunt adversarii. Nani haec circumscriptio sive coarctatio neque ex verbis ipsis, neque ex orationis serie, neque ex aliis Scripturae locis colligi potest; cum verba et contextus cuilibet restrictioni repugnent, neque ulli queant loci Scripturarum proferri, qui limitationem potestatis inducant. Sed neque ex traditione aut sensu ecclesiae ejusmodi limitatio erui potest, cujus potius auctoritas et praxis contrarium evincunt, ut mox ostendemus: neque denique ex ratione, quae nullam in hac concessione invenit repugnantiam, cum a sola Dei voluntate ea pendeat. Quin immo omnes juris regulae clamant etiamsi verba dubia essent, cum agatur de favore, in amplissima significatione ea esse intelligenda, multo vero magis, si clarissima verba illa sint, prout sunt verba Christi. Ergo.

10. Addimus: Qui ab alio domus claves accepit eo tunc, ut in domum quempiam admittat, hoc ipso facultatem accepit citius aut serius eum in domum introducendi, obstacula si quae sint tollendo, quae ejus ingressum impediunt. Talis porro est potestas, quam per clavium metaphoram apostolis contulit Christus. Ast inter cetera impedimenta, quae fidelibus moram injiciunt ingrediendi regnum coelorum, est etiam poenae temporalis reatus; ergo et hunc tollendi facultatem per clavium traditionem Christus apostolis contulit.

11. Demum: tam late patet significatio vocis *solvendi*, quam patet vox *ligandi* in adductis Christi verbis: sed vox *ligandi* sese extendit etiam ad poenas temporales satisfactorias injungendas; ergo et vox *solvendi*, ut perfecta antithesis subsistat, protendi debet ad harum poenarum remissionem.

12- Quare apostolus, ejusmodi amplissima facultate praeditus, tum incestuosum Corinthium I. Cor. V. 4 et 5. judicavit *eum virtute Domini nostri Jesu tradere satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die D. N. J. C.*; tum anno vix expleto, impositam poenitentiam, quaecumque demum ea fuerit, eidem relaxavit, rescribens, II. Cor. II. 6: *Sufficit illi objurgatio haec, quae fit a pluribus; ita ut e contrario magis donetis et consolemini. . . Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi.* De poenitentiae sane condonatione hunc locum intellexerunt s. Joann. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus et Oecumenius ex graecis, et s. Ambrosius ac s. Parianus ex latinis. -

*) Alii enim verba apostoli; *Tradere satanae in interitum carnis*, exponunt de daemonis vexatione, aut morbi afflictione, ut veteres graeci plerique; alii de excommunicatione, ut fere omnes latini. Cf. Eslius, *Comment*, in hunc loc. et Bernard, a Piconio.

D Apud citi. auct. in ulrumque apostoli locum, nec non Morinos, *De poenitent.* lib. VI cap. 11. §.2 et seqq. ubi copiose ostendit, quid sil *tradi satanae in interitum carnis*, ex antiqua et continua ecclesiae traditione.

13. Hac eadem facultate instructa **ecclesia**, perpetuo ea usa est ac in praxim eam deduxit; ac I. quidem cum ab episcopis aut presbyteris in capite quadragesimae sacramentaliter absolutos, feria V. in Coena Domini ab ulteriori poena episcopi absolvebant; quem usum per decem plus minus priora ecclesiae saecula viguisse certissimis documentis constat.³ Sane ad hunc alludunt s. Ambrosius s. Leo M. 5, nec. non concilia Carthaginense IV. 6 et agathense⁷, ac de eo expresse loquitur Ordo romanus 8, ut plura alia indubia monumenta praeteream, ex quibus insuper constat a sacerdotibus manus impositas fuisse poenitentibus quovis alio tempore.

14. II. Deinde hac eadem potestate antiquitus ecclesia usa est, cum ad preces martyrum episcopi in idololatriam lapsis aliisque publicis peccatoribus constitutam poenam seu satisfactionem vel ex toto vel ex parte relaxabant, ita ut haec relaxatio seu remissio valeret coram Deo. De hac praxi testis est Tertullianus⁹, nec non s. Cyprianus, tum in libro *Delapsis*, in in pluribus epistolis, in quibus nimiam interdum facilitatem hasce poenas condonandi acriter insectatur.¹⁰

15. III. Denique hac usa est ecclesia facultate, cum in concilio nicaeno I. potestatem episcopis fecit benignius agendi cum poenitentibus

3) Cf. Euseb. Amort can. regul. *De origine, progressu, valore ac fructu Indulgentiarum*, Augustae Vindel. 1735. part. 1. *Disseri. Praelim. Apologetica pro Indulgentiis*, §. 2.

4) *De Poenit.* lib. I. cap. 15 et 16. Cf. adnotatt. edit. maur. in haec capita.

s) Scrm. X. *De quadrag.* cap. 4; item Serra.; XL cap. 4. et alibi passim, edit. Ballerin.

4) Can. LXXX. Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. I. coi. 983. Celebratum est hoc concil. anno 398.

T) Celebrat, anno 506. can. XV. Apud Hard. tom. II. col. 999.

*) *Biblioth. maxima Patrum*, Lugdun. 1677. tom. XIII. pag. 699. ubi sub. tit. *Ordo in quarta feria quadragesimae, quae est in capite jejunii*, legitur: »In primis praemonere debet sacerdos omnes christianos... quatenus in capite jejunii ad veram confessionem veramque poenitentiam festinantius accedant. Denique admonendi sunt ut in Coena Domini redeant ad reconciliationem... Praescribitur ibidem discretio servanda in poenitentiis injungendis, et methodus ex-

hibetur confessionis faciendae, atque absolutionis formula.

9) In lib. *Ad martyres*, cap. 1. adhuc catholicus scribebat: „Quam pacem quidam in ecclesia non habentes, a martyribus in carcere exorare consueverunt.- Edit. Rig. Cf. adnot. in hunc loc. Hanc porro consuetudinem, ut mox videbimus, idem Tertullianus montanista effectus vehementer damnat.

*) Sic enim inter cetera scribit s. Cyprian. *Epist. X. Ad martyres et confesso-res*: „Intelligentes et comprimantes eos, qui personas accipientes in beneficiis vestris, aut gratificantur, aut illicitae negotiationis nundinas aucupantur (En quam mature irrepserint in ecclesia circa Indulgentias abusus!)... Sed et illud ad diligentiam vestram redigere et emendare debetis, ut nominatim designetis eos, quibus dari pacem desideratis... Peto, ut eos, quos ipsi videtis, quos nostis, quorum poenitentiam satisfactioni proximam conspiciatis, designetis nominatim libello et sic ad nos fidei et disciplinae congruentes litteras dirigatis. Eadem ferme scribit *Epist. XI.* et alibi passim.

atque ita can. XII. statuit: *Licebit episcopo de his aliquid humanius cogitari*,|| Ante concilium nicaenum idipsum jam constituerat concilium ancyranum, can. V. 11, et paulo post nicaenum cone, laodicense, can. II. 13, ut subsequenter alia concilia omittamus. Saeculis enim, quae inde secuta sunt, praxim hanc obtinuisse adversarii nostri fatentur.

16. Tum igitur ex Scriptura et patribus, tum ex perpetuo et constanti ecclesiae sensu ac praxi constat, Indulgentias concedendi potestatem a Christo ecclesiae fuisse relictam.

17. Utiles porro ac maxime salutare populo Christiano ejusmodi poenae relaxationes seu Indulgentias esse ex dictis consequens est. Nequit enim non esse utile ac maxime salutare populo Christiano id, quod Christus ecclesiae suae dispensandum commisit, et ecclesia juxta traditam sibi a Christo potestatem quovis tempore in fidelium commodum dispensavit, quodque valde confert ad excitandum verae poenitentiae spiritum, omniumque virtutum studium, atque ingens pro altera praesertim vita solamen animo ingerit; atqui tales sunt Indulgentiae, quae non conceduntur nisi vere poenitentibus et plene contritis, quaeque propterea non parum conferunt ad fidei, spei, caritatis, devotionis, omnisque pietatis augmentum u, uti experientia aperte ostendit, nec pauci adversarii ac increduli non semel fassi sunt¹⁵, quae demum, quod debitorum nostrorum reliquum est post sacramentales satisfactiones nostras, vel ex toto vel magna ex parte expungunt.

DIFFICULTATES.

18. L Obj. adversus priorem propositionis partem. 1. Verba Christi: *Quodcumque solveris, Quaecumque solveritis*, referuntur ad sacramentum Poenitentiae, 2. per quod solum, uti et per alia sacramenta, gratia conferri ab ecclesia potest; nulla proinde ratione extendi possunt ea Christi

*) Ex versione Dionysii Exigui, apud Hard. *Acta Cone.* tom. I. col. 330.

n) Sic enim dicitur: *Τεῖς ἂν Ἰπισκόποι Ἰζουῦσαν ἔχουν τον τρόπον τη; ἱπι-τροφηῖ δοκιαάσαντα; <ριΧαν3ρωπιβίῃ3αι. η πΧίλονα προίτ&ίvai χρόνον.* Id est: «Penes autem episcopos erit potestas modum conversationis eorum (poenitentium) probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adjicere." Ibid. col.274.

*3) Ibid. col. 774.

u) Ita siquidem loquitur Clemens VI. in bulla jubilaei, quod indixit anno 1349. dum profitetur, se Indulgentias ad rornanorum preces concedere: »Ut istius populi et cunctorum fidelium augeatur devotio,

fides splendeat, spes vigeat, caritas vehementius incalescat." Apud Raynald. ad annum 1349. n. 11.

,5) Pluribus id ostendi posset incredulorum confessionibus. Verum satis hic nobis sit commemorare D'Alembert et Voltaire, qui ita in furorem sunt acti ex religiosa commotione, quam in parisiensibus excitavit jubilaum, quod concessum est Lutetiae anno 1776. ut D'Alembert illi maledixerit, eo quod rebellionem, quam pseudo-philosophi machinali fuerant, protraxerit ad annos viginli, Voltaire vero professus sit, actum esse de rebellionem, si unum adhuc jubilaum celebratum esset

effata ad potestatem largiendi Indulgentias extra sacramentum. 3. Neque id melius conficitur ex facto incestuosi Corinthii, cui nullam apostolus poenitentiam imposuerat, quam propterea ei posset relaxare, sed cum ipsum excommunicasset, in communionem postea recepit. 4. Non enim ignorabat apostolus se non posse dispensare a jure divino, cujusmodi in catholicorum hypothesi sunt satisfactiones temporales post culpa remissionem debitae, 5. juxta illud Deut. XXV. 2: *Pro mensura peccati erit et plagarum modus.* 6. Et sane qua ratione posset romanus pontifex vel episcopus solvere per Indulgentias extra sacramentum, quod sacerdos jure divino, in quo nullum agnoscit superiorem, vi sacramenti ligasset? Ergo.

19. Resp. ad 1. D. Ea Christi verba referuntur etiam ad sacramentum Poenitentiae, C. solum, A'. Respiciunt enim collationem potestatis clavium quacumque demum ratione exercendae sive per sacramentum sive extra sacramentum, prout reipsa ecclesia quovis tempore eam exercuit tum in ferendis censuris, tum in injungendis poenitentiis, tum in absolutione ac relaxatione ab eisdem. Nihil proinde vetat, quominus dicamus, clavium potestatem et usum non solum ad culpa, verum etiam ad poenae remissionem sese porrigere. ¹⁶

20. Ad 2. D. Quam proinde gratiam ecclesia per Indulgentiarum largitionem non confert, C. confert, N. E catholicis nemo unus id unquam docuit. ¹⁷

21. Ad 3. Neg. Ad prob. D. Id est, nulla determinata poenitentiae opera imposuerat, Tr. vel C. nullam omnino poenitentiam, seu poenitentiae opera, quibus se exerceret, donec absolveretur ab excommunicatione cum poenitentia conjuncta, cui eum apostolus subjecerat, N. Contrarium enim affirmat apostolus, scribens I. Cor. V. 14. se eum tradidisse *satanae in interitum carnis*, quae sane minima poenitentia non erat. ¹⁸ Ne autem *abundantiori absorberetur tristitia*, hujus publicae poenitentiae tempus, commisera-

¹⁶) Cf. Beilarm. *De Indilgentiis*, lib. II. cap. 11. n. 2 et seqq.

n) Cf. Beilarm. ibid. cap. 12.

*) Cf. Christ. Lupus, qui in dissert. *De peccatorum et satisfactionum Indulgentiis* opp. edit. Ven. 1726. tom. VI. cap. 5. auctoritate s. Cypriani fretus, censet, hanc poenitentiam praescriptam ac determinatam fuisse non a solo episcopo et clero, verum etiam a cunctis laicis, cum agatur de poenitentia publica; verum id intelligi debet, ut vulgo dicitur, in sensu accommo, ita ut episcopus et clerus ex auctoritate seu

potestate a Christo accepta per illa verba: *Quaecumque alligaveritis* etc. eam poenitentiam indixerint, laici vero ex quadam conniventia pastorum, seu etiam ex eorum consensu cum pastoribus. Eadem ratione apostolus laicos etiam comprehendit, II. Corinth. II. cum agit de condonatione, ita tamen ut pastores ex potestate sibi a Christo collata condonaverint poenitentiam, ceteri vero fideles una cum praefectis pariter condonaverint, ast suo modo, nempe consensu, desiderio, commiseratione et precibus ad Deum fuis pro fratre peccatore.

tione commotus ac divina auctoritate fretus, *in persona Christi* per Indulgentiam contraxit.¹⁹

22. Ad 4. *D.* Non ignorabat apostolus, so non posse dispensare a jure divino, non accepta ad id a Christo facultate, C. hac facultate obtenta, A'. Eadem enim ratione potuit apostolus dispensare a satisfactionibus jure divino debitīs, qua. facultate a Christo accepta, culpas remisit; sicut etiam quotidie remittit ecclesia ipsas culpas seu peccata, quae nemo *petest dimittere nisi unus Deus*, uti dicitur Marci II. 7.

23. Ad 5. *D.* In foro politico seu civili, pro quo lex illa lata est, C. in foro ecclesiastico, *subd.* nisi facultate divinitus collata hae plagae remittantur, C. secus, xV.

24. Ad 6. **Resp.** id posse *indirecte* tollendo videlicet debitum seu poenae reatum non autem *directe* irritando sententiam sacerdotis. Addo, saltem juxta praesentem praxim, neque rom. pontificem, neque episcoporum quempiam per Indulgentias a satisfactione sacramentali peccatorem eximere²⁰, ideoque falso laborare supposito hanc expostulationem.

25. II. **Obj. adversus alteram propositionis partem.** 1. Indulgentiarum existentia conciliari nequit cum ullo sanae ethices seu, ut ajunt, moralitatis principio. 2. Quamvis enim ut minus abusivae spectatae fuerint Indulgentiae, quae conceduntur per alicujus injuncti pii operis executionem, quis in animum inducat suum, quod aliquis levissimis actibus exterioribus, e. gr. osculo impresso cruci, quae in amphitheatro Flavio erecta est, possit lucrari singulis vicibus dies ducentos Indulgentiae? aut lucrari quispiam possit tanta facilitate Indulgentias plenarias, quibus ecclesiae in

*) Apposite Estius, *Commem.*, in I. ep. ad Cor. V. H: -Fit autem illud (relaxatio poenitentiae) *inquit*, dum per indulgentiam matris ecclesiae, post aliquantam satisfactionem, poenitenlibus relaxatur ac remittitur, quod reliquum erat poenae debitae. Quam poenae relaxationem manifestius etiam declarat illud praecedens *sufficit illi*; quasi dicat: satis jam poenarum dedit, reliquum ei condonetur. Hoc enim est quod sequitur: *ita ut e contrario magis donetis*; velati si sonte quopiam per sententiam iudicis ad quadraginta plagas condemnato, post tricesimam dicat iudex: sufficit, aut, satis est; non quod sententiae «it satisfactum, sed quia vult uti clementia, reliquum plagarum numerum ei gratiose remittens."

M) Dixi: *Saltem juxta praesentem praxim*; interdum enim morem obtinuisse, ut Indulgentia etiam conferretur ad rela-

xandam poenitentiam sacramentalem colligitur ex iis, quae scribit Morinus,, *De poenitent*, lib. X. cap. 22. §. 10 et 11. Certe, adversariis fatenlibus, satisfactiones, quas olim fideles exhibebant, antequam absolverentur, quasque ipsis vel episcopi vel presbyteri injungebant, cum eis poenitentiam dabant, erant sacramentales; attamen has ipsas satisfactiones per Indulgentiam episcopi relaxabant. Haec animadversio peculiarem vim habet adversus jansenistas, qui contendunt, olim *semper* satisfactionem praestare consuevisse absolutioni. Ex quo etiam colligitur ratione prorsus ineluctabili, Indulgentiam esse remissionem poenae temporalis coram Deo validae, ut sequenti propositione ostendemus, ita tamen ut haec relaxatio coram Deo effectum non obtineret nisi post remissam culpam per sacramentalem absolutionem.

Italia passim redundant? 3. Quomodo haec conciliari queunt cum Dei justitia vel cum ipsius misericordia, relate praesertim ad eos, quibus adeo acerba punitio reservata est, eo quod ratione aut loci aut temporis aliorumque adjunctorum mediis adeo facilibus ad eas lucrandas destituti fuerint?²¹ Ergo.

26. **Resp.** ad 1. *Neg.* Siquidem apprime conciliatur cum omnibus sanae ethices principiis Indulgentiarum existentia, dummodo vera ac germana teneatur Indulgentiae notio, quam ab initio dedimus. Haec enim in primis supponit obligationem satisfactionis sacramentalis in eo, qui eam lucrari intendit, peccatorum contritionem, poenitentiae omniumque virtutum studium, et statum gratiae seu sanctitatis. Nisi proinde vera praecesserit cordis conversio, quae involvit desiderium, saltem ex poenitentiae virtute, satisfaciendi quantum in se est divinae justitiae ob scelera admissa, frustra quis Indulgentiam se adeptum esse existimaret. 22

27. Ad 2. *D.* Spectatis illis actibus in se absque interioribus necessariis dispositionibus, quas recensuimus, *Tr.* vel *C.* una cum illis dispositionibus, *N.* Ejusmodi enim actus quos exteriores adversarii vocant, numquam sejungi possunt aut debent ab interioribus dispositionibus quas ipsa Indulgentiarum natura postulat, et expresse exigunt qui Indulgentias largiuntur. His autem positīs, levitas seu potius facilitas operis injuncti est tandem quaedam quasi illecebra, qua fideles adducantur ad eas dispositiones sibi comparandas, ut ipsa experientia ostendit.

28. Ceterum hic obiter observamus: 1°. adversarios, qui nobis exprobrant Indulgentiarum excessum veluti contrarium principiis moralitatis, splendidum praebere testimonium doctrinae catholicae circa necessitatem satisfactionis cujus Indulgentia non est nisi diminutio quaedam; 2°. non posse eosdem nobis hunc excessum objicere, quin totum evertant protestan-

*) Ita Sismondi, *Histoire des Republiques*, tom. XVI. chap. 127. pag. 417.

*) Oplime Massillon, *Mandement pour la publication du Jubilé*, 15. Nov. 1724: „Ne nous flattons point, *inquit*, que nos fautes soient expiées, si elles n'ont pas été détestées; ne croyons pas les grâces de l'église nous aient purifiés, si elles ne nous ont pas changés; ne comptons sur son indulgence qu'autant que nous pouvons compter sur un sincère repentir.* Et Bossuet pariter, *Instructions nécessaires pour le Jubilé*, art. 1: „Mais il se faut bien garder, *scribit*, de s'imaginer que l'intention de l'église soit de nous décharger par l'Indulgence de l'obligation

de satisfaire à Dieu; au contraire l'esprit de l'église est de n'accorder l'indulgence qu'à ceux qui se mettent en devoir de satisfaire de leur côté à la justice divine, autant que l'infirmité humaine le permet; et l'indulgence ne laisse pas de nous être fort nécessaire en cet état, puisqu'ayant, comme nous avons, tant sujet de croire que nous sommes bien éloignés d'avoir satisfait selon nos obligations, nous serions trop ennemis de nous-mêmes, si nous n'avions recours aux grâces et à l'indulgence de l'église, Haec tamen intelligi debent juxta ea, quae ex Benedicto XIV. paulo ante attulimus.

tismi seu reformationis principium de sola fide justificante absque bonorum operum necessitate; 3°. vel amplissimam Indulgentiam concessam ob injunctum vel minimum pietatis opus optime conciliari cum moralitatis principiis; Dei enim justitia conciliatur cum poenarum remissione obtenta sub conditionibus a nobis recensitis. 4°. Animadvertimus demum, Indulgentiarum excessum, si forte sit aliquis, non rem ipsam impetere, sed modum tantum seu facilitatem eas concedendi, qua fit ut disciplina enervetur. 23 Omissis porro veterum patrum, Cypriani praesertim, testimoniis, quibus in nimiam facilitatem invehebant, conciliorum oecumenicorum et romanorum pontificum sanctionibus, quibus eam coercuerunt, ita loquitur concilium tridentinum, Sess. XXV. in Decreto de Indulgentiis: *Sacrosancta synodus.....in his (Indulgentiis) tamen concedendis moderationem, juxta veterem et probatam in ecclesia consuetudinem, adhiberi cupit; ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina enervetur.*

29. Ad 3. Resp. facillime illa omnia conciliari, si observetur: 1°. vix quemquam reperiri, qui mediis omnibus destitutus sit ad sacras Indulgentias lucrandas; posse divinam bonitatem supplere mediis interioribus extraordinariis defectui mediorum ordinariorum, cum aliquis sincero desiderio flagrat bonum aliquod adipiscendi supernaturale. Quis enim dubitat quin Deus possit, aut uberiores caritatem aut intensiorem dolorem et contritionem his, qui ita animo comparati sunt ac mediis externis sunt destituti communicare ?

30. Inst. Negari non potest Indulgentias cedere in destructionem, non autem in aedificationem fidelium; 1. quia eos avertunt a poenis consecrandis contra exemplum Christi et sanctorum; 2. quia eos inducunt ad

Sismondi est protestans seu potius calvinianus genevensis, qui propterea profitetur dogma proprium suae aetate de inutilitate bonorum operum, praesertim vero satisfactionis peccatis debitae. Hoc vero principio admissio, non solum via sternitur ad omnigenam impietatem, ut suo loco ostendimus, cum ageremus de justificatione in tract. *De gratia*, sed praeterea obstruitur omnibus protestantibus, dum adversus Indulgentias debacchantur. Quo enim jure ipsi insurgunt in ecclesiam, eo quod sub quibusdam conditionibus, quae complectuntur interiores animi dispositiones et pia opera externa, remittat pariem vel etiam tolum quod reliquum superest illius poenae temporalis, cujus debitum ipsi omnino eliminant? Si logici esse amant, debent potius commendare miram hanc catholicae

doctrinae oeconomiam, qua fit ut retrahatur Christi fidelis ab excessibus, in quos facile rueret absque poenae temporalis satisfactione, deinde allicialur ad resipiscentiam per veram conversionem, si forte deliquerit. Hinc recte comes De Maistre, *Soirées de Saint-Pétersbourg*, lorn. II. dixième entretien, scribit: rEl quelle belle loi encore que celle qui a mis deux condilions indispensables à toute indulgence ou rédemption secondaire: mérite surabondant d'un côté, bonnes oeuvres prescrites et purilé de conscience de l'autre! Sans l'oeuvre méritoire, sans l'état de grâce, point de rémission par les mérites de l'innocence. Quelle noble émulation pour la vertu! Quel avertissement et quel encouragement pour le coupable!"

satisfactionem alienam quaerendam ut non amplius solliciti sint piis operibus satisfacere ex propriis, quod est contra perfectionem; 3. quia eos revocant ab eleemosynis, jejuniis, orationibus frequentandis, in quibus poenitentiae ac satisfactionis opera consistunt; 4. quia in ipsis negligentiam foveant in propriis peccatis expiandis, peccati horrorem minuunt, spiritum poenitentiae extinguunt, facilemque ad peccatum reditum efficiunt. 5. Quis itaque sobrius Indulgentiarum dispensationem non exeeretur tamquam indignam Christi sanguinis profanationem; 6. tamquam medium a romanis pontificibus ad emungendas pecunias inventum, quae in scorta ut Calvinus loquitur, in lenones, in comessationes turpiter absumerentur²⁴; 7. tamquam petram scandali, quae innumeris abusibus latissimum aditum aperuit, perinde ac si per eas absolutio plena concederetur *a culpa et poena*, sicut non ita pridem Indulgentiae evulgabantur; 8. veluti demum totius redemptionis penitus eversivam ?²⁵ 9. Sane constat Indulgentiarum spe esse patrata delicta.²⁶ 10. Demum, en dilemma cujus vim numquam eludent theologi occidentis: vel Indulgentiae quae in aliquibus casibus Christianis dispensantur, dantur non absolute, sed supponunt particularem poenitentiam et absolutionem, et sunt inutiles; vel Indulgentiae applicant merita Christi peccatoribus vi apostolicae potestatis, absolute, independenter a cujuslibet poenitentia, et sunt noxae.²⁷ Ergo.

31. Resp. Neg. ant. Ad 1. prob. D. Fideles avertunt a poenis consecrandis, seu potius fideles liberant a poenarum illarum debito, quod ipsos retardet a consecutione summi boni, C. a poenis consecrandis, quibus citius ac uberius ejusmodi bonum consequantur, N. Porro Indulgentiae, positae necessariis conditionibus ad eas lucrandas, fideles tantum liberant a poenis peccato debitis et quidem ex parte, uti exposuimus, non autem ab iis, in quibus Christi patientis et sanctorum debent sectari vestigia.

32. Ad 2. D. In supplementum propriae satisfactionis, praesertim sacramentalis, C. ad propriae exclusionem, A¹. Hoc enim numquam docuit ecclesia; nostrum itaque non secus ac perfectorum omnium est unum facere et aliud non omittere. Certe optimum esset illis non indigere. 2R

33- Ad 3. Neg. Juxta dicta; immo mirifice ad eas frequentandas nos provocant. Sane numquam magis quam jubilaei tempore publicae supplica-

²⁴) *Instil.* lib. III. cap. 5. §. 1 et seqq.

²⁵) Ita passim plenis buccis protestantes.

²⁶) Sic Melchior Gioja, *Nuovo Galateo*. lib. III. art. 2. cap. 9. ubi scribere non dubitavit: *Si commisero dei delitti per la speranza delle promesse Indulgentie.*

²⁷) Ita in op. russo cui tit. *Epistolae seu scripta de officiis ecclesiastici status*. Lib. III. epist. IX. pag. 150. Odessae 1843.

^ω) Hinc legitur in vita s. Calharinae genuensis cap. 20. quod, quamvis ipsa summo in pretio habuerit Indulgentias plenarias, minus tamen videretur sollicita de iis lucrandis, eo quod mallet per se divinae justitiae satisfacere. Contra vero s. Angela Mericia Romam se contulit sub Clemente VII. ad lucrandam Indulgentiam jubilaei.

tiones, orationes, eleemosynae, visitationes ad carceribne aut trireniibug mancipatos, ad nosocomia, etc. frequentari solent. ²⁹

34. Ad 4. *Neg.* iterum juxta praemissa. Valde siquidem Indulgentiarum largitio nos provocat ad propria peccata detestanda, ut possimus tantum bonum nobis comparare. Sublimem prorsus divinae justitiae ideam in nobis Indulgentiae excitant, utpote quae remissa jam culpa, poenas adhuc exposcat, quae expiari non possunt uisi ingentibus laboribus, quibus omnibus persolvendis cum impares prae infirmitate saepe in hac vita nos esse contingat, comitem sibi misericordiam adsciscit indulgendo nobis, ut aliorum satisfactionibus debitum nostrum facilius extinguamus. Ad virtutis pietatisque aemulationem nos excitant, cum nemo possit alienarum ejusmodi satisfactionum particeps fieri, nisi in statu gratiae sit, et alterius sanctitatis, quoad ejus fieri potest, imitator. ³⁰

35- Ad 5. *Neg.* Tantum enim abest ut Indulgentiae traduci possiut ut indigna Christi sanguinis profanatio, ut nihil sit quod ejusdem virtutem magis commendet. Ex his enim edocemur, sanguinis pro nobis effusi vim sese porrigere usque ad poenas per peccatum promeritas eluendas, ita tamen

”) Sic testis oculatus describit mirabiles effectus, quos Mediolani jubilaum a Pio VI. concessum produxit: „Era veramente uno spettacolo edificante e lenerissimo il vedere affollate le chiese nel tempo degli esercizi; assediali i tribunali di penitenza pressoche tutti i di; frequentate le vie, che mellevano alie quattro chiese tra se distanti, da visitarsi quindici volte, e frequentate suile ore prime dei giomo; e non solamenle dagli arlieri, e dalla plebea gente, ma da persone signorili, e da cavalieri, e dame di primo rango, a piedi, in abito dimesso, e tutti composti a modestia; il sacerdote in somma ed il popolo, il vecchio e il giovine, il povero ed il ricco, le persone private e i corpi pubblici erano compresi da una santa gara di distinguersi in opere di picta e penitenza, e spiranti compunzione e fervore. Trionfô proprio a quell'epoca avvenlurala in Milano la fede, la speranza e la carilâ; sembravano tornati i santi giorni di Carlo; ed il libertinaggio e rincredulità, che pur trovô modo e verso di contaminare quelle già monde contrade, si morse per rabbia le labbra e si nascose." Cf. *Sermoni istruttivi di un vecchio parroco della Toscana*, Sermon. IX. Nec dissimile spectaculum, immo longe sublimius

Roma praebuit, attenta Urbis majestate el amplitudine, in jubilaeo, quod sub Leone XII. S. M. in ea celebratum est, cujus ipse testis fui. Si haec porro cum orgiis conferantur, quae superioribus annis exhibuerunt protestantes in celebratione jubilaei, seu centeni cujusque anni reformationis, id est, defectionis a vera Christi ecclesia, patebit, ea tamquam inter se pugnancia plane differre.

30) Recte Petrus Ballorinius, op. cit. cap. 2. §. 15: „Tantum abest, *scribit*, nt poenitentiae spiritum relaxent hodiernae Indulgentiae, quin promovent potius; hocque sane consilio, ut illum promoveant, a pontificibus impertiuntur, ut liquet ex bullis ipsis jubilaei, in quibus digni poenitentiae fructus ex evangelico praecepto commendantur, et ad eos edendos invitantur fideles; atque ut hos salutare poenitentiae fructus promptius proferant, plenariam indulgentiam concedimus, inquit s. Pius V. in bulla anni 1566. quibus similia alii pontifices ingerunt. Itaque si semper quidem Indulgentiarum usus utilis et salutaris fuit, nunc certe, quum poenitentiam adeo promoveant, utilissimus et maxime salutaris haberi debet."

ut omni virtutum exercitio sinceræ praesertim conversionis ope. ejusmodi vim satisfactoriam nobis applicemus.

36. Ad 6. xV. Etenim Indulgentias medium esse a romanis pontificibus excogitatum, absurda haereticorum calumnia est, quam etsi ea saepe refutata sit, nihilominus semper usque ad nauseam ipsi obtrudunt ad incautos decipiendos. Si qua enim olim pecunia exsolvebatur ad Indulgentias lucrandas, haec non exigebatur ut Indulgentiarum pretium, sed tamquam conditio, perinde ac cetera pia opera, cum nonnisi in pios usus converteretur. ³¹ Ilaud inficiamur, nec paucos nec leves abusus ex parte quaestuariorum irrepsisse: verum hi abusus istis, non autem romanis pontificibus, qui perpetuo eos acerrime damnarunt³²-, adseribendi sunt. Cum denique ex Tridentino quaestorum officium abolitum sit, ac turpes omnes quaestus sublatis; in quem finem has querelas adhuc movent haeretici et increduli, nonne hoc est umbras consecrari?

37. Ad 7. *D.* Quoad eos, qui seipsos decipientes hanc petram scandali quaerunt, quam sibi ipsi confingunt, *C.* quoad reliquos omnes, *N.* Sibi propterea iniqui imputare debent, si scandalum inveniunt in eo, quod aedificationem parit. Ceterum veritatis vi compulsi non pauci adversarii hanc difficultatem jam deseruerunt. ³³ Quod vero dicitur de formula *a culpa et poena*, uti ostendit Benedictus XIV. non romanis pontificibus, qui eam improbarunt atque aperte rejecerunt, sed *praeteritorum saeculorum quaestoribus tribui debet.* ³⁴

³¹) Numquam ostendent ecclesiae catholicae hostes, datas fuisse Indulgentias a romanis pontificibus, ut inde lucrum referrent, seu exactam fuisse pecuniam tamquam Indulgentiarum pretium. Pecunia, quae interdum erogabatur a fidelibus ad oblinendas Indulgentias, ad usus pios convertebatur. Medio praesertim aevo ingentem utilitatem pepererunt ejusmodi elargitiones, ad bellum nempe in Tureas, qui perpetuo Europae et Italiae praesertim cervicibus jugum minabantur; ad pontium, viarum etc. refectionem ac constructionem; ad templorum, hospitalium, orphanotrophiorum etc. erectionem et dolationem; ad puellarum maleque nuptarum subventionem etc. etc. de quibus cf. Amort, op. cit. dist. 1. sect. 6, 7; adeo ut merito concludat eruditus Scotti, *Problemi di politica Christiana*, Napoli 1830. vol. I. part. II. teorema 2. ipsam politicam societatem innumeras prope utilitates exinde percepisse. Nec omittendum, nonnisi paucas admodum fuisse Indulgentias sub hac

conditione concessas, si comparentur cum aliis, quae ob opera seu exercitia mere spiritualia conferebantur. Attamen, ut haeretici et increduli invidiam conflent in Indulgentiarum largitionem ingeminare apud imperitos adhuc pergunt, in ecclesia romana vendi Indulgentias! *Sinite illos, caeci sunt et duces caecorum*

³²) Cf. Christ. Lupus, diss. cit. cap. 3 et 4; nec non Amort, part. II. sect. 1.

³¹) Ut palet ex verbis, quae adduximus ex Sismondi.

³⁴) *De synodo dioecesis*. lib. XIII. cap. 18. §. 7. ubi plura scitu digna reperiuntur. Audiendus proinde non est Morinus, dum *De Poenit.* lib. X. cap. 22. contrarium suadere nititur. Nec sane, quod sibi proposuit, argumenta, quae affert, evincunt. Cum *peccati* nomen passim usurpetur ad significandum poenae reatum, hoc sensu intelligi debent illae formulae, quibus dicitur, per Indulgentias *remitti peccata*, aut *tertiam partem peccatorum*, tum etiam quae

38. Ad 8. *Neg.* Sed jure potius affirmamus, juxta ea quae diximus, esse Indulgentias redemptionis extensivas.

39. Ad 9. *Neg.* Haec iterum calumnia est, quae ex experientia dissolvitur. Certe qui haec nobis objicit, quique propterea a lucrandis Indulgentiis alienus erat, non se praebuit omnium virtutum exemplar. Ast aliud est stilum oratorium acuere, aliud vero virtutem consecrari. ³⁵

40. Ad 10. *Resp.* per Indulgentias poenas remitti temporales quae adhuc luendae supersunt, dimissa culpa et poena aeterna. Si Indulgentia sit plenaria, poenam remittit hanc universim, quae praeter sacramentalem luenda superest; si sit partialis, eam remittit ex parte, praeter sacramentalem. Cum igitur Indulgentiae notio excludat satisfactionem sacramentalem, immo eam supponat uti partem integram sacramenti Poenitentiae, et habeat tantum pro objecto poenam temporalem, quae praeter illam luenda superest, patet propositum dilemma, quin insolubile sit theologis occidentis, nec locum habere posse in ecclesiae catholicae doctrina et praxi circa Indulgentias, ac unice patefacere supinam ignorantiam in qua versantur sic dicti orientales, seu verius scythae, qui certe validius pugnant adversus ecclesiam catholicam torturis quam argumentis.

PROPOSITIO II

Indulgentiae hominem liberant a poenae reatu, non solum coram ecclesia, sed etiam coram Deo.

41. Fidei proximam esse hanc propositionem, constat ex diversis propositionibus censura notatis; ac 1°. ex art. XIX. Lutheri a Leone X. confixo: *Indulgentiae his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem poenae pro peccatis actualibus debitae apud divinam justitiam* ¹; 2°. ex proposit. XL. synodi pistoriensis asserente: *Indulgentiam secundum suam praecisam notionem aliud quoniam esse quam remissionem partis ejus poenitentiae, quae per canones statuta erat peccanti*; quae propositio sic intellecta: *quasi Indulgentia, praeter nudam remissionem poenae canonicae, non etiam valeat ad remissionem poenae temporalis pro peccatis actualibus debitae apud divinam justitiam*, a Pio VI. in Const. *Auctorem fidei*, declaratur et proscribitur

Romae interdum antiquae invisuntur formulae, e. gr. concedi *remissionem omnium peccatorum* visitantibus talem ecclesiam, uti legitur in ecclesia s. Laurentii extra muros etc. nempe *poenam peccatis debitam* rite dispositis, uti exposuimus.

*) Quam levem, mendacem ac pessimae

fidei sese exhibuerit Gioja adeo ab incredulis commendatus in novo suo Galateo quisque intelliget qui vecors omnino non sit. Soli stulti his libellis decipiuntur.

Apud Harduin. *Acta Cone.* tom. IX. coi. 1894. ubi tamen hic articulus ponitur sub n. 15.

ut *falsa, temeraria, Christi meritis injuriosa ac dudum in art. XIX. Lutheri damnata*. Ilanc eandem doctrinam pseudo-synodi nonnulli theologi perturbatores suam fecerunt. ²

42. Apertam doctrinae catholicae veritatem ita invictissime ostendimus: Indulgentiae vere hominem liberant a reatu poenae, non solum in foro externo coram ecclesia, sed etiam in foro interno coram Deo, si divinitus in eum finem ecclesiae concessa sit eas dispensandi facultas, si talis perpetuus fuit patrum et ecclesiae catholicae sensus in iis dispensandis, si denique ipsa Indulgentiarum natura id exposcat. Atqui.

43. Jam vero facultatem concedendi Indulgentias divinitus ecclesiae datam esse ad remittendas coram Deo poenas temporales peccatis actualibus debitas pronum est inferre ex iis, quae superiori propositione attulimus. Descendit enim haec facultas, ut vidimus, ex potestate clavium et quidem illimitata tollendi impedimenta ab ingressu regni coelorum, cujusmodi poenae reatus est; ex potestate ligandi et solvendi coram Deo, ita ut ratum habeatur *in coelis*, quod ejusdem potestatis vi ligatum aut solutum fuerit *in terris*. Rursum apostolus profitetur: se donasse Corinthio incestuoso poenitentiae partem *in persona Christi*, ac propterea auctoritate divina, et praecise illius poenitentiae partem donasse, qua obstrictus erga Deum tenebatur: *Ut spiritus salvus sit in die D. N. J. C.* ³

44. Talem praeterea perpetuum fuisse patrum et ecclesiae catholicae sensum in concedendis Indulgentiis, luculenter patet, I. ex formula qua feria V. *in Coena Domini* ab episcopo fidelibus poenitentia relaxabatur, quaeque adhuc legitur in Ordine romano: *Deus humani generis conditor et*

⁵) Inier hos eminent auctor tractatus, qui praeivit synodo pistoriensi in *Trattato iioricodogmatico-critico dette Indulgence*, Prato 1787. Cf. de hoc tractatu Alf. Muzarelli, *Il buon uso delta logica, optisc. trigesimo, valore dette Indulgence*. Pereira de Figueiredo in opere lusitanice conscripto, *Analysis professionis fidei sancti patriti Ib/IV*: Ulyssiponne anno 1791. quod anno sequenti Neapoli italice prodiit, catholicam pariter doctrinam de Indulgentiis impugnavit; proscriptum autem est decr. 26. Jan. 1795. Adversus Pereira cf. *Lettera di un teologo ad un suo amico*, Bologna 1793, nec non *Supplemento al giornale ecclesiastico di Roma*, quint. V. per i mesi di Sellembre ed Oltobre 1792.

J) Illud *in persona Christi*, *Iv xpot-ux's Xpistov*, Erasmus nullo exemplo in-

nixus vertit *in conspectu Christi*. At certum est, tantumdem valere *in persona Christi* ac in nomine, vice et auctoritate Christi cujus scilicet personam Paulus gerebat; ut sicut *in nomine Domini Jesu Christi* tradiderat hunc incestuosum hominem satanae, quemadmodum dicit in priori epist. cap. V. sic in ejusdem Christi nomine ac persona nunc eum absolveret. Quare non modo hunc locum ita legunt atque exponunt veteres omnes latini patres et expositores, adductis in hujus expositionis confirmationem Christi verbis: *Ouae-cumque solveritis* etc. verum etiam patres et expositores graeci Theodoretus, s. Joann. Chrysostomus, Theophylactus et Oecumenius. Cf. Eslius, in cap. 2. Epist. II. ad Cor.

reformatia-. . . agnosce oves tuae redemptionis, constrictas vinculis peccatorum ecclesiae tuae precibus exoratus absolve. 4 Id patet II. ex persuasione caffiolicae ecclesiae, meritis Christi et satisfactionibus sanctorum martyrum remitti peccata, seu poenas peccatis debitas, ob quam Tertullianus jam montanista ecclesiam acriter arguit lib. *De pudicitia*, cap. ult. quod moechis nempe tribueret veniam; sic enim scribit: -U tu jam et in martyres tuos effundit hanc potestatem. Quis permittit homini donare, quae Deo reservanda sunt? Sufficiat martyri propria delicta purgasse. . . Quis alienam mortem solvit, nisi solus Filius Dei? Hujus pariter totius populi Carthaginensis persuasionis, de obtenta scilicet per libellos martyrum pace in coelis, testis est locupletissimus clerus romanus in epistola XXX. ad s. Cyprianum. 5 Illud III. demum constat ex apertis s. Cypriani testimoniis, in quibus s. martyr affirmat, relaxationem poenitentiae publicae, quae ad preces martyrum concedebatur, apud Deum valere; sic enim loquitur, epist. XII. *Occurrendum puto fratribus nostris, ut qui libellos a martyribus acceperunt, et praerogativa eorum apud Deum jtlvari possunt* . . .; et alibi passim. 6 Et haec de patrum et ecclesiae sensu quoad priora saecula, ad subsequenda enim quod attinet, neque ipsi adversarii eum talem fuisse diffitentur.

45. Ipsam denique Indulgentiae naturam id exposcere constat ex eo quod, cum ecclesia quempiam ob peccata ligat poenitentiis, quas ei juxta potestatem sibi a Christo traditam injungit, liget ipsum coram Deo; ergo et coram Deo eum solvit, cum eidem vel omnem vel partem saltem hujus poenitentiae relaxat. Ut enim ostendit Sirmondus, omnis poenitentia proposita sibi habet veniam; publica vero poenitentia veniam simul et exemplum. Si igitur omnis poenitentia hoc proprium habet, expiationem scilicet abolitionemque peccatorum, necessario sequitur, ut non possit Indulgentia conferri, quin coram Deo valida sit. 7

Huc accedit ineluctabile s. Thomae argumentum, quod, si vera esset adversariorum sententia: *Ecclesia hujusmodi Indulgentias faciens, magis damni- fcaret, quam adjuvareti quia remitteret ad graviores poenas scilicet purgatorii, absolvendo a poenitentiis injunctis*. 8 Attamen tum ex concilio tridentino tum

Alias ejusmodi orationes cf. ibid, loc. cil. pag. 684 et seqq.

5) Lapsi enim, qui intempestivam Indulgentiam exposcebant ex communi receptaque persuasionem, jactabant se pacem consecutos non tam ab hominibus quam a Deo ipso, nam *pacem sibi*, legitur, *non tam peterent quam vindicarent, immo jam in caelis habere se dicerent*. Cf. Lupus, diss. cit. cap. 1. nec non Eus. Amori, op.

cit. lam part. I. dissert, praelini. §.3. tum ibid. sect. 1. *Indulgentia*, II et seqq. Cf. praeterea Petr. Ballcrinius, Praelect. cil §. 2. n. 10 et seqq. a quibus luculentissima testimonia congeruntur, quae hanc veritatem adstruunt.

6) Apud citi, auctores.

7) Cf. *Historia poenitentiae publicae*, cap. 10.

8) *Supplem.* qu. 25. art. 1.

per fidei professione credere tenemur, *Indulgentiarum usum esse christiano populo maxime salutarem*.

L) I F F I C U L T A T E S.

46. Obj. 1. Indulgentiae hodiernae subrogatae sunt relaxationi veteris poenitentiae canonicae persolvendae a publicis poenitentibus, priusquam absolutionis sacramentalis beneficium obtinerent. Jam vero poenitentia vetus canonica non remittebat poenam in foro interno, sed instituta tantum fuit ad publicam dandam tribunali ecclesiastico satisfactionem; ergo neque Indulgentiae hodiernae remittunt poenam in foro interno coram Deo, sed solum in foro' externo et coram ecclesia. 2. Quare concilium tridentinum docet, ecclesiam etiam *antiquissimis temporibus* usam fuisse potestate conferendi Indulgentias; atqui Indulgentia antiquitus erat moderata condonatio poenae canonicae, quam adhuc vigere credendum est, cum numquam fuerit ahrogata. 3. Haec autem confirmantur ex formula in jure passim usurpata, juxta quam Indulgentia conceditur *de poenitentiis injunctis*, nempe a jure, ut plures nec ignobiles theologi et canonistae exponunt; evidens porro id fit ex Indulgentiis partialibus, quibus relaxatur poenitentia *septem* e. gr. *annorum et totidem quadragenarum*, qua formula aperte alluditur ad poenitentiam canonicam, cujus pars remittebatur. 4. Id demum conficitur ex ratione, quam adducit Tridentinum, ne nimia sit has Indulgentias concedendi facilitas, ne scilicet *enervetur disciplina*. Quae porro disciplinae enervatio fingi aut concipi posset, si Indulgentiae non essent mera poenitentiae canonicae relaxatio? Ergo.

47. Ad 1. Resp. I. *Trans, maj. neg. min.* Poenitentia enim vetus canonica vere etiam dimittebat poenam in foro interno et coram Deo, ut patet ex ipsa poenitentiae natura, quae ordinata est ad poenae expiationem, uti animadvertimus; ideo vero publicae poenae indicebantur, ut pro illato scandalo satisfieret. Id ipsum patet praeterea ex eo, quod illa publica poenitentia constitueret satisfactionem illam, quae pars erat integralis sacramenti Poenitentiae, saltem quatenus sacerdos per absolutionem eam applicabat sacramento, et ei vim *operis operati* tribuebat. Canones porro numero et gravitati criminum parem poenam irrogabant. 9

48. Resp. II. *Neg. maj.* Constat enim ex facto Corinthii incestuosi datam esse Indulgentiam ante poenitentiae canonicae institutionem juxta

7) Ab initio institutionis poenitentiae canonicae moechis, in idololatriam lapsis et homicidis per canones poena“consliluta foil; postea tamen alii canones adjecti sunt, vi quorum poenae pariter subiciebantur aliorum criminum rei, praesertim quoad peccata publica. Hae autem regulae imponendarum satisfactionum pro peccatis pu-

blicis inserviebant etiam sacerdotibus ad easdem satisfactiones injungendas iis, qui se occultis tantum culpis commaculaverant. Cf. Morinos, op. cit. tab. VII. cap. 21 et seqq. tum etiam *Descriptio ct enarratio codicum mss. poenentialiurn* etc. ad calcem operis *De Poenitentia*.

potestatem, quam apostolus a Christo acceperat. Sane si ecclesia per Indulgentiam non remitteret nisi poenitentiam canonicam in foro externo, nulla esset ratio, cur applicarentur nobis in Indulgentiarum concessione Christi et sanctorum *satisfactiones*, prout facere ecclesia consuevit; sed satis ei esset potestate sua uti. quia sicuti canones poenitentiales instituit, sic eos relaxare potest. Accedit, quod in adversariorum hypothese Indulgentiae forent nullo emolumento illis, qui nulla crimina canonica vel saltem *publica* perpetrassent. Siquidem exploratum est apud eruditos, pro solis peccatis canonicis et publicis canones publicae poenitentiae fuisse constitutos, neque unquam peccata occulta publica poenitentia, lata saltem lege, fuisse expianda. Quapropter, si admitteretur adversariorum principium, sequeretur, nullas plane Indulgentias esse pro innocentibus, nullas pro peccatoribus occultis, sed solum pro idololatria, sceleratis ac publice facinorosis; quae omnia falsa et absurda sunt.

49. Ad 2. *Neg. min.* ut patet ex modo dictis. Insaniunt profecto jansenistae. qui canonicas poenas etiamnum vigere autumant. Licet enim poenitentia canonica abrogata non fuerit positivo aliquo decreto, abolita tamen est contraria tot saeculorum consuetudine. ° Inde enim potius novum exurgit argumentum pro Indulgentiarum vi ex concilio tridentino, quod declaravit. Indulgentiarum usum esse Christiano populo *maxime salutarem et retinendum* juxta communem tunc temporis sensum. Quinque porro et amplius saeculis ante Tridentini aetatem jam cessaverat poenitentia canonica; expresse tamen profitebatur ecclesia, Indulgentiam esse veram poenae temporalis Deo debitae in foro interno remissionem. Nec illud omittendum, quod concilium loquatur de Indulgentiis, quas cum Lutheri protestantes rejiciebant. Atqui Lutherus cum suis asseclis, uti exposuimus, numquam negavit, ecclesiam posse concedere Indulgentiam in foro externo, immo id expresse professus est; sed solum inficiatus est, valere Indulgentias in foro interno ad remittendam poenam temporalem coram Deo.

50. Ad 3- *D.* Indulgentia in jure passim conceditur *de poenis injunctis*, id est, de poenis, quibus obstrictus est peccator coram Deo, quaeque remittuntur juxta formulas, quae olim in ecclesia obtinebant, cum adhuc vigeret poenitentia canonica, C. de poenis injunctis pro solo foro ecclesiastico, *N.* Recepta utique passim erat formula, ut Indulgentia concederetur de poenis injunctis per canonicas sanctiones; licet vero hae canonicae poenitentiae, ut diximus, in desuetudinem abierint, retenta tamen est formula illa ad significandam remissionem illius poenitentiae, quae illis sanctionibus responderet. ||

0) Cf. Morinus, *De Poenit.* lib. X. cap. 16 et seqq. praesertim cap. 25- Cf. etiam cl. Marchetti, *Critica delta storia ecclesiastica, e dei discorsi det sig. ab. Fleury*, part. I. art. 1. §.6 et 7.

1) Huc revocandum est, quod paulo ante adnolavimus de canonibus poenentialibus, qui temporis decursu constituti sunt, quibus unicuique peccato peculiaris poena decernebatur. Hi canones in unum

Cnm vero ostenderimus, poenitentias illas fuisse vere satisfactorias non solum coram ecclesia, sed etiam, irnino praecipue, coram Deo, nihil ex illa formula extundi potest, quod jansenistarum systemati faveat. Exinde etiam responsio patet ad id, quod subdunt adversarii de. Indulgentia *septem annorum et quadragenarum*, cum nemo inficias eat, Indulgentias, etiam abolita poenitentia canonica, concessas fuisse juxta formulas, quibus antiquitus poenae illae relaxabantur. Cardo controversiae in eo consistit, utrum, cum poenae illae remittebantur, ejusmodi remissio esset etiam in foro interno coram Deo valida, nec ne. Validam porro in foro interno eam relaxationem fuisse, ineluctabilibus argumentis nos evicisse confidimus. 12

51. Ad 4. *D.* Cone, tridentinum moderationem in largiendis Indulgentiis adhiberi cupit, ne nimia facilitate ecclesiastica enervetur disciplina, quia ex nimia facilitate Indulgentiae vilescerent ac ardor refrigesceret ad eas comparandas, C. in ordine ad poenitentiam canonicam, quae nuspiam existit, iV. Posterius enim hoc affirmare est plane ridiculum ac sensum absurdum tribuere verbis Tridentini, quasi serio concilium potuerit asserere, enervari disciplinam ecclesiasticam illarum sanctionum, quarum a pluribus saeculis nullum supererat vestigium, per nimiam facilitatem Indulgentiarum. Restat propterea, ut concilium moderationem cuperet, ne ex nimia facilitate tepesceret fervor fidelium in Indulgentiis lucrandis, in operibus exequendis,

I * collecti libris, qui poenitentiales dicti sunt, originem dederunt. Usui autem erant ejusmodi libri non solum in definiendis poenis publicis publice peccantibus, verum etiam in injungendis poenis seu satisfactionibus pro peccatis occultis. Porro ejusmodi poenae nec leves nec breves admodum crant, prout crimina ferebant. Interdum ad plures annos jejuniorum, chameuniarum, peregrinationum etc. protendebantur. Saeculo IX. et duobus sequentibus coeperunt graves illae corporis afflictationes redimi per pecunias pauperibus alendis erogandas, certas preces, sacrificia Missae etc. aut etiam per flagellationes. Hinc celebres evaserunt eo tempore poenitentiae *redemptiones*, aut commutationes, donec tandem, redemptionibus succedere Indulgentiarum largitiones per leviolem adhuc pii alicujus operis commutationem, saeculo praesertim XII. quando coeperunt expeditiones in terram sanciam. Cf. Morinus, *De Poenit.* lib. X, cap. 17 et seq. Ex his facile explicantur formulae ex ea potissimum aetate receptae, quibus concilia et pontifices passim usi

sunt in largitione Indulgentiarum, quibus alludebant apertissime ad poenas illas injunctas in libris poenentialibus, quae sacerdotibus confessiones excipientibus legem seu normam praebebant ad poenas injungendas etiam peccatoribus occultis. Patet praeterea ex dictis, qua ratione etiam post abolitum poenitentiae canonicae usum adhuc tamen perseveraverint formulae illae in Indulgentiarum concessione.

12) Hinc assentiri nequeo Petro Ballerinio, qui cit. *Praelec.* III. *Pe Indulgentiis*, cap. 1. §. 1. autumat, etiamnum, cum ab episcopis sive a romanis pontificibus conferuntur Indulgentiae, nil aliud fieri quam relaxari graviores poenas canonicas mullo levioribus operibus injunctis, in quod commutatio parlim cadit, parlim absolutio. Quomodo enim Indulgentiae hodiernae haberi possunt veluti poenarum canonicarum relaxationes, si earumdem vis nulla prorsus est, seu nullatenus vigeni poenae canonicae? Non inficiatur tamen Ballerinis, hanc poenarum relaxationem valere coram Deo. immo illud contendit ac propugnat.

quae imponi solent in Indulgentiarum concessione, in spiritu poenitentiae fovendo, aliisque ejusmodi juxta hodiernam ecclesiae disciplinam.

5*2. 1. **Inst.** 1. Lapsi olim rogabant martyres, ut antistites flecterent ad rigorem mitigandum canonicae poenitentiae; 2. et s. Cyprianus aperte declarat, peccata solis poenitentiae laboribus lui posse, sacerdotes vero, qui pacem dabant iis, qui satisfactionem nondum persolverant, vocat *daemons, lupos devastatoresque gregis. qui per pacem didicerunt facere bellum.* 13 Ergo.

53. **Resp.** ad 1. *D.* Per mitigationem coram Deo validam juxta dicta, C. validam tantum in foro ecclesiastico, A". Eadem enim chorda semper oberrant adversarii.

54- *Ad 2. D.* Juxta disciplinam tunc temporis vigentem, C. absolute, A*. Etenim cum s. Cypriani aetate maxime vigeret in ecclesia disciplina poenitentiae publicae, praesertim quoad tria illa crimina quae superius recensuimus, merito s. martyr invehitur in eos factiosos, novatianos scilicet, qui per nimiam facilitatem homines desides faciebant in operibus poenitentiae persolvendis, quod est contra ecclesiae mentem. 14

55- *IL In st.* Saltem episcopi juxta veterem disciplinam non concedebant Indulgentiam nisi intuitu fervoris, quem poenitentes prae se ferebant, quo propterea pro peccatis eos Deo satisfacisse jure praesumerent; reliquam igitur, quam eis indulgebant, poenitentiam in solo foro externo indulgebant. Ergo.

56. **Resp.** *D.* Intuitu fervoris, quem episcopi in poenitentibus conspiciebant, movebantur ad remittendam reliquam poenitentiae partem, *Tr.* dabant Indulgentiam, eo quod praesumerent nihil ipsis superesse coram Ueo luendum et expiandum ulteriori satisfactione, zV. Contrarium enim colligitur, ex patrum effatis quibus significant, se vere et quidem coram Deo aliquam

”) *Epistola* praesertim IX et seqq. usque ad XV. et alibi passim.

H) Quae ut intelligantur, consuli debet historia ecclesiastica illius aetatis, ex qua discimus, quinque presbyteros, qui adversati fuerant episcopatui s. Cypriani, eidem semper postea infensos extilisse; inter hos autem recensetur etiam Novatus, qui una cum Fortunato, Donato, Gordio et Gajo diddensi auctor praecipuus fuit schismatis, quod anno 251. ineunte Felicissimus excitavit in Africa adversus s. Cyprianum. Porro Novatus addidit se socium Novatiano qui pariler Romae schisma fecerat adversus s. Cornelium. Ad confirmandum utrumque schisma contrarias omnino semitas alter Romae, alter vero Carthagine iniverunt

pro diversis rerum adjunctis; etenim Novatianus accusabat s. Cornelium de nimia indulgentia erga lapsos; Novatus cum suis accusabat s. Cyprianum de nimia severitate erga eosdem lapsos. Quare ut Novatus abstraheret plebem a suo episcopo, omnes absque delectu lapsos ad pacem admittebat *ante actam poenitentiam . ante exomnlo- ejesim gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ab episcopo et clero in poenitentiam impositam,* ut saepe s. Cyprianus conqueritur. Merito idcirco s. martyr in hos tamquam in daemones, lupos devastatoresque gregis invehitur, qui per pacem didicerunt facere bellum. Cf. vita s. Cypriani, edit, maurin. §.11 et seqq.

satisfactionis partem, quandoque etiam fotam remittere ad preces martyrum, ingruente praesertim persecutione. 15

PROPOSITIO III.

Datur in ecclesia Indulgentiarum thesaurus constans ex meritis Christi et Sanctorum.

51. Hanc pariter propositionem doctrinam catholicam exhibere ac fidei proximam esse constat ex propositionibus contradictoriis, quae a romanis pontificibus confixae sunt. Sane a Pio VI. propositio XLI. synodi pistoriensis damnata est, quae asserit: *Scholasticos suis subtilitatibus inflatos invexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi et Sanctorum, et clarae notioni absolutionis a poena canonica substituisse confusam et falsam applicationis meritorum: quasi thesauri ecclesiae, unde papa dat Indulgentias, non sint merita Christi et sanctorum; falsa, temeraria, Christi et sanctorum meritis injuriosa, dudum in art. XVII. Lutheri damnata.* 1

Hujus autem thesauri ex romanis pontificibus omnium primus meminit Clemens VI. in Const. *Unigenitus*, his verbis: *Unigenitus Dei Filius... thesaurum militanti ecclesiae acquisivit . . . .; ad cujus quidem thesauri cumulum b. Dei Genitricis et ormiium electorum a primo justo usque ad ultimum, merita adminiculum praestare noscuntur.* 2 Huic constitutioni calculum suum adjecerunt subséquentes pontifices Leo X. s. Pius V. et Gregorius XII. ex quibus postremi dno hanc Baji propositionem n. XL. proscripserunt: *Per passiones sanctorum in Indulgentiis communicatas non proprie redimuntur' nostra delicta; sed per communionem caritatis nobis eorum passiones imperitiuntur, ut digni simus, qui pretio sanguinis Christi a poenis pro peccatis debitis liberemur.* 3

**) Hic obiter moneo, non obesse iis, quae diximus, praxim, quae olim obtinuit, ut cum data esset pax aegrotis in extremis constitutis, iterum subjicerentur poenitentiae, si isti postea convalescerent; siquidem ejusmodi aegrotantibus non fuit praecise data Indulgentia, eo sensu quo eam vocem hic accipimus, seu remissio plena ulterius satisfactionis, quam persolvere debuisent, sed tantum absolutio sacramentalis cum onere satisfaciendi, si convalescerent. Nam Indulgentia semel data irrevocabilis est.

*) Hic Lulheri artic. qui apud Hard, est n. 14. ita se habet: *Thesauri eccle-*

siae, unde papa dat Indulgentias, non sunt merita Christi et Sanctorum.

2) Apud Raynaldum ad annum 1349. n. 11.

3) Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. X. col. 1209. Huic altera afünis est qjusdem Baji proposit. n. 59: «Quaudo per eleemosynas aliaque pietatis opera Deo satisfacimus pro poenis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant; nam alioquin essemus saltem aliqua ex parte redemptores; sed aliquid facimus, cujus intuitu Christi satisfactio nobis applicatur et communicatur." Quo sensu hae proposi-

58. Mirum eat, quo inaano furore adversus hunc theaaurinn Insurrexerint Lutherus atque Calvinus cum agminibus suis; verum illud magis mirari subest, his haereticis socios se adjecisse nuperos aliquot theologos, qui se tamen catholicos profitentur. Ne itaque ejusmodi doctorcs hoc thesauri nomine offendantur, et facilius catholicam tueamur doctrinam, juverit nonnulla majoris perspicuitatis gratia praemittere.

59. I. Animadverto, thesaurum istum Indulgentiarum fontem eatenus constare ex meritis Christi et Sanctorum, quatenus haec *satisfactoria* sunt; norunt enim theologi omnes, opera bona esse meritoria, impetratoria et satisfactoria. *Meritoria* sibi, *impetratoria* et sibi et aliis, *satisfactoria*, si de sanctis sermo sit, pro suis et aliorum debitis: pro suis in eo, quod ob proprias culpas Deo debent; pro aliorum debitis, ex superabundant! sibi ad compensationem seu debiti solutionem. Quare, cum dicimus thesaurum constare ex *meritis*, meritorum nomen latiori sensu usurpatur, nempe pro *satisfactionibus*, atque ut nonnullis placet etiam pro *impetrationibus*.

60. II. Animadverto, ad essentiam Indulgentiae, ac proinde etiam ad thesauri applicationem non requiri merita sanctorum, quae non adduntur nisi instar cujusdam *adminiculi* seu *cumuli*, ut loquitur Clemens VI. ut inde honor et gloria Christi meritis proveniat, et ne satisfactiones sanctorum superabundantes otiosae maneant.

61. III. Adnoto, hujusmodi thesaurum non solum exurgere ex meritis sanctorum in coelis degentium, sed etiam adhuc in his terris viventium, qui certe satisfacere possunt divinae justitiae tum pro suis tum pro aliorum debitis, prout docet Catechismus romanus. *

62. IV. Animadverto denique, applicari nobis ab ecclesia, per Indulgentiarum concessionem, merita sanctorum eadem plane ratione, qua ab eadem nobis applicantur extra sacramentum merita Christi, qui dignitatem communicat sanctorum meritis gratia sanctificante, per quam sancti Christo uniuntur. Quo fit ut Deus intuitu meritorum Christi et sanctorum, per ecclesiae ministerium et conditiones ab eadem indictas, remittat poenas temporales seu satisfactiones, quas peccata nostra exposcerent. 5

tiones proscriptae fuerint, paulo post dicemus.

*) Part. II. cap. 5- η. 61. cujus verba hacc sunt: »In eo summa Dei bonitas et clementia maximis laudibus et gratiarum actionibus praedicanda est, qui humanae imbecillitati hoc condonavit, ut unus posset pro altero satisfacere."

s) Quo sensu perbelle scripsit comes De Maistre loc. cit. .Maintenant je vous fais apercevoir ce dogme universel (de la réversibilité) dans la doctrine de l'Eglise

sur un point qui excita tant de rumeur dans le XVI. siècle, et qui fut le premier prétexte de l'un des plus grands crimes que les hommes aient commis contre Dieu. Il n'y a cependant pas de père de famille protestant qui n'ait accordé des indulgences chez lui, qui n'ait pardonné à un enfant punissable par l'intercession et par les mérites d'un autre enfant dont il a lien d'être content. Il n'y a pas de souverain protestant qui n'ait signé cinquante indulgences pendant son règne, en accordant un

63. Quibns ita expoailia, pronnm est assertam adstruere propositionem, ^teniui juxta dicta, Indulgentiarum thesaurus sunt ipsa merita Christi et sanctorum, quatenus sunt satisfactoria, aut etiam impetratoria ac superabundantia, et quorum applicatio ab ecclesiae ministerio pendet; atqui dantur in ecclesia haec Christi et sanctorum merita, quorum applicatio ecclesiae ministerio et auctoritati commissa est: datur igitur in ecclesia Indulgentiarum thesaurus constans ex ineritis Christi et sanctorum.

64. Dari porro haec merita Christi satisfactoria et superabundantia, nemo absque impietate inficiari potest, et nisi ipsam redemptionem neget. Sano neque adversarii ipsi, praesertim protestantes, qui contendunt injuriam cruci Christi irrogari satisfactionibus nostris, eo quod Christus tum quoad culpam tum quoad poenam omnem cumulatissime divinae justitiae satisfecerit. Verum dari praeterea merita satisfactoria et quidem superabundantia sanctorum, a nemine pariter cordato negari potest, ut de b. Virgine constat et de s. Joanne Baptista, quorum vita sanctissima fuit, et nihilominus tot poenas perpessi sunt, ut nihil amplius, si tamen quidpiam, si sermo praesertim sit de b. Virgine, luendum haberent. Quod autem de his dictum est, de innumeris pariter martyribus et sanctissimis viris, qui quovis tempore in ecclesia floruerunt, cum debita proportionem pronum est credere. Sane tum s. Ambrosius tum s. Joann. Chrysostomus id affirmare de martyribus aliisquo sanctitate conspicuis non dubitarunt; qui praeterea luculentissime exponunt, quanti valeant apud Deum sanctorum merita ad peccatorum remissionem, et doctrinam, quam propugnamus, aptissime evolvunt ipsa adhibita *thesauri* voce in ea, qua nos eam accipimus, significatione. 6

emploi, en remettant ou commuant une peine etc. par les mérites des pères, des frères, des fils, des parens, ou des ancêtres. Ce principe est si général et si naturel, qu'il se montre à tout moment dans les moindres actes de la justice humaine. Vous avez ri mille fois de la sottise balance qu'Homère a mise dans les mains de son Jupiter, apparemment pour le rendre ridicule. Le christianisme nous montre bien une autre balance. D'un côté tous les crimes, de l'autre toutes les satisfactions; de ce côté les bonnes oeuvres de tous les hommes, le sang des martyrs, les sacrifices et les larmes de l'innocence s'accumulant sans relâche pour faire équilibre au mal qui, depuis l'origine des choses, verse dans l'autre bassin ses ITbts empoisonnés. Il faut qu'à la fin le côté du salut l'emporte, et pour accélérer cette oeuvre universelle,

dont l'attente fait gémir tous les êtres (Rom. VIII. 22.), il suffit que l'homme veuille. Non seulement il jouit de ses propres mérites, mais les satisfactions étrangères lui sont imputées par la justice éternelle, pourvu qu'il ait voulu, et qu'il se soit rendu digne de cette réversibilité. Nos frères séparés nous ont contesté ce principe. comme si la rédemption qu'ils adorent avec nous était autre chose qu'une grande Indulgence accordée au genre humain par les mérites infinis de l'innocence par excellence, volontairement immolée pour lui !"

6) Sic enim scribit s. Ambrosius, *De Poenitentia*, lib. I. cap. 15. n. 80. loquens de incesto illo Corinthio, cui apostolus Indulgentiam dedit: ..Jam tunc igitur apostolus reddendum sacramentis judicavit coelestibus, si purgari se ipse vellet. Et bene

65. Superest igitur, ut ostendamus, horum meritorum applicationem sive thesauri dispensationem ecclesiae ministerio et auctoritati Christum commisisse. Jam vero apostolus II. Cor. V. 18. scribit: *Dedit Deus nobis ministerium reconciliationis*. Quae verba cum generalissima sint, complectuntur ministerium reconciliationis, quod exhibetur tum per praedicationem, tum per sacramenta, tum extra sacramenta. Docet praeterea, I. Cor. IV. apostolos esse *ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei*, quavis demum ratione haec dispensentur. Hinc, quemadmodum Christus ecclesiae concessit applicationem meritorum suorum per sacramentorum administrationem, eandem illi commisit applicationem faciendam virtute clavium, quas ei tradidit.

66. Haec confirmantur ex dogmate de communione sanctorum, cui innixus idem apostolus, H. Cor. VIII. 14. divitibus Corinthiis scribebat: *In praesenti tempore vestra abundantia eorum* (pauperum hierosolymitanorum) *inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum, ut fiat aequalitas.* ' Haec autem aequalitas profecto in *meritis*, quae propria uniuscujusque sunt, fieri non potest; ergo in *satisfactionibus* ista *aequatio* fieri debet, ut quod uni superabundat. in bonum cedat aliis, qui deficiunt. Ergo. 8

DIFFICULTATES.

67. Obj. 1. Christus cumulativissime meritorum suorum praemium retulit in sui corporis glorificatione ac nominis exaltatione, 2. quemadmodum et sancti plenam pariter operum suorum mercedem receperunt, 3. qui praeterea nimis humiles erant, ne pro aliis putarent se satisfacere posse, et non pro

ait *expurgate*; velut enim operibus quibusdam totius populi purgatur, et plebis lacrymis abluitur, qui orationibus et fletibus plebis redimitur a peccato et in homine mundatur interiore. Donavit enim Christus ecclesiae suae, ut unum per omnes redimeret, quae Domini Jesu meruit adventum, ut per unum omnes redimerentur." Et num. 81: «Consideremus ipsum apostoli sermonem: *Expurgate, inquit, vetus fermentum, ut silis nova conspersio, sicut estis azymi*. Sive quod tota ecclesia suscipiat onus peccatoris, cui compatiendum et fletu et oratione et dolore est, et quasi fermento ejus se totam conspergat, ut per universos ea, quae superflua sunt in aliquo poenitentiam agente virilis misericordiae aut compassionis velut collativa quadam admixtione purgentur.- Cf. in haec loca adnot. edit. maurini. Alia

documenta cf. apud Christ. Lupum, diss. cit. cap. 7. Testimonia s. Joann. Chrysostomi paulo infra afferemus.

7) In graeco text. V. 13. Cf. in hunc loc. Bernard, a Piconio.

s) Placet hic afferre, quae iterum apposite scribit comes De Maistre loc. cit. ..Quel superbe tableau que celui de cette immense cité des esprits avec ses trois ordres toujours en rapport! Le monde qui combat présente une main au monde qui souffre, et saisit de l'autre celle du monde qui triomphe. L'action de grâces, la prière, les satisfactions, les secours, les inspirations, la foi, l'espérance et l'amour circulent de l'un à l'autre comme des fleuves bienfaisants. Rien n'est isolé, elles esprits, comme les lames d'un faisceau aimanté, jouissent de leurs propres forces et de celle de tous les autres."

debitis suae tantum; deficiente propterea in ipsis hac satisfaciendi pro alienis debitum intentione, quomodo putandum est eos pro nobis satisfacisse? 4. Accedit, sanctorum satisfactiones osse Christi satisfactionibus injurias, vel saltem superlinas: *injurias* quidem, eo quod supponant, tum Christi merita non sufficere, si tali *adminiculo* indigeant, tum sanctos hac ratione tot evadere redemptores; *superfluas*, quia, cum Christi merita superabundant, utpote infiniti valoris, jam supervacanea erunt merita sanctorum. 5. Rejiciendum igitur ejusmodi thesauri commentum *barbaris temporibus* pia lucrandi fraude excogitatum. 6. Praeclare, inquit Calvinus, adversus haec sacrilegia Leo romanus episcopus ad palaestinos scripsit: *Quamvis multorum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Accepere justii, non dederunt coronas: et de fortitudine fidelium nata sunt exempla patientiae, non dona justitiae. Singulares quippe eorum mortes fuere, nec alterius quisquam debitum suo fine persolvit*", *quum unus extiterit Dominus Christus, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, sepulti, suscitati.* 9 7. Sane prodigiosa haec blasphemia est, martyres plus morte sua praestitisse ac meritos esse, quam sibi opus esset, et commisceri eorum sanguinem sanguini Christi, et ex utroque thesaurum ecclesiae confici, ad remissionem et satisfactionem peccatorum. 10 Ergo.

68. Resp. Ad 1. *D.* Quatenus ipsius opera meritoria fuerunt, *Tr.* *Il* quatenus fuerunt satisfactoria, *N.* Alioquin neque per sacramenta neque per sacrificium aut pia opera applicari possent Christi merita.

69. Ad 2. Eadem est distinctio.

70. Ad 3. *D.* Speciali hac intentione, *Tr.* generali saltem, quae ex caritate preveniret, *N.* Qui enim caritate flagrant, ita dispositi sunt, ut ea praestent, quibus ceteri juvari possint juxta mentem et intentionem ecclesiae, cujus membra et filii sunt 12, et dogma de communione sanctorum, quod ipsi profitebantur.

71. Ad 4. *Neg.* Etenim satisfactiones sanctorum in primis *injuriarum* Christi meritis non sunt, quum non addantur meritis Christi, ut eorum *augeant valorem*, sed potius ut valorem acquirant ex meritis Christi. Ex dignitate porro, quam satisfactiones sanctorum acquirunt ex Christi meritis,

9) *Ejnst.* CXXIV. edit. Ball. col. 97; adducitur vero a Calvino sub n. 81. In nonnullis differunt verba, prout referuntur a Calvino ab iis, quae leguntur in cit. edit.

10) *Instil.* lib. III. cap. 5. §. 3.

*) Ideo transmisimus primum antecedentis membrum, quia theologii passim negant, integrum posse constitui praemium meritorum Christi, quae infiniti valoris fuerunt, sola corporis gloria et nominis exal-

tatione. Cf. Bellarm. *De Indulg.* lib. I. cap. 4. n. 2. tum card. Pallavicini, *Storia del concilio di Trento*, lib. II. cap. 5.

1) Quo sensu s. Thomas docet, opera naturaliter honesta in Deum tamquam totius honestatis ac bonitatis auctorem natura sua virtualiter referri, quamvis qui ea operantur, non habeant explicitam intentionem ea ad Deum referendi. Cf. quae scripsimus in tract. *De gratia*, n. 138 et seq.

fit ut satisfactionum numerus et quantitas augeatur, et per modum *cumuli* adjiciantur satisfactionibus Christi nulla istis ratione derogando. Eodem scilicet modo, quo non supponuntur insufficientes interpellationes Christi pro nobis, si apud Deum sanctorum, saltem viventium, preces et orationes interponantur. Sed neque praeterea sanctorum satisfactiones censi possunt *superfluae* quia etsi Christi merita superabundent, utpote infiniti valoris. nobis tamen non applicantur nisi modo linito; cui propterea non repugnat merita sanctorum superaddi in gloriam ipsius Christi, ex quo, ut diximus, valorem suum hauriunt, et ne praeterea otiosa permaneant. Ex his denique patet, sanctos non propterea evadere totidem redemptores, tum quia proprie redemptor ille solus est, qui captivum soluto pretio in libertatem asserit, quod non praestitit nec praestare potuit nisi unus Christus; tum quia satisfactiones sanctorum perinde ac nostrae non habent nisi rationem medii, quo Christi pretium nobis applicatur¹³; tum quia a Christi meritis solum totam vim suam mutuatur. I'

72. Ad 5. *Neg.* novum esse commentum *barbaris temporibus* excogitatum Indulgentiarum thesaurum; sive enim doctrinam, rem nempe in se spectemus, sive nomen ipsum, antiquissima sunt. Sane ad rem quod spectat, tot ejus suppetunt testes, quot episcopi, immo et concilia ad martyrum intercessionem et ad intuitum ipsorum meritorum Indulgentiam concesserunt, quot patres docuerunt piorum ac sanctorum lacrymas et labores ad aliorum peccatorum expiationem conferre.¹⁵ Quod vero attinet ad *thesauri* nomen ea

u) Recte Bossuet, *Exposition de la doctrine de l'Eglise cath.* chap. 8: -Ce que nous appelons satisfaction après toute l'Eglise ancienne, n'est, après tout, qu'une application de la satisfaction de Jésus-Christ." Quod quidem principium alte semper in mente repositum tenendum est. cum inde lux non modica affulgeat iis, quae de satisfactionibus Sanctorum et Indulgentiarum dispensatione traduntur. Hoc tamen non impedit, quominus merita Sanctorum vere satisfactionis et impetrationis vim habeant, ut fert communis sententia, cum sint medium, quo nobis applicantur merita et satisfactiones Christi; uti fit per opera satisfactoria justorum in hac vita degentium.

*) Cf. Beilarm. *De Indulg.* lib. I. cap. 4. n. 17.

**) Cf. Christ. Lupus, diss. cil. *De peccatorum et satisfactionum Indulgentiis*, cap. 7: Amort, op. cit. *Hist. Indulg. a temporibus apostolicis usque ad nostra tem-*

pora, parti, diss. praelim. §.2 et 3; Theodor. a Spiritu S. Ord. Carm. *Tractatus dogmatico moralis de Indulgentiis*, Romae 1743. part. I. diss. praelim. §. 2, 3 et 4; Petr. Ballerinius. cit. *Praelecl.* III. §. 2 et seqq. Hi porro auctores ostendunt, ejusdem esse naturae Indulgentias, quae ab apostolica aetate ad nos usque concessae sunt, licet diversa ratione quoad formam, ut ita loquar, exteriorem fuerint distributae. Hinc mirum cuilibet videri poterit, Suarez *In III. part. s. Thom.* qu. 90. disl. 49. sect. 2. n. 10. scripsisse: „Nullo sufficienti fundamento affirmare possumus, illam remissionem, quae tunc fiebat a praelatis, fuisse ejusdem rationis cum illo usu Indulgentiarum, quem nunc inquirimus, aut processisse ex potestate liberaliter remittendi poenas peccatis debitas apud Deum, sed debitas tantum apud ecclesiam. Nam potestas solvendi et ligandi cum proportionem sibi respondent; illa autem poena solum imponebatur per potestatem ligandi ad

eignificatione, qua hic accipitur, testis est locupletissimus s. Joann. Chrysostomus, qui docet spiritualem ecclesiae thesaurum componi ex cunctis simul in unum coalescentibus martyrum meritis, horum nullum temporis lapsu exhaurire, ideoque thesaurum istum numquam minui, sed quotidie augeri. En ejus verba ex *Ilomil. in su. MM. Juventinum et Maximinum: Ejusmodi est thesaurus ecclesiac, novas et veteres habet margaritas: sed una omnium est pulchritudo. Eorum (martyrum) flos neque marcescit, neque defluit tempore. Nescit vetustatis rubiginem splendoris istius natura. Temporis diuturnitate opes, quae ad corpora spectant, facile intereunt ... at non sic se res habet in spiritualibus thesauris, de martyribus, inquam, qui semper in eodem manent vigore, semper in eodem juventutis flore sunt, semper suae gloriae fulgorem emittunt et radios.* 16 Alibi id ipsum inculcat. 17 Non est igitur thesauri doctrina novum commentum pia lucrandi causa excogitatum, ut jansenistae autumant.

73. Ati 6. *Neg.* s. Leonem in objectis verbis doctrinae catholicae, quam propugnamus, aliqua ratione adversari, si rite intelligantur. Etenim non aliud docuit s. Leo, quam solum Christum nos redemisse, ac *de condigno* pro debitis nostris satisfecisse. Quod nemo catholicus est qui non doceat. Dum propterea catholici tenent, satisfactiones sanctorum persolvere debita temporalis poenae a nobis promeritae, eo sensu id asserunt, quod *de congruo* nobis prosint, quatenus eorum intercessionibus ac solutionibus nobis applicantur merita Christi. Superius enim adnotavimus, sanctorum satisfactiones nobis applicari, quemadmodum applicantur nobis satisfactiones viventium, quae certo nonnisi de congruo vim habent apud divinam justitiam. Exinde patet, furiosam Calvinii declamationem consutam esse ex praepostera doctrinae catholicae expositione et calumniis, uti jamdiu ostenderat Bellarminus. 18

ecclesiasticam poenam; similis ergo seu proporlionata erat illa remissio." In quo profecto vir doctus lapsus est, cum ei adversentur omnia antiquitatis documenta. At tamen eidem adstipulatus est Muzzarelli in cit. dissert, qui propterea initio saeculi XI. Indulgentiae primum authenticum documentum se reperisse affirmat; in quo et ipse refellitur ex iis, quae hucusque adduximus, et ex iis omnibus, quae a citi, auctoribus referuntur. Cf. Beltarm. *De Indulg.* lib. I. cap. 7. prop. 4- qui longe solidius de his agit, ac *minus recte sentientes* vocat cos theologos catholicos, qui docuerunt, apud veteres non fuisse Indulgentiam nisi relaxationem poenitentiae in foro ecclesiae luendae.

*) Τοιοῦτο τη ἐκκλησία ὁ Σπίαυρο»,

Πί'οο? καὶ ~αλα«οὐ{ ἐχων μαργαρίτα · ἀλλ' ἐν ἀπάντων τὸ κάλλο . Δὲ ἀμανρουτοη. τὸ ἀν\$ο αὐτῶν, οὐ καταρρεῖ τ<7 χρόνῳ' οὐ δέχεται παλαιότητα ἰόν τη λαμπρότητα ταύτη ἢ γύσι . Ἡ μὲν γάρ σωματικὴ περιουσία εἰκει καὶ παραχωρεῖ τ<J μήκει τοῦ χρόνον . . . Ἰπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν βησανυρῶν, οὐ·γ οὕτω · ἀλλ' αἰεὶ καὶ διαπαντὸ Ἰν ἴση μενουσιν ἀκμὴ καὶ νεότητι, λάμποντε καὶ ἀποστίλβοντε τὴν τη οικεῖα λαμπρότητα δόξ.αν οἰμάρτυρε . Opp. edit, maur. tom. II. pag. 578 et seq.

7) Cf. apud Christ. Lupum loc. cit.

·*) *De Indulg.* lib. II. cap. 4. ubi praeterea nonnullas alias solvit difficultates, quas ex s. Augustino urget Calvinus. Sapienter porro admonet, lib. I. cap. 4. n. 4: Quomodo autem concurrant in hac appli-

7-1. Ad 7. Siquidem numquam docuerunt catholici, martyres plus morte sua praestitisse ac *meritos esse*, quam sibi opus esset; sed solum plus interdum *satisfecisse* seu solvisse, quam eorum peccata quoad poenam temporalem exposcerent, Numquam praeterea docuerunt, eorum sanguinem *commisceri* sanguini Christi, et ex *utroque* thesaurum ecclesiae confici, sed eorum satisfactiones ex Christi meritis vim haurire, tum ut vere solvant pro debitis propriis et alienis, tum ut nobis obtineant applicationem satisfactionum Christi, perinde ac nostrae satisfactiones ex Christi gratia eam vim habent, ut vere satisfaciamus, atque ut nobis applicemus ejusdem Christi merita; immo minori adhuc vi pollent satisfactiones sanctorum, quam nostrae. Nostrae siquidem *de condigno* id efficiunt, si justii simus, seu pro nobis *de condigno* vere meremur et satisfaciamus: contra vero satisfactiones sanctorum nonnisi *de congruo* pro nobis id praestant. Patet igitur, ejusmodi difficultates haereticorum. si ad germanam catholicae doctrinae notionem exigantur, prorsus evanescere. Mirum propterea est, auctores catholicos easdem obtrudere ac urgere, ita ut non vereantur cum haereticis causam communem agere. 19

calione satisfactiones Christi cum passionibus Sanctorum, id est, an applicetur pars una satisfactionis ex passionibus Sanctorum, an vero integra satisfactio accipiatur semper ex passionibus Christi, et superaddantur ad cumulum passionibus Sanctorum, non videtur nimis curiose investigandum.* Ita quidem pius ac doctus cardinalis.

Verum Christ. Lupus, diss. cit. cap. 7. addit, nos cogi Calvini calumniis id investigare. Statuit propterea, certum esse non sic misceri sanguinem Christi cum sanguine martyrum, seu satisfactiones Christi cum satisfactionibus Sanctorum, ut ex ambabus applicetur sua portio, et sic fiat una integra Indulgentia. Hanc enim mixturam Calvinus impugnat; et, ut praefatus auctor loquitur, ex firmo fundamento. Ejusmodi deviae quorundam scholasticorum sententiae frequenter dederunt anam haereticis in ecclesiam calumniis. Istorum nugae, semper idem auctor pergit, hi suis venditant ut fidem totius catholicae communionis. Cum vero ostenderit auctoritate concilii ephesini et ss. patrum, satisfacere pro aliis de condigno proprium esse solius Christi, concludit: „Proinde Sanctorum passionibus nonnisi impetrando, seu nonnisi de congruo

possunt prodesse. Nec aliam virtutem habent in ecclesiae thesauro. Demum patefacit, quo sensu fuerint proscriptae Baji propositiones, quas superius retulimus, nempe: 1°. quia Bajus visus est sanctorum martyrum passionibus omnem nobis merendi et pro nobis satisfaciendi virtutem auferre. 2°. Quia visus est denegare passionibus Sanctorum vim obtinendi nobis applicationem meritorum Christi. Bajus enim in eo erravit, quod omnem, ut vocant, *condignitatem* in satisfactionibus Sanctorum denegaverit, ortam tum ex *natura* operis, tum ex acceptione divina. Cf. idem auctor ibid. Attamen addi debet, satisfactiones Sanctorum ex meritis Christi praeterea vim habere *solutionis* debili, cum talis sit mens rom. pontificum in applicatione thesauri, et non *impetrationis tantum*.

19) Adversus Pereira cf. Aloysius Cucagni suppi, ad ephemerid. ecclesiasticas Rom. ann. 1790, obs. 2. n. 9 et 10- Morfnus, *ffe Poenit.* lib. X.. cap 21. affirmat, primam thesauri mentionem oitendi apud Alexandrum Halens. et Albertum M. Verum nos contrarium ostendimus. Quod primum invenitur apud scholasticos, est applicatio juridica explicita thesauri per claves ecclesiae, quae potissimum eo tempore obtinuit,

PROPOSITIO IV.

Indulgentiae applicari etiam possunt per modum suffragii animabus in purgatorio degentibus.

75. Certa haec est propositio, nec sine temeritatis nota in dubium revocari potest; summus enim pontifex Pins VI. in saepe laudata constit. *Auctorem fidei*, sequentes propositiones synodi pistoriensis proscripsit, scilicet XLII: *Item in eo quod superaddit synodus, luctuosius adhuc esse, qund chimaerica isthaec applicatio transferri solita sit in defunctos; quae declaratur falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in romanos pontifices, et in praxim d sensum universalis ecclesiae injuriosa, inducens in errorem haereticali nota in Petro de Osma confixum, iterum damnatum in art. XXII. Lutheri; et LXni: In co demum, quod impudentissime invehitur in tabellas Indulgentiarum, altaria privilegiata etc. temeraria, piarum aurium offensiva, scandalosa, in summos pontifices atque in praxim tota ecclesia frequentatam contumeliosa.*

76. Diximus autem, *per modum suffragii* applicari posse Indulgentias animabus in purgatorio degentibus, quia ecclesia nulla jurisdictione in has animas gaudet; adeoque Indulgentiae, etiam prout ab ecclesia conceduntur, quoad has piarum animas non habent nisi vim impetrationis seu orationis, quatenus nempe ecclesia Deo offert merita Christi et membrorum ipsius tam regnantium in coelis quam militantium in terris, ut eorum intuitu, quae per modum solutionis ab ipsa offeruntur, Deus pro sua misericordia dignetur vel totam vel partem illius poenae, quae ad plenam et integram satisfactionem pro culpis admissis requiritur, condonare. 1

quo poenitentiae canonicae, quibus fideles debitum suum Deo persolvebant, cessare coeperunt. Si enim ecclesia liberasse! fideles a penso persolvendo poenitentiae canonicae, non subrogando ex thesauro satisfactionum eam partem quae responderet relaxatae poenitentiae, ejusmodi relaxatio cessisset in damnum eorumdem fidelium, qui debuissent poenas peccatis suis debitas rependere in altera vita. Cf. Petrus Ballerinius, *Praélèct.* III. cit. cap.5. n. 28 et seqq.

Ceterum si rem spectemus, certum est semper in ecclesia eam obtinuisse, nt constat ex allatis documentis ss. Ambrosii et Joannis Chrysostomi, immo et ex Tertulliano, Cypriano, ecclesia lugdunensi, *Epist. ad episcopos Asiae*, aliisque,

quae longum esset recensere, ex quibus constat doctrinam hanc duobus principiis inniti, satisfactionibus Christi et Sanctorum, et in potestate clavium quoad earum applicationem. Huc etiam refertur celebre factum, quod memoriae prodidit Clemens alex, apud Eusebium, *Hist. eccl.* lib. III. cap. 23. de illo latrone et homicida, cui jam poenitenti s. Joannes evangelista satisfactiones suas se communicaturum sponderat illis verbis: *Ego pro te satisfaciam Christo*; et orationes pro illo jam poenitente fudisse, *et continuis jejuniis una cum eo se macerasse*, in promissam satisfactionem communicationem.

’) Nec tamen putandum est, minime differre ejusmodi Indulgentiarum, quae per

77. Jam vero, hoc sensu exposita Indulgentiarum vi respectu defunctorum. nihil habet enunciata propositio, quod cordato viro non probetur. Ejus enim veritatem 1°. illa omnia argumenta evincunt, quibus catholici ostendunt, suffragia viventium defunctis prodesse; 2". eam evincit praesertim dogma *de communione sanctorum: Neque enim*, scribebat s. Augustinus, *piorum animae mortuorum separantur ab ecclesia. . . . Cur enim fiunt ista, nisi quia fideles etiam defuncti membra ejus sunt?* 2 Hinc s. Thomas subdit: *-Voli est aliqua ratio, quare ecclesia transferre possit communia merita, quibus Indulgentiae innituntur, in vivos et non in mortuos.* 3 3°. Eam evincit auctoritas romanorum pontificum, inter quos Joannes VIII. ann. 878. et Joannes IX. ann. 900. Indulgentias in suffragium defunctorum concesserunt. 4 Reliquis porro subsequentibus omissis, Sixtus IV. in const. *Licet ta*, hanc proscripsit Petri de Osma propositionem: *romanus pontifex purgatorii poenam remittere non potest*", Leo X. hunc item Lutheri art. XXII. damnavit: *Indulgentiae nec sunt necessariae nec utiles mortuis.* 6 4°. Eam evincit demum universalis ecclesiae sensus et praxis ubique recepta Indulgentias pro defunctis elargiendi atque appendendi tabellas, quibus hae concessae indicantur. At vero juxta auream s. Augustini regulam: *Si quid universa per orbem*

modum suffragii conferuntur, concessionem a nuda oratione el prece, siquidem praeter rationem impetrationis complectitur illa largitio oblationem pretii seu satisfactionum, quam Deo ex thesauro ecclesia tribuit. Sane aliter praestaret officium suum apud judicem, qui eum tantummodo deprecatur, ut dimitteret carcere detentum ob aes alienum, quo gravatus est; aliter vero, qui praeterea tantum offerret, quantum requiritur ad debitum solvendum; praesertim si is, qui pecuniam offert, in dignitate sit constitutus, el ad hoc officium praestandum a principe ipso sit electus, qualis in casu nostro ecclesia est. Cf. Fume, *Difesa delle dottrine dei Concilio di Trenlo*.

') *De civit. Dei*, lib. XX. cap. 9, num. 2-

3) *Suppi*, quaesi. 71. ari. 10.

4) Apud Mabillon. *Praefat. ad saecul. Benedictin*. His pontificibus adjici possunt Paschalis I. electus anno 817. qui, ut referi Bellanninus *De Indulg.* lib. I. cap. 14. n. 2. concessit Indulgentiam pro defunctis, quae habetur in ecclesia s. Praxedis in introitu aedium sancti Zenonis; et Gelasius II. qui anno 1118. dedicavit ecclesiam metropolitaneam genuensem, prout tesiatur el. Lam-

bruschini, antea theologiae professor, poslea vero eveclus a Pio VII. ad episcopatum urbevelanum, in thesibus, quas Januae evulgavit anno 1790. pag. 198. n. 43. ac dedit Indulgentiam plenariam *omnibus defunctis masculis et foeminis, qui mortui sunt in vera confessione, et sunt sepulli in coemeterio ejusdem ecclesiae, et sepelientur usque ad finem saeculi*. Ex his documentis patet, quam sibi fidem mereatur L. Ranke, qui in sua *Histoire de la Papauté*. traduite de l'allemand. par M. I. R. liaiber, Paris. 1838. tom. I. lib. I. cap. 2. §. 2. pag. 93. scribit: *C'étaient eux* (les Franciscains) *qui entr'autres vendaient les Indulgences auxquelles on donna une extension si extraordinaire. 4 cette époque Alexandre VI. le premier déclara officiellement qu'il délieraient du purgatoire*. Mirum est, quot calumnias auctor hic proleslans struat in romanos pontifices el ecclesiam catholicam. Quem tamen nonnulli tamquam protestantem moderatum nobis obtrudere vellent.

') Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. IX. col. 1499-

e) Ibid. col. 1894. ibi tamen est articulus 17-

frequentat ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare intolerantissimae insaniae est. 7 Ergo.

DIFFICULTATES.

78. **Obj.** 1. Concilium tridentinum non memorat Indulgentias pro defunctis, quamvis Leo X. velut erroneam proscripserit Lutheri sententiam negantem, *mortuis utiles esse. Indulgentias*. 2. Et sane, si nemo potest meritum suum alteri communicare. nec suas poterit pro aliis satisfactiones offerre. 3. Accedit, incertum semper esse utrum Deus acceptet Indulgentias pro defunctis concessas. 4. Mirum proinde est. datas interdum a rom. pontificibus Indulgentias plenarias altaribus privilegiatis, in quibus ad unius Sacri celebrationem alicujus defuncti anima a purgatorii poena liberetur. Ergo.

79. **Resp.** Ad 1. *D.* Non memorat Tridentinum Indulgentias pro defunctis expresse seu explicite, Tr. implicite, N. Apposite card. Gerdilius huic, difficultati respondit: Qui haec objicit, vultne suadere, tridentinum concilium vel dubitasse vel potuisse dubitare, an praefata Lutheri opinio fuerit erronea? Ut oppositum evincatur, levissima sufficit animadversio circa rationem decreti, in quo declaratur, *Indulgentiarum usum populo christiano maxime salutarem esse*. Constabat profecto tridentinis patribus inveteratus usus vigensque in universa ecclesia, perinde ac in iis. quas ipsi regebant ecclesiis, promulgandi Indulgentias pro defunctis. Recentia erant exempla Clementis VII. et Julii III. sub quo celebrabatur concilium, antiquum Joanne VIII. vetustius Paschalis I. atque in universo dominabatur ss. Thomae et Bonaventurae doctrina quoad Indulgentias pro defunctis. Sed et illud maxime observandum, manifestam fuisse proscriptionem ab archiepiscopo toletano factam et a Sixto IV. confirmatam, qua Petri de Osma error sub haereticali nota confixus erat, et item a Leone X. in art. XXII. Lutheri. . . . Si concilium agnoscit in pontifice auctoritatem statuendi, quod magis expedire judicaverit circa dispensationem Indulgentiarum in ecclesia universa, et si in hac dispensatione, qualis et antiquitus et sequiori aetate exercebatur a rom. pontifice, usus obtinebat concedendi Indulgentias pro defunctis, clare apparet, Indulgentiam pro defunctis comprehendere in eo usu, quem concilium declarat retinendum esse veluti salutarem, eos damnans sub anathematis poena, *qui aut inutiles Indulgentias esse asserunt, vel eas concedendi in ecclesia potestatem esse negant.* 8

80. Ad 2. *Neg.* paritatem. Meritum enim personale est, ideoque incommunicabile; non item vero satisfactio, quae per modum solutionis debiti

') *Epist.* LIV. *ad Januar.* n. 6.

') *Esame de' moliri della opposizione lalla da Alonsia. Vescovo di Nola alia*

pubblicazione dellti liolla Auctore in fidei, part. U. lezione II. ari. 2. Opp. edit. Rom. tom. XIV.

exhibetur; quapropter satisfactio alteri etiam prodesse potest, in cujus gratiam iit. praesertim si a creditore acceptetur; alioquin neque Christus pro peccatis nostris satisfacere potuisset.

81. Ad 3. *D.* Relate ad istas vel illas peculiare animas, vel ad remissionis quantitatem, *Tr.* in genere, *N,* Etenim citra dubium est, Indulgentias generatim salutare esse defunctis, nisi velimus errasse ecclesiam, dum Indulgentias defunctis concessas saltem facto ipso probavit.

82. Ad 4. *D.* Si perperam concessio haec intelligatur, *C.* si rite, prout intelligit ecclesia, A' *Hoc fundamento innititur summus pontifex,* inquit Benedictus XIV. *cum privilegiatas aras declarat, ac pro Missae celebratione, quae in illis indicitur ad expiandam defuncti alicujus animam, thesauri ecclesiastici eam partem tribuit per modum suffragii, quae satis est ut eadem anima, si Deo placitum sit, e purgatorii cruciatibus eripiat, uti Gregorius XIII. explicat, cum privilegiatum altare Metropolitanae bononiensi largitus est.* 9 Non pauca extant antiqua et recentia monumenta, quibus ejusmodi altaria in ecclesia fuisse comprobatur. 10

IN INDULGENTIARUM DOCTRINAM SCHOLLA.

83. Quae de Indulgentiis dicenda supersunt, revocantur ad Indulgentias ipsas, ad earum ministrum *et* subjectum. Pauca, prout instituti nostri ratio fert, de singulis delibabimus.

SCHOLION I.

84. Quaeri itaque in primis solet utrum Indulgentia sit *absolutio*, an vero *solutio*. Verum, responsio in promptu est, eam nempe esse absolutionem et solutionem respectu viventium, et solutionem tantum respectu defunctorum: absolutionem quidem quoad dantes, solutionem quoad recipientes. 11

85. Indulgentia alia est *plenaria*, alia *partialis*. Plenaria est, si ex natura sua integram poenam temporalem remittat, quae vi clavium relaxari potest. Ad hanc porro plenariam Indulgentiam revocatur *jubilaeum*, quod praeter poenae relaxationem adnexa habet nonnulla privilegia absolventi e. gr. a casibus reservatis et censuris, commutandi vota etc. *2 Primus jubilaei institutor perbibetur Bonifacius VIII. anno 1300. Zaccaria haud

’) *institut.* LVI. num. 15- °PP. edit. Rom. 1750. tom. XI.

,0) Cf. De Berlendis, *De oblation, ad altare*, part. II. §. 10. η. 4 et se9. δ. 12. η. 15 ei seq.

*) Cf. Theodor, a Spiritu S. op. cit. cap. 6. art. 50.

”) Cf. Andreas Andreucci S. J. *Conclusiones canonico-theolog.* pro anno Jubil. 1750, ad calcem disseri. *De cultu Sanctorum*, Romae 1750.

Infirmis ductus conjecturis censet primam jubilaei originem repetendam esse ab anno 1000. sub Silvestro II. 13 Nonnulli vestigia sibi deprehendisse visi sunt in longo antiquioribus monumentis. u Bonifacius VIII. constituit jubilaeum esso celebrandum centesimo quoque anno redeunte. Clemens IV. jubilaei celebrationem ad annum quinquagesimum, Gregorius XI. ad annos triginta tres, donec tandem Paulus II. et Sixtus IV. ad annos viginti quinque tempus illud coarctarunt, qui mos adhuc servatur.

86. *Partialis* Indulgentia ea dicitur, quae partem dumtaxat poenae temporalis remittit, et certo dierum vel annorum numero definitur. Alludit scilicet forma illa Indulgentiarum tot dierum vel annorum ad veterem disciplinam, quando vi canonum poenitentialium agenda erat poenitentia per tot dies vel annos vel quadragenas. Ex his autem quadragenis nonnullae dicebantur *carenae*, ita nuncupatae a *carendo*, eo quod illis addicti omnibus carerent praeter panem et aquam. Harum carenarum formam exhibet Eusebius Amort. 15

SC HOL ION II.

87. Ad Indulgentiarum ministrum quod attinet, nullum dubium est, quin summus pontifex, utpote totius ecclesiae caput, qui in universa ecclesia primatum tenet verae jurisdictionis, omnibus Christi fidelibus Indulgentias plenarias valeat elargiri. Quocirca Martinus V. in Constitutione edita in concilio constantiensi, praescripsit, interrogandos esse, qui de erroribus Wicleffi et Huss suspecti erant, *utrum credant, quod papa omnibus christianis*

13) In opere, cui lit. *Trattato dell' anno Santo*, Romae 1775.

u) Cl. Camillus Rossi episcopus s. Severi, in *Instrue. Pastoralis*, typis edita Neapoli anno 1824, refert se reperisse in opere inscripto: *Thesaurus temporum Eusebii Pamphili Caesaratae Palaestinae episcopi* etc. *opera et studio Josephi Scaligeri*, Amstelodami apud Janssonium 1658, fol. MAICCXX. pag. 172: *In hoc anno jobelaeum a majoribus invenimus observatum, id est, duodecimo anno Severi, etCCLII. Antiochenae urbis*, cum animadversionibus Scaligeri, pag. 229: *Majore^ nostri intelliguntur christiani. Sed ii nullum Jobel eo anno celebrarunt*, et ibid. pag. 236. idem Scaliger scribit: *Numero MMCCXX. Sub Severo aliud Jobelaeum a majoribus celebratum referebat. .. Praeterea dixit (Eusebius) juxta majores nostros, id est, non juxta Judaeos, sed secundum christia-*

nos. . . Jobelaei modus ecclesiae est L. annorum solidorum, hebraei undequinquaginta, In Eusebii Chronico, interprete s. Hieronymo, nihil ejusmodi occurrit; immo Valarsius rejicit, quod Joseph Scaliger retinet de jobelaco in utroque loco, quum Mss. codices melioris notae eam lectionem non habeant; censet propterea, ea verba adseitilia esse, seu aliena manu inserta tamquam alicujus studiosi glossema. Attamen in accuratiori editione ejusdem Chronici, quam ex Mss. valicanis adornavit card. Majus, adducti textus reperiuntur suis locis inserti, videlicet tum ad annum Christi 206. tum ad annum 204. Cf. *Scriptorum vel. nova collect*, tom. VIII. Romae 1833. Quidquid porro de hoc sentiendum sil, videtur nihil exinde colligi posse; quod trahi queat ad rem nostram.

Op. cil. part. I. disseri, praelim. n.5. qui tamen eas vocat *Karrenas*.

vere contritis et confessis ex causa pia et justa possit concedere Indulgentias; item utrum credant, quod singuli episcopi suis subditis secundum limitationem sacrorum canonum hujusmodi Indulgentias concedere possint. 16 Haec autem limitatio facta fuit a generali cone, lateranensi IV. sub Innocentio III. ut nempe in dedicatione ecclesiae non extendatur episcopi Indulgentia ultra annum, et ultra quadraginta dies in aliis casibus. 17 Quo decreto plane refutatur, ait Pius VI. in Brevi *Super soliditate, error Eybel, dum perperam disserens de Indulgentiis scribere ausus est, quemlibet episcopum pari modo atque papam posse Indulgentias concedere* % quam erroneam consecutionem ex iisdem principiis deduxit auctor *Tractatus dogmatico critici de Indulgentiis*, qui scribere veritus non est, pontificem episcopalia jura sibi assumere, dum plenarias Indulgentias a se solo dari posse contendit; stulte autem theologos et canonistas, ut romanae curiae litent, id una voce docere. 19

SCHOLION III.

88. Circa Indulgentiarum subjectum et conditiones, quae ad eas lucrandas exiguntur, pauca dicenda supersunt. Tam vivos quam defunctos Christi fideles esse subjectum capax Indulgentiarum, abunde constat ex dictis. Dispar tamen est utrorumque ratio in ordine ad illas. Etenim respectu viventium, si nihil obstat vel ex parte dantis, vel ex parte recipientis, vel etiam ex parte causae, certus est ac infallibilis Indulgentiarum effectus, cum sint vere *juridicae absolutiones, relaxationes* et *donationes* ex potestate clavium provenientes, plane ut in absolutione sacramentali. quae ex eadem clavium potestate confertur. Respectu autem defunctorum, quoniam ipsi in ecclesiae iuribus non sunt, sed solius Dei dominio subsint, non ita certus est earumdem Indulgentiarum effectus. Nam Indulgentiae, quae pro ipsis conceduntur, uti jam paulo ante adnotavimus, solam habent rationem *suffragii*,

♦ Apud Hard. *Acta Concilii*, tom. VIII. coi. 915.

·) Til. LXII. ibid. tom. VII. col. 66.

*) Apud Gerdii, opp. Roni. tom. XII. pag. 9.

9) Tam Eybel quam cil. auctor docuerunt, singulos episcopos posse Indulgentiam plenariam saltem suis subditis conferre ex tribus principiis antea a se constitutis: 1°. quod Indulgentia non aliud sil quam remissio poenitentiae canonicae in foro externo; 2°. quod romanus pontifex, ulpote episcopus peculiaris ecclesiae romanae, pariter solum valeat eam tribuere

suis subditis immediatis, uti ceteri episcopi in suis dioecesibus; 3°. quod nequeat romanus pontifex coarctare facultatem episcoporum, quin eorum jura invadat. Verum hos auctores, longe antequam prodirent, jam refellerat s. Thomas, *Supplementum*. qu. 26. art. 1, 2 et 3. Cf. etiam adversus Eybel card. Gerdii, *Confutazione di due libelli diretti contro il breve. Super soliditate*. Adversus cit. Auctorem *Tractatus* cf. Muzzarelli, diss. cit. Cf. etiam, quae scribit beatus card. Thomasius, opp. edit. Vezzosi, Romae 1753, tom. VII. opusc. XV. dub. 3.

precationis, oblationis vel *solutionis*; quam propterea Deus absolute respuere potest, cum non teneatur ex fidelitate eam acceptare. Immo, prout observat s. Thomas 20, Indulgentiae non possunt prodesse defunctis nisi *secundario* et *indirecte*, eo quod praestare ipsi non possint id, cujus causa Indulgentia conceditur, uti praestare possunt viventes, qui propterea soli *primario* et *directe* eas lucrari queunt. Non desunt tamen, qui contrarium sentiant. 21

89. Ut suus constet Indulgentiis valor, non eae tantum conditiones sufficiunt, quae earum largitorem respiciunt, sed aliae insuper requiruntur, tum quae suscipientem tum quae elargitionis causam attingunt. Ita expresse docet s. Thomas, scribens: *Indulgentiae tantum valent, quantum praedicantur, dummodo ex parte dantis sit auctoritas, et ex parte recipientis caritas, et ex parte causae pietas, quae comprehendit honorem Dei et proximi utilitatem.* 22

90. Requiri auctoritatem ex parte dantis, abunde constat ex modo dictis. Ex parte suscipientis duae conditiones concurrant necesse est ad Indulgentias lucrandas. Prima est status gratiae; quamdiu enim aliquis debitor est poenae aeternae, a temporali poena peccatis debita absolvi nequit. Id ipsum dicatur de immunitate a culpa etiam levi quoad condonationem illius poenae temporalis, quae eidem respondet; ad hoc autem, nisi aliud praescribatur, sufficit contritio. Hinc est quod pontifices Indulgentias non concedant nisi *vere poenitentibus et contritis*. Altera conditio est positio operum, quae a pontifice vel episcopo assignantur, ut per se patet. Non desunt qui doceant, praeter duas recensitas conditiones requiri in suscipiente *eximiam caritatem* ad Indulgentias plenarias lucrandas. Verum si ita esset, nihil superesset Indulgentiae, cum ejusmodi caritas omnia deleat. Porro ecclesia per Indulgentias magnum aliquid dare intendit, quod non a caritate, sed a *potestate clavium* pendeat. 23

91. Exposci demum ad Indulgentiae valorem aliquam causam, patet ex iis, quae habet cone, lateranense IV. dum ait: *Per indiscretas et superfluas Indulgentias claves ecclesiae contemnuntur, et poenitentialis satisfactio enervatur.* 24 A s. Cypriano ejusmodi inconsulta Indulgentiae largitio dicitur

20) *Supplementum*. qu. 71. art. 10.

21) Uti Theodorus a Spin S. op. cit. part. I. cap. 14. art. 6. Atque hic obiler adnoto, ex doctrina, quam juxta communem theologorum sententiam adstruximus circa Indulgentias pro defunctis concessas, penitus evanescere incredulorum difficultatem, dum asserunt, spectato Indulgentiarum numero pro defunctis, arithmetice ostendi, nullam animam in purgatorio detineri. Risu haec excipienda sunt; siquidem, cum juxta

Perrone, Praelectiones theol. VIII.

doctrinam catholicam Indulgentiae pro defunctis infallibilem effectum non habeant, atque ex Dei beneplacito pendeat ipsarum acceptatio, mathesis nullam potest supputationem instituere, nec problema solve.

M) *Suppi*, qu. 25. art. 2.

M) Cf. Andreucci, *De requisitis et non requisitis ad lucrandas Indulgentias*, Romae 1759.

M) Loc. cit.

irrita et falsa pax, periculosa dantibus, et nihil accipientibus profutura. u
Ast illud adjicere debemus, accipientium non esse judicium ferre, utrum
causa intersit, cum conceditur Indulgentia, necne; sed eorum est grato
lubentique animo beneficia, quae a superioribus legitimis conferuntur, ex-
osculari. Atque haec de Indulgentiis sufficiant.

a) Lib. *De lapsis*, pag. 186. edit. maur. §. 12. *Xatura ed uso delle hululgenze*,
Cf. tamen Mozzarelli, *Il buon uso della* tom. III. opp. edit. Florent. 1822.
logica, opusculo X. */storia ecclesiastica*,

INDEX VOLUMINIS VIII.

DE SACRAMENTIS IN SPECIE.

	pag.
Prooemium	5
CAPUT I. De materia Baptismi	1
Prop. I. Aqua vera et naturalis est de necessitate Baptismi	8
Prop. II. Vera est de Baptismi sacramento doctrina vigens in ecclesia romana, quae tenet, illum aequè valere sive per immersionem sive per infusionem aut aspersionem conferatur	12
CAPUT II. De Baptismi forma	16
Prop. Vera est de sacramento Baptismi doctrina in ecclesia romana, quae tenet baptizandum esse sub distincta invocatione trium divinarum personarum	17
CAPUT III. De ministro Baptismi	20
Prop. I. Sacramenti Baptismatis ministri ordinarii sunt episcopi et presbyteri, extraordinarii vero et ex delegatione diaconi	21
Prop. II. Necessitate cogente a quocumque, sive masculo sive femina, immo et ab haeretico et infideli Baptismus valide ac licite administrari potest	23
CAPUT IV. De Baptismi subjecto	29
Prop. I. Praestat parvulos baptizare, licet actum credendi non habeant	31
Prop. II. Parvuli baptizati. cum adoleverint, interrogandi non sunt, an ratum habere velint, quod patrini, eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; et,	

ubi se nolle responderint, non sunt suo arbitrio re-	F. 2.	
linquendi	39	
CAPUT V. De necessitate Baptismi	48	
Prop. Baptismus liber non est, sed est necessarius ad sa-		
lutem	49	
CAPUT VI. De Baptismi effectibus	60	
Prop. Per D. N. J. C. gratiam, quae in Baptismo confertur,		
reatus originalis peccati remittitur, ac tollitur totum		
id, quod veram et propriam peccati rationem habet	62	
CAPUT VII. In doctrinam hactenus vindicatam scholia	66	
 TRACTATUS DE CONFIRMATIONE.		
Prooemium	70	
CAPUT I. De veritate sacramenti Confirmationis	71	
Prop. Confirmatio baptizatorum non est otiosa caeremonia,		
sed verum et proprium sacramentum	72	
CAPUT II. De Confirmationis ministro	85	
Prop. Episcopi habent potestatem confirmandi, quae non		
est illis cum presbyteris communis: sanctae enim		
Confirmationis ordinarius minister est solus episco-		
pus, non autem quivis alius sacerdos	90	
CAPUT III. De materia, forma et effectibus Confir-		
mationis	94	
Prop. Injurii non sunt Spiritui sancto, qui sacro Confirma-		
tionis chrismati virtutem aliquam tribuunt	102	
CAPUT IV. In ea, quae disceptata sunt, scholia com-		
plectens	102	

TRACTATUS DE AUGUSTISSIMO EUCHARISTIAE SACRAMENTO.

Prooemium	106
PARS I. De Eucharistia prout est sacramentum	108
CAPUT I. De reali Christi praesentia in Eucharistia	108
Prop. I. Christus, prout in primis sacrae litterae docent,	
vere, realiter et substantialiter in sanctissimo Eucha-	

ristiae sacramento continetur, et non ut in signo tan-	pag.
tum vel figura aut virtute	110
Paragr. 1. Expenduntur verba, quibus Christus car-	
nem suam manducandam et sanguinem suum	
bibendum promisit, Joann. VI.	110
Paragr. 2. Expenduntur verba institutionis Eucharistiae	123
Prop. II. Eadem veritas ex constanti et universa ecclesiae	
traditione evincitur	139
Prop. III. Ostendi nequit, dogma de reali Christi praesentia	
in Eucharistia rectae rationi adversari	156
CAPUT II. De modo quo Christus fit praesens in Eu-	
charistia, seu de transsubstantiatione	162
Prop. Tota substantia panis ac vini in Eucharistia per con-	
secrationem convertitur in substantiam corporis et	
sanguinis D. N. J. C.	164
CAPUT III. De eo quod sub qualibet sacramenti specie	
continetur deque catholicae doctrinae co-	172
Prop. I. In venerabili sacramento Eucharistiae sub unaqua-	
que specie et sub singulis cujusque speciei partibus,	
separatione facta, totus Christus continetur	172
Prop. II. Peracta consecratione in admirabili Eucharistiae	
sacramento est corpus et sanguis D. N. J. C. et non	
tantum in usu, dum sumitur, sed ante et post, ita	
ut remaneat verum corpus Domini in hostiis seu par-	
ticulis consecratis, quae post communionem reservan-	
tur vel supersunt	175
Prop. III. Christus in Eucharistia adorandus est cultu latriae	178
Prop. IV. Neque Dei praeceptum neque salutis necessitas	
postulant, ut omnes et singuli Christi fideles utram-	
que speciem sanctissimi Eucharistiae sacramenti su-	
mere debeant	182
Prop. V. Non errat ecclesia, dum justis causis et rationibus	
adducta jubet laicos, atque etiam clericos non con-	
ficientes, sub una tantum specie communicare	190
CAPUT IV. De Eucharistiae necessitate, dispositio-	
nibus et effectibus	195
Prop. I. Nemini actualis Eucharistiae perceptio necessaria	
est necessitate medii. sed solis adultis necessitate	
praecepti	196

Prop. II. Peccatorum remissio neque est praecipuus neque unicus sanctissimae Eucharistiae effectus, nec sola fides est sufficiens praeparatio ad sumendum sanctis- simae Eucharistiae sacramentum.....	199.....
PARS 11. θβ Sacrificio.....	204
CAPUT I. De veritate sacrificii eucharistici ejusque natura	207.....
Prop. I. In Missa offertur Deo verum et proprium sacrifi- cium. prout sacrae litterae in primis ostendunt . .	208
Prop. II. In Missa offerri Deo verum et proprium sacrifi- cium. constat ex sensu traditionali	216....
Prop. III. Sacrificium Missae est etiam propitiatorium pro vivis atque defunctis	221
CAPUT II. De Missa privata	228
Prop. I. Missae, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitae non sunt, neque propterea ab- rogandae	230
Prop. II. Neque realis neque spiritualis victimae participa- tio ex parte populi est pars essentialis sacrificii; ne- que ullo sive divino sive ecclesiastico praecepto tenentur laici ad liturgicam communionem; non sunt proinde ut invalidae aut illicitae damnandae Missae illae, in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communice t.....	235
CAPUT III. De materia, forma et ministro sacrificii eucharistici	239.....
Prop. I. Panis triticeus, sive azymus sit sive fermentatus, est materia valida sacramenti et sacrificii eucharistici	240
Prop. II. Solum vinum de vite est materia idonea sacra- menti et sacrificii eucharistici	250.....
Prop. III. Aqua miscenda est vino in calice offerendo . .	252
Prop. IV. Solus sacerdos conficiens est immediatus et pro- prie dictus offerens et minister sacrificii eucharistici ; fideles autem adstantes nonnisi mediati et improprie dicti offerentes et celebrantes sunt	255
Prop. V. Specialis sacrificii applicatio pro aliquibus perso- nis a sacerdote fieri potest, qua fit ut specialis fru- ctus iis, pro quibus applicatur, ceteris paribus, pro- veniat	259

CAPUT IV. De idiomate, voce ac caeremoniis, quibus Missa celebranda est	264.....
Prop. I. Nec licet nec expedit lingua tantum vulgari Mis- sam celebrare.....	264.....
I* rop. II. Non omnia in Missa alta voce sunt recitanda	268
Prop. III. Nihil est in Missae caeremoniis, quibus utitur ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium	272
TRACTATUS DE POENITENTIA.	
Prooemium	279
CAPUT De veritate sacramenti Poenitentiae . . .	280
Prop. I. Poenitentia est vere et proprie novae legis sacra- mentum a Christo institutum ad delenda peccata post Baptismum commissa.....	281
Prop. II. Poenitentia est sacramentum a Baptismi sacra- mento distinctum	288
CAPUT II. De contritione	291
Prop. I. Contritio illa, quae concipitur ex peccatorum gra- vitate, multitudine, foeditate, amissione aeternae bea- titudinis et aeternae damnationis incursu, cum pro- posito melioris vitae, est verus et utilis dolor, ac praeparat ad gratiam, non vero facit hominem magis hypocritam ac magis peccatorem ; neque est dolor coactus, sed liber ac voluntarius	294
Prop. II. Contritio caritate perfecta hominem Deo reconci- liat, priusquam sacramentum Poenitentiae actu susci- piatur, non tamen sine sacramenti voto, quod in illa includitur	303
Prop. III. Ad sacramentum Poenitentiae rite suscipiendum non est necessaria contritio caritate perfecta . . .	308
CAPUT III. De confessione	312
Prop. I. Confessio sacramentalis omnium et singulorum pec- catorum mortalium, quae post Baptismum commissa sunt, divinae institutionis est et necessaria ad salu- tem : quod in primis sacrae litterae ostendunt . . .	312
Prop. II. Eandem confessionem sacramentalem divinae esse institutionis et necessariam ad salutem demonstratur ex sensu traditionali	319

Prop. III. Nullum est peccatum, quod rile dispositis ab ec- clesia virtute clavium remitti uon possit - - - -	328
Prop. IV. Recta et utilis est peccatorum venialium frequens confessio, et piorum usui consentanea.....	333
CAPUT IV. De satisfactione.....	336
Prop. I. Non tota simul poena cum culpa semper remittitur a Deo, sed plerumque, poena aeterna virtute clavium sublata, poena temporalis manet exsolvenda - - -	336
Prop. II. Possunt et debent ministri Poenitentiae salutare et convenientes satisfactiones poenitentibus injungere	340
CAPUT V. De materia, forma et ministro sacramenti Poenitentiae.....	347
Prop. I. Absolutio sacramentalis sacerdotis est actus judi- cialis. et non nudum ministerium pronunciandi et declarandi remissa esse peccata confitenti - - - -	349
Prop. II. Soli sacerdotes sunt sacramenti Poenitentiae mi- nistri	352
Prop. III. Ad valide absolvendum in sacramento Poeniten- tiae praeter potestatem ordinis requiritur potestas ju- risdictionis - - - -	356
Prop. IV. Episcopi jus habent reservandi sibi casus non so- lum quoad externam politiam, sed etiam coram Deo; ideoque sacerdotes, qui extra mortis articulum nihil possunt in casibus reservatis, invalide prorsus ab iis poenitentes absolvunt.....	360

TRACTATUS DE INDULGENTIIS.

Prooemium	366
Prop. I. Est in ecclesia potestas a Christo concessa confe- rendi Indulgentias, earumque usus est Christiano po- pulo maxime salutaris.....	369
Prop. II. Indulgentiae hominem liberant a poenae reatu, non solum coram ecclesia, sed etiam coram Deo .	380
Prop. III. Datur in ecclesia Indulgentiarum thesaurus con- stans ex meritis Christi et Sanctorum.....	387
Prop. IV. Indulgentiae applicari etiam possunt per modum suffragii animabus in purgatorio degentibus - - -	395

THEOLOGICA E

QUAS IN COLL. ROM. S. J. HABEBAT

JOAOES PERRONE

E SOCIETATE JESU

IN EOD. COLL. THEOLOGIAE PROFESSOR.

EDITIO XXI. RATISBONENSIS I.

NOVISSIMIS CL. AUCTORIS CURIS AC NOTIS ORNATA ET AUCTA.

VOLUMEN IX.

DE SACRAMENTIS IN SPECIE.

RAT1SB0NAE MDCCCLV.

TRACTATUS

**DE EXTREMA UNCTIONE, ORDINE
ET MATRIMONIO.**

*«V /

rî /TIA 31 *UT*

a/iaHo w im , MHTZ3 3(1
r.MHV / T3

TRACTATUS

DE SACRAMENTO EXTREMAE UNCTIONIS.

PROOEMIUM.

1. Quemadmodum Confirmatio Baptismi perfectio ac veluti consummatio a patribus spectata est et nuncupata, Extremae Unctionis sacramentum non modo Poenitentiae, sed et totius Christianae vitae, quae perpetua poenitentia esse debet, ut loquitur Tridentinum, ab iisdem patribus consummativum existimatum est. Variis autem nominibus tum a graecis tum a latinis pro ratione aut materiae, aut formae, aut subjecti insignitum fuit hoc sacramentum. Etenim vel *Oleum sanctum*, vel *Oratio olei*, seu *Oratio cum unctione conjuncta*, vel *Oleum infirmorum* passim est nuncupatum¹; donec ratione temporis, quo conferri solet, post saeculum XII. ut Mabillonius observat², maxime obtinuit appellatio *Unctionis extremae*. Definiri porro solet extrema Unctio: *Sacramentum novae legis a Christo Domino institutum, quo per unctionem olei benedicti et orationem, seu formam praescriptam, sacerdotum ministerio baptizatis graviter aegrotantibus gratia confertur, qua peccata et eorum reliquiae abstergantur, vires augentur ad daemonis insidias vitandas, atque ad morbi incommoda patienter ferenda, et, si animae saluti expediverit, valetudo corporis restituitur.*

*) Graeci vocare solent hoc sacramentum *ἅγιον εἶλαιον*, *oleum sanctum*, et frequentius *ὀρχέλαιον*, *oleum cum oratione conjunctum*; orientales passim appellant

Rendit, id est, *lampadem*, ob rationem, quam postea afferemus.

¹) *Praef. in saec. I. Bened.* n. 98. Interdum etiam vocatum fuit *sacramentum exeuntium*.

2. Haec autem definitio, quae omnes complectitur hujus sacramenti partes, veritatem nempe ejusdem sacramenti, subjectum, materiam, formam et effectum, quatuor his concilii tridentini canonibus editis Sess. XIV. continetur. Can. I: *S» quis dixerit, extremam unctionem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino Nostro institutum et a b. Jacobo apostolo promulgatum, sed ritum tantum receptum a patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.* Can. II: *5* quis dixerit, sacram infirmorum unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos, sed jam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum; anathema sit.* Can. III: *Si quis dixerit, extremae unctionis ritum et usum, quem observat sancta romana ecclesia, repugnare sententiae b. Jacobi apostoli, ideoque eum mutandum, posseque a Christianis absque peccato contemni: anathema sit.* Can. IV: *Si quis dixerit, presbyteros ecclesiae, quos b. Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed aetate seniores, ob idque propnum extremae unctionis ministrum non esse solum sacerdotem; anathema sit.*

3. Cum vero, sacramenti veritate semel constituta, cetera sponte fluant, quae ad ipsum spectant, hanc unam directe propugnare sic proposuimus, ut reliqua doctrinae capita, quae in ea includuntur, nonnullis scholiis illustremus.

DE VERITATE SACRAMENTI EXTREMAE UNCTIONIS.

4. Quinam primi fuerint insectatores veritatis, quam adstruimus, hujus sacramenti, difficile prorsus est definire. Viri enim eruditi waldenses, wicleffitas et hussitas ab hac criminatione vindicarunt.¹ Citra omne dubium est, Lutherum et Calvinum cum suis asseclis sectarumque ceterarum fragmentis extremam unctionem e sacramentorum albo expunxisse. Lutherus enim etsi non plane rejiciat hunc ritum, inficiatur tamen sacramentum esse proprie dictum, additque, *nusquam insignius esse deliratum a theologis quam in hoc sacramento administrando.*² Calvinus vero tamquam sacramentum fictitium et histrionicam hypocrisim traducit extremam unctionem.³ Reliqui eos secuti sunt; ast perperam.

¹) Bellarminus accusat waldenses, albigenses et wicleffitas, quod rejecerint sacramentum extremae unctionis. At Bossuet ostendit, illos haereticos perinde ac hussitas nihil innovasse circa septenarium sacramentorum numerum, inter quae recensabant Extremam unctionem. Cf- *Dist. des variations*, liv. XL §§. 108, 109 et §. 180.

2) Nempe ex Jacobi epistola, ul ipse scribit lib. *De captivil. babylonien*, ubi agit de extrema unctione tom. II. Opp. edit. Jenens. 1600. Ostendit tamen Serarius S. J. *Disputat, de extremh Unci.* cap. 3. Lutherum, ut in ceteris, sic et in hoc articulo inconstantem se prae buisse.

³) *Institut*, lib. IV. cap. 19. §. 18.

PROPOSITIO.

Extrema unctio est vere et proprie sacramentum a Christo D. N. institutum, et a b. Jacobo apostolo promulgatum.

5. De fide hanc esge propositionem ex paulo ante adducto can. I. concilii tridentini constat. Ad eam porro evincendam ex **sacris litteris** illud unum urgemus, quod scribit apostolus Jacobus in Epistola sua cap. V. 14, 15: *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei.*¹ Quibus verbis tum ritus sensibilis, tum divina institutio, tum denique divinae gratiae promissio significantur, quae, adversariis ipsis fatentibus, ad verum ac proprium sacramentum constituendum requiruntur ac sufficiunt. Ac primo quidem ritus externus significatur in ipsa olei unctione, quae a Jacobo praescribitur et cui adnexa est sacerdotis oratio; divina vero institutio et gratiae promissio ex ipsa rei, de qua agitur, natura illi ritui inesse intelliguntur, cum Dei solius sit rei creatae atque sensibili vim gratiae conferendae tribuere. Atqui extremam unctionem gratiam conferre demonstrant ea verba: *Et si in peccatis sit, remittentur ei:* neque enim peccata remitti possunt absque divinae gratiae collatione. Ergo.

6. **Sensus** autem **traditionalis** perpetuus et constans adducti jacobaei testimonii rem plane conficit. **Origenes** enim, *Hom. II. in Levit.* postquam egit de sacramento Poenitentiae, haec de extrema unctione tamquam de re notissima et ab omnibus accepta subjicit: *In quo impletur et illud, quod Jacobus apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros ecclesiae, et imponant ei manus, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et si in peccatis fuerit, remittentur ei.*² **Victor antiochenus**, qui circa Juliani imperatoris aetatem vixisse creditur³, in caput VI. Marci scribit: *Interim, quae apostolus Jacobus in sua canonica narrat, ab his non dissentiunt, scribit enim: Infirmatur quis in vobis etc.*⁴ **S. Joann. Chrysostomus**, *De sacerdotio*, lib. III. aperte

¹) *τι εν νμιν; προ καλεσας το το presbyterον τη εκκλησία ^ και προ ενξαθωσαν Λτ* αυτόν, αλείψαντε αυτόν ιλαίω εν τω όνομάτι του κυρίου. Ιαι η ^ΙΟτεω δωδε τον κάμοντα. και εγει αυτόν ό κύριο ' καν αμαρτία ι) πεποιηκώ 3 άφε^ήβεται (in var. άφεΟηθον- rat) αύτω,*

²) *Hoiiiil. II. in Levit*, η. 4. edit. maur. Claruit porro Origenes usque ad annum 230.

³) Obiit anno 441. Cf. Praefat. Theodori Pellani S. J. in suam versionem Victoris antiocheni et Titi boslrensis, Iiigol-sladii 1580.

⁴) Edit. cit. pag. 91. Eo pluris facienda est auctoritas Victoris presbyteri antiocheni, quod ipse profiteatur, se in unum collegisse hoc suo commentario in Evangelium s. Marci quae ab anterioribus scriptoribus scripta reperit. En ejus verba, pag. I:

scribit: *Neque enim tantum cum nos regenerant* (sacerdotes), *sed etiam post regenerationem admissa.*⁵ *Hecata condonare possunt. Nam infirmatur, inquit* (apostolus), *quis in vobis? Advocet presbyteros ecclesiae, ut orent super eo, ungentes.* 5 Loqui porro s. Doctorem de extrema Unctione, non autem de Poenitentia, plura sunt quae suadeant. 1°. Paulo ante locutus erat de remissione peccatorum per Poenitentiam, in quam rem profert sententias Matth. XVIII. et Joann. XX; deinde de altera loquitur; hanc igitur a prima distinguit. 2°. Pronunciat hanc non nisi aegrotis dandam esse, idque confirmat ex Jacobi testimonio; Poenitentiae autem sacramentum omnibus datur. Atque ut omittamus Possidium 6, Cyrillum alexandr.⁷, qui hac de causa nititur fideles avertere a superstitionibus ethnicorum ad valetudinem recuperandam. Gregorium M. qui in suo *Sacramentario* fuse prosequitur quae ad hujus sacramenti administrationem pertinent⁸, Bedam⁹, Bonifacium moguntinum¹⁰, Bernardum e patribus postremum¹¹, aliaque prope innumera fere monumenta, quae in medium proferri possent¹³, res plane conficitur testimonio Innocentii I. qui saeculo V. ineunte ab Eugubino episcopo Decentio interrogatus, an Jacobi verba de infirmis oleo inungendis a sacerdotibus intelligi deberent, atque an haec Unctio poenitentibus esset concedenda, respondet: *Non est dubium* (verba Jacobi) *de fidelibus*

-Quandoquidem permulti in Matthaei et Joannis, pauci vero in Lucae, nulli autem omnino, ut equidem arbitror, in Marci Evangelium scripserunt. . . visum est mihi, quae ecclesiae doctores sparsim et per partes in praesentem evangelistam annotarunt, in unum quasi corpus redigere, succinctamque in hoc ipsum quoque Evangelium explanationem conscribere.*

s) *Οὐ γὰρ ὅταν ἡμὰ ἀναγιννώϋι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ αἶρα πάντα Οὐγχωρτὶν ἰχοῦΟιν ἰξονοῖαν ἀμαρτήματα. Α 69* *ene i yap ti , φηδὶν. e* νμίν; προ καλί- ὁάϋ9ω τον rτρe03vrέpov τή εκ-*

avρνv αλλιψαντε , κ.τ.λ. Opp. tom. I. pag. 384. edit. maur.

·) In vita s. Augustini cap. 27. ubi de s. Doctore scribit: „In visitationibus modum tenebat ab apostolo definitum, ut non nisi pupillos et viduas in tribulationibus constitutas visitaret. Et si forte ab aegrotantibus ob hoc peteretur, ut pro eis in praesenti Dominum rogaret eisque manus imponeret, sine mora pergebat.” Quibus verbis alludit ad Marci VI. et Jacobi Verba porro, quae vulgo afferri solent ex

Serm. CCXV. s. Augustini *De tempore*, ex sermone spurio deprompta sunt, quique s. Caesarii creditur. Mirum est Launojum, qui in aliis criticum intemperantem agit, hoc non vidisse.

7) *De adorat, in spiritu et veritate*, lib. VL opp. edit. Paris. 1638. tom. L pag. 211.

8) *In libro sacramentorum*, ex edit. Hugonis Menardi apud maur. edit. opp. s. Gregorii M. tom. III. pag. 235 et seq.

’) In cap. V. *Epist. Jacobi*. Opp. edit. Basileae tom. V. col. 959.

’o) In capit, seu statutis apud Dacherium in *Veter, script, spicilegio*, Paris. 1669. tom. IX. cap. 29.

’’) In *vita s. Malachiae*, cap. 24. ubi refert miraculum a Deo patratum ad preces ei lacrymas s. Malachiae, de muliere defuncta ad vitam excitata, ut hoc sacramento muniretur.

1T) Cf. citata a Serario op. cit. et adducta a Launojo in lib. *De sacramento Unctionis infirmorum*, cap. I. tom. I. part. I. opp. edit. Colon. Allobrog. 1731. Ceterum numquam absque delectu hic auctor legi debet.

aegrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab episcopo confecto non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti Christianis licet, in sua aut suorum necessitate inungendo . . . poenitentibus istud infundi non potest, quia, genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi? ¹³ Quibus verbis non solum innuit sanctissimus pontifex agi de re notissima, inquires: *non est dubium*; secl praeterea ne dubitat quidem, immo pro certo atque explorato principio ponit, Unctionem illam adnumerandam esse sacramentis, cum nulla alia de causa publicis poenitentibus eam denegandam esse affirmet.

7. Ex his igitur patet, constantem ad nos usque circa hunc articulum utriusque ecclesiae orientalis atque occidentalis fidem fuisse. Ad haec accedit utriusque pariter **ecclesiae** perpetua **praxis** in hujus sacramenti administratione, quae et ex ritualibus utriusque ecclesiae libris, et ex certissimis monumentis orientalium omnium sectarum a Renaudotio collectis luculentissime constat ita ut mirum esse possit, post tam aperta ac illustria in vetustioribus saeculis ac omnibus ecclesiis hujus sacramenti monumenta velle adhuc heterodoxos in clarissima luce prudentes scientesque caecutire.¹³

8. Nonnulli tamen ex recentioribus protestantibus visi sunt a coeco illo furore, quo perciti sunt eorum antesignani, recedere, ac summis jam laudibus pium hunc ritum extollunt, immo nec abnuunt illum inter sacramenta connumerare.¹⁶ Tanta scilicet vis est veritatis, ut vel ab invitis assensum extorqueat.

II) *Epist.* XXV. cap. 8. apud Constant. *Epist. Rom. Pont.* tom. I. qui tamen nonnullas diversas lectiones affert, e. gr. *quod ab episcopo confectum . . . necessitate ungendum.*

M) *Perpèl. de la foi.* tom. V. liv. V. chap. I et suiv. Cf. item Martenius, *De antiquis Eccl. ritib.* lib. I. part. II. cap. 7. art. I et seq.

**) Inter hos eminet Sam. Deylingius, qui in *Observationibus sacris*, part. III. η. 8. Lips. 1739. affirmare non dubitavit, sacramentum extremae Unctionis monstrum et informe enatum esse in ecclesia romana sub barbarie superiorum sacculorum, nulumque in tota antiquitate Unctionis nostrae deprehendi vestigium!

ie) Inter hos non infimum locum sibi vindicat Leibnitzius, qui sic scribit, *System. Theol.* pag. 280 et seq. -De Unctione

infirmorum non est cur multa disputemus: verba habet Scripturae sacrae, interpretationem ecclesiae, cui pii et catholici homines tuto fidunt; nec video, quid in eo more, quem recipit ecclesia, reprehendi a quoquam possit. Videmus, olim et donum curationis saepe afuisse; cujus usus nunc cum aliis extraordinariis beneficiis, stabilita ecclesia, infrequentior factus est; semper tamen ne tunc quidem sanatos fuisse credendum est, qui ungebantur. Superes igitur saltem hodieque efficacia illa sanitatis perpetua et numquam fallens, quae ad animam ipsam bene dispositam perlinet, atque a Jacobo apostolo additur, quando hujus sacramenti usum describit, et in peccatorum remissione ac fidei virtutisque munimento collocatur, quo numquam magis opus est, quam in vitae periculo atque terroribus mortis ad ignea tela satanae, tum

DIFFICULTATES.

9. I. Ohj. 1. Incertum in primis est, utrum Jacobi epistola canonica sit; verum et hoc dato, frustra catholici ex verbis Jacobi inferre nituntur unctionem, de qua loquitur apostolus, vere sacramentalem esse, 2. quia, ut observat Lutherus, non licebat apostolo sacramentum instituere, quod ad solum Christum pertinet; 3. quia ipsemet card. Cajetanus in commentariis in hanc epistolam expresse negat, illam Jacobi sententiam ad Unctionem sacramentalem transferri posse; 4. quia de eadem unctione loquitur Jacobus, de qua Marcus. VI. 13. ubi scribit, quod apostoli *ungebant oleo multos aegros et sanabant*. Quae profecto unctio non pertinebat nisi ad miraculorum donum. 5. Certe ipse Jacobus, suae unctionis effectus enumerans, primo nominat illos, qui ad corpus spectant: *Et alleviabit eum Dominus*, deinde illos qui ad animam: *Et si in peccatis sit, remittentur ei*. 6. Quem posteriorem effectum hypotheticum tantum esse evincit particula *si*, quod argumento est unctionem hanc sacramentalem esse non posse; 7. si tamen de effectu spirituali hic sermo sit, non vero potius de morbis ipsis, qui spectabantur velut peccatorum effectus; hinc morbo curato, etiam peccatum ipsum condonatum dicebatur.¹⁷ Ergo.

10. Resp. Ad 1. D. Incertum est Luthero ac paucis ejus asseclis, utrum Jacobi epistola canonica sit, C. catholicis, immo et protestantibus ipsis recentioribus, A¹. Quare Lutherus rejecerit tamquam *stramineam* Jacobi epistolam, nota res est, eo quod nempe viderit hujus epistolae auctoritate totum suum de justificatione sine operibus principium plane everti. Ceterum *injustum falsumque*, ut Wetstenius vocat, Lutheri de hac epistola judicium recentiores omnes protestantes explodunt¹⁸, quin hac de re solliciti simus.

maxime ingruentia, repellendo... Plures alios protestantes antiquiores, qui eandem veritatem professi sunt, profert Serarius op. cil. toto cap. 3. Sic etiam Esslinger in cil. *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestons*, §. 6. adducit testimonia praecipuorum auctorum protestantium recentiorum, inter quos eminent Ammon, Augusti, collaboratores Ephemeridis evangelicae berolinensis; nos unius Augusti verba proferre contenti erimus. Sic porro Augusti, recitato textu Bellarmini ex cap. 5: -Quia in exitu de hoc mundo existant speciales difficultates, instituit Dominus speciale praesidium; quia saepe accidit, ut qui in extremis agunt, nec possint audire verbum exhortationis, nec Euchari-

stiam percipere, nimirum morbo gravati et usu sensuum privati: inungi autem et sacramenti hujus fructum percipere semper possunt; his, inquam, prolatis, ita prosequitur: ..Nemo qui bonae fidei sit, contradicet veritati et bonitati horum verborum Bellarmini, quibus Gothe, Chateaubriand aliique moderni auctores sunt debitores primae ideae illarum tabularum poeticarum, ubi ipsi nobis ostendunt religionem, quae suorum sacramentorum ope ducit hominem manu auxiliatrice a primo ortu suo usque ad interitum.-

,T) Ita Rosenmuller in cap. 5. *Ep. Jac.* v. 15-

*8) Cf. J. Georg. Rosenmüller praef. in hanc Epist. Cellérier, *Essai if une*

11. Ad 2. D. Ac propterea juxta Tridentinum apostolus solum promulgavit, quod Christus instituit, C. instituit ipse hoc sacramentum, saltem, auctoritate propria, N.

12. Ad 3. D. Immerito et contra veterum expositionem, C. merito ac juxta catholicae exegeseos regulas, N. Haec cardinalis Cajetanus scripsit ante concilium tridentinum, quare aliqua venia dignus videri potest, si incaute, sicut alia non pauca, quae in ejus operum editione romana jussu 8. Pii V. expuncta sunt, et hoc excidit illi. Hujus cardinalis commentaria in sacram Scripturam pertinent ad illos pedes pavonioe, quos ei quidam exprobrarunt.¹⁹ Porro numquam dubitavit Cajetanus de sacramenti extremae Unctionis veritate.

13. Ad 4. D. Loquitur Jacobus de eadem unctione materiali, de qua Marcus, C. de eadem formali, N. Unaquaeque enim ministrum, subjectum et effectus habuit plane diversos. Cum tamen unctio, de qua fit mentio apud s. Marcum, fuerit figura illius, quam memorat s. Jacobus, ideo a Tridentino dicitur hoc sacramentum apud Marcum fuisse a Christo Domino *insinuat*.²⁰

14. Ad 5. D. Primo nominat Jacobus effectus, qui spectant ad corpus, utpote magis notos, et quia id quodammodo poscebat orationis series, C. ut insinuet, corporis sanitatem primum esse hujus sacramenti effectum, iV. Insolens porro non est in Scripturis postremo loco primum effectum recenseri; sic Matth. XIX. 29. legitur: *Centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit*. Ideo autem a Jacobo primo loco ponitur corporis sanitas, tum quia effectus ejusmodi notior est, utpote qui sub sensus cadat, tum quia orationis series postulare videbatur, ut post commemoratam infirmitatem corporis continuo describeretur ejusdem sanatio.²¹

15. Ad 6. Vel *Neg.* Quia, ut productis exemplis ostendit. Estius in Scripturis particula *si* saepe non tam rei incertae conditionem, quam rei certae confirmationem significat, ut apud ipsum Jacobum I. 5: *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo*²³; vel D. Ex parte suscipientis, C. ex parte sacramenti, N. Quamobrem, etsi nullum in aegroto peccatum sit, attamen non caret sacramentum effectum suo; semper enim gratiam confert,

introduction critique au Nouveau Testament. Genève 1823. divis. troisième, *Epîtres catholiques*, section prém. *Épître de s. Jacques*.

,e) Cf. card. Pallavicini, *Istoria del Concilio di Trento*, ubi lib. VI. cap. 17. §.2: -Quanto apparliene, *inquit*, al Gaetano il parlar de' suoi Commenti sopra la Scrittura è un parliare, non delle penne, ma de' piedi di un bellissimo paone...

20) Sess. XIV. *De extr. Unct.* cap. 1.

”) Cf. Bellarm. lib. *De extr. Unct.* cap. 16. qui contendit, verba *salvabit et alleviabit* spectare praecipue ad animam.

”) In *Comment*, in hunc loc.

23) *Εἰ ἡ ψυχὴ ἁεὶ ῥαῖ ὁ οὐρανός, αἰ- τῖτω παρὰ (in variant. Jeov} rod diiov-to ,*

quae ai peeeata non tollit, quia nulla sunt, aegroti animum alleviat atque erigit, officirque, ut morbi incommoda et labores levius ferat, et quod praecipuum est, ut daemonis tentationibus facilius resistat.

16. Ad 7. Ὑλ 7. Hic enim nonnullorum protestandum sensus est absurdus. Etenim, si morbus peccati effectus est, et peccatorum nomine per synecdochen morbi significantur, cum dicat Jacobus: *Infirmatur quis in rabis . . . et si in peccatis sit, remittentur ei*, hic sensus ex interpretatione adversariorum exurgeret: *Est aliquis vestrum in morbis? . . . Si in morbis sit, remittentur ei*: seu etiam: *Est aliquis in vobis infirmus? . . . Si infirmus sit. sanabitur*. Egregium sane exegeseos specimen.²⁴

17. Inst. Saltem unctio, quae in usu est in ecclesia romana, toto, ut ajunt, coelo distat ab ea, de qua loquitur s. Jacobus. Etenim 1. s. apostolus loquitur de omnibus infirmis indiscriminatum; in ecclesia romana non inunguntur nisi extremo morbo laborantes. 2. Commemoratur in adductis verbis adjumentum sanitatis, non praesidium et adjumentum pacatius moriendi.²⁵ 3. Juxta apostolum a pluribus sacerdotibus fieri debet haec unctio: nunc vero ab uno tantum fit. 4. Unctio, de qua Jacobus loquitur, non erat nisi olei vulgaris ac communioris; nunc vero non adhibetur ad ejusmodi unctionem nisi oleum ab episcopo consecratum.²⁶ 5. Neque unctio, quae nunc in ecclesia adhibetur, morbos depellit, sicut depellebat jacobaea. 6. Denique unctio sacramentalis, prout docent catholici, effectum producit ex *opere operato*; unctio autem, de qua Jacobus agit, vim omnem suam acceptam refert orationi et fidei: *Et oratio fidei*, inquit, *salvabit infirmum*, in quem finem v. 16. commendat s. apostolus orationis efficaciam, dicens: *Et orate pro invicem, ut salvemini; multum enim valet deprecatio justi assidua*. Ergo.

18. Resp. Neg. Ant. Ad 1. prob. N. Apostolus siquidem iis vocibus utitur, ut graviter decumbentem significet. Talis est vis vocis ἀντρε-*vet*, quae de eo accipitur qui viribus et robore privatus est²⁷, et vocis

M) Non inficiamur, passim in Scripturis morbos perinde ac calamitates reliquas ut effectus peccatorum perhiberi; verum aliud est dicere morbos esse effectus peccati, aliud vero peccatorum nomine solos morbos significari. Cf. Eslius, loc. cit.

**) Sic Georg. Rosenmüller in hunc locum.

M) Ita Calvinus, *Instit.* lib. IV. cap. 19. §.21. qui, ne parcat scommatibus: „Jacobus, *scribit*, dum simpliciter ungi infirmos jubet, non aliam unctionem inibi significat quam vulgaris olei. . . . Isti (catholici) oleum non dignantur nisi ab episcopo con-

secratum, hoc est, multo halitu calefactum, multo murmure incantatum, et novies flexo genu salutatum: ter, *Ave sanctum oleum*: ter, *Ave sanctum chrisma*: ter, *Ave sanctum balsamum*.« At minus accurate hoc officium exponit, ut ridiculum exhibeat.

*) Cf. Serarius, op. cit. cap. 8. ubi inter cetera observat, a s. Luca in Actis apostolicis eos vocari *cts.Sevovvrac*, ad quos deferebantur semicinctia Pauli, ut convalescerent, immo ipsos lutheranos exponere hanc vocem rie iis, *qui periculose decumbunt*. Nec abnuat Scapula, qui in suo lexico ad vocem δ\$ένω agens de compositis, verbum

χάμνοντα, quae valde et graviter laborantem designat.²⁸ Quod jam et adversarii fatentur. Sane de iis infirmis loquitur Jacobus, qui per se accedere ad ecclesiae presbyteros nequeunt, ac propterea eos accersere jubet, ut ad aegrotos ungendos se conferant.

19. Ad 2. I). Commemoratur etiam adjumentum sanitatis, C. solum, N. Tria enim dicit apostolus de unctione, quod *salvet, alleviet et peccata remittat*; haec porro tria in unum refundi nequeunt, uti adversarii faciunt. Praeterea cum, ipsis fatentibus, corporis sanitas sit effectus secundarius ac subordinatus animae saluti, plane consequitur, quando unctio non confert sanitatem corporis, eo quod animae saluti non expediat, eam adhiberi in animae subsidium ad pacatius moriendum.²⁹

20. Ad 3. D. Si apostolus voluisset *numerum* ministrorum significare, Tr. si *qualitatem*, N. Perinde enim valet haec loquendi ratio: *Inducat presbyteros ecclesiae*, ac aliquem de ecclesiae presbyteris³⁰, uti cum dicimus: Qui male se habet, medicos accersat, vel ut Christus leprosis dixit: *Ite, ostendite vos sacerdotibus*³¹, cum tamen ex legis praescripto satis foret, si se vel uni tantum ostendissent.³² Itaque per enallagen ait Jacobus: *Vocet presbyteros ecclesiae*; alioquin omnes simul vocandi essent. Quod si insistant adversarii in plurali numero, reponimus, optimum quidem esse, ut plures adsint sacerdotes in hujus sacramenti administratione³³, minime tamen ex sacramenti necessitate; alias in pagis ac villis, in quibus saepissime nonnisi unus sacerdos seu parochus invenitur, plures tam salutari remedio carere deberent.

δοΟενέω vertit *infirmis viribus sum, lan-
gueo* etc. Accedit, sensum verborum magna ex parte, immo potissimum ab usu pendere; porro certum est, s. Joann. Chrysostomum in I. ad Cor. cap. XI. (170 m. XXVII. π. 1.) quae dicit apostolus: *Αἰά τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοί κοΟεναίς καί ἀρώδτοι*, exponere de graviter decumbentibus; uti etiam Theophylactum in epist. Jacobi in hunc locum.

w) Ex hac voce, circa cujus significationem nulla dubitatio suboriri potest, magis determinatur sensus, quo priorem s. apostolus usurpaverit. Cf. Serarius loc. cit. nec non Estius.

**) Ipsemet Rosenmüller id fatetur, scribens in scholiis ad hunc loc. «Notum est in novo Test, ut in vita communi saepe universe enuntiari, quod cum restrictione intelligendum est. Juvabunt preces aegrotantem, si ei expediat ad salutem aeternam, omnes aegrotantes presbyterorum ope

et precibus valetudinem recuperasse, ex his verbis non sequitur.» Cf. Serarius, op. cit. cap. 10. §. 104 et seqq.

30) Cf. Estius in hunc locum.

31) Luc. XVII. 14.

35) Levit XIV. 2. Negari tamen nequit, olim receptum fuisse etiam in ecclesia latina, ut sacramentum hoc a pluribus sacerdotibus administraretur, quamvis, ut postea ostendemus, non desint exempla de administrata extrema Unctione ab uno sacerdote.

33) Dixi *adsint* sive *intersint*, non autem ut *administrent*; siquidem, ut observat Bencd. XIV. nunc in ecclesia latina vetitum est ab alio quam ab uno sacerdote, nempe parocho, sacramentum istud administrari ob justissimas causas, quas adducit. Hortatur tamen ecclesia, ut, quoad ejus fieri potest, alii intersint sacerdotes aut clerici, aut etiam pii laici, ut orationibus infirmum Deo commendent, dum ei administratur sacra Unctio.

21. Ad 4. **Resp.** 1. Unde sciunt adversarii, oleum, de quo loquitur Jacobus, nou fuisse benedictum? Certum est, ab immemorabili tempore usum olei benedicti ad infirmos ungendos obtinuisse, ut patet ex Innocentio I. atque ex antiquissima ipsa *olei sancti* appellatione, quae in utraque ecclesia orientali et occidentali recepta est.

22. **Resp.** II. Benedictionem longe probabilius non afficere ipsam materiae essentiam, ut ex dicendis patefiet.

23. Ad 5. **D.** Hoc sacramentum non semper morbos depellit, C. numquam, A'. Nam cum corporis sanitas sit effectus conditionatus ac secundarius, tunc solum effectum hunc producit, cum Deus animae saluti ita expedire novit.³⁴

24. Ad 6. **D.** Vim unctionis acceptam fert Jacobus orationi et fidei tamquam formae ipsius sacramenti, C. tamquam nudae orationi, N. Jam vero semper hoc sensu verba apostoli intellexit ecclesia, quae ab aetate apostolica ea in praxim deduxit. Porro Arim sacramenti formae tribuere, perinde est ac asserere ritum illum, cui adnexa est, per se et ex opere operato effectum producere. Ideo vero dicitur *oratio fidei*, quia fidem excitat in suscipiente, eamque tamquam necessariam dispositionem exigit, aut etiam quia fidei ecclesiae innititur, atque ut nonnullis placet, quia initio saltem, hujus sacramenti administrationi adnexum erat donum curationum, quod a fide potissimum pendet.³⁵

25. Ad confirmationem vero petitam ex orationis commendatione, quam ibid. b. Jacobus adjicit, respondeo, apostolum ex peccatorum ac orationis mentione, quam injecerat, nactum esse occasionem disserendi de confessione et oratione, ad quas hortatur fideles; ut Deum sibi propitium efficiant. Nihil porro haec commune habent cum sacramento, de quo disse-

sc) Recte observat Estius loc. cit sub hac sanatione corporali quamlibet etiam modicam morbi relevationem comprehendit, velut motum aliquem ad sanitatem. Unde, licet rarius contingat hominem periculose aegrotantem, sacra hac Unctione adhibita, integrae restitui sanitati; saepenumero tamen evenit, ut infirmus morbi levamen aliquod sentiat. Id quod variis de causis ad salutem animae potest conducere. Schleusnerus ab hac interpretatione alienus non est, dum se non repugnaturum ait, si quis τῷ τυεῖειν hoc loco notionem *erigendi animum* subjicere mallet. Cf. *Novum Testamentum graecum perpetua annotatione illustratum* editionis kopbianae, Gottingae

1799. vol. IX. *Epistolae cathol. illustratae* a Jul. Dav. Pott, fasc. I.

3l) Cf. Estius loc. cit. Bellarm. et Nic. Serarius locis cit.

3ß) Ipse Carpzovius aliique apud Poli, loc. cit. contendunt hic b. Jacobum novam cohortationem incipere, Verum, quidquid de hoc sit, juverit hic adnolare protestantium agendi rationem. Interdum enim omnem unctionis effectum soli oleo tribuunt, cujus singularem vim in orientalibus regionibus extollunt, ita ut, si ipsis credas, nullo ferme alio remedio olim medici uterentur ad morbos sanandos; hinc referunt, quod, Josepho teste, *De bello judaico*, medici jusserint Herodem in

2C. 11. **Obj.** 1. Istius sacramenti mentio nulla occurrit apud scriptores primi ac secundi ecclesiae saeculi; illud non commemorant patres sate. IV. etiam cum ex instituto de sacramentis agunt. Auctores ipsi, qui a V. ad IX. saeculum usque floruerunt, perceptam quidem ab infirmis morituris Eucharistiam referunt; nuspiam vero de percepta ab iis extrema Unctione loquuntur. 2. Accedit, Origenem in adducto testimonio non agere de extrema Unctione, sed de Poenitentia; 3. Irenaeum praeterea valentinianis³⁷, Epiphanium vero³⁸ et Augustinum³⁹ Unctionem infirmorum adscribere heracleonitis, Theodoretum autem inter archonticorum errores recensere⁴⁰; 4. Decentium de hoc dogmate dubitasse, atque ad dubitationem suam depellendam Innocentium pontificem consuluisse. 5. Cum Urbanus III. in cap. *Vir de secundis nuptiis*, respondisset viri et mulieris iterum nubentium benedictionem iterari non debere, istius responsionis rationem hanc attulit glossa: *Sacramenta enim iterari non debent . . . tamen Poenitentia bene iteratur . . . fallit autem secundum quosdam regula in extrema Unctione; quid enim impediret hanc iterari, cum non sit sacramentum, sed oratio super hominem?*⁴¹ Ergo.

27. Ad 1. **Resp.** I. **D.** Istius sacramenti priorum saeculorum scriptores non meminerunt ob peculiare causas illius aetatis proprias, *Tr.* quasi illud ignoraverint, N. Non desunt gravissimae causae silentii a nonnullis patribus et scriptoribus servati: ac 1°. arcani disciplina tunc temporis vigens; 2°. quia forte etiam rem usitatam, nec proinde ignotam, quam lectores facile supplere poterant, satius duxerunt silentio praeterire, quem-

supremo morbo olei balneum ingredi; quod veteres ampullam oleariam secure in itinere detulerint, ut constat ex Luc. X. 34; quod apostoli, usi fuerint oleo tamquam medicamento ad morbos sanandos, quasi scilicet Christus Dominus velut alter Hippocrates discipulos ad artem medicam exercendam miserit. Haec aliaque ejusmodi passim nungantur Wetslenius ad Luc. X. 34; Lightfootus, *Horae hebr. et thalmudicac*, ad Mallh. VI. 17, et Mhrci VI. 14; Kuinoel, *Comment, in lib. hist. Nov. Test*, ad Marc. VI; Rosenmüller in schol. ad Jacub. V. Immo Poil et illud addit, apostolum Jacobum in tcxlu, de quo agimus, jussisse, ut fideles advocarent presbyteros utpole omnino prudenlissimos, sic forte eliare artis medicae peritissimos. Contra vero hic loti in co sunt, ut omnia, ipsamque adeo sanitatem solis precibus adscribant, contenduntque, oleum non Aliud fuisse nisi symbolum sanationis, quam Deus exoratus tribuit. Et

hi sunt, quos nonnulli in exponendis Scripturis adeo suspiciunt! Experimento comperi, si partem philologicam excipias, in qua tamen saepissime decipiuntur, nihil inveniri in ejusmodi interpretibus, quod comparari possit cum expositionibus catholicorum interpretum.

37) *Cont. haeres*, lib. I. cap. 21. n. 5. edit. Massueli.

M) *Haeres*. XXXVI. n. 2. edit. Petav.

39) Lib. *De haeresib*. n. 16.

40) *Haeret. fabul*. lib. L n. 11.

“) Ita Dallaeus *De duobus Latinorum in Unctione sacramentis Confirmatione et extrema, ut vocant Unctione*, Genevae 1659. *De extrema Unctione*, lib. U. cap. 1 et seqq. Ex hoc solo titulo aut mala fides, aut stultitia apparet hujus scriptoris perinde ac si sola ecclesia latina duo haec habeat sacramenta, non autem ecclesia graeca, russica, omnesque, eaeque antiquissimae, orientalium sectae!

admodum perceptae etiam a sanctis viris Eucharistiae saepenumero apud antiquos nulla fit mentio; 3°. quia, cum veluti consummativum Poenitentiae spectaretur hoc sacramentum a veteribus, ideo ejus implicite meminerunt cum de peracta ab infirmis exhomologesi scripserunt; 4°. ob multiplices «causas ob quas antiquitus infrequentior erat hujus sacramenti usus, quia nempe juxta Innocentium I. sanctum oleum omnibus stadia poenitentiae percurrentibus denegabatur; quia multi in fine tantum vitae baptismi gratiam petebant; quia per ea tempora innumerabiles sine ulla unctione ad martyrium convolabant; tandem quia nec iis administrare hoc sacramentum ecclesia solebat, qui innocentem vitam duxissent, uti ex Adelhardi abbatis corbejensis vita colligitur, quam Paschasius Radbertus edidit.⁴²

28. **Resp. II.** *Neg.* nullum extremae Unctionis meminisse ex scriptoribus quatuor priorum saeculorum, vel de collata extrema Unctione sanctorum biographes prorsus siluisse usque ad saecul. IX. Etenim ex graecis recensuimus III. saeculi Origenem, IV. et V. saec. Victorem antiochenum, Chrysostomum, Cyrillum; ex latinis Innocentium, Possidium, qui omnes de hoc sacramento tamquam de re vulgatissima et ab apostolis ac patribus recepta locuti sunt. Praeterea vel a primis ipsis ecclesiae gallicanae incunabulis a s. Xepotiano cuidam Artemio administratam extremam Unctionem refert Gregorius turonensis⁴³; susceptam a s. Eugendo abbate, qui circa annum 510. vita functus est, testem habemus coaequalem ejus biographum⁴⁴, ut taceam de s. regina Chlotilde, quae, ut legitur in ejus actis, prius *inuncta eat a sacerdotibus oleo sancto*, deinde Eucharistia refecta; aliisque non paucis, qui omnes ante saecul. IX. floruerunt.⁴⁵

29. **Ad 2.** *Neg.* Etenim agit Origenes loc. cit. tum de Poenitentia tum de extrema Unctione; duplex porro assignat inter utrumque sacramentum discrimen: *primum* quod extrema Unctio per oleum, et quidem solis infirmis administretur, non item vero Poenitentia; *alterum*, quod per Poe-

”) Sic enim legitur: Interim, cum coepisset idem episcopus a nobis percontari, utrum benedictionis oleo, sicut a b. Jacobo sancitum est, deberet perungi, interrogavimus eum, utrumne vellet, quem proculdubio scieramus, peccatorum oneribus non detineri.* Opp. s. Paschasii ex edit Sirmondi, coi. 1681. Stulta porro et inanis fuisset haec interrogatio, si tunc temporis obtinuisset mos ecclesiae, ut, qui credebantur peccatorum oneribus non detineri, infirmorum unctionem acciperent. Cf. Lau-noj. op. cit. cap. 2. observ. 2. Pergit autem Radbertus post recitata verba: *Quod ille*

audiens, erectis oculis in coelum cominus obsecrabat, ut fieret.

”) *Hist. eccles. Francorum*, lib. I. cap. 41. Scribit enim: *Apud Alvernos sanctus Nepotianus quarius habebatur episcopus..... A sancto antem Nepotiano visitatus (Artemius infirmus) atque oleo sancto perunctus, tribuente Domino redditur sanitati.*

**) Cf. Mabillon. *Actor. SS. Ordinis s. Benedicti*, pag. 576.

**) Cf. Chardon, *Hist. de (Extrême Onction*, pag. 400 et seq.

nitentium et confessionem graviora peccata, per Unctionem vero leviora remittantur.

30. **Ad 3.** *L).* Adscribunt adducti patres haereticis unctionem superstitiosam ignotis barbarisque vocibus collatam ad nescio quam redemptionem obtinendam, *C.* prout in ecclesia catholica administrari consuevit, *N.* Scilicet, quemadmodum Baptisma, Eucharistiam aliaque sacramenta haeretici illi foede temerarunt, ita et sacramentum extremae Unctionis simularunt. Haeresis enim quae veritatem retinere detrectat, eam saltem velut aemula imitatur. Ex superstitiosa porro illorum haeticorum agendi ratione circa morientes ineluctabile praxis ac fidei ecclesiae catholicae documentum erui-mus; neque enim illum ritum retinuissent ac temerassent haeretici illi, nisi in ecclesia, a qua discesserunt, obtinuisset.⁴⁶

31. **Ad 4.** *D.* Dubitavit Decentius de hujus sacramenti ministro ac subjecto, *C.* de sacramenti veritate, *N.* Id constat ex Innocentii verbis, seu responsione ad Decentium data.

32. **Ad 5.** *D.* Juxta glossam extrema Unctio ex iis sacramentis non est quae imprimunt characterem, adeoque reiterari non possunt, *C.* non est sacramentum simpliciter, *A.* Alioquin eam non contulisset cum Poenitentia, quae licet iterari possit, est tamen sacramentum.

33. **Inst.** Quis prudens extremam Unctionem inter sacramenta recenseat, de cujus institutione, materia, forma, ministro, subjecto et effectibus romani ipsi praecipui theologi acerrime inter se digladiantur?

34. **Resp. D.** Ita ut hae disputationes ipsam substantiam non attingant, *C.* ita ut attingant substantiam ipsam, *N.* Omnes enim theologi unanimi consensu extremam Unctionem uti verum ac proprium sacramentum habent. Hac praecipua veritate constituta, in cetera deinde subtilius inquirunt, uti fit circa veritates reliquas ab ipsis protestantibus. Ejusmodi autem quaestiones cum dogma non attingant, ejus veritati obesse nequeunt.

Quid porro de his singillatim verisimilius censendum sit, ex scholiis, quae jam subjicimus, patebit.

«e) Satis est oculos conjicere in citatos auctores, ut quisque intelligat, ritum superstitiosum illos haeticos usurpasse. Sufficiat nobis afferre, quae de valentinianis scribit s. Irenaeus loc. cit. ex versione Billii: .Sunt alii, *inquit*, qui jam jamque ex hac vita excessuros redimant, oleum aquae imixtum in eorum capita injicientes, una cum iis invocationibus, quas superius commemoravimus. Quod quidem eo faciunt, ut a superioribus principatibus et potesta-

tibus apprehendi et teneri nequeant, atque ut internus eorum homo invisibili modo ulterius ascendat, perinde nimirum ac corpora eorum inter res conditas relinquantur.* Invocationes vero, quas a se commemoratas scribit s. Irenaeus, hae sunt: *Basema, Chamassi, Baoenoeora, Alostadia, Ruuda, Cusia, Babephor, Calathi.* Quid porro istis commune est cum extremae Unctionis ritu? Cf. Feuarentius in cap. 17. hujus libri.

Perrone, Praelectiones theolog. IX.

C A P U T

IN SINGULAS SACRAMENTI EXTREMAE UNCTIONIS PARTES SCHOLIA.

SUM O L I O N I.

35. Circa istius sacramenti **institutionem** apud veteres nulla extitit quaestio; cum satis illis fuerit olei sancti unctionem ab apostolo repetere, donec sequentibus saeculis scholastici inquirere coeperunt, utrum Christus, an vero apostolus, accepta a Christo ad id speciali auctoritate, vel interius Spiritu Sancto docente, hoc sacramentum instituerit, seu utrum Christus immediate aut mediate instituerit extremam Unctionem. In varias autem abierunt sententias. Post Tridentinum vix dubitari posse videtur, quin Christus immediate hoc instituerit sacramentum, quod b. Jacobus postea promulgavit. -

SCHOLION II.

36. In comperto est, **materiam**, quam **remotam** vocant, juxta 8. Jacobi verba **oleum** esse ex olivis expressum: hoc enim solum olei nomine, absque ullo addito, significatur. Sane olei olivarum meminerunt graecorum euchologia 3, rituales latinorum libri 4 et veteres patres. Quod si *chrismatis* vox interdum apud veteres occurrit, cum sermo est de hoc sacramento, haec non est referenda nisi ad unctionem, quae a graecis *chrisma* dicitur.⁵ Ast non minima riget controversia circa benedictionem

*) Ita inter ceteros sensisse videntur s. Bonaventura, Bruliferus, Pcrezius alique non pauci scholastici.

*) Amolo lugdunensis episcopus, qui ante nongentos et amplius annos floruit in *Epist. ad Theoboldum Episc. Lingonensem* utrumque conjunxit, scribens: »Si autem et languores aliqui ac debilitates accidunt, juxta evangelicum et apostolicum praeceptum, praesto habet unusquisque ut inducat presbyteros etc.-

O Cf. Goarius in *Euchologio*, pag. 435 et pag. 436. not. 25: Arcudius, *De concordia* etc. lib. V. cap. I. ubi scribit: ..Materia est purum oleum, quod non sit permixtum cum aliis aromatibus instar unguenti Confirmationis.- Sic reliqui scriptores graeci.

O Cf. Marlenius, *De antiquis Ecclesiae ritibus* lib. I. part. II. cap. 7. art. 4.

s) Non videtur tamen improbabilis Suarezii conjectura, dum scribit, loin. IV. in *II. part. s. Thorn.* disp. 40. sect. 1. n. 10: *Immo aliquando videtur ecclesia usa hac materia* (mixtione olei et balsami) *etiam ad ungendum infirmos.* Hac ratione explicantur, quae opponit Basnagius ex s. Joann. damasc. in orat. *De iis qui in fide dormierunt*, n. 8: *Velut enim, qui unguento, αἶψα, aliove sancio oleo aegrotum cupit ungere*, el cx *Ord. Rom.* tom.X. *Bibi. Patrum*, pag. 70. ubi extremae Unctionis materia *unguentum compositionis* atque *permixtionis* vocatur (quem tamen textum in nullo Ordine romano ex iis, quos consului, reperire potui), quin tamen necesse sit asserere cum Basnagio mutam fuisse hujus unctionis materiam, cum fieri potuerit, ut parva quantitas alterius

huic oleo adnexam. De hac tridentini patres docuerunt: *Ex apostolica traditione per manus accepta . . . intellexit ecclesia, materiam esse oleum ab episcopo benedictum.*⁶ Certe hujus benedictionis, ut vidimus, jam meminit s. Innocentius I. Sed utrum haec episcopi benedictio necessaria sit necessitate praecepti divini seu sacramenti, an solum ecclesiastici, ut graves theologi sentiunt, qui propterea negant hanc benedictionem ad essentiam sacramenti pertinere, nihil certi statui posse videtur.⁷ In praxi tamen tutiorem partem tenendam esse in administratione hujus sacramenti, nemo est qui ambigat. Illud autem certum est, prout observat Benedictus XIV. oleum infirmorum ex expressa vel tacita summi pontificis concessione a simplici presbytero confici posse. Certum praeterea est, orientales presbyteros passim oleum infirmorum benedicere ab omni retro aetate, quin tamen hac de causa objurgati unquam fuerint.⁸

SCHOLION III.

37. Quod attinet ad **partes corporis ungendas**, seu ad **materiam proximam**, illud solum dici potest, unumquemque debere ritum sequi, qui viget in ecclesia, in qua sacramentum istud administratur. Mira, siquidem semper viguit hac in parte varietas. Alicubi enim plures, alicubi pauciores paries inungebantur et adhuc inunguntur.⁹ Aliquando nonnisi una pars inuncta fuit, ut patet ex vita s. Eugendi, cujus tantum fuit inunctum pectus.¹⁰ Immo vel in ipsa ecclesia romana, si instet mortis periculum, sub generali formida frons solum inungitur.

liquoris oleo permisceretur; quam commixtionem verae materiae minime officere recte observat ibid. Suarez.

s) Sess. XIV. *De extrema Unct.* cap. 1.

7) Cf. Benedictus XIV. *De Synod. dioec.* lib. VIII. cap. 7. §. 4.

8) Ibidem. Attamen Suarez loc. cit. n. 8. contendit, benedictionem episcopi ita ex Christi institutione necessariam esse, ut neque a rom. pontifice possit ea committi simplici presbytero. Videtur eximius hic doctor numquam legisse euchologia graecorum, ex quibus constat a tempore immemorabili, rom. pontificibus annuentibus, sacerdotes oleum ad inungendos infirmos benedicere. Hunc morem, ut observat Benedictus XIV, armeni etiam retinent, uti et reliquae orientales communionis, quem

probavit Innocentius VIII. ac iterum Benedictus ipse XIV.

↳) Cf. Martenius loc. cit. §. 8. Launojus op. cit. *Explicata ecclesiae traditio circa paries corporis* etc. cap. 1.

10) In ejus vita apud Mabillon. loc. cit. legitur: »Cum ultra sexagenariam aetatem fere sex mensibus praedictus pater inaequalitate corporea laboraret, vocato uno ad se de fratribus, cui cum libertate peculiari olim etiam perungendi infirmos opus injunxerat, secretissime quoque sibi pectusculum petiit, ut moris est, perungi." In libro vero *Sacramentorum* s. Gregorii M. post recitatas tres ad unguendum infirmum orationes dicitur: «Postea faciat ei signum crucis in capite de oleo benedicto."

SCHOLION IV.

38. Eadem ferme varietas viguit circa **formam**, quae ad longum tempus in ecclesia latina indicativa fuit; sic enim ambrosiana se habebat aetate s. Bonaventurae: *Ungo te oleo sanctificato in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, ut more militis uncti praeparatus ad certamen, aereas possis superare potestates.* 11 Iu Sacramentario gregoriano haec similiter forma occurrit: *Ungo te de oleo sancto* etc.¹² Huic plures paucioresve adjiciebantur preces, lectio Epistolarum s. Pauli et s. Jacobi, Psalmi qui a poenitentia vocantur etc.¹³ Ex his porro formis, quas per plura saecula in ecclesia viguisse novimus, pronum est inferre, formam deprecativam ad essentiam non pertinere, ut nonnulli scholastici autumarunt¹⁴; immo colligimus, nec necesse esse, ut omnes effectus per formam significantur; quemadmodum enim antiquitus nulla remissionis peccatorum mentio expresse fiebat, sic neque in forma, quae nunc temporis in usu est, ulla fit expressa mentio roboris ac fortitudinis, quae per hoc sacramentum confertur ad superandas diaboli tentationes ac insidias. Consistit haec enim in illis verbis: *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum etc. deliquisti.*

SCHOLION V.

39. Ambigendum autem non est, quin solus **sacerdos** idoneus sit hujus **sacramenti minister**, ut liquet ex verbis Jacobi ab universa

u) Cf. s. Bonavent. in IV. dist. 25. qu. 4. Cf. etiam Martenius loc. cit. ubi plures eosque antiquissimos Ordines profert, qui non aliam formam exhibent quam indicativam: *Ungo te de oleo sanctificato*, aut: *Ungo oculos, ungo pedes* etc.

.2) 0PP. s. Greg. M. edit. maurin. tom. III. pag. 236. ubi etiam cf. not. 912. Hugonis Menardi, qui plures etiam alias formas colligit verbis indicativis expressas, easque mordicus vindicat.

*3) Cf. citt. auctores.

Inter hos non infimum locum obtinet Simonnet, qui eadem ratione, qua, ut vidimus, contra omnium antiquorum documentorum fidem constituit, nullam esse absolutionem forma deprecativa prolatam, sic in tract. XVI. *De extrem. Unct.* disp. L art. 3. resp. 3. adstruit, repugnantibus anti-

quis documentis, nullam esse formam extremae unctionis verbis indicativis conceptam. Veteres scholastici venia digni erant, cum nondum reperta fuissent documenta, quae postea delecta sunt. Nimis propterea acerbè perstringuntur a Menardo ac Martenio, qui inter cetera scribit loc. cit. art. 3. §.9: «Haec (verba) in quibusdam ritualibus modo absoluto, in aliis deprecativo, in nonnullis partim absoluto partim deprecativo enuntiantur. Qua de re frustra disputant scholastici, cum parvi referat, quovis modo proferantur, dummodo in nomine Domini, quod solum requirit apostolus, proferantur. Nec omnibus argumentationum suarum cavillationibus formas absolutas convellere poterunt, quas omnis approbavit antiquitas, nec respuerunt insigniores theologi.»

traditione expositis.¹⁵ Audiendi propterea non sunt haereticus Basnagius¹⁶ et Launojus¹⁷, dum contendunt, interdum a diaconis, immo vel ab ipsis laicis in necessitatis casu hoc sacramentum fuisse administratum. Profecto rationum momenta, quae ad hoc persuadendum proferunt, levissima sunt ac futilia. Etenim id non evincunt in primis verba Innocentii I: *Sancto oleo chrismatis ab episcopo confecto, non solum sacerdotibus, sed et omnibus christianis uti licet in sua, ad suorum necessitate inungendo*: illud enim *inungendo* non de *activa* unctione, sed de *passiva*, hoc est, non de collatione, sed de receptione hujus sacramenti accipiendum est; ut patet 1°. ex toto contextu et ex argumentatione s. pontificis 2°. ex absurdo, quod alioquin sequeretur, nisi eo sensu, quem indicavimus, verba Innocentii acciperentur, posse nempe quempiam sive presbyterum sive laicum sacramentaliter semetipsum inungere. Grammaticis porro onus relinquimus ostendendi ejusmodi gerundia ab auctoribus aureae latinitatis in significatione passiva saepissime fuisse usurpata. Sane Virgilius, *Géorgie*. III. v. 404. scripsit:

. . . Alitur vitium vivisque tegendo ;

id est, dum tegitur.¹⁸

40. Nec deinde id evincunt verba ven. Bedae, qui in cap. V. epistolae s. Jacobi infirmos adhortatur, ut seniorum adjutorio se curari meminerint, neque ad juniores minusve doctos causas suae imbecillitatis deferant. Xam, ut ex orationis serie liquet, Beda Jacobi verba: *Infirmatur quis in vobis*, non solum litterali sensu de infirmitate corporea, sed etiam metaphorice de spirituali aegritudine exposuerat; liinc jure merito ipse monebat, ut in sacramento Poenitentiae, vel ubi de salute animi sempiterna agitur, ad

.s) Veteres protestantes *presbyterorum* nomine *aetate seniores* exposuerunt; Carpovius intelligit viros peritos, pios, cordatos etc.; alii, ut paulo ante vidimus, exponunt etiam de viris medicinae peritissimis; nunc vero nobis dant, ea voce hic significari ecclesiae ministros. Hinc Rosenmüller cum Nösselt, fasc. IL pag. 238. observat, *presbyterorum ecclesiae* nomen in novi Test. libris *semper* de viris in ecclesia primariis, iisque vel magistris vel praesidibus usurpari.

14) In *Annalibus politico-eccles.* ad annum 58. n. 10.

17) Op. cit. *Explicata ecclesiae traditio circa ministrum* etc. observ. 2 et 3.

”) Cf. Constant in adnot. ad hunc loc. ubi ostendit, ab Innocentii mente aberrare eos, qui eum hoc loco omnibus christianis

tum se tum suos oleo sancto ungendi jus attribuere, et fideles omnes hujus sacramenti ministros praedicare arbitrantur; praesertim cum s. pontifex nondum hic de unctionis ministro, sed de eo tantum, cui conferri possit, sermonem habeat. Inde enim ad alleram progreditur quaestionem, an scilicet presbyterorum ita proprium sit hoc sacramentum administrare, ut illud conferre episcopis non liceat, falsam nonnullorum ea de re opinionem, de qua illum Decentius consulendum duxerat, confutat. Et haec quidem Decenti! interrogatio, quantum abhorreret ab illorum temporum fide, ut Christiani quique infirmos sacro oleo ungere posse crederentur, aperte indicat. Ex quibus liquet, quam parum se acutos exhibuerint Launojus et Basnagius.

sacerdotes seniores confugiamus, si auctoritate, experientia, doctrina junioribus praestent.

41. Neque denique id evincunt ecclesiastica monumenta, quae Basnagius et Lnunojus collegerunt, vel Thomae waldensie auctoritas. Illa eiquidem monumenta non respiciunt nisi unctionem caereraouiidem.⁹ Thomae porro waldensis auctoritas tanta non est, ut eam Tridentini auctoritati praeferamus.

42. Perinde autem est, ad essentiam hujus sacramenti quod spectat, sive ab uno sive a pluribus sacerdotibus conferatur. Etsi enim antiquitus in utraque ecclesia orientali et occidentali a pluribus sacerdotibus hoc sacramentum passim administraretur-°, non desunt tamen exempla de administrata extrema Unctione ab uno tantum sacerdote.²¹ Hoc ergo definire ecclesiae est, penes quam disciplinae moderandae jus est. Quapropter non est cur miremur, in ecclesia saltem latina ob nonnullos, qui irrepserunt abusus, sancitum fuisse, ut ab unico sacerdote, parocho scilicet, ungeretur infirmus.²²

SCHOLION VI.

43. **Subjectum** extremae Unctionis esse solos **adultos baptizatos gravique morbo laborantes**, inter omnes catholicos theologos nunc convenit adversus Dallaeum, qui contendit, etiam infantes ac optima valetudine utentes inungi quovis tempore consuevisse. Contrarium enim

⁹) Sane singula expendi documenta, quae illi auctores proferunt, nec ullum reperi, quod non spectet ad unctionem caeremonialem, quae olim in usu erat ad implorandam a Domino sanitatem. Nonnulla vero ad rem praesentem nullo modo spectant, cujusmodi sunt, quae refert Basnagius ex Sulpicio Severo, *Dial.* III. cap. 3. et ex s. August. *De Civit. Dei.* lib. XXII. cap. 8. Nec magis proficit ex textu *Sermonis s. Eligii*, in quo legitur: „Aeger Eucharistiam cum fide et devotione suscipiat, oleumque benedictum fideliter ab ecclesia petat eoque ungatur.” Nam, etiamsi retineatur haec lectio, siquidem in aliis exemplaribus legitur *ungatur*, attamen clarum est, aegrotum, debere ungi ab eo qui Eucharistiam deferebat et ipsum oleum benedictum, praesertim cum s. Eligius immediate subjiciat: »Ut illud, quod scriptum est, impleatur in eo: Infirmatur aliquis? Inducat presbyteros, et orent super eum,

unguentes eum oleo etc.,” quibus determinatur sensus vocis *ungat, seu ungatur*. id est, efficiat seu satagat ut ungatur; quod etiam ex sequentibus verbis liquet. Verum haec omnia dissimulat Basnagius. Cf. Bened. XIV. *De Synodo*, lib. VIII. cap. 4. §. 1 et seq.

Cf. Marten, loc. cit. art. 3 et 4.

21) Id apertissime constat ex iis, quae attulimus de s. Eugendo inuncto ab unico sacerdote, ac de Artemio oleo peruncto ab uno s. Nepotiano. Alia exempla profert Martenius loc. cit., ex quibus refellitur error graecorum, ac nominatim Simeonis thessalonicensis, qui irritum habent sacramentum hoc administratum ab unico sacerdote. Contendunt enim, ad minus tres sacerdotes requiri ad valide conferendam infirmorum unctionem. Sed cf. adversus eos, quae scribit Arcadius op. cit. lib. V. cap. 6.

22) Cf. Benedict. XIV. loc. cit. §. 6.

evincunt, 1°. ipsa Jacobi apostoli verba, ut paulo ante ostendimus, 2°. constans ecclesiae praxis²³, 3°. omnes patres et rituales libri. Si quae monumenta aliud prae se ferre videntur, vel ex speciali divino instinctu id repetendum²¹, vel ex ignorantia, vel demum ex eodem principio, quo senes interdum inungi consueverunt.²⁵ Ceterum ad graecorum aliorumque orientalium praxim quod attinet, inungendi sanos ac bene valentes, ostendit Renaudotius, eos per illum ritum minime sibi proponere administrationem sacramenti, sed caeremonialem unctionem, quam devotionis causa frequentant²⁶

Dum vero diximus, subjectum hujus sacramenti esse infirmos gravi morbo laborantes, non ita haec accipienda sunt, ut in extremis, ut ajunt, constitutis debeat hoc sacramentum administrari. Haec enim agendi ratio est contra ecclesiae mentem²⁷ et contra finem secundarium ejusdem sacramenti, conferendi scilicet sanitatem, si animae saluti expediat; cum enim sacramentum non producat hunc effectum per modum miraculi, non ita debet differri, donec miraculum necessarium sit. Est praeterea haec praxis perniciosa, cum ex ejusmodi dilatione fiat, ut absque hoc salutari sacramento infirmus e vivis non semel excedat, aut sacramentum recipiat, cum sensibus destitutus est, ac proinde sine contritionis actibus; demum ansam

u) Cf. Marten, loc. cit. art. 1.

23) Unicum exemplum, quod proferit Martenius loc. cit. de extrema Unctione sanis collata, est de Odilia comitis Herimanni et Alathildis filia quae cum feria IV. ante pascha, ut legitur in *Chronico viridunensi*, pag. 167. ad s. Vitoni monasterium sana et integra accessisset, a Richardo abbate praemonita de futura sequenti die ejjis morte, ab eodem abbate liquore sancti olei inuncta, postea, ut praedictum fuerat, vita functa est. Asl quis non videat, factum istud esse prorsus extraordinarium, nec in exemplum trahendum? Dicit etiam non incongrue potest, eos, qui sunt divinitus admoniti de instante sibi interitu, jam tum coepisse interiori morbo laborare, quod saepe accidere solet, etsi in specie valerent, ideoque perunctos fuisse eodem prorsus jure, quo senes inungendos mox dicemus in decrepita aetate jam constitutos. Alia exempla profert Bened. XIV. loc. cit. cap. 5. §. 2. quibus eadem debet aptari responsio.

2i) Ipsa enim senectus est morbus, ilemque eo gravior et insanabilior, quo magis mortem propediem allaturus. Senes enim identidem moriuntur, *sicut sua sponte nulla adhibita vi consumptus ignis exstinguitur*,

ut loquitur Tullius, *De senect.* cap. 20. *et quasi poma ex arboribus ... si sunt matura et cocta, decidunt, sic senibus vitam aufert maturitas.* His propterea salutari Unctione consulendum esse jure optimo rituales libri, et in bis romanus, §.7. et vir sanctissimus Carolus Borromaeus, in concilio mediolan. IV. tit. VI. de exlr. Unet, constituunt.

26) *Perpétuité de la foi*, tom. V. iiv. V. chap. 3. ubi praeterea observat, presbyteros orientales super aegrotos tantum recitare orationes, quibus Unctio sacramentalis adhibetur; minime vero easdem recitare, cum sanos inungunt. Cf. etiam Goarius, *Eucholog.* pag. 432 et 728.

27) Haec congruunt cum iis, quae docet Catechismus rom. part. II. cap. 6. §. 9: „In quo gravissime peccat, qui illud tempus aegroti ungendi observare solent, cum jam omni salutis spe amissa, vita et sensibus carere incipiat; constat enim ad uberiores sacramenti gratiam percipiendam plurimum valere, si aegrotus, cum in eo adhuc integra meus et ratio viget, fidemque et religiosam animi voluntatem afficere potest, sacro oleo liniatur.

praebet haereticis ecclesiam calumniandi, perinde ac si ipsa pinguedine sua, ut loquitur Calvinus, semicadavera inficiat.²⁸

44. Hic observare juverit, non semper eundem ordinem in ecclesia viguisse circa hujus sacramenti administrationem. Ut plurimum enim antiquitus ante viaticum conferebatur, ut allata a nobis documenta ostendunt; interdum edam post viaticum, ut in praesentia gravissimis de causis usus obtinet²⁹

SCHOLION VII.

45. Demum effectum hujus sacramenti docet Tridentinum esse gratiam Spiritus Sancti *cujus unctio delicta, « quae sint adhuc expianda*³⁰; *ac peccati reliquias* ³¹ *abstergit: et aegroti animam alleviat et confirmat, magnam*

“) Sic enim loquitur, *Inslit.* lib. IV. cap. 19. §. 21 : «Isti (catholici) non infirmos, sed semimortua cadavera sua pinguedine inficiunt, quam jamjam anima in primoribus labris laborat, vel (ut ipsi loquuntur) in extremis.- Ceterum ex antiquis documentis prolatis a Menardo et Martenio locis citt. constat, ecclesiam consuevisse sacramentum hoc administrare, cum fideles in gravem morbum incidissent. Cf. Bened. XIV. loc. cit. cap. 7. §. 1 et seq.

”) Cf. Bened. XIV. loc. cit. cap. 8. qui de hoc copiosissime disputat; neque necesse est plura congerere. Bellarm. quoque, *De arte bene moriendi*, lib. II. cap. 7. varias disciplinae, quae nunc obtinet, rationes affert.

30) Hinc passim theologi docent, per sacramentum extremae Unctionis dimitti peccata venialia *per se*, exitialia vero atque mortifera remitti *secundario* seu *per accidens*. *Neque enim*, inquit, Catechismus rom. loc. cit n. 14. *hoc sacramentum primario loco ad graviorum criminum remissionem institutum est; sed Baptismus tantum et Poenitentia vi sua hoc efficiunt*. Qui ergo cum Sambovio existimant, effectum istius Unctionis per se non esse solum remissionem venialium, sed etiam mortalium, ii pugnant cum doctriua Catechismi romani, immo cum sensu universae ecclesiae, quae duo solum semper agnovit sacramenta *mortuorum*, Baptismus nempe et Poenitentiam; tertium autem addi deberet, si extrema Unctio ad delenda per se

etiam lelhalia fuisset instituta. Posset tamen dici, ordinatum esse hoc sacramentum etiam directe ad delenda peccata lelhalia, sed ea solum quorum poenitens conscientiam non habet, quacumque demum ex causa id proveniat. Haec omnia copiose declarat Nic. Serarius, op. cit. cap. 9. num. 113 et seqq. Cf. etiam s. Thomas in *Suppl.* qu. 30. art. 1. el *Cont. gent.* lib. IV. cap. 73; hac porro ratione, quae sibi invicem adversari videntur, componuntur. Ex hoc colligunt theologi, fieri posse ut is per hoc sacramentum salvetur, qui alioquin esset damnandus.

31) Hoc nomine intelligitur languor illi et infirmitas virium, qua a recte factis atque a studio virtutis avocamur, tum per-versa illa atque prae-postera voluntatis in-clinatio, qua propensi sumus ad vitia, at-que ad explendas cupiditates quodam ve-luti pondere impellimur. Ut autem haec duplex animi affectio, quae multitudine peccatorum contrahitur, noxia est, ita op-portuno remedio sanari debet, eo praeser-tim tempore, quo nobis gravi morbo afflic-tatis impendet periculum amittendae vitae. Mortem enim pertimescimus; timorem vero auget tum anteactae vitae conscientia, tum illa cura et cogitatio de formidando Dei iudicio paulo post subeundo. Ne igitur animus his timoribus opprimatur, sed po-tius mortem tranquille expectet, excitari et erigi debet, pio quodam sanctoque gaudio repleti, et a peccati reliquiis liberari.

*in eo divinae misericordiae fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus, et morbi incommoda ac labores levius fert, et tentationibus daemonis calcaneo insidiantis facilius resistit, et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, consequitur.*³² Quos quidem effectus fuse et eleganter exponit Catechismus romanus³³, ac breviter complexus est hoc disticho haud ignobilis poeta:

Ungor in extremis, ut flat gratia major,
Et morbus levior et mea culpa minor.

«) Sess. XIV. *De ejDtrem. Unet.* cap. 2.   M) Loc. cit.

```

      Ul fili o
      tmiufp
      tliytO il

```


quatenus Ordo sacram inaugurationem significat, nos ducit ad statuendam sacramenti veritatem, atque ad investigandum, quibas potissimum ritibus et gradibus tanta haec dignitas competat, et quaenam sit uniuscujusque materia, forma, subjectum et minister. Quibus aliud caput subnectimus ad praecipuum ecclesiastici Ordinis decus vindicandum, quod in continen- tiae professione consistit,

CAPUT I.

DE SACRAMENTI ORDINIS VERITATE.

4. Ordo seu sacra Ordinatio definiri consuevit: *Ritus sacer seu sacra- mentum novae legis a Christo institutum, quo spiritualis potestas confertur sacramenta conficiendi et ministrandi, ceteraque ecclesiastica munia pro jure obeundi.* Prout Ordo dicitur *ritus sacer*, omnes omnino gradus seu ordines complectitur, etiam eos, in quibus ex plurimorum sententia sacramenti ratio desideratur; prout vero dicitur sacramentum, ad eos tantum gradus atque ordines refertur, in quibus vera sacramenti ratio dignoscitur.

5. Omnium primi saeculi XVI. novatores hujus sacramenti veritatem convellere ausi sunt, licet verbis ad fallendum compositis, cum de eo dis- serunt, interdum utantur.¹ Quamobrem, etsi pastoribus suis a regibus aut magistratibus electis ac approbatis manus imponant, negant tamen, si angli- canos excipias, sacram ejusmodi actionem veri nominis sacramentum esse, quod conferendae gratiae vim habeat, quo spiritualis nota imprimatur atque indelebilis character, quo denique potestas tribuatur docendi, conficiendi atque ministrandi sacramenta; sed eam veluti nudam caeremoniam ha- bent, qua delecto pastori sacrum mimus committi declaratur, assignarique stipendium. Ex istorum enim placitis fideles omnes vi baptismi sunt sacer- dotio instructi, nec egent nisi publica deputatione, ut sacerdotii munere fungantur. Adversus quem errorem sit

PROPOSITIO.

Ordo sive sacra Ordinatio est vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum.

6. De fide est haec propositio, quam his verbis tridentina synodus, Sess. XXIII. can. III. definivit: *Si quis dixerit, Ordinationem non esse vere et proprie sacramentum, a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut*

¹) Cf. Witasse, loc. cit. art. 2.

TRACTATIS

PROOEMIUM.

1. Si qua est in re theologica disputatio quae *ad nos*, qui in sortem Domini vocati sumus, et facti ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei, maxime spectet, ea profecto est, quam ordimur. Agendum est enim de Ordine, de eo scilicet ritu, quo segregati a fidelium coetu constituimur in ecclesiastica hierarchia et ad ecclesiastica munia obeunda, ut totius ecclesiae utilitati atque aeternae animarum saluti pro virili parte inser- viamus.

2. Ordinis nomen bifariam a patribus accipitur, vel pro ipsa sacra Ordinatione seu ritu, quo ecclesiae ministri inaugurantur, vel pro ecclesia- stica hierarchia sive ecclesiae ministrorum gradu ac dispositione juxta na- tivam hujus vocis significationem.¹ Primo sensu proprie a latinis *Ordinatio* vocatur, seu *sacra Ordinatio*; a graecis *χειροτονία* seu *Manuum extensio* aut *porrectio*, interdum vero *χειροεπιθεμία* seu *Manuum impositio* dicitur.²

3. De Ordine priori sensu accepto agere nobis propositum est. Hinc,

*) Juxta hanc significationem s. Augu- stinus, *De civit. Dei*, lib. XIX. cap. 13. η. 1: „Ordo, *inquit*, est parium disparium- que rerum sua cuique loca tribuens dis- positio."

2) Cf. Witasse, tract. *De sacram. Or- dinis*. part. I. qu. 1. art. 1. Notandum porro est cum Petavio, *De eccles. hierarchia*,

lib. I. cap. 8. n. 10, vocem *χειροτονία* am- bigue usurpari, ac saepe Ordinationis sa- cramentum, id est, consecrationem signifi- care, interdum vero nudam electionem, qnae popularibus suffragiis olim fiebat. Hac au- tem vocis ambiguitate, ut inferius videbi- mus, novatores saepe abusi sunt.

esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei et sacramentorum; anathema sit.

7. Haec autem veritas tum ex verbo Dei scripto tum ex verbo Dei tradito luculentissime constat. Scribens enim apostolus de Timothei Ordinatione in priori ad ipsum data Epistola, IV. 14: *Noli, inquit, negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii.* Ac iterum in posteriori ad eundem Epistola, I. 6. scribit: *Admoneo te. ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum.* Exponens porro cujusmodi haec gratia sit, ita ibidem immediate subdit: *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, et dejectionis, et sobrietatis.* Ex his autem tria illa habemus quae, adversariis ipsis latentibus, requiruntur ac sufficiunt ad vere ac proprie sacramentum constituendum: ritum nempe externum in manuum impositione, gratiae promissionem ritui illi adnexam, ac propterea Dei mandatum seu divinam institutionem, quae ex ipsa gratiae promissione profluit. Solitis enim Dei est ejusmodi ritum externum instituere, qui gratiae non solum significandae, sed et conferendae vim habeat.

8. Id ipsi praeterea constat ex perpetua ecclesiae traditione, cujus testes locupletissimi sunt patres, ex quibus alii sacram Ordinationem sacramentum appellant, ut Leo M. I et Gregorius AI.2; alii etiam invisibilem gratiam a Deo concedi in hoc sacramento docent, ut Ambrosius³ et Gregorius Nyssenus⁴; alii denique non dubitarunt Ordinem cum Baptismo ita conferre, ut explorati principii loco sumerent, utrumque esse veri nominis sacramentum, eademque esse utriusque rationem. In his Hieronymus in *Dialogo adversus luciferianos* contendit, iterum ordinandos non esse, quos haeretici jam ordinaverant, quia baptizati ab haereticis non rebaptizantur; sic enim disputat: *Si in fide sua baptizato baptizans nocere non potuit, et in fide, sua sacerdotem constitutum constituens non inquinavit.*⁵ Similia habet s. Augustinus, *Cont. epist. Parmeniani* lib. II. ubi ita

¹) *Epist. XII. ad Episc. Provinciae Mauritaniae Caesar*, cap. 3. edit Baller. *Otiis ergo*, dicens, *dissimulare audeat, quod in tanti sacramenti perpetratur injuriam?* Loquitur autem de ordinationibus per tumultum factis.

²*) *In prim. Regum*, lib. IV. cap. 5. n. 1: «Is, inquit, qui promovetur, bene foris ungitur, si intus virtute sacramenti roboretur.»

³) *De Spiritu Sancto*, lib. I. cap. 5. n. 71. et *Serm. X. in Ps. CXVIII.* n. 17.

⁴*) *Orat. in Baptismum Christi*, opp. edit. Paris. 1615. tom. II. pag. 802. «Eadem Verbi (Christi) vis, scribit, sacerdo-

tem augustum ac honorandum facit, novitate benedictionis a communitate vulgi segregatum. Quum enim heri ac tempore superiori unus e multitudine ac plebe esset, repente redditur praeceptor, praeses, doctor pietatis, mysteriorum latentium praesul; eaque contingunt ei, cum nihil vel corpore vel forma mutatus, sed quod ad speciem externam attinet ille sit qui erat, invisibili quadam vi ac gratia invisibilem animam in melius transformatam gerens. *Ἀοράτῳ ῥὶν δυνάμει καὶ χάριτι τὴν ἀόρατον ψυχὴν μεταμορφωθεί πρό τὸ βελτίον.*»

⁵) N. 11. Edit. Vallarsii.

invicta domitistas perstringit: *Nulla ostenditur causa, cur ille, qui ipsum Baptismum amittere non potest, jus dandi potest amittere. Utrumque enim sacramentum est, et quadam consecratione utrumque homini datur, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur.*⁶

9. Testes insuper hujus traditionis sunt oecumenicae synodi, chalcedonensis et nicaena II.7, tum synodi particulares, cujusmodi sunt constantinopolitana, anno 459. a Gennadio coacta⁸, bracharensis L⁹ et toletana VIII. ¹⁰, quae omnes declarant, gratiam esse Ordinationis effectum, atque adeo ordinationis ritum in sacramentorum loco et numero habitum fuisse. Sic enim inter ceteras loquitur oecumenica synodus chalcedonensis: *Si quis episcopus propter pecunias Ordinationem fecerit, et non venalem gratiam vendiderit . . . de proprio gradu in periculum veniat.*

10. Luculentissimum denique divinae hujus traditionis testimonium est eadem ecclesiarum omnium et ipsorummet haereticorum, de quorum societate et origine heterodoxi nostri gloriantur, consensus. Morinus, toto suo commentario *De sacris Ordinationibus*, et Renaudotius tom. V. operis, quod inscribitur *Perpetuitas fidei catholicae*, omni monumentorum genere ostenderunt, septenarium sacramentorum numerum a graecis et orientalibus semper agnitum et propugnatum fuisse, atque Ordinationem in septenario illo numero constantissime recensitam fuisse.¹¹ Bossuetius autem in *Historia variationum* demonstravit, nec waldenses, nec wicleffitas nec hussitas in hoc doctrinae articulo a fide catholicorum recessisse. Est igitur perpetua et constans omnium ecclesiarum omniumque temporum, atque ab haereticis ipsis confirmata traditio, Ordinationem esse veri nominis sacramentum.

11. Ad probationum vero cumulum jam accedit recentiorum protestantium confessio, qui non dubitarunt sacro huic Ordinationis ritui gratiae divinae collationem adscribere.¹² Tanta scilicet est veritatis vis, ut ab adversariis ipsis consensum extorqueat.

⁶) N. 28. Alia testimonia patrum cf. apud Bellarm. *De Sacram. Ord.* cap. 3. et apud Wilasse loc. cit. qu. 1. art. 2.

⁷) Synod. chalced. can. II. apud Hard. *Acta Conc.* torn. ἑχ. col. 601; nicaena, can. V. ibid. tom. IV. col. 490.

⁸) Ibid. tom. II. col. 783.

⁹) Can. III. ibid. tom. III. col. 386.

¹⁰) Cap. 3. ibid. col. 961.

¹¹*) Cf. etiam Joseph. Simon. Assemanus, *Biblioth. Orient.* tom. III. part. I. pag. 356 et 373.

¹²*) Id aperte ex recentioribus fatentur D. Marheineke in *Systemate catholico*,

vol. IIT; Kaiser in *Theologia Biblica, seu Judaismo et Catholicismo*, Erlangen 1814; Fessler, qui in suo *Manuali liturgico* banc proponit ordinationis formulam: «Ordinans una cum omnibus adsistentibus ambas manus extendens super caput ordinandi, dicat: Accipe Spiritum Sanctum ad ministerium operis seu officii sacerdotii, quem nos manuum impositione tibi conferimus; quorum remiseris peccata remittentur ei, et quorum retinueris, retenta erunt. Vi potestatis mihi Dei nomine traditae mediante et in ecclesia ego te consecro et ordino sacerdotem ecclesiae evangelicae, praeco-

DIFFICULTATES.

12. **Obj.** 1. Impositio manuum, quam allata Scripturarum loca commemorant, familiaris erat veterum hebraeorum ritus, quo apostoli modo ad morbos curandos, modo ad preces Deo fundendas, modo in alios etiam fines deinceps uti coeperunt. Ergo nulla ratione traduci potest ad peculiare aliquod sacramentum; 2. praesertim cum nusquam in Scripturis appareat hanc manuum impositionem adhibitam fuisse a Christo cum apostolos suos sacerdotes instituit aut ecclesiae praefecit. 3. Gratia vero, quam apostolus narrat se contulisse Timotheo per impositionem manuum suarum, non est gratia sanctificans, sed gratia miraculorum, et prophetiae, quae *gratis data* vulgo appellatur, quam propterea *χάρισμα* vocavit ad discrimen alterius gratiae sanctificantis, quae ab eodem apostolo plerumque designari consuevit vocabulo *χάρις*. 4. Hoc sane expresse affirmat ibidem apostolus, dum ait. gratiam Timotheo datam fuisse *per prophetiam*, quae est donum gratis datum. 5. Quamobrem recte ecclesiae patres utrumque Pauli testimonium explicarunt vel de gratia miraculorum, vel prophetiae, vel de facultate docendi. 6. Denique utcumque apostoli Pauli testimonia accipiantur, Ordinis tamen sacramentum minime probant. Ille enim loquitur de impositione manuum *presbyterii*: catholicorum autem constans sententia est, non presbyteros sed episcopos tantum Ordinis sacramentum administrare posse. 7. Accedit, quod sacramentum novae legis christianis omnibus debet esse commune; Ordo autem peculiaris est clericorum. Ergo.

13. **Resp.** Ad 1. *D.* Ritus materialis, *Tr.* vel *C.* prout a Christo instructus est gratia sacramentali, seu prout Christus eidem ritui alligavit gratiae collationem, *A.* Alioquin et ipsum Baptisma ex albo sacramentorum esset expungendum, cum non minus hic baptizandi ritus apud veteres hebraeos obtinuerit.¹³

14. Ad 2. *Neg. cons.* Potuit enim Christus pro suprema, qua pollebat, auctoritate absque peculiari ritu sacerdotalem dignitatem apostolis conferre, et ipsis interea praecipere, ut ad inaugurandos sacerdotes impositione manuum uterentur. 2° Sec enim tantum ex iis, quae Christus fecit, sed ex iis, quae ipse facienda mandavit, thesim nostram adstruimus.

15. Ad 3. *Act?* Est enim gratia *virtutis* et *dilectionis*, ut ipsemet exposuit. Id porro, quod additur de voce *χάρισμα* collata cum voce *χάρις*, nullius prorsus ponderis esse reponimus; tum quia idem apostolus, Rom. V. 15. hac eadem voce utitur ad gratiam sanctificantem significandam, dum

nem evangelii J. C. et dispensatorem sanctorum sacramentorum suorum, in nomine Patris etc." Apud Esslinger, *Apologie de la religion catholique* etc. 1832.

”) Cf. Lightfoot, *Harmonia quat. Evangel.* part. III. in Joann. III. v. 23. opp. edit Ultrajecti 1692. vol. I. pag. 446 et seqq.

ait: *Non sicut delictum, ita et donum* 14, graece *χάρισμα*; tum quia vetustissimi graecorum patres gratiam, qua Filii Dei nominamur et sumus, *χάρισμα* appellant, ut Clemens alex.15, Gregorius nazianz.16, atque Theodoretus. 17 Hinc etiam Pauli interpretes Joannes Chrysostomus, quod Paulus in objecto loco *χάρισμα* vocaverat, ipse *χάριν* exponit. 18 Ideo autem Paulus impertitam gratiam Timotheo dicere maluit *χάρισμα*, quam *χάριν*, quia scilicet Ordo tum gratia sanctificante initiatos auget et cumulat, tum eosdem multis praeterea donis exornat ad aliorum utilitatem et salutem. Apposite Chrysostomus ita verba posterioris Epistolae ad Timotheum enarrat: *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, hoc est, gratiam spiritus, quam accepisti, ut praesis ecclesiae, ut signa edas et cultum omnem exhibeas. Penes nos enim est illam vel extinguere vel accendere.* 19 Quibus verbis *gratiam gratis datam* s. Doctor ita commemorat, ut gratiam sanctificantem minime excludat. Atque hoc modo explicandi sunt ceteri ecclesiae patres, qui Pauli verba vèl de gratia miraculorum, vel prophetiae, vel de facultate docendi quomodo explicasse videntur. Ab hac autem expositione nec ipsi recentiores protestantes abhorrere videntur. 20

16. Ad 4. *D. Per prophetiam* de futura Timothei ordinatione, *C.* per donum prophetiae, vel *N.* vel *subd.* praeter gratiam sanctificantem, *Tr.* ad hujus exclusionem, *JV.* Illorum porro expositio nobis verisimilior videtur, qui ea Pauli verba non de effectu manuum impositionis interpretantur, sed de prophetia sive revelatione, qua admonitus Paulus Timotheo manus imposuerat et episcopum consecraverat, cohaerenter ad ea, quae I. Epist. ad eundem Timotheum I. 18. ipse apostolus scripserat: *Hoc praeceptum commendo tibi, fili Timothee, secundum praecedentes in te prophetias.* 21

H) Ουχ ω το παράπτωμα, ούτω και το χάρισμα,

|5) *Paedagogi*, lib. I. cap. 6. pag. 931.

·*) Orat. XL. pag. 638.

n) Epist. graecor, decretorum cap. 28. tom. IV. pag. 316. Haec aliaque exempla cf. apud Suiccrum in *Thesauro eccles.* tom. II. ad voeem *χάρισμα*. §.3.

,s) *Hom I. in 11. Epist. ad Timoth.* cap. I. num. 2.

”) ΤουτέΟτι. τήν χάοιν του πνεύματο , τ,ν ελαβε ει προϋταΰίαν τή εκκληΰία , α Οημεία. ει τήν λατρείαν άπαΰαν' έν ημίν γαρ εΰτί και ββίβαι, και άνάψαι τούτο. Loc. cit. opp. tom. XI. pag. 661. edit. maur.

”) Cf. Rosenmuller, *Schoi.* in hunc loc.

’*) *Ίαΰτηγ τήν παραγγελίαν παρατίθεμαι βοι, τεκνον Τιμόθεε, κατά τά προα- /οΰοα επί δε προφητεία .* Hanc exposi-

tionem sequitur ipse Calvinus *Comment, in I. ad Timoth.* IV. 14. ubi scribit: ..Dicit (apostolus) gratiam illi datam esse per prophetiam. Quomodo? Quia scilicet Spiritus Sanctus oraculo Timotheum destinaverat, ut in ordinem pastorum cooptarent. Neque enim delectus tantum fuerat hominum iudicio, ut fieri solet; sed praecesserat Spiritus Sancti nuncupatio..... Itaque sensus est, Timotheum, quum prophetarum voce adscilus fuit in ministerium, et deinde solemn!ritu ordinatus, simul gratia Spiritus Sancti instructum fuisse ad functionem suam exequendam. Unde colligimus, non inanem fuisse ritum; quia consecrationem, quam homines impositione manuum figurabant, Deus Spiritu suo implevit.* Quid clarius?

17. Ad 5. Responsio patet ex iis, quae dicta sunt ad 3.

18. Ad 6. *D.* Id est episcopi, *C.* simplicis presbyteri, *N.* Vox enim *presbyteri* seu *presbyterii* ab initio, ut suo loco ostendemus, aequivoca fuit, atque usurpabatur ad designandos sacerdotes sive primi sive secundi ordinis, id est, tum episcopos tum presbyteros proprie dictos. Hic porro eam ab apostolo adhibitam esse ad significandos episcopos patet turn ex s. Joanne Chrys. qui id aperte declarat scribens: *Non de presbyteris hic loquitur apostolus, sed de episc*   *neque enim presbyteri episcopum ordinabant*²¹; tum ex antiquissimis versiombus, quae verba illa reddunt: *Per impositionem manuum episcopi*²³; tum denique ex apostolo ipso, qui H. ad eumdein Timoth. Epistola scribit: *Per impositionem manuum mearum*. Non desunt, qui contendrmt, vocem illam *presbyterii* non ad Ordinis ministrum, sed ad subjectum, seu ad ordinatum ipsum referri, atque adeo significare officium presbyteri vel episcopi, ut sensus sit: *Per impositionem manuum, qua creatus es presbyter*. Haec autem interpretatio quam Calvinus ipse probavit u, difficultatem omnem de medio tollit.

19. Ad 7. *D.* Quoad utilitatem, *Tr.* vel *C.* quoad perceptionem, *N.*

CAPUT II..

DE MULTIPLICI ORDINUM NUMERO ET DIGNITATE.

20. Loquens tridentina synodus, Sess. XXLU. cap. II. de sacris Ordinibus, haec habet: *Cum divina res sit tam sancti sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, quo dignius et majori cum veneratione exerceri posset, ut in ecclesiae ordinatissima dispositione plures et diversi essent ministrorum Ordines, qui sacerdotio ex officio deservirent, ita distributi, ut, qui jam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent. Nam non solum de sacerdotibus, sed et de diaconis sacrae litterae apertam mentionem faciunt; et quae maxime in illorum Ordinatione attendenda sunt, gravissimis verbis docent, et ab ipso ecclesiae initio sequentium Ordinum nomina, atque uniuscujusque eorum propria ministeria, subdiaconi scilicet, acolythi, exorcistae, lectoris et ostiarii in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non pari gradu. Nam subdiaconatus ad majores Ordines a patribus et sacris conciliis refertur, in quibus et de aliis frequentissime legimus. Can. autem II. sic eamdem doctrinam sanxit: Si quis dixerit, praeter sacerdotium non esse in ecclesia catholica*

”) Hom. XIII. in L ad Timoth. n. 1. *Ὁν ἀερί πρισβυΓίρων φηϋίν ἐνρανSa, ἀλλὰ περί ε.τιΟκόπων' ου γάρ δη πρεϋβύτεροι του επιϋκοπον ^χειροτονοϋν.* Loc. cit. pag. 618.

23) Sane versio aethiopica ita reddit apostoli verba: *Cum impositione manuum episcopor.* Cf. Polygl. Waltoni.

M) Tum in *Comment*, in hunc loc. tum *Instit.* lib. IV. cap. 3. §. 16.

alios Ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur; anathema sit.

21. Quae verba «ingula mira sapientia referta, si quis attente perpendat, intelliget, ita Tridentinum doctrinam catholicam tradidisse, ut nec ecclesiae graecae, nec diversis scholarum placitis quidpiam detraxerit, nec imi potius quam alteri sententiae adhaerere videatur. Hoc enim unum definivit de fide esse, in ecclesia catholica praeter sacerdotium alios esse Ordines et majores et minores, minime vero 1°. quot sint et quinam sint, 2°. an omnes divinitus fuerint instituti necne, 3°. an omnibus et singulis ratio competat sacramenti vel quibus in particulari, 4°. an omnes aequae imprimant characterem, 5°. an iidem semper viguerint, an alii praeterea.

22. Porro omnes catholici consentiunt: 1°. praeter sacerdotium alios esse Ordines et majores et minores, quod fides docet; 2°. ex his episcopatum, presbyteratum et diaconatum divinitus institutos esse; 3°. presbyteratus Ordinationem veri nominis esse sacramentum.

23. Dissentiunt autem graeci a latinis 1°. circa Ordinum numerum; latini enim septem ad minimum Ordines agnoscunt: sacerdotium, diaconatum, subdiaconatum, acolythatum, exorcistatum, lectoratum, et ostiariatum; graeci vero nonnisi quatuor numerant: sacerdotium videlicet, diaconatum, hypodiaconatum et lectoratum. 2°. Dissentiunt iterum graeci a latinis in eo, quod illi subdiaconatum inter Ordines majores, saltem a pluribus saeculis recenseant, illi vero inter Ordines minores, quem propterea extra sanctuarium conferunt, perinde ac lectoratum.

24. Ast neque inter se conveniunt latini 1°. circa Ordinum numerum; canonistae enim plerique, praesertim ex antiquioribus novem esse contendunt, eo quod in his recenseant et episcopatum et clericalem tonsuram, quam quidem tamquam nudam caeremoniam ac dispositionem ad Ordines theologi communiter habent. Praeterea 2°. inter se disceptant utrum episcopatus sit Ordo specie distinctus a presbyteratu, an vero presbyteratus ejusque characteris solum extensio. 3°. Disputant, utrum omnes Ordines tam majores quam minores divinitus fuerint instituti, an vero tres hierarchici tantum, episcopatus videlicet, presbyteratus et diaconatus. Propterea 4°. dissentiant, utrum omnibus ex aequo Ordinibus dignitas sacramenti competat nec ne.

25. Nos methodo, quam sectari coepimus, insistentes, prius quae ad fidem pertinent, vindicabimus; postea adstruemus, quae nunc apud theologos certa ac rata sunt; demum nonnulla adjiciemus scholia ad ea illustranda, de quibus adhuc theologi inter se decertant.

PROPOSITIO I.

Est in novo Testamento sacerdotium visibile et externum a Christo Domino institutum, quod non est omnibus commune, sed apostolorum proprium, externo ritu in ecclesia propagandum, cui competit vera sacramenti ratio.

26. Quatuor partes complectitur propositio: institutum nempe a Christo fuisse in nova lege externum ac visibile sacerdotium; hoc vero sacerdotium non esse commune omnibus Christianis, idem sacerdotium externo ritu esse propagandum in ecclesia, et demum huic ritui competere dignitatem sacramenti.

27. I. **Prima** pars de fide est a concilio tridentino, Sess. XXIII. hoc can. I. definita: *quis dixerit, non esse in novo Testamento sacerdotium visibile et externum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, et peccata remittendi et retinendi, sed officium tantum et nudum ministerium praedicandi euangelium, vel eos, qui non praedicant, prorsus non esse sacerdotes: anathema sit.* Reliquae autem partes etiam ad fidem pertinent, utpote totidem corollaria, quae arcissimo nexu cum prima connectuntur, et ex ea necessario profluunt.

28. Sic vero primam partem evincimus cum tridentinis patribus, qui in cit. sess. cap. I. haec praeclare habent: *Sacrificium et sacerdotium ita Dei ordinatione conjuncta sunt, ut utrumque in omni lege extiterit. . . Hoc autem ab eodem divino Salvatore nostro institutum esse, atque apostolis eorumque successoribus in sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi et ministrandi corpus et sanguinem ejus, nec non et peccata dimittendi et retinendi, sacrae litterae ostendunt, et catholicae ecclesiae traditio semper docuit.* Unde sic ratiocinamur: Christus instituit verum et proprie dictum sacerdotium, visibile nempe atque externum, si verum et proprie dictum instituit sacrificium. Atqui Christus, ut constat ex iis omnibus, quae suo loco disseruimus, instituit Eucharistiam tamquam verum et proprie dictum sacrificium.¹ Ergo.

29. Major porro propositi argumenti propositio facile ostenditur ex intima ac necessaria connexione ac relatione, quae intercedit inter sacerdotium et sacrificium, quae tanta est, ut alterum sine altero numquam extiterit; unde apostolus Hebr. V. 1. principii loco ponit: *Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis.* Et sane sui erant in lege naturae sacerdotes, familiarum nempe principes et filii natu majores, qui sacrificia facerent; in lege etiam Moysis sacrificiis offerendis sacerdotalem Ordinem designavit

*) In Tract. *De Eucharist*, n. 244 et seqq.

ipsemet Deus ex familia Aaron; ergo curn Christus in nova lege Eucharistiam instituerit tamquam verum ac proprie dictum sacrificium, consequens est verum pariter ac proprie dictum sacerdotium ab ipso fuisse institutum.

30. II. Istud porro verum ac proprium sacerdotium externum atque visibile non esse omnibus fidelibus commune, secus ac cum suis Lutherus contenderit, sed apostolorum proprium a Christo fuisse institutum, quae est **altera propositionis pars**, quam plurimis canonibus sancivit tridentina synodus 2, luculentissime ex bis quae sequuntur ostenditur.

31. Eos enim tantum sacerdotes Christus instituit, ad quos ea verba pertinent: *Hoc facite in ineam commemorationem*. Atqui haec ad solos praesentes certissime pertinent, nempe ad apostolos, quos eucharisticae mensae voluit esse participes, ut Matthaeus XXVI. Marcus XIV. Lucas XXII. unanimiter et accurate describunt; ergo solos apostolos sacerdotes Christus instituit. Et vero, si imperfecta et egena elementa, cujusmodi ex apostolo erant legis naturae ac mosaicae sacrificia, a proprio et peculiari ministro oblata fuerunt, consentaneum etiam videbatur, ut sacrificium eucharisticum omnium praestantissimum Deoque plenum non ab omnibus indiscriminatim offerretur, sed ab iis tantum, quibus id muneris peculiariter tributum fuisset. Id ipsum conficitur ex potestate altera christiani sacerdotii propria, dimittendi scilicet ac retinendi peccata, quam Christus nonnisi apostolis contulit, Joann. XX. illis verbis: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*, ut suo loco ostendimus.³

32. Accedit ecclesiae totius auctoritas, quae universali et publico usu semper tam constanter ostendit, sacerdotium a Christo tributum apostolis solis fuisse, et ab ipsis deinceps in eos tantum descendisse, qui ab iisdem apostolis certo ordine et ritu initiati fuissent, ut numquam, ne saeviente quidem tyrannorum persecutione, permiserit, ut, qui sacerdotes non essent, jura et officia sacerdotii propria sibi arrogarent. Ex patribus integri exscribendi essent tractatus, qui hanc veritatem confirmant. Nobis propterea satis sit describere, quae s. Joann. Chrysostomus, *De sacerdotio* lib. III. habet: *Sacerdotium enim in terra quidem peragitur, sed coelestium ordinum classem obtinet, et jure quidem merito. Non enim homo, non angelus, non archangelus, non alia quaequam creata potestas; sed ipse Paracletus hoc officium ordinavit, qui manentibus in carne auctor fuit, ut angelorum ministerium animo conciperent*.⁴ Qui exinde concludit, sacerdotes angelis ipsis, nedum principibus ac regibus dignitate praestare.

*) Can. I et can. III. sess. XXIII; et can. II. sess. XXII; can. IV. sess. XIV.

3) Tract. *De Poenit.* n. 4 et seqq.

4) *Ἡ γάρ ἱερωϋὸνὴ τελείται μεν ἐπὶ τῇ*

γῇ , τάξιν δε ἐπουρανίων ἔχει ταγμάτων· καὶ μάλα γε εἰκότω , οὐ γάρ ἀν&ρωπο , οὐκ ἀγγελο , ονκ ἀρχάγγελο , ονκ ἄλλη τι κτιϋτὴ δύναμι , ἀλλ' αὐτό ὁ παρά-

33. III. Nec minus luculenter adstruitur **tertia propositionis pars**. Sacerdotium enim ex dictis ad sacrificium refertur; atqui sacrificium, quod Christus instituit, voluit in ecclesia esse perpetuum, ergo et sacerdotium. Cum rursum Christus sacerdotibus facultatem commiserit remittendi aut retinendi peccata, tamdiu debet haec facultas perdurare, quamdiu peccata erunt in mundo remittenda aut retinenda, nempe usque ad consummationem saeculi, ideoque et sacerdotes qui eamdem exercent. Voluisse insuper Christum, ut ritu externo a se instituto sacerdotium propagaretur, id facto suo ostenderunt apostoli. Act. enim XIII. 2. legimus, eos, qui Antiochiae commorabantur, jussos a Spiritu Sancto fuisse, ut segregarent Saulum et Barnabam in opus ministerii, ad quod eos assumpserat: *Tunc jejunantes et arantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.*⁵ Sic ibid. XIV. iterum legimus, a Saulo et Barnaba per singulas lystriensium, antiochenorum aliarumque gentium ecclesias creatos fuisse presbyteros per manuum impositionem, ut habet graecus textus v. 23. ubi illi perhibentur *χειροτονι, ααντι*, seu *extendentes manus* ad creandos presbyteros. Praeterea idem apostolus Paulus Cretensibus Titum praefecit episcopum, ephesiis autem Timotheum; Tito insuper praecepit, ut constitueret per civitates presbyteros; Timotheo autem ne cito cuique manus imponeret. Qui ergo a Christo instituti sacerdotes fuerant apostoli, iidem sacerdotium in alios propagarunt; quod perpetua deinceps successione eodemque ritu ad nos usque propagatum est, ut omnia publica ecclesiastica documenta demonstrant, omnia graecorum et orientalium euchologia omnesque rituales latinorum libri testantur.

34. IV. Denique ex modo dictis facile colligitur, quod probandum ultimo loco assumpsimus, competere scilicet huic ritui externo, quo propagatum est sacerdotium, sacramenti dignitatem, prout aperte docet tridentina synodus, laudata Sess. can. IV: *Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde frustra episcopos dicere: Accipe Spiritum Sanctum, aut per eam non imprimi characterem, vel eum qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse; anathema sit.* Etenim, quod Christus ipse in apostolis primum, instituit, quod voluit in ecclesia sua esse perpetuum, atque ab apostolis in alios propagari certo aliquo et constanti ritu divinitus instituto atque praecepto, qui non modo significandae, verum etiam efficiendae justitiae et sanctitatis vim habet, illud profecto veri nominis sacramentum appellari et esse debet; atqui tale est sacerdotium, seu si placet, ritus ille, quo sacerdotium confertur; ergo.

κλητό ταύνην διτάξατο τήν ακολουθίαν,
καί ἐρι μένοντα ἰν Οαρχί την τών ἀγγέλων
ἱχιοι φαντάζιόθαι διακονίαν. Edit maur.
tom. L pag. 382.

J) V. 3. Tore νηοπόοαντι καί Χροφ-
ινξάμινοι, καί ἰχι&ένρεç τὰ χιῖρα αυτοῖ ,
α.Ύιλνῶαν.

35. Et enne, si de fide est, aliquam Ordinationem esse sacramentum, vel dicendum sacerdotium, omnium ordinum nobilissimum ac praestantissimum, et ad quod tamquam ad commune principium et finem reliqui omnes Ordines referuntur, sacramenti dignitate gaudere, vel nutare istud fidei nostrae dogma. Atque hinc factum est, ut nullus unquam catholicus hanc veritatem in disputationem vocaverit, immo nec ullus haereticus; haeretici enim aut negant Ordinationem esse sacramentum, aut, si illam sacramentum esse tenent, in sacerdotio eam inveniri concedunt.

36. Ex his porro, sequitur, optime sacerdotium definiri posse: *Ordo Micer et sacramentum divinitus institutum, quo tribuitur potestas consecrandi corpus et sanguinem Domini, nec non remittendi et retinendi peccata.* 6

DIFFICULTATES.

37. L Obj. adversus primam partem: 1. Nullibi in evangelic aut scriptis apostolorum, sacerdotum mentio fit, vel nomen occurrit sacerdotii proprie dicti. 2. Apostolus Hebr. VII. 24. eos aperte excludit, cum

.) In Pontificali romano additur: *Sacerdotem oportet offerre, benedicere, praeesse, praedicare et baptizare.* ... In quibus singulis profecto tanta nobilitas est atque excellentia, ut sacerdotes in Scripturis et patribus non modo Dei interpretes, internuncii atque legati, sed angeli, sed dii etiam appellentur, propterea quod Dei personam in terris gerant, et Dei vim et numen apud nos teneant. Quare s. Joann. Chrysostomus loc. cit. concludebat: ..Idcirco sacerdotium obeuntem ita purum esse decet, ac si in coelis inter potestates illas collocatus esset. Cum enim videris Dominum immolatum et jacentem, et sacerdotem sacrificio incumbentem ac precantem, omnesque pretioso illo sanguine rubentes, an putas te adhuc cum hominibus et in terra esse? Annon potius in coelos translatus, omnique carnali cogitatione eliminata, modo animo menteque pura, quae in coelis sunt, circumspicis? ..Quapropter cum magno timore (ita sermonem ad initiandos convertit consecrans antistes) ad tantum gradum ascendendum est, ac providendum, ut coelestis sapientia, probi mores et diuturna justitia ad id electos commendent. . . . Nempe tales esse studere debent, ut in adjutorium JMoyosis et duodecim apostolorum, episcoporum videlicet,

qui per Moysem et apostolos figurantur, digne per gratiam Dei eligi valeant.' Atque haec quidem ferventissima vota sunt ecclesiae catholicae, quae propterea in conc. tridentino, Sess. XXIII. cap. 14. *De reform.* decrevit, ut ad presbyteratus Ordinem assumantur, qui ..ad populum docendum et administranda sacramenta, diligenti examine praecedente, idonei comprobentur, atque ita pietate ac casiis moribus conspiciui, ut praeclarum bonorum operum exemplum, et vitae monita ab eis possint expectari.** Atque haec quidem sapientissime a tridentina synodo constituta sunt, quae tamen ulterius progressa non est. Verum intra hos fines minime se continuere pistorienses; eo enim temeritatis devenerunt, ut prop. LUI. ecclesiasticae disciplinae corruptelam, qua vetus ecclesiastici ordinis decus propemodum, ut ii quidem ajunt, extinctum est, cum aliis causis, tum illi etiam tribuant, ..quod recessum sit a veteri instituto, quo (ut ait synodus, §. 3.) ecclesia insistens apostoli vestigiis neminem ad sacerdotium admittendum statuerat, nisi qui conservasse! innocentiam baptismalem. Quae propositio merito a Pio VI. in Const. *Auctorem fidei*, damnatur ut *falsa, temeraria* etc.

nullum alium sacerdotem in novo Test, admittat praeter Christum, qui, eo *quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium*. 3. Quod quidem ex ipsis catholicorum principiis plane conficitur. Cujusmodi enim est sacrificium. ejusmodi est sacerdotium, cum mutuo ad sese haec referantur. Atqui in conficienda Eucharistia non verum, sed mysticum tantum sacrificium offertur atque repraesentativum, siquidem non vere separatur sanguis a corpore in Christo; ergo nonnisi mysticum et repraesentativum esse potest in nova lege sacerdotium.

38. **Resp.** Ad i. *D.* Si vocem spectes, *C.* si rem per illam vocem significatam, *iv.* Jam vero controversia nostra non est de nomine, sed de re; quoniam vero adversarii nostri non rejiciunt *Trinitatem*, aut Filii seu Verbi cum Patre *consubstantialitatem*, aliaque religionis nostrae dogmata, licet haec nomina in Scripturis minime reperiantur, sic neque rejicere possunt sacerdotium, licet sacerdotii nomen in novo Testamento non reperiat, quando aliunde ex rebus ipsis necessario colligitur, sacerdotii dignitatem a Christo fuisse institutam atque apostolis collatam. Ceterum ratio, cur altaris ministri ab initio sacerdotum nomine insigniti non fuerint, haec esse potuit, prout observat card. Roffensis, ne confunderentur cum sacerdotibus mosaicis. 7

39. Ad 2. *D.* Excludit apostolus alios sacerdotes, qui Christo in sacerdotio succedant, uti alii aliis succedebant sacerdotes aaronici, *C.* qui ejus vices gerant, seu ministerium ei praestent in sacrificio offerendo, 2^{v.8}

40. Ad 3. *D.* Sacrificium eucharisticum est mysticum et repraesentativum ratione modi, quo offertur, *C.* ratione rei quae offertur, seu in se, *A.* Verum enim et reale quoad essentiam est sacrificium, quod in altari offertur; cum in Eucharistia vere offeratur corpus et sanguis Christi, et non in figura, ut suo loco ostendimus⁹; ideoque verum quoque ac reale debet esse sacerdotium, et non mysticum tantum ac repraesentativum.

41. **II. Obj. adversus alteram prop, partem:** 1. Scripturae passim Christianos omnes sacerdotio insignitos exhibent; apostolus enim Petrus, I. Epist. II. 5. Christianos vocat *sacerdotium sanctum*, et ibid. v. 9. eosdem dicit *regale sacerdotium*, et Joannes, /Ypoc. L 5 et 6. refert Christum ipsum nobis omnibus hanc praerogativam contulisse, dum *lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri suo*. 2. Patres propterea idem sacerdotium fidelibus indiscriminatim omnibus pariter tribuunt, inter quos s. Hieronymus, qui memorat *sacerdotium*

7) *Sacri sacerdotii defensio contra Lutheran*, Colon. 1525, *Congressus tertius*, n. 15. Cf. etiam Nat Alexand. diss. XIII. in *Hist. eccl.* saec. XIII et XIV. 33.

8) Cf. quae scripsimus tract. *De Eucharist.* n. 260 et seqq. quae huc pariter referuntur.

9) Ibid. n. 253 et seqq.

*laid*¹⁰ 3. praecipue vero Tertullianus, qui in lib. *De exhortatione castitatis*, cap. 7. hoc sacerdotio proprie dicto omnibus communi tamquam principii loco constituto, recte infert, secundas nuptias vetitas esse omnibus indiscriminatim Christianis, eo quod vetitae sint sacerdotibus; ait enim: *Vani erimus, si putaverimus, quod sacerdotibus non licet, laids licere. Nonne et laid sacerdotes sumus? Scriptum est: Regnum quoque nos et sacerdotes Deo et Patri suo fecit. Differentiam inter Ordinem et plebem constituit ecclesiae auctoritas, et honor per Ordinis consessum sanctificatus a Deo* (seu, ut alii legunt, *adeo*). *Ubi ecclesiastici Ordinis non est consessus, et offers et linguis et sacerdos es tibi solus. . . . Igitur, si habes jus sacerdotis in temetipso.....digamus linguis, digamus offers?*¹¹ 4. Nec facta desiderantur ex historia ecclesiastica, ex quibus discimus, laicos in necessitatis casumunia sacerdotalia obiisse. Refert enim Theodoretus, s. Frumentium, hominem laicum auctorem fuisse iis, quos ad Christi fidem apud indos seu aethiopes converterat, ut, quemadmodum sub romano imperio fieri solebat, et convenirent et *sacra celebrarent* at nemo ibi tunc episcopus erat, nemo presbyter, cum s. Athanasius Frumentium Alexandriana reversum primum illarum gentium episcopum renuntiaverit.¹³ Ergo.

42. Resp. Ad 1. D. Exhibent Scripturae commune Christianis omnibus sacerdotium internum, mysticum et improprie dictum, C. externum, reale et proprie dictum, N. Aliud enim est sacerdotium externum, visibile et proprie dictum, quod videlicet refertur ad sacrificium eucharistiae atque ad potestatem remittendi vel retinendi peccata, de quo nōs loquimur; aliud autem sacerdotium internum, mysticum ac improprie dictum, quod refertur ad potestatem offerendi *spirituales hostias*, ut loquitur Petrus loc. cit., seu *hostiam laudis* Deo, ut inquit Paulus ad Hebr. XIII. 15. cujusmodi sunt orationes et omnia opera bona, quae justi praesertim caritate inflammati in altari mentis suae Deo immolant. Hoc quidem commune est omnibus christianis, qui abluti aqua salutari sacerdotes dicuntur, quia, ut inquit s. Augustinus, *membra sunt unius sacerdotis*. Ast sacerdotium proprie

¹⁰) *Dial. adv. Luciferiten.* η. 4.

¹¹) Edit. Rigallii; paulo autem aliter hunc textum prae se ferunt editio Pamelii et edit. B. Rhenani.

ⁿ) *Hist. eccl.* lib. I. cap. 23. *Τὰ θεία ἐπιτελεῖν λειτουργία προϊτρεπον.*

^{*3}) Ita Grotius apud Pelav. *De potestate consecrandi*, cap. 3.

H) Ut magis pateat, quo sensu veteres objecta Scripturarum loca acceperint, juverit integrum textum s. Augustini in medium afferre. Cum enim s. Doctor, *De civit. Dei*

lib. XX. cap. 10. adduxisset verba Joannis ex Apoc. XX. 20: «Sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum eo mille annis, *addit*: Non utique de solis episcopis et presbyteris dictum est, qui proprie jam vocantur in ecclesia sacerdotes; sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum chrisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt unius sacerdotis. De quibus apostolus Petrus: Plebs, inquit, sancta, regale sacerdotium.»

dictum nullibi Scripturae omnibus promiscue fidelibus tribuunt; cum nullibi fidelibus vel potestatem conficiendi et consecrandi vel remittendi ac retinendi peccata tradant; atque exinde responsio patet ad singula testimonia ex Scripturis prolata, ita ut non diutius in his immorari debeamus.¹⁵

43. **Dices:** Illis omnibus Christus facultatem dedit conficiendi Eucharistiam, quibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*, Jam vero non solis apostolis haec Christus dixit, sed omnibus fidelibus, quos apostoli repraesentabant, quum et ipsi debeant Christi passionem commemorare. Ergo.

44. **Resp. Neg.** apostolos omnes fideles repraesentasse, quum ad eos Christus ea verba protulit. Apostoli enim multiplicem personam gerebant; interdum enim omnes fideles, interdum presbyteros, interdum episcopos referebant. Quando autem unam aut alteram personam referrent, ex subjecta materia atque ex sensu traditionali dignosci debet. Cum igitur constet tum ex facto ipso apostolorum tum ex constanti ecclesiae praxi, numquam alios, quam ad id ordinatos, Eucharistiam confecisse, evidenter constat, apostolos in illa actione non omnes promiscue fideles, sed solos in sibi collato sacerdotio successores repraesentasse. Neque obstat, quod etiam fideles debeant Christi passionem commemorare; alia enim in ea re sacerdotum, alia fidelium est ratio; siquidem fideles laici commemorant passionem Christi Eucharistiam sumendo, sacerdotes vero eam commemorant praeterea conficiendo.¹⁶

45. Ad 2. **D,** Patres tribuunt fidelibus omnibus sacerdotium *internum*, de quo paulo ante diximus, **C.** externum et proprie dictum, **IV.** Quodnam autem sit *sacerdotium laici*, de quo loquitur s. Hieronymus, alias exposuimus¹⁷; nempe de sacerdotio agit, quod vi Baptismi fideles consequuntur, scilicet spirituale ac mysticum.

46. Ad 3. **Neg.** Plura enim sunt, quae Tertullianum de sacerdotio

¹⁵) Nec illud omittendum est, quod observat cil. Joann. RoiTensis strenuus catholicae doctrinae propugnator adversus lutheranos op. et loc. cil apostolum nempe Petrum usurpasse verba Exodi XIX. 6. ad universum populum dicta: *Vos eritis mihi in regnum sacerdotale et gens sancta*, eaque applicasse populo Christiano. Itaque, cum nec hebraea gens unquam singulos de populo vere sacerdotes aut reges fuisse censuerit, nec cuiquam in mentem venerit, omne sacerdotium peculiare, visibile atque externum a Deo ipso in familia Aaron constitutum esse excludendum, sic nemo sanus secum animo reputaverit, omnes Christianos ita sacerdotes nuncupari, ut exclu-

datur sacerdotium externum ac proprie dictum a Christo in apostolis eorumque successoribus constitutum.

¹⁶) Cf. Pelav. *Diatriba de potest, consecrandi*, cap. 2-

¹⁷) In Tract. *De Euchar.* n. 369 et seqq. ubi alia praeterea refelluntur, quae huc spectare possunt. Consulto omisi, quae ex actis s. Petronillae objici solent, quasi ipsa consecraverit Eucharistiam. Etenim totam hanc narrationem fabulosam esse ostendit Henricus Dodwellus, *Dissert, de jure laicorum sacerdotali et sententia Tertulliani*, cap. 5. pag. 312. Quoad reliquas difficultas minoris momenti cf. Petavius, *Diatriba* cit. cap. 3.

sensisse evincunt, quod ceteri patres cum universa ecclesia sensere. In ipso enim objecto loco saepius agnoscit, ejusdem generis nunc apud nos, ac olim fuerit apud hebraeos, sacerdotium reperiri verum nempe et externum.¹⁾ In libro autem *De praescriptionibus haereticorum* ideo eorum Ordinationes temerarias, leves et inconstantes dicebat, quia apud illos *alius hodie episcopus, cras alius; hodie diaconus, qui cras lector; hodie presbyter, qui cras laicus*.¹⁹ At si omnes indiscriminatim christiani veri nominis sacerdotio fruuntur, inepta sane est episcopi, diaconi, lectoris, presbyteri et laici differentia. In libro denique *De monogamia* haec de laicis hominibus habet: *Quum extollimur et inflamur adversus clerum, tunc unum omnes sumus, tunc omnes sacerdotes, quia sacerdotes nos Deo et Patri fecit: quum ad peraequationem disciplinae sacerdotalis provocamur, deponimus infulas et impares sumus*²⁰, id est, alios laicos, alios sacerdotes esse palam confitemur. De sacerdotio itaque interno ac improprie dicto Tertulliani sententia in cit loc. exponi debet. Ideo enim probat laicos sacerdotes esse, quia scriptum est: *Regnum quoque nos et sacerdotes Deo et Patri suo fecit*. Tale igitur sacerdotium designat, quale designat regnum. Atqui nemo dicet, Tertullianum concessisse christiana omnibus verum regnum; ergo nec sacerdotium. Sed jam directe ad singulas adducti testimonii partes.

47. *Nonne et laici sacerdotes sumus?* D. Lato sensu, juxta dicta, C. stricto sensu seu proprie, N.

48. *Differentiam inter Ordinem et plebem constituit ecclesiae auctoritas*, D. Differentiam externam, qualis oritur, prout ipse ibid, subdit, *per Ordinis consessum*, C. internam et proprie dictam, N.²¹

49. *Ubi Ordinis non est consessus, et offers*, D. Domi Eucharistiam jam consecratam, prout disciplina illius temporis ferebat, C. conficis, A. 22 Sic

1s) Ibid. cap. 7. et lib. *De Baptismo*, cap. 13.

”) Cap. 41. Quam bene haec Tertulliani exprobratio in haereticos protestantes quadrat! Nam et ipsi non solum hanc inconstantiam produnt in suis ministris, sed praeterea *et laids sacerdotalia munia injungunt*, ut de haereticis sui temporis immediate subdit Tertullianus.

») Cap. 12.

’*) Animadvertendum hic est, differentiam inter Ordinem et plebem aliam *internam* esse, aliam *externam*. Interna est illa, quae oritur ex Ordinis caractere; externa illa est, quae in specie quadam dignitatis consistit, vi cujus stabant olim in templo laici, sedebant episcopi et sacerdotes. Priorem illam callide Tertullianus

dissimulat, ut assequatur, quod maxime contendit, atque posteriorem tantum commemorat. De externa autem hujusmodi differentia loqui Tertullianum ipsius verba demonstrant: *Et honor per ordinis consessum sanclificatus*. Notandum est etiam in hoc loco verbum *constituit* idem valere atque *exigit, requirit, postulat*; cum re ipsa ecclesiae auctoritas postulet, ut Ordo a plebe jure divino secernatur.

12) Alludit nempe Tertullianus ad usum, qui tunc temporis obtinebat, ut christiani, qui in cryptis et carceribus saeviente persecutione delinebantur, Eucharistiam jam consecratam, quam secum detulerant, absente sacerdote, Deo offerrent certis ad id precibus adhibitis, quas in synaxibus audire consueverant, ac inter se distribuerent.

etiam: *Et Unguis, D.* In necessitatis casu, *C.* ex officio, *N.* Et sic de ceteris muniis sacerdotalibus dicatur, quatenus ea laici obire possunt.

50. *Igitur Si habes jus sacerdotis in temetipso, D.* In potentia nempe ad Ordinationem. *C.* in actuM, *A'* vel *subd.* jus sacerdotii improprie dicti, *C.* proprie dicti, *A**. Et haec de insigni hoc Tertulliani loco dicta sufficiant. Neque vero praetermittendum est, totam Tertulliani argumentationem juxta consilium, quod ipse montanista factus sibi ipsi proposuerat, deterrendi christianos a secundis nuptiis, esse plane sophisticam.²⁴

51. Ad 4. *Neg.* Nam nulla ejusmodi exempla proferri possunt. Theodoretus vero loquitur de conventibus, in quibus romanorum more preces Deo fundebant gentes illae recens Christi fidem amplexae et mercatores illuc appulsi. Nec obstat vox *liturgiae*; cum constet, vocem hanc interdum minus presse usurpari, perinde ac saepenumero usurpatur vox *synaxis*. Aiens Theodoreti melius colligitur ex Ruffino, *Hist. Eccl.* lib. I. cap. 9. ex quo hanc historiam Theodoretus et Socrates mutuati sunt.²⁵

52. III. **Obj. adversus tertiam propos, partem:** 1. Nuspiam legimus in Scripturis, Christum externum manuum impositionis ritum ad sacerdotii propagationem instituisse aut praecepisse. 2. Accedit, quod apostolus ad Hebr. V. 4. scribat: *Ner. quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron.* Quanam igitur ratione, inquit Calvinus, *'qui apud nos sunt, sacerdotes dici possunt, cum eorum neminem Deus tamquam Aaron vocaverit?*²⁶ Ergo.

53. **Resp.** Ad 1. *D.* Explicite, *C.* implicite, *N.* Nam eo ipso, quod Christus huic ritui gratiam conferendi vim tribuit, ut paulo ante ostendimus, etiam servandum praecepit; nec ideo necesse est ut nos adjuncta, in quibus id praeceperit, assignemus, cum non omnia fuerint litteris consignata, (piae ipse fecit. Potuit igitur hunc ritum instituere atque prae-

Cf. Petav. *De ecclesiast. hierarchia* lib. III cap. 3.

w) Hic sensus aperte colligitur ex ipsa orationis serie; subdit enim ibid.: «Omnes nos Deus ita vult dispositos esse, ut ubique sacramentis ejus obeundis apti simus... Usque adeo nisi et laici ea observent, per quae presbyteri adleguntur, quomodo erunt presbyteri, qui de laicis adleguntur? Ergo pugnare debemus ante laicum justum, a secundo matrimonio abstinere, dum presbyter esse non alius potest quam laicus, qui semel fuerit maritus.»

*) Cf. de hoc Tertulliani testimonio praeter Petavium loc. cit. Harduinus, *De potest, consecrandi*, cap. 2. qui tamen cen-

set contra communem sententiam, librum hunc a Tertulliano adhuc juniore, ideoque catholico el laico, fuisse conscriptum, *Operibus selectis* Amstelod. 1709. Cf. etiam Georg. Matth. Leopoldus Durckheim in *Dissert.* Jenae edita 1747, *De sacra Coena a laicis administranda*, in qua pag. 8 et seqq. exponit non levem contentionem, quae de hoc testimonio orta est inter Rigaltium el Albaspinæum. Cf. praeterea Zornius, *Opusc. sacr.* tom. I. pag. 734.

”) Cf. Petav. *Diatrib.* cit. cap. 3- ubi etiam exponit canones nicaenum, laodiceum et ancyranum, qui objici solent.

M) *Instit.* lib. IV. cap. 18. §. 9.

cipere eo tempore, quod inter resurrectionem atque ascensum ejus in coelos medium intercessit; potuit etiam alio tempore.

54. Ad 2. *D.* Nisi vocetur a Deo sive immediate sive mediate, *C.* immediate semper, *N.* Alioquin solus Aaron verus fuisset sacerdos in vet. Test. Itaque illi omnes censentur a Deo vocati, qui a legitimo ministro Ordinationem accipiunt. Si enim Christus praecepit, apostolis, ut per manuum impositionem propagarent sacerdotium, illos certe vocat, quos apostoli eorumque legitimi successores dignos tali dignitate judicaverint.

PROPOSITIO II.

Praeter sacerdotium sunt in ecclesia catholica alii Ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tenditur.

55. Est de fide haec propositio, totidem verbis a Tridentino definita can. II. superius descripto: *Si quis dixerit, praeter sacerdotium etc.* *

56. Praeter sacerdotium, de quo hucusque egimus, enumerat ecclesia diaconatum, subdiaconatum ac reliquos minores Ordines superius recensitos. Ad mentem concilii tridentini ostendendum nobis est, de diaconatu, praeter traditionem, sacras litteras mentionem facere; de reliquis autem antiquissima exstare ecclesiastica documenta, quae eos Ordines veluti totidem gradus exhibent, per quos ascenderetur ad sacerdotium.

57. Ac primo quidem ad diaconatum quod spectat, nota sunt, quae Act. VI. 1 et seqq. leguntur de **institutione diaconorum** ex occasione, qua excitatum est murmur graecorum adversus hebraeos; apostoli enim convocata multitudo dixerunt: *Non est aequum nos derelinquere verbum Dei et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus. . . . Et elegerunt Stephanum virum plenum fide et Spiritu Sancto, et Philippum. . . . Hos statuerunt ante conspectum apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus.* Hos porro juxta Christi institutionem electos et ordinatos esse, patet tum ex ipso Ordinationis ritu, tum ex ordinatorum virtutibus, tum denique ex ipsorum officiis, uti ex adductis verbis palam fit.

*) Non semel monuimus, canonem esse dogmaticum, etiamsi ejusdem directum obiectum sit de re ab ecclesia instituta, quia agitur de facto cum jure conjuncto, ac propterea agitur indirecte de potestate a Christo ecclesiae collata. Quamvis proinde Ordines diaconatu inferiores ab ecclesia instituti fuerint, jure potuit Tridentinum anathema iis dicere, qui praeter sacerdotium

negant alios esse in ecclesia Ordines et majores et minores, per quos vehit per gradus quosdam in sacerdotium tendatur. Hos enim Ordines ecclesia instituit juxta datam sibi a Christo potestatem; quapropter, si quis negaret hosce Ordines in ecclesia esse, perinde faceret ac si talem facultatem ecclesiae fuisse a Christo attributam denegaret.

Ac i°. quidem manuum impositione initiati sunt, non secus ac episcopi et presbyteri: *Orantes* (apostoli) *imposuerunt eis manus*. 2°. Ad virtutes quod spectat, electi sunt ex universa multitudine viri septem *boni testimonii, pleni Spiritu Sancto et sapientia*. Certe apostolus, I. ad Timoth. III. easdem fere in diaconis virtutes requirit ac in episcopis, et cum iisdem praeterea conjungit in Epist. ad Philipp. I. Quorsum vero tot eximiae virtutes, tanta Spiritus S. plenitudo, nisi ad Ordinem sacrum electi fuissent? 3°. Id clarius adhuc constat ex officiis, quae mox ab ipsorum Ordinatione diaconi exercuerunt; Stephaniis enim in Actis apostolicis exhibetur plenus gratia et fortitudine, faciens prodigia et signa magna in populo, evangelium praedicans, disputans in synagoga, ita ut hebraei resistere non possent sapientiae et spiritui, qui loquebatur; quod et fecisse perhibetur diacononim alter Philippus, a quo praeterea (Act. VIII.) multi sunt baptizati.

58. Hinc factum est, ut **patres** antiquissimi et apostolici, cujusmodi fuerunt s. **Polycarpus** et s. **Ignatius M.**, affirmant, diaconos esse ministros Christi et ecclesiae Dei, non hominum, non ciborum, non potuum; ille in *Epist. ad Philippenses*, iste in *Epistolis ad Trallianos et ad Magnesianos*.³ Item **Clemens romanus** in *Ep. I. ad Corinth.*⁴ non obscure indicat, ex Christi ordinatione ab apostolis diaconos fuisse constitutos; quod confirmat etiam s. **Ignatius**, scribens *ad Smyrnaeos*, cap. VIH: *Omnes episcopum sequimini ut Jesus Christus Patrem: et presbyterium ut apostolos: Diaconos autem revereamini ut Dei mandatum*.⁵ Factum praeterea est, ut a **conciliis** passim diaconi vocentur manus, oculi, pedes episcoporum, quorum munus perpetuo fuit assistere episcopis vel sacerdotibus rem sacram ad altare facientibus, et Eucharistiam ad absentes deferre, ut ex omnibus veteribus monumentis constat.

59. Quare vel doctiores ipsi inter **protestantes** veritatis luce compulsi manus rictas dare coacti sunt. Pearsonius enim Cestriensis in

3) Cap. 5.

1) *Epist. ad Trail* cap. 2; *Epist. ad Magn.* cap. 6-

4) Cap. 42. Scribit enim s. pontifex: *Καί τοῦτο οὐ χαινῶ ' ἐχ γάρ δὴ πολλῶν χρόνων ἐγγράπτο περὶ ἐπιΟχόπων καὶ διαχόνων. Οὐτω γάρ πον λέγει ἡ γραφή· χαταυτήσω τοῦ ἐπιϋχόπου αὐτῶν ἐν διχαίουσύνῃ καὶ τοῦ διαχόνου ἐν αὐτῶν πίστει*. ..Neque hoc nove; a multis enim temporibus illud de episcopis et diaconis scriptum fuerat. Sic enim alicubi dicit Scriptura: **Constituam episcopos eorum in justitia, et**

diaconos eorum in fide." De quo textu Scripturae cf. Cotelerins in h. loc. Millius suspicatur, ad locum istum Clementis respexisse Irenaeum, dum scriberet, lib. IV. cap. 44. (in edit. Massueti cap. 26. n. 5.): «Tales presbyteros novit ecclesia, de quibus et propheta ait: Et dabo principes tuos in pace et episcopos tuos in justitia."

') Πάντε τῷ ἐπιϋχόπῳ ἀχολουΟεῖτε, ὡ ΤηΟοῦ Χριστό τῷ πατρί' καὶ τῷ πρεοβυτερίῳ ὡ τοῖ ἀποϋτόλοι' τοῦ δε διαχόνου ἐντρεπεΟ&ε, ὡ Ζεοῦ ἐντολήν. Edit. Cotel.

Anglia calvinianorum episcopus⁶, Guillelmus Beveregius⁷, Grotius tum ex Actorum historia, tum ex patrum auctoritate atque universae ecclesiae consensione fassi sunt, *primos diaconos*, ut inter ceteros loquitur Beveregius, *per apostolicam Ordinationem non mensarum tantummodo, sed totius ecclesiae ministros constitutos esse*: atque, ut subdit Pearsonius, *et ad sacrum officium fuisse electos et ordinatos, cum mensae discipulorum tunc temporis communes et sacrae etiam essent, eo quod Eucharistiam in communi convictu celebrarent*.⁸

60. Quod spectat ad **reliquos Ordines**, antiquissima ecclesiastica monumenta de iis loqui tamquam de re jam communiter accepta, nullo negotio evincitur. Etenim Cornelius romanus pontifex, *Epist. ad Fabium antiochenum*, anno circiter 252. de Novatiano sic loquitur: *Ergo ille evangdii vindex ignorabat, unum episcopum esse oportere in ecclesia catholica, in qua tamen sciebat presbyteros esse quatuor et quadraginta, septem autem diaconos totidemque subdiaconos, acolythos duos et quadraginta, exorcistas et lictores cum ostiariis quinquaginta duos*?⁹ Refert praeterea Anastasius bibliothecarius, cautum fuisse a Cajo rora, pontifice, anno circiter 283. ne quis constitueretur episcopus, qui non antea fuisset *Ostiarius, Lector, Exorcista, Sequens* (acolythus), *Subdiaconus, Diaconus, Presbyte*).¹⁰ Accedunt antiquissimi patres, Tertullianus, Cyprianus, Firmilianus, Hieronymus, Augustinus et alii passim, qui modo conjunctim, modo divisim de majoribus minoribusque Ordinibus ita loquuntur, ut idem septenarius numerus, eadem deprehendatur antiquitas, quod inter ceteros eruditos ostendit Witassius.¹¹

61. Cum vero laudati pontifices et sancti patres, nec non synodus Carthaginensis IV. aliaque antiqua concilia sive particularia sive generalia de his Ordinibus loquantur tamquam de re omnibus cognita et explorata, propterea non defuerunt theologi, qui censuerint, omnium Ordinum sive majorum sive minorum institutionem a Christo, vel saltem ab apostolis repetendam esse juxta notissimam Augustini regulam: *Quod universa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur*.¹² Quidquid porro sit de hac sententia, quam paulo post expendemus, non est omittendum, in ecclesia graeca aliisque orientalibus non eosdem ac apud ecclesiam occidentalem riguisse ordines minores, neque rigere. Graeci enim, ut patet ex eorum Euchologiis et pontificalibus libris non videntur agnoscere nisi solum lectoratum; cum insuper VIU. generale concilium, anno 869. adversus Photium coactum,

*) *Lection, in Acta Apostol.* pag. 53.

') In *Canon. Apostol.* in can. II. apud Coteler. *Patr. Apost.* tom. I. pag. 456.

s) Loc. cit.

*) Apud Euseb. *Hist, eccles.* lib. VI. cap. 43.

10) *De vitis rom. pontificum cum notis varior*, edit. Blanchinii Romae 1723. tom.LI. pag. 246 et seqq.

“) Tract. *De Ord.* part. L quaest. 2. art. 1.

,a) *De Baptismo*, lib. V. cap. 24.

declarasset, act. X. can. V. episcopos creari non posse, qui cunctis aliis Ordinibus initiati non fuissent; ibidem tamen quatuor tantum gradus enumerat. lectoratum scilicet, subdiaconatum, diaconatum et sacerdotium.¹³ Ostendit autem Renaudotius, nec jacobitas aegyptios, nec uestorianos syros a graecis in Ordinum numero definiendo dissentire.¹⁴

62. Ex iis igitur, quae sive ex Scriptura sive ex traditione attulimus, constat, quod ostendere nobis proposuimus, praeter sacerdotium esse in ecclesia ordines et majores et minores, per quos veluti per gradus quosdam in sacerdotium tenditur.

DIFFICULTATES.

63. I. Obj. Ex catholicorum doctrina, sicut in episcopatu habetur plenitudo sacerdotii, ita in diaconatu habetur plenitudo ministerii, in quo proinde Ordines reliqui includuntur. Jam vero 1. diaconatus non est Ordo proprie dictus, sed mera deputatio ad aliquod ministerium et quidem profanum: primi enim diaconi, ut legitur in Actis apostolicis, ideo creati sunt, quia aequum non erat apostolos *derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis*: 2. constituti praeterea ibidem dicuntur super illud opus, ob quod antea factum fuerat murmur graecorum adversus hebraeos; at istud opus erat *ministerium quotidianum*, ideoque profanum. 3. Quare s. Hieronymus in *Epist. ad Evangelum*: *Quid patitur, scribebat, mensarum et viduarum minister, ut supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur?* . . . *Sciant, quare diaconi constituti sint, legant Acta apostolorum, recordentur conditionis suae.*¹⁵ 4. Neque haec fuit singularis Hieronymi opinio; idem namque tradiderunt Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius¹⁶ et neocaesariense concilium¹⁷, 5. quorum auctoritate permoti trullani concilii patres eundem Actorum locum de profano tantum munere diaconis imposito explicarunt, can. XVI.¹⁸ Quamquam, etsi daretur diaconos ad spirituale munus obeundum electos esse, non tamen inde sequitur, Ordinatione proprie dicta eos esse consecratos; 6. cum manuum illa impositio, qua initiati sunt, non fuerit nisi nuda caeremonia, quae et in consecratione diaconissarum in usu erat, quam tamen catholici non concedunt fuisse Ordinationem proprie dictam. Ergo.

64. Resp. Ad 1. Neg. Nec obest, primos diaconos institutos dici ad mensarum ministerium; illic enim s. Lucas sibi tantum proposuit exponere occasionem vel causam, qua permoti sunt apostoli, ut Ordinationem

,r) Apud Hardoin. *Acta Concil.* tom. V. col. 904.

u) *Perpétuité de la foi*, tom. V. liv. V. chap. 6.

**) Epist. CXLVL edit. Vallars.

,e) *In Homil. vel Comment, in cap. VI. Act. Apost.*

IT) Can. XIV. apud Hard. *Ada Cone.* tom. I. col. 286.

”) Ibid. tom. III. col. 1667.

divina jam voluntate sancitam accelerarent, uti ex dictis in probationibus patet; praesertim si addatur, causam illam non fuisse nisi temporariam ac peculiarem ecclesiae hicrosolvinitanae, et diaconatus tamen institutio deberet esse in ecclesia universali, et quidem perpetua, ut constat ex facto.

65. Ad 2. *D.* Quod tamen ministerium quotidianum civile simul et sacrum erat, *C.* civile tantum et profanum, *N.* Id enim, ut vidimus, fatentur ipsimet protestantes.

66. Ad 3. *D.* Haec scribit Hieronymus occasione sumpta ex diaconorum institutione, *C.* ad exclusionem ministerii sacri et quidem primarii, *N.* Idem enim s. Doctor in hac ipsa epistola affirmat, diaconos vindicare sibi in ecclesia id, quod levitae fuerant in templo¹⁹; in *Epistola* vero *ad Heliodorum* diaconatum appellat *tertium sacerdotii Ordinem*.²⁰ Dum igitur s. Hieronymus in objecto loco diaconos vocat mensarum viduarumque ministros, ad coluibendam quorumdam diaconorum audaciam atque impudentiam tendit, minime vero ad ipsum diaconatus Ordinem deprimendum. Nonnulli enim diaconorum propter suam paucitatem, episcoporum favorem et gratiam, qua plurimum valebant, potissimum vero propter bonorum temporalium dispensationem sibi concreditam, eo arrogantiae ac superbiae devenerunt, ut suae conditionis atque gradus immemores presbyteros posthaberent, seque illis anteferrent. Hinc s. Doctor consulto eos mensarum viduarumque ministros vocavit, ut vilioris officii (quod diaconos instituendi occasio fuit) admoniti, desinerent se comparare cum presbyteris, ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur.

67. Ad 4. *Neg.* Atque in primis non id tradidit Chrysostomus; cujus mens, ut patet ex orationis serie, est, quod nonnisi serius *nomen* diaconorum sicut et presbyterorum et episcoporum in ecclesia introductum fuerit, licet ad id quod per nomen significatur, *fuerint ordinati*, ut ipse loquitur in loco, qui objicitur; nec alia mens fuit Theophylacto et Oecumenio Chrysostomi epitomatoribus.²¹ Neocaesariense autem concilium hoc imum affir-

*) En ejus verba, quibus concludit epistolam: ..Et ut sciamus traditiones apostolorum sumptas de veteri Testamento, quod Aaron et filii ejus atque levitae in templo fuerunt, hoc sibi episcopi et presbyteri et diaconi vindicent in ecclesia.** Cf. in hanc Epist. adnotationes Vallarsii. Scripta est autem haec epistola a s. Doctore adversus quemdam Falcidium, qui diaconos presbyteris coaequabat aut etiam anteferebat, atque ambitionem diaconorum romanae ecclesiae tuebatur.

*) *Epist.* XVI. n. 8. edit. Vallars. Alia similia ejusdem s. Doctoris cf. in *Epist.* LII

ad Nepotianum, XXII. *ad Eustochium*, et in alia *ad Theophilum*; item in *Comm.* in cap. VII. Michaeae, et cap. LX. Isaiae.

*) *Hom.* XIV. in *Acta apost.* n. 3. En ejus verba: ..Unde puto, nec diaconorum nec presbyterorum fuisse nomen admissum nec manifestum. Sed jam ad hoc ordinati sunt. Nec simpliciter hoc munus illis concreditum est; sed precati sunt, ut potestas illis concederetur.* Et paulo ante jam scripserat, referre s. Lucam, quod ..ordinati sint per orationem. Hoc enim est Ordinatio. Manus viro superponitur, totum vero Deus operatur, ejusque manus est quae

mat can. XIV: *Diaconi septem esse debent ex canone, etiamsi sit magna civitas; /jus autem fidem facit liber Actorum.*²¹ In quibus verbis nihil est quod adversariis patrocinetur.

68. Ad 5. D. Ita tamen ut non excluderent diaconos ad sacra ministeria destinatos, C. ad illorum exclusionem. A. Singularis enim fuit patrum synodi trullanae sententia toti antiquitati contraria, ideoque commentitia, de duplici diaconorum classe, quorum alii vulgarium mensarum tantum ministri essent et bonorum temporalium oeconomi, ut septem priores illi a s. Luca memorati, alii mysteriis servientes, de quibus loquitur Paulus ad Timotheum. Agnoscunt igitur trullam patres quosdam ab apostolis diaconos ordinatos fuisse, ut operarentur sacris, quod nobis satis est.²³ Ceterum concilium istud illegitimum est atque ab ecclesia minime receptum.

69. Ad 6. A. Cum adhibita fuerit et adhuc usurpetur, uti ostendimus, ad veram conferendam potestatem, et quidem ex institutione divina certum videtur saltem ex traditione. Nec obest, quod eadem manuum impositio adhibita fuerit in diaconissarum inauguratione; nam eadem quidem fuit, si materialiter, uti dicitur, spectetur, non autem eadem formaliter; cum ex mente ecclesiae ea non fuerit nisi mera caeremonia, qua suis officiis diaconissae addicebantur.²⁴ Hae autem diaconissae licet antiquissimae institutionis, nempe apostolicae, ut patet ex apostolo ad Rom. XVI. 1. et ex I. ad Timoth. V. 9. quas ipse Plinius memorat in celebri sua ad Trajanum epistola, sive ob gliscentia in dies earum vitia, sive etiam ob antiquatam consuetudinem conferendi Baptisma per immersionem, pedetentim

tangit caput ordinati. Quibus certe nihil luculentius ad rem nostram dici poterat.

”) Cf. loc. cit

Cf. Christ. Lupus, *Schol.* in hunc can. tom. III. pag. 73. opp. edit. Venet.

14) De diaconissarum inauguratione agit Morinus in comment. *De sacris ordinationibus*, part. III. exercit. 10. Postquam vero cap. 1. n. 1. scripserat: »Tres illi antiquissimi Rituales graeci uno consensu et eodem tenore nobis tradunt, diaconissae ordinationem et similibus prope ritibus et verbis, quibus diaconi, administratam. Utraque enim ordinatio *χ/ιποτονια* et *χιποθicia* dicitur. Utraque ad altare a pontifice celebratur, et eodem lilurgiae loco; in utrumque manus imponitur, dum adprecatur pontifex; in utraque stola collo apponitur, in altari ordinatus et ordinata communicantur. Calix sanguine Christi ple-

nus, ut ex eo degustent, in manus traditur." Postquam, inquam, haec retulisset, in theologos insurgit qui negant, Ordinationem ullam mulieribus competere posse. At vero in hoc latet aequivocatio; si enim sermo sit de Ordinatione proprie dicta, qua initiati velut per gradum in sacerdotium tendant, rectissime theologo ac jure negant, Ordinationem mulieribus competere posse, ut nos ipsi paulo post ostendemus; si vero sit sermo de quadam inauguratione seu ritu, quo ad officia, quae diaconissis committebantur, deputarentur, cerie nihil obstat, quominus feminis conferatur; sed hic ritus totus caeremonialis est, qualis censeatur ille, quo sanctimonialibus velum confertur, seu virgines consecrantur. Cf. Baronius ad annum Christi 34. n. 283. Hinc in laicorum censu diaconissae habebantur, quidquid asserat Morinus.

desierunt in universa ecclesia, adeo ut saec. X. labente vix ullibi earum vestigium supersit.²⁵

70. II. Obj. 1. Saltem, quos catholici minores Ordines vocant, non fuerunt ab initio nisi officia seu ministeria, quae delectis hominibus committebantur absque ulla initiatione ab episcopo vel sacerdote, prout 2. non obscure colligitur ex s. Ambrosio, lib. I. *De Officiis*, scribente: *Alius distinguendae lectioni aptior, alius psalmo gratior, alius exorcizandis, qui malo laborant spiritu, sollicitior, alius sacrario opportunior habetur. Haec omnia spectet sacerdos, et quid cuique congruat, id officii deputet.*²⁶ 3. Haec autem officia prout ad episcopi vel sacerdotis nutum delecti exercebant, sic ad eorumdem nutum ab iisdem exercendis hi ipsi removebantur, uti de canioribus seu psalmistis atque fossariis contigisse novimus. 4. Accedit, hos Ordines perinde ac subdiaconatum primitivae ecclesiae incognitos prorsus fuisse, adeo ut 5. recte Calvinus de catholicis scripserit: *Quaecumque de minutulis suis Ordinibus balbutiunt* (catholici), *conflata esse ex inscitis insulsiisque mendaciis, doctrinamque de Ordinibus ecclesiasticis novitium esse incenium, de quo numquam alibi quam apud ineptos canonistas legitur*²⁷: qui deinde pergit ostendere, 1°. quam novae, ineptae et nugatoriae sint caeremoniae, quae in Ordinatione clericorum a romana ecclesia adhibentur; 2°. quam insulse catholici in scholis et canonibus minores istos Ordines sacramenta faciant; 3°. quod in singulorum Ordinum officiis Christum sibi collegam scholastici efficiant; 4°. quod acolythum alio etiam nomine vocent *ceroferarium*, verbo, ut ipse arbitratur, magico, certe inaudito gentibus et linguis omnibus, quum acolythus graecis pedisequum simpliciter significet. Addit praeterea, creari apud nos eximia pompa et solemnitate lectores, ostiarios, acolythos ad ea ministeria exequenda, quibus vel pueros laicos praeficimus. *Quis enim, inquit, cereos ut plurimum accendit, quis urceolo vinum et aquam infundit, nisi puer aut ex laicis sordidulus aliquis, qui ex ea re questum facit? Nonne Udem canunt, nonne templorum januas claudunt et*

Cf. card. Bona, *Rerum liturg.* lib. L cap. 25. §. 15. cum notis Roberti Sala. Praecipua diaconissarum officia erant: 1°. episcopo vel presbytero feminas baptizanti adesse, ut universa actio, qua par erat honestate et decencia, perageretur; 2°. easdem inungere oleo sacro ante Baptismum, quae nonnisi in fronte a diacono inungebantur; 3°. easdem praeterea adhuc catechumenas privatim instituere in necessariis doctrinae christianae capitibus; 4°. aegrotantes feminas invisere, et martyribus et confessoribus in carcere detentis ministrare; 5°. in ecclesiis, in quibus peculiaris ac pro-

pria erat feminarum janua, assistere ad introitum mulierum custodiendum; 6°. in ecclesia ipsa suum cuique locum feminis assignare; 7°. tandem reliquis viduis praeesse, et earum necessitatibus, ubi opus esset, subvenire; quare in quibusdam canonibus *praesidentes* et *gubernantes* vocabantur. Cf. Goarius in *Euchologio*, in not. ad earum ordinationem; nec non Theoph. Raynaudus S. J. *De sobria alterius sexus frequentia*, cap. 8. ubi plura de diaconissis earumque officiis disserit.

M) Tom. II. cap. 44. edit. maur.

”) *Instit.* lib. IV. cap. 19. §. 24.

*aperiunt? Quis enim in eorum templis unquam vidit vel acolythum vel ostiarium suis partibus fungentem? . . . Exorcistas vero in quem tandem finem consecrant? . . . Fingitur illis potestas data imponendi inanus super daemones: sed tali se potestate praeditos daemonibus persuadere non possunt, quia eorum imperiis non cedunt daemones. Ergo fateantur, concludit, nullum hodie esse in ecclesia usum nec fructum sacrorum suorum Ordinum, totamque ecclesiam suam anathemate plenam.*²⁸ 6. Hoc tandem agnovisse visa est synodus pistoriensis, quae in prop. LV. *vehementer optare se profitetur, ut aliqua ratio inveniretur minutuli cleri* (quo nomine inferiorum ordinum clericos designat) *a cathedralibus et collegiatis submovendi, providendo aliter, nempe per probos et provectioris aetatis laicos, congruo assignato stipendio, ministerio inserviendi Missis et aliis officiis velut acolythi etc. ut olim, inquit, feri solebat, quando ejus generis officia non ad meram speciem pro majoribus Ordinibus suscipiendis reducta erant. Ergo.*

71. Resp. Ad 1. Neg. Si enim Ordinis nomine, prout hic ad minores Ordines restringitur, venit ritus sacer, quo spiritualis potestas traditur ad ecclesiastica munia pro jure obeunda, quemadmodum ab initio tradidimus, relate praesertim ad sacerdotium, cum recensiti Ordines praeter subdiaconatum a laudatis pontificibus Cornelio et Cajo recenseantur tamquam gradus quidam ad sacerdotium, cum praeterea concilium cartliag. IV. anno 398. celebratum, singulorum tradendorum ritus et munia singillatim describat atque declaret, eorumque omnium collationem episcopo tribuat, jure concludimus; eos non ut nuda ministeria et officia, sed tamquam totidem Ordines vere et proprie a veteribus habitos fuisse.

72. Ad 2. A. Ad prob. autem D. Ex s. Ambrosio debet episcopus cuique officium deputare per legitimam Ordinationem, C. absque ordinatione, *subd.* committendo aliquod ex illis officiis uni vel alteri ex jam ordinatis, C. secus, A. Aliquam enim Ordinationem s. Ambrosius in objecto loco supponit, cum loquatur de clericis. Sacerdotis autem nomine episcopum ab ipso designari ostendunt maurini editores.²⁹

73. Ad 3. D. Id est, officia seu ministeria peculiaria, ad quae per Ordinationem deputati erant, ad nutum episcopi vel sacerdotis exercebant vel non exercebant, C. ordines ipsi ex nutu episcopi pendebant, A. Ad cantores autem seu psalmistas et fossarios aut alio nomine *copiatis* et *laborantes* nuncupatos quod attinet, dicimus, eos aut Ordines non fuisse proprie dictos, sed nuda officia ac ministeria, quae aliquibus clericis committebantur, aut saltem non fuisse Ordines in universa ecclesia receptos.³⁰

74. Ad 4. D. Ita ut ad summum ex his colligatur, horum Ordinum

Inslit. 23, 24.

M) In adnot. in loc. cit.

Jo) Cf. Morinus op. cit. exercit. XL cap. 2.

Verum de hoc paulo infra.

institutionem non posse ab apostolis repeti, *Tr.* ecclesiam ab antiquissimis temporibus crescente Christianorum multitudine hos Ordines non constituisse, *N.* Hoc porro nobis in praesentiarum sufficit.

75. Ad 5. Resp. perperam Calvinum in minores Ordines insurgere, cum partial falsa sint et calumniosa, quae ipse affirmat, partira a scopo prorsus aliena; etenim ex dictis mala ejus fides patet, dum 1°. affirmat, de minoribus Ordinibus non legi nisi apud ineptos canonistas, uti ex adductis probationibus abunde liquet. Dum 2°. appellat novas, nugatorias etc. caeremonias illas majestatis plenissimas, quas ad nos usque transmisit antiquitas. Eas enim describunt, non solum Ordo romanus, Isidorus, Rabanus Maurus, sed et concilium Carthaginense IV. et carthagin. III. Dura 3°. omnibus indiscriminatim catholicis tribuit sententiam illam, quae non est nisi peculiaris opinio privatorum theologorum, Ordines minores esse sacramenta; quae opinio sicut libere ab his defenditur, sic ab aliis tuto rejici potest. Dum 4°. pariter omnibus scholasticis adseribit, quod non est nisi paucorum, qui etiam impropria ratione seu latiore sensu docent, Christum exercuisse officia illa, quae minoribus Ordinibus insigniti exercent. Dum 5°. ecclesiam romanam carpit, quod *ceroferarii* vocem adhibere coeperit; quam quidem antiquissimam esse constat ex concilio carthag. IV. quod eam jam usurpaverat.³¹ Dum 6°. ecclesiae crimini vertit, quod ex ministrorum incuria repeti debet; numquam enim ecclesia officii sui clericos admonere desiit, quae solemni decreto sanxit in tridentino concilio, Sess. XXITT. *De lieformat*, cap. XI. ut minores Ordines per temporum interstitia, nisi aliud episcopo expedire magis videatur, conferantur, ut eo accuratius in unoquoque munere juxta praescriptum episcopi se exercent. Postmodum vero in eadem Sess. cap. XVII. decrevit, ut sanctorum Ordinum a diaconatu ad ostiariatum functiones ab apostolorum temporibus in ecclesia laudabiliter receptae et pluribus in locis aliquamdiu intermissae in usum juxta sacros canones revocentur, utque in posterum hujusmodi ministeria nonnisi per constitutos in dictis Ordinibus exercentur; uti reipsa pluribus in locis ejusmodi disciplina viget, nisi necessitas quandoque exigat, ut ab aliis quam a clericis haec ministeria exercentur.³² Dum 7°. exorcistarum

”) Capitulo VI. cf. apud Harduin. *Acta Condi*, tom. L coi. 979. ubi invenientur cetera capitula, in quibus singulorum Ordinum majorum et minorum tradendorum ritus describuntur.

31) Nec enim omittendum est, in ecclesiis, quae in oppidis ac villulis reperiuntur, paucos admodum, quandoque vero nullos clericos inveniri; quo fit ut officia, quae essent clericorum propria, laicis de-

mandentur. Ceterum minus caute recens quidam auctor absolute pronunciat: «Hodie ab omnibus quidem suscipiuntur Ordines illi; sed vix unquam ab iis, qui eos suscipiunt, exercentur. Nemo jam ostiarii officiis fungitur nisi viles personae mercede conductae; nulla est lectoris functio, nullus exorcistarum in ecclesia usus. Acolythi functio manet quidem; sed eam exercent laici aut simplices clerici etc.» Quae

potestati tribuit defectus, qui vel ab infirma ipsorum vel energumenorum fide tantum oriumur. Saepe enim tum antiquis tum recentioribus temporibus exorcistarum imperio daemones cecidisse, innumeris prope exemplis ostendit Martenius. 33

76. Ad 6. 1). Hoc agnovisse visa est pistoriensis synodus temerario ac haeretico spiritu ducta, C. catholico, X Illa propterea propositio a Pio VI. in Constit. *Auctorem fidei*, proscripta fuit tamquam *suggestio temeraria, piarum aurium offensiva, ecclesiastici ministerii perturbativa, servandae, quoad fieri potest, in celebrandis mysteriis decentiae imminutiva, in minorum ordinum munera et functiones, tum in disciplinam per canones, et specialim per Tridentinum probatam injuriosa, favens haereticorum in eam conviciis et calumniis.*

IN DOCTRINAM CAPITIS SUPERIORIS SCHOLIA.

77. Horum scholiorum seu animadversionum objectum sunt: 1°. sacramentalis dignitas, quatenus nempe et quibus ex recensitis Ordinibus competat; 2°. Ordinum numerus, institutio, munia; 3°. gradus, varietas, vicissitudo. De his enim singillatim controversia aliqua viget inter theologos et eruditos homines. Cum nobis proposuerimus nullam domesticam quaestionem agitare, idcirco, deposito omni contentionis studio, quid verisimilius juxta communioem doctrinam de illis sentiendum nobis videatur, qua fieri poterit, brevitate et perspicuitate aperiemus.

SCHOLION I.

78. Circa dignitatem sacramentalem prima, quae se se offert, controversia est de episcopatu, utrum nempe spectari debeat, prout a presbyteratu distinguitur, tamquam ordo ac sacramentum nec ne. Si Ordinis nomine significetur *gradus*, nulla potest esse contentio; eum de fide sit definitum, dari *in ecclesia catholica hierarchiam divina Ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris.* 1 Controversia itaque viget seu potius vigit de episcopatu, quatenus nomine ordinis significatur ipse ritus consecrationis. Veteres plerique scholastici censuerunt, episcopatum neque Ordinem esse proprie dictum, neque proinde sacramentum, sed solam extensionem presbyteratus - seu, ut alii loquuntur, simplicem deputationem extrinsecam ad aliquas functiones seu ministeria, quibus

quidem universim sumpta sunt falsa. Conferantur haec cum iis, quae ex Calvino attulimus et ex synodo pistoriensi. Hic ipse affirmat, *minores ordines in veteri ecclesia magis officia fuisse quam Ordines.*

”) *De antiq. eccl. ritib.* lib. III. cap. 9.

’) Sess. XXIII. can. VI.

2) S. Thom, in *I V. sent.* dist. 24. qu. 2. ari-2. ad quaestionem, utrum episcopatus sit Ordo, respondet: *Episcopatus non est Ordo.* Sic etiam s. Bonaventura in eamdem dist. qu. 3. concludit: nEpiscopus

peragendis non erat idoneus presbyter.³ Verum sententia, nunc temporis communis et omnino tenenda, haec est, episcopatum et Ordinem esse specie distinctum a presbyteratu et sacramentum. Si enim res ad Scripturam exigatur, nullum dubium superesse posse videtur. Nam, si ad Ordinem et ad sacramentum constituendum requiruntur ritus externus, gratiae collatio et divina institutio, cum haec omnia, ut ex dictis patet, in episcopatum concurrant, dubitari profecto nequit, quin episcopatus sit Ordo et sacramentum. Rursum, si ubi distincta habetur materia, forma peculiaris, distincta item ac peculiaris confertur potestas, distinctus habetur Ordo sacramentalis; cum episcopatus distinctam habeat materiam, formam ac potestatem a presbyteratu, recte colligitur, ipsum distinctum Ordinem esse et sacramentum.* Hinc definiri potest episcopatus *Ordo supremus et sacramentum, quo presbytero potestas tribuitur conferendi sacramenta Confirmationis et Ordinis, regendae ecclesiam sibi commissam*. Ex qua definitione patet, presbyteratum esse fundamentum et initium sacerdotii, episcopatum vero ipsius apicem et complementum, atque in Ordinatione episcopali perfici, quod in ipsa presbyterali Ordinatione jam fuerat inchoatum, atque adeo ita se habere episcopatum ad presbyteratum; ut fastigium domus ad fundamentum.

79. Verum quid dicendum de **chorepiscopis**, seu episcopis agrorum et pagorum, quique interdum alio nomine vocabantur *episcopi villani* seu *vicani* aut *oppidani*? Respondemus, satis implicatam hanc esse quaestionem. Illud certum videtur: 1°. jam inde a saeculi IV. initio in Oriente eos viguisse, ut patet ex can. XIII. concilii neocaesariensis⁵ et ex can. XII.

proprie non est Ordo,.' el in corp, arlic.: Episcopatus, *inquit*, prout distinguitur contra sacerdotium, dicit dignitatem quamdam vel officium episcopi annexum, et non est proprie nomen Ordinis, nec novus character imprimitur, nec nova potestas datur, sed potestas data ampliatur.¶ Opp. edit. Rom. 1569. tom. V. pag. 369. Card, autem Raymundus Capisucchius Ord. Praed. in *Controvert. Theolog. selectis*, Romae 1670. controvers. XXVIII. *De Episcopatu*, §. 2. affert *octoginta* auctores, quos ipse proficitur fere omnes vidisse, qui negant episcopatum esse Ordinem, et singulorum loca distincte apponit. Hoc ipsum argumentum fuse prosequitur. Adeo verum est, quod scripsit Canus, theologorum numerum obruere neminem debere! Adderem et pondus. Siquidem praeter Magistrum Sententiarum, s. Thomas, ut vidimus, s. Bonaventura, Scotus, Innocentius V, Eslius etc. sententiam negativam tuentur. In hoc etiam no-

stro Collegio romano paulo ante societatis extinctionem adhuc eadem sententia publice propugnabatur, ut constat ex thesibus per id temporis evulgatis; adhuc adslruitur in thesibus, circa quas examen instituitur iis, qui cooptari cupiunt in collegium s. Bonaventurae in Orbe ex Fratribus Ord. Min. Conv. denuo recusis anno 1833. diss. XIX. thes. 4. Attamen nedum probabilis nunc haec sententia censetur, sed jam a nonnullis censura notatur.

3) Cf. Morinus op. cit. *Exercit.* III. cap. 1 et seqq.

4) In *Constit. Apostol.* quas nemo inficiabitur antiquissimas esse, sermo fit de Ordinatione episcoporum, praeterea peculiaris forma seu oratio praescribitur recitanda in ipsorum consecratione.

4) Apud Hard. *Acta Concil.* tom. I. coi. 186; celebratum porro est hoc concilium anno 314.

concilii anoyieni*; in Occidente vero saec. V. ut constat ex conc. regonsi in Galbis anno 439. celebrato.' 2°. Certum pariter videtur, quandoque chorepiscopos fuisse dignitate episcopali insignitos, ut plurimum autem solo presbyteratu.⁸ Nobis videntur chorepiscopi ordinario jure non fuisse nisi episcoporum adiutores, ministri atque vicarii, ea fere ratione, qua vicarii foranei apud nos sunt.⁹

80. **Diaconatum** sacramentum osse, communis et certa est theologorum sententia °, quia in ipsum conveniunt divina institutio, gratiae promissio et ritus externus uti ex paulo ante disputatis aperte liquet; in ordinatione enim diaconorum dicitur: *Accipe Spiritum Sanctum*; quod non frustra proferri definivit tridentina synodus, can. TV. Ipsi in Ordinatione manus imponitur.

De divina demum institutione diaconatus patres antiquissimi superius adducti nos docuerunt, quod et Tridentinum non obscure tradit in cit. can. VI. Quare diaconatus definiri potest, *Ordo sacer et sacramentum^ quo potestas tribuitur proxime inserviendi presbytero rem sacram facienti*. Neque obest septenario sacramentorum numero, si dignitas sacramentalis tribuatur etiam episcopatui ac diaconatui; omnes enim norunt, hos Ordines non esse nisi sacramenta partialia, seu partes unius ejusdemque sacramenti, quod est Ordo.¹¹

81. At competit ne eadem sacramenti dignitas **subdiaconatui** ac reliquis minoribus Ordinibus? Graves theologi affirmant: sed alii aequae docti et majores etiam numero negant. Quatuor porro argumenta, seu potius argumentorum classes, quas affert Morinus, nos inclinant, immo et trahunt in sententiam negantem. Hic enim eruditus auctor productis antiquorum testimoniis et veteribus documentis ostendit, neque subdiaconatum, neque minores Ordines esse divinitus institutos, sed ab ecclesia adjectos;

*) Ibid. col. 275. ex vers. Dionysii Exigui; nam in collect. Isidori est η. XIII. Eodem anno hoc concilium celebratum est ac neocaesariense.

T) Cau. IIL Ibid. col. 1749.

*) Cf. Morinus op. cit. *Exercit.* IV. cap. 2; Nat. Alexand. in *Appendice* ad diss. XLIV. in saecul. IV; Witasse, *De sacram. Ordin.* part. II. in *Append.* ad quaest. I. art. 3; Joann. Assemanus, *Bibl. Orient.* tom. III. part. II. pag. 826 et seqq.

°) Praeter citta. auctores cf. Thomassinus, *De cetera et nova discipl.* part. I. lib. II. cap. 1. §. 10; Aloysius Nardi in excellenti op. *Dei parrochi.* Pesaro 1829. tom. L cap. 16. qui invicte praeterea insur-

git in Juvenium, Van-Espenium aliosque, qui contendunt, parochos juris esse divini, ac successores septuaginta discipulorum; ac nulla corrigit ex iis, quae Morinus scripsit de chorepiscopis.

,a) Negant, diaconatum esse sacramentum. Durandus in 4. dist. 24. quaest. 2. n. 6, et Cqjetanus tom. I. *Opusculorum*, aliique pauci.

n) Exinde patet Calvinii inscitia, dum, *Instit.* lib. IV. cap. 19. §. 22. scribit: »Est vero istud perquam ridiculum, quod affirmant (catholici), septem esse sacramenta, dum recensere ipsa volunt, tredecim enumerant.«

idque evincit 1°. ex illorum veterum teatimoniifl, qui expresse affirmant, crescente fidelium multitudine, ab ecclesia pro opportunitate praefatos Ordines institutos esse. u 2°. Ex istorum Ordinum modo unius, modo alterius, aut etiam plurium cessatione, additione, imminutione, abrogatione et instauratione, quae certe in reni divinitus institutam cadere non possunt.¹³ 3°. Ex monumentis et testimoniis, quae probant istorum Ordinum respectivam subordinationem in aliorum Ordinum promotione saepe non fuisse servatam, ita ut lectores e. gr. creati fuerint quin prius fuerint ostiarii; acolythi qui numquam fuerant ostiarii, lectores, exorcistae; diaconi qui non prius fuerant subdiaconi¹⁴; quae rursum pro arbitrio non fecisset ecclesia, nisi consuisset ad divinam institutionem hos Ordines minime pertinere. 4°. Demum ex fine, quem juxta romanorum pontificum et conciliorum testimonia sibi potissimum praestituit ecclesia in his Ordinibus instituendis et conferendis, ne scilicet neophyti sacrorum rudes et tyrones statim presbyterio inaugurarentur, antequam fidei dogmata et sacramentorum caeremonias didicissent.¹⁵ Jam vero, si deest his Ordinibus divina institutio, evidens est, ipsis nulla ratione dignitatem sacramentalem et collationem gratiae ex opere operato posse competere.

SCHOLION II.

82. Ex liis porro quatuor argumentorum classibus pronum est inferre, quid sentiendum sit de **Ordinum numero** atque **institutione**. Si enim ecclesia lapsu temporis instituit sibi Ordines diaconatu inferiores, mirum esse non debet, si neque constans neque universalis sit horum Ordinum numerus. Duos siquidem tantum agnoscit ecclesia graeca, uti superius vidimus, subdiaconatum nempe et lectoratum; syri et maronitae habent praeterea *cantorum* seu *psalmistatum*, qui apud ipsos requiritur tamquam gradus ad lectoratum suscipiendum.¹⁶ Sed neque constans ipse Ordinum numerus fuit in utraque ecclesia, occidentali nempe ac orientali. Etenim olim in ecclesia latina, ut ex certis documentis constat, in usu pariter erat cantoratus, uti patet ex conc. Carthaginensi III.¹⁷ Quin immo in nonnullis ecclesiis particularibus videntur viguisse aliqui Ordines, qui nunc

M) Op. cil. *Exercit.* XI. cap. I. §. 4 et seqq.

n) Ibid. §. 7 et seqq.

M) Ibid. cap. 2. §. 1 et seqq.

,s) Ibid. cap. 3.

*) Cf. ibid. cap. 1. §. 8. Joseph. Sim. Assemanus, *Biblioth. Orient.* tom. III. part. L pag. 575. Alii lamen contendunt, cum non esse nisi officium, non autem gradum peculiarem ad sacerdotium.

,7) Apud Hard. *Acta Concil.* tom. I. col. 963. Attamen in *Conc.* X. statuitur: ..Psalmista, id est, cantor potest absque scientia episcopi, sola jussione presbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: Vide, ut quod ore cantas, corde credas: et quod corde credis, operibus comprobas.· Sed cf. Martenius, *De antiq. eccl. ritib.* lib. I. part. II. cap. 8. art. 1. §. 1.

desierunt; contra vero nonnulli, qui in quibusdam ecclesiis obtinebant, in usu apud alias non erant, ut fidem facit auctor epistolae s. Hieronymi nomine vulgatae ad Rusticum narbonensem, in qua legitur: *Primus in clericis fossariorum ordo est*¹⁸; ceteros autem Ordines recensens, exorcistatum et acolythatum omnino praeterit. Idem fossariorum Ordo, ut jam adnotavimus, vixit apud svros, a quibus *laborantes* dicebantur, et alicubi *copiatae*: ut liquet ex epistola ad antiochenos s. Ignatii nomine inscripta¹⁹, ut alia documenta praetermittam. Ceterum in ecclesia romana constans ac perpetuus fuit septenarius Ordinum numerus, qui ab initio in ea vixit atque ad nos usque pervenit.

83. Longa res esset omnia singulorum **Ordinum munia** recensere; praecipua tamen ac magis uniuscujusque Ordinis propria ex illorum definitione, quam jam subjicimus, colligi possunt.

84. **Subdiaconatus** itaque ex dictis definiri potest *Ordo seu ritus sacer, quo potestas tribuitur ministrandi diacono et sacerdoti in Missae sacrificio*. In graeca ecclesia manuum impositione et extra sanctuarium conferri solet; in ecclesia latina per traditionem calicis vacui cum patena vacua superposita cum forma adnexa.

85. **Acolythatus** est *Ordo, quo traditur potestas ministrandi subdiacono et diacono in Missae sacrificio*. Confertur autem per traditionem ceroferarii cum cereo, nec non et urceoli vacui cum respectiva forma eam comitante.

86. **Exorcistatus** est *Ordo, quo potestas traditur nomen Domini invocandi super eos, qui ab immundis spiritibus obsessi energumeni seu arreptitii dicuntur*. Quare episcopus in exorcistarum inauguratione librum illis porrigit, in quo exorcismi continentur, aut Missale vel Pontificale, et ea utitur forma, quae exprimit ejusmodi potestatis collationem.

87. **Lectoratus** autem est *Ordo, quo confertur potestas divinos utriusque foederis libros et sanctorum patrum scripta publice in ecclesia legendi*; qui Ordo apud graecos per manuum pariter impositionem et adjunctam precem, apud latinos vero per sacri codicis traditionem cum prece adnexa confertur.

88. **Ostiarius** denique definiri solet *Ordo, quo clericus tum templo et sacris rebus asservandis praeficitur, tum ut divinis mysteriis, quae in eo peraguntur, reverentiam conciliet*. Hujus materia ex concilio carthagin. IV. et Pontificali romano sunt claves ecclesiae, quae ab episcopo clerico initiando traduntur, forma vero verba, quae clavium traditionem comitantur.

89. Posuimus autem in postremi hujus Ordinis definitione verba quo

¹⁸) Apud. Morin, loc. cit. §. 9-

¹⁹) Apud Cotelcr. *Patr. Apost.* lora. II. pag. 112. Cf. ejusdem adnotationes.

ckricus, quia receptus in ecclesia mos est, ut nemo ad Ordines promoveatur, quin prius fuerit clericali tonsura insignitus, per quam in clerum quisque cooptatur. Definiri enim passim tonsura solet *caeremonia ab ecclesia instituta, qua laicus baptizabis et sacramento Confirmationis consignatus sacro ritu in clerum instituitur*. Dixi ita passim definiri tonsuram clericalem, quia non defuerunt ex veteribus scholasticis et canonists, qui pluribus argumentis persuadere conati sunt, clericalem tonsuram et Ordinem esse, et sacramenti quoque dignitatem obtinere, quae quisque expendere poterit apud Prosperum Fagnanum, qui ea collegit.²⁰

90. Nobis satis sit adnotare 1°. adversus Calvinum, qui tonsurae ritum ludibrio habet velut superstitionis ac vanitatis plenum, eum antiquissimum esse. Ex vetustissimis enim ecclesiae divionensis Actis refert Martenius, s. Benignum presbyterum, sancti Polycarpi discipulum tonsurae clericalis indicio deprehensum et a Terentio comite saeculo II. labente morte multatum.²¹ Impius Christianorum irrisor Lucianus, seu quisquis est auctor dialogi inscripti *Philopatris*, Trajano coevus, clericum describit e montibus ad ecclesiam venientem detonsa coma.²² Sic etiam Ammianus Marcellinus scribit, Diodorum quemdam ab ethnicis Alexandriae sub Juliano apostata, qui saec. IV. imperabat, extremo supplicio fuisse addictum, quod puerulos tondens illos clericatu initiaret.²³ Prudentius quoque, egregius saec. IV. poëta, s. Cypriani attonsionem in clericum describebat his verbis: *Deflua caesaries compescitur ad breves capillos*.²⁴ Et haec sufficiant, omissis concilio carthag. IV. et toletano II.²⁵ aliisque non paucis monumentis antiquissimis²⁶, ad ostendendum adversus Calvinum clericalis tonsurae ritum

†β) *Commentaria in secund, part, primi libri Decretalium*, Romae 1661. tit. *De aetate et qualitate*, cap. *Cum contingat*, n. 44 cl seqq. ubi viginti duo pro sua sententia argumenta urget; deinde se expedire nititur ab argumentis theologorum, qui contrario placito adhaerent.

5i) Op. cit. sec. part, libri I. cap. 8. art. 7. §. 2. Si tamen fides hujus s. martyris Actis adhibenda esU

”) Cf. editio Frid. Reitzii, Amstelod. 1743. tom. III. pag. 608. seg. 21. Ω επε-
λιῖζατό μοί τι χαχοείμων, ἐξ ορίων πα-
ραγενόμενο, χεχαρμίνο την κόμην, ἐν τω
Θεάτρῳ αναγεγραμμίνον ὄνομα ἱερογλνφι-
χοί γράμμαθιν, ὡ οὔτο τῷ χρνθω eiti-
x.vθει τόν λεωφόρον. ..Ostendit mihi male
vestitus aliquis e montibus huc adveni-
ens, comam detonsus, insculptum in theatro
hieroglyphicis litteris illius nomen: hunc
auro viam inundaturum."

Lib. XXII. cap. 11. pag. 326. edit.
Henr. Valesii, Paris. 1681. ubi cf. nola edi-
toris. Cf. etiam Sirmondus in notis ad
Sidonium, pag. 52. ad verba Sidonii. *Coma,
brevis, barba prolixa*.

24) *Hymn. XIII. Perislephan*. v. 30. edit.
Fauslini Arevali S. J. tom. II. pag. 1206.
ad quem locum cf. adnot. Arevali viri do-
ctissimi.

“) Cone, carthag. apud Hard. *Acta Con-
cit*. tom. I. col. 982. can. XLIV. statuit:
Clericus nec comam nutriat, nec barbam.
Nonnulli codices addunt: *nec barbam ra-
dat*, aut *tondeat*. Cf. ibid. conc. lolelan.
can. I. apud. Hard. tom. II. col. 1139.

a6) Cf. apud Pelliciam, op. cit. *De Chri-
stianae ecclesiae primae, mediae et no-
vissimae politia*, lib. VI. Vcnet. 1782. ubi
prudenter observat hic auctor, putandum
propterea non esse, eam tonsurae formam
primis saeculis obtinuisse, quae postea

priori ecclesiae aevo obtinuisse, ideoque vacare illuni vanitate omni atquo superstitione ex ipsius Calvinii principiis. 2°. Adnotaro praeterea juverit, variam pro diversis ecclesiis et temporibus fuisse clericalis tonsurae formam atque figuram, ut videre est apud citt. Martenitun *7 et Morinum.²⁸

SCHOLION III.

91. Ad **Ordinum** demum **gradum** quod spectat, certum est, uti jam innuimus, subdiaconatum a graecis et olim atque nunc etiam inter minores Ordines recenseri; a Infinitis vero nonnisi saeculo XII. coepisse inter Ordines majores seu sacros connumerari. Insigne hujus rei documentum habemus ex synodo Beneventana anno 1091. celebrata sub Urbano II quae can. I. decrevit, ut nullus in episcopum eligatur, nisi in sacris Ordinibus religiose vivens fuerit inventus: *Sacros autem Ordines dicimus diaconatum et presbyteratum; hos siquidem solos primitiva legitur ecclesia habuisse.*²⁹ De gradu autem episcopatus relate ad presbyteratum sequenti capite ob rei gravitatem jam agere aggredimur.

CAPUT III.

DE EPISCOPORUM PRAESTANTIA SUPRA PRESBYTEROS.

92. Magni momenti controversia est, quam adversus presbyterianos suscipimus, qui Aërii, IV. saeculi novatoris, et wicleffitarum ac waldensium haeresim renovarunt de omnimoda episcoporum cum presbyteris aequalitate, sive quoad potestatem Ordinis, sive quoad potestatem jurisdictionis. Cum vero de potestate Ordinis, seu Ordinem conferendi peculiaris disputatio instituenda sit, hic de praestantia tantum agemus, quae episcopis competit supra presbyteros quoad dignitatem, gradum ac potestatem, quae omnia sub generali jurisdictionis nomine comprehendi solent. Sit igitur

inducta est, sed eo referri, ut coma tondetur, neve cirri diffluerent, adeo ut qui clero accensebantur, tenerentur breviores deferre capillos, uti reipsa ostendunt allata documenta, aliaque similia quae aflerri possent. Aliud praeterea cogitare, vigentibus persecutionibus, esset absurdum.

2) *De antiq. eccl. ritib.* lib. L part. II. 1695. cap. 8. art. 7. §. 4 et seqq.

Op. cit. *exercit.* XV. Cf. etiam Thomassinus, *De vet. et nova discipl.* part. I. lib. II cap. 37 et seqq.; Hallierius, *De sacris ordinationibus et election.* Paris. 1636. In append, ad sect. 8. art. 2 et seqq.

Apud Hard. tom. VI. part. II. col.

PROPOSITIO.

Episcopi sunt presbyteris superiores jure divino.

93. Prior propositionis pars est de fide, utpote his verbis definita a tridentina synodo, Sees. XXIII. can. VII; *Si quis dixerit, episcopos non esse presbyteris superiores..... anathema sit.* Pars vero posterior, qua haec praestantia *jure divino* asseritur, licet de fide non sit, cum Tridentinum id noluerit expresse definire¹, attamen certa ac rata est apud catholicos adversus lutheranos; atque, ut videbimus, ex iisdem fontibus, quibus adstruitur episcoporum praestantia supra presbyteros, evincitur ex divino jure eam descendere.

94. Sic igitur adversus Blondellum, Salmasium ac presbyterianos reliquos assertam propositionem adstruimus. Vix IV. ecclesiae saeculo Aërius *dogma supra hominis captum furiosum*, ut illud vocat s. Epiphanius², in ecclesiam invexit illis verbis: *Quanam in re presbyteros episcopus antecellit? Nullum inter utrumque discrimen est. Est enim amborum unus ordo, par et idem honor ac dignitas*³: vix, inquam, haec protulit Aërius, cum ab universa ecclesia, testibus Epiphanio et Augustino, uti haereticus habitus est⁴, eo quod novitatem ecclesiae catholicae fidei contrariam invexerit.

95. Sane adversus hanc Aërii novitatem stat I. **sacrarum litterarum auctoritas**, ex quibus discimus, a Christo duodecim apostolos

Cf. card. Pallavicini, *Storia del concilio di Trento* y lib. XVII. cap. 14. ubi refert contraria aut diversa patrum tridentinorum suffragia circa hunc doctrinae articulum, et plerosque patres censuisse, superioritatem episcoporum, quae consistit in potestate jurisdictionis, non esse a Deo *immediate*, sed solum *mediate*; deinde, cap. 15. refert prolixam P. Lainez orationem ad hanc ipsam sententiam strenue propugnandam, ubi notanda sunt verba Pallavicini, quibus §. 14. cap. 15. exponit responsionem Lainez duabus adversariorum difficultatibus, alteram petitam ab haeresi Aërii, alteram vero a Constil. Martini V. La risposta fù, *scribit*; che l'eresia di Aërio era il dire, tutti i preli secondo la ragion divina esser uguali, onde vi comprendeva il sommo Pontefice, il quale di ragion divina è superiore a tutti. Quanto era alia bolla di Martino, osservò: condannarsi per eretici dalla Chiesa ancora quelli,

che dicono o fanno alcuna cosa contro al diritto ecclesiastico, qualora con ciò si mostra sentimento contrario ad alcuna verità la quale sia di ragione divina, e s'inchioda in quella che è di legge ecclesiastica: e così dannarsi per eretici gli schernitori delle immagini; perché in tale scherno si contiene il disprezzo di Dio e de' santi. Esser perlanto eresia il negare la giurisdizione superiore ne' Vescovi in rispetto a' preti, perché ciò è un negare l'autorità che di ragion divina ha il Pontefice, il quale disagguaglia nella giurisdizione i primi da' secondi." Cf. item lib. XIX. cap. 6.

2) *Haeres.* LXXV. cap. 3. edit. Petav.

3) *Ti è οτιν επίτχοπο Από πρεβύτερον; οὐδέεν διαλλάττει οὗτο τονρου' μία γάρ εστι τάξι, και μία τιμή, χα'ι εν αξίωμα.* Ibid.

*) S. Epiph. loc. cit. s. Augustinus, lib. *De haeres*, cap. 53.

electos fuisse ac discipulis praelatos. Supremam enim apostolis Christus contulit potestatem in ecclesia, iisque promisit sessionem super sedes duodecim ad judicandas duodecim tribus Israel. Ne vero deesset duodenarius hic numerus, in locum Judae proditoris suffectus est divina dispositione s. Matthias. Porro unanimis pene est patrum sententia episcopos successores esse apostolorum, quemadmodum presbyteri dicti ab iisdem sunt successores septuaginta duorum discipulorum, qui in inferiori gradu a Christo constituti fuerunt.

96. Adversus eandem novitatem stant II. **patres apostolici**, qui I. et II. ecclesiae saeculo floruerunt. S. **Clemens rom anus**, *Epist. 1. ad Corinth.*: *Summo quippe sacerdoti, inquit, sua munia tributa sunt, et sacerdotibus locus proprius assignatus est, et levitis sua munia incumbunt.* S. **Ignatius**, qui sub finem ejusdem saeculi et sub secundi initium floruit, ntpote martyrio coronatus anno 107. plura in rem nostram habet, ac primo quidem insignis est locus in *Epistola ad Smymenses*: *Omnes episcopum sequimini, ut Jesus Christus Patrem. et presbyterium ut apostolos, diaconos autem revereamini ut Dei mandatum.*⁶ Quibus verbis apertissime ecclesiasticam hierarchiam exhibet in tres diversos gradus distributam. In *Epist. vero ad Trallianos* scribit: *Decet singulos vestrum, et praecipue presbyteros, refocillare episcopum in honorem Patris Jesu Christi et apostolorum.* " Denique in *Epist. ad Magnesianos*: *Hortor, inquit, ut hoc sit vestrum studium, in Dei concordia omnia agere, episcopo praesidente Dei loco, et presbyteris loco senatus apostolici et diaconis mihi suavissimis, quibus commissum est ministerium Jesu Christi.*⁸ Non aliter autem potuerunt Blondellus ac Salmasius vim horum testimoniorum declinare, quam negando, contra omnium criticorum consensum, has epistolas genuinum esse s. martyris foetum, in quo ab ipsis calvinianis refelluntur.⁹

97. Stant III. adversus Aerii novitatem ex III. saeculo **Clemens alexandr.** et **Origenes** ex graecis, **Tertullianus** et **Cyprianus** ex latinis. Nam **Clemens**, *Stromatum* lib. VI. scribit: *In ecclesia sunt*

*) Cap. 40. *Τὼ γὰρ ἀρχιερεῖ ἰδίαι λειτουργίαι δεδομένοι εἰσὶ, καὶ τοὶ ἱερεῦσιν ἰδίῳ ὁ τόπος προτέτακται, καὶ λεύεται ἰδίαι διακονίαι ἐπικεῖνται.* In quem locum cf. adn. Cotelerii.

·) Cap. 8. *Πόντε; τὼ ἐπισκοπῶ ἀκολουθεῖτε, ὡς Θεοῦ Χριστοῦ τῷ πατρὶ, καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ, ὡς τοῖς ἀποστόλοις· τοῦ δὲ διακόνου ἐντρέπεσθε, ὡς Θεοῦ ἐντολήν.*

·) Cap. 12. *Πρέπει ὑμῖν τοῖς καθ' ἑνα, ἐξαιρέτως καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀναψύχειν τὸν ἐπίσκοπον, εἰ τιμὴν πατρὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἀποστόλων.*

8) Cap. 6. *Παραινῶ, τὴν ὁμολογίαν Θεοῦ βπουδάξετε πάντα πράοειν, προκαθήμενον ἐπιϋκόπου εἰ τὸπον Θεοῦ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰ τὸπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν διακόνων, τῶν ἐμοὶ γλυκύτατων, πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

9) Cf. praeter praefationes Jacobi ts-serii et Isaaci Vossii in epistolas s. Ignatii, dissertationes ejusdem Jacobi Usserii Armachani, *De epistolis ss. Ignatii et Polycarpi*, nec non *Vindiciae epistolarum s. Ignatii scriptae* a Joanne Pearsonio, apud Cotelerium, tom. II. *Pair. Apost.*

progressiones episcoporum, presbyterorum et diaconorum. 10* **O**rigenes vero, *Illum. XI. in Jt.rcm.* scribit: *Plus a nu: (presbytero) exigitur quam a diacono, plus a diacono quam a laico. Qui vero totius ecclesiae arcem obtinet, pro omni ecclesia reddet rationem.* ” Demum s. **Cyprianus**, *Epist. XXVI: Dominiis noster*, scribit, *cujus praecepta et monita observare debemus, episcopi honorem cl ecclesiae suae rationem disponens in evangelio loquitur et dicit Petro. . . . Ego dico tibi, quia tu es Petrus etc. Inde per temporum et successionum vices episcoporum ordinatio et ecclesiae ratio decurrit, ut ecclesia super episcopos constituatur, et omnis actus ecclesiae per eosdem praepositos gubernetur. Cum hoc itaque divina lege fundatum sit etc.* 12

98. Testimonium adversus Aërium IV. perhibent **successiones episcoporum**, ad quas antiquissimi patres haereticos sui tempons constanter provocant. Harum primum documentum exhibet Hegesippus apud Eusebium, ubi recenset successiones ecclesiae Corinthiacae, item romanae et hierosolymitanae.¹³ Secundum exhibet s. Irenaeus, qui lib. III. cap. 3: *Habemus, inquit, numerare eos, qui ab apostolis instituti sunt episcopi in ecclesiis, et successores eorum usque ad nos;* atque immediate subjicit romanorum pontificum successionem a Petro usque ad Eleutherium, qui tunc temporis (sub finem saec. II.) duodecimo loco episcopatum a s. Petro habebat. Tertium exhibet Tertullianus in lib. *De Praescript.* sic haereticos lacesens: *Edant ergo origines ecclesiarum suarum, evolvant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis vel apostolicis, qui tamen cum apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo ecclesiae apostolicae census suos deferunt; sicut Smyrnaeorum ecclesia habet Polycarpum ab Joanne collocatum; sicut romanorum, Clementem a Petro ordinatum ibidem; perinde utique et ceterae exhibent quos ab apostolis in episcopatum constitutos apostolici seminis traduces habeant.*¹⁴ Quartum exhibet Eusebius passim quoad nobiliores ecclesias. Episcoporum igitur successio, quam a primis usque temporibus diligentissima sedulitate contexebant ecclesiae patres, tum episcoporum a presbyteris distinctionem, timi illorum super istos praestantiam ostendit; neque enim presbyteri, sed episcopi tantum apostolorum successoribus inseruntur.

10) *Strom*, lib. VI. cap. 13. edit. Potteri, Venet 1757. vol. 2. pag. 793. *Κατά την ἱχχληϋΐαν προχοπαί ἐπιϋχόπων, πρεσβυτερών, διαχόνων (εἰσίν).*

”) *Πλείον ἐγώ απαιτούμαι παρά τον ὑιάχονον, πλείον ὁ διάχονο παρά το λαϊχόν' ο δέ τών πάντων ἡμών Ἰγχεχειρισμένο αρχήν αὐτήν τήν ἐχχληΟιαϋτιχήν, ἐπί fdtîon απαιτεῖται.* η. 3. edit. maur. opp.

tom. III. pag. 189. Cf. in hunc loc. adnotat. De la Rue.

Alia innumera prope documenta cf. apud Natalem Alex. *Dissert. XLIV. in saec. IV.* el apud Witasse, tract, cit. part. II. sect. 3. art. 1. cap. 1 et seqq.

13) *Hist. eccl.* lib. IV. cap. 5 et 22.

H) Cap. 32. edit. Rigalt.

99. Testimonium dicunt V. utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis antiquissimi quique **rituales libri** a Martenio¹⁵ et Goario¹⁰ prolati, in quibus et haec inter episcopos et presbyteros perpetua reperitur distinctio, et ad *Auctorem Christum* refertur; quod pariter efficiunt Constitutiones apostolicae.¹⁷

100. Stant VI. adversus Aerii novitatem omnes prorsus Christiani **nominis communiones**, ut pluribus authenticisque monumentis ostendit Renaudotius.¹⁸ Stat denique **praescriptio**; cum nulla cpocha assignari possit ab adversariis, in qua induci coeperit haec distinctio, contra quam statim non exurgant ineluctabilia monumenta anteriora, quae illam jam non supponant, prout contigit Salmasio atque Blondello; ille enim eam circa initium aut medium II. saeculi, iste post annum a Christo 136. primum introductam autumarunt; ast Clemens romanus, Hermas, primi atque apostolici saeculi patres, tum Ignatius et Polycarpus, qui initio saec. II. florebant, jam commemorant episcopos a presbyteris distinctos, atque presbyteris superiores exhibent.

101. Cum itaque tanta testium et monumentorum vis, cum publica utriusque ecclesiae, immo **co** ~~in~~ **iii** unionum omnium seu sectarum documenta certissima, cum praescriptio adversus profanam Aerii ejusque sectarum novitatem pro catholico dogmate pugnent, concludendum est, quod ab initio proposuimus, episcopos vere presbyteris superiores esse, idque jure divino, prout allata documenta testantur.

DIFFICULTATES.

102. I. Obj. Apostolorum aetate nulla erat inter episcopos et presbyteros sive nominis, sive gradus sive potestatis differentia. Nam 1. apostolus cum in Epist. ad Titum I. 5. praemisisset: *Hujus rei gratia reliqui te Cretae, ut constituas per civitates presbyteros*, pergit v. 6. demonstrare, quales essent presbyteri oppidatim constituendi, et describit episcopum, dicens v. 7: *Oportet enim episcopum sine crimine esse* etc. 2. Verum quod omnem dubitationem tollit illud est, quod legitur, Act. XX. 17: *Paulus a Mileto mittens Ephesum, vocavit majores natu* (graec. *presbyteros*) *ecclesiae; qui cum venissent ad eum et simul essent, dixit eis. . . Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei*. Quo in loco iidem plane sunt presbyteri simul et episcopi, qui cum in una civitate essent, omnes indiscriminatim a Paulo ad illius ecclesiae curam regimen-

⁵) Loc. cit. ari. 11.

¹⁷) Lib. VIII. capp. 4 et 5.

ie) In *Euchologia*, pag. 703 et seqq. cf. pag. 311. *Notae Goarii in ordinem observari solitum in episcopi consecratione*. Cf. etiam Jos. Assemanus, locis citt.

⁸) *Perpétuité de la foi*, tom. V. liv. V chap. 10.

que vocantur. 3. Atque hinc ratio patet, quare idem apostolus in Epist. ad Philipp. 1. 1. episcopis tantum et diaconibus salutem dicat nulla presbyterorum mentione facta; quare rursum in I. ad Timoth. III. virtutes explicuerit, quae in episcopis et diaconis requiruntur, sileat vero de virtutibus presbyterorum, quia nempe episcopi et presbyteri in nulla re differabant. Ergo.

103. **Resp. Dist. Ant.** Apostolorum aetate nulla erat inter presbyteros et episcopos differentia nominis, *Tr.* gradus et potestatis, *subd.* relate ad personas, quae tunc temporis ut plurimum utrumque presbyteratus et episcopatus gradum obtinebant, *C.* nulla erat differentia inter presbyteratum et episcopatum, *A.* Observo itaque in primis difficilia haec Scripturarum loca difficiliora adhuc evasisse ob diversas eorundem explanationes, quas tum veteres tum recentiores dederunt. Sunt enim qui censent, episcopi et presbyteri denominationem primi ac secundi ordinis sacerdotibus olim communem fuisse, ut s. Joann. Chrysostomus.¹⁹ Theodoretus arbitratur, nomen episcopi vel presbyteri tributum tunc temporis fuisse solum sacerdotibus secundi ordinis; eos vero, quos modo episcopos vel antistites nuncupamus, non episcopos, sed apostolos nominatos esse.²⁰ Contra vero s. Epiphanio placuit, episcopi nomen semper summis, numquam vero secundi ordinis sacerdotibus tributum esse.²¹ Recentiores vero sive catholici sive protestantes scriptores non magis inter se consentiunt, et alii in unam, alii in aliam sententiam concedunt. Expositio s. Joann. Chrysostomi aptior et commodior nobis videtur.

104. Verum his sententiis dimissis, quae minus idoneae videntur omnibus objectis locis explanandis, aptissima via ad id obtinendum ea nobis visa est, quam tenuit Petavius. Doctissimus hic vir existimat, primis illis ecclesiae temporibus, quae, quod ad formam et disciplinam attinet, quaedam illius infantia dici possunt, presbyteros vel omnes vel eorum plerosque sic ordinatos esse, ut episcopi pariter ac presbyteri gradum obtinerent; id quodammodo exposcentibus illius aetatis adjunctis ob incrementum religionis christianae, ut, quae soli episcopi praestare possent, cujusmodi essent sacramenta Confirmationis et Ordinis conferre, ab omnibus administrarentur. Sic porro plures episcopi in ima eademque civitate seu ecclesia coj•Billimi consilio res ecclesiasticas administrabant, apostolis tamquam majoris gradus pontificibus obsequentes, donec, refrigescente pristina illa caritate, et imitandi Christi amplectendaeque modestiae humilitatis amore; ad tollendas simultates, et *in schismatis remedium*, ut Hieronymus loquitur, unum aliquem

*) *Hom. I. in Epist. ad Philipp*, num. 1.

qua interpretatione cf. Petav. lib. II. *De eccles. Hierarch*, cap. 1.

M) *Comment, in cap. III. Epist. I. ad*

Timoth. v. 1. Idipsum scripserai in Comm,

in Epist. ad Philippenses, cap. 1. v. 1. de

21) *Haeres. LXXV. cap. 5.*

o turba presbyterorum eligi placuit, qui praeponeretur ceteris. Atque ita desiere pari non solum dignitate, sed etiam ordine ac potestate plures creari, translata in unum tam honoris quam jurisdictionis praerogativa, et episcoporum successio coepit.²² Ex hoc autem systemate, quod Mamachio²³ aliisque doctissimis viris valde probatur, non modo consequitur numquam in ecclesia non fuisse potestatem graduumque discrimen, episcopatus nempe et presbyteratus, licet ambo hi fuerint passim in eadem capita collari, sed praeterea omnes propositas difficultates facile disjici, ut cuilibet consideranti patebit.

105. II. Obj. Ex patribus antiquissimis 1. alii universum clerum in duos tantum ordines seu classes distribuunt, presbyterorum scilicet et diaconorum, non commemoratis episcopis, aut episcoporum et diaconorum, non commemoratis presbyteris²⁴; 2. alii vocant presbyteros apostolorum successores²⁵; 3. alii episcopi Ordinationem *novellam* dicunt²⁶; 4. alii denique veteres episcopi presbyteros passim appellant *collegas* suos *compresbyteros*, *fratres* aut vicissim.²⁷ Quae totidem argumenta sunt perfectae episcoporum et presbyterorum aequalitatis. Ergo.

106. Resp. Ad 1. D. Patres aliqui clerum in duas classes universim distribuunt peculiares ob causas, C. ad exclusionem vel episcopatus vel presbyteratus, aut etiam ob istorum identitatem, A'. Causae autem, ob quas haec distributio ab illis patribus facta est, repeti possunt 1°. ex unitate sacerdotii; 2°. ex eo quod, spectata illius aetatis ecclesiasticae infantia, alicubi soli episcopi cum diaconis, aut presbyteri cum diaconis ecclesias regerent; 3°. ex communione nominis juxta dicta. Haec autem majus robur acquirunt, si primo observetur, eosdem patres saepe alibi, saepe etiam in iisdem quae objiciuntur locis, presbyteros vel episcopos commemorasse²⁸; si observetur praeterea, Polycarpum, Justinum, Clementem alex., Cyprianum, Hilarium, quos nobis adversarii opponunt, omnes, si unum excipias Polycarpum, post annum 136. floruisse; postquam scilicet, fatente ipso Blondello, inducta jam fuerat inter episcopos

**) Ita Pclav. passim, praesertim vero *Dissertat. Ecclesiast.* lib. L cap. 1 et 2; et *De eccl. Hierarchia*, lib. 1. cap. 4.

u) *Origin, et antiquit. Christian*, tom. IV. pag. 337 et seqq. monetque ejusmodi episcopos secundo et tertio saeculo *episcopos nationum* fuisse appellatos, qua de re Photius cod. XLV1II. Cf. etiam Thomassinus, *De vet. et nova eccles. disciplina*, tom. L lib. L cap. 54.

5) Ita Clemens rom. in L *Epist. ad Corinth*, n. seu cap. 42; s. Polycarpus in

Epist. ad Philipp.; Justinus *Apol.* I; Clemens alex. *Strom*, lib. VII; Cyprianus, *Epist.* 7j XTL; Hilarius, *In Ps.* CXXIV, alii-que apud Vitassium et Nat. Alex, locis cilt.

“) Ut rursum Clem. rom. in I. *ad Cor.* cap. 1; Papias, apud Euseb. loc. cit. Irenaeus, lib. III. cap. 2 ibid.

2ß) Ut Ignatius in *Epist. ad Magnes.* cap. 3.

27) Cf. apud cilt. auctores.

Id aperte constat ex testimoniis in probationibus allatis.

ct presbyteros distinctio, ideoque argumentum contra presbyterianos ipsos probare.

107. Ad 2. *D.* Vocant alii presbyteros apostolorum successores, id est, episcopos, *C.* simplices presbyteros, *subd.* in sacerdotio et sacerdotalibus officiis, *C.* in episcopatu, *A.*

108. Ad 3. *D.* Vocant nonnulli episcopi Ordinationem *novellam* respectu subjecti, Damae scilicet junioris adhuc magnesianorum episcopi nuper creati, *C.* respectu Ordinationis episcopalis, *A.*, ut ex ipsa epistolae, quam s. Ignatius ad magnesianos scripsit, lectione patefit.²⁹

109. Ad 4. *D.* Alii vocant presbyteros *collegae, compresbyteros, fratres*, in sacerdotio vel in ministerio, ad quod ab episcopis in partem sollicitudinis vocati erant, *C.* in episcopatu, *N.* Alioquin, cum apostolus in epistola ad Philemonem vocat Archippum, Aristarchum ac Demam *coadjutores, cooperatores et commilitones* suos, ac fideles generatim omnes dicit *fratres* suos, sicut et Christus apostolos *amicos* et *fratres* vocavit, omnes fideles, etiam laici, apostolo, immo et Christo aequales forent; quod nemo dixerit.³⁰

110. *Inst.* S. Hieronymus perfectam ejusmodi episcoporum et presbyterorum aequalitatem ex professo propugnat. Etenim ipse passim docet, eundem esse episcopum et presbyterum, praesertim vero in *Commentariis in epist. ad Titum*, ubi scribit. *Idem est ergo presbyter qui et episcopus, d. antequam diaboli instinctu studia in religione ferent, et diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephae, 2. communi presbyterorum consilio ecclesiae gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos, quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, 3. in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur ceteris, ad quem omnis ecclesiae cura pertineret, et schismatum semina tollerentur.*³¹ Quapropter ibidem 4. monet episcopos, ut *noverint se magis consuetudine, quam dispositionis dominicae veritate, presbyteris esse majores, et in communi debere ecclesiam regere.*³² Quod et confirmat in *Epist. ad Evangelum*, in qua congestis Scripturarum

w) Hinc merito Cotelarius verba s. Ignatii M. *νιωτεριχὴν τάξιν* vertit *juvenilem ordinationem*. Integer porro textus hic est: -Sed et vos decet non familiaris ac superbe uti aetate episcopi, sed secundum virtutem Dei Patris omnem impertiri illi reverentiam; quemadmodum novi sanctos facere presbyteros (en distinctionem inter episcopum et presbyteros), non respicientes ad apparentem juvenilem ordinationem, sed ut prudentes in Deo credentes ipsi; non ipsi autem, sed Patri Jesu Christi, omnium episcopo.“

30) Optime s. Joann. Chrysostomus. *Horn. cit. in cap. I. ad Philipp.* : «Antiquitus, inquit, ipsi etiam presbyteri vocabantur episcopi et diaconi Christi, et episcopi presbyteri. Quocirca vel hodie multi episcopi ita scribunt: compresbytero et condiacono. Procedente vero tempore proprium cuique distributum est nomen, ut hic quidem episcopus, ille vero presbyter appelletur... Cf. Nat. Alex. diss. cit. §. 27.

31) *Comm.* iu cap. 1. v. 5.

») Ibid.

testimoniis, ut suadeat eundem esse presbyterum ac episcopum, 5. pergit: *Izflm ct Alcxandriae, a Marco euangelista usque ad Iltradam et Dionysium episcopos, presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, episcopum nominabant, quomodo si exercitus imperatorem faciat, aut diaconi eligant de se, quem industrium noverint et archidiaconum vocent.* 6. *Quid enim facit, excepta Ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat?* Quae quidem omnia aperta sunt adeo, ut commentario non indigeant, 7. Merito idcirco Blondellua adversus catholicos apologiam scripsit tanti Doctoris. Ergo.

111. *Resp. Neg. Ant.* Nemo enim fortasse ex veteribus, si omnia rite perpendas, hétérodoxie adversatur magis quam Hieronymus. Ille siquidem dignitatis et potestatis praestantiam in episcopis super presbyteros agnoscit, qui episcopos vocat successores apostolorum, ceteros vero secundi ordinis sacerdotes in LXX discipulorum locum successisse affirmat; qui vituperat eosque in portu naufragium facere ait, quicumque docent, nihil inter episcopum et presbyterum interesse. Atqui primum saepe constituit Hieronymus, ac praesertim in *Epistola ad Fabiolam*^{3*}, alterum vero in libro adversus Joannem hierosolymitanum episcopum.³⁵ Rursus, qui negat, in una ecclesia plures episcopos fuisse; qui solis episcopis jus facit Ordinationis; qui eodem discrimine ait sacerdotibus episcopos antecellere, quo Aaron inter filios eminebat, immo quo Moyses populo Israel praestabat, is profecto episcopos a sacerdotibus gradu et auctoritate, et quidem jure divino, secernit. Atqui quatuor haec docet Hieronymus in eadem illa ad Evangelium epistola, ex qua potissimum sibi Hieronymum adversarii vindicant, et suum esse confirmant. Ergo.

112. Ad 1. itaque prob. *D.* Docet Hieronymus, eundem esse episcopum et presbyterum nomine, *C. re, A.* Quod patet ex probationibus ipsis, quas adducit, nisi praeterea dicere velimus, ipsum alludere ad illa ecclesiae incunabula, in quibus juxta Petavium aliosque doctos varos paulo ante commemoratos, utraque dignitas in imam eamdeinque personam concurrebat.

u) Epist. CXLVL η. 1. edit. Vallars.

3<) *Æ' /> ü. LXXVIII. edit. cit.* Ubi agens de mansione sexta israelitarum in deserto in Elim, exponit, nomine XII fontium significari duodecim apostolos, et per LXX palmas LXX discipulos, scribens: »Nec dubium, quin de duodecim apostolis sermo sit, de quorum fontibus derivatae aquae totius mundi siccitatem rigant Juxta has aquas septuaginta creverunt palmae, quos et ipsos secundi ordinis sacerdotes intelli-

gimus praeceptores.* In *Epistola* vero XLI. *ad Mareellam*, edit. cit. n. 3: >. Apud nos, *scribit*, apostolorum locum episcopi tenent.* Et alibi passim, ut in *Comment, in cap. 1. Michaeae*, in *Epist. ad Heliodorum* etc.

M) N. 37. «Nihil interest, *scribit*, inter presbyterum et episcopum; eadem dignitas mittentis (episcopi) et missi (presbyteri); hoc satis imperite; in portu, ut dicitur, naufragium.** Opp. edit. Vallars. tom. II. coi. 447.

113. Ad 2. *D.* Communi presbyterorum ecclesiae gubernabantur concilio, *C. potestate* seu auctoritate, *N.* Nisi dicamus, presbyterorum nomine eos a s. Doctore designari, qui praeterea dignitate episcopali pollebant juxta allatam animadversionem.

114. Ad 3. *D.* In toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electis superponeretur ceteris eo tempore, quo, ut diximus, utraque potestas uni eidemque personae adhuc conferebatur, *C.* post id temporis, *N.* Id enim, auctore ipso Hieronymo, contigit, cum dictum est: *Ego sum Pauli* etc. anno scilicet Christi 55. id est, longe ante epocham a Blondello assignatam, ante annum scilicet 136. in qua juxta ipsum episcoporum distinctio a presbyteris induci coepit. Ex occasione porro schismatis Corinthiaci altera potestas ab altera divulsa est, ac sua unicuique collata, ratione diversae Ordinationis.³⁶

115. Ad 4. *D.* Quoad regiminis ecclesiastici formam et exercitium, *C.* quoad jus ipsum regiminis, *N.* Ut patet ex verbis immediate sequentibus: *Imitantes Moysen, qui, cum haberet in potestate solus praeesse populo Israël, LXX elegit, cum quibus populum judicaret.*³⁷ Jam vero, si Mosis instar possunt episcopi soli per se ecclesiam regere, tantum abest ut episcopos Hieronymus adaequet cum presbyteris, ut eos his superiores in regenda ecclesia et jure quidem et lege divina apertissime faciat.

116. Ad 5. *D.* Quoad electionem et electionis modum ecclesiae alexandrinae proprium, non exclusa legitima consecratione, *C.* ad hujus legitimae consecrationis exclusionem, *X.* De sola enim electione episcopi ejusque suffectione immediata in locum episcopi defuncti loquitur s. Hieronymus. Haec autem electio ex solo presbyterorum collegio fieri consueverat ad turbas vitandas, et ab ipsis presbyteris, secus ac consuetudo obtinebat in aliis ecclesiis per eam aetatem. Porro episcopus electus et episcopi appellationem et jurisdictionem statim ab electione adipiscebatur, deinde statuto tempore consecrabatur, ut ex certissimis documentis constat, quae collegit Witasse.³⁸ Atque ex his etiam solutio patet difficultatis, quae petitur ex duplici similitudine a s. Doctore desumpta ex militibus, qui eligunt imperatorem, et ex diaconis, qui sibi praeficiunt archidiaconum. Referuntur enim hac similitudines ad electionis modum.³⁹

117. Ad 6. *Resp. I.* Ergo saltem Ordinatio, qua praecipue juxta s. Hieronymum episcopi praestant presbyteris, excipienda est ab hac aequalitate.

118. *Resp. II. D.* Quod presbyter non faciat, id est, *facere non*

³⁶) Cf. Petav. locis citi.

³⁷) Loc. cit. coi. 666.

³⁸) *De Ord.* part. II. qu. 2. art. 2. ad

5. inst. Cf. etiam Nat. Alex. diss. cit. §.24.

³⁹) Cf. Petav. *De cedes, hierarch*, lib. L

cap. 9.

*possit ex delegatione episcopi vel summi Pontificis, C. jure suo, N. Ut patet ex ipso s. Hieronymo, qui id aperte latetur.*⁴⁰

119. Ad 7. Resp. Nonnisi per summam injuriam Blondellum apologiam tanti Doctoris texuisse, qui profecto haeretico ejusmodi defensore non eget; praesertim cum, quae paulo asperius minusque limate, ex animi fervore et disputationis impetu, adversus Flacidium diaconum ipse scripserat. modeste corrigat atque alibi emolliat. Sane apertissime sententiam suam declaravit Hieronymus, dum, catholicae doctrinae summam complectens, gravissimis verbis epistolam suam ad Evangelum absoluit: *Et ut sciamus traditiones apostolicas sumptas de vetere Testamento quod Aaron et filii ejus atque levitae in templo fuerunt, hoc sibi episcopi et presbyteri et diaconi vindicent in ecclesia.* Quis porro neget, Aaron divino jure sacerdotibus praecelluisse? Similiter ergo de episcopis statuendum est, auctore Hieronymo. Sensit vero argumenti vim Blondellus, qui cum ad hunc nodum pervenisset, alio distulit ejus solutionem, quam numquam dedit; sensit Salmasius qui propterea cum presbyterianorum causam sub ementito Wallonis Messalini nomine peroraret, eo confugit, ut scriberet, hujus nodi dissolutionem a Salmasio expectandam esse (quasi vero alius esset larvatus ille Messalinus, alius autem Claudius ipse Salmasius), adhuc illam expectamus.⁴¹ Quae cum ita sint, necesse non est aut eximium doctrina et sanctitate virum acriani dogmatis insimulare, uti fecit Michael Medina⁴², aut gratis cum Cellotio asserere, objecta ejus loca ab haereticis fuisse vitata.⁴³

120. Et haec ad s. Hieronymum vindicandum sufficient. Ad cetera autem ex sanctis patribus et scriptoribus ecclesiasticis argumenta deducta dissolvenda, tria haec prae oculis habenda sunt: 1°. eos, qui sacerdotii gradum supremum dixerunt, vel unam episcopi et presbyteri affirmarunt

40) *Dial. adv. Lucifer*, n. 9. ubi scribit s. Doctor: «Ecclesiae salus in summi sacerdotis dignitate pendet; cui si non exors quaedam et ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesiis efficientur schismata, quot sacerdotes. Inde venit, ut sine chrismate et episcopi jussione neque presbyter neque diaconus jus habeant baptizandi.»

«») Cf. Witasse, loc. cit.

n) *De sacrorum hominum origine et eorum continentia*, lib. I. cap. 5. qui praeterea eandem labem Ambrosio, Chrysostomo, Augustino, Theodoro, Primasio et Sedulio adspargit; hinc graviter vapulat a Petavio.

**) *De hierarchia eccles.* cap. 15. Durandus vero in IV. dist. 14. qu. 35; Alphon-

sus a Castro, lib. *Adv. haeres*, verbo *Episcopus*; Dornin. Soto in IV. dist. 24. art. 1; Vasquez, disp. 140. alique arbitrantur Hieronymum quidem admisisse magnum episcopos inter et presbyteros discrimen, illudque optimis de causis institutum; putasse tamen, id humano dumtaxat jure, id est, ecclesiastico fuisse inductum. Quod pariter probabile existimat Scolus in IV. dist. 5. In hoc porro s. Doctor juxta hos auctores longe distat ab errore Aërii et wicleffitarum. Cf. quae superius retulimus ex card. Pallavicini. Ceterum cf. card. Baronius ad annum LVIU. a num. 1 ad 14. qui copiosissime de hoc agit argumento, ac s. Hieronymum egregie ab omni vindicavit calumnia.

«ee ordinationem, respectum habuisse ad sacerdotium, prout refertur ad potestatem conficiendi corpus Christi, qua utique nulla excelsior datur; 2°. saepe antiquos patres atque scriptores de sacerdotio in genere loqui, cujas, ut vidimus, bipartitus est gradus; alter quo potestas tribuitur conficiendae Eucharistiae, alter quo auctoritas conceditur illos consecrandi, qui Eucharistiam conficiunt; 3°. denique inter eos, qui nobis objiciuntur, multos esse scriptores obscuros, ignotos, saepe in errorem abreptos, adeoque nullius auctoritatis, cujusmodi sunt Ambrosiaster⁴⁴, Auctor quaestionum in novum et vetus Testamentum ⁴⁵, atque etiam Eutychius patriarcha alexandrinus⁴⁶, quem latinum fecit Seldenus, quem tamen linguarum orientalium pene rudem in Eutychii testimonio interpretando turpissime lapsus esse animadvertit Renaudotius. ⁴⁷

CAPUT IV.

DE SACRAE ORDINATIONIS MATERIA, FORMA, SUBJECTO ET MINISTRO.

121. Ut ea, qua par est, perspicuitate de singulis, quae hoc capite complexi sumus, agamus, diligenter in primis quae in controversiam a theologis vocantur, ab iis quae catholicam doctrinam vel fidem attingunt, secernamus oportet.

122. I. Cum nomen Ordinationis late pateat, omnesque tam hierarchicos quam inferiores ordines complectatur, diversa proinde ratione de materia et forma Ordinum hierarchicorum a materia et forma inferiorum Ordinum disserendum est. Etenim circa inferiores hos Ordines unanimis theologorum sententia est, illorum materiam apud latinos esse instrumen-

⁴⁴) *Comment, in cap. IV. Epist. ad Ephes*, item *in cap. III. Epist. I. ad Timothy*. ad calcem opp. s. Ambrosii.

⁴⁵) *Quaest. CI. in append, ad tom. III. opp. s. Augustini*. Auctor harum quaestionum a Blondello idem censetur ac auctor cett. commentariorum in epist. s. Pauli nempe Hilarius Sardus.

⁴⁶) In *Chronico seu lib. de Origine eccl. alexandr.* arabice conscripto.

⁴⁷) *De la perpétuité de la foi*, tom. V. liv. V. cbapp. 10. ubi loquens de Eutychii historia scribit: -C'est un paradoxe que Selden entreprit de soutenir pendant les troubles d'Angleterre en faveur du parti presbytérien, dont il était un des principaux acteurs. Il n'avait aucune preuve que celle qu'il prétendit tirer d'un passage

d'Eutychius, patriarche d'Alexandrie, qui n'était pas alors imprimé, et qu'il n'entendait pas, rapportant à l'ordination ce qui avait rapport à l'élection du patriarche. C'est ce qu'Abraham Echellensis a prouvé très-clairement dans le livre qui a pour titre *Eutychius vindicatus*, auquel les protestants n'ont fait de réponse solide.* Cf. ctiam idem auctor in *Hist. Patriarch. Alexandr.*; Sollerius, *Acta Sanct.* tom. V. mens. Junii, ubi de patriarchis alexandrinis; Morinus, *De sacris Ordination*, part. ILL exercit. VII. cap. 7. et Mamachius, *Origin, et antiquit. Christian*, tom. IV. pag. 508 et seqq. Petavius, *de eccl. hier.* lib. I. cap. 13. §. 19. monet, ab hoc auctore lectorem satis credulum requiri.

torum traditionem seu porrectionem, formam vero orationem seu verba, quae in ea instrumentorum porrectione proferuntur; apud graecos vero manuum impositionem cum oratione adnexa.

123. Sed magna lis viget circa materiam et formam essentialem Ordinum hierarchicorum. Veteres enim scholastici fere omnes non ambigunt, eam in instrumentorum pariter porrectione et comitantibus eam verbis constituendam esse; at, postquam sanior critica rimas omnes antiquitatis perscrutata est, communior jam evasit sententia, quae in sola manuum impositione et oratione sitam esse materiam et formam horum ordinum tuetur.

124. Sane pro hac pugnant 1°. Scripturarum testimonia, quae adduximus ad adstimendam sacramenti Ordinis veritatem; 2°. pugnant Ritualia omnia et Sacramentaria ante nongentos ad minimum annos conscripta, magna diligentia a Menardo 1, Martenio 2 et Morino 3 perquisita et prolata; 3°. pugnant Constitutiones apostolicae 4, concilium Carthaginense IV.5, nicaenum I. °, antiochenum celebratum anno 341.7, ancyranum**, aliaque permulta antiquioris ecclesiae monumenta, in quibus de instrumentorum porrectione nec verbum occurrit; immo concilium carthag. can. V. in eo constituit discrimen subdiaconatum inter et hierarchicos Ordines, quod isti manuum impositione, ille instrumentorum traditione conferrentiu*. 9 4°. Pugnant antiqui patres, qui, de ordinatione loquentes, non aliam materiam memorant quam manuum impositionem, immo nec Isidorus, qui VII.10, nec Alcuinus, qui VUL 2, nec Amalarius I2, neque Rabanus Maurus13, neque Walafridus Strabo 14, qui IX. saeculo de ritibus conferendi sacros Ordines

In notis et observait, in librum sacramentorum s. Gregarii papae, edit. maur. torn. III. nota 757.

1) Op. et loc. cilt. cap. 8. art 9 el 11.

3) Op- cil. tota parle IL

4) Lib. VIII. cap. 16. ubi inter cetera haec leguntur: *Διατάσσομαι νμῖν τοῖ ἐχι-Οκόποι ' χρεῖβῦτερον χειροτονῶν, ω ἐχι-Οχοπε, τήν χεῖρα Ζ.τῖ τη κεφαλῇ ἱ.τη'άει αντό;*." Constituo vobis episcopis: Cum presbyterum ordinas, episcopo, manum super caput ejus ipse impone.* Eadem fere occurrunt cap. 17. ubi agitur de Ordinatione diaconorum.

») Can. III.

·) Can. XIX.

7) Can. X.

8) Can. IX. ex versione Dionysii Exigui, aut X. ex versione Isidori.

9) En canonis verba: «Subdiaconus cum ordinatur, quia' manus impositionem non

accipit, patenam de episcopi manu accipiat vacuum et calicem vacuum." Quibus verbis excluditur Arcudii aliorumque opinio, qui censent, manuum impositionem in instrumentorum porrectione contineri, ut omittam exinde sequi, etiam Ordines minores conferri pariter manuum impositione, quia et in illorum collatione, dum episcopus porrigit instrumenta, manus imponit. Id ipsum dic de collatione baptismi, extremae unctionis etc.

») *De officiis*, lib. II. cap. 5.

1) Lib. *De divinis officiis*, cap. 34 et seqq.

n) *De eccles. officiis*, lib. II cap. 12 et seqq. Extat in *Biblioth. Pair. De la Vigne*, Colon. Agripp. 1618. tom. IX.

n) *De institut. Clericorum*, lib. I. a cap. 5 ad 9.

H) *De Debus ecclesiast.* cap. 24 el seqq. Horum scriptorum collectionem exhibet Meh

ex instituto pertractarunt, instrumentorum porrectionis meminerunt. 5°. Denique pugnant pro eadem sententia omnes orientales ecclesiae; graeci enim, gyri, aegyptii, maronitae etc. numquam aliam agnoverunt vel agnoscunt praeter hanc unam manuum impositionem. Quod si in sola manuum impositione essentialis et adaequata materia Ordinationis constituenda est, jam prono alveo fluit, formam pariter essentialem et adaequatam constituendam esse in oratione, quae eam comitatur; adeoque, quod pariter exinde sequitur, respectu sacerdotii secundam praecise manuum impositionem esse materiam essentialem; prima enim nulla verborum forma determinatur, tertia vero, praeterquam quod iis adhibetur, qui jam cum episcopo Eucharistiam consecrarunt, apud graecos et orientales in usu plane non est, prout nec apud latinos ante saeculum XIII. ut ex vetustis monumentis evincunt Martenius 15 et Morinus.16 Ex his propterea etiam sequitur, antiquitus in Ordinatione non adhibitam fuisse illam formulam: *Accipe Spiritum Sanctum*, quam passim scholastici, quos plures etiam recentiores theologi secuti sunt, tradunt conferri potestatem in corpus Christi mysticum seu potestatem remittendi peccata.

125. Qui tuentur manuum impositionem esse essentialem et adaequatam materiam Ordinationis hierarchicae, docent, instrumentorum porrectionem processu temporis ab ecclesia latina fuisse adseitam ad majorem declarationem potestatis, quae per manuum impositionem confertur. 17

chior Hitlorpius, *De catholicae ecclesiae divinis officiis ac ministeriis variis veterum fere omnium ecclesiae patrum et scriptorum libri*. Vol. I. in fol. Coloniae 1568, iterum Romae 1591.

s) Loc. cil. ari. 9. §. 12. ubi haec scribit: «Praeter hanc manuum impositionem, aliam describit editum Pontificale romanum ab episcopo post communionem faciendam haec proferente verba: *Accipite Spiritum Sanctum*, quorum etc. quae quidem ita essentialis Ordinationi presbyterorum videtur nonnullis scholasticis, ea ut omissa, perfecti dici nequeant presbyteri; nam, etsi jam acceperint potestatem offerendi sacrificii, necdum tamen acceperunt dimittendi peccata. Verum toto aberrare coelo inficias nullus ierit, qui antiquos Ordinationum sacrarum ritus vel levi perlustraril oculo; utpote qui nullam prorsus illius mentionem fecerint. Quod deinde fuse prosequitur. Eadem ferme habet Hugo Menardus, loc. cit. n. 757. circa finem. Non inde tamen sequitur, frustra ab episcopo proferri verba

illa: *Accipe Spiritum Sanctum*, siquidem declarant magis ac magis potestatem a sacerdote in essentiali manuum impositione acceptam, ut adnotat Morinus, loco mox citando.

6) Op. cil. *Exercit.* VIII. cap. 5.

7) Sane veteres, qui primi loculi sunt de instrumentorum porrectione, hanc explicationem suppeditant, ita e. gr. Hugo Victorinus, *De sacrament*, lib. II. part. III. cap. 12. scribit: «Accipiunt calicem cum vino el patenam cum hostiis de manu episcopi, quatenus his instrumentis potestatem se accepisse agnoscant placabiles Deo hostias offerendi.* Et Petrus Lombardus, lib. IV. dist. 24: ..Accipiunt etiam, *inquit*, calicem cum hostiis, ut per hoc sciant, se accepisse potestatem placabiles Deo hostias offerendi.« Eadem habet Durandus, lib. II. *Rationalis*, cap. 10 et seqq. Ex quibus infert Marlenius, loc. cit. §. 17. verba, quae proferuntur ab episcopo in traditione calicis et patenae: «Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo Missasque celebrare

126. Praecipuum fundamentum illorum theologorum, qui adhuc adstruunt, materiam essentialem Ordinationis vel esse solam traditionem instrumentorum vel saltem pardalem, est decretum Eugenii IV. pro Instructione armenorum, ubi ait: *Sextuin sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo; sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino ei patenae cum pane porrectionem.* ¹⁸ Ast, nisi velimus in absurda incidere, admitti debet responsio Bellarmini aliorumque, qui dicunt, seopum summi pontificis fuisse inducendi armenos ad uniformitatem cum ecclesia romana in collatione Ordinum, ideoque hanc solam recensuisse, quam armeni non adhibebant. ¹⁹

127. At haec quidem disseruimus, spectantes quaestionem hanc in abstracto, ut dicitur, seu speculative; ceterum cum in praxi tutior pars in administratione sacramentorum teneri debeat, ac optimae notae theologi diversas sententias tueantur, hinc absque piaculo, alterutra non posset omitti, scilicet aut manuum impositio aut instrumentorum porrectio, ex quibus juxta plures theologos in ecclesia latina materia totalis et adaequata sacrae Ordinationis coalescit. Quod si traditio instrumentorum omissa esset, deberet omnino suppleri, immo tota esset sub conditione Ordinatio iteranda, prout a sacra Congregatione sancitum est, apud Benedictum XIV. *De synodo.* -^o

128. II. De subjecto Ordinationis pauca a nobis dicenda sunt. Ratum quippe et exploratum est apud omnes, ad valorem Ordinationis 1°. requiri masculinum sexum. Ecclesia enim semper exeerata est marcosianos, montanistas et colhTidianos sacram ordinationem mulieribus conferentes. Numquam aut in lege naturae aut in lege mosaica femina ulla sacris altaribus admota est: nec Christus neque apostoli vel ipsam Deiparam Virginem sacerdotio exornarunt. Immo apostolus Paulus, I. ad

etc.“ non pertinere ad essentialiam, sed ad majorem collatae potestatis declarationem, praesertim cum incognita illa formula videatur omni ecclesiae annis minimum non-gentis.

s) Apud Harduin. *Actu Conc.* tom. IX. col. 440.

w) Jam alias monuimus, quae retulit Eugenius IV. in *Instruct. Armenorum*, desumpta esse ad verbum ex opusculo V. s. Thomae, *De Sacramentis*. Celerum cum pleraque allata documenta non ex sola ecclesia orientali et ex orientalibus scriptoribus, verum etiaiu ex ecclesia et scriptoribus latinis desumpta sint, exinde refellitur Harduini sententia, qui censuit, aliam materiam pro sacris Ordinationibus

s. Paulum orientalibus, aliam s. Petrum occidentalibus tradidisse; tum etiam illorum placitum excluditur, qui vellent materiam adaequatam pro graecis esse solam manuum impositionem, pro latinis praeterea esse instrumentorum traditionem. Qui enim ita censent, parum se versatos ostendunt in antiquitatis monumentis. Licet vero in Ordine romano et rom. Pontificali instrumentorum porrectio praescribatur in collatione ordinum hierarchicorum, attamen cum vetustiora documenta eam non habeant, immo, ut vidimus, excludant, ambigendum non est, progressu temporis illam fuisse adjectam.

Lib. VIII. cap. 10. §. 13.

Cor. XIV. 34. praecipit, ut mulieres in ecclesiis taceant, nec iis docere permittit, nec dominari in virum, eed in silentio esse.

129. Nec refert, passim in monumentis ecclesiasticis recenseri diaconissas, presbyteras aut episcopos; nec magni praeterea faciendum est, quod aliqui addunt, non repugnare mulieribus politicum regimen; vel abbatissas prueesse mulieribus; vel denique ethnicos indiscriminatim mulieres aequae ac viros ad aras admisisse. Etenim diaconissarum inauguratio, ut vidimus, nullam relationem ad sacerdotium habebat; presbyterae vero aut episcopae non erant nisi uxores presbyterorum vel episcoporum, quas isti ante Ordinationem duxerant. Ad id vero, quod adjicitur de regimine politico, reponimus, aliam esse rationem regiminis politici, aliam ecclesiastici longe sublimioris a Christo instituti. Quod vero spectat ad abbatissas, dicimus, illarum potestatem non esse verae jurisdictionis, quae videlicet ex auctoritate clavium descendat ecclesiae concessa, sed earum munus ad vigilantiam referri, ad curam quamdam domesticam, maternam et oeconomicam. Quod si ethnici ad aras admittebant etiam mulieres, ex insanis ethnicorum ritibus perperam colligitur, etiam admitti eas posse in religione Christiana, cum id unice a Christi voluntate pendeat. Et haec dicta sufficientiant adversus mulierosos sive veteres sive recentiores haereticos.

130. Exploratum pariter est 2°. apud omnes, solum baptizatum idoneum esse Ordinationis subjectum; hinc non est cur pluribus id confirmare nitamur. Baptisma enim est omnium sacramentorum fundamentum et totius spiritualis vitae janua. Nullum denique dubium est, quin ad valorem Ordinationis in adultis requiratur consensus, ita ut nulla saepius ac irrita a romanis pontificibus declarata sit Ordinatio obluctanti ac invito collata. Si quae porro monumenta ecclesiastica contrarium suadere videntur, explicari debent de reluctantia quadam animi, non autem de omnimoda et absoluta. ²¹

131. Et haec quidem requiruntur, ut valida sit ordinatio; ut vero sit praeterea legitima, plures aliae conditiones requiruntur, de quibus considerari possunt canonistae ac theologi, qui morales tradunt institutiones.

132. III. Reliquum est, ut nonnulla attingamus de ministro Ordinationis. Hic potest esse vel ordinarius vel extraordinarius sive ex delegatione, rursum vel legitimus est vel illegitimus.

21) Haec enim antiquitus invaluerat consuetudo, ut passim insignes monachi aut in populo coelibes ad clericatum raperentur, et invitati ac reclamantes ab episcopis consecrarentur, dum diaconi eos firmiter tenerent, interdum etiam os comprimerent, ne reclamarent. Sic enim olim factum fuit

s. Epiphano, germano fratri s. Hieronymi, Pauliniano, s. Paulino, s. Augustino, aliisque multis. Cf. Lupus, diss. cil. *De latinorum continentia*, cap. 1. nec non Morinus, op. cit. part. III. exercit. XI. cap. 2. qui longe plura alia exempla profert.

133. Totius sacrae Ordinationis, quae nempe omnes omnino Ordines complectatur sive maiores sive minores, ministerium ordinarium ac proprium esse solum episcopum, ut ex dicendis constabit, de fide est. Tota igitur quaestio versatur circa ministerium extraordinarium, utrum scilicet possit presbyter ex concessione seu delegatione romani pontificis Ordines conferre.

134. Nunc inter omnes catholicos theologos convenit, posse presbyterum a romano pontifice delegari ad Ordines minores ac subdiaconatum conferendos²²; quod vero spectat ad Ordines hierarchicos una jam pariter sententia est theologorum, hos conferri non posse nisi a solo episcopo. Si qui fuerunt ex veteribus scholasticis et canonistis qui docuerint, posse romanum pontificem delegare presbyterum ad inaugurandos diaconos et presbyteros²³, jamdiu istorum paucorum sententia obsoleta est, nec ullum patronum jam sibi vindicat, adeo ut non opus sit pluribus eam refellere. Ad diaconatum enim quod attinet, de quo potissime controversia rigit, qui tenuerunt, eum posse ex delegatione romani pontificis a presbytero conferri, innituntur, tamquam fundamento praecipuo, privilegio abbatibus cisterciensibus ab Innocentio VIII. concessio, ut possent monachis sibi subjectis, praeter minores Ordines et subdiaconatum etiam diaconatum conferre.²¹

13) Cf. Benedictus XIV. *De synodo*, lib. II. cap. 11. §. 19. Cf. etiam Marten, op. et Joe. cit. cap. 8. art. 5. §. 1.

Ita censuerunt auctores Glossae in can. *Manus quoque impositionis*, De consecr. dist. 5. Innocentius IV. in caput *Quinto, de consuetudine*, qui eandem sententiam tribuit etiam Sylvestre antiquo canonistae: «Sylvester, *inquiens*, dixit, quod ex delegatione Domini Papae, et adminiculo sacramenti habiti, quilibet clericus potest quidquid habet ipse conferre.- Item Angelus de Clavasio in *Summa*, nec non Hugo et Hugolinus antiqui canonistae, alique pauci apud Morinum exercit. IV. cap. 3. Hinc Natalis Alex. diss. XLIV. in append. de chorepiscopis scribit: «Non improbabile visum est doctis quibusdam viris, simplices sacerdotes summi pontificis delegatione posse alios ordinare." Recensitis deinde hujus sententiae patronis, quos nominavimus, ac praeterea Bernardo in L Decretalium, Guilielmo altisiodorensi, Petro Aureolo, Nicolao de Orbellis, et ex recentioribus Vasquezio, Praeposito, Maratio, qui eam probabilem autumant, merito concludit: «Haec tamen sententia, quae traditioni repugnat, sequenda non est,"

**) Haec sunt verba privilegii, ut fertur, dati ab Innocentio VIII. anno 1489. V. Idus April, abbati cisterciensi et quatuor primis sui ordinis coabbatibus: »Ac ne monachi dicti Ordinis, pro suscipiendis subdiaconatus et diaconatus Ordinibus, extra claustrum discurrere cogantur, tibi et successoribus tuis, ut quibuscumque dicti Ordinis monachis, aliis vero quatuor abbatibus praefatis ac eorum successoribus, ut suorum monasteriorum praedictorum religiosi, quos ad id idoneos reperilis, subdiaconatus et diaconatus Ordines hujusmodi alias rite conferre . . . auctoritate apostolica et ex certa scientia tenore praesentium de speciali dono gratiae indulgemus." Ita apud Martenium, loc. cit. art. 5. §. 1. qui illud diploma pro genuino habet. Verum hic auctor ulterius nimis progreditur, pro certo enim sumit, a chorepiscopis omnibus indiscriminatim olim administratos fuisse sacros presbyteratus et diaconatus Ordines. Quod attinet ad auctores, qui censent, posse sacerdotem ex delegatione romani pontificis diaconatum conferre, cf. apud Morinum loc. cit. Henriquez, *Summa, in additionibus ad lib. X. De Ordine*, affirmat, simile privilegium indultum esse praesulibus Francisca-

Verum plerique negant ejusmodi privilegium unquam fuisse concessum; plures vero non immerito suspicantur, diploma pontificium depravatum fuisse; cum nutet propterea singulare ac fortasse unicum fundamentum hujus sententiae, nutat sententia ipsa eidem innixa.

135. Et haec quidem de Ordinationis ministro ordinario et extraordinario. Si sermo sit de ministro legitimo et illegitimo, haud exigua existit disceptatio inter doctos et eruditos viros. Legitimus porro minister Ordinationis vocatur ille, qui non modo catholicus est, canonice electus et proprius episcopus, sed cujus praeterea Ordinatio omnibus ecclesiae legibus plane consentit; contra vero illegitimus, cui horum vel aliquid deest, vel qui in conferendis Ordinibus easdem ecclesiae leges infringit.

136. Ordinationes ab illegitimo ministro peractas illicitas esse nemo unquam theologorum dubitavit; utrum vero praeterea irritae, inanes ac nullae habendae sint implicatissima olim quaestio fuit, adeo ut Magister sententiarum scribat: *Hanc quaestionem perplexam ac paene insolubilem faciunt doctorum verba, quae plurimum dissentire videntur*²³; deinde profert quatuor sententias, quin ulli adhaereat Monumenta ecclesiastica prope innumera pro utraque sententia, sive affirmante irritas esse cujusmodi Ordinationes, sive negante, stare videntur²⁶, cum res nondum eliquata esset. Nunc jam a pluribus saeculis sola viget s. Thomae doctrina, cui accessit universae ecclesiae suffragium, Ordinationes ab haereticis, schismaticis ac simoniacis factas validas omnino esse habendas. Irrito prorsus conatu Hyacinthus Sbaralea post Morinum contrarium suadere tentavit in *Disput. de sacris pravorum Ordinationibus*.²⁷

137. Quod si invalidae censentur Ordinationes anglicanae, non ideo est, quia ab episcopis haereticis et schismaticis conferuntur, sed tum ob defectum successionis episcoporum²⁸, tum ob vitiata essentialiter for-

nis in India degentibus. Ast cf. Hallierius, op. cit. ubi de ministro Ordinationis, art. 2. sect. 3; Witasse, *De Ordine*, part. I. qu. 5. art. 2. sect. 3.

«) Lib. 4. disl. 25.

“) Haec expendunt inter ceteros Morinus, exercit. V. cap. t et seqq. Christian. Lupus, in diss. *De simoniae crimine*, cap. 16 et 17 opp. edit. Ven. 1735. lom. IV; Hyacinthus Sbaralea Ord. Min. Conventual. in op. mox citando.

”) Vol. I. in 4. Elorontiae 1750. qui sub finem cap. 12. nempe postremi suae disputationis, communem theologorum sententiam, quae stat pro valore Ordinationis ab haereticis, simoniacis, intrusis etc. factae, vocat inveteratum errorem; his enim verbis

disputationem suam absolvit: „Atque haec quidem salis pro hac de sacris quorundam Ordinationibus disputatione: utinam autem et ad inveteratum errorem extirpandum satis!" Quod nescio an modeste dictum sit. Celerum non est permiscenda, ut nonnulli incaute faciunt, sententia Morini atque Sbaraleae, ceterorumque qui eis adstipulantur, cum errore donatistarum, waldensium, albigensium, wicleffilarum et husitarum, qui valorem Baptismi et Ordinis a probitate vel improbitate ministri repetebant; longe enim alio ex fonte haec catholicorum hominum disceptatio promanat.

w) Tradunt enim scriptores coevi, Matthaeum Parckerum, a quo reliqui episcopi anglicani haeretici originem trahunt, fuisse

mam prout adversus Courayerium ostenderunt Htirduinus³⁰, Le Quicn³¹ alique passim.

His itaque per partes declaratis, jam accedimus ad propugnandum dogma catholicum de sacrae Ordinationis ministro adversus protestantes.

PROPOSITIO.

Episcopi habent potestatem ordinandi, quae non est illis cum presbyteris communis.

138. De fide est nostra propositio. Eam enim definierunt tridentini patres, Sess. XXIII. can. VI. his verbis: **Si quis dixerit, episcopus . . . non habere potestatem . . . ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem; anathema sit.* Duas partes habet propositio, quarum

Londini in diversorio a Joann. Scoraeco episcopo roffensi inauguratum, una cum tribus aliis, absque legitima materia ac forma. Siquidem Scoraecus super eorum capita impositis sacris Bibliis haec verba tantum adjecit: *Accipite potestatem praedicandi verbum Dei in sua puritate.* Per annos plurimos factum istud, ab oculatis testibus traditum, pro certo habitum est, quin ullus reclamaverit. Postea tamen protestantes eidem opposuerunt Acta lambethana eruta, ut affirmabant, ex archivio palatii archiepiscopalis lambethensis, quae exhibent Parckeri aliorumque Ordinationem solemniter factam esse in sacello ejusdem palatii a Guill. Barlowio electo episcopo cestriensi 17. Dec. 1559. Prodierunt autem primo ejusmodi Acta post medium saeculum, nempe anno 1613. Hinc tamquam supposititia aut saltem suspecta catholici scriptores ea non immerito traduxerunt. Haec disceptatio finem suum attigisse videbatur, donec his annis denuo mota est, ex occasione qua doctor Lingard pugnavit pro veritate Actorum lambethanorum, adversus quem insurrexit Thomas Hodgson. Protestatus tamen est Lingard, se non propterea propugnare voluisse valorem anglicanarum Ordinationum. Cf. *The Cathol. Alagazin*, vol. VI. Febr. 1835. n. 40. pag. 70.

®) Anglicani sub Eduardo VI anno 1549· abolito Rituali romano, novum condiderunt: in hoc porro Rituali haec forma

praescribitur ad consecrandum episcopum. Consecrans minister in primis Deum orat, ut servum suum ad ministerium «episcopatus vocatum, doctrinae suae veritate instruat, vitae innocentia adornet, eamque largiatur gratiam, ut semper ad evangelium promulgandum paratus sit.» Deinde, manus ordinando imponens, pergit: ..Accipe Spiritum Sanctum, et excitare memineris gratiam, quae in te est per manuum impositionem etc.» Demam, sacra Biblia porrigens, concludit: ..Attende lectioni, exhortationi, serio meditare omnia, quae in hoc libro continentur etc.» Ex quibus patet, nullam in ejusmodi formula consecrandi, offerendi et ordinandi mentionem occurrere, secus ac universa traditio semper et tenuit et docuit; praeterquam quod per illam *doctrinae veritatem et evangelii promulgationem* significant anglicani doctrinam calvinisticam ac reformatam.

30) *La défense des Ordinations anglicanes réfutée*, vol. II. Paris 1727.

31) *Nullité des Ordinations anglicanes*, vol. II. Paris 1725. Tum in alio opere: *La même nullité de nouveau démontrée contre le P. Courayer*, vol. I. Paris 1730. Cf. praeterea Théodoric de s. René, *Justification de l'Eglise Romaine sur la réordination des Anglais Episcopaux*, vol. II. Paris 1728. Hi quidem adversus Courayerium; hos plures antiquiores praecesserunt, uti Hardinyus, Holivood, Fitz-Simon etc.

altera est episcopos habere potestatem ordinandi, altera vero est illam, quam habent potestatem, non esse illis cum presbyteria communem. Utramque porro simul adstruimus, cum probationes utrique communes sint.

139. **Scriptura**, traditio, perpetua ecclesiae praxis et omnium antiquarum communionum seu sectarum consensus pro assertionis nostrae veritate ineluctabile prorsus suppeditant argumentum. Christus enim in primis Sacerdos summus apostolos suos sacerdotes instituit. Deinde septem diaconi a multitudine electi a solis apostolis ordinantur, Act. VI. Saulus et Barnabas, ibid. XIV. presbyteros per ecclesias constituunt. Idem praeterea Paulus, I. ad Timoth. IV. et II. ad eundem I. testatur, impositione manuum suarum Timotheum ordinatum fuisse. Denique vero et Timotheo, I. epist. III. et Tito, I. 5. idem apostolus mandat, quibus debeant imponere manus et Ordines conferre.

140. Non minus certa sunt, quae ex **traditione** habentur. Constitutiones, apostolicae nuncupatae, praecipunt, ut episcopus a duobus vel tribus episcopis ordinetur, presbyteri vero ab uno tantum episcopo, ut diaconus et reliqui clerici.¹ Hinc s. Athanasius accusatorem suum, Ischiram, ideo sacerdotem non fuisse probabat, quia non ab episcopo, sed a simplici sacerdote Collutho ordinatus fuerat.² Cum propterea Novatus romanum episcopatum ambiret, maxime sollicitus erat, Eusebio teste³, ut episcopos aliquos circumveniret, a quibus episcopalem Ordinationem acciperet. Adeo vel ipsis haereticis tunc temporis, nempe saec. III. persuasum erat, nonnisi ab episcopo episcopum institui posse. Quare s. Epiphanius, *Haeres. LXX.V.* sic adversus Aërium scribebat: *Ordo siquidem episcoporum ad gignendos patres praecipue pertinet; hujus enim est patrum in ecclesia propagatio: alter (presbyterorum) cum patres non possit} filios ecclesiae lotionis regeneratione producit.* Celebre est paulo ante relatum Hieronymi dictum: *Quid facit; excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat? Sola namque Ordinatione*, subdit s. Joann. Chrysostomus, *superiores (episcopi) sunt, atque hinc tantum videntur presbyteris praestare.*⁵

141. **Ecclesiae perpetua praxis** melius colligi non potest quam ex antiquissimis **Ritualibus libris** graecorum et latinorum, in quibus

¹) *Constit. Apost.* lib. VIII. cap. 16 et seqq. ♦

²) Cf. s. Alhanasii *Apologia contra Arian*, num. 12. opp. edit. maur. tom. I. part. I. pag. 134; nec non *Fragment.* II. ex opere hist. s. Hilarii n. 5 et n. 16. ad calcem opp. s. Hilarii pictav. edit. maur. tom. II.

³) *Hist. eccles.* lib. VI. cap. 43.

⁴*) Cap. 4. *Ἰὶ αἱρ γάρ ἐθτι πάτερων γεννητική τάξι' πατέρα γάρ γεννά τή ἐκκλησία' ἡ δε πατέρα μη δυναμένη γεννάν, διὰ τή του λουτρού παλιγγενεσία τέκνα γεννά.*

⁵) *Hom. XI. in I. epist. ad Timoth.* η. 1. *Τή γάρ χειροτονία μόνη ὑπερβεβήχαθι, καί τούτω μόνον δοχοῦσι πλεονεχτεῖν τοῦ πρεσβυτέρου.*

constanter solus episcopus exhibetur sacrae Ordinationis minister. 6 Eadem rursum ex perpetua ipsius agendi ratione evincitur, ex qua patet, vel dirissimae persecutionis tempore, numquam a presbytero aut episcopos aut presbyteros aut diaconos initiatos fuisse.

142. Omnes demum **Orientis ecclesias**, licet e quavis communione, unanimes in hunc articulum consentire, luce clarius evincunt indubia monumenta a Renaudodo collecta. 7 Hic praeterea cum narrasset, aetliopas, diu carentes metropolitano, presbyterum ad episcopalia munia obeunda coegisse, sapienter addit, ausum hunc uti sacrilegum et omni vi destitutum ab alexandrinis patriarchis habitum fuisse. At exinde factum est, ut alius apud eos irreperet abusus, evehendi scilicet ad sacerdotium quo plures possent, nulla adhibita diligentia, ne diu sede metropolitana praesule viduata sacerdotibus destituerentur. 8

DIFFICULTATES.

143. Obj. 1. Apostolus, 1. ad Timoth. IV. 14: *Noli, inquit, négligera gratiam . . . quae data est tibi . . . cum impositione manuum presbyterii*. Non igitur soli episcopi, sed et presbyteri potestate pollent manus imponendi. 2. Quapropter in cone, carthag. IV. statutum fuit, ut, *cum presbyter ordinatur, episcopo eum benedicente et manum super eum tenente, etiam omnes presbyteri, qui praesentes sunt, manus suas juxta manum episcopi super caput illius teneant*0, quod et adhuc servatur. 3. Nec desunt exempla in historia ecclesiastica quod presbyteri alios presbyteros ordinaverint. Concilium enim ancyranum, anno 314. celebratum, constituit can. XIII: *Vicariis episcoporum, quos graeci chorepiscopos vocant, non licere vel presbyteros vel diaconos ordinare . . . sine praecepto episcopi*.10 Quod confirmat concilium antiochenum, celebratum anno 341. can. X. 11 Id ipsum constat ex concilio meldensi, anno 845. can. LXIV.12, docetque s. Isidorus, *De officiis ecclesiasticis*, lib. II. cap. 6. et apertissime summus pontifex Zacharias ad Pipinum scribens: *Chorepiscopi ordinant etiam lectores et subdiaconos atque exorcistas, quibus promotiones istae sufficiant. Nec presbyterum vero nec diaconum audeant ordinare praeter civitatis episcopum, cui ipse cum possessione subjectus est*.13 Jam vero chorepiscopi ex communiore sententia presbyteri tantum erant. Ergo.

144. Resp. Ad 1. D. Id est episcopi, C. presbyteri seu presby-

6) Cf. Marten. *De antiquis eccl. ritib.* lib. I. part. II. art. 11.

7) *Perpétuité de la foi*, tom. V. livr. 5. chap. 8.

8) Ibid. chap. 10.

9) Can. III. apud Harduin. *Acta Cone.* tom. I. coi. 679.

*) Ex vers. Isidori, apud Hard. *Acta* etc. ibid. col. 276.

H) Ibid. col. 598.

n) Ibid. tom. IV. col. 1491.

13) Epist. VII cap. I. apud Harduin. tom. III. col. 1901.

terii, *subd.* in Ordinatione passiva, C. activa, N. Jam superius ostendimus, nomina episcopi et presbyteri promiscue ab initio usurpata fuisse: hinc vero sumi ad significandum episcopum, declarat idem apostolus, dum in II. ad cumdem Timotheum testatur, se eum ordinasse. Adnotavimus praeterea, ex Calvinii ipsius interpretatione, posse objecta verba de Ordinatione passiva seu de subjecto Ordinationis intelligi.

145. Ad 2. D. Impositione manuum caeremoniali, C. saeramentali, N. Nec enim in tali manuum impositione presbyteri formam aliquam pronunciant, sed solus episcopus.

146. Ad 3. Neg. Ad allatas vero probatt. reponimus, agi in citatis documentis de illis chorepiscopis, qui caractere episcopali praediti erant, cujusmodi ex antiquitate plures fuisse novimus quamvis per se chorepiscopatus hunc gradum non exposceret. Nisi enim de solis in episcopali gradu constitutis adducta documenta deberent intelligi, profecto neque s. Epiphanius, neque s. Joannes Chrysostomus, aut s. Hieronymus aliique passim tanta fiducia affirmassent, Ordinationis munus ita episcopis competere, ut hoc solo distinguerentur a presbyteris; neque Acrius siluisset, si de contraria praxi tum constitisset, prout in adversariorum hypothese debuisset certe constare, cum ea potissimum aetate chorepiscopi florerent tum in orientalibus tum in occidentalibus provinciis.

147. Ne tamen solis conjecturis inniti videamur, placet id ex ipsis, quae objiciuntur, conciliis confirmare. Concilium enim ancyranum statuit: *Si qui episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illa parochia, in qua fuerant denominati, voluerintque alias occupare parochias et vim praesulibus earum inferre . . . eos abjici placuit. Quod si voluerint in presbyterii ordine, ubi prius fuerant, ut presbyteri residere, non abjiciantur propria dignitate* 5; et concilium antiochenum: *Qui in vicis vel possessionibus chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem episcoporum perceperint, et ut episcopi consecrati sint, tamen s. synodo placuit, ut modum proprium recognoscant . . . nec presbyterum vero nec diaconum audeant ordinare praeter civitatis episcopum*. 16

148. In st. 1. S. Leo M. ratas habuit Ordinationes a *pseudoepiscopis* factas.17 2. Theodoreto et Socrate testibus 18, a conc. nicaeno facta est

Cf. Nat. Alex, dissert. cit.

15) Can. XVII. ex vers. Dionysii Exigui, apud Harduinum, tom. I. col. 278.

16) Ibid. col. 597. Mullo minus favent adversariis concilium meldense, Isidorus et Zacharias, qui locis cilt. non modo non tribuunt chorepiscopis facultatem ordinandi diaconos et presbyteros, sed plane contrarium adstruunt. Verba, quae adducuntur

ex Zacharia, sunt concilii antiocheni, cujus auctoritatem urget s. pontifex, ut statuatur, non competere chorepiscopis ullam ordinandi facultatem.

17) *Epist.* CLXVII. edit. Ballerini, Resp. ad inquisit. I.

18) Apud utrumque historicum, lib. I. cap. 9.

potestas presbyteria catholicis manus *imponendi* (προχίριξΜῦαι), et *promndi nomina eorum, qui in clerum eligi meruerint*, 3. Novatus presbyter, prout refert a. Cyprianus, sibi *Felicissimum diaconum constituit*. γ Cassianus vero narrat, Daniele a b. Paphnutio prius ad diaconatum ac postea ad presbyteratum evectum fuisse.²⁰ Ergo.

149. Resp. Ad 1. D. Ratas habuit s. Leo Ordinationes factas a pseudo-episcopis, id est, episcopis illegitimis, C. episcopali dignitate destitutis. A. Id enim constat ex orationis serie, in qua loquitur de iis episcopis, qui contra ecclesiasticam regulam, *nec a clericis erant electi, nec a plebibus expetiti, nec a provincialibus episcopis cum metropolitani iudicio consecrati*.

150. Ad 2. D. Facta est a conc. nicaeno presbyteris catholicis potestas *manus imponendi*, id est, *eligendi*, C. consecrandi, IV. Sic enim textum Theodoreti vertit ac vertendum ostendit Valesius.²¹

151. Ad 3. D. Referunt citati auctores, Novatum et Daniele constituisse et promovisse ad diaconatum et presbyteratum mediate, C. immediate seu per se, A*. Contrarium enim eruitur ex contextu. Idem enim s. Cyprianus, qui scripsit de Novato: *Qui isthic adversus ecclesiam diaconum fecerat*, pergit dicens: *Illic* (Romae) *episcopum fecit*, id est, curant, ut Novatianus a tribus temulentis episcopis consecraretur, uti novimus ex historia.²² Sic etiam cum Paphnutius perspectam haberet Danielis sanctitatem, ipsum destinavit ad sacros Ordines.²³

CAPUT V.

DE CAELIBATU ECCLESIASTICO SEU DE CONTINENTIAE LEGE SACRIS MINISTRIS IMPOSITA.

152. Vix dici potest, quo insano furore sacrum caelibatum insectati fuerint saec. XVI. *sacrorum emendatores*, quos vere Deus ultionum Dominus

γ.) *Epist.* XLIX.
Collât. IV. cap. L

*) In *Adnotation.* in caput 9. libri I. *Hist. eccl.* Socratis, ubi aperte ostendit, pluribus adductis locis parallelis, *προχειρίζεσθαι* idem esse quod proponere nomina ordinandorum. Hinc verba synodica concilii nicaeni sic vertit: «Illi vero, qui, Dei juvante gratia vestrisque precationibus, nullo unquam in schismate deprehensi sunt, sed in catholica et apostolica ecclesia absque labe ulla perseverant, potestatem habeant eligendi et proponendi nomina eorum, qui in clerum adlegi meruerint.»

γγ.) Cf. Euseb. *Hist. eccl.* lib. VI. cap. 43.

Cf. *Adnotation.* D. Alardi Gazaei, Ord. Bened. in loc. cil., qui observat, Cassianum minime scripsisse, quod Paphnutius *ordinaverit*, sed quod ad ordinem seu officium hujusmodi *provexerit*, ordinandum ad episcopos destinando, seu eis commendando vel offerendo, ut solent abbates, et alii praelati episcopis inferiores, religiosos sibi subjectos ad episcopum cum litteris commendalitiis mittere, quemadmodum s. Benedictus statuit, cap. 6. *Regulae*.

tradidit in desideria cordis eorum et in passiones ignominiae, de quibus propterea Erasmus scripsit: *Omnis tragoedia exit in catastrophem comici.* . . . *Unde tanta carnis rebellio in his, qui se jactant agi spiritu Christi?*¹ Hac ratione non paucos assecclas seu coenosos homines invenerunt, qui reformationi promovendae operam navarent, quorum hic unicus scopus est et objectum attributionis, sacrilego nempe foedere se conjungere. His veluti auxiliares copiae accessere pseudo-politici ac libertini, qui argumentis undique corrogatis vel ex physica ipsa hominis constitutione, vel a societatis indigentia, vel ex therapeutica, in aciem prodierunt, ut tot miserorum superstitionis mancipiorum, ut ipsi loquuntur, patrocinium susciperent. Nostrarum partium itaque erit, importunum ejusmodi patrocinium repellere, ac vindicare praecipuum hoc catholici cleri decus, ostendendo adversus protestantes istius continentiae legis antiquitatem et aequitatem, contra omnes autem nec juri divino aut naturali neque reipublicae emolumentis legem hanc adversari.

PROPOSITIO I.

Continentiae lex sacris ministris imposita certissimum habet in antiquissima ecclesiae traditione fundamentum.

»

153. Talis enim ea lex censenda est, quae fundatur in exemplo apostolorum, in consuetudine ab ipsis apostolicis temporibus universaliter fere recepta, atque in antiquissimis conciliorum ac pontificum sanctionibus. Ejusmodi porro est lex continentiae sacris ministris imposita.

154. Ac primo quidem eam in exemplo apostolorum fundari, evincunt Tertulliani verba: *Petrum solum invenio maritum per socrum*..... *Ceteros cum maritos non invenio: aut spadones intelligam necesse est: aut continentes*¹ et clariora etiam s. Hieronymi, dum adversus Jovinianum ac Vigilantium novatorum nostrorum antesignanos scripsit: *Christus virgo, virgo Maria utriusque sexus virginitatis dedicavere principia; apostoli vel virgines vel post nuptias continentes*.² Quamobrem vel ab ipsis primis ecclesiae saeculis, etsi continentia nondum clericis, saltem in ecclesia universali, imposita fuisset certa aliqua ac declarata lege, consuetudine tamen moribusque jam obtinebat, ut sacris Ordinibus initiati ab uxoribus abstinerent, quas ante Ordinationem duxerant. Testes hujus consuetudinis in ecclesiis

¹) Epist. ad *Fratr. infer. German.*

vinian. seu epist. XLVIII. ad Pammachium,

²) Lib. *De monogam.* cap. 8. edit. Rigalt.

n. 21. edit. Vallars.

³) In *Apologetico pro libris contra Jo-*

Perrone, Praelectiones thcolog. IX.

orientalibus sunt Origenes^{3)*} Hieronymus Eusebius⁵⁶ et Epiphaniuse; qui praeterea non uno in loco affirmavit, illius consuetudinis originem ab apostolico aevo atque instituto esse repetendam.⁷

155. Dixi: *saltan in ecclesia universalis* certa aliqua lege nondum clericis continentiam impositam fuisse; quia licet in ecclesia orientali consuetudo ab apostolis usque viguerit, ut citati auctores aliaque monumenta testantur, attamen non desunt exempla presbyterorum et episcoporum in antiqua historia ecclesiastica, qui matrimonio in illis regionibus juncti fuerint ac liberos etiam ex conjugio susceperint.⁸ In ecclesia tamen latina res aliter se habuit; contendunt enim satis validis innixi fundamentis eruditi viri, b. Petrum apostolum omnes prorsus episcopos, presbyteros et diaconos continentiae legi subjecisse. Loquens enim Tertullianus de clero Africano: *Quanti, inquit, in ecclesiasticis Ordinibus de continentia censentur, qui Deo nubere maluerunt, qui carnis suae honorem* (in primaevum paradisi statum) *restituerunt, quique se jam illius aevi filios dicaverunt, occidentes in se concupiscentiam libidinis, et solum illud quod intra paradisum non potuit admittere?*⁹ Vox porro *dicaverunt* aperte hic votum ac professionem significat. Hinc alibi clericos vocat *viros virgines ac voluntarios spadones*.¹⁰ Cum vero ipsemet Tertullianus in majorem Carthaginiensis ecclesiae clerum cooptatus fuisset, se a conjugio separavit.¹¹ Volens propterea Aurelius affricanae dioeceseos Primas pristinam in episcopis, presbyteris et diaconis castitatem restituere, dixit in secunda synodo Carthaginiensi: *Quod apostoli docuerunt et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus*.¹² Cum vero Africa perinde ac reliquae occidentales provinciae sive immediate a Petro sive ab iis, quos vel ipse aut ejus successores romani pontifices ad evangelium in eas regiones inferendum miserunt, fidei primordia acceperint¹³; plane consequitur, a b. Petro apostolorum principe continentiae legem clericis tum in romana ecclesia tum in aliis ab ejus successoribus fundatis impositam fuisse.

156. Atque hinc factum est, ut s. Siricius, qui anno 385. floruit, ejus legis meminerit tamquam ab apostolo institutae, ejusque observantiam

3) *Homil. XXIII. in Num. n. 3. circa finem, et Contra Celsum, lib. III. n. 48. ubi etiam cf. adnotat. editor, maurin.*

*) *Lib. Cont. Vigil, n. 2.*

s) *Demonstrat, evangel, lib. I. cap. 9.*

6) *Exposit. Fidei, n. 21. edit. Petav.*

7) *Haeres. XLVIII. n. 9, et Haeres. LIX. n. 4. ibid.*

·) Cf. Christ. Lupus, *Dissert, prima prooemial. De latinorum episcop. et cleri-*

corum continentia, cap. I et seqq. tom. IV. pag. 3 et seq. edit. Ven.

9) In lib. *De exhort, castit. cap. 11.*

10) In lib. *De veland. virgin, cap. 10.*

") Ut patet ex duobus ejus libris *Ad uxorem.*

,T) Cf. *Codex can. eccl. african. can. III. apud Hard. Acta Concil. tom. I. col. 867.*

n) Sic enim expresse testatur s. Innocentius I. in *Epist. XXV. ad Decent, n. 2. apud Coustant.*

urgent, atque in tranngrcHeorea tamquam in violatae legis reos animadvertat.¹⁴ Eanulem legem supponunt Innocentius I.¹⁵ et Leo M.¹⁶ Eadem ratione sese gesserunt concilia, quae aut IV. ineunte saeculo celebrata sunt, ut illiberitanum ¹⁷, aut eodem exeunte, ut taurinense¹⁸, Carthaginiense II. ¹⁹, Carthaginiense V.²⁰, aut V. saec. incipiente, ut toletanum L²¹, aliaque per multa²², quae numquam innuunt, se novam legem condere, sed ab apostolica sanctione profectam urgere aut instaurare profitentur. Exinde patet, quare nullum in latina ecclesia possit inveniri exemplum episcopi, presbyteri, aut etiam diaconi impune continentiae legem transgredientis ²³, prout reperimus in ecclesiis orientalibus.

157. Paulatim vero ex ecclesia latina lex haec ad alias Orientis ecclesias pervenit, praesertim ad eas quae ad patriarchatum occidentalem spectabant; ut constat ex Pynito gnossiorum antistite, qui clero suo legem castitatis imposuit²⁴, frustra eum dehortante s. Dionysio Corinthiorum episcopo. Constat praeterea ex conciliis neocaesariensi et ancyrano, eandem legem in pontica dioecesi constitutam fuisse²⁵, nec non per Thessalonicam, Macedoniam et Achajam, ut refert Socrates.²⁶ Quod vero spectat ad ecclesiam alexandrinam, illud certum est, s. Marcum continentiae legem suis successoribus veluti haereditariam reliquisse.²⁷ Eadem viguit lex in antiocheno patriarchatu, atque aetate s. Epiphanii per universam Cyprum recepta fuit.²⁸ Postea vero factum est, ut clerici in illis provinciis a

H) *Epist. L ad Himerium Episc. Tarracon.* n. 10. ubi cf. adnot. Coustantii. Cf. etiam ejusdem s. pontificis *Epist. V. ad Afros*, et monitum eidem praefixum a Constantio, n. 6.

II) *Epist. II. ad Victricium*, cap. 9. ibid.

l6) *Epist. CLXVII. ad Husticum Narbon.* edit. Ballerin. in Responso ad inquisit. tertiam.

II) Can. XXIII. apud Hard. loc. cit. coi. 253; celebratum est autem anno 313.

,s) Celebrat, anno 395. can. VIII. apud Hard. ibid. col. 960.

”) Loc. cit.

î0) Ibid, in *Cod. canon. ecclesiae afric.* can. LXX. apud. Hard. loc. cit. col. 903; est celebratum hoc concilium anno 400.

2I) Can. I. ibid. col. 990.

M) Cf. Ludov. Thomassinus, *De veteri et nova disciplina* part. I. lib. II. cap. 60 et 61.

M) Cf. Coustant. in adnot. f. in *Epist. L Siricii ad Himerium*, n. 10. col. 631.

w) Cf. Lupus, diss. cit. cap. I.

“) Apud Lupum, loc. cit.

•6) Ibid.

a7) Ibid.

w) *Haeres.* LIX. cap. 4. edit. Petav. Post tot documenta, quae invicte ostendunt, semper viguisse in ecclesia occidentali legem continentiae quoad clericos majores, quis unquam suspicatus esset, hominem, qui criticae studet, potuisse affirmare aetate hac nostra, nonnisi saec. XL a Gregorio VII. legem hanc primum fuisse inductam? Attamen Ranke, in op. cit. tom. I. lib. I. §. 3. pag. 52. ubi loquitur de Gregorio VII scribit: *En introduisant le célibat, ils* (Pontifices Benedictini) *changèrent tout le clergé séculier en une espece d'ordre monacal.* At hoc non est unicum splendidum imperitiae hujus auctoris protestantis berolinensis in ecclesiastica historia testimonium. Plura alia facile afferri possent, quae hominem produnt versutum, fraudulentum et apertum fere calumniatorem romanorum pontificum. Scopus hujus scriptoris est texere apologiam protestan-

primaevae disciplinae puritate desciverint, atque ad solum episcopatum caelibes vel continentes, ut plurimum e monachis electi, promoverentur. At vero reliquis clericis majoribus integrum fuit uxores, quas ante initam Ordinationem duxerant, retinere, uti postea sancitum est per canones trullanos. Ad Ordines vero diaconatu inferiores quod spectat, varia primum fuit ecclesiarum disciplina 29, deinde vero in ecclesia latina subdiaconi tantum continentiae lege obligati sunt.

158. Ex iis igitur, quae hucusque disseruimus, constat luculentissime, continentiae legem, sacris ministris impositam, in antiquissima ecclesiae traditione certissimum habere fundamentum, prout in propositione nostra enunciatum est.

DIFFICULTATES.

159. Obj. Perperam pontificii exemplum jactant apostolorum ad caelibatus legem cohonestandam; 1. certum enim est, non solum apostolos uxores retinuisse, sed secum eas insuper circumduxisse, teste Paulo, I. ad Cor. IX. 5. scribente: *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et ceteri apostoli, et fratres Domitii, et Cephas?*³⁰ 2. Sane vel ipse Paulus uxorem habuit, quam compellat, ad Philipp. IV. 3: *Etiam rogo et te, germane compar, adjuva illas . . . cum Clemente*³¹; graece enim est *σὺ'ἔρχε χνήσα*, quae vox proprie conjugem significat. Aperte autem id testatur Clemens alex.³² 3. Sic perperam obtrudunt antiquae ecclesiae traditionem; cum enim ageretur in concilio nicaeno de inducenda *nova lege*, ut qui essent *Sacris initiati, non uterentur uxoribus legitime sibi ante Ordinationem consociatis*, Paphnutius episcopus aegyptius ac singulari castimonia commendatissimus vehementer vociferatus est, grave hoc jugum clericis et sacerdotibus non esse imponendum, ac satis esse, ut, qui in clerum fuissent adscripti, juxta veterem ecclesiae traditionem jam non amplius uxorem ducerent, ut referunt Socrates³³ atque Sozomenus³⁴; qui addunt in Paphnutii sententiam concedentibus universi concilii patribus, controversiam sedatam esse, et potestatem *permissam cuique pro arbitratu ab uxorum consuetudine abstinendi*. 4. Hinc tot illa exempla sanctorum episcoporum et sacerdotum, qui matrimonio juncti fuisse, atque in episcopatu et sacerdotio liberos

tismi, quem ut obtineat, nullis artibus parcit, atque ubi opus est, apertis utitur mendaciis. Ast haec effugia saeculum nostrum non amplius admittit, et texere apologiam absurdi protestantismi est laterem lavare.

M) Cf. Thomassinus, loc. cit. cap. 61. η. 1.

30) *Μη οὐκ ἔχομεν ἐξουδίαν ἀδελφὴν γυναικα περιάγειν, ὡ καὶ οἱ λοιποὶ ἀπό-*

στολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ κυρίου, καὶ Κηφά ;

31) *Καὶ ἐρωτῶ καὶ δε δούλῳ γνήδιε, βυλλαμβάνον αὐταὶ . . . . μετὰ καὶ Κλήμεντο .*

32) Apud Euseb. *Hist. eccl.* lib. III. cap. 30.

33) *Hist. eccl.* lib. I. cap. 11.

34) Ibid. cap. 23.

suscepisse feruntur. Hos inter eminent s. Gregorius nazianzenus, qui ab episcopo patre suo progenitus est, una cum fratribus et sororibus ejus natu minoribus. Hinc synodus ancyrana anno 314. can. IX. permisit, ut in officio manerent illi diaconi, qui in sua Ordinatione protestati essent, velle se nuptias inire, dein vero uxores duxissent.³⁵ Hinc denique in graecis et orientalibus ecclesiis jamdiu post trullanam synodum ea disciplina viget, ut soli episcopi continentiae lege adstringantur, presbyteri autem et diaconi ductis ante Ordinationem uxoribus legitime uti valeant. Ergo.

160. Resp. Neg. Ant. Ad 1. prob. D. id est, pias feminas, quae juxta hebraeorum morem sacros operarios comitabantur, ut ipsis ministrarent, prout de Christo ipso legitur, Matth. XXVH. 55; Marci XV. 41; Luc. VIH. 2, C. uxores vel N. vel *subd.* quae haberentur ab ipsis ut sorores, Tr. secus, N. Quomodo enim haec conciliarentur cum iis, quae suo et aliorum nomine protestatus est Petrus, Matth. XIX. 27: *Ecce, nos reliquimus omnia et secuti sumus te?* Haec autem expositio traditur etiam a Clemente alex, qui nobis opponitur; scribit enim: *Non ut uxores, sed ut sorores circumducebant (apostoli) mulieres. quae una ministraturae essent apud mulieres, quae domos custodiebant: per quas etiam in gynaeceum, absque ulla reprehensione malave suspicione, ingredi posset doctrina Domini.*³⁶

161. Ad 2. Neg. innixus tum auctoritati omnium fere antiquorum, Tertulliani, Ambrosii, Hieronymi, Epiphani, Theodoret etc. qui id expresse inficiantur, tum potissimum auctoritati ipsius apostoli, qui I. ad Cor. VU. 7 et 8. apertissime scribit: *Volo enim omnes vos esse sicut me ipsum . . . dico non nuptis et viduis; bonum est illis, si sic permaneant sicut et ego.*

162. Nec obstat quod opponitur ex Epist. ad Philipp. Nemo siquidem est qui ignoret, *σὺζυγον* non tantum dici de eo qui matrimonio junctus foret, verum etiam de *collega, sodali, cooperatore.*³⁷ Sane veteres versiones omnes, cohaerenter ad graecum textum, in genere masculino reddunt hanc vocem. Syriaca: *Mi vere sodalis*; aethiopica: *Frater mi et socie mi*; arabica: *O candide syzyga.*³⁸ Nec alio sensu eamdein vocem exponunt patres omnes graeci et latini. Atque liic sermonem esse de *conjuge, falsum* dicit s. Joann. Chrysostomus, Theodoretus *stultum*. Ipsi Calvinus et Beza

3i) Ex vers. Dionys. Exigui, apud Harduinum, *Acta Cone.* tom. I. coi. 275.

36) *Stromat.* lib. III. edit. Polterii, Vend. 1757. tom. I. pag. 536. *Οὐχ ὡ γαμετὰ ἀλλ' ὡ ἀδελφὰ περιήγον τὰ γυναικα, δυνδιακόνον εδομένα πρό τὰ οἰκονρον γυναικα, δι ὡν καὶ εἰ τὴν γυναικωνίτιν ἀδιάβλητο παρει ἐδέτο η τοῦ κυρίου*

διδασκαλία. Cf. etiam *Constit. Apost.* lib. III. cap. 15. edit. Coteler.

37j Cf. Bernard, a Piconio in Comment, in hunc loc. Sane Nonnus paleopolitanus vocat Christum *δούλον* Patris, et Aristophanes in *Pluto* eadem voce utitur ad significandum consodalem, cooperatorem.

38) In *Polyglott.* Walton, tom. V.

eodem sensu hanc vocem acceperunt³⁹; nec abnuunt, immo ita esse verendam contendunt recentiores protestantes⁴⁰; nec desunt, qui *σὺζυγον* existiment fuisse nomen proprium, ut patet ex versione arabica.⁴¹

163. Clemens porro deceptus est ex vocis aequivocatione; nec tantae praeterea auctoritatis est Clemens, ut ipsi praeferre non debeamus communem patrum consensum, consensum antiquarum versionum, et quod caput est, auctoritatem ipsius apostoli.⁴²

164. Ad 3. *Seg.* juxta dicta. In concilio autem nicaeno, agentibus potissimum sedis apostolicae legatis, ut verisimile videtur, propositum erat ecclesiae romanae disciplinam extendere ad ecclesiam universalem. Restitit Paphnutius quoad illos tantum, qui matrimonio juncti ad sacros Ordines presbyteratus et diaconatus ascendissent; quoad reliquos vero, qui caelibes sacris Ordinibus initiati essent, servandam censuit *antiquam ecclesiae traditionem* de non ineundis nuptiis. Consilio Paphnutii sacer patrum consensus acquievit. Ex his patet, nicaenam synodum protestantibus minime patrocinari; cum ipsi contendunt, posse, ad emendatorum suorum exemplum, sacris jam Ordinibus initiatos inire conjugium⁴³; in concilio autem statutum tantum est, conjugia jam contracta ante ordinationem non esse dissolvenda.⁴⁴ Ex veteri insuper traditione descendit, clericos caelibes novas non posse celebrare nuptias, posteaquam sacris fuerint Ordinibus initiati; hanc autem legem oecumenicum sanxit concilium. Patet denique, *novam* vocari legem, de qua proponenda agebatur, non *absolute*, sed *relative*, nempe ad ecclesias orientales; cum ea jamdiu vigeret in ecclesia romana, immo in tota ecclesia occidentali, quae in suo instituto permansit. Ceterum licet universalis lex de perfecta continentia non fuerit a synodo nicaena sancita, plures tamen episcopi ad suas dioeceses ex concilio reduces edixerunt, ut

39) Cf. Estius in hunc locum.

40) Sic enim in hunc versum scribit Rosenmüller: *^Συζυγὸς* non tantum dicitur de matrimonio junctis, verum etiam de collegis, ut sit pro *Ουνεογὸς*. Intelligit igitur (apostolus) episcopum, vel primum inter presbyteros philippenses. Epaphroditum nonnulli fuisse existimant, ad quem per apostrophem se vertat oratio, tamquam praesentem futurum, ubi epistola haec in Philippensium ecclesia legeretur." Cf. etiam Koppe in Epist. s. Pauli.

<1) Ibid.

41) Cf. Adnot. Potterii in loc. cit. Clementis alexandrini; nec non Cotelerius in not. 44. ad epistolam interpolatam s. Ignatii M. ad Philadelphenos. Nam et hic inter-

polator inter apostolos conjugatos recenset Paulum."

43) Nam Lutherus, sacerdos et voto praeterea obstrictus, sanctimoniam in uxorem duxit; Calvinus pariter et ipse, licet diaconus, conjugio copulatus est.

44) Idque juxta Can. apostolicum VI. qui sic se habet: "Episcopus aut presbyter propriam uxorem nequaquam sub religionis (seu servandae castitatis) praetextu abjiciat; si vero eiecerit, excommunicetur." Verum, ut animadvertit Lupus, diss. cit. cap. 2- hic canon vixit pro solis ecclesiis orientalibus, numquam vero vim habuit in ecclesia occidentali, quae ex lege a s. Petro lata semper plenam servavit continentiam, cui legi certe refragari noluit synodus nicaena. Sed cf. idem auctor.

clerici majores vitam perfecte continentem agerent. Hanc legem tulit servarique jussit in univorso suo antiocheno patriarchatu s. Eustatius; ita quoque se gessit s. Alexander patriarcha alexandrinus quoad universum Aegyptum, quamvis contrariam tulisset sententiam Paphnutius in nicaena synodo?⁵

165. Ad 4. *D.* In ecclesia latina seu occidentali, *N.* in orientali, *subd.* antequam peculiari sanctione integrae continentiae lex constituta fuisset, *Tr.* hac lege constituta, *A.* Nullum exemplum, ut paulo ante adnotavimus, suppetit in ecclesia latina episcoporum, presbyterorum et diaconorum, qui impune conjugio ante Ordinationem inito usi fuerint, vel nuptias, Ordinatione jam suscepta, inierint. In ecclesiis orientalibus, antequam in particularibus dioecesibus lex continentiae constitueretur, juxta ea de quibus in superiori responsione egimus, occurrunt nonnulla exempla ab adversariis allata, quae propterea tuto omitti possunt, perinde ac reliqua quae subdunt, cum ad rem praesentem non faciant.⁴⁶

166. Quod speciatim attinet ad s. Gregorium nazianzenum seniore, Stilingus omni argumentorum genere invicte ostendit adversus Tillemontium, illum nonnisi ante episcopatum filios ex s. Nonna progenuisse, ideoque et s. Gregorium cognomento theologum ejus natu maximum.⁴⁷

167. Synodus ancyrana de iis diaconis loquitur, qui invitati ad Ordinationem rapiebantur, prout non semel ea aetate contingebat, quae res plena aleae erat.⁴⁸

168. Trullana demum synodus, ut antea monuimus, permisit contra

*5) Cf. Lupus loc. cit. Nonnulli in dubium revocarunt hanc historiam. Ast perperam; etenim praeter auctoritatem Socratis et Sozomeni, ejus meminit s. Ambrosius, *Epist. LXHI. ad ecclesiam Vercell.* n. 64. edit. maur. nec non synodus gangrensis, quae ad eam aperte alludit, can. IV. Sententia Paphnutii postea lege etiam imperiali confirmata est, quae extat lib. XVI. *Cod. theodosiani*, leg. XLIV. *De episcopis et presbyteris.* Cf. tamen Valesius in cap. II. lib. I. Socratis; Zaccaria, *Storia polemica del celibato sacro*, lib. I. cap. 5. Roma 1774.

<6) Cf. Renaudot. *Perpétuité de la foi*, tom. V. liv. VI. chap. 8.

4T) Dissertat. *De tempore natali s. Gregorii nazianz* praemissa tom. III. mensis Septembris.

48) Fuit enim frequenti in usu positum, ut vitae sanctimonia et rerum sacrarum scientia insignes monachi aut in populo caelibes ad clericatum raperentur, et licet

invitati ac reclamantes, ab episcopis consecrarentur. Sic enim contigit, ut diximus, s. Epiphane, Pauliniano fratri germano s. Hieronymi, s. Paulino, s. Augustino, aliisque permultis. Reclamantes vero solebant quandoque vere, quandoque autem subdole, ut elaberentur, affirmare, sibi haud profecto possibilem perfectae castitatis custodiam. Sic enim protestatus est s. Synesius, quamvis non raptus, sed dumtaxat invitatus ad Pentapolitanae Ptolemaidis episcopatum evectus. Propter hos mota fuit quaestio, an vere et ex corde protestantes per manuum impositionem adstricti essent ad plenam castimoniam, et a conjugio in perpetuum exclusi. Ea res asperior visa est ac plena periculi, cum praesertim nonnulla prava exempla in oculos incurrerent. Hinc factum est, ut ancyrana synodus tali ratione ordinatis veniam fecerit, ut matrimonium inirent. Quod attinet ad presbyteros, cum isti non eligerentur nisi anno aetatis trigesimo, nullius momenti censebatur illorum protestatio.

majorum instituta, ut diaconi et presbyteri licite convenire possent cum uxoribus, quas ante Ordinationem duxerant; qua in re licet a puriori disciplina deflexerit, nulla tamen ratione protestantibus suffragatur.⁴⁹

PROPOSITIO II.

Continentiae lex sacris ministris imposita clericali statui convenientissima est.

169. Dia enim lex apprime conveniens clericali statui censenda est, quae tum vitae sanctimoniam praefert, tum sacris muneribus rite obeundis conducit, tum illa arcet impedimenta, quae cum ecclesiasticae vitae instituto nequeunt consociari. Talis porro est lex continentiae sacris ministris imposita.

170. Ac primo quidem sanctam esse continentiae legem ratione objecti sui, nemo inficias iverit, qui meminerit, continentiam et semel et iterum a Christo Servatore nostro et ab apostolis et factis et verbis, summopere commendatam fuisse. Hanc enim vero Christus sanctificavit in se ipso, et commendavit, dum Matth. XIX. 11. apostolis mirantibus ea, quae ipse dixerat de statu conjugali, et dicentibus: *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere*, respondit: *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus visum est. . . Sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum coelorum. Qui potest capere, capiat*. Hanc quoque suo exemplo confirmavit apostolus, ceterisque, ut eam complecterentur, auctor fuit, I. ad Cor. VU. 7. »¹¹¹¹ o et toto fere integro capite. Hanc servaverunt et ceteri apostoli, ut ex Tertulliano ac Hieronymo ostendimus, a quorum instituto coepit istius legis origo; si vero sermo sit de ecclesia latina, ab ipso apostolorum principe lex haec imposita fuit. Hac schola edocti patres apostolici et qui eos secuti sunt, continentiam sunt professi. Quapropter hoc institutum jam viguit ea aetate ecclesiae florentissima, quam adeo protestantes extollunt.

171. Magis autem consentaneam esse legem istam statui illorum quibus imponitur, ostendere operosum non est. Jam vero tum rei ipsius natura, tum unanimis patrum, immo et populorum omnium consensio, prout ipsimet adversarii non diffitentur, aperte satis evincit, statum hunc, quo homines in sortem Domini vocantur, et ad sacra munera obeunda eliguntur, et veluti inter Deum et homines medii collocantur, reliquos et sanctitate et praestantia longe superare. Jam vero, quo status aliquis sublimior et sanctior est, eo sanctius et sublimius vitae genus postulat;

**) Elenchum scriptorum catholicorum, in praefal. ad opus cit. *Storia polemica del celibato sacro*.
usque ad suam aetatem, exhibet Zaccaria

esse nutem ejusmodi caelibatus conditionem, allata tum Christi et apostolorum exempla et instituta, tum etiam instituta et sensa omnium gentium, ut paulo post ostendemus, plane demonstrant.

172. Praeterea hanc legem plurimum conferre ad rite obeunda officia clericorum statui adnexa, non minus evidenter constat. Praecipua enim clericalis militiae officia sunt sacrificium offerre, orare, praeesse, docere, sacramenta administrare, infirmorum et pauperum curam gerere, atque id genus alia religionis et caritatis officia praestare, quae virum postulant alienis curis minime distractum, qui possit esse omnium consiliarius, judex, pater, immo et eorum, quorum commodis et saluti prospicere veluti suo jure debet, famulus et administer. Jam vero quis neget, magis conferre ad ejusmodi munia praestanda caelibatum quam conjugium? Quapropter si apostolus declarat: *Qui sine uxore est, sollicitus est quae Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divinis est*², minus profecto confert ad praestanda, quae Domini sunt, status conjugii quam caelibatus; quod vel ipse Calvinus fateri debuit in commentariis ad citatum Pauli locum his verbis: *Ergo sic intelligemus, divisum esse hominem conjugatum, quia partim Deo, partim conjugii se addicat, non sit autem Dei in solidum* Summa totius disputationis (Pauli) huc redit, meliorem esse caelibatum conjugio, quia in illo major sit libertas, ut expeditius serviant homines Deo.³

Huc accedit quod caelibatus prae conjugio ministris, qui ecclesiae praesunt, populorum obsequia et venerationem conciliet; ipsique ministri ad sacramenta majori assiduitate administranda et ad pauperum ac infirmorum curam gerendam sint paratiores, ut quotidiana experientia evincit. Etenim sacerdotis christiani munus nihil mortale refert, eumque velut viventem divinitatis imaginem hominibus exhibet. Sane, effice sacerdotem simul et conjugem, eique mariti et patris nomen adjunge, illum veluti e coelo deturbasti, nec quidquam, quod eum ab aliis secernat hominibus, in ejus moribus et vita invenies. *

¹) Cf. Zaccaria, op. cit. lib. III. cap. I.

²) I. ad Cor. VII. 32 et 33.

³) In v. 33. et v. 38. opp. edit. Amsterdam. 1667. tom. VII. Consentit etiam in hanc interpretationem Rosenmüller, qui in v. 32. scribit: *Minus enim curarum habet, qui se, non totam familiam curat*; et affert illud Terentii *Adelph.* v. 4. 13: *Duxi uxorem; (piam ibi miseriam vidi! nati filii, alia cura.* Attamen post haec ausus est hic rationaliste inficiari, unquam apo-

stolum dedisse de virginitate aut caelibatu consilium, dum apostolus dicit: *Consilium do*; nec inficialus est Calvinus. *

“) Apposite auctor articuli *Du célibat des prêtres dans les circonstances présentes*, in rem nostram scribit: »Ah! s’il m’était permis de parler ici d’autre langage que celui de la raison, je tracerais aux yeux de tous le portrait d’un prêtre devenu époux et père. On le verrait préférer sa maison à l’église, sa femme à la beauté

173. Per caelibatum denique illos **removeri obices**, qui sacerdotalibus muniis rite obeundis in conjugali statu quam maxime obsistunt, compertum est Si quis enim conferre velit clericorum et conjugatorum munera et partes, hujus rei veritatem nullo negotio deprehendet. Conjugatus enim oeconomicis et domesticis innumeris prope curis obstrictus est, conjugis et liberorum sustentationi providere debet, istorum institutioni seu educationi prospicere, futurae ipsorum sorti consulere, aliaque non pauca matrimonii onera ferre, quibus absterrita ingens hominum turba a matrimonio contrahendo ultro se retrahit. Porro si apostolo teste, II. ad Timoth. II. 4: *Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus*, ut nempe magis expeditus sit in officiis suis exequendis, nemo est qui non videat, ab his omnibus oneribus liberum esse caelibem ecclesiae ministrum, qui propterea non debet negotiationibus vacare et quaestibus, bona ecclesiastica in propinquos dissipare, ac dignitates ecclesiasticas constituere haereditarias non sine ingenti ecclesiae detrimento.⁵ Illa vero, quae possidet, poterit in pauperes erogare, lue aliove contagioso morbo laborantes invisere, dignitatem digniori dimittere, aliaque praestare, quae matrimonio junctus vix ac ne vix quidem praestare potest Quid si paroeciae praeesset in vicis aut pagina constitutae, quae vix praebeat victui paroclii necessaria? Quid si vellet ad silvestres ac barbaras gentes christianae fidei lucem afferre?⁶

174. Haec itaque si tecum ipse reputes, et sanctitatem clericalis status ejusque munerum praestantiam expendas, ac denique gravissima

toujours ancienne et toujours nouvelle qui doit remplir son âme, ses propres enfans au troupeau de Jésus-Christ; on verrait l'égoïsme des sentimens vulgaires remplacer dans son coeur cette charité ardente qui le rendait sensible à toutes les douleurs. Enfin le caractère du prêtre chrétien, ce caractère sublime, qui l'élève au-dessus de l'humanité, qui nous le représente comme l'image vivante de la Divinité sur la terre, serait effacée par un caractère plus terrestre, moins relevé, celui de père et d'époux. En un mot, le prêtre ne serait plus qu'un homme ordinaire.* Cf. *Annales de Philosophie chrétienne*, L année, sec. édit. Paris 1833. pag. 293.

’) Si clerici non tenerentur ad caelibatum, instituerentur *castae*, ut vocant, sacerdotales; episcopatus aliaque beneficia ecclesiastica ex patribus in filios pervenirent, sive hi vocarentur ad ineundum statum sacerdotalem sive non. Principes, optimates facile invaderent pontificatum, in-

genti, ut patet, ecclesiastici status jactura. Vitia et abusus omnia pervaderent. Qui quidem abusus ex magna parte, medio praesertim aevo, gliscere coeperunt; exinde illa scandala, quae tantopere magnificant protestantes et increduli, orta sunt. Ulterius in dies ejusmodi abusus progressi essent, nisi eis fortiter restitisset vere immortalis pontifex s. Gregorius VII. cujus famam licet prius dilaceraverint protestantes, nunc demum apologiam contexuerunt, inter quos eminent Müller et Voigt. Cf. *Annales de Philosophie chrétienne*; cinquième année, tom. X. Paris 1835. in art. *Examen de l'histoire de France par M. Michelet*, art. 3. *Le Moyen-âge*, pag. 286 et seqq.

®) Ut melius intelligatur utilitas caelibatus respectu missionariorum, salis est oculos conjicere in missiones catholicorum et protestandum, ut quisque intelligat, quam impari exitu illae suscipiantur. Sed cf. quae de hoc argumento scripsimus, in tract. *De vera religione*, part. II.

incommoda et difficultates, quae lex continentiae adimit, nullo negotio deprehendes, quam justas ob causas eadem castimoniae lex sacris ministris imponatur.

DIFFICULTATES.

175. **Obj.** 1. Non juvat caelibes catholicos origo istius legis, cum apostolus commendaverit continentiam non absolute, sed *propter instantem necessitatem*, ut ipse loquitur, seu propter ingruentes persecutiones; quibus factum est, ut per tria subsequenda saecula vix esset, vel ex ipsis laicis, qui uxorem ducere vellet; cessantibus igitur persecutionibus ac peculiaribus adjunctis, et ipsa lex consuetudine inducta cessare debuit. 2. Ceterum, ut bene adnotat Calvinus, vetare, quod Dominus liberum reliquit, nulla ratione hominibus licet; cum praesertim nihil iniquius sit, quam conjugio interdicare, et necessitate ac vi ad continentiam eos adigere, qui non essent ad eam servandam idonei. 3. Sed nec possunt clerici eandem legem in se suscipere, et continentiam polliceri; cum nemo possit in se suscipere ac polliceri, quod non est in sua potestate. Atqui talis est continentia, quae donum Dei est, quod omnibus desiderantibus nullibi Deus se concessurum spopondit. 4. Hinc tot illa scandala et mala ex imposita clericis continentiae lege tamquam ex foecundissima parente extiterunt, quot ex ulla unquam vel humana institutione vel lege profecta sunt; 5. quibus per honestum conjugium provisum fuisset, et cum quo aequae, immo et melius forsan sacerdotalia officia consistere possunt. 6. Primi enim christiani, licet matrimonio juncti essent, quotidie communicabant et vacabant orationi. 7. Illa porro divisio et sollicitudo, de qua loquitur apostolus, non retrahit ab amore Dei, cui recte satis fit per dilectionem proximi, cujusmodi uxor est. 8. Ad pauperes vero quod attinet, experientia compertum est, longe liberaliores laicos esse prae clericis; qui si divites fuerint, facultates suas, immo et ecclesiae, in pretiosis suppellectilibus comparandis impendunt, in equis, in curribus, denique in propinquis et cognatis ditandis. 9. Certe Job et Tobias uxorem habebant; primus tamen erat pater pauperum, alter vero et in paupertate sua, quod poterat, indigentibus tribuebat. Ergo.

176. **Resp.** Ad 1. *Neg.* Plura porro hic congerunt adversarii, quae falsa sunt; ac primo, perinde valere ex mente apostoli *propter instantem necessitatem* ac *propter ingruentes persecutiones*; quae expositio non solum gratuita est, sed plane aliena ab apostoli mente, qui per instantem necessitatem vel existentem in conjugio molestiam significat vel temporis angustias et vitae brevitatem, ut ipsemet v. 29. exponit, dicens: *Tempus breve est; reliquum est, ut qui habent uxores, tamquam non habentes sint.* Quae cum omnium aetatum sint, non ad persecutionis tempora coarctatur, sed ad omnem aetatem se se porrigit apoatolica continentiae commendatio et

consilium, prout intellexerunt objecta verba ecclesiae patres et concilia.⁷ Deinde pro certo sumunt adversarii, sola consuetudine legem hanc introductam esse; quum juxta dicta in ecclesia occidentali b. Petri auctoritate fuerit constituta. Tertio denique factum ipsum falsam ostendit adversariorum theoriam, tum ex eo quod exempla, quae adduci solent de episcopis et presbyteris conjugio junctis, ut plurimum spectant ad persecutionis tempora, tum etiam ex eo quod cessantibus persecutionibus maxime viguerit etiam in orientalibus ecclesiis continentiae institutum.

177. Ad 2- *D.* Nulla justa causa interveniente, *C.* justis de causis, *N.* Omnis enim potestas ecclesiae data est in aedificationem, ideoque et facultas condendi leges in ecclesiae ipsius bonum; cujusmodi ea est, quam in superioribus probationibus evicimus. Certe non inficiabitur ipse Calvinus, divino ac naturae jure permissam esse venationem, aleam et mercaturam; atqui tamen ecclesiae decreta summo opere ipse commendat, quibus venatione, alea, mercatura clerici interdicuntur⁸; ergo, Calvinus ipso auctore, potuit ecclesia hominibus vetare id, quod Dominus liberum reliquisset. Quamquam non absolute nuptias hominibus interdicat ecclesia, sed ea tantum conditione posita, si quis initiari sacris Ordinibus velit; quod quidem cum sit unicuique liberum, neminem idcirco per vim ad continentiam ecclesia cogit. Ipsi igitur sibi clerici vinculum caelibatus scientes ac volentes injiciunt; qui cum probe norint, quae altaris ministerio sit adnexa conditio, nubendi facultate sponte se abdicant.⁹

178. Ad 3. *D.* Non possunt clerici in se legem continentiae suscipere propriis viribus confisi, *C.* divinae gratiae auxilio innixi, *N.* Hoc porro gratiae auxilium Deus recte petentibus numquam denegat, qui non patitur nos tentari supra id quod possumus, ut ex I. ad Cor. X. 13. docet tridentina synodus.¹⁰ Quis enim patiatur, impossibilem dici continentiam,

7) Cf. Zaccaria, op. cit. lib. III. cap. 1. §. 8. Verum quod magis confirmat interpretationem nostram, est expositio acerrimi caelibatus sacri impugnatoris, nempe Calvinus, qui in hunc locum ita scribit: -Sensus est, ergo expedire arbitror propter necessitatem, qua sancti in hac vita urgentur semper, ut libertate ac commoditate caelibatus fruantur omnes, quoniam hoc illis conducere. Porro sunt qui necessitatem referunt ad apostoli saeculum, quod certe piis turbulentissimum fuit; sed inihi videtur designare potius voluisse inquietudinem, qua sancti perpetuo in praesenti vita jactantur. Itaque ad omnia saecula extendo atque ita accipio, sanctos susque deque versari saepius in terra, et multis vanis*

que procellis esse obnoxios, ut minime ad conjugium apposita esse videatur eorum conditio." Attamen vix est ex recentioribus protestantibus qui objectum locum non exponat de persecutionis tempore; quodque deterius est, non verentur huic expositioni, prius a Joviniano invectae, nonnulli catholici subscribere, cujusmodi inter ceteros est anonymus Etruscus, quem impugnat Zaccaria. Professores friburgenses, de quibus postea dicemus, eandem expositionem obtrudunt, nec advertunt eam sibimet turpiter contradicere.

8) *Instit.* lib. IV. cap. 12. §. 22.

*) Cf. Zaccaria, op. cit. lib. III. cap. 5.

10) Sess. XXIV. can. 9.

quam Christus ejusque apostolus commendarunt et consuluerunt, et cujus exempla illustria et innumera omni aetate historia suppeditat? Quod si nuptias clericis permittendas esse adversarii contendunt, quia continentia non est in nostra potestate, cur eadem de causa aliae nuptiae non permittantur illi, qui vel absente vel diuturno morbo implicata uxore uti non potest? 11

179. Ad 4. D. Quot nempe adversarii fingunt et amplificant, N. aliquot *subd.* ex hominum vitio, C. ex vatio legis, A. Quamvis enim fateamur cum s. Augustino, *quamlibet professione habere suos fictos*, et continentiae legem nonnumquam infringi, cum homines esse non desinant ecclesiae ministri; negamus tamen in primis, tot tantaque extitisse scandala, quot amplificant novatores ac libertini passim. Hi enim omnes Vigilantium et Jovinianum imitantur, qui teste Hieronymo, *nulli caelibis credebant pudicitiam* 12, cunctosque sibi pares arbitrantur. Quod si anteactis temporibus, medio praesertim aevo, ejusmodi multiplicata scandala eunt, totum id acceptum referendum est constitutioni politicae illius aetatis, qua fiebat, ut statui clericali manciparentur, qui nullam ad eum vocationem prae se ferebant¹³, aliisque causis extrinsecis, quas longum esset singillatim recensere. Ceterum fassus est ipse Voltairius, quovis tempore laicos homines deteriores ecclesiasticis fuisse.¹⁴ Inficiamur denique, ex negligentia legis recte contra legem concludi posse. Ecclesia enim in ejus infractores semper insurrexit, et abusus ac vitia corrigere ac tollere nisa est.¹⁵ An matrimonium improbant adversarii, quia sanctam conjugii fidem longe plures turpiter violant?

180. Ad 5. Neg. Nec enim sublata continentiae lege simul tollerentur ejus genens vitia atque peccata. Etenim apud eas gentes, ubi ecclesiae caelibatus despicitur, ibi ea magis eveniunt, quorum insimulantur catholici; illic enim mores corruptissimi, foedissima vitiorum colluvies, cujusque

“) Nulla fere difficultas urgeri potest adversus continentiae professionem, quae intorqueri nequeat in pluribus casibus adversus monogamiam, aut quae saltem non faveat licentiae. Sane Salvador, *Hist. des Institutions de Moïse*, liv. VII chap. 2. affirmat, monogamiam interdum sanae ethicae adversari. Robertus Owen in Statibus foederatis Americae septentrionalis non ita pridem inter causas malorum, quae societatem premunt, recenset primo loco proprietatem uxorum seu vinculum conjugale; et ita porro homines progrediuntur.

”) *Lib. advers. Vigilant*, n. 2.

,J) Cf. Michelet, op. cit. tom. I. pag. 437 et sepp.

M) «La vie séculière, *scribit*, a toujours

été plus vicieuse que celle des prêtres; mais les désordres de ceux-ci ont toujours été plus remarquables par leur contraste avec la règle.*' Apud comitem de Maistre, *Du Pape*, liv. III. chap. 3.

,s) Vere scripsit auctor art. cit. *Du célibat des prêtres*: »Le clergé lui-même s'empresse toujours de faire justice de ses membres corrompus, et les rejette loin de son sein. Les autorités ecclésiastiques seraient encore plus sévères, si elles avaient plus de pouvoir sur leurs membres. Faut-il pour quelques crimes abolir une institution qui fait des Saints.' Cf. Feller, *Catéchisme philosophique*, articulus *Célibat*, a. 525. ubi praeclaras et accuratas invenies observationes.

ordinis hominum effraenata libido, flagitiorum ac scelerum genne omne maxime occurrunt Satis est oculos conjicere in Angliam aliasque regiones, in quibus *reformatio*, ut vocant, dominatur, atque in auctores, qui de illis scripserunt, ut quilibet persuasum habeat, fraenum, quod adversarii proponunt, omnino impar esse iis malis praecavendis. 16

181. Ad 6. Resp. I. *Tr.* Quis enim scit, an illa Christiani non praestiterint, de quibus apostolus eos monitos voluit, juxta ea quae in probationibus retulimus?

182. Resp. II. *D.* Non melius seu perfectius communicaturi et oraturi, si caelibes fuissent, .V. secus, *Tr.* Nec enim inficiamur, haec aliaque id genus plura absolute consistere posse cum conjugio; sed affirmamus, juxta dicta, longe sanctius et perfectius haec a caelibe praestari, seu, ut loquitur s. Joann. Chrysostomus: *Per continentiam (oratio) fit exactior.*¹⁷ Quod autem de oratione dicitur, de ceteris a fortiori est intelligendum. Magna praeterea disparitas intercedit inter haec, quae a laicis praestantur, et officia sacerdotalia.

183. Ad 7. *D.* Non retrahit talis divisio et sollicitudo ab amore Dei quoad ejus substantiam, *C.* quoad ejus perfectionem, *N.* Id enim, ut vidimus, fatetur ipse Calvinus.

ie) Possem hujus assertionis vades minime suspectos dare, Gueneum, *De provinciis foederatis*; Clericum in pluribus articulis *Veteris et novae bibliothecae*; Bodwardum, serm. VL ex collect Burned, tom. IV; Leibnilzium in collect, opusculorum philosophic.; Bercklejum in oraL ad Reipublicae moderatores; auctorem libri gallice inscripti *Lettres sur les Anglais*; anglicanum episcopum Gisbertum in pastoralibus suis epistolis; Bayle in *Diet, critico* art. *Vayer (De la Mothe)* not. *H*; Cobbet in *Historia reformationis*, aliosque non paucos: ast necesse non est, cum agatur de re satis aperta ac publica. Non ita pridem in publicis ephemeridibus census institutus est delictorum, quae in Anglia deducta sunt ad tribunalia; ex quibus eruitur tertia parte superare ea, quae in Galliis patrata exhibentur, licet in hac regione tot classes societatis incredulitas infecerit. Bene hic aptari possunt verba Hieronymi, *adoers. Jovin.* lib. L n. 36: «Quotidie moechorum sanguis effunditur, adulteria damnantur, et inter ipsas leges el secures ac tribunalia flagrans libido domi-

natur." Certe Bayle loc. cit. loquens de Vayer aliisque scriptoribus: „Ils nous représentent, *inquit*, l'impudicité comme un déluge de Deucalion, qui couvre toute de terre, et comme un mal que le mariage facilite au lieu de le refréner."

II) *Hom. XIX. in 1. ad Cor.* num. 2. *Ἐγκρατεία ἀκριβεστέρα γίνεται αὐτῇ.* Deinde, ut bene advertit Zaccaria, aliud est loqui de oratione, aliud vero de *studio* orationis; hoc vero nonnisi aegre cum oneribus matrimonii componitur. Cf. op. cit lib. III. cap. 1. §.3. Sed praestat, homini catholico opponere testimonium auctoris protestantis, Leibnitzii, qui in *Systemate Theol.* haec praeclare scribit. »Etsi matrimonium sit sacramentum, el irreprehensibile censi debeat, fatendum tamen est, ob manifestas rationes et consensum populorum et verba expressa Scripturae sacrae, plus laudis habere caelibatum caste servatum; nam et mente solutior est ad coelestium rerum contemplationem, et animo ac corpore integro atque mundo a libidine et carnali affectu purius digniusque sacra tractantur (pag. 329.).“

184. Ad 8. Vel *N* vel *D*. Relate ad eos, qui immemores propriae conditionis et obligationis vitam degunt, *C*. quoad alios, *N*. Satis est foetos ecclesiasticos evolvere, ut quisque intelligat, innumeros quovis tempore in ecclesia Dei sanctissimos ecclesiasticos floruisse, qui omnia sua, immo et scipsos impenderunt in proximi, pauperum praesertim, levamen. Ut autem vetera exempla praetermittamus, legant inter cetera adversarii vitam s. Caroli Borromaei, s. Francisci Salesii, ven. Bellarmini, s. Alphonsi Mariae de Ligorio, ac pudore suffundantur. Quod si aliqui sunt qui secus faciant, ipsi viderint.

185. Ad 9. *D*. Si ecclesiastici conjugati totidem forent Job et Tobias, *Tr*. si ex experientia contrarium constet, *N*. Nota est liberalitas praesulum anglicanorum; si haec porro conferatur cum vera monachorum et cleri anglici prius catholici liberalitate et hospitalitate, reperiemus hos Job et Tobias apud caelibes clericos fere exclusive inveniri.¹⁸

186. *Inst*. Sacerdotes mosaici ac ministri protestantes, quamvis conjugati, recte proprii ministerii officiis fungebantur atque funguntur. Ergo.

187. *Resp. Neg.* paritatem. Ad sacerdotes enim judaicos quod attinet, peculiare illius populi constitutiones exposcebant, ne ipsi caelibes essent. Deus enim constituerat sacerdotium haereditarium, et alia ratione propterea providit tum sacerdotum tum populi utilitati. Hae autem causae religionem ac politicum publicum regimen spectantes cessarunt in religione Christiana.¹⁹ Indoles praeterea illius legis carnalis eam non prae se ferebat perfectionem, quae requiritur in lege Christiana. Attamen quoad potuit, continentia exigebatur a sacerdotibus judaicis, dum status sui muniis fungi deberent.²⁰

188. Quod vero spectat ad ministros protestantes, dico, ipsorum officium longe angustius esse, quam comparari possit cum officiis cleri catholici. Illis enim ut plurimum nullum aliud onus incumbit, quam semel in hebdomada ad populum verba facere. Ipsorum ministerium eam non

*8) Cf. Zaccaria, *ibid.* 5; Cobbet, qui in op. *Storia della riforma* trad, dall'ingl. part. II pag. 20. inter cetera scribit: »I vescovi (cattolici) fondarono XI collegi in Oxford. Prima non vi erano poveri. Dalia riforma in poi sbuciarono come gl'insetti nell'Egitto a coprire la faccia dell'Inghilterra. Dopo 50 anni di prigionia, bolli roventi, impiccature etc. Si fece la legge della tassa de' poveri, fînchè pochi anni addietro un certo Malthus parroco protestante fece un progelto di legge, che a tutti quelli che nasceranno dopo un certo giorno ed a tutti i genitori eziandio di tali persone,

venga ordinato che si nieghi soccorso e sieno abbandonati alla punizione della natura." En praeclarum specimen caritatis clericorum conjugatorum!

**) Cf. *Annales de Philos, chrèt.* art. cit. *Du célibat des prêtres*, pag. 289.

°0) Exod. XIX. 42; Levit. XXIV. 9; coll. Luc. L 23. Hic ritus adeo religiose servabatur, ut, teste Flavio Josepho, quodam anno solemne sacrificium omissum fuerit, eo quod summus sacerdos nocte praecedenti illusionem passus fuerat. Cf. s. Hieron. lib. I. *Advers. Jovin.*

postulat venerationem, quam requirit sacerdotium catholicum. Nullam aut fere nullam ministri protestantes in populum exercent auctoritatem, secus ac evenit in sacerdotibus catholicis.²¹ Catholici enim sacerdotes non solum tenentur ad pensum quotidianum divini officii persolvendum, sed praeterea tenentur ad sacramenta administranda tum bene tum male valentibus. Saepius concionari debent, pupillorum ac viduarum, indigentium cujusque generis necessitatibus prospicere, aliaque pene innumera praestare, a quibus omnibus feriati sunt ministri protestantes.²²

PROPOSITIO III.

Continentiae lex neque juri divino neque juri naturali adversatur.

189. **Non adversari continentiae legem juri divino**, ex iis facile colligitur, quae in superiori propositione ex Christi et apostolorum exemplo et adhortationibus attulimus; nec non ex tot virorum exemplo, qui a remotissima antiquitate singulari sanctitatis ac doctrinae laude in ecclesia catholica floruerunt, qui caelibes omnes fuerunt, cujusmodi sunt Clemens romanus, Hermas, Ignatius, Justinus, Cyprianus, Ambrosius, Basilus, uterque Gregorius nazianzenus atque nyssenus, Hieronymus, Augustinus alique plurimi, qui caelibem vitam egerunt. Nemo porro nisi per Biimum nefas eos omnes tamquam violati juris divini reos traducet. Summis praeterea laudibus continentiae ac virginitatis professionem iidem extulerunt, ita ut Barbeyracus calvinianus homo, in sanctos patres acerbè inimicus, identidem scripserit, eos finem modumque in prosequendis ejus virtutis laudibus excessissel; Gibbonius protestans pariter et incredulus asserere non dubitaverit, immodica esse, magnifica ac illustria nimis praeconia, quibus patres eandem virtutem prosecuti sunt, in cujus commenda-

21) Id aperte testatur abb. De Pradt, qui in op. *Du Jéuitisme ancien et moderne*, chap. 6. 3. edit. Paris 1828. loquens de provinciis Europae meridionalibus et catholicis, scribit: *Aussi Cinfluence du prêtre y est elle fort grande, tandis qu'au nord* (in provinciis protestantibus) *elle est insensible.*

”) Rubichon testis ocularis in op. *De l'action du clergé sur les sociétés modernes*, Paris 1829. chap. 1. de clero anglicano haec habet: «Sur dix-huit mille Ecclésiastiques il en est dix à onze mille seulement qui exercent le sacerdoce, mais qui, chargés de famille, font du sacerdoce une des industries qui les aliment. Ils

n'ont à s'occuper ni du catéchisme, ni de la confession, ni du bréviaire, ni de la Messe. Le dimanche matin ils quittent leurs affaires pendant deux heures, pour faire leur service; ce service fini, ils reviennent à ces mêmes affaires jusqu'au dimanche suivant. Les autres huit mille Ecclésiastiques vivent dans le monde, où ils dépensent au delà des revenus que la loi destinait à un sacerdoce actif.' Ex authenticis censibus ostendit, ex 10,801 parochis vix 4490 residere in propriis parochiis, dum 6311 non resident.

*) In Praef. ad opus Puffendorffii, *De jure naturae et gentium.*

tionem, ut profanus homo loquitur, ipsi turbidum suae eloquentiae flumen effuderunt.³

190. Sed neque juri naturali sacram continentiae legem adversari vel exinde evincitur, quod si adversaretur, hoc ideo esset, quia existcret aliqua naturae lex, quae omnibus et singulis humani generis individuís injungeret matrimonium; atqui ejusmodi lex non existit: 1º, quia alioquin omnes et singuli tum masculi tum foeminae, sive pauperes fuerint sive divites, sive sani sive infirmi, sive pares sustinendis matrimonii oneribus sive impares, sive servi sive liberi, omnes omnino, inquam, et singuli prorsus hac lege obligarentur ad nuptias contrahendas, quod nemo sane dixerit, neque adversarii nostri contendunt, utpote absurdum pluribusque in casibus impossibile; 2º. quia si existeret ejusmodi lex, populi eam cognovissent, agnovissent legislatores, sapientes et juris naturalis periti. Jam vero tantum abest, ut populi et legislatores, sapientes cujuscumque aetatis, hanc legem agnoverint, reosque propterea ac legis naturalis infractores traduxerint caelibatus sacri cultores, ut eos potius, vel ipso naturae lumine ducti, summo semper in pretio habuerint et honoribus cumulaverint; prout de aegyptiis, indis, persis, graecis atque romanis erudite ostendit Henricus Morini.³ Hoc demum fassi sunt non pauci ex adversariis ipsis, qui caelibatus originem in religione Christiana ex ideali mysticismo repetunt, qui sub initium religionis Christianae invaluerat circa caelibatum et continentiam.⁴ Cum igitur naturae lex, quae omnes ad nuptias cogat, non existât, merito concludimus, continentiae legem sacris ministris impositam juri naturae minime adversari.

*) *De casu imperii Rom.* cap. 15. Cf. Baronius ad annum LVIL n. 63 et seqq.; Nat. Alex. diss. XIX. in saec. IV; Lessius, *De justitia et jure*, lib. IV. cap. 2 et seqq.; Buzius, *De signis Ecclesiae*; Casinius in *Catechismo*, quaest. 4 et 5; Zaccaria, op. cit. lib. III. cap. 2.

3) Cum haec notissima sint, nec in dubium revocentur ab adversariis nostris, qui praeterea exinde colligunt originem caelibatus in religione Christiana, ne nimii essemus, silentio praetermisimus innumera prope documenta, quae eruditi viri collegerunt, ut ostenderent, summo semper in pretio apud omnes gentes habitos eos fuisse, qui sacris muneribus obeundis addicti caelibem vitam profiterentur. Cf. Henri Morin, *Histoire critique du célibat*, quae inserta est vol. IV. *Academiae inscriptionum*, pag. 308 et seqq. Hanc dissertationem magna ex parte refert et in compendio exhibet Zac-

caria, op. cit. *Dissertazione previa sul celibato tra le nazioni prima di G. C.* Cf. etiam Albertus Fabricius, in *Bibliographie, antiquaria* pag. 388 et seqq. Hamburg! 1760; com. De Maistre, *Du Pape*, lib. III. chap. 3. §. 1. *Traditions antiques*. Verum quod magis mireris, ipse infensissimus hostis ecclesiastici caelibatus Dr. Frank, in op. 5»-*stema completo di polizia medica*, trad. dal Tedesco, Milano 1803. vol. I. sez. I. art. 2. §. 5. et ipse adducit pleraque documenta, ut ostendat, quod *il celibato ecclesiastico è comune a quasi tutte le religioni*.

9 Ita professores friburgenses in supplici libello, quem gubernio obtulerunt, anno 1828. pro abolitione caelibatus ecclesiastici; qui ab ideis paganis, judaicis et philosophicis Orientis repetunt legem de ecclesiastico caelibatu! Verum de hoc postea.

L) I F F I C U L T A T E S.

19!. I. Obj. adversus priorem propositionis partem.

1. Deus omnibus matrimonium imperavit. Genes. I. 28. dicens: *Crescite et multiplicamini, et replete terram*; 2. tum etiam apud Matth. XIX. 4. ubi ait Christus: *Α'οη legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et faeminam fecit eos, et dixit: propter hoc dimittet homo patrem et matrem et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una ?...* Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. 3. Hinc apostolus, ad Hebr. XIII. 4. sine ulla exceptione pronunciat: *Honorabile connubium in omnibus et thorus immaculatus*. 4. Quare idem apostolus, I. ad Timoth. IV. 1. ex Spiritu Sancto denunciat: *Fore novissimis temporibus homines impios attendentes spiritibus erroris et doctrinis daemoniorum prohibentium nubere*. 5. Ac denique, L ad Corinth. AII. 2. generatim ait: *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat*. 6. Cujus quidem jussionis vers. 9. rationem reddit, dicens: *Melius est enim nubere quam uri*. 7. Speciatim vero in L ad Timoth. III. 2. atque in epist. ad Titum I. 6. constituit, ut episcopus sit *unius uxoris vir, filias habens subditos cum omni castitate*. 8. Verum quid clarius illis Pauli verbis in eadem ad Timoth. epistola V. 14. quibus absolute praecipit, ut omnes juniores nubant? *Volo, inquit, juniores nubere, filios procreare*. Ergo.

192. Resp. Ad 1. D. Et adducta verba exprimunt benedictionem et foecunditatem, quam Deus hominibus contulit, C. praeceptum nuptiarum, *subd.* temporarium et respectu totius multitudinis, *Tr.* perpetuum et respectu singulorum, *N.* Jam vero citata verba significare potius benedictionem et collatam hominibus foecunditatem, non obscure colligitur ex iis, quae ibidem leguntur. Postquam enim Deus creavit cete grandia, et omnem animam viventem, et omne volatile, benedixit eis similiter, dicens v. 22: *Crescite et multiplicamini, et replete aquas maris: avesque multiplicentur super terram*; quae profecto verba non puto adversarios nostros velle exponere de mandato nubendi: quare ergo similiter de foecunditate intelligere recusant quae nobis objiciunt? 5 Verum esto, non benedictionem, sed praeceptum importent, an ad omne tempus et singula humanae speciei individua praeceptum ejusmodi pertinebit? Hoc porro est, quod numquam ipsi evincant. Immo contrarium aperte colligitur ex illis verbis: *Et replete terram*; quibus satis exprimitur, illud praeceptum, si quod est, non respicere nisi primordia vel restaurationem generis humani, quod cessat post sufficientem propagationem; alioquin nec Christus nec apostolus consilium continentiae dedissent.

4) Cf. Ant. Bianchi in op. *It libertinaggio esaminato* etc. cap. 2. pag. 27 et seqq. Milano 1818.

193. Ad 2. /A Relate ad indiBBolubilitatem matrimonii jam contracti, de qua hic loquitur Christi^w, C'. ad matrimonium contrahendum, A".

194. Ad 3. D. Apostolus pronunciat, honorabile connubium in omnibus nuptis ease debere, C. in non nuptis, *subd.* quoad eos, qui nulla vel lege vel voto prohibentur a nuptiis, *Tr.* quoad istos, A. Apostolus enim hic loquitur de nuptis, et eos hortatur, nt connubium et thorum servant honorabile et absque macula; quia, ut immediate subdit, *fornicatores et adulteros judicabit Deus.* 6

195. Ad 4. D. Dcnunciat apostolus, fore haereticos damnantes nuptias ut simpliciter malas, C. ecclesiam, quae definivit eas esse bonas, N. Significat enim futuros haereticos, qui damnaturi essent nuptias utpote in se malas et a malo principio invectas; quales reipsa fuerunt simoniani, saturniani, ebionitae, marcionitae, encratitae, manichaei, quos omnes ecclesia catholica perinde ac novatores reliquos damnavit ut haereticos. 7 Nulla autem ratione potuit significare ecclesiam, quam ipse vocat columna^u et firmamentum veritatis, quae definivit nuptias bonas esse, nec caelibatum iis, qui in clerum sunt adseribendi, injungit, nisi quatenus melior est, et ipsorum statui masis conveniens.

196. Ad 5. D. Uxorem habeat, quam unusquisque duxerat, C. quam ducere debeat, N. Ut patet ex orationis serie. Vere spiritus immundus excaecavit haereticos, qui talia obtrudunt, ut adstruant divinum conjugii mandatum; praesertim cum ibidem apostolus aperte declaret, se loqui *secundum indulgentiam, non secundum imperium.* 8

197. Ad 6. D. Melius est nubere quam uri, id est, quam fornicari, iis scilicet qui liberi sint, C. quam tentari, praesertim si castitatis vel lege vel voto sint obstricti, A^l. Nec enim uritur, qui tentationem patitur quidem, sed eidem viriliter resistit, eamque vincit, sed potius coronatur; sicut non uritur, qui calefit, sed qui ab igne reapse aduritur et laeditur. 9 Huc accedit, quod apostolus hic loquatur de iis, qui liberi sunt non vero de aliis, qui ad vincendas tentationes, non ad conjugium, sed ad orationem, jeju-

6) Cf. Bernard, a Pie. in hunc loc. Nec abnuit Rosenmuller, qui hunc textum ita exponit: „Ab omnibus conjugio suus servetur honos . . . *αμίσχτον, intemeratum*, quod inquinari scortatione et adulterio non debet.“

T) A nonnullis observatum fuit, antiquos illos haereticos in ejusmodi errorem incidisse ex sublimi idea, quam de virginitate et continentia Christus et apostoli ecclesiae tradiderunt; atque, ut inoris stultorum est, in oppositum scopulum inciderunt.

8) *Τούτο δε λέγω κατὰ Ουγγνώμην, ὃν κατ' ἐπιταγήν.* Perinde ac si diceret: non praecipio, sed permitto: non jubeo, sed indulgeo; quod optime expressit syriaca versio: *Hoc autem dico tamquam infirmis, non ex praecepto.* Corinthii, ut notat Baronius, *Annal*, tom. I. erant genio suo salacissimi, et prae ceteris graecis Veneris studio deditissimi. Cf. Cornel, a Lapide in fine cap. VI. et in cap. XI. 3; Tirinus in fine cap. VI; Fromondus in praefat.

9) Cf. Bernard, a Pic. in hunc loc. et Estius.

nium, sensuum custodiam, corporis macerationem confugere debent; a quibus tamen subsidiis atque remediis pejus quam a cane et miguc abhorreat adversarii nostri.

198. Ad 7. 2). Debet ex apostolo episcopus esse unius uxoris vir, id est, non bigamus, C. maritus esse, Δ'. Alioquin neque Timotheus, immo neque ipse apostolus idonei fuissent ad episcopatum. Sane hoc sensu verba apostoli universa intellexit antiquitas.¹⁰

199. Ad 8. D. Volo, id est, malo viduas juniores, et quidem fornicarias, nubere et matres familias esse quam incontinenter vivere, C. id est, praecipio omnes prorsus nubere, et veto viduas esse ac permanere, A. Nempe eodem sensu bic loquitur apostolus, ac postea scripsit Hieronymus ad Ageruehiam: *Quia multo tolerabilius est digamam esse quam scortum.*¹¹ Quid porro hoc commune habet cum caelibatu ecclesiastico? ¹²

200. II. Obj. adversus alteram propositionis partem. Caelibatus matrimonio adversatur, quod est a naturae jure omnibus ac singulis imperatum; adversatur igitur ejus professio juri naturali. 1. Natura enim hominem ad matrimonium inclinatur, 2. et in eum finem sexuum diversitas ab eadem natura est ordinata. 3. Quod veteres philosophi docuerunt his ducti principiis: 1°. Natura homini indidit immortalitatis desiderium; hoc autem homo explere nequit nisi per sui ipsius reproductionem in filiorum procreatione, in quibus pater vivere pergit. 2°. Perinde est non dare alicui individuo existentiam, cum fieri potest, ac individuo jam nato vitam auferre, quod gravissimum scelus est. 3°. Quilibet tenetur naturae restituere, quod ab eadem accepit; dedit vero natura singulis individuis existentiam; ergo et hanc per alterius procreationem quilibet, cum possit, eidem restituere debet. Hinc gravis semper flagitii sontem eum habuerunt, qui caelebs vixisset, et atrocioribus poenis in altera vita addictum iri rati sunt, aut saltem infelicem habuerunt eum, qui uxore ducta absque liberis decessisset. Ergo.

201. Resp. Neg. Ant. Ad 1. prob. D. Natura hominem ad matrimonium inclinatur, ita tamen ut nullam inducat obligationem, Tr. ut inducat obligationem, subd. generalem et vagam respectu totius speciei, qua ejus conservationi prospiciat, Tr. stricte sumptam, quaeque semper et in omni casu singula speciei individua obliget, N. Responsio patet ex superius dictis.

”) Cf. Renaudot. *Perpêt. de la foi*, tom. V. lib. V. chap. 7.

u) *Epist. CXXIII. ad Ageruehiam*, n. 4; seu ut scribit *Epist. LXIX. ad Salvinam*, n. 10: *ulntelligimus, ilium non stantibus corojiam, sed jacentibus manum porrigere. Vide qualia sunt secunda matrimonia, quae*

lupanaribus praeferuntur; quia declinaverunt quaedam post satanam. Ideo adolescentula vidua, quae se non potest continere, vel non vult, maritum potius accipiat quam diabolum." Edit. Vallars.

**) Cf. Zaccaria, op. cit. lib. III. cap. 3. 1 et seq.

202. Ad 2. *D.* ita ut omnes *possint*, ai velint, matrimonium inire, *C.* ita ut omnes *debeant*, *N.* Aliud porro est loqui de idoneitate, quam natura dedit, aliud de officio: alioquin in absurda incideremus.

203. A<1 3. *D.* Non pauci, seu potius nonnulli philosophi ita senserunt, sed immerito atque stultis principiis ducti, *C.* merito ac solidis principiis innixi, *A.*

204. Ac 1°. id non evincit inditum a natura immortalitatis desiderium; ejusmodi enim desiderium afficit proprium individuum, neque expletur per vitam filiorum, in quibus nonnisi improprie pater vivere dicitur.

205. Non 2um cum magnum intersit discrimen inter eum qui natus est et eum qui necdum vivere coepit; qui enim jam natus est, jus acquisivit ad sui conservationem, quod nemo laedere potest absque immani flagitio; contra vero qui necdum natus est, ejusmodi jus neque acquisivit, neque acquirere potuit, cum nondum esset.

206. Non denique 3U,l' eo quod sub ea tantum obligatione quisque debeat naturae restituere, quod ab ea accepit, sub qua illud accepit; cum vero nulla obligatione obstrictus pater filio dederit existentiam, hinc filius nulla pariter obligatione adigitur ad hanc ipsam existentiam alteritribuendam. Quare cum falsa ac stulta sint principia, quibus veteres philosophi permoti sunt ad eam sententiam amplectendam, exinde etiam patet falsitas conclusionum, quas ex illis deducebant.¹³

207. *Inst.* Ex physiologia et medicina, 1. instinctus, quo a natura in matrimonium ferimur, est prorsus *irresistibilis* seu invincibilis; 2. hinc caelibes innumeris prope morbis obnoxii simt, non solum corporis, sed 3. et animi, quo fit ut rustici, tristes, severi ex sua solitudine, atque ex pugna quam sustinere coguntur, efficiantur.¹⁴ Ergo.

208. *Resp.* A. Cum ejusmodi assertionem falsitatis prorsus arguant innumeri prope caelibes utriusque sexus, qui ex confessione ipsorum adversariorum intemeratam servant castitatem. Inter ceteros auctor queritur, *maximam caelibum partem bene nimis votum continentiae servare.*¹⁵ Neque omittendum ést ex principiis religionis catholicae Deum gratiae suae subsidio iis omnibus, qui sincere opem et auxilium ab eo precantur, suppetias ferre; nemo porro nisi atheus ac materialista Dei actionem in creaturas suas negaverit. Si verum esset adversariorum principium, gubernia, quae

,3) Cf. Bianchi op. cit. pag. 344 et seqq. ubi haec argumenta fuse discutit et dissolvit.

*) Ita Frank op. cit. lez. I. art. 2. §. 12 seqq., Mahon, *Medicina legale e polizia medica*, trad, dal francese, ediz. 3. Milano 1820, tom. IV. *Del celibato* §. 84 et seqq., auctores op. *Dictionnaire des sciences médicales*, artic. *Célibat*, ac praesertim tom.XI.

art. *Contenance*. Sic etiam Jac. Barzelloti in op. *Questioni di medicina legale*, ediz. VII. Pisa 1836. tom. I. lib. I. *Afrodisiologia o Venere forense*, hinc inde ea scribit quae cum' continentiae professione conciliari nequeunt. Sic alii passim.

15) Tta auctor op. *Continuation de CEspirit des lois*, pag. 40.

religioso caelibatui faverunt, tot hypocritarum causam egissent omnisque licentia permittenda iis esset, qui vel matrimonium contrahere nequeunt, aut legitimo matrimonio uti non possunt. Quis autem ferat ejusmodi absurda atque ab efiraenata libidine profecta principia? 16

209. Ad 2. **Resp.** 1. Aig. Tum quia celeberrimi physiologi ac medici data opera contrarium ostendunt 17; tum quia experimentum quotidianum falsitatis arguit adversariorum assertionem. Plures enim caelibes ad decrepitam usque aetatem pervenerunt, atque in dies perveniunt, et quidem bene valentes,*8 Ex recensionibus *statistics* ut vocant, constat, longaevitatem propriam potissimum esse monialium et religiosorum, id est, caelibum 19; quod confessi sunt inter ceteros Baco de Verulamio²⁰ et Mahon²¹;

,e) Omni qua potui diligentia expendi, quae ab irreligiosis ac materialistis, sive physiologis sive medicis, afferuntur adversus caelibatum, et comperi, eorum conclusiones deducere ad effraenam licentiam in innumeris prope casibus et adjunctis, in quibus ex utroque sexu quilibet inveniri debet. Aut itaque ipsi putant vera esse principia seu theorias, quas ponunt, et tunc omnes debent pravas conclusiones admittere, quae viam aperiunt omnibus flagitiis. Si vero eas respuant, fateantur opus est, easdem theorias aut falsas, aut saltem plus aequo amplificatas esse, quas ipsi venditant. Plerumque ex casibus particularibus per inductionem isti concludunt ad universale; at ex hac agendi ratione pari modo nos ex casibus particularibus, qui innumeri prope sunt et omni exceptione majores, jure possemus assurgere ad universalitatem.

,T) Inter quos recensentur Nicolai, serm. VL tract. IL cap. 5; Cagnato, lib. I. obs. 1; Santorelli, *Antipraxis*, lib. XVI. cap. 5; Rediginus alique non pauci apud cl. Scotti in *Catechismo medico*, art. *Celibato*. Prodiit in hanc rem Lucae anno 1840. egregium opusculum cui lit *Del celibato fisicamente considerato Commentario offerto alla classe medico-letjale non che al ceto ecclesiastico da un medico italiano*; in quo totum hoc argumentum scientificè illustratur. Hujus opusculi auctor est professor Hennenegildus Maria Pistelli, qui Florentiae anno 1844. novam ejusdem editionem adjectionibus auctam adornavit. Huc etiam spectat praeclarum opus quod in lucem

edidit cl. Debrync doctor medicinae facultatis parisiensis etc. inscriptum: *Essai sur la Théologie morale considérée en rapport à la Physiologie et à la Medicine*. 3. edit. Paris 1843.

,s) Brown celebris medicus anglus, in op. *Errores populares*, lib. I. pag. 282. observat, caelibes diutius, ceteris paribus, vivere quam conjugatos. Leonicens, doctissimus medicus italicus, tribuebat continentiae valetudinem perfectam, qua frabatur anno 90; Hasech parochus laodiensis, qui mortuus est aetatis suae anno 125, id ipsum affirmabat. Cf. Feller, *Catéchism. philosoph.* art. cit. Cf. etiam De Maistre, *Soirés de Saint Petersburg*, tom. I. soir. 1. Celeberrimus Newton virgo mortuus est, atque, ut loquitur Zimmermann, aetate annorum 85 detulit in sepulcrum id, quod infelix juvenus nostra misere projicit aetate annorum 14. Ast Newton cogitationem in coelum intentam jugiter tenebat.

19) Consului has recensiones, quae paucis abhinc annis tum Venetiis tum Mediolani prodierunt, aliasque non paucas, ac semper inveni majorem longaevitatem in caelibibus quam in nuptis, etiam quoad numerum.

•°) Cf. *Sir. Francis Bacon's works*, in 8. tom. VIII. pag. 358. London 1803.

21) Op. cit. tom. IV. pag. 261. Placet ejus verba exscribere, cum sint hominis caelibatui infensi: DSe quelli, *inquit*, che per ubbidire ai doveri del proprio stato, o per qualche altro motivo, ricusano di ascoltare la voce della natura, non ne provano sovente alcun incomodo; se anche l'espe-

ex veteribus vero Galenus idipsum confirmat²²; cujus quidem phaenomeni non una causa assignatur a peritioribus medicis,²³

210. Reap. 11. *D.* Qui tamen, si qui sunt, communes pariter sunt cujusvis conditionis ac status hominibus, *Tr.* vel *C.* proprii caelibum tantum, *iv.* Jam vero Horatius et Tissot agunt de morbis litteratorum, Ramazzini de morbis artificum, Plempius de morbis togatorum, Peringle de morbis militum, Fmstenau de morbis mediconum; Haller tractatum edidit, cui titulus: *Vita humana morbus continuus, sive tractatus de morbis aetatum*.²⁴ De morbis demum conjugatorum egerunt Hippocrates, Pere, Chambonius, Aretaeus, Savonarola, Mahon, Frank, alique non pauci, ostenduntque, longe fortasse prae ceteris statum ejusmodi periculosiorem esse.²⁵ Ad quid igitur adversarii obtrudunt nobis morbos caelibum?

211. Ad 3. Vel *N.* vel *D.* Qui tamen moeror animique labor, si conferantur cum illis anxietatibus quibus conjugati discruciantur, penitus evanescunt, *C.* in se, *Tr.* Quid porro conjugati perfene non debent vel a querula uxore, vel a filiorum turba, protervia, inobedientia, malis moribus etc.? Quid si pugnandum praeterea sit cum fame omniumque pene rerum inopia, adeo ut pauci inveniantur, quos non poenituerit initi matri-

rienza cLimosira che i religiosi celibatari rigidi osservatori delle sue leggi hanno goduto sino ad una estrema vecchiezza della più florida salute, cio deve ascriversi ad un beneficio di questa stessa natura, da essi disprezzata, e che non si manifesta in niuna parte più provida, che nelTindustrioso artificio coi quale essa forma l'umor prolifico...." Ad- quid igitur tot declamationes adversus caelibatum?

22) *De tueor, affectionibus*, lib. VI. cap. 6. Id ipsum fatetur Haller, *Elementa physiol.* lib. VII. pag. 555. loquens de coenobitis, qui per longum vitae curriculum exactissime vola, quae nuncupaverant, servaverunt.

“) Cf. Zachia, *Ouaest. medie, legalis*, lib. VI. tit. I. *De erroribus medicorum*, quae L V. n. 4 et seqq. Mahon ipse loc. cit. scribit: „L'assorbimento (prolific! humoris) (rasmetterà al sangue delle particelle di una sostanza attiva, che stabiliranno la sanità ed accresceranno le forze." Alia ibid, videri possunt. Nec enim theologum decet in nonnullis ad particularia descendere. Adde, naturam multiplici ratione sibi prospicere, ut idem auctor observat. Quod quidem ex professo ostendit cl. Laurentius Martini professor in Univers, taurinensi, in

op. *Lezioni di Fisiologia*, Torino 1830. tom. X. lez. LXXXII. pag. 96. ubi inter cetera haec scribit: »L'na siflatta quistione è molto delicata. Non vuolsi tuttavia preterire, perché alcuni la propongono, e vorrebbero, che si potesse dimostrare, come la continenza sia contraria alie leggi della sanità. Noi dunque stabiliamo, che que' casi, in cui la continenza fu nociva, sono anzi immaginari, che probabili. Ragioniamo senza prevenzione; nè mancheremo di validissimi argomenti a conquistare i nemici della verginità... Qui deinde thesim suam egregie adstruit ex intimis physiologiae principiis. Utinam indissolubile conjugium inter scientiam ac religionem aliquando celebraretur! Verum plures cupiunt vanam captare gloriolam apud stultos, mente non minus quam corde corruptos. Ast constanter tandem aliquando scientia vindicat se de injuria sibi illata, dum irreligioni ac impietati inservire cogitur contra sua ipsius vota.

21) Ocniponti 1693- Etiam Hippocrates, in *Epist. ad Domagetem* scripsit: "Ὁλο ἀνθρώπο νοῦΟο .

1A) Apud Scotti, op. et loc. cit.

monii? Quod spectat ad rudiores agresteaquo mores, severitatem ac tristitiam, quibus sibi fingunt adversarii laborare caelibes, eos rursum revocamus ad experientiam, ex qua constat, caelibes ut plurimum hilariores laetioresque ceteris esse, adeo ut excitarim invidiam eorum, qui contrarium institutum sectantur. Si qui sunt ex caelibum coetu, qui praeclaras illas dotes prae se ferant, eae non ex caelibatu, sed vel ex animi indole, vel ex naturali affectione, institutione aliisve causis prorsus extrinsecis repeti debent; quas leviores animi labes facile est in omni hominum coetu invenire, uti ex consuetudine cuivis innotescet.²⁶

PROPOSITIO IV.

Continentiae lex sacris ministris imposita -nedum societatis bono adversetur, illud potius mirifice promovet.

212. Haec propositio est adversus illos angustae mentis philosophos et politicos, qui non ita pridem dolebant Europae vices ob certam perniciem, quam eidem instare clamabant ex damnis, quae in societatem proveniunt ab ecclesiasticorum caelibatu. Hi porro parum sibi constantes tolerantiae nomine vellent libertatem clero catholico adimere, eumque iugo matrimonii subicere.

213. Sic vero veritatem thesis adstruimus: Lex illa societatis utilitati reiue publicae commodis conducere dicenda est, quae et familiis perennitatem et generis propagationem affert; quaeque efficit, ut litterae et bonae artes vehementius excolantur; quae denique publicae beneficentiae et caritatis instituta mirifice promovet amplificatque. Atqui talis est continentiae lex.

214. Per eam siquidem ecclesiae ministri, qui sunt ministri publici, a quovis domestico negotio liberi, totos se mancipare possunt publico fratrum ac concivium suorum commodo ac utilitati; contra vero si domesticis curis detinerentur, quae conjugio adnexae sunt, in duas veluti partes distraherentur; publicae siquidem ac privatae rei cogerentur curam gerere. Cumque domestica ejusmodi ac privata commoda, ut saepenumero evenire conspicimus, sacerdotis matrimonio juncti animum totum ad se rapiant, illud procul dubio eveniret, ut tantum publicae utilitati detraheretur, quantum domesticis curis ipse vacaret.¹

²⁶) Cf. Biscardi, *Resp. ad problema: Se più felice sia lo stato dei celibe, o dei conjugato*. Venez. 1554. Qui tamen longius progressus est, quam par fuerit; nimis enim exaggerat conjugii mala. Cf. praeterea Petrus Blosius, *Epist.* LXXIX. ad R. Diaconum; Soto, *De justitia et jure*, lib. VII. qu. 1. art. 1.

¹) Optime auctor art. cit. *Du Célibat des prêtres*: «Il y a dans chaque état deux classes de citoyens, ou plutôt dans chaque citoyen deux hommes, l'homme public et

215. Han propterea domestica sollicitudine vacui ecclesiae ministri magis in primis idonei inveniuntur ad communicandam vim moralem ac religiosam privatis familiis, ut conjuges mutuo amore se prosequantur, ad paci eorum consulendum, ad eos a vitiis ac effraeni licentia deterrendos atque a simultatibus, quae profecto multo magis nocent propagationi, quam eidem multiplicata inconsulto conjugia prospiciant. Cum vero ex familiarum firmitate et conservatione pendeat firmitas et conservatio societatis, quae ex totidem familiis exurgit et coalescit, sequitur, caelibem clerum multo magis conferre ad ejusdem societatis conservationem ac perpetuitatem quam conjugatum.² Rursus: cum bonum individuorum a bono ac felicitate societatis, cujus membra sunt, omnino pendeat, evidens est, non posse caelibes ecclesiae ministros bonum societatis promovere, quin bonum promoveant singulorum individuorum.

216. Quod vero spectat ad intellectualem ac moralem institutionem, nemo sanus negaverit, longe aptiorem ad eam curandam ac perficiendam eum inveniri, qui totus in ea esse possit, et qui ob excellentius sublimiusque vitae genus, quod profitetur, auctoritatem et fiduciam sibi conciliare possit, quam qui domesticis negotiis implicatus est, ac in nulla re reliquis praestat, super quos influxum exercere debet. Talis porro est, tum rei ipsius natura inspecta tum etiam communi hominum judicio, caelebs ecclesiae minister, qui sive erudiendae in litteris juventuti, sive in eorum animis ad pietatem

L'homme privé: celui-ci, concentré dans sa famille, travaille en silence à son propre bonheur, et à celui des êtres qui lui sont chers; l'autre, sortant de la sphère étroite où la nature semblait l'avoir circonscrit, s'élève à la hauteur des fonctions auxquelles il est appelé, et se sacrifie tout entier aux intérêts publics dont il est dépositaire. Car nos forces et nos facultés sont si bornées que, pour bien répondre au vœu de la Providence, ou pour bien servir le pays, nous devons, autant qu'il est en nous, diminuer et resserrer nos obligations privées, à mesure que nos devoirs publics s'étendent et se multiplient. Or, tel est le Prêtre; c'est un homme public, on plutôt c'est l'homme de tous. Il doit être prêt à voler à chaque moment où la voix de l'infortune et de la religion l'appelle, dans la cabane du pauvre, dans le palais des grands, dans le temple du Seigneur. Il est responsable, devant Dieu et devant les hommes, d'une heure, d'un moment.'

2) Quidam ex recentioribus philosophis dixit: „La loi qui permet le célibat, n'est point opposée à la loi qui règle le mariage. La fin du mariage est de conserver le genre humain par la reproduction; la fin du célibat est de donner à la société des ministres uniquement occupés de leur fonctions, et qui conservent les hommes, les uns en leur communiquant la force morale de vivre en paix avec leurs semblables, les autres en les empêchant par la force physique de troubler la paix. Ce sont des lois de conservation des familles; et la société se perpétue et s'accroît bien plus par la perpétuité des familles que par la fréquence du mariage." (*Annal. de Philosophie chrétien*, loin. I. pag. 294.) Quare vel ipse Montesquieu in op. *L'esprit des lois*, liv. XXIII. chap. 2. magnum hoc doctrinae moralis ac politicae oraculum protulit: „Que la continence publique est naturellement jointe à la propagation de l'espèce."

atque ad bonos mores informandis, totum se reddere potest; qui praeterea facilius in ipsorum parentum voluntatem eam auctoritatem influere valet, quam ipsi in ceteris despicerent. Ex his autem pendet civilis cultura et institutio, quae eo magis crescit, quo maiorem influxum exercere potest sacer ecclesiae minister. Haec autem religiosa, intellectualis ac moralis institutio ad bonas artes etiam se protendit, ad scientias, litteras, totamque ingenui civis vitam.³

217. Beneficentiae demum atque caritatis instituta ortum et incrementum, vel ex toto vel magna saltem ex parte, a caelibe sacrorum ministrorum vita pendere, ipsa patefacit rei, de qua agimus, natura. Ipsi enim, quibus orphanorum, senum, infirmorum ac miserorum turba demandata est, veluti omnium parentes ac refugium in societate spectantur eo praesertim nomine, quod ab omnibus domesticis ac publicis negotiis feriat sint. Caritas, quam in omnes suadet immo praecipit cliristiana religio, nullum invenit in ipsis impedimentum, quo in cunctos se diffundat. Ipsa sua vivendi ratione caelibes ministri mediatores constituuntur inter divites et egenos, inter debiles ac potentes, et corrogant undique media, quibus indigentiae subveniant, quacumque possunt ope. Hac de causa et libenter opulenti eisdem subsidia tribuunt, et pauperes ad eos magna fiducia confugiunt. Haec porro in clericis conjugatis, uxore aut frequenti sobole onustis, vix aut ne vix quidem concipi possunt.⁴

3) Satis est comparare inter se publica aedificia, templa praesertim, hospitia aliaque ejusmodi, quae a catholicis excitata sunt tum medio aevo tum sequenti aetate ubique terrarum, nec non monumenta sculpturae, architecturae et picturae, cum aedificiis aliisque monumentis protestantium, ut quisquis inlelligat, solam religionem catholicam pulchri ac magnifici idealem atque, ut ita dicam, coelestem inspirationem ingerere. Facile quisque levi inspectione inter duo aut plura simulacra aut tabulas pictas discernere potest inter opus catholici et opus protestantis. Caret enim istius animus pietate, quam propterea nequit exprimere in operibus ingenii sui. Cf. Rubichon, op. cil. *De l'action du clergé* etc. chap. 10. *Du célibat dans ses rapports avec la population*, pag. 257 et suiv., nec non egregia opera Cypriani Robert: *Essai d'une philosophie de l'art ou introduction à l'étude des monumens chrétiens*, Paris 1837, cum lectionibus quae circa monumenta Christiana in lucem ex eodem auctore

prodierunt, et D. Rio, *De la poésie chrétienne dans ses principes, dans sa matière et dans ses formes*, una cum analyse ac observationibus cl. com. De Monlalembert, Paris 1837. Hic porro auctor spectatur tamquam aestheticae Christianae instaurator. Anno elapso (1838) D. Webly Pugin, architectus anglus, ex sola comparatione monumentorum catholicorum et protestantium primum stimulum habuit ad amplectendam religionem catholicam veluti divinam, prout reipsa fecit. Cf. ejus opus inscriptum: *Contrasts between the noble edifices of the XIV and XV centuries and similar buildings of the present day shewing the decay of taste*, Lond. 1837; turn: *An apology for the contrasts, being a defence of the assertions advanced in that publication against the various attacks made upon it, By Welby Pugin, esq. author of the book in question*, Lond. 1837.

*) Apprime comes de Maistre, in op. cit. *Du Pape*, lib. HI. chap. 3. 2. haec

218. Ne quis vero suspicetur, ea, quae paucis contraximus, theoretica tantum esse, non autem practica, juverit factis et experimentis publicis haec omnia confirmare.

219. Ac primo quidem ex publicis tabulis compertum est, nusquam regna aut provincias magis civium multitudine et opibus floruisse, quam ubi viguit cleri catholici caelibatus. Si Europa ad illud potentiae atque opulentiae culmen pervenit, in quo eam suspicimus, totum id acceptum tam utili institutioni referre debemus. Nobis satis hic sit commemorare Italiam, Gallias, Belgium, Austriacum imperium, Helvetiam catholicam, Hiberniam; quae si comparentur cum regionibus, in quibus caelibatus a ministris proscriptus est, patebit, ceteris paribus, longe magis prae istis illas populi frequentia abundare.⁵ Quod profecto repeti nequit nisi a caelibe cleri catholici vita, atque a vi religionis, qua fit, ut matrimonii jura ac leges sanctius custodiantur, familiae firmentur, conserventur, augeantur.

220. Quid de institutione juventutis intellectuali ac religiosa dicam, cui informandae a caelibe catholicorum clero gratuita scholae ubique locorum apertae sunt, eo successu ut nulla sit civium classis, quae instructionem, ad civilem culturam tantopere necessariam, summa facilitate haurire nequeat? Si vero litteraria haec institutio, quae adeo confert ad societatis felicitatem, comparetur cum scholis, ut vocant *normalibus* ac *mutuis*, quales a protestantibus excogitatae sunt, illico apparebit, quam immane inter utrasque intercedat discrimen. Ex illis enim quotidie cives bene morati, optimi magistratus, utilissimi patresfamilias prodeunt; contra vero ex istis homines protervi, societatis perturbatores, increduli, seu flagella societatis ut plurimum emergunt. Diuturna experientia id apertissime ostendit, ita ut ejusmodi scholae magis ac magis dilabantur.⁶

de clero catholico scripsit: »Cette puissance encore plus merveilleuse, qui peut attendrir un coeur pétrifié et le rendre à la vie; qui va dans les palais arracher l'or à l'opulent insensible ou distrait, pour le verser dans le sein de l'indigence; qui affronte tout, qui surmonte tout, dès qu'il s'agit de consoler une âme, d'en éclairer ou d'en sauver une autre; qui s'insinue doucement dans les consciences, pour y saisir des secrets funestes, pour en arracher la racine des vices; organe et gardienne infatigable des unions saintes; ennemie non moins active de toute licence; douce sans faiblesse; effrayante avec amour; supplément inappréciable de la raison, de la probité, de l'honneur, de toutes les forces humaines, au moment où elles se déclarent impuissantes;

source précieuse et intarissable de réconciliation, de réparations, de restitutions, de repentirs efficaces, de tout ce que Dieu aime le plus après l'innocence; debout à côté du berceau de l'homme qu'elle bénit; debout encore à côté de son lit de mort, et lui disant, au milieu des exhortations les plus pathétiques et des plus tendres adieux: *Partez*; cette puissance surnaturelle ne se trouve pas hors de l'unité..

5) Cf. Rubichon, op. cit. chap. 10. *Pu célibat dans ses rapports avec la population en France*, ubi non de solis Galliis sed de aliis provinciis ac regnis, tum absolute tum comparative spectatis, atque ex recentissimis censibus ostendit veritatem, quod asseruimus.

“) Vixdum ortae sunt ejusmodi scholae

221. Demum industria et ope cleri catholici, ubique, patere domicilia ad diversas miserorum classes colligendas, ac in dies nova erigi, noetria quotidie oculis usurpamus. Quid vero non contulit et confert sollicita caelibis cleri caritas nosocomiis, orphanotrophiis, gerontotrophiis, mente captis, surdis ac mutis, et reliquis miseris cujuscumque generis? Invido quidem oculo haec omnia hospitia ac domicilia caritatis aspiciunt protestantes; at steriles ipsi sunt, nec quidpiam unquam, quod aliqua ratione conferri possit cum institutionibus catholicorum, licet vero maxime voluerint et conatus omnes eo direxerint, nisi pertenuem vix umbram in suis imitationibus protulerunt. Vix enim reperiun- inter eos qui velint se devovere tot sacrificiis, sine ulla mercedis spe, ad miserorum levamen; neque etsi optarent, possent, domesticis curis detenti ac praepediti.⁷

222. Exinde factum est, ut nonnisi languente ac deficiente fide ac inter civiles motus exurgerent increduli, religionis ac societatis hostes terribiles, adversus catholicorum caelibatum. Hujus tamen generis homines ut plurimum a legitimo conjugio abhorrent, ut caelibatum libertinum consectentur. Verum ex hoc nova ratio se se offert principibus ac veris politicis tam salutarem institutionem ab istorum stultis declamationibus tuendi,

normales ac mutuae, ut incaute eas admittatae haud paucae civitates catholicae adsciverint. Verum fructus paulo post arborem prodiderunt; tanta enim incesserat juvenum animos arrogantia ac tumor, ut vix patrium imperium sustinere vellent; depravati praeterea mores ul plurimum omnes ab eis pudorem excusserant; atque exinde factum est, ul pedetentim ejusmodi scholae evanuerint, ac locum cesserint institutoribus ecclesiasticis ac religiosis.

*) Innumera pene sunt instituta caritatis, quibus viri ac mulieres se devoverunt ac devovent solatio omnis classis miserorum, adeo ut lotam vitam insumant in illis caritatis operibus, a quibus natura abhorret; cernere est nobiles puellas, quae delicate enutritae in paterna domo, mundum, ac vanitates exosae sunt, omni humanae spei nuncium remittentes, se totas mancipare infirmorum ac egenorum molestiis et incommodis sublevandis, saepe tempore luis ac contagiosi morbi imperterritas sese exhibere illorum curae, nec aliam mercedem praeter sacrificium propriae vitae sibi proponere. Sane nec pauci religiosi aut sanctimoniales feminae, his institutis cari-

talis addictae, hilares vitam profuderunt. Plura utriusque sexus individuorum millia ubique gentium in ecclesia catholica hoc heroicum vitae genus instituunt, ac maria trajiciunt, ut in Asiam, Africam et Americani apud barbaras et silvestres nationes hujusmodi transferant beneficentiae opera. Vere catholica religio caritate vivit et operatur. Contra vero apud acatholicos omnia frigescunt; nedum mulieres, sed ipsi ministri, ut vocant, sectarum non solum nil ejusmodi moliuntur, sed ad minimi periculi adspeculum se retrahunt ac fugiunt, sub specie quod nolint in proprias domus luem inferre atque uxori ac filiis perniciem consciscere. Ita reposuerunt non ita pridem ministri protestantes in statibus foederatis Americae, cum lues indica regiones illas depopularetur; ita respondit anno elapso archiepiscopus anglicanus dublinensis probationibus, quas propterea sustinere cogebatur. Esto; verum nonne ejusmodi excusationes meliorem conditionem esse caelibatus ecclesiastici ostendunt? Optima praeterea ratio est, quia quemadmodum extra unitatem vera fides, sic vera caritas non invenitur.

utpote tot bonorum, quae in Rocietatem proveniunt, rnatrem fecundissimam et altricem tutissimam.

Constat igitur ex dictis, clericorum continentiam, quaquaversus spectetur, nedum adversetur societatis bono, illud potius mirifice promovere, prout demonstrandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

223. 1. **Obj.** 1. Caelibes viri innumeris prope civibus rempublicam defraudant.⁸ 2. Nulli praeterea prosunt caelibatus molestiae et incommoda; 3. pluribus vero prodesse possent clericorum conjugia, 4. quibus castiores et puriores fierent ipsorum mores, eorum liberi melius instituerentur, iterum in terris vivere viderentur Zacharias et Elisabetha, eorumque filii Praecursoris virtutes aemularentur.⁹ 5. Institutio, quae si universalis fieret, destrueret societatem, non est perfectio, sed insanientis et aberrantis mentis effectus; talis porro est continentiae professio¹⁰; 6. eam proinde graeci et romani datis legibus proscripserunt, infamia notarunt caelibes eosque gravibus poenis addixere.¹¹ 7. Sane dum protestandum provinciae florent, squallent regiones catholicorum in deserta co Hill utatae ita ut vix incolae ad açjros colendos ac mechanicas seu illiberales artes exercendas sufficient¹²; 8. cujus quidem infrequentiae alia causa assignari non potest praeter ingentem caelibum ecclesiasticorum multitudinem. 9. Hinc spiritus saeculi, quod *in progressu*, ut ajunt, versatur, non amplius patitur ejusmodi institutionem.¹³ 10. Quare, ut demum abrogaretur, supplices libelli non ita pridem guberniis dati sunt¹⁴, de quorum felici exitu spes non modica affulget. Ergo.

s) Ita post protestantes autor op. *Les inconveniens du célibat des prêtres*, Genève 1781; et, quod mirum est, medici illi libertini quos superius recensui, hanc urgent difficultatem; unde palet, utrum ex physiologiae ac medicinae fontibus, an potius ex impietate illa amplificent incommoda, quae urgent adversus continentiae professionem.

’) Sic auctor anonymus tract. *Della necessità ed utilità del matrimonio degli ecclesiastici*, anno 1770. sine loco edit, part. I. pag. 107; cui accessit Frank, op. cit. *Sistema completo di polizia medica*, loc. cit. §. 16.

”) Ita Bretschneider. Cf. op. *Henrietta et Antonius*, sou *De proselytismo ecclesiae romanae et euangelicae*. Vind. 1828.

“) Cf. Plutarchus, in *Lycurgo*, opp.

tom. I. pag. 64; Plato, *De legib.* lib. IV. et lib. VI; ut testatur Cicero, *de Legibus* lib. III. Inter leges XII tabui, et haec reperiiebatur: *Caelibes Esse Prohibento*, cujus exeeulio demandata erat aedilibus. Plura alia recenset H. G. Heineccius, *Antiq. Rom. jurispr. illust.* syntagma lib. I. tit. XXV.

*3) Sic auctor operis *Recherches philosophiques sur le célibat*.

l3) Ita professores friburgenses in libello supplici, de quo mox dicemus.

u) Anno 1828. tres dati sunt ejusmodi libelli a professoribus friburgensibus in Brisgovia, alter magno duci badensi, alter comitiis magni ducatus, tertius episcopo friburgensi. In ducatu Hessen-Darmstadt quidam *deputatus* D. Ernestus Hofimann, die 15. Jun. 1830. obtulit pariter propositionem, seu *motionem* ut vocant, ad ab-

224. **Resp. Adi. D.** Caelibes universim sumpti, C. ecclesiastici, A'. Minim eat, pseudopoliticos cum proiestantibus in unum invehī caelibatum ecclesiasticum tamquam unicam reipublicae perniciem, et oculos avertere ab immensa caelibum turba, quae vera causa existit damni, quod respublica a caelibatu patitur. Viget enim praeter ecclesiasticum caelibatus militarie, caelibatus nauticus, caelibatus philosophicus, caelibatus famulitius, caelibatus libertinus; cum quibus omnibus si comparentur pauci ecclesiastici, qui continentiam profitentur, patebit, risu excipiendos esse adversariorum clamores, qui ex solo odio in clerum catholicum, seu potius in religionem catholicam oriuntur. Si tantopere ipsis cordi est reipublicae profectus, quare non insurgunt iam recensitos caelibatus, a quibus innumerorum civium procreatio impeditur, et qui causa sunt extraeius libidinis et vitiorum colluviei?¹⁵ Quod si ecclesiastici sub aliquo respectu defraudant civibus rempublicam, abunde compensant hoc detrimentum per conservationem familiarum, ut vidimus, et morum integritatem, quam mirifice promovent; quibus fit, ut longe major propagatio ex legitimis conjugiiis habeatur, quam si conubia frequentiora celebrarentur.¹⁶ Quis porro ignorat, rectos mores nervos esse civitatum?

225. **Ad 2. -Vy.** Prosunt enim ejusmodi molestiae et incommoda, si quae sunt, in primis ipsi caelibae ad coronam; prosunt imiverso gregi seu populo christiano, dum ipsi non subtrahitur, quod impenderetur familiae curis ac privatae filiorum et uxoris institutioni et sustentationi; prosunt omnibus veneratione, quam sibi conciliant; prosunt orphanis, pauperibus, infirmis; prosunt, ut verbo dicam, societati universae, quae tot emolumenta inde derivat, ut ex probationibus constat.¹⁷

olendam legem caelibatus ecclesiastici. Item die 17. Sepi, ejusdem anni plura ibid, diffusa sunt postulata ad eundem finem. Deum in Galliis 1829. et 1830. haec eadem quaestio proposita et agitata est in publicis regni comitiis.

,J) Cf. *Dictionnaire abrégé des sciences médicales*, Milan 1822. vol. IV, V. art. *Célibat, Continence, Incontinence*, in quibus evidenter ostenditur, non ex caelibatu virtutis ac religionis causa suscepto, sed ex caelibatu involuntario, ex incontinentia sive in conjugio sive extra conjugium, omnem societatis moralem corruptionem provenire, sobolis procreationem impediti etc. Nec dissentiunt Mahon, Frank, alique caelibatus ecclesiastici insectatores.

,e) Audiamus auctorem art. *Célibat*, cil. *Diction.* „Si ces derniers (célibataires) cherchent souvent à éluder le voeu de la nature, dans l'acte de la reproduction, par

suite des circonstances sociales, n'en est-il pas de même chez un grand nombre de gens mariés, dans les classes les plus élevées et les classes moyennes de la société? La crainte de voir diviser un héritage destiné à soutenir l'orgueil nobiliaire, celle de ne pouvoir subvenir aux besoins d'une famille nombreuse, réduisent considérablement le nombre des naissances dans ces deux classes. . . Le célibat n'est donc pas l'ennemi des mœurs et de la santé publique. Nous pourrions citer à l'appui de cette opinion des faits nombreux et concluans, si nous allions fouiller dans les turpitudes du coeur humain.” Cf. etiam Bergier, *Diet, de théologie*, art. *Célibat*.

,7) Haec ipsa commoda ex clero catholico caelibae in societatem provenire, ultro fassus est auctor certe in hac parte minime suspectus Filangieri, in op. *La scienza della legislazione*, lib. II. cap. 5.

III

226. Ad 3. *D.* Qualia adversarii fingunt, *C.* vera et realia, *N.* Exaggerata porro, immo et eliimaerica plane case commoda, quae ex clericorum conjugiiis provenire adversarii depradicant, patefaciunt regiones illae, in quibus ecclesiasticorum caelibatus non viget. Presbyteri siquidem conjugati, tum apud graecos schismaticos tum in imperio russo, incredibili ignorantia laborant; in sacramentis administrandis crimina simoniaca admittunt; raro admodum divina celebrantur mysteria; ipsorum doli, negligentia, otium, abjectio in causa sunt, cur omnibus in contemptu habeantur; sola politica motiva efficiunt, ut tollerentur.¹⁸ Apud ipsos protestantes longe minoris jam aestimantur mariti ipsorum ministri quam apud nos catholici presbyteri.¹⁹ In Anglia vero omnes fere libri eo spectant, ut clerum invisum et summopere contemnendum reddant²⁰; nec religionis anglicanae ministris theatrorum licentia parcat: si quis in scenam inducitur veluti stolidus, ebrius, leno, *minister* exhibetur.[^]/ Quae omnia cum adversariis bene perspecta sint, eo votis omnibus tendunt, ut in pari ordine ponant clerum catholicum per caelibatus abrogationem.

227. Ad 4. *D.* Si conjugii vi clerici impeccabiles evaderent, *C.* secus, *N.*

18) À Petro I. cui *Magni* cognomentum accessit, imperii russici fundatore, magna ex parte instauratum est schisma moscoviticum, quod jamjam in suum finem vergebat; idque praestitit ex molivo politico, ut idem nempe esset caput civilis et ecclesiastici regiminis, et religiosa institutio politica prorsus evaderet. Hoc politicum principium magna constantia prosecuti sunt subsequentes imperii moderatores, qui interdum vexationibus et omni argumentorum saevitie, his praesertim diebus, conati sunt et nituntur, contra publica pacta, religionem catholicam abolere iu regionibus suae ditioni subjectis. Si artes Juliani apostatae compararentur cum illis, quibus illud gubernium utitur ad finem hunc perversum oblinendum, discipuli magistrum superasse viderentur. Duplex semper scopus in dilatione imperii prae oculis habetur, pro tensio finium imperii et schismatis, ut sic propriam, quam vocant ecclesiam, opponant ecclesiae romanae. Id non obscure fatetur, quem saepe alias citavimus, Filaret, dum vota emittit, ut protendantur imperii fines, et sic schisma protendatur. Ast non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Celerum hinc fit, ut ipsorum *popae*, quos vocant, seu presbyteri uxorati,

qui omnibus contemptui sunt ob ignorantiam et ebrietatem, cui passim indulgent, et ob simoniam, sustineantur, immo foveantur. Cf. De Maistre, *Du Pape*, loc. cit.

19) Cf. De Maistre, op. et loc. cit. ubi plura hujus assertionis documenta profert, atque inter cetera haec scribit: „L’anathème est inévitable. Tout prêtre marié tombera toujours au-dessous de son caractère. La supériorité incontestable du clergé catholique tient uniquement à la loi du célibat. Qu'est-ce qu'un ministre du culte qui se nomme réformé? C'est un homme habillé de noir, qui monte tous les dimanches en chaire pour y tenir des propos honnêtes. A ce métier tout honnête homme peut réussir. J'ai examiné de très-près cette classe d'hommes; j'ai surtout interrogé sur ces ministres évangéliques l'opinion qui les environne, et cette opinion même s'accorde avec la nôtre, pour ne leur accorder aucune supériorité de caractère.“

a0) Cf. ibid, nec non in op. *The extraordinary Black Book, an exposition of the united church of England and Ireland*, London 1831. cap. 1.

21) Cf. autor, *Réponse aux nouveaux docteurs*, part. LI. pag. 225.

Nec enim in his, quae ex experimento pendent, debemus poeticam imaginationem sequi, sed res, prout in se sunt, spectare. Eadem enim iam conjugatis clericis cernerentur, quae in conjugatis laicis contingere solent, qui profecto procul absunt ab illa sanctitate, quam adversarii fingunt; ac praeterea illis vitiis sordescerent, ad quae inclinant rei domesticae amplificandae sollicitudo, ac filiorum sustentatio et futura ipsorum conditio. Certe clerus anglicanus uxoratus non exhibet totidem Zacharias et Elisabethas, cortunque filii quam longissime absunt ab aemulandis et in se referendis virtutibus s. Praecursoris.²² Itaque non conjugium, sed habitus castitatis ab adolescentia susceptus remedium incontinentiae validius suppeditat; ubi enim pudore soluto labem huiusmodi quispiam contraxerit, difficulter admodum ejus memoria ad peccatum non provocatur. Nam quo majora sunt cupiditatis irritamenta, eo magis urit.

228. Ad 5. D. Eadem ratione, qua noxia fieret quaeris ars et disciplina, si omnis hominum coetus ad illam excolendam sese converteret, C. diversa ratione, A. Nempe ex hoc argumento, si quid valeret, sequeretur, eliminandas e societate litteras esse, repudiandas artes quaslibet seorsim sumptas; quia profecto, si omnes studiis vacarent, periret commercium, agrorum cultus, omnes fame perirent. Adeo acuti sunt protestantes, qui politicos agunt, dum non veremur per summam impudentiam traducere Christi consilia tamquam furiosi et inepti animi sensa. Tam nova est haec difficultas, ut eam sibi objecerint et excusserint ss. Hieronymus et Augustinus, postea vero s. Thomas.²³

229. Ad 6. D. Graeci et romani proscripserunt et infamia ac paenis mulctarunt caelibatum libertinum et vitiosum, C. religionis et virtutis causa susceptum, A; Nos enim contrarium ostendimus, et fatentur ipsi adver-

Cf. *A Letter to his royal highness the duke of Gloucester, Chancellor, on the present corrupt state of the University of Cambridge*, by R. M. Beverley, Esq. edit London 1833. in qua auctor ostendit, fere omnes ministros anglicanos studiis vacare in universitatibus, quae sunt totidem sedes iniquitatis. Vid. praesertim pag. 12, 14, 17, 18.

*) Cf. s. Hieronym. *Cont. Jovin.* lib. I. n. 36; s. Augustin. *De bono conjugali*, cap. 10; S. Thom. *Cont. gent.* lib. III. cap. 136. ubi hanc ipsam difficultatem his verbis sibi proponit, n. 3: »Si bonum est quod unus contineat, melius est quod nulli; optimum quod omnes. Sed ex hoc sequitur, quod genus humanum deficiat. Non igitur bonum est, quod aliquis homo omnino con-

tineat.“ Solvit porro hac ratione: nAb his quae sunt necessaria, quamvis quantum ad singulos melius sit quod abstineat, melioribus deditus, non tamen est bonum quod omnes abstineant, sicut et in ordine universo apparet; quamvis enim substantia spiritualis sit melior quam corporalis, non tamen esset melius universum, in quo essent solum substantiae spirituales, sed imperfectius; et quamvis sit melius oculus pede in corpore animalis, non tamen esset perfectius animal, nisi haberet oculum et pedes. Ita etiam nec multitudo humani generis haberet statum perfectum, nisi essent aliqui intendentes generationis actibus, et aliqui ab his abstinentes et contemplationi vacantes.“ Cf. etiam Feller, *Catèch. Philosoph.* loc. cit.

Harii, qui caelibatus institutionem non ex Christi et apostoli consiliis, sed ex ideali indonini, graecorum et romanorum perfectione et mysticismo, qui omnium animos invaserat, atque ex instituto sacerdotum ethnicorum repetere maluerunt.^{2*} Quomodo autem leges plectere potuerunt, quod adeo suspiciebatur? Itaque cffraenem illorum licentiam objectae leges feriunt, ex qua fit, ut complures animo ac sensibus vitiatis ex epicureismo eam fugiant societatem, qua, ut loquitur Montesquieu, fierent meliores, ut aliam sequantur, qua pejores semper evadunt.²⁵ Hunc porro caelibatum et nos damnamus, utpote societatis pestem.

230. Ad 7. *Neg.* Hoc enim putidum mendacium est Sola Italia, quae ecclesiasticis viris prae regionibus reliquis abundat, sufficit ad falsitatis arguendam adversariorum assertionem. Haec enim, spectata soli area, superat Sinas ipsas civium seu incolarum numero.²⁶ Quod si nonnullae regiones minus populo refertae sunt, id a causis omnino extrinsecis pendet, ut mox dicemus, quae communes sunt regionibus catholicorum aeque ac protestantium.

231. Ad 8. *Neg.* Sed hae causae sunt: 1°. ingens coloniarum in exterarum regiones deductio; 2°. conjugiorum difficultas, quae crescit, prout minuitur alimentorum ratio. Jam vero experientia demonstrat, doctioresque politici ostendunt, agrorum cultura prae ceteris artibus degendae vitae rationem comparari, e contrario haec commoda luxu corrumpi; hinc cultura neglecta, inde vero luxu, qui novorum civium germen vel a radice exscindit, imminuitur necessario populi frequentia. Num vero sublato ecclesiastico caelibatu civitatum luxui frenum injiciatur, aut agriculturae studium

Uti professores friburgenses in sup-
plici libello, de quo supra.

2i) *Esprit des lois*, tom. III. liv. XXIII.
chap. 2.

M) Balbi, *Compendio di Geografia*,
Torino 1834. Ex «tabulis *stalislicis*, quas
exhibet, Europae, pag. 836. et Asiae, pag.
1102. constat, Italiam singulis milliariis qua-
dratis continere 225 individua; imperium
vero sinense vix continere 42 individua.
Continet Italia 21am partem incolarum to-
tius Europae; superat Borussiam, quae non
habet nisi 156 individua pro singulis mil-
liariis quadratis. Belgium pariter apprime
catholicum est, ac pluribus institutionibus
religiosis et viris ecclesiasticis abundat, con-
tinet 453 individua pro singulis milliariis
quadratis. Et haec sufficiant ad os ob-
struendum incredulis ac protestantibus, qui
incusant religionem catholicam, quod per

caelibatum inducat imminutionem incola-
rum. Ceterum cum haec difficultas respi-
ciat potissimum Hispanias, qui haec ob-
trudunt perinde ac si ab unica caelibatus
ecclesiastici causa illa, quae illic cernitur,
incolarum infrequentia repetenda esset, non
advertunt ad peculiare *phases* seu *vices*
illius regionis, quae octo fere saeculis pu-
gnare debuit adversus saracenos, ut ab
istorum se jugo eriperet; et ad alia bella,
quae adversus gallos saepe sustinuit; ad
detectionem Americae, qua factum est ut
innumeri in novam illam orbis partem se
transtulerint, aliaque ejusmodi adjuncta.
Vix autem ad tempus quievit ab anno 1811.
ad 1830. ut numerus civium incrementum
coeperit 4,000,000, licet clerus saecularis
et regularis constaret, 1,000,000; ut patet
ex *Diario Rom.* 23. Jan. 1830.

crescat, judicent adversarii. 3°. Praeterea causa incolarum infrequentiae est caelibatus libertinus, de quo paulo ante diximus; 4°. est militia; 5°. acrior scientiarum cupido; 6°. commercium, navigatio, longinqua itinera, artes plurimae, quae saepe efficiunt, ut multi aut conjugio valedicant, aut saltem jugalibus se vinculis socient aetate provecti, cum scilicet rem familiarem aut compararunt aut amplificaverunt; 7°. simt tot illustres familiae, in quibus propter beneficiaria jura ac primogenita, exceptis natu majoribus, reliqui caelibem vitam ducere ut plurimum coguntur; 8°. est ingens famulorum turba; 9°. est tot hominum naturalis indoles, qui austeris adeo moribus praediti sunt et vitae severitate, ut aegre admodum garrulam uxorem ferre possint, et liberorum ejulatus et clamores. Quae cum ita sint, mirum est, pseudopoliticos uni ecclesiastico caelibatui adseribere, quod a tot aliis causis pendet, et quas ipse fuse prosequitur Filangierius.²⁷

27) *Scienza della legislazione*, lib. II a cap. I ad cap. 8. inclusive. Longum esset omnia persequi, quae hic auctor commemorat. Nobis satis sit nonnulla afferre ex iis, quae scribit cap. 8. quae mirifice confirmant causas a nobis recensitas. -Furcata rifezione, *scribit*, i vizii e i disordini hanno per così dire una filiazione reciproca fra loro. L'uno produce Tallro, e il prodotto dà nuova forza al produttore. Così la miseria, e il celibato violento d'alcune classi de' cittadini, impedendo i matrimoni, cagionano l'incontinenza pubblica, e fincontinenza pubblica diminuisce il numero de' matrimoni. Dove ci è corruzione, l'uomo sdegna una moglie, e dove ci è povertà, dove ci sono molli celibi per forza, ivi ci dev'essere corruzione.* Quod deinde nimis forsitan libere evolvit; deinde prosequitur: «Quai vuoto non deve lasciare nella popolazione quest'eccesso della pubblica incontinenza? Qual meraviglia, che nella maggior parte delle nazioni fra cento uomini si fa appena un matrimonio in ogni anno?» Et in nota ibid. «Leggansi i calcoli di M. Susmilch. Egli dice, che in Olanda si fa il conto, che sopra 64 persone vi è un matrimonio, nel mentre in Svezia se ne fa uno sopra 126. Nella Marea di Brandeburgo, e in Finlandia uno sopra 108, a Berlino uno sopra 110, in Inghilterra uno sopra 98, 115, 118.» Jam vero numeratae regiones omnes pertinent ad protestantes. Ex quo discimus, quae-

nam apud illos vigeat morum corruptio. Et hi sunt, qui declamant adversus caelibatum ecclesiasticum! Et haec quidem in hypothesis adversariorum sunt dicta, quod nempe incolarum frequentia promoveat societatis felicitatem.

Ast inquirere praestat, num caeca haec atque inconsiderata propagatio in reipublicae bonum reipsa cedat? Jam vero nec pauci nec minoris subsellii philosophi ac politici, expensis utrinque rationum momentis, contrarium ostenderunt. Omissis porro Aristotele, lib. VII *Politic*, cap. 4, et Heineccio, *Ad legem Juliam et Papiam Popoeam*, lib. I. cap. 12. qui haec argumenta versant, non defecerunt republicae, quae, vel ob insolentiam plebis vel ob agri angustiam vel sterilitatem, de coercendo potius quam de amplificando civium numero cogitarunt. Malthus parochus anglicanus in op. *Essai sur le principe de la population*, trad. de Tangi, necessitatem continendi intra certos limites propagationem ostendit. At pessimus homo ulterius progressus est; hic siquidem, qui inanem pronunciaverat continentiae professionem, ad coercendam propagationem proposuit *frenum morale*. At frenum morale et quidem coactum vere in praxi inane esse deprehendit; quare, uti jam diximus, legem comitiis probandam proposuit, qua statueretur, ut iis, qui post statam diem nascerentur, perinde ac eorum parentibus omne subsidium denegaretur, et sic rigori ac

232. Acl 9. 1). Si per spiritum saeculi significantur libertini, increduli, caenosi homines, C. si sapientes, graves, veri politici, N. Illi porro homines numquam constituerunt spiritum saeculi, sed licentiae, quos saeculum immo et saecula velut ignavos, perditos, societatis faecem spreverunt et exhorruerunt. Talium porro hominum spiritus abhorreret etiam a catholica religione. Quodlibet saeculum aliquid ferre nollit; adeoque, si id attenderetur, haec, quae ipsorum perversae indoli non arrident, essent tollenda. Ecclesia non attendit spiritum saeculi, sed spiritum saeculorum. Quavis autem aetate viri prudentes ac populus ipse institutionem caelibatus ecclesiastici suspexerunt; numquam populus ecclesiae ministros conjugatos optavit; si quis vero sit, qui libere vivat et scandalum praebeat, petit populus ut corrigatur aut amoveatur a ministerio, ejusque in locum melior substituatur, numquam vero ut uxor ei detur.

233. Ad 10. D. Ab iis, qui spiritu hujus saeculi agebantur, C. a reliquis, N. Hi, qui libros supplices dederunt guberniis pro caelibatus abrogatione, pauci omnino fuerunt, si cum ceteris comparentur, qui alte reclamarunt adversus ejusmodi conatus, qui extremam perniciem inferrent catholicae religioni.²⁸ Irritae semper cesserunt ejusmodi machinationes vel apud ipsos protestantes²⁹, ac frustra sibi blandiuntur de felici successu pauci isti libertini, qui nec advertunt anomaliam, ut sic loquar, petendi a guberniis abrogationem illius legis, quae ecclesiasticae, immo et apostolicae est institutionis, quaeque a primis ecclesiae saeculis ad nos usque pervenit.

234. H. Obj. 1. Caelibatus intolerantia ea est, quae tot compulsi clerici regularis ac saecularis membra saeculo XVI. ad reformationem excogitandam ac propagandam, quaeque tot in societatem intulit clades. 2. Accedit, per caelibatum clericos extraneos quodammodo societati fieri. Nulla enim ratione permoveri possunt ad societatis jura tuenda. Hinc ecclesiam ejusmodi institutio societati non tantum non devincit, sed magis eam a societate divellit ac separat, et statum in statu vere constituit. Cumque hi caelibes clerici nullo vinculo erga patriam et commune solum teneantur, cum potestate externa, romano nempe pontifice, arctius colligantur, quo fit ut sub libertatis ac independentiae colore patria alat in sacerdo-

punitioni naturae dimittantur, nempe ut fame intereant. Maltho se socium adjecit Scarlett in eundem finem, nempe ut minueretur tributum, quod in pauperes erogatur. Attamen clerus anglicanus percipit quotannis libell. sterling. 9,440,000 seu libellas gallic. 236,000,000, dum clerus totius christianismi in universo orbe non percipit nisi libell. sterling. 9,000,000 seu libell. gallic. 225 000. Cf. op. cit. *The extraordi-*

nary Black Book etc. pag. 59. Cf. etiam *Storia della Iliforma* etc. lett. IV.

is) Inter quos eminet vir certe minime suspectus, nempe abb. De Pradt, cujus articulus, cui lit. *Le Clergé*, relatus est in *Tribune Catholica* diebus 25. et 27. Augusti anno 1833. Adversus memoriam seu libellum supplicem profess, friburgens. cf. *Catholicon* Spirae.

Cf. ibid.

tibus tot hostes ac proditores, vel saltem cives segnes, nec de vero patriae bono sollicitos, ineptos ad praeclara facinora. Hinc colluctationes perpetuae inter sacerdotium et imperium, quae societatem affligunt. Quaquam igitur versus spectetur continentiae lex, eam sana politica eliminare debet.³⁰

235. *Resp.* ad 1. Vel *neg.* vel *dist.* Ad reformationem excogitandam, A'. ad eam excogitatam amplectendam, *subd.* nonnullos corde ac mente corruptos, C. bene moratos ac professionis suae spiritu actos, A; In primis falsum est. regulares aut saeculares sacerdotes, sacrum caelibatum detrectantes. animum convertisse ad reformationem excogitandam; alias enim ac longe diversas causas assignat De Pradt, de caelibatu vero ne verbum quidem habet. || Sane Henricus VIII, caelebs non erat; neque caelibatus causa Elisabetha ejus filia anglicanam reformationem instauravit. n Quod si identidem sacerdotes, omni pudore, conscientia ac reli-

M) Ita Bretschneider, op. cit.

3l) *Concordat de l'Amérique avec Rome*, chap. 3, 6. Paris 1838. Eliam Ranke op. cil. liv. 1. chap. 2. §. 4. aliam causam reformationis assignat: -On a dit, *scribit*, que la cause de celte attaque, attribuée d'abord à l'abus des Indulgences, avait été toute secondaire; mais . . . rien n'était plus capable que la doctrine des Indulgences de scandaliser un homme comme Luther, d'un sentiment religieux mystique très-prononcé, pénétré des notions sur le péché et la justification telles qu'il venait de les exprimer dans un livre de Théologie, inspiré par l'Écriture dont il s'était nourri avec toute l'ardeur d'un coeur altéré. Celui qui croyait avoir découvert les rapports éternels entre Dieu et l'homme, et qui, avec les propres lumières de sa raison, avait appris à comprendre l'Écriture, devait être le plus profondément offensé par un pardon des péchés qu'on pouvait obtenir pour de l'argent. . . Ita quidem hic pietista; nec suspicatus est, se risum excitaturum in iis omnibus, quibus perspecta sunt effusa libido, audacia, projecti mores, incredulitas optimi parentis sui!

3l) Tam Henricus VIII. quam ejus filia Elisabetha sub gravibus poenis conjugio clericos interdixerunt. Notum est anecdotum Crammeri, quum voluit in Angliam introducere uxorem, quam duxerat in Germania. Adhuc professores Universitatum canlabrigiensis et oxoniensis tenentur ad

caelibatum. Cum Geb. Truchses archiepiscopus coloniensis defecisset ad protestantismum, ac de more suam et ipse duxisset uxorem, Elisabetha hanc ad eum epistolam dedit: «Praedilecte Domine! Dum a vobis concepta fuerat intentio seu voluntas laborandi, ut reformatio induceretur in archidioecesim vestram, mihi admodum grata et auditu jucunda fuit. Sed quantum inde voluptatis hauseram, tantum postea contristabar, cum intelligerem circumstantias connubii vestri, per quas dilucide ostendistis, inceptis vestris longe operosius operatam esse carnem et ejus titillationem quam spiritum religionis verae. Prudentiores homines probi praeviderunt infortunium tuum, cum impossibile sit feliciter evenire. Quare non est ut conqueramini, vos ubique deserere. Quidquid egistis, catholicis maximo offenculo fuit, neque a protestantibus approbari, aut saltem gratum haberi poterat. Interea tamen intime cor meum afficit fortuna vestra, eoque magis quod nullum amplius vos adjuvandi remedium videam. Ceterum quod a me petistis, ut indulgeam vobis habitationem in regno meo, scitote, modernas temporum circumstantias non ferre, ut hoc a me permittatur; et jam legato meo apud Hagam demandavi ut istius rei causam vobis aperiat.-

Elisabetha Regina.

A. D. 1596.

Cf. *The catholic Magazine* vol. VI. n. 49. Febr. 1835.

gione destituti, commodam admodum ac mollem reformationem amplectuntur, cupiditatibus iisdem impuls, quibus quotidie tot conjugati ac caelibes libertini impelluntur ad habenas omnes vitio ac licentiae laxandas, illi aeque dispositi essent ad profitendum islamismum, ad ita cohonestandam suam defectionem, quod non ita pridem contigisse novimus.³³

236. Ad 2. Aey. Theoretica siquidem haec principia, seu potius imaginationis aestus ac somnia, experientia quotidiana repellit. Nullos siquidem fideliores subditos principes experiuntur quam ecclesiae catholicae ministros. Ipsi ut plurimum primae victimae sunt rebellium civilium motuum, quos excitant liberiores homines, uti ex publicis documentis comperitum est. Quae porro ab adversariis objiciuntur, ea prorsus sunt quae magis caelibatum excolendum suadent. Agitur enim de ecclesiae libertate ac independentia; alioquin catholici perinde ac protestantes subjicerentur durae dominationi civilis regiminis, ab ipsa penderent in dogmate, liturgia et disciplina. Sine caelibatu vix actum oon esset de ipsa ecclesiae subsistentia.³⁴ Si solo ac patriae per uxorem et filiorum turbam, ut vellent

! 5) Neminem invenire erit ex presbyteris aut religiosis, qui identidem ad protestantismum deficiunt, qui uxorem aut statim aut paulo post non duxerit, immo saepe jam filios non suscepit ante defectionem. Novissima exempla, quae habuimus in Germania et in Helvetia, id confirmant. Cf. *Il Cattolico di Lugano*, 28. Febr. 1838. Sane nisi libido eorum mentes excaccasset, quomodo potuissent absurdum protestantismum praeferre religioni catholicae? Vere his applicari possunt, quae de Aristippo scripsit Lactantius, *Instit. divin. epitome*, cap. 39. segm. 7: »Qui, ut amicalae suae Laidi placeret, cyrenaicam instituit disciplinam, qua summi boni finem in voluptate corporis collocavit; ne aut peccatis auctoritas, aut vitiis doctrina deesset." Sic isti caenosi homines, ut placeant *amicalae suae* prolestanlismum profitentur, *ne aut peccatis auctoritas, aut vitiis doctrina desit*. Hoc ipso anno (1838.), ut *amicalae suae* placeret quidam archidiaconus ecclesiae graecae, ad alcoranum defecit (cf. *Il Cattolico di Lugano*, 15. Marzo 1838.), ne pariter aut *peccatis auctoritas aut vitiis doctrina deesset*. Sic reliqui omnes.

3<) Ipsi protestantes de hac agendi ratione conqueruntur. En quomodo loquatur unus ex ipsis: ..Le protestantisme n'a pas

moins avili la dignité sacerdotale. . . . Les prêtres protestants se sont défaits bien vite de toute apparence religieuse, et se sont tous mis très-humblement aux pieds de l'autorité temporelle. . . . Parceque la vocation des prêtres protestants n'était nullement de gouverner l'Etat, il n'aurait pas fallu en conclure que c'était à l'Etat à gouverner l'Eglise.....Les récompenses que l'Etat accorde aux ecclésiastiques, les ont rendus tout à fait séculiers. Avec leurs habits sacerdotaux, ils ont dépouillé le caractère spirituel. . . . L'étal a fait son métier, et tout le mal doit être mis sur le compte du clergé protestant. Il est devenu frivole. . . . Les prêtres n'ont bientôt plus fait que leur devoir de citoyens.... L'Etat ne les prend plus que pour des officiers de police. . . . Il ne les estime guère, et ne les place que dans la dernière classe de ses officiers. . . . Dès que la religion devient la servante de l'Etat, il est permis de la regarder dans cet étal d'abaissement comme l'ouvrage des hommes, et même comme une fourberie. C'est de nos jours seulement qu'on a pu voir l'industrie, la diète, la politique, l'économie rurale et la police entrer dans la chaire. . . . Le prêtre doit croire qu'il remplit sa destinée et tous ses devoirs, en faisant lecture en chaire des

adversarii, addicti essent sacerdotes mariti, deesset jam centrum commune imitatis, ac pro diversitate statuum seu principatuum diversae, immo contrariae essent ecclesiasticorum sollicitudines, divisi essent ab invicem, uti protestantes.

237. Protestantismus cum vitam in semetipso non habeat, adminiculis exterioribus opus habet ut regatur, principibus indiget qui eum fulciant; at ecclesia catholica vim ac vitam suam habet ex unitate fidei, capitis ac liturgiae; habet a Christo fundatore suo, nec opus est ei aliquo exteriori adminiculo vel auxilio, ut vivat, et regatur ac conservetur. Quin immo vint ac regitur, frustra in ipsam obnitentibus omnibus portis inferi ad ejus destructionem consociatis. Non obstantibus diris vexationibus, novos semper ac illustres filios acquirit, dum protestantismus, potentissimorum regum ac principum protectione tectus, quotidie magis tabescit, atque ad terminum suum properat, et ad interitum vergit.

238. Sacerdos catholicus vere universalis est, id est, omnis aetatis, omnisque regionis ac universae terrae; dumque majestatem cultus in metropolitanae urbium templis explicat, novit pari ratione se conferre ad peruanos ac indos, ut eorum necessitatibus spiritualibus ac temporalibus provideat. Quemadmodum vero s. Paulus ab Hierosolymis per circuitum usque ad Illyricum omnia evangelio replevit, sic s. Franciscus Xaverius ad extremas Orientis plagas se transtulit, uti occidentales perlustravit s. Vincendus Ferrerius, alique pene innumeri.

239. Sola religio catholica per potentissimam actionem suam in individua singula, movet, agitat atque excitat ministros suos ad magna quaeque, eisque imprimit religionis sigillum. Protestantismus terrenus in omnibus haesitat incertus inter coelum ac terram, inter christianismum ac hellenismum, inter rationalismum et pantheismum; humi serpit, nec nisi humilia et abjecta aut excogitare aut moliri valet. 33

ordonnances de la police. Il doit dans ses sermons publier des recettes contre les épizooties, montrer la nécessité de la vaccination, et prêcher sur la manière de prolonger la vie humaine. Comment donc s'y prendra-t-il après cela pour détacher les hommes des choses temporelles et périssables, tandis qu'il s'efforce lui-même, avec la sanction du gouvernement, d'attacher les hommes aux galères de la vie?" Ita Marheinecke professor heidelbergensis, *Sur le vrai caractère du prêtre évangélique*, impress. Hamburgi in Musaeo patrio germanorum, trad. de Vallem. Possem haec innumeris prope exemplis confirmare nisi

longius quam par sit abducerer. Nonnulli principes protestantes conati sunt eandem potestatem in clerum catholicum exercere; ast archiepiscopus coloniensis, arch. posnaniensis. alique non pauci ostenderunt, alia virtute praeditos esse sacerdotes catholicos caelibes prae ignavis et captivis protestantismi ministris, eo ipso quod solo ac patriae per uxorem et filios defixi sint.

Cf. Handschuh, op. cit. *Henricus et Antonius* etc. ubi refellit Bretschneider; nec non abb. Jäger, *Sur le célibat ecclésiastique dans les rapports religieux et politiques*, cujus extant plures articuli in eph. *L'Univers*: Rosmini, *Sul celibato*, Rove-

240. Haec habui, quae in hanc quaestionem dissererem, pauca quidem, si rei molem spectes, at si finem quem intuemur, profecto non pauca.

Veritas enim, quae omni aetate eadem est, in apricum prolata, ecclesiae praxis vindicata, adversariorum fraudes reiectae, eorum disserendi ratio omni ex parte expensa. Quocirca jure mihi et bonis omnibus gloriandum est, tum quod eam causam tueamur, quae criminationibus non obruitur, et calumniis lacerata pulchrior emergit, tum quod cum eo hominum genere manus conseramus, qui a libidine, non a ratione argumenta mutantur.³⁶

redo 1835. Ceterum D/Portalis anno 1807. haec advertit adversus pseudopoliticos, qui promovere vellent conjugium clericorum: .Un prêtre catholique aurait trop de moyens, s'il pouvait se permettre d'arriver au terme de la séduction par un mariage légitime. Sous prétexte de diriger les consciences, il chercherait à gagner et corrompre les coeurs, et à tourner à son profit particulier l'influence que son ministère ne lui donne que pour le bien de la religion.-

“) Cum saepius de professoribus friburgensibus mentionem injecerim, dissimulare postremo loco nequeo scandalum, quod non ita pridem Dr. Schreiber, in eadem friburgensi Universitate professor theologiae moralis ac membrum consilii ecclesiastici, praebebat auditoribus suis. Hic enim, posteaquam asseruit, infallibilem esse praecipuum decus et robur ecclesiae tum quoad res fidei tum quoad res morum, non erubuit, sub finem secundi vol. theologiae moralis, affirmare, ecclesiasticum caelibatus praeceptum, sacerdoti catholico injunctum, esse *contra naturam, injustum, immorale*

et *antichristianum*. Qua in re acutus homo non vidit, se principium positum hac disserendi ratione destruere. Enim vero clericis et recens sacerdotio inauguratis talia effutire perinde est ac dicere: «Ecclesia illa, cui ut magister et sacerdos peculiari ratione addictus sum, et erga quam in animis vestris amorem excitare deberem, non est vera nec a Christo fundata, utpote quae errorem et peccatum docet, et lege injusta et iniqua filios suos obstringit.- In quo ipse non repetit, nisi quod novem aut decem ab hinc annis docuit Dr. Amann, professor et membrum pariter consilii ecclesiastici, qui inter sacri caelibatus impugnatores non extremum locum obtinet ob historiam caelibatus a se editam. Quam bene autem idem professor Schreiber de suis alumnis promeruerit, evincitur ex munere argentei cyathi, quo hanc auream doctrinam cohonestarunt ejus auditores. Satiis profecto foret ut ipse personam deponeret, seque apertum hostem ecclesiae catholicae profiteretur.

TRACTATIS

PROOEMIUM.

1. Matrimonium ab eo dicitur, inquit Catechismus romanus, quod femina idcirco nubere debet, ut mater fiat, vel quia prolem concipere, parere, educare, matris mimus est¹. Aliis praeterea nominibus Matrimonium donari consuevit, *Connubii*, scilicet, *Conjugii*, *Nuptiarum*, de quibus fuse s. Thomas.² Definiri autem solet: *Viri et mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas individuum vitae consuetudinem retinens*³; quod si agatur de Matrimonio non solum quatenus officium naturae est, sed quatenus praeterea est sacramentum, datae definitioni addi debet: *Et a Christo ad dignitatem sacramenti elevata*. Ab aliis vero Matrimonium, prout sacramentum est, fusius definiri, seu potius describi solet: *Sacramentum novae legis, quo significatur conjunctio Christi cum ecclesia, et gratia confertur ad sanctificandam viri et mulieris legitimam conjunctionem, ad uniendos arctius conjugum animos, atque ad prolem pie sancteque in virtutis officiis et fide Christiana instituendam*.

De Matrim. sacram., cap. 8. n. 2. Hinc apud Gregorium IX. cap. *Er litteris*, de conversione infidelium: .Matri, inquit, bat mulier, infans ante partum onerosus, dolorosus in partu, post partum laboriosus; ac ex hoc legitima conjunctio maris et feminae magis matrimonium quam patrimonium nuncupatur.* Apud Pithoeum,

Decretales Gregorii papae IX. tom. II. Paris 1687.

2) In IV. dist. 27. qn. 1. art. 1.

*) Hanc definitionem, quae est Magistri sententiarum, immo potius codicis justiniani, suam fecit Catechismus rom. loc. cit. n. 3. ubi eamdem per partes exponit.

2. Ex his autem definitionibus colligitur, L naturam sive rationem aut eventiam Matrimonii proprie constitui *in vinculo*, quod exprimitur per vocem illam *conjunctio*, quae designat illam obligationem et nexum, vi cujus firmitas, permanentia atque stabilitas matrimonii exurgit; minime vero condere in usu, (pii separari potest a dominio seu potestate, quam in proprium corpus conjuges per consensum verbis de praesenti expressum sibi invicem tradunt.⁴ Colligitur II. conjugii christiani proprietates esse unitatem et indissolubilitatem, quae significantur per subsequencia verba: *Inter legitimas personas individuum vitae consuetudinem retinens*, seu ut clarius dicitur in altera definitione: *viri et mulieris legitimam conjunctionem* etc. Colligitur III. nonnullas requiri conditiones, sub quibus tantum iniri possunt conjugia, quod innuitur per verba *legitimas personas* vel per *legitimam conjunctionem*.

Atque tria haec praecipua capita sunt, circa quae tota haec nostra versabitur disputatio, tum scilicet circa Matrimonium in se spectatum et quatenus sacramentum est, tum circa ipsius proprietates, tum denique circa ipsius impedimenta ac potestatem ea apponendi. His nonnulla adjiciemus circa quaestionem, hac nostra praesertim aetate agitatam, de connubiis *mixtis* vulgo nuncupatis.

CAPUT L

DE MATRIMONIO IN SE SPECTATO.

3. Matrimonium in se spectatum considerari potest, vel prout officium naturae est, vel prout est sacramentum, seu clarius, prout officium illud a Christo sanctificatum est, qui ipsum evexit ad dignitatem sacramenti eidemque sacramentalem gratiam adjunxit. Dum igitur consideratur, quatenus officium naturae est, disceptari posset, utrum bonum sit ac honestum; quod plures ex veteribus haereticis inficiati sunt. Cum vero jamdiu obsoleverit ejusmodi error ac nemo cum denuo excitaverit, ab illis data opera refellendis supersedemus. Sane, quod ex lege naturae a Deo ipso confirmata

*) Cf. Estius, in IV. dist. 26. §. 13. qui hanc veritatem adversus wicleffitas aliosque haereticos multiplici argumentorum genere ostendit. Sane verum exlitit conjugium inter protoparentes in terrestri paradiso ante quemcumque conjugii usum; id ipsum dicatur de conjugio inter beatam Virginem et s. Joseph. SS. patres unanimes in hac sententia sunt, et ecclesiastica historia plura suppeditat exempla sanctorum, qui perhibentur vero matrimonio conjuncti,

quamvis numquam convenerint; ejusmodi fuit conjugium s. Pulcheriae cum Marciano, s. Hernici cum s. Cunegunda. Quod si nonnulli patres aut theologi interdum scripserunt, usu Matrimonium perfici relate ad perfectam et plenam rationem signi seu sacramenti, id affirmarupt, quatenus scilicet per usum significatur conjunctio realis Christi cum ecclesia per Incarnationem, tum etiam quatenus major inde firmitas conjugii exurgit, ut suo loco dicemus.

proficiscitur, illud profecto natura ac ratione eui nullum vitium admittit vel turpitudinem, ac proinde bonum est ac honestum. Tale porro est Matrimonium.

4. Natura enim, etiam secluso peccato, inclinatur hominem ad prolis generationem, et ad eum finem sexuum diversitas est ordinata. Jamvero proles, sicut concepta in lucem edi debet, ita in lucem edita per nutritionem et educationem debet secundum corpus et animam perfici, idque eadem natura dictante, quae non tantum generationem rei, sed et profectionem et perfectionem ejus intendit. Haec autem necessaria nutritionis et educationis officia certos requirunt parentes, eosque vinculo quodam permanente colligatos: in hoc autem vinculo, ut diximus, Matrimonii ratio constituta est; Matrimonium igitur, quae naturae officium est, lege ipsius naturae est constitutum.

5. Hanc naturae legem ratam habuit et confirmavit naturae auctor Deus. Principio enim virum seu marem creavit et feminam ad prolem suscipiendam idoneos. Feminam quoque ex viri latere condidit, ut ostenderet, arctissimum esse inter eos Matrimonii vinculum. Quae cum instinctu quodam divino probe intellexisset Adam, in eam vocem erupit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea . . . . quoniam relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae; et erunt duo in carne una.* - Quibus verbis perpetuum et indissolubilem conjugii nexum declaratum fuisse, Tridentinum docuit.³ Compertum igitur est, in horto ipso deliciarum atque ante peccatum constitutum et initum Matrimonium esse. In novo autem Testamento ipse Dei Filius non modo praesentia sua nuptias honestavit, et miraculo omnium quae edidit primo consecravit, sed praeterea commendavit locupletissimis iis verbis, quae leguntur Matth. XIX. 6: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.*⁴ Quare Paulus Corinthiis Epist. I. VII. 38. inter cetera significavit: *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit.*⁵ Ac I. ad Timoth. IV. 1. futuros Matrimonii accusatores appellavit homines *attendentes spiritibus erroris et doctrinis daemoniorum.* Atque hujus divinae et apostolicae doctrinae adversarios quovis tempore sancti ecclesiae patres, concilia, immo et ecclesia universa non semel anathemate perculit⁶

‘) Cf. Estius, loc. cit. §. 1. et *Catechism. roman.* part. II. cap. 8. §. 13.

u) Genes. II. 24. Posteriora haec verba: *Propter hoc dimittet homo patrem* etc. tamquam a Deo ipso prolata retulit Christus. Matth. XIX. 5.

’) Sess. XXIV. cap. unie. *De Matrimonio*,

4) ‘Ο οὖν ὁ Θεός; ὑνέξενζεν, ἄνθρωπο μη χωριζέτω (in var. ἀποχωριζέτω).

s) Ω τε καί ὁ ἐκγαμίζων (in var. γαμίζων) παρο&ένον, καλῶ ποιεῖ.

β) Cf. Estius, loc. cit. §. 3. Ex his non solum patet veterum haeticorum insania, qui nuptias damnabant, verum etiam Barbeyrachii et Gibbonii impudentia, ex quibus

6. Ex his porro, quae de honestate matrimonii contraximus, facile intelliguntur ejusdem fines, qui tres enumerantur. Princeps quidem atque primarius est procreatio, et procreationis complementum, quod in prolis sustentatione ac liberali ad virtutem institutione consistit. Alter finis in mutuo adjutorio situs est, scilicet in communi vitae societate, officiis, atque ope mutua, quam sibi conjuges invicem praestant in re domestica administranda, atque in vitae incommodis facilius perferendis. Tertius Matrimonii, seu potius Matrimonium contrahentium finis est sedandae concupiscentiae propositum; Matrimonium enim, quod sanis hominibus ante peccatum vim tantum officii habuit, aegrotis postea factum est etiam remedium, ut apostolus docet.⁷

7. Ceterum, cum hoc naturae officium, seu ut plerique loquuntur, naturalem contractum⁸ Dominus Salvator noster elevaverit ad dismitatem

alter op. *De morali Patrum doctrina*, alter vero in op. *De casu imperii romani*, in patres iniqui, eisdem succensent, quasi impuritatem quamdam, labem et vitium invenerint in Matrimonio etiam justo atque legitimo, propterea quod virginitatem conjugio, viduitatem alteris nuptiis anteponant; quod arceant a sacerdotio bimaritos, et eos qui viduam vel ancillam vel ab alio repudiata duxissent; quod sentiant, Matrimonium cupiditatis explendaeque libidinis studio ineundum non esse; quod vetent virum cum gravida uxore consuescere; quod denique tradant, habere aliquid conjuges, de quo erubescant. Al quis non videat, inique prorsus impios homines in patres debacchari? An quia virginitas matrimonio, viduitas praefertur alteris nuptiis, ideo reprobatum conjugium ut malum? *Numquid argentum non erit argentum*, inquit s. Hieronymus, i» *aurum argento pretiosius est?* (lib. I. *Contra Jovin.* n. 3.) Recte etiam cetera docuerunt patres; cum enim ad officium nascantur homines, non ad voluptatem, culpa profecto non vacabunt, qui solius voluptatis causa vel Matrimonium ineunt vel abutuntur uxoribus; scilicet procreatio liberorum debet esse hominibus modus cupiditatis, quem modum cum saepe transiliat concupiscentia, quae ipsis castioribus animis potenter insidiatur, ideo habere dicuntur aliquid conjuges, de quo erubescant. Ci. D. Collier, in *Morali doctrina Patrum vindicata*. Cf. etiam, quae

de his scripsit Clemens alex. *Paedag.* lib. II cap. 10.

7) I. Corinth. VII. 2—6. Ex his porro refellitur abjecta rationalistarum et naturalistarum sentiendi ratio circa Matrimonii notionem. His enim Matrimonium nihil aliud est nisi *societas diversi seams personarum ad naturalem et rationabilem stimuli sexualis expletionem inita*. Cf. Aug. de Roskovany, *De Matrimonio in ecclesia catholica*, tom. I. §. 16, 17. Augustae Vindel. 1837.

8) Nonnulli contendunt, nullo modo *contractum* esse aut dici posse conjugium, saltem presse seu stricto sensu, quia conjugio deest objectum seu res, circa quam contrahi possit. Substantiam quippe Matrimonii efficit mutua obligatio conjugum ad amorem et fidelitatem, quae omnem contrahendi ac paciscendi naturam refugit. Hinc nonnisi improprie Matrimonium contractus dici potest, quatenus scilicet verbum *contrahere* ad ea significanda, quae per matrimonium intenduntur, usu quadantenus roboratum usurpari solet; aut saltem dicunt, contractum, si quis Matrimonio inest, a reliquis toto, ut aiunt, coelo diversum esse. Cf. Roskovany, op. cit. §. 18. nec non auctor dissert. *De impedimentis matrimonii* pag. 126 et seq. edit. IV. Mechliniae 1834. Nos tamen, ne a consueta loquendi ratione recedamus, contractus nomen usurpabimus, quo usum est Tridentinum, Sess. XXIV, cap. I. *De ref. Ma-*

encramenti, de eodem, quatenus sacramentum est, potissima nobis disputatio esse debet adversus recentiores haereticos, lutheranos, calvinistas, eocinianos, aliosque novatorum surculos, qui, etsi Matrimonii sanctitatem et divinam ejus originem ultro fateantur, eidem tamen sacramenti dignitatem cripere omni modo conantur. Atque haec quidem veritas est, quam in primis tuendam suscipimus. Deinde vero, ut ordo postulat, quid verisimilius inter tot, quae circumferuntur, theologorum sententias tenendum sit de ejusdem sacramenti materia, forma atque ministro, subjiciemus. Sit itaque

PROPOSITIO.

Matrimonium est vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentis a Christo Domino institutum.

8. De fide est haec propositio, quam Tridentinum Sees. XXIV. can. I. his verbis definivit: *Si quis dixerit, Matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus inventum, neque gratiam conferre: anathema sit.* ¹

9. Hanc veritatem satis aperte innuunt sacrae litterae, traditio docet, perpetua et constans ecclesiae praxis confirmat.

10. Ac primo quidem innuunt **Scripturae**; celebre enim est paulinum testimonium, Ephes. V. 25: *Viri diligite uxores vestras sicut et Christus dilexit ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea* *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in ecclesia.* Quibus verbis apostolus non solum significat, Matrimonium exhibere signum seu repraesentationem unionis Christi cum ecclesia, sed praeterea complectitur officia, quibus conjuges per illam unionem adstringuntur, amorem praecipue supernaturalem, quo se munio diligere debent, sicut Christus diligit ecclesiam. Nemo autem negaverit, ad haec officia praestanda opus esse gratia Salvatoris, et quidem jugi, qualem nempe sacramenta tribuunt, ad statum sanctificandum atque ad ejus finem obtinendum. Hinc praeter insignes theologos, Catechismus romanus paulino co: ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²

Vasquez, Estius, Fromondus, Bernardinufl a Piconio, alique non pauci *efficaciter* «altem sive ex hoc sive ex aliis, quae afferri solent, Scripturarum locis non probari hanc veritatem contendant, et concilium tridentinum ipsum, eam Pauli sententiam commemorans, hoc Paulum *innuisse* tantummodo affirmet, ideo hac ipsa voce nos pariter usi sumus.

II. Quod vero Scripturae innuunt, **traditio** extra omne dubium ponit. Etenim utriusque ecclesiae **patres**, iique antiquissimi, Matrimonium in numero sacramentorum habuerunt.

Nam I. Christianorum conjugium alii inter res sacras numerant, ad religionem pertinentes, a ministris ecclesiae certo ritu celebrandas; cujusmodi inter graecos sunt s. Ignatius M. 2, Clemens alex.3, s. Basilius4; inter latinos vero Tertullianus5; s. Ambrosius6, s. Siricius papa.7

II. Alii tradunt Christum, dum nuptiis interfuit, iisdem benedictionem, sanctitatem et gratiam, qua antea carebant, adjunxisse atque indicasse; ita ex graecis Cyrillus alex.8, Epiphaius9, ex latinis Ambrosius 10 et Augustinus. 11

IU. Denique alii *sacramenti* nomine Matrimonium nuncuparunt; quod fecit Tertullianus 12, Ambrosius13, Chrysostomus 14 et Augustinus passim, praesertim vero in lib. *de Bono conjugali*, ubi inter cetera scribit: *In nostrarum nuptiis plus valet sanctitas sacramenti quam foecunditas uteri*15; et paulo post: *Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque homines in causa generandi est et in fide castitatis; quod autem ad populum Dei pertinet, diam in sanctitate sacramenti, per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere, dum vir ejus vivit.* 16 Ibidem vero ostensurus, Matrimonii vinculum esse indissolubile, etiamsi nulli filii procreentur, clericorum similitudine utitur, in quibus sacramentum Ordinationis permanet; etiamsi aut ad

*) *Epist. ad Polycarp.* torn. II. cap. 5. ex edit. Cotelcrii.

3) *Stromat.* lib. III. juxta antiquam edit, sylburgianam pag. 191 et seq. juxta editionem vero Polteri recusam Venel. 1757. tom. I. pag. 532 et seq.

4) *Hexaemer.* hora.VII. opp. edit, raur. tom. I. pag. 68.

s) *Ad uxorem*, lib. II. cap. 8. edit. Kigali. pag. 171 et seq. in quem loc. cf. not. Rigalt.

®) *Epist. XIX. ad Vigil*, edit. maur. tom. II. col. 844. η. 7.

q) *Epist. ad Himerium tarrac.* cap. 4. apud Coustant. coi. 628.

*) Lib. II *in Joann*, in cap. 2. v. 1. tom. IV. pag. 135. opp. edit. Paris. 1638.

9) *Haeres.* LI. quae est *Alogorum*, cap. 30. edit. Petav. tora. L pag. 452, et *Haeres.* LXVII. *Hieracitarum*, cap. 6. ibid, pag. 714.

10) *Epist. XLII. ad Siricium*, n. 2. edit, maur. tom. II. coi. 966.

**) *Tract. IV. in Joann*, n. 2.

n) *Be exhortât, castit.* cap. 5.

,3) *Be Abraham* lib. I. cap. 7. n. 59. edit. cit. tora. I. col. 302.

H) *Hom. XX. in Epist. ad Ephes*, n. 4. opp. edit. maur. tom. XI. pag. 148.

‡) Cap. 18. n. 21.

*6) Cap. 24. n. 32.

muneris: Amotionem non admittantur, vel ab eadem arceantur; unde apparet, *sacramenti* nomen, quod nuptiis tribuitur, ab Augustino proprie adhiberi, non latius, 17

12, Maximum demum pondus ad eandem veritatem comprobendam addit perpetua et constans utriusque **ecclesiae orientalis et occidentalis consensio et praxis**. De ecclesia enim latina ante Tridentinum hujus rei fidem faciunt Eugenius IV.¹⁸, ante Eugenium constantiense concilium¹⁹, ante concilium cpnstantiense Lucius III.²⁰, ante Lucium Gregorius M., prout fatentur adversarii nostri²¹, ante Gregorium sacramentalia et rituales libri, qui inter septem sacramenta semper nuptias recensent. ²² De ecclesia graeca constat ex Hieremia graecorum patriarcha, qui sub finem saec. XVI. in censura *confessionis auguslanae*, ex nomine totius ecclesiae graecae septem profitetur esse in ecclesia sacramenta a Christo instituta, ac de Matrimonio peculiariter ait: *Divinum sacramentum esse, atque unum ex illis septem, quae Christus et apostoli ecclesiae tradiderunt*. ^{2'} Atque id ipsum profitentur diversa concilia coacta adversus Cyrillum Lucarim nova dogmata fabricantem²⁴; ante hos omnes concilium florentinum²³, quod in hac professione jam praecesserat Simeon thessalonicensis ²⁶, quibus praeiverant symbolic! libri et euchologia. ²⁷ Quod vero

*7) Sic enim ibidem scribit: «Quemadmodum si fiat Ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis; et si aliqua culpa quisquam ab officio removeatur, sacramento Domini semel imposito non carebit, quamvis ad iudicium permanente." Demum concludit: .Haec omnia bona sunt, propter quae nuptiae bonae sunt, proles, fides, sacramentum."

*8) *Dccret. seu Instruct, pro Armen.* Apud Hard. *Acta Concil.* tom. IX. coi. 440.

*9) Ibid. tom. VIII. col. 915.

i0) *In Decreto cont. haeretic.* ibid, tom. λ71, part II. col. 1878.

21) Id Calvinus fatetur, *Instit.* lib. IV. cap. 19. §. 34. scribens: *Pro sacramento datum* (matrimonium) *nemo usque ad Gregorii tempora viderat.*

“) Cf. Martenius, *De antiq. Eccles,* ritib. lib. I. part. II. cap. 9. art. 5.

”) Cf. op. cui tit. *Censura orientalis ecclesiae de praecipuis nostri saeculi haereticorum dogmatibus*, Hieremiae conslantropolitani patriarchae etc. a Stanislao Socolovio ex graeco in lalinum conversa, cap. 7.

pag. 105, et pag. 111 el 116, Dilingae 1582.

2<) Cf. apud Renaudotium, *De la perpétuité* etc. tom. V. liv. 6. chap. 1.

“) In *Decreto union. Armen*, apud Hard. *Ada Concil.* tom. IX. col. 440.

Apud Renaudot. op. et loc. cit.

2T) Cf. apud Goarium in *Euchologio*, ubi agit de ritu singulorum sacramentorum, praesertim vero ubi agit de Matrimonio sub tit. *De officio coronationis nuptiarum*, pag. 385 el seqq. el pag. 397 et seq. cui addatur *Orthodoxa confessio cathol. et aposl. Ecclesiae orientalis*, Lips. 1695. quaesi. CXV. ubi quaeritur: Ποιον εἶναι τὸ εχτον μυστήριον; *slxôxplGiç. O τίμιος γάμος, οποῖο γίνεται, πρῶτον μὲν μετὰ την εὐλογίαν Συμφωνίαν του ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναιχὸς . . . ὑὔτερον δὲ βεβαιώνεται καὶ εὐλογεῖται ἀπὸ τοῦ ἐπίω αὐτῇ ἢ ὑμμφωνία καὶ ὑπόσχεσιν .* Id est: *Quodnam sextum est mysterium (sacramentum)? Resp. Honorabile conjugium, quod primo quidem mutuo viri feminaeque in se invicem consensu . . . instituitur . . . Deinde sancitur consecraturque haec illorum consensio ac promissio per sacerdotem.*

eadem sit coptorum, jacobitarum, syrorum, nestorianorum, eutychianorum seu monophysitarum fides, dubitare non patiuntur publica euchologia, in quibus de Matrimonio agitur perinde ac de sacramentis reliquis, uti ostendunt Renaudotius²⁸ et Assemanus.²⁹

13. Illud propterea inter sacramenta novae legis ponendum est, quod inter res sacras locum habet, quod Christus benedictione, sanctitate et gratia exornavit, quod vere et proprie sacramentum appellatur, quod ecclesia universa constanter ac perpetuo inter sacramenta a Christo instituta retinuit. Cum vero tale sit ex patrum testimoniis et utriusque ecclesiae certissimis documentis Christianorum conjugium, profecto sequitur, quod demonstrandum assumpsimus, nempe Matrimonium esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentis, a Christo Domino institutum prout etiam cordatiores inter protestantes jam nobis ultro concedunt.³⁰

DIFFICULTATES.

14. I. Obj. Satis certa non est patrum auctoritas ad adstruendam sacramenti Matrimonii veritatem; 1. patres enim nullibi aperte docent, vel Christum sacramentum Matrimonii instituisse, vel Matrimonium gratiam conferre ex opere operato. 2. Quod si interdum locuti videntur de Matrimonio tamquam de re sacra vel sacramento, ut ex ipsis patrum locutionibus patet, rem sacram vel sacramentum latiori sensu usurparunt, ut inter ceteros usurparunt s. Leo M., Augustinus passim, Dionysius areopagita nuncupatus, qui in lib. *De ecclesiast. hierarchia* inter sacramenta etiam recenset *monasticam consecrationem*; 3. vel eodem sensu, quo sacramentum dixerunt Adae conjugium, et conjugia hebraeorum, quae profecto non fuisse vere et proprie sacramenta nunc passim catholici theologi docent adversus Launojum, qui in lib. *De regia in Matrimonium potestate* innumera prope patrum testimonia congegit, ut adstrueret, Matrimonium in antiqua lege fuisse verum sacramentum.³¹ 4. Quod praeterea omne dubium tollit circa germanam ss. patrum mentem, ut observat Erasmus, est ipsorum agendi ratio, dum pugnarent adversus impias Tatiani, encraticorum, gnosticorum ac manichaeorum haereses, quae nuptias utpote noxias damnabant; nullum enim validius argumentum a patribus urgeri poterat, quam sacramenti

“) Loc. cit.

**) *Bibliothecae orientalis*, tomi III. part. I. pag. 356, et tomi III. part. II. pag. 319 et seq. ubi agit de syris nestorianis.

30) Cf. Leibnitzius *Systema Theolog.* pag. 314; Esslinger op. cit. *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestants*, qui, agens de Matrimonio, adducit testimonia ex Marheinecke, Meyer et

Schwarz, quibus constat, protestantes admittere, conjugium, veluti statum a Deo sanctificatione et gratia auctum, quo conjuges sancte possint instituere prolem, esse vocatum in scripturis *mysterium et sacramentum*, *signum sacrum* unionis Christi cum ecclesia.

31) Cap. 2. opp. edit. Coloniae Allobrogum 1731. tom. I. part. U. pag. 710 et seq.

dignitas a Christo Matrimonio addita, ad haereticos refellendos; attamen de ea nec verbum habent. Immo nec ipse Jovinianus, qui, licet totus esset in extollendo connubio supra virginitatem, omniaque argumenta, quae ad rem suam facere viderentur, diligentissime conquisisset, de dignitate sacramenti silet omnino. Ergo.

15. Resp. Neg. Ant, Ad 1. prob. D. Conceptis verbis, Tr. aequivalenter, A. Etenim id docent patres, quoties affirmant, Christum nuptias praesentia sua *sanctificasse, gratiam per Matrimonium haberi* seu *conferri*, dum tamquam *rem sacram* habent Christianorum conjugium, et cum *sacramentum* vocant, et ita vocant, ut conferant etiam quoad effectum cum Baptismo et Ordine. En verba s. Epiphanii: *Venerabiles enim esse nuptias, ac Dei aspirante gratia caeleste regnum obtinere, quis vel ex eo non cognoscat, quod ad nuptias invitatus Salvator ipse fuerit, ut iis benediceret?*³² Et ante ipsum Tertullianus: *Unde sufficiamus, inquit, ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonii, quod ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio', angeli renuntiant, Pater ratum habet?*³³ S. Innocentius I. de bigamo simultaneo ita scribit: *Statuimus, fide catholica suffragante, illud esse conjugium, quod erat primitus divina gratia fundatum, conventunique secundae mulieris, priore superstite, nec divortio ejecta, nullo pacto posse esse legitimum.*** Verba Augustini superius recensuimus, ejus mentem exponentes. Falsa itaque sunt, quae adversarii assumunt,

16. Ad 2. D. Patres interdum latiori sensu Matrimonium rem sacram et sacramentum vocant, Tr. vel C. semper, iV. Optima siquidem regula, ad veram patrum mentem in locutionibus, quas adhibuerunt, assequendam, est ecclesiae fides, juxta cujus analogiam ipsi loquebantur. Jam vero, uti invicte ostendimus, ecclesia quovis tempore Matrimonium inter sacramenta vere et proprie dicta habuit. Ex hac porro animadversione responsio patet ad singula patrum testimonia, quae nobis objici possent; cum minime contendamus, semper et in singulis testimoniis eos vocem sacramenti presse et stricte usurpasse.

17. Ad 3. Eadem esto responsio. Admittimus autem, testimonia, quae improbo et inani labore ex patribus conguessit Launojus, minime evincere Matrimonium in veteri lege ab iis ceu sacramentum habitum fuisse; eum patres nonnisi latiori sensu, et ratione signi seu figurae futurae unionis Christi cum ecclesia, quam matrimonium in se spectatum prae se ferebat, *sacramentum* nuncupaverint. Contra vero conjugium Christianorum sacra-

32) Πῶ γάρ οὐκ εἶναι τίμια ὁ γάμος καὶ ἐν θείῳ ἰχῶν τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, ὁπότε κέκληται ὁ Σωτὴρ εἰ γάμον, ἵνα ἐβλογήῃ ὁ γάμον; loc. cit. *Haer.* LXVU. pag. 714. edit. Petavii.

33) Loc. cit. ex lib. II. *Ad uxorem.*

M) Epist. XXXVI. *ad Probum.* Apud Constant, coi. 910. Cf. ibid. not. edit

mentum patres dixerunt ratione tum signi tum gratiae, quam significat et confert ad fidelium unionem sanctificandam, ut ostendimus. Verum de Launojo postea.

18. Ad 4. *Neg.* Argumentum enim, quod ducitur ex patrum agendi ratione adversus haereticos, utpote negativum, plane evertitur ex positivis documentis, quae adduximus, praesertim vero ex perpetuo ac constanti ecclesiarum consensu, quod plane invictum est; nulla enim mirae hujus consensionis in retinenda et asserenda veritate hujus sacramenti ratio assignari potest, ut saepe monuimus, praeter divinam et apostolicam traditionem. Nestoriani profecto et eutychiani, qui a saeculo V. ab ecclesia catholica separati sunt, nonnisi ab eadem ecclesia discere potuerunt Matrimonium esse sacramentum vere et proprie dictum. Ceterum patres operam perdidissent in adstruenda sacramentali nuptiarum dignitate adversus eos, qui nuptias ut impuras et a malo principio invectas traducebant.

Quod vero spectat ad Jovinianum, observare juverit, ipsius quaestionem non attigisse praecise Matrimonium, sed potius *statum* conjugalem, quem *statui* seu professioni virginitatis et continentiae praeferibat. Nulla propterea necessitas ipsi incumbibat, ad causam suam propugnandam, ut urgeret elevationem nuptiarum ad dignitatem sacramenti.

19. In st. Atqui nec satis constans est ecclesiae traditio. 1. Etenim non defuerunt sive ex canonistis sive ex scholasticis, qui aperte negaverint post Magistrum sententiarum, per Matrimonium gratiam conferri; quibus assentitur *Vetus glossa*, cap. *Honorantur*, quae tradit, Matrimonium institutum tantum fuisse *in remedium peccati*. 2. S. Thomas autem dari per Matrimonium gratiam propugnat solum ut *probabilius*.³⁵ 3. Eadem ratione se se gesserunt Scotus, Bonaventura, Paludanus, Durandus, de quibus et de reliquis scholae theologis Melchior Canus universim pronunciat: *Cum quaerunt, an Matrimonium conferat gratiam, id quod eo loco maxime definiendum erat, non definiunt tamen; sed in his referunt} quae in hominum opinione sunt posita*³⁶: ex his Durandus ulterius progressus aperte negat Matrimonium esse sacramentum, sicut ex professo inficiati sunt canonistae non pauci. Ergo.

20. *Resp. Neg. subsump.* Ad 1. prob. *D.* Quin tamen negaverint Matrimonium esse sacramentum, *C.* secus, *Tr.* Certum enim est, 1°. omnes theologos admisisse Matrimonium tamquam imum ex septem ecclesiae sacramentis a Christo institutis; 2°. certum est praeterea, scholasticos omnes cum Magistro sententiarum hoc agnovisse discrimen inter sacramenta veteris legis et sacramenta novae legis, quod ista *conferant gratiam*, illa autem

Supplem. qu. XLII art. 3.

³⁵) *De locis theolog.* lib. VIII. pag. 245.
edit. Colon. 1585.

gratiam tantum *significarent*; 3°. certum demum est, Durandum male audivisse tamquam haereticum, eo quod negaverit Matrimonium esse sacramentum; ita ut in secundis curis operum suorum, ad hanc haeresis invidiam declinandam, admiserit Matrimonium esse sacramentum, etsi cum nonnullis aliis coaevis theologis negaverit conferre gratiam. Immo neque hoc quidem absolute alhrmavit, eo quod ipsius sententia, ut ipsemet non diffiteatur, communi theologorum aetatis suae doctrinae adversaretur, sed solum ut *probabilem* in medium protulit.³⁷ Haec porro cum rata et explorata sint, patet, controversiam verti in quaestionem criticam, quid nempe sibi voluerint scholastici per illam formulam: Matrimonium institutum solum esse *in remedium concupiscentiae*. Estius existimat, scholasticos locutos esse *de principali fine sive effectu sacramenti* juxta constituta ab ipsis principia.³⁸ Eadem ratione effatum Magistri sententiarum, ex quo illud ceteri hausuerunt, exposuerat. Sensus itaque istius locutionis esse videtur, quod per Matrimonium non conferatur eadem specie gratia, quae in ceteris sacramentis confertur, sed gratia tantum medicinalis in remedium concupiscentiae.³⁹

21. Ad 2. D. In sensu exposito, et quidem in *Supplemento* C. absolute et in *Summa*, N. In hac enim plura emendavit s. Doctor ex iis, quae scripserat in commentariis super Magistrum sententiarum. Jam vero in *Summa* II. 2. qu. 100. art. 2. ad 6. expresse reprobatur illorum sententiam, qui negant conferri gratiam in Matrimonio, ac praeterea absolute

”) Cf. D. Durandi a s. Porciano Ord. Praed. el episc. meldensis, in Petri Lombardi Sententias etc. Venet. 1581. lib. IV. dist. 26. quaest. 3. fol. 367. *tergo*, num. 5. ubi aperte scribit: *Tenendum est absolute, quod Matrimonium est sacramentum, cum hoc determinet ecclesia Extra de haereticis, ubi numerat Matrimonium inter alia sacramenta*; et n. 8. quod attinet ad collationem gratiae, exposita sententia eanonislarum, de qua profitetur se nihil velle pronunciare, pergit: „Moderni autem theologi quasi communiter tenent, quod per sacramentum Matrimonii confertur gralia, nisi contrahentes ponant obicem, sicut fit in aliis sacramentis, quibus aequiparatur sacramentum Matrimonii in hoc casu, quia non videretur ab eis posse teneri, quod Matrimonium sil sacramentum novae legis.”

i8) Sic enim scribit in IV. d. 26. §. 9: «Ad illud quod 2. distinet, dicit (Magister sententiarum), conjugium esse in remedium

tantum, non improbabiler responderi potest ex sancto Thoma eum locum explicante, quod ibi Magister loquatur de principali fine sive effectu sacramenti Matrimonii. Quamvis enim omnia sacramenta et contra peccatum valeant, et auxilium bene vivendi praestent, recte tamen trifariam ista secundum Magistrum dividuntur, quod quaedam principaliter instituta sunt adjuvandum hominem in bono, ut Confirmatio, Eucharistia et Ordo; quaedam ad delenda vel vitanda peccata, ut Reconciliatio, Extrema Unctio et Matrimonium; quaedam ad utrumque effectum, ut Baptismus, quo et vetus homo moritur et novus nascitur.» Qui deinde respuit auctoritatem Glossae cap. *Honorantur*, et alterius Glossae cap. *Quidquid*, una cum interpretibus ita sentientibus, qui pauci sunt, et in quaestiones quae ad theologum proprie spectant, facile labi potuerunt.

M) Cf. ibid.

pronunciât: *Dare pecuniam pro Matrimonio . . . in quantum est ecclesiae sacramentum, est illicitum.*

22. Ail 3. Responsio patet ex his, quae de germana scholasticorum mente disseruimus. Verisimilius porro est, Canum non attendisse ad penitentiorem illorum sensum; alioquin minus se infensum in scholasticos ostendisset, praesertim re nondum eliquata. Ceterum, ut alias animadvertimus, ne iniquiores in ipsos simus, semper perpendenda sunt aetatis, in qua scholastici scribebant, adjuncta omnia, summa monumentorum et librorum inopia qua laborabant, defectus codicum et mediorum, quibus nunc abundamus, ipsis autem deerant.

23. II. Obj. Omnia desunt in Matrimonio, quae ad verum sacramentum constituendum requiruntur. 1. Deest enim in primis divina institutio, cum Matrimonium longe ante Christum in mundo viguerit; 2. deest gratiae collatio, alioquin non praeferretur caelibatus conjugio gratia aucto, qua ille caret; 3. immo et signum ipsum deest ejusdem gratiae in Matrimonio, quod non perficitur nisi contrahentium consensu. 4. Quod si dicatur, per ejusmodi consensum significari unionem Christi cum ecclesia, cum haec unio per Matrimonium non efficiatur, sed ipsum longe praecesserit, dicendum foret signum vacuum; ut omittatur 5. plura alia signa praecessisse vel extitisse unionis Christi cum ecclesia, quae tamen dici non possunt sacramenta. 6. Deest denique in Matrimonio ritus externus sive caeremonia sacra divinitus instituta ad gratiam significandam, ut ex se patet. Quae omnia confirmantur ex ipsa ecclesiae agendi ratione; 7. ecclesia enim spectat conjugium ut immunditiam, a quo proinde sacerdotes arcet; 8. eidem impedimenta apponit, per quae profecto sacramenti materia essentialiter immutatur, ac irrita reddit Matrimonia clandestina. 9. Verum et ipsum conjugii opus tale est, ut mentem a Deo avocet, neque in ipso, in quo essentia Matrimonii consistit, Spiritus Sanctus adesse potest; 10. quare ille, qui in evangelica parabola (Luc. XIV. 20.) recusavit venire ad nuptias coelestes, hanc causam praetexuit: *Uxorem duxi, et ideo non possum venire.* 11. Atque hinc factum est, ut passim contrahentes paciscantur de dote ac pretio, quod quidem pactum absque simouiacae labe in sacramento admitti nequit. 12. Theologi demum acriter adhuc inter se disceptant circa Matrimonii materiam, formam atque ministrum. Ergo.

24. Resp. Neg. Ant. Ad 1. prob. D. Matrimonium longe ante Christum in mundo extitit sub ratione naturalis unionis seu contractus, C. sub ratione sacramenti proprie dicti, N.

25. Ad 2. D. Praefertur caelibatus Matrimonio, quatenus *statum* constituit, C. quatenus est sacramentum, N. Quatenus enim Matrimonium sacramentum est, ipsum praeferimus caelibatui; quatenus vero *statum* conjugalem dicit, eidem praeferimus caelibatum, qui et suas gratias longe

potiores adnexas habet, dicente apostolo, L ad Cor. VII: *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; qui non jungit, melius facit.*

26. Ad 3. *Neg.* Nam ipse contractus, ex eo quod luerit elevatus ad dignitatem sacramenti, signum jam factus est gratiae a Deo per ipsum conferendae, ad rite prae se ferendam sive repraesentandam unionem Christi cum ecclesia.

27. Ad 4. *D.* Ideoque nos dicimus, conjugium electum esse ad unionem illam solum *significantiam* seu repraesentandam ex Christi institutione, C. ad eam efficiendam, -V. Etiam Eucharistia instituta est ad repraesentandam Christi passionem, nec tamen eam efficit.

28. Ad 6. *Neg.* Nam contractus ipse externus, utpote a Christo electus ad gratiam significandam et conferendam, est ejusmodi ritus.

29. Ad 7. *Neg.* Haec enim putida calumnia adversariorum est; siquidem ecclesia Matrimonium semper commendavit tamquam in se bonum et honestum, et a Christo sanctificatum, ut ostendimus. Quod si interdum vel a nonnullis conciliis vel romanis pontificibus conjugium immunditiae nomine donatum est, non ratione sui, sed aut ratione subjecti incapacis, ob vota aliave impedimenta ad Matrimonium contrahendum, aut ratione actus conjugalis, non quidem absolute, sed respective ad munditiam, quam prae se fert continentia, ita conjugium denominatum est.⁴⁰ Arcet vero ecclesia sacerdotes a nuptiis tamquam a statu minus perfecto ac minus convenienti dignitati et muneribus sacerdotalibus, ut suo loco declaravimus, non autem tamquam a re mala.

30. Ad 8. *D.* Materia *ex qua*, ut ajunt, constare seu confici *potest* Matrimonium, *C.* ex qua *reipsa constat* seu efficitur, *N.* Materia enim, ex qua constituitur Matrimonium, non quaelibet est duorum individuorum conjunctio, sed *legitima* conjunctio; quae quoties adest et rite fit, toties conjugium celebratur, quin sit in ecclesiae potestate impedire, quominus Matrimonium seu sacramentum habeatur. Ast ecclesiae munus est determinare conditiones, quae ad legitimam ejusmodi conjunctionem constituendam requiruntur, ut nempe materia idonea seu apta sit ad sacramentum. Ex hac autem potestate sibi a Christo collata, ecclesia opponit impedimenta dirimentia, ac decernit irrita esse clandestina connubia, salva tamen semper et incolumi essentiali sacramenti materia. ⁴¹

Cf. Bellarm. lib. unie. *De Matrim.* part. I. cap. 5. §. 19 et seqq.

u) Varia patrum Irideniinorum suffragia, quae in pluribus congregationibus prolata sunt, ad componendam potestatem ecclesiae in decernendis impedimentis matrimonialibus cuius essentiali sacramenti, quae non sub-

est ecclesiae potestati, refert card. Pallavicini, lib. XXII cap. 4 et seqq. Deinde vero, ut respondeat eidem difficultati a Suavio seu Paulo Sarpio propositae circa decretum conc. tridentini, quo irrita fiunt Matrimonia clandestina, haec praeclare scribit, lib. XXIII cap. 9. §. 15: «Certo ben' è,

31. Ad 9. 7λ Si brutorum more exerceatur, C. si rite, ut Christianos conjuges decet, saltem absolute, N. Falsum porro est, quod adjiciunt adversarii, Matrimonii essentiam in actu ipso conjugali consistere; ut enim paulo ante animadvertimus, potest in Matrimonio separari exercitium a jure; usus conjugii non est nisi accessorius, atque ad summum, ut nonnullis placet, integrals quoad Matrimonium.⁴² Falsum praeterea est, quod iidem adversarii assumunt, non posse Spiritum S. inesse ipsi actui, si, ut diximus, sicut Christianum decet, exerceatur, ratione finis, ratione modi, ratione sobrietatis.⁴³

32. Ad 10. D. Quia passus est homo ille ea de causa se nimis abripi saecularibus curis, C. praecise quia uxorem duxerat, N. Ceterum ex lds patet, adversarios confessione sua confirmare, meliorem statu conjugali esse caelibatum, cum agitur de divino famulatu.

33. Ad 11. D. Paciscuntur de dote ad onera futuri conjugii sustinenda, C. de sacramenti pretio, A. Mirum proinde videri debet, plures ex antiquis canonistis ex occasione hujus difficultatis permotos esse ad negandam conjugio dignitatem Sacramenti.

34. Ad 12. D. Disceptant theologi in determinando, *quae* sit materia, *quiue* minister, C. in admittendis debita materia, forma et ministro ad sacramentum constituendum, N. Hae porro controversiae in omnibus fere sacramentis locum habent. Ceterum, quid de his verisimilius censendum sit, jam expendimus.

DE MATERIA, FORMA ATQUE MINISTRO SACRAMENTI MATRIMONII.

35. Quaestiones de materia et forma sacramenti Matrimonii pendent a principalis controversiae solutione, quae est de ministro. Etenim, si hujus sacramenti minister est sacerdos, jure infertur, ejusdem materiam esse contractum naturalem, ut vocant, ab ipsismet contrahentibus mutuo consensu perfectum, formam vero benedictionem, seu sacra verba a sacerdote prolata.

1 eho Γ contraito matrimoniale non è Sacramento per la sua natura e senza divina elevazione; si che l'essere di Sacramento e l'essere di contralto sono due essenze distinte, la seconda delle quali poteva stare senza la prima; benchè ora per divino decreto sieno inseparabili (almeno fuori di caso accidentale) tra' ballezzati. Siccome dunqtie perché le specie consecrate sono inseparabili sì, ma distinte dal Corpo di Cristo; la potenza naturale, quantunque non possa alterar il Corpo, puô alterar le specie; e per questo modo puô fare che il

Corpo non vi rimanga: così per simigliante ragione la podestà ecclesiastica puô alterare il contralto, benchè non possa alterare il Sacramento; e per questa via puô impedire che una tal forma di contrarre non rimanga Sacramento, com'era prima. E se rimiriamo con occhi sinceri e purgati, vedremo ciò intervenire in tutti gli altri impedimenti dalla Chiesa introdotti.*

4') Cf. Estius, loc. cit. in dist. 26. §. 13.

”) Cf. Bernard, a Picon, in cap. V. Epist. ad Ephes.

Quod si ministri Matrimonii dicuntur ipsi contrahentes, materia et forma, juxta magis receptam apud hujus sententiae patronos opinionem, erit utriusque contrahentis consensus verbis seu signis expressus, licet sub diverso respectu: *materia* scilicet, prout consensus significat corporum traditionem; *forma*, prout significat mutuam eortundem acceptionem.

36. Jam vero, utrum hujus sacramenti ministri sint contrahentes an sacerdos, quaestio est magna animorum contentione agitata inter theologos. Alii enim cum Melchiore Cano, qui fortasse omnium primus hanc sententiam in scholas invexit¹, aut saltem toto nisu instauravit, censent, verum hujus sacramenti ministrum solum esse sacerdotem.² Alii autem antiquae sententiae adhaerentes existimant, non alios sacramenti Matrimonii ministros esse agnoscendos praeter contrahentes. Quod enim attinet ad peculiare nonnullorum opiniones, qui mediam' quamdam viam tenuerunt, vix aliquot adstipulatores nacti sunt.

37. Canus, et qui cum eo sentiunt, ad suam adstruendam sententiam urgent L sanctorum patrum doctrinam, qua tradunt benedictione sacerdotis Matrimonium *sanctificari, conciliari, obsignari*: praesertim vero cone. Carthaginiense IV. quod ita decernit: *Sponsus et sponsa cum benedicendi sunt a*

¹) Adduci passim solet, post Melchiorcm Canum, tamquam primus assertor hujus sententiae, quod scilicet sacramenti Matrimonii ministri sint sacerdotes; Guillelmus episcopus parisiensis, eo quod ipse in tract. de Baptismo cap. 1. commendaverit vim benedictionis et orationis sacerdotalis ad gratiam Dei conciliandam. Attamen certum videtur, id unum significare voluisse Guillelmum. quod haec benedictio non requiratur, ut pars essentialis sacramenti, sed solum ut eo ritu conjugium celebretur, qui ab ecclesia praescribitur ob plures causas, quas enumerat. Sane Guillelmus benedictionem sacerdotalem ad Matrimonii essentiam non pertinere apertissime tradit in op. *De septem sacramentis*, Florentiae 1579- in quo, cap. 26. cum declarasse! matrimonia clandestina esse prohibita, et tribus modis Matrimonium dici posse clandestinum, scilicet 1°. cum celebratur sine testibus; 2°. cum celebratur absque solemnitate, quam ecclesia in nuptiis adhibere solet, prout sunt *benedictio* aliaque ejusmodi; 3°. cum non proponuntur *banni*: docet tamen, ejusmodi Matrimonia clandestina *vera* esse conjugia quamvis illicita, et concludit: nNec sic contrahentes possunt separari, cum ibi verus

sit consensus per verba de praesenti expressus; licet illa quae dicta sunt (ideoque et benedictio) deficient; quae non sunt de essentia sacramenti, sed solus consensus praedictus.¹ Porro si benedictio, ex sententia Guillelmi, non perlinet ad essentiam sacramenti Matrimonii, sequitur profecto, ipsum non existimasse sacerdotem esse hujus sacramenti ministrum. Sic afferri etiam'solet pro hac sententia Paludanus; at certum est, Paludanum contrarium omnino docuisse. Eum adisis in lib. IV. *Sentent.* Paris. 1514: hic enim loc. cil. dist. XXVI. qu. 4. aperte profitetur, Matrimonium perfici per consensum contrahentium, ita ut verba, quibus exprimitur consensus et acceptatio, sub diversa ratione constituent materiam et formam sacramenti; solvit praeterea difficultatem, quam sibi proponit adversus veritatem sacramenti Matrimonii, petitam ex eo quod omne sacramentum debeat a sacerdote administrari, secus ac eveniat in Matrimonio, cui perficiendo non requiritur sacerdos, ostenditque, quodlibet sacramentum aliquid habere sibi proprium, in quo cum reliquis non convenit. Ita fol. 141.

²) *De loc. theol.* lib. XIII.

lacerdote, a parentibus suis vel paranympis offerantur. Qui, cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant. 3* Quae jussio pro ritu accidentali ac mere caeremoniali appo-
rta non videtur. Quapropter, concludunt, qui ministerium hujusmodi sacerdotibus denegant, ii facere videntur incauti, ut sacramenti veritas contra novatores ex traditione defendi vix possit. ‘

38. Urgent II. prolotionem verborum parocho a concilio trid. praescriptam in nuptiarum celebratione: *Ego vos in Matrimonium conjungo*⁵, quae profecto si comparentur cum aliis: *Ego te baptizo . . . ego te absolvo*, patet, eandem in omnibus vim inesse efficiendi, quod significant, non autem declarandi solum, aut testandi contrahentes esse conjunctos.

39. Urgent III. analogiam aliorum sacramentorum, quae nonnisi a sacerdotibus administrantur, scribente praesertim apostolo: *Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum* (id est sacramentorum) *Dei*; quae cum nullam exceptionem patiantur, etiam sacramentum Matrimonii includunt, quod propterea etiam a sacerdotibus administrari debet.

Hisce argumentis alias addunt rationes ductas ab aliquarum synodorum auctoritate, quae vocant sacerdotes Matrimonii ministros; a profanitate conjugiorum, quibus nisi forma aliqua vel ritus sacer accedat, nihil sacri continent, quae praeterea solis interdum nutibus atque inter absentes contrahi possunt; a defectu intentionis in contrahentibus conficiendi sacramentum, sine qua tamen sacramentum confici nequit; a sanatione conjugiorum, ut vocant, *in radice*, quin novus consensus ex altera parte requiratur, quo

3) Can. XIII. Apud Hard. *Acta Concit.* tom. I. coi. 980.

*) Nonnulli aestu disputationis abrepti limites omnes modestiae excessisse videntur in contraria impugnanda sententia. Sane Joann. A. Petzek, friburgensis Canonum professor, in opusc. *Vindiciae dissertationis de potestate ecclesiae in statuendis Matrimonii impedimentis*, Friburgi 1787. pag. 49. not. 27. sententiam, quae contrahentes sacramenti ministros statuit, et infirmo niti fundamento, *et plane religionis dogmatibus periculosam* esse asseruit, eo quod, illa admissa, *nulla ratione* adversus protestantes Matrimonii sacramentum ex traditione vindicari possit. Car. Jos. de Lasaulx, in op. *Ueber-einslimmung der franzbsischen etc.* seu *Consonantia legum gallicarum de divor-tio cum Dei verbo*, Coblenz 1816. pag. 30 et seqq. opinionem de contrahentibus tamquam ministris sacramenti *ab erronea*, ut ait, sententia de Matrimonio Christianorum,

quod absque sacramento consistere nequeat, profluxisse censet. Quam hic auctor vocat sententiam *erroneam* de inseparabili ratione contractus et sacramenti in conjugiiis Christianorum, est sententia plane catholica, ut postea videbimus. Marian. Dobmayer, in *Systema theol. catholic*, tom. VII. Solisbaci 1819. pag. 428 et seqq. docet, ob traditionis lanium *obscuritatem* et nondum latam ab ecclesia definitionem, in scholis *opinionem novitiam* de contrahentibus sacramenti Matrimonii invaluisse. Sauter in op. *Fundamenta juris eccl. cathol.* edit. 3. Rotwilae 1826. Mauro Hagel, theologo Dillingano, sententia de sacerdote ministro adeo certa fuit, ut oppositam sententiam *plane absurdam* esse affirmaverit, et inter scholasticorum commenta numeraverit in op. *Demonstratio rei. christ, cathol.* August. Vindel. 1832. Tom. II. pag. 212. Sic alii non pauci apud Roskovany, op. cil. §. 27. Sess. XXIV. *De reformat*, cap. 1.

in casu cum non habeatur contractus, nee sacramentum haberetur⁶; a mira denique opinionum discrepantia inter theologos adversae sententiae, dum in sua hypothesis materiam et formam definire certant.

40. Bellarminus et qui ab eo sunt pro antiqua communiorique sententia tuenda, innituntur I. auctoritate Eugenii IV. qui in *Instruet. pro Arments: Septimum*, inquit, *est sacramentum Matrimonii... Causa efficiens Matrimonii, regulariter loquendo, est mutuus consensus per verba de praesenti expressus*⁷; nec non concilii tridentini docentis, Christum non solum approbasse conjugium in statu innocentiae institutum, sed praeterea gratiam promeruisse, quae naturalem conjugum amorem perficeret, eaque gratia praestare Matrimonium in nova lege veteribus connubiis; ex quibus patet juxta Tridentinum, nihil immutasse Christum in contractu Matrimonii, sed solum illum gratia sua exornasse; quo factum est, ut contractus ille, qui antea non erat nisi naturalis, quique a solis contrahentibus per mutuum consensum perficiebatur, elevatus sit ad dignitatem sacramenti.

41. II. Innituntur declaratione ejusdem Tridentini, quod in decreto *De reformat*, cap. I. aperte docet, *clandestina Matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse Matrimonia, quamdiu ecclesia ea irrita non fecit*. Cum vero irrita fecerit Tridentinum haec Matrimonia, noluit tamen decretum suum robur habere nisi post triginta dies ab ejus publicatione. Quibus ita compositis, sic isti theologo argumentantur: Juxta Tridentinum quamdiu clandestina Matrimonia irrita ab ecclesia facta non sunt, *rata et vera* fuerunt, et adhuc sunt in regionibus omnibus, in quibus

6) Ea conjugia *in radice* sanari dicuntur, quae contracta sunt cum aliquo occulto impedimento dirimente, ac periculum instat, ne, si alterutri conjugum id innotesceret, retraheret se a conjugali societate magno cum populi scandalo et prolis susceptae detrimento. In his rerum adjunctis permittitur ac etiam suadet, ut alter conjugum, qui impedimentum novit, renovet consensum aut expresse aut tacite cum altero. Quod si et in hoc quoddam periculum deprehenderetur, et ambo conjuges ignorent nullitatem conjugii, relinquuntur, ut ajunt, in bona fide, seu in persuasione de valore initi Matrimonii. Haec autem phrasis, *de sanatione in radice*, orta ex eo est, quod per quamdam fictionem juris censetur rom. pontifex dispensare ab illo impedimento, antequam contrahentes darent consensum.

7) *In decreto union*, apud Harduin. loc. cil. Nonnulli cavillantur circa Eugenii verba:

Causa efficiens Matrimonii, cum debuerit dicere: *Causa efficiens sacramenti Matrimonii*; ex quo inferunt, Eugenium de solo contractu haec dixisse, eo magis quod ipse noluerit controversiam in scholis agitatam dirimere. Ast vehementer errant qui talia excogitant: 1°. quia subjecta materia et orationis series non alium admittunt sensum quam de *sacramento*; 2°. quia aelale Eugenii nondum excogitata erat distinctio inter sacramentum et contractum in conjugii Christianorum; 3°. quia nulla tunc temporis vigeat controversia de ministro sacramenti Matrimonii; cum unanimis fuerit theologorum omnium sententia, solos contrahentes esse ministros; 4°. quia, ut saepe diximus, Eugenius in suo decreto ea, quae spectant ad sacramenta, ad verbum desumpsit ex opusculo V. s. Thomae, qui certe in animo non habebat ullam definire controversiam scholasticam, praesertim cum, ut vidimus, illa aetate non existeret.

tridentinum decretum publicatum non est; atqui ex Innocentio III. in cap. *Quando de divortiis*, et ex communi loquendi usu, Tridentini praesertim aetate recepto, Matrimonia *rata et vera* non erant meri contractus naturales aut civiles, sed sacramenta, quae tamen solo libero contrahentium consensu perficiebantur et perficiuntur; ergo non sacerdos, sed contrahentes soli sunt sacramenti Matrimonii ministri.⁸ Quod confirmant ex illis conjugiiis, quae praesente quidem parrocho, sed ipso invito, immo obluctante contrahuntur, quae tamen ita vera conjugia sunt, ut ecclesia hos conjuges neque compellat neque invitet ad accipiendam parochi benedictionem. Id ipsum concludunt ex Matrimoniis initis coram parrocho aut vicario generali aut cardinali non sacerdotibus, sed vel diaconis vel subdiaconis, aut etiam in minoribus ordinibus quandoque constitutis; tum etiam ex conjugiiis, quae ex dispensatione pontificia, sive in regionibus haereticorum⁹, sive in regio-

*) Quod diximus de communi loquendi usu Tridentini aetate recepta, juxta quem *veri* et *rati* nomine intelligebatur conjugium inter christianos initum, ac proinde sacramentum, evidenter constat ex historia concilii, et ex praecipua difficultate, quae ab episcopis et theologis opponentibus promovebatur adversus eos, qui urgebant decretum ad irritanda Matrimonia clandestina. Illud enim liquet ex historia card. Pallavicini, lib. XXII. cap. 4 et seqq. et iterum lib. XXIII cap. 8.

Nos brevitatis gratia unum aut alterum documentum afferemus. Refert itaque Pallavicini, lib. XXII. cap. 4. n. 8: »In questa sentenza (negativa) concorse Giovanni Trivigiani Patriarca di Vinezia il quale nego non pur la convenienza, ma la polenza; argomentando non potersi (dal Concilio) far nullo quel Sacramento, il quale ha tuita la sua essenza, benebe gli manchino le dovule solennità: come per esempio, ancora che un Sacerdote consacri senza le sacre vesti, fa vero Sacramento, sol che concorra la maleria e la forma. Or consistendo l'essenza dei Matrimonio nel mutuo consentimento sensibile, e richiedendosi l'altre solennità o per decoro o per prova, il difetto di esse, opponeva egli, non puo torre il valore." Et num. 16. loquens de suffragio Constant. Bonelli episc. lifernatis salis prolixo, quo comprobavit ecclesiae fas esse ejusmodi connubia clandestina irrita facere, sic ex ejus mente pro-

sequitur: »Comprovô che la chiesa poleva annullar tali Malrimoni non già annullando il contralto, e cosi togliendogli fesser materia idonea dei sacramento, come avean ragionato alcuni; perciocchè il contraltlo del Matrimonio ira fedeli non è precedente nè distinto dal sacramento; onde come l'annullazione di questo, cosi di quello non è soggetta a podeslà della chiesa.- Alia ejusmodi cf. n. 20, 23, 25. ex quibus luculentissime evincitur, ita patrum tridentinorum animis insedissee sententiam illam, qua Matrimoniis clandestinis veri sacramenti rationem inesse dicimus, ut, qui id non videat, captus plane oculis videatur.

9) Nolum est, in Anglia et in Hibernia ob gravissimas poenas comminatas a civili potestate sacerdotibus, qui catholicorum nuptiis adsistebant ac benedicebant, ex dispensatione romanorum pontificum usque ad haec tempora receptum esse, ut sine hisce ritibus celebrarentur, Pius VII in *Brevi* dato die 25. Mart. 1830. ad archiepiscopum colon, et episcopos trevirensen, paderbornensem et monasteriensem, declarat valida conjugia mixta, quae forte illis regionibus contrahantur sine parochi praesentia, collatis in eam rem opportunis facultatibus. Alia documenta exhibere praetermitto. Porro numquam mens ecclesiae aut rom. pontificibus fuit, ut tot Christi fideles inirent contractum mere civilem absque sacramento.

nibue infidelium, absque praesentia sacerdotis a fidelibus celebrantur, quae omnia ut vera Matrimonia et sacramenta censentur.

42. III. Innituntur in ipso sacramenti effectui, qui est indissolubilitas. Et vero haec ab ipso sacramento oritur, non autem ex solo naturali aut civili contractu, qui per se dissolubilis est, ut patet ex conjugii infidelium quae dissolvi possunt per alterutrius conjugis conversionem, ut paulo post ostendemus, secus ac eveniat in fidelium connubiis, quae semel legitime contracta et consummata, numquam quoad vinculum possunt dissolvi.

His addunt, verba, quae in adversariorum hypothese formam constituerunt sacramenti Matrimonii: *Ego vos conjungo*, aut alia quae eundem sensum reddant, nova esse ac desiderari prorsus in omnibus fere antiquis ritualibus libris, quos recenset Martenius¹⁰: immo alicubi sacerdos haec sola verba adhuc pronunciat: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*¹¹; quae proinde ut vera sacramenti forma haberi nequeunt, quod non obscure insinuare etiam videtur Tridentinum, dicens: *Vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque provinciae ritum*. Demum novitatem contrariae sententiae urgent, quae ante Canum vix aut ne vix quidem in scholis nota erat¹²: cum sententia illa, quae contrahentes ministros sacramenti Matrimonii esse statuit, in tota catholica ecclesia longo saeculorum decursu unice atque exclusive obtinuerit.

43. Haec potiora argumenta sunt, quibus hujus posterioris sententiae patroni causam suam tuentur; qui praeterea observant, adversariorum rationes magis speciosas esse quam solidas. Etenim patrum testimonia evincunt quidem, Matrimonium esse rem sacram utpote sanctificatum a Christo Jesu, qui amoris naturali suam adjecit gratiam, adeoque et in facie ecclesiae ex ecclesiasticis institutis ac legibus celebrandum esse, ita ut qui secus fecisset, peccati reus teneretur¹³; at minime evincunt gratiam conferri per sacerdotis

,e) *De aut eccl. ritib.* lib. I. part II. cap. 9. art 3. §. 6. ubi inter cetera scribit: «Deinde datis sibi mutuo dextris exigebat (sacerdos) ab utrisque consensum, in quo totam sacramenti matrimonii essentiam reponerant antiqui. Inaudita quippe apud eos erant illa verba parochi: *Ego vos conjungo* etc. in quibus aliqui ex recentioribus scholasticis formam hujus sacramenti constituunt, quae tamen desiderantur etc.

u) Cf. Sotus in IV. disl. 26. art. 3.

n) Sane nonnisi duos ex tota antiquitate laudare potuit theologos Melchior Canus pro sua sententia, Guillelmum nempe parisiensem et Paludanum; porro, adductis ipsorum testimoniis, ostendimus, istos au-

ctores, non solum patrocinatos non esse huic opinioni, sed. eidem plane adversari. Ex his propterea constat, Canum omnium primum fuisse, qui eam invexerit in scholas catholicas. Edidit porro Canus suum opus *De locis theolog.* anno 1562. Merito proinde Henr. Klee in diss. mox citanda, pag. 69. not. s. scribit: «Melchior Canus fuit primus, qui generali omnium admiratione et scandalo affirmavit, contrahentes non esse ministros.*

IT) Tertullianus lib. *De pudicit.* cap. 4. pag. 557. edit. Rigalt. testatur, quod montanistae plerique conjugia clam inita adulterina esse existimaverint, aut saltem de iis an fuerint legitima dubitaverint. Scribit

benedictionem, vel sacerdotes esse hujus sacramenti ministros, quod tumen ab adversariis ostendi deberet. Observant praeterea, contrarium potius ex illis patrum testimoniis probari; cum enim hanc sacerdotis benedictionem secundis et ulterioribus nuptiis constanter tota denegaverit, antiquitas, tamen utrum eae veri sacramenti vim habuerint, dubitatum est a nemine.¹⁴ Quod vero additur ex concilio Carthaginensi de ritu servandi virginitatem prima nuptiarum nocte, nullius prorsus ponderis esse convincitur, si ratio habeatur illius originis, quae ex Tobiae exemplo introducta est, et diversimode viguit in diversis ecclesiis.¹⁵

44. Reliquas duas probationes facile excludunt; altera enim, quae petitur ex verbis a Tridentino praescriptis in nuptiis conciliandis, mirifice potius contrariam sententiam confirmat; quod vel ex eo deducitur, quod, referente card. Pâllavicini, Cani opinio paucos omnino ex patribus tridentinis habuerit sectatores.¹⁶ Altera vero, quae ex analogia ceterorum sacramentorum desumitur, nullius ponderis est: cum nemo nesciat, quaelibet sacramenta sibi aliquid peculiare vindicare, quod sacramentis reliquis commune non est; ut liquet ex Eucharistia, quae non in actione transeunte ut

enim: «Ideo penes nos (montanistas) occultae quoque conjunctiones, id est, non prius apud ecclesiam professae, juxta moechiam et fornicationem judicari periclitantur. Nec inde consertae obtentu Matrimonii crimen eludunt."

Ex quibus duo habemus, nempe 1°. apud psychicos, id est, catholicam ecclesiam conjugia clandestina viguisse et valuisse, adeoque fuisse quidem vetita, non tamen fornicaria et flagitiosa. 2°. Montanistas de ipsorum valore, ut in re dubia, deliberasse inter sese opinionibus atque sententiis. Adeo pervetus res est tum abusus tum valor Matrimonii clandestini' Cf. Chr. Lupus, diss. *De peccat, et satisf. indulgentiis*, cap. 1. tom. VI. opp. edit. cit.

u) Cf. Marlenius. loc. cit. art. 1. §. 7.

*J) Cf. ibid. art. 4. qui praeterea ostendit, hunc usum ab ipsis paganis interdum servatum fuisse.

lß) *Isloria. del conc. di Trento* lib. XX. cap. 4. n. 1- ubi scribit: „Essendo concordi (i Teologi) negli allri punti, dissentivano sopra due. L'uno era: Se qualunque Matrimonio fra cristiani fosse sacramento, il che sentivano quasi tutti; o sol quello che vien benedetto dal sacerdote, secondo l'opinione di Guglielmo Parigino, Ja quale

era difesa dal pre nominato Simone Vigor e da pochi allri."

Hoc vero magis confirmatur ex iis, quae refert idem historicus, lib. XXII. cap. 8. §. 16. quod, cum omnium prope patrum suffragia in eo decreto statuendo coaluissent, ul ad connubia cum debita solemnitate celebranda lres in posterum testes adhiberentur, ex quibus unus saltem esset quaesitus, quique contracta connubia in codicem referret, disceptatum initio fuit, utrum scriba an vero parochus ad id officium seligeretur. Convenit porro ob plures, quas profert, rationes inter omnes patres, ut seligeretur parochus. Concludit demum his verbis §. 17: «Queste furono le ragioni le quali mossero tanto i vescovi, quanto gli ambasciatori e gli slessi principi della cristianità ad aver per meglio che facesse di mestiero al valore l'intervenimento dei parochiano; il che ha recall gravissimi beni e niun disordine." Ergo ex menle patrum tridentinorum, parochus non ut minister, sed ut testis stabilis et quaesilus nuptiis assistit. Hic notandum est, Simonem Vigor, qui postea ad proteslantismum defecit, suam sententiam hausisse ex jam edito Cani opere, *De locis theol.*

alia sacramenta, sed in re permanente consistit, quaeque olim a diaconis passim administrabatur, quandoque etiam a laicis. Et sic responsio patet ad textum apostoli. Dum vero nonnullae synodi vocant sacerdotes Matrimonii ministros, aut impropria significatione hanc denominationem usurpant, aut incaute etiam, ut animadvertit Benedictus XIV.¹⁷ Si qua autem profanatio inest in fidelium conjugiiis, ea non a conjugiiis ipsis, quae a Christo elevata sunt ad dignitatem sacramenti, repeti debet, sed ex contrahentium vitio. Sic nemo ignorat, nutus interdum supplere verba in contractuum celebratione, quin etiam contractus inter absentes per alios fieri posse. Dum vero fideles nuptias ineunt, intendunt contrahere Matrimonium ad ecclesiae mentem; haec autem intentio sufficit ad sacramentum efficiendum. Quod autem attinet ad sanationem conjugiorum *in radice*, nullam creat difficultatem; siquidem ejusmodi sanatio non minus impetit sacramentum quam contractum, et consistit in quadam, ut dicitur, fictione juris, qua praesumpti conjuges, etsi contractus seu sacramentum nullum fuerit, tamen ut ulterius malum vitetur, in bona fide relinquuntur.¹⁸ Nec melius demum causam adversariorum juvant dissidia theologorum, quae nec tot fortasse nec tanta sunt, quot quaecumque ab ipsis exaggerantur, quaeque si quid officerent veritati sacramenti, vix ullum sacramentum haberemus. Ita quidem secundae sententiae patroni.

45. Quae cum ita se habeant, si qui ea, quae attulimus, mente anticipatis judiciis vacua perpendat, alteram hanc sententiam longe validioribus probari argumentis quam priorem illam, facile judicaverit. Praeterquam quod enim posterior haec sententia et antiquitate et universalitate alteri praestat¹⁹, illo caret gravissimo incommodo et ad hanc usque diem in

17) *De synodo*, lib. VII cap. 27 et seq. Nec omittendum, synodos, quae ita locutae sunt, celebratas esse, postquam Canus sua ediderat commentaria.

”) Hic praeterea observare juverit, hanc difficultatem, si qua est, non minus urgere, immo magis adversae partis theologos; cum enim nullum fuerit sacramentum ob impedimentum dirimens, quod in ejus administratione intercessit, nova opus esset sacerdotis benedictione, ut sacramentum valide administraretur: attamen numquam haec requiritur.

*) Quamvis non pauci theologo adhaerint Cani sententiae, longe plures tamen antiquam sententiam propugnarunt, quos recensent Dom. Soto in lib. IV. *Sent.* d. 26. qu. 2. art. 3; Bellarminus, *De Matrim.* cap. 7. n. 8; Vasquez. *De Matrim.* disp. III.

dub. 3; Theoph. Raynaudus, in *Heteroclitis Spirit*, punct. 14. opp. tom. XVI; Van Espen, *Jirr. eccles. unir.* tom. L pari. II. tit. 12. cap. 5. n. 4. Quod attinet ad recentiores, his fere annis adhuc eam propugnant Redactores theolog. aschaffenburgenses: *Katfiolische Kirchenzeitung*; Ferdinand. Walter, Canonista bonnensis, *Lehrbuch des Kirchenrechts seu Institutiones juris canonici*, Bonnae 1829. §. 310. pag. 565. not. o; Henr. Klee, *Die Ehe, eine dogmatisch - archaologische Abhandlung, seu Matrimonium, Dissertatio dogmatico-archaeologica*. Mainz 1835. pag. 65; b. Liguri, tract. *De Matrim.* alique passim, adeo ut haec sententia semper communior extilerit, adversariis frustra clamores quere lasque jactantibus in opposita opinione perstringenda.

ecclesia numquam audito, quod scilicet in fidelium conjugiiis contractus a sacramento distinguatur, quasi vero id fieri probabili aliqua ratione possit. Atqui in priori sententia innumera pene in clu-istiano populo celebrata essent et celebrarentur. conjugia, (piae rationem quidem contractus haberent, non vero sacramenti; ita ut plurimi toto vitae tempore sine hoc sacramento viverent, ecclesia non obsistente et vero etiam interdum probante.

Accedit praeterea, ex eadem sententia et aliud haud leve profluere incommodum, quod, ea semel constituta, causas matrimoniales ad ecclesiam exclusive pertinere vix ostendi possit, uti ex dicendis patebit.²⁰ Nec omnino spernenda denique est ratio, a posterioris sententiae patronis deducta ex natura contractus naturalis aut civilis, qui per se minime postulat omnimodam firmitatem; cum indissolubilitas Matrimonii Christianorum unice pendet a sacramento, quam ob causam *res sacramenti* post s. Augustinum a theologis ea vocatur, utpote dos et proprietas conjugii christiani seu sacramenti. Hinc in adversariorum placito, quod omnia conjugia, absque sacerdotali benedictione inita, non forent nisi contractus civiles, sequeretur, ea esse per se dissolubilia, ac omnimoda firmitate destituta²¹; quod absonum est et ecclesiae doctrinae contrarium. His perpensis, posteriori huic sententiae, quae in hac romana ecclesia pariter viget, plene adhaerendum ducimus, eique subscribimus.

Nunc vero apud cordatos theologos vix dubium de veritate hujus sententiae superesse potest. Etenim Pius IX. inter ceteras doctrinas, quas in Joann. Nepomuc. Nuytz professoris taurinensis operibus proscripsit, et hae recensentur: *Nulla ratione fieri posse, Christum evexisse Matrimonium ad dignitatem sacramenti: Matrimonii sacramentum non esse nisi quid contractui accessorium, ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm esse.*²² Quod si ex doctrina romani pontificis fieri nequit, ut sacramentum contractui accessorium sit, ab eoque separabile in conjugiiis Christianorum, si sacramentum Matrimonii non in sola nuptiali

M) Res est notatu dignissima, quod omnes ecclesiasticae potestatis osores, jansenistae aut jansenismum male olentes, atque homines civilibus curiis addicti, quos vulgo *regalistas* nuncupamus, facto agmine sese praestiterint novae hujus opinionis adslipulatores asserlorcsque.

II) Ex hac distinctione inter contractum civilem ei sacramentum in connubiis Christianorum factum est, ut Napoleon in codice suo omnem fere indissolubilitatein a Matrimonio abstulerit. Historiam legislationis napoleoneae uberius exposuit et recensuit Kûstner, *De Matrimonio atque de*

ratione, quae ei cum civitate et ecclesia intercedit, pag. 76 et seq. Lips. 1810.

2a) Cf. *Damnatio et prohibitio operis cui titulus: „Juris ecclesiastici institutiones Jo. Nepomuceni Nuytz in regio taurinensi Athenaeo professorisitemque: „In jus ecclesiasticum universum tractationes*[^] *ejusdem auctoris, die 22. Augusti 1851. Cui damnationi, quin se humiliter subjecerit auctor, audacter potius restitit, atque publicis editis scriptis errores suos adstruere et confirmare per suminum nefas est ausus.*

benedictione consistit, jam sponte finit sacramentum Matrimonii contrahentium consensu perfici, adcoque contrahentes, non autem sacerdotem ministros hujus sacramenti esse habendos. Idipsum luculentius adhuc declaravit, dum in Christianis nuptiis rationem contractus et sacramenti unam eandemque esse assenât, adeo ut si in Christianorum connubio non adsit sacramentum, neque contractus naturalis habeatur, sed solus concubinae, quamvis coram magistratu civili efficeretur. 23

CAPUT II.

DE MATRIMONII PROPRIETATIBUS.

46. Duae, ut innuimus, praecipuae sunt connubii christiani proprietates. *unitas* et *indissolubilitas*. Unitati adversari possunt *polyandria* et *polygamia*, sive simultanea sive successiva. Indissolubilitati duplex quoque opponi potest Matrimonii dissolutio, *perfecta* scilicet quoad vinculum, atque *imperfecta* quoad diorum et quoad habitationem.

47. Ad polyandriam vero quod spectat, quae in eo consistit, ut una mulier plures simul mantos habeat, nemo unquam inter christianos extitit, qui eam licitam esse dixerit; cum vel ethnici ipsi solo rationis lumine illustrati velut abominandam turpitudinem ac naturae adversantem exeerati eam fuerint. De polygamia autem successiva nulla jam movetur quaestio; cum veterum nonnullorum haereticorum, nominatim montanistarum, error penitus obsoleverit, et graeci nonnisi ex jure ecclesiastico apud se eam prohiberi doceant.¹ Restat propterea ut de una agamus polygamia simultanea, quam novae reformationis coryphaei, Lutherus, Melanchthon, Bucer ceterique socii probarunt, dum in famosa consultatione anno 1539. habita decreverunt, concedi posse Philippo Hassiae Landgravio, ut, viva adhuc legitima uxore, aliam in Matrimonium duceret. Hi uno animo docuerunt, polygamiam simultaneam non ita divinae legi adversari, ut nullam dispensationem admittat in casu saltem necessitatis, si nimirum uxor quacumque de causa debitum conjugale reddere nequeat.² Immo Joann. Ly-

a) Ita idem summus pontifex in epistola data ad rogem Sardiniae die 19. Sept. 1852.

*

1) Cf. Arcadius *De concordia ecclesiae occidentalis et orientalis*, lib. VII. cap. 27 et seqq. praesertim cap. 20. pag. 550.

2) Cf. Bossuet, *Hist. des variations*, liv. VI. §. 6. *Il fut dit*, scribit Bossuetius, *pour la première fois, depuis la naissance du Christianisme, par des gens qui se prétendaient Docteurs dans l'Eglise, que*

Jésus-Christ travail pas défendu de tels mariages. Cette parole de l'1 Genèse, ils seront deux dans une chair, fut éludée, quoique Jesus-Christ C'eût réduite à son premier sens. Attamen ejusmodi instauratores sacrorum evangelii nomine hanc facultatem dederunt! Inde intelligas, qui tandem sit Scripturae privato sensu explicatae usus apud peculiares istos evangelii vindices.

senis cum aliis contendit, polygamiam divino jure permitti, humano duntaxat vetari.³

48. Circa indissolubilitatem diversae quaestiones definiendae proponuntur, prout Matrimonium spectatur aut ut *verum* aut ut *ratum*, aut denique ut *consummatum*. *Verum* autem tantum dicitur conjugium, quod est in infidelitate contractum; *ratum* praeterea quod a fidelibus initum est juxta conditiones ab ecclesia statutas; *consummatum* denique, quod usu interveniente completum est.

49. Igitur quoad Matrimonium *verum*, seu in infidelitate contractum, nunc inter omnes catholicos convenit, si paucos neotericos excipias, quos mox refellemus, illud dissolvi posse quoad vinculum, si alteruter conjugum ad fidem convertatur, alter vero nolit cum ipso tranquille vivere et absque injuria Creatoris.

50. Quoad Matrimonium *ratum* catholici docent, illud posse dissolvi per sanctioris vitae professionem in aliquo regulari Ordine ab ecclesia approbato; obluctantibus protestantibus, qui, cum a religionis votis abhorreant, unanimi consensione tradunt, haec nullius esse momenti ad conjugia dissolvenda. Novatoribus e diametro adversantur graeci schismatici, qui, teste Matthaeo monacho⁴, non ratum tantum, sed et consummatum Matrimonium, solemni religionis voto dissolvi propugnant.

51. Quoad Matrimonium demum *consummatum* doctrina catholica est adversus protestantes, nullo unquam in casu dissolvi posse quoad vinculum Christianorum conjugium, neque scilicet propter haeresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, neque propter alterius conjugis adulterium.

52. Et haec quidem de dissolutione Matrimonii quoad vinculum; nam

3) Hic Lyserus sub ementitis nominibus *Theophili Alethaei. Vincenlii Athanasii, Gottlieb Wahretnuntl*, varia in lucem opuscula edidit ad causam agendam polygamiae, inter quae eminet quod inscripsit: *Polygamia triumphatrix*. Alios polygamiae patronos recenset Franc. Buddeus in op. *Institutiones theologiae moralis*, part. II. cap. 3. sect. 6. §. 9. in not. Lips. 1727.

Nunc vero nova protestantium secla, quae dicitur *mormonitarum*, suamque sedem habet in extremis Americae septentrionalis partibus, doctrinam praedecessorum suorum aperte profitetur, et in praxin deducit. Etenim mormonilae ad instar islamularum ducunt quotquot volunt in conjugium uxores, adeo ut simul habeant lres,

quatuor, aliasque plures, si luhet, quas etiam, si volunt, dimittunt. Haec secta, quae nunc fere 30 mill, individuís constat, duodecim habet apostolos ad disseminandum in mundo universo novum evangelium, sub praeside generali quem *prophetam* supremum vocant. Unus ex his apostolis, Erastus Snow nuncupatus, prius se in Gallias transtulit et in Norvegiam, nunc demum Augustam Taurinorum venit anno 1853. ubi extollit *sanctitatem* novi evangelii ad prosclylismum augendum. Et en nunc polygamiam longe lateque diffusam in protestantismo! Ast protcslantismus est purior sancliorque catholicisrao, qui polygamiam damnat. Talis est progressus.

4) In *Quaest. matrimon.*

de dissolutione imperfecta quoad diorum sive quoad cohabitationem, plures causas esse, ob quas dissolvi possit, doctrina pariter catholica est adversus lutlieranos, qui nullam hujus separationis causam legitimam admittunt, licet adeo faciles se praebeant in causis multiplicandis dissolutionis matrimonii quoad vinculum.

53. Nostri igitur muneris est, catholicam doctrinam ex ordine vindicare adversus ecclesiae obtrectatores in singulis articulis, qui eo, quo diximus, modo ab ipsis impugnantur.

PROPOSITIO I.

Non licet Christianis plures simul habere uxores, cum hoc sit lege divina prohibitum.

54. De fide est haec propositio juxta can. II. Sess. XXIV. cone, tridentini: *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum: anathema sit.*

55. Haec autem definitio tum Christi, tum apostoli Christi doctrinam declarantis, auctoritate fulcitur atque perpetua ecclesiae traditione. Christus enim, Matth. XIX. v. 4 et seqq. sciscitantibus pharisaeis, si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa, respondit: *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos, et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae; et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Instantibus porro pharisaeis: *Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii et dimittere?* reposuit Christus v. 8 et seqq.: *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur; et qui dimissam duxerit, moechatur.* At si polygamiam non damnasset Christus, minime affirmasset moechari illum, qui, sua uxore dimissa, aliam duxerit, aut moechari eum, qui duxerit ab alio dimissam; repugnat enim esse moechiam, ubi verum intercedit conjugium; nec moechus haberi potest, qui uxorem dimissam ducit, si prius conjugium vere solutum fuerit. Igitur si uxore dimissa aliam ducere non licet, id multo minus licere, priori retenta, judicandum est¹

56. Verum quod omnem dubitationem tollit circa germanum Christi verborum sensum, illud est quod scribit apostolus, I. ad Cor. VH. w. 10 et 11: *lis qui Matrimonio juncti sunt, praecipio non ego sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo*

*) Hoc ipso argumento utitur Buddeus, loc. cit.

reconciliari. Similiter Rom. VII. v. 2: *Quae sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Quamvis porro apostolus in adductis locis expresse non loquatur nisi de sola uxore, cum tamen in cit. Ep. ad Corinthios paris conditionis virum et uxorem faciat in conjugii juribus, consequens est, ea, quae de muliere scripsit, de viro pariter esse intelligenda, eo vel magis quod polyandria apud judaeos, ad quorum legis normam scripsit apostolus, minime obtineret.²

57. Res denique tota conficitur ex perpetua ecclesiae traditione. Ex patribus enim alii affirmant, advenientem Christum omnem illam veterem polygamiae consuetudinem delevisse, ut Chrysostomus³; alii denunciant, lege evangelii reum esse adulterii, qui aliam uxorem quaerit, quum habet suam, ut Ambrosius* et Augustinus.⁵ Concilium vero milevitanum II. anno 416. adversus Pelagium celebratum, cap. XVII. decrevit: *Placuit, ut, secundum euangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungantur, sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur.*⁶ Eadem habet Innocentius 1.⁷ Nicolaus vero I. in responsis ad consulta Bulgarorum: *Duas, inquit, tempore uno habere uxores, nec ipsa origo humanae conditionis admittit, nec lex Christianorum ulla permittit.*⁸

5) Primum exemplum, quod occurrat in historia judaeorum, de femina, quae dederit libellum repudii viro suo, illud est, quod refert Josephus Flavius, *Archaeol.* lib. XV. cap. 7. n. 10. edit. Havercamp, de Salome Antipatri filia ac Herodis M. sorore, de qua scribit Josephus: *Πέμπει μὲν εὐ&v αντώ (ΗαΟτοβάρω) γραμμάτων, ἀπολυομένη τόν γάμον, ου κατά τού Ιουδαίου νόμου ' άνδρί μὲν γάρ ἐξεΟτι παρ' ημῖν τούτο ποιεῖν, γυναικί δέ οὐδε διαχωριβ3ειῖν κα&' αὐτήν γαμηβήναι, μη τού πρότιρον άνδρό ἀφιέντο . >.* Ea illi (Castobaro marito suo) continuo misit libellum ad dissuendam matrimonium, contra quam ferunt judaeorum leges. Nam viro quidem apud nos id facere licet; neutiquam vero feminae, quae sponte discesserit, alteri nubere fas est, nisi prius a marito dimittatur." Hinc Joseph Scaliger, *Animadv.* in Eus. pag. 159. seu n. 2015. de Salome: *Audacissima, inquit, mulier, prima hebraeorum ausa esi a viro discedere.* Alterum occurrit *Archaeol.* lib. XVHI. cap. 5. n. 4. ejusdem edit, de Herodiade, quae dimisso priori marito Herode, magni Herodis filio, nupsit ejus fratri Herodi pariter cognomento.

Animadvertit porro et hic Josephus, hoc factum esse contra patrias leges scribens: *Πρωδιά . . . . επί Ουγγύοει φρονηΟαῦα των πατρίων, 'Ηρώδη γαμεῖται, τού άνδρό τώ όμοπατρίω άδελφώ, διαΟτάῦα ζώντο . Herodias, ut quae in animum induxerat leges patrias violare, Herodi nupsit, viri sui, a quo vivo discessit, ex eodem fratri.* Hujus exemplum postea aliae perditae feminae imitatae sunt. Cf. Scldenus, *Uxor hebraea*, lib. HI. cap. 19. Londini 1646.

3) *Homil.* LVI. in *Genes*, n. 3. edit, maurin. tom. IV. pag. 542. et *Hom.* LXII. alias LXIII. in *Matth.* η. 1 et 2. edit. cit. tom. VII. pag. 620 et seq.

De Abraham, lib. I. cap. 7. n. 59. et cap. 4. n. 23. ubi cf. adnot. maur. editor.

s) *De nuptiis*, lib. I. cap. 10.

6) Apud Hard. *Acta Concil*, tom. I. col. 1220. Pertinet autem hic canon ad concilium plenar. african. carthagin. anno 407. celebratum.

7) Epist. VI. ad ExuperiUm tolosan. cap. 6. apud Coustanl. coi. 794.

8) Cap. 51. apud Hard. *Acta Concil.* tom. V. coi. 371.

Adeo vero constans ac perpetuum fuit hac de re ecclesiae iudicium, ut facultatem, quam paulo ante meminimus, Philippo Massiae a novatoribus faciam, christianus orbis exhorruerit, et ipsi lutlicrani, ne tanti facinoris rumor in vulgus efflueret, omni ope, eum primum patratum est, curaverint.-' Attamen. Joann. Gerharδο teste, celebris postea apud eosdem fuit bigamia comitis a Gleichen, quae ab ipsis non solum tolerata sed etiam probata fuit.¹⁰

DIFFICULTATES.

58. Obj. 1. Apostolus, I. ad Timoth. III. 2. docens, episcopum oportere *unius uxoris virum* esse, satis aperte indicat, pro iudacorum more aliis uxorum pluralitatem posse concedi. 2. Quod probe intellexit imperator Valentinianus I. qui, teste Socrate⁹⁾, legem tulit, ut *cuivis liceret duas simul habere uxores legitimas*: atque, ut exemplo legem firmaret, Justinam duxit, Severa adhuc vivente; quod 3. et fecisse imperator alter Lotharius perhibetur. 4. Quare Gregorius II. in epist. ad Bonifacium, cuidam induisit, ut propter uxoris suae infirmitatem aliam duceret'-; 5. quem dum Gratianus temere hac de causa accusat veluti sacrorum canonum et doctrinae apostolicae et evangelicae infractorem¹¹⁾, nonnisi propriam inscitiam prodit. 6. Et sane quomodo divina lege abrogata dici potest polygamia, quam tanta cum laude sanctissimi patriarchae et reges in vetere Test, frequentarunt? 7. Haec enim neque liberorum procreationem, neque honestam educationem impedit, nec familiae pacem ac tranquillitatem perturbat, ut olim hebraea gens, nunc vero plerique Orientis populi exemplo esse possunt. Quare si intolerabiles uxoris mores, si ejusdem sterilitas, reipublicae status atque aliae ejusmodi causae persuadeant polygamiam, ex juris naturae et gentium principiis ea permitti posse videtur. Ergo.

59. Resp. Ad 1. D. Ita docuit apostolus ad excludendam in episcopo polygamiam successivam, C. ad excludendam polygamiam simultaneam, jV. De polygamia enim successiva apostoli effatum universa intellexit antiquitas, ut suo loco ostendimus¹⁴⁾; et aperte illius mens colligitur

9) Loc. cit. *Hist. des variat.*, n. 6.

10) *Luc. cit.* XXVI. cap. 5. §. 22. n. 6.

11) *Hist. eccles.* lib. IV. cap. 31.

Apud J. Barlzhheim S. J. *Concilia Germaniae*, loin. I. pag. 34. Colon. Agripp. 1759. Sic porro se habet hoc responsum, quod exhibetur n. 2: >Nam quod proposuisti, quod si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? Bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiae vacareL Sed

quia hoc magnorum est, ille, qui se non poterit continere, nubat magis; non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas praepedit, et non detestabilis culpa excludit."

°) Causa XXXII. qu. 6. cap. 18. apud Pilhoeum, *Corpus jur. can.* tom. I. pas. 391.

H) Tract. *De Ordine*, n. 198. Interpretatio, quam dedit Theodoretus tum in hunc Pauli locum tum. in epist. CX. ad Domnum

ex simili loquendi ratione, qua in cadern epistola usus est apostolus, qui disserens de diaconissa statuit, ut non eligatur nisi *quae fuerit unius viri uxor*. 15

60. Ad 2. *Neg.* Sanior eniin critica jam rejicit tamquam commentitiam Socratis narrationem de Valentiniani facto ac de lege ab eo lata. Etenim non solum Baronius 16 et eruditus Valesius 17 alique auctores catholici 18 passim hujus historiae voracitatem respuunt, sed et respuerunt, vel saltem in gravem falsitatis suspicionem revocarunt heterodoxi ipsi scriptores, inter quos eminent Pnffendorfius 19 atque Buddeus 20; idque merito, P. quia ejusmodi legis nullam prorsus mentionem injiciunt Sozomenus, Theodoretus, Zosimus, et qui Aralentiniani gesta studiosissime prosecutus est Ammianus Marcellinus; 2°. quia nihil ea de re ejus temporis patres et ecclesiastici auctores memoriae prodiderunt; nec Damasus rom. pontifex, nec episcopi ceteri Valentiniano coaevi, nec Hieronymus adversus eam legem reclamaverunt, quae fuisset christianae religioni adeo injuriosa; 3°. quia praemortua Severa, Justinam duxit Valentinianus, ut post Baronium ostendit Valesius 21; 4°. quia cit. Ammianus quamvis Valentiniano infensus, eum commendat ob castitatis professionem, scribens: *Omni pudicitiae cultu domesticus et foris, nullo contagio conscientiae violatus obscenae} nihil incestum* etc. 22

61. Ad 3. *D.* Id fecisse perhibetur Lotharius contra legem Christi, *C.* legitime, *A**. Adversariis onus incumbit ostendendi, sive Lotharium sive alios qui hoc attentarunt, juxta Christi legem egisse, ut aliquid proficerent. Flagitia enim etiam principum numquam possunt factum aliquod cohonestare. Porro de Lotharii polygamia haec scribebat Nicolaus I. quae

antiochenum, hujus Paulini textus, *De bigamo* nempe *simultanée*, est prorsus singularis, quemque ipse excogitavit, ut semel purgaret, quod promovisset ad lyriorum episcopatum Irenaeum comitem, qui successive bigamus erat. Quam ob rem de violatis ecclesiae canonibus accusatus, ipse contra interpretationem et sensum antiquitatis alia ratione omnino verba Pauli exposuit. Cf. Renaudot. *Perpétuité de la foi*, tom. V. liv. VI. chap. 8. circa linem. Cf. etiam Christ. Lupus, diss. *De cleric, continent.* cap. 1.

,s) I. ad Timolh. V. 9. *Ενό ἀνδρὶν γυνή.*

16) Ad annum 370. η. 125. ubi fuse de hoc argumento agit; cf. etiam adnot. Pagii ad annum 375. n. 5.

,7) In not. 2. ad cap. 31. libri IV. Socr.

*) Cf. Nat. Alex, in saec. IV. cap. ult. art. 4.

19) *De jure naturae et gentium*, tom. I. lib. VI. cap. 1. *De Matrimonio*, §. 16. Francofurti ad Moenum 1706.

20) *Instil. Theologiae dogmat.*, lib. V. cap. 4. §. 47. in not. pag. 1319. Lips. 1741; quibus addendus est W. Lovvth in adn. ad loc. cil- Socratis, qui praeterea ex alio capite ostendit, falsam esse Socratis narrationem, dum refert Justinam virginem fuisse; ex Zosimo enim constat, Justinam prius nuptam fuisse Magnentio tyranno.

21) Loc. cit. Cf. etiam Pagius, loc. cit.

21) Lib. XXX. cap. 9. edit. Valesii, Paris. 1681.

et aliis ejusdem criminis viro illi principi sociis aptari debent: *Annon districta ultione feriendus a, qui in duabus uxoribus adulterium Lantech imitatus esse dignosceris?* Nicolaus praeterea contubernium cum pellice imperatori prohibuit; episcopos vero assentatores, quique facinus probaverant, e sedibus dejecit. 23

62. Ad 4. *D.* Induisit Gregorius II. ut aliquis duceret aliam uxorem ob prioris infirmitatem, quae nempe talis esset, ut plerisque placet²⁴, quae constitueret 'impedimentum dirimens perpetuae impotentiae, *Tr.* ob infirmitatem qualemcumque, quae supervenerit Matrimonio alias legitime contracto, -V Ideo vero transmisimus primum distinctionis membrum, quia viris eruditis epistola illa suspecta est, ab aliis vero ut supposition rejicitur.²⁵

63. Ad 5. *D.* Quem Gratianus accusat errore facti deceptus, *Tr.* errore juris, A.

64. Ad 6. *D.* Polygamiam patriarchae et reges frequentarunt in vet. Test, et quidem, ut plures existimant, ex divina dispensatione 26, *C.* quae

*) Acta, quae spectant ad Lolliani facinus, cf. apud Harlzheim, *Concilia Germaniae*, tom. II. pag. 265 ad pag. 355.

M) Hanc tamen responsionem respuit Estius in lib. IV. *Sent.* d. 33. §. 6. qui censet, Gregorium II. (quem ipse cum Gratiano dicit III.) non permisisse alterum Matrimonium tamquam justum et legitimum, sed tamquam minus malum respectu fornicationis cum pluribus, quae illi viro erat metuenda propter ejus incontinentiam. «Quae responsio, *subdit*, si non placet, fatendum erit cum Gratiano, rescriptum hoc Gregorii, tamquam sacris canonibus, immo evangelicae et aposlolicae doctrinae penitus adversum, non esse recipiendum; pontificem autem non voluisse tamquam fidei dogma definire, sed solum opinionem suam de re nondum definita aliis declarasse." Cf. Bossuet, *Defense de l'hist, des variat.* §. 62.

M) Cf. Collet, *Continuatio praelect. theoloy.* Hon. Tournely, tom. VIII. cap. 5. art. 2. sect. 3. n. 131. Vénetiis 1757. Cf. Binterim in op. cil. *Monumenta* etc. tom. VI. part. I. pag. 451. qui agens de impedimento impotentiae, hanc epistolam ex silentio Othonis et AVillibardi suspectam pariter habet. Sebast. Berardi in op. *Gratiani canones genuini ab apocryphis discreti*, p. II. Venet. 1777. tom. II. cap. 68. contendit, Gregorium II. locutum esse de conju-

gio inito in infidelitate, quod cum sacramentum non sit, eam non habet firmitatem, quam sibi vindicat conjugium Christianorum, quod sacramentum est. Cum igitur jus naturale omnimodam firmitatem non exposcat in conjugio, ita ut in nonnullis casibus dissolvi nequeat, ad ejus normam Gregorius responsura suum dedit, non autem juxta jus evangelicum et aposolicum, quod profecto doctus pontifex non ignorabat. Sane Germani recens conversi erant ad religionem Christianam opera s. Bonifacii; hinc ille, de quo loquitur s. pontifex, et cum quo mitius agendum consuit, connubium adhuc ethnicus contraxerat; superveniente vero impotentia in ejus uxore, declaravit pontifex, prius conjugium dissolvi posse, ac novum iniri. Cf. pag. 166 et seq.

iß) Ita inter ceteros tenent Bellarminus, *De Matrim.* cap. 11. n. 25 et seqq. et Estius, loc. cit §. 6. qui arbitrantur, polygamiara ex se numquam licitam fuisse. Alii autem cum s. Thoma, *Suppi*, qu. 65. art. 1. censent, verisimilius polygamiam absolute seu essentiae et primariis conjugii finibus non adversari, et tamdiu licitam fuisse, quamdiu evangelica lege sublata non est; adversari autem secundariis, ut vocant, conjugii finibus; cujusmodi sunt pax, tranquillitas, mutua obsequia etc. Cf. Collet, op. cit. cap. 5. art. 2. conci. 1.

propterea frequentari etiam possit in novo Test sublata a Christo omni polygamia simultanés, A. ut constat ex adductis probationibus.

05. Ad 7. *Tr.* Haec enim aliaque ejusmodi rationum momenta ad summum evincerent, polygamiam juri naturali absolute non esse contrariam, prout cum suis contendit Calvinus²⁷, seu, ut alii censent, non adversari primariis conjugii finibus, id est, prolis generationi ejusdemque institutioni; nullo autem modo evincunt, polygamiam non fuisse a Christo in nova lege abrogatam. Siquidem adversus facta rationes congruentiae non valent. Ceterum, quae de orientalium populorum felicitate, pace domestica, educatione familiae ambitiose jactantur, facile ipsis eorum annalibus et experientia refelluntur. Sed praeterea addimus, felicitatem illam et pacem iis rationibus et mediis apud illos comparari, quae naturae atque indoli societatis maritalis omnino repugnant. Uxores enim in gynaeceum tamquam in perpetuum carcerem detruduntur²⁸; liberi etiam, mares potissimum, plerumque eunucho vel servo, raro matri, in disciplinam traduntur. Utrum vero haec appellanda sit beatitudo et felicitas, utrum societas maritalis et liberalis filiorum institutio, ipsis polygamiae patronis pronunciandum relinquimus.

PROPOSITIO II.

Matrimonium ab infidelibus legitime contractum dissolvi potest quoad vinculum, si alterutro conjugum ad fidem converso nolit alter cum eo pacifice vivere, vel non consentiat habitare sine contumelia Creatoris.

66. Haec propositio certa est. Vix enim unquam de illius veritate dubitatum fuit usque ad medium saeculum anteactum ex occasione sollemnis decreti, quod supremus senatus parisiensis die 2. Jan. 1758. edidit ad confirmandum judicium latum a curia suessionensi die 5. Febr. 1756. in causa judaei Borach Levi argentinensis, recens ad fidem conversi, quo eidem vetitum est aliud inire conjugium, quamvis uxor judaea renueret obstinate habitare cum ipso. ¹ Ex hoc autem tempore plures prodire libelli ad

^T) Calvinus uxorum simultaneitatem tam stricte juri naturali prohibitam autumat, ut patriarchas, quod plures uxores duxerint, violati hac in parte juris naturalis ac adulterii reos traducere non vereatur. De quo cf. Puflendorfius, op. cit. lib. VI. cap. 1.

^{*)} Comes De Maistre, *Du Pape*, liv. III. chap. 2. apposite scribit: „La femme est plus qu'un homme redevable au christianisme. C'est de lui qu'elle tient toute sa dignité. La femme chrétienne est vraiment

un être surnaturel, puisqu'elle est soulevée et maintenue par lui jusqu'à un état qui ne lui est pas naturel." — Paulo ante jam adduxerat observationem D. Buchanan, qui in op. *Christian Researches in Asia etc. hy the. R. Claudius Buchanan*, pag. 66. Lond. 1812. scripserat: „Dans tous les pays où le christianisme ne règne pas, on observe une certaine tendance à la dégradation des femmes."

^{')} Qui primus conjugio interdixit Bo-

evincendam indisolubilitatem ejusmodi conjugiorum, quorum longa ac inutilis res esset catalogum texere. ¹ Inter hujus novae doctrinae patronos eminent Augustinus Gervasio vintlobonensis professor ² et Auctor institutionum theologicarum lugdunensium ³, quos non pauci, in Germania praesertim ⁴ et Gallia, secuti sunt, ex quibus unum recensebimus Tabaraud⁶, jansenianae factionis postremis his annis fulcrum praecipuum. Sic igitur adversus hos neotericos omnes, qui plerumque permoti videntur ad eam sententiam propugnandam, quod contraria sit ei, quam sequitur ecclesia romana, assertam propositionem adstruimus.

67. Illa propositio *certa* censenda est, et a quovis cordato catholico tenenda, quae solidum habet in Scripturis fundamentum, atque in communi patrum doctrina, in romanorum pontificum decretis et in constanti ecclesiae praxi; quaeque demum communi theologorum et canonistarum suffragio gaudet. Talis porro est asserta propositio.

68. I. Solidum fundamentum enunciaram thesim habere in **Scripturis**, constat ex verbis apostoli, I. ad Cor. ⅴⅡ. 10 et seqq.: *Jis autem, qui Matrimonio juncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Nam ceteris ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem halet infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat*

rach Levi, fait D. De Fitz-James episcopus suessionensis. qai non infimum locum tenet in historia jansenismi. Levi appellavit ab hujus sententia ad senatum parisiensem, qui decretum episcopi suessionensis confirmavit. Omnia, quae ad hanc celebrem causam spectant, collecta sunt in op. cui tit.: *Recueil important sur la question de savoir si tm Juif peut se remarier après son Baptême*, 2. vol. in 12. 1759. Leridant in op. *Code matrimonial*, tom. I. pa?. 430, et Pothier, tom. II. η. 499. illius collectionis analysim instituerunt.

3) Praecipui sunt: *Dissertation où l'on prouve que s. Paul n enseigne pus que le mariage puisse être rompu, lorsqu une des parties embrasse la religion chrétienne*, par Alex. Desessarts, 1. vol. in 12. 1765; *Traduction des deux livres de s. Augustin à Pollentius, avec des noles*, cujus auctor est D. Pilé; item *Collectio variarum dissertationum casum Apostoli illustrantium*. editore J. Leplat, 1. vol. in 8. Leodii 1779. Fere omnia opera, quae contra dissolutionem horum conjugiorum edita

sunt, in indicem librorum prohibitorum relata fuerunt. Horum auctores plerique factioni jansenislicae aut aulicae curiae fuerunt addicti.

’) Tract, seu lib. V. *De Sacram. Matrim.* cap. 5. opp. tom. II. Vienuae 1766.

«) Diss. IV. art. 3-

4) Inter quos non infimum locum tenet Eybel, ac novissime Dr. Binterim, qui in op. cit. *Monumenta ecclesiae christiano catholicae primi, medii ac novissimi aeci*, tom. VI. part. I. *Mantissa* I. satis prolixam edidit dissertationem pro indissolubililate horum conjugiorum. Verum de hoc cl. auctore paulo post disseremus.

s) *Princip. sur la distinct, du contract et du Sacrement de Mariage*, nov. edit. pag. 32—35. item pag. 279 et seq. Alii recentiores auctores cf. apud D. Jos. Carrière, *De matrimonio*, tom. I. part. 2. *De prop. Matr.* sect. 3. cap. 1. Paris. 1837. Mirum porro videri debet inter hos auctores etiam recenseri card. La Luzerne, qui et ipse huic sententiae, adstipulatus estjn *Instr. sur le Rituel*, η. 670.

illain. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. . . . Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in huiusmodi. In pace aitlcm vocavit nos Deus.

Apostolum vero hic loqui de solutione quoad vinculum, non autem tantum quoad thorum, manifestum fit 1°. ex antithesi, quam instituit inter conjugia fidelium et conjugia in infidelitate prine contracta, atque ex dispari conditione, quam inter ejusmodi conjugia intercedere declarat. Conjugia enim inter fideles inita affirmat esse absolute indissolubilia quoad vinculum cum dicat: *Quod si discesserit* (fidelis quacumque ex causa), *manere innuptam, aut viro suo reconciliari*; conjugia vero e contra in infidelitate inita dissolubilia esse asserit, dicens: *Quod si infidelis discedit, discedat*, quin ullam apponat restrictionem; immo magis hanc libertatem declarat, adjiciendo: *Non enim servituti* etc. 2°. Ex eo quod, si apostolus nonnisi de separatione quoad thorum aut quoad habitationem loqui voluisset, nihil omnino concessisset fidei super infidelem, quod jam non esset in ejus potestate; cum infidelis, discessionem sua quoad thorum et cohabitationem, jam Matrimonium dissolverit; ergo, nisi dicamus, aut supervacanea aut sensu vacua esse apostoli verba, concludamus necesse est, de dissolutione quoad vinculum ipsum esse locutum. 3°. Constat ex ratione, quam adducit apostolus, dicens: *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in huiusmodi*; *servitutis* porro nomine hic significari non potest nisi vinculum illud, quo fit ut alteruter conjugum debeat aut celebs vivere aut alteri parti reconciliari, de quo paulo ante locutus fuerat, cum ageret de conjugio fidelium, quodque inferius v. 39. *ligamen* vocat, ejusque solutionem *liberationem*. Cum igitur huic servituti minime obnoxium esse fidelem conjugem doceat apostolus, consequens est, per infidelis discessionem plane dissolvi Matrimonium in infidelitate contractum.

69. II. Fundatur thesis incommuni patrum doctrina; quotquot enim cit. apostoli verba explanant, ea de perfecta dissolutione intelligunt. Sic 8. **Ambrosius**: *Quidam, inquit, putant omne conjugium a Deo esse, maxime quia scriptum est: Quae Deus conjunxit, homo non separet. Ergo, si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvi. Et quomodo apostolus dixit: Quod si infidelis discedit, discedat? In quo et mirabiliter noluit apud christianos causam residere divortii, et ostendit non a Deo (esse) omne conjugium*'; id est, non omne conjugium esse

*) *Lib. VIII. iu Luc. η. 2.* edit. maur. qai praeterea, *ibid. n. 8.* subdit: «Unde et apostolus: Denuntio, inquit, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere.*. Et infra: „Ceteris, inquit, ego dico non

Dominus: si quis- iraler infidelem habet uxorem et relinquit eam. Itaque ubi est impar conjugium, lex Dei non est. Et addidit: Quod si infidelis discedit, discedat. Simul idem apostolus negavit legis esso

insolubile, cujusmodi est illud infidelium, de quo loquitur s. Doctor. Sic et **Ambrosiaster**, antiquissimus auctor, atque Ambrosio ipsi coevus, ab hac communi ac recepta ecclesiae doctrina minime recedit, exponens apostoli textum: *«Si infidelis, scribit, odio Dei discedit, fidelis reus non erit dissoluti Matrimonii . . . . ac per hoc non est peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, si alii se junxerit.»*³ **S. Joann. Chrys.** pariter in hunc modum interrogat: *Quid est autem, si infidelis discedit, discedat? Ut, si jubet te sacrificare, aut sociam esse impietatis prapter Matrimonium, aut recedere, melius est, ut divellatur Matrimonium quam pietas.*⁹ **Theophylactus**, qui Chrysostomum in epitomem redegit, eadem ferme verba adhibet in comment, in hunc locum, scribens: *Veluti si tibi imperet, ut suae particeps fias infidelitatis aut discedas a Matrimonio, discede; satius enim est connubium solvere quam pietatem.*¹⁰ Eadem ratione exponit **Oecumenius**.¹¹ Sermonem vero in his esse de dissolutione conjugii quoad vinculum, ipsa orationis series declarat.

70. **LU.** Fundatur in romanorum pontificum decretis, et constanti ecclesiae praxi, quae profecto apud catholicum virum magnum pondus habere debent. Jam vero celebre est Innocentii III. doctissimi pontificis decretum, quod extat in cap. VII. *Quanto de divortiis*, his verbis expressum: *Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit; et in hoc casu intelligimus, quod ait apostolus: Si infidelis discedit, discedat; frater enim vel soror non est servituti subjectus in hujusmodi. Nam etsi Matrimonium verum inter infideles existât, non est tamen ratum.*¹² Quod quidem decretum sequentes pontifices probaverunt ad unum omnes. His propterea innixus sapientissimus pontifex **Benedictus XIV.** *De Synodo* lib. VI. cap. 4. §.3. scribebat: *Certum est, infidelium conjugium, ex privilegio in fidei favorem a Christo Domino concesso, et per apostolum I. ad Cor. VII. promulgato, dis-*

divinae, ut conjugium qualccumque solvatur: nec ipse praecepit, nec dedit deserenti auctoritatem, sed culpam abstulit destituto.'

s) *Comment*, in hunc loc. in append, opp. s. Ambros. edit. maur. tom. U. pag. 134-

’) *Hom. XIX. in cap. VII. Epist. I. ad Cor. n. 3.* opp. edit. maur. tom. L pag. 163. *Ti ii eGriV el ii o άπιΟτο χωρίζεται', αϊον el κελεύει Got ζύειν καί κοινωνεῖν αὐτῷ τῇ άυβεῖα ita τον γάμον, ή άναχωρεῖν, βέλτιον διαΟ.ταΟ^ήναι τον γάμον, χαί μή την εϋοέβειαν.*

,0) *Οϊον, ει κελεύει Coi η κοινωνήῃαι τῇ άπτιΟτια aurai, η άναχωρεῖν του γάμου, άναχωρεῖτω' βελτιον γαο τον γάμον, ή τήν ευσέβειαν /υ3ήναι.* Tom. IL pag. 160. opp. edit. Vend. 1755.

“) *Comment*, in hunc loc. tom. I. pag. 480. opp. edit. Paris. 1630. qui clarius adhuc loquitur.

’*) Apud Pithoeum, *Decretales* etc. tom. II. pag. 221. Eadem ferme habet in cap. *Gaudemus VII. De divort.* ibid. pag. 222.

told, cum conjugum alter Christianam fldem amplectitur, renuente altero, in jia infidelitate obdurato, cohabitare cum converso, aut cohabitare quidem volente, sed non sine contumelia Creatoris etc.

Hanc vero doctrinam in praxim deductam fuisse in universa ecclesia, luculentis exemplis evincitur ab codera pontifice, tum loc. cit. tum lib. XIII. cap. 21. §. 2 et seq. qui piores casus recenset excussos et resolutos a summis pontificibus s. Pio V. Gregorio XIII. et Paulo V. Quibus adjici possunt responsa a s. Congregatione concil. tridentini interprete saepius data. Id ipsum evincunt Rituales libri variarum ecclesiarum, ut suessionensis¹⁴, metensis, bononiensis in Britannia minori, ebroicensis, alique passim, qui eandem praxim confirmant¹⁴; usus item, qui ab immemorabili viguit, dissolvendi ejusmodi conjugia in regionibus, in quibus judaei degunt, ut in Italia, Germania, Galliis, nominatim vero in dioecesibus argentinensi, viridunensi, metensi, tullensi.¹⁵ Neque adversarii nostri diffitentur, a pluribus saeculis in Occidente praesertim hanc praxim obtinuisse, quin aliquis unquam reclamaverit. Aut igitur fatendum est, in casu nostro conjugia dissolvi, aut romanos pontifices, immo universam ecclesiam, contra bonos mores graviter deliquisse, dum tot adulteria cohonestavit.

71. IV. Fundari demum thesim nostram in communi et constanti **theologorum et canonistarum doctrina**, res facti est, quam nec adversarii ipsi in dubium revocant; si enim in tota antiquitate unum fortasse Cajetanum excipias¹⁶, quem omnes norunt fuisse novitatum aucupem, nullum invenies, qui huic doctrinae non adhaeserit. Ante Gratianum quidem saeculo IX. hanc doctrinam propugnarunt, ut vidimus, Theophylactus et Oecumenius inter graecos. Saec. XJ. Hugo a s. Victore¹⁷ inter latinos.

*3) Quod editum est ab ipsomet D. De Fitz-James, anno 1753- Tom. I. pag. 272.

M) Cf. apud D. Jos. Carriere, op. cit. loc. cit. pag. 187.

18) Ibid.

19) Attamen Cajctanus ipse, *Comment.* in I. ad Cor. VII. v. 15. cum retulisset nostram expositionem de perfecta conjugii dissolutione, subdit: »In hoc sensu communiter intelligit haec Pauli verba ecclesia; hinc enim intelligit, liberum esse tam Christianum quam Christianam conjugem, si infidelis conjux separetur, ad contrahendum cum alio seu cum alia conjugium." Deinde, contraria sua sententia exposita, pergit: "Quia tamen antiquo ecclesiae usu sensum communem textus hujus firmatum credo, el textus capax est hujus sensus communis, ideo dicendum est etc." A Cornelio a

Lapide, *Comment*, in hunc apostoli locum, adducitur pro contraria sententia etiam Doni. Soto, in lib. IV. *Sent.* dist. 39. art. 4. Ast lapsus hic est a Lapide; siquidem loc. cit. Domin. Solo oppositum prorsus docet cum s. Thoma, et innititur auctoritate Innoc. III. aliorumque, qui a Gratiano adducuntur. Cf. in op. cit. edit. Melimnae Campi 1581. tom. II. pag. 312. Idipsurn dicatur de Petro Solo, quem Paulus Sarpinus, *Hist. Cone. Trid.* lib. VII. n. 64. adducit tamquam faventem sententiae de indissolubililate ejusmodi conjugiorum; certum enim pariter esi, Petrum Solum communi adhaesisse sententiae, ut constat ex *Institutione sacerdotum*, lect. 12.

*7) *De sacramentis*, lib. II. pari. XI. cap. 13. Venel. 1588. Tom. HI. fol. 299. opp. edit.

Rursus saec. XII. inter graeco;? eminet interpres canonum doctissimus Theodorus Balsamon¹⁸, et inter latinos Petrus Lombardus¹⁹, et qui in ejus opera commentarios ediderunt²⁰; post Gratianum vero ad unum omnes ad haec usque tempora eam tradiderunt.

72. Si igitur ea propositio certa censenda est, quae in Scriptura, patribus, romanorum pontificum decretis, ecclesiae praxi et communi doctorum auctoritate fundatur. cum talis sit ex dictis propositio nostra, tamquam certa ea omnino tenenda est, ita ut nulli cordato theologo absque insigni temeritatis nota ab ea recedere fas sit.

DIFFICULTATES.

73. I. Obj. j. Matrimonium, quod jure naturae validum ac legitimum est, omnibus theologis latentibus, est prorsus insolubile; 2. tale autem est Matrimonium infidelium, quod Deus ipse conjunxit, et quod 3. suo modo unionem Christi cum ecclesia pariter repraesentat. 4. Christi praeterea et apostoli sententiae de indissolubilitate Matrimonii cujuscumque generales sunt, neque ullam exceptionem patiuntur. 5. Si theologi propterea constare sibi volunt, fateantur necesse eat, Matrimonia in infidelitate contracta nullo unquam in casu dissolvi posse.

74. Resp. Ad 1. D. Si nulla exceptio aut dispensatio Deo ipso auctore fiat, Tr. si divina auctoritate fiat exceptio aut dispensatio, iY. Alioquin Deus numquam permisisset conjugiorum dissolutionem; attamen reipsa permisit per libellum repudii. Quamvis ergo Matrimonii indissolubilitas naturae admodum consentanea sit, non est tamen eadem jure stricto omnino imperata.²¹

70. Ad 2. D. Ita tamen, ut possit eodem Deo auctore dissolvi, C. ita ut dissolvi nequeat, X Responsio patet ex dictis; potiori enim jure

¹⁸) Cf. apud Beveregium in *Synodico*, Oxon. 1672; nec non in Pholii *Nornocan* apud Justellum in *Bibliotheca juris canonici veteris*. Lutet. 1661.

¹⁹) Lib. IV. d. 39.

²⁰) Quatuor circiter mille recensentur, qui super Petrum Lombardum commentaria scripserunt

²¹j Vidimus ex s. Augustino, firmitatem plenam conjugio provenire ex ratione sacramenti; hinc non desunt graves theologi et canonistae et juris naturalis periti, qui arbitrentur, Matrimonii dissolutionem non adversari primario saltem juri naturali, etsi secundario adversetur; cum non infirma

rationum momenta ex jure naturali petita hanc dissolutionem damnent. Ceterum si juri naturali primario adversaretur conjugii dissolutio, eam nunquam Deus in veteri lege permisisset, prout fecit. Cf. De Chapt de Rastignac, *Accord de la révélation et de la raison contre le divorce*. Paris 1790; Barruel. *Lettres sur le divorce à un député de l'Assemblée nationale*, 1789; D. De Bonald, *Bu divorce considéré au XIX. siècle*; D. De Nougarede, *De la législation sur le mariage et sur le divorce*, 1802. et in op. *Histoire des lois sur le mariage*, 1803. quos citat D. Carrière op. cit. loc. cit. pag. 154 et seq.

Deus conjunxerat Matrimonia hebraeorum, quae tamen, ipso permittente, dissolvi poterant.

76. Ad 3. Idem cato responsum. Nam etiam connubia Hebraeorum potiori ratione, seu ratione typi, futuram Cliristi cum ecclesia conjunctionem repraesentabant, et nihilominus poterant dissolvi.

77. Ad 4. J>. Generales Christi et apostoli sententiae nullam exceptionem patiuntur, quae fiat auctoritate humana, C. auctoritate divina, A. Alioquin nec Matrimonia rata fidelium per solemnem sanctioris vitae professionem possent dissolvi; quod profecto adversarii nostri non dicent, si catholici esse velint.

78. Ad 5. Ney. Optime enim sibi constant theologi, dum admittunt, Matrimonia infidelium per divinam dispensationem dissolvi posse, non autem humana auctoritate. In eo autem versatur adversariorum error, ut patet ex propositis difficultatibus, quod supponant a nobis admitti, ejusmodi infidelium conjugia humana auctoritate dissolvi; cum nos e contra doceamus, sola divina auctoritate id fieri, seu nomine Dei, qui, ut loquitur Benedictus XIV. *talem exceptionem in favorem fidei apposuit*, ut paulo ante dictum est.

79. II. Obj. et inet. Atqui ejusmodi exceptionis Scriptura in primis non meminit. 1. Illud enim apostoli: *Si infidelis discedit, discedat*, nimis obscurum est et ambiguum, quam ut certo colligi inde possit dissolutio vinculi conjugalis, et potestas facta fidei alterius conjugii ineundi. 2. Immo scholasticorum expositio verbi *discedat* haud facile poterit confirmari regulis hermeneuticis, et contraria menti apostoli onmino videtur. 3. Cum enim apostolus constituerit tamquam principium, diversitate religiosae confessionis non solvi conjugium, ad propositam sibi quaestionem: quid facto opus sit, si infidelis nolit pacifice cum fidei cohabitare? respondet: *Si infidelis discedit, discedat*; perinde ac si diceret: Nos christiani impedire non valemus, quominus infidelis juxta leges civiles, relicta fidei altera parte conjugali, novum ineat conjugium; potius omnia nobis dimittenda sunt, quam ut fidem abnegemus. Hac ratione respondit apostolus juxta aequale utriusque jus conjugale modo declaratum, ita ut sensus sit: si ethnicismus alterius partis conjugalis non dat christiano discedendi facultatem, quanto minus eam infidei dare poterit sanctissima Christiana religio? Quod si scandalizatus infidelis discedit, discedat; fides nostra, quae ad pacem monet, culpa vacat; sed, ut ait Chrysostomus, ille infidelis causam praebuit, ut is, qui fornicatus est 4. Injusta igitur ab infidei facta separatio, ut concludit Hammond²³, juxta paulinam argumentationem nullum praebet fidei privilegium, et quidem, ut testatur Chrysostomus, tam parum

”) Annot. in epist. Paul, ex edit. Clerici pag. 144.

id videret praestare, quam ad id valet fornicatio. 5. Illud v. 11. positum Pauli principium: *Quod si discesserit, manere innuptam*, habet hic locum; nec, ut maneat innupta, res tam difficilis esse debet christianae secundum illud v. 29: *Tempus breve est: reliquum est ut, qui habent uxores, tamquam non habentes sint*. 6. Eo magis quod reconciliatio cum parte infideli semper esset a Dei gratia speranda, cum juxta leges romanas liceret redire ad prius conjugium: *Spreti repetit vestigia lecti*. Incumbit proinde fidei derelictae, ut pro conversione infidelis conjugis oret. 7. Verba nutem: *Non enim servituti subjectus est* etc., quae huic interpretationi obesse videntur, non debent intelligi de servitute *conjugali*, sed *de servitute peccati*: ita ut ex apostolo fides omnibus sit praeferenda, cum non ea ratione vir et uxor alligati sint, ut debeant etiam ad peccandum inservire, et se ipsos perdere. 8. Sane in foedere, in quo utraque pars aequalibus juribus gaudet, cujusmodi est conjugium, servitus locum habere nequit. 9. Praesertim cum apostolus hic vocabulis utatur *τον υνSoa* et *την γυναιχα*, quibus aperte conjugium nondum solutum esse indicat. 10. Ne autem etiam in casu, quo conversio sperata locum non haberet, sine solatio fidelem conjugem relinqueret Paulus, pergit v. 17: *Unicuique sicut divisit Deus*, id est: cogita, quia Deus ita tecum voluit; hanc christianam regulam quilibet fidelium, in quocumque demum casu sit, sequatur. 11. Haec igitur interpretatio de separatione quoad victum thorumque simplicissima et maxime litteralis paulini textus videtur. Nostri scholastici in hac quaestione, dum ex verbo *discedat* concludunt, fidelem conjugem non adigi ad infidelem sequendum, si is pacifice cohabitare nolit, sed posse alteri nubere, supponunt quod est in quaestione. 23 Ergo.

80. **Resp. Neg. subs.** Ad 1. prob. *D.* In se, *Tr.* si ei accesserit ecclesiae interpretatio, quae sensum germanum determinet, *At.* Jam vero

Ita Binlerim in diss. cit. *Circa insolubilitatem conjut/ii quod ertat fidelem inter et infidelem*, §. 2. Illud vero in cl. auctoris commendationem silentio praeter-eundum non censeo, quod vix ipsi innotuerit, per litteras ad eum datas a R. D. Carolo Vizzardelli, a Secretis pro litteris latinis ss. Domini N. Gregorii XVI. VI. Kal. Oct. 1832. summum pontificem aegre tulisse sententiam, quam in tom. VI. part I. mantissa l. adstruxerat circa indissolubilitatem conjugii fidelem inter et infidelem, si hic sine injuria Salvatoris cohabitare nolit, ut stalim dicta revocaverit, ac sequentem emisit declarationem: „In rebus theologicis supremo totius ecclesiae magistro, cui Jesus Christus docendi munus de-

mandavit, edoceri, maxima discipuli laus est et gloria. Qua de causa, quamquam quaestio proposita a conciliis nondum sit definita, sufficit tamen mihi, auctori operis citati, significata summi pontificis nostri Gregorii displicentia, ut eam loco citato assertam et defensam de indissolubilitate praefati conjugii sententiam tamquam decretis summorum pontificum et praxi ecclesiae contrariam declarem et rejiciam; sicut et omnia alia opuscula infallibili ecclesiae catholicae summique pontificis judicio humillime subjicio.“ *Dusseldorfii*, 16. Octob. 1832. *Dr. Hinterim*. Inserta est autem haec declaratio tom. VII. part. 2. ad finem operis archaeologici. Ita se gerunt, qui ex animo catholici sunt.

Cornelius a Lapide fuse ostendit, non solum ex contextu, sed ex communi interpretum graecorum et latinorum expositione, romanorum pontificum interpretationem genuinam prae se ferre paulini testimonii sententiam.²⁴ Addo obscuritatem, quam exaggerant adversarii, si qua revera sit, novam esse rationem subjiciendi propriam interpretationem expositioni ecclesiae.

81. Ad 2. *Neg.* Hanc enim oppositionem cum hermeneuticis regulis et apostoli mente non solum scholastici non deprehenderunt, ut adversarii fingunt, sed neque patres *et* interpretes, ut vidimus, neque romani pontifices. Mirum proinde est, ipsos solos, qui tamen fatentur, immo contentant, Pauli textum nimis obscurum esse, ejusmodi oppositionem invenisse.

82. Ad 3. $\Lambda\phi$. Tota enim haec adversariorum expositio nititur falso, ut ajunt, supposito, quod scilicet apostolus constitutum a se principium de indissolubilitate Matrimonii extendat pariter ad casum sibi propositum de infideli, qui nolit pacifice vivere cum fidei, cum tamen ex orationis serie contrarium plane appareat. Etenim, cum apostolus declaraverit, insolubile manere connubium, si infidelis consenserit pacifice degere cum fidei, eo quod diversitas confessionis non sit ratio conjugii solvendi, postea ad casura nostrum deveniens contrarium omnino statuit, dicens: quod si infidelis discedit, seu abrumpit Matrimonii vinculum, disrumpat, ut ei placet, atque penitus divellat; et tunc conjux fidelis liber erit, utpote solutus ab eo vinculo, quod licet injuste, tamen ex parte sua infidelis dirupit ac solvit. Hunc enim sensum exigit antithesis a Paulo instituta inter duos priores casus in quibus aperte omnem exceptionem sustulit, immo expressam apposuit restrictionem de obligatione manendi in priori conjugio, quamvis divortium quoad thorum victumque intercesserit, et inter tertium casum, in quo absolute pronunciat apostolus, vinculum semel ab infideli solutum tale permanere. Sane per verbum *discedat* solutionem conjugii quoad vinculum ex parte infidelis juxta leges romanas significari, adversarii ipsi fatentur; quare igitur nunc contendunt, coarctari ejus significationem ad solam sepa-

**) *Comment*, in hunc loc. Vidimus, ipsum Cajetanum non abnuere, ejusmodi expositionem apostoli menti consentaneam esse atque contextui; sic enim scribit loc. cil. «Quia tamen antiquo ecclesiae usu sensum communem textus hujus firmatum credo, et textus capax est hujus sensus communis, ideo dicendum est, quod Dominus in Evangelio non communem utrique conjugii, sed marito propriam tradidit libertatis legem, ut textus ipse manifeste dicit. Paulus autem communem utrique conjugii legem libertatis promulgat, auctoritate procul dubio divina; qua sola supe-

rari potest quod Deus conjunxit, juxta verbum Domini de conjugio, non Christianorum, sed ab initio mundi constituto. Infidelitas autem, quae ad animam spectat, pariter censetur juris in utroque conjugio a Paulo. Et haec dicta sint ad satisfaciendum quaestioni de contrarietate doctrinae Pauli ad doctrinam Christi. Christus enim solam fornicationis causam excepit solutionis conjugii quoad vinculum (juxta peculiarem Cajetani sententiam, de qua postea); Paulus autem alteram docens causam, docet, non esse solam fornicationis causam."

rationem quoad thorum et habitationem respectu fidelis? Quae porro adjiciunt adversarii, nihil aliud evincunt, quam infidelem inique ac injuste se gerere, dum propter religionem Christianam solvit conjugium, quod et nos ultro fatemur, nec infidelitatem hoc jus ei tribuere; ast non evincunt, quod ipsis probandum esset. Deum ex hac occasione non dedisse, in favorem fidei, christiano privilegium novas ineundi nuptias.

83. Ad 4. *D.* Injusta infidelis separatio nullum praebet fidei privilegium per se, ('. ex Dei dispositione, A'. Neque enim nos, ut objectio supponit, ex injusta infidelis separatione repetimus privilegium, de quo est sermo, sed ex Deo, ut saepius diximus, qui in fidei favorem in ejusmodi casu illud fidei concessit. Hinc ruit etiam animadversio, quae ex s. Joann. Chrysostomo fit.

84. Ad 5. *Neg.* Alioquin s. Paulus hanc restrictionem non praetermisisset; non solum vero hic cara apostolus praetermisit, sed, ut patet ex toto contextu, potius exclusit. Quod porro additur de vitae brevitate, ad rem praesentem non facit.

85. Ad 6. *Esto.* Non tamen inde sequitur debere partem derelictam manere innuptam, cum possit sua frui libertate: secus agere, esset propositum sanctioris consilii, non obligatio.

86. Ad 7. *xVty/.* Nam apostolus loquitur de immunitate a servitute relative ad solutionem conjugii; cimi enim dixisset: *Quod si infidelis discedit, discedat*, continenter addit: *non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.* De peccato ne verbum quidem habet. Superstructa proinde expositio est violenta adversariorum glossa.

87. Ad 8. *D.* In foedere conjugali non datin' servitus proprie dicta, C. improprie dicta, qua fiat ut neuter conjux possit se amplius a jugo retrahere et ab obligationibus, quas secum fert Matrimonium, A'. Ludunt propterea adversarii in verbo ambiguo, dum talia obtrudunt.

88. Ad 9. *Azg.* Nemo enim, qui non sit in graeca lingua hospes, ignorat, ut cetera omittam, voces *avSou* et *γυναικα* promiscue sumi tam pro nuptis quam pro non nuptis, praesertim in Scripturis.

89. Ad 10. *Neg.* Ejusmodi enim sunt piae adversariorum meditationes, non vero verborum Pauli germana expositio.

90. Ad 11. *Neg.* Ut constat ex dictis; quare auctores potius novae hujus interpretationis, non autem scholastici, supponunt quod est in quaestione, dum ex verbo *discedat* concludunt, datum esse privilegium fidei novas nuptias ineundi. Scholastici enim, immo verius theologi omnes et interpretes pro se habent sensum veterum patrum, et romanorum pontificum, et ecclesiae praxim quibus adversarii destituti sunt.

91. *In st.* Atqui neque traditio neque ecclesiae praxis favent horum theologorum interpretationi. 1. Antiquiores patres de hac quaestione prorsus

siluerunt. 2. Augustinus vero, quo meliorem apostoli interpretem et traditionis testem habere non possumus, universam quaestionem expendit in duobus ad Pollentium libris *De conjugii adulterinis* et ubique adversatur iis, qui pro hujusmodi conjugiorum dissolutione pugnant. Non modo enim conjugalis vinculi insolubilitatem omni in casu absque ulla exceptione tueretur: non modo ait, lib. II. cap. 4: *Rallius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desierit; esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus*; verum etiam, lib. J. cap. 18. ut propius ad hanc quaestionem accedit, ideo inter cetera ostendit, non expedire, ut conjuges fideles dimittant infideles, *quia in alia conjugia cum ceciderint, viventibus eis, a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillime resolvuntur*. Atqui legitimis, non vero adulterinis nexibus colligarentur, si fideli ita liceret ab infideli conjuge discedere, ut posset alias nuptias contrahere. Idem repetit cap. 25. ubi inter cetera scribit: *Propter quodlibet fornicationis genus, sive carnis sive spiritus, ubi et infidelitas intelligitur, et dimisso viro non licet alteri nubere, et dimissa uxore non licet alteram ducere; quoniam Dominus, nulla exceptione facta, dicit: Si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, moechatur; et omnis, qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, moechatur*. Ergo Augustinus citra ullam ambiguitatem plane et expresse judicavit, omnia, atque ipsa infidelium conjugia, numquam dissolvi posse. 3. Neque hoc Augustini iudicium infirmare potest theologorum et canonistarum in asserenda contraria opinione conspiratio; horum enim auctoritas pluris facienda non est quam auctoritas Gratiani et Innocentii III. quibus unice innituntur; atqui constat, utrumque fuisse deceptum. Etenim canon *Si infidelis*, ab utroque laudatus tamquam Gregorii M. sententia, non ejus est, sed auctoris commentariorum in epistolas Pauli, quod opus Hilario diacono, homini obscuro schismatico, et erroribus luciferianorum contaminato, eruditi adseribunt. Cum ergo Innocentius et Gratianus opinionem suam a fonte impuro combiberint, ac ceteris proinde propinarint, eorum omnium auctoritas obruere theologum non debet, qui si paucos viros, modo graves, secum habeat, poterit sane adversus plurimos stare; non enim numero homines judicantur, sed pondere. 4. Ex dictis praeterea et illud colligitur, quare nulla exempla solutorum ejusmodi conjugiorum anteriora saeculo ecclesiae X. proferri possint.²⁵ Ergo.

92. **Resp.** *Reg. subs.* Ad 1. prob. *D.* Quia nulla eis se praebuit occasio de hac quaestione scribendi, *Tr.* vel *C.* quia ipsis de hoc privilegio non constitit, *R.* Duo haec permisceri inter se nec possunt nec

») lia loc. cit. Gervasius, qui praeterea insurgit adversus Van Espenium, eo quod in analyst *Decreti Gratianaei* confidenter asseruerit, praesentem ecclesiae discipli-

nam, dissolvendi Matrimonium neophytorum, fundatam esse super claros textus s. Augustini ex libris *De adulterinis conjugiiis*.

debent, ut ex pluribus aliis controversiis etiam dogmaticis planum fit. Posteriores vero de ea loquuntur, atque, ut vidimus, nobis suffragantur.

93. Ad 2. -Vty. Tantum enim abest, ut s. Augustinus quaestionem hanc universam expenderit, ut ne attingent quidem; tantum abest, ut doctrinae nostrae adversetur, ut ne examini subjiciat quidem casum hunc nostrum, ut quivis duos libros ad Pollentium perlustrans facile sibi persuadere poterit.²⁶ Hinc mirum est, adversarios sibi Augustinum tanta fiducia vindicare, et opponere Innocentio III. et theologis omnibus.

*) In his assertionibus Gervasii plura sunt perperam dicta: siquidem Ie. falsum est, hanc quaestionem inter alias fuisse a Pollentio propositam s. Augustino; 2°. falsum pariter est, s. Augustinum agitasse in his libris quaestionem de conjugii in infidelitate contractis, et de casu conversionis alterutrius conjugis, renuente altero pacifice vivere et sine injuria Creatoris cum converso ad christianam religionem.

Agitat igitur s. Doctor in libro priori duas quaestiones, quarum altera est circa illud I ad Cor. VII. 10: *///\$. qui Matrimonio juncti sunt, praecipio non ego. sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere inuplant* etc. quod dominicum praeceptum Pollentius putabat pertinere ad mulieres a viris recedentes praeter fornicationis causam, hisque solis velitum esse alteri viro nubere; contra *vero s. Augustinus ad eas *tantum* spectare contendit, quae a viris fornicationis causa recesserint, atque praeter hanc unicam causam recedere (nempe quoad thorum et habitationem), fas omnino non esse.

Altera quaestio, quae in hoc priori libro discutitur, versatur circa illud apostoli ibid. I. ad Cor. VII. 12: *Ceteris ego dico, non Dominus, si quis frater uxorem habet infidelem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam*, quod monendo dictum ab apostolo docet Augustinus, ita ut fideles juxta apostoli consilium in relinquendis conjugibus infidelibus data licentia non utantur. Pollentius enim sentiebat, vetitum ibi esse a Paulo, ne conjuges etiam infideles dimittantur a fidelibus. Postremo atque, ut ita dicam, obiter attingit s. Augustinus quaestionem de catechumenis in ultima vitae periodo constitutis, an iis nec

petentibus neque pro se respondere valentibus prosit baptizari, ac resolvit affirmative. In posteriori autem libro, s. Doctor arguit Pollentium, eo quod existimaverit, adulterio perinde atque morte solvi conjugium, ad idque spectare, quod scribit apostolus, I. ad Cor. VII. 39: *Quod si dormierit vir ejus, liberata est*, ita ut unum idemque significet *mortuum* et *adulterum*. Deinde diluit Pollentii argumenta, ac varia confutat, quae suboriri timebat incommoda, nisi repudiata adultera, aliam ducere viro liceat. Itaque in secunda quaestione hujus posterioris libri observat s. Augustinus, quod dimittere conjugem infidelem nec velet nec jubeat Christus, moneat vero Paulus ne fiat, quando scilicet iste infidelis consentit habitare cum fidele, quia etsi liceret ex Christo id facere, non tamen expediat ob gravia incommoda, quae exinde orirentur, quia nulla sunt, quae fieri licent, at non expediunt; etsi enim hoc injustum non sit, *prohibet tamen apostolus consilio caritatis*. Demum cap. 20. ostendit s. Augustinus, de conjugibus infidelibus non dimittendis *consilium* apostoli esse, non *praeceptum*, et constanter insistit in illis verbis: *Si quis frater habet uxorem infidelem* etc. aliam vero pariem, in qua consistit quaestionis nostrae cardo: *Quod si infidelis discedit, discedat*, nulla unquam ratione attingit.

Brevem hanc volumus duorum istorum librorum, *De adulterinis conjugiiis*, analysing instituere, tum ut pateat, quam parum fidendum sit neotericis doctoribus, dum tanta fiducia jactant auctoritatem s. Augustini, ut arguant ecclesiae praxim; tum ut paleal, principia generalia, quae ipsi obijciunt ex s. Augustino, esse coarctanda ad

94. Dura itaque in priori textu, qui nobis opponitur ex lib. IL *Nul-
lius viri* etc. affirmat h. Doctor, tunc mulierem desinere esse uxorem prio-
ris viri, si iste moriatur, loquitur de casu adulterii, quo non solvi Matri-
monium propugnat adversus Pollentium, qui contendebat, adulterium posse
morti acquiparari, ac proinde immediate prosequitur: *Non si fornicetur*,
quibus verbis explet sententiam, quae tamen ab auctore, quem refellimus,
praetermittuntur.

95. In altero autem textu non accedit s. Augustinus ad banc quae-
stionem, sed exponit verba apostoli: *Celeris ego dico, non Dominus: si quis
frater* etc. de consilio non dimittendi conjugem infidelem etiam quoad tho-
rum et habitationem, cum conjux infidelis consentit pacifice vivere cum
conjuges fideli, ob incommoda, quae ex illa separatione orirentur; Pollentius
enim contendebat, in citatis apostoli verbis contineri praeceptum.²⁷

96. In tertio demum textu propositionem illam generalem: *Propter
quodlibet fornicationis genus* etc. profert s. Doctor cohaerenter ad apostoli
consilium, de quo supra. Quod vero spectat ad alteram textus paulini
partem: *Quod si infidelis, discedat*, eam non attingit, nec verbum de ea
habet. Cum igitur quaestio s. Augustini cum Pollentio circumscripta fuerit
ad conjugia christianorum, vel infidelium quorum alter convertitur et alter
Consentit habitare cum illo,, propositiones ejus generales coarctandae sunt
ad substratam materiam; alioquin sequeretur, nec dirimi posse juxta Augu-
stinum conjugia rata Christianorum per solemnem professionem, adeoque
non posse eum, qui in saeculo relictus est, novas contrahere nuptias, quod
adversatur ecclesiae doctrinae.

97. Nunc coronidis gratia addimus: 1°. vel ipsum s. Augustinum do-
ctrinam suam veluti omnino certam minime proposuisse, cum sub finem
libri I. scribat: *Quaestionem tamen de conjugiiis obscurissimam esse non
nescio. Non audeo profiteri, omnes sinus ejus vel in hoc opere vel in alio me
adhuc explicasse, vel jam posse, si urgear, explicare.*²⁸ Et sane nonnulla
habet, quae cum doctrina nunc ab ecclesia catholica recepta non plane
cohaerent, e. gr. dum docet ibidem, non aliam ob causam quam ob adul-
terium admitti posse separationem quoad thorum, cum ecclesia contrarium
statuerit in conc. tridentino, a quo aliae plures percensentur, ut ex inferius
dicendis constabit; 2°. ipsum s. Doctorem agnoscere majorem firmitatem

substratam materiam. Haec vidit Binterim;
hinc, ut mox dicemus, in patrocinium cau-
sae suae non adseivit s. Doctorem.

Binterim hac de causa, non solum
inter patres, quos pro sua sententia ad-
ducit, non recenset s. Augustinum, sed
praeterea aperte profitetur, se cum debita

reverentia ab hac Augustini interpretatione
recedere. Cf. op. et loc. cit. §. 2.

3§) Cap. 25. n. 32. Tantum abest, ut
s. Augustinus voluerit se fidelem traditionis
interpretem exhibere, praesertim in quae-
stione, de qua agimus!

in conjugiiis eluistianorum qtuun in aliis quoad vinculum. Jam vero hoc falsum esset, si admitteretur, Augustinum docuisse, quaelibet conjugia etiam in infidelitate contracta nonnisi morte dissolvi; . proinde concludimus, ejus generalia principia ad alia non minus certa ac generalia ejusdem s. patris principia esse exigenda, cujusmodi illud est: *Quod universa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur*⁹; et aliud: *Quod tota per orbem frequentat ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimae insaniae est*.³⁰ Et haec de Augustino.

98. Ad 3. Reap. I. *Nego* suppositum, tide nempe fuisse Augustini judicium, ut ex hactenus disputatis apertissime constat.

99. Resp. II. *D.* Si theologi et canonistae, dum in aliquam sententiam conspirant, solidis destituerentur rationum momentis, *C.* si solidis sint fundamentis innixi, ut in casu nostro, *A.* Falsum praeterea est, theologos et canonistas unice inniti Gratiani et Innocentii III. auctoritati; sed fulciuntur insuper auctoritate reliquorum rom. pontificum, immo et ecclesiae universae, quae hanc doctrinam in praxim deduxit. Quamvis autem canon *Si infidelis* s. Gregorii 31. non sit, desumptus tamen est ex antiquissimo scriptore saeculi IV. qui hac in parte receptam in ecclesia doctrinam secutus est, nec aliquid commune habet cimi erroribus sectae, cui adhaesit. Pro certo autem adversarii assumunt in sua argumentatione, textum apostoli ac patres, quos laudavimus, nobis non adstipulari, cum nos contrarium ostenderimus. Quod vero adjiciunt de paucorum theologorum gravitate, intelligendum prociid dubio est de gravitate *relativa*: istis enim neotericis, qui impugnant ecclesiae doctrinam, theologi omnes, qui ipsis adversantur, leves sunt, cum sibi solis vindicent gravitatem et pondus.

100. Ad 4. *D.* Id est, nulla documenta suppetunt anteriora saeculo X. quibus constet dissoluta fuisse ejusmodi conjugia, *Tr.* nulla reipsa soluta fuerunt, aut saltem solvi non potuerunt, *N.* Etenim eo ipso quod saeculo V. ut testimonia a nobis allata ostendant, doctrina nostra fuerit in ecclesia communis, patet, eadem aetate, immo et anterioribus saeculis in praxim eam fuisse deductam, vel saltem deduci potuisse, nisi rerum adjuncta et humana prudentia aliter faciendum dictassent. Non enim omnia, quae licent, semper expediunt. Perturbationes porro, scandala paganorum, infidelium principum leges, nullum perversionis periculum, immo conversionis alterius partis spes, aliud time temporis suadebant. Haec autem cum postea cessaverint, frequentiores ejusmodi conjugiorum solutiones factae sunt.³¹

-?) *De Bapt.* lib. IV. cap. 24. num. 31. auctoritatem patrum graecorum et praxim

Jo) *Epist.* LIV. *ad Januar.* n. 6. ecclesiae graecae pro indissolubilitate con-

3') Mirum videri debet, Binterim urgere conjugiorum infidelium in casu nostro, cum

101. III. Obj. 1. Cum alter oonjugum in haere&irn labitur, nec vult pacifice et sine Creatoris injuria cum alio conjugē vivere, non dissolvitur Matrimonium, etsi par videatur ratio, atque eadem incommoda occurrant, quae in Matrimonio infidelium observantur. 2. Conjugale vinculum dissolvi nequit propter adulterium, ergo nec propter infidelitatem, quae naturae Matrimonii multo minus vel nullatenus adversatur. 3. Non consentiunt theologi et canonistae, quoniam certo et definito tempore prioris conjugii vinculum dissolvatur. Nec vero dissolvitur antequam secundum contrahatur; nam si ante illud tempus altera quoque pars convertatur, non erit amplius dissolutioni locus. Nec dissolvitur, quando secundum contrahitur aut jam contractum est; etenim, ut secundum valide iniri possit, omnino necesse est ut nullum sit vinculum prioris. 4. Denique in iis, quae ad sacramenta pertinent, tutiorem partem eligere debemus: sed longe tutius est, ut conjux fidelis continentiam servet quam nubat; nam si se contineat, nihil metuendum est; si vero nubat, objicit se periculo frustrandi sacramenti atque inducendae polygamiae simultaneae. Ergo.

102. Resp. Ad 1 et 2. paritatem. In iis enim, quae a Dei sic volentis arbitrio pendent, comparationes instituendae non sunt. Nihil proinde proficiunt adversarii, nisi ostendant, a generali indissolubilitatis lege divinitus exceptam non fuisse causam infidelitatis, sicut haeresis et adulterii causas exceptas non fuisse paulo post ostendemus. Accedit, haeresim et adulterium supervenire in objectis casibus Matrimonio, infidelitatem vero ipsum praecedere.

103. Ad 3. D. Non consentiunt omnes in puncto temporis definiendo, quo prioris conjugii vinculum dissolvatur, *Tr.* circa dissolutionem ipsam, *N.* Ceterum Benedictus XIV. loc. cit. ex quodam decreto Congregationis concilii ostendit, longe probabilius prius conjugium dirimi, nec antequam contrahatur, nec postquam contractum fuerit, sed quando contrahitur secundum; ut enim secundum hoc valide contrahatur, minime necesse est, ut adversarii asserunt, primum ante fuisse solutum, sed sufficit, si primum tunc dissolvatur, quando contrahitur alterum.³²

104. Ad 4. *Neg. suppositum.* Si enim sententia nostra certa est, ut eam evicisse confidimus, adversariorum non tutior, sed *falsa* omnino erit et

compertum sit, semper faciliores se exhibuisse patres graecos et graecam ecclesiam in solvendis conjugiiis, etiam Christianorum, ut postea videbimus, quam patres latinos aut latinam ecclesiam.

”) Atque ita sensit s. Thomas, qui in *Suppi.* qu. 59. art. 5. ad 2: «Crimen, *inquit*, uxoris nolentis cohabitare sine contumelia Creatoris, absolvit virum a servitute, qua

tenebatur uxori, ut non posset ea vivente aliam ducere; sed nondum solvit Matrimonium, quia si de blasphemia illa converteretur, antequam ille aliud Matrimonium contraheret, redderetur ei vir suus; sed solvitur per Matrimonium sequens, ad quod pervenire non posset vir fidelis, nisi solutus a servitute uxoris suae per culpam ejusdem."

omni probabilitate destituta, immo et *erronea*, utpote contraria romanorum pontificum doctrinae et ecclesiae praxi, Alioquin ipsi pontifices in damnatam propositionem impegissent. Itaque non magis tutum esset hanc sententiam sectari, quam olim fuisset sectari sententiam s. Cypriani (qui tamen gravitate, doctrina et sanctitate longe adversariis nostris praestabat) de rebaptizandis tinctis ab haereticis, cum adversaretur sententiae s. Stephani romani pontificis.

105. Et haec quidem cum interpellari conjux infidelis potest; quid si interpellari non possit? Sacra Congregatio concilii adhaesit illorum sententiae, qui censent, in ejusmodi casu necessariam esse summi pontificis dispensationem, cujus est declarare, in quibusnam rerum adjunctis desinat obligare praeceptum divinum, quocum praedicta interpellatio ante rescissionem Matrimonii videtur conjuncta.³³ Sane Gregorius XIII. locorum Ordinariis, parochis et presbyteris missionariis Soc. Jesu in Angola, Aethiopia et Brasilia degentibus potestatem fecit dispensandi cum quolibet conjuge, qui christianae religioni nomen dederit, ut novum posset inire conjugium, omissa interpellatione alterius conjugis infidelis, quem constaret legitime interpellari non posse.³³ Hinc etiam Benedictus XIV.³⁵ potestatem concessit Nuntio Venetiis commoranti, ut in simili rerum eventu posset ab ejusdem interpellationis onere eximere conjuges conversos, existentes in loco pio Catechumenorum ejusdem civitatis Veneriarum.

106. Ex dictis et illud a fortiori consequitur, posse conjugem fidelem in ejusmodi rerum statu profiteri religionem aliquam ab ecclesia approbatam, et, si de marito sermo sit/ suscipere sacros Ordines; quia, quamvis non dissolveretur connubium quoad -vinculum, solvitur tamen quoad thorum et habitationem, ita ut conjux pertinax in sua infidelitate jus ad utrumque amittat, etiamsi postea resipiscat et convertatur, prout contingit in casu adulterii; ac ita censet s. Thomas.³⁶ Quoad quaestiones reliquas hic agitari solitas consuli possunt theologiae moralis institutores.

pr o p o s i t i o   M.

Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterius conjugum dirimitur.

107. Haec propositio de fide est juxta sanctionem concilii trid. Sees, cit. can. VI.: *Si quis dixerit Matrimonium ratum, non consummatum, per*

M) In decreto dato 17. Jan. anno 1722. *In Suprema*, in ejus Bullarii tom. L n. 117.
M) Cf. Benedict XIV. *De synodo dioec.* pag. 483 et seqq.
lib. XIII. cap. 21. num. 4. “) Cf. in *Suppi*, qu. 59. art. 4 et art. 5.
w) Cf. ejusdem Constit. quae incipit; ad 4. ubi haec in rem nostram scribit: .Si

solemnem religionis professionem alterius conjugum non dirimi; anathema sit. Ita vero ejus veritatem adstruimus: Ecclesia, auctoritate sibi divinitus tradita, ut paulo post ostendemus, potuit contractui conjugali nonnullas condiciones apponere, ut valeat seu legitime contrahatur; ergo et eadem auctoritate potuit eidem contractui jam inito condiciones apponere, ut firmus consistat vel dissolvatur.

108. Potuisse autem ecclesiam hanc conditionem juxta divinam sibi factam potestatem apponere, ut solvatur vinculum conjugale Matrimonii rati et non consummati, si voluerit alter conjugum perfectiorem vitam amplecti per solemnem religionis professionem, constat ex facto. Universa enim ecclesia approbante, Innocentius IU. in cap. *Ex parte, De conversione conjugatorum*¹, et ante ipsum Alexander similiter III. in conc. lateranensi III. quod celebratum est anno 1179. cap. *Verum*², et cap. *Ex publico* sub eodem titulo³, non solum declararunt, id fieri licite posse, sed praeterea et exemplo sanctorum id confirmarunt, ac verba Christi: *Non licet viro uxorem suam nisi fornicationis causa dimittere*, de Matrimonio consummato intelligi debere affirmarunt. Ceteri subséquentes pontifices id ipsum constanter docuerunt Sed et ante laudatos pontifices non obscura suppetunt sanctorum patrimi effata et sanctorum exempla a Bellarmino collecta⁴, quae si rem plane non conficiunt, ostendunt tamen ecclesiae spiritum, et hujus dogmatis germen in traditione, quae postea evoluta est. Porro juxta notissimas s. Augustini regulas superius adductas: *Quod universa tenet ecclesia* etc. tum etiam: *Quod tota per orbem frequentat ecclesia, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimae insaniae est*: ac iterum: *quae sunt contra fidem vel bonam, vitam* (ecclesia) *non approbat, nec tacet, nec facit*⁵, recte concluditur: 1°. Ex collata sibi auctoritate ecclesiam ita sanxisse circa Matrimonia rata et non consummata fidelium, qui sanctius vitae genus profiteri constituunt; 2°. jure Tridentinum adversus protestantes cit. canonem statuuisse, quia licet, ut plerisque theologis placet⁶, non ageretur

post conversionem viri aliqua probabilis spes de conversione uxoris sit, non debet votum continentiae vir emittere, nec ad aliud Matrimonium transire. ... Si autem non sit spes de conversione, potest ad sacros Ordines vel ad religionem accedere, prius requisita uxore ut convertatur; et tunc si, postquam vir sacros Ordines suscepit, uxor convertatur, non est sibi vir suus reddendus, sed debet sibi imputare in poenam tardae conversionis, quod viro suo privatur."

') Apud Pilhoeum, op. cit. tom. II. pag. 175.

2) Ibid. pag. 175.

3) Ibid.

<) *De Monachis*, lib. II. cap. 38.

5) *Epist. LV. ad Januar.* cap. 19. n. 35.

c) Sane Suarez, *De Religione*, tom. III. lib. IX. cap. 23. n. 20. concludit: *Votum solempne religionis habere hunc effectum (solvendi conjugium ratum fidelium} ex ecclesiae statuto*, quod deinde fuse ostendit. Ipsum plurcs recentiores theologi sequuntur, Kugler, Simonnet, Auctor theologiae wirceburgensis, Drouin, La Luzerne, alique passim, apud Carrière, op. cit. part. II. sect. 3. §. 2.

in co nisi de re ad disciplinam spectante, cum tamen, ut alias animadvertimus⁷. illa sit cum jure conjuncta, recte potuit anathema dicere iis, qui hac de causa ecclesiae doctrinam et praxim perstringunt.

109. Haec nobis brevior ac tutior via ad hanc veritatem vindicandam risa est. Si quis tamen aliam inire velit, contendens eam repetendam esse aut immediate ex jure divino aut ex ipsa naturae lege⁸, per nos licet.

DIFFICULTATES.

110. Obj. 1. Matrimonium legitime contractum jure naturali et divino est indissolubile. 2. Verba Christi: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, sunt prorsus generalia neque exceptionem admittunt, et 3. Matrimonium ratum fidelium est aequè verum sacramentum ac sit Matrimonium consummatum, ideoque nulla unquam ratione dirimi potest; institutum siquidem et ipsum est ad repraesentandam perpetuam ac indissolubilem Christi cum ecclesia conjunctionem; quapropter conjuges dum Matrimonium celebrant, mutuam atque irrevocabilem sibi tradunt in corpus potestatem. Quod si haec, quae explorata apud omnes sunt, utpote in ipsa Matrimonii natura ac divino jure fundata, comparentur cum probationibus thesis, longe melius hujus falsitas elucescet. 4. Primo enim non possunt ejusmodi solutionis monumenta saeculo XII. anteriora proferri. 5. Exempla praeterea sanctorum non sunt ad rem; cum non constet, utrum nuptias an sponsalia tantum contraxerint, neque utrum fuerint soluta illorum conjugia quoad vinculum aut tantummodo quoad thorum, et quod caput est, utrum jure ita illi se gesserint nec ne. Non enim, ut cuique compertum est, omnes actiones sanctorum ad strictam regulam exigi possunt. 6. Cum igitur neque ex verbo Dei scripto neque ex verbo Dei tradito constet de hac exceptione pro Matrimonio rato, 7. ut non pauci ex ipsis catholicis theologis fatentur, 8. unde ejusmodi exceptionem derivare possumus? Num ex jure ecclesiastico? Atqui ecclesia nihil potest in sacramentorum substantiam; 9. et si haec ratio semel admitteretur, quot sequerentur absurda? Pontifices nempe pro libito posse conjugia quaecumque dissolvere, uti per suspensionem Ordinum, quae tamen absona esse nemo non videt. Attamen nullum discrimen assignari potest inter votum solemne Ordinum et votum solemne religionis, quod, ut animadvertunt Sarpius et Courajerius⁹, 10. non

⁷) Cf. tract. *De Duch*, n. 353. *De Ord.* n. 55. et alibi.

^s) Alii enim hunc effectum repetunt ex jure naturali, alii ex jure divino positivo, quorum sententias refert et expendit Suarez loc. cit. et late confutat. Ex recentioribus tamen cum adhuc repetunt ex jure divino positivo Billuart, diss. V. ari. 2. 1; Tour-

nely, quaesi. 5. ari. 2. ad quaesi. *An matrimonium ratum et non consummatum* etc. post conclus, ad quaesit. I. resp. 3. seu tom. XI. pag. 173. edit. Paris. 1765. Huic sententiae adhaeret Carrière, op. cit.

⁹) *Storia dei Concilio di Trento*, lib. VI. n. 65. Londra 1757.

est nidi jure ecclesiastico constitutum, quemadmodum declaravit Bonifacius VIII. in VI. *Decretalium* cap. unico, *De voto et voti redemptione*. Ergo.

111. *Resp.* Ad 1. *D.* Matrimonium legitime contractum *absolute* utroque jure indissolubile est, *Tr.* vel *C.* contractum conditionate, *N.* Hanc porro conditionem *nisi perfectiorem vitam ante Matrimonii consummationem juxta ecclesiae doctrinam profiteri velim*, tacite includit omne Christianorum conjugium juxta dicta.

112. Ad 2. Nullam exceptionem admittunt ex auctoritate humana, *C.* divinitus accepta, *N.* Addimus praeterea, ex ecclesiae interpretatione, ut vidimus, haec aliaque similia Scripturarum effata de Matrimonio consummato accipi seu intelligi debere.

113. Ad 3. *D.* Sed conditionate susceptum, *C.* absolute, *N.* Conditione autem non purificata, ut ajunt, per consummationem Matrimonii, contractus transit in absolutum. Sacramentum porro, ut omnes norunt, sequitur naturam contractus, ex quo exurgit. Exinde responsio patet ad id, quod adjicitur de repraesentatione unionis Christi cum ecclesia, et de potestate, quam conjuges vicissim in corpus suum tradunt.

114. Ad 4. *Tr.* Ex eo enim, quod hujusmodi solutionis monumenta afferri nequeant saeculo XII. anteriora, id unum sequitur, nempe ecclesiam hac sua potestate usam non esse ante illam epocham; quamquam, uti adnotavimus, romani pontifices in suis decretis non tamquam de jure novo aut nova praxi recens invecta loquuntur, sed tamquam de re jamdiu in usu posita.¹⁰

115. Ad 5. *D.* Id est, sanctorum exempla, quae adduci solent, rem decretorie per se non omnino conficiunt, *C.* non insinuant saltem, ut diximus, ecclesiae spiritum, *A.* Hinc ceterae concidunt superstructae adversariorum observationes.

116. Ad 6. *D.* Non constat ex Dei verbo sive scripto sive tradito de hac exceptione facta divinitus immediate, *Tr.* saltem mediate, uti exposuimus, *IV.*

117. Ad 7. *D.* Ut non pauci theologi fatentur, qui catholici nomine tenus sunt aut janseniam'', *C.* vere catholici, *A'* Ejusmodi enim theologi

10) Sic enim inter ceteros loquitur Innocentius III. cap. *Ex parte*, XIV. *De convert. conjugat.*: »Nos tamen nolentes a praedecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondere consulti, antequam Matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari."

'.) Tales sunt Loridant, *Examen de deux questions sur le mariage*, pag. 438 et scq.; Pilé, *Dissert. sur l'indissolub. absolue du lien conjugal*, qui affirmare non dubitavit juxta principia janseniana, fidem circa Matrimonii indissolubililatem a duodecimo saeculo *obscuratam esse*, ac irritum esse concilii tridentini decretum, cui defuit necessaria libertas; Tabaraud, *Principes sur la distinction* etc. I. edit.

proditores potius appellandi sunt, qui non verentur, adversus dogmaticam concilii oecumenici definitionem, protestantibus causam catholicam prodere. Heu saepe nimium ob ejusmodi homines gemere ecclesia debuit!

118. Ad S. Resp. ab auctoritate divina, quae ecclesiae suae hanc facultatem communicavit, ac praecipue Christi vicario romano pontifici. Quamvis vero ecclesia *directe* nihil possit in sacramentorum substantiam, *indirecte* tamen, ut jam innuimus, et uberius paulo post explicabimus, plura statuere potest ad legitimam illorum administrationem ac susceptionem.

119. Ad 9. *Neg.* illa absurda sequi, quae adversarii autumant. Non sequitur in primis, posse romanos pontifices pro libito conjugia solvere, cum haec potestas illis a Christo collata fuerit in aedificationem, non autem in destructionem. Nihil praeterea se posse circa Matrimonia consummata, quoad eorum solutionem, non semel ipsi summi pontifices professi sunt. Tota igitur eorum potestas versatur circa Matrimonia rata et non consummata, in quibus, ita poscentibus rerum adjunctis, dispensare possunt, quidquid nonnulli sentiant.¹² Constat enim, plures pontifices saepius in illis dispensasse; quare ne dicamus romanos pontifices in re tam gravi, non dissidente, immo tacite saltem approbante universa ecclesia, errasse, ac

pag. 28, pag. 233 et seqq. et pag. 391, ac in nova edit. pag. 381 et seqq. Nec vero silentio praetereundum censeo, hos ipsos auctores eodemque, qui impugnarunt doctrinam et praxim ecclesiae catholicae de dissolutione conjugii infidelium, cum eorum alter ad fidem christianam convertitur, renuente altero pacifice cohabitare cum converso; nec aliter se gerere debebant, si sibi constare volebant. Hi omnes magistrum suum secuti sunt Paulum Sarpium, qui loc. cit. jam scripserat: »Che non si scioglia il legitimo matrimonio non consumato per la solenne professione religiosa, è stato un grande ardore del concilio il pronunziare anatema contro il senlimento, che in se è orlodosso quanto altro mai. Improcchè se è vero, che il matrimonio ha tutta la sua perfezione prima della coabitazione, e che il vangelo non permette il divorzio se non nel caso di adulterio, non si sa vedere, con quale autorità condannar si possono quei che prelendono, che il nodo del matrimonio non rompa dalla professione solenne di religione; tanto più che la solennità della professione è una cosa di diritto puramente ecclesiastico etc.“ Verum cf. quae adversus Sarpium scripsit card.

Pallavicini, *Istoria del Concilio di Trento*, lib. XXIII. cap. 9. num. 7.

**) Ita ex recentioribus sentiunt Tournely, loc. cit. edil. cit. pag. 178; Collet, *De Malrim.* n. 443 et seqq. Carrière autem loc. cit. puncto III. quaestionem problematice proponit, ita tamen ut innuat, se in negantem sententiam inclinare, permotum principio de sequenda parte tutiori, ubi agitur de valore sacramentorum. Jam vero cum iidero auctores fateantur, saepius romanos pontifices in ejusmodi conjugii dispensasse, incipientes saltem a Martino V. usque ad Pium VII. ut refert Carrière, non video quare ab auctoribus catholicis haec potestas romanis pontificibus denegari possit, aut etiam in dubium revocari. Huc enim apprimè facit principium laudatum a Bened. XIV. quod habet Veracrus, *Specui.* part. II. ari. 27: »De pontificis potestate, postquam dispensavit, dubitare instar sacrilegii est. Esset enim Christo quasi exprobrare, quod non satis ecclesiae suae providisset.“ Nulla fere sunt argumenta, quae ab his auctoribus proferuntur, quaeque intorqueri nequeant adversus hanc ipsam propositionem, quam et ipsi adstruunt adversus protestantes.

propterea totidem adulteria permisisse iis, qui post ejusmodi solutionem ad nova vota transierunt, fatendum est, traditam illis a Christo fuisse hanc facultatem.

120. Non alterum sequitur; siquidem non ignorant pontifices, quod intercedit discrimen inter solemne castitatis votum, quod emittitur in professione religiosa, et illud quod fit in susceptione Ordinum. Illud enim adstringit voventem ad statum perfectiorem, istud vero non item; minus praeterea abhorret a conjugio status clericalis quam religiosa professio.¹³

121. Ad 10. *D.* Votum solemne religionis non est nisi ecclesiastico jure institutum quoad solemnitatem, *C.* quoad voti substantiam, *iv.*

122. **Dices:** S. Augustinus, *De nuptiis* lib. I. cap. 11. docet Matrimonium ratum et non consummatum *firmitus* esse rato et consummato. Ergo.

123. **Resp. D.** Quoad mutuum amorem, juxta scopum quem sibi *g.* Doctor proposuit¹⁴, *C.* quoad foedus conjugale, *Al.*

n) Cf. Suarez, op. cit. *De Religione*, lom. III. lib. IX. cap. 25. n. 9 et 10. ubi duas affert rationes, quibus inducta est ecclesia, ut statueret, Matrimonium ratum fidelium et non consummatum dirimi per solemnem religionis professionem, non autem per Ordines sacros: ac 1°. quia conjugium et professio religiosa ex natura rei inter se pugnant, non item vero sacer Ordo. Status enim religiosus postulat perfectam renuntiationem saeculi, ut ipse loquitur, et abnegationem propriae voluntatis ac proprii corporis, rerumque omnium; conjugium autem e contrario postulat vitam saecularem. Clericatus vero per se non postulat renuntiationem saeculi; et ideo nec*-obligatio muneris neque usus ejus habet ex natura rei repugnantiam cuin conjugio et usu ejus. 2°. Status religionis est status perfectionis acquirendae, et ideo requirit separationem ab usu conjugii et aliis actibus saecularibus, et potestas illius conceditur omnibus, qui Matrimonium non consummaverunt, etiamsi illius vinculo actu adstricti sint. Ordo vero infra episcopatum non constituit ho-

minem in statu perfectionis, neque in via ad illum; et ideo licet propter reverentiam sacri ministerii expediat, semel ordinatum non Iransire ad nuptias; nihilominus non decuit propter Ordinationem, quae perfectionis professionem non requirit, vinculum Matrimonii dissolvi. Episcopatus autem licet sit status perfectionis acquisitae et exercendae, non tamen per se includit media efficacia ad perfectionem acquirendam, et ideo illi etiam tributum non est, ut dissolvat Matrimonium ratum; finis enim hujus privilegii est, hominem expeditum relinquere ad profitendam perfectionis viam. Hucusque Suarez.

H) Proposuit enim hic sibi s. Doctor ostendere, non dissolvi conjugium, etiamsi conjuges pari consensu constituerint se ab omni complexu conjugali abstinere; ait enim: «Absit, ut inter illos vinculum conjugale rumpatur; immo firmitus erit, quo magis ea pacta secum inierit, quae carius concordiusque servanda sunt, non voluptariis nexibus corporum, sed voluntariis affectibus animorum."»

PROPOSITIO IV.

Propter haeresim aut molestam cohabitationem aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi non potest Matrimonii vinculum.

124. De fide est haec propositio, ut patet ex can. V. quem cit. Sees, novatoribus opposuit Tridentinum: *Si quis dixerit, propter haeresim aut molestam cohabitationem aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi posse Matrimonii vinculum : anathema sit.*

125. Matrimonium enim propter eas causas dissolvi non potest quoad vinculum, si Christus generali lege, a se constitutae de perpetua conjugii indissolubilitate, illas exceptiones minime apposit. Atqui etc.

126. Etenim Christus de Matrimonio absolute pronunciat, Matth. XIX. 9: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur', et qui dimissam duxerit moechatur.* Quae verba clarius adhuc, Marc. X. 11. et Luc. XVI. 18. repetit, nec ullam unquam exceptionem apponit. Immo s. Paulus optimus Christi verborum interpres, I. ad Cor. VII. 10. omnem exceptionem excludit, dicens: *Iis, qui Matrimonio juncti sunt, praecipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam aut viro suo reconciliari, et vir uxorem non dimittat.*

127. Quare has exceptiones universa repudiavit antiquitas; non modo enim patres et ecclesia eas numquam agnovere, sed directe excludunt, sive cimi unanimiter docent, esse adulteram eam, quae vivente viro fuerit cum alio viro, juxta illud apostoli Rom. VII. 2., inter quos eminent s. Hieronymus¹ et s. Augustinus², qui inter cetera scribit: *Hujus procul dubio sacramenti res est, ut mas et femina connubio copulati quamdiu vivunt, inseparabiliter perseverent*³; sive cum rejiciunt unanimi consensu leges ab imperatoribus latas, quibus permittebatur plenum divortium seu repudium, inter quos s. Joann. Chrysostomus haec habet: *Ne mihi leges ab exteris conditas legas, praecipientes dari libellum repudii et divelli. Neque enim juxta illas judicaturus est te Deus in die illa, sed secundum eas, quas ipse statuit.* * S. Hieronymus, prolatis Christi verbis: *Qui cum que dimi-*

¹) Epist. LV. ad Amandum, n. 3. edit. Vallars.

²) In duobus libris ad Pollentium, *De conjugiiis adulterinis*, quos vidimus esse de hoc argumento. Item in lib. *De bono conjug.* cap. 24.

³) *De nuptiis*, lib. I. cap. 10.

⁴) In Hom. *De libello repud.* in illum

locum: *Mulier alligata* etc. L ad Cor. VII. 39. num. 1. *Μη γάρ μοι τού παρά τοι ἰξω9εν κειμένου νόμου ἀνάγνω τού κελεύοντα δεδόναι βιβλίον ἀποσταθίου^ καὶ ἀφώτα69αΓ οὐ γάρ δη κατά τούτου βοι μέλλει κρίνειν τού νομού ό 9εό έν τη ημέρα εκείνη, αλλά κα9' οὐ αύτό έ9ηκεν.* Opp. tom. III. pag. 204. edit. maur.

*serit etc. Aliae, inquit, aunt Ugea caesarum, aliae Christi; aliud Papinianus, aliud Paulus noster praecipit.*¹ S. Ambrosius in eumdem sensum scribit: *Dimittis ergo uxorem quasi jure, sine crimine; et putas, id tibi licere, quia lex humana non prohibet; sed divina prohibet. . . . . Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: Quae Deus conjunxit, homo non sc-*
paret. 6 Eadem ferine repetit s. Augustinus. 7

•1\$

d'

128. Cum vero hae leges fere solae sint, quas nobis objiciunt adversarii, ideo ab aliis difficultatibus afferendis supersedemus, quae ut plurimum non afficiunt nisi sequentem propositionem, easque propterea cum ceteris commodius disjiciemus.

4!

PROPOSITIO V.

Non errat ecclesia, cum docuit et docet, juxta euangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi.

129. De fide est haec propositio juxta Gan. VII. concilii trid. his verbis conceptum: *Si quis dixerit, ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta euangelicam et apostolicam doctrinam propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi; et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud Matrimonium contrahere: moecharique eum, qui dimissa adultera, aliam duxerit, d eam, quae, dimisso adultero, alii nupserit: anathema sit.*

130. Suppositis porro Scripturarum et patrum testimoniis in superiori propositione adductis, sic enunciatae propositionis veritatem adstruimus: Si alicubi inveniretur exceptio adulterii a generali evangelica indissolubilitatis Matrimonii lege, esset profecto in Christi verbis, Matth. V. 32: *Omnis, qui dimiserit uxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam moechari, et qui dimissam duxerit, adulterat,* et ibid. XIX. 9: *tyicumque dimiserit uxorem suam etc.* ut supra recensuimus; nullum siquidem aliud Ox Scriptulis ab adversariis documentum afferri potest. Atqui in verbis his ejusmodi exceptio non continetur. Etenim si contineretur talis exceptio, profecto neque qui, uxore dimissa, aliam duceret, neque qui dimissam duceret, moecharetur; jam vero ex iisdem citatis textibus *moechatur* tam qui, adultera dimissa, aliam ducit, quam qui ducit dimissam; ergo in laudatis verbis ejusmodi exceptio non habetur, sed intel-

J) Epist. LXXIX. ad Oceanum, de morte Fabiolae, n. 3. edit. Vallars.

7) Lib. De nupt. cap. 10. Alia testimonia cf. apud Tournely, edit. cil. tom. XI.

6) Lib. VIII. in cap. XVI. Luc. n. 5. pag. 125 et seq. edit. maur.

ligenda Juintaxat ea sunt de dimissione quoad thoriim. Quae omnia confirmantur tum ex aliis cvangelistis, apud quos haec clausula omnino omittitur, tum ex apostolo Paulo, qui sive in epistola ad Boni. VII. sive in I. ad Corinth. VII. verba Christi exponens, illa de sola dimissione quoad thoruin explicat ad exclusionem solutionis quoad vinculum.

131. Neque alia fuit in universum patrum et ecclesiae doctrina: s. Augustinus ita eam propugnavit, ut ab ipso primum in ecclesiam illam invectam fuisse lutherani et calviniani (qui sc nempe Augustini et quidem imius asseclas toties profitentur) asserant, et ab ecclesia sola Augustini auctoritate receptam. Certe Bohmerus: Aon *erravisse*, ait, *judicio suo, qui scripserunt, mortuo Augustino, universum orbem factum fuisse augustinianum* A At enim nec primum nec solum s. Augustinum de indissolubilitate ita judicasse ostendunt antiquissimorum patrum utriusque ecclesiae testimonia, quae indicat Bellarminus 2, affert vero ac fuse expendit Tournely.³

132. Nos ex his brevitatis gratia duo seligimus documenta omni exceptione majora. Alterum suppeditat concilium illiberitanum anno 313. celebratum, quod can. IX. statuit: *Fidelis femina, quae adulterum maritum reliquerit fidelem, et alterum ducit, prohibeatur, ne ducat; si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquit, de saeculo exierit; nisi necessitas infirmitatis dare compulerit.*⁴ Alterum vero exhibet s. Hieronymus, qui in *Epist. ad Amandum* scribit: *Quamdiu vivit vir, licet adulter sit, licet (lagiliis omnibus coopertus, et ab uxore propter haec scelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet*⁵; et in *Epist. ad Oceanum*, Fabiolae, amplissimae matronae romanae, publicam poenitentiam refert, quae cum ob viri sui adulterium aliaque flagitia alteri nupsisset (quod imperatorum etiam Christianorum legibus liceret), in se reversa, *tota urbe spectante romana, ante diem paschae, in basilica quondam Laterani, qui caesariano truncatus est gladio, staret in ordine poenitentiam, episcopo, presbyteris et omni populo collacrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret.*⁶ In more igitur positum erat ante s. Augustinum in ecclesia occidentali, praesertim vero in ecclesia romana, juxta evangelicam et apostolicam disciplinam, ut loquitur concilium milevita-

num II.7, neque dimissum ab uxore, neque dimissam a marito, etiam ex fornicationis causa, altori conjungi posse; alioquin Fabiola se ream non inclainasset, neque publicae poenitentiae sc subjecisset.⁸

133. Addimus, contrariam sententiam latissimam pandere viam adulteriis et connubionun facillimis dissolutionibus. Quos enim conjugalis irriti foederis poeniteret, novique facillimi amores implicarent, illi praesentissimum remedium haberent; vel enim adulterium sibi permetterent, quo invisum conjugium disrumpere liceret ve) saltem (quod solet apud heterodoxos identidem evenire) occasionem arriperent, ut levioribus conjecturis permoti sibi invicem crimen illud impingerent, quo facilius ad alia vota transirent. Hoc demum fassus est protestans scriptor ephemeridis edimburgensis, qui vel eo nomine summopere commendat suisque meditandam proponit encyclicam Pii VTLL in ea parte, qua summus hic pontifex hortatur episcopos et clerum, ut invigilent super doctrinam catholicam de indissolubilitate Matrimonii.⁹

7) Anno 416. celebratum, can. XVII. cujus verba haec sunt: >.Placuit, ut, secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri jungantur; sed ita maneat, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad poenitentiam redigantur." Apud Harduin. *Acta Cone.* torn. I. coi. 1220. Animadvertit autem Harduinus, ab Isidoro plures citari canones sub nomine conc. milevitani, qui tamen ad alia concilia pertinent; cujusmodi inter ceteros est, quem adduximus, qui constitutus est a conc. plenario Africae anno 407. celebrato.

*) Alia documenta cf. apud cilt. auctores.

*) Cf. *Mémorial catholique*, Janv. 1830. *Variétés*, ubi legitur: »Voici une réflexion remarquable, qu'un journal protestant d'Edimbourg fait à l'occasion de la lettre encyclique du Saint-Père (Pie VIII.): Le pape exhorte les évêques et le clergé à inculquer à leurs troupeaux la doctrine catholique sur l'indissolubilité du lien conjugal. C'est la partie la plus sensée de la lettre de Sa Sainlété, et elle mérite que les Protestants aussi bien que les Catholiques la méditent sérieusement. Dans notre pays, lorsqu'un mari ne veut plus de sa femme, ou qu'une femme ne veut plus de son mari, ils n'ont qu'à se faire surprendre en flagrant adultère, pour se

souslraire au joug conjugal, et pour former un liaison qui leur convient mieux. Il peut être juste et raisonnable de libérer la partie offensée d'un engagement qui a été violé et déshonore par l'autre partie contractante; mais il est absurde et plus qu'absurde de faire du crime un moyen de s'affranchir." Esslinger in opusc. et loc. cit. *Apologie* etc. adducit auctores protestantes recentiores, cujusmodi inter ceteros sunt Meyer, Morgan etc. qui aperte fatentur, vinculum conjugale, etiam in casu adulterii, juxta Christi verba esse prorsus indissolubile, ul profitetur ecclesia catholica. Attamen ministerium Borussiae, ut allicial catholicos ad novam ecclesiam evangelicam (nempe *sectam anti-evangelicam* seu *lutherano-calvinisticani*), inter celera quae proponit motiva, quibus permoveri debet catholicus ad obtinendam benedictionem nuptialem a ministro protestante, illud recenset, quod liac ratione ei licitum sit, quandocumque libuerit, dissolvere primum conjugium ac novum inire. Cf. *L'Ami de la Religion*, 20. Mars 1838. Sane anno verlente 1837. tribunalia borussica decreverunt 2391 divortia ex 3888 petitionibus. In Anglia non ita pridem quidam, fune ad collum uxoris suae alligato, eam vendendam ad mercatum traxit. Cf. de hoc argumento De Chapt de Rastignac in op. *Accorde de la révélation et de la raison contre le divorce*,

In lib. IV. *Decret*, tit. XIX. *De divort.*

2) *De Matr.* cap. 16. n. 48 et seqq.

*) Quaest. 5. art. 2. concl. 3. argum. 2. sen cit. edit. loc. cit. pag. 146 et seqq.

D Apud card. De Aguirre, *Collectio maxima Concil. Hispan.* pag. 387. ubi in commentario in hunc canonem plura eruditus hic auctor congessit. Non tamen

praetereundum silentio est, nonnulla documenta, quae profert, haud esse genuina.

s) Loc. cit.

e) Epist. LXXVII. n. 3. edit. cit. Refert praeterea ibidem s. Doctor ad excusationem Fabiolae, quod ita ipsa se gesserit, ignorans *euangelii rigorem, in quo nubendi universa causatio, viventibus viris, feminis amputatur.*

134. Antequam accedamus ad disjiciendas difficultates, animadvertimus. sententiam de Matrimonii dissolutione propter adulterium quoad vinculum damnatam non esse ut *haeticam*. Canon enim tridentinus directe editus est adversus lutheranos et calvinistas, qui ecclesiam erroris incusabant, non autem adversus graecos et orientales, qui adhuc tenent conjugium propter adulterium etiam quoad vinculum posse dissolvi, prout refert card. Pallancinius.¹⁰ Non tamen concedimus Latmojo, hunc canonem esse disciplinarem, ideoque ecclesiae auctoritate mutabilem, cum agatur in eo de doctrina *evangelica* et *apostolica*, ut canon ipse significat. ¹¹

DIFFICULTATES.

135. I. Obj. 1. Verba Christi: *Nisi ob fornicationem*, apertam continent a generali lege de indissolubilitate exceptionem; 2. nisi enim eam continerent, duo sequerentur absurda, *primo* propter solam fornicationem marito licere uxorem dimittere; porro catholici fatentur, immo contendunt, plures praeter fornicationem legitimas esse posse uxoris dimittendae causas quoad thorum et habitationem; *secundo* apposite Christum non respondisse pharisaeorum interrogationi; illi enim quaesierant, utrum ita liceret uxorem dimittere, ut aliae nuptiae permetterentur; Christus vero respondisset, licere quidem uxorem dimittere propter fornicationem, integro tamen perseverante conjugii vinculo. 3. Sensus propterea verborum Christi alius esse nequit nisi iste: Moechatur qui alia de causa, quam ob fornicationem, uxorem suam dimittit et aliam ducit; item moechatur, qui dimissam alia de causa,

1780; Barruel, *Lettres sur le divorce à un député de l'Assemblée nationale*, 1789; D. De Bonald, *Du divorce considéré au XIX. siècle*; D. Nougarede in dnobus scriptis: *De la Législation sur le mariage et sur le divorce*, 1802. et *Histoire des lois sur le mariage et sur le divorce*, 1803. quos recenset Carrière, op. cit. tom. I. part. II. art. 1.

.0) Lib. XXII. cap. 4. n. 27 et seq. n. 30. refellit Paulum Sarpium, qui, ut ipse scribit: uPiglia baldanza di commettere l'allro (difetto) in proverbare *il Concilio quasi di una mutazionc a vento, c senza pro ed elTetlo; montre racconta che molti non vedevano diflerenza tra la prima forma e la seconda; ma che tuttavia si rimisero alla maggior parte. Là dove non solo in verilà la diflerenza v'era, benchè sotlile.“

**) Cf. Henr. Klce, diss. cit. *De Matrimonio*: qui pag. 56. n. n. ostendit, per-

peram a nonnullis objici adversus indissolubililateni conjugii, quod Eugenius IV. post absolutum concilium florentinum, eam graecis proposuerit; quod non fecisset, si de re dogmatica ageretur. Nec vero graeci opponere potuissent, neque se ad rem hanc discutiendam aliquid in mandatis accepsisse, neque hanc praxim solvendi apnd ipsos conjugia sine convenienti ratione (οὐκ ἰδιογῶ) obtinere, ut legitur apud Hard. tom. X. col. 430. Ad haec enim reponit Klee, quod si controversia haec mere disciplinae fuisset, romanus pontifex minime eam protulisset, quoniam in his rebus plena ecclesiae graecae libertas data erat, sectandi nempe propria instituta; deinde graeci, quin se ab hac expostulatione liberarent ex defectu missionis, potuissent statim respondere, hic agi de re ad disciplinam spectante, adeoque libera; quod tamen non fecerunt.

quam ob fornicationem, ducit. 4. Qua significatione Christi verborum semel constituta, corrui vis praecipua argumenti catholicorum. 5. Marcus porro ac Lucas suppleri debent per Matthaeum; 6. Paulus vero intelligi debet de communiter contingentibus, minime vero de eo quod causa extraordinaria interveniente fieri potest, ut in casu nostro. Ergo.

136. Keep. Ad 1. *Neg.* ut constat ex adductis probationibus; haec propterea clausula aut referri debet, ut plerique contendunt interpretes, ad priorem Christi sententiae partem, nempe ad dimissionem uxoris, quae non licet nisi ob fornicationem, et tunc hic sensus esset verborum Christi apud Matthaeum: *Quicumque ob aliam ab adulterio causam uxorem suam dimiserit, eaque vivente, sive adultera sit sive non, aliam duxerit, moechatur*¹², et cessat difficultas; aut intelligi haec clausula debet, ut alii existimant in sensu, ut vocant, *negativo*, ita ut Christus interrogatus a pharisaeis, utrum liceret dimittere uxorem quacumque ex causa, responderit, non licere quacumque ex causa, sed solum ob causam fornicationis, nihil vero pronunciaverit de eo, quod fieri possit post ejusmodi dimissionem, aliam nempe uxorem ducere an non, ne pharisaeos offenderet. Quod vero hic prudenti silentio Christus pressit, aperuit discipulis, qui cum *in domo* essent, ut refert s. Marcus, de eodem interrogaverunt eum, et absque ulla exceptione perpetuam conjugii indissolubilitatem statuit tum ex parte viri tum ex parte uxoris.¹³ Aut demum haec clausula, ut nonnulli ex recentioribus praesertim autumant, debet restringi ad legem mosaicam, ad cujus mentem locuti fuerant pharisaei, non autem porrigi ad legem evangelicam. Juxta hanc expositionem, cum lex viro permetteret dare libellum repudii uxori, in qua *foeditatem aliquam invenisset* pharisaei latius legem interpretantes, dimitti posse uxorem docebant *quacumque ex causa*; Christus autem dimissionem ad eam solam causam coarctavit, de qua lex loquitur, et unam excepit fornicationem, nihil aliud adjiciens circa omnimodam indissolubilitatem, quam ipse postea constituit.¹⁵ Et haec quidem de sententiis, inter catho-

”) Bellarminus *De Mair.* cap. 16. n. 7. observat, evangelistas omittere quidem interdum aliquid aut addere, quod alii evangelistae non omiserunt aut non addiderunt, sed numquam ita omittere, ut sententia reddatur falsa; nam alioquin evangelistae decepissent homines, quibus evangelia sua tradiderunt, nulla mentione facta aliorum evangelistarum.

”) Marc. X. 10. Cf. Bellarminus loc. cit. <) Deut. XXIV. 1.

u) Hanc interpretationem jam dederat Jos. Motta, *Diatriba de divortiatorum jure*, Venet. 1727. §. 13 et §. 19 et seqq. Calmet

id ipsum insinuaverat, *Comment*, in Deut. XXIV. 1. Interpretationem hanc illustrandam et insinuandam assumpsit sibi Lud. Naclu abbas camaldulens. in erudita diss. hac de re edita Venet. 1792. Nonnulli magno impetu adversus eam insurrexerunt, ita ut vix Nachium *haereseos* non damnaverint, quasi opinionem tutatus fuisset constanti doctrinae patrum repugnantem et aleae plenam. Verum nihil in ea sententia, quod periculum redoleat, inesse videtur. Nec enim omnis Scripturae interpretatio *nova* contraria est patribus, sed ea tantum quae fidei adversatur aut receptae

ficos hactenus receptis. Verum quid dicendum de novissima quorundam interpretatione. qui autumant Christi clausulam: Afri *ob fornicationem, vel excepta fornicationis causa*, de pellice esse intelligendam? Juxta hos Christi sententia alia non est: nisi conjugium viri et mulieris dissolvi numquani licere, nisi si fornicarium sit, quod dicitur concubinatus, eo quod vox *πορνεῖα, fornicatio*, qua usus est Christus, non possit significare flagitiū illud, quod inter se patrant ii, qui legitimo conjugio conjuncti sunt, quodque *μοιχεῖα, adulterium* vocatur, sed illud solum quo se maculare possunt, qui illegitima conjunctione copulantur. Reponimus ejusmodi interpretationem esse absurdam, falsam et erroneam. *Absurdam* quidem, quasi dubium hac de re apud hebraeos esse aliquando potuerit, utrum pellicem seu concubinam liceret nec ne dimittere; *falsam*, cum notum sit vocem *πορνεῖα* omnis generis impudicitiam significare quocumque modo se exerat, *incestum, adulterium* etc., non secus ac vocem hebr. ftJT , *scortatus est*, quae usurpatur tum de muliere nupta, tum de non nupta, ac proinde Christum ex communi loquendi usu in latissima sua significatione eam adhibuisse, prout postulat substrata materia; *erroneam* denique, cum adversetur sensui totius antiquitatis, omniumque patrum, quibus incognita plane fuit, immo et sensui totius ecclesiae, quae huic Christi sententiae innixa constanter tenuit propter alterutrius conjugum adulterium solvi in perpetuum posse conjugium quoad thorum. Deficeret porro hoc fundamentum in ejusmodi expositione, quae praeterea orationis seriei repugnat. Quaecumque ex allatis interpretationibus admittatur, si postremam hanc excipias, quam falsam et erroneam diximus immo et absurdam ac puerilem, illud semper ratum erit, Christum in objectis verbis nullam exceptionem apposuisse, nisi dicere velimus, eum, qui venerat, non ad solvendam legem, sed ad eam adimplendam, seu ad inducendam majorem in moribus perfectionem, voluisse, ut adulteri non solum viverent, sed *alteri nuberent*, dum Moyses statuisset: *Morte moriantur moechus et adultera*.¹⁶ Commoda plane reformatio, quae similis illis foret, quam induxerunt protestantes, cum jugum religionis catholicae excusserunt

137. Ad 2. *Neg.* Etenim non sequitur *primum* absurdum, cum solum adulterium legitimam causam ipsi conjugio intrinsecam praebeat, eamque perpetuam, divortii faciendi. Crimen enim illud ejusmodi est, quod naturae conjugii directe adversatur, et jus dat parti innocenti perpetuae separationis, licet partem infidelem poeniteat admissi sceleris, et ad meliorem frugem

in ecclesia doctrinae. Si qua autem interpretatio fidem et ecclesiae doctrinam juvat et firmat potius, non ideo aspernanda quod nova sit. Hinc optime s. Bernardus: »Si quid, *inquit*, dictum est praeter patres, quod

non sit contra patres, nec patribus arbitror nec cuiquam displicere debere." Hom. IV. super *Missus esi*, tom. ILL. col. 761. edit. maur.

Lev. XX. 10.

redeat. Ceterae omnes causae extrinsecae sunt ac temporariae. Quare Christus prioris illius utpote gravissimae meminit, quin alias excluderet: adjici praeterea debet, Christum allusisse illa clausula ad legis mosaicae permissionem, de qua paulo ante disseruimus.

138. Non Sequitur *alterum* absurdum. Duo quippe in una quaestione pharisaei Christo proposuerant, 1°. utrum liceret dimittere uxorem *quacumque ex causa*-, 2°. utrum quacumque ex causa uxore dimissa, liceret alteram ducere. Christus igitur ita attemperavit responsionem suam, ut primum coarctaret, ut diximus, ad solam gravissimam causam conjugio intrinsecam, nempe ad fornicationem; alterum juxta aliquos sine aperta responsione dimisit, cum id facile ex principiis a se expositis de origine Matrimonii pharisaei colligere possent¹⁷; juxta alios vero penitus sustulit, pronuncians, adulterum fore, qui adultera dimissa aliam duceret, et hoc pacto abrogavit libellum repudii, quem ad cordis ipsorum duritiem Moyses eis concesserat. Quod bene intelligentes ejus discipuli, dixerunt: *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere*, Christus vero, quin emolliret sententiam suam eos remittendo ad uxorem fidiorem, inde potius occasionem sumpsit exhortandi omnes ad continentiam.

139. Ad 3. *Neg.* Ex dictis siquidem constat, Christum aut de facultate alteram uxorem post prioris dimissionem penitus siluisse, aut etiam eam exclusisse. Quare nulla ratione admitti potest sensus, quem Christi sententiae adversarii affingunt; qui praeterea excluditur tum ex aliis evangelistis, tum ex apostolo, tum demum ex ecclesiae interpretatione et praxi; ut omittam, juxta adversariorum expositionem sequi, longe pejorem fore

*7) Cf. Bellarm. loc. cit. n. 23. Cf. etiam eruditus Molta, *Diatr.* et loc. cit. qui advertit, acrem quaestionem tunc viguisse inter sammaeanos et hillelianos circa causam, quam requirebat lex ad repudium, ne lascivientis mariti arbitrio indissolubile vinculum ac natura arduissimum ligamen non sine etiam familiarum perturbatione violaretur. Sacer textus praescribit, pro causa dispensationis a lege maritali a Deo lata, uxoris *foeditatem*, Deut. XXIV. 1. Hebraice $\text{cs}^{\text{t}} \text{t}^{\text{t}} \text{t}^{\text{t}}$ quae voces proprie signifileant *nuditatem rei*; est enim FTTP a rad.

j *nudus fuit*; melonymice vero accipitur eadem vox pro *turpitudine* ac *foeditate*. Cf. Winer in *Lexico manuali* ad hanc vocem. Sane omnes antiquae versiones, alexandrina, syriaca, samaritana, arabica etc. habent *rem turpem*. Jam vero,

quid Moyses per ejusmodi *foeditatem* seu *rem turpem* significare voluerit, quaestio magna exlitit inter duas recensitas scholas. Judaei sententiam Sammaei Patris seu secundi a principe synedrii, nimia facilitate repudium jam indulgentis, sectantes, ex minima causa uxores proprias dimittebant; juxta indulgentiorem adhuc facilitatem scholae hillelianae dimitti poterant uxores etiam ob dapes nimio igne adustas eique appositas; ex sententia etiam rabbi Aquibae, si maritus invenerit aliam ea pulchriorem aut sibi commodiorem. Christus Dominus has omnes causas rejecit, et causam divortii ad solam causam adulterii revocavit; deinde adjecit, nemini fas esse post peractum divortium aliam praeterea ducere uxorem. Cf. Seldenus, *Uxor hebraea*, lib. HI. cap. 18; Jahn, *Enchiridion hermeneut. general.* §.29. quoad interpretationem Deut. XXIV. 1.

conditionem innocentis quam adulterae; innocens enim, quae injuste dimissa esset, alterum non posset inire conjugium, posset vero ea quae ob fornicationis crimen repudiata est.

140. Ad 4. *D.* Si reipsa adversariorum expositio subsisteret, *C.* si plane adversetur Christi menti ejusque doctrinae, *A.* Porro ostendimus, illam nullo modo admitti posse, quin conjugii honestas et firmitas labefacteretur, eamque adversari prorsus doctrinae Salvatoris nostri, tunc per loca parallela tum per apostolum patefactae.

141. Ad 5. *D.* Quoad causam divortii, *Tr.* vel *C.* quoad causam dissolutionis, *A.* Assumunt enim adversarii tamquam certum, quod falsum est, Christiani scilicet apud Matthaeum fornicationem veluti causam dissolutionis conjugii et facultatis ineundi novas nuptias assignasse, quum tamen ejusmodi sive dissolutionis sive facultatis Christus ibidem nec verbum habeat, aut penitus eas excludat juxta dicta. Optime vero inter se tres evangelistae componuntur, si dicatur, de solo divortio quoad thronum et habitationem Christi Dominum esse locutum apud Matthaeum; alioquin falsae essent sententiae absolutae ipsius Christi quae leguntur apud Marcum et Lucam.¹⁸

142. Ad 6. *Neg.* Apostoli enim verba absoluta sunt et universalia; etenim I. ad Cor. VII. 10: *His, inquit, qui Matrimonio juncti sunt, praecipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari:* tum ibid. v. 39: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit (non si fornicatus fuerit) vir ejus, liberata est; cui vult, nubat;* tum denique, Rom. VII. 2 et seqq. iterum inculcat: *Si mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri; igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Jam vero cum adulterii casus non adeo infrequens sit, ut extraordinarius dici possit, si per illud crimen conjugium dissolveretur, vera non esset toties inculcata ab apostolo perpetua Matrimonii indissolubilitas.

143. II. *Obj.* 1. Plures patres, quos recenset Launojus 19, docuerunt, solvi conjugium per adulterium. 2. Plura item concilia id ipsum adstruunt, inter quae peculiariter recensentur arelatense I. anno 314. celebratum, venetense in minori Britannia anno 465., vermeriense anno 752., compediense anno 757. Quibus addendum ipsum Poeniteutiale romanum, quod potestatem tribuit coniugi innocenti, ut iterum nubat, vetat autem parti nocenti. 3. Haud paucae leges imperiales id ipsum statuunt aequa causa ductae, cum nemo teneatur absque sua culpa perpetuam continentiam profiteri. 4. His omnibus permoti insignes theologi, Cajetanus, Catharinas,

18) Cf. Bellarm. loc. cit.

”) *De regia in Matrimonium pote-*

state, part. III. art. 1. cap. 5. edit. cit. opp. tom. L part. II. pag. 826 et seqq.

Eruamus et Launojus non dubitarunt cum graecis propugnare, conjugium per adulterium penitus dirimi. 5. Quod vel ipsa oeconomia, seu temperamento quo usum est Tridentinum, adstruitur: vel enim propter adulterium reipsa dirimitur conjugium juxta Christi sententiam, et in hac hypothese erravit reipsa et errat ecclesia latina, dum docuit ac docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, illud non dirimi; vel propter adulterium dirimi non potest, et in hac hypothese errat ecclesia graeca, dum docuit ac docet, propter fornicationem matrimonium dissolvi; et tunc concipi nequit, quomodo Tridentinum toleraverit, et adhuc ecclesia latina toleret in graecis catholicis tot conjugiorum solutiones, ac proinde totidem adulteria. Dicendum igitur, nihil a Christo et ab apostolo fuisse constitutum, sed agi de re mere disciplinari, de qua ecclesia pro diversis rerum adjunctis statuere potest, prout ad societatis bonum conferre sibi visum fuerit Ergo.

144. Resp. ad 1. D. Id docuerunt tot patres, quot recenset Launojus, Δ; aliquot, nondum ab ecclesia dirempta quaestione, Tr. Cum singula a Launojo congesta patrum testimonia expendere nobis datum non sit, ne nimis protrahatur haec disceptatio, generatim ad elidendam illorum vim observamus: 1°. plures ab eo patres laudari, qui ejus opinionem funditus labefactant, cujusmodi sunt Hieronymus, Ambrosius, Innocentius I. et Gregorius M.²⁰; 2°. plurium sententias Launojum corrupisse atque vitiasse, uti aperte ostendit inter ceteros Jacob. Leullier.²¹ Nos vero brevitate gratia unum seligimus malae ipsius fidei exemplum. Cum enim Joannes λ III. in cap. LXV. ad Ederedum gentis anglicae archiepiscopum respondisset: *Cum priorem legitimo sibi Matrimonio junctam quisquam deserere nequeat, nulla ratione prorsus illi conceditur aliam, vivente priore, conducere*; Launojus incommoda illa verba: *nulla ratione prorsus*, quae totam mutant sententiam, plane sustulit. Item in his Joannis VIH. verbis: *Praecipimus, neque virum ab uxore neque uxorem a viro, nisi causa fornicationis, discedere; quod si ob hoc discesserit, manere innuptum vel innuptam*, Launojus immutavit vocem *hoc* in *aliud*, qua mutatione alia omnino evadit pontificis mens.²² *Crimine ab uno disce omnes*. 3°. Animadvertimus, Launojum inultos quoque patres sibi favere existimasse, propterea quod verba Christi recitantes affirmant, nefas esse, excepta adulterii causa, uxorem

,0) Istorum testimonia superius dedimus.

*) In op. *In librum Magistri Launoji theol. puris, (pii inscribitur: Regia in Matrimonium potestas, observationes*. Inter opera Laun. cil. edit. Colon, tom. IV. pari. II. Cf. *Observ.* I. §. 2 et seqq. *Obsere.* II. etc.

”) Ibid. *Observat.* IV. §. 13. Cum Mar-

cus Antonius De Dominis, ex quo documenta sua hausit Launojus, auctoritatem Joannis VIII. praetermisisset, utpote sibi contrariam, hanc retulit Launojus, atque, ut in sententiam suam traheret, textum vitavit. Insignis sane probitas hostium ecclesiae romanae!

dimittere et aliam ducere. Haec vero eatis commode exponi poasunt ea ratione, qua exposuimus verba Christi; tales sunt Origenes, Tertullianus, Laetantius, Hilarius pictaviensis atque Isidorus. 33 4°. Notamus, eorum quoque suffragio gloriari Launojum, quos debebat tamquam sibi maxime adversantes agnoscere: laudat enim s. Basilimn atque Epiphanium, qui non ob solum adulterium, sed et propter alia Hagitia Matrimonii solutionem videntur admittere quod certe Launojus non dicet. 5°. Notamus denique, nil mirum esse, si nonnulli patres solutionem propter adulterium admittere videntur, cum perdifficilem quaestionem agerent, nondum iis temporibus expeditam, nec ullo adhuc ecclesiae universalis judicio explanatam. Quare ipse s. Augustinus, de cujus sententia dubitari nequit, in lib. *De fide d operibus*, ita scribebat: *In ipsis divinis sententiis ita obscurum est, utrum el iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur.* r° Ex quo autem concilium florentinum, seu Eugenius IV. in *Instruct. Armeniorum* 20, et praesertim concilium tridentinum aperte docuerunt, Matrimonium in ipso adulterii casu insolubile esse, jam nullus vel minimus dubitandi locus esse potest²⁷

145. Ad 2. D. Nonnulla concilia ac Poenitentiale romanum potestatem faciunt conjugii innocenti, ut iterum nubat post obitum conjugis adulteri, cui juxta severiorem illius aetatis disciplinam id non concedebatur, C. vivente adhuc conjuge adultero, -V. Id colligitur ex conc. forojuliensi ac

Cf. Tournely, loc. cit. pag. 263 et seq., Collet op. cit. n. 167 et seqq. qui longe majori diligentia in singula objecta patrum graccorum ac latinorum loca inquirunt. quam Tournely, oslenditque, saltem dubios esse textus, qui ex his aliisque patribus afferuntur a Launojo.

2*) Juxta edit. maur. opp. s. Basilii in adnot. ad can. V. s. Doctoris in epist. canonica L ad Amphilochium, quae est n. CLXXXVIII. Secutus est s. Basilius leges, quas tamen fatetur cum evangelio minus consentire. Lex Constantini jubet, nin repudio mittendo a femina, in haec sola crimina inquiri, si homicidam, vel medicamentarium, vel sepulcrorum dissolutorem maritum suum esse probaverit.' At eadem lege viris conceditur, ut adulterinas uxores dimittant. Basilium praeterea censuisse ream adulterii esse uxorem, quae injuste dimissa alteri nupserit, minime vero

maritum, juxta consuetudinem quae tunc oblinebat apud graecos, arbitratur idem maurinus editor, qui tamen adjicit, s. Doctorem aliter docuisse ante episcopatum. Arcudius, *De Matrimonio*, capp. 21 et 22. omni qua potest ratione nititur Basilii verba in bonum sensum trahere. Certe non uno in loco s. Doctor communem doctrinam sequitur. Cf. etiam Collet op. cit. n. 194 et seq. Quae dicta sunt de s. Basilio, accommodari pariter debent s. Epiphanie, de quo pariter cf. auctores citt.

Cap. 19. n. 35.

M) Apud Harduin. *Acta Concil.* etc. tom. IX. col. 440.

27) Cf. quae adversus Launojum scribit LeuIIier, op. cit. *Obsero.* IV. §. 10 et seq.; nec enim veritus est Launojus cum apostata spalalensi, M. A. De Dominis, tum decretum Eugenii IV. tum canonem tridentinum carpere et vellicare.

tribiiricensi³⁸, tum ex s. Leone in epist. ad Rusticum narhonensem³⁹, ex quibus patet, eam disciplinam olim viguisse, quae nonnullorum documentorum illustrationi inservit. Si quae tamen concilia provincialia sunt, aut poenitentialia³⁰, quae commode explicari non possint de solutione quoad thonim et habitationem, iis applicanda est observatio, quam quinto loco posuimus in superior responsione. Neque illud silentio praetereundum, quod non pauci abusus quandoque in nonnullis provinciis irrepserunt circa conjugiorum dissolutionem, qui aperte pugnant cum lege evangelica ac doctrina universae ecclesiae³¹, ex quibus propterea Launojus nullum pro causa sua potest patrocinium quaerere.

146. Ad 3. *D.* Quae propterea a patribus atque ecclesia improbatae sunt, *C.* quae jus legitimum tribuant, *N.* Nullae enim hominum leges possunt legi evangelicae et apostolicae derogare.³² Quod vero subditur de accipiitate, nullius momenti esse deprehendet, qui animadverterit, semper in potestate esse laesi conjugis cum nocente reconciliari, si nolit perpetuam continentiam profiteri³³, ac praeterea ejusmodi incommodo quempiam subijci per infirmitatem aut absentiam alterius conjugis, prout jamdiu adnotavit s. Augustinus.³⁴

147. Ad 4. *D.* Ante concilium tridentinum, si de Cajetano, Catharino et Erasmo sit sermo, *C.* post Tridentinum, *subd.* nonnulli temerarii et haereticorum fautores, *C.* vere catholici, *A'* Cum tres priores scripserint, antequam a concilio tridentino canon, de quo agimus, constitutus

Concilium forojuliense celebratum est anno 791, triburiense vero anno 895. Porro illud can. X. statuit: „Ut resoluta fornicationis causa jugali viuculo, non liceat viro, quamdiu adultera vivit, aliam uxorem ducere, licet sit illa adultera; sed nec adulterae, quae poenas gravissimas vel poenitentiae tormentum luere debet, alium accipere virum, nec mortuo, quem non erubuit defraudare, marito." Apud Hard. tom. IV. col. 859 et seq. Istud vero can. XLIII: „Mulier, quae tantum nefas commiserat, ulterius poeniteat, atque continens el in-nupta permaneat. . . ." Ibid. tom. VI. col. 453.

Quae in edit. Ballerin. est CLXVII in resp. ad inquisition. XIII. col. 1425.

30) Talia e. gr. sunt *Capitula selecta* Theodori canluariensis apud Dacherium, tom. IX. *Spicilegii*, in quorum CXII. statuitur: nLaicus, a quo recessit mulier, cum consensu episcopi post septem annos aliam accipiat; si in captivitatem per vim ducta

est, post annum aliam accipere potest;" et in CXVI: »Cujus uxor fornicatur, licet eam dimittere, et aliam accipere," pag. 62.

31) Hujus rei praeter duo capitula modo allata ex Theodoro canluar, fidem faciunt conc. vermeriense anno 742. celebratum, quod cann. II, V, IX, XVIII, quos quisque apud Hard. tom. III. col. 1990 et seqq. recollere potest, eam facit facultatem nubendi, quam nemo sane admittet; item concil. venelense anno 465. can. II. ibid. tom. II. col. 797. Cf. etiam Nat. Alex. *Hist. eccl.* saeculo VII. cap. 4. ari. 9- n. 7. ubi notat abusum, qui irrepserat in Galliis, ut Matrimonia bona gratia seu mutuo consensu conjugum ob solam discordiam, et rixas continuas dissolverentur. Item ibid. art. 10. ubi agit de Theodoro cantuariensi.

31) Cf. J. Leullier, op. cit. *Observat.* IV. §. 7 et seqq.

33) Cf. Bellarm. *De Matr.* cap. 17. n. 5. *M) De adulteria, conjugis*, lib. II. capp. 6, 7, 9.

easet, aliqua venia digni sunt, praesertim cum omnes disertis verbis se subjecerint ecclesiae iudicio.³⁵ Ceterum Cajetanum et Catharinum novitatum aucupes plus aequo fuisse saepius adnotavimus; Erasinum vero non theologum, sed grammaticum fuisse, quodammodo praeformatorem tot errorum, quos postea Lutherus adoptavit ac suos fecit, alias pariter admonuimus: inter hos autem et ille adnumeratur de conjugii dissolutione propter adulterium.³⁶ Launjus porro audax et intemperans criticus non dubitavit causam protestandum agere, tum in hoc tum in aliis catholicae doctrinae capitibus, contra Tridentini et romanorum pontificum sanctiones.³⁷ Ejus proinde nulla rado habenda est, immo ab ipso perpetuo cavendum.

148. Ad 5. *Nt<j*. Prudens enim oeconomia, qua usum est Tridentinum, nec graecis favet, nec evincit, agi in casu nostro de re tantum disciplinari ac libera, quae nempe subsit ecclesiae potestati. Enimvero animadvertimus, superioribus saeculis quaestionem hanc nondum fuisse eliquatam nec ullo ecclesiae iudicio diremptam, nonnullos proinde patres et concilia etiam interdum aut provincialia aut nationalia in diversas circa hoc doctrinae catholicae caput abiisse sententias. Porro apud graecos invaluerat sententia de dissolutione conjugii ob adulterium, ac propterea consuetudo illud dirimendi, quin ulterius quaererent. Apud latinos, praesertim vero in ecclesia romana, contraria sententia et praxis constanter viguit, quin tamen hac de causa unquam graeci latinis molestiam creaverint, propria consuetudine contenti. Cum vero insurrexerint protestantes, et ecclesiam erroris ob hanc doctrinam accusarint, concilium tridentinum adversus eos directe canonem emisit, quo ipsorum audacia frangeretur, et indirecte ut erronea et prava traduceretur sententia et praxis graecorum. Exinde patet, ecclesiam, quamvis directe anathemate graecos non perculerit, nulla tamen ratione aut cohonestare aut tolerare praxim graecorum tamquam legitimam, immo prorsus ut ream ac pravam traducere, utpote quae opponatur doctrinae evangelicae et apostolicae, quae hanc solutionem damnat. Quod si graeci pergant ita sentire et agere, ac propterea peccent, dum ita

“) Cf. Bellarm. loc. cit. cap. 15. num. 14.

36) Erasmus enim suas edidit adnotationes et paraphrases in sacr. Script., adeoque et in cap. V. et XIX. Mallh. et X. Marci, item cap. VII. epist L ad Corinth, nhi fusissime probare nititur, solvi conjugium propter adulterium, anno 1515. biennio nempe antequam Lulheri factio oriretur. Ex hac epocha proinde deprehendimus, non Erasinum a Lulhero, sed Lutherum ab Erasmo hunc errorem hausisse. Ceterum, cum anno 1516- facultas parisiensis ex Erasmi com-

mentariis quatuor propositiones excerpisset, quibus adstruebatur conjugii solutio propter fornicationem, et *haereticas* declarasset, Erasmus huic censurae se subiecit.

37) Cf. etiam adversus Launojum Joann. Bapt. Thiers. *Defensio diss. de auctoritate negantis argumenti*, Paris. 1664. Quamquam, quod allinet ad impugnationis rationem, accusatus fuit Thiers, quod acrem nimium ac vehementem se exhibuerit, ita ut ipsi applicatum fuerit virgilianum illud: *Tantaene animis coelestibus irae?*

se gerunt, nisi eos ineluctabilis ignorantia excuset, ipsi viderint; nam in hoc casu eadem ratione haec peccata invite tolerat ecclesia, prout tolerat ceteros peccatores.³⁸ Hinc ruit, quod ab adversariis subditur de praxi disciplinari, quae ecclesiae potestati subjiciatur.³⁹

PROPOSITIO VI.

Non errat ecclesia, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum seu quoad cohabitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit.

149. Propositio haec est de fide, totidem siquidem verbis ea definita est a Tridentino, Sess. XXIV. hoc can. VIII: *¶ quis dixerit, ecclesiam errare, cum ob nullas causas separationem inter conjuges quoad thorum seu quoad habitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit; anathema sit.*

100. Hae autem causae ad quatuor potissime revocantur: quarum prima est adulterium, juxta illud Christi apud Matth. XIX. 9: *Quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem et aliam duxerit, moechatur.*

M) Quare etiam Klee, in cil. dissert. *De Matrimon.* Moguntiae 1833. pag. 56. nola o, observat, anathema concil. tridentini non ferire eos, qui in falsam praxim lapsi sunt, neque eos, qui theorelice adslruunt dissolutionem conjugum quidem sed tamen *verisimiliter* seu juxta opinionem, sed illos tantum, qui dogmatice affirmant, ecclesiam errorem docuisse aut docere, dum tradit, conjugia ob adulterium alterius conjugum dissolvi non posse. Certe, pergit ipse, canonis materia eos quoque perstringit, qui male operantur ac opinantur. Cf. tamen Collet, loc. cit. n. 315 et seqq.

39) Cf. Renaudotius, *De la perpétuité, de la foi*, liv. VL chap. 7. qui lamem plus, quam par sit, progredi videtur; etenim, praeterquam quod in dubium revocat additamenta, quae leguntur in actis vulgatis concilii florentini, in quibus juxta dicta Eugenius IV. exprobrat graecis conjugiorum dissolutionem propter adulterium, affirmat, liberum esse graecis degentibus sub latinorum ditione novas inire nuptias post repudium adulterae, aut saltem nihil adversus hunc usum statutum fuisse. «Tam vero, uti observat Klee, loc. cit. Clemens VIII.

anno 1595. jussit in instructione, quam dedit pro italo-graecis, decreta conc. tridentini relativa ad conjugia verti in graecam linguam vulgarem, et publicari apud graecos et albanenses; nec ullo pacto sacerdotibus integrum esse declaravit, ut permitterent dissolvi conjugia, eamque, si quantaretur dissolutio, tamquam nullam ac irritam haberi. Hanc porro instructionem confirmavit Benedicius XIV. in conslit. *Et si pastoralis*. data die 6. Maji 1742. in cujus §.8. n. 2. decrevit pontifex: „Matrimonia inter conjuges graecos dirimi, seu divortia, quoad vinculum, fieri nullo modo permittant aut patiantur (Ordinarii locorum); et, si quae de facto praecesserunt, nulla et irrita declarent." Cf. in Bullario ejusdem pontif. ubi est num. LVII. tom. L pag. 179. Cf. etiam ejusdem opus *De Synodo*, lib. XIII. cap. 22. §. 4. ubi refert, a s. Congregatione denegatam fuisse facultatem denuo nubendi graeco, qui eam petierat, quod ejus uxor moechata esset, ejusque crimen juridice fuisset probatum, ac praeterea a iudicibus lata fuisset sententia, qua posset novum Matrimonium inire.

Cum enim ex dictis hoc Christi oraculum intelligi nequeat de dissolutione conjugii quoad vinculum, sequitur, intelligendum esse de dimissione quoad thorum, et quidem in perpetuum, ita ut, qui ita dimittit, possit sine consensu dimissi vel dimissae vitam monasticam profiteri aut sacris Ordinibus initiari. ¹

Altera causa est alterius conjugis apostasia vel haeresis cum periculo subversionis alterius, juxta illud apostoli: *Haereticum hominem evita*², et illud Christi: *« oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice abs te*³; tum etiam: *Qui amat patrem aut matrem . . . . plus quam me} non est me dignus.*

Tertia causa, si alter conjugui impellat alterum ad peccatum, ita ut non possit alter cum altero cohabitare sine Deum offendendi periculo; quod ex iisdem Christi oraculis constat.

Quarta denique causa est mutuus consensus ad religiosum aliquod institutum profitendum, vel ad suscipiendos sacros Ordines, quo spectat illa Christi sententia, Matth. XIX. 29: *Omnis, qui reliquerit . . . . uxorem . . . . propter nomen 'meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit*, prout reipsa fecerunt apostoli. Ad Ordinationem vero, praeter uxoris consensum requiritur, ut ipsa, praesertim si juvenis sit, religionem aliquam profiteatur, quod si fuerit senex atque extra incontinentiae periculum, ut votum simplex castitatis saltem emittat coram episcopo.⁵ Has causas generatim complectitur apostolus, I. ad Corinth. VII. 11: *Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.*

151. Cum jamdiu obsoleverit novatorum error a tridentino canone proscriptus, ab afferendis ipsorum difficultatibus supersedemus, quas discussit Bellarminus ac plene disjecit in lib. unie. *De Matrimonio*.⁶ Ad conditiones vero quod attinet, quae in praefatis causis requiruntur, ut legitima fiat separatio inter conjuges, eas explanant canonistae ac theologiae moralis institutores, ad quos haec provincia spectat; haec enim persequi nostri muneris non est.

CAPUT III. I

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII EORUMQUE STATUENDORUM FACULTATE.

152. *Impedimenti* nomine, in subjecta materia, significatur id omne quod obstat quominus Matrimonium *valide* aut *licite* contrahi possit. Si

¹) *De coucers. conjugatorum*, cap. 15.
apud Pithocum, tom. II. pag. 175.

») Ad Tit. IIL 10.

3) Matth. V. 29.

<) Matth. X. 37.

s) Loc. cit. *De convers. conjugat*, cap. 5 et 6. ibid. 174.

·) Cap. 14.

tale sit ejusmodi obstaculum sive impedimentum ut conjugium irritum prorsus ac nullum efficiat, dicitur *dirimens*; si vero tale sit, ut connubium illicitum tantum reddat, *impediens* nuncupatur. Cum autem omnium jam sermone trita haec vocabula sint et pervulgata, quamvis, ut nonnulli contendunt, minus propria sint¹⁾, non inde propterea cogimur ari eam loquendi rationem deserendam.

153. Impedimenta, quae conjugium irritum ac nullius valoris efficiunt, quindecim numerantur, quae his versibus continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Amens, affinis, si clandestinus et impos,
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.
Haec facienda vetant connubia, facta retractant.

154. Impedimenta porro, quae conjugium illegitimum tantum reddunt, quatuor sunt, his versibus expressa;

¹⁾ Jamdiu Launojus, in cit. libro, *De regia in Matrimonium potestate* tom. I. pag. 626. opp. edit. Colon, de impedimentis dirimentibus scribens, cam adjecerat observationem: «Romana simplicitate diceretur magis proprie et apertius: non servatis nec solutis legibus, vir et mulier ad contrahendum Matrimonium redduntur inhabiles, solutis, habiles... Goschl, *Versuch einer historischen Darstellung der Ehegesetze*, seu *Specimen expositionis historicae legum matrimonialium*, pag. 134. u. 348. Aschaffenburg 1838. censet, *impedimentorum impredientium et dirimentium* nomenclationem et divisionem in divisione s. Thomae, *Suppi*, qu. 4L suum fundamentum habere. Ceterum, cum neque sic dicta impedimenta dirimentia proprie *dirimant* Matrimonium, sed prorsus nequidem verum Matrimonium contrahi sinant; neque impedimenta impredientia nuncupata, proprie *impediant*, quia, etsi cum illis illicito contrahatur, subsistit tamen, hinc non pauci vellent aliis nominibus ea vocari. Th. Dolliner juris matrimonialis, prout in Austria inde a temporibus josephinis traditur, editor, in op. *Ifandbuch des in Oesterreich geltenden Eherechts*, seu *Manuale juris matrimonialis in Austria vigentis*, pag. 57. Vindob. 1813. mallet ea vocari *obstacula Matrimonii*, et ita reipsa vocat in

tom. II. operis sui. Sane jus matrimoniale austriacum (quod alioquin potestatem ecclesiae ad meras prohibitiones, et ad sic dicta impedimenta impredientia coarctat) jam ab anno circiter 1819. impedimenta mere canonica nonnisi *praecepta prohibition (Eheverbote)*, civilia vero *impedimenta (Ehehindernisse)* nuncupare consuevit. Alii arbitrantur, melius vocari posse impedimenta dirimentia *causas nullitatis*, impredientia autem *simplicia impedimenta*, ut Dr. Ani. Theiner, in peculiari dissert, de Matrimonio, quam Vratislaviae 1825. edidit, et in qua varias doctorum catholicorum circa hanc quaestionem opiniones proposuit. Notiones porro impedimentorum utriusque generis uberius evolvit et illustravit Nie. München, in dissert. *De jure Eccles, cathol. statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia*, pag. 20 et seqq. et pag. 35 et seqq. Colon. 1827. Cum tamen card. Bellarminus, op. cit. cap. 18. n. 3. jamdiu animadvertit, impedimenta dirimentia non ideo sic nuncupari, quod Matrimonium *verum* dirimant, sed quia Matrimonium *de facto* non *de jure* contractum, irritum reddunt; exinde patet, nihil esse in tali nomenclatione, quo etiam delictiores offendi possint; quare non necesse est a recepto longa saeculorum serie usu loquendi recedere.

Ecclesiae velitum, tempus, sponsalia, votum
Impediunt fleri, permittunt juncta tenere.

155. Do singulis ex professo agunt canonistae ac theologiae moralis institutores. Dogmatici munus est vindicare potestatem legislativam ecclesiae in illis statuendis, quod et nos facere aggredimur. Vix ulla controversia viget circa impedimenta impedientia nuncupata, ast magna repentur circa dirimentia 1°, inter protestantes et catholicos, 2°. inter pseudo-politicos theologosque neotericos, *regalistas* dictos, et sinceros catholicos, qui partes ecclesiae tuentur.

156. Waldenses omnium primi impedimenta Matrimonium, dirimentia contemnere ausi sunt²; Ludicrus et Calvinus cum suis sectariis, Matrimonium ut merum contractum civilem spectantes, minime vero ut sacramentum, non alia agnovere impedimenta, quam quae in Levitico constituta sunt³, nec aliud quidpiam in Christianorum conjugio admiserunt, quod non esset politicae ac civili potestati obnoxium.

157. Marcus Antonius De Dominis, primis saeculi XVII. annis archiepiscopus spalatensis, dein vero apostata, totus in id incubuit, ut efficeret Matrimonii vinculum et causas matrimoniales potestati ecclesiasticae nullo modo subesse, etiamsi admitteretur Matrimonium esse sacramentum, quod tamen apostata negabat.⁴ Marcum Ant. De Dominis presse secutus est, immo magna ex parte descripsit Launojus in opere, quod edidit, *De regia in Matrimonium potestate*, anno 1672. Constituit porro Launojus, facultatem statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia adeo proprio et nativo jure ad solos reges et principes pertinere, ut ecclesia eam exercere non possit nisi vel usurpatione vel indulgentia ac concessione principum⁵; cum vero animadverterit, concilium tridentinum docuisse Sess. XXIV. can. IV. quem inferius dabimus, hanc potestatem ecclesiae competere sub anathematis poena, novo plane ac antea inaudito figmento contendit doctor hic parisiensis, tridentinos patres *ecclesiae* nomine reges ac principes significasse.

158. Quamvis ab initio erronea Launoji doctrina pene jacuerit, immo acriter fuerit impugnata⁶; postea tamen, si peculiarem ejus canonis quarti

2) Sacra propterea facultas parisiensis, in damnatione lulheranae doctrinae, sententiam, qua ecclesiae in rebus matrimonialibus potestas denegabatur, velut *ex damnato waldensium errore procedentem* confixit.

, ') Cap. 18-

«) *De Republica ecclesiastica*» lib. V. cap. 11-

5) Art. IV. cap. 3. edit. cit. pag. 749 et seqq.

6) Opposuit stalim adversus Launojuni Dom. Galesius ruljensium episcopus op.' *Ecclesiastica in Matrimoniani potestas, Apologema pro vetustissima et catholica de jure ecclesiae in sanciendo legibus fidelium Matrimonium impedientibus et dirimentibus*, Romae 1677. Cui Launojus peculiari libello respondere conatus est, cui tit. *Joannis Launoji contentorum in libro Galesii erratorum index locupletissimus*; inter opp. Laun. loc. cit.' pag. 883

tridentini interpretationem excipia», propugnari paulatim coepit, saeculo praesertim elapso, cum studium ferveret ecclesiasticae potestati adversum. Rati nonnulli theologi et canonistae, concilium in illo canone aperte non declarasse, utrum ex Christi institutione an vero ex indulgentia principum potestas in causis matrimonialibus ecclesiae competat, in eam venerunt sententiam, ut assererent, originarium jus statuendi impedimenta proprium principum esse, ecclesiam autem ex principum concessione eam per plura saecula exercuisse aut etiam exercere. Magno impetu exinde causidicorum et canonistarum turba eam doctrinam propugnare aggressa est.⁷ Inter hos eminet Bened. Oberhauser, qui thesim sequentem Fuldae propugnandam proposuit anno 1763: *Potestatem ecclesiae statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia esse ex beneficio juris alieni*. Quam assertionem cum Lud. Beck alique *haereseos* notassent, Oberhauser duplici edito libello notam hanc a se repellere nisus est, in quibus totam suam theoriam exposuit, et suos adversarios impugnavit.⁸ Ast irritato conatu, siquidem et haec theoria rursum haereseos fuit expostulata, cui impugnationi perperam amarulentum libellum ipse iterum opposuit.⁹

159. Sub horum theologorum et canonistarum aulicorum auspiciis

ad 1000, Paris. 1677. Opposuit praeterea Jac. Leullier doctor sorbonicus atque s. Ludovici in insula parisiens) parochus op. cit. *In librum magistri Launoji theologi parisiensis*³ (pii inscribitur: *Regia in Matrimonium potestas, observationes auctore theologo parisiensi*, Paris. 1678. Hic praeter innumera propemodum Launoji ratio-cinia, quae falsa deprehendit quaeque emendavit, ostendit, ut paulo ante innuimus, plurium ab eo auctorum textus fuisse depravatos, et in alienum sensum violenter detortos, totumque fere a Launojo expilatum et transcriptum spalalensium quondam antistitem, deinde haereticum apostatam Mare. Antonium De Dominis. Demum in Launojum calamum acuit Gerbesius doctor pariter sorbonicus in op. *Traité du pouvoir de l'Eglise et des princes sur les empêchemens du mariage*, Paris 1690. De Thiers, pariter Launoji impugnatorc, superior verba fecimus.

T) Cf. Roskovany op. cit. §. 8. qui observat, ejusmodi canonistas veritos non esse ecclesiasticam potestatem impetere ex principio systematis protestantium collegialis; nec defuisse qui affirmarent, regu-

las de Matrimonio in sacra Scriptura contentas pro judaico solum populo latas esse, juribusque status civilis derogare nequissime.

s) Horum libellorum prior sic inscribitur: *Systema historico-criticum divisarum potestatum in legibus matrimonialibus impedimentorum dirimentium, ex avitis principiis sanae theologiae et jurisprudentiae canonicae*. Posterior vero: *Apologia historico-critica divisarum potestatum* etc.

’) Cui titulum fecit: *Causa decisa divisarum potestatum in legibus matrimonialibus*, Franc. 1777. In hoc porro libello Oberhauser modestiae et aequitatis leges excessisse, atque Launojii argumenta pro principum jure in causis matrimonialibus congressisse, ostenditur in *Wienerische Kirchenzeitung*, seu *Ephemerid. ecclesiasticis vindobonensibus*, 1786. pag. 445 et seqq. Adversus novum hunc Oberhauseri libellum scripsit M. A. Hochstadt, in *Disquisitione canonica*, Mogunt. 1780. cui ille aliam opposuit lucubrationem: *Pagellae volantes de causa decisa pro studio juris regii integri illustranda*, Francof. et Lips. 1782.

prodiit anno 1783. constitutio Iosephi II. qua cognitio causorniii matrimonialium iudicio imperii civilis committitur. Summum principium novae hujus legislationis matrimonialis innititur in eo quod *Matrimonium sit civilis contractus, ac ut talis a paritate aliorum contractuum et pactorum a civili foro rtffi debeat, idempie. solum imperium civile vera, id est} dirimentia, ut dicunt, Matrimonii impedimenta statuere et in iis dispensare possit.* ° Ecclesiae ex hac constitutione id unum permittitur, ut possit *praecepta quaedam prohibitive* constituere, quae religionem et mores promoveant ad conservandam sacramenti Matrimonii dignitatem. Imperiale Iosephi edictum plures intulit perturbationes, ac diuturnum exortum inde est certamen, quod effecit, nt *dispensationum* matrimonialium systema intra quatuor annos pluries mutaretur.¹¹

160. Legislationis austriacae principia pluribus adsiruere ac defendere professores canonum, et theologi jansenianorum placitis addicti nisi sunt, inter quos in Belgio non obtinet postremum locum Le Plat¹², in Italia Aloysius Litta¹³, Petrus Tamburini¹⁴ et Th. Nestius¹⁵, in Brisgovia

Cf. *Volts(audige Sammlung alter Verordnungen und Gesetze Joseph's des Xweiten, sea Completa collectio omnium decretorum et legum Iosephi II.* Vien. 1788.

”) Historiam dispensationum juxta plures epochas digessit Thomas Dolliner, in opere cit. *Handbuch des in Oesterreich geltenden Eherechts. seu Manuale juris matrimonialis in Austria rigentis*, pag. 234. Vien. 1814. Legislationem matrimonialem ausiriacam, rei natura inspecta et catholicis principiis expensis, recenter severo examini subjecit celebris De Moy, in exiguo quidem ast summi pretii libello, quem inscripsit: *Von der Ehe und der Stellung der catholischen Kirche* etc. seu *De Matrimonio et de conditione catholicae ecclesiae in Germania relate ad hoc disciplinae caput*, Laudshut 1830. quo sibi magnam famae existimationem comparavit.

n) Cf. *Mienerische Kirchenzeitung*, seu *Ephemerides eccl. vindob.* n. 44. 1785.

13) In op. *Del diritto di stabilire impedimenti dirimenti il Matrimonio*, Milano 1782.

,r) *In praelectionibus de justitia Christi et sacramentis*, in quibus, tom. II. cap. 5. ut loquitur Petrus Deodalus, in L diss. de

qua mox dicemus, professor ticinensis >.per summa capita launojanum systema ingenue proponit, additis identidem launojanae tabulae vividis quibusdam coloribus, qui in opinionem illam inducant fucatam veritatis speciem, atque ita, ut ante fuerat pollicitus, ex historico theologum ac jurisperitum paucis se exhibuit.“

,s) In op. *De dirimentibus impedimentis liber singularis*, Florentiae 1785. Hic porro advocatus pistoriensis ingenue profitetur, se librum suum Paulo Sarpio duce ac magistro confecisse; ideoque honoris gratique animi causa *aeternis ejusdem manibus* eundem dicatum voluit. Praeter haec opera prodierunt in Italia eodem ferme tempore plures libelli ab auctoribus anonymis conscripti, e. gr. *Del diritto di stabilire impedimenti al Matrimonio*, Cremona 1784: *Diritto libero dei Sovrano sui Matrimonio. Regole di obbedienza sui conflitto fra la potestà secolare, e Cautorità ecclesiastica*, Napoli 1788; *Parere de' Teologi di corte di S. M. Siciliana in risposta ad una memoria della curia Romana concernente i diritti dei Sovrano sui Matrimonio de' sudditi cattolici*, Napoli 1789. etc. Recte comparaveris aetatem illam plagae ranarum.

Joe. Ant. Petzck. 10 Adoptavit autem ac ena fecit eadem principia pseudo-synodus pietoricnBiH. 17

161. Legislatio matrimonialis gallicana, quae inde post rebelles civiles motus constituta est anno 1792. non modo omnes matrimoniales causas ad civilem magistratum revocavit, verum etiam omnem sanctitatem ac firmitatem abstulit a conjugiiis.¹⁸ Quamvis porro Napoleon in novo Codice suo irreligiosam illam legislationem reipublicae temperaverit, attamen et ipse omnem ecclesiae auctoritatem in causis matrimonialibus abstulit, et magistratus civiles conjugio praefecit. Juxta hunc Codicem unus actus ad ineundum legitimum Matrimonium requirebatur, consensus nempe declaratio coram civili magistratu; nec opus erat, immo nec licebat doctrinam catholicam de sacramento Matrimonii et consensu coram parocho duobusque testibus patefaciendo, respicere.¹⁹

162. Demum non pauci recesserunt ab hac sententia, qua solis principibus tota tribuitur potestas statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia; at apud plures invaluit doctrina, qua traditur utrique potestati ecclesiasticae et civili *ex aequo* potestas in causas matrimoniales, et praesertim constituendi impedimenta, quae irritum reddant Christianorum conjugium. Theologi Galli non pauci huic adstipulantur sententiae, quorum partes novissime suscepit D. Carrière in suo tractatu de Matrimonio.²⁰ Is profitemur, se amplecti tamquam probabiliorem Gallorum opinionem, eo quod hujus patroni felicius se expedire videantur ab extraneorum auctoritatibus, ut ipse loquitur, quam se expediant extranei a Gallorum argumentis theologicis.²¹

163. Talis est historiae suae de hac controversia, quae excitata primum est a protestantibus, et instaurata ab apostata Marc. Ant. De Do-

ie) In op. *De potestate ecclesiae in statuendis Matrimonii impedimentis*, anno 1783. affirmat porro Pelzekius, „Ecclesiae jhs solum regulas quasdam circa administrationem sacramenti Matrimonii erogandi, seu sic dicta impedimenta impediencia constituendi competere; impedimenta vero dirimentia tantum a civili imperio poni posse, quippe cui unice insit auctoritas quoslibet contractus aut approbandi aut irritandi.« Petzekii doctrinam inter ceteros secutus est Georg. Rechberger, cancellarius curiae episcopalis lintiensis, in op. *Manuale dei jus ecclesiastico austriaco*, trad, dal tedesco,

Venez. 1818. cujus auctoris principia suo loco excutiemus.

,7) Haec synodus anno 1786- celebrata est.

,8) Cf. Staüdlin, *Geschichte der Vorstellungen und Lehren von der Ehe*, seu *Historia expositionum et doctrinarum de matrimonio*, Gotting. 1802.

*) Cf. opus cit Küstneri *De Matrimonio* etc.

a0) *Praelectiones theologicae majores in seminario sancti Sulpitii habitae. De Matrimonio*, vol. 2. in 8. Paris 1837.

21) Tom. I. pag. 136.

minis, deinde vero a Eaunojo " . postea vero a Jansenistis et aulicis scriptoribus, et ad nos usque pervenit,

Novissime horum omnium errores renovavit, suos fecit ac propugnavit professor taurinensis Joann. Nepomuc. Nuvtz, cujus doctrinam damnavit Pius IX. His propositionibus contentam : ..Ecclesiam non habere potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed eam civili potestati competere, a qua impedimenta existentia tollenda sint: — Causas matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinere: — Ecclesiam sequioribus saeculis dirimentia impedimenta inducere coepisse, non jure proprio, sed illo jure usam, quod a civili potestate mutuata erat: — Tridentinos canones (Sess. XXIV. de Matrim. cap. 4.), qui anathematis censuram illis inferunt, qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi ecclesiae negare audeant, vel non esse dogmaticos, vel de hac mutuata potestate intelligendos. — Quin addit, tridentinam formam sub infirmitatis poena non obligare ubi lex civilis aliam formam praestituat, ut velit hac nova forma interveniente matrimonium valere — Bonifacium VIII. votum castitatis in Ordinatione emissum nuptias nullas reddere primum asseruisse." 24

164. His omnibus opponimus auctoritatem concilii tridentini, quod Sess. XXIV. hos canones novatoribus objecit: Can. III: *Si quis dixerit eos tantum consanguineitatis et affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire Matrimonium contrahendum et dirimere contractum; nec posse ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant et dirimant; anathema sit.* Can. IV: *Si quis dixerit, ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anathema sit.* Can. XII: *Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos; anathema sit.*

165. His canonibus non modo asserta est catholica veritas adversus protestantes, sed praeterea omni ulteriori controversiae circa ecclesiae potestatem legislativam, in constituendis impedimentis et in cognoscendis causis matrimonialibus, aditus praeclusus videbatur. Qui tamen voluerunt catholici personam retinere et favere simul civili potestati, plura commenti sunt ad illorum canonum vim eludendam. Quae porro ab his excogitata sunt, eo referuntur, ut vel asserant: 1°. *Ecclesiae* nomine ibi reges et principes designari; vel 2°. canones illos non esse dogmaticos, sed disciplinares; vel 3°. definitum quidem esse a Tridentino, ecclesiam posse statuere

“) Protestans Ant. Reiserus, in op. edito Amstelodami anno 1685. recenset Lauenorum inter *confessores* et testes *euangelico-catholicae veritatis*, nempe inter lutheranos. Cf. Zaccaria, *Anlifebronio*, tom. I. pref. cap. 2. pag. 76. Cesena 1781.

”) Cf. Roskovany, op. cit. a §. 1 ad 15. ubi eruditissimus auctor fuse totam hanc historiam exponit.

w) Cf. cit. *Damnatio et prohibitio operis* etc. 1851. Ejusmodi porro professores vere *juris canonici profligatores* vocaveris.

impedimenta Matrimonium dirimentia, minime vero utrum id ecclesia possit jure suo et originario, an non potius ex tacito vel expresso principum consensu; vel 4°. non *solam* ecclesiam potestate gaudere ejusmodi impedimenta statuendi, ita ut aequae non competat eadem potestas civili reipublicae: vel denique 5°. decerni quidem causas matrimoniales pertinere ad judices ecclesiasticos, non autem *omnes* causas, neque ad *solos* ecclesiasticos judices.

166. Ut igitur nos refellamus perniciosos hos omnes errores ac novitates, 1°. adversus protestantes decretorum tridentinorum veritatem vindicabimus; 2°. adversus Mare. Aut. De Dominis, Launojum, pistorienses et aulicos universim omnes eorum adstipulatores evincemus, ecclesiae nomine in tridentinis canonibus ecclesiasticam hierarchiam significari: 3°. hos ipsos canones vere esse dogmaticos; 4°. praefatos item canones non de adventitia ex tacito vel expresso principum consensu, sed de intima, originaria ac propria ecclesiae potestate loqui; 5°. solam ecclesiam praeditam esse potestate statuendi impedimenta, quae vinculum Matrimonii afficiant; 6°. denique omnes prorsus matrimoniales causas ad solos judices ecclesiasticos pertinere. Sit itaque

PROPOSITIO I.

Potest ecclesia constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, neque in iis constituendis erravit.

167. De fide est haec propositio, ut constat tum ex adductis Cann. III. et IV. concilii tridentini, tum ex inferius dicendis. Ita porro ejus veritatem adstruimus:

168. Ideo juxta novatores ecclesia constituere non potest impedimenta Matrimonium dirimentia, quia Matrimonium non est sacramentum, sed contractus mere naturalis atque politicus; atqui ex demonstratis (Cap. I. Prop. I.) Matrimonium est vere et proprie sacramentum novae legis. Ergo ecclesia potest constituere impedimenta Matrimonium dirimentia.

169. Hanc conclusionem agnovit ipse Calvinus, qui propterea scripsit: *Ubi enim semel obtinuerunt (catholici) Matrimonium esse sacramentum, conjugaliū causarum cognitionem ad se contraxerunt, quippe res spiritualis erat profanis judicibus non attrectanda.*¹ Hinc non solum Christus, Matth. XIX. Marc. X. et Luc. XVI. statuit impedimentum *ligaminis*, et hoc declaravit apostolus, uti superius vidimus, sed praeterea Christus eam facultatem ecclesiae suae dedit, dum ei commisit sacramentorum dispensationem, eidemque facultatem fecit statuendi, quae ad eorundem administrationem per-

*) *Instit.* lib. IV. cap. 19. §. 37.

tinent; cujusinodi profecto eat declarare atque statuere quaenam sit legitima eorumdem sacramentorum materia.

170. Hac proinde potestate semper usa ecclesia est, sive cum approbavit Matrimonia, quae legibus imperialibus vetabantur, sive cum irrita declaravit Matrimonia legibus imperatorum tum ethnicorum tum Christianorum probata. - Apostolus. I. ad Cor. V. excommunicavit eum, qui habebat uxorem patris sui. S. Ignatius M. universim scribit: *Decet vero, ut sponsi et sponsae de sententia episcopi conjugium faciant; quo nuptiae sint secundum Dominumj et non secundum cupiditatem.*² S. Justinus M. in *Apologia majori*⁴, et Athenagoras in *Legatione pro christianis*⁵⁶ tamquam adulterina traducunt nonnulla conjugia legibus imperialibus permissa. Eadem habet Tertullianus, qui in libro *De corona milit.*: *Coronant, inquit, et nuptiae sponso, fdeo non nubamus ethnicis, ne nos ad idololatriam usque deducant, a qua apud illos nuptiae incipiunt.*^b Quibus verbis significat passim improbatas fuisse nuptias cum infidelibus; quae cultus disparitas postea consuetudine, ut ait Bellarminus, impedimentum dirimens constituit.⁷ In concilio illiberitano⁸ et in conc. neocaesariensi statuitur impedimentum affinitatis intra certos gradus⁹, de quo a legibus civilibus nihil constitutum fuerat.¹⁰ Haec sane aliaque ejusmodi documenta, quae passim in superioribus propositionibus attulimus et paulo post copiosius afferemus, nec adversarii

2) Cf. Leullier, op. cit. *Observ.* IV. §.3.

In *Epist. ad Polycarp.* cap. 5: *Πρέπει ὁ ἐ τοῖς γαμοῦν καὶ ταῖ γαμουμένοι μετὰ γνώμη τοῦ ἐπιθκότου τὴν ἐνωθιν πρεῖν & αΓ ἵνα ὁ γάμο η κατὰ & ἐόν, καὶ μὴ κατ' ἐπιθυμίαν.* Cf. apud Cotelcr. *Patrum Apost.* tom. II. pag. 42.

4) N. 15. ubi scribit s. martyr: «Quemadmodum etiam ii, qui ex lege humana duplex Matrimonium ineunt . . . peccatores sunt apud magistrum nostrum.» In quem loc- cf. adnot. Marani, pag. 50.

s) Numm. 32 et 33.

6) Cap. 13. edit. Rigalt.

7) *De Matrim.* cap. 23. prop. III.

*) Can. LXI: »Si quis post obitum uxoris suae sororem ejus duxerit, et ipsa fuerit fidelis, quinquennio a communione placuit abstineri, nisi forte dari pacem velocius necessitas coegerit infirmitatis. Haec autem poena constituta eral adversus delinquentes. qui Matrimonium attentassent, et resiliissent ab incestis illis nuptiis; ut enim observat Balsamon in can. 76. s. Basilii;

..iis qui desistunt, non iis qui perseverant in peccato, dabantur poenitentiae." Cf. card. De Aguirre, op. cit. in hunc can. tom. L pag. 665 et seqq.

7) Hoc concilium celebratum est anno 314. Sic vero statuit can. II. «Mulier, si duobus fratribus nupserit, abjiciatur usque ad mortem. Verumtamen in exitu, propter misericordiam, si promiserit, quod facta incolumis hujus conjunctionis viricula dissolvat, fructum poenitentiae consequatur. Apud Hard. *Acta Concit.* tom. L coi. 282.

8) Hujus assertionis vadem damus inter ceteros Missingerum, qui in *Comment, in lib. I. Instil. Juris civil.*, tit. X. §. 6- scribit: «Inter transversales vero affines nulla jure veteri erat prohibitio, ct poterat aliquis fratris sui defuncti uxorem Matrimonio sibi conjungere. L. 8. C. de incest, nupt. mullo magis patrui vel avunculi uxorem aut consobrini; verum hodie per Justinianum hoc correctum et mutatum est per lib. 5. etc."

nostri diffitentur, aperte evincunt, ecclesiam jure hoc suo juxta facultatem sibi a Christo traditam perpetuo usam esse.

Cum vero protestandum difficultates eadem ferre sint, quae a pseudo-catholicis urgentur, eas propterea in sequentibus propositionibus afferemus ac refellemus.

PROPOSITIO II.

Ecclesiae nomine a tridentinis canonibus III. ei IY. non reges et saeculi principes, sed ecclesiasticus ordo et hierarchia designatur.

171. Haec propositio certa est et fidei proxima, ejusque contradictoria falsa et haeresi proxima, utpote profecta ex haereticali principio, quod potestas civilis jure gaudeat originario et sibi proprio statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia, ut ex dicendis patebit.

172. Jamvero, etsi ecclesiae nomen quandoque late pateat, ac generatim acceptum vel fidelium congregationem vel hujus congregationis partem aliquam significet, ipsi tamen launojani et pistorienses adversarii contra novatores nobiscum propugnant, eo nomine saepius designari, quos *duces in ecclesia, custodes et speculatores summus Paterfamilias instituit*, ut loquitur Gersonius 1, maxime vero cum ecclesia dicitur interpretes Scripturarum, custos traditionis, judex controversiarum, cum vel regendi, imperandi, docendi, similesve jurisdictionis actus illi tribuuntur. Atqui in laudatis tridentinis canonibus agitur de potestate atque jurisdictione; declaratur enim, ecclesiam *posse dispensare, posse constituere impedimenta, neque in iis constituendis errasse*. Ergo cum de ecclesiae potestate et jurisdictione, atque de doctrina, in qua ipsa errare nequit, tridentini canones loquantur, jure concludimus, nomen illud *ecclesiae contracte sumi, pro illis videlicet, qui speciali quodam signaculo dedicati sunt ad divinum servitium*, ut idem loquitur Gersonius 2; in quam sententiam Christus ipse inquiebat Matth. XVIII: *Si eos non audierit, dic ecclesiae*, id est, ecclesiae praelatis, ut interpretatur Chrysostomus. 3

1) *Serin, in Dornin. XIX. post Pentec.* consider. III. tom. III. col. 1300. opp. edit. Ellies Dupin. Antwerp. 1706.

2) In tract. *De potestate ecclesiastica*, consid. I. edit. cit. tom. II. col. 227. ubi expresse adnotat Gersonius, tali significatione summi nomen ecclesiae, cum sermo est *de ecclesiastica potestate*, ut est in casu nostro. Cf. item idem auctor in tract. *De religion, perfectione*, consid. III, ubi scribit:

Perrone, Praelectiones theolog. IX.

«Sicut ecclesia significat principaliter universalem congregationem fidelium, et inde dicitur catholica, id est, universalis; nomen tamen istud vulgaris usus restrinxit ad clerum." Ibid. tora. II. coi. 683. Gersonii autem nomen adversariis, cum quibus agimus, ingratum non est.

3) *Hom. LX. al. LXI. in Matth. n. 2: Εἶπε πρὸς Ἐκκλησίαν, οὐρίΟrt, τοῖς Ἀποιόρεδ-ονοiv.* Opp. tom. VIL pag. 607. edit. Montf.

emo praeterea dubitat, quin iidem tridentini patres ecclesiae nomen eadem ratione saepius intellexerint, nominatim Sees. XIII. can. 9. Sess. XIV. can. 15. Sess. XXI. can. 2. Sess. XXII. can. 5 et 7. tum hac ipsa Sessione XXIV. can. 7, 8 et 9. Quis porro ambigat, quin illud similiter intellexerint in iis decretis, ubi sibi propositum erat Lutheri errorem proscribere; qui, cum Matrimonium ad classem rerum mere profanarum et contractuum pure civilium relegasset, non principibus saecularibus, sed ecclesiae pastoribus denegabat auctoritatem constituendi impedimenta Matrimonium dirimentia? Quis praeterea in animum suum inducat, concilium ecclesiae nomine voluisse principes designare, ubi de jurisdictione agitur in materia spirituali et sacramentali? Igitur tum ex ipsorum adversariorum confessione, tum ex rei de qua agitur natura, tum ex Christi sententia, tum denique ex declarato Tridentinorum consilio, aperte colligitur, nomine *ecclesiae* eo loci, non reges et saeculi principes, sed ecclesiasticum ordinem atque hierarchiam designari.⁴

DIFFICULTATES.

174. **Obj.** 1. Certum est, ecclesiae nomen de omnitmi catholicorum coetu generatim usurpari, prout usurparunt patres tridentini, cum Sess. XXIV. *De reform.* cap. 1. sanxerunt, Matrimonium *in facie ecclesiae* celebrandum esse; atqui nihil est in tridentinis decretis, quod generalem hanc nominis acceptionem ad solos ecclesiae pastores coarctet ac revocet. 2. Deinde omnium lutheranorum error in eo erat, ut affirmarent, servanda esse impedimenta in Levitico expressa, non quae *hominum legibus* fuerunt deinceps constituta, propterea quod nulla humana potestas, ut inquiebant, jus habet dirimendi Matrimonium; atqui lutheranus hic error satis convellitur definiendo ecclesiam posse constituere impedimenta, sive ecclesiae nomen sumatur pro universitate fidelium, sive ad saeculi principes revocetur, qui sunt praecipua pars ecclesiae. Ergo ex Tridentinorum consilio atque proposito nihil erui potest, quo generalis illius vocis acceptio ad solos ecclesiae pastores detorqueatur. 3. Accedit, de *re illic agi, quae ad ordinem civilem atque politicum spectat, quaeque propterea civilem potestatem directe afficit; ergo ecclesiae vocabulum a Tridentino usurpatum est juxta generalem sui acceptionem. Quum vero de ecclesia tota praedicari possit, quod ab una ejus parte efficitur, recte inferri potest, a tridentinis patribus ecclesiae nomine designatos fuisse reges ac principes.⁵

4) Cf. Leullier, op. cit. *Observ.* IX. qui invicte confutat Launojum, oslenditque, novum plane atque inauditum esse figmentum *ecclesiae* nomine reges et principes significari. Attamen commentum istud adoptavit

anetor operis *Theoloyisch-statistischer Versuch fiber die kirchliche* etc. sen *Theologico-statistiicum specimen de ecclesiastica potestate circa res matrimoniales*, Lips. 1791.

s) Ita Launojus, op. cit. art. 3. cap. 3.

175. Reap. Ad 1. T). Nisi ex subjecta materia, scopo aliisque constet, coarctandani non esse (jus significationem, C. si contra omnia clament, uti ostendimus, in casu nostro esse coarctandam ad coetum ecclesiasticum ejus significationem, N. Quemadmodum enim nomine ecclesiae regentis, gubernantis, pascentis intelligitur clerus; sic e contra per ecclesiam, quae regitur, pascitur et gubernatur intelliguntur laici. Porro in tridentinis canonibus sermo est de ecclesia regente, docente, leges ferente, seu auctoritatem exercente. Cum vero in decreto Reformationis statuitur, Matrimonium celebrandum esse *in facie ecclesiae*, nulla tribuitur auctoritas, sed ratio *testis* solummodo. Addo, nil repugnare et hic etiam nomen ecclesiae arcte ad clerum significandum accipi, cum constitutum sit, ad valorem Matrimonii debere illud coram parocho celebrari, ita ut nullum foret conjugium, si absente parocho coram fidelium multitudine celebraretur.⁶

176. Ad 2. D. Ita tamen ut Lutherus *legum humanarum* nomine significet *leges ecclesiasticas et pontificias*, C. leges principum, N. Satis enim est oculos conjicere in librum *De captivitate babyl.* ut quisque illico intelligat, Lutherum perpetuo declamare adversus impedimenta a conciliis atque a pontificibus constituta, quae vocat *leges hominum, leges tyrannicas, contrarias legi Dei* etc. atque concludit: *Statuit leges papa? Sibi statuatur, mea salva libertate, vel occulte surrepta.*⁷ Quare cum catholici doctores multas collegissent animadversiones contra Lutheri librum *De capt. babyl.*, atque inter ceteras hanc Lutheri senteutiam de conjugii impedimentis censura notassent: *Christianis nihil ullo jure imponi posse legum sive ab homine sive ab angelis, nisi quantum volunt*, idem Lutherus in responsis ad eosdem articulos reposuit: *Hoc non de civilibus, sed de ecclesiasticis dixi.* Rursum autem, cum hanc aliam ejusdem libri propositionem censores nostri recensuissent: *Nullo impedimento prohiberi Matrimonium aut contractum dissolvi praeter primum affinitatis gradum*, idem Lutherus reposuit: *Hoc dixi juxta praeceptum Dei, licet papa aliud ordinet.* Si ergo Lutheri interpretem adhibeamus ipsum Lutherum, cum ipse leges humanas seu leges hominum de Matrimonio redarguit, non leges principum, quas ubique intactas reliquit, sed leges ecclesiae pastorum intellexit, quos subsannandi causa *homines*, eorumque leges appellabat *humanas*. Quod probe novit facultas theologica parisiensis, quae has Lutheri propositiones: I. *Conjunctio viri et mulieris tenet, quocumque modo contra leges hominum contigerit*, II. *Debent sacerdotes omnia Matrimonia confirmare, quae contra ecclesiasticas vel pontificias leges fuerint contracta*; hac censura notavit: *Utraque harum*

part. prim. pag. 751 et seqq. exscribens
M. Ani. De Dominis lib. V. *De republ.*
ecclesiastica, cap. 11.

6) Cf. Leullier, *Observ.* IX.

7) Tom. II. fol. 296. *recto*, edit. Jenae
1557.

propositionum est falsa, ecclesiae potestatis derogatica, et ex damnato waldensium errore procedens. § Sic igitur, his constitutif validius, adversarios perstringimus: Ipsis latentibus, tridentini patres in iis canonibus constituendis sibi proposuerunt haereticorum et praesertim Lutheri errores convellere; atqui Lutherus ecclesiae nomine non principes, sed sacros pastores designabat. ut adducta ejus loca declarant; ergo id ipsum tridentinos patres intellexisse fatendum est.

177. Ad 3. -Vrp. Quatenus enim contractus Matrimonii constituit materiam sacramenti, est omnino spiritualis et inseparabilis a sacramento, ideoque juris divini et ecclesiastici. Ita universa tenuit antiquitas, nec nisi serius coepit in conjugii Christianorum separatio induci inter rationem contractus et rationem sacramenti.⁹ Hanc distinctionem aulici scriptores mordicus adstruxerunt °, quibus postea se junxerunt illi gallicani theologi, qui sacramentum a Matrimonio civiliter inito separare nisi sunt ¶ Ex illis nonnulli adeo sunt progressi ut non dubitaverint affirmare, in arbitrio fidelium constitutum esse sive solum contractum inire, sive praeterea sacramentum conjugii suscipere.¹² Sed frustra; dum enim Christus conjugalem conjunctionem viri et mulieris ad originariam divinam institutionem revocavit, et in ecclesia sua sacramentum esse voluit, hoc ipso una pariter voluit, ut fideles gratia sua uterentur, ac proinde non aliter quam servatis conscientiae et ecclesiae legibus ac praeceptis in foedus nuptiale coalescerent.¹³ Quare juxta principia fidei catholicae quodvis legitimum Matrimonium sacramentum sit oportet. Quemadmodum vero quaevis ad operandam

B) Cf. card. Gerdii, *Trattuto dei Matrimonio*, part. II. §. 1. qui inter cetera obsonat adversus hoc Launoji commentum, quod scilicet Tridentinum *ecclesiae* nomine significaverit *alteram ecclesiae personam*, nempe principes, omnino absurdum esse etiam ex eo capite, quod concilium nec potuerit omnes principes *collective* neque *distributive* sumptos designare in suis canonibus: non *collective*, alioquin semper requireretur omnium principum consensus ad aliquod impedimentum dirimens sanciendum, quod in praxi est impossibile; non *distributive*, alioquin principes singuli posset impedimenta dirimentia constituere, et *ecclesiae* nomine quilibet princeps in particulari veniret, quod repugnat. Deberent praeterea juxta Launoji interpretationem excludi ab hac auctoritate sancienti Matrimonii impedimenta omnes principes heterodox! et infideles; alioquin *ecclesiae* nomine significasset etiam ethnicos et haere-

ticos, quod vel cogitare impium est; his tamen Launojus hanc auctoritatem tribuit. Sequeretur insuper ex launojana expositione, concilium anathemati subjecisse eos, qui dicerent, errasse aliquem particularem principem in statuendo quovis impedimento dirimente; quod pariter implicat. Igitur quaquaversus launojana tridentinorum canonum interpretatio spectetur, falsa, violenta ac undique absurda deprehenditur.

9) De hoc argumento fusius ac data opera agemus in seqq. propositionibus.

10) Quotquot initio hujus capitis auctores recensuimus, a germana catholica doctrina quoquomodo recedentes circa potestatem statuendi impedimenta, ad unum omnes huic distinctioni innituntur.

*) Cf. Roskovany, op. cit. §. 49.

w) Hanc sententiam adstruxit Küstner, *De Matrimonio*, pag. 49. Lips. 1810.

n) Cf. Pallavicini, *Istoria dei Cone, di Trento*, lib. XXII. cap. 8.

aeternam salutem instituta, divinittisque ordinata media ecclesiae essentialia sunt, ita eorumdeni mediorum usus et susceptio neutiquam ab arbitrio ac beneplacito iis uti cupientium pendent. n Cum vero nulla saeculi potestas jus ullum habeat in iis, quae pertinent ad sacramenta, eorumque administrationem, hinc nullo jure gaudent, sive directe sive indirecte, in iis, quae *intrinseca* sunt contractui matrimoniali, prout sacramentum est, et effectus spirituales producit. Verum de hoc iterum paulo post.

PROPOSITIO III.

Recensiti tridentini canones dogmatici sunt et fidei regulam constituunt.

178. Et haec propositio eadem certitudine gaudet qua praecedens, ut patet ex dictis, et ex censura, quam postea subjiciemus, lata in prop. LIX. synodi pistoriensis.

179. Sane illi canones dogmatici sunt ac fidei regulam constituunt, (pii editi ab oecumenica synodo proponunt sub anathematis poena, quid credendum aut docendum sit. Atqui tales sunt recensiti canones editi a tridentina synodo. Ergo.

180. *Major* porro propositi argumenti neque ab adversariis nostris in dubium revocari potest, qui contendunt, in eo distingui canones, qui disciplinae vocantur, a canonibus dogmaticis et doctrinalibus, quod illi prae-

M) Cf. Luc. Ferraris, *Prompta bibliotheca canon.* vol. V. pag. 201. "Romae 1767; Gerdii, *Trattuto det Malrim.* pari. I. §. 1; Devoli, *Institut, canon,* lorn. II. pag. 164. edit. Vend. 1822. Verum praeslat doctrinam nostram confirmare auctoritate adversariis non suspecta, nempe tum synodi pistoriensis, tum ejusdem synodi acerrimi defensoris episcopi naulensis. Sic igitur synodus loquitur in decr. *De Malrim.* §. 6: »Che sebbene il contralto non include essenzialmente c di sua natura il sacramento, non si puo inferire, che sia in arbitrio de' fedeli il separarlo. Anzi essendo stato instituito il Sacramento per conferire la grazia necessaria a soslenere il peso conjugale, ê chiaro il precetto di riceverlo, e quindi il tralasciarlo sarebbe farsi rco di grave colpa." Cf. *Atti e decreti det concilio diocesano di Pistoja dell' anno 1786.* Alter vero scribit: «Per que' teologi, i quali lengono essor nel Matrimonio degli

sposi crisliani inseparabile la qualità di Sacramento della Chiesa, da quello di umano contraito, la dollrina della suddetta podeslé originaria polrà riputarsi come una conseguenza di questa indivisibilité delle due qualità di contraito e di Sacramento, che riconoscono nel matrimonio." Cf. *AIolivi dell' opposizione fatta dal vescovo di Noli alia pubblicazione della bolla Auctorem fidei* ad calcem op. *Ri/lessioni in difesa di Monsig. Scipione Ricci, e dei suo sinodo di Pistoja sopra lu costituzione Auctorem fidei,* anno 1796. pag. 53. Ex his habemus: 1°. juxta Christi ordinationem non posse a conjugibus Christianis separari sacramentum a contractu conjugali; 2°. huic inseparabilitati inniti originariam potestatem ecclesiae in contrahenda unione sacramentali ex parte conjugum Christianorum. Tanta est vis veritatis, ut assensum extorqueat etiam ab acerrimis ejus impugnatoribus !

cipiant quid agendum sit aut omittendum, isti proponant quid sit credendum aut docendum.

181. *Minor* autem evidenter patet I. ex ipso canonum tenore; siquidem in utroque canone, III. nempe et IV. dicitur: *Si quis dixerit, ecclesiam non posse aut ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anathema sit.* Objectum igitur directum horum canonum est potestas ecclesiae, ejusque iufallibilitas in impedimentis constituendis: nemo vero negabit, hic non agi *de lege* aut *praecepto*, sed *de articulo doctrinae* ab omnibus sub anathematis poena profitendo.

182. Patet II. ex scopo et declaratione ipsius concilii tridentini; scopus enim statim deprehenditur ex titulo ipso, qui praefixus est Sess. XXIV. nempe *Doctrina de sacramento Matrimonii*; quo aperte ostendit synodus, se sibi proposuisse doctrinam tradere, non autem nuda praecepta aut leges constituere disciplinae. Quod magis adhuc constat ex patrum tridentinorum declaratione, quam canonibus praemiserunt: *Sancta et universalis synodus, cupiens occurrere (impiorum hominum temeritati), insigniores praedictorum schismaticorum haereses et errores, ne plures ad se trahat pernicioosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos haereticos eorumque errores decernens anathematismos.* Quibus praemissis, continuo synodus canones promulgavit, in quibus sub anathematis poena errores illorum singillatim proscripsit. Atqui sollemnis errorum et haereseon proscriptio definitionem involvit seu declarationem doctrinae catholicae atque a fidelibus suscipiendae. Ergo.

183. Patet III. ex sensu totius ecclesiae. Vix enim absoluta est tridentina synodus, ut omnes doctrinae in canonibus definitae tamquam totidem articuli fidei in universo orbe catholico receptae fuerint, uti patet ex omnibus synodis provincialibus, quae in variis mundi partibus post Tridentinum sunt celebratae.¹ Quod si interdum aliquae oppositiones factae sunt circa concilii tridentini publicationem, hae numquam attigerunt dogmata a Tridentino in canonibus definita, sed solum ea quae constituta sunt in decretis de Reformatione. Igitur vel dicendum, ecclesiam universam usque ad Launojum turpiter errasse, vel praefatos canones omnino dogmaticos esse et fidei retrulam constituere.²

*) Cf. Nat. Alexand. *Diss.* XII. in saec. XV. et XVI art. 16.

a) Cf. Gardil, *Tratt.del. Matrim.* part. II. §. 5. opp. edit. Rom. tom. XV. pag. 235 et seqq. nec non tres egregiae dissertationes Petri Deodati, quarum prior inscribitur: *Defensio tridentinorum canonum de ecclesiae polestate in dirimentia Matrimonium impedimenta, adversus Launojum, Tam-*

buriinum, Nestium aliosque recentiores, auctore Petro Deodato neapolitano, Hierapoli 1786. Altera italico idiomate exarata: *Nuova difesa de' canoni III. c IV. della sessione XXIV. dei Concilio di Trento, scritta da Pietro Diodato Napolitano contro l'erroneo anonimo libro stampato in Cremona C anno 1784.* sine loco impress. anno 1788. Tertia pariter italico

DIFFICULTATES.

184. I. Obj. 1. Ii falluntur graviter, qui propter dictum anathema tridentinos canones non ad disciplinam tantum, sed etiam ad fidem pertinere docent; quasi vero canon in disciplinae causa editus anathemate muniri non possit. Nescierunt Gregorium juniorem, cum quasdam circa Matrimonium leges negligi perspiceret, ut illae diligentius custodirentur quam antea, in romano concilio decreta haec condidisse: *Si quis commatrem spirituales duxerit in conjugio; anathema sit. Si quis consobrinam duxerit in conjugio; anathema sit.* Quis autem propter denuntiatum duplex anathema dogma fidei duplex a Gregorio constitutum assereret? Spectandum est in primis, utrum canonis materia fidei dogma ferat. Atqui canonum, de quibus est sermo, materia nullum fidei dogma prae se fert, ut patet. 2. Praeterea ad sinceram hujusmodi canonum vim assequendam, praecipuus eorum finis est investigandus. Jam vero tota in eo fuit tridentina synodus, ut Lutheri commentum labefactaret, qui nullum humanae potestati jus tribuebat in Matrimonium; hoc igitur unum ad dogma pertinere dicendum est, nempe humanae potestati jus aliquod in Matrimonium essetribuendum. 3. Ea igitur Tridentini verba, *ecclesiam potuisse ac posse* constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, praeter propositum sibi finem adjecta dicenda sunt, ac proinde catholicum dogma non prae se ferre; prout juxta theologos omnes dogma non prae se fert responsio Nicolai I. ad Bulgaros data, dum non interrogatus atque incidenter dixit, valere Baptismus in nomine Christi administratum. Id ipsum dicatur de nomine *ecclesiae* his canonibus obiter inserto, quod accessorium est proposito illi fini, quem tridentini patres ob oculos potissimum habuere, definiendi scilicet, civilem nuptiarum pactionem humanae subjacere potestati, quod Lutherus obstinate negabat. Cum vero exploratum perspectumque sit apud omnes, principale tantum, non vero accessorium in definitionibus ad fidem pertinere, concludendum est, fidei dogma minime esse, *ecclesiam potuisse aut posse* impedimenta dirimentia constituere.

185. Resp. Ad 1. D. Falluntur graviter, qui ex solo anathemate concludunt canonem aliquem dogmaticum esse, C. qui praeterea ex subjecta materia, ex scopo et declaratione eorum, qui canonem ediderunt, id

idiomate: *Terza difesa de' Canoni Trentini sugi' impedimenti matrimoniali serilia da Pietro Diodato Napolitano contro gli erronei libercoli slampati di recente in Napoli e divisa in due parti*, Megalopoli 1789. Qui eodem anno epistolam lalinam dedit ex Megalopoli *Ad Anonymum antecessorem Taurin, c/ua illustrantur ejus*

editae ex typographia Soffietti anno 1788. propositiones de potestate ecclesiae in Matrimonia. Cf. praeterea Emmanuel Marian. D'Itruriaga S. J. *L'avvocato Pistojese citato al tribunale dell' autorilà, della buona critica, e della ragione, sulla potestà della Chiesa iniorno a' Matrimonii*, vol. IV. opp. edit, genuens. 1789.

colligunt. N. Jam vero nos ipsi regulam dedimus, ex qua dignosci possit, quando canon anathemate firmatus dogmaticus sit censendus, quando vero disciplinarius, quod scilicet in dogmatico res proponatur credenda aut docenda, in disciplinari autem res facienda aut omittenda. Ex hac porro regula facile deprehenditur canones Gregorii junioris seu II. inter disciplinarios esse recensendos, cum non agatur in iis de re credenda, sed de re praestanda; contra vero ex eadem regula constat, canones tridentinos dogmaticos esse, cum in iis agatur de profitenda existentia potestatis in ecclesia statuendi impedimenta, qua eadem ecclesia, ut ostendimus, ab ipsis temporibus apostolicis ad nos usque semper usa est. Hanc porro negare certe haereticum est. Juverit ad dictorum confirmationem in medium afferre auctoritatem adversariis nostris minime suspectam, scilicet Van Espenii, qui cum nonnulla praemisisset, quae postea subjiciemus, sic in rem nostram concludit: *Igitur filum traditionis insecuta synodus tridentina recte anathema dixit in eum. qui dixerit, ecclesiam non potuisse constituere impedimenta dirimentia, vel in iis constituendis errasse.* 3

186. Ad 2. Resp. I. Ergo ex concessione adversariorum scopus Tridentini fuit, non disciplinam statuere, sed jus aliquod definire, quod negabat Lutherus.

187. Resp. H. D. Ita tamen ut Lutherus ejusmodi jus negando humanae potestati negaret ecclesiae ipsi, C. potestati civili, A' Id abunde constat ex documentis, quae ex Luthero ipso paulo ante retulimus. Sed ut melius Lutheri mens intelligatur, integrum ejus textum, prout legitur in lib. *De captiv. babylonica*, placet describere: *Dico, et quod in me est facio, monens et rogans omnes sacerdotes et fratres, si viderint aliquod impedimentum, in quo papa potest dispensare, et quod non est in Scriptura expressum, ut ea Matrimonia confirmet, quae contra ecclesiasticas, tyrannicas vel pontificias leges fuerint contracta. . . Conjunctio enim viri et mulieris est juris divini, quae tenet, quocumque modo contra leges hominum contigerit, debentque leges hominum ei cedere . . . sine ullo scrupulo.* 4 Scopus ergo praecipuus Lutheri, quem recte thesim dixeris, est, quod debeant a sacerdotibus confirmari Matrimonia inita contra leges ecclesiasticas et pontificias. Quare vero? Quia

3) Cf. *Jus ecclesiasticum universum*, tom. L part. II. tit. 13. cap. 1. §. 20. pag. 674. Lovan. 1700.

4) Opp. edit. Jen. 1557. tom. II. fol. 295. verso. Incipit autem Lutherus totam hanc declamationem, ibid. fol. 295. *recto*, his verbis, quibus luculentius ostenditur ejus scopus: «Hactenus de Matrimonio. Quid autem dicemus de impiis legibus hominum, quibus hoc vitae genus, divinitus institu-

tum, est irretitum, sursum ac deorsum tractatum? Deus bone, horror est intendere in temeritatem romanensium tyrannorum, adeo pro libidine sua dirimentium, rursum cogentium Matrimonia. . . . Verum gaudeo istis decorosis legibus suam tandem contigisse gloriam. Nempe earum beneficio hodie romanenses facti sunt nundinatores. . . . O digna pontificibus nostris negotiatio etc.** Quid clarius?

impedimenta ecclesiastica et pontificia non sunt expressa in sacris litteris; leges autem humanae cedere debent legi divinae, ideoque nullum jus humanae potestati in Matrimonium est tribuendum. Quibus positis, sic rursus intorquemus adversariorum argumentum in ipsos hoc modo: Ad fidei dogma illud pertinere dicendum est, quod praecipuum veluti sibi finem proposuit synodus, quae in eo tota fuit, ut Lutheri commentum labefacteret; atqui Lutherus praecipue ecclesiasticas et pontificias leges conjugia dirimentes repudiabat; ergo tridentina synodus hoc veluti praecipuum finem sibi proposuit, ut assereret seu definiret ecclesiae potestatem condendi hujusmodi leges; et quod consequens est, hanc potestatem seu jus has leges condendi ad fidei dogma pertinere.

188. Ad 3. *Neg.* Ut patet ex dictis ac proinde *neg.* paritatem inter canones tridentinos et responsionem Nicolai I. si tamen authentica, ac non potius, ut plures suspicantur, spuria, vel saltem interpolata illa Nicolai epistola habenda est. Similiter *neg.* postremam partem propositi argumenti desumptam ex nomine *ecclesiae*: quae omnia ex hactenus disputatis corruunt.

189. II. *Obj.* 1. Quae pertinent ad sacramenti essentiam et divinam habent a Christo institutionem, plane distinguenda sunt ab iis, quae sunt tantummodo eidem sacramento accessoria, atque postea inducta ab ecclesia. Quod enim sacramento essentiale est, et a Christo institutum, illud certa stabilitate gaudet; quidquid autem ab ecclesia inductum est, eadem stabilitate caret, atque totum ad eas leges refertur, quae disciplinae nuncupantur. Atqui Matrimonii impedimenta tamquam ab ecclesia deinceps constituta propugnantur; ergo illi canones tridentini ad solam disciplinam referri possunt, eo vel magis quod ab ejusmodi impedimentis concedantur dispensationes, quae in fidei dogmatibus locum habere non possunt. 2. *Kiusus*: constare certe non potest quidpiam definitum fuisse a Tridentinis, quod ad dogma pertineat, nisi certo constet in tridentinis decretis *jus* definitum fuisse, non vero *factum*; atqui utrum ecclesia erraverit necne in constituendis Matrimonii impedimentis, res facti est, minime vero juris; cum ergo Tridentinum in can. IV. definierit, ecclesiam in impedimentis constituendis non errasse, profecto rem facti declaravit, non vero juris.

190. *Resp.* Ad 1. *Dist. min.* Impedimenta tamquam ab ecclesia deinceps constituta propugnantur, C. ipsa potestas ea constituendi, A. Duo adversarii permiscunt in allato argumento plane inter se distincta, nempe potestatem seu jus et exercitium seu objectum ejusdem potestatis seu juris. Potestatem ecclesiae definivit concilium tridentinum de fide esse; et haec, utpote a Christo collata, est essentialis, immutabilis, ipsique ecclesiae, ut mox ostendemus, originaria; exercitium autem et objectum potestatis seu juris est disciplinare, mutabile ac dispensationibus obnoxium.

191. Ad 2. *Dist. min.* Res facti est cum jure conjuncti ab eoque

dependentis, C. meri facti, V. Ideo enim ex mente concilii tridentini non erravit ecclesia in constituendis Matrimonii impedimentis, quia ecclesia *potuit & potest* ea constituere; alioquin utique errasset, usurpando sibi potestatem, quam Christus ei minime concessit. Satis est canonem legere, ut evanescat difficultas.

192. III. Obj. 1. Dato etiam canonem IV. tridentinum dogma fidei continere, non tamen is de dogmate religionis revelatae, sed de dogmate *juris naturalis* erit accipiendus. Quum enim ecclesiae potestas statuendi impedimenta Matrimonii beneficio principum obtigerit, atque a tempore concilii tridentini saeculorum aliquot quieta possessione fuerit firmata, potestas autem concessa aliorum consensu vera sit ac legitima, qua quisque secundum etiam juris naturalis principia licite uti possit, jure quoque Tridentinum contra eos, qui hanc ei potestatem abnegabant, anathema pronunciare poterat; quod tamen anathema, si principes, uti juste possunt (cum nulla detur adversus jura *majestatica* praescriptio), potestatem hanc revocarint, cessante ratione, ob quam vibratum est, et ipsum suo carebit effectu.⁵ 2. Praeterea doctrina canonibus his contenta multos vel in ipso concilio tridentino nacta est adversarios, qui licet plurium suffragiis superati cedere debuerint, nihil ex actis concilii luci publicae nondum expositis erui potest, cum non constet, votisne eorum, qui a Spiritu S. positi sunt regere ecclesiam Dei, an vero illorum, cardinalium non episcoporum, generalium Ordinum, abbatumque, quibus votum decisivum ex dispositione humana seniori concessum est tempore, victi sint. Tum profecto quemadmodum definire non est integrum, qua ex parte vota steterint saniora, ita saltem dubios de facto hoc nobis esse licebit.⁶ 3. Saltem res controversa est inter catholicos neque ab ecclesia hactenus decisa, utrum canon ille dogmaticus sit, item utrum de divinitus accepta auctoritate intelligi debeat necne. Cum igitur agatur de scholae opinione, eam quisque pro lubitu sequi vel rejicere potest.⁷ 4. Demum ex historia discimus, anathema intentatum eos tantum ferire, qui potestatem constituendi impedimenta dirimentia ecclesiae ideo denegarunt, ut dogma sacramenti abolerent, quique libertatem Matrimonii ineundi sine restrictione, a quocumque demum posita, indulgendam esse contenderunt; quam opinionem Lutherus fovit, qua admissa, nec ex delegata potestate unquam ecclesia statuere impedimenta potuisset; quique denique ecclesiam male usurpatae potestatis alienae ream agebant. Qui

s) Ita Jo. Ant. Petzek, *De potestate ecclesiae in statuendis impedim. Matrimonii*, §. 73 et §. 74. Friburg. Brisg. 1783.

·) Ibid. loc. cit. §. 101.

7) Ita professores lovanienses in suis responsis ad quaestiones de potestate ec-

clesiae statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia, per Joannem Henric. cardinalem a Frankenberg, archiepiscopum mechlinicsem et Belgii primatem, anno 1789. propositas.

nutem juris publici universalis principiis, et antiquissimae traditioni inhaerentes hanc potestatem ex principum beneficio ecclesiae obtigisse affirmant, nec dogma sacramenti abnuunt, nec concessam vel acquisitam potestatem veram esse et legitimam inficiantur; hos proinde non ferit anathema.⁸ Ergo.

193. Reap. Ad 1. Neg. Tota enim adversarii argumentandi ratio nititur principio haeretico, ut sequenti propositione ostendemus, quod scilicet potestas, qua utitur ecclesia in constituendis impedimentis, sit ipsi delegata a principibus, non autem propria et originaria sibi a Christo concessa. Hoc autem everso fundamento, ruit aedificium superstructum. Adeo violenta est haec conclusio, adeo contorta, ut nemini in mentem venire poterit, qui anticipatis judiciis praeoccupatus non sit. Ecquis unquam sanae mentis sibi persuadere poterit tridentinos patres in canone illo conficiendo voluisse *juris naturalis dogma*, ut loquitur adversarius, ad mentem auctoris definire? Haec ipsa agendi ratio evidenter ostendit, perditae causae ejusmodi scriptores patrocinium suscepisse.

194. Ad 2. Neg. Hac enim ratione nullum fidei dogma sive a Tridentino sive a conciliis oecumenicis reliquis definitum consistere posset. Omnes haeretici ac protestantes possent hac ratione eludere quasvis definitiones adversus suos errores latas. Actum esset de infallibilitate ecclesiae, quae decreta Tridentini tamquam totidem fidei articulos venerata est. Ex his discimus, quo ruant aulici ejusmodi scriptores.

195. Ad 3. Neg. Tum quia, ut diximus, ecclesia illos canones tamquam dogmaticos agnovit; tum quia doctrina, quae saeculi principibus dumtaxat tribuit potestatem originariam ac propriam statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia, a Pio VI. in const. *Auctorem fidei*, haereticali nota confixa est. Quare, cum Launojus omnium primus novam suam interpretationem obtrusit, statim ab omnibus vere catholicis impugnatus est, ejusque interpretatio rejecta. Verum de hoc in sequenti propositione.

196. Ad 4. Neg. Siquidem haeretici lutherani et calvinistae non ideo negabant ecclesiam habere potestatem constituendi impedimenta, ut sibi viam sternerent ad negandam veritatem sacramenti; sed e converso, cum negassent Christianorum connubium sacramentum esse, intulerunt ecclesiam nullo jure pollere in Christianorum conjugia. Sic enim se gessit Lutherus, qui lib. cit. *De captiv. babyl.* prius constituit Matrimonium non esse sacramentum, deinde declamavit in leges pontificias statuentes impedimenta dirimentia.⁹ Sic pariter se gessit Calvinus, cujus verba retulimus. Hanc

⁸) Haec urget Joann. Jos. Pehem auliacus canonista in suis *Praelectionibus in jus ecclesiast.* part. II. §. 438.

⁹) Sane Lutherus ioc. cit. prius insumit duas paginas cum dimidio, ut evincat, Ma-

trimonium non esse sacramentum; deinde vero tamquam corollarium colligit, nulla ratione competere ecclesiae facultatem statuendi impedimenta. Id aperte constat ex verbis, quae paulo ante ex illo descripsi.

propterea ob causam concilium tridentinum, can. I. cit. Sess. XXIV. prius fundamentum, ut ita dicam, jecit, definiendo Matrimonium esse sacramentum. deinde cann. III. et IV. in eos anathema dixit, qui negant ecclesiam jus habere statuendi impedimenta, sive admittant sive negent sacramenti veritatem. Agitur enim de duobus distinctis erroribus, (prios concilium distinctis anathematibus confixit. Velint proinde nolint hi, qui se jactant juris publici universalis principiis et antiquissimae traditioni inhaerere, dum negant ecclesiae potestatem constituendi impedimenta originariam, ut eam transferant in saeculi principes, numquam poterunt se ab anathemate tridentino subducere. 10

PROPOSITIO IV.

Praefati tridentini canones non de adventitia ex tacito vel expresso principum consensu, sed de intima, originaria ac propria ecclesiae potestate loquuntur.

197. Est de fide haec propositio, ut patet ex constit. dogmatica *Auctorem fidei*, in qua *Doctrina synodi* (pistoriensis), asserens ad supremam civilem potestatem dumtaxat originarie spectare contractui Matrimonii apponere impedimenta ejus generis, quae ipsum nullum reddunt, dicunturque dirimentia; quod jus originarium praeterea dicitur cum jure dispensandi essentialiter connexum, subjungens, supposito assensu vel conniventia principum potuisse ecclesiam juste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum Matrimonii — quasi ecclesia non semper potuerit ac possit in Christianorum Matrimoniis jure proprio impedimenta constituere, quae Matrimonium non solum impediunt, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in iisdemque dispensare — damnatur ut canonum III, IV, IX, XII, Sess. XXIV conc. tridentini eversiva, haeretica (prop. LIX.). Item rogatio synodi ad potestatem civilem, ut e numero impedimentorum tollat cognationem spiritualem, atque illud quod dicitur publicae honestatis impedimentum, quorum origo reperitur in collectione Justiniani tum ut restringat impedimentum affinitatis et cognationis, ex quacumque licita aut illicita conjunctione provenientis, ad quartum gradum juxta civilem numerandi rationem per lineam lateralem et obliquam, ita tamen ut spes nulla relinquatur dispensationis obtinendae; — quatenus civili potestati jus attribuit sive abolendi sive restringendi impedimenta ecclesiae auctoritate constituta vel comprobata, item qua parte supponit ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse jure suo

mus: *Hactenus de ipso Matrimonio, ffluid autem dicemus de impiis legibus hominum etc.*

Matrimonio crisliano, qui insertus est in opere periodico *Giornale Ecclesiastico di Roma, Supplemento quinio per i mesi di Settembre ed Ottobre* 1791.

,0) Cf. Aloys. Cuccagni in tract. *Del*

dispensandi super impedimentis ab ipsa constitutis vel comprobatis — declaratur ut libertatis ac potestatis ecclesiae subversiva, Tridentino contraria, ex haereticali supra damnato principio profecta (prop. LX.),¹

198. Et sane cum de fidei dogmate agatur, uti ostendimus, si jus constituendi impedimenta dirimentia, vel ab iisdem dispensandi, principum esset originarium ac proprium, id constare deberet vel ex verbo Dei scripto, vel ex verbo Dei tradito; vel saltem constare deberet de hoc consensu vel tacito vel expresso a principibus ecclesiae aliquando dato. Atqui neque ex Scriptura neque ex traditione constat, jus istud esse principum originarium ac proprium; neque ullum monumentum occurrit in tota antiquitate, quo evincatur, praestitum esse hunc consensum ecclesiae a saeculi principibus, ut impedimenta constitueret aut ab iis dispensaret. Ergo.

199. Contra vero, cum ex Scriptura et traditione certum sit, matrimonialem contractum a Christo evectum esse ad dignitatem sacramenti, hoc ipso patet, Christum ispsum a principum jure contractum matrimonialem subtraxisse, atque ecclesiae potestati sicut cetera sacramenta moderandum tradidisse.

200. Quare, ut-vidimus, Christus apposuit impedimentum ligaminis, abrogando polygamiam simultaneam, ac declarando moechum illum esse, qui uxorem ab alio dimissam duxisset. Apostolus damnavit incestum Corinthium, qui duxerat uxorem patris sui; item constituit, ut liber esset conjux fidelis, cum quo conjux infidelis nollet pacifice vivere seu absque contumelia Creatoris, ecclesia a temporibus ipsis apostolicis usque ad Con-

*) Ex his patet, quodnam judicium ferendum sit de eo, quod scribit liechberger op. cit. *Manuale del gius canonico Austriaco*, tom. II. §. 159. „Dai principj che su questa materia abbiamo esposti (L §. 780.) nel diritto pubblico, facilmente si deduce a chi competa il diritto di stabilire gl' impedimenti dei Matrimonio. Imperciocchè riguardano essi o 1°. la validità giuridica dei contratto matrimoniale, o 2°. qualche sua qualità morale, o 3°. il Sacramento ed i suoi effetti. Quegli impedimenti che rendono il contratto giuridicamente irritato, sono perciò in senso stretto dirimenti, soggiacciono alla potestà del sommo imperante, e la Chiesa non può stabilirli se non che coli espresso o tacito consenso dell' imperante avvegnachè il contratto di Matrimonio, avuto riguardo al diritto, prende la sua forza dalla sola potestà civile. . . . Quegli impedimenti finalmente che si rife-

riscono al Sacramento soltanto, sono soggetti alla potestà ecclesiastica: tuttavia siccome non ostanto essi, che sussista valido il contratto civile, così anche riguardo al Sacramento *non possono aver forza di dirimere* allesochè, secondo l' istituzione di Cristo, qualunque contratto matrimoniale legalmente valido, somministra giusta materia di Sacramento, ed alla potestà ecclesiastica non compete il cangiare la materia da Cristo istituita; *percio non sono se non che impediendi*, cioè per aver la Chiesa definito quelle cose che si devono osservare per ricevere degnamente il Sacramento, in modo che omellendole, il Sacramento illecitamente bensì, ma non per altro validamente si riceva. » Haec quidem cancellarius episcopalis liuliensis, quae aperte pugnant cum concilii tridentini dogmatica definitione, et haereticali censura notata sunt in allata Constit. *Auctorem fidei*.

stantinum ea potestate usa est, ut allata documenta ostendunt, quin prae-sumi possit, id eam fecisse ex tacito vel expreso consensu Neronis, Caligulae vel Domitiani. Quod si tunc temporis ecclesia jure suo et originario usa est, concipi nequit, ipsam jus suum amisisse sub imperatoribus Christianis.

201. Huc accedit, quod, si ex principum consensu ecclesia potuisset et posset aliquid circa conjugii impedimenta statuere, debuisset id saltem innui in canonibus tridentinis, ne generalibus verbis videretur concilium aliquid statuere, quo originarium principum jus maxime laederetur. Aderant concilio legati et oratores principum oculatissimi, et principum jurium defensores acerrimi, qui clamare profecto non destitissent, si quidpiam, quod vel minimum laedere suorum dominorum jura videretur, vel a longe fuissent suspicati a concilio constitui. Atqui tamen ex tot legatis et oratoribus nemo unus hiscere est ausus, cum a tridentinis patribus praefati canones proponerentur. Immo cum Galliarum rex summopere optaret, ut nullum declaretur seu irritum fieret conjugium, quod a filiis familias iniretur contra parentum voluntatem vel absque ipsorum consensu, ad idque obtinendum per oratorem suum enixe rogasset concilium, quod et alii principes praestiterunt, restitit concilium, immo contrarium declaravit esse tenendum sub anathematis poena²; contra vero novum constituit impedimentum dirimens clandestina conjugia. Jam vero in adversariorum hypothesis satius fuisset Galliarum regi uti jure suo; evidens igitur est, adversariorum sententiam novum esse inventum atque ad id temporis plane inauditum, quod nec suspicatus est ipse Lutherus, qui alioquin certe hortatus principes

2) Cf. card. Pallavicini, *Hist. Cone. Trid.* lib. XXII. cap. 1. §. 16. ubi refert, legatos Gallos duo solemn. petitione regis nomine postulasse a concilio, tum ut dirimerentur conjugia clandestina, tum etiam ut irrita fierent conjugia filiorum familias inita absque parentum consensu. Verum cum agatur de re tanti momenti, ex qua luculentissime evincitur, principes tunc temporis pro certo habuisse soli ecclesiae jus competere statuendi impedimenta dirimentia, operae pretium censeo integrum textum exhibere. ..Pertanto gli ambasciatori Frances., *scribit ipse*, nel cui regno per avventura il disordine (*conjugiorum clandestinorum*) riusciva più frequente* e più pernizioso, il giorno vntesimoquarto di Luglio fecero una solenne richiesta al Concilio in nome dei Re; che tali Matrimonii per l' avvenire s' annullassero, rinnovandosi

l' antiebe solennità delle nozze. E se alie volte per gran cagione paresse il far allramenle, almeno i Matrimonii non s' avessero per legittimi qualora non v' intervenisse la presenza dei Sacerdote o di tre o più testimonii; e che insieme s' annullassero i marilaggi contratti da' figliuoli di famiglia senza il consenso de' genitori, come per lo più e dannosi e disconvenevoli alie famiglie, e materia d' odio più che d' amore tra i consorti: ma per rimediare alia Irascuraggine de' parenti nel provvedere alio stato de' figliuoli, si prescriveva un termine d' anni, oltre al quale se l' figliuolo dal padre non fosse accoppiato in Matrimonio, gli divenisse lecito l' eleggersi compagnie per se stesso.- Jam vero ex his postulationibus altera a Tridentino probata fuit, altera autem rejecta. In utroque casu ecclesia jure suo usa est.

fuisset, ut datum assensum revocarent, quo, juxta ipsum, ecclesiastica tyrannica pontificia potestas adeo abusa erat.

202. Nec praetereundum silentio est, quod, si ecclesia potestatem suam revera a principibus fuisset mutuata, eam sibi nullatenus dogmatica sanctione vindicasset; cum ejusmodi concessio sit factum mere humanum, nec propterea objectum dogmaticae definitionis, prout observavit archiepiscopus mechliniensis et Belgii primas card. De Frankenberg; qui praeterea adjicit, potestatem hanc ecclesiae esse omnino necessariam, cum alias pro munere suo sufficienter curare non posset, ut unio conjugalıs, ad sacramenti dignitatem evecta, cum honore ac debita decencia a fidelibus digne tractaretur, nec praetermittit, in opposita sententia facile contingere posse, ut dogmatica ecclesiae definitio falsa foret, e. gr. sub infidelium dominatione, item casu quo principes concessam a se potestatem revocarent.^{3*}

203. Quare vel ipse Van Espen scribere non dubitavit: *Constat, jam a pluribus saeculis ecclesiam, et quidem privative et cum exclusione principum saecularium, impedimenta dirimentia inter catholicos ordinasse, eaque pro temporum et locorum circumstantiis nonnumquam extendisse vel limitasse, aut diam relaxasse: ac per consequens negari non potest, quin ecclesia hac potestate a primis saeculis pacifice usa fuerit.* * Deinde allegat tractatum Gerbesii, in quo ostenditur, *hanc auctoritatem non accepisse ecclesiam a principibus saecularibus, sed a Christo, eamque jure proprio a primis saeculis usque ad haec tempora semper hac auctoritate usam esse.* Demum concludit verbis superius relatis: *Igitur filum traditionis insecuta synodus, recte anathema dixit in eum etc.*

204. Sive igitur argumenta negativa spectemus, sive positiva ex natura rei, ex factis Christi et apostolorum, ex perpetua ecclesiae praxi, ex principum agendi ratione, ex veritate tridentinae definitionis, ex confessione demum infensissimorum ecclesiae romanae adversariorum deducta, constat, quod evincere proposuimus, praefatos scilicet canones tridentinos non de adventitia ex tacito vel expresso principum consensu, sed de intima, originaria ac propria ecclesiae potestate loqui, prout a Pio VI. definitum est.⁵

3) Ita immortalis jurinm ecclesiasticorum in Belgio propugnator card. De Frankenberg, in suo *Judicio doctrinali stiper doctrina professorum seminarii generalis, Lovan. die 26. Jul. 1789.* Tloc porro archiepiscopi mechliniensis judicium, non solum ipsa facultas sacra lovaniensis, verum etiam episcopi ecclesiae antwcrpiensis, gandavensis, brugensis, iprensis, ruremondensis, nec non archiepiscopus cameracensis, episc. alrebatensis, alique passim, cer-

tatim amplexi sunt, immo summus ecclesiae pontifex Pius VI. aposlolica auctoritate confirmavit, simulque zelum archiepiscopi promeritis laudibus extulit litteris ad eum datis 24. Martii 1790.

4) Loc. cit. §. 17.

5) Merito propterea cl. Binleriin, in op. *Ueber Ehe und Ehescheidung, seu De matrimonio et divortio*, pag. 23. Düsseldorf 1819. expositionem adversariorum can. IV. conc. tridentini, de delegata potestate

DIFFICULTATES.

205. I. Obj. 1. Matrimonium, canonistis et theologis consentientibus, passim dicitur contractus *civilis* ad dignitatem sacramenti a Christo evectus: materia itaque ea* *qua*, ut ajunt, fit sacramentum, est civilis contractus; atqui solius principis est leges ferre pro contractu civili; ergo ex ipsa rei natura constat, ad solos principes spectare jus Originarium circa Matrimonium etiam qua sacramentum, ita ut ipsi soli possint impedimenta statuere, aut ecclesia ex ipsorum tacito vel expreso consensu. 2. Hoc vero clarius adhuc patet ex eo, quod dignitas sacramenti accedat contractui civili, cujus proinde naturam non immutat, prout non immutat calicis materiam superveniens benedictio. 3. Sane incredibile est, Christum Dominum, qui professus est regnum suum non esse de hoc mundo, voluisse, per evectionem Matrimonii ad dignitatem sacramenti, principes jure, quo antea pacifice finiebantur, destituere atque privare. 4. Quod bene intellexit s. Thomas, qui aperte scribit: *Persanae illegitimae ad Matrimonium contrahendum dicuntur ex eo, quod sunt contra legem, qua Matrimonium statuitur. Matrimonium autem, in quantum est in officium naturae, statuitur lege naturae, in quantum est sacramentum, statuitur jure divino; in quantum est in officium communitatis, statuitur lege civili. Et ideo ex qualibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad Matrimonium contrahendum illegitima.** 5. Hinc numquam potest satis commendari concilii tridentini moderatio atque sapientia, quod definivit quidem posse ecclesiam impedimenta constituere, et de causis matrimonialibus cognoscere, at numquam definivit, quo jure, utrum scilicet nativo, an vero a principibus communicato id possit. 6. Quod Van Espen animadvertit, scribens: *Nequaquam dubitamus.*

ecclesiae, pronunciavit esse *formalem satyram* adversus ecclesiae jurisdictionem. Sic enim scribit: -Ego illam (expositionem nimirum, quod synodus tridentina can. IV. de delegata jurisdictione tantum loquatur) veram adversus ecclesiasticam potestatem satyram appello; nec satis concipere queo, quonam pacto tot, licet docti, aetatis nostrae canonistae sese, contra ecclesiae decisionem valeant tueri. Nam ecclesia in suis oecumenicis conciliis numquam certe de ea potestate declaranda vel constabilienda sollicita fuit, quam ex principum favore accepit, sed de illa tantum quae a divino ejus fundatore tradita ipsi fuit atque commissa. Ac prior quidem potestas ad historiam pertinet, posterior ecclesiasticas de-

cisiones complectitur. Nullum porro exemplum invenio, quo ecclesia aliquid sub anathemate definiverit, quod ex principum favore derivaret.

6) Suppi, qu. 50. art. un. ad 4. Similia habet s. Doctor, *Contra gent.* lib. IV. cap. 78. ubi scribit: «In quantum igitur (Matrimonium) ordinatur ad bonum naturae, quod est perpetuitas speciei, dirigitur in finem a natura inclinante in hunc finem; et sic dicitur naturae officium. In quantum vero ordinatur ad bonum politicum, subjacet ordinationi civilis legis. In quantum autem ordinatur ad bonum ecclesiae, oportet quod subiaceat regimini ecclesiastico.»

quin ecclesia habeat auctoritatem similia impedimenta (dirimentia) inducendi, prout per concilium tridentinum definitum est; sed et hoc fatendum est, concilium non definivisse, utrum ex Christi institutione, vel utrum ex principum indulgentia tacita vel expressa haec auctoritas inducendi impedimenta dirimentia ecclesiae competat. 7 Ergo.

206. **Resp.** Ad 1. *Dist. maj.* Matrimonium passim dicitur contractus civilis ad dignitatem sacramenti a Christo evectus, latiori sensu et improprie, *C.* stricto sensu et proprie, *N.* Sic enim canonistae et theologi loqui consueverunt, quatenus Matrimonium in societate contrahitur, non autem quatenus significare praecise intendant, quod Christus illud ad dignitatem sacramenti evexit; si qui vero sunt, qui illam loquendi formulam presse ac severiori sensu adhibeant, perpèram prorsus eam usurpant. 8 Nec enim Christus contractum civilem, seu contractum ad normam legum civilium initum aut ineundum, ad dignitatem sacramenti evexit, sed contractum naturaleih, qualem exigit officium naturae. Officium siquidem naturae essenziale est ac ipsi Matrimonio intrinsecum, ideoque et contractus naturalis; contra vero civilis forma, ut ita loquar, qua Matrimonium contractus civilis evadit, accidentalis est, extrinseca atque mutationibus perpetuis obnoxia. Cum vero contractus matrimonialis constituat materiam sacramenti, haec profecto non debuit ab hominum arbitrio pendere. 9 Hinc *dist.* pariter *min.* Principis est leges ferre pro contractu civili, in ordine ad forum civile, quoad ea quae sunt vinculo conjugali extrinseca, *C.* in ordine ad forum internum, quoad nexum ipsum matrimonialem et sacramentalem, *N.* Nam in ea, quae sunt ipsi vinculo conjugali intrinseca, nullum jus habet princeps, utpote quae separari nequeant ab ipso sacramento, ut paulo infra magis declarabimus.

207. Ad 2. *Neg.* Dignitas enim sacramenti non supervenit vel ipsi

7) Loc. cit.

8) Inter ceteros ita loquitur Sanchez, *De Matrimonio*, tom. II lib. VII disp. 2. num. 2. ubi, cum statuisset posse principes ponere impedimenta Matrimonium dirimentia, etiam quatenus est sacramentum, pergit: „Nec obstat principis saecularis potestati, Matrimonium esse sacramentum. Quia ejus materia *est contractus civilis*; qua ratione perinde potest illud ex causa justa irritare, ac si sacramentum non esset, reddendo personas inhabiles ad contrahendum, et sic illegitimum et invalidum contractum." Verum de hujus auctoris principio paulo post agemus. Id ipsum praestiterunt theo-

logi, qui eum secuti sunt, Tournely, Collet, alique passim.

9) In adversariorum hypothesisi, quod Christus evexerit Matrimonium, quatenus contractus civilis est, ad dignitatem sacramenti, hoc sequeretur absurdum, Christum scilicet principibus, aut haereticis et impiis, reliquisse facultatem moderandi materiam sacramenti, ita ut materiae sacramentalis valor penderet ab illorum arbitrio. Quoti profecto nemo sanus dixerit. Jam vero sub ratione politicae dominationis inter se pares sunt catholici principes et principes infideles et acatholici, cum omnes habeant idem objectura, temporalem videlicet subditorum felicitatem.

contractui naturali; sed contractus naturalis in actu ipso, quo perficitur, ex Christi institutione induit naturam sacramenti, quod ab ipso jam inseparabile est. Notandum siquidem hic sedulo est, non supervenire rationem sacramenti contractui naturali jam in *suo esse* constituto et perlecto, cuiusmodi est aqua respectu Baptismi, panis respectu Eucharistiae; sed ratio sacramenti exurgit et perficitur in actu ipso, quo sub debitis conditionibus perficitur contractus, quemadmodum ratio sacramenti Baptismi oritur ex ablutione, et ratio sacramenti Eucharistiae ex prolatione verborum consecrationis. Quare non se habet contractus naturalis respectu sacramenti Matrimonii ut materia *remota*, sed ut materia *proxima*, quae consistit in ipsa applicatione seu collatione. Hinc cum Matrimonium perficiatur ipso contrahentium consensu expresso sub debitis conditionibus, lioc ipso actu fit signum efficax gratiae, adeoque sacramentum. Atque exinde patet discrimen, quod intercedit in adducta paritate, inter calicem et supervenientem benedictionem °; multo igitur minus ratio sacramenti supervenit contractui civili.

10) Hoc perspicue et paucis verbis exponit angelicus Doctor, in lib. IV. *Seni.* dist. 27. qu. 1. ad 4. quaest. scribens: -Sicut se habet ablutio exterior ad Baptismum, ita se habet expressio verborum ad hoc sacramentum (Matrimonii), ut dictum est; et ibid. d. 26. qu. 2. art. 3. ad 2: Actus exteriores et verba exprimentia consensum directe faciunt nexum quemdam, qui est sacramentum Matrimonii.- Cum vero adversarii non admittant Angelici auctoritatem, nisi quando ipsis favere videtur, juverit hoc ipsum adstruere auctoritate adversariis minime suspecta, nempe Van Espenii, qui op. cit. part. IL til. XII. cap. 4. num. 7. ait: »Causa igitur efficiens Matrimonium est mutuus consensus, ut siculi sponsalia de futuro contrahuntur solo consensu in nuptias futuras, ita Matrimonium per consensum de praesenti in nuptias perficitur, juxta regulam juris: Nuptias non concubitus sed consensus facit. Unde pontifex (Innocentius HL) in cap. 23. X. de sponsalibus, tamquam indubitatum suae resolutionis fundamentum assumit, quod sufficiat ad Matrimonium solus consensus illorum, de quorum quarumque conjunctionibus agitur.- Loqui autem Van Espenium de Matrimonio, prout est sacramentum, constat ex antecedentibus et consequentibus

numeris; nam num. 3. ponit discrimen inter Matrimonium infidelium et fidelium, quod illud sil tantum *verum*, istud praeterea *ratum et sacramentum*; n. 5. scribit: „Matrimonium ratum inter fideles esse verum sacramentum, nemo catholicorum dubitat," et ostendit auctoritate Engenii IV. et conc. tridentini; deinde n. 7. exponens hujus sacramenti causam *efficientem et perficientem*, eam ponit, ut vidimus, in consensu contrahentium; demum eodem num. 7. post adducta verba, pergit: „Quod autem dicit Eugenius IV. in cit. decret. pro Armenis, causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus; nullatenus sic intelligendum, quasi aliquando alia esset causa efficiens Matrimonii quam mutuus consensus, sed quod is consensus non semper sit exprimendus per verba.*. Quare, cum ex Van Espenio per illud *efficiatur et perficiatur* sacramentum, quo *efficitur et perficitur* contractus, patet, se habere contractum ad sacramentum ut *materiam proximam*, sicut se habet ablutio, qua *efficitur et perficitur* sacramentum Baptismi, ut loquitur etiam s. Thomas, part. III. qu. 66. art. 1. et post ipsum *Catech. rom.* part. II. *De Sac. Bapt.* n. 6. Cf. Gerdii, cit. tract. *De J/a-trim.* part. I. §. 5. ubi solvit difficultatem

208. Ad 3. Reep. I. Cum constet de facto, conjecturae nostrae continescere debent.

209. Resp. IL J). Ita tamen ut abunde cos compensaverit, C. secus, A. In primis Christus, quod mere civile est in contractu conjugii, intactum principibus reliquit, ita ut ipsi jure suo iiti possint in legibus circa Matrimonium constituendis, (piae ad bonum reipublicae et tranquillitatem familiarum conducere possint, quaeque afficiant effectus civiles et externos. Quod vero attinet ad vinculum ipsum, si hoc Christus subtraxit principum juribus, longe eos compensavit per sanctissimam religionem, qua subditorum inores meliores fierent et cives absolutissimi evaderent. Ex his autem firmitas pendet principatum, quum christiani teneantur principibus subesse, obedire, vectigalia solvere, non solum propter metum, sed etiam propter conscientiam. 11

210. Ad 4. D. Statuitur, juxta s. Thomam, etiam *lege civili* in ordine ad forum civile et quoad effectus civiles, C. in ordine ad vinculum ipsum conjugale, ex quo conficitur sacramentum, N. Quo sensu verissimum pariter est, quod subdit angelicus Doctor: *Ex qualibet ipsarum lege, aliqua persona potest effici ad Matrimonium contrahendum illegitima*, id est, in *respectivo* ordine. Et vero s. Thomam nullam vim in civilibus legibus agnovisse constituendi impedimentum, quo irritum reddatur ipsum Matrimonii vinculum, aperte evincunt inter cetera haec, quae scribit in eodem supplemento, ex quo objecta verba adducta sunt: *Prohibitio, inquit, legis humanae non sufficeret ad impedimentum Matrimonii, nisi interveniret ecclesiae auctoritas, quae idem etiam interdicit.*¹² Igitur principes, juxta s. Thomam,

M. A. De Dominis, petilam ex similitudine aquae, quae est materia Baptismi, et panis et vini, prout sunt materia Eucharistiae.

”) Cf. Gerdii, ibid. §. 4. *Digressione* circa calumniam ab adversariis impactam defensoribus jurium ecclesiasticorum, quod detrahant auctoritati principum. Cf. etiam J. Vranc. Bolgani in op. *Problema se i Giansenisti siano Giacobini*, Roma 1794; nec non J. B. Gemini, *La cabala de' moderni Filosofanti scoperta in faccia ai piccoli e ai grandi della terra*, Assisi 1792; item Cajetan. Aloys. Del Gindice, *Scoperla de' veri netniei della Sooranità sedicenti Regalisti*. Ex his patebit, quinam veri sint principum hostes, utrum aulici et jansenistae, an vero qui jura ecclesiae defendunt.

”) Quaest. LVII. art. 2. ad 4. Alia plura s. Thomae in hanc rem testimonia congegit

Itturiaga in op. cit. *L' avvocato Pistoiese* etc. cap. 2. §.2. Profiteor tamen, me non omnia admittere, quae ibid, docet hic auctor, de quo suo loco disseram. Cf. Muzarelli in diss. *Del contralto del Matrimonio in quanto sacramento*, opusc. XXIX. tom. VIII. pag. 222. edit. Flor. 1822. Leullierius praeterea jam animadverterat, op. cit. *Obsero*. II. §. 2. s. Thomam in loco adducto ex lib. IV. *Cont. gentes*, non agere de impedimentis Matrimonii, sive de auctoritate eorumdem constituendorum; sed solum explicare varios conjugii fines, et horum respectu Matrimonium quasi diversis legibus obnoxium dicere. Quod vero allinet ad alterum desumptum ex *Suppli.* quaes. 50. Jac. Clemens doctor lovaniens. cum Prospero Fagnano in cap. *Utrum autem de cognatione spirit, lib. IV. Decretal.* respondet, sensum verborum s. Tho-

eas tantum leges ferre possunt, quae impediunt Matrimonii contractum in ordine suo seu civili, ut dictum est.

211. Non definivit Tridentinum, *quo jure* ecclesia statuere possit impedimenta expresse eo quod id numquam fuerit in dubium revocatum. C. aequivalenter, 3' He germano enim sensu Tridentinorum in laudatis decretis nobis constat ex censura ac nota haereticali inusta a Pio VI. propositioni LIX. synodi pistoriensis.

212. Ad 6. *Neg.* Verba enim, quae objiciuntur ex Vau Espenio, non sunt hujus auctoris, sed a posteriori launojana aliqua manu adjecta textui Van Espenii, in editione longe post auctoris obitum Lovanii, seu potius Lutetiae Parisiorum, anno 1753. vulgata. In editionibus siquidem auctore adhuc in vivis agente adornatis objecta verba non habentur.¹³ Hinc aliud exurgit argumentum de novitate hujus sententiae, ac specimen intemeratae fidei theologorum et canonistarum aulicorum.

213. IL Obj. 1. Paucae extant a primis ecclesiae saeculis leges circa fidelium Matrimonia ab ecclesia latae 14, 2. seu verius, solae vigeant juris romani leges, ad quas passim provocant ecclesiae patres; 3. ex publicis enim monumentis constat, principes de matrimoniis leges tulisse, ecclesiam eis paruisse seu illis se conformasse; cumque vellet impedimenta statuere, ad principes confugisse, 4. Jam enim saeculo II. Athenagoras in *Legatione pro christianis* aperte professus erat: *Unusquisque nostrum*

mae nequaquam eum esse, ut lex civilis quemcumque inhabilem reddere queat ad Matrimonium contrahendum; sed unamquamque ex illis legibus, de quibus loquitur s. Doctor, efficere posse, ut aliquis in eundo conjugio habilis non sit; nimirum legem naturalem, quae omnibus communis est, posse impedimenta statuere relate ad omnes eos etiam, qui nullius imperio subsunt; legem civilem, quae Matrimonia respicit solum ratione habita ad commune reipublicae bonum, posse condere impedimenta civilia relate ad subditos infideles; ecclesiam demum Christianorum conjugia invalida definire posse, quae, cum ad sacramenti naturam evecta sint, tum ex sua essentia tum ex effectibus gradum legibus civilibus multo nobiliorem habeant. Cf. *Traité du pouvoir de l'Eglise sur le Mariage*, pag. 137; nec non op. *De impedimenti matrimonii*, pag. 108 et seq. 127, 135, 146 et seqq. Mechlin. 1834. Nonnullis tamen subtilis potius visa est haec Clementis evasio quam solida. Esto, non est

tamen contemnenda. Nos aliam dedimus, Ceterum s. Thomam constanter ecclesiae tribuisse potestatem impedimenta statuendi patet ex lib. IV. *Cont. gent.* cap. 78; *Quodlib.* V. art. 5; in *Cotum. in IV. Sent.* dist. 37. qu. 1. art. 1; dist. 40. art. 4; dist. 42. qu. 1. art. 1; ibid. qu. 2. art. 2. ad 4 etc.

”) Sane in edit. lovaniensi anni 1700. qua utor, verba illa omnino desunt. Cf. edit Venet. 1781. in cujus praefatione aperte dicitur, ea, quae in ea editione addita sunt inter asteriscos, spectare ad supplementum editum anno 1729. nempe post mortem Van Espenii. Porro citatus textus reperitur inter asteriscos.

u) Ita Pelzek, *Diss. de potest. eccles.* pag. 48 et seqq. 72 et seqq. Friburg. 1783. Auctor op. cit. *Theologisch-statischer* etc. seu *Specimen Theologicum-Stalisticum de ecclesiastica potestate in rebus matrimonialibus*, et Thom. Dolliner in op. pariter cit. *Handbuch des Eherechts*, seu *Manuale juris matrimon.*

*uxorem suam secundum leges a vobis positas ducit.*¹⁵ 5. Honorius et Theodosius, lege Ravennae lata anno 409. statuunt, quando, cum quibus, et quade causa in impedimentis dispensandum sit¹⁶*; codex justinianeus his legibus refertus est. 6. Quare cum patres milevitani decrevissent: *Placuit, ut secundum euangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito alteri conjungantur*, subdunt: *In qua causa legem imperialem petendam promulgari.* Hinc 7. Theodoricus, Gothorum rex, veniam cuidam fecit, ut nuptias inire posset cum consobrina, Cassiodoro teste¹⁸; 8. in legibus Longobardorum rex Luitprandus statuit: *Ut amodo nullus praesumat, relictam de consobrino aut sobrino suo uxorem ducere, cur? Quia, Deo teste, papa Urbis Romae per suam epistolam nos adhortavit, ut tale conjugium fieri nullatenus permetteremus.*¹⁹ 9. Si quae igitur antiquitus leges ab ecclesia latae sunt circa Christianorum conjugia, *prohibitivae* potius dicendae sunt quam irritantes connubia; 10. aut certe fatendum est, ipsam jus sibi indebitum usurpasse, cujus rei fidem haud dubiam faciunt spuriae Isidori decretales. Ergo.

214. **Resp.** Ad 1. Esto, paucae latae sint prioribus saeculis leges ab ecclesia, quae fidelium conjugia irrita redderent; inde id unum evincitur, illorum temporum adjuncta hoc temperamentum poposcisse. Ceterum cum non desint exempla istarum legum, hoc ipso efficitur, potestate sua in iis ferendis ecclesiam usam esse.

215. Ad 2. *Keg.* Nam praeter juris romani leges, aliae conditae ab ecclesia sunt. Nonnullas superius innuimus, quibus ad pleniorum dictorum confirmationem alias subjicimus. Omissis enim decretalibus, quibus Calixtus pontifex, initio saeculi III. et Julius papa eodem saeculo statuerunt impedimentum *consanguineitatis*, utpote inter spurias ab eruditis rejectis²⁰, concilium neocaesariense anno 314. constituit impedimentum *affinitatis*, perinde ac concil. illiberitanum.²¹ Impedimentum *publicae honestatis* constitutum fuit a Siricio²²; impedimentum *voti* a conc. illiberitano²³, cartha-

15) Loc. cit. ex *Legat, pro Christ.*

16) Cod. Theodos. Si *nuptiae ex re-scripto petantur*, tit. X. Cf. *Cod. Theodos. cum perpetuis notis et comment.* Jac. Gothofredi, toni. I. pag. 287. Lugduni 1665.

17) Loc. cit. apud Harduin.

18) *Variarum*, lib. VII. num. 46. *Formula qua consobrina legitima fiat uxor*, opp. M. Aurelii Cassiodori, toni. I. pag. 123. edit. Rotomag. 1679.

19) Apud Bas. Joann. Herold, *Originum ac Germanicarum antiquitatum libri*, pag. 219. tit. XXIII. Basileae 1557.

M) Cf. apud Harduin. *Acta Conc.* tom. I.

coi. 112 et seqq. et coi. 555. Attamen hoc impedimentum consanguineitatis certo constitutum est a conc. agathensi anno 506. can. LXI; avernensi anno 535. can. XII. etc.

21) Concil. neocaes. can. II. ibid. col. 282; conc. illiberil. paulo post celebratum, can. LXI. ibid. col. 256. Cf. etiam s. Basilii, *Epist.* CLX. al. CXCIVLL *ad Diodorum*.

22) In *Epist. ad Himerium Tarrac.* cap. IV. apud Constant, col. 628. Verba autem Siricii haec sunt: »De conjugali velatione requisisti, si desponsatam alii puellam alter in Matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat, modis omnibus inhibemus;

gin. IV.24, chalcedonensi 2.\ item a Siricio et Innocentio 1.26 De impedimento *raptus* egit synodus aneyrana anno 314. .' nee non synodus chalceddnensis²⁸ et Symmachus papa.²⁹ De impedimento *criminis* ab ecclesia instituto certum est ex concilio altheimensi.³⁰ Matrimonium ob *cultus disparitatem* fieri prohibuit conc. illiberitanum °, arclatense³² et avernense.³³ Cum itaque omnia fere impedimenta, quae adhuc vigent, ab ecclesia constituta fuerint, de quorum plerisque nullum occurrit in imperialibus legibus vestigium³⁴, patet, falsum omnino esse, quod ab adversariis assumitur, solas videlicet viguisse primis saeculis juris romani leges. Quod si patres interdum ad leges imperatorum provocant, ad eas provocant, quas ecclesia,, ut mox dicemus, et probavit et suas fecit.

216. Ad 3- D. Principum fegibus matrimonialibus ecclesia paruit, quas ipsa adoptavit, (i. quas rejecit aut correxit, iv. Minime inficiamur, ecclesiam plures imperiales leges *adoptasse* etiam quoad effectus ecclesiasticos. Ast non omnes admisit; sed plures rejecit vel correxit, cujus asser-

quia illa benedictio, quam nupturae sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacri-legii instar est, si ulla transgressione violetur." In quem loc. cf. adn. edit. Ideo vero textum attulimus, quia nihil non moluntur adversarii, ut vim hujus constitutionis eludant.

Can. XIII. in quem canonem *ci. Commem.* card. De Aguirre, tom. I. oj». cil. pag. 407 et seqq.

Can. CIV. apud Harduin. loc. cit. coi. 985.

Can. XVI. ibid. tom. II. col. 60S.

*1 Siricius in *Epist.* cil. *ad Himer.* cap. VI. Innocentius vero in *Epist. ad 17-ctricium*, cap. XII. apud Constant, col. 754 et seq. in quem locum inter cetera scribit editor: „Inde autem quomodo juventur, qui ab Innocentio sacrarum virginum conjugia improbari quidem, sed non solvi pulant, nobis latet. Verum ipsum adeas in loc. cil.

27) Can. XI. ex coll. Isidori, X. autem ex collect. Dionysii Exigui. Apud Hard, tom. L col. 276.

-s) Can. XXVII. ibidem tom. II. col. 612.

») *Epist. ad Caesarium Aret.* cap. 4. apud Hard. tom. II. col. 958-

'.) Celebratum est hoc concilium anno 916; agens porro de hoc criminis impedimento, provocat ad antiqua canonum statuta; sic enim loquitur: «Illud communi

decreto secundum canonum instituta definimus et praejudicamus, ut, si quis cum uxore alterius, vivente eo, fornicatus fuerit, moriente marito, synodali judicio aditus ei claudatur illicitus, ne ulterius ei conjugatur Matrimonio, quam prius polluit adulterio.** Apud Harlzheim *Conc. German.* tom. II. pag. 588. Solent adduci ad hoc ipsum adstruendum verba s. Augustini ex lib.I. *De nuptiis*, cap. X: «Mortuo viro, cum quo veram connubium fuit, fieri connubium non potest, cum quo praecessit adulterium." Verum haec lectio dubia saltem est; editores enim lovanicensis et maurini omittunt particulam negativam, tamen monent nec in antiquis editionibus, quibus usi sunt correctores romani, illam reperiri.

31) Can. XV, XVI et XVII, apud card. De Aguirre, *Conc. Hispan.* tom. I. pag. 428 et seqq.

32) Can. XI. apud Hard. *Acta Conc.* tom. I. coi. 265.

33) Celebrat, anno 535. can. VI. ibid, tom. IL col. 1181.

34) Sane vel ipse apostata M. A. De Dominis, lib. V. *De repub. ecclesiast.* n. 67. fatetur: -Lex sola ecclesiastica impedimentum posuit cognationem spirituales occasionem Baptismi, Ordinem sacrum, et vota solemnna, ac defectum solemnitatum quarundam etc.*.

tionis vadem damus auctorem proteatantem Joann. Fridericum Bockelmann, qui plures leges enumerat, ad Matrimonium spectantes, ab ecclesia vel abrogatas vel correctas.³⁵ Jam vero exinde patet, ecclesiam jure suo usam esse, sive cum proprias ad effectus sacros leges connubiales condidit, sive cum justis de causis principum constitutiones adoptavit, sive cum eas cor-
rexit. Idem semper exercetur jus legislativum in utroque casu.³⁶

217. Ad 4. *D.* Ducebant christiani uxorem juxta eas leges quas ecclesia adoptaverat, juxta dicta, *C.* juxta omnes leges indiscriminatim, *N.* Contrarium enim ostendimus.

218. Ad 5. *D.* Honorius, Theodosius junior, Justinianus alique leges tulerunt matrimoniales, ut custodes, patrocinatores ac vindices legum canonicarum, *C.* ut sancirent auctoritate propria leges ecclesiasticas, ad communicandam eis intrinsecam firmitatem, qua ante carerent, *N.*

219. Ne videar sine tabulis hanc assertionem obtrudere, unum aut alterum testimonium afferam ex Codice justiniano, ex quo constat, hunc imperatorem in legibus, quas tulit ad canones sanciendos, non aliud sibi proposuisse, quam ut se eorum custodem et vindicem exhiberet, atque ingeret ipsorum executionem. *Si civiles leges, inquit, quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit, firmas ab omnibus custodiri ad obedientium securitatem studemus, quanto plus studii adhibere debemus circa sacrorum canonum et divinarum legum custodiam, quae super salute animarum nostrarum definitae sunt?*³⁷ Quibus verbis ostendit, se distinguere leges civiles, quarum sibi *potestatem* tributam affirmat, et sacros canones, quos jungit legibus divinis, quarum tantum *custodiam* sibi adscribit. Prosequitur vero ibid, imperator: *Qui enim sacros canones custodiunt, Domini Dei adjutorio digni sunt: qui autem transgrediuntur, ipsi semetipsos judicio reddunt obnoxios.* Si ex imperatore reus fit coram Deo, qui sacros canones transgreditur, ergo in canonibus agnovit vim obligandi in conscientia; ideoque vim non mutantur ex imperatoris sanctione. Accedens deinde proprius ad rem nostram, aperte profitetur vim prohibitivam in canonibus, dicens: *Quod autem divini canones prohibent clericos esse, qui secundam uxorem duxerunt, et inter sanctos Basilius docens ait: Digamos canon ministerio exclusit et ex iis progenitos.* Demum concludit Justinianus: *His igitur, quae sacris canonibus definita sunt, insistentes, praesentem sancimus*

3i) *De differentiis juris civilis et canonici.* Nos cap. praecedenti plura attulimus patrum testimonia, quibus improbant leges ab imperatoribus latas, quas nullius esse ponderis affirmant respectu Christianorum; cujusmodi erant illae, quibus permittebatur divortium. Non paucas leges civiles ab ecclesia correctas pariter exhibet

Nicolaus München in Dissert. *De jure Eccles. Cathol. statuendi impedimenta Malrim. dirimentia*, pag. 76 et seqq. Coloniae 1827.

36) Cf. Roskovany, op. cit. §. 37—41. et Gerdii, tract. cil. part. I. §. 9.

”) Novell. CXXXVII,

legenu 38 Quibus in antecessum visus est imperator axioma evertere a recentioribus aulici statutum: *Canones legibus, non leges canonibus adjectas* esse.³⁹ Eadem ratione sese gesserunt principes occidentales Childebertus, Chilpericus Clotarius II. Carolus M. aliique passim, qui protestantur, se legibus suis canonum tantum executionem urgere. ⁴⁰

220. Ad 6. *D.* Judicarunt patres milevitani petendum, ut imperialia lex ferretur, qua mandaretur execution! canon seu lex in concilio statuta, seu potius declarata, *C.* qua ab imperatore constitueretur, quod ex se patres milevitani facere non potuissent, *A.* Tria hinc praestant africani patres: 1°. condunt legem, aut potius legem a Deo conditam declarant, ne scilicet liceat vivente conjuge ad aliam transire: *Placuit ut secundum* etc. Si ita *placuit* patribus, ergo legem condunt, seu potius divinam legem declarant. 2°. Hujus legis violatoribus, quas possunt, poenas infligunt, nempe poenitentiam. 3°. Postulant ab imperatore, ut hanc legem sua quoque auctoritate communiat poenas corporales infligendo.⁴¹

221. Ad 7. *D.* Veniam fecit pro foro civili et quoad civiles effectus, *C.* quae valeret coram Deo, *A.* Theodoricus praeterea, in tali praebenda facultate, innititur auctoritate legum; at certum est, leges Christianorum ejusmodi inter consobrinos conjunctiones interdixisse.⁴²

222. Ad 8. *D.* Ut canonum custos et vindex, *C.* secus, *iv.* Responsio patet ex dictis in resp. ad 6. Cum enim plures semper existant, qui magis poenis temporalibus quam spiritualibus afficiantur, coacti non semel sunt tum pontifices, tum episcopi in conciliis adunati, adversus legum ecclesiasticarum contemptores expetere a principibus edicta ac leges, quibus illi cogherentur ad leges ecclesiasticas servandas. Talis est origo plerarumque civilium constitutionum, quae habent pro objecto res sacras.

223. Ad 9. *Neg.* Quamvis enim antiquitus nondum obtinuerit for-

”) Novell. CXXXVH.

”) Cf. Natal. Alexand. *Hist. eccl. saec. VI. cap. 7. art. 2.* qui inter celera scribit: «Licet vero de rebus et personis ecclesiasticis leges tulerit Justinianus, in ipsum esset iniquior, qui assereret, ipsum ecclesiae auctoritatem usurpasse. Veteres enim canones renovavit dumtaxat." Et paulo post: »Si quas novas leges tulit de ecclesiastica disciplina Justinianus, vim illae non habuerunt ullam, nisi quia sunt ab ecclesia receptae et approbatae." Quod deinde allatis documentis ostendit. Cf. etiam card. Gerdii, cit. *Trattato dei Jfatriin.* part. I. §. 11.

40) Hujas rei documenta vide apud Gerdii. loc. cit.

41) Cf. Leullier. op. cit. *Observ. V. §. 1 et 2.*

41) Etenim has consobrinorum nuptias prohibuerat Theodosius, ut patet ex lege data ab Arcadio *D. cap. 16. lib. 3. Codicis Theodos. De incest, nupl.* et lib. L ejusd. cod. tit. IV. *Si nuptiae ex rescripto petantur*, data ab Honorio. Cf. etiam s. Ambros, epist. LX. edit. maur. alias LXVI. Hujus legis theodosianae meminerunt etiam Libanius, *Orat, de Angariis*, edita a Gothofredo; s. Augustinus, *De civit. Dei*, lib. XIU. cap. 16; Paulus diaconus, lib. XIII aliique.

mula nunc in usu recepta, qua conjugia contra ecclesiae leges inita dicuntur *irrita, nulla* etc. acquivaleantibus verbis id ipsum significabatur. Patres enim et concilia per quasdam nuptias affirmabant *divinam legem et jura naturae perrumpi, adulteria committi, eas matiere non posse, esse rependendas* etc.; interdum perpetuae poenitentiae atque excommunicationi subiciebant vetitas nuptias attentantes. Quis porro non videat, in his agi non de sola *prohibitione*, sed de *irritatione* ejusmodi conjugiorum?⁴³

224. Ad 10. *Neg.* Haec enim inera est apostatae Spalatensis criminatione, quam postea personati catholici/iterare non erubuerunt.⁴⁴ Si ecclesia usurpavit indebitum sibi jus, proferant igitur adversarii, qui nos auctores invasionis illegitimae incusant, assignent tempus, quando haec potestatis legislativae invasio ab ecclesia fieri coepit; retegant artes et machinationes, quibus ambitiosum adeo consilium ad optatum exitum ecclesia perducere molita sit. Fierine potuit, ut omnes christiani orbis praesules, iique sanctissimi, in unum conspirare potuerint ad aliena jura usurpanda? Numquid clanculum, an vero aperte id pertentarunt? At quomodo nemo ex iis, quorum maxime intererat de violato jure clamare, insurrexerit adversus hanc invasionem, nemo conquestus sit ex tot principibus de propriis juribus adeo sollicitis, et tot aulicis et principum assentatoribus? Cum agatur de gravi adeo criminatione, non conjecturis aut suspicionibus indulgendum, sed documentis ea comprobanda est, quae nulla prorsus sive ab apostata

43) Cf. Roskovany op. cit. §. 36.

**) Hanc calumniam omnium primus, ut diximus, struxit adversus ecclesiam M. A. De Dominis, qui in op. cit. lib. V. n. 67. scripsit: »Per accidens tamen, et ex sola usurpatione, deinde praescriptione, si lamen praescriptio haec bonam fidem adjunctam vere habeat, etiam in ecclesia (potestas haec) repentur." Apposite card. Gerdilius, op. cit. §. 12. ad hanc criminationem respondit: »Degno di un apostata si è questo nero sospetto, che tenta qui lo Spalatense di spargere sulla buona fede della Chiesa, quasichè tanti santi Pontefici, tanti venerabili Padri adunati nei Concilii, avessero conspirato per una sì lunga serie di secoli, ad usurpare una incompetente autorità, lesiva de' diritti della podestà civile, ne avessero temulo di chiamare lo Spirito Santo in patrocinatore di questa da loro conosciuta usurpazione, promulgando solto l'invocazione di lui le ordinazioni fatte da essi riguardo al Matrimonio, come

provenienti da autorità ricevuta da Dio, e diretta e regolata dal suo Spirito. Solta impudenza, che scuopre la malignità dell'animo, senza punio giovare ali' intento. Egli è assioma di universale giurisprudenza, fondato sull' equità naturale, che un pacifico possesso di lunghissimo tempo mantenuto, ed esercitato senza interruzione per mezzo di frequentissimi atti nolorj, con perfetta acquiescenza delle parti interessate, fa presumere un qualunque più giusto titolo, e che a togliere il diritto, non basta un dubbio, anche probabile in contrario, ma esser d'uopo, che la mala fede sia concludentemente provala da chi si prende a contrastarlo." Attamen Spalatensis dictum iteravit Launojus, immo ulterius progressus est, dum, rejecto *praescriptionis* titulo, affirmat, op. cit. part. I. art. 2. cap. 8. seu edit. cit. pag. 697. pontifices ita se gessisse *per usurpatam in eas causas jurisdictionem*. Deinde alii passim idem effatum, tantos secuti magistros, adoptarunt.

Spalatensi sive ab ejus sequacibus hucusque proferri potuerunt. Calumniatorum propterea notam non effugiunt.

225. Ad II. Mvj. Leges enim et canones aut pontificum rescripta, quibus impedimenta Matrimonium dirimentia apponuntur, longe antiquitate superant saeculum IX. quando primum prodire Isidori decretales. Recolantur, quae superius adduximus. Merces isidoriana est semper postremum effugium ecclesiasticae potestatis osorum, quamvis sexcenties illud fuerit ad nihilum redactum atque protritum.⁴³ Neque illud omittendum est, quod, cum Ilinckmarus rhemensis falsitatem harum decretalium, eodem quo prodierunt saeculo, ostendere sibi sumpserit, argumentum omnium validissimum, quod ex perperam tributa ecclesiae potestate legislativa in impedimentis dirimentibus constituendis erui poterat in adversariorum hypothesis, ne attigerit quidem.

PROPOSITIO V.

Ecclesia sola jure proprio et originario potest constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, quae scilicet Matrimonii vinculum afficiant.

226. Est. certa haec propositio, ut aperte colligitur ex can. IV. superius recitato concilii tridentini, et ex censura Prop. LIX. synodi pistoriensis in Constit. *Auctorem fidei*, et sequitur ex praecedenti quam vindicavimus propositione.

227. Ad tollendas porro ambiguitates circa verum propositionis sensum, adjecimus verba illa: *Quae scilicet Matrimonii vinculum afficiant*; quibus significare intendimus, quaestionem hic minime institui de eo, quod jure proprio saeculi principes constituere possint circa contractum conjugalem, prout contractus civilis ac politicus spectatur. Ultro enim damus, principes posse ad bonum societatis, cui praesunt, leges ferre, quibus conjugia subditorum politice legitima fiant, et ea constituere, quae spectent ad *civiles effectus*, successiones nempe, dotem, haereditates, aliaque ejusmodi, quae vinculo Matrimonii extrinseca sunt. Agimus propterea de eo, quod matrimoniali contractui intimum est, ipsumque constituit, nempe de vinculo, in quo ex dictis Matrimonii essentia consistit.

48) Vere nostris adversariis applicari possunt, quae de Iulheranis, calvinis aliisque haereticis scripsit Van Espenius: *Omne catholicorum pene armamentarium ereptum iri crediderunt, si has decretales (isidorianas) supposititias esse probarent* (part. IV. cap. 1. §.4. apud Itturiaga, op.

cil. cap. 5. §. i.). Ceterum cf. quae de hac isidoriana collectione scripserunt doctissimi fratres Ballerinii, in appendice ad sancti Leonis opera, Venet. 1757. *Tract, de antiquis tum editis tum ineditis collectionibus canonum*, part. III. cap. 6. praesertim vero §. 3 et seqq.

228. Non pauci, ut innuimus, praesertim ex Gallia theologi contendunt, competere principibus supremam et independentem potestatem statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia aequo jure ac ea competit ecclesiae. Ex horum sententia, si quis ineat nuptias cum aliquo ejusmodi civili impedimento, nullae istae evadunt non modo in ratione contractus, verum etiam in ratione sacramenti. Hanc sententiam amplexus est, ut diximus, D. Carrière.¹ In Germania pariter apud eos, qui moderati audiunt, haec doctrina sectatores nacta est. - Nonnulli demum quamvis principibus potestatem tribuant constituendi impedimenta dirimentia, existimant tamen, ea facultate eos uti non posse, nisi concurrat auctoritas ecclesiae.

229. Jam vero soli ecclesiae competere posse facultatem constituendi, jure proprio et originario, impedimenta Matrimonium dirimentia, quae nempe afficiant ipsum conjugale vinculum, tum ex intima rei natura juxta Christi dispositionem, tum ex constanti ecclesiae doctrina et praxi, tum denique ex incommodis, quae in adversariorum hypothesis necessario orirentur, evincimus.

230. Ac L quidem ex intima, de qua agitur, rei natura juxta Christi dispositionem. Etenim Christus, juxta dicta, officium naturae seu contractum naturalem, qualem Deus ipse instituit ante peccatum, quemque antiqui patriarchae, prius quam civiles leges constituerentur, inierunt, ad sacramentalem dignitatem evexit, et ita evexit, ut quoties legitimae personae naturalem hunc contractum efficerent, toties conficerent sacramentum. Quare ex hac contractus naturalis elevatione factum est, ut uno eodemque actu et contractus et sacramentum habeantur in conjugio Christianorum, seu contractus et sacramentum identificentur per unum eundemque actum. Hinc nonnisi cogitatione ratio contractus a ratione sacramenti distinguitur.³

Hanc sententiam inter ceteros tenuerunt, ante Carrière, Gerbaesius in op. *Truité tin pouvoir de C Eglise et des princes sur les empêchement du Mariage, par M. Gerbais* etc. Paris. 1696. edit. sec. *De Sacram. Matrini.* quaest. 7. art. 2. conci. 1. Collet, *De Malrim.* cap. 8. art. 2. conci. 1; demum J. Carrière op. et loc. cit. Hi omnes, alique non pauci cum ipsis, hanc tribuunt principibus potestatem statuendi dirimentia impedimenta ex jure ipsis proprio et innato, quamvis asserant, nonnisi *indirecte* afficere Matrimonium, quatenus sacramentum est, cum illorum potestas solum directe attingat conjugium prout est contractus civilis, seu, ut loquitur Carrière, etiam prout est *contractus naturalis*. Nonnulli praeterea adjiciunt, principes ex pietate erga ecclesiam a pluribus saeculis huic potestati

cessisse, et ea, quae spectant ad Matrimonii vinculum, ecclesiae reliquisse, aut saltem eadem potestate eos uti non posse nisi cum dependentia ab ecclesia. Has autem limitationes seu coarctationes respuit D. Carrière, cit. tract. *De Matrim* part. III. sect. 2. cap. 2. num. 571 et seqq. ubi praeterea negat, ecclesiam sibi reservare posse hanc auctoritatem.

2) Sic sentit Küstner, *De Matrimonio*, Lips. 1810; et D. Pachmann, in *Pleins theol. Zeiltchr.* seu *Theologicis ephemeridibus Pletzii*, vol. II. pag. 15. Vien. 1833; Bucholtz in iisdem ephemeridibus anno 1836. vol. II. pag 16.

3) Quapropter contractus et sacramentum in conjugii Christianorum non possunt spectari veluti *duae realitates*, seu duae res ab invicem distinctae ac separa-

Porro si ita est, jam sequitur, ad illam solam auctoritatem, ex Christi institutione, spectare jus decernendi conditiones, quae requiruntur ut personae legitimae seu idoneae censi debeant ad contractum conjugalem celebrandum, adeoque et ad sacramentum conficiendum, cui a Christo de-mandata est sacramentorum cura et administratio. Atqui haec nec est nec esse potest nisi sola ecclesia. Nam solius ecclesiae munus est declarare, quatenam legitima materia sacramentorum sit, praesertim cum agitur de materia *proxima*, cujusmodi esse diximus contractum naturalem respectu sacramenti Matrimonii; solius ecclesiae est conditiones apponere, quibus proxima haec materia legitima aut illegitima haberi debeat; solius igitur ecclesiae est proprio et originario jure impedimenta constituere, quibus contrahentes inhabiles ac illegitimi fiant ad contractum ineundum, adeoque et ad sacramentum conficiendum.⁴

231. II. Idipsum praeterea non minus clare evincitur ex **constantī ecclesiae doctrina et praxi**. Enimvero ecclesia velut unum idemque semper habuit contractum et sacramentum, ita ut numquam ratum senserit esse contractum in ullo casu, cum ex defectu conditionum nullum sive irritum fuit sacramentum. Semper ecclesia ut adulteros spectavit illos coram Deo, qui, inito tantum contractu civili, absque sacramento simul cohabitaverint. Provocamus reipsa adversarios, ut ex tota antiquitate vel imum proferant exemplum Matrimonii, quod ecclesia tamquam legitimum agnovit, eo quod juxta leges civiles celebratum sit, neglectis conditionibus a se constitutis. Quare, ut superius indimus, identitas haec contractus et

biles, ut passim fit ab iis, qui tuentur contrariam doctrinam. Distincta quidem est in Christianorum connubiis ratio *formalis*, ut scholae loquuntur, contractus et ratio *formalis* sacramenti, minime vero contractus ipse et sacramentum, perinde ac si essent duae res ab invicem distinctae.

*) Absurdum sane est affirmare, Christum constituisse principes tamquam moderatores materiae sacramentorum; si enim possent quidpiam constituere circa materiam sacramenti Matrimonii, eadem ratione possent constituere in ordine ad alia sacramenta, Baptismi, c. gr. Eucharistiae etc. quod nemo catholicus dicet. Praeterea, si Christus hanc dedisset potestatem principibus, vel dedisset ut principes Christiani sunt, aut absolute prout sunt reipublicae civilis moderatores seu principes civiles; porro primum dici nequit, cum nulli tunc temporis principes Christiani extiterint; al-

terum vero repugnat, alioquin etiam principes acatholici et infideles possent, saltem *indirecte*, ut adversarii propugnant, irritum facere sacramentum, uti superius adnotavimus, jus exercentes in sacramenti materiam. Quid vero magis absonum dici aut fingi potest, quam ex voluntate Neronis, Caligulae etc. debuisse pendere valorem materiae ad sacramentum efficiendum? Huc tamen devenire debent, qui hanc facultatem tribuunt principibus constituendi impedimenta dirimentia. Quod si principes infideles hanc potestatem non habuerunt, quomodo hanc consecuti sunt amplectendo religionem Christianam, adeo ut, dum filii ecclesiae evaserunt, auctoritatem acquisierint in ea, quae privative et exclusive ad ecclesiam ipsam spectabant? Hoc rursum evincere deberent adversarii. Cf. Muzza-relli, opusc. cit. pag. 215 et seq.

sacramenti praecipua difficultas extitit in concilio tridentino ad irritanda Matrimonia clandestina, cum nulla sit ecclesiae potestas in sacramenti substantiam. Omnium primus Melchior Canus insinuavit sententiam de duplici distincta *realitate* in contractu et sacramento Matrimonii, ut ita se extricaret a gravissimis difficultatibus, quibus sensit urgeri novam a se propositam doctrinam, de sacerdote ministro sacramenti Matrimonii.⁵

232. Deinde constans ecclesiae praxis in vindicanda sibi soli potestate statuendi impedimenta dirimentia constat 1°. ex eo, quod ipsa impedimenta haec constituerit tribus prioribus ecclesiae saeculis, ut allata documenta ostendunt, ita ut irrita habuerit conjugia illa, quae a legibus juris romani probabantur tamquam legitima; 2°. illud ex eo pariter constat, quod ipsa velut adulterina interdum spectaverit conjugia, quae ab imperatoribus Christianis permittebantur⁶, contra vero habuerit ut legitima nonnulla conjugia, quae rejiciebantur tamquam illegitima etiam a codice Christianorum principum⁷; 3°. id ipsum constat ex eo, quod ab ecclesiae tantum confirmatione seu approbatione vim irritandi Christianorum conjugia obtinuerint, sive intra sive extra imperii fines, impedimenta, quae in jure romano constituta erant

5) *De locis theol.* lib. AHII. cap. 5. Sed cf. quae contra eum scripsit Bellarm. *De Matrim.* cap. 7.

*) Superius attulimus patrum effata, quibus conjugia, ab imperialibus legibus permessa post dissolutionem ex causa adulterii, reprobantur. Id ipsum dicatur de lege lata a Constantino M. quaeque reperitur in Codice theodosiano, lib. ILL. tit. XIV. *De repudiis*, qua imperator sublatis aliis repudiorum causis statuit: »In repudio mittendo a femina, haec sola crimina inquiri, si homicidam, vel medicamentarium, vel sepulchrorum dissolutorem maritum suum esse probaverit. In masculis etiam si repudium mittant, haec tria crimina inquiri conveniet, si moecham, vel medicamentariam, vel conciliatricem repudiare voluerit." Agi porro in hac lege de repudio, quo fas sit alteram ducere, patet ex poena, quae immediate sancitur quoad eos, qui absque recensitis criminibus repudium miserint; subditur enim: »Nam si ab iis criminibus liberam ejecerit, omnem dotem restituere debet, et aliam non ducere." Cf. in hanc legem commentarius Golhofredi, edit. cit. tom. I. pag. 310 et seqq. Porro, ipso Gothofredo latente, canones numquam permiserunt in

ejusmodi repudiis aliam uxorem ducere. Cf. etiam card. De Aguirre in can. LXI. conc. illiberitau.

7) Hujus rei luculentissimum exemplum inter cetera suppeditat conjugium initum a filiis familias absque consensu parentum, quod et antiquitus atque nunc etiam a pluribus legislationibus veluti illegitimum immo irritum declaratum est, attamen ecclesia illud ratum habet ac legitimum. Alia exempla cf. apud Gerdii, tract. cit. pag. 177 et seqq. Recens exemplum suppeditat responsio sacrae Poenitentiariae data 1. Jun. 1824. ad episcopum vivariensem, qua declarat valida omnino esse Christianorum conjugia inita cum impedimentis civilibus irritantibus, quae praeterea addit: »Illa eruitur ex instructione a suprema Inquisitione per s. Congregationis concilii organum ad episcopum brexinonensem, anno 1824. transmissa: Matrimoniis fidelium, quibus nullum obstat canonicum impedimentum, suam quoad maritalem nexum inesse vim et valorem, qualiacumque tandem fuerint impedimenta a saeculari potestate, ecclesia nou consulta nec probante, perperam ac nulliter constituta.·· Exlat vero haec responsio in *Ki-tuali Bellicensi*, tom. IIL pag. 72. edit. see.

tum ab imperatoribus ethnicis tum ab imperatoribus christianis⁸; 4°. constat ex legum civilium correctione, irritatione, ampliacione, (pia, ut vidimus. per jus canonicum factae sunt circa impedimenta; 5°. patet ex ipsa agendi ratione imperatorum ac p[ro]neipum Christianorum, sive in condendis legibus suis ad canonum normam, ut robur ac firmitatem adipiscerentur⁹, sive in rogandis conciliis, cum optarent aliquod impedimentum constitui.^{10*}

233. III. Denique eadem veritas adstruitur ex **incommodis, quibus urgetur adversariorum hypothesis**. Fieri enim non potest, ut scite observat Bellarminus⁷. ut eadem potestas aequae et immediate et proprie ad duo diversa tribunalia pertineat. Utraque enim esset suprema et independent circa idem objectum. Impossibile autem est, ut ex duplici circa idem objectum ab invicem independent! ac suprema potestate non oriantur collisiones, ita ut altera probet, quod ab altera vetatur. In casu autem nostro magis adhuc manifestum fit incommodum, quod ex potestatum conflictatione oritur, cum agatur de sacramenti valore. Idem enim conjugium ut verum sacramentum haberetur ab ecclesia, quod nullum omnino esset ac inane juxta regimen politicum. Qui hac ratione nuptiali foedere conjuncti essent, rei totidem fornicationum fierent coram Deo juxta ecclesiae sententiam, citra scelus vero ac legitimo jure uterentur juxta sententiam politici regiminis, aut e converso fornicarii essent juxta civile tribunal et legitimi sponsi coram Deo juxta tribunal ecclesiae. Quis porro non videat, exinde animi seu conscientiae perturbationes oriri, morum honestatem periclitari, ac innumera prope mala progigni? Alterum incommodum, quod ex eodem principio dimanat, sunt simultates et jurgia, quae suapte natura inter civitatem et ecclesiam int[er]ess[er]e debent, uti experientia ostendit in illis regionibus, in quibus ejusmodi legislatio viget.¹² Quid, si ageretur

8) Sane ecclesia protendit fines suos ultra ditionem romani imperii, ut notum est. Porro cum ipsa leges seu canones statueret, statuebat pro omnibus Christi fidelibus: quando propterea confirmabat leges romanas in ordine ad Matrimonium, vim ipsis obligandi communicabat, ita ut nemo in conscientiae foro, sive intra sive extra imperii fines, eas infringere posset.

7) Cf. Gerdii, loc. cit. part. L §. It.

10) Cf. superius dicta circa preces oblatas a legatis regis Galliarum concilio tridentino, ut duplex constitueret impedimentum.

“) *De Matrim.* cap. 21. n. 44. Quamvis vero, ut superius adnotavimus, adversarii nonnisi indirectam principibus tribuant potestatem in Matrimonium, prout sacra-

mentum est, tribuunt tamen supremam, propriam ac immediatam in idem conjugium, prout est contractus civilis; merito propterea affirmavit Bellarminus, admitti non posse in idem objectum duas potestates aequae supremae, proprias ac immediatas.

“) Koskovany op. cit. §. 10. loquens de legislatione austriaca, haec habet: „Archiepiscopus viennensis ad omnes dioec[es]cos suae parochos circulare emisit id continens: Ut omnes parochi, quoniam civilis constitutio matrimonialis ad contractum solum, et non una ad sacramentum foret referenda, canonicas sanctiones circa Matrimonium perlatas deinceps quoque observare pergerent. At vero legislator civilis jam nunc diserte declaravit: per suam constitutionem canonicis quoque praeceptis

de provinciis in quibus dominantur principes acatholici, quique ut plurimum omni qua possunt opera catholicae religioni extinguendae student? Numquid rata non erunt conjugia, quae catholici inirent quidem juxta ecclesiae leges, at contra leges, quas sanxerunt principes acatholici? ¹³

234. Quaque igitur versus spectetur controversia ista, sive intimam rei naturam ex Christi dispositione expendamus, sive constantem ecclesiae doctrinam et praxim, sive demum gravissima quae in adversariorum hypothec exoriuntur incommoda, constat, soli ecclesiae jus competere constituendi impedimenta Matrimonium dirimentia, nec ulla ratione competere posse sacculi principibus, prout ostendere nobis proposuimus.

230. Nunc demum addo, hanc doctrinam constanter tradidisse et in praxim deduxisse romanos pontifices, ut patet ex Benedicto XIV. passim ⁴, Pio VI.¹⁵, Pio VIII. ¹⁶, Gregorio XVI. ¹⁷, atque ex responsis datis a Congregationibus romanis. ¹⁸

ipsum sacramentum attinentibus derogatum esse, omnesque episcopos obligari, ut dehinc civilem dumtaxat constitutionem instar normae observent. Cum autem clerus, non obstante hac declaratione, porro etiam plures in praxi difficultates formaret, et Matrimonium, quod canonicis requisitis rite concurrentibus initum esset, ut verum ratumque a civitate agnosci debere palam enuociaret, diuturnum exortum est certamen, quod effecit, ut dispensationum matrimonialium systema intra 40 annos pluries mutaretur." *Ephemerides aschaffenburgenses* anno 1834. pag. 470. eventurum annunciarunt in imperio austriaco, *ut demum conventio seu concordatum fieret cum sede apostolica ad omnem collisionem jurium tollendam*. Quod vero dictum est de legislatione austriaca, dici pari jure debet de legislatione gallica, ex qua non minora incommoda orta sunt et quotidie adhuc oriuntur.

“) Equidem novi, Carrière reponere, nihil posse principes in destructionem, ideoque nullius vis fore leges, quas sive catholici sive acatholici iniquas tulerint. Ast quaerat ipse ab illis principibus, utrum leges, quae non ita pridem in regionibus Galliae finitimis, de quibus paulo post agemus, latae sunt, justae sint an vero injustae? Quis iudex erit? Illi justissimas et aequissimas reputabunt, catholici vero injustas plane et iniquas dicent. Et en collisionis fontem uberrimum.

Praesertim *De synodo dioec.* lib.VIII. cap. 12. n. 6. ubi prolata novella LXXXIX. Leonis imperat, addit: «Verum haec constitutio, cum a principe laico prodierit, non potuit Matrimonii validitatem quoad forum conscientiae infringere." Et Constit. II. data ad Hernicum cardinal, ducem eboracensem, die 9. Febr. anno 1749. ubi §. 7. loquens de lege lata ab imp. Theodosio, qua nuptiae inter christianos et judaeos interdicuntur, ait: «Verum duae hic occurrunt difficultates: prima: quod haec lex, ulpote a laico principe condita, nullam habere vim in Matrimoniis debet etc.," idque confirmat auctoritate Estii. Cf. ejus *Bullar.* tom. III. pag. 8.

n) In lilt. dat. ad episcopum motulens. die 16. Sepi. 1788. de quibus postea.

16) In *Encyclica* 29. Maji 1829. in qua affirmat, Matrimonium *non humana tantum ex lege, sed ex divina regi debere, ac non terrenis, sed sacris rebus ipsum accensendum esse, ideoque ecclesiae omnino subjici*.

*7) In *Encyclica* 15. Augusti 1832. ubi ait: «Memores (populi) sacris illud (Matrimonium) rebus adnumerari, et ecclesiae proinde subjici, praestitutas de ipso ejusdem ecclesiae leges habeant ob oculos, iisque parcant sancte accurat[er], ex quarum executione omnino pendet ejusdem nubii vis, robur ac justa consociatio."

18) Paulo ante protulimus responsionem datam 1. Junii 1824. in qua concurrat

236. Priusquam manum a tabula amoveamus, et illud ex dictis animadvertere debemus, nec posse principes auctoritate sibi propria et originaria cum subjectione ad ecclesiam statuere impedimenta, quae vinculum conjugale afficiant, cum principes eam potestatem non habeant. Itaque, quod a Bellarmino aliisque theologis traditur, posse principes, ecclesia concurrente, impedimenta cum effectum dirimendi statuere, debet eo sensu intelligi, quod scilicet ejusmodi principum sanctiones vim producendi effectum illum tunc tantum adipiscantur, cum ad eas accesserit ecclesiae auctoritas, qua sola virtutem hanc dirimendi conjugia leges civiles obtinere possunt. Quicumque alius sensus esset contradictorius.

DIFFICULTATES.

237. **Obj.** 1. Quamvis argumenta, quae ab auctoritate ducuntur, magis patrocinentur contrariae sententiae, quae ideo tenenda esset, si quaestio ex auctoritate definienda foret, graviores tamen rationes militare videntur pro theologorum Gallorum sententia. 2. Etenim neque ex rei natura, neque ex ratione sacramenti, ad quam a Christo evectum est fidelium conjugium, neque demum ex mutuis utriusque potestatis, ecclesiasticae et civili[^] relationibus ostendi potest, Christianorum conjugium ita ad ecclesiam pertinere, ut pariter non subsit principum potestati in ordine ad impedimenta dirimentia constituenda. 3. Sane, licet Matrimonium evectum sit ad dignitatem sacramenti, non ideo desiit esse contractus naturalis et civilis; sacramentum enim non tollit contractum, ut patet; et ille contractus non minus spectat ad bonum societatis; ergo semper subditur principi. Sub eo respectu igitur verum est, materiam sacramenti esse contractum principi subjectum, et quidem contractum *naturalem*, in quo sita est ejusdem sacramenti materia. Hic item contractus est civilis, cum inter cives initur, et ideo subest principis auctoritati, qui eundem contractum potest irritare, etiam prout naturalis est. Nec ideo attingit sacramentum; impedit solum, quominus materia existât; porro prius est existere materiam quam sacramentum; non dissimili prorsus ratione ac vinum aut aquam corrumpens, Eucharistiae aut Baptismatis sacramenta non afficeret. Pariter non ideo mobilis efficitur sacramenti materia, quae semper consistit in contractu

auctoritas s. Poenitentiariae, Inquisitionis et Congregationis concilii trident. Has auctoritates sibi objicit Carrière, casque eludit sub eo praetextu, quod summi pontifices nihil definire intenderint; responsiones vero s. Poenitentiariae tanti non sint ponderis, ut ex iis dirimi debeat controversia. Ast haec sunt evasiones; quamvis enim pontifices romani noluerint quaestionem definire, osten-

dunt saltem, quae ipsis mens sit, et quinam sensus et praxis ecclesiae. Si autem ex cathedra definivissent controversiam, jam contra fidem peccarent patrocinatores contrariae sententiae. Quivis pariter apprimè catholicus magna veneratione excipii responsa aut decreta romanorum congregationum quae consulere solent romanos pontifices, antequam ea emittant.

valido; nec minus fixa permanet inter varias regnorum leges, quam inter varias leges, quas ecclesia tulit variis aetatibus. 4. Et vero in adversariorum sententia dicendum esset, principes, quando religio Christiana in eorum imperiis propagatur et sic matrimonia subditorum sacramenti rationem recipiunt, aliquid amittere de suis juribus temporalibus; atqui illud opponitur constanti doctrinae ecclesiae, et nemo non videt, quam odiosa inde redderetur religio principibus.¹⁹ Ergo.

238. *Resp.* Ad 1. *Neg.* Etenim hoc ipso, quod adversarii fateantur, argumenta, quae ducuntur ex auctoritate, magis patrocinari sententiae nostrae, facile colligitur, etiam rationum momenta, quibus innititur auctoritas, eidem doctrinae suffragari. Alioquin inferendum esset, aut absque solidis rationibus romanos pontifices congregationesque in re tam gravi huic doctrinae adstipulari eamque in praxim deducere, aut privatis hominibus magis compertas esse has rationes quam ecclesiae universalis moderatoribus.²⁰ Verum, et hoc praetermisso, inficiamur, rationes, quae ab adversariis proferuntur, validiores esse iis, quibus innititur doctrina nostra, ut ex earum analysi constabit. Hae siquidem rationes, quas adversarii jactant, eadem illae sunt, quibus M. Antonius De Dominis, Launojus, ceterique ecclesiasticae potestatis oses innixi, solis principibus ad ecclesiae exclusionem auctoritatem tribuunt leges sancienti, quibus dirimantur Christianorum conjugia, quasque superius disjecimus.

239. Ad 2. *Negamus* quoad omnes suas partes.

240. Ad 3. seu ad 1. prob. *D.* Matrimonium, licet evecum sit ad dignitatem sacramenti, non ideo desiit esse contractus naturalis in suo conceptu formali, quatenus mente a sacramento distinguitur, *C.* ratione sui, quatenus identificatur cum sacramento, *N.* Responsio patet ex iis, quae paulo ante exposuimus. Nam ex eo quod confractus conjugalis uno eodemque actu, quo talis efficitur, evadat sacramentum juxta Christi institutionem, quamvis non amittat rationem formalem contractus, reipsa tamen spectari non amplius potest nisi sub ratione sacramenti. Nullum propterea instans concipi potest, in quo a principe exerceri possit in talem confractum potestas; nisi velint adversarii Christum sacramentum ipsum principum dispositioni tradidisse, etiamsi ipsi sint acatholici et infideles.²¹ Ratio porro

*) Ita Carrière, tom. L part. III. sect. 2. cap. 2. n. 559. cum auctoribus, quos pro se adducit.

e) In negotio religionis nemo negaverit primas paries sibi vindicare auctoritatem. Equidem novi, a D. Carrière affirmari, tunc solum controversiam dirimendam auctoritate esse, cum haec ineluctabilis est; verum cujus erit iudicium ferre de auctoritatis pon-

dere, praesertim cum agitur de romanorum pontificum constitutionibus? Inquirere in intrinseca rationum momenta, quibus innititur auctoritas, non ad privatos spectat; alioquin sectaremur methodum protestantecam.

ai) Huc sane devenerunt nonnulli theologi ex praejacto principio, ut assererent, posse principes infideles statuere impedi-

contractus *civilis*, qua *civilis*, prorsus extrinseca est ipsi couuubiali uxui, cumque supponit jam in suo esse constitutum. -2 Quare nec debent nec possunt adversae partis theologi duas has contractus rationes simul permiscere, cum immane inter utramque interpositum sit discrimen. Ratio enim contractus *naturalis* est ipsi conjugio intrinseca et essentialis; ratio vero contractus *civile est* eidem extrinseca, accidentalis ac superveniens.

241. Exinde corruunt omnes deductae consecutiones, nempe: ergo sacramentum non tollit rationem contractus naturalis et civilis; ergo semper subjicitur principi; ergo materia sacramenti est contractus naturalis et civilis principi subjectus; ergo potest princeps irritare contractum naturalem, quin attingat sacramentum, aliaeque ejusmodi. Hae siquidem omnes dimanant ex falso principio, et ex perperam intellecta catholica doctrina de sacramento Matrimonii. Hoc vero clarius adhuc patet ex adducta similitudine de immutatione aquae prout est materia Baptismi, et panis prout est materia Eucharistiae, quam cum ab apostata De Dominis mutuati fuerint adversarii, supponunt cum ipso id quod falsum esse ostendimus, contractum nempe perinde se habere ad sacramentum Matrimonii, ac se habeat aqua aut panis ad sacramentum Baptismi aut Eucharistiae. Ast in hoc graviter hallucinantur; ut enim in praecedentibus propositionibus ostendimus, contractus naturalis non est materia *remota* sacramenti Matrimonii, ut aqua est materia remota Baptismi, et panis materia remota Eucharistiae, sed *proxima*; quae propterea nulla ratione a principe immutari aut irritari potest, quin attingat immediate sacramentum ipsum.

menta, quae attingant subditos Christianos, inter quos eminet Sanchez, lib. VII disp. 3. n. 7. cujus verba haec sunt: »Id vero monuerim fideles subditos infidelibus principibus, utpote qui eorum oppida inhabitant, adstringi legibus eorum justis irritantibus Matrimonium. . . . Quare si cum eo dirimenti impedimento contrahant, erit nullum Matrimonium: Quia ratio sacramenti superaddita fidelium, non impedit etc." Hoc idem absurdum corollarium debet admittere D. Carrière, si sibi ipsi constare velit. Nam cum juxta principium ejus possint civiles potestates contractum naturalem attingere ex jure suo innato, originario et independente, ita ut efficiat non amplius idoneam materiam sacramenti, ea ratione qua aqua corrumpitur aut panis, ut nequeant esse materia baptismi et eucharistiae, profecto sequitur, ita posse principes infideles afficere contractum naturalem fidelium, ut, juxta leges civiles, irritum fiat sacramen-

tum ipsum. En quo ducant ejusmodi theoriae, ut valor nempe sacramenti pendeat etiam a Tureis, paganis et haereticis!

”) Exinde ruit potissima illa ratio, cui innituntur adversarii, quae ducitur ex prioritate seu anterioritate contractus civilis et naturalis respectu sacramenti, ex qua nonnulli adeo progressi sunt, ut non solum principibus saecularibus tribuerint potestatem statuendi impedimenta irritantia sacramentum, verum etiam, ut potior sit potestas principum in Matrimonium, quatenus sacramentum est, quam potestas ecclesiae. Princeps enim potest, juxta ipsos, effectus civiles tribuere Matrimonio ab ecclesia irritato, quia possunt hi effectus tribui etiam Matrimonio invalido; non potest vero ecclesia* tribuere rationem sacramenti Matrimonio a principe irritato, *quia sine contractu existere nequit sacramentum*. Ita Carrière, loc. cit. n. 563. cum Baston, *Concordance* etc. pag. 15-

242. Ad 4. *Neg.* Haec insuper difficultas, quae pariter, ut vidimus, ubi apostata De Dominis, a Launojo, a janscnianis ac regalists proponitur, disjecta pridem a nobis est. Jus principum proprie tantum fertur in contractum civilem, qui supervenit contractui naturali, ideoque, si sermo sit de conjugis fidelium, supervenit sacramento. Porro hoc jus a Christo ipsis intactum relictum est; hinc principes, si bonum societatis id postulet, possunt contractum civilem illegitimum et irritum facere, in ordine scilicet ad effectus civiles, adeo ut vi legum illum spectare possint veluti nullum, non autem in foro conscientiae et coram Deo. Cum vero in ipsorum imperiis religio Christiana propagatur, aut ipsi permanent in infidelitate, et nullum jus habent in contractum conjugalem a fidelibus initum in foro conscientiae, sed conservant illud, quod habuerunt in contractum civilem et extrinsecum; aut fidem profitentur, et nova ipsis inest obligatio se subjiciendi ecclesiae doctrinae, ac filios obsequentes se erga eandem exhibendi, non autem acquirendi jus, quo antea carebant.²³ Falsum praeterea est, quod adversarii affirmant, opponi doctrinam nostram constanti ecclesiae doctrinae; ut enim caetera silentio praeteream, quae huc afferri possent, atque ut insistam argumento, quod versamus, ecclesia contrarium ostendit praxi sua sive ante sive post principum conversionem, uti evincunt documenta, quae attulimus. ²⁴

243. *Inst.* Saltem ostendi nequit ex utriusque, civilis et ecclesiasticae, potestatis mutuis relationibus soli ecclesiae competere jus statuendi impedimenta dirimentia. 1. Si quae enim contrariae sententiae momenta essent, haec vel ex jure vel ex facto desumerentur; neutrum porro dici potest. Non *ex jure*, nam quae ex jure afferuntur argumenta, peti solent sive ex repugnantia duplicis supremae, immediatae ac independentis potestatis in idem objectum, sive ex in eo odis, nempe ex utriusque potestatis conflictu; jam vero repugnantia illa supponitur et non probatur, immo potius evincitur contrarium. Nam licet objectum idem sit, sub diverso tamen respectu attingitur ab utraque potestate, et diversus est finis utriusque, in quo nulla esse potest pugna; idque etiam patet ex pluribus exemplis, v. g. festorum, bonorum, quae sunt Deo dicata, in quae utraque potestas directe et immediate jus exercet.²⁵ Incommoda pariter, quae predicantur oriri ex conflictu, ab abusu potestatis oriuntur, non autem necessario ex ipsa rei natura; quare facile tolli possunt, si utraque potestas suis limitibus se contineat, aut alia ratione invicem se componant hae potestates. Adde impedimenta, utpote duas negationes, non posse proprie esse contradictoria.

Cf. Muzzarelli, in opusc. cit. pag. 215 et seq.

imperialibus, quas ecclesia aut correxit aut abrogavit, juxta dicta.

Ita Carrière loc. cit. num. 564 et

2<) Id constat ex iis omnibus legibus seqq.

2. Sed neque $\lambda \gamma$ *facto*: aut enim attendimus ad priora saecula, et certum est, ut ostendunt theologi Galli, principes per plura saecula constanter exercuisse hanc potestatem tamquam sibi innatam et propriam absque ulla reclamatione, immo cum approbatione ecclesiae '6; aut attendimus ad posteriora seu recentiori ecclesiae saecula; porro, quamvis in his ecclesia exclusive hanc exercuerit potestatem, id unice repetendum est ex principibus qui, pro sua erga ecclesiam pietate, ipsi omnino reliquerunt curam causarum matrimonialium²⁷, quin tamen dici possit, quod principes jus suum amiserint; aliud enim est jure suo non uti, aliud eo spoliari, praesertim cum agitur de jure innato cuidam potestati; et si voluissent, non potuissent principes suis se juribus abdicare.²⁸ 3. His rationum momentis adducti jam plures theologi exteri, Petrus Soto²⁹, Sanchez³⁰, Salmanticenses³¹, Pirching³², Selvaggius³³, alique passim³⁴ eandem tuentur doctrinam. Ergo.

244. *Resp. Neg. Ant.* Ad 1. prob. *Neg. min.* Non enim tantum supponitur ejusmodi repugnantia, sed plane evincitur. Siquidem eadem res ad duos diversos dominos absolutos et independentes pertinere non potest; ab unoquoque enim in solidum possideretur, quod omnino implicat, cum neutrius esset. Nec refert, quod sub diverso respectu, et ob diversos fines idem objectum duae potestates attingerent; nam si utraque potestas est aequae immediata, suprema et independens, unaquaeque totum objectum sibi vindicat ac suum facit, cum diversi fines sint objecto ipsi extrinseci. Hinc si duo aequali jure domum possiderent, quorum alter vellet eam cultui divino dicatam, alter vero eandem habitare contenderet et convertere in suos usus, hi domum attingerent sub diverso respectu et ob fines diversos, attamen neuter eam posset habere. En quibus principiis adversarii nitantur! Exempla vero, quae afferuntur ex festis ac beneficiis, contrarium evincunt;

M) Carriere loc. cit. num. 568.

Ibid. n. 571.

«9 Ibid. .

M) *De instil, sacerdotum, De Matrimonio*, lect. IV.

'.) *De Mair.* lib. VII. dist. 3. num. 2.

3l) *De Matrim.* cap. 11. n. 14.

”) Lib. TV. tit. 1. n. 150.

w) *Instil, canonic*, lib. II. tit. 9. num. 2.

3<) Doleo, quod debeam inter hos theologos recensere ipsum Itturiaga, qui in op. cit. *Confulazione deW avvocato pistojese*, cap. 1. §.2. edit. cit. vol. IV. pag. 82. haec scribit: «Non è già che io intenda di restringere la podestà del principe agli effetti civili del contratto, sicché non possa esendersi indirettamente agli effetti altresì del sacramento. No, che anzi all' opposto di-

chiaro, che i Principi secolari, attesa la loro sovranità, forniti sono di tutta la podestà, che basta di sua natura ad annullare si fattamente il contratto matrimoniale, che questo materia più non sia nemmeno del Sacramento." Verum quidem est, quod ibid, subdit immediate: >.A patio però, che vi concorra la Chiesa colla sua o positiva approvazione, o per lo meno permissione etc. Ast constituto semel principio, reliqua sequuntur. Sufficit adversariis vel latus unguis, ut cetera sibi vindicent. Ceterum et hic auctor in hac constituenda doctrina progreditur ex falso principio, quod contractus naturalis et civilis separatus spectari possit a sacramento in conjugii Christianorum.

ecquis enim vere catholicus tribuat principi potestatem *inconflictatam*, supremam, independentem in festa et beneficia ecclesiastica? Haec relinquenda sunt protestantibus et Pistoriensibus.³⁵

245. Nec felicius se expediunt adversarii ab incommodis sive conflictu, qui inde oriretur inter duas potestates. Nam imprimis inficiamur, ecclesiam potestate sua abuti posse, ut objectio supponit; deinde dicimus, ex ipsa rei natura in adversariorum hypothesis hunc oriri conflictum. Quod enim juxta ecclesiam conducit ad bonum spirituale, juxta potestatem civilem ducere potest ad temporale detrimentum, ut patet ex conjugii filiorum familias, quae justas ob causas irritare noluit Tridentinum, ad conscientiae tranquillitatem in non paucis casibus; contra vero ob familiarum perturbationes aliasque causas eadem irritat in diversis regionibus lex civilis; et en quomodo in hoc aliisque prope innumeris ejusmodi casibus absque potestatis abusu oriantur conflictus, sed oriantur necessario atque ex ipsa rei natura in adversariorum sententia.

246. Facile quidem est *speculative*, ut ajunt, tolli haec in eo; illi-oda, si nempe utraque potestas intra limites suos se contineat, ast *practice* est difficillimum, ut constat ex iis, quae paulo ante commemoravimus, et ex experientia liquet. Id ipsum confirmatur ex tot mediis, quae ad hunc finem obtinendum excogitarunt istius sententiae patroni, quorum alia absurda sunt, alia inepta et ecclesiae injuriosa.³⁶

“Sane cum synodus pistoriensis, prop. LXXIV. adstruisset episcopo fas esse *jure proprio* transferre dies ab ecclesia praescriptos pro festis jejuniisve celebrandis, haec propositio proscripta fuit ut *(alsa, juris conciliorum generalium ei summorum pontificum laesiva, scandalosa. schismati anens, a Pio VI. Quid, si synodus jus istud saecularibus principibus vindicasset? Quare cum principes, attentis temporum adjunctis, optassent aut translationem aut abrogationem festorum, ad s. sedem confugerunt, ut eam oblinerent; quomodo igitur Carrière tribuit principibus saecularibus jus directum et immediatum in dies festos et in beneficia?*

3ß) Nam aliqui, statuentes Matrimonii materiam esse contractum matrimonialem civiliter legitimum ac validum, intulerunt, de principali Matrimonii re politicae societatis esse judicare, ecclesiae vero non nisi potestatem circa administrationem sacramenti relictam esse, ita tamen ut ejusdem leges subessent *placito regio*/ uti Dolliner

in op. cit. *Handbuch des in Oesterreich geltenden Eherechts*, seu *Manuale juris matrimonialis in Austria vigentis*. Alii docent, componi posse dissidia, si ecclesia in suis caeremonialibus legibus, et in sanciendo impedimento Matrimonium, ut ipsi loquuntur, tantum impediens sese principiis seu statutis civitatis accommodaverit, et palam declaraverit: leges illas canonicas Matrimonium prohibentes, quae a statu politico probatae non fuerint, abrogatas esse; uti auctores scripti periodici: *Archiv für das katholische Kirchen- und Schulwesen*, seu *Archiv für die katholische Kirche* pro catholica ecclesiarum scholarumque natura, Francofurti. 1810, tom. I. quaest. 2: *Kann der kathol. Geistliche bei Schliessung der Ehe Civilbeamter und Pfarrer zugleich seyn?* seu *Utrum Ecclesiasticus catholicus possit in Matrimonii contractu civilis magistratus et parochus simul esse?* Sic etiam scriptores alterius ephemeridis: *Theologische Zeitschrift von Batz und Brenner*, seu *Theologicae ephemerides exaratae a Batz*

247. IH vero, quod postremo loeo objicitur, non posse scilicet (Iu m negationes, ciijiismodi sunt impedimenta, contradictorias esse, discutiendum logicis relinquimus; nos contenti erimus animadvertere, adversarium ludere in verbis. Quamvis enim impedimenta per se effectum negativum eni- cient, et. si ad eundem effectum producendum ab utraque potestate con- stituantur, numquam possint esse contradictoria; si tamen altera declaret conjugium validum, quod ab altera irritum declaratur, oritur profecto col- lisio et contradictoria oppositio. Id porro contingit in pluribus casibus; ita ut saepe idem conjugium, quod juxta sanctiones canonicas legitimum esset, c. gr. conjugium filii familias invitis parentibus, esset illegitimum ac nullum juxta sanctiones civiles. Idem dic de ceteris.

248. Ad 2. *Neg.* Sive attendamus ad priora saecula sive ad poste- riora. Etenim licet prioribus saeculis principes leges sanxerint conjuga irritantes, uti ostendimus, vim nullam habuerunt quoad connubia fidelium nisi approbatione tacita aut expressa ipsius ecclesiae, quae, cum illas leges honestati ac juri divino conformes esse deprehenderit, eas adseivit ac suas fecit; quod si eas deprehendit iisdem principiis adversari, aut rejecit aut correxit. Falsum propterea est, quod cum De Dominis et Launojo³⁷ uni- versim asserunt adversarii aut saltem innuunt, illam potestatem principes exercuisse nullatenus obsistente, immo probante ecclesia. Contrarium si- quidem constat ex facto, ex omnibus scilicet illis canonicis sanctionibus, quibus leges illae aut abrogatae aut correctae fuerunt.³⁸

et Brenner, vol. IV. pag*. 437 et seqq. Bambergae 1811. II *sind die Collisio- nen zwischen Staats- und Kirchen-Ge- setzen in Bezng auf die Ehehindernisse ztt heben?* seu *Quomodo sint auferendae collisiones inter leges status et ecclesiae circa impedimenta matrimonialia?* Nec de- fuerant, qui *ecclesiae protestanticae* exem- plum altalerint, quam affirmarunt *media via* in hoc argumento incedere, adeoque tunc-tunc tutissimum iter Marklln, *Ueber die Ehe. Eine dogmatisch-kirchenrechllche Abhandlung*, seu *Dissertatio dogmatico- canonica de Matrimonio*, quae inserta est in *Klaiber's Studien der evangelischen Geistlichkeit Wurtemberg*#, seu *Studia euangelici cleri Wurtemberg*, a *Klaiber conscriptu*, vol. VI. pag. 144 et seqq. Sane Chemnitius *Exam. Cone. Trid.* part. II. pag. 433. ad can. XII. haec habet: «Quia 3Iatriinonium in ecclesia normam habet ipsum verbum Dei, et in causis matrimo- nialibus nulli accidunt casus conscientia-

rum, ecclesia non potest prorsus et sim- pliciter causas matrimoniales a se ad poli- ticum magistratum rejicere. Numquam vero vetus ecclesia causas matrimoniales ita ad suum forum transtulit, ut prorsus excluderet politicum magistratum; ferre enim leges ad magistratus officium perlinet. Nempe hucusque pervenerunt, qui rati sunt posse facile componi dissidia, quae oriri solent inter utramque potestatem circa jus sta- tuendi impedimenta dirimentia. Itaque nulla alia suppetit via ad incommoda haec tol- lenda, quam juxta sanam doctrinam tribuere ecclesiae jus Matrimonii vinculum et sa- cramentum, principibus vero jus in effectus civiles in foro externo.

ST) Jam Spalatensis, op. et loc. cit. n. 6- scripserat: *Leges (imperatorum) invenio, resistentiam non video*. Launojus effatum istud mire amplificat, op. cit. pag. 771. Cf. Leullier, op. cit. *Obsero*. IV. §. 7.

Benedicius XIV. *De Sgnodo*, loc. cit. nempe lib. IX. cap. 11 et 12. plura ex-

249. Quod ei sermo sit de saeculis posterioribus, in quibus, ipsis factis, sola ecclesia hoc jus exercuit, vere gratis adversarii asserunt, principes pro sua erga ecclesiam pietate curam causarum matrimonialium eidem reliquisse. Nam nec tempus assignare possunt hujus concessionis nec documenta; meris conjecturis indulgent, et tales quidem afferunt, ut, si admitterentur, fraudulentam usurpationem ex parte ecclesiae indicarent.³⁹ Restat praeterea semper dissolvenda in hac hypothesis difficultas, quae petitur ex concilii tridentini agendi ratione, dum soli ecclesiae tribuit hanc potestatem⁴⁰, non reclamantibus, immo probantibus principum legatis et oratoribus, qui certe non siluissent, si saltem in dubium revocatum esset jus principibus innatum, proprium ac tale, cui, etiamsi voluissent, cedere non potuissent juxta ipsos adversarios.

250. Ad 3. *D.* Plures theologi exteri eandem doctrinam tuentur cum illis tamen coarctationibus, quas adversarii non admittunt, et quidem iusto merito, *C.* jure merito et absque coarctationibus, *N.* Utique fatendum est, nonnullos theologos externos tenuisse sententiam de jure principum proprio in statuendis impedimentis dirimentibus; verum hic non pauca sunt animadvertenda: ac 1°. eorum plerosque ea scripsisse aetate, qua hac in parte plena vigeat inter civitatem et ecclesiam concordia; nec praeviderunt, quae saeculo superiori ex occasione hujus sententiae dissidia exorta sunt; 2°. ipsos eam doctrinam iis circumscripsisse limitibus, ex quibus nihil esset pertimescendum; nam simul docuerunt, non posse principes nisi cum subjectione atque, ut ajunt, cum dependentia ab ecclesia eam potestatem exercere⁴¹; 3°. nonnullos praeterea inficiatos esse, jus istud esse principum pro-

hibet exempla legum imperialium, quae a jure canonico correctae et improbatæ sunt. Mirum proinde videri debet, Carrière pro se adducere hujus pontificis auctoritatem. Id ipsum nos superius ostendimus ex confessione auctoris protestantis Bockehmann.

39) Profeclo D. Carrière, loc. cit. n. 571. scribit: „Hujus concessionis initium precise assignari nequit, sed paulatim invaluit. Quidam dicunt, usum illum invaluisse circa tempora Caroli M. de quo vide Gerbais, part. III. cap. 3. pag. 379 et seq. Alii dicunt, ortum verisimiliter habuisse, quando, gentibus barbaris varias imperii paries invadentibus, magna inducta est confusio; qua posita, cura legum ad mores spectantium ad pastores ecclesiae quasi naturaliter devoluta est.**

40) Dixi, *soli ecclesiae* a tridentino concilio tribui potestatem statuendi dirimentia impedimenta; si enim verba can. IV. in

nativa sua significatione accipiantur, nemo inficias iverit, de *sola ecclesia* ea esse intelligenda, uti etiam palet communi loquendi usu. Etenim si quis ab aliquo sciscitaretur, cujus sit domus aut ager ille, ac responderetur: *Est Petri*, quis alio sensu acciperet hanc responsionem, nisi quod domus aut ager ad solum Petrum spectaret? Quis suspicaretur, eatenus dici domum illam aut agrum esse Petri, quatenus etiam sit Pauli aut Terentii? Quanto minus, si hoc diceretur in publico et solemni instrumento? Attamen, juxta adversarios, Tridentinum, dum hanc adstruit potestatem ecclesiae sub anathematis poena, intelligendum *etiam* esset de potestate civili. Quis sanæ mentis talia admittat?

41) Ita Sanchez, loc. cit. Kugler, n. 1040 et 1041; Salmanlicenses, cap. XI. n. 15; Itluriaga, loc. cit. alique passim.

primum et originarium, sed adventitiu in ipsisque traditum ex ecclesiae concessione⁴³; 4°. eosdem falso principio inniti in hac adstruenda sententia, quod scilicet contractus civilis materiam constituat conjugal⁴is nexus⁴, quod tamen nec adversarii amplius admittunt. Quae cum ita se habeant, patet, nullum suffragium ex horum theologorum sententia accedere posse ad doctrinam, quam impugnamus, cohonestandam. Addimus, vel ipsum clerum gallicanum ad haec usque fere tempora communi sententiae adstipulatum esse, uti ex certissimis documentis constat⁴⁴; nec etiam nunc temporis deesse Gallos theologos, qui eidem adhaereant.⁴⁵

Ita Basii. Pontius, op. cit. cap. XL Bernard. Bauer, *Theol- univers, doym.* tom. IIL pag. 2 Ô; Fejer, *Matrim. es: instit. Christi..* Pest. 1835. pag. 43. Tournely, loc. cit. principes civiles nonnisi concurrente ecclesia impedimenta Matrim. statuisse probat: 1°. ex edictis principum Cbilperici anno 577., Childeberti anno 595-, Carlomanni anno 743-, Caroli M. in *Capital.*, Caroli Calvi, Henrici II., Caroli IX. etc.; 2°. ex eo quod principes ipsi in propria causa ad potestatem ecclesiasticam se contulerint; 3°. ex eo quod reges in suis edictis accurate distinxerint id, quod in Matrimonio politicum est ab eo, quod est spirituale. Hic autor tamen postea non satis sibi cohaeret.

«3) Constanter fere omnes theologi, qui hanc sententiam tenuerunt, ut fundamentum constitueront, contractum civilem esse materiam sacramenti, uti etiam ex allatis ipsorum testimoniis constat. Cum vero Carrière vidisset, hoc fundamentum facile subrui, ipse constituit, contractum *naturalem* esse sacramenti materiam, ita ut a principe ineptus reddi possit ad materiam sacramenti.

°) Inter ceteros Gallos theologos satis sit recensere Nat. Alexand. qui, *Theol. dogm. et moral.* lib. II. art. 3. prop. 1. scribit: »Regum christianissimorum edicta, quae Matrimonia filiorum - familias invit^{is} parentibus invalide contracta declarant, invalide, inquam, quoad effectus quosdam civiles, non quoad rationem sacramenti, sive quoad substantiam contractus, qui materia sacramenti proxima est. Sic etiam Isaac.

Habert, in op. *De justitia connubialis edicti, quod Ludovicus XIII. de filiorum nuptiis invit^{is} parentibus, annis 1629. et 1639. promulgaverat.* Sic alii apud Muzarelli, opusc. cit. pag. 221 — 225. Id ipsum constat ex cleri gallicani expostulatione facta ob edictum Ludovici XIII, blesense dictum, anno 1579. confirmans, quo *invalide contracta* declarabantur conjugia, quae celebrata non essent ad ejusdem edicti normam. Petiit porro clerus, 1°. ut declararetur, ..ut non aliter intelligantur hae voces valide aut invalide contractum Matrimonium, quam per relationem ad contractum civilem, et nullatenus ad contractum spirituale sacramenti; 2°. ut non adstringantur ecclesiastici ad judicandum secundum hujus edicti (Ludov. XIII. anno 1629.) simulque blesensis articulos, sed juxta sacros canones et ecclesiastica decreta, quae sunt unica regula et norma judicii ecclesiasticorum.- Respondit porro rex per suum regium consilium his verbis: „Commonitio cleri, quod spectat ad priorem difficultatem, sic resoluta fuit: Valide aut invalide contracta Matrimonia non esse aliter explicanda quam per solam relationem ad contractum civilem per laicos judices; altera pariter difficultas justa et rationi congrua visa est." (*Document, cleri Gallic*, tom. V. apud Muzarelli, opusc. cit. pag. 225.) Haec ipsa refert Carrière, op. cit. n. 585. aliaque addit n. 586.

45) Inter ceteros Bouvier, qui in edit.3. mutavit sententiam, quam antea propugnaverat. Cf. *Memorial Cathol.* tom. XII pag. 49.

PROPOSITIO IV.

Causae matrimoniales spectant ad iudices ecclesiasticos et quidem causae omnes ad solos ecclesiasticos iudices spectant.

251. Quoad priorem partem enunciata propositio de fide est, ut constat ex recitato can. XII. tridentino, Sess. XXIV.¹ et ex superius vindicatis; posterior pars est certa, ut ex dicendis patebit.

252. Causarum vero matrimonialium nomine illas omnes complectimur, quae relationem habent ad ipsum Matrimonii vinculum seu ad sacramentum; minime vero eas, quae, ut paulo ante declaravimus, ipsi vinculo extrinsecae sunt.² Quo sensu statuimus, *omnes* omnino causas matrimoniales spectare ad *solos* iudices ecclesiasticos; reliquae enim spectare possunt ad iudices saeculares.

253. Haec autem quaestio permisceri nequit cum ea, quam de impedimenti hucusque instituimus; quamvis enim maximam hae habeant inter se affinitatem, altera tamen ab altera sejungi debet. Nam etiam in illorum, quos refellimus, sententia, quod competat principibus jus statuendi impedimenta dirimentia, causae matrimoniales pertinere debent ad forum ecclesiasticum.³

254. Quibus praemissis, sic priorem partem adstruimus adversus haereticos, quibus tridentinum canonem suum opposuit. Ex demonstratis Matrimonium est sacramentum, ita ut in Christianorum conjugiiis contractus a sacramento non distinguatur; atqui ad ecclesiam pertinet de sacramentis judicare; ergo et de contractu, ex quo sacramentum constat.

255. Deinde, ipsis protestantibus ultro fatentibus, quamvis conjugium non esset sacramentum, est tamen res conscientiae ac divinae institutionis, atque a legibus divinis pendens; ad ecclesiae igitur pastores spectat inquire et judicare, utrum legitimum sit, honestum ac licitum, et ad divinae

¹) Talem fuisse mentem concilii tridentini, definiendi scilicet ut articulum fidei, ad ecclesiasticos iudices spectare causas matrimoniales, atque ita fuisse intellectum can. XII. cum editus est, fidem facit ipse Paulus Sarpius, qui refert apud Pallavic. *Hist. conc. Trid.* lib. XXIII. cap. 9. n. 11: ■Che parve strano a' politici il farsi articolo di fede, che le cause matrimoniali appartengano al giudice ecclesiastico."

T) Cf. Bellarm. *De Malrim.* cap. 32. n. 3 et seqq.

Hinc Pallavicini, loc. cit. n. 12. postquam evertit, quod Paulus Sarpius assum-

pserat ad carpendum hunc can. XII. subdit: >.Ma tuttociò sia detto a rifiuto di quel che assume il Soave nell'oggezione, non a difesa di questo canone Tridentino, alia quaje non facea di mestieri: trattandosi in esso non di statuire gl'impedimenti, ma di conoscer le cause matrimoniali. Senza dubbio, tosto che al Matrimonio sia conceduta la dignité di Sacramento, s'arguisce con evidenza, che locchi alla Chiesa la potestà di giudicar quello, che è necessario per giudicarne il valore; come in tuiti gli allri Sacramenti si §corge.

legis normam exactum; alioquin paci et tranquillitati conscientiae non prospiceretur.

256. Demum id ipsum evincitur ex agendi ratione Christi, apostoli Pauli, et perpetua ecclesiae praxi. Christus enim causam de repudio ac de divortio judicavit, Matth. V. et XIX. nec eam ad magistratum politicum remisit, prout fecit, cum ageretur de haereditate, Luc. XII. 14. Sic etiam apostolus, I ad Cor. VII. causam judicavit de conjugio inter fidelem et infidelem.

De praxi autem ecclesiae tot sunt documenta, quot roman, pontificum decreta et canonum sanctiones, quae quovis saeculo editae sunt ad conjugia spectantes. Quoties exortum dubium est, non ad principes saeculares aut magistratum politicum, sed ad ecclesiae pastores excutiendum et judicandum delatum est. Numquam legimus, tribus praesertim prioribus ecclesiae saeculis, Christianos ad civiles magistratus causas conjugales judicandas detulisse.⁴

257. Atque hinc factum est, ut Lutheri sectatores vel primo ipso reformationis, quam vocant, saeculo, principium de solius regiminis civilis in Matrimonia auctoritate non ubique adoptaverint. Immo eo usque progressi sunt, ut suscipere coeperint jus canonicum catholicorum illudque ceu normam in causis matrimonialibus dijudicandis ad forum suum ecclesiasticum derivare studuerint.' Hinc Bohmerus scribere non dubitavit: *Adeo causae matrimoniales ad consistoria nostra spectant, ut doctrina juris pontificii universa de hac materia fere recepta sit.....ut nequidem magistratus saecularis per modum praeventianis de iis cognoscere queat .... proinde quaestio principalis tamdiu suspendenda, donec de causa natalium in foro ecclesiastico fuerit cognitum.*⁶ Hanc eandem sententiam anglicani sectantur, quamvis suo regi tribuant proprietatem principis seu capitis ecclesiae.⁷ Nec mirum,

Cf. Beilarm. loc. cit

5) Id nominatim facium est in *Ordine regulative ecclesiae brunscicensis ac lunenburgensis* anno 1569 (cf. Wiltig., *Auszug der Churfürstlichen B. L. Landesgesetze, seu Epitome juris territorialis statuum electoralium*, Gotting. 1780.); item in *Regulamento consistoriuli Brnndeburgico* anno 1753. Cf. etiam quoad annum subsequent. *Novum corpus constit. Prusso-Brandenburgens. praecipue Afarchicarum*, edit. 2. Berolini 1764; nec non *Annalen des katholischen, protestantischen und jüdischen Kirchenrechts*, von Lippert, I Heft, seu *Annales juris ecclesiastici catholici, protestantici et judaici*, fasc. 1.

pag. 25 et seqq. Francof. ad Moenum 1831. Quod mirum esse non debet, cum, testi* auctore ipso protestante libelli: *Ueber die heutige Gestalt des Eherechtes, seu De hodierna juris matrimonialis forma*, Berolini 1833. pag. 8 et 9. Lutherus ipse, qui omnem de matrimonialibus causis cognitionem principibus asserebat, non dubitaverit tamen ipse etiam in iisdem propria auctoritate sententiam dicere, perinde ac si essent causae mere spirituales et ecclesiasticae. Cf. Roskovany, op. cit. *De Alatrim. in ecclesia cathol.* §. 3.

*) *Jur. eccles. Protestant*, tom. II. tit. 2. §§- 25, 26, 27.

7) Cf. op. cui tit. *Il peccato in Reli*

cum vel ethnici, ipso natume lumine ducti, Matrimonium tamquam rem Bficrain habuerint, et sacerdotibus judicandam reliquerint.”

258. **Altera propositionis pars** ex priori fluit. Etenim si ratio sacramenti, inhaerens contractui naturali ex Christi institutione, est fundamentum, quare causae matrimoniales ad ecclesiam spectent, cum haec ratio universalis sit, et omnes prorsus causas matrimoniales afficiat, quae ad conjugii vinculum referuntur, evidens est, ornnes prorsus causas matrimoniales ad solos judices ecclesiasticos pertinere.

259. Ad effugium porro quod attinet, invectum a nonnullis aulicis scriptoribus, ut se ab anathemate tridentino subtrahant, iis ipsis verbis placet illud evellere, quibus usus est Pius VI. in epistola, quam sub forma Brevis dedit ad episcopum motulensem: *Ignotum nobis non est, scribit, quosdam adesse, qui saecularium principum auctoritati plus nimio tribuentes, et verba hujus canonis (XII.) captiose interpretantes, illud defendendum susceperunt, ut quoniam tridentini patres hac dicendi formida usi non fuerint ad solos judices ecclesiasticos aut omnes causas matrimoniales, potestatem reliquerunt judicibus laicis cognoscendi saltem causas matrimoniales, quae sunt meri facti. Sed scimus etiam, hanc captiunculam et fallax hoc cavillandi genus omni fundamento destitui. Verba enim canonis ita generalia sunt, ut omnes causas comprehendant et complectantur: spiritus vero sive ratio legis adeo patet, ut nullum exceptioni aut limitationi locum relinquat. Si enim hae causae non alia ratione pertinent ad imum ecclesiae judicium, nisi*

gione e in logica degli atti e decreti del concilio diocesano di Pistoja, cap. 28. pag. 328 et seqq.

*) Sic scribit Deodatus in epist. cit. ad antecess. taurinensem, §. 17. pag. 21: -Nationes omnes gentilium, aegyptiorum nempe, graecorum ac romanorum, necnon aliae nunc etiam viventes ethnicorum respublicae, et habuerunt et habent religiosum Matrimonii vinculum, de quo tamquam de re sacra judicant. Naturae vox nationum firmata consensu, nunc amplius non exauditur ab iis, qui unice veram fatentur Christianam religionem. Novitatis amor impotens (de te non loquor, clarissime vir), turpis quorundam nomine theologorum adulatio, nec ab iis audita, quibus eam student oflerre, et perversum ac male erga aposlolicam romanam ecclesiam, omnium matrem et magistram, animatum ingenium, seu potius indomitus ac eflraènatus furor, universae naturae voces a corruptissimis ethnicis, ab inimicis ecclesiae helerodoxis

auditas, nunc amplius non exaudiuntur.« Jam Jacoh. Cujacius, *Paratilia in libros quinquaginta Digestorum*, lib.XXIII. lit.II. *De jure nuptiarum*, scripserat: -Est autem titulus hic de ritu nuptiarum, quod pontificale verbum est; nam et quas fas esset duci, pontificum notionem fuisse intelligimus ex Tacito I. et Dione XLVIIT. qua item solemnitate, veluti deductione in domum mariti, et aquae ignisque praelatione et acceptione.** Cf. tom. I. col. 522. Quid? quod ipsum agnoverit impius Mirabeau, qui in publicis comitiis, anno 1790. haec verba protulit: ..C’est à l’église, dont la hiérarchie est de droit divin, à régler la manière de juger ses causes, et en qui réside la puissance d'ordonner sur chacune; car vouloir régler les droits de la hiérarchie chrétienne établie par Dieu même, comme dit le concile de Trente, c'est assurément le plus grand attentat de la puissance politique contre la puissance religieuse.** Tanta est veritatis vis!

*quia contractus matrimonialis est vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentis, sicut haec sacramenti ratio communis est omnibus causis matrimonialibus, ita omnes hae causae spectare unice debent ad iudices ecclesiasticos, cum eadem sit ratio in omnibus, ut concors est canonistarum sententia, ne iis quidem exceptis, quos minime favere ecclesiae juribus satis superque eorum scripta demonstrant. Etenim ut verbis utamur Van Espenii (Jus Eccles. part. III. tit. 2. cap. 1. n. 4. et n. 11 et 12.): Unanimi consensu receptum est, causas sacramentorum esse mere ecclesiasticas; easque, quantum ad substantiam earum, ad iudicem ecclesiasticum privative spectare, nihilque circa eorum validitatem aut invaliditatem iudicem saecularem posse decernere, eo quod hae ex natura sua sunt mere spirituales. Et sane, si quaestio versatur de validitate ipsius Matrimonii, solus iudex ecclesiasticus est competens, ipseque solus de hac quaestione cognoscere potest etc.*⁹ Hucusque Pius VI. qui praeterea in Constit. *Auctorem fidei*, prop. LVELI. synodi pistoriensis damnavit, quae statuit, sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad Matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum praescripto subjacere, — quasi actus disponens ad sacramentum non subiaceat sub hac ratione juri ecclesiae; quae quidem propositio falsa, juris ecclesiae quoad effectus etiam e sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes laesiva, disciplinae ab ecclesia constitutae derogans declaratur, et ut talis proscribitur.

260. Cum porro fundamenta contrariae assertionis seu doctrinae anticatholicae unice constituentur ex separatione contractus et sacramenti, ex legibus principum, ac demum ex *captiuncula* illa, quae a summo pontifice Pio VI. omni destituta fundamento declaratur et menti tridentini concilii contraria, supersedemus a nova confutatione harum difficultatum, quas jam diluimus, cum in praecedentibus propositionibus adversus apostatam M. Ant. De Dominis, Launojum, aliosque eorum assecclas disputaremus.

261. Praestat potius inquirere ad pleniorum gravissimi hujus argumenti absolutionem, utrum possit episcopus dispensare in Matrimonii impedimentis dirimentibus. Benedictus XIV. *De synodo dioecesana* lib. IX. cap. 2. quaestionem hanc expendit, ostenditque nulla ratione episcopo competere facultatem relaxandi haec impedimenta, saltem quae publica sint, et cum patet accessus ad s. sedem. Nam cum ejusmodi impedimenta ortum habeant aut a concilio generali aut a suis pontificibus, nequit episcopus, utpote inferior, auctoritate propria, eorum decreta infringere, iisque ulla ratione contraire. Sic etiam *negative* resolvit eandem quaestionem Pius VI. in litteris datis ad archiepiscopum electorem trevirensis die 2. Febr. 1782.¹⁰

9) Die 16. Sept. 1788. apud Moser, *De impedimentis Matrimonii*, n. XIII. pag. 175. Mechlin. 1834.

10) Apud Moser, op. cit. *De impedi-*

mentis Matrim. etc. pag. 167. n. 10. ubi, cum pontifex pluribus rationibus fuse quod sibi proposuerat, ostendisset, concludit: -Omnino igitur sustineri neutrum potest,

Quare episcopi nequeunt absque manifesta usurpatione sibi hanc arrogare facultatem, cum haec solis summis pontificibus competat. Ex his patet, a vero abludere nonnullos neotericos, qui ad episcopos remittunt, pro impediti publici dispensatione, eos, qui aliquo irretiti impedimento contrahere conjugium contendunt.¹¹

262. Quae de ecclesiae potestate in Matrimonii impedimentis et causis hactenus attigi, si vulgo minus probentur, nil moror. Ea siquidem cogitatione delector quod traditionis vestigiis ingressus, non ab haereticis modo, sed a theologis aulae magis quam veritati faventibus causam Christi vindicaverim. Semen erroris jecere novatores, aulae theologi evolverunt. Nostra autem aetate consiliis in melius revocatis, scriptores cunctis suffragiis, si nomen unius alteriusve expungas, hanc a principibus potestatem ablegare coeperunt.

CAPUT IV.

DE MATRIMONIIS MIXTIS.

263. Conjugia *mixta* ea dicuntur, quae inter catholicum et acatholicam, aut e converso inter catholicam et acatholicum celebrantur. Acatholicorum autem nomine hic significantur aut haeretici aut schismatici, omnes scilicet qui extra unicam veram ecclesiam inveniuntur, et ad aliquam sectam huc schisma spectant, qui tamen communi Baptismi ratione Christianorum nomine censentur.

264. Ratum jam apud omnes est, ejusmodi conjugia valida esse;

vel ecclesiam jure proprio non habere potestatem constituendi impedimenta dirimenda, vel episcopum quemlibet posse impositum a catholica ecclesia legis vinculum dissolvere etc."

”) Inter ceteros Georg. Rechberger, op. cit. *Manuale dei jius eccles. austriaco*, tom. II. §. 160. ubi scribit: „Pcr tal motive è decretalo, che mai non si possa negare, e gratuitamente si debba concedere la dispensa che alcuni di delicata coscienza domandano nel grado di cognazione proibito dalla legge civile." Merito idcirco hoc opus a s. sede in Indicem librorum prohibitorum relatum est decreto 17. Jan. 1820. Deinde vero imperat. Franciscus I. decreto 30. Aprilis 1833. eliminavit idem opus c scholis omnibus seminariorum regni lombardo-veneti; et decreto 31. Januar.

1834. extendit hanc suam determinationem ad omnes Universitates provinciarum germanicarum, et cum *Jure canonico* Rechberger eliminavit pariter e cursu theologico *Historiam ecclesiasticam* Dannenmayr. Hac ratione facium est, ut illi auctores, qui veriti non sunt, ut hominibus assentirentur, prodere veritatem, nec Deo placerint nec hominibus, ut passim fit.

‘) Irrita esse conjugia inita inter catholicos et acatholicos nonnisi pauci jurisperiti docuerunt, quos recenset Basilius Pontius in *Appendice de Matrimonio catholici cum haeretico*, cap. I. num. 2; contraria vero sententia recepta est unanimi consensu a theologis et canonis, qui omnes adhaeserunt doctrinae s. Thomae, qui in lib. IV. *Sent.* dist. 39. qu. 1. ad 5: »Si aliquis fidelis, *inquit*, cum haeretica

sic etiam, ea per se esse illicita, udvu ut sine romani pontificis dispensatione iniri legitime nequeant, pariter nunc inter omnes convenit, et nos postea ostendemus.

265. Cum vero romani pontifices nonnisi ob graves causas et tantum sub appositis conditionibus ejusmodi dispensationem concedant, quibus conjugum prolisque aeternae saluti prospiciatur, hinc factum est, ut iis servatis non modo nullum caperet detrimentum catholica ecclesia ab iis conjugiiis, sed non modicum inde emolumentum derivaret. Sane experientia id patefecit tum alibi, tum praesertim in provinciis foederatis Americae septentrionalis et in Anglia, ubi horum coimubiorum celebratione factum est, ut fides catholica magnum incrementum coeperit, ac novos in dies progressus faciat.

266. Si vero mixta haec connubia sine illis conditionibus et cautionibus celebrentur, extremam afferunt perniciem catholicae religioni, uti pariter experientia ostendit in illis regionibus, in quibus sive ex praesulum negligentia sive ex illata vi illae servatae non sunt. Hoc probe perspexerunt nonnulla acatholica gubernia, quae, posthabitis solemnibus et publicis promissis et pactis de servanda religione catholica novorum subditorum quos acquisierunt, conspirarunt ad eandem penitus abolendam. Ut finem hunc obtinerent inter tot media, quae invenerunt, et hoc de promovendis, quotquot potuissent, connubiis mixtis maxime idoneum reppererunt. - Ab initio caute et clanculum prout rerum adjuncta poscebant, res deducta est: malis artibus praeterea, fallaciis, quandoque etiam apertis mendaciis pastorum catholicorum zelum et vigilantiam eludere horum guberniorum ministri nisi sunt³ Cum vero haec detecta fuerunt, tunc demum, deposita

baplizala Matrimonium contrahit, verum est Matrimonium, quamvis peccet contrahendo, si sciat eam haeticam; sicut peccaret, si cum excommunicata contraheret. Non tamen, propter hoc, Matrimonium dirimeretur.⁴

*) Cf. Tract. *De cera religione*, part. II. n. 251. not. 28. pag. 244. ubi inter tredecim praecipua media, quibus utuntur acatholici ad promovendum proselytismum, et ad religionis catholicae extinctionem, recensuimus undecimo loco Matrimonia mixta in regionibus seu provinciis catholicis. Incredibile dictu est, quanto studio postremis his annis schismatici et haeretici haec mixta connubia promoverint, tamquam medium omnium aptissimum ad finem, quem illi intendunt, assequendum.

3) Cf. *Esposizione di fatto documen-*

tata su quanto ha preceduto e seguito la deportazione di Monsignor Droste Arcivescovo di Colonia; gallicè: Exposé des faits appuyés sur les documents et relatifs à tout ce qui a précédé et suivi l'enlèvement de Msgr. De Droste, archevêque de Cologne, publié à Rome sous la date du 4. Mars, Louvain et Bruxelles 1838. Hac porro expositione saepe utar, cum et authentica sit atque a s. sede promanaverit; moneo tamen eam mihi praesto esse, quae denuo recusa est in 8. Cf. etiam opusc. cui lit. «Lettres écrites de Rome à M. le comte de Montalembert, pair de Trance, sur la conduite du gouvernement prussien envers l'archevêque de Cologne, par l'abbé P. P.*1 pag. 21. Paris 1838. Ex praefat. ad justificationem diplomaticam, factam a gubernio borussico

persona, exiliis, deportationibus aliisque saevitiis sacerdotes catholicos cogere ad ejusmodi nuptias jungendas seu benedicendas sategerunt, omissis duabus praecipuis conditionibus a romanis pontificibus iterum iterumque inculcatis, ilarum prior est, ut conjux catholicus promitteret, se effecturum, quod ex se erit, ut respective futurus maritus aut uxor ad religionem catholicam convertatur; altera vero, eaque potior, ut universa proles in religione catholica instituatur.⁴

267. Has conditiones utpote contrarias fini, quem unice intuebantur, gubernia illa acatholica omnino respuerunt, jusseruntque episcopos parochis sibi subjectis demandare, ut nuptiis mixtis benedicerent, omni admonitione praetermissa, omnique conditione seposita, quin etiam ne auderent denegare *sacramentalem absolutionem* parti catholicae, quae detrectaret se subicere conditionibus praescriptis a rom. pontificibus, ac novissime a Pio VIII. tum in *Brevi*, tum in instructione, quam eidem adjecerat. Ejusmodi conditiones adversari legibus gubernii declararunt nec proinde servari posse reumque fieri, qui civiles leges circa hos articulos praevaricaretur.⁵ Nonnulli praesides in regno borussico ab initio, partim animo fracti, partim decepti, ad tempus jussionibus illis cesserunt⁶, donec archiepiscopi coloniensis et

circa deportationem archiepiscopi coloniensis, patet, crimen, et quidem unicum, cujus causa in exilium actus est archiepiscopus, in eo situm fuisse, quod cito nimis vulgaverit secreta gubernii mandata. En praefationis verba in sermonem gallicum conversa; »Car à peine lui eut-on transmis la volonté du roi son maître, qu'il provoqua les esprits à la révolte par la publicité précoce qu'il donna, vis-à-vis du peuple, aux ordres du gouvernement;... alluditur autem ad conventionem, de qua paulo post disseremus.

<) Cf. *Breve* Pii VIII. dat. die 25. Mart. 1830. in cit. *Exposit.* docum. num. III. pag. 5.

5) Cf. cit. *Exponit*, pag. 22 et seq.

e) Archiepiscopus com. De Spiegel fuit instrumentum, quo usus est borussici regni negotiorum gestor Bunsen ad articulos conficiendos in conventionem habita Berolini die 19. Junii 1834. quibus eludebantur quaecumque in cit. *Brevi* Pii VIII. constituta erant circa celebrationem conjugiorum mixtorum. Hujus conventionis existentiam constanter negavit Bunsen, quoties a s. sede de ea interpellatus est, ut constat ex cit. *Expositione* et ex adnexis documentis.

Attamen eidem jam subscripserant episc. trevirensis, monasteriensis et paderbornensis. Cf. praeterea *Epist.* cit. pag. 30. Jam vero ex seductione et infirmitate his gubernii jussionibus cessisse tam ipsum archiepisc. com. De Spiegel quam episcopos reliquos dubitari nequit. Quod attinet ad tres memoratos episcopos, constat ex solemni eorum retractatione, praesertim vero episcopi trevirensis, cum animam ageret, de qua postea dicemus; quod vero spectat ad arch. com. De Spiegel, planum fit ex epistola, quam ad unum ex collegis suis scripsit die 23. Jan. 1832. Quoniam vero haec epistola nondum vulgata est, quod sciam, placet hic eam integre subicere, quae sic mihi lingua gall, communicata est: ..J'exprime à Votre Grandeur la reconnaissance profonde que je lui dois pour la lettre riche en contenu dont Elle a daigné m'honorer sous la date du 14. de ce mois. Cette lettre a été, sous beaucoup de rapports, très-instructive pour moi. J'y ai trouvé en outre confirmée ma conviction, que notre carrière, à nous évêques catholiques, est semée partout d'épines dans nos états de la Confédération germanique. Nous avons peine à nous maintenir debout

posnaniensis, paütoraJi fortitudine praediti, mala catholicae fidei impendentia animadvertentes, virili plane animo se murum Opposuerunt pro domo Israel.

et à remplir, comme il couyicnt, et d'une manière réelle et fructueuse (*in realitate et efficacitate*), les obligations qui nous sont imposées à l'égard des ouailles confiées à nos soins. Votre Grandeur désire connaître ma manière de voir relativement à la marche à suivre dans le cas des mariages mixtes. Je m'empresse d'obtempérer à votre demande, quoique ma manière de voir ne concorde pas avec le contenu de la pièce que Votre Grandeur m'a communiquée confidentiellement. Vu l'ordre du cabinet royal, en date du 17. Août 1825. relatif aux cas de mariage mixte, vu, dis-je, cet ordre, qui est un empiétement profond sur la constitution de l'Eglise, et une violation, j'ai cru devoir enlever aux curés et attirer à moi la connaissance de tous les mariages mixtes, afin de garantir la cause sainte du sacrement de mariage, et de prévenir toute occasion prochaine de danger. Un curé n'est autorisé à demander la permission d'assister au mariage (*licentiam assistendi*) qu'autant que les futurs époux ont donné une déclaration volontaire que tous les enfans seront élevés dans la religion catholique. Par contre, je permets la publication des bans, quand on la demande, sans aucun égard à cette promesse; s'il ne se recouvre aucun empêchement, le curé délivre aux futurs époux une déclaration, par laquelle il constate que les proclamations ont été faites, et qu'il n'a été découvert aucun empêchement diriment. Si la cérémonie nuptiale est faite par le curé protestant, le mariage est valide même in foro ecclesiastico et indissoluble pour l'époux catholique; mais il demeure illicite. C'est pourquoi l'époux catholique se trouve sous le poids des censures ecclésiastiques, et il ne peut ici être porté secours qu'au tribunal de la confession et par le sacrement de la pénitence, *praestitis praestandis*. Tout ce qui s'éloigne de cette pratique, qui est pour moi pénible et pleine d'embarras, je le regarde comme canoniquement illégal. Ma manière d'agir a trouvé, il est vrai, de

l'opposition chez les autorités supérieures de l'Etat; les discussions en sont arrivées jusqu'au Chef suprême visible de notre sainte Eglise, et une décision du Pape sera toujours pour moi, comme cola convient, règle de conduite; comme au surplus les canons des conciles et autres décrets rendus par le Pape ou par la sacrée Congrégation à Rome sur les mariages mixtes, délestés par l'Eglise, servent de point d'appui à ma manière d'agir. La bonne intelligence qui règne entre Votre Grandeur et les professeurs de théologie catholique, admis à l'université protestante, me fait beaucoup de plaisir; par là il sera possible d'exercer une influence salutaire sur l'instruction et l'éducation des élèves en théologie. Mais quant à ce qui concerne l'examen *pro admissione ad seminarium episcopale*, cet examen me paraît être fait par l'Etat, et M. l'évêque n'y est admis que comme assistant. Cet état de choses est, à mes yeux, insultant pour l'évêque, et empiétant sur les droits de l'Eglise, dont l'exercice et le maintien sont affaire de l'évêque. L'approche du Carême m'a imposé le devoir d'adresser à mes diocésains une lettre pastorale sur la conduite qu'ils ont à tenir dans les temps présents toujours encore pleins d'oppression. Je prends la liberté d'en joindre ici un exemplaire pour Votre Grandeur, et lui réitérer l'assurance de ma considération illimitée.

Cologne, 23. Janvier 1832.

De Votre Grandeur épiscopale
Le très-obéissant serviteur
Ferdinand Spiegel,
comte de Desénberg,
archevêque de Cologne.

Ex hac epistola intelligimus: 1°. quinam fuerit verus rerum status, adhuc etiam in vivis agente arch. Spiegel, quidquid falso effutierit auctor *Justificationis*, quam paulo ante commemoravimus; 2°. nondum Spiegel post biennium, ex quo datum fuerat, innotuisse *Breoe* Pii VIII; 3°. quinam fuerint veri animi sensus hujus archiepiscopi,

Ast hormn alter ab archidioecesi sua avulaua est, alter vero omni ratione vexatus in moerore et lacrymia vitam ducere cogitur. Parochi illi, qui Deo magis quam hominibus obedire decreverunt, earndem sortem experti sunt, et experiuntur.

268. Ex hac rerum gestarum compendiosa expositione patet, eo dé-muni, relictis ambagibus, controversiam deduci: I. utrum conjugia inter catholicum et acatholieam, et e converso inter acatholicum et catholicam, legitime, saltem absque summi pontificis dispensatione, iniri possint; II. utrum sartis tectisque conscientiae juribus, possint sacerdotes catholici ejusmodi nuptiis benedicere, omissis conditionibus a s. sede praescriptis; III. utrum possint principes acatholici cogere sacerdotes catholicos ad eas nuptias jungendas, non appositis solitis illis conditionibus. Quas quidem quaestiones expendere aggredimur, praemissa fundamentali doctrina de his conjugiiis, ex qua ceterarum quaestionum solutio tamquam ex suo principio pendet.

PROPOSITIO I.

Conjugia inter catholicos et acatholicos regulariter illicita sunt, utpote graviter improbata jure naturali et divino, atque jure ecclesiastico penitus interdicta.

269. Propositio est certa et omnium doctorum calculo probata. Diximus porro, illicita esse haec mixta conjugia *regulariter*, ut singularem atque obsoletam illorum excluderemus sententiam, qui ea conjugia aut invalida prorsus aut ita illicita natura sua traduxerunt, ut numquam valide aut licite iniri possint, auctoritate etiam summi pontificis interveniente. Diximus praeterea, conjugia mixta esse illicita, utpote *improbata* ab utroque jure naturali et positivo divino; minime vero, quod iisdem penitus adversentur, ita ut, justa causa interveniente, exceptionem legitimam admittere non possint.

270. Jam vero hoc sensu constitutae propositionis veritatem ita per partes evincimus; Primo quidem improbari haec mixta conjugia **jure naturali** constat, ex eo quod quilibet vitare debeat grave perversionis periculum ac proinde propriae animae jacturam. Porro exploratum est, ejusmodi periculum multiplici ex capite inesse istis conjunctionibus. Cum enim haereticae sectae commodiorem vitae rationem profiteantur, cum jejunia, abstinentiam, exhomologesin, aliaque non pauca, quae arctiorem vivendi rationem efficiunt, prorsus abjiciant; cum praeterea odio persequantur veritatem, cum ferre nequeant, aut vix aegre patiantur professionem illorum

antequam illum ab arrepto proposito gubernium borussicum dimoveret. Atque utinam illis perstitisset, nunc certam a

Deo raercedem suae fidelitatis consecuius esset!

actuum religiosorum, quos catholica religio jubet, difficile admodum est, ut quis forti animo tum continuis blanditiis aut minis interdum etiam, immo saepe, apertis vexationibus resistat. '

271. Huc referuntur, quae patres prosequuntur pericula, quibus deterere nitebantur Christianos ab infidelibus viris aut mulieribus in Matrimonium ducendis, cum eadem sit ratio infidelium et haereticorum seu acatholicorum. Dogma siquidem seu articulus fidei est *extra ecclesiam catholicam nullam dari salutem*, sive ethnicus sive haereticus sive schismaticus ille ait, qui sciens et volens extra ecclesiam reperitur. Porro, ceteris omissis, sic **Tertullianus** scribebat: *Domino certe non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli servum, procuratorem Domini sui ad impedienda fidelium studia et officia. Ut si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas: si jejunia observanda sunt, maritus eadem die convivium exerceat; si procedendum erit, numquam magis familiae occupatio obveniat.*² S. vero **Ambrosius**: *Cum sancto, inquit, sanctus eris et cum perverso perverteris. Si hoc in aliis, quanto magis in conjugio, ubi una caro et unus spiritus est? Quomodo autem potest congruere caritas, si discrepet fides? . . . Non possunt hoc dispaes fide credere, ut ab eo, quem non colunt, putent sibi connubii impertitam gratiam. Ratio docet, sed amplius exempla commonent. Saepe illecebra muliebris decepit etiam fortiores maritos, et a religione fecit discedere. Et ideo tu vel amoris consule vel errorem cave. Primum ergo in conjugio religio quaeritur.*³ Sic patres reliqui passim loquuntur.⁴

Si haeresis praeterea, juxta dicta, legitima causa esse potest dissolvendi conjugii, saltem quoad victum thorumque, immo interdum et necessaria dissolutio est, si instet nempe periculum perversionis, quanto magis naturali lege seu conscientia dictante quisquam adstringitur ad ejusmodi conjugia cum haereticis vitanda?

Accedit periculum, quod instat futurae proli, ne a conjuge haeretico pervertatur. Quid enim in tenera liberorum mente valeant prava exempla, malae insinuationes, blanda verba, in ecclesiam catholicam contemptus, aliaque id genus prope innumera, quae in domesticis familiis ex tali conjunctione evitari non possunt, nemo est qui ignoret.⁵

Ut praeteream profanationem sacramenti, jurgia, periculum divortii, quod semper instare potest ex parte eorum, qui profitentur conjugiorum dissolubilitatem⁶; quae quidem omnia evidenter ostendunt, mixta connubia⁸

¹) Cf. Nicol. Serarias, *De catholicorum cum haereticis Matrimonio quaestiones*, cap. 2 et seqq.; ejusdem *Opusculorum theologicorum* tom. II. Moguntiae 1611.

²) *Ad uxorem*, lib. II. cap. 4. pag. 168. edit. Rigalt.

⁸) *De Abraham*, lib. I. cap. 9. n. 84. edit. maur.

⁴) Cf. apud Serarium, loc. cit.

⁵) Haec omnia fuse et eleganter prosequitur Serarius, loc. cit. §. 12.

⁶) Protestantes, ut suo loco ostendimus,

graviter lego naturali eeu conscientia improbari, prout vel naturae lumine ibkunitae atque ethnici ipsi7 cognoverunt.

272. Verum non minus solide altera propositionis pars evincitur, talia scilicet conjugia improbari **jure divino**. Deus enim Hebraeis prohibuit, ne conjugia miscerent cum infidelibus⁸; eadem porro ratio militat circa conjugia fidelium catholicorum cum «catholicis, ut constat ex Deut. VII. 3: *Nfyuc sociabis cum eis conjugia. Filiam luam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio luo; quia seducet filium tuum, ne sequatur me.* Sed clarius adhuc id constat ex apostolo, qui ad Titum scribit: *Haereticum hominem . . . dedita.** Si vero ex apostolo haeretici vitandi sunt, quomodo poterunt cum ipsis iniri connubia? Rursum idem apostolus regulam ineundorum conjugiorum christianis praebens: *Cui vull, scribit, nubat, tantum in Domino.*¹⁰ Jam vero ille *tantum in Domino* nubere censetur, qui in vera Christi ecclesia, ac Domino probante et auspicante, nuptiali foedere jungitur. Haec verba propterea enarrans Tertullianus scribit: *Cum dicit apostolus, tantum in Domino, jam non suadet, sed exerte jubet. Igitur in ista maxime specie, nisi obsequimur, periclitamur.*¹¹

conjugii dissolutionem ob leves causas passim admittunt; hinc tria fere millia unius anni spatio in solo regno borussico vidimus fuisse a tribunalibus decreta divortia. Praeterea'; Lulhcro auctore, vir uxores plures simul ducere poterit, ut paulo ante pariter vidimus; is vero praeterea poterit, eodem docente (lib. *De vita conjng.* tom. VI. fol. 77. edit. Wittcmb.) si acquiescere nolit uxor, ancillam invitare; uxor autem poterit ab illo, qui impotens sit, flagitare, ut ex leviro, seu mariti illius fratre vdl propinquo alios liberos pariat. (Lib. *De cajit. babyl.* edit. cit. fol. 54. apud Serarium, loc. cit. §. 8.)

7) Cf. Serarius loc. cit. §. 10. qui plura profert hujus rei documenta. Verum, quod magis mireris, illud sane est, quod vel ipsi haeretici ab initio abhorruerint a conjugiiis mrxlis ineundis, scilicet cum catholicis. Sic inter ceteros scribit Albertus Gentilis calvinianus in Anglia jurisconsultus, *De nuptiis*, lib. II. cap. 19. pag. 228: nMatrimonium est divini juris communicatio; quoniam communicare debent conjuges in vérbo eodem et eisdem sacramentis. Est societas divinae domus. Nam eadem utrique esse debet ecclesia, et privatae ecclesiae domesticae, et privatarum precum com-

municatio, etiam et sepulchri, quod religiosi juris est communicatio. . . Dicam palam. Non licet nobis commiscere conjugia cum papislis, qui nobis sunt antichristiani." Cf. etiam Gerhardus, *Loc. Theol.* lit. *De Matrim.*, Carpzovius, *Jurisprudentia consistorialis*, lit. I. *De Ref.* VI. n. 36. ubi conjugia inter lutheranos et catholicos tum solum licita perhibentur, cum spes affulgeat, quod catholicus induci possit ad profitendam doctrinam lutheranam, ac filii institui debeant in hac doctrina. Ita quidem calvinislae ac lulherani olim sentiebant; nunc *euangelici*, id est, *calvinisto-lulkerani* torquent catholicos, eo quod nolint benedicere has nuptias! *Quantum mutati ah illis!*

s) Exod. XXIII. 52; XXXIV. 16; Deut. VII. 3. Patres haec Scripturae testimonia ad haeticos etiam passim extendunt. Inter ceteros s. Ambrosius, lib. cit. *De Abraham*, cap. 9. η. 84. ita loquitur: >Cave, gentilem aut judaeam atque alienigenam, hoc est, haeticam et omnem alienam a fide tua uxorem accersias libi.**

Cap. III. 10.

'o) I. ad Cor. VII. 39.

") *Ad uxorem*. lib. II. cap. 1.

273. Atque lune factum t>t, ut ecclesia ejusmodi conjugia catholicorum cum haereticis semper non solum exhorruerit, uti patres omnes graeci et latini testes sunt locupletissimi **r**, sed insuper pluribus sanctionibus conciliorum tum oecumenicorum tum particularium severissime ea celebrare vetuerit. Ne praestitutos nobis lines praetergrediamur, unum aut alterum canonem atteremus. **Concilium chalcedoneuse**, Action. XV. can.XIV. statuit: *Neque copulari debet nuptura haeretico aut judaeo vel pagano; niti forte promittat se ad orthodoxam fidem persona orthodoxae copulanda transferre.* " **Laodiceum** pariter can. XXXI. sanxit: *Quod non oporteat f cum haereticis universis nuptiarum foedera celebrare, nec eis filios dare vel filias, sed magis accipere, si tamen christianos se fieri promittant.* ¹⁴ Sic alia plura id ipsum sanxerunt saepius ac inculcarunt. ¹⁵

Has porro canonicas sanctiones **romani pontifices** ratas habuerunt,

n) Patrum testimonia, quibus improbantur mixta connubia, adducit ac summa diligentia evolvit J. B. Kutschker, Dr. theologiae et imp. reg. professor theol. moralis in univers. olmuxiensi, in op. *Die gemischten Ehen ton dem katkolisck-kirdtlichen Standpunkte ans betraehtet*, seu *Matrimonia mixtu sub respectu catholico-ecclesiastico considerata*, pag. 43 et seqq. edit. 2. Vienn. 1838. ubi Tertulliani, s. Cypriani, s. Zenonis, s. Ambrosii, s. Hieronymi. s. Augustini sententias singillatim profert, quibus nituntur avertere fideles omni argumentorum genere a mixtis conjugiiis. Quibus plures alios patres id ipsum inculcantes adjicit Binlerim, in peculiari tract. *De Matrimoniis mixtis*, opp. tom.VU. part. II. cap. 3. §. 2. inter quos s. Ignatium, s. Irenaeum, auctorem *Oper. imperfecti in Matth.* inter opera s. Joann. Cbrysoslomi.

n) Ex vers. Dionysii Exigui, apud Harduin. *Acta Cone.* tom. IL col. 607.

**) Ibid. tom. I. col. 788.

,J) Talia sunt **ildiberitauum** cann. XV, XVI, XVII, ubi cf. nota Ferdin. De Mendoza in edit. P. Mansi; **arelatense**, can. X; *Canon. Nicaeno-arabici*, can. juxta versionem P. Turriani S. J. LIU, LXVII, juxta P. Alphons. Pisanum, in lib. III- *De Adis Cone. Nicaen.* can. LVH et LXVHI; juxta Abrahamum Echellensem can. LXXIII; **Carthaginiense** III. can. XXI; **agathense**, can. LXVII; cf. Gratian. *Causa XXVIII* qu. 1. cap. 16;

lolosanum (anno 694.) cap. 20; **trullanum**, can. LXII; cf. in hunc locum Balsamon et Zonara; **posoniense** anno 1309. cap. 8- quod prohibet expressis verbis Matrimonium cum haereticis et schismaticis.

Quoniam vero hujus concilii verba ad rem nostram maxime faciunt, lubet ea hic describere; titulus hujus capitis est: -Ne aliqua fidelis alicui infideli matrimonialiter jungatur." Sic porro se habet caput ipsum. »Ul fides catholica, quae scissuram erroris cujuslibet aspernatur, nullius schismaticis vel fermento pravitatis haereticae maculetur, de consilio et assensu praesentis concilii perpetuo prohibemus edicto, ut nullus nostrae legationi subjectus, qui vult reputari et haberi catholicus, praesumat de cetero, haeretico, Patareno, Gazano, schismatico, vel alteri fidei christianae contrario, maxime ruthenis, bulgaris, lituanis, in errore manentibus . . . filiam, neptem, consanguineam suam connubio tradere, vel eas eis modo aliquo copulare; cum hoc sil in praedictae fidei christianae detrimentum non modicum et jacturam. Nam sicut didicimus ab experto, viri ab unitate fidei catholicae separati, uxores suas, quantumvis catholicas, instigante diabolo, ad infidelitatis errorem trahunt, potius quam trahantur.* Apud Harduin. tom. VII coi. 1300 et seq. Cf. etiam Kutschker, loc. cit. pag. 111 et seqq.

ac voluti pro universa ecclesia vim legis habentes agnoverunt, uti s. Leo M. lfi, Bonifacius V. 1718Stephaniis IV., K, Nicolaus L 19, Bonifacitis VIII. 20*, Clemens VIII. 2t, Urbanus item VIII. 22*, Clemens XI. M, Benedictus XIV. 74, Pius VI. Pius VII. 2G, Pius VIII. 27, ac demum Gregorius XVI. 28, qui earumdem praeterea observantiam urgere numquam destiterunt.

274. Constat igitur, quod ostendere proposuimus, conjugia scilicet catholicorum cum acatholicis illicita regulariter esse, utpote juri naturali et divino improbata, atque ab ecclesiastico graviter interdicta, nec proinde absque gravi peccato iniri posse.

DIFFICULTATES.

275. Obj. Quae de jure naturali proferuntur, justo amplius aucta sunt; quae vero de jure divino ad rem presentem non pertinent; quae demum ex jure ecclesiastico urgentur, non amplius vigent. Sane 1. nimis probarent, si presse acciperentur, quae ex jure naturali adducuntur argumenta, nempe absolute et in omni casu ejusmodi connubia illicita esse, quod tamen neque catholici contendunt; 2. experientia rerum magistra satis ostendit, non semper mala illa ex istis conjugiiis profluere, aut saltem facili ratione praecaveri posse; 3. eo vel magis, quod plerique acatholici indifferentes se praebeant in religionis negotio, nec eo laborent intolerantiae furore, quo catholici aguntur. 4. Multo minus thesim evincunt, quae praedicantur de jure divino; siquidem eo jure solum vetantur conjugia fidelium

16) Serm. LXXXII. item semi. XV. et alibi.

17) Cf. Beda, *Hist. gent. Anglor.* lib. II. cap. 9 et 11.

18) Cf. apud Baronium ad auno 770. *Epist. ad Carolum. et Carolomannum.*

*) *Resp. ad consult. Bulgar*, n. 22.

20) In VI. *Decret*, lib. V. t. II. c. 24.

”) Cf. Spondanus, *Annal*, ad anno 1600. n. 5. ubi invenies condiciones easdem duci Barensi propositas, quas nunc ecclesia exigit.

”) *Litter. Apostol.* XXII. 30. Dccemb. 1624.

Cf. Clementis XI. *Epistolae et Brevia selectiora*, Romae 1724. epist. dat. 23. Febr. 1706. ad episcop. agenensem; item epist. ad principem baponlinum dat. 23. Jul. 1707. et epistola data 22. Sept. 1708. ad eundem. In utraque porro epistola abnuitt summus pontifex illum a lege cognationis eximere, ut in Matrimonium duceret prin-

cipem acatholicam, nisi prius illa ejurasset suae sectae haeresim.

M) *Conslit.* LI. ad primatem, archiepisc. et episc. Poloniae, quae incipit: *Magnae nobis*, dat. 29. Jun. 1748. in ejusd. Bullarii torn. II. pag. 413; item in *Const*, ad eosdem data die 8. Augusti ejusd. anni, quae incipit, *Ad tuas manus*, ibid. pag. 491. Cf. etiam in op. *De synodo*, lib. VI. cap. 5. num. 3 et seqq.

“) In *Rescripto* ad card. De Frankenberg. arch. mechlin. die 13. Jul. 1782. apud Moser op. cit. *De impedimentis matrim.* edit. cit. pag. 179.

16) In *Rescripto ad episcopos et vicarios capital. Galiiarum*; die 19. Febr. 1809. Ibid. pag. 194.

27J In *Brevi*, de quo supra, dat. 25. Mart. 1830.

28) In *Allocutione* habita die 10. Decemb. 1837. Cf. *Esposizione di fatto* etc. docum. n. 16.

cum infidelibus, ethnicis nempe atque idololatria: nullatenus vero attingunt connubia, quae inter diversas Christianorum communionem seu societates celebrari possunt; 5. nec id pleracque sanctiones ecclesiasticae evincunt; quarum praeterea plurimae nonnisi a particularibus conciliis constitutae sunt, nec proinde vim legis obtinent pro universa ecclesia. 7. Si quae tamen ab oecumenicis conciliis prodire leges, utpote disciplinares, mutationi subjacent, immo contraria consuetudine etiam abrogatae sunt. 8. Hoc praesertim ex eo constat, quod, ipsis romanis pontificibus annuentibus, non amplius servantur conditiones ab iis praescriptae, cujusmodi e. gr. est promissio acatholici profitendi fidem catholicam. Ergo.

276. *Resp. Neg. Ant.* Ad 1. prob. *Neg.* Eadem etenim theoria hic viget, quae locum habet in quavis re morali cum agitur de eo, quod natura sua prae se fert imminens peccandi periculum, juxta illud Eccles.: *Qui amat periculum, in illo peribit.* In hoc proinde casu lex naturalis seu ipsa conscientia praecipit illud vitare, ne quis se objiciat evidenti aeternae salutis discrimini, ac propterea aeternum exitium incurrendi. Haec porro non absolute seu necessario inducunt ad peccatum et ad interitum; sed si media adhibeantur opportuna, caveri absolute possunt; quandoque etiam licite, immo et felici exitu periculum vincitur, ut patet ex connubio Esther cum Assuero, atque ex non paucis exemplis, quae suppeditat historia ecclesiastica.³⁹ Quapropter cum nos disseramus de iis, quae spectata rei natura contingere solent, patet, tum vera esse, quae attulimus, tum gravi interveniente causa et legitima auctoritate, ut paulo post ostendemus, posse licita fieri mixta connubia.

277. Ad 2. *D. Non semper, C.* saltem *ut plurimum* recensita mala non profluunt, *A.* Porro prudentis hominis est expendere, quid ex rei natura et communi rerum eventu contingere soleat. Si quae dentur exceptiones, illaeque rarissimae, regulam generalem non infringunt, sed potius statuunt atque confirmant, ut notum est. Habenda praeterea ratio est adjunctorum omnium, indolis praesertim eorum, apud quos ejusmodi connubia celebrantur. Quo fit, ut illud ipsum, quod respectu nonnullorum innoxium est, perniciosum fiat respectu aliorum, qui in diversis rerum adjunctis reperiuntur. Quae quidem uberius postea declarabimus.

278. Ad 3. *D.* Indifferentes se praebent plerique acatholici in negotio *religionis*[^] *Tr.* vel *C.* in *sectae* conservandae aut propagandae studio, *A.* Duo haec permisceri inter se nequeunt, cum ingens inter utrumque discrimen interpositum sit. Utique non pauci acatholicorum morbo, ut ita

·") Paulo post ejusmodi exempla sub-
jiciemus. Inierim cf. quae scribit Serarius,
opusc. cit. 18. tum quae post eum co-
piose disputat de hoc ipso argumento Ba-

sii. Pontius, in *Append-* cit. cap. 4. n. 1 et
seqq. nec non §. 1. ejusd. capituli, n. 14 et
seqq.

dicam, indifferentiae in religionis negotio correpti sunt, adeo ut parvi aut nihili faciant religionem, qua Deus vere honoratur et colitur. Addo, plerumque, saltem nunc temporis, acatholicos se indifferentes exhibere, sive quis profiteatur islamismum, sive judaismum, socimanisrnum aut rationalismum, seu dcismum, immo favere passim ejusmodi professiones.³⁰ Ast non ita se res habet, cum agitur de propria secta, quatenus opponitur religioni seu ecclesiae catholicae, et conservanda et promovenda. Tunc colutis omnium studiis omni, quacumque possunt, ope corrumpere catholicos nituntur atque pervertere; ad se eos trahere quavis ratione satagunt, et impedire suorum reditum ad catholicam fidem; *prusdylismum*, quem catholicis exprobrant, mediis etiam iniquis promovere non erubescunt³¹ Hinc intelligitur, quo sensu se tolerantes, catholicos vero intolerantes praedicent. Nempe ex eorum mente catholici intolerantes sunt, eo quod, licet homines diligant, odio habent eorum errores; contra vero se tolerantes profitentur, eo quod dempta veritate ejusque sinceris cultoribus, quos ut plurimum odio habent et persequuntur, tolerant errores omnes.³² Haec porro agendi ratio

M) Notam est, in russico imperio israelitas plena frui posse libertate, et propriis institutis in iis, quae ad religionem spectant, legitime uti; non paucos idololatrias pacifice degere, quin unquam molestiam sustinere cogantur, posse aliam religionem profiteri, dummodo catholicam excipias; *alcoranus* idiomate arabico pro islamitis ejusdem imperii subditis, gubernii sumptibus, ad eorum commodum recusatus est *in folio*, cum praecipuis commentariis, Petropii 1820. quem quidem prae oculis habeo. Quot vero catholici, graeci praesertim uniti seu rutheni, vexationes ac persecutiones patiantur, quibus artibus decipiantur ul ad schisma se conferant, paulo post dicemus. Id ipsum pene contingit in regno borussico. Nonnulli in Galliis conquesti sunt, quod novus episcopatus erectus fuerit Juliae Caesareae, vulgo *Alyieri*, ul hac ratione via sterneretur islamitis ad amplectendam religionem Christianam, id est, fidem catholicam. Idem in Helvetiae provinciis acatholicis evenire solet, et alibi passim.

3l) Huc referuntur calumniae, mendacia, fraudes omnigenae, quibus solent protestantes in Galliis, in Anglia, in Provinciis foederatis Americae etc. catholicam religionem, romanam sedem et urbem, clerum

universum, ritus etc. apud snos et apud catholicos impetere ac dehonestare. Quamvis sexcenties illae disjectae fuerint, a diobolaribus tamen scriptoribus ac disputatoribus quotidie renovantur, perinde ac si prima vice proferrentur. Excipiendi tamen ex hoc numero sunt graves nonnulli scriptores, qui hanc agendi rationem dedignati sunt.

3l) Si quis conferat libertatem, qua fruuntur protestantes in Galliis et in imperio austriaco cum vexationibus, quibus undique premuntur catholici in ditone russica et borussica, impossibile est, ut admiratione non percellatur. Protestantes enim, in Galliis praesertim, libere suos conventus celebrant, templa aedificant, insuper gubernium passim particeps fit sumptuum. Contra vero catholici in dictis regionibus nec ipsa conscientiae libertate uti possunt; non solum templa, fictis de causis, erigi ipsis non permittuntur, sed ea, quibus antea utebantur, iisdem vi eripiuntur, ut schismaticis et protestantibus tradantur. In imperio russo anno 1833. execution! mandatum est edictum (Ukas) datum a Catharina anno 1773. quo jusserat solas illas villulas seu pagos, qui 400 individua numerarent, posse templum habere cum uno sacerdote; cum vero villulae seu pagi in russica et polo-

magis elucet in illis guberniis, juxta quorum *politicem* status et religio identificantur, seu ex politicis rationibus eo tenditur, ut unus ideinque sit imperator et pontifex maximus.

279. Ad 4. *D.* Omnia, *A.* aliqua, *subd.* quae tamen ob motum identitatem aequè pugnant contra connubia cum infidelibus et cum haereticis sive acatholicis ineunda, *C.* secus, *A'* Ac in primis, quae attulimus ex apostolo, directe afficiunt haereticos, ut patet; quae vero ex vet. Test., allata sunt, licet expresse non loquantur nisi de solis infidelibus, cum tamen ratio perversionis quae in iis assignatur ut causa datae sanctionis, aequè valeat adversus conjugia catholicorum cum acatholicis, jure ex iis inferimus, ejusmodi conjunctiones lege divina improbari.³³ Nunc vero adjicimus, motivum illud validius adhuc esse ad deterrendos catholicos a jungendis nuptiis cum acatholicis, quam Christianos a conjugiiis ineundis cum infidelibus: 1°. quia perversionis periculum eo gravius in illis est, quo haereseos aut schismatis venenum occultius est, et blandius ac sensim sine sensu incautis propinatur; 2°. quia quod infidelis vi extorquere non potest, haeresis astuta saepe extorquet simulatione; 3°. quia infidelis ut satanae satellites aperte ii cedit, haereticus seducit ut angelus lucis; 4°. quia periculum perversionis eo majus est, quo liberius caput suum haeresis erigit, atque a potestate civili fovetur³⁴; 5°. quia majori horrore afficitur christianus ac percellitur infidelitate absoluta, quam partiali, cujusmodi haeresis est.

nica ditione, qui talem incolarum numerum recenseant, rarissimi sint, factum est ut hoc praetextu jam a Catharina eriperentur catholicis. anno 1773. templa 1200, anno vero 1833. supra 8 alia denuo catholicis erepta sint. In Borussia in sola provincia Silesiae. sub brevi regimine def. episcopi, debuerunt catholici cedere protestantibus 130 templa. Anno 1837. Vratislaviae protestantibus debuit tradi magnificum templum a s. Cruce nuncupatum, erectum a s. Edwige ducissa Silesiae ac Poloniae regina; in illa porro civitatis parte, si excipias unicum lutheranum, qui lanius est, soli catholici degunt. Varsavia adhuc luget magnificum templum s. Crucis, quod anno 1833. conversum est in aedem metropolitanam russicam, ubi novus episcopatus schismaticus erectus est 22. April. 1837. Wilna pariter luget amissionem templi s. Casimiri, quae urbs unita fuit alteri pariter episcopatu schismatico qui creatus est Polocii 24. Jun. 1833; attamen Varsaviae ac Wilnae, si copias militares excipias, nemo est qui schisma profiteatur. Verum dies me deficeret, si

omnia recensere vellem, quae contra religionem catholicam in imperio russo et in regno borussico communi conspiratione aguntur. Attamen, si eos audias, acatholici tolerantés sunt, intolerantes vero catholici! Cf. op. germanice inscriptum: *Collectiones ad historiam ecclesiasticam saeculi XIX. in Germania. sive de novissimo rerum ecclesiasticarum statu in eadem regione*, Augustae Vindel. 1835. gallice: *Le livre rouge, tableau des persécutions exercées contre les Catholiques de Prusse*, Bruxelles 1838. Attamen nondum eruperat apertum bellum adversus catholicos. Haud ignoro, nonnullas exceptiones adversus hoc opus factas fuisse; sed et illud scio, non potuisse protestantes in plerisque, quae ibidem referuntur, auctorem foliis arguere.

”) Vidimus, patres et concilia urgere textus allatos ex vet. Test., contra conjugia catholicorum cum acatholicis. Cf. praeterea Portius, loc. cit.

31) Cf. Binterim in diss. cit. *De Matrimoniis mixtis*, cap. 1. pag. 6. Strenuus

280. Ad 5. *D.* Quia ex ecclesiae sensu, juxta Christi sententiam, qui ecclesiam non audiunt, tamquam ethnici ei sunt et publicani, *C.* quasi aliquando ut illicita non damnaverit mixta conjugia catholicorum cum haereticis, *V.* Saepe ecclesia tantum damnat in suis canonibus conjunctiones Christianorum cum infidelibus; ast saepe etiam promiscue damnat et eadem ratione connubia catholicorum tam cum haereticis quam cum infidelibus ³⁵; interdum etiam, prout occasio fert, solas damnat nuptias catholicorum cum acatholicis tum haereticis tum schismaticis.³⁶ Ex hac porro agendi ratione intelligimus, ecclesiam nullum posuisse discrimen inter eos, qui extra ejus sinum degebant, sive id ob haeresim, sive ob schisma, sive ob infidelitatem contigerit.³⁷

281. Ad 6. *D.* Etiam, *C.* solum, *N.* Etenim praeter sanctiones particularium synodorum attulimus etiam canonem synodi oecumenicae chalcidonensis; addimus praeterea, canones illos a pluribus conciliis et roman, pontificibus adduci ut omnes Christi fideles obligatione obstringentes, seu nt habentes vim legis pro universa ecclesia, atque in codicem universae ecclesiae proinde relatos esse. ³⁸

282. Ad 7. *D.* Subjacent mutationi, legitima auctoritate interveniente, *C.* absque legitima auctoritate, *A.* Eadem enim auctoritate mutatio in lege fieri debet, a qua lex constituta est, non autem ab inferiori, multo minus a privatis individuis. Falsum porro est, contraria consuetudine leges illas abrogatas esse; corruptela proinde, quae alicubi inducta esset, aut vis illata sacris ecclesiae pastoribus nullo modo officere possunt legi universae ecclesiae, quae semper urget ejus observantiam. ³⁹

catholicae ecclesiae propugnator, sive ob hanc dissertationem, sive praecipue ob aliud ejus scriptum, *De foedere catholico inter fratres et sorores de non ineundis nuptiis nisi pure catholicis.* in vincula conjectus est. Jam plures alii catholici sacerdotes, qui strenue ecclesiae catholicae jura propugnarunt, eandem sortem experti sunt.

38) Recolantur conciliorum et ss. pontificum decreta paulo ante commemorata.

36) Superius retulimus verba conc. posoniensis. His addimus verba s. Augustini ex ejus ep. XXIII. num. 5. quibus improbat conjugia catholicorum cum donatistis schismaticis: «Nonne ingemiscimus, *scribit*, quod vir et uxor, ut fideliter jungant corpora sua, jurant sibi plerumque per Christum, et ipsius corpus Christi diversa communione dilaniant? Hoc tantum scandalum, tantus diaboli triumphus, tanta per-

nicies animarum, si ablata de medio in his regionibus fuerit, quis explicet verbis, quam tibi palmam praeparet Dominus?»

37) Observat Kutschker, op. cit. in pracf. pag. 2. ecclesiam nihili facere quantum quisque a veritate aberret, atque contentam esse generali illa prohibitione omnis commercii ac Matrimonii fidelis cum quovis individuo, quod ad ecclesiam non pertineat: posterioribus temporibus immutasse tantum disciplinam quoad conjugium christiani cum non Christiano seu non baptizato, quod invalidum declaravit, nihil vero immutasse circa legilimitalem conjugii catholici cum acatholico.

3e) Cf. Binterim, op. cit. §. 2. pag. 22.

39) Has siquidem leges semper inculcarunt romani pontifices, atque ut omittamus, quae superius attulimus ex Benedicto XIV. de tolerantia s. sedis, quae in-

283. Ad 8. *D.* (d est, ita poscentibus rerum adjunctis, interdum rom. pontifices aegre tulerunt, ut nonnullae conditiones expresse non servarentur, *Tr.* vol *C.* absolute et in aliis rerum adjunctis, *Λ'*. Fieri utique quandoque potuit, ut romani pontifices difficillimae seu durae necessitati cessarent, nec institerint pro nonnullarum conditionum observantia, majus semper ecclesiae bonum prae oculis habentes. Attamen, quod in eis fuit, nihil unquam omiserunt, quo consulerent peculiari etiam illarum animarum saluti, sive secreta pactione, sive alio modo. Ex his vero, quae, urgente aliqua necessitate, facere compulsi sunt, inferri nequit, sic rom. pontifices se gerere debere in aliis adjunctis, praesertim cum agitur de animarum pernicie, et fides periclitatur. Regula juris est, quod exceptio firmet legem.⁴⁰

terdum quadam prudentia, ne deteriora mala enascantur, nonnulla dissimulat ac tace'. cum nequeat impedire, Pius VI. in *Rescripto* ad card, de Frankenberg dato die 13. Jul. 1782. regulas sive a praedecessoribus sive a conciliis statutas in jungendis Matrimoniis mixtis renovat et confirmat. Quare cum ministerium berolinense, ut induceret archiepiscopum posnaniensem ad permittendam benedictionem illarum nuptiarum. quae celebrarentur contra sanctiones canonicas, invocasse! *praescriptionem* seu usum invalescentem benedicendi ejusmodi nuptias, Rmus. D. arch. Martinus Dunin, aposlolica plane libertate; in epistola, quam ad regem Frid. Guillelmum dedit die 28. Oct. 1837. respondit: «Pour ce qui regarde la prescription que nous oppose votre ministère des affaires ecclésiastiques, j'ai déjà expliqué plus haut comment il est arrivé que çà et là quelques mariages mixtes ont été bénis par des prêtres catholiques. C'est là une erreur dans laquelle les nombreuses révolutions politiques que nous avons subies ont entraîné quelques membres de notre clergé. Mais je dois hautement protester contre les conséquences que votre ministère prétend tirer de ces faits. On ne prescrit pas contre la vérité, et d'après la doctrine catholique on doit renoncer sur le champ à des erreurs, quelle qu'ait été leur durée, dès qu'il consle authentiquement que l'organe infaillible du sentiment de l'Eglise sur tel ou tel point de doctrine s'est prononcé. Or cela a eu

lieu a l'égard des mariages mixtes; ils ne peuvent être bénis toutes les fois que des garanties suffisantes pour le salut éternel de ceux qu'ils compromettent, ne sont pas données: cl un gouvernement qui veut protéger la religion catholique dans toute sa pureté, ne peut exiger que des prêtres catholiques aient pour lui des complaisances qui blessent leur conscience." Cf. opusc. cit. *Lettres sur l'affaire de Cologne et de Posen*, pag. 76 et seq. Paris 1838. Attamen in *Declaratione officiali*, quae inserta est in *Ephemeride status Borussiae* die 31- Dec. 1838. praemissa commendatione *moderationis, comitatis, longanimitatis* gubernii erga clerum catholicum, urgetur adhuc haec *praescriptio*, immo tacita *approhatio s. sedis* etc., circa benedictionem horum conjugiorum, et archiepiscopus supinae ignorantiae (*ignorance la plus complète*) legum regionis suae arguitur! Cf. haec declaratio apud. *L'Ami de la Religion*. 8. Jan. 1839. n. 3069. et die 24. Jan. n. 3076.

40) Satis nobis hic sit describere verba Benedicti XIV. qui cum asseruisset se nonnulla dissimulare in dispensationibus circa Matrimonia mixta, sic pergit. »Quod autem nunc facimus, attestamus tibi ad pedes Crucifixi, id unice Nos facere, ut sanctae religioni nostrae majora damna evitentur.* Quae verba usurpat ac sua facit Pius VI. in cit. *Rescripto* ad card, de Frankenberg, apud Moser, op. cit. pag. 170. .

p r o p o s i t i o   ñ.

Nonnisi romani pontificis dispensatione licite possunt iniri conjugia mixta; graviter proinde peccarent sacerdotes catholici, qui absque pontificia dispensatione, nec servatis coiultionibus ab eo praescriptis, ejusmodi conjugia praesentia sua, benedictione, aliove ritu sacro cohonestarent.

284. Haec propositio eadem certitudine gaudet qua antecedens, utpote ejusdem legitimum corollarium; quod et de subsequent! ob eandem rationem intelligi debet.

285. Tres porro enunciata thesis partes complectitur: L connubia mixta catholicorum cum acatholicis ex rom. pontificis dispensatione licite iniri: II. nonnisi praevia summi pontificis dispensatione, servatisque conditionibus ab eo praescriptis, posse licite celebrari; IH. demum quod consequens est, reos fieri coram Deo sacerdotes catholicos seu parochos, qui absque legitima facultate, nec servatis praescriptis conditionibus, tales nuptias conjungerent.

286. Jam vero sic eam quoad primam partem adstruimus: Ex dictis conjugia mixta ideo illicita sunt, quia jure naturali et divino improbantur, potissime ratione periculi perversionis, quod ipsis inest, et quia jure ecclesiastico sunt interdicta. Si propterea per conditiones ab ecclesia praescriptas removeatur ejusmodi periculum, et romanus pontifex, utpote supremum ecclesiae caput, a lege ecclesiastica dispenset, nihil impedit, quominus ea conjugia licite iniri valeant.

287. Et sane, quamvis graviter utroque jure naturali et positivo divino improbata fuerint connubia hebraeorum cum infidelibus, nihilominus baud pauci sanctissimi viri ac mulieres cum infidelibus connubia contraxerunt, quod fecerunt inter ceteros Esther cum Assuero, Booz cum Ruth Moabitide, Salomon cum pluribus alienigenis, qui, nisi passus esset seduci cor suum, in reprehensionem non incurrisset, prout nec alii recensiti reprehensi idcirco a Deo fuerunt. Eadem porro ratio adstipulatur conjugiiis catholicorum cum acatholicis, si absit periculum, et gravissimae causae idem exigant. Hinc etiam in annalibus ecclesiasticis plures reperimus utriusque sexus catholicos, qui tum cum infidelibus tum cum haereticis miscuere connubia, e. gr. s. Monicam cum Patritio ethnico, Ingundem cum Hermenegildo adhuc ariano; Ringundem cum Reccaredo pariter ariano, Sigebertum et Chilpericum Francorum reges, qui duxerunt Brunichildem et Galsuintham filias Àthanagildi Hispaniarum ariani regis.¹

¹) Cf. Pontius, op. et loc. cit.

288. Quare non raro rom. pontifices dispensarunt, ut haec conjugia licite celebrarentur. Sic, ut ceteros omittam, Clemens VIII. licet aegre, dispensavit tamen cum duce barensi, ut Catharinam Henrici IV. Galliae regis sororem haereticam ^qduceret Urbanus VIII. ut Henricia Ludovici XIII. soror nuberet Carolo I. Anglorum regi³; sic alii pontifices passim in Germania, Anglia, Hollandia, aut immediate per se, aut facultate episcopis specialiter communicata, id ipsum praestiterunt.⁴ A nemine porro conlato theologo in dubium revocari potest, tot romanos pontifices in re tanti momenti limites propriae auctoritatis minime excessisse, dum ea connubia permiserunt. Atque hinc factum est, ut fere unanimes catholici doctores sint in hac sententia adstruenda.⁵

289. Porro nonnisi praevia rom. pontificis dispensatione posse mixta celebrari connubia, servatisque ab eo praescriptis conditionibus, prout secundo loco ostendere proposuimus, ex dictis facile evincitur. Etenim cum leges ecclesiasticae, quae vetant ejusmodi conjugiorum celebrationem, vel a conciliis oecumenicis, vel a synodis particularibus quidem, sed ab universa ecclesia receptis fuerint constitutae, nonnisi a totius ecclesiae supremo capite romano pontifice in iis dispensari potest. Inferiores enim nihil possunt in leges a superiori auctoritate latas, uti etiam contingit in politica societate. Supremi praeterea pastoris est tum judicare, utrum dispensationis causae tales concurrant, ob quas licita ac utilis communi bono

D Haec tamen dispensatio, importunis atque iteratis precibus extorta, suo carnit effectum, eo quod obierit Catharina, priusquam Clementis litterae in Gallias fuissent delatae.

*) Cf. Binlerim, op. cit. pag. 46. qui observat, Jacobum Caroli patrem et Ludovicum XIII. atque principem ipsum sponsum, nempe Carolum, contractum matrimonialem juramento firmare debuisse continentem 30 articulos, inter quos ille aderat, quod regina religionem catholicam libere profiteri posset, et secum Londini habere episcopum et viginli qualuor sacerdotes; quod liberi usque ad annum decimum quintum in ecclesia catholica instituerentur, et sine respectu ad religionem in gubernio britannico vigentem pariter eandem profiteri possent. Observat Jacobum praeterea in superadditis secretis articulis promisisse fore ut, slatim post conjugium initum, omnibus captivis catholicis libertas concederetur. Attamen, nonnisi reluctante nuntio apostolico, conditiones has illi posuere.

4) Cf. Moser, op. cit. cap. 13. *De Matrimoniis catholicorum cum haereticis*, pag. 51 et seqq.

5) Sane Pontius, op. cit. cap. 3. num. 2. scribit: „Nullum legi hactenus, qui diceret, ita esse illicitum conjugium haeretici cum catholico, ut in nullo casu liceat; quamvis audivi non paucos, qui adeo periculum perversionis conjugis et prolis, quod in hoc Matrimonio reperitur, exaggerant, ut dicerent illud periculum evidens esse.“ Deinde num. 10. adductis auctoritatibus Sanchez (*De Matr.* lib. VII. disp. 72. n. 5); Azor (tom. I. lib. 8. cap. 11. quaest. 5); Navarri (*Consil.* lib. I. tit. *De constitutionibus*, cons. 59 et 60); Bellarmini (lib. *De Matrim.* cap. 2. prop. 4); Eslii (in L ad Cor. VII n. 39.) aliorumque iterum concludit: „Itaque, ut uno verbo dicam, nullum legi ex his, qui scripta sua evulgarunt, qui diceret, ita illicitum esse Matrimonium catholici cum haeretico, ut in nullo casu contrahi posset sine peccato, etiam conjuge perseverante infideli.“

eadem evadat, tum decernere conditiones, sub quibus tantum ipse dispensandi propositum habeat.⁶ Hinc, quoties principes pro se, sive episcopi ipsi pro subditis suis hanc optarunt dispensationem, toties ad romanum pontificem confugerunt.

290. Posse autem romanum pontificem apponere conditiones, sub quibus tantum ejusmodi connubia iniri valeant, probatione non indiget. Ipse siquidem utpote Christi vicarius debet bono spirituali animarum prospicere ac bono totius ecclesiae sibi commissae; debet avertere fideles quacumque potest ope a perversionis et apostasiae periculis; atque, ut uno verbo dicam, debet uti potestate, qua divinitus praeditus est, in aedificationem, non autem in destructionem. Quapropter, omnibus expensis, eas potest et debet conjugiiis mixtis celebrandis conditiones apponere, quas viderit magis conducere ad propositum finem, et cum illis limitationibus, sine quibus perniciosa fieret ejusmodi dispensatio, prout ferunt locus, tempus, personae, ceteraque adjuncta omnia. Hac sane ratione perpetuo se gesserunt romani pontifices in illis facultatibus concedendis.⁷

6) Cf. Benedictus XIV. *De synodo dioec.* lib. IX. cap. 3. n. 3. ubi scribit: «Pontificiae ergo auctoritati injuria fit ab iis, qui illius interventu opus non esse contendunt, ut Matrimonia inter partes, alteram catholicam et alteram haereticam, licite contrahantur." Sane Pius VII. in *Rescripto ad Epise. Galliarum* 17. Febr. 1809. ut postea videbimus, ipsis episcopis hanc denegatam fuisse facultatem affirmat, ac, si ab ipso peteretur facultas dispensandi in his conjugiiis, eam ipsis se denegaturum profitetur: dicens: Quarc, si a Nobis petitioni huic respondendum nunc esset, responsum certe nostrum a constanti hujus sanctae sedis regula et praedecessorum nostrorum exemplo agendique ratione dissidere non posset."

7) Pius VI. in *Rescripto* ad card. De Frankenberg arch, mechliniensem, postquam constantem ecclesiae hac in re disciplinam ac praedecessorum suorum praxim episcopis Belgii prae oculis posuisset, ut ostenderet, se nec posse nec velle talia probare conjugia, declarat, parochum catholicum, si Matrimonium nulla ratione impedire valeat, eidem materiale suam exhibere posse praesentiam, modo sequentes observet cautelas: 1°. Ut tali Matrimonio non assistat in loco sacro, nec aliqua sacra

veste indutus; ut etiam nullas ecclesiae preces recitet, neque ullo modo conjugibus benedjcat. 2°. Ut pars haeretica scripto ac juramento coram testibus promittat, se permissuram, ut pars catholica religionem suam libere exerceat,- prolesque omnes in ea instituat. 3°: Ut similiter pars catholica eodem modo promittat se hoc praestituram, ut compartis conversionem efficaciter procuret. Cf. Moser, op. cit. pag.'61 et seq.

Hae porro cautelae jam servatae fuerant in Matrimonio inito a Carpio L cum gallica Henricia, cui sacerdos quidem adslilit, sed extra ecclesiam, ita ut nulla data fuerit benedictio nuptialis, ut fuse refert Benedictus XLV. *De synodo*, lib. VI. cap. 5. n. 5. quamvis hoc conjugium celebratum fuerit cum dispensatione Urbani VIII. et secreta capitula, de quibus superius disserui, fuerint apposita. Praedictis omnino conformis est instructio s. Congregationis card, concilii trid. interpretum circa matrimonia mixta, dic 15. «lun. 1793. emissa, et a Pio VI. approbata die 19. ejusdem mensis, ac missa tui pastores ducatus clivieusis, in qua sequentia observanda praescribuntur, *ne*, ut additur, ..approbationem sapiat tolerantia. — Catholicum prae omnibus vel catholicam parochi moneant, quod contrahendo Matrimonium cum acatholica vel acatholico

291. Demum, quod postrenin loco eminciuiinus, graviter scilicet peccare parochos, qui absque rom. pontificis dispensatione, nec servatis conditionibus quae ab eo praescriptae fuerint, cunnubia mixta, praesentia aua, benedictione, aliove ritu sacro cohonestarent, aperte sequitur ex hactenus disputatis; violarent enim canones ab ecclesia sancitos; cooperarentur positive aliorum peccato; transgrederentur limites sibi praestitutos; gravissimi scandali se reos efficerent, probarent sacrilegum conjugium, actumque denique prorsus illegalem ponerent; quae profecto absque gravi praevaricatione fieri nequeunt, 8

DIFFICULTATES.

292. I. Obj. adversus prim. part. Nec rom. pontifex dispensare potest in Matrimoniis catholicorum cum haereticis, nec, si dispenset, licite ea iniri possunt; nam 1. in omnibus conjugiiis mixtis manifestum inest perversionis periculum tum ex parte conjugis catholici, tum ex parte prolis. 2. Experientia profecto ostendit, haec conjugia pessimum exitum sortita esse. 3. Hinc legimus, III. Reg. XL 1 et seq.: *Bex Salomon adamavit mulieres alienigenas nullas . . . de gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israel: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras; certissime enim avertent corda vestra, ut sequamini deos earum.* Cum vero eadem ratio vigeat, immo major in connubiis catholicorum cum acatholicis ob faciliorem seductionem, exinde constat, nullo unquam in casu ea licita fieri posse. 4. Divina porro lex, quae vetat ejusmodi conjugia, cum moralis sit, numquam a quacumque demum auctoritate, etiam suprema, potest relaxationem admittere. Ad haec majus pondus accedit, si observetur, 5. numquam licitam esse sacramenti profanationem, quae in talium conjugiorum celebratione semper intervenit, sive minister Matrimonii dicatur sacerdos, sive dicantur ipsi contrahentes; nam sacerdos, in priori sententia, administraret sacramentum manifeste indignis; quod si ministri sint contrahentes, et ipsi sacrilege invicem sibi administrarent sacramentum et indigne perciperent. 6. Peccarent praeterea catholici contrahentes etiam ex eo capite,

valide quidem contrahant, sed illicite. Atque hinc plane consequitur, nullo actu positivo ipsos posse islhaec Matrimonia probare, aut suo expreso consensu et auctoritate confirmare. Quapropter, si cogantur in hac temporum conditione, at propter leges in transactione religionis anni 1673. praescriptas, Matrimoniis catholicorum cum muliere acatholica assistere, satagant, ut se mere passive habeant, atque tamquam invitati audiant utriusque consensum; verum tamen abstineant omnino a precibus reci-

tandis, a benedictione impertienda, atque ab omni alio ecclesiae ritu adhibendo. Caveant insuper, ne in publicandis Matrimoniis mixtis religionem exprimant contrahentis acatholici; sed contrahentium tantum enuntient nomina et cognomina. Abstineant rursus a concedendis dimissoriis, ubi secundum canones ecclesiae catholicae canonicum aliquod impedimentum sit inter contrahentes etc.* Cf. ibid. pag. 63 et seq.

Cf. Serarius, op. cit. cap. 3.

quod coimnunicarent in re sacra cum excommunicatis. Sive igitur accedat rom. pontificis dispensatio, sive non, numquam erunt licita mixta conjugia. 7. Dicendum propterea est, ecclesiam seu rom. pontificem, cum in iis dispensat, solum ea permittere seu tolerare, minime vero probare, cum semper tales commixtiones abhorrere pergat. Ergo.

293. **Resp.** *Λ'cg. Ant.* Ad 1. prob. *D.* Qtf°d tamen absolute averti seu removeri potest, *C.* quod absolute removeri nequeat, *A'*. Haud inficiamur, grave inesse periculum in his conjugiiis, uti evincunt ea omnia, quae in superiori propositione disseruimus. Attamen, cum ejusmodi periculum intimum non sit, nec necessario perversionem includat, quae solum pendet ex dispositione fidelis seu catholici, hinc, si ea adhibeantur media, quae suggerit ipsa religio, ac praescribunt romani pontifices, cum in his conjugiiis dispensant, averti illud potest. Neque,omittendum, saepe imminere periculum perversionis, sin minus in fide, saltem in moribus, quoties aliquis etiam cum conjuge catholica foedere nuptiali jungitur, qui depravata mente ac voluntate cum sit, ipsam in malam partem pellicere facile posset; nemo tamen dicet, numquam licita esse ejusmodi connubia.⁹

294. Ad 2. *D.* Ob pravam animi dispositionem atque ob neglectas conditiones, quae praescriptae fuerant, *C.* per se, *A'* Si qui enim naufragium fecerunt in his conjugiiis, ideo est, quia eorum fides ante ipsas nuptias infirma erat, neque Christiana flagrabant caritate; quia defectu rectae intentionis se haeretico potius conjugio copularunt quam catholico, sive ambitionis sive libidinis aestu alteriusve cupiditatis permoti. Si enim majoris divinae gloriae intuitu, catholicae religionis augmento, reipublicae tranquillitate ducti, haeretico nupsissent; si praeterea orationi, humilitati, religionis actibus operam dedissent, triste procul dubio naufragium evasisent. Sane plures pii viri ac mulieres adhortationibus, bonae conversationis exemplo ac precibus tum infideles tum haereticos ad veram religionem perduxerunt, eorumque animas lucrati sunt.¹⁰ Sibi propterea, non dispensationi imputare debent scandalum, quod infirmi isti catholici sunt passi.

9) Cf. Pontius in *Append*, cit. cap. 8. n. 7: card. De Lugo, *Tractat, de sacramentis*, drsp. 8. sect. 14, nec non Benedictus XIV. *De Synodo*, lib. IX. cap. 3. n. 3. ubi inter cetera scribit: »Non minus graviter eandem auctoritatem (pontificiam) ab illis laedi dicendum est, qui aliquo ab hinc tempore asserere et jactare coeperunt, dispensationes hujusmodi a rom. pontifice minime concedi posse, etiamsi gravis causa concurrat, atque omne perversionis periculum absit.»

afferre s. Monicae matris s. Augustini, quae Palrilium qhnicum ad christianam fidem exemplo et adhortationibus adduxit, ut refert s. Augustinus, *Confess.* lib. IX. cap. 9. n. 22. et Sigeborli rogis Francorum, qui, teste s. Gregorio turonensi, *Hist. Francorum*, lib. IV. cap. 27. Brunichildem arianam ad ecclesiam catholicam piis admonitionibus lucratus est: quod et praestitit Chilpericus, eodem teste, ibid. cap. 28. Idem plures alii, ut ab initio innuimus, praestiterunt. Huc propterea pariter referri potest, quod scripsit apostolus, I. ad Cor. VII:

*^o) Inter celera exempla satis sit illud

295. A<1 3. *D.* Juxta communiter contingentia, *C.* absolute, *A.* Deus praenuntiavit in adductis verbis, quod spectata communi infirmitate evenire solet, minime vero quod ita necessario et absolute evenire debeat; alioquin de fide jam esset, inseparabile et universim adnexum esse his conjugiiis non solum periculum, sed ipsam perversionem; quotquot praeterea ejusmodi connubia iniere, lapsi essent in idololatriam et in infidelitatem; quae quam procul distent a vero, allatis exemplis edocemur. 11

296. Ad 4. *D.* Si lex moralis seu naturalis vetaret aliquid intrinsece malum. *C.* si aliquid vetet, quod tale absolute non sit, *N.* Porro jam ostendimus, periculum, quod inest conjugiiis mixtis, ejusmodi non esse, ut absolute averti ac removeri non possit. Ad legitimam autem auctoritatem spectat decernere, quando et quousque immineat illud periculum, et media ad illud amovendum idonea praescribere. Quae si execution! mandentur, divina opitulante gratia, periculum aut omnino cessat, aut saltem remotum fit. 12

297. Ad 5. *Neg.* semper intervenire sacramenti profanationem in conjugiiis mixtis, sive minister censeatur sacerdos, sive dicantur contrahentes. Sacerdos enim non peccat, si administret sacramenta, publice ac legitime petentibus ea, quamvis private sciat indignum esse qui petit, ut notum est. Porro legitime illi petere censentur administrationem sacramenti Matrimonii, qui facultatem a superiore obtinuerunt. In veriore autem sententia, quod ministri sint contrahentes, peccat quidem pars haeretica sive administrando sive suscipiendo sacramentum; non peccat tamen pars catholica neque in administrando neque in suscipiendo sacramento. Nam justa ac legitima causa interveniente, potest quisque ab alio petere et accipere rem per se bonam, etsi ille qui dat ex prava dispositione, peccet dando; in hac

Sanctificatur est vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem. Dummodo tamen, ut diximus, per legitimam dispensationem connubia haec celebrentur, et iustis de causis, servatisque apposis conditionibus. Quare non semper ex effectu dijudicari debet, ut pluribus ostendit Pontius, loc. cit. cap. 4. §. 2. n. 14 et seqq. Hinc vulgatum illud:

• . . Careat successibus, opto,
Quisquis ab eventu facta notanda putat.

“) Cf. Pontius loc. cit.

n) Animadvertendum vero hic est, quando rom. pontifex dispensat in his conjugiiis, ipsum tantum dispensare in eo, quod ejus potestati subjicitur, videlicet in lege

ecclesiastica prohibente ejusmodi nuptias, non autem illum dispensare aut dispensare posse in lege naturali prohibente ea conjugia ratione periculi. Quare, si adhuc, dispensatione posita pontificia, perseveraret periculum perversionis, nequaquam liceret illud conjugium iniri, quia vigeret integra naturalis obligatio. Id porro locum haberet, quum non omnia adjuncta pontifici patefacta luerint. Etenim, si omnia ipsi aperte fuerint exposita, et rom. pontifex dispensationem concedat, non absque temeritate posset in dubium revocari, utrum licite conjugium celebrari possit; supponi enim deberet, pontificem aut rem non salis perpensis, aut errasse dispensando. Cf. Pontius, loc. cit. cap. 8. num. 7.

enim hypothesi alteriua malum permittitur, non autem intenditur. Id ipsum dicatur de administratione, ob quam necease non est, ut minister inquirat in interiorem actualem dispositionem ejus, qui publice ac legitime sacramentum petit, ut modo animadvertimus.¹³

298. Ad 6. *D.* Si absque legitima dispensatione communicarent cum excommunicato in re sacra, *C.* si cum legitima dispensatione, *N.* Haec enim communicatio solis ecclesiasticis legibus prohibita est; quare, si legitima auctoritate freti catholici ineant conjugium cum haereticis, hoc ipso ab illa prohibitionem soluti sunt.

299. Ad 7. *Nec/.* Romanorum enim pontificum mens, in ejusmodi dispensationibus, est omnino in conscientia tutos eos efficere, qui talibus connubiis consociantur; alioquin nulla opus esset dispensatione. Licet vero ecclesia seu rom. pontifex abhorreat ab illis nexibus et quoad fieri potest, impedire satagat¹⁴; si tamen gravis intercedat causa, quae religionem ac publicam tranquillitatem promoveat, indulget saltem, ut licite contrahantur.

300. **II. Obj. adversus reliquas propositionis partes.**
1. Parochi melius quam episcopus aut supremus pontifex cognoscere possunt, quid in casibus particularibus tum contrahentium tum reipublicae bono melius conferat; 2. saltem poterunt episcopi ejusmodi dispensationem, cum opus fuerit, tribuere; 3. praesertim cum olim ita receptum fuerit, et 4. contraria consuetudine lex illa abrogata censi possit, ut non pauci auctores docent, et 5. cum saepe impediuntur cum s. sede communicare. Ergo.

301. **Resp.** Ad 1. *D.* Si praeter hanc cognitionem practicam non requireretur praeterea legitima auctoritas, *Tr.* si haec requiratur, *N.* Jam vero hic non agitur de sola rei notitia, sed de legitima et idonea auctoritate derogandi legibus ab universa ecclesia solemniter constitutis, non solum ad unius vel alterius individui, sed ad totius ecclesiae bonum, conservationem et augmentum. Haec autem auctoritas, uti ostendimus, soli supremo ecclesiae hierarchae adjudicanda est.

¹³) Cf. card. De Lugo, loc. cit. sect. 14. n. 226 — 229; et Benedictus XIV. loco pariter cit., nec non Collet tract. *De Matrim.* cap. 2. sect. 5. concl. 4. nuin. 314.

¹⁴) Cf. Bened. XIV. *De Synodo*, lib. VI. cap. 5. atque Moser, op. cit. ubi profert quamplura documenta ex rom. pontificibus qui semper ejusmodi conjugiorum detestationem professi sunt. Ne longiores simus, nobis sufficiat attulisse, quae scribit Bened. XIV. in Decretali rescripto dato die 4. Nov. 1741. ad episcopos Belgii, §. 3. ubi scribit: «Dolens in primis quam maxime

Sanctitas sua, eos esse inter catholicos, qui insano amore turpiter dementati, ab hisce detestabilibus connubiis, quae s. mater ecclesia perpetuo damnavit atque interdixit, ex animo non abhorrent, et prorsus sibi abstinendum non ducunt; laudansque magnopere zelum illorum antistitum, qui, severioribus propositis spiritualibus poenis, catholicos coercere student, ne sacrilego hoc vinculo se se haereticis jungant etc.” In Bullario, tom. I. pag. 88. Eadem ferme repetit Pius VIII. in Brevi cit.

302. Ad 2. Ut patet ex modo dictis. Eadem enim ratio, quam adduximus in superiori responsione, valet pro episcopis singillatim sumptis.,s

303. Ad 3. *Neg. cons.* Quidquid enim potuerint quondam episcopi juxta antiquum jus, certum est juxta recens jus a pluribus saeculis in ecclesia rigens, id jam amplius episcopos non posse. Quare Pius VII testatur, numquam a s. sede fuisse episcopis concessam facultatem in his conjugii dispensandi, quamvis instantissime eam postulassent: *Apostolica sedes, inquit, aegre admodum multaque cum cautione ad praefatum periculum (perversionis) quoad fieri posset removendum, nec nisi gravi aliqua intercedente causa, eaque fere publica, licentiam hanc consuevit impertiri. Episcopis vero, licet instantissimeulantibus, eandem licentiam dare, in Europa praesertim, numquam concessit.*¹⁶

304. Ad 4. *Neg.* Ut constat ex duabus constitutionibus Benedicti XIV. quarum altera incipit: *Magnae Nobis* ¹⁷, altera vero cujus initium: *Ad tuas manus*.¹⁸ Priori constitutione summus pontifex rumorem quemdam per Poloniam grassantem, quod sedes apostolica conjugia mixta indulserit celebrari, acriter impugnat, ac *non nisi per injuriam et intolerabilem calumniam excogitatum atque disseminatum* fuisse affirmat; simulque ostendit antiquam apostolicae sedis disciplinam ac regulam, qua talia conjugia semper reprobaverat, ad sua usque tempora constanter servatam, tunc quoque integram rigere ac religiose custodiri.¹⁹ Altera autem constitutione confutat pontifex falsam illam persuasionem, quasi ex consuetudine, cui nemo in illo regno se opponebat, ecclesiae consensus vel dispensatio recte deduceretur: *Tolerat quidem, inquit, in aliquibus locis apostolica sedes Matrimonia inter catholicum et haereticam, vel haereticum et catholicam, cum nequeat impedire, et ecclesiastica quadam prudentia, ne majora mala enascantur, dissimulat ac tacet; at quod apostolicae sedis auctoritate gratiosa hisce Matrimoniis dispensatio super gradu aut alio impedimento concedatur, fieri numquam potest, nisi*

**) Benedict. XIV. *De Synodo*. lib. IX. cap. 3.

16) Apud Moser, op. cit. pag. 53.

*7) Dal. 29. Jun. anno 1748. in ejusdem Bullario, tom. II. pag. 413.

*) Data 7. August, ejusd. anni, ibid, pag. 491.

19) En pontificis verba: „Praedecessor noster Clemens XI. in Congregatione s. Officii coram se habita die 16. Jun. anni 1710. mandavit inhiberi per litteras archiepiscopo mechliniensi, ne ullas omnino licentias aut dispensationes impertiretur pro Matrimoniis inter contrahentem catholicum et alterum haereticum celebrandis, nisi abjuratio hae-

resis prius praecessisset; theologos autem, qui contra hujusmodi praxim opinati fuerint, acriter admonendos decrevit." Paulo ante jam asseruerat: »Neque vero necesse habemus ea omnia in medium proferre, quibus luculenter demonstrari posset antiquitas ejus disciplinae, qua semper apostolica sedes catholicorum cum haereticis conjugia reprobavit. Sed aliqua dumtaxat afferre sal erit, quibus ostendamus, eandem disciplinam ac regulam, ad nostra usque tempora constanter servatam, apud Nos et apostolicam sedem non minus integram vigere et religiose custodiri.· Deinde sub- jicit documenta.

*praecedat haeretis abjuratio, juxta ejusdem sedis apostolicae disciplinam. Hinc episcopum quemdam, qui cum duobus lutherania dispensaverat in gradu prohibito, ob spem, quae praefulgebat, ut ad fidem catholicam adjungerentur, graviter redarguit.*²⁰

305. Ad 5. **Resp.** in his rerum adjunctis posse episcopos passive se habere, nec ullam omnino positivam dare dispensationem, cum eam dandi facultate careant. Sic ansam non tribuent acatholicis ecclesiam magis opprimendi.²¹

pr o p o s i t i o   m .

Non possunt acatholici, quin omnia laedant aequitatis jura, cogere sacerdotes catholicos ad honestandas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas, quae neglectis canonicis sanctionibus contrahuntur.

306. Ut plenius intelligatur, quid sit illud, de quo praesens quaestio instituitur, animadvertere quaedam oportet scitu apprime necessaria. Ea vero sunt :

307. I. Inter cetera fidei nostrae dogmata hoc quoque firmissimum constare atque certissimum, nemini scilicet, qui extra ecclesiam catholicam culpabiliter ex hac vita decedat, ad aeternam salutem patere aditum posse.¹

308. II. Ecclesiae pastoribus id munus commissum esse, ut ad catholicam ecclesiam, quae sola vera est, adducere pro virili curent quoscumque ab hac salutis semita aversos noverint, sive ii infideles sint, sive haeretici, sive schismatici; rursumque provideant, ne catholicis ullum periculum sit, quo a recta fide avertantur: de summa enim agitur rerum omnium.

309. III. Non posse propterea eosdem ecclesiae pastores, quin gravissimo apud Deum scelere teneantur, et animarum, quas Christus redemit sanguine suo, proditores sint, inertes aliquid praetermittere, quod ad duplicem illum finem obtinendum pertineat.

310. IV. Canonicas leges, quae vel a primis ecclesiae saeculis circa Matrimonia mixta sancitae sunt, eo demum referri omnes, ut duplex ille finis obtineatur.

20) Sic enim loquitur summus pontifex: „Nos ignoramus, quid egerint episcopi praedecessores; id solum Nobis compertum est, quod, si dispensaverunt in Matrimonio non contracto, sed contrahendo, in Matrimonio inter duos adhuc in haeresi permanentes, perperam ac male egerunt, grave admiserunt peccatum, multorumque malorum reos se fecerunt, quia facultates eis concessas attento animo non considerarunt, ex qui-

bus, veluti ex fonte omnis delegata auctoritas dimanat.” Loc. cit. pag. 493.

21) Cf. Serarius, op. cit. cap.4. §. XXXIX. seqq. ubi totum istud argumentum docte ac luculenter evolvit.

■) Cf. in tract. *De veru rei.* part. II. η. 264. quo sensu exposuerimus, quod hic dicitur *culpabiliter*, ne quis nos arguat quasi nimium veritatem hanc urgere. Quae porro illic scripsimus, hic pariter intellecta volumus.

311. V. Romanos pontifices, qui praecipui sunt canonicarum legum custodes ac vindices, numquam non fuisse sollicitos pro eo munere quo funguntur, ut illae sartaе tectae servarentur, ne aeterna cujusquam salus in discrimen adduceretur: et propterea tamquam illicitas semper exhorruisse, et vero etiam damnasse nuptias mixtas ab aliquibus forte initas his neglectis canonicis legibus, quod ex paulo supra demonstratis compertum est.

312. VI. In his Pium VIII. s. m. quamquam iniquis temporum conditionibus aliquantulum cesserit, atque ut loquitur Gregorius XVI. *suam eo usque protulerit indulgentiam, ut ipsa verissime dici queat illos attigisse limites, quos praetergredi nefas omnino sit'*, legibus tamen essentialibus prorsus inhaesisse. Hae autem praecipuae duae sunt: tum nempe ut mulier catholica praesertim cum viro acatholico nuptura *diligenter* ab episcopo vel a parcho edoceatur, quae circa hujusmodi nuptias ecclesiasticorum canonum sententia sit, *serioque* iterum atque iterum admoneatur de gravi scelere, quod admittet, si eos violare praesumat; tum ut agnoscat sese in filios, quos a Deo expectat, acturam crudelissime, si in iis, quas contrahit, nuptiis, illorum institutionem viri acatholici arbitrio esse permittendam intelligat.³ Ad haec decrevit, quod, si posthabitis hisce monitis mulier illicitas nuptias inire velit, *abstinere debeat catholicus pastor* non solum a nuptiis, quae deinde fient, *sacro quocumque ritu honestandis, sed etiam a quovis actu, quo approbare illas videatur*: atque adeo permittit tantum *assistentium*, quam vocat *passivam*. Demum ut querelis omnibus praecludat aditum, declarat veras ac ratas, scilicet validas nuptias mixtas, quae a dato Brevis celebrari contigerit non servata forma a Tridentino praescripta (modo nullum aliud obstet dirimens impedimentum), in dioecesibus coloniensi, trevirensi, paderbornensi et monasteriensi.⁴

313. VH. *Gubernium* borussicum pontificias has litteras, quas idem expetierat, vel saltem episcopos ut illas expeterent, auctoritate sua adduxerat, primo per fraudem occultasse⁵, tum secreta conventionem habita earumdem vim eludere⁶, demum episcopos ac ceteros ecclesiae catholicae mini-

') In allocutione habita die 10. Decemb. 1837. Cf. *Esposizione di pitto* etc. doc. 16. pag. 84 et seq.

') Ibid, docum. 3. pag. 6.

<) Ibid.

s) Haec omnia referuntur in cit. *Expositione* a pag. 5 ad 9.

6) Juverit haec ipsa verba describere quibus usus est Gregorius XVI. in Allocut. cit. «Quis porro, inquit, futurum putaret, ut pontificia isthaec declaratio (Pii VIII.), indulgentissima licet et semel atque iterum per regium in urbe oratorem accepta, eo

sensu adhiberetur, qui inconcussa catholicae ecclesiae principia percerteret, et hujus apostolicae sedis menti penitus repugnaret? Verum quod nemo unus fingere aut excogitare posset, quodque vel leviter suspicari crimen fuisset, *id artificioso saecularis potestatis impulsu* factum est. Vix rem non sine maxima animi molestia novimus, nihil distulimus quin expostulationes Nostras iis ad quos pertinebat deferendas committeremus, una simul declarantes quanta Nos ex apostolico munere teneret necessitas fideles opportune

atro» vexare, ac peesimia modis coegisse, ut contemptis cautionibus a Pio VIII. impositis, connubia mixta solemnitatibus in ecclesia sancta usitatis ex regni statutis et legibus honestarent.⁷ Dira inde adversus ecclesiam orta persecutio, quae in dies acrior fit, apud eos scilicet, qui non modo *tolerantiae* nomen pleno ore depraedicant, sed etiam culti politique haberi volunt et appellari.⁸

314. Quibus ita constitutis, propositionis nostrae veritatem evincere operosum non est. Etenim jura omnia aequitatis postulant, ut nemo quavis ratione ea agere compellatur, quae fidei quam profitetur, quae reluctantis conscientiae sensui, quae jussis auctoritatis legitimae adversentur, quaeque hostibus ecclesiae subsidio essent in ipsius ecclesiae pestem et animarum perniciem. Atqui haec plane agere sacerdotes catholicos acatholici

monendi, ne illud ab sancta hac sede protectum arbitrarentur, a quo ipsa plane abhorret. Cumque ita Nobis fuisset responsum, *velati nullo querelae Nostrae inniterentur fundamento*; epistola accessit alterius ex praedictae regionis praesulibus, qui instante morte redditurus aeterno iudici rationem villicationis suae, misso ad Nos apographo instructionis traditae ab episcopis urgente civili gubernio, accurate significabat se, *damna gravissima exinde ecclesiae oritura, laesosque illius canones, divinae gratiae lumine inspicientem, errorem, cui subscripserat, libera mente motuque proprio retractare*. In curam proinde statim incubuimus ut, perlato ad serenissimum regem germano istius apographi exemplo, magis magisque innotesceret, Nos initam a memoratis episcopis rationem interpretandi aposolicas praecessoris Nostri lilteras, utpote ecclesiae principiis ac legibus adversantem, omnino reprobare." In *Expos*, cit. doc.XVI. pag.84 seq.

Haec autem secreta conventio, quae prius a Confluentibus (vulgo *Coblentz*) nuncupata est, ex qua prodiit *instructio*, re ipsa locum habuit Berolini 19. Jun. 1834. inter Bunsen et arch. coloniensem com. De Spiegel. Illa porro eadem est de qua Bunsen Borussiae orator apud s. sedem interrogatus ex officio, respondit: »Non seulement l'existence d'une telle instruction est moralement impossible, mais *qu'il a la certitude positive que cette prétendue instruction n'a jamais existé!*" Cf. *Ex-*

posit. cit. doc. VI. Huic conventioni ac instructioni inde emissae subscripserant praeter arch. Coloniensem Spiegel, episcopi trevirensis, paderbornensis et monasteriensis. Cumque ab ephemeride aschaflenburgensi anno 1836. n. 125. cum nonnullis mutationibus publicata esset, iidem episcopi qui ei subscripserant, in hac ipsa ephemeride n. 150. declararunt hoc documentum *opus perfidum esse cujusdam calumniatoris!* Cf. *Letlr. cit. sur Caffaire de Cologne*. Paris 1837. pag. 33. E septem vero articulis ad quos illius conventionis instructio redacta fuerat, excludebantur conditiones duae, quibus unice positae, Pius VIII. ut diximus, pro sua potestate declaraverat connubia isthaec mixta iniri licite posse; scilicet 1°. seria admonitio facienda parti catholicae de gravi crimine, quo se obstringeret contra Canonum leges tale matrimonium ineundo; 2°. promissio ab eadem praestanda, qua polliceretur fore ut soboles omnis catholica religione institueretur. Cf. *Exposit*. cit. pag. 7, 8 et ibid, docum. XVII. pag. 87 seqq.

7) Has leges paulo post proferemus.

8) Annales propterea ecclesiastici posteris tradent tres praecipuas persecutiones, quas hoc saeculo vertente pasta est catholica ecclesia, ab ethnicis in regno tunchinensi, a schismaticis in imperio russo, ab haereticis in regno borussico; simul tamen referent latas ab ecclesia Christi victorias quia scriptum est: *Et portae inferi non praevalerunt adversus eam*.

homines compellunt, dum eos urgere nituntur ad nuptias mixtas benedictione aliove ritu sacro honestandas, neglectis canonicis legibus. Ergo.

315. Majorem hujus argumenti propositionem ne ab adversariis quidem nostris in dubium revocari posse existimamus. Ex iis enim fere capitibus veteres Christianae religionis apologetae ostenderunt ab imperatoribus ethnicis contra christianos et leges inique fuisse latas et iniquissime saevitum-; rursum novatores illi, qui initio saeculi XVI. *reformatores ecclesiae*, hoc est perturbatores, dici voluerunt, cum se ad ecclesiae obedientiam adduci sentirent catholicorum principum auctoritate, nullum finem fecere clamorum et querelarum, hac una de causa, quod fidei ac conscientiae suae obniti contra jus fasque cogerentur; demum iisdem clamoribus et querelis obstreperent nostris auribus ii ipsi, qui nunc catholicos vexant, si rerum conversione facta, cogerentur simile quidpiam a catholicis hominibus pati, quamquam utrique ratione juris utantur admodum dispari. ¹⁰

316. Jam vero minor propositio aequae evidentissima est. Etenim quominus sacerdotes catholici nuptias mixtas sacro ritu cohonestent, praetermissis ecclesiasticis legibus, facit inprimis ea quam profitentur fides. Nam fides catholica docet, ut supra animadvertimus, nemini qui versetur extra catholicam ecclesiam, spem ullam salutis reliquam esse. Igitur qui ejusmodi ducunt connubia, quin spondeant sese effecturos, ut pars acatholica veram religionem amplectatur et proles omnis ex Matrimonio suscipienda in vera religione instituatur, ii perverse agunt atque impie, cum se ipsi ac sobolem suscipiendam exponant certissimo exitio. Quare eodem illo actu grave crimen admittunt, dicente apostolo: *Qui suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior.* ¹¹ Immanem crudelitatem exerunt in liberos suos, quos non Christo, et castissimae Christi sponsae ecclesiae, sed satanae ejusque regno amplificando progignunt. Pessimam praevaricationem imitantur veterum hebraeorum, qui *immolaverunt filios suos et filias suas daemoniis, et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan* ¹²; immo eo peiores et crudeliores hebraeis sunt iudicandi, quo animae corporibus praestantiores sunt. Dum igitur sacerdotes catholici blanditiis, minis, vexationibus, mulctatione bonorum, exilio, carceribus adiguntur ad illicitas has nuptias ritu sacro honestandas, coguntur

⁹) Cf. Tertull. *Apologetic*, n. 1 et 2. Justin. *Apolog.* L n. 3 seqq. Minut. Felic. in *Octavio* n. 35 — 38 etc.

¹⁰) Cf. Jac. Gretzeri opusc. cui lit. *Judex et dux haereticorum nostri temporis*,

praesertim cap. XI. opp. edit. Ratisbon. tom. XVII. pag. 115 seq.

¹¹*) I. Timoth. V.8. *Εἰ δὲ τῶν ἰδίων καὶ μάλιστὰ τῶν οἰκείων οὐ ποιοῦσι. εἴη πλεονηται, καὶ ἐστὶν ἀνίψυχον χεῖρω.*

¹²*) Ps. CV. 37, 38.

actu positivo probare id, quod catholica fides tamquam scelus nequissimum improbat.

317. Coguntur praeterea conscientiae suae leges praetergredi. Neque enim possunt illi nisi reluctante conscientia actum ponere, quem impium esse intelligunt et vetitum ecclesiasticis legibus, cooperando positive, ut ajunt, per sacri ritus exhibitionem aliorum peccato et sacrilegio. Utra enim admittatur sententia de ministro Matrimonii, aequae ad sacramenti profanationem concurrerent. Nam si sacerdotis ministerium illud sit, scienter sacramentum conferrent positive indignis; si vero sit contrahentium, conferunt positivum actum ad sacrilegam ejusdem sacramenti administrationem. Nefas utrumque et sacrilegum est.

318. Tertio coguntur leges infringere a legitima auctoritate decretas. Legitima enim auctoritas circa res mere spirituales, in quibus profecto continetur conjugiorum Christianorum per sacrum ritum celebratio, nulla ratione ad principes temporales pertinet, multo vero minus ad acatholicos scilicet ethnicos, haereticos et schismaticos, sed in una ecclesia prorsus consistit. Cum igitur ecclesia quovis tempore sacris legibus sacerdotibus interdixerit, ne connubiis mixtis adsistant, aut ritu sacro, aliove exteriori actu ea probare videantur, nisi statuta canonum observentur, sequitur haudquaquam illis licere aliter agere, quin leges infringant a legitima auctoritate sancitas.

319. Quarto coguntur sacerdotes catholici subsidio esse ecclesiae hostibus in ipsius ecclesiae pestem et animarum perniciem. Id quod liquet aperte 1°. ab inspecto acatholicorum consilio in illis condendis legibus, quibus jubent liberorum institutionem viri arbitrio relinquendam esse, aut mares quidem paterna, feminas vero materna religione informari 13, aut

,3) Ut omnibus pateat ratio legislationis borussicae, quae pertinet ad connubia mixta, operae pretium nos facturos credimus, si eam hic legentium oculis subjiciamus.

L. Antequam ederetur codex civilis regni Borussiae, id quod contigit anno 1792. sponsis diversae communionis integrum erat per *paeta* quae vocant *ante-nuptialia* convenire inter sese, qua religione proles esset instituenda. Matrum porro catholicarum studium, quo prolem suam imbuebant catholicis institutis, nihil fere a maritis protestantibus retardabatur, utpote qui per id potissimum temporis *indifferentismum* sectantes non valde erant de religione solliciti. Quam rem animadvertens legislatio borussica, in codice civili part. II tit. 2. §.74 -84. sequentia edixit: §. 76. Si pa-

rentes diversae confessionis fuerint, masculi debent institui in religione patris usque ad aetatis annum decimum quartum, feminae vero in religione matris. §. 77. Hae leges eludi nequeunt per aliquod anterius pactum initum inter parentes. §. 78- Quum parentes concordēs inter se fuerint circa religiosam prolis institutionem, nemo jus habebit sese intermiscendi.

II. Hic rerum status plene immutatus est a regia declaratione, quae data est die 21. Nov. 1803. In ea enim querelae graves jactatae sunt, quod ex religiosa liberorum institutione domestica familiarum tranquillitas perturbaretur, tum vero sancitum, ut in posterum *omnes* infantes institui deberent *in religione patris*, atque ut lex ista nullo inito a conjugibus pacto infringi

etiam sobolem omnem ex mixtis connubiis susceptam, ea religione innutriti debere, quae potissima, sive ut dici consueverint, dominans habeatur.¹⁴

posset. Nemo ausus est contradicere: quare decretum hoc eo facilius ad effectum perductum est, quod *indifferentismi* lahes hominum animos maximam partem pervaserat, clerus autem pro iniqua temporum conditione conticuit. Atque huc certe spectant verba von Altenslein quibus invocatur *praescriptionem* in favorem legislationis borussicae adversus archiepisc. posnaniensem. Verum cui tandem aut quando auditum est, vim ex una parte, metum ex altera constabilire titulum praescriptionis fundandae? Praesertim cum antiqua consuetudo, ut idem archiepiscopus apertissime ostendit, et nos infra videbimus, si unum aut alterum factum excipias, in quo vis injusta intercessit, constanter obtinuerit?

III. Interea provinciae rhenanae gallicae ditioni subjectae ex *concordato* seu conventionem anno 1801. in iis omnibus quae ad religionem perlinerent, summa libertate fruebantur: atque adeo cum anno 1814. in potestatem venerunt regis borussici, nihil in ipsis innovatum est. Duo etenim obstabant maxime, tum gallicae legislationis ratio quae conjugibus in sobolis institutione libero jure uti concesserat, tum populorum in avitam religionem propensa admodum studia. Quare vicariatus generalis Aquisgratae encyclicam epistolam anno 1818. 24. Jul. dedit ad clerum universum, qua interdicebatur quaevis *assistentia* ecclesiastica matrimoniis mixtis, nisi prius sponsi *formaliter* polliciti fuerint se instituturos *totam* sobolem *absque exceptione* in religione catholica. Similes encyclicas litteras dederunt vicariatus trevirensis et monasteriensis ad clerum suarum dioecesium. Denique post ipsos undecim annos, nempe 17. Aug. 1825. promulgata est ordinatio aulica (*Cabinetsordre*), qua 1°. praxis conformis juri canonico, quae ad hanc diem servata est in provinciis rhenanis, est *abolita* et spectata ul *abusiva*: 2°. clero catholico aequae ac protestantico interdicta; 3°. decretum et declaratio die 21. Nov. 1803. promulgata posthac in provinciis etiam rhenanis vigeat; 4°. itemque ut pacta inter

sponsos antea inita circa liliorum educationem irrita sint et invalida. Cum magna exinde turbatio orta esset, Borussiac rex auctor fuit episcopis provinciae rhenanae ul consulerent s. sedem per epistolam ad eos datam Berolini 23. Febr. 1828. de qua mox dicemus. Cf. cit. *Lettres sur l'affaire de Cologne* pag. 25 seqq. nec non *Expositions documentata* etc. pag. 1 seqq. docum. I et II.

H) Haec rerum series in imperio russo. Jam inde ab anno 1825. die 13. Maji (quae epoca notanda est, cum coincideret cum decreto dato 17. Augusti ejusdem anni a rege borussico circa matrimonia mixta) imperator Alexander in *dieta*, quam nominant varsaviensi denuntiaverat, examen instituendum esse novi codicis civilis ad politicam regni Poloniae administrationem instituti. Imp. Nicolaus anno 1827. codicis hujus civilis et *ecclesiastici* primum volumen publicavit. Cum autem legibus quae conjugia spectabant, clerus acriter obstisset, eae in usum non fuere deductae, sed in altera *dieta* varsaviensi habita mense Majo anno 1830. imperatoris jussu iterum excussae. Secuti non multo post rebelles Poloniae motus, quibus sedatis, idem imperator legem edidit, qua ecclesiastici omnes jubebantur usitato solemnis benedictionis ritu consecrare nuptias mixtas catholicos inter et schismaticos ineundas, ita ut qui secus facere auderet, laesae majestatis crimine teneretur. Nota est praeclara responsio a D. Gutkowski episcopo Podlachiae Generali Golowin reddita. Rursus per edictum (*Ukas*) constituit, ut proles omnis in Polonia orta ex conjugiiis mixtis religione graeco-schismatica imbueretur, et filii qui ante latum edictum nati essent, cohererentur ejurare catholicam fidem. Quamobrem pueri puellaeque reluctantes in carcerem conjecti sunt, parentes quibus resistendi tantae impietati animus fuit, in exilium acti: non paucae Christianae matres sanctissimarum martyrum, quas antiquitas memorat, fortitudinem imitantes, et catenis vinctae liberorum suorum exilium prosecutae sunt. »

zktqui consilium hoc acatholicorum eo spectat, ut sectam suam latius amplificent in exitium catholicae ecclesiae. 2°. Ah luctuosa experientia illarum regionum, in quibus talia connubia sanctionibus ecclesiasticis contemptis usurpata passim fuere: cum enim antea solam catholicam fidem profiterentur, easdem mox in provincias quas vocant *mixtas* degenerasse novimus¹⁵ denique brevi temporis intervallo nullum prope retinuisse antiquae religionis vestigium. 3°. Ab ipso acatholicorum hominum facto: neque enim vexare adeo catholicos sacerdotes aggressi fuissent; idque in conspectu omnium gentium, quasi eos nihil puderet saevitiae suae, nisi fixum animo destinatumque habuissent quovis pacto provehere initas ad ecclesiam catholicam exterminandam politicas machinationes. Verum non modo isthaec per seipsos conari omnibus artibus, sed etiam pastores aedificandae Christianae plebi institutos velle cogere, ut sociam sibi operam adjungant, genus quoddam est crudelitatis et insaniae numquam hactenus auditum. Nam si neque hoc ab imperatoribus ethnicis tentatum, si neque ab Juliano illo apostata excogitatum dixerim, nihil praeter veritatem dicam.

320. Demum ut illud quoque adjiciam iis quae disserui confirmandis accommodatum, affirmo non posse acatholicos vi adigere sacerdotes ad connubia mixta ritu sacro honestanda, aut haec eadem connubia tanta contentione promovere, quin suis principiis valedicant, et a se ipsis dissentiant turpissime. Asserunt enim vulgo posse catholicos in ea fide quam profitentur salutem assequi, illos autem e contrario *intolerantes* dictitant, quod sentiant extra ecclesiam catholicam salvum fieri neminem. Igitur non animarum studio, sive ut catholicos ad salutem revocent, verum suae sectae propagandae libidine et politicis quibusdam rationibus adducti fraudulentum hoc consilium pervertendi catholicorum mentes inierunt; atque dum verbis istorum *intolerantiam* damnant, iidem se produnt factis decantatae adeo *tolerantiae* acerbissimos inimicos. 16

„J) Unam hic provinciam Silesiam appellabo, quae antequam regis borussici dominationi subjiceretur, tota plane catholica erat, nunc autem protestantes numero fere ac potentia catholicis praestant.

„6) Huc videlicet spectat genus omne fraudum et malarum artium, quibus utrumque regimen russicum et borussicum a pluribus reiro annis obstinato consilio utitur ad religionem catholicam in illis provinciis funditus evertendam. Quae molili in hanc rem aggressique fuerint sive schismatici, sive protestantes, ea paucis complecti nequaquam possumus: pauca tamen ah illis gesta commemorabimus, ex quibus

unusquisque capere ceterorum conjecturam possit. Deleti ordines monastici; templa catholicis per vim ablata atque heterodoxis concessa; novae academiae institutae et seminaria exstructa, in quibus clerici catholici doctrinis acatholicis erudiantur; cautum ut sedes episcopales vacuae diuturnam pastorum orbitatem sustineant; novi in iisdem regionibus erecti episcopatus schismatici, qui numquam vacui relinquuntur; episcopi catholici ac reliqui luoniincs e clero spe et illecebris adducti ad veram Christi fidem deserendam; sacerdotibus qui ad schismaticos deficient ducendae uxoris per sacrilegum matrimonium, id quod antea vetitum

321. Constat itaque quod demonstrandum assumpsimus, acatholicoe nempe jura omnia aequitatis violare, proindeque auctoritate sua perniciosissime abuti, dum cogere nituntur sacerdotes catholicos ad cohonestandas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas, quae neglectis ecclesiasticis legibus contrahuntur.

fuerat, potestas facta; exilio mulctati qui in avita religione constantes reperti sunt; gravissimae irrogatae poenae scriptoribus catholicis, qui se opponere machinationibus studuerunt; praemia e contrario collata iis, qui adversus religionem catholicam satyras, mendacia, calumnias in libros inverecundos congessere, atque ejusmodi librorum pestis in omnem pariem diffusa. Cujus quidem rei exempla proferre aliqua nobis sufficiat. Stourdza nescio quis turpi edito opusculo cui tit. *Consideratio super ecclesia orthodoxa graeco-russa* nobilitatem generis assecutus est, et 20000 *rublorum*, quos dicunt, munere donatus. Item Karamsin inter optimates adscriplus est, viginti possessionibus auctus, ditatusque ingenti summa 500000 *rubiarum* ob opus inscriptum: *Historia imperii russici*; posterius hoc opus cujus auctor furore impotens in ecclesiam romanam debacchatur, non modo tamquam classicum usurpatur in scholis publicis, sed etiam sumptibus imperii russici in omnes prope usitatas nunc temporis linguas conversum est. Constantinus Oeconomus, quod anno 1835. Petropoli satyras conscripserit in religionem catholicam, non ita pridem propositus est ad episcopatum in novo Graeciae regno, qui tamen ob effrontem ejus impudentiam et calumnias ab ipso clero graeco repulsam sustinere debuit. Filaret praesens metropolita moscoviensis hortatu regiminis russici dialogos composuit *inter dubitantem et persuasum de orthodoxia graeco-russicae ecclesiae*; in his nihil omittit, quod invidiam possit in ecclesiam romanam concitare, eamque abjecta prorsus omni verecundia accusat defectionis, sacrilegii, et tyrannidis. Porro hic liber Petropoli anno 1829. primo typis excusus, jussu imperatoris in *omnia* imperii gymnasia invectus est, ut in usu catechismi historici ac dogmatici adhibeatur. Praeter-

mitto iniquas artes, quibus homines agrestes coguntur ejurare catholicam fidem, ac si repugnent, crudelissimo verberationis genere, quod ibi *Kntit* vulgo nominant, caedi jubentur, ita ut non pauci in medio cruciatu vitam amittant. Haec aliaque prope innumera, quorum documenta vulgatissima in omnium prope manibus sunt (cf. inter cetera *Ukas* 10. Febr. 1832. item aliud *Ukas* datum paulo post quo supprimuntur monasteria seu conventus 1946. *Ephemeridem ministerii interioris* die 10. [22.] Febr. 1836. *Ukas* quo erigitur episcopatus graeco-schismalicus 12. [24-] Jan. 1835. *Ukas* 22. Apr. 1834. item aliud 23. Nov. 1835. circa conjugia mixta etc. etc.), haec, inquam, rei catholicae subvertendae geruntur in imperio russo. Horum exitus ejusmodi fuit, ut plus quam sexagies centena millia (vulgo 6 *milliones*!) catholicorum avulsi jam sint dimidii fere saeculi spatio ab unitate catholica!

Quod ad regnum borussicum attinet, ne in similibus enarrandis videar esse prolixior, adeat qui cupit ista cognoscere op. cil. *Collectiones ad historiam ecclesiasticam, saec. XIX. in Germania* etc. Augustae Vindel. 1835. cui tamen plura additamenta fieri possent.

Utrumque tamen hoc gubernium die 12. Sept. anno 1772. publice, solemniter, ac sancte promiserat, permissurum se novis subditis liberum omnino religionis exercitium; seque pariter solemniter fide obstrinxerat servando *tractatui* anno 1770. quem *pacta conventa* nominare solent, ut scilicet religio, cultus et disciplina ecclesiastica in provinciis a se recens acquisitis conservaretur, in *statu quo*, ut ajunt, nihil autem attentaretur unquam in posterum, quod pervertere statum illum aliqua ratione possit.

DIFFICULTATES.

322. I. Obj. 1. Reus efficitur qui leges patrias violare praesumit; ita porro se gerunt qui honestare recusant consuetis solemnitatibus connubia mixta iis cautionibus praetermissis, quae civilibus regni legibus non probantur. 2. Neque id immerito, sive quia nulla externa potestas, cujusmodi est pontificia, immiscere se potest politicae alicujus regni administration! sine *placito regio*; 3. sive quia conditiones, qua scatholici exigunt, tolerantiae adversantur ac propterea conscientiae libertati et paci tum publicae tum domesticae, atque discordias mutuas in familias alunt 4. Igitur istas *cautiones*, uti vocant, principes acatholici interdixere aequissimis legibus, quas si qui praetergredi audeant, meritis poenis jure mulctandi sunt ut pacis perturbatores ac laesae majestatis rei. 5. Praeterea nemo est qui nesciat, quod si forte duarum potestatum auctoritas ex adverso concurrat, subditi teneantur sui principis auctoritati parere, alioquin status in statu constitueretur, 6. praesertim cum principis munus sit publico bono prospicere. 7. Nulla proinde aequitatis jura acatholici laedunt, dum sacerdotes catholicos, omissis quibusvis cautionibus, ad connubia mixta consuetis ritibus honestanda adigunt. 8. Falsum est aut catholicae religionis odio, aut suae sectae amplificandae studio, quae catholicorum calumnia est, principes acatholicos ista jussisse; sed ex aliis plane causis iisdemque justissimis ad haec jubenda ii fuere permoti. Ergo.

323. Resp. Ad 1. D. Reus efficitur qui leges patrias violat justas, C. injustas, quasque propterea salva conscientia servare nequit, A. Jamvero tales leges illae censi debent, quibus aliquid vel praecipitur, vel prohibetur quod adversatur religioni, qua nihil antiquius homini esse debet Igitur qui metu poenarum his legibus obtemperaret, ille religioni in re gravissima injurius atque in se ipsum iniquus, non modo imbecillitatis sed etiam impietatis pessimum exemplum proderet. Et sane si, quae objicitur ratio, sua veritate constaret, potuissent pariter imperatores ethnici, ariani, iconoclastae de violatis patriis legibus Christianos atque catholicos incusare, dum hi detrectabant aut thus adolere idolis, aut arianismum, reliquasque haereses profiteri, quod nemo sanus dicet. Porro lex quae vetat sacerdotibus quominus benedictione aliove ritu sacro honestent nuptias mixtas, neglectis cautionibus praescriptis, ab ecclesia constituta est juxta potestatem sibi divinitus attributam ad religionem tuendam; hinc eam legem praetergredi scelus nefarium est. Quamobrem cum ecclesiastica potestas civili opponitur, in iis maxime a quibus integritas religionis pendet, tenetur quisque ex conscientia auctoritati ecclesiasticae, quae sola est in rebus spiritualibus legitima, obtemperare, civili autem *passive* resistere. Hoc ab innumeris etiam catholicae fidei martyribus factum accepimus, quibus in ore

fuit praeclara illa vox: *Oportet obedire Deo magis quam hominibus: et Reddite ergo quae sunt caesaris caesari et quae sunt Dei Deo.*

324. Ad 2. *Neg.* Tum quia juxta professionem religionis catholicae pontificia auctoritas dici nequit externa respectu quorumcumque fidelium; nam Christus Petro ejusque legitimis successoribus omnes prorsus agnos et oves suas pascendas commisit juxta illud Joann. XXI. 15—17: *Pasce agnos meos . . . pasce oves meas*: tum quia romani pontifices, ut paulo ante diximus, non constituerunt leges illas, sed earum urgent executionem, utpote earum custodes et vindices. Quum vero concilia canonicas leges ediderunt, ignotum adhuc erat novum illud de *placito regio* commentum, quod postremis his temporibus ab aulicis scriptoribus invectum est. Quod si absurdum est affirmare ecclesiae leges, quae pro objecto habent res mere spirituales, vim obligandi mutuari a *placito regio* principum etiam catholicorum, quanto magis absurdum et absonum est asserere vim illam leges ecclesiasticas mutuari a sanctione principum acatholicorum, haereticorum videlicet, schismaticorum aut infidelium?

325. Ad 3. *D.* Conditiones illae adversantur *tolerantiae religiosae* seu professioni promiscuae verae et falsae religionis, erroris et veritatis, *C. tolerantiae politicae* seu *civili*, *N.* Possunt quidem acatholici pro ingenii sui libidine religionem cudere; dogmata contraria miscere ex lutherana et calvinistica secta tertiam nescio quam utraque absurdiorum consuevere, quam *evangelicam* ¹⁷ nominent; non enim in magno discrimine ponendum est sive imum sive alterum errorem profiteantur, sive etiam plures simul: at id nequeunt praestare catholici quibus unica vera religio est ad exclusionem absolutam quarumcumque sectarum et errorum, dicente apostolo: *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma*.¹⁸ Istud tamen non impedit quominus politice omnes tolerantur. Quod si adversarii adeo solliciti sunt de conscientiae libertate, quare hanc adimunt sacerdotibus catholicis eos cogendo ad id praestandum, quod ipsi salva conscientiae libertate praestare non possunt? Si adeo ipsis cordi est pax publica et domestica, quare tanta animorum contentione promovent conjugia mixta, quae norunt cum pace consistere non posse?¹⁹ Pax illa quam acatholici vellent obtrudere, quovis

,T) Tali denominatione insignita est nova, ut vocant, forma religiosa quam Fridericus Guillelmns III. rex Borussiae invexit, ac in nova sua *Agenda* suis subditis protestantibus servandam proposuit. Plura hic observari possent, quae vel invito in mentem subeunt. Verum ea ita silentio premo, ut praetermittere nequeam consuevisse veteres haereticos fucum facere imperitis speciosi alicujus nominis usurpatione. Sane s. Augustinus in lib. *De haeresibus* ad

Quodvultdeum inter ceteros η. XXXIX. recenset *angelicos*, et n. XL. *apostolicos*. Magnifica tamen haec nomina efficere non potuerunt, ut magniloqui illi aut non essent aut non haberentur haeretici. Adeo verum est magna nomina rerum naturam non immutare!

1s) Ephes. IV. 5. Αἱ, - κύριο , μία , π-
dric, ἐν βάπτισμα.

”) Ut zeli hujus immoderati nnum aliquod exemplum referamus, notum est ex op.

bello periculosior est, eo quippe spectat, ut sensus omnis religionis ex animis hominum radicitus evellatur. Ceterum quoniam feminarum acatholicarum penuria non est, eas sibi poterunt acatholici in matrimonium jungere, et cum eisdem pacate tandem et tranquille vivere. Quid? quod ipsi optime norunt quibus obligationibus catholici teneantur, ut licite valeant mixta inire conjugia? Igitur cum se ultro iisdem conditionibus subjiciant, non est cur de domesticis dissidiis conquerantur, si ejusmodi conditiones pars catholica pro suo jure servare velit.

326. Ad 4. *Neg.* Ut patet ex modo dictis; praesertim si principes isti acatholici, qui tales leges ferunt aut tulerunt, solemni pacto se adstrinxerint ad conservandam suorum subditorum religionem in *statu quo* eam reppererunt, ac se obligaverint ad nullas invehendas novitates contra disciplinam et praxim, quae prius in illis regionibus obtinebant. Violati proinde foederis rei dicendi sunt qui secus agunt, ac propria auctoritate abuti contra omnia aequitatis jura. Rationes seu motiva, quae postea adducuntur ad innovationes honestandas et violentias quas exercent, sunt illa ipsa quae in aesopianis fabulis lupo ingerit adversus agnum, aut leo in partitione praedae. Quod vero adjicitur de perturbatione pacis ac laesae majestatis crimine, solidius fundamentum non habet; siquidem ipsi principes acatholici sunt, qui tranquillum rerum statum, qui prius vigeat, perturbarunt, omnia susdeque verterunt leges conficiendo, quae illaesa conscientia ac salvis jurbus naturali, divino et ecclesiastico servari nequeunt. Sibi propterea imputare debent, si sacerdotes catholicos reluctantes experiuntur. Quare non magis perturbatores ac laesae majestatis rei dicendi sunt catholici sacerdotes dum renuunt latis ejusmodi legibus obtemperare, quam perturbatores ac rei laesae majestatis dicendi essent antiqui martyres, qui idola colere, aut arianam, aliasve haereses profiteri, secus ac postularent imperatorum edicta, detrectabant. Nec vero aequiori jure principes acatholici catholicos in praesenti poenis afficiunt, quam olim ethnici et haeretici in christianos et catholicos suppliciis adhibitis desaevirent. Par utrobique ratio omnino est, cum utrobique agatur de libertate conscientiae tuenda.

327. Ad 5. *D.* Si princeps non praetergrediatur suae potestatis limites, *Tr.* vel *C.* si eos praetergrediatur, ut in casu nostro, *A* Objectum enim de quo praesentem quaestionem instituimus, est mere spirituale, atque adeo alienum prorsus a potestate politica: alioquin si principes acatholici

cit. *Collectiones ad hist. eccl. saec. XIX. in Germania* clc. pag. 63. regimen borusicum innumeros juvenes protestantes destinare ad officia civilia et militaria ob-eunda in regionibus seu provinciis pure catholicis, ut scilicet puellarum genere at-

que opibus praestantium sibi poscant con-nubia, atque ita in illis provinciis primariae ac nobiles familiae, quae civitatum firmamenta sunt, incipiant lue protestantica depravari.

cogere possent sacerdotes catholicos ad impertiendam illicitam benedictionem. sen, quod idem est, ad probanda conjugia, quae ecclesia innixa juri divino et naturali detestatur, possent eodem jure potestatem exercere in sacramenta reliqua 20, in veritates dogmaticas quae ipsis non probantur, et ut uno verbo complectar omnia, profani homines fieri possent arbitri religionis divinae. Haec in religione, seu potius secta, ut ajunt, protestantica, quae humani cerebri artificium est, locum habeant, per nos licet; at in religione catholica divinitus instituta non habent. Quod autem adjicitur, non debere constitui *statum in statu* quaedam est politicorum cantilena, quae risum provocat, et fortasse iidem ipsi, qui talia proferunt, quid sibi velint non intelligunt, nisi ii contendat evangelium ipsum in regionibus infidelium promulgari non debere, ne aliter *status in statu* constituatur.

328. Ad 6. D. Munus principis est prospicere publico bono per media legitima, C. per media illegitima, xV. Tale profecto principis munus est : ast numquam princeps publico subditorum suorum bono prospiciet,

M) Ne videar aut conjecturis, aut suspicionibus indulgere, ob oculos ponam particulam epistolae, quam Frid. Guillelmus ad quatuor episcopos dedit die 28. Febr. 1828. qua rex *evangelicus* dum eis facultatem facit, ut ad sedem apostolicam se convertant, responsione nulla expeclata, immiscet se iis rebus, quae in tota religione sanctissimae sunt, secretis scilicet sacrae confessionis arcanis. En ejus verba » ... Cependant, pour calmer vos *scrupules*, je consens à ce que vous vous adressiez au Pape, auquel vous exposerez la question, et je donnerai l'ordre à mon ministre près la cour de Rome, de presser la décision pontificale. Dans la confiance fondée que celte décision favorable et pacifiante ne se fera pas attendre, je veux bien suspendre la publication de quelques ordonnances, et surtout d'une loi pénale destinée à assurer l'exécution du decret 17. Août 1825; dans le cas où mes *justes* espérances viendraient à être trompées. En attendant, je m'en repose sur votre zèle et sur votre vigilance pour qu'il ne se représente plus de ces irrégularités, qui, d'après votre opinion même et celle des autres évêques des provinces de l'Ouest, n'ont pas de rapport avec la question des *mariages sans reserves*, et qui d'après les lois fondamentales de ma monarchie, sont incompatibles avec l'ordre public et

avec la liberté des consciences. De ce nombre sont d'abord le refus de publier, dans les églises catholiques, les bans de mariages de ceux qui ne veulent point prendre rengagement dont j'ai parlé; et en second lieu, *te refus fie l'absolution*, par lequel les prêtres catholiques punissent celui de leur communion dont le mariage a été béni dans une église *évangélique*, parvenant ainsi indirectement à arracher des deux epoux une promesse forcée. *Je ne puis et je ne dois plus souffrir un seul instant une atteinte si violente portée à la paix des familles et à la liberté de conscience, en dépit des lois.* Ainsi donc, d'une côté, pour éviter d'exasperer et de froisser les esprits; de l'autre, *pour mettre le clergé dans l'impossibilité de dire que l'inviolabilité du secret de la confession ne lui permet pas de déclarer, que le refus de l'absolution tient à une autre cause*, et pour l'empêcher aux lois, *mais encore de présenter sous un jour odieux une mesure indispensable à leur maintien*; j'attends de vous que, convaincus de la nécessité des mesures à prendre, vous preniez celles que votre autorité épiscopale met à votre disposition, afin de prévenir de pareils abus, et de les réprimer s'ils venaient encore à se manifester.» Cf. op. cit. *Lettr. sur l'affaire de Cologne* etc. pag. 27 seqq.

nec illud consequitur per leges, quae ipsis libertatem auferant profitendi sancte integreque catholicam religionem.

329. Ad 7. Acr/. Omnia quin potius pessumdam. Etenim 1°. aperte violant solemnes promissiones, quibus, ut vidimus, se obstrinxerunt²¹; 2°. violant libertatem religiosam sacerdotum, et sponsae catholicae, cui non amplius licet in matrimonio contrahendo ea uti juris aequalitate, qua a lege evangelica donata est²²; 3°. haec violant quin consilium ullum aliud sibi propositum habere possint, quam ut sacerdotes ipsos catholicos cogant sacrilegam conferre operam ad religionem catholicam evertendam. Nam huiusmodi benedictio ad valorem conjugii non requiritur, cum a servanda forma in ejus celebratione per concilium tridentinum jussa pontifex dispensaverit; nec ut licitum possit reddere quod est illicitum suapte natura, nec ad conscientiae pacem contrahentibus conciliandam, qui probe intelligunt ex benedictione per vim extorta nullo modo adimi intrinsecam deformitatem conjugii contra omnia jura initis; nec demum exigi potest, ut contrahentium votis satisfiat: nam pars acatholica eo ritu, qui a suo protestante ministro peragitur, contenta, huiusmodi benedictionem contemnit; pars vero catholica negligit, quippe quae novit sine tali benedictione matrimonium validum constare. Unum igitur illud restat, quod velint principes acatholici sacerdotes cogere, ut extrinseca quadam sacri ritus specie ostendant probare se et publice honestare haec illicita conjugia; seu quod idem est, aperte profiteantur nihil illegitimum in hisce nuptiis reperiri, et ad *protestantismum* provehendum nefario ministerio concurrant.²³

330. Ad 8. D. Si verba attendantur, C. si facta, A. Numquam profecto dicent acatholici consilia cogitationesque suas ad rem catholicam subvertendam spectare; immo vero si loquentes illos audias, tutores se catholicae religionis esse, ac si superis placet, defensores etiam atque patro-

21) Hanc solemnem promissionem in mentem revocat regi Borussiae arch, posnaniensis Dunin in litteris ad eundem datis die 26. Octob. 1837. scribens: >.Lorsq'en 1815. votre Majeste prit de nouveau possession du grand-duché de Posen, elle fit le 15. Mai de la même année aux habitants de ce grand - duché cette promesse solennelle: *Votre religion sera maintenue.*" Cf. *Lettr. sur l'affaire de Cologne* etc. pag. 74. Cf. praeterea quae de promissionibus Calharinae, et Friderici II factis anno 1772. paulo ante scripsimus.

Cf. Jo. Joseph. Ignat. Dollinger prof. ord. theologiae in universitate monachiensi egregium opusc. cui tit. *Leber*

gemischte Ehen. Eine Stimme ~um Frieden, seu *De Matrimoniis mixtis. Vox pacis* edit. IV. Regensburg 1838. pag. 20- Saepe posthac opusculo utar, cum ejus auctor non minus doctus et eruditus sit, quam sincerus catholicus. Divina providentia factum est, ut difficillimis his temporibus universitas monachiensis instructa sit professoribus doctissimis et sana doctrina pollentibus, qui sese opponere valeant inanibus conatibus et perversis machinationibus adversariorum ecclesiae catholicae. Inter eos distinctum occupavit locum Dr. Gorres quem vere vocaveris *evangelicarum* malleum.

Cf. Dollinger op. cit. pag. 9 seq.

nos verbis amplissimis praedicabunt.²⁴ Verum si animum adjungamus ad ea facta expendenda, quae lapsu temporis contingunt, tum demum intelligemus. quo pertineat catholicae rei ab istis suscepta defensio. Videbimus enim religionem catholicam in multis regionibus in quibus olim Horrentissima extitit, nunc hisce tutoribus ac patronis ad interitum ruere.²⁵ Atque in aliis etiam provinciis quae sub istorum hominum imperio continently, idem exitus foret certissime pertimescendus, nisi supernus quidam animi vigor, quo novitatibus acriter resistant, sacerdotum pectora communiret. Quamquam neque illud omnino verum est, adeo astute sua consilia acatholicos moliri, ut quo intendantur, non innotescat.²⁶ Ceterum si talia adversus se tentari forte a principibus catholicis animadverterent, clamoribus implerent omnia; at cum illi eadem faciant, rem aequissimam, causamque justissimam ex eorum verbis taciti aestimare debemus.²⁷

î') Sane von Allenslein, Bunsen, et ephemerides mercede conductae certatim extollunt benignitatem, munificentiam, clementiam summam, praeclare gesta a regimine Borussiae in gratiam religionis catholicae. Eadem ratione qua olim clementia regiminis anglici sub Elisabetha ad sidera tollebatur dum sanguine catholicorum Anglia redundaret. At postea altera femina protestans D. de Staël eam nuncupavit *Tiberium feminitem*.

“’) Recolantur quae paulo ante attulimus de statu religionis catholicae in ditio-nibus russica et borussica.

Hujus rei documentum luculentissimum exhibet quoad Borussiam epistola, quae regis jussu data est ad quondam provinciae consiliarium protestanlem, eo quod filium suum siverit ad religionem catholicam informari. rJ'ai appris, *scribitur*, que vous avez fait élever dans la religion catholique votre fils.....quoique vous apparteniez vous même a la religion *évangélique*. Bien qu'une telle conduite puisse invoquer sa justification dans les lois, je ne puis m'empêcher de vous déclarer que vous avez montré par là pour votre religion *une indifférence coupable* qu'il est de mon devoir de blâmer.* En quo tendat istorum zelus! Cf. *Ami de la Bélig.* 5. «Tun. 1838. Quoad Russiam vero alterum non minus luculentum documentum supeditat edictum (*C'kasï* datum ab imp. Nicolao die 2. Januar. 1839. relatum ab *ephe-*

meride officiali petropolitana atque insertum in *epheiner. Augustae Vindelic.* die 19- ejusd. mensis. Hoc imperiali decreto integra promittitur libertas cunctis ad metalla aliaque opera publica damnatis, qui *profiteri velint religionem dominantem* (istorum damnatorum plerique sunt catholici Poloni utriusque ritus, graeci nempe el latini). Neque hic stetit imperatoris munificentia, sed apostatis praeterea hic honos tribuitur, ut aureum numisma caeruleo lemnisco e collo pendens deferant, ad instar scilicet equestris insignis ordinis s. *Annae*.

Cum anno 1842. ex mandato episcopi Limburgi ad Lahnam in Ducatu nassoviensi insequentes quaestiones supremae et universali inquisitioni romanae propositae fuerint: 1°. Utrum matrimonio mixto, si vir est acatholicus, apud nos parochus benedictionem impertiri licite possit, si sponsi, non obstante lege civili, promittant se prolem futuram in religione educaturos? 2e. Quibusnam censuris ecclesiasticis pars catholica subjicienda sit, si ipsius culpa promissio parochi facta de liberis catholice educandis non impleatur? — 3°. Quidnam episcopo et parochis faciendum, si forte pars catholica ante ann. XIV. aetatis liberiorum moriatur, et proinde promissis suis stare non possit? 4°. Quid de matrimonio judicandum quod sponsi mixtae religionis, eo quod parochus catholicus, propter defectum cautionis opportuna de catholica educatione prolis, illud benedicere recusabit,

331. II. Obj. Atqui lege* quae cogunt sacerdotes catholicos ad consecranda sive benedictione sive alio ritu sacro mixta conjugia, etiam quando sponsi detrectant se obstringere ad instituendam omnem sobolem in religione catholica, innituntur principiis justitiae et aequitatis. Ac 1. innituntur perfecta conditionis paritate, quae intercedere debet inter utriusque *confessionis*, catholicae scilicet et acatholicae, contrahentes; minister enim protestans nullam exigit sponsionem, ut sponsis benedictionem impertiatur, ergo neque eam exigere debet sacerdos catholicus; alioquin si ab utroque denegaretur benedictio, nullus jam esset reliquus conjugiiis mixtis locus, quod quidem magnum civili societati detrimentum importaret²⁸; 2. innituntur patrociniis quod princeps suscipere debet cujuslibet religionis, quam sui subditi sectantur, et maxime *dominantis*, uti solemus vulgo dicere. Admissa enim cautione quam catholici exigunt, ii conditione uterentur multo meliore, opesque suae religionis non modo confirmarent, sed etiam augerent. Huc sane tendit ecclesia catholica, quae hac ratione promovet eam, quam vocant *tacitam reformationem* quae sensim quidem, ast certo illam evertet, quam tercentum ab hinc annis majores nostri tanto studio peregerunt²⁹; 3. innituntur ipsis catholicorum principiis: ideo enim juxta catholicam doctrinam nequeunt sacerdotes impertiri ejusmodi benedictionem nuptiis mixtis absque praevia sponsione, quia illae adversantur fini praecipuo conjugii christiani, quod dignitate sacramenti a Christo auctum est, nempe: *Ut*

coram minislello protestanlico contraxerunt? Numquid mulier hic, ubi conc. tridentinum est receptum, concubiua erit habenda? Et si ita, quibus sub conditionibus ecclesiae poterit reconciliari, ejusque matrimonium revalidari? 5°. Quid accurate et strictissime sumpta significat *cautio opportuna*?

Respondit sacr. Congregatio ex nomine Gregorii XVI. Ad 1. negative. Ad 2. Prudentiae episcopi id esse commissum, qui habita ratione adjunctorum omnium, poterit urgere exculionem meliori modo, quo expedire ei videatur. Ad 3. Episcopis et parochis hujusmodi filios remanere commendatos, qui satagere debeant pro viribus, ut in catholica doctrina imbuantur. Ad 4. Quoad primam et secundam partem recurat in casibus particularibus. Ad 5. Talem promissionem, quae in pactum deducta praebeat morale fundamentum de veritate executionis, ita ut prudenter ejusmodi executio expectari possit.

Ad harum quaestionum ac responsio-

Perrone, Praelectiones theoiog. IX.

num intelligentiam juverit adnotare illa in regione, quod lege civili 1°. prohibitum erat ne sponsi mixtae religionis quidquam de religione futurae proles statuerent, et si quid statuerint, lege illa id irritum declarabatur. 2°. Deinde lege civili eadem sancitum erat, ut liberi in religione *patris* educarentur, at iisdem nonnisi XIV. aetatis anno peracto optio daretur vel permanendi in religione patris, vel transeundi ad religionem matris. Si proinde paler erat acatholicus, proles a minislello protestanlico baptizabatur, et deinceps in institutione religionis erroribus protestantium imbuebatur. Ad utrumque parentes, licet fere inviti, vi adstringebantur. Nescio an barbarae ejusmodi leges in praefato ducatu adhuc vigent, nec ne.

*) Ita *ephemerides univers. Rheni inferioris*, die 6. Jan. 1838.

Ita cit. *ephemerides Rheni inferioris* in art. inserto dieb. 8, 9, 10, 11. Febr. ejusd. anni.

populus ad veri Dei Salvatoris nostri Christi cultum et religionem procrearetur, atque educaretur, uñ loquitur Catechismus romanus³⁰, seu ad conservationem, et augmentum ecclesiae catholicae. Atqui haec eadem ratio aequè militat pro ministris protestantibus, cum etiam ecclesia protesians velit ut conjunctio matrimonialis juvet ad doctrinae suae fines latius augendos, ac propterea protestantes ministri quoque munere et religione teneantur efficere, ut proles instituatur in religione *evangelica*.³¹ Quae cum ita se habeant patet 4. posse quidem sacerdotes catholicos, prout leges iis ultro permittunt, hortatibus inducere partem catholicam, ne sinat prolem institui in alia religione, minime vero posse ab utroque contrahente exigere formalem, ut vocant, pollicitationem de instituenda sobole omni in religione catholica, quod leges vetant; 5. secus agere esset abripi principio intolerantiae et *fanatismi* aut superstitionis, quod scilicet, *nequeat ecclesia impertiri benedictionem suam illi conjugio* *Oj* *cujus proles damnationi educaretur* ³²; 6. eo vel magis, quod hic non agatur de aliquo fidei articulo, sed de praxi ad mutabilem disciplinam spectante, in qua proinde ecclesia debet sese accommodare iis, quae praesens rerum status ac relationes cum alia confessione exposcunt, prout reipsa sapienter se gerunt ministri protestantes, qui nou abnuunt in conjugiiis mixtis commendabili prorsus indulgentia suam agendi rationem *necessitati sociali* attemperare.³³ Ergo.

332. Reap. *Neg. Ant.* Ad 1. prob. *D.* Si eadem ratio vigeret pro sacerdote catholico in exigenda praevia illa conjugum pollicitatione, ac vigeret pro ministro protestante in ea non exigenda, *C.* si longe diversa omnino vigeat, *iV.* Jam vero sacerdos catholicus cogitur ad ejusmodi pollicitationem exigendam 1°. ex ecclesiae legibus, quibus ex conscientia obtemperare debet, nisi velit gravi scelere se commaculare; 2°. ex ipsa rei natura, qua fit ut nequeat ritu sacro honestare conjugium illicitum et sacrilegum, cujusmodi illorum est, qui actu constituti ac indispositi sunt ad instituendam sobolem in ea secta, quam ipsi fide tenent falsam esse, et in qua culpabiliter ex hac vita decedenti nullus patet aditus ad salutem; 3°. ex necessitate patefaciendi horrorem quem profitetur ecclesia, cujus sacerdos minister est, erga sacrilegas ejusmodi nuptias.

Ilis porro rationum momentis permoveri nequit minister protestans, qui nullam sibi superiorem auctoritatem agnoscit in religionis negotio; qui profitetur tolerantiam religiosam, ita ut in qualibet *confessione*, ut vocant (perinde ac si protestantes fidei confessionem aliquam haberent), quilibet possit salutem aeternam adipisci³⁴; qui demum nullam tribuit conjugio sacramenti

30) P. IL cap. VIII. sect. 1. η. 15.

*) In cit. *ephemer.* loc. cit.

31) Ibid, in art. 6. Januar.

M) Ibid.

32) Conf, quae scripsimus in tract. *De cera religione* p. II. prop. XII. ubi ostendimus protestantes recentiores passim tolerantiam hanc religiosam profiteri: qui

dignitatem. Nunc vero et illud adjicimus, falsum esse tolli perfectam illam conditionis paritatem per catholicae ecclesiae praxim, atque impediri connubia mixta. Nam si sponsi renuant se subicere conditioni, sine qua non tribuitur illis benedictio a sacerdote catholico, se convertunt ad ministrum protestantem, qui eam illico ipsis ex animo impertitur.³⁵

333. Ad 2. *Netj.* Ut enim princeps acatholicus aequo jure diversae communionis assecclas tueri dicatur, debet prout unaquaeque fert religio, iisdem patrocinari. Cum vero ecclesia catholica profiteatur se abhorrire ab ejusmodi conjugiiis eaque detestari, profecto qui cogit sacerdotes ad has nuptias positive ritu sacro probandas, convincitur his suis legibus non se patrocinari catholicis sed eos penitus opprimere. Id porro magis confirmatur ex eo, quod ejusmodi conjugia absque benedictionis collatione, immo absque forma praescripta a Tridentino fuerint, saltem quoad illas provincias de quibus potissimum agimus, valida declarata.

334. Quod vero adjicitur de mente ecclesiae catholicae delendi reformationem tribus ab hinc saeculis tanto molimine inductam, possemus reponere, ipsam in hoc fungi munere sibi a Christo demandato praedicandi evangelium omni creaturae, docendique omnes gentes sive infideles sive apostatas eas revocando ad unice veram religionem, reducendo oves errantes ad unicum Christi ovile et ad pastorem a quo discesserant, ac proinde devios quosque ad salutis tramitem, quaerendo quod perierat³⁶ Verum hoc praetermisso, si talis esset ecclesiae mens in cautione illa exigenda, ecclesia promoveret quacumque posset ope ejusmodi mixta connubia, induceret filios suos ad has nuptias ineundas ut protestantes facere consueverunt. Atqui ecclesia fideles suos omni modo avertit ac retrahit ab his nuptiis ineundis, admonet episcopos et parochos ut omni qua possunt

vero secus sentiunt, pugnant cum ipsis proteslantismi principiis.

ω) Quin immo protestantes, ut vidimus, catholicos ad petendam a suis ministellis eam, quam vocant benedictionem, invitant; et eo nomine alliciunt, quod hac ratione in ipsorum sit potestate novas, cum libuerit, nuptias inire. Commoda plane *reformatio!*

30j Ecclesia enim catholica, quae ecclesia est omnium saeculorum, utpote a Christo fundata, quovis saeculo rebelles filios suos ad se revertentes collegii, et ad unitatem a qua recesserant, revocavit. Ita recepit gnosticos. manichaeos, arianos, macedonianos, neslorianos, eutychianos etc. nunc colligit lutheranos, calvinistas, socinianos, evangelicos, rationalistes, et si qui alii sunt, qui a veritatis via, ac propterea a via

aeternae salutis deflexerint. Missio enim quam ipsa accepit a Christo fundatore suo tam se porrigit ad infideles, quam ad haereticos, et apostatas et incredulos, quicumque demum sint aut quovis nomine vocentur. Numquam fieri potest ut ecclesia ab hoc salutari ministerio desistat. Omnes schismatici, haeretici ac apostatae fuerunt aliquando filii sui, saltem ratione Baptismi, ideoque multo minus potest ecclesia negligere, quod in se est, istorum aeternam salutem. Equidem novi haec protestantibus non arridere. Ast velint nolint, ita se res habet. Accusent licet ecclesiam catholicam superstitionis, intolerantiae, *fanatismi*, perinde est; nec enim veritas immutari idcirco potest.

ratione avertere satagant subditos suos ab his conjugiiis, quamvis sponsionem praemittant de institutione prolis universae in religione catholica.^{37*} Cum id praestare integrum ecclesiae fuerit, cavit tamen ne ea conjugia fierent. w

335. Supponunt praeterea adversarii in hac difficultate, deterreri catholicos a jungendis nuptiis cum haereticis ob denegatam benedictionem; at experientia contrarium evincit in ordinum praesertim nobiliorum coetu, qui aut velut inanem cultus speciem hanc benedictionem spectant, aut humanos favores aeternae saluti praeferunt; ejusmodi porro hominum numquam exiguus est numerus.³⁹

Accedit, protestantes, si quod detrimentum inde patiantur, abunde sibi compensare tum ex sobole quam ex ministrorum suorum conjugiiis percipiunt, tum ex statu fluctuante et instabili propriae doctrinae, quae sese attemperat individuis, aetatibus et conditionibus uniuscujusque, quo fit, ut plures semper inveniantur qui *facilem* hanc potius *reformationem* amplecti velint, quam se subicere rigidae atque inflexibili ecclesiae catholicae doctrinae et praxi⁴⁰; tum ex libertate quam tribuunt divortii faciendi quando quis propriae uxoris pertaesus sit, ac novam appetat; tum denique ex statu politico Germaniae, in qua catholici ut plurimum sub regimine principum protestandum inveniuntur, qui nihil intentatum relinquunt, quo protestantismum provehant cum catholicae religionis perniciem.⁴¹ Quare si quid in ejusmodi rerum vicibus instat periculi, totum in catholicis instat.

336. Ad 3. *Xeg. min.* Tum quia protestandum sectae nullum principium, seu centrum unitatis habent, et idcirco co Hill unis auctoritatis inter-

37) Cf. haec documenta apud Moser in op. saepius cit. *De impedimentis matrim.* Nonnulla ex iis nos superius dedimus.

Cf. Dollinger, op. cit. pag. 24-

Ibid. pag. 26.

40) Cf. ibid. pag. 27 seq. qui accurate observat, olim non parum ecclesiam profecisse ex intestinis diversarum sectarum dissensionibus ac mutuis bellis, quibus ad internecionem usque altera alteram persequebatur; ast vero nunc ex externo foedere inter omnes sectas inito, quae protestantismi commune nomen usurpant, facium esse ut non leve ex hac parte ecclesia detrimentum passa sit. Posset recte affirmari unicam jam dari in religione divisionem, catholicorum scilicet et acatholicorum. quia acatholici omnes sive schismatici, sive haeretici, sive infideles unanimi prorsus ratione conspirant, et vires jungunt adversus ecclesiam catholicam, quae praeterea luget

non paucos filios suos ad inimicorum castra descivisse, et cum illis in eundem finem inivisse foedus. Porro rem hanc serio perpendenti, id argumento ineluctabili erit, unicam veram religionem in ecclesia catholica inveniri, quae non ab alio quam a Deo fundatore regitur, neque in humanis ullis subsidiis spem suam collocare potest. Quam bene posset ecclesia catholica iniquis his temporibus apostolorum verba usurpare Act. IV. 24 seqq. rDomine . . . qui Spiritu Sancto, per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus? Convenerunt vere adversus puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, et Pontius Pilatus, cum gentibus et populis Israel.'

°) Cf. Dollinger ibid.

prete quodam, et quasi nuncio destituuntur, quo fit ut plane ignoremus quid velint aut nolint; tum quia si negationem excipias, id est, abnegationem catholicae veritatis, in qua sola omnes imanimi plane consensu conveniunt, nullam habent doctrinam positivam in qua coalescant, si incipias ab articulo de existentia Dei et desinas in articulum de futura camis resurrectione, et vita aeterna, atque a primo biblicorum libro, nempe Genesi, donec ad postremum pervenias qui est Apocalypsis⁴²; nullam fidem, nullam certam ethices ac praxis normam⁴³; tum denique quia nullo scrupulo

40) Cf. quae scripsimus in tract. *De vera religione* p. II, propp. VI, VII et IX. cuin appositis adnotalionibus. Illis documentis nunc adjici debet opus *eminenter protestans* quod non ita pridem vulgavit Dr. Strauss professor in universitate lubingensi. Hic auctor proteslans in vita Christi Jesu longa dissertationum philologicarum et criticarum serie sibi proposuit evertere authenticitatem omnium evangeliorum; atque in Christo Jesu non aliud agnovit, nisi *ideam symbolicam humanitatis*. Sub hoc respectu non abnuit Strauss admittere Jesum Christum veluti Deum - hominem, veluti centrum unionis naturae divinae et humanae, ac denique veluti mentem infinitam, quae se manifestat in infinito, quin amittat conscientiam pristini status sui. Dixi hoc opus esse *eminenter protestans*, quia profluit ex intima protestantisme essentia seu natura, quae tota consistit in libertate examinis, et in independentia absoluta rationis seu spiritus privati a quavis auctoritate sive in dijudicandis libris canonicis et inspiratis a non canonicis et non inspiratis, sive in sensu determinando horum librorum. Haud plane ignoro viginti, aliosvc fortasse plures insurrexisse ex protestantibus qui calamum acuerint adversus Strauss, ut sic protestantismum ab hac impietatis nota liberarent: ast et illud novi, infelici prorsus exitu id eos praestitisse, aut praestare posse ex suis principiis. Nam Strauss usus est jure suo, seu jure quod ipsi tribuit protestantismus in utroque examine instituendo, eodem nempe jure quo ante ipsum ex eodem principio usus jam fuerat alter protestans Carol. Hase in vita pariter quam edidit Christi Jesu, alique protestantes rationalistae usi fuerant et ad eandem conclusionem devenerant. Quo-

modo itaque poterunt protestantes sive Strauss, sive rationalistas reliquos refellere, quin ipsum fundamentum protestantismi penitus subruant? Egregie porro ex hac saltem parte id ostendit Wegscheidcr, qui in praef. ad suas institutiones theologicas evincit rationalismum ex intima protestantismi essentia profluere, qualis a Lnthero institutus est, cujus propterea *piis* manibus suum voluit opus esse dicatum. Verum juverit hoc confirmare auctoritate hominis haud suspecti, scilicet judaeo-increduli Salvador. Hic siquidem in op. *Jésus-Christ et sa doctrine*. Paris. 1838. tom. I *Préface* pag. 19. loquens de opere Strauss haec habet: «Enfin, l'ouvrage du professeur de Tubingue a surtout un grand sens comme *dernière expression de l'esprit du protestantisme. La réforme s'était fait illusion à elle même, en se croyant un mouvement tout chrétien, un retour pur et simple aux doctrines evangeliques.*» Ex his intelligimus 1°. justos fuisse meritorum Strauss erga protestantismum aestimatores eos, qui non ita pridem ipsum elegerunt ad *cathedram theologicam* Tigurinam, perperam imperitis non paucis obnitentibus, qui nondum pervenire potuerunt ad legitimas protestantismi conclusiones; intelligimus 2°. quo sensu protestantes sibi adseverint nomen *evanyelieorum*, eadem nempe significatione qua Scipioni cognomentum africana fuit, deleta Carthagine Africae metropoli. Quo sensu neque nos abnuimus protestantes *euangelicos* nuncupare.

Hujus rei pariter documenta dedimus tract, et loc. cit. Heic vero ne extra nostrum argumentum vagemur, ut magis pateat quam bene sibi cohaereant protestantes circa benedictionem conferendam conjugiiis mixtis, salis erit conferre prole-

anguntur in honestandis nuptiis eorum, qui detrectant se obligare ad instituendam prolem in ea, quam vocant, religione *euangelica*. Huc accedit, ut saepius adnotavimus, nunc protestantes aperte fateri catholicos in propria religione salvari posse, quod nos negamus fieri posse in qualibet protestantismi secta. Catholici propterea sibi plane in sua praxi cohaerent, minime vero acatholici.

337. Ad 4. Afg. Hoc enim perinde esset atque contendere posse quidem sacerdotes catholicos admonere, instruere, et cohortari fideles, quin certiores fieri queant de fructu, seu exitu hujus admonitionis, instructionis et cohortationis. Deinde nemo est qui ignoret sponso amore captos, ut inire valeant optatum conjugium, ad omnia se paratos exhibere; nuptiis postea initis, omnia oblivisci. Quod si ita fit, etiam cum aliqua intercesserit promissio, quo facilius, illa omissa, id continget? Demum ita se gerere debent sacerdotes catholici, quia ecclesiae leges id postulant, a quibus recedere sine piaculo ipsis non licet.

338. Ad 5. D. Esset permoveri principio inconcusso fidei catholicae, quod extra veram ecclesiam nulla detur salus, quodque adversariis vocare lubet *intolerantiam* et *fanatismum*, C. secus, A. Vocent protestantes hunc fidei nostrae articulum sive *intolerantiam* sive *fanatismum* aut *superstitionem*, nulla nostra refert; ita nos credere profitemur, et juxta hanc fidei professionem nos gerere debemus. Non sunt catholici, qui aeternae damnationi eos addicant qui culpabiliter extra veram ecclesiam ex hac vita decedunt, sed Christus, sed Deus est, qui eos judicabit, et pro culpae ratione eos puniet, cum scriptum sit: *autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* 44; *Qui non crediderit, condemnabitur.* 45 Nequit tamen sacerdos catholicus indifferens esse ac aequo animo pati ut sponsus vel sponsa sinat filios suos institui in alia religione ab ea, quam ipsi profitentur ac fide tenent, unice veram esse et in qua sola credunt patere posse aditum ad salutem.

339. Ad 6. *Keg. sequel.* Quamvis enim non agatur de fidei articulo, agitur tamen de ea praxi quae arcte connexa est cum fidei articulo, et juxta quam rite administrari debent sacramenta ut salutis media. Exigere

stantium leges inter se. In Borussia protestantes exilio, bonorum expoliatione, vinculis publicis plectunt episcopos et sacerdotes catholicos décrétables impertiri benedictionem conjugii mixtis, etiamsi nulla praecesserit sponsio de educatione prolis in religione catholica: in Anglia vero protestantes non ita pridem, seu antequam abrogaretur codex poenalis contra catholicos, vetuerant sub capitis poena, ne quis

sacerdos ullis conjugii conferret benedictionem. Cuinam melius mentem protestanticae religionis assecuto fides habenda, Anglo ne an Borusso?

Matth. XVIII. 17: *Εάν δε χαι̃ τή εχχλ.ηοία .Ταραχούση, εϋτω̃ θοι ωρ~ερ ο έΟνιχό xcti ó τελώνη .*

«s) Marc. XVI. 16: *Ο ά^ιΟτήϋα , χαταχρι^ήοεται.*

propterea conditiones quas intima rei natura postulat, ut sacramenta salutaria esse possint, res non est disciplinae mutationi obnoxia, sed est dispositio quae necessario requiritur, constans et immutabilis, ut cum fructu sacramentum suscipiatur. Alioquin dicendum foret dispositiones illas, quas requirit ecclesia in poenitente ut rite absolvatur, ad mutabilem disciplinam spectare. Motivum idcirco, quo ecclesia ducitur ad negandam benedictionem sponsis, qui propositum servant instituendi prolem in alia religione, ex eo oritur quod perversam eorum animi comparisonem uti doctrinae et mandatis Christi fundatoris sui adversantem existimet. Adeo vero conceptus hic ecclesiasticus non cooperandi sacrilegis nuptiis mixtis cordi est rom. pontificibus, ut Pius VIII. derogaverit canonis concilii oecumenici quoad illas provincias, in quibus haec parochi praesentia et benedictio a regimine politico vi exigitur.⁴⁶

340. III. Obj. 1. Falsum est agi de praxi immutabili in ea benedictione deneganda, alioquin ecclesia numquam a suo hoc principio recessisset, prout novissima hac aetate recessit, cum rata duxit ea conjugia, quae antiquitus ut illicita et invalida repudiabat. Jam vero semel ac ecclesia ita se gessit, nequit jam respuere consecutiones quae ex hac agendi ratione descendunt. 2. Accedit in Germania fuisse ab initio consuetudine prius et usu receptum, postea vero etiam lege cautum *ubique* circa conjugia mixta, quod haberetur tamquam *inadmissibile pactum* et *sponsio* inita inter sponsores de prolis educatione ante conjugii celebrationem⁴⁷; 3. in imperio autem austriaco lege lata sancitum est, nullam exigendam sponsionem esse in conjugiiis mixtis ad impertiendam benedictionem; episcopi vero acquieverunt huic legi, et adhuc ita se gerunt, accommodantes sese rerum ordini, qui a legislatione inductus est.⁴⁸ 4. Ratio porro harum legum aperta est; auctoritas enim paterna et jus, quod ex ea profluit, oritur tantum ex conjugio jam contracto: quare cum pater per hujus tantum consummationem jus acquirat, ac possit se obligare ad aliquid, quod ipsum conjugium afficiat, sequitur pariter, tunc temporis tantum se obstringere posse circa prolis institutionem.⁴⁹ 5. Quae cum ita sint, non debet ecclesia scrupulos ingerere conscientiae delicatis earumque pacem perturbare⁵⁰; 6. attenta praesertim praxi, quae jamdiu in non paucis dioecesibus invaluit, de consecrandis

46) Cf. Dollinger, op. cit. pag. 33, 45 seqq.

47) Ita Bunsen in *Scripto officiali* cui tit. *Expositio* etc. relata saltem per epitomen in *Ephemerid.* 11. Jan. 1838.

48) Ita auctor arlic. inseri, in *Ephemeride universali* diebus 8, 9, 10, 11. Februarii. qui id affirmat auctoritati innixus

Rechbergcri, cujus opus velut *euangelium* juris canonici spectat. Attamen nos superius vidimus pessimum hoc opus ab utraque potestate ecclesiastica et civili proscriptum fuisse, atque a scholis omnibus eliminatum.

49) Idem loc. cit.

50) Ibid, diebus 9-15. Marii. 1838.

nuptiis mixtis benedictione, quamvis nulla sponsio inter contrahentes praecesserit circa catholicam futurae soholis institutionem 5⁴; 7. aut saltem connivere debet ut sponsi inter se conveniant de masculis instituendis in religione patris, feminis vero in religione matris. Ergo.

341. **Resp.** Ad 1. *Neg.* Numquam siquidem ecclesia recessit a principio. quod vindicavimus, quod scilicet nec possint nec debeant administrari sacramenta actu perverse dispositis. Aliud porro est agi de valida, aliud vero de legitima seu licita sacramenti administratione. Ecclesia, quamvis semper exhorruerit conjugia mixta, ea tamen habuit ut valide contracta. Quando suam tribuit benedictionem, non ei mens est eam conferre parti acatholicae, quam optime novit neque in conjugio admittere sacramenti dignitatem, neque aestimare hunc ritum sacrum, neque vinculum conjugale et insolubile habere, sed eam tribuere intendit tantum parti catholicae, seu filio aut filiae suae, quamvis ambo sponsi se coram paracho sistant.⁵³

342. Ad 2. *Neg.* Etenim nec ante nec postea usu et consuetudine receptum unquam fuit in Germaniae provinciis, multo minus lege cautum, ut *inadmissibile* haberetur *pactum* a sponsis initum ante conjugii celebrationem. Immo vero, ut nos paído ante ostendimus, pacta *ante-nuptialia* non modo usu et consuetudine, sed etiam legum auctoritate firma erant et rata. Sane in Bavaria, ubi prae reliquis Germaniae provinciis catholici protestantibus permixti sunt, juxta edictum 24. Martii 1829. et antea aliud edictum *constitutionals* ann. 1818. §. 14. decernitur, quod *si valido pacto conjugali conjuges inter sese statuerint, qua religione filii debeant institui, id suam habeat efficaciam.* ⁵⁴ Eadem lex jamdiu promulgata fuerat in Electoratu palatino, nempe anno 1709. ⁵⁵ Eadem viguit in magno ducato Hassiae-Darmstadiensi, ubi praeterea cautum est ut parochus catholicus jus habeat

sl) *Ephem.* dieb. 8, 9, 10 et 11. Febr.

“) Sola synodus Irullaua, quae tamen ab ecclesia romana recepta non est, declaravit invalida connubia mixta; cum vero Ludovicus XIV. lata lege constituerit in Galliis has ipsas nuptias invalidas, episcopi Galli in praxi eas semper spectarunt ut validas in facie ecclesiae.

M) Cf. Dollinger, op. cit. pag. 35.

i#) Apud Dollinger, ibid. pag. 16.

iS) Cf. Opus inscriptum: *Die religiose Erziehung der Kinder ans gemischten Ehen, eine geschichtlich etc.* seu *Religiosa educatio prolis in conjugiiis mixtis. Expositio historico-juridica.* Spirae 1837. pag. 98. ubi narratur, quod, cum Elector Palatinus Joann. Guillelmus prius consti-

tuisset prolem ortam ex connubiis mixtis institui debere in religione patris, regiminis borussici minis permotus, deinde etiam violentis quibusdam artibus, quam idem regimen in vindictae speciem exercuit adversus catholicos suos subditos (ex his palet, quam antiquae sint machinationes regiminis borussici adversus ecclesiam), tractationibus ea super re ultro cilroque habitis, demum legem tulit anno 1709. qua sanxit, §. 3. ut in conjugiiis mixtis integrum esset parentibus educare sobolem, prout ferebant legitima pacta nuptialia, seu etiam authenticae eorum conventiones *stante Matrimonio*. Ex quo facto constat, quantum recesserit regimen borussicum a pristinis suis institutis.

negandi celebrationem conjugii, in quo cautiones ab ecclesia praescriptae non servarentur. ⁵⁶ In provinciis rhenanis nullam usquam prohibitionem viguisse quominus pacta *ante-nuptialia* a sponsis fierent ante celebrationem conjugii ultro fatetur adversarius, quem impugnamus.⁵⁷ Igitur cum falsum sit quod ipse assumit, hoc ipso tota corruiat difficultas.

343. Ad 3. Negamus plane *josephinae* quam vocant *legislationi* non fuisse sive ab apostolica sede sive ab episcopis constanter et vehementissime reclamatum.⁵⁸ Et vero inde spes non levis oborta est, quod superius

M) Apud Dollinger, loc. cit. pag. 17.

\$T) Sed praeterea praxis antea vigentis in provinciis rhenanis testem habemus locupletissimum ipsum D. Hûsgen, qui in epist. data ad parochum B. de F., canonicum et consiliarium ecclesiasticum, die 30. Sept. 1828. inter celera scribebat: „Sur ce point (conjugiorum mixtorum) il n’y a eu aucune négociation entre le métropolitain et les sutl’ragans; mais ces derniers ont, avant comme apres, admis pour leurs diocèses la pratique suivie dans le diocèse de Cologne. La pratique observée par notre administration diocésaine louchant les mariages mixtes est, depuis 1825, la suivante: sans égard à l’éducation religieuse des enfans le mariage des futurs époux est proclamé dans l’église. Dans le cas où les époux font, par écrit ou de vive voix devant témoins, la promesse de faire élever tous leurs enfans dans la religion catholique, il est permis au curé catholique, *ceteris salvis*, d’assister au mariage; mais si cette promesse n’est pas donnée, le curé catholique est tenu, après les proclamations faites, de délivrer à la partie catholique *testimonium libertatis ob omni impedimento canonico dirimente*. Désormais le curé catholique n’a plus à s’occuper de la célébration religieuse du mariage. Si, après la consummation d’une semblable union, l’époux catholique se présente au saint tribunal de la pénitence, rien ne s’oppose à ce qu’il soit admis à la participation des sacremens, *ceteris salvis*, dans le cas où le confesseur le trouve vraiment repentant de la démarche qu’il a faite, et impressé d’employer la douceur, une instruction appropriée, la prière et le bon exemple pour opérer le salut de l’époux

hérétique et des enfans. Néanmoins la fixation du temps devra être laissée au jugement du confesseur. Par cette exposé fidèle des faits etc.“ Ita quidem Hûsgen sentiebat et scribebat anno 1828. Nunc vero ex litteris, quae non ita pridem huc pervenerunt a viro fide dignissimo, pateb eum, commutato consilio, cogitare alia omnia. Offero paucas harum litterarum periodos. „Quae vidimus et audivimus, testamur. Perquam infaustum nobis est, quod Vicarius generalis Hûsgen omnia secundum desiderium et voluntatem protestantium et hermesianorum operetur. Si quis parochus pro re archiepiscopi fortiter dixerit, aut pro eodem in templo oraverit, hic statim ad remotam et tenuem parochiam mittitur, licet decem et etiam visinti annorum spatio suae parochiae deservierit. Si vero haec agendi ratio alicui non placeret, hic subito ab omni animarum cura arcetur. Hinc fit, quod dioecesis nostra (coloniensis videlicet) optimis pastoribus orbetur. Plures parochiae aut vacant aut ab Hermesianis occupantur etc.“ Quamvis a s. sede concessum illi fuerit Vicarium generalem agere hac duplici addita lege, 1°. ut in Matrimoniis mixtis servanda curaret, quae in Brevi Pii VIII. sancita erant, et 2°. ut Hermesianos in officio contineret.

58) Quicumque de his expostulationibus certior fieri cupiat, salis est ut recolat rescripta Pii VL, quae paulo ante commemoravimus, data ad card. De Frankenberg atque ad reliquos Belgii episcopos. Alia ejusmodi documenta profert Moser, op. cil. *de imped. Matrim.* et vulgatissima sunt. Attamen auctor articulorum, quos saepe citavimus, affirmare intrepide audet: *Legislationem josephinam circa Matrimonium*

adnotavimus, fore ut precaria isthaec legislatio, quae, non paucae identidem mutationes subiit, ex antiquis institutis in universa ecclesia vigentibus omnino temperetur.⁵⁹ Ceterum legislatio austriaca, in eo quod spectat ad conjugia mixta, non est *caactiva*, ut autumat adversarius, sed est *facultativa* seu *permisiva*, ita ut si pater sit protestans, *possit* quidem, sed non *debeat* seu non *teneatur* prolem in protestantica secta instituere. Possunt praeterea juxta eandem legislationem sponsi ante matrimonium de prolis institutione inter se pacisci; si autem renuant obtemperare sanctioni canonicae, qua exigitur formalis promissio de universae prolis educatione in religione catholica ad obtinendam sacerdotis benedictionem, non adiguntur parochi a civilibus magistratibus ut matrimonia haec illicita benedictionis ritu coonestent. In tota dioecesi lintiensi receptum est, ut nulla tribuatur benedictio conjugis mixtis sine praevia sponsione circa catholicam totius sobolis institutionem; eadem praxis viget in dioecesi oenipontina.⁶⁰

344. Ad 4. *Neg.* Adversarii enim principium est prorsus absurdum, et contrarium legislationi omnium gentium. Nulla siquidem uspiam legislatio reperietur, qua interdicanter validae pactiones antequam sponsi ineant conjugium. Illud e contrario apud omnes gentes usu ipso inductum novimus, ut sponsi ante matrimonium ineundum ad aliquid se obligare invicem possint idque legali scripto confirmare, in rebus etiam quae ad futuram

permansisse in Germania ex parte episcopatus et Curiae (nempe sanctae sedis) sine oppositione aut molestia.'

59) Exemplum litterarum afferimus, quas nuper piissimus imper. Ferdinandus cuidam suae ditionis episcopo dedit: >Quum sponsa catholica, *ait ipse*, et sponsus protestans mutuo se obligaverit ad educandos filios omnes, quos ex hoc Matrimonio suscipient, in religione catholica, Majestas sua sibi certo pollicetur, fore ut Dom. V. Rma. nullum aliud impedimentum Matrimonio huic, quod in facie ecclesiae celebrari potest, objiciat, atque ita negotium istud totum expediat, ut inde neque auctoritatis civilis neque auctoritatis ecclesiasticae jus in discrimen vocari debeat... Apud Dollinger, op. cit. pag. 56 et seq. Quid praeterea jam sentiant canonistae austriaci de hoc argumento, patet inter ceteros ex opere D. Rost, cui tit. *Religionswissenschaftliche Darstellung der Ehe*, seu *Expositio religiosa scientifica de Matrimonio*, Vien. 1834. In collect. periodica catholica Tirol, fascic. mensis Octobr. 1844.

pag. 983. legitur: „Consistoria Confessionis augustanae et helveticae in imperio austriaco anno 1842. libellum supplicem dederant ad imperatorem, quo enixe rogabant s. Majestatem, ut ordinare dignaretur ne pastores evangelici ullo modo prohiberentur in oratoriis suis benedictionem *suppletoriam* impertire iis matrimoniis, quae inter catholicos et a catholicos sub assistentia passiva parochi catholici jamjam contracta essent. Huic petitioni Cancellaria aulica dedit rescriptum, ejusmodi suppletorias dictorum conjugiorum benedictiones Praedicantibus penitus esse interdictas. Cum autem dominus Lumnitzer, Moraviae ac Silcsiae superintendens, in suis litteris encyclicis quas ad subjectos sibi Praedicantes dederat, supradicto rescripto adversaretur, imperator supradictae aulicae jussioni omni modo standum esse mandavit, ac expressis insuper verbis superintendentem Lumnitzer propter datas encyclicas, in quibus ad Josephinum *tolerantiae decretum* appellaverat, acriter reprehendi praecepit."

⁶⁰) Cf. Dollinger, *ibid.*

prolem pertineant, cujusmodi est articulus *cie prolis successione*. Quod si sponsi, antequam conjugium ineant, possunt inter se pacisci de successione hacreditatis, ac de aliis non paucis, quae spectent ad futuram prolem, quanto magie pacisci queunt circa ejusdem religionem, quae objectum est longe praestantius et sanctius?

345. Ad 5. *D.* Si ageretur de solis *scrupulis*, *C.* si agatur de violatione obligationis «eu muneris omnium maximi, quo parentes erga Deum obstrunguntur, *N.* Utique haeretici pro sua opinandi licentia existimant, id, quod est ab ecclesia circa matrimonia mixta sancitum, rem levissimam esse, quam homo prudens religioni non habeat.⁶¹ Ecclesiae autem a Christo edoctae alius est sensus, contraria plane doctrina; sentit enim ac docet eos catholicos, qui ita animo sunt comparati, ut aut parvipendant religiosam liberorum institutionem, aut eam dimittant parti acatholicae, in gravissimum crimen incurrere; quod si officium divina lege parentibus impositum, sane omnium maximum, sive per socordiam, sive per contemptum abjiciant, aeternae filiorum suorum salutis proditores fieri. Quamobrem neque potest ecclesia neque debet falsae cujusdam pacis obtentu parentes ejusmodi in tam perversa animi dispositione relinquere.

346. Ad 6. *D.* Id est nonnullorum privatorum aut ignorantia, aut animi ignavia ecclesiae lex alicubi violata est, *Tr.* legitime collata est illis conjugii benedictio, *A.* Etenim potuerunt interdum sacerdotes aliqui sui obliti muneris, sive ut potestati civili velificarentur, sive honorum illecebris aut metu poenarum eo adduci, ut sacrilegum hoc facinus perpetrarent. Verum hic non disputamus, quid ex privatorum culpa fieri possit, sed quid legitime fieri possit et omnino debeat. An vero assentatorum hominum perfidia, aut ignavorum pravitas unquam efficiet, ut lex aliqua licite violetur, obsistente praesertim ac reclamante legitima ecclesiae auctoritate?⁶²

61) Quomodo harum rerum, quas ecclesia catholica servat, aequos aestimatores habere protestantes possumus, quibus praecipua fidei Christianae capita subvertere nulla religio est? Satis sit ad hanc assertionem confirmandam adducere *Catechismum ad usum ecclesiarum et scholarum protestantico-Christianarum*, editum Spiraë 1823. confectum a generali synodo protestante circuli rhenani, et a supremo regio consilio approbatum. In hoc porro catechismo *euangelico* de *Trinitatis mysterio* et *Christi divinitate* ne unam quidem syllabam legas; dogma autem *Redemptionis humani generis* ex impiis socinianorum placitis describitur.

62) Cf. quae superius, ex archiep. posnaniensis litteris ad regem Borussiae datis adduximus. Illis vero aliud ejusdem testimonium subnectimus. Cum enim ex occasione allocutionis a Gregorio XVI. habitae die 15. superioris Septembris (1838.), qua viri fortitudo et agendi ratio commendata fuerat, *Ephemerides regni borussici* inconstantiae illum accusassent, ita Rmus. archiepiscopus in sua responsione impositam sibi calumniam a se removit: „On ne se lasse pas de prétendre de nouveau que tous les prêtres de mon diocèse bénissaient les mariages mixtes sans exiger une promesse préalable; quoique près de mille faits recueillis à la hâte dans les registres

Si hoc quispiam contendat, non modo lex quaevis ecclesiastica, sed etiam civilis divinaque ipsa lex poterit impune violari, cum quotidie ingens hominum perditorum turba illas praetergrediatur.

347. Ad 7. *Neg.* Numquam enim ecclesia a se ipsa dissentiet, neque permittet ut sponsi pactum ineant, quo filii patris, filiae vero falsa religione matris imbuantur. Hoc quippe iniquum est, et omni juri contrarium. Immo ne sponsi quidem ipsi pactum hujusmodi inire inter se licite possunt. Utervis enim illorum haeresim sectans, hanc veram esse aut falsam judicat. Si veram, cur liberis suis adeo sit inimicus, ut eadem haeresi nolit omnes enutrir? ⁶³ Si vero falsam, cur non modo sibi, sed etiam liberis suis iniquus esse velit, ut impiam sectam profitentes exitio pereant sempiterno? Ad haec libet quaerere num catholicus pater sit filiorum tantum, an etiam filiarum pater? Similique ratione num mater catholica filiarum dicenda sit, an etiam filiorum? Profecto tales parentes qui sunt, ut sic velint sobolem partiri, referre mihi ridentur mulierem, quae coram Salomone rege alteri dicebat: *Nec mihi nec tibi sit, sed dividatur.*⁶⁴ Immo pessimae feminae crudelitatem longe superant. Illa enim cupiebat ut alienae sobolis membra in duas partes discerperentur; isti vero prolem a se genitam sic dividunt, ut non in corpora sed in animas saeviant, dumque unam partem Christo et ecclesiae, alteram impietati et malo daemone addicunt. Nonne in supremo judicii die filia haeretica catholicum patrem, filius autem haereticus matrem catholicam justissime accusabit?⁶⁵

348. Neque vero quisquam opponat c duobus malis minus esse

de l'Église, et un grand nombre de contre-preuves envoyées à diverses reprises et toujours de nouveau « Son Excellence le ministre von Altenslein, soient venus prouver le contraire, bien que le gouvernement royal, en fait, ne semble pas les avoir agréées, comme le prouve le document (pièce justificative A) qui s'en rapporte expressément à une décision ministérielle du 30. Mai 1837." Cf. *L'ami de la Relig.* 17. Febr. 1839. Fructus porro impavidae hujus archiepiscopi agendi rationis fuerunt publica vincula, ad quae vir sexagenarius damnatus est a *clementissimo regimine evangelico*.

6J) Quid censeant protestantes de doctrina catholica, quamquam a socinianis et rationalistis, ut vidimus, toti sint, liquet, ceteris praetermissis, ex *Catéchisme heidelbergensi*, seu *Instructione in doctrina Christiana pro ecclesiis reformatis*, novissime edito Sulzbachii anno 1826. in cujus

prooemio *praedicantes* dicuntur sese eidem jurejurando obstringere. Itaque in hoc libro symbolico, pag. 36. octava interrogatio haec est: *Quodnam intercedit discrimen inter coenam Domini et Missam papisticam?* Resp. *Missa nihil aliud proprie est nisi ahnegatio unici sacrificii et passionis Jesu Christi ac maledicta idololatria.* Nescio utrum haec in ore istorum hominum risum magis an indignationem moveant.

«) III. Reg. III. 26.

65) Exinde apparet iniquitas illarum legum, quibus sancitur, ut masculi patris, feminae vero matris religionem sectentur, aut quod deterius, ut universa proles orta ex conjugis mixtis profiteatur religionem, quam vocant *dominantem*. Eadem erat imperatorum ethnicorum ratio, qui editis legibus omnes cogeant, ut gentium superstitiones profiterentur.

eligendum. Ecquis enim istos in eam necessitatem conjecit, ut alterutrum faciendum sit? Nonne satius esset, ut. catholici ab ineundo cum haereticis aut schismaticis matrimonio penitus abstinerent? Ultro igitur volentesque sese iis vinculis implicant, quibus deinde suae soboli iniquissimi esse coguntur. Neque omittendum est conjugem haereticum aut schismaticum multis de causis permoven posse, ut ad sese universam sobolem trahat. Verum etiamsi demus, quod fidem pactis promissisque servare velit, tamen: *Unus aedificans, ut verba usurpem Ecclesiastici, et unus destruens: quid prodest nisi labor? Unus orans et unus maledicens: cujus vocem exaudiet Deus?* 06

349. Haec de Matrimonio paulo prolixius pro rei gravitate agere volui; in qua tractatione nihil me scripsisse profiteor, quod ex veritatis amore et catholicae doctrinae tuendae studio non sit profectum. Ceterum si quid forte videatur a me dictum esse liberius, quam ut placere quibusdam possit, velim, ut aequi homines sedato attentoque animo secum reputent, quae sanctissimus mediolanensis antistes Ambrosius ad Theodosium piissimum imperatorem olim scripsit: *Sed neque imperiale est libertatem dicendi denegare, neque sacerdotale, quod sentias, non dicere. . . Siquidem hoc interest inter bonos et malos principes, quod boni libertatem amant, servitutem improbi. Nihil etiam in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat non libere pronuntiare. . . Quod facio primum tui amore, tui gratia, tuae studia conservandae salutis.* 66

66j Cap. XXXIV. 28 et 29. Cf. Serarius, op. cit. cap. 2. §. 14 et seqq. De toto hoc argumento egregium opus vulgavit cl. Augustinus de Roskovany anno 1847. duobus prolixis voluminibus in 8. cui titulum fecit: *De matrimoniis mixtis inter catholicos et protestantes*: Quibus prosecutus est

sollertissimus auctor legislationem universalem, quae circa haec matrimonia obtinuit inter catholicos et protestantes ab origine sic dictae reformationis usque ad aetatem hanc nostram, eamque communivit documentis authenticis omnigenis.

67) *Epist.* XL. edit. maur. n. 2 et 3.

INDEX VOLUMINIS IX.

DE SACRAMENTIS IN SPECIE.

TRACTATUS DE SACRAMENTO EXTREMAE UNCTIONIS.

Prooemium.....	P'g. 5
CAPUT I. De veritate sacramenti extremae Unctionis	6
Prop. Extrema unctio est vere et proprie sacramentum a Christo D. N. institutum, et a b. Jacobo apostolo promulgatum	7
CAPUT II. In singulas sacramenti extremae Unctionis partes scholia.....	18

TRACTATUS DE ORDINE.

Prooemium.....	26
CAPUT I. De sacramenti Ordinis veritate.....	27
Prop. Ordo sive sacra Ordinatio est vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum.....	27
CAPUT II. De multiplici ordinum numero et dignitate	32
Prop. I. Est in novo Testamento sacerdotium visibile et externum a Christo Domino institutum, quod non est omnibus commune, sed apostolorum proprium, externo ritu in ecclesia propagandum, cui competit vera sacramenti ratio	34
Prop. II. Praeter sacerdotium sunt in ecclesia catholica alii Ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tenditur.....	43
In doctrinam capitis superioris scholia.....	52

	pag.
CAPUT III. De episcoporum praestantia supra presbyteros	58
Prop. Episcopi sunt presbyteris superiores jure divino . . .	59
CAPUT IV. De sacrae Ordinationis materia, forma, subjecto et ministro.....	69
Prop. Episcopi habent potestatem ordinandi, quae non est illis cum presbyteris communis.....	76
CAPUT V. De caelibatu ecclesiastico seu de continentiae lege sacris ministris imposita .	80
Prop. I. Continentiae lex sacris ministris imposita certissimum habet in antiquissima ecclesiae traditione fundamentum	81
Prop. II. Continentiae lex sacris ministris imposita clericali statui convenientissima est	88
Prop. III. Continentiae lex neque juri divino neque juri naturali adversatur.....	96
Prop. IV. Continentiae lex sacris ministris imposita nedum societatis bono adversetur, illud potius mirifice promovet	104

TRACTATUS DE MATRIMONIO.

Prooemium	120
CAPUT I. De matrimonio in se spectato.....	121
Prop. Matrimonium est vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentis a Christo Domino institutum.....	124
De materia, forma atque ministro sacramenti Matrimonii.....	133
CAPUT II. De matrimonii proprietatibus.....	142
Prop. I. Non licet Christianis plures simul habere uxores, cum hoc sit lege divina prohibitum.....	144
Prop. II. Matrimonium ab infidelibus legitime contractum dissolvi potest quoad vinculum, si alterutro conjugo ad fidem converso nolit alter cum eo pacifice vivere, vel non consentiat habitare sine contumelia Creatoris	149
Prop. III. Matrimonium ratum, non consummatum, per solemncm religionis professionem alterius conjugum dirimitur	164
Prop. IV. Propter haeresim aut molestam cohabitationem aut affectatam absentiam a conjugo dissolvi non potest Matrimonii vinculum.....	170
Prop. V. Non errat ecclesia, cum docuit et docet, juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi.....	171
Prop. VI. Non errat ecclesia, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum seu quoad	

cohabitationem ad certum iucertumve tempus fieri
posse **decernit**.....

**CAPUT III. De impedimentis matrimonii eorumque
statuendorum facultate**.....

- Prop. I. Potest ecclesia constituere impedimenta Matrimum dirimentia, neque in iis constituendis erravit . 191
- Prop. II. Ecclesiae nomine a tridentinis canonibus III. et IV. non reges et saeculi principes, sed ecclesiasticus ordo et hierarchia **designatur**.....
- Prop. III. Recensiti tridentini canones dogmatici sunt et fidei regulam constituunt .....
- Prop. IV. Praefati tridentini canones non de adventitia ex tacito vel expresso principum consensu, sed de intima. originaria ac propria ecclesiae potestate loquuntur .....
- Prop. V. Ecclesia sola jure proprio et originario potest constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, quae scilicet Matrimonii vinculum **afficiant**..... 218
- Prop. VI. Causae matrimoniales spectant ad iudices ecclesiasticos et quidem causae omnes ad solos ecclesiasticos iudices spectant..... 233

CAPUT IV. De matrimoniis mixtis....237.....

- Prop. I. Coniugia inter catholicos et acatholicos regulariter illicita sunt, utpote graviter improbata jure naturali et divino, atque jure ecclesiastico penitus interdicta 241
- Prop. II. Non nisi romani pontificis dispensatione licite possunt iniri coniugia mixta; graviter proinde peccarent sacerdotes catholici, qui absque pontificia dispensatione, nec servatis conditionibus ab eo praescriptis, ejusmodi coniugia praesentia sua, benedictione, aliove ritu sacro **cohonearent**.....
- Prop. III. Non possunt acatholici. quin omnia laedant aequitatis jura, cogere sacerdotes catholicos ad honestandas benedictione aliove ritu sacro nuptias mixtas, quae neglectis canonicis sanctionibus, contrahuntur . 259

THESIS DOGMATICA

IMMACULATA B. V. M. CONCEPTIONE

ADDENDA

PRAELECTIONIBUS THEOLOGICIS

JO. PERRONE S. J.

SUPPLEMENT. VOL. V.

THE¹SIS DOGMATICA

DE

IIIIU²ILATA II. V. JI. COBWTIOffl

ADDENDA

FRmCTIOWS THEOLOGICIS

QUAS IN COLL. ROM. S. J. HABEBAT

JOANNES PERRONE

E SOCIETATE JESU

IN EOD, COLL. THEOLOGIAE PROFESSOR.

RATISBONAE 1855.

SUMPTUS FECIT G. JOSEPHUS MANZ

M1

/ 'I , "■

3' 'f1W h:

'41 X7 JitfIT, i|

PROPOSITIO IV.

Beatissimam Virginem Mariam ex primo instanti suae Conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi, ab omni originalis culpa labe praeservatam immunem, veritas est a Deo revelata, atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credenda.

1. De fide est propositio quoad omnes suae partes, ut constat ex dogmatico decreto edito a summo pontifice Pio IX. in Constitué *Ineffabilis Deus*. VI. Idus Decemb. anno 1854, cujus quidem decreti verba haec sunt: „Definimus, doctrinam, quae tenet beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae Conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpa labe praeservatam immunem, esse a Deo revelatam, atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam.¹

2. Juverit nonnulla praemittere ad doctrinae propositae dilucidationem, antequam ad ejus vindicias agendas accedamus.

3. Ac primo quidem exploratum omnibus esse debet, in hac propositione unice agi de Conceptione *passiva*, seu de primo illo instanti, quo anima B. M. Virginis a Deo creata et in corpus infusa est, ut loquitur Alexander VII. 2

4. Secundo exploratum pariter esse debet gratiae aut peccati sedem seu subjectum esse animam, eamque solam: corpus vero, cui anima copulata est, seu quod ab anima informatur, nonnisi effectus participare sive status gratiae sive status peccati.

5. Tertio, cum dicitur animam B. Virginis Dei omnipotentis gratia ac

*) Thesis haec, quae defectu definitionis inter dogmaticas propositiones locum habere non potuit, cum *Praelectiones* nostrae *theologicae* typis primum mandarentur, inseri debet Tractatui *De Deo creatore*, vol. V. cap. IV. post tres propositiones *de peccati originalis propagatione*.

‘) Cf. *Pii IX. Pontificis Maximi Acta*, pars prima, Romae 1855. pag. 597 — 616.

!) In Constil. *Sollicitudo omnium ecclesiarum*. VIII. Dec. 1661. De qua distinctione inter conceptionem activam et passivam cf. Boned. XIV. in op. *De festis*, lib. II. cap. 15. n. 1. opp. edit. Rom. 1751. lom. X.

privilegio servatam immunem fuisse a culpae originalis labe, intelligi debet *positiva ratione*, quatenus nempe anima B. M. in primo illo quo creata est instanti, fuerit Spiritus Sancti gratia ornata, qua Deo placuit.

6. Quarto, eo ipso quod *intuitu meritorum Christi* affirmetur ejusmodi gratia ac privilegio aucta B. V. Mariae anima, patet non excludi B. Virginem a communi redemptione, sed eam prorsus fuisse sanguine Christi redemptam, quamvis singulari illa redemptionis specie, quae praeservationis fuerit, ita ut Christus illi meruerit praeservationem ab originalis labis incursu.

7. Quibus ita compositis, sic assertam propositionem adstruimus: veritas illa a Deo revelata habenda est, atque idcirco ab omnibus firmiter constanterque credenda, quae in Scriptura, in divina traditione, atque in perpetuo ecclesiae sensu fundatur. Atqui ejusmodi est veritas de immunitate beatissimae Virginis Mariae a culpae originalis labe in primo conceptionis suae instanti, singulari Dei omnipotentis gratia et privilegio intuitu meritorum Christi. Ergo.

8. De majori hujus argumenti quaestio nulla esse potest. Itaque sola minor probanda remanet, quam ita per partes singulas ostendimus.

9. Palmaria prorsus sunt, ut ex **divinis litteris** exordiamur, quae Genes. III. 15. leguntur post nostrorum protoparentum lapsum, dum Deus serpentem seu diabolum primordialis peccati auctorem alloquitur: *Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius: ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus*. Qui textus merito *πορωτεναγγύ.ιον* a majoribus dictus est, eo quod in eo promissio contineatur futuri hominum Liberatoris ac Salvatoris, scilicet Christi.

10. Porro ut in priori hujus textus pericope sistamus, certum est ex totius christiani orbis interpretatione, hic agi de Christo ejusque matre, deque daemone deceptore, ad quem vincendum Liberator futurus praenunciatur.

11. Jam vero illis verbis: *Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius*, denunciatur identitas inimiciarum inter daemonem et semen mulieris, et inimiciarum quae intercedere debebant inter daemonem et mulierem ipsam. Siquidem licet subjecta harum inimiciarum sint diversa, mulier scilicet et semen mulieris, tamen unum idemque est objectum: nimirum inimicitiae, quae in futurum a Deo ponendae praenunciantur, unae et eadem sunt. Atqui nemo negaverit inimicitias inter daemonem et semen mulieris, id est, Christum, fuisse absolutas atque perpetuas, quaeque nullam praecedentem amicitiam admittant: igitur perpetuae et absolutae pariter fuerunt, excludentesque quamvis anteriorem amicitiam, mulieris inimicitiae cum daemone; tales autem non fuissent si B. Virgo Deipara vel unico instanti originali subjacuisset peccato. Ergo.

12. Rursum, ad alteram quod attinet pericopem, per verba: *et ipsa* (vel *ipsum*, aut *ipse*) *conteret caput tuum*, denunciatur effectus praedictarum

inimicitiarum tum ex parte seminis mulieris tum ex parte mulieris ipsius adversus daemonem ejusque molitionem, quod nempe plenum de eo triumphum essent laturo; si enim legatur *ipsum* aut *ipse*, ut hebraeus textus ac samaritanus versioque alexandrina praeseferunt \ erit Christus, qui penitus morte sua de daemone triumphabit; si vero legatur *ipsa* cum vulgata latina*, erit mulier, quae virtute seminis sui, nempe Christi, plenum hunc referet triumphum. Sed triumphus hic plenus non fuisset, si daemon veneno suo seu peccato mulierem, seu B. Virginem infecisset; aut quod idem est, si mulier perpetuo a culpa non fuisset immunis. Hac enim in hypothesis non *ipsa* caput contrivisset serpentis, nempe daemonis, sed contra Dei interminationem, serpens seu daemon contrivisset caput mulieris. Quod dictum est de muliere, a fortiori dici debet de mulieris semine, nempe de Christo. 5 Unde sic: triumphus referendus tum a mulieris semine tum ab ipsa muliere a Deo praenuntiatur ut fructus aut effectus inimicitiarum, quae *ponendae ab ipso Deo* erant inter serpentem et mulierem, mulierisque semen; jam vero ejusmodi inimicitiae ex dictis communes, immo vero identicae fuerunt tum mulieri tum ejus semini; ergo et triumphus de serpente debuit esse communis et identicus mulieri ejusque semini, cum hoc solo discrimine, quod semen mulieris esset laturo triumphum hunc virtute propria, mulier vero virtute seminis seu filii sui. Atque hac ratione perbelle inter se componuntur ambae lectiones sive hebraica sive latina *ipsum* et *ipsa*, prout revera patres indiscriminatim hunc triumphum, in sensu exposito, modo filio modo matri tribuunt, praesertim si per serpentis seu daemonis semen infectio ipsa humanae naturae per peccatum intelligatur, ut non inepte a nonnullis exponitur. 6

13. Et haec ex sacris litteris nobis attulisse sufficiat; si quis vero huic Geneseos oraculo, quod plane rem nostram conficit, alia voluerit testimonia adtexere, non repugnabimus, e. gr. salutationem angelicam: *Ave gratia*

3) Cf. Franc. Xav. Pafritii S. J. *De hoc est de immaculata Mariae origine a Deo praedicta disquisitio*, Romae 1853. Part. I. *De pronomine Ipsa*. §. 1. *Argumenta ex arte critica*, ubi accurate recenset textus omnes, editiones, versiones mss., quae habent aut *ipsum* et *ipse*, aut *ipsa*.

*) Quae nempe auctoritate Sixti V. et Clementis VIII typis valicanis prodiit.

s) Ex dictis ad Christum primario referri debet hoc oraculum, quod pro objecto habet inimicitiam perpetuam inter diabolum et Christum ejusque matrem. Vi hujus ini-

micitiae, quemadmodum diabolus Christi calcaneum erat appetiturus morte, quam humanitati seu corpori erat allaturus per ministros suos in cruce; sic hac ipsa morte erat ipse vincendus per destructionem peccati. Beata autem Maria mater ejus vi mortis ejusdem debuit eandem praeseferre inimicitiam adversus diabolum eumque vincere exemptione illius peccati, quo diabolus universam naturam infecit humanam, unico Christo ejusque matre exceptis.

6J Cf. cii. op. Patritii prop. II. pag. 31.

plena": item alia ejusdem Gabrielis archangel! verba, quibus B. Virginem allocutus est: *invenisti gratiam apud Deum* H; nec non s. Elisabethae, quae repleta Spiritu Sancto ad salutationem Mariae exclamavit et dixit: *Benedicta tu inter mulieres et benedictus fructus centrīs tui*.⁹ Siquidem haec aliaque ejusmodi vim suam mutuuntur a textu illo primaevo fundamentali et a communi patrum exegesi ac traditione.

14. Eadem veritas non minus luculenter patet ex **Patrum traditione** quorum una est conspiratio in Virginis privilegio hoc de immunitate ab originali labe, non dicam adstruendo, sed asserendo, cum illud perpetuo supponant, ut ex ipsorum verbis planum fiet. Ne vero in eorum testimoniis afferendis nimii simus, eos in nonnullas voluti classes redigemus.

15. I. Prima eorum sit, qui Geneseos protevangeliū de hac B. Virginis immunitate exposuerunt: talis est s. Jo. Chrysostomus, qui explanans locum Genes. III. ita Deum serpentem alloquentem inducit: *Neque hoc contentus ero, quod super terram reptes, sed et inimicam foederisque nesciam* (*fyftoav ilv̄ponδov*) *faciam tibi mulierem; neque eam solam, sed et semen ejus semini tuo hostem perpetuum faciam*.¹⁰ En inimicitias perpetuas inter mulierem ejusque semen et serpentem seu daemonem denunciatas.

16. Hanc eandem inimicitiam perpetuam proclamavit s. Proclus, successor ac discipulus s. Jo. Chrysostomi, eam vocans *naturalem*; sic enim daemones conjurantes in B. Virginem describit: *Quid igitur? Desistemus ne ab insidiis, quia ipsa digna facta est custodia magna? Recedendum ne a naturali inimicitia* *ἀντιπα&εῖα*, *naturali contrarietate*), *quia superno ipsa tegitur auxilio u?* Qui deinceps paulo post comparata B. Virgine cum Eva, ita rursum daemones inter se colloquentes inducit: *Enimvero iterumne cum secunda Eva nobis instat certamen? instruenda ne acies adversus impollutam mulierem* ¹²?

17. Neque alia ratione Patres exegetice enarrant alterum textus Geneseos, quem attulimus, incisum: *et ipsa conteret caput tuum*. Ita vetus auctor homiliae *In Annuntiationem Deiparae*, qui sic effert angelum B. Virginem alloquentem: *Ave nunc igitur, et exulta. zlt'e et conculca serpentis caput*.

⁹ Luc. I. 23.

¹⁰) Ibid. v. 30.

¹¹) Ibid. v. 42.

¹²) Hom. XVIII. in Gen. III. n. 7. p. 143. tom. IV. opp. cd. maur. Quamvis s. Doctor h. l. non loquatur nisi de generali odio, seu inimicitia inter humanum genus ac serpentem, eo quod cortici litterae insistere voluit, nihilominus ex eo habemus ejusmodi inimicitiam esse omnino absolutam

perpetuamque, et quod de universo genere humano affirmavit, mullo magis de Christo ejusque sanctissima Matre esse intelligendum; cum altiori sensu oraculum ad daemonem sub serpentis lana latentem referatur.

¹³) Orat. VII. in Dei Genitr. η. XVI. Galland. tom. IX. p. 643.

¹⁴) Ibid.

Ave o gratia plena, cessavit enim maledictio, expulsa est corruptio: tristitia emarcuerunt, laeta florent, eldest bonum a prophetis olim praedicatum. 13

18. Qua de causa **Theophanes** repraesentat eandem B. Virginem summentem de daemonibus vindictam, dicens: *Salveo ultrix adversus daemones! Salve o expiatorium (seu purgatio) macularum mearum.* 14

19. Ab aliis B. Virgo refertur ut illa sola mulier promissa, quae cohibet maledictionem progenitorum, uti **Officium graecum** in Ode IX. quae recitatur die XI. Augusti: *Sola inter mulieres finem fecisti maledictioni primorum plastorum, o Dei sponsa . . . innovasti naturae leges, o immaculata.*

20. Vel etiam uti sola benedicta praedicatur, quae Evae cladem reparaverit; itas. **Joseph, hymnographus** nuncupatus, qui sic B. Virginem affatur: *Tu sola cladem primae matris Evae resarcisti, quae Redemptorem ac Salvatorem omnium genuisti . . . o Dei Genitrix, sola inter mulieres benedicta* 15; aut quae destruxerit antiquam diram sententiam in humanum genus prolatam: *Te magnificamus, o Deipara, velut eversionem antiquae dirae sententiae, velut reparationem primae matris, velut causam reditus stirpis humanae ad Deum, velut pontem ad creatorem* 16; aut illa per quam primi parentis damnatio evanuerit: *In te damnatio, quae ex Adam erat, evanuit, et repudiata hominum natura reconciliata est* 17, et per quam mors ac infernus devicti fuerint: *Per te, o innocens mater, mors expulsa est, et aculeus inferni disparuit.* 18

21. Neque ab his dissentiunt Latini circa utrumque textus nostri membrum. Sane vetus auctor epistolae *De viro perfecto Hieronymo* adscriptae his verbis priorem periochae partem exponit: *Mater itaque Domini Nostri Jesu Christi in illa jam tunc muliere promissa est. Haec inimicitias opposita est serpentis: Ponam, inquit, inimicitias inter te et mulierem: non certe pono dicit, ne ad Evam hoc pertinere videretur. Verbum promissionis est, quod transmittitur in futura. Ponam, inquit, inimicitias inter te et mulierem. Illam utique mulierem, quae Salvatorem parturiat, non quae generet fratricidam. Ponam, inquit, inimicitias inter te et mulierem, id est, suscitabo mulierem, quae repudiata facilitate credendi, non solum te non audiat, etc.* 19

22. **Prudentius** vero utrumque oraculi membrum complexus est, dum in hymno, quem *Ante cibum* inscripsit, cecinit:

13) Inter opera s. Jo. Chrysost. tom. XI. cd. maur. pag. 839, quam quidem homilia in ex graccis nonnulli ibid, tribuunt, s. Gregorio nysseno.

H) Ode IX. quae ab ecclesia graeca recitatur die 16. Januar.

,s) Ode VI. diei 21. Augusti.

16) Ode VIII. diei 20. Julii in graeco Officio.

17) Ode VIII. diei 18. Jul. in eodem Officio.

18) Ode L dici 15. Jul. in eodem Officio.

») In append, opp. s. Hieron. edit, maurin. ann. 1706. tom. V. col. 57.

Hoc odium votus illmi erui;
 Hoc erat aspidis atque hominis
 Digladiabile dissidium,
 Quod modo cernua femineis
 Vipera proteritur pedibus.

Edere namque Deum merita
 Omnia Virgo venena domat:
 Tractibus anguis inexplicitis
 Virus inerme piger revomit,
 Gramine concolur in viridi. 10

23- II- Altera classis constituitur ex illis Patribus sive graecis sive latinis, qui angelicam salutationem ita exposuerunt, ut Beata Virgo per gratiae plenitudinem, quam ipsa consecuta est, fieret prorsus singularis inter creaturas omnes, purior caelestibus agminibus, omnisque labis expers. Tales sunt **Origenes**, s. **Ambrosius** s. **Sophronius hierosolymitanus**, s. **Andreas Cretensis** s. **Joannes damascenus**. Ne longiores simus, speciminis gratia unius aut alterius verba describemus. Itaque s. **Andreas Cretensis** sic angelum beatissimam Virginem alloquentem exhibet: *Gratiosam te dixi; relut quae ipsam totam gratiam utero susceperis, stolamque divinorum splendore charismatum vere gratiosam.* 21 Et s. **Ambrosius**: *Bene enim, inquit, sola gratia plena dicitur, quae sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consequuta est, ut gratiae repleretur auctore.* 22 S. vero **Joannes damascenus** hac gratia B. Virginem angelos sanctitate snperasse his verbis declarat: *Ave vere gratia plena, ave, quoniam angelis tu sanctior es et archangelis praestantior. . . Ave gratia plena, quae principatibus superior, potestatibus sublimior . . . speciosior Cherubim, augustior Seraphim . . . caelis excelsior, et sole, quem conspiciamus, purior.* Zi

24. Eadem traditio elucet ex iis, qui explanantes insequentia archangeli verba: *Invenisti gratiam apud Deum*, ejusdem privilegium aperte adstruunt, ut inter ceteros s. **Sophronius** scribens: *Invenisti gratiam apud Deum prae omnibus splendidam, invenisti gratiam apud Deum integram (non imminutam)... Invenisti gratiam apud Deum perpetuam..... Invenisti gratiam quam nemo recepit. . . Nemo praeter te praeprwificatiis est* (nempe maturius, anterieus, graece *ov9sic κατά Gè ποοκεκά^αρται*). 24 Et s. **Andreas Cretensis**: *Ne timeas, invenisti gratiam apud Deum, nimirum gratiam, quam Eva amiserat. . . Gratiam invenisti, quam nullus a saeculo, sicut tu, invenit.* 25

•º) Cathem. hymn. III. v. 141 seqq.
 cd. Arcval.

21) *In Annunt. Deip.* apud Galland.

”) In Luc. lib. II. n. 9.

**) *In Annunt. Deip.* tom. II. p. 838.

M) *Orat, in Annunt. Virg.* apud Nicod.
 p. 215.

“) *Orat, in Annunt. Deip.* p. 105.
 tom. XIII. Galland.

Et ecclesia graeca sic Deiparam celebrat: *Purissimus Dei FUnis (Verbum), cum purissimam te solam invenisset, o prorsus immunis ab omni labe, ex utero tuo genitus a labe emundat credentes* 26, et ita passim. 27*

25. Quod vero attinet ad alias Patrum classes, satis nobis erit ad finem nostrum illorum colligere sententias, studiosum remittentes ad fontes ipsos, ut inde hauriant quae sibi magis opportuna videbuntur.

26. III. Itaque tertia classis ex iis Patribus constituitur, qui *indefinite* ac *sine exceptione ulla* quamvis maculae labem remonent a B. Virgine: tales sunt s. Ambrosius 28, s. Sophronius 29, s. Joannes Damascenus 30, s. Augustinus 31, Georgius metropolita nicomediensis. 32 Unius Ambrosii et Augustini testimonia proferemus; s. Ambrosius loquens de B. Virgine ait: *Virgo per gratiam ab omni integra labe peccati*, et s. Augustinus: *Excepta itaque, inquit, sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cum de peccato agitur, haberi volo quaestionem: inde enim scimus, quod ei plus gratiae collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quae concipere ac parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum*. Porro dato etiam, ut nonnulli contendunt, hic directe agere s. Doctorem de peccatis actualibus, attamen et in hypothesis s. Augustini, quod levia peccata etiam subreptitia ex nativa infirmitate per originale peccatum contracta proveniant; et ex formulis generalibus quibus ipse utitur de *honore Domini* deque gratiae copia eidem Virgini collata ad vincendum peccatum omni ex parte, manifestum fit non modo ipsum a Dei genitrice actualia peccata, verum etiam, immo magis, originale peccatum excludere 33; quod expressit Georgius metropolita nicomediensis, dum vocat B. Virginem *formosam per naturam, et in quam macula cadere non potest* 34 (μῶρον ἀνεπί-
Se/το).

27. IV. Quarta classis ex illis Patribus exurgit, qui sin minus conceptis verbis, aequivalentibus saltem privilegium hoc B. Virgini tribuunt,

26) Ode VH. die 9. Julii.

*O Cf. in eodem Officio cccl. graecae Ode VI. diei 9. August. Ode III. diei 14. Jul. et Ode VII. diei 17. Jul. Ode IX. diei 28. August, nec non Isidor. thessalonien. in Orat. *In Annunc.* III. in *Maria* ait Isid. thessalon. n. 61—62.

«) In Ps. CXVIII. serm. XXII. n. 30.

») In *Epist. synodica* lecta et approbata in conc. oecum. VI. AcL XI. In coli, conc. Mansi tom. XI. col. 474.

32) Orat. tom. II. p. 856.

Lib. *De nat, el yrat.* cap. 36. n. 42.

32) Orat, in \$. *Deip. ingress, in templum*, Combefis. *Anclar*, tom. I. p. 1098.

33) Cf. quae de germana lectione hujus augustiniani textus scripsimus in *Disquisitione theologica de immac. V. M. concepta*, Part. I. cap. XL edit. XI. Taurin. 1854. p. 61. Nescio ubi invenerit anonymus auctor up. cui lit. *Proposta* etc. de quo postea loqueimur, illos 21 codices, quos commemorat edit, maurin. quum ipsi nonnisi quinque codicum mentionem faciant Vatican, quorum duo legunt *inde*, et tres *unde*.

34) In orat, de natio. *Deip.* apud Galland. T. XIII. pag. 95.

cujusmodi sunt s. **Augustinus** **Andreas cretensis**⁶, **Georgius** **ni coin p d.** 37, **Joannes geo me tra** 38, s. **Paschasius Radbertus**.³⁹ Jam vero cum Julianus exprobrasset s. Augustino, quod ipso doctrina de peccato originali in omnes homines transmissa inhonoraret B. Virginem, dicens: *Tu ipsam Mariam diabolo nascendi conditione transcribis*: hanc calumniam s. Doctor a se repellit prorsus his verbis: *Non transcribimus diabolo Mariam conditione nascendi*', et dat rationem: *Sed ideo, quia ipsa conditio solvitur gratia renascendi*, nempe quia gratia praeventa fuit, quominus peccatum commune contraheret.*0 S. **Andreas** dicit Mariam *ex toto fermento*, seu conspersione culpae, *non fuisse fermentatam*: **Georgius** **ni co med.** affirmat *Mariam a naturae inquinamentis exemptam*, seu exceptam ; **Jo. gporetra**: *Non tangit*, inquit, *ipsa (virgo) arborem, sed arbor eam tangit. Arbor nempe vitae propter arborem scientiae*. **Paschasius** vero **Radbertus** affirmat, *quod nullis, quando nata est, subjacuit deliciis, nec contraxit in utero sanctificato peccatum originale*, adjiciens quod *constat eam ab omni originali peccato immunem fuisse*.

28- V. Quintam classem constituunt patres illi, qui comparisonem instituentes inter primos progenitores et B. Virginem, hanc ab illorum culpa immunem faciunt. Recensentur porro hac'in classe **Theodotus ancyranus** acerrimus propugnator fidei catholicae in concilio ephesino adversus Nestorium 41, s. **Ephrem syrus**⁴², s. **Sophronius**⁴³, s. **Joannes damascenus** u, **vetus auctor** Sermonis dp nativit. Domini s. Augustino

Op. imperf. adv. Juliau.

36) *Orat*, et loc. cit. p. 1122-

37) *De Deip. annuntiat.* §. VII. p. 748.

38) *Orat. in s. Deip. ingressu in Templi.* Coinbefis. T. I. p. 1122.

In lib. *De Partu Virginis*, olim adscripto s. Alphouso loletano, sed a d'Achcri in *Spicileg.* Tom. XII. Paris. 1675. auctori suo vindicato.

40) Dignum animadversione hic est, quod Julianus pro certo sumat receptam in ecclesia doctrinam de immunitate Beatae Virginis a culpa in ipsa sua conceptione, adeoque eam objecerit s. Augustino. Si persuasum porro fuisset s. Doctori B. Virginem sicut ceteros contraxisse originalem culpam, profecto id fassus esset ad eum modum, quod de sanctissimis viris Jeremia et Joanne professus est scribens (ibid. c. XXXIV.): *Et Jeremias et Joannes, quamvis sanctificati in uteris matrum, traxerunt tamen*

originale peccatum ... erant illi et natura filii irae ab uteris matrum, et gratia filii misericordiae ab uteris matrum. Ergo gratia renascendi per quam in Maria conditio nascendi soluta est, fuit gratia praeveniens, quia in ipsa conceptione B. Virgo immunis a communi culpa servata fuit, et hac de causa negat se doctrina peccati originalis in omnes transmissi transcribere diabolo Mariam; alioquin non repulisset sibi impactam a Juliano calumniam, quod ipse contra ecclesiae sensum Mariam diabolo transcriberet.

*') *In Orat, in s. Christi nativit.* apud Galland. tom. IX. p. 475.

4') *Serm. exeget. ad Genes*, cap. 3. opp. Syro-latin, tom. II. p. 327 et p. 329.

42) In Triodio apud Card. Mai. *Spicileg.* tom. IV. p. 157.

44) *Orat, in annunt.* tom. II. p. 858.

adscripti iſ, nec non alterius sermonis inter augustinianoe ib, s. **Germanus**⁴⁷ ulique passim. Unius altoriusve verba promamus. **Theodotus** vocat Mariam *neptem Adamo dissimilem*; s. **Germanus** inducit B. Virginem angelo dicentem: *At ego nihil Eoae illi similis sum*; s. **Epbrem**: *quae duae faeminae*, inquit, *innocentia et simplicitate floruerunt Maria et Eva, altera salutis, altera nostrae mortis origo fuit*, qui deinde utramque comparat utrique corporis oculo, quorum alter, nempe dexter, refert Mariam, qui semper nitidissimus fuit: alter, scilicet sinister, qui refert Evam, plane caecus, seu occaecatus lumen amisit. S. **Sophronius**: *In tc*, inquit, *sola benedicta, requievit Christus, et carnem suam ex te sumpsit*; et e. **Jo. damascenue**: *Sola*, scribit, *inter mulieres benedicta, quae primae parentis Evae lapsum restaurasti*; sic ceteri omnes.

29. Reliquos Patres missos facio, qui vel B. Virginem immunem faciunt a peccati originalis poenis, praesertim vero a morte, quam in ea numquam reputant ex eo quod peccatum primi parentis contraxerit⁴⁸; vel quum docent B. Virginem *solam puram* inter homines fuisse, *solamque sine macula* ⁴⁹, vel cum adstruunt *solam B. Virginem numquam fuisse a Deo seunctam*, eamque *semper benedictam* appellant, *semperque beatam, ac virgam semper virentem* ⁵⁰, vel cam

Opp. s. Augustin, append, tom. V. p. 125. η. 2.

*6) Ibid. serm. 120. η. 4.

*7) *In aniuuil. s. Mariae* apud Combefis. *Auctar.* torn. L p. 1427.

) Prout cit. anonymus taurinensis se gessit, qui non obstante damnata a tribus rom. pontificibus, Gregorio XIII. s. Pio V. et Urbano VIII. prop. 73: «Nemo praeter Christum est absque peccato originali: hinc beata Virgo *mortua- est propter peccatum e.v Adamo contractum*, omnesque ejus afflictiones in hac vita, sicut et aliorum justorum, fuerunt ultiones peccati actualis, vel originalis, hac, inquam, non obstante proscripta propositione, cit. anonymus cap. II. pag. 39. eandem propositionem adstruere non veretur his verbis: «Percio Alaria Vergine avendo avulo un corpo mortale, ed essendo morla .... siccome non è morla pei peccati allrui, il che è tu llo proprio dei Salvatore, *di necessità è morla pet peccato proprio, cioè pel peccato originale*, allrimentli Dio le avrebbe falta un' ingiuslizia; quo manifestum jansenianum se prodit. Cf. quae

hac super re scripsimus in cit. *Disquisitione* part. I. cap. VI. §. IV. Frustra hic anonymus nititur Patrum effata ad suum placitum pertrahere; cum ipsi aperte contrarium adslruant, inter quos sunt recensendi s. Germanus, *In dormit. Deipar. serm. VII. Auct.* Combefis. tom. L p. 1434; Ecclesia graeca in die Assumpt. die 15. August. Od. I. et iterum die 17. Aug. in fine; S. Jo. damasc. *Orat. IL Deip.* n. 3. p. 871. tom. II. Le-Quien; S. Epiphan. *Haeres.* LXXVIII. n. 11. Petav.; S. Theodorus Sludila, *Orat. VI. in Dormit. Deip.* n. 2. p. 55 — 56. Nuv. Biblioth. ab Emo. Mai ed. tom. V. p. III. alique passim.

<9) ita s. Jo. damasc. in *Hom'd, in annum. D.* V. tom. II. pag. 840; s. Ephrem. tom. III. opp. graeco-latin, p. 524; s. Theod. Studila, *Orat. VI. in Dormit. Deip.* in N. Bibliolh. Card. Alai; praeter Officia eceles. grace, in feslo s. Acmiliani die 8. Aug. Ode VIII, in feslo s. martyr. Agathonici die 26. Aug. Ode IV, in vigil. *Nat. Dom.* 24. Dec. Ode VII el alibi.

*^o) Uti ecclesia graeca in Officio ss. Alm. Callinici, Philemonis etc. die 14. Dec.

sanctitate eam angelis omnibus praecellentem affirmant 51, vel cum antonomasticc eam *Dei filiam* atque a *Deo natam*, et quidem *solam filiam vitae* vocant ad discrimen ceterorum hominum, qui dicuntur *filii irae*, eo quod in peccato concepti fuerint vel cum eam salutant *Dei opus* amicum et laudatissimum, *ab eo templum* aut *tabernaculum fabrefactum* atque *extraction* et *fundatum* ejus manibus vel cum celebrant Annae conceptionem, quatenus in utero suo concepit *sanctam* Dei genitricem, *immaculatam* Dei filiam, *innocentem columbam*, *gratiae portam*, *novum caelum*, *suave unguentum*, *gratiarum divinarum fontem* vel denique cum eandem veluti *germen gratiae* celebrant, gratiamque ei collatam *originalem* vocant, et *quam rubigo peccati non tetigit*, aut rosae comparant, quae ex spinis quidem nascitur at absque spinis, quae comparatio nobilissimi antiqui poëtae est, scilicet Sedulii canentis:

El vetui e spinis mollis rosa surgit acutis
Nil quod laedal habens, matremque obscurat honore:
Sic Evae de stirpe sacra veniente Maria,
Virginis antiquae facinus nova Virgo piaret. 55

Ji

Ode VIII; in Officio adventus die 23. Dec. Ode VII; die 2- Jan. Ode VIII; Homil. III. Georgii nicomed. apud Combefis. *Auctar.* tom. I. p. 1063; Andreas crel. in oral, de *Natie. B. M. V.* apud Galland. tom. XIII. p. 179; Chrysippus qui floruit aetate cone, chalced. in *Hom. in sanctum Mariam Deipar.* Bibl. PP.gr.-lat. Paris. 1624. tom. II. p. 424; s. Modestus episc. hieros. in *Encomio in dormit, ss. Domitute nostrae Deip.* Romae 1760. p. 17.

51) Sic s. Modestus, Hom. *De dormit. Mariae* oral. VI[[. p. 5f; Georgius inelrop. nicomed. in Hom. *In praesent. B. V.* ap. Combef. tom. I. p. 1118; Auctor epist. sub nom. s. Hieronymi ad Paulam et Eusloch. opp. tom. XI. p. 106. Vallars.: s. Jo. damasc. Hom. *In annunt. Deiparae*, tom. II. p. 838 seq. etc.

5a) Uti eccl. graeca die 30. Decembr. nec non die 20. ejusd. mensis Ode I; s. Tharasius in oral. *De Praesent. Beatae M. V.*; s. Jacobus monachus, Hum. *De natinit. Deip.* apud Comb. *Auct.* tom. IV. p. 255. alique passim.

M) Uli s. Dionys. alex. in *Epist.* adv. Paulum Samosat. cd. De Magistris, p. 221; s. Tarasius in *Hom. de Praesent. B. M. I*...

item Jacobus monachus in *Homil. de nativ. Deip.* ap. Combefis. *Auct.* tom. I. p. 1255; Andreas cret in *Hom.* de ead. fesliv. ap. Galland. tom. XIII. p. 94; s. Ephrem. pree. IV. tom. III. p. 529 seq., a quo B. V. dicitur *Radix sancta, paiera natura, ὥρα ἡ ~i) φύσις*. Georg, nicomed. pariter eandem vocat *formosam per naturam et in quam macula non cadit*, ap. Combefis. tom. I. coi. 1098.

M) Tales sunt s. Dionys. alex. cit. Ep. adv. Paulum Samos, p. 240; s. Proclus in *Laudatione s. Dei Genitr.* n. 14. Galland. tom. IX. p. 642; Theodolus ancyr. in *Sermone de ss. Virgine et Simeone*, ibid, lorn. IX. η. 5 et 6. pag. 461; Vetus auctor cit. episl. sub nomine s. Hieronym. ad *Paulum et Eustochium de assumpt. B. M. V.* tom. XI. p. 106; Georg, nicomediensis in *Praesent. Deip.* serm. VII. apud Combefis. lorn. I. coi. 1075; s. Germanus. *Serm. in Annunt. Deip.* Combefis. *Auctar.* lorn. I. coi. 1423; s. Joann, damascen. *Hom. in Annunt. H. M. V.* tom. II. p. 836.

Si) Cujusmodi sunt Joannes euben. in homil. festi *Conceptionis* IX; s. Petrus episcop. Argorum apud Plazzam in op. cit. p. 635. *In conceptionem s. Annae, quando*

Et haec ex patribus vel attulisse vel innuisse sufficiat ad patefaciendam traditionis vim in adstruenda B. Virginis immaculata Conceptione. Singulos siquidem textus afferre theseos scholasticae fines excederet.

30. Reliquum est, ut ostendamus quod tertio loco proposuimus, scilicet eandem thesim in **perpetuo ecclesiae sensu** fundari. Patefit autem ejusmodi sensus ex actuali ejusdem ecclesiae manifestatione. Universo enim episcopatu catholico per encyclicam immortalis Pii IX. ad promendum fidelium, cleri, suumque sensum circa articulum de immaculata Conceptione B. Mariae Virginis invitato, concors fuit episcoporum omnium affirmativa responsio.⁵⁶ Jam vero fides actualis ecclesiae critérium certissimum est ad cognoscendum, quae fides fuerit ecclesiae quovis saeculo; nam ecclesia nunquam potest immutare fidem suam quam a divina accepit revelatione. Fieri quidem potest, ut nonnullis saeculis minus cognita perspectaque a privatis hominibus haec fides fuerit: at eadem jugiter in se perstitit, nec ulli unquam mutationi obnoxia⁵⁷, alioquin divina promissio de ecclesiae perpetua infallibilitate non modo nutaret, sed plane concideret.

31. Hoc vero semel ineluctabili fundamento praestituto, non abnuimus documentis etiam positivis ostendere constantem ecclesiae hoc de argumento doctrinam quavis aetate in ecclesia viguisse, eaque plura sunt ac prorsus indubia.

32. Ac I. antiqua ac plane immemorabilis **festi institutio** ad Conceptionem B. Virginis celebrandam, cujus documenta tanquam de re jam

concepit sanctam Dei Genitricem n. i; Georg., nicomed. in Iribus homiliis de eodem nrgumenlo ex Awrt. Combefis. tom. I. p.995, item p. 1013, ac demum p. 1046; nec non Menaea graeca passim, et annona: nec non S. Maximus taurin, hom. hiem. V; Theodorus Studila in *Nativit. B.* V. apud Maracium in *filariali* s. Germani; s. Jo. damascen. in Homil. in *Natio. B.* V. tom. II. p. 847; Sedulius *lib. II. oper. Pasch.*

M) ?iam ex 620 archiepiscopis et episcopis, qui responsa sua dederunt ad encycl. ss. I). N. Pii IX. vix quatuor responderunt negative quoad definitionem, et hi ipsi testantur cleri ac populi devotionem ol sensum firmissimum pro immaculata conceptione, et ex his ipsis quatuor ex toto orbe catholico, lres brevi mutarunt sententiam.

57) Hinc optime Bossuetus in oper. cui lit. *Defense de la Tradition et des saints Pères*, liv. VIII. ch. V. hoc constituit principium cum s. Augustino: »Pour juger des sentiments de l'antiquité, le quatrième et dernier principe de ce saint (Augustini) est, <pie le sentiment unanime de toute l'Eglise présente en est la prene; en sorte que connoissanl ce qu'on croit dans le *temps présent*, on ne peut pas penser, qu'on ait pu croire autrement dans les siècles passés, quod deinde fuse evolvit capp. inseqq. opp. cd. Versailles 1815. tom. V. p. 42. Et iterum in *Recueil de dissert, et de leur, en rue de réunir les protestants* etc. *lettre XVI. à Leibnitz: Hier on croyait ainsi; donc encore aujourd'hui il faut croire de même.* Ed. cit. tom. XXVI. p. 239 — 240.

admissa suppetunt ex saeculo V et VI. in ecclesia graeca, et saec. VIII ac IX. in ecclesia latina.

33. II. **Liturgiae** pariter utriusque orientalis et occidentalis ecclesiae, in quibus B. Virgo semper sancta ac immaculata effertur et praedicatur. 59

34. III. **Orationes panegyricae** in laudem ejusdem Beatae Virginis, quae idem privilegium supponunt atque declarant.

35. IV. **Hymni**, qui publice in ecclesiis canebantur, in quibus diversa quidem ratione, sed apertissime gratia, qua B. Virgo praevenita est, immunisque a quavis culpae labe in suo conceptu servata, celebratur. 60

36. V. Perpetua agendi ratio quam tenuit **Apostolica Sedes**, ex quo controversia post celebrem s. Bernardi epistolam in scholis agitari de immaculata Virginis Conceptione coepit. Etenim ab initio Romana Sedes omnium ecclesiarum mater ac magistra constanter siluit, ac licet cerneret magis ac magis in plures particulares ecclesias cultum de immaculato Virginis conceptu propagari atque diffundi, attamen idem servavit silentium. 61 Numquam praeterea favit contrariae sententiae, cumque hac de causa jurgia et scandala orirentur, romani pontifices incipiendo a Sixto IV. suam interposuerunt auctoritatem ad eas turbas sedandas, compescendosque tumultus. Etsi vero protestati fuerint se nolle suis Constitutionibus controversiam dirimere, vetarintque ne privati homines notarent aliqua censura alterutram ex oppositis sententiis, tamen constanter ac veluti per gradus quosdam *negative*, ut ita dicam, ac *positive* piam sententiam promoverunt. *Negative* quidem magis semper coerendo contrariae doctrinae adstipulatores, donec ad silentium plane redegerint 62: *positive* tum instituendo peculiare festum et officium, in quo *Conceptionis immaculatae* titulus ei adsertus expresse erat 63; tum indulgentiarum largitione ordinibus religiosis, confraternitatibus aliisque piis institutionibus

is) Cf. nostram *Disquisitionem theologicam*, part. I. cap. XII.

M) Harum nonnullas nuper commemoravimus.

Cf. *Disquisition, theolog.* part. II. cap. VI. §. IV. praeter Menaea Graecorum, Armenorum, Odas et triodia superius recensita.

**) Jam vero ut loquitur s. Augustinus epist. LV. ad Januar. cap. XIX. n. 35: "Ecclesia . . . quae sunt contra fidem vel bonam vitam, non approbat, nec tacet, nec facit." Opp. ed. maur. tom. II. p. 142.

β) Sane, aliis omissis, Paulus V. per decretum s. Inquisitionis 30. Augusti 1617.

contrariae sententiae arctissimum silentium indicii *in publicis concionibus, lectionibus, conclusionibus et aliis quibuscumque actis publicis*; et Gregorius XV. die 24. Maj. 1622. decreto s. Inquisitionis ab eodem approbato, hoc ipsum silentium extendit ita, ut *neque etiam in sermonibus et scriptis pricalis* quispiam audeat sub gravissimarum poenarum comminatione asserere B. Virginem conceptam fuisse cum originali peccato.

53) Quod praestiterunt Sixtus IV. Urbanus VIII. Innocentius X, quorum Constitutiones exhibet P. Bened. Piazza in *op. Causa immaculatae concept.* art. II. Testimon. XV et XVI.

Hub eodem titulo erectis 6i; tum declaratione objecti perpetui cultus Conceptionis B. Virginis, ejus scilicet animam in sua creatione et in corpus infusione Spiritus Sancti gratia donatam, et a peccato originali praeservatam fuisse⁶⁵; tum decernendo festum de praecepto pro ecclesia universa: tum adjectione in Missae praefatione: *In Conceptione immaculata*, et encomii in lauretanis litaniiis: *Itcyina sine labe oriynali concepta*, quae indulta est omnibus ecclesiis eam petentibus⁶⁶; donec conspuratione universi Christiani orbis a Pio IX. dogmatice definita est.

37. **Rationem** porro theologicam hujus veritatis omnium consensu' suppeditat divina maternitas, cum omnino incongruum videatur Dei matrem subjacuisse daemonis servituti per originale peccatum. Si quae aliae suppetunt, huic omnes innituntur.

DIFFICULTATES.

38. I. **Obj.** 1. Oraculum Gen. III. 15. nimis vagum est, ut articulus, de quo agitur, censi possit a Deo revelatus, cum commode exponi possit de inimicitia seu potius de naturali aversione et ἀντιπύεια inter homines et serpentes. 2. Verum dato etiam quod sermo sit de inimicitia spirituali, haec debet intelligi de universa posteritate mulieris seu de justis omnibus per Messiam seu promissum liberatorem justificatis. 3. Eo vel magis quod longe diversa sit inimicitia inter daemonem et promissum liberatorem ab inimicitia, quae intercedere debuit inter daemonem et mulierem: illa enim intrinseca est, orta non jam ex immunitate a peccato, sed ab unione hypostatica; haec autem ex sola gratia B. Virgini communicata: identica proinde haec inimicitia dici nequit in muliere ejusque semine. 4. Hoc vero luculentius elucet ex altero oraculi inciso *et ipsa conteret caput tuum*, cum exploratum sit in hebraica veritate legi *ipsum*, **Np** neutrius generis, scilicet semen, et in versione alexandr. *ipse*, *αυτό*, nempe filius, prout passim Patres legerunt, nec desunt exemplaria ipsa vulgatae versionis, in quibus *ipse* repentur, adeoque victoriam de serpente seu potius de daemone non mulier sed Christus ejus filius retulit. Ergo.

39. **Resp.** Ad 1. *N.* Ejusmodi enim expositio de naturali inter homines et serpentes aversione propria est rationalistarum, qui nihil supernatural vident in sacris litteris; quam quidem, ut adstruant, plura debent absurda devorare, vel quod serpens propria virtute locutus fuerit ac

^{6D} Iterum Urbanus VIII, Clemens X, Innocentius XL etc. Ibid.

^{*)} Alexander VII. in Const. *Sollicitudo*, die VIII. Dec. 1655.

M) Clemens XL in Const. *Commissi*

Perrone, Praelectiones theolog. V. Suppi.

nobis, die VI. Decembr. 17^{III}. Elenchum porro ecclesiarum et religiosarum familiarum, quae petierunt ejusmodi additamenta, exhibui in append. I. ad *Disquisil. theolog.* et supra Iercentum enumerantur.

rationatus; vel quod in tota hac historiae parte non exhibeatur nisi mythus; vel quod in posterum tantum futura esset hujusmodi aversio, cum dicatur *panam* in futuro; illa vero aversio illico extitit in praesenti. Ceterum nos hic assumimus cum ecclesia universa, immo et omnibus interpretibus Christianis» in nostro oraculo sermonem esse de Messiae seu liberatoris promissione ejusque sanctissima matre. ⁶⁷

40. Ad 2. *D.* Mediate, *Tr.* vel *C.* immediate, *A*l. Nec enim abnuimus per quandam extensionem verba Geneseos justos omnes comprehendere, qui per Jesu Christi gratiam cum diabolo pugnaverunt cumque vicerunt; ast hoc non impedit quominus primario ac immediate oraculum istud referri debeat ad Christum ejusque matrem, sine quo nulli prorsus justis extitissent, cum omnes tales fuerint per Christum, qui morte sua humanum genus a daemonis captivitate liberavit. Adeoque si ad Christum primario ac immediate ejusmodi interminatae perpetuae inimicitiae referuntur, nullum subesse dubium potest ad ejus matrem *B. Virginem* pariter primario ac immediate referri, cum textus dicat *inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius*.

41. Ad 3. *D.* Diversa est ratio seu titulus inimicitiae pro diversitate subjecti, *C.* ratione sui, *A**. Nempe inimicitia inter mulierem ejusque semen, et serpentem ejusque semen, quae est objectum denunciationis sive sententiae a Deo prolatae, eadem prorsus extitit tum in muliere tum in semine ejus adversus serpentem sive diabolum ejusque assecclas, licet diversa ratione existeret in semine et muliere. In semine, videlicet Christo, haec inimicitia necessaria erat ex duplici capite, id est, ex unione hypostatica cum illa humanitate, cum qua peccatum consistere nulla ratione poterat⁶⁸, atque ex immunitate a quavis labe: in matre vero, id est, in *B. Virgine*, ex sola immunitate a culpa, quam per gratiam Christi ejusque redemptionem obtinere

⁶⁷) Sane praeter catholicos omnes interpretes, ipsi protestantes, quos *orthodoxos* vocant, locum hunc intellexere de vaticinio messiano. Cf. *Criticos sacros* in h. l. nec non Corn, de Hase, *Diatribae de prot-evangelio paradisiaco* ad Gen. III. 15. cap. 7. in *Thesaurio theologico-philologico*, Amstelod. 1701. Attamen Rosenmüller licet fateatur etiam penes Hebraeos obtinuisse traditionem de intelligentia hujus vaticinii de Messia, ad quam allusit s. Paulus Rom. XVI. 20. exponit cum Gablero aliisque rationalistis de odio perpetuo inter serpenlum ac hominum genus, ac juxta

horum sensum idem est *serpens* apud Mosen quod *vulpes* in fabulis aesiopis.

M) Non sine animadversione dimittendum est in hoc oraculo sermonem esse de Christo homine, adeoque de conjunctione humanae Christi naturae hypostatica cum divino Verbo futura. Porro ejusmodi conjunctio, seu assumptio humanae naturae cum Verbi persona provenit ex gratia, prout post s. Augustinum docent theologi omnes. Ex quo fit ut inimicitiae denuntientur cum mulieris semine, sub hoc respectu, etiam ex gratia. Nec enim ullum meritum habebat singularis illa natura ad divinam unionem.

debebat. Ceterum ex quocumque titulo hujusmodi inimicitia obventura esset, eadem esso debuit in Christo et in ejus matre respectu daemonis deceptoris, et proinde perpetua in utroque juxta Dei sententiam prolatam adversus daemonem ipsum.

42. Ad 4. D. Id est, non retulit mulier victoriam de serpente virtute propria prout retulit Christus ejus semen, C. nulla ratione retulit, N. Parum refert quoad rei substantiam sive legatur *ipsum* aut *ipse*, sive legatur *ipsa*. Nam catholici fatentur ad unum omnes solum Christum virtute propria contrivisse serpentis caput ac plene de eo triumphasse, B. vero Virginem eundem vicisse virtute Christi Filii sui. Cum enim haec victoria effectus seu fructus sit denunciatae inimicitiae, cumque ex dictis communis immo identica fuerit, licet ex diverso titulo in Filio et in matre inimicitia istiusmodi, hinc sequitur communem pariter ac identicum fuisse de daemone triumphum, licet diversa ratione in Filio et in matre. Nec enim vis probationis pendet ex voce *ipsa* vel *ipsum*, sed ex inimicitia eaque activa Filii ac matris adversus daemonem. Haud diffitemur tamen viro vere catholico praeferendam esse lectionem vulgatae versionis, quae *authentica* declarata est a concilio tridentino, atque proposita authentice fuit a summis pontificibus Sixto V. et Clemente VIII in editione principe ab ipsis data typis vaticanis prout jam animadvertimus. 69

43. II. Obj. 1. Dogma fidei est peccatum originale in omnes prorsus singulosque Adae posteros transmitti, prout expresse sacrae litterae docent. *In quo omnes peccaverunt*, scribit apostolus Rom. V. 12; atque Ephes. H. 3: *Nos omnes . . . eramus natura filii irae*, praeter non minus luculenta testimonia quae in veteri Testamento occurrunt, ut illud Job. XIV. 4: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* et Psalm. L. 7: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea*. Ad eximendam igitur B. Virginem ab originali noxa deberent afferri ex sacris litteris testimonia non minus luculenta, quae exceptionem ejus pate-

69) Nemo negaverit in ecclesia latina per plura saecula publice lectionem *ipsa* obtinuisse, atque concilii tridentini aetate hanc unicam lectionem in vulgata editione fuisse; item codices primae notae hujus versionis adhibitos a correctoribus sixtinis, gregorianis ac clemenlinis eandem sine variante lectione praesclulisse vocem *ipsa*, adeoque eandem lectionem probatam ac propositam a cit. rom. pontificibus; protestantes debachatos hac de causa fuisse adversus catholicos tamquam biblicorum corruptores, atque idcirco catholicos controversistas et expositores, uti Bellarminus, Bonfrerius etc. vin-

dicias ejusdem lectionis adversus haereticos calumniatores suscepisse ostendendo fundamenta gravissima lectionis ejusdem: quapropter non video quare nonnulli adeo nunc faciles se praebeant in addicenda victoria protestantibus potius quam ecclesiae catholicae. Subtilis pariter magis quam solida nobis videtur distinctio excogitata inter *versionem vulgata* et *editionem vulgata*, quasi nempe eadem non sit *editio vulgata*, et *versio vulgata*, et aliam versionem vulgaverint et probaverint rom. pontifices praeter *vulgata veterem* a tridentino concilio authenticam declaratam.

facerent; at tantum abest, ut ea occurrant, ut potius quamvis exceptionem excludant, uti cum 2. solum Christum antonomastice *justum, sanctum, germen justum* exhibent. Christus de se ipso inquit: *Venit princeps hujus mundi et in me non habet quidquam* 70; et apostolus de eo scripsit: *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso* 71; et alibi passim. 3. Certum praeterea est ex sacris litteris Christum ad omnes prorsus homines redimendos a daemonis et peccati captivitate venisse: *Omnes enim peccaverunt, scribit apostolus, et egent gloria Dei*. 1* *Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur* 74; *Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere* 70; item: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis* 76; et: *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: et pro omnibus mortuus est Christus*. 7' Quae cum ita se habeant, jure concludit 8. Leo Magnus: *Dominus noster peccati mortisque destructor sicut nullum a reatu liberum reperit, ita pro liberandis omnibus venit* 78; adeoque etiam ad liberandam B. Virginem a peccato Christus advenit. 79 Ergo.

44. Resp. Ad 1. D. Dogma fidei est in omnes et singulos Adae posteros transmitti originale peccatum, dempto speciali privilegio, C. hoc admissio, N. Neque aliud evincunt allegata sive ex novo sive ex veteri Foedere testimonia, quae ostendunt quidem fidei dogma de transmissione originalis culpae in omnes Adae posteros, non autem B. Virginem ex speciali Dei privilegio ab hac eadem noxa immunem non fuisse servatam. Omnem siquidem vim hisce textibus ad ostendendum etiam in B. Virginem peccatum fuisse transmissum ademit concilium tridentinum, dum in suo decreto de peccato originali declaravit: *Non esse suae intentionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam Virginem Mariam, Dei Genitricem: sed observandas esse constitutiones fel. record. Sixti Papae IV. sub poenis in eis constitutionibus contentis, quas innovat*. 80 Jam vero hanc

70) Joan. XIV. 30.

71) IL Cor. V. 21.

Hebr. IV. 15; VIL26: Joann. LII 8;

I. Petr. IEL 18.

Rom. III 25.

I. Cor. XV. 22.

74) I Tim. L 15.

76) I. Petr. III. 8

IL Cor. V. 14, 15.

78) Serm. XX. in nativ. Dornin, serm. I. cap. L

79) Illa quidem anonymus auctor libelli cui titulus: *Proposta di alcune difficoltà,*

che si oppongono alia definizione dogmatica della inunacolata concezione della B. Vergine Maria, Torino 1854. cap. II, III, V.

80) Sess. V. Ubi animadvertendum, concilium formulam illam verborum adhibere, qua usus erat s. Augustinus in lib. *De nat. et yrat.* cap. 36. n. 42. ac praeterea innovare constitutiones hac de re indiscriminatim; jam vero Sixtus IV. dedit etiam Constitutionem *Cum praecelsa* III. Kai. Mart. 1476. qua probavit officium de Nogarolis, et concessit indulgentias illis, qui Missae vel officio de *immaculata Conceptione* interessent.

declarationem oecumenica synodus facere minime potuisset, si allata Scripturarum testimonia comprehenderent etiam B. Virginem, quia tunc divinae revelationi se contrariam et adversantem exhibuisset. Et haec quoad catholicos: si vero res sit cum protestantibus, respondemus non ex privato sensu sed ex auctoritate ecclesiae divina eloquia esse intelligenda: cum vero ecclesia objecta testimonia cum hac exceptione intellexerit, ea obesse nequeunt dogmati de immaculata Virginis Conceptione.

45. Post haec supervacaneum videretur singillatim objecta testimonia expendere: unicum quod jure objici posset est illud Rom. V. 12; verum ex dictis reponimus illud *omnes* cum exceptione B. Virginis accipi debere, aut de debito illud contrahendi in B. Virgine, nisi speciali privilegio a Deo ipsa praevenita fuisset.⁸¹ Alter textus desumptus ex epist. ad Ephesios non adeo decretorius est, cum illud *natura* juxta non paucos patres et expositores tantundem valeat ac *vere* et *omnino*; ac de peccatis actualibus intelligatur juxta contextum.⁸² Verum dato etiam quod de originali labe intelligi debeat, cum eadem exceptione, qua prior textus, est exponendus. Reliqui vero ad rem praesentem non faciunt: nam textus ex libro Job ad summum evinceret, quod ultro fatemur, nonnisi Deum posse de immundo facere semen mundum, prout contigit in B. Virgine; dum David in allegato Psalmo se fatetur in peccatis conceptum, non ideo includit B. Virginem.

46. Ad 2. D. Solus Christus praedicatur in sacris litteris *justus, germen justum, sanctus* etc. qui talis sit ex conditione sua, C. ad exclusionem justī et sancti virtute aliena, A1. Porro quando dicimus B. Virginem fuisse in sua Conceptione justam et sanctam, id dicimus ex virtute Christi, qua sicut caeteri justī facti sunt per liberationem a contracto peccato, sic B. Virgo talis effecta est per exemptionem a peccato contrahendo.

47. Ad 3- Admittimus antecedens et negamus consequentiam. Omnes profecto homines a Christo redempti sunt, et a peccato liberati adeoque et B. Virgo, cum hoc tamen discrimine, quod reliqui omnes redempti fuerint redemptione subséquente peccatum, B. vero Virgo redemptione antecedente ne peccatum contraheret, cujus redemptionis exempla in Scripturis non semel occurrunt.⁸³ Sic omnia componuntur. Ita etiam explanantur quae ex

81) Atque heic pariter notandum est jansenianos, ex quorum numero plerumque sunt, qui hunc articulum aetate hac nostra adoriuntur de immaculata Virginis Conceptione, ad textum qui illis objicitur ex I. Tim. II. 4: *Oti vult omnes homines salvos fieri*, ad evincendum Deum velle omnium hominum salutem, innumeras prope technas adinvenisse, ut ostendant illud *omnes*

plures exceptiones admittere; dum vero agitur de B. Virgine, urgent verba apostoli recitata, ul excludant quamlibet exceptionem a contractione peccati originalis. Qua agendi ratione propriam produnt vafriliem.

51J Cf. s. Hier, in h. l. nec non Bernard. a Piconio, Corn, a Lapide.

83) Cf. superius dicta.

II. ad Corinth* V. objiciuntur, cum exploratum sit Christum reipsa pro omnibus mortuum esse, quatenus omnes mortui sunt aut do facto, ut reliqui homines omnes qui contraxerunt originale peccatum, aut debito illud contrahendi, cujusmodi extitit B. Virgo, quae et ipsa mortua esset, nempe morte animae, de qua disserimus, nisi per merita Christi liberata fuisset et exempta, ne eam de facto incurreret. Eodem sensu locutus est s. Leo M, quia Christus liberandis omnibus venit a peccato vel incurso vel incurrando.

48. III. Obj. Patres in id conspirant ut B. Virginem communi mortalium omnium conditione in peccato conceptam adstruant. Siquidem 1. docent eam esse nubem *secundum haereditatem Evae*, scilicet peccatum, ut s. Ambrosius 84; dicunt *culpa obnoxiam faeminam*, quae hactenus maledicto obnoxia fuit, nempe usque ad Annunciationem, uti s. Joannes Chrysostomus 85; Virginem *carnem natam* asserunt, *de nuptiis in fructu reddentem quod in radice perdiderat*, ut s. Hieronymus. 86 2. Docent expresse B. Virginem redemptam fuisse sed ita ut fuerit *liberata, mundata et purificata*, ut s. Gregorius naz., scribens Christum conceptum fuisse *ex Virgine animo et corpore praepurgatam* et s. Ephrem, qui scribit, quod Christus seu Verbum *ideo Virginem purificavit, mundavit eam in Sancto praeparans Spiritu, intus Mariam ab omni corruptione alienam fecit, rubiginem quam natura habebat ferro adhaerentem gratia mundavit* 88: ita etiam s. Jo. damascenus alique passim. 89 3. Docent *solum* Jesum Christum sine peccato conceptum et natum extitisse, quavis exceptione seclusa; ita s. Ephrem, scribens: *Nullus absque crimine omnino inter homines, nisi solus, qui propter nos pauper factus est, quum esset dives. Ipse solus peccati omnis expers, qui tollit peccata mundi* 90; nec non s. Leo M., s. Gelasius L, Joannes VI. 91 4. Ratio autem qua permoti sunt Patres ad id sentiendum, est, quod solus Christus Dominus sine virili complexu conceptus fuerit, uti omnium nomine declarat s. Leo M. dicens: *De sola conditione nascendi una cunctis est causa peccandi, Solus itaque inter filios hominum Dominus Jesus innocens natus est, quia solus*

M) In Psalm. CXVIII. serm. V. n. 3.

De mundi Creat. Orat VL n. 10. tom. VI. pag. 509. ed. maur.

8i) *Ep. ad Eustoch.*

87) *Orat.* XXXVIII. tom. I. pag. 620. ed. Colon. 1690.

63) *Adv. haeret, de Margarita* etc. edit. Vend. 1755. tom. I. pag. 254.

w) Horum testimonia vel profert vel allegat anonymus Auctor taurinensis in cit. *Proposta di alcune difficoltti* etc. ex quo hactenus has difficultates desumpsimus, et deinceps desumemus. Huic operi innixus

est alter anonymus pariter taurinensis (si tamen duo sunt) ad commonefaciendum episcopatum orbis universi, ne in errorem induci pateretur ob definitionem dogmaticam de immaculata Conceptione B. V. Mariae in opusc. *Lettera di un Sacerdote cattolico ai Vesrovi delta Chiesa di Dio*, Torino 1854. Vid. *Proposta diffie.* I—IX. append. II.

a») Tom. I. pag. 303. edit. Vend. 1755. in op. *Interrogation, et rcspons.*

91) Apud anonymum in *Proposta*, Difficul. II.

tine carnalis concupiscentiae pollutione conceptus est 91,* aliique passim, nti g. Ambrosius, concilium foroliviense, et ante ipsos s. Irenaeus 93, sed praecipue s. Augtlistinus, qui decretorie scribit: *Teneamus ergo indeclinabilem fidei confessionem. Solus unus est, qui sine peccato natus est in similitudine carnis peccati, sine peccato vixit inter aliena peccata, sine peccato mortuus est propter nostra peccata; non declinemus in dexteram aut sinistram. Vias enim quae a dextris sunt, novit Dominus, qui solus sine peccato est, et nostra potest delere peccata, perversae autem sunt quae a sinistris.* 94 5. Docent B. Virginem obnoxiam fuisse peccatis venialibus, cujusmodi sunt s. Ambrosius, s. Maximus taurinens., s. Jo. Chrysostomus, Tertullianus, Origenes, s. Basilius, s. Gregorius nyssenus, aliique non pauci. 95 Jam vero ejusmodi Patrum doctrina, immo principia, nulla ratione conciliari possunt cum *novo dogmate* de immunitate B. M. Virginis a culpa primigenia. Ergo.

49. Resp. *Neg. maj.* Atque hic denuo repetam animadversionem quam paulo ante praemisi, in responsione I. ad secundam difficultatum seriem: quod si Patrum traditio adversaretur immaculae conceptioni, profecto numquam tridentina synodus in suo decreto excepisset B. Virginem; alioquin adversata esset divinae traditioni, quod nemo catholicus dicet, adeoque omnis eliditur vis objectis Patrum testimoniis. Ceterum falsum est, quae ex Patribus afferuntur, conciliari non posse cum ecclesiae doctrina de privilegio B. Virginis, uti ex eorum analysi facile patebit. Itaque

50. Ad 1. prob. *neg.* hos patres designasse originale peccatum: non Ambrosius, qui dum dicit V. Mariam nubem fuisse *secundum haereditatem Evae*, non significat nisi naturam quam ex Eva habuit, eamque ex se peccato inquinatam, ast in Maria peccato solutam; alioquin sibi s. Doctor contradixisset, dum in expositione ejusdem psalmi *liberam ab omni labe eam declarat* 96, et ibid. num. 4. Christum ipsum per nubem illam ratione suscepti corporis significatum affirmat.

51. Severianus autem Gabalorum (non autem s. Jo. Chrysostomus), dum vocat Virginem *culpa obnoxiam faeminam*, non loquitur nisi de solutione illius sententiae, quae pronunciata fuerat Evae, quod in tristitia esset paritura, dum B. Virgo esset paritura in gaudio etc. cum dicit: *non decebat*

91) Serm. V. *de Nutivit. Dornin.* cap. V. Ibid. *Proposta*, diffic. II.

'.) *De peccat, merit, et remiss.* Ib. I. cap. 35. n. 57.

98) Apud anonym, cil. *Proposta*, diffic. VII.

'«) Serm. XXII. in eund. Psal. CXVIII.

n. 30. cum ait; ..Suscipe me in carne, quae in Adam lapsa est; suscipe me, non ex Sara, sed ex Maria; ut incorrupta sil Virgo, *sed Virgo per gratiam ab omni integra labe peccati.*" Quibus verbis adstrui privilegium Beatae Virginis editores maurini fatentur.

culpae obnoxiam faeminam, non designat nominatim Mariam, sed faeminam in genere. 97

52. S. Hieronymus nihil aliud docet quam B. Virginem communi ceterorum ratione procreatam, quod nemo unquam inficiatus est, et ipsam absque virginitatis laesione concepisce ac peperisse Christum, Igitur prima haec Patrum series nihil habet cum maculata Virginis Conceptione commune.

53. Ad 2. *D.* Redemptam docent B. Virginem, redemptione antecedente culpae primaevae infectionem, *C.* hanc subséquente, *A'*. Nec aliud evincunt allegatae auctoritates, quae de *mundatione, praepurgatione, purificatione* proxima ac prorsus singulari intelligendae sunt, qua B. Virgo ampliolem sanctitatem adeptam est, qua digna fieret divinae maternitatis: alioquin ipsa in sordibus peccatorum jacuisset ad angeli usque annunciationem, quod nemo contendit. 98

54. Ad 3. *D.* Docent solum Christum sine peccato conceptum in ordine ad generationem carnalem et activam, *C**. in ordine ad generationem passivam, *A'*. Voluerunt nempe significare Patres adducti alique passim, solum Christum conceptum fuisse absque virili complexu, et hinc sordem nullam ex carnali generatione traxisse ad discrimen ceterorum hominum, qui carnali concupiscentia gignuntur; hocque privilegium solius Christi esse, quod verissimum est. Ast hoc non impedit quominus B. Virgo quamvis naturali ratione genita praeservata fuerit a culpae inquinamento, cum ejus anima in primo suae creationis instanti gratia sanctificante aucta infusa fuerit ad corpus informandum, et quidem ex meritis ipsius Christi. Hoc

Iff

97J Id palet ex orationis serie. Nam totus hic auctor in eo est, ut ostendat B. Virginem solvisse dolorem atque gemitum damnatae, nempe Evae, et quia non decebat culpae obnoxiam faeminam innoxium gignere. Venit is, qui primo Evae tristitiam solvit in partu. Venit angelus Virgini dicens: *Are gratia plena*; tunc per *Ave* seu *gaude* illud, tristitiae vinculum solvit. Aoe. *quia hactenus maledicto obnoxia*; ad pariendum scilicet cum dolore de quo disserit heic Severianus, quem eruditus anonymus confundit cum s. Joanne Chrysostomo.

”) Exemplo sit s. Ephrem, cujus verba duriora videntur; nam in toto contextu nec syllabam habet, quae referatur ad peccatum quodeumque, sed loquitur de virtute Dei, qui non obstante naturali corruptione conditioni nostrae insita, ita illaesam servavit matrem in concipiundo et pariendo, superne

ita eam praeparavit ac disposuit, ut virgo conciperet illaesa ac pareret. Sane ita prosequitur: *^Mundavit eam in castitate ac puritate: ideoque natus virginem ipsam reliquit . . .* atque ita facta est Maria, non jam mulier, *sed virgo per gratiam . . .* Non dico immortalem illam fuisse; sed quod *appetitu seducta eversaue non fuerit* › *gratiae vi illustrata*. Rubiginem, quam natura habebat ferro adhaerentem, gratia mundavit, voluptate affecit, ideoque conservavit. . . Opp. edit. Roman. 1743. tom. II. pag. 270. Adeoque apparet adversarios prorsus patrum auctoritate abuti dum haec objiciunt. Nunc adjicio anonymum taurinensem et hic deceptum dum adseripsit Ephrem diacono opusc. *Adversus haereticos de Margarita*, quod alterius Ephrem est, nempe episcopi antiocheni, qui floruit paulo ante dimidium saec. VI.

modo objecta omnia Patrum effata apprime cum dogmate de immaculato Virginis conceptu conciliantur.

55. Ad 4. Eadem esto distinctio. Haec enim confirmant, quae modo diximus de activa generatione, quae communis est omnibus, uno Christo excepto, qui conceptus est do Spiritu sancto. Adeoque hac de causa et in B. Virginem peccatum transmissum fuisset nisi Deus eam praeservasset. Quod speciatim attinet ad decretorium s. Augustini testimonium, dicimus hoc in loco s. Doctorem saltem directe hanc nostram nec attigisse quidem quaestionem, cum loquatur de peccatis actualibus debitisque eis poenis. 99

56. Atque hic sedulo illud animadvertendum est: cum Patres communiter docent per concupiscentiam in generationis actu peccatum transmitti, non eo sensu id eos docere, quasi concupiscentia per se malum sit, aut quasi vehiculum sit transmissionis originalis culpa, quod absonum videtur. Etenim subjectum peccati, ut docet s. Anselmus et cum eo s. Thomas, est anima, et originalis peccati natura est negativa, privatio scilicet illius gratiae, quae homini inesse deberet, supposita primorum parentum ad ordinem supernaturalem evectione: materialis igitur concupiscentia influere nequit in hanc privationem: sed cum Adam semel gratiam originalem perdidit, nequivit eam in posteros transmittere, qui proinde nascuntur culpa originali infecti. Itaque eo sensu tradunt Patres per concupiscentiam transmitti peccatum originale, quatenus inordinationem illam, quam Adam per peccatum contraxit, parentes in filios transmittunt, quae cum a peccato sit et ad peccatum inclinaret, ideo peccatum dicitur, ut declaravit conc. tridentinum. 100 Sane si Adam non fuisset gratuito plane dono a Deo elevatus per originalem justitiam, neque ei adjecta fuissent dona praeternaturalia, inter quae recensetur immunitas a concupiscentia, homo in statu purae naturae genuisset liberos uti nunc fit concupiscentia, quin tamen ullum in filios transmitteret aut communicaret peccatum. 101

") Sane adductis ex Prov. IV. 27. verbis: *Non declinemus in dexteram aut in sinistram*, pergit: »In dexteram enim declinare est se ipsum decipere dicendo *se esse sine peccato*; in sinistram autem, per nescio quam perversam et pravam securitatem *se tamquam impune dare peccatis*." Quae quidem verba, ex quibus mens s. Augustini patefit, omisit anonymus auctor, ut suo scopo textum s. Doctoris accommodaret.

,0°) Sess. V. in *Decreto de peccato originali*, cap. nil.

,0') Exinde patet illud, ut ita vocem, theologumenon seu placitumologicum, cui plerique innituntur, ut adstruant B. Vir-

ginem contraxisse peccatum primigenium, intelligendum esse in sensu improprio, quatenus concupiscentia qua nunc proles gignitur, est indicium ac nota deperditae per progenitores nostros justitiae originalis, ex qua amissione facium est, ut libidine procreentur filii, quod non contigisset si Adam in officio stetisset; non autem quod ipsa per se sil vehiculum propagandae culpa; multo vero minus concupiscentiam esse peccatum, prout autumarunt protestantes. Hinc intelligencia habetur etiam phrasium, quibus passim Patres usi sunt, dum solum Christum immunem a primigenia labe fuisse affirmant, eo quod solus sine complexu

57. Ad 5. *D.* Atque idcirco decepti sunt contradicentes ecclesiae sensui, *C.* rite ita senserunt, 2V. et *neg.* consequentiam. Nam quoad mentem ecclesiae habemus Tridentinum, quod agens de justificatione, statuit: „Si quis dixerit . . . . posse (hominem justificatum) in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, *quemadmodum de Beata Virgine tenet ecclesia; anathema sit*” 102 Negavi praeterea consequentiam, cum fieri possit ut quis peccatum originale non contraxerit. attamen in peccata venialia labatur, ut patet exemplo protoparentum, qui licet justitia originali praediti fuerint, attamen non modo venialiter sed graviter etiam peccaverunt. 103

58. En quomodo cum Patrum doctrina atque principiis optime consistat articulus de immaculata Virginis conceptione. Nullus adversariorum adhuc proferre potuit vel unum ex Patribus ante s. Bernardum, qui docuerit diserte B. Virginem conceptam fuisse cum originali culpa; contra vero nos proferimus ante s. Abbatem clarevallensem formulam catholicam hujus dogmatis, cujusmodi est, ceteris praetermissis, adhibita a s. Paschasio Radberto saec. IX. dicente: *Constat eam (Mariam) ab omni originali peccato immunem fuisse.*

59. IV. Obj. Sed si divina traditio dogma reipsa contineret de immaculato Virginis conceptu, 1. qui fieri potuit, ut ejusmodi traditionem ignoraverint s. Bernardus, et scholasticorum plerique duce s. Thoma? 2. Eam ignoraverit integer sac. Praedicatorum ordo? 3. Quomodo sero adeo pia sententia in ecclesia coeperit, et contraria sententia, quae hactenus *communis* vel ab ipso Scoto acerrimo ejus oppugnatore dicta est, utpote innixa auctoritati Patrum, et *communi sensui* ecclesiae, utque Alvarus Pelagius Franciscalis adhuc aetate sua testatur, fuerit derelicta? 4. Sane quidquid statuerit Alexander VII., falsum est objectum festi Conceptionis fuisse semper Conceptionis *immaculatae*. 5. Si vera esset doctrina de Conceptione immaculata, deberet assignari epocha *erroris* seu doctrinae contrariae, quod fieri nequit, cum haec sola vera sit, quae praescripsit errori piae sententiae. 6. Hinc patet nullam prorsus habendam esse rationem universalis, ut decantatur, Christi fidelium tanta ignoratione laborantium consensus, consensus romanorum pontificum, episcoporum omnium hujus aetatis, qui novitati patrocinantur contra

virili fuerit conceptus Spiritus Sancti operatione.

*01) Sess. VL can. 23.

,0J) Non debent inter se converti duae hae propositiones: „Qui concepti sunt in peccato originali, non possunt in tuta vita peccata omnia venialia vitare,” quae verissima est; ct: «Qui peccant etiam venialiter, peccatum originale contraxerunt,” quae est falsa, ut patet ex angelis et prolopa-

renlibus, qui cum justitia originali peccaverunt etiam graviter illamque amiserunt. S. Augustinus procedebat in suis disputationibus adversus pelagianos juxta veritatem prioris propositionis.

,M) In lib. *De perpetua virginitate Sanctae Mariae et de ejus parturitione in Biblioth. Maxima Patrum*, Lugd. 1677. lom. XII. p. 566. col. 1 et 2. ut reliquos praetereamus, qui aequivalenti formula usi sunt.

veritatem assertam do maculato conceptu B. Virginis per duodecim saecula.

7. Qui propterea immaculatae Conceptioni refragantur, pro se habent tres illos characteres a Vincentio Iirinensi veritati assignatos *antiquitatem, universalitatem, consensionem*, adhaerent veteri ecclesiae intemeratae 105, non autem novae in errorem inductae, seu potius sententiae hominum ecclesiae nomine abutentium, aut 8. pontificis sibi arrogantis infallibilitatem, quae uni competit ecclesiae universali, qui novum dogma definire sibi assumpsit 106

60. Resp. Ad 1. D. In adversariorum hypothesisi, quod reipsa s. Bernardus et s. Thomas inficiati fuerint immaculatam *passivam*, quam vocant, Conceptionem, et ad eam inficiendam permoti fuerint documentis traditionalibus, C. si adducti fuerint argumentis potius rationalibus in hypothesisi, quod eam negaverint, N. Uti usuvenit in hisce levibus ac temerariis jansenianaque ut plurimum labe infectis ecclesiae censoribus, veluti exploratum ipsi assument hosce doctores passivam Virginis Conceptionem, de qua disserimus, adortos fuisse; attamen plura sunt eaque non pauca rationum momenta, quae contrarium suadeant. De s. Bernardo licet ambigere, quum ipse aperte loquatur de tempore quod praecessit generationem, ac de eo quod eam comitatur 107 : porro nemo est catholicorum qui hoc sensu sanctum et immacu-

10i) Ita fere anonymus taurinensis in *Proposta* cil. I) *iffcoltà decima, decima seconda, decima terza*.

10S) Ita alter anonymus taurinensis in cit. *Lettera* circa finem.

107) En ejus verba prout referuntur ab ipso anonymo pag. 82. in nola: «Unde ergo conceptionis sanctitas? An dicitur sanctificatione praeventa, quatenus jam sancta conciperetur, ac per hoc sanctus fuerit et conceptus, quemadmodum sanctificata jam in utero dicitur, ut sanctus consequeretur et ortus? Sed non valuit antea sancta esse, quam esse: siquidem non erat, antequam conciperetur. *An forte inter amplexus maritales sanctitas se ipsi conceptioni immiscuit*, ut simul et sanctificata fuerit et concepta? Nec hoc quidem admittit ratio. Quomodo namque aut sanctitas absque Spiritu sanctificante, aut *Sancto Spiritui societas cum peccato fuit?* aut certe *peccatum* quomodo non fuit, *ubi libido non defuit?* ... Si igitur ante conceptum sui sanctificari minime potuit, quoniam non erat; sed nec ipso quidem conceptu *propter peccatum* quod inerat; restat, ut post conceptum in utero jam existens sanctificationem accepisse credatur,

quae, excluso peccato, sanctam fecerit nativitatē, non tamen et conceptionem »■

..Quamobrem, etsi quibusdam vel paucis filiorum hominum datum est cum sanctitate nasci, non tamen et concipi, ut uni sane servaretur sancti praerogativa conceptus, qui omnes sanctificaret solusque absque peccato veniens purgationem faceret peccatorum., Ep. CLXXIV. *ad Canon, lugdun.* n. 7 — 8.

Ex his discimus 1°. s. Bernardum manifeste de unica conceptione *activa* esse locutum.

2°. Vocasse actum generationis per concupiscentiam *peccatum*.

3°. Neminem concipi sine peccato, quatenus nemo sine concupiscentia generatur.

4°. Hac de causa B. Virginem inficiatum esse sine peccato conceptam, id est, sine libidine ex parte parentum.

5°. Ideo solum J. Christum conceptum fuisse sine peccato, quatenus solus sine virili complexu conceptus est.

6°. S. Doctorem, quod consequens est, nec attigisse quidem quaestionem nostram, adeoque sine ullo molivo eum nobis objici.

At vero anonymus adoritur distinctionem inter conceptionem *activant* et pas-

latum tueatur Virginis conceptum, cum anima ejus nondum fuerit infusa corpori, nec propterea gratia sanctificante ornari potuerit. 108 Do s. Thoma idem dicendum, qui loquitur de sanctificatione animae B. Virginis post conceptionem foetus, ac propterea cum corpori infusa est, quae quidem infusio ac sanctificatio non quidem *tempore* sed *ordine* ac *natura* posterior fuit ipsius animae creatione, cum prius *prioritate ordinis* aliquid debeat esse seu existere quam aliquo dono decorari. Et sic obscura ejus loca in quibus angelicus Doctor contrarium piae sententiae adstruere videtur apprime dilucidari possunt. 109 Eo vel magis quod clarissima ac decretoria sint ejus verba quibus adstruxit immunitatem in Virgine ab omni originali et actuali vitio: *Talis fuit puritas Beatae Virginis, quae peccato originali et actuali immunis fuit.* 110

swam sub praetextu quod ipsa non sit veritas revelata, scribens (pag. 118.): „Vollendo dimostrare che è verità rivelata, che la B. Vergine non ha contratto il peccato originale nella concezione passiva, bisognava prima che dimostrasse, essere una verità rivelata che Uomo ha due distinti concepimenti e che nel passivo riceve il peccato originale, per poter poi dimostrare con altre prove della rivelazione che Maria ne fu eccettuata. Ciò non ha fatto il Perrone, e per conseguenza tutto il suo ingegnoso argomento rovina da se, conciossiachè appoggi sopra un falso supposto: talchè siccome quella distinzione non è più che un' opinione uinana, si può dire che tutto il lavoro del Perrone viene a dimostrare che la Concezione di Maria è un articolo di fede rivelato da Dio, perchè i Teologi avendo insegnato due distinte concezioni, hanno fornito il modo come spiegare le testimonianze de' Padri che insegnano il contrario.“

Ast pace adversarii, ejus argumentatio multiplex ex capite peccat.

Ac 1°. Quod assumat non posse haberi conclusionem theologicam, quando una ex propositionibus sit revelata, et altera tantum moraliter certa, quod est falsum. Sane, en palmare argumentum: in divina revelatione habetur Christum s. Petro contulisse primatum super universam ecclesiam: est veritas moraliter certa, Petrum Romam venisse ibique mortuum esse, cum esset episcopus romanus. Ergo de fide est rom. pontifices Petro successisse jure divino in ejus primatu. Ecquis catholicorum hanc

conclusionem negaverit esse de fide, quia minor propositio non est revelata, sed solum moraliter certa?

2°. Assumit non esse moraliter certum dari distinctionem inter conceptionem activam et passivam; ast si vana est distinctio, ergo una cum humano semine funditur anima in generatione, quod *haereticum* dixit s. Thomas.

3°. Assumit Patres contrarium docuisse sententiae immaculae conceptioni, quod ostendimus esse falsum.

4°. Assumit adsertores immaculati conceptus inferre hunc articulum esse revelatum, quia invenerunt modum explicandi ss. Patres, quod nemo somniavit. Eu cujus ponderis sil theologus hic taurinensis!

*os) Atque hoc est quod aperte docet Alexander VII. in Constitui. *Sollicitudo omnium ecclesiarum*, decernens: „Animam Beatae Mariae Virginis *in sui creatione et in corpus infusione*, Spiritus Sancti gratia donatam etc.“ Quibus luculenter designat immunitatem B. Virginis a peccato originali in conceptione *passiva*, prout distinguitur ab activa, seu a generatione carnali.

IV) Sane ita exponunt mentem Aquinatis celeberrimi Thomistae, Joannes a s. Thoma, Natalis Alexander, ven. Seraphinus Capponi a Porrecta, Gaudin alique non pauci, qui hac ratione componunt inter se dicta et principia ejusdem angelici praeceptoris, quae repugnare prima fronte secum videntur.

“o) *Comment in Lib. 1. Sent.* Dist. 44. §. 3. art. 3.

61. Ceterum neuter, etiam in adversariorum hypothesis, permotus fait ad impugnandam immaculatam Conceptionem ex traditione, sed ex theologumenis, seu principiis ex ratione petitis, quod nempe B. Virgo ex semine infecto concepta sit; quod libidine atque concupiscentia prognata; quod indiguerit redemptione, aliisque ejusmodi, quae tamen rite componi possunt cum pia sententia.¹¹¹ Quod dictum est de s. Bernardo et s. Thoma, intelligi a fortiori debet de scholasticis qui eos secuti sunt. ¹¹²

62. Ad 2. aV. Numquam enim haec fuit doctrina exclusiva inclyti Praedicatorum Ordinis, aut thomisticae scholae. Etsi enim plures ex doctissimo ac praeclarissimo hoc ordine contrariam sententiam propugnaverint, numquam tamen defuerunt, iique. fortasse celebriores, qui pro pia sententia steterint, eamque mordicus adstruxerint, atque defenderint. ^{1,3} Addo neque illos impugnatores plerumque ita se gessisse traditioni innixos, sed aut angelici Doctoris auctoritate fretos, aut motivis theologicis superius recensitis, qui deinde, quotquot potuerunt, testimonia congesserunt Patrum ad munendum proprium placitum, ne iis penitus destitui viderentur, quaeque interpretati sunt in favorem propriae sententiae.

63. Ad 3. Negamus falsum suppositum adversariorum, quod scilicet sero pia sententia in ecclesia coeperit, sed adeo antiquitus obtinuit, ut ejus documenta suppetant vel a primis ecclesiae saeculis, uti ex probationibus constat. Sola formula enunciationis ejusdem sententiae aliquo sensu sero

,n) Id palet ex eorundem Doctorum perlustratione; addalur praeterea, quodjamdiu animadverterat Bellarminus, aetate illa nonnisi pauca monumenta, quae postea detecta sunt ex ulraque ecclesia orientali et occidentali, suppetiisse, quae illi nec nosse nec discutere potuerunt, prout postea factum est. Cf. nostram *Disquisitionem theologiam*, part. II. cap. V.

H2) Ut plurimum deterriti sunt scholastici ab adsruenda pia sententia ex argumentis deductis a necessitate redemptionis, a notione quam sibi efformaverant de concupiscentia, de peccati originalis natura, aliisque ejusmodi, ac vix recurrebant ad veros fontes veritatis; quod nonnisi insequenlibus saeculis a nonnullis pertentatum est. Cf. nostram *Disquisitionem theologiam* part. I. cap. XV. §. 4. et part. II. cap. V. cit. ed. taurin, pag. 108, et pag. 186. in nota.

’’) Cf. egregium opus P. M. Francisci Gaude Ord. Praed. Pontificii Seminarii Pii in Urbe Rectoris, *De immaculato Dei-*

parae conceptu ejusque dogmatica definitione in ordine praesertim ad scholam thomisticam, in quo eruditus auctor ostendit numquam contrariam sententiam propriam fuisse ven. Ordinis Praedicatorum, neque thomisticae scholae; quin immo praeclarissima ejusdem Ordinis lumina, viros nempe qui ex triplici titulo *sanctitatis*, *dignitatis* et *doctrinae* eminuerunt, piae adhaesisse sententiae eamque strenue propugnasse. Cf. etiam hanc ipsam in rem cl. P. Marianum Spada ejusdem Ordinis in op. quod ante dogmaticam definitionem publici juris fecerat, inscripto: *Esame critico sulla dottrina dell'angelico dottore s. Tommaso di Aquino circa il peccato originale relativamente alla B. Vergine Alaria*. Haec commemorare volui ul novum observantiae meae erga inclytam hanc familiam, cui non uno nomine obstrictum me profiteor, exhiberem testimonium. Celerum notum est et ex Franciscalium Ordine, aliisque religiosis familiis, tum ex Clero saeculari olim aliquos in piam sententiam insurrexisse.

inducta dici potest, non res per eam expressa, prout accidit in aliis plerisque dogmatis! ,H Ideo vero a Scoto sententia contraria *communis* dicta est, quod scholastici de ea disceptaverint non freti documentis traditionalibus, quae illorum aetate vix agnoscebantur, sed ex theologumenis apud eos receptis. cum quibus profecto veritas piae sententiae vix aut nullatenus conciliari poterat, et ut avis avim sequitur sic alii alios exscribebant, ut eos legenti patebit; utrum vero auctoritati Patrum ac sensui ecclesiae 115 fuerit innixa doctrina de maculato Virginis conceptu, jam vidimus; neque contrarium unquam persuadere poterit Aivarus Pelagius, qui anticipatis judiciis abreptus nullum non movit lapidem, ut suaderet persuaderetque nonnisi festum *de sanctificatione* Virginis in ecclesia obtinuisse contra historiae veritatem. 116

64. Ad 4. D. Juxta Jansenianorum placita, C. juxta rei veritatem, A'. Ecquis enim sine ingenti insignique temeritate audeat rom. pontificem accusare quod aut ex malitia aut ex ignorantia, universam ecclesiam alloquendo, falsum protulerit in re tam gravi cujusmodi est objectum cultus Conceptionis B. Virginis? Frustra Alexandro VII. opponuntur ab adversariis Innocentius III., Innocentius V. et Clemens VI. cum nec directe opponantur affirmationi Alexandri VII. et eorum nondum explorata sententia sit, et quidem petitur ex sermonibus ab eis confectis ante pontificatum, admissa etiam illorum *γνηαιότητι* seu authenticitate 1,7; et hoc fit ab hominibus privatis nullius momenti, et inflatis, non dicam scientia, qua non pollent, sed existimatione sui, et juxta proprium sensum, qui se in magistros graviter erigunt.

65. Ad 5. D. Si ageretur de errore vel haeresi formali, C. si de errore materiali, qui non inolevit nisi ex falsa opinione, quae pedetentim obtinuit praesertim a saec. XII. et deinceps, N. Certe sententia de conceptu maculato B. Virginis in se omnino error est, utpote contraria veritati, immo addam et haeresis est, utpote contraria fidei catholicae; sed uti talis neque cognita, neque habita est nisi post dogmaticam rom. pontificis Pii IX.

,M) Cf. ibid. part. I. cap. X. cit. cd. pag. 54. Profecto formula de Verbo Patri *ὁμοουσιῶν* nonnisi a nicaenis Patribus fuit adserta IV. saeculo: formula de unica in Christo persona consecrata non est nisi in concilio ephesino saec. V. quo pariter saeculo alia consecrata est formula *de duabus naturis in Christo distinctis impermixtis et inconfusis* in conc. chalcedonensi, et ita porro, quamvis eadem veritates semper viguerint in catholica ecclesia.

118) Hosce scholasticos a sensu ecclesiae abludere exinde patet, quod dum ipsi acriter inter se disceptarent, in ecclesia

cultus de Conceptione Virginis immaculata magis ac magis dilataretur. Cf. ibid. part. I. cap. XIII. et part. II. cap. V. circa finem.

n6) Cf. ibid. part. I. cap. XV. §. 3. in nota quae de hac Pelagii Alvari affirmatione scripsimus, cit. edit. pag. 99.

,T) Cf. Benedictum Piazza in cit. op. *Causa immaculatae Conceptionis* Act. V. art. I. ubi critice rem discutit, Hic ipse auctor expendit testimonia XXVI Pontificum qui fovenerunt et promoverunt piam sententiam et cultum Virginis immaculatae, quibus alii septem vel octo adjiciendi sunt.

definitionem. Adeoque ante id temporis etiam ex rom. pontificum decretis vetitum fuit privatis hominibus aut scholis illam sententiam aliqua censura notare. Itaque habebatur veluti opinio improbabilis quidem et falsa, non autem ut aperte erronea et haeretica. Initium autem coepit ex occasione celebris epistolae s. Bernardi ad canonicos lugdunenses, et paulatim adstipulatores habuit non paucos scholasticos, donec re magis ac magis eliquata, eadem proportionem, qua decreverunt et numero et pondere illius fautores, in dies et numero et auctoritate creverunt qui pro pia steterunt sententia; ita ut illi nonnisi paucissimi facti fuerint, agentibus praesertim romanis pontificibus, qui veritatis sunt depositarii, custodes ac interpretes divinae traditionis et ecclesiae doctrinae. 1,8

66. Ad 6. *D.* Quoad eos qui nullam fidem habent neque ecclesiae veteri neque ecclesiae novae, sed proprio tantum sensui indulgent, *C.* quoad eos qui vere catholici sunt ac propterea non propria persuasione, sed ecclesiae magisterio reguntur, *N.* Plura congerunt adversarii, quos impugnamus, quae cum germana ecclesiae catholicae notione componi nequeunt, cum nonnisi jansenianis principiis innitantur, ac 1°. quod universi Christi fideles crassa laborent ignorantia in rebus fidei, secus ac contigerit beatis primis ecclesiae saeculis, quando fideles erant totidem fere doctores. 119 2°. Quod

n8) Atque heic obiter notandum est ut plurimum ejusmodi Sedis apostolicae impugnatore et obtrectatore in animum induxisse suum rom. pontifices leviter decreta sua edere ac sine matura rei totius disquisitione. At falluntur quam maxime. Siquidem antequam decretum aliquod emitant, rem qua de agitur subjiciunt disquisitioni severissimae; omnia perpendunt, nec sine exquisita, immo exhausta diligentia, tandem aliquid decernunt. Sit exemplo definitio dogmatica de qua agitur data a Pio IX. Hic summus pontifex jam ab anno 1847. Romae instituerat *commissionem* ad maturandum hoc negotium; hanc instauravit Cajetae antequam litteras suas encyclicas daret; consuluit seu interrogavit episcopatum universum; Romam reversus duplicem iterum theologorum instituit *commissionem*, generalem alteram, alteram specialem; singulorum suffragia typis mandavit, ut excuterentur ac momenta sive faventia sive contraria ponderarentur, saepe consultores adunavit; commissio specialis per duos continentes annos coram doctissimo Cardinali diligentissime quoad ejus fieri potuit,

omnia excussit; istorum labor congregationi generali iterum iterumque excutiendus commissus est; deinde vero Congregationi Cardinalium ad id delectorum; postea *commissio* specialissima instituta, quae per aliquot menses ad trutinam totum negotium revocavit; invitavit episcopos ex toto orbe catholico, ut Romam venirent, ac rursum res publice per dies aliquot ad plures horas discussa fuit. Suffragia decem voluminibus comprehensa singulis distributa, donec tandem perventum est ad edendas litteras apostolicas de immaculato B. M. V. conceptu. Attamen anonymi nostri auctores se erigunt in magistros et episcopatus ac Sedis apostolicae!

Ilp) En verba auctoris *Protesta* pag. 166: »Se giustamente nei primi tempi della Chiesa si ricorreva nelle controversie di fede al senlimento dei Crisliani, *che erano st ben instruili e ripieni dello Spirito di Dio. santi in tina parola*, mentre mancavano i documenti scrilti comprovanti la tradizione aposlolica: ora, che vi sono a dovizia, sarebbe cosa ben strana voler giudicare di una apostolica tradizione piullosto dal senti-

distinguant inter ecclesiam *veterem* et ecclesiam *novam*, quatenus illa erat intemerata, haec autem ignorantia et erroribus commaculata, quasi nempe Christus non promiserit quotidianam adsistentiam suam ecclesiae a se fundatae usque, ad saeculi consummationem, et una eademque non sit *ecclesia vetus* et *ecclesia nova*, quod sapit protestantismum, et haereticale est.¹²⁰ 3°. Quod vera existât pugna in dogmatica doctrina inter pontifices recentiores ac vetustiores, inter vigentem episcopatum et episcopatum antiquum, quod pariter erroneum est.¹²¹ Quod post duodecim saecula fuerit in ecclesia fides immutata, quod haereticale plane est. Attamen haec omnia absona, haeretica et absurda sibi devorant anonymi taurinenses, ut impugnent dogmaticam de immaculata B. Virginis conceptione definitionem. Ad has angustias se redigant necesse est homines ejusmodi, scientia, qua se solos praeditos putant, inflati; sed vera scientia verae fidei numquam adversatur.

67. Ad 7. *Neg.* Refragatores quippe immaculatae Conceptionis non habent pro se sive *antiquitatem*, sive *universalitatem*, sive *consensionem*. Fieri enim nequit, ut habeantur de aliquo doctrinae catholicae articulo actualis universalitas, et consensio actualis in ecclesia, prout profitentur adversarii nunc temporis; immo a duobus saeculis haberi in doctrina de immaculata Conceptione, quin habeatur etiam antiquitas: alioquin ecclesia universa fidem suam immutasset contra Christi promissa. Hujusce vero antiquitatis praeter quam quod luculenta documenta suppetunt, ex Patribus, liturgiis, diebus festis, aliisque ejusmodi, vadem habemus ipsum traditionalem sensum, qui

mento generale dei fedeli dopo diciolto e pili sccoli, *caduti in tanla ignoranda e corruttela.*, trapassando ciô che ne scrissero i Padri e tuiti gli antichi." En quomodo hic assumat praetermitti quae Paires et alii antiqui scriptores hac de re scripserunt; dssumal actualem fidelium universalem ignorance[m] circa veritates catholicas et corruptelam, ad discrimen felicitatis ac beatae ecclesiae primorum saeculorum; attamen fideles illi et isti edocti erant ac sunt ab ecclesiae pastoribus.

,10) Longum esset velle ejusdem auctoris verba proferre; contenti erimus his paucis (pag. 170 seq.): »Ecco perlanto come la sentenza dei maculato concepimento della Vergine ha per dodici secoli manifestissimi i due caralteri della verita catlolica, *quod ubique, quod ab omnibus*, nei quali agguaglia e supera la pia sentenza, la cui universalità non ha più di due secoli... la cosi delta pia sentenza, se ora è gene-

ralissima, vogliasi o non vogliasi, è *una novità divenuta universale.*" Ergo veritas obscurata est in ecclesia. Pono Pius VI. in Constil. *Auctorem fidei* hanc damnavit propositionem LXXXVIII. pseudo-synodi pistoriensis: «Propositio, quae asserit, postremis hisce saeculis *sparsam esse generalem obscurationem super veritates gravioris momenti, spectantes ad religionem, et quae sunt basis fidei et moralis Jesu Christi — haeretica.*

nt) En rursum arrogantis ac janseniani hominis verba pag. 173. cil. op. *Protesta:* ..Vedrassi che *ai pochi* Papi ultimi, che la (pia sentenza) favorirono, stanno contro *tuiti* i Papi di molli secoli, ai Vescovi d'oggi *tuiti* i Vescovi antichi, ai dotlori moderni gli antichi teologi, *tuiti* i santi Padri, e con essi *gli Apostoli* ammaestrati da Gesù Cristo, *a un tempo* solo *tutti* i tempi passai! della Chiesa. Et en ecclesiam universam in haeresim lapsam!!

magie ac magie jugiter in eccleeia explicatus est, donec eam impleverit. Ecclesiam porro asserere aetate hac nostra temeratam errore contra fidem, haeretica est propositio; idem dic de altera affirmatione de hominibus scilicet ecclesiae nomine abutentibus, cum sub *hominum* denominatione univ-
 versus episcopatus ac romanus pontifex una cum Christiano grege designetur. Si hi ecclesiam Christi non constituunt, ecquibusnam constituetur ecclesia nisi a quibusdam arrogantibus ac pertinacibus perduellibus sacerdotibus, qui sibi munus vindicant universam ecclesiam docendi? Romano porro pontifici non competere infallibilitatem, cum definit ex cathedra in rebus fidei ac morum, sin minus haereticum est, saltem temeritatis fines omnes excedere exploratum est. Accedit quod in casu nostro non jam solus rom. pontifex aut cum paucis omnino episcopis, sed universo episcopatu assentiente, immo vero etiam petente, dogma de immaculato Virginis Mariae conceptu, univer-
 soque plaudente ac gestiente Christiano orbe definierit. Nonnisi nocturnae aves ei obstiterunt, quae luce offenduntur. 122

*22) Tales sunt nonnulli obscuri homi-
 nes in Subalpinis, in Gallia, in Hispania, quorum clamores jam ventus disperdidit. His pseudo-catholicis opponimus ad ple-
 niorem eorum confusionem confessionem ingenuorum protestantium in favorem hujus catholici dogmatis. Cum enim nonnulli protestantes pielistae, ad instar quatuor sa-
 cerdotum licinensium, qui protestati sunt adversus definitionem latam a Pio IX., eo quod non ab *oecumenico concilio* fuerit edita, debacchati fuerint, sic ab *Epheme-
 ride ecclesiastica* germanica die 9. Decem-
 bris 1854. objurgati sunt juxta versionem gallicam in *Univers* 20. Jan. 1855: ..Pour-
 quoi tout ce tapage du côté des orthodoxes protestants? Cette croyance (à l'immaculée Conception) n'est que la conséquence ne-
 cessaire et très-naturelle de leur propre système, et il faut s'étonner que (chez les catholiques), la définition n'ai pas eu lieu plus tôt, et que l'orthodoxie protestante elle-même, ne l'ait pas proclamée depuis longtemps. . . . *Les racines du dogme de l'immaculée Conception de Marie, s'éten-
 dent en effet jusqu'au fond de leur sy-
 stème dogmatique*, et montrent à là fois les cotés faibles et la corruption de l'Eglise évangélique. // *lu fond il s'agit du fait historique de la personnalité sainte et Im-*

maculée de Jesus-Christ. . . . Si l'on n'est pas d'avis de *réviser de fond en comble la théorie du péché originel, il n'y a d'autre parti à prendre qu'a imiter les catholiques en niant l'influence du péché originel sur la nature humaine du Christ; cela conduit à liberer aussi la mère, c'est-à-dire à affirmer qu'elle aussi a été conçue sans la tâche originelle. Voilà ce que l'Eglise Romaine fait de nos jours, non pas arbitrairement, mais poussée par la force d'une conséquence nécessaire. Aussi n'est-il pas possible de croire que Rome puisse refuser sa sanction au dogme de l'immaculée Conception. Ces choses, en ce moment, semblent peut-être n'avoir aucune influence directe sur l'Eglise évan-
 gélique, mais on verra bientôt les théo-
 logiens de l'orthodoxie protestante acculés à la nécessité de reconnaître enfin ce qui est renfermé dans leurs propres principes, dont l'Eglise Romaine ne fait, que réaliser une conséquence, et qui tôt ou tard ramèneront nos orthodoxes au culte de la Vierge."*
 Hactenus illi, qui licet utpote acatholici, non omnino recte loquantur, tamen pudore replere debent auctorem libelli, qui nuper ab aliquo se *catholicum dicente* prodiit in Hispania *De nullitate dogmaticae defini-
 tionis de Immaculato Conceptu B. F. factae*

Ad 8. *D. Novum* dogma respectu formalis definitionis, C. respectu sui. jv. Qui loquuntur do novo dogmate, ostendunt se plane ignorare quid dicant. Ecclesia enim aut romanus pontifex nullum novum dogma edero potest, sed potest novam de veteri veritate definitionem edere, prout contigit in definitionibus omnibus ac singulis, quae a conc. nicaeno usque ad tridentinum editae sunt adversus haereticos, qui veritatem adorti erant. Quae quidem definitiones singulis fere saeculis ab ecclesia datae in adversariorum sensu totidem *nova* dogmata appellanda essent. Serio affirmare quod ecclesia novum dogma credendum proponat, haereticum foret. Dixi *serio*, siquidem haud ignoramus interdum a nonnullis aut leviter aut inconsiderate ex linguae lapsu dictum fuisse novum fuisse a Pio IX. dogma constitutum. Porro longe alia istis mens est ab adversariis quos impugnamus, qui contendunt veritatem nostram in divina revelatione haud contineri.

a Pontifice Pio IX. nec non auctores Anonymes taurinenses, Laborde aliosque ejusmodi veluti catulos huc illucque discurrentes atque oblatrantes. Ceterum totius orbis christiani plausu ac laetitia exceptum esse dogmaticum decretum de immaculato B. Virginis conceptu patet ex episcoporum documentis, ex festis, novendialibus, triduis ubique locorum ingenti gaudio in Deiparae immaculatae honorem celebratis, ex monumentis Romae ac alibi erectis ad perennandam illius memoriam, aliisque publicis Christi fidelium demonstrationibus,

Sera . Posteritas
 Romanam . Suspiciat . Pietatem
 Narretque . Postgenitis . Laetitiam . Et . Studium
 Certatim . Ornandi . Magnam . Dei . Parentem
 Labis . Primaevae . Exsortem
 Solemnia . In . Triduum . Instaurata
 Aedes . Sacrae . Cultu . Splendidiore . Renitentes
 Aulais . Versicoloribus . Lemniscis . Et . Velis . Protectae
 Arae . Millenis . Facibus . Lychnisque . Laureatis . Radiantes
 Conventus . Divini . Liquidius . Modulati
 Sacris . Ritu . Augustiore . Operatum
 Laudatio . E . Pegmate . A . Disertissimis . Pronunciata
 Poetarum . Flores . Lectiores . Excerpti
 Docta . Et . Laboriosa . Volumina . Edita
 Urbs . In . Gaudium . Effusa
 Viae . Et . Fora . Ad . Multam . Noctem . Collucentia
 Limbi . Et Peristromata . Prae . Domibus . Suspensa
 Quid . Non . A . Virgine . Opifera . Sperandum.

69. Ut igitur rem totam absolvamus, ex dictis unicuique patebit quam firma sint, quae ab ecclesia credenda proponuntur, ut ejus impugnatores necessario confugere debeant ad principia protestantica ac jansenistica, ut ea adorianur: ad principia nempe illa, quae si vera essent, sequeretur a pluribus saeculis veram Christi ecclesiam periisse, ac propterea falsum esse christianismum, utpote fundatum ab eo qui mentitus fuerit, aut minime idoneus extiterit ad pollicitationes suas servandas; quod vel cogitatu horrendum est.